

1605
0587
2141



CAROLI CLVSII ATREBATIS,
Aula Caesarea quondam Familiaris,

EXOTICORVM
LIBRI DECEM:

Quibus Animalium, Plantarum, Aromatum,
aliorumque peregrinorum Fructuum
historia describuntur :

ITEM

PETRI BELLONII OBSERVATIONES,
eodem Carolo Clusio interprete.

Series totius operis post Praefationem indicabitur.

Mo. Bot. Garden,

1833

Ex Officinâ Plantinianâ RAPHELENGII, 1605.



LABORE,
ET
CONSTAN-
TIA.

ILLVSTRISSIMIS,
NOBILISS. ET AMPLISS.

HOLLANDIÆ

ET

WESTFRISIAE

ORDINIBVS,

CAROLVS CLVSIVS

ATREBAS.



VENIAM MODVM, Viri Illustrissimi
Nobilissimique & Amplissimi, ante
aliquot annos curæ mihi fuit, ut ra-
riorum Plantarum, quas in juvenili
& adulta ætate, varias regiones peragrando, ob-
servaveram, Historiam describerem, & publici ju-
ris facerem, eamque, aliis observationibus adjun-
ctis, auctiorem facerem: sic in hac mea senectute,
quâ per corporis imbecillitatem & alia incommo-
da, vix mihi usquam progredi licet, ne vitam pror-
sus in otio transigam, ad earum Plantarum, & re-
rum Exoticarum quæ peregrè advehuntur obser-
vationem animum applicare cœpi. Eam ob cau-
sam omnium rerum Exoticarum quas non mul-
tos ante annos adquisiveram, quasque proxime
non vulgari curâ adhibitâ nancisci potui, Histo-
riam optimâ fide & summâ diligentâ describere

aggressus sum, ut juventutem ad hoc studium similiter amplectendum pro virili parte non minùs excitare queam, quàm ad aliarum Plantarum cognitionem meis Observationibus in lucem editis, excitasse confido.

PORRÒ non dubium est, istius negotii longè majores progressus futuros, si vestris civibus, qui navigationes in Indiam, Aethiopiam, & Americam Deo favente adeò feliciter nunc instituunt, mandaretis, ut quibuscumque pharmacoopœis & cheirurgis quos peregrè navigaturis adjungunt, ad eorum curam gerendam, præciperent, atque etiam ipsos navium Præfectos monerent, peregrinarum arborum ramulos cum suis foliis, floribus, & fructu, si fieri queat, cortices aromaticos, medicamentosas radices, & bulbaceas, earum fructus & semina observare, colligere, adservare, & in reditu adferre ne negligant, diligenter adnotatis singularum rerum nominibus quibus indigenæ illas donant, & etiam ipsarum facultatibus, si quas obtinere intelligant. Nam tametsi adeò progressâ jam sim ætate, ut isto beneficio me fruiturum vix mihi polliceri queam: successuros tamen alios non diffido, qui satis amplam materiam hac ratione nacti, omnium illarum rerum historiam commodiùs & magis perfectè describere poterunt.

INTEREA earum rerum Exoticarum quas hætenus observavi Historiam in sex Libros digessi: iisque

iisque, ut justum corpus efficerent, alios quatuor
adjunxi, Aromatum & peregrinarum quarundam
Plantarum Historiam continentes, Hispanico qui-
dem sermone descriptos, meâ tamen operâ Lati-
nos factos, & quibusdam Scholiis illustratos.

CETERVM istas meas lucubrationes, quæ non
mediocribus vigiliis, nec contemnendis impensis
mihi constiterunt, ob tabellas quæ ad eas exornan-
das fuere necessariae, vestro nomini, Illustrissimi,
Nobilissimi & Amplissimi Ordines, consecrare
volui; mihi persuadens, hanc mei animi erga vos
declarationem benignè esse excepturos. Ita Deus
opt. max. faxit, à quo summis votis oro, ut gene-
rosissimos vestros conatus pro immensa sua cle-
mentia omni felicitatis genere profequi dignetur,
ad sui nominis gloriam, & Reipub. conservatio-
nem atque salutem. Lugduñi Batavorum, Kal:
Augusti. Anno reparatae salutis humanæ CIO:
IO C. V. meæ verò ætatis pænè octogesimo.

nos factos, & quibusdam Scholis illustratos.
dem sermone descriptos, mea tamen opera Lat.
Plantarum Historiam continentes, Hispanicis qui
ad hunc Aromatum & peregrinarum plantarum
inque, ut hactenus corpus efficerent, alios paratos

Ceterum illas meas lucubrationes, que non
medicibus vigiliis, nec continentibus impedi-
tibus constitunt, ob eas duras ad eas exortan-

CLVSI I NOMEN
LVSVS

** quo nomine
Apollo priscis
dictus, ab apa-
riendo.*

Omnia Naturæ dum, CLVSI, arcana recludis:

CLVSIVS haud vltra sis, sed *APERTA, mihi.

IUSTI LIPSI.

AD

Viro fama & meritis eximio
CAROLO CLVSIO
ATREBATENSI.



VIS furor ignotos adigit penetrare recessus?
Perq̄ immensa maris spatia haud sine crimine gētes
Indagare nouas, belloq̄ agitare quietas?
Regnandi rabies, & opum furiata cupido,
Quae trucibus stimulant mortalia pectora curis,
Nil intentatum sceleris liquere nefandi.
Num satius patrios foret insedisse penates,
Nataliq̄ solo placidam fouisse quietem,
Quam genus humanum fœdis vexare ruinis?
Quod si terrarum longos inuisere tractus
Gestit amor, quando aetherio de semine creta
Stare loco mens nostra nequit, motuq̄ valet
Acrior, & rapidos orbis imitatur Olympi:
Possumus exemplo multum experientis Ulyssæi
Diuersos lustrare locos, atque extera regna,
Scilicet ut varios hominum cognoscere mores
Cura sit, aut rerum natura euoluere causas.
Hinc sensim occulto veluti viget arbor ab auo
Nascitur illa hominum vita prudentia rectorix,
Munere quo nullum caelestia numina maius
Contulerunt terris. prudentia temperat vrbes,
Consiliisq̄ regit populos, ut corpore regnat
Spiritus, & supero quos semine traximus haustus.
Hac fine o medica decus & lux inclyta gentis
Orbe sitas alio peragrasti sedulus oras,
Ne quid inexpertum tua cura relinqueret vsquam.
Vnde venire queat non illaudata voluptas
Mentibus ingenuis, aut aegris dulce leuamen
Corporibus. fœlix operum, qui dulcia miscens
Utilibus punctum omne refers, dum diuite censu
Fœcundas depromis opes telluris amica,
Quas effundit humi cultu domefacta benigno,
Non quas interiore sinu secreta recondit
Ut vitis hominum crudelia subtrahat arma.
Sed quis auaritiam lateat specus? horrida nauta
Per freta precipitant animas in aperta pericla,

*Nec desint miseris alimenta perennia morbis.
Nec satis hoc, terra rimatur operta profanum
Iapeti genus, & manes descendit ad imos
Vivens atque videns, ut suppetat unde perire
Noctes atque dies lento cruciamine possit.
At tibi magnanimum potior sententia pectus
Imbuit, ac mentem generoso arrexit amore,
Scrutari ingenio natura arcana potentis,
Æternas leges, adscriptaq; fœdera rebus,
Herbarum genus omne, & quæ natura creatis
Arboribus, varios habitus, geniosq; locorum,
Diuisasq; satis patrias, (non omnia tellus
Omnis alit,) fruticum formas, viresq; medendo
Scire cupido fuit, dubia nec fidere fama,
Sed lustrare oculis, nec parcere sumptibus ullis.
Te duxce multiplices volucrum cognoscere vultus,
Insolitasq; datur facies atque ora ferarum
Cernere, sed nullo discrimine. monstra natantum
Multa tuus spectanda labos proponit, at omnis
Terror abest, miseris nec formidanda minantur
Naufragia infames scopuli, atque immania cete.
Nulli hic Sirenum cantus, nec honore carentum
Osibus albet humus, nec lamentabile visu
Desolata suis lugent cultoribus arua.
Securus securæ licet legat æquora Lector.
Has inter curas transacta est optima vita
Pars tibi, dum pulcro vernabat flore iuventas.
Nunc quoque par animus, quanquam inuidiosa senectus
Corporis infregit vires, minuitq; vigorem,
Perstat, idemq; viget studium, servatq; tenorem
Laudata ambitio sæclis prodesse futuris,
Annorumq; fugam victrici sistere charta.
Maçte senex animi, decet in statione graduq;
Fungi morte ducem. tali fugit alite terras
Viuida vis animi, & calum petit ignea virtus.*

DOMINICVS BAVDIVS
Insulanus.

DANIEL HEINSIUS

In Nobilissimi & C.V.

CAROLI CLVSII

ATREBATIS

Exoticorum libros sex.

NATURÆ ludentis opus, suspensaque mundi
Inter anhelantes diverso e carcere Ventos
Machina; quam stellis ardentibus aureus ambit
Iupiter, & vastum Nereus molitur in orbem;
Cui tantum de te licuit? quisve incola terra
Has primum produxit opes? qua carula puppis,
Et solis radios, & iam non ultima Thules
Littora, vel nuper positas egressa columnas,
Ditibus his primum patriam mactavit opimis?
Scilicet in prisca series, occultaque verum
Sacula, vel notum nec adhuc mortalibus aenum
Voluimus: aut solis pudor est nescire Batavis,
Quicquid mundus habet: vel quicquid filia Nerei
Ventorum dominis, alienis servat in oris.

At Natura parens, immensi conscia mundi,
Sydereos inter tractus, atque aethera magnum,
Carole, te vastum quondam circumtulit orbem,
Euectum ingenti curru: ^a quem bellua Ganda
Traxit, ^b & immanis Matuta e litore serpens,
Centum orbis, centumque undosa volumina torquens
Arduus, & lentam tarde demissus in aluum.

Astabant torua facies, incognita cetæ
Oceano patrique, ^c & quo te nomine dicam
Ignauum pecus, ^d & visu deformia Phoca
Corpora, ^e vel tandem populis sic cognitus Histrix?

Hic fulgentis opes Orientis, & ultima seri
Dona recognoscis populi, Famaque superbis
Postibus affigis, spectanda nepotibus olim,
Exuvias terra ingentis, monumentaque mundi
Diuitis, & longum fama diffundis in aenum.
Accurrunt rapidae puppes, victorque Batavus
Æquoris, ingentes Neptuno immittit habenas,

^a Animal ita
dictum.
^b Serpens In-
dicus octo
pedum Ro-
manorum.

^c Ignavus
animal, alias
Agilis.
^d Manati,
phoca ge-
nus.
^e Histrix pi-
lis.

^a Harundo
Indica,
xxvi.

^b Corvus
marinus.
^c Pavo ma-
rinus.
^d Stella ma-
rina.
^e Quercus
marina.

Stans alta in puppi, Boreaq; audacibus alis
Imperat, & longas a tergo diuidit undas.
Nec visas populatur opes, miracula rerum,
Herbasq; plantasque, ^a & qua se tollit Harundo,
Æmula malorum spatius, aut arboris alta.
Transcribitque tibi, nec se cognoscit in illis.

Æquora viderunt alios emergere ^b Coruos,
^c Et Junonis auem: ^d Stellasque in littore nauta
Horruit, ^e & Quercum mediis inuenit in undis.

Salve magne pater, quem non rationis inertem
Pallidus obscuro Phlegeton damnabit in antro,
Infamisque Acheron, ignauaque ianua leti:
Sed sublimis honos, & solui nescia virtus,
Per varias populorum oras & moenia raptum,
Indigetem magno tandem donabit Olympo.
Miratur rerum facies, stupet obuia turba
Europæq; Asiæq;, & dignos addit honores.
Qualis ab Aurora populis, & diuitis Hermi,
Indorum spoliis, & capto squallidus auro,
Liber ouans, curru ardentem conscendit Olympum,
Antiquasque Deum sedes; Berecynthia mater
Asstitit, & centum summisit ad oscula turres;
Fronoso occurrens gremio: dextramq; tetendit
Iupiter, & vastum tonitru perterruit orbem.

Scilicet, & quis me, superi, dum pectora sanguis
Pulsat adhuc, ardorque ingens, atque indolis alta
Conscia mens, nullo curarum obsessa tumultu,
Tabropanes inter saltus, aut littus faua
Sistat, & occultos Natura admittat in ausus.
Non ego securus metuanam quodcunque pericli est,
Ingentem Batauo de littore soluere puppim,
Votaque Neptuno faciam, magnoque parenti,
Nymbosasque hyemes inter, ventosque furentes,
Plurima lustrato referam tibi munera mundo,
Pars operis nonnulla tui. Sic Orpheus quondam
Turbidus in coetu sociorum aspexit Jason,
Carminis intentum numeris, aut vela legentem.

Ad Nobilem & indefessi laboris virum

DN. CAROLVM CLVSIVM

Atrebatem.



VID, CLVSI, emerita militia senex
Et spectate satis, castra iterum petis?
Aptas quid manus arma,
Qua olim desita oportuit?

Quid pergis calamus porro laceffere?

Vires quid studiis extenuas tuas?

Scribendo satis es iam

Partâ clarus adoreâ.

Nullum Sol patuli despicit angulum

Orbis, seu nitidum quâ caput exerit,

Seu quâ condit in undas,

Qui famam fugiat tuam.

Fessa etas requiem iam tua postulat,

Et cani tumultum quarere suggerunt:

Nec te præterit ulla

Ductâ lux sine lineâ.

Sic, sic Luscinia carmine blandulo

Noctes sollicitant atque dies: suo

Sic fato properanti

Cygni dulciter accinunt.

Nempe, hoc, CLVSI, agis: ut cum fragili manus

Vite dura tua iniecerit Atropos,

(Hæc Lex omnibus una)

Vinat pars potior tui.

At vos, quos studium Flora & Apollinis

Exercet, quibus hoc cusum opus est, simul,

Et nunc, dicite, multo

Vinat tempore CLVSIVS.

Agere pro
lucrifacere,
ne quis im-
pingat.

Ioh. ab Hoghelande.

P R I V I L E G I V M
M V I S I C A E S A R E V M.

RVDOLPHVS SECVNDVS, diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stirix, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Agnoscimus, ac vigore præsentium notum facimus vniuersis: Quòd cum Doctus noster & sacri Imperii fidelis dilectus Carolus Clusius humillimè nobis exponendum curauerit, præ manibus se habere scripta quædam, quæ in publicam vtilitatem edere statuerit; vereri autem ne cum magnos sumptus in Pictores & Sculptores fecerit, lucri causa alij, quod fieri solet, sibi in fraudem eadem imprimant, aut imitentur, sicque laboris ipse atque industriæ suæ præmio fraudetur ac destituatur; nos considerantes, quàm præclaram iam antè operam in quibusdam lucubrationibus, quæ iam antè fuerunt editæ, posuerit, & quàm nobis exquisita ipsius ac varia eruditio, præcipuè verò etiam in indaganda stirpium & herbarum natura sedulitas atque industria commendentur, quòd multa peregrinis ac remotis in locis didicerit & obseruauerit, multa secum attulerit, quærara & luce digna sint, quòd assiduis adhuc studiis in hoc incumbat, vt quæ in antiquis auctoribus abdita & obscura sunt, eruat atq. illustret, vt præclaram nominis sui memoriam posteritati relinquat, benignè ipsi, quod rogat, Priuilegio nostro aduersus omnem fraudem consulere cupientes præsentium vigore scienter animoque benè deliberato, pro auctoritate nostra Cæsarea seriò decreuerimus, edixerimus, ac statuerimus, quemadmodum præsentium vigore decernimus, edicimus ac statuimus, ne quisquam Typographorum, Bibliopolarum aut aliorum, qui siue imprimendis siue vendendis libris aliave quacunque ratione negotiationem exercent librariam, intra viginti annos, à prima editionis die numerandos, Caroli Clusij opera duobus tomis expressa, quorum prior Stirpium, &c. historiam continet, altero plerique libelli, &c. ab ipso Latini facti comprehenduntur, & quæcunque præterea idem Clusius edet opera, ipso inscio aut inuito typis seu quocunque alio modo aut caractere, siue integra, siue aliquam eorum partem imitetur, exprimat vel in publicum edat, néve ab aliis edita vel expressa vel aliunde allata intra Sacri Romani Imperij fines vendat, ac distrahat apertè vel occultè. Si quis autem præsens edictum nostrum transgredi aut violare, & prædicta opera recudere & in fraudem prænominati Caroli Clusij edere aut vendere ausus fuerit, eum non solum eiusmodi libri

libri exemplaribus, tanquam quæ in commissum ceciderint, memorato Carolo Clusio eiusque hæredibus, vel mandatum ab iis habentibus, ope Magistratus eius loci, vbi deprehensa fuerint, vendicandis priuari, verumetiam multa decem Marcharum auri puri fisco nostro Imperiali fraudum vindici, ac parti læsæ ex æquo soluenda ac petenda puniri volumus, ea tamen lege, ne quid ea opera Orthodoxæ Catholicæ Religioni contrarium habeant, & vt tria cuiuscunque operis aut libri exemplaria, vbi excusa fuerint, ad Imperialem nostram Cancellariam transmittantur. Quod si negligatur, hac nostra gratia ac Priuilegio ipse, ipsiusque hæredes excidisse censeantur. Mandamus proinde vniuersis & singulis nostris & Sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis, quàm Secularibus, cuiuscunque status, gradus, Ordinis & Conditionis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti sunt, ac vel suo vel superiorum suorum loco ac nomine Iuris vel Iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam hoc Priuilegium seu interdictum nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur. Sed si quos contumaces compererint, præscripta pœna plecti, & quibuscunque rectè fieri potest modis, coercerentur. Quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram euitare voluerint. Id quod testamur præsentibus literis manu propria subscriptis & Cæsarei sigilli nostri impressione munitis. Datum in Arce nostra Regia Pragæ, die decima quinta mensis Februarij. Anno Domini millesimo, quingentesimo nonagesimo tertio: Regnorum nostrorum Romani decimo octauo, Hungarici vigesimo primo, & Bohemici itidem decimo octauo.

RVDOLPHVS.

Ad mandatum S. Cæsareæ M^{te} proprium.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Io. Baruitius.

VOBIS, Raphaelengij, qui haud exiguos sumptus pingendis & sculpendis Iconibus mecum pariter impendistis, tum ob eam quæ mihi cum Patre vestro & Auo fuit arcta amicitia, vobis inquam permitto, vt hanc meam EXOTICORVM Historiam, & adiunctos huic libellos, typis vestris excudatis ac evulgetis: nec alibi alius quispiam intra viginti annos, capio, siue iubeo, sub pœnis & multis, quæ S. Cæsareæ Maiestatis litteris mihi concessis continentur.

CAROLVS CLVSIVS A.

CAROLVS CLVSIVS

ATREBAS

Benevolo Lectori S.

PROXIMIS his annis Rariorum Plantarum quas in variis meis Peregrinationibus observavi Historiam publici juris feci, cuius lectionem non inutilem fuisse, sed fructum aliquem rei Herbariae studiosis attulisse, mihi persuadeo: summopere enim curavi, ut nihil nisi quod verum & legitimum esset, in ea traderem. Nunc autem in hac prouecta, imò peracta quodammodo aetate, ad Exoticarum rerum disquisitionem animum applicare coepi, ut illarum etiam Historiam describere queam. Eam ob causam & amicorum quorundam diligentiam, & meam sedulitate effectum est, ut nonnullas adquisuerim, quarum descriptionem in suas classes distinctam & sex Libris comprehensam, in lucem profero, confidens aliquam etiam utilitatem studiosae Iuuentuti allaturam: nam in illa pleraque Aromata diligenter descripta, & legitimis iconibus ad viuum expressis (non modicum, meo iudicio, momentum ad eorum cognitionem adipiscendam allaturis) illustrata reperiet.

LONGE certè plura me adquisiturum speraueram, Batavorum navigationibus in exterarum Regiones adeò feliciter progredientibus: nam & cheirurgis & pharmacopœis qui iisdem nauibus uehebantur, multarum rerum Exoticarum Indices dederam, quas in illis regionibus, quas adituri, nasci sciebam: imò etiam nonnullos mercatores ejus Societatis, qua impensas in istas navigationes facit, obsecraui, ut suis diligenter praeceperent, curam adhiberent, ea quorum Indices dederam obseruarent, & ad nos adferrent: sed hæcenus nihil impetrare potui, tametsi multa essent polliciti. Itaque quum sex illi libri ejus molis non essent, ut justum volumen efficere possent, quatuor alios libros iis adjuncti materiam parè similem continentes, quos, ex Hispanico sermone Latinos aliquando feci, & aliquoties recusos videre potuisti: sed eosdem postrema hac lima magis correctos & amplioribus scholiis illustratos habebis.

QVIA porrò Nicolaus Monardus, primarius, dum uiebat, Hispalensis Medicus, tres libellos Hispanico sermone scripsit, quos Latine loquentes nondum extare arbitror: illos quia ad artem Medi-

cam pertinebant, & arcana quadam continebant, cuilibet forsitan non cognita, Latinos etiam feci in tuam gratiam, eosq; in lucem nunc profero, existimans eorum lectionem prorsus inutilem non futuram.

CETERVM Petri Bellonii tres Libros, quos de rebus in sua peregrinatione observatis composuit, quosq; ante aliquot annos à Gallico sermone, quo scripti erant, Latine loquentes faciebam, cum alio ejusdem Auctoris libello, de Neglecta Stirpium cultura agente, quum nulla amplius prima editionis exempla extarent, ad limam revocavi & politiores cultioresq; reddidi, & auctioribus scholiis illustratos in tuum usum denno publici juris facio, gratum aliquibus me facturum existimans.

HABES igitur, Candide Lector, mea peracta ætatis extremum laborem, quem si perinde grato animo exceperis, ac alias meas lucubrationes soles; luculentum meorum laborum præmium me consequutum arbitrabor.

SI vero Deus Opt. Max. vitam mihi produxerit, ut Societatis mercatorum beneficio alia quadam Exotica adipiscar, quorum Historiam describi sit operæpretium: illam etiam me in lucem producturum polliceor, si mediocri utar valetudine. Vale, & his interea fruere.

SE-

SERIES TOTIVS OPERIS.

Sex priores EXOTICORVM Libros variam materiam continentes,
CAROLVS CLVSIVS nunc primùm in lucem profert.

Quatuor autem reliquos ejusdem pænè argumenti, videlicet

GARCIAE AB ORTA Libros II.

CHRISTOPHORI A COSTA Lib. I.

NICOLAI MONARDI Lib. I.

idem CLVSIVS Latinos olim faciebat & aliquoties evulgabat: at
nunc quintum recensitos, & locupletioribus Scholiis illustratos
publici juris denuò facit.

Iis adjunctæ Clarissimi cujusdam Viri utilissimæ in GARCIAM Notæ.

Accessere

NICOLAI MONARDI Libri III.

à CAROLO CLVSIO jam recens Latini facti,

DE LAPIDE BEZAAR, & HERBA SCORZONERA.

DE FERRO, & ejus facultatibus.

DE NIVE, & ejus commodis.

Præterea,

PETRI BELLONII OBSERVATIONVM Libri III.


DE NEGLECTA STIRPIVM CVLTURA Lib. I.

è Gallico sermone olim in Latinum conversi à CAROLO CLVSIO:
jam verò ab eodem diligentiore curâ recogniti & Scholiis illustrati.

Additæ etiam Clariss. cujusdam Viri in Observationes Notæ.

1

CAROLI CLUSI
ATREBATIS
EXOTICORVM
LIBER PRIMVS.

VANDO QUIDEM de Exoticis agere institui, ordinem quendam in eorum historia concinnanda tenendum censui, ut videlicet primum Arbores & Frutices, deinde Fructus, tum Cortices aromaticos, Succos, ac liquores, Radices, & plantas nonnullas, deinde aues & quadrupedes quasdam, postremo pelagicas aliquot stirpes, piscésque describam; eaque omnia in sex libros distribuam. Horum autem Primum, merito auspiciandum duxi ab admiratione prorsus digna Arbore, de qua mihi Vienna Austriae agenti in Caesaris Maximiliani II. aula, ornatissimus vir, multisque peregrinationibus clarus, Fabricius Mordente, Salernitanus (qui aliquot annis Goræ vixerat, & vicina illi urbi loca perlustrarat) verba faciebat, quum sermones cum ipso de variis rebus conferrem, atque inter ceteras, in mentionem Arborum istic nascentium incidissemus, de quibus sanè multa scitu digna, mihiq; auditu iucundissima differebat.

FICVS INDICA.

CAPVT I.

EAM porrò Arborem, de qua nobis sermo, in magnam altitudinem, vnico trunco, eoq; admodum crasso, assurgere solere asserebat: ramos deinde in omnia circum latera expandere, qui tenues quasdam, easq; singulares fibras, siue filamenta (qualia in Cuscuta vulgo nuncupata conspiciamus) cerei siue aurei, dum recentia sunt, coloris, deorsum mitterent, ijsq; ubi terram attigissent, firmarentur, novamq; quasi prolem generarent, & veluti in novos arborum caudices transirent, qui rursus summâ sui parte novos ramos in latera spargentes, novis denuo fibris deorsum missis sese propagarent. Sic alij deinceps rami in infinitum, vt interdum vnica arbor suis propaginibus mille passus in ambitu occuparet, essetq; difficile, quænam primaria arbor, siue omnium istarum prolium parens, dijudicare, præterquam ex trunci crassitudine, quam nonnunquam in matre tantam esse dicebat, vt trium virorum ulnis vix apprehendi quiret. Ceterum non modo inferiores ramos similes fibras spargere, sed etiam in arbore summòs, ideoq; unicam arborem densissimam silvam efficere. Sub eas verò arbores aditum sibi paraturos incolas, fibras jam in truncos conuersas, tenuiores scilicet, rescindere solere, atque eâ ratione veluti concamerationes & umbracula facere, arcendi æstus gratiâ: aded enim densis ramulis reliqui majores luxuriant, ut Solis radij nullâ ratione penetrare queant: imò concavos istarum fornicum sinus scindere inæqualiter inde resultantem aërem, quæ causa esset, ut Echo multis in locis ter, atque etiam sapius, humanas voces reddere affirmaret. Vidisse autem (ita mihi referebat) interdum octingentos aut mille viros, quo in numero ipse fuisset, vnus huiuscemodi arboris umbrâ tegi: sed terna etiam hominum millia sub tali arbore latere posse. Novellos ramos ferre aiebat folia mali cotoneæ folijs similia, superne viridia, inferne candicantia, & lanugine, sicut illa, pubescentia, mirum in modum

*Indica Ficus
historia.*

abelephantis expetita, idcirco in illorum pabulum cedere solere: fructus esse extremi pollicis articuli magnitudine, colore foris & intus sanguineo, granisque plenos uti vulgares ficus, dulces quidem & edules, verum minus grati saporis quam illæ: nasci autem inter folia quemadmodum vulgares ficus, hoc est in novellis ramis, quâ parte illis inhærent folia. Provenire autem in insula Goa, locisque vicinis.

Huius arboris iconem, quàm concinnè fieri potuit, ex Fabricij narratione, accedente etiam ipsius iudicio, adumbrari iussimus, eamque in illorum qui hoc studio delectantur gratiam, hîc subijcimus.



Arbores Indica
ca vasta.

Ficus Indica
Plinij.

CETERVM dispiciendum est, an hæc arbor veteribus fuerit cognita, ejusve historia litterarum monumentis mandata; quandoquidem illam Indiæ partem, Alexandri Macedonis victoriæ Europæis hominibus etiam aperuerunt.

Q. CURTIVS lib. IX. Historiæ rerum ab Alexandro gestarum, refert, Alexandrum, Poro rege, & Hydaspæ amne superato, ad Indiæ interiora processisse: silvas autem fuisse prope in immensum spatium diffusas, procerisque & in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosas: plerosque ramos instar ingentium stipitum flexos in humum, rursus quâ se curvaverant erigi, adeo ut species esset non rami resurgentis, sed arboris ex sua radice generatæ.

PLINIVS verò lib. XII. Naturalis Historiæ cap. V. de Indicis arboribus agens, hæc scribit:

Ficus ibi exilia poma habet. Ipsa se semper serens, vastis diffunditur ramis: quorum imi adeo in terram incurvantur, ut annuo spatio infigantur, novamque propaginem faciant, circa parentem, in orbem quodam opere topiario.

Intra septem eam æstivant pastores, opa-

cam pariter & munitam vallo arboris, decorâ specie subter intuenti, proculve fornicato ambitu. Superiores rami in excelsum emicant silvosa multitudo, vasto matris corpore, ut sexaginta pedes pleræque orbe colligant; umbrâ verò, bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ Macedonicæ [hanc Xenophon lib. V. de Cyri expeditione, hedera folio comparat] effigiem habet: eâ causâ fructum tegens, crescere prohibet: rarusque est, nec fabæ magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus prædulci sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Acesinem maximè annem.

Meminit & lib. VII. cap. II. Hæc facit ubertas soli, temperies cæli, aquarum abundantia (si libeat credere) ut sub una ficu turmæ condantur equitum.

STRABO item Geograph. lib. V. similem arbotem describit, tametsi nullo nomine insigniat, his verbis:

Arbor Indica
admirabilis
Strabonis.

India multas quidem admirabiles arbores fert: è quibus est, cujus rami ad terram propendent, foliis non minoribus clypeo. Onesicritus curiosius ea persequens quæ sunt in Musicana terra, Indiæ australissima, refert arbores quasdam ingentes esse, quarum rami cum ad duodenos cubitos creverint, reliquum incrementum primum faciant, de flexi quoque terram contingant, deinde terram subeant, ac radices agant veluti traduces, mox rursus in truncum exeant; à quo postquam aucti fuerint, eodem modo flectantur, & aliam propaginem efficiant, rursusque aliam: & sic deinceps, ut ab una arbore longum umbraculum fiat, tabernaculo multis columnis nitenti simile.

Ex quibus descriptionibus facile cuivis colligere licet, eam arborem, de qua nobis sermo institutus, illos Auctores intelligere voluisse.

SED omnium diligentissimè Theophrastus, Alexandri coætaneus, qui haud dubiè eorum narrationes magnâ curâ excepit, qui sub Alexandro in Indicâ expeditione militarunt.

Is enim

Is enim prorsus simili modo (paucis dumtaxat notis variantibus) Ficum Indicam describit, qualis illa arbor est, cuius historiam ex Fabritij narratione dedimus.

Plantarum igitur Historiæ lib. iv. cap. v. sic ait: Indica autem regio arborem Ficum appellatam habet, quæ è ramis emittit radices singulis annis, ut * primo volumine retulimus: demittit autem non ex novellis, sed ex anniculis, atque etiam vetustioribus. Illæ se terræ applicantes, veluti sepem circum arborem faciunt, tabernaculi instar, sub quo etiam homines commorari solent. Radices autem nascentes dignoscuntur à ramis: sunt enim candidiores, densæ [δυσείαι] distortæ, binaque fronde foliatæ [δίφυλλοι:] supernè admodum comosa est [ἔχει δὲ τὴν ἀνω κόμην πολλὴν] totaque arbor fornicato ambitu pulchrè orbiculata [ὀκυκλον] & valde insigni magnitudine: nam ad bina stadia umbram spargere fertur: crassitudo autem caudicis plus quam sexaginta pedum [βημάτων] plerumque verò quadraginta. Folium pelta non minus habet, fructum valde parvum, magnitudine ciceris, ficui similem: quam ob rem Græci ficum appellabant. Paucos verò admodum fructus fert, non modo pro arboris magnitudine, sed omnibus rebus. Nascitur arbor hæc circa Acesinem amnem: hæc Theophrastus, à quo proculdubio Plinius desumpsit.

Ficus Indica
Theophrasti.
* cap. xli.

QVVM itaque tam multis notis Ficus Indica à Veteribus descripta, cum admirandæ hujus arboris in India nascentis (cujus vulgare nomen sibi excidisse serio dolebat Fabritius) historia conveniat: eò audacius illi Ficus Indicæ nomen imposui, præsertim quum illam ipsam esse, certo mihi persuadeam.

ILLIUS etiam meminit Ioannes Hugo Linscotius, qui ante paucos annos Goâ, ubi aliquamdiu commoratus, redijt, in suo itinerario, illam à Lusitanis istic habitantibus *Arbor de rayz*, hoc est, Arborem radicum appellari dicens, ejusque iconem exprimens, sed longè ab hac nostra diversam: etenim non singulares radices è ramis dependentes, verum innumeras, illasque adeo multifidas, ut vix ullam arborem aut fruticem tam variè multipliciterque sectas radices habere putem: hanc ob causam, valde mihi suspecta ea est, & quam ex Fabritij relatione delineari curabam, verior, atque ad veterum descriptionem propius accedens videtur.

Arbor de rayz.

GARCIAM porrò hujus arboris nullam mentionem facere inter tot exoticas locis Goanæ insulæ vicinis nascentes, quarum historiam in Aromatum Libro aspersit, satis mirari nequeo.

FERDINANDVS Lopez de Castagneda cap. i i i. lib. vii. Historiæ Orientalis Indiæ, meminit cujusdam arboris nascentis in provincia Malaca, quam *Mangiu* appellat, radices caudicum instar sursum attollentem: an hæc nostra?

Mangiu.

CETERVM cum hac arbore quandam cognationem habere videtur ea, quam Ferdinandus Oviedus Primâ parte Generalis & Naturalis Historiæ Occidentalis Indiæ cap. vi. lib. ix. his verbis Latino sermone ex Hispanico & Italico expressis describit.

Mangle arbor est, inter eas quæ in Occidentali India vulgariter nascuntur, selectissima, cum ad ædificiorum fabricas, tum ad reliqua fabrilia. Crescit uliginosis locis, littore maris, saluginosisque fluminum & torrentium in mare delabentium ripis: folia habet majoribus pyri folijs similia, crassiora tamen, & paullo longiora: filiquas binos palmos longas, aut majores, easque crassas, Cassiæ solutivæ fructui pares, fusci coloris, pulpam instar coaguli, sive ossium medullæ similem continentes, quâ Indi aliorum eduliorum penuriâ vescuntur: etenim licet amara sit, salubrem tamen cibum esse ferunt. Ego nihilominus ab ejus esu in morbum incidi, tamen adeò delicatulus non sum, nec ab ijs cibis abstinere in penuria soleam, quibus alios vesci video: quinimo nulla etiam urgente necessitate, degustare non piget, ut commodius describere queam: eaque de causa hunc fructum degustabam: sed brutorum animantium, & silvestrium hominum potius cibus dicendus videtur. Admiranda autem ejus arboris est natura: plurimæ enim simul crescunt, multivæ ejus rami deorsum vergere, & in radices converti videntur: nam præter multos, quos erectos, folijsque onustos, atque ab invicem sejunctos, reliquarum arborum instar, habet, frequentibus etiam alijs crassioribus & tenuioribus ἀφύλλοις sese ad aquam demittentibus, & sub terra aut arena radices figentibus, prædita est; qui, ubi apprehenderit, alios ramos sursum vergentes proferunt: etenim non minus firmiter hærent, quàm primarius arboris truncus, sic ut ex multis caudicibus simul connexis conflata videatur arbor; egregio sanè spectaculo, & singulari hujus arboris naturâ.

Mangle.

NEC etiam absimilis ea videtur Arbor, cujus, ex relatione Odoardi Lopez Lusitani, Philippus Pigafetta cap. iv. lib. i. Descriptionis regni Congo, meminit his verbis, ex Italico sermone conversis.

Enzanda.

In Loanda insula, ad ostia fluminis Coanza, Regni Congo partem perluentis sita, nascitur arbor, *Enzanda* ab incolis nuncupata, celsa & semper virens, singulari naturâ prædita: nam ex eius ramis in sublime elatis, deorsum demittuntur veluti funiculi sive fidiculæ, quæ terram subeuntes, agunt radices, è quibus deinde aliæ plantæ exurgunt, & hac ratione multiplicantur. Sub harum externo sive primo cortice invenitur quasi tela quædam, quâ contusâ, purgatâ, deinde in longitudinem atque latitudinem expansâ, sese tegunt tenuis fortunæ viri & feminæ.

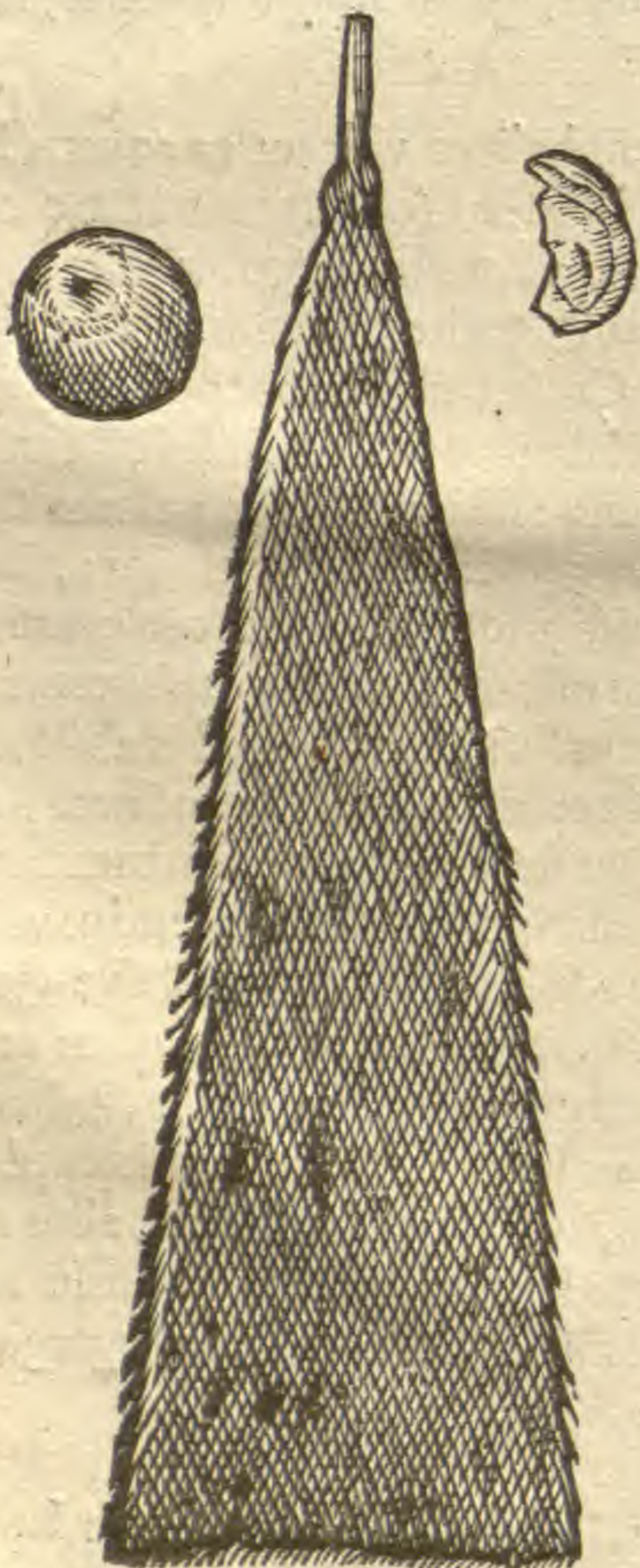
Palma Saccifera.

CAP. II.

ADMIRABILIS etiam est arbor, quæ à Batavis quibusdam nautis in deserta insula hac ratione reperta fuit. Naucleri Batavi nonnulli navigationem in Americam instituerant: in insulam maris Atlantici delati, ad ostia fluminis quod in mare labebatur anchoras jaciunt, & selectis aliquot nautis negotium dant, ut conscenso lembo ad verfum flumen subeant, & interiora Insulæ perlustrent: parent illi & altius flumen penetrant. Interea bellicas quasdam naves Hispanicas in eandem insulam adventare conspiciunt Batavi naucleri in anchoris stantes, quibus quum sese longè impares & navium numero animadverterent, tum etiam virorum, quorum potiore partem in lembo ablegarant, sublatis anchoris, statim vela fecerunt, desertis suis in Insulæ pervestigatione. Quâ peractâ, ad mare redeuntes, socios cum navibus abiisse comperiunt: itaque non mirum, si valde turbati & afflicti fuerint, videntes se omni spe destitutos, quâ ad suos redire possent. (Commodè verò illis accidit bellicas Hispanicas naves istic non hæsisse, sed suam navigationem prosequutas fuisse.) Quum igitur aliâ navi carerent, resumptis animis, lembo suo mari sese committere ausi sunt: eosque Divina clementia tam singulari favore prosequuta est, ut salvi Amstelredamum anno Millesimo quingentesimo nonagesimo nono pervenerint, non sine ingenti omnium admiratione, & suorum lætitia, qui illos vel ab Hispanis captos, vel ab insulæ incolis mactatos arbitrabantur.

Hæc necessariò dicenda putavi, antequàm facci (cujus iconi hîc subjecta) historiam aggrederer.

Palma saccifera historia.

Manicaria saccifera
Sprengel.

referentibus qui ab arbore resciderant) plena fuerant fructibus nucem juglandem cum
externo

CETERVM nautæ illi in reditu ad desertam quandam insulam sunt delati; *Coronopez* appellasse, mihi relatum est; in qua integras silvas repererunt nullâ aliâ arbore constantes, quàm Palmæ quodam inusitato genere, cui, ab involucri sacco sive colum referente in quo fructus reconditus (spata enim commodè dici nequit illud involucrum) saccifera nomen indidi, quandoquidem formâ valde simile est illi colo sive sacco, quem nivarium Veteres dicebant, & quali hoc tempore pharmacopolæ vinum aromatites (hipocraticum vulgo appellant) percolare solent: nam creberimis quibusdam fibris spadicei coloris transversim & obliquè ab infimo ad supremum excurrentibus magno à Natura artificio contextum est, idque variâ longitudine: quod enim ab ornatissimo viro Theodorico Coornhart accipiebam, viginti duas uncias longum erat, & eâ parte quâ patebat septem latum: Willelmus Parduynus vir honestissimus unum habebat, cujus longitudo meum octo uncijs superabat; etenim binos pedes cum semisse sive triginta uncijs longus erat: ejus latitudo par cum meo. plura quàm hæc duo mihi videre nõ contigit: utrumque autem sensim gracilescens in mucronem desinebat. Ista porrò involucria (ijs

externo suo pulvino sive viridi cortice magnitudine æquantibus, in quibus orbiculares aliæ nuces adeo rotundæ, ut torno elaboratæ viderentur, & globulis illis, quos pueri in lusu pollice impellere solent (vulgus Batavorum *Knickers*, Galli *Martres* appellant) essent per-

Knickers.
Martres.

Arbor Farinifera.

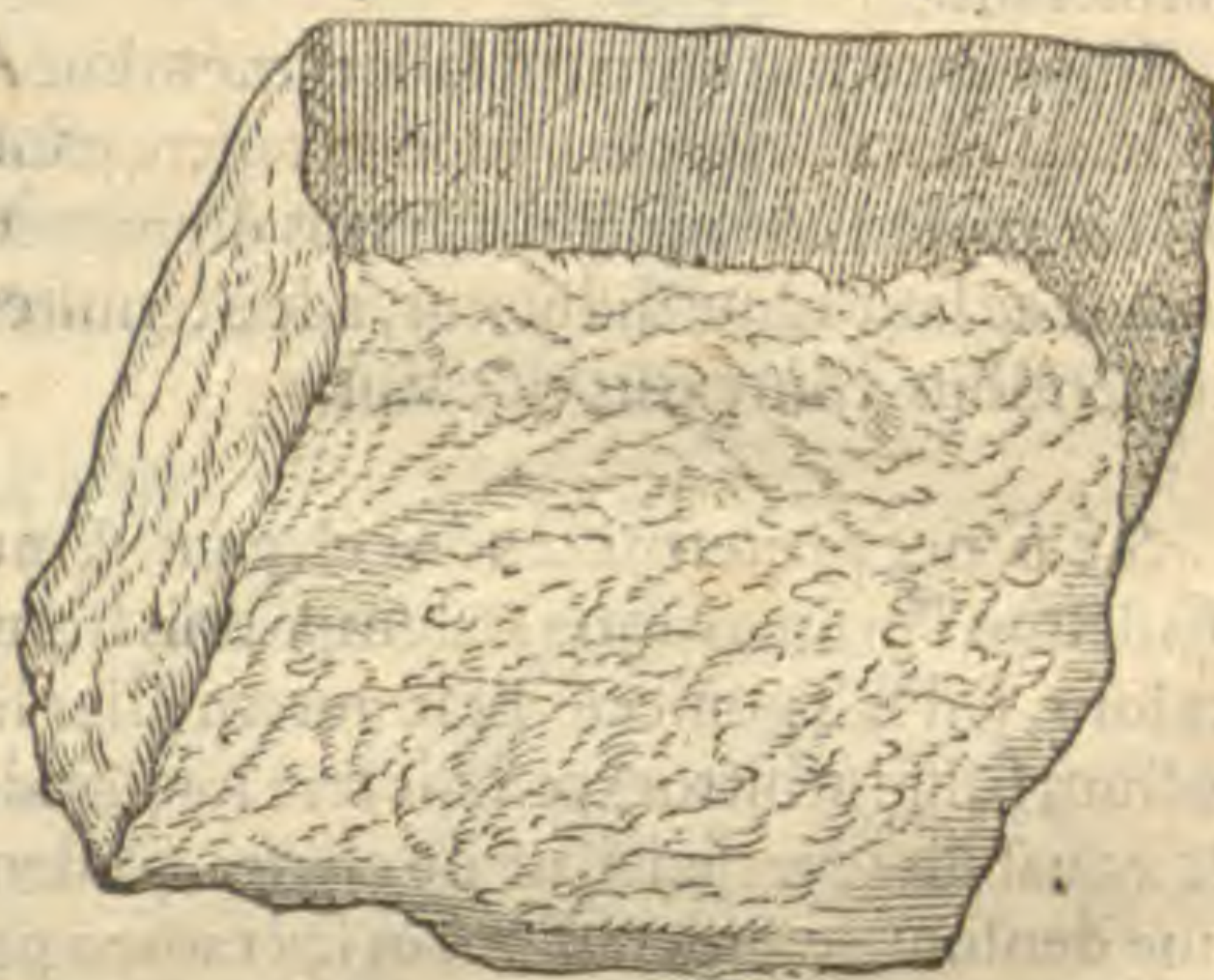
C A P. III.

Nec admiratione caret hujus Arboris natura, quam illi qui Generoso viro Francisco Drake equiti (dum totum orbem circumnavigavit) comites fuerunt, observabant.

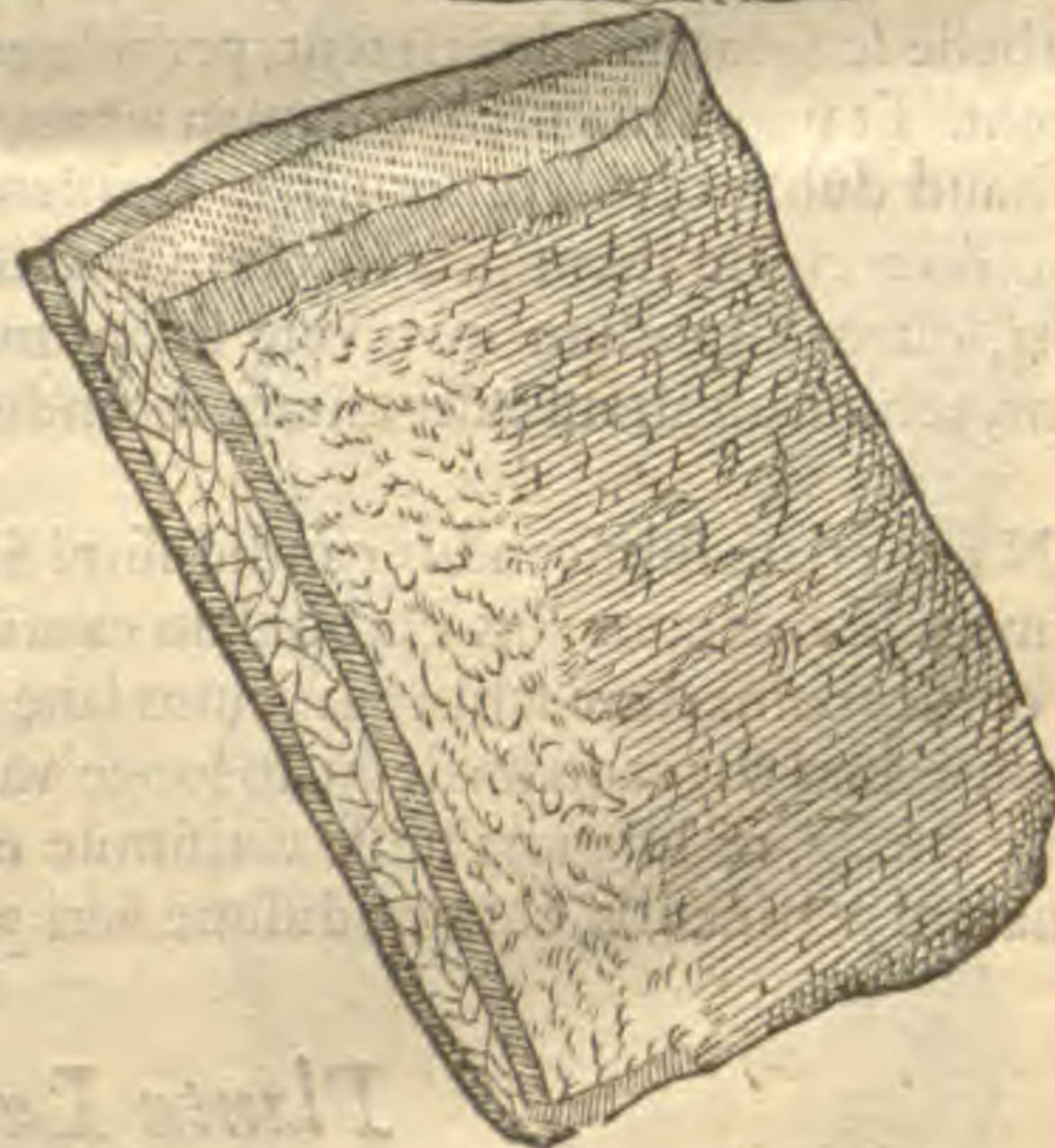
In Ternate enim insula Æquatori proxima, ad Arcticum polum vergente, arboream quandam plantam nasci mihi referebant anno octogesimo primo supra millesimum & quingentesimum, præcedente anno inde reduces, cujus truncus humani femoris crassitudinem æquaret, decem verò pedum altitudinem attingeret, summo fastigio in orbiculatum caput, brassicæ capitatæ instar extuberantem, in cujus medullio Natura candidam quandam farinam produceret ad illius insulæ homines tenuioris fortunæ sustentandum: eam etenim diligenter colligere, deinde adfusâ, sive inspersione verius, modicâ aquâ fermentare, pinsere, & in formulas quasdam coctili latere constantes immitti longâ serie, atque prunis ardentibus circumquaque admotis, & super etiam impositis, coquere. Erant verò illi panes sive liba (aliquot enim retulerant) palmaris interdum magnitudinis, uncialis crassitudinis, quibus illius insulæ incolæ recenter coctis & adhuc calidis vesci solerent: at ubi indurivissent, tepidâ aquâ macerantes, pultis modo ederent. Insuper sanè saporis esse, quum degustarem, hic panis mihi videbatur: verum injecto piperis aut cinnamomi momento cum saccharo (nam sic apparatus etiam degustare libuit) nonnullis delitiæ esse queant.

Arboris farinifera histologia.

Panis è farina Arboris Farinifera.



Panis ex arboris farina.



Sagu.

Ejusmodi panis bina fragmenta, qualia honestissimi viri Hugonis Morgani, nunc Serenissimæ Reginæ Elisabethæ Anglorum pharmacopœi, curâ accipiebam, hac tabellâ exprimi curabam.

AN hæc porro *Zagú*, cujus meminit Ferdinandus Lopez de Castagneda Indicæ Historiæ lib. vi. cap. xi. & c? Scribit enim ex ejus medulla panem fieri in hunc modum.

Medullam exemptam in fictilia injicientes, aquâ salsâ macerant, post aliquot dies soli exponunt, resiccatam mandunt, vel ex ejus farinâ seu polline panem conficiunt, nostro (vidi enim) qui ex sècale fit, colore & sapore persimilem. Antonius Pigafetta, qui primus orbem nave, cui insigne Victoria, circumivit, in suo itineralio *Sagu* per s. non per z. scribit.

Sagu.

NEC incommodè fortassis ea censerì possit, cuius meminit M. Polus Venetus lib. III. sui Itinerarij, de regno Fanfur agens, his verbis, quæ de Italico sermone ita reddebam: et enim Latinus interpres satis negligenter suo munere functus mihi videtur.

Arbor vasta
farinifera.

* cariei li-
gnorum.

In ea, inquit, Provincia, vastarum arborum genus est, quas duorum virorum ulnæ vix amplecti queant: harum adempto cortice, qui tenuis est, succedit ligni materies, tres digitos per totum arboris ambitum crassa, medullam in se continens farinaceam, similem [*vernaculo eius sermone utar*] * à quella del caruolo. Hæc in figulinum vas aquâ plenum injecta, baculo agitatur, ut furfures & reliquæ sordes supernatent, puraque farina subsidat: effusâ deinde aquâ, fit è repurgatâ farinâ massa ad varij generis edulia conficienda, idonea, quæ sæpius edisse, & nonnulla Venetias usque detulisse refert, pani hordeaceo, colore & sapore similia. Illius arboris lignum ferro conferri potest, nam in aquam iniectum, sedit illico & mergitur, directeque, ut harundo donax, finditur. Ex eo incolæ lanceas sibi parant, sed breves (longas enim ob nimiam gravitatem nemo ferre posset) quarum extimam partem in cuspidem exacuunt, & adurunt: his quamlibet armaturam facilius penetrant, quam si ferreâ cuspide munitæ essent.

Papyrifera arbor.

C A P. I V.

Arboris liber
tenuissimus.

RICHARDI Gart Cancellariæ Londinensis Primicetij, viri eruditissimi & humanissimi, tum Hugonis Morgani amicorum munificâ liberalitate anno salutis M. D. XXXI. Londini accipiebam arboris cujusdam librum tenuissimæ membranæ instar, candidum, quo omnis generis scriptura perinde atque chartâ vulgari excipi posset, periculum enim faciebam. Eum verò in Iava, aliarum rerum permutatione, qui generosum Franciscum Drake in illa longa & difficili navigatione comitati fuerant, redemptum retulerant.

Pannus è libro
arboris.

Istius autem arboris, ni fallor, meminit Antonius Pigafetta in suo Itinerario, ubi refert insulæ Tidore feminas pudenda tegere panno è libro arboris hac ratione confecto. Delibratur cortex, & aquâ maceratus donec mollescat, ligno tunditur, atque quâ libet longitudine ac latitudine diducitur, adeò tenuiter, ut sericei veli instar, venis transversim discurrentibus contextus videatur.

Alius arboris
liber.

SED nec prætermittendus elegantissimus ille arboris liber, quem ab honestissimo viro Willemo Parduyn anno redemptionis humanæ M. D. XCIX. accipiebam, licet non albi esset coloris, sed sub punicei. Erat autem illius libri fragmentum (à quo plus dimidiâ parte resectum fuisse arbitror) pedalis ferè longitudinis, quatuor uncias latum, adeo lævis ubique & æquabilis superficiei, ut ne charta quidem scriptoria magis æqualis sit: id, tametsi neque densum neque crassum, in sex tamen pagellas nullâ difficultate separare poteram, quæ perbellè scripturam admitterent, perinde ac charta scriptoria, nec atramentum transmitterent. Et si quis majorem curam in separando adhibere voluisset, in plures adhuc pagellas haud dubiè dividere potuisset. Similem etiam pagellam, latiore & longiore, aliquando accipere memini à Jacobo Gareto viro honestissimo, quâ involuta erant tabaci folia, quemadmodum involvere solent nonnulli Americani, dum, ut ejus fumum hauriant, tubum ab altera extremitate incendunt.

Fili tenuissimi
glomus ex ar-
boris cortice.

NEC etiam subtrahendus candidissimi filii glomus, quem idem Garetus illo ipso anno ad me mittebat cum alijs quibusdam exoticis, de quibus suo loco. Eum autem ex arboris cortice confectum scribebat: cuius sanè tenuissima, valida tamen, erant stamina, filo etiam è lino aut cannabi deducto longè validiora, tres pedes cum semisse longa, ex una parte resecta, ut longiora fuisse verisimile esset: ex quibus vittæ & similia ad muliebrem ornatum pertinentia, commodissimè fieri possent.

Planta Lavendula folio.

C A P. V.

AD MIRANDÆ etiam naturæ est arbor sive frutex, cuius ramum ex Orientali India in Angliam anno nonagesimo tertio supra millesimum & quingentesimum, delatum fuisse intelligebam: nam qui ad me mittebat iconem Londino, Jacobus Garetus

Garetus insequente anno, addebat breuem quandam descriptionem, ab eo concinnatam, qui ipsum ramum conspexerat.

Quo autem nomine apud incolas appellaretur, quæve in provincia Orientalis Indiæ nasceretur, non erat adscriptum: propter raritatem tamen, eius qualemcumque descriptionem simul etiam iconem inter alias peregrinas plantas, locum habere volui.

Is verò ramus trium pedum longitudinem non excedebat, crassitudinis diameter circiter duarum unciarum erat, cuius fastigium in nodosum caput nonnihil extuberans definebat, è quo sesquipedales quinque minores rami proficiebant, ad eò eleganti serie & ordine dispositi, quasi humanâ industriâ fuissent insiti, inferiori ramo facie quidem similes, sed molliores, magis succulenti, qui proculdubio comprehendere & radices agere potuissent, si quis commodo loco telluri committere in animum induxisset. In horum comosis fastigijs folia adhuc inhærebant virentia, formâ, magnitudine & colore lavendulæ folia valde referentia, sed succi plena, aromaticum quidpiam spirantia, medium inter angelicæ silvestris radicem, gummi quod vocant Elemmi, & Cunigundis herbam, qualibus totum ramum vestitum fuisse, ipsa in ramis vestigia indicium faciebant. Ceterum, quantum ex ramorum resectione colligere licebat, densâ spissâque medullâ, instar sambuci ramorum, præditi fuisse videbantur.

Arbor Lavendula folio.



Arboris lavendulae folio ramus.

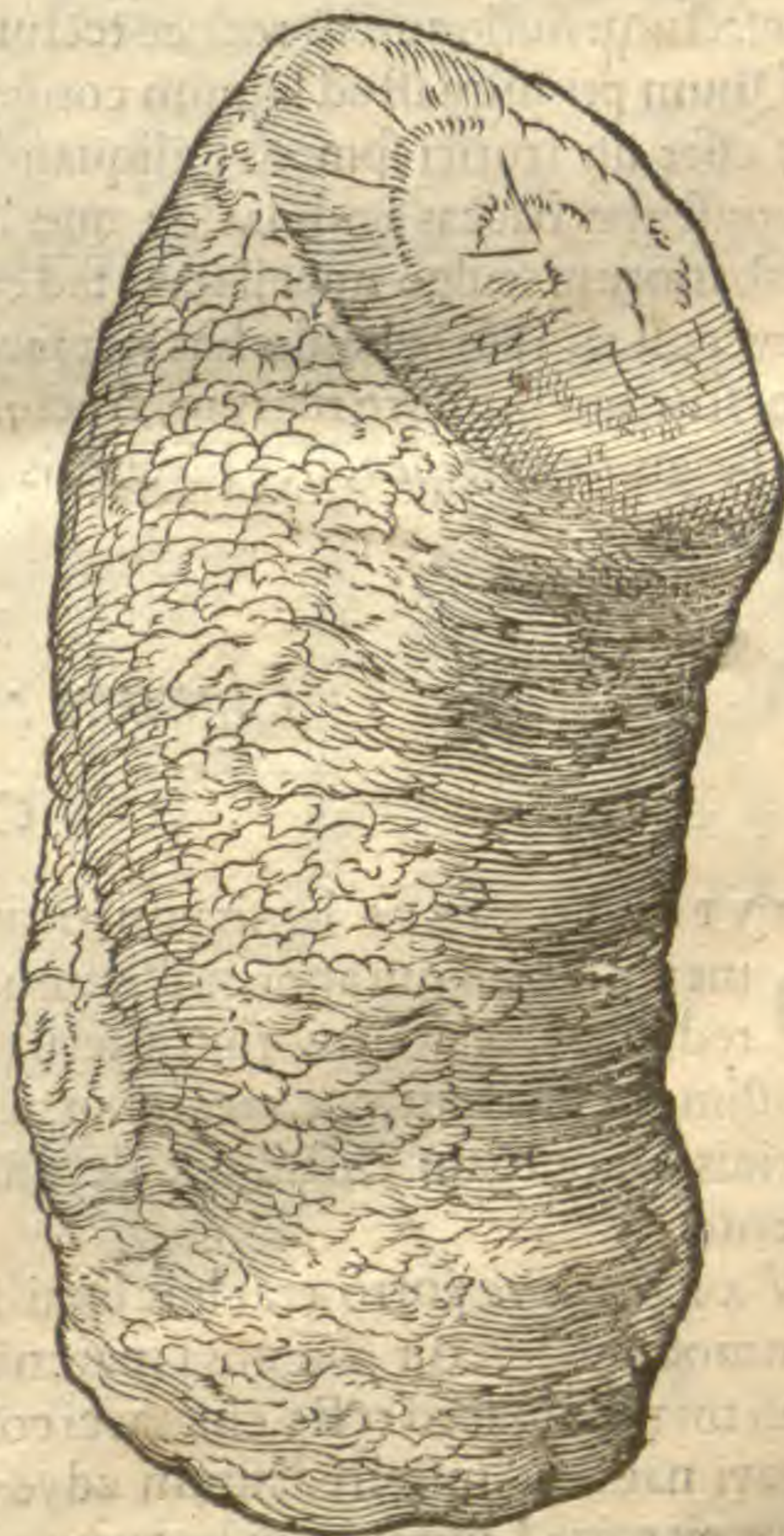
Cacalia Kleinian. L.
Spr. hist.
Mun. hist.

Lignum Exoticum.

C A P. V I.

ANNO à nato Christo millesimo sexcentesimo primo, mittebat ad me honestissimus vir Petrus Garetus Jacobi frater ligni cuiusdam fragmentum pedalis longitudinis, crassum in ambitu uncias pæne tredecim, cuiusque diameter uncia quatuor cum semisse, contortum sive tortuosum, satis crasso, lævi tamen cortice tectum, sed qui totus resinæ cuiusdam subflavi coloris grumis quasi tessellatim dispositis esset oblitus, odoris quidem, si igni admoveretur, non injucundi, & qui mastichen redoleret, digitis autem nonnihil atrita, valdè friabilis esset. Ligni materies gravis, dura, firma & candicans.

Ceterum à Cheirurgo qui fragmentum attulerat, intelligebat, arborem ex qua resectum fuerat, non esse proceram, sed ad octo circiter pedum altitudinem assurgere, lateque sese in multos ramos spinosos spargere, & folia habere instar foliorum spinæ appendicis dissecta, magis tamen virentia, & ad foliorum rutæ colorem accedentia. Nullius autem usus apud incolas esse hanc arborem arbitrabatur, nisi quòd crassiores illius ramos ad quinque pedum longitudinem



Ligni anonymi historia.

gitudinem resectos, viginti aut plures conjunctim in terram figebant, deinde eos subjectis fictilibus incendebant, ad resinam ignis calore liquecentem & diffluentem excipiendum, quâ picis vice suas cymbas illinerent & stiparent.

Crescebat autem ea arbor, referente cheirurgo, in ea America parte, quæ *Punta el Rey* nuncupatur.

Ettalch arbor.

An porrò affinis arbori *Ettalch* in Africa nascenti, cujus meminit Ioannes Leo libro ix. Descriptionis Africae? Ejus sunt hæc verba Latine reddita. *Ettalch* grandis & spinosa est arbor, folijs Juniperi, quæ gummi simile mastichi emittit: eo Afri mastichen adulterant, quia odore, & nonnihil colore mastichen refert. Verùm & arboris magnitudo, & foliorum forma refragari videntur, nisi cheirurgus suæ arboris notas rectè exprimere non quiverit.

Lignum Exoticum alterum.

C A P. V I I.

Q UUM eodem anno primo supra millesimum & sexcentimum Amstelredami essem (illuc enim Augusto mense cymba vehebar, ut, an naves ex Iava & Moluccis insulis reduces quædam exotica retulissent, perquirerem) mihi donabatur à prædicto Petro Gareto ligni cujusdam peregrini fragmentum pedalis vel amplioris longitudinis, quod postea e Magellanico freto allatum esse ab alio quoquam intelligebam, qui simile fragmentum à Sebaldo de Weert acceperat, sed paullo crassius, atque alia fragmenta longè adhuc crassiora, ut quæ utraque manu complecti vix potuisset, se vidisse mihi asserabat. Illius porrò fragmentum quo donabar ambitus, sex dumtaxat unciarum erat, materia ipsa solida, gravis, medullio tamen medullaceum quidpiam continens, à quo, velut à centro venæ rectâ fere lineâ ad circumferentiam excurrerent, contra quàm in plerisque aliis lignis, quæ per transversum secta, orbes quosdam invicem amplectentes ostendere solent, arborum ætatem plerumque indicantes: gemino autem cortice tegebatur, externo scabro & inæquali, coloris quadam ex parte fusci, quadam etiam cineracei, interno verò molliore, & flavescens sive pallidi coloris; ipsa ligni etiam substantia flavescens, à venis illis pæne æqualiter à centro ad circumferentiam ductis, magnam gratiam & venustatem accipiens: salsus autem ejus sapor; quam salsuginem an ab aquâ marinâ (quâ forsitan maduisset) contraxisset, me latet. Fragmentum porro illud à Sebaldo acceptum, elegantioris & magis flavi coloris erat quàm meum, quia ex crassiore & magis adulto trunco fortè resectum: nullo autem cortice tectum erat.

*Ligni alterius
anonymi
floria.*

Quum primùm istud lignum conspicerem, & flavum in eo colorem, dubitabam an affine esset illi frutici spinoso, aliquando etiam in arborem adolescenti, qui frequentes & longiusculas baccas acidulas de uno longo pediculo dependentes profert, Berberis ab Herbariorum vulgo appellatas: sed cum nulla spinarum vestigia apparerent, hærebam. Brevi post ab ipso Sebaldo hac iter faciente intelligebam arborem esse nullis spinis præditam; fructum proferre nigrum, fructui *Ideæ* vitis nigro, quæ vulgo myrtillus appellatur, & à Belgis *Crackebesien*, sive *Ideæ* vitis 11. (quam cap. xl. lib. 1. historiae Plantarum describo) similem.

Lignum cotis vicem præbens.

C A P. V I I I.

S UPERIORIBVS lignis non incommodè subijci posse arbitror ligni illius bina fragmenta, ab his qui anno millesimo quingentesimo nonagesimo septimo e Iava majore redierant, relata: quorum alterum, eorum virorum qui sumtus in eam navigationem potissimum fecerant, & naves rebus necessarijs instruxerant, munere accipiebam, cum peregrinis quibusdam fructibus, de quibus suo loco in hoc volumine sum acturus Deo volente.

*Ligni cotis
vicem præ
bens histo
ria.*

V ALDE leve porrò erat hoc ligni fragmentum, ut nihil nisi Sambuci medulla quodammodo videretur, fungosâ materiâ constans & candidâ, cortice admodum tenui & quasi membranaceo tectâ, cineracei coloris. Interrogatus à me Abdala Guzaratensis, quem Batavi nautæ Amstelredamum advexerant ex Iavâ, ubi aliquot annis vixerat (aliquâ enim ex parte Lusitanicam linguam callebat) quod esset huic ligno nomen, & quis esset ejus usus: de nomine quidem nihil respondebat, sed educto suo cultello, signis mihi innuebat,

nuebat, ad cultrorum obtusam aciem exacuendam inservire: & sanè periculum postea faciebam, atque ad id præstandum valde commodum esse deprehendebam.

NON immerito huic capiti adiiciendum existimavi lignum aliud levissimum, cujus fragmentum Iacobus Garetus anno sexcentesimo supra millesimum Londino mittebat Cl. V. Bernardo Paludano, ut cum aliis exoticis in suo museo reponeret.

Erat verò illud ligni (si lignum quidem appellandum est, nam tota ejus materia nihil nisi fungus videbatur, aut suberis cortex læuigatus) fragmentum pedalis longitudinis, corticis profus expers, ejus diameter duarum unciarum: atque externâ parte ramulorum, qui innati, manifesta vestigia adhuc retinebat, internâ verò orbes quosdam, aliquo spatio ab invicem discretos, quales in aliis lignis transversim cæsis conspiciuntur, arboris vetustatem fere indicare soliti. Nauta porrò à quo redemerat, se eo ligno usum fuisse assererat fomitis loco, ad ignem conservandum, non secus ac fungo aut ellychnio: ego ex ejus particula recisa, an ita se res haberet, periculum faciebam, atque verissimum esse deprehendebam: color externæ partis fuscus erat, quia forsitan manibus sæpiusculè tractatus, internæ autem flavescens. Verumenimverò non modò ad ignem fovendum idoneum fore arbitrabar, sed suberis etiam vicem præbere posse omnino mihi persuadebam, si eâ abundantia, quâ suber, reperiretur.

Lignum fomitis vicem præbens.

Arbor peregrina ex Guinea.

C A P. I X.

ARBOREM, cujus iconem in hac tabella expressam damus ab honestissimo viro Petro Gareto acceptam cum ejusdem fructu anno millesimo sexcentesimo secundo à nato Christo, juglandis arboris celsitudinem æquare, nec dissimili cortice tectam esse ferebant, folia laurinis habere similia, ad quorum exortum fructus in ramis nasceretur, initio quidem viridis, deinde ubi maturitatem adeptus, ejus coloris quem in ejus historia dicam.

Erat porrò is fructus Magni mali instar, & orbicularis pæne formæ: nam ducta à pediculo per longitudinem fructus mensurâ ad alteram partem pediculo proximam, decem unciarum fuisse reperta est, quam ea, quæ fructum transversim per medium ambibat, vix superabat: levis erat pro sua magnitudine, & crasso satique firmo cortice præditus, foris lævi & splendente, ex flavo spadicei coloris, interdum etiam nigris maculis consperso, internâ autem parte fuliginosi, & nihil continens præter nigrum quendam pollinem. Certè quum illum initio conspiciebam (mittebatur enim primùm solus nullâ additâ iconem) cucurbitæ genus quodpiam peregrinum esse censebam, præsertim ob corticem cucurbitæ cortici non valde dissimilem, tum etiam propter levitatem: sed conspectâ icone suis coloribus expressâ, in qua arboris ramus cum fructu & foliis, opinionem mutare non piguit.

Hæc sunt quæ de ista arbore & ejus fructu intelligere potui post longam disquisitionem; quæ benevolum lectorem boni consulturum arbitror.



Fructus peregrina arboris historia.

Iunipappeeywa Brasiliatorum.

CAP. X.

HIVUS Arboris ramulum foliis nucum cum suo fructu, Francofurti ad Mœnum accipiebam anno restauratæ salutis humanæ nonagesimo primo supra millesimum & quingentesimum, Londino missum à doctissimo eodemque optimo viro Richardo Garth Londinensis Cancellariæ Primicerio, quem illico in tabella exprimendum curabam, ut ejus iconem cum historia Leætoris oculis proponerem.

Mittebatur autem Iuniperi Brasiliani appellatione, quæ vox statim mihi suspitionem iniecit, illius arboris esse posse, quam Brasiliani Iunipappeeywa nominant, teste Iano Stadio Hesso, qui apud Tuppin-Insabios novem & amplius mensibus captivus fuerat, demumque non sine Dei benignitate anno M. D. LV. liberatus est: Thevetus & eum sequutus Leri, corruptè *Genipat* nomen indiderunt. Hujus porro præmansî, deinde expressi, succo, Brasiliani corpus atro colore inficiunt. Is autem quem accipiebam, mediocris mali magnitudine erat, orbicularis pænè formæ, supernâ parte paulo planior, & veluti exiguâ coronâ insignitus, denso cortice, & (quia resiccatus) duro, exterius rugoso, & fusco colore, internè lævi & spadiceo: tota pulpa quasi in massulam contracta erat ob siccitatem, plurimaque grana continebat simul juncta, quemadmodum in stramonio conspiciuntur, plana, nigra, rugosa. Ipsam autem pulpam, licet vetustam & prorsus exsuccam, paullulum tamen præmansam, nigro colore inficere, & valde acidi saporis esse deprehendebam. Summo porro ramulo terni aut quaterni fructus inhæsisse videbantur. Sed & ipse Thevetus suo *Genipat* plures fructus extremis ramis conjunctim nascentes tribuit, &

juglandis folia, quorum Stadius non meminit, ut apparebit ex utriusque descriptione, reponenda in Peregrinarum Plantarum Historia, ex variis neotericis Auctoribus, qui suas peregrinationes descripserunt, à me, Deo vitam concedente, concinnanda & in lucem producenda.

Ceterum, an etiam *Xagua*, cujus Oviedus cap. v. lib. VII. Primæ partis Generalis & Naturalis Historiæ meminit? Certe easdem facultates suæ *Xagua* tribuit.

Arbor peregrina, fructum Fici similem gerens.

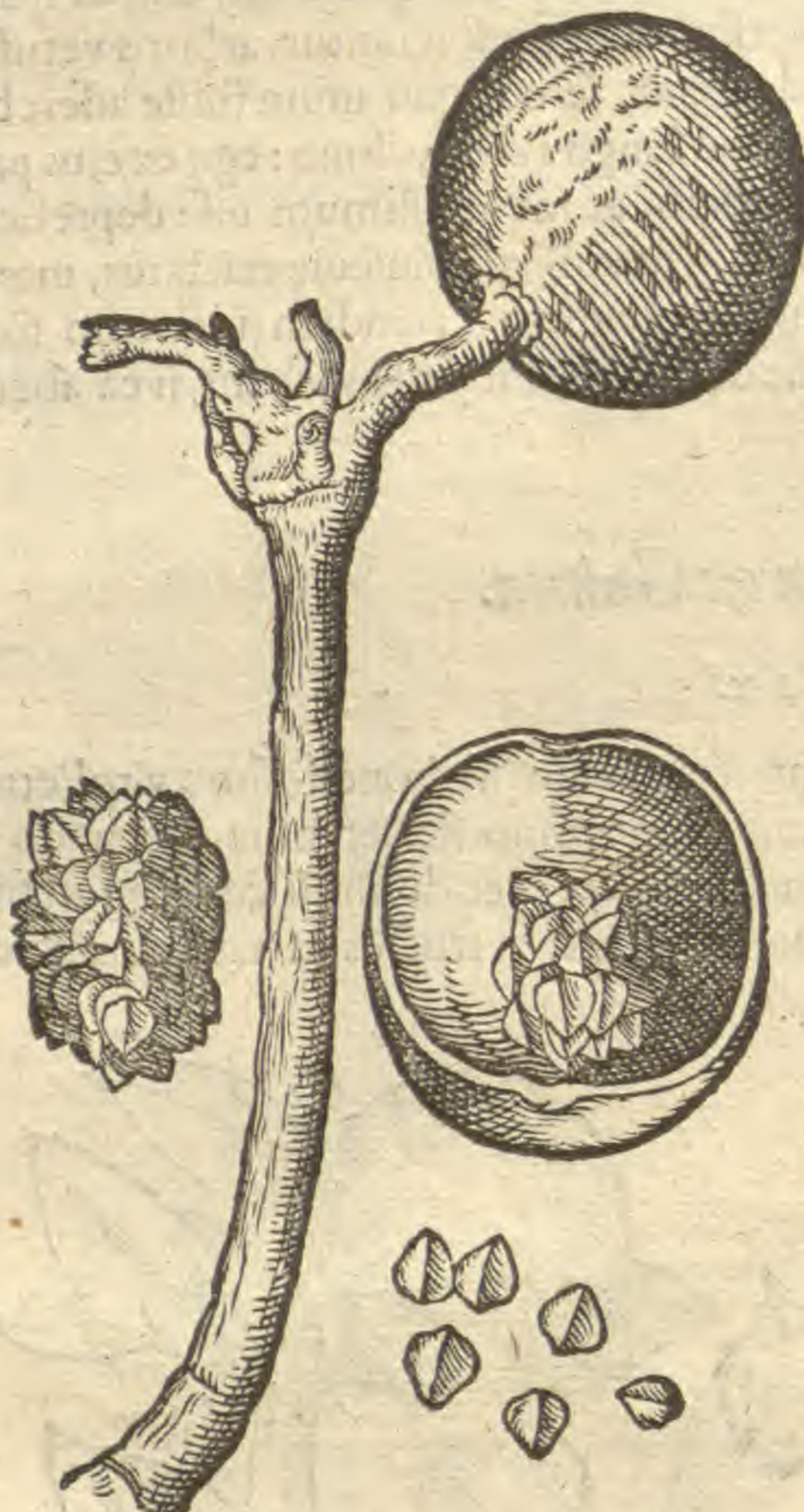
CAP. XI.

CVIVSNAM arboris sit hic ramulus, quem in Cl. V. Bernardi Paludani medici Enchusiani mihi amicissimi, amplissimo, & omnium peregrinarum exoticarumque rerum varietate & copiâ instructissimo museo, conspiciebam anno nonagesimo quinto supra millesimum & quingentesimum, me latet: atque ipse etiam Paludanus ignorabat: ramulum autem mihi concedebat ut describere possem, & illius etiam figuram in tabella exprimendam curarem, in eorum qui simili studio delectantur gratiam; quorum oculis eam subjicio.

Erat autem hic ramulus, cum suo fructu in uvæ modum quasi congesto, resiccatus, durus, crasso cortice tectus, gracilis & digitalis longitudinis, coloris ex fusco cineracei, octo fructus exiguorum ficuum instar, crasso brevique pediculo subnixos summo fastigio sustinens

Iunipappeey-
wa.

Genipat.

Iunipappeey-
wa fructus hi-
storia.

Xagua.

Fructus fici
similis.

sustinens, fuliginosi coloris, cineraceis maculis conspersos, duros, & satis solidos: ut quamdam affinitatem habere mihi viderentur cum Sycomori circa Tripolim Syriae nascentis fructu, descripto à Cl. V. Leonardo Rauwolfio medico Augustano cap. iv. lib. i. sui Itinerarij, nisi ipse Paludanus, qui Sycomoros in Ægypto & Syria viderat, me ab ea sententia submovisset.

Ceterum similem fructum cum aliis peregrinis ab honesto viro Iacobo Gareto missum Londino Francofurti ad Mœnum accipiebam anno M. D. XCI. non tamen tam copiose ramo inhærentem, sed singularem dumtaxat, vel interdum geminum, suis pediculis simul conexum.

Quum porrò hic fructus ficui vulgari valde sit similis figurâ, & nonnunquam etiam adeo pusillus, ut ciceris magnitudinem non multum excedat: an ad ficus Indicæ circa Acesinem amnem nascentis referri non possit, cujus, ut supra dixi, Theophrastus Histor. Plant. lib. i. cap. xii. & lib. iv. cap. v. tum lib. ii. de causis Plant. cap. xiv. mentionem facit? Verum is negat copiosum fructum ferre; & ex Fabriciana relatione, singulares inter folia, vulgarium ficuum instar, nasci deberent. An verò fructus arboris *Gaguey*, quam describit Ferdinandus Oviedus cap. xv. lib. viii. Primæ partis *Gaguey*. Generalis & Naturalis Historiæ?

Fructus ficui similis.



Arbor peregrina Lauro-cerasi folio.

CAP. XII.

A PUD eundem C. V. Bernardum Paludanum, eodemque tempore, nempe nonagesimo quinto supra millesimum & quingentesimum, binos alios ramulos peregrinarum Arborum conspiciebam, quos mihi concedebat, ut domi majore cum otio observare & describere possem.

Erat autem is ramulus circiter pedem longus, satis gracilis, foris lævis & nigro colore præditus, intus cavus, summâ parte nodosus, quâ nimirum folia alternis inhærebant, ex adverso semper sita, sena aut octona, mali foliis majora, magnitudine & formâ proximè ad Lauro-cerasi folia accedentia, supernè lævia & splendentia, infernè minimè, sed venis à medio nervo in latera excurrentibus insignita, in ambitu non ferrata. An perpetuò vireant, nec ne, mihi incompertum; sed fusca erant quæ videbam, utpote resiccata: sub singulorum autem foliorum exortu ad latera singulares nascebantur appendices, summâ parte orbiculatæ, & deorsum inflexæ, sive quodammodo fornicatæ: summo rami fastigio sena aut plura inhærebant vascula brevi petiolo innixa, nuce ponticâ minora, membranacea, & denis nervis distincta, summaque parte in quinque lacinias sive foliola divisa, exili nigro semine plena, satis fervidi saporis.

*Arboris folio
Laurocerasi
historia.*

Quo nomine apud incolas appelletur, aut quis illius apud eos usus, indicare non poterant, qui præcedente anno ex Guinea attulerant, nautæ.

An verò huic simile folium illud, quod à Batavis naucleris anno M. D. XCVII. ex Java vel Madagascar relatum, *Brava* vocari Abdala Guzaratensis mihi dicebat?

Brava.

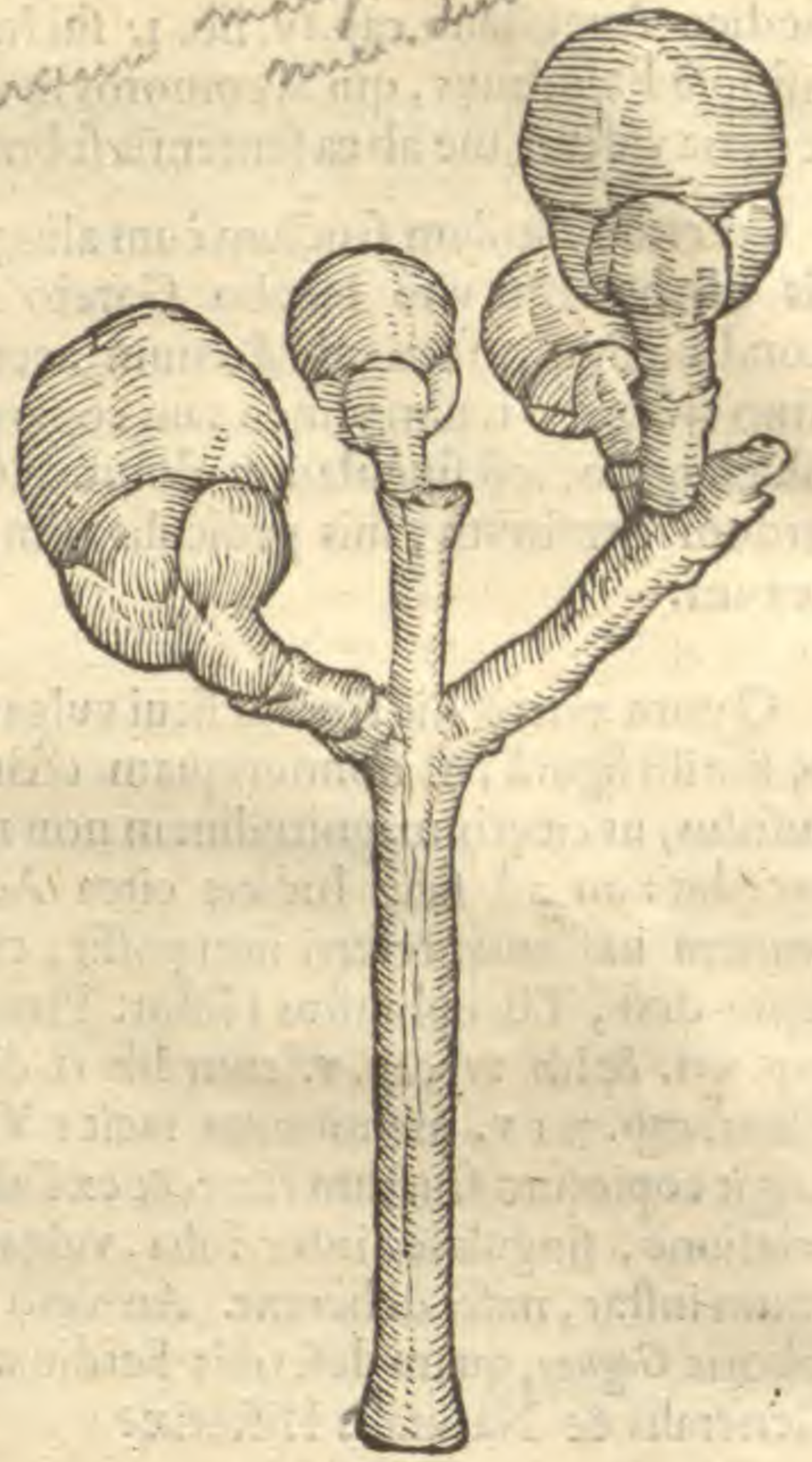
Arbor

Arbor peregrina Aurantio simili fructu.

CAP. XIII.

Arboris fru-
ctus aurantio
similem
gerentis hi-
storia.

PALMARIS erat alter ramulus, eodem tempore cum superiore è Nigritarum regione delatus, cujus iconem hîc exhibemus, isque quadrangulus, rugosus, nodis distinctus, fragilibus; bini semper ex adverso innascebantur huic ramulo furculi, sustinentes brevi crassoque petiolo fructus, è calyce veluti quatuor squamis constante prodeuntes, uncialis ut plurimum magnitudinis, orbiculatæ formæ, rugosos, nigros, instar arantii parvi resiccati: intus plenos fungosâ quadam pulpâ (cui commixta parva nonnulla grana panè ut in ficibus) adstringentis initio saporis. Nulla porrò in eo ramulo foliorum vestigia apparebant, ut dubitari possit an hæc arbor ex illarum sit numero, quæ pediculo sive ramulo ἀρούρω suos flores & fructus proferrunt, ut aromatici caryophylli.

*Lanifera arbor peregrina.*

CAP. XIV.

CIRCA Bantam Iavæ insulæ urbem celebrem, referente Francisco Roderiguez à Bengala oriundo, qui anno nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum Amstelredamo cum Batavis in Bantam profectus, insequente anno cum iisdem inde rediit, nascitur arbor procera, multis ramis prædita, quos sepiunt numerosa folia, ut conspiceret in salice, sed illis longè angustiora, & libanotidis coronariæ foliis similia, longiora tamen. Eam ferre dicebat fructus siliquarum panè instar (quorum uno, quem retulerat, me donabat) sex uncias longos, quinque in ambitu crassos, à pediculo sensim auferentes, cute verius quàm cortice præditos, cineracei coloris, rugosos, extimâ parte mucronatos, in quinque partes dehiscentes, plenos tenuissimo mollissimoque & candidissimo tomento, in quo latebant multa semina nigra, legitimi xyli semine minora, tomento sive lanæ non adhaerentia, ut in xylo, sed libera, & circum quinque veluti assulas longas mediam siliquam occupantes, nascentia. Eâ lanâ negabat Franciscus incolas uti ad stamina ducenda, quemadmodum alio xylo, nimis enim brevis est, sed pulvinaria impleri assererat, ad quam sanè rem commodissima esse mihi videbatur, ut quæ vulgari tomento, imò vel ipsâ etiam plumâ mollior sit. Fructum porrò qualem accipiebam, hac tabellâ exprimendum curabam.

Arboris lanifera historia.



CETERVM

CETERVM anno millesimo sexcentesimo primo, reducibus septem illis navibus ex Moluccis & Iava insulis, nuce myristica, pipere & alio Aromatum genere onustis, alium fructum huic similem, sed majorem & magis integrum, honestissimi viri Petri Gareti diligentiam adquirebam, suum pediculum durum & lignosum binas uncias longum adhuc retinentem: eum autem fructum observabam non ab imo mucrone in quinque partes dehiscere, ut putaram, sed à summo, videlicet à pediculo, à quo procedunt quinque illæ, quarum memini, assulæ, circa quas semina nascuntur. Intelligebam præterea ab Isbrando Hieronymi filio, cheirurgo, qui nave, insigne sive symbolum Solem habente, vectus fuerat, incolas eo uti non modò ad implenda cervicalia, sed illud etiam ab ipsis in stamina torqueri (alià tamen ratione quàm vulgo linum, lana, aut xylum) iisque staminibus suas vestes sareire.

Sed etiam Sebaldus de Weert mihi affirmabat, arbores similem fructum gerentes in Guineæ maritimis crescere, quæ tamen ampliora haberent folia, quàm Franciscus Roderiguez illi tribuit. Eam ob causam suspicabar, an illa lanifera arbor esse posset, cujus meminit Petrus Bellonius cap. LX. & LXXVII. lib. II. suarum Observationum, quas nos Latino donavimus ante multos annos, & brevi, Deo volente, longè correctiores & aliquot scho-

Arbor lanifera
Bellonii.

his illustratas, evulgare habemus in animo.

An verò ea arbor, ex qua teste Philostrato Byssum nasci ferunt, basi quidem Populo persimilem, foliis autem salici?

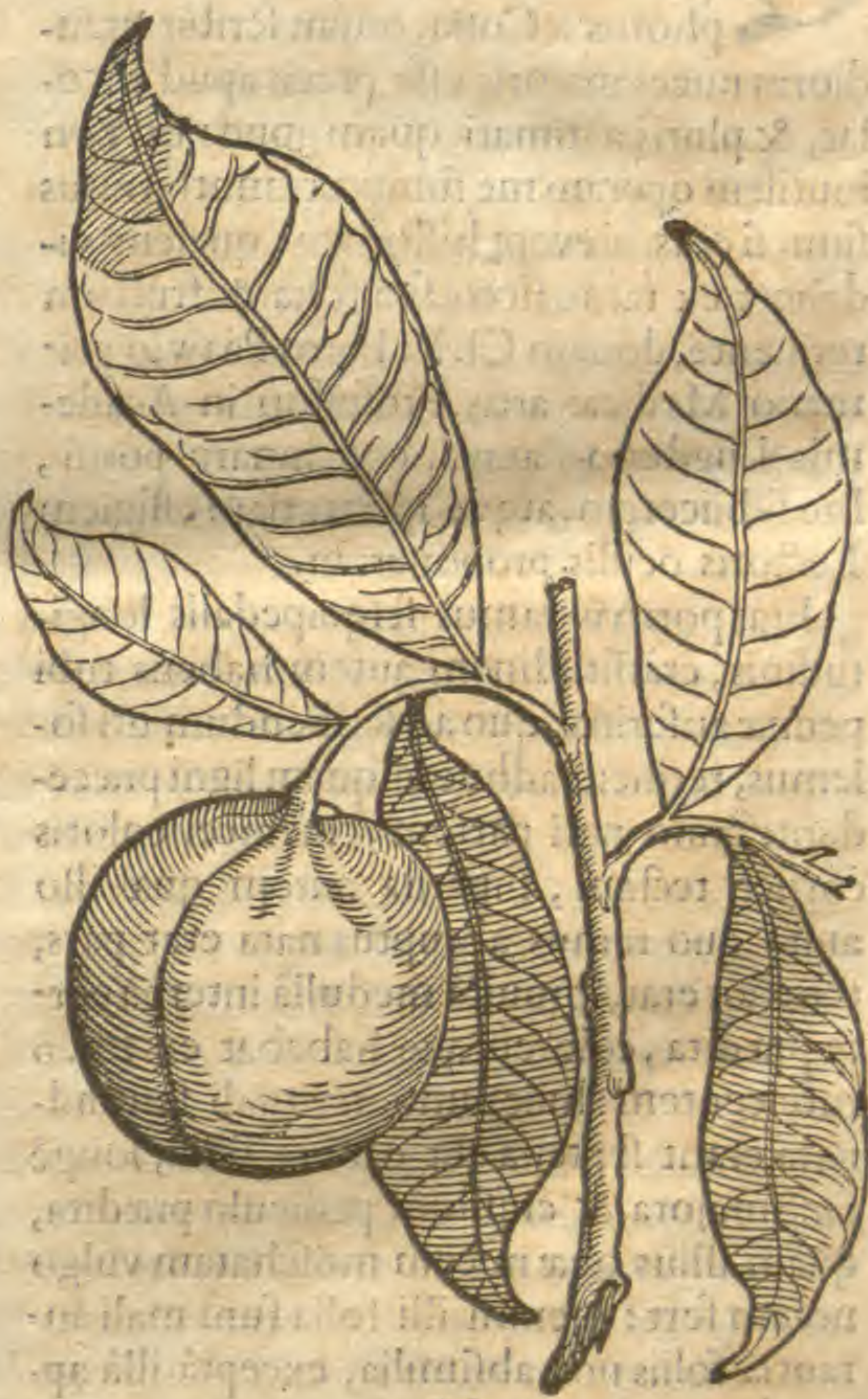
PORRO quæ Ferdinandus Oviedus tradit de fructu Ceybæ arboris cap. XI. lib. IX. Primæ partis Historiæ Generalis, plurimum cum hoc fructu convenire videntur: nam suæ Ceybæ fructum tribuit similem siliquæ, sive lobo, digitalis longitudinis, & binorum digi-

Ceyba fru-
ctus.

Nux Myristica femina.

CAP. XV.

NUCIS Myristicæ sive Moschatae vulgo appellatæ, quam feminam censent, & apud nos frequenti in usu, historiam, satis perfunctorie tradidisse mihi videtur Garcias ab Orta cap. de Maci: nec qui hunc per omnia imitatus, Christophorus à Costa cap. de Nuce moschata, multo plura attulit. Horum commentaria ante multos annos in Epitomen contrahebam & Latina faciebam, additis etiam in ea scholijs, & interdum nonnullis figuris, certè in scholio ad cap. de Maci Garcie, nucis integræ per medium sectæ iconem, ejusdem insuper suo illo crasso operimento liberatæ, ut macis facilius conspici posset, dabam. Quia verò anno à Christo nato millesimo & sexcentesimo, ex insula Banda, in qua sola nasci perhibent, à Batavis recenter allatas conspiciebam muria conditas cum suis tenellis ramulis & folijs, illius descriptionem paulò accuratorem dare conabar, quæ in hunc Primum Exoticorum librum inferatur, & ipsius nucis integræ cum suo ramulo & folijs expressam figuram adiutendam existimabam.



REFERENTIBVS porro iis qui in Banda insula fuerunt, arbor quæ nucem myristicam fert, magnâ copiâ istic sponte nascitur, & excelsa est, Pyro haud minor, perpetuo virens, & frequentibus ramis prædita,

Nucis myristica femina
historia.

B quos

quos teneriores videlicet & virentes, alternatim, non ex adverso, sed inæquali serie ambiunt folia, laurinis prorsus similia, minùs tamen dura, & paulò interdum latiora, sive, ut veriùs comparem, mali arantij foliis propiora, ademptis appendicibus, brevi pediculo nientia, in ambitu non ferrata, sed venis quibusdam à medio nervo in latera excurrentibus insignita: fructus satis crassus est, mali perfici magnitudine, orbicularis, nisi supernâ parte pediculo proximâ aliquantulum turbinatus esset: brevi autem pediculo inter folia ramo non inhæret, ut Matthiolus & plerique alij exhibent, sed ex tenuioribus extremis ramulis oblongiusculo crassiusculoque pediculo subnixus, pendet, singularis ut plurimum, quemadmodum ab ipsis Indis, quos Hollandi ex Iava Amstelredamum anno nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum advexerant, deinde ab ipsis Hollandis triennio post ex Iava, ut dixi, reducibus intelligebam, tum ex ipsis nucibus, suis ramulis qui folia adhuc retinebant, inhærentibus, muriâ conditis, ab Hollandis eo anno relatis, deprehendebam: interdum tamen binas etiam nucas conjunctim nasci, se observasse mihi assererat cheirurgus, qui Hollandis in ea profectioe comes fuerat. Constat autem is fructus denso operimento, quod veluti sulci cujusdam, illum in binas æquales partes dividens, formâ præditum est, eaq. etiam parte maturum dehiscit, macim sub ipso latente & nucis corticem retis instar ambientem ostendens, adeò rubentem & elegantem initio, ut admirationem pariat; sed aëri expositus, paulatim illam elegantiam amittit, & flavescens tandem contrahit. Ex recenti autem oleum extraxerat D. Lambertus Hortensius Medicus dum in Banda erat, rubens admodum, liquidum, & magni ad pleraque usus, præsertim verò ad roborandum ventriculum.

Nux myristica montana.

Audio in ejus insulæ montanis illam arborem etiam nasci, sed fructum vix maturitatem consequi: eam ob causam illius nucem negligi, quum adservari nequeat, sed brevi teredinem sentiat, & dumtaxat legi, ut macis adimatur: quæ verò ad nos advchuntur nucas, earum esse arborum quæ in planis & cultioribus locis nascuntur.

Nux myristica mas.

C A P. X V I.

QUIA nemo hætenus (quod equidem sciam) ejus myristicæ nucis oblongioris, quam marem censent, historiam tradidit (nisi eam designare videatur Christophorus à Costa, quum scribit grandiores nucas majoris esse precii apud incolas, & pluris æstimari, quàm apud nos) non inutilem operam me sumpturum arbitratus sum, si ejus brevem historiam, qualem videlicet ex ramo sicco, sua folia & fructum retinente, donato Cl. V. Petro Paawio primario Medicæ artis Professore in Academia Lugduno-Batava, concinnare potui, hîc subiicerem, atque ipsius etiam effigiem Lectoris oculis proponerem.

Myristica nucis mas biflora.

Erat porro is ramus sesquipedalis longitudinis, crassitudinem autem habens tubi pennæ anserinæ, quo ad scribendum uti solemus, retinens adhuc aliquam ligni præcedente anno nati partem, cineracei coloris cortice tectam, superna autem quæ illo anno quo ramus abruptus nata erat pars, tenerior erat, & multâ medullâ internâ parte prædita, coloremque habebat ex fusco rufescentem: huic ramo inæquali serie adnata erant septena aut octona folia, longè sanè majora & crassiore pediculo prædita, quàm illius quæ nucem moschatam vulgo notam fert: etenim illi folia sunt mali aurantiæ foliis non absimilia, exceptâ illâ appendice, quâ nucis folia carent, & tenuiore pediculo nituntur, gracilioribusque etiam ramulis adnascuntur: hæc verò folia, licet non multo densiora, interdum pedis Romani longitu-



longitudinem æquabant, trium aut amplius unciarum latitudinem, magnâ autem ex parte, eorum longitudo septem aut octo unciarum erat, latitudo duarum cum semisse, color parte pronâ canescens, supinâ viridis & splendens: à medio illo crassoque nervo folium per longitudinem medium secante, exoriebantur alij minores tenuioresque nervi, ad folii latera expansi, utrimque quatuordecim aut quindecim, nonnumquam etiam plures, iiq̄ue non pro folij amplitudine, sed indifferenter: nam in pedalis longitudinis foliis interdum tredecim aut quatuordecim dumtaxat observabam, in iis verò quæ septem uncias solummodo erant longa, quindecim, sedecim, aut plures: tenues præterea, & vix conspicuæ ob folii spissitudinem, obliquæ venulæ per nervorum lateralium interstitia erant sparsæ: & licet ante multos menses abruptus fuisset ille ramus, atque inter chartas adservatus, non mediocrem tamen acrimoniam, sed suavem & non valde urentem retinebant folia: summo autem rami fastigio inhærebant binæ nuces crasso breviq̄. pediculo subnixæ, in quo tamen binæ aut ternæ aliæ conjunctim crevisse videbantur, quia adhuc apparebant vestigia ubi adhæserant, atque etiam in ipso rami fastigio bina alia similibus pediculorum loca: ut non sine causâ Abdala Guzaratensis, qui primâ illâ Batavorum in Iavam navigatione Amstelredamum advectus fuerat, deinde secundâ revectus, mihi affirmaret nucem myristicam (ab illo enim percontabar an singulæ nuces in foliorum alis nascerentur, quemadmodum pingit Matthiolus) juglandis modò provenire, videlicet singulares interdum, binas, ternas, aut plures nonnumquam, & conjunctim in eodem crasso pediculo natas, de hac nimirum nuce mare ipsum voluisse dicere arbitror, quoniam illam quæ nobis in usu, aliter provenire certum est. Ceterum hæ nuces binas uncias longæ erant, summoque suo operimento tectæ valde rugosæ, nec illo quidem valde crasso (quia ante earum maturitatem ramus abruptus) & villum suum amygdalarum instar retinente, ferruginei, hoc est, ex rufo fusci, coloris, in binas æquales partes fisso & hiante, nucemque ostendente suo maci eam reticulatim amplectente septem, cui similem è suo operimento exemptam, suo tamen maci opertam, ab eodem Cl. V. Paawio acceptam, inferiore tabellæ parte, in qua huius nucis ramus cum suo fructu immaturo expressus, adiici curabam: macis autem illud, etiam resiccatum, elegantioris coloris quidem est eo quod aliam nucem ambit, sed multo infirmioribus viribus præditum esse creditur.

Hæc porro quæ de myristica nuce mare commentati licuit, boni consulere lector dignabitur.

Caryophylli.

C A P V T X V I.

QVVM Octobri mense anno millesimo sexcentesimo Amstelredamî essem, binos arboris Caryophyllos ferentis ramos suo fructu onustos valde recentes adquirebam, ut qui præcedente æstate navibus quæ ex Ternate insula decima nona die Augusti anni millesimi quingentesimi nonagesimi noni discesserant, advecti essent. unum quidem singularem pedalis fere longitudinis, cujus formam in subjecta tabella exprimi curabam: alterum longe majorem, sesquipedalem aut cubitalem, summâ quidem parte in quinos aut plures graciles ramulos suo fructu onustos, atq̄. alternatim ex adverso nascentes divisum, infimâ autem (à qua tres aut quatuor minores rami resecti erant) scriptorij calami crassitudinem non superantem, cineraceiq̄. coloris cortice tectum, graciliores tenelliq̄. ramuli cum candicantem habebant, præter extremas festucas ipsum fructum sustinētes, quæ fusci coloris erant: folia angustifoliæ lauri foliis valde similia habebat, minusq̄. lata iis quæ in ramo in hac tabella expresso, oblongiusculo pediculo prædita, alternis, sub singulorum ramulorum alis ex adverso nascentia, medio nervo singula folia per longitudinem secante, & multis venis utrimq̄. in latera excurrentibus: extremi ramuli in eas quas modo dixi festucas desinebant, alternis etiam & contrario inter se situ plures pediculos ferentes, eosque ternos ut plurimum, suis petiolis sustinentes alabastros (qui sunt ipsi caryophylli) summâ parte in quatuor denticulos decussatim divisos, medio florem nondum apertum continentes, sed in quorum nonnullis (qui aperti quatuor constitisse videbantur) multa exilia staminula congesta apparerent: tamen si verò folia & cortex non tantâ odoris gratiâ fragrant, ut ipsi caryophylli, nõ tamen prorsus odore destituebantur, sed caryophyllos nonnihil redolebant, atq̄. etiam eorum saporem referebant, quemadmodum & ipsorum ramorum lignum.

Minorem ramum, secundum quem hæc tabella expressa, mihi donabat Ioannes Langhe cheirurgus Amstelredamensis, qui aliquando in Brasiliam navigavit: Majorem verò nanciscebar curâ & diligentia non vulgari Petri Gareti pharmacopœi Amstelredamensis: qui insequente anno alium æquè magnum mihi procurabat, sed foliis orbium, cujus tamen fructus longè acerrimus.

*Caryophyllo-
rum aromã-
tic. història.*

Caryophyllorum porrò flores, intelligebam post diligentem inquisitionem ab iis qui se vidisse affirmabant, formâ non dissimiles esse floribus cerasiorum, eosque non candidos, sed elegantis cærulei coloris esse, quorum singula foliola tribus candidis radiis seu venis essent distincta, staminula verò medium florem occupantia, purpurei coloris.

CÆTERVM (ut mihi affirmabat Wibrandus à Warwick, navis, cui nomen Amstelredamum, Præfectus, totius verò octo navium, quæ anno M. D. 110. Kal. Maij ex Texela solvebant, Iavam & Moluccas petituræ, classis Viceadmirallius, earum autem trium quæ deinde ex Iava ad Moluccas navigarent destinatæ erant, Admirallius) celsæ sunt Caryophyllorum arbores, nec malis aut pyris apud nos nascentibus minores: crescunt verò illæ (ipso teste atque aliis qui eum comitati fuerant) in Amboyna, Ternate, Motir, Bacian, Marigeran, Makian, Tidore, potissimum: in aliis tamen quibusdam vicinis insulis similiter, sed perparcè: præstantiores tamen censeri, quæ in Makian & Tidore nascuntur.

Hæc sunt quæ de Caryophyllis dicenda existimavi: qui plura volet, Garcizæ ab Orta Aromatum historiam consulat.

TERNATE porrò insula, in qua Batavi negotiati, bese sive quadraginta scrupulis unius gradus ab Æquatore versus Septemtrionem distare creditur: circiter octo milliaria in ambitu continere atque satis sterilem esse, hi testabantur, qui illinc redierant, nec ulla animalia esui apta in ea reperiri, præter paucos



Ternate insula sterilis.

hædos, & nonnullas gallinas: sed neque oryzam ferre aut ullas fruges, è quibus panem conficere queant: eam ob causam, ab arbore materiam illos petere necesse esse, quâ panis loco utantur. Eam itaque arborem recisam in multas partes findunt, quas malleis ex crassa harundine factis contundunt, atque inde eliciunt veluti farinam quandam ipsis Sagge, farina arboris, è qua panis. Sagge appellatam (ea haud dubie *Sagu*, sive *Zagu*, de qua supra cap. III. in Arbore farinifera) scobi lignorum, quæ ferrâ resecta sunt, similem, ex qua panis satis albi placentas quadrangulas conficiunt palmi magnitudine, quibus non modò vescuntur, sed magnâ ferè ex parte sua mercimonia exercent, harum permutatione alias res quibus indigent, redimentes. Frequens alioqui istic nascitur Palma illa magnas nuces coccos appellatas proferens, & Musa Arabum. Reperiuntur etiam nonnullæ arbores aurantia mala ferentes atque limones. At magna abundantia arborum Caryophyllos gerentium, in collibus & vallibus, quas incolæ harundinibus flagellant, ut fructum decutiant. Et licet hujus insulæ incolæ assiduum bellum gerant cum Tidore alterius vicinæ insulæ, in qua Lusitani vivunt & arcem tenent, habitatoribus, eo tamen tempore quo caryophylli leguntur, sunt inter illos unius mensis aut sex hebdomadarum induciæ, quibus inter se commercia exercent.

Amomum quorundam, an Caryophyllon Plinij?

C A P. XVII.

CARYOPHYLLORVM Aromaticorum historiae hujus fructus descriptionem subicio, cum propter odoris affinitatem quam cum Caryophyllis habet, tum ob aliam causam quam declarabimus.

Mittebat ad me Londino Iacobus Garetus anno à nato Christo millesimo sexcentesimo primo, hunc fructum orbicularem, piperis grano plerumque majorem, nonnumquam etiam minorem, rugosum, fusci coloris, satis fragilem, qui apertus semen continere deprehendebatur rotundum, nigrum, in binas partes scissile, non minus aromatici odoris & saporis quàm ipse fructus, atque aromaticos caryophyllos quodammodo referentis: botri autem in modum nascitur, ut ex multis granis quæ petiolos suos adhuc retinebant, & binis ternisque granis uni ramulo inhaerentibus coniecturam facere poteram: his adjecta erant

Amomi quorundam bistoria.

erant folia, unius quidem formæ, sed magnitudine valde differentiâ: nam quædam septem uncias erant longa, tres lata, nonnulla quinque dumtaxat uncias longa, duas cum semisse lata, alia trium unciarum longitudinem non excedebant, & vix duarum latitudinem attingebant, quædam etiam iis longè minora & angustiora, præsertim quæ cum granis permixta reperta fuerant, pro loci quem in ramis aut ramulis occupauerant ratione: nulla autem inter illa reperi quæ serratas haberent oras, sed æquales, omnia, & multis tenuibus venis, à nervo folia per longitudinem secante, in latera obliquè excurrentibus, prædita, eorum mucrone nunc angustiore, obtuso tamen, nunc latiore & quasi orbiculato, cineracei ex spadiceo coloris, & satis acris saporis: ramuli qui additi fuerant, tenues, quadranguli, cineracei coloris cortice tecti, annotini videlicet, qui verò postea nati, spadiceo, retinentes adhuc vestigia ubi folia inhæserant, quæ, ut plurimum, ex aduerso nata esse demonstrabant, & illi etiam acriusculi saporis, perinde ac folia, nec ingrati odoris.



Additum præterea erat radicis cuiusdam fragmentum cubitalis longitudinis, à nautis, quos ex India rediisse scribebat, relatam cum prædicto fructu & foliis: intelligebat autem ab aliis, fragmentum illud, ab arbore, siue frutice folia illa & fructum ferente, recisum: ejus materia valde dura & firma erat, internâ parte albâ, externâ & sub cortice latente, fuscâ, ob vetustatem forsitan: erat autem gemino cortice tectum, interno quidem satis denso, fuscique coloris & acris saporis, interno verò tenuiore, ex cineraceo flavescentis coloris (quem ex argillacea terra in quâ planta nata, contraxisse verisimile est) acerrimique saporis. Eam porrò radicem multis tenuibus fibris firmatam fuisse, quædam adhuc inhærentes, & aliarum, quæ abruptæ, vestigia apparentia, satis innuebant. Ipse autem Garetus adscribebat, se, licet omni diligentia adhibitâ, ut nautas qui hæc attulerant, convenire posset, ad percontandum in qua provincia legissent, & an nomen atque facultates ab incolis intellexissent, illos numquam invenire potuisse. Similem autem fructum, petiolis tamen carentem, aliquot annis ante accipere memini, additâ ejus qui mittebat, interrogatione, an Amomum? Et certè, huic fructui sunt facultates, Amomi quod Dioscorides nobis proponit facultatibus non valde dissimiles: etenim calfaciendi, adstringendi & exsiccandi vim habet, & reliqua præstare posse arbitror, ad quæ Amomum utile esse Diosc. cap. xiv. lib. 1. scribit: aliquot tamen notæ, iis quas Dioscorides suo Amomo tribuit, non respondent, veluti folia quæ Bryoniæ foliis dissimilia, radix crassior, quàm ut fruticis videri queat, tamen in quibusdam fruticibus nec minores nec minùs crassas, quàm hæc sit, quæ mihi missa, observare meminerim, ut in Cisti plerisque generibus, & quibusdam aliis. Sed iudicio iis relicto qui in his rebus sunt me peritiores, & magis exercitati, satis officio me perfunctum existimabam, si ea quæ de fructu, foliis, ramulis, & radice observabam, benevolo lectori proponerem.

CETERVM, hunc exoticum fructum diligentius consideranti, primarias quasdam notas reperio, quæ me plurimum movent (proferam enim ingenuè quod sentio) ut Plinij Garyophyllon esse censerî possit. Nam is Naturalis Historiæ lib. xii. cap. vii. postea quàm de Pipere egit, hæc subiicit: Est etiamnum in India piperis grani simile, quod vocatur Garyophyllon, grandius fragiliusque. Tradunt in Indico luco id gigni. Advehitur odoris gratiâ. Tametsi brevis hæc sit & succincta descriptio, nec ullas facultates fructus ipsius contineat, habet tamen insignes notas, quæ cum iis, quas fructus quem Lectoris oculis subiicio possidet, collatæ, valde similes deprehendentur, veluti comparatio cum piperis

Garyophyllon
Plinij.

granis, illis tamen esse grandiora fragilioraque, ut plerumque hæc sunt grana, licet etiam parva reperiantur, odor gratus, & ad caryophyllos aromaticos, qui nobis in usu, valde accedens, cujus gratiâ Plinij tempore adferebatur. Et certè hunc fructum manducatum, oris halitum gratiorem reddere comperiebam: ad multos præterea alios usus utilem fore credibile est, si quis periculum faceret.

Harundo Indica.

CAPVT XVIII.

Harundinis
ingentis his-
toria.

ADMIRANDÆ magnitudinis fuerat illa Harundo, cujus fragmentum, Octobri, anno nonagesimo quinto supra millesimum & quingentesimum, Iacobus Garetus, ad me Londino usque mittebat, fratris Petri Amstelredami commorantis operâ, ut conspicerem. Nam fragmentum illud sex nodis constabat, quorum singuli pedem Romanum & quatuor uncias inter se distabant; octo igitur Romanos pedes longum. Ejus diameter infimâ parte quinque unciarum, circumferentia decem & sex, internodij longitudini respondens; ipsius verò ligni sive materiæ spissitudo paullò major uncix triente: supernâ autem parte diameter pænè unciarum quinque, circumferentia quasi æqualis infimæ parti, ligni spissitudo triens uncix. Ex quibus notis quilibet æstimare potest, quanta fuerit totius harundinis longitudo. Erat porrò totum fragmentum laccâ rubrâ, quâ obfignari epistolæ solent, foris inductum, quemadmodum magnâ ex parte moris est apud Sinenses, vascula, canistra, ligneas lances, atque etiam ipsas hastas inducere, ut ab imbre, aliòve humore non corrumpantur. Ceterùm harundinis illud fragmentum inventum fuerat in magna Prætoria navi, quâ vehebatur Prorex Indiæ domum repetens, quum ab Anglis quibusdam naucleris interceptus est anno redemptionis humanæ M. D. XCIII. & illud quidem (ut qui mittebat, ad me scribebat) plenum Anil sive Indico, quo cæruleo colore inficere solent, cujus indicium interior fragmenti pars adhuc conservabat.

Verumenim verò multo longiora referebant, qui anno sexcentesimo primo supra millesimum à nativitate Christi nostri salvatoris ex Orientali India revertebantur nautæ: quorum bina in Academici horti porticu apud Lugdunum Batavorum suspensa conspiciebam, illaque utrimque mutila: horum minus, viginti sex pedes Romanos longum erat, ac decem & novem internodiis constabat, crassitudo infimâ parte decem & septem uncias ambitu comprehendebat, supernâ, quatuordecim: majus, illud sesquipede longitudine superabat, & tribus unciis crassitudine: singulorum internodiorum longitudo in utroque, circumferentiæ partis inferioris ut plurimum respondebat, nonnumquam longior aut brevior erat: materiæ spissitas ferè par cum ea quæ primò descripta, hoc est, triens uncix. Eas harundines donabant Societatis mercatorum præfecti Cl. V. Doctori Petro Paawio Professore publico, Academici horti Præfecto, & Academiæ, illo anno, Rectori. Quàm verò proceræ fuerint integræ illæ harundines, ex mutilis licet conjecturam facere.

Hoc porrò caput de Harundine, Piperis historiæ præponendum duxi, quia juxta piperis plantas interdum terræ solent infigere incolæ, ut eas alioqui caducas, sustinere queant.

Mambu.

Ceterùm harundinis istud genus, toto Malabarensi marino tractu nasci, præsertim autem circa *Choromandel*, testis est Hugo Linscotius, qui ab incolis *Mambu* appellari scribit, & adhuc tenellum & viride inflecti solitum, ut magis aptum reddatur ad gestandum pendentes ex co lectulos, ipsis *Pallankins* dictos, quibus insident cum viri, tum mulieres, dum aliquò transferri cupiunt.

Piper nigrum.

CAP. XIX.

TAMETSI Garcias ab Orta, & hunc sequutus Christophorus à Costa (quorum Historiam Aromatum ante multos annos Latinam faciebam) de Pipere commentati sint: quia tamen his proximis annis Batavi qui in Iavam navigarunt, & ad Moluccas usque insulas etiam penetraverunt, aliquot ejus sarmenta cum foliis, ipsaque aded radice, atque qui inter illos magis curiosi, etiam ramulos cum suo fructu immaturo inhaerente retulerunt; & horum unum, cui folia & fructus inhaerebant, tum etiam sarmenta quædam, amici curâ & diligentia nanciscebar: operæpretium me facturum existimavi, si ex illis notis quas in planta & ramis siccis observare potui, ejus histo-

riam

riam concinnarem, & ramuli cum suo fructu & foliis; radicisq̄ parte à perito pictore in tabella expressi figuram hîc subiicerem.



VALDE autem sarmentosa est Piperis nigri planta, & adeo imbecillis atque caduca, ut nisi pedamentis fulciatur, aut juxta arborem aliquam, circa quam sese convolvere possit, pangatur, humi procumbat & spargatur, perinde ac lupus salictarius: lenta verò & flexibilia sunt ea sarmenta, frequentibusq̄. nodis sive geniculis distincta, & quæ humi sparsa, multas fibras ad singula internodia agunt, quibus se humi figunt, quemadmodum clematidis aut periclymeni flagella, ut in illorum nonnullis observabam; quæ fibras adhuc retinebant: sic ut in illarum plantarum numero reponendam censeam, quæ facile pangi possunt: sarmenta porrò ad singulos nodos singulare folium proferunt alternatim, hoc est, nunc in hac, modò in altera sarmenti parte nascentis, hederaceâ quodammodo formâ, vel ejus cyclaminis quod hederaceo constat folio, cui tamen anguli desint, neque adeo crassum sive spissum, verùm multo tenuius, interdum verò adeo latum, ut quatuor unciarum latitudinem æquet, & quasi orbicularem formam adquirat, nisi in mucronem desineret: maximâ verò ex parte binas dumtaxat uncias latum, quatuor longum, breviter Tambul sive Betle folio adeo simile, ut alterum ab altero vix discerni queat, nisi piperis folium paullò durius, & nervos illos

Piperis nigri
historia.

per folij longitudinem excurrentes paullò crassiores habere mihi videretur: nec illud in ambitu ferratum est, ut quidam pinxere, sed prorsus æquale, & nihil similitudinis habens cum mali Assyrij folio, ut nonnulli tradunt: omnia verò folia quinque nervis sunt prædita, quorum medius & crassior, medium folium per longitudinem secat, reliqui quatuor minus crassi ab illo oriuntur, utrimq̄. bini, in latera secundum folij pæne longitudinem expansi, & illi quidem in nonnullis foliis æqualiter ex opposito nascentes (ea Christophorus à Costa feminei sexus ab incolis censi scribit) in aliis verò inæqualiter oriuntur, neque istam proportionem servant (hæc ab incolis masculini sexus appellatione donantur, asserente eodem à Costa) sint ne porrò quæ feminini generis censentur, dilutiore viriditate prædita quàm quæ pro masculini generis foliis habentur, nihil pronunciare queo, quum sicca dumtaxat folia viderim: sed quandoquidem in eodem sarmento utriusque formæ nata conspexerim, vix mihi persuadere possum, colore inter se variare: illud autem observabam, utraque, licet resiccata, pronâ parte dilutiora esse quàm supinâ, atque per universum folium venulas obliquas transversim evagari, insuper non medioerem acrimoniam adhuc retinere. Vvæ porrò ad ramorum internodia nascuntur teretes & oblongæ, multis granis orbicularibus nunc majoribus, modò minoribus ipsi scapo sine petiolo adnexis constantes; & illæ quidem non ex foliorum ala, hoc est, inter sedem pediculi folium sustinentis & ipsum sarmentum, sed ex altera sarmenti parte, folij pediculo videlicet opposita, quemadmodum ex adposita figura ad vivum expressa videre licet.

Ceterùm illam acrimoniam non modo retinent sicca folia, sed etiam ipsa sarmenta, atque (quod magis mirum) ipsa radix quæ sub terra latuit, ut ego experiebat. Qui plura de Piperis nigri planta scire desiderat, Garciam ab Orta & Christophorum à Costa consulat.

De ea autem Planta quæ album Piper profert, nihil à me hîc expectandum, quum illam nondum videre mihi contigerit: sed si Batavorum, qui piperiferas regiones nunc adire solent, operâ nactus umquam fuero (nullis enim sumptibus parcam, ut eam adquirere possim) efficiam, ut benevolus Lector (Deo tam longam vitam concedente) quæ de illa planta didicerim, intelligat. Nunc ad Piperis longi historiam propero.

Piper longum.

CAP. XX.


PLANTAM quæ longum Piper profert, ab eâ in qua nigrum nascitur, longè dissimilem esse scribit Garcias ab Orta in sua Aromatum historia: sed (quod eius viri pace dictum volo) plurimum fallitur, meâ quidem sententiâ. Nam plantæ Longum Piper ferentis ramulum pedalem ternis foliis & binis fructibus præditum anno à nato Christo primo & sexcentesimo supra millesimum Amstelredami dono accipiebam ab eruditissimo viro Doctore Lamberto Hortensio, qui eodem anno ex Iava redierat, ibidem ab ipso decerptum; acceperunt & nonnulli ab aliis illo etiam majores, sed omnium folia à Piperis nigri foliis non multum differre mihi videbantur, nisi quod paullo teneriora dilutioreque viriditate prædita essent, meâ opinione, tum etiam breviora pediculo subnixa, atque etiam pluribus nervis insignita: nam à medio illo nervo folium à pediculo per longitudinem secante, non modò quaterni alii nervi exoriebantur, sed utrimque quini & seni, interdum etiam plures, pro foliorum videlicet amplitudine, illi tamen minùs eminentes quàm in nigri foliis, & inæquali ortu nati, multis etiam obliquis venulis per folium transversim evagantibus: & licet resiccata essent ea folia, ac per multos menses inter chartas adservata, non levi tamen acrimoniâ erant adhuc prædita. Fructus, qui iuli quodammodo formam æmulabantur, oriri etiam conspiciebantur ad singula internodia, non in folii alâ: sed quemadmodum in Pipere nigro, ex ipsius folii opposita parte, in altero videlicet ramuli latere, atque etiam alternis, perinde ac in Pipere nigro: erant verò illi fructus modò longiores, modò breviores, quasi ex multis granulis eleganti serie secundum pediculi longitudinem congestis constantes, virides tamen, quia ante maturitatem lecti; in quibusdam autem ramulis adeo tenellum fructum conspiciebam, ut jam primùm natus videretur, quum ramuli abrumperentur. Horum etiam ramulorum internodia sive articuli, breviora spatio ab invicem videbantur dissiti, quàm in nigro. Nulla autem istius Piperis sarmenta vidi, sed, ut dixi, ramulos dumtaxat ab ipsa planta abruptos, quorum magis integrum in tabella adposita à perito pictore exprimi curabam.



CAROLI

21

CAROLI CLVSI
ATREBATIS
EXOTICORVM
LIBER SECVNDVS.

BSOLVTA *Primo Libro peregrinarum Arborum, quas quidem nancisci mihi licuit, historia; hoc Secundo de peregrinis Fructibus, quos singulares, nec ullo ramo inherentes, vel ipse acquirere, vel ab amicis habere potui, mihi concessos ut describerem, sermonem instituerem, & illos (quia magna varietas) in classes quasdam distribuere animus est.*

B A O B A B sive A B A V I.

C A P. I.

SECUNDVM Librum exordior ab elegantissimo quodam & magno fructu, quem Londino ad me mittebat Francofurtum anno à nato Christo nouagesimo primo supra millesimum & quingentesimum, vir mihi amicissimus Iacobus Garetus, à nautis qui ex Æthiopia redierant redemptum. Hunc verò, tametsi nullum nomen additum, simulatque conspiciebam, Cl. V. Prosperi Alpini *Baobab* esse iudicabam: per omnia enim ferè respondere comperiebam cum fructu quem eâ appellatione depingi curavit (alteram picturam ramum cum foliis exprimentem, non magnoperè moror) licet hujus fructus historiam satis negligenter describere videatur, exceptis his quæ de ejus facultatibus sunt. Hic autem quem à perito pictore exprimi curabam, major eo quem exhibet videbatur, ut qui pedem Romanum longus esset, decem & sex uncias in ambitu crassus, sulcis quibusdam, sed vix apparentibus, secundum longitudinem distinctus, iuxta pediculum minùs crassus, & in extimo mucronatus, cortice denso & crasso præditus, fragili tamen, si nimium comprimatur, & brevi quadam lanugine seu flore virescente (nisi ubi deterfus erat) obfito, triunciali pediculo, interdum tamen (quemadmodum in alio fructu longè meo minore, observabam) cubitali; crassitudine digitali, valde fibroso. Multos habebat hic fructus internâ parte nervos, ab infimo, sive à parte quæ pediculo inhæserat, ad summam fructus partem excurrentes, & fibras in latera sparsas, inter quas pulpa sive substantia satis friabilis, alba, gustu acido, in qua latebant semina exilium renum formam referentia, duro fuscoque putamine tecta, nucleo albo, non ingrati saporis, prædita: sed & tenues quædam fibræ, veluti cincinni per albam illam pulpam sparsæ erant, etiam nonnullæ ipsorum seminum umbilico inhærebant, ut ex eis suspensa viderentur, quemadmodum in binis aut ternis ejusmodi fructibus observabam. An verò substantia illa sive pulpa quam continet, humida sit dum recens est, ut Alpinus suo *Baobab* tribuit, me latet, quandoquidem nullum recentem fructum conspiciere mihi hætenus contigerit: certè rubram esse non arbitror, quum in binis quos habui fructibus candidam & valde friabilem repererim: verum quidem est, in vetustis magis fuscam esse, qualem in eo fructu quem Cl. V. Honorius Bellus *Abavo* nomine ad me postea mittebat, deprehendebam: sed omnium pulpa, ut est friabilis, non lenta, sic etiam acida est. Itaque nihil mirum, si Æthiopes utuntur ad extinguendam sitim, sitque utilis ad ea quæ Alpinus cap. de *Baobab*, lib. de plantis Ægypti tradit: sed quòd pulpæ saporem, quem ipse acidum fatetur, cum terræ Lemniæ sapore comparat, fallitur, meâ quidem sententiâ: adstringit certè illa habetque omnes eas facultates quas ipse illi tribuit, aciditatem tamen numquam in illa deprehendi, tametsi selectissimam ab aliquot Cæsareis Legatis, quos Turcarum Imperator tali munere atque aliis, finitâ legatione discedentes prosequi solet, dum in Cæsaris aula vivebam, aliquo-

*Baobab fructus
historia.*

Abavo.

aliquoties acceperim, Augerio Busbequio videlicet, Carolo Rymio, Davide Vngnadio, & Sifrido Praynero, Friderici (qui in suæ legationis munere Constantinopoli obiit) fratre, quum ejus sarcinas recepisset: nec etiam ullam adstrictionem in hujus fructus & Abavo pulpa percipiebam. Cujusmodi porro foliis sit prædita illa arbor in qua hic fructus natus, ignoro: diversa tamen esse ab iis arbitror, quæ Alpinus suæ Baobabiferæ arbori tribuit & adpingit, nisi recens semine natam conspexerit. Nam Bellus Abavo plantas habuit semine natas, ut ex quarta epistola ad me data (quam ad calcem meæ rariorum Plantarum historia cum aliis ipsius epistolis de variis plantis agentibus adjectam volui) apparet, quarum prima folia mali quidem citrij foliis similia fuisse scribebat, nullo pediculo subnixa; at ubi caudex pedalem altitudinem nactus fuisset, in ramos spargi cœpisse, foliaque adquisivisse longiore pediculo prædita; & illa non singularia, sed initio bina, deinde terna, quaterna, & tandem quina ex eodem pediculo prodeuntia, quemadmodum in pentaphylli, lupini, castaneæ equinæ foliis videre licet, quorum medium folium reliquis majus est, deinde illi utrimque proxima: reliquas notas ex prædicta ejus epistola petere ne sit grave. Et sanè, ejus Abavo, ab hoc, quem exhibeo, fructu differre non arbitror, tametsi is quem illâ appellatione ad me mittebat, extimam partem non mucronatam, ut meus, sed obtusam haberet: pulpa tamen præter colorem (quia forte vetustior) similis substantiæ, friabilis, & semina prorsus similia, nec dissimili nucleo prædita: ejus autem longitudo uncia octo cum semisse, crassitudo uncia duodecim, hoc est, ejus ambitus pedem Romanum æquabat.

Sed & alium ejusmodi fructum, quadriennio aut quinquennio post à jam dicto Gareto accipiebam, cujus longitudo uncia decem, crassitudinis ambitus uncia novem dumtaxat, ut etiam in eadem arbore fructuum magnitudo sæpe dispar est: hic pulpam omnium candidissimam habebat, semina aliis similia, pleraque (pulpâ attritâ & in pollinem comminutâ) ad umbilicum à fibris dependentia.



Calabacera,

Similem prætereà fructum apud amicum conspiciebam è Gorgadibus anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo allatum, & à Lusitanis istic habitantibus, ut intelligebam, *Calabacera* appellatum, propter similitudinem quam cum Cucurbita habet: sed is minus crassus erat illo quem propono, & graciliore mucrone præditus; non dissimilis illi qui in scholio ad cap. xi. lib. ii. *Historiæ Aromatum* Garcix ab Orta pro Guanabano Scalligeri fortè positus: pediculi autem longitudo binos pedes Romanos æquabat.

An porro affinis non est fructui ejus arboris cujus Thevetus cap. x. lib. *Singularium Americæ*

Americæ meminit his verbis: Tres sunt insulæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant, in quarum una, arbor invenitur folio nostratis fici, (an rectè observarit folij formam nescio) fructu Cypriis cucurbitis haud absimili, duorum fere pedum longitudine, & crasso. Nonnulli eo fructu vescuntur ut nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine, leporinis renibus similia. His quidam simias alunt, alii monilia ex iis collo aptanda conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

CETERVM *Abavo* folia, qualia in plantis semine adquisitis, sibi nata, Bellus cum fructu ad me mittebat, in adposita tabella exprimenda curabam, singularia, gemina, quina, & illa quidem contractiore formâ quàm nativa quæ accipiebam.

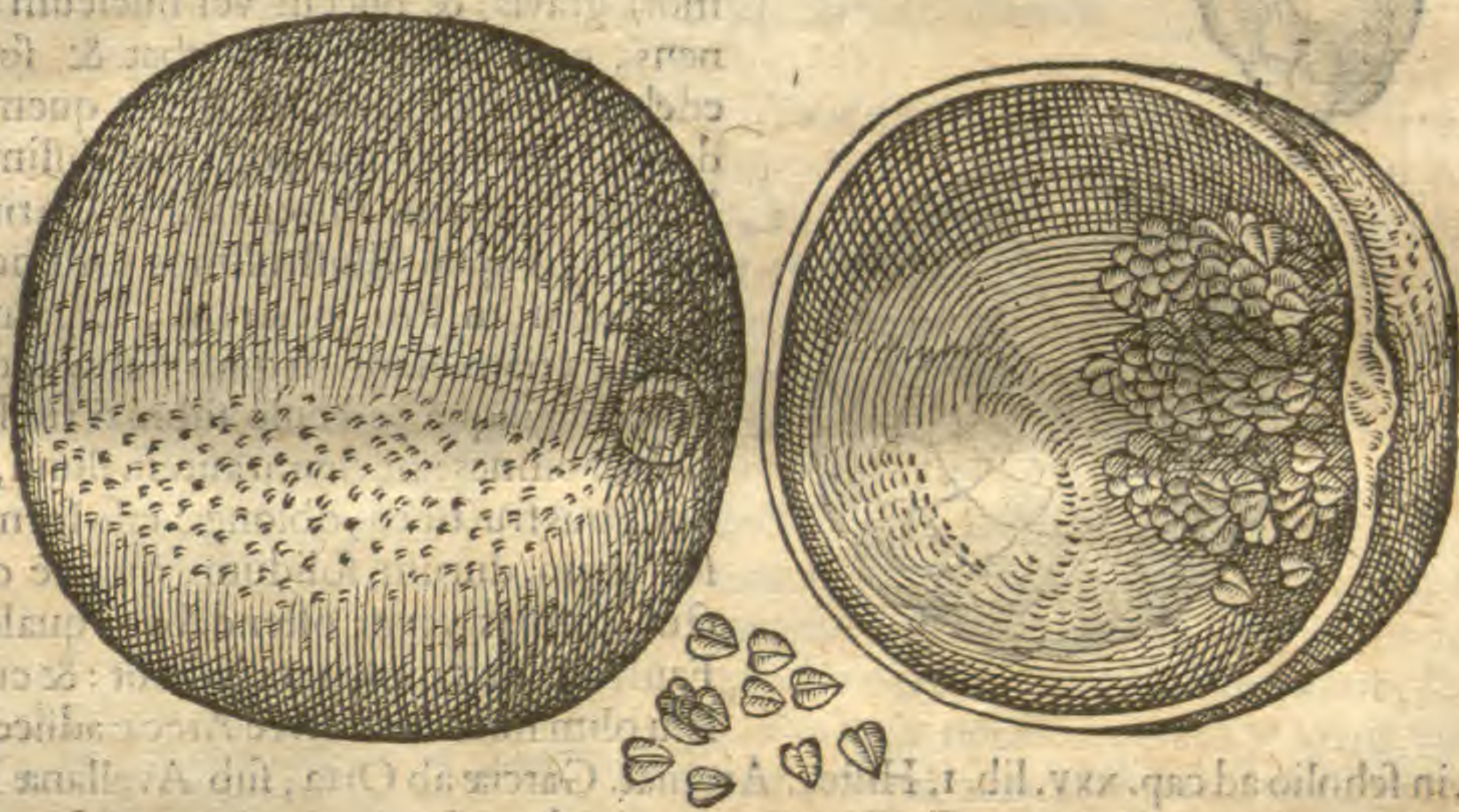
Macocquer Virginienſium forte.

CAP. II.

ISTVM peregrinum fructum Londino etiam ad me mittebat Francofurtum eodem anno nonagesimo primo supra millesimum & quingentesimum idem Iacobus Garetus ex *Wingandecæow* Provincia, quam Angli (à quibus primùm observata) *Virginiam* nuncuparunt, relatum.

Erat autem prorsus orbiculari formâ, quatuor unciarum diametro, cortice duro præditus, foris lævi & subfusco, internè nigrâ membranâ inducto, per quam sparsæ quædam fibræ à pediculo ad summum: continebat verò pulpam nigram (quia non recens sed siccus & vetustus) acidiqûe & quodammodo falsi saporis, in qua plurima grana involuta, subfusci coloris, plana, & cordis (ut vulgo pingitur) formam referentia, medullâ albicante prædita.

Quum porrò hic fructus ex Virginia relatus esse dicatur, facilè mihi persuaderi sinam illum esse, quem ejus regionis incolæ *Macocquer* appellant, & (magno aliquo periculo liberati, vel bello defuncti, in lætitiæ signum, structo igni assidentes) pulpâ seminibusque exemptis, implent lapillis aut crassioribus quibusdam granis, ut majorem strepitum agiturus & commotus edat, bacilloqûe aptantes manu tenent, perinde ac Brasiliiani suum *Tamaraca*, sed nullis pennis ornant. Integrum autem fructum, & per medium sectum, in hac tabellâ exprimendum curabam.



Similem deinde anno secundo supra millesimum & sexcentesimo à Christi nativitate, conspiciebam apud eruditissimum juvenem Ioannem de Laet Ioan. F. qui illo anno Amstelrodami redemerat ab iis qui in varias provincias navigant. Orbicularis verò formæ non erat, ut meus, sed paullò oblongior, fusco colore præditus, qui, me præsentè, apertus, nigram pulpam superioris pulpæ prorsus similem, quâ grana, alterius granis non dissimilia, erant involuta, continere deprehendebatur.

CETERVM hic fructus non valde dissimilis videtur *Higuero* tetrasyllabo Ferdinandi Oviedi, quem Generalis & Naturalis Historiæ Parte prima lib. VIII. cap. IV. describit his verbis: *Higuero* arbor est prægrandis, instar Mori nigræ: fructum ferens Cucurbitæ rotundæ similem, vel interdum oblongæ. Qui rotundus est, exactâ rotunditate spectatur: ex eo

Macocquer forte fructus historia.

Higuero Oviedo.

pateras

pateras & alterius generis vasa conficiunt. Materie est solidâ atque aptâ ad sedilia, subfella, ephippia, aliaque opera fabricanda; mali enim medicæ aut punicæ materiei similis est. Cortice facile delibratur: folio est oblongo, angusto, summâ cuspidate latiore, à qua ad pediculum usque paulatim gracilescit. Indi nonnumquam præ aliorum fructuum penuriâ, ejus pulpâ vescuntur, quæ cucurbitæ pulpæ, dum adhuc viret, similis est. Cortici color cucurbitæ. Maximus ejus fructus libram aquæ continere potest, minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Hactenus Oviedus. Nos etiam ejus meminimus in scholio ad cap. xi. lib. ii. Hist. Aromat. Garcizæ ab Orta: Ejus præterea mentionem faciemus, in Peregrinarum plantarum historia, quam, Deo vitam conservante, ex variis Auctoribus concinnare habemus in animo.

Peregrini fructus squamosi.

C A P. III.

PROPTER affinitatem quam aliquot sequentes fructus cum pineis nucibus & abieg-nis strobilis habere videbantur, squamosos appellabam. Illorum tres, quorum historiam hoc capite scribendam sumpteram, in subjecta tabella exprimendos curabam.

Fructus peregrini, abiegne nuci similis.



HORVM Primum, qui abiegne nuci erat facie, anno nonagesimo quinto supra millesimum & quingentesimum conspiciebam apud Cl. V. Bernardum Paludanum in instructissimo ipsius museo: cui similem eodem anno adquirebam. Cylindroide autem erat formâ, tres uncias longus, binarum unciarum ejus ambitus, multis veluti squamis imbricum modo dispositis constans, in medio nonnihil compressis, oris tenuioribus & quodammodo villosis, instar pænè abiegni strobili, sed brevior, colore spadiceo (qui in meo fuscus & villis carens, quia forte vetustior) gravis, & nucem vel nucleum continens, nam agitated crepitabat & sonitum edebat, quemadmodum & ille quem mihi dono dabit sexennio post, nobilissimus vir Paullus Choartus Buzenvallius, Christianissimi Regis apud Illustrissimos Ordines confederatarum Provinciarum, Legatus; cui detersi etiam erant (si quos habuerat) villi: brevi fragilique pediculo subnixi fuisse videbantur omnes: nucleum autem illum, qui in similibus fructibus, oblongæ esse formæ observabam, durum, solidum, qui que confractus, crebras venas ostendebat, quales nux Faufel & nux moschata habent: & cui similem olim nuci Faufel sive Arecæ adicere me-

mini, in scholio ad cap. xxv. lib. i. Histor. Aromat. Garcizæ ab Orta, sub Avellanæ Indicæ oblongi generis appellatione. Similes etiam nuclei detersi & lævigati, interdum obrudi solent ab impostoribus, pro insigni aliquo & raro lapide; nam lævigati candicantem contrahunt colorem, cui inspersæ nigrae venæ, magnam addunt gratiam & elegantiam. Qualis verò esset ea arbor quæ similes fructus gignit, me latet. Plurimum tamen accedere videbatur ad Palmam-pinum exhibitam à Cl. V. Matthia Lobelio, præsertim eam quæ singulari est fructu: sed squamas ad pediculum conversa illa habet, nisi forte is Palma-pini fructus perperam eo situ in ramulo delimeatus fuerit: quod tamen asserere non auisim, quandoquidem anno millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, exilem quendam fructum Amstelredami nanciscebar squamulis præditum ad petiolum conversis, quem propterea secundum locum in eadem tabella obtinere volui.

Fructus exilis Cana, de Bengala creditum.

ERAT verò parvæ avellanæ nuci magnitudine, valde elegans, orbicularis, nisi extima pars in mucronem defuisset, petiolus cui inhærebat, brevis, tribus appendicibus veluti calice

calice fructum inâ parte apprehendens, qui tamquam squamulis serie quadam in obliquum dispositis constabat, ab extremo versus petiolum vergentibus, contrario profus, quàm in præcedente, situ. Flavescbat autem & inanis erat. Si verò Abdalæ Guzaratensi, quem dixi à Batavis naucleris illo ipso anno ex Iava advectum fuisse, cuique cum fructum Amstelredami ostendebam, percontans an agnosceret, fides est adhibenda, Cannæ de Bengala fructus est, sed exilis & immaturus. Franciscus tamen Roderiguez è Bengala ipsa oriundus, sibi notum esse negabat.

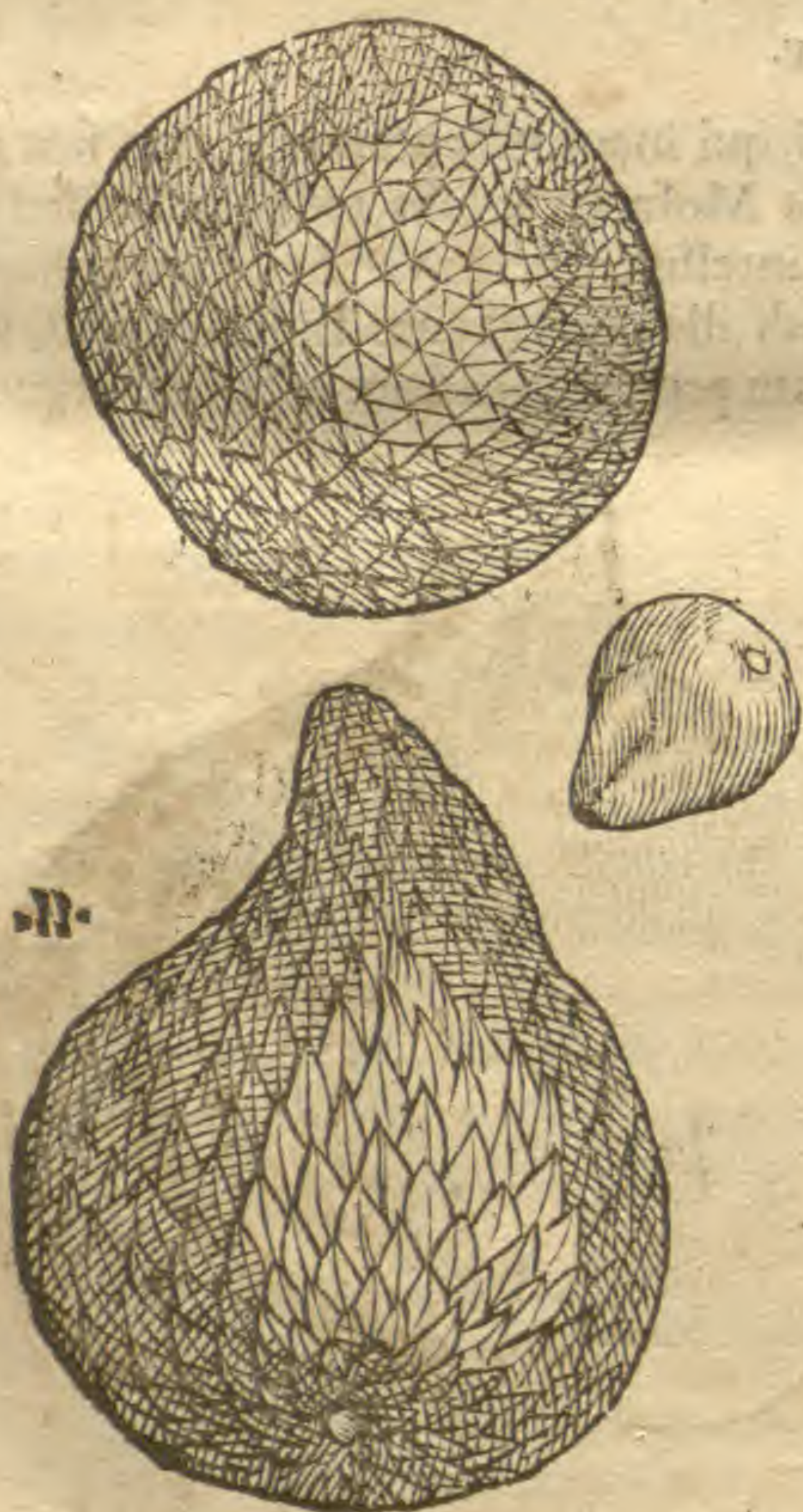
AN porrò ejus generis ille fructus, quem, ut describere possem, anno millesimo quingentesimo nonagesimo nono, extremo Octobri, ab honesto viro Ioanne Govertz vander Aer, mercatore Amstelredamensi, mutuo accipiebam? Certè formâ non dissimilis, sed longè major, ut qui juglandem, externum illum viridem corticem adhuc retinentem crassitudine superaret, orbicularis pænè figuræ, magis tamen depressæ, & quasi in umbilicum fidentis supremâ & inâ parte, (inter quas trium ferè unciarum erat interstitium) & pænè sex unciarum ambitu; constabat verò veluti squamis eleganti serie in obliquum dispositis, ab extremo versus petiolum tendentibus, illisque quodammodo sectis & lacunam habentibus per longitudinem: squamulæ autem petiolo proximæ sursum vergere nonnihil videbantur. nucis color splendens & spadiceus; eaque nucleum continebat: nam commota & agitata strepitum edebat, valdè tamen levis erat pro ejus crassitudine. E qua regione esset allata, quòve nomine appellaretur, ignorare se dicebat, qui illam mihi commodabat. Binis tamen superioribus adjungendam in eadem tabella curabam.

Fructus alius peregrinus elegans.

Peregrini alij squamosi Fructus.

C A P. I V.

IAM descriptis, binos alios peregrinos & elegantes fructus subjungendos & unâ tabellâ exprimendos esse existimaui, licet vasto Oceano disitis inter se regionibus natos: quia illorum unus squamulis præditus erat, alter verò, tametsi iis carere videretur, corticem tamen habebat, in quo veluti squamarum rudimenta elegantissimâ serie disposita apparebant, cujus historiam primo loco reponendam censui. Londino autem anno à nato Christo millesimo quingentesimo nonagesimo octavo illum accipiebam à Iacobo Gareto sapius in his Exoticorum libris nominando, ex Guyana Americæ provincia, ab his, qui Generosum Equitem Walterum Raulæum comitati fuerant, allatum.



ORBICULARIS porrò rotunditatis ferè erat Primus, ab umbilico sive infima parte ad supremam tres uncias utrimque altus, & sex unciarum totus per transversum ejus ambitus, cortice sive corio valde duro tectus spadicei è nigro coloris, sed adeo elegantibus cum rectis, tum obliquis, transversisque ad amussim, & ,proportione quadam servatâ, ductis sulcis insignito, ut summum Naturæ miraculum appareret: officulum satis magnum in se continere, ex sonitu quem agitatedebat, conjecturam facere, & per sedem, quæ nonnihil aperta & hians, videre licebat: quâ tamen formâ, quòve temperamento esset præditum, me latet, quia fructum qui mihi unicus erat, & propter venustatem charus, confringere verebar, ne corrumperem.

Guyana fructus elegantissimus.

Similem anno insequente mihi ostendebat honestissimus vir Willelmus Parduynus Medioburgensis, etiam ex Guyana, ut aiebat, delatum, sed minorem, ut qui binas dumtaxat uncias cum semisse ab infimâ sede ad extremum mucronem, & totidem in ambitu haberet.

Alium huic etiam non dissimilem nanciscebatur

ſcebatur Christianus Porretus anno M. D. C. qui licet vetuſtus & carioſus, calicem tamen cui pediculus adnexus fuerat, adhuc retinebat: in illo etiam ſquamæ magis diſtinctæ apparebant, & à ſummo ad imum progredi manifeſtè conſpiciebantur, non à pediculo ad ſummam partem: quod in duobus aliis obſervare non licuerat, adeo arctè & firmiter cohærebant, ut ipſum corium ſive integumentum ſulcis dumtaxat diſtinctum videretur.

ALTER pyri formam propemodum habebat, ex Baly inſula Iavæ vicina delatus, muriâ, ni fallor, conditus, à naucleris Batavis anno M. D. XCVII. ut conſervare poſſent.

Baly inſula
fructus aſperus
cortice.

Erat autem tres uncias longus; ejus ambitus, eâ parte quâ pediculo inhaſiſſe videbatur, ſex pænè unciarum, ſupernâ verò parte anguſtior, & veluti in metam deſinens, ut quodammodo ficus aut pyri formam æmularetur, quo nomine etiam Christiano Porreto miſſus fuerat Amſtelredamo. Aſpero tectus erat cortice, & ab infima parte, ſuſum verſus, denſis ordinibus veluti ſquamularum ſibi mutuo incumbentium ornatu, quæ ſeſungi nequibant, ſed cum integro cortice non valde denſo eximi poterant, flavoſcentis coloris, dum recens ex conditura exemptus, deinde ſubfuſci. Continebat porrò hic fructus pulpam albam, odoratam, inſtar pyri formatam, ſubſtantiâ autem non valde abſimilem albo illi condimento quod ex amygdalis repurgatis & contuſis, lacte, farinae flore, aqua ſtillatitia è roſarum floribus & ſaccharo fieri ſolet, ſolidiorem tamen, nec adeo glutinoſam, ſapore (quia fructus muriâ conditus fuerat) valde ſalſo & linguam mordicante, continentem in medio officulum ſolidum, pænè uncialem, & in metam aſurgentem, formaque ipſum fructum referentem, infernâ parte craſſiorem, ſupernâ anguſtior (quod pictor non obſervavit, ſed formam invertit) pulpæ autem integræ adjunctos obſervabam binos aut tres grumos, & veluti ex craſſiore fructus parte dependentes: etenim corticem ſecundum longitudinem ſiſſum, facile integrum à pulpa ſeparare poteram, haud ſecus ac ſerpentis exuvium, quia pulpa non adhærebat, niſi paullulum eâ parte quæ à pediculo pependerat.

Hujus porrò fructus meminit, qui Primam partem Hiſtoriæ Navigationis Batavorum in Indiam Orientalem anno M. D. XCVIII. divulgavit cap. XXXVII.

Profert, inquit, Baly inſula fructum magnitudine noſtratium pyrorum, cortice præditum aſpero inſtar ſquamarum piſcium, pulpâ albâ præditum, adſtringente, & continente unum officulum, ſæpenumerò etiam bina. Nascitur in altis arboribus conſertim congeſtus uvarum modo, tantâ abundantia, ut mirum ſit ramos non confringi. Adſervatur melle coctus, aut muriâ conditus.

Peregrinus fructus τερεάγων.

C A P. V.

HVNC fructum referebant Batavi naucleri, qui ineunte Septembri anno ſexcentiſimo primo ſupra milleſimum ex Iava & Moluccis inſulis reduces Amſtelredamum: in quali tamen arbore naſceretur, intelligere nequivi. Si tamen coniecturâ uti licet, prægrandis alicujus Palmæ, cujuſmodi illa quæ magnas Indicas nuceſ, vulgò Coccoſ appellatas, aut nucem Fauſel ſive Arecam profert, fructum arbitror, atque plures ſimul ex craſſo uno pediculo inſtar illarum pendere. Binas autem ejuſmodi nuceſ videre mihi contigit: Unam magnam, quam Cl. V. D. Petrus Paavius artiſ Medicæ Profeſſor in Academia Lugduno-Batava à Mercatorum ſocietate cum aliis quibuſdam exoticis adquiſiverat: Alteram longè minorem, quam mihi donabat Amſtelredami honeſtiſſimus vir Walichius Syvertz illius urbiſ pharmacopœus, ab Iſbrando Hieronymi F. cheirurgo, qui eam retulerat, redemptam. Utraque verò quadrangularis erat formæ: & magnam quidem, quia elegantior & magis integra, in adpoſita tabella exprimendam curabam.



Fructus peregrinus τερεάγων.

MAIOR porrò, cujuſ hęc icon, nitidior & lævior cortice tecta, ſeptem uncias à ſummo

summo fastigio ad pediculum usque longa, pedem cum semisse crassa erat, sive sesquipedalis ejus ambitus: singuli enim anguli quatuor pæne uncias cum semisse ab invicem distabant: cortex valde densus, ex multis fibris retis quodammodo formâ contextis constans, materiam fungosam intermixtam continebat, corioque, ut dixi, lævi & splendente, spadicei coloris, exteriore parte tectus erat. Tota tamen nux valde levis pro sua magnitudine: quid verò ea contineret, me latebat, quia, quum mea non esset, aperire nolebam. Sed minorem, quæ mihi donata, mediam secabam, ut me omni dubitatione exsolverem: nam quum cheirurgus, qui illam attulerat, affirmaret, se in maris littore nascentem eruisse, media ex parte arenâmersam, fibrisque in ea firmiter hærentem, & supernâ parte cauliculum promere lignosum, viridi cortice tectum, fastigio quina aut sena folia myrtinis familia sustentem, eaque adeò ratione bulbaceam esse plantam sibi persuaderet: ego verò multas notas conspicerem, quæ me, ut arboris potius fructum esse crederem, impellerent, illam aperiebam.

Superiore longè minor hæc erat, ut quæ tres dumtaxat uncias cum semisse longa, octo autem ambitu contineret, non nitido cortice tecta, ut superior, sed valde rugoso, quia ante maturitatem adempta, & subrufâ cute tecta, quadrangularis, perinde atque superior, formæ, sed angulis magis inæqualibus, neque adeo distinctè ab invicem sejunctis: sub externa cute, multis fibris, retis instar transversim sese interfecantibus, cortex constabat, quem admodum etiam interiore parte, quæ ossiculum tegebat, & inter illas fibras fungosa materia insipida & valde resiccans, suberini corticis instar; ipsum ossiculum formam habebat ab infima sede latiore in metam assurgentem; & crassiusculum erat, molle tamen (quia fructus immaturus) subrubente cute tectum, acidi saporis, sicut etiam nucleus qui in eo continebatur candidâ membranâ tectus.

Hæc sunt quæ de illo fructu, seu nuce, commentari potui: quia qui retulerant, nihil ad ejus historiam plenius & accuratius describendam adferebant, præter paucas illas incertas, quas enumeravi, notas.

Peregrini fructus ex Guyana.

C A P. VI.

CUM elegantissimo illo fructu cap. iv. hujus lib. descripto, alios etiam eodem anno M. D. XCVIII. exoticos fructus ex Guyana relatos idem Garetus ad me mittebat, quos in subjecta tabella exprimendos curabam.

HORVM Prior, valde crasso & duro putamine erat præditus, ut non immerito Nux appellari queat, triangulæ quodammodo formæ: infimâ enim parte ferè rectilinia erat, & depressior, binas uncias longa, deinde ab ejus lineæ duobus extremis in orbem ita assurgebat, ut semicirculum formaret quinque pæne unciarum, quâ parte longè densior erat, & magis tumebat, multis tuberculis per universum corpus sparsis, coloris ex rubescente spadicei. Ea in binas partes secta (qualem eam accipiebam) magnum nucleum continere deprehendebatur, ejusdem cum nuce figuræ, pelle sive membranâ opertum rufâ, sed interiore parte candidissimum, atque in binas partes separatum, instar amygdalæ, cui etiam similem saporem habebat: quâ de causa non ineptè forsitan Amygdala Guyanensis sive Guyanica dici possit.

VALDE solidus & gravis erat Alter, ovalis formæ, pæne binas uncias à pediculo ad extimum mucronem longus, tres cum semisse mediî corporis ambitu complectens, corio denso, fibroso, cineracei ex fusco coloris tectus, ambiente putamen crassum admodum, durum,



Guyanensis
amygdala.



Guyanensis
fructum II.

durum, & nigricans, quod nucleum continebat ferè orbicularem, durum, cineracei pænè coloris.

Nucleus ex
Guyana.

TERTIVS paullo longior erat: nam duarum unciarum longitudinem superabat, non adeo tamen crassus ut superior, & magis inæqualis, ut veriùs dici mereretur nucleus alicujus fructus quàm fructus, spadicei coloris membranâ tectus, qui haud dubiè aliquo fructu aut nuce fuerit inclusus, medullam sive pulpam continens albam, non ingrati saporis, licet vetustate contractior esset, & ejus medullam in lacunam dehisceret.

Spina ex
Guyana.

ISTIS fructibus adjuncta erat Spina quædam in Guyana etiam nata, ut scribebat qui ad me mittebat, cui certè similem videre non memini: etenim, tametsi non integra, quinque unciarum longitudinem superabat, lævis, politissima, & præ nigrore splendens, adeo ut mihi primo aspectu imponeret, & dentiscalpium è testudinis marinæ testa confectum (cujusmodi, dum Viennæ Austriæ vivebam, Constantinopoli interdum adferri memini) esse existimarem: paullo tamen angustior erat. Eam autem ex Cardui alicujus in ea Provincia nascentis capite detractam fuisse verisimile est: nam altera brevior & contracta (valde enim fragilis) addita erat, quæ infimâ parte vestigium adhuc retinebat, quo cardui capiti, aut alteri plantæ, cui innata fuerat, adhæsisse videbatur.

Peregrinus fructus crassus.

C A P. VII.

Fructus cras-
sus peregrinus.

V ALDE crassus erat hic fructus, quem cum binis aliis hoc capite describendis apud Cl. V. Bernardum Paludanum conspiciebam: nam geminum pugnum magnitudine æquabat, orbiculari pænè figurâ, sed latior sive crassior quàm longior, ut cujus circumferentia esset decem unciarum, longitudo verò à pediculo utrinque ad summum fastigium, dumtaxat novem: crasso rugosoque cortice præditus erat, illoque fusco, cauum orbem umbilici instar circa pediculum habente, supernâ autem parte tuberculis quibusdam obsito: internè magnum continebat nucleum in binas partes sectum, valde rugosum, fusci (quia siccus) coloris externè, ex atro verò rubentis internè, adstringentis initio saporis, deinde subdulcis. Ex Indiâne, an ex America, Guineâve allatus esset hic fructus, ipse Paludanus, qui eum ut describerem concedebat, ignorabat. Ejus tamen iconem quam in tabella depingendam curabam, adponere volui.

Brasilianus
fructus 1.



ORBICULARIS etiam pænè erat figuræ Alter, è Brasilia, ut referebat, allatus: certè forma non valde dissimilis erat *Ianipappeeywa* Brasilianorum; teneriore tamen cortice præditus, & supernâ parte planus, atque quodammodo in tenerum umbilicum desinens: continebat autem internâ parte multa semina rugosa, Staphisagriæ seminibus non dissimilia, nucleum continentia in binas partes divisum: pediculus cui inhærebat, triuncialis longitudinis.

Brasilianus
fructus 11.

HUNC etiam ex Brasilia allatum assererat. Erat autem pænè ovali figurâ, instar mali citrii sive limonis, supernâ tamen parte magis mucronatus, tres uncias longus; ejus ambitus sex unciarum erat: duro, lento tamen cortice præditus; intus verò pulpa nigra continebatur, quæ propter vetustatem in pollinem prorsus resoluta erat. Ceterum hunc fructum lectum fuisse arbitror antè quàm maturitatem adeptus esset, quandoquidem rugoso erat cortice, & plerisque locis veluti in lacunas contracto.

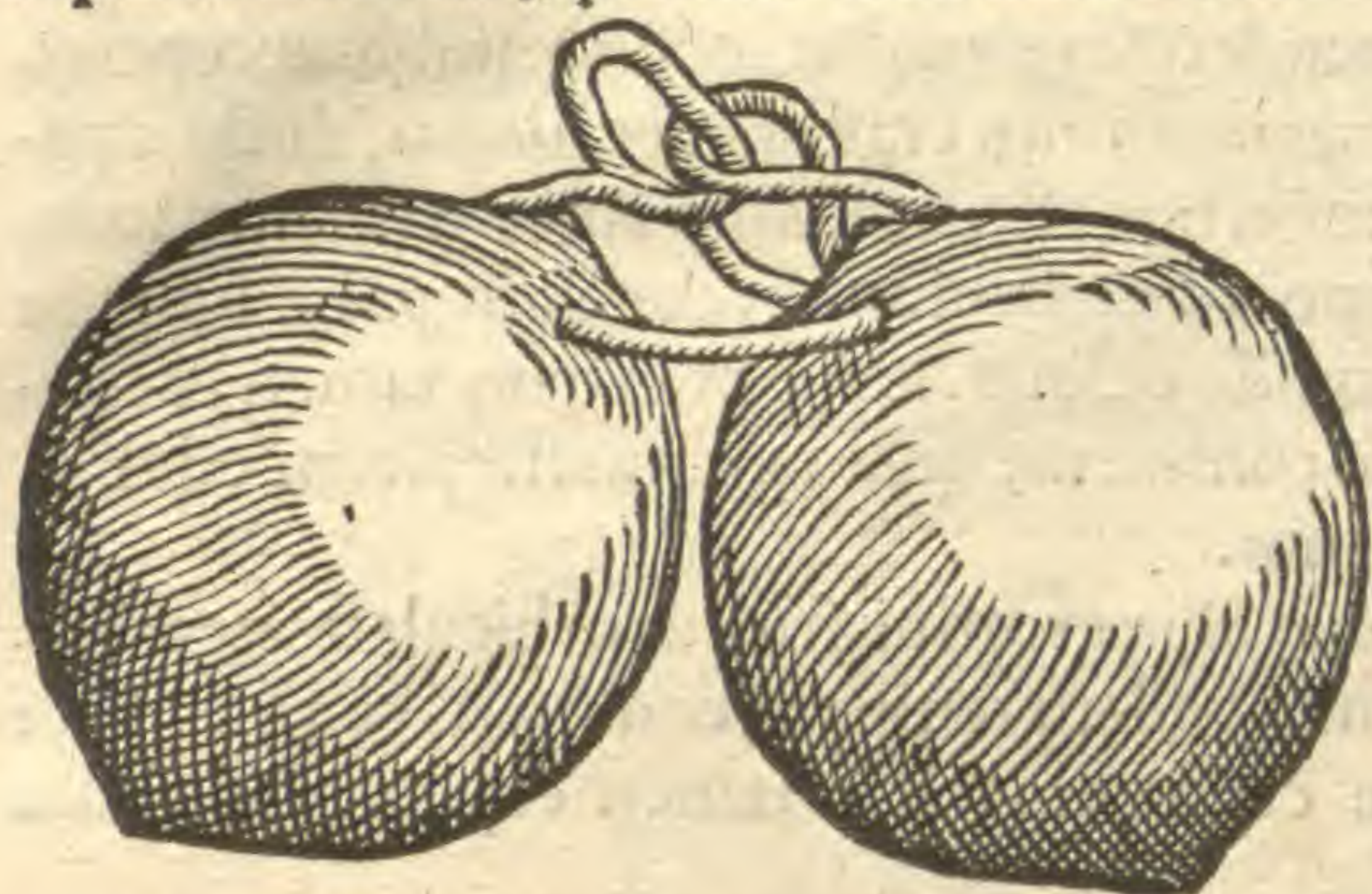
Lagenula

Lagenula è fructu peregrino.

CAPVT VIII.

CIVS arboris esset hic Fructus, quòve nomine diceretur, me latet. Erat autem orbicularis pænè formæ, binas uncias longus, tantundem ferè crassus, duro, lævi, spadicæi coloris cortice præditus: an nucleum aut semina contineret, ignoro; sin autem habuerit, exenta fuisse oportet: quia binos accipiebam à Iacobo Gareto, extimâ parte funiculo trajectos & quodammodo connexos, foraminibus per quæ funiculus, qui eos connectebat, trajectus erat, nigrâ cerâ obturatis, & infimâ similiter parte, quâ videlicet pulvis quidam exalbidus ad cineraceum tendens (quo pleni erant) injectus fuerat: salsus ejus sapor & linguam vellicans, quo verisimile est incolas usos ad sua edulia condienda, propterea secum circumtulisse. Garetus significabat, è mari Australi, quod pacificum appellant, Hispani vulgo *Mar del sur*, allatos esse. Et ille ipse aliquot annis antè, quum adhuc Viennæ viverem, similem miserat, sed singularem, & longè majorem, eumque inanem, summâ parte apertum & funiculo trajectum. Eos verò qui simul colligati, in tabella exprimi curabam, quæ hoc loco infereretur.

*Lagenula
Americana
è fructu.*



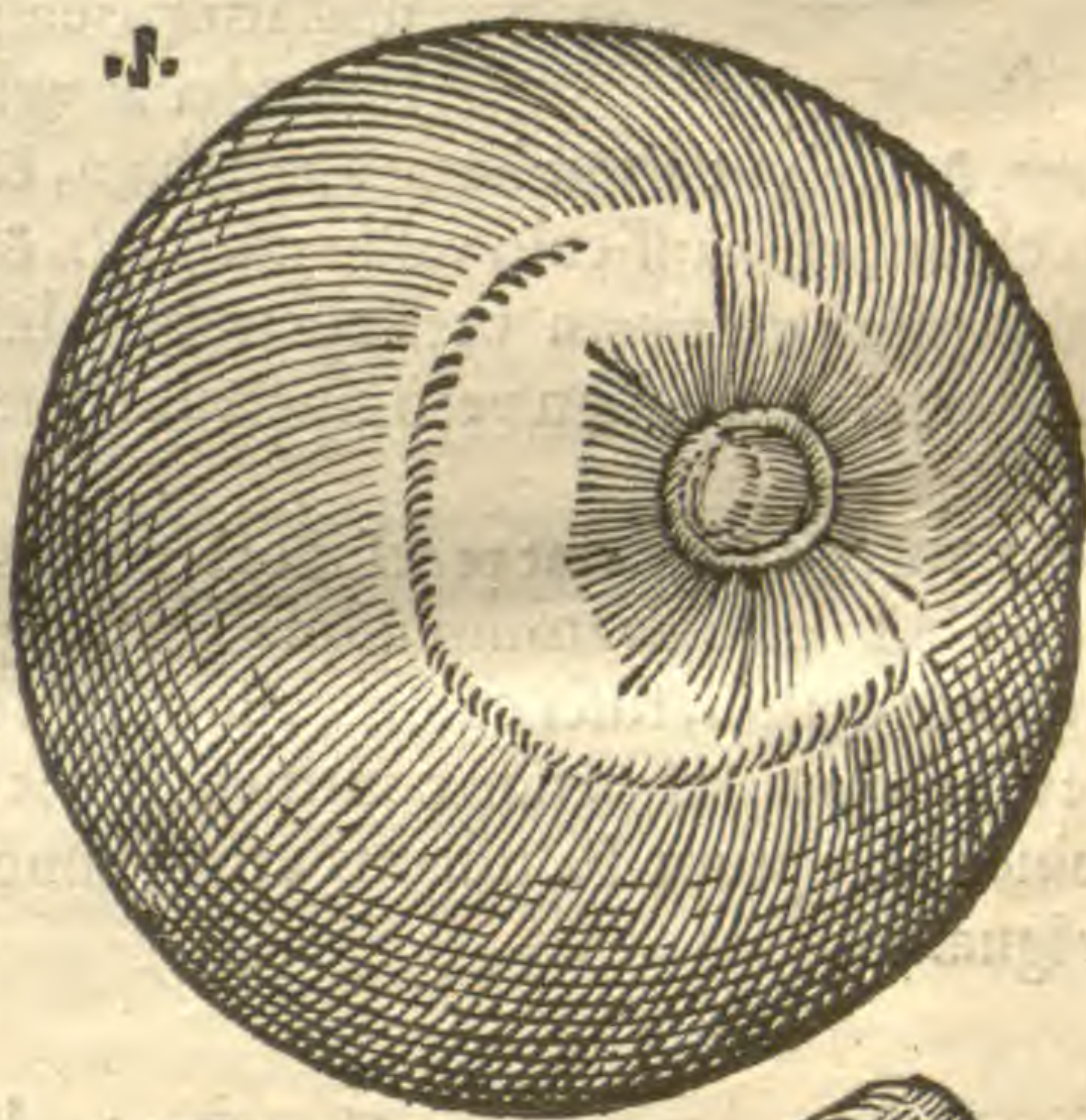
M I H I porrò persuadeo, has lagenulas iis cucurbitulis esse persimiles, quarum Americus Vesputius Navigatione secunda meminit, agens de moribus ejus gentis ad quam appulerat. Ait enim singulos viros ex collo pendentes pusillas siccatasque binas cucurbitas gestasse, unam plenam herbâ quam mandebant, alteram farinâ quadam candicante gypso comminuto simili; & bacillo quodam in ore madefacto, atque in cucurbitam farinâ ple-

nam immisso, farinam exemisse, quâ herbam quam manducabant aspergebant, subinde id repetentes; illudque facere existimasse, ut sitim sedarent, quia aquâ recenti quam bibere possent, penitus erant destituti.

Peregrini fructus orbiculares.

CAP. IX.

ANNO nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum profecto Amstelredamum, ut intelligerem an Batavorum naves è Iava reduces, exoticos & nostro orbi peregrinos fructus aliquos retulissent, ostendebatur mihi ab honesto viro Stephano Ioannis Scharm pharmacopœo Amstelredamensi, orbicularis & sphericæ prorsus formæ quidam fructus, quem eâ navigatione allatum assererat: illum tamen ostensum Indis qui ex Iava adducti erant, negarunt apud se natum, sed è *Madagascar* insula delatû. Dimensi autem sive per lógitudinem lineâ ductâ, sive per transversum, ambitus erat pænè unciarum novem, nonnihil tamen striatus erat circa eam partem quâ pediculus adhæserat, coloris fusci, levis & intus cavus, aliquid tamen continens, ut ex strepitu, quem agitatus edebat, conjecturam facere licebat. Ex illo postridie pertuso, educta sunt multa grana plana, nucis vomicæ formam perbellè referentia, nisi minora fuissent, & oras minùs crassas habuissent, saporemque minimè ut illa amarum; ossæ tamen eorû durities. Eum fructum cum binis seminibus exemptis in apposita



*Orbicularis
fructus peregrinus 1.*



.II.

tabella exprimendum curabam, addito alio orbiculari fructu, cujus subsequitur descriptio.

C 3

PRORSVS

Orbicularis
fructus pere-
grin. I I.

PRORSVS orbicularis erat etiam hic fructus, quem idem Stephanus mihi donabat, sed minor, ut cujus ambitus quatuor duntaxat unciarum esset: pulvinate aliquo integumento inclusus fuisse videbatur, conjecturâ factâ è fibrarum quibus putamen (quo inclusum fuerat) præditum fuerat, vestigiis ipsi impressis: cineracei coloris erat externa ejus pars, interna cava & nucleum continens, quia agitatus strepitum edebat. Si habuisset ea foraminum vestigia, quæ sunt in magna illa Indica nuce, parvum Coccum (id Indicæ nucis vulgare nomen) quispiam existimare potuisset.

Orbicularis
fructus pere-
grin. I I I.

HVIC non valde dissimilem, sed longiorem & crassio rem, ovi anserini formâ & magnitudine accipiebam paullo post ab honesto viro Petro Gareto, in quo adseruabatur Balsami illius Americani liquor odoratus & ad multos morbos salutaris.

Peregrinus fructus nervis distinctus.

C A P. X.

Orbicularis
peregrinus
fructus nervis
distinctus I.

NON inelegans erat is fructus quem Cl. V. Bernardus Paludantus mutuo dabat, ut describere possem, cujus tamen nomen & ipse ignorabat, & illi à quibus acceperat. Erat verò orbicularis formæ, sex uncias in ambitu crassus, tres longus, ductâ à petiolo cui inhærebat, ad extremum fructum lineâ, hoc est, in toto illo ambitu sex unciarum longitudinem explens, novem nervis à summo ad pediculum semunciam pænè longum ductis, distinctus, fusci vel spadicei quodammodo coloris, levis, prægnans tamen, & nucleum vel pulpam resiccatam cum seminibus continens, quia agitatus strepitum edebat. Eum in apposita tabella exprimendum curabam.

QUIA porrò duo alii peregrini fructus orbiculares nervis similiter distincti mihi eodem tempore conspecti fuerunt; licet exprimendos non curaverim, hoc tamen capite adiciendos existimavi.

PRIMUM meo ære cum plerisque aliis exoticis redimebam; eratque orbicularis formæ, novem similiter nervis à summo ad petiolum distinctus, ut jam descriptus, minoribus tamen neque adeo eminentibus, longè etiam minor: nam trium duntaxat unciarum quaquaversum erat ejus ambitus, nec strepitum ullum edebat agitatus, quia maturitatem forsitan nondum ad-

eptus, & levis ut alter: hunc aperiebam, & in eo multam pulpam cortici adhærentem inveniebam, cum officulo valde inæquali, & totidem angulis, quot fructus nervos habebat, ad summum corticem pertingentibus distinctum, cui sane simile officulum nullum videre memini: qualem verò nucleum contineret, ignoro, quia confringere nolui.

Orbic. peregr.
fructus nervis
distinct. I I.



Orbic. peregr.
fructus nervis
distinct. I I I.

ALTER etiam erat prorsus orbicularis formæ, sed senis duntaxat nervis distinctus ab infimâ sede ad extremum usque per longitudinem rectâ lineâ excurrentibus, fescunciam longus & crassus, fusci coloris, aliqua tamen ex parte cineracei, nucleum vel pulpam à cortice sejunctam & liberam continens: levis tamen erat, & aquâmersus, innatabat. Hunc ex Guinea acceptum Paludanus etiam concedebat ut describerem; quo nomine appellaretur ignarus.

Fructus reticulato corio constans.

C A P. V. T. X. I.

Peregrin. fru-
ctus reticulato
corio.

DURO corio, & multis fibris retis in modum quodammodo inter se intertextis & duris contexto præditus erat hic fructus, foris quidem inæquali & rudi, intus vero lævi & splendente, coloreque ad spadiceum tendente, tres uncias cum semisse longus, binas & amplius latus, supernâ in gibbum extuberans, infernâ planus ferè, nucleum continens crassum, plenum, succulentum, & qui in navi, quâ recens ex Guinea advectus fuerat, jam germinare inceperat, ut mihi referebat honestissimus vir Willelmus Parduynus, Medioburgensis in Walachria Zelandiæ insula civis, qui illum anno nonagesimo quinto supra millesimum & quingentesimum adquisierat: qui que haud dubiè creuisset, si statim terræ commissus fuisset. Illius autem iconem, licet non adeo scite ut decuerat, in tabella expressam, hîc adponere voluimus.



Toto porrò decennio antè similem accipiebam Viennæ Austriæ, à doctissimo eodemq. humanissimo viro Richardo Garth, Londino missum, pro officulo magni cuiusdam fructus in Wingandecaow sive Virginia nascentis, ut adscriptum erat. Ejus pulpa licet solida, quia tamen vetusta, rugosa foris & fusci pæne coloris, internâ autem parte albicantis, & acris aliquantulum saporis. nullum ejus nomen neque tunc, neque postea intelligere potui.

Similem præterea conspiciebam anno millesimo sexcentesimo tertio, illumque paullo ampliorem & magis planum, villos quibus tectus erat densos adhuc retinentem, partim crassiusculos & rudes, partim valde tenues & molles, omnes cineracei ex albo coloris.

QVI *Supersunt Fructus Exotici in hoc Secundo Libro describendi, quum in certas classes distribuere difficile mihi videretur, eos discretim tamquam in certos manipulos reponendos censui, adscripto illorum, à quibus acceperim, vel apud quos viderim, nomine: ingenui enim animi esse semper existimaui, agnoscere & profiteri, à quibus beneficium acceperis.*

Peregrinus fructus, à Francisco Peninio.

C A P. X I I.

REDIMEBAT honestissimus vir Franciscus Peninius, civis & pharmacopœus Amstelredanensis, fructum quendam exoticum anno reparatæ salutis humanæ primo & sexcentesimo supra millesimum, ex India ut aiebant relatum, cujus nec nomen nec in quo arboris genere natus esset, intelligere potuerat: quia tamen ejus formæ erat, qualem antè videre non memineram, pro ea quæ mihi cum illo est vetere amicitia commodato impetrabam, ut brevem illius historiam concinnare possem, quam in hunc Exoticorum librum inferrem, & ejus iconem, in tabella exprimi curarem quæ hîc subiiceretur.



ERAT verò is fructus pænè quinque unciarum longitudinis à pediculo ad summum mucronem; ambitus, quâ parte crassior fructus, novem uncias cum semisse explebat, à pediculo satis crasso sensim tumescens, deinde à medio corpote paulatim in obtusum mucronem desinens (ut ex icone facilius observari potest) fusco duroque cortice constans, & nucleum aut pulpam cum seminibus in globum congestam continens; strepitum enim agitatus edebat: qualis autem inesset nucleus aut pulpa, ignorabam quum hæc scriberem, quandoquidem illum aperire verebar, quòd meus non esset, propterea integrum illi restituebam. Post aliquot tamen dies fructum ad me remittebat in binas partes transversim sectum, ut internam partem etiam describere possem, quam valde levem & exigui ponderis esse comperiebam, cineraceique ex fusco coloris, continentem pulpam spongiosam, nigram, mollem, acidiusculi saporis, in globum compactam, in qua latebant

Peregrin. fructus à Peninio.

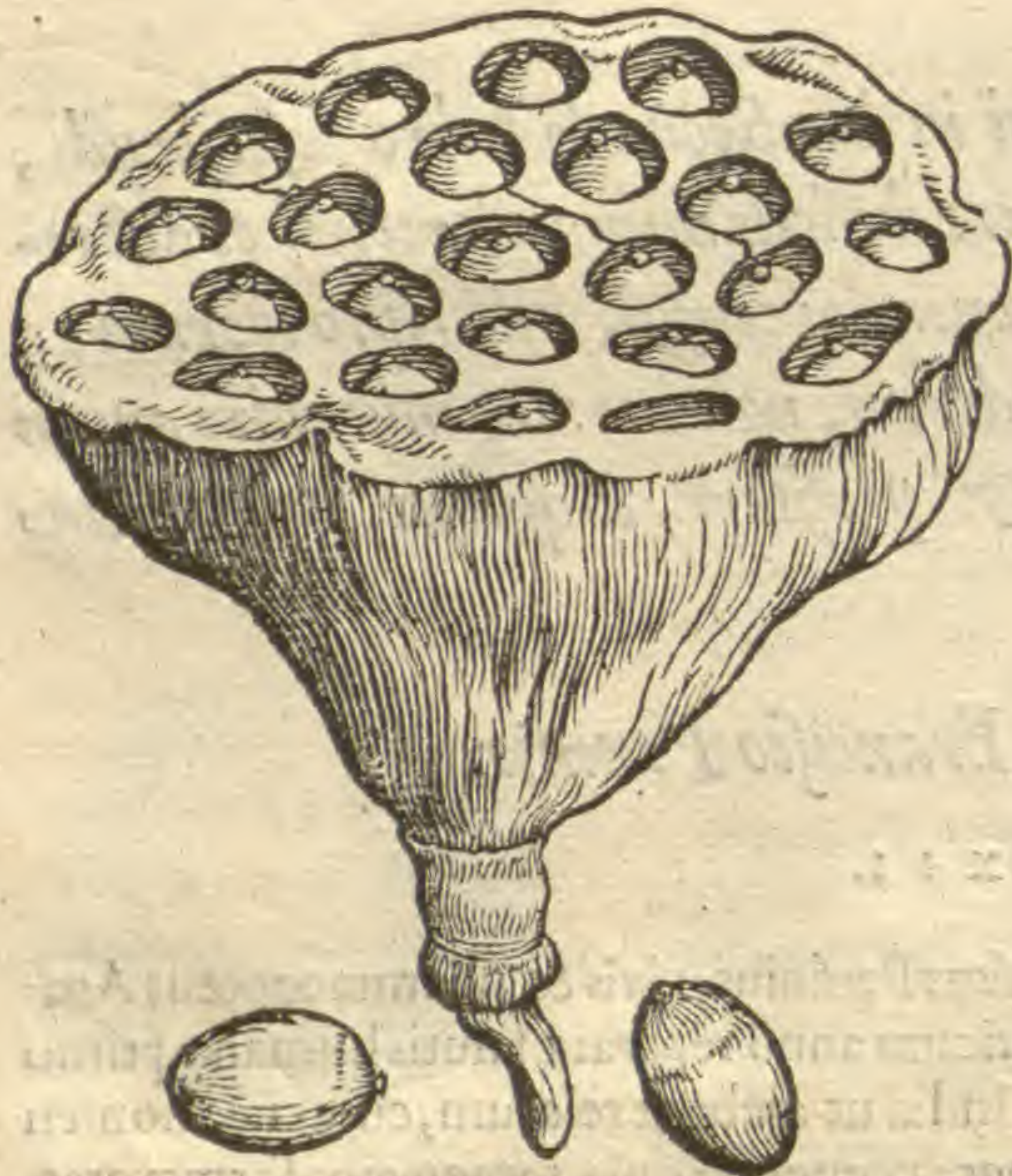
bant aliquot grana, nigra, pæne orbiculata, compressa tamen, & magis lata quàm longa, in binas partes sectilia, quemadmodum cucurbitarum & similiarum semina, sic ut cucurbitacei generis alicujus plantæ fructum esse mihi persuadeam.

Peregrini quidam fructus anno M. DC. II. observati.

C A P. XIII.

A NNO à Christi redemptoris nostri nativitate secundo supra millesimum & sexcentimum, ostendebat mihi honestus vir Emanuel Zweert civis Amstelredamensis, exoticos quosdam fructus, quos à nautis peregrè redeuntibus redemerat. Inter illos, quatuor conspiciebam, quos antè videre non memineram: illos ut mihi per aliquot dies relinqueret, ut commodiùs describere possem, & in tabellis exprimi curarem, non difficulter impetrabam: propterea prioris iconem hîc subiicio.

*Peregrinus
fructus valdè
elegans.*



PRIMVS sanè admirabilis erat formæ: nam prægrande Papaveris caput, cujus summum fastigium transversim fuisset præcisum, referebat: membranaccâ enim & rugosâ constabat substantiâ, subfusci coloris, levi admodum, licet ejus circumferentia supremâ parte novem esset unciarum, sensim tamen decrescens usque ad pediculum, qui florem, cui fructus successerat, sustinuisse videbatur; apparebant enim quædam, ubi flos inhæsisset, vestigia: superior porrò fructus pars prorsus erat plana, quatuor & viginti lacunis sive cellulis serie quadam dispositis prædita, instar favi vesparum, in quarum singulis, singularia semina siue parvæ nuces instar pumularum glandium continebantur, pænè unciam longæ, unciam in ambitu crassæ, quarum suprema pars fusca erat, & in mucronem desinebat, illi similem qui extimam glandis partem occupat. infima pars exiguam lacunam habebat, vestigium videlicet, cui pediculus, illam in cellula retinens, inhæsisse videbatur: nucleum autem continebat rancidum & sita obductum.

Similem etiam anno insequente Amstelredami conspiciebam apud ornatissimum virum Henricum ab Os, quem à nautis redemerat.

*an Faba Ægyptia
Dioscoridis?*

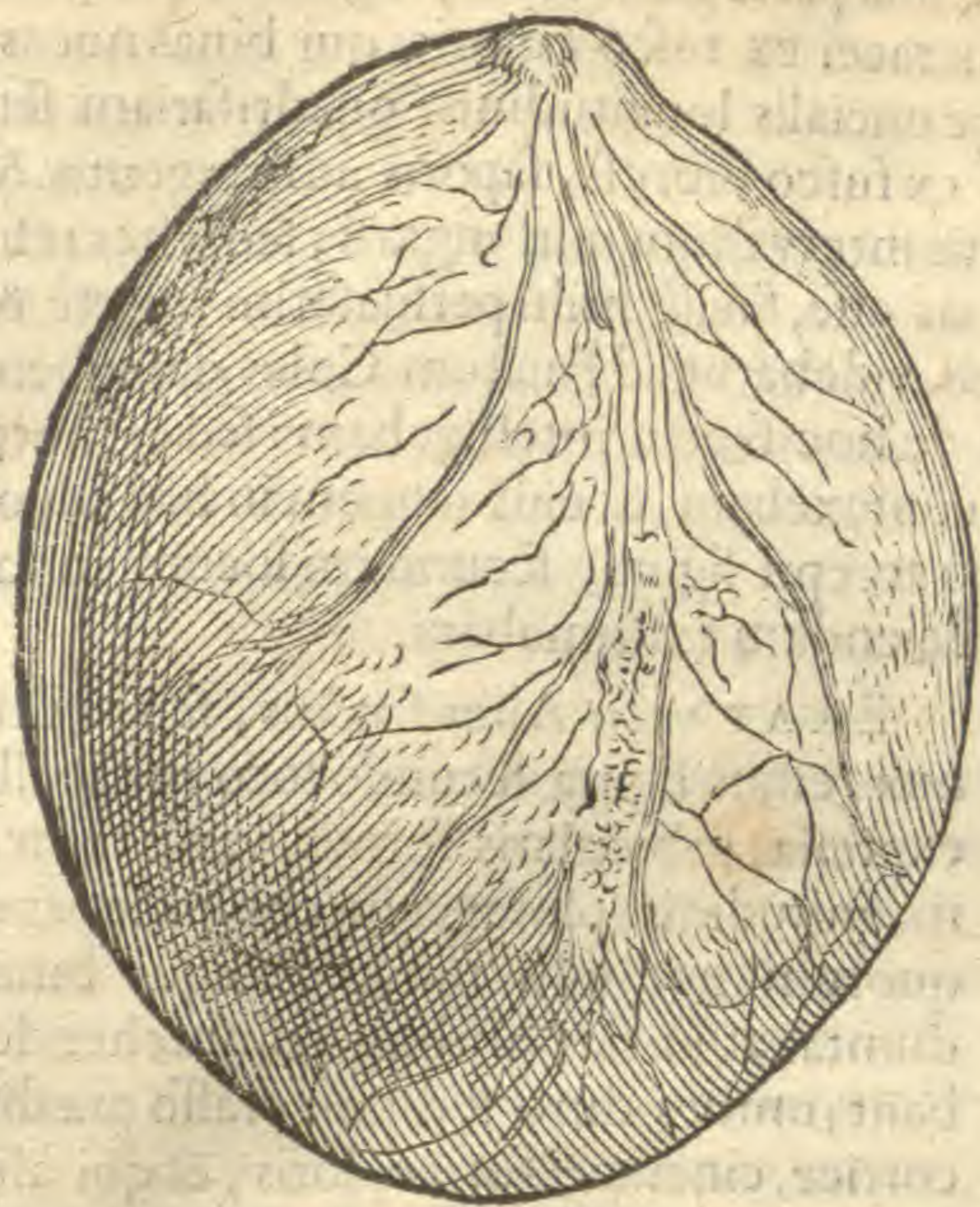
Sitne fructus alicujus arboris, an alterius plantæ, incertus sum, quia, qui mihi mutuo dabat, & apud quem deinde videbam, nihil affirmare poterant; mea tamen opinio in eam partem inclinat, ut plantæ alicujus esse existimem, & forsitan in aqua nascentis, ut Nymphaea: quæ si vera sit, Dioscoridis Ægyptiam esse fabam asserere non verear, tametsi inter Neotericos magna sit, de ea planta controversia: nam papaveris caput habet, nisi quòd summâ parte magis planum, & patens; cellulas insuper vesparum favis similes habet, in quibus fabæ, quas supra tricenas non ferre, Plinius auctor est. Si eos qui legerunt convenire mihi licuisset, magis fortè explorata prodere possem: nihilominus Lectorem boni consulturum arbitror qualemcumque hanc descriptionem.

*Peregrini fructus
pulpa.*

ALTER, anserini ovi magnitudinem æquabat, imò etiam superabat, quinque videlicet uncias pænè longus, septem cum semisse crassus, sive totidem ejus ambitus comprehendebat, valde gravis, nucleus sive pulpa verius cujuspiam fructus quàm fructus censendus: nam mollis erat, tenui quadam & rugosâ membranâ ex fusco cineracei coloris tecta, unguibus (si quis premeret) cedens, coloris subflavi, ob vetustatem fortè, & salsi quodammodo saporis; qui an naturâ ipsius pulpæ, an arte adquisitus, ignoro: sed haud dubiè aliquo putamine clausa fuerat; nam membrana eam tegens, vestigia adhuc retinebat impressa à crassioribus ipsius nucis internis nervis, ut facile observare licet ex subjecta icone.

Qualis autem fuerit nux, quâ hæc pulpa inclusa, se ignorare dicebat à quo illam accipiebam, atque etiam quali in arbore, quâve in Provincia nata. Hinc fit ut plenam ejus historiam scribere nequeam, sed eas dumtaxat notas quæ oculis fuere conspicuæ.

TERTIVS



TERTIVS, planus erat, tres uncias longus, paullo plus quàm duas latus, semunciam crassus, totus rugosus & ater, denso duroq; putamine constans, sive cortice; & semina continens, ut ex strepitu, quem agitatus faciebat, deprehendere poteram: alio integumento haud dubiè tectus fuerat, nam alterius fructus ossiculum sive nucem esse apparerat. Verumenimverò qui mihi commo-
dabat, nihil certi affirmare poterat, quum ex illorum hominum sit numero, qui, postquam aliquas naves peregrè redeuntes Texelam appulisse intellexerunt, illico cò proficiscuntur, ante quàm naves Amstelredamum pervenire possint, ut, si nautæ rarum quidpiam & peregrinum attulerint, vili precio ab eis redimant, & deinde cum lucro aliis vendant, nihil solliciti, ut arborum, quæ exoticos istos fructus gerunt, aut natales, aut formam, aut appellationem intelligant, quòve apud incolas sint in usu.

Peregrina
nux 1.

QVARTVS, nux erat orbicularis panè formæ, paullo tamen longioris: nam illius ambitus, sumtà utrimque per longitudinem mensurâ, quinque uncias cum semisse continebat, vix autem quinque unciarum erat circumferentia: infernâ parte nonnihil mucronatâ, supernâ verò obtusiore, duro & satis glabro putamine constans, spadicei coloris, & nucleum continens, ut ex agitata strepitu conjecturam facere poteram: alio verò involucro tectam fuisse certum est: quale porrò id fuerit, aut quali in arbore nata hæc nux, intelligere nequivi. Ceterùm binos postremos hos fructus in eadem simul tabella exprimendos curabam, illisq; adiungi (nam tabella capere poterat) alium fructum sub idem tempus mihi donatum ab honestissimo viro Petro Gareto: quam hîc oculis subiicio.

Peregrina
nux 1.

GARETI igitur fructus, qui tertium locum in hac tabella geminatus occupat, orbicularis etiam ferè erat formæ, unciam videlicet longus, tantundem latus, paullo tamen planior, utrimque tumens pulvini instar, ater omnino, è tenui curvòque oblongo petiolo pendens, tenui fragiliq; cortice præditus, qui pressus, illico frangebatur, & pulpam continere deprehendebatur fungosam & friabilem, subrubentis coloris, atque valdè acidi saporis, tamarindorum panè instar (propterea valde commodam, meo iudicio, ad sedandam & extinguendam sitim) in cuius medullio semen planum, fusci coloris, candicante membranâ involutum erat. Vbi natus hic fructus, quæve arbor ipsum tulisset, ipse Garetus ignorabat.

Peregrinus
fructus acidi
saporis.

III



Peregrini alij fructus à Petro Gareto.

C A P. XIV.

HONESTVS vir Petrus Garetus jam memoratus, fructum quendam ad me mittebat anno millesimo & sexcentesimo, quem in Bengala natum esse adscribebat. Is verò, quem in priore tabella primum locum occupare volui, quinque panè uncias

Fructus ex
Bengala.

uncias erat longus, totidem ambitu complectens, unâ parte gibberosus, rugoso & inæquali cortice constans satis crasso, duro, & lignoso, cineracei ex fusco coloris, qui binas nucas, sive veriùs nucleos continuisse videbatur, eosque uncialis longitudinis, quadrifariam seu in quatuor partes dividuos, valde duros, coloris ex fusco subrufi, saporis adstringentis & linguam exsiccantis, post aliquod tamen temporis intervallum non ingrati, sed vires resistentis & sitim sedantis; quo in usu apud indigenas esse, facile mihi persuaserim: certè & substantiâ, & colore, & sapore plurimum accedere videbatur ad fructum Coles, describendum cap. vi. Libri sequentis. Nihil præterea de hoc fructu intelligebam: sed ex notis quas in eo observabam, brevem hanc historiam contexebam, & ejus iconem in hac adposita tabella cum alterius fructus ab eodem Gareto accepti figura, secundum locum in tabella occupante, expressam, Lectoris oculis subiiciendam existimabam.

Coles.

Fructus II.



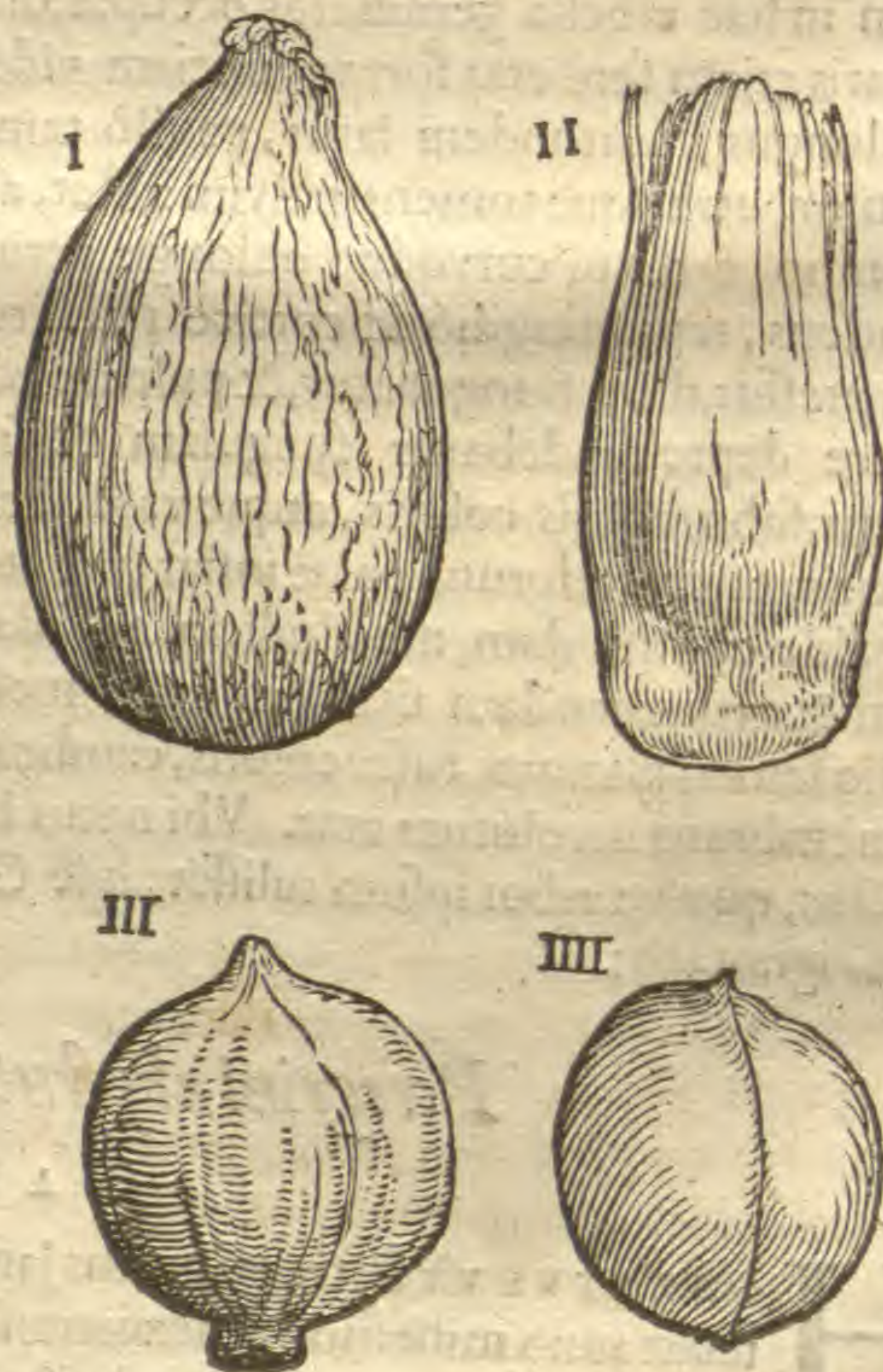
ERAT verò Alter fructus, seu veriùs nux, cujus figura secundo loco in tabella expressa, orbicularis formæ, varix tamen magnitudinis (plures enim conspiciebam) quorum nonnulli ternas, aliqui binas dumtaxat uncias ambitu comprehendebant; omnes duro sed non crasso præditi cortice, cineracei foris coloris, & qui alio operimento tecti fuisse viderentur: interna nucis pars fusca & splendens, atque nonnulla ex parte (quâ videlicet nuclei, quem continebat, fastigium tegebat) fungosâ materiâ plena: nucleus autem inferiore parte crassior erat, deinde in metam quodammodo assurgebat, & in nutantem mucronem desinebat, coloris exterius subpuniciei, substantiâ satis molli & interiore parte flavescente præditus, injucundi odoris & valde ingrati saporis, ut non mirer, eos qui edissent, male affectos fuisse, quemadmodum mihi referebant qui observaverant. Ceterum qualis arbor esset quæ hunc fructum protulisset, cujusve formæ fuissent ejus folia, intelligere non potui:

adeò plerumque negligentes sunt qui similia exotica adferunt, tametsi antea moniti, & quæ observare deberent, instructi.

EODEM anno & illum insequente, alios etiam exoticos fructus ab eodem Gareto accipiebam, quos in duabus subsequenti tabellis exprimi curabam, numeris ad singulorum effigies additis, qui ad eorum descriptiones, quæ ad unamquamque tabellam attinent, respondeant, ut Lector uno intuitu videre queat, quæ figura suæ descriptioni sit apranda.

Fructus I. G.
tabella II.

PRIMVS ergò in hac Secunda tabella expressus fructus, sive nux (nam alio operimento tectus fuisse videbatur) binas uncias cum semisse longus erat, fescunciam latus, aut paullo amplior, amygdalinâ pænè formâ, rugosus, dorso aliquantulum sublevato, supinâ parte planâ, & infimâ latiore, quàm ea quæ à pediculo pependerat, subrufi ex fusco coloris, non valde gravis, licet densissimo corio constans, ut quod semuncialis fere esset crassitudinis, multisque fibris obliquè & transversim sese secantibus contextum, & adeò durum, ut aperire nequiverim ad conspicien-



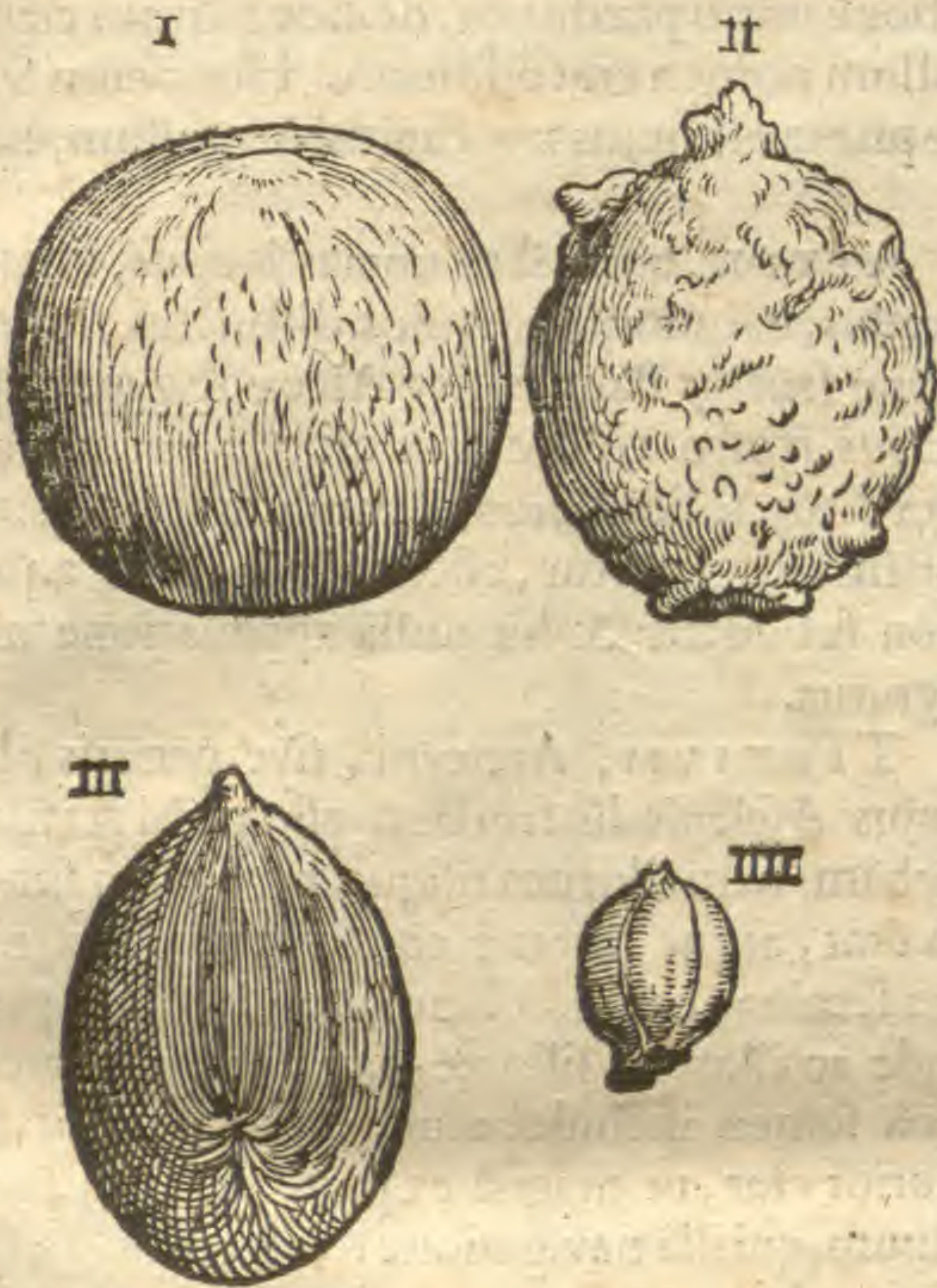
dum

dum quid contineret, nisi cultro magnâ vi cum malleo adacto: geminum autem & oblongum nucleum continere deprehendebam nigrâ membranâ septum, internâ quidem parte albicantem, dulcisque ut amygdala saporis, nisi jam ranciditatem ob vetustatem contraxisset.

ALTER, ejusdem erat longitudinis, minùs tamen crassus, infernâ parte planus, supernâ in gibbum assurgens, infimâ parte quâ pediculo adhaeserat, latior quàm extimâ, quæ in obtusum mucronem desisse videbatur: membranâ autem dura & splens, spadiceique coloris; fuscum corticem tegebat, continentem nucleum sive pulpam quandam cineracei ex albo coloris, quæ ore aliquantulum retenta, in farinaceam materiam resolvebatur quadam acrimoniâ præditam.

TERTIVS, Mespilo setanio non erat valde absimilis, ejusdemque pænè magnitudinis, capite tamen non plano, ut illud, sed in angustum contracto, vetustate rugas contraxerat, & satis fragili cortice constabat, fusco, nullius fere saporis, qui tamen ore retentus, non nihil adstrictionis cum pauca acrimonia conjuncta possidere videbatur: quina introrsum officula mespili instar continebat, sed majora, & non rugosa ut illa, verùm valdè lævia & splendentia, spadiceique coloris, & nucleum continentia.

QUARTVS, illo minor & ferè orbicularis formæ; uncialis magnitudinis, lævis, fusci coloris, brevi quidem subnixus pediculo, sed cortice satis duro, tametsi non valde crasso præditus, qui apertus (nam in binas partes dividi posse ex signis apparebat) quatuor grana nigra continere deprehendebatur semunciam lata & longa, cordis humani formam quodammodo referentia, sed magis plana, binis duris membranâ, ut in nuce juglandæ, illa separantibus.



PRIMVS in hac tabella à Garèto acceptorum expressus fructus, sive, ut verius dicam, fructus officulum (terna enim aut quaterna simul conjunctim nata fuisse videbantur alio quodam fructu inclusa) binas uncias longum erat, totidem latum, mediâ parte tumente & sese attollente planis & compressis lateribus; quæ fidem faciebant, bina ad minimum alia adjuncta fuisse, cortice non valdè duro præditum, externâ parte rugosum & scabrum, cineraceique coloris, internâ autem læve & candidum: magnum nucleum continens prorsus implentem corticem, solidum quidem, non tamen durum, tenui membranâ tectum: ipsa autem interna materia sive pulpa, nucis unguentariæ pænè odorem habebat, sed acriusculum saporem, an ob vetustatem, ignoro.

ALTER, orbicularis propemodum erat, binas uncias longus, quatuor uncierum ejus ambitus, crasso præditus cortice, in-

æquali, & multis tuberculis obsito, nigri extrinsecus coloris, intrinsecus subrufi, continens nucleum tenui cineracei coloris membranâ tectum, odoris non insuavis, sed violam quasi referentis, & non ingrati saporis; crasso pediculo subnixus fuisse videbatur, ut ex vestigio, cui inhæserat, conjecturam faciebam.

TERTIVS, nux aliqua, sive officulum fructus ex palmarum generibus, cui villi, qui illam vestiebant, adempti fuerant, nam valdè terfa & polita erat, multisque venis nigris à summo ad imum distincta, præsertim iis, quæ à tribus veluti umbilicis æquali propemodum spatio ab invicem discretis originem ducebant, & magnam venustatem nuci adferrebant: alioqui nux binas uncias longa erat, ejus ambitus tres cum semisse continebat, umbilici autem pænè unciam ab invicem distabant: duro cortice nux illa erat prædita; & nucleum continere, ex motu strepitum ciente, manifestum erat.

QUARTVS, valdè exiguus erat, & orbicularis pænè formæ, vix semuncialis longitudinis, lævi cortice præditus, & sex quasi nervis eminentioribus à pediculo ad summum caput æqualiter distante ferè spatio excurrentibus, distinctus, fusci coloris: quid verò contineret, me fugit, quia agitato & commotus nullum strepitum edebat; & quia unicus, confringere volebam.

Quibus

Fructus II.
G. tabell. II.

Fructus III.
G. tabell. II.

Fructus IV. G.
tabell. II.

Fructus I. P.
G. tabell. III.

Fructus I.
P. G. tabell.
III.

Fructus III.
P. G. tabell.
III.

Quartus Fructus
P. G. tabell.
III.

Quibus in provinciis nati fuerint omnes hi fructus, præter majorem in prima tabella expressum, intelligere non potui.

*Exotici aliquot fructus, Batarorum navigatione
anno M. D. XCVII. relati.*

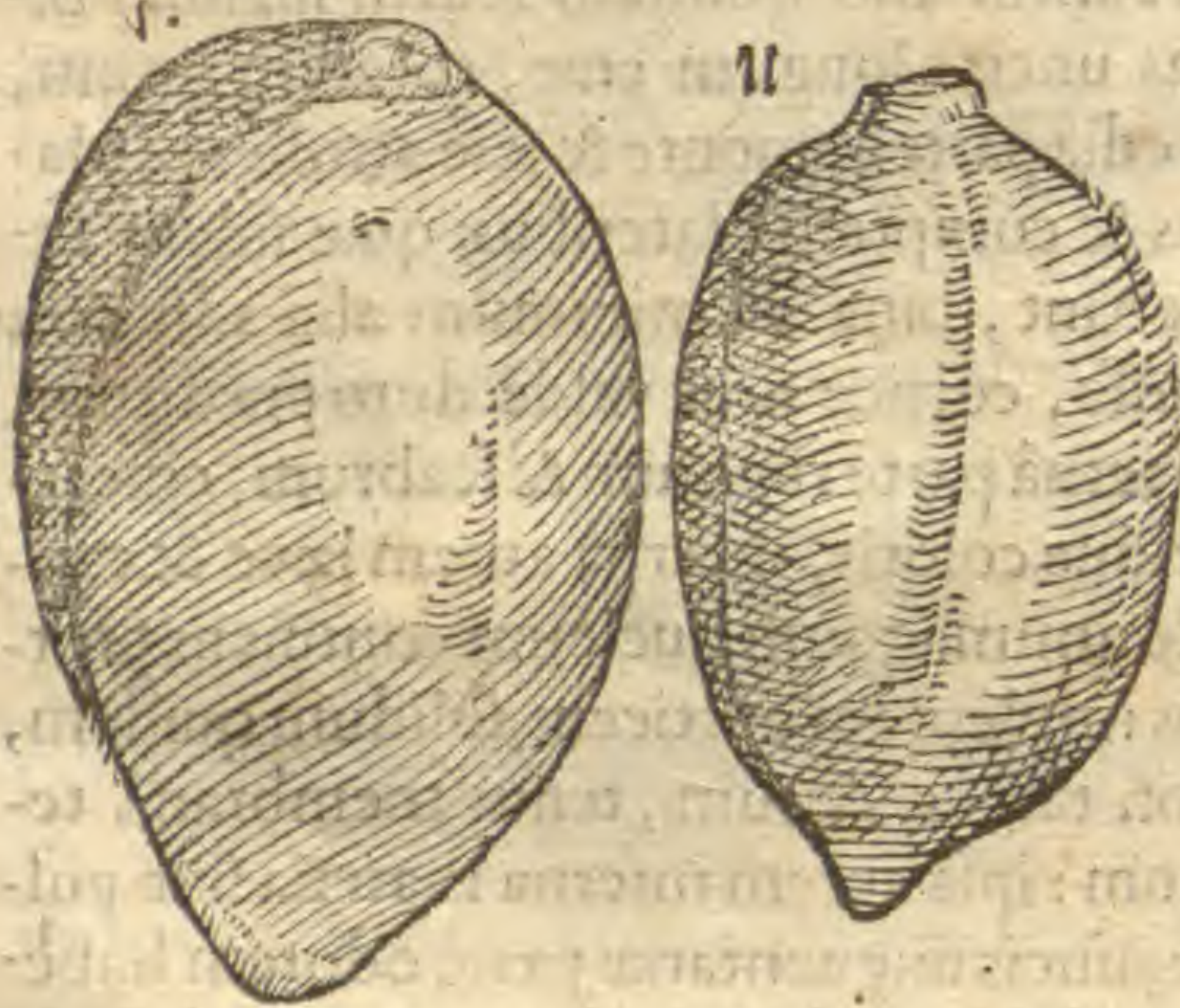
C A P. X V.

ANNO nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum, liberalitate novem opulentorum mercatorum Amstelredamensium, qui præcipuos sumtus fecerant in instruendis quatuor illis navibus, quæ biennio antè navigationem in Iavam instituebant, exoticos quosdam fructus primâ illâ navigatione relatos accipiebam. Eorum autem mercatorum, qui primi societatis illius fuerunt auctores, hæc sunt nomina: Henricus Hudde, Reynerus Paaw, Petrus Hasselaer, Ioannes Ioannis F. Caerl, Ioannes Poppen, Henricus Buyck, Theodoricus ab Os, Syvertus Pietersem, Arnoldus Grotenhuys.

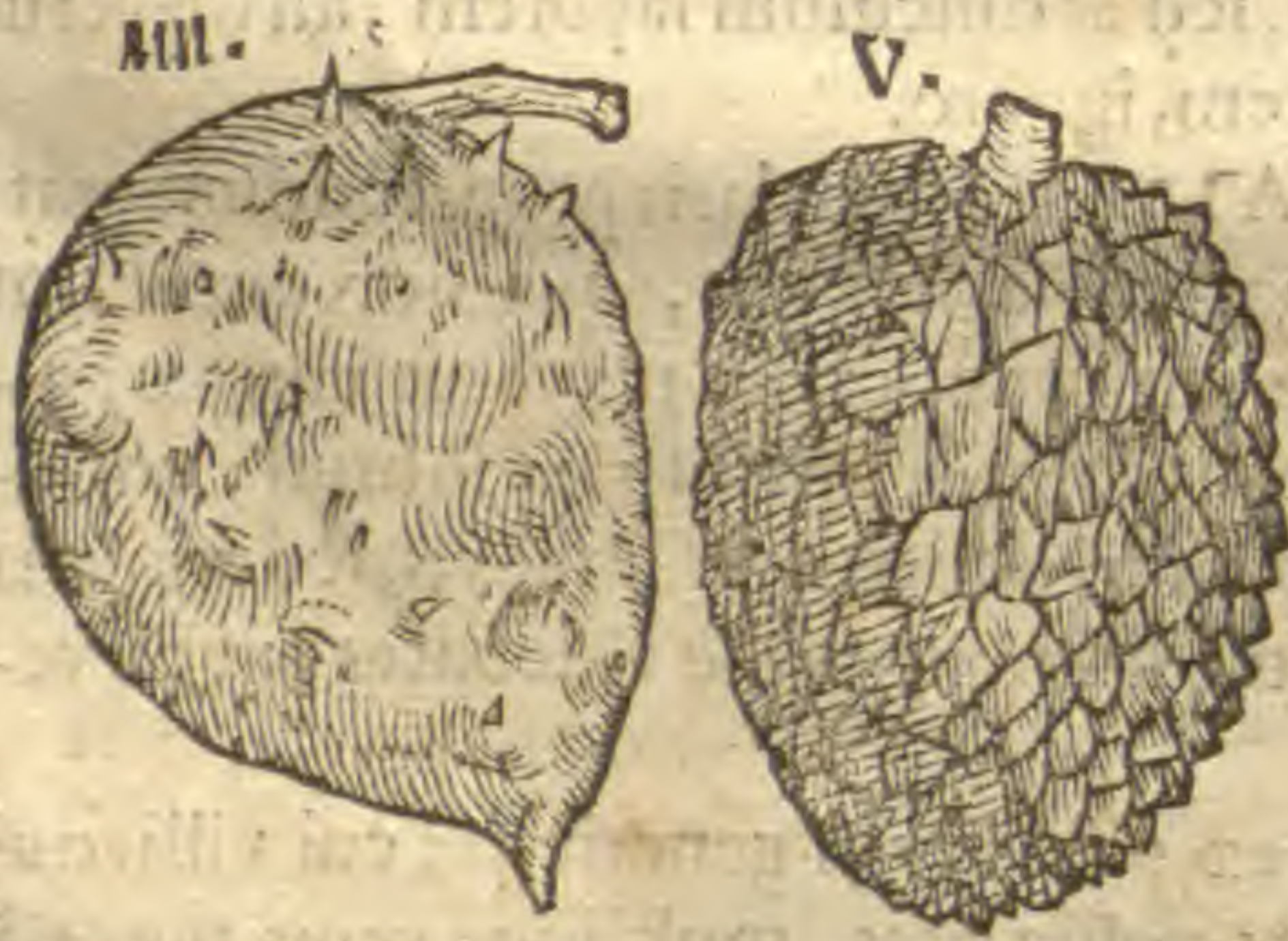
ISTORVM porro fructuum decem dumtaxat in tribus tabellis exprimendos curabam, licet omnium descriptionem adiiciam.

FRUCTUS I. PRIMVS, binas pænè uncias latus erat, paullò autem longior, pronâ parte in arcum elatus, supinâ planus, denso, crasso, duroque cortice præditus, fusci coloris, & quando immaturus, quodammodo spadicei, materiâ spongiosâ, firmâ tamen, constans: nucleum verò continebat uncialem, planum, durum, fusci coloris externâ parte, subrubentem internâ, in binas partes divisum, quadam adstrictione initio præditum, deinde salivam cientem, tenui spadiceâ membranâ involutum: nullum nomen erat additum. Hunc cum Secundo, Quarto & Quinto in una tabella (quæ prima est hujus xv. capituli) expressum, hîc adpositum volui.

FRUCTUS II.



FRUCTUS III.



FRUCTUS IV.

ALTER, binas ferè uncias longus, unam crassus, in quinque angulos distinctus, instar pænè fructus Bamix, sive Alceæ Ægyptiacæ, durus, fusco colore (cui albedo permixta) præditus, solidus, hoc est, nullum strepitum, quamvis ageretur, edens, levis, & in aqua non subsidens: & hic nullâ appellatione insignitus.

TERTIVM, Apocyni, sive generis alicujus Asclepiadis fructum esse mihi persuadebam: nam illorum filiquis per omnia similis erat, atque internè continebat plana, nigra semina, candidâ lanugine involuta, perinde ac illarum filiquæ; membrana tamen quâ semen includebatur, longè densior & durior erat, ut magnâ ex parte, eorum fructuum, qui illâ navigatione relati, cortices esse observabam.

QUARTVS, orbicularis erat fructus, sive lobus, planus, uncialis magnitudinis, infimâ parte in mucronem desinente, spinosis subrubentibusque tuberculis undiquaque obsitus, cultelli dorso non crassior, pediculum ad orbis latus habens, & totius lobi color fuscus:

omnes autem hujus generis quos conspiciebam, in medio pertusi erant, ut funiculo trajecti, ad commodiùs & faciliùs, ut arbitror, resiccandum, suspenderentur: singuli verò lobi sive fructus, binos phaseolos continebant, seminum Anagyridis formâ & magnitudine, prorsus nigros; ut conjecturam facerem, eos lobos, antè quàm pertunderentur, non admodò planos fuisse, sed aliquatenus tumentes. Indi *Samparantan* appellabant. Quandoquidem autem filo trajecti adservabantur, apud illos aliquo in usu fuisse necesse est, sed quali, intelligere nequivi.

SAMPARANTAN

FRUCTUS V.

SESCVNCIALIS longitudinis erat Quintus fructus, unciam latus, paullò enim planiore erat formâ, colore ex fusco subrubente, totus tuberculis leviter mucronatis obsitus, perinde ferè atque Stramonix fructus: nucleum autem continebat fuscâ quadam membranâ

branâ tectum, oblongiusculum, lævem, spadicei coloris, qui albescentem medullam continebat, sed duram (quia sicca) & quodammodo inspidam.

INTER nuces myristicas repertus fuerat Sextus, quem ab Indis *Camiri* appellari intelligebam, uncialis magnitudinis, nuci juglandi suo illo externo viridi cortice exemptæ non dissimilis, inæqualis, summâ parte latior, infimâ in obtusum mucronem propemodum desinens, putamine satis crasso saxeæ duritiei præditus, nucleum continente album amygdalæ pænè sapore. Alio fructu, siue externo cortice opertus fuisse videbatur, quia depressioribus putaminis locis cineraceam quandam materiam adhuc inhærentem retinebat. Similem nanciscebar, & aliquando describebam inter paucos peregrinos fructus, ante annos plures viginti in tabella expressos cum quibusdam aliis, quos videre licet in eadem tabella reposita secundo loco cap. XXVIII. hujus libri. Sed & alios similes inter aromata non semel repertos habui. Atque anno M. D. C. unum inter plures à Wilhelmo Parduino accipiebam, tenui, fragiliq̄ue, & in binas partes sectili putamine inclusum, cujus suprema pars mucronata in unum non coibat aut claudebatur, sed aperta erat, atque supinâ parte plana fidem faciebat, binos fructus conjunctim nasci, vel etiam ternos, è pediculo aliquo dependentes, quemadmodum apud nos Staphylodendri fructus.

Fructus vi.
Camiri.

IN binarum unciarum longitudinem, vel etiam ampliorem, & uncialem crassitudinem excreverat Septimus fructus: videbam etiam Caryophylli aromatici vetustioris in fructum jam se formantis dumtaxat magnitudine, cui sane valdè similis, ut primo intuitu mihi imponeret. Totus fuscus erat, nec valdè lævis, supernè quatuor alis decussatim crucisque formâ dispositis præditus, instar Caryophyllorum aromaticorum, infernè angustior & perustus, prodeunte ex foramine veluti caudâ, crassâ, aut tenui, pro fructus magnitudine, quæ nihil aliud est, quàm nuclei extima pars, qui in fructu continetur; in majore, crassior & cava, ac veluti articulis distincta; in minore, angusta & mucronata: fructus ipse denso duroq̄ue corice erat præditus, ut cultro vix aperiri posset, & utcumque falsi saporis: ipse verò nucleus oblongior erat secundum fructus formam, durus, & falsi etiam saporis. An verò hic fructus, atque etiam sequens, falsedinem ex aquæ marinæ aspersione contraxissent, ignoro. Eum porrò cum sequente, qui VIII. & XIV. in eadem tabella (hujus videlicet capituli secunda) exprimendum curabam.

Fructus vii.



MESPILLO valdè similis erat Octavus fructus, uncialis magnitudinis, tersus & politus, fusci coloris, adèd autem fragilis, ut paululum compressus disrumpere, valdè levis, materiam continens fragilem & spongiosam, valdè falsi saporis, in qua nulla grana observare poteram: corona autem illa superna summum fructum occupans, alis carebat quibus mespilum est præditum.

Fructus viii.

NONVS, unciam longus erat, minus uncia latus, cortice denso constans cineracei coloris, duobus angulis distinctus, & extimâ parte mucronatus, levis, & in aqua haud subsidens, tametsi eâ mergeretur; durus tamen erat, & agitated strepitum non edebat.

Fructus ix.

MYROBALANI nigri ossiculo non valdè dissimilis erat Decimus, major tamen, inæqualis, suo externo cortice (si quem habuit) aut pulpâ nudatus, & dumtaxat, ut mihi persuadeo, fructus alicujus ossiculum, quod contractum, satis crasso putamine præditum esse observabam, & nucleum continere subfuscum, atque in binas partes divisum.

Fructus x.

CVIVSDAM etiam fructus ossiculum videbatur Undecimus, uncialis ferè longitudinis, semuncialis crassitudinis, lævi spadiceiq̄. coloris putamine tectum, supernè quodam-

Fructus xi.

modo cristato & coloris albi, atque paullò infra conum illum ad latus vestigio apparente, quo suo fructui inhæserat. Inter aromata fuerat repertum cum Tamarindorum seminibus & aliis quisquiliis, quæ sæpenumerò iis commisceri solent.

ORBICULARIS pænè formæ erat Duodecimus, Chamæripes fructus ossiculo non

Fructus xii.

D

dissimilis,

diffimilis, sed major, lævis, cineraceo colore præditus, putamine satis tenui, quod fungosâ quadam materiâ suffultum, internâ, quâ nucleus includebatur, læve & fuscum erat: ipse etiam nucleus ferè orbicularis formæ, infimâ tamen parte in mucronem desinens, qui in binas partes dividuus erat instar glandis & similibus; ejus substantia dulcis, ut amygdalæ ferè, subflavi coloris.

Fructus
xiii.

DECIMVSTERTIVS, fructus (si fructus appellandus est) prorsus circinatæ erat rotunditatis, planus, nucis vomicæ magnitudine, & pænè formâ, ex rufo cineracei coloris, qui contractus, internâ parte albus, amaritudinis cum aliqua acrimonia particeps. Si fructus erat, externum corticem habuerat quo spoliatus: sed faciliè mihi persuaserim non fructum fuisse, verùm pastillum ex arecæ polline & calce aut aliqua re simili confectum: nam statim atque *Abdala* Guzaratensis (quem evocari curaveram, quum exotici illi fructus mihi conspiciendi tradebantur, ut nomina, si quæ ipsi nota essent, percontarer) unum & alterum in os iniecit, &, appellatione indicatâ, *Siri gata gambèr*, præsentibus binis mercatoribus manducavit: eam ob causam, quum majore diligentiam hos pastillos considerarem, & cap. xxv. lib. i. Historiæ Aromatum Garciae examinarem, prorsus similes iis esse videbantur, quos sectione quinta illius capituli scribit: Potentiores videlicet ex faufel sive areca, lycio, caphura, ligno aloës, & ambari momento formulas componere, quas esitent.

Siri gata
gamber.

Similes antè accipere memini Londino missos, quum Francoforti ad Mœnum habitarem, cum hac inscriptione, Apud Indos magno in pretio haberi. Sed & quotquot naves deinde in Indiam profectæ, redierunt, hujusmodi aliquot formulas retulerunt.

Fructus xiv.

ELEGANTIS alicujus plantæ fructum fuisse reor *Decimum-quartum*, quæ fortassis crescat Cannæ Indicæ vulgo vocatæ modo: nam caulis suprema pars, capita sive filiquas sustinens, prorsus similis mihi videbatur, lenta ut illius, & fibrosa, multisque foliis ceu appendicibus septa: quæ folia, quem florem proferat, nemo mihi indicare poterat: nam qui hæc cum multis aliis rebus collegerat pharmacopœus (in reditu extinctus) nullum nomen adscriptum reliquerat, ut nec plerisque aliis, quæ in tribus ligneis capsis (in quas varia, etiam quædam non magni momenti, congesserat) Amstelredamum relatis, sunt reperta: ex quibus mercatorum, qui in eam navigationem impensas fecerant, permisso, hæc desumebam quæ describerem, quæque postea ab iisdem liberaliter (ut antè dicebam) mihi fuere donata.

Erant porrò hæc capita binas uncias longa, infimâ parte crassa, deinde paulatim ad supremam usque partem gracilescentia, quasi triangulari formâ prædita, obtusis tamen angulis, cartilaginosa, externè fusci ex rufo coloris, internè veluti in ternas cameras secundum longitudinem membranaceâ quadam cartilagine divisa, atque plena nigris, splendentibusque seminibus, milio majoribus, densè simul congestis, & tenui membranulâ involutis, intus albis & quadam acrimoniâ præditis. Nascuntur autem ea capita in summo caule, quaterna aut quina, atque veluti ex eodem ortu prodeunt.

Ceterum qui anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo primo ex Java & Sumatra redibant, similes fructus, etiam in Madagascar insula lectos adferebant, quos mihi obtrudere volebant pro Melegueta sive Cardamomo majore vulgo credito. Verum quidem est, similitudinem quandam esse in externa facie: sed qui vel mediocri diligentiam utrumque fructum conferet, discrimen observabit: nam Meleguetæ fructus magnâ ex parte brevior & crassior est, hic verò gracilior & oblongior; Meleguetæ cortex etiam minus istius cortice durus, imò satis fragilis: hujus præterea grana non tam numerosa quàm in Melegueta, majora tamen, fusca & splendentia, singulaque peculiari candicante membranâ involuta. Meleguetæ verò grana, licet trifariam quadam cartilagine distincta sint, & singula suâ peculiari membranâ involuta videantur, minora tamen sunt, magis rugosa, & dura istius fructus granis; præterea non ita splendent; & subrufi sunt coloris, acerrimique saporis. Si quis tamen Meleguetam esse cerebrosius contendere velit, mihi cum illo litem esse non cupio; modò non legitimam, sed ejus spurium aliquod genus esse non diffiteatur.

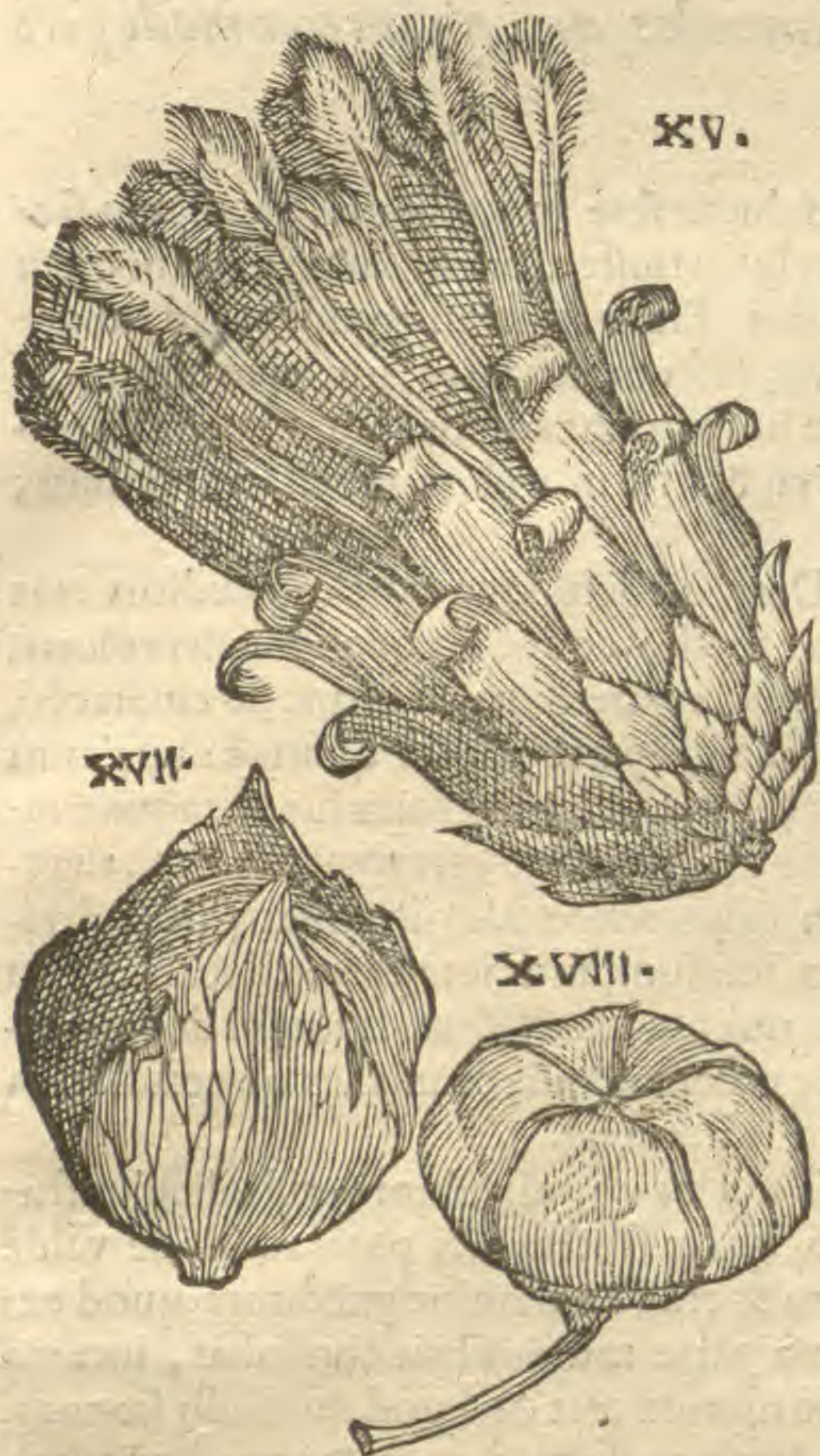
Fructus xv.

NON fructus, sed elegantissimi cujusdam Cardui generis caput erat Decimus-quintus, lectum in magno illo sinu Insulæ *Madagascar*, à Lusitanis *Baya d'Anton-Gil* nuncupato, Orienti exposito, elevatione Poli antarctici xvi. grad. in quo Hollandi primâ suâ navigatione, & aquam, & alia ad victum necessaria comparabant, aliquot diebus istuc hærentes, ante quàm in lavam pergerent.

VNICVM porrò hujus Cardui caput repertum in ligneis illis capsis à Naucleris relatis, quarum antè memini, cui nullum nomen additum, sed scheda dumtaxat, indicans in jam dicto sinu lectum fuisse.

ERAT verò id caput tres uncias cum semisse longum, infimâ parte unciam latum, supernâ

pernâ magis, ut quod explicatum, ex multis squamis imbricum modo invicem sibi incumbentibus constans, quæ circa mediam & supernam ipsius capitis partem majores, præficcitate reflexæ erant summo fastigio, & quodammodo in lacinias divisæ, coloris spadiceï: inter quas exortæ erant veluti oblongæ membranaceæ ligulæ, planæ, & satis angustæ, cineracei quasi coloris, summâ parte latiores & foris exalbidæ, internè autem spadiceï coloris, mollissimo longoque villo saturæ purpuræ elegantissimæ per oras ornata, quæ temporis successu in atrum degenerabat. In medio capite densa erat villosorum staminum flavescentis coloris congeries, inter quæ latebant angustæ & pungentes spinæ, binas uncias longæ, quibus infimâ parte villosum semen inhærebat, Nerij semini non dissimile, fusci ex rufo coloris, sed immaturum. Hunc cum XVII. & XVIII. in eadem tabella, quæ est Tertia hujus capitis, expressum proponimus.



SED & flosculi in illis capsis erant, qui an in arbore nati essent, an in aliqua alia planta, me latet: sed charta, in qua involuti erant, *Tianche* inscriptionem habebat: candidusne verò an flavus fuerit flos, dubium: nam ex resiccato difficilis erat dignotio, præsertim tam brevi momento pereunte nativo colore: calicem autem habebat è quatuor veluti squamis compactum, & brevi petiolo præditum, in quo flos erat quatuor foliis longioribus & calicem superantibus constans, angustioribusque quàm calicis squamæ, decussatim compositis, protuberante in medio umbone, ut in malorum aureorum & citriorum floribus: odor (si quem habuerat) evanidus, quemadmodum & sapor, propter ficcitatem: ab incolis tamen in aliquem usum ad servatos fuisse, verisimile est. Eos porrò Decimum-sextum locum obtinere voluimus.

XVI.

Tianche

ADMIRABILIS formæ erat Decimus-septimus: quatuor enim membranaceis foliis ex adverso inter se oppositis, ex eodem tamen pediculo prodeuntibus, constabat, quæ supernâ & extimâ parte veluti coeuntia, officulum, infimâ parte ipsi inhærens & fragile occultabant, in quo nucleus orbicularis formæ nucis moschatae magnitudine continebatur, foris fuscâ & fungosâ quadam ma-

Fructus XVII

teriâ obsitus, durus, ut qui resiccatus, internè albus & corneæ duritiei: membranacea illa folia, multis venis erant distincta, & rhomboidis formæ, atque uncialem longitudinem & latitudinem habebant. Nullum ejus nomen indicare poterant Indi ab Hollandis advecti, quemadmodum multarum aliarum rerum: sed quæcumque ignorabant (ignorabant autem plurima, ut qui omnes vilia mancipia fuissent, præter Abdalam, quem in lava mercede conduxerant) interrogati quî vocarentur, *Madagascar*, respondebant, tamquam innuere volentes, apud ipsos non nata, sed è Madagascar, sive D. Laurentij insula, esse delata, quia naucleros Hollandos in ea aliquot dies hæsisse non ignorabant; imò illorum natu minimus inde advectus fuerat.

SVBROTUNDÆ in plano formæ erat *Decimus-octavus* fructus, uncialis ferè, nigro aut subfusco & lævi cortice tectus, in quinque partes divisus, sub quo latebat castilaginofus alius cortex, inæqualis & asper, extuberans eâ parte quâ superior cortex divisus, continens in singulis loculis tumescentibus quaterna aut quina grana, *Alceæ Ægyptiæ* granorum magnitudine, longiora tamen, & infimâ parte quâ cortici adhæserant, angustiora, nucleum exalbidâ tunicâ tectum, intus verò subviridem, continentia, nullo manifesto sapore præditum. An *Malvæ* aliquod genus? nucleus certè manducatus, lentum & viscosum quidpiam præbebat.

Fructus

XVIII.

ERANT insuper pleraque alia exotica in illis capsis, sed illa vel ab aliis descripta, ut oryza, sesamum, leblab, *Abrus Alpini*, & quidam alii perpusilli phaseoli, vel adeo confracta & comminuta, ut vel distinguere ad describendum valde esset difficile, vel supervacaneum. Speramus tamen proximis navigationibus, & plura magisque integra & perfecta

nos adquisituros, quorum historiam (si Deus vitam concesserit) scribemus. Interim boni consulent peregrinarum rerum studiosi hæc pauca quæ in ipsorum gratiam proferimus.

Exotici quidam fructus à Jacobo Gareto accepti.

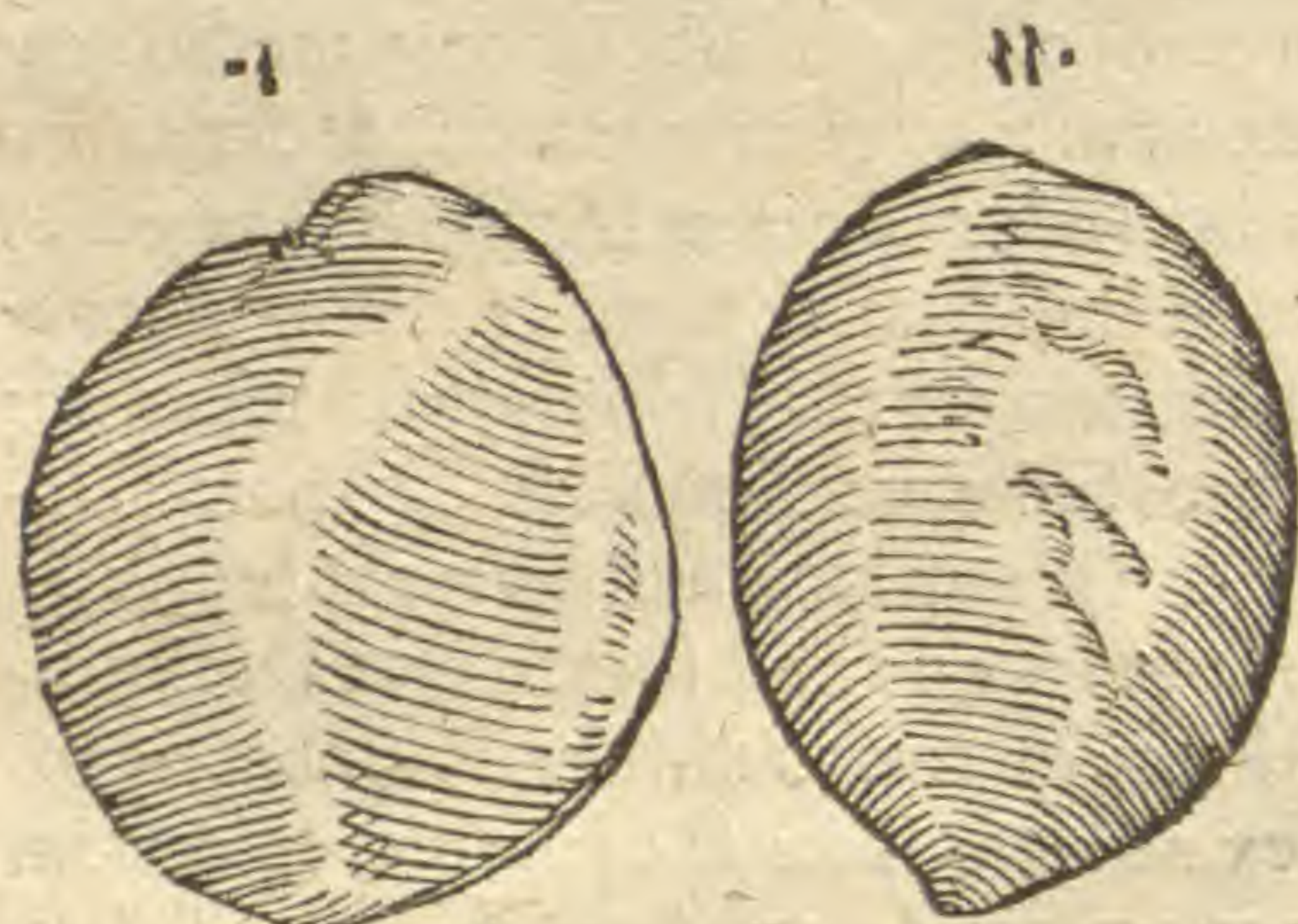
C A P. X V I.

HÆC Exoticorum fructuum miscellanea diversis annis à Jacobo Gareto aliquando accepimus, & tametsi in illis magna varietas conspiciatur, omnes tamen in unum caput colligendos esse existimavimus, & illorum insigniores in tribus tabellis exprimendos, qui, quàm commodè fieri poterit, suis locis inserentur.

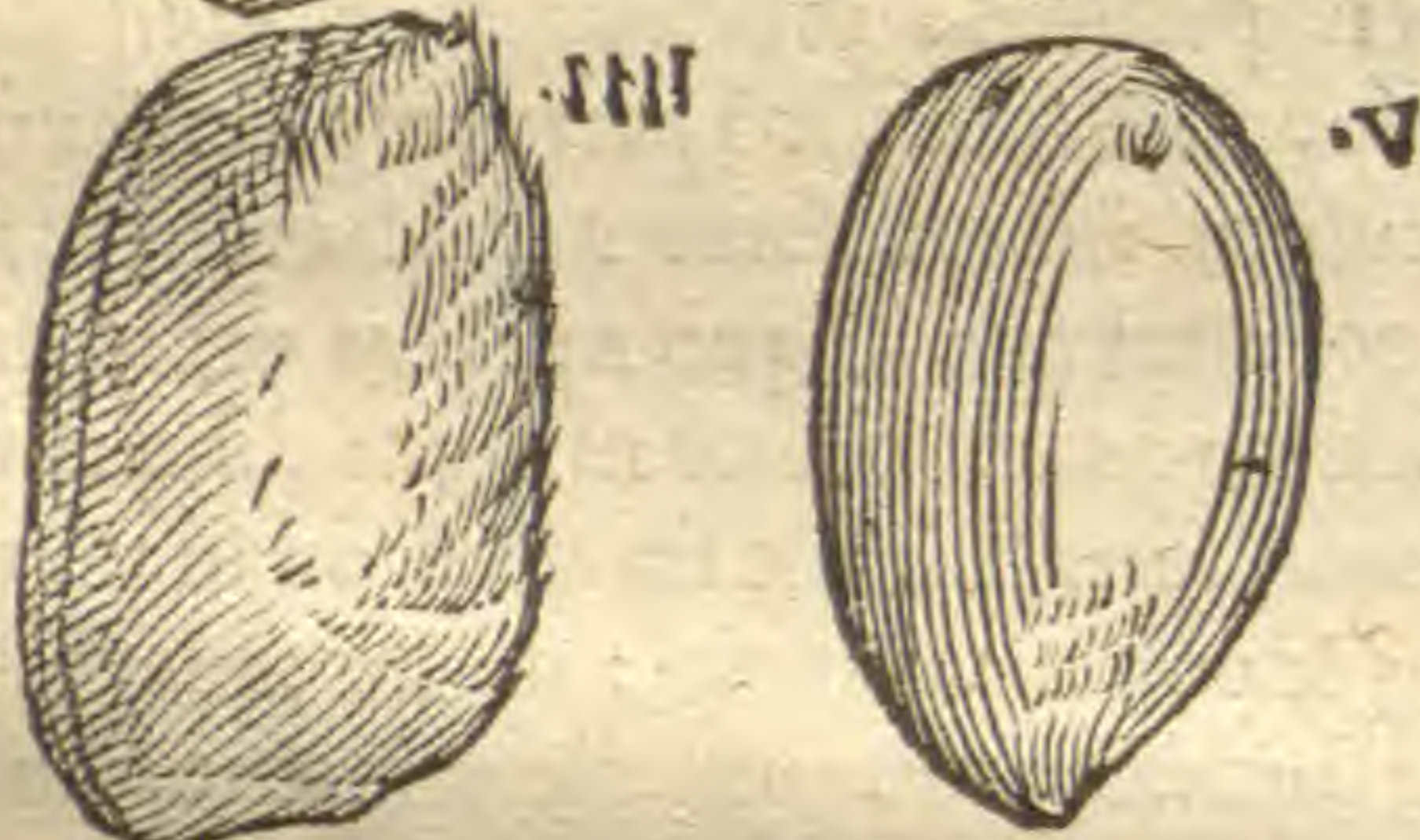
Fructus I.
I. G.

PRIMVS igitur fructus, planus erat & circino ductæ ferè rotunditatis, quem non singularem, sed plures simul connexos alio fructu inclusos fuisse arbitror: nam alij aliis quasi incubuissent, vestigia in nonnullis adhuc apparebant. Erat verò crasso quidem, sed fungoso cortice præditus, subpurpurascens coloris, levis, fescunciam latus, nucleum continens planum, candicantem, impensè amarum: nullum nomen erat adscriptum, ut nec aliis plerisque quos mittebat. Eum autem cum II. IV. V. VI. & VII. in eadem tabella expressum, quæ est hujus capitis XVI. prima, hîc subiicio.

Fructus II.
I. G.



Fructus III.
I. G.



Fructus IV.
I. G.



DUR O, densoque cortice præditus erat Alter fructus, eoque inæquali & fusci coloris, internè læviore & quodammodo cineraceo, mediâ ejus parte fibrosâ & firmâ: nucleum autem continebat avellanæ suo putamine inclusæ magnitudine, gravem, durum, rugosum (quia resiccatus) in binas partes divisum, solidum, interiore parte albicantem, in quo nullum manifestum saporem deprehendere poteram, quia omnis vis ob vetustatem fortè evanuerat.

TERTIVS, officulum veriùs alicujus fructus, quàm fructus dici poterat, idque valdè duro & crasso putamine præditum, quod externâ parte multis fibris constabat, internâ verò nigrum erat & quodammodo saxcum, nucleum crassum, durum & rugosum continens. Ovali porrò erat illud officulum formâ, fescunciam longum, unciam crassum.

AMYGDALAM ita referebat Quartus fructus, ut primo aspectu amygdala esse videretur: sed longi villi quibus erat obsitus, diversum esse ostendebant. Erat autem unciâ paullò longior, minùs unciâ latus, fuscus, undique villis obsitus (nisi ubi attriti & deterfi erant) in dorso autem longioribus, coloris inter fuscum & spadiceum mixti: cortice ve-

rò, aded tenaci, licet tenui, præditus, ut magnâ difficultate aperire possem, nucleum enim continere, ex strepitu quem motus agebat, intelligebam: erat verò amygdalæ suo putamine exemptæ par magnitudine, uno tamen latere sinuosus aliquantulum, ut phascoli formam veriùs exprimeret, quàm amygdalæ, qui que in binas partes separari poterat, tenui candicante membranâ tectus, ob vetustatem cariosus, ut quis esset ejus sapor discernere nequirem.

Cæterùm triennio postquam expressus fuisset in tabella hic fructus, atque etiam descriptus, alios similes, illoque majores, villos integros adhuc retinentes, qui nihil aliud sunt quàm fibræ, ipsi quidem nuci firmiter inhærentes, sed (ut honestus vir Emanuel Swerts civis Amstelredamensis, diligens in hujusmodi exoticis conquirendis, me monebat) per totam alioqui fructus, qui nucem tegit, pulpam sparsæ. Solet verò interdum (eodem

Emanuèle

Emanuèle teste) is fructus adferri muriâ conditus, formâ panè exigui cucumeris, sed multo saturatiore viriditate præditus, qui muriâ exemptus, paullatim flaccescit, & pulpâ tandem in pollinem cum cute resolutâ, nucem relinquit ejusmodi villis tectam, ut observabam in ea quam ab ipso accipiebam anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo secundo, binas uncias cum semisse longam, unciam aut paullò amplius latam. Illum autem fructum anno insequente Mangas esse deprehendebam; de quo consulendi Garcias cap. ix. lib. II. Christophorus à Costa cap. XLIII. & meum in illud caput scholium.

QVINTVS fructus, unciam major erat, circiter unciam latus, totus niger, & satis lævis, anteriore parte binis foraminibus insignitus, posteriore vestigium retinens, quo vel petiolo inhæserat, vel suo lobo, si aliquo lobo inclusus fuerat: an nucleum contineret, ignoro; agitatus enim nullum strepitum edebat, & in aquam conjectus non mergebatur. E Brasilia allatus ferebatur.

Fructus v.
Iac. G.

ELEGANS erat Sextus fructus, & veluti ex quatuor avellanis simul connexis constans, lævibus, spadicei coloris, qui alio operimento tectus fuisse videbatur: nam inter interstitia, quibus singulæ nuces ab invicem separatæ, restabant adhuc membranaceæ cujusdam fuscæ cutis partes, quâ tecti fuerant. Constabant porrò singulæ istæ avellanæ putamine spadicei, ut dixi, coloris, firmo quidem, sed non valdè denso, in quo nucleus continebatur crassus, durus, foris subrufus, internâ parte candicans, nec ingrati saporis.

Fructus VI.
Iac. G.

An Avellana purgativa Ferdinandi Oviedi, quam exactissimè describit cap. IV. lib. X. Primæ partis historiæ Generalis & Naturalis? certè multæ notæ me inducunt ut credam.

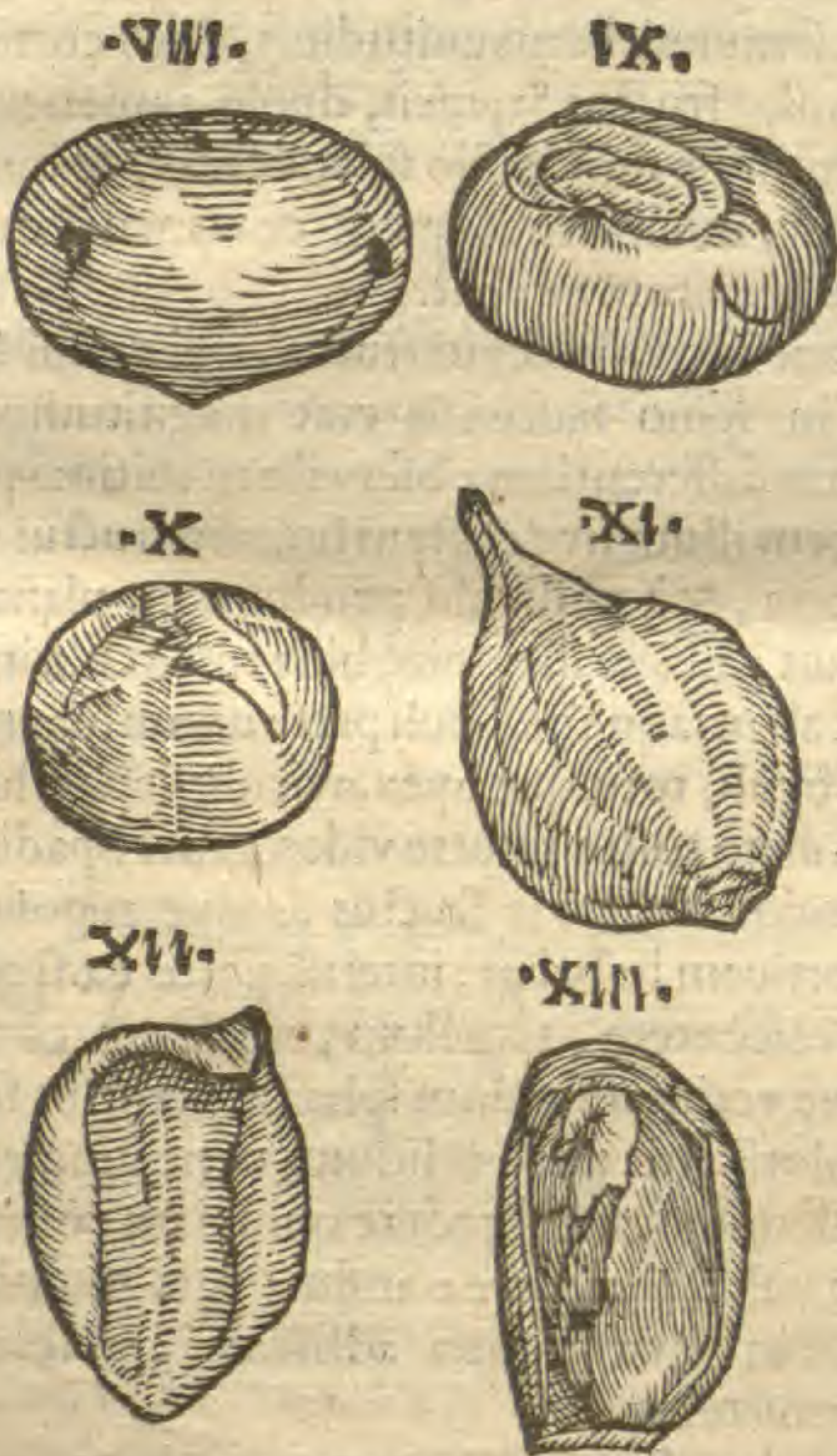
Avellana
purgativa
Oviedi.

LOBO inclusus fuisse videbatur Septimus fructus, aut saltem alio operimento: nam vestigium supinâ parte retinebat quâ alteri rei inhæserat; alioqui firmo putamine præditus erat, licet valdè tenui, & præ politura splendente, coloris ex spadiceo flavescens, nucleum putamini non adhærentem continente, in binas partes dividuum, internè candicantem, subacido sapore.

Fructus VII.
Iac. G.

FORMAM orbicularem habebat Octavus fructus, paullò tamen planior erat supernâ & sessili parte, unciam latus, solidus, nec ullum strepitum dum agitaretur, edens; cineræci coloris, tribus canaliculis sive sulcis distinctus à summo usque ad tria foramina quæ in lateribus obtinebat, tribus aliis minoribus summâ parte præditus. Hunc autem cum quinque proximè sequentibus in subjecta tabella exprimi curabam, quæ est secunda hujus cap. XVI.

Fructus VIII.
Iac. G.



PRORSVS ater erat Nonus fructus, lævisque & splendens, quatuor sulcis supernè distinctus (tamquam in quatuor partes divisus esset) quorum bini ad partis adversæ umbilicum usque ducti: planus alioqui, & orbicularis panè formæ, unciam paullò minor, supernâ parte aliquantulum tumescens & quasi pulvinatus, nisi quâ parte sulci deprimebant: adversa pars vestigium retinebat fuscum, quo fructui sive cortici, qui tegebat, firmiter inhæsisse videbatur, quale in castaneâ equinâ conspiciere est, verum non adedò amplum: durum autem & solidum deprehendebam, adedò ut etiam limam quodammodo respueret: eam ob causam, quem nucleum contineat, mihi incompertum.

Fructus IX.
Iac. G.

DECIMVS fructus paullò major erat semunciâ, orbicularis panè formæ, fusci coloris, qui, an ossiculum dumtaxat alicujus fructus esset, nec ne, dubius eram; mirabilis enim erat ejus forma: nam supernâ parte, in tres æquales partes linea trigona quodammodo distinguebatur, illa videlicet à summo, in quo foramen, ducta: infimâ autem parte, tres illæ lineæ æqualiter laterales, ferè ad umbilicum pertingebant, hoc est, ad duplicatas alias lineas quæ triangulum constituebant, in quarum medio erat umbilicus, sive foramen magis amplum

Fructus X.
Iac. G.

quàm in superiore parte, non tamen pervium; & interstitium illud duplicatas lineas triangulum efficientes occupans, paullò candidioris erat coloris quàm reliquus fructus. An

verò nucleum contineret, ignoro, quia motus aut agitatus, nullum strepitum edebat: aquâ tamen merfus, subsidebat.

Fructus XI. UNCIALIS magnitudinis erat fructus Undecimus, prorsus fuscus, pænè orbicularis, striatus, levis admodum, & in aqua supernatans, illâ merfus, tametsi nucleum continere, ex agitatione deprehenderetur, anteriore parte veluti coronulam striatam habens, in qua florem sedisse verisimile est, posteriore autem in oblongiusculum pediculum desinens.

XII. SITNE cortex ab aliquo fructu detractus, cui Duodecimum locum do, an aliud quidpiam, prorsus hærebam, nec qui ad me mittebat, quidquam de ea re scribebat: scheda dumtaxat in quo involutus cum sequente fructu, adscriptum erat *Oregioella* nuncupari, atque ex ea, cui admisceretur fructus *Cacao* similis, potionem fieri incolis usitatam. Erat verò hic cortex (si corticem appellare licet) uncialis magnitudinis, reflexis oris præditus, crassiusculus & satis durus, aciduli saporis & salivam cientis, cineraceique ex fusco coloris.

Fructus Cacao similis. Fructus porrò, quem *Oregioella* adjunctum accipiebam, nec exprimi curabam, *Cacao* fructum, de quo postea dicemus, magnitudine pænè æquabat, membranâ fuscâ tectus, per medium secundum longitudinem divisibilis, ut amygdalæ, avellanæ, glandes, & similes, non obliquè ut *Cacao*, ejusdem tamen cum illo saporis, & forsitan ejus genus: gemellum similem etiam cum illo accipiebam.

Fructus XIII I. G. DECIMVS-TERTIVS fructus, uncialis erat longitudinis, non tam denso quàm lento cortice tectus, spadicei ex flavo coloris, nucleum continens cineraceo colore præditum, & tenui, nigerrimaque & splendente membranâ obvolutum, præterquam infimâ parte, quæ aut candicans, aut (detersâ membranâ) nuda, quantum quidem mihi observare licebat, dimidiatum enim fructum cum integro nucleo dumtaxat accipiebam, ita ut hîc expressus: gustare tamen volebam, quia, qui mittebat, adscripserat, Brasilianos monuisse illos, qui hunc fructum legebant, ne manducarent, quoniam perniciosus esset.

Fructus XIV I. G. SPLENDENS præ nigredine erat Decimus-quartus fructus, uncialem fermè longitudinem, & minimi digiti crassitudinem æquans, vel etiam amplior, paruum quendam lobum formâ referens, mucrone rostellum aviculæ quodammodo imitante: exalbidam pulpam continebat, in qua latebant bina aut terna semina spadicei coloris, malorum vulgarium seminibus pænè similia: qualis porrò esset planta illa quæ hunc fructum protulerat, me latet. Eum autem cum xv. xvi. & xxi. in eadem tabella exprimi curabam, quæ hoc loco adposita, atque tertia & postrema est hujus capituli xvi.

Fructus XV I. G.



Fructus XVI I. G.



ORBICULARIS erat Decimus-quintus fructus, & semuncialis magnitudinis, duro cortice tectus instar fructus *Styracis*, duplo tamen major, colorisque minùs illo splendentis, & quasi fuliginosi, nucleum aliquem continens, quia agitatus strepitum edebat.

IN hoc Decimo-sexto fructu, qui pruni silvestris in spino nascentis erat magnitudine, quandam differentiam observabam initio: nam alij apicem illum sive cristam summo fructui inhaerentem, & à pediculo pendentem, planam habebant: aliis in illo apice bina tubercula insidebant ab utraque pediculi parte unum; ut eminentes oculi, totusque apex, aviculæ capitellum sursum elato rostro referre viderentur. Spadicei ex fusco coloris erat is fructus, atque rugosum foris corticem habebat, internâ parte ex spadiceo flavescentem, tenellum, nucleum continens sive veriùs officulum sphaericæ prorsus formæ, coloris atrî, ad eò solidum, ut ne limâ quidem offendere, aut abradere quidpiam possem, nedum cultello aperire: infima pars nonnihil candicabat, quæ tamen adfricata candorem illum amittebat.

Binos alios ejusdem generis septennio post ab eodem Iacobo Gareto accipiebam, non singulari baccâ constantes, sed geminâ eaque majore, ut etiam cerasum æquarent, abrupto pediculo, cujus vestigium adhuc appareret, sic ut magna ex parte geminus fructus ex uno pediculo nasci videatur, quemadmodum in periclymeno recto: longè recentiores autem erant postremæ illæ baccæ: nam tenaci admodum & glutinoso succo adhuc abundabant; fuscæ

fuscæ quidem illæ, sed quæ luci oppositæ, ex rubro flavescentis coloris apparerent: alterâ illarum per medium sectâ, officulum reperiẽbam jam prædicto simile, durum, & adeo nigrum, ut ex ebena tornatum quispiam existimare potuisset. Quum porrò Garetus adscripsisset ab Anglis ex Guyana relatum, ejusque pulpâ manibus confriticis, deinde aquâ elotis, spumam excitatam, cujus rei causâ *Sope berries*, id est, saponarias baccas ab ipsis esse appellatas; non dubium esse iudicabam, quin essent fructus ille quem Oviedus Parte primâ Generalis & Naturalis histor. lib. ix. cap. v. & Nicolaus Monardes lib. De simplicibus Medicamentis ex Occidentali India delatis, Sphærulæ saponariæ nomine do-

Sope berries.

Sphærule sa-
ponariæ.Fructus XVII
I. G.

NON valdè dissimilis officulo superioris fructus erat Decimus-septimus, qui Nucis purgatricis appellatione mittebatur: etenim orbicularem, ut ille, habebat formam, & eandem magnitudinem; hujus tamen color non adeò niger, sed fuscus potiùs, in quo apparebant subflavescentes quædam venæ. Alio autem fructu comprehensum fuisse, & nucleum dumtaxat fructus alicujus esse, apparebat: nam sectus, versicolore substantiâ constare deprehendebatur, magnis maculis albis fuscæ substantiæ & satis molli (ut quæ cultello sine difficultate incidi posset) permixtis.

VALDE rugosus, nigrique coloris nucleus erat Decimus-octauus, in binas partes separabilis, exilis, substantiâ, quia resiccatus, durâ, acidiusculi saporis: an aliquo officulo aut putamine fuerit tectus, me latet.

Fructus
XVIII.
I. G.

NON fructus, sed alicujus fructus semen videbatur Unde-vigesimus, vel cucurbitacei generis, vel alterius cujuspiam: nam similem quodammodo formam habebat, licet aliquantulum crassior, nec adeò rugoso, verùm lævi, colorisque vel spadicei, vel ex spadiceo flavescentis cortice tegeatur: sed nec hujus generis semina ejusdem erant magnitudinis, verùm quædam latiora, nonnulla angustiora: nucleus qui in illo continebatur, durus ob vetustatẽ & insipidus.

XIX. I. G.

ETIAM hoc semen Vicesimum locum obtinens, cujus fuerit fructus, ignoro, quod quidem Tamarindi semini non valde dissimile erat figurâ, sed magis planum, & oris magis compressis, cortice spadicei coloris tectum, semen continente album, durum, & ob vetustatẽ rancidum: ipsum semen cum suo cortice ab una extremitate dentatum.

XX. I. G.

MAGNVS erat glandis ille calix, qui ab Anglis ex *Windecaow* relatus, Londino ad me mittebatur, cuique Vicesimum-primum locum in hoc capite tribuebam: etenim fescunciæ latitudinem, & uncia profunditatem habebat, durus admodum, & multis squamis hispida firmisque obsitus, ex cineraceo fuscis, internâ parte, ad glandis usque sedem, brevi mollique & veluti sericâ lanugine cineracei coloris fultus, cujus glans (quæ mihi non conspicua) ingens fuisse debuit. Schedæ quâ hic calix involutus, adscriptum erat: Hic calix glandis ex *Wingandecaow* allatus fuit: propterea eum esse suspicabar, quem Virginienfis Historiæ scriptor *Mangummenauck* appellari tradit, cujusque glandes ab incolis deficcari, ut facilius conservari possint, deinde aquâ macerari & decoqui, ut in cibum cedant cum piscibus vel carnibus, tam ministris quàm ipsis patribus familias, vel variandi cibi gratiâ, vel ob panis penuriam.

XXI. I. G.

Mangummen-
auck.

Exotici fructus à Richardo Garth accepti.

C A P. XVII.

CETERVM *Miscellaneis à Jacobo Garetto acceptis, adjungendam censui descriptionem exoticorum duorum fructuum confractorum, quos ipso curante doctissimus vir Richardus Garth ad me mittebat, & è Brasilia accepisse significabat.*

PRIMVS quem non integrum accipiebam, & ab incolis *Aratacou* appellari adscriptum erat, fescuncialis longitudinis fuisse videbatur, quantum quidem ex fragmento summâ parte abrupto conjecturam facere licebat, de crassitudine nihil pronunciare possum: sed illud fragmentum fungosâ quadam materiâ præditum erat, in qua latebant quaterna aut quina semina fuscæ coloris, duobus ordinibus à summo ad imum serie quadam disposita, melonum seminibus formâ non valde absimilia, medio tumentia, medullamque continentia fervidi saporis, etiam toto quatuordecim annorum curriculo, postquam accepis-

Fructus I.
Garth.
Aratacou.

sem elapso: ipse fructus foris inæqualis & fusci coloris. Cujus porrò fuerit usus apud indigenas, me latet; & qui mittebat, nullam mentionem faciebat.

Fructus II.
R. Garth.

ALTER, prorsus erat contractus, ut ejus forma dignosci nequiret; nullum nomen additum: putaminis fragmenta satis fragilia erant, foris cineracei ex fusco coloris, internè nigri, pulpa rugosa & in unum coacta, nigra, quæ gustata, acidi saporis deprehendebatur, & nigro colore inficiens, non secus, quàm *Iunipappeywa* Brasilianorum: hujus tamen cortex *Iunipappeywa* cortice fragilior, & in hujus pulpa nulla semina observabam, quemadmodum in illius fructu.

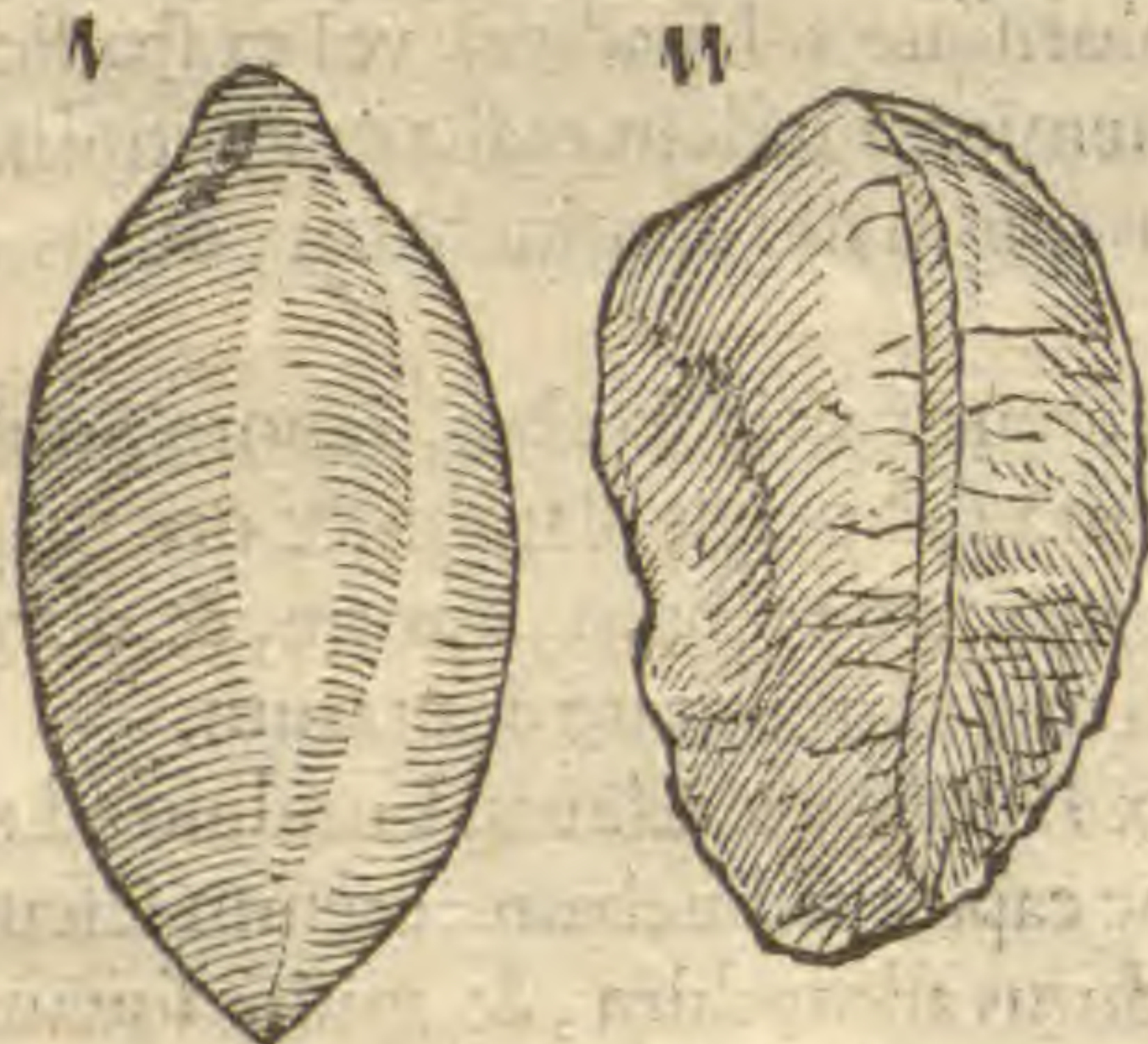
Fructus exotici Hispali accepti.

CAPVT XVIII.

SED & paucos exoticos fructus Hispali accipiebam anno reparata salutis humanæ nonagesimo sexto supra millesimum & quingentesimum, à doctissimo viro Simone de Tovar illius urbis primario medico, cum aliquot phaseolis.

Eos porrò fructus in subjecta tabella exprimendos curabam.

Fructus I.
S. Tovar.
Coxco cypote.



Fructus II.
S. Tovar.
Almendras del Peru.



Fructus III.
S. Tovar.

TERTIO magna affinitas erat cum *Convolvuli* aliquo genere: nam tota facies respondere mihi videbatur, licet longè major esset, quàm ullus similis generis mihi unquam conspectus. Etenim calix qui florem continuerat, quinque folijs unciam ferè longis & latis invicem amplectentibus constabat, ut in capparibus; quibus includebatur caput trigonum membranaceum, tria grana instar magnorum pisorum continens, coloris ex fusco cineracei, & pænè fuliginosi. Tres autem flores ex longis pediculis dependentes crassiusculo ramo inhæsisse apparebat. Similia porrò grana illo ipso anno ab eo accipiebam *Convolvuli* peregrini appellatione, his additis verbis.

Buenas noches, plantæ ex Occidentali India delatæ semina, quæ etiam stirps apud fortunatas Insulas reperitur, ubi *Buenas noches* vocatur, voce Hispanis (ut nosti) consuetâ, quæ se-

congre-

Buenas noches.

Spina bona nocte
Spina nocte

congregantes vel discedentes, vesperi salutant. Hæc verò primo sui ortu bina profert folia Campanulæ Indicæ primùm nascentis foliis similia, sed maiuscula & crassiora, cui etiam similia edit folia recens natus Mechuacanus, antè quàm innascentur alia folia. Multi porrò ab unica hujus plantæ radice caules prodeunt, qui pedamenta adfixa, vel vicinas plantas multiplici ambiunt spirâ, Smilacis asperæ instar, cui etiam similia habet folia, majora tamen & molliora: in caulibus etiam aliquot hamatas continet spinulas, quales & smilax aspera, sed rariores ac minùs horridas: flores autem pandit candidos & grandes, mediocri disco pares, qui matutino tempore dehiscentes, noctu illico flaccescunt: unde nomen accepisse putamus.

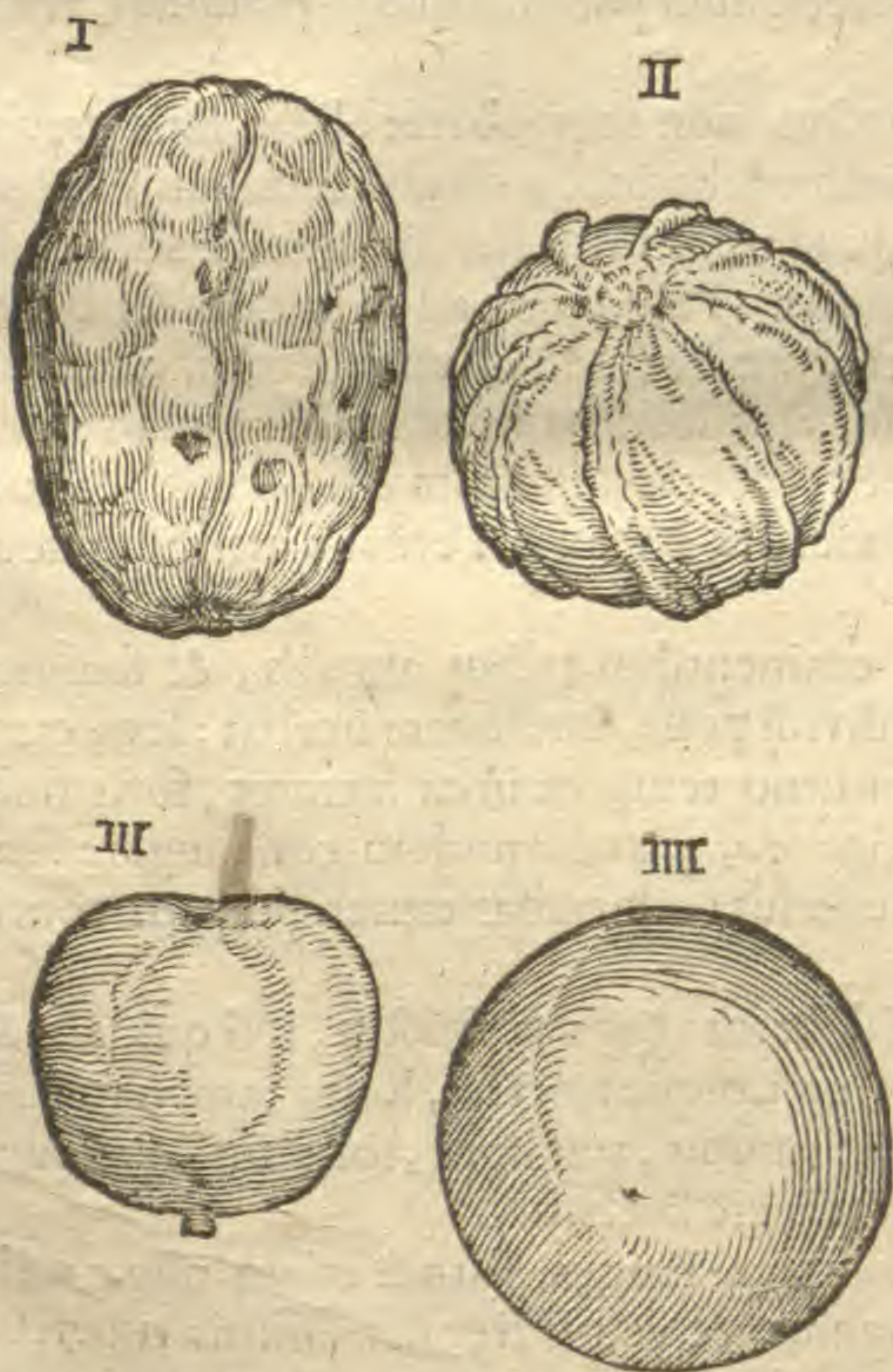
Ceterùm ex feminibus à Tovarò acceptis, quæ amicis communicaveram, unica planta insequente anno nata est ornato viro Honesto Lopez, quæ initio prodibat simili modo quem Tovarus refert, deinde multa longa sarmenta proferebat, perticæ (quam me moneute juxta fixerat) multis spiris & nexibus sese circumvolventia, & tenellos veluti spinarum aculeos, præsertim circa articulos, generantia, qui nihil aliud erant quàm radicum rudimenta, ut in plerisque plantis, puta mayzo, harundine, & aliis quibusdam similibus interdum contingere videmus, quæ haud dubiè comprehendissent, si quis terrâ obruisset. folia habuit valde viridia, convolvuli foliis similia, sed longiora, & pleraque hederaceorum foliorum instar angulosa, atque in longum angustum mucronem desinentia, ut smilacis asperæ folia; florum quidem gemmas ferre incipiebat, sed perfici nequiverunt, quia præmaturæ pruina totam plantam corruerunt.

Exotici fructus à Jacobo Plateau & aliis accepti.

C A P. XIX.

ALIQVOT exoticos fructus mittebat ad me Jacobus Plateau, quum intelligeret me Exoticorum Historiam scribere, ut quantum posset meos conatus etiam in hac materia juvaret, sed quos, præter binos, jam antè videram & descriperam.

Binos igitur illos, quos dixi mihi antè non fuisse conspectos, cum binis aliis aliunde acceptis, in tabella exprimi curabam quam hîc subiicio.



PRIMVS illorum quos Plateau mutuo dabat, binas uncias cum semisse longus erat, quatuor in ambitu crassus, cineracci coloris, quem aliquo operimento tectum fuisse arbitrabar: in quinque partes dividi posse, venæ per longitudinem ductæ indicabant; alioqui eminentibus aliquot tuberculis instar vesicularum, obsitus erat, quæ aperta, inanes & inæquales lacunas ostendebant spadicei coloris & splendentes, quasi semen aliquod tenuissent: valdè durus autem erat is fructus, & adstringente facultate præditus.

Fructus I.
Iac. Plateau.

ALTER, prorsus orbicularis erat formæ, quatuor enim unciarum erat ejus ambitus, sive à pediculo circumferentiam metireris, sive medio corpore; corio sive cute tectus coloris ex aureo flavescentis, ut exiguum aurantium malum resiccatum videretur, octo tamen nervos satis crassos à pediculo ad summum fructum omni ex latere ductos habebat (ut hac ratione inter exoticos fructus nervis distinctos, de quibus cap. x. hujus libri egimus, reponi posset) eorumque nonnullos geminos, alios quaternos simul junctos, alios

Fructus II.
Iac. Plateau.

singulares: valdè autem levis erat, quia resiccatus: breviter omnes notas habebat mali aurantij, præter illam nervorum distinctionem. Vnde habuisset, quòve nomine appellaretur uterque fructus, qui mihi concedebat ut describerem, nihil adscribebat.

TERTIVS

Fructus III.

TERTIVS, non valdè abfimilis erat illi fructui quem immaturæ ficui fimilem esse scribebam lib. I. cap. XI. cum formâ, tum magnitudine & colore: etenim durus erat & solidus, levis tamen: ejus color ex fusco cineraceus, albis maculis aspersus; nec aliâ ratione ab illo differre mihi videbatur, nisi quòd hic graciliore pediculo esset præditus: an verò plures in uno ramulo hæserint, ut illi, ignoro, quia singularem accipiebam.

Fructus ab Henric. van Os I.

QUARTVM, mihi donabat Amstelredami anno reparatæ salutis humanæ millesimo sexcentesimo, Ornatissimus & perhumanus vir Henricus ab Os, Theodorici frater, Amstelredamensis civis.

Orbicularis autem panè is erat formæ, quatuor verò unciarum ejus ambitus; cortice, five veriùs putamine quidem duro, sed non valdè crasso tectus, qui supernâ parte lævis & spadicei coloris, infernâ rugosus & fuscus, nucis Cypote ferè instar; nucleum continens durum, foris fuscum, intùs album, non ingrati saporis, eâ parte quâ levi putamine tectus fuerat, striatum, alterâ prorsus rugosum.

Exotici aliquot minores fructus, quos Cl. V. Bernardus Paludanus vel mihi donabat, vel mihi concedebat ad describendum.

CAP. XX.

IAM ad eos minores exoticos fructus venio, quos Cl. V. Bernardus Paludanus (præter illos quorum historia jam scripta) aut mihi donabat, aut mutuo concedebat, ut describere possem: eos quia nullâ certâ serie commodè distribui poterant, in unum caput congestimus.

Fructus minor I. Paludani.

PRIMVS, gravis erat, orbiculatæ panè formæ, planioris tamen & quasi compressæ, rugosus, cineracei ferè coloris, durus & solidus, aquâ tamen mersus non subsidens. Ejus nomen, ut etiam sequentis, Paludano ignotum; nec ex qua Provincia utrumque accepisset, significabat.

Fructus minor II. Palud.

ALTER, planus etiam erat, binas uncias longus, totidem latus summâ parte, cordis (ut vulgo pingitur) formam quodammodo referens, multis tuberculis eminentibus inæqualis, fusci coloris, levis, aliquantulum cariosus, quia immaturus collectus fuisse videbatur: an aliquo putamine inclusus fuerit, me latet, quia nullum petioli à quo pependisset, vestigium in eo apparebat.

Fructus minor III. Palud.

HIC fructus, ordine *Tertius*, in aquam coniectus, non mergebatur, licet satis gravis, & nucleum contineret, ut ex strepitu quem agitatus edebat, conjecturam faciebam, uncialem superabat magnitudinem, metæ formam quodammodo referens, hoc est ab ampla basi sensim gracilior assurgens, cineracei ferè coloris. Paludanus ad se missum scribebat pro fructu Balsami Perüani: alterius tamen erat formæ, & valdè ab eo differens, quem eo nomine ante multos annos accipiebam, (lector ejus iconem inveniet in prima tabella cap. XXVIII. hujus libri) ut ex utriusque collatione cuilibet manifestum esse poterit. Si porò uterque conferatur cum fructu à Nicolao Monardes Balsamo Perüano attributo, neuter conveniet.

Balsami Peruanum fruct.

Fructus minor IV. Palud.

TRIANGVLARIS formæ erat *Quartus*, eminentibus tribus angulis, & scissuras ostendentibus, ex quibus, in ternas partes facile dividi posse, intelligere licebat: levis erat, & aquæ innatans, nec imum petens, tametsi diuturno tempore in ea hæreret, foris fusci coloris: an quidpiam interiore parte contineret, ignoro, quandoquidem confringere sum veritus, quòd unicam illius generis haberet Paludanus: arbitrabar tamen pulpam continere; licet agitatus, nullum strepitum ederet.

Fructus minor V. Palud.

BACCÆ cujusdam prægrandis officulum videbatur *Quintus* fructus, ipsi quidem & mihi ignotæ, sed quod formâ Olivæ officulum utcumque referret, longè tamen majus, utpote sescuncialis longitudinis, uncialis verò latitudinis, rugosum, solidum; nucleum in se continens, ut ex agitati strepitu conjecturam facere licebat.

Fructus minor VI. Palud.

VNCIAM crassus erat *Sextus* fructus, sescunciam ferè longus, formâ etiam Olivæ officulum quodammodo referens, major tamen, rugosus, & veluti frequentissimis tuberculis obsitus, tribus nervis secundum longitudinem distinctus, extremâ alterâ parte obtusâ, alterâ verò mucronatâ, satis gravis, & nucleum aut tale quidpiam continens, ut ex agitatione coniciebam; in aquam injectus, non mergebatur. Alterius fructus haud dubiè officulum.

SEPTIMVS prorsus orbicularis erat, utrique nostrum ignotus, parvi mali, sive aurantii formâ, quatuor aut quinque uncias ambitu continens, levis, coloris ferè cineracei, solidus & durus, pulpam aut nucleum jam resiccatum continens, quoniam commotus strepitum edebat.

Fructus Pa-
lud. min. VII.

OCTAVVS fructus, orbicularis ferè etiam formæ erat, quem à nautis ex Guinea redeuntibus se accepisse mihi dicebat. Tenui porrò veluti membranâ constabat, brevi petiolo præditus, pænè cineracei coloris, intus inanis, nisi quædam rugosa granula continuisset, iis quæ in Solano manico majore, sive Datura conspiciuntur, non valdè ab similia: inhærebat autem sarmentis quibusdam, vitis viniferæ sarmenta referentibus.

Fructus Pa-
lud. min. VIII.

NONVS fructus erat pentagonus, veriùs fructus ossiculum dicendus, uncialis longitudinis, quod ex quinque veluti oblongis tessellis compactum, quibus sublevatis, longus nucleus in singulis apparebat, sed inanis & membranaceus dumtaxat: totum ossiculum tuberibus inanibus erat oblitum. Illud unicum habebat, & quidem vetustate quasi attritum.

Fructus Pa-
lud. min. IX.

OSSICYCLO Myrobalani, neque magnitudine, neque etiam formâ dispar erat Decimus fructus, cum suo ossiculo ab una parte hexagono, vel heptagono, nervis obliquè per univèrsum dispersis: is autem nigrâ cute veriùs quàm pulpâ tectus erat; acidi saporis: ossiculum autem duro putamine constabat, in quo nucleus ex rubro fulvescens, non insipidi gustus, sed amygdalam dulcem vetustam referentis.

Fructus Pa-
lud. min. X.

IN orbem quodammodo convolutus erat Undecimus, nucleus veriùs quàm fructus, qui putamine aut nuce aliquâ conclusus fuisse videbatur, solidus tamen & fusci exteriùs coloris, internè albus: non ingrati quidem saporis, sed acidiusculi, quem tamen vermiculi albi, iis non dissimiles qui in ponticis sive avellanis nucibus generantur, sed minores, valde appetebant, & brevi tempore totum erodebant.

Fructus Pa-
lud. min. XI.

ISTIS adjuncta erat siliqua tres uncias longa, licet interdum brevior reperitur, satis gracilis, rugosa & inæqualis, cineraceâ cute constans, quæ secundum longitudinem in binas partes dehiscebat, multa grana continens plana, dura, colutæ granorum ferè æmula.

Fructus Pa-
lud. min. XII.

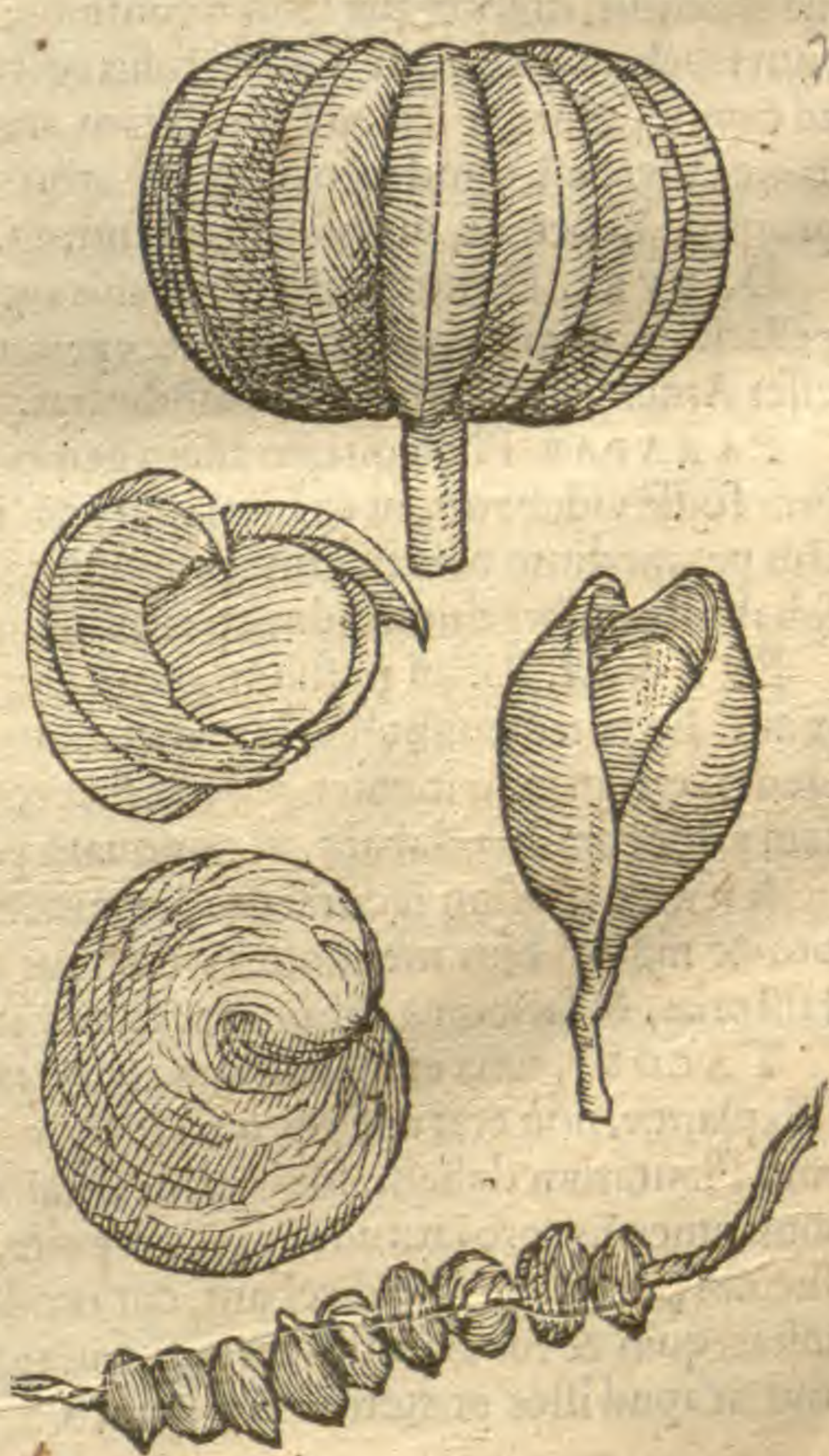
Exotici fructus à Walichio Syverts.

CAPVT XXI.

DESCRIPTA hujus Exoticorum Historia aliquâ parte, mittebat ad me ornatissimus vir Walichius Syvert nonnulla quæ anno M. D. XCIX. de nautis quibusdam ex America reducibus redemerat, additis etiam appellationibus quas ab Americano quodam ex Waiapock oriundo, & à nautis illâ navigatione advecto intellexerat.

EORVM porrò historiam dividendam esse censui: nam quum inter illa sint succi & liquores, tum etiam quædam plantæ, potissima autem pars fructus, de singulis seorsim agendum existimabam: & primùm de fructibus, quia illorum materiam hoc libro tractamus, quibus dabimus XXI. caput hujus Secundi libri: quatuor verò in subjecta tabella dumtaxat exprimendos curabamus, Baruce videlicet, Arara, Orukoria, & Cropiot.

ILLORVM igitur Primus Baruce appellatus, admirabilis erat formæ, & in Guyana nasci ferebatur satis celsa arbore, Hura nuncupatâ. E multis autem veluti nucibus uncialis magnitudinis mirabili modo simul junctis & connexis



Hura cupulatus, & nucis dul.

Baruce
Hura.

consta-

constabat, quæ in bina lignosa duraque putamina dehiscabant, & orbicularem planumque nucleum continebant cineraceâ membranâ tectum. Eum verò fructum tot nucibus simul junctis, & veluti in unum caput coactis interdum crescere intelligebam, ut tamquam orbicularem clavam, geminum pugnum crassitudine æquantem & in multos angulos desinentem referre videatur. Hujus fructus nucleo, incolas uti dicebant, ad corpus vomitu & alvi dejectione purgandum.

Arara.

ARARA fructum in *Kaiana* crescere, in arbore-ne an humiliore plantâ, non erat adscriptum. Erat verò uncialis longitudinis, cute veriùs quàm putamine constans, satis durâ tamen, nigraque, longiore pediculo & inæquali nitens, ut plures flores inhæsisse viderentur. Incolæ ejus confracti & in aqua elixi decocto, maligna ulcera lavant, ad ea curandum: aiebant etiam utilem ad alvum emolliendam; quod de nucleo intelligendum arbitror, quo carebat fructus à Walichio acceptus: sed alium paulò post ad me mittebat Jacobus Garetus magis integrum, continentem nigrum nucleum silvestris olivæ magnitudine.

Orukoria.
Iuruwa.

ORUKORIA, fructus arboris in *Wiapock* nascentis, *Iuruwa* appellatione, quo ad curanda vulnera utuntur, hostium telis & jaculis in bello inflictâ: fructus enim contusi vel confracti succum in vulnera instillare ferunt, ad ea consolidandum. Planus autem erat is fructus, pænè unciam latus, & binas longus: sed contortus instar siliquæ Cytisi legitimi, longè tamen major, valdè rugosus, cineracci coloris, semen planum continens.

Cunane.

BINAS uncias longus erat *Cunane* fructus, cujus icon expressa est in tabella proximo capite sequente reponenda, unciam summo capite latus; deinde paulatim ad infimum usque gracilior fiebat, dorso paulò elatiore, lævis, niger & splendens, tribus foraminibus summo capite præditus, uno supernè, binis infernè. Illum in pusilla arbore nasci ferebant, cui nomen *Morremor*: immaturus autem erat: sed plenam maturitatem adeptum, duplo majorem asserebant; eumque supra prunas tostum, manducari ab incolis adversus capitis dolores.

Waricoramori.

WARICORAMORI fructum, secundum flumen *Arriwayi* crescere adscriptum erat; ad quam tamen rem utilis esset, ignorari. Binos autem similes accipiebam, ejusdem quidem formæ, sed magnitudine differentes: nam unus binas ferè uncias longus erat, alter uncialem longitudinem non superabat; uterque tereti & rugosæ glandi similis, adstrictoria facultatis, qui alio cortice sive putamine tectus fuisse videretur.

Cropiot.

CROPIOT, parvus & rugosus fructus erat, non valdè dissimilis singularibus ejus fructus articulis, quem Piper Æthiopicum appellant, & Avicennæ esse putatur, magnâ acrimoniâ præditus, nigrumque semen continens, ut Piper Æthiopicum. Solere autem incolas eum fructum admiscere Tabaci foliis adscriptum erat, quum illius fumum haurire vellent ad capitis dolorem leniendum. Erant autem aliquot ejus fructus funiculo trajecti, ut in icone videre est; quod incolas fecisse arbitror ad eos commodiùs resiccandum, vel, ut in promptu haberent, quando illis utendum.

Daburi.

DABURI. De hoc fructu prolixius agemus cap. XVI. lib. III. sub Echinati folliculi appellatione, quem *αἰνάνου μύρον* antè acceperam, tametsi Walichio referente, ejus usus ignotus esset Americano illi qui nomen indicarat.

Parapar.

PARAPAR Phaseoli quoddam genus orbiculare, nigrum, splendens, quod lobo inclusum fuisse videbatur, ut ex hilo, quo præditus, conjecturam faciebam. Plures similes fructus per medium pertusos funiculo trajecerant incolæ, ut ornatus gratiâ, è collo suspensos sub sinistrum brachium admitterent, obliquè torquis instar supra pectus recumbentes.

Eraway.

ERAWAY, Ricini pusillum genus erat, quale ex Guinea etiam aliquoties advehi meminî. Eo porrò nonnullos Empiricos adversus varios morbos uti, non semel observabam: etenim quum vehementer purget, succedit illis interdum ex animi sententiâ: eam ob causam valde commendabant, & tamquam peculiare secretum sibi reservabant.

Anacok.

ANACOK usum ignorabat: erat autem phaseoli genus binis coloribus distinctum, rubro & nigro. Ejus mentionem fecimus cap. XLI. lib. VI. nostræ Rariorum Plantarum Historiæ, & faciemus adhuc cap. XI. lib. III. hujus Exoticorum Historiæ.

Tacoti.

TACOTI, folia erant in *Kayana* & *Wiapock* nascentia; arboris-ne verò, an alicujus alterius plantæ, non erat adscriptum: Draconis tamen arboris, cujus historiam primo Rariorum Plantarum dabam, foliis valdè similia erant, cubitalis, vel etiam bicubitalis longitudinis, uncialis verò latitudinis infimâ parte, deinde paulatim in mucronem gracilescencia. Incolas aquâ macerare dicebant, contundere, & in tenuia stamina diducere lini aut serici instar; quin & funes ex illis torquere ad tigna in suis fabricis colliganda idoneos. An alterius sit apud illos præterea usus, ignoro.

Exotici quidam fructus è Walachria accepti.

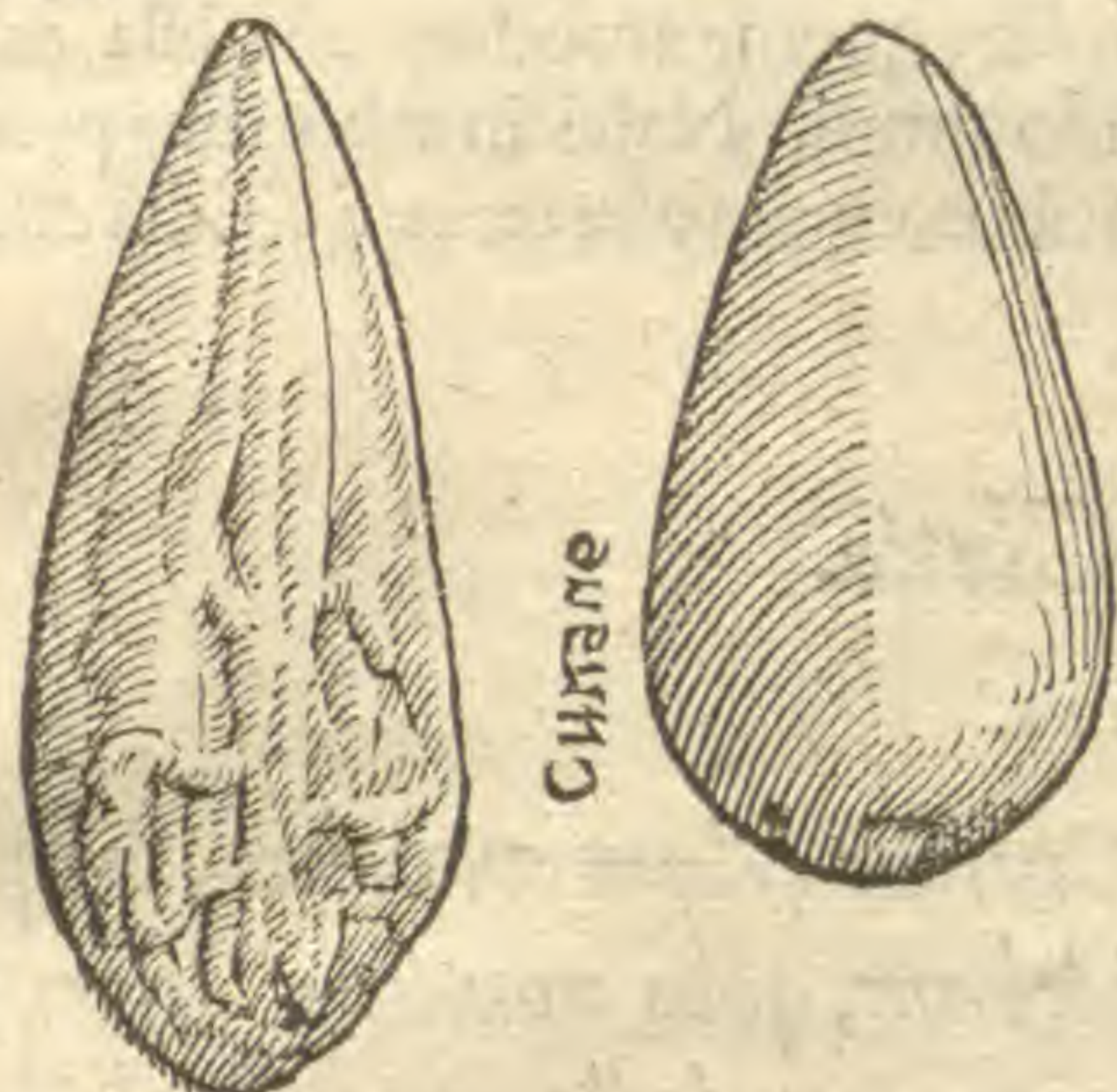
CAP. XXII.

EXOTICOS etiam alios quosdam fructus mihi communicabat honestus vir Willelmus Parduynus, quibus, tametsi diversi sint generis, peculiare tamen caput donandum censebam, quia cum prioribus commodè conjungi non poterant.

Eorum autem tres priores in tabella exprimendos curabam cum fructu *Cunane*, cujus superiore capite facta mentio, & hinc adponendam censebam.



III.



PRIMVS, orbicularis pænè erat figuræ, unâ tamen parte sessilis & quodammodo planior, alterâ in orbem assurgens, creberrimisque sub nigra splendenteque quâ tegebatur cute, sive membrana, quaquaversum velut sulcis distinctus, instar nucis faufel sive arecæ suo involucre exemptæ, cui etiam substantiâ non videbatur adeò dissimilis: verùm longè major, nec adeò turbinatus. Gravis erat, cortice fusco præditus, eoque quem dixi modo sulcatus; interna pulpa sive substantia, dura, candicans, falsi initio saporis, deinde adstringentis.

Similes etiam accipiebam annis millesimo quingentesimo nonagesimo octavo & cum insequente à Iacobo Gareto; ostendebat similiter Cl. V. Paludanus, quem ex Orientali India advectum dicebat: sed omnes nudi, & cute illâ sive membranâ nigrâ destituti, præter postremum qui à Gareto mittebatur.

ALTER, uncialis erat longitudinis, sed officulum fructus veriùs quàm fructus, orbiculari pænè formâ præditum (nisi quâ parte fructus ipse quo continebatur, è pediculo pependerit, & extimâ, quæ aliquantulum mucronata) trium ferè unciarum ambitu, fusci coloris, du-

rum, & perpetuis tuberculis obsitum (quæ pictor non expressit) in quo tamen apparerent veluti triangularis formæ vestigia in utraque extremitate, solidum, grave, aquæ tamen innatans, nec sidens, etiam si eâ mergatur. E Guinea allatum significabat.

TERTIO, duarum unciarum cum semisse erat longitudo: quâ parte autem latissimus, uncialis aut paullò amplior latitudo, forma nonnihil convexa, dorsum elatum & assurgens, arctius caput, infima pars in mucronem desinens, cineraceus color, crassiores eminentioresque nervi à summo capite ad infimam partem per dorsum excurrentes tantâ arte expressi, ut humanâ industriâ sculptos quis arbitrari potuisset: alio autem cortice tectum fuisse verisimile est, qui assiduâ à fluctibus marinis in littore volutione attritus fuerit: constabant verò illi nervi ex fibrosa materia, quemadmodum infima pars nonnihil attrita fidem faciebat. Ad nucis porro *Cunane* (quæ inter fructus à Walichio acceptos superiore cap. descripta) formam valde accedebat, exceptâ illâ nervorum eminentiâ, tum etiam colore, qui in *Cunane* prorsus ater erat. Propter affinitatem tamen quam inter eos fructus videbam, *Cunane* etiam iconem in eadem tabella exprimi curabam.

QUARTVS, exilis erat, semunciam magnitudine non superans, exiguæ & immaturæ nuci *Faufel* non valdè dissimilis, exalbidi coloris, calice præditus quatuor squamis constante, continens aliquot grana fusca, rotunda instar piperis nigri, sed valdè rugosa, quia forsitan immatura, intus alba, acris saporis. An *Brasma* apud Dioscoridem cap. De Piperis?

QUINTVS, triangularis erat formæ, semuncialis etiam magnitudinis, exalbidi coloris, tenuisque membranâ tectus, Cardamomi Officinarum fructum perbellè referens, continensque multa grana inæqualia & rugosa, cineracci foris coloris, intus albi, omnia in globum congesta, satis validi & gravis odoris & acris saporis, qui brevissimo & vix apparente petiolo plantæ inhæserat, calice tribus foliolis constante inclusus. Qui mittebat, Con-

Mb. Bot. Garden, E

sulem

sulem suæ urbis unum ex his fructibus edisse scribebat, ex cujus esu morbum contraxisset: quæ adeo causa fuit, ut granum leviter dumtaxat gustare vellem, nihilo minus (an ex odore, an verò ex degustatione acciderit, ignoro) caput mihi dolere cepit, & haud dubiè pejus mihi accidisset, si devorasset.

Fructus VI.
Wil. Parduyn.

NVDVS omnino, & variæ formæ erat *Sextus*, quem lobo inclusum fuisse arbitror: etenim nonnulli plani erant, & quasi quadranguli, alii oblongiores, & alterâ parte obtusi, eâ verò quâ se mutuò contigerant, compressi, omnes tamen foris rugosi, nigricantes, & candidantibus quibusdam venis distincti, in binas partes dividui, ut reliqua legumina: substantia autem interior subfusca & solida, & ejus sapor etiam adstringens, perinde ac fructus *Coles*, quem cap. VII. lib. III. sequentis describemus.

Fructus VII.
Wil. Pard.

SEPTIMVS, ex Guinea allatus, quo se à nauta donatum scribebat officuli mespili appellatione: quod sanè ab illius forma non erat valdè ab simile, præsertim prægrandium mespilorum (qualia nonnumquam octo vel novem unciarum ambitu videre memini) verùm non scabrum ut illorum, at læve, & spadicei coloris, in medio nonnihil tumens, & paullulum ab uno latere scabrum & subalbidum. Honestissimus vir *Franciscus Peninus*, similia etiam mittebat anno nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum, recens allata ex Guinea ab ipsius filio *Petro*, asserente mali, esui apti, semina esse. Is autem insequente anno in Guineam denuò profectus, paullò diligentius hunc fructum observabat, ut ineunte anno millesimo sexcentesimo intelligebam. Porro, ipso referente *Lata* (sic illum fructum appellabat) exigui pyri est magnitudine, magis tamen rotundus, coloris ex aureo flavi, interdum etiam rubentis instar pomi, tenui cortice præditus, qui detractus, in tenuia stamina fili modo abit: sapor cum dulcedine adstringens, ita ut os valdè refrigeret: eam ob causam *Lusitani* istic degentes in febribus ardentibus exhibebant: ipsam pulpam esse dicebat coloris aurei saturi ad rubrum inclinantis, lentam nonnihil & viscidam. Singulos autem fructus, quina officula continere surrecta, quemadmodum mespila, eaque separatim tenui involucro tecta, serico crudo candido simili. Nasci in arboribus pyro similibus, humanam tamen altitudinem non superantibus, cujus folia ex atro viridia essent, pyrique foliis magis orbiculata.

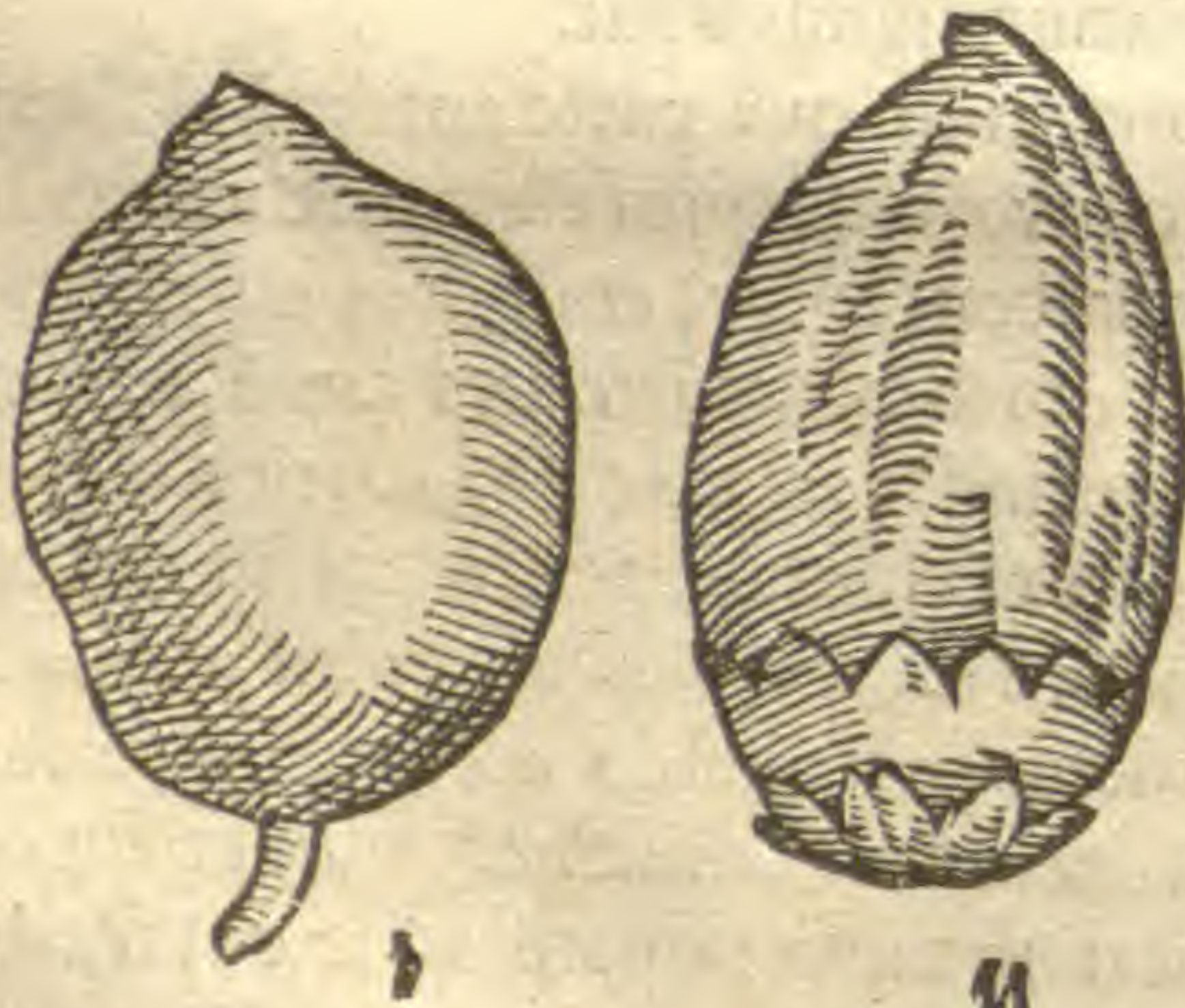
Lata.

Exotici fructus à Clutio.

C A P. XXIII.

OSTENDEBAT mihi *Theodorus Clutius*, dum vivebat, aliquot exoticos fructus, inter quos binos videbam, quos nondum descripsissem: illos peculiari capite describere volui, & in tabella expressos lectoris oculis subiicere.

Fructus I.
Clutij.



Fructus II.
Clutij.

PRIMVS, quem è Guinea allatum dicebat, pruni ferè magnitudine & formâ erat, duas pæne uncias longus, fescunciam latus, infimâ parte mucronatus, cortice, sive ipso corpore satis crasso, & veluti fungosâ materiâ constante, foris aliquantulum rugoso, & subfusco colore, internè cavo & pulpam quandam continente in globum convolutam, albicantem, friabilem, inspidam, in quâ tenella quædam semina.

ALTER fescuncialis erat longitudinis, uncialis crassitudinis, cutaceo putamine præditus, cineracei foris coloris, internè multis fibris constans, pæne instar involucri nucis *Faufel*, sive *Areæ*, infernâ parte veluti gemino & duplicato

calice munitus, extimâ sive supremâ mucronatâ: nucleum sive veriùs nucem continebat nigram, valdè rugosam, duram, faufel non dissimilem, ad cujus genus non ineptè referri posse arbitror. Similem deinde aliunde accipiebam, cujus officulum erat durum, nigrum, multis villis obsitum, nucleum continens rugosum, durum, inspidum.

Exotici fructus anno M. DCI. relati.

CAP. XXIV.

INTER Exoticos fructus qui anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo primo ex Orientali India advecti fuere, præter eos quos in certas classes distribuere poteram, quatuor videbam, qui antè nondum conspecti mihi fuerant, quos peculiari capite describendos existimavi, & eosdem in peculiari tabella exprimendos, quæ hic adderetur.

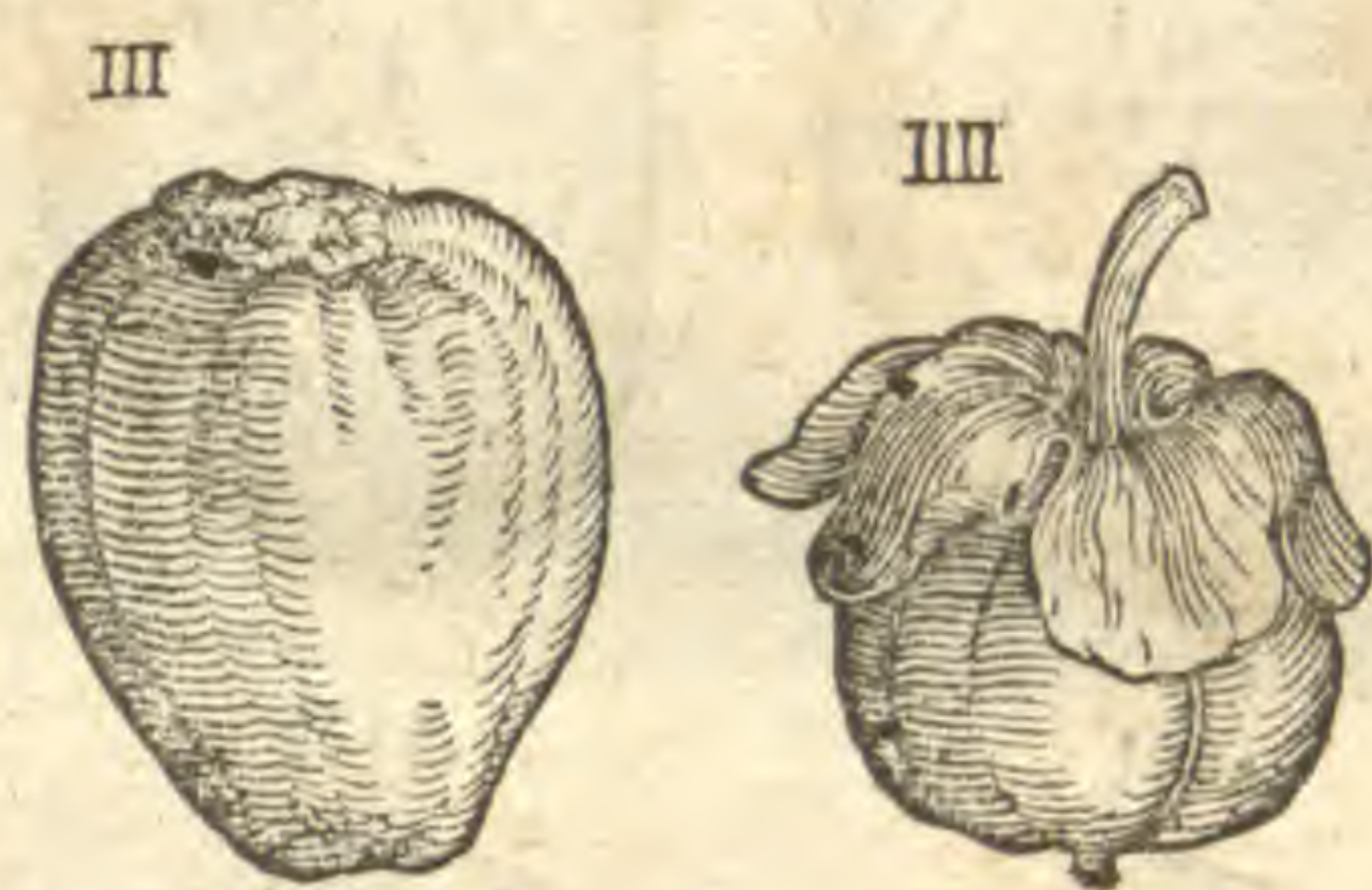
PRIMVS, turbinatus erat, pyriq̄ue formam æmulabatur, binas uncias cum semisse longus, quatuor cum semisse ejus ambitus, levis tamen, rugosus, prorsus niger, aded̄ duro & tenaci corio tectus, licet non valdè denso, ut difficulter cultro, nisi malleoli vi adacto, aperire possem: apertum binas cellulas habere deprehendebam membrana quadam fusca & splendente distinctas, in quarum singulis nucleis bifariam divisus, mediâ etiam intercurrente membranâ, quemadmodum ferè in nuce juglande: totus nucleus situm vetustate contraxerat, & initio quidem nullo manifesto sapore præditus videbatur, diutiusculè tamen in ore retentum, quandam acrimoniam habere, & tandem fauces quodammodo urere, comperiebam.

ALTER binas etiam uncias cum semisse longus erat, minùs tamen crassus; nam ejus ambitus trium dumtaxat unciarum, lævis totus, & spadicei cum cineraceo mixti coloris, in longum mucronem desinens, fragili cortice constans, qui an alio operimento tectus fuerit, me latet: pulpam autem continebat nigram, in qua ossiculum latebat unciâ magis longum, durum, cineracei ex fusco coloris, obtuso mucrone præditum, & summâ parte in uno latere veluti exsculptum, in quo haud dubiè nucleus, licet agitatus nullum sonitum ederet. Vtrumque hunc Amstelredami nanciscebar.

TERTIVM verò cum Quarto mihi concedebat, ut describere possem Cl. V. Petrus Paauwius, primarius in Academia Lugduno-Batava artis Medicæ, idemq̄ue Anatomes & Simplicium medicamentorum professor, atque Academici horti Præfectus. Is porrò fructus paullò longior erat unciâ, trium verò unciarum ambitum (quâ parte crassior) continebat, colore fusco præditus, durus, striatus, in obtusum mucronem desinens, in quo ossiculum vel nucleus inclusus, quia agitatus strepitum edebat.

QUARTVS Ricini fructum valdè æmulabatur, nam triangularis erat, & in tres cellulas distinctus, quarum singulæ semen continebant rugosum, ut ante maturitatem lectus fuisse videretur, nigrum: exterior cortex fuscus & glaber erat, pendeatq̄ue inter quinque foliola longiuscula & latiuscula (quæ medium fructum tegebant) è pediculo semunciali satis firmo.

Quo nomine vocarentur isti fructus, aut quibus in plantis nati essent, intelligere nequivi, & haud scio an qui legerint, quidpiam de istis rebus observaverint.

Fruct. exot. I.
mens.Fruct. exot. II
mens.

Fructum exot. III. Petri Paauw.

Fructum exot. IV. P. Paauw.

Miscellanei quidam alij fructus Exotici.

CAP. XXV.

ISTOS quidem fructus habebam, antè quàm Exoticorum Historiam scribere inciperem: sed quum in classes eorum qui hoc Secundo libro descripti, propter dissimilitudinem commodè distribui nequirent, post eos qui iam descripti, peculiari capite collocandos putabam, quod illorum historiam praeceperet, quam ante multos annos divulgabamus.

Fruct. miscel.
I.

PRIMVS, fescuncialis erat longitudinis; binas uncias aut amplior ejus ambitus, duro, inæquali, rugosoque cortice constans, fusci coloris, gravidus, hoc est, alium fructum vel officulum sive pulpam continens, nam agitated, strepitum edebat; quid verò contineret, me latebat initio, quia, quum unicus mihi esset, corrumpere volebam: sed alium similem postea nactus, aperiebam, & nucleum continere deprehendebam, crassum, ejusdem cum ipso fructu formæ, cavum intus & inanem, substantiâ tamen fuscâ constantem, & sapore quali vetustæ & rancidæ amygdalæ.

Eum porro cum quatuor proximè sequentibus in una tabella exprimendos curabam, quam hîc additam volui.

Fruct. miscel.
II.Fructum misc.
III.Fructum misc.
IV.

ALTER, ejusdem erat cum Primo longitudinis & crassitudinis, non quidem in rotunditate oblongus, ut ille, sed angulosus, cortice inæquali & valdè fibroso, cineracei foris coloris, internè fusci, levis, aquæ dum eâ mergebatur, innatans, nucleum continens prorsus rugosum (quia fortè ante maturitatem lectus) & substantiæ rufescentis, adstringentisq;ue saporis.

TERTIVS, orbicularis erat formæ, uncias panè tres ambitu comprehendens, lævis & perpolitus, spadicei coloris, supernâ parte exiguo mucrone (veluti glandes) præditus, infernâ, vestigio quodam, cui pediculus inhæsisse videbatur, levis & aquæ innatans, tametsi nucleum aut pulpam continens, ut ex strepitu deprehendebam.

NEC jam descripto valdè dissimilis erat *Quartus*, paullò tamen minor, & oblongior, tametsi etiam reperitur ejusdem cum illo magnitudinis: corticem verò habebat durum, panè instar putaminis nucis ponticæ, fuscâ tectum epidermide, internam autem partem cineracei coloris: aquâ mersus, non subsidebat, sed innatabat; licet nucleum contineret avellanâ non minorem, cineraceum, rugosum ob vetustatem,

non adedò solidum ut primo intuitu apparebat, sed qui cultello facilè secaretur, subflavâ carne, sive substantiâ, quæ manducata, satis acris deprehendebatur.

Fruct. misc. v.

QVINTVS, æqualis ferè cum *Tertio* erat magnitudinis, & sphaericæ etiam formæ, putamine constans quali nux juglans, firmo, fusci externâ parte coloris, internâ spadicei, qui in tres æquales partes dividebatur, & internâ parte in tres veluti concamerationes vel loculos separabatur, in quibus singularia grana, malorum vulgarium seminibus non valdè dissimilia.

Fruct. miscel.
VI.

SEXTVS, fescunciam longus, mediâ parte crassior, extremis gracilioribus, qui è multis fibris contextus videbatur, sed adedò firmis, ut frustra cultello aperire tentarem, coloris fusci; pelle tamen spadiceâ, lævi & splendente tectum fuisse, reliquiæ quas adhuc retinebat, indicium faciebant: atque licet non adedò gravis videretur, aquâ tamen mersus, subsidebat.

Fruct. miscel.
VII.

INTER Aromatum Tripoli allatorum purgamenta fuerat inventus *Septimus*, cum pluribus quisquiliis nec magni momenti, ut, parvis phaseolis varii generis, exiguis ricini granis, Lachrimæ

Lachrimæ Iob vulgò appellatæ feminibus, olivarum ossiculis, & similibus. Inerant etiam Xyli capitulum integrum cum suo tomento & feminibus, Abhel fructus, nucis unguentariæ genus à nonnullis *Mebenbethene* nuncupatum: ad quam nucem hæc etiam commodè referri possit meâ sententiâ. Etenim valdè illi similis erat, quam olim Granatæ in Hispania è Pennon de Vex in Africa recenter allatam anno MDLXV. mihi donabat Illustris Vir Dn. Didacus à Stunica, Illustrissimi Ducis de Bejar nepos, & in supremo illius urbis Senatu Regi à consiliis, sed minor, & magis orbiculata, spadicei coloris cortice, eoque lævi constans, atque veluti in binas partes secto. An verò alio cortice, sive involucre tecta fuerit hæc nux (ut verisimile est) me latet: alia tamen addita erat minùs crassa, sed paullo oblongior, neque aded spadicei coloris, quæ mediâ ex parte tecta erat suo involucre nigro & rugoso, cui petiolus adhuc inhærebat, quo in ramo firmata fuerat.

OCTAVVS, lobi quodammodo formam habebat, & uncialem longitudinem iùli figuram quasi exprimens, gracilis, cineracei coloris, aliquot grana (ut ex involucri rupturâ apparebat) satis crassa continens spadicei coloris, lævia, ab alterâ parte plana, insipida, vieta, & vultate evanida. Fruct. misc. VIII.

NONVM è Brasilia delatum ferebant, sed nullo nomine insignitum, semen veriùs quàm fructus: nam pineæ nucis nucleo, nec formâ nec magnitudine valdè ab similibus erat, glaber, coloris ex flavo spadicei, satis lento cortice constans, internâ parte hirsuto, & duram exsuccamque medullam continente, ut de ejus sapore nihil pronunciare possem. Fruct. misc. IX.

Huic commixta erant Ricini grana aded exilia, ut illis minora videre non meminerim: alius præterea nucleus mihi ignotus, & aliæ quædam minutia.

DELATVS similiter è Brasilia dicebatur quem pro *Decimo fructu* mittebant: sed arboris excrementum aliquod instar gallæ veriùs nuncupandum censebam, quàm fructum: simili enim materiâ constare videbatur: & gallas similis penè formæ videre memini. Vnciâ autem minor erat, quinque angulis velut alis constans, supernâ parte aliquantulum protuberans, & à centro ductas habebat quinque lineas ad extremos usque angulos: internâ longior erat, sensim gracilescens usque ad sedem, quâ ramo inhæsisse videbatur. Fruct. misc. X.

ARBORISNE an fruticis alicujus fuisset ramulus cum superioribus repertus, cui postremum locum damus, quemve florem tulisset, ex siccato difficile erat judicare: aliquam tamen affinitatem habere videbatur cum illis ramulis, qui in coronario frutice, sive Syringa à vulgò Herbariorum appellata, odoratos albos flores, racemi instar compositos quinos aut septenos ferente, nam ejusmodi ferè capitula habebat, octo exilibus striis notata, quæ in binas partes rostellæ aviculæ in modum dividebantur, contrâ quàm in coronario frutice, cujus capitula in plures particulas divisa: nullû autem semen continebant, sed inania erant. Fruct. misc. XI.

Κάρα μαυρά. Insana nuxes.

C A P. XXVI.

IACOBVS Cuelenerus, vir ornatissimus, & Commissarius in ea nave cui nomen Amstelredamum, illius classis, quæ in Indiam Orientalem ablegata, quique cum Iacobo van Neck, anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo tertio rediit, quædam exotica referebat, & inter illa fructum quendam, quem nautæ ab effectu *malle pruymkens*, hoc est, fatua sive insana prunula appellârunt, ego nuxes dicere maluissem, quia majorem similitudinem cum nucibus habere mihi videbatur, quàm cum prunis, nisi ab ossiculo, quod continet, prunis silvestribus in spinis nascentibus non dissimili, appellationem sumendam esse contendant. Illum autem fructum in subjecta tabella exprimendum curabam cum suo ossiculo, aliâ quædam nuce ipsi additâ.



ERAT porrò hæc Nux prorsus orbicularis formæ: nam ejus ambitus, sive à pediculo per longitudinem, sive per transversum metireris, paullo plus quàm binarum unciarum erat, putamine non valdè denso, satis tamen firmo constans, foris subfusco, & non lævi, internâ autem parte spadicei coloris & lævi, ossiculum membranaceum continens nigrâ quædam pulpâ tectum, pruno silvestri nec formâ, nec magnitudine ab similem, infimâ & sessili parte, quæ petiolo respondebat, albâ maculâ satis amplâ insignitum, sub quo nucleus cineracei coloris duriusculus

latebat: ipsa nux brevi crassiusculoque petiolo prædita erat, quam maxima ex parte singularem,

larē, interdum autem geminam simul conjunctam nasci intelligebam in arbore cerafi magnitudinem æquante, cui folia essent longa & angusta, mali persicæ foliis non dissimilia.

CETERVM occasionem, cur istum fructum fatuum sive insanum nautæ appellarent, præstat ut Lector intelligat ex ipsius Jacobi Cueleneri narratione scripto comprehensa vernaculo sermone, & ad me missa; quam sic Latinam faciebam.

Cur sic appellata.

Duodecimo die Octobris anno à nato Christo millesimo sexcentesimo primo, post longos errores, tandem singulari Dei beneficio in Sinum quendam appulimus, situm undecim gradibus & quadragintaquinque scrupulis ab Æquatore versus polum Arcticum. In eo sinu, prunorum quoddam genus reperiebamus, quo cercopithecus (qui istic valdè frequentes) vesci conspiciebamus: nostri nautæ, qui alioqui alimentis non abundabant, id observantes, hæc pruna etiam legerunt & comederunt, nec eâ re contenti nonnulli, ipsa fructus officula cum nucleis in aqua macerata coquentes, vorârunt: quotquot autem voraverant, capitis vertigine & mentis alienatione correpti sunt, mirasque imaginationes habuerunt, pro naturæ cujusque temperamento: unus enim arbitratur in suo cubili seu sponda, ædes fabricari ad coquendam cerevisiam commodas; & quotquot propter stabant cõpellabat, dicens, Videte quid ista vetula in meo cubili agat: alter singulos convocans percontabatur, an pisces emere non cuperent, se enim cepisse omni coloris genere præditos: tertius in sua sponda jacens conquerebatur sibi de toto corpore carnes detrahi: quartus vociferabatur, ingentem navem in suo cubili fabricari: quintus etiam in sua sponda jacens, quatuor aut quina murrhina vasa confringebat, dicens, multos homunculos istic adesse qui ejus spondam occupare conarentur: sextus nauclerum compellans, Vidésne, inquit, diabolum in rostro navis sedentem & pisces captantem? septimus affirmabat se per navis alvum anchoras in imo mari fixas conspiciere: nostri Naucleri filiulus ad patrem accedens, Chare pater, inquit, plurimos homunculos per tuum nasum cursitantes video; sic ut ipse pater cum quodam metu admiraretur: quibus porro somno indulgere licebat, statim istarum rerum imagines evanescerent: nec defuerunt, qui per triginta sex horarum spatium, imò per integrum biduum dormierint: fuerunt etiam qui alvi profluvio correpti sint. Eiusmodi & pleræque aliarum imagines iis contigerunt, qui nave Amstelredamum appellatâ vehebantur, quas nimis longum esset referre: inter reliquos autem nautas, Anglus quidam, in cælum suspiciens, illud apertum se videre affirmabat, altaque voce inlaniabat, O Domine te lubens sequor, variisque suis gestibus, risum omnibus qui circa ipsum erant movebat: nihilominus, semper in cælum suspiciens, progrediebatur, ut parum abesset, quin in mare prolaberetur, nisi qui ipsi adstabant, detinuisent. Hactenus Cuelenerus. Quæ quum ita sint, mirari necesse est, unius ejusdemque fructus manducationem, tot tamque varias imagines in hominum cerebro potuisse parere.

Nux altera.

ALTERAM nucem quæ in tabella expressa, eodem anno Amstelredami paullò antè accipiebam ab ornatissimo humanissimoque viro Henrico van Os, ejus urbis cive: eratque spadicei coloris, Ponticæ nuci non valdè absimilis, unciam longa, ejus ambitus unciâ paullò major, sessili sive infimâ parte angustior, extimâ crassior, & veluti decussatim formata, dura, solida, nec ullo motu strepitum edens: an aliquo calyce excepta fuerit, glandis aut avellanæ instar, me latet, nec is sciebat qui illam mihi donabat: nam inter aromata illo anno advecta fuerat inventa.

Nux tertia.

TERTIAM quandam nucem, quum binas superiores descripsissem, ostendebat mihi ornatissimus vir Christianus Porretus, planam, cineracei coloris, formam cordis, ut pingi solet, referentem, & quibusdam locis tumescentem, eamque adeò lento cortice constantem, ut maxima cum difficultate aperire possem, ad observandum quid contineret: reperiebam autem sub eo alium corticem, non minùs lentum superiore, subflavi coloris, tegentem nucleum candicantem, salis saporis, involutum rufescente membranâ.

Alium præterea fructum, unciam longum, quadrangulum, lateribus aliquantulum depressis, prorsus nigrum, mediâ tamen ex parte tectum tamquam membranâ foris miniatâ, fructui firmiter inhaerente. Quo autem nomine appellaretur, cujusve plantæ esset, aut qua in regione natus, intelligere nequiverat.

I AM ad eos paucos exoticos fructus veniendum, quorum Historiam ante viginti annos publicam faciebam: & illum ipsum ordinem, qui tunc observatus, sequendum & retinendum censebam, propter tabellas, quibus interdum plures fructus, iiq; dissimiles, expressi fuerunt.

Beretinus

Beretinus fructus.

CAP. XXVII.

QVI Generosum equitem Franciscum Drake in navigatione illâ quâ totum orbem circuevit, comitati fuerant, reduces anno octogesimo supra millesimum & quingentesimum, fructus quosdam glandibus non valdè dissimiles referebant. Eorum aliquot anno insequente Londini nanciscebar curâ & diligentia doctissimi & humanissimi viri Richardi Garth Cancellariæ Londinensis Primicerii, atque perhumani honestissimi que viri Hugonis Morgani Serenissimæ Reginæ Angliæ Elizabethæ pharmacopœi, qui à Drake Comitibus impetrabant. Eos autem fructus tum temporis in adposita tabella exprimendos curabam.



DRAKE porro cum comitibus in desertam quandam, & multis altissimis arboribus confitam insulam appellentes, aquationis & virium corporis fame afflicti reficiendarum causâ, celsissimas quasdam in ea arbores quercu majores inter alias reperiebant foliis laurinis præditas, crassis, splendentibus, in ambitu minimè serratis, oblongiusculum fructum, exiguis iligneis glandibus similem ferentes, nullo tamen calyce (ut affirmabant, nam ipse aliquos eorum percontabar) inclusum, tenui cortice cineracci coloris, interdum etiam atritum, nucleumque continentem oblongiusculum, candidum,

*Beretini fructus.
historia.*

nullo manifesto sapore (quia præ ficitate induruerat) præditum, tenui membranâ involutum. Illum autem tametsi fame valdè premente degustare verebantur, quia ipsis ignotus, ne aliquâ noxâ afficerentur.

POSTEA verò in Beretinam insulam alteri vicinam pervenientes, similibus arboribus abundare deprehendebant, & illarum fructum minimè perniciosum, sed edulem esse, ab incolis edocebantur. Eo deinde, more leguminum elixo, aut in farinam trito, & pultis instar inspissato atque cocto, alterius cibi penuriâ, cum istis, tum in navi famem sublevabant. In Moluccis autem Insulis hanc arborem etiam crescere referebant.

Cacao fructus.

CAP. XXVIII.

CELEBREM etiam per universam Americam, multi que usus fructum *Cacao* appellatum, Peruanæ provinciæ litora legentes, secum sumebant, & aliquot adferrebant; atque ab ipsis paucos fructus accipiebam: cujus fructus quum luculenta descriptio extet apud Benzonem, qui miles aliquot annis novi orbis provincias peragravit, ipsius verba, ut ab Urbano Calvetone Latina facta sunt, hæc subiicere libuit, cum tabella, in qua *Cacao* fructus me curante expressus.



IN Nicaragua novi orbis provincia pomi quoddam genus peculiare est, neq. Hispaniolæ, neq. ulli alteri Indiæ parti concessum. Pyri nostri fermè est specie, ligno interiore rotundo nucis crassitudine, & dimidio amplius, optimi & jucundissimi saporis: arbor procera exiguis foliis vestitur.

*Pomp. Nica-
roga.*

Hispani quum primùm eam provinciam subegerunt, propter uberrimam omnium rerum ibi repertam copiam, illam Paradisum Mahumetis nuncuparunt. Duo inter cetera fert hæc tellus, nulli præterea Indiæ regioni concessa, excepta Guatimala Honduræ provinciæ, & Mexici finibus, totoque novæ Hispaniæ tractu. Unum, pavonum quoddam genus est, qui in Europam translati, vulgò Gallinæ Indiæ vocantur. Alterum, id quod *Cacavate* appellant, quod monetæ usum illis præbet.

*Paradisus
Mahumetis.*

nia tractu. Unum, pavonum quoddam genus est, qui in Europam translati, vulgò Gallinæ Indiæ vocantur. Alterum, id quod *Cacavate* appellant, quod monetæ usum illis præbet.

Cacavate, si-
ve Caco hislo-
ria.

Id fert arbor modicæ magnitudinis, quæ nisi calido loco, sed opaco vivit: nam simul ac sole tacta est, contabescit. Itaque ferè in silvis umbroso & humido loco feritur: neque id satis, sed juxta ejus generis arborem, aliam editiorem plantant: quæ simul ac adolescere capit, ejus cacumen ita concinnant, aptantque, ut adulta ea arbor Cacavatem inumbret, defendatque ab æstu, ut solis radiis lædi non possit. Fructus amygdalarum specimen referens, siliquis quibusdam, velut cucurbitis includitur, crassitudine & latitudine cucumeris: annuo spatio maturescit. Maturas eas ubi legere, excussum folliculis fructum, super stois expassum ad solem exponunt, donec humorem exsudaverit.

Potum ex eo confecturi, in testa fictili ad focum exsiccant, mox lapidibus quibus pinsitur panis, contusum & commolitum, fustumque in pateras (quæ cucurbitæ specie è certis arboribus per omnem Indiam nascuntur) paulatim aquâ temperant, atque interdum paululo pipere quali vulgò utuntur [Axi intelligit, quod vulgò Piper Brasilianum appellant,] condiunt, eoque in potu utuntur. Porcorum ea veriùs colluvies, quàm hominum potio. Quum eam provinciam peragrarem, plus quàm integrum annum, ab tali lora abhorruì: sed quum vini copia mihi non esset, ne semper aquam bibere cogerer, alios imitari didici. Ea cœlia sapore aliquantum amaro, fatiat & refrigerat corpus, minimè tamen inebriat. Hæc præcipua & carissima merx earum regionum est: neque quidquam aliud Indi majori in pretio habent, ubi quidem in usu est. Hactenus Benzo.

Amygdalæ porrò suo putamine exemptæ, hic fructus prorsus similis est, tenuique membranâ tegitur, nigrâ, nucleum continente, qui in binas aut ternas partes obliquè dividatur, subfuscum, & cineraceis venis distinctum, adstringentis & ingrati saporis: quare mirum non est, si qui antè non degustârunt, à potione ex eo confectâ abhorreant: ego sanè puram aquam longè prætulèrim. Eam tamen claris viris propinant, quemadmodum nos aromatitètes aut generosius aliquod vinum solemus, referentibus iis qui pauculos fructus retulerant, è quibus tum binos impetrabam: sed diversis deinde temporibus alios nanciscebar.

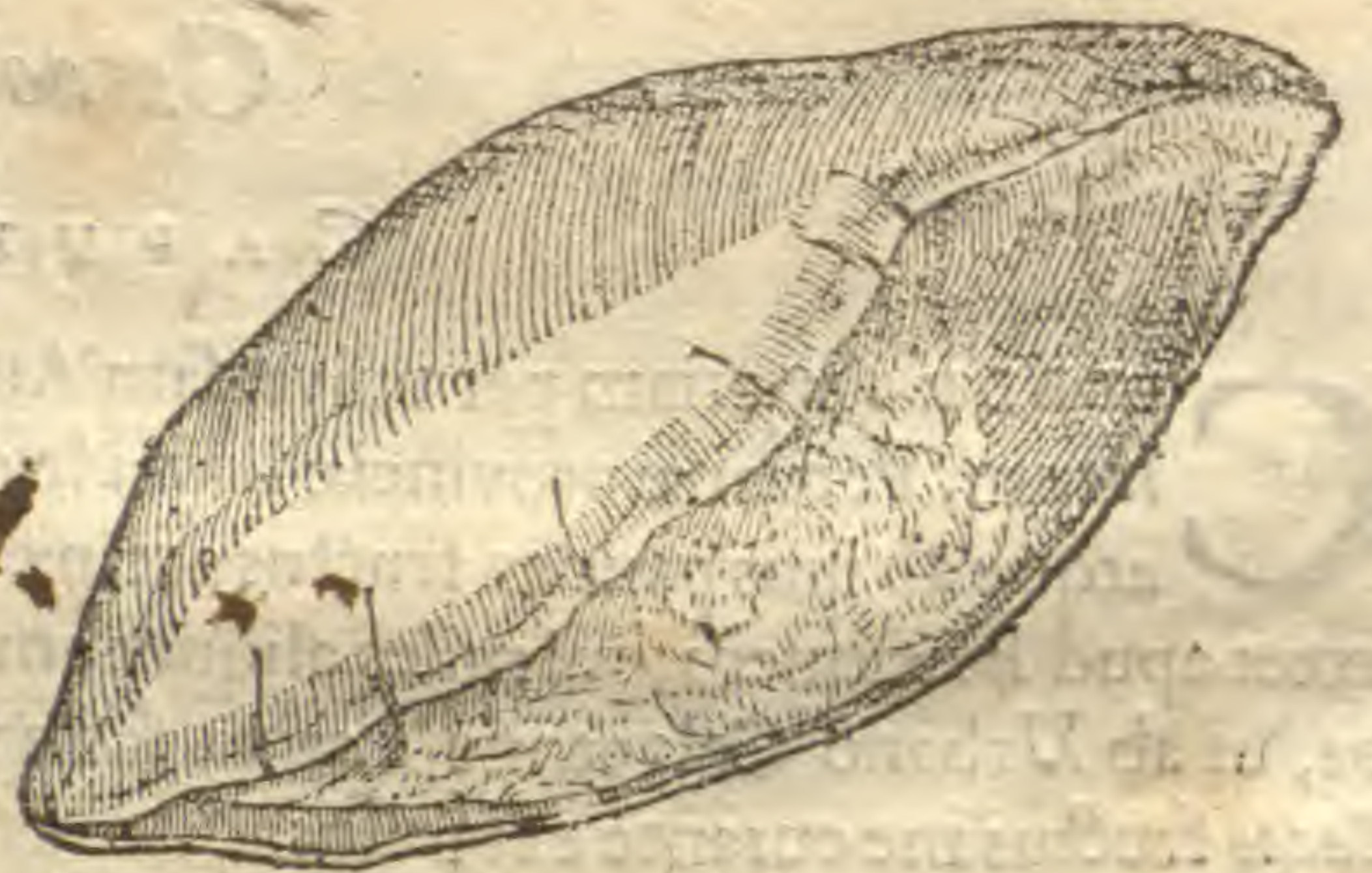
Peregrini fructus varii alii.

CAPVT XXIX.

PEREGRINATIONE tertium in Angliam institutâ donabar ab amicis anno octogesimo primo supra millesimum & quingentesimum, Londino jam discessurus, aliquot peregrinis fructibus, de quibus tunc quidam agebam, sed etiam nunc denuò agendum existimavi.

Fructus :

MAIOR, qui Primus, ex illo genere est, quod in scholio ad cap. xxvi. lib. i. Hist. Aromaticum Garciae secundo loco olim describebam: sed longè amplior, utpote qui ternas uncias longitudine superaret, latitudine unam, altitudine panem duas æquaret, alioqui formâ & colore eidem planè similis: nempe crasso cortice sive putamine constans, inferiore sive supinâ parte sessili, rugoso, scabrôve & cineraceo, supernâ autem sive pronâ & gibbâ, lævi, subrufo, vel potius spadiceo, ita ut animalculum duro corio tectum videretur: nucleum continere deprehendebam binas uncias longum, unam latum, gemellum, sed extimâ parte simul cohærentem, tenui cineraceaq. membranâ tectum, substantiâ firmâ, ut amygdalæ aut castaneæ recentes, subfuscâ, pingui & oleaginosâ, odore satis jucundo præditâ, & sapore non ingrato. Illum damus expressum in subjecta tabella cum integram, tum apertum, atque etiam ipsius nucleum nudum & ex suo cortice exemptum, ut faciliùs observari possit ejus geminatio.



HANC

HUNC porrò fructum mihi donabat Iacobus Garetus, & asserebat Lusitanum quendam mercatorem, cui nomen Petrus de Frias, à provinciæ Perüanæ Prorege accepisse pro fructu arboris in novo orbe nascentis, ex qua Balsamum illud ab Hispanis decantatum, elicitur; donabat etiam ipsius Balsami liquorem ab eodem mercatore acceptum, quem sanè, periculo factò, comperiebam insignium esse facultatum ad recentia vulnera brevissimo tempore curanda. Verùm si Nicolai Monardes descriptioni fides est adhibenda, longè minor esse debet Balsami fructus. Consulendum cap. ix. ipsius Historiæ Simplicium ex novo orbe delatorum, quam ante viginti novem annos Latinam faciebamus, & nunc denuò publicamus. Ceterùm anno reparatæ salutis humanæ millesimo quingentesimo nonagesimo nono, extremo Octobri binas alias ejusmodi nuces Londino ad me mittebat idem Garetus, quarum altera huic quam modò descripsi, prorsus similis: alterà verò ab uno latere plana, ut geminæ eodem integumento comprehensæ fuisse viderentur, non secus quàm geminæ interdum castanæ eodem calice continentur. Utramque nucleum inclusum habuisse, crepitiatio, dum commovebantur, fidem faciebat.

Balsami Perüani fructus.

ALTER, nucis juglandis pænè erat magnitudine, extima parte latiusculus, totus rugosus, atque ut nucis juglandis putamen inæqualis, fusci coloris, sed magnâ ex parte veluti crustâ quadam durissimâ & cineraceâ tectus: levis erat, & exigui ponderis, licet admodum solidus & saxeâ duritie præditus, nec minùs in aqua subsideret, quàm lapis: contractus, crasso durissimoque cortice constare deprehendebatur, & nucleum candidum, succulentum, grati saporis nec injucundi odoris, oleumque macis ferè referentis, continere (tamen si vetustus) in binas partes dividuum, tenui candidaque membranâ interfecante, alterâ insuper paullò crassiore firmioreque inclusum. Eum porrò cum III. IV. V. & VI. subsequentibus in eadè tabella, quæ est secunda hujus cap. XXIX. exprimendum curabam ut hîc subiiceretur.

II.



Ejusmodi verò fructus ante plurimos annos, sæpiùs inter aromata repertos, dum Antwerpia repurgabantur, memini. Sed etiam anno M. D. XCVII. inter aromata quæ Batavi ex Iava referbant, similes multo recentiores conspiciebam, quos Abdala, *Camiri*, adpellari dicebat. Ejus descriptionem inter peregrinos fructus à mercatoribus acceptos Lector cap. xv. hujus lib. II. reperiet.

Camiri.



MAGNAM similitudinem habebat *Tertius* cum prima nuce descripta in scholio ad cap. XXVI. lib. I. Historiæ Aromatum à Garcia conscriptæ: sed paullò minor erat, angulosus, niger, crassioribus quibusdam firmisq. villis ipsi incumbentibus & firmiter in hærentibus, obseptus, præduro putamine constans, & nucleum continens.

III.



PONTICÆ nucis magnitudine erat *Quartus*, ejusdem coloris, putamine duro, veluti in duas partes diviso, nucleum continens, ut ex strepitu coniciebam. Non dissimilis illi quem Granatæ accipiebam ab Ill. Viro Didaco à Stuniga recenter ex arce Peñon de Velez in Africa ab Hispanis præcedente anno, nempe M. D. LXIV. occupata, delatum, nucleumque continentem album, dulcem, quem ad vnguentariæ nucis genus aliquod referendum esse censebam.

IV.

QUINTVS, nucleus dumtaxat erat suo putamine exemptus, firmus, tenui membranâ fuscâ & multis venis distinctâ, firmiterque ipsi nucleo in hærente, tectus: ipsa substantia firma erat, candida, pulpæ nucis Indicæ sive cocci, similis, nullo quidem odore prædita, sed satis grato sapore.

V.

Hunc nucleum anno M. D. XCVIII deprehendebam ejus nucis esse, quæ Tertio loco, sive pro Tertio hujus capituli fructu descripta est: nam multi similes nuclei, partim sui putaminis fragmentum adhuc retinètes, maxima autem ex parte nudi, & à suo putamine liberi, nonnulli etiam integrum corticem adhuc habentes adferebantur nave quadam ex insula Divi Thomæ advecta, quibus Lusitani quidam eadem nave vecti, sua mancipia cum radicis cu-

Palma Adil.

SEXTVS,

VI.

SEXTVS, orbiculari pænè rotunditate erat, tamquam torno elaboratus fuisset, ovo passeris minor, prorsus flavus, nisi alteram extremitatem subfuscâ maculâ insignitam habuisset: solidus autem erat, lapideaque duritie præditus, & in aqua subsidebat.

Peregrini alii fructus.

CAPVT XXX.

VIENNAM Austria porrò redux ex illa Anglicana peregrinatione, inter exoticos quosdam fructus, quos, ut alia pleraque rariora, suis capsis inclusos adseruabam: aliquos inueniebam, à nemine tum temporis adhuc descriptos: rem itaque studiosis non ingrati me facturum existimabam, si illorum descriptiones, & icones superioribus adderem.

I.

PRIOR, Alteri qui in Secunda tabella superioris capitis expressus, non valdè dissimilis erat, minor tamen, & ponticæ nucis magnitudinem non excedens (tamen si juglandi ferè æquales videre meminerim) lævis, splendens, cineracei coloris, & saxea duritie præditus, licet in aquam coniectus supernataret, aliquantulum inæqualis, & compressus, ut pisa interdum quæ in eodem lobo nata, sese mutuo compresserunt. Similem autem esse mihi persuadeo, cum illo, qui in lobo ἐχινώδης proximo libro cap. xv. describetur. Illum porrò cum sex sequentibus in subiecta tabella (quæ hujus cap. xxx. prima) expressum adponebam.

II.



III.



IV.



IV.



V.

V. VI.



VII.

VI.

SEXTVS, officinarum nuce vomica major erat, planus idem, atque similis coloris, nempe cineracei, pronâ parte pauldè eminentior & magis tumens, in ambitu quodammodo sinuosus, supinâ verò, quinque grana, inter se sejuncta & æqualibus spatiis ab invicem distita, ipsique tamquam impressa, ostendens, mespilorum setaniorum officulis non multum absimilia, quæ exenta, satis profunda lacunarum vestigia relinquebant. Totus lignea duritie præditus erat.

VII.

FORMA etiam planâ erat Septimus, sed à priore discrepans, rugosus & quibusdam locis tumescens, aliis depressus; color ex cineraceo nigricans, qualis in nonnullis *Cajon* nucibus, quorum

ALTER ovalis erat formæ, Iudaico lapidi magnitudine par, illiusque formam, exceptis striis, pulcherrimè exprimens, ex rufo nigricantis coloris, ut nonnullæ majores gallæ, levis, & aquâmersus non sidens, licet duro putamine constans & nucleum continens.

TERTIO, illo minori, & mediocris avelanæ magnitudinem non excedenti, pænè orbicularis erat forma, nisi infima pars pauldè angustior, in triangularem quasi mucronem defuisset, color alioqui similis alteri, & tamen si levis, in aqua nihilominus subsidens & imum petens, duro crassoque putamine constabat, & nucleum candidum tenui fuscâ membranâ tectum continebat.

QUARTO, spherica ferè erat forma, magnitudo pænè vncialis, putamen admodum crassum & durum, perpetuis tuberculis undique obsitum, flavescentis coloris, lineâ eminentiore transversum secante, quam, ut in juglandibus, putaminis conjunctionem & commissuram esse arbitrabar.

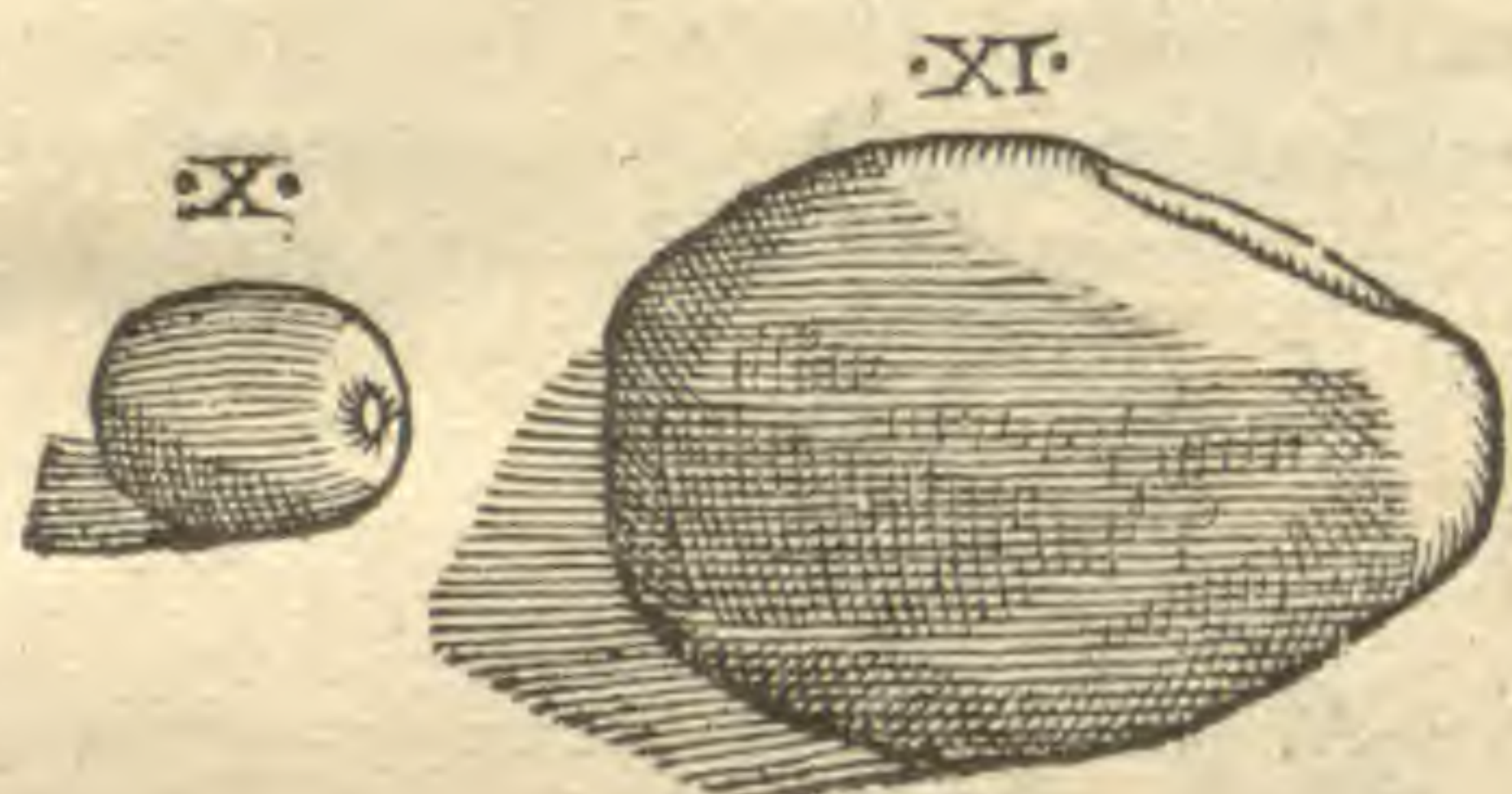
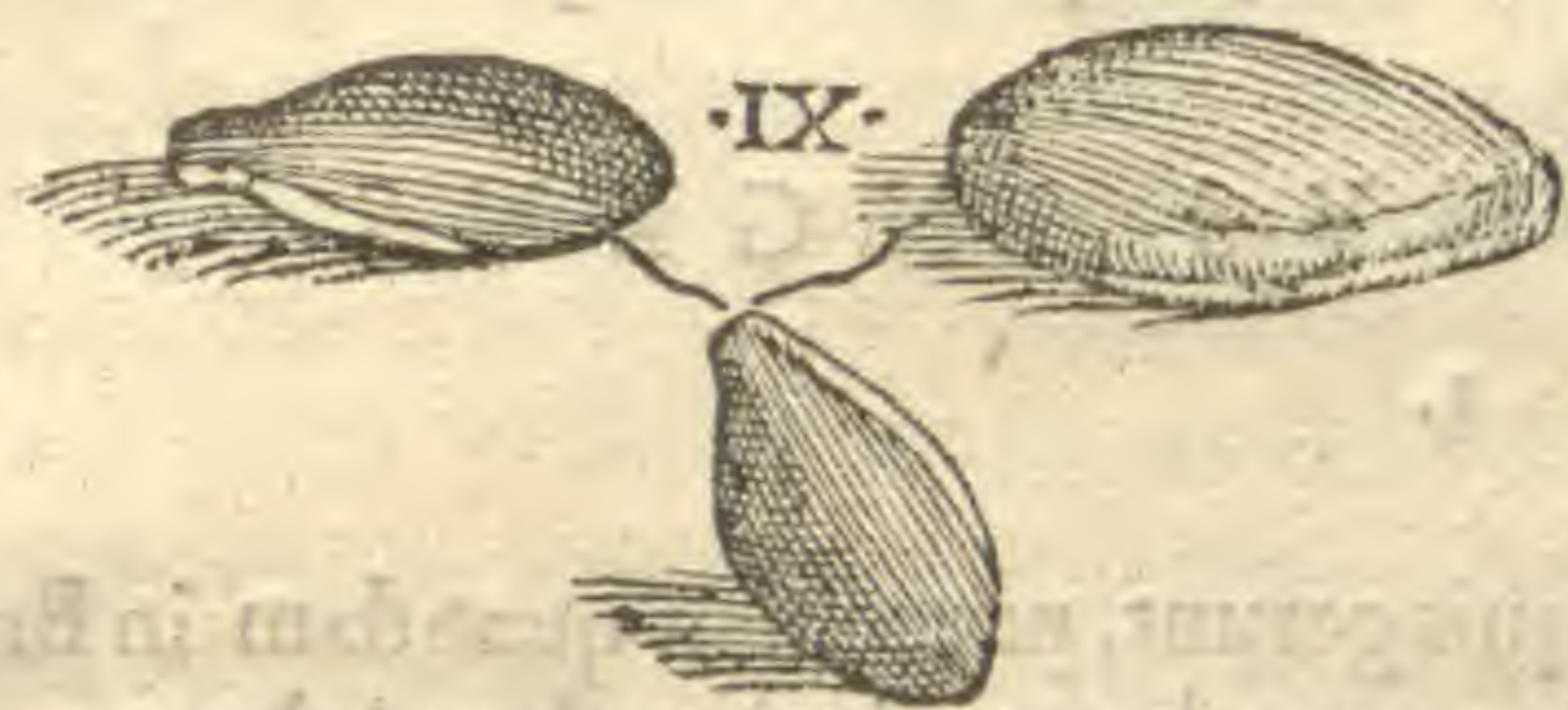
PRORSVS spherica erat Quinto forma, magnitudo globuli minoris sclopi, putamen ejusdem cum præcedente coloris, & perpetuis etiam tuberculis, non adè tamen crassis, obsitum, nullaque lineâ cinctum.

Hæc duo postrema alicujus fructus dumtaxat erant officula.

quorum historiam & iconem in scholio ad cap. de Anacardio lib. I. Hist. Aromatum Garcia dabamus. Is per medium sectus, nullam, ut plurimum, pulpam, sed splendidem quendam nigrumque succum concretum & induratum dumtaxat continere deprehendebatur: interdum autem nucleum habere observabam rugosum, quem ambiabat inter binos cortices succus concretus, splendens, ut nux *Cajous* immatura censei indubiè possit.

Hos omnes cum Acaciae legitimae lobis constrictis & seminibus, parvis quibusdam conchyliis & aliis minutiis, in piperis repurgatione & delectu aliquando inventos memini.

Sequentes verò olim ex novo orbe delatos, curantibus quibusdam amicis, ex Hispaniis accipiebam: & postea in unâ tabellâ exprimendos curabam, quam secundam esse volui hujus capituli xxx.



CETERVM *Octavum*, Pinei cujusdam generis nucis nucleos quispiam aestimare posset, adeò nostratis pineae nucis, sive strobili nucleos referebant, licet magnâ ex parte nostris essent & longiores & crassiores: durum similiter putamen, & idem color.

IN *Nono* quaedam erat varietas: nam alter altero major & crassior, licet color & forma propemodum eadem. Planus & oblongiusculus, alterâ parte latior, alterâ angustior, glaber & laevis, totus fusci, interdum etiam spadicei coloris, nisi linea quaedam candicans, quâ parte suo fructui adhæserat (nam altero inclusus fuisse videbatur) varium fecisset: nucleum autem continere, strepitus quem motus agebat, indicabat.

Hi duo *Pepitas del Peru*, id est, acinorum Peruianorum appellatione insigniti mittebantur.

DECIMVS, Cassiae solutivae, aut Ceratiorum semen magnitudine æquabat, cui etiam formâ satis respondebat, tumidior tamen aliquantulum, & colore differens, qui in hoc egregiè ruber erat, ut in Spinæ appendicis vulgò Herbariorum *Oxyacantha* creditæ, fructu, solidus, durus, atque in aquâ subsidens & imum petens: siliquâ aut lobo aliquo inclusum fuisse, verisimile est. Eum autem *Mates* appellatione accipiebam. Alios postea similes non semel, sed nullo nomine insignitos, accipere memini.

POSTREMVM locum occupabat phaseolus ille colore Macounæ simili, hoc est, ex spadiceo nigricante, sed planiore longioreque formâ, hilo non admodum magno, cujus, ad epistolam Petri de Osma Nicolao Monardes inscriptam, mentionem faciebam, quique Maximiliano II. Cæsari ex Hispaniis missus fuerat, *Haba de India muy larga*, id est, Fabæ Indicæ prælongæ appellatione. Aquâ mersus, imum petebat.

ET hæc quidem sunt, quæ de exoticis fructibus, singularibus nec aliquo lobo inclusis, quos hæctenus mihi videre contigit, commentari poteram.

CAROLI CLUSI
ATREBATIS
EXOTICORVM
LIBER TERTIVS.

POTVISSET etiam horum peregrinorum Fructuum historia, illorum, de quibus Secundo libro egimus, historiae adjungi: sed quia nascendi ratio diversa, commodius esse ducebam, eos ab invicem sejungere, & peculiari libro describere. Itaque Fructus qui siliquarum sive loborum, aut ceratiorum instar, in arboribus vel aliis plantis nati fuerunt, hoc Tertio libro complectemur, & initium faciemus ab eo lobo, qui omnium longissimus mihi unquam conspectus est.

LOBVS BRASILIANVS INGENS.

CAPVT I.

INTER Arbores quæ fructum in lobis aut siliquis gerunt, præcelsam quandam in Brasilia nasci intelligebam, juglandis foliis præditam, quæ hunc admirandum lobum profert, cui sanè parem formâ & longitudine videre non memini. Lobi iconem, totius fructus magnitudinem & formam affabrè exprimentem, cum Lobi ipsius extrema parte quatuor articulis distincta, Viennam Austriæ ad me mittebat Londino Iacobus Garetus. Illam autem in tabella exprimentendam curabam, & hîc proponendam censebam.

ERAT porrò hic lobus articulatim distinctus instar siliquarum Acaciæ, singulorum articulorum medio etiam tumente, quo videlicet semen continebatur, binos pedes Romanos cum triente longus, quatuor uncias (ubi latitudo major) latus, atque planus instar prædictarum siliquarum Acaciæ, cineraceo quodammodo colore præditus, qui tamen ante maturitatem lectus fuisse videbatur: nam semina contracta & rugosa erant, orbiculari panè figurâ, nuci vomicæ non valdè dissimilia, quodam vestigio impresso eâ parte, quâ lobo adhæserant, coloris ex albo rufescentis.



Lobus ingens
brasiliensis.

missa Scandinavia
C.B. 404
mut. det.

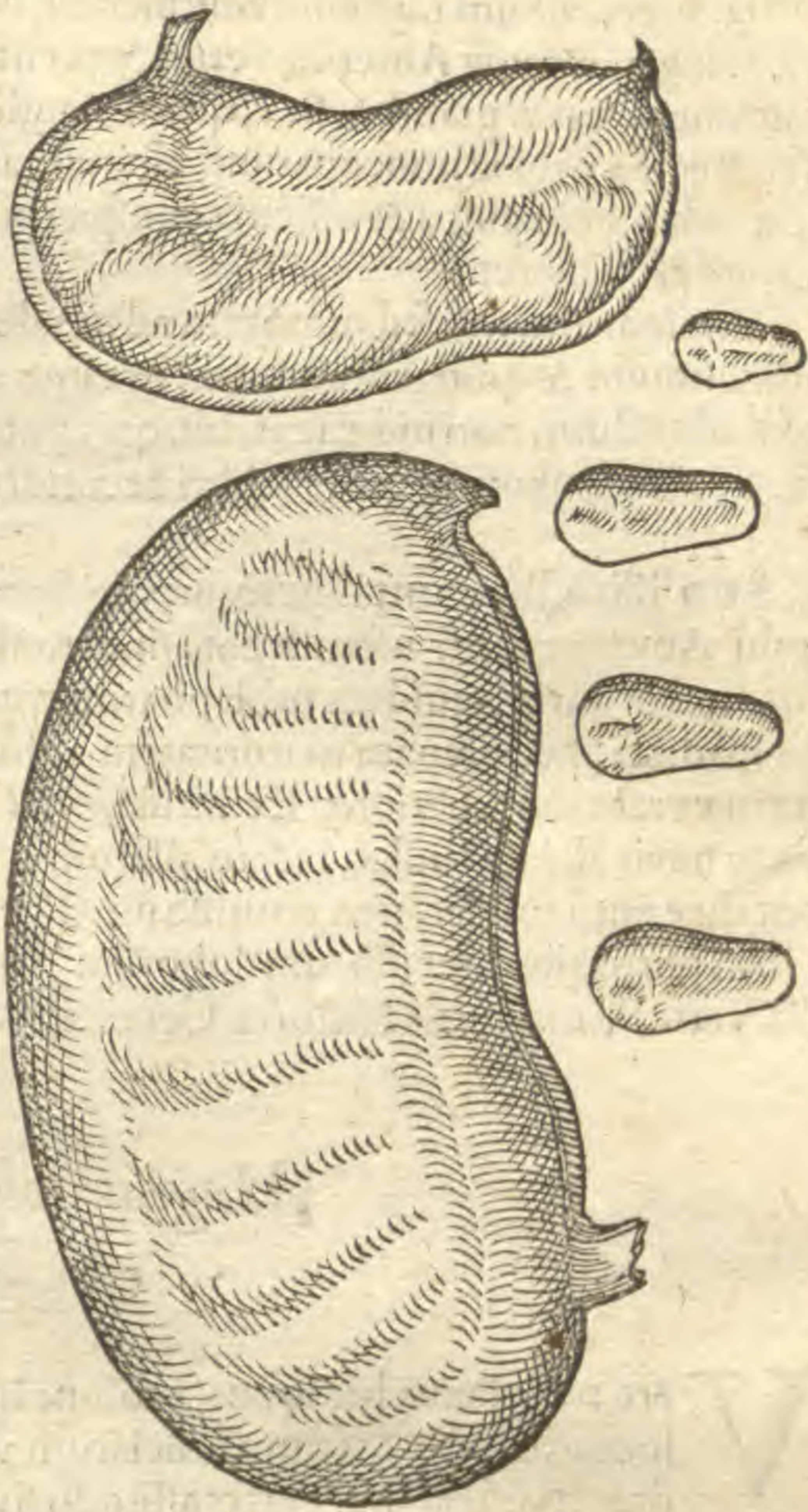
Lobus

Lobus Brasilianus alius.

CAP. II.

ALTER Brasilianus lobus octo unciarum longitudinem habebat, quatuor cum semisse latitudinem; planus, dorso gibbero & albo crassioribus & magis tumentibus ipso meditullio, quia fortè ad plenam maturitatem nondum pervenerat quum legeretur: spissitas tamen dorsi & alvi, à lacunarum, in quibus semen latuerat, cavo, uncia unius, materiâ adprimè spongiosâ constans, lacunæ binas uncias longæ numero decem, in quibus semen quasi quadrangulare unciam longum, obliquè situm: lobi color externe ex fusco cineraceus.

ALIVM ejusdem generis longè minorem cum eodem accipiebam, colore ex fusco rubescente foris præditum, qui per medium, ut præcedens, sectus, octo dumtaxat lacunas ostendebat, in quibus semen imperfectum, citrij mali semini non valdè dissimile. Qui ad me utrumque hunc fructum Viennam Austriæ, cum eo qui præcedente capite descriptus, mittebat Garetus, anno octogesimo quinto supra millesimum & quingentesimum, è Brasilia allatum, & in præaltâ arbore natum adscribebat: nomen autem quo apud incolas donabatur, non adscribebat, quia ab his qui attulerant, fortassis intelligere nequiverat. Vtrumque autem in tabella huic capiti adjuncta expressum lector reperiet.



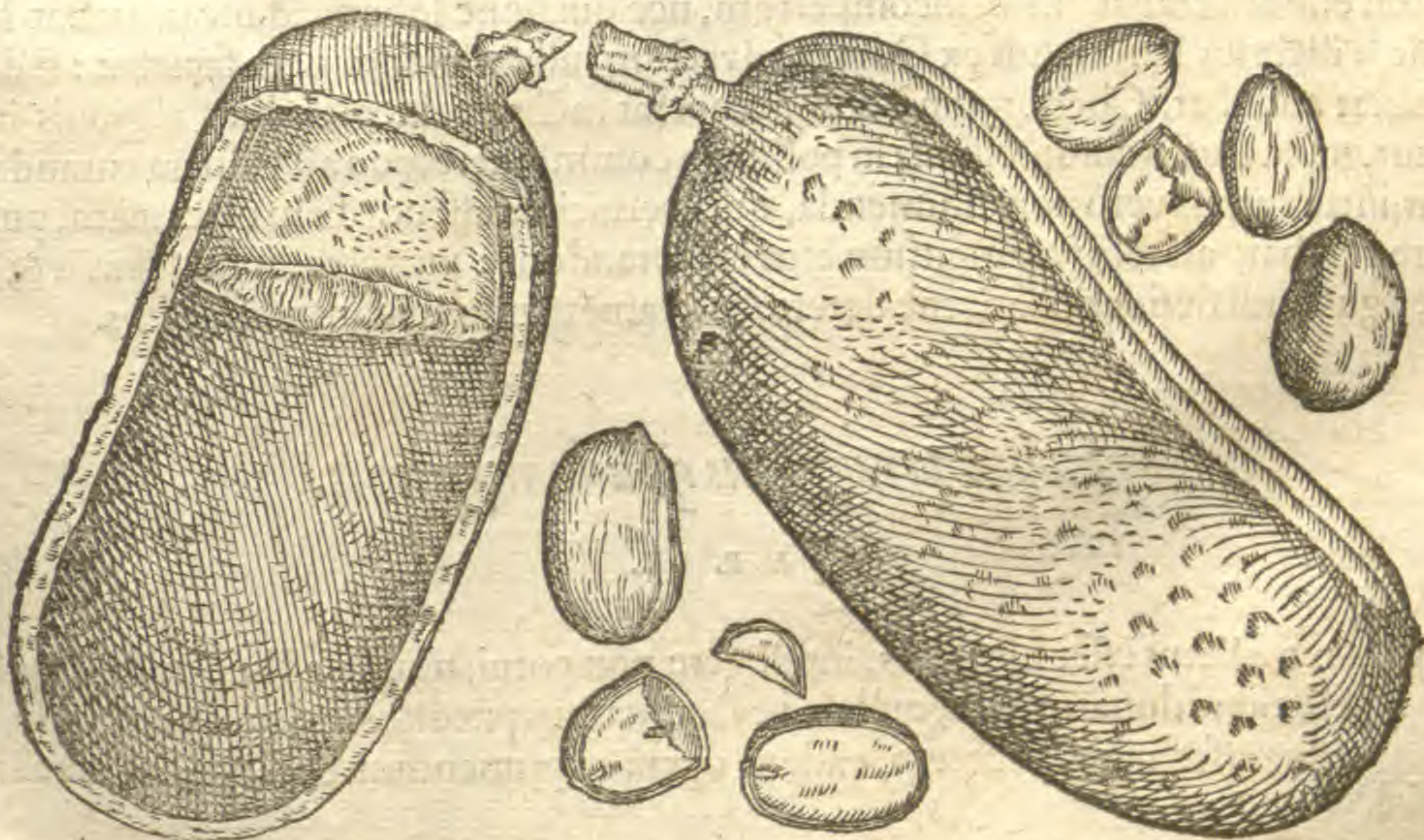
Lobus Brasilianus alius.

Lobus ex Wingandecaow.

CAP. III.

MAGNVS & crassus etiam erat hic lobus, quem ab eodem Iacobo Gareto cum superioribus accipiebam, non tamen ex Brasilia, sed ex alia provincia procul ab ea dissita relatum. Bini autem hujus generis lobi mittebantur: Vnus sex uncias lon-

Lobus crassus è Wingandecaow.



gus, duas cum semisse latus: Alter quinque dumtaxat uncias longus, binas latus: uterque unciam densus, crasso validoque, duro & firmo cortice tectus, binis nervis, sive costis, à
F pediculo,

pediculo, qui crassus & firmus, ad extimum lobum, secundum dorfi longitudinem productis, foris coloris fusci, interne cineracei, & tam exteriori quàm interiori parte scabri, continens fungosam pulpam cineracei coloris, in qua latebant quina aut sena officula veriùs quàm phascoli, uncialis longitudinis, avellanæ, sive nucis ponticæ fativæ magnitudine, dura, nigra, album nucleum continentia, amygdalæ vel avellanæ sapore. Qui mittebat, ex Wingandecaow Americæ versus Septentrionem tendentis Provincia, ad poli arctici elevationem xxxv. gradibus sita, quam Angli duce Waltero Raulæo detectam, *Virginiam*, à sua Regina virgine nuncuparunt, allatum assererat. Illum porrò & integrum, & apertum (ut videlicet & pulpa & officula conspici possent) in tabella exprimi curabam, quam hoc capite proponerem.

Anime gummi.

Similem autem, sed minorem ad me denuò mittebat anno nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum, ex cujus arbore gummi Anime elici scribebat: unde autem advectum, non indicabat, nisi quis putet ex Guyana Provincia allatum: nam Guyanæ fructus illos, quorum cap. vi. libri Secundi memini, simul accipiebam.

SE D illis adhuc ampliorem, utpote septem uncias longum, tres ferè cum semisse latum, mihi Amstelredami ostendebat anno millesimo sexcentesimo, honestus vir Stephanus Ioannes Scharm, ejusdem urbis pharmacopœus: minùs tamen crassus erat, & coloris magis spadicei; nec plenam maturitatem adhuc adeptus videbatur, alioqui ejusdem profus formæ erat cum superiore. Ex insula, *Hayti* sive *Isabellæ* vicina, deserta & inculta, ad quam fortè navis delata fuisset, recens allatum hunc fructum dicebat. Qualis autem esset arbor quæ eum tulisset, non potuisse intelligere.

Guama Oviedi.

An porrò alteruter istorum loborum, *Guama Oviedi*, cujus mentionem facit cap. viii. lib. viii. Primæ partis Historiæ Generalis & Naturalis?

Magnus lobus ex Guinea.

CAPVT. IIII.

Lobus ex Guinea.

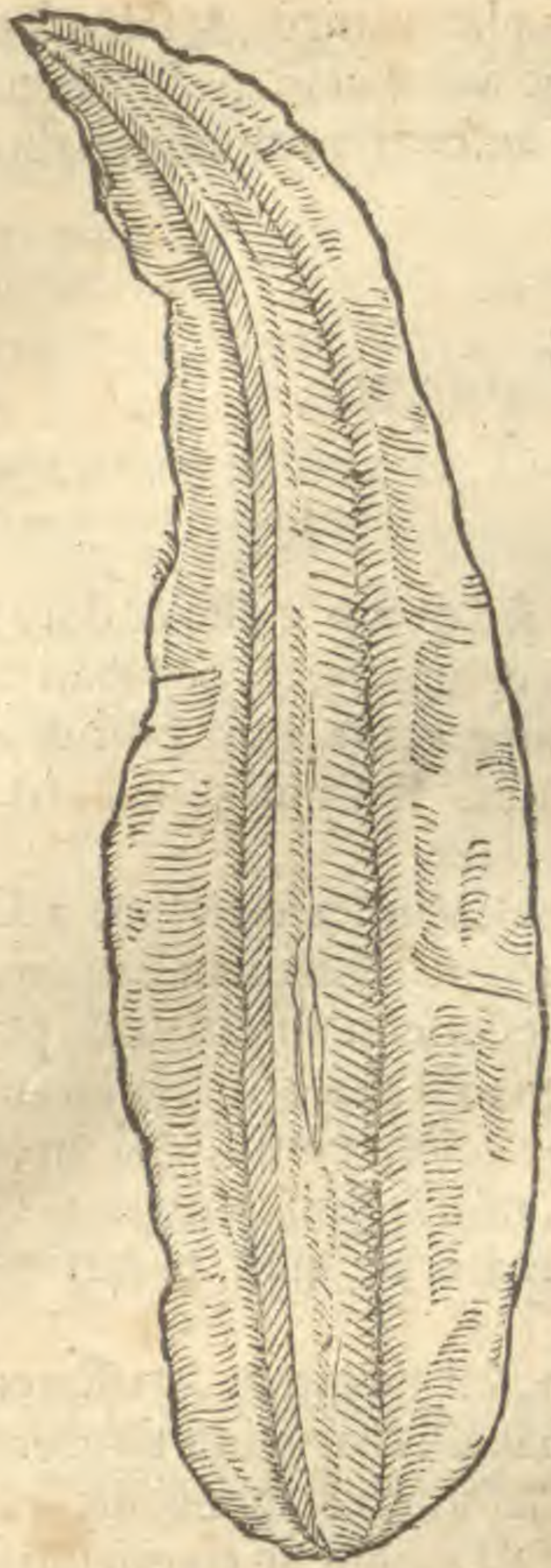
VALDE planus hic lobus, pro amplitudinis ejus ratione: nam quum decem uncias longus esset, & trium unciarum vel ampliorem latitudinem haberet, vix quadrantis uncia erat ejus crassitudo sive spissitas; sic ut ante maturitatem ab arbore lectum fuisse quispiam existimare potuisset: maturum tamen illum esse, semina in ipso reperia evincebant. Lento autem & veluti cutaceo cortice constabat, ex spadiceo fusci coloris, frequentissimis venis ab infima siliquæ parte ex pediculo dependente sursum & in latera utrimque sparsis, prædito, atque quodammodo ornato: medullam sive pulpam continebat pallefcentem, satis gravis odoris & caput etiam ferientis, imò cerebrum offendentis, quâ involvebantur aliquot grana, dura, ex spadiceo fusca, non valdè dissimilia granis, quæ in siliquæ silvestris, vulgo *Arboris Iudæ* cognominatæ, lobis reperiuntur. Qualis porrò esset & cujusmodi folia proferret arbor similes lobos gestans (arboris etenim fructum esse arbitrabar) mihi incompertum, nec qui hunc lobum ad me mittebat honestus vir *Willelmus Parduynus* ex Guinea advectum, ullam mentionem faciebat: sed illud dumtaxat addebat, *Cheirurgum* à quo acceperat, asserere, incolas illius regionis in qua nascitur, grana fructu comprehensa in pollinem comminuere, quo ad vulnera curanda uterentur; intra corpus verò non assumenda, quia perniciosâ essent. Eam ob causam, pulpam gustare verebar, ad temperamentum ejus explorandum: præterea, ipsius gravis & teter odor, à gustandi desiderio satis me deterrebat, tametsi non fuisset admonitus.

Lobus peregrinus quadrangularis.

CAP. V.

VND E allatus esset hic lobus, intelligere non potui, multò adhuc minùs quâ appellatione donatus esset, quibusve facultatibus præditus. Sed quum mihi concessus esset ut describerem, eadem operâ exprimendum curabam in tabellâ hæc adpositâ.

QUADRAN



QUADRANGULARIS autem erat formæ, septem uncias longus, pænè binas latus, prominentibus & protuberantibus quodammodo in acumen dorso & ventre, ac longo utrimque sulco à capite ad infimum lobum laterales alas superante: ejus color fuscus & splens. Continebat autem hic lobus in media spina aliquot semina, ut ex agitatione deprehendere poteram: horum unicum magna cum difficultate, nec eum integrum, sed per partes dumtaxat educere licuit: verebar enim, ne lobum (qui mihi solummodo concessus ad describendum) corrumperem: erat verò illud granum nigro & splendente cortice tectum, lenticulæ ferè magnitudine, cui suberat alba membrana viridem pulpam continens non insuavem, sed instar nuclei pistaciorum, fervidiore tamen sapore: ipsæ lobi alæ intùs inanes, nihilominus (ubi circa sulcos intumescabant) succo quodam dulci, qualis pænè ceratiorum, præditæ esse deprehendebantur.

Lobus Faba arborescentis.

C A P. VI.

VALDE magnus erat Lobus à me Lugduni Batavorum conspectus apud Henricum Tilmannum mercatorem, qui diu in Lusitania vixerat, eumque ex Guinea delatum afferebat. Nam viginti unciarum longitudinem habebat, trium verò latitudinem, duroque & crasso cortice erat præditus atque rugoso, coloris externâ parte nigricantis & fuliginosi, internâ autem ferè spadiceæ (eam enim videre poteram, quia propter nimiam siccitatem & calorem in binas partes cum strepitu dissilierat) continens magnos septem phaseolos binas uncias cum semisse longos, sescunciam latus, valdè planos pro magnitudine, & minimè densos, coloris, ex spadiceo nigricantis, & splendentis. Ipsum quidem lobum libenter in tabella exprimendum curassem: verùm quia in binas partes dissilierat, & illæ instar cornuum arietis sese contorserant, commodè fieri non poterat: sed ex alio simili iconem in tabella expressam hinc subiciendam curabam.

Eam porrò iconem suis nativis coloribus in charta eleganter expressam, servatâ lobi magnitudine & latitudine, mittebat ad me anno millesimo sexcentesimo primo doctissimus vir Franciscus le Clerc Montifaut toparcha & Medicus Tornacensis, cum uno phaseolo ex ipso lobo exempto. Lobus autem unâ unciâ minus longus erat eo quem apud Tilmannum conspiciebam: nam ejus longitudo novemdecim unciarum dumtaxat erat, latitudo verò eadem cum illo qui Tilmanni, circa pediculum tamen paullo angustior: color externus fuscus, quem crassiores venæ, sive striæ nigræ, à pediculo ad extremum usque lobum secundum longitudinem ductæ exornabant, inter-



*Lobus alius
faba arborescentis.*

F 2

nus color

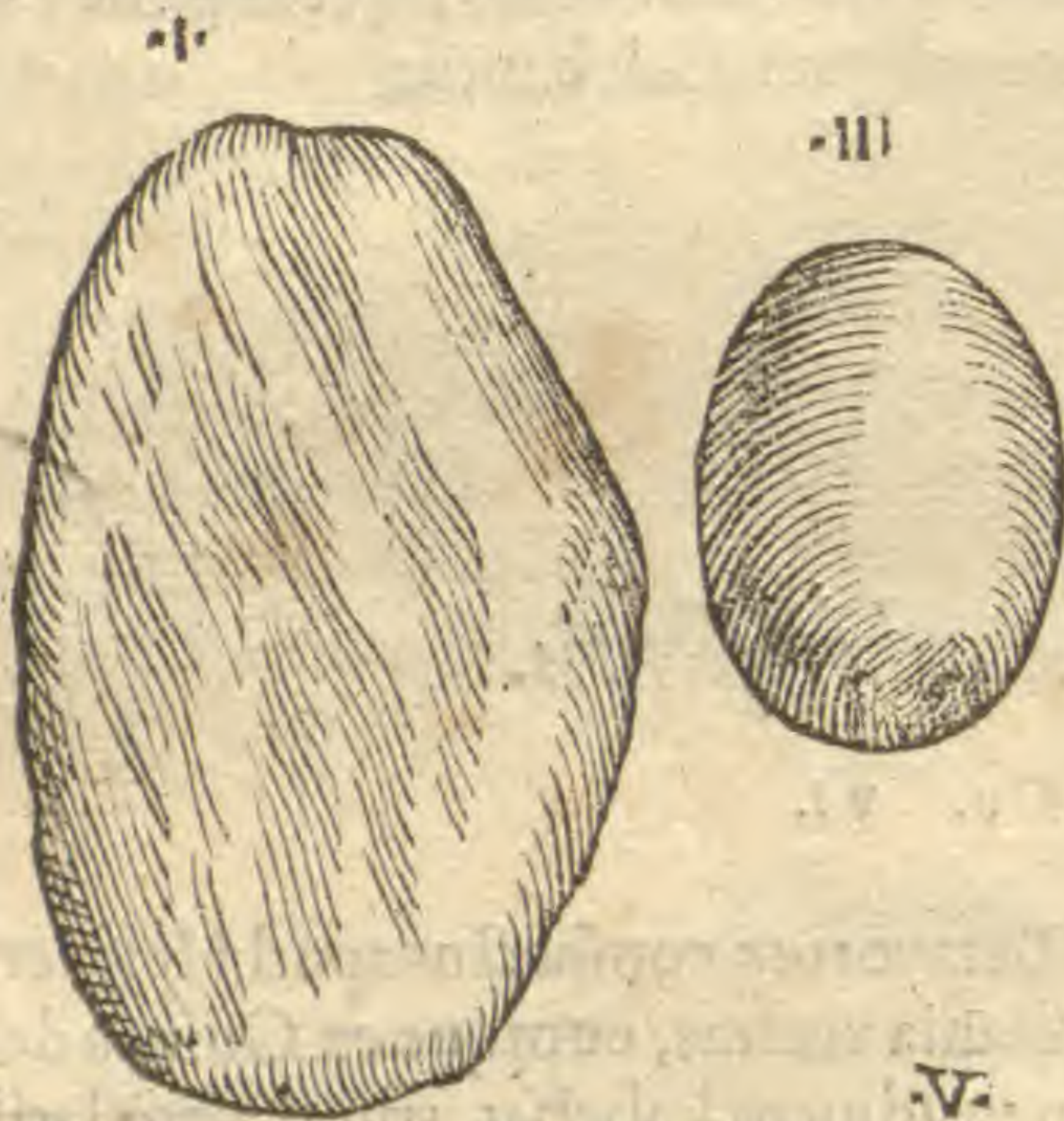
nus color ex spadiceo ad rubedinem tendens: ipse phascolus, planus, niger, & splendens, illi pænè similis, qui in lobo Tilmannico: quâ autem parte lobo adhæserat, paullo angustior illo mihi videbatur, deinde in latum se expandens. Unde autem hunc lobum habuisset, non adscribebat.

Faba arborescens, cum aliis quibusdam.

CAPVT VII.

ISTOS peregrinos fructus nudos quidem accipiebam, sed quum crasso & duro lobo qualis superior comprehensus fuisse, vel certus essem, vel augurarer, peculiari capite describendos existimabam, quod præcedenti capiti subjungeretur, quia primus ex simili lobo præcedente capite descripto exemptus esse credebatur. Illorum igitur I. III. IIII. & V. in eadem tabella exprimendos curabam, quæ hîc adderetur.

Faba arborescens.
Phas. I. peregr.



Phaseolus II.
peregrinus.



Phas. IIII.
peregrinus.

PRI MV M phasolum accipiebam à Cl V. Paludano, Fabæ arborescentis appellatione, quæ ex Guinea delata esset: erat autem valdè planus, binas uncias longus aut amplior, fescunciam latus, ejusdem pænè coloris cum eo qui superiore capite descriptus, minùs tamen nigricans, quia forsitan minùs maturus, non minùs tamen splendens illo.

Similem etiam, sed majorem, crassio rem & spadicei coloris nanciscebar anno nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum, in Madagascar insulâ natum, ab eis qui illo anno ex Iava Amstelredamum redierant.

LO B O haud dubiè inclusus fuerat *Alter* phascolus, superiori quidem formâ non valdè dissimilis, sed longè minor, fescunciam videlicet tantum longus, unciam latus, planus, rugosus, spadicei quodammodo coloris, nervo, qui cum ambiebat, eminentiore, & in binas partes dividuum esse indicante, ut fabas vulgares. Hunc mihi ostendebat Paludanus.

HI C etiam phaseolus lobo inclusus fuisse videbatur: diversa tamen erat ejus forma, nam columbinum ovum ferè exprimebat, longior

unciâ, ambitu fescunciam ferè comprehendens, exalbidi coloris, cui flavi quidpiam circa extremam partem, quæ lobo inhæserat, permixtum, circum verò locum quo lobo adhæserat, fuliginosâ maculâ erat insignitus, lævis alioqui & splendens, gravis & ponderosus.

QU A R T V M phasolum lobo etiam comprehensum fuisse non est dubium: illum ad me mittebat anno redemptionis humanæ millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, ornatissimus vir Iacobus Plateau, rei herbariæ peritissimus. Erat porrò crassiusculus, ejusdem pænè magnitudinis cum superiore, totus niger, præter exiguam maculam subalbam, quâ proculdubio inhæserat lobo, durus autem & solidus, atque in aquâ subsidens.

V N C I A L E M magnitudinem non superabat *Quintus*, Francofortum mihi missus anno nonagesimo primo supra millesimum & quingentesimum à Iacobo Gareto: *Cacao* formam quodammodo referebat, non obliquè tamen in partes divisus, sed in binas dumtaxat secundum longitudinem, perinde ac faba vulgaris, inæquales tamen, solidas & duras, adstrictionis quidem participes, sed non ingrati saporis: externa pars rugosa erat & nigra, interdum (plures enim fructus postea accipiebam magnitudine etiam inter se differentes) solummodò fusca, tribus aut quatuor nervis distincta, licet in binas tantum partes dividua esset, gravis, & in aquam injecta, subsidens. Lobo autem fuisse inclusum hunc fructum, semper existimaveram, ex ejus forma conjecturam faciens, quæ nostræ majori fabæ non valdè absimilis.

Hanc porrò meam opinionem postea magis confirmabat doctissimus vir Tobias Roelsius Medioburgensis medicus, quum binos ejusmodi fructus ad me mitteret, & Coles ab iis apud quos crescebat appellari scriberet: cujus verba, quia Coles historiam satis exactè exprimunt, hìc adponenda esse putabam.

Coles, inquit, fructus arboreus est: huicque arbori folia sunt ferè pyri, sed longiora. Oportet autem ut arbor quæ fructum Coles fert, ex fruticum arborumve filiquas ferentium sit numero: etenim Bonæ majoris, sive fabæ nostratis similitudinem gerit, nisi quòd filiquæ bonis phaseolisve longiores majoresque sunt, & colore candidæ, in quibus sunt quatuor aut quinque fructus, quales nunc binos ad te do: horum singuli suo putamine albo fuerunt tecti; quo ablato, interior fructus pars, ex rubicundo colore purpurascit, cinnabarisque ac minij colorem habet, quem vernaculo nostro idiomate cheirurgus, à quo habui, *vermillon root*, exprimebat: facillè etiam decorticatus fructus in duas semisses sponte finditur, uti nostrates fabæ, fueruntque uniti quos tibi nunc mitto. Coles fructus rescicatus, valdè durus ac solidus est; ut mirum sit quòd referant stomacho conducere, & quemlibet potum magis sapidum fieri, præmanso Coles fructu. Sumunt autem hos fructus incolæ in Africæ tractu juxta Promontorium viride, semper jejuni; perferuntque (ut perhibent) jejunium toto die, ubi tres aut quatuor ederint. Hæc sunt quæ de isto fructu explorata habui auditione, non usu; & quæ Medioburgi in meo Musæo petebas, ut scriberem. Hactenus Roelsius.

Coles Phaseoli historia.

Illud porrò observabam, cum hos fructus quos à Roelsio, tum quos à Gareto accipiebam, per medium pertusos & filo trajectos fuisse, ut ex vestigiis conicere licebat, quo facilius (ita mihi persuadeo) suspensi rescicarentur, & in usum conseruari possent.

Cum Coles quandam affinitatem habere mihi videbatur alius peregrinus fructus, quem adquirebam, fescunciam longum, semunciam latum, dorso tamen latiore, rugosum aliquantulum, & satis levem, solidum tamen, nec cavum, nec in binas partes dividuum, nigrum, splendentem, subrusâ maculâ satis amplâ præditum, eâ parte quâ putamini adhæserat: lobo enim, vel saltem aliquo cortice tectus fuisse videbatur.

Alter Phaseolum Coles simile.

Lobus crassus, ex Insula S. Thomæ.

C A P. VIII.

NON minùs crassus erat hic lobus (ut ex icone, quam suis coloribus expressam, idem eruditissimus vir Franciscus le Clerc medicus Tornacensis ad me mittebat, conjecturam facere poteram) quàm is, qui ex Wingandecaow relatus, cap. III. hujus libri descriptus est: quem quidem lobum videre mihi non contigit; nihilominus ejus iconem, secundum eam quæ ad me missa, in tabella expressam, adpositam hìc volebam.

Is autem lobus non erat valdè longus pro eâ crassitudine quam pictura quæ ad vivum affabrè expressa referebat, sed quinque unciarum longitudinem dumtaxat habebat, binarum verò latitudinem, duro, crassoque cortice constans, coloris ex cineraceo fusci, de crasso pediculo pendens. Binos phaseolos solummodo continuisse videbatur, quorum alterum cum ipsius lobi icone atque alterius, cap. VI. supra descripti, ad me mittebat, binas uncias latum, fescunciam longum, sumptâ à hilo quo lobo adhæserat, ad infimum fructum mēsurâ, planum, medio tamen aliquantulum extuberantem, lævem, coloris nigri & splendentis, quia perfectam maturitatem adeptus erat, aliàs ex fusco spadicei: plerique autem omnes quos videre mihi contigit (multi



memoria Scandius, l. 1. 60

Lobus ex Insula S. Thomæ.

Cor S. Tho-
ma.

certè & quidem variæ magnitudinis persæpè mihi sunt conspecti) cordis, ut vulgo pingitur, formam habebant, hoc est, eâ parte quâ lobo adhæserat, paullulum erant cavi: atque propter hanc formam, & quia in Insula S. Thomæ (tametsi in aliis etiam Africæ regionibus inveniri non dubitem) nascitur, & inde plerumque phaseoli illi allati, Cor S. Thomæ à quibusdam appellatur. Hujus autem mentionem olim etiam faciebam in scholio ad cap. de Faba purgatrice libro Nicolai Monardes, De simplicibus medicamentis ex Occidentali India allatis, ubi similiter ejus iconem exhibebam.

QVONIAM initio hujus libri Tertij de peregrinis fructibus, qui lobis, sive siliquis crassioribus durioribusq; & veluti lignosis includuntur (qui quidem hætenus nobis conspecti sunt) egimus; opera pretium me facturum arbitrabar, si illis eos adjungerem, qui in tenuioribus, cartilagineosis tamen, tum aliis quodammodo membranaceis lobis, vulgariis dolichorum instar, nascuntur; inter quos non immerito primum locum sibi vindicare videtur, cujus historiam nunc damus.

Lobus peregrinus cartilagineus.

C A P. I X.

ANNÒ redemptæ salutis humanæ nonagesimo nono supra millesimum & quingentesimum, peregrinum quendam lobum nanciscebar, cui similem antè videre non memineram: propterea illius historiam peregrè natis lobis adjungendam esse censebam, cum ejus icone in tabella expressa, quæ hîc Lectoris benevoli oculis proponitur.

Lobus I. cartilagineus.

QUATVOR autem uncias cum semisse longus erat hic lobus, binas aut paullo amplius latus, cartilagineo potiùs quàm duro & lignoso cortice constans, dorso insignito duplici veluti cristâ cartilagineâ & sinuosâ ad extremum usque lobum protensâ, cujusmodi etiam alvus habebat: rugosus autem erat cortex, & coloris nigri veriùs quàm fusci: licet porrò eâ longitudine esset præditus, tres tamen phaseolos dumtaxat continebat orbicularis formæ, mediâ parte aliquantulum tumentes, circiter unciam lartos, in ambitu ferè undequaque tamquam anulo cinctos, valdè duros, & ex puniceo nigros.

QUÆ arbor sive planta hunc lobum protulisset, quæve in Provincia nasceretur, intelligere non potui, tametsi omnem diligentiam adhibuerim: insequente autem anno binos lobos illi non valdè dissimiles adquirebam, quorum historia proximo capite subsequetur.



Lobus

Lobus cartilagineus ex Insula Mauritiij.

CAP. X.

INTER eas plantas quæ in insula quadam deserta, ad quam quinque Batavicae naves, quarum Præfectus Wibrandus à Warwic, anno reparatae salutis humanæ millesimo quingentesimo nonagesimo octavo appellebant, cui Cygneæ nomen Lusitanos primum indidisse audio, Batavi verò à Principe Mauritio, Comite à Nassau, Mauritij cognomen dedere, nascebantur, una erat lobifera: nam ejus binos lobos inde advectos, ante maturitatem tamen lectos, biennio post, Wibrando reduce, ipsius munere accipiebam. An verò planta quæ similes lobos proferebat, in arborem assurgeret, an leguminis genus dumtaxat esset, quosnamve flores aut folia haberet, intelligere non licuit, quia ab illis acceptis, neminem eorum qui in dicta insula fuissent, convenire potui, nec ipsum quidem Wibrandum, qui lobos per suum famulum ad me mittebat: eam ob causam nullam ipsius plantæ descriptionem dare possum, præterquam loborum, & illorum iconem, quam in adposita tabella exprimi curabam.



ERANT porrò illi lobi diversæ quidem longitudinis, æqualis tamen latitudinis, non valdè crasso sed cartilagineo potius cortice tecti, eoque rugoso, quia immaturi, fusci coloris, brevi rufaque lanugine obducto, quam adhuc retinebat in lacunis ubi attrita & deterfà non fuerat, supernâ & infernâ partè veluti duplici cristâ sinuosâ & femunciam ferè latâ, à pediculo ad mucronem usque lobi productâ prædito: phaseolos autem continebant pænè unciam latos, orbicularis formæ, non tumentes tamen in medio, sed depressos, quia plenam maturitatem nondum erant adepti, in ambitu undequaque ferè veluti anulo cinctos, ut plerique similes phaseoli, valdè duros & nigros, nucleo tamen albo præditos, quo recente vesci licuisset, quia ingrati saporis non erat. Istorum autem loborum unus, quaternas uncias longus erat, tresque phaseolos continuerat: alter ternas dumtaxat, & binos phaseolos habuerat: uterque autem binas pænè uncias latus.

Lobus ex Insula Mauritiij

quemadmodum per eos significabat, qui anno millesimo quingentesimo nonagesimo nono ex Iava Amstelredamum redibant. Nec dubito, quin in aliis, quæ postea adiit, locis, idem præstiterit, ut hinc discedens mihi pollicebatur. Verùm aliquot mensibus postquam in insulam Bandam pervenisset, istic à mercatoribus relictus ut eorum negotia curaret, obiit. De ejus autem, quam moriens reliquit, supellectile, tum sportulis in quibus siccas plantas & exoticos fructus adservaverat, nihil intelligere potui, tametsi summâ curâ & diligentia, apud mercatores quorum sumptu & impensis eam profectionem susceperat, perquisiverim; & haud scio, an huc relata fuerint.

Phaseolus Nigritarum.

CAP. XI.

Phaseolus I.
Nigritarum.

Ex Guinea delatus fuerat Februario mense anno nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum peregrinus hic phaseolus, cujus lobus, sex, interdum septem, nonnumquam etiam octo, ut mihi referebant, uncias longus, pænè binas latus, planus, sinuosis oris, cortice non valde crasso præditus, externâ parte nigro, valdè rugoso, tumenteque quâ parte phaseoli inclusi, internâ cineraceo, cuspidè longâ & mucronatâ, dorso satis elato, in quo terni aut plures fructus, quibusdam veluti cellulis distincti (ut in reliquis lobis cartilagineis vel membranaceis magna ex parte contingit) orbicularis ferè in plano formæ, uncialis magnitudinis, coloris fusci, & tamquam anulo sive circulo totum pænè ambiente. Illius autem iconem in tabella expressam hîc subiicio.



Macouna.

CETERVM hos lobos mihi communicabat ornatissimus vir Christianus Porretus pharmacopœus Leydanus diligentissimus, qui à nautis redemerat. Plures autem hujusmodi phaseolos non semel, sed aliquoties accipere memini, & anno millesimo quingentesimo nonagesimo septimo, & aliquot sequentibus accipiebam, eosque non unius coloris, & omnino nudos, nulloque lobo inclusos. Quin & non valdè dissimiles anno à Christi nativitate millesimo quingentesimo sexagesimo quarto Vlyssipone nanciscebar recenter ex Pernambuco Americæ allatos, spadicei tamen coloris illos, & *Macouna* appellatione insignitos, è quibus anno insequente in Belgicam redux, aliquot mense Aprili terræ committebam, quorum unus dumtaxat germinabat, & in binorum cubitorum altitudinem excrecebat: sed quum seriùs germinasset, ad frugem pervenire non potuit, & præmaturâ hiems corrupit, ante quàm ullum floris etiam rudimentum dare posset. Ejus porrò, ut natus erat, iconem in tabella expressam olim dabamus scholio ad caput De faba purgatrice, libro Simplicium medicamentorum ex Occidentali India delatorum edito ab eruditissimo viro Nicolao Monardes Hispalensi medico, quem tum Latio donabamus.

An verò lobo huic simili inclusi fuissent, me latet, quoniam omnes nudos accipiebam: ab iis tamen qui attulerant, intelligebam prægrandibus siliquis fuisse obductos.

Phaseolus II.
Nigritarum.

ALTERVM porrò lobum ex Guinea etiam allatum, circiter septem uncias longum, fescunciam latum redimebam anno nonagesimo quinto supra millesimum & quingentesimum: durâ cute tectus erat, coloris externâ parte ex fusco cineracei (ejus dorsum tribus nervis secundum longitudinem insignitum, ut in plerisque similibus lobis) internè veluti membranâ suffultus, aliquot phaseolos continens non valdè magnos, pro lobi amplitudine, nigros, longo hilo siliquæ sive lobo inhaerentes.

Accipiebam autem illo breviorè eodem anno ab amplo viro Simone Parduyn consule Medioburgensi in Walachria Zelandiæ. Et biennio post his non dissimiles à nautis Batavis ex Madagascar insula allatos, Amstelredami conspiciebam.

Phaseol. III.
Nigritarum.

TERTIVM etiam ex Guinea advectum, Secundo non dissimilem, octo uncias eum femisse longum, sed nervis secundum longitudinem in dorso excurrentibus magis eminentibus, internâ autem parte nullâ membranâ (nisi attrita fuisset) præditum, cineracei ex fusco coloris, phaseolos continentem superioribus majores, spadicei coloris, nec hilo adeò longo præditos, ut illi, quos honestus vir Petrus Garetus, Jacobi frater, Amstelredamo ad me mittebat.

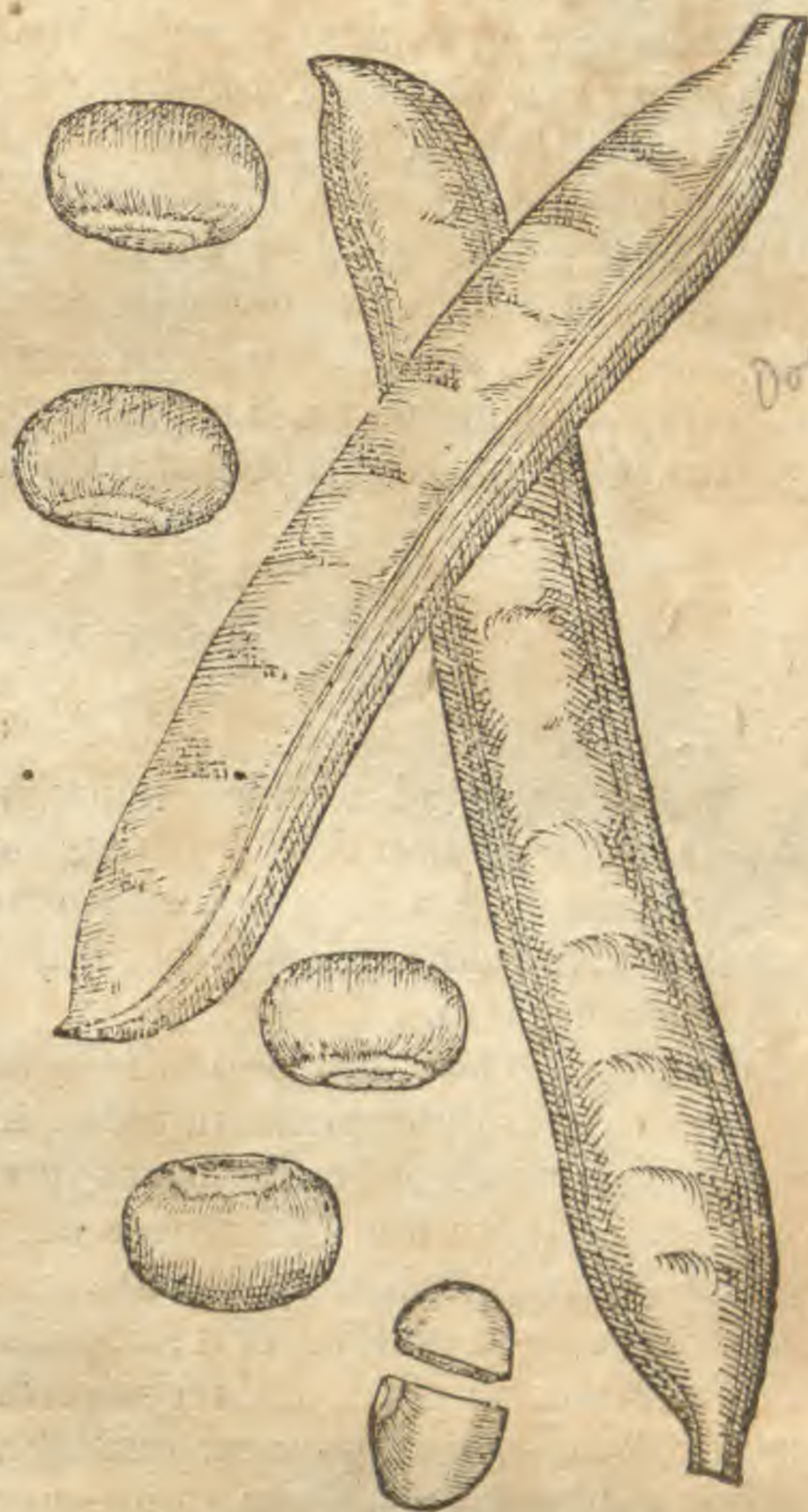
Phaseolus

Phaseolus Brasiliannus cum suo lobo.

CAPVT XII.

HUNC lobum ab iis qui recentè à Brasilia advenerant, redemptum, Viennam Austriæ ad me mittebat eruditissimus idemque humanissimus vir Richardus Garth anno à nato Christo millesimo quingentesimo octogesimo quinto, cum aliis quibusdam exoticis fructibus, quos sciebat me summâ diligentia conquirere. Eum autem lobum & integrum, & nudos phaseolos è lobo exemptos in adposita tabella exprimendos curabam.

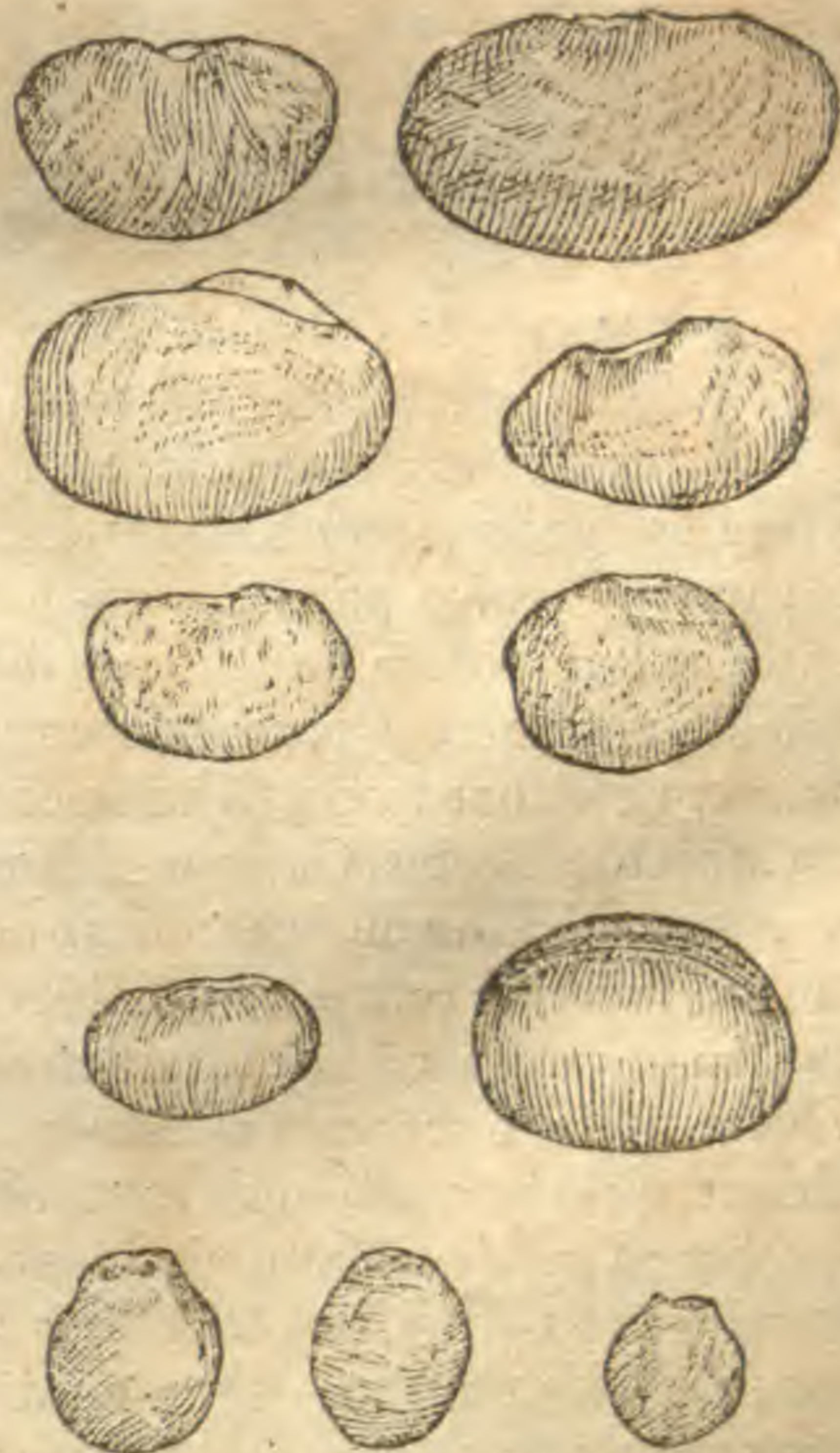
Prælongus verò erat ille lobus: nam decem unciarum longitudinem habebat, unius autem uncia latitudinem, aut paulò ampliorem: cartilagineâ porrò cute tectus erat, & quaternis in dorso nervis à pediculo ad extremum lobum, secundum longitudinem excurrentibus, insignitus, fusci extrinsecus coloris, intrinsecus ex cineraceo candicantis, tenui quadam membranâ singulas phaseolorum sedes (decem autem continuerat) distinguente præditus: ipsi verò phaseoli unciam longi, semunciam lati, spadicei coloris, & circa hilum fuscum candicantis.

Phaseolus
Brasiliannus.*Phaseoli peregrini variorum generum.*

CAPVT XIII.

NON minor sanè, ut obiter dicam, est varietas in Phaseolis, ex America, Africa, atque aliis regionibus peregrinis & procul à nostro orbe remotis, quàm in his qui in Europa nascuntur: nam mihi conspecti sunt majusculi, & minores, mirâ colorum varietate inter se discreti; quorum aliquos (omnes enim non est necesse) in tabella expressos lectorum oculis proponendos censebam.

ILLORVM itaque nonnulli aut prorsus candidi erant, aut flavi, aut cineracei, aut fusci, aut atrii, aut rubri, aut ameristhini, aut variis coloribus non uno modo distincti: interdù albo & nigro dumtaxat, rubro & nigro, flavo & nigro; quorù nonnullos ab eruditissimo viro Simone de Tovar Hispalésii medico accipiebam, tum etiam binos *Havas del Peru*, hoc est Fabarum Peruvianarù appellatione, quorù alter major circa eam partem quæ lobo adnexa fuerat, candidus erat, reliquâ parte ex flavo & spadiceo simul mixti coloris, alter verò paulò minor, prorsus fuscus, in quo tamen nonnihil rubri eluceret: quosdam ab aliis, quorù unus coloris ex atro rubëtis, longioreque, quâ parte lobo adhæserat, vestigio nigro præditus; alter minor, satis crassus, coloris rubri, corallii

Mira in Pha-
seolis colorum
varietas.

corallii æmuli, cui similis formâ alter, colore tantum differens, qui magis satur erat, & ad puniceum quodammodo vergens: tertius autem elegantissimus, isque duorum generum, major & minor, & magis orbicularis formæ: color in utroque bifariam divisus, nam media ex parte corallii instar rubebat, altera prorsus ater erat, lævis & splendens. Similem, majoris videlicet generis, multos ante annos Viennæ Austriæ accipiebam, ejusque mentionem faciebam, & iconem etiam exhibebam lib. vi. meæ Rariorum Plantarum Historiæ cap. De Phaseolo. Utriusque porrò generis anno salutis humanæ nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum, Londino accipiebam ab honesto viro Ludovico Miræo Cl. V. Matthiæ Lobelii genero, ipsi à nauta quodam ex India reduce donatos, & asserente, inquilinos tribus aut quatuor majoribus in pollinem tritis uti, ad vomitum provocandum: è minoribus autem filo trajectis armillas fieri adversus epilepsiam gestandas, arbitrati forsitan iisdem facultatibus pollere, quibus præoniæ grana: sed ornatus potius causâ gestari existimem. Intelligebam autem, ab incolis appellari *Anacock*.

Anacock.

Phaseoli alii peregrini.

C A P. XIII.

MITTEBAT ad me anno millesimo sexcentesimo honestissimus vir Willelmus Parduyn binos phaseolos peregrinos, quibus similes nondum videram: illos autem quum in superiorum classem commodè referre non possem, eorum historiam, tamen brevem admodum, peculiari capite scribendam existimabam, potius quàm illos prætermitterem.

Phaseolus peregrinus 1.

ERAT verò *Primus*, qui lobo inclusus fuisse videbatur, planus, uncialis magnitudinis, orbicularis panè formæ, medio tumidus, atque in binas partes dividuus, cineracei coloris, atrâ tenuique membranâ tectus, cui nullum nomen erat inscriptum. Plures notas addere nequeo, quia quum sibi illius generis unicum esse scriberet, illicò remittebam cum aliis quibusdam exoticis fructibus quos adjunxerat: inter quos

Phaseolus peregrinus 11.

ALTER erat etiam Phaseolus, uncialis quidem longitudinis, sed angustus, solidus & durus, nigricans, in binas similiter partes dividuus, tenui quadam membranâ tectus albâ, quæ in latere vestigium retinebat, quo lobo inhæsisse videbatur.

Phaseolus peregrinus 111.

Capotillo del Aldana,

HIS addendum censebam alium quendam phaseolum ab eruditissimo viro Ioanne Castaneda medico Hispalensi ad me missum anno reparatæ salutis humanæ secundo supra millesimum & sexcentesimo, cum hac inscriptione *Capotillo del Aldana*: semuncialis autem erat magnitudinis, lævis spadiceique prorsus coloris, exceptâ parte supinâ, quâ suo lobo adhæsisse videbatur, durus & solidus.

Lobus ἐχινώδης. Casalpina brendana, R. B. Pharmacog. 211.

C A P. XV.

Lobus ἐχινώδης.

MEMBRANACEO cortice constabat hic lobus, tres uncias longus, binas latus, fusco subrubente, & frequentibus spinulis hirsuto: memini etiam videre minores, & uncialem vel fescuncialem longitudinem non excedentes, sed qui singulares fructus dumtaxat continerent, hic verò binos instar magni pisi, coloris ex albo cineracei, parvo hilo fusco præditos, quâ lobo inhæferant, adèò solidos & duro putamine constantes, ut faxei viderentur, & cum difficultate confringi possent, confracti autem, album nucleum continere deprehenderentur, impensè amari saporis, non minùs quàm lupini. Majorem à Richardo Garth accipiebam, cum inscriptione è Brasilia allatum esse: minorem mittebat Jacobus Garetus. Minori similes, sed detersis spinis, referebant ex Iava Batavi anno millesimo quingentesimo nonagesimo septimo. Habui etiam ex Virginia lobum cum suis spinulis: tum pisa nuda loboque exempta, reperta inter Aromata è Tripoli Syriæ advecta: ut variis locis hoc legumen nasci videatur.

Mates de India pardo.

Nam nullæ ferè naves ex Africa, America, aut aliis peregrinis regionibus calidioribus redeunt, quin hæc pisa nuda referant. Sed etiam anno millesimo sexcentesimo secundo mittebat ad me doctissimus vir Ioannes de Castaneda nudum pisum cum hac inscriptione *Mates de India pardo*, hoc est Mates Indicum cineracei coloris: observabam autem illud nomen Mates pluribus leguminibus peregrinis ab Hispanis tribui. Hujus leguminis etiam memini cap. xxx. præcedentis libri, primo numero expressi in prima tabella illius capituli.

EIVSDEM

EIVSDEM porrò magnitudinis, cum priore illo, lobum, tres videlicet uncias longum, & duas latum, cumque valde integrum, & suo oblongo pediculo (qui nonnihil spinosus) adhuc inhærentem, mihi ostendebat anno M. D. XCIX. honestus vir Ioannes Govertz Amstelredamensis civis & mercator; quem, quia valdè integer erat, nec detritis spinis, eo permittente, in adposita tabella cum piso nudo exprimi curabam.

Ex pediculo autem, qui satis firmus & quinque uncias longus, apparebat, instar phaseolorum nasci, & interdum plures lobos eundem pediculum proferre; quandoquidem, præter binos lobos, qui expressi, in eo adhuc restabant quædam, ubi alii inhæsisserent, vestigia.

CETERVM huic Piso cum formâ, tum magnitudine Aliud non dissimile, paullo tamen rotundius, & flavi coloris, sive Ochra similis, fuscâ maculâ quâ lobo adhæserat insignitum, anno octogesimo quinto supra millesimum & quingentesimum Viennæ Austria accipiebam, Londino missum ab honestissimo viro Hugone Morgano, Serenissimæ Angliæ Reginae pharmacopœo diligentissimo, & peritissimo: An verò lobus, quo fuerat inclusum, spinas habuerit nec ne, ignoro, quia nudum mittebat, nullâ factâ lobi mentione.



Caesalpinia
bravduella, Rev
Pharmacop. 2

Pisum ochra
colore.

Lobi membranacei nigri, & alij.

C A P. XVI.

BINAS uncias longus, unam latus erat Prior lobus, prorsus atrii coloris, tumidus instar lobi ciceris, nec formâ valdè illi ab similibus, major tamen, membranaceo cortice satis duro constans, qui præ ficitate dehiscerebat, & convolvebatur, quemadmodum pænè leguminum lobi; seminaque continebat bina aut terna, nigra, circinatae ferè rotunditatis, plana tamen (quod mirum in adeò tumido lobo) formâ non multum dissimili articulis lobi Acaciæ, non adeò tamen turgentia in medio, tenui admodum membranâ recta, eaque etiam nigra. Eum lobum cum aliis quibusdam exoticis, mittebat ad me Amstelredamo Petrus Garetus. Similes postea apud alios etiam videbam.

ALTER lobus omnino planus erat, alioqui formâ valdè similis superiori: binarum etenim unciarum longitudinem habebat, unius latitudinem, extremitas paullo latior erat, color ex atro spadiceus. Willelmus Parduyn, ab his qui anno nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum ex Guinea redierant, accipiebat, & mihi mutuo dabat ut ejus historiam describere possem, quia quum unicus illi esset, ad se redire volebat, quem adservaret: porrò maturusne esset, an immaturus, nihil pronunciare queo: sed quum lobum esse constaret, nec agitated strepitum ederet, opinio magis inclinabat, eum ante maturitatem fuisse lectum. Illud certè dolendum, eos qui ejusmodi exoticos fructus aliosque peregrinos adferunt, diligentiores non



Lobus niger
turgidus.

Lobus niger
planus.

esse in observandis plantis quæ illos gestant, arborésne sint, frutices, suffrutices, an aliæ plantæ, aut legumina; quóve in usu sint, denique quo nomine ab indigenis appellentur. Ceterum utrumque illum lobum cum duobus sequentibus in eadem tabella exprimendos curabam, quæ huic capiti infereretur.

TERTIVS lobus paucis abhinc annis ex Guinea inferri cepit ab Hollandis & Zelandis qui exercendi mercimonii gratiâ illuc commeant: illum autem Ciceris genus esse arbitrabar, eam ob causam Cicer Nigritarum appellabam.

A variis porrò mihi communicabatur, à Cl. V. Bernardo Paludano videlicet, & ab honestissimis viris Wilhelmo Parduyn & Francisco Penino.

Cicer Nigritarum.

Erant autem hi lobi parvi, semunciam magnitudinem non excedentes, tumidi, mucrone hami pænè instar incurvo, rugosi foris & ex spadiceo fusci coloris, internè candicantis & læves: eos unicum semen continere observabam quasi orbiculare, minoris pisi modo, non unius tamen coloris: nam vel profus album, vel omnino nigrum, vel rubens, interdum etiam ποικίλον, ex albo & rubro variè distinctum.

Lobus Æthiopico piperi similis.

QUARTVS non valdè dissimilis erat Æthiopici piperis lobis: nam & illorum instar articulis distinctus, & grana in singulis continebat nigra, crassiuscula, rugosa, acris saporis: alioqui lobus crassior erat piperis Æthiopici lobis, cortice denso constans, foris rugoso, coloris ex rufo nigricantis, supernâ & infernâ parte duplici nervo à pediculo ad extremum lobum excurrente: pluribus aliquot articulis præditum fuisse verisimile; nam post quartum articulum præcisus fuerat.

Quadrangularis lobus.

C A P. XVII.

Lobus quadrangularis.

EXOTICVM, nec vulgare Leguminis hoc genus esse videbatur, semel dumtaxat mihi conspectum, quadrangularem lobo constans, quatuor crassioribus & eminentioribus nervis prædito, quadrantem longus & circiter semunciam crassus, cortice satis denso, pro legumine, præditus, eoque obliquè striato, coloris ex fusco fuliginosi, septena grana continente quadrangula, in binas partes aliorum leguminum instar dividua, quæ vetustate duritiem contraxerant. Hæc pauca de eo legumine ex ejus notis apparentibus & manifestis dicere poteram, quæ lectorem boni consulturum arbitror.

Lobus oblongus aromaticus.

C A P. XVIII.

Lobus aromaticus.

LONDINO ad me mittebat Hugo Morganus Serenissimæ Regiæ Angliæ Elizabethæ pharmacopœus, anno à nato Christo sexcentesimo secundo supra millesimum, quinos aut senos lobos peregrinos, quid de illis sentirem, meam opinionem exquirens; quam sanè, quia similes numquam antè mihi conspecti, difficulter admodum me pronunciare potuisse, ingenuè fateor.

ERANT porrò illi lobi variæ magnitudinis: nam nonnulli sex dumtaxat uncias longi, alii septem, quidam etiam octo uncias longitudine superabant, singuli vix semunciam erant lati, omnes teretes & rugosi, subfusci coloris, eâ parte quâ pediculo inhæserant non nihil recurvi, extimâ parte obtusâ, breviter formâ non valdè dissimiles quibusdam oblongis & teretibus corniculis, quæ in Terebinthi arbusculis olim observare memini, qui aperti (in binas enim partes æquales secundum longitudinem aliorum loborum instar dividebantur) nihil continere deprehendebantur, quàm tenuem quendam pollinem nigrum & splendentem, tenaciter interiori lobi parti inhærentem, odoris ferè belzuini initio, sed si quis diutiusculè naribus admoveret, capitis gravedinem inducentem. Vnde autem habuisset, & an quidpiam intellexisset, nati ne essent in humili aliquâ plantâ, an in arbore, aut quæ provincia eos ptoduxisset, nihil adscribebat. Itaque nemo mirari debet, si plura de illis scribere nequeo.

Kaye Baka & Daburi.

CAP. XIX.

TERES, infraque minimi digiti crassitudinem erat *Primus* fructus, qui integer, sex unciarum longitudinem superasse videbatur, immaturæ Neri siliquæ formam quodammodo referens, denso cortice præditus, foris rugoso striatoque, & veluti innumeris tuberculis obsito, instar onagricæ pellis sive corii, è quo vaginas suis cultellis & acinacibus excipiendis tegunt Turcæ, nigro alioqui, nisi eâ parte quæ pediculo proxima, illa enim rufa erat: an semina contineret, mihi incompertum, sed pulpam admodum duram, & quæ vix cultelli mucrone eximi posset, in eo observabam, quæ subacidi saporis erat.

*Fructus Neri
siliquæ effigie.*

HUNC fructum mihi ostendebat honestus vir Theodoricus Clutius, horti Academici, dum vivebat, Lugduni Batavorum præfectus. Similem postea à Cl. V. Bernardo Paludano accipiebam, quem dum per longitudinem secare vellem, ut quid contineret observarem, corrumpebam, quum ad eò solidus esset, ut frangeretur citius & in partes dissiliret, quàm scissuram admitteret: in contracti tamen particulis, lanuginem quandam observabam, illi non valdè dissimilem, quæ in Neri siliquis conspicitur. Similem etiam Amstelredami videbam, inter reliqua exotica capsis illis comprehensâ quarum Secundo libro cap. xv. mentionem faciebam, quasque Batavi ex Iava anno millesimo quingentesimo nonagesimo septimo referebant: eum *Abdala* Guzarate oriundus, illâ navigatione, ut dixi, advectus, *Kaye baka* appellari aiebat, atque, dum recens est, edulem esse affirmabat. Illum porro cum *Daburi* folliculo in adposita tabella exprimentum curabam.

Kaye baka.

ALTER, membranaceus erat folliculus, quem an in arbore nasci dicam, an in frutice, dubius sum: eum enim dumtaxat accipiebam bacillo suo satis tereti adhuc inhaerentem, & qui plures folliculos sustinuisse videbatur, anno octogesimo quinto supra millesimum & quingentesimum, Viennæ Austria, à Richardo Garth Londino missum. Erat autem is folliculus spadicei ad fuscum tendentis coloris forissecus, extimâ parte mucronatus, toto corpore hispida, & mollibus spinulis præditus, sefcuncialis aut amplioris longitudinis, & uncialis latitudinis, qui in binas partes dehiscens, internè cavus, & veluti in quatuor loculamenta distinctus, tenellam membranam continebat, in qua veluti exiguarum baccarum uvula pyri formam exprimentium, & pusillis petiolis inhaerentium, coloris rubri & quasi miniati, quibus inspersæ tamquam aureæ micæ, præsertim in ipso umbilico.

Similem deinde decimo quarto post anno Amstelredamo missum accipiebam ab honestissimo viro Walichio Syverts *Daburi* appellatione, quum præcedens sine nomine missus esset.

CETERVM grana illa miniata quæ in priore conspiciebantur, suspicionem mihi faciebant, an fructus esset Arboris finium regundorum, de qua Illustris vir Iulius Scaliger, lib. Exoticorum Exercit. vi. ? Certè hujus grana, tametsi vetusta, dentibus attrita, rubro vel miniato colore inficiebant: ejusque rei causâ Anglus quidam in Brasiliâ habitans, Londinum mittebat pro specimine, an ex eo quæstum facere posset.

An verò *Bixa*? cujus meminit Ferdinandus Oviedus Primâ parte Historiæ Generalis & Naturalis lib. viii, cap. vi. cujus interiora grana rubro colore tingete scribit?



*Folliculus
echinatus.*

*Bixa orellana
Sp. hist.*

Daburi.

*Arbor finium
regundorum.*

Bixa.

Oviedi Bixa.

CAP. XX.

M E A M porro suspicionem, quam de folliculo præcedente describebam, non prorsus vanam fuisse, anno redemptionis humanæ sexcentesimo secundo supra millesimum, demùm intelligebam. Nam Septembri mense ejusdem anni, inter quædam semina quæ mittebat doctissimus vir Ioannes Castaneda, erat similis folliculus, brevior tamen, ut qui fescunciam longus dumtaxat esset, unciam latus, in binas partes dehiscens, & cujus spinulæ attritæ: externa pars fusci coloris, quemadmodum etiam interna, sed hæc levis & paullulum splendens; in cuius medio aliquantulum cavo, utraque pars quindecim aut sedecim grana saturè rubra, exigui etiam pyri formam referētia, brevissimo tenuissimoque petiolo singula suspensa, habebat, eaque nullis aureis micis aspersa, nisi extimâ parte, quæ splendens & veluti aurea, minimâ nigrâ maculâ tamquam puncto erat insignita: nullam verò observabam in eo folliculo sive capite loculamentorum distinctionem, nam, ut dixi, dimidia utraque folliculi sive capitis pars, grana serie quadam disposita in media concava parte continebat, majora & magis matura, quàm quæ ex Angliâ mittebantur, & salivâ dumtaxat paullulum aspersa, eleganti minii colore inficiebant: chartæ autem, quâ folliculus involutus, inscriptum erat, *con que se untam los Indios*, hoc est, quo se inungunt vel inficiunt Indi.

Bixa Ameri-
canorum.

Verùm Octobri insequente elegantem ramum multa hirsuta capita sive folliculos sustententem accipiebam, quem propter elegantiam in tabella exprimendum curabam, quæ hîc adponeretur.

Bixa ramum
cum suis capi-
tibus.



Bixa ovalis
24. Aug. 1611

ERAT autem ille ramus pedalis longitudinis, durus & lignosus, fusco cortice tectus, calamo scriptorio tenuior, summo fastigio in aliquot ramulos divisus, sustententes undecim integra capita (plura fuisse, vestigia unde ea abrupta fuerant, fidem faciebant) quorum nonnulla longiora & angustiora quàm præcedens, (variæ enim erant magnitudinis) aliqua duarum unciarum longitudinem cum semisse habebant, fescunciæ ferè latitudinem, aliorum longitudo binas uncias non excedebat, nec latitudo unciam; singula verò frequentissimis tenuibus spinulis, iisque integris & oblongiusculis, nec attritis obsita, & extimâ parte mucronata, quæ per maturitatem in binas partes findi, commissuræ utrumque latus occupantes satis manifestè declarabant; perfectam autem maturitatem nondum adquisivisse, grana minora minusque rubra & rugosa, indicabant.

Hunc ramum ad me mittebat eo quo dixi anno & mense, honestissimus vir Petrus Garetus, significans Brasilianos uti ad corpus rubro colore inficiendum: addebat Viciæ Africanæ ramulum è quo plures siliquæ dependebant, nonnullæ sua grana rubra adhuc retinentes, & ramum Junipap-

peeywa, sustententem fructum suum, verùm longè minorem eo, quem cap. x. lib. i. hujus Exoticorum Historiæ exhibebam.

Bixa.

CETERVM, non dubium est quin hic fructus illi similis sit, quem Oviedus *Bixa* appellat, cujus fruticem in humanam altitudinem, interdum etiam ampliorem assurgere scribit, & folia xyli foliis similia proferre. De quo, & aliis quam plurimis, peculiari libro aliquando agemus, Deo vitam producente.

CAROLI CLVSI
ATREBATIS
EXOTICORVM
LIBER QVARTVS.

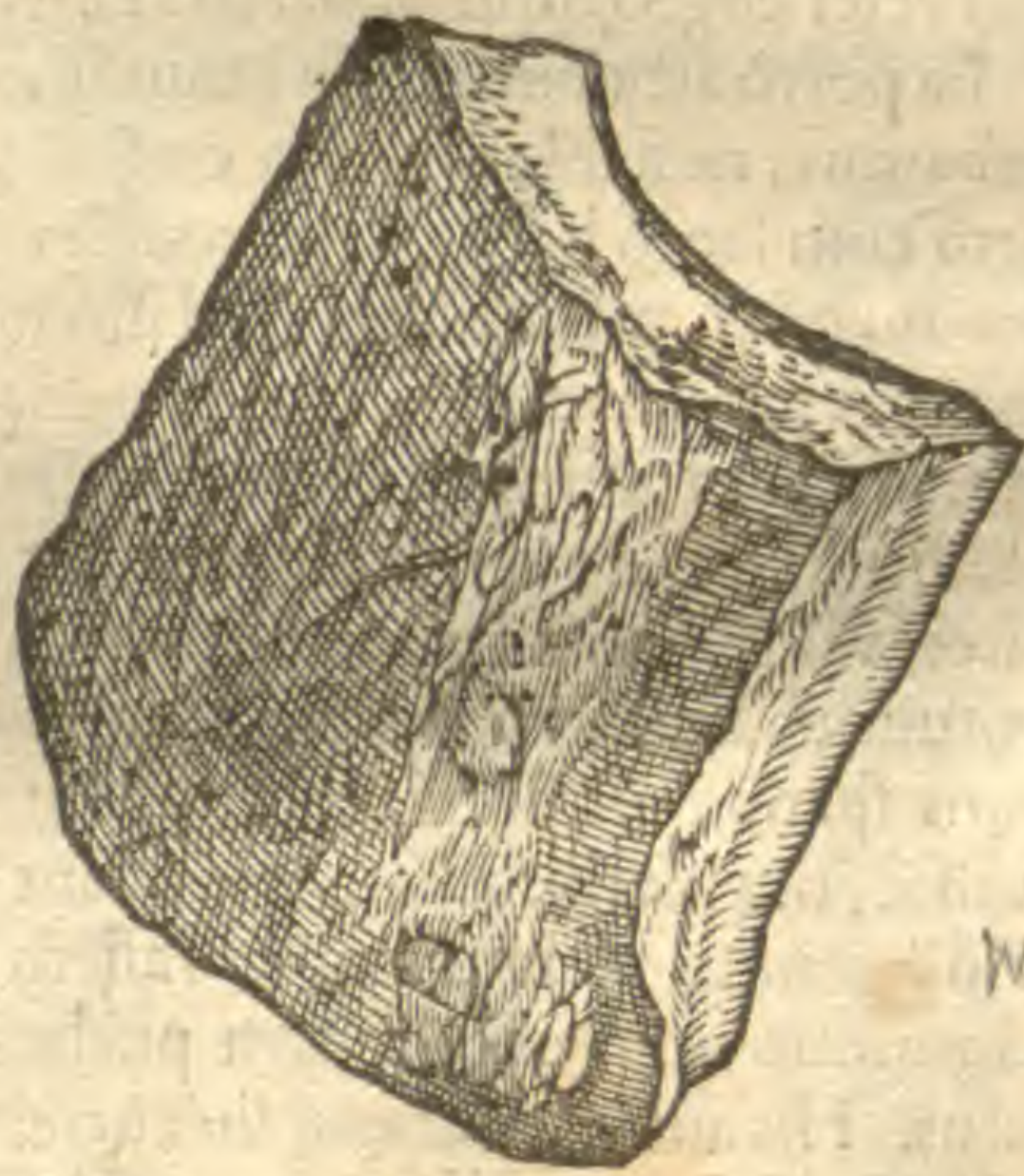
PEREGRINORVM & Exoticorum Fructuum (quos quidem videre nobis licuit) cum singularium, tum lobo aut siliquâ inclusorum historiam, superioribus duobus libris Secundo & Tertio, quâ potuimus Fide, descripsimus: hoc autem Quarto, de nonnullis Corticibus, Resinis & Succis, Radicibus, tum etiam de Plantis quibusdam peregrinis Bataavorum navigatione intra paucos annos huc relatis, agere est animus: auspiciabimur verò ab eo cortice cuius ante viginti annos & historiam & iconem dabamus.

WINTERANVS CORTEX.

CAPVT I.

WILHELMVS Winter, qui Generosum Franciscum Drake ad Magellanicum usque fretum comitabatur anno redempti generis humani septuagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum, ulterius non progressus, navim cuius præfectus erat, in Angliam anno insequente reducebat, atque collectum istic corticem referebat, viliori canellæ cum substantiâ tum colore non valdè dissimilem, plerumque tamen crassio rem, & cineracei coloris vel fuscum externâ parte, atque ulmei corticis instar scabrum, internâ verò, nonnumquam dissectum, & multis rimulis hiantem, tiliæ corticis modo, aliquando etiam valdè solidum & durum, odore non ingrato, sed perquam acri sapore, linguamque & fauces non leviùs urente, quàm piper. Illius autem fragmentum, quale amicorum operâ Londini illo ipso anno nanciscebatur, in tabellâ exprimi curabam, quæ hîc adposita.

ISTIVS Corticis facultates nullas exploratas habebat, sed eo recente melle condito, ut acrimoniam deponeret, vel resiccato & in pollinem trito, ut in eduliis canellæ aliorumve aromatum vicem suppleret, utebantur, qui eâ navi vehebantur. Postea tamen



WINTERANVS
CORTEX.

Winterania Casulla
L. 4. p. 636

Dracmas Winteria,
L. 2. p. 3.



G 2

intelli-

Corticis usus. intelligebam, adversus stomachicis, sive scorbuti morbum, quo illorum nonnulli in ea navi affecti erant, non infeliciter usos fuisse.

Lignum Aromaticum.

Quia porrò Winterus hujus corticis noticiam nostro orbi primus intulit, Winteranum ab ipso cognominabam: tamen quum recenter allatum acciperem, plurimum accedere mihi videbatur ad ligni Aromatici corticem, cujus meminit Nicolaus Monardes in Simplificium è novo orbe delatorum Historiâ, licet singularem illam odoris gratiam, quam suo cortici tribuit, in hoc deprehendere nequirem, ut revera non habebat. Sed vicesimo insequente anno, ligni illius aromatici atque insuper ipsius corticis copia facta est: de quibus, ne pigeat lectorem, obsecro, consulere nostrum in illud caput scholium, postremâ editione additum. Quinetiam ad pleniorum ejus cognitionem adipiscendam, tertium hujus libri caput legere non oberit.

CETERVM eorum qui anno millesimo & sexcentesimo à Christi nostri redemptoris nativitate è Magellanico freto redibant relatione, magis certam illius corticis cognitionem adipiscebar, præsertim ex epistola quam Sebaldus de Wert, ejus navis, quæ non superato freto propter assiduas tempestates reverti coacta est, Præfectus, ad ornatissimum virum Joannem de Laet vicesimo Aprilis insequentis anni scribebat, in gratiam Joannis ipsius filij, juvenis eruditione & modestiâ valde præstantis, qui meo rogatu ligni cum suo cortice adhærente fragmentum ab ipso petierat. Illa autem ferè hæc continebat.

QUANDO QUIDEM Dn. Clusius ad eò avidè expetit ejus arboris fragmentum, quam in Magellanico freto observabamus, dolet quòd maturius non intellexerim, nam ejus petitioni abundè satisfacere potuissem, quum inter ligna ignis struendi gratiâ in eo freto lecta, magna ex parte illius arboris essent: Verùm ea omnia Roterdamensi cuidam civi divendita fuere: commodè tamen in navi adhuc reperti sunt bini aut terni longurij, aliquot pedes longi, quorum unum mitto: hujus fragmentum, si lubet, Dn. Clusio communicare poteris. Arboris folia nulla adservata puto, quia propter abundantiam neglecta: de ligni verò, foliorumve, aut corticis facultatibus & naturâ, nihil nobis constat, nisi quòd corticem & folia ad eò aromatica observantes, iis usi sumus in nostris edulis, existimantes in tam frigidâ regione noxia esse non posse, præsertim quum pipere ferè destitueremur, ad muscutorum in eo freto repertorum, quibus vesci cogebamur aliorum alimentorum penuriâ, condimentum.

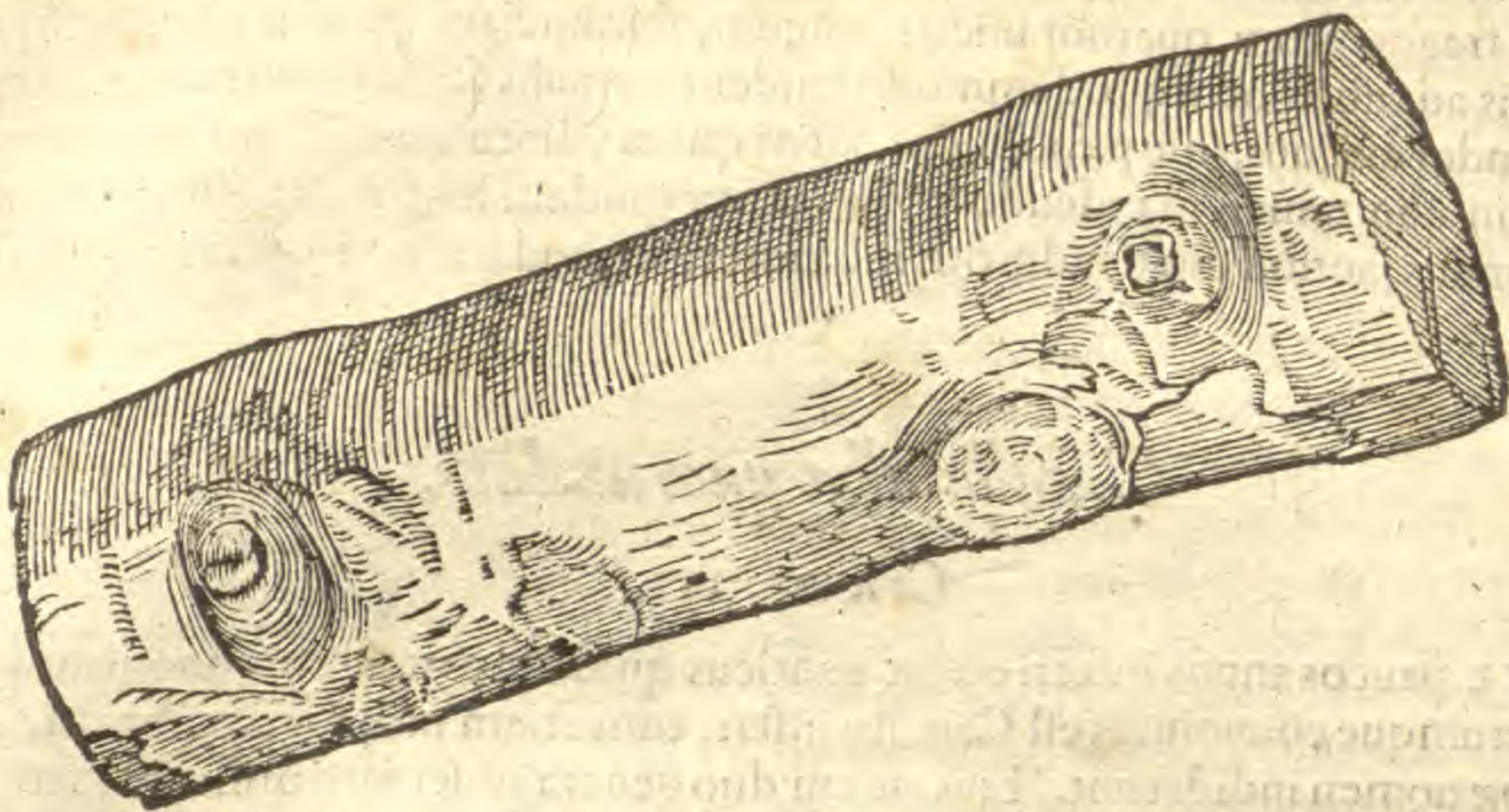
Arboris aromatica Magellanica hifloria.

Ea porrò arbor in insulis Sinus illius, quem à Classis Præfecti nomine, *de Cordes* nuncupabamus, non solummodo crescebat, sed etiam toto illo freto: nec aliquam similitudinem cum lauro habet, ut nonnulli retulerunt, foliorum dumtaxat odor lautinorum foliorum odorem æmuletur, sed illis sunt latiora & magis viridia: arbor tamen perpetuâ comâ viret, (quemadmodum maxima pars aliarum arborum quæ in eo freto nascuntur) atq. in altum assurgit, ad eò interdum crassa, ut duorum aut trium humanorum corporum crassitudinem æquet, & meminerim afferes ex unâ sectos fuisse, binos pedes cum semisse latos: valde autem fragile est lignum. Nullum fert fructum, quantum quidem observare potuimus, licet totis novem & amplius mensibus in eo freto hæserimus, quo sanè temporis spatio, vel flores, vel fructum sive immaturum sive maturum, observare necesse fuisset, nisi sterilis esset. Hæc sunt quæ de illa arbore scribere possum: cuperem certè diligentius pleraque observassem Dn. Clusii causâ, cui libenter gratificarer: sed hæc admonitio mihi occasionem præbebit, ut in aliis peregrinationibus diligentior sim futurus. His autem exaratis, succurrebat, bina aut terna jacula mihi superesse, quibus illius freti incolæ armorum vice uti solent; ea verò ex integra arbuscula ejus generis de qua agimus, constant: horum unum Dn. Joanni tuo filio mitto, quod boni consulat velim, tamen non comparandum cum arcibus aut sagittis Brasilianorum; ex simili tamen arbore, cujus modò memini, illud esse, cortex adhuc inhærens fidem faciet: illis jaculis cuspides aptare solent, nervo aliquo, non firmiter tamen, colligatas, ut corporibus infixæ, in vulnere hæreant: hujusmodi jaculis quorundam ex nostris corpora trajecta fuere, nonnullorum verò brachia. Rariora quædam adservaveram, sed ea partim à muribus erosa, partim meorum negligentia perierunt: atque inter illa, aranea quædam, cujus corpus palmum erat latum, & pro magnitudinis proportionem crassum, præterea monstrofi quidam pisces: quorum omnium quum nihil retinuerim, plura de iis referre non convenit. Hactenus Sebaldus: quæ etiam postea hac transiens mihi confirmabat.

Ex tenella simili arbore jacula.

Aranea monstrofa.

Ex illo autem longurio quem Ioannes de Laet accipiebat, ejus filius bina fragmenta pedem longa, corticem etiamnum retinentia mihi donabat, qui ex fusco cineracei coloris, valdè acris & fervidi saporis. Horum alterum in adposita tabella exprimi curabam.



Ceterùm apud eundem Ioannem de Laet conspiciebam jaculum illud ipsius filio donatum, rude & impositum, octo aut novem pedes longum, cujus cuspis ex alio ligno duriore & solidiore constabat, & dentata erat, ut corpori infixâ facillè educi nequiret.

Quam autem appellationem ea arbor apud freti illius incolas obtineat, ignoratur: meâ tamen opinione, non incommodè Magellanica aromatica arbor dici queat, quòd in eo fretò proveniens, corticem adèd aromaticum habeat.

An Cassia veterum?

C A P. II.

QVI anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo & eum insequente ex Moluccis & Iavâ reduces, Amstelredamum aromata inferebant, corticem quendam in longos & enodes tubos convolutum etiam advehebant, cujus usum incolis valde familiarem esse dicebant, ad condienda sua edulia. Aliquos in tabella exprimi curabam, quæ hîc adponeretur.

Constabant autem illi tubi cortice non valdè denso, coque, ut dicebam, enodi, coloris exteriori parte interdum candicantis, nonnumquam cineracei, & illo quidem lævi, aliquando etiam scabro aliquantulum, coloris fusci, ut vilior quædam Canella censerî posset; interiore verò parte quâ ligno adhæserat, prorsus fusci: saporis quidem non ingrati, sed acrioris, non adèd tamen ut legitima Canella, qui nihilominus in illius penuria, non incommodè meâ opinione usurpari posset, aut cassiæ aromaticæ à Dioscoride descriptæ (ad cujus aliquod genus referri debere non ineptè forsitan quispiam existimet) vicem supplere. Percontabar porrò ab his à quibus eum corticem accipiebam, an intellexissent, quo nomine apud incolas appellaretur, & an arborem, à qua detractus, observassent; negabant omnes, & illud dumtaxat se scire profitebantur, incolas, illius polline, ad condienda sua edulia frequenter uti. Aliquo temporis spatio ore retentus & manducatus hic cortex, præter acrimoniam, lentorem quendam habere deprehendebatur.

Similem etiam corticem ex Patane referebant biennio post, quo istic utebantur Canellæ loco.



Cassia veterum forte.

G 3

VIR

Canella vilior
Iavaica.

VIR eruditissimus Lambertus Hortensius medicus, qui nave vectus cui symbolum Luna, ex Moluccis & Iava redibat anno à Christi nativitate primo & sexcentesimo supra millesimum, donabat me exiguo Canellæ fragmento quam in Iava nasci assererat. Erat verò illud fragmentum quatuor uncias longum, semunciam pænè latum, satisque crassum, coloris ad rubedinem quodammodo tendentis, qualis ferè in viliori canella conspici solet: ejus odor exiguus, imò pænè nullus, sapor qui in viliori canella, aut in cortice modò descripto; in quo tamen mandendo observaretur quidam lentor & veluti gummositas, quæ vel summis tantùm digitis admotis inhaereret, & quodammodo glutinis instar distendi posset.

Canella alba quorundam.

C A P. III.

Canella alba
duorum gene-
rum.

I.

II.

Radix.

ANTE paucos annos inferri cœpit exoticus quidam cortex; cui, quoniam in tubos plerumque convolutus est Canellæ instar, tum etiam propter albedinem, Canellæ albæ nomen indiderunt. Ejus autem duo genera observare mihi videbar. Vnum majoribus longioribusque tubis, & etiam crassius, quod vilius, meo iudicio, æstimandum. Alterum tenuius, minoribusque tubis, quod præferendum. Utrique generi, extimus cortex scaber, ferro, aliòve instrumento, deterfus & æquatus videbatur: crassiori, color minùs albus, minorque acrimonia: tenuiori, major acrimonia, & color magis candicans, majorque fragrantia. Essetne verò hic cortex ab aliquâ arbore fruticève ademptus, an à radice aliqua, hærebam initio: nam candidioris tenuiorisque corticis collatione factâ cum cortice fragmenti radice cujusdam, quod anno nonagesimo primo supra millesimum & quingentesimum, Londino ad me mittebat doctissimus vir Richardus Garth, ex Wingandecaow, sive Virginia, ut adscriptum erat, acceptum, sed nullo nomine insignitum; reperiebam, neque colore, neque substantiâ, neque acrimoniâ multum inter se differre. In ipsa quidem radice substantia nullam manifestam qualitatem deprehendebam, sed in ipso cortice tota facultas consistebat. Erat porrò illud radice fragmentum dodrantalis longitudinis, pollicaris crassitudinis (quia forsitan nondum adulta) in aliquot ramos infernâ parte divisâ; cortex ipse rugosus, pallefcens, & valdè acris: quam ob causam non est dubium, quin apud incolâs aliquo in usu esset: nihil tamen de facultatibus, neque etiam de ipsâ planta cujus radix fuerat, Garthus meminerat.

Canella alba
è radice.

NON absimilium porrò corticum fragmenta pedalis longitudinis vel etiam ampliora referebant anno primo supra millesimum & sexcentesimo nautæ Batavi ex Moluccis & Iava reduces; quibus, quod candore essent eximio, & acrimoniæ non expertia, Canellæ albæ nomen indiderant: apparebat tamen à radicibus detracta fuisse, non abs alicujus arboris ramis aut trunco, nam nimis frequentibus nodis, tum etiam vestigiis ubi fibræ inhæssissent, erant prædita: licet autem crassiuscula essent ea fragmenta, satis tamen fragilia, & interiore parte, nonnullis locis quasdam ipsius radice particulas adhuc retinebant, albas etiam illas, & ipso cortice longè firmiores fractuque contumaces: imbecillus verò corticis odor, sapor satis acris; ipsius radice substantia quandam etiam acrimoniam habere deprehendebatur cum pauca adstrictione conjunctam.

Canella alba
ex arbore.

CETERVM concinnatâ priore hujus corticis historiae parte, aliud corticis fragmentum honestissimus vir Petrus Garetus Amstelredamo ad me mittebat, quod omnem dubitandi occasionem adimebat: nam rectum, & ut primum illud genus, quod vilius pronuntiabam, enode erat, pedalis longitudinis (quanquam longius fuisse videretur) pænè trium unciarum ambitum, infimâ parte, licet non integrum, comprehendens, supernâ duarum. Hujus exterior cortex (gemino enim constabat) tenuior quidem erat, sed valdè asper & rugosus, atque multis rimis hians, insuper multis lacunis, usque interdum geminis, serie quadam secundum longitudinem, sed obliquâ, dispositis, distinctus, quas esse augurabar veluti vestigia foliorum, quæ ramum (à quo detractus cortex) cinxerant. Erat verò uterque cortex valdè odoratus & aromaticus, acrique sapore præditus, præsertim exterior, qui suam vim & acrimoniam gustu exerebat.

Rem autem non ingratham Medicinæ & Naturalium rerum studiosis me facturum ratus, ligni illius, quod hoc cortice tectum, atque ipsius etiam corticis iconem in tabella adposita expressam, proponebam.



ATTENTIVS porro hunc corticem consideranti, mentem subibat, illi non valde dissimilem videri, cujus memini in scholio ad caput de Ligno aromatico, descripto à Nicolao Monardes lib. de Medicamentis simplicibus ex Occidentali India delatis, postremâ editione addito. Eam ob causam utrumque conferebam, & re ipsâ comperiebam, ovum ovo non magis esse simile, quàm hic externus cortex cum illo esset, qui mihi donatus pro cortice illius ligni, quod antè nudum sine cortice & *ἀρωματικόν* à Petro Gareto acceperam. Arbitror autem interdum externam illam corticis scabram superficiem adimi, ut pro Canella obtundatur, cui, quòd candidior sit legitimâ canellâ, albæ cognomen adjecerunt. Consule Lector (ni piger) nostrum scholium ad caput de Ligno aromatico, postremâ, ut dixi, editione additum, ne idem hîc repetere cogar.

Lignum aromaticum.

An Veterum Macer.

C A P. IV.

CORTICIS cujusdam pedalis aut sedecim unciarum longitudinis fragmentum Amstelredami videbam anno à nato Christo sexcentesimo tertio supra millesimum, apud doctissimum virum Doctorem Stephanum Backerum illius urbis Medicum, binas uncias aut paullò amplius latum, satis crassum, subrubentis exterius coloris & veluti nodosum, internè subfufci, & multis rimis hiantem, adstringentis saporis.

Si meam opinionem de hoc cortice liberè proferre licet, plurimum ad Veterum Macer accedere videtur, tamen si paucas ejus notas nobis illi reliquerint, è quibus exactam conjecturam facere possimus. Easdem tamen facultates Maceri tribuunt, quibus hunc corticem præditum ferebant ii, à quibus Backerus se accepisse aiebat, ut qui incolas ad alvi profluvia sedanda frequenter eo uti assererent. Nam Dioscorides cap. cxi. lib. i. scribit *Macer* corticem esse ex Barbaria advectum, *καίχαρθον*, crassum, perquam adstringentem, qui contra cruentas excreationes, dysenterias, & alvi fluxiones bibitur. Plinius autem cap. viii. lib. xii. Naturalis Histor. Et Macir ex India advehitur, cortex rubens, cujus in melle decocti usus in Medicina ad dysentericos præcipuus habetur.

Macer Veterum.

Macer Plinij.

An verò is cortex quem Nicolaus Monardes cap. xlii. Simpl. medicamentorum ex Occidentali India allatorum historiae scribit ad alvi profluvia esse utilem?

Cortex ad alvi profluvia.

Ceterum ex qua Provincia hunc corticem nauta attulissent, ex arborene, an à frutice detractus esset, juxtà ignorabat, qui mihi conspiciendum præbebat.

Cortex Eriophorus.

C A P. V.

ANNO à nato Christo sexcentesimo tertio supra millesimum, mittebat ad me Petrus Garetus, Corticis cujusdam fragmenta, illo ipso anno ex Indiâ allata, eaque veluti in tubos mediâ ex parte convoluta, quæ an à radicibus, an ab arboris aliqujus ramis detracta fuerint, ignoro: illi forsitan dicere potuissent, à quibus Garetus accipiebat.

Erant porro illa fragmenta cinereo quidem colore, satis verò acri sapore, prædita, valde fragilia, quæ vel in minutas etiam partes fracta, & protracta, veluti tenuissima stammina, instar

Eriophorus cortex.

ferè telæ araneæ, ut lana autem candida, ostendebant, quemadmodum Eriophori bulbi folia, & squamæ radicis ipsius. In quem autem usum attulissent, qui illa Gareto donabant, in epistolâ quam unâ mittebat, non erat adscriptum; & haud scio an ab iis sit percontatus. Ipsos autem non sine causa retulisse, sed istius corticis facultates compertas habuisse, verisimile est.

RESINÆ ET SVCCI.

CORTICVM, quos paucos observare licuit, classis, paucas etiam Resinas & Succos peregrinos concretos, mihi concessos ut describerem, peculiari similiter classe comprehensos subiicere, & Radices precedere volui.

Resina Ambra facie.

C A P. VI.

Resina Am-
bra facie.

QVI ex India anno à Christo nato millesimo sexcentesimo primo redibant Batavi nautæ, magnum Resinæ cujusdam fragmentum afferebant, quod libram & sex uncias pendebat, coloris ex fusco cineracei, & plerisque partibus Ambræ odoratæ colorem referentis, sic ut qui ab arbore detraxissent, legitimam Ambram esse sibi persuaderent: resinaceus tamen odor, licet non ingratus, ab ea opinione illos dimovere debuerat. In quem autem usum adhiberent, ignorabat honestissimus vir Franciscus Peninus, civis Amstelredamensis, qui ab illis redemerat, & permittebat ut describere possem.

Hoc porrò vitio laborant plerique istorum qui peregrinas regiones adeunt, ut neque diligenter observent quales sint arbores è quibus fructus legunt, aut resinas detrahunt; nec earum vulgare nomen percontentur, tametsi liceat; neque an aliquem usum apud incolas obtineant: quod profectò iis qui illarum rerum quas adferunt historiam describendam suscipiunt, magnam difficultatem, & non vulgarem molestiam parit.

Resina alia, bitumen, succi concreti.

C A P. VII.

ANNO redemptæ salutis humanæ nonagesimo nono supra millesimum & quingentesimum mittebat ad me Amstelredamo honestissimus vir Walichius Syvertz resinas quasdam sive succos concretos ex America à nautis allatos, quos illarum Provinciarum incolis quotidiano in usu esse, intelligebat ab Americano quodam ex *Waiapock* oriundo.

Iraituch,
Aiawe.

Vsm ejus.

PRIMVS, *Iraituch* & *Aiawe* appellatus, succus erat non valdè dissimilis Aloës succo, tum colore tum substantiâ, gravis odoris, qui recens & liquidior, Musæ tenerioribus foliis fuerat exceptus: nam iis adhuc involutum accipiebam. Illo naviculas & scaphas induci ab inquilinis, referebat, quemadmodum à nostris pice fieri solet. An verò ex aliqua arbore fluat, aut bituminis instar è terra emânet, nihil erat adscriptum.

Vsuc,
Gyp.

Ejus vsm.

VSVC & *Gyp*, nomina adscripta habebat Alter succus, Musæ etiam foliis involutus, ater, splendens; non injucundi tamen odoris, sed qui ad anethinum quodammodo accederet. Hoc uti solere incolas assererat, ad suffumigia, tetrumque cadaverum fœtorem tollendum, toto illo tempore, quo cadavera domi retinere pro consuetudine solent. Isto etiam inducunt arborum cortices ventri applicandos in ejus doloribus.

Vsub
Theveti.

AN, VSVB, cujus Thevetus cap. xxxii. Franciæ Antarcticæ meminit, & ad vulnera curanda Brasilianis in usu esse scribit?

HIS succis non incommodè forsitan conjungendum erit Asphalti genus, quod eodem anno honestissimus etiam vir Willelmus Parduynus ad me mittebat, ex insula Trinitate, Orénoque fluminis ostiis vicina, relatum; ubi, referentibus iis qui ex ea insula advecti, abundè invenitur.

Asphaltus.

Erat verò illud bitumen cum substantia, tum colore, & odore, vero *ασφάλτω* sive bitumini persimile, quale conspiciebam apud Generosum Heroëm Hieronymum Beck à Leopoldstorff, quum apud illum interdum versaret in ipsius arce Eberstorff ad paludes appellata, quinque milliaribus ab urbe Viennâ Austriacâ distante: etenim ipsemet in Asphaltite

lacu

Iacu hauserat, & cum plerisque aliis rebus singularibus in sua peregrinatione Ægyptiaca, Syriaca & Palestina observatis domum retulerat: eam ob causam, legitimo bitumini substitui posse existimarem, in illius penuriâ.

ALTERIVS succi concreti magnum fragmentum eodem pænè tempore ad me mittebat Londino Iacobus Garetus, cujus frequens in hac historia mentio.

Erat verò is succus, dum adhuc recens & lentus, circa bacillum pedalis longitudinis multiplici circumvolutione adaptatus, donec in brachialem crassitudinem evaderet: varius erat ejus color, nam ex parte nonnihil candicabat, ex parte cineraceus, & ex parte nigricans erat, durus & firmus, quem tamen igni expositum, liquefcere & lentum fieri intelligebam visci instar, quo aucupes ad capiendas aviculas uti solent: atque rem ita se habere experiebar. Unde porrò allatus, & ad quam rem utilis esset, nihil adscriptum.

Succi visci instar.

CETERVM biennio post, mittebat ad me idem Garetus cum aliis quibusdam rebus exoticis similis succi concreti, multiplici spirâ circa bacillum convoluti fragmentum, quinque unciarum longitudinis, & novem uncias ambitu comprehendens, quippe cujus diameter pænè trium unciarum esset, externâ parte omnino fuscus, ex frequenti, ut puto, manuum contrectatione, internâ verò candicans, siccus admodum, & fractu adeò contumax, ut lignum veriùs quam succus censerì posset; igni tamen admotus, statim flammam concipiens, in nigrum & lentum liquorem resoluebatur instar visci, valdè lentum & tenacissimum, nullius initio manifesti saporis, sed paullò post, acrimoniæ cujusdam non expertis.

Succi alij concreti.

C A P. VIII.

QUVM Amstelredami anno sexcentesimo supra millesimum à Christi nativitate esset, donabat mihi honestissimus vir Petrus Garetus, Iacobi frater, ejus urbis civis, aliquot succos concretos, ab iis, qui eodem anno ex sua longinqua navigatione redierant, redemptos, ac bimestri elapso, alios insuper mittebat. Ut porrò illi diversi coloris erant, sic ab invicem segregandos esse, & singulorum historiam quâ possem diligentia & perspicuitate describendam, & in unum caput congerendam, censebam.

PRIMVS, ater prorsus erat, haud secus ac asphaltum, durus & solidus; illoque (ut apparebat) usi fuerant nautæ ad fili stamina, picis aut ceræ vice, inducenda: manibus enim aliquantisper emollitus lentior fiebat, nec injucundum spirabat odorem, anethinum etenim quidpiam respiciebat, nec ingratum habebat saporem, illum tamen acriusculum: flammæ verò admotus, non secus ac resina quædam liquefcerebat. Observabam porrò hunc succum, sive quis malit resinam appellare, dentibus cedere & mollescere, ore retentum.

*ἀσφάλτη
similis succum.*

ALTER, Primo non valdè dissimilis erat, substantiâ tamen solidiore constabat, ut quæ in micis potius dissiliret, quàm manibus emolliri posset, imò ne longo quidem tempore in ore retentus ullam unguis impressionem admittere volebat: nullum in eo gratum odorem observare poteram, sed quandam dumtaxat in mandendo acrimoniam.

Succum II.

TERTIVS, etiam ater, quasdam tamen albas micas inspersas habebat: licet autem superiore impuriore & magis retorridus videretur, unguis tamen impressionem admittebat, nec ingrati erat odoris, illius etiam sapor nonnullâ acrimoniâ præditus, manducatus, dentibus cedebat; igni etiam admotus, liquefcerebat, & flammam concipiebat.

Succum III.

QUARTIVS, flavi coloris erat, cui commixti erant per universam ejus substantiam veluti grumi quidam albi satis friabiles, qui digitis attriti odorem spirabant non prorsus quidem injucundum, graviolem tamen, & magis validum quàm Primus; nec illo minùs acrem habebat saporem, imò meâ opinione magis acrem, & minùs jucundum. Dentibus autem cedebat præmansa hæc resina, & mollescebat ore retenta; flammæ verò admota, ardebat & liquefcerebat.

Succum IV.

QUINTO, color erat ex albo, flavo, rufo & fusco mixtus, substantiâ molli lentaque præditus, odore ad anethi odorem quodammodo accedente, atque etiam sapore, sed longè acriore, & qui ore retentus, linguam & labra vellicaret, imò etiam quodammodo fauces incenderet, salivâ verò madefactus croceo colore inficeret. Is incensus, flammam quidem concipiebat & liquefcerebat, sed non ardebat: fuerat porrò quibusdam foliis exceptus, quibus adhuc involutus erat.

Succum V.

MASTICHINÆ resinæ non valdè ab similis erat *Sextus*, minùs tamen albus, friabilis ut resina, manibus tamen emollitus aut ore retentus aliquantisper, lentescerebat, nec ingrati odoris deprehendebatur, ut neque etiam saporis, aliquantulum tamen acris. Igni admotus,

Succum VI.

motus,

motus, flammam etiam concipiebat quæ statim extingueretur, atque instar ceræ liquecebat. Erat etiam hic succus, sive verius resina, foliis quibusdam involuta, quibus recenter fluentem exceptam fuisse verisimile est.

Succus VII.
Anime simili-

SEPTIMVS, Resina erat Succino non absimilis, transparentis & lucida, pænè instar Anime Americanorum, cujus fortasse genus: color ex albo flavescens, odor non injucundus, sapor amariuscus, deinde acriuscus: in micis potius dissiliebat, quàm ut dentibus cederet, aut ore retenta, mollesceret: igni tamen admota, liquecebat, flammamque concipiebat, & ardebat.

Succus VIII

OCTAVVS, densior erat resina nec transparentis, foris subrufa, interiore parte alba, & digitis attrita, satis friabilis, odorisque non injucundi, sed fœniculi odorem quodammodo referentis, ut suspicionem mihi moveret, Mollis arboris resinam esse posse; sapor erat amariuscus & acriuscus: nec dentibus cedebat, nec ore retenta mollescebat: igni tamen admota liquecebat instar ceræ, atque splendida fiebat, flammam tamen non concipiebat.

Succus IX.

NONVS, Resina erat cineracei ex albo coloris, adeò autem strigosa & retorrída, ut gleba aut lapidis fragmentum potius videretur, quàm resina: licet quispiam suspicari posset ejusdem generis esse cum superiore, sed magis impuram, quia simili odore & sapore prædita erat cum præcedente, nec dentibus cedebat, nec ore retenta mollis fiebat, igni tamen admota, perinde atque illa liquecebat, & flammam non modò concipiebat, sed simul etiam ardebat, ut Septimus succus.

Succus X.

DECIMVS, siccus erat & durus perinde ac præcedens, ut potius in pollinem attereretur, quàm dentibus cederet, aut ore retentus mollesceret: ejus color ex atro rubescens, ut salivâ leviter aspersus non minùs rubro colore inficeret, quàm terra synopica, in quo tamen levis quædam flavedo inspersa videretur, odoris, quemadmodum etiam saporis, expers (meâ quidem opinione) nisi ex præcedentium odoratu & gustatione, odor & sapor naribus & palato adhuc inhærentes. meum judicium depravassent.

Bixa.

Sucumne concretum hanc massam appellarem, an terram aliquam in globum congestam, hærebam: in eam tamen opinionem magis inclinabat animus, ut terræ genus quodpiam æstimari posset, quàm resina, quia igni admota nigrescebat, & citiùs consumebatur, quàm arderet & liqueceret. Nisi fortè *Bixa Oviedi* censenda sit, cujus in suo Summario meminit cap. X. & lib. VIII. cap. VI. Primæ partis Hist. General. & Natural.

Succus XI.

SUCCVM Undecimum, sic enim appellandus potius videtur, quàm Resina, ad me mittebat anno à Christi nativitate sexcentesimo tertio supra millesimum, idem Petrus Garetus, ex Sinarum regno recens, ut scribebat, allatum, cum à Jacobo van Neck classis Præfecto, tum ab aliis qui ipsum comitati fuerant. Erat autem valdè purus, nullisque sordibus infectus, fulvi coloris, & paullulum salivâ vel aquâ tinctus, prorsus flavo colore inficiebat. Illo uti incolas intelligebam ad aqueos humores sine molestiâ evacuandum: dosim verò esse à quindecim ad viginti granorum pondus.

Initio, ob coloris affinitatem & facultates, Aloës succum esse existimabam, propterea aliquantulum degustabam: nullam tamen amaritudinem deprehendebam, sed post temporis momentum, magnam acrimoniam in gutture mihi excitabat, ut mihi suspicionem moveret Euphorbii succum esse posse: hunc autem succum *Ghistaïemou* appellari dicebat Jacobus van Neck classis Præfectus.

Succus XII.

PAVLLÒ post mittebat idem Garetus cum aliis rebus quas ab iis qui Jacobum van Neck comitati eodem anno redierant, acceperat, gummi cujusdam fragmentum in planam massam redacti semuncialis pænè crassitudinis, quod lucernæ adhibitum liquecebat: id, quum eleganti & florido cinnabaris colore inficeret, mihi persuadebam Arboris Draconis purius & defæcatum gummi esse posse, quod Sanguis Draconis appellatur.

Sanguis Draconis.

RADICES ALIQVOT PEREGRINÆ.

PAUCOS illos aromaticos Cortices & Resinas, succosve concretos nanciscebar, quorum historiam descriptione dignam censerem: quibus paucarum etiam radicum, quas mihi videre licuit, historiam subiiciendam arbitrabar.

Pseudo-china radix

CAP. IX.

ISTAM radicem Londino ad me mittebat anno à Christi nativitate nonagesimo primo supra millesimum & quingentesimum Iacobus Garetus, è Wingandecaow, sive Virginia relatam cum hac inscriptione, *China species*. Illius autem iconem in tabella, me curante, expressam, adponebam.

VALDE nodosa erat hæc radix, & in aliquot tubera formata, subrutilo colore, sarmenti aliquam partem summo fastigio adhuc retinens, quale in Smilace asperâ conspicitur, duri, lignosi, multis venis, ut Smilacis sarmenta præditi: ipsius radicis substantia etiam subrutila, ut in Butomi (vulgo Pseudo-acorus nuncupati, & nostrâ adhuc ætate à nonnullis magno errore pro legitimo Acoro usurpati) radice, falsi initio saporis sive gustus, quàm videlicet vetusta, talem enim accipiebam, deinde desiccantis.

Illam porrò esse arbitror, quam Virginiensis historiæ scriptor, capite De Radicibus, in Angliam esse delatam tradit pro radice Chinæ, tamen si indigenæ illius usum non norint: sed aliâ radice utantur valdè simili, quam ipsi *Tsinaw* appellant, è qua concisa contritaque, & cum aqua expressa, ad succum eliciendum, panem conficiunt.

Pseudo-china
historia.

Butomus.

Tsinaw.

Drakena radix.

CAPUT X.

ANNO à Christi nativitate octogesimo primo supra millesimum & quingentesimum, Londini mihi donabat Generosus eques Franciscus Drake quasdam radices, cum tribus aut quatuor lapidibus Bezaar Perüanis, quas Autumno præcedente (absolutâ navigatione, quâ totum orbem, superato Magellanico freto, circumiverat) secum retulerat, illas summæ apud Perüanos æstimationis esse asserens: propterea, illius, qui mihi eas donabat, gratiâ, huic radici *Drakena* cognomen indebam, & ipsam in tabella expressam lectoris oculis proponebam.

SEMUNCIALI autem hæc, magnâ ex parte, erat crassitudine, & prælonga, subinde in nodos & inæqualia capita extuberans, atque in summis capitibus, veluti è crassis squamis contexta, *Dentariæ ζιζύλλæ*, sive veriùs *ενταφύλλæ* (quam cap. xxii. lib. v. meæ Rariorum Plantarum historiæ describebam) ferè instar, foris nigricans, rugosa, & dura, quia resiccata, interiore parte alba: tenues fibras hinc inde adnascentes habebat, quasdam crassiusculas & majusculas, duras & lentas, è quibus

Drakena
radicis historia.*Dorstenia Contrajerva*
L. 176
M. 1. dict.*Dorstenia drakena*
S. 1. dict.

è quibus alii nodi dependebant: nullo manifesto odore præditam esse observabam, sed saporem habere deprehendebam nonnihil adstringentem & linguam exsiccantem initio, diutius verò manducatam, tenuem suavemque acrimoniam in ore relinquere.

Radix S. Helenæ.

Radix venenis adversa.

Magnam quidem affinitatem habere videbatur cum radice S. Helenæ, de qua Nicolaus Monardes libro Simplicium medicamentorum ex Occidentali India delatorum. Sed cum N. Eliot, qui Drake in ea navigatione comitatus fuerat, Hispanos in Peru maximo in pretio habere, nec nisi difficulter redimi posse, referret, ab iisque didicisset, folia præfens venenum esse, ipsam autem radicem, non modò illius veneni, sed etiam aliorum antidotum esse, & cor ac vitales facultates roborare, si pollinis in modum trita manè ex pauxillo vino sumeretur, ex aquâ verò febris ardores mitigare: earum facultatum ratione, valdè conveniret cum Radicibus, veneno adversantibus, de quibus eodem libro Monardes: in his tamen aromaticum saporem, & caloris gradum desiderabam, quem illis radicibus tribuit.

Radix Drakenæ affinis.

CAPVT XI.

Drakenæ radicis genus.

DRAKENÆ radici quodammodo affines videbantur eæ radices, quæ in ingente illa Prætoria navi Proregem ex Orientali India revehente, & ab Anglicis naucleris occupata, repertæ fuerant. Etenim tuberosæ erant, & quantum ex earum forma colligere licebat, summâ terræ superficie repentes, multisque villis & fibris obsitæ, fuliginoso colore præditæ, nonnihil tamen ad flavum tendente, salivam, dum manducabantur, inficientes, & amaræ, foliorum quidem aliquos pediculos adhuc retinentes, qualia verò illa fuerint, nemo facilè dixerit.

Ceterùm magni usus apud Indos fuisse, verisimile erat, quandoquidem Prorex eas referret cum nobilibus aliis medicamentis in Orientali India natis. Iacobus Garetus cum sequente plantula resiccata mittebat: eam ob causam in eadem tabella, quæ hîc subjecta, exprimi curabam.

Plantula peregrina.



PORRO, ad cuius plantæ genus hanc pu-
sillam referre possem, prorsus ignorabam: et-
enim nemo inficias ibit, quàm difficile sit, de
plantis nunquam antea conspectis, eisque
mutilis & corruptis, certi quidpiam statuere.

HABEBAT autem ea plantula caulicu-
lum uncialis longitudinis aut ampliorem,
valdè gracilem, sustinentem ut plurimum bi-
nas oblongas, graciles, quincuncialesque vel-
uti spicas, longo pediculo subnixas, adeò
obliquè quaquaversum striatas & rugosas, ut
exilium lumbricorum exsiccatorum, aut te-

retium limularum formam quodammodo referrent, coloris fusci & fuliginosi, subacris
& calidi saporis, odore autem melilotum pænè referentes. Qui mittebat nudâ chartâ in-
volutam, nullum nomen adscripserat, nec unde habuisset significabat.

PLANTÆ EXOTICÆ.

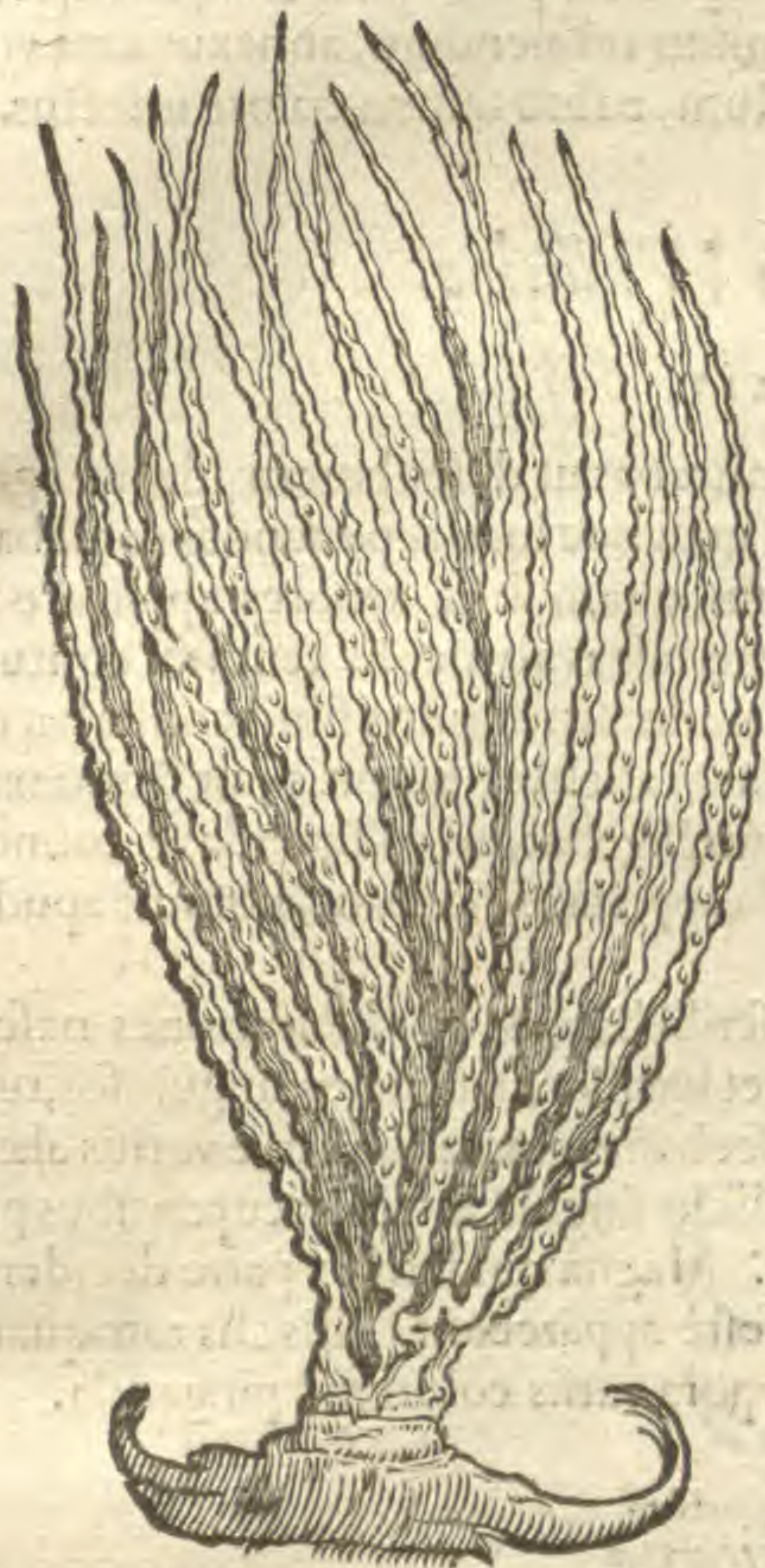
VT Quartus hic Liber ex quadam Miscellaneorum farragine con-
stat, in diversas classes distribuendum censuimus, quarum jam
tres absoluta: superest quarta, quæ hujus libri ultima, de Plantis exoticis,
his proximis navigationibus peregrè advectis, quæ, licet diversigenis, in
unam tamen classem referenda videbantur.

Chamer-

Chamærrhiphe peregrina.

CAP. XII.

SVB extremum annum à Christi nostri redemptoris nativitate millesimum & sexcentisimum tertium, mittebat ad me Petrus Garetus cum Cortice eriophoro & aliquot Succis (de quibus cap. v. & viii. hujus libri) peregrinæ cujusdam humilis palmæ ramum, multis virgis præditum, è quibus flores aut palmulæ pependerant, ut ex vestigiis in iis virgis adhuc remanentibus apparebat; nudum tamen illum, & sine involucro. Cujus iconem, quia peregrinus, nec similis formæ mihi umquam conspectus, in subjecta tabella exprimendam curabam.



ERAT autem hic ramus pedem Romanum longus, vel major, quadragenis aut pluribus virgis præditus, fuscæ coloris, inæqualibus, & frequentissima vestigia retinentibus, in quibus hæssent flores, aut fructus rudimenta, contortis infimâ parte, ut facile appareret, aliquo involucro sive spathâ fuisse reclusas: prodibat verò hic ramus ex denso quodam cortice semunciam alto, quatuor autem vel plures uncias lato, & lunato, subflavi coloris, pronâ quidem & supinâ parte lævi, sed ipsâ corticis materiâ è multis transversis fibris constante, iis pænè similibus quæ in magnarum illarum nucum Indicarum, quas vulgo Cocos appellant, tegumento conspiciuntur, aut quæ humilium palmarum germina, à plerisque in deliciis habita, vestiunt.

Ceterum sculptoris negligentia, cui hanc iconem sculpendam tradideram, magna ex parte corrupta fuit, & multæ notæ quæ in ea expressæ, prætermissæ.

Nautæ, à quibus redemptus fuerat hic ramus, se in altissimo quodam scopulo, è mediis maris aquis caput attollente, nascentem reperisse & rescidisse affirmabant: facile nihilominus mihi persuaserim, non in scopulo marino, verum in aliqua insula, ad quam appulissent, reperisse, & ex arbore vel frutice

detraxisse (in quo forsitan, aut ei simili, natum folium proximo capite describendum) & tegmen ademisse, ut observare possent quid sub illo lateret.

Chamærrhiphes fortè folium.

CAP. XIII.

CVM Chamærrhiphes superioris furculo mittebat idem Garetus folium, ab amico acceptum commodato, ut illud conspicerem, atque etiam, si vellem, describere possem. Admirationem autem mihi pariebat, quod adscriberet, illum, qui ipsi hoc folium mutuo dederat, adfirmare Nymphææ esse in Moluccis insulis natæ, & supra aquam haud secus spargi, quàm nostræ Nymphææ folia; illiusque florem non esse nostratis flori dissimilem, ei præsertim qui candidus est, sed colore dumtaxat differre, hoc est, non album esse, sed caruleum. Ex illo autem folio concinnatum erat flabellum ad ventulum faciendum, atque ex duplicata pediculi ejus parte manubrium confectum, quod manu teneri posset. Flabelli iconem hic adponere licuisset, sed minimè necessarium esse duxi, quia mihi valde suspecta ejus qui Nymphææ folium esse assererat, fides, quandoquidem nullas reperiebam notas, quibus cum Nymphææ foliis comparari posset, præter amplitudinem.

HVIUS porrò flabelli ambitus erat trium pedum & novem unciarum; longitudo ad manubrium usque, sive ad folii pediculum, duodecim unciarum; latitudo quâ maximè

H patebat,

patebat, tredecim unciarum: manubrij ex ipsius folii pediculo duplicato confecti, & vimineo vinculo adstricti, ut commodius manu teneri posset, longitudo, quinque unciarum. Istius folii prona pars crassiorem nervum ostendebat, per medium folium secundum longitudinem procurrentem, ex quo oriebantur alii minores in latera expansi, ab uno quidem latere viginti tres, ab altero autem viginti quatuor: supina pars totidem plicaturas: quâ adeò de causâ suspicio mihi oriebatur, nō esse Nymphææ sed Chamærrhiphes alicujus generis potiùs folium, quodque non in aquatica planta, sed in terrestri natum esset, qualis fortè illa, quam Batavi in insula Mauritii nascentem observabant, habentem (ut illius Navigationis diarium refert) tam ampla folia, ut unico quispiam sese tegere, & ab imbre præservare posset: pictura similiter quæ in eo diario addita, tametsi ruditer expressa, meam suspicionem confirmare videbatur. Folii autem, ex quo flabellum concinnatum, color, flavus erat, qualis in culmis maturæ segetis conspicitur, parte tamen supinâ splendidior quàm pronâ: in folij verò ambitu, ad illud expansum retinendum, annexus erat vimineus limbus, illi præne similis quo manubrium adstrictum, rubro tamen colore infectus.

Exotica planta à Wallichio.

C A P. XIV.

CVM exoticis fructibus, quos Wallichius mittebat ut describerem (de iis agebamus cap. XXI. lib. II.) erant etiam binæ plantæ, quas hoc loco reponendas censebam.

Mippi. PRIORI nomen *Mippi* erat adscriptum, quam se ad arbores applicare hederæ instar, referebant, ejusque adhuc viridis & recentis taleas ab incolis tenuiter contundi, & supra fracturas alligari, ossa enim fracta ferruminare. internè multis fibris constabat ea planta, cujus resiccata fragmentum mutuo acceperat Wallichius à nautis, ut dumtaxat mihi conspiciendum mitteret. Istis fibris incolas uti intelligebat, ad colliganda & connectenda tigna in suis ædificiis. Nonnullos Indos *Caiahaba* appellare dicebant, nomine apud Hispanos magis noto.

Caiahaba.

Iuwb. ALTERAM *Iuwb* appellari se intellexisse scribebat, & apud Amazones nasci existimari. Ejus specimen accipiebam, teretes videlicet bacillos, inæquales, angulosos, rufescentes, in quibus inter binas appendices alternis nascebantur alata folia, sive veriùs alæ tenuissimæ & firmissimæ, quinquagenis & pluribus foliolis singula latera occupantibus præditæ, ut avicularum pennas opinari quispiam posset. Magnâ quidem ex parte deciderant illæ; vestigia tamen, ubi hæssissent, satis adhuc manifestè apparebant. Istis alis tamquam penicillo nobiliores incolæ uti dicebantur, ad sua corpora variis coloribus pingenda.

Ејм ијм.

Vicia Africana.

C A P. XV.

SEMINE mihi aliquando nata est hæc planta, sed adeò tenella, ut productis primis foliis, brevi corrumpere & tabesceret. Quum autem ejus semina à nautis Batavis à Guineâ redeuntibus magnâ copiâ subinde sint allata, & ramulos cum suis siliquis sive lobulis propendentibus etiam videre mihi contigerit, operæpretium me facturum existimabam, si qualemcumque hujus plantæ historiam, adjectâ icone, lectoris oculis proponerem.

Vicia Africana. SÆPE porrò istius plantæ semina terræ à me sunt credita, sed maximâ ex parte non nata: imò (quod magis mirum) post triennium è terrâ eruta, adeò incorrupta reperta, ac si pridie dumtaxat sata fuissent. Semel tamen contigit, ut quæ recentia à Cl. V. Honorio Belli acceperam è Cretâ missa, terræ in fictili commissa nascerentur quidem: sed plantæ, licet omnem diligentiam adhiberem, ut conservare possem, brevi contabescerent. Prohibant autem illæ, viciæ aut lentis modo, duobus dumtaxat crassiusculis foliis initio, ipso videlicet semine bifariam se dividente, & in folia formante, ut in leguminibus accidere solet: inter ista verò folia nascebatur cauliculus sustinens aliorum foliorum alas, quæ ex multis foliolis contrario situ semper nascentibus constabant, denis, duodenis, aut pluribus, nullo impari alam finiente, instar viciæ silvestris aut lenticulæ: valdè caduca est planta, quæ nisi fulciatur, procumbit, pisorum instar: inter foliorum alas, quæ sarmenta aut caules amplectebantur, satis firmi & oblongiusculi exoriebantur pediculi, sustinentes alternis denos aut duodenos flores, viciæ aut lentis floribus (ut arbitror) non dissimiles; mihi enim eos videre non contigit, sed oblongum dumtaxat pediculum resiccatum apud honestissimum



num virum Christianum Porretum, deinde anno millesimo sexcentesimo secundo alterum similem mihi donatum ab honestissimo viro Petro Gareto. Istitis pediculis inhærebant alternis deni, duodeni, aut plures pediculi breviusculi, satis crassi & rugosi, è quorum singulis, graciliore, breviorique adhuc petiolo dependebat siliqua rugosa spadiceæ foris coloris, unciam aut paullo amplius longa, semunciam lata, illaque aliquantulum plana, mucrone instar hamuli curvo, interna parte albi, in qua continebantur quaterna aut quina semina durissima, orbicularis ferè, vel ovalis formæ, prorsus rubra & nitentia instar corallij expoliti, quum probe matura sunt, summâ autem parte, quâ siliquæ inhæserant, omnino atra & præ lævore splendentia.

HVIC plantæ, *Vicie Africane* nomen indebam, quia ex Africâ ejus semina semper delata memini. Cl. V. Prosper Alpinus libro de Plantis Ægypti, cap. XXI. *Abrus* appellat, arboremque improprie (meâ quidem opinione) facit, quandoquidem volubilem, *Lablab* (quod phaseoli genus) modo serpentes, latiusque se expandentem, esse scribit, & radicæ sese convolventem pingit. Ait porro Ægyptios ejus granis in jure elixis vesci, esse verò ceteris leguminibus difficiliora,

Abrus.

maximè stomacho infesta, ægerrimè concoqui, & pravum succum generare, multos status concitare, & hypochondriacis valde esse noxia.

CETERVM quum diutissimè propter duritiem incorrupta maneat, sericeo filo trajecta è collo monilis instar suspendi, & armillarum loco in brachiis gestari possunt, ad ornatum; quod nonnullas nobiles virgines (quibus similia grana donabam) interjectis parvis unionibus, facere observabam: nam non modò corallinos globulos nativi coloris elegantia provocabant, sed etiam vincebant.

An Theophrasti araco ὁμοιον?

CAP. XVI.

NON minùs admirabilis est hujus plantæ natura, quàm ejus, cujus rariorum Plantarum Historiæ lib. IV. cap. LII. Arachidnæ appellatione memini: propterea illam esse suspicabar, quam Theoph. lib. I. Histor. Plantarum cap. XI. Arachidnæ conjungit, & ὁμοιον τῷ ἀράκω esse, fructumque supernè inferno minorem ferre scribit, tametii folia aut quidpiam foliis simile habere neget. Quem sequutus est Plinius.

Istius plantæ semen cum suis siliquis tam supernis quàm sub terra latentibus in Creta lectum, ad me ante aliquot annos Cl. V. Honorium Bellum mittere memini, quod à me fatum & quibusdam amicis etiam communicatum, nulli est natum, an ob nimiam vetustatem, ignoro. Eam ob causam ejus historiam, ut avebam, in meum librum divulgatum inferre non potui. Quum verò doctissimus & honestissimus vir Ioannes Pona, pharmacopœus Veronensis anno à Christi nativitate sexcentesimo tertio supra millesimum, semina mitteret in Lugduno-Batavæ Academiæ horto serenda, inter quæ nonnulla à Cl. V. Bello communicata agnoscebam, cum illis integram hujus plantæ stirpem siccitate prorsus contractam reperiebam, quam, ubi aliquot horis in aqua maceratam explicassem, ut commodius describere possem, à pictore in tabella exprimentam curabam, ut huic capiti adiceretur.

Ἰνδία τῆς ἀρχαίας
ἀρσενικῆς.



Vicinum amphicarpon
M. sp. 3. 1105.
Sp. hist.
Lam. p. 54

STATIM porrò à radice hæc planta in plures ramulos dividitur, semipedalis aut dodrantalis ad summum longitudinis, tenues, angulosos; quos alternis ambiunt exiguorum foliorum alæ, lenticulæ aut Araci foliorum alis similes: ea folia extimâ parte latiuscula, & quodammodo cordis (ut vulgo pingi solet) formam imitantia, per medium, secundum longitudinem, nervo secta, qui extimam foliorum partem nonnihil superat; nascuntur autem in singulis alis ex utroque latere quaterna aut quina, vel exadverso sita, vel inæquali serie; ipsa verò extrema ala in capreolum definit & sese convolvit, ut in lenticula & vicia. Illius florem non conspexi (quem lenticulæ aut araci flori similem esse autumo) sed filiquas dumtaxat in alarum sinu nascentes, latiusculas, unciam longas aut paulò ampliores, fuscas, nonnihil villosas, mucrone incurvo & quasi hamato præditas, continentes bina aut terna semina nigra, rotunda, non angulosa ut araci, quæ maturitate diffiliunt: radicem habebat lenticulæ aut araco similem, è cuius capite summâ quasi tellure plures parvas tenues albas fibras quaquaversum spargebat, è quarum singulis dependebant singu-

lares, interdum geminæ, filiquulæ breves & rotundæ, extimâ parte in curvum mucronem desinentes, tenellæ & candicantes, continentes unicum, ut plurimum, semen, nonnunquam (quæ majores) & alterum, rotundum, illo non minus, quod filiquæ in plantæ ramis nascentes proferunt, sed albicantis aut subfusci coloris.

Benevolus lector boni, ut opinor, consulet quam ex ficca planta concinnare licuit historiam.

Polypodium Indicum.

C A P. XVII.

VALDE elegans Polypodij, sive Filiculæ genus, anno à Christi nativitate sexcentesimo primo supra millesimum, ex Orientali India adferebatur Amstelredamum, quod inventum in sportulis Doctoris Nicolai Colij Medici, qui cum iis quos Mercatorum societas biennio antè in Indiam aromatum comparandorum gratiâ ablegaverant, profectus, in reditu extinctus fuerat.

QVOD porrò hæc planta rara admodum esset, permisso Cl. V. Petri Paawii, primarii in Academia Lugduno-Batava Medicinæ Professoris, & ejusdem Academix illo anno Rectoris, qui à Mercatorum societate plantam cum plerisque aliis Exoticis dono acceperat, illam à perito pictore exprimi curabam in tabella quæ hoc loco adponeretur, & quam subsequeretur ejus qualiscunque historia, à me, quàm integrâ poteram fide, concinnata.

Polypodij Indi-
ci historia.

RADICE nitebatur id Polypodium sex uncias longâ, unam panè crassâ, hirtâ, quemadmodum Europæi polypodii radices, ferruginei coloris, & eodem modo summâ tellure obliquè serpente: è quâ terna prodibant folia, quorum tertium reliquis duobus minus: bina autem majora undecim uncias longa erant, à medio verò nervo satis crasso folii longitudinem secante, utroque latere in quinque panè unciarum latitudinem expansa, per oras laciniata instar foliorum quercus in novellis surculis natorum, quæ plerumque ampliora, iis quæ in vetustis ramis nascuntur, esse solent: è medio illo nervo alii minores in lateribus oriebantur, usque ad laciniarum extrema protensi, inter quos multiplices venulæ reticuli instar contextæ, & sese invicem secantes excurrebant, quæ magnam venusta-



venustatem folio conciliabant: firma autem erant ea folia, coloris ex spadiceo fusci, qualis in quercus siccis foliis conspicitur, & à Gallis *couleur de feuille morte* appellari solet, infimâ parte brevi pediculo à radice emergentia, etiam aliquâ ex parte illam tegentia, quia statim ab exortu in latera se spargebant: radix manducata polypodij vulgaris saporem quodammodo adhuc retinebat, minùs tamen dulcem, sed levi quadam acrimoniâ præditam, quam ex calidioris regionis, in qua planta nata, intemperie, aut ex vetustate forsitan contraxerat.

CETERVM qua in provincia hanc plantam legisset Colius, quemadmodum & aliquot sequentes, nihil reperiebam adscriptum, sed eas prorsus nudas inter diversas paginas reconditas.

Pentaphyllum Indicum.

C A P. XVIII.

IN iisdem sportulis in quibus Polypodium illud præcedente capite descriptum, reperta etiam hæc planta cum duabus aliis ejusdem generis, formâ quidem prorsus similibus, magnitudine verò nonnihil differentibus. Illarum unam, quæ magis integra, in adposita tabella exprimendam curabam.

SINGVLÆ porrò plantæ bina dumtaxat habebant folia, eaque tenella, peracri tamen sapore prædita, ex tuberosa radice prodeuntia, gracili, septem aut octo nihilominus uncias longo, pediculo subnixa, in quinque profundas & ad pediculum usque ferè pertingentes lacinias divisa, nervo singulas lacinias à pediculo ad summum mucronem secundùm longitudinem secante, & venis quibusdam ab eo nervo in latera excurrentibus prædita. Caulémne & flores proferret, mihi incompertum: sed radix, quæ, ut dicebam, tuberosa instar radicis tormentillæ, & solida, parte externâ aliquantulum fusca, internâ verò alba, & cujusdam acrimoniæ particeps, duorum aliorum foliorum, quæ abrupta, vestigia adhuc retinebat, plenaque, & aliquot fibris donata erat.

An autem ea radix apud incolas aliquo



Pentaphyllum Indicum.

*Polypodium quercifolium
W. & A. 1720
Spec. bot.*

in usu esset, me latet, quum medicus qui legerat, & in sportulas intulerat, chartæ, quâ involuta & excepta erat, nihil adscripsisset, imò ne plantæ quidem appellationem signasset. Verisimile tamen est, non contemnendis facultatibus præditam, ut ex ipsius acrimonia conjecturam faciebam.

Solani Indici genus.

C A P. XIX.

IN illis sportulis erat etiam hic ramulus, qui (ut mihi quidem videbatur) ad Solani genus aliquod referendus.

Solanum Indicum.

Quinque autem uncias erat longus, tenellus, gracilis, brevi quadam & canâ lanugine tectus, nullis foliis præditus (quæ verisimile est propter ariditatem excidisse vel abrupta fuisse). summâ parte sustinens veluti botrum aut corymbum constantem ex numerofo fructu rugoso, piperis granis interdum minore, nonnunquam etiam paullo majore, coloris, quia siccus, fusci, in quò tamen apparet in majoribus quibusdam granis aliqua rubedo: pendebant verò ista grana ex brevibus & incanis petiolis, præditis suis caliculis in quinque laciniis divisis fructum amplectentibus: majora grana, continebant numerosa semina instar eorum quæ in Solani vulgaris baccis conspiciuntur, sed inania, quia, ut arbitror ad maturitatem nondum pervenerant.

Elleborines fortè genus.

C A P. XX.

REPERTVS in iisdem sportulis cauliculus pedalis longitudinis, abruptus tamen, atque sine foliis & radice, cum hac dumtaxat inscriptione, *Flos candidus cum croceis paucis filamentis Satyrii majoris eunuchi.* Ex quâ notâ conjecturam faciebam, non habuisse radicem instar orchidum, licet flos aliquam cum earum floribus similitudinem habere videretur; repugnabant etiam aliæ notæ, ut ex sequente historiola apparebit, quam ex resiccata mutila planta sic concinnabam.

Elleborine Indica.

Abruptus erat ille cauliculus, tener, enodis; circa cujus fastigium quaterni vel quini flores *πεγαλλήλωε* quidem dispositi, sed inter se non oppositi, ex longis tenuibusque pediculis pendebant, quinque foliis constantes, amplis, candidis, quorum bina surrecta, duo ad latera expansa, quintum reliquis majus deorsum propendens; prorsus ut in viola tricolore, floris folia sunt disposita: ex horum umbilico secundus prodibat flosculus brevi pediculo subnixus, tribus dumtaxat foliis præditus (nisi quædam abrupta fuerant) quorum bina lateralia tamquam in unum summâ parte coibant & complicabantur, tertium altius affurgens cuculli instar formatum, eminebat, & aliquot tenuia staminula, litui ritu incurva, tegebat: nulla verò crocea stamina observabam, nisi forsitan attrita fuissent.

An Ribes Rauwolfii, aut illi congener planta?

C A P. XXI.

INTER eas plantas quæ etiam in sportulis Doctoris Colii sive Coolmans repertæ, unam etiam conspiciebam, quæ licet mutila, nec integra, mihi in memoriam revocabat ea quæ in Cl. V. Leonardi Rauwolfii Itinerario, Germanico sermone conscripto, ante aliquot annos legeram. Is enim lib. II. cap. XI. mentionem facit ejus plantæ quam Arabes appellant Ribes, ex qua Rob de Ribes conficiunt, cujus magnam copiam è monte Libano delatam in Iudicis Halepani chorte videbat, ad Rob illud conficiendum, quod deinde Constantinopolim esset ablegandum. Et cap. sequente ejusdem libri, Ribes plantam numerat inter eas quæ ab ipso in monte Libano fuerunt observatæ. Libro autem Quarto, qui seorsim postea fuit editus, & Plantarum figuras additis nominibus dumtaxat continet, ejusdem Ribes primùm è terra emergentis iconem exhibet, binis solummodò foliis præditam.

Ribes planta congener.

Cogitabam itaque apud me, an illa, quæ inter chartas conspiciebam folia cum suprema caulis parte, ad Ribes Arabum plantam referri possent (verisimile enim est, pluribus quàm in monte Libano locis nasci, quandoquidem apud medicos Arabes frequens ejus mentio) aliquot enim notas habere mihi videbantur non valdè dissimiles iis, quas suo Ribes Rauwol-

Rauwolfius tribuit, veluti foliorum formam, tametsi Petafitis, quibus Ribes folia comparat, foliis longè inferiorum, nec adeò orbicularum, ut ille Ribes folia pingit, sed mucronatorum, deinde extimam caulis abrupti partem quibusdam folliculis præditam, iis ferè similibus capreolis, seu veriùs vesiculis quas Ribes plantæ adpingit. Quum verò & folia & caulis illa extima pars valdè sicca essent, nihil mirum, si aciditatem, quam fortè habuerit, in illis deprehendere non potuerim: nihil tamen asserere volo, sed meam opinionem dumtaxat dubius profero.

Quâ porrò in regione eam plantam observasset & legisset Colius, nihil in chartâ quâ folia involuta, erat adscriptum, nec quidem an aliquo in usu apud incolas esse comperisset. Operæ pretium tamen me facturum existimabam, si mutilam plantam qualem conspiciebam, in tabellâ exprimendam curarem, quæ hîc adponeretur.



CETERVM, illorum foliorum quorum picturam hîc damus, nonnulla orbicularis panè erant formæ, hoc est, quinque uncias longa, totidem lata, præsertim infimâ parte, pediculo cui videlicet inhærebant, proximâ, summâ verò, aliquantulum mucronata; alia, tametsi ejusdem longitudinis & circa pediculum latitudinis, sensim tamen in mucronem desinebant, nec adeò sphæricæ formæ erant, sed hederæ folium angulorum expers, aut convolvuli majoris quodammodo referabant, ejusdemque formæ unum inter reliqua conspiciebam, cujus longitudo & latitudo sex unciarum erat: porrò non valdè densa sive crassa erant ea folia (nescio an siccitate id accidisset) & supinâ parte quendam viridem colorem retinebant, pronâ autem, ex albo pallecebant, & pediculis binas uncias longis nitebantur, à quibus nervus prodiens per medium folium secundum longitudinem protendebatur, & ab illo deinde alii minustumentes nervi inæquali situ oriebantur, ex utroque latere quini aut seni, qui ad folii oras usque excurrentes, intermixtis multis obliquis venulis, magnam

gratiam folio conciliabant: summi caulis abrupta pars, teretes quosdam & oblongos folliculos inter folia proferebat, sed eos, ut mihi quidem videbatur, novos & recenter natos, eosque inanes & siccos, ut facillimè confringerentur.

Sedum Madagascaricum.

C A P. XXII.

CVM plantis suprædictis, reperiebatur etiam in Colii sportulis pagina, cujusdam plantæ qualemcumque historiam Teutonico sermone conscriptam continens, quam quia exoticæ plantæ erat, in hunc modum Latinam faciebam.

MADAGASCARICVM Sedum ad cubitalem altitudinem assurgit, caule recto, rotundo, multis articulis & nodis septo [*foliorum quæ deciderant vestigia dicere velle arbitror*] & crassis, orbicularibus, in ambitu tamen serratis foliis prædito: in cuius fastigio exoriuntur parvi ramuli flores sustinentes, qui initio vesiculæ aut nolæ vel digitalis quandam similitudinem habent [*florum calices haud dubiè intelligit*] deinde rotundis illis vesiculis, quarum color flavus, sese expandentibus, prodeunt carnei sive purpurascens coloris flores quadripartito divisi, Nicotianæ sive Tabaci floribus non valdè dissimiles; è quorum umbilico exeunt quatuor tenuia staminula, ut in Liliæ albi floribus: marcescentibus floribus, succedit semen in vesiculis illis vel nolæ ex flavo pallefcens, aspectu sanè jucundis, inclusum: digitis porrò compressæ illæ vesiculæ, crepando ingentem sonitum edunt, quia concavæ: radix in multas fibras spargitur, quæ deinde, in quosdam nodos hinc inde quodammodo abeuntes, tandem in capillares fibras desinunt.

Sedum Madagascaricum.

Nascitur in ejus insulæ Promontorij, nobis *Carenwater* appellati, scopulis, à littore sursum versus Continentem ascendendo, ubi diversis temporibus legi, annis videlicet à nativitate Christi nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum, & millesimo sexcentesimo. Iisdem autem facultatibus præditum est, quibus nostrum *Sedum*.

Hæc quidem in chartaceâ paginâ adnotata reperiẽbam, sed nullâ plantâ adjuncta, quæ si addita fuerat, perierat.

CAP. XXIII.

IN altera porrò chartacea pagina, cui adjuncta erat alterius generis planta, hæc Latina verba ipsius Doctoris propriâ manu exarata reperiẽbam.

An Conyza odorata, aut

Helenium alterum Salvia odorem spirans?

Herba cujus folia Helenii formam referunt, flores parvi flavescentes & in pappos abeunt conyzâ minores.

Bantamæ comeditur. Hæc ille.

Ego verò ex notis quas in sicca planta observabam, quæ sequuntur addebam.

PLANTÆ illius folia palmum erant longa aut majora, tres fere uncias lata, per oras crenata, aliquot venis à medio nervo folium per longitudinem medium secante inæqualiter nascentibus & in latera excurrentibus prædita, pronaque parte incana: foliorum pediculi parvas appendices adnatas habebant veluti aures; tenelli rami & recenter nata folia albâ lanugine pubescebant, etiam in resiccata plantâ, quam dumtaxat conspiciebam, & cujus folia degustata aliquid amaritudinis habere deprehendebantur,

Planta Bantamæ.

Echinomelocactus.

CAPVT XXIV.

TAMETSI Clarissimi doctissimiq̃ viri Pena & Lobelius hanc admirandam plantam ante multos annos non solum viderint Londini, sed etiam in suis Adversariis luculenter descripserint: quia tamen anno à Christi nativitate primo & sexcentesimo supra millesimum, plures similes à quibusdam naucleris peregrè redeuntibus in Hollandiam sunt illatæ, & illarum aliquot non modò conspexerim, sed unam etiam secuerim, ut interiores partes diligentiore curâ observare possem, quæ circa hanc plantam mihi cognita fuere, litteris prædenda esse existimavi; atque unius, quæ præ reliquis singularis inter illas quas mihi videre contigit, iconem à perito pictore delineatam & in tabellâ expressam, Lectoris oculis propositam volui.

VARIÆ autem erant, quas conspicebam, plantæ, magnitudinis; prægrandes aliqua, mediocres nonnullæ, parvæ, & nondum plenam maturitatem consequutæ, alia. Mediocre[m] secabam, quæ duodecim uncias longa erat; infimæ partis terræ insidentis ambitus quinque & viginti unciarum, à qua in metam assurgebat; sedecim profundis sulcis totidemque elatioribus costis prædita, quarum singulæ novem tomentosa tubercula habebant, è quibus decussatim acutissimæ firmissimæque, & tamquam corneæ decem spinæ, unciam, ut plurimum longæ, interdum etiam ampliores, prodibant, inter quas binæ (in majoribus ternæ, in minoribus singulares) surrectæ erant: ex autem sessili parte plantæ, quâ videlicet supra terram incubuerat, & veluti fornicis instar curva erat, fuscæ & nigri-

Echinomelocactus.



Cactus melocactus

cactus

l. 1. p. 666

N. Cas. 181

Linn. 1. 537

cantes, mediâ parte, ex spadiceo candicantes, supernâ cineracei coloris, cuspides verò purpurascens. Summâ parte plantæ, siue veriùs fructus (etenim foliorum expers erat, & radice dumtaxat nitebatur) densissimum tomentum emicabat ad uncia altitudinem, trium verò latitudinem in diametro, cineracei coloris: exterior fructus pars viridis erat, qualis ferè foliorum Tunæ, à nonnullis Ficus Indica & Opuntia appellata, parte tamen terræ proximâ ex albo palleſcebat: interna pars siue pulpa, candida, spissa, & adeò lenta, ut in tenuissimas etiam laminas secta & digitis extensa vix frangi posset, (quapropter concoctu valdè difficilem esse, conjecturam faciebam) cucurbitæ quodammodo saporem referens: pulpæ medullium & ipsum cor minùs album erat, nullamque cavitatem habebat, quâ semen contineretur, sed solidum erat: suprema autem pulpæ pars, cui tomentum inhærebat, nonnihil purpurascebat; ipsum verò tomentum tenuissimum instar lapidis amianthi, & candidissimum erat, in quo latebant multæ exiles spinulæ purpureæ, quæ supra tomentum sese exerentes, rigidiusculæ erant: ab extima pulpa rari quidam prodibant in tomento latentés folliculi membranacei, siue vaginulæ, coloris sanguinei elegantissimi & floridi, unciam longi, supernâ parte crassiusculi, infimâ autem, quâ videlicet pulpæ adhæserant, angusti & tenues, pleni semine exili, nigro & splendente, instar seminis amaranthi purpurei, vel Symphonix, alio nomine blitum versicolore folio appellatæ: summo horum folliculorum capiti inhærebat oblongum quidpiam, tamquam flosculi rudimentum, quod supra tomentum caput extulisse videbatur, sed prorsus aridum, ut qualis formæ fuisset, conjecturâ assequi nequirem: radices crassiusculas, longas, lentas & fibrosas, insuper alias in ambitu minores adhuc retinebat ex infima sede productas.

ALIAM porò plantam inſequentē Septembri apud Cl. V. Petrum Paavium conspicebam; quæ licet breuior esset superiore, & undecim dumtaxat sulcos, totidemque costas haberet, infimâ tamen parte crassior erat, ejus enim ambitus septem & viginti unciarum: costæ singulæ à radicibus ad tomentum usque duodecim tuberculis erant præditæ, è quibus, ut in aliis octo aut novem decussatim nascebantur spinæ, tresque aliæ inter illas, ut plurimum surrectæ, firmæ, acutissimæ, fusci coloris: tomentum puniceis spinulis undique septum in semipedalem conum assurgebat, sic ut integra planta Turcici pilei siue cidaris, quo primates utuntur, formam quodammodo referret. Itaque, quum reliquis, quas conspexeram, elegantior esset, ad ejus normam, illam quæ in tabella supra posita, exprimendam curabam.

Has plantas in insula *Mais* appellata & illi vicinis, circa maris litus erutas fuisse asserant. Natales.

Quo autem nomine loco natali vocaretur hæc planta, siue fructum dicere malumus, intelligere non potui. Sed quum satis aptum, & ejus naturæ conveniens à C. C. V. V. Pena & Lobelio sit illi inditum, immutare nolimus. Nihilominus si nautæ qui eas eruerant paullò diligentiores fuissent, & ejus plantæ nomen, & si quo in usu sit apud incolas, perquirere potuissent.

CAROLI CLUSI
 ATREBATIS
 EXOTICORVM
 LIBER QVINTVS.

VNVM aut alterum caput precedenti Quarto libro adiuere adhuc cogitabam, tametsi nullam affinitatem haberent, cum iis quæ in illo libro descripta: partim quia plura ejus generis non habebam, è quibus peculiarem librum concinnare possem; tum etiam quia Quartus ille liber ex Miscellaneis dumtaxat constabat. Sed quum alia his similia mihi postea conspicerem, & eorum picturas nancisci contingerit; operæpretium esse existimaui, ut Quintum librum ex illis instituerem, & eum in binas classes dividerem: quarum Prima, aliquot Avium icones & historiam; Altera verò paucorum quorundam Animalium quadrupedum, contineret.

VESPERTILIO INGENS.

C A P. I.

HIS proximis annis Batavi nautæ navigationem in Orientalem Indiam instituentes, vespertilionum genus, à nostro magnitudine & colore profusum diversum, adferre cœperunt: quod quum vulgo non sit adhuc notum, & aliquot ejusmodi vespertiliones mihi sint conspecti, operæpretium me facturum existimabam, si ejus iconem cum aliqua descriptione, in eorum gratiam, qui exoticarum rerum contemplatione delectantur, hîc subiicerem.



Vespertiliones
 ingentes.

TAMETSI quotquot conspexerim sint ingentes, alii tamen alios superabant magnitudine: etenim nonnullorum longitudo à capite ad crura usque, decem unciarum erat longitudinis, aliorum paullo minor, aliquorum etiam major: nam unum redimebam pedalem longitudinem superantem. Corporis etiam crassitudo inæqualis, mei enim ambitus pedalem æquabat, imo superabat, aliorum minor erat, pro cujusque corporis magnitudine respondens. Omnes densis & longiusculis pilis præditi: color autem eorum diversus: nam

nam quibusdam ex flavo cineraceus, aliorum magis fuscus, nonnullorum spadiceus; mei color à capite ad extremum rictum, sive nares, spadicei erat coloris; caput, collum, pectus, dorsumque ipsum cum ventre, fusci, circa latera verò, ex spadiceo flavescentis: pinnæ membranaceæ, quæ illi pro alis, eâ parte quæ corpori proxima, etiam pilis rectæ, sed rarioribus, earumque supina pars magis quàm prona: illæ porrò sesquipedalis longitudinis in quibusdam, & octo unciarum latitudinis, in aliis vel breviores & magis angustæ, in quibusdam etiam longiores & magis latæ: nam mei singulæ pinnæ unius & viginti unciarum longitudinem habebant, novem latitudinem; vel etiam majorem, color earum ex fusco cineraceus: summa singulorum pars, octo ferè unciis à corpore, officulum binas uncias longum continebat, in acutum curvumque & firmum unguem desinens, quo se ad arborum ramos affigebat, totidem ab extrema pinna unciis alium minusculum unguem & vix eminentem: binæ illi in crasso capite aures, parvæ pro capitis magnitudine, extimâ parte angustæ & in mucronem desinentes; in nonnullis, oris rictus magis obtusus, ad felis rictus formam quodammodo accedens; mei verò rictus magis longus & angustus, vulpeculæ rictui proprius: dentes illi in superiore mandibulâ utrimque seni, in inferiore, septeni, quorum anteriores ceteris longiores, omnes valde albi. In hoc animali uterque sexus dignoscatur: nam eorum aliquot, qui mihi conspecti, satis longum exertumque penem habebant, qualis ferè simiarum est, quo masculinum genus à femineo distinguebatur: crura (ad quorum panem extremum pinnæ porrectæ) binas uncias aut paullo amplius longa: pedes parvi, semunciales, in quinque digitos, binis articulis constantes, divisi, quorum singuli in magnos, firmos, acutos, curvosque nigros ungues desinebant, iis similes qui in pinnis membranaceis, quibusque sese de arboribus suspendunt.

Quem ego Amstelredami, anno à Christo nato millesimo sexcentesimo tertio, recenter advectum redimebam, in incultâ, & à nullis hominibus habitatâ insulâ captum aiebant, quemadmodum & omnes ferè quos conspiciebam. Eam autem insulam ad primum & vicesimum gradum ab æquatore versus Antarcticum sitam esse existimant, & triginta milliaria in ambitu continere, à Lusitanis quidem antè observatam, & ab eis, *Ilha do cirne*, sive Insulam cygnæam, ut antè dixi, appellatam: à Batavis verò, qui anno millesimo quingentesimo nonagesimo octavo navigationem ad Iavam & Moluccas insulas instituentes, tempestate in eam delati fuerant, & à xv. Kal. Octobris usque ad vi. Nonarum ejusdem, reficiendorum corporum causâ istic hærebant, Mauritii Insulam ab Illustrissimo Principe Mauritio Comite à Nassaw, &c. nominatam. In ea porrò insula multos ingentes vespertiones observabant, partim inter se confligentes, partim uncis quos in membranaceis pinnis habent, ex arboribus pendentes. In multis tamen Orientalis illius Oceani insulis; atque etiam in Guinea magnos reperiri constans fama est: an verò his sint similes, nemo, quod sciam, tradit. Lælius quidem cap. x. Hist. Americanæ, Vespertiones Brasilianos monedularum magnitudine esse ait, & Franciscus Gomara, cap. lxi. Historiæ suæ Generalis, circa Vrabam, turturum magnitudinem acquirere; neuter tamen formam describit: hoc solum addit Gomara, eos valde mordaces, noxiumque esse illorum morsum, cujus remediû, vulneris ex aqua marina ablutio, aut adustio: cap. autem lxxx. ejusdem libri lepidam narrat historiolum. Accidit, inquit, ut in cœnobio, cui nomen Sanctæ fidei, in provincia Chiribichi, Dominicanorum monachorû famulus pleuritide laboraret, & venâ, quam ad levandum morbum secarent, à medico sive cheirurgo minimè deprehensâ, æger desertus est, & de ejus salute desperatum: vespertilio nocte insequente ejus jacentis & decumbentis nudum pedem reperiens, circa malleolum momordit, & sanguine jam satur, vulnus apertum reliquit, ex quo tantum adhuc sanguinis profluxit, ut æger à morbo liberaretur, non sine monachorum admiratione, qui pro miraculo illud venditare solebant.

De eodem, quo illi, genere, Oviedus cap. xxxvi. sui Summarii agere videtur; magnitudinem tamen non exprimit: sed Europæis similes esse ait, noctuque morsu appetere dormientium præsertim extremum nasum, vel capitis verticem, extremosque manuum & pedum articulos, tantumque sanguinis elicere, ut vix quispiam credere possit, nisi qui viderit: illam etiam peculiarem naturam habere; ut, si quem momorderint, sequente vel tertia nocte, illum ipsum sint denuo morsu appetituri, non alium, licet inter centenos alios commixtus jaceat: remedium adversus hujusmodi morificationes esse, ut ferventes cineres quantum tolerari possunt, supra vulnus imponantur: aut locus præmorsus aquâ tam fervidâ, quàm ferri possit, abluatur; nam illico sanguinem sisti, & noxam tolli; quin & vulnus, quod exiguum est, statim curari, quia vespertilio non nisi exiguum vulnus rotundum, paucâ carne sublatâ, infligere potest. Illud etiam testari possum, inquit, me, præmorsum aliquando, solâ fervidæ aquæ lotionem curatum.

Scribit præterea idem Oviedus alios vespertiones in insulâ D. Ioannis valde pingues inveniri,

Insula cygnæa.

Mauritii insula.

Lepida Historiola.

Remediû adversus vespertilionum morsum.

Vesperiliones
edulas.

Cretenses
Vespertilio-
nes.

inveniri, quibus aquæ ferventi immersis & excoriatis, incolæ vescantur; nam passeribus non minùs albos esse, nec minùs, ut asserunt, boni saporis; à quorum etiam esu Christiani non abstineant, illi præsertim, qui gustare volunt quidquid ab aliis edi vident.

Bellonius similiter cap. xxxix. lib. ii. de Avibus, vespertiliones in Creta insula se observasse ait, nostris vulgaribus majores, magnasque aures habentes curvo ungue in singulis membranaceis pinnis, sive, ut ille appellat, alis præditos, quo se de saxis suspendunt: quâ notâ à nostratibus differre existimat: sed fallitur, nam nostri eos ungues etiam habent: Cretenses tamen non conferendos censeo cum iis qui à me hoc capite sunt descripti.

Ourisia sive Tomineio.

C A P. II.

*Ourisia avi-
cula.*

INTER exotica animalia quæ ornatissimus vir Iacobus Plateau, in suo instructissimo museo habet, perpusilla quædam avicula erat, quam Theveti Govambuch esse arbitrabatur. Eam quum Provincialis eorum qui in Brasilia viventes, patres è societate Iesu se profiterentur, conspiceret in urbe Tornacensi apud ipsum Iacobum, portentosam illius originem præsentibus quibusdam ex ea societate enarrabat: Brasilienses videlicet huic aviculæ nomen *Ourisia* imposuisse, quod Latine redditum, Solis radium significat: ex musca procreari: & se conspicuum partim muscam, partim avem, restari posse: primum ejus colorem esse nigrum, deinde cineraceum, postea roseum, denique rubentem, postremò caput ejus Solis radiis expositum, omnem colorem referre.

Quæ de aviculæ ortu admirando Pater ille referebat, omnem fidem superare videntur; eam ob causam nihil hîc attinet plura dicere: sed quia ipse Iacobus aviculæ iconem coloribus expressam anno à Christo nato millesimo sexcentesimo tertio ad me mittebat, eam in lignea tabella delineandam & sculpendam curabam; atque ex ipsa icone coloribus expressâ, quâ poteram fide, ejus historiam concinnabam, quam Lectori propono.

ejus historia.



ERAT porrò hæc avicula, ut ex picturâ observabam, à rostri mucrone ad pennarum caudæ extremitatem, tres uncias longa: caput videlicet cum integro rostro uncialis cum semisse erant longitudinis; alæ ad extremam partem caudam porrectæ, parem habebant longitudinem: dorsum vix unciam latum erat; ejus & alarum color ex cineraceo fuscus, ventris cineraceus, pennæ quæ in cauda, obscurè rubescentes; earum extrema

pars nigra: capitis, colli, gutturis plumæ elegantissimi coloris ex aureo, rubro, & flavo mixti, quæ Soli expositæ, admirabilem varietatem, prout obvertebatur caput, ostendebant: rostellum nigrum tenuissimum & maximè acutum: pedes valde exiles, nigri, quatuor digitis, ut reliquarum avicularum, præditi; quorum tres in anteriorem partem porrecti, quartus in posteriorem.

Cinconi.

Cl. V. Doctor Everardus Vorstius Medicinæ Professor in Academia Lugdunensi apud Batavos, similem aviculam in Italia apud Antonium Gigantem Foro-Semproniensem, Cardinali Palæoto à secretis, se vidisse mihi affirmabat, quam ille *Cinconi* nominabat, & è Mexico allatam dicebat.

CETERVM, ejus aviculæ, aut certè illi persimilis, mentionem facere videntur, quotquot de Americanis Provinciis aliquid prodiderunt; varia tamen nomina, pro regionum, in quibus reperitur, diversitate, illi tribuentes.

*Passer mos-
quitum.*

Nam Consalvus Ferdinandus Oviedus cap. XLVIII. sui Summarii, *passerem Mosquitum* appellat. Reperiuntur, inquit, quædam aviculæ adeò exiguæ, ut extremi pollicis articuli magnitudinem non æquent, & pennis evulsis, ejus dimidiam partem vix excedant. Hujus aviculæ volatus adeò præpes & celer est, ut alarum motus non magis conspici queat, quàm crabronis, neque quispiam prætervolantem videt, quin crabronem esse existimet. Illarum nidi, avicularum magnitudini respondent: ego hujusmodi aviculam conspiciebam, quæ in monetaria trutina, quâ aurum appendi solet, cum suo nido posita, bina pondera Hispanis tominos dicta, dumtaxat pendèret, hoc est, grana viginti quatuor; cui si pennæ evulsæ fuissent, minùs gravis haut dubiè futura erat: pedum & unguum exilitate cum illarum avicularum picturâ, quæ ornatus gratiâ, in librorum marginibus interdum adiici solet, comparari

parari poterat: ejus plumæ elegantibus coloribus præditæ, aureo, viridi, & alterius generis: rostrum habebat pro corporis proportionem, illudque adeo tenue, ut acus quæ vestes faciuntur, magis exilis esse nequeat. Nidum è xyli, quod istic abundè crescit, floccò construit.

Meminit etiam cap. iv. lib. xiv. Hist. General. & Natural. eique nigerrimum colorem tribuit: quod de dorso, & alarum pennis intelligendum arbitror, alioqui sibi ipsi contrarius esse videretur, nisi fortè ejus diversæ species reperiantur.

Franciscus autem Lopez de Gomara, in Historia quam de Mexicanæ urbis expugnatione scripsit, *Vicicilin* eam aviculam nominare videtur: Maximè, inquit, admirabilis est in Nova Hispania avicula incolis dicta *Vicicilin*, corpore non majore quàm crabronis, oblongo & gracili rostro: melle, rore, & florum succo alitur, rosæ tamen non infidet: ejus pennæ valdè exiles, elegantis mixti coloris, à phrygionibus admodum expetitæ, ut aureis staminibus intertextant, præsertim illæ quæ in collo & pectore natæ. Expirare, sive obdormiscere creditur Octobri mense, pedibus ex aliquo ramo appensa aprico loco: renasci autem sive expergisci Aprili, multis floribus jam vigentibus: propterea Renatus vocatur. Meminit etiam cap. cxciv. Histor. Gener. Indiarum his verbis. Istic reperitur admirabilis avicula cicadæ magnitudine, elegantissimis pennis versicoloribus tecta.

Augustinus item Carate illius mentionem facere videtur cap. viii. lib. i. Hist. Peruânæ. In montibus Peruanis, inquit, inveniuntur aviculæ adeo exiguæ, ut cicadâ sint minores, oblongis pennis versicoloribus præditæ.

Iosephus à Costa similiter cap. xxxvii. lib. iv. Hist. Natural. & Moral. Indiæ occidentalis, Tominejo aviculæ meminit istis verbis. Reperiuntur in Peru aviculæ ab incolis *Tominejos* appellatæ, adeo exiguæ, ut illas prætervolantes conspiciens, crabronésne essent, an cicadæ, sæpe dubitarem: veræ tamen erant aviculæ.

An verò huic aviculæ nomen impositum, Tominejo, quòd adeo levis sit, ut unum dumtaxat tomino, hoc est, duodecim grana pendat?

Nullus porrò istorum, quos commemoravi, Auctorum, hujus aviculæ cantus suavis & sonori mentionem facit, quod mirum. Soli duo Galli, qui in Brasilia apud Topoimboutios vixerunt, cantum illi tribuunt, Andreas videlicet Thevetus, & Ioannes Lerijs; uterque eam *Gouambuch* vel *Gonambuch* appellat, ut alter ab altero desumpsisse videatur.

Thevetus quidem cap. xlviii. Singularium Franciæ Antarticæ, sic scribit. Prætermittere nequeo aliam avem *Gouambuch* appellatam, scarabeo Lucano aut grandi musca non majorem, quæ, licet omnium avium, ut arbitror, minima, tam elegans tamen est, ut fidem superet: ejus rostrum oblongiusculum, & valdè tenue, color cineraceus; & tametsi adeo exigua, ejus cantus admodum suavis est.

Lerijs autem cap. xi. Historiæ Americanæ his verbis. Sed pro singulari miraculo, prætermittenda non est ob insignem exiguitatem, avicula pennis exalbidis & splendentibus prædita, quàm Brasilienses *Gonambuch* appellant: nam licet crabrone aut scarabeo Lucano major non sit, valde tamen canora est, & magnâ ex parte præalto illi milio *Avati* ab incolis dicto (*mayzum intelligit*) aut aliis plantis similis magnitudinis insidens, adeo est in cantu assidua, ut nemo qui non audiret & conspiceret, ex tantillo corpusculo tam suavem & sublimem cantum prodire posse sibi persuaderet, sic ut nostræ lusciniæ cantui non cedat.

Emeu avis.

CAP. III.

A NNO nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum à Christi natiuitate, Batavi Amstelredamum reduces è prima Navigatione quam biennio antè in Indiam Orientalem instituebant, admirabilem Avem adferebant, in Banda insula, Moluccarum una, ut aiebant, natam, & ab incolis *Emeu*, sive *Eme*, appellatam, qualem in tota Europa antè conspectam non fuisse arbitror. Hanc urbis Cydaio in Iava majore Regulus, pro honorario dederat Ioanni Scellinger, navis, cui nomen Amstelredamum, Nauclero. Ea, postquam per multos menses Amstelredami certâ pretii pactione publicè spectanda fuisset proposita, tandem in Illustrissimi Domini Georgii Everardi Comitissæ de Solms, &c. beatæ memoriæ, potestatem venit, qui illam longo tempore Hagæ educavit, deinde Reverendissimo & Illustrissimo Principi Ernesto Electori Colonienfi donavit, & is demum Invictissimo Cæsari Rudolpho, hujus nominis Secundo. Quùm verò valdè peregrina esset hæc avis, & nemo hætenus (quod equidem sciam) ejus mentionem fecerit, præter unum, qui Navigationis illius Diarium anno altero à reditu divulgavit,

gavit, eamque valde brevem: ex pictura quam ad avis ipsius magnitudinem Illustrissimus Comes vivis coloribus exprimendam curaverat, Illustrissima verò Domina Sabina ab Egmonda, defuncti vidua, mihi commodabat, procurante ornatissimo & honestissimo viro Antonio de Flory, ipsius Consiliario, illius exemplar, in angustam formam contractum, in lignea tabella exprimendum (adjectâ ipsius avis gemellâ plumâ, atque ad ejus pedes ovo) curabam, ut Lectoris oculis proponerem.

F. MEN AVIS
HISTORIA.



Hæc porrò avis, dum surrecto capite incedebat, quatuor pedum & aliquot unciarum altitudinem excedebat: nam collum à summo capite ad dorsi initium, tredecim pænè uncias erat longum, ipsum corpus binos pedes latum, femora cum cruribus usque ad pedum inflexionem, decem & septem uncias longa: corporis autem ipsius longitudo à pectore ad orrhopygiû, trium ferè pedum erat. Pennæ, seu veriùs plumæ, totum avis corpus cum infima colli parte dorso & pectori proxima, atque femoribus, tegentes, perpetuò erant geminæ ex eodem parvo breviqûe tubulo prodeuntes, & sibi invicem incumbentes, superna quidem paullo crassior, inferna verò tenuior & delicatior, illæqûe variæ longitudinis, ut in similis avis exuvio, quod ornatissimus vir Christianus Porretus Leydenfis pharmacopœus diligentissimus habebat, observabam: quæ enim in infima colli parte, breviores erant: quæ in medio corpore & lateribus, longiores, sex videlicet aut septem unciarum: quæ autem in extremo corpore, circa orrhopygium (nam cauda carebat) novem uncias longæ, & reliquis duriores, quamquam omnes duræ & rigidæ, attamen non latæ, sed angustæ, & rarioribus lateralibus pilis ex adverso sitis præditæ, nigri coloris, quæ tamen circum femora, ad cineracum ferè tendentis, nigro permanente nervo, ut in reliquis: eam verò formam & situm habebant illæ plumæ, ut à procul aspicientibus, non plumis, sed villis dumtaxat tectum ejus avis corium existimari posset, quale ursinum est, & alis carere, tamen si alas haberet, sed sub plumis, latera tegentibus, latentes, & quatuor majoribus pennis nigris præditas, ut in exuvio observabam, tamen si illæ abruptæ essent, nec de illarum longitudine certi quidpiam pronunciare possim, caules tamen contracti satis crassi, durique & solidi erant, atque in extimam alæ partem altè penetrabant: alæ verò pars superior corpori contigua, pennas sive plumas vestitrices, illis similes quæ in pectore, adhuc retinebat: ad hoc autem datas ejusmodi alas censendum est, ut currentem adjuvent, quia hanc avem non esse volucem, nec à terra tolli posse, arbitror: crura in ambitu quinque unciarum crassitudinem superabant, crebrisqûe corticibus ceu squamis latis tecta erant, præsertim supra pedis inflexionem: pedes habebat crassos, duros, tribus crassis digitis præditos, pronâ parte veluti squamis tectos, supinâ prorsus callosos; quorum medius, qui reliquis longior, tribus articulis constabat, interior uno, exterior binis: omnium ungues valde magni, binas pænè uncias longi, crassi, duri, & cornei: ejus caput exiguum, pro avis magnitudine, & ferè glabrum, coloris ex atro carulei, cum colli supremâ parte, in quo apparebant rari pili nigri: oculi paullo supra rostri fissuram magni, ardentes & truces, leonis oculis pænè similes; quos cingebant nigri pili, quemadmodum & meatus illos aurium parvos & detectos, quos ponè oculos habebat: rostri prona pars quodammodo arcuata erat, paulloqûe supra mucronem binis foraminibus, narium usum præbentibus, prædita; à cujus medio, ad capitis usque verticem porrectum diadema assurgebat corneæ substantiæ, tres ferè uncias altum, coloris ex flavo fusci, quod cum plumarum defluvio cadere, & quum plumæ renascuntur, novum crescere intelligebam: supina rostri pars, ab ejus scissura ad extremum mucronem, quinas uncias longa: anterior colli pars, quatuor pænè unciis infra rostrum, bina veluti membranacea palæaria, ceu barbulas, propendentia habebat.

habebat duas uncias longa, coloris rubri miniati: postica similiter colli pars deplumis, à capite secundum longitudinem rubri miniati coloris erat: deinde infima ejus pars, aliquot rubris plumulis, quibus nigrae intermixtae, tecta.

Ceterum, tametsi hac avis aliquas notas habere videatur cum Struthiocamelo communes, veluti exiguum caput, naturam paene calvum, quodque sine delectu vorat quidquid obicitur: pedes tamen bifurcos non habet, sed tribus digitis praeditos, ut antè diximus, sine calcari, Otidis sive Tardae pedum modo, illosque adeo firmos & robustos, ut in Illustrissimi Comitis horto (quem cum ipso Comite ingressus eram, ut avem conspicerem) arborem humani femoris crassitudinem aequantem prorsus contusam viderim, & ejus corticem sublatum, ab hujus avis, Comite id asserente, pedibus & unguibus: etenim non rostro antrorsum, sed oblique se convertens, aversis retrorsum pedibus, eos, cum quibus pugnabat, impetere solebat. Licet verò quaecumque obiciebantur voraret, ut aurantia mala integra, & similia; ordinarius tamen ejus cibus erat similagineus sive primarius panis, quem in magna crassaque fragmenta divisum & objectum, vorabat: maxime autem recentibus gallinarum ovis delectari intelligebam, quae integra cum ipsa testa glutiebat: si autem parum firma erat valetudine, illa ipsa integra per anum reiciebat, deinde rursus ea vorans, retinebat & concoquebat. Mihi autem affirmabant, hanc avem fuisse marem, & ex postica parte penem, cameli instar, interdum exerere, esse conspectum.

*Emen avis
quibus rebus
vescebatur.*

Audire porro, illas aves quae anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo tertio ex Moluccis in Hollandiam redibant, binas similes aves quidem attulisse, sed in itinere mortuas, projecisse, tametsi earum exuvia sive coria, ob raritatem, conservare potuissent; illius avis aliquot ova nihilominus relata: certè terna aut quaterna eodem anno Amstelredami conspiciebam à mercatoribus redempta, & paullo antè etiam unum Leydae apud Porretum videram, omnium, meae opinione, maximum & pulcherrimum: dimensi enim per longitudinem ambitus, quindecim unciarum erat, per transversum autem, duodecim, aut paullo amplior, ut propter amplitudinem, pro quodam vase non minus haberi posset, quam Struthiocameli ova, quibus, teste Plinio, veteres nonnunquam utebantur, & adhuc nostra aetas ejus rei gratiam usurpat: nam non semel videre memini Struthiocameli ova argento excepta & inclusa, poculorum vicem praebere: hujus tamen avis ovi testa non erat valde densa, nec alba, veluti ovorum Struthiocameli, sed externam parte virescentis ex cineraceo coloris, & perpetuis, saltem creberrimis, quasi tuberculis, saturam viriditate praeditis, ornata: illorum autem quae Amstelredami conspiciebam unum, ejusdem paene erat cum illo magnitudinis, formae, & coloris, quaedam verò magis orbiculata, aliqua minora, nonnullorum etiam color dilutior & minus elegans.

*Ovi Emen
magnitudo.*

Color.

Porro mihi relatum, ejusmodi aves, Moluccarum insularum non esse peculiare, sed etiam in Sumatra sive Taprobana, vicinorumque illis insulis Continente reperiri.

CETERVM, quandoquidem in ovorum mentionem incidimus, quia Jacobo Plateau significaveram, Porretum, peregrinum & elegans quoddam ovum recenter à Moluccis allatum Amstelredami redemisse, quale antè non conspexissem, illo ipso anno M. D. C. III. mittebat ad me peregrinorum etiam duorum ovorum, quae in thesauro suo habebat, picturam, ex qua observabam magnitudine & colore utrumque inter se discrepasse: nam Unum anserini ovi magnitudine & formam fuisse videbatur, coloris ex albo cineracei, nigris maculis, & lineis varie distincti: Alterum verò ovi gallinae magnitudinem non superasse, ejusque colorem fuisse dilutiùs virentem, cui subcaeruleum quidpiam admixtum, majusculis etiam & minusculis nigris maculis vario ordine dispositis distinctum: quarum autem avium fuerint ova, non adscribebat, & ipsum ignorasse existimo.

*Alia ova pe-
regina.*

Gallinaceus Gallus peregrinus.

C A P. I V.

EX octo navibus illis quae anno nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum à Christi nativitate, Aprili mense ex Hollandia solvebant, ut navigationem in Iavam & Moluccas insulas instituerent, & mense Julio insequente magnam tempestate, superato jam Bonae spei promontorio, affligebantur, tres à reliquis disiectae, rectum cursum Iavam usque tenere non desierunt, & negotiatione feliciter peracta, insequente anno Amstelredamum redierunt: quinque autem reliquae, diuturnam malaciam valde afflictae, tandem, relictae ad Iavam Madagascari insulam, XVII. Septembris montosam quandam insulam in conspectu habuerunt, ad quam latitabundam cursum converterunt, quia recen-

tem aquam in ea se reperturos confidebant: postridie igitur aliquot nautas scaphæ imposi-
tos ad eam ablegarunt, qui observarent, an commodus aliquis portus istic reperiretur, in
quem naves deducere possent, ut ægros, qui jam frequentes in omnibus navibus stoma-
cace laborabant, in insula exponerent, quo facilius pristinae sanitati restituerentur. Qui
missi fuerant, sub vesperam redeunt, non modò portum valdè commodum, & ab omni
vento tutum, sed multarum navium capacem, & adèò amplum, ut quinquaginta naves
stationem in eo commodè habere possent, se reperisse, præterea limpidae aquæ vivum è
montibus profluentem observasse, retulerunt. Eam ob causam postridie naves solutis an-
choris eò profectæ, portum ingressæ sunt, isticque hæserunt usque ad vi. Nonas Octobris,
ægros in terram exponentes, ut curarentur, & reliqua ad suam navigationem necessaria
peragentes. Interea autem, dum in Insula hærent, varii generis aves observabant; atque
inter illas valdè peregrinam, cujus iconem rudi arte delineatam in Diario totam illius na-
vigationis historiam continente, quod reduces cudi curabant, conspiciebam, ad cuius nor-
mam est expressa, quam hoc capite propono.

Gallæ peregrinæ
historia.



ILLA porrò avis peregrina Cygnum quidem
magnitudine æquabat aut superabat, sed ejus
forma longè diversa: ejus etenim caput ma-
gnum, tectum veluti quadam membranâ cucul-
lum referente; rostrum præterea non planum,
sed crassum & oblongum, subflavi coloris parte
capiti proximâ, cujus extimus mucro niger, su-
perior quidem ejus pars sive prona adunca &
curva, in inferiore verò sive supina, subærulea
macula mediam partem inter flavam & nigram
occupabat. Raris & brevibus pennis tectam esse
aiebant, & alis carere, sed earum loco quaternas
aut quinas dumtaxat longiusculas nigras pennas
habere: posteriorem autem corporis partem
præpinguem & valdè crassam, in qua pro cauda
quaternæ aut quinæ crispæ convolutæque pen-
nulae cineracei coloris: crura illi potiùs crassa esse quàm longa, quorum superna pars genu
tenus nigris pennulis tecta, inferior cum pedibus subflavi coloris; pedes verò in quatuor
digitos fuisse divisos, ternos longiores antrorsum spectantes, quartum breviorum retror-
sum conversum, omnesque nigris unguibus præditos.

Verumenimverò, concinnatâ & descriptâ jam quâ potui fide hujus avis historiam, illius
erus genu tenus rescissum, apud Cl. V. Petrum Pawium, primarium artis Medicæ in Aca-
demia Lugduno-Batava Professore videre contigit recens è Mauritii Insula relatum.
Erat autem non valdè longum, sed à genu usque ad pedis inflexionem paullo plus quàm
quatuor uncias dumtaxat superabat; ejus verò crassitudo magna, ut cujus ambitus panem
quatuor uncias æquabat, crebrisque corticibus ceu squamis tectum erat, pronâ quidem
parte latioribus & flavescens, supinâ verò minoribus & fuscis: pedis etiam digitorum
prona pars singularibus iisque latis squamis prædita, supina autem tota callosa: digiti satis
breves pro tam crasso crure; nam maximi sive medi ad unguem usque longitudo binas
uncias non admodum superabat, aliorum duorum illi proximorum vix binas uncias æqua-
bat, posterioris fescunciam: omnium verò ungues crassi, duri, nigri, minus unciâ longi,
sed posterioris digiti longior reliquis, & unciam superans.

Nautæ huic avi nomen indebant suo idiomate *Walgh-vogel*, hoc est, nauseam movens
avis, partim quòd post diuturnam elixationem, ejus caro non fieret tenerior, sed dura per-
maneret & difficilis concoctionis (excepto ejus pectore & ventriculo, quæ non contem-
nendi saporis esse comperiebant) partim quòd multos turtures nancisci poterant, quos
delicatiore & ori magis gratos reperiebant: nihil igitur mirum si præ illis hanc avem con-
temnerent, & eâ se facile carere posse dicerent. In ejus porrò ventriculo quosdam lapillos
inventos aiebant, quorum binos huc perlatos conspiciebam apud ornatissimum virum
Christianum Porretum, eosque diversæ formæ, unum planum & orbicularem, alterum
inæqualem & angulosum, illum uncialis magnitudinis, quem juxta pedes avis exprimen-
dum curabam, hunc majorem & graviorem, utrumque cineracei coloris; eos ab ave in
maris litore lectos, deinde devoratos fuisse verisimile est, non in ejus ventriculo natos.

Walgh-
vogel.

Ceterum ea insula, ut in Diario legebam, uno & viginti gradibus ab Æquatore versus
antarcticum polum distat, in qua neminem habitare, sed desertam esse opinabantur, quia
licet aliquot nautæ diverso tempore emissi fuissent ut observarent, totumque triduum hac,
illac,

illac, pervagantes insumpissent, neminem tamen reppererunt; istam etiam opinionem magis confirmabat omnium avium securitas, quæ manu se apprehendi & fustibus cædi sinebant, tamquam nullum hominem antea conspexissent. Licet verò hujus insulæ ambitum circiter quindecim milliarium dumtaxat esse, in Diario sit adscriptum; ex alia tamen navigatione paucos post annos facta ab Hollandis in insulas Moluccas tendentibus, classis Præfecto sive Admirallio Iacobo van Neck, ejus verò Legato sive Vice-Admirallio N. Garnier, qui ad eam insulam fortè appellebat, majorem illius ambitum esse compertum est. Is enim totam insulam circuire jubebat, & triginta milliarium sive leucarum ambitum habere deprehendebat, ut mihi ipsemet assererat Amstelredami anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo tertio, illo ipso anno è Moluccis & Taprobana redux. Istam autem insulam Batavi appellabant Mauritiæ insulam à Principe Mauritio, antè à Lusitanis *Ilha do Cirne* vel *Cisne* nuncupatam (ut antè diximus) id est insulam Cygnæam, forsitan ob conspectam in ipsa jam commemoratam avem, quam cygnum esse existimassent.

Mauritiæ insula deserta & montosa.

Præter multas porò varii generis arbores in ea nascentes, Ebenum etiam frequentissimam & nigerrimam reperiri intelligebam.

Ebenus in ea insula frequens.

Anser Magellanicus.

C A P. V.

QVI anno à Christi nativitate nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum navigationem ad mare Australe sive Pacificum appellatum instituebant Batavi, & anno demum insequente ad Magellanicum fretum perveniebant, in quibusdam insulis portui desiderato vicinis, quadragesimo octavo gradu supra Æquatorum versus polum Antarcticum, atque aliis parvis insulis in ipso freto sitis, magnam quarundam marinarum avium copiam reperiebant, quæ istuc accesserant, ut ova sua ponerent, deinde iis incubarent: illas autem à pinguedine quæ erant præditæ, *Pinguins* appellarunt: insulis verò, in quibus tantam earum abundantiam observabant, *Pinguins* insularum nomen indiderunt: ego autem eas aves Anseres Magellanicos non incommodè dici posse arbitror. Illarum, quum nemo hæctenus (quod equidem sciam) mentionem fecerit, præter Diaria ab his evulgata qui illo anno in Magellanico freto aliquamdiu hæserant, & profus sint peregrinæ, iconem ex Diariis illis petitam hîc subiicere libuit, & pauca ad ejus historiam pertinentia adiicere.

Pinguins aves.

Anser Magellanicus.



MARINA porò est hæc avis, & ex Anserum genere, tametsi rostro dissimilis, in mari victitans, valde pinguis, prægrandis anseris magnitudine: nam adultiores quædam ex eo genere observabant, tredecim, quatuordecim, etiam sedecim interdum libras pendentes; juniores verò, octo, decem, & duodecim: pronâ parte nigris pennis tectæ erant, supinâ & in ventre, albis: collum, quod crassum & breve, habebant nonnullæ albis pennis, tamquam torque, cinctum: earum cutis crassa & densa instar suillæ: alarum erant expertes, sed earum loco binas parvas coriaceas pinnas habebant, in latera, tamquam parva brachia, propendentes, pronâ parte brevibus, angustis & rigidis pennulis confertim tectas, supinâ autem, minoribus adhuc & rigidioribus, iisque albis, quibus nonnullis locis intermixtæ nigræ, minimè quidem aptas ad volandum, sed quarum adminiculo velociter natarent: maxima enim ex parte in aqua versari intelligebam, & terram dumtaxat petere foetificationis vel pullationis tempore, & plerumque ternas aut quaternas in una scrobe latere: rostrum corvino majus habent, non adeò tamen elatum, & valde brevem caudam, pedes nigros, planos, anserinorum pedum formâ, non adeò tamen latos: erectæ & sublimi capite incedunt, demissis in latera pennis, tamquam brachiis, sic ut procul intuentibus homunculi aut pygmæi appareant. Piscibus dumtaxat vesci referebant Diaria; non ingrati tamen saporis esse illarum carnem, nec piscem sapere: scrobes porò valde profundas in litore fodere cuniculorum instar, totum solum adeò cavum interdum efficientes, ut per illud gradientes nautæ, sæpiusculè genu tenus in eas scrobes inciderent.

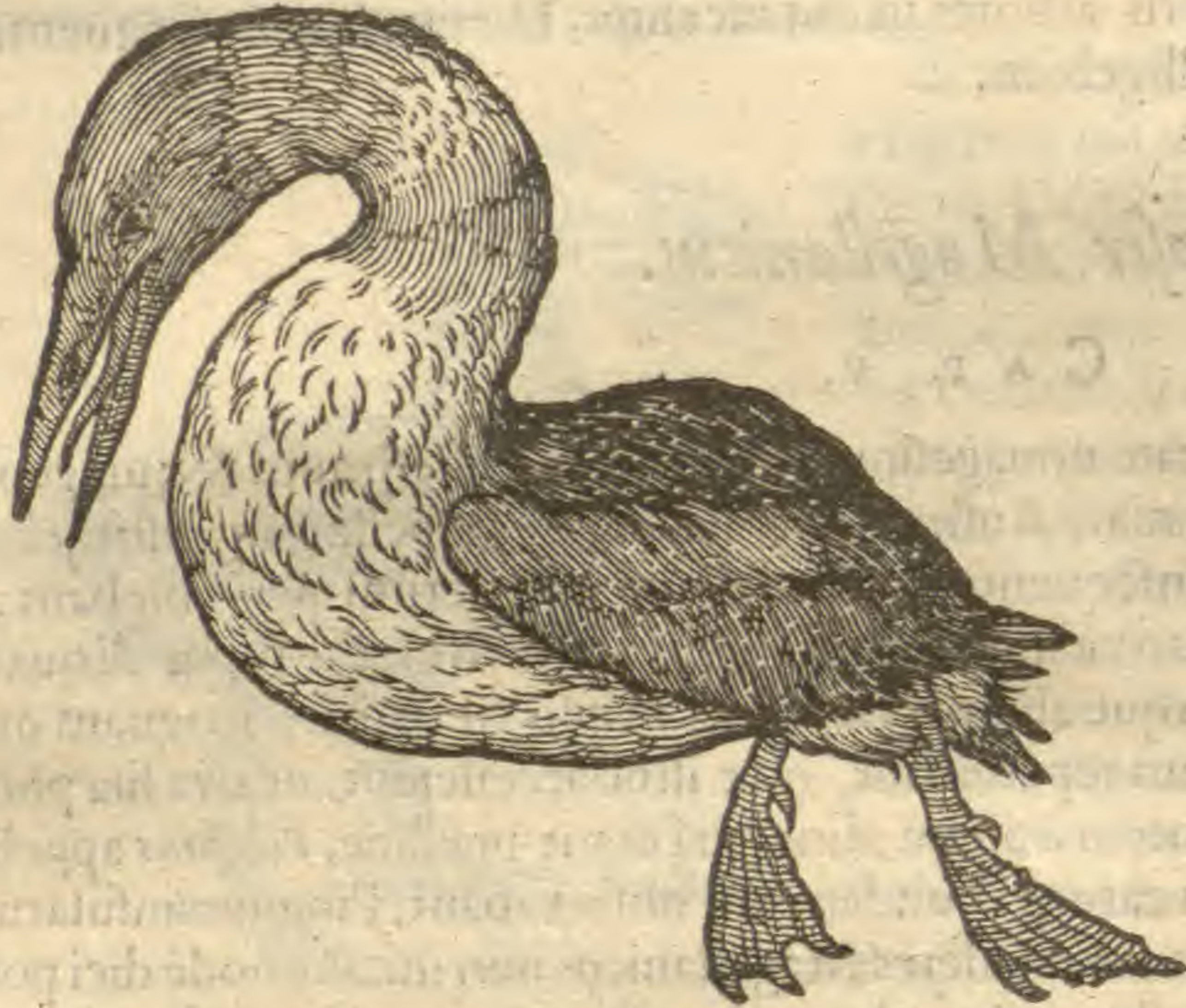
Ejus historia.

Mergus maximus Farrensis sive Arcticus.

CAP. VI.

HUNC Mergum accipiebat anno à nato Christo sexcentesimo tertio supra millesimum, Cl. V. Doctor Petrus Pauvius, primarius artis Medicæ publicus Professor in Academia Lugduno-Batava, missum Bergis, Norwegiæ urbe, ab eruditissimo viro Doctore Henrico Hoiero Medico Bergensi, cui nec magnitudine parem, nec colore similem videre, nec apud aliquem Auctorem ejus historiam legere memini: eam ob causam, operæ pretium me facturum existimabam, si ejus iconem in tabella expressam, licet non adeò feliciter ut cupivissem, & qualem ex ave resiccatâ concinnare potui, historiam hic subiicerem.

Mergi Farrensis historia.



AVIS autem marina est, & palmipes, Anseris domestico major, aut certè magnitudine illi æqualis: nam à collo quâ parte pectori conjungitur, usque ad orrhopygium, binos pedes longa erat: corporis ambitus binorum pedum longitudinem superabat; alæ quatuordecim uncias longæ, cauda brevis, vix trium unciarum: collum ferè octo uncias longum, ejus ambitus paullo major; caput breve, tres uncias latum; rostrum nigrum, mucronatum, quatuor unciarum longitudinem superabat: lingua pænè tres uncias longa, nigra, mucronata, cartilaginea, quodam-

modo carinata, superiore parte qua rostri parti connexa erat, parvis dentibus introrsum recurvis utrimque prædita, mediâ autem parte asperâ: palatum similiter quatuor exiguorum & brevium dentium introrsum spectantium ordinibus constabat, quibus escam retineret & conficeret; nam rostrum dentatum non erat: totum corpus densis pennis tectum habebat; quæ in pectore, toto ventre, & alarum supina parte, breves & candidæ, in dorso autem alarumque prona parte, longiores & nigræ; singulæ tamen circa extremum, geminis maculis albis insignitæ, quæ in dorso quidem lateribus longiores, majoribus; quæ verò circa collum in medio dorso, alisque & supra caudam, minoribus; sic ut alæ aliis incumbentes, invicemque tegentes ad maculas illas usque, eam ferè varietatem repræsentarent, quæ in Meleagride sive Numidica gallina conspicitur: collum veluti torque cinctum erat è nigris pennis constante, caput etiam similibus pennis tectum; quæ tamen oculos & rostrum ambiabant, parvis maculis albis erant distinctæ: sub gutture etiam aliquot parvas pennas albas nigris permixtas habebat: prona similiter colli pars, supra torque illum nigrarum pennarum, ad unciam longitudinem parvis pennis nigris latera tamen alba habentibus erat ornata, quemadmodum & ea pars quæ infra torque in pectoris lateribus: infra podicem transversam nigrarum pennarum lineam habebat, quas albæ subsequabantur, deinde sub cauda alæ nigræ albis maculis notatæ: crura habebat in extremo corpore sita, paullo longiora tribus unciis, plana, nigra, pedes quatuor uncias longos, plus quam tres latos, nigros, tribus digitis præditos (quorum interiores tribus articulis constabant, brevioresque erant, medii quatuor, exteriores quinque) nigrâ membranâ simul connexos ad unguës usque, qui plani: singuli etiam pedes in posteriore parte paullo supra inflexionem, parvum articulum instar calcaris habebant.

Circa Farrensem insulam, quæ inter Norwagiam & Islandiam sita, captam hanc avem scribebat Hoierus, fœtum in undis educare, nec nisi procelloso mari ac circa Autumnum, Hiemisque initium, conspici, terram verò nunquam attingere, nec volantem unquam esse conspectam, adeoque nec alarum usum habere ad volandum, nec pedum ad incedendum: quo fit ut non nisi capite extet (eo referente) quando se conspiciendam præbet.

Mergus maximus Gesneri.

Huic non valde dissimilis videretur Mergus ille marinus, cujus meminit Gesnerus in Paralipomenis ad Historiam de Avibus pag. 767. nisi illi in dorso cineraceas plumas nigris maculis conspersas tribueret.

Mergus Americanus.

CAP. VII.

PEREGRINA etiam avis est cujus hîc iconem damus : nam ex Americâ allatam scribebat ornatissimus vir Iacobus Plateau, qui ejus picturam coloribus expressam ad me mittebat, & inter mergos reponendam censebat ex nautarum à quibus acceperat relatu. Quum verò apud neminem illorum qui de Avibus scripserunt (quorum quidem lucubrationes videre mihi contigit) similis conspiciatur, rem ingratham exoticorum studiosis me non facturum putavi, si eam in tabella exprimendam curarem hoc capite reponendam.



Ceterùm aliam ejus historiam proferre nequeo, præter eam quam ex sola pictura concinnare potui, quemadmodum nec aliquot sequétium, quarum pictura dumtaxat mihi conspecta : idcirco benevolum lectorem boni consulturum confido quæ in medium adferam.

A V E M hanc autem anseri *Mergus Ame-*
paulò minorem, aut fero anseri *ticanus.*
magnitudine æqualem esse intelligebam, longo quidem corpore præditam, sed parvis & brevibus alis corporis magnitudini non respondentibus, eam ob causam non valdè, ut arbi-

trior, aptis ad volatum : caput, collum, dorsum, nigris pennis tecta fuisse ex picturâ coniecibam; pennas etiam in cauda & alis, nigras; in pectore autem totoque ventre, albas : rostrum aquilinum & satis crassum, non planum, in quo nulla dentium vestigia expressa apparerent : ejus autem partem pronam obliquas quasdam strias habuisse, pictura fidem faciebat, & anteriorem capitis paulò supra rostrum partem, albâ maculâ insignitam, si pictor quidem legitimè illam expresserat: brevia nigraque ejus fuisse crura, pedes etiam nigros & planos palmipedum instar, tribus digitis præditos & brevi calcari, ut anates.

An Catarrhacte Oppiani?

CAP. VIII.

SVPERIORIS Mergi picturæ, binas alias addebat Iacobus Plateau, mergi etiam marini appellatione insignitas, ipsas aves anseris magnitudine esse scribens, quarum quidem prior nonnullas notas cum mergis communes habere mihi videbatur, aliquas item cum Laris: altera verò ad Lari sive Gaviæ genera, meâ saltem opinione, potius referenda, quàm ad mergos. Nos utramque in ligneis tabellis exprimendam curabamus, quarum illam, quæ dubia mihi videbatur, hoc capite reponimus.



Cataractæ.

CAPITE autem, rostro, & collo, ad Mergi genera magis accedebat hæc avis, quàm ad Laros sive Gavias: nam collum oblongius atque rostrum triuncialis longitudinis habuisse videbatur, idque valde acuminatum & prorsus nigrum: capitis partem anteriorem, in qua oculi, etiam nigram fuisse ex pictura apparebat, pennas quæ in reliquo corpore, albas ad cineraceum colorem nonnihil tendentes, præter eas quæ in cauda, illæ enim ad fuscum tendebant: alarum porrò longitudine & brevibus cruribus, ad Gaviæ genera magis accedebat, quàm ad Mergos: palmipes erat, hoc est, pedis digitos membranâ connexos habebat instar anatum & anserum; crura verò & pedes, perinde ac rostrum, nigri prorsus erant coloris.

Quùm porrò hæc avis inter mergum & larum sit dubia, totaque candicans, quantum quidem ex pictura conjecturam facere licet, rostro & pedibus exceptis, dubitabam an *καταρρακτη* Oppiani dici posset.

Larus ingens marinus.

C A P. IX.

ALTERA, cujus superiore capite mentionem faciebam, laud dubiè ad Lari marini genera est referenda: nam totâ formâ Laris sive Gaviis similem esse pictura ostendebat. Illius etiam iconem, quia illi parem videre non memini, nec apud quempiam eorum; qui de Avibus scripserunt, extare puto, Lectoris oculis proponere non dubitabam.

Larus ingens.

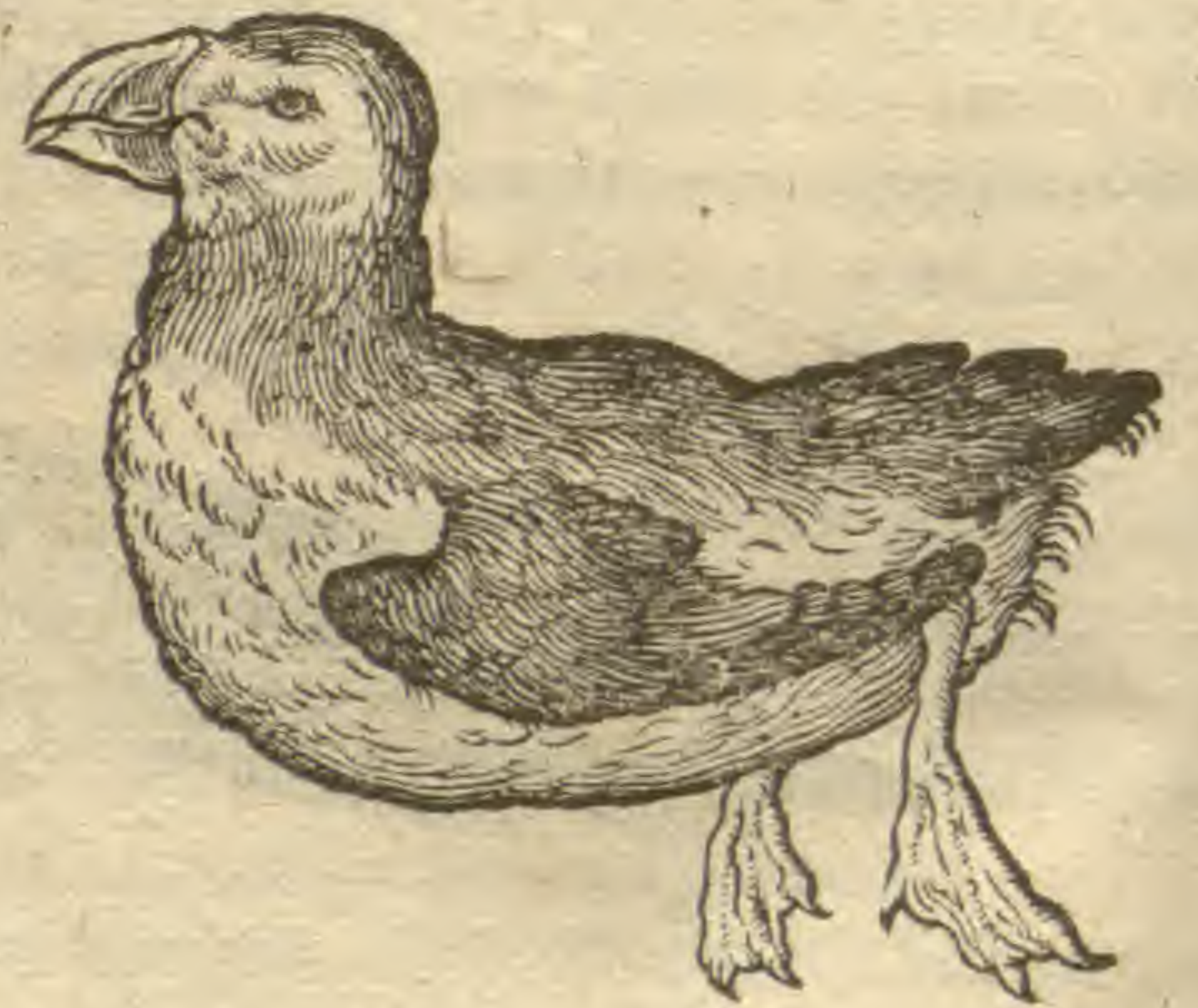
ILLAM autem anseris ferè magnitudine esse, supra dictum est: caput ejus, collumque usque ad alas, pectus insuper & totum ventrem albis pennis fuisse tectum, pictura fidem faciebat; dorsi verò & alarum pennas nigri coloris, rostrum præterea habuisse aquilinum coloris flavescens, cui rubedo quædam admixta in rostri inferna sive supina parte: crura autem paullò quàm in reliquis Lari generibus, meâ opinione, longiora, si pictor justam eorum proportionem obser-

varit, atque etiam magis tenuia, subrubentis coloris, quemadmodum & pedes, qui plani, & eorum digiti membranaceâ cartilagine conjuncti.

Anas arctica.

C A P. X.

HANC avem cum Mergo illo maximo ex Norwagia accipiebat Cl. V. Doctor Petrus Pauwius, ab eruditissimo viro D. Henrico Hoiero, mihi sanè priùs non conspectam: illam tamen, simulatque videbam, esse arbitrabar cujus meminit Cl. V. Conradus Gesnerus in Paralipomenis ad calcem Historiæ de Avibus, à Ioanne Caio Medico Anglo sibi missæ Picæ marinæ appellatione. Quùm porrò figura ab eo exhibita, satis infeliciter, meâ opinione sit expressa pag. 767. neque descriptioni, sequente paginâ propositæ, per omnia respondere videatur, non incommodè facturum existimabam, si veram iconem ad avis resiccatæ formam expressam lectoris oculis subiicerem.



MARINA

MARINA autem avis hæc erat & palmipes, ex Anatum genere, tamen si rostro dissimili, Magnitudine Querquedula imitabatur, ut quæ à summo capite rostro tenuis, ad extremam caudam usque, novem unciarum longitudinem non superaret, paullo tamen crassiore videbatur corpore quam Querquedula: densis & confertis tecta erat pennis, prorsus nigris tam in dorso quam in pronâ parte alarum, quæ, sex uncias longæ, vix ad caudam usque pertingebant; nigræ similiter erant pennæ caudæ brevis, & vix binas uncias longæ, quæ numero septemdecim: pectoris & ventris usque ad caudam pennæ, & illæ quæ sub caudâ albæ erant: collum, quod satis breve & crassum, nigris pennis erat tectum: caput non valde magnum, ejus vertex rostro tenuis niger, reliqua pars capitis à rostro usque ad occiput, supra & infra oculos, alba, ea tamen quæ infernæ sive supinæ rostri parti proxima, cineracei coloris: rostrum habebat unciam cum semisse longum, quodammodo aquilinum, & mucronatum, tenue tamen & planum: nam quâ parte capiti contiguum, sescunciam latum erat; ejus prona sive superna pars capiti proxima, callosa, panè ut in Psittaci rostro; subsequens, in qua rimæ pro naribus, ex fusco subcærulea, tam in superna quam inferna rostri parte usque ad primum sulcum, tribus enim obliquis sulcis prona & supina rostri pars erat insignita; spatium inter primum & secundum sulcum partim candicantis erat coloris, partim subrubri; reliquum etiam rostrum subrubebat, cujus prona pars in mucronem non nihil aduncum desinebat, ut supina in aliquantulum simum, quo arctius claudi posset: linguam habebat rostri ferè longitudini respondentem, cartilagineam, subflavam, mucronatam & quasi triangularem instar foliorum cyperi: ejus pedes in extremo ferè corpore siti, plani, tribus dumtaxat digitis membranâ simul connexis constantes, sine calcari, coloris ex flavo rubescentis; unguibus nigris: interior digitus in utroque pede tres habebat articulationes, medius quatuor, tertius qui exterior, quinque.

Capta fuerat hæc avis circa Farrensem insulam, ut adscribebat Hoierus; eam ob causas Anas Farrensis nuncupari posset: sed quum illi similes antè fuerint observatæ ad fretum Nassovicum vulgo *Weygatz* dictum, ab iis qui in Nova Zembla fuerant, non immeritò Anatis Arcticæ appellationem obtinere posset.

Pavo Marinus.

C A P. XI.

CVM aliis avium picturis quas Jacobus Plateau ad me mittebat, hujus etiam accipiebam, sed mutilam; avis videlicet cuiuspiam caput cum collo pectore tenuis coloribus expressum, quod caput quum cicurris Pavonis capiti valde simile appareat, huic avi, Pavonis appellatio non incommodè mea quidem opinione dari posset, & quia qui mittebat aquaticam avem fuisse arbitrabatur, eâ ratione Pavo marinus nuncupari. Illius autem picturæ exemplar, quia peregrinæ avis erat, cui similem videre non memini, in adposita tabella exprimendam curabam, cui pauca ad ejus historiam pertinentia adiciebam.

HVIS igitur avis collum, pectore tenuis, octo uncias erat longum, circa caput, vix binas uncias latum: ipsius capitis & rostri formâ, tum etiam magnitudine pavonem domesticum aded æmulabatur, ut pro eo capi potuisset, nisi cirrhi diversi fuissent: nam in capitis vertice frequentissimas tenues & angustas pennulas planas, & cornu ramentorum instar crispas & contortas habebat, flavescens coloris, quarum longissimæ quatuor unciarum erant, nonnullæ trium dumtaxat, quædam etiam breviores, omnes in lateribus raris tenuibusque villis septæ; reliquæ totius capitis plumæ breves, & nigræ, quæ verò oculos cir-



PAVO MARINUS.

cum dabant

cum dabant ex rubro fusca, ipsum rostrum nigrum: pennæ collum cingentes, pennis gallorum gallinaceorum colla ornantibus non dissimiles, prorsusque nigrae, quarum pleræque quinque unciarum longitudinem habebant; quædam etiam sex uncias superabant, ut ex earum dimensione observabam; picturæ enim addiderat aliquot colli & cristæ pennas, ut facilius cujus magnitudinis & formæ essent, agnoscere possem. Magnitudinem porrò vel formam avis, à qua caput illud resectum, nec is qui picturam ad me mittebat, significabat, & haud scio an ipsi nota fuerit: itaque plura non addo.

Ælianus Historiæ Animalium lib. xvii. cap. xxiv. mentionem facit cujusdam Indicæ avis, quam καφέα Catreum nuncupari ait, Pavonis magnitudine, cujus capitis plumæ croceis quibusdam guttis sparsis distinctæ sint, & pedibus colorem esse sandaracæ.

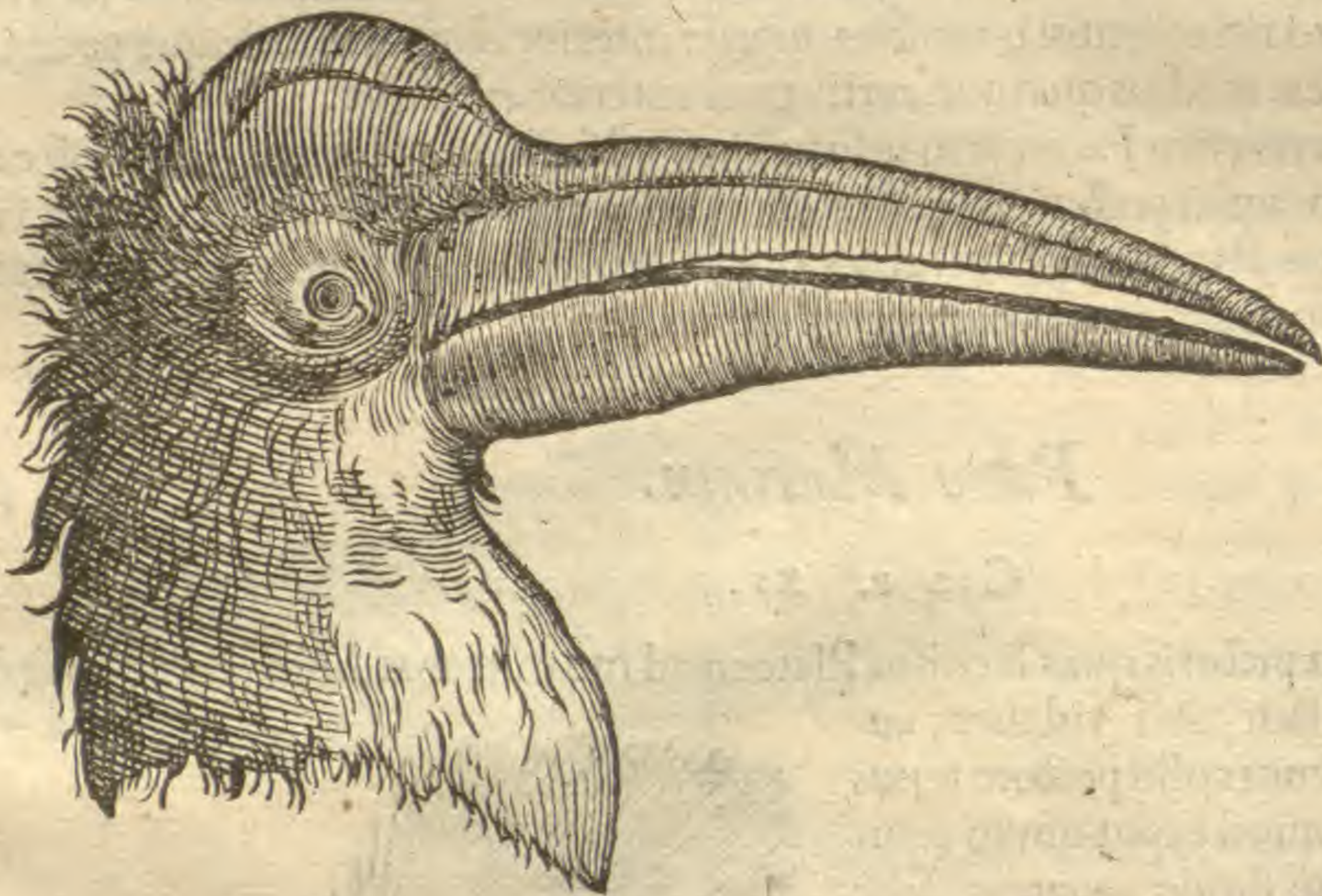
Karria
Æliani.

An Alcatraz Oviedi? sive verius Corvi Marini genus?

C A P. XII.

IN earum avium numero, quarum picturas Iacobus Plateau mittebat, cujusdam etiam avis caput erat cum collo pectore tenuis, valde ingenti & crasso rostro præditum, cui sanè pauca similia videre memini: Istam picturam, licet integræ avis non esset, quia tamen non minus forsitan peregrina, quàm quæ superiore capite exhibita, dignam existimabam cujus exemplar in tabella expressum Lectoris oculis proponeretur.

Avis peregrina
caput.



MAGNAM porrò fuisse eam avem oportet, quæ simile caput gestaverit, si pictura fideliter est expressa: nam à summo capite ad extremam colli partem, dodrantalem habebat longitudinem, sive novem uncias erat longa; colli latitudo paullo infra rostrum, septem unciarum; rostrum cum capite pedalem longitudinem supera-

bat, ipsum verò rostrum directum, & minimè curvum in dodrantalem mucronem desinebat, quâ autem parte capiti jungebatur, palmum erat latum: capitis collique prona pars cum rostro nigri erant coloris, supina verò & guttur cineracei, cujus etiam coloris maculâ caput sub oculis ad rostri supinæ partis radicem, insignitum erat: pennas in vertice pænè, nonnihil reflexas cristæ instar habebat: nullam autem ingluviem à rostro propendentem perspiciebam, sed guttur & infimum collum in anteriorem partem valdè prominula & protuberantia. Ejusmodi erant notæ quas in missa pictura observare poteram.

Percontabatur autem, qui eam mittebat, an ejus avis caput esse posset, cujus mentionem facit Ioannes Gonzalez de Mendoza Augustiniani ordinis monachus cap. xxii. lib. iii. ejus Historiæ quam de Sinarum regno scripsit, cujus verba ex Hispanico & Italico sermone sic Latino reddebam.

Piscandi ratio
apud Sineses.

Corvorum
marin. opera.

Piscandi ratio non minore industriâ in hoc regno peragitur, quàm Anatum educatio; eam ob causam relatu digna. Habet Rex in omnibus urbibus secundum flumina sitis quædam ædificia, in quorum singulis multi marini corvi aluntur, quorum operâ piscatio peragitur iis mensibus, quibus pisces suos foetus ediderunt. Eductos enim ex illis ædificiis corvos, ad fluminum ripas transferunt, in quibus multas piscatorias scaphas, mediâ ex parte aquâ plenas, habent: quibus in orbem dispositis, singulis singulos corvos adjudicant. Hos deinde sub alis longo funiculo alligant, eorumque guttur sive ingluviem alio funiculo adstringentes, ne pisces captos vorare queant, in aquam projiciunt, ad pisces capiendum; quod ad eò avidè exequuntur, ut admirationem pariat: nam magnâ celeritate sese mergentes, atque sub aquâ tantisper hærentes, donec guttur sive ingluviem à rostro ad pectus usque implere queant, deinde emergentes simili celeritate ad scaphas remeant, captosque

pisces

pisces in aquam (quam ad pisces vivos conservandum in scaphis contineri diximus) reiciunt, ilico ad piscationem revertentes. In simili exercitio quatuor horarum spatio perseverant tantâ dexteritate, ut nullus alteri sit impedimento, donec aquam, quæ in scaphis, piscibus repleverint: postea soluto vinculo, quo guttur adstrictum fuerat ne pisces in alvum transmitterent, dimittuntur ut pisces venentur quibus ipsimet vescantur; sunt enim famelici, quia die piscationem præcedente, illis cibus solitus non datur, ut ad piscationem tanto fiant alacriores. Vbi verò aliquanto tempore in aqua versati sunt piscibus vescentes, denuò ex aqua retrahuntur, & in suas caveas illati, domum transferuntur. Tertio quoque die istud exercitium repetitur, totis illis mensibus, quibus piscatio peragenda est: adeò autem ad simile exercitium proni sunt isti corvi, ut toto anno in eo perseverare cuperent.

Ceterum marinus ille corvus quandam affinitatem habere videtur cum ea ave, cujus meminit Ælianus lib. xvi. de Animalibus cap. iv. his verbis: Avem *κίλαν* in India nasci κίλα αὐίε. accepi magnitudine triplo majorem Otide, ore permagno, & longis cruribus, ingluvie etiam maxima; absouum quiddam sonare, ejusque summas alas pallidas, ceteras verò pennas cineraceas esse.

Vel cum illa ave quæ ab Oviedo cap. xxxviii. Summarij Indiæ Occidentalis & cap. vi. lib. xiv. Historiæ Generalis & Naturalis *Alcatraz* appellatur & describitur. Eam verò Onocrotalum esse censeo, quia illam similem esse dicit ei quam aliquando Bruxellæ conspexerit in Caroli V. Cæsaris aula, vulgari nomine istic *Vogel-hayne* appellatam. Hujus effigies marmorea etiamnum spectatur Bruxellæ ante Principis palatium. Verum quidem est Onocrotali plumas cineracei esse coloris, quum illius, cujus Gonçales de Mendocça mentionem facit, ex ipsa corvi appellatione, nigrum esse debere, conjecturam facere liceat, qualis est cujus iconem damus, præter colli anteriorem sive supinam partem.

Alcatraz
Oviedi.
Onocrotalus.
Vogel-hayne.

Lectorem porrò ne pigeat consulere tam Æliani quàm Oviedi loca à me producta, tum etiam quæ Gesnerus lib. iii. Histor. de Avibus, de Onocrotalo scribit.

Verumtamen, ut ingenuè proferam quod sentio, mea opinio valdè inclinatur, ut eam avem cujus figuram capitis exhibemus, corvum illum esse putem, cujus meminerunt Batavi in suis Diariis, quæ navigationum in Iavam, Taprobanam vel Sumatram, & Moluccas insulas institutarum descriptionem continent, quemque Lusitano vocabulo *Rabo forcado* Rabo-for-
cado. appellarunt, quòd caudam habeat bifurcam, eam, ut aiunt, interdum explicans, & denuò contrahens sartoriæ forcipis instar: magnum enim longumque rostrum eam avem habere referunt, pennisque maxima ex parte nigris esse præditam, in pectore tamen candicantibus; & quum ejus alæ expansæ, orgyæ longitudinem explere, magnâ aviditate pisces marinos, hirundines appellatos, supra aquam nonnunquam sese attollentes & volantes, persequi, atque non modò piscium exenteratorum intestina, quæ nautæ abiiciebant, verum etiam sui generis avium (quas nautæ interdum capiebant) abjecta intestina vorare. Istorum autem corvorum duram esse carnem, & magnâ cum difficultate percoqui posse comperiebant.

Ejusmodi etiam corvos in deserta illa insula, cui Mauritij nomen indebant, adeò cicures reperisse, ut manu prehenderent, etiam suis nidis insidentes.

Ferdinandus Oviedus cap. xxxi. sui Summarij Milvio majorem esse dicit istam avem, & *rabi borcado* appellari, quia caudam in binas partes divisam gestat. Rabi-hor-
cado.

Rostræ ingentia.

CAP. XIII.

AVIVUM quædam capita valdè ingentia in suo museo se habere scribebat idem Plateau: maximorum ex istis duas picturas ad me mittebat, addens observatam à pictore justam amborum magnitudinem: illa autem deprehendebam inter se differre, colore, formâ, & calvariæ magnitudine: rostrorum verò longitudinem pænè æqualem.

PRIORIS etenim, cujus calvaria minor, & oculorum cavitas non admodum ampla, pro tanto rostro, ater prorsus erat color, & ejus longitudo pedalis à calvaria ad extremum mucronem, latitudo autem juxta cranium ferè quatuor unciarum; ejus pars prona sive supina, directa & valdè mucronata; supina verò sive inferna, magis carinata. Rostrum in-
gens 1.

Istud verò rostrum dubitabat an ejus avis esse posset, cujus meminit Iosephus à Costa Hist. Naturalis & Moralis lib. iv. cap. xxxvii. *Condore* appellatæ, immensæ magnitudinis, atque tanti roboris, ut non modò ovem, sed etiam vitulum rapere & vorare possit. An potius illius quam describit Ioannes Leo Africanus sub finem lib. ix. Descriptionis Africae his verbis, *Nesr*, avis est omnium earum, quæ in Africâ reperiuntur, maxima, grue pro- Condore
avis.
Nesr avis.
cerior,

cerior, crassioreque prædita rostro, collo, & cruribus: adeò sublimis volat, ut oculorum aciem effugiat, & conspecto alicujus animalis cadavere supra terram jacente, ilico in illud irruat. Rarò sola sed gregatim volare solet. Longæva est: nam pleræque conspectæ sunt calvo & deplumi capite, tamquam vulsæ fuissent capitis pennæ. Inde colligere licet, præ nimio senio pennarum defluuium pati: eam ob causam suos nidos velut recenter natæ repetunt, ubi à suis pullis educantur. Hactenus Ioannes Leo: sed avis illa nihil aliud est quàm Aquilæ genus.

Rostrum in-
gens I.

ALTERIVS porrò, cujus calvaria major, & quinque uncias alta, oculorum cavitas valde ampla, & longè major quàm superioris: albus erat color; rostri autem longitudo ab extrema cuspide ad cranium usque, paullò major quàm prioris, latitudo juxta cranium quatuor unciarum, prona pars crassior & magis elata quàm in priore, supina verò paullò brevior & angustior.

Adscribebat autem qui mittebat, admirabile esse rostrum propter insignem magnitudinem, nec Auctorem vidisse, qui alicujus avis tali rostro præditæ mentionem faceret, nisi quis arbitretur Marcum Paulum Venetum de simili ave agere, in insulæ Madagascar descriptione. Ejus verba ex Italico exemplari adferre libuit & Latina facere; quia vulgare Latinum exemplar multa prætermisisse videtur, quæ Italicum habet. Sunt autem illa ejusmodi, cap. xxxv. libri III.

Avis maxi-
ma, Ruch.

Narrant incolæ, certo anni tempore advolare mirabile avis genus, *Ruch* ab ipsis appellatum, Aquilæ quidem simile, sed admirandæ magnitudinis, adeoque vasti corporis & tanti roboris, ut elephantem unguibus corripere atque in altum sublevare possit, deinde cadere sinat, ut mortui carne vescatur. Qui autem viderant, ejus alas expansas, ab unius extremitate ad alteram sedecim passuum esse dicebant, earumque pennas octo ferè passus esse longas, earumque crassitudinem pro longitudine respondentem: se autem existimantem Gryphum forsitan esse, quia media ex parte avis, alterâ dimidiâ Leo depingitur, interrogasse eos qui se vidisse dicebant, an similem formam haberet; respondisse, meram avem esse, quemadmodum est Aquila: Quæ quum magnus Cham intellexisset, suum Legatum in eam Insulam misisse, eo quidem prætextu, tamquam de redemptione alicujus è suis, qui istic detinebatur, acturum, sed reverà ut & insulam exploraret, & quæ in ea erant admiratione digna observaret: illum redeuntem, ut intellexi, ejus avis Ruch pennam ad magnum Cham retulisse, quam affirmabant nonaginta palmorum longitudinem habuisse, ejusque calamum binos palmos fuisse crassum: illam verò pennam magno Cham adeò fuisse gratam, ut ingenti munere eum qui attulerat, affecerit. Prætereà apri dentem relatum fuisse, quatuordecim libras pendentem: ingentes enim in ea insula nasci ferunt, bubalorum magnitudine. Hæc M. Paulus.

DESCRIPTA *Exoticarum Avium quas videre mihi contigit, aut quarum picturas nactus sum, historiâ; paucorum Animalium quadrupedum historiam etiam aggrediemur, de admirando tamen quodam cornu prius acturi.*

Cornu admirandum.

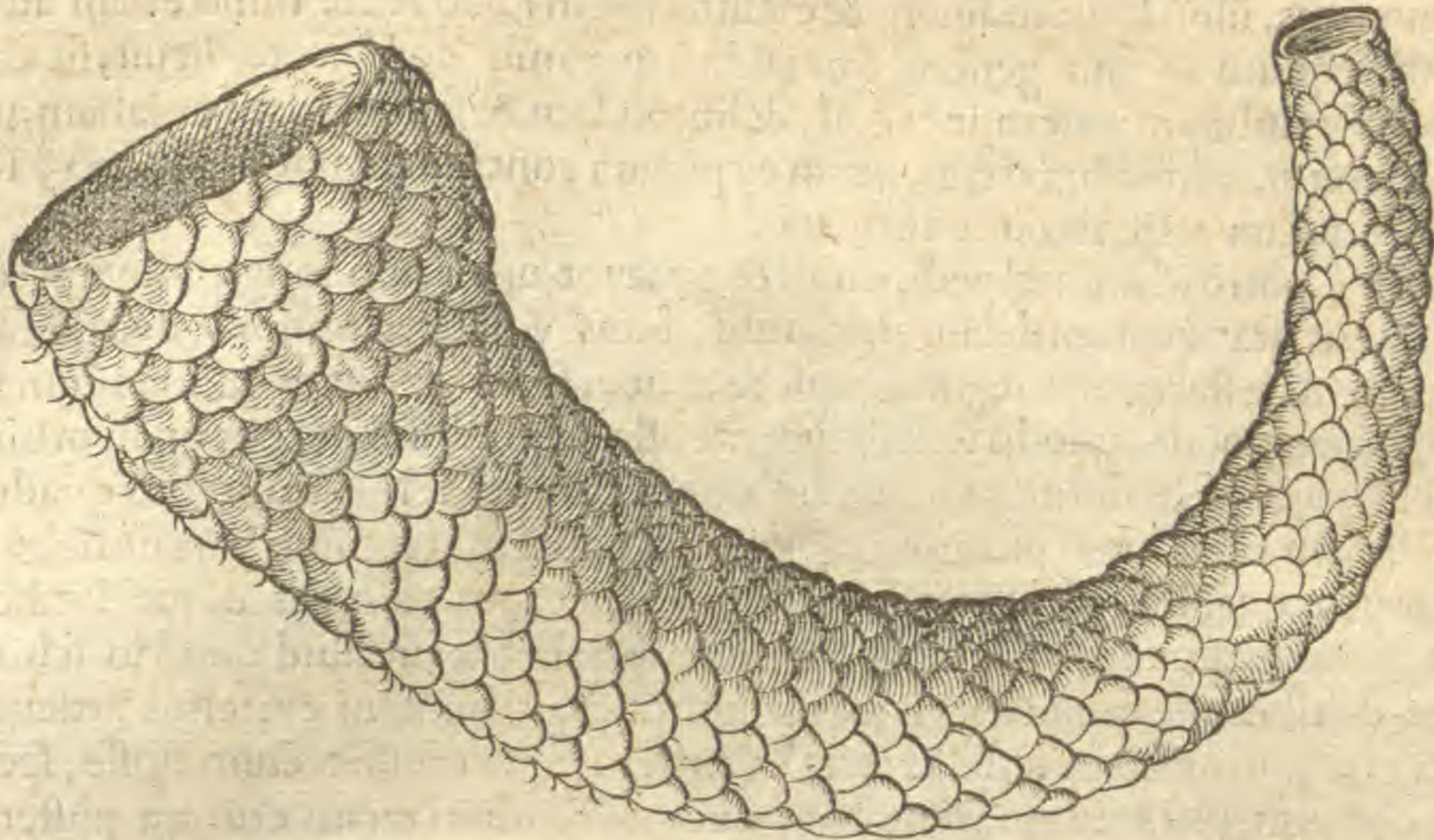
C A P. XIV.

ANNO primo & sexcentesimo supra millesimum à nato Christo, Hollandi nautæ ex sua navigatione reduces, admirandum quoddam cornu adferebant: cui sanè simile videre non memini. Verùm quale esset animal quod illud gestasset, ipsi ignorabant, ut qui in quodam tuguriolo reperissent, à quo abesset illius dominus, cum reliquis ejus pagi incolis ad bellum profectus.

Ceterùm quum ornatissimus & doctissimus vir Ioannes ab Hogelande ob raritatem illud redemisset, pro nostra amicitia mihi concedebat, ut illius iconem in tabella exprimendam curarem, & ipsius cornu qualemcumque historiam ex notis quas observare liceret, concinnare possem.

Cornu mira-
bile.

ILLVD porrò cornu, viginti aut plures uncias longum fuisse arbitror: nam tametsi extrema pars recisa fuisset, ut inflari posset, novemdecim unciarum longitudinem adhuc obtinebat: decem verò unciarum erat ambitus infimæ partis quâ capiti insitum fuerat; extremæ autem, quæ recisa, duarum cum semisse. Ipsum certè cornu admirabilis erat formæ: nam

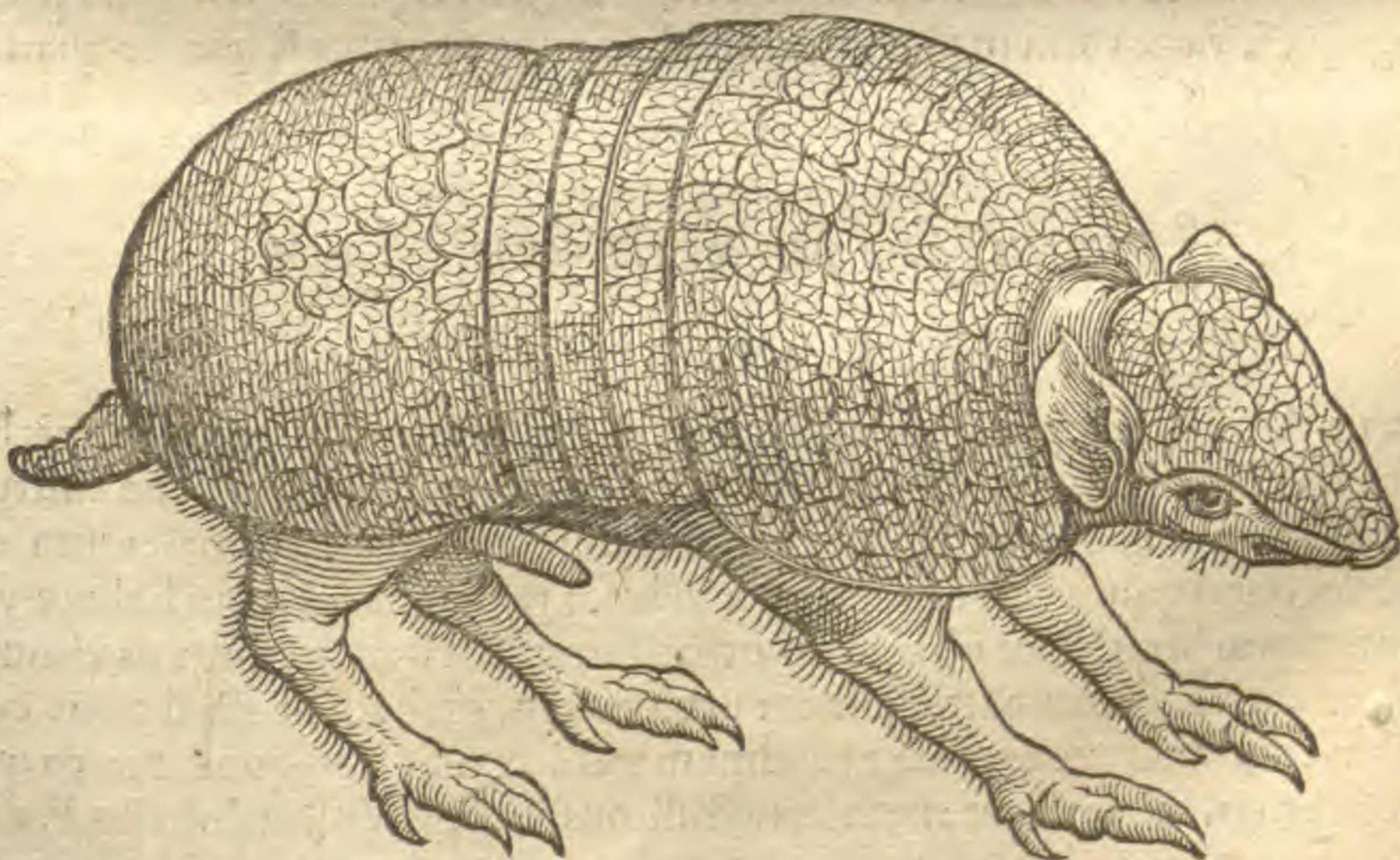


nam totum ex crassis osseis squamis imbricatim dispositis cōstabat, in posteriorem partem recurvum, infimâ parte quâ capiti innatum, sedecim squamarum ordinibus præditum, quæ obliquè deinde ab infimo ad summum sese torquentes (à sinistra ad dextram earum seriem sequendo) duarum & sexaginta numerum explebant: suprema pars octo dumtaxat ordines habebat: à dextra autem ad sinistram seriem sequendo, duabus & septuaginta squamis singuli ordines constare reperiebantur, quia magis in obliquum torquebantur: squamarum color partim fuscus erat, nonnullarum etiam albus; atque in singulis squamarum interstitiis villi quidam adhuc apparebant. An mobile fuerit cornu, dubitari posset, quum internâ & cavâ parte quasdam membranas etiamnum retineret, quæ fidem facerent, eam partem non solidâ aliquâ materiâ aut osse expletam fuisse, sed carne dumtaxat. An porro gemino cornu præditum fuerit animal quod illud gestavit, an singulari, nihil affirmare poterant, qui cornu retulerant, quandoquidem ut dixi, animal non viderint, nec quemquam convenerint à quo percontari possent.

Armadillo, sive Tatou genus alterum.

C A P. XV.

IN epistolâ quam Iacobus Plateau, cujus in hac Exoticorum historiâ crebra fit mentio, Novembri mense anno millesimo sexcentesimo secundo à Christi nativitate ad me scribebat, inter alia significabat, se tria illius animalis, quod Hispani ab armis quibus reclusus est, *Armadillo* appellant, Gallis verò voce Brasilianicâ *Tatou* dicitur, in suo Musco diversa habere genera: unum quidem valdè magnum, ejus formæ cujus illud erat, quod in scholio ad Nicolai Monardes caput de *Armadillo*, Libro de Medicamentis simplicibus ex



Occidentali India delatis, ante aliquot annos exhibebam, & nunc denuò exhibeo: aliud item illi ferè simile, sed minus: tertium, ab illis formâ diversum, cujus quidem Iconem coloribus expressam illo tempore ad me mittebat, sed ejus magnitudinem non adscribebat:

K

de qua

de qua re monitus, illius longitudinem & crassitudinem insequente Iunio etiam addebat. Hujus forma, quum ab ejus generis animalibus quæ mihi conspiciere licuit, sit diversa, nec à quopiam exhibitam putem, in tabella delineandam & sculpendam curabam, ut huic capiti adponeretur, additâ brevi ejus, quam ex picturâ concinnare potui, historiâ, Recentiorum quorundam testimonio confirmatâ.

Tafel III.
genus.

HABEBAT porrò id animal pedis unius & quatuor unciarum longitudinem; corporis verò ambitus erat quatuordecim unciarum, binis videlicet minor longitudine: ejus tegmen durum & testaceum, fuliginosi coloris, quem fortè vetustate & manuum tractatione contraxerat, quodammodo tessellatum, à collo ad medium corpus quasi orbiculatæ figuræ tessellis variè pictis distinctum, medio autem corpore, ternis ordinibus quadrangularum tessellarum variè etiam pictarum insignitum, postrema tegminis pars similibus orbibus distincta erat, qualibus pars anterior: totum etiam caput ad nares usque similibus testis tectum: aures patentiores, nec adeò mucronatas habebat, ut illud quod in scholio ad Monardem exhibitum: cauda brevis erat, duobus digiti humani extremis articulis non major, tota etiam orbiculatis tessellis tecta: ventrem nullâ crustâ tectum fuisse, sed villis dumtaxat oblitum, pictura repræsentabat, quemadmodum etiam crurum posteriorem partem, atque guttur, & nates: posteriores pedes ternis digitis & calcari præditos fuisse pictura fidem faciebat, anteriores verò dumtaxat binis & calcari, nisi à pictore fuerint prætermitti: penem satis longum & exertum habebat.

Ceterum istam varietatem oriri arbitror è Provinciarum, in quibus hoc animal vivit, diversitate: è variis enim regionibus adferri certum est.

Qui de hoc animali scripserint, Consalvum Ferdinandum Oviedum primum fuisse comperio: reliqui enim qui aliquid de illo tradiderunt, ab ipso desumpsisse videntur. Igitur cap. xxii. sui Summarii *Bardato* appellat, hoc est, panopliâ, sive integrâ armaturâ tectum, & *κατάφρακτον*, his verbis quæ ex Italico sermone Latina faciebam.

κατάφρακ-
τον: Bardato.

κατάφρακτος, sive undique armis munitus, vel, ut Italicum exemplar habet, *Bardato*, animal est aspectu admirabile, valdè diversum ab iis quæ aut in Hispania, aut in aliis Europæ regionibus conspiciuntur. Quadrupes est animal, totumque corpus cum cauda corio tectum habet simili cortici Lacerti, de quo infrâ sumus dicturi [*Crocodilum Americanum intelligit*] coloris inter album & cineraceum mixti, ad album tamen magis accedentis. Eiusdem verò est formæ cum equo undique armis munito, caniculæ autem vulgaris magnitudine: non est animal noxium; domiciliumque habet in terrenis tumulis, pedibusque, terram egerendo, sua latibula fodit cuniculorum instar. Capiuntur hæc animalia vel retibus, vel balistis petita occiduntur, magna autem ex parte sementis tempore, quando stipulæ aduruntur, aut agri coluntur ut gramen producant in boum & animantium pabulum. Aliquoties me hoc animali vesci contigit, ac sanè melioris saporis quàm hœdos, & salubrem cibum esse comperiebam. Ceterum si hæc animalia in iis Provinciis conspecta fuissent, in quibus equos undique armaturâ muniendi consuetudo originem sumpsit, ex hujus animalis aspectu exemplar desumptum opinari quis posset. Hæc Oviedus.

Licet porrò hujus animalis saporem adeò commendet Oviedus, Iosephus tamen à *Costa Historiæ Natural. & Moral. Indiæ Occidentalis lib. iv. cap. xxxvii.* non est ejus opinionis, longeque Yvanæ carnem præfert, animalis de quo proximè sequente quarto capite agemus.

Ignavus, sive per αντίφρακτον, Agilis.

C A P. XVI.

VRBIS Amstelredamensis quendam civem, cui nomen Rutgero Ioannis F. in suo museo variis conchyliorum generibus ac aliis peregrinis rebus benè instructo, inter alia exotica habere intelligebam resiccatum quoddam animalculum quadrupes admirabile, quod quum valdè rarum esset in hisce regionibus, locum habere volebam in meis Exoticorum libris. Eam ob causam, ornatissimum & humanissimum virum Theodoricum Clementis F. Coornharr, ejusdem urbis civem, orabam ut illud vivis coloribus depingendum curaret, atque ejus magnitudinem mihi significaret; quod, pro ea quæ mihi cum illo est amicitia, lubens fecit: nam honestissimus juvenis Volcardus ejus F. exprimebat, & ipse picturam, additâ magnitudinis animalis partiumque ejus designatione, & aliarum quarundam notarum significatione, ad me mittebat; è quibus qualemcumque hujus animalis historiam concinnare possem: iconem autem ad picturæ exemplar in lignea tabella exprimendam curabam, quæ adponeretur.

ERAT



ERAT porro hoc animal- ^{IGNAVUM}
culum (quantum ex notis ad
me missis colligere poteram)
pedem & septem uncias lon-
gum: ejus ambitus, quia exci-
teratum, & siccitate contra-
ctum erat, longitudinis pro-
portioni non respondebat:
nam si, qui mittebat, veram
ejus crassitudinem adnotave-
rat, ea sex uncias non supera-
bat: caput autem ferè binas
uncias erat latum, paullo mi-
nus longum, collum non ad-
eò crassum ut pictura refert,
quia oblongioribus densisq.
pilis, quemadmodum & to-

rum corpus, tectum erat, nullamque caudam habere demonstrabat pictura; atque etiam
cauda carere ab iis qui illud viderant, postea intelligebam: pilorum color ex fusco quo-
dammodo spadiceus, sive potius qualis ferè in crassiore illa lanugine magnas & crassas In-
dicas nubes tegente conspicitur: crura habebat brevia, tres uncias dumtaxat longa, hirsuta,
pedes tribus longis præacutisque unguibus præditos, iisque contiguos, quorum medius aliis
longior, ut ad scandendum quàm ad gradiendum magis apti viderentur. Hæc sunt quæ
tum ex pictura, tum ex notis ad me missis observare mihi licuit, pleniorẽ & exactiorẽ
historiam daturò, si ipsum animal conspicerẽ & observare potuissem.

Ceterum inter eos qui de Americæ provinciis scripserunt, paucos hujus animalis men-
tionem facere comperio, uno Consalvo Ferdinando Oviedo excepto, qui sanè cap. xxiii.
Summarij Indiæ Occidentalis, luculentam ejus historiam tradit: eam quia hujus anima-
lis naturam & mores graphicè depictos continet, hinc in lectoris gratiam adicere volui.

Perrillo ligero, inquit (Hispanica enim lingua scripta est ea Historia, ego sic Latina red-
debam) sive Canicula agilis, animal est omnium quæ viderim ignavissimum; nam adeò ^{Perrillo ligero}
lentè movetur, ut, ad conficiendum iter longum dumtaxat quinquaginta passus, integro
die illi opus sit. Primi qui illud conspexerunt Christiani, in memoriam revocantes,
Æthiopem in Hispania Ioannem album appellari solitum, per ἀντιφραση videlicet, ut op-
positum intelligeretur; sic istud animal reperientes, & ejus naturam considerantes, no-
men illi indiderunt ejus naturæ profus contrarium, agile appellantes, quum adeò tardum
& ignavum esset.

Est verò hoc animal ex eorum numero quæ in Continente maximè admirabilia sunt,
propter dissimilitudinem quam habet cum reliquis animalibus: binos palmos longum est,
quum plenam magnitudinem adquisivit, aut paullo majus; crassitudo ferè longitudini re-
spondet. Quatuor exiles pedes habet, eosque quatuor unguibus præditos avium instar,
iis tamen simul connexis, & minimè aptis ad corpus sustinendum: nam propter pedum
exilitatem & corporis gravitatem, ventrem quasi rependo per terram trahit; collum in
sublime elatum & surrectum gestat, prorsus æquale ad supremum usque fastigium, pistilli
instar, in quo facies sita, orbiculata, non valdè dissimilis noctuæ, ipsis pilis circum for-
mantibus, paullo tamen longior quàm lata: parvos habet oculos & rotundos, nares simiæ
instar, os valdè exiguum: collum nunc in hanc, modò in illam partem torquet, tamquam
attonitum. Summum horum animalium desiderium esse videtur, ut vel arbores, vel pa-
los conscendere queant; ideò magna ex parte in arboribus, vel etiam in altissimis earum
ramis conspiciuntur, quas longis unguibus apprehendentes, lentè conscendunt: cauda ca-
ret, pilosque habet ex albo cineraceos, ut taxus ferè. Ejus vox à reliquorum animalium
voce valdè differt, quia canendo sex voces per intervalla dumtaxat profert, unam altiore
tono quàm alteram, semper diminuendo, videlicet, ut prima sit altioris toni quàm reliquæ,
deinde aliæ sensim descendendo minuantur: nam quemadmodum si quis canat, la, sol, ^{IGNAVI CAN-}
fa, mi, re, ut, sic hoc animal simili tono pronunciat, ha, ha, ha, ha, ha, ha. Et, sicut capite ^{tu.}
de *Bardato* dicebam; si id animal conspectum fuisset in illis regionibus, in quibus equos
armaturâ muniendi consuetudo originem habuit, ab eo animali exemplum desumptum
fuisse videretur: sic primus musices inventor, ejus initia ab hujus animalis cantu formasse
dici posset, potius quàm ab ulla alia causa: nam hoc animal per sex has voces nos idem do-
cet, quod per la, sol, fa, mi, re, ut, intelligere licet. Sed ut ad ejus historiam revertamur,

nocte dumtaxat hoc animal cantat, per modica intervalla sex illas voces repetendo; interdum nunquam cantare auditur: eam ob causam, & propter illius exiguos oculos, nocturnum animal esse arbitror, ac obscuritate & tenebris delectari. In ædes translatum, naturali suâ tarditate movetur, nec acclamatione ullâ, aut impulsione, gradum accelerat. Alui aliquando domi hoc animal, & quantum ego, vel alij qui etiam aluerunt, observare potuimus, numquam ullâ re vesci deprehendimus, sed ex aëre vivere æstimavimus, quia caput & os ad eam partem semper obvertere conspiciebamus, unde ventus spirabat, potius quàm ad aliam, ex quo apparebat aërem illi valdè gratum esse: noxium animal non est, neque mordet, imò nec etiam mordere potest, propter oris angustiam: verùm adeò fœdum aut ignavum animal videre non memini. Arborem nactus quam conscendere queat, etiam in altissimos ejus, ut dixi, ramos evadit, in quibus octo, decem, vel viginti dies hærebit; nec sciri potest quâ re vescatur. Hactenus Ovidus.

Iosephus à Costa lib. iv. Natural. & Moral. Histor. Ind. Occidental. cap. xxxviii. hujus animalis etiam mentionem facit, & formicis vesci tradit: tres autem dumtaxat ungues in singulis pedibus illi tribuit, ut illud habebat cujus iconem exhibemus, tametsi Ovidi descriptioni per omnia non respondeat, quod vetustati resiccata animalis tribuo, quæ nativam ejus faciem & formam corruperat.

Hau, Hau-
thi, Hay.

Verumtamen considerandum, an hic Ignavus, animal illud sit, de quo agunt Andreas Thevetus cap. lxi. Singularium Franciæ Antarticiæ, & Ioannes Lerijs cap. x. Historiæ Americanæ, quodque ille *Haii* sive *Hanthi* appellat, Lerijs verò *Hay*: uterque enim illi tribuit simiæ faciem, cutem hispidam & villosam, crura hirsuta, ternos in singulis pedibus oblongos & acutos ungues; plerumque in arboribus versari, captum autem sine difficultate cicurari & domesticum fieri; à nemine conspectum quidpiam edere, ea de causâ à plerisque ex aëre vivere existimari: neuter tamen tantâ ignaviâ præditum esse dicit, aut caudâ carere, sed brevem caudam habere, uterque scribit. Lector ea quæ apud dictos Auctores extant, cum his quæ ex Ovidio protuli, conferre poterit.

Γαλῆ Λιβυκῆ, *Mustela Africana.*

C A P. XVII.

IN ea epistola, quam cap. xv. dicebam Iacobum Plateau ad me scribere mense Novembri, fiebat etiam mentio animalculi cujusdam, quod à nautis Rotomagensibus è Barbaria, ut ferebant, allatum ab amico dono acceperat: illius, quod elegans & valdè peregrinum ipsi videretur, nec unquam mihi conspectum arbitraretur, picturam nativis coloribus expressam cum Tatou suprâ descripti effigie ad me mittebat, additis paucis notis quæ ad ejus historiam facerent: meo tamen rogatu, Junio subsequente, *Ouvissa* aviculæ picturam mittens, plures notas addebat, è quibus, & ipsius animalculi picturâ, hanc descriptionem concinnabam; iconem verò, qualis hîc adposita, delineandam & sculpendam curabam in benevoli Lectoris gratiam.



Mustela Afri-
cana.

ERAT porro hoc animalculum majoris muris, sive gliris non prorsus adulti magnitudine, corporis formâ mustelam & sciurum quodammodo referens: nam capite & caudâ longis

longis pilis præditâ sciurum æmulabatur, illam quidem attollens, minimè tamen supra caput retorquens, ut ille, sed in latum nonnumquam valdè explicans: comedens, clunibus, sciuri instar, insidebat, anterioribus pedibus cibum tenens & versans, in utraque mandibula binis longioribus dentibus in anteriore rictus parte præditum: aures ferè orbiculares habebat, pilorum colorem varium è spadiceo, fusco, & albo, singulis coloribus à capite ad caudam secundùm corporis longitudinem virgatim & radiatim excurrentibus: summa venustas erat in cauda similibus coloribus etiam virgatim distincta, quùm, ut dicebam, illam interdum valdè explicaret, pavonis caudæ panè instar: pedes in quinque digitos erant divisi, quaternos antrorsum spectantes, eorumque binos medios longiores, quintum autem brevem, calcari non dissimilem, retrorsum spectantem. Omni cibo ipsi objecto indifferenter vesci intelligebam, præsertim verò pane delectari, ferox non esse, sed facile cicurari & domesticum fieri, ut liberè, nullo vinculo adstrictum, quò vellet vagari permitti posset: nam sua sponte caveam repetere. Ipse Iacobus, sibi relatum scribebat, in navi quâ advecta fuerant hæc animalcula, aded cicura evasisse, ut nautarum sinum & caligas subirent, nullamque noxam inferrent.

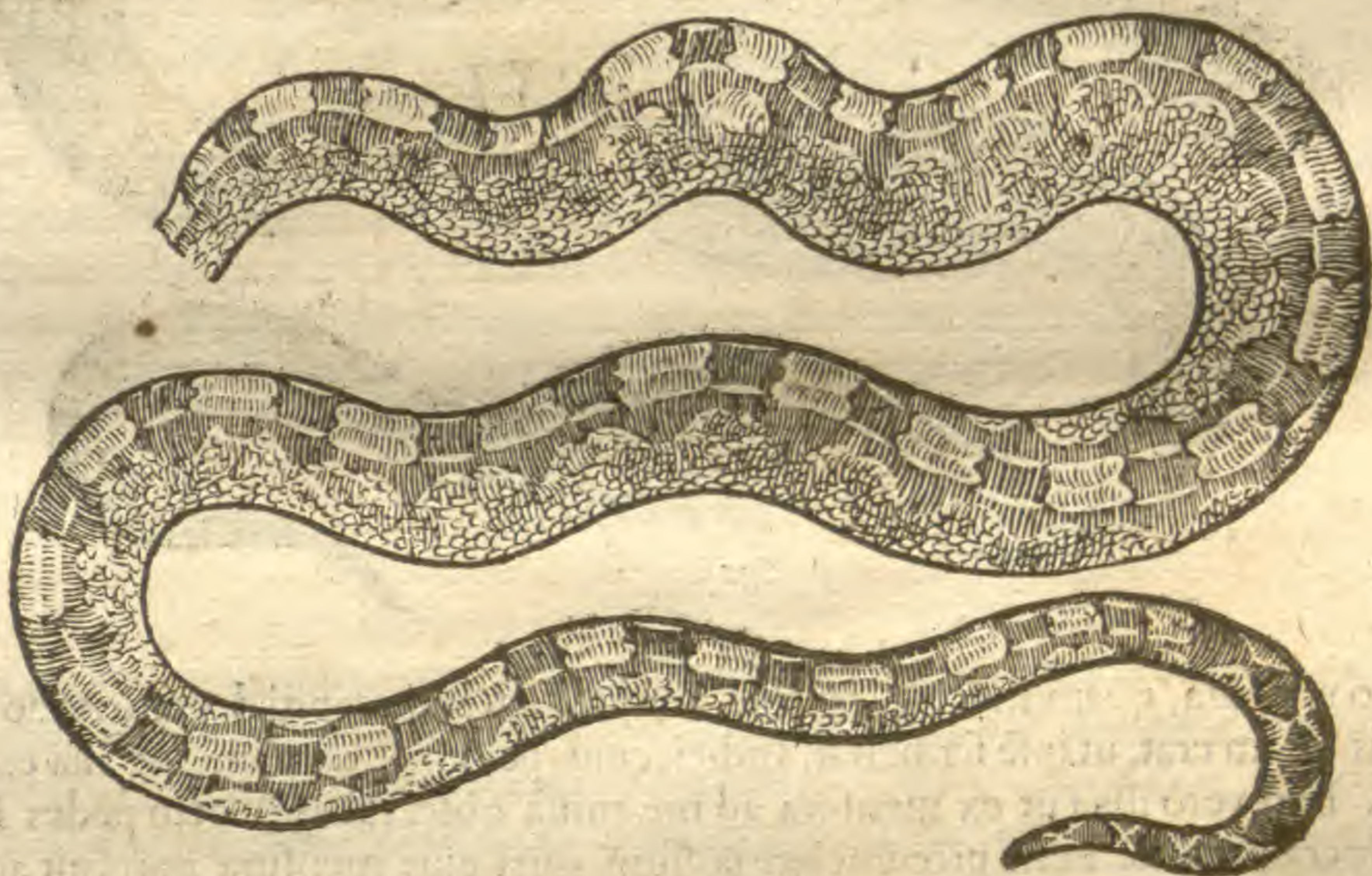
Hujus animalculi meminisse videtur is, qui anno secundo supra millesimum & sexcentissimum, navigationis quam Batavi in Libyam instituerunt descriptionem vernaculo sermone evulgavit: nam tricesimo capite Partis secundæ, in figura decimo numero insignita, ejus iconem, ni fallor, exprimit notatam littera L, tametsi nullam ejus descriptionem faciat, sed dumtaxat notet, Mustelæ genus esse. Quum autem verisimile sit non è Barbaria Mediterraneo mari imminente, sed ex ea Africæ parte quam Oceanus alluit, ad quam plerumque Galli navigant, hæc animalia esse allata, idcirco *καλήν λιβυκῶν* Mustelam Africanam appellavi.

καλήν λιβυκῶν

Serpens peregrinus.

C A P. XVIII.

ANTE paucos annos redimebat ornatissimus vir Christianus Porretus, cujus aliquoties in hac Exoticorum historia fit mentio, Serpentis cujusdam elegantissimi pellem, cui similem quum antea non viderim, rem plerisque non ingrati me facturum existimabam, si illius qualemcumque descriptionem hîc subiicerem.



ERAT porrò hæc pellis novem pedes Romanos longa, medio autem corpore fermè pedem lata, sensim deinde versus caput & caudam in angustiore formam sese contrahens, ut proximè caput, quod recissum fuerat, vix quatuor unciarum latitudinem superaret, uno autem pede supra extremam caudam, sex unciarum latitudinem haberet, extrema verò cauda vix duarum. Tota autem pellis squamis erat tecta serie quadam dispositis, pronâ quidem parte minoribus, supinâ verò majoribus, quemadmodum in reliquis serpentibus observare licet, & illis sanè variorum colorum & elegantissimâ serie distinctorum: nam dorsum à capite ad extremam panè caudam continuo ordine secundum longitudinem nigricantibus veluti clypeiformibus maculis erat ornatum, extrema verò cauda ovalis formæ maculis etiam nigricantibus distincta: latera autem alterius formæ nigricantibus maculis

Serpentis peregrini historia.

maculis depicta erant, venustâ sanè specie; subfuscus autem quem contraxerat ex fumo, ut arbitror, color, valdè elegantiam deformabat: ipsa verò pellis satis spissa erat.

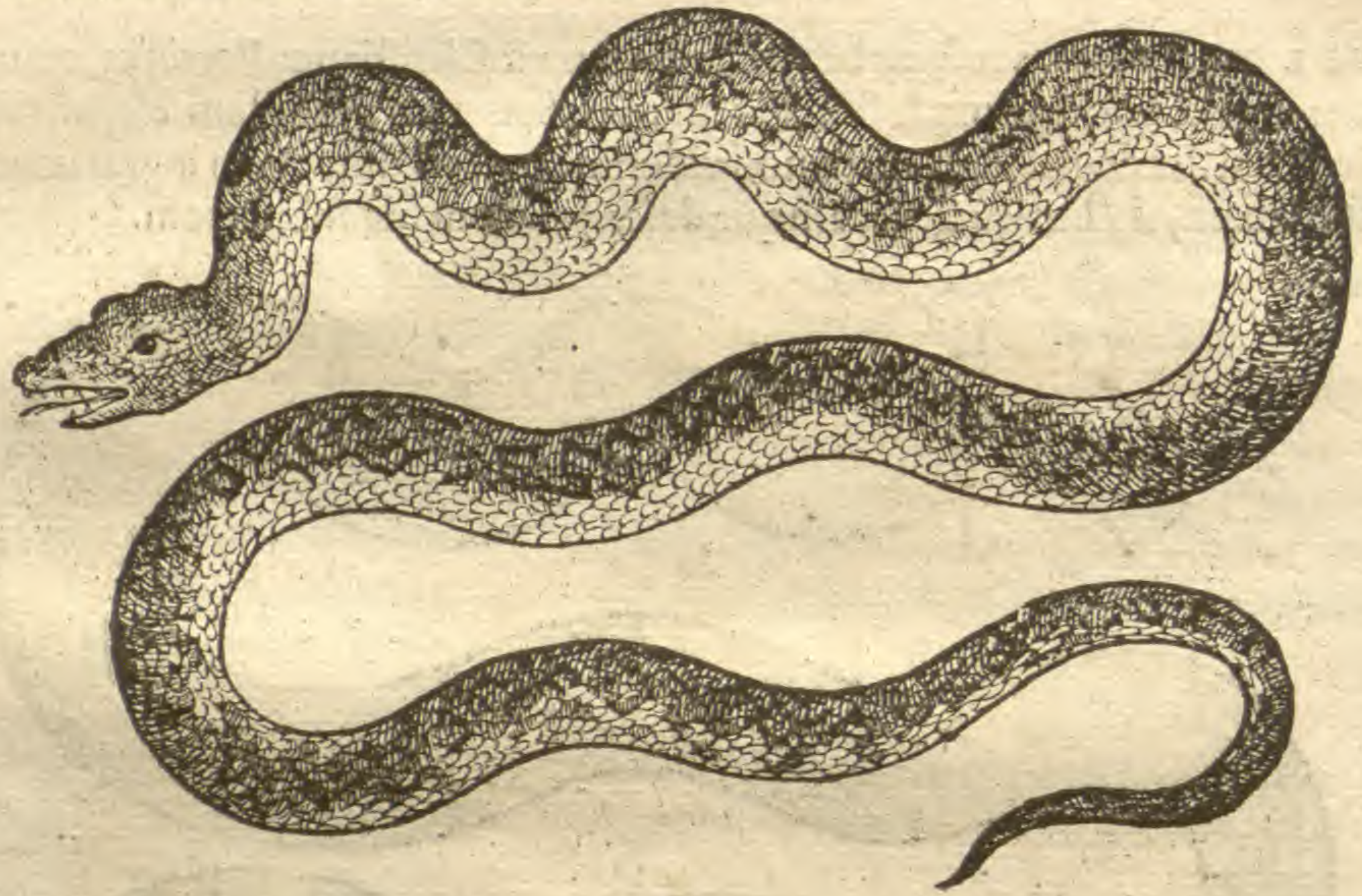
Serpentes
xxv. &
xxx. pedes
longi in Cuba
insula.
Guabiniqui-
max animal.
Serpens xx.
pedes longum
in Hayti.

Ex quâ autem provinciâ fuerit allata hæc pellis, me latet, & ipse Porretus ignorabat. Sed quum ante annum à nato Christo millesimum quingentesimum & nonagesimum sextum Batavi naucleri in Orientalem Indiam navigationem non instituerint, ex America aut illi adjacentibus insulis advectam fuisse, facile mihi persuaserim: nam magnos in insula Cuba gigni, qui viginti quinque, atque etiam triginta pedes sint longi, & humani femoris crassitudinem æquent, testis est Consalvus Ferdinandus Oviedus cap. vi. lib. xvii. Historiæ Generalis & Naturalis, in quorum guttore reperiantur sæpenumerò aliquot animalia ab incolis *Guabiniquimax* appellata, cuniculis etiam majora, eaque etiamnum integra, ut pote quæ paullò antè devorata fuissent: & cap. viii. lib. xii. ejusdem Historiæ se vidisse refert in Hayti sive Hispaniola insula, unum recenter necatum, qui viginti pedum longitudinem excederet: aliosque in eadem insula gigni affirmat varii generis & diversorum colorum, & aliquot etiam crassos.

Serpens Indicus.

C A P. XIX.

SVB extremum annum à Christi nativitate sexcentiesimum tertium supra millesimum, quum hæc mea Exoticorum historia jam cuderetur, mittebat ad me sæpè memoratus Jacobus Plateau binas animalium icones vivis coloribus depictas, additâ singulorum mensurâ quæ magnitudinem designaret, ut commodius describere possem: qua in re valdè mihi gratificatus est, quia similibus animalium icones antè videre non memineram: eam ob causam operæpretium me facturum existimavi, si illorum qualemcumque historiam, qualem videlicet ex pictura & adjuncta mensura concinnare potui, in hunc Quintum Exoticorum librum insererem.



Serpentis Indi-
dici historia.

PRIORE figura, quam in subjecta tabella expressam huic capiti decimo nono adpono, Serpentis etiam erat, ut ipse scribebat, Indici, cujus pellem inter pleraque alia exotica adservaret. Erat verò illa (ut ex mensura ad me missa observabam) octo pedes Romanos longa: de crassitudine nihil pronunciare possum, quia ejus mensura non fuit addita, neque in epistola ullam illius mentionem faciebat: sed quantum ex pictura conjecturam facere licet (si quidem justa proportio à pictore observata fuerat) quatuor unciarum dumtaxat amplum fuisse ejus ambitum arbitror, ubi crassitudo maxima: totum corpus squamis tectum habuit reliquorum serpentum modo, dorsum autem variarum & elegantium formarum nigris maculis conspersum: supina verò pars tota candicans erat: ejus os aliquot hamatis dentibus armatum, lingua tenuis & bisulca.

Serpentes xvi.
cubitorum.

Cujusnam porrò sit generis, difficile pronunciarî posse existimo, quia, teste Æliano, multa variaque Serpentum sunt genera, quorum species omnes persequi velle, infinitum foret: nisi quis fortè censeat hunc ex eorum esse genere, quos idem Ælianus lib. xvii. de Animalibus cap. ii. tamquam pigmentis distinctos, sic versicolores spectari ait, magnitudine inferiores iis qui sedecim cubitorum in India gignuntur.

CETERVM

CETERVM qui plura de Serpentibus volet, consulat Cl. V. Conradi Gesneri Historiæ Animalium lib. v. qui est de Serpentium natura: in illa enim quidquid Veteres & Neoterici de Serpentibus scripserunt, congestum reperiet.

Lacertus Indicus.

CAP. XX.

ALTERA figura erat magni cujusdam & elegantissimi Lacerti, quem etiam ex India allatum scribebat; eam in subjecta tabella exprimi curabam, quæ in hoc capite adponeretur.



QUATVOR verò pedes Romanos cum semisse longus erat ille Lacertus, undecim autem unciarum medio corpore ejus ambitus, quantum ex mensura picturæ adjuncta observare poteram: eâ ratione (si pictor justam partium proportionem imitatus est) capitis & colli longitudo usque ad anteriora crura (quadrupes enim est reliquorum Lacertorum instar) erat circiter decem unciarum, ab anterioribus verò cruribus ad posteriora, decem & sex, reliquarum duodetriginta unciarum longitudinem cauda, in longum & tenuem mucronem sensim desinens, explebat: elegantissimus autem ejus color; nam tota prona pars, licet fusca, albis tamen flavisque maculis quadrangula & rhomboïde formâ distinctis conspersa, quibus etiam nigrae intermixtae: supina verò pars non adeò fusca, sed albis tamen etiam maculis variè distincta, quemadmodum crura & cauda, cujus prona pars quendam veluti nervum secundum longitudinem protensum habebat: crura satis crassa erant, pedibusque in quinque longiusculos digitos fissis prædita, quorum ungues nigri, longi & acuti: oris rictus, cujus prona pars longior quàm supina, satis magnus, dentibus firmis & curvis armatus.

*Lacerti Indici
historia.*

Lacertus peregrinus alius.

CAP. XXI.

LACERTI cujusdam iconem coloribus expressam, ab eodem Plateau etiam accipiebam, cum aliis plerisque quorum in hoc libro facta est, fietque mentio, additâ mensurâ quæ animalis longitudinem indicaret. Quum verò similis coloris lacertum antè videre non meminerim, rem non ingrati me facturum existimabam, si ejus iconem in tabella expressam Lectoris oculis proponerem, & qualem ex pictura concinnare poteram, descriptionem subijcerem.



K 4

PEREGRINUS

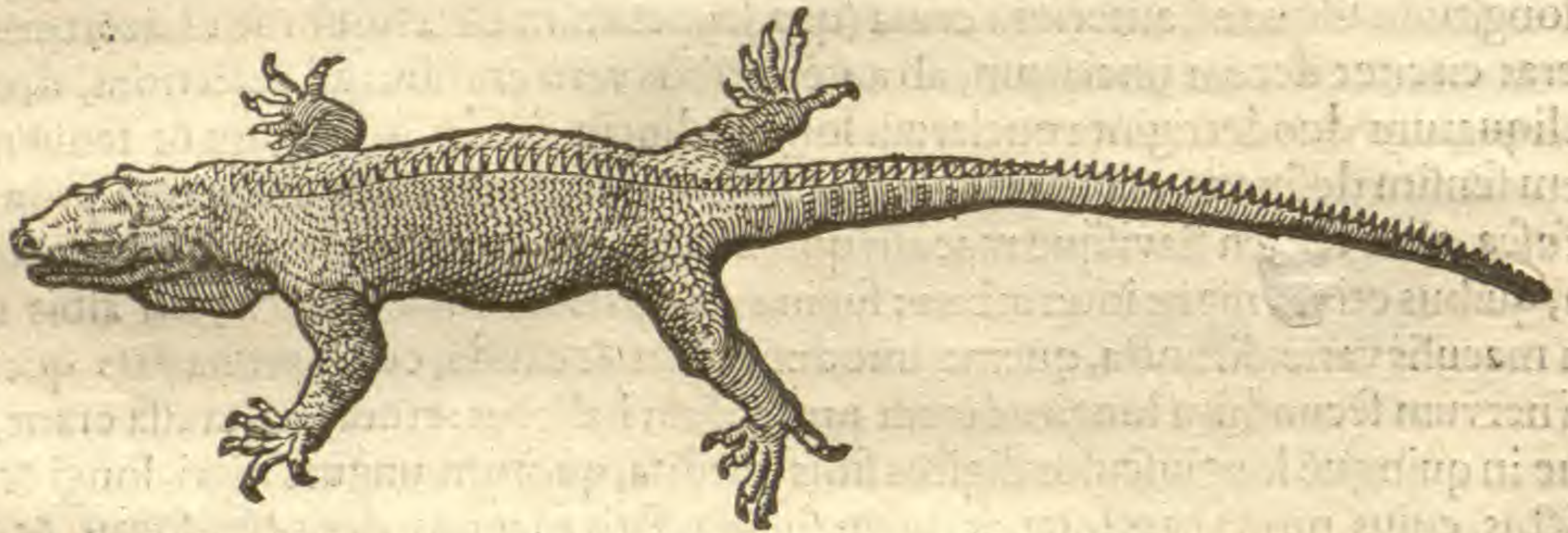
Lacertus peregrinus.

PEREGRINVS erat hic Lacertus, quem exenteratum & suffarcinatum in suo museo repositum cum variis aliis exoticis habebat, qui iconem mittebat. Vnde verò nactus esset, aut qua in Provincia repertus, non adscribebat: filum tamen, quo ejus longitudinem à capite ad extremam caudam dimensus erat, adjunxerat, quod reperiebam trium pedum esse; illud verò quo ejus ambitum, novem unciarum: collum crassum habuisse, ex pictura conjecturam faciebam, caput breve, rostrum longum & angustum, oris rictum non amplum, mandibulam inferiorem longiorem superiore, utramque parvis, acutis tamen dentibus armatam: caudam sensim in longum mucronem desinentem: quatuor crura reliquorum lacertorum instar, quorum singuli pedes tribus digitis antrorsum spectantibus erant præditi; & breve calcar posteriorem pedis partem, sive calcaneum occupabat: anteriorum quidem pedum digitos breviores fuisse & æqualis longitudinis, posteriorum verò longiores, & illorum medium longissimum, omnes autem acutis unguibus munitos; pronam similiter totius corporis, capitisque & caudæ, atque etiam crurum partem habuisse cutem parvis squamis tectam, nigroque colore tinctam, per quem plurimæ dispersæ fuissent albicantes maculæ: supinam verò subalbidi coloris, latioribus majoribusque squamis constantem.

Yvanna, lacerti genus.

CAPVT XXII.

TAMETSI Oviedus maximum hujus animalis corpus binorum palmorum cum semisse longitudinem superare neget, majora tamen videre memini, nisi corporis dumtaxat truncum sine capite & cauda (ut puto) intelligat. Variæ autem magnitudinis est animal, pro ætatis ratione: etenim quinque aut sex videre mihi contigit diversæ omnia magnitudinis, è quorum majoribus unum elegans & benè integrum habebat Cl. V. D. Petrus Pawius primarius Artis Medicæ Professor in Academia Lugdunensi apud Batavos, mihi que mutuo dabat, ut ejus historiam describere possem, & iconem in tabella exprimendam curarem, quæ hic adponeretur.



YVANA.

HABEBAT porrò ab extimo rostro sive ore ad extremam caudam (quæ tamen non integra, sed mutila) trium pedum cum semisse longitudinem: corporis ambitus tredecim unciarum erat, tota cutis partim cineracei, partim fusci coloris, veluti squamis tecta, in dorso quidem, cruribus & caudæ initio, majoribus, in ventre autem minoribus: caudam ab ejus initio ad dimidiam partem squamæ serie quadam ambiabant, ut quarta quæque series ex majoribus squamis constaret, deinde reliquæ ad ejus extremum æquales essent & majoribus similes: à cervice ad extremam caudam, series planarum sed mucronatarum serræ instar spinarum, secundum dorsi longitudinem porrigebatur: caput tres uncias longum, & quibusdam squamis tectum, oris rictus binas: magnos oculos habebat (qui in iconem non fideliter expressi, quemadmodum nec squamarum ordo & series toto corpore) & binas nares pronâ & fere extremâ capitis parte: singulæ mandibulæ utrimque singularem exiguorum dentium ordinem habebant, numero viginti sex aut viginti septem, paullò acutiorum in superna mandibula: ponè caput in utroque latere foramen habebat instar branchiarum in piscibus: sub mento palearia sive ingluviem ad pectus usque propendentem habebat: quatuor cruribus erat præditum squamosos pedes habentibus, quorum bina anteriora breviora & minùs crassa erant posterioribus, & eorum pedes minores, quinos breviores digitos habentes, interiorem & exteriorem binis articulationibus constantem, duos illis proximos tribus, medium quatuor: omnium ungues breves & nigri erant: posteriora

rora autem crura anterioribus longiora & crassiora, pedes etiam paullo majores, quinos similiter digitos habentes, quorum interior brevior binisque dumtaxat articulis præditus, illi proximus tribus, tertius quatuor, quartus, qui longissimus, quinque, postremus exterior, etiam quatuor, paris cum tertio longitudinis, omnium similiter ungues nigri, & longiores quàm in anterioribus pedibus: posteriorum etiam crurum singulæ coxæ, à poplitis parte genu proxima ad inguina usque, serie quadam veluti cotyledonum, numero viginti trium, erant insignitæ, quo facilius, ut arbitror, arbores scandere posset. Verumtamen non omnia hujus generis animalia ejusmodi vestigia habent: nam è binis quæ apud ornatissimum virum Christianum Porretum videbam, majus æqualis cum descripto erat longitudinis, in ejus tamen coxis posterioribus nulla cotyledonum vestigia extabant: at in minore, quod elegantissimi & veluti argentei erat coloris, vestigia quidem illa observabam, sed longè minora & pauciore numero, nempe quatuordecim in singulis interioribus posterioribus coxis: an verò eâ notâ mas à femina distinguatur, ignoro: in majore enim Porreti, cotyledonum vestigiis carente, ingluvies illa in gutture propendens non apparebat, minus autem eam habebat: quemadmodum & illa Yvanæ pictura, quam Iacobus Plateau mittebat, cujus longitudinem & crassitudinem ex filo quo animal à se ad servatum dimensus erat, majoris, cujus historiam dedi, longitudini & crassitudini prorsus respondere comperiebam.

Ceterùm inter Recentiores qui hujus animalis meminerunt (veteribus enim ignotum fuisse arbitror) neminem legere memini, qui ejus exactiorem descriptionem dederit quàm Consalvus Ferdinandus Oviedus. Is enim cap. 111. libri xiii. Historiæ Generalis & Naturalis Indiæ Occidentalis Yvanam describit his verbis, quæ, Latine redita, sic habent.

YVANA animal dubium est, & carone sit, an piscis, incertum: nam & in fluminibus versatur, & arbores scandit. Eam ob causam dubius sum terrestriane inter animalia, an inter aquatica reponere debeam. Serpentis autem genus est horribile aspectu, ei qui non agnoscat: pedes lacerti habet, caput etiam ejusdem formæ, majus tamen: caudam quatuor aut quinque palmos longam, vel longiorem, aut brevior, pro corporis ratione: majoris corpus binos palmos cum semisse longum est, palmam aut paullo amplius crassum: pauca ex hoc animalium genere eam magnitudinem superant: eorum autem quæ infra eam magnitudinem, magna est varietas, sic ut parvis lacertis pares quidam reperiantur. Secundum dorsum longitudinem spinam habent dentatam & aculeis præditam: dentes acutissimos, & guttur satis longum & amplum, à mento ad guttur usque propendens. Ad eò taciturnum est hoc animal, ut neque strideat, neque gemat, imò quocumque etiam loco alligatum nullum strepitum edat, aut cuiquam noceat, sed istuc decem vel etiam viginti dies sine cibo & potu hæreat: si tamen præbeatur, aliquantulum edat vel ex cazabi (placentæ id genus est ex yucæ radice factum) aut herba aliave re quapiam. Anteriores pedes longi sunt, longis etiam unguibus præditi, quales avium ungues, sed infirmis, ut nihil apprehendere possit. Melioris est saporis, quàm blandi aspectus: ejus enim facies ad eò est horrida, ut nemo, nisi generoso animo præditus, expectare audeat: nemo contra ab ejus manducatione absteineat, nisi qui ejus mansuetudinem & bonum saporum ignorat. Hæc autem animalia adhuc pusilla tam celeri pedum motu per summam aquam fluvios & rivis traiciunt, ut nec aqua impedire illorum natationem, nec ipsa mergi possint: eam autem natandi rationem observare solent, donec palmum sint longa: nam eam magnitudinem excedentia, per terram infra aquam gradiuntur, quia propter gravitatem natari non norunt. Generant in terra secundum flumina & torrentes, & quasi assidue in aqua versantur. Est igitur hoc animal, ut dixi, horribile & terrorem initio incutiens, sed boni saporis, præferendum optimis etiam cuniculis Hispanicis: sic ut Christiani, qui hoc animal semel gustarunt, valde æstimare cæperint, nec pecuniis parcant, quodcumque redimere possunt. Vnam tamen noxam adferunt, de qua multorum querimonias audivi, illis videlicet qui lue venerea aliquando laborarint, si hujus animalis carne vescantur, veteres dolores recrudescere, tametsi jam aliquamdiu sanati fuerint. In Americæ continente vivens, sæpius ex hoc animali manducavi, & non contemnendum cibum esse comperi. Eos autem quos meam historiam in his locis legere continget, edoctos volo (si Indi desint quos consulere possint) ut Yvanæ ova frigere volentes, oleum aut butyrum non adiciant, quia numquam percoquere possent, sed eorum loco aquæ momentum addant: certum enim id esse expertus sum. Unum porro animal Yvana pariet quadraginta, aut quinquaginta, vel etiam plura ova, quæ boni sunt saporis, vitellumque & albumen continent, perinde ac gallinacea ova, tenuiore autem testâ sunt prædita, & rotunda, nucisque magnitudinem non superant.

Yvana apud
Oviedum.

Yvana ova,
ut frigenda.

Hujus

Hujus animalis similiter meminerunt plerique alij, inter quos Gomara, Cieça, & Iosephus à Costa.

Franciscus Lopez de Gomara quidem in Mexicana historia, de eo multa scribit, atque addit caudam inflectere & convolvere instat venatici canis, quo lepores persequi solent; insuper hæc animalia pinguescere, si illorum alvus in arena fricetur.

YGUANA.

Petrus verò Cieça cap. 1 x. Primæ partis Chronici Peruani. Istorum autem uterque Yguana appellat.

Iosephus à Costa Histor. Natural. & Moral. Indiæ Occidentalis cap. xxxviii. lib. 1v. ejusque carnem longè sapidiorē esse dicit Armadillo carne.

Omnia porrò hujus generis animalia quæ mihi videre contigit, prolixam habebant caudam, eamque in longum protensam, non convolutam.

Sed & Gesnerus hoc animal intelligere videtur in prima figura & descriptione quæ est pag. 357. Nomenclatoris aquatiliū animantium.

CAROLI

Yguana

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

CAROLI CLUSI
 A TREBATIS
 EXOTICORVM
 LIBER SEXTVS.

QVINQVE precedentibus Libris, exoticas quasdam arbores, ligna, fructus, cortices, succos, radices, plantas, & nonnulla animalia, quâ potuimus fide, & diligentia descripsimus: restabant Pelagica quedam planta, & alia non vulgaris cognitionis, in Mari & Fluminibus nata, mihiq; maximâ ex parte conspecta; quibus non incommode, meâ quidem opinione, peculiarem librum (qui Sextus erit earum rerum Exoticarum quas hætenus nobis observare licuit) dabimus.

ARBUSCULA MARINA CORALLOIDES.

C A P. I.

PLANTAM marinam, illâ, quam honestus perhumanusque vir, & in sua arte peritissimus, Christianus Porretus pharmacopœus, à quodam circumforaneo redimebat anno à Christi nativitate nonagesimo nono supra millesimum & quingentesimum, majorem videre non memineram, quum eam mihi ostenderet: propterea, meritò arbusculam appellari posse censebam. Nam tres pedes alta erat, & in multos ramos laterales, eosque in anteriorem partem nutantes, divisa: caudex infimâ parte septem uncias in ambitu crassus erat, firmusque & solidus quum videretur, materiâ tamen quodammodo fungosâ constabat, illaque candicante, & zingiber resiccatum referente: totus caudex cum ramis, innumeris tuberculis respersus erat, ipsique rami in majuscula tubera desinebant, intus fungosa, & seminum, inanium tamen, speciem, in cavernulis continentia, externè autem orbicularibus notulis, lapidis stellaris instar distincta. Tota planta, sive veriùs arbuscula, tenui quidem, sed grumoso cortice tecta erat, eoque rubri coloris, ut minio inducta videretur, qui an ascitius fuerit, ignoro: adeò autem salsi saporis erat tota arbusculæ cum suo cortice substantia, ut merum sal referret. E quo porrò mari fuerit eruta, me latet, & an scopulo alicui innata esset, an in imo maris fundo crevisset, certi quidpiam proferre non possum: nam ejus truncus integer non erat, sed imâ parte recisus. Ejus tamen, qualem conspiciebam, iconem in tabellâ exprimendam curabam, quæ Lectoris oculis proponeretur.



Arbuscula
 marina Coralloi
 facie.

VERVM illâ longè majorem, post aliquot menses eodem anno accipiebat è Norwagia
 Cl. V.

Arbuscula
marina alte-
ra.

Cl. V. Petrus Pawius Medicus ac Professor in Academia Lugduno-Batava, missam à Doctissimo viro Henrico Hoiero Bergensi Medico. Etenim tametsi integra non esset, sed infimâ parte mutila, ut præcedens; sex tamen pedum altitudinem habebat, aut superabat, totaque plana erat, & semipedem dumtaxat lata, binas verò uncias spissa: vbi autem in ramos dividebatur, magis crassa: rami inferiores, cubitales erant, iiq̄ue in plures alios divisi, & frequentibus tuberibus obsiti. Tota arbuscula fungosâ materiâ constabat, eâ tamen firmâ, & veluti candicante cute obductâ; ut mihi suspicionem iniiceret, rubedinem illam in præcedente non fuisse nativam: falso gustu prædita erat, & ferinum quidpiam redolebat. Ea porro in rectam formam non assurgebat, sed in unam partem nutabat (instar omnium arborum marinâ aurâ afflatarum) quasi undarum fluctibus afflicta fuisset: nam in aliquo scopulo sub undis latente natam arbitror; licet qui mittebat, nihil adscripsisset.

Frutex marinus elegantissimus.

C A P. II.

ELEGANTISSIMO huic Frutici marino secundum locum ab Arbuscula marina in hoc Exoticorum libro Sexto dare, & ei quodammodo congenerem aliam marinam plantam (de qua proximo capite) præcedere volui. Videbam autem Amstelredami, anno à Christi nativitate sexcentesimo tertio supra millesimum, quaternos aut quinos ejusmodi frutices, magnitudine quidem dispares, sed omnes illo ipso anno à Batavis nautis ex India Orientali relatos. Eum porro qui inter illos omnium minimus, quòd integrâ & magis perfectâ formâ esset, & ad delineandum commodior videretur, mutuò mihi concedebat honestissimus vir Petrus Garetus, ut ejus iconem in lignea tabella exprimendam curare, & fruticis historiam describere possem, quam hîc propono.

PEDEM autem & septem uncias longus sive altus erat hic frutex, & tredecim unciarum amplitudinem habebat, quâ parte latissimus: trium verò pedum & decem unciarum erat ejus ambitus; durus prorsus & lignosus, atque valdè planus flabelli instar, in ternos aut quaternos crassiusculos ramos divisus, à quibus innumeri alij tenuiores ramusculi exoriebantur, in longum & latum se spargentes, ad eò miro ordine, ut simul quodammodo coalescerent, vacuaq̄ue tantum quædam spatia relinquerent, cribri aut reticuli maculas imitantia. Integer frutex purpurascens colore obductus fuisse videbatur, quem deinde falsuginosa candida materia obduxisset, ut ex infima fruticis parte & aliis quibusdam locis, à quibus falsugo deterfa erat, apparebat: illam verò falsuginem creberrimis iisque valdè exiguis foraminulis tamquam acu impressis, tam affabrè tantoq̄ue artificio elaboratam conspici licebat, præsertim in minutioribus ramulis, ut nullum opificem imitari posse mihi persuadeam: sed quum in adeò exiguo spatio, cujus capax est lignea tabella, illam elaboratam falsuginem pictor exprimere non posset, istum fruticem nudum & sine falsugine delineare coactus est, ut ramulorum tenuitas faciliùs observari & conspici posset. Latam autem habebat sedem, quâ scopulo inhæserat sub marinis aquis, ex qua binæ aut ternæ aliæ adnatæ plantæ, sive potiùs rami abrupti fuisse videbantur. Ejus materies adeò dura, ut vix cultello scindi posset. Nautæ corallium appellabant; sed ad Palmæ marinæ à Theophrasto descriptæ genus aliquod, veriùs referendum esse arbitror.

Reliqui quos videbam frutices plani etiâ & ex simili materia cõstabant, nec minùs dura, similiq̄ue



similiq̄ue etiam falsugine tecti erant, minore tamen artificio elaborata. Horum unus aded̄ amplus, ut viginti octo uncias, sive binos pedes & quatuor uncias longus esset, ejus ambitus plus quàm septem pedum. Alter semisse pedis eo longior erat: ejus ambitus cum illo quidem par; sed illius forma minùs elegans, quia unius lateris magna pars vel recisa, vel abrupta. Tertius utroque illo minor, major tamen eo cujus historiam dedi, sed multis locis corruptus. Quartus prorsus inelegans, & cum aliis nullâ ratione comparandus.

Planta marina retiformis.

CAP. III.

PLANTAM quandam marinam ex America advectam anno à nativitate Christi, nostri redemptoris, nonagesimoséptimo supra millesimum & quingentesimum mittebat ad me ornatissimus idemq̄ue humanissimus vir Simon Parduynus, Consul Medioburgensis in Walachria Zelandiæ, valdè raræ formæ. Nam instar virgulti lignosa erat, prorsus tamen plana, in frequentes ramos, eosq̄ue etiam planos, sparsa, ex quibus in longitudinem & obliquè exhibant multi nervi retis instar ferè contexti, aded̄ firmi, ut ex æreo filo conflati viderentur, lumini tamen oppositi glutinis substantiam veriùs referrent. Tota planta cubito longior erat, prorsus ut dixi plana, & multis maculis, retis instar, pertusa, subrubescens, quadam tamen falsugine multis locis infecta; extimâ parte fermè pedem lata, infimâ verò palmum: sed ea non integra; nam ex utroque latere plurimum abruptum fuisse apparebat: salsus ejus sapor. Cui rei innata fuerit, mihi non liquet, ut cujus infima pars contrafacta esset: verisimile tamen scopulo aut lapidi innatam, corallij modo: Nam triennio post similes conspiciebam Amstelredami in museo cujusdam civis, quarum infima pars plana erat, ut quæ scopulo adnata fuisset. In Americano autem Oceano natas aiebat.

Planta marina retiformis.

Quercus marina Theophrasti.

CAP. IV.

MARINÆ Quercus Theophrasti descriptionem ad calcem cap. XIII. lib. I. meæ Rariorum Plantarum Historiæ, ex ipsius Auctoris cap. VII. lib. IV. Historiæ Plantarum desumptam, adiciebam, innuens me aliquot ejus plantas in meis peregrinationibus observasse, & plurimas, easq̄ue variæ magnitudinis & diversi coloris apud Imperatorem Maximilianum ejus nominis Secundum conspexisse, quæ ad Theophrasti descriptionem proximè accederent. Verùm quum illius iconem tum exhibere non licuerit, & nunc unam plantam nactus fuerim à doctissimo & modestissimo juvene Ioanne de Laet, Ioannis F. in Occidentali Oceano erutam, quam mihi mutuo dabat ut describere possem, eadem operâ illam exprimentam in tabellâ curabam, ut in hoc cap. IV. libri V. Exoticorum locum obtineret.

PEDALIS autem illa erat longitudinis, in multos eosq̄ue planos ramos expansa, quemadmodum in pelagicis plantis magnâ ex parte observare memini, & illos deinde in plures alios minores divisos, multisq̄ue tuberculis quaquaversum obsitos, ut myricæ sive cupressi veriùs foliorum formam & exactiùs referrent, quàm alterius alicujus plantæ; coloris purpurei saturi, qualis ferè conspicitur in vini rubri facibus; salsi prorsus saporis. Ipsa fruticis materia



Quercus marina Theophrasti.

L

dura

dura & lignosa erat, imò quasi cornea aut saxea. Confracta porrò infimâ parte hæc planta, ut, saxone, an ostraceæ testæ innata fuerit, nihil affirmare possem: plurimi etiam rami in inferiore fruticis parte abrupti erant.

Frutex marinus Erica facie.

C A P. V.

MARINVM hunc fruticem, quem non incommodè Ericam marinam appellari posse arbitror, mittebat ad me anno à Christi nativitate millesimo quingentesimo nonagesimo septimo Doctissimus vir Henricus Hoierus, Bergensis in Norwagia Medicus: cujus Ericæ effigies in sequente tabella expressa.



Erica marina. ERAT verò is frutex cubitalis aut amplioris altitudinis, statim ab infimo in frequentes ramos assurgens: atque illi denuò in minores alios divisi erant; interdum simul coalescebant, ut in plerisque plantis in mari nascentibus evenire solet: tenui cortice tegebatur, terrestrique coloris erat. Totus porrò frutex planâ formâ excreverat, & in sesquicubitalem latitudinem expansus erat. Omnes autem rami tamquam quibusdam tuberculis erant obsiti; sed minores longè frequentioribus & majoribus (quod pictor per supinam quandam negligentiam non observavit) ut tamquam flosculorum gemmis ornati viderentur, quæ trita in tenuissimum pollinem resolvebantur. Tota alioqui planta lignosa & dura erat, atque lapidi aut scopulo innata fuisse videbatur, falsi saporis, ut quæ in Oceano natæ plantæ.

Planta marina Reseda facie.

C A P. VI.

HANC marinam plantam, quam fruticem sive suffruticem appellare licet, nanciscebar Amstelredami anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo primo; quem propter formam diversam ab aliis fruticibus marinis quos antè conspexeram, & describendum, & ejus iconem in tabella exprimentam censebam, quæ adponeretur.



TOTVS lignosus & durus erat hic frutex, non secus ac Erica fruticans, falsâ & albâ materiâ obductus, sesquipedalis altitudinis, non tamen integer, sed infimâ parte fractus, in decem vel plures ramos inæqualiter & nullo ordine nascentes diuisus, quorum aliqui abrupti: qui supererant, toti tecti erant exiguis quibusdam vasculis rugosis deorsum propendentibus, coloris ex albo cineracei, Resedæ vasculis, quæ semina jam matura continent, non valdè dissimilibus, longè tamen minoribus, & infimâ parte, ut plurimum connexis ipsis ramulis, quæ vacua & valdè fragilia, ut quæ digitis attrita, facilimè in pulverem resolvebantur, falsi admodum saporis.

Quo in mari erutus fuisset hic frutex, intelligere non potui, quia nautas qui retulissent, convenire mihi non contigit; & qui redimunt, ista minimè curant.

Planta saxea Ἀβροτροειδής.

CAP. VII.

ALIAM elegantem plantam marinam, quum Amstelredami anno à Christo nato sexcentesimo primo supra millesimum essem, mihi donabat cum aliis quibusdam rebus exoticis, honestissimus vir Walichius Syvertz ejus urbis pharmacopœus, cujus in his commentariis aliquoties fit mentio, illo ipso anno à Batavis ex Orientalibus regionibus delatam. Illius autem iconem in tabella, me curante, expressam, dignam censebam quæ hic adponeretur.

ERAT porrò ea planta tota lapidea; pedalis ferè altitudinis, in multos ramos divisa, qui deinde in frequentes alios minores sese spargebant, elegantissimo spectaculo, & illos quidem Abrotoni feminæ (à nonnullis Chamæcyparissus Plinii existimati) foliorum formam panè referentes: nam brevibus tubulis instar minutissimorum foliorum constabant, quadam serie, ut illa, dispositis, sed magis multiplici, quia pauci quaternis, plerique quinis, senis & septenis, interdum etiam pluribus ordinibus compacti erant: in crassioribus autem ramis, qui quodammodo candicabant, ferè attrita erant illa folia, ut dumtaxat foramina relicta apparerent tamquam foliorum tubulorum vestigia: extremi verò ramuli, qui leviter purpurascebant & quasi in mucronem desinebant, tubulata illa conservabant integra: ipsa plantæ substantia dura & candida, salsum saporem, utpote in mari nata, retinebat: è saxis enim in imo mari jacentibus abruptam fuisse arbitror. In unam porrò partem inclinabat, eaque parte quâ procumbebat, candidior erat illâ quæ prona sursum spectabat: nonnulli autem ex procumbentibus ramis simul coaluisse deprehendebantur; sursum verò erecti, minimè, ut ex icone in tabella expressa conspiciere licet.



*Planta saxea
ἀβροτροει-
δής.*

Hippuris saxea.

CAP. VIII.

M I H I ostendebatur hæc venusta planta marina Amstelredami, anno à Christi nativitate primo supra millesimum & sexcentimum, à perhumano viro Ioanne Langhe Cheirurgo Amstelredamensi, qui etiam illius ramo pedalis ferè longitudinis ab ipsa planta abrupto me donabat: quem in subjectâ tabellâ exprimi curabam, Lectoris oculis proponendâ.

TOTA planta in unam partem inclinabat, ut pleræque pelagicæ plantæ solent, & prorsus saxea apparebat, in imo mari scopulo aliquo, ut videbatur, adnata, cuius fragmentum infimâ parte adhuc retinebat. Ex Orientali Oceano allata ferebatur, eratque viginti uncias longa, & in multos graciles ramos divisa, ac frequentibus nodis & articulis distincta. Candicabat porrò tota, singulique articuli striati & veluti canaliculati erant, ad singula verò genicula sive nodos, graciliores & fusci, splendentis tamen coloris, ut etiam singuli articuli (qui interdum uncialis longitudinis, magna verò ex parte semunciales aut breviores erant) fusco aliquo glutine connexi viderentur. Interior autem plantæ pars lignosa erat, quemadmodum ex abruptis quibusdam articulis conspicere licebat.

*Hippuris saxea.**Eschara κορυμμοειδής.*

CAP. IX.

Eschara κορυμμοειδής.

L A P I D E A hæc plantula, in sex aut plures ramos divisa, Brassicæ Cypriæ cerebro non valdè dissimilem formam habebat, tota solida, candida, & in varios ramulos creberrimis foraminibus distinctos divisa, valdè eleganti aspectu. Christianus Porretus Amstelredami redimebat cum conchyliis & aliis rebus exoticis, ut museum, quod habet instructissimum, tanto locupletius redderet. Videbam postea apud alios similes, vel etiam majores.

Fungi lapidei.

CAP. X.

Fungi saxei marini.

V T in terra, sic etiam in mari fungi nascuntur: at hi non molles, sed lapideâ duritiæ præditi, quorum tria genera, partim in Indico mari, partim in Nilo eruta, ut mihi referebat civis quidam Amstelredamensis, apud quem eos anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo conspiebam, in ipsius museo multis similibus rebus exoticis instructo.

E majoribus porrò qui è mari eruti, nullum exprimendum curabam, quia nulla apparebant pediculi, qui eos sustinuisset, vestigia. Sed quem dicebat in flumine Nilo natum, dumtaxat tamen majorem, quia integer, & alium præterea minorem & magis contractum, in duabus tabellis, ipso permittere, exprimi curabam, & majoris quidem pronam & supinam partem in prima tabella, quæ hîc adposita, minorem, in altera.

IN Nilo



IN Nilo natus, decem unciarum habebat circumferentiam, ejus diameter tres uncia cum semisse : totus autem saxeus erat & candicans, supernâ parte, ab umbilico ad circumferentiam, multis profundis striis, obliquè quodammodo excurrentibus ornatus, internâ autem, minùs elatis striis, iisq̃ue asperis & quodammodo echinatis erat præditus, quæ à circumferentia ad pediculum productæ desinebant, quâ videlicet parte magis fuscus erat: pediculus ejus brevis & crassiusculus, qui à scopulo aut petrâ abruptus videbatur.

Fungus saxeus
Nili major.

MINORIS, qui compressus, floris formam quodammodo exprimebat, circumferentia & ambitus (qui valde sinuosus) sex unciarum erat; diameter, in longitudine duarum cum semisse, in latitudine autem, unius aut paullò plus, & quia in floris quodammodo formam assurgebat, altitudo pænè duarum unciarum erat, ab extremo orbe descendendo sensim gracilescens: pediculum habebat brevem & crassiusculum : striæ quæ externâ parte à pediculo ad circumferentiam excurrerant, non erant valde conspicuæ; quæ autem in parte internâ, profundiores & magis conspicuæ, simul etiam in medio coeunt, quemadmodum ex icone in tabella expressa conspiciere licet.

Fungus saxeus
minor.



Spongia elegans.

C A P. XI.

ELEGANS Spongiæ genus apud doctissimum & humanissimum virum Davidem Sinapium Amstelredami conspiciebam anno reparatæ Salutis humanæ millesimo & sexcentesimo: cujus etiam formam meo rogatu ipse delineari curabat, & ad me mittebat. Illius deinde iconem in tabella exprimi jubebam, in eorum qui exoticis rebus delectantur gratiam.

INHÆREBAT porrò spongia adhuc suo saxo, eiq̃ue durissimo & nigro, quod duodecim libras pendebat. Ipsa autem spongiæ forma quasi infundibulû imitabatur, aut floris imaginem exprimebat: nam tota cava erat, & infimâ parte quâ saxo inhærebat, valde angusta; deinde sensim sese attollens, expandebatur, inæqualiter tamen, quum uno latere ad novem unciarum altitudinem dumtaxat assurgeret, adverso autem, ad undecim uncias pertingeret: oræ inæquales erant & sinuosæ, in interiorem partem interdum adedò reflexæ, ut



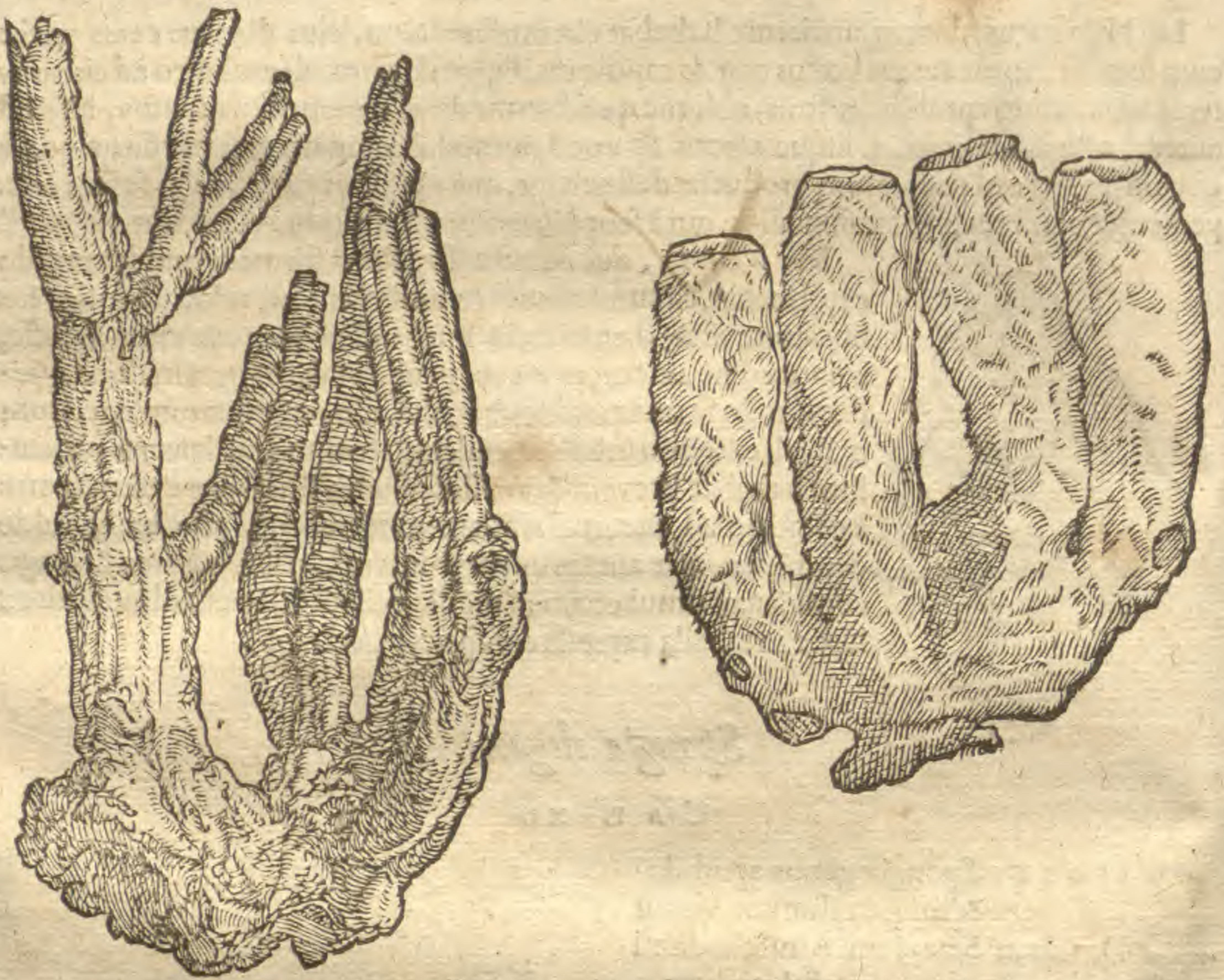
Spongia elegans.

foliorum formam quodammodo exprimerent : amplitudinis diameter supernâ parte tredecim erat unciarum cum semisse: exteriori parte lobum, quasi foliolum adnatum habebat, interiore verò bina foliola instar calycum formata : totâ autem materiâ vulgares spongas referebat. Longè quidem majores videre memini, sed informes: unam tamen, quum Mompellii viverem, tempestatibus ejectam in maris littus supra Peraul conspiciebam, quæ amplissimi petasi formam exactissimè imitaretur.

Alcyonium.

CAP. XII.

TRIA Alcyonii genera non vulgaria, dum hanc Exoticorum Historiam scribere adgredebam, conspiciebam; quibus locum ut darem in hoc Sexto libro, operæpretium esse judicabam. Prioris autem & Secundi dumtaxat icones, quia singularis formæ, in binis tabellis, quæ hîc adponerentur, exprimendas curabam.



*Alcyonium
monstruosum.*

PRIMUM, quod inter Alcyonii genera referendum arbitror, mittebat ad me Simon Parduynus Consul Medioburgensis supra memoratus, anno à Christi nativitate nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum, ex America, ut adscriptum erat, relatum. Id autem erat monstruosum & valdè admirabilis formæ, quia cervina cornua cum cranii, cui adhæsisserat, parte, quodammodo referebat, in varios ramos sparsa, infernâ parte denso corpore & crasso, spongioso tamen, & retinente scopuli, cui adnatum fuerat, & inhæserat, fragmenta : cornua ipsa sesquicubitalis erant longitudinis, & palmaris aut amplioris crassitudinis, in varios ramos satis crassos sparsa, cavos tamen, & spongiosâ, rudi, crassaque materiâ constantes, ac veluti reticuli instar compositas, ut lumini oppositi, transparentes essent & pervii; color ad spadiceum tendens: ramulorum nonnulli singulares erant, quidam etiam gemelli, & ex parte interdum coalescentes. Sapor valde salus erat, nam illo ipso anno è mari erutum. Pictor in icone exprimenda, negligenter suo officio functus est.

*Alcyonium
cheirotheca
facie.*

ALTERVM, quod à Jacobo Gareto anno à Christo nato nonagesimo quarto supra millesimum & quingentesimum accipiebam, mirandæ etiam erat formæ. Nam cheirothecam in quatuor lacinias digitalis longitudinis, easq. cavas & inanes, ac veluti tuberibus cineracei coloris exteriori parte obsitas, sectam, valdè referebat: interiore verò parte læviores,

viores, & multis exiguis foraminibus præditas. Tota planta (si hac appellatione eam donare convenit) spongiosæ quodammodo naturæ erat, & levis admodum: ejus sapor non valdè falsus, ut diu adservatam esse, & temporis diuturnitate falsedinem exuisse credendum esset. Scopulo, aut saxo inhæsisse videbatur: nam sedes plana erat. Cum secundo autem Alcyonii genere à Dioscoride descripto, nonnullam affinitatem habere videbatur.

TERTIVM, quod ad Quinti generis à Dioscoride descripti speciem aliquam referri posse existimo (nisi quis ad Tertium genus Spongiarum referre malit, cujus meminit *Alcyonium ingens.* Cl. V. Gulielmus Rondeletius libro de Insectis & Zoophytis cap. xxx. quodque densissimum, spissum, validum, cinereum, Alcyonio tam simile, ut vix discrimen agnoscas. Hoc enim fistulosum non esse ait, sed sæpius cavitatem unam & eam amplam habere) Illo majus videre non memini, mihiq̄ ostendebatur Amstelredami anno reparatæ salutis humanæ millesimo sexcentesimo, à Davide Sinapio supra dicto, qui illius etiam dimidiam partem per longitudinem sectam mihi liberaliter donabat. Crassitudine porrò longitudinem valdè superabat: nam quum octo dumtaxat uncias & semissem longum esset, crassitudo in medio corpore decem & sex uncias ambitu continebat, in extremis autem partibus pænè duodecim: ipsa enim forma prorsus inæqualis erat, modò in dorsum assurgens; modò in multas lacunas depressa: totum autem Alcyonij corpus cineracei coloris crustâ tectum erat: interna pars, fungosâ, sive spongiosâ quadam materiâ constabat, & frequentibus lacunis erat prædita, falsiq̄. admodum saporis, acrimoniæ etiam particeps: nam illius supra candens ferrum resiccatae pulverem, si cuti adfricaretur, non modò magnum pruritus excitare, sed etiam valdè mordicare & urere experiebar, non secus quàm aliorum Alcyonii generum, quæ multis antè annis in Gallia Narbonensis maritimis collegeram, dum Mompellii vivebam, pulverem observaveram.

Doctissimus vir, & in sua arte peritissimus Ferdinandus Imperatus, in eo opere quod Italico sermone conscripsit, cuique Naturalis Historiæ appellationem dedit, aliquot Fuci, Spongiæ, & Alcyonii genera elegantia atque exotica, cum aliis plerisque rebus peregrinis exhibet: præsertim verò xxvii. liber ejus operis consulendus; continet enim plurima ad hanc materiam pertinentia, ex suo ditissimo Promptuario desumpta.

Cancri gramen depascentes, & quodammodo terrestres.

CAPVT XIII.

IN deserta illa insula, ad quam Generosus Franciscus Drake cum suis comitibus, Tarnate relicta, aquisitionis causâ appellebat: quum densas silvas ingressi essent, plurimos majores cancros, tum prægrandes cammaros inveniebant gramen depascentes, & in arborum vento disjectarum cavis, aut sub ipsis arboribus latitantes; quibus coctis & elixis, famem eos jam prementem per multos dies, avidè explebant. Illos autem, præter aliorum *Cancri terrestres.* *styes.* cancrorum morem, in sicco perpetim versari existimabant: nam quum plurimos, eo tempore quo in insula versabantur, aliquoties ad mare deferrent & in aquam abicerent, subito effugere, & ad solita pascua regredi observabant.

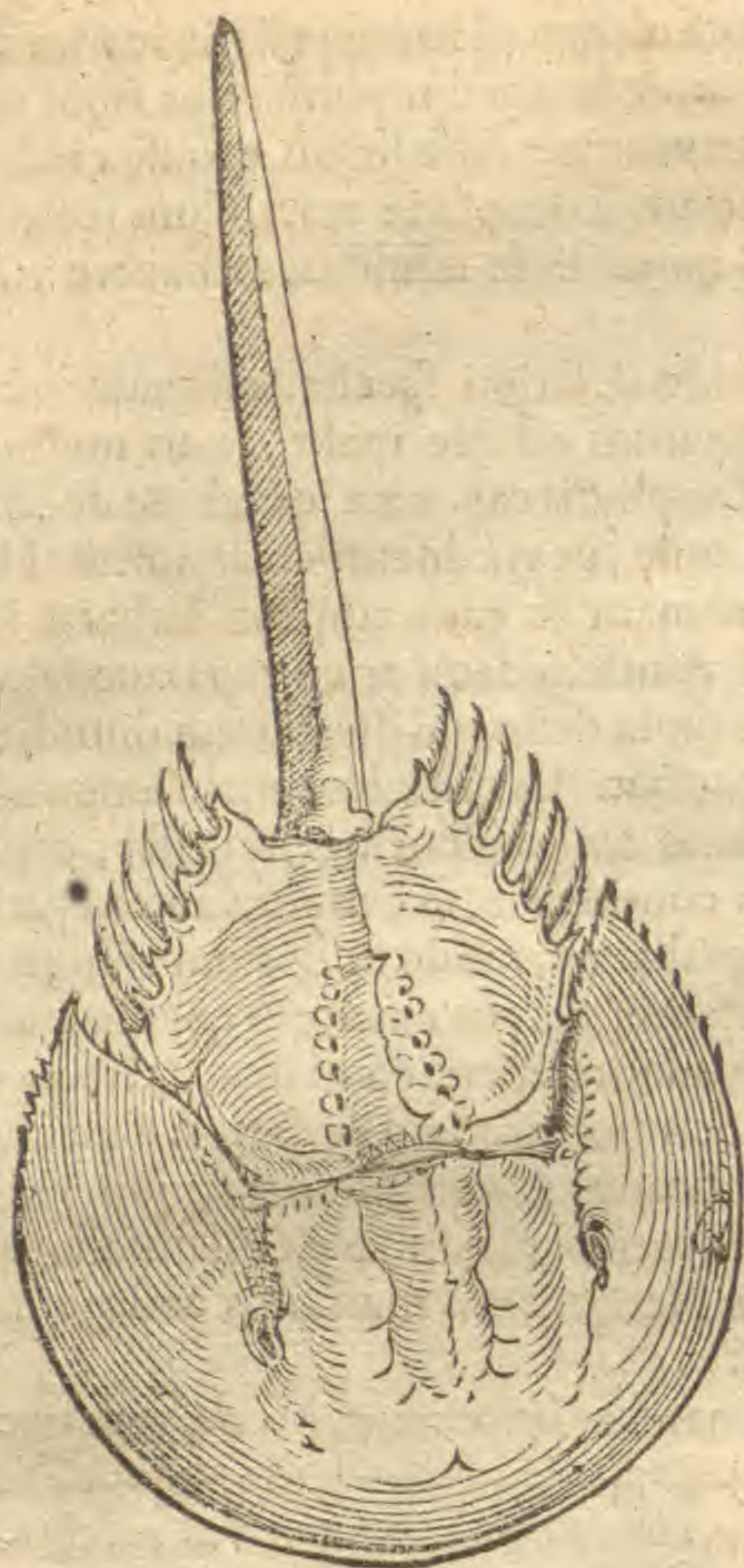
Sita autem erat ea insula, ipsis referentibus, sub ipso Æquatore, inter lavam & Moluccas, nomine quidem ipsis ignota, sed quam à cancrorum istuc repertorum maximâ abundantia Cancrorum insulam appellârunt. *Cancrorum insula.*

An porrò isti cancri, ex illorum sunt genere, quòtum meminit Ioannes Lerijs cap. xi. Americanæ suæ Historiæ: quosque terrestres esse, & *Oussa* ab indigenis appellari, marinis macilentiores, & minùs grati saporis, atque sua cubilia sive antra sub arborum radicibus habere scribit? *Oussa.*

Cancer Molluccanus.

CAP. XIV.

VALDE admiranda ejus Cancri forma, quem, curante Cl. V. D. Everhardo Vortio, publico in Academia Lugduno-Batava Artis Medicæ Professore, resiccatum conspiciebam anno à nato Christo sexcentesimo tertio supra millesimum, & in adposita tabella exprimi curabam.

Cancer Mol-
lucanus.

PERPOLITAM autem habebat is testam, eamque versicolore, in qua lumini opposita, observarentur in fusco mixti colores flavescens & rubescens. Constabat verò ea testa duabus partibus, anteriore & posteriore, inter se quadam cartilagine connexis: anteriore quidem brevior & angustior, ut quæ tres dumtaxat uncias longa, quatuor lata esset, ubi amplissima: posteriore autem longè majore, quatuor videlicet uncias cum semisse longâ, septem cum semisse latâ. Utraque pars in dorsum instar fornicis assurgebat, posterior tamen magis quàm anterior, & veluti in eminentiores tres divisiones brevibus quibusdam aculeis præditas distincta: quâ etiam anteriori parti connexa erat, magis eminent, & brevibus quibusdam aculeis munita, deinde in lunata quædam cornua se spargens, ad longos usque anterioris partis aculeos pertingentia, dentata utrimque & in firmam spinam desinentia, circa verò connexionem asperis quibusdam villis obsita: mediâ quasi parte testæ, in dorsi lateribus orbiculatæ quædam conspiciantur eminentiæ, oculorum pænè formam referentes, duræ tamen & testaceæ. Anterior porro testæ pars, quâ posteriori connectebatur, tres uncias lata erat, quatuor autem (ut suprâ dicebam) ubi amplissima, extima binas solummodò, eaque in tres breves aculeos, æquali spatio inter se distantes, desinens: ad medium aculeum, adnexum habebat

non exteriori testæ adhærens, sed quadam articulatione sub ipsâ testa triangulare cornu, septem uncias longum, angustum & mucronatum: supremus in prona aculei parte angustus, brevibus aculeis instar ferræ erat obsitus; supina ejus pars lævis & carinata: anterioris partis testæ latera septem aculeis, præter extimum, erant munita, & sex firmis, planis, & acutis spinis unciam longis, spadicei coloris & hirsutis inter extimum & septimum aculeum prodeuntibus donata: mediâ pronâ parte sex angustarum lacunarum, quasi cultri mucrone impressarum, bini ordines apparebant, quibus internâ testæ parte totidem plana officula, veluti abruptarum costarum fragmenta, respondebant.

Totum ipsius animalis corpus siccitate contractum & vetustate magna ex parte corruptum erat: decem autem pedes habuisse videbatur; quorum priores, an chelas habuerint, ignoro, nam nulli integri præter postremos, qui sex articulis constabant. Omnes oriebantur ex majore sive posteriore testa; atque adeò arctè conjuncti erant, ut cultelli mucronem non admitterent, sed statim ad primum articulum coaluisse viderentur: anteriores pedes, qui an chelæ, ut dicebam, fuerint, ignoro, statim à sede inferioris articuli, ex ipsa articulatione latam appendicem producebant, fraxini semini non valdè dissimilem; atque ante illos binæ ferè similes appendices exoriebantur: hirtæ, brevès, ad primi sive infimi articuli summum vix pertingentes: octo reliqui pedes, superiori infimi articuli parti appendices etiam adnexas habebant, brevès, crassas, aculeatas, utrimque in unum quodammodo coeuntes: secundi articuli aliquot similiter aculeis donati: postremos pedes subsequerentur exiguæ chelæ tribus articulis constantes, adeò brevès, ut ad tertium posteriorum pedum articulum vix pertingerent. Quâ anterior testæ pars posteriori connectebatur, ex ipsa connexionem subhirsuta quædam cartilago oriebatur, unciam cum semisse longa, binas cum semisse lata, deinde aliæ paullò minores ad singula illa plana officula, veluti abruptarum costarum fragmenta: sed omnes præter primam commemoratam, & huic proximam, adeò corruptæ, ut officula dumtaxat conspicerentur; nullis vel capitis, vel caudæ vestigiis apparentibus. Ea autem anterioris testæ pars, in qua ortum habebat oblongum illud triangulare & mucronatum cornu, concava erat, & quasi fornicata, unciamque longa, binis veluti denticulis planis & in extimo acutis introrsum spectantibus donata, ad quam usque pertigisse videbantur cartilagine supra memoratæ.

Qui Cancrum istum Doctori Vorstio commodabat, ut mihi ostenderet, Ioannes à Wolfs-

Wolfs-Winckel Canonicus regularis, circa Molluccas insulas captum esse, & ante biennium ab iis qui ex illa navigatione redierant se accepisse asserbat.

Hæc porro sunt quæ de admirandi hujus cancri forma observare mihi licuit, quæ benevolam lectorem boni consulturum confido. Ad nullum autem genus eorum, quorum historiam Cl. V. Gulielmus Rondeletus lib. XVIII. de Piscibus descripsit, referri posse videtur, nisi quis notas aliquas communes habere censeat cum ejus Paguro. Veteribus tamen prorsus ignotum fuisse arbitror: alioqui propter tam insignes & non vulgares notas quibus præditus est, haud neglexissent.

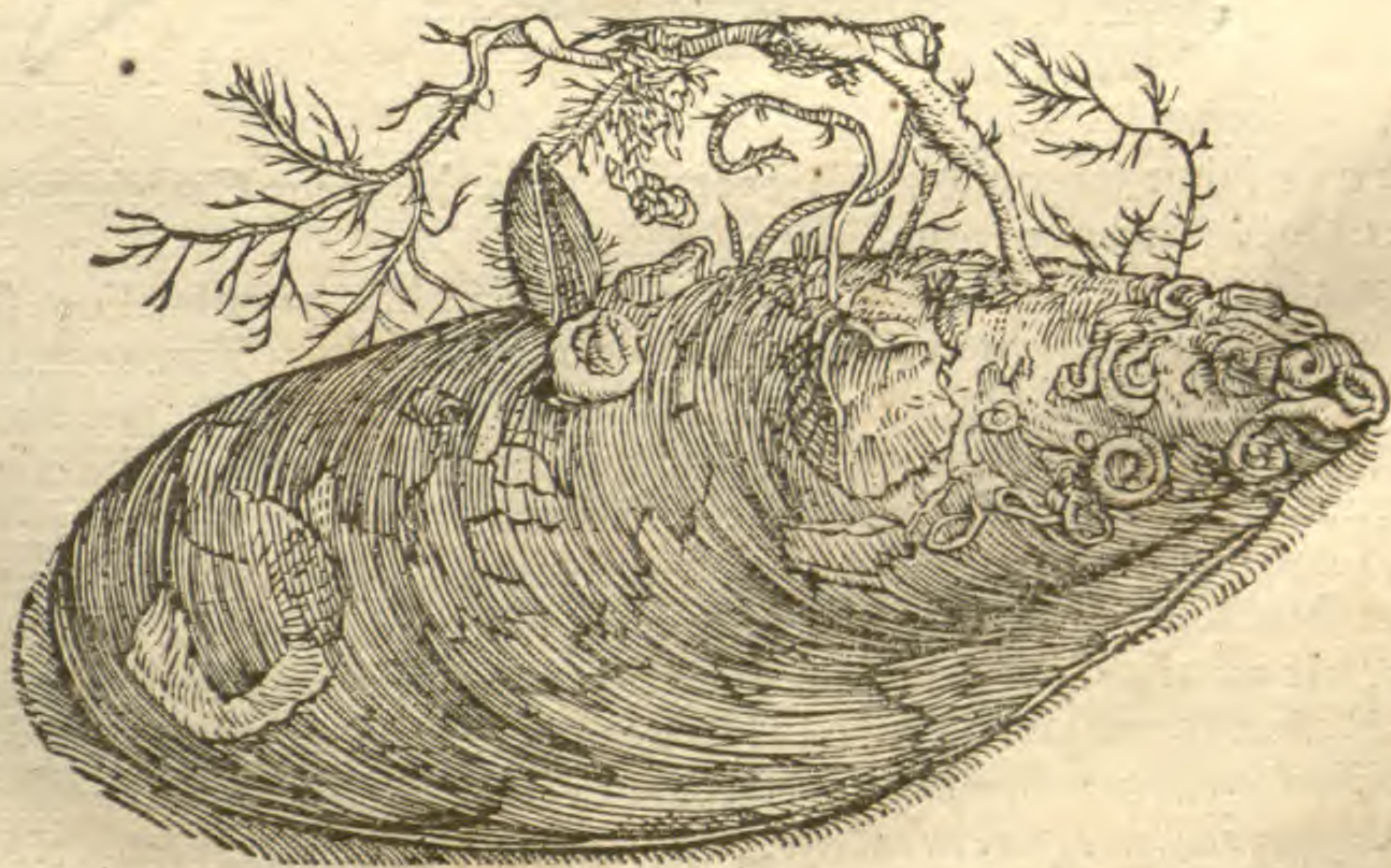
CETERVM illo ipso anno, apud Cl. V. Doctorem Petrum Pauwium, publicum in eadem Academia Artis Medicæ & Anatomes professorem, admirabilis etiam formæ Cancris testam videbam, eam quidem non integram, sed magna ex parte fractam, duram & solidam, internâ parte albam, externâ dilute rubentem, & variis locis, albis quibusdam maculis, serie quadam servatâ, conspersam. Quinque autem uncias longum erat fragmentum, ab ipsis oculis ad extremam usque partem; sex latum, & in fornicem elatum; utroque latere ternis firmis spinis sive aculeis præditum, quarum prima paullo longior: supra oculos emergebant aliæ crassæ spinæ, binas uncias longæ, firmæ, perinde ut testæ versicolores, ex albo & rubro videlicet coloribus mixtis, nigricante mucrone, quemadmodum & reliquarum, antrorsum spectantes, & ad cornuum similitudinem anteriùs incurvæ, quas quatuor aliæ subsequébantur, ex utroque latere binæ, quarum quæ cornibus proximæ, alias longitudine superabant, deinde infra illas ex utraque parte quatuor tubercula veriùs quàm spinæ, inter quæ, quemadmodum etiam inter spinas, sparsa erant multa vestigia, pilorum, quæ inhæserant, ut verisimile est, sedes: ante cornua, & quasi sub ipsis, prominebant magni crassique & unciam longi oculi testacei, versicolores, ad testæ & cornuum similitudinem, in latera spectantes, extimâ parte, in quâ acies fuerat, nigri: à cornibus sive spinis illis incurvis supra oculos eminentibus, ortum sumebat planum, ternasque uncias longum rostrum, unciam cum semisse latum, anteriore parte magis angustum, quodanmodo carinatum, in quo quaternæ eminebant spinæ, utrimque geminæ, æquali spatio ab invicem discretæ, quarum anteriores paullo longiores, & in earum lateribus frequentes conferimque nascentes breves pili candicantes: extimum verò rostrum, quod abruptum, valde angustum curvumque fuisse videbatur. Et hæc quidem de hujus testæ fragmento, quam si integram, & ipsum Cancris corpus videre licuisset, ejus accuratiorem historiam dare potuissim. Benevolus autem lector boni consulat quæ propono.

Cancris alterius admirabilis testæ.

Mytulus Conchifer.

C A P. XV.

QUANDO QUIDEM Cancrorum mentionem fecimus, præter institutum non erit, si Mytuli genus quoddam non vulgare illis subiiciam. Hanc autem Mytuli concham anno à Christi nativitate nonagesimo nono supra millesimum & quingentesimum, Amstelredamo ad me mittebat ornatissimus & humanissimus vir Theodorus Coornhart Clementis F. cujus iconem in tabella expressam lectoris oculis proponere volui.



MYTULVS

Mytilus con-
chifer.

MYTILVS igitur, de quo mihi sermo, meâ opinione conchifer non incommodè dici poterit. Is porrò septem uncias longus, & tres (ubi maximè) latus, è Mytilorum vulgo cognitorum, quos Græci *μύτις*, appellant, haud dubiè generibus, nec formâ valdè dissimilis Conchæ longæ à Cl. V. Gulielmo Rondeletio (meo olim hospite, apud quem pænè triennium suaviter vixi) lib. 1. de Testaceis cap. XXI. descripta: testâ enim erat spissâ & rugatâ, quàm *διδυεῖν* fuisse arbitror, hoc est, duabus patulam conchis, ut Ciceroniano verbo utar, vel, ut Gaza vertit, bivalvam: nam internè cava erat & dorso elato, nigro; cui inhærebant, quoddam balani genus, & vermiculorum tubuli, tum etiam veluti parvi frutices, sex vel septem uncias longi, nonnulli crassiusculi, alii graciliores, valdè ramosi; à quibus dependebant parvæ conchæ, musculis non dissimiles, binis testis, iisque cavis, ut illi, præditæ, quæ hirtis veluti capillis obsitæ, proculdubio incrementum fumente conchâ, etiam paruos frutices generassent, conchas prolaturus.

EXOTICI QUIDAM PISCES.

IAM ad exoticos Pisces venio, quos vel mihi videre contigit, aut eorum icones coloribus expressas, & à quibusdam amicis acceptas, quum hunc Sextum librum adornabam. Auspicabor autem ab admirabili cetacei generis pisce, qui mihi quidem non est conspectus, sed ejus effigies ab amico missa.

Cete admirabilis forma.

C A P. XVI.

SVB finem Novembris superioris, ab ornatissimo viro Jacobo Plateau diligente rerum Exoticarum conquistore, & quibus museum habet instructissimum, Cetacei piscis iconem, quam ex F. Ludovici Granatensis Catechismo excepisse scribebat, accipiebam: eam licet fatis negligenter, & ab imperito forsitan pictore, expressam, quia tamen meo argumento serviebat, hoc loco insertam volui, additâ etiam ex Latino Fratris Ludovici exemplari ejus descriptione.



LUDOVICVS igitur (ut paullo altiùs repetam ejus verba) in suo Catechismo, ad finem cap. XXI. libri de Creatione mundi, hæc scribit.

Hoc autem capite declarato quàm admirabilis sit in horum animalium fabrica, æquum est, ut quàm admirabilis sit in majorum quoque animalium fabrica ostendamus; ut faciliè appareat, idem esse in omnibus operibus suis: utque intelligatur, jure optimo illum Angelum, cuidam interroganti, quod sibi nomen esset, respondisse, Iudic. XIII. Cur meum nomen interrogas, quod admirabile est? In hanc sententiam possem ego huc adducere duas feras, quarum magnitudinem describit idem Creator cap. XL. & XLI. Iobi sub his nominibus *Behemoth* & *Leviathan*: sic & cete, quæ notissima sunt. Attamen his prætermittis, hîc admirabilem cujusdam piscis magnitudinem referam, qui anno M. D. LXXV. x. Kal. Maii ad *Peniche* jam mortuus in littus, è mari fuit projectus [*sinus is est in Lusitania Occidentem spectante, vicinus illi urbi quæ vulgò Nova Lisbona appellatur, circiter septem aut octo miliaribus ab Ulysiſſona distante, pænè ex adverso ejus insula quam las Berlingas vocant.*] Hoc nihil admira-

admirabilius visum fuit umquam: erat enim ejus longitudo quadraginta cubitorum: ejus corium in dorso nigrum erat, in ventre album: caudæ verò amplitudo ab extremitate unius pinnae ad alteram quinque cubitorum erat, & ejus latitudo quindecim palmorum. Corporis crassitudo tanta erat, ut duo homines satis grandes in utroque latere collocati vix se conspicerent: uterque oculus unius cubiti erat longitudine: caput in sublime elatum ferebat ad quatuor cubitorum altitudinem. Os in capite non habebat ut alii pisces, sed in ventre: majores illius dentes singuli erant octo cubitorum: in ore præterea sexdecim habebat dentes, & cujuslibet circuitus erat dimidii cubiti, interstitium verò inter singulos erat unius palmi. Cujus figuram hinc addere volui, quæ ab Henrico, qui sempiterno fruitur ævo, allata fuit.

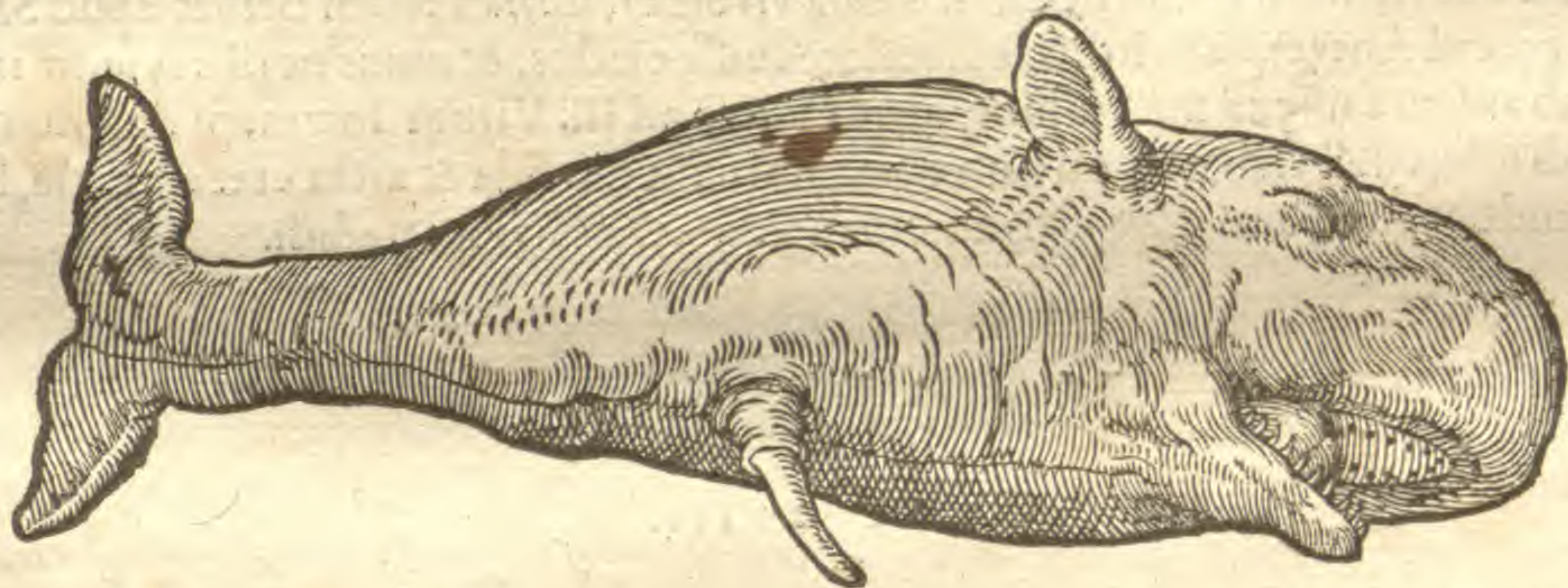
Piscis admirabilis forma.

In hujus piscis fabrica, Divinæ Providentiæ artificium animadvertendum est, qui altum fert caput, ut pisces prospiciat, quibus nutriendus erat: sed cum distantia inter caput & aquam magna esset, ei os in ventre accommodavit, ut vicinius & accommodatius ad piscandum esset, quod oculis jam esset assequutus. Illud quoque audivi, hunc piscem in ventre axungiam ad medendum satis accommodatam & magni pretii habuisse. Hactenus Frater Ludovicus.

Aliud Cete admirabile.

C A P. XVII.

NON sine causâ mihi suspecta esse debet admirabilis illius belluæ marinæ apud F. Ludovicum descriptio: nam quum ea quam exhibet pictura, majores illos dentes, quos octo cubitorum longitudinem habuisse ait, expressos non habeat, per illos dentes mandibulas voluisse dicere verisimile est: nec enim ullius elephantis etiam maximi cornua tantæ magnitudinis umquam conspecta fuisse arbitror: huc accedit, quòd alios dentes sexdecim in ore illi tribuit, ut etiam taceam caput adeò tenue in tanta corporis mole, illud quæ in sublime elatum. Itaque mihi facile persuaserim, non valdè absimilem fuisse ei beluæ marinæ quæ anno à Christi nativitate nonagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum, in littus occidentale Hollandiæ tempestatibus ejecta fuit; senes Batavi maris accolæ *Pot-walvisch* appellabant. quæ quum fuerit portentosæ etiam formæ & magnitudinis, abs re me non facturum existimavi, si illius genuinam iconem hinc adponerem, deinde brevem historiam adicerem.



CETERVM, ut ad peculiarem hujus Beluæ descriptionem veniamus, quæ illo quò dixi anno, IV. vel III. Non. Februarii, circiter quartam aut quintam pomeridianam in littus fuit ejecta è regione Berchey vici quondam (ut fertur) decem aut duodecim tuguriorum, inter Scevelingam & Catwicum maritimum, cum tantâ tempestate & maris commotione, ut qui istuc aderant se in fugam conicerent, & sese abderent inter colles illos arenosos mari objectos: sedatâ tempestate, decem plus minùs horis adhuc spirans fuit conspecta: & mortua istuc jacuit septem aut octo dies; ut ad eam conspiciendam è vicinis urbibus & locis ingens hominum multitudo conflueret, partim pedestri itinere, partim equis, rhedis, aut curru vecta.

Ejus porrò longitudo quinquaginta duorum aut trium pedum fuit; crassitudinis ambitum licet nonnulli dicant triginta pedum & unius, fuisse, alij verò longè majorem faciunt: exacta tamen mensura sumi non potuit, quia volutatione & agitatione, ante quàm interiret, corporis pars quædam sabulo erat immersa: superior rostri pars ab extremo ad oculos usque, quindecim pedum reperta est: ipsum in ea parte palatum, quadraginta duobus foraminibus

Monstruosa belua marina.

raminibus sive alveolis præditum erat, hoc est, in utroque latere viginti & uno, ad excipiendos totidem dentes inferiori mandibulæ inhærentes, qui magnitudinem pollicis alicujus viri prægrandis & robusti habebant: in capite versus dorsum erat etiam foramen circiter tres pedes amplum, per quod aquam in altum eiiciebat: inferior mandibula, in quâ illi dentium bini ordines, septem pedum longitudinem non excedebat, & fragmento crassissimi & ingentis mali navis conferri poterat: linguæ extrema pars tam magna & crassa erat ac dolium cervisarium: oculorum magnitudo pro tam vasto corpore non erat major, quàm spatium quod pollex & digitus index extensi comprehendere poterant: distabant oculi quatuor pedibus à pinnis: pinnæ verò quatuor pedes & totidem pollices erant longæ, ac pedem ferè densæ: umbilicus à mandibulis sexdecim pedum spatio distabat: ab umbilico ad penem interstitium erat triū pedum: penis verò jam mortuæ sex pedum longitudinem habebat: à pene autem ad podicem trium pedum cum semisse erat distantia: & à podice ad caudam, tredecim cum semisse: ipsa verò cauda valdè crassa, tredecim pedes alta sive lata erat. Post paucos deinde dies fuit illa belua vendita quibusdam mercatoribus, eâ tamen conditione, ut majora ejus ossa Hagam Comitum vehi curarent, & istuc in Curia conservarentur propter memoriam. Reperisse autem dicebantur mercatores in beluæ capite plus quàm quartam partem dolii in quo adservantur saliti haleces, plenam ejus liquoris quem vulgò Sperma ceti, Hollandi *Walſchot* appellant: è tota autem corporis mole in partes secta & deinde ustulata, circiter quadraginta dolia, prædicto similia, plena pinguedine excepisse, præter magnam quantitatem spontè fluentem ab aliis collectam, & eam quæ in undas marinas effluxerat antè quàm mercatores redimerent. Dorsi corium nigrum erat, quemadmodum Delphinorum aut Thynnorum: venter albescebat.

Alia similis
monstruosa
belua.

ANNO porrò millesimo sexcentesimo primo sub extremum Decembrem, XIII. videlicet Kal. Ian. anni insequentis, ejecta fuit alia similis portentosa belua in littus Batavicum Beverwicanum, versus meridionalem plagam; cujus longitudo prædicti longitudinem excedebat; nam sexaginta pedum erat, altitudo pedum quatuordecim, corporis ambitus triginta sex pedum mensuram æquabat, cauda pedes quatuordecim erat lata, oris rictus duodecim pedes amplus erat; dentes etiam in inferiore mandibulâ dumtaxat habebat, duplici ordine similiter dispositos, in superiore totidem alveolos, qui dentes, quum rictum clauderet belua, exciperent. Masculini sexus etiam erat, & eodem colore prædita quo superior, ut mihi relatum: an verò quæstum fecerint ex illa, ut è priorè, me latet.

CETERVM memini quum in Cæsaris aula viverem, similes etiam beluas apud Saftingam non procul Antverpia in littus tempestate fuisse ejectas, & unius ex illis typum in ære incisum ab amico fuisse ad me missum, quem porrò ad Ill. Virum Ioannem Pinellum, qui hujusmodi rebus delectabatur, ob eam quæ mihi cum illo fida & arcta erat amicitia, Pata-vium ferendum curabam. Corporis autem mensuram oblivioni tradidi.

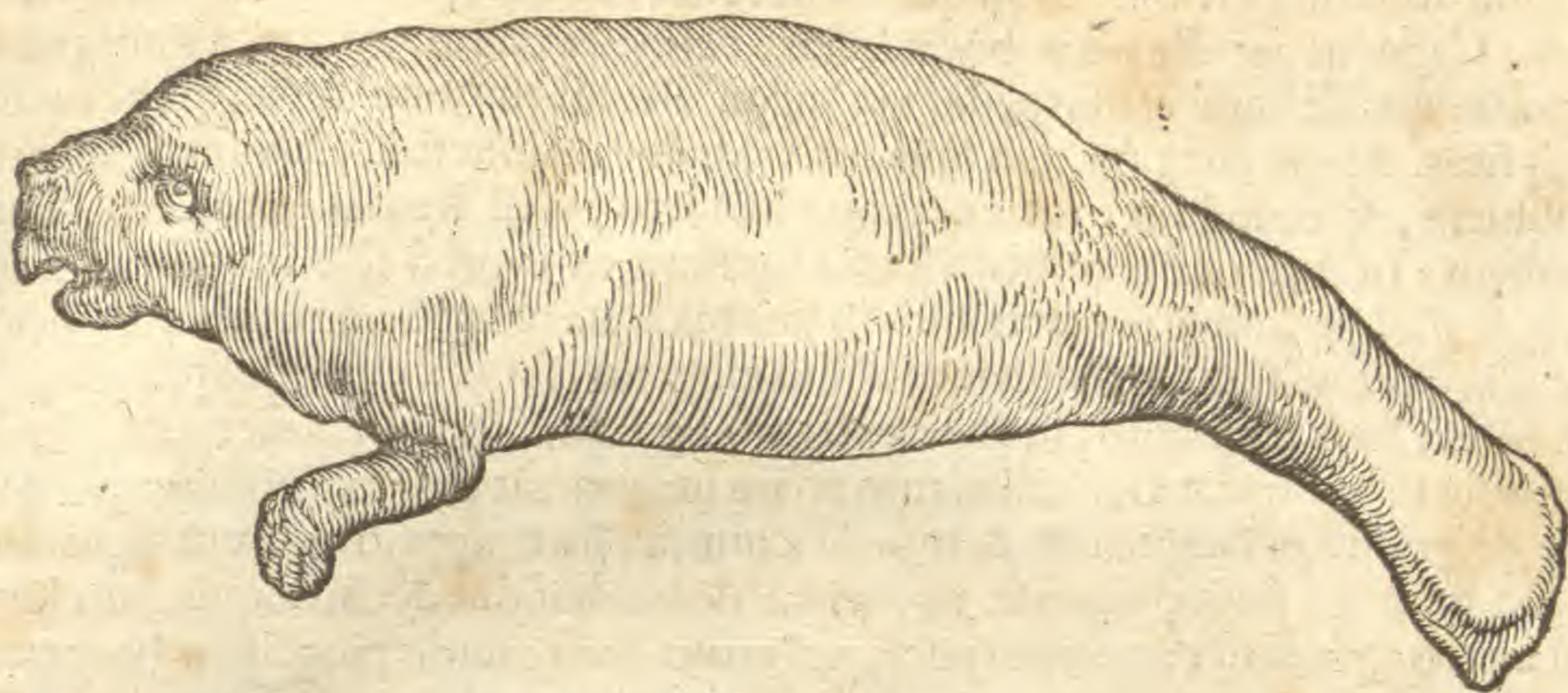
Manati Phoca genus.

CAPVT XVIII.

A Batavis nautis, qui anno à Christo nato millesimo sexcentesimo Amstelredamum è sua profectioe redierant, ex Occidentali Oceano advectus erat Cetaceus piscis, ad Phocarum genus haud dubiè referendus, sed longè major; ipsi Vaccam marinam appellabant: utriusque autem sexus occiderant, marem & feminam: maris corium integrum stramine suffarcinatum de trabe suspensum, cujus dorso catulum (quem etiam ceperant & advexerant) imposuerant, eodem anno Amstelredami conspiciebam, & præterea aliquot costas feminæ cum carne adhuc adhærente; eâ enim in itinere victitabant tamquam bubulâ. Catulum porrò, ut proportio commodiùs observari posset, in adposita tabella exprimendum curabam, ad ejus normam quem Amstelredami videram, qui quæ postea in Academici horti porticu suspensus fuit Lugduni Batavorum.

Manati.

VALDE autem fœdum & turpe animal fuisse videbatur: capite vitulino, sed paullo strictiore, oculis ferè caninis; valdè crassâ & durâ, brevibusque & raris pilis ex cineraceo fuscis coloris obsitâ cute præditum: exuvii longitudo (nam dimensus sum) pedum decem & sex cum semisse erat, crassitudo autem septem cum semisse; hoc est, septem pedum cum semisse erat corporis ambitus: bina crura ad humeros habebat non longa, latos pedes brevibus unguibus præditos, nullos in posteriore corporis parte, sed caudam quodammodo infor-



do informem & latam, cuius motu, celeriter nataſſe ferebatur: ab umbilico autem ad caudam ſenſim gracileſcebat, deinde cauda paullo latior fiebat: in ejus capite lapides re-
pertos fuiſſe intelligebam, quos ad comminuendum calculum utiles eſſe dicerent.

Cujus adeo rei cauſa, tum propter animalis formam, & alias notas, omnino mihi perſuadebam illud animal eſſe, quod *Manati* vocari, Hiſpani qui Americanam hiſtoriam ſcripſerunt, teſtantur: nam Franciſcus Lopez de Gomara cap. xxxi. Hiſtoriae generalis, de eo in hunc modum ſcribit, ut in ſcholio ad cap. de Tiburone lib. de Simpl. Medic. ex Occidentali India delatis, auctore Nicolao Monardes, & à me Latino factò, adnotabam, & hinc denuo repeto.

Manati piſcis eſt noſtro orbi incognitus, qui in mari & fluminibus reperitur, utri ſimilis, duobus dumtaxat pedibus ad humeros praeditus rotundis, & quatuor unguibus inſtar elephantinorum, quibus natat: ab umbilico ad caudam gracilior fit: teterrimo eſt aſpectu, capite bubalino, macilentiore tamen ore & craſſiore mento, oculis admodum exiguis pro corporis mole, qua interdum ad viginti pedum longitudinem accedit: corio eſt denſo, quibuſdam pilis cineracei coloris obſito. Feminae pariunt vaccarum modo, binaque ubera habent quibus ſuos catulos lactant. Ejus caro quadrupedis veriùs quam piſcis aſtimari poſſit: etenim recens, juvencae carnem ſapit, ſale macerata, Thyſſi, ſed gratioris eſt ſaporis, diutiùsque adſervari poſteſt. Illius pinguedo ſive ſevum optimum, nam rancedini non eſt obnoxium: eò ipſius corium parare ſolent in calceorum & aliarum rerum uſum. Inveniuntur in ejus capite quidam lapides ad calculum & coli dolores utiles. Et haec quidem de piſcis forma: deinde addit.

Manati Go-
manata.

Occidi ſolent hi piſces dum herbas in fluviorum ripis naſcentes depaſcuntur: ſed etiam retibus capiuntur juniores. Iſta ratione parvulum captum, *Regulus Caramateſi*, in Inſula Hiſpaniola xxvi. annorum ſpacio in lacu Guaynabo dicto aluiſſe fertur, adeoque manſuetum evaſiſſe, licet jam grandem, ut Veterum Delphino non cederet: nam de manu cibum ſumiſſe, & inſclamato nomine *Mato*, quod Magnificum eorum lingua ſonat, lacum egredi ſolitum, ad aedes cibi ſumendi gratia perreptaſſe, deinde ad lacum remeaſſe comitibus pueris atque etiam viris, quorum cantu delectari videretur: imò tergo inſidere interdum permittentem, denos ſimul ex una lacus parte in oppoſitam, ſine ulla difficultate tranſvexiſſe, nec illos merſiſſe, ſic ut illius loci incolis ſummam voluptatem adferret. Ceterum quum Hiſpanus quidam, periculum facere volens, an adeo dura cute praeditus eſſet, ut ferebatur, inſclamato & repetito nomine *Mato, Mato*, in eum jam ex aqua prodeuntem haſtam vibraſſet, adeo indignatum, tametiſi non fuiſſet vulneratus, ut ex aqua deinceps emergere nollet, quantumlibet ejus nomen inſclamaretur, ſi viros veſte indutos aut barbatoſ, Chriſtianiſ ſimiles, conſpiceret. Valdè porro intumefcente fluvio Haibonico, & in lacum Guaynabo ſeſe effundente, *Mato Manati* in mare reſreſſus eſt, *Reguloque Caramateſi* & ejus ſubditis magnum ſui deſiderium reliquit.

FERDINANDVS verò Oviedus multis annis ante ipſum de hoc piſce egerat toto cap. x. lib. xiii. ſuae Hiſt. Generalis & Naturalis Indiarum: & cap. lxxxiv. Summarij, Quia porro caput illud x. lib. xiii. Hiſt. Gen. longè ampliorem ejus hiſtoriam continet, operæ pretium me facturum exiſtimavi, ſi illam Latinam facerem, atque hinc aduicerem, quandoquidem pleraque alia ſeitu digna continet, qua nec Gomara, nec alius quiſpiam attigit. In hunc autem modum Oviedus ſcribit.

Manati ingens piſcis marinus, tametiſi in magnis hujus inſulae (Hiſpaniolae videlicet) & aliarum Provinciarum fluminibus aſſiduè capiatur, majoris eſt longitudinis & amplitudinis Tiburone. Qui plenam adquiſiverunt magnitudinem, foediſſimi ſunt aſpectus, nec

Manati
Oviedi.

multum abfimiles utribus illis in quibus Medinæ del Campo, & vicinis locis vehitur multum. Caput habet iste piscis bovis instar, vel etiam majus, oculos exiguos pro corporis magnitudine: & binos crassos pedes tamquam alas brachiorum loco, quibus natat, circa caput sitos. Corio integitur, non squamis; valdeque mansuetum est animal, aduersa flumina subiens, & secundum ripas quas apprehendere potest herbas depascens, nec aquam egrediens. In Americæ continenti solent sagittarij ex cymba sive monoxylo hujusmodi pisces & alios plerosque occidere, quia in summa aqua natant: hamata itaque jacula coniciunt, in quorum summo tenuis sed validus alligatus est funiculus: ictus piscis fugit, funiculum autem laxat sagittarius, in cuius extremo ligni aut suberis fragmentum est adnexum, ne prorsus mergi queat funiculus, tum etiam ut appareat ejus extremitas: piscis verò jam fessus ob profusum sanguinem, & morti vicinus, ad littus appellit. Tum sagittarius collecto suo funiculo donec supersit dumtaxat decem aut duodecim orgyiarum longitudo, eum ad terram trahit cum capto pisce, vel etiam donec undis propellentibus terram contingat: sagittarius porrò sociorum auxilio ex aqua educit. adeò autem magni sunt isti pisces, ut jugo bouum opus sit, ad unum vehendum. Interdum autem quum Manati jam saucius ad terram ab undis propellitur, è cymba illum crassis lanceolis feriunt, ut citius moriatur, quia mortuus summâ aquâ fertur. Hujus piscis caro præstantissima est, & quadrupedis carni adeò similis, ut qui integrum piscem non vidisset, sed ejus dumtaxat partem aliquam rescissam, bubulam esse sibi persuaderet: imò omnes mortales fallerentur, quia adhuc recens carnem magis sapit, quàm piscem. Quæ autem concisa & resiccata, singularis est, & multo tempore incorrupta seruari potest. Anno M. D. xxxi. ex hac civitate S. Domini-ci, in Hispaniam, Avilam usque, ubi tunc erat Imperatrix, hanc carnem tuli, & in Castella, ex solo aspectu bubulam Anglicanam optimam esse censebant, coctam verò, non minùs quàm Thynni carnem sapere, imò illâ præstantiorem esse. Capiuntur etiam hi pisces retibus ad id concinnatis. Habent porrò isti pisces quosdam lapides sive potiùs ossa, in cerebro, coli doloribus & nephritidi valde vtilia, ut ii asserunt qui in hujusmodi morbis periculum fecerunt. Debet autem hic lapis primùm benè aduri, postea conteri & per cribrum transmitti, deinde pulvis ille eâ quantitate quam Hispanicus regalis excipere possit, ex generoso vino albo uno haustu sorberi. Hac enim ratione sumptus manè diebus aliquot continuis, dolor adimi dicitur, calculusque comminui & in arenam resolvi, quæ cum urina eiicitur. Istud à viris fide dignis, qui ejus periculum fecerunt, intellexi, multosque conspexi ejus rei gratiâ diligenter hunc lapidem perquirentes. Solent autem singuli Manati binos ejusmodi lapides in cerebro habere, parvæ pilæ palmariæ magnitudine, aut nucis balistæ (orbiculares enim non sunt) ac interdum majores, pro piscium magnitudine. Eandem verò facultatem hos lapides habere arbitror, qua præditi sunt ij qui in Coracini & Vmbræ capite reperiuntur, si credendum Plinio, qui in cujusdam piscis capite veluti lapides reperiri ait, valde commendatos ad coli dolores, si ex aqua bibantur. Horum piscium nonnulli adeò magni sunt, ut quatuordecim aut quindecim pedum longitudinem superent, octo verò palmorum crassitudinem, circa caudam strictiores & quasi præcincti; à qua strictura deinceps cauda longior & crassior fit. Habet porrò Manati circa pectus capiti proxima bina brevia brachia sive manus, cujus rei gratia Christiani nomen *Manati* indiderunt [*Hispanis enim consuetudo est omnium quadrupedum anteriores pedes, manus appellare; & cum iste piscis anteriore dumtaxat parte pedes habeat, illi manus pro pedibus tribuisse*] Auribus caret, sed earum loco exigua foramina habet per quæ audit. Ejus corium simile ustulati porci corio, digitum densum, cineraceo colore rarisque pilis præditum: ex eo parato commoda cingula & calceorum solex fiunt, aliæque res similes. Hujus piscis cauda à strictiore illa parte, ad extremum usque, tota nervosa est: ex ea in partes concisa, deinde soli per quinque aut plures dies exposita & resiccata, tandem in patella cocta sive veriùs fricta, multa pinguedo elicitur, tota enim in pinguedinem resolvitur. Est verò illa pinguedo, sive butyrum, ad ova in sartagine frigenda aptissimum, quia, licet verustum, non fit rancidum, neque mali saporis est; utile etiam ad lucernas; nec desunt qui in medico usu commendent. Manati feminae duo sunt ubera in pectore; nam binos catulos parit, & lactat: quod de nullo pisce unquam audivi, præterquam de hoc, & vitulo marino.

Ceterum creditur, in hac insula Hispaniola, antè quàm nativis incolis spoliata esset, aquatica hæc animalia cum pisce Reverso capi solita: quod scribere metuerem, nisi publicum & notum esset, atque à viris fide dignis accepissem. Et quandoquidem Historiæ series eò me còduxit, ut Manati mentionem facerem, præstat ut in hoc capite, potiùs quàm alibi, de admirabili isto negotio agam. Sciendum est itaque, quendam piscem palmum longum, aspectu fœdum, sed ingenti animo atque intellectu præditum, cum aliis piscibus interdum capi, eumque boni saporis esse, imò etiam ex optimis qui in mari capiuntur: nam siccâ

& firmâ

Ingens est
piscis.

Nominis con-
sa.

Reverso
piscis.

& firmâ carne non viscosâ præditus est; quod assero, quia me illo vesci sæpè contigit. Aliquem autem ex hoc piscis genere in venationis usum adseruare volentes, paruum, necdum adultum deligunt, & in aqua marina, esca ejus naturæ conveniente alunt, donec eam quam dixi magnitudinem attingat, & ad venationem quam instituunt aptus sit. Tum hunc piscem, alligato tenui sed valido funiculo, secum in cymba ad mare deferunt, conspectoque aliquo Manati, alióve pisce summâ aquâ natante, illicò Indus sumptum in manus Reversum piscem alterâ demulcet & blanditur vernaculo sermone, admonens, forti & valido sit animo, maximumque quem conspexerit piscem alacriter adgrediatur; atque quum commodum videtur, eum in magnos pisces conspectos emittit. Reversus summâ celeritate in testudinem aliúmve quemlibet magnum piscem impetum faciens, ejus lateri vel ventri sese adfigit & validè stringit. Piscis se ictum & comprehensum sentiens à parvo illo pisce, nunc in hanc, modò in alteram partem se convertens, per mare fugit: interea piscator Indus funiculum multas orgyias longum laxat, & tandem dimittit, quia in extremo vel lignum vel suber adnexum habet, ne subsidat, sed sui indicium præbeat. Post modicum temporis, Manati aut Testudo, quibus Reversus adhæret, defatigati, versus littus feruntur: piscator autem sensim funiculum in suam cymbam colligit, paucarum orgyiarum tenuis, quibus paullatim Reversum cum suo captivo trahit, donec terram attigerit, undis etiam ipsum propellentibus. Illicò Indi piscatores in arenam desiliunt, atque, si testudo capta est, eam convertunt, vel etiam in ipsa aqua (nam periti sunt natatores) & in siccum pertrahunt: si verò Manati sit, eum feriunt donec macent. Prædâ in littus pertractâ, summâ cum animadversione, & sensim amoliendus est piscis Reversus: nam aded firmiter prædâ adhæret, ut si quis vi adimere vellet, in partes discerperet. Indi blandis verbis id peragunt, magnas gratias agendo pro prædâ acquisitâ. Habet porrò Reversus piscis squamas graduum instar dispositas, ut oris humani aut equini palatum, casque tenuissimis quidem, sed acutissimis & validis spinis præditas (quibus se prædâ affigit) per maximam corporis partem sparsas, præsertim autem toto dorso, à capite ad dimidiam corporis partem, minimè verò in ventre; & quia dorso prædâ sese affigit, Reversum sive In versum propterea appellant. Aded autem stolidi sunt isti Indi, ut istum piscem eorum sermonem & blanditias intelligere existiment, nec animadvertant hanc esse piscis istius naturalem proprietatem, quum plerumque contingat Tiburones & Testudines in Oceano capi, quibus adfixi & inhærentes reperiuntur Reversi: unde appâret, postea quam sese alicui pisci adfixerunt, sese ab eo liberare non posse, nisi cum temporis intervallo.

Petrus Cieça.

MANATI meminit etiam Petrus Cieça primâ parte Chronici Peruani sub finem cap. xxxi. In maritimis, inquit, multi reperiuntur crudeles Lacerti & alij magni pisces, atque *Manati*, juvenorum magnitudine & quasi formâ, qui circa littora & insulas versantes, ad gramen pascendum egrediuntur, quando sine periculo id agere possunt: illicò autem ad nativa loca revertuntur.

Gul. Rondeletius.

Breviter item ejus mentionem facit Cl. V. Gulielmus Rondeletius (Oviedum sequutus) cap. xviii. lib. xvi. de Piscibus, addens bovem marinum posse videri, quem Aristoteles cap. xii. lib. vi. de Historia Animalium vivos catulos parere scribit.

Idem etiam Reversi piscis mentionem facit cap. xvii. lib. xv. de Piscibus, atque ex Oviedo desumpsisse videtur.

Sed ante hos Petrus Martyr in Hispaniolæ descriptione Reversi piscis mentionem facit, eumque ab incolis *Guaicano* appellari ait, & aliam cum eo piscandi rationem apud eos usurpari tradit.

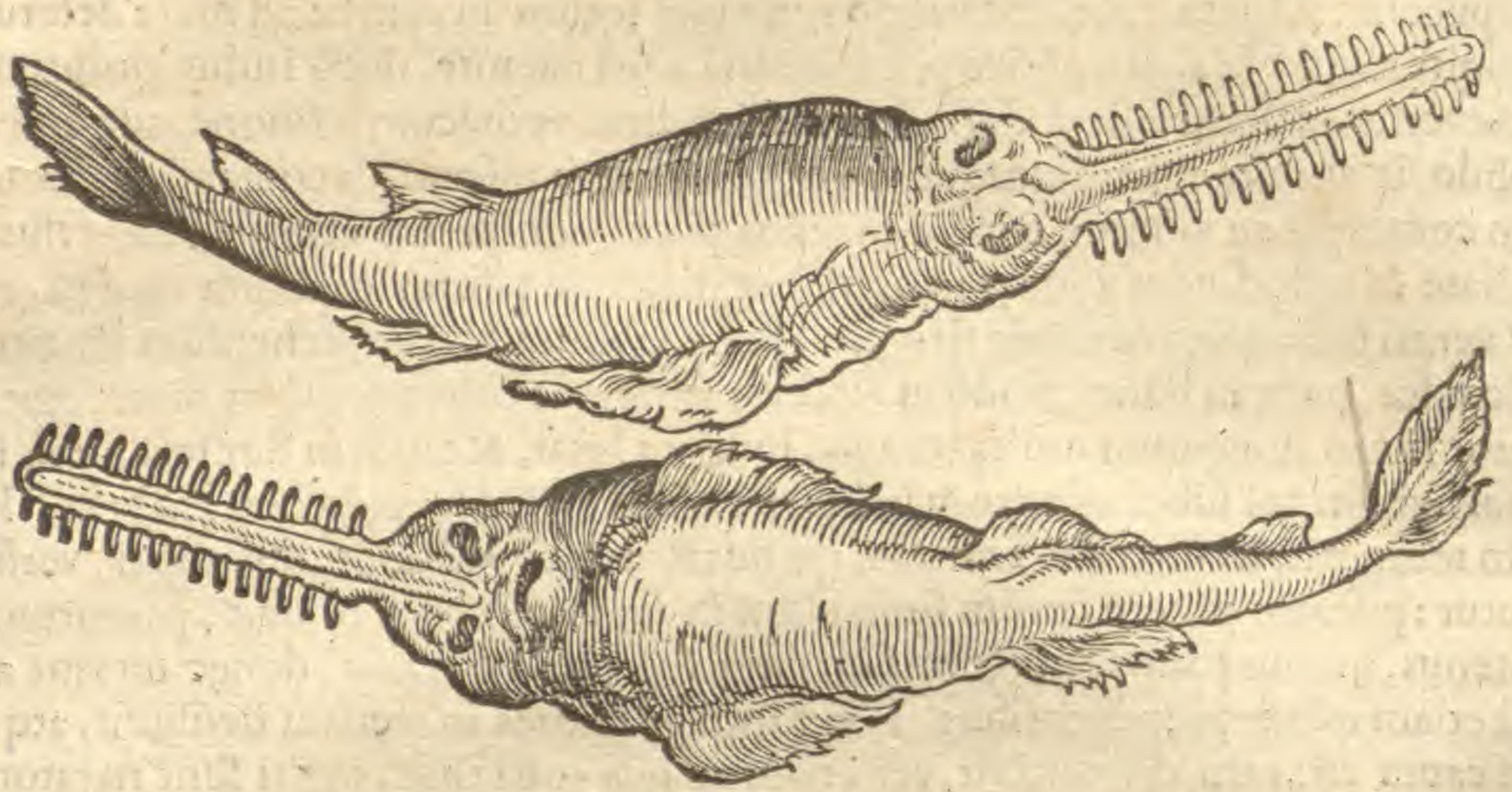
Petrus Martyr;
Guaicano
piscis.

Pristis sive Serra.

C A P. XIX.

IN hujus piscis nomenclatura, lubens Cl. V. Gulielmi Rondeletii opinionem amplector, qui veteribus *apstus* dictum censet, & cur sic appellatus, causam adfert: in piscis autem figura exprimenda, quum ipse piscem, rarissime in Europam adferri solitum, numquam conspexerit, sed ejus dumtaxat, ut ipsemet fatetur, rostrum; nihil mirum, si corporis formam animo concipere non potuit: rostrum quidem subinde adfertur, & illud variaz magnitudinis, pro piscium videlicet ætate. Quum verò ornatissimus vir Iacobus Plateau, qui museum omni rerum exoticarum copiâ instructissimum habet, piscem integrum nactus esset, & pro nostra amicitia ejus genuinam iconem pronam & supinam coloribus expressam

pressam ad me miserit anno à nato Christo millesimo sexcentesimo tertio, facere non potui, quin eam in adpositâ tabellâ Lectoris oculis proponerem, additâ brevi ipsius piscis historiâ.



QUANQVAM autem negare non possim, hunc piscem in ingentem magnitudinem crescere, ut ex plerisque rostris conjecturam facere licet, ipsius tamen formæ ratione, inter Galeorum aut Canicularum potius genera referendus esse videtur, quàm inter cetaceos, cum quibus nullam corporis similitudinem habet, quemadmodum non tantum ex icone accepta, sed ex integro pisce resiccato observabam, quem illo ipso anno Junio subsequente Amstelredami conspiciebam apud ornatissimum & humanissimum virum Henricum ab Os; sic ut ex illo conjecturam facerem, in ea pictura quæ ad me missa, nimiam corporis crassitudinem fuisse expressam.

1715.

Erat porrò hic piscis corporis formâ & colore Galeorum generibus, aut Caniculæ Aristotelis valdè similis; nullis tamen maculis, ut illa, conspersam cutem habens, perinde tamen rudem, & instar Zygænæ cutis asperam, fusci in dorso coloris (quem videbam cineracei erat) in ventre candicantis, & sex pinnas habebat, in lateribus, medio videlicet pænè corpore binas (quibus in illo quidem quem conspiciebam vicinæ erant quinæ utrimque angustæ oblongiusculæq. branchiæ, icon autem accepta nullas expressas habebat) sub podice binas; supra caudæ initium, extremo scilicet dorso, quintam; sextam verò in quam extrema cauda desinebat: caput in longum & angustum, planum, & firmum rostrum porrigebatur, utrimque multis dentibus sive ossibus firmisque & rectis spinis ex adverso sitis serræ instar munitum, viginti vel etiam pluribus: certè piscis illius quem conspiciebam rostrum, licet septem uncias dumtaxat longum esset, totus verò piscis binos pedes cum triente, sive octo & viginti uncias non superaret, duodetriginta ossibus spinis valdè acutis in utroque latere erat munitum. Quanta autem esset ejus piscis, cujus pictura ad me missa, longitudo, ignoro; sed in rostro numerus spinarum, qui in singulis lateribus erat expressus, vigesimum non superabat: binos verò oculos in prona capitis parte habebat, binas nares in supina, & infra illas oris scissuram, ut Zygæna ferè, transversam, in qua nulli dentes expressi, nec in ejus quem conspiciebam oris scissurâ, tametsi diligenter requirerem, ullos observare poteram.

Reperitur hic piscis, ut plurimum, in Oceano occiduo: certè quotquot mihi videre licuit rostra variæ magnitudinis, ingentia, mediocria, & exigua, inde relata dicebantur.

Galei genus.

CAP. XX.

INTER Galeorum genera, qualia à Cl. V. Gulielmo Rondeletio lib. XIII. Historiæ Piscium describuntur, referendum hunc exoticum piscem arbitror, & forsitan Acanthiæ speciem aliquam censendum: nam spinam sive aculeum habebat, non quidem in dorso, sed pænè in cervice, illamque unicam, ut ex icone, qualis ex resiccato pisce in tabellâ exprimi potuit, conspiciere licet.

ERAT



ERAT autem corpore longo, trium ferè pedum longitudinem explente, coloris (resiccatum enim & exenteratum dumtaxat conspiciebam) ex cineraceo fusci, in quo tamen quidam candor, præsertim in tergore, adhuc eluceret: vivum enim & recenter captum argentei pænè coloris fuisse intelligebam: medij corporis ambitus, pedis, hoc est, duodecim unciarum longitudinem æquabat; cartilagineus verò erat, & lævi cute præditus: rostro lato, sed in obtusum deinde acumen desinente: oculi magni erant; è quorum infimâ parte enata erat membrana, quæ sursum sese attollens, veluti nubes caliginem illis offunderet: oris rictus non valdè latus, in supina capitis parte maxillas in obtusum angulum desinentes habebat, ferè ut simiæ: quaternis autem dentibus os præditum erat, binis in superiore maxilla, totidem in inferiore, iisque firmis, quorum singuli quibusdam sulcis erant distincti, ut pluribus dentibus armatum os esse videretur. Corpus à cervice sensim gracilescibat: spinæ sive aculeo in ea parte quâ dorsum cervici connectebatur, sito, eique sex uncias longo, infimâ parte lato & cavo, supernâ autem valdè acuto, pinna surrecta innitebatur quatuor pænè uncias longa: binas dumtaxat in lateribus branchias valdè apertas observabam, utrinque videlicet unam, quum aliorum Galeorum genera denas habeant, in singulis lateribus quinas: has sequebantur duæ pinnae ad natandum idoneæ, longiores quàm in ullo Galeorum genere conspexerim, novem videlicet unciarum longitudinem æquantes; binas alias habebat ex utraque podicis parte, quatuor uncias longas, illasque bifidas, hominumne industriâ sic fissas, an à natura, nihil pronunciare possum: alia deinde pinna in dorso paullò infra eam quæ ad aculeum erat, exoriebatur, ad extremam ferè caudam usque inæqualiter porrecta, hoc est, ad eam usque caudæ partem quæ tenuissima & septem uncias longa, muris caudam quodammodo æmulabatur. Podici, qui in supina parte, ut in reliquis piscibus, situs, vicina apparebant bina foramina, in quem usum, ignoro: capitis porrò cutis, siccitate adeò erat contracta, ut nulla circa oculos, nulla ante os foramina observare potuerim. Ceterùm quales fuerint hujus piscis partes interiores ut describam, nemo à me expectare debet, ut qui exenteratum & resiccatum (quemadmodum antea dixi) dumtaxat viderim anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo primo, anno tamen præcedente captum in Septentrionali Oceano ab his qui halecibus irretiendis operam navarant, quos, si consulere licuisset, exactiorem descriptionem dare potuissem: sed si oblongum caput haberet, non incommodè forsan Dux Cetacei generis, apud

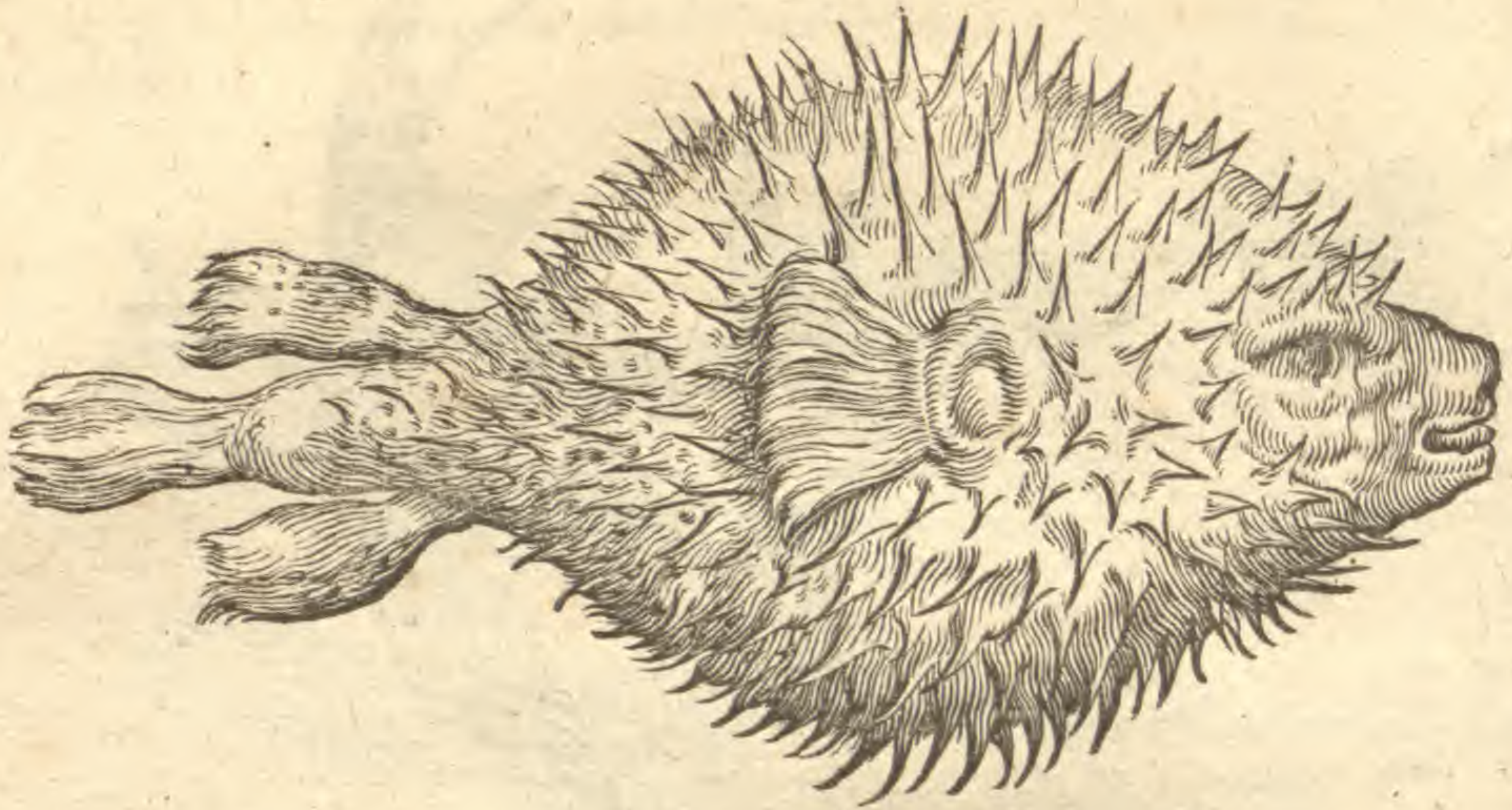
Galeus piscis
exoticus.

Dux cetacei
generis.

Histrix piscis.

CAP. XXI.

EX Orbis generibus, haud dubiè censendus est hic piscis, quem anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo, Octobri mense, Amstelredami conspiciebam, illo ipso anno captum in Oceano Americam alluente. Quumque esset omnium quos umquam hujus generis viderim, maximus, mercatore, qui illum adservabat, permittente, modestissimus juvenis Volcardus Coornhart Theodorici F. in meam gratiam depingebat; ego verò in tabella delineari, & sculpi curabam, ut hic adponeretur.



Historia piscis.

ERAT porrò ab extremo ore ad caudæ initium, sive radicem, viginti uncias longus, medio corporis ambitu viginti novem crassus, squamis carens, & cute sive corio albescente dumtaxat tectus, undiquaque firmis & acutis spinis obsitus, quarum basis in binas alias breves & sub cute latentes desinebat: oris aperti diameter trium unciarum erat, & aliquantulum prominebat, labra rugosa, binaque ossa pro dentibus habebat, supernè unum, infernè alterum, utrumque fornicatum, & anteriore parte nonnihil, ut oris rictus, prominulum, ut prædam faciliùs apprehendere & retinere posset: oculos satis grandes habebat, supercilia elata & quatuor spinis horrida: ponè oculos, utrimque in lateribus, pinnà tres uncias longâ, & quum expansa, pænè quinque latâ, inæqualiter finiente, præditus erat, binis item aliis ejusdem propè longitudinis, minùs tamen latis, quarum una in extremo ferè dorso, supra caudam, altera sub podice: caudæ pinna quatuor uncias longa erat: breviores spinæ, unciam longæ: longissimæ, triunciales: mediæ, duarum unciarum: longissimæ, latera muniebant; reliquæ, totum corpus, servatâ quadam serie; frequentiores quidem toto corpore sparstæ, circa caudam verò rariores, sed aliis multo crassiores: ventris cutis alba, dorsi fusca, multisque nigris maculis distincta, veluti etiam latera à pinnis lateralibus ad caudam usque: os magis adhuc fuscum: atque inter illud & oculos, parvum foramen utrimque conspiciebatur, per quod (ut arbitror) respirabat: spinæ supra caput erectæ, at quæ versus os vergebant, in anteriorem partem conversæ. De internis partibus nihil pronunciare queo, quandoquidem à recens capto fuerant exemptæ & abjectæ, & corium dumtaxat à nautis funiculorum fragmentis suffarcinatum, ut commodiùs resiccerent & conservarent, mihi fuit conspectum.

ORNATISSIMVS vir Iacobus Plateau, biennio post, ferè similis piscis effigiem coloribus expressam ad me mittebat, magis tamen fuliginosi coloris quàm is quem descripsi, quem fortè à vetustate aut resiccatione contraxerat: illius verò caput carebat illis spinis in anteriorem partem conversis & minacibus: sed multis nigris maculis erat distinctum cum tota cervice, non dorsum & latera usque ad pinnas, quemadmodum in meo: at omnes pinnas nigris maculis insignitas habebat.

*regio.
Sagittarius.*

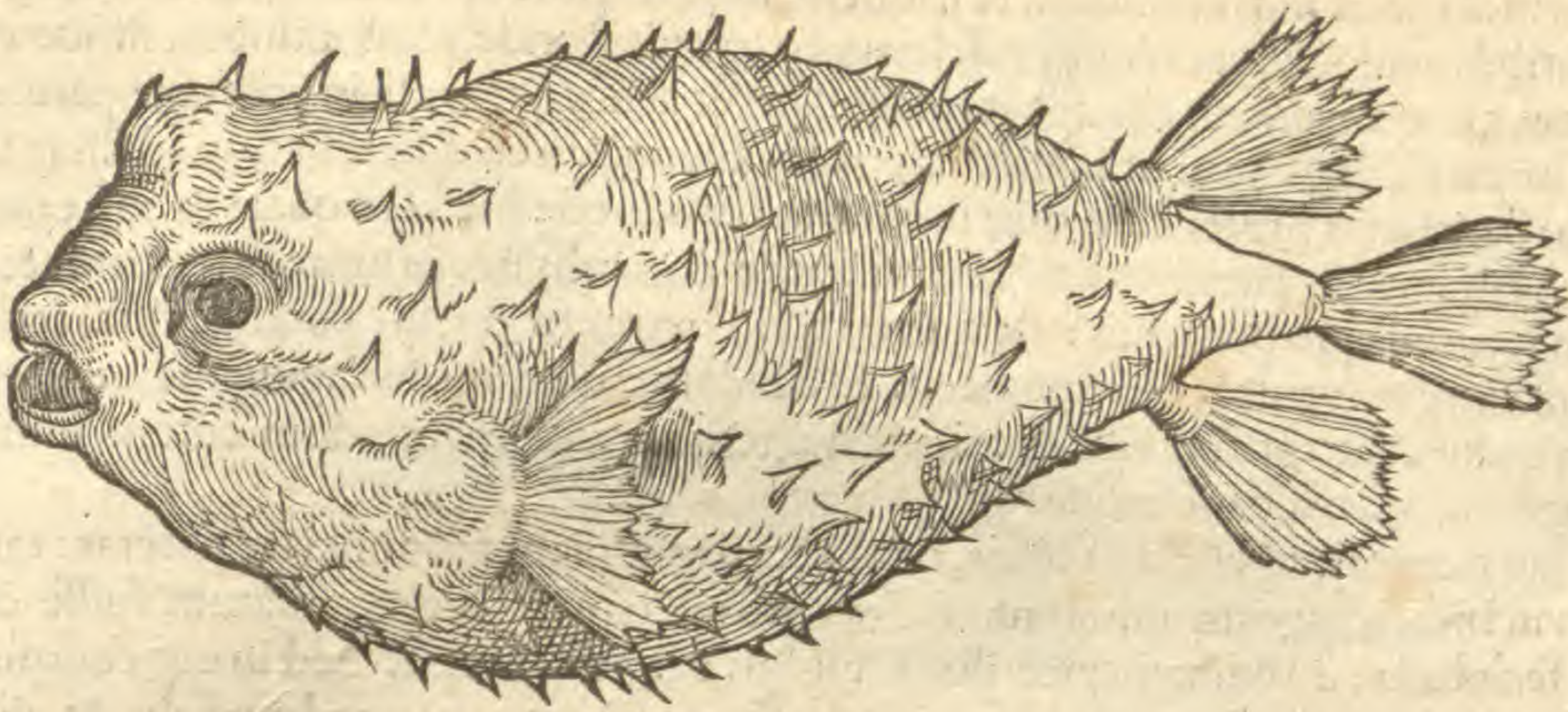
Utrumque autem hunc piscem, non incommodè forsitan τοξόλιον sive Sagittarium Æliani esse, quis suspicari possit. Is enim cap. xxv. lib. xii. De Animalibus, illum firmis & longis armatum aculeis scribit.

Orbis spinosus.

CAP. XXII.

HUNC etiam piscem, quem eodem, cum superiore, anno Amstelredami in Mercatoris cujusdam museo suspensum conspiciebam, inter Orbis genera referendum esse, nemo, ut existimo (consideratâ ejus formâ) ambiget: nam Orbi non muricato haud erat dissimilis, & corio, non squamis tectus, quemadmodum muricatus ille, cujus historiam sequente capite tradam. Ut autem faciliùs utriusque differentia observari possit, illum, permittente Mercatore, idem Volcardus in meam gratiam delineabat, ego verò in adposita tabella deinde exprimi curabam.

A B



A B extremo ore (quod hians habebat, & binis ossibus dentium loco præditum) ad caudæ pinnam usque, septem uncias cum semisse longus erat, decem verò cum semisse crassus, id est, decem unciarum cum semisse erat totius corporis ambitus; & dorsum, fuscus coloris; venter, albi: toto autem corpore brevibus, sed firmis aculeis erat obsitus: latum caput habebat, elata supercilia, quæ tribus aculeis munita, & magnos oculos: quatuor, potè pinnis, præter eam quæ extremam caudam occupabat, erat præditus, utroque videlicet in latere post oculos unâ, tertiâ paullò supra extimam caudam, quartâ inter podicem & caudam: medium corpus utrimque post pinnas nigrâ maculâ erat insignitum, atque penna supra caudam nigram etiam sedem habebat. Exenteratus autem erat hic piscis, quem admodum & alij ejusdem generis, quos istic variæ magnitudinis apud diversos mercatores videbam: satis enim diligentes sunt in ea urbe rerum exoticarum conquisitores, quas à nautis ex sua navigatione reducibus redimere solent.

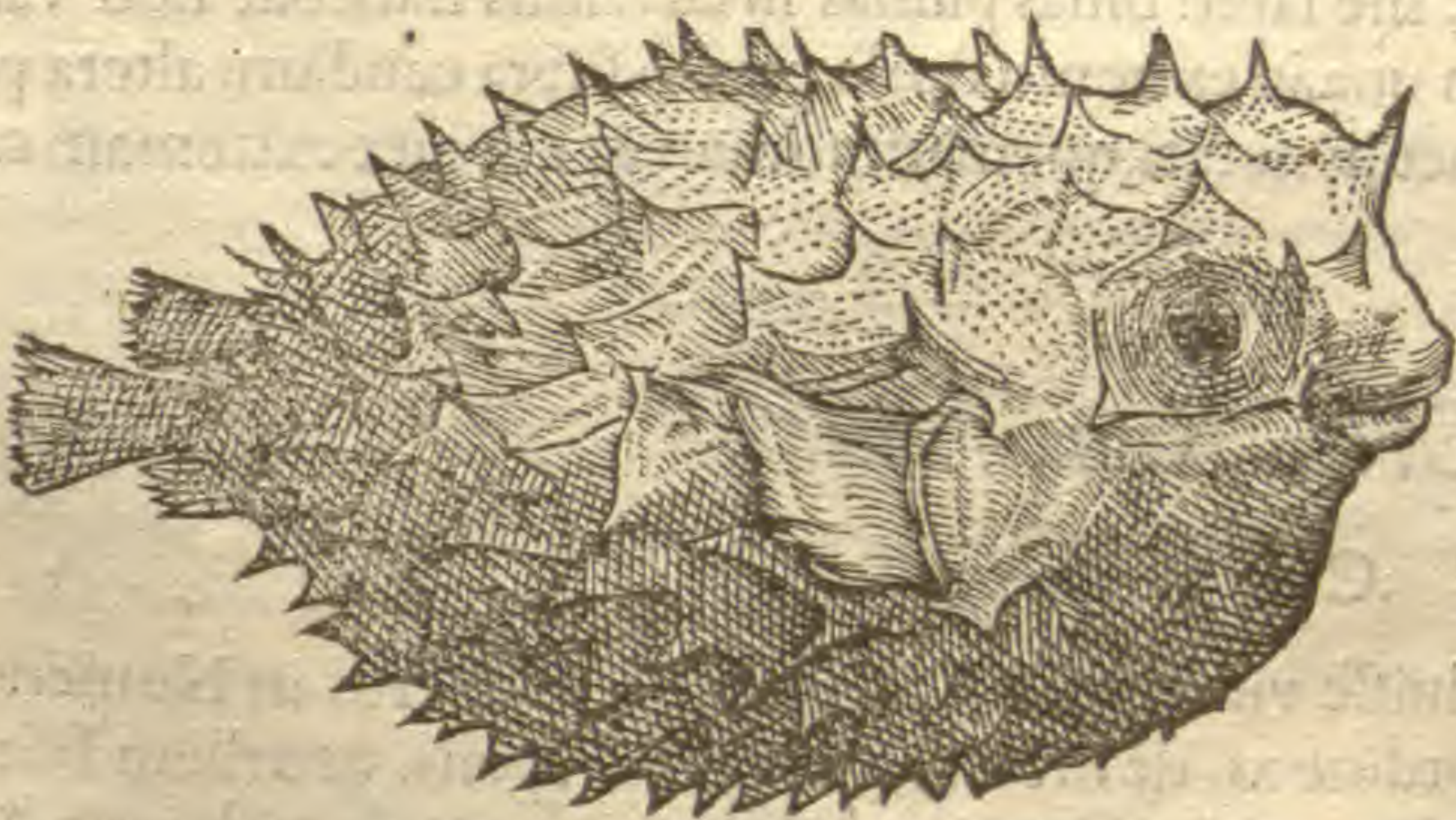
Orbis spinosus.

Orbis muricatus.

CAPVT XXIII.

INTER peregrinos pisces, quos Cl. V. Gulielmus Rondeletius, meus olim, ut dixi, hospes, describit lib. xv. suæ Historiæ, quorundam meminit, quos ab orbiculari, quâ, præ aliis, præditi sunt, figura, non immeritò Orbes appellavit. Horum primum sæpius videre memini, dum apud ipsum vivebam, in ipsius museo pendentem: imò illius historiam scribentem conspiciebam, sicut & multorum aliorum, qui in mari mediterraneo Narbonensem Galliam alluente capiebantur, & fidus testis esse possum, quam diligentiam adhibuerit, in Aquatiliæ Historia fideliter describenda. Reliquos duos apud eum non vidi, sed post meum ab eo discessum, illos nactum puto.

CETERVM Tertio, quem cap. iv. ejusdem libri describit, valdè similem anno à Christi natiuitate nonagesimo nono supra millesimum & quingentesimum apud honestissimum virum Christianum Porretum conspiciebam, cujus historiam hic adponere, & figuram in tabella expressam dare volui.



HABEBAT autem hic piscis ab ore ad caudam sex unciarum cum semisse longitudinem, decem pænè unciarum corporis ambitum: squamis prorsus carebat, sed durâ cute tectus erat, aculeis adeò crebris, firmis & muricatis quaquaversum obsitâ, ut vix sine noxâ apprehendi posset: erant verò illi aculei in dorso & lateribus longiores & crassiores, in pectore & ventre breviores & minores: breve & latum caput habebat, dorsum etiam latum, supercilia elata, & muricatis similiter aculeis munita: oris hiatus non magnus, binis albis ossibus, siue osseis labris erat præditus, iisque crassis & firmis, ad præ-

Orbis muricatus 1.

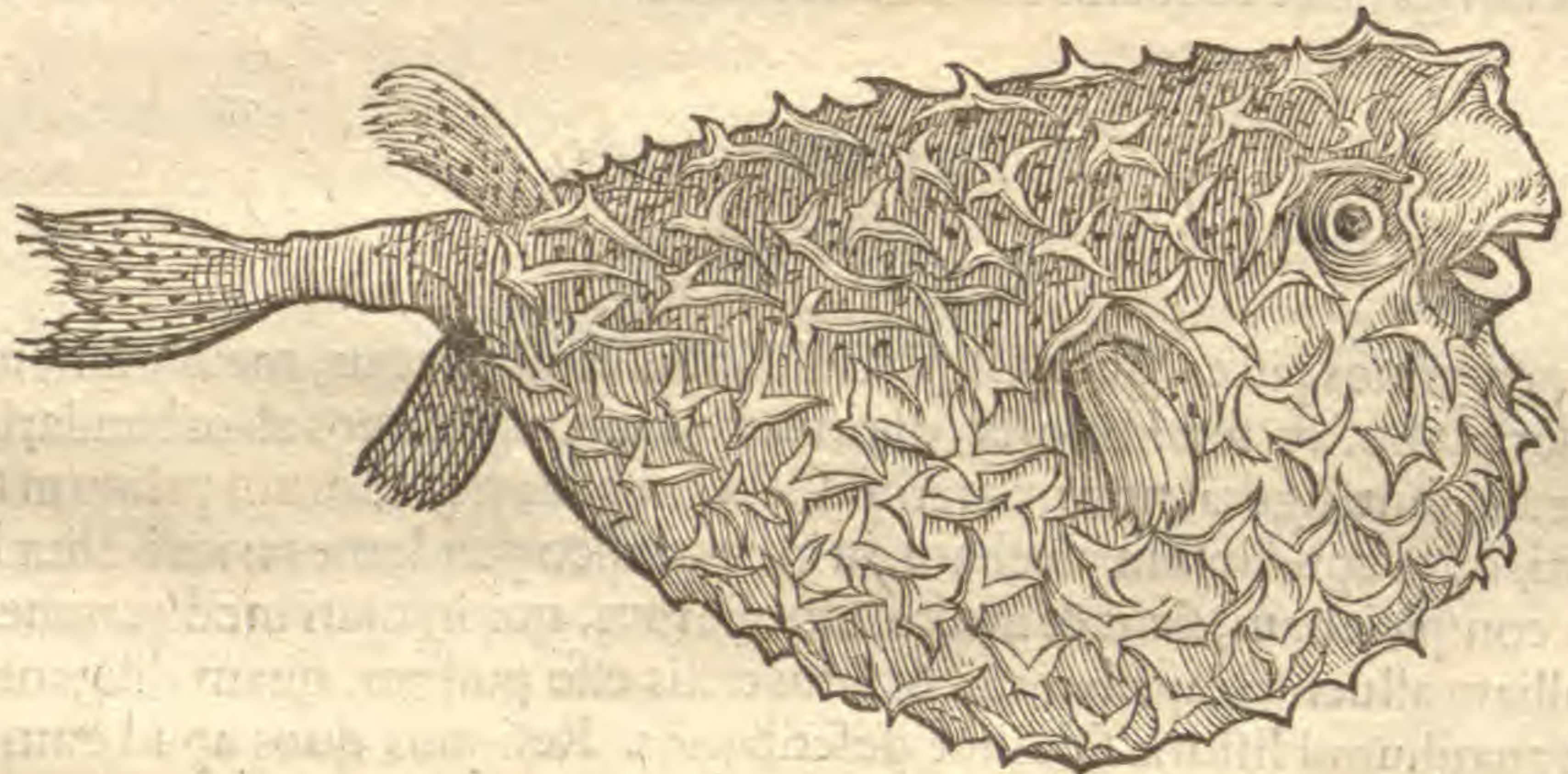
dam commodiùs retinendam : introrsum versus palatum , binos crassos dentes habebat, hominis molaribus non dissimiles, & totidem, iis pares, infernè versus gulam. Longè frequentioribus aculeis stipatus mihi videbatur eo, quem Rondeletius exhibet, iisque etiam muricatis, quorum unicus eminebat triangularis & acutus, tres alii in ipsa cute paribus distantis impressi, non exerti ut in Rondeletiano. Deinde in eo differebat, quòd illius Orbis nullas habet pinnas præter eam quæ in extrema cauda est : hic verò quatuor alius erat præditus, unâ in singulis lateribus satis latâ, distante ab oculis uncia unius interstitio, & ante eam longâ rimulâ pro branchiis : deinde tertiâ in extremo dorso, paullò supra caudam : quartâ in extremo ventre, inter podicem & caudam : quinta oblongiuscula, extremam caudam occupabat, quæ brevior & contractior reddita videbatur, dum cutem funicularum fragmentis farciebant nautæ.

IN quo mari captus esset hic piscis, nemo certi quidpiam pronunciare poterat : tametsi quidam in Indico captum putarent. E Septentrioli tamen Oceano allatum fuisse conjecturam faciebam, è funiculis pice illitis, quibus cutis farcta erat. Sed in quocunque tandem mari repertus fuerit, valdè peregrinum esse censebam, quemadmodum & alios sequentibus capitibus describendos, quos, ut nec superiores, esui aptos non fuisse arbitror.

Orbis muricatus alter.

C A P. XXIV.

HORVM trium subsequentium Orbium historiam adedè exactè describere non licebit, ut superiorum, quia ipsos pisces videre mihi non contigit, sed eorum icones coloribus expressas dumtaxat accipiebam à Iacobo Plateau, nullis adscriptis notis, è quibus magnitudinis corporis & ejus partium conjecturam facere possem : post aliquot tamen menses à me admonitus, hujus & sequentis mensuram, longitudinem & ambitum designantem, mittebat.



Orbis muri-
6 ALIUS II.

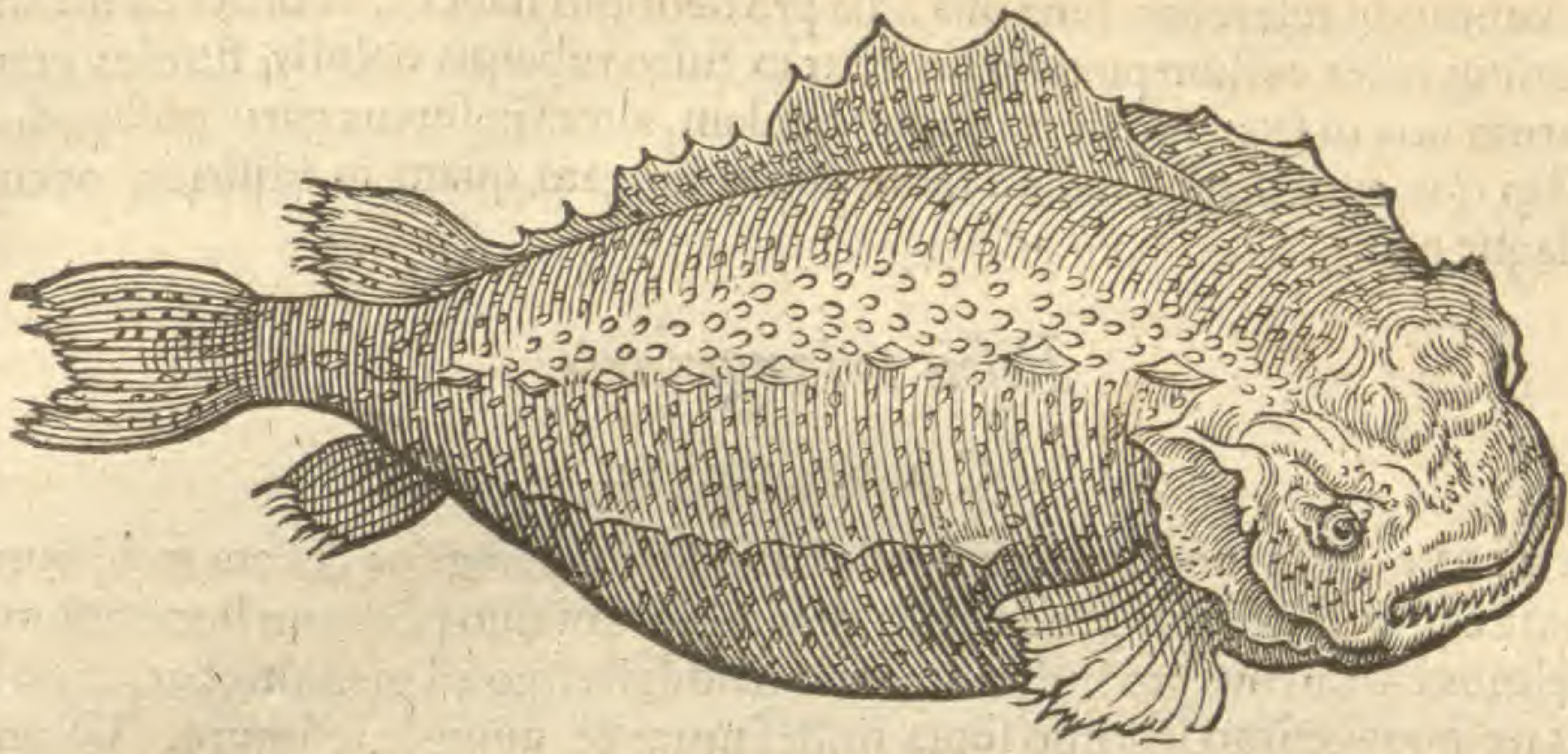
PISCIS igitur, cujus hoc capite iconem damus, ab extremo ore ad extimam caudam, panè undecim uncias erat longus, ejus verò ambitus multo major, ut qui sedecim unciarum mensuram expleret, per universum corpus muricatis spinis munitus, coloris in dorso fusci, & multis nigris maculis conspersi, in ventre autem cineracei : supercilia clata erant, os aliquantulum prominulum, & duobus albis ossibus præditum, ut in præcedente, an verò dentes etiam introrsum habuerit, me latet : binas pinnas in lateribus habebat non valdè magnas, alias item binas, quarum una in extremo dorso paullò supra caudam, altera post podicem, fusci coloris & nigris maculis notati, quemadmodum & illa quæ extremam caudam finiebat.

Orbis Rana victu.

C A P. XXV.

ISTVM orbem exprimere voluisse videtur Cl. V. Conradus Gesnerus in Nomenclatore animalium marinorum ordine XI. de orbiculatis piscibus agens, & orbem Britannicum appellare : quia verò figuræ quas proponit negligentius expressæ videntur, & ea quæ ad me missa feliciter meâ opinione expressa, illam in tabella delineari curabam, quæ hîc proponeretur.

HABEBAT



H A B E B A T autem hic piscis sedecim pænè unciarum longitudinem ab ore ad extremam caudam; corporis verò ambitus viginti unciarum mensuram superabat. Ejus totum corpus fuscum, albicantibus maculis conspersum: caput satis crassum, elataque supercilia, os latiusculum & fissum, ranæ os valdè exprimens, præter aliorum orbicularum piscium formam: in dorso unicam pinnam inæqualem à cervice ad extremum ferè dorsum porrectam, fuscam & albis maculis perinde notatam ac reliquum corpus: in singulis lateribus binos tuborum ordines habebat, radicum spinæ rubi æmulum, à vertice ad caudam usque porrectos, unum videlicet medio ferè corpore, alterum paullo supra ventrem: post oculos binas alias pinnas satis longas & latas; in extremo præterea dorso unam; & alteram sub podice, utramque fuscam & albicantibus maculis conspersam, qualis etiam ea quæ extremam caudam occupabat.

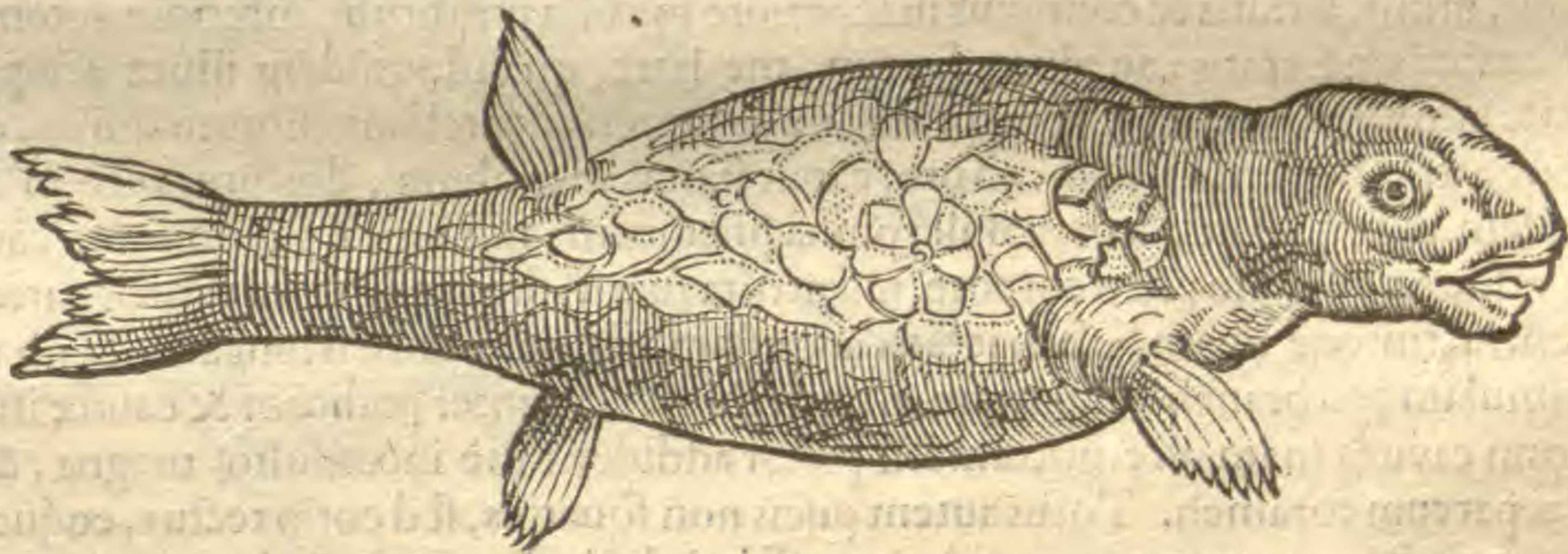
Orbis ranæ
visti.

An porro hic piscis, Apuleii Lepus marinus dici posse videatur, quemadmodum Gesnerus censet, valdè dubito.

Orbis oblongus testudinis capite.

C A P. XXVI.

T A M E T S I Cl. V. Gesnerus Orbis oblongi in libro supra memorato mentionem faciat, atque etiam figuram expressam adiiciat; ea quam hac appellatione à Jacobo Plateau accipiebam, longè diversa erat, nec quidpiam similitudinis cū illa habebat, ut facilè animadvertent, qui ejus iconem cū ea, quam hoc capite propono, conferre volent.



A B extremo ore ad pinnam, quæ in extrema cauda, plus quàm pedalem habebat longitudinem, quantum quidem ex pictura conicere licebat: ejus autem crassitudo, inæqualis; nam medio corpore, à summo dorso ad infimum ventrem, quatuor uncias altus erat; circa collum & binas pinnas quæ in extremo ferè corpore, minùs latus: quamquam ipsius piscis longitudinem majorem fuisse facilè mihi persuaserim, atque etiam crassitudinem, ut è binis præcedentibus conjecturam facio: quandoquidem ex eorum mensura ad me missa comperiebam longiores & crassiores fuisse, quàm ex pictura adnotaveram: itaque suspicor ejus longitudinem minorem non fuisse decem & septem unciarum, corporis verò ambitum, ubi maxima crassitudo, sedecim unciarum aut paullo majorem: corium quo totum ejus corpus tectum, fusci coloris, & tessellis inæqualibus variè distinctum, modò ferè orbicularibus, modò rhomboide figurâ, modò quadrangulâ, iisque omnibus maculas albas variè sparsas habentibus, eleganti spectaculo: collum ipsius, præter aliorum piscium orbicularum

Orbis capite
Testudinis.

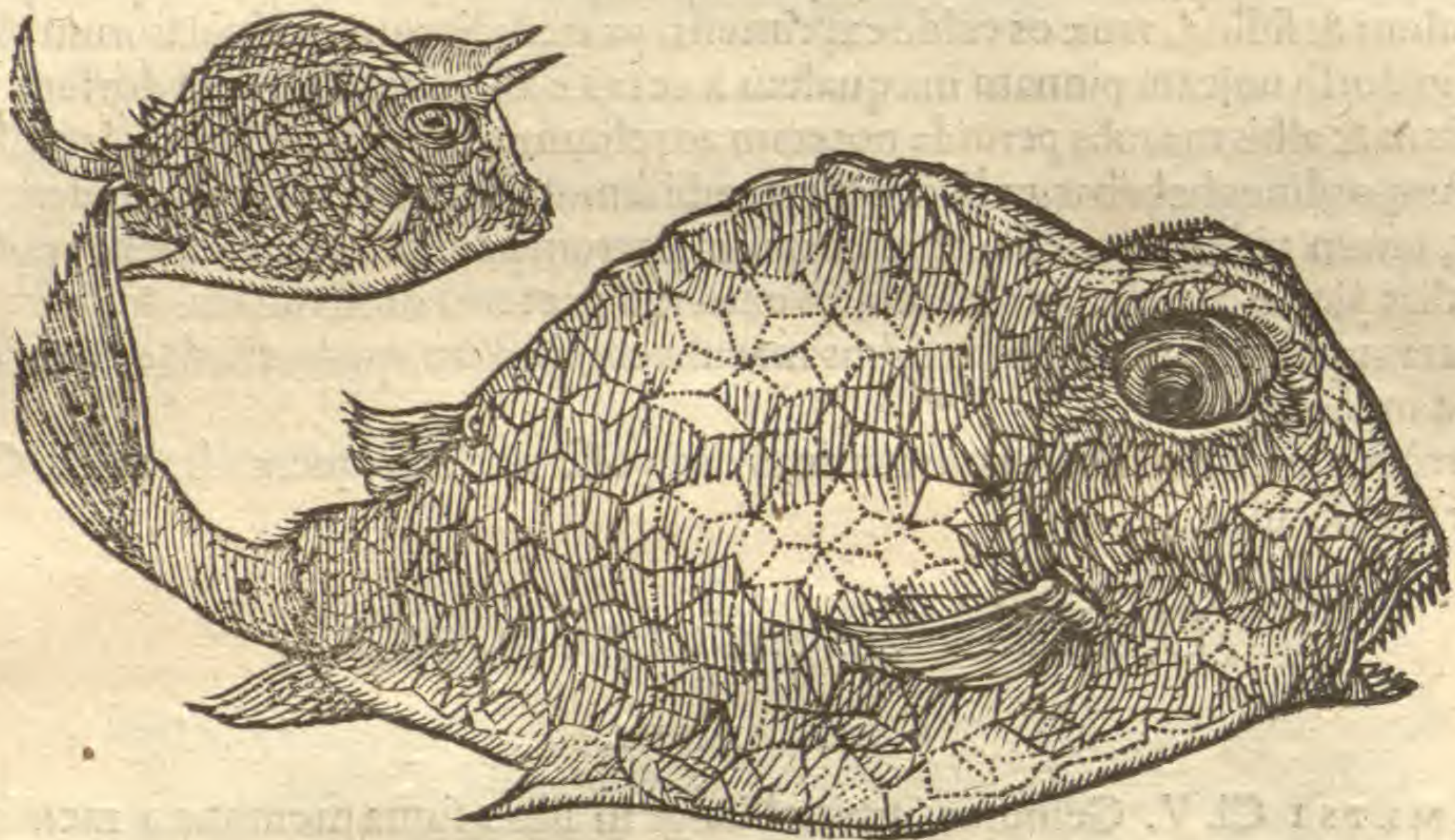
torum

torum naturam, oblongum, caput etiam magis prominulo rostro præditum, testudinis caput quodammodo referebat, bina ossa alba pro dentibus habens, ut orbis muricati: in singulis lateribus juxta collum pinnam habebat ex fusco rubentis coloris; similes erant binæ illæ, quarum una in extremo dorso supra caudam, altera in supina parte post podicem: similis etiam quæ extremam caudam (non minus longam quàm in Histrice) occupabat, latiusculaque erat.

Piscis triangularis.

C A P. XXVII.

ORIBVS, quos modò descripsi, alia tria piscium peregrina genera, mihi numquam antè conspecta, subjungenda existimavi. Horum duo priora vir honestissimus Wilhelmus Parduynus pro nostra amicitia Middelburgo ad me mittebat, anno à Christi nativitate nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum. Ut porrò illi parè orbiculari erant formâ, paulò tamen oblongiore, & quasi ovali; ita hi triangularem habebant: nonnihil tamen inter se differebant, ut ex subjecta tabella, in qua utrumque exprimi curabam, observare licebit.



Piscis triangularis maior.

PRIORE tenim ab ore ad caudæ initium, septem uncias longus erat; à ventre ad summum dorsum, tres cum semisse latus erat; ipse autem venter, tres: cauda unciam longa, pinna illam finiens, binas, & fescunciam extremâ parte lata: parvum os habebat, duodenis dentibus, firmis, ferratis & contiguis in superiore maxilla præditum; inferiore autem, octo majoribus, etiam ferratis: an plures fuerint, me latet, quandoquidem illum accipiebam vetustate jam aliqua ex parte corruptum: nulla tamen apparebant aliorum qui excussi aut vetustate attriti fuissent vestigia: ab ore, caput statim in gibbum, dorsum verò in arcum inæqualem assurgebant, & hoc nullâ pinnâ præditum, nisi unicâ paulò supra caudam, eaque valde exigua, pro piscis corpore, nisi attrita fuerit: sub oculis circa ventris partem anteriorem, utrimque unam habebat satis angustam, unciam tamen longam, & illi adjunctam rimulam pro branchiis: quartam in extremo ventre, inter podicem & caudæ initium: oculorum cavitas (nam illi eruti, tametsi pictor addiderit me inconsulto) magna, & ante singulas parvum foramen. Totus autem piscis non squamis, sed corio tectus, eoque tessellis certo punctorum numero ornatis tam affabrè distincto, ut ne peritum quidem pictorem, eam seriem, elegantiam & venustatem, in exprimendo imitari posse putem; certè meus, licet in sua arte insignis, non expressit: ventris (qui planus) latera, paulò supra podicem, in spinam ossæam firmam & acutam desinebant. Valdè levis erat, quia inanis, & per summum dorsi gibbum funiculo trajectus, ut in museo aut cubiculo, ad ornatum, tamquam singulare Naturæ miraculum suspendi posset.

Piscis Capines.

Qui ad me mittebat, in Indico mari captum scribebat, atque à Lusitanis in India habitantibus, *Capines* appellari, quoniam sandaliorum, ipsis *capines* dictorum, quibus Lusitanicæ mulieres utuntur, ut proceriores appareant, formam quodammodo æmulatur.

Cæterum sexto insequente anno apud honestissimū virum Christianum Porretum, Leydensem Pharmacopœum, alium videbam, quem ab iis, qui anno M. D. CII. ex Moluccis insulis redierant, redemerat, jam descripto, cute tessellatim distinctâ, aculeis, pinnarum situ & numero, reliquisque notis ac formâ prorsus quidem similem, sed longè majorem; ut qui
ab ore

ab ore ad caudæ pinnam pedis longitudinem superaret, à ventre ad dorsi fastigium quinas uncias altus esset, ventrem quatuor uncias latum haberet, pinna caudam finiens binas cum semisse longa esset, & extrema ejus pars quatuor cum semisse lata, dentium numerus par cum superiore, sed bini anteriores in utraque mandibula reliquis paulò majores.

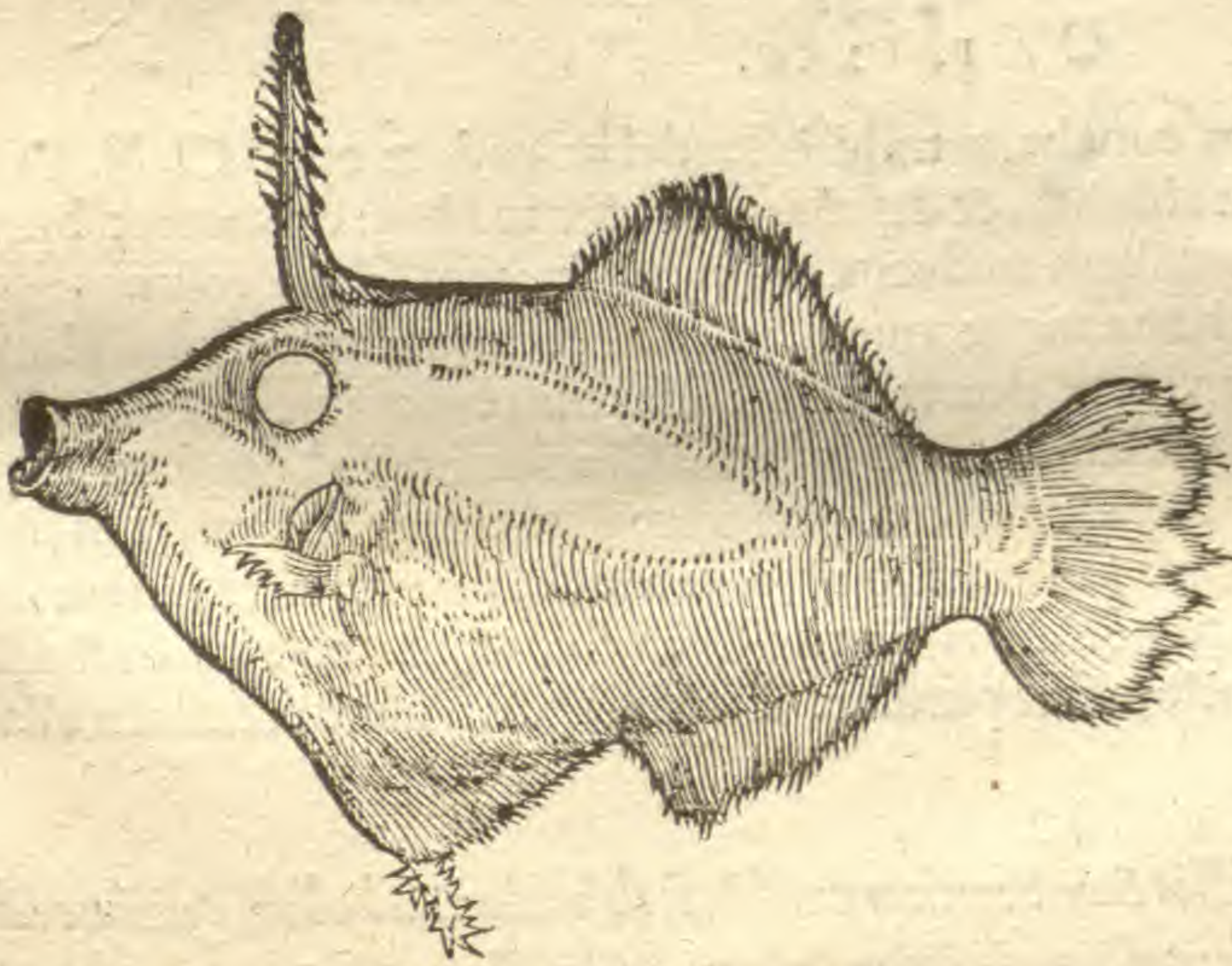
ALTER longè minor erat, & tametsi formâ non dissimili, nonnihil tamen differente. Triangularis quidem, ut superior, sed binas uncias dumtaxat longus ab ore ad caudam, semunciam ferè altus, & ventre circiter unciam lato, & ut in superiore plano: nullas etiam in dorso pinnas habens, præter unicam exiguam supra caudam, & utrimque sub oculis, proximè alvum, unam, cum rimula; post podicem autem, quartam caudæ contiguam: cauda semunciam erat longa, in longiorem pinnam desinens: parvum os habebat, exiguis sed firmis dentibus præditum, oculos magnos, infra quos, in fronte parvum utrimque foramen: supercilia anteriùs in singulares osseas & acutas spinas desinebant, tamquam cornua, quibus major carebat: in extremi ventris lateribus, alias duas singulares non minùs acutas & firmas habebat: sed & supra atque infra caudam aculeo munitus esse videbatur. Totum corpus nullis etiam squamis tectum, sed corio dumtaxat, prioris instar, eoque tessellis, sed alia serie dispositis, distincto, ut rosulas sex foliolis constantes, veriùs exprimere videntur, quàm tesseras: sed pictor, licet à me seriò antè admonitus, non expressit.

Piscis triangularis minor.

Μονόκερος pisciculus.

CAP. XXVIII.

ANNO à Christi nativitate millesimo sexcentesimo primo Batavi ex Orientali India reduces, pisciculum adferebant mirandæ & venustæ formæ, quem Unicornem non incommodè posse appellari arbitror. Etenim diversus erat à Scolopace quem Cl. V. Gulielmus Rondeletius cap. v. lib. xv. De Piscibus describit, ut facilè animadvertere poterunt, qui utriusque historiam & iconem conferent: nisi quis fortè ejusdem Capriscum esse censeat, quem cap. xxvi. lib. v. describit, cum quo sanè aliquot notas similes habere non diffiteor: verùm si utriusque historia diligenter conferetur, diversos esse pisces manifestè apparebit: quinetiam icones dissimiles esse comperiet, quisquis eam quam in adposita tabella exprimi curabam, cum Caprisci icone conferet.



AB extremo porrò ore usq. ad caudæ pinnas, paulò longior erat tribus unciis, medio corpore paulò plus unciâ latus; à summo capite, ubi supra oculos cornu eminebat, ad infimam alvi partem, quæ etiam in parvum aculeum desinebat, semunciam latus: corio fusci coloris, & limulæ instar scabro, totum corpus rectum erat: os præterea habebat prominulum, angustum, semunciam longum, binis osseis denticulis præditum, qui in denos supernè facti videbantur, infernè verò

μονόκερος pisciculus.

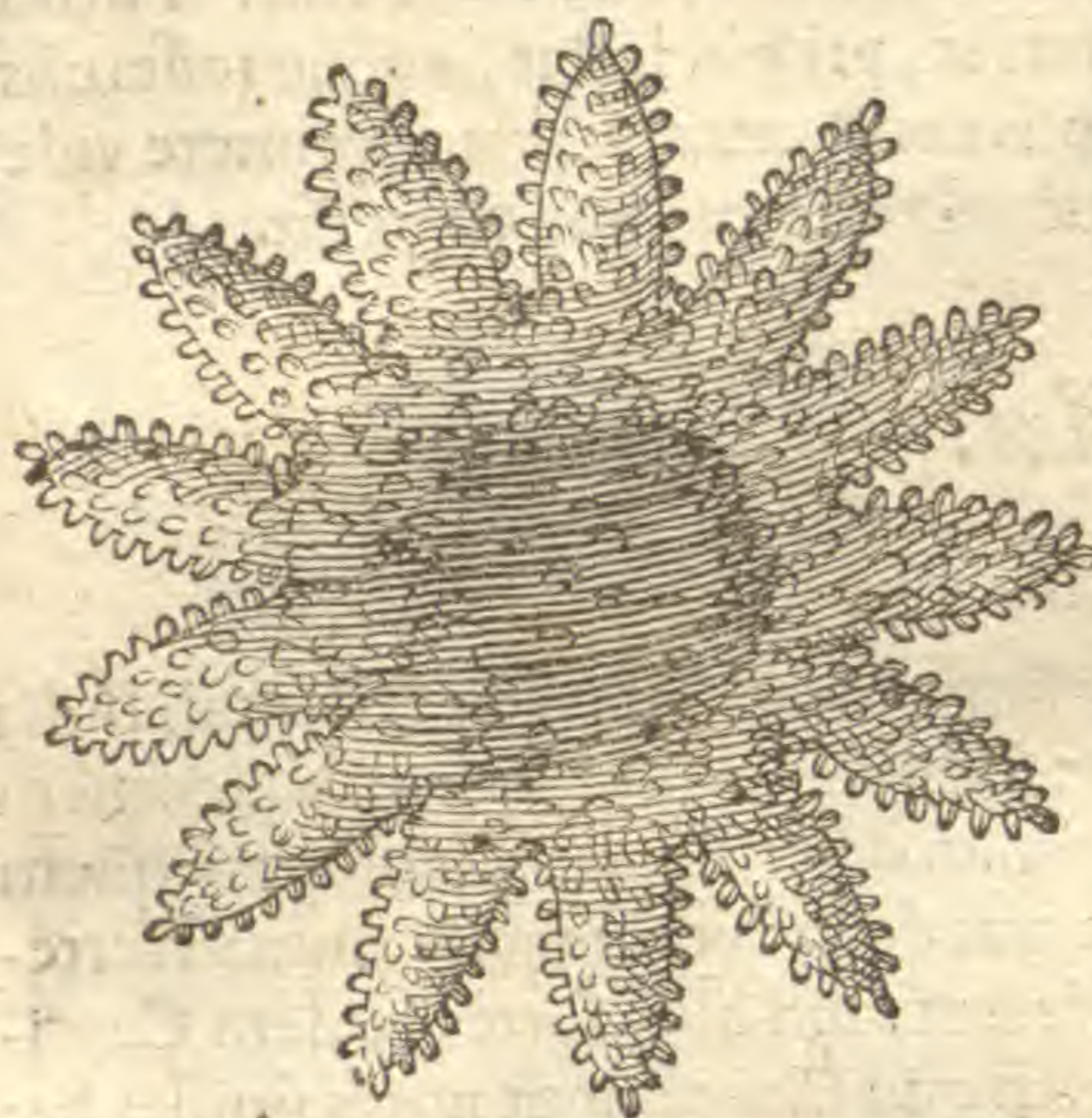
in pauciores, nisi ij fuerint abrupti. Oculos, quæ eruti fuerant, satis magnos habuisse videbatur; supra quos in capite corniculum gracile eminebat quadrangulare, pænè unciam longum, decem spinulis instar hamusculorum deorsum spectantibus binis lateribus armatum, à quo, ad pinnam, quæ à medio dorso continua ad caudam usque porrigebatur, interstitium erat uncialis longitudinis: depressum instar sulci cujusdam; in quem corniculum, dum natat, inclinare existimo, ne natationem impediatur: à podice ad caudam, aliam pinnam continuam habebat minus semunciam latam: sub oculis, longiuscula illi utrimque pro branchiis scissura, quam pinnula utrimque sequebatur: cauda semunciam lata: ejus verò pinna, unciâ latior, semunciamque longa, in versicolores fimbrias desinebat. Petrus Garetus mutuo accipiebat, & mihi illum concedebat, ut exprimi curarem: nam mercator cujus erat, tanti æstimabat, ut nisi ingenti pretio redimi non posse putaret.

Stella tredecim radiorum.

CAP. XXIX.

Stellarum
marinarum
varia genera.

STELLARVM marinarum varia sunt genera: quædam enim in ingentem magnitudinem evadunt, nonnullæ mediocrem magnitudinem acquirunt, quædam semper parvæ manent, nec incrementum sumunt: aliæ item sunt aculeatæ, aliæ reticulatæ, aliæ læves, & hæ raræ, quemadmodum & ramosæ, quas nonnulli arborecentes appellant, aliæ sinuosæ; & hæ omnes colore plurimum variant: ut ex clarissimorum virorum Gulielmi Rondeletii & Conradi Gesneri Libris de Piscibus constat, qui amplissimè de Stellis scripserunt. Verumtamen unius Stellæ iconem pronâ & supinâ parte coloribus expressam mittebat ad me Iacobus Plateau anno à Christi nativitate tertio & sexcentesimo supra millesimum, qualis apud neutrum eorum conspicitur: idcirco dignam judicabam quam in tabella delineandam curarem, & in calce hujus Sexti Exoticorum libri adponerem.

Stella tredecim
radiorum.

ERAT porrò hæc Stella, quantum ex pictura observare poteram, ex aculeatarum genere, satis amplo corporis orbe, pro ejus magnitudine, non valdè longis tamen radiis constans, qui tredecim numero erant; illique omnes directi, non sinuosi, quum præterque aliæ magna ex parte quinque dumtaxat habeant, æqualis omnes longitudinis, vel inæqualis, hoc est alios aliis longiores. Hujus verò radii omnes erant æqualiter longi, fescunciâ videlicet; ipsius verò orbiculati corporis diameter binarum unciarum: singuli radij pronâ parte quinque aculeorum ordinibus erant præditi, tribus medium occupantibus, duobus aliis latera, sic ut singula latera decem aculei pectinatim munirent, coloris rubescentis: supina pars flavescens erat, & vertebrae illas, è quibus

singuli radii componebantur, manifestè ostendebat.

Concha peregrina.

CAP. XXX.

Concha peregrina.

TESTACEAM quandam concham mihi ostendebat eodem anno Cl. V. Doctor Everardus Vorstius, jam absoluto & descripto hoc Sexto libro: ejus tamen brevem mentionem, post Stellam illam tredecim radiis constantem facere volui.

Mirabilis autem formæ erat hæc concha, quam, piscisne dicturus sim, an cujuscumque insecti, hæreo, certè huic similem videre non memini: illa enim binas uncias cum semisse erat longa, unciam vel paullò plus lata, septem squamis sive laminellis, quadam subrufâ membranâ per latera simul connexis, constans, quas animalculum, quod ea tectum fuerat, explicare, vel in orbem contrahere pro arbitrio potuisse videbatur: singulæ autem squamæ, tellinarum conchis formâ pænè similes, partim fusco colore, partim albis quibusdam transversis lineis virgatim distincto, erant præditæ. Ex India porrò hanc concham allatam fuisse dicebant.

ET hæc quidem sunt, quæ istis Sex Exoticorum libris describenda habui, quæque ad extremum annum millesimum sexcentiesimum tertium usque à Christi nativitate, ad meam notitiam pervenerunt: ea benevolus Lector boni consulere dignabitur. Ut porrò Batavorum navigatio in exteras regiones satis feliciter procedit, plura me consequuturum confido, quæ satis amplam materiam suppeditabunt, ut alios, præter hos, Exoticorum Libros concinnare queam, si Deus vitam & valetudinem mihi producit. Nam quemadmodum sedulus fui, & nullos labores fugi, aut sumptibus nullis peperci, in adornanda rariorum Plantarum Historia, quas ipse in variis meis peregrinationibus observabam, dum integrâ aetate & vegeto adhuc eram corpore: sic, tametsi ob gravem aetatem & imbecillas corporis vires, aliâque incommoda, jam nusquam prodire mihi liceat, eandem nihilominus sedulitatem spondeo, in describenda eorum Exoticorum Historia, quæ vel meâ pecuniâ redimere, vel amicorum operâ in posterum nancisci poterò.

FINIS LIBRI SEXTI.

CAROLI CLVSI
 ATREBATIS
 EXOTICORVM

LIBER SEPTIMVS:

SIVE,

A R O M A T V M,

ET

S I M P L I C I V M A L I Q V O T

M E D I C A M E N T O R V M

apud Indos nascentium

H I S T O R I A:

Primum quidem Lusitanica lingua *ἰατρολογικῶς* conscripta,
 à D. GARÇIA AB HORTO, Proregis Indiæ Medico:

*Deinde Latino sermone in Epitomen contracta, & iconibus ad vivum expressis, locu-
 pletioribusque annotatiunculis illustrata à CAROLO CLVSIO Atrebate.*

QVINTA EDITIO,

Castigatior & multis locis auctior.

Nonnulli in hunc modum scribunt: **BENE-**
 dictionem dantibus, quibus in hunc modum scribitur: **BENE-**
 dictionem dantibus, quibus in hunc modum scribitur: **BENE-**
 dictionem dantibus, quibus in hunc modum scribitur: **BENE-**
 dictionem dantibus, quibus in hunc modum scribitur: **BENE-**

BENEVOLO LECTORI

Carolus Clusius S.

SCRIPSIT D. Garcias ab Orta, eius, qui in India pro Rege
 tum erat, medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ lon-
 gâ curâ & diligenti studio apud Indos (ubi triginta amplius
 annis medicinam fecit) observavit: sed Lusitanicâ linguâ, ami-
 corum efflagitationibus victus, tametsi, ut ipse refert, Latinè eum scripsis-
 set. Hunc ego, benevole Lector, in tuam gratiam Latinum faciens, in Epi-
 tomen contraxi, paulo forsitan commodiore ordine singula disponens, quam
 antè fuerant; atque nonnulla etiam reiiciens, quæ non multum ad rem fa-
 cere videbantur. Nam cum singulis ferè simplicibus suum dialogum ad-
 scripserit, & ordinem alphabeticum secutus sit noster auctor; multa illum
 suo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere necesse fuit, ut ferè in dia-
 logis contingere solet. Eum verò laborem eo libentiùs suscepi, quòd ab in-
 eunte ferè etate rei herbaria studio summopere sim delectatus, tum etiam
 quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, nostri auctoris exem-
 plum secutura arbitrer.

CUM verò variorum auctorum testimonio utatur, locos diligenter
 contulimus atque adscripsimus, in Avicenna postremam editionem, Ve-
 netam scilicet anni M. D. LXXXII. secuti. Addidimus insuper ad sin-
 gula ferè capita adnotatiunculas, siue scholia, eaq; hac postremâ editione
 multo locupletiora, insuper aliquot aromatum icones ad vinum exprimi cu-
 ravimus. Hanc porro nostram operam, istius materie studiosis non in-
 utilem futuram arbitror, & quodammodo spondere audeo.

 Ioannes Posthius Germ. Medic.

Gratia magna tibi debetur, Garcia; nec non
 Gratia debetur, Carole, magna tibi.
 Tu quoniam nobis Latio sermone dedisti,
 Ille suis patrio quæ dedit antè sono.
 Vestra simul vivent igitur præconia; donec
 India fertilibus pharmaca mittet agris.

A R O M A T V M ¹⁴⁷
E T S I M P L I C I V M

MÉDICAMENTORVM

H I S T O R I Æ

LIBER PRIMVS.

De Ambaro.

CAPVT PRIMVM.



AMBARVM Latinis, Ambar Arabibus dicitur: quo nomine omnibus, quas sciam, nationibus notum est, aut immutato dumtaxat paululum vocabulo.

Ambar.

VARIÀ autem circa hujus generationem Scriptorum est opinio. Siquidem alii sperma Balenæ esse asserunt: alii belluæ cujusdam marinæ excrementum, aut maris spumam (quæ sanè opiniones ratione carent,

Ambarum
Balenarum
sperma non
esse.

quòd nullum Ambarum inveniatur ubi frequentissimæ sunt Balenæ, & ubi fluctuum reciproca spuma plurima excitatur;) alii Bituminis modo ex maris alveo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis consona plerisque visa est.

Ambarum
Bituminis vi-
deri.

AVICENNA lib II. cap. 67. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, furigorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus unà cum saxis interdum in littus eiici: quæ sententiâ verisimilior est reliquis ab Avicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna ejus copia Sofalam, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumque eum tractum eiicitur è Maldivis insulis, quæ ad Orientem spectant. Flantibus verò Favoniis, copiosè invenitur in insulis quæ vulgò de Maldiva nuncupantur corrupto vocabulo, cum de Nalediva dicendum sit: etenim Nale lingua Malabarica significat quatuor, & Diva insulam: Nalediva igitur pronunciandum erat; quasi dicas, Quatuor insulas, simili planè ratione, qua Angediva vocamus eas insulas quæ à Goa, Orientalis Indiæ emporio, duodecim leucis distant, quòd quinque sint numero conterminæ; Ange enim eorum lingua quinque est. Sed hæc præter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cum in Maldiva mentionem incidissem.

Insula de
Nalediva.

Angediva
insula.

SCRIBUNT iidem locis supra citatis, Ambarum devorari à pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo devorato statim extinguatur. Hunc deinde undis fluctuantem regionis illius incolæ uncis in siccum trahunt, eoque exenterato Ambarum colligunt: verum omne improbari, præter id quod spinæ adhæserit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed hæc eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia quærere alimentum naturæ suæ conveniens, & minimè noxium (nisi fortè cibus innoxius admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haud quam verisimile videtur, hunc piscem Ambarum venari, si eo devorato sit periturus. Imò cum Ambarum sit ex eorum numero quæ maximè cordis vires reficiunt; dixerim hunc piscem præsentaneum esse venenum, quandoquidem tam exitio medicamento devorato perit.

Azel piscis.

Ambari esu
Azel non in-
terire.

Ambarum cor-
reficit.

SCRIBIT Avenrois s. collig. cap. 56. Caphuræ genus inventi natum in maris alveo, quod deinde aquis supernatet: laudatissimum verò id censerit quod Arabibus *Ascap* dicitur. Quam verò ejus opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insignique Philosopho indigna; clarius est quam ut multis demonstrari debeat: primum quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quæ frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat, quod calidum & siccum constituit secundo ordine.

Caphuram
Ascap non esse
Ambari genus.

SUBIICIEMVS verò nonnulla vocabula quæ apud Serapionem & Avicennam occurrunt. Magnam ejus copiam ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Hæc est Sofala. Nam *Zingue* aut *Zangue* Persis & Arabibus idem significat quod niger Latinis: & quoniam totus ille maritimus Æthiopiæ tractus à nigris incolitur; Serapio eam *Zingue* vocat. Sic Avicenna lib. 2. cap. 63; epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Selachiticum, à Zeilan fortè laudatissima totius Orientis insula, quam falsò

urbem esse Lacuna commentario in Dioscorid. lib. I. cap. 20. existimavit, cum sit insula multis urbibus exulta.

HÆC sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aëtium, hujus meminit.

Auctoris de
Ambaro opi-
nio.

CETERVM hæc mea est opinio. Veluti pro regionum naturâ terra interdum rubra est, ut bolus armenus, interdum candida, ut creta; nonnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inveniri, quod terra sit aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna ejus quæ reperitur quantitas. Siquidem inventa sunt interdum fragmenta humanæ magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeviginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cum postea requirerent, nusquam comparuisse.

Insula ex
Ambaro.

Promontorium
Comorin.

Ambari fra-
gmentum 15.
libras pēdens.

ANNO quinquagesimo quinto supra millesimum & quingentesimum, circa promontorium Comorin, quod è regione insularum de Maldiva est, fragmentum trium ferè milium pondo repertum est: sed cum is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vendidit. Maximum verò quod unquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Æthiopiâ commercii causa navigant, multo majora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Æthiopiæ tractus, à Sofala ad Brava usque, Ambaro abundat.

INVENTVR etiam interdum, sed rarò, in Timor, & in Brasil. Et anno M. D. XXX. inventum esse fragmentum audio in Setubal Lusitaniæ portu.

REFERTVM verò est plerumque avium rostris,^b quas in eo nidulari credibile est; interdum conchyliis testisque ostreorum permixtum invenitur, quæ contactu Ambaro adhærent.

Ambari dele-
tus.

PORRÒ optimum Ambarum censetur, quod à sordibus maximè repurgatum est, quodque plurimum ad candorem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex venis, nunc cinereis, nunc candicantibus constet, leve, quodque acu perfosum multum oleacei liquoris resudet. Nigrum improbatur, præterea candidissimum, teste Serapione, loco supra citato: quod gypso adulteratum esse existimo.

NOTA est Manardi contradictio, qui in Electario de Gemmis dist. I. in comp. Mes. Ambarum rem novam esse affirmat, eamque non magno æstimat, sed paulo post in Electario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositionem ob Ambarum multis laudibus effert, eoque se in mulierum & senum morbis sæpenumerò uti asserit.

MAGNA verò in æstimatione est apud opulentiores Indos; eo enim cibus permixto frequenter utuntur medicamento loco. Ejus autem pretium intenditur pro fragmentorum magnitudine: quanto enim majus est fragmentum, tanto ejus intensius est pretium; non secus atque in Gemmis. Sed nusquam pluris venditur quam in Sinatum regione. Cum enim à nostris Lusitanis ejus exigua copia eò delata esset, precium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod apud eos ponderis genus est pendens viginti uncias. Hujus lucri cupiditate deinde alii mercatores allecti, tantam Ambari detulerunt eò copiam, ut nunc multo vilioris æstimeretur.

Ambari ma-
gna in æsti-
matione apud
Sinenses.
Cate ponderis
genus.

^a Posteriora exemplaria habent Aselebeti.

^b Huiusmodi rostellæ in ambaro reperta, mihi dedit M. Hugo Morganus Pharmacopæus diligentissimus: sed ea non avium, ut putat nosler Auctor, verum Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rasio Chirurgo Regio edoctus.

Ceterum Ferdinandus Lopez de Castagneda, qui rerum à Lusitanis in India Orientali gestarum historiam scripsit, lib. IV. cap. XXXV dicit, selectissimam Ambram in insula Maldiva inveniri, cuius generationem quum fieri tradat diversam ab ea quam ceteri scribunt, non abs re futurum existimavi, si qua de generatione Ambra tradit, ex Italico sermone conversa hic subiicerem.

Maiores insula de Maldiva, archipelagi illius interioris, multas odoriferas herbas producant, quas depastum veniunt magna quadam aves ab incolis Anacangrispasqui nuncupata. Iste aves in rupibus & scopulis earum insularum secundum maris litus sitis versantes & aggregata, sterco egerunt quod Ambra est, cuius tria genera faciunt: unum album, ipsis scopulis, uti egestum est, inhærens, quod probatissimum censent & Ponahambar, hoc est, auream ambram appellant, maioris quam reliqua pretii, quod paucâ quantitate & maiore difficultate reperitur, quam alia duo genera, quæ cineracei & nigri sunt coloris, ac ex albo originem trahunt. Ex istis quos dixi scopulis, tempestatum vehementiâ, temporis successu, magnis fragmentis in mare cadit hæc ambra, & in litus eicitur: id coambar dicitur, id est, aqua ambra, quoniam aquarum fluctibus valde eluta, magnam sua probitatis partem perdidit: tertium, quod nigrum, maniambar vocant, quod significat piscis ambram; nigredinem enim contraxisse existimant, quod à Balenis aut aliis piscibus inter istas insulas versantibus devoratum fuerit; qui illud concoquere non valentes, rursus evomerunt: id autem est omnium vilissimum, quia panè totam facultatem amisit. Hæc Castagneda.

QVID porrò sit legitimum Ambarum, atque quo modo nascatur, dicam quod Francoforti ad Mœnum anno M. D. XCII. paulò ante meum ex ea urbe abitum, mihi reserebat vir probata fidei mihiq; amicus Dn. Servatius Marel, Burgundus; qui multas regiones peragraverat, Ambarique, Moschi, Gemmarum & similium rerum mercaturam exercuebat. Quum enim de Ambaro inter nos sermo incidisset, ille ad me, Exploratum-ne habes quidpiam de Ambaro? non inquam.

quam, præter ea quæ ex *Garcia Aromatum historia*, & libello *Nic. Monardi De simplicibus medicamentis* è novo orbe delatus didici. Legi, inquit, utrumque, illum quidem à te Latinum factum, hunc verò Hispanico sermone evulgatum. Sed quid aliud adferunt, quàm Auctorum dubia testimonia, qui cæcipientes, tamquam in tenebris versantur? Mihi autem crede, Ambarum nihil aliud esse quàmcrementa quadam in ventriculo Balenæ vera multo tempore collecta, verò inquam, quia plerique Cetaceos alios pisces, ut Orcadem, Physterem & similes magnis dentibus præditos Balenæ appellatione donant. Balenæ autem legitima nullos dentes habet, sed integros pisces vorat, & mollibus imprimis delectatur, ut polypus, sapor & similibus, quibus in ventriculo non probè confectis, necesse est multam viscidam materiam in eo generari, quam postea simul congestam, & ventriculum nimis gravantem, vel singulis annis, v. l. breviori temporis spatio reiecit. Ista materia tamdiu in ventriculo adseruata, deinde reiecta, & mari innatans, Ambarum est, in quo interdum polyporum devoratorum rostellæ deprehenduntur. Si Balenæ, liberatæ iam recens ab illa materia ventriculo, capiuntur, nullum ambarum habere reperientur; si aliquanto post reiectam materiam, aliquid quidem habebunt, sed deterius, nec probè excocti: atque ita paulatim crescens illa materia congesta, probitatem vetustate acquirit, ut si, ante quam ventriculus illam materiam liberatus sit, Balenæ capiatur, plurimum & optimum reperietur. In aliorum verò Cetaceorum, quos antè retuli, ventriculo, frustra requiratur: itaque nihil mirum, si qui captos eos secuerunt, Balenæ esse existimantes, nihil ambari in illorum ventriculo repererunt.

Probari autem asserat Ambarum cineraceo quodammodo colore præditum, illud verò optima esse nota indicium, si eius fragmentum candenti ferro, laminæ ferreæ benè calefactæ, aut cultello applicatum, veluti in oleum resolvatur, quod naribus admotum suavem odorem spirat.

Ceterum de Ambra consulendum censeo Nobilissimum & C. Virum Iulium Casarem Scaligerum *De Subtilitate ad Cardanum*, Exercitat. CIIII. Sect. 10.

ADVEHITUR porò Hispani, totius, non dicam Bætica, sed etiam Hispania celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex America, subrusi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus uteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odoris serè, qui Styraeis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimitur, quem *Ocosotl* de *Ocosotl* arbore stillare, Mexicana historia tradit in hunc modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & *Ocosotl* arbor prægrandis & venusta, foliis hederæ similibus. Huius liquor quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipsius polline permixtus, elegans odoratumq; suffimentum præbet. De hoc verò Liquidambar consulendus *Nicolai Monardi liber de Medicam. simpl. ex novo orbe delatus*, quem nos Latinum fecimus, cap. de Liquidambar.

De Aloë.

CAPUT II.

QUÆ Aloë Latinis, ἀλόη Græcis, hanc Arabes, Persæ, & Turci *Cebat* vocant, (nam quòd *Laber* à Serapione dicatur, Interpretis errore, aut Librariorum negligentia factum esse existimo, siquidem Arabicum exemplar *Cebat* habet) Guzarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incolæ *Areaa*; Canarini, qui maritimum hunc tractum habitant, *Catecomer*; Hispani, *Açibar*; Lusitani, *Azeure* appellant.

Aloë.
ἀλόη.

Cebat.

Areaa.

Catecomer.

Açibar.

Azeure.

Aloës natales.

Fit ex Aloës herbæ siccatae succo, quæ plurima nascitur in Cambaya, Bengala, aliisque multis locis. Ceterum laudatissima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos, denique per universam Europam defertur, eamque ob causam Aloën Socotorinam appellant. Distat autem hæc insula à freto [maris Erythræi] centum viginti octo leucis: quæ de re non minùs Arabica quàm Æthiopica dici potest, quòd alterâ parte freti Arabia terminetur, alterâ Æthiopia.

Aloë Socotori-
na.

Socotora in-
sula.

Nec verò succus hic extrahitur in quadam dumtaxat urbe, ut ait *And. Lacuna Com.* in *Diosc. lib. 3. cap. 23.* sed per totam insulam, quæ nullis urbibus excolta est, pagosque dumtaxat habet cum multis gregibus: neque latereulis ad excipiendum succum subternitur pavementum, ut idem auctor est, quandoquidem in totâ insulâ non est tanta polities.

Socotora nul-
las urbes ha-
bet.

Nec hi audiendi qui succum ex superiori plantæ parte profluentem, eo qui mediâ aut infimâ parte profluat, præstantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, & arenâ caret, si adhibitâ diligentiam extrahatur.

PRÆTEREA non adulteratur; nimia etenim ejus est quantitas: sed quòd incolæ negligentiores sint in auferendis fordibus quas hic succus secum trahit; alius alio pejor videtur. Hanc ob causam minùs adhibenda fides est *Diosc. lib. 3. cap. 23.* & *Plinio lib. 27. cap. 4.* qui eam gummi & acaciæ adulterari scribunt, cum exigua sit iis in regionibus gummi & acaciæ copia: imò, ut verum dicam, nulla, quemadmodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negaverim, quin translatum, aliis in regionibus adulterari possit.

Aloë non
adulterari.

PORRÒ quòd laudatissima sit quæ in Socotora nascitur, non solùm vulgari famâ, sed à celebribus viris accepi, qui compertum se habere aiebant, Aloën quidem plerisque aliis Indiæ locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adem, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere à Cairum, postea in Alexandriam, ad ostia Nili, vel Ormus, deinde Baçora, postea Cairum & Alexandriam: facile tamen dignosci eam quæ in Socotora nascitur, ab hac quæ à Cambaya, Bengala, aliisque locis advchitur: Socotorinæque pretium quadruplo majus esse, illius quæ aliunde adfertur pretio.

Aloë Socoto-
rina optima.

Aloës delectus. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diversis plantis collectus sit.

Vnicum esse Aloës genus. NEC ejus plura sunt genera, ut volunt Arabes, sed unicum dumtaxat, tametsi varia illi indant nomina.

Aloë Alexandrina. QVOD verò Dioscorides & Plinius scribunt laudatissimam ex India adferri, alii verò ex Alexandria aut Arabia; non simpliciter id intelligendum est, sed de ea quæ ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaque minùs malè Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam quæ in Lusitaniam defertur (uti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est. Alexandrinam autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Basora, Adem, Gida; inde Camelis Suez, quæ in extremo maris Erythraei sita est, & Alexandriam ad Nili ostium, unde Veneti petentes ea reliquæ Europæ communicabant: non autem quòd in Alexandria fiat Aloë.

Aloën plantam non in maritimis dumtaxat nasci. NASCITVR verò non modò in maritimis, sed etiam desertis Indiae locis, cum illam ubique viderim, ducentis leucis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum ejus inveniri gummi certum est, sed interdum aqua quædam viscida è foliis stillat, neglecta & nullius efficaciam.

Mesue Arabicus alius à nostro, Menxus. HVIVS usus est non modò apud Arabes Turcosque medicos (qui Avicennam, Abohali apud eos dictum, & ejus libros quinque *Canonum* edidicerunt, legeruntque Razen, quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen illis Menxus appellatum, tametsi non is sit qui apud nos in usu est; Hippocratis præterea, Galeni, Aristotelis & Platonis omnia opera, minùs tamen integra, quàm Græco sermone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus medicamentis & collyriis, tum etiam in vulneribus carne explendis: in quem usum plerumque in suis officinis medicamentum habent, cui nomen Mocebar, ex Aloë & Myrrha paratum, quo etiam plurimùm utuntur in equis curandis, & vulnerum lumbricis enecandis.

Aloës planta medicus usus. MEDICVM vidi Magni Sultani Badur Regis Cambaya, ipsa herba Aloë utentem pro medicamento familiari, in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, ejus decocti octo uncias propinabat, quæ alvum sine molestia & nocumento subducebant quater aut quinquies. In hac urbe Goa Aloën probè tusam & cum lacte mixtam propinant iis qui ulcere renum aut vesicæ laborant, vel qui purulentas excernunt urinas, non sine magno successu & ægrorum commodo; nam illicò curantur. Illius usus etiam Aucupibus notus est, qui confracta avium crura eâ conglutinant. Hic similiter in India, maturandis phlegmonibus idonea.

Aloë planta amara. QVAMOBREM hallucinari mihi videtur Matthiolus in Dioscoridem lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad spectaculum potius foveri asserit quàm ad medicum usum. Quòd verò Antonius Musa in Exam. simpl. neget Aloën herbam amaram esse, magis mirum: nam sæpè degustatam admodum amaram inveni; quoque vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est; extrema autem folia amaritudine carere mihi videbantur. Tota planta viroso odore prædita est.

CETERVM quoniam controversia est inter nonnullos Auctores, debeantne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundum cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hinc adicere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus^b ejus quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorē esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamque sequuntur hujus regionis medici. Cum enim Aloë medicamentum sit debile, non evacuabit, nisi statim vires confirmantur modici cibi ejusque boni succi sumptione, ut eo digesto melius evacuare possit. Paulus lib. 7. cap. 4. contra, manè sumendam præcipit, eosque reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus; sed conciliari facillè possunt. Cum verò controversia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, supervacaneum esse iudico de his plura agere.

Medicamenta exhibēdi apud Indos ratio. SED præter institutum facere mihi non videbor, si hinc paucula quædam inseram de vulgari ratione quam Indi medici in exhibendis medicamentis observant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratum more; abstinent deinde quinque horarum spatium à cibo, potu, & somno. Quòd si infra hoc tempus non purgentur, roborando stomacho student ex Avicennæ præcepto, quod sit sumptis duabus mastiches

massiches drachmis in stillaticio rosarum liquore dissolutis, alvum bubulo felle inungentes, pannumque lineum felle madentem umbilico imponentes, ad medicamenti operationem juvandam, expultricemque facultatem excitandam, si opus sit. Sin post has quinque horas bene solvetur alvus, propinantur illis tres unciae jusculi gallinae, aliud praeterea nihil: deinde hausto rosaceae aquae pauxillo, parumper somno indulgent. Haec medicandi ratio suis rationibus & scriptorum testimoniis niti videtur.

TAMETS I Ruellius lib. 2. cap. 19. magnopere commendat potionem illam Rufi quae Aloën, ammoniacum, myrrham & vinum recipit; ibique occasionem nactus, acrius in Arabes invehatur, qui rejecto ammoniaco & vino, Catapotia ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamque compositionem acceptam Rufo referant: facit pro suo recentiorumque scriptorum more, qui Arabibus plerumque iniquiores sunt, ut Graecos tanto magis extollant. Non negaverim certe Rufi medicamentum singulari remedio pollere adversus pestis contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Rasis, quibus utimur, efficax esse medicamentum, ut multi magno successu experti. Additur verò Crocum, quoniam corroborat & aperit, tum ob alias facultates quibus praeditum est.

MANARDVS, lib. I. epist. I. aliique nonnulli recentiores acerrimè in Mesuen, Serapionem, & Avicennam invehuntur, quòd affirmaverint Aloën venarum oscula adeò referare, ut inde postea sanguis facillè fluat, eamque ob causam hæmorrhoidibus non convenire: deinde quòd scripserint melli admistam minùs purgare minusque stomacho noxiam esse, quàm reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæmorrhoides, sed eas potiùs obstruere: neque rectè scribere Mesuen, qui illam stomacho minùs noxiam faciat, quandoquidem huic sit admodum utilis, nec nocumentum aliquod adferat, melli que admista magis evacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quòd mel, cum sit purgantis facultatis, alteri purganti adjunctum necessariò magis debeat purgare. Rectiùs Antonius Musa, Exam. simpl. qui in nullius magistri verba jurans, Mesue opinionem confirmat, sapiùs expertum se esse affirmans, Aloën hæmorrhoidas aperire. Sic & sæpenumero expertus sum summos dolores cum hæmorrhoidum fluxu excitasse, quod facillè præstare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula referando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, umbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quòd verò oscula venarum obturare asserant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intrò autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinent pleraque medicamenta, quae intrò sumpta, diversas & contrarias vires exerunt, quàm si foris adhibeantur, veluti Scilla, quae comesta enecat, foris illita exulcerat. Ad ea quae obiiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere, Aloën cum melle mixtam minùs purgare, sic responsum volo: Quandoquidem utrumque medicamentum purgatoria facultate praeditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, evacuando videlicet sine nocumento, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

PLINIUM lib. 27. cap. 4. mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolymam inveniri tradit^d. Ego non modò medicos Iudæos, sed etiam Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolas se asserabant, diligenter interrogavi de hoc Plinii loco. Sed illi constanter negabant unquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palæstina.

^a Cairum, antiquitus Memphis, Pyramidum celebrata miraculis; quae & in hunc diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captivum ferunt, & adhuc horrea quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur autem à Mauritanis Mesera: sed quoniam Regina quadam Alcaire nuncupata eius pomeria auxisse creditur, ab eius Reginae appellatione nomen Cairo sortita est. Cæpit verò hac urbs populi frequentia paulatim minui, postquam Turcorum Imperator, Constantinopoli occupata, illic regiam fixit sedem, confluentibus nimirum eò hominibus. Hac ex Garcia parergis.

^b Galeno adscriptus ad Paternianum cap. 5. tria grana ciceri magnitudine dat post cœnam.

^c Aloën post cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam controversiam Nicolaus Rorarius in suis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

^d Non affirmat eo loco Plin. talem inveniri; sed, Fuere, inquit, qui traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicam eius naturam.

De Altith.

CAPUT III.

TANTA est in nominibus Altith, Anjuden, Afa foetida, Afa dulcis sive odorata, & Laserpicium confusio, ut vix explicare me possim: quandoquidem hætenus neminem invenire licuerit, qui plantæ, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam describere mihi potuerit.

VOLVNT nonnulli ex Corasone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alii ex Guzara-
te, tametsi istic ex regno Deli adferri vulgo asserant, regione admodum frigida, quæ ad
Corasone usque & regionem Chirvam ex Avicennæ lib. 11. cap. 52. testimonio extenditur.

ILLVD autem certum est, hoc gummi *Althi* Arabibus dici, nonnullis *Antit*: nam cui-
cumque Arabi gummi *Imgu* aut *Ingara* ab Indis vocatum ostenderis, statim id *Althi* sive
Antit esse pronuntiabit.

PLANTA ex qua hic liquor emanat, incolis *Anjuden*, quibusdam *Angeidan* dicitur. Sed
quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram plantæ descriptionem ha-
bere difficile est.

MVLTIs ab Avicenna lib. 11. cap. 52. nominibus insignitum est hoc medicamentum,
veluti est *Althi Almaharut*, propter linguarum in regionibus, unde advehitur, varietatem.

QVVD autem Interpretem moverit, cum *Asam* vertit, ignoro, nisi quòd verisimile
sit eum non *Asam*, sed *Lasfer* vertisse; idque vocabulum deinde temporis injuria in *Asa*
depravatum esse.

PORRO dicet aliquis *Althi* non esse nomen plantæ *Lasferifera*, sed ipsius potius succi
concreti & coacti: cujus sententiæ esse videtur Gerardus Cremon. Commentarius in Ra-
sin, cap. de Diminutione coitus, lib. Divis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum
veram linguam Arabicam ignorasse, cum ex Batia Hispaniæ oriundus fuerit, lingua verò
qua Avicenna scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet Syri, Mesopotamii, Persæ, & Tar-
tari utuntur, apud quos Avicenna natus creditur urbe Basora (quæ nonnullis Babylon
fuisse putatur, certò tamen rescivi Babylonem eam non esse, sed proximam huic fuisse cu-
jus nulla nunc extant vestigia) in provincia *Vzbeque* sita. (Est verò *Vzbeque* pars Tarta-
riæ, strenuos producens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres
peregrinorum Regum stipendiis militant: fortè autem Parthi sunt, Romanis olim adeò
infesti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi *Araby*, id est, Arabicam, qua vide-
licet scripta inveniuntur Galeni, reliquorumque Philosophorum, & falsi Prophetæ opera.
Nostrorum verò Mauritanorum linguam *Magaraby* nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad
Occidentem habitant: siquidem *garby* Occidentem Arabice sonat, & *ma* eorum.

CETERVM *Althi* nihil aliud est quàm ipsa planta *Lasferifera*, veluti plerumque sumi-
tur gummi pro ipsa planta.

VERVM obiiciet aliquis: Si *Althi* non est *Asa dulcis*, quid est *Asa dulcis*? *Asam* dul-
cem apud nullum probatum auctorem, sive Arabem, sive Græcum, sive Latinum, legisse
memini. Sed cum Arabes liquorem *çuz* vocent, eum verò qui probè coctus sit & densa-
tus, *Robalçuz* (*Rob* enim Arabicè densatum sonat, & *Al* est articulus genitivi apud Arabes)
hinc depromptum esse nomen *Asa dulcis* verisimile est.

CETERVM *Althi* Arabum, esse *Laserpitium* Dioscoridis & Plinii, tametsi nemo legi-
timorum Arabum (qualis est *Rasis* & *Avenrois*) usquam ejus meminerit, satis ostendit Se-
rapio lib. simpl. cap. 251. qui de *Althi* agens, ad verbum ea refert quæ Galenus & Diosc.
de *Laserpitio* scripsere. Infirmi ergo eorum opinio qui multis argumentis probare conan-
tur, *Asam* fœtidam à *Laserpitio* differre. Nam quòd *Laserpitium* veterum in cibos ad-
missum esse aiunt, *Asam* verò fœtidam medicamentis solùm utilem, idque rarò; in cibis
verò planè damnari ob tetrum odorem; plurimum falli mihi videntur. Siquidem nullum
medicamentum simplex per totam Indiam majore est in usu, quàm *Asa fœtida*, cum in
medicamentis, tum condiendis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt,
cujusmodi sunt *Baneanæ* * & omnes gentiles provinciæ *Cambayæ*, quos *Pythagoras* imi-
tatus videtur. Solent illi *Asam* suis jusculis & oleribus commiscere, confricato primùm
ex ea lebetè; nec alio condimento utuntur omnibus in cibis. *Bajuli* & hujusmodi tenuis
fortunæ homines, quibus dumtaxat panis est & cepe, non nisi summa in necessitate ea
utuntur.

COMMENDAVNT mihi multi condimenta istorum *Baneanum* cum à saporis tum
ab odoris suavitate. Horum oratione persuasus aliquando ejusmodi condimenta degu-
stavi, quæ sanè sic satis palato arridebant, non tamen adeò ut illi prædicabant; quoniam
fortè neque jusculis neque condimentis valde delector: odore certè suo non erant mole-
sta, tametsi nullus odor æquè mihi infestus sit atque *Asæ fœtidæ*.

SVMVNT verò nonnulli *Asam*, ut dejecti appetitus fastidia tollant; initio enim aliquan-
tulum amara est *Asa*, ut sunt *olivæ conditæ*; deinde devorata mirum in modum illis bene
sapit. Solent etiam plerique ea sola ad stomachi corroboracionem, flatusque discutiendos,
medicamenti loco uti. Quamobrem multum hallucinantur, qui *Sepulveda* secuti nullo
esse in usu medico asserunt, nisi aliis medicamentis permistam.

LEPIDAM porrò historiam quæ in *Bisnager* contigit, prætermittere nequeo. *Lusi-
tanus*

Althi.
Antit.
Imgu.
Ingara.
Anjuden.
Angeidan.

Almharut.
Asa.

Vzbeque.

Althi.

Asa dulcis.

Robalçuz.

Asa fœtida
ealem cum
Laserpitio.

Asa fœtida
magno in
usu Indis.

Asa in condi-
mentis.

Asa faculta-
tes.

ranus quispiam istic vivens equum habuit maximi pretii, quem illius Provinciae Rex libenter emisset, nisi multis flatibus obnoxium comperisset. Lusitanus asam farinae permixtam equo praebet edendam, & flatuum morbo liberat. Equum jam sanum emit Rex, & qua ratione curatus sit, percontatur. Respondet Lusitanus, Imgu sive Asam edendam dedisse. Tum Rex: haud sanè mirum si curatus, cum Deorum cibo illum paveris. Ad haec Lusitanus, sed mustitans, ne exaudiri posset, & Lusitanico quidem sermone, veriùs cacodæmonum cibum nuncupasset.

SED non possum non mirari Matthæi Sylvatici cap. 47. de *Anjuden* oscitantiam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neque Galenus, neque Græcorum quispiam id unquam scripsit, cum omnes uno ore Laser magnopere commendent adversus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.

SOLENT Indi cavernis dentium indere in dolore: quam facultatem etiam illi tribuit Dioscorides lib. 3. cap. 76. tametsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuiusdam, qui hac de causa sese ex alto praecipitavit. Sed is forsitan cachexia laboravit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commovit.

MAGNI apud Indos est pretii, quod eo plurimum utantur etiam in Venere proritanda. Radicis verò aut foliorum apud eos nullus est usus; sunt enim illis incognita.

IS autem quem supra dixi Asa sola sæpiùs uti, referebat sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam foliis Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria conici, priùs illita sanguine cum tritici farina permixto, conservationis gratia: eamque ob causam si quid in Lasere furfuribus simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potiùs esse indicium. Atque interrogatus doctus quidam Baneanes, cur Asa vesceretur, quandoquidem admixtus esset bubulus sanguis? respondit ejusmodi esse medicamentum, ut hæc regula minimè in illo observanda sit.

FREQVENS verò est in Mandou, Chitor, & Deli; præterea ex Ormuz advehitur in Pegu, Malaca, Tanasarim & regiones his vicinas.

PORRO Laseris duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens; alterum turbidum & impurum, quod à Baneanibus repurgatur ante quam in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate convehitur ex Chitor, ut aiunt, & ex Patane & Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Majoris pretii est sincerum; neque facile Mercatores impurum emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quam fœtidum. utrumque tamen mihi fœtet, sed id magis quod sincerius esse putatur. Qui verò ejus usui assueverunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim malè olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cum tamen maximà ex parte sint odorata. Sic neutrum Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, ut Avicenna Asam divideret in fœtidam & odoratam, quod fœtidam porraceo odore esse assererent, cum non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quod suaviter oleret, sed quod validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum judicio fœtidus potiùs dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloë validioris, & hanc adhuc Spica nardi odore superat. Multos enim ægros purgavi qui à Rhabarbaro abhorrebant, quod illi Spicam admiscerem.

MIRARI subit Antonium Musam, Exam. simp. adeò credulum fuisse, ut his fidem adhiberet, qui Beniuy (quod veteribus fuit ignotum, ut postea ostendemus) plantam consimilem Silphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.

SIC Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de natura stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam magnamque radicem, foris nigricantem, intus candidam, quæ cum suo liquore & semine mirà fragret iucunditate. Huic ob insignes virtutes illustria indiderunt nomina: namque modò Imperatoriam, modò Angelicam, modò sancti Spiritus radicem appellant Herbarii; eique calfacientem siccatoriamque vim in tertio signant abscessu. Unicè venenis adversari tradit, pestilentiae populatim sævientis arcere contagia: corpora ab lue pestiferà vindicare, si tantum in ore teneatur, per hiemem ciceris magnitudine cum vino, per æstatem ex stillaticio rosarum liquore sumpta: nec sensurum ea die contagionem ait, quâ quis devorarit; nam urinâ & sudore venenum abigit: sic etiam adversus fascinationes valere, aliosque præterea morbos, quos brevitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gallicum, cujus Veterinarii medici meminerunt. Et si quis nares consulat, inveniri Laser illud idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinionem, ut quod ab officinis Benjuinum sive Ben Iudæum appellatur, Laseris sit Syriaci genus, dictum quod Iudæa parens hujus mittat ad nos prolem suam.

SED

SE D ejus opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis convellemus. Ejusdem sententiæ fuisse aliquando (ut videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthioli Commentariis suis lib. 3. cap. 78. scribit; veritate tamen coactum, sententiam mutasse.

Baneanes.

* Quoniam hoc capite totòque adeò opere de Baneanibus differit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius Negotiatores appellandi veniant, quam Philosophi) multa sunt genera, in hoc convenientium, ut neque occidant rem aliquam animatam, nedum eam vescantur. Hoc præceptum adeò strictè observant, ut plerumque aves redimant, deinde eas avolare sinant. Non vescuntur nappis, non allis, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acerum, non Nimpa, non Orraqua (potionum apud eos sunt genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes, veluti saccarum, super quo aut aquam, aut lac bibunt. Nonnulli inter hos superstiosiores, viginti interdum diebus omni cibo abstinere.

FORMICIS aquam saccaro edulcatam bibendam præbent, affirmantes sese eleemosynam in pauperes conferre: sed & avibus aquam propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare viris quibusdam qui per solitudines vagantes, aquam peregrinis & iter facientibus dent. Resert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium in quo omnis generis aves curarentur, quæ sanitati restituta quolibet evagari dimitterentur. Eodem vestium genere quo Gymnosophista usi fuisse perhibentur, amittuntur, & animarum transmigracionem in alia atque alia corpora credere rumor est.

Bramenes.

HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati (quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya, & Malavar, qui nisi loti universum corpus, cibum non attingunt, maiorique sunt in veneratione quam Baneanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimo Cuncam appellatis habitant, vescuntur omni genere carniarum, excepta bubula & suilla domestica. At tamen omnes animarum transmigracionem credunt, aliasque plurimas persuasiones ridiculas habent. Atque hæc ex nostro Auctore desumpsi, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio.

CAPVT IV.

Amfiam.

Ofium.

QVOD nos Lusitani corrupto nomine *Amfiam* appellamus, id Mauritani (quos Indi secuti sunt) *Ofium* vocant, deducto à Græcorum Opio nomine. Pleraque enim nomina à lingua Græca (quam *Ihumani*, quasi Ionicam dicas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quod sint litteræ multum affines, mutato. Sic Opium Ofium dixerunt, Pæonia Faunia, & multa similiter.

Opium varia genera. Meçeri. Opium Thebaicum.

Opium Thymelæam non adulterari.

Caxcax prægrande papaver.

Opium magnus usus in Asia & Africa.

Opium venerem non stimulat.

ὀπίου φάρμακον.

VARIA sunt Opium genera pro regionum differentiâ. Quod è Cairo adfertur (*Meçeri* vocant) albicat & magni est pretii: id nostrum Thebaicum esse arbitror. Quod ex Adem advehitur, aliisque locis Erythræo mari vicinis, nigrum & durum est: ejus pretium pro regionum varietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia, Mandou, & Chitor cogitur, mollius est, & magis flavescit. Magno venditur multis locis, quoniam hujus esui assuescunt: solet enim quod aliqua in regione frequenter est in usu, carius semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex parte in Malui colligitur. Et quoniam id Thymelæam aliquantulum olet, putârunt nonnulli Thymelææ succo adulterari; sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thymelæam provenire non credo. Et certè in Cambaiete rescivi nihil aliud esse quàm gummi, sive lachrymam papaveris. Nascitur istic Papaver (*caxcax* vocant nomine cum Arabibus communi) prægrandi capite, quod interdum binos ferè sextarios^a (inveniuntur etiam nostris haud majora) capere possit: hæc incisa opium exstillant. Non est autem id papaver nigrum, nam tota Cambaia haud invenias, tametsi Avicenna lib. 2. cap. 519. Opium ex Papavere nigro parari scribat. Sed num aliis in regionibus ex nigro Papavere colligatur ignoro.

PLURIMVS hujus usus est per universam Mauritaniam & Asiam: b siquidem ejus esui ita assueverunt, ut eo abstinentes periculum vitæ incurrant: quod sanè admiratione non caret, quandoquidem adeò narcoticum & stupefactivum est. Sed etiam qui eo utuntur, dormitabundi plerumque videntur. Itaque solent qui ejus facultates intelligunt, exigua quantitate sumere. alii verò plerique liberalius eo utuntur, ut lassitudinem ex laboribus, animique fastidia tollant, non autem ut promiores in venerem efficiantur, ut stultè quidam credunt. quia Opium non modò venerem non stimulat, sed potius ejus stimulos infringit suâ frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusitanos novi qui hujus esu steriles & impotentes effecti sunt.

DOSIS communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Novi tamen quendam Corafonem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opium ederet, quæ penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus semper videretur, aptissimè tamen & doctè de omnibus disputabat: tantum potest consuetudo.

Auctor

^a *Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta uncias. Cum verò Sextarium apud Veteres viginti uncias vini, aceti & aqua continuisse invenimus, Canada Sextarios binos ferme verti, quòd non haberem aptius vocabulum.*

^b *Bellonius lib. 111. cap. xv. Observationum (quas nuper Latinas fecimus) auctor est, Opium abundantissimè cogi ex Papavere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in usu: non tamen ab eis sumi supra drachmæ unius pondus.*

De Benjui.

CAP. V.

DIXIMVS in Laserpitio Asam odoratam non esse Benjuinum, tametsi nonnulli docti viri in ea fuerint sententia. Nunc illud restat, ut nostram sententiam firmis argumentis comprobemus.

NEMINEM Benjui unquam in condimenta recepisse certum est: Asæ verò foetidæ frequens est usus in condiendis cibis apud Indos, ut antè diximus: ex quo patet Benjui Asam esse non posse.

MAXIMA pars Laseris ex India ultra Gangem (incolæ Ganga vocant) advehitur. Benjui verò quòd in Indiam adfertur, quòdque amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Sian, (non in Armenia aut Syria Africave, aut Cyrene) ejusque maxima pars huc convehitur; deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam minorem defertur, atque etiam (ut ex vitorum fide dignorum relatu intellexi) in Palæstinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Musæ Exam. simpl. imposuerunt igitur ii Lusitani, qui incolas, apud quos nascatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis *Cominbam* appellatur.

AD Ruellii autem lib. de natur. stirp. III. cap. LII. objectionem, quem capite de Lasere, Imperatoriam Laser Gallicum atque officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus; sic respondeo.

CVM is inter reliquas Imperatoriæ facultates hanc illi tribuat ut libidines extinguat; in Lasere verò dixerimus Indos eo uti ad venerem excitandam, Imperatoria Laseris genus esse non potest.

CETERVM nostrum Benjui veteribus ignotum fuisse omnino puto: siquidem neque Græcorum quempiam, neque quemquam Arabum hoc describere memini. Nam quòd Avenois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belenzan, sive Petrozan exsiccantem & exsiccantem in secundo excessu habere facultatem, stomachum humidum & languentem exsiccare, & roborare, oris odorem commendare, partes corporis confirmare, & venerem excitare; ex ejus adeò succincta & brevi historia, persuadere mihi non possum esse Benjui quòd describit: quòd si quis contrà sentiat, per me licet.

VETERIBVS etiam Iudæis ignotum fuisse ex eo conicere licet, quòd neque David, neque Solomon ejus meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.

FIERI autem potest ut Ruellius (in eo quòd Benjui Ben-Iudæum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritque potiùs nuncupare Benjaoy, id est, filium de Iaoa, ubi plurimum nascitur.

SCRIBIT Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucasò odoratissimum, nostroque multo præstantius se vidisse asserbant, Ludovicum etiam Romanum citat.

EGO verò neque huic Mediolanensi, neque illis Macedonibus facillè crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transvehunt: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potiùs merces quæ majoris essent emolumenti & quæstus, transportaturos credibile est. Fieri autem potest, ut illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præterquam in Æthiopia, ubi etiam Myrrha reperitur.

DE Ludovico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hic in India cognitus fuit, nunquam eum præterisse Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria navigabamus quæ nunc nobis aperta sunt. Ego sanè hunc Ludovicum olim veracem esse credidi; sed lectis ejus Commentariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, ubi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut urbem esse potentissimam refert, in qua sint aquæ suavissimæ, cum tamen nullam istic aquam præter falsam invenias, omnisque annona & aqua aliunde eò convehatur, nec ista quidem admodum bona. Deinde

Benjuinum in condimenta non recipitur. Benjui non est Laser. Laser unde Ganga flu.

Antonii Musæ lapsus.

Ruellii lapsus.

Benjui veteribus ignotum.

Benjui Iudæis veteribus ignotum.

Benjaoy.

Rumes.

Styrac in Æthiopia.

Ludovicus Romanus.

neque

neque aquam, neque ligna in Malaca inveniri scribit, lib. 6. cap. 17. cum tamen istic sit & aquæ potabilis, ejusque suavis, copia, & egregia lignorum materia. Ex quibus videre licet, non multum fidei tribuendum esse hujus Auctoris scriptis de rebus Indicis.

Benjui amygdaloides.

P O R R O Benjui plura sunt genera. Id autem maximè à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides^b vocant, quodque unguis seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus hujusmodi maculis abundat, tanto præstantius habetur.

Musa lapsus.

M A X I M E id provenit in Sian & ejus contermina Martaban. Ejus meminisse puto Antonium Musam, idque permixta ejus radicum scobe adferri asserere: sed falsò, quandoquidem unum idemque est gummi, aliud videlicet crassiori consistentiâ, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatum nonnumquam in farinam resolvitur, quam Musâ radicum scobem esse putavit.

Benjui secundum genus.
Benjui de Boninas.

A L I V D genus nigrius invenitur in Iaoa & Samatra, quod vilioris est pretii. Est & genus nigrum in Samatra è novellis arboribus profluens, ab odore grato Benjui de Boninas vocatum: id superiori decuplo carius est. Illius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suavissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.

Styrax liquida.
Roçamalha.

E G O sæpiùs existimavi illud Benjui de Boninas nihil aliud esse quàm Benjui cum Styrace liquida, quam Sinenses *Roçamalha* vocant, permixtum, quoniam ejus odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamque ob causam aliquando periculum facere volui, mixto Benjui cum Styrace liquida. Sed licet Benjui sic permixtum vulgari odoratus esset, odoris tamen fragrantia & suavitate à Benjui de Boninas superabatur.

Benjui de Boninas cum no vello permiscitur.
Cominham.
Lonaniam.

C E T E R V M Benjui è novellis plantis profluens Amygdaloide odoratus esse, causam esse puto, quòd gummi nativæ suæ fragrantia vetustate amittat, ut ferè reliqua hujusmodi. Sed quia candidum elegantius est, nigrum verò & novellum odoratus, utrumque permiscere solent, ut odoris fragrantia etiam elegantiam concilient.

Vdo.

B E N I V I genera vocantur à Sinensibus *Cominham*, ab Arabibus *Louanjaoy*, quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hæc regio primùm Arabibus innotuerit; Arabes enim Thus *Louan* dicunt, Guzarate & Decan incolæ, *Vdo*.

Benjuifera arbor.

E S T autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, umbram latè diffundens, ob ramorum frequentiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in altum sublatos habet. Caudice est crasso, materie prædura & firma. Eius folia minora sunt aliquantum Citti sive Limonera folus, non tamen adeò virentia, sed parte averta candicantia: quæ verò in ipsis majoribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur; latiora tamen sunt, sed minùs longa. Ea tum aceto condita, tum ramis adhuc in hærentia nactus sum. Nascitur interdum in silvis Malacæ, loco humidior.

Benjui præstantiss.

V V L N E R A N T V R arbores, ut Gummi (quod est Benjui) majori quantitate effluat. Novellæ, ut dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt (quod est ex provincia Bayros) præstantius eo quod in Sian nascitur, licet id reliquis aliis generibus præferatur.

Tigris.
Reimones.

Hæc omnia non sine rei nummaria dispendio didici: siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos hujus arboris attulit, ut æquum erat. Nam præter summam quæ his adeundis est silvis difficultatem, maximum subeundum est periculum, ob Tigridum (quas illi Reimones vocant) in iis silvis frequentiam.

S I quid verò eis quæ nunc disceptavi melius intellexero, palinodiam non modò in his, sed & aliis omnibus canere non pudebit.

^a Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositum fuisse, qui Ludovico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ Ludovici Romani nomine circumferuntur. Nam lib. 111. cap. 11. de Ormuz agens, Aquarum, inquit, potu suavium, annonæque mita caritas; invehuntur ferè omnia: quemadmodum & noster auctor hoc loco asserit. Et lib. vi. cap. xvii. de Malaca agens: Mittit tamen triticum, carnes, per paucaque ligna. nusquam verò aqua meminit. Et sanè Ludovicum Romanum, cum aliquot aliis, ob egregiè navatam operam Equitem factum à Dn. Francisco de Almeida primo Indiæ Prorege, prestigatu ad Pananem Mauritani, & eorum navibus incendio corruptis, anno reparata salutis humana M. D. VII. non modò ipsemet testatur lib. suarum Navigationum vi. cap. xli sive ultimo: sed etiam Fernandus Lopez de Castagneda Indiæ Orientalis Hist. lib. 11. cap. lxxvi. Quem profectò honorem non esset adeptus, nisi Principi probe fuissent cognita hominis fides & alia virtutes.

^b Hoc Benjui amygdalinum Amatus Lusitanus enarratione 71. cap. de myrrha, præstantissimum Myrrha genus esse censet, quàm Dioscorides à loco natali Troglodyticam cognominat.

^c Sunt illæ provinciæ supra regnum Malaca ad fluminem Ava & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeisum suum.

De Thure.

Amoyris katuf
sp. hest.

CAPVT VI.

CVM Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis differendum existimavi.

PER universam Indiam Thus non nasci certissimum est: cum quicquid Thuris hic consumitur & hinc in Lusitaniam evehitur, ex Arabia deferatur. Non possum ergo non mirari à quo Dioscorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Avicenna lib. 1. cap. 525. secutus est) Thus in India nasci acceperit. De Arabibus minus mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum esse vult Dioscorides, Indum plerumque vocent, ut ex Myrobalano nigro quem Indum appellant, patet.

CETERVM Thus Arabibus, apud quos solum provenit, *Louan* vocatur, nomine ex Græco deducto: Avicennæ lib. 11. cap. 525. *Conder*, id est Resina (*camac* enim illis est gummi, veluti *camac Arabi*, id est, gummi Arabicum) Serapioni lib. simpl. cap. 178 *Ronder* corrupto vocabulo. Nam multos Arabes conveni, sed omnes Thus à quoquam eo nomine appellari negant; paucos verò quosdam *Conder* vocare, & plerosque omnes *Louan*. Idem à quibusdam Lusitanis, qui in Arabia diu vixerunt, intellexi. Addebant & illi arborem quæ Thus producit, ab incolis *Louan* etiam appellari, ejusque duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis provenit, optimumque & laudatissimum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naves picant & oblinunt, uti nos pice solemus. Ex arbores illius Provinciæ Regi cedunt; nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permisso. Confluere eò Negotiatores ex Adem, Xaël, & aliis Arabiæ locis, & cum Rege de Thuris quantitate quam avecturi sint, & de pretio convenire solere, modò laudatum sit & legitimum, quod nos masculinum vocamus, ipsi *Melato* appellant.

LAUDATISSIMI, huc etiam delati, vile est pretium: centenæ enim libræ duobus dumtaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur, cui nonnunquam & corticum fragmenta inhaerent; atque huc deferitur, sed vilissimi est pretii. Thus ergo nullam aliam adulterationem novit. Nam quis, quæso, id adulterare vellet, cum tam vili ematur.

MULTVS est Thuris usus apud Indicos medicos in unguentis & suffimentis. Nonnunquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alvi profluvia. Sed maxima Thuris pars hinc in Sinarum regionem exportatur (quoniam istic plurimum eo utuntur) & in regiones Malacæ vicinas.

PORRO Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia, peculiarisque est Arabiæ. Scribunt tamen Hispani in novo orbe etiam Thus inveniri; sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.

De Myrrha.

CAPVT VII.

PLVRIMA adfertur etiam ex Arabia ad nos Myrrha, quæ Indis *Bola* dicitur: tum etiam ex regione Abexim, quæ Æthiopia est. Qualis verò sit arbor quæ eam profert, aut qua ratione resina eliciatur, numquam scire potui. Illud dumtaxat adiciam, quod à quodam Mercatore, qui in Melindè & Mosambique negotiabatur, tum à quodam sacrificio Æthiopiæ, Episcopoque Armenio intellexi: videlicet genus esse quoddam hominum montanum & silvestre (quos *Bodoin*s vocant, linguaque pura Arabica, quæ non nihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, uti perhibent) quod Myrrham in Brava & Magadaxo terrestri itinere adfert, & è Chaldæâ regione sic illis vocatâ se adferre asserit.

* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha nosse volet, consulat Theophrastum lib. 1. cap. 14. de Historia plantarum, & Plinii naturalem historiam lib. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando commentari sumus in appendice addita ad Commentarios doctissimi Dodonai de Historia Stirpium, quos tum temporis Gallicos faciebamus è vernaculo Brabantico sermone.

De Lacca.

CAPVT VIII.

Lacca.
Loc Sumntri.

QVAM officinae Laccam, eam Arabes, Persae, & Turci *Loc Sumntri*, quasi dicas Laccam è Samatra, nuncupant: non quòd Samatra sit Provinciae Pegu, ubi plurima Lacca nascitur, finitima, sed quòd Arabes, & alii jam memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam invaluit apud Provinciarum Balaguete, Bengala, & Malavar incolas, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Legitimum tamen earum Provinciarum nomen est *Lac*; in Pegu verò & Martaban, ubi præstantissima est *Trec*; atque istuc è lamay adferri tradunt. Non vocatur *aec*, aut *ancusal*, ut Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appellavit: neque *Sac*, ut apud Serapionem lib. simpl. cap. 181. corruptè legitur.

Lac.
Trec.

Sac.

CETERVM cum ab ipsis incolis, apud quos plurima nascitur, *Trec* vocetur, mirabitur aliquis, cur nomen *Lac*, *Loc* aut *Luc* invenerit. Sed hanc fuisse causam conicio: quòd hoc medicamentum in *Loc* sive mellis crassitiem dissolveretur cum ad inficiendum, tum ut ejus esset usus in medicina. Præstaret tamen semper nativum provinciarum, in quibus medicamenta nascuntur, nomen servare, quòd hæc immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem revehebant.

Varia de Lac-
ca sententia.

QVIDNAM esset Lacca, quomodo pararetur, & ubinam gigneretur, diu dubitavi. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alveum suum superare solere; aquâ deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis iniici, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, & eæ quidem alatae, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse otii negabant, ut hæc adeò diligenter animadverterent, sed famam vulgarem eam esse. Conveni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentemque, qui istuc fuerat. Dixit is vastam arborem illic inveniri, foliis quodammodo Pruni, in cujus surculis & minutioribus ramis magnæ formicæ, in terræ visceribus aliisque locis enatae, hanc Laccam elaborant (ut apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exsugentes. Hos deinde ramulos, ab arbore revelli atque in umbra ficcari, donec iis excidentibus Lacca ipsa veluti in tubulos concreta maneat: interdum tamen ligni fragmenta inhære. Meliorem tamen censerî, quæ sincera sit, lignique fragmentorum expertis: eam verò cui inhæreant fragmenta, deteriolem. Inveniri etiam valde impuram, quam postea colliquarent & in pollinem reducerent; viliolem tamen censerî, quoniam multam terram admixtam haberet. Deinde negotium dedi quibusdam qui Pegu profecturi erant, ut an ita se res haberet, diligenter perquirerent; & illi sanè sermonem ejus confirmârunt. Idem postea verum esse didici in Balaguete profectus, ubi nonnulla nascitur, & reservatur, quam deinde in proximos portus exportent. Huc item mihi allatus est ramulus ab arbore Berifera (cujus in secundo Libro mentionem faciemus) revulsus, cui multa inhærebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate provenit, adversante calî temperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in iis arboribus affirmârunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestum est, quòd plerumque alæ formicarum Laccæ permixtae conspiciuntur.

Lacca histo-
ria.

Berifera ar-
bor.

Formica
Laccam ela-
borant.

PRÆMANS A autem hæc Lacca, pulcherrimo rubro colore inficit (quæ est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis utimur, conficiuntur, admixtis iis coloribus quos maximè expetimus. Iisdem etiam fabri lignarii & qui torno jacula aliamque materiam elaborant, colorem inducunt, ipsis, in tornando, operi admotis. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa majora aurea & argentea.

Lacca plan-
ta dissimilis
Myrto.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto similis aut facie aut magnitudine, ut aliqui volunt; sed interdum in nucis juglandis magnitudinem excreseit, interdum minor est.

Lacca neque
Myrrha simi-
lis, neque odo-
rata.

AVICENNA lib. ii. cap. 424. Paulum secutus, Laccam, quam ipse *Luc* vocat, Myrrhae perfimilem facit, atque odoratam esse scribit, debereque cum delectu sumi; eosque reprehendit qui illam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autem Avicennam Laccam non novisse: nam neque Myrrhae similis est, quoniam hæc in extimis ramis elaboratur; Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillat: neque item odorata, veluti Myrrha, est, tametsi Avicenna ibidem odoratam esse contendat. Quod Bellunensis *Luc* verterit, fieri potest, cum ita in veteri exemplari invenisse.

Attamen

Attamen nunc omnibus ^a rabibus *Loc-sumutri* dicitur. Errat similiter, quod similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est, & adstrictionis particeps. *Lacca facit rates Carabæ d. similes.*
Lacca verò obstructions aperit.

CETERVM erroris ansam Avicennæ præbuisse puto, quod Laccam Cancamum Dioscoridis esse existimavit, cum tamen planè diversum sit à Lacca, quæ minimè, ut diximus, odorata est: Cancamum verò ad suffimenta usurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea ejus error ex eo manifestus est, quod duo diversa capita descripserit, in altero ibidem Cancami descriptione enarrans, in altero de *Cheichem* agens, quasi diversa essent simplicia. *Lacca non est Cancamum.*

SERAPION lib. simpl. cap. 181. de sententia Diosc. & Aathabariæ, (quem nonnulli Paulum putant) gummi esse ait arboris in Arabia nascentis, Myrrham quadamtenus referens. Deinde ex sententia Rhafis, in ramos Sorbi, quam ipse Guberam vocat, è celo delabi dicit. Postremò, Lacca, inquit Isaac, res quædam est rubea, quæ tenuibus lignorum furculis inhæret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam infecturam Chermes appellant. Ceterùm Lacca ex Armenia defertur. Hæc sunt Serapionis verba. *Cheichem.*

SED, quod pace tanti viri dictum volo, Serapioni ignota fuit Lacca, quoniam Dioscoridis Cancamum esse putavit. Laccam tamen à Cancamo diversam esse jam diximus, nullique Græcorum cognitam fuisse asserimus. *Gubera.*

LACCAM autem in Arabia non nasci palàm est, quoniam in Arabiam ex India deportatur: Similiter nec in Sorbi ramos delabi, neque etiam Mespili, ut nonnulli perperam verterunt, cum nullæ sint per universam Indiam Sorbi aut Mespili. Sed nec in Armenia nascitur, nec etiam est Chermes Arabum, cum id nihil aliud sit quàm Coccum infectorium Græcorum.

QUANTVM verò hallucinentur Monachi qui in Mesuen scripserunt, dist. 1. cap. 48. Sanguinem Draconis vulgò vocatum Cancami loco substituentes, doctissimè Matthiolus multis argumentis ostendit suis in Diosc. commentariis lib. 1. cap. 25.

EO RVM item opinio, qui Dioscoridis Cancamum Benjui esse volunt, magis erronea est, quàm ut refelli debeat: siquidem non nascitur in Arabia, uti de eo commentantes diximus. *Lacca veteribus fuit ignota.*

VERVM, si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, ut nos legitimo Cancamo minimè carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaque etiam in suis compositionibus utuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant. *Benjui non est Cancamum.*

ERIT autem Græcorum Cancamum, mea sententia, id quod nos Anime vocamus, ad suffimenta idoneum, quod in Lusitaniam ex Æthiopia Arabia finitima advehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni magis conveniat, sententiam mutare paratus sum. *Dialacca.*

HALLUCINANTVR verò qui Anime in Bresiliana regione inveniri contendunt, & genus illud picis sive Bituminis Resinæve in Sirvam, ut aiunt, non procul à Moluccis repertum, Anime esse credunt. Nam ejus picis multa copia huc ex Samatra aliisque regionibus advehitur; qua picandis navibus utuntur. Sed nec odore præditum est Cancamo simili, & dumtaxat resinam aut quodvis vulgare gummi olet.

Lacca cum suis bacillis.

^a Etiamnum ea Lacca quæ ad nos advehitur, circa ramulos elaborata est; & quamvis prædura & exsucca, præmansa tamen spiritum efficit sanguineum; quod probitatis est indicium: imò alutas & vervecinas pelles, illâ contusâ, & urinâ veteri maceratâ, rubro colore ex alterâ parte infici quidam volunt. Itaque verisimile est, illam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas nosler Auctor Lacca tribuit.

Eius iconem, uti ad nos cum suis bacillis adfertur, hic subiiciendam curavimus.



^b Eiusdem est sententiæ Amatus Lusitanus sui in Dioscoridem Commentariis lib. 1. cap. 23. Est verò Anime gummi Anime, quoddam Lusitanorum navigationibus in Europam allatum, cuius tria inventiuntur genera. Primum fulvescit, & pellucidum

pellucidam est, planèque nobilissimum illud succinum crudum emulatur. Amarus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, sive illiresina quam officina Colophoniam vocant. Id Amarus Myrrham aminneam: Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinaceum retortidèsiusque. Omnia verò iucundum in suffumigijs spirant odorem, idèsiusque videntur temperamentum sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

Anime.

DE Anime (quod nescio cur Animum vocet) in hanc sententiam Amarus Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinea, Africae & insulis illi circumiacentibus Lusitani nostri adferunt Animum appellantes. Decidit enim gummi hoc, ut testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum Myrrha quodammodo persimile, odoratum, quod Dioscorides illi de causis tamquam improbum commemorat, & Mineam, (Diosc. habet Aminneam, Galenus tamen Minæ meminit) à terra unde præcipuè nascitur eam appellat, quamquam Serapio Amineam nominet: Unde Lusitani nostri, corrupta dictione, pro Minia vel Aminea Animum vocent, & eo mulieres maxime pro suffumigijs, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè utuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui cum apud Lusitanos ageret, ut inde ad Indos, cupidus cognoscendi rerum novarum, navigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde cum Cancamo opus fuerit, Lusitanorum Animo deinceps utemur.

Myrrha.

ITEM Enarratione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & universa Hispania paucis mutatis literis habetur, ut cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet animum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea, hæc Dioscoridis Myrrha est, qua ex proceris arboribus decidit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore factò. Hæc Lusitanus. Verum non desunt etiam qui Anime legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellii historia communes, quam apud Dioscor. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet; quò lectorem remitto.

CETERVM cum hanc Aromatum historiam in epitomen contraherem, dono accipiebat à Iacobo Antonio Cortuso, Patricio Patavino, clarissimus vir Rembertus Dodonaus, medicus Mechliniensis (qui aliquot post annos Cas. Maximiliani II. & Rudolphi II. Medicus fuit) exotics nonnullos fructus, inter quos natem Fausel duorum generum, Sycomori & Bdellii existimati fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicabat. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi fructus pro Bdellio missi iconem, nolui committere quin eam hoc loco adicerem cum brevi quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaraeque, de qua postea, & Sycomori cognitionem Cortuso acceptam fero.

EST verò fructus ille à Cortuso pro Bdellio missus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior; triangulari ferè forma, oblongiore tamen, & ad ficum quodammodo accedente, odoratus, colore subcinereo, durissimo putamine, quod pragnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Avicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides aliisque Græci gummi Bdellii dumtaxat meminerunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellii meminit in hunc modum: Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Olea, folio roboris, fructu caprifici naturæque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto. Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut Matthioli commentarios.

Cuci.

NON desunt, qui fructum hunc, quem Bdellii nomine à Cortuso missum exhibui, magis referendum censeant ad Cuci, cuius Theophrastus sub finem secundi cap. lib. quarti, Plin. lib. XIII. cap. IX. meminerunt.

CORTUSI FRUCTVS PRO BDELLIO MISSVS,
qui veriùs CUCI fructus nux interior.



De Caphura.

C A P. IX.

NON dubitum est quin multum Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquando eorum meminerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuere. Quòd si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id accidit, quia illis hæc regiones ignotæ fuerunt. Nam & ego, qui multo jam tempore in hac regione habitavi, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim

partim quia nostri Lusitani, tametsi magnam partem orbis navigant, solum solliciti sunt quas merces quibus ex regionibus majori cum quaestu sint evecturi, quasve invecturi; ut vero sciant quae in singulis quas adeunt regionibus, quaque forma arbores nascantur, & num fructiferae sint nec ne, possintne cum nostratium quibusdam comparati, minimè curiosi: tum etiam quod propter ingravescentem aetatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Provinciarum Praefectis & Gubernatoribus, qui meam, propter senectutem & rerum experientiam, uti malunt, quam aliorum Medicorum opera; tametsi eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM ut ad institutum revertamur, *Capur* & *Casur* omnibus Arabibus dicitur, quoniam apud eos litterae *f* & *p* magnam inter se habent affinitatem. Quod si à quibusdam alia induntur illi nomina, aut exemplarium depravatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.

EST verò Caphura nobile medicamentum (cujus nec Galenus, nec quisquam veterum Graecorum meminit, praeter Aëtium è recentioribus, tametsi Serapionis vulgata exemplaria, Dioscoridis auctoritatem citent, falsò tamen) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quae ex Sina advehitur. Caphura de Burneo nunquam usque ad nostras regiones penetravit; saltem cum istic essem, videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem hujus libra tanti emitur, quanti centenae librae ejus quae ex Sina adfertur, quae secundum genus est, eaque in Europam defertur, in panes orbiculares coacta, quinque digitorum diametri: quae cum coacta sit, compositum medicamentum videtur, non simplex.

EA Caphura de Burneo quae magnitudine est Milii, aut paulo major, maxima ex parte vilior est. Constituunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, illius genera quatuor. Namque dividunt in caput, in pectus, in crura, & in pedes. Ejus quae ex capite est libra, pardans octoginta aestimatur: (est verò Pardan^a monetae aureae apud Indos genus quod conficit decem regales Castellanos) quae ex pectore, aureis viginti: quae ex cruribus duodecim: quae ex pedibus quatuor, aut ad summum quinque. Nonnulli magis curiosi quatuor instrumenta cuprea sumunt inaequalibus foraminibus pertusa (qualia qui uniones vendunt habere solent) per quae Caphuram transmittunt. Ea quae per instrumentum majuscula foramina continens transmissa est, certum habet pretium; quae per instrumentum mediocre, aliud; quae per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiam peculiare pretium. In ea verò discernenda adeò sunt experti Baneanes isti, ut Caphuram Caphurae permixtam dextrè distinguere norint, pretiumque justum imponere; nec facile inveniatur qui eos fallere possit.

MULTA nascitur haec Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorum in quibus Serapio & Avicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quam Serapio lib. simpl. cap. 344. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Avicenna lib. 2. cap. 130 Alçuz^a appellat, de Sonda esse potest, quae insula est Malacae vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca advehi tradit, corruptum est vocabulum, debebatque è Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacae vicino nascitur.

EST autem Caphura gummi, (non medulla aut cor, ut Avicenna loco supra citato, & alii quidam putarunt) quod in medullium ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphurae arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodam femoris crassitudine donato Gubernatori Domino Ioanni de Crasto; denique in tabella palmum lata apud quendam Mercatorem. Non tamen negaverim, quin interdum in arboris concavum decidat. Principio verò exudat admodum candida sine ullis rubentibus aut nigricantibus maculis: organis autem non elicitur, veluti quidam scripserunt; neque ad candorem conciliandum decoquitur, ut falsò Avicennae lib. II. cap. 130. & Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

PRO certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire huius colligendae gratia; qua ubi cucurbitam impleverit, si quis validior hunc cum cucurbita viderit, ilico cum impune posse occidere & cucurbitam auferre, fortunam nimirum id illis (ut aiunt) elargiente.

QUAE ex Burneo adfertur, plerumque admista habet minutissima lapidum fragmenta aut gummi quoddam, *Chamderros* illis vocatum, Succino crudo per simile; aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficio deprehenditur. Nullam praeter hanc adulterandi rationem novi. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis conspersa videtur; id ex sordidarum & impurarum manuum contrectatione, aut ex madore contrahi affirmant. Sed facile à Baneanibus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clam demittunt, addito sapone & Limonum succo, deinde probe

elotam in umbra ficcant; sic multo candidior redditur, pondere non multum imminuto. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc arcanum mihi credidit.

UTRIVSQUE generis meminisse videtur Serapio, loco supra citato; sed obscure admodum, cum ait majorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quam quæ à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, majorem quantitatem ex Chinceo adferri, majorique forma esse, quam quæ ex Burneo advehitur; quandoquidem ejus fragmenta non inveniuntur ampliora quam drachmæ pondus æquantia: panes verò sive orbiculi ex Chinceo allati, quatuor uncias aut plures pendunt.

Caphura arboris historia.

A viris fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci juglandi similem, foliis tamen candicantibus, salignis similibus, fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse ut utrumque ferat. Illud autem certò scio, materiam esse cinerei coloris, fagineæ ferè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem levem aut fungosam, ut retulit Avicenna lib. II. cap. 130 (nisi fortè ætate jam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & præaltam esse arborem, latissimè sese fundentem, & aspectu perpulchram.

FABULOSVM est quòd ad ejus umbram omne animantium genus confugere aiunt, ut ferociora animalia evitent.

Serapionis aliorumque lapsus. Samatra insula. Taprobana.

NEC minùs fabulosum, quòd quidam Serapionem lib. simpl. cap. 344. secuti scribunt, hujus largioris proventus augurium esse, cum frequentibus fulgetris cælum coruscat, aut crebro tonitru perstrepat. Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam putant) & circumjacentia loca Lineæ æquinoctiali vicina sint; multis tonitribus subjecta sint necesse est, eamque ob causam singulis diebus imbres aut leves pluvias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debebat. Ex quibus perspicuum est, tonitru largioris Caphuræ proventus causam aut indicium non esse. Nonnullis Caphura de Sina composita videtur ex ejus parte quæ ex Burneo advehitur. Affirmârunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex Sina advehuntur, compositos esse, quoniam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideò incolis expetita, ut eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, deficiente Caphura de Burneo, solere se ejus exiguam quantitatem cum multa Sinensi commiscere, eamque falsò de Burneo, nuncupate. Addunt item isti Baneanes, Sinensem Caphuram compositum esse medicamentum, quòd temporis lapsu evaporet & corrumpatur; Caphuram verò de Burneo minimè.

Caphura de Sina.

MIHI sanè compositum medicamentum non videtur, tametsi Manardus in comp. Mes. dist. 8. contra sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphuræ generibus conflare necesse est. Nam tametsi evaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia: quòd indicium est minimè compositam aut factitiam esse, quandoquidem composita longè faciliùs corrumpi soleant. Si enim Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre potest, multum sanè est Sinensem Caphuram incorruptam hinc in India manere.

Avenrois lapsus.

AVENROIS 5 Colliget, cap. 56. aliud Caphuræ genus facit longè à superioribus diversum, scribitque Ambarum ejus Caphuræ genus esse. Cum autem ejus opinionem Cap. de Ambaro satis abundè refutaverimus, plura de his agere supervacaneum esse judico.

Bellunensis lapsus.

SCRIBIT Andreas Bellunensis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratum ex arbore Caphuræ stillare, eamque cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen invenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facile adducor, ut credam Bellunensem cum in hac aqua describenda, tum in ejus temperamento lapsum esse.

Caphura Riachina nulla.

SCRIBUNT Ruellius, lib. I. cap. 21. & hunc per omnia secutus Matthiolus, in lib. I. Diosc. cap. 75. uterque verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præstare, quæ à Rege quodam Rihah (qui primus dealbandæ Caphuræ rationem adinvenit) Riachina sit denominata. Ego verò ut id credam, adduci non possum, quandoquidem Indiæ Reges potentiores sunt, quam ut tali mangonio operam dare opus habeant.

RHASES de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidam & humidam, Avicenna verò lib. 2. cap. 130. quem plerique sequuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.

Caphura frigida est.

IN ea aliquando opinione cum multis recentioribus fui, Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partium tenuitatem quibus prædita est. Sed posteaquam experimento didici ophthalmiis & oculorum inflammationibus, tum etiam ambustis impositam, nivis frigiditatem retulisse, ilicò sententiam mutavi. Adde, quòd omnes apud quos nascitur, frigidam asserunt. Neque verò huic sententiæ repugnat quòd odorata sit, quandoquidem ob partium tenuitatem facile evaporat & exhalat qui in superficie est odor, contra quam

quàm in Santalo & Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

REFERT Avicenna lib. 2. cap. 130 vigilias excitare Caphuram. Quî fieri autem id potest, quandoquidem ipsius testimonio frigida est, soleantque frigida somnum conciliare? Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate usurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat, cerebrum exsiccat, & vigilias creat. Magnus ejus usus est his regionibus, cum multis in rebus, tum etiam in cibus.

Caphura vigilias excitat.

^a *Perdan moneta aurea Indica genus Ludovicus Roman. lib. 4. navig. cap. 4. describit forma angustiore contractiore quàm sint Saraphi Babylonici, sed longè crassiore: cui ab altera parte pro superscriptione bini sint insculpti demones, ab altera verò nescio quid literis exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro Perdan legit.*

Perdan.

^b *Postrema editionis exemplaria non meminerunt Alsu, sed Alkansuri duntaxat, & Ariagie, deinde Alzeid, & Aleseek.*

^c *Consulendus in hanc rem Matthiolus commentarius in Diosc. lib. 1. cap. 75.*

De Cate sive Lycio.

CAPUT X.

QUONIAM ad gingivarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Areca, & Cate composito plurimum uruntur, de singulis commentandum aliquid erit. Postulante verò sic ordine, de posteriore, videlicet Cate, medicamento cum amaritudine astringente, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

PLURIMUM nascitur in Cambaya, præsertim Baçaim, Manora, & Daman, urbibus Lusitaniæ Regi parentibus. Provenit etiam in continenti Goæ, aliisque plurimis locis, sed non tam abundanter ut supra enumeratis, è quibus mercimonii gratiâ exportatur magna quantitate in Sinarum regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, medicamenti causâ, & paucâ quantitate. Magna autem copia in Sinarum regionem & Malacam deportatur, quia in masticatoriis plurimus illius cum Betre usus.

Lycii natales.

EV S nomen apud omnes enumeratas nationes est *Cate*, in Malaca *Cato*.

Cate, Cato.

QUOD verò hoc nomen *Cate*, aut paululum immutatum apud Arabes, Persas, reliquasque Asiæ nationes obtinuerit, in causa esse puto, quòd maxima pars illius in Malacæ regno absumitur, ubi idem nomen obtinet: quemadmodum in Costi vocabulo accidit, quod licet *Vplot* in provincia, ubi plurimum gignitur, dicatur, ab omnibus tamen ferè Indis *Pucho* linguâ provinciæ Malacæ vocatur, quòd istic multus ejus sit usus.

Vplot.
Pucho.

CETERVM arbor ex qua hic succus extrahitur, magnitudine est Fraxini, folio minuto Ericæ vel Tamarici^a simillimo, perpetuò virente: florere aiunt, sed fructum ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta, dura, densa, ponderosa, nec, ut aiunt, putredini obnoxia, sive solibus exponatur, sive aquis immergatur: quam ob causam ab incolis Lignum sempervivum nuncupatur. Ex eo propter duritiem & pondus pistilla fiunt deglumandæ orizæ idonea in mortariis ligneis sex palmos in ambitu continentibus. Incolæ eam arborem *Hacchie* vocant: cur autem ipsum succum *Cate* nominent, nulla ratione consequi possum.

Lycii historia.

Lignum sempervivum.

Hacchie.

PORRO succi extrahendi hæc est ratio. Ramos hujus arboris minutim concisos in aqua coquunt, deinde contundunt, postmodum cum farina *Nachani*^b (semen id est nigrum & minutum sapore Secales, conficiendis panibus aptum) & cujusdam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in umbra siccant, ne solis ardore earum facultas evaporet.

Lycii extrahendi ratio.
Nachani quid sit.

OPTIMUM est medicamentum non modò ad confirmandas gingivas, & desiccandum & constringendum; verum etiam ad alui profluvia curanda, oculorumque dolores tollendos, in quibus plerumque optimo cum successu usus sum.

Lycii virtus.

NUNC superest, fueritne *Cate* veteribus cognitum, examinemus.

EGO, si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo nostrum hoc *Cate* nihil aliud esse, quàm Græcorum & Latinorum Lycium. Nam ejus extrahendi ratio ab omnibus eadem describitur, iisdemque facultatibus pollere censetur quibus nostrum *Cate*. Huc adde quòd Indicum Lycium præfertur cum à Dioscoride, lib. 1. cap. 114. & Plinio, lib. XXIV. cap. XIV. tum à Galeno, lib. 7. simpl. Vocatum autem est à Græcis Lycium, quoniam in Lycia primum inter Græcos illius usus repertus sit, optimumque istic nasci eo tempore censerent. Præfertur etiam Indicum Avicennæ, lib. 2. cap. 399. & Serapioni, lib. simpl. cap. 7. qui id *Hadhadh* appellant, easdemque illi facultates tribuunt, quas Græci & Latini. Avicenna vult in ejus pænuia Arecam & Santalum substitui.

Cate quid sit.

Hadhadh.

Faufel.

RECENTIORES aliquot è Periclymeni succo succedaneum ejus parant. Sed si Lusitani Pharmacopolæ in conquirendis legitimis medicamentis diligentiores essent, & in ædibus Indicis nuncupatis Olysi pone requirerent, posset ejus tum etiam Faufel sive Arecæ magna copia classe regiâ in Lusitaniam deferri.

* Dioscoridi Lycium foliibuxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia censenda est quàm ea qua nostro auctori describitur. Tamen si non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycii descriptione; si modo postrema capituli de Lycio pars, Dioscoridi sit.

^b Huius seminis etiam meminit is qui naufragium Navis S. Benedicti nomine, qua paulo supra promontorium Bonæ Spei ad scopulos allisa est, descripsit, aitq; Sinapi similem esse, sed nigriorem, cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Æthiopia ora maritima, præsertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

^c Sunt verò ades Indica, vastæ concamerationes sub Regio palatio, in quibus asservantur non modò Aromata, sed omnium generis merces qua ex India Olysi ponem onerariis, seu Corbitis regis advehantur.

De Manna.

C A P. XI.

AN Manna Græcis cognita fuerit, à recentioribus satis disputatum arbitror. * Ego pauca dumtaxat hinc subiiciam, quæ silentio prætereunda non duxi.

Manna tria genera.

EIVS igitur tria agnoscimus hinc genera, ex provinciâ Vsebeque deportata.

I.
Xirquest.
Xircast.
Siracost.

PRIMUM genus utribus conservatum, sapore favi mellis, *Xirquest*, aut *Xircast* vocatur, id est, Lac ex arbore *Quest* nuncupata: nam *Xir* lingua Persica Lac sonat; nos corrupto nomine *Siracost* nuncupamus. Est autem ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans.

II.
Tiriambiim.
Trungibim.

ALTERVM genus dictum *Tiriambiim* aut *Trungibim*, ut vertit Bellunensis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriandrum majoribus: colore inter rufum & rubentem medio, quæ ex Tribulis decutiuntur. Vulgus Plantæ fructum esse putavit, sed Gummi aut Resinam esse rescitum est. Hujus usus præfertur à Persis ei qua utimur: quoniam nobis usitatam pueris exhibere non audent, nisi decimum & quartum annum excefferint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, illâ uti non desisti, & sine molestiâ purgare semper deprehendi.

III.

TERTIVM genus magnis glebis advehitur, admistis plerumque foliis. Calabrinæ per similis est hæc Manna, plurisque æstimatur: defertur autem ex Baçora urbe Persica admodum celebri.

Manna genus aliud.

ADVEHITVR interdum Goam in utribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato per simile: sed facile corrumpitur in hac regione, propterea quòd vitreis lagenis non asservetur.

* Consule commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 73. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Latinorum, & Arabum opiniones recenset, tum etiam recentiorum sententias de Manna refellit. Eius verò, auctorisque nostri, atque adeò omnium qui de hac re hæcenus scripserant opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Manna Bellonius lib. 11. Observationum, sub finem cap. 125.

De Tabaxir.

C A P. XII.

Spodium unicum.

CVM Spodium tam multas Arabum magni nominis & insignis doctrinæ Auctorum compositiones ingrediatur, quas intrò assumere licet; non mirum est si dubitatio orta sit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum est, & minimè intrò assumi potest, idem sit. Sed, ut verum fateamur, unicum est in orbe Spodium, sive Pompholyx, ab Arabibus Tutia vocatum, in cujus pænuria Græci *αἰτίωδου* parabant.

HVIC autem dubitationi & errori ansam præbuit Terentianus ille Davus omnia turbans, Gerardus Cremonensis in Rhaf. ad Alm. lib. 3. cap. 36 qui *Tabaxir* Arabum interpretatus est Spodium, cum non minùs inter se differant, quàm albus & ater color. Ejus errorem omnes Arabum interpretes Latini secuti sunt, *Tabaxir* Spodium vertentes.

PERICVLOSÆ autem sunt vocabulorum versiones & immutationes, præsertim in re medica, debentque medicamentorum nomina potius non interpretata relinqui quàm perperam Latina reddi.

• Tabaxir.

CETERVM, ut ad rem redeamus, *Tabaxir* vocabulum est Persicum, ab Avicenna lib. 2.

lib. 2. cap. 609. & aliis Arabibus è lingua Persica desumptum, nihilquè aliud sonat quàm lacteus humor, aut succus liquorve alicubi concretus: quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum cognitum est.

VOCATUR autem ab indigenis *Sacar Mambu*, quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundines, sive ramos arboris illud proferentes *Mambu* vocant. Attamen nunc etiam *Tabaxir* vocare cœperunt, quoniam eo nomine petitur ab Arabibus, Persis, & Turcis, qui id mercimonii causa ex India in suas regiones exportant.

MAGNO emittitur hoc medicamentum pro proventus ejus ratione. Ejus tamen commune pretium in Arabia est, ut pari argenti pondere ematur.

ARBOR in qua gignitur, interdum magna est, & instar Populi procera: interdum minor; ramos ut plurimum erectos (nisi quòd pulcherrimos quosque interdum incurvant ad pergulas & deambulaera, apud Indos frequentia, conficienda) nodis palmi longitudine ab invicem distitis, distinctos habens; folium Oleæ longius. Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur, crassus veluti amyllum congestum, & simili candore, interdum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes arundines sive rami eum humorem continent, at ii dumtaxat quos *Bisnager*, *Batecala*, & pars Provinciæ *Malavar* profert.

HIC autem liquor concretus, interdum nigricans & cinereus invenitur, sed non idèd improbatur. Nam aut ob nimiam humiditatem, aut quòd diutius ligno inclusus permanferit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum incendium, veluti nonnulli putârunt. Siquidem in multis ramis, quos non contigit ignis, niger etiam invenitur.

MEMINIT hujus *Rhases*, lib. de re med. 3. cap. 36. sed omissa generatione, solas vires recenset. *Serapionis* autem libr. simpl. cap. 342 exemplar temporis vitio corruptum esse verisimile est, quandoquidem *Saraiscir* pro *Tabaxir* legat.

AVICENNA lib. II. cap. 609. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed ejus opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.

CETERVM *ωροδος*, quæ Arabum est *Tutia*, aliud, uti diximus, est medicamentum, cujus historiam ex Græcis petendam censeo. Hujus penuria *antispodium* fieri censent nonnulli ex ossibus Elephanti: sed quàm id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nulla servari, sed ea ab incolis abiici, sciam.

PORRÒ, quoniam perversa *Cremonensis* interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum uti censeo *Spodo* sive *Tutia* in medicamentis à Græcis descriptis, quæ nusquam nisi externis remediis hoc medicamentum admovent: *Tabaxir* verò legitimo in Arabum compositionibus, quæ ut plurimum intus in corpus sumuntur.

CETERVM ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio *Tabaxir* internis & externis convenit ardoribus, tum etiam biliosis febribus & dysenterijs: præsertim autem in biliosis fluxionibus utuntur, nostri verò trochiscos ex eo conficiunt, addito semine *Oxalidis*.

De Tutia.

CAPUT XIII.

AVICENNA lib. II. cap. 695. *Tutiam* in India inveniri scribit. Huic etiam suffragatus *Serapio*, lib. simpl. cap. 422. *Tutiæ* quoddam genus Indicum esse asserit.

SED, ut verum fatear, nulla per universam Indiam, nobis saltem cognitam, *Tutia* invenitur, sive Græcorum *ωροδος*: aut æs, aliudve aliquod metallum ex quo conflare *Tutia* possit. Sed ea *Tutia* qua nos hîc utimur, quamque in Lusitaniam & Hispanias, reliquasque occidentales regiones exportant, è metallicis conflata non est: sed ex eorum est genere quæ *Dioscoridi* *ωτιωροδα* appellantur. Mihi enim retulit mercator, harum similitumque rerum curiosus indagator, se certò accepisse à Persicis negotiatoribus, hanc *Tutiam* in *Quirmon* Persiæ regione & *Ormuz* finitima (ubi etiam laudatissimum totius Persiæ cuminum nascitur) fieri, atque conflare è cineribus arboris cujusdam istic nascentis nomine *Goan*, quæ fructum ejusdem nominis profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc *Tutiam* *Alexandriam* vocari, non quòd in Alexandria fiat, sed quòd ex *Quirmon* *Ormuz* delata, deinde in *Alexandriam* exportetur, ex qua tandem & *Italia** & *Gallia* communicatur.

* Immo, ut *Matthiolus* suæ in *Diosc. commentariis* lib. 5. cap. 46. censet, *Cadmia* potius ex arariis *Germania* fornacibus petita utuntur, tum *Italia*, tum *Germania* atque *Gallia* officina. *Atramen* si paulo diligentiores magisque curiosi essent *Pharmacopola*, facile *Pompholygem* ex isdem fornacibus accipere possent, & sua *antisпода*, quæ, ut idem auctor est, plerumque ex bovis ossibus concretatis parant, omnino reiicerent.

De Ebone.

CAPVT XIV.

OSSIVM Elephanti non modò in Medicina nullus est usus (tametsi nonnulli, ut modò retulimus, falsò tradant ex his crematis spodium parari) sed nec instrumentis & operibus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. Nam licet Ægimeta lib. 7. cap. 3. Elephanti vngulas medicum in usum usurpari tradat, falli arbitror.

APPELLATUR autem Arabibus Elephantus *Fil*: (ipse verò dens *Cenalsil*, quod dens Elephanti est) in Guzarate & Decan, *Ati*: in Malavar, *Ane*: in Canara, *Açete*: Æthiopibus, *Ytembo*: nullis verò nationibus quòd sciam *Baro*, licet Simon Genuensis id affirmet.

NULLIVS in medicina usus sunt ipsi dentes apud Indos: sed dumtaxat ab Arabibus & Turcis usurpantur ex Avicennæ præscripto in iisdem remediis, quibus nos utimur. Verum in operibus & instrumentis monilibusque fabricandis tantus eorum est usus, ut ex Æthiopiæ parte quæ est à Sofala, usque ad Melinde, singulis annis in Indiam devehantur millies sexcenta pondo, præter eos dentes qui ex plerisque Indiæ regionibus convehuntur. Hujus Eboris pars in Sinarum regionem defertur: maxima verò & potissima in Cambaya. Demonis enim persuasione apud mulieres ejus regionis certum superstitionis genus viger ut è vita sublato aliquo ex sanguine junctis, ilicò omnia monilia quorum viginti ex ebone confecta singulæ mulieres in brachiis gerunt, (sunt tamen & ea interdum è testudinum testis) confringant, & posito luctu nova inducant. Ingens verò est apud hos Eboris pretium, prodentium magnitudine: minores enim dentes non adeò magno æstimantur; magni verò, ingentis sunt pretii.

HABENT autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuò renascentes, ut putârunt nonnulli. Feminae verò iis magna ex parte carent, tametsi nonnullæ dentibus unius palmi longitudine præditæ sint. Mactantur ab Æthiopiibus Elephanti, ut eorum crudâ carne vescantur: dentes verò ad nos mercimonii gratiâ transmittunt, viminibus sive laqueis colligatos, quod facit ut putem majora apud eos Elephantorum armenta inveniri, quàm Boum in Europa.

PORRÒ Elephanti naturâ melancholici sunt admodum, noctu pauent, & insomniis metum incutientibus divexantur. Sed præsens remedium est, si eorum rectores (*Naires* lingua vernacula vocantur) illorum tergis insideant, semperque eos alloquantur, ne dormiant. Alvi profluvio plerumque laborant; interdum verò adeò in zelotypiam rapiuntur, ut effrentur, & quodammodo furibundi reddantur, dirumpantque catenas & vincula. Ejus autem mali curandi ratio est, ut rectores illos educant in agros, & graviter objurgent.

CETERVM præter id ministerium quod vehendis oneribus præstant, & tormentis bellicis è loco in locum commutandis, solent bello utiles esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati equorum more in bellum educuntur. Sed qui his in præliis utuntur, id solum emolumentum referunt, quòd adversariorum acies prosternant: aliquando tamen, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retrocedunt. Nonnulli Reges etiam interdum mille hujusmodi Elephantos in prælium educunt, alii plures, plerique pauciores.

CRUDELE est id spectaculum, quando Elephanti veluti monomachiâ præliantur: nam non modò dentibus singuli suum adversarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, ut alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat.

FABVLÆ simile est quod quidam de maris & feminæ congressu tradiderunt; etenim haud aliter congregiuntur quàm reliquæ quadrupedes.

MVLTA Plinius lib. VIII. cap. I. II. III. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & hætenus non experta. Quòd verò in Taprobana insula majores, dociliores, bellicosioresque Elephantos gigni tradit: verum id est, si Taprobanam intellexerit eam insulam quæ nunc Zeilan vocatur. Nam, ut postea dicemus, hujus insulæ Elephanti reliquis omnibus præcellunt, eorumque imperia reliquos agnoscere scribunt. Hujus etiam cum Rhinocerote inimicitia meminit idem Plinius, lib. VIII. cap. XX. eorumque pugnas describit.

EST autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya, Bengala finitima, & Patane inveniri tradunt, & ab incolis *Gandas* vocari. Mihi hætenus Rhinocerotem videre non contigit: illud tamen scio, Bengalâ incolas ejus cornu adversus venena usurpare, unicornu esse existimantes, tametsi non sit, ut ii referunt qui se probè scire autumant.

Dentes Elephanti dumtaxat expetiti.

Fil.

Cenalsil.

Ati, Ane.

Açete, Ytembo.

Baro.

Magnus Eboris apud Indos usus.

Superstitio Indicarum mulierum.

Elephantini dentes non sunt decidui. Elephantis crudis carnibus Æthiopes vescuntur.

Naires.

Elephantorum utilitas.

Elephantorum pugna.

Taprobana Zeilan forte.

Rhinocerotis historia. Ganda.

CETERVM de Monocerote tam incerta omnia ab Auctoribus referuntur, ut illum haud quaquam vidisse manifestò appareat. Ego hoc loco referam quæ à viris fide dignis accepi. Inter promontorium Bonæ spei, & aliud promontorium vulgò de Currentes nuncupatum, vidisse se affirmabant^r terrestrè quoddam animalis genus, licet mari etiam delectaretur, quod caput & jubam equi haberet (minimè tamen matinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo, mobili, quodque nunc in dextram, nunc in sinistram obverteret; modò attolleret, modò demitteret. Id animal cum Elephante ferociter præliari, ejusque cornu adversus venena laudari. Ejus experimentum factum propinato duobus canibus veneno: alterum enim canem cui duplâ quantitate propinatum esset venenum, sumpto hujus cornu pulvere ex aqua convaluisse: alium verò cui exiguâ quantitate venenum esset datum, nec exhibitum hoc cornu, statim mortuum corruisse.

CETERVM non modò vernaculam linguam intelligunt, sed etiam peregrinas, si eas edoceantur. Gloriæ sunt cupidi, beneficiorum memores, injuriarum verò haud quaquam obliviscuntur, & vindictæ cupidissimi sunt. In summa, huic animali nihil deesse videtur, ut ratione præditum appareat, præter loquelam: tametsi non desint qui in Cochinchinæ publicum instrumentum (attestationem vocant) se vidisse asserant, quod referret Elephantum aliquando istic locutum, petiisseque à suo rectore (quem in Malavar *Naire*, in Decam verò *Piluanæ* vocant) cibum. At rectorem respondisse, Lebetem in quo illi Orizam coqueret, pertusum esse, tamen ad Cacabarium deferret obturandum, deinde Orizam se cocturum. Lebetem promuscide sumptum Elephante ad Cacabarium defert. Is lebetem reparat, sed rimam, quam non animadvertenterat, inobturatam relinquit. Lebetem refert Elephante. Rector Orizam cum aqua coquendam iniicit; sed per rimam effluere conspiciens aquam, rursus Elephante tradit consarcinandum ut ferat. Defert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimam auget. Elephante ad mare profectus lebetem aquam haurit: hanc effluere videns, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de ejus perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probè ferruminat, & reparat. Sed ei Elephante non fidens, denuo è mari aquam haurit: quam non effluere animadvertens, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Vivunt etiamnum qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, locutum tamen asserere non audent.

RVMOR est Regem Sian, in cujus regno præstantissimi post Zeilanos inveniuntur Elephantis, candidum Elephantum habere, eumque propterea Regem candidi Elephantis per excellentiam appellari.

RETVLIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine; in prima etenim ducenta hominum millia fuisse. Cingebant illi in orbem rotum eum locum in quo Elephante sua pascua habere norant: deinde paulatim ambitum illum sive hominum coronam contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modò ingentem Elephantorum multitudinem (nam eâ venatione quatuor millia capta sunt) sed & alia animantia, veluti apros, tigrides, partim viva, partim jaculis confixa. Omnes autem Elephante dimisit, præter ducentos tum adultos tum juniores, ne suam regionem Elephantis depopularetur. Illos verò domârunt in hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes, paulatim circum, quo concludebantur, in angustius contrahebant, donec singulos Elephante vix locus caperet: deinde funibus è vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, ut Elephantis se movere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuò se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin verò essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lavabant: lotis singulis binos Elephante domesticos & jam domatos admovebant, inter quos utrimque coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM præterea Elephante capiendi rationem idem mihi narrabat. Intellexerat idem Rex Pegu ingentem Elephantum in silvis oberrare: ut eum caperet, aliquot Elephante feminas domesticas eò mittit, priùs commonitas ne cum Elephantis congregarentur, sed signis indicarent se primùm congressuras ubi ad sua stabula pervenissent. Posteaquam eò venissent feminae, statim subsecuti sunt Elephantis cum illis pascentes, donec in urbem Pegu quæ admodum vasta est, deducti essent. Feminae ad sua stabula remeârunt, subsequentibus Elephantis. Eductis inde feminis; solos Elephante conclusos, eadem quâ supra retulimus ratione domuerunt.

IVNIORRES etiam verberibus, objurgationibus, & fame, interdum verò beneficiis domantur: majores verò magnis ædibus concludunt, quæ multas habent januas angustas, è quibus

Monoceros.

Elephantis domesticis.

Rex Sian.
Elephantus candidus.Rex Pegu.
Elephantorum venatio.Elephantis domandi ratio.
quibus

quibus qui Elefantos domare volunt, jacula & spicula in eos coniciunt; donec jam fessi, vulneribusque & fame propè sint enecti. His deinde rectores significant, illos se ita exercitasse, ut feritatem deponant: quòd si humi se prostraverint, beneficia collaturos pollicentur. procumbunt Elephanti, lavantur, unguuntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè momentis interrogantur quì valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.

Plinii lapsus.

MANIFESTVS autem Plinii error in eo deprehenditur, quòd Elefantos minimo suis stridore terreri & retrocedere scribit lib. viii. cap. ix. Nam plerumque sues Elephantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut illarum præsentia quidquam commoventur. Sed & in filijs Malavar multas sues cum Elefantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderint, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nunquam nisi contorta in se & convoluta promuscide Elephanti dormient, ne eam mures ingrediantur & mordeant. eadem planè ratione formicas abhorrent.

Elephantus murem odit & formicas.

Andr. Lacuna lapsus.

MIRARI subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. comment. in Dioscor. edoctus, fossile & minerale ebur* inveniri scripserit, quandoquidè nihil à veritate magis alienum sit.

Fuchsi error.

NEC minus Fuchsi lib. de Compos. med. miror, qui nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cum tot sint Elephanti per universam Indiam & Æthiopiam.

* *Vulgaria Simonii Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.*

De Elephantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recentibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nonne Elephantus quem ante aliquot annos hic in Belgica vidimus, quemque ad Imper. Maximilianum I. tum Casarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat iunior; nec nonum annum excessisse ferebatur. Illum ipsum deinde Vienna Austria in Casaris Maximiliani I. aula vivens saepe conspexi, qui tandem contabuit femina desiderio.

^b Rhinoceros visus Straboni lib. 16. Cuius color Elephanti simili non buxo (buxum tam en illi colorem tribuit Plin. lib. viii. cap. xx.) magnitudo Tauri, forma Apro proxima, præsertim quod ad rostrum attinet, demto naso, qui cornu quoddam est recurvum, omni osse durius: eo pro armis utitur, quemadmodum Aper dentibus. Habet etiam duo ungula, tanquam draconum volumina, a dorso usque ad uterum circummeuntia, alterum iubam versus, alterum ad iumbum.

Hoc porro animal nunc à Lusitanis Abada appellatur, eiusque cornu adversus venena maxime celebratur.

^c **N**ON multum ab hoc animali differre videtur Æthiopum Eale, quam describit Plin. lib. viii. Naturalis historia cap. xxi. Apud eosdem [videlicet Æthiops] & quæ vocatur Eale; magnitudine Equi fluvialis, cauda Elephanti, colore nigra vel fulva; maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, variatque aut infesta aut obliqua, utcunque ratio monstravit.

^a Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Bæoticis, sive lib. 9. in hunc modum: Venatores ubi campestres vel montanos saltus ad stadia ferme mille in orbem continenti indagine cinxerint, ita ut constanter omnes, quem quisque ceperit in eo ambitu locum obtineant, ad intimos eadem agminis forma recessus progressi, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen, &c.

Ebur fossile.

^d Laminulis quibusdam Eboris fossilis, quæ nativum emulantur, sed crustæ quadam candidissima inducta sunt, biennio ante quam Garciam latinum facerem, à Rasio nostri o omnium Natura miraculorum diligentissimo observatore, donatus sum. In Italia erui hoc ebur intellego, & magno in usu esse adversus virulentorum animalium morsum. Habui deinde aliis in Provinciis erutum, & apud quosdam amicos conspexi.

De Canella.

CAPVT XV.

Herodoti fabula, in Thalia.

TAM longâ difficiliq; viâ petebantur olim hæc aromata, ut perfectam eorum notitiam consequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, ut innumeræ fingentur fabulæ, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat ut diversa illis inderentur nomina, tametsi plerumque ejusdem essent generis.

PROPTER locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à negotiatoribus, probè cognita Cassiæ historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam devehebant, Sinenses (ut infra dicemus) erant; ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syriæ nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Æthiopia dicebant, multisq; cum superstitionibus cædi, dividiq; à sacerdote in ternas partes, quarum unam Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus.*

Alep Syriæ emporium.

* Paulo aliter Plin. lib. xii. cap. xix. Cassia neque Cinnamomum apud Æthiopes nascitur.

CETERVM neque Cassiam, neque Cinnamomum apud Æthiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum navigatione palàm factum est: qui licet totam illam oram circumlegerint, magnâq; ex parte terrestri itinere peragrârunt, nullam tamen Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde, quòd ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, ejusq; pretium apud illos intenditur quoties hinc non defertur.

DICET

DICIT aliquis, Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere; fortè autem à Barbaris & inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos, & Coracones, qui omnes Canellam Crassiorem, Cassiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex nostris totam Æthiopiam sub Ægypto (quam nunc Guineam vocant) non solum secundum mare, sed & in mediterraneis peragrârunt; alii ab insula D. Thomæ nuncupata usque ad Sofala & Mosambique, & inde Goam penetrantes, alii plerique à promontorio Bonæ spei (cùm naufragium passi essent) usque ad Mosambique & Melindam, ita ut utramque Æthiopiam supra & infra Ægyptum perlustrârint; nulla tamen his conspecta est Canella vel Cassia.

Guinea.

Promontorium Bonæ spei.

CUM igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, ut nunc est, præsertim Lusitanis; verisimile est non defutura hujusmodi aromata & celebria medicamenta, qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiam ipsam, hanc nobis dubitationem parere.

NEQUE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilia aromata celaturos. Nam quemadmodum Barbarissima gens, quæ insulam D. Laurentii incolit, mercatoribus qui eò interdum devehuntur, fructum quendam Avellanæ magnitudine ostendit, quòd Caryophylla redolet; eadem ratione credendum est, Æthiopes Cinnamomum & Cassiam adè odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Insula D. Laurentii.

Fructus Caryophylla olèi.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis, & Indis *Salihacha* vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullum enim inter Canellam & Cassiam discrimen faciunt. Neque, ut verum dicam, quispiam Cassiam à Canellâ differentem vidit.

Salihacha.

Canella est Cassia.

CETERVM quòd Canellæ diversa Cinnamomi & Cassiæ nomina indita fuerint, occasionem præbuisse puto mercatores Sinenses (Nam Annales urbis Ormuz produnt olim quadringentas naves è Sina uno eodemque tempore eò appulisse) qui cùm è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprum, margaritas, aliisque hujusmodi merces eveherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem aromatitem, macerem, Caryophylla, lignum aloës, còtrà in suas naves inferentes: quæ rursus in Zeilan & Malavar divendebant, indeque sumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatissimam, & ex Malavar minùs selectam: similiter & ex Iaoa, unde etiam piper, cardamomumq. evehebant; eaque omnia deinde Ormuz, aut in Arabia oram maritimam perferebant. Interrogati autem isti Sinenses, quænam essent hæc aromata, & unde ea adveherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, ut his commentis earum mercium precia augerent.

Ormuz nobiliss. emporium.

CUM autem quæ in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malavar sumperant, differre conspicerent, diversa illis indidere nomina, cùm tamen ejusdem generis essent cortices, pro soli cælique varietate solum differentes, ut plerumque idem fructus pro regionum & soli varietate suavior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.

Canella Zeilanicæ reliquas longè superat.

ELEMENTES ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Sinensibus, idcirco eam *Darchini*, quod Persis lignum Sinense sonat, appellârunt: deinde Alexandriam vehentes, ut eam Græcis eò confluentibus cariùs venderent, Cinnamomum vocârunt, quod significat lignum odoratum, quasi Amomum ex Sinâ delatum. Deteriori autem Canellæ, quæ scilicet ex Malavar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet *Cais manis*, quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc corrupto vocabulo *Cassiam* Græci dixerunt) duo diversa nomina eidem rei imponentes.

Darchini.

Cinnamomum.

Cais manis. Cassia.

VSVS est autem Avicenna lib. 11. cap. 151. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico *Darsini*, ut plerisque aliis Persicis solet. Nam Canella cujuscumque generis Arabicè *Quersaa* & *Querse* dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, ut *Darsihabam* & similia. Vocatur in Zeilan *Cuurdo*: in Malayo, uti dixi, *Cais manis*: in Malavar *Cameaa*. Nam quod Serapio *Darsini* arborem de Sina interpretatur, corrupta est interpretatio & ab Interprete addita.

Quersaa.

Querse.

Cuurdo.

Cameaa.

CETERVM rogatos volo omnes cùm Medicos tum Pharmácopœos, ut posthac Cassiæ loco Canellam deterioreni præscribere desinant, & selectissimâ utantur; quandoquidem tanta nunc est ejus copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in compositionibus iniiciant, tametsi freti Dioscoridis & Galeni auctoritate.

SCRIBUNT nonnulli, Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quòd (ut aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potiùs quàm legitimam. Fit interdum, ut etiam hic in India Cassiam admodum depravatam cum alia inveniamus, non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore cæsa)

quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quam Canella est, præfertim si diu in navi perstiterit. Est enim hæc regio ad putredinem valde proclivis, maritimis præfertim locis; immò quotidianâ experientiâ videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suavitate deperdere.

Cinnamomū,
Cassia, &
Canella idem
sunt.

Si quis plura de Cassia requireret, legat Manardum lib. Epist. 8. epist. 1. & Commentarios Matthioli, lib. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam, legitimam Cassiam esse. Sed quòd Cinnamomum inveniri negent, in eo falluntur, cum Cassia, Cinnamomum, & nostra Canella unum idemque sint medicamentum.

Cinnamomi
sive Canella
duo duntaxat
genera.

ANNOTAVIT Lacuna lib. 1. cap. 13. in ædibus Indicis Vlyssipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus descripta observasse. Sed ego hîc in India plura duobus non observavi, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitaniam devehi solet, Zeilanicum omnino est. Poterit autem fieri, ut quinq. genera bonitate discreta invenerit, non autem genere diversa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo, cū Maria Striliconis filia, Honorii Augusti uxore, reperto sub Paulo III. P. M. fabulosum prorsus videtur.

FATENTVR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Mosyliticum, quod à Dioscoride lib. 1. cap. 13. cæteris generibus præfertur; quodque Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis constare scribit. Sed his abunde satisfactum puto iis argumentis quæ antè protulimus.

Canella histo-
ria.

PORRÒ Cinnamomum sive Canellæ arbor magnitudine est Oleæ, interdum minor, multis ramis prædita, non iis quidem contortis, sed rectis ferme: foliis lauri quidem colore, sed formâ ad Citri folia accedente (non foliis Iridis, ut fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, avellanæ ferè magnitudine, aut exiguis olivis simili. Est autem Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex, nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suber, non eo tamen adeò crasso & distincto. Exemplus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abiicitur, atque ita per se convolvitur, ut trunci unius rami integer cortex videatur, cum tamen partes sint duntaxat corticis in tubulos digiti crassitie convolutæ, truncus verò interdum femoris crassitudine reperiatur. Roseum autem illum, sive ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui, non probè paratus, candicans sive cinerei coloris fit; nimis verò ardoribus Solis adustus, niger. Adempto cortice tribus postea annis ab ea arbore abstinetur.

FREQUENTES sunt hæc arbores in Zeilan, solebatque vili emi Canella: sed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regionum negotiorum, Factorem vocant, Zeilanicis minores sunt eæ quæ ignobiliorem Canellam præbent in provincia Malavar, & in Iaoa sive Iava; non tamen adeò pusillæ, ut eas Plinius lib. XII. cap. XIX. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes silvestres & sponte nascentes.

Canella arbor
silvestris.

NUMQUAM alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythræi Cinnamomi arbores, & Lauros maris æstu interdum opertas inveniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythræum navigant, nullam tamen huiusmodi arborem viderunt. Nam quod ad Occidentalis quam vocant Indiæ historiam attinet, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quandoquidem eam dicit calices glandesque Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti olivas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, uti eadem refert, in Sina nascitur, nam è Malaea Sinam cum aliis mercibus defertur. Intelligo verò plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed eæ procul à Sina absunt.

Nulla Canella
in America.

Nulla item in
Sina.

PVTARVNT etiam nonnulli in Alep nasci Canellam, quòd apud aliquot Scriptores præscriptum invenerint Cinnamomum Alipinum: sed sciant non magis istic, quam in Hispaniis nasci. Verùm cum ex his regionibus Ormuz & Giden, atque inde Alep devehatur, factum est, ut incorrupta & recens Canella istinc in Europam advecta, ab ipsa urbe Alep denominata sit. Quamvis autem Zeilanica reliquis præferatur, invenitur tamen etiam interdum ignobilis, qualis est quæ crassiori cortice cõstat, minusque in Tubulos convolvitur, quòd non sit ejusdem anni: quo enim vetustior cortex, eo deterior. Quæ verò in Malavar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumque à Zeilanica differt, ut centenæ Zeilanicæ libræ decem aureos pendant; Malavaricæ verò libræ quadringentæ unum duntaxat aureum.

Cinnamomū
Alipinum.

Canella Zei-
lanica.

Canella Ma-
lavatica.

Liquor è radi-
ce Canelle.
Aqua è corti-
cibus, & è flo-
ribus Canella.

EX STILLAT ipsa radix liquorem Caphuram redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores pereant. Elicitur aqua plumbeis aut vitreis instrumentis ex ipsis floribus, sed quæ fragrantia & odoris suavitate ei cedat, quæ ex corticibus nondum exsiccatis educitur, tametsi ex solis floribus elici auctor sit Lacuna lib. 1. cap. 12.

Aqua Canella
facultates.

UTILIS est stillaticius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida provenientes illico lenit, ut plerumque sum expertus; faciei colorem

colorem commendat, & oris halitum, præterea ad condiendos suavioresque efficiendos cibos perquam idoneus.

Ex Canellæ baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex olivis, sebaceum quodammodo, & saponis Gallici modo in panes coactum, inodorum, nisi calefactum sit, tunc enim Cinnamomum aliquantulum olet. Eo utuntur adversus ventriculi & nervorum frigidam intemperiem.

Oleum Canella.

CETERVM ut de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hinc dicam: fieri posse existimo, ut Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan & Malavar incolæ nigro colore præditi sunt. Mosylyticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.

Zigir.

PLINIVS lib. XII. cap. XIX. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est, quàm Chingalarum sive Zeilan portus.

CONTINET autem Zeilan, sive Ceilan, octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet. polum elevatum habet à sexto ad nonum gradum, uberrima & laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanaem esse volunt, quod nomen alii Samatræ tribuere malunt) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgò nuncupatum. Populosa est admodum, tametsi magnâ ex parte montosa, cujus incolæ Chingalæ appellantur. Multæ istic nuces aromaticæ, Cariophylla, Piper, omnis generis præter adamantem gemmæ; margaritarum, auri, argenti magna copia. Silvæ omnis generis avibus scatent, pavonibus, gallinis, palumbis varii generis, multoque venatu, cervis & apris. Delicatissimi istic fructus, tametsi sponte nascentes, ficus, vuæ, aurea mala suavitate reliqua totius orbis superantia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimique Elephantis, summi que ingenii; quibus reliquos obedientes esse ferunt. Fabulantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelso qui istic est monte (quem rostrum sive acumen Adami vocant) pedum Adami vestigia apparere.

Zeilan insula descriptio & ubertas. Taprobana.

Chingalæ, Zeilan incolæ.

Elephantis Zeilanicis reliqui parent.

^a In nostra sanè Canella interdum invenies fragmenta quæ non videntur interior ille cortex, sed omnino superior, cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & crassiori inaequalique cortice denucati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgio vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro, pia memoria, virum non modò rei Herbariæ peritissimum, & qui plantas ipsas, aves, quadrupedesque insigni artificio, vivisque coloribus exprimi curabat, sed omnium etiam Naturæ miraculorum studiosissimum: alterum apud C. V. D. Nicolaum Valdaura Brugensem medicum: tertium reliquis maiorem & crassiorem paucos ante menses, apud Generosum Dominum Thomam Redigerum in peregrinatione nostra Britannica anno M. D. LXXI Bristolii adquisitum. Erant verò ii recti, non enodes; sed nodis quibusdam sive ramulorum vestigiis palmum ab invicem distitis insigniti. Cortex tenuis, subcinerei quodammodo coloris, iucundi odoris, suavis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguam vellicaret. Lignum certè inodorum erat, & inspidum, non minùs quàm Salicis ramus, cui perquam simile. Retinebat autem cortex suavem illam cum odoris tum saporis iucunditatem (tametsi totis quadraginta aut amplius annis à sua matre revulsi essent ramuli) atque eam etiam maiorem quàm nostra Canella. Deterior illà Canella à Batavia è Sumatra & Java adferri solita, quâ incolæ in suis eduliis uti asserunt.



LUDOVICVS Roman. lib. 6. cap. 4. similem ferè nostro Auctori Cinnamomi sive Canella descriptionem tradit. At Maximil. Trans. epistola de Moluc. insul. Cinnamomi arborem Punicæ mali similem facit; quàm rectè, nescio: Eum secutus videtur Franciscus Gomara in Historia generali, cap. 96.

^b Quotquot Peruanam historiam descripserunt, istius Canella, quam in provincia Sumaco nasci tradunt, meminere. Est verò, ex eorum descriptione, Canella arbor vasta admodum, folio laurino, fructu racematim coherente, sed qui calice Suberino simili contineatur, ampliore tamen & magis cavo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canella saporem & odorem habeant) longè calices præferuntur, quorum dumtaxat pulvis in usu est. Nam si Canella modo cum cibo decoquantur, tantum abest ut suavitatem eduliis concilient, quin potius eorum facultas & saporis gratia decoctione evanescent. Horum pulvere ad plerosque morbos utuntur; sed præsertim adversus coli, intestinorum, & stomachi dolores in potionibus propinant. Quamvis autem multa sint huius generis arbores silvestres, diligenter tamen & magnâ curâ eas in suis prædiis colunt, (fit enim cultu longè melior) atque in vicinas regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam necessarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciscus Gomara in Historia generali cap. 143. Augustinus Carate lib. 4. Histor. Peruana, cap. 2. & Petrus Cieca, parte prima Chronici Peruani, capite 40.

^c Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. navig. cap. 4. ubi de insula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ divum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia pœnitudine ductum culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quòd parentis adhuc visuntur impressa pedum vestigia, longitudine geminum palmum excedentia.

De Agallocho.

CAP. XVI.

*Ex coccaum agallocho
sp. rest.*

DIOSCORIDES lib. I. cap. 21. Lignum Aloës, quod ipse Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute veriùs quàm cortice vestitum, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

*Lignum Aloës
ex India dum-
taxat.
Agallochum
pro thure non
substitui.*

SED legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, priùs tamen ex India eò deportatum, ut pleræque alia mercies. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sanè non vestitur, sed cortice, ut reliqua ligna. Neque verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui: sed potiùs è contrà pro Agallocho Thus substitui debuit, utpote cujus semper major copia fuit. Non solemus enim rariora & inventu difficilia vulgaribus substituere, sed contrà. Nam Thuris selecti centum pondo, aureo dumtaxat hìc emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hìc natum, tres aureos pendit in singulas libras.

PVTANT nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarum, lib. XI. naturalis historiae cap. XX. ex confinio Casia Cinnamiq̃ue per Nabathæos Troglodytas in-vehi scribit.

*Promonto-
rium Cori.
Xylaloës.*

MEMINIT Agallochi Avicenna duobus diversis capitibus: altero, lib. I. cap. 733. videlicet, de Xylaloë; & altero lib. I. cap. 14. de Agalugen. Solet enim, de medicamento aliquo dubitans, duo, ut antè diximus, capita facere, posteriori plerumque plenius & accuratius omnia describens. Priori (lib. I. cap. 733; scilicet) nomina recenset, & provincias enumerat, è quibus deportabatur. Sed in omnibus verum & legitimum Lignum Aloës non nascitur. Nam quod in Promontorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan invenitur, lignum quidem odoratum est, quod Lignum Aloës silvestre vocarunt; cum tamen non sit. Legitimum verò in Malaca & Samatra nascitur, unde à Sinensibus petebatur.

HALLUCINATUR autem Avicenna, cum ab incolis elixari, ut omnem odorem eliciant, scribit.

EIVS plura genera enumerat Serapio, lib. simplicium cap. 197. Indum, id in quadam Indiae insula invenitur, quæ Fiuma nominatur. Selectissimum est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel Indiae urbe denominatum. Scificum: postremò Alcumericum, Seifico bonitate cedens; tametsi Alcumeri non longius à Seifi, quàm triduo itinere distet. Ceterum præstare quod sua gravedine in aquam conjectum non innatet, sed statim subsidat, quodque ignium flammis diu resistat.

*Aguila brava.
Baneanus.*

EGO sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum depravata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindam intelligit; per Seifi & Alcumeri Zeilan insulam, & Promontorium Comorin; à quo triduo itinere marino Zeilan insula distat. Conjecturis dumtaxat utor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum provenit, quod Aguila brava, id est, Lignum Aloës silvestre appellant, ut paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos hujus historiae initio ab omni re animatâ abstinere dixi.

*Agallochi
fructus.*

IDEM Serapio lib. simpl. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, ut ita obruti Agallochi marcescat cortex, lignumque purum dumtaxat remaneat, aded ut è ligno nihil erodatur. Addit collabentes ex Agallochi arboribus ramos, à fluminum inundationibus raptos, per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdam veritatem assecutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubentem refert, an verum sit ignoro, cum hætenus videre mihi non contigerit, nec quemquam invenerim qui aliquando viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Avenrois, & Isaac, ejus usquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

MAGIS autem fabulosa sunt illorum somnia, qui Agallochi arborem terrestri tantum paradiso provenire, ejusque fragmenta fluminibus ferri fabulantur, quàm ut refelli debeant.

*Chamelæa in
regno Malaca
non nascitur.*

NEC minùs absona sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quod Chamelæa adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cum totâ eâ regione Chamelæa non nascatur.

*Agallochi le-
gitimum
genus inveni-
ti.*

RELLIVS verò lib. I. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit assecutus, in plerisque tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hætenus videre mihi non licuit; sed unicum genus Indicum novi. Fieri potest ut reliqua genera legitimum Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.

BENE

BENE etiam scribit Musa exam. simpl. de Agallocho: in hoc tamen fallitur, quod ejus plures silvas inveniri scribat. Nam raræ sunt arbores.

CETERVM Agallochum dicitur Arabibus *Agalugen & Haud*, Guzarate & Decan incolis *Vd*, quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca *Garro*, selectissimum autem *Calambac*.

*Agalugen
Haud, Vd.
Garro, Calambac.*

ARBOR est Oleæ instar, interdum major: fructum aut florem videre non contigit, ob difficultates & pericula quæ in accuratâ hujus arboris observatione (frequenter istic grassantibus Tigribus) sunt subeunda. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum nullâ odoris fragrantia gratum esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per universam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde sive matrice coacervari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris experta. Haud negaverim tamen, quin putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor matrici sese insinuet, illamque odoratiorem reddat, sed ut odor Agallocho concilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt ad eò experti & dextri in Agallocho dignoscendo, ut etiam de recens dissecto judicare possint, sitne odoratum futurum, an nullâ odoris jucunditate spiraturum. Etenim in omni lignorum genere aliud alio præstantius est. Solent autem Malacæ incolæ Agallochum repurgare antè quàm negotiatoribus vendant.

*Agallochi
historia.*

PRÆFERTVR verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans^b. Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, subsidat. Nam selectissimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ, præter supradictas notas, ut magna sint fragmina requirunt, quemadmodum majores gemmas & margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi, quo majora sunt fragmenta, eo plus facultatis in se continere.

*Agallochi
delectus.*

^a Ego totam Agallochi historiam apud Avicennam legi, sed nusquam eius mentionem fecisse invenio; saltem in nostris exemplaribus. Quare omnino dicendum est, Auctorem à nostris diversa habuisse exemplaria.

^b Eiusmodi ex India Vlysiopem adfertur, sed magno assimant. Fiunt interdum ex eo spherula, quæ ad preces ad numerum recitandas idonea, odoris incunditate & pretii magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen sunt ea quæ ex Xylaloë ut vocant silvestri, nostro auctori descripto, tum ex alio ligni genere (quod mirum in modum Agallochum emulatur, inodorum tamen est) torno concinnantur.

Selectissimi porrò Agallochi fragmenta in *Καμπανία* adservo, quæ Britannica mea peregrinatione tertia, anno M.D. XXCI. munere H. Morgani nunc Regii pharmaco pæti, & Jacobi Gareti junioris aromatarii diligentissimi, nactus sum.

De Sandalo.

CAPVT XVII.

QVIA Sandalum usibus humanis valde necessarium est, utpote quod cordis affectibus non parum conveniat, de eo differere non alienum duxi.

Sandalum.

APPELLATUR autem in Timor insula omnibusque provinciis Malacæ vicinis *Chandama*: Arabes corrupto nomine *Sandal* vocârunt, quos imitati sunt omnes in genere Mauriani, cujuscumque tandem illi sint provinciæ: in Canara, Decan, & Guzarate *Sercanda* dicitur.

*Chandama.
Sandal.
Sercanda.*

PORRÒ tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Pallidum, quod Citrinum officinæ vocant. Hæc autem omnia genera non nascuntur una in provincia; sed locis multum inter se distantibus. Nam rubrum in Timor, ubi plurimum Album & pallidum provenit, non nascitur; sed in India intra Gangem fl. quem incolæ Ganga vocant, videlicet in Tanasirim & maritimis quibusdam Charamandel. Hujus descriptionem non propono, quod hætenus eam consequi non licuerit. Illud autem certum est, omne Santalum rubrum ex iis quæ jam recitavi locis adferri. Rarus in hac provincia ejus usus est, quod Indi dumtaxat adversus febres usurpent: reliquum in Lusitaniam & occidentales regiones defertur. Illo etiam interdum hujus provinciæ incolæ sua idola eorumque delubra fabricant: qua de re crassiora ligna magis expetuntur, majorique pretio redimuntur.

*Sandali tria
genera.*

Ganges fl.

Idola ex Sandalo rubro.

DIFFERUNT autem inter se Santalum rubrum & Brasilium lignum. utrumque inodorum. Nam Santalum rubrum neque dulce est, neque inficit; quæ notæ in Brasilio manifestèprehenduntur.

*Sandali rubri
& Brasili
differencia.*

CETERVM Santalum album & pallidum, ut jam dixi, in India ultra Gangem nascitur, plurimum verò in Timor insula, quæ undique portuosa est. Præfertur autem quod ad portum Mena invenitur: est enim id haudquaquam lignosum, sed totum ferè cor. Ad portum Matomea est Santalum etiam pallidum: sed illud multum ligni, parum cordis

*Timor insula
portuosa.*

habet : Lignum autem à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia consistit. Ad alium portum, Camanase appellatum, improbum Santalum nascitur, utpote quod plurimum lignum, & nihil ferè cordis possideat. Hujusmodi est & illud quod ad portum Serviago nuncupatum invenitur. Sunt autem mercatores in his discernendis ad eò exercitati, ut, conspecto ligno, statim indicare possint, unde sit allatum.

INVENTVR etiam Santalum album & pallidum in Verballi, portu Iava, vehementer quidem odoratum, sed quod brevi senescat, debeatque post annum multo ligno adempto ejus odor revocari, qui in meditullio consistit.

Santalum
pallidum odo-
ratur.

PRIMUM verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copiâ invehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi, qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci; tantamque inter utriusque Santali arbores esse affinitatem, ut pallidum à candido discerni non possit, nisi fortè ab ipsis incolis, qui eas cælas Mercatoribus vendunt.

Santali histo-
ria.

CETERVM Santalum in nucis Juglandis magnitudinem attollitur; foliis admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex cæruleo nigricans: fructus Cerasi magnitudine, primum viridis, deinde niger, insipidus, & admodum caducus. Inodoram ferunt esse arborem, nisi detracto jam cortice exsiccatam.

Magnus San-
tali usus apud
Indos.

MAGNA Santali albi & Citrini quantitas per universam Indiam absumitur, quia omnes ferè ejus incolæ, sive Mauritani, sive Gentiles, illo in mortariis lapideis contuso, & aquâ macerato, sibi universum corpus inungunt; deinde sicari sinunt, ad æstus corporis tollendos, & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.

Cochin &
Goa India
emporiam.

Santalum palli-
dum variè in
Lusitaniam
exportatur.

UTRUMQUE porro Santalum ex Malaca Lusitanorum Onerariis in Couchin & Goa maxima totius Indiæ emporia invehitur: perit enim nunc Calecut amplissimum olim emporium. Inde potissimam partem exportant in Malavar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imò vix in Lusitaniam legitimum Citrinum deferri puto, cum multo plurius hîc ematur, quàm in Lusitaniam delatum vendi possit.

Machazari.

Mazasrani.

ANTIQUIORES Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes dumtaxat. Quid verò sibi velint *Machazari* & *Mahazari* vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tamen Monachi Commentatores in Mesuen distinct. 8. cap. 261 *Machazari* explicent odoriferi) nisi fortè *Machazari* significet è Malaca petatum; aut *Mazasrani* legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.

Santali pallidi
penuriâ can-
didum explet.

CETERVM in pallidi penuriâ albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, ut vult Sepulveda, sed potius solum candidum: magis enim pallido affine est album quàm rubrum.

Andanager
urbs.
Nizamoxa
horti.

IN exteras regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decan urbe primariâ, ubi regiam suam habet Nizamoxa; attamen non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplissimos, omni peregrinarum arborum, etiam nostratium, genere excultissimos, quæ fructiferæ sunt.

Lignum San-
talo simile.

Sambarane
lignum.

SIGNIFICATVM mihi erat, in insula D. Laurentii Santalum etiam inveniri, & ipsos Æthiopes incolas sic asserere. Verum postea Santalum non esse intellexi, sed ligni dumtaxat genus odoratum, cujusmodi hîc plurima inveniuntur.

INVENTVR & in Malavar odorati ligni genus Santalo albo perfimile, quo se in febribus indigenæ inungunt, lingua Malavarica *Sambarane* appellatum.

* Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deferri, quum eius pretium maini sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit ut aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum, tamen dulce, insicit tamen; quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

At legitimum pallidi libræ fragmentum, è stipite aliquot pedes longo, semipedem crasso recisum, donabat mihi etiam anno M. D. LXXXI. idem Morganus, fragrantis admodum odoris; cuius partem adhuc apud me servo, reliquum amico communicavi.

De Betre.

CAPUT XVIII.

FREQUENTISSIMO in usu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit, si hoc loco ejus mentionem fecero.

BETRE masticatum, amarum invenitur: hanc ob causam ei Arecam admiscunt, Betre. & calcis momentum; sicque præparatum suavissimi esse saporis affirmant. Mihi sanè, cum primum degustavi, propter amaritudinem ita displicuit, ut ab illo tempore semper abhoruerim, nec umquam degustare potuerim.

SVNT qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, Betre cū aliis mixtura. nonnulli Lignum aloës & Moschum aut Ambarum. Sic autem paratum adeò suavis est saporis, orisque halitum adeò commendat suâ fragrantia, ut perpetuò ferè illud mastigent opulentiores, tum etiam alii pro facultatum ratione; tametsi non desint, qui Arecam cum Cardamomo aut Caryophyllis mastigent. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis carò venditur. Ideò fertur Nizamoxa singulis annis in id impendere trigies mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc abeuntem donant: atque Rex ipse interdum propriâ manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli sui quem *Xarabdar* aut *Tambuldar* vocant. Xarabdar. Tambuldar. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folii longitudinem excurrentes, ungue pollicis (quem ea de causa in acutum præsecant, non in rotundum nostro more) illas eximunt: deinde admisto calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam unde conflata est, fit enim ex ostreorum testis concrematis, nulum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre compliant, atque in os injectum mandunt, priorem illum succum expuentes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur: deinde alia atque alia folia simili modo præparata subsequenter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes, his foliis præparatis plenâ bursulâ sericeâ abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium. Betre usm.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habent, ut odore os commendent. Siquidem apud eos summæ incivilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita ut si tenuioris fortunæ aliquem cum potentiore sermonem conferre necesse sit, manu ori appositâ loquatur, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressuræ, Betre mandunt antè quàm colloquantur; existimantque ad lasciviam summam esse illecebram.

OMNES hujus regionis incolæ id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo movere aiunt; & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si quando abstineant.

SOLENT ab ejus usu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine juncti, & in quibusdam jejuniis. Ab hujus etiam esu abstinent, & humi se abiiciunt Arabes & *Moalis*, Quando Betre esu abstinent. Moalis ridicula persuasio. hoc est, Ali sectatores dicti, decem diebus quibus jejunant. fabulantur autem isti Ali sectatores, siti se morituros conclusos in quadam arce; multasque præterea fabulas addunt.

NASCITVR Betre in omnibus Indiæ regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nam Betre natales. in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, urbe opulenta in Decan, & Bisnagua inveniri, sed minori certè quantitate, quàm ut ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormus distat, invenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, ut est Sina; neque folibus nimium adustam, ut Mosambique & Sofala.

IN Malavar vocatur *Betre*; in Decan, Guzarate, & Canam *Pam*; in Malajo *Siri*. Betre, Pam, Siri. Hallucinantur qui Betre foliū Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, cum primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo appellant, evocatus: cui medicamentum roborando stomacho jussus componere, ea simplicia quæ medicamentum ingrederentur enumerabam, addens id folium quod masticaret, Folium Indum esse. Ad quam vocem risit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Avicennam mihi ostendit Arabicâ linguâ conscriptum, qui diversis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducentesimo enim quinquagesimo tertio capite, lib. I. de Folio Indo, Cadegi Indi. Cadegi Indi illi nuncupato, scribit; & sexcentesimo nonagesimo nono capite lib. I. de Betre, quod ille *Tambul* vocat, corrupto, ut mihi videtur aliquantulum vocabulo, quòd ab omnibus *Tambul*, non *Tambul* dicatur. Tambul. Huc adde, quòd si quem Arabem aut Æthiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim *Tambul* dicet.

AVICENNA lib. II. cap. 699. gingivas confirmare est auctor, in quem etiam usum semper ab Indis malicatur: & paulo post subiicit, stomachum roborare; ob quam facultatem etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu, & exsiccantem in secundo, putaverim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Avicennæ, in temperamenti descriptione, impositum esse; fit enim plerumque ut vulgus erret in temperamenti dignotione, utpote cui Piper, Cardamomum, Ceba sint frigida. Calidum autem & siccum esse Betre ad finem secundi excessus, ipse expertus sum, & sic ex sapore & odore coniicio.

Betre tempera-
mentum.

Betre historia.

EST autem Betre folium simile ferè Mali medicæ folio, oblongius tamen & per extremum arcuatus, venas, sive costas, ut diximus, per longitudinem excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fulvescente, tametsi nonnullæ mulieres præferant immaturum, quia maiorem sonum edit in ore dum manditur. Corruptur, si recens à planta collectum diutiùs manibus tractetur.

Betre fructus.

FERT Betre in Maluccis fructum quendam contortum, Lacerti caudæ similem, quem istic edunt, quod bene illis sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degustatum optimi saporis inventum est.

SERITVR autem vitis modo, addunturque stipites & pedamenta, per quæ repens se sustineat nostratis Hederae instar. Quidam majoris quæstus gratiâ Piperis aut Arecæ arboribus id maritant, atque ita pulcherrima umbracula conficiunt. Multam verò curam, & assiduam rigationem desiderat.

^a Betre sive Betle meminit etiam Alois. Cadamust. cap. 75. Viri, inquit, & semina incedunt per urbem Calecut estantes folium quoddam, cui nomen est Betle. Hoc igitur insicit ora & dentes colore subrufo. Hoc more abstinent tantum obscuro loco nati. Vbi verò ob funera pullam induunt vestem, in speciem mediæ, temperant à folio huiusmodi, ut & dentes præ se ferant marorem; & subrufo colori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. navig. 5. cap. 7. Rex Calecut quandoque adductus superstitione, ad annum ab re venerea abstinet, & item animo destinat vesci nolle Betolu. Hæc sunt folia quæ Assyrii mali frondis similitudinem exprimunt: has enim frondes in cibatu habent gratissimas, &c.

^b Meum exemplar Venetiis anno M. D. LXXII. expressum, ea medicamenta descripta habet, cap. 253. & 699. lib. II. Tract. II.

^c Betre iconem ante multos annos in Belgium ad me mittebat C. V. Alphonsus Pantius Ser^{mi} Ducis Ferrariæ tum Medicus. Sed quum illam suspectam haberem, ut & Areca, atque Indicas nuces seu coccos ferentis arborum quas simul mittebat, prioribus huius Aromatum historia editionibus non fuere addita. Verum quum aliquot post annis Vienna Austria sermones conferrem cum ornatissimo viro, multisque peregrinationibus claro, Fabricio Mordente Salernitano, qui aliquanto tempore Goæ, vicinisque in India locis vixerat, in mentionem earum arborum quæ istic nascuntur, incidimus: de quibus sanè multa admiranda, & auditu mihi incundissima disserabat. Propterea itaque quas à Pantio habebam icones, ut illius iudicium intelligerem. Eas porro, quum genuinas esse affirmaret, exceptis paucis notis, quas ex ipsius admonitione emendari curabam, exprimendas esse censui in tabellis, ut suis locis inseri possent.

Ceterum arboribus sese implicat & circumvolvitur Betre, easque scandit volubilis modo, cui non dissimilia habet folia, teste Fabricio & picturâ: fructum ex foliorum ortu promere contortum, Garcias refert, & pictura ostendit. Cui quum similimus videatur fructus longitudinis duarum ferè unciarum, quinq. teretibus siliquulis constans mutuo implicatis & funiculi in modum contortis, gustu aromatico, odoratus atque longo pediculo innitens, à Nicolao Rasio Gallæ Regis cheirurgo, olim mihi Lutetia communicatus, illius etiam iconem additam voluimus.

Huius autem convolvuli (sic enim nuncupari posse existimo) folia Amstelredami accipiebam anno nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum, & aliquot deinde subsequentibus annis, ab iis qui ex lava vicinisque insulis redierant, convolvuli foliorum formam referentia, vel piperis, valde tenella, non mali Medica, Betle nomine.

QUOTQUOT Peruanam historiam scripserunt, referunt earum regionum incolas admodum delectari quarundam radicum, ramusculorū, aut herbarum gestatione

BETRE seu BETLE.



Piper bell. 4
Law. 5. 459
Muc. dicit

in ore,

in ore, ut Orientales suo Betre delectantur: præsertim verò familiarem esse (Petri Cieca testimonio) quandam herbam Cap. 56.
Coca illis dictam, quam à summo mane ad noctem usque perpetuò in ore retinent, tamen si neque eam mandant, neque Coca.
deglutiant. Percontati cur eam assidue in ore habeant, respondent eius usu nec famem nec sitim sibi molestam, & vires roburque sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel, ut alii volunt, Rhois coriariorum; Sumac vulgus Medicorum appellat. Eius arbuscula folia sole desiccata oblongis angustisque camistris circiter libras 25. continentibus reponuntur in usum quotidianum.

Seritur hæc arbuscula magnâ curâ plerisque locis in convallibus montium, quos incolæ Andes dicunt, à Civitate Guamanga, usque ad eam quæ ab argento, Plata, Hispanis nomen mutuata est.

Cæterum tanto in pretio apud eos est hæc Coca, ut illam auro, argento, panique præferant, & anno Domini M. D. XLVIII. & aliquot subsequentibus, singularum hereditatum, in quibus seritur, pretia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducatorum millibus, singulis annis æstimata sint. Postea verò ad eam eius cultura studuerunt, ut nunc vilior sit; numquam tamen desinet summo in pretio esse: imò plerique iam in Hispaniis vivunt, qui solius Coca mercimonio ditissimi evasere.

De Folio.

CAPVT XIX.

FOLIUM Indum à Betre differre, diversisque capitibus ab Avicenna describi, superiori capite satis declaravimus: qua de re supervacaneum duco eadem hîc repetere.

APPELLANT autem Indi Folium *Tamalapatra*, quam vocem Græci & Latini *Tamalapatra*.
imitantes corruptè Malabatum nuncuparunt. Arabes *Cadegi Indi*, id est, Folium Indum *Malabatum*.
dicunt: nam interpres Avicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium *Cadegi Indi*.
per excellentiam, sed quoniam Avicenna lib. I. cap. 253. ita vocavit. Nam quod Actuarium Mauritanos id *Tembul* appellare scribit, in eo fallitur, ut alii plerique.

EST verò Folium Indum Mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (quâ notâ facilè dignoscitur) *Folii historia*.
odoratum, Caryophylla quodammodo redolens, non tam vehementis odoris ut Nardus aut Macis; neque tam subtilis aut acuti ut est Canella.

AQUIS non innatat hoc Folium lentis palustris modo, ut scripsit Diosc. lib. I. cap. II. *Dioscoridis &*
& hunc secutus Plin. lib. XII. cap. XXVI. quibus impositum est in huius descriptione: sed nascitur in procerâ arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in Cambaya. Et si ab *Plinii lapsus*.
aliquo Pharmacopola (quem ipsi *Gandis* vocant) *Tamalapatra* petieris, statim te intelliget, *Gandis*.
quoniam vernacula est eorum lingua.

NON sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suavioris: neque eo modo colliguntur ut Dioscorides lib. I. cap. II. perhibet, sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita vaneunt. Dilutiore viridi colore nitent, non ex candido nigricant, & præferuntur integra; quòd facultas in istis meliùs conservari credatur. Odore nequaquam caput feriunt, ut reliqua odorata.

AUCTOR est Plinius lib. XII. cap. XXVI. arborem esse in Syria folio convoluto, ex quo exprimitur oleum ad unguenta: fertiliorem quidem eius esse Ægyptum, laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratus croco, salis gustu, minùs probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino suffervefacti antecedit alios, &c.

AN in Syria & Ægypto nascatur ignoro. Perquisivi tamen à Medicis Memphiticis, *Malabatum*
Damascenis, & Alepitanis: sed omnes uno ore negarunt aut in Syria aut in Ægypto gigni. *neque in Syria, neque in Ægypto nascitur.*
At illud scio, neque tam validi odoris esse ut Crocum, neque Nardi esse sapore. Quòd verò huius in vino suffervefacti odorem alios antecedere scribit, eâ tempestate verum id esse potuit, cum ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambac (quod Agallochum præstantissimum est) aromata odoratissima.

SCRIBIT Avicenna lib. I. cap. 253. iisdem facultatibus præditum esse cum Nardo, foliaque esse *Saisifram**, in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innatare sine radice, nonnullosque putasse foliis Nymphææ^b esse simile; ejusque oleum Laserpitii & olei ** Saisifram vulg. exemp.*
crocini facultatem habere, valentius tamen esse.

SED cum certum sit, Arabes in hoc medicamento Græcos per omnia secutos esse, & *Græci Malabati historia ignotant.*
abunde satis Græcorum opinionem falsam esse demonstraverimus, plura in medium esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conveniunt, urinam ciere, oris halitum commendare, vestes ab erosione tueri; easdemque cum Nardo vires sortiri.

SUNT ex recentioribus nonnulli, qui Malabatum sibi ignotum esse scribant. Illi meâ *Folium Indum Caryophyllorum folium non est.*
sententiâ cordatè loquuntur. At ii falli videntur, qui folium Caryophyllorum esse asserunt;

runt; quandoquidem regio, ubi Caryophylli nascuntur, biennii ferè itinere abest ab ea in qua Malabattrum provenit.

Folium in
Æthiopia non
nascitur.
Canella foliū.

SCRIBIT Franciscanus quidam in Æthiopia gigni, sibi que datum esse, cum inscriptione foliorum Canellæ. Sed valdè hallucinatur. Nam in Æthiopiâ nulla est Canellæ arbor, neque Folium similiter. Fieri autem potest, ut ad eum missa sint Canellæ folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à folio differunt Indo, nisi quòd Canellæ folium angustius & minùs acutum est, tribusque illis costis sive nervis caret, quos Folium Indum habere diximus.

Folii succeda-
neum.

Thalifasar.

NON opus erat ἀνθελλοιδύω, si diligentiores essent pharmacopola & medici Lusitani: siquidem tanta ejus copia hinc exportari poterat, quæ universæ Europæ sufficeret. Ejus autem pænuriâ, Canellæ foliis utantur, si ea nanciscentur: sin minùs, Spica Nardi, non autem Maci, ut voluerunt nonnulli. Iubet etiam Avicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Belunensi, Thalifasar^c substitui; sed quid sibi velit Thalifasar, planè ignoro.

^a Folium Indum quale hic Auctor describit, ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inherens, & integrum, quale nos hic expressimus; gustu laurini ferè folii. Longè verò illud differt à Caryophyllum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorum cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus evarratione XI. & LXVIII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino. & plurimum hallucinatur C. V. Marcus Odo Medicus Patavinus, qui in Theriaca examine Berble & Folium eandem rem esse censet: prorsus enim inter se differunt.

CETERVM cum nunc sub pralo esset nostra hac Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructum quendam exiguum glandis formâ, cum hac inscriptione, Fructus Canellæ ex quorundam sententia; ex aliorum verò sententia Tembul convoluoli in India. Eum quoniam intellexeram interdum unâ cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garcia nostri descriptione coniciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sit diversus, ut ex Betre descriptione colligere licet) adpingendam hic curabam eâ magnitudine quâ ad me missus est.

Golfam.

^b Legit hic noster Auctor foliis Golfam simile, quod ego Nymphae reddidi, siquidem aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed Nereidem Indæ, id est Nardi Indicæ: quod satis evidens est argumentum, Avicenna Interpretem in plurimum lapsum esse, aut alium inveniri Avicennam Arabicum.

^c Ego per Thalifasar Avicennam intelligere puto id quod lib. 2. cap. 694. Talifasar describit, quòdque noster hic Auctor Macerem Græcorum significare sequenti capite dicit.

TAMALAPATRA ramulus cum fructu.



De Maci.

CAPVT XX.

NON dubium est, quin Macis, de quo nunc acturi sumus, plurimum à Macere Græcorum discrepet, si utriusque descriptionem & facultates consideremus. Cum igitur recentiorum quidam^a satis manifestè id demonstrarint, non opus esse existimaui eorum argumenta hinc recensere. Sed operæ precium me facturum putavi, si Macis & Aromatitidis nucis historiam hic breviter contexerem; quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.

Nucis Aromatitidis historia.

EST igitur arbor quæ Aromatitin nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis ejusdem, sed brevioribus & subrotundis; sive, ut veriùs dicam, arbor est Persicæ malo haud absimilis; brevioribus tamen foliis. Fructum fert denso operimento munitum, quod per maturitatem dehiscit, atque tenuiorem corticem sive membranam, quæ nucem cum suo putamine ambit, ostendit. Tenuis illa membrana Macis est. De externo illo operimento sive pulvinate calice nullam mentionem facimus, tametsi saccharo conditus^b plurimum

rimum hinc commendetur (cum sit odoratus & grati saporis) in morbis cerebri, uteri, & nervorum. Maturo fructu, & dehiscente, ut dixi, primo illo operimento calicum echinatorum, qui castaneas amplectuntur, (*calicum qui iuglandes nostras vestiunt, dicere malim*) modo: Macis Cocci instar rubescens conspicitur, pulcherrimo aspectu, bene onustis præsertim arboribus. Exsiccata nuce, dehiscit etiam Macis, & flaccescente rubore, aureum quodammodo colorem acquirit. Ejus pretium triplo majus quam Nucis Myristicæ.

Ex Banda etiam advehitur Nux aromatites aceto condita in fictilibus, qua nonnulli in acetariis vescuntur: sed major est ejus copia quæ saccharo excepta adfertur.

NASCITUR autem hæc arbor in insula Banda. Inveniri etiam tradunt in Maluccis; sed non est fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan provenit.

FUIT autem hæc nux cum suo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodum Auenrois etiam testatur, qui hoc medicamentum ex eorum numero recenset, quæ Græcis incognita fuerunt: quamvis Serapio lib. simpl. cap. 2. in hujus medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

HVIS meminit Avicenna lib. II. cap. 448. Nam quam sub nomine Talisifar lib. II. cap. 687. describit, Græcorum Macer est.

Eos qui nostram Aromatitem nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, hallucinari, cum ipsa forma, tum color, & temperamentum, satis arguunt.

CETERVM hæc nux ab incolis ejus regionis ubi nascitur, Palla; Macis verò *Bunapalla* vocatur; in Decan nux ipsa *japatri*, Macis verò, *jaifol*. Avicenna lib. II. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit *jausiband*, id est, Nux Bandensis, Macim verò *Befbase*, cujus nominis derivationem numquam scire potui.

Hæc sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauritanii & Arabes & Turci aliis nominibus utantur, quæ temporum injuriâ depravata sunt, ut etiam in Serapione pleraque invenire licet.

MACIS autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris similitudine, quem Græci rubentem depingunt.

Ex Maci fit oleum in nervorum morbis utilissimum.

^a Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridi de materia medica, cap. de Macere. Ludovic. porrò Roman. lib. 6. cap. 24. & Maximilianus Transil. de Molucis insulis Nucis Aromatitidis historiam tradunt.

^b Advehuntur etiam ad nos integrae nuce aromaticæ saccharo condita, quarum summum operimentum crassum & densum est, ut in iuglandibus, mox sequitur Macis ligneum putamen ambiens, quo nux ipsa includitur, rotunda ferè: tametsi interdum inveniatur oblongum quoddam genus, mas vulgò appellatum, & mulieribus alia nuce longè vilius estimatum. Nos & nucem integram summo operimento per medium secto, ut ligneum putamen suo maci involutum ostendat, & nucem putamine fracto, oblongamque illam seu marem eadem tabella exprimi curavimus.

^c Aut alia habuit noster hic Auctor Auenrois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. suam sententiam Galeni auctoritate stabilis.

NUX AROMATITES CVM EXTERNO
OPERIMENTO MACI OBVOLVTA,
ET PUTAMINE EXEMTA.



Nucis aromatis
itidis natales.

Nux aromati-
tes veteribus
ignota.

Talisifar.

Chrysobala-
nus Galeni.

Palla, Bunn-
palla; Japatri,
Jaifol.

Jausiband.
Befbase.

Macis à Ma-
cere nomen
sumpsit.

Myristica aromatica, la-
tam. 4. 385

De Caryophyllis.

C A P. XXI.

NVS QVAM Dioscoridem, aut Galenum Caryophyllorum mentionem fecisse in-
venio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Caryophyllis tradiderit. Quam-
obrem crediderim aut Galeni librum, in quo de Caryophyllis disseruit, periisse
(nam liber de Dynamidiis falsò Galeno adscribitur) aut Pauli potius quam Galeni testi-
monio de his Serapionem scripsisse.

Caryophyllon
Diosc. & Gal.
ignotum.

CARYO-

CARYOPHYLLI meminit Plin. lib. XI I. cap. VII. in hanc sententiam: Est, inquit, etiamnum in India Piperis grani simile, quod vocant Caryophyllon, grandius fragiliusque.

Calafur.
Chaque.
Arumfel.
Carrumfel.

CETERVM Caryophyllon, sive Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, & plerisque omnibus ferè Indis *Calafur*: in Maluccis verò, ubi solum gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur *Chaque*. Nomina autem quæ in Pandectario sunt *Arumfel* & *Carrumfel*, aut imperitiâ librarii Arabici corrupta sunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minime est altercandum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est.

Caryophylli
natales.
Maluccæ in-
sula.
Caryophyllon
in Maluccis
dumtaxat fru-
ctiferum.
Caryophylli
historia.

NASCITVR, ut dixi, dumtaxat Caryophyllon in Maluccis insulis, quæ sunt quinque numero (quarum primaria est Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiam locis mari nimis vicinis. Nascitur etiam in Zeilan, nonnullisque aliis locis; sed nullibi fructifera est arbor, quàm in Maluccis.

PORRÒ arbor est Lauri formâ & magnitudine, foliis etiam laurinis, sed angustioribus, multis prædita ramis, copioso flore, primum candido, deinde virescente, postremum rufescente, qui induratus, est Caryophyllum ipsum: clauum vocant, quod capitatus sit in modum clavi, exertis in adversum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus. Provenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos hic viridis (ut à fide dignis viris accipi) adèd odoratus, ut reliquos flores odoris suavitate superet. Cultores flagellant altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem solo; siquidem nullum genus graminis sub ea nascitur, omnem succum sive humorem ad se attrahente arbore. Decussa Caryophylla biduum aut triduum siccantur, deinde asservantur, & Malacam aliasque provincias mittuntur. Quæ in arbore hærent, crassiora fiunt, nec ab aliis nisi vetustate differunt. Quare non rectè Avicenna lib. II. cap. 3 II crassiorem hunc fructum, marem facit. Magni proventus augurium est, si arbor plures flores produxerit quàm folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vehemens & nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi, è quibus dependent flores, vulgò Fusti vocantur. Folia tantâ odoris suavitate non fragrant, ut ipsum Caryophyllum: sed neque ipsi rami odori sunt, nisi aliquantulum siccati.

Fusti.

Caryophylli
arbor non co-
litur.

NASCITVR autem ipsa arbor sponte ex Caryophyllis decidentibus. Nam cum nunquam huic desit pluvia quæ fructui alimentum præbeat, qui in terram decidunt, enascuntur arbusculæ quæ intra octennium quidem adolescunt, in centesimum verò annum perdurant, quemadmodum ipsi incolæ testantur.

Caryophylle-
ginni.

COLLIGITVR Caryophyllum à decimo quinto Septembris usque in Ianuarium & Februarium, non manu, ut nonnulli volunt, sed violentâ flagellatione, ut jam dixi.

ERRANT qui Caryophylli & Moschatae nucis arborem eandem esse putant. Nam Nux rotunda ferè folia habet, Pyri foliis similia; Caryophyllum verò folio est Lauri. Præterea Caryophyllum defertur in Bandam insulam procul inde distitam, quæ Nucem profert.

Caryophyllo-
rum Gummi.

SCRIBIT Avicenna lib. II. cap. 3 I I. gummi Caryophyllorum simili facultate præditum esse cum Terebinthina resina. Hanc ob causam percontatus sum ab iis qui ex Maluccis Caryophyllum advehunt, sed negant se huiusmodi gummi vidisse. Non negaverim tamen omnes ferè arbores gummiferas esse, præsertim si vulnerentur. Sed hætenus nemo, quod sciam, expertus est.

Caryophylla
olim apud
Maluccanos
neglecta.

NVLIVS autem pretii fuisse Caryophylla intelligo apud Maluccanos, donec edelati navibus Sinenses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conservari autem in sua bonitate audio Caryophylla, si marina aqua inspergantur, alioqui teredinem sentire.

Caryophyllo-
rum usus.
Caryophylla
condita.

MULTIPLICIS usus sunt Caryophylla tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in Iava crassiora illa & annotina Caryophylla; à nobis verò tenuiora, quæ adhuc viridia aceto & sale apud Maluccanos condiuntur; sed his teneriora saccharo asservantur, mirum in modum palato grata. Lusitanicæ mulieres quæ istic habitant, è Caryophyllis viridibus aquam stillatitiam organis eliciunt, mirâ odoris suavitate fragrantem, & cordis affectibus utilem. Nonnulli sudores movent iis qui lue venerea divexantur, Caryophyllis, nuce Moschata, maci, pipere longo & nigro. Alii Caryophyllorum pulverem capiti admovent adversus capitis dolores à frigida causa provenientes. Mulieres Indicæ tum etiam Lusitanicæ illa mandunt commendandi halitus gratiâ.

Caryophyllati
flores.

NASCUNTVR flores, qui à Caryophyllorum odore Caryophyllati nuncupantur, etiam in Sinarum regione, sed nequaquam odoris suavitate ita commendati, ut qui apud nos asservantur.

Fructus Ca-
ryophyllæ olis.

EST etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Avellanæ magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Caryophylla redolet, sed incomperiti adhuc usus.

^a Caryophyllum ipsum nihil aliud est, quam rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris, Punicis atque plevisque aliis videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliolis constat, huic fructus rudimento insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Caryophyllum etiam describunt Ludovicus Romanus, lib. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Venetus lib. 2. cap. 8. exhibet, planè alia est planta.

^b Imò nec rotunda, neque pyri foliis similia, sed lauri foliis potius, tam eius quæ latiore est folio interdum, quam eius quæ est paullo angustiore: quapropter mihi fuit impositum, quando solum illud laurino multo angustius, & salicis persicæ ve mali folio similitimum, oblongiore tamen pediculo præditum, cum Caryophyllorum ramulo muriâ condito, pro legitimo eius folio obtrudebatur; quale cum eodem ramulo exprimi curabamus, in prima Historia Aromatum editione. Eam ob causam nunc illud ademtum.

Legitimam porò exactamque Caryophyllorum historiam, cui adiunctus est ramulus sui foliis & fructu onustus ad vivum expressus, in primo nostro Exoticorum libro damus; eamque denuò cum eâ quæ foliorum experts hic subiicimus.

Caryophylli, cum suo fructu, viva imago.



^a Inter Caryophylla quæ Antverpiam adferantur, invenitur interdum gummi ex atro rufescens, odorem sanè, & quod prunis iniectum Caryophyllorum odorem refert. Id fortè erit gummi ab Avicenna commemoratum; quod tamen affirmare non ausim, cum eius vires nondum sint exploratæ.

De Piperis.

CAPUT XXII.

MAXIMA Piperis quantitas provenit in Malavar, totâ eâ maritimâ regione quæ à Piperis natalis. Promontorio Comorim ad Cananor usque pertingit. Nascitur etiam in Malacæ maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magnâ ex parte inane. Provenit similiter & in insulis Iavæ vicinis, & Sunda, & Cuda, aliisque locis. Sed id totum in Sinarum regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiam ejus pars quod in Malavar gignitur, in usum incolarum cedit, tamen regio admodum ampla non sit; nonnihil etiam à maritimis ejus regionis populis absumitur: Pars defertur in Balagate bubulis coriis: & magna copia (tamen regio mandato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythræum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.

EÆ sunt regiones quæ Piper gignunt, quamquam & invenitur supra Cananor, quæ Septentionem spectat: sed ad eò exiguâ quantitate, ut ipsis incolis non sufficiat, & externo importato opus habeant. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis.

Quam

Piper iuxta
Caucasum
non nasci.
Molanga.
Lada.
Fulfil.
Fulful.
Darfulful.
Meriche.
Morois.
Pimpilim.

Quàm verò procul à Caucaſo monte diſſitæ ſint hæ regiones, ex topographicis chartis fatiſ patet.

NOMEN eſt Malavarica lingua *Molanga*, Malacitana verò *Lada*, Arabibus medicis tum vulgo *Fulfil*; tamenſi Avicenna lib. 11. cap. 549. & 550. ſecundùm Bellunenſis tralationem *Fulful*, & Piper longum *Darfulful* appellet, & *Fulfel*, quem ſecutus eſt Serapio, lib. ſimpl. cap. 367. uterque Arabs. In Guzarate & Decan *Meriche*, & in Bengala *Morois*: longum verò, quod ſolummodo iſtic provenit, *Pimpilim*.

MIRVM non eſt, ſi Theophrastus, lib. 9. cap. 22. Dioſc. lib. 2. cap. 153. & hoſ ſecutus in plerisque Plinius, lib. XII. cap. VII Piperis plantæ formam ac notas ignoraverint, & indigenam in ea deſcribenda fidem ſecuti ſint, ob regionum diſtantiã. Quòd verò Arabes in eodem errore verſati ſint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.

Piperis hiſtoria.

SERITVR autem Piperis planta ad radices alterius arboris (magua certè ex parte juxta *Faufel* arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cujus uſque ſaſtigiũ ſeſe convolvendo ſcandere ſolet: foliis rariſ, mali Aſſyrii effigie, ſed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, guſtu calidiſ aliquantulum, & folium Betre ſive Betle, cujus antè memini, ſapientibus. Fructus vuarum modo racematim cohæret, minores tamen ſunt Piperis racemi, & ipſe fructus minor, ſemperque virens, donec ſiccetur, & plenam maturitatem conſequatur, quæ incidit circiter medium Ianuariũ. Radix puſilla, non Coſto ſimiliſ, ut voluit Dioſcorides lib. 2. cap. 150. quandoquidem Coſtus radix non eſt, ſed lignum, ut peculiari capite dicemus.

Dioſcoridis lapſus.

Exigua inter plantam Piperis nigri & albi diſſerentiã.

INTER plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua eſt diſſerentiã, ut à ſoliſ incolis diſcerni poſſint: quemadmodum vitem quæ uvam fert nigram, ab ea quæ candidam fert, non dignoſcimus, niſi cum uvas habent, & illaſ quidem maturas.

Piper longũ.

QUÆ autem longum Piper profert, longè alia eſt planta: etenim non plus habet ſimilitudiniſ cum ſuperioribus, quàm faba cum ovo. Præterea Piper longum in Bengala naſcitur, quæ regio quingentarum leucarum ſpatio à Malavar diſtat, ubi Candidum & Nigrum gignuntur.

PRETIVM longi Piperis in Bengala eſt uniuſ Luſitanici aurei cum ſemiſſe in ſingulaſ centenaſ libraſ. In Couchin verò, ubi plurimum Nigrum naſcitur, quinque aureiſ emi ſolebant centenæ libra: ſed ab hinc quadriennium aut quinquennium, quòd in aliaſ etiam regioneaſ importari cœperit, quindecim aut viginti aureiſ emendæ ſunt. Piperis autem nigri pretium in centenaſ libraſ eſt duorum Luſitanicorum cum ſemiſſe natali loco: at in Bengala duodecim Luſitaniciſ emuntur totidem libra:.

Piper album rarinũ.

CANDIDI plantæ rariores ſunt, nec niſi certis Malavar & Malacæ lociſ rara naſcuntur. Solet Magnatum menſiſ inferri: eo enim utuntur quemadmodum noſ ſale. Veneniſ reſiſtere & ocularibuſ medicamentis utile eſſe aſſerunt: quod & Dioſcorides lib. 11. cap. 150. annotavit, atque utinam totam huius plantæ hiſtoriam tam verè deſcripſiſſet.

Braſma. Brechmaſin.

SED nec Braſma vocabulum, quod apud eundem Dioſcoridem ibidem legitur, nec Brechmaſin, quod apud Plinium, lib. XII. cap. VII. unquam hiſ in regionibuſ audivi, aut auditum puto.

CONDIUNTVR aceto aut ſale virenteaſ adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, & uſui aſſervantur.

Piperiſ temperamentum.

ARABES & Perſæ medici Piper calidum tertio ordine conſtituunt. Sed Empirici, cujuſmodi ſunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, ut & pleraque alia aromata quæ excaſfaciunt.

ORATOſ autem omneaſ Medicoaſ volo, ut Piperiſ candidi loco (quod calidiuſ eſt & odoratiuſ) Nigrum non præſcribant, niſi candidi ſit pænuria. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco ſubſtituant, cum proſuſ diverſæ ſint plantæ, & nigrum cum candido magiſ conveniat.

Piper Canarinuſ.

CETERVM ne quod Piperiſ genus deſit, mentionem hîc ſubiicere libuit ejuſ Piperiſ quod lingua Malavarica à Canara nomen ſumpſit. Eſt autem inane, illoque utuntur ad pituitam à capite evacuandam, dentiumque doloreaſ: nonnulli & in Cholericò quem vocant affectu. Ejuſ autem formam deſcribere ſupervacaneum exiſtimo, quoniam in Luſitaniam non deportatur.

* Piperiſ hiſtoriam etiam deſcribit Ludovicuſ Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. ſed paululum à noſtro Auctore variat.

* Piperiſ folium, quale in Bantam Iava emporio naſcitur, ab hiſ qui ex ea inſula redibant M. D. XCIX. accipiebam: id verò nullam ſimilitudinem habebat cum mali Aſſyrii foliis, ſed Betle folium potiùſ amulari mihi videbatur, non adeò tamen tenellum, ſed magiſ firmum, duabuſ craſſiſ veniſ ex utroque nervi mediũ latere verſuſ oraſ excurrentibuſ, oblongiſculoque mucrone præditum, quinque unciaſ longum, treſ latum, in ambitu minimè ſerratam, tamenſi poſtea ampliora

pliora conspexerim. Sed de hoc & Pipere longo, Lectorem, consulere ne pigeat primum nostrum Exoticorum librum.

Piperis longi apud Aromatarios multi culci pleni conspiciuntur: sed & Batavi naucleri magnam eius quantitatem cum aliis aromatibus anno M. D. XCVII. ex Iava advexerunt, & singulis annis adhuc advehunt. Quod quoniam differat ab eo cuius Nicolaus Monardus meminit libro de Simplicibus medicamentis ex Novo orbe delatus, eius iconem ad vivum expressam, ex lib. 1. Exoticorum petitam, post Piperis nigri iconem, hic adiciendam putavi. Botrorum maxima pars duarum unciarum longitudinem raro excedit, tamen si inter recens allatos repererim ad trium unciarum longitudinem productos, nullum vero minimi digiti crassitudinem aequantem, sed graciliorem, & equalis penè ubique crassitudinis, plurimis granis milii repurgati granorum instar, obliquè secundum longitudinem dispositis, constantem; cineracei quodammodo externam partem coloris, internam albi, fervidi saporis.

PIPER NIGRUM.

PIPER LONGUM.



Vidimus Vlyssipone candidum Piper; & inde nobiscum attulimus grano non rugoso, sed pleno, acriore & odoratiore quam nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indis vero copiosum, saltem quod medicamentis sufficeret, habere possemus, si Lusitani Pharmacopola paulo diligentiores essent. Invenitur tamen interdum Antverpia apud myropolas nigro permixtum.

Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antverpia reperire licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita factos ut sunt vuarum racemi. Eius iconem ad vivum expressam hic adiecimus.

Piperis albi uva ad vivum expressa.



Me porro monebat N. V. Fabricius Mordente, cuius antè memini, in Mathematicis egregiè versatus, Indos solere, Piperis botros adhuc virides & immaturos, in os indere; deinde ramulum cui grana inhaerent, digitis prehensum sensim extrahendo leviter dentibus premere, ut grana in ore maneant; illa postea mandere non sine voluptate. Idem etiam ipsum factitasse, & gustu suaves deprehendisse, quia levem quandam acrimoniam cum paucillâ acerbitate coniunctam in illis deprehendebat.

OLIM Antverpiam invehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitani Pimenta del rabo, id est, caudatum Piper appellabant: sed metuens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius invectione vilesceret, id amplius invehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo subnixum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acrimoniam quâ Piper praeditum, aromaticum, racematim (ut ab iis qui racemos habuerunt, didicimus) cohaerens. Anomum, nonnulli periti perperam existimârunt. Eius autem iconem, qualem ab optimo viro Iacobo Garetto iuniore accepimus Londino, M. D. XC. his exprimi curabam.

CAUDATI PIPERIS UVA,
EX IAC. GARETI: ICONE,
quam cum ipsius uva fragmentis ad me
mittebat, expressa.



Ceterùm similes uvas septennio post ex Guinea recens allatas, accipiebam ab honestissimis iisdemque humanissimis viuis, Wilhelmo Parduyn & Petro Garetto, Piperis ex Guinea appellatione. Erant autem illarum quadam breves & unciales tantum, nonnulla verò tres uncias fera longè, tenui stilo inhaerentia longiusculo petiolo grana rotunda vel minora vel crassiuscula continentis, vicena, tricena, interdum plura, legitimo quidem pipere minora, non minus tamen servidi saporis, durave & solida, eiusdem etiam panè coloris. An porro ipsa planta perinde arbores & perticas scandat, ut eius quod ex Orientali India adfertur, hactenus intelligere non licuit.

De Cubebis.

CAPVT XXIII.

TAMETSI Cubebis rarè in Europa utamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est usus ad excitandam venerem; tum etiam in laoa ad excalfaciendum ventriculum.

Cubebe,
Quabeb,
Quabebechi-
ni,
Cubab,
Cubab Sini.

APPELLATUR hic fructus ab Arabibus medicis *Cubebe* & *Quabeb*; à vulgò *Quabebechini*: in Iaoa, ubi frequens nascitur *Cumuc*; à reliquis Indis, præterquam in Malayo, *Cubab Sini*. Id autem nomen huic fructui non est inditum, quòd in Sina nascatur, quandoquidem ex Sunda & Iaoa, ubi plurimus est, in Sinam perferatur: sed quoniam Sinenses, qui Oceanum Indicum navigabant, hunc fructum, quem in jam enumeratis insulis emerant, cum aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia transvehabant, *Cumuc* appellantes: illi autem hanc vocem corrumpentes, quia à Sinensibus accipiebant, *Cubab Sini* nuncupârunt.

Cubebe histo-
ria.

CETERVM hæc planta Malo vulgari, minor est; foliis Piperis, sed angustioribus, per arbores, Hederæ, aut, ut veriùs dicam, Piperis modo repens, non Myrti effigie, aut foliis Myrto similibus. Fructus racematim cohaeret, non quidem ut in uva conjunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.

Monachi
Commentatores

SILVESTRIS est hæc planta, & sponte nascens, non domestica, neque multorum generum, uti falsò Monachi Commentatores in Mesuen sub finem primæ partis distinct. I. cap. 36. putârunt.

TANTA autem in existimatione est fructus hic etiam ubi nascitur, ut eum incolæ decoquant, antè quàm efferrî sinant, metuentes ne alibi satus enascatur. Hinc fieri puto, ut corruptioni magis sit obnoxius, cum hic, tum in Europa.

Cubeba decocta ad nos perferuntur.

HÆC à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitaverunt.

NON est Piperis genus (ut putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda advehitur, quod nihil differt à Malavarico. Hæc verò planta cum fructu diversi generis est, minimaque quantitate istic nascitur.

Cubeba non sunt Piper.

PVTAT Matthæus Silvat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse quàm Dioscoridis Myrtum silvestrem, quem Ruscum vocant; aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, aliique Arabes qui in lingua Græca multum versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermissum existimarent, si quas facultates in simplicibus à Græcis descriptis, invenirent convenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantùm illis cognita, idem medicamentum esse ilicò crediderunt. Non esse autem myrtum silvestrem, clarius est quàm ut demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis evincere possem, si opus esset.

Marth. silvatici error.

LAUDATUR Carpesium Ponticum, plurimumque in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesium, cur Cubebas ex India petunt Turci & Syri, magnoque redimunt; cum non invento uti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus lib. 1. de Antidot. describit festucarum tenuium modo: quàm verò festucis dissimiles sint Cubebæ, quis non videt?

Carpesium non esse Cubebas.

NON defuerunt, qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cum verò utriusque historia & facultates planè dissimiles, talium sententiam omnino convellant, plura de his agere supervacaneum esse duco.

Cubeba Viticis fructus non est.

* Cubebæ facultates in memoriam mihi revocârunt Fagara historiam apud Avicennam, quæ ferè isdem cum Cubebis viribus prædita est. Cum igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem; operæpretium me facturum existimavi, si eam hic darem.

EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satò solidum, & tenui nigræque membranâ obductum. Integer fructus cum magnitudine tum formâ & colore aded similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum ludum, Itali Coccole dixerunt appellat, ut primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

MEMINIT huius Avicenna cap. 266. in hunc modum. Fagara quid est? granum simile Ciceri habens granum Mahaleb, & in concavitate eius est granum nigrum sicut Scebedenegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati utilem esse, concoctionemque iuvat, & aluum constringere scribit.

FAGARA AVICENNÆ.



Fagara Avicennæ
Sper. hist.
Linn. 2. 40

Vol. 1. 133

De Cardamomo.

CAPVT XXIV.

QVOD Cardamomum vocant, Aroma est illis in regionibus probè cognitum, in quibus magnus eius usus est. Hujus etiam magna pars in Europam, Africam, & Asiam evehitur. Quàm verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, aliis disceptandum relinquo. Avicenna lib. 1. cap. 155. sanè peculiare caput instituit de Caculaa, quòd duùm esse generum tradit, alterum Caculaa quebir, id est, magnum; alterum verò Caculaa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est utrumque Cardamomum, cum Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.

Caculaa que-

r.

Caculaa ce-

gner.

Esremelli.

Ençal, Hil.

Elachi.

Dore.

IN Malavar vocatur *Esremelli*, in Zeilan *Ençal*, in Bengala verò, Guzarate, & Decan, interdum *Hil*, interdum *Elachi*, idque inter Mauritanos, nam à Gentilibus indigenis omnium provinciarum enarratarum *Dore* nuncupatur. Quæ diversitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis usi sunt, alii verò Arabicis) & multis errandi occasionem præbuit. Nam quòd alterum Serapio *Caculaa*, alterum *Hilbane* vocat, mendosum est exemplar, & *Hil* dumtaxat scribendum erat. Etenim si *Bane* omnino adiiciendum volumus, potiùs *Bara* dicendum erat, quod lingua Canarina magnum significat.

Hilbané.

NIHIL igitur aliud est *Caculaa* omnibus Arabibus nuncupatum, aut *Cacule* Avicennæ,

Cardamomi
hoc veteribus
ignotum fuit.

aut *Elachi*, quàm quòd Cardamomum vulgò appellant, veteribus cum Græcis tum Latinis planè ignotum, ut ex eorum monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7. simpl. med. Cardamomum scribit non esse tam calidæ facultatis quam Nasturtium, sed suavius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: quæ omnes notæ nostro Cardamomo non conveniunt, ut experientia docet. Dioscorides verò, lib. 1. cap. 5. commendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroque devehitur (tametsi in India quoque & Arabia provenire dicat) eligendumque scribit plenum, frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore caput tentans. Nostrum contra Cardamomum in illas regiones defertur, è quibus Dioscorides suum advehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu adeò acri, ut Caryophylla.

Cardamomi
genera qua-
tuor Plinio.

PLINIVS lib. XII. cap. XIII quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquit: Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor ejus genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maxime laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium brevius atque nigrius. Pejus tamen varium & facile tritu, odorisque parvi; qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hæc Plinius, tametsi tam Dioscoridi, quàm ceteris Græcis unicum tantum extet Cardamomi genus.

SE D nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet; quod fragile esse debet, siliquâ candicante, granis intus nigris.

Caculæ hi-
storia.

SERITVR verò id leguminum modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquulæ granula interdum usque ad viginti continentes, non, ut Cordus in lib. 1. Diosc. scripsit, Glandis aut Avellanæ magnitudine.

Davius Teren-
tiani.

HVIC autem errori occasionem præbuit Davus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem^b interpretem intelligo, qui cum hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tametsi legitimum Arabicum nomen integrum & non mutatum relinquere præstitisset.

Ruellii error.

QUAM Ruellii lib. I. cap. 5. opinio sit erronea, qui nobis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Mauritanorum proponit, omnibus notissimum est.

Lacuna error.

AD ea verò quæ Lacuna lib. 1. cap. 5. commentariis suis in Dioscoridem scribit, satis protervè in Arabes invehit, sic responsum volo: Neque ejus Meleghetam Cardamomum esse Dioscoridis, etenim ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella tertium id genus quod in officinis haberi asserit; quandoquidem Nigella totis his provinciis non nascatur.

Melegheta.

Nigella.

Cordumeni.

CETERVM non multum fortè refragabor iis qui *Cordumeni* Arabum, Cardamomum Græcorum esse putant: quandoquidem Serapionis & Avicennæ *Caculæ* Græcis est ignota, uti supra diximus. Quod verò *Caculæ* utendum negent, quoniam Græci de ipso nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisque morbis perutile esse: eoque utendum censeo in omnibus compositionibus Arabum, & recentiorum qui Arabes secuti sunt.

Malagueta
Cardamomi
non est.

MALAGVETAM porrò, sive Meleguetam, à nonnullis Paradisi grana nuncupant, cujusque in Europa usus Cardamomi minoris loco, non esse Cardamomum didici, quoniam sæpius cum in Hispania, tum hinc in India percontatus eos qui è Lusitania in Malagueta profecti fuerant, an istic *Caculæ* sive *Saculæ* (quod Cardamomum appellamus) nasceretur, negarunt omnes; rursus Indi interrogati an *Malagueta* apud eos cresceret, negarunt & ipsi. Deprehendebam tamen *Malagueta* ab Avicenna *Combazbague* dici, eumque scribere ex *Cofala*, cui Malagueta provincia contermina est, deferri: verisimile autem mihi non videri Avicennam, virum adeò peritum, bina capita de eadem re scripsisse. His cogitationibus occupato animo, Turcam mercatorem professione Iudæum, in Cochim commodum reperio, qui diceret sibi mandatum, ut præter cetera aromata *Caculæ quebir*, hoc est, Cardamomum majus, emeret: quod me movit, ut sciscitarem an in aliis etiam regionibus nasceretur. Tandem Regiarum mercium in Ceilan Curator, Factorem vocant, mihi retulit, istic inveniri nostro quidem multo majus, sed minus odoratum: remque ita se habere comperi, illius specimine (me curante) ex Ceilan delato. Accersitus præterea in Balagate ad curandum Illustræ *Hamjam*, cujusdam Regis in Balagate, nomine *Verido*, fratrem, de industria medicamentum, in quo Cardamomum majus & minus, Arabica lingua præscripsi, ut conspiciere possem: utrumque mihi exhibitum ad medicamenti compositionem; eadem quidem utriusque forma, sed magnitudo diversa, nulla tamen cum Malagueta similitudo.

Combazbague
habet mens
codex lib. II.
cap. 199.
margine an-
tem adscriptis
ehayrbua.

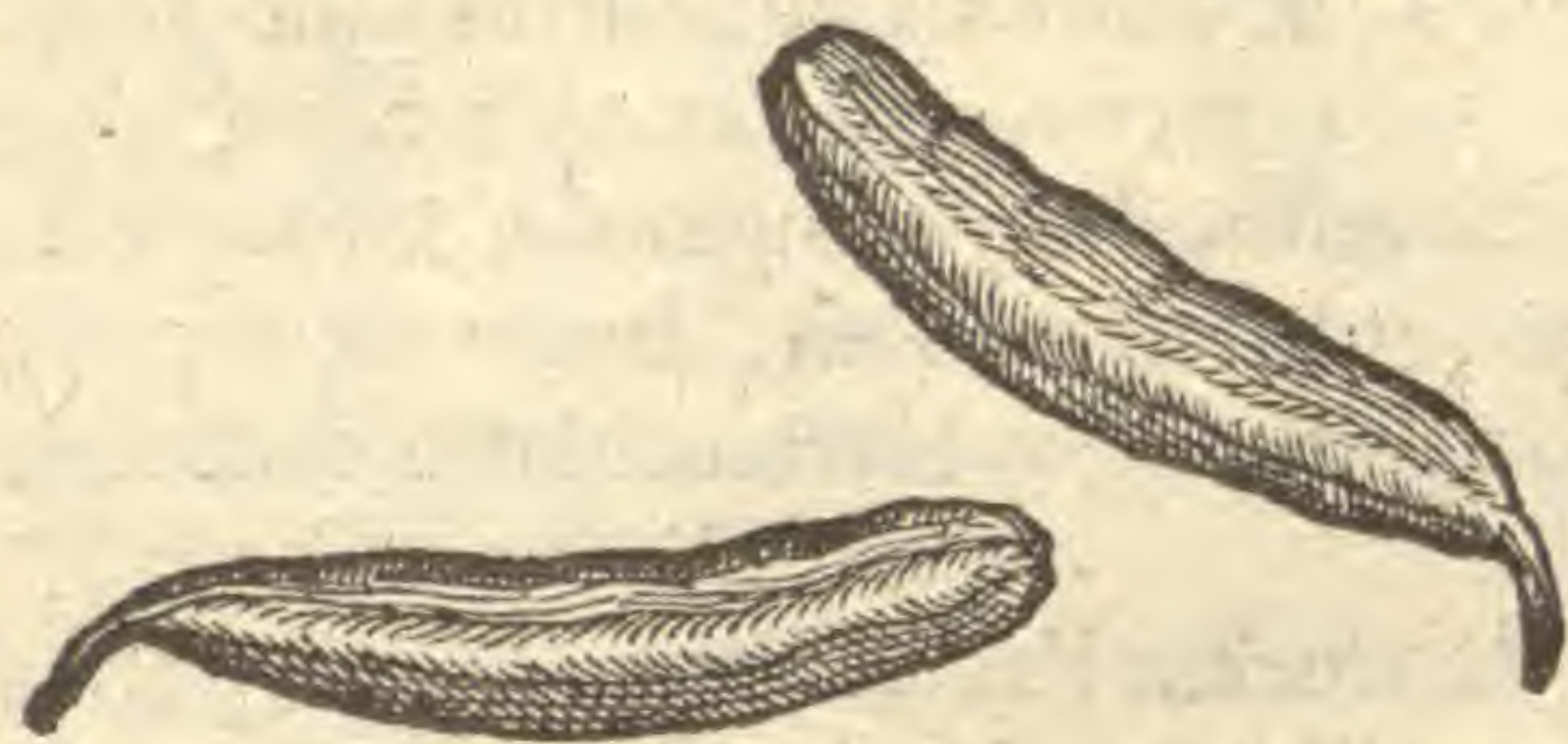
Saculæ de-
lectæ.

OPTIMVM autem consetur minus, quod odoratius est altero, & facultate majus dici potest meo iudicio.

PROVENIT

PROVENIT utrumque in India, præsertim verò ab Emporio Calecut usque ad Cananor, tametsi aliis etiam locis Malavar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeò copiosum, neque cortice adeò candido.

Cardamomum minus vulg.



Cardamomum minus vulg.



MULTVS ejus usus est in his provinciis, siquidem unà cum Betre (veluti supra diximus) manditur, pituitaque caput & stomachum expurgat, & Serapiis admiscetur. *Saccolaa usus.*

FALSVM autem est quod Matth. Silvaticus cap. 117. scripsit, Indos eius radice adversus febris circuitus uti, nascique in tuberculis quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum provenit, solo antè ignibus perusto, ut facilius enascatur. *Matth Silvatici error.*

^a Cordus in lib. 1. Diosc. Cardamomum minus sic prope modum magnitudine facit: minus verò Avellana minus. Sed lib. 4. de plantis Cardamomum medium Avellanae grandis aequale facit. Matthiolus similiter Cardamomi iconem ficus forma & magnitudine exhibet: cum tamen nihil aliud sit quàm Melegueta suo involucro tecta, quæ sanè inter Cardamomi vulgari sive Cacolaa Arabum genera, ex nostri auctoris sententia recipienda non est. Nos ea genera quæ apud Aromaticos observabamus, in subiecta tabella exprimi curabamus.

^b Pandectarius eius meminisse invenietur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhasin haud facile invenies.

^c Nullam huic similem facultatem nostra Pandectarii, qui Matthaus Silvaticus est, exemplaria tribuunt.

De Faufel.

Arca Calecutus

Spr. hest.

CAPVT XXV.

IMPROBE faciunt, qui pro *Faufel* Santalum rubrum substituunt, quod plerumque alio ligno rubro persimili adulteratur: est enim utrumque inodorum, ut in Santalo diximus. *Faufel* verò & minoris emitur, nec adulteratum est, poteratque facile in Lusitaniam deferri cum aliis Aromatibus, si aut Pharmacopolæ, aut Medici curiosi magis essent, idque adferendum curarent. *Faufel vulgare est.*

DICITVR autem Arabibus *Faufel* (tametsi corruptè Avicenna *Filfel* & *Fufel*) tum etiam in *Dofar* & *Xaël* portibus Arabicis: in Malavar *Pac* à vulgo, à Nobilioribus verò *Arca*, quo nomine utuntur Lusitani qui in Indiis habitant, quoniam primùm ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan, *çupari*: in Zeilan, *Poaz*: in Malaca, *Pinan*: in Couchin, *Chacani*. *Faufel. Filfel, Fufel. Pac. Arca. çupari. Poaz. Pinan. Chacani. Faufel natalis.*

NASCITVR plurimum in Malavar, in Guzarate & Decan paucà quantitate, idque dumtaxat in maritimis, sed laudatum, præsertim in Chaul, quod defertur Ormuz. Optimum item provenit in Mombaim insula, quam mihi Rex Lusitanie dono dedit, excepta emphyteusi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim provenit, atque id defertur in Decan cum hoc quod in Gauchin nascitur nigrum & pusillum, durum admodum, postquam siccatum fuerit. Nascitur etiam in Malaca, sed tam parvâ quantitate, ut vix incolis sufficiat. Item in Zeilan magna copia, sed candidum, quod in eam partem regionis Decan defertur quæ Coramaluco paret, tum etiam in Bisnaga. Defertur etiam ex Zeilan in Ormuz, Cambaya, & in insulas Maldivas, sive Naledivas. Et tametsi scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam non alere *Arca* (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in *Dofar* & *Xaël* locis maritimis. Amat enim hæc arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia fereretur, quoniam singulis diebus eam edunt cum Mauriani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali, ut dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cum à Betre abstinent. Masticant enim *Arca* cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia. *Moalis.*

Fausel mi-
xtura.

ADMISCENTVR *Fausel*, sive *Areca*, eadem quæ supra *Betre* admisceri diximus: tamen *Betre* calidum sit, *Areca* verò frigida & sicca. Sed & admisceretur *Lycium*, quoniam utrumque gingivas confirmat, & dentes stabilis, stomachum roborat, & utile est adversus sanguinis reiectiones, vomitus, & alvi profluvia.

Fausel histo-
ria.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materie, foliis *Palmae*, fructu nucis *Moschatae*, minore tamen, aut juglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusque venis resperso, non plane rotundo, sed altera parte sessili: quæ tamen notæ non omnibus *Arecae* generibus conveniunt. Integitur hic fructus involucro admodum lanuginoso, & foris subflavo, perquam simili *Dactylis*, cum maturuit, & antè quàm siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat. editur autem immaturus à nonnullis, ut, veluti remulenti, dolorum cruciatus non sentiant.

Fausel prepa-
ratio & usus.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contusam nucem *Fausel* in tenuissimas partes cum *Lycio*, & folio *Betre*, cui exemptus sit nervus, masticant, veluti in *Betre* diximus, & priorem salivam, quæ cruenta est, expuunt, eaque ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingivas, & dentes stabilunt. Potentiores ex *Fausel*, *Lycio*, *Caphura*, *Ligno aloës*, & *Ambari momento*, formas orbiculares sive pastillos componunt, quos masticant.

SCRIBIT *Serapio* lib. simplic. cap. 345. excalfacere, & amaritudinis particeps esse. Sed cum degustavissim, nullum calorem deprehendi; verum cum insipiditate adstrictoria facultate præditum esse comperi. Itaque puto aut *Serapionem* hanc *Areca* non novisse, aut, si noverit, illam nunquam degustasse.

Aqua ex Fau-
sel.

Ex ea viridi aquam stillatitiam vitreis organis elici iubeo, quæ maximo cum successu in biliosis alui profluviis utor. Sed arcanum id mihi hæctenus fuit.

* *ARECAE* porro arboris iconem hic subiecimus ex *Panciana* expressam. Ea autem arbor, teste *Fabricio*, in magnam altitudinem assurgit, trunco aequali propemodum ubique crassitudine, cortice recto adeò lavi, ut nullum ascensum præbeat, nisi aptatis ad pedes laqueis aut vinculis, vel cincto per intervalla caudice fune ex sparto aliave materia confecto, quemadmodum *Garcias* in arbore *Indicae* nuce ferente (de qua proximè sequente capite) refert. Huius autem rami deorsum, teste *Fabricio*, non inflectuntur, ut illius, sed sursum vergunt & inflectuntur, ut procul intuentibus orbem quodammodo conspici videantur: folia pectinatim ramos utrimque vestiunt, alioqui *palmae* foliis similia: fructus deni aut duodeni suis involucris villosis recti dependent ex crasso & oblongo pediculis, qui in inferiorum ramorum alia nascuntur.

Arbori iconi adiecimus ipsius nucem *Fausel* dictam, cum suo integumento, qualem olim à *Petro Condebergo Pharmacopola*, viro erudito, & herbaria rei perito accipiebam (cui similes postea ab aliis ex sua navigatione reducibus redemi) & ipsam nucem suo integumento exemptam, insuper alium fructum oblongum, *fausel* nucem cum suo involucro magnitudine panis aequantem, prædurum, foris nigricantem, qui per medium transversim sectus, myristicae nucis nucleum non secus quàm *fausel* mirificè referebat. *Fausel* genus forsitan evi aut simile quidpiam: sed quum vetustate exsuccum videre tantum licuerit, de sapore & temperamento nihil pronuntiare possum: talem etiam ad me, post aliquod temporis intervallum, mittebat *Morganus* pharmacopœus diligentissimus. Similes mihi adhuc postea ostendebantur, sed lavigati & expoliti, quos lapides quosdam raros, magnique pretii esse mihi persuadere conabantur.

MEMINIT etiam *Areca* *Lud. Roman.* lib. navig. 5 cap. 7. in hunc modum: Edere sueverunt (de rege & magnatibus urbis *Calecut* loquitur) fructum quendam cui *Chofolo* (*Fausel* intelligit) nomen est. Hunc mittit

arbor *Arecha* nomine, *Palmae* non absimilis, quæ *caryotas* gignit, & consimiles producit fructus. Miscet insuper contritas ostrearum conchas calcis instar. Hæc ille. At ridiculum esset quod idem lib. 4. cap. 2. scribit (quoniam quæ sanitatis evadenda causa eduntur, præsentissimum esse venenum ait) nisi causam postea subiiceret. At *Sultanus*, inquit, letho traditurus è *Satrapis* quempiam, ad se accersiturum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxque edit nonnullos fructus, *chofolos* vocitant, instar nucis aromatizis: mandit etiam quadam herbarum folia, modo mali *Affryii*, *tambul* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreae calcem, simulque cuncta mandendo conerit.

Tandem

ARECA sive FAUSEL.



Tandem in eum, quem cupit occidi, expuit, aspersoque eo, continuo mors subsequitur, praesentaneo veneno vitam perimite: nam ubi in hominem, ut praemisimus, expuerit contrita venena, intra media hora spatium perfusus veneno in terram corruens efflat animam. Hec ille de Sultano Cambaja, quem pater ab incunabulis veneno aluerat, quique singulis diebus veneno vesci solebat, non tamen ad satietatem, sed ad certam quandam quantitatem.

Ceterum haec est tabella in qua Nux Fausel cum suo involucre & sine eo expressa, cui addita alia eiusdem quidem facultatis sed diversae formae; cuius ante mentio facta.



De Nuce Indica.

CAP. XXVI.

NULLAM arborem usibus humanis aptiorem inveniri puto, quam sit Palma Indica, veteribus Graecis, quantum conicio, incognita, & Arabibus ferè neglecta, qui pauca admodum de ea descripserunt.

AVICENNA lib. II. cap. 498. eam vocat *Giausi alhend*, quod Nucem Indicam sonat: Serapio lib. simp. cap. 228. & Rhases lib. 3. de re med. cap. 20. arborem ipsam *Iavalnare*, id est, Arborem nuciferam. Vocatur autem vulgo ipsa arbor *Maro*, & fructus *Narel*, quod vocabulum *Narel* commune est Persis & Arabibus: in Malavar arbor ipsa *Tengamaran*, fructus verò maturus *Tenga*, sed viridis adhuc & immaturus *Eleni*, & *Goæ Lanha*: in Malaio, arbor *Trican*, ipsa nux *Nihor*, cui nos Lusitani nomen *Coquo* indidimus, ob tria illa foraminum vestigia, quibus Cercopithecus, aut alterius similis animalis caput repraesentat.

ARBOR est vastae magnitudinis, foliis Palmae aut Arundini similibus, aliquantulum tamen latioribus, materie fungosa & ferulacea, flore Castaneae. Gaudet arenoso solo & mari vicino, ut in mediterraneis haud facile sit reperire. Seruntur ipsae nuges, ex quibus enatae plantae transplantantur; & paucis annis adolescunt & fructiferae fiunt, praesertim si diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut stercore conspergi volunt, aestate aqua rigari: lactiores tamen evadunt, si secus aedificia pangantur, quia videntur sordibus & luto gaudere.

MATERIES ligni, cum sit procera, ad plurima perquam utilis est, ita ut interdum in Nalediva insula (Maldivam vulgò, ut diximus, vocant) ex hac arbore naves fabricentur, atque clavis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malavar *Olla* appellan-

tur, fiunt aedium tecta, & navium tabulata & opercula.

PORRO has arbores in duo genera distinguunt. Alterum enim fructus ferendi causa servant: alterum cura cogendae gratia, quae est vinum mustum: haec autem decocta, ab incolis *Orraqua* vocatur. cura verò in hunc modum cogitur. Praecisis ramis, vascula alligantur, ad liquorem, curam vocant, excipiendum: quem ut ex altioribus ramis colligant, arborem conscendunt aptatis ad pedes compedibus & laqueis, aut fasciis vinculisque quibusdam arbores per intervalla colligantes. Haec Sura destillatur aquae ardentis modo, vinumque extrahitur aquae ardenti per omnia simile, ut etiam pannus lincus eo madefactus non secus ardeat, quam si aquae ardenti intinctus foret. Vocatur autem stillatitius hic liquor *Fula*, id est, flos: quod reliquum est, *Orraqua* appellatur, admisto stillatitii liquoris momento. E cura vel Sura (ita enim pronunciandum est) antequam exstilletur insolata, fit acetum satis interdum acre. Sublato priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillet, servatur ea, & solis aestu vel igne densata, sacchari modo coit; id *jagra* vocant. Optima censetur quae in Nalediva insula nascitur: etenim non nigricat veluti quae in aliis regionibus gignitur.

TEGITUR nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinarum, dum gustatur, saporem referente. Constat teneram valde & dulci medullam, quae in se conclusam aquam suavem & dulcem habet, & fastidium non parientem, multoque tempore durantem. Quando autem recentior est nux, tanto ejus liquor suavior, tum etiam medius cortex qui amygdalis suavitate non cedit, editurque à nonnullis cum *jagra*, cujus paulo ante meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur Oriza non minus

suavis

Caril. suavis quàm si cum lacte caprino decocta esset: aut ex hoc & avium quadrupedumve carnibus edulia parantur *Caril* illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet quidem etiam liquorem, sed non adeò suavem ut prior, qui quæ interdum acefcant.

Copra. N V C E S istæ recentes siccatae, atque superiori cortice delibratae & confractæ, ab indigenis *Copra* vocantur, devehunturque in Ormuz, Balaguate, aliasque regiones, quibus minore copia nascuntur, quàm ut exficari possint: aut in eas provincias quæ his omnino carent. Suaves sunt, iisque utimur tamquam castaneis siccis. Gratiores multo sunt palato, quàm quæ integræ in Lusitaniam perferuntur.

Oleum ex Copra. Ex iisdem fragmentis, sive *Copra*, limpidissimum oleum magna copia torculari exprimitur, non modò ad lucernas utile, sed etiam *Orizæ* coquendæ aptum. Duplex verò exprimitur ex his nucibus olei genus.

Oleum ex Cocco recenti. V N V M ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aquæ supernatat. Hoc utimur ad purgandum excrementis ventriculorum & intestina: purgat enim leniter & sine noxa: multi *Tamarindorum* expressionem addunt, quod & utile medicamentum esse sæpius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt *Avicenna* lib. 11. cap. 498. & *Serapio* lib. simpl. cap. 228. cum id butyro præferunt, rectè sentiunt meâ sententiâ. in eo verò falluntur, quòd ventrem minùs lenire dicant, quàm butyrum.

Olei ex Copra facultates. A L T E R V M genus olei id est, quod superius ex *Copra* exprimi diximus. Id præter jam dictas facultates, nervis admodum est utile. Siquidem magnam hujus utilitatem quotidie experimur in nervorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum ægrum cupæ grandi, quæ hominem capere possit, imponimus, ibique dormire & quiescere concalescimus, magno cum adminiculo. An verò lumbricos enecet, ut scribunt *Avicenna* locis jam citatis & *Serapio*, nondum expertus sum. Quòd verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modò rationi consonum non est, sed ipsa quotidianâ experientiâ manifestissimum est, ejus esu lumbricos generari. in *Serapionis* autem libr. simplic. cap. 228. sententiam facile concessero, qui *Mansarunge* (quem antiquum *Mesuen* esse ait) auctoritate fretus, nucis hujus sive *Cocci* esu alui profluvia sisti auctor est. Alienum enim à ratione non est, ut ipsa nuce, quæ terrestrium est partium, alvum sisti: oleum verò, quòd tenuium & aërearum est partium, ventrem subducere.

Lacuna errot. N V L L V M autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dumtaxat ex ipso *Cocco* exprimitur: tametsi *Lacuna Com.* in *Diosc.* lib. 1. cap. 29. scribat in ea opinione quosdam esse, ut credant dulce id oleum, quòd ex hac *Palma* stillat, *Dioscoridis* esse *Elæomeli*.

Elæomeli. C E T E R V M duplici cortice integitur hæc nux. Extimus villosa materie compactus est, ex qua fit *Cairo* *Malavaribus* dictus, hac in provincia magni usus. Nam & ex eo rudentes & funes navibus necessarii fiunt, qui incorrupti manent in aqua marina. Ex eodem stupæ loco naves obturantur ac stipantur; ipsisque adeò stupis præstat, quòd putredini minùs sit obnoxius, & aqua marina imbutum infletur denseturque. Nulla certe ex hac villosa materie fiunt aulæa, ut persuadere nobis nititur *Lacuna Comm.* in *Diosc.* lib. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & præduro vasa in tenuiorum usum tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam utiles. Sed ea vasa paralyticos, si inde bibant, minimè juvant, ut putavit *Sepulveda*, & vulgo *Lusitanorum* creditum est. Nam nihil hujus fructus nervis salutare est, præter oleum, de quo paulo antè: sed nec ipsi incolæ hujusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.

Palma Indica germen. S E D minimè prætermittendum putavi, quòd harum regionum incolæ istarum palmarum germinibus vescantur: gratiora enim sunt palato, quàm aut *Castanæ* molles, aut humiles *Palmae*, quas vulgò *Palmitos*, Itali *Cefaglioni* vocant. Quo autem vetustior est *Palma*, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo sublato perit *Palma*: hinc fit, ut qui hujusmodi germen edit, non immeritò *Palmam* vorare dicatur.

Coccus de Maldiva. N V N C superest ut de *Cocco*, quem de *Maldiva* appellat, aliquid subiiciamus.

L A V D A T V R hic *Coccus*, aut hæc nux (sed præsertim ejus medulla) adversus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accipi, ad coli dolores, paralyfim, epilepsiam, aliosque nervorum affectus se utilem sensisse: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò ægitudinibus immunes reddi ægros, si aquam in iis nucibus (adjecto medullæ momento) aliquandiu conservatam ebiberent.

S E D cum non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullam autem, periculum faciendi, occasionem habui, quòd uti malim medicamentis quorum facultates jam mihi perspectæ, & multâ experientiâ comprobatae sunt, qualia *Lapis Bezar*, *Theriaca*, *Smaragdi*, terra sigillata, & alia pleraque medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minùsque certis. Nam quòd nonnulli dicant, se hujus usu commodum sensisse, an id persuasione

sione & imaginatione factum sit ignoro; hinc fit ut nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore exquisivero, sententiam revocare non pudebit.

NIGER est autem hujus Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ovali magna ex parte, nec ita rotunda ut vulgaris: medulla sive pulpa interior, quæ siccata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est hujus medullæ ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.

INVENIUNTUR interdum isti Cocci prægrandes admodum; interdum etiam exigui: omnes autem in littusejecti.

VULGARI porrò famâ accepimus, insulas Maldivas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effecisse; in quibus obrutæ Palmæ fuerint, quæ hos Cocos protulissent, qui terrâ indurati in hunc modum conspiciuntur. Sine verò ejusdem generis cum nostris, facile judicari non potest, cum hætenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit; sed soli Cocci in littus eiiciantur, nunc bini conjunctim, nonnunquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum capitis periculo; quoniam Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eiicitur: quæ res majorem auctoritatem huic nuci conciliavit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa sive medulla, deinde exsiccatur eadem ratione quâ Copra, atque indurescit eo quo venditur modo: diceres esse caseum ovillum.

* HUIUS arboris historiam plerique Recentiorum dederunt. Sed & Strabo Geographia lib. xvi. eius Palmam inepulit: quare satis mirari nequeo nostrum Auctorem, asserentem, veteribus incognitam fuisse hanc arborem. Nam sic Strabo: Cetera verò ex Palma præbet: ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit & textilia vasa: nucleis pro carbonibus fabri ferrarii utuntur, qui in aqua inacerati, bobus & ovibus in pabulum cedunt.

Coccos porrò ferentem arborem, Palmam modo crescere, & in altum extolli, cum ex Pancii icone liquet; tum ex Fabricii aliorumque relatu, qui eam nascentem conspexerunt, intelligebam: eius autem caudicem minimè scabro, ut Palma dactylifera, sed lævi cortice esse præditum. Eam ob causam, vinculis ligaturisque ex sparto aut alia simili materia constantibus, per intervalla subinde cingi solere, eaque vincula ferreis clavibus truncis interdum adfigi, ut firmius hæreant, facilioremque ascensum præbeant: alioqui difficulter scandi posse, nisi laqueis pedibus aptatis: eius ramos ut in Palma, deorsum arcus instar inflecti, dorsoque esse eminentiore, oris utrimque in anteriorem sive superiorem partem vergentibus, unde folia nascuntur Palmæ dactyliferae foliis haud absimilia. Ex inferiorum ramorum quæ caudici inhaerent, aliis, ramos alios enasci, nudos, qui quinque aut senas proferant crassas nucas (imò etiam multo plures, interdum usque ad vicenas, quemadmodum mihi Amstelredami anno M. D. XCVII. referebant Indi, eodem anno è lava maiore advecti) suo multiplici, densisq; villis constante velamine rectas. Hanc autem arborem singulari tabellâ expressans, deinde ipsam nucem alterâ tabellâ, hoc loco subiiciebamus.

Cocci de Maldiva historia.

Coccos.



Adeo

Adeo autem vicinas solere interdum crescere *Areca* & *Coccifera Palma* arbores aiebat Fabricius, ut illarum rami multo sese implicantes, pulcherrima umbracula praeberent, ad Solis radios adsumque arcendum. In his praeterea *Sinias* & *Cercopithecos* plerumque commorari, atque per ramos ex una arbore in alteram transilire, venatorum, qui eas persequantur, conatus ea ratione subinde eludentes.

Harum autem arborum materies non est fungosa ut illius *Palma* quae *dactylos* fert, neque serulacea ut *Garcias* asserit, sed solida & ad fabricas idonea: neque minus elegans est & splendens quam iuglandu materia: & ipsemet paullo post eius materiem ad plurima utilem esse fatetur.

^a Nusquam in nostris exemplaribus, Auctores quorum adducta testimonia, latere memini, at *Neregil* quidem, quemadmodum etiam *Pandectarius* cap. 565.

^b *Ferdinandus Lopez* lib. 1. *Hist. Indica* cap. XXI II - *Olla* vocat, non *Palma* ramos, sed ipsa folia, quibus *Indi* res memorabiles, & publica instrumenta inscribere solent. Refert idem, simili folio inscriptam fuisse *Arabicis* characteribus epistolam, quam *Rex Calicut* ad *Lusitania Regem Emanuel*em dedit, quum eo primum appulerunt *Lusitani*.

Similia folia cum integra, tum per medium secundum longitudinem secta, *Malacensis*que characteribus inscripta ab *Hollandis* ex *Iava* sunt relata, anno nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum, quorum bina humanissimi viri *Petri Gareti* opera, nanciscebar, cubitalis longitudinis, extremitatibus tamen recisis (nam integra bicubitalia aut longiora sunt,) secundum medium nervum per longitudinem excurrentem complicata, & binas scilicet uncias lata, utroque latere exteriori secundum longitudinem tribus versibus inscripta: videbam & quae quatuor versus inscriptas haberent; praeterea librum sex & septuaginta foliis constantem, non integris quidem, sed quae extremitatibus recisis, per medium folium secundum nervi longitudinem secta, utrimque quatuor versibus stilo ferreo exarata essent, ut apud illos moris est, tribus locis pertrusa, in medio videlicet, & duabus extremitatibus, funiculo traiecta, aptatus utrimque binis asserculis, quibus contracto funiculo tegerentur. Sed & ea folia quae nanciscebar, & aliquot alia quae apud diversos conspiciebam, ab una extremitate pertrusa erant, & characteribus quopiam in capite notata, ut funiculo connexorum series dignosci posset. Intelligebam porro ab ipsis *Indis*, hos characteres nostro more exarati, hoc est a sinistra ad dextram ducto stilo, non *Hebraeorum* aut *Arabum*, qui a dextra ad sinistram scribendo calamus ducunt: sed (quod dolebam) nullus istorum *Indorum*, qui in diversis Provinciis, ut *Guzarate*, *Malabar*, *Iava*, & *Madagascar* erant nati, legere, aut scribere norat, ut characterum aliquam notitiam adsequi possem, praeter unum *Sinensem*, ex *Canton* oriundum, quem, meo rogatu, pingentem quosdam *Sinenses* characteres integram dictionem denotantes conspiciebam, a summa pagina ad infimam, sumpto initio a dextro latere paginae, deinde servato eodem ordine in singulis versibus, ad sinistram procedendo, *Sinensium* usitato more: illorum enim scribendi rationem intelligere volebam. Ea autem folia illius *Palmae* non erant, quae *Coccos* sive praegrandes illas nuces fert, sed peculiaris alterius generis *Palmae*, quae a *Iava* incolis *Lantor* appellatur.

Inventa porro sunt *Antverpiae* ante aliquot annos ex *India* merces, magnis *Indica* nucis (ut asseriebant) foliorum fragmentis involuta, quae cubitalia erant aut ampliora, crassiora tamen, quam ut quidpiam commodè his inscribi posset, nam *bubalini* corii crassitudinem panem aquabant, laevia utrimque & perpolita, ac, quantum ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternorum aut quinorum cubitorum longitudinem, binorum latitudinem superaverant; ita ut non incommodè ades & naves his tegere, & vela concinnare earum regionum, in quibus illa arbor nascitur, incola, ut nosster Auctor asserit, possint. Tale fragmentum habui aliquando ab integerrimo viro *Gustavo Andrea*, pharmacopaeo *Antverpiensi* peritissimo, quod cum plerisque aliis rebus exoticis, quas in *Belgio* adservabam, me in aula *Casaris* commorante, perit.

Ceterum simile, minus tamen, anno M. D. XCVII. curante *Petro Gareto* accipiebam *Amstelredami*, binos dumtaxat palmos latum, sesquipedem longum, non laeve quidem illud, sed frequentibus striis secundum longitudinem ductis distinctum, quia forsitan adhuc novellum, & nondum adultum, spadicem externam parte ferè coloris, internam exalbidi; illud autem ad ramorum folia producentium, sive alatorum foliorum exortum nasci, eoque (quemadmodum *dactylo-*rum virgae sive ramuli (*patbâ*) crassum illum pediculum cum suis nucibus adhuc tenellis dependentibus includi intelligebam, ab iis qui crescentes nuces viderant, donec nucibus augefcentibus dehiscat, & disrumpatur.

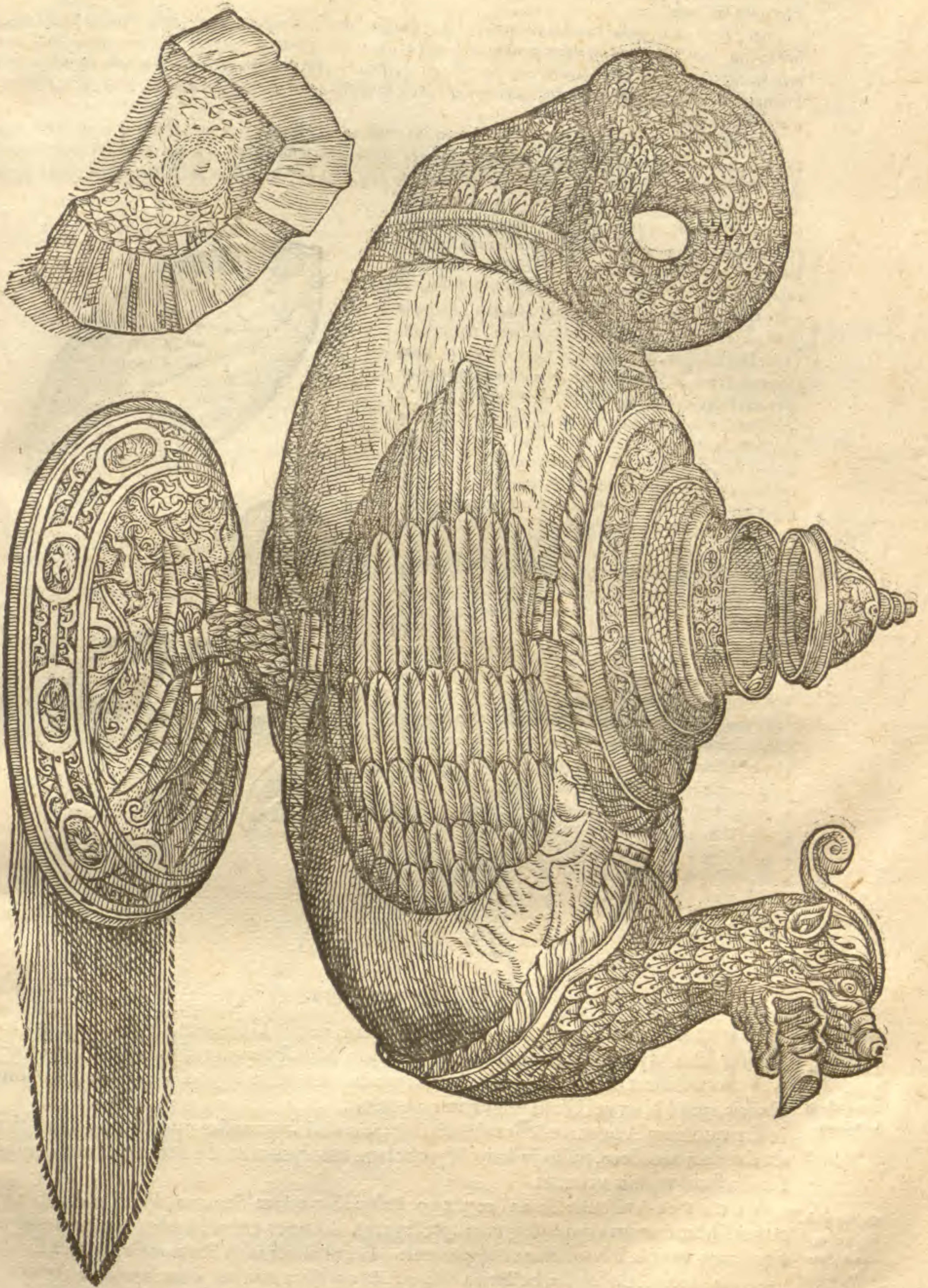
^c OMNES rudentes & funes nauticos *Corbitarum Regiarum*, praesertim earum quae in *Indiam* navigant, ex villis *coccos* sive nuces *Indicas* tegentibus confectos, observabam *Vlyssipone*, tametsi etiam ex spatio fiant. Sed ex iisdem villis sunt nodosa cingula, magni usus inter omnes ferè tenuioris fortuna mulierculas *Vlyssiponenses*; memini etiam videre ex similibus villis ducta stamina valde tenuia & candida, e quibus nobiles matronae vittas reticuli instar contexebant ad capillos coercendum.

^d VIDI MVVS cum *Vlyssipone*, tum aliis locis, vascula ex hoc *Cocco* de *Maldiva* confecta, oblongiora plerumque iis quae ex vulgari *Cocco* parantur, magisque nigra & nitida. Quinimò ipsam medullam nucis siccatam *Vlyssipone* venalem reperire licet, cuius facultates mirificè extollunt, atque omnibus ferè alexipharmacis praesertunt; ob quam causam ingens eius pretium. Quam verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commentitiis facultatibus, ex nostro Auctore satis liquet.

Longè autem reliqua vascula ex simili *Cocco* confecta, magnitudine superabat illud, quod argento inclusum in praetoria illa navi M. D. XCII. ab *Anglis* occupata, repertum est: longum enim erat uncias quatuor & decem, latum septem, ovalis inferam parte figura, supernam paullo planioris, latere dextro magis rotundum & tumens, externae partis calcei pedi ducti panem instar, color qualis in *Cocco* vulgari lavigato & expolito. Illius iconem, qualem *Iacobus Garetus*, ad ipsius vasculi normam expressam, ad me mittebat, huc intulimus.

LIBER I.
COCCVS DE MALDIVA
argento inclusus.

193



R

NON

NON abs re forsan his subicienda erunt aliquot fructuum icones cum ipsorum historia, quoniam in priorum editionum huius libri (scholium etiam fuerunt adiecta, praesertim quum primus aliquam affinitatem habere videatur cum fructu arboris Coccus ferentis, licet bini reliqui adiuncti aliorum pertineant: quia verò in eadem tabellâ erant expressi, seungi nequiverunt.

Prior exiguus erat, tribus lateribus eminentioribus, tribus similiter foraminum vestigiis insignitus, ut Nux Indica sive Coccus, villosus quodam involucre panis nucis Fausel instar tectus, nucleum continens dulcem, tenui candicante membrana inclusum, quem esse arbutor eum, aut illi certè persimilem, qui in arbore crescit, cuius formam Franciscus Peninus vetere amicitia mihi coniunctus, his verbis describebat in epistola extremo Octobri anni M. D. XCVI. ad me exarata Amstelredami.

In Guinea, circa metallicas auri venas (Castel de minas nuncupant) abunde crescunt arbores ab inquilinis Palma appellatae, altitudine & crassitudine navalis mali, summo fastigio gestantes folia [foliorum alas intelligit] deorsum inflexa, duodecim aut quindecim pedes longa, harundinum ritu incisa: sub his foliis [ramos aut foliorum alas veriùs appellari] nascuntur brevibus pediculis inhaerentes uva humani capitis magnitudine, in quibus congesti fructus prunis maiores, coloris aurei, quorum nucleos incolae eximentes contundunt; ex his exit liquor olei limpidi instar (cuius paucillum cum nucleis ad te mitto speciminis gratiâ) oleum de Palma ab ipsis appellatum, quem edulis miscent, ad odoris colorisque gratiam conciliandam. Is liquor huc delatus, frigore concrevit butyri instar, colorémque aureum contraxit. Eum liquorem sive oleum qui retulerunt, recentibus vulneribus, & artubus contorsione lasis vel afflictis, illud levamen attulisse deprehenderunt. Incolae, terebinthâ perfores arboribus, ligneum paucillum indunt; ex eo foramine profluit liquor dulcis seri lactis instar, quo cum melle silvestri commixto, potionem conficiunt vini de palma appellatione, quo liberalius hausto, etiam temulenti fiunt. Arborum materia rubescens, flavia venis distincta, ad fabricas inutilis; quia fissa, tenuibus & gracilibus segmentis dissilit.

Alter, tres uncias longus erat, duas serè crassus, inferiore parte sessilis, rugosus, scaberve, & cineracei coloris, supernâ autem & eminentiore sive protuberante parte, laevi, subrusi coloris, ut animalculum duro corio tectum videri possit, nucleum in se continet. Huic serè simile genus invenitur, minus, nigricantèque colore, quod à Matthiolo inter Indicas avellanas reponi existimo.

Tertius, ab amplissimo viro Cortuso ad me Patavio ante multos annos Mehenbethe appellatone mittebatur, quamvis eius descriptioni non valde quadret, & eorum sententiam potius amplectendam censeam, qui inter unguentarias nuces referunt: unciâ longus erat, formâ triangulari, duro & ligneo putamine constans, qui contractus, tres cellulas habere deprehendebatur, in quarum singulis, nucleus oblongus, albus, dulcisque inveniebatur.



De Myrobalanis.

CAPVT XXVII.

Myrobalana
Graecis &
Latinis in-
cognita.
Myrobalanus
Graecorum.

MANIFESTVM est, neque Dioscoridem, neque Galenum, neque Plinium, nostra Myrobalana cognovisse, sed eorum Myrobalanum planè aliud esse, ex quo videlicet oleum ad pretiosa unguenta exprimerent. *μυροβάλανος* enim idem sonat Graecis, quod Nux vel Glans unguentaria Latinis.

ET quoniam Avicennae & Serapionis interpres vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum meâ sententiâ Pruna (quibus familia sunt) meliùs vertisset.

Delegi, Halilig, Azfar, Asuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

VOCATA Avicenna lib. I. cap. 449. *Delegi*: Sic etiam Serapio, lib. simpl. cap. 107. tametsi librariorum vitio *Halilig* corruptè legatur. Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana *Delegi* vocari. Peculiariter verò flava *azfar*, Indica sive nigra *asuat*, quebula *quebulgi*, bellerica *beleregi*, & emblica *embelgi*, quæ intelligit Avicenna sub Sinii nomine lib. II. cap. 449. (quia Bellericorum non meminit) & Mesue, de simpl. medicam. purg. cap. 3. ut patet ex Serapione, qui *Sinios* tenuissimo cortice præditos esse scribit, quæ nota Emblicis convenit.

Myrobal.
quinque ge-
nera.

SUNT igitur in universum quinque eorum genera, quorum nomina magnâ ex parte mutuati sumus. Nam quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis

*Terminatio chebulana
Sp. nat.*

licis morbis perutile : id facit, non quòd in Damasco proveniat hic fructus, sed quòd hinc ex Indiâ Myrobalana Inda eò deferrentur.

ET quamvis idem Serapio lib. simp. cap. 107. scribat Seni cognominata genus esse Olivarum, tamen errat (quod pace ejus dictum volo) atque ei erroris occasionem præbuisse credo, quòd emblica fale aut aceto condita edantur.

FALLUNTUR autem tam ii qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quàm qui flava & quebula tantùm. Nam quinque sunt diversa arborum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distantibus nascuntur. Proveniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malavar & Dabul. In toto regno Cambaia quatuor eorum genera inveniuntur: quebula verò in Bisnager, Decan, Guzarate, & Bengala.

CETERVM quæ in Lusitaniam sicca deportantur, magnâ ex parte sumpta sunt in regione quæ est inter Dabul & Cambaya. Nam experientiâ compertum habemus, hos fructus, quos regio septentrioni vicinior producit, minùs putredini obnoxios esse. Invenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera (ipsi vocant tres species) quorum usus est in purgationibus levibus & sine molestia. horum primum genus, quod rotundum est, & bilem purgat, indigenæ *arare*, medici *aritiqi* vocant, nobis sunt flava: alterum genus, incolis *rez annuale* dictum, nostra sunt Indica sive nigra: tertium genus, *Gotim* incolis nuncupatum, rotundum, nobis bellerica sunt. Chepula verò nostra, quæ pituitam purgant, illis *aretca* appellantur. Hæc sunt quatuor Myrobalanorum genera, quæ illis sunt in usu medico. Nam quinto genere, *annuale* iis nuncupato, nobis verò emblica dicto (tametsi apud eos reperitur) non utuntur, nisi densandis coriis, Rhois coriariorum loco, & atramento conficiendo. Sunt tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur excitandæ appetentiæ causa.

PORRÒ *Arare* rotundum est, & Sorbi folia profert, *Annuale* foliis est minutim incis, palmum longis. *Rez annuale* octogonum est, & folia Salici similia habet. *Gutè* foliis est Lauri, sed pallidioribus & subcinericiis. *Aretca* magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectam maturitatem pervenerunt, & angulosa: folia ejus Persicis* similia. Sunt autem singulæ arbores Pruni magnitudine, omnesque silvestres & spontè nascentes, non domesticæ.

CVM autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidorum & siccantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS modus apud Indos non invaluit, utpote qui iis non utantur purgationis, sed adstrictionis dumtaxat gratiâ. Nam si purgare velint, eorum decocto utuntur, & majore dosi quàm nos in Europa. Solent autem iis saccharo conditis uti magno cum successu; nec quisquam medicorum usu istorum famam unquam est periclitatus. Chepulum* autem major est gloria: condiuntur hæc in Bisnager, Bengala & Cambaya: flava & Indica, in Batecala & Bengala.

IVBEO ego ex his immaturis stillaticium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conservam adstringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flava & Bellerica præscribere soleo initio mensæ, iis qui aut alvi profluvio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim convenit hujusmodi cibus propter adstrictionem cum paucâ aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobalanorum succum, in alvi profluvio apprimè efficacem esse expertus sum.

* Quam primâ Historiæ Aromatum evulgatione scholium in hoc caput scriberem, Chepulum arborum apud Bizuriges Gallorum inveniri intelligebam à C. V. mihi que amicissimo Joanne Possio Germ. Medico & Poëta venusto, qui etiam eius (quod inde attulerat) arboris ressecatum folium mihi donabat: verum id Persica mali folio simile non erat, sed Pruni aut Cerasi folium potius amulari videbatur: atque nihil aliud quàm Pruni folium esse postea comperiebam,



Myr. flava.



Myr. malica.



Myr. bellerica.



Myr. chepula



Myr. emblica.

Aqua stillaticia Myrobalan.

Viennam Austria à Casare Maximiliano II. evocatus, ubi in eius arcis horto eiusmodi arbores nascentes conspiciebam. Horum autem prunorum descriptionem in primo mea Rariorum Plantarum Historia libro Lector reperiet.

Omnium porro Myrobalanorum genera qua in Aromatariorum tabernis reperiuntur, in tabellâ præcedente paginâ posita exprimi curabamus.

* *Chepula* rariùs ad nos adferuntur, & non nisi dura & malè condita. *Emblica* verò copiosè recentissima & optimè condita invehuntur Antverpiam.

Refert *Fragosus*, in nova Hispania fructum *Dactylorum* modo nasci *Houos* nomine, *Myrobalanis* flavis adeò similem, ut plerique eundem esse contendant: præaltâ nascitur arbore, ut vix colligi possit, nisi præmaturus spontè decidat.

Sed quandoquidem in *Houos* mentionem incidimus, meminit etiam arboris *Houo* *Franciscus Gomarus*, in *Generali Indiarum historia*, cap. 67. qua an eadem sit cum superiore, aliis disceptandum relinquo. *Houo*, inquit, arbor est præalta & patula, sanam umbram præbens (qua de causa, cum Indi, tum Hispani potius sub ea, quam sub alia quavis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad crura roboranda, & succandam faciem, utilis: etenim cutem constringit & densat, in quem usum balnea fiunt ex ea, etiam itinere defessis salutaria. Eius radice vulneratâ multa aqua manat potui apta, fructu flavo, parvo, & pulpâ parum habente, sed ossiculum in se continente satè magnum, salubris est in fructus, & facilis digestionis, sed dentibus molestus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis.

C A P. XXVIII.

MEDICAMENTVM omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.

NASCUNTUR multis Indiæ locis, sed qui montosis & ad Septemtrionem obversis proveniunt, præferuntur, & diutiùs incorrupti manent: quales Cambaiete & Guzarate gignit.

Puli, Ambili.

Tamarindi.

VOCANTUR in Malavar *Puli*, in Guzarate *Ambili*, quo nomine reliquis Indiæ provinciis noti sunt. Arabes *Tamarindi* appellant, quasi dicas Palmulas Indicas. Nam *Tamar* (quod omnibus notum est) eorum linguâ *Dactylum* significat. Palmulas autem vocârunt Arabes hunc fructum, non quòd eius arbor *Palmæ* similis sit; sed quia aliud nomen magis aptum non invenerint, ossicula etiam in se continere conspicientes.

*Tamarindorù
historia.*

ARBOR est *Fraxini*, aut *Iuglandis*, *Castaneæ* ve amplitudine, materie firma, non fungosa sive spongiosa: rami foliis ornati multis minutimque incisis, palmi magnitudine: fructus in arcus aut digiti incurvi figuram efformatur. Hujus immaturi cortex viret, siccatus verò, cinereus est, & facilè avellitur: nucleos intus continet sativorum *Lupinorum* magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furvos, sed læves, quibus abjectis, pulpæ usus est, quæ lenta & viscida est. Sed illud observatione dignum, quòd hic fructus in arbore adhuc pendens noctu foliis sese involvat vitandi frigoris causa, interdium verò sese expediat, & è medio foliorum emergat. Acidus est dum viret, sed tamen ea aciditas suavitate non caret. Plurimum illis expurgatis utor cum saccharo, atque id maiori cum successu, quàm si Syrupò acetoso uterer. Soleo etiam plerumque ægros *Tamarindorum* infusione purgare. *Tamarindorum* quatuor uncia aqua frigida aut stillatio intubi liquore macerentur per tres horas, deinde factâ expressione eximantur *Tamarindi*, quos modico saccharo inspersos utiliter exhibeo, evacuant enim ex parte biliosam humorem, atque pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incolæ sine molestia sese purgant *Tamarindis* cum oleo *Nucis Indicæ* sumptis. Medici verò *Indici*, folia *Tamarindorum* trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hîc *Tamarindis* aceti loco utimur; gratior enim palato est eorum aciditas, præsertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem, & Lusitaniam sale conditi, ut temporis injuriam meliùs ferre possint. Ego verò sine sale domi asservare cum suo cortice soleo. Fit ex iis recentibus cum saccharo conserva, præclarum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minùs palato gratum. *Tamarindorum* stillatio liquore pro digestivo aliquando usus sum: verùm cum nimis dulcem & insipidum ferè invenerim, eo uti desii.

*Tamarindorù
facultates.*

*Tamarindorù
conserva.*

*Aqua stillati-
tia Tamarind.*

NUNC superest, ut ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cum veteribus Græcis fuerit incognitum.

AVICENNA lib. II. cap. 691. hoc medicamentum non describit, sed ejus delectum dumtaxat profert; atque recentiores *Tamarindos* præferri.

Mesue lapsus.

MESUE lib. de simp. med. cap. 8. facit illos *Palmæ silvestris Indicæ* fructum: sed ejus error indemonstratus est, quòd totâ Indiâ palmas non reperias: sed palmulæ adferuntur ex Arabia in Indiam, ubi magnâ quantitate eduntur siccæ, similiter & in massam compressæ, abjectis nucleis. Memini tamen videre quoddam genus silvestre palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longè diversum à *Tamarindifera* arbore.

*Palma silve-
stris.*

SERAPIO lib. simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifaa, in Cæsarea Aman provenire asferit. Sed pace ejus dictum sit: nullos Tamarindos in Cæsarea Aman, quæ est Syriæ, provenire certum est, cum à negotiatoribus mercimonii gratia eò ex India deportentur.

NONNULLI Tamarindos à saporis aciditate Oxyphœnicem faciunt, quorum sententiam ut nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quòd Lacuna Com. in Diosc. lib. I. cap. 126. à Thebaicis palmulis non differre scribit, non probo: quemadmodum nec quòd ejus arborem Palmæ silvestris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam hujusmodi profert folia ut antè dixi.

Oxyphœnis.
Lacuna error.

CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesuæ, sed mendosâ, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

Tamarind.
temperament.

EIS semper utor in febribus admodum biliosis, non cassia solutiva aut Manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit ut hujus regionis medici sacchari usu in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiva.

C A P. XXIX.

SVPERVACANEVM videbatur de ea arbore hîc differere quam vulgò Cassiam fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi controversia esset de nomine malè illi indito à Gerardo Cremonensi, *quem (ut supra diximus) Arabica nomina intacta relinquere præstitisset, quàm perversè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi; cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis hujus tam nobilis, tam præstantis, tamquæ humanæ salutis necessarii medicamenti cognitionem protulerunt.

* Rhâfès ad
Alm. lib. 3. de
re med. c. 51.

PORRÒ vulgariter Arabibus dicitur *Hiarxamber*, vocabulo tetrasyllabo, tametsi Avicenna lib. I. cap. 193. *Chiarfamdâr* corrupto nomine vocet: in Malavar *Comdaca*: in Canara, cujus provinciæ est Goa, *Bavasinga*: in Decan & à Bramenis *Bavasingua*: in Guzarate & à Mauritanis regnum Decan incolentibus *Gramalla*: arbor ipsa in Canara *Bahoo*.

Hiarxamber.
Comdaca.
Bavasinga,
Bavasingua.
Gramalla.

EST autem hæc arbor Pyri magnitudine, foliis mali Persicæ, angustioribus tamen aliquantum, & virentibus: floribus Genistæ perquam similibus, luteis, Garyophyllum odore æmulantibus; quibus decidentibus, exiliunt oblongæ siliquæ, virentes admodum antè maturitatem (non autem rubentes, ut scripsit Lacuna) quæ per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, numquam verò infra binos palmos.

Bahoo.
Cassia sol. historia.

NASCITVR per universas has provincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septemtrionem magis vergentibus, ut in Cambaya. Invenitur & in Cayro, tum in Malaca, Sofala, Sian, totoque eo tractu.

HANC non nisi silvestribus sponte satam vidi; in Americâ tamen (quam falsò Indiam occidentalem appellant, quandoquidem unica sit India ab Indo flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è silvestribus locis tralatum esse in hortos & agros, ita ut nunc istic frequentissima sit. Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sine satione tantâ copiâ nascitur, ut unius Candil, hoc est, quingentarum & viginti duarum librarum pretium non excedat decem regales Castellanos, qui constituunt aureum Indicum Pardaon nuncupatum.

Cassia sponte nascitur.

Candil quid sit.
Pardaon.

AVICENNA lib. II. cap. 193. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. simpl. cap. 12. temperatum constituit. Mesue de simpl. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musæ exam. simpl. exalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.

SÆPIVS sum miratus Manardum in lib. simpl. Mesuæ scripsisse grana five semina hujus Cassiæ purgatoriâ facultate prædita esse, cum tamen potius adstringentem facultatem obtinere videantur quàm solutivam.

Manardi lapsus.

ILLVD verò omni reprehensione dignum est quod ait Sepulveda, nimirum ad movendos menses, difficilesque partus, remorantesque secundas, decoctum corticum harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ovo sorbili cum unciis quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, ut ipse ait, successu propinatum esse hujusmodi medicamentum, Artemisiæ potius facultatem hos effectus præbuisse censebimus, quàm harum siliquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secundas sæpius etiam sine medicamento reiici, naturæ propriâ vi. Nam quòd Avicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc

Sepulveda error.

locum: cenſetque Bellunenſis in contextu cucumerem ſiccum reponi debere. Hanc ob cauſam ſtatuert doctiores, Caſſiam ſolutivam intelligendam eſſe, quotieſcumque Caſſiæ meminifſet in purgante medicamento, reliquis locis Caſſiam ligneam denotari.

Stulta de Caſſiæ ſol. perſuaſio.

RIDICVLVM verò eſt, quod de Luſitanis quibuſdam nunc proferam, qui crediderunt pleroſque huius regionis homines continuâ alvi ſolutione laborare, quòd boves, quarum carnibus veſcerentur, Caſſiam ſolutivam depaſcerent. Nam arbores altiores ſunt quàm ut à bobus depaſci poſſint, neque tanta copia eſt arborum, ut numerum infinitum vaccarum (ſiquidem multas iſti alunt, nullius verò carnibus indigenæ veſcuntur) alere poſſint. Deinde cum duro cortice prædita ſit ſiliqua, veriſimile eſt (etiam ſi perſtingere poſſent) vaccas graminis pabulum, quod ſemper ferè hîc viret, iſtarum ſiliquarum aviditate non relicturas. Quod cum ab incolis percontarer, non mediocrem illis ritum movi.

De Anacardio.

C A P. XXX.

Anacardium
vegetibus
ignotum.
Balador.
Bybo.
Fava de Ma-
laqua.

ANACARDIO nomen indiderunt recentiores Græci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum ſimilitudine tum colore, Arabum veſtigia ſecuti, quibus *Balador*, Indis *Bybo* dicitur, Luſitanis *Fava de Malaqua*, quòd viridis & in arbore pendens, ſimilis ſit noſtrati majori Fabæ, major tamen.

MAGNA ejuſ eſt in Cananor copia, tum in Calecut & reliquis Indiæ provinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis
lapſus.

SERAPIO lib. ſimpl. cap. 356. Galenum citat, tamquam huius fructus meminerit (cum tamen illi planè ſit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem hiſ in regionibus è lactis ſero maceratum aſthmaticis datur, & adverſus lumbricos: præterea iis viridibus & ſale conditis utimur in cibariis, olivarum conditarum modo. Fructu verò ſiccato, cauſtici vice utuntur in ſtrumis: totâque Indiâ huius cum calce multi uſus eſt ad pannos obſignandos.

AVICENNA lib. II. cap. 40. id facit fructus Tamarindi oſſi ſimile, ejuſque nucleum Amygdalæ effigie, ſine nocumento eſſe affirmans: & paulo poſt ſubiicit, inter venena referri quæ deleteriæ ſint facultatis.

NULLA autem præditum eſſe venenosa facultate, exemplis ſuprà demonſtravimus: Cauſticam verò vim obtinere, jam exſiccatum, diximus.

Anacardii ſe-
paramentum.

NONNULLI Anacardium calidum & ſiccum conſtituunt in quarto gradu: alii in tertio. Nemo tamen mihi ſatisfacit, quandoquidem in virente clarum eſt de eſſe hunc exalſcientem & exſiccantem exceſſum: neque rationi conſentaneum videtur in eo caliditatis & ſiccitatis gradu conſtituere quo eſt Piper. Niſi fortè, quod in Sicilia naſcitur, ſit tali facultate præditum.

Cajons.

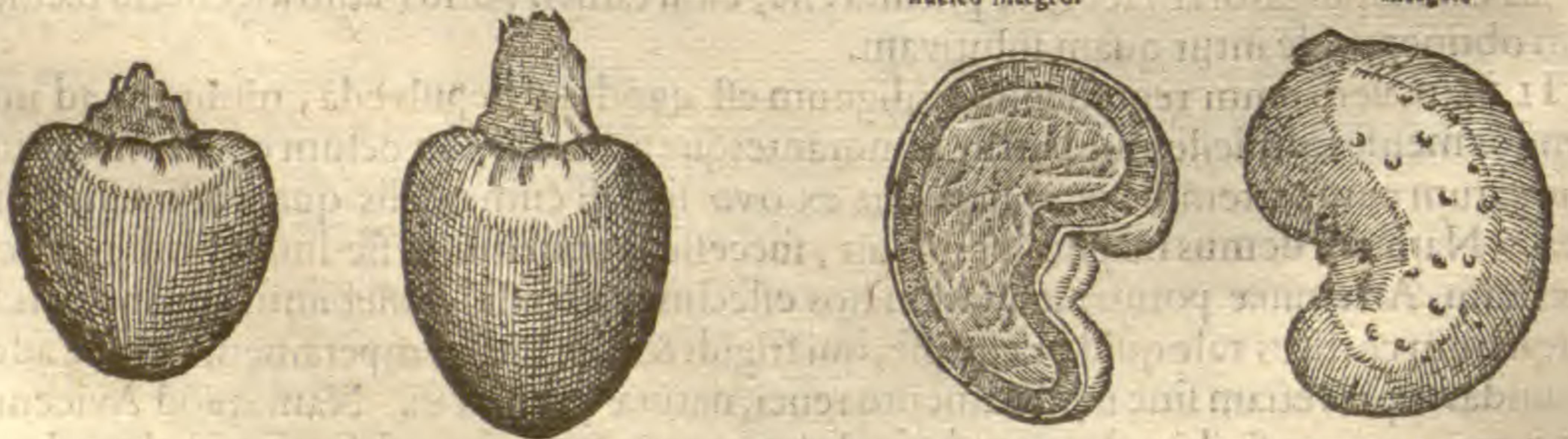
* Adfertur interdum nuciſ genus *Vlyſſiponem* è Braſilianorum regione, quod *Cajons* vocant. Arbor eſt magna, ſoliis pyri (in recens nata Lauri potiùs) fructu ovi anſerini formâ & magnitudine, qui ſucco plenus eſt, veluti id Curiorû genus quod *Limam* vocant, quo quidem veſcuntur Braſiliani, (licet Thevetus cap. 61. *Descriptionis America*, contra aſſertat,) ut à Fernambuco incolis intellexi. In extremo fructu prominet nux quadam renis leporini formâ, colore cinereo, interdum ex cinereo rubefcente. Duplici verò hac nux conſtat cortice, inter quos ſpongioſa quædam eſt materia olei aſſerimi & calidiſſimi plena: intùs verò nucleum candidum continet eſui aptum, & Piſtaciû guſtus ſuavitare non cedentem, pellicula cinericia obductum, quam adimere oportet. Eo leviter toſto veſcuntur incola; gratior enim eſt, & venerem ſtimulare fertur. Acri illo oleo nihil præſtantius eſſe ferunt ad lichenes & imperigines tollendas. Incola certè adverſus ſcabiam utuntur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla ſemina continere: & extremâ illâ nuce earum arborum genus conſervari debere. Nonnulli Anacardiorum genus eſſe autumant, ob ſimilitudinem acris illius humoris, quem corticibus concluſum habent. Nos & officinarum Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium ſectam, exprimi curabamus: accipiebamus enim *Vlyſſipone* ſub finem anni M. D. LXIV. recentem & ante trimeſtre primùm ab arbore lectam.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

CAIONS

per medium ſectus
nucleo integro.

integer.



De Amomo.

CAPVT XXXI.

MAGNA inter recentiores dubitatio est, quid sit Amomum. Hinc fit ut nonnulli ejus loco Acorum ex præcepto Galeni lib. simpl. med. 6. substituant; de quo haud secus atque de ipso Amomo dubitatur.

EX recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, ut Rosam Hiericuntinam, legitimum Amomum esse contenderint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in Diosc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alii Pedem columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris convincere nititur.

EGO, tametsi hîc non viderim eas stirpes quas Europa gignit, subiiciam tamen liberè quæ in India de Amomo didici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopœo natione quidem Hispano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymis se habitare aiebat, quid esset Amomum. Respondit ille, lingua Arabica *Hamama* nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quam tamen apud Indos non vidisset. Evocatus postea à Nizamoxa (quem vulgò Nizamalucco nuncupant) Rege in Decan potentissimo, qui præter mediocrem doctrinam quam habet, semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tum Turcos, magnis stipendiis. Ejus medicos interrogavi, num Amomum haberent; dixerunt illi, istic quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis alexipharmacis perferrentur, Amomum etiam advehi, cujus ramulo me donârunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissimè quadrabat, & licet jam succus, pedem tamen columbinum referebat.

NAM omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Avicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipsa re nomen fortiuntur: exempli gratia, Lingua bovis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua avis: sic & in morbis ἐλεφαντίασις dicitur illis *Daulsil*, quod est Pes Elephantis; ἰδεροβία *marazalquelbe*, quod est Dolor canis. Hinc sciendum est, Amomum apud Avicennam nihil aliud esse quàm pedem Columbinum*.

CUM apud Nizamoxa essem, aliquot plantas observavi, quibus Goæ caremus, veluti Eupatorium, Mexquetera, Mexir, melissophyllon, buglossum, fumum terræ, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio horto satas. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tanta est nostrorum Phamacopolarum avaritia, ut potiùs mercibus convehendis studeant, quàm officinæ suæ excolendæ. Hinc fit, ut violarum loco utantur floribus cujusdam arboris diversæ planè facultatis à nostris violis: quorum tamen usum non admitto, nisi in iis medicamentis quæ foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici jubeo è violis conditis ex Ormuz aut Lusitania delatis.

* Vinam nosster hic Auctor Amomi descriptionem pleniorẽ dedisset, quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multis altercationibus ansam præcidisset. Certè pes eius columbinus, nosster esse non potest, quem nonnulli Amomi legitimi loco usurpare non verentur, cum sit potiùs Geranii genus. Sed horum turpem errorem eruditè detegit in commentariis suis Matthiolus.

Ceterùm accepit nuper ex Ormuz, celebri sinus Arabici emporio, Walerandus Donraus Pharmacopœus Lugdunensis, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta Amomi nomine, & item alia Amomidis; neutra tamen cum Amomo Dioscor. & Plinio descripto conveniunt, nisi id fortè sit, quo se nosster auctor donatum, quòdque pedem columbinum referre asserit. Nam hæc fragmenta aliquot ramulis constant, foliis quibusdam adèò frequentibus onustis, ut ex solis foliis constare videantur (quemadmodum in Tithymalo paratissimo conspicere est) (qua in extremo tali ordine sunt disposita ut flosculum aut rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non ineptè pedem columbinum (qualis earum est quæ plumipedes sunt) referre videntur, nullo tamen singulari odore aut sapore præditi. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hîc subiunximus.

His etiam similes ramulos, Amomi nomine M. D. LXXXII, Constantinopoli missos Vienna Austria accipiebam, quum Amomum quo istic uterentur inde expetissem: sed, ut dixi, nullam similitudinem habet cum Dioscoridis vel Plinii Amomo, quemadmodum nec ea planta quam R. P. Quattamius in examine Theriacæ scribit sibi donatam pro Amomo in pratis uliginosis agro Parisiensi erutam, quam Galli Piment appellat & inter vestes recondunt ad eam à tinea præservandum, Brabantis verò



Pro Amomide data.



R 4

Flan-

Amomum.

Rosa Hie-
cuntina.Hamama.
Pes columbi-
nus.
Nizamoxa
Rex.Daulsil.
Marazal-
quelbe.Mexquetera,
Mexir.Arboris flores
violarum loco.Forstera muscifolia
Sp. nat.

& Flandria Gagel dicitur, & in coquenda cervisia utuntur, ad robur & acrimoniam conciliandum.

^b Quanam nobis sint planta Mexquetera & Mexir, planè ignoro: nec quid hac vocabula significant, quisquam indicare potuit.

De Calamo Aromatico.

CAPVT XXXII.

Disputatio de
Acoro & Ca-
lamo.

NON minor est controversia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alii malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, liberè dicam quod sentio.

Calamus
aromat.

CALAMVS aromaticus quo officinae in Lusitania utuntur (aromaticum voco non odoratum, ut plerique alii, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo drogum vocant; neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum dumtaxat) idem est cum eo qui hinc in India magno est in usu cum viris tum mulieribus & jumentis. Vocatur is in Guzarate, *Vaz*: in Decan, *Bache*: in Malabar, *Vazabu*: in Malayo, *Diringuo*: in Persia, *Heger*: in Cuncam, quae est regio maritima, *Vaticam*: Arabibus *Cassab* & *Aldirira*. Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat *Assabeldiviri*, sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Avicenna lib. II. cap. 157. & 207. *Cassab* & *Darirhe* appellant. Idem autem sonat *Cassab* quod Calamus, & *Aldirira* ex Aromatibus: nam *Dirire* idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incolae ejus usum ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine *Diringuo* vocarunt.

Vaz, Bache,
Vazabu, Di-
ringuo, He-
ger, Vaticam,
Cassab, Aldi-
rira, Assabel-
diviri.
Dirire.

SERITVR per universam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguete. Hic etiam *Gox* (ubi multus ejus est usus) in hortis satus provenit, sed perpaucus.

CETERVM non est odoratus, nisi è terra avulsus: quantoque virentior est, tanto mihi validioris tetriciorisque odoris videtur; tametsi aliud sentiat Ruellius lib. I. cap. 18. Convehitur ad maritima, quoniam qui istuc nascitur, non sufficit. Qui ex Balaguete adfertur, ad Occidentem mittitur.

Calami vires.
Cuminum
rusticum.

FAMILIARIS ejus usus est mulieribus in uteri affectibus, & nervorum doloribus. Sed maximè expeditur hieme à mulomedicis: contusum enim, additis alliis, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccharo, jumentis adversus frigora manè exhibent, vocantque id medicamentum *Arata*.

Arata.

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus lib. I. simpl. med. Indicium hunc Calamum unguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum: videtur etiam extra Indiam nasci.

Calamus un-
guentarium.
Calamus
Arabicus.
Calamus Ale-
xandrinus.

EGO, ut veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis Coraçone incolis & Arabibus, qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitum, eoque uterentur: Negarunt omnes apud se inveniri, nisi ab Indis advectum mercimoni gratiâ; probeque sibi cognitum, utpote cujus plurimus apud eos esset usus. Non falluntur tamen, qui Arabicum vocant, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriae defertur.

QVOD autem Manardus lib. 8. epist. I. dicit in Pannonia se vidisse adeò recentem, ut non longè petitus videretur, fieri potest ut fallatur: aut, si viderit, satum fortè in sporta aut fictili vidit, ut plerumque satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc avehi Calamum in eas regiones.

IS verò quo utimur, radix non est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantulâ interdum radice parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem esse scribunt, confirmandæ suæ sententiæ causa, qua contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in Calamo est spongiosum & flavescente colore, aliqua in re simile est Aranearum telis, ut falsò putarunt Avicenna lib. II. cap. 157. & Serapio lib. simpl. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

Calamus non
nisi in India.

CETERVM quòd Calamus Acorum non sit, nec etiam Galanga, satis ex Avicenna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galanga scribunt. Præterea qui calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque nobis ignotum est Acorum, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicensis, & alii animadverterunt. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasonibus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus est eum tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis

Acorum dnm-
taxat in En-
ropa.

contentio

contentio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quod apud Turcos nasceretur.

PRÆTEREA Calamus pallet, acris, calidus, & siccus est in secundo ordine: Acorum albet, amarum, calidumque & siccum est ordine tertio: Galanga autem utroque calidior & odorator. Deinde Calamus & Acorum cerebri & nervorum morbis conveniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatu discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.

SOLEO tamen perpetuò Acori loco Calamum substituere, sed majori quantitate, quòd non adeò exalfaciat & exsiccat, veluti Acorum.

* Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscure describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Noster verò nihil nisi radix est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cum omnes nota Acoro à veteribus adscriptæ pulcherrimè conveniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorum legitimum esse volunt. Eo & Germani, & Itali, & Galli utuntur; aliudque Calamum non norunt. Solebat enim Antverpiam Vlysiopone advehi Calami genus usuali nostro simillimum, sed terti odoris, & saporis horridi; quæ nota illi communis erat cum Calamo nostro Auctori descripto: Solam tamen hanc ob causam in usu apud nos esse desit; licet omnes aromatarii multo efficacius eo, quo nunc utimur, fuisse affirmant. Legitimi porò Acori descriptionem luculentam in nostra rariorum plantarum Historia studiosi inveniunt.



Ceterum cum terribè recudenda esset hæc Historia, commodè nobis innotuit legitimus Calamus aromaticus, quem doctiss. vir Bernardus Paludanus Frisius, ex Syria & Ægypto redux, cum Habbel fructu, multisque aliis raris & variis seminibus, pro nostra amicitia, sub anni M. D. LXXIX. initium liberaliter communicavit. Eius autem (quoniam exactissimè ad Dioscor. descriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimi curavimus. Umbellifera verò potius planta quàm harundinacea meo iudicio censenda est: etenim rectum habet caulem, multis nodis seu geniculis cinctum, lavem aliqui, intus concavum; & membranulâ, uti harundines, præditam, qui assulosè, quemadmodum Dioscor. scriptum reliquit, frangitur, estq; satis odoratus gratique saporis, amari tamen, & nonnulla adstrictionis participes: folia (uti ex vestigiis colligere licet) bina ex adverso singulis geniculis sita caulem amplecti videntur: radix summo capite nonnihil extuberat, deinde in fibras desinit.

Vicesimo quinto porò anno post quàm nobis communicasset C. V. Paludanus Calamum illum, mittebat ad me Lugduno Allobrogum doctissimus vir Antonius Colinus Pharmacopœus, qui nuper hos Commentarios anno Christi M. D. XCIII. quartum evulgatos, Gallicos faciebat, similis calami fragmenta, significans se eo usum in Theriaca compositione: ea autem, licet simili prorsus formâ essent cum illo quod à Paludano accipiebam, magis tamen amari saporis, quàm à Paludano acceptum deprehendebam, nec ullius adstrictionis participem; quod forsitan alterutrum atati adscribendum.

De Nardo.

C A P. XXXIII.

ILLUD affirmare possum, multo plura aromata, majorique quantitate, & minùs adulterata ad nos adferri, viliorique pretio emi, quàm antiquitus fiebat: quòd nunc Lusitanorum navigationibus Indiæ nobis apertæ sint, ipsæq; regiones, quæ aromata gignunt, longè cultiores, quàm Veterum tempore fuerunt.

IN eorum numero Nardum repono, quæ legitima & sine mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaveolentiam illam amittat, quâ initio prædita erat.

VOCATUR autem Nardus incolis (nam Græcum & Latinum nomen notum est) Cahz-
çara: Avicennæ, lib. I. cap. 640. & omnibus hujus tempestatis Arabibus çembul, quod est
Spica; & çembul indi, id est, Spica Indica: eadem ratione, quam nos Spicam Celticam vo-
camus, illi çembul rumim appellant. Quod autem corruptè Matthæus Silvaticus cap. 640.
Simibel & Sumbel protulerit, mirum non est, cum is linguam Arabicam ignorârit: nisi mali-
mus tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.

CETERVM nascitur Nardus in Mandou & Chitor provinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, juxta flu. Gangem, quem incolæ Ganga appellant, & sacrosanctum existimant, ita ut morituri regni Bengala incolæ hoc flumine mergi se jubeant, sed pedibus dumtaxat. Sunt in eo flumine certa idolorum delubra, ad quorum cultum catervatim confluent mercatores è Guzarate & regno Decan, magnaque donaria in hæc idola conferunt;

runt, inde redeunt sanctificati, ut ipsi sibi persuadent, imò potius à cacodæmone obsessi.

Nardi uni-
cum genus.

PORRÒ non sunt diversa Nardi genera: sed unicum dumtaxat mihi notum est genus, id scilicet quod ex jam memoratis locis adferri diximus. Provenit quidem in monte quodam, qui altera parte Orientem spectat, altera Occidentem, ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discretâ: sed tamen multis aliis ejus regionis locis fata provenit; non facile enim spontè nascitur. Neque una præstantior est alterâ: Spicamve habet alia alterâ multo longiorem.

Nardus spontè
non provenit.

Nardi descri-
ptio.

CERTE radix est, spargens supra solum brevem virgulam seu caulem circiter tres palmos longum; cum longissimus, atque alias insuper virgulas multo breviores: in summa radice spicæ producuntur, item aliæ per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate, & Gogua, aliisque portibus marinis, unde mercatores Arabes & Persæ petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.

Nardus sordida.

INVENITVR interdum sordida & pulverulenta, villis ipsius plantæ in pollinem redactis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo pulvere manus eluere intelligo.

HAC unicâ Nardo quæ juxta Gangem oritur, quamque in Occidentem exportant, utuntur medici cum Indici, tum Turci, Persæ, & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo antiquitus teste Plinio lib. XII. cap. XII emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, objectioni me satis respondisse arbitror, cum dixi Indias nunc magis apertas & cognitatas esse, quàm tempore Plinii fuerint, & ipsa aromata majori copiâ ad nos adferri.

Lacuna offi-
tantia.

CETERVM meram fabulam iudico, quod Andreas Lacuna suis in Diosc. lib. I. cap. 6. commentatis scribit, Nardi usum apud Indos esse periculosum, quoniam ex ea fiat veneni quoddam genus mortiferum, quod non modò haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico jugulet; idque toxicum *Pisum* vocari. Nam cum multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modò versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc *Pisum* videre mihi contigit, aut ejus nomen audire.

Pisum.

Satiech.
Satiach.

ID genus quod Sepulveda *Satiech* & *Satiach* appellat, id esse puto, quod ex Satiguam adfertur, celeberrimo regni Bengala portu & emporio ad fluvii Gangis ostia.

Adieci & Nardi iconem ad integerrima & selectissima, quam apud aromatarios invenire potui, stirpem expressam. Nardi porrò Celtica legitimam iconem & descriptionem dedi in mea Plantarum Historia.

* Cum anno LXVI. supra M. & D. mense Aprili Antverpiæ essem, inter aliquod Nardi Celtica fasciculos plantulas quasdam inveni, quæ ad amussim quadrabant cum Dioscoridis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. describit, eoque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula est Nardo Celtica similis, candidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, sine cauliculo, minoribus brevioribusque foliis, villosa admodum secundum radicem, & nigricans, nullâ odo-

NARDVS.

HIRCVLVVS VETERVM.



ri iucunditate. Folia premanfa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt; cum Nardi Celtica folia & calida sint, cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporeque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui, quin Hirculi meminifsem, eiusque hic iconem subiicerem, quam nemo hactenus, nisi tum à me exhibitam agnoverat.

De Iunco odorato.

CAPVT XXXIV.

IVNCVS odoratus in Mazcate & Calaiate Arabiæ provinciis maximâ frequentia & abundantia nascitur, non secus ac in Hispania gramen vulgare quo vescuntur animalia.

HVIVS graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem *Sachbar* vocatur: à nonnullis verò *baxis cachule*, id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tamen si non negem aliis etiam nominibus apud Arabes insigniti. Nam Avicenna lib. 11. cap. 591. eum *adhar*, Serapio cap. 19 *adher* appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hic agentes: florem verò vocant *Foca*. Nam quod Silvaticus, cap. 12. *adcher* & *adbeca-ritum* vocari scribit, corrupta sunt vocabula. Persis, qui ad jam dictas usque provincias per-tingunt, *Alaf*, quod herbam significat, vocatur; quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Mazcatensis appellatur. Sunt qui Paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui Pastum Camelorum vocent, nec immeritò: sed tamen Cameli non sunt istuc adeò frequentes, ut hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed sunt ibidem multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boves, capræ & oves, quæ nullum aliud pabulum norunt quàm hanc herbam sive gramen.

Sachbar.
Haxis cachu-
le.

Adhar.
Foca.

Alaf.
Herba Maz-
catensis.
Palea de Me-
cha.
Pastum Came-
lorum.

DE FERTVR quidem in Indiam, in usum medicum usurpandus. Maximâ tamen copia per fasciculos colligatum in navibus adsumunt equarii mercatores seu mangones, ut equis substernant, ne stercoreis & urinæ pædore offendantur. Nam simul atque maduerit, recentem substernunt, & madidum in mare abiiciunt. Sed & nautæ fasciculos aliquot secum advehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in insula Diu*, vili emis-
Infula Diu.

se multos Iunci fasciculos, quos in Lusitaniam cum aliis aromatibus mitterem: nullum tamen florem videre contigit. Sed nec aliquo in pretio ab incolis habetur, cum gens sit rudis & silvestris.

NULLVS est huius usus apud istius regionis incolas: sed nos dumtaxat, & Medici Arabes & Persæ, eo utimur. Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lavant.

NVNC ad Auctorum, qui ejus meminerunt, descriptiones veniamus.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 16. laudatissimum ex Nabathæa, proximum Arabicum, quem aliqui Babylonium vocant, pessimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmorum, radicisque esse usum. Eligendum eum qui manibus confricatus rosæ odorem emittit.

SCIO in iis quas supra enumeravi provinciis, quæ Arabiæ nomine comprehenduntur, provenire. An verò in Nabathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote denomina-
Nabathæa.
ta, provincia est Arabiæ Iudææ conterminæ) diligenter percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, aliisque vicinis provinciis versati erant: Sed illi responderunt, cum, quo istuc uterentur, ex Cairo advehi. Interrogati verò an in Cairo nasceretur, an autem ex Mazcate adferretur; ignorare se dixerunt, quoniam medicamenta interdum ignota manerent ob indigenarum negligentiam. Quæ cum audirem, inquirere non volui num Babylone nasceretur, tamen si id fieri posse putem.

CVM verò Dioscorides Africanum improbet, non oportet nos admodum sollicitos esse in eo investigando, præsertim cum non adscripserit quâ Africa regione proveniat. De floribus autem, cum meam, tum reliquorum medicorum negligentiam agnosco, qui non iubeamus eum advehi. Nostrâ etenim culpâ factum est, ut ejus usus desierit.

Iunci flos.

IN medicamentis odoratis, Dioscoridem incertis comparationibus plerumque uti video, quemadmodum & in hoc Iunco. Nam tritus, iucundum quidem spirat odorem, sed Rosæ haudquaquam.

IVNCVS odoratus, Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, & ad Iunci vulgaris, & Cyperi sive Iunci triangularis differentiam: sed minimè in eam altitudinem excrefcit quâ Iuncus.

Iunci rotundus.

AVICENNA lib. 11. cap. 591. duo ejus genera constituit. Alterum enim Arabicum vocat, qui est odoratus: Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quòd Dioscoridis testimonio, Iuncum fructum proferte nigrum prober, manifestus error est, cum Dioscorides nusquam fructus meminerit.

Avicenna le-
psus.

Iunci historia.

SERAPIO lib. simpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifaa scribit Iuncum habere radicem *Chulem* similem, latiore tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulque & in uno cespite multas plantas nasci. Hujus radix adeò similis est *Chulem*^b, ut sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initiò dixi.

MATTHÆVS Silvaticus cap. 12. decem annis conservari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conservari posse, cum humiditate non abundet. Sed in hujus provinciæ maritimis, paucis annis in suâ odoris fragrantia conservari potest.

Monachorum
oscitantia.

QVOD ad Brasavolum & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumenta refellit Matthiolus, Com. in Diosc. lib. 1. cap. 16. quare supervacaneum esse iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicem esse contendunt, cum Galanga in Sina nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abest, & plurimum ab Iunco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi fata proveniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò spontè nascatur, nec seratur.

Nata sunt nobis anno M D. LXVIII. aliquot Iunci odorati planta, è semine Italia misso. Est verò Iuncus planta multis culmis assurgens, tenerioribus foliis quàm gramen seu *oſa* (quam pulcherrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimonia, quæ trita gratum quidem spirant odorem, sed in quo rose odor non eluceat: nam manducata potius rose, præsertim saccharo condita, odorem amulari videntur. Nullum protulit florem, quòd seriùs proveniret: imò primis frigoribus perit, ita ut annua planta censenda sit. Radix est numerosa & capillaris, non nodosa, ut ait Serapio, gustu servido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam inserere hinc libuit.

^a Diu vel Dio insula Oceani Indici adversus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamque Patalen Plinio dici putant. Continet verò ea urbem mercuriale, potentemque admodum, & celeberrimum quendam portum, quo confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thracæ (quos Rumes vulgè vocant) Persæ, Turci, & Arabes.

Πατάλην verò Straboni Geograph. lib. xv. insula est quam Indus facit in duas partes divisus, figura triangula: in qua urbs est insignis nomine Pattala, à qua insula nominatur.

Chulem.

^b Quid per *Chulem* intelligat noster Auctor, hæcenus scire non potui, tamen si diligentissimè perquisiverim: nisi fortè intelligat gramen sive herbam vulgarem quam Græci *oſa* vocant. Nam à quibusdam Hæxi cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pandectario cap. 158. *Chulem* herba capillaris est.

IUNCVS ODORATVS.



De Costo.

CAPVT XXXV.

MAGNO PERE commendatus à veteribus fuit Costus: at nec nunc sua laude caret, Sed cum Græci omnes & Latini, tum Arabes, plura ejus genera constituerint, factum, ut magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropoliis ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, ut unum dumtaxat Costi genus esse credam; cujus nomina primùm proferam, deinde delineationem, postremò usum medicum indicabo.

Costus.
Cost, Cast,
Vplot, Puchos.

EST ergo Costus dictus Arabibus *Cost* aut *Cast*: in Guzarate, *Vplot*: in Malaca, ubi ejus plurimus est usus, *Puchos*, & inde vehitur in Sinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quòd Serapio lib. simpl. cap. 318. *Chost* appellat, corruptum est exemplar, legendumque *Cast*: & quotquot conveni Arabes, eum nunc *Cast*, nunc *Cost*, nunc *Costi* vocant.

Cast, Costi.

NASCI.

NASCITVR circa Guzarate, inter Bengala, Delli, & Cambaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus Vplot, Spicâ, Chryfocollâ, aliisque mercibus onusti advehuntur, in urbem primariam regni dictam Amadabar, quæ in desertis sita est, & in Cambayete non procul à mari sitam urbem: unde postea per majorem Asiæ, nonnullam Africae partem, & universam Europam devehuntur prædictæ merces.

QVONIAM verò in Chryfocollæ mentionem incidimus, sciendum est, eam vulgo *Bor-* Borax.
Tincal.
Tincal.
rax nuncupari, Arabibus atque Guzarate incolis *Tincal*, seu *Tincal*: metallicam autem hic ejus esse naturam, utpote quæ è monte quodam Lusitanicis leucis centum à Cambayete distante, eruitur. Magnus ejus ubique usus in ferruminando auro, reliquisque metallis: ab Indis verò medicis rarò usurpatur, præterquam ad scabiem. Sed neque nos eâ frequenter utimur: iniicitur dumtaxat in unguentum citrinum, fucos muliebres, & unguenta ad profligandam scabiem parata. Ex earum mercium est numero, quas regio edicto vetitum est in Lusitaniam asportari.

DESCRIBITVR autem *Costus* ^a ab iis qui viderunt, Sambuci effigie, & Arbuti aut Costi historia.
Azimbri ^b magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit qui intus candidus est, cortice cinereo: invenitur tamen etiam colore buxi, cortice pallescente. Tanta est odoris fragrantia prædictus, ut plerisque nares feriat, & capitis dolorem excitet: gustu nec amaro, nec etiam dulci, tametsi jam senescens interdum amarescat. Nam recens acri gustu est, ut reliqua aromata.

HOC utuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Corasones & Persæ confluunt: inde in Adem, quò hujus emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conveniunt. Nec mirum est, si ejus loco, alio medicamento officinæ utantur in regionibus procul à Lusitania distitis; quandoquidem exigua admodum quantitas in Lusitaniam defertur.

QVONIAM verò Veteres tria *Costi* genera constituunt, ^a videlicet Arabicum, qui sit Costi tria genera apud Veteres.
candidus, levis, eximia odoris suavitate; Indicum levem, amarum, & nigrum; & Syriacum gravem, colore buxæo: perquisivi à negotiatoribus Arabibus, Berlicis, & Turcis, ubi nam tanta *Costi* copia consumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam *Costus* apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicis; sed negarunt, illi alium se *Costum* vidisse unquam, quàm qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoque tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Ut autem tam diversa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negotiatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.

QVOD Arabes ejus duo genera faciant, amarum & dulce, factum esse puto, quòd hoc medicamentum cum recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiusque persistat: ubi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, fitque nigricans.

^a Non videtur huius *Costi* descriptio cum Veterum *Costo* convenire. Nam ex Dioscoride satis manifestum est, illorum *Costum* radicem fuisse; cum ait: Sunt qui admistis Helenii Comageni præduris radicibus adulterent. Verisimile enim non est, fruticis ramum tantam habere cum radice affinitatem, ut radice adulterari possit. At nostri Auctoris *Costus* minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice connectum. Quare aut veterum *Costum* ignorasse dicendum est, aut Arabum *Costum* (si is quem describit illorum *Costus* est) à veterum Græcorum *Costo* diversam esse plantam.

COSTI genus Antverpiani è Lusitania invehi memini, solidum, cortice cinereo, intus candidans, interdum verò cinerei coloris; odoratâ admodum radice, violaceum siue irinum spirante odorem, præsertim dum manditur: ei caulis fragmentum quod è terra extat, plerumque inherere adhuc conspiciebatur, ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, ut facile appareret cum *Costo* nostri Auctoris plurimum convenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radice exprimi potuit, hic adusiendam curabam.

COSTVS INDICVS.



Costus amara & dulcis Arabibus.

S

^b Nisi

^b Nisi per Azimbro Iuniperum nosler Auctor intelligat (Zimbro enim Lusitanis Iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

^c Venetiis interdum adferunt Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeò simile, ut nihil supra, intus etiam fibrosam, sed pallescens, & eximia amaritudine.

NON desunt, qui Zedoariam usualem inter Costi genera referant, & primum apud Dioscor. descriptum Costum esse autument, quòd multas notas habeat, quae Arabico illius Costo pulchri è quadrent.

De Turbith.

CAPVT XXXVI.

DE Turbith Arabum magna est inter recentiores Medicos controversia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alii Pityusæ radicem esse contendunt: alii Alypi. Sed errant omnes meâ sententiâ. Siquidem Turbith plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diversa est ab iis quas in medium proferunt.

Turbith.

QVOD igitur nos Turbith vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tametsi Andreas Bellunensis in suis emendationibus *Terbet* vocet. In Guzarate, ubi plurimum nascitur, *Barcaman*: in Canara, cujus prouincia est Goa, *Tiguar*.

Barcaman.

Tiguar.

Turbith historia.

EST autem Turbith planta, radice neque magnâ, neque longâ, caule hederæ modo per solum extenso, digiti crassitudine, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert, flores etiam similes, è candido rubentes, nonnunquam omnino candidos, non (ut quidam volunt) colorem ter die mutant. Est verò dumtaxat utilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm ut utilis esse possit. Nonnunquam radix cauli adhæret, sed inutilis, cum caulis dumtaxat in medicum usum recipiatur. Tota autem planta insipida est cum colligitur.

Turbith natales.

PROVENIT in maritimis, verum non adeò mari vicinis, ut undâ allui possit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim, locisque vicinis. Invenitur & in Goa: sed à medicis improbat, nec eo utuntur. Intellexeram etiam in Bisnager provenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitum est, eò ex Guzarate deportari, unde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorem, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus adeò infirmis est, ut medici recipiendum non censeant.

FIERI potest, ut aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim feritur, sed spontè provenit) incertum tamen est, ob indigenarum negligentiam.

Turbith delectus, & quæ ratione gummosum fiat.

CETERVM in Turbith delectu, duo solent à Medicis requiri, ut gummosum sit & album. Non omne verò gummosum est naturâ: Sed quia viderunt Indi, à gummi abundantia, optimi Turbith notas nos petere, solent ejus plantam, ante collectionem, aut contorquere, aut leviter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi sive concreto liquore plenos caules reperientes, colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Baçaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratiâ profectus est, & hanc eliciendi succi rationem observavit. Nam cum jussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minimè gummosas invenit, aut nonnullas tantum pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad præstantiam agere, sed id plerumque præstantius censendum esse, cujus gummi non appareat, quippe quod in ipsâ plantâ reconditum sit. Non negaverim, quin etiam Turbith gummosum sine contorsione reperiat: sed ut facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

Alter Turbith delectus.

ALTERA probationis nota est, ut sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in umbrâ verò resiccatum, tametsi nigrescat, non minus fortè bonum est, quàm album in sole paratum.

Turbith concentrates.

EST verò Turbith Indicis medicis medicamentum pituitam deiciens, cui interdum, si absit febris, Gingiber adiicere (ut etiam aliis purgantibus medicamentis) solent: alioqui plerumque sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei, aut ex aquâ exhibent. Præfertur autem quod in Cambaya natum est. Memini me in insula Dio emere singulas, quas vocant, manus, una tanga. ^b (Pendunt autem singulæ manus viginti septem libras.) Sed postea intelligebam eum à quo redemissem, duplo minoris emisse.

Tanga. Manus.

Turbith Arabum.

CETERVM longè nobis aliud Turbith describunt Arabes, quàm id quod modò exhibui. Siquidem Mesue lib. 2. de simpl. med. cap. 2. ait radicem esse herbae folia Ferulae minora ferentis, & ex earum plantarum genere quæ lacteo succo turgent: varia ejus inveniri genera

genera, videlicet domesticum, silvestre; magnum, parvum; album, nigrum, & flavum: & in locis ficcioribus gigni, quod ex succi densitate deprehenditur. Septem verò in ejus delectu observanda: ut sit candidum, intus cavum sive vacuum & arundinosum, & gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recens crassum autem sive densum improbari. Sed, quod ejus pace dixerim, ex aliorum relatu suum Turbith descripsisse potius videtur, quam legitimum vidisse. Nam neque forma convenit, nec è lacte madentium plantarum est numero, nec ejus domesticum genus invenitur: cum universum sponte in incultis proveniat. Alterum genus interdum altero esse majus verum est. Color autem aut albus, aut flavus, aut niger naturalis ejus plantæ non est: sed pro præparationis ratione contrahitur. Nam quod probè præparatum, suove tempore collectum non est, album esse non potest. Nascitur verò potius locis humentibus quàm ficcis. Neque albedo & gummositas probitatis sunt indicia, ut jam dixi. Neque arundinaceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi nimia ficcitate exsuccum. Densum autem potius mihi videtur probandum, quàm improbandum, quippe quod plus substantiæ contineat, modò cariosum non sit.

Turbith Arabum defectus.

Turbith è Lactariarum numero non est.

SERAPIO lib. simpl. cap. 330. Tripolii Dioscoridis historiam ad suum Turbith transfudit. Sed si cum legitimi quam exhibemus Turbith descriptione conferatur; manifestè ejus error deprehenditur. Nam neque folia Isatidis habet, neque ejus caules in summo dividuntur, sed in mucronem desinunt largo foliorum proventu ornatum. Flos non mutat ter die colorem, neque ejus radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.

Tripolium non est Turbith.

DENIQUE non est Alypum Dioscoridis, ut recentiorum quidam existimant, cum ejus historia Alypi descriptioni planè repugnet, & facultates sint diversæ: Turbith enim pituitam dumtaxat purgat, Alypum atram bilem deiecit. Neque, ut jam diximus, cuiquam è lactariis comparari potest, quæ non sine noxâ in corpus admittuntur: cum Turbith legitimum nullam acrimoniam habeat, & sine molestiâ pituitam deiciat.

Alypum non est Turbith.

PORRÒ huic errori ansam præbuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in usu esse Turbith ab India petitem, id ad Græcorum aliquam descriptionem ilicò referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuisse cognitum existimantes. Sed præstitisset, omnia simili ratione non confundere, & simplicem aliquam eorum medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, descriptionem contexere.

Arabes erroris auctores.

^a *Bacaim urbs est vasta, multas alias urbes & pagos sub suo dominio habens: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusitania parat.*

^b *Moneta genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis regalibus æstimatur, hoc est, duobus serè Castellanis regalibus, aut septem asibus Gallicis. Regale enim Castellanicum triginta & sex Lusitanica conficit.*

Tanga-

^c *Turbith à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo vulgò in officinis utuntur. De quo qui plura voler, consulat eruditos Marthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioscoridis. Per universam Hispaniam Thapsia abunde nascitur, eius radice pleræque Hispaniæ officina pro Turpeto legitimo utuntur. Non desunt etiam multi per Europam locis, qui Scammonii radicem concisam pro legitimo Turpeto ostendant, atque in sua medicamenta recipiant, ut his manifestum esse potest qui scammonia radices siccas cum illorum Turpeto diligentius consulerunt.*

De Rhabarbaro.

CAP. XXXVII.

NON est operæpretium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notissimum sit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hinc in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiam, Persiam, & Europam importatur, esse in Sinarum regione natum. Nam ex Sinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur; inde in Alexandriam, & tandem Venetias, unde reliqua Europæ regna petunt. Nos, præter id quod navigiis ex Sina infertur, eo etiam utimur quod Persæ ex Ormuz advehunt, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex Sina navigiis infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata per mare in vecta, menstruo spatio; quàm terrestri itinere importata, unius anni tempore. Præterea India, præsertim maritimis locis, maximè humida est, & ejusmodi aromata diu incorrupta permanere non sinit. Nam Rhabarbarum sub mensē Maium in Indiæ maritima illatum; nisi ante Septembrem absumat, planè inutile est, & in mare abiiciendum: corrumpitur enim, ut pleraque alia aromata; hibernis illis mensibus [si nostro auctori sunt, alio quodam loco, Junius, Julius, Augustus] interea aliud præstantius & recentius ex Ormuz importatur, cuius usus. In montanis verò hieme adservati alia est ratio; putredini enim non est adeò obnoxium. Eam ob causam, qui illud in Indiâ conservare volet, in Bisnaguet aut Balagate perferri curet.

Rhabarbarum omne in Sinarum provinciâ nasci.

Rhabarbarum
Samarcanda-
rinum.

REFERVNT genus quoddam nasci in certâ Tartariæ urbe nomine Samarcandar: sed quod improbum sit, nec nisi jumentorum purgationibus utile.

Ravam Sini.
Ravam.

NULLVM autem est Rhabarbaricum, aut Indicum: sed solummodo Sinense, quod *Ravam Sini* Persæ appellant, Mauritani tamen plerique solummodo *Ravam*.

ALIQUANDO in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, & ejus decocto aut stillatitia aqua sese purgare; eamque esse causam, cur interdum tam facilè teredinem sentiat & corrumpatur. Sed cum neminem audiverim, qui, an hæc ita sese haberent, se vidisse diceret, affirmare non ausim.

De Radice China.

CAPVT XXXVIII.

Smilax China
Sp. herb.

Radix Sina.

NASCITVR hæc radix in Sinarum vastissima regione, quæ Moscoviam usque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc provinciam, & etiam in Iapan sævit lues Venerea, quam alii Neapolitanum morbum, alii Gallicum vocant, nostri scabiem Hispanicam, Persæ *Bade-Frangî* (tametsi etiam simpliciter *Fringui*) quod morbum Gallicum sonat; aperuit benignus & misericors Deus hujus regionis incolis usum radicis cujusdam, quæ apud eos nascitur, ut huic malo succurrerent. Quemadmodum in novo orbe Guajaci usum ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominum memoriâ vexata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hispani anno Redemptionis humanæ MCCCXCIII reliquis nationibus communicarunt. Nobis verò primum innotescere cœpit hujus radicis usus post annum quingentesimum trigesimū quintum supra millesimum, adferentibus illam huc Sinensibus quibusdam eâ lue infectis, quâ se interea dum hîc negotiarentur, curarent.

Bade-frangi.

Lues venerea
primû in Eu-
ropa MCCCC
XCIII. ANNO.

CETERVM anno antè quàm hujus radicis usus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum, nonnullas facultates mecum adferens, atque inter eas, Ligni Guajaci libras quingentas. Ex eo, tametsi multum sublatum esset, dum in navem inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniam magna aviditate è Lusitania expectabatur hoc lignum, quòd multi malè perirent inunctionibus: & fortè evenit, ut tum temporis nemo præter me adveheret. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed illo absumpto, cum novum è Lusitania non importaretur, ejus, quod jam decoctum fuerat, libra quinque Lusitanicis aureis væniit.

Qua ratione
primum Ra-
dix China
Lusitanis in-
notuerit.

FACTVM est, ut eo tempore mercator quidam in Diu insulâ narraret inclyto viro Domino Martino Alfonso de Sousa, meo Mæcenati, quâ ratione à Gallicâ scabie curatus fuisset quadam radice è Sinarum regione allatâ, cujus vires magnis laudibus evehebat, quoniam qui eâ uterentur, extremâ illâ victus ratione non egerent, qualis in Guajaci usu observabatur, sed tantùm abstinerent à bubulis & suillis carnibus, pisce, & crudis fructibus: tametsi ne in Sina quidem piscibus abstinerent, nam magni sunt helluones. Cum invaluisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre, atque illâ uti avebant, quia molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guajaci usu observare cogebantur. Adde quòd hujus regionis incolæ ob otiosam vitam naturâ sint magni epulones. Sub id tempus appellunt Malacam Sinenses naves, paululum hujus radicis in suum usum adferentes. Sed id paululum tantâ aviditate requisitum fuit, ut singulas hujus radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor uncias pendens) decem Lusitanicis redimere oportuerit. Postea verò advehentibus majorem copiam Sinensibus navibus, minui cœpit pretium, ita ut nunc ganta ematur dumtaxat regali Castellano.

Ganta.

AB eo tempore vilescere cœpit Guajaci usus, atque ex India relegari, tamquam Hispanus quispiam, qui indigenas fame enecare vellet.

Radix China
mirabiles effe-
ctus.

CETERVM, ut ad institutum revertamur, non sine causâ tantis laudibus effertur Chinæ radix. Nam observatis quæ in hoc morbo observanda veniunt, naturâ morbi, anni tempore, regione, sexu, ætate, & temperamento ægri, mirabiles ejus sunt effectus: tametsi non desint ex recentioribus, qui eam acriter, sed immeritò damnant.

Preparationis
modus.

IN magnis doloribus & inveteratis, hujus radicis uncia in septem aquæ sextariis* coquitur, ad dimidii usque humoris consumptionem. Servatur id decoctum usui, vase aliquo vitreo aut figulino vitrato. Spuma verò inter bulliendum colligitur, & utiliter ulceribus tumoribusque imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fovemus: nonnumquam lineos pannos decocto madidos ulceribus imponimus, eaque mundamus.

Sinarum re-
gio frigida.

SOLENT Sinenses majori quantitate in sua regione assumere, cum frigida admodum sit.

fit. Quos cum imitari vellent hujus regionis nonnulli, radicis duas uncias, additâ interdum semisse, in præcedenti aquæ quantitate decoquentes, ob nimium medicamenti calorem in gravia inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, prætereundum non duco. Sciaticâ laborans, hujus radicis decocto usus sum, provocandi sudoris causa. Sed cum calidum haurirem, ut initio ferebat consuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, ut universum corpus erysipelate & phlegmone laborare cœperit, necesseque fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere, ut sanitatem pristinam recuperarem. Itaque meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tantâ radicis copiâ in posterum uti desierunt.

A N T E omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, quæ neque teredinem, neque cariem senserit, & quæ candida sit: melior enim talis est, quàm rubescens. Hujus unciam in septem aquæ sextariis decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & ægri naturâ, subinde ea medicamenta iniicientes, quæ hujus radicis facultates corrigant. Exempli gratiâ: Si dolor capitis aut nervorum adsit, rorem marinum, aut rosas iniicio: si obstructionibus hepar laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intubum: si ulcus vesicæ aut renum infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdum radici admisceo æquale pondus hordei.

Radix Chinae delectus. Eius mensura ratio.

S O L E N T autem hujus radicis decoctum sumpturi, prius syrupis convenientibus purgari, quibus (quoniam plerumque materia quæ peccat pituitosa est) Turbith aut Agaricum majusculâ quantitate indimus, aut nonnumquam syropos Chinæ decocto diluimus. Bene purgato corpore, radicis decoctum propinare incipimus; post decimum quintum diem, minorativo, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigessimum diem, quod ex manna constet, aut cassia solutiva aut Rhabarbaro macerato ipsius radicis Chinæ, aut hordei, prunorumve, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si alvus singulis diebus libera non erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, & cassia solutiva paratos iniicimus, habitâ necessitatis ratione.

Q U O D si nimium incalcescat æger, radicem minus decoquimus, aut ejus decocto aquam intybi, vel fumi terræ, si adsit, aut buglossi, iniicimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationemque in aliud tempus magis opportunum differimus.

H O C decoctum interdum intra vigesimum diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum usque diem dolores augentur & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui, licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postremâ tantum diatâ curati sunt. Alios item, qui nullo modo curati sunt, quod forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, ut qui in Europa hac radice utentur, ejus quantitatem augeant, cum frigidior sit regio.

I N singulas verò curas, radicis usus esse solet ad uncias triginta, unciis totidem dierum numero, quibus cura perficitur, respondentibus. Rarò calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inveteratis doloribus, quando sudoribus materiam evacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, manè scilicet & vesperi. Hæc autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & vervecina elixa cum salis momento (id enim modicè sumptum noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habitâ morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentiæque dejectionem tollendam, decoctum sumatur: tum enim radicis decocto dilutum agris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum juvat. Pane mellito utuntur Sinenses.

Medicamenti dosis.

Victus ratio.

E F F I C A C I O R est hæc radix in inveteratis, ubi videlicet magni tumores, & ulcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis.

Radix Chinae præstantior in inveterato quàm recenti morbo.

S V N T & aliæ hac radice utendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto ejusdem radicis tritæ drachmam cum semisse iniicerent, quotiescumque manè & vesperi sumerent.

S V N T qui manè laminam conservæ ex hujus radicis pulvere & melle (sive saccharo, si magnus adsit calor) paratæ edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conserva, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.

Conserva è radice Chinae.

V A R I A N D A sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.

H A C radice adhuc tenera, Sinenses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos naxis aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.

H V I V S radicis aquam stillatitiam utilem fore credo, si quis eam nancisci posset. Ego sanè destillatoria organa in Sinarum regionem misi, ut ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.

Aqua stillatoria è radice Chinae.

Radicis Chi-
nae facultates.

VTILE est etiam hujus radicis decoctum, præter eos morbos qui cum contagio luis venereæ commune aliquid habent, ad paralyfes, tremores, articulorum dolores, sciaticam, podagram, tumores schirroides & œdematodes; tum etiam strumas extirpat. Succurrit ventriculi imbecillitati, inveterato capitis dolori, calculo, & vesicæ ulceribus. Hujus enim decocti usu plerique liberati sunt, cum nullis antè medicamentis juvamen sensissent.

Lampatam.
Radicis Chi-
nae descriptio.

CETERVM indigenæ hanc plantam *Lampatam* vocant. Trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Assyrii junioris similitudine: radix palmi longitudine, interdum crassa, nonnumquam tenuis, quæ recens eruta, admodum tenella est, & cruda aut elixa mandi potest. Ego unicam dumtaxat plantam hîc in Goâ vidi, eamq. perpusillam, quæ siccitate periit, antè quàm excrevisset. Si feretur ea radix, juxta arbores ferendâ esse perhibent, quoniam suo cõplexu hederæ modo eas scandit.

Mulieres ad
ægros non ad-
mittenda.

INTELLIGO illos qui hoc decocto utuntur, mulierum conspectu vehementer ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, ut per curæ tempus nullæ ad ægros mulieres admittantur.

SED quia in Sinensium mentionem his commentariis plerumque incidimus, præfertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quæ de illis à fide dignis viris accepi, pauca hîc proferam.

Sinenses Scy-
tha sunt.

SUNT ergo Sinenses Asiatici Scythæ; qui licet gens Barbara esse æstimentur, in negotiatione tamen & manuariis operibus censentur admodum industrii. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere æstimantur. Habent enim leges scriptas Iuri imperatorio simillimas, ut ex libro, quem eorum legibus inscriptum apud Indos asservari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exempli gratiâ proferam, quæ est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua vivente marito adulterium commiserit, post mariti mortem, matrimonio sibi jungere.

Doctrina gra-
dus apud Si-
nenses.
Typographica
apud Sinenses
vetustissima.

INTELLIGO etiam apud eos doctrinæ gradus & præmia esse: Eruditis etiam viris, Regis totiusque regni moderationem committi. Sed & in eorum picturis, viros è suggestu legentes, & auditores circum adstantes conspiciere licet. Huc adde artem typographicam tam vetustam apud illos esse, ut omnem hominum memoriam superet, & semper usurpatam apud eos censeant.

* Hoc loco etiam noster Auctor vocabulo *Canada* utitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinae unciam in quatuor aquæ Canadae decoqui dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in septem Sextarios verti, qui ad amussim respondent.

Nunc per universam Europam radicis cuiusdam usus invaluit, quam Hispanico nomine (illi enim eius usum primi ex America in Europam invexerunt) *çarça parilla* vocant, quasi dicas Rubum viticulam. Cuius sanè magni sunt effectus, & Radici Chinae suam laudem adimit, quæ non nisi cariota & longâ vecturâ emarcida ad nos pervenire solet. Qui de *çarça parilla* plura requireret, Matthioli Epistolas, & eius in Dioscoridem commentarios legat.

De Croco Indico.

CAPVT XXXIX.

Alad.
Manjale.
Cunhet.
Darzard.
Habet.

APPELLATUR hæc radix in Canara *Alad*: sic etiam in Malavat, sed propriè *manjale*: in Malayo, *cunhet*: à Persis, *darzard*, quod lignum luteum sonat: ab Arabibus *habet*. NASCITVR plurima in regionis Malavat parte, videlicet in Cananor, & Calcut. Provenit etiam hîc Goæ, sed exiguâ quantitate.

MAGNA ejus copia ad Arabes, Persas, & Turcos defertur; qui omnes apud se non nasci, sed ex India adferri fatentur.

Chaledsium.
Chalidunium.

HVIUS Croci, quod indigenum duco, mentionem facere videtur Avicenna lib. II. capite 195. & *Chaledsium* sive *Chalidunium* appellare. Sed cùm dubitanter hæc scribat, aliorumque auctoritates citet, tamquam de re non multum sibi perspecta, nihil affirmare possum. Fieri autem potest, ut corruptum sit vocabulum, vocataque sit hæc radix initio Arabibus *aled*, quemadmodum & Indis, postea verò corruptè *Chaledsium*. Ut autem hoc facilius credam, me impulit, quòd eum, caput de *carcuma* sive *carcumani* lib. I. cap. 162. (quod etiam huic radici simile est,) scripsisse videam. Solet enim Avicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diversa (uti diximus) scribere capita. Neque eorum auctoritas me movet, qui per *Carcuma Chelidonium* intelligi dicunt, quoniam crocèa sit radice, scribatque oculis perutile esse, quæ notæ etiam Chelidonio conveniunt. Nam tamen vulgo hac ratione, croco scilicet indigeno, utantur ad tingendos condiendosque cibos, cùm hîc, tum apud Arabes & Persas, ob eam nimirum causam, quòd viliori ematur, quàm

Aled.
Carcuma.

Chelidonium.
Croci Indici
usus.

noster

noſter crocus, qui apud eos etiam provenit: hujus tamen etiam in medicina uſus eſt, præfertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad pſoram, ſi cum mali aureæ ſucco, & Cocci, ſive nucis Indicæ oleo miſceatur. Quibus affectibus Avicenna utroque illo capite *chaledſum* & *carcuma* utilia eſſe ſcribit.

EST autem hæc radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi perſimilis, foliis Milii majoribus, cauleque foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimoniâ, dum recens eſt, caret, ob multam humiditatem: ſiccata verò acris eſt, ſed non adeò ut Gingiber: putoque ſine noxâ poſſe ſumi.

Croci Indici
hiſtoria.

* In noſtris exemplaribus Avicenna lib. II. cap. 195. Chelidonium utrumque haud dubiè deſcribit. Capite autem 162. de Chorcumani, ſive Chorchumma agit, cum hac interpretatione: Et eſt ſex olei de Croco. Ceterum de Officinarum Curcuma, quod Dioſcoridis Cyperum Indicum volunt recentiores, lege Matthioli, tum aliorum commentarios.

De Galanga.

CAP. XL.

EST Galanga medicamentum uſibus humanis valdè neceſſarium, ſed veteribus Græcis ignotum, & Arabibus non ſatis perſpectum.

DICITUR autem *Caluegiam* Arabibus: & licet omnes Mauritani, ut Serapio lib. ſimpl. cap. 332. corruptè legit, *Culungem* aut *Galungem* ſcribant, fides eis adhibenda non eſt, quoniam omnes Arabes *Caluegiam* nuncupant.

Caluegiam.
Culungem.
Galungem.

EST verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Sinarum regione huc, inde in Luſitaniam defertur: eam incolæ *Lauandon* appellant. Altera major, quæ craſſior eſt priore, ignavior tamen & viribus infirmior. Nascitur hæc in Iava, & incolis *Lancuaz* dicitur. Nos tamen hîc in India utramque *Lancuaz* appellamus.

Galanga du-
plex.
Minor Ga-
langa.
Lauandon.
Maior Ga-
langa.
Lancuaz.

PORRÒ minor duorum palmorum altitudine fruticat, foliis Myrti, radice nodosa, ſpontè nafcens. Major in Iava nata binum ferè cubitorum altitudine attollitur, foliis mucronatis in modum cuspidis lanceæ, radice craſſa, nodosa arundinis modo: flore candido, ſeminifera eſt. Seritur tamen hæc major radice dumtaxat ut Gingiber, non ſemine; licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex ſemine ſata hîc provenit in hortis, ſed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & hujus gentis uſui medico ſufficit.

Galanga hi-
ſtoria.
Galanga ve-
cens in aceta-
riis.

AVICENNA & Serapio exactam hujus plantæ notitiam non habuerunt. Nam cum ejus, ut diximus, duo ſint genera; & prior, Sinenſis ſcilicet, præferatur; dubitanter tamen de ea ſcripſerunt: hincque factum puto, ut Avicenna duo diverſa capita de ea ſcripſerit, alterum lib. II. cap. 314. ſub nomine *Calungiam*, alterum verò lib. II. cap. 192. ſub *Coſerhendar* nomine. Sed ſub quo nomine Sinenſis, cujus primarius eſt uſus, aut ſub quo Iava-nenſis, quæ ignobilior eſt, deſcribatur, ignoro: quoniam utriusque non niſi ſummâ cum dubitatione meminerunt.

INTER recentiores Medicos controverſia eſt de Galanga, Calamo, & Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos eſt Antonius Muſa Exam. ſimpl. ex Leoniceni teſtimonio, Galangam Acorum eſſe veterum. Alii, inter quos eſt Manardus lib. 6. epiſt. 3. & Matthiolus, Com. in Dioſc. lib. I. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum eſſe Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his eſſe Acorum ſatis oſtendi.* Calamum tamen odoratum, ut eodem loco dixi, in Acori locum ſemper ſubſtituere ſoleo.

CETERVM omnino explodenda eſt Monachorum diſt. I. cap. 47. qui in Meſuen commentati ſunt, opinio (ut rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem eſſe volunt. Nam inutilis eſt Schœnanthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nafcitur: Galanga verò in Sina & Iava ſive Iaoa provinciis ab Arabia procul diſſitis provenit.

* Vide caput de Calamo, ubi noſtrum uſualem Calamum cum noſtri Auctoris Calamo non convenire, ſed legitimi Acori radicem eſſe diximus. Galanga porrò maioris & minoris radices, quales in Aromatariorum tabernis venales reperiuntur, in ſubiecta tabella exprimi curabamus.



De Gingibere.

CAP. XLI.

Gingibil.

Adrac, Sucte,
Imgi, Aliaa.Gingiberis hi-
storia.Gingiberis ra-
dix recens in
acetariis.Gingiberis
dolectus.

Troglodyta.

Gingiberis
mesis.Nullum Gin-
giber in Ara-
bia.Gingiberis
vites.Gingiber im-
probum.

GINGIBER appellatur Arabibus, Persis, & Turcis *Gingibil*, non *Lengibel* (ut corruptè legunt Serapionis lib. simpl. cap. 336. exemplaria) in Guzarate, Decan, Bengala, cum adhuc recens & viride est, *adrac*; siccatum verò, *sucte*: in Malavat, tam viride quàm siccum, *imgi*: in Malayo, *aliaa*.

EST autem Gingiber similibus Iridi aquaticæ, aut Gladiolo (non Arundini) foliis, magis tamen nigricantibus: caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, ut voluit Ant. Musa exam. simp. At nec admodum acris est, præsertim ejus quod in Baçaim natum est, ob nimiam, quæ dominatur, humiditatem.

HÆC radix minutim concisa, & aliis herbis admixta in acetariis editur cum aceto, oleo, & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta.

NASCITVR Gingiber in omnibus Indiæ provinciis nobis cognitis, semine aut radice factum. Nam quod spontè provenit, exigui est momenti. Optimum & frequentissimum est Malavaricum, Arabibus & Persis maximè expetitur. Secundum locum obtinet quod in Bengala invenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim, totâque eâ orâ maritimâ nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix crescit, neque inde ad nos adfertur. Invenitur etiam in insulis divi Laurentii & Comaro, quæ Æthiopiæ sunt conterminæ. Inde sumptum sunt occasionem nonnulli, ut scriberent apud Troglodytas & Arabes nasci.

COLLIGITVR & eruitur Decembri & Ianuario, deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo majoris sit ponderis, sed ut foraminibus obturatis, diutiùs sine corruptione in sua humiditate naturali conservetur. Nam non probè obductum, teredini obnoxium est.

GALENVS lib. 6. simpl. è Barbaria convehi scribit. Si per Barbariam Indiam intelligit, bene quidem; at si eam Africæ partem, quæ nunc Barbaria dicitur, malè.

DIOSCORIDES autem lib. 2. cap. 151. in Troglodytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglodytas & Æthiopes, sed aded exiguâ quantitate, ut ipsis incolis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoquidem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod primis eduliis admiscere scribit: idem enim adhuc hodie apud Indos observatur. Quod verò dicit hujus radices Cyperi modo parvas esse, fallitur: nam multo majores sunt Cypero. Alvum leniter emollit, concoctionem juvans. Alvum contra, ut alii volunt, etiam adstringit, quoniam factâ probâ concoctione, sistuntur alvi profluvia à crudis humoribus nata.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. saccharo conditum dum manditur, in sine veluti filamentum in ore relinquere. Sed, quemadmodum ipse ait, id dumtaxat in eo contingit, quod adulteratum aut teredinofum acri lixivio priùs maceratum, deinde saccharo conditur, ut maleficium non deprehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non cariosum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum, deinde saccharo conditum, gratissimum est, nec ullâ vehementi acrimoniâ molestum, neque filamenta in ore relinquit. Tale fit in Bengala, quod laudatissimum est, deinde in Chaul, Baçaim, & Dabul. Improbatur, quod ex Batecala advehitur.

* Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nonnumquam pondo unciarum duodecim: sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus non agitur in profundum radix, quàm ad ternos vel quaternos palmos barandinum modo. Cum eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramque radici aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatim, aliud spontè provenit; sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi qua Crocum (Indicum intellige, sive Curcuma) fert, & eo modo eius radix serè nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria.

CAPVT XLII.

MAGNA est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet; quoniam Avicenna lib. 11. diversa duo capita de eis scripsit, videlicet 734. & 736. Rhases lib. 3. de re med. cap. 34. utrumque sub uno capite comprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. unicum caput de Zerumbet scripsit.

Ego

E G O diu in eâdem dubitatione versatus sum, & existimavi Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse quæ nobis hîc Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expetitur, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hîc vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Postea tamen, errare me, deprehendi ex diversis, quibus prædita sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.

Zedoaria.
Zerumba.
Zerumbet.
Crocum Indicum.

Q V O D nos hîc Zedoariam appellamus, Avicennæ lib. II. cap. 734. (tametsi non noverit) *Geiduar* dicitur. aliud nomen ignoro, quia nascitur regionibus, Sinenfium provinciæ vicinis. Magno verò emitur *Geiduar*; nec facile invenias, nisi apud Circumforaneos quosdam & circulatores, quos Indi *jogues*, Mauritanii *Calandares* appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emendicando vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates *Geiduar* emunt.

Geiduar varium admodum. *jogues*, *Calandares*.

E S T verò *Geiduar* magnitudine glandis, ejusdemque ferè formæ, colore sublucido. Vnicum hujus *Geiduar* fragmentum, quod circiter dimidiam unciam pendebat, à Nizamoxa semel impetravi: sed id in Lusitaniam cum insigni lapide Armenio missum, unâ cum navi periit. Ostenderam id priùs Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo illorum noverat quid esset. Aliud paucillum apud istos circulatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.

Geiduar historia.

V T I L E est autem istud *Geiduar* ad plurima, sed præsertim adversus venena, & virulentorum animalium ictus, morsusque.

Geiduar facultates.

P O R R ò hoc medicamentum Dioscoridi incognitum fuit, tum etiam Avicennæ, lib. II. cap. 743. quoniam se existimare ait *Geiduar* esse: quod subolfecisse videtur Bellunensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoariæ verò vocabulum corruptum est, & *Geiduar* dicendum.

Geiduar veribus ignotum.

^a Incognitum Europa esse puto *Geiduar* hîc descriptum; & difficulter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Auctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil minus est quam *Geiduar*; sed ex Zerumba forsitan erit generibus, quam sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta referendam censeant.

De Zerumbet.

C A P. XLIII.

Z E R V M B E T appellatur Arabibus, Persis, & Turcis *Zeruba*^a: in Guzarate, Decan, & Canara, *cachoraa*: in Malavar *çna*.

Zeruba.
Cachoraa.
çna.

C O P I O S E provenit in Malavar, Calecut videlicet & Cananor silvis spontè. Si autem pangatur aut seratur, plurimis etiam locis: inde à multis Gingiber silvestre appellatur, nec id sine ratione, quoniam ejus folia Gingiberis foliis similia sunt, longiora tamen & magis aperta: ejus item radix Gingibere major.

Gingiber silvestre.

R A D I X eruta, conciditur & siccatur; deinde in Ormuz, Arabiam, Persiamque defertur, tum in Gida & Alexandriam; unde postea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam saccharo, & Gingibere præstantior est.

N V N C eos Auctores, qui de hac scripserunt, percurramus.

A V I C E N N A lib. II. cap. 734. Zedoariam radicem esse ait Aristolochiæ similem; atque eam præferri, quæ ad radices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum adversus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditam facultatibus, quales Serapio Zedoariæ tribuit.

Zedoaria.

Zerumbet.

S E R A P I O lib. simp. cap. 172. Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet^b radices rotundas esse instar Aristolochiæ, colore verò & sapore Gingiberi similes, easque è Sinarum regione convehi.

A V I C E N N A lib. II. cap. 734. dumtaxat Zerumba aut Zerumbet novit. Sed quoniam eam vidit in frusta rotunda, interdum verò in oblonga concisam, ad sinum Persicum vehi, duo genera esse existimavit Zerumba & Zerumbet. Hac etiam de causa folia, quæ non viderat, prætermisit: sed dumtaxat quod ipsa radix ex India in alias regiones transferatur, ut zingiber expressit. Et certè etiam hodierno die diversum est pretium eius quæ in rotunda frusta resecta est, ab illius quæ in oblonga concisa est, ut minores Gingiberis radices vilioris æstimantur quam prægrandes.

Q V O D verò juxta Napellum nasci optimam scribit, planè fabulosum est; quandoquidem Napellus vix hîc reperitur (non sunt enim hujus regionis silvæ procreando Napello

Avicenna opinio exposita.

aptæ)

aptæ) & Zerumba plurima, ut diximus, nascitur silvosis Malavar locis: tum etiam aliis multis fata provenit: nec quemquam (tametsi diligentissimè perquisiverim) hanc radicem juxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis Avicennæ jam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, ut facillè hinc judicari possit, eum Zurumbet historiam prorsus ignorasse.

SERAPIONIS autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facillè deprehenditur, cum ait, è Sinarum regione convehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Sinarum regione advehi, raramque apud Indos inveniri. Zerumba verò abunde in Indiâ nascitur.

NON defuerunt, qui crediderint, Arnabo, de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex utriusque historiâ, satis manifestum est, diversas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suavi odore fragrans: Zerumba verò graminea est planta, ut modò diximus.

CETERVM minùs sunt audiendi, qui aut Ben album & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniam hoc utrumque medicamentum huc non sine quæstu convehitur. Zerumba verò hinc in exterarum regiones exportatur. Præterea longè diversa est utriusque facies à Zerumba.

^a *Zeruba sive Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeò similem, ut nihil supra, plerumque tamen maiorem, & intùs pallecentem.*

^b *Invenitur Antverpia apud quosdam aromatarios Zedoaria quoddam genus illis Bloczewal, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochia rotunda, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intùs candicans, gustu usualis Zedoaria. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet convenire videtur, hic exprimi curavimus.*

^c *Qui plura de horum opinione requireret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes.*

Zerumbet Serapionis.



De ligno Colubrino.

CAPVT XLIV.

Ligni colubri-
ni facultates.

Cholera mor-
bus.
Mordexi.

Regulus ser-
pens.

Cobras de
capelo.

Quil, Quir-
pele.

Reguli &
Quil pugna.

Chingala.

Tognes.

NON modò adversus animalium virus ejaculantium morsus ictusve efficax est hoc lignum, sive potius radix; sed etiam ejus pulvis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocant passionem (incolæ Mordexi dicunt) sanare. Similiter utile esse medicamentum ferunt adversus februm circuitus, uncia pondere propinatum, priùs tamen tritum, & aquâ maceratum, per vomitus expurgatâ multâ bile.

HANC verò radicem Serpentium moribus prodesse, hoc modo deprehensum est.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum, ^a (Lusitani Cobras de Capelo, nos Regulum dicere possumus) maximè noxium. Est item animalis genus magnitudine viverræ huic serpenti inimicissimum, Quil, vel Quirpele vocant. Quotiescumque cum serpente congressurum est hoc animalculum, istam radicem (quæ multa istic nascitur) eâ parte præmordet quâ denudata est: etenim pars aliqua extra solum prominat. Præmorsâ radice, pedibus anterioribus salivâ conspersis, caput primùm, deinde reliquum corpus sibi demulcet: postea serpentem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quòd si illo congressu serpentem vincere non potest, denuò ad radicem confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atque ita morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingalæ (ii sunt Zeilan incolæ) istam radicem venenis resistere cognoverunt.

HVIVSMODI pugnarum spectatores plerique fuerunt Lusitani. Nam solent domi alere similia animalcula tum ad mures extirpandos, quos acerrimè persequuntur, tum ut cum serpentibus regulis præliantur, quos circumferre solent Circumforanei quidam, Tognes appellant, stipem emendicantes, & cineribus se aspergentes, ut hac ratione venerandos sese sanctimonix titulo vulgo præbeant. Circumeunt isti omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere funguntur, gestantque serpentes regulos, quos demulcere solent, & collo aptare (priùs tamen exéptis dentibus) vulgo persuadentes eos se incantasse, ne nocere possint.

possint. Interdum verò serpentes, quos etiam habent integros, quibusque non sunt exempti dentes, accepto præmio, cum iis quas dixi, viverris, sive alio simili animalculo, committere solent.

TRIA sunt hujus ligni genera in insulâ Zeilan.

PRIMUM & laudatissimum illud est à quo subsidium quærit viverra, vocaturque incolis *Rametul*, Lusitanis *Pao da cobra*, id est, Lignum Colubrinum, quòd serpentum moribus sit salutare. Duorum aut trium palmorum magnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinque dumtaxat tenuibus: radix quæ maximè in usum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagans, ita ut semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice unâ exemptâ, aliæ in ejus locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persicæ mali, magis tamen virentia: flos longè à foliis racematim cohæret, pulcherrimo colore rubens. Fructus sambuci, sed rubens & durus, racematim cohærens, veluti in Periclymeno. Teritur primum hæc radix, & ex vino aut aquâ cordiali propinatur à serpente percussis: teritur etiam ad cotem Santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goæ continenti nasci tradunt.

Tria ligni Colubri generis. Rametul de scriptio.

Ophuroplera Serpentinum Sp. hist.

SECUNDUM genus veluti primum adversus venena commendatur, eodemque modo quo superius usurpatur. Arbor est (cum sola provenit nullis vicinis arboribus) Malo punicæ similis, spinis brevibus & firmis horrida, cortice candido, denso, rimoso, & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis est luteis, aspectu pulcherrimis. Hanc autem, si juxta aliam quampiam arborem proveniat, per summos ejus ramos serpere, atque Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed numquam id videre mihi contigit.

Alterius generis descriptio.

Stychnura Colubrinum Sp. hist.

tertium genus veluti primum adversus venena commendatur, eodemque modo quo superius usurpatur. Arbor est (cum sola provenit nullis vicinis arboribus) Malo punicæ similis, spinis brevibus & firmis horrida, cortice candido, denso, rimoso, & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis est luteis, aspectu pulcherrimis. Hanc autem, si juxta aliam quampiam arborem proveniat, per summos ejus ramos serpere, atque Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Præfertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed numquam id videre mihi contigit.

Tertium genus.

Stychnura Colubrinum Sp. hist.

Eius descriptio.

Stychnura Colubrinum Sp. hist.

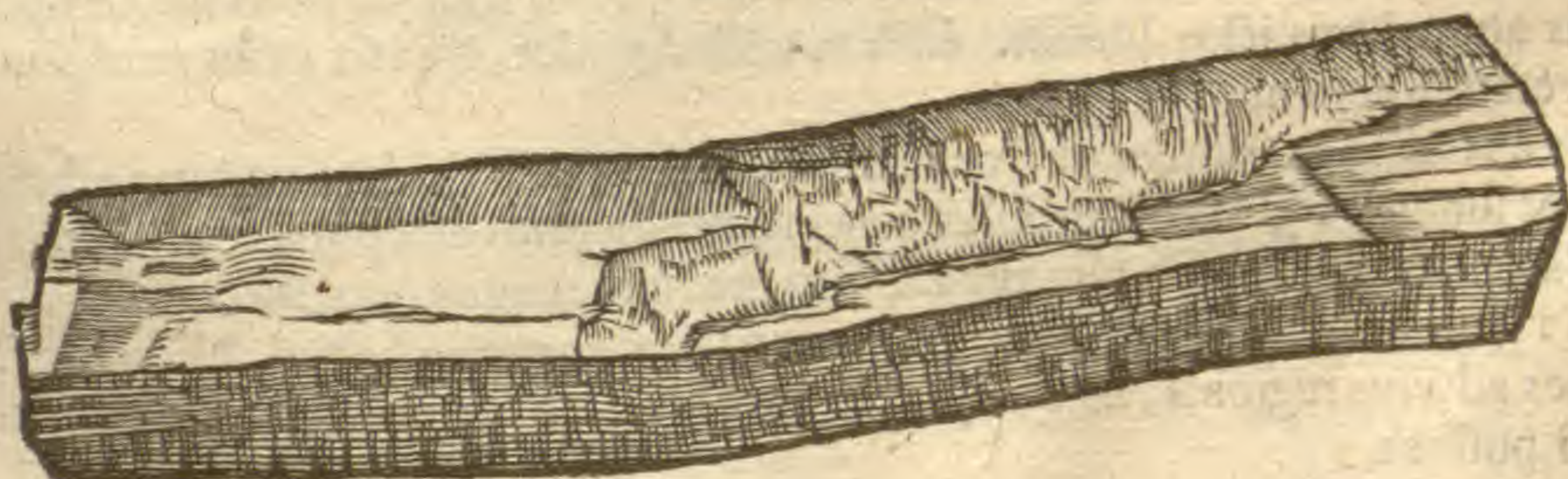
RADICEM quandam in Malaca inveniri rumor est, quæ adversus vulnera sagittis toxico illitis facta præsentaneum sint remedium.

Meminit etiam hujus generis serpentum Ferdinandus Lopez lib. 1. Historia Indica, & valdè perniciosum esse asserit, solereque incolas, navali prælio cum hostibus congressuros, interdum scutibus includere, quæ, dum prælium fervet, in hostium naves coniciant, eo stratagemate quandoque victoriam reportantes. Hoc genus serpentis Murchat ab indigenis appellari dicit Odoardus Barbosa, & aliud illo adhuc nocentius Mandali.

Primi generis fragmentum, trium digitorum transversorum longitudine anno salutis M. D. LXXIV. ostendit mihi Salmantica ornatisimus vir Augustinus Vaseus, dono olim à Lusitania missum D. Joanni Vaseo viro doctissimo, eius parenti, cum vasculo à Cocco de Maldiva confecto, lapide Bezar insigni, & vasculis testudineis: quæ omnia mirificè adversari venenis creduntur.

Secundi autem generis (nisi fallor) fragmentum quinque unciarum longitudinis, quodque, ut conicere licebat, duarum unciarum crassitudinem aquarat, mihi non modo ostendebat Londini anno M. D. LXXI. C. V. D. Hector Nunez Medicus Lusitanus, sed etiam dividiâ eius parte liberaliter donabat. Eius porò materies firma erat, candida, venis quibusdam distincta, non dissimilis fraxini ligno; cortex autem, qui eam integebat, candidus, & quasi cinereus. Viraque verò degustata, amaro sapore prædita esse deprehendebantur. Eius, quale accipiebam, fragmenti iconem lectoris oculis subiecimus.

LIGNUM COLUBRINUM.



De

De Lapide Bezar.

CAPVT XLV.

Bezardica
medicamenta.

ALAPIDE Bezar nomen invenerunt medicamenta venenis resistentia, quæ per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximia adversus venena facultatis: nasciturque hoc modo.

Lapis Bezar
historia.

EST in Corasone & Persiâ Hirco quoddam genus; quod *Pazam* linguâ Persicâ vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & prægrandem Goæ vidi) mediocri altitudine, in cujus ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandam paleam semper augescens, & veluti multis è tunicis contextus; columellæ aut glandis plerumque, interdum aliâ & aliâ formâ, lævis magnâ ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inveniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expetuntur: quo enim majores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini unum habuisse, qui ferè quinque drachmas pendèret. Is in Lusitaniam delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis [*ii Hungaricis equipollent*] vênit, cum tamen aliquanto pluris hic emptus fuisset.

HVNC verò lapidem eâ ratione generari quam modò retulimus, tum his oculis observavi (lapidem enim contritum hujusmodi tenuem paleam in meditullio continere inveni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam * efformatos inveniri.

Lapis Bezar
multis locis
invenitur.

CETERVM non solum generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malacæ locis, & in insula quæ à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promontorio Comorim. Nam cum in exercitus annonam mactarentur istic multi prægrandes hirco, in eorum ventriculis magnâ ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc factum est, ut quotquot ab eo tempore in hanc insulam appellant, hircos obruncant, lapidesque ex iis tollant.

Lapis Bezar
Persicus reli-
quos antecel-
lit.

VERVM nulli Persicis bonitate comparari possunt. Dextri autem adeò sunt Mauritaniani, ut facilè, quâ in regione nati sint singuli lapides, discernere & dijudicare possint. Vt verò adulterinos à legitimis dignoscant, manibus comprimunt, deinde spiritu inflant. Nam si aër aliquis permeat, adulterini indicium est.

Delectus ra-
tio.

VOCATUR autem hic lapis *Pazar*, à *Pazan*, id est, hirco, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine *Bezar*, atque Indi magis corruptè *Bazar* appellant, quasi dicas lapidem forenses: nam *Bazar* eorum linguâ forum est.

Pazar, Pa-
zan.
Bazar.

Lapis Bezar
facultates.

ILLO utuntur Indi, nos secuti, adversus deleteria facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ non modò adversus virulentorum animalium morsus usurpant, sed etiam adversus omnes melancholicos morbos. Opulentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequenter diebus continuis hauriunt in singulas doses, decem hujus lapidis grana macerata in stillatio rosarum liquore. Hoc remedio juventam & membrorum robur sibi conservari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta usque grana sumere, nimis sanè magnâ quantitate. Nam tamen nullas noxias facultates in se contineat hic lapis; tutior tamen est ejus exigua quantitas. Atque etiam parvâ quantitate exhibere solent in Ormuz: nec sine periculo liberalius sumi dicunt.

EO utor in inveteratis morbis melancholicis, veluti in malâ scabie, leprâ, pruriginibus, impetiginibusque. Hac etiam ratione quartanis convenire posse arbitror. Viros sanè planè deploratos, atque à medicis derelictos, hujus lapidis usu, pristinae sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Diosc. ad alligatum, ita ut nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nunquam vidi, nec hic simili modo utuntur. Illud autem verum scimus, quòd ejus pulvis vulnere impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iisdem viribus pollet, apertis carbunculis in peste impositus: etenim venenum exigit.

Boam Plinius
vocat ruben-
tes papulas,
lib. 24. cap. 8.
& lib. 26.
cap. 11.

QVONIAM verò exanthemata sive pustulæ, & herpes, in hac regione admodum noxia sunt, & subinde ægros necant, solemus ægris per singulos dies pulverem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad unum aut alterum granum, magno cum successu.

COEPIIT autem successu temporis hic Lapis majori in pretio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad ejus regionis, in quâ generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.

Invenitur interdum Vlyssipone venalis hic lapis aliâ atque aliâ formâ; quem licet magno admodum aestiment mercatores, eâ tamen conditione vendere nolunt, ut periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem fit in hunc modum: Ducitur cum acufilum per toxicum (herba baleflera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem trans-

transmittitur acus, atque filum relinquitur in vulnere. Canis ilicò ea symptomata incipit habere qua comitari solent eos qui toxicum biberunt. Cum planè concidit canis, atque desperatus videtur, tum pulverem ab hoc lapide abrasum & aquâ dilutum cani in os iniiciunt. si auxilium senserit canis, legitimi probatio est: sin minus, adulterinum censent.

* Meminit etiam huius lapidis clarissimus Medicus Hispanus Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scur-
Zonera peculiarem fecit; sed legitimos & minimè adulteratos in meditullio concavos esse vult. Monardus.

Lapu, inquit, Bezaar multis nominibus donatur: nam Arabibus Hager, Persis Bozaar, Indis Bezar, Hebrais Bel-
zaar, dicitur, quasi Dominus veneni, à Bel Dominus, & Zaar venenum. Hager.
Bezaar.
Bezar.
Belzaar.

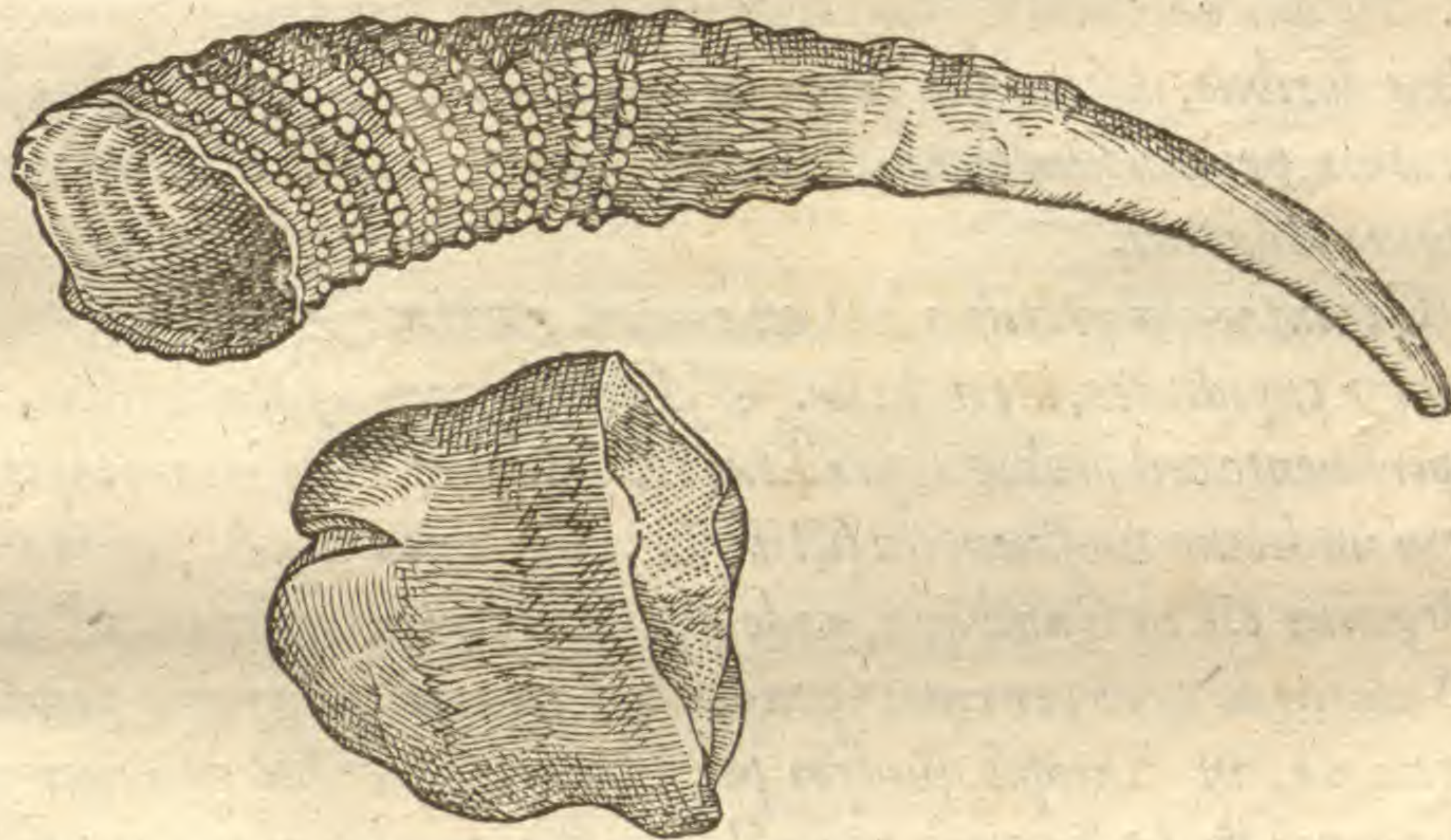
Est verò eius forma varia: nam alii rotundi sunt, alii oblongi dactylorum officulis similes, alii palumbi ovù, alii ca-
preolorum renibus, alii castaneas emulantur; omnes tamen obtusi, non in cuspidem desinentes: nec minus colore variant, siquidem nunc spadicei coloris, nunc melini, magnâ verò ex parte ex viridi nigrescenti, ut mala insana conspiciuntur; plurimi etiam cinerei obscurioris, ut qui in felibus Cœrettam egerentibus est.

Constant autem singuli ex laminulis miro artificio alia altam, ut ceparum tunica, amplectentibus, splendentibusque quasi poltae essent: immò priore laminâ demptâ, subsequens multo splendidior invenitur, quod legitimi est indicium: suntq; hae laminae alia aliis densiores, pro lapidum magnitudine. Lavis est & blandus, ut facile alabastrum modo abradì possit: immò diutiùs in aquâ harena liquefit. Nullum cor aut matricem habet, sed in meditullio cavus est, & pulveris eiusdem cum lapide substantia plenus, qui maximè commendatur, atque etiam ipsi lapidi praesertur: sed is pulvis legitimi etiam indicium est: etenim qui adulterati sunt, neque laminas splendentes habent, neque pulverem illum in meditullio continent, sed granulum aliquod aut semen, supra quod Indi illum efformârunt.

Porro eximitur hic lapis ex animali cervi ferè magnitudine & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis formâ, capreus ferè simili; quam ob causam ab incolis Capra montana vocatur, tamen si meo iudicio Cervi-capra potius dici debeat. Invenitur verò hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimus, pilo brevi, & colore ut plurimum cinereo & rufo.

CETERVM mihi persuadeo, non futurum ingratum, si huic scholio, eius animalis, in cuius ventriculo celebratus ille lapis Bezar in Orientali India generatur, cornu & ungula icones adicerem, expressas quidem, curante Iacobo Garreto, aromatario Londinensi, viro humanissimo mihiq; amicissimo, qui eas ad me Francosurtum usque mittebat, permittente verò Generoso viro Waltero Raulao, cui obtigerant in parte prada earum rerum, qua in pratoriam illâ navem ex Orientali India revertente, & à naucleris Angli occupatâ, advehebantur.

CORNÛ & VNGVLA animalis in quo lapis Bezaar generatur.



Erat verò illud cornu (cuius longitudinem non significabat) nigri coloris, incurvum, infernâ & crassiore parte, quâ
capiti adhaeserat, cavum (quâ notâ, singulis annis non decidere, coniecturam faciebam) foris inaequale & multum tuber-
culis obsitum, instat ferè cornu cervini, supernâ parte lavius, & in obtusum mucronem desinens.

Ungula autem nigra etiam erat, & brevifissurâ discreta, pilisque magnâ ex parte tecta; sed cuius coloris, non erat
additum. Ungula.

De Lapide Malacensi.

CAPVT XLVI.

CETERVM Lapis Bezar alium lapidem mihi in memoriam revocavit, quem unice
venenis resistentem in Malaca inveniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis
provincia. Invenitur autem istic in felle Histricis: sed tantâ est in aestimatione apud
ipso indigenas ob raritatem, ut è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter
pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic
frequens lapis Bezar inveniatur, hunc tamen longè praesertunt incolæ. Vnum dumtaxat
vidisse memini, cuius color dilutioris videbatur purpuræ, gustu amaro, tangenti lævis &
lubricus, quemadmodum Gallicus sapo. Lapis Mala-
censis.
Lapidis Ma-
lacensis de-
scriptio.

Lap. Malac.
facultates.

HACTENVS ejus facultates experiri mihi non licuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus illas experimento comprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant, mihi affirmavit. Vulgari autem aquâ (cùm cordialis deesset, & periculum esset in morâ) hunc lapidem aliquamdiu maceravit: quam deinde ægris propinavit, qui illam gustu amaram invenerunt; attamen eorum stomachus roboratus est, & venenum nihil obfuit.

MVLTVM certè huic viro debent omnes Indici medici, quòd hujus lapidis facultates nobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.

* Anno à Christo nato sexcentesimo tertio supra millesimum, ostendebatur mihi lapillus planus, unguis humani digiti magnitudinem non superans, levis, coloris ex cineraceo candicans. sed parvis quibusdam rubiginosis maculis aspersi, quem valdè commendabant adversus venena, imò etiam lapidi Bezahari præferebant. illum ex Orientali India recen- ter allatum ferebant, & Mallica de Soho, appellari dicebant, Lapidem porcinum interpretantes: ex quibus notis con- iecturam faciebam, Malacensem lapidem à nostro Auctore commemoratum esse posse, quem in Hist. Ind. selle reperiri scribit: certè glaber & lubricus erat Gallici saponis instar.

* Ferdinandus Lopez, lib. 1. Historie Indica, meminit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate præditum esse asserit, quàm sit lapis Bezar, aut Malacensis, quippe qui invicè omnibus venenu resistat. Est vero is lapis magnitudinè avellanae, rarus admodum, ut qui è capite animalis quod Indi Bulgoldalf appellant, eximatur.

DE GEMMIS.

ABSOLUTA Aromatum historia, non inutile fore duxi, si nonnulla de Gemmis subiicerem, præsertim cùm in lapidum mentionem iam incidimus. Initium igitur faciemus ab Adamante, qui reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum esse, ob substantiæ duritiem, creditur. Nam omnium Gemmariorum iudicio, si omnibus quæ requiruntur suis dotibus, nativòque colore ac equali magnitudine prædita sint, hæ tres gemmae, primarium locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus, tertium Adamas.

SED Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & cupiditate, intenditur. Maioribus enim facultatibus, iisq; longo experimento comprobatis, præditus est Magnes, tum etiam lapis qui sanguinem undecumque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in Cambaya, unde petuntur, quod viginti sex* libras pendit) Smaragdi verò per ratis (pondus est tria tritici grana pendens) reliquæ gemmae, in Europâ quidem per Carates (pondus quatuor grana constituens) in India verò per Mangelis, pondus quinque pendens grana.

* Suprà capite de Turbit, manus illi est auctior unâ librâ: siquidem viginti septem libras pendit.

De Adamante.

CAPVT XLVII.

Almaz.

Iraa, Itam.

Adamas in
Bisnager.

* hoc est, 150
grana, vel
drachmas
duas, grana
sex.

ARABES, quos plerique omnes Mauritani secuti sunt, Adamantem appellant Almaz, tamen Serapio lib. simpl. cap. 391. alio vocet nomine. Ab indigenis, ubi nascitur, iraa: in Malao, ubi etiam invenitur, itam.

CETERVM tribus aut quatuor locis inveniuntur Adamantes; videlicet in Bisnager provinciâ, duabus vel tribus rupibus. Magnum quæstum adferunt hæ fodinæ illius provinciæ Regi, magnaque sunt ejus jura. Nam quemadmodum in Hispaniis Rex in Thynnorum capturâ sua habet jura, ita ut si unicus Thynnus capiatur, Regi cedat oportet: sic in his fodinis magni sunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inveniuntur triginta

* Mangelis excedentes, Regi cedunt. Præterea diligentissimè observantur operæ: nam si quis

quis unicum Adamantem sustulisse deprehendatur, ilicò ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur.

ALIA est rupes in Decan, non procul à ditione Imadixa, quem nos Madre-Maluco nuncupamus. Alia quadam rupes est in dominio cujusdam Reguli indigenæ, in qua præstantissimi Adamantes inveniuntur, sed minores. Isti à vulgo de Rupe veteri cognomen sortuntur: & venum exportantur in urbem quandam regionis Decan, Lispor nuncupant, ubi celebris est mercatus. Istic emptos Guzaratenses huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine pretii eos invitante. Nam magno apud illos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaboravit. *Naifes* ab incolis appellantur. Nam quemadmodum, inquiunt, virgo præferenda est jam corruptæ mulieri: sic etiam Adamas à naturâ elaboratus, præferendus est ei quem hominum industria expolivit: contra sentientibus Lusitanis, qui industriâ hominum expolitos longè pluri aestimare solent.

Adamas in Decan.

Adamas de rupe veteri. Lispor emporium.

Naifes.

ALIA est rupes ad fretum Tanjam in Malacæ tractu, quæ etiam de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidem sunt, sed laudati: unum tamen habent vitium, quòd ponderosi sint, quo nomine gratiores sunt venditoribus quàm emptoribus.

Adamas in Tanjam.

NVLLO autem ex prædictis loco Crystallus invenitur, quemadmodum nec per universam Indiam. Amat enim Crystallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab Italia separantes.

Nulla Crystallus in India.

NON negaverim in India Beryllum inveniri, qui Crystallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus & vitra & vasa fabricari solent pretiosa. Sed in Bisnager non invenitur, nisi locis procul ab Adamantum fodinis dissitis. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martavan, & Pegu regionibus, ubi nullus Adamas, nisi qui importatus fuerit. Invenitur & in Zeilan insulâ, ubi nullus Adamas.

Beryllus Crystallo similis.

Berylli natales.

REFERT Plin. lib. xxxvii. cap. iv. & in Arabia nasci. Verùm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam si istic nascerentur Adamantes, ii qui hinc nascuntur adeò non expeterentur à Turcis, qui potissimam Adamantum partem ad suos evehant.

SCRIBIT Franciscus de Tamara, in Peru Adamantes reperiti. Sed huic auctori exiguam fidem adhibeo, quòd videam in Indicorum Adamantum extractione tam ineptas commentum esse fabulas: veluti quòd pervigiles sint serpentes, quæ Adamantes tuentur: eosque non posse inde auferri nisi prius objectis carnibus certâ quadam ratione præparatis, quibus vorandis dum serpentes occupantur, tutò interea Adamantes auferri possunt.

Franciscus de Tamara.

NON desunt qui in Hispaniis inveniri putent: quorum opinioni subscribere non possum, quoniam nullis probatæ auctoritatis scriptoribus fulciatur.

Adamas nullus in Hispania.

REFERT etiam Plin. loco jam citato, haud facilè inveniri Adamantem Avellanæ nucleo majorem. In quo sanè non est reprehendendus: nam sibi comperta scribit. Sed inveniuntur hinc interdum majores quatuor Avellanis. Maximus tamen quem vidi, centum quadraginta mangelis pendebat. Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud quendam negotiatorem esse unum, qui ducentos quinquaginta mangelis pondere æquet, tametsi is strenuè neget talem apud se esse. Accepi item à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui ovi gallinacei.

Magnus Adamas.

SED miraculi instar id mihi videtur, hujusmodi gemmas, quæ altissimè in terræ visceribus, multisque annis perfici debebant, in summo ferè solo generari, & duorum aut trium annorum spatio perfici. Nam si in ipsa fodina hoc anno ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excavato, ibidem invenies Adamantes. Sed certum est grandes non nisi sub infimâ rupe nasci.

Adamantum mira generatio.

EST verò Adamantis nitor vivax & robustus, Crystalli verò non nisi elanguidus: quâ notâ, tum etiam duritie, à Gemmariis dignoscitur.

CETERVM tantum abest ut mallei ictum respuat Adamas, ut etiam in scobem malleolo redigatur. Facillimè verò pistillo ferreo in mortario confringi & atteri solet, ut ejus scobe alii Adamantes expoliantur.

Adamas mallei ictu frangitur.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu non frangi, sed hircino dumtaxat sanguine maceratum rumpi: præsertim si (ex quorundam sententiâ) hircus prius apium aliasque diureticas plantas depascatur, vinumque bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sæpius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi, quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsâ insciâ supposito ferunt: videlicet in amplexus viri dormientem ruere, si fidelis sit: sin labes ejus pudicitie sit illata, maritum averfari.

Adamas Crystallo non innascitur.

Adamas magnetem non impedit.

Plumbi Adamantis aciem non obtundit.

FABVLOSVM etiam est, quòd Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter

argenti vivi cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla; sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, quâ napum.

ILLVD verò sæpius expertus sum, Adamantes exquisitos, mutuo attritu sic glutinari, ut facile separari non possint. Sic etiam Adamantem vidi, ubi incaluisset, festucas trahere non secus ac electrum.

Adamans nullius in medicina usus.
Adamans deleteria facultatis non est.

NULLIVS autem est in medicinâ usus; tametsi invenerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam iniiciebant ad confringendum calculum. Per os verò amplius non exhibent, quoniam erronea quædam persuasio in vulgus pervasit, deleteria facultatis esse, si intrò sumatur Adamans, ob suam tenuitatem & penetrandi vim, quâ intestina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse aliquot è recentioribus medicis.

SED, ut dixi, vana est persuasio. Nam Æthiopes Gemmariorum servos novi, qui Adamantes deglutierint; quos cum requirerent domini, tandem verberibus egregiè cæsi, se deglutivisse fassi sunt: eosque deinde cum recrementis ejecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

Adamantis scobes deleteria facultatis non est.

AT in scobem tritus, inquit, venenum est, quia & stomachum & intestina perforat. Immò nequaquam scobem attrahet ad se stomachus, quæ sua gravitate celeriter ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, quæ marito antiquâ dysenteria laboranti, Adamantis scobem per multos dies propinavit sine ulla noxa, donec medicamento toties reiterato lassus abstinuit, præsertim cum ejus uxor à medicis intellexisset frustra se laborare: non posse enim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tempore sublatus est, cum scobe uti multis jam diebus desisset.

^a Similem ferè nec minus absurdam perquirendi Adamantes rationem describit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

^b 140 Mangelis, id est, septingenta grana, sive unciam unam, drachinam unam, scriptula duo, grana quatuor. Nam Mangelis, ut antè dixit nosler Auctor, quinque grana pendit, & septuaginta duobus granis dragma constat.

Maiorem verò Adamantem in Belgio conspectum haud puto, quàm quem Philippus Hispaniarum Rex, ducturus Elizabetham Henrici II. Galliarum regis maiorem natu filiam, emit de Carolo Affetati Antverpia, anno M. D. LIX. octogies millenis coronatu: pendebat autem caratos septem & quadraginta cum semisse, hoc est, 190. grana.

Adamans Anglicus.

Tribus supra Bristolium milliaribus, Ducatu Somersetensi, ad Sabrinam flumen, solo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus naturâ expolitum, formâ nunc planâ, nunc trigonâ pentagonâve aut polygonâ. Horum aliquot nobis dono dedit generosus Eques Dn. Georgius Northum. cuius in ditioe eruuntur. Sunt verò ii paulo obscuriores, & matrice suâ velut ovo concluduntur tenaci & durâ, nunc innumeri, uq; exigui & plerumque informes; nunc pauci, sed maiores & elaborati: interdum matrici adherentes, nonnunquam soluti, & in matrice (si moveatur) crepitantes, ut Aëtiem lapidem censeas. Si artificum industriâ perpoliantur, orientales ita emulantur, ut exiguum discrimen sit; sed duritie ab orientalibus superantur.

De Smaragdo.

CAPVT XLVIII.

RARIOR & pretiosior est Smaragdus, ejusque locus natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.

Pachee, Zamarrut, Zabarget.

PORRÒ Smaragdus appellatur Persis & Indis Pachee, Arabibus verò Zamarrut, non Zabarget, ut vulgatus Serapionis lib. simpl. cap. 384. codex, aut Tabarget, ut Pandectarius in litteris T & Z. vult. Nam corruptus est ille locus cap. de Smaragdo: & Zamarrut legendû est.

Smaragdus adulterinus.

VULGARE autem est in Balagate & Bisnager, ut fictitias Smaragdos ex vitrearum lagenarum crassioribus fragmentis conflent.

SED & Smaragdi quæ ex Peru novi orbis provinciâ advehuntur, adulterationis suspicionem non carent.

Feruzegi.

Peruzegi.

CETERVM plurimum hallucinantur, qui in Electuario de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes per Feruzegi Smaragdum intelligendam: ignorant enim illi linguæ Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesuæ mentem non intelligunt. Præterea Mesuæ codex Arabicus legit Peruzegi de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, ut aliquando diximus, apud Arabes inter P & F literas cognatio, facilis fuit lapsus Librarii, ut F pro P reponeret.

Peruzaa, est Turchesa.

EST verò Peruzaa* Arabibus Turchesa nostra, quæ plurima totâ Persiâ nascitur. Non fuit igitur Mesuæ mens ut Smaragdus illam compositionem ingrederetur, tametsi contra sentiat Christophorus de Honestis, ejus interpretis: sed Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus iniici oportet, quæ habent Feruzegi. Nam apud Mauritanos illius est in medicinâ usus, sed apud Indos minimè.

* Idem suboluisse videtur Ballunensis in eadem compositione Electuarii de Gemmis.

De Rubino.

CAPVT XLIX.

MULTA sunt Rubinorum genera. Nobilior Græcis *αἰθέρης*, Latinis Carbunculus ^{αἰθέρης.} ^{Carbunculus.} vocatur: non quòd in tenebris splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quòd ejus nitor vivacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan insulâ delatos, sed minutiores, quales ii sunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui viceni simul emuntur. ^{Rubini de} ^{Corja.} Hos cum è mensâ sustulisset, latuit unus in plicis straguli quo mensâ strata erat. Noctu in tenebris animadvertit quasi ignis scintillam quandam in mensâ. Accedit ad mensam, accensâ prius candelâ; invenit exiguum Rubinum; quo sublato, nullam postea in mensâ scintillam vidit. Non me latet, negotiatores plerumque hujusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eos fides esto.

CARBUNCULVM igitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui ^{Carbunculus.} erit viginti quatuor quilatum sive caratum, ut vulgo vocant. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quendam in Decan; qui cum mihi familiaris esset, ostendere tamen noluit, nisi prius datâ fide id clam fore, nec ejus regionis Regi me indicaturum. Censebatur vicies mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamen dominus affirmabat à se emptum sex auri ^{Manus auri.} ^{Arroba.} manus, quæ quinque Lusitanicas arrobas * efficiunt.

SECUNDVM genus est quem Balasium vocant, aliquantulum rubens. Vilior hic est. ^{Balasis.}

TERTIVM genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet; sed tamen vilior est, quia ^{Spinellus.} non habet splendorem illum legitimi Rubini.

INVENIUNTVR & candidantes. Sunt alii ex purpurâ candidantes, vel, ut veriùs dicam, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui mediâ partem rubent, alterâ candidant. Alii media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

HVIUS varietatis causam fieri puto ab ipsâ Rubini origine. Cum enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candidat; deinde maturescens ruborem acquirit: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, ut qui ante maturitatem eruti sunt, nunc candidantes, modò ex rubro languescèntes conspiciantur.

QUONIAM verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci creduntur, fit interdum ^{Rubinus &} ^{Sapphirus, in} ^{eadem fodina} ^{generantur.} ut altera parte Sapphirum repræsentet, altera Rubinum: qui, cum elegans est, & cæruleum colorem cum rubro æqualiter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis ^{Nilacandi,} ^{Sapphiro-rubini.} quasi dicas, Sapphiro-Rubinum.

PORRÒ Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur *Tacut*: hujus regionis incolæ ^{Tacut.} ^{Manica.} *manica* appellant.

* Rubinum ingentis pretii cum Adamante illo supra memorato redimebat Philippus I I. Hispaniarum Rex Elizabetham Henrici II. Galliarum Regis filiam in uxorem ducturus: nam vicenis millibus coronatorum aestimatus fuit.

* Lusitanica Arroba constat tringenta duabus libris: hoc est serè modis quinque Italicis: ingens sanè gemma pretium.

De Sapphiro.

CAP. L.

GEMMA est Sapphirus vilis precii: cum tamen ob ejus elegantem cæruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum recreantur, magno aestimari deberet. ^{Nilaa.} Vocatur ab incolis *Nilaa*.

EIUS autem duo sunt genera. Vnum obscurius: Alterum splendens; quod vulgò Sapphirum aqueum vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cujusdam admixtione ^{Sapphirus} ^{aqueus.} Adamantem ita æmulatur, ut nonnullos plerumque fefellerit.

INVENITVR utrumque genus in Calecut, Cananor, & variis regni Bisnagua locis. Præstantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu. ^{Sapphirus ex} ^{Pegu.}

TAMETSI verò adeò oculis sit grata hæc gemma, nullius tamen, quantumvis magnæ, & vividi coloris, pretium mille Lusitanicos aureos superasse invenietur.

De Hyacintho & Granato.

CAPVT LI.

Hyacinthus.
Granatus.

VILISSIMI sunt hîc pretii cùm Hyacinthus tum Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubinorum esse generibus, Hyacinthum flavescentem Rubinum appellantes; Granatum verò, nigricantem Rubinum.

NASCUNTUR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguate: Hyacinthi verò & quibusdam Lusitaniæ locis provenire feruntur, ut in Belas non procul Olysiptone, & multis Hispaniæ locis.

De Jaspide.

CAP. LII.

Iaspis viridis.
Porcellana.

INVENITUR Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina fiunt (Porcellanas vocant) adeò virentia, ut ex Smaragdo conflata videantur.

Ex hoc fortè genere erit id quod Genuæ ostenditur, quodque ex Smaragdo esse contendunt, rariùs videndum proponentes, quo majorem auctoritatem lapidi concilient.

Vasa Murrhina ex Iaspide viridi.

HUIUSMODI vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducentis parisons sive aureis Hispanicis: cujus, si ex Smaragdo conflatum fuisset, millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.

De Alaqueca.

CAPVT LIII.

Alaqueca.
Quequi.

INVENITUR in Balagate lapidis quoddam genus quod *Alaqueca*, Arabes *Quequi* vocant, cujus libra minutis fragmentis expoliti, regali Castellano emi potest; tanta est vilitas. Hujus tamen virtus reliquarum gemmarum facultates exuperat, quippe qui sanguinem undequaque fluentem ilicò sistat.

Solent plerumque ex hoc lapides efformari sphaerula precaria.

De Oculo Catti.

CAP. LIV.

Oculus Catti
magno aestimatur apud Indos.

LAUDATISSIMI inveniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu advehuntur, quos eò deferri rumor est ex regione Bramaâ.

MULTO majoris is est apud Indos pretii, quàm in Lusitaniâ. Memini enim quendam eò mittere sexcentis Lusitanicis aureis hîc aestimatum: cujus in Lusitania pretium dumtaxat nonaginta aurei censeretur, at huc relatus sexcentis venditus est.

Oculi Catti facultates.

PERSVADENT sibi Indi, ejus, qui hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.

EGO verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, ut ipsius Gemmæ meditullium sive oculum tangat, nullo igne uri potest.

Pseudoopalus.

* Cardanus lib. 7. de Subtilitate, Pseudoopalum vocat: de quo, tum etiam de aliis gemmâ, ille ibi multa.

De Lapide Armeno.

CAP. LV.

Hager armeni.
Lapis Armenus.

MIXTVS est hic Lapis ex caruleo & diluto viridi. Appellatur Arabibus *Hager armeni*, id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persæ medici dixerunt, exiguâ quidem quantitate apud se vidisse, verùm ignorare, num ex Armeniâ adferretur, nec ne. Aiunt multos inveniri in Vltabado urbe celebri regni Balaguate.

HOC lapide melancholiam purgant Mauritanii medici. Sed tamen experimento didici, segniter admodum purgare.

De

De Magnete.

CAP. LVI.

FABVLOSVM est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naves quæ Ca- Fabula de Magnete.
lecut commeant, clavis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide fre-
quentiam, à quo scilicet attraherentur & raperehtur naves, si ferreis clavis fabricatæ
essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inveniuntur naves clavis confixæ fer-
reis, quàm ligneis. Verum quidem est in Maldivis insulis naves ligneis clavis esse extru-
ctas; id autem ob ferri pænuriam potius, & quòd minori constant, fieri puto, quàm quòd
à Magnete sibi metuant.

CETERVM Magnes ideò ferrum ad se haudquaquam trahit, quòd in eadem fodinâ Falsa de Ma-
gnete persuas-
iones.
nascantur, aut eorum fodinæ sint contiguæ, veluti quidam existimant: quandoquidem
Magnes invenitur iis locis ubi nullum ferrum est.

SVNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro
communicavit, qua ad Magnetem feratur: eamque ob causam Magnetem non majoris
esse ponderis, etiam si multum ferrum illi addatur, quàm cum exigua ferri quantitate in
balance positum. At nos contrarium plerumque experti sumus.

SED nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regio- Magnes non
est deleteria
facultas.
Patina è Ma-
gnete.
nis incolæ, Magnetem paucâ quantitate sumptum adolescentiam conservare. Qua de re
fertur senior Rex Zeilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus ejus coqua-
tur. Hoc ipse, cui mandatum erat negotium, mihi affirmavit.

De Margarita.

CAP. LVII.

NVNC superest, ut de Margaritis scribamus, quæ non modò ad decorem; sed et-
iam ad medicamenta expetuntur.

PRÆGRANDES igitur Margaritæ, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix Vnio.
duæ reperientur magnitudine, figurâ & nitore similes. Minores appellantur Latinis Mar-
garitæ simpliciter. Arabibus & Persis *Lulu*, Indis *Moti*, in Malavar *Muru*, Lusitanis *Aliofar*, Margarita.
Lulu, Moti,
Muru, Alio-
far, Iulfar,
portus.
quod Arabicè sonat de *Iulfar*, is est portus in mari Persico, ubi laudatissimæ generantur.
Nam tametsi Barem, Catifa, Camaran, aliique huius maris portus laudatas mittant: quia
ramen nostris notior fuit initiò hic portus, ab illo nomen Margaritæ indiderunt linguâ
Arabicâ *Aliofar*.

HINC etiam fit ut illæ Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis Margarita
Orientales.
sit, si cum nostra Europa conferatur.

GENERANTVR etiam Margaritæ à promontorio Comorim, ad insulam usque Zei- Margarita-
rum capera.
lan (quæ captura & piscatio Regis Lusitaniæ est) sed minutiores maximâ ex parte, nec cum
superioribus conferendæ (quæ magnæ sunt & omni dote absolutissimæ) ideoque etiam
viliori emuntur.

GENERANTVR & in insula Burneo, quæ tametsi sint grandes, formæ tamen elegan-
tiâ à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Sinarum regio mittit, sed viles.

CERTVM est etiam in novo orbe inveniri; verùm nullâ ratione cum Orientalibus
sunt conferendæ. Nam aut obscuræ sunt, & nubili coloris, aut nullo orbe lavoreque com-
mendantur.

ORIGO atque genitura est è conchis, haud multum ab ostreatum conchis dissimili- Margarita-
rum origo.
bus. Conchæ autem quæ superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant:
quæ verò in alto mari degunt, minutiores proferunt.

HÆ conchæ aëri expositæ siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inveniuntur
Margaritæ nunc multæ, nunc paucæ, pro concharum magnitudine.

INVENIUNTVR & in nostratibus conchyliis ostreisve, sed minùs nobiles.

OMNIUM autem præstantissimæ ad generandas Margaritas censentur eæ conchæ læ- Cheripo.
ves & candidæ, quas ejus regionis incolæ *Cheripo* appellant, ex quibus cochlearia poculaque
conficiuntur.

VERVM *Cheripo* non est id conchylium quod vulgò Matrem perlarum vocamus. Nam
id *Chanquo* incolæ vocant, ex quo videlicet mensæ, cistulæ, spherulæ precariæ fabricantur: Chanquod.
quod licet parte externâ scabrum sit & impositum, internâ tamen lævissimum est, & aspe-
ctu pulcherrimum.

*Consuetudo
de virginibus.*

DEVEHITVR id conchylium Bengala mercimonii gratiâ, ubi ex politur & poculi vices supplet : maximâ tamen ex parte conficiuntur ex eo armillæ & alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo, ut nullæ nobiliores virgines corrumpi possent, nisi hujus generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desit ista consuetudo : eamque ob causam viliori emuntur hæc conchylia.

*Instrumenta
discernendis
Margaritis
idonea.*

HABENT mercatores hujus regionis cuprea quædam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus pretia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, unius sunt pretii, vendunturque per drachmas : quæ per instrumentum majora paulum foramina habens, majoris sunt pretii : & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædita sunt, quibusque Margaritæ transmittuntur, magnitudine, pretia intenduntur. At quæ adeò sunt minutæ, ut perforari non possint (arte enim perforantur, non naturâ, ut fabulantur quidam) cedunt officinis, qua de causa in Europam exportantur. Harum uncia duobus fortè assibus Gallicis venit.

*Unius
magnitudo.*

MAXIMÆ quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebant centum frumenti grana. Talius pretium, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multo majores ego vidi, quas in insulâ Burneo captas asserabant : sed non erant ejus elegantia cujus superiores. Vidi aliam hîc captam, quæ centum sexaginta grana tritici penderet.

*Margaritis
nitore restitui-
unt.*

SENECTUTE pondus earum minui, & coloris elegantia inmutari creditur. Diu autem orizâ leviter con fractâ & sale versatas, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.

*Indie nihil
margaritæ
vni in medi-
cinali usum.*

CERTVM est, Margaritas post plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio haudquaquam sunt obnoxia.

CETERVM rarò in medicum usum venit Margarita apud Indos. Mauritanii verò frequenter, nostro more, Margaritas cordialibus medicamentis iniiciunt.

INDI-

INDICARVM
ALIQVOT PLANTARVM
HISTORIÆ
LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi.

CAPVT I.



N medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, quæ non nisi à solis occasu usque ad ejus ortum floret, interdiu minimè.

ARBOR est Oleæ magnitudine, foliis Pruno similibus, flore noctu (dum expansus est scilicet) odoratissimo, nullius, quod sciam, usus propter teneritatem: nisi quod florum pediculis, qui lutei sunt, hujus urbis incolæ utuntur cibus tingendis, siquidem Croci modo inficiunt. Et vo-

lunt etiam nonnulli aquam stillatitiam florum, oculis utilem esse admoto lineo panno hac intincto.

PECVLIARIS est hæc arbor Goæ, quam è Malaca allatam asserunt. Eam sanè nusquam alibi per Indiam vidi. Hanc Goæ *Parizataco*, in Malayo *Singadi* vocant. Arboris tristis nomen illi inditum, quòd dumtaxat noctu floreat.

FABVLANTVR autem indigenæ, Satrapæ cuidam nomine *Parizataco* elegantem fuisse filiam, quæ Solem deperiens, ab illo compressa fuerit. Cùm verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia præ amoris impatientiâ sibi ipsi mortem consciverit. Ex cujus crematæ cineribus (nam adhuc uruntur in hac regione cadavera) hæc nata est arbor, cujus flores adeò Solem abhorrent, ut eum videre non sustineant.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratissimorum florum memoriam revocavit.

PRIORES sunt dicti *Mogori*, mali aureæ floribus multo odoratiores, quorum stillatitius liquor eundem apud istos usum obtinuit, quem apud Hispanos florù mali aureæ aqua.

ALII flores (quorum hîc magnus est usus) dicuntur *Champe*, odore graviori quàm Lilium album.

PORRÒ (quandoquidem in odoramentorum mentionem incidimus) odoribus adeò dediti sunt hujus regionis incolæ, ut plerumque cibo abstineant, quo habeant unde odores sibi comparare possint: ideoque non immeritò proniores in venerem esse censentur.

MVNERA quæ à tenuioribus offerri solent Regibus, prædicti sunt flores, & rosæ nostrates, quibus solent cubicula Regis insternere, & coriis floribus variis depictis ornare.

NARRAVNT mihi quidam, tantam esse hujus gentis in odores amentiam, ut tributa ex odoribus & floribus in singulos annos Regi Bisnaguer soluta, ad quinque milliù Hispanicorum aureorù summam ferè accedant.

* QVIA Vienna Austria honestus vir Fabricius Mordente Salernitanus multa de Arbore tristi mihi referebat, cuius naturam (dum Goa viveret) summopere esset admiratus, quæ de illâ arbore ab ipsa intelligebam, hîc adscribetè non piguit.

Arboris tristis descriptio.

Aqua è floribus Arboris tristis.

Parizataco. Singadi. Arbor tristis. Fabula de Parizataci filia.

ARBOR TRISTIS.



Mogori.

Champe.

Indi odoramentis deditissimi.

Myrtanthus arbor tristis W. Sp. 1. 35 Lam. 4. 483 Mull. dest.

Arboris tristici
historia.

ASSURGERE porrò eam arborem ad trium interdum hominum altitudinem, iustamque crassitudinem adquire-
re dicebat, & ramos ferè multis aliis concavos, quos folia myrti foliis non dissimilia ambiunt: in tenerioribus autem ra-
mis nasci flores, oblongis pediculis ex internodiis foliorum sede prodeuntibus, inhaerentes, copiosos, hoc est, ternos, quaternos,
aut plures simul ferè congestos, candidos, lasmini floribus formâ magnitudinèque parè pares, foliis mucronatis, ut illi,
sed magis plenis, & multiplici foliorum texturâ constantibus, præterea, odoris suavissimi, & haud multum à lasmini flo-
rum odore dissimilis: noctu autem solere eos flores explicari, oriente verò Sole, simul atque ab ipsius radiis illustrari inci-
piunt, ilicò decidere, vel ad trita heic quaedam, vel præ nimia succi tenuitate, quem solares radii absumant: nam quos Sol
non attingit, diutius in arbore hæere. Studiosè autem colligi eos flores, propter odoris fragrantiam, & vitreis organis
odoratissimam ex illis aquam elici, quæ (asserente Fabricio) aqua de Mogli dicitur, quoniam Malabarico sermone arbor
Mogli appellatur, cuius flores idem nomen retinent. Fructum observasse negabat.

Mogli.

Ceterum anno millesimo sexcentesimo primo, mihi mittebat amicus Amstelredamo fructum eius arboris suo pediculo
adhuc inhaerentem, quem ab illis qui ex India Orientali redierant, acceperat: erant verò plures fructus sive lobi in bi-
narum unciarum longo ramulo sive crasso pediculo nati, satis contigui, similes panè in lobis, quos Spartium I. Hispani-
cum cap. LXX. Lib. 1. mea Plantarum historia descriptum habet, sive saba vulgari minori, quæ apud Belgas in iuven-
torum pabulum cedit, magnitudine pares, satis crasso cortice constantes, coloris cineracei; qui aperti, sex semina contine-
re deprehendebantur, utroque latere terna, Stramonia seminibus quodammodo similia, sed immatura. Qualem autem
accipiebam, in eadem tabella cum ramulo suis floribus onusto, exprimi curabam, in illorum gratiam qui hoc studio de-
lectantur.

Altero autem post acceptum & descriptum illud semen anno, multi eius arboris flores C. V. D. Petro Pauwio mitte-
bantur, iisq; oblongo & tenui arboris alicuius aut herba folio traiecti corollarum instar; è quibus, licet prorsus aridis, eam
tamen formam agnoscere poteram, quam Fabricius mihi descripserat, quamque ex eius præscripto in icone supra positâ
exprimi curabam; quæ sanè longè dissimilis est iis floribus, qui à nonnullis proponuntur leucioi similes quatuor dumtaxat
foliis constantes.

De Nimbo.

CAPVT II.

Nimbo histo-
ria.

AB omnibus hujus Indiæ incolis *Nimbo* vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudi-
ne, folio Oleæ, acutiore tamen, per ambitum serrato, utraque parte viridi, non ci-
nereo aut villoso. Multis luxuriat foliis; flos candidus est, & fructus exiguis olivis
similis.

Nimbo facul-
tates.

VTILIS est hæc arbor in usu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum,
tum jumentorum cum succo Limonum (mali Assyrii genus est) imposita, miraculosè ea
fanant. Foliorum succum utilem esse ferunt lumbricis necandis, cum Balaguatè incolæ,
tum Malavarenses: quod rationi consonum est, cum nonnihil amaritudinis possideant.

Oleum ex
Nimbo.

EXPRIMITVR in Bijnager & Malavar oleum ex ejus arboris fructu, quod huc mer-
cimonii gratiâ deportatur. Utillimum id est adversus nervorum dolores, si eo calido
inungantur.

De Negundo.

CAP. III.

Negundo hi-
storia.

PROVENIT in Balaguatè & Malavar arbuscula quædam Persicæ magnitudine, fre-
quentibus ramis: qui recisi frequentiores lætioresque renascuntur, foliis Sambuci,
simili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis: flos ex cinereo candi-
dus: fructus niger, Piperis magnitudine, aut paulo major. Malavar incolæ eum suis eduliis
Caril nuncupatis inspergunt.

Negundo.
Sambali.
Noche.
Negundo fa-
cultates.

VVLGARE nomen est *Negundo*: nonnulli in Balagatè *Sambali* appellant: in Malavar
Noche.

MVLTIIS facultatibus prædita est hæc arbor. Teneriorum ramulorum cum foliis de-
cocto, aut ipsis elixis & contritis, utilissimè contusa foveantur, modò non adsit vulnus. Fri-
guntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & contusionibus applicantur; resolvunt
enim tumores & curant. Frequens aded est hujus usus, ut in omnibus doloribus, frictum
cum oleo, aut elixum, exhibendum censeant. Non desunt qui supra vulnera admove-
rint, unaque nocte dolorem sustulisse, materiamq; digessisse affirmant: deinde foliis contu-
sis, ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, ut brevi ad cicatricem perducta sint.

Negundo vi-
tex non est.

VTILEM perhibent esse mulieres ad juvandum conceptum: ejus enim succo aut de-
cocto epoto, uteros ad conceptionem preparari. Ego malim præmandi; valentius enim fu-
turum existimo medicamentum. Masticata folia, oris halitum commendant. Acrimonie
verò cujusdam participant, veluti Nasturtium: unde manifestum est calidam esse hanc
plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & impetus cohibere, eamque ob causam
Viticem esse contenderunt: sed valdè errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt.

De

De Jaca.

Anona muricata
Sper. hist.

CAPUT IIII.

ARBOR est in India prægrandis, fructum in summo caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis effigie, interdum majorem, foris virentem, intus verò fulvescentem, multis spinulis instat erinacei, sed mollibus, obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficillimæ concoctionis, nempe qui plerumque soleat, ita ut asfumitur, excerni. Nuces verò intus natæ, torrentur aut elixantur, abjectoque putamine (qui nullius est usus) castanearum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.

VOCATUR hic fructus in Malavar *Jaca*; in Canara & Guzarate *Panas*. Nascitur autem dumtaxat in maritimis.

EXPERTVS sum cum in me, tum in plerisque aliis, hæc castaneas sive nuces alvi profluvia mirum in modum sistere.

* Hanc arborem describit Lud. Roman. lib. 5. cap. 15. suarum navigationum, hæc verbis: In Calecut reperiuntur nonnulli fructus, quos cultores laceros appellant. Caudici eius arboris amplitudo Pyri est: fructui magnitudo bini ac mediæ palmi, crassitudinis verò humana coxæ. Gignitur fructus in caudice arboris subius frondes, alii circiter medium caudicem. Colos est viridis, cetera nuci Pineæ haud absimilis, vinacei tamen minoribus. Cum maturescere incipit, obducit nigricantem colorem, marceræque videtur. Legitur et fructus mense Decembri: saporis sicut sermè Peponis moschum redolentis; parùmque, si saporis quæras, abest à cotoneo Persico, eodémque mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videberis modò edere favum mellis, modò suave medicum malum comedere. Intra, membranas habet ut malum punicum, in quibus delitescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporis castaneæ representant. Propterea fateri licet, non esse excellentiorem digniorémve illo fructu quempiam.

De Jamgomas.

CAPUT V.

ARBOR Pruni magnitudine sponte nascitur in agris & etiam in hortis Baçaim, Chau, & Batequala, multis spinis horrens, foliis utidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstringente & acerbo. Cum primùm emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis *Jamgomas*.

ACCERTI à fide dignis viris, optimam ferendi rationem esse, si fructus, postquam eum ederit certa quædam avis, excretus, unà cum excremento feratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiusque fructifera fit arbor.

De Carandas.

CAP. VI.

ARBUSCVLA est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricante per maturitatem, gratissimoque uvarum sapore, ex quo à nonnullis vinosus succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine est nucis ponticæ cum suo putamine, interdum major; succum nonnumquam exstillans viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cum viridis est, muriâ aut aceto condiri, & ita asservari, ad excitandam elanguescentem appetentiam.

NASCITUR tum in continenti, tum in Balagate, vocaturque *Carandas*.

* Huic ferè similis describit Oviedus lib. 8. suæ historiae cap. 12. in hunc modum: In Hispaniolâ insulâ, vassa est arbor pulchrâque, materie firmâ & acili, Anzuba nomine; fructu quidem longè suavissimo, ut sunt pyra apiana, muscatellina vocant, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficibus immaturis: idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam iniiciant, & lacteum succum digitis exprimant, qui in aquâ sidit.

De Coru.

CAPUT VII.

CORV lingua Canaricâ dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulo minor, foliis mali Persicæ, floribus candidis, Periclymeni odorem æmulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malavaricam nominant, quia Malava-

renses ejus usum primi docuerunt. Hac etenim plantâ cujuscumque generis dysenterias præsentissimè curant, evacuatâ primùm magnâ ex parte peccante materiâ; alioqui facilè in eundem morbum rursus incidunt.

V S V S est corticis radicum primùm exsiccati, nam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putavi; sed degustatum, insipidum & frigidum inveni. Quamobrem ob ejus effectus, frigidum & siccum constitui, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis obtinentem: in quo ordine etiam hujus regionis medici constitunt.

Cornu facultates.

P U L V E R E M hujus radicis contusæ in ollulam distillatoriam imponimus, ac sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apii, coriandri ficci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, unciaque unâ butyri non saliti, ignis calore elicimus aquam stillatitiam, cujus quatuor uncias cum aquæ stillatitiæ rosarum, aut aquæ è pediculis rosarum, aut plantaginis duabus unciis ægro propinamus. Quòd si opus est, adicimus pulverem pastillorum ex herba Malavarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus è quibus fit aqua, dempto butyro. Iniciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quòd si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, manè videlicet hora sexta, & à meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lactis permixta, & pulli gallinacei in aqua ejus orizæ (quam *Canje* vocant) macerati, pro virium ægri robore cibum subministrantes. Certè vino omnino abstinemus, nisi urgente admodum necessitate in inveteratis dysenteriis ejus necessarius sit usus.

Canje.

S E D tametsi mihi semper bene successerit hujus aquæ usus; cogor tamen fateri Malavaricam herbam ab ipsis Malavarensibus præparatam, magis præsentaneam opem adferre. Ea verò paratur ex iisdem, è quibus nostra aqua, rebus tenuissimè tritis, & sero, aut jusculo orizæ probè coctæ maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cujus septem uncias mane exhibent, & totidem sub vesperam, si necessitas urgeat. Sed quia amarus est succus & ingratus, ab ejus potu serum propinare ad os eluendum solent. Quòd si Malavarenses fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenuè negent.

S A L V T A R E est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compescit, cum aqua Menthæ & Mastiches pulvere sumptum.

De Avacari.

C A P V T V I I I .

Avacari historia.

Avacari.

E S T etiam in hac provincia pusilla arbor, major tamen superiore, quæ foliis, floribus, & fructu Myrto perquam similibus constat. Fructus ejusdem etiam est cum Myrto saporis, multo tamen adstringentior. Hanc plantam *Avacari* nominant incolæ. Nascitur in montibus.

Avacari facultates.

A I V N T miræ esse efficaciam adversus inveteratas dysenterias è causa frigida provenientes. Ejus experimentum se fecisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cum integro anno dysenteriam laborasset, nec ei quidquam reliqua medicamenta profuissent, sumpto hujus plantæ cortice trito & in aqua orizæ macerato in ptisanæ modum, sanata est. Hanc arbusculam trifolium olere ferunt.

De Mangas.

C A P I X .

Mangas.

T A M E T S I ii fructus qui apud Indos nascuntur, longè sint excellentiores his qui in Europaveniunt, veluti aurea mala, citria, ficus, uvæ, persica, punica, & similes; omnibus tamen præstat fructus quidam apud illos nascens quem ipsi *Mangas* vocant. Tanta est enim ejus suavitas, ut, cum in foro prostat, Ormuz incolæ, apud quos frequens est cum aliis fructibus jam enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emant.

Mangas animi Rodolbo.

C O L L I G E N D I tempus est in regionibus calidioribus mensis Aprilis: aliis regionibus serotinis, Maius & Junius: interdum tamen October (quem ipsi *Rodolbo* vocant) & November.

Mangas dale.

C E T E R V M pro regionum natura & diversitate variat etiam saporis bonitate hic fructus. P R I M A S igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Secundum locum obtinet qui in Guzarate provenit, præsertim is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitudine quidem

quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratiâ superior, exiguo intus osse sive nucleo. Tertium bonitatis gradum obtinet quem Balagate gignit, major in univcrsum supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suavior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager, & Dultabado, primariæ urbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ii fructus qui in Bengala, Pegu, & Malaca proveniunt.

HABEO in meo prædio quod est in Bombaim (cujus in priori hujus historiae parte memini) arborem hujusmodi fructus proferentem, quæ bifera est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidem & odoris gratiâ excellentiorem, Autumni verò sub finem, alium superiori tanto magis commendabilem, quòd præter tempus solitum nascatur.

Mangas arbor
bifera.

COLORE est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in ejus medullis gingeribere & alliis. Interdum editur cum sale, & nonnunquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quemadmodum persica. Hujus officulis affatis, alvi profluvia sisti aiunt; quod verum esse deprehendi: nam degustata, suberinas glandes sapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicuntur: quòd rationi consonum esse puto, ob amaritudinem.

Mangas fa-
culcates.

* Hic fructus in memoriam mihi revocat Iaiama Oviedi, quem septimo sua Historia lib. cap. 13. describit, tametsi plus similitudinis habere videatur cum eius Anon, de quo lib. 8. cap. 18. Viriusque igitur historiam hic adscribam, ut utra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

ANON igitur arbor est cuius fructus magnam cum Guanabano similitudinē habet; cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa Anonis arbor Guanabani arbori simillima est, & magnitudine, & forma & folio. Duabus verò in rebus differunt; primum, quòd huius fructus minor sit Guanabano, corticisq; color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quòd meo quidem iudicio gratior sit palato Anon quam Guanabanus, utpote sumiore carne. Virumque magno in pretio habent Indi Americi, & diligenter in suis prædiis colunt. Hæc Oviedus de Anonē: Nunc ad Iaiama historiam accedamus.

Anon.

Iaiama.

NASCITUR in Hispaniola, reliquisq; vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili sive Pineæ nucis similitudine Pitas appellant, non quòd eiusmodi lignosâ squamas habeat, sed quòd eius cortex simili modo distinctus videatur, tametsi non squamatim, sed peponis modo culicello integer auferatur. Ut autem succi bonitate & suavitate reliquos fructus hic antecellit; ita color illi pulcherrimus ex luteo virescens, paulatim per maturitatem viriditate evanescente. Odor iucundissimus, qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & coroneis nomen apud Italos & Hispanos invenit; magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere aspero & spinoso, oblongis præditò foliis, è quorum medio profilit caulis rotundus unicum ferens fructum, qui post 10. aut 12. mensem demum maturefcit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus; ideoque ea velut inutilis abicitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germiua & turiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tamquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis, sic ut media turionum pars extra solum exstet; atque radices agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diversis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior Iaiama ab incolis appellata; altera Boniama, tertia Iaiagna. Posterior hæc carne est candida, gustu vinosa; sed acida & acerba. Boniama carne est candida, gustu dulci & quodammodo saturo. Iaiama reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne sulfescente, dulci & suavi gustu. Per omnium tamen carnem sparsæ sunt veluti fibra quadam tenuissima, quæ tametsi palatum inter edendum non offendant; gingivas tamen ledunt, si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suaviores, & cultoris beneficium abundè compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eim minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantum aut viginti diebus conservari potest. Hactenus Oviedus.

HUNC Thevetus lib. Singularium Americ. cap. 46. Nana à Brasiliensibus vocari tradit, eoque plurimum in suis agritudinibus vesci. Alium item huic similem describit nomine Hoyrix cap. 33. eiusdem libri.

Nana.

De Musa. = Musa paradisiaca L.

W. 4. 895

Musa hist.

CAPUT X.

HÆC planta non nisi semel feritur. Nam semel fata, ex trunci pede multos stolonnes producit, qui in arbusculas evadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: foliis amplissimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium latâ crassaque costâ. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdam conjunctim profert, subrufos, ovi effigie, & palmi longitudine, è quibus circum eminent pediculi, centum, interdum ducentos aut plures ficus sustinentes.

Musa histo-
ria.

NASCITUR in Canara, Decan, Guzarate, & Bengala: vocaturque illis Quelli. Nascitur etiam in Malavar, ubi Palam; & in Malayo, ubi Pican dicitur. Provenit etiam plerisque aliis locis, & in eâ Africæ parte quam Guineam appellant, ubi Bananas nuncupantur.

Quelli, Palam,
Pican.

Guinea.
Bananas.

Musa, Amu-
sa.

Arabos eum fructum *Musa*, aut *Amusa* vocant. Sic & Avicenna, & Serapio, & Rhafes, qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alii, quos mihi videre non contigit.

Ficus Martabani.

Chincapalones.

Ininga.

COMMENDANTUR ii fructus qui in Martaban proveniunt: primùm enim è Bengala eò delati sunt, deinde sati ut gratiores evaderent: vocantur nunc, ficus *Martabani*. Alii adhuc inveniuntur meo palato gratiores & odorati; *Cenorius* appellant: sunt læves, flavi, & pleni. In Malavar sunt *Chincapalones* dicti, suaves & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiam in Sofala nati, Æthiopibus *Ininga* dicti. Invenitur etiam in Baçaim aliisque provinciis genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id affatum & vino deinde maceratum inspersâ Canellâ, multo melius sapit quàm malum cydonium affatum. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probe frictus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

Musa facultates.

SCRIBIT Avicenna lib. 11. cap. 484. paucum præbere alimentum, bilem generare & pituitam. prodesse tamen adversus pectoris & pulmonum incendia, stomachum autem offendere. Idcirco biliosis, ab hujus esu, oxymel cum seminibus propinandum esse; pituitosis verò mel. Vtilis est renibus, & urinam ciet.

SCRIBIT Rhafes lib. de re med. 3. ad Almanf. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deicere; subducere tamen alvum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in fine primi calfacientium & humectantium ordinis esse asserit, & utilem esse adversus pectoris & pulmonum ardores; eisque qui liberaliùs hac vescuntur, stomachum prægravari: augere tamen foetum in utero, renibus opitulari, urinas ciere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBUNT medici Indi hunc fructum in febribus aliisque morbis.

Ridiculum Musa etymon.

RIDICULUM autem est quod scripsit quidam Franciscanus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus *Musa*, quòd dignus sit Musis, aut quòd earum sit cibus. Addit præterea eum esse fructum quem degustaverit Adam in Paradiso terrestri.

^a Iam aliquot annis in ea opinione fui, ut existimarem Musam Arabum eam esse plantam cuius Plinius lib. XII. cap. VI. meminit his verbis: Maior alia pomo, & suavitate præcellentior, quo sapientes Indorum vivunt. Foliis alas avium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duum. Fructum cortice [caudice legendum fortasse, nam summo stipite fructum proferit] emittit, admirabilem succi dulcedine, ut uno quaternos satiet. Arbori nomen Pala, pomo Ariena. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Musæ descriptionem quadrant. Huc accedit, quòd in provinciâ Malavar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palam nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

Figuera Banana.

^b Vlyssipone, ubi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, nomen hoc retinet; vocant enim etiamnum *Figuera Banana*, id est, ficum *Bananas* ferentem. Eius iconem satis affabrè pictam inveniunt apud Matthiolum commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap. de Palma.

Poma Paradisi.

Pacona.

Paquovere.

CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib. navigationum suarum 5. cap. 15. ac tria eius genera constituit. Meminit item F. Brocardus qui Terram sanctam descripsit, sub nomine Pomorum paradisi, quem per omnia secutus est Cardan. lib. de subtilitatibus. Sed & Thevetus lib. Singularium America cap. 33. eundem describit, atque Pacona, arborem verò Paquovere Americis vocari tradit. Lertius verò cap. 13. sua Historia fructum Paco, arborem Paco-aite nominat. Oviedus verò nomine improprio Platanum appellat lib. Historia Indica 8. cap. 1. cuius descriptionem tamquam plenior omnibus ceteris (ne toties repetita lectori fastidium pariant) hic subiungemus.

Platanus.

INVENITUR, inquit, hic fructus Platanus nomine, tamen si neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed planta quadam huic Indie haudquaquam peculiaris, & aliunde in hanc insulam sub Platanus nomine. Interdum autem hac improprie dicta Platanus in arboris celsitudinem excrescit, & hominis crassitudinem acquirit: aliquando verò coxa humana crassitie conspicitur, pro soli naturâ & ubertate auferens. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hac ventorum flatibus facile multifariam dissecantur, & ex costâ illâ per folii longitudinem excurrente pendere spectantur eum in modum dissecta. Tota planta veluti germen est aut surculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malcolus brachiali crassitudine, qui uvam producit, vicanos, tricenos, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachialique crassitudine sustentem, nonnumquam minores, quandoque etiam ampliores, pro planta ipsius & soli fertilitate. Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpam sive carnem bubula medulla persimilem. Integra uva ante maturitatem colligenda est, cum videlicet aliquis fructus flavescere incipit; deinde in adibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & utrimque incisus, deinde insolatus, gratissimus est saporis, & caricas succi bonitate superat. Tegula item impositus, & in elibano coctus, cor reficit, & suavissimus est. Sunt qui cum carnibus elixent, cortice exempto olla imponentes cum carnes ferè cocta sunt; diutinam enim coctionem non ferunt: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane aliòve aliquo condimento: gratissimus etenim est saporis, nec miris salubris, & facilis concoctionis. Caudex qui uvam proferit, annuus est, & semel dumtaxat in vitâ fructus gignit: verum ad radices consurgunt quinque, sex, aut plures surculi, qui parentem renovant, & subsequente anno fructum perficiunt. Exemptâ uvâ abiicitur planta, utpote inutilis. Ad eò verò fecunda est hac planta, ut numquam intercitat, sed subinde novas proles gignat, ut fructus toto anno uberrimè legere liceat. Formica huic plantæ admodum infesta sunt: ideòque plurima hic initio perierunt, antequam adversus eas inventa essent remedia. Peregrina enim, ut initio diximus, est hac planta, & huic ex magna Canaria anno Domini 1516. primum translata. Hac ex proluxâ Oviedi descriptione desumpta.

* Quid

* Quid si Palmae genus illud sit quod Theoph. lib. 2. Histor. cap. 8. in Cypro nasci prodidit, folio ceteris ampliore, & fructu longè maiore, magnitudine mali punici & figurâ oblongo? An verò ea arbor, quam idem lib. 4. Hist. cap. 5. solum prælongum habere ait simile pennis Struthionum quæ galeis imponuntur, longitudine duorum cubitorum? Sed & arboru præcedentis fructus satis convenit.

De Dorione.

Doris zebethinus.

Sprengel.

CAPVT XI.

INTER celeberrimos Indiæ fructus recensentur à plerisque *Doriones* in Malaca vocitati, *Doriones* fructus Melopeponis magnitudine, densò cortice rostratisque tuberculis plurimis obductus, veluti is quem *Iaca* Goæ vocant, de quo cap. iv. diximus, foris virescens, intus verò concameratus, seminaque exigui ovi gallinacei magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis contusis, lacte, farina, aqua rosacea, & saccharo fit, *Manger blanc* Galli vocant; non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Officulum hæc in se continent mali perfici officulis persimile, sed rotundum. Folia hujus plantæ medium palmum oblonga, acuta, falso gustu, colore viridi dilutiore parte aversâ, internâ verò parte admodum virescentia: flos è candido flavescens. Arborem Juglandis modo prægrandem esse aiunt, foliis laurinis.

descriptio.

SVNT alii qui hunc in modum describunt: Fructus est Strobili sive nucis pineæ magnitudine, interdum multo major, & ejusdem ferè formæ, nisi tubercula illa sive aculeos multo tenuiores acutioresque haberet, Erinacei spinis ferè similes. Intus quatuor concamerationibus sive cavitatibus constat, medullamque sive pulpam continet cremori lactis, quem Hispani *Nata*, Galli *Crème*, Itali *Capo di latte* vocant, similem. Folio est virente, cuspidis lanceæ effigie, ducto per longitudinem duplici nervo, è quo deinde aliæ venulæ per folii latitudinem evagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alii verò post quartum annum fructiferam esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.

Alia Doriones descriptio.

* Cum hoc fructu planè convenit *Guanabanus* Oviedi, quem lib. 8. sua historia cap. 17. describit, quemque per universam ferè Americam sive novum orbem nasci tradunt.

GUANABANVS igitur procera arbor est, & formosa, folio eius Medici mali, quam *Limoneram* appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediocris Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem excrescat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squammis distinctus videatur, ut Strobilus, lenioribus tamen, neque ita tumens, quandoquidem totus cortex tenuis sit, neque crassior quam in pyris. Caro candidissima, saporis que delicatissimi, qua facile, cremoris lactis instar, in ore dissolvitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per æstus utilis. Nam tamen si quis integrum Guanabanum devoret, nullum inde sentiet nocumentum. Infirma est ligni materies. Hæc Oviedus.

GUANABANVS SCALIGERI FORTE;
Baobab Alpini veriùs.

Guanabanus.

CETERVM hic Guanabanus diversus est ab eo cuius *Caesar Scaliger*, lib. de Subtilitate adversus *Cardanum* exercitatione 281. parte 6, meminit hunc modum:

GUANABANVS arbor est Pini stipite, procera, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici color viridis, splendor Cydonii, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasiolacea.

CVM Scaligeri Guanabano magnam affinitatem habere videbatur qui olim ex *Ethiopia Mozambique* Antverpiam adferebatur fructus crassus, sesquipedalis longitudine, cui densus durusque cortex tenui mollique, ut in cydonis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem excurrentibus venis, sive potius sulcis, ut in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: superiori verò, qua videlicet è ramis dependet, pediculo inhaeret firmo, duro, & fibroso. Continet hic fructus pulpam candicantem, qua *Ethiopes* in febrium ardoribus utuntur sitis sedanda gratiâ; iucundâ etenim aciditate prædita est. Hæc siccata friabilis est, sic ut digitis trita in pollinem resolvatur, remanente tamen perpetuò aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut *Anagyridis* legitima fructus simillima, nigro tamen colore nitentia, ac ex umbilico fibris quibusdam



Guanabanus.

bujdam suspensa, ut in eius icone conspicere est. Hæc terra commissa, plantula folio Laurinis simili protulerunt, sed qua subsequente hieme perierint. An Baobab Alpini?

HVIC etiam simillimum, foliis tamen ab hoc diversis, describit Thevetus cap. 10. lib. Singularium in America, his verbis: Tres sunt Hesperidum insula ad Ethiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum una arbor invenitur, folio nostratis fici, fructu duorum serè pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cypriis cucurbitis haud absimili. Nonnulli eo fructu vescuntur ut nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine, leporinis renibus similia. His quidam sumias alunt. Alii monilia ex his collo aptanda conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

SED & alium fructum apud Canibales Thevetus & alii tradunt, cuius historia non male nostro fructui quadrare videtur, præsertim si interiora, qua à nemine describuntur, demas: idcirco nam semina contineat phasolacea, incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales invenire est, Cohyne est folio lauri, fructu Citrulli mediocri magnitudine, ovi Struthio-cameli forma, qui edulis non est, aspectu tamen pulcher, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: præterea ad arcatum quoddam, & planè stupendum mysterium utuntur. Nam excavatum mayzo aliisve seminibus aut lapillis implent, variisq. plumarum generibus supernè exornant: deinde inferiori parte percussum bacillo adaptantes terra insigunt. Huiusmodi fructus binos aut ternos in singulis tuguriis servare magnam cum veneratione apud eos moris est. Existimant enim, cum hunc fructum (Maraka, & Tamaraka ab ipsis nuncupatum) manibus pertractant, crepitantemque ob Mayzi grana iniecta audiant, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferre, atque ab eo quadam responsa accipere, sic à suis Paygi (Divinatorum genus est, qui suffitu herba Petun, de qua nos alias, & quibusdam obmurmurationibus illorum Tamaraka divinam facultatem tribuere perhibent) persuasi.

Maraka.

Higuéro.

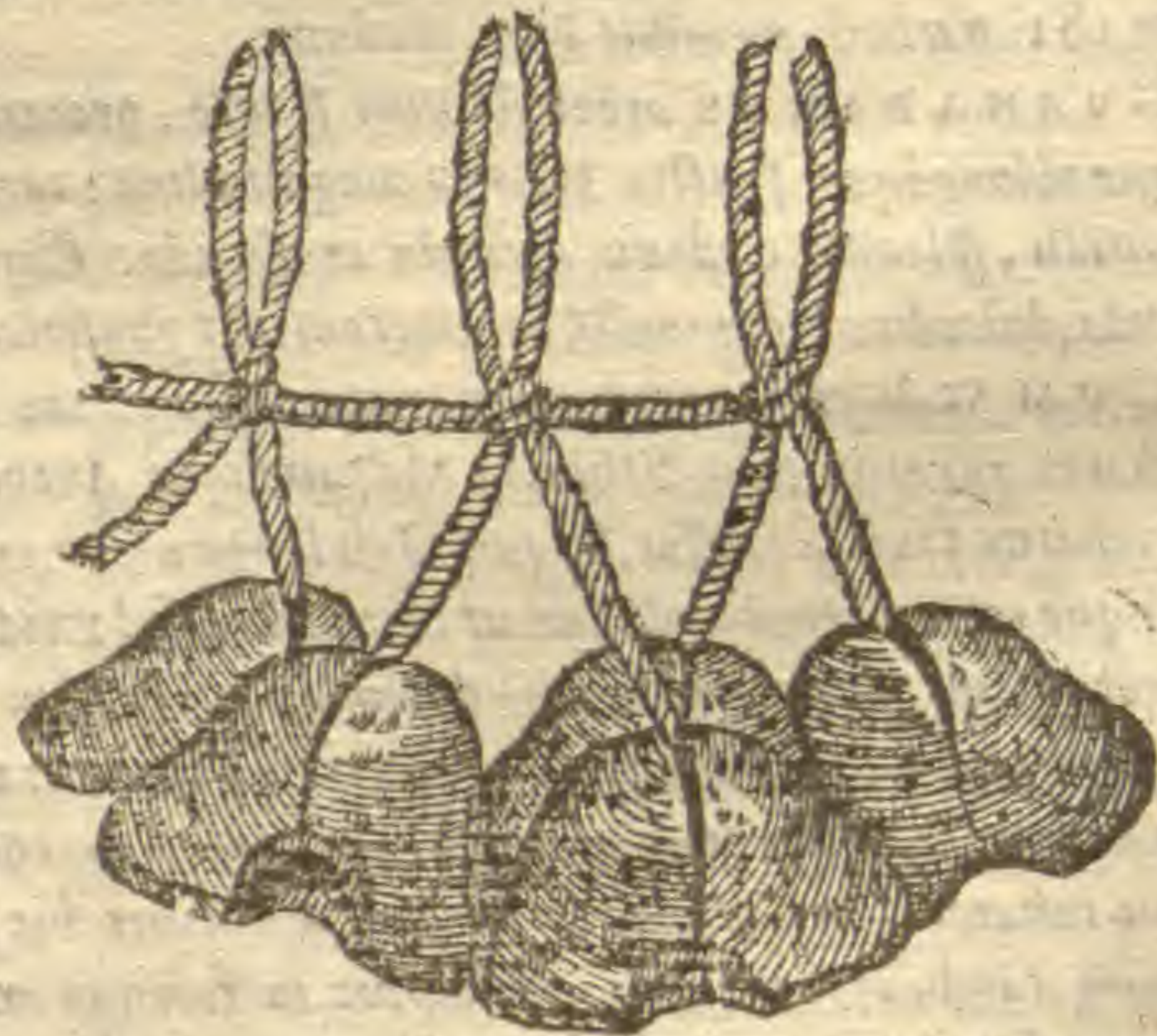
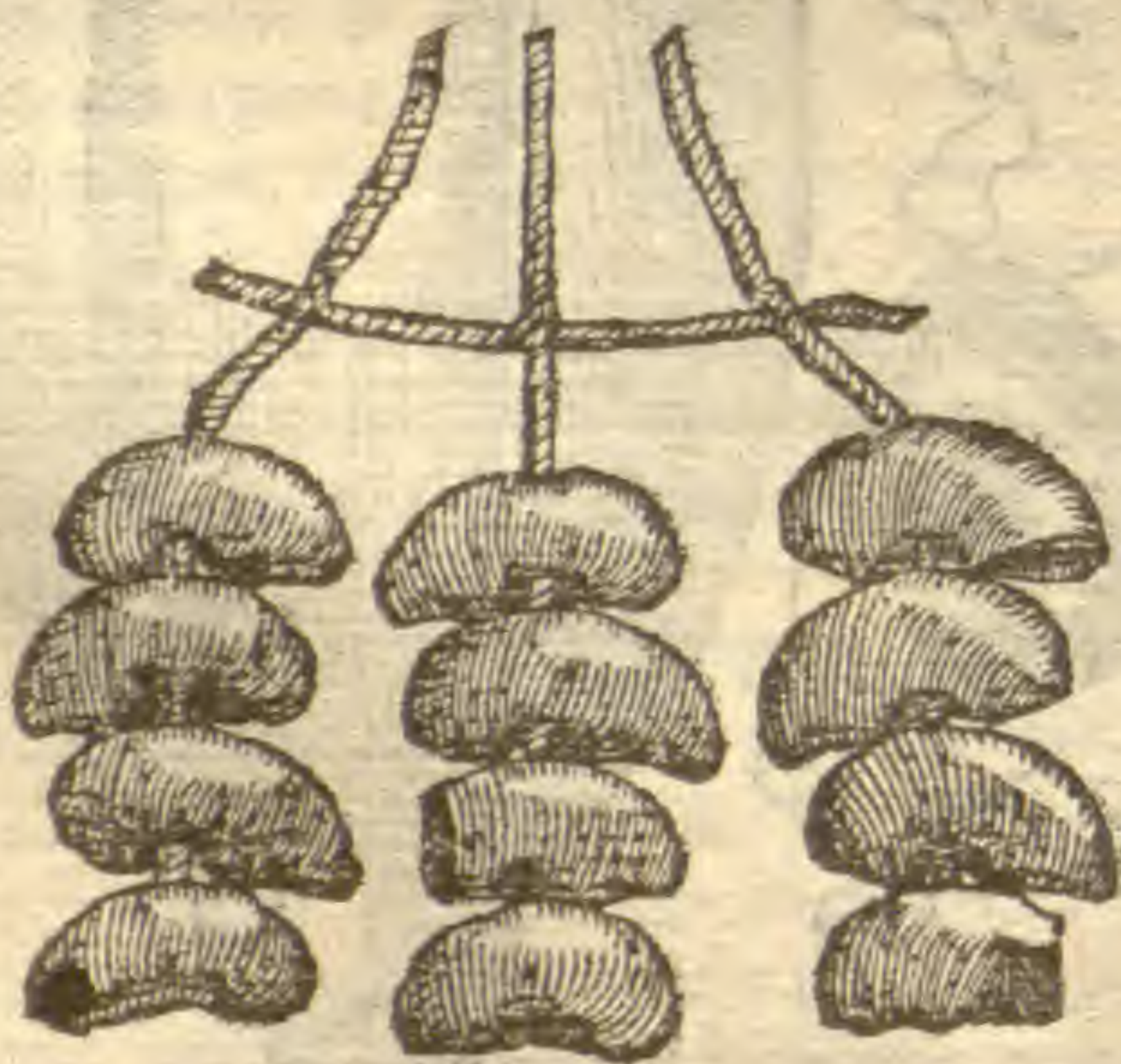
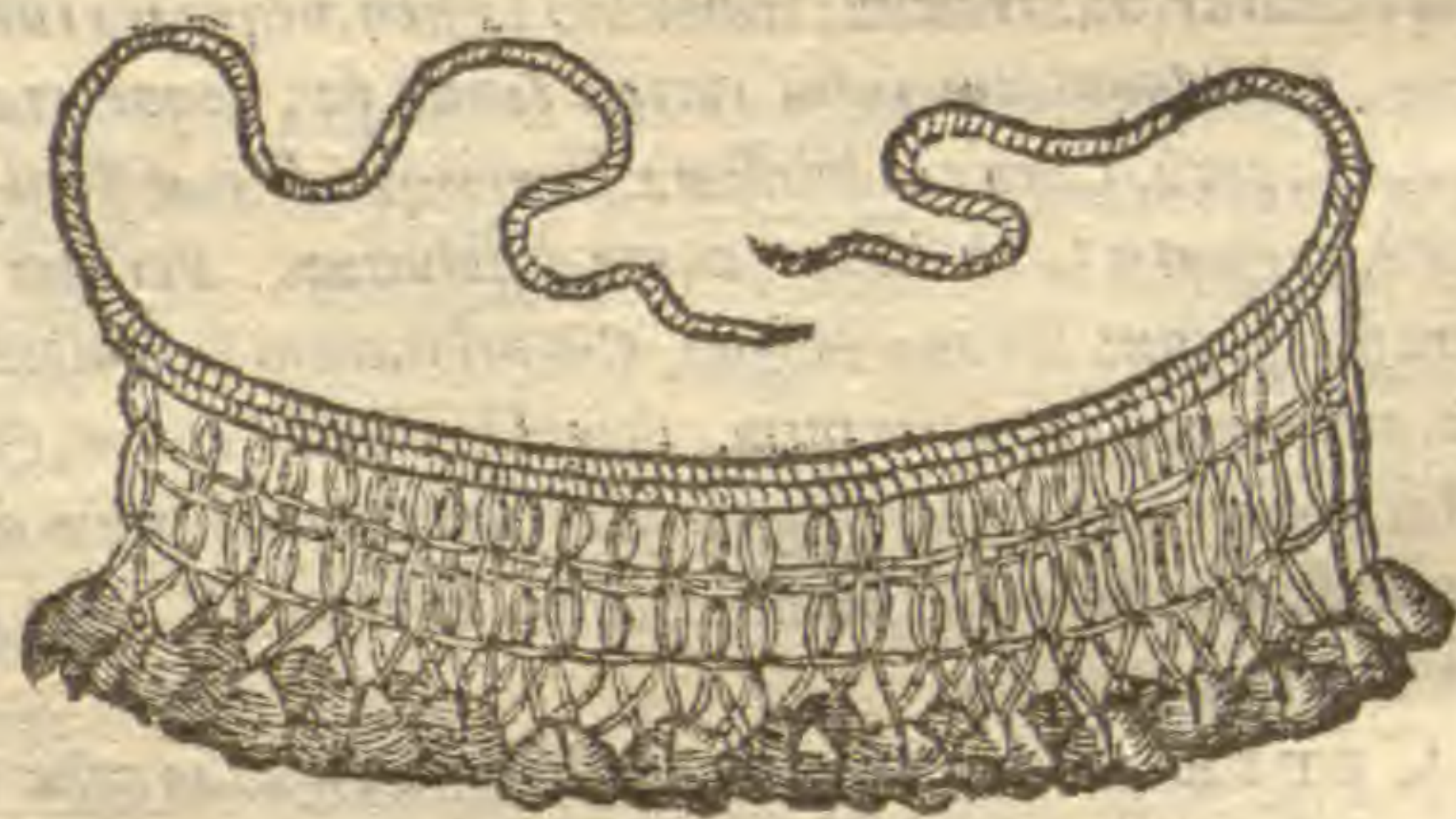
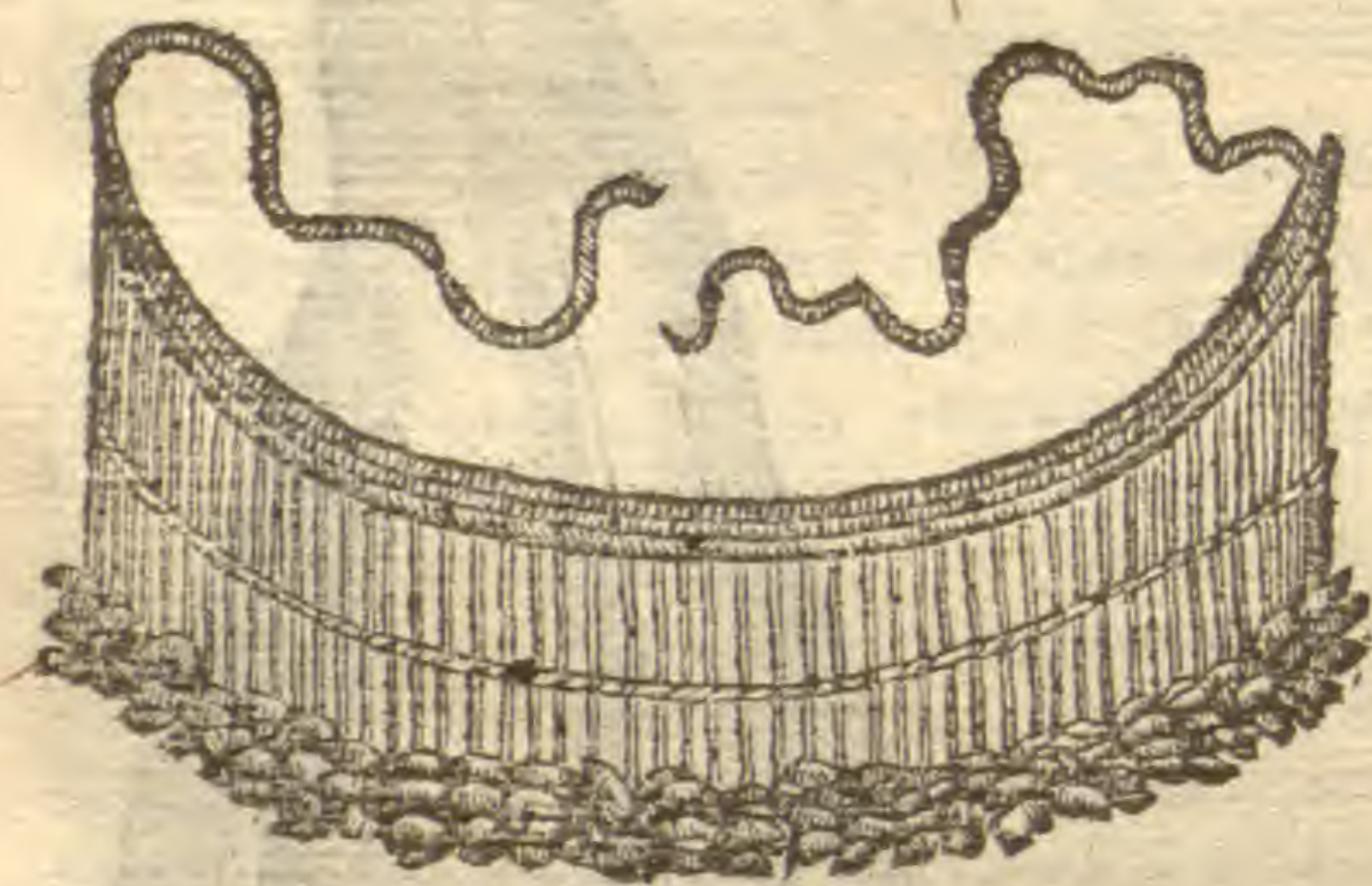
OVIEDVS lib. Indica historia 8 cap. 4. suum Higuéro tetrasyllabum describit in hunc modum: Higuéro arbor est prægrandis, veluti Morus nigra: Fructum fert Cucurbita rotunda, interdum verò oblonga similem. Sed qui rotundus est, summam rotunditate spectatur. Ex eo pateras & alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subselliis, ephippiis, aliisque operibus fabricandis; mali etenim medica aut punica materiam esse dices. Corrice facile delibratur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore; à quo ad pediculum usque paulatim angustus fit. Indi nonnumquam præ aliorum fructuum penuriam hoc vescuntur, hoc est, eius carne, qua cucurbita carni, cum adhuc viret, similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aqua continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hac arbor in Hispaniola, reliquisque insulis, & huius India continente.

CETERVM hunc fructum, quocumque tandem nomine appelletur, quod rarus esset & peregrinus, non neglegendum, sed huic nostræ Epitome adiciendum putavi in gratiam studiosorum rei herbaria.

PORRO apud me servo ex huius fructus aut huic similis seminibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xyli-no contexta: alia item bina è fructu quodam anguloso. Constant verò singula lora duplici aut triplici filorum xylinorum ordine reticuli modo contextorum, è quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iussimus modo. His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus uti solent, quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hispanos nolarum & tintinnabulorum usus est: mirum etenim quantum hi fructus ex mutuâ collisione sonitum edant. Posterioris meminit Thevetus cap. 36. Singular. America in hunc modum:

AHOVAI nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine mediocri castanea, candido, formam literarum Græcam Δ referente. Huius nucleum præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuâ odii & disidiis, præser-

AHOVAI THEVETI.



tim verò viri levissimâ occasione uxoribus insensu, aut contra, uxores viri indignata, dare solent. Peregrinis sævè nullâ modo eum fructum recens collectum communicant; atque ab eius etiam contactu liberos suos arcent, nisi cui exemptus sit nucleus.

fit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis utuntur, quas è cruribus suspendunt; tantum enim senitum edunt, quantum tintinnabula aut nola nostrates. Arbor ipsa Pyri magnitudine, folium ternos aut quaternos digitos longum, duos latum, toto anno virens: cortex ligno candicans. Abscissi rami succum emittunt album & quasi lacteum. Arbor præcisa teterrimum sîræ odorem: quam ob causam nullius est usus, imò ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans.

Garcinia mangostana
Sp. hist.
Linn. 3. 699

CAP. XII.

SED & inter celeberrimos huius Indiæ fructus recensent quendam *Mangostans* incolis nuncupatum, gustus suavitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferunt, cortice cinereo (alii è viridi nigricante) pulpâ quæ malorum aureorum pulpæ similis sit, sed quæ cortici non adhæreat. Mangostans!
Mangostans
descriptio.

NASCITUR hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis,* floribus luteis. Hunc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeò, ut suâ dulcedine nauseam moveat.

* Huius arboris, in Bantam Java emporio nata, folia accipiebam anno M. D. XCIX. à Francisco Rodrigez Bengala regno oriundo, ex lava reduce, qui cum Hollandis naucleris præcedente anno illuc profectus fuerat. Sunt autem ea folia laurinis maiora & latiora, amplissimorum foliorum mali formam magis referentia, sex aut septem crassioribus venis ex utroque nervi medii latere procedentibus prædita, intercurstantibus creberrimè subtilissimisq; venulis, ut quâ parte attrita erant folia, tenuissimis filis contexto rete constare viderentur, sapore acrisculo: quadam porò folia, quatuor, quinque, sex unciarum longitudinem habebant, trium latitudinem, aut ampliorem, pro foliorum magnitudine; eaque in ambitu non dentata aut crenata.

De Jambos.

Eugenia jambos
Sp. hist.

CAPUT XIII.

MAGNA apud Indos in æstimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primùm è Malaca (ubi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

EST autem is fructus ovi anserini magnitudine, aut paulo major, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, ut veriùs dicam, similis est hic fructus magnis Gallis* recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cum in odore, tum in colore: gustu suavissimo, sed humido. Vocatur in Malaca & hac regione *Jambos*. Jambos histo-
ria.

ARBUSCVLA ipsa in Pruni magnitudinem assurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspidè ferreâ majoris alicujus lanceæ, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber, odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus hæc arbor, quia admodum fertilis est. Post quartum enim annum fructifera, nec semel dumtaxat fert in anno, ut pleræque omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis novos edit fructus. Jambos post
quartum an-
num fructife-
ra.

CONDIVNTUR tum fructus, tum flores, atque asservantur.

* Nisi noster auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualbas grandes, quid sibi velit, ignorare me fateor. Ceterum eas exiguâ pilâ palmaria maiores nunquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas. Vel sortè prægrandes illas tuglandes vult, quæ vulgaribus duplo maiores sunt: quandoquidem vulgares suo operimento nudatas Bogalho appellare videatur cap. 20 de Maci, lib. I.

De Cydoniis Bengalensibus.

azyl marmelos, Cor.
Sp. hist.

CAPUT XIV.

APPELLAVIMVS hunc fructum Lusitanicâ linguâ *Marmelos de Bengala*, id est, Malacydonia è Bengala; quoniam saccharo condita primùm ad me perlata sunt è Bengala, cum hac inscriptione, *atilia sunt adversus alvi prostravia*. Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximas silvas venationis causa excurret, hunc fructum non modò in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti hujus provinciæ inveniri. Marmelos de
Bengala.

CETERVM legitimum hujus fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis ubi provenit regionibus, est *Sirifole* & *Beli*: Sirifole quidem nomine vulgo cognitum est, Beli verò appellatione medicis dumtaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese invenire aiunt. sirifole, Beli.

EST verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Persicæ mali, ejusdemque odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescens fructus auctior fit, do- Beli historia.

fit, donec, jam plenam maturitatem consecutus, in Cydonii mali magnitudinem evadat; cortex autem densatur, exsiccat, & indurescit veluti putamen nucis Indicæ, quam Coccum vocant.

FRUCTV maturo pulpa sive medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condiunt. Aut tener adhuc & immaturus muriâ asservatur in usum.

Beli facultates.

SOLENT Guzaratenses medici uti hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inveteratis alvi profluviiis sistendis: adstrictionem enim illam semper conservant, tametsi matura, cydonia.

Dimas Bosque Med. cur.

RETVLIT mihi clarissimus vir Dymas Bosque, Valentinus medicus, rei herbariæ peritus, & nunc hic medicinam faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iafanapatan, magno & admirabili successu usum esse in profliganda dysenteria, quæ universum ejus exercitum affligebat, cum ad manum non essent usitata remedia. Etenim nunc ex hujus fructus succo & saccharo mivam parabat, quam ægris daret: nunc pulpam ejus emplastri modo ventriculo & alvo applicabat; modò pulpam saccharo exceptam, ut in cydoniis solet, ægris exhibebat: interdum fructum assum insperso saccharo: nonnumquam cortices exemptâ pulpâ decoquebat, atque id decoctum per clysteres iniiciebat; similem verò effectum præbebant, qualem balaustrorum aliorumque adstringentium medicamentorum, quibus uti solemus, decocta præstare solent.

AT silentio prætereundum non est, quod eadem castra sequenti contigisse refert. Dederat servo Æthiopi bina hujusmodi mala assanda, ut cuidam militi dysenteriam laboranti edenda præberet: verum dum assantur, crepuerunt, ipsaque pulpa Æthiopsis faciem, pectus & brachia sic adussit, ut pulvere tormentario ustulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpæ lentorem & visciditatem simul & adstrictionem, quæ semel accensa vehementius urit, quàm sicca aliqua materia; quemadmodum ferrum incensum magis quàm lignum aut stupam urere videmus.

Scribit Fragosus in sua Rhapsodia (Et alii ante eum) in Guatimala fructum nasci Guayavas ab incolis nuncupatum, non minus adstringentem quàm Cydonia ista Bengalensia, eumque ad similem morbum (qui incolis eius regionis admodum familiaris est) propinare solere, sed prius tostum.

De Carambolas.

CAP. XV.

Carambolas.
Camariz.
Balimba.

FRUCTVS est in Goa magnitudine minoris ovi gallinacæ, in quatuor, ut videtur, partes distinctus, flavescens, qui in Malavar *Carambolas* vocatur, in Canara & Decan *Camariz*, in Malayo *Balimba*.

Carambolas
facultates.

NVLLVS ejus in medicina usus, præterquam quòd in febribus quotidianis exhibetur, & ex ejus succo, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines utilia.

PLERISQUE bene sapit hic fructus, præsertim qui vinosus est. Saccharo conditur, gratissimusque est palato. Eo verò utor syrupi acetosi loco.

De Ber.

CAPVT XVI.

Bor. Ber.
Vidaras.

VOCATUR hic fructus in Canara *Bor*, in Decan *Ber*, in Malayo *Vidaras*, præstantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguata nascitur bonitate cedens.

ALIVS alio suavior est, sed tamen aliquid adstrictoriæ facultatis retinet, quoniam numquam ita maturescit, ut commodè exsiccare possit, quemadmodum is qui in Anafegua provenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere non potest ut Zizipha, è quibus syrupum conficimus. Sed cum aliis esui aptis malis careamus, uti sunt Camuesæ Hispanis dictæ, commendantur hi apud nos.

DIFFERT arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, ejusdemque foliis, minus tamen rotundis: verum nonnihil spinosa est.

De

De Ambare.

CAP. XVII.

FRUCTVS est hîc in India, *Ambare* vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina usus. Sed eo solent cibos condire, ut palato gratiores reddantur: maturus enim, odoratus est, gratamque aciditatem retinet. Cartilagineo quodam integitur cortice, virescente, dum immaturus est; at in maturo fulvus color.

* *Lud. Roman. lib. navigat. 5. cap. 15. hunc fructum, Amba nominat. Est item, inquit, alius fructus Amba nomine. Eius caudex Magna dicitur: simillima est arbori; frequentisque, ut Pyro, fructus. Is iuglandem nucem est non effingit, cum iam sunt absoluti. Cum maturefcit, fulvi, eiusdemque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, ut amygdala arida. Damasceno, gustu suavior est fructus: condantur in cadis, ut apud nos oliva; sed sunt longè meliores.*

De Jambolones.

CAP. XVIII.

NASCITVR sponte frutex quidam in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus olivis persimilem, sed gustu admodum adstringentem; incolæ *Jambolones* vocant. Muriâ conditur olivarum modo.

CETERVM neque hic fructus, neque *Iaca* admodum salubres ab hujus regionis incolis æstimantur.

De Brindones.

CAP. XIX.

IN hac regione est fructus quidam *Brindones* vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.

INVENITVR interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec aded acidus uti superior, qui tamen non minùs quam ille intus rubeat.

MULTORVM palato sapidus est hic fructus; meo verò minimè, ob nimiam aciditatem. Eo tinctorum utuntur. Cortex verò asservatur, atque mari aliò transvehitur, aceti conficiendi gratiâ: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est.

De Indico Melone.

CAP. XX.

EST apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaque quodammodo ovali, quod Lusitanis Indiam incolentibus *Pateca* (corrupto ab Indorum *Batiec* vocabulo) dicitur. Hunc Melonem per longitudinem non aperiunt, ut melopepones nostrates comesturi aperimus: sed per transversum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo, attamen suavis est, refrigeratque mirum in modum & humectat, totâ carne sese in quendam liquorem resolvente.

VTILIS est in biliosis febribus, & ardentibus, adversus iccoris & renum ardores, ut experientiâ didicimus. Urinas ciet: solentque sani cum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere videntur si ab eis suas mensas auspicarentur.

HVIUS semina (quæ ante maturitatem candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum provocant; eaque reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora æstimamus.

REFERVNT Arabes & Persæ primùm ex India hunc fructum ad se delatum; eamque ob causam *Batiec Indi* appellant, id est, Melonem Indicum; quo nomine etiam Avicennæ appellatur multis locis. *Batiec* enim eorum linguâ Melonem sonat. In India verò ab ipsis incolis *Calangari* dicitur.

MEMINIT hujus Avicenna lib. iv. fen. 1. Tract. 11. cap. 39. cap. de Tertia pura, ac eum multis laudibus commendat.

Du' iecas.

PVTARVNT nonnulli id Melonis genus quod in Hispaniæ Castellâ nascitur, quodque Budiecas vocant, esse hunc Melonem Indicum, & depravato à Batsiec nomine Budiecas appellatum. Sed valdè falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum foliis, tum plantâ totâ, quæ Melonum Indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.

AI VNT etiam in Africa Indicis similem nasci: sed cum non viderim, affirmare non ausim.

IGNORABANT eruditi hujus regionis medici, istius Melonis in Medicina usum: (non solent enim ad hujusmodi minutias sese abicere; & in suis curationibus experientiâ & consuetudine dumtaxat nituntur) sed à me edocti, eis uti cœperunt.

* Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videtur, quam Ludou. Roman. lib. 5. navigat. cap. 15. describit in hunc modum: Habent in Calecut fructus quosdam Cucurbitis similes, sed conditura aptiores. Res est non indigna memoratu. huic nomen est Comolange. Oritur incultâ tellure Peponum modo.

Comolange.

An autem is cuius succum Turca & Vngari in delitiis habent extinguenda sitis gratiâ? vel Napeca Bellonii lib. 11. Obser. cap. v. 1. quam vulgari Arabicâ appellatione Copous nominari scribit?

De Mungo. Phoscolus mungo Spr. best.

CAPVT XXI.

Mungo.

Mungo usas.

EST verò Mungo semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo utuntur.

FEBRICITANS cibo abstinet per decem, nonnumquam per quindecim dies: post quos hujus fructus decoctum illi propinatur, in quo nonnihil pulpæ remanserit: deinde cortice delibratum Mungo & instar Orizæ coctum febricitanti exhibent: Panem verò triticum non nisi post multos dies: non quod frumento careant hæ provinciæ; nam etsi non stercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos, sed superficie tenuis dumtaxat arentur, nativâ suâ pinguedine & ubertate etiam interdum sine pluviâ, frumentum Novembri mense sibi commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.

* Meisce habent nostra exemplaria, & addimus margini Mes. Mex.

NASCI etiam ferunt in Palæstinâ hoc Mungo. Ejus meminit Avicenna, lib. 11. cap. 481. vocatque Messe*, Bellunenensis ejus interpretes Mens: (Mex autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum.) Item alio loco lib. 1. Fen 111. doct. 11. cap. 7. ubi prohibet aviculas cum Mex* edi, quoniam cum facilioris sint concoctionis quàm mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.

* Missus est Walerando Donrao ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, striatus, qui Coriandri grana ita amulatur, ut primum intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana superior granum continet nigricans calidi gustus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. descripto; sed neque etiam huic Mungo: cui exactissimè conveniret, nisi calidus esset, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligere licet. Ne tamen locum non haberet, eius iconem cum brevi descriptione hic inseruimus: atque alterius cuiusdam pusilli fructus, quem ad me superiore astate clariss. vir D. Alphonsus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferraviensi Professor, misit, quemque Buna nonnullis, aliis verò Elkane nuncupari tradit.



BUNA igitur Pagara est magnitudine, aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcum quandam per longitudinem utrimque habente, per quem facile in duas aequales partes dividitur, quæ singula grana continent, oblonga, alterâ parte plana, fulvescentiâ, gustu acido. Aiunt in Alexandria portionem quandam ex ea fieri, vim refrigerandi non mediocrem obtinentem. Hunc fructum describere videtur Rauwolfius in suo Hodæperico, nomine Bunnu, quod ex appellatione, formâ & facultatibus, Buncho Avicennæ, & Banca Rasis ad Almansorem simillimum esse censet.



* Codices Latini non habent Mex, sed Mest, cuius interpretatio in margine adposita, Lac coagulatum acetosum, sed minoris acetositatis, quàm lac coagulatum.

De Curcas.

CAP. XXII.

NASCITUR in Malavar fructus quidam magnitudine Avellanæ cum suo putamine, non tamen admodum rotundus: candidus est, gustu quali sunt tubera cocta: hunc *Chiviquilenga* vocant, id est, exiguum *Inhame*^a; in Cairo, ubi frequens est, & quibusdam Malavar locis, *Curcas*; in Cambaya *Carpatã*. Dependet ex ramis cujusdam plantæ, quæ feritur: nullius, quod sciam, in medicina usus.

Curcas descriptio.
Chiviquilenga.
Curcas.
Carpatã.

QUANTVM conjecturâ consequi possum, videtur Serapio libr. simpl. cap. 225. hujus meminisse, vocasseque *Habelculcul*^b corrupto vocabulo, eum *Hab-alculcul* dixisse deberet, quod *Curcas* significat (nisi nos ipsi fortè *Curcas* corruptè vocemus) *Hab* enim magnum semen sonat, *al* articulus est genitivi, quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio ejus frequentem usum seminis quidem copiam facere, sed cholericam quam vocant passionem excitare: quæ omnia Malavares huic fructui tribuunt.

Habelculcul.

EIVS meminit Rhases, de re med. lib. 5. cap. 20. vocatque *Kilkil*, sed forsitan corruptè.

Kilkil.

SED quoniam in Cholericæ passionis mentionem incidimus, ejus causas, signa, & curandi rationem hic subiiciemus.

Χολέρα Græcis, Cholera Latinis (vulgus medicorum Cholericam passionem nominat) Indis *Morxi*, id est, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Lusitanis vocabulum corrumpentibus *Mordexi*, Arabibus *Hachaiza*, tametsi corruptè legatur apud *Rhazen Saida*, morbus est acutissimus, his præsertim regionibus, præsentibusque eget remediis. Nam plerumque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum spatium hominem necat; & quando tardissimè, quarto die.

Χολέρα.
Morxi.

Mordexi.
Hachaiza.

SOLET accidere ob multam cruditatem, aut alimentorum pravitatem, interdum etiam ob immodicum veneris usum; idque magnâ ex parte Junio & Julio, qui sunt Indis menses hiberni.

Causa.

PULSUS languidus est & concisus, difficilis respiratio: sequitur frigidus sudor foris, intus verò incendium & sitis; oculi connivent, vigiliæ torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, ut tandem virtus expultrix planè concidat, & subsequatur musculorum contractio & tensio.

Signa.

DANDA est opera, ut confestim & sine morâ succurratur: ventriculus vitiosis humoribus primùm evacuetur medicamento vomitum ciente, quale est quod hordei & cumini decocto (quod in hoc morbo efficax remedium esse comperi) constat: alvus verò clystere ex hordei & furfuris decocto, oleo rosatum & melle rosaceo colato eluatur: corpus univèrsum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorinum & rutaceum.

Cura.

VBI exacta apparuerit concoctio, datur ægro stillatitius liquor perdicis, aut gallinæ pinguis, è qua pinguedo exempta sit; deinde cum pauxilla aqua *Canellæ* & rosacea, momentoque corallii & auri, injecta cydonia frustulatim concisa, quæ si recentia non inveniuntur, muriâ condita, prius tamen albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut, si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurum ignitum extinctum sit: interdum vinum cum *Canella*, tametsi in victus ratione hujusmodi calida rarè præscribam, sed foris dumtaxat admoveam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde *Canellæ* factâ.

PECULIARIA verò sunt remedia *Theriaca* vino aut aquâ rosacâ, aut stillatio *Canellæ* liquore macerata, pro necessitatis ratione, unicornu, lignum colubrinum, radix *Malacensis*, de quibus libro primo. Præsentius verò remedium non inveni tribus granis lapidis *Bezar*, cuius supra memini: mirum enim in modum cordis vires reficit.

PORRÒ eum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant ægris aquam decoctionis orizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admovent, piper longum in oculos iniiciunt: adversus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, cruraque ad genua, deinde ad pedes usque constringunt, & suum *Bette* edendum exhibent.

^a Exiguum istud *Inhame* quid sit, me ignorare, candidè profiteor; nisi *Trali*, quod Hispani *Iuncia avellanada* appellant, intelligat. Scio equidem grandem quandam solidamque radicem inveniri, *Inhame* seu *Igname* nomine insignitam, brachiali aut ampliore crassitudine, pedali verò longitudine, scabro cortice rectam, quæ novi orbis insularum *Iguamé* elixâ aut asâ vescuntur; & similes radices habui munere honestissimi viri, diligentissimique & peritissimi pharmacopœi *Wilhelmi Parduyn Middelburgensis* civis, in *Walachria Zelardis* insula, tum etiam doctissimi viri *Thobias Roelsii*, eiusdem

Colocasia.

eiusdem urbis Medici, diversas tamen ab ea planta, quam, dum in Lusitania versabar, quidam isto nomine mihi demonstrabant, amplissimum folium, iuxta aquam, atque in ipsis etiam aquis nascentem, non sponte quidem istuc provenientem, sed seri solitam; at qua semel sata, multis adnatis tuberibus sese propagare solet. Eam, tamen si nonnulli Avum Egyptium esse censeant, Colocasiam tamen potius videri, in nostrae Rariorum Plantarum Historia lib. IV. cap. L. iam demonstravimus. Sed & C. V. Prosper Alpinus, satis disertè Colocasiam describit Libro de Plantis Egypti.

^b Videatur Serapio eo loco (quod pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

De Caceras.

CAPVT XXIII.

Caceras descriptio.

INVENITVR hic radix Trasium modo in ipsis terræ visceribus nascens, quæ deinde per ficcitates cauliculum emittit dodrantalem, folia simul implicata, virentia, Iridi luteæ aquaticæ, sive Gladiolo similia. Dehiscente per ficcitates terræ, exilit tuberum modo: deinde ficcata, castanearum saporem refert: non ficcata autem, ingrati saporis est. Caceras hic vocant.

* Αν μαλιναδάλη, quam Theophrastus cap. x. lib. IV. sive Anthalium, quod Plin. cap. xv. lib. XXI. describunt, vulgo Trasi nuncupatum, folio Cyperi?

De Datura.

CAPVT XXIV.

Datura descriptio.

PLANTA quam hujus regionis incolæ Datura appellant, caule est crasso & alto, foliis Acanthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu acuminatis seu angulosis, multosque secundum longitudinem nervos habentibus, insipidis ferè, nisi quòd admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremque foliorum Raphani aliquantulum æmulentur. Flos in extremis ramis provenit colore * Rorismarini, magnâ ex parte rotundus. Nascitur in Malavar. Ex odore judicare licet hanc stirpem insalubrem esse.

Datura mentem offendit.

INICITVR à furibus hic flos, aut ejus semen, in cibos eorum quos deprædari volunt: mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum sumunt, & in risum solvuntur, magnâ cum libertate finentes quod lubitum est deprædari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spatio.

Cura.

PRIMA cura esto, vomitum cientia exhibere, ut quidquid in stomacho remansit, unâ cum cibo eiiciatur: deinde evacuare & divertere oportet validis clysteribus, & forti brachiorum crurumque paulo supra pedem confricatione, ac fortibus ligaturis, interdum etiam cucurbitulas applicare: quæ si non iuvent, venam secare in majore pedis articulo necesse est.

HORVM remediorum usu, nemo ex meis unquam periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spatium curati.

PROPINATVR à plerisque hoc medicamentum ridendi & relaxandi animi gratiâ, cum vident eos, qui id sumpserunt, velut amentes & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus; & ne in servis quidem experiri velim.

* Inæpta prorsus florû comparatio, quandoquidem tum formâ, tum colore, cum Stramonio aut convolvuli flore verius conferendus fuisset.

De Banguæ.

CAP. XXV.

Banguæ Osium.

QUIA nonnulli in ea opinione fuerunt, ut putarent Banguæ Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè *Osium* vocari dixi, non differre; non abs re fore duxi, pauca de Banguæ differere.

Banguæ descriptio.

EST igitur Banguæ planta Cannabi haud absimilis; at hujus semen Cannabino minus est, nec ita candicans: deinde stolones lignosi nullo ferè cortice vestiuntur, contrâ quàm in Cannabi. Postremò Indi hujus semen & folia edunt ut fiant in venerem procliviores, cum Auctores contrarias facultates Cannabino semini tribuant, videlicet, quòd genitale semen exficcet.

Banguæ succus.

COCITVR autem hic succus è foliis contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscent faufel virentem (nam inebriant, & quodammodo sensus cerebri lædunt) aut nucem

cem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum caphuram de Burneo cognominatam, alii ambarum & moschum, plerique opium, ut potentiores Mauritanii. Nullam verò ex eo aliam utilitatem capiunt, nisi quòd in extasin quodammodo rapiantur, atque omni sollicitudine liberentur, tenue quiddam ridentes.

CETERVM ejus usus primùm excogitatus esse dicitur, ut Imperatores exercituum & militares homines, qui perpetuis vigiliis torquerentur, hoc Banguè, aut vino, aut opio epoto, veluti ebrii ferrentur, & omni velut sollicitudine & labore soluti, altiùs dormirent.

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio consiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quòd cum in somnis adire vellet Lusitaniam, Brasiliam, Asiam minorem, Arabiam, vel Persiam, paucillum Banguè dumtaxat sumebat, quod saccharo conditum, & suprà recitatis simplicibus permistum, *Maju* vocant.

Sultanus Badur.

Maju.

* Huius rei causà dubitat *Fragosus*, an herba illa sit ab Indo allata, cuius meminit *Theophrastus* lib. ix. cap. xx. *Plant. Hist.* sed nescio quàm aptè. Ego potiùs cum ea planta convenire existimarem, ex qua Turcæ suum *Massac* componunt, quàmque *Cannabi* congenere esse, mihi relatum ab iis qui apud Turcæ dæu versati.

De Anil.

Indigofera Anil.

CAPVT XXVI.

ANIL Arabibus, Turcis, omnibusque iis nationibus dictum, vocatur in Guzarate, ubi fit, *Gali*, nunc verò plerisque *Nil*.

Anil.

Gali.

Nil.

HERBA est quæ seritur singulis annis, *Ocymo** similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probè contusam, & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt; & siccata, viridi colore prædita videtur: quoque magis exsiccat, eo magis ad cæruleum tendit, donec tandem in cæruleum exsaturatum sive venetum colorem evadat.

Id Anil probatur, quod maximè purum est, quodque ustum arenæ modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alii id præferunt, quod in aquam coniectum, fluitat. Leve igitur esse debet, & bene coloratum.

Anil delectus.

* *Mangiriquam* habet Auctor: quod vocabulam, quotquot Lusitanos consului, *Basilicum* seu *Ocymum* interpretati sunt. At mihi iniqua admodum ista comparatio videtur. Siquidem non solemus ex *Ocymo* pastillos conficere, sed potiùs ex *Isaride*, qua cum huius planta descriptione multo elegantius quadrat.

Sed hic *Fragosi* inscitiam mirari licet, qui in *Rhapsodia* sua (quam ex *Orta*, meùq; in illum *Scholiis*, tum etiam ex *Monardis* *Simplicium* in *India* Occidentali nascentium historiâ maximâ ex parte contexuit; malignè tamen suppresso *ovianiam* nomine, sed cui si aliena pluma detrahantur, cornix *Asiopica* fiet furtivis nudata coloribus) nugatur me velle *Mangiriquam* eandem plantam esse cum *Isaride*, quam existimo pluribus notis cum *Anil* nostro Auctori descripto potiùs convenire, quàm *Ocymum*, cuius foliis suum *Anil* depingit. Sed an, quaeso, *Anil* quod meus hic calumniator postea describit, quòdque in Occidentali *India* coli asserit, cum *Ocymo* peculiare quidquam habet? Imò ipsum nil nisi *Isaridem* describere, vel mediocriter in re herbaria versatus facile iudicabit. Memini ante aliquot annos ex *Anil* semine, *Alexandria* misso, cuius planta istuc magno in usu est, natas mihi stirpes, quæ *Lentis* seu *Colutea* minoris foliis conspicerentur, floresque luteolos sparti *Græcorum* (quod *Hispani* *Retama* vocant) omnino similes proferrent, quas subsequenti hiemis asperitas sustulit. At postquam *C. P. Prosperi Alpini* *Librum* de *Plantis* *Egypti* videre contigit, animadverti illud semen *Alexandriam* missum *Anil* appellatione, *Sesban* ipsius fuisse (eius sortè qui mittebat errore, cui, quum varia semina distribuenda essent, *Sesban* scheda, *Anil* nomen adscripsit) nam pulcherrimè, quam exhibet *Sesban* effigies, cum plantâ semine mihi natâ conveniebat. *Sesban* autem frutice *Egyptios* uti scribit *Alpinus*, ad texendas sepes distinguendorum hortorum gratiâ, eiusque semen in medicum usum usurpari: utile enim estimari ad humentem stomachum siccandum & roborandum; illius decoctum aut pulverem, cohibere quemcumque alvi fluxum; nec minus immoderata menstruorum profluvia.

De Anonymo.

CAPVT XXVII.

NASCITUR in Malavat planta miræ naturæ: nam si quis manum admoueat, ilicò contrahitur. Folia *Polypodii*, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui *Americam* descripsit^b, quoniam in *Peru* provinciâ plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu siccantur.

Planta peregrina.

Planta in Peru nascens.

* Huic tamen non admodum absimilis videtur *Eschynomene*, cuius *Theoph.* *Hist. plant.* lib. iv. cap. 111. meminit. Nascitur, inquit, peculiaris quadam arbor circa *Memphim*, non foliis, vel ramis, vel totâ formâ peculiare quid sortita, sed eventu: facies enim eius spinosa, folium silici simile, ut *Gaza* vertit; vel pennis, ut *Plinius*: sed cum ramulos quispiam

piam contigerit, folia, veluti arescentia ac languescencia contrahi aiunt, deinde paulo post ad vitam redire.

^b Franciscus Lopez de Gomara in Historia generali cap. 194 & 205. Eam autem arborem censebat esse Doctissimi viri Simon de Tovar, Hispanensis Medicus, Acacia vera arborem, quam ex Occidentali India accepisse scribebat, missis ad me ramulis eius, sua folia retinentibus, pro specimine, qui sanè persimiles erant ramulis & foliorum aliis, quae in plantula Aegyptiaca Acacia semine anno Christi M. D. XCVI. mihi natà conspiciebantur,

De quibusdam India Regibus.

C A P V T XXVIII.

CETERVM, quoniam plerumque Nizamoxa & quorundam India Regum in his nostris commentariis mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicavi, si quid de his aliisque nonnullis Orientis Regibus commemorarem.

ELAPSI sunt igitur circiter trecenti anni, quòd potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiae, quae intra Gangem est, partem occupavit, & regnum Balaguatae sive Balagatae, quibusdam Regulis Gentilibus ademit.

EODÈM tempore tyrannidem in Cambaya occuparunt quidam Mauritanii, expulsis legitimis dominis Gentilibus, quos *Reisbutos* vocant.

AREGVLIS Balaguatae originem ducere creduntur, quos nunc *Venezaras* appellant; tum alii hanc regionem incolentes, *Colles* nuncupati. Sed tum hi, tum quos *Reisbutos* vocant, praedà & latrocinii vitam in hunc usque diem sustentant. Illis totum regnum Decan; his *Reisbutis* scilicet, Cambaya regnum tributum pendunt, ut ab eorum incursionibus se redimant. Nec hactenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri. Sed etiam ipsi Reges, pecuniarum avidi, illos impunè grassari sinunt, modò praedae partem auferant.

EST verò hoc regnum Dely procul in continenti situm Septentrionem versus, & Corasone usque extenditur. Frigida admodum est regio, nivibus & gelu per hiemem non minùs divexata, quàm nostra Europa.

HOC regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius anni, *Mogores*, quos *Tartaros* nuncupamus (ejus verò Regis Dely fratrem in aula Sultani *Bhadur* Regis Cambaya, magno honore affectum vidi) sed aliquanto post tempore Tartaris ademptum est idem Regnum ab uno Equite, qui infensus Regi Bengala, quòd ipsius fratrem occidisset, seditionem adversus Regem movit, eoque trucidato regnum Dely aliaque multa regna occupavit, ita ut omnium sui temporis potentissimus Rex fuerit existimatus. Nam à viris fide dignis accepi, ejus ditionem octingentas leucas ambitu occupasse.

ERAT hic eques initiò dominus montium quorundam vicinorum regno Bengala, vocatusque fuit *Xabolam*, id est, Rex mundi.

DE hujus gestis major historia conscribi posset, quàm de magno *Tamirhan*, quem nos corrupto nomine *Tamberlanem* vocamus, nonnulli *Tamir-langue*, idque melius, quòd *Tamir* proprium ejus nomen fuerit, & *Langue* * claudum significet, quemadmodum ipse erat.

CETERVM cum hic Rex *Xabolam* occupasset Decan & Cuncam, nec posset tantum imperium continere, rediit ad sua: & his postremò occupatis regnis suum consobrinum praefecit.

DELECTATVS est semper ejus consobrinus peregrinis nationibus, quales Turci, Asiae minoris, quam nunc Natoliam appellant, incolae: Rumes, qui Thraeces sunt: Corasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.

DIVISIT autem regnum in provincias, quibus praefectos dedit. Maritimam eam regionem quae ab Angediva usque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur provinciis, gubernandam dedit *Adelham*, quem nos *Idalcam* appellamus. Ei provinciae quae à Cifardam usque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis provinciis, & Cambaya jungitur, praefecit *Nizamaluco*.

HI solùm duo praefecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus usque ad montem *Guate* appellatum. Latè patet hic mons, & multis locis praeraltus est: illud autem mirum, ejus fastigium in pulcherrimam planitiem desinere. Et quoniam lingua Persicà *Bala* fastigium significat, *Guate* verò montem, vasta illa ultra eum montem provincia, nomen *Balaguatae* invenit, quasi dicas, supramontanam vel ultramontanam.

BALAGVATE igitur provinciae praefecti sunt *Imadmaluco*, quem nos *Madremaluco* appellamus, & *Cotalmaluco*, & *Verido*.

ERANT verò omnes isti Praefecti, peregrini natione, praeter *Nizamaluco*, quem ex Decan

Decan oriundum prædicant, & filium esse unius Tocha Regis *Daquem*, cum cujus uxore stupri consuetudinem habuerit Rex *Daquem*. Hinc fit ut *Nizamaluco* ex regia stirpe se prognatum prædicet: reliquos verò Præfectos, Regis esse servos & regiâ pecuniâ emptos.

SUCCESSU verò temporis factum est, ut hos omnes Præfectos tæderet obsequii regii. Conjuratiōe itaque inter se factâ, provincias, quibus præfecti erant, singuli sibi occupârunt, & captum Regem *Daquem*, in Beder primariâ regni Decan urbe, *Verido* uni ex Præfectis custodiendum dederunt.

De istis Præfectis qui Regnum Daquem occupârunt, consulendum censeo cap. xxxv. lib. II. Historiæ Indiæ-Ferdinandi Lopez de Castaneda.

HVIS conjurationis etiam participes fuerunt Gentiles quidam, veluti *Mohadam coja*, & *Veriche*; quibus cesserunt regiones amplæ cum aliquot opulentis urbibus: videlicet *Mohadam*, urbs Visapor, quæ nunc est regia *Idalcam*, & Solapor & Paranda, quas postea illi ademit *Nizamaluco*. *Veriche* suam provinciam retinuit, quæ Cambaya & *Nizamaluco* provinciæ contermina est.

Mohadam coja.
Veriche.

PROAVVS ejus *Adelham* qui nunc vivit, unus è conjuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quingentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani civitatem Goa, quæ ducentis leucis ab ostus fluminis Indi, quem incolæ *Diul* vocant, abest.

Adelham.

AVVS ejus *Nizamaluco* qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici, quem aliquoties curavi (à quo plus duodecies mille pardaons accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum hæere vellem, in stipendium annuum offerebat quadraginta millia, quod accipere nolui) obiit anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, ut supra dixi, ex Decan.

Nizamaluco.

IMADMALVCO, vel *Madremaluco*, natione Circassius fuit, initiò Christianus: mortuus is est anno millesimo quingentesimo quadagesimo sexto.

Imadmaluco.

COTALMALVCO, natione Corasone, mortuus est anno quadagesimo octavo supra millesimum & quingentesimum.

Cotalmaluco.

VERIDO, natione Hungarus, & initiò Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.

Verido.

CETERVM antè quàm ad horum nominum interpretationem accedamus, quædam præmittere lubet huic nostro proposito deservientia.

RAO linguâ indigenâ Regem significat: *Naique* verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgò vocatum. Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in suum famulitium & ministerium, si exiguo honore dignum illum censent, proprio ejus nomini vocabulum *Naique* adnectere solent, ut, *Salua-naique*, *Acem-naique*: Si verò multo honore, *Rao* vocabulum adiiciunt, ut *Chita-rao*, quem ego novi: magnificentum verò est nomen, nam *Chita* Lynxem sonat: igitur *Chita-rao*, Rex Lynxis fortitudine. Sed *Rao* simpliciter & sine additione prolatum, Regem *Bisnager* per excellentiam significat, qui olim certè ab *Adelham* multum divexatus est: nunc verò, reliquis totius Decan regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, ut omnium rerum est vicissitudo.

Rao.
Naique.

Rex Bisnager.

SED ut ad rem redeamus. *Adel* lingua Persica *Iustitiam* significat: *Ham* verò apud Tartaros Regem sonat: & quia eos, quibus favent, *Ham* vocant, hinc factum est, ut *Adel-ham*, quasi Rex iustus dictus sit, cum ipse & ejus similes iustitiam minimè coluerint. Hunc Hispani *Sabayo* appellant; nam, ut intelligo, Arabica & Persica lingua *Saibo* Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.

Adel-ham.

Sabayo.
Saibo.

MALVCO regnum sonat, & *Neza* lanceam linguâ Persicâ: hinc dictus est *Nizamaluco*, quasi lancea regni.

Maluco.
Neza.

SIC *Cota* idem est Arabibus quod Arx Latinis: inde *Cotalmaluco*, id est, arx regni.

Cota.

IMAD eadem linguâ Solium sonat: hinc *Imadmaluco*, id est, Solium regni.

Imad.

VERIDO conservationem significat: inde *Melique verido*, tanquam Rex conservationis dictus. Vocati sunt autem à nonnullis hi Præfecti, non *Maluci*, sed *Meliques*, quasi Reguli. At nec *Maluco* propriè regnum significat, sed regionem aut provinciam.

Verido.

Melique.

PORRÒ quoniam *Nizamaluco* interdum à me *Nizamoxa* appellatur, hujus vocabuli significationem minimè prætermittendam esse duco.

Nizamoxa.

XA-ISMAEL pater ejus *Xa-tamas*, qui nunc rerum in Persia potitur, ex humili genere evectus est in summum Imperatorem: & controversiam cum Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus, quæ ejus religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius *Xa-tamas*, idem mandatum dedit Regulis regionis Decan: & eos titulo *Xa*, quod Regem Persicâ linguâ sonat, decoravit. Hinc factum est, ut nunc *Adel-xa*, *Nizamoxa*, *Cotumi-xa* appellentur, nomenque regium

Xa-Ismael.
Xa-tamas.

Xa.
Adel-xa.
Cotumi-xa.

saltem retineant: tamen si monetam eudendi facultatem non habeant, nisi æream. Huius religionem amplexus est *Nixamo-xa*: at reliqui Reguli, post Legati ejus abitum, eam rejecerunt.

Sofy. Hunc *Xa Ismaël* appellârunt etiam Turci *Sofy*: quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine *Sufy*.

Sufy.
Xequé. SUNT qui *Xequé* non *xa* dicendum putent: sed errant. Nam tamen si *Xequé* dignitatis fit nomen, quippe *Xequé* senem significat (unde dicuntur *Xequés* Arabes) tamen *Xa-Ismaël* dicendum, id est, Rex *Ismaël*.

Xa vocabulum me invitât, ut aliquid de ludo latrunculorum hîc addam, qui admodum familiaris est Persis, & Mauritanis, tamen si apud eos alia sit ludendi ratio.

Goazir.
Fil.
Gura.
Rochha.
P.ada. REGEM *Xa* nuncupant; quoties verò eum impetunt, minime *Xaque* dicunt, sed *xa*; quasi dicerent, Moneo te Rex, ut loco te moveas. Reginam appellant *Goazir*, id est, Præfectum regni, seu quem Conestabilem vocant: Delphinum sive Sagittarium, *Fil*, id est, Elephantum: Equitem, *Gura*, id est, Equum: Turrim autem, seu quem Elephantum dicimus, *Rochha*, id est, Tigridem: peditem, *Piada*, hoc est, virum qui pedes præliatur.

Temir cutlu.
Acfac cutlu. * *Matthias à Michou, lib. 1. de Sarmatia Asiana, cap. 10. paulo aliter, ubi de Tartarorum imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Barhi genitus fuit. Temir cutlu, & interpretatur ex Tartarico felix ferrum, temir felix, & cutlu ferrum: erat siquidem felix & bellicosus. Iste est Tamerlanes in Historiis celebratus, qui totam Asiam vastavit, & usque ad Ægyptum pertransiit, &c. Et paulo post: Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore Acfac cutlu, quod in Latino sonat claudus; vel claudum ferrum: quoniam claudus erat, sed ferox. Is multa bella feliciter gessit, &c.*

* *Ingens sanè stipendium, quòdque meam fidem superat, quandoquidem Ferdinandus Lopez de Castagneda, qui earum rerum, quas Lusitani in Orientali India gesserunt, historiam scripsit, dicat cap. xcviij. lib. 11. Proregem India Franciscum de Almeida, anno millesimo quingentesimo nono, ipsi Niçamaluco annuum tributum decem milliarum aureorum cruciatorum imponere voluisse, quod Emanueli Regi Lusitania penderet; Niçamalucum autem respondisse, se agrè bis mille dare posse, nisi totam suam provinciam summo detrimento afficere vellet: itaque in numero errorem commissum esse arbitror, & quatuor pro quadraginta reponendum, vel etiam minor numerus.*

FINIS.

243

PERVTILES QVAEDAM

IN AROMATVM GARCIAE

Historiam

NOTÆ.

CAROLVS CLVSIVS

Candido Lectori.



QVONIAM Arabica lingua sum ignarus, factum est, ut Arabica vocabula, quibus Garcias in sua Aromatum Historia usus est, non immutarem quum eam è Lusitanico sermone Latinam faciebam, sed reliquerim ut descripta reperiebam: eadem de causa, quoties illa Historia recusa, nihil in iisdem vocabulis immutatum. Verum quum me postea moneret U. C. idemque doctissimus, & Arabica lingua peritus, multa Arabica vocabula in ea Historia corrupta reperiri: ipsum pro nostra amicitia rogabam, ut illa correctam mihi communicare vellet; quod sanè libenter fecit: idq; non modo præstitit, sed perutiles præterea Notas in totam illam Historiam addidit, quas tibi, Candide Lector, etiam communes esse volui. Viri nomen, ut scires cui acceptas eas ferre debeas, libenter protulisset, si ille passus esset. Nihilominus tamen, iis interim frueremur.

CAPVT PRIMVM.

Ambar Arabibus dicitur.] Arabibus quidem dicitur. Sed Æthiopi- عبر ca lingua ita quoque vocat Balenam: quo magis accedo ad eorum sententiam, qui ita dictum volunt, quod vulgo persuasum sit Balenæ semen esse: non sane, quod verum sit; sed quia id falso vulgus putavit, ideo a Balena, quæ dicitur *Ambar*, ita succinum vocarunt. Neque vero ullus dubitabit verum esse, qui scit, etiam teste ipso Garcia, totum Æthiopiæ tractum Ambaro abundare, quod in litore maris legitur. Quod autem a fluctibus maris in litus ejectari soleat Ambar, præclare ostenderat Avicenna. Sed ea non leguntur in Latino Avicenna. Ideo nos illa ex codice Arabico conversa retulimus. Quod autem quidam aiunt illud esse spumam maris, aut sterco animalis, valde alienum est. Ego vero audivi ex quodam fide digno, quum ipse narraret mihi, se, quum esset juvenis, fuisse in mari & navigasse. Quum ego, inquit, ingressus essem regionem quandam maritimam, quæ ab indigenis vocatur *Bachach*, & sudus dies esset, eram cum quibusdam in litore, & ab agitatione maris inveniebamus diversorum fragmentorum & colorum Ambar: & quicumque

nostrum occupavit sumere, id illius fiebat. Sciscitante autem me ex incolis illarum regionum, de ea re, ejusque causa, responderunt, eam esse consuetudinem maris, idque contingere perpetuo in multis temporum intervallis.

Maximum vero quod unquam viderim fragmentum, quindecim libras pendeat.] Longe majora fragmenta in tractu Sofalæ expui a tempestatibus scribit auctor Geographiæ Arabiæ in fine partis septimæ Climatis primi. Ex hoc mari educitur Ambar plurimum optime fragrans: & quidem ex eo est, quod sit centum librarum, plus minus. Est autem id quiddam, quod evomunt fontes in imo maris, cujusmodi sunt fontes Naphta. & quando invaluit tempesta, ventus eiecit illud in litus.

CAP. II.

Planta, de qua hoc capite agitur, item illa, cujus mentio Proverbiorum Solomonis vii, 17: & Cantic. iv, 14, uno nomine ambæ vocantur *ألون*. Sed quam diversæ ex sunt, tam diversa nominum origo. Nam ea de qua hoc caput agit, a Syris *نهي* ab

Aethiopicis $\eta\gamma$ dicitur: unde sine ulla pronuncia-
tionis immutatione nomen Græcum profectum est.
Alterius autē plantæ nomen & ipsum quoq. ab He-
bræo deductū $\eta\eta\eta\gamma$ vel $\eta\eta\eta\eta$. Unde colligimus
vocem unam diversa significantem a diversa origi-
ne proficisci. Sed Arabes proprium nomen & a Sy-
riaco sejunctum habent, quo planta, de qua hic ser-
mo est, vocatur. Dicitur enim *Cebat*. item
cum articulo *Acibar*, صبر quod lin-
gua Toletana الصبر retinuit, sed Lusitana de-
pravavit *Aceure*.

medicamentum habent, cui nomen Mo-
cebar.] Arab. مصبر

Scholio d.] Recte Plinius, si quidem ejus mens
bene intelligatur. Loquitur enim de Aloe cadave-
rum conditorum, de qua Evangelium Iohan. xix,
39. Iudæi enim corpora sua $\mu\gamma\mu\alpha\tau\iota$ $\alpha\lambda\omicron\upsilon\eta\varsigma$ $\mu\upsilon\tau\tau\alpha\epsilon$
condiebant, quæ non solum ævo Plinii, sed & no-
stro quoque effodiuntur, quam *Momiam* vocant.

CAPVT III.

Halthith per aspirationem, non *Althith*, scriben-
dum: Arabice enim est حلتيث

Quod Dioscorides Χηφειον vocat, id *Avisena*
 Ανγιδαν *Angiaden*: quod alii *Aniden* pronun-
ciant. Et frustra quidam dubitant,
an *Avisenæ* *Aniden* sit Χηφειον , quum *Avisena* in ca-
pite de *Halthith* statim initio Dioscoridem citet, ad-
ducta ad verbum *Silphii* descriptione ipsius Dio-
scoridis. Quæ omnia verba desiderantur in Latino
codice & in Hebraico.

regionem *Chirvam*.] Ita sane habet codex
Latinus *Avisenæ*. Sed intelligendum est Κυρβύλου
urbem, quæ olim *Silphii* feracissima fuit, vocari
 القيروان *Alkirwan*. quare vertendum erat, ex
regione *Cyrenarum*. Item *Kiruan*,
non *Chirvan* scribendum. Hodie dicitur *Alkirwan*.

Althith *Almaharuth*.] In *Avisena* Latino
legitur: Est gummi *Almaharut*. Sed quia *Avisena*
citat ex Dioscoride, quæ neque in vulgari Dioscori-
dis exemplaribus præter pauca verba, neque in La-
tino *Avisenæ* omnino leguntur, ex Arabico codice
ea huc ad hujus loci illustrationem adduximus. Ait
Dioscorides in libro suo, *Halthith* esse succum *An-
geden*, incisa radice ejus & caule, quibus incisus ma-
nat *Halthith*. Quum autem quis *Halthith* *Cyrenai-
cum* lingua degustaverit, statim apparet in cute ejus
quidam veluti herpes, & odor ejus non est graveo-
lens: ac propterea qui degustavit illud, juvatur in
halitu confestim. Altera vero species *Halthith*, quod
cognominatur *Syriacum*, languidiore vires habet,
ac *Cyrenaicum*. Omnes autem ejus species adul-
terantur antequam siccantur, *Sagapeno* immixto,
aut *faræ* farina. Deprehenditur autem dolus gustu,
odore, colore. Sunt qui plantam vocant *Silphion*,
radicem *Magydarim*, quod est *Elmaruth*. In his
pollentior est succus, deinceps folium, postremo
caulis. In terra *Libya* autem nascitur simile quid ra-
dici arboris *Angeden*, nisi quod hoc tenuius est. hoc
vero acie, sine odore, quod vocatur *Macudelsaph*: eos-
dem effectus efficiens. In summa *Halthith* est dua-
rum specierum, &c. Hæc maluimus vertere crassa
Minerva, ne quid verborū *Avisenæ* deperiret, quam
aliquid in detrimentum sententiæ omittere, aut mu-
tare, dum nitori orationis consulitur. Porro *Garcias*
putat *Almaharut* esse cognomentum hujus medica-
menti, & ita dictum a regione unde advehitur. Sed

fallitur. Nam Maruth est radix *Sil-
phii*, quæ Ma-حروب γύδαεις *Libyco* ser-
mone dicebatur.

Asam vertit.] Non est tergiversandum. *Asa* non
est commentum *Gerardi* *Carmonensis*, quod *Garcias*
sibi persuadet. Sed jamdudum nomen illud
depravatum est ab officinis ex Latino *Laser*: quem-
admodum & Latini veteres *seplasiarii* *Laser* deprava-
verunt ex eo, quod erat *Lac Silphii*: quod indubita-
tum est.

Gerardum veram linguam Arabicam
ignorasse.] Non est ferendus. *Gerardi* *Carmonen-
sis* tralatio ubique arguit ipsum & Arabismi peritissi-
mum & fideliosem, quam nitidiorum interpretem
fuisse. Sed melius est ita legi *Avisenam*, quam a *Si-
miis*, dum ornatus loqui student, interpolari.

Est vero *Vzbeque* pars *Tartariæ*.] Quomo-
do pars *Tartariæ* potest esse, si vicina *Babyloni*? Hæ-
meræ sunt nugæ.

Magarabi.] *Magarabi* Occidenta-
lem significare مغربى verissimè dixit. Inde
etiam *Los Algarves* in Lusitania dicti, quasi Occi-
dentales. Nam *Garbitam* vere dixit Occidentem
significare, quam falso *Ma* eorum: in quo penitus
Arabismi, cuius peritiam profitetur, imperitissimum
probat se fuisse. Nam quæ in Latina scriptione pri-
ma syllaba est in *Magarabi*, ea in Arabico est tantum
litera *Mim*, quæ ex verbis solet formare quæcunque
nomina, & ex verbis etiam nomina facit.

Rob alçuz] Quod Arabibus çuz succum signi-
ficare ait, ridiculum est. id enim est γλυκύριζα : &
Robalçuz nihil aliud quam succus *liquiritiæ* den-
satus.

CAP. IV.

Amfiam.] Arabes Græco vocabulo
Ofium: ut est apud *Avisenam*. aliis vero Αμφιον
 Αμφιαν *Amfian*. Sed idem est. Nam Arabi-
sinus ignorat αμφιον Græcum: quod quum
exprimendum est, præponit *Nun*. Itaque quamvis
literæ concipiant *Amfian*: tamen lectio αμφιον
edit αμψιον .

quam *Ihumani*, quasi *Ionicam* dicas.] Est
error *Typographiæ* in *Garcias* libro. legendū *Ihumani*.
ita το ελληνικον vocant.

Ιονανι
Meceri vocant.] Hoc nomine tota
etiam *Ægyptus* dicitur مصير tur etiam *Hebræis*
 מצרים

Caxcax vocant.] خشخاش

CAP. V.

Ben-jui.] Hoc est δωδης ex *Iava* insula. Nam om-
nis lacrima odorifera, sive liquor, vel δωδης δωδης
uno nomine *Ben* Arabibus dicitur. Itaque,
ut dixi, *Ben-بان* *Iavi* est lacri-
ma *Iavensis*, non autem بان يوي *filius* de
Iava, ut ridicule noster hic *Garcias* infra interpre-
tatur, quum *filius* Arabibus non di-
catur.

De *Ludovico Romano*.] *Ludovicus* *Bono-
niensis*, civis *Romanus*, cuius liber *Italice* excusus
Venetis anno *M. D. X. X.* integrior est, quam is, qui
secundo *Tomo Navigationum* a *Baptista Ramusio*
Veneto editus est. Nam omnia colloquia Arabica
pessimo exemplo inde sublata sunt, quæ sane ipse
Ludovicus non intelligebat. sed quia volebat videri
peritus linguæ Arabicæ, illa sibi ab *Arabe* quodam
dictata in librum suum contulit, quæ sæpenumero
ridicule

ridicule interpretatur. Itaque non dubito, quin ipse multa loca remotissima se adfuisse mentus sit, quæ nunquam vidit. Tamen omnia quæ edidit, sive vidit, sive non vidit, multum harum rerum studiosos oblectant, quæ non sine fructu & voluptate leguntur: quæ qui Latine verit, imperitus homo fuit, & ineptus.

Rocamalha.] Non dubito scribendum esse Roc elinaha id est liquor Storaçis, quod **روس المعية** proprie Græcis **σικτήν σύεον**. Quare futillissimum est, quod dicit Sinense vocabulū esse: neque puto ex Sinis ad Australes partes, sed ab illis ad Sinas cum ipsa appellatione Arabica deferri.

Louan-jaoy.] **لبان ديوي** potest etiā esse **لباني ديوي** id est, Syrax ex lava. Nā duplici nomine notatū est **معية** & **لباني**

CAP. VI.

Louan vocatur.] Louan, & cum articulo **اللبان** loban Arabes vocant. unde Gerardus Carmonensis fecit suum Olibanum cap. 525. lib. 11. Avisenæ, quod mirū est, quum caput illud in Arabico codice non Loban, sed Conder habeat. Æthiopes autem Tus *Carabe* vocant.

CAP. VII.

Bodoin.] Beduin proprie significat agrestes. Ita vocantur **بدوين** homines indomiti, in montibus degentes, qui natura loci inexpugnabiles sunt, quales in montibus Corasan Cordi, & in Pyrenæis quos Bandoleros vocant. Sed, ut dixi, proprie id nomen significat agrestem. Nam sunt deserta: & homines in illis **بدوين** locis degentes. Qui sint Beduini, præter alios lege historiam Iohannis de Ionvilliers cap. xxx, ubi graphice describuntur. De Beduinis terræ Sanctæ consule Brochardi itinerarium. Vbicunque terrarum sunt illi, ab Arabibus sive Muhamedanis vocantur *Beduin*.

CAP. VIII.

Avisena lib. 11. cap. 425. Paulum secutus.] Avisena quidem citat Paulum, quod non minus miror, quam a Garcia omissum, cujus intererat mone-re, Paulum Æginetam non potuisse Laccæ meminisse, quæ illius ævo ignota Græcis fuit.

Quod Bellunensis Luc verterit.] Bellunensis non vertit Avisenam: sed ad interpretationem Gerardi Carmonensis addidit notulas ex Codice Arabico: ut ad caput de Laccā in margine apposuit *Luc*, quod aliis pronunciat *Loc*. Nam scribitur, quod arbitrii legentiū est, utrum **لك** *Loc* an *Luc* malint pronunciare. Nam Arabes unum apicem tantum habet, quo V, & O, item unum alium, quo A, & E, concipiunt. Quare quum Garcias ubique Arabismi se peritum haberi vult, satis prodit se ne legere quidem seivisse, quum miratur Bellunensem *Luc* potius quam *Loc* legisse. De Gerardo autem hoc audemus testari, si versio Latina Avisenæ, quæ ejus nomine circumfertur, ejus est, ipsa fuisse Arabismi longe peritissimum. Sed aliquando eandem rem varie interpretatur: quod non satis mirari possum. Non pauca autem in ejus versione mutavit Bellunensis.

Ceterum erroris ansam Avisenæ præbuisse.] Avisena non solum erravit, quod Laccam

Cancamū Dioseoridis esse putavit, sed etiam, quod herbam vocauerit, quod Dioscorides **ξύλον. Καλίαν** **δάκρυον δέν αρβελικū ξύλον σμύρνη πορταλιδι.** ubi Avisena

صمغ حشيشه δάκρυον χόρτη, quod ridicu-
lu est. Nam **حشيشه**
dicitur minuta vis stipula, aut palea, quæ profecto nullam lacryam emittere potest. Sed vetustissimus est error codicem Avisenæ, ut hanc ab eo culpam amoliamur. Nam sine dubio Avisena **حشيشه** quod est **ξύλον**, non autem **حشيشه** scri sit.

CAP. IX.

Capur & Casur omnibus Arabibus dicitur] Arabes vocant **كافور** *Casur*. Et qui pronuntiant *Capur*, peccant non leviter. Tunc enim *Capur* poterat pronunciarī si sine Elif scriptum esset, quod sane videtur a quibusdam ita scribi. Itaque tunc punctum forte, quod Arabibus *Teldid* dicitur, mutat **كفور** *es*, in *es*. Vnde quidam *Cansur* vocant: quia ubi illud punctum *Teldid* additur, Arabes non raro *Nun* intericiunt, ut *Tabbur*, *Tambur*.

quoniam apud eos literæ F & P magnam inter se habent affinitatem.] Verum est, quod diximus, ne Arabice quidem hunc *Garciam* legere seivisse, neque quot literæ in Arabismo sint, neque quæ earum figura. Nam Hebræi, Syri, Arabes, nullam F, nullam etiam P habent: sed tantum *es*, quod in *es* mutatur interventu illius puncti duri *Teldid*.

& quæ ex Sina advehitur] Hoc quoque in Arabico Avisenæ textu legitur, sed in Latino Gerardi, aut editione Bellunensis desideratur. Et est, inquit, spongiosum quiddam marinum secundum quorundam opinionem. Nascitur autē hæc arbor in tractibus Sinarum. Lignū autem ejus vidimus, &c. est vero *Pardan*.] Legendum *Pardan*: quod alii scribunt *Pardao*.

Quam Avisena lib. 11. cap. 130. Alcuç appellat.] Non habemus priorem editionem Gerardi. In Arabico textu legitur, *Elkanzuri*, *Erteagi*, *Elazad*, *Elaspharak*, *Elazraki*. Itaque quod apud Serapionem legitur *de Pansor*, idem cum eo, quod Avisenæ *Elkanauri*, quia **ق** pro **ف** legit. quæ differunt nō figura, sed apicibus diacriticis. Quare ridicule *Garcias* hæc nomina interpolare conatur, quum opus non sit. Hebraicus codex habet, *Kanzuri*, *Kiachi*, *Aspharak*, *Azrak*.

non medulla aut cor, ut Avisena] Neque in editione Bellunensis, neque in Hebraica, neque in textu Arabico legitur. Fortasse est in priore editione Gerardi: in qua quædam mutavit Bellunensis.

neque ad candorem conciliandum decoquitur, ut falso Avisena.] Neque id extat in tribus illis exemplaribus.

gummi quoddam Canderros illis vocatum.] Supra vidimus *Elkanzuri* **القنصوري** Si unum punctum superimponatur literæ erit *Elkanduri* quod proculdubio est hoc *Can* **ص** *derros*.

quam quæ a Sim defertur.] Legendum *Sin* non *Sim*. **صين** *Sinæ*: quos Lusitani, & eos sequuti omnes, vitiose *Chinas* vocant. Hic nugatur *Garcias*.

A viris fide dignis mihi relatum est, Arbo-rem esse.] *Caphuræ* arbor a Geographo Arabe ita describitur, parte nona *Climatis primi*, ubi loquitur de locis vicinis *Sofalæ*. Ex insula *Lanchialus* ad in-
salam

33 sula Chala, quinque dierum iter. In ea est optima
34 Caphura. Est autē arbor magna instar arboris Sali-
35 cis, nisi quod ipsa umbra sua regit centū homines, &
36 amplius. Caphura autem extrahitur ex hac arbore:
37 quia pertunditur foramine in summo: tum manat
38 ex ea multus liquor: & cessante fluxu, pertunditur
39 infra illud (foramen) in medio arboris. ex quo co-
40 gnominatur *keta el kaphur*, quod est gummi hujus
41 arboris, nisi quod illud coagulatur intra eam. & ces-
42 sat hæc arbor, & incurvatur, & quæritur alia. Li-
43 gnū autem arboris Caphuræ est album & leve.
Hactenus ille, qui docet, quod ex superiori parte ma-
nat, esse gūmi Caphuræ, quod ex inferiori, id vocari

fragmentum, aut portio-
nem Caphur.

REFERT *Avifena lib. II. cap. 130. vigi-
lias excitare.*] Non minus mirum mihi videtur,
quam Garciae, tanto medico tantam absurditatem
excidisse. Sed suspecta est mihi lectio
vigilias inducit. Puto legendū *ويسهر ويسهر*
quo verbo non raro utitur *ويسهر* barbare
vertam, ut melius intelligatur: *Facilitat & confortat
sensus astuantium.* Quomodo enim hæc duo contra-
ria in continenti posuisset, vigilias inducere, & sen-
sus astuantium sedare? Fortasse verbum
aliud significat, præter vulgarem significa-
tionem: quod nobis adhuc incomptum.

CAP. X.

QVOD vero hoc nomen cate.] Frustra co-
natur elicere eiyra nominum ex depravatione eo-
rum: quum dicat ex *Cate* depravatam esse Arabicam
appellationem, quam debebat tamen apponere. Igi-
tur Arabes vocant *حاضن* *Hadbad*, nihil simi-
le habens nomini *cate*.

CAP. XI.

xircast.] *سير خست* & sane verum
est Perfice *سير* esse lac.

Trungibin.] *ترنجبین*

CAP. XII.

Tabaxir vocabulū est Persicū.] *طبا سیر*
Recte autem corrigit Gerardum Car-
monensem, qui Tabaxir putavit esse *αβύσιον* Græco-
rum. Sed tamen in eodem errore versatur doctissi-
mus Bellunensis, qui ad Tabaxir notam adposuit
Spodium. Itaque videndum num ille sit Bellunen-
sis error, non Gerardi. Nam Gerardus reliquit no-
men Persicum. Sed siue Bellunensis culpa ea est,
siue Gerardi, quid alteruter, aut ambo peccarunt, si
spodium esse putarunt, quum Avifena ipse dicat esse
cinerem cannarum vi ventri inter se confricatarum,
& ignem ex eo concipientium, & proinde, ex illo in-
cendio exustarum? Nam Thucydides & Lucretius
scribunt, ventis flantibus ramos arborum ex collisu
mutuo ignem concipere, & ex eo sæpe magnas silvas
conflagrare. Certe, quod Avifena habebat in animo,
& scripto expressit, id nihil aliud est, quam *αβύσιον*,
aut *αβύσιον*. Ideo inique Garcias Davum comi-
cum vocavit Gerardum, quem ait omnia turbare,
quum potius culpa in auctorem erroris Avifenam
derivanda esset, quam in Gerardum optimum inter-
pretem.

CAP. XIII.

Avifena lib. II. cap. 695.] Longe plura conti-
net codex Arabicus Avifenz, quam Hebraicus, aut
Latinus. Apponam pingui Minerva. Neque enim

aliter hæc converti debent. TUTIA. Origo Tutia est
fumus, qui elevatur, donec commisceatur sedimen-
tum & æs ex lapidibus, qui commiscetur cum eo,
& ex plumbo, quod commiscetur cum eo, & ut plu-
rimum ascendit Climia, & ejus sublimatio fit Tutia
optima: Sedimentum autem ejus Climia, quod vo-
catur Spodos. Tutia, quæ est ex eo, quædam est alba,
quædam citrina, quædam viridis, quædam subtilis,
quædam densior, quædam rubescens: & hæc omnis
conficitur in terra Carmania, & India. Ablutio Tu-
tia colligitur tanquam fax sub aquis quæ eam la-
vant, & hoc est Spodos. Differentia autē inter Spo-
don & Tutiam, quod Tutia quidem sublimatur, hoc
autem residet in imo vasi, in quod effluit æs: & hoc
est perinde ac Climia ad æs: & hoc quando subli-
matum est, sublimata est ex illo Tutia. Dicitur au-
tem, quod in mari est animal rotundum, cujus squa-
ma est dura, quod postquam in mari mortuum fue-
rit, fluctus eiciunt illud in littus, ex quo fit Tutia,
quæ est valde subtilis. An quæ desiderantur in La-
tino & Hebraico, insula sint in textū Avifenz, nec-
ne, judicium peritiorum esto. Mihi certe de animali
marino fabulosa & inepta videntur. Sed nihil eo-
rum id genus negligendum, quamvis ridicula sint
interdum, & portentosa. Tutia autem *توتيا* Ara-
bibus scribitur, Climiam vero corrupte *توتيا*
vocat.

CAP. XIV.

Cenafil.] *سن الفيل*

nullis nationibus Bar. o.] Simon Genuensis,
quem notat, culpa vacat, quia secutus est commu-
nem Grammaticorum sententiam, qui ex eo, quod
Elephantum Barrum dicitur, Elephantum Barrum
dici putarunt. Hæc opinio satis vetus est. Inde qui-
dam illud Horatianum ita interpretantur:

Quid tibi vu mulier nigri dignissima barru?

Sed primus omnium doctissimus Adrianus Turne-
bus animadvertit Barros esse familiam, cujus alibi
Horatius meminit.

si eorum rectores (Naires lingua vernacu-
la vocantur.) Puto eum falli. Nam quis nescit
Naires in India esse ordinem nobiliorum, ut Brach-
manes Philosophorum?

Manifestus Plinii error.] Non solum Plinius
scribit Elephantorum in sues odium *αβύσιον*, sed
& Ælianus lib. XVI. cap. xxxvi. Sed ex consuetudi-
ne illum affectum deponi credibile est, quemadmo-
dum Camelum abhorret Equus primo visum. Post-
ea usus & consuetudo excutit hoc *αβύσιον*.

CAP. XV.

Salihacha vocatur.] Scribendum *Salihath*.

سليحة

Darchini.] Imo *Dartzini*. *دار صيني*
Sed Lusitani pro Tzin pronun-
ciant Chin. Eorum ineptam prononciationem ha-
ctenus omnes sequuntur.

Cinnamomum vocarunt, quod significat
lignum odoratum, quasi Amomum ex Chi-
na.] Nihil jocularius, ineptius, stultius potuit dici.
Nam, ut dixi, primi omnium Lusitani balbutientes
pro Sina, aut Tzina, China prononciarunt. Ex hac
inepta prononciatione somniat hic noster Cinna-
momum dictum tamquam Amomum ex China &
China Amomum. Primum ostendimus China esse
perperam pro Sina. Secundo quæ cognatio Amomi-
cum Casia? Tertio Cinnamomum est vetustissima
vox

vox $\kappa\iota\kappa\iota\mu$ *Kinnamon*. Proverb. 111. 15. Exodi 111. 21. Sane in eo nomine nullum est vestigium Chinarum, qui Sinae vocandi.

Nam Canella cujuscunque generis Arabice *Querfaa* & *Querfe* dicitur.] *Avisena* speciem non genus constituit. Nam ex Dioscoride aliquot species recensens ait, At quod vocatur *Kerpha* simile est *Darlinii* Indico, & nodorum frequentia: atque id est *Darlini* lignosum ($\xi\upsilon\lambda\omicron\kappa\iota\mu\alpha\mu\omicron\mu\omicron\varsigma$) famentis longis, robustis, bonitate odoris longe inferioris, quam *Darlini*. Sunt qui opinantur *Kerpha* esse genus aliud præter *Darlini*, & diversæ naturæ a natura *Darlini*, &c. Hæc & alia plura desunt tam in Hebraica, quam Latina interpretatione.

Reliqua vero nomina corrupta sunt, ut *Darshahan*.] Nusquam legi *Canellam Darshahan* vocatam fuisse: sed *Darshagan*, quod *Garcias* habebat in animo Arabice scribitur hoc est lignum ex *Silgan*. دارشيشگان quam vocem *Persicam* *Avisena* dicit esse in codice Arabico. Est autem *Darshagan* *Aspalathus* Dioscoridis. & Dioscorides statim initio Codicis Arabici citatur, quod testimonium deest in Latina editione, & Hebraica.

Nam quod *Serapio* *Darlini* arborem de *Sina* interpretatur.] Quid velit nescio. Nam supra dixit *Darchini* esse lignum *Chinæ* lingua *Persica*. Quid? Arbor non est lignum? Sane *Hebræi* arborem & lignum uno eodemque nomine appellant.

Quod vero addit de *Cinnamomo* cum *Maria*.] De hac historia & de lucerna, quæ in eo tumulo reperta est, scribunt *Antiquitatum Urbis* investigatores & alii. quos consulas licet.

Alipinum.] Sæpenumero veteres cognominant merces & aromata non a solo natali, sed a propiote loco, unde ad *Græcos* advehebantur. Sic *Dioscoridi* $\kappa\alpha\sigma\iota\alpha\ \delta\alpha\phi\eta\tau\iota\varsigma$, quod ex *Antiochia* adveheretur. Nam illa *Antiochia* dicitur, $\text{Ἀντιόχεια ὅτι Δάφνη}$. Sic *Propertius* ab eadem *Antiochia* *Orontea* myrrham dixit, quia *Orontes* fluvius *Antiochiæ*.

Ex *Canellæ* baccis oleum extrahitur.] *Avisena*: Fit ex *Darlini* falso oleum, quod asservatur. *Græci* ita dicerent: $\text{Κιννάμωμοιο ἔλαιον, ὅσπερ ἐκ Σησαυελίης}$. Hæc mutila leguntur in codicibus *Hebr.* & *Latino*. Porro in vetustissimo *Latino-Arabico* *Lexico* *Raphelengiorum* *Darlini* male exponitur *Aloe*.

fieri posse existimo, ut *Zigit*.] Hæc sunt navigatoriæ conjecturæ. Apud *Dioscoridem* $\text{κιννάμωμοιο ἔλαιον}$ ἢ ἐκ Σησαυελίης . Sane nemo concesserit *Xylocinnamomum* *Zingiber* vocari. Aliud enim est *Zingiber*. *Avisena* legit انجى Sed hæc desiderantur in *Latino*, & *Hebræo*. Ceterum lege de *Canella* itinerarium *Cæsaris Balbi Veneti* cap. xxix.

CAP. XVI.

MEMINIT *Agallochi* *Avisena* duobus diversis capitibus.] Duobus quidē capitibus meminit in *litera Eliph* cap. xix. nomine اغالجون *Agalugin*. cap. autem xxxi. nomine اغالوجى *Agalugi*. quæ duo capita fere in unum contulit *Latinus* interpret cap. xiv. At cap. dccxliiv. nomine *Xylaloes* aliud prorsus & diversum ab illis duobus capitibus *Avisenæ* posuit: quod in codice Arabico extat in *litera Ain*. Et vocatur عود , hoc est lignum simpliciter: *Hebræus* autē عود codex omisit xix caput.

HALLUCINATUR autem *Avisena*] Neque in *Arabico* codice, neque in *Hebraico*, neque in

Latino tale quid extat. *Hallucinatur* potius ipse.

Ego sane per hæc vocabula quid sibi velit *Serapio*.] Atqui ex *Avisena* verbatim descripsit *Serapio*. Vnde mirandum magis, quum *Avisenæ* caput de *Xylaloe* citaret, quomodo illi exciderit ea, quæ *Serapion* scribit, ex eodem capite desumpta esse.

mondunum.] lege *Mundelium* منديلى

Seificum.] lege *Seneficum* صنفي

Alemericum. القمرى Quod autem nomina sint regionū *Cumar* & *Senaf*, unde cognominatur lignum *Cumeri*, & lignum *Senefi*, docet *Geographus Arabs* parte nona *Climatis primi*: Ab insula *Tenua* ad insulam *Cumer* vel *Cammer*, iter dierū quinque. Ab hac insula cognominatum est lignum *Elcumeri*, & in ea celebre est: quod quidem est optimum, nisi quod lignum *Ellenei* eo melius est. In hac autem insula est *Sandalum*. Huic insulæ *Cumer* a parte, quæ pertinet ad litus, jungitur insula *Senefi*, interjecto intervallo trium millium. In ea autem reperitur lignum *Senefi*.

Idem *Serapio* ramos ab arbore resectos.] At cur non potius citat ex *Avisena*, ex quo ad verbum hæc *Serapio*?

Agallochi arborem terrestri tantum paradiso.] In cap. 11. monuimus *Aloem* sacrorum *Bibliorum* dici אילן & אילן *Numer.* xxi v. 6. Tanquam *Paradisi* iuxta *fluvium* (*Euphratem*) Tanquam arbores *Aloes*, quas plantavit *Deus*. Nam arbores, quas *Deus* plantavit, intelliguntur tantum arbores *Paradisi*. *Geneseos* 2. 8, 9. Ideo *Paraphrastes Chaldaicus* ad illum locum *Numerorum* interpretatur *Paradisum ad Euphratem*, utpote quem *Deus* plantavit. Igitur hoc loco tueri se possunt, qui in *Paradiso* *Adami* dicunt arbores *Aloes* consitas fuisse. Sed obiiciet aliquis, ibi nullam esse ejusmodi arborem: ergo *Aloe Bibliorum* non erit *Xylaloe*.

Haud.] Proprie lignum significat. Ideo אילן אילן illud præstantissimum lignum dictum est.

CAP. XVII.

Arabes corrupto nomine *Sandal* vocant.] *Idiotas* esse oportet, quibus persuaserit ex *Chandama* depravatum esse *Sandal*. Quid enim dissimilius? *Arabes* igitur سندل vocant.

Porro tria sunt *Sandali* genera.] Adferam ex codice *Arabico* *Avisenæ*, quæ desunt in *Latino* & *Hebr.* *SANDAL*. Lignum crassum, quod defertur ex finibus regionis *Sinarum*, quod quidem triplicis est generis, citrinum, rubrum, & citrinum alterum vergens ad albedinem, quod quidam nominant *Makassari*: atque hoc odore præstat reliquis duabus speciebus, quas memoravimus. *ELECTIO*. *Galenus* & filius *Mesvia*, *Rubrum*, inquit, fortius. Alii dicunt, *Citrinum* fortius est. Alii dicunt, *Makassari* melius & validius.

aut *Mazzafrani* legendum.] Iam ostendimus in verbis *Avisenæ* bis legi *Makassari*. Quod haud dubie a loco, unde مقصرى devehitur, dictum. Quare nihil mutandum.

CAP. XVIII.

Xarabdar, *Tambuldar*.] *Xarabdar* est homo a potione: *Tambuldar*, homo a foliis *Tembul*. Nomina officiorum *Palatinorum*. تنبول autem *Arabes* vocant hoc *Bette*, quod alii *Betel*, ut *Ludovicus Bartema* civis *Romanus*.

quod

quod ab omnibus Tambul, nō Tembul] Non potuit oportunitus Arabismi imperitiam profiteri. Nam arbitrii est Tambul aut Tembul pronunciare, non necessitatis; quod A & E indifferentia sint apud Arabes. Sic *Aben-Sina*, *Eben-Sina*. quod nos dicimus *Avisena*.

AVISENA lib. II. c. 699.] Mutilum est caput *Avisenæ* tam in Latino, quam Hebraico. *TENBVL*. Folia arboris, quæ nascitur in India, & quibusdam in locis vocatur *البغر* *al-ba-gur* cujus folia sunt similia foliis *Limonii*, eodem modo & rami. Indi autem assumunt illud cum calce & *Faufel*, & mandendo tinguntur dentes colore rubro. Est autem odoris optimi. Indi vero libenter assumunt illud, & in omni tempore non cessant assumere, in quo admodum gloriantur. *DECORATIO*. Corrigit halitum, & tollit fætores oris. Dentes inficit rubro. Dicitur item, quod succus folii ejus cum vino abstergit morphæam. *MEMBRA CAPITIS*. Roborat radices dentium & gingivas, & ad eam rem mandunt illud Indi jugiter. *MEMBRA ALIMENTI*. Roborat os ventriculi. Adjuvat concoctionem. Discutit flatum. Emendat oxyregmiam: & ad eam rem mandunt illud jugiter Indi. Conferantur hæc cum Latina & Hebraica editione, ex quibus colligi potest quam male de *Avisena* meriti sint, qui tam præstantis auctoris scripta interpolant. Nos autem verbatim ea interpretamur, quod magis veritati, quam elegantiae studeamus. Verbum illud Arabicum, quod Arabice scriptum reliquimus, jamdiu esse quod non legatur, indicio fuerit, quod sine apicibus diacriticis conceptum sit.

Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu.] In his *Garcias* ostendit se medicinæ, quam Arabismi peritorem esse. Recte enim hæc reprehendit, sed si Arabice scivisset, quum dicat se habuisse codicem *Avisenæ*, in eo vidisset, nullum hujus absurdæ sententiæ extare vestigium.

CAP. XIX.

Appellant autem Indi Folium *Tamalapatra*.] *τα μολόβατρα*, videtur acceptum a Græcis. Sed hæc incerta.

Arabes cadegi Indi.] Tam hoc, quam superiore capite male per C Latinum scribitur, quum scribendum sit per ç Hispanicum çadegi vel Sadegi *Sadhage*.

ساذج *Sadhage*.] Odore nequaquam nares feriens.] Tamen contra *Dioscorides* *πικτικόν τῆ ὀσμῆς*, quem sequitur *Avisena*.

foliis *Golfam*.] In Arabico *نسردين* *Nardi Indicæ Nereid* dem Indi in editione *Avisenæ* *Alpagi* *Bellunensis*. Potro unguetum *Malobatrinum*, quod *Martialis* foliatum vocat, & *Folium Cosmi*, *Avisena* scribit habere vires *Alkahuan* quod est *ελίχρυσον*, sive *παρθένιον*, *القحوان* alii *χαμάμηλον* interpretantur. Ita igitur est in Arabico textu, & Latino in editione *Andræ Bellunensis* *Anjuden*, tanquam pro *القحوان* legerit *انجدان*.

طاليسفر *Talisfar*.] Melius *Talisfar* quod quidam *Macer* interpretantur, alii malunt *Basbasa*.

CAP. XX.

Iausiband id est nux *Bandensis*.] *Nuga*. In *Avisena* Latino ita quidem appositum in margine,

sed falso: legendam enim *Gianzbave* *جزن بوا* *Nux Bawa*. Quare ita vocetur, nescio. Nisi dicamus *Bave* sive *Bague* esse nomen loci. Sic dicitur *Chair Bague* species *Cardamomi*.

Macim vero *Besbafæ*.] Scribendum *Besbafæ* per S, non per F, quod describitur ab *Avisena* capite *سبباسة* *XLIII*. *litera Be*. Porro hæc *Nux Aromatis* vocanda est potius, quam *myristica*. Non enim ad unguenta requiritur, ut *balanus myrepica*.

Macis autem appellatur.] Dicitur *Macis* putat a *Maceris* similitudine. Nos negamus. In *Iava* enim hodie *Maca* vocatur & *Bengo* lingua *Malaya*. Itaque *Macis* est nomen *Indicum*.

CAP. XXI.

Caryophylli meminit *Plinius*.] Non est hoc nostrum *Caryophyllum*.

Carrumfel.] Non est corruptum, ut putat, sed ita vocatur & scribitur Arabice *قرنفل* *Karunfel*. Quare quod dicat a *Turcis* & *Arabibus* dici *Calafur*, eamque esse rectam appellationem, sive ita vocant, sive non, sciat esse corruptum ex *Karunfel*. Certe nunquam consuluit *Avisenam* Arabicum, quum saltem a quodam medico Arabismi perito illud petere potuisset. In *Iava* *Caryophyllum* vocatur *Syanke*, in *Malaya* *Synken*, quod est idem nomen. Quare videndum an depravatam sit ex illo *Moluccarum Chanque*. Quod profecto non dubito: quum sciam *literam Tzad a Lusitanis* in *Ch*, mutari: ut *Tzina*, *China*.

donec eo delati *Sinenses*, inde magnam eorum copiam.] Certe tempore *Avisenæ* non nisi a *Sinis* (quos ridicule *Chinas* vocant) ad *Perfas* & *Arabes* importari solitum. *Avisena: KARUNFEL. Planta in sinibus Sinarum*. Quæ verba desunt in Latino & Hebraico exemplari.

CAP. XXII.

Fulful.] Putat errorem esse si ab aliis *Fulful* dicitur, quum *Arabes Fulful* vocent. Sed, quod alibi diximus, omnes toridem literis scribunt quum in omni arbitrio sit, utro malint modo, pronunciare, *Fulful*, aut *Fulful*. Hanc diversitatem diversi apices efficiunt.

Seritur autem *Piperis* planta.] *Piperis* plantam ita describit *Auctor Geographiæ Arabicæ*: Et in *insula*, hoc est terra *Mali*, nascitur arbor *Piperis*, neque nascitur nisi in ipsa, aut in *Candaria*, aut in *Gerbathan*: & nulla invenitur, nisi in istis tribus terris. Est autem planta, cujus stipes aliquantum similis est stipiti vitis, foliis instar foliorum plantæ volubilis sive *fascoli*, longa, non alta, racemis instar racemorum vitis, quorum unusquisque occultatur folio suo propter pluviam, quod inflectitur, adveniente (pluvia) *Piper* vero album non inflectitur ab ea, superveniente illa initio aut ante. *Hachi* filius *Charri* dicit de eo, quod quum est pluvia, inflectuntur folia ejus super racemos istos, & defendunt eos a pluvia. quum recessit pluvia, attolluntur sive removentur folia a racemis, neque revertuntur, nisi tempore pluviae. Revertente pluvia, revertuntur folia ad ipsos. & hoc est mirum. Hæc ille: quæ, nisi fallor, indigent peritorum hominum examine. Nam mihi suspecta sunt. Sed *Arabes* multa ejusmodi fabulantur, ut *Judæi*.

CAP. XXIII.

Apud *Avisenam* principium capituli de *Cubebis* mutilum est tam in Latino, quam Arabico codice. In *Iudaico* codice integrius est. *CYBEBE*. Facultas ejus

ejus similis nervis herbarum, quæ vocantur *Fuabaad*
 nisi quod ipsum est subtile.

Quabebe chini.] Id est **كبابه**
 cubebe Sinense. **الصيني** Avifena. Et adfertur e Sinis, quod
 deest in Latino & Hebraico.

Scholio *Fagara* **فاغرة**

CAP. XXIV.

Cacolaa aut Cacule.] Hæc verba nuspiam
 apud Arabes extant, quicquid dicat iste Garcias, qui
 asserit non aliter ab Arabibus vocari. Nam apud
 Avifenam **قاقلة** *Kakala*, non Cacolaa scriptum
 extat. item **قاقلة** apud Arabem Geographum
 loquentem de regione Menibar: Et in partibus Aquil-
 onaribus hujus urbis sunt montes celsi, & nemoro-
 si, frequentia populi in urbibus, & pecorū, in quorum
 præcipitiis nascitur *Kakala* ad instar plantæ *Schabe-*
dangi (Kannabis) & semen ejus reponitur in victum.
 Et mirum est hunc Garciam, quum dicat duo gene-
 ra hujus plantæ recenseri ab Avifena, quorum alte-
 rum *quebir*, hoc est majus, alterum *teguer*, quod est
 minus, nec id sine codice Arabico dicere potuit,
 quomodo non vidit *Çacolaa*, sed *Kakala* apud Avife-
 nam scriptum esse in Capite literæ *Kaf*. Magnum sa-
 ne vitium id fuit *Kakala* in *Çacule* aut *Çacolaa* detor-
 quere: & multum æstualet, qui in Codice Arabico
 Avifenz *Çacolaa* quæretet: quod quidē nuspiam est.

non, ut Cordus scripsit, glandis, aut avella-
 næ magnitudine.] Vnde deprompserit Cordus,
 nescio. Sed tamen favet illi Avifenz descriptio. Ma-
 jusculum, inquit, instar nucis parvæ, nigrum. At edi-
 tio Bellunensis: sicut cicer nigrum. pro
 legit **جوزة** quæ sane non conve-
 niunt **حصص** literis.

Çacolaa sive *Sacolaa*.] Dubitat utro modo di-
 cendum. Si exemplar Arabicum consulisset, non
 dubitasset.

Combazbague.] Et hic quoque plus satis su-
 dabit, qui hoc monstrum nominis in Arabico Avi-
 fena quæret. Nam non Combazbague, sed *Chair ba-*
gue vel *Chair bawe* scriptum est. *Chair*
bawe, inquit Avi-**خير بوا** fena, granum mi-
 nusculum instar *Kakala* minusculi, quod defertur
 ex Sofala.

CAP. XXV.

FAUFEL] Judaicus codex Avifenz dicit esse spe-
 ciem olivæ Indicæ, quæ verba neque in Latina edi-
 tione extant, neque in Arabico exemplari, quod lon-
 ge uberius, quam editio Bellunensis *Faufel* describit.
 Verba ita habent in Arabismo. **FAUFEL**. Fructus
 plantæ in India similis nuci moschatæ, nisi quod
Faufel est rubro colore, frangi contumax, & in parti-
 culas frangitur, ex fractione fragranti odore. Indi
 autem assumunt illud ad emendandum halitum: &
 inficit dentes rubore. Facultas ejus proxime accedit
 ad facultatem Sandali. **NATURA**. Frigidum in ter-
 tio cum aliqua siccitate. **PROPRIETATES**. Frigefacit,
 cum quadam adstrictionis facultate. **APOSTEMATA**.
 Bonum ad apostemata calida & crassiora. **MEMBRA**
OCULI. Convenit ei, qui inflammationem habet in
 oculo, & cohibet humores frictum & illitum. Hæc
 omnia fere desunt in codice Latino, quæ nos, ut sole-
 mus, non satis Latine, sed perspicue, & fideliter red-
 didimus. Alioqui & Latine & nitide reddidissimus,
 si majorem eloquii, quam verborum Avifenz ratio-
 nem habuissimus.

CAP. XXVI.

& Arabibus fere neglecta, qui pauca ad-
 modum de ea descriperunt.] Falsum. Avifena

enim de hac Nuce scribens ait esse cognitam. Verba
 ejus: **Nvx INDICA**. Notum. Est autem Nergil, quæ
 advehitur ex regionibus Zange. Hæc desiderantur in
 Latino & Iudaico codice.

Iaralnare, id est arborē nucifera m.] Si ve-
 rum dicit, scribendū fuerit **شجر النرجيل**
Scejar el nergil. & fructus Narel.] Scribe *Nergel*,
 aut *Nargel*.

CAP. XXVII.

Delegi.] Verum est hoc nomen appositum esse
 in editione Andreæ Bellunensis, sed frustra. Vocan-
 tur enim *Halilegi*: quod cur neget verum esse, nullam
 aliam causam adferre possum, quam quod nesciebat
 Arabice. Nam quos Arabes scribit sibi dixisse omnia
 Myrobalanorū genera *Delegi* vocari, aut ipsi men-
 tiebantur, aut ille falso retulit hoc sibi Arabes dixisse.
 Omnia enim Myrobalana Arabibus
 dicuntur, *Halilegi*. Assentior autem illi
 Myrobalanorum nomen illis impositum, ab in-
 terprete Avifenz.

azfar **اسود** *asuat nigra* **quebula**
 vertedum **شبابي** *chaba-*
lensis. nam a loco dictum, ut genus
 Cassiæ fistulæ. *Belleregi* mire corruptum. Vocatur
 enim *Belilagi* **بليلج** *Embelgi*, melius *Amblegi*

امبلج
 sub Sinii nomine.] Arabice **صيني** *Sinen-*
se, ex regione Sinarum, de quo *Avife-*
na in capite *Halilegi*. Quare imperitia Arabismi,
 quam illi non obiicimus, sæpenumero cogitur ha-
 riolari, & divinare ea, quæ nunquam fuerunt.

CAP. XXVIII.

Tamar Indi.] **تمر هندي** *Dactylus Indi-*
cus. In Malaya vo- **تمر هندي** *catur Assa*.

CAP. XXIX.

Arabibus dicitur *Hiarxamber*.] **خيار**
جنبر *Chiar janber*.

tametsi Avicenna *Chiar samdar* corrupto
 nomine vocet.] Est mira cōfidentia.] Nam Avi-
 fena non aliter nominat, quam alii. Sed in Latina
 editione legitur, Alia est *Kebulia*, alia *Ægyptia*. At in
 Arabico codice: Alia est *Kebulensis*, alia *Bazaræsis*, &
 potest fieri, ut nō nascatur in *Bazara*, quandoquidem
 deferatur ex India *Bazarā*, & ad alias regiones. Hæc
 desunt in Latina editione. *Kabul* autē quidam *Ara-*
chosiam dictam volunt. Inde ergo *Kabulensis* *Ca-*
sia, & *Kebulense* *myrobalanū*, quod *Kebuli* vocant.

CAP. XXX.

Balador.] **بلادر** *Beledhar*, cum *dbal*.
 Arabum **بلادر** *vestigia secuti*.] Quomodo
 Arabum *vestigia*? an *Anacardiū* habet aliquid simile
 cum *Beledhar*, an vero *Beledhar* habet cordis signi-
 ficationē? Utrovis modo acceperis, utrumq. falsum.

Avifenna facit fructus *Tamarindi* ossi si-
 mile.] Ita sane est in Latina editione. Sed in Arabi-
 ca & Iudaica, est tantum *Tamar*. *Beledhar*, inquit,
 fructus ejus est similis nucleo *Dactyli*. In Iudaico
תמר *palmarum*. Deinde pro amygdalo, quod est
 in Latino codice, Arabicus habet **جوز** *item Iu-*
daicus. Id *κάρυον* & nucem *juglan* **جوز** *dē* signi-
 ficat, non amygdalam, quod Arabibus dicitur: deque
 eo privatum caput extat in litera *Lam*. Ita etiam
 Hebræi vocant **לז**

CAP. XXXI.

Hamama, quod interpretatum pedem
 columbinum significat.] **حمامة** *Hamama*,
 columbā, nō pedē columbæ si **حمامة** *gnificat*.
داولك *Daulak*.

Daulalfil, quod est pes Elephanti.] imo παρθο ελεφαντος, morbus elephanti:

υδροροβία Marazal-kelbe]

دوا الفيل مرض الكلب

Quod vero ait pedem columbinum esse Dioscoridis Amomum, praeter quam quod illi impositum est ab illo Iudaeo, scire debemus columbam scribi per He in fine, Amomum autem per حمامة Elif حماما Hae sola scriptio- nis differetia con- stituit & significa- tionum differentias; ut Amomum, vel ejus notio nullam cognationem habeat cum Columba. Itaque vanam est pedem illum Columbinum cum Amomo Dioscoridis conferre propter solam allusionem nominum.

Mexquetera, Mexir.] Vna tantum planta est Avisenae, quamvis non una videtur esse vox. Mesh teramaschi- gue, vel Mexter- mexigue extat cap. CCCCLXVIII. editionis Andreae Alpigi Bellunen- sis.

CAP. XXXII.

cassab & Aldirira.] Error est aut Typographi aut Auctoris. Vocatur enim cassab edderira, vel cassab eluherira. cum Dhal, hoc est arun- do Aromatica. Etiam Hebraice Deror accommodatur speciebus aromaticis, ut מור דרור, Mor deror, Myrtha aroma- tizans, aut praestantissimi aromatis.

CAP. XXXIII.

Omnibus hujus tepestatis Arabibus Cembul] sive Cembul, sive Cembal, sive Cinbel dicas, totidem literis scribitur Cembul rumi dicitur, sed etia Cembul cikelti. Nam depravatum est apud Avisenam. Surianum autem nardum recte quidem Dioscorides negat in Syria nasci: sed ab eo dictum, quod nascatur in monte, cujus pars spectat ad Suriam, joculariter est. Syra nardus dicta est, ut & Horatio Malobarrum Syrium, quod Antiochiam Syriae primum, & hinc in Europam adveheretur. Neque ullus de hoc dubitare possit, nisi qui veteres Scriptores non legit.

CAP. XXXIV.

Haxis cachule, i. herba lotoria.] Sane herba lotoria Arabice fuerit Haxis Ghesale. Sed hoc nomine juncum odoratum vocarint alii, non memini. certe Avisenae & omnibus Arabibus dicitur cum puncto duro, Adchar. Quare non est corruptum, ut putat Garcias,

Alaf, quod herbam significat.] Alaf Persis herbam significari, falsum est. Illis enim Gia herba dicitur. Gramen autem dicitur iisdem Rugiaren. Imposuerunt igitur Garciae, qui ei persuaserunt Alaf significare herbam Persiae. enlm puru putum Arabicum est, & si- Alaf elgemali, Pabulum Cameli. Xam, quo nomine Damascus, & Dama-

in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit.] Iterum imposuerunt illi, quos consuluit. Nam Xam, quo nomine Damascus, & Dama-

catur, cum Agiam sive Agiam maximam cognatione, nulla pene soni discrepantia habent. Sed tam re, quam scripture differunt. Nam Agiam prima notione significat omnem nationem, cujus lingua ignoratur ab Arabibus. quemadmodum omnis lingua ignota Hebraismo vocatur Laaz. Sed Agiam significat Persarum regionem, Persarum linguam & Persam hominem: quum tamen proprie Agiam sit Persarum. Sic quum Iudaeis proprie Laaz sit Persarum, tamen eo nomine tres linguae, quae vulgo Romanenses dictae sunt, intelliguntur, Italica, Hispanica, Gallica. Si igitur Iuncus Agiami dictus esset a loco, Avisena vocasset illum cum Perlicu. Sed scribitur eadem pronunciatione Latina, quem locum ego ignoro. Videtur ex Dioscoride esse Nabatea regio.

juncum habere radicem Chulem similem.] Scribendum Chulem quod ineptissime mutatum in Karon in editione Latina cap. CCCCLXVI. quum separatim Avisena tractet de Karo Dioscoridis, quod ipse vocat Karwia in litera Chief, serie XXI. in Latino cap. 137. De Chulen autem serie XXVI. in Latino cap. 376. uti diximus. Magis miror Iudaeum, qui Chiar vocet. Quare prodigiosa est haec discrepantia horum trium Chulen in Arabico, Chiar in Hebraico, Karum in Latino.

CAP. XXXV.

Costus dictus Arabibus Cost.] Borrax] corrupte. Dicendum enim Arabibus atque Guzarate incolis Tincar.] non Tincal, ut ipse putat. Arbuti aut Azimbri] Nescio an Azimiar, hoc est buxo, Nam omnino ita est apud Avisenam ex Dioscoride. Similis, inquit, est buxo. Sed haec incerta sunt: & multa extant in codice Arabico, quae non agnoscit Latina editio. non pauca in Latina, quae in Arabica non extant.

CAP. XXXVI.

Terbet.] Ceterum longe aliud Turbit describunt Arabes] Cur aliorum Arabum sententias profert, Avisenam praeterit? Nam profecto Turbit Avisenae, sive Terbedh nullam cum Turbit Garciae cognationem habet. Praeterea gummosum non est Terbedh Avisenae. Denique in codice Arabico statim initio haec leguntur, quae in Latino non extant. Fragmenta ligni ejus crassa, & subulita devehuntur ex India. Lignum igitur ejus, non gummi, quod non habet, recipitur in usum medicamentorum. Concludimus longe inter se differre Turbit & Turbedh aut Tarbadh.

CAP. XXXVII.

Omne id Rhabarbarum quod in Indiam, Persiam & Europam importatur, esse in Sinarum regione natum.] Sane idem scribit Avisena. Sed ea, quae huc pertinent, desunt in codicibus Latinis & Hebr. statim in principio. Putant, inquit, quidam quod Reiwand sunt radices nascentes in Sini, exinde exportantur ad alias nationes. Adulteratur autem, &c.

Rauam.] corruptum est. legendum Rauwand. Non aliter vocatur ab Arabibus Item legendu Reiwand Sini aut Rauwand Sini.

CAP. XXXVIII.

Nascitur haec radix in Sinarum vastissima regione,

regione, quæ Moschoviam usque extendi creditur.] Certe inter Sinarum fines & Moschoviam plus itineris interjectum est, quam quantum est ab Euphrate ad Gades. Indigna viro docto sententia.

CAP. XXXIX.

a Persis Darzard] Est mutilatum: legendum *Darzardegius* **دارزردهجوس** Nam Avifena de Chaledonio loquens ait a quibusdam putari esse fibras, uve nervulos. unde instar croci habet. Alii dicunt esse Memitam, alii Zardegius. Nomen Arabicum *Habet*, quod a Garcia hic adducitur, nusquam legere memini apud Avifenam; neque sane ibi uspiam extat. Potro hic *Caledsum* & *Cauchus* quod legitur in codice Latino Avifensæ, corrupta sunt.

Carcuma] in Avifensæ Codice **قرقومه** *Karcumaa*. Sed sine dubio depravatum est; quum scriptum prius fuerit **قرقومه** unicum enim mim **قرقومه** deest. *Carcomagma* **قرقومه** manifeste icinet integra vestigia originis Græcæ *κροκόμαγμα*: imo integrum est.

CAP. XL.

Dicitur autem Calvegiam.] imo *Chaulengiam* **خولنجان** quo proxime accedit Serapionis Culungen. Nam sine immutatione literarum ita legi potest quoque. Quare causa non erat, cur eam lectionem reprehenderet. Sed video in nominibus Arabicis non raro a Muhammedanis, quos consulebar, deceptum fuisse.

caferhendar.] Scribendum *Chaferudar*. Avifena **خسرودار**

CAP. XLI.

GINGIBER appellatur Arabibus, Persis & Turcis Gengibil.] Potest quidem vulgus ita appellare. Sed in libris est **زنجبيل** Zengebil. Describam autem ex codice Arabico, quod non legitur neque in Iudaico, neque in Latino. ZENGEBIL. Dixit Dioscorides: Zengebil sunt radices exiguae instar radicum Cyperi, colore albicanti, sapore referentes saporem piperis, odoræ, nisi quod non habet subtilitatem piperis. Est autem radix plantæ, quæ ut plurimum extat in locis, quæ nominantur Troglodytica: cujus foliis utuntur populares illorū tractuum in multis rebus, quemadmodum nos utimur in quibusdam portionibus & in coctionibus. Dicit etiam: Est quedam species Zingiberis, quæ vocatur Zingiber caninum, quod populares *Taberstan* (id est Caspii) vocant *Philphelech*. Et quidam hoc passim nascitur in lacunis aut exiguis fluentis, aut in aquis tarde manantibus, stipite nodoso, geniculis in longum extensis, surculis & folio similibus surculis menthæ & folio ejus, extra quam quod ea habet majora & magis alba, gratiore acedine saporis instar piperis, odore bono, sed non aromatico, fructu exiguo in vasculis in surculis parvis, quos educit ex radicibus: folio in se invicem collecto ac compacto instar racemorum, quod & ipsum quoque est acre. Rursus dicit, quod ipsi Zinziberi accidit corrosio propter humiditatem ejus redundantem: ideo vim ejus excalectoriam diutius durare, quam excalectoriam vim piperis, idque propter soliditatem ejus quoque, ut in nasturtio, sinapi & tapfia. Quamvis hæc omnia ex Dioscoride citantur, pauca tamen initio sunt a Dioscoride, reliqua ab aliis Græcis.

CAP. XLII.

Zerumbed.] Arabice **زرنباد** Quare nihil mutatum in pronuntiatione. Avifena: ZERUMBED. Radices plantæ quæ similis est Cypero, nisi quod ipsam est majus, & minus aromaticum, colore pulveraceo, quod importatur ex regione Sina. Minus integri sunt Latini codices.

Avifensæ Geiduar.] **جدوار** *Gedwar* aut *Geदार*.

CAP. XLIII.

ZERUMBET appellatur Arabibus, Persis, & Turcis Zeruba.] Si ita illis dicitur, non præter solitum faciunt. Sed in libris **زرنباد** *Zerumbed*, aut *Zerumbed* scribi, supra monuimus.

CAP. XLV.

VOCATUR autem hic lapis Pazar, a Pazan, id est, hirco.] Quomodo *Pazar* a *Pazan* dictus? Deinde trivolum pro *Pazar* postea *Bazar* dictum. Hæc omnia sunt anilia. Lapis ille ab Arabibus uno ore vocatur *Badzahar*, id est *بالذهر*. Omnia enim, quæ venenis resistunt, Arabes vocabulo Persico *Bedezahar* vocant, quo modo ille lapis ab Arabibus dicitur. *Bezardica* vulgo dicuntur in genere **بانزهر** *φάρμακα σπειακά, ἀλχηριστικά, ἀντίδοτα*: denique omnia venenis advertantia. In veteri indice Avifensæ *Bezarahat*, id est, resistentia veneno. Item: *Bezard* est lapis viridis, in quo tanta vis existit, ut omne venenum expellat. Nimirum *Bezard* vocat, quum potius *Bedezarahath* vocetur. **حجر بانزهره** *Hegiar Bedezarahath*, lapis alexipharmacus. Scribitur cum *Dnal*.

atque Indi magis corrupte Bazar appellant, quasi dicas lapidem forenssem: nam Bazar eorum lingua forum est.] Si Indi forum ita vocant a Turcis acceperunt, qui ita vocant. enim illis forum est. Sed quid commune **بانزهر** cum ut ovo cum arbore.

CAP. XLVII.

Arabes quos plerique Mauritanii secuti sunt.] Errat, quod putat Mauritanos libros suos alia lingua, quam Arabum, scribere: ut si quis diceret Germanorum libros diverso ab Itatorum libris sermone consistere. Nam ut Europæis Latina, ita omnibus Muhammedanis Arabica est ea, qua libri conscribantur.

Adamantem appellant **حجر الماس** *Almaz*.] hoc est lapidē *Mas* aut *Mes*.

CAP. XLVIII.

Arabibus vero Zamarrut.] Vitiose. Legendum *Zamardun* **زمرّد** Dicitur & **زمرجد** *Zamargedun*. Quod proxime ad Græcum *σμάς εγγύδον* accedit.

Per Feruzegi Smaragdum intelligunt.] Quid sit *Feruzegi*, nescio. In paraphrasi Arabica Pentateuchi, cujus auctor Gaon Saadia, *Feruzegi* legitur pro Hebraico **זמרד** quod quid sit Iudæi ignorant. Eodem modo habet & alia, quæ penes nos est, paraphrasis Arabica anonymi Iudæi. Sed in Lexico Latino-arabico *Rafelengiorum* **الزمرّد الفيروزي** *Ezzemardun*. *Elphi-* **زمرّد** *ruzi* legitur, & *Sapphirus* exponitur. In Paraphrasi Persica pro Hebraico **זמרד** positum est **فیروزه** *Firuz*. Itaque hæc omnia mihi plena sunt tenebrarum. Nam illos lapides Iudæi non intelligunt, qui quum essent duodecim in Rationali summi Sacerdotis, duo sunt, quorum nomina adhuc retinemus in Columbia, *Sapphir* secundus in ordine secundo, & *Lappir* tertius in ordine quarto; qui tamen aliter a Iudæis exponuntur propter imperitiam priscaurum literarum & exoticæ historiæ. Ne vetustissimus quidem Paraphrastes Chaldaus Onkelos illa nomina intacta reliquit; sed aliis nominibus designavit, quasi aliud essent, quæ quod nobis sunt.

Est vero *Perusaa* Arabibus *Turchesa* nostra.] Iam ostendimus *Peruz* sive *Feruz*, aut *Firuz* esse, quod Hebræis *Nofech*. Sed id ignoramus. In hoc vero labitur *Garcias*, quod idem putat esse *Feruzegi*, & *Feruz*. Onkelos *Nofech* *Zmaragdum* interpretatur. Adeo incerta sunt Expositorum judicia. In Indice *Andree Alpigi* *Alferuzegi* exponitur lapis, qui apud Latinos *Turca* appellatur.

CAP.

CAP. XLIX.

Nilacandi.] Quid sit Nil, vel potius Nir, scimus. Est enim color caeruleus, qui vulgo Hispanorū tam Anir, quam Anil dicitur pro Arabico Candi aut alcandi, nescimus. Sed quid sit color caeruleum vocant Nir. Itatidem herbam Nil. Ideo non miram si color caeruleus duobus illis nominibus appelleretur.

Rubinus nuncupatur Yacuth.] يا قوت Rubinus non vni Rubino solum, sed & aliis gemmis nomen est commune. Vetus Lexicon Latino-arabicum exponit Margaritum: alii Ca'rdior Aldon & cardioru-za. Est autem nomen depravatum ex Græco ὑάκινθος, quoque χαλαίρον, id est flavum colorem significat. Quare si Persæ Yacuth rubinum vocant, hoc κατ' ἀπὸ τὸν οὐμασίαν dictum fuerit.

CAP. L.

Vocatur ab incolis Nilaa.] Purum putum Ara-

bicum rulea. نيله Nilah, & melius نيلية Nilia, ca-

CAP. LV.

Hager armini.] حجر الارمني Hager clarmeni.

CAP. LVII.

Lusitanis aliofar.] Iohar Arabibus est nomen generale gemmarum جوهر omnium, & κατ' ἀπὸ τὸν οὐμασίαν Margaritum quoque ipsis dicitur Aljohar. pro quo Lusitani & cæteri Hispani, qui H in F, ut & Vascones, mutant, dicunt Aljofar.

Arabibus & Persis Lulu] لولو proprie est Margaritum, non Aljohar: quod est genus pro specie. ut apud Iuriconsultos Aadoptio & Cognatio tam pro genere, quam pro specie accipiuntur.

LIBRO SECVNDO

CAP. X.

Arabes eum fructum Musa, aut Amusa vocant.] Scribendum per z. Muzā, Muz. Alii Mauz & Almanz di- Non videtur verum esse, quod a quibusdam proditum, hanc plantam mangonio, non natura, productam esse, canna saccharitide radici Culcassæ insita: quandoquidem hic noster passim in India nasci scribit.

CAP. XXI.

Batiec Indi.] بطيخ Budiecas] Non potest negari Budiecas esse nomen ex Batiee depravatum. Nam etiam Arabicum nomen Buticha potest pronounciari pro ratione apicum vocalium.

CAP. XXVI.

Mex] ماس Exemplar Bellunenensis nostrum habet Mes, non, ut iste vult, Mens.

CAP. XXVII.

de Anil, quod a nobis notatum est, vide superiore libro cap. XLVIII. Nam Anil nihil aliud est præter Itatidem, quam Cæsar Vitruvius, & omnes veteres Latini Vitrum, posteriores, quorum Plinius primus, Glasium vocant. Nam isatis est Græcum.

CAP. XXVIII.

Reisbutos.] Hoc est Principes. Butos. But videtur primus vocatus, qui illas regiones subegerit. Nam Reib est Princeps.

xaolam.] id est Dominus Alem. Nam xa lin- gua Persica nihil aliud est, quam Itolorum Messer, Gallorum Monsieur, Hispanorum Don. Ante ducentos enim annos Principes apud Italos vocabantur Messer, item magni Equites. Itaque Xa non construitur cum alio substantivo, quorum alterum oporteat esse genitivi casus, sed jungitur in eodem casu tanquam appellatiuū. Itaque esset Hispanice & Lusitanice Don Alem. Imposuerunt Garciae Mauri, quos de Arabismo consulebat.

lingua Persica Bala fastigium significat.] Hoc verum est. Ea lingua Bala est, altitudo. Kubaha

Adel lingua Persica iustitiam significat.] Imo lingua Arabica. عدل

Arabica & Persica lingua Saibo Dominum

sonat.] Verum. significat proprie Seniores sed quemadmodum Senior ante tempora Karoli Magni erat gradus nobilitatis; ita apud Arabes Saib, vel potius Xaib. Apud veteres Francos tres erant ordines nobilium, Grafiones, Seniores, Iuniores. qui ordo adhuc servatur in Germania, Gallia & Italia. Nam in Teutonismo nobiles minorum gentium adhuc vocantur Iuniores Domini, Nobiles majorum gentium Grafen, Mediæ conditionis Italis, & Hispanis dicuntur Seniores adhuc, ut Xaibo Arabibus, & Persis. Sed & Arabes aliam appellationem habent synonymam, quæ mediæ conditionis Illustres vocant. Xaic, quod, ut dixi, etiam Seniore signi-

ficat. Neza lanceam.] Sane lingua Persica lanceam significat, quod Hebraeis. Sed ma- detortum ex Arabico mulcu Nam regnum Persica lingua dicitur فادشاهة Padeschabat.

xa-Ismael] شاه اسماعيل

Nizamo-xa.] Scribendum Niza-moxa, Coza-moxa. Perinde ac si quis diceret factus xa. ut ex ali fit Moals

Qui Arabice sciūt, ita ex شاه fit مغلى. Quæ de Scaccorum ludo hic traduntur, esse a Mauris, quod patet ex Goazir, quæ est pronuntiatio Mauritanica. Nam Wau litteram Mauri vocant Guau. Idcirco Wisir, ipsi dicunt Guazir, quod Hispani corrupte per L dicunt Alguazil, addito articulo.

Sufi.] est Reformatus: quia cæteros Mahameda- nos hæreticos vocant. neque est nomen proprium.

xeque non xa.] Virumq. verum rō est. Sed xeque est Arabicum, xa Persicum.

Goazir.] Sciat eruditus Lector, quæ de Scaccorum ludo hic traduntur, esse a Mauris, quod patet ex Goazir, quæ est pronuntiatio Mauritanica. Nam Wau litteram Mauri vocant Guau. Idcirco Wisir, ipsi dicunt Guazir, quod Hispani corrupte per L dicunt Alguazil, addito articulo.

Rocha.] Est Gallicum. A Gallis Hispani, ab Hispanis Mauritani, ab illis Persæ. Nam ridiculum est, quod Tigridem Garciae exponat.

Piada.] Pieteron, Gallicum. Sero igitur & Scacchorum ludum, & ejus appellationes a nobis Europæis acceperunt.

CAROLI CLVSI
ATREBATIS
EXOTICORVM

LIBER NONVS:

SIVE

AROMATVM

ET

MEDICAMENTORVM

in Orientali India nascentium

HISTORIA,

*Plurimum lucis adferens iis quæ à Doctore GARCIA
de ORTA in hoc genere scripta sunt;*

Auctore

CHRISTOPHORO à COSTA

Medico & Cheirurgo:

CAROLI autem CLVSI operâ ex Hispanico sermone
Latina facta, in Epitomen contracta, & ejus aliquot
capita scholiis illustrata.

TERTIA EDITIO,

castigatior & auctior.

Y

Illustristi-

Illustrissimo Principi ac Domino D.

W I L H E L M O
LANDGRAVIO HASSIAE,

Comiti in Catzenelnbogen, Dietz,
Zingenhain & Nidda, &c.

CAROLVS CLVSIVS ATREBAS.



PRODIIT in lucem ante biennium, Illustrissime Princeps, CHRISTOPHORI A COSTA Burgensis in Hispania Medici liber, aromatum & simplicium quorundam medicamentorum in India nascentium historiam complectens. Eum superiore anno in Britannica mea peregrinatione amici cuiusdam operâ nactus, non modo avidè percurrebam, sed utilitatem etiam allaturum censebam iis qui Hispanici sermonis ignari sunt, si Latinum facerem. Quam sanè provinciam ut susciperem, impellebat me natura, quæ similium rerum cognitione mirificè semper oblectata fuit.

VERVM, cum totam historiam cum iis quæ GARCIA AB ORTA multis antè annis in eo genere commentatus est, diligentius conferrem, pleraque ferè omnia ex illis desumpta esse deprehendebam. Quamobrem & inanem fore laborem, necnon lectori fastidium pariturum existimabam, si, quæ in Aromatum historiâ GARCIAE exstant, hic retexerem.

SERIEM itaque capitum immutans, quæ admodum confusa erat, & totum opus in Epitomen contrahens, ea dumtaxat Latine donanda existimabam, quæ apud GARCIAM non exstare, aut paulo aliter ab eo descripta observabam.

ICONES præterea, quas ad vivum expressisse passim gloriatus, suis locis insperserat, reiiciendas censebam, quoniam planè ineptæ essent, & nihil minus, quàm legitimas stirpes referrent: uti ex unica Caryophyllorum arboris effigie (quam idcirco inferendam esse arbitrabar, ut cum legitima, GARCIAE adiecta, conferre liceat) quilibet iudicare poterit.

QVIBUSDAM insuper notis nonnulla capita illustrabam, ut in hoc genere soleo, præsertim cum quid simile, vel etiam diversum apud alios Auctores legere memini, aut ipsâ experientiâ didici.

TENVEM porrò hunc laborem Illustrissimam V. C. benignè suscepturam certò statuens, ipsius nomini consecrare non sum veritus, cum quòd Botavixò studio summopere delectetur, tum ut aliquod saltem grati mei erga ipsam animi specimen exstaret, pro singulari illa, qua me proximè Cassellis excipiebat, humanitate, atque insigni, qua discedentē prosequeretur, munificentia.

DEVM autem opt. max. oro, ut Illustrissima V. C. omnia prospera elargiri dignetur. Vienna Austria, Cal. Ian. M. D. LXXXII.

CHRISTOPHORI

255

CHRISTOPHORVS A COSTA
CHRISTIANO ET PRVDENTI
LECTORI.



OMNES homines scire desiderant, inquit Philosophus principio Metaphysices. Tanti apud me fuerunt ponderis ea verba, benevole Lector, ut relictâ patriâ, per varias regiones & provincias, sapientes & curiosos querere instituerim, à quibus singulis diebus aliquid novi ediscere possem: quemadmodum olim fecerunt multi prudentes viri, referente D. Hieronymo in Bibliorum præfatione ad Paulinum.

CVPIDVS itaque fructum aliquem colligendi ex meis longis peregrinationibus, cura fuit, ut diversis in regionibus & provinciis, plantarum, quas Deus ad humanam salutem creavit, varietatem observarem.

PORRO in Orientali India, in D. Garciam de Orta, Medicum Lusitanum incidi, virum gravem, vari & excellentis ingenii, cujus laudes prætereo, quoniam tanta sunt, ut cum multas enumerasse existimarem, multo plures me subterfugerent.

SCRIPSIT is librum Lusitanico sermone, cui titulum fecit, Colloquia de Simplicibus, Aromatibus, & Medicamentis Indiæ, tum de quibusdam fructibus illuc nascentibus. Ut autem eo libro de variis medicamentis, plantis, & aliis rebus humanæ salutis necessariis agit: nonnulla etiam usibus humanis inutilia attingit, Dialogis morum naturâ ita postulante: ubi collocutores plerunque divertere, & extra septa ferri consuevere. Quin & plurimi errores passim occurrunt, quos tametsi Auctoris existimatio & laus ipsi tribuendos minimè patiatur, sed typographi & operarum (quæ in civitate Goa, ubi ille scripsit, non adeò cultæ & expolitæ inveniuntur ut in his regionibus) potiùs negligentia: lectori tamen molestiam & tedium pariunt. Aliud præterea libro deest, quo minùs omnibus numeris absolutus censeatur, nimirum picturæ & plantarum, de quibus agit, effigies: quas gravioribus & majoris momenti, ut credibile est, rebus occupatus, inserere non potuit.

CETERVM nostris hominibus eum librum multùm profuturum existimabam, si ad earum rerum, quæ in eo bonæ continentur, notitiam perducerentur, subjectis ob eorum oculos exemplis & picturis: neminem autem id facile præstare posse, nisi qui eas suis oculis conspexisset, & expertus esset. Itaque patriæ prodesse cupiens, & in meos proximos amore compulsus, eum laborem in me recipere, & singulas stirpes integras ad vivum exprimere constitui, multis aliis rebus additis, quas ipse conspexi, Doctor verò de Orta ob jam dictas causas non potuit.

NON me fugit quanto me periculo exponam, præsertim hoc sæculo, quo hominum nequitia plurimum imperat, & ea plerunque reprehendere solet quæ non intelligit. Sed id me consolatur, quòd plurimos sapientes viros eodem vado transisse certum sit: quos si ejusmodi metus deterruisset, multa hodie ignorarem, quæ summâ industriâ, ingenii felicitate, & diligentia, in bonarum literarum commodum posteritati reliquerunt.

ET licet cum iis minimè sim comparandus, meaque audacia eo major appareat, quòd de nonnullis erroribus agere instituiam, qui inter Græcos, Arabes, & Latinos circa plantarum & aromatum cognitionem commissi sunt, partim eorum negligentia, partim etiam quòd illorum medicamentorum natales conspicerere non potuerint, sed ex incertis aliorum relationibus dumtaxat exceperint: veniâ tamen non indignus censebor, si de his, quæ meis oculis conspexi, certissima & verissima hoc libro comprehendere coner.

VT verò hunc laborem susciperem, gloriæ cupido non me impulit, aut ut doctrinæ major laus, quàm mereor, mihi tribueretur: sed unicus mihi scopus fuit, ut tuis commodis sincerè inservirem. Certò autem mihi persuadeo, etiamsi utilitatem minùs fortè laudes, boni tamen

consulturum diligentiam & laborem, neque improbatum meum animum, qui tam longis
& variis peregrinationibus ea conspiciere voluerim, quae alii ex solo auditu descripserunt.

NEC inficias eo, quin hac elegantiore stilo tradi queant: Verum certam veritatem expo-
litis verbis longè præferendam esse censeo. Eam ob causam te rogo, meam voluntatem, uti
debet, excipias, neque operis exiguitate movearis: nam licet moles exigua sit, magna tamen in
eo continentur. Quod si quadam occurrent, quae tuo palato non arrideant, ea tanquam pru-
dens omitto, & illud cogitatio, me tibi soli non scribere, totque esse opiniones quot sunt ho-
mines: namque fieri poterit, ut quae tibi ingrata erunt, alii probent. Id si effeceris, curabo
ut alium majorem librum in medium proferam, reliquas herbas, stirpes, fructus, aves, ani-
maliaque cum terrestria tum aquatica, quae in illis provinciis, tum etiam in Perside & Sina-
rum regione inveniuntur, haecenus ad vivum non expressa, & de quibus parum admodum
scriptum est, completentem: alia item observatione digna, quae tibi forsitan magis arri-
debunt.

FINEM itaque faciam, in omnibus doctorum virorum & candidi lectoris censura
me subiiciens, qui ea dumtaxat quae norunt, aut quae decet, reprehendere solent. Eos verò
qui invidia stimulis agitati contrarium facient, obsecro ut sumpto calamo primùm aliquid
scribant quod in lucem proferant: tum demum enim intelligent, quanto facilius sit carpere,
quàm bene scribere quod omnium oculis exponendum est. VALE.

CHRI

257
CHRISTOPHORI A COSTA

A R O M A T V M

L I B E R.

De Aloe.

CAPVT PRIMVM.



OLIORVM Aloës usus familiaris admodum est ad aluum purgandam in provincia Malabar; exhibenturque sine metu non modò pueris, sed etiam gravidis mulieribus in hunc modum:

Foliorum Aloës usum. Malabar provincia. Foliorum Aloës confectio ac dosis.

FOLIORVM uncia tres in frusta sectæ, additis duabus drachmis crassioris salis, lento mitiq̃ue igne coquantur donec fervere incipiant: colantur: colaturæ additur sacchari uncia una; totâque nocte sub dio re-

linquitur; postridie manè circiter sextam propinant frigidam istam aquam ei quem purgare volunt, somnoque abstinere jubent, deambulationem verò per cubiculum permittunt, ut celerius medicamentum operetur: tribus deinde horis ab aqua hausta, quatuor uncias jusculi gallinacei cum aliquot granis Mastiches exhibent: post horam edit, & bibit vinum dilutum. Porro augetur vel minuitur dosis foliorum & colaturæ pro illorum, qui id medicamentum sumpturi sunt, naturâ & viribus: non minùs familiaris est hæc purgandi ratio (præsertim delicatulis) quàm Manna aut Cannæ fistulæ recens pulpa; &, quod magis mirum est, reliqua officinarum medicamenta præ isto respuunt.

Eam sumendi ratio.

CETERVM eodem ordine, quo nos in Europa, Indici Medici purgantia medicamenta exhibere solent, sive solidioris, sive liquidioris sint substantiæ, videlicet ipsâ aurorâ; & deinde quinque horis, ab esu, potu, & somno abstinere. Quo tempore si non purgabitur æger, ex * Avicennæ præcepto Mastiches drachmas duas stillatitiâ rosarum aquâ dissolutas ad roborandum ventriculum dant, alvumque inungunt bubulo felle, lineosque pannos felle madentes ventri imponunt, ad proritandam expultricem facultatem, si necesse sit. Si verò bene purgabitur, post quinque illas horas à sumpto medicamento, tres uncias jusculi gallinacei tepidi exhibent, præterea nihil: deinde ut aliquantulum dormiat permittunt, & paululum aquæ rosaceæ bibat: etenim à somno subsequi solet commoda purgatio; atque plurimum roborari asserunt facultates naturales jusculo illo, somno & aqua rosacea. Nam si liberalior permitteretur pastus, naturalis facultas in eo concoquendo occuparetur, tardioresque purgationem moliretur.

* 4. Primi. Quæ possunt id medicamentum etiam intrare.

HIC est usitator medicandi modus inter eruditiores Medicos illarum Provinciarum, qui rationi maximè consentaneus est: etenim fel foris adhibitum solutivum est, irritando expultricem facultatem. Carnium verò esus non concessus fulcitur auctoritate Avicennæ.

223. tract. 2. cap. 23.

* Aloës porro facultates ex Dioscoride & Galeno petenda: quas quidam Auctor Hispanico sermone, sed non satis fideliter reddidit.

De Opio.

CAPVT II.

VULGATISSIMVS est apud Aphricanos & Asiaticos Opii usus: & ejus esui ita assueverunt, ut etiam abstinere nequeant sine manifesto vitæ discrimine. Id ipsâ experienciâ comperi dum Indico mari in Lusitaniam redirem. Etenim eâdem navi vehebantur captivi Turcus quidam natus in Aden, & alii cum Turci, tum Persæ & Arabes, qui clam aliquantulum Opii secum detulerant, quo propter penuriam veluti medicamento usi erant. Eo absumpto, Turcus ille Adensis ad me, Heus tu, inquit, quandoquidem curandorum ægrorum in hac navi provincia tibi data est, certò scias, nisi mihi & meis sodalibus Opium præbueris, biduum nos non supervicturos. Cum verò negarem Opium me habere, respondit: Illud ergo esto unicum remedium, quo nos, qui Opii esui assuevimus, liberari queamus; si singulis diebus manè unicuique puri vini haustum propines, licet nobis admodum arduum sit & tædiosum, quòd nostræ legi adversetur: sed quoniam nostra salus ex eo dependeat, necessariò ferendum est. Ex illius itaque præscripto vi-

Opii usum ubi & cuius rei commodat.

num omnibus dedi, liberatiq̄ue sunt, & intra mensis spacium, vinum ampliùs gustare noluerunt; nec illis obfuit Opii defectus, cuius usus jam in desuetudinem abierat: imò cum illis deinde & vinum & etiam Opium dare vellem, neutrum cupiverunt.

De Lacca.

CAPVT III.

Lacca conficienda ratio.

Eius utilitas.

LACCAM verò in pulverem redigere solent ejus regionis incolæ, deinde colliquare, admiscereq̄ue quem cupiunt colorem, rubrum, vitidem, nigrum, luteumve; postea vel in bacillos tenues conformant, quales sunt qui in Hispanias adferuntur ad obfignandas literas; vel in majores & crassiores, ad usus mechanicos. Nam qui torno lecticas, sedes, vel alia quævis ex ligno conficiunt, si colore inficere cupiunt, solent ea in torno versare, crassioresq̄ue bacillos Lacca admove, quâ celeri illo motu liquefcente ligna elegantem Lacca colorem recipiunt multis annis durabilem.

AVRI fabri autem & argenti fabri vasa sua vacua (ut firmiora elegantioraq̄ue reddant) Lacca pulvere implere solent, eaq̄ue deinde igni admove, ut Lacca liquefcat, postremò refrigerari sponte sinunt, vel aqua immergunt.

Quomodo adulteretur.

CETERVM adulteratur interdum resinâ & cerâ: sed adulterium facillè deprehenditur ex odore & mollitie, si frangatur aut uratur.

Lacca non est Dioscoridis Cancamum.

PORRO non esse Dioscoridis Cancamum, ut Serapio arbitratur, Amatus Lusitanus Commentariis in primum librum Diosc. enarrat. 23. probè annotavit, ubi duo Lacca genera describit his verbis:

Cancamum à Lacca dignoscendi ratio.

QVICVNQVE Cancamum Laccam esse putârunt, mirè errare deprehenduntur: cum Cancamum gummi odoriferum sit, Lacca verò sive commansa, sive suffimentis expetita, inodora percipiatur: quam hodie Lusitani ex India adferunt, rubram, translucidam, tincturis præcipuè deservientem (& ex ea Officinæ compositionem quandam præparant, Dialaccam appellatam) quæ, ut certò scimus, non gummi, aut arboris plantæve alicujus gutta est, sed potiùs formicarum alatarum stercus favagove, velut cera apum, &c. Et paulò post:

Dialacca.

Lacca artificialis. Eius usus.

EST verò alia Lacca artificialis, quam infectores pannorum vendunt, quæ ex facce Brasilii, Verzinii dicti, & Cocci resultat: quâ pictores pro conficiendo colore rubro obscuro maximè utuntur. Hanc vero Serapio ineptè admodum cum primâ confundit Lacca: unde hodie multi impudentissimo errore, Serapionis autoritate seducti, eam in compositione Dialacca miscent.

De Caphura.

CAPVT IV.

Tabellæ ex Caphura ligno confectæ.

HABVI tenues admodum fritilli tabellas, cum pyxide quâ adservabantur, ex Caphura ligno confectas, uti ex odore facillè deprehendi poterat: nunquam tamen Camphoram exsudabant; at si manibus tractarentur, solummodo Camphoræ odor in eis major spirabat.

Caphura de Burneo præciosior Sinensi. Cate. Bar.

PORRÒ Caphura de Burneo cum multo pluris aestimetur, præstantiorq̄ue sit Sinensi, per Cates (est verò Cate ponderis genus viginti uncias pendens) venditur; Sinensis autem per Bares, estq̄ue Bar pondus circiter sexies centenas libras pendens. Valet etenim ejus, quæ ex Burneo advehitur, libra una, quantum Sinensis centenæ libræ.

Res Sinarum potentissimæ.

CVM itaque illius tam vile sit pretium, planè explodenda eorum est opinio, qui illam à Rege Sinarum adulterari arbitrantur, quandoquidem unus sit ex potentissimis totius orbis Regibus: de quo ejusq̄ue provinciis si quis sermonem institueret cuperet, magnum volumen conscribat oporteret. Nam si regni amplitudinem, incolarum frequentiam, politia & gubernationis excellentiam, & divitias spectes; nullum aliud in universo orbe est Imperium quod cum Sinensi comparari possit. Et haud scio an quispiam tam confidentis sit ingenii, ut eorum, quæ istic excellentia, & perpetuâ memoriâ digna sunt, historiam conscribere adgredi audeat, cum singula longè famam relationemq̄ue omnem superent. Si quis tamen partem infinitatis eorum, quæ in Sina observanda sunt, scite cupit; legat librum quem de eâ conscripsit Reverendus pater Gaspar de Cruce, Dominicani ordinis monachus.

Regni præstantia.

Gaspar de Cruce, Sinensis historia auctor.

Merces quæ ex Sinarum regione advehuntur.

UT verò è multis mercibus, quæ ex Sinarum regione advehuntur, paucas perstringam, sunt argentea vasa diversi generis, summâ arte & diligentia elaborata; omnis præterea domestica suppellex, uti lecticæ, spondæ seu lectuli ad recumbendum ex argento sculpto & diligenter

diligenter elaborato: maxima quantitas sericei filii, sericeorumque pannorum, plurimum aurum, moschus, uniones, argentum vivum, æs, minium, murrhina vasa plurima, quorum nonnulla duplo æstimantur argenti pondere, & pleraque alia cum ad humanos usus necessaria, tum ad luxum & ornatum. Ego sanè inde habui binas thecas ex solido argento cum omnibus instrumentis chirurgicis majoribus & minoribus, ut sunt cauteria, specilla, malleoli, &c. ex argento confecta & exornata tanto artificio, quanto ab ullo argenti fabro desiderari posset.

De Manna.

CAP. V.

PRÆTER ea Mannæ genera quæ à doctissimo ab Orta descripta sunt, aliud in Ormuz venale conspicitur, quod in varias Indiæ provincias defertur, quodque glebis paulo majoribus constat quam Calabrina, neque ita candicat: id valenter purgat, & quoniam magis solutivum est reliquis generibus, minorisque est pretii, vulgus præfert, eoque plurimum utitur. Diligentissimè autem ab humiditate conservari debet, alioqui facile corrumpitur. Compositum autem esse medicamentum, sic deprehendi.

MVLTVM eo utebatur Medicus quidam Brachmanes, meus familiaris, degens in civitate Cochin, atque summè à bonitate commendabat, negans pretii vilitatem imminuere ejus præstantiam; vilioris ideò pretii æstimari, quia major quam reliquorum generum illius inveniretur quantitas. Cum verò compositum aliquid mihi videretur, suspicari cœpi illum id in suis ædibus conficere: semel enim resciveram omnino Mannam eum carere, paulo verò antè mihi dixerat ex Ormuz ad ipsum advehi; paucis tamen interjectis diebus maximam illius recentis mihi ostenderat quantitatem, cum & hiems esset, nullæque naves ultro citroque navigarent. Tandem bonus Brachmanes (accepta à me silentii fide, quod in illis saltem provinciis eum minimè proditurus essem) fassus est à se componi eam, quam in Persiâ observârat, ratione, videlicet, Amylum candidum & purissimum, Mannam cujuscumque generis, sed præsertim quæ Calabrinam æmulatur, Scammoneam & seminis genus Visa dictum, quod ex Bengala advehitur, quodque Lathiridis grano simile est, (injecto interdum polline radicis cujusdam candidæ lacticinæ, cui nomen *Dante*) cum Saccharo, pauxillaque aliqua odorata aqua permiscebat, solique exponebat.

MANNAM autem adulterari nihil mirum, quandoquidem & lapides Bezahares tanto artificio in Ormuz & in urbe Cochin provinciæ Malabar, ubi Rex degit, adulterantur, ut legitimi appareant, fallantque etiam maximè expertos in iis dignoscendis, primâ superficie; quæ nisi frangatur, vix à legitimis discerni queant.

De Tabaxir.

CAP. VI.

INVENIUNTUR interdum hæ arbores sive arundines vocatæ *Mambu*, in quibus nascitur Tabaxir, tantæ amplitudinis & crassitudinis, ut ex ea cymbas faciant, quæ binos viros capere possint, non quidem illas excavantes, sed relictis solum duobus utrinque internodiis per medium secantes. Conscendere verò solent similes cymbas bini Indi, iique nudi (nam nudos incedere illis in regionibus moris est) sedereque singuli in ejus extremitatibus, junctis cruribus, tenentesque singulis manibus remos trium aut quatuor palmorum longitudinis, quibus eas cymbas impellunt tantâ dexteritate, ut etiam adverso rapidoque flumine summâ celeritate navigare possint, quemadmodum meis oculis conspexi in flumine *Cranganor*, in quo plurimus est usus cymbarum ex hac arundine confectarum, quoniam qui eis vehuntur, securiores sese existimant à Crocodilis, quos illi *Caymanes* vocant, magno numero in hoc flumine versari solitis. Nam cum ferocissimi sint, sæpenumero in naves majusculas & minusculas impetum facere solent, ut eos, qui illis vehuntur, apprehendant. Si enim aut in flumine aut in littore hominem, bovem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcumque tandem aliud animal comprehendere possint, illicò devorant. Indigenæ autem affirmant nunquam compertum esse, ut eos, qui cymbis ex *Mambu* confectis vehuntur, appetant, sed sæpenumero conspectos esse natantes proximè illas, attamen præterire sine noxâ.

De Elephantis.

CAP. VII.

Elephantum
ministerium
& historia.

MINISTERIVM præstant Elephantis non modò in convehendis oneribus, & bellicis tormentis è loco in locum commutandis, sed etiam in muniis aliis domesticis. Promuscide verò (qua veluti manu utuntur) onera crasso firmoque fune colligare solent: funem verò ore apprehendentes, eum fannis seu dentibus quos exertos habent, quoties opus est circumvolvunt, deinde onera sublimia in aëre ferunt, aut trahunt, si nimium gravia sint; tantâ dexteritate & attentione, (præsertim si iis contineantur res fragiles, & quæ effundi possint) ut hujusmodi res requirunt: nec, cum semel iter confecerunt, viæ demonstratore amplius opus habent; tantâ sunt memoriâ præditi. Interdum etiam in bellum producuntur frontem & pectus armati equorum cataphractorum more, multis appensis tintinnabulis ad pectus & cingula seu lora, quibus lignea castella ipsi imposita constringuntur: & præter milites omni armorum genere instructos castellis inclusos, singuli peculiarem suum rectorem vehunt, ipsorumque fannis enses sive falces alligantur, quibus hostes feriant & profligent: at si vulnerentur, timidi & furentibus similes sese obvertunt, atque suorummet ordines plerumque perturbant.

PLINIVS lib. I. multis locis plurima de Elephantis memoratu digna refert: at nos nonnulla hîc describemus magis fide digna.

Elephantis se
mutuo intelli-
gunt.
Aliquando lo-
quuntur.

VULGARIS opinio est in provincia Malabar, Elefantos mutuo se intelligere. Loquutum autem aliquando in urbe Cochin (quæ illius provinciæ nobilis civitas est) publico testimonio constat hoc modo.

ELEPHAS quidam in littore maris urbi vicino laborare solitus, jamque laboribus fessus, domum redire properabat, ut quiesceret: Præfectus verò illius urbis orabat ut in labore pergeret, atque liburnicam, quam jam commovere inceperat, in mare traduceret: renuentem Elefantum Præfectus denuò compellare, blandisque verbis demulcere cœpit, id in suam gratiam faceret, ita enim decere, quandoquidem in servitium esset Christianissimi Regis Lusitanix. Elefantus hæc duo verba proferens, *hoo hoo* (quæ lingua Malabarica, vulgari & usitata in ea provincia è qua Elephas oriundus erat, significant, volo volo,) ad liburnicam rediit, eamque in mare impulit.

IDEM cum ipsius rector horâ constitutâ cibum illi non præberet, de morâ conquestus est: rector verò id accidisse aiebat, quòd lebes, in quo cibum illi coquere solebat, pertusus esset, proinde ad cacabarium deferret resarciendum. fert eum elephas: cacabarius negligentius reparat: rector elefantum objurgat, & contumeliosis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebete remittit ut diligentius resarciat: is verò de industria lebetem reparare simulans, rimam auget, & elephanto reddit; qui lebetem promuscide sumens ad flumen defert, & aquâ implet; quam dum effluere conspicit, magis pertusum esse lebetem intelligit, & ante cacabarii ædes refert magno barritu intonans: concurrunt Regionum negotiorum Præfectus & alii multi: cacabarius, blandis verbis veniam ab elephanto petens, lebetem probè reparat; eique restituit: ille verò minimè fidens, in omnium conspectu ad flumen rediit, aquamque haurit; quam dum videt non effluere, lebetem ostendens adstantibus, quasi ipsos rei gestæ testes esse cuperet, ad rectorem suum refert.

Elephanti be-
neficiorum
memores.
Elephantorum
morbus.
Goa mls.

NATURA gratus est, beneficiorumque memor, nec cuiquam nocet nisi injuriâ affectus, aut dum certo morbo corripitur quo veluti in furias agitur, quod singulis annis fieri solet: tum enim nemini parcunt elephanti, sed obvium quemque proterunt.

ACCIDIT in urbe Goa, in qua legati Regis Lusitanix, qui regiam potestatem obtinent, degere solent, ut unus ex elephantis, qui istic ad Regis servitia aluntur, hujusmodi morbo correptus, vincula & catenas (nam solent ferreis catenis constringi, & loco quodam concludi donec morbo liberentur) disrumpet, & per urbem vagaretur; fugientibus verò omnibus, mancipium quoddam in ulnis filiolum gestans in plateâ obviam habuit, quod conspecto elephanto exterritum, ad suas ædes celeri cursu confugit; quas ut aperiret, filiolum humi ante januam exponit, moxque ædes ingressum januam occludit, præ metu filioli oblitum: elephas puerum conspiciens, promuscide leniter sublevans, in proximum humile rectum, quod è regione istarum ædium erat, collocat, atque aspicit an puer istic sine damno consistere queat, deinde furibundus ulterius progreditur: beneficii memorem, tametsi furens, sese ostendit hic Elephas, qui puerum non necavit, sed agnoverit filium mulieris esse quæ eas ædes inhabitabat, quæque illi & aliis domesticis elephantis, quotiescumque istac transirent, panem aut fructus dare solita erat: nam hujusmodi cibos & alia edulia ante suas ædes venalia exponebat.

ALIVD

ALIUD gratitudinis exemplum referam. In eisdem urbis foro vagabatur huiusmodi furis correptus elephas: vir quidam æger, effugere cupiens, pronus cedit; elephas minime ei nocens promuscide comprehendit, & in scamno quodam deponit. Aiebat hic vir, eodem loco, illi ipsi elephanto, antequam in morbum incideret, magnum quendam fructum *Iaca* incolis appellatum (de quo nos inferius) suâ manu præbuisset.

Iaca fructus.

APUD urbem Cochinchinæ elephas quidam huiusmodi furis agitata in lacuna quadam hærebat, ad quam cum fortè accessissent inopinanter nonnulli pueri, Elephantem conspecto omnes diffugerunt, præter unum qui istuc perstitit: eum accedit elephas, ad blandiendum quodammodo, & promuscide demulcens, leniter eum corripit, suoque dorso imponit, & per lacunam exspatiatur, deinde illum reponit quo apprehenderat loco veluti lætabundus. Cum ea quæ ipsi accidissent puer narraret, multi viri eum comitati sunt: sed procul à lacuna remanentes, arbores conscenderunt, ut è tuto spectarent quid ageretur. Puerum propius accedentem elephas velut antè corripit, dorsoque imponit, & exspatiatur. Id sæpius à puero est repetitum, donec blandis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denuò mansuetum redderet, & in urbem pelliceret.

ANTE verò quàm huiusmodi ægritudine & amoris furore corripiantur Elephantia, eos sui rectores in agros deducere, atque istuc validis firmisque catenis ferreis constringere solent: furoris enim indicium agnoscunt ex quadam oleosa materia, quæ ex illorum auribus effluit. Medicantur autem huic ægritudini ipsorum rectores, graviter illos objurgando, & rationibus demonstrando (probè etenim audiunt & intelligunt) vilis & degeneris esse animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quædam medicamenta illic usitata adhibent. Maxima eorum castigatio est, gravibus verbis illos objurgare; tametsi interdum anteriores pedes sublevare eos jubeant, plantasque cum hamulis feriant, dicentes sese eos uti pueros castigare ob stultitiam.

Morbi sive furoris indicium & remedium.

Ex venerea porrò illa furia, quæ singulis annis elephantos vexare solet, ratiocinantur nonnulli annuo spacio uterum gestare elephantos feminas: nihil enim certi, ipsorum rectores & alii gentiles, diligenter à me interrogati, de partus tempore proferre potuerunt. *Ælianus* autem atque alii, sesquiennio vel biennio uterum gestare putant. Affirmant verò incolæ, singulos elephantos peculiarem habere feminam, nec aliis commisceri, imò nec cum suis quidem feminis, postquam illas gravidas deprehendunt.

GLORIÆ avidi sunt elephantia, cujus causa interdum mira facinora præstare conspiciuntur. Nonne in littore urbi Goa vicino quidam crepuit medius, dum solus magnum æneum tormentum bellicum sublevare cupit; quoniam ipsius rector gravibus verbis objurgasset & contumeliâ affecisset, ostendens illi duos iuniores elephantos adventantes illius ænei tormenti tollendi gratia?

Gloria avidi.

CETERVM uti beneficiorum sunt memores, & gloriæ avidi, non minus vindictæ cupidi esse deprehenduntur; quemadmodum ea, quæ in urbe Cochinchinæ acciderunt, documento esse queunt.

Vindictæ cupidus.

MILES quidam Cocci sive Indicæ nucis putamine domesticum elephantum petiit, eumque in fronte attigit: elephantus putamen colligit, & cum eo tempore injuriam ulcisci minime posset, in os recondit, donec elapsis aliquot diebus militem in platea quadam deambulantem conspiceret: tum demum promuscide nucis putamen ore eximit, atque militi vicinior factus, in ipsum coniicit, deinde abit, veluti lætus quòd injuriam sibi illatam ultus esset.

ALIVS quidam miles in eadem urbe Elephantem suum rectorem injuria affecisse visus est, quòd illi in via minime cedere voluisset: eam injuriam ulcisci cupientem rector vetuit. Post aliquot dies ministeria quædam in littore Mangate fluminis (quod urbem Cochinchinæ alluit) absente suo rectore obiens, militem cum aliis quibusdam sermones conterentem conspicit, promuscide ipsum corripit, nec eorum qui rogabant ut militem dimitteret, voces moratus, aliquoties flumine merfit, subinde eum in altum sublevans, & aquam qua madebat defluere sinens: deinde cum injuriam suo rectori illatam probè ultus sibi visus esset, militem quo apprehenderat loco denuò in pedes sistit.

Mangate fl.

QUIA porrò quæcunque hinc de Elephantem tradita sunt, inter ea quæ exquiri potuerunt, maximè vera esse satis constat; alia prætermitto, quæ *Matthiolus* & plerique alii scripserunt. Sed & de Elephantem, & aliis medicamentis quæ ex India in Europam transvehuntur, doctissimus *Orta* magnâ curâ & diligentia commentatus est: ille quidem ex aliorum relatu majore ex parte, ego verò [*penes auctorem fides esto*] ipsâ auctore. Etenim ut ista ad vivum ipse depingerem, illis ipsis locis, ubi nascuntur, non sine libertatis & vitæ discrimine collegi, quo etiam veriùs describere possem, cum quæ hoc libro traduntur, tum quæ altero volumine quod præ manibus habeo: in quo reliqua medicamenta,

Alterum auctoris volummen.

menta,

menta, stirpes, aves, & quadrupedes, quæ istic reperiuntur, describere animus est.

LONGE plures similes historias veras hinc recensere possem, quas brevitatis causa prætereo. Quibus verò istæ non sufficiunt, legant quæ Aristoteles, Plinius, Ælianus, Oppianus, & alii plerique Auctores de Elephantis scripserunt.

^a Paulo aliter, atque etiam fusiùs, hanc Historiam refert Ioannes Hugonius F. à Linschoten cap. 46. sui Itinerarii.

^b Similem etiam, sed paullo aliis verbis descriptam, recenset idem Linschoten eodem capite: atque addit non minus admirabilem, quæ ipso præfente consigit, dum in Lusitaniam rediturus, discessum ex Cochim pararet.

Corbita, inquit, quæ vehendi eramus, gubernaculum aded vitiatum erat, ut, ad reparandum, in terram ferendum esset: cymba igitur alligatum ad litus usque perductum est, in quod deinde elephas pertrahere, & binis phalangis suppositum, ut facilius porro glisceret, in siccum educere debebat: sed quia gravius erat, veluti gubernaculum corbita mille quadringenta aut sexcenta dolia vehentis, atque elephas junior, necdum adultus, solum in litus pertrahere, tametsi omni conatu tentaret, non potuit; in genua itaque prolapsus, barrire & lamentari cepit, lacrimas citam ex oculis profluentibus: quum autem frequentes in litore essemus, & ad hoc spectaculum convenissemus, eius gubernator contumeliosis verbis illum excipiens, pudore affici debere dicebat, sic coram spectantibus lamentari: sed licet ille rursus omni conatuniteretur, solus tamen gubernaculum in litus pertrahere non potuit: ubi verò altero elephante adiuncto, dimidiam gubernaculi partem ex aquaeductam animadvertit, dentibus & capite adiunctum elephantum protrudere & abigere cepit, eius operam non amplius expetens, & solus deinceps in siccum pertrahere voluit. Hinc apparet intellectu præditos esse elephantos, & honoris laude affici, perinde ac homines.

De Canella.

CAPUT VIII.

Canella historia.

CANELLÆ arbor mali aureæ amplitudine est, nonnunquam major, interdum minor, ramosa admodum, cujus teneriores rami recti sunt: folium Laurino simile, latius tamen, colore dilutiore, & minus siccum, tribus nervis insignitum: flos candidus, odoris propemodum expers: fructus silvestris oleæ baccis par, virefcens initio, deinde rufescens, & ubi plenam maturitatem consecutus est, niger atque splendescens (quo tempore colligi debet) ossiculum intus continens silvestribus olivis simile; similiq; carne præditus, ex qua exstillat oleaginosus quidam liquor subvirescens, odore baccarum lauri, sapore acricum pauxilla amaritudine conjuncto: præditus verò est hic fructus sessili parte parvo calyce, læviore minusq; crispo quàm sint ilicis calyces. Harum arborum magna est frequentia in silvis provinciæ Malabar: sed præstantiâ & odore longè sunt inferiores his quæ in Zeylan insula nascuntur.

Canella liquor.

STILLATIVUS Canellæ liquor vitreis aut plumbeis organis extractus is præfertur, qui è viridi cortice, præsertim radicum, minutim inciso eductus est: etenim non modò corroborat & stomachi imbecillitatem, colive dolores ex frigidâ causâ provenientes lenit, sed urinam cit, & oris anhelitum commendat: utilis est præterea jecoris, splenis, cerebri & nervorum ægri tudinibus, atque in syncope cardiacisq; affectibus confert: venenis resistit, & virulentorum animalium moribus, menses movet, & uteri affectibus prodest, vomitiones cohibet, & appetentiam excitat: valet item ad spasmos, & comitiales morbos: atque, ut summam dicam, aperit, incidit, digerit, calefacit, & corroborat.

Eius facultates.

Elicitur etiam liquor ex Canellæ floribus, sed longè minore quantitate, minusq; præstans superiore.

De Santalo.

CAPUT IX.

Sambarane.

Santali species.

Ad erysipelas & inflammationes utilis.

ODORATI illius ligni genus in Malabar natum, Santalo albo persimile, quo se in febribus indigenæ inungunt, & *Sambarane* appellant, non est Santalum, neque illius facultates obtinet: Medici tamen ejus provinciæ Santali speciem esse, & conferre tenuioris fortunæ hominibus asserunt, commendantq; in erysipelate, & inflammationibus: atque Santali rubri modo eo utuntur.

QUOD verò Antonius Musa Santalum Lusitanis acceptum fert, rectè quidem: sed fallitur, quòd Calecutico agro provenire censet, ubi montes asperi & confragosi elephantis, tigridibus, apris, lyncibus, regulis serpentibus, aliorumq; generum feris abundant: plana verò & arenosa, palmis Coccus sive Indicas nuces ferentibus confita: at nullæ Santali arbores. Solebat fanè è Calecut celeberrimo olim Emporio peti: istuc enim ex reliquis Orientis regionibus omnis generis preciosæ merces inferebantur, atque Sinenses potentissimi & opulentissimi, qui Indicum illum Oceanum navigabant, mercatores, amplas ædes

(quæ

(quæ etiamnum *Sinacota* appellantur) illuc habebant, in quibus suas merces, & inter eas Santalum è Malaca allatum, reponerant; quas deinde vendebant, & in alias regiones distribuiebant. At cum Lusitani Calecutium initio appellentes, à Rege & oppidanis prodicione appetiti & pænè oppressi fuissent, inconstantia & nequitia illius gentis minimè fidentes, majoris securitatis causa ad Regem Cochin transierunt, qui eos non modò humaniter excepit, sed etiam adversus Regem Calecut fortissimè defendit & tutatus est. Pro quo beneficio Lusitani postea luculentam gratiam retulerunt: nam vastato Calecutio, Regem Cochin potentissimum totius Malabar Dominum effecerunt, & cum illo etiam nunc arctissimam amicitiam colunt. Ex illo, Calecutii splendor, celebre nomen & emporium perit, atque tota nobilitas ejus regionis absumpta est: illaque universâ provinciâ Lusitani rerum domini nunc potiuntur. His igitur non minus debetur ob longissimas illas navigationes quæ tot orbis nobis aperuerunt, unde adeò singularia medicamenta, aliaque maximi pretii merces adferuntur & innotuerunt, quàm Ptolemæo ob doctrinam & earum descriptionem. Sed de Calecutianis illis rebus plura ex Indica Historia petere licet.

CELEBERRIMA porò nunc sunt Indiæ emporia Cochin & Goa civitates, quæ omnes illas Indicas merces toti Europæ, atque aliis insuper provinciis subministrant.

* Flavi Santali selectissimi libræ fragmentum, (ut scholium in Garciam commemoravi,) mihi liberali munere dedit nobis Hugo Morganus, Londinensis Pharmacopola peritissimus, M. D. XXCI. Est verò id grave, solidum, nodosum, colore intus flavum, odore suavi cerebrum reficiens, & grato sapore palatum leniens.

De Betele.

CAP. X.

BETELE planta Piperis stirpi adeò similis est sarmentis, foliis, & nascendi modo, ut, quando simul sunt satæ, vix è longinquo dignosci queant ab his qui plantarum istarum minùs sunt periti: scandit enim & amplectitur arbores juxta quas sita est, Piperis modo: ejus verò folium Piperis folio crassius est quidem, at magnitudine & nervis sive fibris prorsus simile. Turci *Iaprach industani* appellant.

AROMATICVM est, cor & ventriculum roborat, flatus discutit, cerebrum & stomachum purgat cum Cardamomo mane à jejunis præmansum, orisque halitum commendat. Plurimi fit in Sinarum regione, Mozambique, & Cofala, ubi non nascitur: illic quidem ob frigidam aëris temperiem, postremis verò locis ob nimium æstum: temperatas enim regiones expetit, & mari vicinas.

De Nuce Moschata & Maci.

CAPVT XI.

PIRO similis est nux, paulo rotundior, externum operimentum carnosum & durum aliquantulum, à Bandæ insulæ incolis ferè neglectum, nisi viridi cum sale & acetos vescerentur, quoniam grati & adstringentis gustus sit. Immaturam, atque adeò integram nucem saccharo condiunt Lusitani: nam præter odoris suavitatem & saporis gratiam, propter quæ expeditur, Indici medici & Brachmenes multum illâ utuntur in omnibus frigidis cerebri morbis, paralyfi, & aliis nervorum atque uteri affectibus. Majoris verò æstimationis sunt apud illos grandiores nucs quàm apud nostros.

FIT in eadem insula Banda ex Maci oleum, admodum commendatum in nervorum affectibus & aliis frigidis morbis.

ELICITVR & ex nuce moschata trita, calefacta, & prælo expressa, liquor admodum suavis & utilis in nervorum frigidis affectibus: thoracem etiam & pulmonem lenit, inde clariorem vocem reddit, impinguat, & sperma auget.

ARABES nucem ipsam *Iausiband*, & *Seygar* appellant. Macim verò *Bisbele*, & *Besbaca*, quod vocabulum propriè nucis corticem significat. Persæ arborem *Drach* nuncupant, Turcæ *Agache*: Macis autem oleum Arabibus *Geusifanni*, Persis *Geuzi erugaant*, Turcis *Geuzi* dicitur.

PORRO hunc Macim à Græcorum Macere plurimum differre minimè dubium est, si utriusque historiam & facultates expendamus. De Macere autem proximo capite sumus acturi.

* Videt aliquando *Vlyssipona* oleum de Maci ex Indiâ magnis scissilibus delatum, quod magno æstimabant, atque in ventriculi

Betele historia.

Vires.

Nux moschata.

Banda insula.
Oleum ex Maci, & eius utilitas.

Ex nuce moschata liquor, & vires.

Varia nomenclatura.

Macis à Græcorum Macere differentia.

ventriculi frigidi morbis plurimum commendabant. Id verò erat inspissatum & saponis gallici ferè modo in tabellâ unciam propemodum densas, tres verò latas, totidemque aut amplius longas efformatum, pingues, subflavas, odoratas. Vidi etiam hoc anno M. D. LXXXI. Londini apud M. Hugonem Morganum, Pharmacopœum eruditum & diligentissimum, eundemque virum perhumanum & optimum, eiusmodi oleum recens ex India delatum, cuius aliquot panes sive tabellas, oleum balsami è novo orbe, oleum de liquido Ambar, aliâque varia quadam simplicia ipsius liberalitate consequutus sum. De hac nucle consule cap. XV. & XVI. Lib. I. meæ Exoticorum Historia.

De Macere.

CAP. XII.

Maceris historia.
Insula S. Crucis.

NASCITUR quibusdam Orientalibus insulis, præsertim verò in provincia Malabar, in insula S. Crucis regni Cochin, tum in ripis fluminis Mangate, & apud Cranganor, vasta quædam, & multis ramis prædita arbor Ulmo multo major, cujus folia sex aut septem uncias longa sunt, duas lata, exteriori parte dilutiùs virentia, interiori satura. Ea non alium fructum habere creditur, præter semen quoddam denarii magnitudine, tenue, cordis effigie, colore flavo, sapore verò amygdalæ, aut nuclei persicorum malorum, tenui & candidâ tunicâ tectum, quod vesicâ quâdam ex tenuissimis duabus simul junctis & transparentibus membranis constante includitur: ea autem vesica in medio folio nascitur aliis magnitudine non dissimili, sed cuspidè obtusiore, & circa pediculum angustiore, colore medio inter rubrum & fulvum, inæquali, & multis fibris à pediculo ad extremitatem recta linea ductis, crispo & rugoso, haud absimilis illi quæ in Ulmo nascitur, paulo tamen latior & planior.

Succo lacteo prædita est hæc arbor uti Morus, radicesque habet Ilici persimiles, magnas, crassas, in latum & profundum diffusas, & cortice rectas crasso, aspero, scabro, duroque, cinereo foris colore, interiùs albo & lacteo succo prægnante dum recens est, flavescente autem dum sicca est, & admodum adstringente: & licet succus ille cum adstrictione non nihil mordicet; brevi tamen evanescit hæc veluti insensibilis mordicatio. Arenosa & humida loca amat, & reliquas ferè plantas circumnascentes enecat.

Nomenclatura varia.

Nomen vulgare hujus arboris apud Lusitanos est *Arbore de las camaras*, & *Arbore sancto*, hoc est, *Arbor dysentericæ*, & *Arbor sancta*: ab indigenis Christianis *Arbore de sancto Thome*, & *Macruyre*: à Medicis Brachmenis *Macre*, apud quos summo in precio est arboris cortex.

Radix cortex ad dysenterias & profluvia efficax.

RADICIS cortice recenti trito, cum oxygala seu lacte acido mixto omnis generis dysenterias & alvi profluvia mirabili successu curant omnes Medici cum Brachmenes tum Canarini & Malabarici. Aliqui hujus corticis sicci & in pulverem redacti semunciam per noctem macerant in quatuor unciis feri lactis, eumque bis in die propinant manè & vesperi, deinde medicamento sumpto orizam sine sale & butyro coctam, atque pullos gallinæ coctos, maceratos & tritos in orizæ decoctione statim ægro exhibent: interdum, si necessitas urgeat, opium admiscunt, roborandi medicamenti causa: solent verò etiam Arabes cujuscunque generis alvi profluvia opio nucle moschatâ admixtâ curare.

Ad vomitus compescendos.

HVIUS item radice usus salutaris creditur ad vomitus compescendos, & ventriculorum roborandum, cum aqua Menthæ & Mastices pulvere.

Civitas S. Crucis.

Macre.

ROGATUS Brachmenes quidam medicus mihi familiaris, virque probus, boni judicii & magnæ existimationis apud omnes civitatis S. Crucis regni Cochin incolas cum gentiles tum Lusitanos, quòd illius fideli operâ sapiùs usi essent, ut bonâ fide exponeret istius corticis, quem *Macre* vocant, facultates, in hæc verba respondit: Si vos Lusitani hunc corticem probè nossetis, multo pluri illum faceretis quàm Piper: sed quoniam istic in Lusitania ejus facultates ignoratis, idcirco contemnitis. Pulvis quem in omni generis alvi profluvio ex oxygala propinare soleo, ex hoc cortice, de quo percontaris, conflatus est. Ejus magnam quantitatem tibi ostendere domi possem, quam in Bengala & Iapan sum missurus. Sitne verò inutile medicamentum, tu ipse, qui illius effectus plerumque conspexisti, iudicare potes.

Iogue.

HUNC corticem etiam ostendi rhizotomo cuidam *Iogue* (genus quoddam hominum est circumforaneorum, qui peregrinando pœnitentiam agere sese profitentur in illis regionibus) petiique ut quid esset (tametsi probè nossem) significaret: respondit ille, eum sequeretur, cujus arboris cortex esset se demonstraturum, ostenditque arborem quam antè sciveram, & addidit, Apud nostros homines appellatur *Cura santea macré nistusa garul*, hoc est, *Macre* ab Angelis ostensum hominibus ad ipsorum salutem. Subjunxit insuper istius corticis apud ipsos usum esse in compescendis vomitibus, alvi que profluvii sistendis, plusque pollere hujus radice portiunculam, quàm magnam quantitatem corticis Myrobalanorum aut

aut *Arecæ*, eamque præstantiorem esse *Coru Malabarico*, de quo proxime dicemus. Referebat præterea, *Macre* fructum omnis generis lumbricos in humano corpore natos necare & expellere, & calculum in renibus frangere: tum etiam eos qui singulis diebus manè uterentur, liberos fore à calculo & à coli doloribus, nec inebriari posse.

MAGNA disceptatio est inter Neotericos an Græci *Macin* & Arabes *Macerem* noverint. Negari non potest quin multo plura medicamenta nunc noverimus quam veteres: inficiari etiam non possumus, pleraque illis cognita fuisse de quibus dubitamus. Nam certissimum est, Græcis probè notum fuisse *Macer* quod nobis dubium est, & plerisque adhuc ignotum: ignorasse autem *Macin* & nucem moschatam nobis adprimè nota, ut ex eorum scriptis constat.

GALENVS simplicium libro septimo *Macerem* advehi ait ex India, constare essentia pleraque frigida & terrestri, paucula verò frigida: conferre sua adstrictione adversus dysenterias & cruentas excreationes. Vnde *Macer* advehitur Galeno.

DIOSCORIDES verò lib. 1. cap. 94. *Macer* qui ex Barbaria advehitur, est cortex flavescens, crassus, & gustu perquam adstringens, qui contra cruentas excreationes bibitur, dysenterias, & alvi fluxiones. Vnde *Macer* advehitur Dioscoridi.

QVÆ facultates inveniuntur in cortice jam descriptæ arboris, non in *Maci* odorato nucis moschatæ operculo, quod calidum siccumque est in sine secundi gradus, aut initio tertii, tenuiumque partium, & levissimæ amaritudinis, pauculaque adstrictionis particeps: itaque certum est utrumque loqui de cortice nostræ arboris, non de *Maci*, quod illis ignotum fuit.

ADMONUIT me præterea medicus quidam Regis Cochini, ne dubitarem quin hic cortex *Avicennæ Macer* esset: magnæque inscitie esse de re tam apertâ disceptare: hujus etenim *Macre* facultates, eis, quas suo *maceri* veteres tribuunt, persimiles, facilè id demonstrare. Hic cortex Avicennæ Macer.

PLINIUS etiam lib. XI I. cap. VIII. *Macer*, inquit, ex India advehitur, cortex rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ.

MINIME verò nos movere debet quòd *Dioscorides* ex Barbaria *Macerem* advehi asserat, quem *Plinius* & *Galenus* ex India deferri scribunt: idem enim illis accidisse potest in hoc medicamento, quod in *Cinnamomo* & *Cassia*, ut (quoniam ex peregrinis & longinquis regionibus adveherentur) eorum natales non fuerint probè cogniti. De locis natalibus *Maceris* Diosc. & Galeni inter se discrepantium conciliatio. Indus su. In eo insula vel urbs Barbaria nomine.

AIT tamen *Ptolemæus*: Quædam in Indo fluvio insula vel urbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facilè comportabatur *Macer*: vel quòd afferretur ex Arabia eo maris sinu qui à Barbaria insula *Barbaricus* appellatur. Cui suffragatur *Strabo*, Omnia, inquit, quæ in India proveniunt, eâ scilicet parte, quæ ad Austrum vergit, similiter in Arabiâ nascuntur.

MACIS & *Maceris* differentia *Avicennæ* probè fuit cognita, quippe qui *Macim* odoratæ nucis involucrum cap. 456. & *Macerem* radicis corticem cap. 694. sub titulo *Talisfar* descripsit. Macis & Maceris differentia.

NON ignota etiam fuit *Serapioni*, qui ex auctoritate *Isach*, *Macim* esse nucis odoratæ operimentum dixit, diversum ab eo cujus *Dioscorides* meminit, quippe qui scriptum reliquerit, *Macerem* esse ligni corticem sive corium.

LIQVET itaque *Macim* & *Macerem* differre inter se qualitate, substantiâ, figurâ, plantâ, & regione, quandoquidem *Macer* radicum arboris cortex in *Malabar* nascitur, *Macis* verò nucis *Moschatæ* operimentum, in *Banda*, longissimè inter se distitis: Tametsi *Monachi* qui in *Mesuen* commentarios scripserunt, asserant non differre, suam negligentiam, ne dicam inscitiam, istâ ratione prodentes. Qui inter se differant.

VULGARIS admodum hujus corticis *Maceris* est usus in omnibus nosocomiis provinciarum *Sinæ*, *Japan*, *Malacæ* & *Bengala*, in dysenteriis, alvi profluviiis, & sanguinis rejectionibus, cujus causa ex *Malabar* usque petunt. Corticis *Maceris* utilitas.

Lectorem porro legere non pigebit quæ cap. 14. lib. 14. Exoticorum scripsimus: nam proculdubio is cortex magnam affinitatem habet cum huius arboris cortice.

De Coru.

CAPVT XIII.

ISDEM locis, præter memoratam arborem, nascuntur duæ aliæ arbores, plurimum inter se differentes, sed quæ iisdem facultatibus cum superiore sint præditæ.

HARVM prior (de qua hoc capite agemus) vocatur in *Malabar* *Curodapala*, & *Curo*; Curo varia nomenclatura.
in *Canarin* *Coru*: à *Brachmenis* *Cura*.

Eius historia.

EST verò hæc arbor pumilæ malo aureæ similis, cui etiam persimilia habet folia, sed quæ medium nervum crassiores habeant, aliis octo aut novem in latera excurrentibus: flos luteus est, odoris ferè expers: radicis cortex dilutâ viriditate præditus est, lævis & tenuis; qui si frangatur aut vulneretur, multo lacteo succo manat, lentiore & magis viscido quàm qui ex superiore fluit, gustu insipido, amaritudinis tamen alicuius particeps, frigidus & siccus, plus tamen siccitatis quàm frigiditatis possidens; in quo ordine Medici illius provincie etiam constituunt.

Eius corticis facultates.

HVIVS virentis corticis succo licet admodum ingrato, plurimum utuntur incolæ gentiles & Christiani ob admirandos quos præbet effectus in omni genere profluvii, cum in lyenteria tum in diarrhoea & dysenteria è quacunque causa prognata. Lusitani tamen Medici methodum in eo exhibendo servant. Utuntur etiam eo sicco veluti priore: sed prioris cortex longè præstat. Distillant verò atque utuntur in hunc modum.

Corticis præparandi ratio.

CORTICIS in pulverem triti uncias octo, ammeos, apii, coriandri sicci, cumini nigri nonnihil tostorum & in pulverem redactorum singulorum drachmas tres, corticum Myrobalanorum Cepulorum drachmas septem, butyri vaccini non saliti uncias duas, lactis acidi quantum satis est ad pulveres istos excipiendum sumunt, in distillatoriam ollam vitream (si delicatioribus paratur) aut vulgarem (ut maxima ex parte fit) imponunt, & stillatitium liquorem eliciunt, cujus quatuor vel quinque uncias cum aquæ avellanæ Indicæ, vulgo *Areca* nominatæ, aut aquæ è pediculis rosarum unciis duabus propinant alvi profluvio laborantibus, (interdum, si necessitas urgeat, trochiscos de charabe vel de Lemnia terra admiscunt) semel in die, vel bis, si opus sit; illico autem post ejus sumptionem, orizam cum oxygala exhibere solent. Clysteres etiam ex eo confecti præsertim sub noctem iniiciuntur.

Areca.

LICET verò hic liquor admodum commendabilis sit, longè tamen præstantior est Maceris cortex viridis, licet multo ingrator, & sumptu difficilior.

Eius radicis facultates.

UTILIS etiam hæc est radix seu cum Orizæ decocto sumpta, sive inuncta adversus hæmorrhoides & ani scissuras.

Foliorum utilitas.

FOLIORVM ejus cum Tamarindorum foliis decoctorum vapore crura tumentia utiliter foventur: ipso autem decocto madentes panni commodè in tympanite applicantur.

De Pavate.

Pavate indra Spa. hist.

CAPVT XIV.

Pavate.

Vasaveli.

Arbor erysipelas curans.

Eius descriptio.

prio.

ALTERA istarum stirpium, tertium videlicet genus earum quæ ad alvi profluvia utiles sunt, vulgo in Malabar dicitur *Pavate*, à Brachmenis & Canarinis *Vasaveli*, à Lusitanis *Arbol contra las erisipelas*, hoc est, Arbor erysipelas curans.

FRUTEX est non admodum ramosus, octo aut novem pedum altitudinis, cui rara sunt folia, mali aureæ minoribus foliis similia, excepta appendice qua carent, utrimque eleganti viriditate prædita: flos exiguus, candidus, quatuor foliolis præditus; è cujus medio exit alba fibra cuspidè viridi insignis, odore floris Periclymeni, cui procul aspicientibus persimilis videtur; rotundum semen, lentiscini magnitudine, ex viridi nigricans &, ubi maturerit, nigrum. Caudex & rami cinerei sunt coloris, radix alba & insipida, cum nonnulla tamen amaritudine, odoris propemodum expers.

Eius utilitas.

TAMETSI utilis sit hæc planta adversus alvi profluvia, quemadmodum superiores duæ; cum illis tamen minimè comparari potest, quandoquidem imbecillior est: itaque qui superiores novit, eâ haudquaquam utetur in alvi profluviiis, at in curando dumtaxat omnis generis erysipelate, & eo præsertim quod è mera bile ortum est; etenim insigni virtute adversus hunc morbum pollere deprehensum est.

Canje.

TERITVR & maceratur hujus plantæ truncus sive radix orizæ decocto (*Canje* vocant) aliquot horis quiescere finitur ut acescat hæc aqua, erysipelas deinde eâ inungitur, bibendaque propinatur sufficiente quantitate bis in die, purgato prius ventriculo.

EADEM ratione præbetur radix, orizæ decocto macerata, iis qui jecoris inflammatione laborant, & febrium ardoribus: addito autem succi foliorum Tamarindi momento, vulnerum labia circumquaque inungi solent, ad inflammationes prohibendas, & humorum defluxus cohibendos.

QUONIAM verò illis in provinciis multo majore quantitate hoc tertium genus quàm secundum *Cornu* nuncupatum crescit, incolæ eo utuntur.

De Caryophyllis.

CAP. XV.

ARBOR Caryophylla proferens magnitudine & forma Lauri est, sed superiore parte magis ramosa, minore & angustiore folio: copiosos fert flores, initio candidos; deinde virides, cum nunc in fructum efformati sunt; at ubi maturuerunt, rubros; qui deinde collecti & siccati nigrum colorem contrahunt: nascuntur ficus * modo spatim per ramos ad foliorum basim bini, terni aut quaterni simul juncti, vel unicus interdum.

Arboris caryophylla proferentis descriptio.

DICITVR Arabibus, Persis, & Turcis *Caranf*, ipsa arbor *Siger*, folium *Varagua*.

Varia nomenclatura.

PAVLVS Ægineta acres illos constituit, calidos & siccos ordine tertio: alii dumtaxat secundo.

VENTRICVLVM, jecur, & cor roborant, concoctionem iuvant, urinas cient, alvum cohibent, oculis instillati eorum aciem exacuunt, nubesque extergunt: & quatuor drachmarum pondere ex lacte sumpti venerem exstimulant.

Eorum facultates.

* Caput de Caryophyllis Latio donare non constitueram, quandoquidem pleraque omnia ex Garcia ab Orta historia Aromatum (uti ferè reliqua, de quibus hic auctor hoc volumine agit) desumpta sint. Quia verò præter reliquorum auctorum, qui Caryophyllorum historiam descripserunt, sententiam, & ipsius etiam arboris naturam, eos ex ramis inter folia, ficuum modo, nasci asserit, ipsius verba lectori proponenda censui, ut animadvertere queat quam parum fides interdum huic auctori sit adhibendum, qui veritatis assertorem se gloriatur, & plantas ad vivum expressisse asserit, cum tamen ipsius icones nullius stirpis vivam effigiem imitentur, præsertim earum quas hæcenus nobis videre licuit. Caryophyllorum certè legitimam iconem in Aromatum Garcia historiam exhibui, ex ipso ramo muria condito (quales multi Antverpiam advehi soliti erant) à diligenti & perito pictore expressam. Vidimus insuper anno M. D. XXXI. Caryophyllorum ramos dodrantaes & pedales siccos à FRANCISCO DRACKENAUCLERO anglo (qui universam orbem circumnavigavit) ex Moluccis præcedentis anni mense Septembri delatos: sed omnes extrema parte fructus proferbant suis festucis aut bacillis inhaerentes, eo quem in nostra icone exhibuimus modo, & etiam ex ipsius figura & historia quam primo Exoticorum Libro damus, videre licet. Illarum tamen alterutram demò cum ea quam noster Auctor expressit, hoc etiam capite subiicere libuit, ut studiosi utramque conferentes, faciliùs discrimen deprehendant.

CARYOPHYL. ARBORIS
icon spuria.

CARYOPHYL. ARBORIS
icon legitima.

C. aromatum
22. Aug. 207



De Piperis.

CAP. XVI.

Piperis duo genera.

Domestici historia.

PIPER aliud domesticum, cujus usus est; aliud silvestre, quod ob amaritudinem negligitur.

DOMESTICI planta sarmentosa est, scanditque hederæ modo, arboribus, quas nancisci potest, sese circumvolvendo: nodis per intervalla prædita; ad quos folia nascuntur Betele foliis similia, parte interiore saturè virentia, exteriori dilutiora, cuspidè mucronata, & gustu linguam vellicante. Horum foliorum alia aliis nigriora sunt: quæ dilutiora sunt, fibrasque æqualiter nascentes habent, feminas censent (nam utrumque sexum in foliis ejusdem plantæ constituunt) nigriora verò inæqualibus fibris, mares. Ad singula internodia, unde folia dependent, ex ipsâ foliorum sede* nascuntur uvæ, quarum maximæ circiter quinquaginta grana obtinent, minores verò triginta. Radix pusilla est, & summâ tellure fibras agit.

Nigrum & album.

Nigri foliorum utilitas.

Eius serendi ratio.

SUMMA autem similitudo est plantarum quæ nigrum piper proferunt & album: albi tamen folia tenuiora & molliora videntur: ejus etiam fructus magis aromaticus, meliorisque saporis quàm nigri. Hujus verò foliorum nullus est usus apud illius regionis incolas: sed nigri piperis folia dumtaxat expetuntur in coli doloribus, aliisque omnibus alui ægritudinibus è frigida causa provenientiibus: ea oleo Cocci sive Nucis Indicæ prius inuncta, deinde calefacta, supra alvum adhibentur magno effectu.

PORRÒ scribitur Piperis planta hoc modo: sarmentum ejus seu ramus juxta prægrandem qualemcumque arborem aut palum defoditur, atque bubulum stercus & cineres cum aqua insperguntur: infra annum deinde fructifera est: quoque vetustior est planta, eo feracior, quippe quæ ad ipsius arboris, cui maritata est, fastigium sese circumvolvendo scandere solet.

* Minimè gentium ex ipsa foliorum sede; ex eodem quidem nodo, sed adversa folii sede nascitur uva, ut ex legitima Piperis icone, quam primo Exoticorum libro exhibuimus videre licet.

De Cubebis.

CAP. XVII.

HIS Indici medici utuntur, cum in roborando ventriculo, & iecore tumoribus obstructionibusque liberando, tum ad discutiendos flatus, & uteri frigiditates corrigendas: at omnium maximè ad elanguescentem venerem excitandam.

* Latio hoc caput donare, operæ precium non duxeram, quandoquidem omnia ex Garcia desumpta: quas tamen illi tribuit facultates libenter adieci.

De Avellana Indica.

CAP. XVIII.

Avellana Indica historia.

Areca.

ADMODVM procera est hæc arbor rectaque, tenuis, rotunda, & fungosa materia: folia habet longiora latioraque quàm Palma quæ Cocos seu Indicas nuces fert, ex summa arbore nascentia, inter quæ prodeunt tenues virgæ parvis floribus onustæ, albis & ferè inodoris, quæ deinde in fructum *Areca* nuncupatum efformantur, nucis juglandis magnitudine, minimè tamen rotundum, sed oblongum ovi gallinacei exigui modo, exteriori cortice admodum virente, dum recens est, & ubi maturuit, admodum flavo, ut longè spectantibus veluti dactyli sive palmulæ maturæ appareant: materiâ molli & tomentosâ constat hic cortex, continetque inclusum fructum castaneæ grandioris magnitudine, alterâ parte similiter sessilem, candidum, durum, rubris venis plenum, quem incolæ edunt.

Eius conservandi ratio & usus. Chocani.

Fractum difficultis.

Virgæ ex hac arbore parantur ad Crocodilos venandos.

EV M adhuc virentem sub arena condere solent, ut melior gratiorque esui fiat: vulgo autem edunt cum foliis *Betele*: confringunt etiam, solique exponunt & siccant, (tum *Chocani* appellant) eoque plurimum utuntur tum in cibo, tum in lotionibus adstringentibus: & cortice, seu involucro dentes repurgant.

CV M verò adeò fungosa hujus arboris sit materia, frangitur difficulter: idcirco virgæ duorum digitorum crassitudine ex hac arbore parata *Crocodilum* cum in aqua, tum in terra facile retinere potest, si per ejus fauces transmittatur (hac etenim ratione illos venari solent) ut sæpe conspexi.

De

De Palma Indica.

CAP. XIX.

PRÆALTA est hæc arbor, & recta, nec admodum crassa, præsertim in fastigio: nam ab infimo ad summum paulatim gracilescit, & colore cinereo est: truncum à radicibus ad fastigium usque parvis quasi gradibus circumdant, qui ascensuris scalarum vicem præbeant: flos castaneæ similis; fructus verò integer capite humano major, formâ oblongiore, triangulari, & colore viridi admodum diluto.

TAMETSÌ *Narel* hujus arboris nucem vulgo appellant cum Persæ tum Arabes, negant tamen Persæ legitimum esse nomen, sed *Nargel* dicendum: ipsam arborem *Darach* Persæ vocant, Arabes *Siger Indi*; Turci autem arborem *Agach*, fructum *Cox Indi*: Brachmenes arborem nuncupant *Miro*, nucem *Naralu*.

Ex hac arbore ex insulis de Nalediva fabricantur naves, atque clavis, malis, velis, rudentibus, aliisque armamentis necessariis instruuntur: instructæ jam, mercibus ex eadem arbore conflatis onerantur, oleo, vino, aceto, saccharo nigro, fructibus, aqua, & ardente aqua vulgo vocata. Ex illa etiam ipsa exstruuntur ædes cum suis tabulatis satis firmæ: atque ejusdem ramis (quos *Ola* dicunt) contegunt imbricum vice, nam imbrës commodè arcant. Ex iisdem ramis tecta comparant ad tegendas hieme naves, quæ in portum deductæ, remulco deinde in terram trahuntur.

ISTARVM porro Palmarum duo genera constituunt: Vnum etenim *Sura* cogenda gratiâ deligunt, ea est veluti vinum mustum, quæ ignibus decocta in liquorem transievinò similem, incolis *Orraca* appellatum; alterum fructuum gerendorum causa adseruant.

COLLIGITVR verò *Sura* in hunc modum: Aliquem è ramis cerebro viciniorem præcidunt, duorum pedum longitudinem relinquentes, ad quem vascula ampla, oris tamen angusti, illis *Caloins* nuncupata, colligant: per hunc ramum præcisum exstillat arbor *Sura* jam memoratam; quâ organis distillatoris impositâ, ignis vi aquam eliciunt ardentem: purior, illis *Fula* dicta, hoc est, flos, faciliùs igne incenditur quàm nostra aqua ardens sive vinum adustum; altera *Orraca* nuncupata non item: sed huic purioris aliquantulum admiscere solent. E *Sura* antequam ignibus decoquatur, soli exposita, fit acetum satis interdum acre, tametsi neque mentha, neque cortex arboris Myrobalani iniciantur, quæ medicamenta plerumque admisceri solet ut acetum acius reddant. Exempto primo vase *Sura*, exstillat alia, quæ ignis vel solis caloribus inspissata, Saccharum fit incolis *Iagra* appellatum: præstantior censetur, quæ in Nalediva colligitur, quàm quæ in Malabar.

FRUCTVS recens sub primo illo crasso viridique operimento, alio cortice nigro præditus est, medullam tegente; qui recens, antequam nigrum colorem contrahat, tener & candidans est, editurque cum sale, vel sine sale, vel cum aceto & pipere interdum; atque gustu est Cinaræ: cum verò jam nonnihil indurari cœpit, Cardui caput sapit. Medulla cortici adhærens tenera & dulcis est, continetque multam aquam limpida, suavem, nec fastidium aut nauseam sua dulcedine parientem, quæ vulgo in solis ardoribus bibitur. Frequens est hujus aquæ sub dio refrigeratæ, atque etiam *Iagra* usus adversus jecoris renumque nimios calotes, purulentæque materiæ per virgam excretionem: refrigeratur verò hæc aqua in sua nuce viridi *Lana* appellata: diu conservatur, nam toto anno inveniuntur istæ nuces virides, quarum nonnullæ interdum tres aut quatuor libras sive pintas aquæ continent.

POST QVAM jam indurata est hæc nux, duriorémque medullam contraxit, remanet in concavitate limpida quidem aqua, at non adeò dulcis ut prior: nucem tum vocant Malabares *Elevi*. In annotinis nucibus mutatur hæc aqua in rotundam quandam substantiam, mali instar, candidam, spongiosam, & levem, sapore dulci.

MEDVLLA nucis recentis tenera alba & dulcis, sola editur ab incolis, aut cum *Iagra*, hoc est, Saccharo è *Sura* confecto, vel cum *Avela*, pulmento ex Oriza in aqua cocta, deinde trita & probè sole exsiccata: editur item cum piscis quodam genere ficcato ex insulis de Nalediva advecto, simili ferè bubulis carnibus fumo induratis, *Comalamasa* appellant, bonumque condimentum est ad bibendi appetentiam provocandam. Ea verò mixtura non modò incolis in usu est, sed ab ipsis etiam Lusitanis expetitur. Ex eadem medulla lac conficitur Amygdalino simile, ad edulia paranda utile.

SOLIBVS exsiccata hæc medulla vocatur *Copra*: suavis est, reconditur, illisque perinde in usu est, atque nostris Europæis castaneæ siccæ.

VVLGO creditur, & experientia comprobatum est, frequentiorém hujus nucis usum

Palma Indica historia.

Narel.

Varia nomenclatura.

Insula de Nalediva.

Hujus arboris usus.

Ola.

Harum palmarum duo genera, & eorum usus.

Sura.

Orraca.

Sura colligenda ratio.

Caloins.

Fula.

Hujus aquæ & Iagra usus.

Iagra.

Quis eius fructus.

Hujus aquæ & Iagra usus & historia.

Eius nux.

Elevi.

Eius nucis.

Eius & commoditas.

Avela.

Comalamasa.

Copra.

Hujus nucis usus.

Malabares
lumbricis ob-
noxii.
Corticis utili-
tas.
Cayro.

lumbricos generare: cui morbo totius provinciæ Malabar incolæ admodum obnoxii sunt. EXTERNO illo primoque cortice sive operimento crasso, foris laxi, intus verò tomentoso dum reficcatus est, fiunt rudentes & alii funes nautici, uti in Hispaniis ex sparto. Tomentum illud Malabares *Cayro* vocant, magni apud eos usus: nam quoniam aquâ marinâ non corrumpitur, stipantur eo omnis generis naves: itaque illis populis usum præbet lanæ, xyli, stuparum, lini, & sparti.

Xareta.

E secundo nigroque & duro cortice, qui à nostris *Coco* dicitur, ab incolis verò *Xareta*, fiunt scutellæ & alia vasa potoria in tenuiorum usum. Fiunt etiam ex eo ustulato carbones auri fabris utiles, qui in illis provinciis periti & industrii, nec admodum sumptuosi reperiuntur. Solent enim suum opificium proclamantes compita circuire, secum deferentes urceolum, malleolum, & duo cæla, cannæque tubulum palmari longitudine manu tenentes, quo focum incendunt. Ii in ædes admissi, vasa ex auro & argento conficiunt, pro eorum, qui ipsos evocârunt, arbitrio.

Huius palme
foliorum usus.

FIUNT ex huius Palmæ foliis petasi majores & minores, ad Solis ardores & imbres arceos idonei: texuntur etiam storeæ, & alia pleraque.

Coccus de Na-
lediva.

Mira eius fa-
cultates vulgo
credita.

Coccus porrò de Nalediva cognominatus ad eò commendatur ab ipsis incolis, & à Malabaresibus, non modò à plebe, sed à Regibus & Principibus viris, ut in omni ferè morborum genere ad eum confugiant tanquam ad sacram anchoram. Fiunt in eam gratiam ex illo pocula quæ auro vel argento excipiuntur, & in navium triremiumque figuram efformantur, ad aquam bibendam, in quam ex catenulâ medullæ ipsius Cocci fragmentum pendere sinunt: sibi que certò persuadent, illis, qui aquam ex similibus poculis hauriunt, nullum venenum nocere posse, futurosque immunes à multis morbis, in quos sanè memini multos incidere, qui ex iis poculis bibere soliti erant. Et licet omnem diligentiam adhibuerim, numquam tamen observare potui, similia pocula aliquem ex morbis curare, ad quos utilia esse creduntur: potiùs igitur arbitror tantam laudem obtinuisse à vulgi opinione. Nonnulli ex huiusmodi vasculis bibere soliti, mihi affirmârunt sese experientiâ didicisse jecur incendi, renes noxam contrahere, & calculum generari: nihilominus tamen magnum est eorum pretium, longèque pluris æstimantur iis locis ubi inveniuntur, quàm aliis procul inde distitis: nam interdum ejusmodi nuces nudæ, neque auro aut argento exornatæ, quinquaginta aut amplius aureis nummis æstimantur.

Qui differat à
Cocco com-
muni.

Nigrior autem, nitidior, longior, majorque est hic *Coccus* quàm aliæ nuces *Cocci* communis.

* PLERAQUE hic Auctor ex *Garcia Aromatum historia* desumpsit, ut facile animadvertet, qui utriusque Auctori *Palma Indica* descriptionem conferet. Similia porrò ferè scripserunt, quotquot in huius *Palma* mentionem inciderunt: & in eorum numero, *Martinus Ignatius* professione *Franciscanus*, qui tertiâ parte *Historia Sinensium*, sive *Itinerarii novi Orbis* cap. VIII. hæc tradit:

Inter res reliquas memoriâ dignas quas Hispani admirati sunt, cum in insula *Luzon*, vulgo *Philippinis* à *Philippo II. Rege Hispania* dictis, sub cuius auspicio paucos ante annos detecta fuere, tum in *Sinarum Regno*, aliisque quas adierit provinciis, referrî merito debet ea arbor, quæ vulgo *Palma coccifera* appellatur, ad discrimen eius *Palma* quæ *dactylos* producit. Illius enim tanta est utilitas, ut navis in *Philippinas* appulerit, quæ & ipsa, mercèsque omnes quas vehebat, tum rudentes, vela, clavi quibus compacta erat, denique malus ipse, ex hac arbore constarent. Mercès verò fuere panni è villis corticis, summâ tenuitate & industriâ contexti, aunona pro triginta viris qui eâ vehebantur, etiam usque ad ipsam aquam eorum usui necessariam. Affirmabant Mercatores illâ navi recti, totâ insulâ *Maldivâ* (unde adveniant) nullam rem, ad victum necessariam, cogi, nisi ex hac arbore depromptam: ex qua similiter fabricantur integra ædes cum suis tectis. Ex fructu eximitur medulla ori grata & salubris, sapore nuces *avellanas* recentes referens. Reciso autem eo, qui coccorum sive nucum racemum fert, ramo (est siquidem *Coccus* seu *nux* illius arboris primarius fructus, cuius quilibet aqua suavissima dimidium sextarium continet) totus ille liquor in arboris truncum se recipit, è quo terebrâ perforato, omnem recipiunt, qui, aliis rebus quas iniiciunt, commixtus, fit vinum, omnibus illis insularis & Regni *Sinarum* incolis familiare. Ex eadem aqua fit acetum, ex medulla autem oleum medicamenti utile, & lac amygdalino simile, mel, & saccharum.

Sed qui plura de huius *Palma* commodis scire desiderat, consulat *Joannis Hugonis à Linschoten Itinerarium* (quo describit quæ in *Goa*, ubi aliquot annis vixit, totaque adeo suâ peregrinatione observavit) cap. 56.

De Myrobalanis.

C A P. XX.

Myrobalano-
rum quinque
genera.
Citrina.
Aritiqui.

MYROBALANORVM quinque sunt genera, diversis arboribus & regionibus nascentia.

CITRINA quæ à Medicis *Aritiqui*, à plebe autè *Arare* nuncupantur, nascuntur in arbore mediocris magnitudinis, multis ramis, & in ordinem digestis, prædita, foliis Sorbi.

EMBLICA

EMBLICA, illis *Annale* dicta, folia minutim incisa, filici ferè similia, sed paulo crassiora habent. Emblica.
Annale.

INDICORVM, quæ ab incolis *Rezannale* appellantur, folia, salicis foliis sunt similia. Indica.
Rezannale.

BELLERICA rotunda sunt, incolisque *Gotin* dicuntur, & folia obtinent Laurinis similia, minora tamen & tenuiora. Inveniuntur hæc quatuor genera per totam provinciam Malabar, Dabul, Cambaya, & Batecala; ea sunt quæ in Europam devehuntur, sicca & condita. Bellerica.
Gotin.

CHEPVLORV, quæ illis *Aretca* appellantur, arborem non conspexi, sed ejus folia Persicæ foliis esse similia referunt, & arborem ejusdem cum aliis esse magnitudinis: sunt verò omnium arbores Pruni magnitudine, sed pluribus ramis, magisque in orbem digestis, prædita. Chepula.
Aretca.

De Tamarindis.

CAPVT XXI.

SUNT Tamarindi fructus elegantis & aspectu pulchræ arboris, Castaneæ aut Ceratiorum arboris magnitudine, multis ramis prædita, & foliis latam umbram præbentibus, materie solidâ admodum: folia filicis feminæ (quam Hispani *Helecho*, Cantabri *Aristora* appellant) foliis persimilia, dilute virentia, valde elegantia, gustu acido, gratoque, è quibus condimentum fit (*Salsam* vocant) perinde atque è petroselino: flores candidi, aureæ Mali floribus admodum similes formâ exteriori, & odore: atramen octonis foliis constant, quorum quatuor interiora alba sunt & crassiora, velut Mali aureæ florum folia, quatuor verò exteriora tenuiora, & bina ex his eleganti nervo radiata: è medio flore quatuor enascuntur stamina corniculorum modo inflexa, candida & tenuia. Fructus admodum similis est Ceratiis, * foris virens in initio, deinde per siccitatem cinereus, continens ossicula rotunda Cassiæ solutiivæ modo aut parvis Lupinis similia, dura admodum, & colore nitido terreo, haudquaquam flavo, quemadmodum nonnulli referunt: his non utimur, sed solâ pulpâ quæ non nihil lenta & viscida est, jucundâ tamen aciditate grata, tametsi nonnulli indigenæ asserant ossicula assata & in pollinem redacta ex oxygalâ in alvi profluviiis utiliter exhiberi: facile avellitur hic fructus, & etiam sponte decidit. Folia sub noctem sese contrahunt, suumque fructum amplecti solent: qui si desit, sua virgulta & ramos complectuntur: summâ verò aurorâ sese explicare incipiunt grato spectaculo: hæc trita partibus erysipelate infectis imponunt, atque etiam circa phlegmonas, ad arcendum, qui influit, humorem: iisdem cum sale Ormuziano phlegmonas resolvunt, & cum cineribus ex Cambaya pituitosos & melancholicos tumores. Tamarindorum historia.
Helecho.
Aristora.
Salsa.
Foliorum facultates.

VOCATUR hic fructus in Canarin *Chincha*, ossicula verò *Chincharo*, in Malabar *Puli*, & in Guzarate *Ambili*: Arabes, Persæ, Turci *Tamarindi* vocant; ossicula *Abes*, arborem *Siger Tamarindi*. Varia nomenclatura.

PRÆFERUNTUR qui in locis montanis iisque Septentrioni obversis nascuntur: usu verò compertum est, hujus arboris umbram sub eâ dormientibus non minus noxiam esse, quam arboris juglandis. Huius arboris umbra noxia.

* Tamarindorum fructus descriptio verior apud Garciam conspicitur: cuius legitimam effigiem pete ex doctissimis Lobelii observationibus, unâ cum ipsius arboris semine recens nata rudimento. Tamarindum etiam eleganter describit & illius iconem exhibet C. V. Prosper Alpinus, cap. x. Libri De Plantis Aegypti.

De Cassia solutiiva.

CAPVT XXII.

MULTA Cassia solutiiva nascitur in Cayro, & plerisque aliis provinciis tum Orientalis tum Occidua Indiarum. Præfertur tamen quæ ex Orientali delata est, quæque locis ad Septentrionem magis vergentibus nascitur. Cassia solutiiva natales historia.

AMYGDALÆ magnitudinem æquat, foliis mali Persici similibus est, nonnunquam angustioribus, locis præsertim siccioribus nata, floribus luteolis aut flavis, non ingrati odoris: quibus deciduis succedunt siliquæ oblongæ, eleganti viriditate prædita dum recentes sunt, & quæ maturitate nigredinem brevi consequuntur.

TANTA est ejus frequentia in Cambaya, unde præstantissimam advehunt, ut unius Candil (quingentarum & viginti duarum librarum pondus hoc est) pretium, non æstimetur pluris quam nummo aureo, qui trecentos & sexaginta maravedis (æreos obolos Hispanicos) valent. Candil.

IN montibus verò Cranganor, & per universam provinciam Malabar (quando ejus maximum pretium) singulæ libræ viginti maravedis redimi possunt, hoc est, paulo pluris quàm dimidio regali Castellano, sive batzio Germanico.

Varia nomen-
elatina.

GENTILES Canarini fructum *Hafanguia* & *Bavafenga*, quemadmodum & provinciæ Decan incolæ, & Brachmenes, arborem *Bahoo* & *Bava*, vocant: Guzaratenses *Gramala*: Malabarenses *Condaca*: Arabes, Persæ, & Turcæ *Hiarxamber*: asserebat tamen mihi Cogecela, peritus medicus Persa, illud vocabulum esse merè Persicum, & legitimum Arabicum esse *Gazatfalus*.

Eius usus.

FORIS illinitur medulla erysipelate tentatis & inflammationibus. Invaluit usus tota India exhibendi delicatulis mulieribus & pueris cassiam solutivam adhuc virentem saccharo conditam, ad unciam unam bono successu: sumitur verò dum adhuc recens est & valde tenera, priusquam cortex induretur: maceratur primùm in frigida aqua, antequam cum saccharo coquatur. Moderatè & sine molestia alvum subducit.

* *Persica mali folia quodammodo amulantur, si singularia separes. Quoniam verò coniugatim bina semper in oblongo nervo nascuntur, & summa ala postremum, impari numerum faciens; commodius meo iudicio comparasset cum fraxini foliis, aut similibus arborum, quæ alata folia ferre solita, & integra plerumque abire consueverunt, quemadmodum Juglans, Sorbus, Rhus, Ceratia, &c.*

Huius arboris ramulo cum suis floribus & foliis, Cruci, & Cedri fructu, aliisque varii generis seminibus olim donati sumus à doctissimo diligentissimoque viro D. Bernardo Paludano, qui ex Syriaca, Arabica, & Egyptiacaque sua peregrinatione illa retulerat.

De Anacardio.

C A P. XXIII.

Anacardii hi-
storia.

MAGNA est Anacardii copia in Malabar, & reliquis Indiæ provinciis. Fabæ vulgari admodum similis, dum adhuc viret & recens est; exsiccatum verò niger & splendens: continet medullam Amygdalæ similem, inter quam & supremum corticem oleum admodum urens invenitur.

Eius fructus
utilitas.

DOCTOR Orta scribit eum fructum in usum medicum recipi, & in illis regionibus in lacte maceratum dari asthmaticis, & adversum lumbricos: præterea viridem sale condiri, & edi olivarum conditarum in morem. Ait etiam siccato caustici vice in strumis uti indigenas, totaque India ejus cum calce mixti usum esse ad obfignandos pannos.

Mangas.

Ego sanè vidi hunc fructum viridem, & per multos dies sale & aqua conditum, Olivarum Hispanicarum modo, venalem in foro proponi, & edi non solum quidem, sed excitandæ appetentiæ causa coctæ orizæ admisceri, uti solent fructum *Mangas* vocatum, aliisque fructus adstringentes & acidos, aliàs minimè.

Oleum inde
confectum.

NONNULLI in desiccato extimum corticem demunt, eamque membranam qua medulla tegitur, deinde medullam edunt ad bibendi appetitum irritandum. Ego verò & virentem conditum, & siccati medullam degustavi: sed neutro modo mihi delicatus videtur. Illud porrò certissimum, oleum id quod inter corticem & nucleum continetur, admodum causticum esse & venenosum.

Cuius sit usus.

TOTA tamen provinciâ Malabar, illius usus est caustici vice. Si quis instillet in putridum & cavum dentem, ipsum urit, frangitque, & corrumpit facilè. Calce additâ ad bombycinos pannos obfignandos, & alias res quælibet notandas utuntur: etenim notam adedò firmiter imprimit, ut nullâ lotionem eximi queat.

Aliæ huius
fructus facultates.

SOLENT interdum Indi nonnulli hunc fructum cuspidi cultelli infixum candelæ ardenti imponere, qui, dum uritur, mirum quos strepitus edat, quas ignis scintillas quasi fulmina eiiciat diversorum colorum; eaque ratione rudioribus quibusdam & mulierculis imponunt, illis persuadentes, se in iis scintillis & flammæ radiis spiritus conspiciere qui ipsis loquantur, & edoceant quodcumque scire cupiant. Tali igitur commento miseros fallunt, persuadentque quod volunt, dantes responsa iis, qui ipsos consulunt, pro suo arbitrio. Ut verò omnes isti gentiles, augures, incantatores, & divinatores rarè loquuntur, & cum morâ pondereque respondent; in suis responsis semper sunt ambigui, & adedò astuti, ut, quomodocumque res, de qua consulti sunt, cadat, suam existimationem minimè periclitentur, dicantque se eventum prædixisse.

De Cains.

CAPVT XXIV.

MALVM Punicam magnitudine æquat hæc arbor: folium ejus dilutiùs viret, & Cains historia.
 carnosum est: flos candidus, similis ferè Mali aureæ flori, sed pluribus foliis con-
 stans, nec adeò odoratus. Præbet hæc arbor fructum *Caju* vulgo appellatum; qui Caju.
 quoniam boni saporis est & ventriculo utilis, ab omnibus multum æstimatur.

EST autem hic fructus, magni mali instar, valdè flavus & odoratus, intus spongiosus Eius fructus descriptio.
 & succi plenus, sine ullis granis, gustu subdulci, nonnihil tamen fauces coarctante. Sed du-
 plicem habet eodem anno ortum hac ratione: marcescente flore subsequitur faba* præ-
 grandis, inter quam & florem intumescit quiddam malo simile, quod paulatim fabæ suc-
 cum ad se pertrahit: quòque majus incrementum sumit, eo faba five nux magis minuitur,
 donec fructus *Caju*, hoc est, malum illud, plenam consequutus sit maturitatem, quod è
 colore flavo aut rufo (nam uterque color in his malis conspicitur) & odore deprehenditur:
 maturo fructui inhæret nihilominus faba illa, & cum illo colligitur.

BELLARIORVM vicem præbet hic fructus ex vino sumtus, aut sine vino: nam præter Eius virtus.
 saporis gratiam, utilis admodum compertus est in ventriculi debilitate, vomitibus, & ap-
 petentiæ dejectu. Qui verò his auxiliis non egent, priùs in aqua nonnihil maceratum
 edunt.

NON ubique nascitur hic fructus, sed in hortis urbis S. Crucis Regni Cochin invenitur. Eius natales.

* Mirari satis nequeo nostrum Auctorem huius nucis, qua in extremo fructu nascitur, vel è qua, ut ipse refert, ipsum
 malum incrementum sumit, & substantiam haurit, formam, colorem, consistentiam, & oleum in cortice conclusum
 (non secus ac in Anacardio) non describere; cum apud Brasilianos, quibus *Cajus* five *Cajous* (ita enim pronunciandum)
 dicitur, non minore fortè in usu sit, quàm ipsum malum, ut ego de iis qui in Fernanbucho diu vixerunt intellexi, &
 in annotationibus ad caput de Anacardio, historia Aromatum, adscripsi, ad quas lectorem remitto. Arbitror autem
 hunc fructum in regnum Cochin recensuisse illatum, & propterea plenum eius usum nondum innotuisse. Certè quot-
 quot hæctenus de stirpibus India Orientalis scripserunt, nusquam eius meminerunt, nec ipse quidem D. GARCIA S
 AB ORTA, qui paucos ante annos Aromatum historiam conscripsit, & à quo pleraque hic Auctor desumpsit.

De Spica Nardi.

CAP. XXV.

DE PISO veneno quod Lacuna commentariis in 6. cap. lib. 1. Dioscorid. scribit ex
 Nardo Indica fieri, nec D. Orta unquam summâ diligentiam exquirens, nec ego,
 tametsi plurimos de eo percontatus sim, in India intelligere potuimus.

PRÆSENTISSIMVM quod apud hos est venenum, vocatur *Bicho de Ormuz*, id est, Venenum La-
 certi ex Or-
 muz.
 Lacertus ex Ormuz, qui similis Scinco est, de quo & ejus exitiosissimo veneno, & diaboli-
 câ arte quâ homines extinguere solent, referemus in libro Animalium. Secundum lo-
 cum obtinet *Manga* filvestris, de qua inferiùs. Tertium quod è Tigridis pilis fit: Deinde
 quod è planta quadam lacteo succo plena, cujus magna nascitur quantitas in provincia
 Malabar. Sed & Napellus locum suum obtinet.

De Schaeno.

CAPVT XXVI.

* Et hoc capite omnia ex Garcia; qua non esse repetenda existimavi: eam ob causam in priorè editione prætermiseram.
 Si quis verò que ab Amato Lusitano mutuatus est, habere volet; ipsius Amati enarrationem in lib. 1. Dioscor. cap. de
 Schaeno potius legat.

De Costo.

CAPVT XXVII.

* Sed & hoc caput ad verbum ex Garcia: quoniam verò Garciae Costi facultates, quas pollicitus, minimè descripsit,
 A Costa autem ex Diosc. & Gal. adiecit, illas hic subiiciemus.

VIS ei excafactoria; urinam ciet, menses pellit, vitis quæ vulvam malè habent, tam
 imposita, quàm fotu & suffitu, auxiliatur, contra viperarum morsus sextantem bibere pro-
 dest; ad rupta, convulsa, ac laterum dolores convenit ex vino & absinthio; venerem ex
 mulso

mulso stimulat, latus ventris tineas ex aqua pellit, & contractas ex Sole maculas ex aqua & melle illitas emendat; horroribus ex oleo, ante febrium accessiones, & nervorum resolutionibus oblitur. Additur in antidota & malagmata.

De Rhabarbaro.

CAP. XXVIII.

Rhabarbari
natales.

Cantan urbs,
porus, & em-
porium.

RHABARBARVM singulare medicamentum, dignumque veneratione apud omne humanum genus, in interiore Sinarum regione dumtaxat provenit, unde in urbem Cantan (nobilissimum totius illius provinciae portum & emporium, ubi Lusitani habitant,) exportatur, & inde navibus in Indiam advehitur. Alia item via ex eadem interiore provincia Sinarum camelis deferunt per Tartariam & Vzbeque in Ormuz, & inde in Persiam, Arabiam, & Alexandriam, unde postea universae Europae communicatur. Id non est adeo cariosum, & praefertur illi quod navibus in Indiam importatur, eo quod magna ex parte corruptum est; facile enim in ista per mare vectioe vitiatur.

HÆC sunt quae de Rhabarbari natalibus comperta sunt: nec D. Orta cum insigni sua diligentia, nec ego plura consequi potuimus.

De Rhabar-
bari prapa-
randi ratione
quorundam
error.

QUOD verò nonnulli scribunt, ejus regionis incolas Rhabarbarum macerare, deinde succum exprimere, è quo ad solem deurato, trochiscos parare soleant, Principibus viris purgandis idoneos, nobisque deinde radices exsuccas & inutiles mittere, fabula est, quam inde originem sumpsisse arbitror, quod nonnulli gentiles mercatores Rhabarbaro fungosiori & vetustiori (ut facilius à corruptione liberent, neve teredo, quae id erodere solet, in nascatur) aquam non ferventem, sed tepidam adfundant, deinde lineis pannis emundatum bacillis aut filo traiciant, & exsiccent, & nonnulla foramina piperis tenuissime triti polline & cerâ obturent: deinde probe siccatum in Psyllii semine adservent.

HÆC mihi retulit mercator Canarinus, vir probus; quae dumtaxat fieri ad praeservandum à corruptione Rhabarbarum, sanctè affirmabat, addebatque rhabarbarum in quo conspiceretur foramen, quo trajectum pependisset, ea ratione praeparatum fuisse; at idè non improbari, neque affusam aquam multum de ipsius viribus detraxisse.

De Radice China.

CAP. XXIX.

Radice Sina
nomenclatura
vaya.

Eius natales.

Eius descri-
ptio.

VOCATUR hoc excellens medicamentum in Sinarum regione *Lampaos*, in Decan *Lampaos*, in Canarin *Bonti*, ab Arabibus, Persis, & Turcis *Chophchina*.

NASCITUR abundantissime in Sinarum regione: invenitur tamen etiam in Malabar, Cochin, Cranganor, Coulan, Tanor, & aliis locis.

PLANTA est multis tenuibus spinosisque sarmentis praedita, similaci asperae non absimilibus, quorum maxima minimum manus digitum crassitudine non superant, foliis plantaginis latifoliae magnitudine: radices pugnum nonnunquam aequant, interdum minores sunt, solidae, graves, candidae, interdum etiam rubescentes, & multae saepe numero simul cohaerentes.

Facultates.

PLVRIMVS est hujus radice usus in omnibus Orientalis Indiae provinciis ad varios morbos: quin adeo innoxia censetur, ut eam sumentibus, tametsi nullam victus rationem observent, sed liberè carnibus & piscibus vescantur, nihil incommodi adferre credatur. Vulgaris tamen quae in Sinarum & Indiae provinciis observatur, sumendi hujus radice decocti consuetudo est, ut radice uncia una, additis radicum Apii duabus drachmis, decoquatur lento igne & sine fumo, in decem & sex aquae libris ad sex librarum consumptionem: reliquas decem in fictili vitriato adservant, sumuntque singulis diebus recens decoctum, nam facile corrumpitur, nec ultra diem adservari potest. Ejus verò tepidi manè sumit aeger plenum haustum, duabusque horis in lecto remanet, postea surgit, duabus autem horis ante coenam totidem haurit, interdiu de eodem frigido bibit.

PLERIQUE tamen etiam dum sua negotia exercent & navigant, singulis diebus manè & vesperi duas ejus radice in pulverem redactae drachmas ex vino, aut ipsius radice decocto felici successu bibere solent.

China aqua
silitaria.

Ex hac etiam radice recenti, aqua organis elicitur, delicatioribus admodum familiaris: attamen & ab aliis magna quantitas absumitur, quoniam illi plurimum fidunt non modo in morbis D. Orta enumeratis, sed etiam in hemicrania, in herniis humoralibus & ventosis,

ventosis, in colli vesicæ & penis callis, eorumque ulceribus: venerem etiam admodum excitare creditur: decoctum tamen ipsâ stillatitiâ aquâ præstantius est. Optimè conservatur radix, si pipere confraçto involvatur.

Radici con-
servanda ratio.

De Croco Indico.

CAPVT XXX.

MAIORA latioraque habet Crocum Indicum folia quàm Orchis Serapias dicta, colore foliorum Scillæ, dilutiora tamen & tenuiora; caulem habet è foliis simul implicatis, & sese mutuo amplexantibus, constantem: radicem foris Zingiberi similem, intus croceam.

Croci Indici
historia.

PRÆTER nomina ab Orta enumerata, apud Arabes etiam *Curcum* dicitur, apud Turcos *Sarob*.

Curcum,
Sarob.

De Galanga.

CAP. XXXI.

DUPLEX est Galanga medicamentum usibus humanis valdè necessarium, dignumque ut Pharmacopolæ in suis officinis perpetuò habeant.

Duplex Ga-
langa.

UNA minor & odorata, quæ cum Rhabarbaro ex Sinarum regione in Indiam advehitur, & inde in Lusitaniam defertur, incolis *Lavandou* dicta.

Lavandou.

ALTERA major, plurima nascens in Iava & Malabar; cujus descriptionem, quòd majore sit in usu, hîc damus. Ea duorum cubitorum altitudine crescit, nonnunquam amplior, fœcundiore præsertim solo: folia habet Orchidi Dioscor. lib. 3. descriptæ similia, longiora tamen & latiora, supernè saturatiùs, infernè dilutiùs virentia: caulem ex foliorum involucris constantem, uti in Orchidum generibus: florem candidum, inodorum: semen exiguum, neglectum: radicem secundum caput crassam & bulbosam, reliqua ex parte Zingiberi similem, sed majorem, nonnunquam capitula, hastulæ regie modo, proferentem.

SERITVR radice, quæ mirum in modum sese propagat.

APPELLATUR à Canarinis & Brachmenis (quibus maximo est in usu cum in hominum tum jumentorum morbis, quique eam ordinariè cum Orizâ, vel piscibus, vel in acetariis edunt) *Caccharu*, ab Arabibus *Calvegian*, in Iava *Lancuax*, in Malabar *Cua*.

Nomina va-
ria.
Eius usum &
facultates.

ADEO autem vulgaris est apud Malabareses hujus radici usus, ut non modò in mendendis morbis eam usurpent, sed in farinam etiam convertant, ex qua Cocci seu nucis Indicæ lacte, nonnunquam Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis genus pinsunt in tenuium placentularum formam, *Apas* vocant: in deliciis est hic panis, præbentque iis qui ventriculi debilitate & frigiditate laborant, in alvi doloribus, uteri affectibus, & urinæ difficultatibus: quo postremo in morbo miram ejus efficaciam experiuntur, siue ob humores crassos & pituitosos, flatûsve aut arenulas in ureteribus aut collo vesicæ congestas, urinæ difficultas orta sit, vel etiam ex carnis excrescentia in ipso vesicæ collo aut meatibus nata: Præbent verò edendum hunc panem, deinde haustum *Nimpa* (quæ veluti aqua ardens est) concedunt; in inguinibus verò supraque pubem & collum vesicæ, folia Nymphææ decocta in aqua & macerata atque adhuc calentia applicant.

Nimpa.

Neque hic auctor, neque Garcias ab Orta mihi satisfaciunt in Galangæ maioris descriptione, præsertim si ea, quæ Europa officina utuntur, legitima est Galanga maior: etenim eius radices multo maiorem similitudinem habent cum Iridis, quàm cum Asphodeli aut Zingiberis radicibus. Et certè omnino mihi persuadeo, Galangam nostram maiorem Iridis genus esse. Omne autem dubium prorsus nobis tollere possent Batavi nautæ qui navigationem in Iavam instituunt, si paullo diligentiores esse vellent in observanda ea planta, quandoquidem istic cum plurimis aliis medicamentis nascitur, ut non semel eos monui.

De Zingibere.

CAP. XXXII.

TRIVM aut quatuor palmorum magnitudine assurgit, foliisque est Milio majori, quod lachryma Iob vulgo nuncupatur, admodum similibus; caule verò Asphodelini crassitie, ex multis foliorum involucris constans, ut veluti exigua quædam arundo appareat; radicibus quodammodo Iridi similibus.

Zingiberis
descriptio.

De

De ligno Colubrino.

CAPVT XXXIII.

Duz ligni colubri-
nini stirpes.

BINÆ stirpes in Malabar inveniuntur plurimum dissimiles cum formâ, tum nascendi modo, uno tamen eodemque nomine nuncupatæ, Lignum Colubrinum, quod singulæ mirum in modum utiles sint adversus colubrorum morsus.

Prioris histo-
ria.

PRIOR nascitur hederæ modo, colore Dracunculi majoris, sive Serpentariæ: folia illi sunt Bryoniæ ferè similia, integra tamen initio, nervoque prædita per longitudinem excurrente; & quinque aut sex venis in latera vergentibus: successu temporis accedunt exigua foramina, quæ paulatim cum foliis incrementum sumunt, donec tandem omnino folia scindant, eaque vitis foliis similia reddant: conspiciuntur enim interdum in eadem stirpe folia integra, alia exiguis, nonnulla majoribus foraminibus prædita, omniaque aded inter se dissimilia, ut ejusdem plantæ folia minimè esse videantur. Tantam verò habet hoc lignum cum colubro similitudinem, ut qui non norit, aut de die viderit, si ad Lunæ splendorem noctu conspiciat, vivum colubrum esse existimet.

Eius facultates.

VVLGO censetur præstantissimum remedium adversus colubrorum & viperarum morsus: incolæ sanè, dum in agros tendunt, magnâ ex parte circumferre solent hoc lignum (sunt enim in ea provincia multæ viperæ, variaque serpentum genera) aiuntque solo ejus odore serpentes fugari; &, si, dum colubros venantur, illos attingere hoc ligno queant, ilicò rumpi & extinguuntur.

Alterius histo-
ria.

ALTERA admodum brevis est & tenuis, triaque solummodo folia habet, mollia, lævia, saturatiùs virentia: florem aut fructum non conspexi, nec quenquam inveni qui se vidisse assereret: radix oblonga & tenuis est, minimo digito minor, hinc inde nonnunquam extuberans, & summâ tellure serpens: exterior ejus cortex valdè tenuis est & cinereus, nullo, dum gustatur, manifesto sapore præditus, deinde tamen gustum in ore relinquens suavem, & uti Moschus odoratum: fissus est undique hic cortex, & sponte sese expedit ab alio crassiore flavoque cortice subtus nascente, qui odorem Loti silvestris sive trifolii odorati vulgaris refert, & saporem Glycyrrhizâ dulciorem: præmansus autem odore admodum suavi, nec injucundâ mordicatione, momentaneâ tamen, præditus esse deprehenditur: ipsa materies lignosa est, candida, dura, & insipida: folia napi saporem referunt: germen producit hæc radix supra terram circiter quatuor uncias longum, in caput extuberans.

Nomēclatura.

NOMEN hujus plantæ apud Canarinos est *Duda Sali*.

Eius vires.

TRITAM radicem cum aqua rosacea aut vulgari, vel cum vino (indifferenter enim utuntur) præsens certumque asserunt remedium adversus omnis generis serpentum morsus. Plurimus etiam ejus est usus in febribus continuis, tertianisque, syncope, ventriculi debilitate, & cordis tremore: daturque adversus omnis generis venena. Multi mihi sanctè affirmârunt, dummodo manu hanc radicem tenerent, nullos serpentes, vel alia similia virulenta insecta formidare; & certissimum esse, serpentes & vipers ejus aspectum minimè ferre posse, sed fugere, celerrimeque in aliam partem sese proripere, si quis ante serpentes proiiceret.

Eius natales.

PERVILIS etiam censetur iis quibus anhelitus ab ore vitiato aut dentibus corruptis fœtet, modò eam continuò mandant, dentiumque cavis gestent.

Colubrini li-
gni genus ter-
tium.

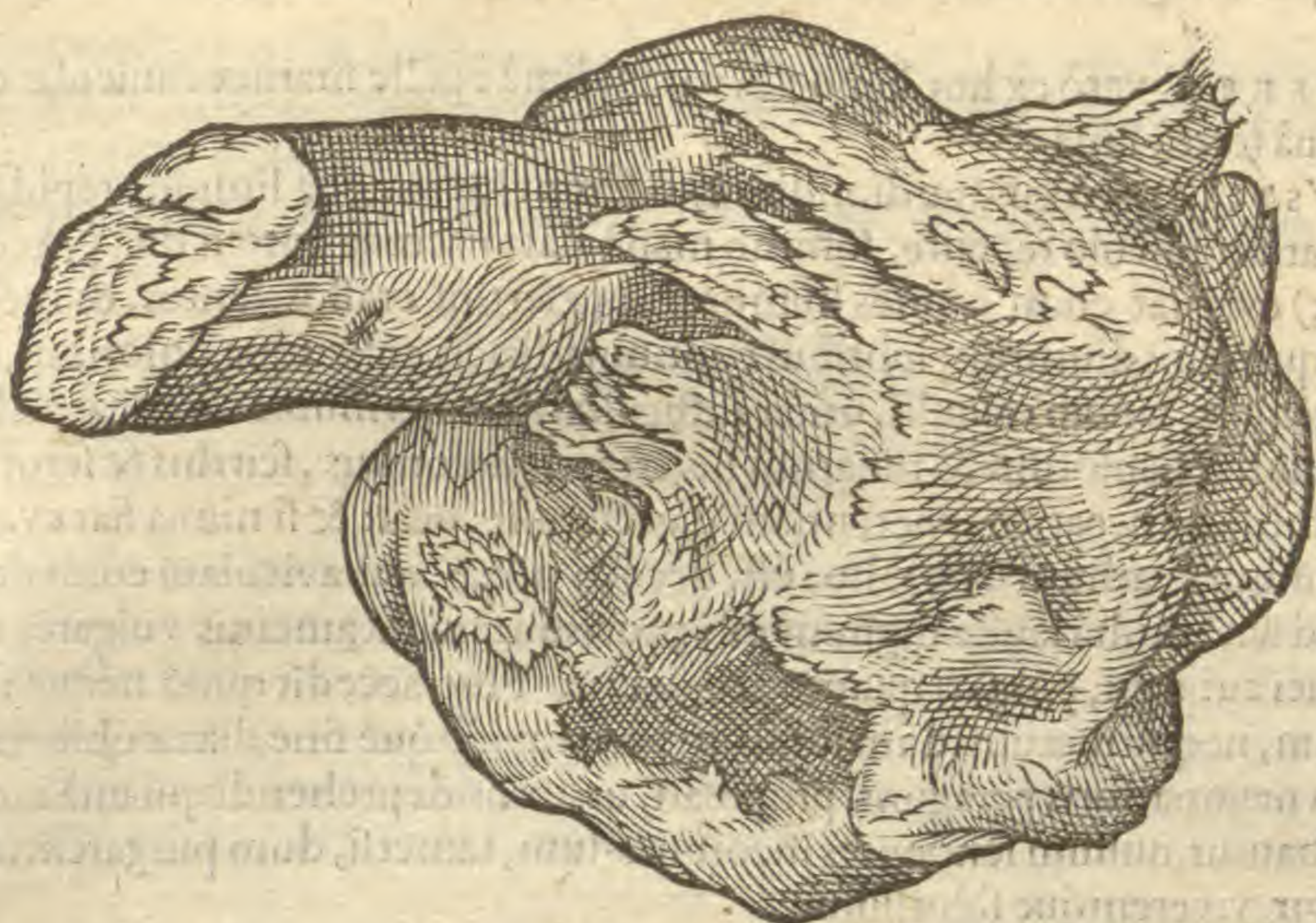
PROVENIT locis humidis, & inter arbores, præsertim verò secundum illas quæ *Angelins** nuncupantur, nec procul à mari.

INVENITVR & tertium Colubrini ligni genus in eadem provinciâ, vastæ arboris magnitudine, de quo in alio libro agemus.

Pao da Co-
bra.

* Neutrum horum ligni colubrini generum cum *GARCIAE* ligno colubrino convenire facillè animadvertet, qui utriusque descriptiones diligenter conferet: & haud scio an illi congener sit lignum illud, cuius iconem ad me mittebat *Jacobus Garetus Londinensis aromatarius*: erat verò hæc icon delineata ex fragmento ligni cum tubere, sive superiore radicis parte in nodum coacta, & suo etiamnum cortice (cuius superficies ex flavo pallescebat & rugosa erat, cortex verò exalbidus erat) tecta, maiorisque quàm ipsum lignum amaritudinis, quod crassi alicuius fruticis, non qualis à *Garcia* & à *Costa* nostro describitur, fuisse videbatur. Fragmentum verò illud, *Pao da Cobra* nomine insignitum, repertum fuerat in magna illa navi *Prætoria*, quâ *India Orientalis* *Prorex* vehebatur, occupatâ à naucleris *Angliis* anno octuagesimo secundo supra millesimum & quingentesimum. Eius porro iconem in tabula expressam huic scholio adiunctam volui, in eorum gratiam qui huiusmodi exoticarum rerum studio delectantur. Biennio autem post, ab eodem *Gareto* simili ligni fragmentum accipiebam, quincuncialis ferè longitudinis, per medium secundum longitudinem sectum, cuius diameter sesuncialis, coloris pallidi, ipsum quidem lignum amarum, sed cortex paullo amarior, cuius etiam superficies quodammodo flavescens; ipse verò ex candido cineracei coloris.

LIGNVM COLVBRINVM.



* *Quæ arbor sit Angelin, edoceri non potui, licet diligenter ab Hispanis & Lusitanis sciscitatus sim: atque ipsorum plerique existimant peculiarem illius regionis arborem esse, nobis ignotam; quam mirum est auctorem non describere.*

De ligno Moluccensi.

CAP. XXXIV.

INVENITVR in Moluccis arbor quædam domestica Mali cotoneæ magnitudine, cuius folia Malvæ vulgaris foliis sunt similia, fructus verò avellanis, sed minor, molliore cortice & nigricante.

Ligni Moluccensis natales & descriptio.

SERITVR coliturque in hortis diligenter; nec alibi facile invenias: tanti enim ab incolis æstimatur, ut peregrinos ne ad ejus quidem conspectum admittant.

IN COLÆ *Panava* appellant. Cùm verò istic Regis nomine gubernaret prudentissimus & animosissimus Dominus Ludovicus de Tayde, ipsius nomine hæc arbor dicta fuit, quoniam ille primus nobis ejus insignes facultates aperuit. Accidit enim, ut nobilis quidam Lusitanus, Henricus de Lima vocatus, dum in Moluccis versaretur, animadverteret quantâ curâ & diligentia incolæ hanc arborem colerent, quantique æstimarent; atque idè illius facultates apprimè intelligere cupiens, nonnullas tandem edoctus est. Nactus igitur trunci hujus arboris partem, eam obtulit Proregi, bonarum rerum, & naturæ secretorum studiosissimo, tanquam medicamentum valdè necessarium, cognituque dignum, & nostris hominibus hætenus inauditum. Anno autem sexagesimo primo supra millesimum & quingentesimum interrogatus à Prorege, an aliquid de hac arbore inaudissem, aliquot ejus facultates retuli quas ab aliis didicissem, conquerens arborem nondum licuisse videre: tum ille ejus quod habebat fragmento me donavit, imperans ut cum judicio & ratione experirer, nec ullius vitam periclitarer, deinde rerum successum illi significarem: quod me facturum recepi. Ejus itaque ligni periculum feci, cùm in nonnullis agris quorum curam habebam in nosocomiis, tum in variis morbis qui in longâ navigatione plerumque oriri solent, dum in Lusitaniam redirem; partim adjunctus facultatum relationibus quas intellexeram, & utendi methodo; partim iis quæ Nobilis ille in Moluccis didicerat.

Panava.

ILLIUS semen jam antè videram, mihi donatum ad aves capiendum: etenim eo in aucupis utuntur non modò in illâ regione, sed etiam in multis Indiæ provinciis, ad quas, ejus rei gratiâ, venale defertur. Hujus paxillum cum oriza cocta mixtum avibus silvestribus exponunt; quæ degustant, illicò decidunt sopitæ & stupidæ; quæ verò avidius id edunt, moriuntur antequam illis auxilium præberi possit, quod est, ut frigidâ caput perfundatur. Graculi omnium citissimè eo degustato extinguuntur.

Eius semen in aucupis utilis.

NUNC ad salubrem hujus arboris materiem accedamus, cujus paxillum hodie plurimi facio.

INTVS sumptum, aut foris appositum, omnibus venenis resistit.

Ligni facultates.

INTRÒ assumitur magno commodo ex aqua rosacea vel vulgari, aviumque jusculo, ejus pulveris apta quantitas, pro necessitate, & ægri natura, modò decem grana non excedat, sed infra id pondus consistat, ad viperarum, Regulorum (qui serpentes pileati appellantur, & admodum noxii sunt) aliorumque similibus aspidum aut serpentum morsus,

Eius pulveris usus.

bibitur hic pulvis ex aqua, ipsisque moribus inspergitur. Eadem ratione præbent in vulneribus quæ à sagittis toxico illitis facta sunt, quibus illius regionis incolæ plurimum utuntur.

PULVEREM verò ex hoc ligno sibi parant limâ è pelle marinæ caniculæ confectâ, aut tenui aliquâ ferreâ limâ.

ROBUSTISSIMO cuique dimidius ejus scrupulus ex aqua limpida tepida aut rosacea, aut gallinarum jusculo tepente, summo manè datur (cœna autem diei præcedentis parca esse debet) evacuat enim omnes humores, præsertim crassos, lentos, & melancholicos: convenit quartanis diuturnis, febribus continuis, iliaticis colicisque doloribus, flatibus, hydropisi, arenulis, renum calculis, urinæ difficultatibus, sævissimæ colericæ passioni, aliisque morbis, veluti articulorum & tiliarum inveteratis doloribus, scirrhis & scrofulis. Omnis generis lumbricos necat, & appetentiam dejectam revocat: & si nimia fiat evacuatio, bibat æger dimidium cyathum *Canje*, hoc est, decocti orizæ, aut aviculam comedat, subito cessabit: quod sanè multâ laude dignum est, paucisque medicamentis vulgare, ut in potestate sit medici aut ægri, purgari quantum cupierit. Huc accedit quòd neque fœtorem, neque tædium, neque metum, dum sumitur, pariat, possitque sine diætæ observatione, etiam iis qui sua negotia foris peragunt, propinari, uti ex iis deprehendi qui unâ mecum eadem navi vehabantur, nullum sentientes incommodum, tametsi, dum purgarentur, nullâ diætâ uterentur, viverentque solutissimè.

Canja.

Eius præstantia.

OBSERVAVI etiam illius præstantiam in inveteratis capitis doloribus, hemicrania, apoplexia, aurium tinnitu, arthritide, ventriculi & uteri affectibus & asthmate. Propterea fidens illi plurimum, sæpius in diversis naturis, ætatibus, & locis feliciter usus sum, & sine ulla molestia, nisi quòd in biliosis naturis, calidisque ventriculis, nonnihil molestiæ parere, donec cibum sumerent, & in nonnullis vomitum excitare visus est: sed biliosis hunc pulverem nonnunquam dedi syrupo acetoso aut carambolâ conditâ exceptum: aut in catapotia cum saccharo rosato efformatum.

EXHIBENDVS est summo manè, neque cibus aut potus concedendus donec purgati sint quantum necessarium videtur: tum demum cyathus jusculi gallinarum tepidi datur, dimidiaque aut integra hora post conceditur pullus gallinaceus, & paululum vini aqua benè diluti: deinde toto illo die potu abstinet ad cœnam usque, quæ parca erit, & facilis concoctionis. Subsequenti die sumitur saccharum rosatum cum aqua buglossi, aut borraginis, aut communi, atque iniicitur clyster ad alvum eluendam.

SOLET verò interdum in nonnullis ani pruritus & excoriationem excitare, atque in aliquibus (sed paucis admodum) hæmorrhoides.

HÆC sunt quæ de hoc ligno *Panava* conspexi & intellexi: Nunc verò in illis regionibus magnus est ejus usus, tantaque æstimatio, ut sine metu in multis morbis, supra enumeratis usurpent. Ego bis illud sumpsi in coli dolore, & hemicrania, mihi que salutare esse deprehendi.

CETERVM cum propter ejus insignes facultates incolæ plurimi faciant, illasque, quantum in ipsis est, celare nos studeant, quæ proculdubio longè plures sunt quam quas novimus, sperandum est temporis (quod omnia revelat) successu, reliquarum, quæ nobis adhuc ignotæ sunt, notitiam nos consequuturos: easque in libro, quem præ manibus habemus, fideliter enarrabimus, si, antè quam in lucem prodeat, intellexerimus.

De Moringa.

CAPVT XXXV.

Moringa hisoria.

LENTISCI magnitudine est Moringa, cui persimilia habet folia: paucis prædita est ramis, eamque ob causam exiguam præbet umbram: multis nodis scater, adeoque fragilis est, ut facillimè cum ipse frutex, tum rami confringantur: folia saturatiùs virent, vividi que sunt coloris, saporis verò foliorum napi: fructum fert pedalem, raphani crassitudine, octo angulis insignitum, colore dilutiore inter viridem & cinereum, intus candidum, medullosum, & in certa receptacula distinctum, quibus continentur rotunda semina Ervo similia, virentia & admodum tenera, sed sapore quam folia acriore. Editur hic fructus cum carnibus coctus, aut alio modo paratus.

Eius usus & facultates.

HVIVS arboris radix Unicornu & lapidis Bezar vices supplet, veraque theriaca est quæ vulgo incolæ utuntur cum adversus omnis generis venena, tum morsus serpentium maxime noxiorum, vulgo *Culebras de Capillo* dictorum, aliorumque insectorum, & virulentorum animalium, cum intrò sumpta, tum foris applicata. In colerica quam vocant passione singularis

gularis

gularis efficaciam esse deprehendi. Miscetur remediis melancholicos humores purgantibus: & probe nota est Elephantiasis laborantibus, quorum plurimos, ejus continuo usu sanari perhibent.

ABVNDE nascitur variis Indiae locis, sed praesertim tota provincia Malabar, secundum flumen Mangate, ubi admodum luxuriat, multosque fructus profert, qui vulgo in foro venduntur, perinde atque fabae in Hispania.

ARABES & Turcae *Morian* appellant; Persae *Tame*, Guzaratenses *Turias*.

Eius natales.

Nomenclatura varia.

De lapide Bezar.

CAP. XXXVI.

TAMETSI in altero libro, (quem De quadrupedibus, serpentibus, & avibus, quae in India inveniuntur, scribere speramus) de omnibus gemmis lapidibusque qui in medicum usum veniunt, sumus acturi: placuit tamen hoc libro lapidis Bezar mentionem facere, quem, quotquot de eo scripserunt, aut eo usi sunt, & adhuc utuntur, uno ore asserunt maximum praestantissimumque esse antidotum adversus omnia venena, non modò intrò assumptum, sed etiam foris adhibitum.

INVENITVR hic lapis variae magnitudinis, formaeque, & diversi coloris: nam sunt qui dumtaxat dimidiam drachmam, sunt etiam qui duodecim & quindecim drachmas pendunt, quales ego conspexi; nonnullique adhuc majores reperiri ferunt: sunt praeterea rotundi uti avellanæ, alii oblongiores ovi formâ, aut columellæ; alii triangulares, alii sessiles unâ parte, & gibbi alterâ, uti castanæ: postremò nonnulli sunt coloris ex viridi nigricantis, alii mali insani colorem referunt, alii obscuriores sunt, alii dilutiùs virent, & nonnulli etiam flavescent.

Lapidis Bezar quantitas & forma.

GENERATUR iste lapis in ventriculis animalium hirco ferè similibus, arietis praegrans magnitudine, colore rufo, uti cervi propemodum, agili, & acutissimi auditus, à Persis *Pazan* appellato, quod variis Indiae provinciis, uti in promontorio Comorim, & nonnullis Malacæ locis, tum etiam in Persia & Corasone, insulisque quae à Vacca cognomen adeptæ sunt, invenitur: similiter in Occidentali India, referente Petro de Osma in epistola quam ad D. Monardum conscripsit.

Eius natales.

Pazan.

Ut verò differunt figurâ & colore hi lapides, sic etiam nonnihil pondere & substantiâ variant: etenim ejusdem magnitudinis videas, alios aliis leviores, alios aliis solidiores, pluribusque aut paucioribus tunicis praeditos, nonnullos etiam usque ad centrum continuos, aliquos in quorum medullis pulvis quidam reperitur, alios in quibus aliquid herbae siccae simile, plurimos in quorum centro paleolam tenuem solummodo invenias, circa quam lapidem efformari quidam putant.

Eius varietas & differentia.

PRAEFERVNTVR autem Orientales, atque omnibus Persici antecellunt. Sunt qui referentibus nonnullis, hujus lapidis pulvere utuntur singulis quindecim diebus, existimantes eo medicamento partes corporis vitales, generationisque membra roborari.

Huius lapidis pulvis cuius sit usus.

ASSERVNT iis regionibus in quibus inveniuntur animalia, quae istum lapidem generant, venatores adeò esse peritos & exercitatos, ut quanam animalia majores lapides contineant, solo conspectu possint judicare, aiuntque ea animalia, in quorum ventriculis majores lapides latent, minùs mobilia agiliave esse, & lenta subtristiaque apparere. Interdum etiam extincta animalia inveniri, in quorum receptaculis lapides grandes sint.

Animalium quae hunc lapidem generant, venatores.

PORRÒ horum lapidum tantâ est aestimatio apud gentiles & indigenas, ut dicere soleant: Licet Deus omnia in hominum utilitatem creârit, damnum tamen quodammodo esse, cum lapidem in alium usum convertere, quàm Principum & nobili stemmate progenitorum, quandoquidem in plebis usum, lapidis Bezar loco, radicem Moringa creârit, de qua superiore capite.

Huius lapidis praestantia.

De arbore Tristi.

CAP. XXXVII.

NONNULLIS Indiae locis, praesertim verò in Malabar, frequentissima nascitur Arbor quaedam magnitudine & formâ ferè Pruni, multis praedita ramis tenuibus, & certâ per spacia nodulo distinctis, è quo utrinque singularia folia enascuntur Pruni foliorum magnitudine, mollia & lanuginosa parte averfa, quemadmodum ferè salviae

Arboris tristis natales & qualitas.

folia, & viridia nonnihilque aspera parte interiore, non adeò ferrata in circuitu, ut Pruni folia, neque tam multis venis prædita. E singulorum foliorum sede nascitur pediculus quinque capitula summâ sui parte sustinens, quæ quatuor foliolis subrotundis constant, è quorum medio quinque flores exiliunt candidi, elegantes, Auræ mali floribus magnitudine & figurâ pares, tenuiores tamen, elegantiores, & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quàm ad flavum colorem tendente, quo in illis regionibus edulia tingunt, quemadmodum apud nos vulgo fit croco: fructus magnitudine lupini est, virefcens, cordis effigie, per medium secundùm longitudinem sectus, continens in utrâque parte quoddam receptaculum in quo semen occluditur, magnitudine seminis Ceratii sive Siliquæ, cordis effigiem retinens, album, tenerum, membranâ subvirente tectum, nonnihil amarum.

Nomenclatura varia.

VOCATUR hæc arbor in Canarin *Parizataco*, in Malayo *Singadi*, in Decan *Pul*, ab Arabibus *Guart*, à Persis & Turcis *Gul*.

Odor.

RES est profectò observatione dignissima, conspiciere hanc elegantissimam arborem nocte pulcerrimis suavissimeque olentibus floribus onustam & hilarem; & simul atque à Solis radiis illustratur, non modò flores omnes in terram abiicere, sed totam arborem cum suis foliis quodammodo marcidam apparere.

INTER omnes sanè quos unquam odoratus sum flores nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præsertim initiò dum quis repentè locum ingreditur ubi hæc arbor est consita: nam postquam manu contacti sunt, exiguus & evanidus est odor.

Florum vires.

INDIGENÆ istos flores cor reficere censent, sed amariusculi sunt: nam recenter ex arbore collectos, & in cibis degustavi, & nonnullam amaritudinem semper deprehendi. Gentiles etiam medici ejus semen inter medicamenta cor reficientia recensent.

MULTI Proreges, tribuni, atque alii privati hanc arborem in Lusitaniam transferre voverunt, sed irritò conatu. Novi etiam quosdam qui semen commodo tempore collectum & maturum, vasculis figulinis vitratis atque bene obturatis, item argenteis, pyxidibusque ligneis in Lusitaniam detulerunt, ibique cum omni cura & diligentia severunt; sed nunquam nasci voluit.

IN Malabar autem & Goa, locisque vicinis cum tanta facilitate nascitur, ut quilibet rami in terram depacti comprehendant.

De Negundo.

CAP. XXXVIII.

Duplex Negundo.

DVÆ arbores multis Indiæ locis, præsertim verò provinciâ Malabar inveniuntur, in usu medico adeò commendatæ, ut multis morbis utiles esse deprehendantur.

Prioris descriptio & nomenclatura.

EARVM prior mas censetur, & à Canarinis *Varalo Nigunda* appellatur, Amygdalæ magnitudine, foliis supernè virentibus, infernè lanuginosis & hirsutis, foliorum Salviæ modo, & in ambitu serratis; quæ procul aspicientibus Sambuci foliis simillima videntur.

Alterius historia & nomenclatura.

ALTERA Negundo femina nuncupata, aut *Norchila* à Lusitanis, vulgò in Canarin *Nyerundi* dicitur: in Balagate *Sambali*, in Malabar *Noche*: utraque verò tam mas quàm femina Arabibus, Persis, & Decan incolis *Bache* vocatur, Turcis *Ayt*. Eâdem magnitudine quàm prior affurgit, folia verò habet ampliora, rotundioraque, neque in ambitu ferrata, foliis Populi albæ perquam similia.

UTRIVSQUE generis folia Salviam odore & sapore referunt: degustata tamen magis amara & acris deprehenduntur: in plurimis foliis parte aversâ summo manè inhærens conspicitur spuma quædam candida, quæ nocte ex illis emânat. Utriusque flos cinerei coloris est, plurimumque ad Rorismarini florem accedit. Utriusque fructus admodum similis est piperi nigro, acris gustus quidem, sed minimè urentis uti Piper, at Zingiberi prope modum paris.

ARBOREM moderatè calidam faciunt, semini autem paulo plus caloris tribuunt.

Facilitates.

FOLIA, flores, fructus, contusa, aut in aqua decocta, vel in oleo fricta, utiliter imponuntur omnibus doloribus ex quacunque causa provenientibus: præsertim verò in articulorum doloribus ex frigida causa natis, atque in tumoribus & contusionibus mirabiles præbet effectus. Ulceribus etiam vetustis folia trita imponuntur, felici successu, quandoquidem eorum materiam digerunt, eaque emundant, & ad cicatricem perducunt, modò corpus non sit impurum. Et sanè in vulneribus, apostematibus, & contusionibus adeò utilem experiuntur, ut chirurgorum operam minimè requirant.

Foliorum decoctum.

MULIERES horum foliorum decocto omni tempore universum corpus lavant; tantaque invasit persuasio apud illas, Negundo folia, flores, & fructus, utilia esse ad juvandum

conce-

conceptum, ut eum, qui contrarium persuadere conetur, lapidibus obruturæ sint.

OBSTETRICIBVS etiam, quas illi *Dayas* vocant, apprimè nota est hæc arbor. Dayas.

A DEO frequens est hujus arboris usus ad medendum in illis regionibus, ut nisi Deus præcisos ramos multiplici foeturâ renasci faceret, jam diu fuissent consumptæ arbores, aut certè maximi pretii nunc essent: Sed quo magis præciduntur rami, eo felicius renascuntur, perpetuaque fronde virent. Huius usus.

De Nimbo.

CAPVT XXXIX.

ALIA est arbor medico in usu admodum commendata à Christianis & Gentilibus, reliquisque earum Indiæ provinciarum incolis, rara tamen admodum: sed qui eam cognoscunt *Nimbo* appellant, Malabareses *Bepole*. Nomenclatura.

MAGNITUDE est fraxini, cui procul aspicientibus persimilis videtur: folia utrinque viridia sunt, nec ab alterâ parte incanâ lanugine pubescunt, in ambitu serrata & mucronata: rami multis foliis luxuriant, floribusque abundant exiguis, albis, quinque foliolis constantibus, flavis in medio staminulis, Lotique silvestris sive trifolii odorati odorem referentibus: fructus est parvis olivis similis, subluteus, cortice admodum tenui præditus, nasciturque ex ramulorum alis. Nimbo arboris historia.

HVIS arboris folia nonnihil amaricant, saluberrimaque sunt trita & cum succo limonum imposita vulneribus sordidis, cuniculosis, callosisque cum hominum tum jumentorum; digerunt enim, emundant, sarcotica sunt, & ad cicatricem perducunt. Foliorum item succus perutilis est sive per os sumptus solus, aut ex vino, aut aqua, aut gallinæ iuculo; sive umbilico impositus solus, aut cum fellis bubuli momento, aut aceto, aut aloë, ad necandos & expellendos omnis generis lumbricos: quamobrem familiare admodum & perquam salubre medicamentum est omnibus illius regionis incolis, præsertim Malabar provinciæ, quoniam lumbricis valdè sunt obnoxii. Magnus est etiam eorum usus tum florum & fructus in articulorum doloribus, tumoribus, membrorum debilitate, & apostematibus. Facultates.

OLEI item ex ejus fructu expressi magnus usus in nervorum doloribus: quo vulnera, nervorum puncturas, & contractiones curant Malabareses. Eius oleum per nervorum doloribus utile.

De Jaca.

CAPVT XL.

NASCITVR arbor in nonnullis Indiæ insulis secundum aquas, quæ licet nullum medicum usum præbeat, propter amplitudinem tamen, & fructus elegantiam, minimè prætermittenda est. Jaca natalis.

EAM Malabareses *Jaca*, Guzaratenses *Panax*, Canarini *Panasu*, Arabes *Panax* & *Jaca* nuncupant: Persæ mutato *p.* in *f.* *Fanax*. Eius nomenclatura.

VASTA est arbor, foliis palmaris amplitudinis prædita, dilutè virentibus, nervo crasso & duro per longitudinem excurrente: malum fert non è germinibus aut foliorum sede, quemadmodum aliæ arbores, sed ex ipso trunco majoribusque ramis nascens, longum, crassum, obscurius virens, crasso duroque cortice tectum, undique veluti adamantum cuspidibus septo, quæ in spinam brevem, viridem, nigroque aculeo præditam desinunt, admodum similem Durionis spinæ, sed minimè acutam aut pungentem, tametsi minitari videatur. Eius descriptio.

HORVM fructuum minimus est maximæ cucurbitæ amplitudine, atque etiam major, præsertim in Malabar, ubi præstantiores nascuntur: nam qui in Goa proveniunt, minores & pejores sunt, atque magis insipidi. Cum maturus est hic fructus, bonum odorem spirat, ejusque duas differentias constituunt: Unam *Barca* appellatam, & præstantiorem; alteram *Papa* aut *Girasal* dictam, minusque bonam: deprehenditur postrema ex mollitie; quia si manu apprehendas, digitis cedit. Præstantissimi vero fructus pretium quadraginta maravedis non excedit, hoc est, paulo plus regali Castellano. Per longitudinem secti hi fructus, intus candidi, & densa carne præditi apparent, ac veluti in capsulas aut receptacula divisi, plena castaneis longioribus & crassioribus quam sint dactyli sive palmulæ, cinerea tunica tectis, & intus albis castanearum vulgari modo, gustu terrestri & aspero, si virides edantur, multosque flatus generantibus: at si uti Hispanicæ castaneæ assentur, gustu sapido & venerem

Eius facultates noxiae.

Morxi morbus.

venerem excitantibus, ob quam solam rem plebs frequentius uti solet. Sunt autem singulae hae castaneae pulpâ flavescente & aliquantulum lentâ involutâ, & pulpam Durionis nonnihil referente, tametsi ab eo differat: grati saporis est, praesertim quae in Iaca *Barca* cognominata continetur, optimi Melonis pulpae admodum similis: durâ tamen concoctionis est, & admodum gravat ventriculum: atque, ut illarum provinciarum medici aiunt, si in ventriculo corrumpatur, noxios & venenosos humores generat: quique frequentius hoc fructu vescuntur, facile in pestilentem illum & pessimum morbum *Morxi* appellatum incidunt.

De Durione.

CAP. XLI.

Durio ubi nascitur.

Eius nomenclatura.

Eius historia.

FRUCTUS est in Malaca adeo grati saporis & odoris, ut reliquis qui in ea provincia gignuntur, tametsi plurimi sint & boni, praesertendus videatur. Cujus praesentia, & quoniam Doctor ab Orta illius etiam meminit capite de Datura, licet cum non vidisset, me impulit ut de eo scriberem tanquam oculatus testis, tametsi in medicinâ nullum locum obtineat.

VOCATUR hic fructus in Malayo (quae provincia est ubi gignitur) *Duriam*: ipsius flos *Buaa*: arbor ipsa *Batan*.

PRÆGRANDIS est hæc arbor, materie valida & solida, crasso cinereoque cortice tecta, multis ramis luxurians, & copiosum fructum præbens: flores habet ex albo nonnihil flavescentes, folia dimidii palmi longitudine, duorum aut amplius digitorum latitudine, in ambitu tenuiter ferrata, parte externâ diutius virentia, internâ vero saturatiore viriditate, & quodammodo ad rufum tendente prædita: fructum Melonis magnitudine, denso cortice septum, eoque multis brevibus crassisque & pungentibus aculeis horrente, foris viridi & veluti striis quibusdam quemadmodum Melo secundum longitudinem distincto: intus verò concamerationes quatuor secundum longitudinem habet, singulas tria aut quatuor receptacula continentes, quibus singuli fructus insunt admodum candidi uti lactis pingue, magnitudine ovi gallinacei, gustu suaviore odoratioreque quam sit condimentum illud ab Hispanis *Manjar blanco* appellatum, non tamen adeo molles aut glutinosi: nam qui candore illo non sunt præditi, sed flavescunt, putridi sunt, aut aëris injuriâ pluviave corrupti. Optimi censentur qui tres dumtaxat fructus in singulis concamerationibus, deinde qui quatuor obtinent: nam qui quinque habent, improbi censentur, quemadmodum & illi quos fissuræ aliquæ deformant: non solent verò in singulis malis plures quam viginti fructus contineri, ii que singuli inclusum habent nucleum, * mali persici nucleo similem, non rotundum, sed oblongiusculum, gustu insipido, quique guttur exasperet, veluti mespila viridia: propterea non eduntur.

Eius fructus edendi ratio.

Eius vires.

Prezium & estimatio.

Eius mira cum Betele antipathia, & facultates.

CALIDUS & humidus est hic fructus: & qui edere volunt, pede leviter comprimere & frangere solent, propter spinas quibus obsitus est.

QUI nunquam hos fructus ederunt, cum primùm illos olfaciunt, videntur putridas cepas odorari: sed postquam degustarunt, præ reliquis cibis bene olere & sapere censent.

EST verò tantâ in existimatione, apud eos qui gulæ dediti sunt, hic fructus, ut putent neminem eo posse saturari; propterea varia dant illi epitheta. Memini videre quædam Epigrammata ab eleganti Poëta in laudem ejus conscripta: quæ (si hic locus ferret ut adscriberentur) non dubito quin lectori plurimum essent placitura.

TANTA tamen est hujus fructus in Malacâ abundantia, ut singuli non plures quam quatuor maravedis veneant, praesertim mensibus Junio, Julio, & Augusto: nam reliquis pretium intenditur pro hominum arbitrio.

AD MIRATIONE porro digna est Betele cum hoc fructu antipathia, quæ profectò tanta est, ut si quis in navem, Durionibus plenam, adesse aut concamerationem, ubi adserventur, aliquot Betele folia reponat, corrumpantur & putrescant omnes. Et si cui ex Durionum immodico esu ventriculus inflammetur & gravetur, folio Betele supra ventriculum imposito, subito mitigatur inflammatio, tumorque tollitur. Et, si à Durionum esu ingerantur aliquot Betele folia, nullam noxam sentiet, quantumvis multos ederit. Inde fit, tum etiam ob ejus gustum suavem, ut vulgo dicatur, neminem eorum esu posse satiari.

* Binos huius fructus nucleos mihi adferebat anno Christi M. D. XCIX. ex Iava redux Franciscus Rodriguez, Bengala regno oriundus, qui illuc cum Batavi navcleris precedente anno profectus erat. Horum maior binas parte uncias longus erat, unam crassus; triangularis quodammodo uterque forma, satis lavi, unâ parte crassior, quâ maculam quandam albicantem habebat, ut castanea equina fructus, reliquâ quasi in mucronem abibat, & nigricabat: cutaceo autem puramine constabat, non duro quemadmodum mali persici ossicula, ut illi tribuunt Garcias & hic Auctor, sub quo latebas

sebat ipse nucleus in binas partes fissilis, ut glandes & avellana, supernè cineracei coloris, intus albi, qui gustatus, adstrictionis cuiusdam cum aliqua acrimonia coniuncta particeps deprehendebatur.

Ceterum Martinus Ignatius, professione Franciscanus, qui ante aliquot annos cum aliis monachis, à Philippo II. Rege Hispaniarum, in Sinarum regnum ablegatus fuit, xvi. capite sui itinerarii in novum Orbem, eadem panè referi de Durione fructu, qua noster hic Auctor: sed de arboris folio valdè discrepat, quum eam amplitudinem illi tribuat, quàm vir aliquis rotum corpus tegere queat: verisimile est bonum fratrem hallucinatum, Musa ampla folia huic arbori tribuisse. Is pauld post admirandum quidpiam subiicit, videlicet in eadem provincia Malaca arborem quandam crescere multis radicibus præditam, mira natura & contrariarum prorsus facultatum: nam qua Orientem Solem spectant, utiles esse adversus omne toxicum, febres, multosque alios morbos natura noxios: qua verò Occidenti obiecta sunt, venenum esse præsentissimum, diversarumque omnino virium ab aliis.

De Musa* seu Ficu Indica.

CAPVT XLII.

DECEM & octo aut viginti palmorum magnitudine attollitur hæc pulchra & elegans arbor, cujus truncus ex multorum corticum sibi mutuo incumbentium conjunctione constat, & humani cruris crassitudinem adipiscitur, radice rotunda & crassa, Elephantorum grato pabulo: foliis novem palmorum longitudine, duorum cum semisse latitudine, nervo satis crasso per longitudinem excurrente, & transversis fibris in latera sparsis, parte superiore saturis, inferiore dilutionibus: ex hujus arboris fastigio nascitur veluti thyrsus quidam florum simul congestorum in modum pinei strobili coloris rufi: deinde unicum ramum fert humani brachii crassitudine, in multos nodos divisum, e quorum singulis decem aut quatuordecim dependent ficus, ita ut nonnunquam ramus centenis aut ducentenis ficibus onustus conspiciatur. Hos in diversas species distinguunt Lusitani provinciam incolentes: nam *Cenorins* appellant qui admodum flavent, læves, longiusculi, gratique saporis sunt, & odoratiores: *Chincapanlones* verò qui virescunt nonnihil, longioresque sunt, iique etiam grati saporis. Laudantur præterea qui in Cofala nascuntur, Æthiopibus *Inninga* dicti.

LEGITIMVM autem nomen apud Arabes & Persas (ut è præstante medico Persa in Ormuz nato intellexi) est *Mous*, non autem *Musa* aut *Amusa*: arboris verò *Daracht Mous*. Reliqua nomina ex GARCIA petenda.

SEMEL dumtaxat feritur hæc arbor, nam ex ejus radice aliæ enascuntur: singulæ verò unicum (quemadmodum retuli) fructuum ramum gestant, qui, dum maturi sunt, rescinditur, plantamque ipsam sponte exsiccari sinunt, tanquam in posterum inutilem; aut amputant, in domesticorum Elephantorum pabulum.

NONNULLI interiora tenerioraque, antequam explicentur, folia, florumque thyrsum pipere, Zingibere recenti, allio, sale, & aceto condiunt, & capparum modo edunt. Folia verò quoniam amplissima, mollia, frigidaque sunt, substernere ad accumbendum in æstu solent: & ambustis nonnunquam imponunt. Ruellius hujus fructus meminit ex auctoritate Theophrasti & Strabonis.

* Nemo meo iudicio accuratius hanc stirpem descripsit quàm Oviedus sub Platani nomine. Eius historiam Latinam fecimus, & scholiis in secundum GARCIAE librum cap. de Musa inseruimus.

De Mangas.

CAPVT XLIII.

VASTA hæc est arbor, & multis ramis prædita, fructumque fert magna ex parte asserino ovo majorem, nonnullis interdum Indiæ locis binas libras, aut amplius dependentem; in eadem verò arbore persæpe colore differentes isti fructus conspiciuntur: alii enim dilutè virent, alii flavent, quidam etiam ex viridi rubescunt: grati admodum saporis odorisque est; & quando non est corruptus, duracinis persicis (quæ à carne firmiore flavaque *Melocotonea* vulgo appellantur) præstat.

IN multis provinciis nascitur; uti in Malabar, Goa, Guzarate, Balagate, Bengala, Pegu, Malaca, aliisque Indiæ locis, & in Ormuz, ubi reliquis præcellit.

NOMINATUR *Mangas*, in Canarin *Ambo*, à Persis & Turcis *Amba*: permanetque in arbore ab Aprili in Novembrem usque interdum, pro locorum natura & situ.

EDITUR hic fructus in laminas sectus aut sine vino, aut vino maceratus. Conditur etiam saccharo ut commodius adservari possit, atque interdum cultello aperitur, & in ejus medullium zingiber recens, allia, sinapi, sal, cum oleo & aceto insperguntur, ut vel cum

oriza edant, vel olivarum conditarum modo. Saliunt etiam & elixant, atque in forum venalem proferunt.

Facultates.

FRIGIDVS & humidus est, tametsi vulgus calidum constituat, & multas mordicationes in eorum, qui vescuntur, ventriculo parere affirmet. Quin & indigenæ medicum calidum faciunt, & vituperant, dicentes serpiginem, erysipelas, biliosas febres, phlegmonas, & scabiem generare. Quod fortè accidit ab ejus in ventriculo corruptione: sed eo tempore quo invenitur hic fructus, propter immoderatum æstum, in similes morbos incidunt etiam nonnulli qui illo abstinent.

ANTE QUAM probè maturus sit, gustu adstringente est, & ea pars quæ officulo vicinior est, acerbior: sed maturus dulcis & sapidus est. Præduro putamine, undiquaque tomento, aut duris fibris transversim & obliquè excurrentibus operto tegitur nucleus longiusculus & crassiusculus, magnitudine iligneæ glandis, candidus, & candidâ cute tectus, gustu amaro dum crudus est, ideoque adversus lumbricos & alui profluvia utilis: tostus verò iligneas glandes sapit.

INVENITVR etiam hujus genus sine officulo, palato admodum gratum.

* Adferebat mihi anno nonagesimo nono supra millesimum & quingentesimum Franciscus Rodrigueꝯ, Bengala regno oriundus, ex Bantam lava emporio, Mangas arboris istius nascentis aliquot folia, cum fructus eiusdem arboris nucleo. Erant verò ea folia densa, & quodammodo cutacea, instar annotivorum Laurocerasi foliorum, novem decem, interdum plures uncias longa, binas cum semisse vel tres lata, in ambitu non serrata, oblongiusculoque mucrone prædita, crassiore nervo illa per medium, secundum longitudinem, secante, à quo utrinque sedecim vel septemdecim crassiuscula vena in latera excurrerant tenuioribus aliquot venulis vix apparentibus intersepta: ea manducata, acrimoniam habere deprehendebantur, quia forsitan resiccata. Miror autem neque Garciam, qui hanc arborem in suo prædio habuisse scribit, neque Christophorum à Costa, qui plura eius genera facit, & plantas ipsas ad vivum expressisse non uno loco gloriatur, foliorum formam declarasse.

Nucleum porrò longioris amygdala suo crasso operimento repurgata magnitudinem habebat, membranâ tectus cineræci coloris, substantiâ autem parè instar nucis fausel sive areca constans, in qua nullam amaritudinem, imò ne alium quidem manifestum saporem deprehendebam, nisi in resiccato (qualem accipiebam) evanisset. Adscriptum erat, valdè commendari ab incolis.

Eiusmodi autem fructus immaturos & adhuc tenellos, muriâ conditos, postea adferebant, quotquot Navigationem insituebant in Indiam, quibus in reditu cum aliis cibis vescerentur, teneriorum cucumerum muriâ etiam conditorum loco, ut moris est plerisque Germaniæ locis, similes cucumeres mensis adponere, atque etiam in Ungaria, cum asis carnibus. Mihi autem donabantur similes bini fructus ex illis quos Iacobus van Neck anno M. DC. III. à Christi nativitate referebat, erantque diversa magnitudinis; Vnus enim quatuor uncias longus aut amplior, totidem ambitu complectens, quâ parte crassior, Alter paullo minor: uterque tamen eiusdem forma, brevique & crasso pediculo præditus, crassior summâ parte pediculo proximâ, gracilior infimâ, & mucrone nonnihil curvo: aperti membranaceum involucrium continere deprehendebantur oblongum, longiori amygdala suo pulvino liberata parè simile, quo nucleus eiusdem forma tectus erat. Retinebat adhuc in fructus, licet muriâ conditus, tantòque tempore adservatus, sat gratum odorem.

ALIVD eius genus silvestre reperitur *Mangas bravas* nuncupatum, adèd præsentis veneni, ut indigenæ illo sese mutuo perimant: nam si quis paululum ederit, ilicò moritur: interdum oleum admiscet ad exacuendam ejus vim, utque celeritè perimit, ut hætenus nullum sit repertum antidotum ad illius vim compescendam. Dilutè viret, & aliquantulum splendet: lacteo succo abundat, paucaque carne præditus est; nam crasso cortice solummodo integitur officulum prædurum & cartilagineum; Cotonei tamen mali magnitudine est.

Natales.

PER universam provinciam Malabar provenit copiosè hæc arbor, domestica sive sativa minor, brevioribusque & crassioribus foliis. Pueri his fructibus, aureorum malorum loco, sese mutuo petere consueverunt.

De Ananas.

CAPVT XLIV.

Natales.

PEREGRINVS est hic fructus, & ex provincia S. Crucis in Brasilia primum in Indiam Occidentalem, deinde etiam in Orientalem Indiam delatus, in quibus nunc uberrimè provenit.

Eius historia.

CITRII verò mali minoris magnitudine est, admodum flavus & odoratus cum probè maturus est, adèd ut prætereuntes ex odore dignoscere queant ædes in quibus sit: succulentus & gratissimi saporis: procul intuentibus cinara videtur, sed pungentibus aculeis caret. Singulæ stirpes Cardui edulis magnitudinè æquant, unicumque malum gestant in medio quasi caule, & circa eum multas alias proles, quarum non nullæ etiam suo fructu præditæ sunt. Qui itaque fructus maturos colligunt, proles ilicò terræ mandare solent: è quibus singulæ deinde stirpes proveniunt suo malo onustæ, uti mater, quæ intra annuò spatium colliguntur, Ejus

Mangas silvestre aliud genus. Eius facultates.

Ejus radix carduo eduli perquam similis est; sed & folia non sunt disparia, tamen ad *Ananas* silvestris folia magis accedant. Vulgo *Ananas* vocant: Canarini verò *Ananasa*.

CUM primum in Indiam illatus est hic fructus, singuli decem ducatis, aut paulo amplius æstimati sunt: nunc verò propter abundantiam (tamen neque sapore neque odore primis cedant) vix duobus regalibus Castellanis veneunt.

HACTENVS in medicum usum non est receptus, sed solummodo ob saporis gratiam Eius usus. commendatur. Calidus & humidus est, editurque maceratus in vino, uti Persicum malocotoneum, & facilis est concoctionis; nimius tamen ejus usus inflammationes parit, quemadmodum Duriones Malacenses.

SI medius secetur, & partes denuò jungantur, uniuntur uti cucumeres: perfossus verò cultello, si in vulnere unius diei aut noctis spatio cultellus relinquatur, inuenietur tota ea pars, quæ in vulnere hæsit, cortosa.

* Consule nostra scholia in 2. lib. Aromatum, Capite de Mangas.

Ceterum, qui ex Iava anno M. D. XCIX. redibant naucleri, *Ananas* fructum saccharo conditum reportabant, & ejus planta germina virentia admixta, quorum iconem hic subiciendam curabam. Erat quidem is fructus satis suavis, sed qui, ob nimiam dulcedinem, mihi nauseam sepe excitaret, cuius pars intima durior, & difficilis (ut apparebat) concoctionis. Folia porro antè videram ex Guineâ delata (ubi fructus *Pinas* à Lusitanis appellatur, ob aliquam formæ cum pinea nuce similitudinem) *Aciçoi* aquatici foliis non valde dissimilia, minus tamen crassa, & in ambitu serrata sive dentata, ut in subiectis germinibus animadvertere licet.



De *Ananas silvestri*.

CAPVT XLV.

ALTIUS affurgit qui *Ananas silvestris* nuncupatur: namque truncum habet hastæ magnitudine lævem admodum, rotundū, & Mali aureæ crassitie, spinis horridum: Ananas silvestris descriptio. folia spinosis cuspidibus prædita, & per ambitum mollibus spinis septa. Singulæ arbores secundum radicem summa tellure magnam foliorum comam fundunt, majorum quàm quæ in arbore sunt, quæque procul intuentibus Aloës foliis similima videantur, tenuiorum tamen, pluribus spinis horridorum, & dilute virentium: adnatis se propagat, aliæque stirpes ex aliis enascuntur, præsertim in sepibus & hortorum ambitu, quos egregie muniunt. Rami foliorum simul glomeratorum capita proferunt flaventium admodum, & tenerorum, suavissimi odoris, quæ nihil aliud sunt quàm flos ipse: ex horum singulis spica prodit Arandinis spicæ non absimilis, sed crassior, compactior, & elegantior, odore Cedri. E ramis dependent fructus *Ananas bravo*, id est, *Ananas silvestres* dicti, quia cum domesticis nonnullam habeant similitudinem, Melonis magnitudine, coloris rubri elegantis & oculos oblectantis, toti in partes divisi, quemadmodum Cupressini strobili, seu nuces exsiccatae, sed tuberculis foris obsiti, ut procul spectantibus magni pinei strobili appareant.

CAPITVM teneriora folia seu flores crudi eduntur, carduosque sapiunt; sed exiguum alimentum præbent. Cuius facultatis sit.

FRUCTVS (quem pauci degustant) sapore utcumque suavi præditus est, adstrictionis tamen austerae, & palato parum gratae, particeps.

SVCCE plena est tota planta cum suis radicibus. Hujus sex vel octo uncia ex saccharo summo manè sumptæ præsentissimum certissimumque censentur esse remedium adversus jecoris

jecoris & renum calores, renum ulcera, purulentas urinas, & penis excoriationem: nam magna ex parte post tertium diem sanantur.

UTILEM etiam in diabete esse ferunt: at non sum expertus.

ARABES admodum laudant adversus eosdem morbos & erysipelas; & *Qneura* vocant, quemadmodum in Decan; Persæ *Ananasa* & *Angali*: florem (qui caput illud foliorum odoratum est) Arabes *Chuxtaid*, Persæ *Pixcoxbuith* dicunt. Turcis est ignota.

De Carcapuli.

CAP. XLVI.

Carcapuli historia.

CARCAPULI Malabaribus, *Garcapuli* Canarinis, vastæ magnitudinis arbor est, fructum ferens Malo aureo cui cortex exemptus sit, magnitudine, & forma similem, ex grumis omnino constantem, (sed non separabilibus ab invicem ut in Malo aureo) tenui, læviq̃ue & splendenti cortice tectum, non admodum sicco, colore pallido, at ubi maturuit aureo: gustu admodum austero, sed quadam adstrictione grato.

Eius usus.

Eo utuntur in cibus, magnaq̃ue apud incolas illius est laus in curationibus: sed inter omnes, quæ experienciâ comprobatae sunt, primas obtinet profluvii alvi cujuscunque generis constrictio, in iis præsertim qui nimio veneris usu hoc malum contraxerunt: editur verò aut ipse fructus maturus, aut ejus succus cum oxygala sumitur, aut illius exsiccati pulvis: cum oxygala autem mixtus & cocta oriza, mirificè appetitum dejectum revocat. Utilis etiam est ejus succus & exsiccati pulvis, in oculorum caliginibus & suffusionibus. Familiaris est fructus pulvis, obstetricibus; puerperis enim exhibere solent ad pellendas secundas, & ad purgationes, atque lactis ubertatem præstandam, tum etiam ad facilitandum partum magnâ ut aiunt efficaciam.

SUCCVS ejus cum aliis plantis mixtus ungui majoris digiti pedis imponitur eodem latere quo quis aut caliginem, aut suffusionis initium in oculo habet, utilemque esse perhibent.

TRANSFERTVR hic fructus sicco ex Malabar in alias provincias.

De Carambolas.

CAP. XLVII.

Carambolas historia.

FRUCTVS quem Malabares & Lusitani *Carambolas* appellant, in Decan *Camarix*, in Canara *Camarix* & *Caraboli*, in Malayo *Bolimba*, & à Persis *Chamaroch* dicitur; nascitur in arbore cotoneæ magnitudine, foliis mali, paulo longioribus, coloris viridis saturatioris, & gustus amaricantis: floribus parvis quinque foliolis constantibus ex albo rufescentibus, nullo quidem odore gratis, sed aspectu elegantibus, & gustu oxalidis acetoso. Ipse verò fructus majusculi ovi gallinacei magnitudinem æquat, oblongus, flavescens, atque veluti in quatuor partes divisus, sulcis illis paulo altiùs impressis magnam gratiam addentibus: in meditullio continet semina tenera, saporis aciditate palato grata.

Eius usus.

MULTI usus est in medicina & in cibus: namque maturum exhibent in biliosis febribus; & saccharo conditum, syrups acetosi loco præbent. Canarini ejus succo, cum aliis medicamentis istic nascentibus, collyria parare solent ad oculorum nubeculas tollendas. Obstetricem (quæ ab illis *Daya* ut diximus, appellatur) vidi fructu sicco & in pulverem contrito, & foliis Betele utentem ad secundinas à partu expellendas, fœtumque mortuum educendum.

EIVS etiam muriâ conditi frequens est usus, cum gratissimi fit saporis, & appetentiam excitet.

De Jambos.

CAP. XLVIII.

Jambos historia.

ALIVS est in India fructus, qui ob aspectus elegantiam, suavemque odorem & saporem, tum etiam ob ejus in medicina usum, dignus est cujus historiâ hic apponam.

ARBOR verò quæ hunc fructum præbet, vasta est, maximam Malum auream, quæ in Hispaniis nascatur, æquans, multis ramis in latum expansis, multamque umbram præbentibus prædita, aspectuque pulcherrima; caudex majoresque rami cinereo cortice integun-

integuntur: folia pulcherrima sunt, lævia, palmum aut amplius longa, crassiore nervo per longitudinem, multis autem obliquis venis in latera excurrentibus, parte supinâ saturatius, pronâ verò dilutiùs virentia: flores ex rubro purpurascens, vividi admodum coloris, multis staminibus in medio præditi, aspectu pulcherrimi, gustu capreolorum vitis simili: Fructus magnitudine est Pyri quod à Rege cognomen accepit; ejusque duo sunt genera: unus enim adeò obscure rubet ut niger videatur, magnaq. ex parte ossiculo caret, & succi bonitate præstat: alter ex candido rubescit, & ossiculum continet album, durum, non admodum rotundum, ossiculi quod in persico malo est magnitudine, læve, & candidâ hirsutâque membranâ tectum; qui licet superiori bonitate cedat, dignus tamen est delicatissimorum etiam hominum palato; utriusque odor suavissimam rosam refert. Frigidus & humidus est, & admodum tener; cortice adeò tenui & molli tectus, ut cultello auferri non queat.

ALTE suas radices terræ infigit hæc arbor, & post quartum annum fit fructifera: fructum sæpiùs eodem anno perficit, & nunquam sine flore aut fructu conspicitur, cum iidem rami floribus, fructu viridi & maturo semper ferè onusti sint, deciditibusque quotidie floribus (sic ut solum rubro colore tinctum quandoque videatur) novi subnascantur, fructusque alii primùm enascantur, alii maturescant, alii jam maturi colligantur. Succusâ arbore maturi facilè decidunt: comprehensi verò rami ad fructus colligendos facilimè ab arbore revelluntur. Ante reliquos cibos initio mensæ edi solent atque interditi.

MALABARES & Canarini hunc fructum *Jamboli* vocant; Lusitani istic habitantes *Jambos*, Arabes *Tupha Indi*, Persæ *Tuphat*, Turci *Alma*: Lusitani arborem *Iambeiro* appellant.

Nomenclatura varia.

FLORES & fructus saccharo condiri solent, iisque frequenter utuntur in biliosis febribus, exstinguendæ sitis gratiâ.

Facilitates.

De Jamboloins.

CAPVT XLIX.

HVIUS arboris materies cortice integitur coloris ferè ejusdem cum Lentisci cortice: folia Arbuti similia habet, sed Myrti virentis foliorum sapore: fructus Córdubensibus oliyis maturis similes, adstringentis gustus, & fauces contrahentis.

Jamboloins historia.

NULLVM usum in medicina obtinent, sed eduntur cum Oriza cocta; nam appetentiam excitant.

Eius usus.

VVLGVS *Jamboloins* appellat.

De Langomas.

CAP. L.

ALIVS est fructus *Langomas* nuncupatus, Sorbis ferè similis colore, & immaturis prunis sapore: quibus & arborem similem habet, (sed spinis obsitam) & folia & flores.

Langomas descriptio.

NASCITVR sponte in agris, & silvis: sed in hortis etiam colitur.

Natales.

FRUCTVS licet maturus digitis priùs emolliendus est, antequam edi possit: atramen adstrictionem illam haud mediocrem nequaquam adhuc deponit: eaque de causa illius usus est ubi adstrictione opus habent.

vsus.

De malis Indicis.

CAPVT LI.

MAGNA est arbor multis foliis & floribus prædita, & copioso fructu: folia minus rotunda sunt mali foliis, tamen ea æmulentur: supernè saturatè virent, infernè candicant & pubescunt uti *Salviæ* folia, gustu adstringente: flores exigui, candidi, quinque foliolis constantes, inodori: fructu iujubis seu zizyphis similes, alii aliis majores & suaviores, nunquam verò tam probè maturescens ut conservari queant, & in alias regiones transferri, uti zizypha; & perpetuò nonnihil adstrictionis retinentes: unde colligitur minimè pectori utiles esse, quemadmodum zizypha.

Malorum Indicarum historia.

HVIC arbori nomen est in Canara *Bor*, in Decan *Ber*, & in Malayo *Vidaras*, apud Lusitanos *Mançanas de la India*, id est, mala Indica.

Earum nomenclatura.

Præstantia.

PRÆFERUNTUR fructus in Malaca nati Malabaricis: sed iis adhuc præstantiores quos Balagate profert.

CONSPICITUR hæc arbor æstate alatis formicis perpetuò onusta, quæ in ramis ejus Laccam elaborant.

De Ambare.

CAPVT LII.

Ambare descriptio.

CRASSA magnaque est hæc arbor, foliaque habet Iuglandis foliis magnitudine respondentia, sed non ejus formæ, dilutiùs virentia, & multis venis elaborata, quæ illis magnam gratiam addunt: flores exiguos candidos, fructus Iuglandis nucis magnitudine dilutiùs virentes, & cortice quàm illa læviore: odoris gravis & gustus acerbidum adhuc virent, coloris verò flavi in maturis, gratioris odoris, & saporis gratâ aciditate commendabilis, medullam continentes cartilaginofam & duram, è duris nervis obliquè intertextis constantem.

Nomenclatura.

HANC arborem appellant Canarini *Ambare*, fructum *Ambares*, Persæ *Ambereth*, Turci *Harb*, Lusitani *Ambares*, quemadmodum Canarini.

Eius usus.

PROPTER fructus gratiam aciditatem eum Omphacii seu agrestæ loco cibus admiscunt: maturum ex sale & aceto edunt, excitat enim edendi appetitum. Indi adversus biliosos humores utilem esse perhibent.

Eius condiendi ratio.

SALE & aceto conditus diu conservari potest.

De Datura.

CAPVT LIII.

Datura tria genera.

TRIA sunt hujus plantæ genera; quorum quo frequentius utuntur, primo loco describemus: ejus enim adeò vulgaris est usus, ut pauca sint meretrices, quæ inter sua *κειμήλια* illud non recondant, ob eas quas postea subnectemus causas.

Prioris descriptio.

PRIMUM Altheæ magnitudine caulem habet, nec admodum illi dissimilem, in plures tamen ramos divisum: folia cum magnitudine tum formâ Stramonix foliis similima, verum magis in circuitu serrata, uti ferè Xanthii (Hispanis *Lampazos*) folia: flores albos, Smilacis lævis (quam Hispani *Correguela mayor*, hoc est, Convolvulum majorem appellant, floribus omnino respondentes, fructum Stramonix, rotundum, nucem Iuglandem magnitudine æquantem, viridi colore præditum, & spinis mollibus, minimeque pungentibus undique septum, plenum semine Lenticulæ simili, ejusdemque coloris, cordis humani effigie, gustus amari: radicem albam, raphani odore, quæque, si diu naribus admoveatur, sternutamenta ciet, cujus cortex nonnihil amaricat, minus tamen eo qui caulem & ramos ambit.

Natales.

NASCITUR umbrosis locis, & secundum aquas.

Nomenclatura.

NOMEN huic plantæ in Malabar est *Vornata caya*, in Canara *Datiro*, apud Arabes *Maryana*, apud Persas & Turcos *Datula*, apud Lusitanos *Datura* & *la Burladora*, hoc est, faceta.

Qualitas.

LITERATI plerique, atque etiam maxima pars Medicorum istic degentium, legitimam Nucem Methel Arabum esse censent, frigidamque excessu tertio, & siccam secundi sine constituunt.

Facultates.

MALA invaluit consuetudo apud impudicas mulieres, ut hujus seminis in pulverem triti dimidiam drachmam ex vino, aut alia quæ magis aridet materia, præbeant: miser qui cum hausit, diu velut mente alienatus remanet, aut ridens, aut ejulans, aut dormiens, plerumque etiam alteri colloquens & respondens, ut interdum etiam sanâ mente præditum esse credas, tametsi mentis non sit compos, neque eum agnoscat, cum quo sermones confert, & colloquii habitus planè sit immemor, postquam ad se rediit. Sunt verò nonnullæ adeò exercitæ in hoc medicamento exhibendo, idque sic temperate norunt, ut ad certas, easque quot velint horas, quibus id propinant, mentem adimant. Multa sanè ejus rei exempla, quæ vel ego ipse vidi, vel ab aliis audivi, huc adducere possem; sed cum ad rem nihil faciant, prætermittenda esse duxi: illud solum addam, neminem, qui simile sumpserit, necatum unquam compensasse, tametsi nonnullos conspexerim per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicam quantitatem exhibitam: quæ si fuerit nimia, interimit; nam hoc semen perniciosâ qualitate non caret, licet gentiles ad provocandas urinas cum pipere & foliis Betele id exhibere soleant, & perutile esse dicant. Ego verò nunquam

nunquam observavi, nec experiri volui, cum alia medicamenta ad eam rem utilia non desint.

PORRO si ad eorum, qui hoc semen hauserunt, curam evocentur Hispani medici, medicamenta vomitum cientia exhibent, ut, quidquid in ventriculo hæsit, rejiciant; acres deinde clysteres iniiciunt ad evacuandum, fortesque ligaturas adhibent ad divertendum, tum etiam cucurbitulas adponunt, & venam secant. Gentiles verò medici & Christiani indigenæ cum à cucurbitulis & venæ sectione abhorreant, nihil aliud quam vomitum provocant, fortesque ligaturas & fricationes adhibent; quæ si non sufficiant, balnea ex aquâ calidâ præscribunt ad eliciendum sudorem: porro à vomitu vinum propinant, cui piper & cinamomum admiscent; in cibis verò audaciores sunt Hispanis: namque evacuata materiâ gallinas edendas præbent, & vinum dulce aut passum exhibent.

RADICIS *Daturæ* drachma ex vino pota somnum profundum inducit, in quo varia insomnia, & miræ rerum facies obverfantur.

SEMINI verò per noctem in aceto macerato, deinde exactè trito, utiliter illinuntur herpes miliares & erysipelata serpentina: nam brevi sanantur.

RELIQUA duo genera facie & fructu superiori ferè respondent, sed flores colore variant: etenim secundi flores, licet formâ priori sint similes, colore tamen flavo sunt, & secundum pediculum nonnihil rubent: tertii flores hyoscyami floribus magis vicini sunt. Ceterum neutro ex postremis duobus utuntur, nisi ad necem inferendam. Nihilominus tamen Brachmenes medici ex secundi semine (quod floribus est flavis) catapotia faciunt, granorum piperis magnitudine, magnæ sanè efficacix ad sistenda alvi profluvia, quibus adjuncta sit febris ardens; atque etiam in dysenteriis: Fiunt verò hunc in modum catapotia.

℞ seminis secundi generis drachmam unam, piperis nigri & longi, sandali albi, auncar, radicum *Bisa* (adfertur ea ex Bengala & Patanne montibus) foliorum Banguæ, singulorum dimidiam drachmam: omnia ista diligenter cum aquâ terunt in marmore, quo pictores suos colores terere solent; deinde catapotia efformant, è quibus exhibent quantum commodum videtur.

MEA est cum aliis plerisque opinio, ut nucem Methellam Stramonix fructum esse credam, qui per omnia similis est fructui *Daturæ*: atque si nonnihil ab eo differt, id locorum varietati adscribendum censeo.

* Quantum ex *Datura prima* descriptione colligere licet, eadem est cum *Turcorum*, qui *Constantinopoli* vivunt, *Tatula*, cuius usus illis perquam familiaris est.

Nec abluere ab eâ videtur illud *Stramonia* genus, cuius semen *O Eniponte* ex *Ser^m Archiduci Ferdinandi* aula *Viennam Austria* primùm delatum & *Nobilibus matronis* anno *M. D. XXIII.* communicatum, sequente anno in multorum hortis natum est. Illius historiam atque iconem non incommodè hic inferri posse existimavi.

Est autem vulgari *Stramonia* longè maius, quòdque humanam altitudinem non modò aequet, sed etiam plerumque superet: crassos habet caules, nonnunquam brachiales, laves, dilutiùs virentes, multis aliis præditos, ad quas nascuntur ampla & viridia folia, maiora quàm in vulgari, magisq; laciniata, uti ferè in nonnullis *Atriplicis silvestris* generibus, præsertim eo quod vulgo *Pedem anserinum* appellant, sed ampliora: flores in aliis singulares, vulgari floribus formâ & colore quidem similes, sed minores, & ferè inodori: quibus excussis succedunt capita, non orbiculata, ut in vulgari, sed oblongiuscula, maiorem nucem *Iuglandem* cum suo operimento æquantia; & quatuor sulcis secundum longitudinem quodammodo divisa, firmisque aculeis modò longis, modò brevibus munita, qua per maturitatem à summo in quatuor partes dehiscunt, & octonas cellulas ostendunt, semine initio rufescente, deinde nigro, planiusculo, rugoso plenas, quod facillè à vento excutitur, non autem pulpa inhaeret ut in vulgari, sed illo etiam minus est. Tota planta graviter spirat, & *Spatula fœtida*, sive *Xyridis* vulgo creditæ, odorem emulatur.

Floret æstate; semen Autumno maturescit. *Austriaca* *nobiles Matrone*, *Schön apfien* appellant.

Hanc *Nobilissimus*, idèmq; *Clariss. vir Fabius Columna*, *Solanum manicum Dioscoridis* censeo, in doctissimo *Libro* cui titulum fecit *Πυρολάου*, sive *Plantarum examen*, ubi *Dioscoridis* textus ab eo emaculatus.

DATURA I. fortè.



Bb

De

Vires variæ.

II. & III. descriptio.

Nux Methella est Stramonia fructus.

Tatula.

D. stramonium, L.
Lam. 7. 489

De Banguē.

CAP. LIV.

Banguē de-
scriptio.

BANGVĒ simile ferè est Cannabi, cujus Dioscorid. lib. 3. meminit. Caulem habet quinque palmorum longitudine, quadrangulum, colore dilutius virente, fractu contumacem, nec adeò concavum ut cannabinus caulis, cujus cortex non minus quàm illius in fila diduci potest: folia cannabina supernè virentia, infernè incanà lanugine pubescentia, gustu terrestri & insipido: semen cannabino minus, neque adeò candidum.

Eius utilitas.

INDI semine & foliis vescuntur, cum ut validiores in re venerea fiant, tum ad excitandam cibi appetentiam.

Compositio.

FIT ex hoc Banguē compositio vulgaris admodum usus in iis regionibus, ad varios effectus: etenim magnates & militiæ præfecti, ut laborum oblitæ securius & liberius dormiant, seminis & foliorum in pulverem redactorum, quantum videtur, sumunt, illique addunt Arcam sive avellanam Indicam viridem, & opii nonnihil pro arbitrio: omnia saccharo excepta devorant: si verò in somno varias rerum species sibi obversari cupiunt, addunt selectissimam Camphoram, Caryophyllos, Nucem moschatam & Macis: si verò hilares esse volunt & faceti, & præsertim in venerem procliviores, ambaro & moscho additis saccharo excipiunt, & electarium faciunt.

Ad quid pro-
fit.

MULTI mihi affirmarunt, hujus semen & folia ad libidinem ciendam miræ esse efficaciam: unde colligere licet, nihil affinitatis habere cum Cannabi, licet illi admodum similis sit; quandoquidem, auctore Dioscoride loco supra dicto, Cannabis calida & sicca est, & genituram extinguit.

Nomenclatura.

DICITUR Arabibus *Axi*; Persis, Decan, & plurimarum aliarum regionum incolis *Banguē*; Turcis *Asarath*.

Maslac.

* Sed & hoc Banguē plurimam affinitatem habere videtur cum Turcorum Constantinopoli degentium Maslac: quo ad varios effectus utuntur: nonnulli etiam vescuntur excitanda veneris gratiâ.

De Herba viva.

CAP. LV.

Herba viva
nomenclatura,
Indi occidui,
teste Castane-
da Medico
Hispalensi,
Quace-cu-
parli appel-
lant.
Eius historia.

NONNULLIS Asiæ locis planta quædam invenitur, vulgo *Herba viva* nuncupata, à circumforaneis illis, *Iognes* appellatis, *Herba amaris*, ab Arabibus & Turcis *Suluc*, & à Persis *Suluque*.

EXIGVAM habet radicem, è qua supra terram exiliunt octo ramuli duos digitos longi, foliis utrinque in ordinem digestis & inter se respondentibus onusti, quæ plurimum ad Ervi tenella folia accedunt, nec dissimilia sunt foliis prioris Polypodii, cujus iconem Lacuna exhibet lib. 4. cap. 187. sed longè tenuiora, & utrinque lævia, & gratâ viriditate oculos pascentia, uti Tamarindorum folia: è medio radicis capite exiliunt pedunculi (nam caule caret) quatuor, singuli suam florem sustinentes flavum, aspectu pulcherrimum, minoribus Caryophylleis similem, sed sine odore.

Natales.

Mira eius na-
tura.

NASCITUR calidis & humidis locis.

ADEO mira est hujus plantulæ natura, ut eam humana ratio assequi nequeat. Nam cum maximè viret, gratissimaque est aspectu, si quis illam apprehendere cupiat, ilicò folia contrahit, atque sub tenues ramulos recondit; si verò apprehendat, subito adeò marcida conspicitur, ut exficari putet: sed quod majore admiratione dignum est, si manum retrahat, ilicò suum nitorem recuperat, & toties marcescit aut revirescit, quoties comprehenditur, aut manus ab eâ retrahitur.

MIHI autem relatum est, Philosophum quendam in Malabar, dum nimis curiosè hujus plantæ naturam observare cupit, amentem esse redditum. Plantam ego conspexi, eamque cum suo cespite, ipsam minimè contingens, erui, & in hortum quendam transtuli, ubi permansit; at fatuum minimè vidi.

Facultates.

INTERROGATI à me nonnulli indigenæ medici, an aliquas hujus plantæ facultates perspectas haberent, illamque in usum medicum adhiberent, affirmarunt utilem esse ad virgines corruptas in integrum (si credere fas est) restituendas, & ad reconciliandum amorem miræ esse efficaciam. Gentilis medicus & pro eâ regione satis doctus, cum adeò cupidum cognoscendi hujus herbæ facultates conspiceret, ait, unam se edoctorum adeò compertam & certam, ut cervicem pro pignore deponeret, nisi sic se habere comperirem. Nempe ut illi cujuscumque mulieris, qualiscumque etiam status, nomen modò indicarem, se effectum

effecturum ut illa in omnibus mihi obsequeretur, dummodo ex ipsius præscripto herba uteretur. Sed conditionem respui in re tam illicita. Nihil igitur aliud post diligentem inquisitionem de hac planta intelligere potui, quam apud Gentiles, præsertim verò Brachmenes Canarinos & Iogues in magna æstimatione esse.

QVODAM die mihi accidit plantas conquiriti non procul à flumine Mangate, ut Gentilem quendam humi sedentem & verba quædam obmurmurantem, tanquam oraret, fortè conspicerem; quem cum compellassem, nihil respondit, sed meo interpreti, quem comitem duxeram, manu dumtaxat ianuit: is hominem intelligens, celeriter sese inde proripuit, meque secedere iussit, inquiring Gentilem illum incantatorem esse cuiusdam illius regionis Capitanei quem *Caymal* appellant, & istic sortes jacere supra Herbam vivam: id fieri solere repurgato prius circa ipsam plantam solo ad hominis longitudinem, recitarique quædam concepta verba, & expectari primam avem aut rem animatam quæ istam plantam prætergrederetur dum verba obmurmuraret, cujus sanguine (si comprehendi posset) perluenda esset; sin minus, alterius ejusdem speciei, idque cum multis ceremoniis, quas prætermitto, cum indignæ sint ut scriptis mandentur. Conspexi deinde istam plantam siccam inter supellectilem mulieris prostitutæ pudicitia.

* Ea esse videtur quam *Garcias* libro *Aromatum* describit foliis *Polypodii*, nullo nomine addito. Nec ei fortè ab similitudine *Æschynomene* *Apollodori*, quæ appropinquante manu folia contrahat, ut refert *Plin.* lib. 24. cap. 17.

De herba Mimosa.

CAP. LVI.

ALIA planta invenitur in quibusdam hortis quinque palmorum longitudinis, vicinis arbutis aut parietibus incumbens, tenui caule, eleganti viriditate prædita, nec admodum rotundo, per intervalla exiguis & pungentibus spinis obûto, foliis superioribus haud ab similibus, filicis feminae foliis minoribus.

GAUDET humidis & petrosis: & *Herba mimosa* nuncupatur, quoniam manu admotâ fenescit & marcescit, manu uerò remotâ pristinam viriditatem recipit, sed non adeo celeriter uti prior.

NATURAM habet plurimum ab Arbore tristi differentem: nam singulis noctibus Sole occidente fenescit & ficcatur quodammodo, sic ut contabuisse videatur: oriente verò Sole vigorem denuò recipit; quantoque Sol magis fervet, eo magis viret, totoque die folia ad Solem convertit.

ODORE & sapore est *Glycyrrhizæ*: vulgòque ab indigenis folia manduntur adversus tussim, ad pectus repurgandum, & vocem clariorem efficiendam: tenui etiam doloribus utilis esse censetur, & recentia vulnera glutinare.

* *Multarum plantarum, præsertim in leguminum genere, folia, noctu se contrahere & comprimere solent.*

HERBÆ porro *mimose* appellatione ad me mittebatur sicca planta à *Jacobo Gareto*, extremo Octob. anni M.D.XCIX; quam ab *Illustri Comite de Combreland* ex insula *D. Ioannis* à portu divite nuncupata, reduce, fictili cum terra impositam recepisse scribebat, conservare tamen non potuisse. Huius verò iconem, quam commodè fieri potuit, ex illâ sicca exprimi cutabam, ut eius historia, ex sicca etiam planta concinnata, addi posset.

CONSTABAT autem ea planta, quæ prorsus sicca & foliorum expers, singulari radice, non crassa quidem illa, sed dura & lignosa, rarisque fibrâ prædita, à quâ terni aut quaterni cauliculi exhibant breves, qui statim in aliquot tenues virgas & humi procumbentes in ambitu se spargebant, ad singulos nodos, frequentes, longas, tenuisque fibras agentes, instar ramorum periclymeni vulgaris, qui per terram diffunduntur: erant verò cubitalis longitudinis illa virga, interdum ampliores, teretes, lentæ, quibusdam spinulis latiusculâ basi eas insidentibus prædita, quemadmodum in rubi ramis videre licet, minoribus tamen, rarioribus, minusque firmis: ea



Bb 2

TUT/NO

Mimosa pudica,
21. May. 208. mala

Herba mimosa historia.

Natales.

Natura.

Odor & sapor.

Vires.

Herba mimosa Historia.

rursus in alios graciliores ramos dividebantur, frequentioribus spinulis obsitos, è quorum nodis inter binas appendiculas alternis exoriebantur tenerrimi ramuli suis foliolis obsiti, qua numerosa, serie quadam & pari utrinque numero in alâ nata erant, nullo singulari alam finiente, tenella admodum & virensia, non dissimilia Acaciae foliolis, quæ (dum primùm prodibant) tenui incanâque lanugine pubescebant, ut ex ramo suis parvis ramulis & foliolis anusto, quem addiderat, deprehendere poteram, quiq; fibras aliquot adnatas etiam retinebat. Adianxerat & bina capitella, quæ, in eâ plantâ nata, ab Illustri supradiçto Comite accepisse scribebat, cum aliquot ramis sua foliola adhuc retinentibus. Constabant ea capitella è multis tenuibus angustisq; & spinosis veluti foliolis, inter qua latebant semina orbiculata, plana, nigra, in medio nonnihil tumentia. Flores à me conspecti non fuerunt, & haud scio, an allati fuerint. Vtrum porro huius plantæ virensia, & adhuc in terra harentis, folia, manu admodum marcescant, ut scribit Christophorus à Costa, eiusque rei causâ nomen fuerit inditum, si referre possent, qui plantam virentem & crescentem viderunt, atque erutam capsâ imposuerunt. De illius autem facultatibus, ipse à Costa consulendus.

De Pineis nucleis Malucanis.

C A P. LVII.

Pineorum nucleorum descriptio.

ALITVR in hortis quibusdam Malabar, tum etiam in nonnullis silvis sponte nascitur Arbor magnitudine Pyri, cujus folia infernè dilutâ viriditate prædita sunt, superne autem saturâ, admodum tenella & mollia, quæ gustata valdè acria deprehenduntur, & linguam diu vellicant: fructus triangularis, avellanæ magnitudine, interiùs in multa receptacula distinctus, in quibus semen est album, solidum, rotundum, pineo nucleo suo putamine exempto par.

Eorum usus.

Eo fructu frequenter utuntur Indi, cum in curandis quibusdam morbis, tum etiam in suis nequitiis.

BINO S ejusmodi nucleos tenui membranâ, quæ illos contegit, liberatos terunt, & clysteribus vulgaribus admiscunt, adversus Sciaticam, & urinæ difficultatem: seu propinant cum gallinæ jusculo ad educendos putridos, lentos, crassosque & frigidos humores, & asthmaticos curandos, adversus quem morbum plurimum commendant, & frequenter utuntur. Ex aqua tritis impetigines inunctæ, primùm tamen diligenter confricatæ & abrasæ, probè & brevi temporis spatio curantur: sed admodum urunt, ut experientiâ didici.

IMPROBÆ etiam mulieres illarum provinciarum, suis maritis parùm æquæ, quatuor grana sive nucleos edendos præbent, ut eos interimant.

Fructus nomenclatura.

VVLGO appellatur hic fructus *Piñones de Maluco*, hoc est, pinei nuclei Malucani, quod istic frequentes sint arbores hunc fructum ferentes, multusque & familiaris admodum sit illius usus in purgationibus: à Canarinis *Gepalu*.

De Charameis.

C A P. LVIII.

Duo genera. Prioris descriptio.

HVIVS arboris duo sunt genera: Vnum Mespili amplitudine, foliis Pyro similibus, dilute virentibus, fructu avellanis simili, admodum flavo, eleganter in multos angulos desinente, sapore omphacii, & gratâ aciditate, quem vel immaturum vel maturum vel sale conditum vulgariter edunt.

Alterius historia.

ALTERVM genus ejusdem est magnitudinis, foliaque habet Malo minora, fructum verò priore majorè, cujus decocto cum Santalis adversus febres utuntur Canarini medici.

Natales. Prioris generis usus.

CRESKIT in silvis & montibus procul à mari dissitis.

E primi generis, quod secundum aquas nascitur, arboribus, seligunt Decanini & Canarini eam quæ longius à mari abest: hujus radicis corticem (cui lacteus succus inest) quatuor digitorum longitudine sumentes cum drachma sinapi probè terunt, & asthmaticis exhibent: valenter enim purgat per alvum & vomitum. Quod si immodica subsequatur evacuationio, Carambolas fructum unum viridem edunt, vel aceti Canarini haustum sumunt (quod nihil aliud est quam aqua decoctionis orizæ uno aut altero die reservata, donec acescat, Canarinis aceti vices præbens, & medicum usum præstans) & si profluvium non cessat, agris caput frigidâ abluunt.

MAGNVS est horum Charameis usus in illis provinciis; & ad orexim ciendam, edere solent immaturos, maturos, salitos, vel sale & aceto conditos, ut antè dixi, aut aliis edulis, quibus aciditatem conciliare volunt, admiscunt.

Nomenclatura.

VOCANTVR in Canara, Decan, *Arazaavali*; vulgo *Charameis*; Arabibus, Persis & Turcis, *Ambela*.

DE

De Herba Malucana.

CAPVT LIX.

DVORVM aut trium cubitorum longitudinem acquirit hæc planta, nonnunquam etiam locis vberioribus & humidis, quinque cubitos superans, eleganti virore prædita, caule tenui, tenero, nonnihil concavo, imbecillo, &, nisi uti lasminum pergulis sustineatur, humi sese diffundente, quemadmodum hedera; & multos ramos spargente, qui subinde radices agunt ut Mentha & Melissa phyllon; adeoque serpunt, ut planta sola, vel ramus transpositus, brevi temporis spatio magnum locum occupet: folia habet tenella & mollia, in ambitu ferrata, magnitudine & formâ Sambuci foliis respondentia: florem croceum Chamæmeli flori admodum similem, paulo tamen majorem. Toto anno viret & luxuriat.

Herba Malucana historia.

VVLGO nuncupatur Remedium pauperum, & destructio Chirurgorum; Canarini *Brungara aradua* appellant, id est, quæ flore est croceo.

Nomenclatura.

FREQUENTER utuntur cum in Maluco (unde primam originem traxisse creditur, quod istuc abunde nascatur, & plurima admisceatur Chirurgicis remediis) tum in omnibus Indiæ provinciis, in quibus diligenter colitur, & in pretio habetur, nec injuriâ.

Vfus.

COQUVNTVR hujus plantæ folia in oleo, & cum cerâ inspissantur unguenti modo: mirificè curat id unguentum omnis generis ulcera recentia & antiqua, etiamsi sanguinolenta, sordida, cuniculosa, maligna & putrida sint: miræ esse efficaciam deprehendi in tibiærum vulneribus inveteratis, & recentibus vulneribus.

Ex eâ unguentum mirè efficace.

ALIA est præterea hujus stirpis utendæ ratio. Ejus enim caulem & ramos superiore cortice denudant, & sumunt membranam illam tenuem quæ media est inter exteriorem corticem & caulem, quæque facillè, uti in cannabi, revellitur: eam oleo nucis Indiæ madentem, ipsius plantæ foliis involvunt, & sub cineribus calidis recondunt: ubi incaluerit & emollita fuerit, conterunt, & recentibus cruentisque vulneribus imponunt, seu grandia sint, seu levia: & paucis diebus non sine admiratione conglutinant absque ullâ inflammatione aut apostemate: lenit enim dolorem, sanguinisque fluxum cohibet; breviter, nullo alio medicamento adhibito omnino ad cicatricem perducit: singulare etiam perhibent esse remedium adversus nervorum punctiones & vulnera.

Alia hujus stirpis utendæ ratio.

EODEM præterea modo adhibetur in apostemate aperto ad emundandum, carnem generandum, & ad cicatricem perducendum: item in inveteratis ulceribus & cuniculosis, in quibus ea solummodo trita interdum apponitur.

Vires variæ.

QUIA porro certissima sunt hujus plantæ, quæ enumeravi, remedia: vulgaris illorum usus est in universis illis provinciis, & magnæ æstimationis: multi præterea alii, qui inde navigant, unguentum ex hac herba cum oleo & cerâ confectum, secum efferre solent, tantam fiduciam in eo collocantes, quasi omnia Chirurgica remedia apud se haberent: itaque quacunque occasione, in qua chirurgorum opera requiri posset, subito ad unguentum ex herba Malucana confectum confugiunt, tanquam indubitatum remedium.

Unguentum omnia chirurgica remedia continere creditum.

De Sargaco.

CAPVT LX.

IN celebri illa nec minùs metuendâ navigatione *del Sargaco* (sic enim totum illud Oceanum a decimo octavo gradu ad trigesimum quartum ab æquinoctiali ad Septentrionem tendens, qui in Indias navigant, appellant) conspicitur profundum & spatiosum æquor tectum herba quadam *Sargaco* nuncupata, palmum longa, tenuibus ramulis in glomos convoluta, foliis angustis, tenuibus, & dimidiam unciam longis, in ambitu admodum ferratis, colore subrufo, gustu insipido, sive insensibili mordicatione prædito, qui potius ex aquæ falsugine contractus, quàm ipsi plantæ innatus videatur. Ad singulorum foliorum exhortus inhæret semen rotundum uti granum piperis inanis & vacui, tenui corallio albo, interdum autem corallio rubro & albo omnino elaboratum, tenerum admodum dum primùm ex aqua educitur, & durum si exsiccati sinatur, sed propter tenuitatem admodum fragile, salsa aqua plenum. Nulla radix in hac planta conspicitur, sed sola rupturæ vestigia apparent, atque in profundo arenosoque maris alveo nasci, tenuesque radices obtinere credibile est, tametsi nonnulli opinentur rapido aquarum, quæ ex multis insulis in Oceanum influunt, cursu istam herbam evelli & simul trahi. Cum eam opinio-

Vbi Sargaco invenitur.

Legendum fortasse tenui colore albo, interdum autem rubro & albo coloribus mixtis tinctum, tenerum, &c.

nem pertinaciter tueretur nauclerus illius navis qua vehebar, subortaque esset inter navigandum hoc mare malacia, quantum acies oculorum extendi potuit, id undique ista planta contactum vidimus; demissisque nonnullis junioribus nautis qui eam herbam a navi propellerent, aquamque repurgarent, aperte conspeximus ejus herbae glomos simul implexos ex alto mari emergentes, ubi demissa bolide nullus fundus tentari potuit.

Finis plantae praesentia.

Hæc planta aceto & sale condita ejusdem saporis est cum Crithmo, sive fœniculo marino, & in ejus penuria sumi posset, tum etiam Capparum loco a navigantibus edi. Iussi illam recenter e mari sumptam capris, quas in navi vehebamus, obici; & avidè sanè vescerantur.

Facultates.

NVLLAS ejus facultates comperi: sed quidam e nostris nautis urinæ difficultate laborans, & arenulas crassosque humores eiiciens, crudam eam & coctam fortè edit, quoniam illi bene saperet; paucos post dies affirmavit mihi magnum ex illius esu se sentire commodum; secumque detulit, ut, peractâ navigatione, in continenti uteretur.

Lenticula Marina.

* *Considerandum an non sit Lenticula marina serratis foliis nostri Lobelii, cuius iconem inter marinas stirpes ad Observationum calcem exhibet.*

FINIS.

CAROLI CLVSI
Candido Lectore

CAROLI CLVSI
ATREBATIS



EXOTICORVM

LIBER DECIMVS:

SIVE

SIMPLICIVM MEDICAMENTORVM

ex novo orbe delatorum, quorum in Medicina usus est,

HISTORIA,

*Hispanico sermone tribus libris descripta à D. NICOLAO
MONARDO, Hispalensi Medico;*

Latio deinde donata, & in unum volumen contracta, insuper locu-
pletibus scholiis iconibusque affabrè depictis illustrata à
CAROLO CLVSIO Atrebate.

QUARTA EDITIO,

auctior & castigatior ex postrema Auctoris recognitione.

Bb 4

CARO-

candido Lectori.

NON uno & eodem tempore in lucem proferebat Doctor Nicolaus Monardus Hispalensis Medicus hanc simplicium, Medicamentorum è novo Orbe delatorum Historiam, sed per intervalla, prout videlicet ab iis qui ex America revertebantur medicamentorum facultates intelligebat. Nam initio Primam dumtaxat partem evulgabat: deinde quum plurimum notitiam adquisivisset, Alteram addebat, cum qua priorem, cuius exempla iam desierant, typis denuò exprimendam curabat. Istas duas partes anno Christi millesimo quingentesimo septuagesimo tertio nanciscebar, & ex Hispanico idiomate, quo descriptæ erant, in Latinum sermonem convertebam: quia autem in Secunda parte multa medicamenta repetebat, de quibus in Prima iam egerat, quòd plures facultates iam descriptis obtinere intellexisset: idcirco duas illas Partes in unum Librum contraheram, & aliquot capita scholiis illustrabam. Eum Librum è Belgio discedens ad Casarem Maximilianum huius nominis II. evocatus, viro mihi amicissimo Christophoro Plantino relinquebam, quem insequente anno typis exprimebat. Illo ipsa anno Monardus Tertiam partem simplicium Historia publicabat maiusculâ formâ, atque binas priores partes denuò adiungebat. Postremam illam editionem in Anglia, ubi quorundam negotiorum causâ anno octogesimo primo Christi supra millesimum & quingentesimum habebam, natus, Tertiam partem Latinam etiam faciebam, & cum superioribus intra decennium bis evulgabam. Nunc porrò quum denuò cudenda essent, & animadverteterem pleraque medicamenta etiam in Tertia illa parte contineri, quæ vel eadem essent, vel magnam saltem affinitatem haberent cum iis de quibus binæ priores partes agunt: consultum fore putavi, si seriem à Monardo observatam immutarem, & ipsa medicamenta capitibus distincta paullo concinniore ordine quàm antè fuerant (meâ quidem opinione) distribuerem, unumq; Librum ex tribus illis partibus conficerem, & locupletiora scholia ad pleraque capita adicerem: nihil tamen pretermittens eorum quæ à Monardo sunt exhibita, præter ineptas quasdam icones, quarum loco plerasque veras & legitimas reposui. Tu Candide Lector boni consule hanc nostram operam, & eâ frue.

SIMPLICIUM
 MEDICAMENTORUM
 EX NOVO ORBE DELATORUM,
 quorum in Medicina usus est,

HISTORIA.

De Copal & Anime. *Myrranaca* *Caribana*
Sp. hist.

CAPUT PRIMUM.



VO resinarum genera multum similia ex Hispaniâ novâ adferuntur, quorum unum *Copal* vocatur, alterum *Anime*.

COPAL resina est admodum candida, & lucida, & transpârens, magnis fragmentis, Diacitro valdè transparenti haud dissimilibus; satis odorata, sed non perinde ut *Anime*. Eâ Indi in suis sacrificiis suffumigii loco utebantur, hancque ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in usu; adeò, ut cum Hispani nostri primùm illuc appellerent, hujusmodi suffitibus naribus eorum admotis exciperentur. Copal.

UTILIS est ad frigidos capitis morbos, & *Thuris* aut *Anime* vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo. Resolvit ac emollit, ob partes quas habet aqueas.

ANIME arboris est lacryma seu resina, alba, ad *Thuris* colorem nonnihil vergens, verùm *Copali* magis oleaginosa. Defertur gravis *Thuris*, sed crassioribus, quæ contracta luteum colorem ostendunt instar resinæ: gratissimi ac suavissimi est odoris; & prunis imposita, facilè consumitur. Anime.

DIFFERT ab *Anime Orientali*, quòd necque tam candidum, necque tam lucidum sit. *Oriente* item magnis fragmentis adfertur transparentibus, * ita ut nonnulli *Charabe* seu *Succini* speciem esse suspicati sint, quam *Ambarum* colligatum nuncupant, è quo sphaerulæ precariæ tornantur, cum nihil sit minùs: nam *Charabe* Bitumen est, cujus magna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruuntur, utpote quod è fontibus in ipso mari manat, Bituminis modo, atque aëri expositum statim cogitur & densatur, ut conicere licet ex bacillis, & aliis maris putgamentis, quæ in fragmentis illis conspiciuntur. Unde eorum error colligitur, qui *Populi* lacrymam aut *Pini* esse putârunt. *Hermolaus* *Barbarus*, vir doctissimus, ait *Anime Orientale* colligi vicinis locis pago, in quo *Thus* nascitur, & ab illius pagi nomine, *Anime* vocari. Anime orientale.

NOVÆ Hispaniæ *Anime* colligitur ex arboribus mediocris magnitudinis, vulnèratis, non aliter quàm *Thus* aut *Mastiche*. Ambarum colligatum. Charabe, & eius natalis.

HVIUS usus est in plerisque, sed capitis præsertim morbis, à frigiditate provenientibus, & defluxionibus purgationes subsequentes, cubiculis per hiemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, suffitis, quinetiam ipso capite, si qui cephalæ & hemicraniæ laborant: nam caput roborat. Anime Americum.

MISCETUR emplastris & *Ceratis*, ubi roborare, & frigidos humores, flatusque resolvere opus est. *Thuris* vicem supplet, cum in suffitibus, tum in jam dictis. *Cerebrum* roborat, emplastri modo adhibitum, atque etiam ipsum ventriculum reliquasque partes nervosas, *Cerati* modo, tertiâ parte ceræ admistâ; atque sic gestatum diutiùs, & subinde renovatum, frigiditatem è quacunque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primo. Anime facultates.

Gomara in *Mexicana* *Historiâ* duo *Copali* genera facit; alterum rugosum, quod *Xolochcopalli* vocari dicit, molle, *Thuri* simile: alterum, multo præstantius, *Copalcabuitl*, quod plerique *myrrham* existimârunt. Vulnerat à arbore guttatim stillat liquor albus, qui statim concrevit. Xolochcopalli. Copalcabuitl.

CAPIT porro iam à paucis annis ex Occidentali India liquor quidam infertur *Olei* de *Copal-yva* appellatione, quod, an ex gummi hoc cap. descripto sit eductum, me læcet: valdè tamen commendari & perutile esse intelligo ad vulnera recentia curanda. Eius verò duo esse genera videntur: nam ab honestissimo humanissimoque viro *Petro* *Gareto*, sub extremum annum M. D. XCVI. vasculum olei illo nomine insigniti accipiebam, fulvescenti crassiusculaq; substantiâ, instar *Balsami* illius quod ex *Hispaniola* insula defertur: alterius autem generis vasculum sub idem tempus à veteri amico *Francisco* *Peninio*, viro docto & humanissimo, multo liquidioris candidiorisq; non minùs tamen odorati priore. Olei de Copal-yva duo genera.

* Qui plura de Orientali Anime volet, legat nostra scholia in cap. 8. lib. 1. Historia Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot uncias pendebat, donabat à doctissimo Hugone Morgano, Pharmacopola Londinensi.

Toçot-guebit. Refert Fragosus, in India Occidentali arborem inveniri Toçot-guebit, id est, lignum desiderii seu exoptatum, dictam, Populo similem, summi candoris, cuius materies, ob candorem, lavorem, & splendorem, summè expetebatur ad idola fabricanda. Sub eius cortice nascitur Gummi seu Resina, Thuri nostro similis, sed candidior, & minoribus fragmentis, quo islic utuntur, ut nos Thure.

De Tacamahaca. *Populus balsamifera syn. wood.*

C A P. II.

Tacamahaca.

DE FERTUR item ex Nova Hispania aliud Gummi seu Resinæ genus, ab Indis *Tacamahaca* vocatum, quod nomen Hispani retinuerunt. Colligitur vulneratâ arbore, magnâ ut Populus, admodum odoratâ, cujus fructus ruber est, Pæoniæ seminis modo.

Tacamahaca facultates.

PLURIMVS hujus usus est apud Indos, præsertim in tumorum omni genere: nam eos mirabiliter resolvit, maturat, & tollit, uti etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis provenientes.

COLORE est Galbani (nec desunt qui idem esse putent) unguibus albis, uti Ammoniacum, odore gravi, atque etiam sapore, ita ut prunis iniecta, & naribus admota, mulieres uteri suffocatione laborantes ilicò liberet. Umbilico emplastri modo imposita, uterum suo loco retinet: ad quos usus adeò mulieribus est familiaris, ut ab eis maximâ ex parte absumatur, quandoquidem efficacia experiantur ipsius remedia, cum in uteri suffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnullæ delicatiores ambarum & moschum addunt. Maximè utilis est, ad resolvendos & tollendos omnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis provenientes, emplastri modo adhibita. Eiusdem est efficacix in tumoribus frigidis, quos resolvit, maturat, & absumit ilicò. Non liquefcit, sed ita tenaciter semper adhæret, ut auferri, nisi opere absoluto non possit.

EXPERIMENTO comprobatum est, qualescunque defluxiones reprimere, linteo exceptam, & ad utramque aurem, aut eam, ad quam fit defluxio, adpositam. Temporibus adhibita cerati modo, defluxum in oculos, aliasque faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, indita: atque si hac dens corruptus ustuletur, prohibet ne corruptio longiùs serpat. Pectori & humeris ut emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum stomachicum.

EX eâ, Styracis tertiâ parte & Ambari momento, fit emplastrum stomacho longè utilissimum: siquidem illum roborat, appetitum ciet, concoctionem juvat, & flatus discutit. Eodem modo cerebro imposita, eum roborat, & dolores aufert. Magnæ est efficacix, in doloribus coxendicis, & omni articulorum morbo, præsertim si ab humoribus frigidis aut mixtis proveniant: quoniam præter resolvendi facultatem, etiam adstrictionis particeps est; qua de causâ mirum in modum partes roborat.

SO LA juncturarum aut nervorum vulneribus imposita, ea curat: nam statim suppurat & spasmus prohibet. ego tertiam partem ceræ admisceo, ut faciliùs inducatur.

IN summa, adeò celebris est ejus usus, ut plebs ad qualemcumque dolorem aliud remedium non nôrit, modò non sint inflammationes admodum calidæ: sed & in his admodum utilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum, qui supererat, humorem. Calida est initio tertii gradus, multæ adstrictionis particeps, & sicca in secundo.

De Caraña.

C A P. V T III.

Caraña.

EX Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomen Dei, defertur resina colore Tacamahacæ, sed splendidior, liquidior, ac densior, linguâ Indicâ *Caraña* dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahacæ, sed graviore. Pinguis est & oleaginosa, ideoque tenax sine multa adglutinatione & colliquatione. Medicamentum novum est, quod decem annis elapsis primùm huc illatum est.

Caraña facultates.

EA utuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore temporis spatio vires suas exerit: sic ut quos Tacamahaca non curârit, Caraña sanet. Exemplum vidimus in eo qui ob humeri cruciatus jam multo tempore brachium movere non poterat, tamen Tacamahacâ

hacâ usus esset: sed postquam Caranâ uti cœpit, triduo sanitati restitutus est.

MIRA est ejus vis in juncturarum doloribus: nam imposita, facillè illos curat, modò nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inveteratos dissolvit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosvis nervorum & cerebri dolores valdè utilis: Vulneraque recentia, nervorum præsertim & juncturarum, nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimat, ponè aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur uti superiores, vulneratis arboribus.

SE D ex eâdem Carthagine novi regni provinciâ, allata ad nos est Caranâ quædam purior, & Crystalli modo limpida, superiore multo præstantior, utilior, & odoratior.

Oleum Cicinum. Jatropha Curcas
Sp. hist.

CAPVT IV.

GELISCO, novæ Hispaniæ provinciâ, oleum seu liquor quidam adfertur, cui Hispani, Oleum ficus infernalis, nomen indiderunt, eo quòd ex arbore cum fructu, tum foliis simili Ricino (sed in majorem altitudinem, ob soli ubertatem, excrecente) elicitur.

EADEM verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Dioscorides lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aquâ cocto, postremùm oleo innatante cochlearibus excepto. Hæc eliciendorum oleorum ratio è seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expressionem nôrint: sed etiam hoc oleum isto modo quàm expressione faciliùs elicitur.

MAGNIS viribus pollet istud oleum, veluti experienciâ, & multo ejus usu comprobatum est, cum in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis provenientes sanat, omnes tumores dissolvit, flatusque discutit, præsertim ventris; eamque ob causam non modò in Anasarcâ utile, sed in omnibus hydropisis generibus, si, ventre illo inuncto, aliquot guttæ vino aut alio liquore commodo exceptæ sorbeantur: etenim aquas evacuat, quod etiam minore noxâ facit, clysteribus injectum. Ventriculum frigidis humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus utile, si partes affectæ eo inungantur, & aliquot guttulae sumantur. Efficaciùs subvenit Ilei doloribus, ut experienciâ didicimus. Articulorum morbis, à causâ non admodum calidâ natis, auxiliantur, humorem evacuando, si aliquot hujus olei guttæ pingui iure gallinæ dissolutæ sumantur. Contractos artus, si eo inungantur, curat, nervos molliter distendendo. Stomachum, uterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Alvum puerorum emollit, illito toto ventre, atque ventris animalia pellit, maximè si ejus una aut altera gutta è lacte aut jure pingui propinentur. Ad psoras & ulcera capitis manantia valet: confert aurium doloribus, & surditati; omnibus præterea cutis vitiiis, præsertim faciei; varosque mulieribus plerumque infestos, illicit expurgat.

CALIDVM est initio tertii gradus, humidum secundo.

Hoc Ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex Americâ adferri cœpit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu siliqua illa triangula qua semina continet, tuberculis asperis non est obsita, ut in vulgari, sed lavis & cinerei coloris. Ipsum granum sive semen vulgari simile, nigrum tamen & non maculosum ut illud, mirificâ (ut aiunt) purgandi facultate præditum: nam etiam si dimidia tantum vnius gravi pars sumatur, valenter supernè & infernè purgate reserbat qui mihi dabat, & Curcas istuc ab incolis vocari.

Deinde illis prorsus similes integros & suo involucro exemptos mihi mittebat anno M. D. 11 C. honestiss. vir Wilhelmus Parduyn.

ET quandoquidem in Ricini mentionem incidimus, videre memini, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fretum Herculeum, aliisque maritimis Bætica locis, Ricini plantas crassitudine humanâ, altitudine verò trium hominum, multis prae grandibus ramis brachiatis instar aliarum arborum:

hi rami (multis enim annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno putari solent. Exactissimè sanè conveniebant Dioscor. descriptioni. Refert etiam Bellonius lib. 1. observat. cap. 18. magnas in Cretâ insulâ Ricini arbores se observasse. An verò his similis sit ea arbor qua Curcas Americorum profert, planè ignoro, cum qui inde fructum attulisset, arboris formam describere non posset, & siccam, qualem hic exhibeo, dumtaxat viderim.

RICINVS AMERICVS.



Bitumen.

Bitumen.

CAPUT V.

*Bitumen.**Naphtha.**Bituminis facultates.*

IN Cuba inveniuntur fontes juxta littus maris, Bitumen nigrum picis instar emittentes, gravis odoris; quo Indi in morbis frigidis utuntur. Hispanis servit picandis navibus, quia pici navali similis est, sed sevo admisto, ut melius induci possit. Veterum Naphtham esse puto, cujus duos fontes Babylone inveniri Posidonius refert, albæ & nigræ.

NO S hoc Bitumine utimur in uteri morbis, quod eum suffocatione liberet, naribus admotum, aut vulvæ inditum.

CALIDUM est in secundo gradu, & humidum in primo.

Bitumen Fossile.

CAPUT VI.

*Bitumen Colonicum.**Bituminis eliciendi ratio.**Facultates.*

IN Collao provinciâ Peruânâ locus quidam est prorsus nudus, in quo nulla arbor, nulla planta crescit, quoniam terra bituminosa est, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plures morbos curandos utilem. Eum verò hac ratione eliciunt:

TERRAM in cespites scindunt, quos loco Soli exposito, supra perticas aut crassiores arundines disponunt, & vasa ad excipiendum liquorem apta subiiciunt: nam Solis ardoribus liquefit hoc bitumen, aut succus terrâ inclusus, remanentibus cespitibus ficcis & sine pingui aliquo humore, ad focum struendum aptis, quia eo loco & ligna & alia struendo igni idonea defunt: is tamen ignis noxius est, ob densam fumi nigredinem, & terram quem excitat odorem: nihilominus alterius materiæ penuriâ, jam dictis cespitibus utuntur.

LIQVOR exceptus multis morbis prodest, præsertim ex frigore prognatis: nam dolores mitigat, & frigidos tumores discutit: curantur eo vulnera, & reliquæ ægitudines, quibus Caraña & Tacahamaca utiles sunt. Rufi coloris ad nigredinem tendentis est, & gravis ejus odor.

PETRVS de Cieça parte primâ Chronici Peruâni cap. 4. lib. 52. meminit Bituminis nigri circa Promontorium D. Helena nascentis, quo vel naves tamquam pice induci possent. Meminit etiam Augustinus Carate cap. 5. lib. 1. Peruâna Historia.

Bitumen Pannonicum.

CETERVM liquidum huiusmodi bitumen anno à Christo nato M. D. LXXIX. in ea Pannonia parte qua inter Muram & Dravum est, paucis supra eorum confluentes milliaribus observabam, quum Illustris Heros Balhasar de Bathyan, hereditarius Dapiferorum Regni Vngaria præfectus, in ditionem quam istis & ultra Dravum possidet, deduceret: nigrum verò id erat, odoris gravis, & nares è longinquo ferientis, dulci tamen sapore præditum, palustri loco, in quadam lacunâ Pökel, hoc est, infernus appellatâ, scaturiens, ad pagum Pökelnieza, quo rustici dumtaxat ad inungendos currum axes, calceosque & ocreas emolliendas utebantur. Atqui non dubium est, quin ad plures morbos utilis esse possit, si eo uti nosset; præsertim autem ad frigidos tumores discutiendos, & ea vitia quibus suum bitumen prodesse nosser Auctor scribit.

Ambarum.

CAPUT VII.

*Ambar Griseum.**Ambar bitumen est.**Ambar non est sperma Balenæ.*

NVNC mittit nobis Florida novi orbis provinciâ Ambar quod vocant *Griseum*; idque in littus ejectum invenitur à Canaveral ad promontorium usque D. Helena.

VARIA est circa ejus originem opinio: sed verissimum est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans, quod aëri expositum, illicò densatur, ut solent pleraque, quæ sub marinis aquis tenella & mollia sunt, at aquâ exempta, durantur, ut Corallium, Succinum.

SOLVS Simeon Sethi & Aëtius inter Græcos ejus meminerunt: è quibus prior, Bituminis modo è fontibus suis manare asserit; pessimumque id esse quod à piscibus devoretur.

INDE convellitur eorum opinio, qui Balenarum sperma esse asserunt, ex eo decepti, quod interdum in Balenarum ventriculis inveniatur, quæ illud aquis innatans nonnunquam devorant, alimentum esse existimantes.*

VERVM est, meo tempore Balenam circa Canarias, quas fortunatas insulas putant, captam, in qua inventæ sunt plus quam quatuor Ambari arrova [ponderis apud Hispanos genus quod 25. libras pendet] sive centenæ libræ: postea tamen infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, sed nihil Ambari in eis inventum est.

SED

SED & qui ex Florida adveniunt, referunt Balenas in illo mari versari: quas tamen cum suis catulis necarint, in neutris Ambram reperisse. Illos catulos porro Americani summa dexteritate in hunc modum capere solent. Sumpto longo & forti fune cui innexus sit laqueus, cymbam ingreditur Americanus, & Balenæ cum suis catulis adveniendi obviam progreditur: uni ex catulis vicinior factus infilit, & laqueo rostrum induit. Illic id sentiens catulus in altum se mergit unâ cum Americano ipsum amplexante (summi enim natatores sunt Americani, diuque in aqua persistere queunt) Balenæ autem catulo respirare volenti, summum æquor repetere necesse est: interea Americanus per ejus nares, sive meatus illos quibus respirat, cuneum vel paxillum acuminatum pugno adigit, ut minimè excuti possit: deinde laxato fune suam cymbam conscendens illum subsequitur, donec obstructis meatibus respirare nequies, suffocetur, & in terram eiciatur. Lucunda sane, at non minùs periculosa est ista venatio: sed adeò industrii & agiles sunt isti Americani, ut etiam Caymanem (Lacerti sive Crocodili genus est binos, & triginta pedes longum) ferocissimum omnium, quæ in mari versantur, beluarum, unus Americanus occidere queat.

NON desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris littus nascente fieri dicant, qui Aprili & Maio mensibus maturescit, & odoratus est, quem decidentem vorant Balenæ; quasi fructus in alimentum cedens, aliud quàm sanguinem & carnem generare possit.

OPTIMI delectus est, ut non nihil ad rubedinem tendat; album non æquè bonum, nigrum deterrimum.

Ambari delectus.

EXCALFACIT, resolvit, roborat, quocumque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamenti & sicci, cum pinguedine quadam, quâ emolliendi facultate præditum est.

VARIÆ sunt Ambari facultates: nam cum oleo florum mali Arantii sive Assytii in calente mortario permixtum, & unguenti modo capiti illitum, illius dolorem levat, cerebrum roborat & nervos, & frigidos qui infarcti sunt humores resolvit: ad eadem efficax, emplastri modo cum Alypta muscata assidue gestatum.

Ambari facultates.

EIVS solius, aut cum moscho & ligno aloës permixti, olfactu cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor & cordis vires reficiuntur: ideoque in pestis contagiis illius odor adprimè utilis est; nec minùs his qui frigidis defluxionibus vexantur, convenit, si capitis tegmina, atque etiam cubiculum ubi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME prodest senibus, quòd illorum spiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & crassos lentosque humores, quibus plurimum abundant, extenuet, sive cibus indatur, sive vestes suffiantur, sive cerebro cordisque regioni applicetur, sive vino, quo sibi faciem & manus abluunt, permisceatur.

SCOBIMAGNETIS, galbanoque miscetur; & emplastri modo mulierum umbilico impositum, uterum suo loco retinet, & reliquos ejus morbos profligat: ejus autem assiduus odoratus prodest uteri procidentis, suffocationibus verò, in Liquidambar dissolutum, & xylo exceptum, uterique ori inditum.

STERILITATI à frigidis humoribus ortæ, hac compositione mederi soleo, quæ recipit Ambari partes duas, rasuræ eboris tenuissimè tritæ unam, pulveris ligni aloës partem dimidiam, cum algaliæ momento: fiunt catapotia, quorum tria pendentia drachmam unam singulis triduis dabuntur, & emplastrum umbilico, pessum uteri colo imponetur, purgatis tamen priùs uti decet.

Catapotia prosterilitate.

EX eo, alypta moschata, & styrace fit emplastrum scuti forma, quod stomacho adpositum, ipsum doloribus liberat & excalfacit. Ex eadem massa factæ pilulæ, & manè sumptæ, flatibus discutiunt, concoctionem juvant, & appetentiam excitant: idem præstat ex vino odorifero manè sumpta hæc massa.

Emplastrum ex ambaro.

Catapotia alia.

TRITVM ambar & cerâ flavâ exceptum, cordis regioni utilissimè imponitur, ad sedandos dolores à flatibus aut alia quavis causa (modò calida non sit) provenientes.

EADEM ratione quâ senibus, melancholiâ laborantibus etiam convenit, & paralyticis, si eo aut ejus mixturâ suffiantur, aut cerebrum totaque spina eo inungantur: etenim Ambar præ cæteris medicamentis nervos & cerebrum roborat. Quinetiam epilepticis fumus illius, naribus exceptus, convenit, siquidem illos excitat, & si assidue id odorentur, non tam facilè, neque tam vehementer eo morbo corripiuntur.

ILLVD admiratione dignum, quod Simeon Sethi scribit: Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum veluti ebrium ferri; si verò inñciatur vino, maximè inebriare.

Ambar inebriat.

* Quid sit Ambarum, consule scholia quæ postremâ hæc editione adiecit ad caput De Ambaro Histor. Aromatum Garcia ab Orta.

Liquid-Ambar & eius oleum.

CAPVT VIII.

RESINA quam *Liquid-ambar*, & oleosum quiddam, quod oleum de *Liquid-ambar*, vocamus, ad nos ex Hispania nova adferuntur, utrumque odoratissimum, præsertim oleum, quod delicatioris & suavioris est odoris.

Liquid-ambar.
Ocecol.

EST verò *Liquid-ambar* resina effluens incisis arboribus vastæ magnitudinis, pulchris & ramosis, cujus folia hederaceis similia sunt, *Ocecol* Indi vocant, cortice crasso, cinereo, qui incisus aut vulneratus crassum *Liquid-ambar* ejaculatur, cui cortex comminutus, odoris causâ admiscetur, ut scilicet suavius & diutius spiret in suffitibus.

VBI nascuntur ejusmodi arbores, fragrantissimus est aëris odor, adeò ut Hispani primum eò appellentes, istic aromata nasci, atque adeò eas aromatiferas esse arbores existimarent.

TANTA quantitate in Hispaniam infertur *Liquid-ambar*, ut mercium vicem suppleat, utribus & doliis eo impletis: eo etenim hîc utimur in suffitibus, odoramentis, pastillis, *Styracis liquidæ* loco, cujus odor proximè ad hunc accedit: adeò autem validus est, ut celari, etiam suffitibus non additum, non possit, & totas ædes, si ejus sit copia, atque adeò plateas suo odore impleat.

Liquid-ambar facultas.
185.

PLVRIMVS in medicina illius usus: nam calfacit, roborat, resolvit, & anodynum est. Cerebrum, per se illitum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosque dolores à causa frigida, emplastri modo impositum, mitigat. Ventriculo ad primè utile, stomachici instar adhibicum: ipsum etenim roborat, concoctionem iuvat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.

CVM *Styracis*, *Ambari*, & *Moschi* momento mixtum emplastri consistentiâ, & scuti formâ super alutam extensum, omnibus prædictis morbis maximè prodest, ejusque emplastri ob insignes facultates in hac urbe laus est. Calidum in fine secundi gradus, humidum in primo.

Oleum de Liquid-ambar.

EX eo recens collecto, & istic reposito ubi per se tenuior ejus substantia stillare possit, oleum quod de *Liquid-ambar* nuncupant, elicitur, multo perfectissimum, illoque longè suavius. Sunt qui expressione etiam eliciant, ut majorem quantitatem colligant: nam chirothecis imbuendis plurimum absumitur.

Eius facultas.
185.

V T I L E est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calfacit, resolvit, & omnem tumorem emollit: itaque uteri tumoribus, & obstructionibus prodest, mensesque provocat: Calidum ferè tertio gradu.

SCIENTIVM tamen est, plerosque liquidam istam *styracem* ex India inferre non perinde bonam, quia è ramis ejus arboris comminutis & coctis pinguedinem innatantem colligunt, venduntque pro legitimo.

EIVS arboris pampini & summitates in fasciculos collecti, vestibus & stragulis ab Indis inferuntur, odoris gratiâ, in eumque usum Hispanis etiam vendunt.

Balsamum.

CAPVT IX.

Balsamum.

LAUDATISSIMVS ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus, *Balsamum*, ad veri *Balsami* (quod in Ægypto nascebatur) imitationem, nuncupatur; in Hispania nova elicitur ex arbore *Punicâ* malo majore, cujus folia, urticæ similia, serrata & tenuia sunt, Indi *Xilo* [*Gomora Zilo*] vocant.

Balsami extrahendi duplex ratio.
Prior.
Alterâ.

FIT autem duobus modis. Vno, multis incisuris vulnerato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat, tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed adeò pauca quantitate, ut ad nos non inferatur. Altero, Indis admodum familiari, in eliciendis succis ex quavis arbore: Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minutim concisos, in lebetem amplissimum iniiciunt, multâ de super adfusâ aquâ: bulliunt omnia & ferment quantum satis esse putant: igne sublato, frigescere sinunt, & conchyliis oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regiones invehitur, & quo vulgo utimur, colore ex nigro rubente, odoris suavissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut fictilibus vitatis asservatur, aliam omnem materiem penetrans.

IN medicina hujus usus receptus est, non nuperrimè, sed statim eo ferè tempore quo Hispania

Hispania nova nobis patefacta est: nam cum Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutinare animadverterent, illos statim imitari cœperunt.

CUM primum in Hispaniam illatum est, ob ejus insignes facultates magnâ fuit, ut decet, æstimatione: illius uncia modò viginti, modò decem ducatis æstimabatur; at nunc temporis, ejus libra non pluris quàm tribus aut quatuor ducatis æstimari solet. Romam primum delati uncia centum ducatis venit: postea, tantâ quantitate illatâ, vilescere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, ut solet in rerum abundantia sive raritate plerumque contingere. Nam cum magno veniret, omnes ejus virtutes admirabantur atque requirebant: postquam verò imminutum est pretium, non æstimatur, cum tamen idem Balsamum sit quod fuit cum centum ducatis uncia venderetur.

ET sanè, licet nihil aliud nobis intulissent Indiæ, quàm hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis investigandis non inutilis existimandus est: etenim jam multis annis perit * id Balsamum quod in Ægypto nasci solebat, nec usquam gentium amplius invenitur: idcirco nobis Deus opt. max. illius loco Balsamum novæ Hispaniæ dedit, quod meo judicio inferius non est Ægyptiaco, si mirabiles ejus effectus & utilitates consideremus.

TRIFARIAM verò in medicum usum recipitur: nam aut interiorius assumitur, aut exteriorius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur.

INTVS assumptum manè jejuno ventriculo, asthmaticis utile est, & vesicæ doloribus: menses etiam ciet, ut & pessi modo subditum. Ejus quatuor aut quinque guttulæ vino aut aquâ rosacâ in cochleari exceptæ, & diluculo sensim in guttur instillatæ, sic ut linguam non contingant (nam Balsami sapor diutius in ore hærens forsitan nauseam etiam moveret, nonnullis sanè cibi appetentiam dejecit) veteres stomachi dolores finiunt, ipsum roborant, coloremque commendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructions aperit, atque juventam conservat. Magnæ existimationis vir mihi probè notus, ab ejus usu nullos dolores sensit, & tamen senex, tam validus est, ut juvenis videatur. Phthisicos levat, & steriliam uterum expurgat, pessi modo adhibitum.

FORIS, calidum cum plumula illitum, omnes crüciatus ex humoribus frigidis provenientes tollit, præsertim si linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores cedematos discutit & absomit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum reficit & fovet; omnemque humorem noxium absumendo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, cervice, spinâ, & eâ parte quæ paralyti tentata est, inunctis: eadem ratione ad omnes nervorum morbos & contractiones utile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem juvat, & flatibus obstructionibusque liberat, sicuti & lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à causa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impositum sedat: idem præstat pani calido inditum, sicque adpositum. Urinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præsertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem residuum discutiat.

CHEIRURGICIS remediis inditum, valde utile est: & quia molestum esset omnia enumerare, ejus judicio relinquo, qui illo utetur, ut id scilicet aliis medicamentis commisceat, quæ ad rem utilia esse judicabit. Vulgare sanè admodum est eo in recentibus vulneribus uti; nam statim illa sine suppuratione glutinat, quinetiam in iis utile, ubi contusio adglutinationem impedit; quòd statim digerat, & reliqua præster quæ ad vulneris usque glutinationem necessaria sunt, ut non abs re Pauperum cheirurgia censerit possit: eaque de causa pauca sunt in hac urbe ædes, in quibus non servetur Balsamum. Nervorum, juncturarumque vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemque prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illæsum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò sint simplicia. Antiqua vulnera, per se, aut cum alio unguento impositum, emundat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, spina eo calente inuncta dimidia hora ante paroxysmum, & illico quinque aut sex guttis illius in vino sumptis modo prædicto, horrores discutiuntur; si ter aut quater remedium repetatur.

ACRIVS CVLO est sapore, & aliquantulum amaro: unde colligere licet, adstrictionis particeps esse, calidum & siccum in secundo gradu.

NUNC ex novi orbis continente magnâ quantitate inferri cœpit Balsamum incisæ arboribus extractum, iis similibus quæ in nova Hispania nascuntur, ubi Balsamum decoctione colligitur. Sunt autem eæ arbores vastæ magnitudinis, & ad radicem usque ramosa, duplici septæ cortice, altero crasso Suberini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod inter utrumque corticem est spacio, incisione Balsamum

Balsami æstimatione.

Balsami triplex usus.

Interiorius assumptum.

Foris adhibitum.

Cheirurgicis medicamentis inditum.

Balsamum pnyris. Balsami arboris historia.

educitur, alba limpidissimaque lacryma suavissimi odoris, quod insignes facultates statim prodit. Et certum est illius guttulam potiore esse, alterius quod decoctione extrahitur *arrova*, hoc est, xxv. libris, tametsi miraculosos ejus viderimus effectus.

Balsami fructus.

Huius fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris magnitudine: etenim ciceris aut pisi grano major non est, amari gustus aliquantulum, inclusus in extrema filiqua angusta, digitum longa, alba, & simplicis regalis Hispanici tenuitate. Eo fructu sese suffiunt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.

Valde falleris Monarde; nam Arabia felix, quae sola Balsami plantas sponte nascentes ab omni aere protulit, etiam hodie profert, & legitimum Balsamum praeber. Aluit quidem Aegyptus loco quodam Cayro vicino, quem Matharica appellant, & nunc etiam paucos Balsami frutices alit, sed ex Arabia semper peritos; quemadmodum olim Iudaea habuit. Seriphus autem Arabia felix Princeps, cui etiam Mecha parer, singulis annis, praeter alia munera, tres quatuorve Opobalsami libras Turcarum Imperatori mittit; Cayri autem Praefecto, libram; peregrinorum vero qui Cayro Mecham religionis causa proficiscuntur Duci, sive Hamirag, selibram donat; atque etiam nonnihil alius peregrinorum Ducibus. Ceterum qui plura de legitimo opobalsamo eiusque planta, sive frutice, scire volet, C. V. Prosperi Alpini cap. x. lib. iv. de plantis Aegypti, & eiusdem Dialogum de Balsamo, consulat.

Ego sane paululum legitimi Opobalsami habeo ex munere Nobilissimi Baronis Davidis ab Vngnad, Caesarei apud Turcarum Imperatorem Selimum Solimanni F. & Amurathem ipsius N. Legati, quo Constantinopoli discedens, post quinquennalem istuc moram, ab ipsomet Amurathe donatus fuerat; deinde paucillum etiam habui à Generosissimo Barone Edwardo Zouche, Anglo, Constantinopoli reduce: mittebat etiam ante paucos annos vir doctissimus Ioannes Pona, quod omne amicis impertii.

Balsamum de Tolu. *Toluifera balsamum*

CAPVT X.

Balsamum de Tolu.

Nunc recens advehitur ex Continentis quadam provincia inter Carthaginem & Nomen Dei sita, Tolu ab Indis appellata, Balsami quidam liquor, maximarum virium, praestantissimumque, quod hactenus ex iis regionibus allatum sit, medicamentum.

Eius historia.

Arbores è quibus colligitur, pumilis Pinis sunt similes, multos ramos quaquaversum spargentes, foliaque Ceratiae similia obtinentes perpetuo virentia: praeferruntur domesticæ, & in cultis natae.

Extrahendi ratio.

Colligunt verò hunc liquorem Indi vulnerato & inciso arborum cortice, qui tenuis & tenellus est, suppositisque, & arbori adnexis veluti quibusdam cochlearibus è cerâ nigrâ in illis regionibus natâ confectis, quæ emanantem è vulneribus liquorem excipiant, quem deinde in alia vascula ad eam rem parata effundunt: id verò ferventissimo sole fieri necesse est, ut liquor facilius emanet; nam noctu ob frigiditatem nihil effluit: erumpit etiam interdum ex ipsis arboris nodis & alis nonnihil liquoris, qui cum exiguus sit, & in solum decidat, perit.

Apes nigram ceram elaborantes.

Porro è apes quæ ceram istam conficiunt, nigrae sunt, eamque in terræ hiatus & cavernis subterraneis elaborant. Plurimam autem huiusmodi ceram in Hispaniam deferri vidi, quâ ad paranda funalia utebantur: sed ob tetrum quem ejus fumus spirabat odorem, vetitus fuit ejus usus, postea tamen in medicamenta receptus. Etenim perutilia ex hac fiunt cerata ad mitigandos dolores è quavis causa frigida provenientes: nam tumores resolvit, & plurima alia commoda praestat.

Balsami de Tolu laus.

Ceterum Balsamæus hic liquor apud Indos maximè celebris est, ob insignes ejus facultates: à quibus edocti deinde Hispani, cum miros ejus effectus animadverterent, pro re maximi pretii inde in Hispaniam detulerunt, magno illum istuc redimentes, nec abs re, quandoquidem mihi praestantius esse majoribusque facultatibus pollere videtur eo qui è Nova Hispania advehitur.

Colore rubro ad aureum tendente est, mediæ inter liquidum & densum consistentiæ, glutinosus admodum, & ubique reponatur, firmiter inhærens, sapore dulci & grato, nec, si sumatur, nauseam movente, quemadmodum reliqua Balsama, odore excellentissimo, & limonum fragrantiam quodammodo referentè, sic ut, ubique reponatur, celari non possit, sed suo odore locum gratiorem reddat: etiam paucillum in vola manus attritum, suavissimum spirat odorem, uti Iasmini ferè.

Eius facultates insignes sunt, quia incisione elicitur, quemadmodum olim Balsamum in Aegypto, ad eadem omnia ad quæ illud celebrabatur, efficax.

Eius facultates.

Omnia recentia vulnera curat, consolidat, glutinatque labra, nec materiam purulentam in iis exoriri sinit: quodque majus est, nullum cicatricis vestigium, curatis vulneribus, relinquit, si eorum labra probe juncta fuerint; quapropter in faciei vulneribus singularis est, quan-

est, quandoquidem ea sine purulenta materia generatione curat, nec vestigium ullum relinquit. Primum autem emundandum est vulnus ab omni spurcitie, & vino eluendum, deinde ejus labra probe unienda, Balsamumque subtepidum illinendum, & lincus pannus duplicatus eodem Balsamo intinctus superimponendus, atque ita colligandus, ut labra hiare nequeant: postmodum victus ratio sit tenuis, seceturque vena si necesse sit: quarto demum die solvatur ligatura (nisi symptoma aliquod antè solvere cogat) & vulnus consolidatum invenietur. Quòd si singulis diebus vulnus curare necesse sit, lineum pannum Balsami liquori intinctum subinde adponendo glutinabitur: etenim ejus facultas est, prohibere ne materia in vulnere generetur. Præsertim verò utile est in vulneribus in quibus contracta sint ossa, exemptis priùs his quæ separata sint fragmentis, & reliquis intactis, nam Balsami facultas ea expellet, vulnusque sensim consolidabit. Miræ etiam virtutis est in articolorum vulneribus, & nervorum sectionibus, omnibusque puncturis, nam eas curat, atque à contractione liberat, ne partes inutiles fiant, & motu priventur. Altè penetrantia & cuniculosa vulnera curantur hujus Balsami albo vino mixti per syringam injectione, & post ternas deinde horas ejus educatione: idem fit in vulneribus punctim inflictis, semel in die mediocriter calidum iniiciendo. Utile præterea est in contusionibus, reliquisque chirurgi operam requirentibus, modò nulla insignis inflammatio adsit: eà verò convenientibus medicamentis sublatâ, balsami est usus.

IN morbis in quibus chirurgi opera non est necessaria, plurimum profunt haustæ ejus aliquot ex albo vino guttæ, veluti in asthmate: capitis dolorem è frigida causâ prognatum lenit lineus pannus ejus liquore tinctus capiti circumligatus: temporibus adpositum, omnem defluxionem, in oculos præsertim, cohibet, eorumque dolores levat, præcalidum cerebro impositum, dolorem tollit, roborat, & paralyti remedio est. Vsi sunt eo nonnulli phthisici, manè aliquot guttas è manu lambendo, magnumque senserunt commodum, quoniam pectus egregiè expurgat. Aliquot ejus guttæ ex aqua vitæ calida initio rigoris in quartanis, aut tertianis diuturnis & importunis sumtæ, utiles sunt, sed etiam ante frigus eodem balsamo ferventi oleo rutaceo permixto cervicibus inungendæ. Si quis ab orificio ventriculi ad umbilicum usque inungatur, ventriculus roboratur, & dolore liberatur, languens cibi appetentia excitatur, concoctio juvatur, flatus discutuntur: at longè majore efficacità istud molitur, si æquales balsami & olei nardini compositi vel simplicis partes miscantur, faciliùs etiam illinitur.

Longâ experienciâ apud Indos probatum est, eos qui Hydropicorum in morem tumet, si hoc balsamo æquis partibus cum unguento aperitivo mixto ventrem illinant, lienis regionem præsertim, magnum levamen sentire: quoslibet tumores & œdemata cujuscunque partis corporis resolvit: omnes dolores à frigidâ causâ promanantes, etiam diurnos, tollit emplastri modo applicatum, & continuè delatum donec sponte decidat. Eodem effectus præbet calidè adpositum, lineoque panno, qui aquâ vitæ selectissimâ calefactâ madeat, superimposito, ubi sunt flatus, sive in ventre, sive in aliâ corporis parte, magnæ est etiam efficacità in nephritico dolore, si fervens cum aliis oleis ad eum morbum utilibus mixtum illinatur: contractorum nervorum dolorem lenit, & si per summos æstus illo illinantur & fricentur, eos relaxat: parotides seu scrophulas cæcas & apertas curat.

ALIAS præterea multas facultates obtinet hic mirabilis liquor, quæ me latent: sed quas intelligere potui, universo orbi notas facio, ut adeò præclaro medicamento & tam insignibus viribus prædito (quibusque longè plures & majores tempus deteget) quilibet uti queat.

* DONATUS sum (nisi me opinio fallat) paucillo simili Balsamo à nostro Morgano, sub meum è Londino discessum anno M. D. LXXXI. Sed & eius liquoris quem ad me misit octavo insequente anno, Balsami ex S. Dominico nomine, plurimæ notæ cum hoc Balsamo conveniunt; mediæ enim inter liquidam & densam erat consistentia, valdè glutinosus, dulcis & grati saporis, fragrantisq; odoris, color tamen magis flavus quam rutilus: nisi quis ad Resinam abiëgnam vel Carthaginensem (de quibus in priore libro noster Auctor) reserere velit. Addidit & alium liquorem tenuem, sulvum, odoratum, cui nomen Balsami simpliciter adscriptum. Vterque sanè liquor longè odoratior Resina abiëgna, & ad Balsami è Nova Hispania delati fragrantiam accedens.

HARVM apum meminerunt Franciscus Lopez de Gomara Historia generalis cap. 80. Petrus de Cieca Peruvianæ chronici prima parte cap. 25. Ioannes de Lery Americana historia II. cap. Quoniam porro Cieca & Lery apum formam describunt, eorum verba adicere hîc libuit, quæ ex Hispanico & Gallico sermone sic Latine exprimebam.

IN Ceyba vasâ arboris & aliarum interdum cavus nidulantur apes, atque suum mel elaborant non minus bonum quam in Hispania, teste Cieca, quarum tria sunt genera. Unum paulo maius culicibus, ad favi, quem probe communiunt, orificium, tubulum dimidii digiti longitudine aprant ex materia cera simili, per quem apes, alis eo quod è floribus decerpserunt onustis, ad suas operas ingrediuntur: acidiusculum est mel illud, cuius paulo amplius librâ præbent singula alvearia. Aliud genus paulo maius, nigrum (superius enim candidum est) orificium, quo in arborum cavum ingrediuntur, confectum habent ex cera alteri materia commixta lapide durius: harum mel superius bonitate longè superat, illiusque tres mensuræ, sive veterum congius, nonnunquam ex unico alveari eximitur. Tertium genus, Hispanicæ magnitudine

tudine excedit, sed aculeis caret, impetu tamen in eos fertur qui favos eximere volunt, mirèque sese capitis & barba pilis implicat: harum interdum alvearia duodenas aut plures libras mellis, multo quàm reliquarum præstantioris, continent.

AMERICANÆ, inquit Leriæ, apes nostris dissimiles, & exiguas illas muscas, quæ æstate, præsertim maturis aviis, nobis infesta sunt, potius referentes suum mel & ceram conficiunt per silvas in arborum cauis, unde incolæ urrumque probè eximere norant. Favum, è quo mel nondum exemptum, Yra-yetic appellant; yra enim illis mel est, yetic cera: melle nostro more vescuntur: ceram verò, quæ serè instar picis nigra est, in massas convolvunt brachiali crassitudine. Sed neque funalia, neque candelas ex ea parant (noctu enim nullo alio lumine uruntur quàm certi ligni fragmenti accensis, quæ lucidam flammam præbent) at ingenium cannarum ligneorum tubos (in quibus suas plumas, ne à certo papilionum genere ipsis Aravers dicto, corrumpantur, adservant) istâ præsertim obturant.

Sed & Ioannes Straden Hombergensis Hessus, qui apud Brasiliæ Gallis amicos per aliquot menses captus fuit, nec sine Divini Numinis favore liberatus est, trium generum, quæ istic reperiuntur, apum meminit cap. 35. sua historia: atque mel à minoribus confectum, duorum aliorum generum melli præfert, seque sapius è cauis arborum exemisse refert.

Liquor Ambia.

CAPVT XI.

Ambia liquor.

Eius facultates.

MISSVS est mihi in crasso harundinis tubulo liquor quidam è fonte manans non procul à litore maris, mellis modo flavus & liquidus, & odore Tacamahacæ. Aiunt, & literis ad me scriptis significant insignium esse facultatum, inveteratis præsertim in morbis & à frigida causa provenientibus: omnium corporis partium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & perfrictiones tollit: quosvis tumores resolvit, eodem obtinet effectus quos Caraña aut Tacamahaca, illarumque vicem in ea regione præbet. Manibus non nisi madentibus tractari potest; & ubicunque reponitur, adeò tenaciter hæret, ut auferri nequeat, donec temporis successu absumatur.

Exiguâ admodum quantitate & duntaxat pro specimine mihi missus est, quoniam istic magnæ cum sit æstimationis, pro re magni pretii adfertur.

Calidus tertio gradu videtur, manifesti lentoris particeps.

Ambia forte.

* **H**VIVS liquoris (nisi me fallit opinio) pauxillum accipiebam sub anni Christi M. D. XCVI. extremum, à veteri amico Francisco Penino, quem de nauclero quodam ex Occidentali India reduce redemerat, nullâ additâ appellatione; namque ob causam pauxillum illud miscebat, ut meam sententiam de illo exquireret. Erat autem Caraña substantiâ non dissimile, lentum, coloris ex flavescente paullo obscurioris, in quo fragmenta quedam conspiciebam tamquam ungues candicantes, non secus ac in Benjuino, aut, ut verius dicam, Sagapeno, odoris, quàm Caraña, paullo gratioris.

Resina Abiægnæ.

CAPVT XII.

Resina Balsami facultatibus prædita.

IBIDEM etiam colligitur liquor sive resina, quam abiægnam vocant, ex arboribus feris (quæ neque Pinus, neque Cupressi dici possunt) Pino altioribus, & Cupressi modo rectis. In harum arborum cacumine vesiculæ quedam enascuntur magnæ & parvæ, quibus confractis guttatim stillat liquor admirandus, quem Indi diligenter conchis excipiunt, sed tanto labore & molestiâ, ut multi viri exiguam admodum quantitatem singulis diebus cogant.

EIVS usus est in omnibus ad quæ Balsamum convenit: siquidem vulnera optimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Utilis item est stomachi vitiis ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modico vino albo, ut in Balsamo edocimus.

Resina Carthagenensis.

CAPVT XIII.

Resina Carthagenensis, & eius facultates.

NVNC etiam nobis mittit Carthago novi orbis provincia resinam quandam purissimam & odoratissimam, abiægnæ aut Terebinthina Veneta multo præstantiorem, iisdem facultatibus seu majoribus præditam, quàm sit selectissima Terebinthina. Experientia docuit, utiliter iniici nervorum, articulorum, pedumque vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, eâ clotâ & præparatâ matronæ sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

Tabaco.

CAPVT XIV.

PLANTA *Tabaco* antiquitus in usu fuit Indis, Hispaniæ præsertim novæ accolis; ad vulnera curanda. Paucos ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quàm ob ejus facultates: nunc verò multo celebrior est ob facultates, quàm propter elegantiam.

NOMEN legitimum apud Indos est *Picielt*: nam *Tabaco* nomen ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam ejus nominis, ubi frequentissima nascitur.

*Picielt.
Tabaco.*

MAGNA altitudine assurgit, & interdum Malum Assyriam, quam Limonem vocant, æquat, caule recto multis prægrandibus ramis brachiato; folio mali Assyriæ ferè, sed ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi dilutiore, & aliquantulum hirsuto, uti tota planta est. Florem fert in summis ramis Campanulæ modo, candidum, medio purpurascentem, quo decedente succedunt veluti capitula papaveris nigri, quibus continetur semen valdè exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est, multifida, lignosa, intus crocea & amara, quæ facilè cortice suo delibratur: aliquâ tamen facultate præditam esse non intelleximus.

*Tabaco histo-
ria.*

NASCITVR plerisque Indiæ locis, humidis præsertim & umbrosis, & exulto leviq̃ue solo. Seritur omni tempore: cum verò prodiit, à frigore præservanda est, & secundum parietes plantanda ad eorum ornatum: siquidem toto anno viret, Citriorum modo.

*Tabaco nata-
les.*

FOLIORVM dumtaxat est usus (tametsi eorum defectu quidam semine utantur) eaque ut asservari possint, filo trajecta in umbra suspenduntur & siccantur; deinde aut integris, aut in pulverem tritis, utuntur.

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque calfacit, resolvit, mundificat & aliquantulum adstringit, ut ex sequentibus facultatibus judicare licebit.

FOLIA hujus plantæ calefacta & imposita, præsens in Cephalæa & Hemicrania sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit, sæpius verò sunt repetenda, donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali arantii prius inungant. Idem remedium rigidis cervicibus sive Tetano utile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

*Tabaco facul-
tates varia.*

DOLORES dentium à causa frigida non modò finit, dente prius deterso aliquo linteo ejus succo delibuto, & folio in pilulam convoluto, denti que indito, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.

PECTORIS vitiiis, tussi veteri, asthmatis, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex ejus decocto, utilia sunt. Serapium è saccharo & foliorum decocto paratum, paucaque quantitate sumptum, putres humores pectoris eiicit. Asthmaticis interdum, eorum fumus ore exceptus opitulatur: sed necessarias evacuationes præcedere opus est, si mora ferri possit.

*Serapium ex
Tabaco.*

SVB cineribus calefacta folia, & sordida, non excussis cineribus, calidaque sæpius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alii manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Ventriculi & Lienis obstructionibus atque scirrhis folia pauxillo aceto intrita, diuque illita & adstricta, utilia sunt; sed his deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calente intinctus, singulis diebus superimponenda. Foliorum defectu, pulvis communi unguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta, diu inungitur.

INDICÆ mulieres valdè commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis, altero ventriculi regioni, altero tergori quæ ventriculum spectat, positis, eas concoquunt, & alvum emolliunt, si quoties opus erit, renoventur. Latas & teretes ventris tineas expellit foliorum succus cum saccharo coctus, & depuratus, paucâ quantitate sumptus: umbilico tamen etiam imponendum folium tritum, & alvus deinde clystere eluenda.

*Cruditatibus
ventriculi.*

NEPHRITICIS & flatulentis doloribus folia sub cineribus, ut antè, calefacta, & quàm calidè fieri potest adposita, magnum adferunt levamen, idem remedium, quoties opus erit, repetendo. Commodè etiam clysteribus iniiciuntur, atque etiam fomentationibus, & emplastris admiscebuntur.

Nephritidi.

IN suffocationibus uteri, folia probè calefacta, & umbilico, utriusque regioni imposita, præsens adferunt remedium: quòd si (ut fit interdum) animi deliquium subsequatur, fumus illorum naribus obijciatur, ilicò liberabitur: quòd remedium Indicis mulieribus adeò

*Vteri suffoca-
tionis.*

vulgare est, ut ea de causa Tabaci folia diligenter adservent & magnifaciant. Sunt verò qui odorata umbilico prius admovent, deinde folium superimponunt. Maximè autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleum de Liquidambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in umbilico assiduè gestatum.

*Articulorum
dolori.*

ARTICULORVM doloribus (modò humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacissimè folia calida adhibentur, aut eorum succo calente pannus lineus intinctus: etenim humores resolvunt & digerunt, ideoque etiam tumoribus œdematodis, foliorum succo calido prius elotis, utilissimè imponuntur.

Pernionibus.

PERNIONES sanare, si ter aut quater hujus plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit.

*Tabaco alexi-
pharmacu est.*

VENENIS, & toxico perniciosissimo, quo Cannibales suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam antè, sublimatum vulneribus inspergere solebant. Toxicum autem vires infringere hac ratione sciverunt Hispani.

*Occasio expe-
riendi Tabaci
adversus ve-
nena.*

CONTIGIT ut quidam Cannibales in suis cymbis ad D. Ioannem de portu divite navigarent, Indorum, atque etiam Hispanorum (si quos reperissent) telis suis veneratis conficiendorum causa. Eò appellentes, Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: cum verò sublimato carerent, à quodam Indo edocti sunt, ut Tabaci succum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa deinde folia trita: sedati sunt ilicò dolores Dei beneficio, & ea symptomata quæ hujusmodi venena subsequi solent, venenum superatum, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis hujus plantæ adversus venena uti coeptum est. Rex ipse Catholicus, ejus vires experiri volens, cani vulnus infligi iussit in gutture, & toxico, quo venatores utuntur, illini, & paulo post foliorum Tabaci succum satis copiosè instillari, & ipsa folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine omnium admiratione.

Carbunculis.

EODEM modo venenatis pestiferisque carbunculis imposita crustas inducunt, deinde curationem adferunt: & ad ictus morsusque virulentorum animalium præsens sunt remedium.

*Recentibus
vulneribus.*

RECENTIBVS vulneribus imposita, ilicò sanguinem sistunt, eaque glutinant: quòd si majuscula sint, vino prius eluentur, & labiis vulnerum conjunctis, succus foliorum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabuntur: postridie reliquisque subsequenti- bus diebus idem ordo servabitur, victusque ratio necessaria.

Gangranis.

VETERA ulcera, Gangrænasque succus instillatus, & folia trita imposita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici consilio, & missione etiam sanguinis, si necessaria sit, factâ: deinde observatâ, quæ convenit, victus ratione.

*Animalium
ulceribus.*

PORRÒ non modò in hominibus ejusmodi ulcera curare, sed etiam in animalibus, ipsa experientia docuit: nam per universam Indiam frequentia ulcera vaccas, boves, & alia animalia infestant, quæ facillè ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cum magno istic veneat, plerumque quod ulceribus inspergebatur, pluris constabat, quam animal curandum æstimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam usum ad putrida, foetida, vermibusque scatentia animalium ulcera transtulerunt; atque adeò compererunt, succum ejus instillatum non modò vermes necare, sed etiam ulcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam jumentorum exulcerationibus, ideoque Indi Tabaci pulverem semper circumferunt.

Polypo.

QVENDAM novi narium ulcere laborantem, è quo sanies manabat, non sine contagii suspitione: meo consilio instillavit foliorum Tabaci succum: à secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatum est ulcus; sed quæ erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies utiliter confricantur.

*Tabaci fumus
Indis frequēs.*

HÆC est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, qua uti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat, Sacerdotes de bellorum eventu, aliisque magni momenti negotiis consulere. Consultus sacerdos, istius plantæ folia sicca urebat, & eorum fumum tubulo seu cannulâ quadam in os excipiebat, deinde quasi in exstasi quandam raptus, cadebat, omni motu privatus, sicque permanebat aliquamdiu. Discussâ ejus fumi facultate, ad se redibat, referebatque negotium cum dæmone contulisse, & responsa dabat ambigua, ut, utcumque eventus succederent, illis facillè persuaderet, sic se prædixisse: eoque modo barbaros illos homines miserè decipiebant.

CÆTERVM vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratiâ, cum insomnia videre interdum, & extra se quasi rapi cupit, tum etiam de suorum negotiorum eventu, ex insomniis quæ apparuerint pronunciatum. Nam ut impostor est

diabolus,

diabolus, herbarumque facultates novit, illos hujus vires edocuit, quo, apparentibus ejusmodi in somniis, miseris hominibus imponat.

At non est recens, plantas quasdam inveniri, quæ manducatae, aut intro assumptæ, vanas species & imagines obversari faciant. Siquidem Diosc. cap. de Solano manico, seu furioso, ejus radicem drachmæ pondere ex vino potam, facere species vanas imaginesque non injucundas obversari scribit, sed duplicatum ejus modum ad tres usque dies mentis alienationem adferre, quadruplicatum interimere. Anisum si quis dormiturus edat, somnia excitari jucunda & suavia: contra Raphani esu, gravia & turbulenta: & sic de plerisque aliis.

GARCIA ab Orta refert Banguæ plantæ succum aliis admixtum, mentis alienationem facere, insomnia excitare, & omni sollicitudine liberare, veluti etiam Opium, quod Orientalibus Indis admodum familiare est: de quo multa apud Garciam.

Sic & nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & illicò, quasi mente alienati, corruunt: excitati verò, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum secuti Æthiopes pro mancipiis eò deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit, ut eorum domini egregiè eos castigent, & illorum Tabaco exurant, quo ansam auferant sæpiùs illo utendi: clam tamen uti non desinunt.

Vsvs est etiam Tabaci apud Indos, famis sitisque sedandæ gratia, hoc modo. Conchylia quædam cochlearum fluviatilium urunt, deinde atterunt calcis modo; hujus & foliorum Tabaci æquas partes sumunt, manduntque, donec ex utrisque massa quædam fiat, quam in pilulas pîso majores formant, atque in umbra siccatas in usum reponunt. Facturi iter per deserta, ubi neque cibum, neque potum inventuros se putant, harum pilularum secum delatarum unam inter labrum inferius & dentes reponentes, ejus liquorem assiduè sorbent, quâ absumptâ, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem triduanam interdum, aut quatruiduanam, absolvant: istaque ratione toto illo tempore neque famem sibi molestam esse, neque sitim asserunt: cujus causam esse puto, quòd sorbentes assiduè pilulas illas, etiam humores pituitosos è cerebro eliciunt, qui deglutiti & in ventriculum demissi, naturalem ejus calorem humectant, sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defectu: ut in multis animalibus observare licet, quæ totâ hieme in suis latibulis se continent sine alicujus alimenti copiâ, quia calor naturalis occupatus est in pinguedine absumendâ, quam æstatis tempore collegerunt.

Hæc sunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco, ejusque facultatibus colligere potui:

BRASILIANIS, à quibus semen primum in Lusitaniam delatum, hac planta dicitur Petum; Galli, quod D. Ioannes Nicotius, Regius aliquando in Lusitania Orator, eius semen primum ad Regiam matrem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam, & Herbam Regina nominarunt. Alii Herbam sanctam, ob insignes eius virtutes, nuncuparunt. Oviedus lib. Hist. xi. cap. v. in Hispaniola insula, ubi copiosè tum temporis nascebatur, Perebecenuc vocari tradit: mihi cum Hyoscyami nigri aliquo genere plurimum convenire videtur.

Est verò ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, interdum amplior, multis aliis crassiusque ramis concava, folia numerosa, ampla, densa seu carnosâ, pinguis, gravi odore, servido & acris gustu. Flos extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, oblongus, & tuba in modum concavus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigidius magis intendi solet. Huic succedunt siliquæ Digitali ferè similes, semine plena ex rufis nigricante, pusillo, Papaveris multo minore.

Eius duo sunt genera. Nam unum amplo latoque est folio, interdum cubitali longitudine, pedali que latitudine sine pediculo caulem amplectente. Id aliis assurgit, & flos ordine per ramulorum longitudinem illi nascitur, dilutior aliquantulum. Alterum paulo minore est folio, Solano, quod Bellam donnam vulgò vocant, simili; sed magis mucronato longoque pediculo ramis inhaerens: flores huic veluti per umbellas nascuntur saturatiore aliquanto. Viris que radix lignosa est & multifida. Sed & horum semine deciduo, sponte in nostris hortis tertia quadam & dubia species nata, superioribus paulò humilior, cuius folia, ut in prioribus, caules amplectuntur, sed multo angustiora, etiam infra secundi generis foliorum amplitudinem: floribus tamen saturatiùs rubentibus, magis hoc quam illud emulatur.

PETUM LATIFOLIUM.



FLORET

Solanum furiosum.

Anisum.

Raphanum.

Banguæ. Opium.

Pilula famem sitimque sedant.

Petum.

Nicotiana. Herba Regina. Herba sancta. Perebecenuc.

Petum historia.

Petum genera duo.

Petum tertium.

Nicotiana latifolia, L.
 Semen. hist. 2. 7
 Nicotiana latifolia, L. β. minor. dict.

PETVM ANGVSTIFOLIVM.

FLORET hac planta calidioribus regionibus Iunio & Julio, semen Septembri maturefcit (vidi in Lusitania tota hieme florentem) at hic à mense Augusto in hiemem usque floret, & subinde semen profert, deinde primo gelu flaccescit, peritque tota; neque hieme asservari potest, nisi admodum difficulter, idque fictilibus aut capsis ligneis, in quibus sata, in fornacem aut penum illatis.

Natalis.

NASCITVR omni solo; & semel sata, seménque ad maturitatem perducens, seipsam deinde serit, nec opus habet alia satione. Si tamen serenda erit, Augusto aut Septembri id fiat, quoniam semen exiguum diutissime sub terra latet antequam germinet: & Martio aut Vere telluri creditum demùm Augusto germinat.

Facultates.

APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob insignes facultates, præsertim à nobilibus quibusdam matronis rei herbaria studiosis, qua foliis eius recentibus, aut in umbra siccatis, & stillatio illorum liquore vitæ organo extracto, & unguento ex eius foliis parato, frequenter utuntur ad ulcera antiqua, putrida, maligna, gangranas, scabiem, impetigines, lichenes, oculorum nebulas, felici cum successu; multisque miseris rusticis auxilio sunt.

SUNT qui folia singulis diebus manè à ieiuniis manduicant, ut podagra liberentur, quia multam pituitam in os attrahat, eamque in partes inferiores destuere prohibeat.

CAROLVS Stephanus Prædii rustici Gallico sermone conscripti lib. 2. cap. 76. experientia comprobatum esse scribit, eius folia strumis utiliter illini, illiusque stillatium liquorem asthmaticis auxilio esse. In summâ, Panacea quaedam est ad omnis generis morbos.

Petum quatuor.

ALIUD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirsuto pinguius, licet succulento, flore minore, & per extremum rotundo, pallecente, ante quinquaginta annos Europa innotuit: Dodon. Hyoscyamum luteum nuncupavit. Ad pleraque etiam conferre certum est, verùm superiore longè imbecillius.



Tubuli ad asthma utiles.

CAPVT XV.

Tubuli asthmatici.

ADVEHVNTVR è nova Hispania quidam cannarum sive harundinum tubuli, interiore & exteriori parte quodam gummi illiti, quod meâ opinione Tabaci succo infectum est, caput enim tentat: illo, ni fallor, cannam inungunt; utque tenax est, firmiter inhaeret, colorisque nigri est: induratum autem, non est tenax. Incenditur tubulus eâ parte qua bitumine sive gummi infectus, alterâ verò in ore sumitur, fumusque excipitur, omnem pituitam & purulentos humores è pectore educens: hoc verò uti solent quum asthma se premi & veluti suffocari sentiunt.

Præsertim quendam sæpius asthma laborare solitum, ejus usu plurimum utilitatis consequutum observavi, qui simile commodum antè ex Tabaci fumo percipiebat: propterea Tabaci succum admixtum esse oportere dico: tutum autem utriusque usum esse, ipsa experientia in multis docet.

Nonnullos ægros & asthma vexatos ex America reduces observavi viridia Tabaci folia mandentes, & succum inde promanantem sorbentes, ad purulentos humores expellendos: quibus licet caput tentaretur, plurimum tamen profuisse apparebat, cum ad pus, tum ad pituitam pectori inhaerentem propellendam.

Tabaco.

Mirum est quàm insignes & variæ Tabaci facultates singulis adhuc diebus deteguntur: nam præter eas quas superiore capite descripsi, totidem alias adhuc proferre possem, quas postea, vel referentibus aliis intellexi, vel ipse observavi.

* DETECTA ab Anglis duce Richardo Grenfeldio anno à Christi nativitate M. D. LXXXV. Wingandecaw (quam ipsi Virginiam nuncuparunt) novi orbis Provinciâ, triginta sex gradibus ab Equatore Septentrionem versus distante: compererunt incolas frequenter uti tubulis quibusdam ex argilla factis, ad foliorum Tabaci magnâ abundantia apud eos nascentis, incensorem fumum hauriendum, sive verius sorbendum, valetudini conservanda gratia. Angli inde reduces similes attulerunt tubos ad Tabaci fumum excipiendum; inde Tabaci usus per universam Angliam adeo invaluit, præsertim apud aulicos, ut multos similes tubos fieri curarint, ad Tabaci fumum sorbendum.

Herba

Herba Joannis Infantis.

CAP. XVI.

HIC prætermittenda non videtur ea planta quâ usi sunt ii qui Hispaniam novam nobis aperuerunt, in curandis vulneribus. Cujus usum primus ostendit Indus quidam Hispani, cui nomen Ioannes Infans, famulus, à quo hæc planta denominata est. Herba Joannis Infantis.

EXIGUA est planta, foliis Oxalidis, aliquantulum villosis, sive hispidis: Eius historia.

VIRIDIS præmansa aut trita, vulneribusque imposita, sanguinem sistit, eaque conglutinat. Nervorum aliarumque partium vulnera digerit, & mundat, & demum ad cicatricem perducit. Iisdem viribus pollet sicca in pollinem redacta; quæ ad vulnera carne explenda, viridi etiam præfertur. Facultates.

Radices Venenis adversantes.

CAPUT XVII.

EX Charcis provincia Peritana, radices quædam advehuntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & ficulnei folii odore. Radix venenis resiliens.

HISPANI Indias inhabitantes *Contrayerva* appellant, quasi dicas alexipharmacum, quoniam earum pulvis ex albo vino sumptus, adversus omne venenum, cujuscunque tandem sit generis, præsentissimum est remedium, (uno sublimato excepto, quod solâ lactis potione exstinguitur) vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores evacuanis. Sed & amatoria pocula, eo pulvere hausto, educi ferunt. Ventris etiam animalia pellit. Contrayerva.

GUSTATA radix, aromaticum quiddam sapit cum acrimonia conjunctum: quare calida videtur secundo gradu. Temperamentum.

Zingiber.

CAPUT XVIII.

DOMINVS Franciscus de Mendoza Proregis Antonii de Mendoza filius, in Nova Hispania Caryophyllos, Piper, Zingiber aliaque aromata ex Orientali India allata consevit: sed ipso è vivis sublato, intermissum est illud studium: solum Zingiber remansit, quod feliciter enatum est: inde fit, ut ex Nova Hispania, & aliis Occidentalis India locis, viride & siccatum, non minùs quàm ex Orientali India deferatur.

EST autem Zingiber planta foliis Iridis, paullo tamen angustioribus, sed similiter virentibus prædita: ejus radices, ut notum est, aliæ aliis majores, quæ virentes & recentes, nullâ urente facultate pollent, ideoque in frustula concisæ acetariis iniiciuntur, ut his saporem & odorem concilient: feritur semine aut tenuiore radice, nam utroque modo facile augetur: quum adjustam magnitudinem excrevit, eximitur, & in umbra siccatur, ubi nullam humiditatem contrahere possit, quæ eam corrumpat, propterea luto oblitur. Zingiberis historia.

Adfertur condita, tametsi & hîc probè condire siccam norint, quæ tamen ante juxta locum juncis & scirpis consitum sepulta fuerit (istâ enim ratione tenerescere creditur) aut calidâ aquâ sæpiùs lota & macerata, donec mollescat: addito deinde saccharo conditur quemadmodum viridis.

MAGNA facultate aromaticâ, & insigni acrimoniâ prædita est hæc radix: admodum calefacit, ventriculo confert, ejusque dolores à frigida causa aut flatibus obortos tollit: eisdem affectus atque piper præbet: saporem cibus, quibus inspergitur, conciliat: multis medicamentis additur ut ea corrigat, & illorum malitiam leniat: propterea turbit & agarico admiscetur: illis etenim vehiculi loco est, ut facilius suas facultates exerant: concoctionem juvat, ventriculum roborat, & naturalem calorem auget: languentem ciborum appetentiam è frigida causa natam excitat, in quem effectum maximè confert, condita manè sumpta: colorem faciei præterea commendat, eademque omnia præstat quæ piper, & ferè similis temperamenti est. Zingiberis facultates.

Rhabar-

Rhabarbarum Americanum.

C A P. XIX.

E Continenti, radicis quam istic Rhabarbarum vocant, fragmentum mihi allatum est, quod certè omnes eas notas habet, quas Orientale rhabarbarum obtinet!

Rotundum id erat, & fusco cortice tectum; internâ parte rubebat, & fractum, quendam candorem permistum ostendebat; croci modo tingebat, & amarum erat: scire cuperem qualia folia obtineat, ut observare queam an illis sint similia quibus prædita est ea planta quam multi in Hispania hoc nomine severunt, Rumicis folia obtinentem, cujus genus illam esse existimo, quia secundus rumex rubentem habet radicem.

Folia ejus Rhabarbari, quod Rumicis genus esse arbitror, diu cocta vehementiùs purgant quàm radix: Dioscorides etiam asserit omnia rumicis genera alvum insigniter emollire.

Rhabarbari
legitimi lani.

E s t porrò Rhabarbarum præclarum medicamentum, & summâ commendatione dignum: maximè etiam illud extulerunt quotquot ejus historiam prodiderunt (solutivum intelligo, quo purgationes moliri solemus; non illud Rha Græcis cognitum) adeò, inquam, nobile medicamentum est, ut cum omni securitate, omni tempore, & omni ætati exhiberi possit: bilem verò præfertim & pituitam purgat, jecur roborat, ejusque veluti anima est; obstructionibus liberat, icterum solvit, sanguinem expurgat, simulque nobiliores corporis partes robustiores efficit; itaque securè in cordis morbis exhibetur: aliquot ejus ramenta manè manducata, diuturnos & difficiles hepatis, splenis, internarumque partium morbos curant, hydropicos juvant & cachecticos, bonumque colorem conciliant.

Calidum & siccum est in secundo gradu, & tertestribus quibusdam partibus præditum, quæ illi adstrictionem & robur conciliant.

Guayacan. *Guayacan officinale, sp. ind. null. dub.*

C A P. V T. XX.

T R I A ex America sive Occidentali India adferuntur medicamenta hodie toto orbe celebratissima, quorum in Medicina facultates adeò insignes repertæ sunt, ut nunquam auditum sit, tam incurabiles morbos ullis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Lignum quoddam Guayacum vocant, Radix Chinæ, Sarcaparilla. De China, quæ à Lusitanis ex India Orientali adferri putatur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamento ex Indiis delato, & omnium optimo, ut ipsâ experientia & multorum annorum usu comprobatum est.

Guayacan.

G U A Y A C A N, à nostris lignum Indicum dictum, abundanter nascitur in Insula S. Dominici, quæ fuit prima novi orbis ab Hispanis occupata: cujus usus primùm hac ratione nobis innotuit.

Lues venerea.

M A G N I S doloribus morbi Gallici (quem ab Inda muliere contraxerat) Hispanus quidam torquebatur: ejus famulus Indus, in illa provincia Medicum agens, aquam Guayaci propinavit, quâ non solum magnis illis cruciatibus liberavit, sed pristinae sanitati eum restituit. hujus exemplo, plurimi alii Hispani, simili morbo infecti, curati sunt. Ejus morbi cura Hispani statim evulgata est, ab his qui ex ea insula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per universum orbem, quem hæc scabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum est medicamentum eo præstantius aut certius: nam si, ut decet, procedat curatio, suo tempore ista aqua propinetur, certissimum est huic morbo sanitatem perfectam adferri; nec recidivam pati qui simili lue laborabat, modò in idem cœnum non se provolvat denuò. Sicque Deo visum est, ut unde manavit morbus, inde adferretur remedium: nam ex Occidentali Indiâ primùm huc perlata est illius morbi origo, præsertim autem ex insula S. Dominici, ubi tam familiaris est, quàm apud nos papulæ seu morbilli, neque ejus contagium magnopere quisquam reformidat. In hunc autem modum propagatum fertur.

Lues venerea

Europam in-

vadit.

* vulgo Co-

lumbus,

A N N O salutis humanæ M. CCCCXCI. eo bello quod Neapoli gestum est à Rege Catholico adversus Gallia Regem Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Colonius, ex prima illa profectioe, quam novi orbis conquirendi causa susceperat, rediit: & detectis S. Dominicaliisque insulis, inde Neapolim (ubi tum Rex Catholicus erat pace cum Gallo factâ) viros & mulieres deduxit. Commeantibus ultro citroque exercitiibus, Hispani primùm cum Indicis mulieribus, & Indi cum Hispanicis consuetudinem habuerunt:

buerunt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam ad Gallos, & sic per universum orbem.

INITIO diversa nomina sortitum est. Hispani, existimantes à Gallis contagium venisse, morbum Gallicum nuncupârunt; Galli contra, Neapoli se consecutos esse putantes, Neapolitanum vocârunt; Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellârunt; alii Serpiginem Indicam, eamque verissimo nomine, cum inde prima sit hujus mali origo. Inter primarios tamen ejus ætatis Medicos, variæ opiniones fuerunt de hujus morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis corruptis, succumque melancholicum & adustum generantibus, quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales sunt plantæ silvestres, olera, radices, caro asinina, equina, originem sumpsisse existimabant: Alii siderum Saturni & Martis conjunctionibus acceptum ferebant; eamque ob causam varia nomina indiderunt; uti Lepræ, Lichenum, Mentagræ, Sphaceli, Elephantiasis: & cum certam morbi qualitatem assequi non possent (novum morbum esse ignorantes) ad prædictorum morborum à Veteribus descriptorum genus aliquod reducere conabantur.

Morbus Gallicus.

Morbus Neapolitanus.

Scabies Hispanica.

Serpigo Indica.

Medicorum

discipulo de origine morbi Gallici.

CÆTERVM ut ad institutum revertamur, *Guayacan* nomen est Indicum, sed per universum orbem cognitum, tamen etiam à nonnullis *Lignum Indicum* nuncupetur.

Guayacan.

Lignum Indicum.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse dicentes, aut Buxi speciem, aut aliis nominibus appellantes. Sed ut novum arboris genus est, nec in his regionibus, aut ullis aliis toto orbe Veteribus descripto conspectum, sed in nuper inventis solummodo; sic nobis nova erit arbor: ut ut sit, magna est, llicis magnitudine, ramosa, matrice magna, nigricante, materie quàm ebenum duriore: cortice crasso, gummoso seu pingui; & cum sicum est lignum, facilè decidente: foliis exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur fructus rotundus, solidus, femina in se continens Mespili modo. Frequens in insula sancti Dominici.

Guayacan historia.

ALIVD ejus genus in Insula S. Ioannis de portu divite, huic vicina, postea repertum est, superiori ferè simile, sed minus omnino, & propemodum sine matrice, odoratius & amarius superiore; quo relicto, hujus nunc usus est; & ob mirandos effectus *Lignum sanctum* nuncupatur, nec abs re, quandoquidem (ipsâ experientiâ teste) altero præstantius est: at tamen utriusque facultates sunt insignes in curando morbo Gallico, atque ad eò utriusque conjunctim aut separatim propinatur aqua, cum ad morbum jam dictum, tum ad alios plerosque, hac ratione.

Guayacan genus alterum.

Lignum sanctum.

LIGNI minutim concisi, aut ejus scobis uncia duodecim, corticis ejusdem ligni contusi uncia duæ in sex aquæ sextariis^b macerantur fictili novo aliquantulum capaciore, viginti quatuor horarum spacio: fictili bene obturato, lento & luculento igne coquantur, ad quatuor aquæ sextariorum consumptionem. quod inde colligi poterit, si, dum priores binos aquæ sextarios infuderis, bacillo aquæ altitudinem metiaris. Cocta aqua refrigeratur, colatur, & fictili novo asservatur. Statim supra idem lignum, quod decoctum fuit, iniiciantur denuò octo alii aquæ sextarii, coquanturque ad duorum consumptionem: coletur hæc aqua, & seorsum adservetur. Sumitur autem hoc modo:

Guayaci decoctum.

INFIRMVS, purgato corpore ex medici consilio cubiculum deligit apricum, quò neque frigus neque aër penetrare potest. Lectum ingressus, diluculo, aquæ prioris calidæ uncias decem sumat, & egregiè operiatur ut sudare possit duarum horarum spatio: deinde sudore absterfo, indusium calefactum induat, atque lintheamina mutet: quatuor deinde post horis, uvæ passæ illi dabuntur, & amygdalæ, panisque biscoctus, neque affluenter, neque parcè; & de aqua secunda bibet quantum satis erit, etiam interdium. Octo horis postquam comederit, ex priore aqua calète denuò uncias decem hauriet, sudabit item duabus horis, & à sudore, uti superius, mundabitur: unâ post sudorem horâ, de iisdem passis, amygdalis, & pane biscocto carnabit, & ex aqua secunda bibet. Servabitur hic ordo quindecim diebus prioribus, nisi vires nimium collabantur, quia eo casu, etiam præter supradicta, pullus gallinaceus assus concedetur. In minus robustis, qui extremam illam victus rationem ferre nequeunt, novem dies sufficient; quibus elapsis, pullus exiguus assus similiter concedetur. Si verò æger ad eò tenui est valetudine, ut prædictam istam victus rationem nullo modo ferre possit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quantitatem sensim augendo. Elapsis quindecim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpæ cassiæ fistulæ per cribrum transmissæ, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, five secundæ decoctionis, bibet. Decimo septimo die ad priorem ordinem redibit, sumetque manè & vesperi aquam prioris decoctionis; sudabit, eademque victus ratione utetur, nisi quòd pulli loco dimidiam gallinam assam edere poterit; & sub finem diætæ, aliquantulum plus: eamque victus rationem in vigesimum usque diem producet; quo tempore

Decocti usum.

per cubiculum vestitus, & bene amictus, deambulare poterit. Quibus elapsis, denuo purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectissimam victus rationem observando in rebus non naturalibus, mulieribus abstinendo, & vino, cuius loco simplicem ejusdem ligni aquam, aut, si eam fastidiet, aquam in qua anisum & foeniculum decocta sint, bibet; eritque carna sobria, & sine carnibus.

HÆC est optima sumendæ aquæ Guayaci ratio, qua multi desperati morbi curantur: atque illâ aquâ non est præstantius ullum remedium ad curandam luem veneream, cujuscumque tandem sit generis: radicitus enim eam extirpat.

Guayaci facultates.

CONVENIT item hydropicis, asthmaticis, epilepticis, morbis vesicæ & renum, doloribus juncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & flatibus procedentibus, & diuturnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, præsertim si morbum Gallicum subsequantur.

Guayaci serapium.

PLERIQUÆ hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at meo judicio hujus ligni usum nemo utiliorem experietur, quàm superius descriptâ ratione, sine ullius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat & dealbat hæc aqua, si sæpius eâ colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.

SVB initium anni sexcentissimi primi supra millesimum, accipiebam à Petro Gareto; viro humanissimo, ramulum pedalis longitudinis, quem sibi donatum scribebat à quodam cheirurgo iam recenter ex America reduce, pro ramulo arboris Guayaci: qui si legitimi Guayaci ramus est, satis persundorè eius arboris historiam descripsisse videtur Nicolaus Monardus. Ego illum ramulum qui mittebatur sic describebam.

PEDALIS longitudinis erat ille ramulus, valde contortus, & frequentibus nodis distinctus, scriptorii calami sive anserinæ penna crassitudinem infernâ parte vix attingens, materiâ durâ & pallecente præditus, atque cortice tectus rugoso, cineracei coloris: supernâ verò parte in tenues ramulos divisus, quorum nonnulli folia adhuc retinebant, alii etiam flores & fructus rudimenta: nata autem erant folia, seu veriùs foliorum ala, in tenellis ramis contrario inter se situ, singulis alis quaterna aut sena foliola lentisci modo ex adverso semper nascentia obtinentibus, crassiuscula, orbiculata, & multis venis distincta, quæ siccitate (ut animadvertēbam) facile defluerent, manentibus nudis alis, & foliorum, ubi sita fuerant, vestigia dumtaxat retinentibus: in superiorum ramulorum nodis nata erant veluti tubercula, e quibus conjunctim exortæ erant seni, octoni, deni, interdum plures, tenues, unciâque longi petioli, sustinentes singuli florem non magnum sex foliolis constantem (albino, an flavi, aut carulei coloris, propter siccitatem indicare nequibam) è quorum umbilico multa prodibant staminula, & in nonnullis floribus fructus rudimentum medium emergere incipiebat, bini lateribus præditum, & panè formatum instar loculorum Bursa pastoris vulgaris.

GVAYACI RAMVLVS.

Porrò ramulum illum cum suis floribus, foliisque, & fructu in tabella exprimi curabam, qua hic subiiceretur.

Ceterum Guayacæ arboris gummi cum corticis fragmento recens ex Trinitate insula delatum, ab honestissimo viro, eodémque pharmacopæo peritissimo Francisco Peninio, xxix Iulii biennio antè iam acceperam, quod calidi saporis erat, & manducatum dentibus cedebat instar resinæ mastichinæ, fusci tamen coloris: addita erant & folia, sed singularia, Ziziphinis formâ & magnitudine non multum absimilia, firmiora tamen & multis venis prædita: præterea radicis fragmentum uncialis crassitudinis aut amplioris, materia flavescente constans, & denso succulentoque cortice cinctum.

Insequente verò Septembri Amstelredamò ad me miserat honestissimus etiam vir & diligentissimus pharmacopæus, Walichus Syverus, Guayaci fructus aliquos, quorum nonnulli singulares, alii conjunctim è longis pediculis dependebant, geminis loculamentis constantes, fructus Aceris quodammodo instar, in hoc differentes, quod hic alis illis careret quibus Aceris fructus est præditus, loculamentaque non haberet aded distincta ut aceris fructus, tum etiam quod alterum loculamentum plerumque esset inane, alterum plenum, nucleum continens durum, ex albo flavescens, sed qui immaturus fuisse videretur.

Paullo verò post quàm ramulū illum cum foliis Guayaci à Petro Gareto accepiſsem, mittebat etiam Londino Iacobus ipsius frater, aliquot eius arboris fructus, sed immaturos, geminis similiter loculamentis constantes, quorum alterum plenum, coloris ex fusco flavescens, cum libralli fragmento gummi sive resinæ eius arboris, nigri coloris, lenti tamen & splendentis, si igni admoveatur, nec iniucundi odoris.

Deinde anno sequente, sculpto iam ramo prædicto, accipiebam



Guayacum Minciale, L. accipiebam
runc. dact.

cipiebant ab ornatissimo & doctissimo viro Ioanne Pona pharmacopola Veronensi similes fructus Guayaci appellatione insignitos, illosq; magis crassos & integros, quorum unus tribus loculamentis praeclitus: ossicula in illis reperta longiuscula erant instar ossiculorum Evonymi penè, & materiâ valdè durâ corneâque constabant, ossiculorum dactylorum instar, nucleum planum inanem flavescentis coloris continentia.

^b HISPANICVM exemplar habes, tres açumbres, hoc est, tres mensuras, quorum singula apud Hispanos liquidarum rerum libras tres & uncias quatuor continent: itaque cum vna açumbre binis sextariis veterum respondeat, eam mensuram aptius quàm per sextarios Latine exprimere non potui, quorum sex veterum congium conficiebant, sive libras x.

NON incommode huc referenda videtur arbor, cuius Thevetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasiliensis Hyvourahé. Hiuourahé, id est, res rara, nuncupata.

ARBOR est procerâ, cortice externâ parte argenteo, internâ subrubro, & cum recens à ligno detrahitur, lacteum humorem resadante, gustu salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedente: fructum fert pruno mediocri magnitudinis aequalem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suavem admodum & tenellum, egrisq; valdè expetitum. Illud verò propè incredibile, quòd ait alternis solummodo quindecim annis fructiferam esse, & cum, qui arborem demonstrabat, ter aut quater dumtaxat fructum in vita edisse.

MIRA facultate praeclitus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istic degentibus illius loco usurpatur.

EIVS verò utendi ratio hæc est: Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spatio, donec vini rubri dilutionis seu clareti colorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, observatâ levi diætâ; luisq; venerea doloribus ita liberantur. Verùm non modò vrile est hoc decoctum in morbo Gallico, sed etiam in reliquis frigidis pituitosisq;: nam humores extenuat & exsiccat, nec iniucundum est palato.

Hyvourahé historia.

Hyvourahé cortex Guayacan vices implet. Præparandi & utendi ratio.

China. *Similis China sua hist.*

CAPUT XXI.

NEMO miretur, si dixerò ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cum ex Hispania nova & Peru vir illustris Dominus Franciscus de Mendocça rediit, magnam quandam radicem, & alias parvulas mihi ostendebat, & percontabatur an eas nossem. Chinæ radices esse, sed admodum recentes & integras, respondebam. Tum ille, Sanè recentes sunt, nam ipse eas in Hispania Nova collegi: nec mireris istic Chinam nasci, siquidem brevi videbis etiam inde Aromatum abundantiam deferri. Id facilè mihi persuasit, postquam vidi cum Rege convenire de Aromatum copia in Hispanias inducenda, quæ jam ipse in Hispania Nova ferere & colere cœpisset. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentissimas inde delatas.

EST autem *China*, Arundinis majoris radici similis, nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra. Optima est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariota, sapore insipida.

NASCITUR in Sinâ Orientalis Indiæ provinciâ, Scythiæ atque Sericiæ finitimâ, maritimis locis, arundinis aut ulvæ palustris modo.

SOLIVS radicis est usus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in pretio est. Propinatur ejus aqua in diuturnis & acutis morbis, febribus præsertim; etenim sudores provocat, cujus rei gratiâ multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quòd Lusitani primùm in has regiones illam intulerint, præclara de ejus facultatibus prædicantes adversus omnis generis morbos, sed maximè Luem veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Ejus autem parandæ hæc est ratio.

RADICIS Chinæ minutim concisæ uncia fictili novo imponitur, huic adfunduntur aquæ sex sextarii, maceratur quatuor & viginti horarum spatio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis, ad dimidias, quòd eâ ratione deprehenderetur quam in Guayaco edocui; frigescit, colatur, atque in fictili novo asservatur loco aprico, aut juxta ignem, ut diutiùs maneat incorrupta.

PVRGATO, ut decet, corpore, collocatus æger loco aprico & conveniente, jejunos diebus aquæ calidæ decem uncias hauriet; duas horas aut paulo diutiùs sudabit: sudore deinde absterfo, indusium & linteamina mundis & calefactis mutabit; deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit; postea vestitus, calidè se in cubiculo continebit, quò neque aer neque frigus permeabit, genio indulgens, & lepidis colloquiis se oblectans. Circiter undecimam, dimidium pullum coctum, aut gallinæ quartam partem cum paucis sale edet, initio prandii cyatho jusculi epoto: pro bellariis carnes cotoneorum adponentur: potus erit similis aqua, quam jejunos sumpsit, quia decocti tantummodo unum genus est. A sumpto jusculo, uvas arillis emundatas, aut pruna passa sine ossiculis, & panis bene cocti crusta, biscoctumve initio prandii edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum con-

China Occidentalis.

China historia.

China natalis.

China usus apud Indos.

Præparanda China ratio.

Aqua China sumendæ ratio.

serva aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuò ingrediatur, alias decem aquæ uncias quàm calidè poterit, bibat, duas horas sudet; sudore deterfo, indusium & linthea calefacta mutet, post horam cœnet conservam aliquam, aut uvas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorum carne vescatur, potu deinde abstineat. Hæc victus ratio triginta continuis diebus observanda, nulla alia purgatione adhibita; sed per cubiculum calidum obambulans, & sese oblectans, ab omnibus abstineat quæ illum offendere possunt. Purgatione absolutâ, bona victus ratio servanda est quadraginta continuis diebus, vinoque abstinendum & mulieribus: potus erit è Chinæ superioris jam decoctæ, deinde in umbra resiccata, uncia una, in sex aquæ sextariis denuò bullita ad dimidias. Illud verò diligenter curandum, ut Chinæ radix per quatuor & viginti horas semper maceretur ante decoctionem, sive illa fiat in triginta, sive quadraginta dierum potiùs usum.

China facultates.

AD VARIÏ generis morbos utilis est hæc aqua, luem veneream cujuscumque generis, vulnere & ulcera antiqua, tumores scirrhosos discutens, articulorum dolorem solvens, & qualemcumque podagram, sed coxendices præsertim curans. Inveteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum solvit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valdè celebratur. Paralytin & omnes nervorum morbos sanat, atque vesicæ; enterocelis utilis, quia humorem, unde generantur, absorbit: frigidis omnibus morbis & melancholicis convenit, ventriculum roborat, & omnes flatu discutit. Febris diuturnis, quotidianis, & erraticis prodest, sudoris insigni provocatione, quæ etiam in pestilentibus febribus utilem quidam arbitrantur.

China temperamentum.

SICC A est in secundo gradu cum exiguo calore; idque deprehendere licet ex eo, quòd aqua, cum Guayaci, tum çarçæ-parillæ calefacit, & sitim excitat; hæc neque sitim ciet, neque caloris alicujus indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quòd in prædictis morbis admodum efficax expertus sum.

De China Orientalis planta, que sanè aliter describitur à Garcia lib. 1 cap. 38. qui plura vult, consulat eius & Christophori à Costa Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latine fecimus, & nunc denuò evulgamus.

Çarçæ-parilla.

C A P. XXII.

Çarçæ-parilla ex Hispania Nova.

POST Chinam, çarçæ-parilla, cujus usus huic urbi primùm ab hinc circiter viginti annis innotescere cœpit, ex Hispania Nova huc translata est, quoniam ea Indis præstanti medicamento erat, ad multos variosque morbos.

Çarçæ-parilla historia.

PLANTA multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis, colore cinereo dilutiore; quæ interdum tam altè demittuntur, ut, qui integras eruere vult, ei profundâ fossione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facillè desiccantur: florésne aut fructum proferat, ignoramus.

Çarçæ-parilla ex Honduras.

ILLA multo meliorem & efficaciorē nobis deinde protulit provincia Honduras, & superiore differentem, quòd illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior, atque crassior.

Çarçæ-delectus.

DELIGITUR nigrior, recens, non cariota, fractu contumax, quæque assulatim frangitur, & ponderosa: nam quæ cariem sensit, & dum frangitur pulverulenta est, inutilis existimatur.

Nominis occasio.

CUM eam Hispani primùm viderunt, çarçæ-parillæ nomen indiderunt, propter cognitionem, quam cum nostra çarçæ-parilla (quæ smilax aspera est) habet. Certè nostratem expertus sum simili facultate præditam, cum illa quæ ex Hispania Nova adfertur, ad quam magis accedit, quàm ad hanc quæ in Honduras invenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec ejus aqua hordeacæ sapidior est.

LONGE alia erat ejus utendæ ratio cum primùm in medicinam recepta est, quàm nunc est: tum enim Indorum consuetudo observabatur, quam in suis morbis curandis usurpare solent, ad quos profligandos maximæ reperiebatur efficacix. Verum nostri sæculi delicia in causa fuerunt, ut eodem quo Guayaci aquâ modo nunc propinetur.

Çarçæ-parilla præparanda apud Indos ratio.

ÇARÇÆ-PARILLÆ selibra minutim concisa aquâ macerabatur, deinde in mortario diu tundebatur, donec omnino in mucaginem quandam resolveretur, quam deinde colabant, & exprimebant. Hujus liquoris ita expressi satis capacem cyathum calidum manè hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spatio sudabant. Quòd si interdiu

interdium fitis urgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium ejus calentis cyathum hauriebant, atque tantumdem temporis ut manè sudabant. Hic ordo triduo integro observabatur, ut neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidum expressæ çarçæ parillæ. Hac ratione præparatam ego initio plerumque propinavi; multosque melius curavi, quàm nunc sanantur. Subsecuta est alia ejus propinandæ ratio, videlicet:

D V Æ uncia çarçæ parillæ, lotæ, confractæ, & minutim concisæ, in novum fictile cum sex aquæ sextariis iniiciuntur, & vigintiquatuor horarum spatio macerantur: obturato fictili, coquuntur lento igne, è prunis incenso, ad quatuor sextariorum consumptionem, eadem ratione ut in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & fictili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso fictili aquâ pleno maceratur, aliquantulum fervet, frigida colatur, & fictili vitrato asservatur.

P V R G A T V S, ut decet, æger, & calido cubiculo se continens, manè decem uncias prioris çarçæ-parillæ aquæ hauriet; sudabit duas horas; sudore deterso, indusum & lintamina mutabit, ut in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub undecimam prandebit) faciet: post sudorem uvas passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem observabit, nisi imbecillæ fuerint vires, tunc enim conceditur usus carniùm exigui pulli assi, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum novem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto purgabitur leni aliquo medicamento, atque etiam trigesimo die, omnia ea observando quæ in Guayaci decocto sumendo enarravimus. Sed etiam post trigesimalum diem bonâ victus ratione per quadraginta dies utetur, vinoque abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aquæ çarçæ-parillæ sumendæ ratio, cujus præparandæ modos doctiores etiam expertus sum, quos hîc recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad çarçam parillam pertinent, quandoquidem medicamentum est, cujus usus & facultates maximè celebrantur.

I A M annus est sextus & vicesimus, quòd Syrupum confeci, non modò in hæc urbe, sed totâ Hispaniâ laudatissimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit, neque inflammat, Guayaci videlicet siccitate temperatâ, & çarçæ-parillæ calore mitigato: hoc modo.

Ç A R Ç Æ - P A R I L L Æ uncia duæ, Guayaci quatuor, ut supra dictum est, præparatæ, Zizipha sex & triginta, pruna passa vigintiquatuor, utraque ossiculis repurgatâ, storum Boraginis semuncia, violarum tantumdem, hordei mundi aliquot grana, in sex aquæ sextariis lento igne coquuntur ad quatuor sextariorum consumptionem: colantur, & decem hujus decocti unciis, una syrupi violati admiscetur. Calidus manè & vespèri sorbendus datur, eodem servato ordine qui supra dictus est, sudorem etiam (si provocabitur) detergendo. Conceditur ab initio esus pulli gallinæci exigui, & reliqui cibi supra enumerati, & bibitur simplex aqua çarçæ-parillæ, quæ fit ex ejus semuncia in octo aquæ sextariis cocta, ad duorum vel paulo amplius consumptionem. Eâ ratione curantur, cum omne genus morbi Gallici, tum reliqui, quos aquâ Guayaci, Chinæ, aut çarçæ-parillæ curari diximus.

F V I T hoc serapium primò conscriptum in gratiam Pantaleonis de Negro Genuensis, qui licet jam multorum Medicorum operâ usus fuisset, atque Guayaci decoctum aliisque medicamenta sumpsisset, dejectissimis tamen erat viribus, scirrhoque insuper in crure, & sævis doloribus afflictabatur: at sumpto serapio, probè curatus est.

F I T item alius syrupus hujusmodi: çarçæ-parillæ octo uncia confractæ & concisæ, in octo aquæ sextariis ad sex consumptionem coquuntur; in binis qui supererunt sextariis, sacchari libræ quatuor iniiciuntur, fitque syrupus, ut moris est. Ejus syrupi tres uncia manè, totidem nocte sumuntur, prandium esto è cibis boni succi, cœna sobria; potus è simplici çarçæ-parillæ aqua. Eo utatur donec absumptus sit, quo tempore ad sua negotia peragenda egredi non vetabitur. Curat hic syrupus plerosque ex morbis supra enumeratis, sine molestia.

E X ea etiam fit pulvis in hunc modum: Nervo illo interiore seu matrice exempto, çarçæ-parilla exsiccatur, contunditur, & cribratur. Hujus pulveris (purgato prius corpore) drachmam manè jejunos sumit, atque simplicem prædictam aquam haurit; idem noctu facit dormiturus. Cibis fit boni succi, potus illa aqua simplex; vino abstineat. Vtilis est hic pulvis in lue venerea, aliisque morbis ab ea oriundis: nec non scabiem purulentam & saniosam in manibus & pedibus mirificè sanat, hac ratione:

P V R G A T V S æger, etiam (si necessitas urgeat) non purgatus, pulverem modo prædicto sumet; simplicem illam aquam sumet, & rimis quæ in hoc morbo à salsa pituita, corruptoque humore natæ, pedes & manus occupare solent, paululum aquæ sublimati rosaceâ simpliciore

Çarça parilla
de altera ratio.

Vende modus.

Çarça aqua
simplex.

Vende ratio.

Çarça aqua
simplex.

Vende ratio.

Çarça aqua
simplex.

Vende ratio.

Çarça aqua
simplex.

Vende ratio.

Çarça syrupus
alter.

Çarça pulvis.

Pulvis noster
di ratio.

pliciore dilutæ plumulâ illinet, deinde emplastrum Gulielmi Serventis vulgo appellatum, aut palmeum, panno sericeo tenuiter inductum, omnibus locis quibus illita fuerit sublimari aqua simplicior, imponet. Singulis diebus repetetur, & quindecim dierum spatio perfectissimè curabitur, nec aliis medicamentis opus erit: abstergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit.

*Çarça aqua
usus frequens.*

HODIE tam frequens est aquæ çarçæ-parillæ usus modo prædicto, ut in omni morborum genere sumatur, siue in defluxionibus, flatibus, uterique morbis frigidis, siue aliis quibuscumque, modò non sint acuti, aut iis febris accesserit: ideoque non minore copiâ multis locis asservatur decoctum simplex çarçæ-parillæ, quàm aqua vulgaris. Certum est tamen, his qui calidâ, hepatis præsertim, intemperie laborant, non convenire: nimium enim excalfacit: sed ventriculos frigidos fovet, & flatus mirificè discutit. Illud autem animadvertendum est, has tres aquas non nisi Autumno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu.

*Çarça-parilla
ex Guayaquil.
Guayaquil fl.*

NUNC ex provincia Quito cœpit inferri çarça-parilla, copiosè nascens vicinis urbi Guayaquil locis, ad flumen ejusdem nominis maximum, quod ex montibus Peruvianis originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: *Guancavilcas* vocantur ejus regionis incolæ, & edentuli sunt, quia pro more habent ut sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quæque eis offerri debere; hominem autem nihil præstantius, nihil magis necessarium dentibus habere.

*Guayaquil
fl. aqua salu-
bris.*

EIVS fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur: istamque ob causam plusquam sexcentis miliaribus illuc concurritur ab Indis & Hispanis, qui multoties eâ aquâ se abluendo, & magnam ejus quantitatem sapiùs hauriendo manè, plurimum urinæ excernunt, & valdè sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem ferè modo hæc aqua utentes, quo in balneis Lucensibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodicenses fieri solet.

*Çarça Guaya-
quilana histo-
ria.*

SUNT qui putent ab hujus fluminis aqua çarçam parillam facultates suas mutuari. Colore est ex cinereo nigricante; majoribusque & crassioribus radicibus constat, quàm quæ ex Honduras adfertur, iisque interdum tam longis, ut altitudine humanâ fodiendum sit, antequam erui possint.

*Çarça exhibe-
nda prior ratio.*

DUPLEX verò ejus exhibendæ ratio apud illos observatur. Prior, qua Indi & nunc utuntur, & ab initio usi sunt, hæc est: çarçæ-parillæ radices, quot opus erit, sumentes, nervo illo interiore repurgant; corticem, si sicca sint radices, macerant, donec mollescat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & additâ aquâ contundunt, ut succus extrahi possit viscidus & mucosus, cujus manè eam quantitatem sumunt, quam uno haustu aut pluribus bibere possunt; lectum deinde ingressi, plurimum sudant; postea, mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius succum hauriunt, in prandio, in cœna (quæ levis erit) atque interdum: deligendus est tamen locus ab aère & frigore liber. Hac ratione, & usu conservarum, necessariorumque aliquot fructuum siccatorum permisso, octo aut novem dierum spatio, omnibus morbis liberantur, quos çarça-parilla curare solet: validum autem & robustis viribus eum esse oportet, qui hac curatione utetur.

*Çarça exhibe-
nda ratio
altera.*

ALTERA iis conveniet qui imbecilliores sunt; nec superiorem, sine manifesto vitæ discrimine, ferre possent. çarçæ-parillæ nervo suo liberatæ, & ut superius, maceratæ, si sicca sit, deinde contusæ, quatuor uncias, pluresve aut pauciores (nam hîc nullus ponderis aut mensuræ usus) in octo aquæ sextariis ad dimidias decoquuntur, ex ea aqua quantum possunt semel aut pluries bibunt; in lectulo deinde se componunt, ad sudorem provocandum, qui tametsi ad eò vehemens non sit, ut superior, copiosus tamen est: mutatâ veste, pullum edunt, & eadem aqua (nam uno die coctura absimitur) cum in prandio, tum in cœna illis potus est: ab aère & frigore sibi cavent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentum, omnes morbos sanat, non sine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus çarçæ decoctum exhiberi non solet. Istic neque initio diætæ, neque in media, neque sub finem sese purgant, uti nos facimus (nam & medici & medicamenta composita illis desunt) sed muliercularum dumtaxat operâ utuntur, quæ illis hujus decoctum pro arbitrio exhibent.

*In quibus
morbis çarça
non exhibenda.*

ILLUD verò observatione dignum in hac curatione, quòd solus radicis cortex, nervo exempto, in usu est (efficax enim ille; nervus inutilis, imò operationem, nisi eximatur, impediens.) Ideoque nunc eorum exemplum secutus, solo cortice in hunc modum uti soleo.

*Çarça prepa-
randa ratio
optima.*

QUATUOR corticis çarçæ-parillæ lotæ uncias in octo aquæ sextariis, viginti quatuor horarum spatio macero, deinde ad dimidias decoquo: quòd si calorem in ægro metuo, hordei mundati dimidiam unciam inter decoquendum adiicio, & in magno calore, vul-
garis

garis aquæ loco, cichorei stillatitium liquorem cum hordeo substituo. Hæc aqua temperatissima est; & admirandos ejus effectus in multis expertus sum.

OBSERVANDVM item est, ut quantâ possit quantitate æger hanc aquam, uti retulimus, bibat, sive uno haustu, sive pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus sudabit, & citius certiusque sanabitur. Itaque hanc novam fumendæ çarçæ-parillæ rationem maximè utilem fore puto, faciliusque & breviori tempore curandos ægros.

EIVS qua ad fluvium Guaiacul & in Puna insula nascitur çarçæ-parilla mentionem facit Petrus Cieça parte primâ Chronici Perüani, capite 54. alteriq; nascenti plerisque India regionibus præfert: meministi item capite superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

ALIAM addit Fragosus eius præparanda rationem, quæ est: çarçæ-parilla libra una bis lota, bene confusa, & minutim concisa, in decem & sex aqua sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur usque ad integram ferè consumptionem, hoc est, ut acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: çarçæ statim exempta pralo imponitur, succusque exprimitur ad uncias duas aut eo amplius, etiam si ex eo quod superfuit decocto quantitas auferi debeat. Lento igni imponitur; ubi servere cœperit, pulveris aloës optimæ uncia dua, myrrha selectæ, nucus pontica magnitudine, croci momentum (sunt qui Ligni aloës pusillum addant capitis roborandi causa) iniiciuntur; & continue agitantur, donec amyli crassitudinem contrahant: ex ea massa catapotia formantur. Ex his duo singulis decem prioribus diebus devoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam undecimam à meridie. Si verò inveteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prioribus diebus, bina subsequentiibus decem, singula reliquis sumi poterunt. Dimidia gallina elixa in aqua (cui salis & croci momentum, & aliquot ticeris grana injecta sint) meridie datur edenda; reliqua pars in cena. Potus erit aqua çarçæ simplex. Surgant horâ decimâ, cubitum eant ante solis occasum. Isthis catapotiiis gravissimos dolores, & brachiorum crurumque paralyses curari experientiâ se consecutum scribit.

Catapotia ex çarçæ.

Carlo Sancto.

CAP. XXIII.

ANTE triennium ex Mechoacan provincia relata est quædam radix Carlo Sancto appellata, cujus insignes facultates prædicant.

NOSTRO Lupulo similis est, & perticis adpositis se convolvit, illius more; quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam habet lupuli foliis similia, viridi colore saturatiore prædita, gravis odoris: nec florem nec fructum ferre creditur: radix ejus crasso capite constat, è quo aliæ radices oriuntur digiti majoris crassitudine, candicante colore: cortex facilè separabilis, cujus præsertim usus, aromatico quidem odore præditus est, sed amaro sapore cum quadam acrimonia: radice nervus cortice spoliatus, multis quasi filuris sive tabellis tenuissimis constare deprehenditur, quæ sigillatim separari possunt.

Carlo sancto historia.

Nascitur temperatissimis provinciæ Mechoacan locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus.

Natales. Temperamentum. Facultates.

RADICIS cortex manè aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, & alios humores ex capite elicit, eamque ob causam, rheumatismos, capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens; illius verò decoctum maximè, cujus gratiâ ventriculum noxiis humoribus liberat, eumque roborat: purgationem tamen præcedere necesse est.

Idem etiam manducatus, gingivis abscedentibus auxilio est, dentesque à scabritia & corruptione liberat, orisque halitum commendat: sed postea os vino eluendum, ad tollendam amaritudinem.

PULVERIS ejus exigua quantitas ex vino albo aut adianthi canellæque decocto sumpta, vulvam obstructionibus liberat, mensesque provocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & alvo (dum eo remedio utetur) Liquidambar & Dialthææ unguento ex æquis partibus inunctâ. Idem cordis affectibus, præsertim qui ex uteri sympathiâ oriuntur, auxilio est, eodem modo sumptus, aut radice decoctum hac ratione præparatum.

Pulvis.

Radice minutim concisæ drachmæ duæ in tribus aquæ sextariis coquuntur ad dimidias, corticis citri in pulverem redacti drachmæ quatuor, pulveris canellæ drachmæ duæ, statim iniiciuntur, ac denuò fervent, deinde colantur. Istius decocti sex uncia singulis diebus manè addito saccharo propinantur, purgato tamen prius, ut decet, corpore.

Decoctum.

HUNC pulverem & decoctum nonnulli in luis venereæ affectibus, atque etiam epilepsia commendant. Alterum experiri non valdè necesse est, quòd multis aliis ad eam luem remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis qui vicesimum quintum ætatis annum nondum excessere: nam epilepsiam in adultis tolli non est verisimile.

DESCRIPTIS his Carlo Sancto facultatibus, qui proximâ classe è Nova Hispania advennerunt,

Indica radix. nerunt, istam radicem *Indicam* cognominabant, eamque valde æstimabant: tantas enim illius facultates experiëntiã comprobatas se habere dicebant, præter eas quas modò enumeravimus, ut plures de Roremario celebrari non soleant.

Facultates.

Ejus corticem in pulverem tritum puerperis obstetricum negligentia animi deliquium patientibus, propinant; plurimum enim sudorem provocando liberantur. Idem pulvis ex vino aut florum malorum aurantiorum stillatio liquore datus, mulieribus partus difficultate laborantibus magnam utilitatem adfert.

Monachus quidam ventriculi debilitate affligebatur, ortã tam ex frigidorum humorum abundantia, quam ex imbecillo calore naturali, sic, ut nec cibum concoquere posset, sed is corrumperetur, & in magnos flatus converteretur: has radices cum pro sua opinione in aqua decoxisset, earum panillã modo, decoctum per multos continuos dies in prandio & cœna hausit: id illi adeo feliciter cessit, ut & ventriculus roboraretur, & concalesceret, eademque operã cibos postea probè concoqueret, acidis nidoribus liberaretur, & flatus abfumerentur. Aliud præterea consequutus est non speratum auxilium: nam herniã (quã per multos annos laborabat, sic, ut braccis & ligaturis quasi assidue uti cogeretur, nec nisi certis quibusdam intervallis eas deponere posset) liberatum sese sensit, cum bimestri hujus radices decocto usus fuisset, nec braccas amplius adposuit, sed sine illis incessit.

Utile etiam est hujus radices decoctum ad os colluendum: nam gingivas roborat, dentes à corruptione conservat, atque si jam corrumpi incipiunt, ne latius malum serpat, impedit.

CETERVM adversus hoc malum habeo remedium multorum jam annorum experiëntiã comprobatum, ut videlicet æquis partibus aquæ è rosarum calycibus stillaticia, & aceti sciliciti subinde os colluatur: nam certissimum est dentes eã collutione à putredine liberari, & si illã jam correpti sint, ne ulterius serpat, prohiberi.

Sassafras.

Laurus sassafras
Syn. *laurus*

CAPUT XXIV.

LIGNI quoddam genus ex Florida novi orbis provincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hispaniam invehitur, cujus ante paucos annos notitiam Gallus quidam mihi dedit, ejus facultates mirum in modum prædicans adversus varios morbos, ut ipse & alii Galli experti erant, ab ejus regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS ex ea regione Gallis nostri Hispani, ob pravi succi alimenta, aquarum crudarum potationem, & sub dio dormitiones in similes morbos incidere cœperunt, quibus Galli afflicti fuerant, continuas videlicet febres, quas subsequuntur obstructiones, deinde inflationes & tumores, atque ab initio morbi dejectus appetitus, aliaque symptomata quæ hujusmodi febres sequi solent: deficientibus igitur aliis remediis, à quibusdam, qui remanserant, Gallis, de hujus Ligni facultatibus moniti, eo usi sunt, & sanitati restituti.

DICITVR hæc Arbor Indis *Pavane*, Gallis (quos imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam, *Sassafras*.

Pavane.

Sassafras.

Pavane seu Sassafras hispania.

ARBOR est magna, Pini mediocris magnitudine & formã (tametsi minores inveniantur) unico trunco nudo, ramis in cacumine expansis, ut Pinus repurgata: cortice, quem integit tenuis cineracea quædam pellis, ex gilvo nigricante, aliquantulum acri sapore, sed aromatico, nonnihil ad fœniculaceum accedente, odorato, ita ut pauca ejus quantitas cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum albã ad cinereum colorem tendente, non adeo aromatici saporis & odoris uti cortex: folio ficulneo in angulos desinente, novello verò folio pyri folium æmulante, sed quod vestigia angulorum habeat, semper virente, hoc est, foliis novellis, his quæ decidunt, semper succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructumve ferat, adhuc incomperum: radicibus nunc crassis, nunc tenuibus, pro arborum magnitudine, levibus, sed minus quàm lignum, per summos terræ cespites expansis, ut facile evelli possint; quod ferè commune est omnibus arboribus Indicis (imò referunt Hispanicas arbores eò delatas, steriles fieri, nisi in summa terra pangantur) cortex radici firmius inhæret cineraceus, ipsiusque arboris cortice magis aromaticus: ideoque radices decoctum odoratius & præstantius est, & ab Hispanis istic usurpatur.

Natales.

NASCITVR in maritimis, & locis temperatis, hoc est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, ut in portubus S. Helenæ, & S. Matthæi: nam alibi per universam Floridam haud facile invenias: istic verò sunt integræ silvæ, quæ ob suavissimum quem spirant odorem, ab Hispanis primùm eò venientibus, arborum Canellæ esse existimabantur,

nec

nec immeritò; nam haud minùs odoratus est & acris hujus arboris, quàm Canellæ cortex, & eosdem effectus præbet ejus decoctum, quos Canellæ.

OMNIVM optima est radix, deinde rami, tertio truncus, sed cortex omnibus præfer-
tur. Eam ob causam, radix minimâ omnium quantitate datur, rami majore, truncus du-
plicato radicis pondere: eligendum autem lignum quod ultra annum spatium non sit re-
sectum, aut quàm fieri possit recentissimum, atque suum corticem retinens: nam quod hoc
caret, vile & invalidum esse censent.

ARBORIS & ramorum temperamentum calidum & siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertii gradus in calore & siccitate accedens: quibus-
dam calidus in fine primi, siccus in tertio gradu.

LICET Corticis & Ligni usus dumtaxat in medicina receptus sit, Indi tamen recentia
folia trita vulneribus imponunt, & sicca in alios medicos usus servant.

EIVS decoctum commendatur in omni morborum genere, præsertim verò in obstru-
ctionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex
saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitis ex frigidity pro-
venientibus, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eiicit, &
flatus discutit; quam etiam ob causam uterum ad conceptionem præparat, & menses
provocat. Vomitus cohibet, concoctionem juvat, alvumque subducit.

ILLIVS fragmentum assidue gestare & odorari maximè prodest adversus pestis con-
tagia, præsertim non neglectis aliis remediis. Denique, ob ingentem siccitatem & mode-
ratum calorem, remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quia eas absorbit: sed
his qui extenuati sunt & imbecilles, non convenit.

CETERVM quoniam quotquot ex Florida advenerunt, plurimum discrepant in deco-
ctionis hujus ligni ratione (singuli enim peculiarem, nullo delectu servato, coquendi mo-
dum referunt) magnum scrupulum iniiciunt his qui illo uti cupiunt, atque medicis qui
præscribere debent. Dicam igitur quid agere soleam.

OBSERVATO ægri temperamento, pro illius ratione aquam paro; ex minore ligni
quantitate, minùs decoctam, biliosis; majore quantitate, magisque decoctam, pituitosis;
sanguineis, medio modo: morborum similiter qualitates expendo; quod nisi fiat, quin
multi errores in hujus aquæ usu committantur, fieri non potest. Nemo etenim existimet,
sumptâ sine methodo istâ aquâ, sanitatem, ad quam aspirat, consecuturum, sed magnum
potius damnum sibi pariturum: itaque meo consilio peritus medicus prius adeundus, qui
coquendæ ac administrandæ aquæ rationem edoceat. Nam & temporis quo exhibenda,
& regionis, & temperamenti ægrorum, atque virium ipsorum habenda est ratio: quam qui
non observant, subinde in vitæ discrimen incidunt. Ut nobili cuidam Matronæ contigit,
cui, ob quosdam uteri morbos, & intemperiem admodum frigidam, Sassafras usum con-
sului, illiusque sumendi rationem præscripsi: sed cum citius se convalesceret arbitraretur,
si auctâ ligni quantitate aquam diutiùs quàm indicaveram decoqueret: illius aliquot die-
rum usu in tam vehementem febrem incidit, ut non modò aquam interdiceret, sed etiam
sanguinis missionem quinquies repetere necesse fuerit, nec id sine vitæ ipsius periculo, &
medicamenti infami notâ. Sanitati tamen restituta, denuò aquam hausit eadem præscri-
ptâ à me ratione paratam, & gravibus symptomatis, quibus affligebatur, liberata est.

DECOCTI autem seu aquæ legitimè præparandæ hæc est ratio. Radicis cum suo cor-
tice assulatim confractæ uncia dimidia, in sex aquæ sextariis, fictili novo duodecim horis
maceratur: lento igne ad quatuor sextariorum consumptionem decoquitur: colatur & in
fictili vitrato adservatur. Postmodum supra eadem fragmenta tantundem aquæ superin-
funditur, decoquitur ad sextarii consumptionem. Ea est secunda aqua, quæ ordinarij po-
tus loco erit.

ILLVD verò observandum est, plus aut minùs ligni in decoctionem iniici, viribus &
temperamento ægrorum consideratis: etenim minore quantitate, & minùs cocta propina-
tur hæc aqua biliosis, quàm pituitosis, ut jam dixi. Sed vulgariter media sextarii pars aquæ
tepidæ sumitur manè, deinde sudatur, & vestis mutatur; nec quisquam eorum qui hoc me-
dicamentum sumpserit, lecto se continere cogitur. Prandendum sit media gallina assa, cum
aliquot uvis passis, & amygdalis, & avellanis tostis: cœna sit e cœservis convenientibus mor-
bo qui curatur, potus secunda aqua. Singularem experimento didici hoc decoctum, ut dixi,
propinatum, utilissimum illis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habe-
bant, ut iis uti non possent. Ad luem item veneream non minùs utile quàm Guayaci aut
Chinæ decoctum. Ligni fragmentum præmansum eo dente qui dolet, & istic retentum,
dolorem sedat.

PORRÒ qui tam exquisitâ victus ratione uti nollent, aquam simplicem hac ratione
decoquant.

Delectus.

Temperamen-
tum.

Facultates.

Que in deco-
ctione Sassa-
fras observan-
da.Decocti pa-
randi ratio.Aqua simpli-
cior.

Eius usus.

Aqua paran-
da ratio.

decoquant. Ligni assulatum contracti semuncia, plusve aut minus, pro conditionibus jam enumeratis, in sex aquæ sextariis ad dimidias coquitur: eâ aquâ diu utendum cum in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abstinere non nōrunt, eâ aquâ diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Donati initio fuimus fragmento huius ligni à Francisco de Zennig, Pharmacopola Bruxellensi diligentissimo, mihi que amicissimo: sed proximis his annis Londino ab aliis etiam amicissimis viris C. V. Richardo Garth, Hugone Morgano pharmacopœo Regio, & Iacobo Garetto mihi Viennam missa magna eâque libralia fragmenta, quæ odore & sapore fœniculum quidem referebant, gustata tamen, planta illius saporem magis reddere videbantur, quæ vulgo Draco, nonnullis Tharco dicitur, acetariis familiaris, & cortex eius multo magis. Lignum cum suo cortice admodum Tamarici simile est, ut, nisi odor & sapor obstrarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte quæ ligno adheret nigricat, & lavis est; exteriore, rugosus & ex cinereo rubescens. Magis vulgarum deinde esse cepit hoc lignum, & arboris integri ferè trunci adferri. Sed & in Wingandecao, ab Angliis, qui eam occuparant, Virginia dicta, nasci intellexi, & inde virgulta eius arboris in Angliam esse delata.

Anno porro millesimo sexcentesimo, Iacobus Garetus Londino ad me mittebat Sassafras fragmentum altero odoratius & magis aromaticum, cuius etiam color à vulgari diversus; etenim flavescerebat: ipsa tamen ligni materia prorsus similis.

Molle.

CÆTERVM odor fœniculi mihi in memoriam revocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machlinia in horto splendidissimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno perierunt hiemini iniuriâ.

Molle historia.

ERANT autem ea arbuscula trunco (quia tenella) ex viridi nigricante, multis conperso veluti maculis cinereis; folia pennata ut fraxini, sed multo minora, ex viridi nigricantia, serrata, & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis revulsa lacteo succo, eoque lento viscido, & odorato manabant: ipsa folia trita fœniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo nata sunt, piperis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente tectus, racematim coherens, ut ex eius icone, quam ad vivum depingi tum temporis curavimus, conspiciere licet: storem quem habeat ignoramus, sed quibusdam auctoribus minutus est, vitis flori similis.

ANNVS porro agitur trigesimus quintus, quod hanc Molle iconem ex ramo recens ab arbuscula semine nata detracto delineari curabam, cum fructus uva ex Hispaniis accepta. Sed anno M. D. XCVI. à doctissimo viro Simone de Tovar Hispanensi Medico, Molle ramulos accipiebam suis racemis immaturis onustos, qui foliorum formam ab istis diversam habere mihi videbantur: nam licet alata etiam essent ut illa quæ in hac icone expressa, per oras tamen serrata non erant, pauloque angustiora apparebant; præterea foliorum ala in singulare oblongumque folium non desinebant, sed in bina, instar foliorum Lentisci, eâque reliquis minora.

Affirmabat similiter Clarissimus vir Everardus Vorstius Medicus, qui tunc Romæ recens advenerat, nunc autem est celebris huius Academia publicus Professor, Molle arborem Romæ se conspexisse, cuius quidem folia alata essent, instar huius quam hic exhibeo, sed in ambitu minime serrata.

Mæe verò persimilis semine nata est in Anglia, teste C. V. Matthia de Lobel, qui eius iconem exhibuit Commentario de Balsamo, non ita pridem in lucem producto. Verisimile autem est, adultas arbores & iam fructum ferentes, foliorum formam immutare.

Natalis.

HÆC arbor abundanter nascitur in convallibus & locis planis Peruviana regionis, ut referunt omnes qui Occidentalium Indiarum historiam scripserunt: sed Petrus Cieça maximè, qui eius descriptionem hoc modo cap. 112. prima partis Chronici dat:

Molle historia alia.

TOTO hoc tractu conspiciuntur magna quadam, & etiam parva arbores, quæ Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore fœniculi, cortice admodum commendato, ut eius decocto crurum dolores & inflationes summâ cum utilitate soveantur: ex ramulis fiunt dentiscalpia utilissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro coctura

Molle vinum.

modo, fit aut vinum, sive potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in pretio apud Indos sunt hæc arbores, ut quibusdam locis eas consecratis suis Idolis habeant. Addunt nonnulli, eius arboris foliorum decoctum doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse; illius verò gummi, quod Manna modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere.

Facultates.

Cf. Curæ posteriores, p. 94.



MOLLE.

Canella Novi orbis.

CAPVT XXV.

ANNO Domini quingentesimo quadragesimo supra millesimum, Franciscus Piçarrus fratrem Consalvum regioni Quito præfecit: ad quam alacri animo profecti sunt Hispani, quoniam eadem operâ illam petebant provinciam quæ à Canella nomen sumpsit, Quito ulteriorem. Maximè celebris erat inter Hispanos Canellæ rumor, nam magni rem esse pretii ab Indis intellexerant.

ITER itaque Consalvus Piçarrus instituit cum ducentis Hispanis: quod cum asperum esset, & annonæ difficultas ubique premeret, non sine magnis molestiis in eam provinciam pervenerunt in qua Canella nascitur, ab Indis *Cumaca* appellatam, & sub æquatore sitam.

PORRÒ arbores quæ Canellam ferunt, mediæ sunt magnitudinis, & immortali comâ præditæ, uti reliquæ Indicæ arbores, foliaque habent laurinis similia: fructus est parvo pileo seu petalo formâ similis, eâ latitudine quâ nummus Hispanicus octo regalibus æstimatus (qui Germanici taleri amplitudinem æquat) interdum etiam major, intrinsecus & extrinsecus ex purpura nigricans, interiùs lævis, foris asper, quibus margines crassitudine jam dictum nummum æquant, summitas verò longè superat, & pediculo prædita est, unde ex arbore dependet: gustatus eandem saporis suavitatem & odoris fragrantiam habere deprehenditur quam legitima Canella ex Orientali Indiâ delata, cum nonnulla adstrictione conjunctam: in pulverem tritus, & edulis inspersus, eandem illis saporis & odoris gratiam conciliat quam Indica Canella: arboris cortex, qui crassus est, nullum Canellæ spirat odorem, aut saporem refert. An interior tenuiorque membrana simile quid obtineat, me lateo: nam crassiorem dumtaxat corticem ipsumque fructum vidi. Folia trita tenuem quandam Canellæ odorem spirare ferunt: sed primaria vis in solo fructu consistit, contra quam in Orientalis Indiæ Canella, quæ omnem odoris & saporis gratiam in cortice obtinet, ut omnibus notissimum. Verum quidem est alteram alteri præstare, quoniam (licet ejusdem generis sint omnes arbores quæ Canellam ferunt) aliæ tamen tenuiore cortice præditæ sunt, qui magis commendatur, aliæ crassiore, qui superiori bonitate cedit.

Hinc factum est ut nonnulli Canellam in varia genera distinxerint, videlicet in Cassiam, in Cinamomum, & in Cassiam ligneam, cum tamen unius arboris genus istos cortices proferat, & sola loci varietas faciat alteram alterâ præstantiorem: itaque Cassia & Cinamomum solis nominibus differunt, cum utrumque Canella tenuior & præstantior sit: eam ob rem, ubi Cassia præscripta invenitur, Cinamomum substitui potest, & è contra.

UTILIS porrò ad multa est noster hic fructus Canella vocatus: nam in pollinem tritus ventriculum roborat, flatu discutit, oris fœtorem corrigit, & ad ventriculi dolores præstans est remedium: cordi prodest, & colorem faciei commendat: pultibus & cibis veluti Canella inspergitur, nam iisdem facultatibus præditus est: è vino aut aquâ ad eam rem accommodâ sumptus, muliebres purgationes molitur.

Calidus est in tertio excessu, & siccus in primo, cum manifesto robore, ob adstrictionem qua præditus est.

HVIVS Canella meminimus in nostris ad cap. xv. lib. i. Aromatum scholiis ex Francisco Gomara & reliquis qui Peruvianam historiam descripserunt, & commodius sanè quàm hic Auctor.

Lignum Aromaticum.

CAPVT XXVI.

BERNARDINVS de Burgos, Pharmacopola, unâ cum Sulphure infra describendo mihi ostendit Ligni cujusdam fragmentum, Ligno sancto, quod ex insula D. Ioannis de portu divite adfertur, ferè simile, cujus corticis odor & sapor adeò aromaticus & excellens est, ut macis, aut nucem myristicam longè superet, imò Canellam odoris suavitate, piper acrimoniâ.

MAGNA hujus ligni quantitas in monte quodam casa fuerat à Naclero è Havana [portu Cuba insula ad Septentrionem sita, & Floride provincie ferè opposito] redeunte, & in navem seu Liburnicam delata, ignis struendi causâ. Unde perspicere licet, quàm multæ arbores, & aliæ plantæ in nostris Indiis inveniantur insigni facultate præditæ, quandoquidem ignis struendi gratiâ tam odoratis & aromaticis arboribus utantur, quarum cortice in pulverem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaque membra foveri possent, & Aromatum ex

Maluccis

Maluccis insulis. Arabiaque, & Perfide usque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi, qui eas diligentius non inquirimus & investigamus, cum sponte montibus locisque incultis nascantur.

* Simile lignum me nactum esse arbitror anno nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum. Truncus enim quem in plures orbiculares partes serrâ resectum conspicebam, solidâ & durâ materiâ constabat, eaque non minus gravi quàm Guayacum, candidiore tamen, licet aliquot nigricantibus venis distinctâ: illius etiam cor nigrum instar Guayaci, odor autem valde tenuis erat, ut qui vix percipi posset, sapor verò nonnihil calidus.

Ceterum orbiculare illud fragmentum quod accipiebam, palmaris erat longitudinis sive altitudinis, & quinque unciarum diametrum ferè habebat, cortice suo denudatum: quapropter initio nihil de illo pronunciare poteram, nisi Guayaci genus aliquod vilius videri, donec anno insequente aliud fragmentum suo cortice adhuc resectum nanciscerer: tum demum diligentius observato & cortice & ligno, illud esse de quo Monardus scripserat, confidentius asserere audebam. Comperiebam enim illius descriptionem huic ligno prorsus convenire, atque huius corticem, cortici ab illo descripto ita ad amussim quadrare, ut, quin ille ipse sit, nemo ambigere posset. Quum verò in solo cortice sit illa odoris & saporis gratia, mirari subit, cur Monardus ligno potius, quàm cortici, aromatici nomen tribuerit.

In ea porro sum opinione, ipsi ligno aliquas inesse facultates, illis, quæ Guayaco tribuuntur, non dissimiles: & forsitan qui in Angliam id adferebant, arbitratos, se quæstum ex eo, perinde atque ex Guayaco facturos: verum quum suâ spe frustratos animadvertent, ex eo globos tornari curasse (ut mihi relatum) quibus exercitii gratiâ ad iactum uterentur, propter ligni soliditatem & gravitatem.

Præter institutum autem me non facturum existimavi, si orbiculare illud fragmentum suo cortice resectum, in tabella expressum, hic subiicerem, tamen si locum etiam habuerit cap. 11. lib. 14. Exoticorum, in quo de Canella alba ago.

LIGNUM seu potius CORTEX
AROMATICVS.



Lignum ad renum affectiones & urinæ incommoda.

CAPVT XXVII.

Lignum Nephriticum.

NOBIS etiam mittit Nova Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materie Pyri, cujus usus jam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, urinæque difficultates & incommoda. Postea experimento comprobatum est, ejus aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus utilem esse. Illa autem hac ratione paratur.

Aqua ligni Nephritici.

LIGNUM assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post injectum lignum, aqua cæruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tamen si lignum candidum sit: cæruleum ideò dico, quoniam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC aquâ assiduè utuntur, eâ vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, sine ulla humorum commotione, neque opus est aliâ victus ratione quàm temperatâ: aquæ enim sapor non magis immutatur ligni injectione, quàm si pura esset, & nihil in ea maceratum. Calidum & siccum est in primo gradu.

Payco Herba.

CAPVT XXVIII.

Payco.

HERBA quædam ex Peru mittebatur ab incolis Payco nuncupata, cujus folia Plantaginis foliis formâ & colore sunt similima: ea reficcata valde tenuia erant, & gustata, impensè acria calidaque deprehendebantur.

Eius facultates.

EIVS pulverem ex vino sumptum, nephriticum dolorem à flatibus aut frigida causa proveniente tollere aiebant: ipsam verò plantam coctam, & emplastri modo dolenti loco impositam, eundem effectum præbere: quod verissimum esse, ipsâ experientiâ didici.

Herba

Herba ad Renum morbos utilis.

CAP. XXIX.

ALIA item mittebatur admodum utilis ad renum affectus à calida causa provenientes, ejus succo cum rosaceo unguento mixto, parti dolenti illito, & ipsius plantæ foliis superimpositis: in erysipelate autem & inflammationibus succus illitus valdè conferre dicitur; nam inflammationem tollit, & dolorem mitigat.

ERANT autem illius folia, veluti lactucæ recenter natæ & adhuc tenellæ folia, & simili viriditate prædita, quæ gustata insipida deprehendebantur: unde conjecturam faciebam, perfrigidam esse herbam.

Cachos.

CAPUT XXX.

MISSVM præterea semen plantæ *Cachos* appellatæ, quam nasci ferunt arbusci modo, insigni viriditate præditam, folio rotundo & tenui: fructum ferre malo infansimilem, alterâ parte sessilem, alterâ turbinatum, cinerei coloris, grati saporis & acrimoniæ expertis, valdè minutum semen continentem. Inveniri dumtaxat in Peru.

Magnæ apud incolas est æstimationis, ob insignes ejus facultates: nam urinam ciet, arenulas & calculum è renibus pellit; quodque præstantius est, illius usu calculum in vesica comminui ferunt, si mollis adhuc sit, ullisque medicamentis comminui queat: ejusque rei tam multa proferunt exempla, ut admirationem mihi pariat: nam mea est hæc opinio, vesicæ calculum expelli non posse, solamque exemptionem illius esse remedium; nullum autem medicamentum adedè efficax reperiri, quod eum confringere valeat: aiunt tamen illius semen tritum ex aquâ aliquâ ad eam rem idoneâ sumptum, calculum in lutum dissolvere, quod excretum denuò concreseat, & in lapideam duritiem convertatur.

ADOLESCENTEM vidi, cui hoc obtigisse scio. Is cum vesicæ calculo torqueretur, idque à lithotomis, qui calculum deprehenderant intellexissem, & ex symptomatis quæ patiebatur agnoscerem; hominem veris initio ad fontem, qui à *petra* nomen habet, ablegavi: ubi cum duos menses hæsisset, à calculo liberatus rediit; & omne lutum, quod paulatim ejecerat, denuò in lapidea fragmenta concretum in chartâ secum retulit.

Pauculum semen quod habeo terræ committam; si nascetur, utemur, ut ejus facultates, quas tantopere in hoc morbo prædicant, experiamur.

Lapis Nephriticus.

CAP. XXXI.

LAPIS hic in Nephritide maximè laudatus ex Nova Hispania etiam defertur. Præfatio lapidi similis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit: præfertur viridior.

ADVEHUNTUR isti lapides variis formis effigiati, quales antiquitus possidebant Indi, alii piscium formâ, alii avium capitibus, alii psittaci rostris similes, nonnulli rotundi sphaularum modo, atque omnes perforati, quoniam Indi eos appensos gestare solebant, adversus Nephritidis, aut stomachi dolores, in quibus morbis valdè commendatur. Sed ejus præcipua laus est ad Nephriticos dolores, tum ad calculum expellendum, & arenulas.

NOBILIS mihi notus unum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio gestans, tantâ arenularum quantitate liberatur, ut, metuens ne noxia sit tanta ejectio, interdum illum deponat; nullumque tum amplius calculum eiicit. Sed dolore premente denuò eum gestans, statim levatur aut minuitur dolor, multarum arenularum, atque etiam calculorum expulsionem. Eâ etiam occultâ facultate præditus est, ut ab ejusmodi dolore præservet gestatus, renum calorem mitigando.

DUCISSA Bejar ter brevi temporis intervallo Nephriticis doloribus afflictâ, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuò gestat: ex illo tempore (quod decennium superat) eo dolore nunquam vexata est.

ALII multi senserunt idem levamen: eamque ob causam magno in pretio sunt hujusmodi lapides; nec, uti initio, tam facile acquiri possunt, quod soli earum provinciarum Reguli & Domini eos possideant, nec immeritò, cum tam admirandæ sint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

CAP. XXXII.

Tiburon piscis.

Lapis Tiburonum.

Facultates.

IN mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces *Tiburon*es nuncupati, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis assidue præliantur.

IN eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inveniuntur, ex parte concavi, valde albi, magni, ponderosique (ut interdum duas libras pendant) & qui facile abradi possunt.

Hvis lapidis pulvis utilissimus fertur Nephriticis, & adversus urinæ difficultates, & renum vesicæque calculos, ut in Indis Hispanisque experientia comprobavit. eum gustatum insipidum esse deprehendi: facultates nondum expertus sum.

TIBURONVM meminerunt, quotquot Occidentalis India historiam descripserunt: sed inter eos Gomara, in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem dentium ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarum cap. 31. (quem secutus est Thevetus lib. Singularium cap. 71.) piscem quendam Manati nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historiâ communia habeat, hic subianximus.

Manati piscis.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus, utri simili, duos tantum pedes rotandos, quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor ungues Elephantinis similes: ab umbilico ad caudam usque gracilescit: terribilissimo est aspectu, capite bubalino, sed macilentiore ore, mento vero crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine est, decem crassitudine: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obsito. Femina pariunt vacuarum modo; duoque ubera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadrupedum potius quam piscis videtur; etenim recens vitulinam sapit, sale macerata Thygni carnem; sed saporior est, diutiusque servari potest. Eius pinguedo optima, nec facile rancescit: eâ corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inveniuntur in eius capite lapides quidam ad calculum & nephriticam utiles.

HIC piscis occiditur interea dum herbas in littore depascitur; sed etiam retibus capiuntur ianiores. Ea ratione parvum fertur cepisse Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educavit, adeoque domitum evasisse, & ferociam deposuisse, ut de manu cibum caperet, & in clamato nomine Mato, quod Magnificum sonat, lacum suum egressum fuisse, & in ades perreptasse tibi sumendi gratiâ, deinde ad lacum remeasse, interdumque viros & pueros ex una parte lacus in aliam transvexisse, nec illos meruisse, ita ut Indis summam voluptatem adferret.

Manati lapis.

CONSALVVS Ferdinandus Oviedus cap. VII. & X. lib. XII. Prima partii Hist. Gen. & Natural. India Occidentalis, diligenter & prolixè utriusque huius piscis historiam (ut & aliorum Cetaceorum in Indico illo Oceano degentium eodem libro) describit. In Manati porro capite binos lapides inveniri solere refert, parva pila lusoria magnitudine, interdum etiam grandiores, pro piscium corporis magnitudine, non tamen orbiculares illos, sed eius osis panem formam, quod in balista tensum nervum retinet, & vulgo nux balista nuncupatur. Horum osium crematorum tenuit & que tritorum, & per incerniculum transmissarum pallinem, ab iis qui nephritide laborant, manè continuè aliquot diebus ex generoso vino albo utiliter bibi, ex eorum, qui periculum fecerant, & commodum senserant, sermone accepisse refert: dolores enim tolli, calculum comminui, & cum lotio arenulas eiici. In Tiburonis autem historiâ, nulla lapidum mentio: qui tamen ad hunc morbum utiles vulgo prædicantur, & lapidis Tiburonum appellatione insigniti adferuntur, eius sunt forma, qua Oviedus Manati lapidem præditum esse scribit, ut ex subiecta figura conicere licet, quam exprimi curabam ex alia affabrè delineata ad eius lapidis normam, qui in magna illa Prætoria navi inventus est, permittente Generoso viro Waltero Raulao, in cuius potestate venerat: iconem verò ab humanissimo eodemque honestissimo viro Iacobo Gareto accipiebam Francofurti ad Moenum anno M. D. XCIII. deinde biennio post, ipsius lapidis unciale fragmentum, quâ parte cavus erat, solidum, durum, grave: ipse lapis subsusci foris coloris, quia fortè iam multo tempore exemptus, in fractura exalbidus. Raulæi autem lapis, ut ex icone conicere licebat, quadrantem longus fuerat, & binas uncias crassus, ab unâ parte cavus, reliquâ tuberosus.

Manati præterea historiam & iconem cap. XVIIII. lib. VI. Exoticorum, exhibebamus.

LAPIS TIBURONVM
creditus, sed veriùs MANATI.



Lapis Caymanum.

CAP. XXXIII.

Lacerti Caymanes.

EX Nomine Dei, Carthagine, aliisque continentis oris, lapides interdum adferuntur calculis fluviatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (*Caymanes* appellant) inveniuntur tantâ interdum quantitate, ut magnum corbem explere

plere queant: cujus verò rei gratiâ, incertum, occupandone ventriculo, ne sit inanis, an faburra loco, uti naves, ad illas in æquilibrio continendum. ferocissimi sunt, ingenti & semper hiante ore, ut integrum hominem devorare possint, multiplici dentium ordine, aded magni, ut triginta duorum pedum longitudine inveniuntur. Vivunt ii magna ex parte in fluminum ripis, nonnunquam in mari ad fluviorum ostia: pariunt ova in terra, & suos catulos istic excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quia earum cutis prædura omnes ictus, etiam minorum tormentorum aneorum, respuit.

Hos lapides colligunt Indi & Hispani, atque aded sibi servant, ad quartanam tollendam utile remedium: siquidem bini eorum temporibus utrinque alligati, in quartanarum paroxysmo, illas tollere, aut earum calorem manifestò infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cujusdam puellæ, quæ quartanâ laborat, adhibui; & certè febris calorem nonnihil remisisse animadverti, an verò febrem omnino tollet, ignoro.

GOMARA, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integram Americanam historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt; inter quos Petrus Cieça sub sinevi capitis 2. eorum ova, atque etiam carnes urgente fame cum aliis se edisse asserit circa Panamam, cum eam regionem primùm occupassent. Gomara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine aquaret, in cuius ventriculo multi calculi reperti sunt.

Lapidi Cay-
mantum fa-
cultates.

Ingens Lacer-
ti magnitudo.

Lapis Bezaar Peruvianus.

C A P V T XXXIV.

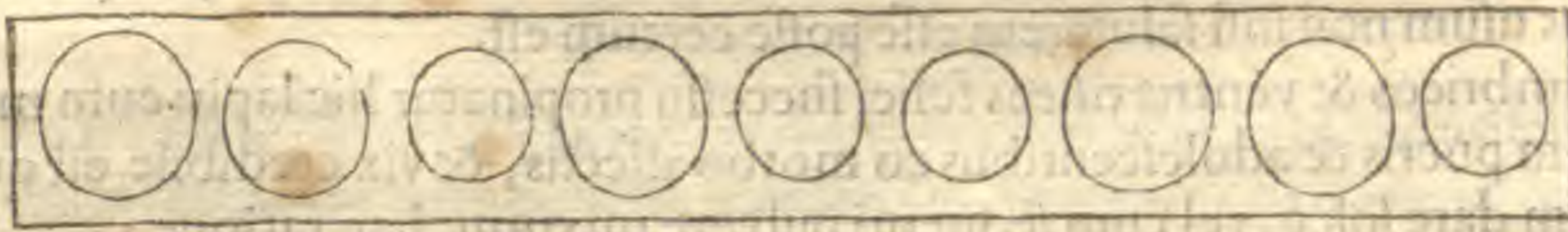
TAMETSI peculiari libro de lapide Bezaar egerim: quoniam tamen primus illius qui in montanis Peru reperitur observator, aliquot mihi misit ex optimis qui inde adferuntur; hoc libro de illis etiam agere volui. Eos autem gratitudinis ergò misit, quoniam ut ipse in ea epistola, quam hîc inseremus, ait, meus libellus (qui peculiariter de lapide Bezaar inscriptus est) illis veluti dux fuisset & auctor, ut istum lapidem primùm observarent & agnoscerent.

Lapis Bezaar
Peruvianus.

APPARET eos quos mihi misit admodum esse excellentes, cum ex colore, tum ex forma & magnitudine: ex his aliquot comminui, qui ex tenuibus splendentibusque laminis eodemque colore constabant, quo qui ex India Orientali advehuntur, atque aut in pulverem, aut in granulum ut illi desinebant. Verum quidem est, eos qui his selectioribus notis præditi sunt, quas probatissimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus quæ in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viventibus educuntur, improbi sunt, nec ullâ medicâ facultate præditi, quoniam non aluntur iis salutiferis herbis è quarum succo ruminacione illâ concreto generantur lapides, uti probè mihi demonstravit primus illorum observator, qui videre cupiens quâ ratione in animalibus generarentur, suis ipsemet manibus eorum animalium anatomen fecit, & mihi deinde significavit eos gigni in receptaculo quodam fasciæ modo confecto & villosa carne constante duorum palmorum longitudine, & trium ferè unciarum latitudine, ipsi ventriculo parte inferiore adhaerente, alios aliis majores, & quodam ordine dispositos uti nodos vestem anteriore parte claudentes, eo, qui hîc additus est, modo:

Lapis Bezaar
qui nullus:

Quis impro-
biss.



EO receptaculo aperto eximuntur lapides, quos istic magnâ Naturæ providentiâ ad nostram salutem & nostrorum morborum remedium generari summâ admiratione non caret.

Atque ut intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eadem ratione inveniuntur (de legitimis loquor, quoniam tam multi adulterini advehuntur, ut è centum vix denos legitimos invenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatentur istic multos adulterinos constari) & eximuntur è certo caprarum genere, quæ magnâ ex parte rufæ sunt uti nostræ: suntque etiam selectiores qui ex animalibus in Persiæ montanis degentibus educuntur, quam qui ex aliis capris in Malacæ planis & campestribus viventibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præstantiam, & facultates obtinent, quas Persici, quia Malacenses capræ ad lanienam dumtaxat servantur, cum aded salutiferas plantas non depascantur, uti quæ in montanis degunt. Eadem planè est ratio in Occidentali India: nam quæ in montanis Peru vitam agunt, selectiores & legitimos lapides & ad medicamenta utiles habent; quæ verò in campestribus pascuntur, Malacensibus similes sunt, quæ simul incedunt

Lapidis Bezaar
Orientalis &
Peruani simi-
lis generatio.

& vivunt uti greges qui ad lanienam servantur: ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, sed inutiles, quoniam salubres illas montanas herbas non depascuntur, quemadmodum diximus.

Si insignes istius Perüiani lapidis facultates, omnesque morbos quos curasse asserunt qui ex ea regione redeunt, & mihi scribit nobilis ille vir, hic enarrare vellem; magnus liber de eo scribendus foret. Quapropter ea dumtaxat proferam quæ ipse sum expertus, ut iis major fides adhibeatur, & intrepidè uti lapide queant, quandoquidem experientiâ constet similes facultates possidere.

Lapis Bezar
Perüiani facultates.

NOSTER igitur lapis Bezar Occidentalis insignes facultates obtinet; præsertim in cordis ægritudinibus, in quibus magnam eorum, qui mihi missi fuere, partem insumsi felicissimo successu. sic ut multi syncope laborantes, eâ sublatâ, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo, aut paulo antè, manè jejuno ventriculo, ex aqua rosacea, si adsit febris; si absit, ex aqua florum mali aureæ, in pulverem tritus ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: observavi autem in mulieribus præsentius adferre remedium, quàm viris.

Venenis.

In omni generis venenis nullum præstantius novimus remedium; quoniam eos qui aut venenum hauserunt, aut à virulentis insectis præmorssi fuerant, mirum in modum juvit. Qui aquæ stagnantis potu, in qua virulenta animalia versantur, ilicò intumuere, sumto isto lapide bis aut ter, sanatos conspexi.

Pestilentibus
febris.

In pestilentibus febribus sæpiùs exhibui; & sanè earum virus extinxit: cujus rei primariam in similibus morbis curam medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, nisi extinguatur virus, inutilis erit cura; nam illud est quod hominem iugulat. Similiter si adsint carnis cum rubore eminentiæ, quas Hispani *tavardete* appellant, quæ plerumque hujusmodi febres comitari solent, lapis Bezar Perüianus maximam vim possidet: nam in similibus morbis majorem eorum, quos accepi, partem absumsi, plurimique felici & miro successu curati sunt.

Melancholicis
humoribus.

Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, sive universum corpus, sive ejus dumtaxat partem, uti caput, occupent, atque in Arabum lepra seu Græcorum elephantiasis: item in scabie, prurigine, erysipelate, & reliquis cutis vitiiis præsens adfert remedium, quoniam ad ea sananda peculiarem facultatem habet.

Quartana.

Quartanâ laborantibus dedi; & licet febrim non tollat, ejus tamen aufert symptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus, quæ in istis febribus vulgaria sunt, magnamque ex ejus usu utilitatem senserunt.

In omnibus diuturnis & importunis morbis magno successu exhibere soleo, præsertim in quibus veneni suspicio est, aut flatus adsunt: nam in similibus peculiarem vim habet: hinc fit, ut plurimum conducatur ejus aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere; quoniam si medicamentum simplicia quædam venenosa continet, ea corrigit; sin minus, cor roborat, & faciliorem dejectionem molitur.

CONSVETUDINIS est in Orientali India bis singulis annis corpus purgare, præsertim apud nobiliores: atque purgato corpore singulis diebus jejuno ventriculo quatuor lapidis Bezaaris grana ex stillatitio rosarum liquore, aut aliâ ad eam rem accommodâ aquâ sumere: eo juventam sibi conservari persuadent, & omnia membra roborari, atque à morbis præservari: ejus usum non nisi salutarem esse posse certum est.

Ventris tinea.

Adversus lumbricos & ventris tineas felici successu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præsertim pueris & adolescentibus eo morbo affectis; & vix credibile est quantum profuerit: solum dare soleo, vel cum sequenti pulvere mixtum, hac ratione:

Pulvis ad
lumbricos.

℞. herbae lumbricorum drachmas duas, seminis santonici drachmam unam, cornu cervini ussi, seminis portulacæ & carlinæ singulorum dimidiam drachmam, lapidis Bezar Perüiani dimidiam drachmam: reducantur omnia in tenuissimum pulverem & probè miscantur.

Miras facultates obtinet iste pulvis; & experimento comprobatum est multis profuisse: datur manè jejuno ventriculo eâ quantitate quæ medico commoda videtur, pro ejus ætate qui sumere debet: eo sumto, duabus horis post, alvus clystere confecto ex lacte, & saccharo elui debet.

Epilepsia.

Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte, si adhuc lactent; sin minus, sine lacte; in natu majoribus epilepsia laborantibus etiam cum magna utilitate exhibetur, per se, aut aliis rebus ad eum morbum accommodis admixtus.

Breviter, hoc lapide uti solemus in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere; eoque magna cum utilitate, aut saltem sine noxa.

*TERNOS eiusmodi lapides habui munere Generosi Dn. FRANCISCI DRÄKE, ovi ferè passerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant. Ille verò alios adservabat, qui binas atque etiam plures drachmas penderent. Eorum autem forma nunc orbicularis, modò compressa aliquantulum, vel inæqualis, modò renis formam exprimens; color nunc nigricans, nunc subcinereus, interdum flavescens: constantque ex tunicis sive crustulis modò crassioribus, modò tenuioribus, alia aliam amplectentibus, politis interdum & splendentibus, nonnunquam aliquantulum scabris, extrema præsertim, & reliquas complectente, ut in renum & vesicæ calculis videre licet. Sed inveniuntur etiam nonnulli quorum crusta exterior variis locis ad eò altè excisa conspicitur, ut secunda appareat tunica, nonnunquam & tertia. Magni muneris loco hos à Regulis sibi invicem misitari asserebat.

VERVM postquam Londino Antverpiam redii, longè maiores à C. V. D. Benedicto Aria Montano amicis missos videre contigit. Acceperat enim Abrahamus Ortelius qui quinque propemodum drachmas pendebat, formam orbiculari ferè, sed tamen nonnullis locis compressam. Plantinus binos, alterum renis vervecini formam & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, sed extremam partem contractam, & laminarum situm ostendentem, atque in medietate veluti festuca fragmentum continentem, qui uncia unius cum semisse, dum integer erat, pondere fuisse potuit: alterum compressam (qua parte ventriculo adhaesit) formam, sensum deinde in tuber assurgente, è multis etiam laminis seu tunicis cum crassioribus, tum tenuioribus contextum, duas uncias cum drachmis duabus & semisse pendente. Dn. Ludovicus Perezius unum, columella duas uncias aut amplius longa formam, uncialis cura semisse aut maioris ponderis: quo longè maiorem prius acceperat, gallinacei, ut referebant, ovi magnitudine, quem quoniam apud se tunc non haberet, conficere non potui.

LAPIS BEZAR.



Ortelii lapidem cum Plantini maiore hac tabella exprimi iussimus, iussu magnitudine observatam, quoniam integrior esset. Alterum etiam renis formam expressissemus, ut tunicarum situm ostenderet, nisi ipse Plantinus formam corruptisset, eo contracto, & amicis, quorum pars sui, communicato.

*FRAGOSVS in sua Rhapsodiarefert, Alvarum Mendez, Commendatorem D. Iacobi, ipsi dixisse, semet istos lapides sæpenumero conspexisse è montanarum quarundam in Arabia Caprarum renibus extrahi, atque duorum esse generum: præstantiores ex felici Arabia adferri, viliores autem in Vaccarum insula, qua magis ad Septentrionem vergit, inveniri. Hinc certum est, inquit Fragosus, istos divinos lapides in dictorum animalium renibus nasci, quemadmodum calculi in humanis corporibus.

Lapis ad uteri suffocationes utilis.

CAPVT XXXV.

ADFERTVR è Nova Hispania lapis quem uteri morbis adprimè utilem esse ferunt. Niger est, admodum politus, ponderosus, majore ex parte teres & rotundus. Mirum porrò est quod de hoc lapide prædicant: nam mihi affirmavit nobilis quædam & magnæ auctoritatis Matrona, quæ eo usa est, & in umbilico gestavit adeò firmiter in hærentem, quasi istic adglutinatus fuisset, ex quo præsens & certissimum sensit commodum: idem aliæ asserunt, quæ simili modo isto lapide sunt usæ. Cum uteri suffocationem imminetent præsentunt, adhibito lapide, subito levantur: & si eum perpetuò gestent, nunquam simili morbo corripiuntur. Exempla huiusmodi faciunt, ut his rebus fidem adhibeam.

Lapis Sanguinalis.

CAP. XXXVI.

LAPIS Sanguinalis, ex Nova Hispania delatus, Iaspidis genus est, varii coloris, sed obscurioris, maculis seu punctis distinctus sanguineis.

Ex his lapidibus Indi quasdam cordium formas, magnas ac parvas, conficiunt.

Eius facultates.

VALET ad fluxum sanguinis narium, mensium, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aquâ frigidâ intinctum æger dextrâ comprimit, & subinde id facit. Sic eo Indi & nostri utuntur.

PERSVASVM habent Indi, nò firmissimè credunt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem sisti; idque verum esse, experientiâ probatum est. Vtilis est etiam suspensus aut alligatus eidem parti unde sanguis effluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum fluxum sisti.

Lapis rimas pedum curans.

ALIVD lapidis genus reperiri intelligo, quod rimas in manuum & pedum juncturis à pituita falsa provenientes curat.

Armadillo.

CAPVT XXXVII.

Armadillo.

Encubertado.

Descriptio.

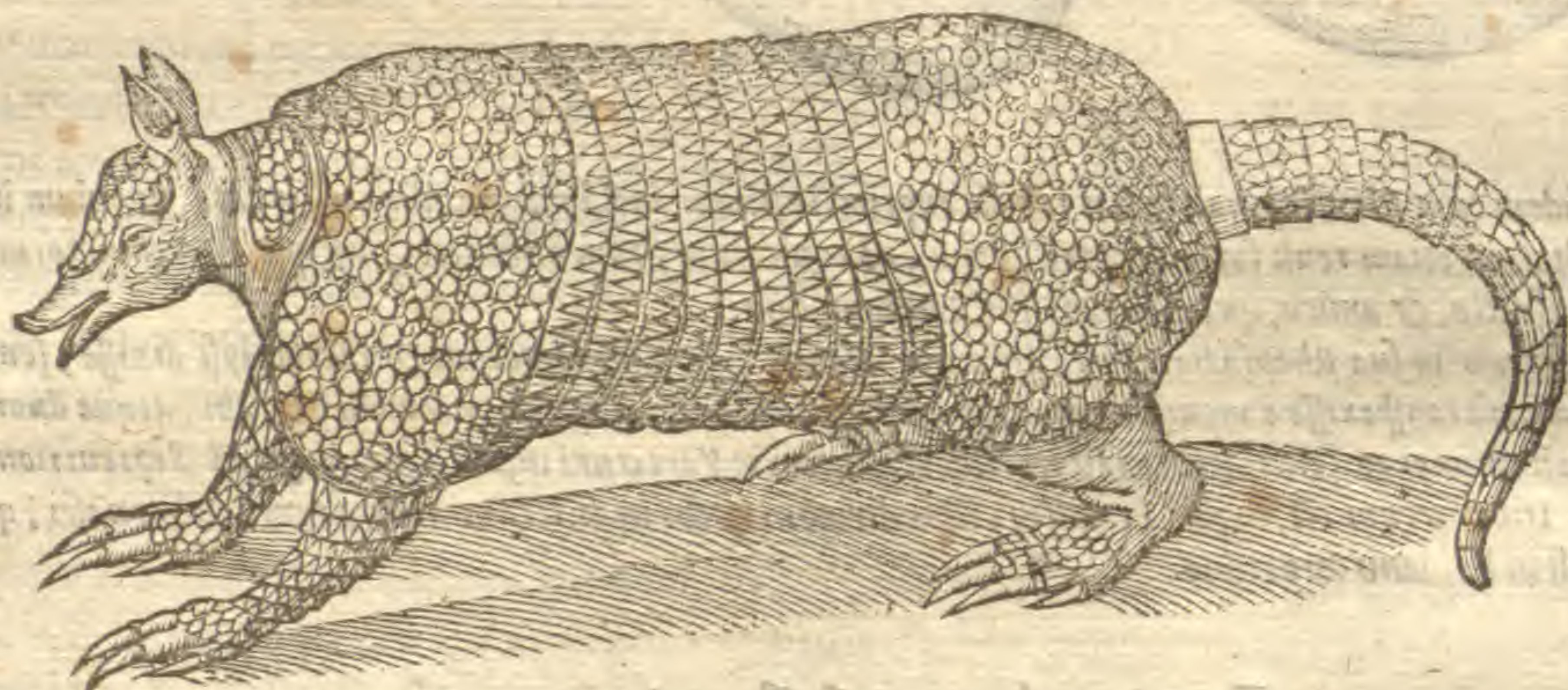
Facultates.

NUNC ex continenti habemus ossiculum caudæ peregrini animalis, quod veluti testis quibusdam totum integitur pedum tenus; cuius rei gratiâ *Armadillo* vocant Hispani, quasi cataphractum aut armatum dicas; Lusitani *Encubertado*.

EST porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet, cauda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra vivit, ut *Talpa*; & terrâ sese sustentare creditur, quòd foris nihil edere conspiciatur.

OMNIS facultas consistit in caudæ ossiculo, cuius in tenuissimum pulverem redacti pilula, confecta magnitudine capitis aciculæ, atque auri indita, dolorem ejus sedare, & tintinum etiam, cum exigua surditate conjunctum, curare traditur. Certè dolorem sedari frequente experientiâ comprobatum est.

ARMADILLO sive TATOU.



Taton.

HUIVS animalis meminit *Thevetus lib. Singularium, cap. 54.* atque incolis *Tattou* vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine equant, alii minores sunt: & eorum caro tenella est, bonique succi; & *Bellonius lib. Observationum 3. cap. 51.* *Ioannes Stad. Brasiliæ Hist. cap. 30.* *Lorius Americana hist. cap. 10.*

MEMINIT item *Franciscus Gomara* in *Mexicana historia* in hunc modum: *Circa Lacunam qua ex flumine Papaloapan oritur Imperio Mexicano, animal invenitur sepe non maius, rostro porcelli, pedibus histricis aut erinacei terrestriis, cauda oblonga, naturâ munitum duro cortice, & testâ squamatâ veluti loriatum, intra quam se contrahit testudinis terrestriis modo. Similis est hæc tectura panoplia equorum: sed & cauda, ipsûmque caput huiusmodi testis squamatis tecta sunt, auriculis foris eminentibus; eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochli, id est, Cuniculum cucurbitæ.*

Aiotochli.

EIUS etiam descriptionem apud *Gesnerum* videre licet in *Appendice ad Quadrupedum historiam*, sed minus scite expressam.

ALIVD huius animalis genus *cap. xv. lib. v. Exoticorum Historia* profero.

Sanguis Draconis.

CAPVT XXXVIII.

Draconis arboris fructus.

ATTVLIT ante paucos dies, ex novi orbis continenti, *Episcopus Carthaginensis* fructum arboris ex qua manat lacryma illa quam *Sanguinem Draconis* vocant.

EST autem hic fructus admirandus: nam sublatâ quâ integitur pelle, ilicò dracunculus

cunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, ut à peritissimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis horrida, caudâ oblongâ, & pedibus conspicuis.

AB eo fructu denominationem proculdubio sumpsit arbor, & ejus lacryma, quæ ex illâ per incisionem legitur, quam ex Carthagine Peruvianâ selectissimam advehunt: unde veterum & multorum recentiorum inscitia, deprehenditur, qui, quid esset, sanguis Draconis, aut cur sic appellaretur, omnino ignorârunt.

MAGNA est arbor, cortice satis tenui, & qui facillè incidi potest: eâ vulneratâ, liquor ille effluit, quem, Sanguinem Draconis in lacryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quòd in panes seu massas istic cogatur, quemadmodum resina in Castella.

UTERQUE liquor intrò assumptus, alvi profluvium sistit; sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. Sanguinem undequaque manantem reprimat. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet ejus pulvis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gingivas à putrefactione liberat, & dentes stabilis. Est item color Pictoribus maximè expetitus.

TEMPERATUS est, & pauci caloris particeps.

MEMINI ante multos annos nobis à Francisco de Hallebecque, Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo missos fuisse quosdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terra cõmissa nonnulli prodierunt Bruxella apud N. V. Joannem de Boisot, virum doctissimum & rei herbarie peritissimum. Erant serè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante quadraginta & plures annos Olyssipone conspexi) sed subsequens hiems abstulit. Fructus is erat Cerasii magnitudine aut Oxymyrsines, rotundus, tenui pelle contextus; quâ sublata, osseus nucleus conspiciebatur, qualis est in fructu Rusci: sed is nullam animalis, nedum dracunculi tanto artificio sabrefacti figuram referebat, verum rotundus erat & lavis, & ut dixi, totus osseus. Arboris, quam Olyssipone observabam, & in cuius cortice gummi sanguinei coloris concretum inveniebam, iconem in Rariorum Plantarum à me observatarum Historia lib. 1. cap. 1. exhibeo.

Sed & anno nonagesimo quinto supra millesimum & quingentesimum, novo Vere similes fructus accipiebam à C. V. Bernardo Paludano poliatro Enchusano, qui terrâ in siccilibus commisi, eodem anno germinârunt, & terna aut quaterna folia sese amplectentia protulerunt, rubrâ lineâ per oras ornata: sed subsequens hiems tenellâ plantulas corruptis.

Gummi ad podagram.

CAP. XXXIX.

DABAT mihi idem Episcopus Gummi genus (cujus arborem non poterat describere) ex eodem continenti delatum, quo se podagrici istic purgant, in hunc modum.

ILLIUS gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, stillatitio aquæ liquore noctem integram macerant, postridie manè percolant, & exprimunt; eam aquam ad duas uncias hauriunt, neque quidquam cibi sumunt ante meridiem: eo medicamento sine molestiâ purgatur humor, qui podagram creat.

INSIPIDUM est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.

Fructus dysentericus.

CAPUT XL.

HISPANVS quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, ut ex ejus fragmentis (quæ alterâ parte levia erant, & luteo colore; alterâ verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) conicere licebat, in magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum petiturus pro filiâ, quam dysenteriâ miserè afflicti dicebat. Illic adolescens, Eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissimè tritorum pulverem ex stillatitio calicum rosarum liquore, eo die puellæ hauriendum dedit vespere, tantundem postridie manè, statimque sisti cœpit fluxus, ita ut brevi puella sanitati restituta sit. Eum adolescentem, tametsi diligenter requisiverim, nunquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut quâ arbore nasceretur, scire potui.

Leucoma fructus.

CAP. XLII.

Leucoma.

ARBORIS fructum ex Peru accipiebam ab incolis *Leucoma* nuncupatum, similem nostræ castaneæ formâ & magnitudine, tum etiam sessili illâ & albicante parte quam castanea obtinet: nucleum continere videbatur, sed quia binos dumtaxat accipiebam, confringere nolui, quandoquidem alterum ferebam, qui non prodiit, alterum in aliud sationis tempus seruem. Arbor, in qua provenit, vastæ magnitudinis, materiâque robustâ & firmâ esse dicitur: folia arbuti obtinere: fructum autem edulem gratique saporis, & temperatum; atque propter adstrictionem, alvi profluvia sistere.

Cortex ad alvi profluvia.

CAP. XLIII.

Cortex alvi
profluvia
sistens.

PROFERT novus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Ejus cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, uti Gentiana amarus, manifestè adstringens, grati tamen seu aromatici cujusdam odoris particeps.

Exhibendi ratio.

MAGNA est apud Indos æstimatione, ut qui eo utantur adversus omnis generis alvi profluvia, hujus pulverem drachmæ pondere, aut paulo amplius manè propinantes ex aqua conveniente, aut crasso vino rubro. Ter aut quater id remedium repetitur; observaturque in reliquis victus ratio, quæ hujusmodi morbo necessaria est.

EIVS corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cujus periculum jam bis feci in alvi profluvii inveteratis magno successu.

Arboris Cortex ad Rheumatismos.

CAP. XLIII.

INTER reliqua ex Peru ad me missa, erat crassus quidam cortex, quem ex vassa arbore ulmo simili cum amplitudine tum formâ detractum ferebant, nascique ad ripas fluminis cujusdam viginti quinque leucis à Lima distantis: nec alibi in America facile reperiri.

Corticis facultates.

INCOLÆ, capitis defluxionibus, rheumatismis, aut alioqui capitis gravedine laborantes, hujus arboris corticem in tenuissimum pulverem comminuentes, naribus imponunt: humoribus enim insigniter eductis liberantur: atque ita se rem habere, nos ipsi experti sumus. Secundum caloris gradum excedere videtur.

Ex variis nostrarum Indiarum provinciis, multa purgantia medicamenta deferuntur, quorum magna sunt facultates: de quibus hic mentionem faciam, ut sint veluti Prefatio quedam in Historiam radicis Mechoacan.

Cassia solutiva.

CAP. XLIV.

Cassia solutiva.

INSVLÆ Divorum Dominici & Ioannis de Portu divite, tantâ quantitate nobis transmittunt Cassiam solutivam, ut non modò Hispaniæ, sed etiam toti Europæ, atque ad eò universo orbi sufficiat: nam & in Orientem, unde deferri solebat, plures naves eâ onustæ vehuntur, quàm Cantabri ferrum mittunt.

Delectum.

QUÆ Venetiis ad nos ex India Orientali mitti solebat, cum immatura collecta esset, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perveniebat, ut parum utilitatis præstaret. Nostra verò ex insulis prædictis, matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & aded recens, ut interdum sexagesimo, postquam collecta est, die huc perferatur: & quia recens, gratique saporis, non tetri, ut quæ ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit.

BENIGNE

BENIGNE purgat, & sine ulla alvi perturbatione, bilem præsertim, deinde pituitam, postea quæ in meatibus & intestinis infarcta sunt, evacuat. Temperatos illos efficit, qui ipsâ utuntur: sanguinem purgat. Utilis in omni morborum genere, sed maxime renum, & urinæ, duabus horis ante cœnam sumpta. Defluxionibus prodest, duabus à levi cœna horis. Quotidianus ejus usus est ad pectoris & laterum vitia, eclegmatis modo. Convenit febrium ardoribus, & sitim extinguit. Assiduus illius usus ante prandium aut cœnam, calculi generationem prohibet.

FORIS cum amygdalarum dulcium oleo illita, graves pulmonum & renum dolores mitigat.

DOSIS pulpæ ejus est decem drachmarum, ad fescunciâ usque; non exemptæ verò, quatuor unciarum. Lenit, resolvit, sanguinem depurat, & eius bilisque calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem, tendens.

IN istis insulis primùm colli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.

NON desunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalem Cassiam, cæteris paribus, longè præferendam censent.

De Cassia solutivâ condita.

CAPUT XLV.

CASSIÆ solutivæ flores & folia videre cùm cuperem, quandoquidem ejus fructus nobis adeò cognitus est, sicca tandem accepi.

EST autem folium pyri folio ferè simile, flos verò exiguus, albus, quinque foliis constans, qui etiam resiccatus utcunque suavem spirat odorem. Ex parvo illo flore nascuntur oblongæ illæ Cassiæ siliquæ (quarum nonnullæ quatuor palmorum longitudinem æquant) universo orbi adeò notæ, atque illi ex hac nostra urbe communicatæ, ob ingentem navium, quæ eam inde aliò vehunt, quantitatem. Initio advehebatur ex Alexandria Ægypti, deinde Venetias, unde universo orbi communicabatur: at nunc postquam ex S. Dominico & S. Ioanne de Portu divite ad hanc civitatem advehi cœpit, universo deinde orbi ipsa subministravit, quoniam quæ in nostrâ Indiâ provenit, melior & majoris efficacitæ censeatur, quàm Orientalis. Recens natæ antè quàm justam magnitudinem consequantur, semper virent, & gustu sunt aspero, quemadmodum immatura ceratia; deinde maturari incipientes rubescunt primùm, atque postea nigrescunt; quoque aciores fiunt, maturiores & dulciores evadunt: etenim cæ quæ atrum colorem nondum adeptæ sunt, sed nonnihil adhuc rufescunt, immaturæ sunt: atriores autem, læviores, & graviores reliquis præferuntur.

PORRÒ hujus flos duobus modis condiri solet, nempe aut cum saccharo tritus, rosati sacchari modo, vel flos integer saccharo exceptus & unâ coctus: utraque ratione bene sapit, & sine molestia evacuat, sumptus ad duarum aut trium unciarum pondus, ut sæpius sum expertus: si aliquot inest vitium, inde accidit, quòd viliore saccharo excipiat: nam si selectiore saccharo condiretur, non dubium est quin præstantior esset, gratiorisque saporis. medicamentum est delicatioribus conveniens: nam eisdem effectus præbet quos ipsa fructus pulpa.

Condiuntur etiam tenellæ & recens natæ siliquæ * saccharo primùm exceptæ & decoctæ: decoctione enim & saccharo tollitur illa asperitas & adstrictio qua præditæ sunt, tenerioresque & palato longè gratiores fiunt: ex sine molestia ventrem emolliunt, & sine iis symptomatis & torsionibus quæ medicamenta purgantia consequi solent: nam neque palato ingratae sunt, & purgationem facilius molliuntur. Dosis est à duabus unciis ad tres: sæpius eas cùm felici successu dedi, & ipse sumpsi cùm æger essem.

Multa istarum siliquarum conditarum dolia singulis annis ex S. Dominico, & Portu divite advehuntur.

Reliquæ siliquæ plenam maturitatem adeptæ præstantissimum sunt (hactenus quidem notum) pro suo genere purgans medicamentum, quodque facilius securiusque evacuet, uti non modò medicis, sed & aliis omnibus perspectum est: nam ea nocumenta & symptomata non adfert quæ alia purgantia medicamenta consequi solent, sed benignum est, & inter benigna maxime benignum, cuius facultates & naturam peculiari capite prius descripsimus: hæc autem nunc refero ejus dumtaxat rei gratiâ, ut foliorum recens à me acceptorum mentionem facerem.

CETERVM eos qui Cassiam solutivam ad ventrem leniendum, & evacuandas feces præscribunt, admonitos volo, eam brevi admodum spatio ante prandium sumendam esse, nempe

Cassia solutivæ historia.

Periina Cassia Orientali præstantior.

Cassia delictus.

Cassia flos conditus.

Cassia tenella condita.

Cassia fæmendæ ratio.

nempe ad summum dimidiâ horâ, quoniam cum cibis mixta, simul cum illis facultates exerit, eaque ratione facilius & sine molestiâ opus suum molitur; quod minimè facere potest quæ duabus aut tribus horis ante cibum sumitur, ut hodie vulgò fit, quoniam cibi sumptionem differendo, peragere suum opus cupit: & cum sit valdè debilis, prorsus in vapores resolvitur, per universum corpus sese diffundentes; & si diutiùs cibus differatur, in alimentum convertitur: quod multorum annorum, quibus medicinam feci, experienciâ didici: propterea semper illam solummodo dimidiâ ad summum horâ ante cibum exhibere soleo; facilisque est ejus operatio: si verò multis horis ante cibum detur, parum admodum evacuat.

PURGANTIA verò medicamenta cum cibis permisceri, auctor est Hippocrates multis locis, atque etiam Galenus in Commentariis. Verum quidem est, multis horis ante cibum dari solere, quando non evacuare, sed vapores dumtaxat per renes & reliquum corpus diffundi cupimus.

* HUIUSMODI tenellis *Cassia solutiva* siliquis saccharo conditis Hispani allatis ab amico donatus sum anno à Christi nativitate M. D. IIC. quas non ingrati saporis esse deprehendebam: an verò alvum sine molestia emolliat, mihi non est compertum, quia eâ quantitate non sumebam, quæ necessaria erat.

Fructus cholagogus.

C A P. XLVI.

EX maritimis Nicaragua & Nata (quæ sunt in novi orbis continenti) invehitur in Hispaniam medicamenti genus purgans, bilem præsertim.

Fructus bilem
evacuans.

FRUCTUS est arboris cujusdam vastæ, castaneis similis, sed calyce lævi, non, ut illarum, echinato: eo calyce fructus continetur castaneis non multum absimilis, sed sine cortice, & ferè quadratus, in duas partes divisus, medium intercurfante, & totum deinde ambiente pelliculâ.

Facultates.

EDITUR hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si ficcus, ejus pulvis ex vino aut gallinæ jusculo sumitur; datur etiam tostus, ut minùs purget: quocumque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, observatis iis quæ à purgandis observari solent, & præparatis priùs, ut decet, humoribus. Illud verò minimè silentio prætereundum, pelliculam illam exteriorè & internam abiciendam esse, alioqui gravia symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alvi profluvia. Calidus est in primo gradu.

Avellana purgatrix.

C A P. XLVII.

Avellana
purgatrix.

Avellanarum
historia.

Ben magnum.

Ben parvum.

Facultates.

NOVO orbe primùm invento, insula divi Dominici quoddam genus Avellanæ misit, quâ se Indi familiariter purgabant. Postea Hispani necessitate compulsi, illis etiam purgare se cœperunt, non sine vitæ discrimine. Colore & formâ nostris Avellanis similes sunt, putamine tenui, coloris spadicei, triangulares, medullâ interiore albâ & dulci; sicut multi, dulcedine illecti, decepti sint.

MEDICORUM vulgus eas *Ben magnum* vocat (nam Ben est duorum generum) Parvum autem eicris magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod de Ben nuncupant, conficiunt, quo sibi cæsariem & barbam inungunt deliciarum gratiâ.

VALIDISSIME pituitam & bilem supernè & infernè purgant. Nonnulli tamen earum vehementiam assatione infrangebant. Coli doloribus præfens sunt remedium, flatus discutiunt, & clysteribus injectæ, mediocriter evacuant.

DOSIS est à dimidia drachma ad drachmam unam: sed assandæ sunt. Calidi sunt temperamenti initio tertii gradus, & sicci in secundo.

Avellana hac cum plerisque aliis fructibus peregrinis communicata mihi fuit ab illustri viro D. Joanne de Brancion, rei herbarie studiosissimo, nec ullis parcens sumptibus, ut suum hortum omni peregrinarum plantarum genere exculissimum redderet.

Ceterùm Avellanam hanc, cuius iconem hic exhibeo, lentus & mollis contegit cortex, partim ex cinereo candidans, partim



nigricans:

nigricans: hunc sequitur putamen minus solidum quam in vulgaribus Avellanis: id nucleum continet Avellana magnitudine, candidum, solidum, Avellana vulgaris aut iligna glandis sapore, tenui membranâ obductum. Integra nux alterâ parte plana est, & coniunctim binæ nasci videntur, ut interdum castanea.

De hac Avellana consulendum censeo Ferdinandi Consalvi Ovidi caput xv. libri x. Hist. Indica.

Nuclei pinei cathartici.

CAPVT XLVIII.

TRANSMITTIT etiam Nova Hispania Pincorum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: hos imitati sunt plurimi harum regionum. Pinei nuclei purgatorii.

NOSTRIS pineis nucleis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt Mayzi spicæ muticæ: molliori putamine, & nigriore quam nostri, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces. Descriptio.

BILEM, pituitam, & aquas validissimè purgant: & licet Avellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Assi, neque tam valenter, neque cum tantis torsionibus purgant. Dantur in diuturnis morbis, & peculiari quadam facultate crassos humores expellunt. Facultates.

QVINOVE aut sextriti & vino diluti, dantur pro virium robore, præparato prius convenientibus Syrupis humore, qui evacuandus est, & observatâ, ut decet, victus ratione. Etenim qui eis utetur, illum observare oportet, quæ ab his observari solent, quibus purgans medicamentum propinatum est.

CALIDI in tertio, & sicci in secundo; pinguedine tamen quadam præditi, quæ siccitatem nonnihil imminuit.

Faba purgatrix.

CAPVT XLIX.

FABÆ purgatrices, quæ Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, ejusdem cum nostris formæ & coloris, pelliculâ quadam tenui, ut ce- Faba purgatrix.
parum tunica exterior, illas per medium interfecante, quæ cum cortice abicienda est; alioqui tantâ vehementiâ supernè & infernè purgans, ut in vitæ discrimen sumentem coniciat. Assandæ deinde sunt, ut illarum acrimonia infringatur; deinde in pulverem comminuendæ.

DATUR hic pulvis vino aut saccharo exceptus, ad cochleare unum; deinde haustus vini sumitur. Sumendi ratio.

APVD Indos hoc medicamentum celebre est ob sumendi facilitatem: nam sine molestiâ bilem, pituitam, & crassos humores, multo leniùs & faciliùs quam superiora medicamenta purgant. Facultates.

DANTUR in febribus diuturnis & importunis, in coli doloribus, & articulorum morbis.

DOSIS esto assatarum (quod cum in hoc, tum in præcedentibus observandum est; torrerem enim singula præstat) à quaternario numero ad senarium, pluriùsve aut pauciorum, pro ægri viribus.

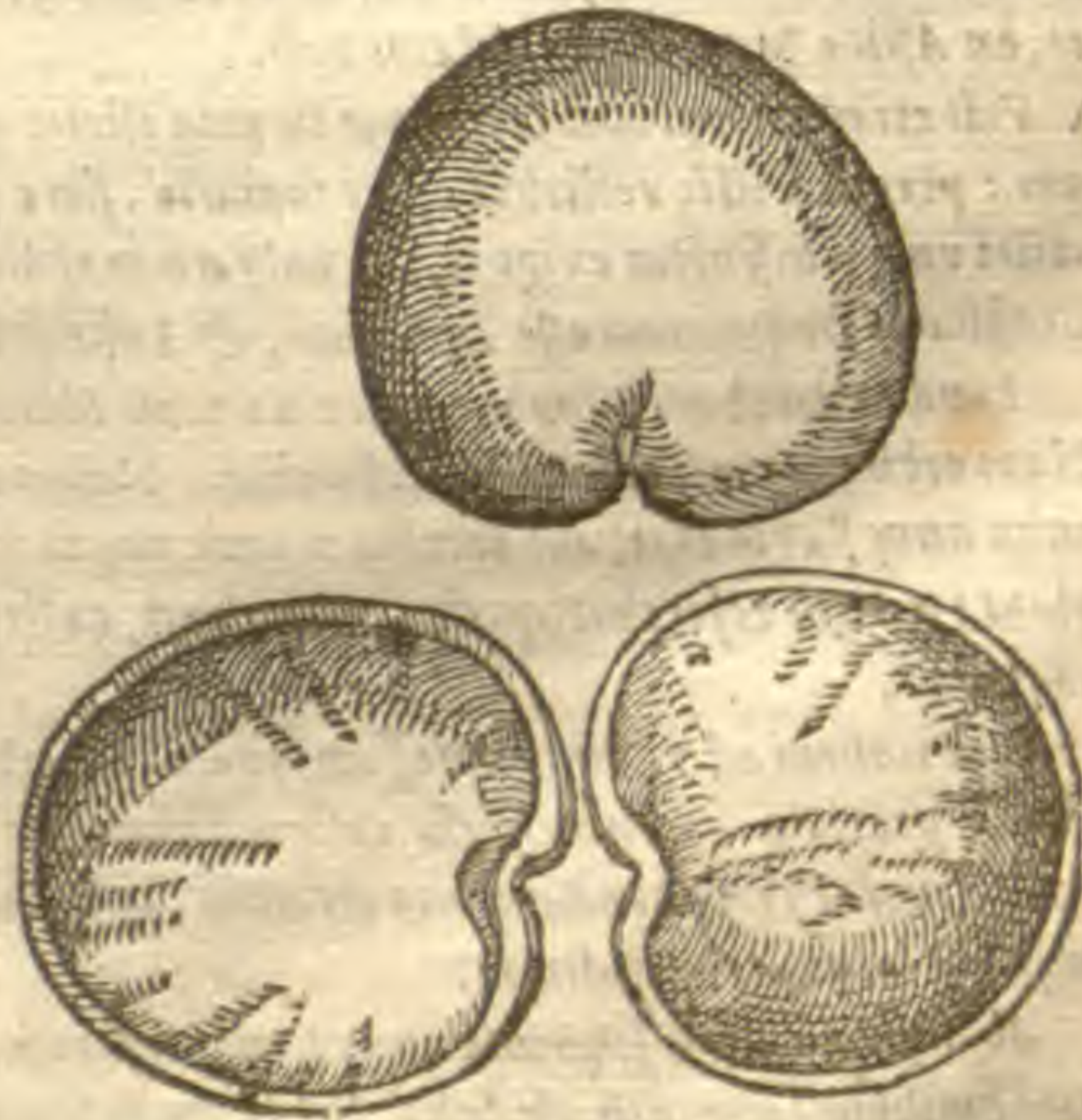
CALIDÆ in secundo, siccæ in primo.

Fabarum vulgaribus similium, quæ vomitum cient, & alvum valenter purgant, meminit Ferdinandus Lopez de Castagneda cap. 78. lib. 7. Indica Hist. Aliquot porro peregrinos fructus accepi Faba purgativa nomine insignitos: sed nullus mihi conspectus est, qui faba purgativa nostro auctori descripta conveniret; at potius inter Phaseolos, omnes recensendi videbantur.

Prior, cuius hic iconem exhibemus, orbiculari serè est formâ, sed planus utrimque & quodammodo pulvinatus, digiti unius crassitudinem æquans, duorum verò latitudinem aut amplior, ex uno latere aliquantulum cavo, qua videlicet hilus esse solet, & siliqua, in qua continetur, adhaeret: cortex durus & lignosus, lavis, ex rubro nigricans: quod intus continetur album, firmum, & in duas partes naturâ sectile, ut sunt omnia phaseolacea: sapore primum quali sunt omnia serè legumina, sed ilico linguam mordicante, & acri: quo fit (nisi fallor) ut purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Divi Thoma dicta; & cordis effigiem, ut vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibusdam Cor Divi Thoma nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Cicca parte prima Chronici, c. 12.

PHASEOLVS MAIOR, fabæ purgatricis nomine missus.



PHASEOLVS BRASILIANVS.

PHASEOLVS ALTER BRASILIANVS.



Illi similes, hoc est magnitudine & colore respondentes, sed longiore formâ praditos videre memini. Similem præterea cum suo lobo propono cap. VIII. lib. III. Exoticorum, ut Lector facile animadvertere poterit.

Ceterum silentio minime premendam existimavi opinionem quam Norwagos de hoc phaseola habere intelligebam, quum ista Aromatum Historia quintum typum exprimeretur: illos enim prorsus sibi persuadere scribat doctissimus vir mihi amicus, marinum esse phaseolum, atque aded in Fariis insulis nasci inter algam, & ex profundo erui, quin & folliculos ostendere quibus contineri nugantur, quum tamen nihil aliud sint (nam unum quem mittebat conspexi) quam ovarum Raia piscis putamina. Ipsi à forma Renes marinos appellant, nonnulli etiam Bona sortu calculos, sive quod calamitatem à domo possessoris, sive etiam quod incantamenta & nescio quam noxam ab heri pecore arcere vel propellere credantur.

Alter phaseolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & tenui formam minime referente.

Cum Olysiopone essem, donatus sum Phaseoli genere ex Brasilia America provincia delato, admodum recentis, pollicaris latitudine, crasso, colore rufescente, magno hilo, & parte extrema veluti sessili. Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prae grandibus continentur, qui recentes & videntes adhuc rufi & impressi bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallescente: ego dumtaxat iunioyem plantam vidi mihi semine natam, qua foliis Phaseolo vulgari ferè similis erat, nisi quod minora erant, & aversâ parte tenui, molli, fuscâque lanugine obsita, praesertim tenuiora folia, & extremi caules: Brasiliani Macouna vocant, similes planè, & colore, qui ex cinereo candidans est, dumtaxat differentes, ex Africa Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olysiopone in monasterio quodam Phaseoli genus vulgari nostrati aded simile, ut nostrum putarem: pergulas istic vestiebat opere topiario, flore purpureo; at siliqua scabra erant, breviores, & duplo latiores quam nostri vulgari: fructus exiguus, pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliqua adhaerebat, qua candida erat. Brasiliani frequentem esse audiebam, & Lusitani istic habitantibus Fava brava, id est, fabam silvestrem nuncupari.

Londini emebam anno M. D. LXXIX. in Mercatorum porricu de Gallo nauclero: Phaseoli genus, quod è Brasilianna Novi orbis provincia advectum assererat. Nostro vulgari maior è Phaseolus latiorque, nec minus colore variabat: etenim nunc flavus erat, aut omnino niveus, modò ater, aut purpureus, aut albis pupureisque maculis distinctus. De simili planta natum referebat, qualis Europæa est, nostrumque saporis gratiâ & bonitate longè superare, si eodem modo decoquatur.

Eius iconem ad vivum expressam, quam in Herbaria rei studiosorum gratiam ad huius libelli calcem (quoniam suo loco inseri non potuerat) reponendam curaveramus, postremâ hac editione in suum locum transtulimus.

Ab amicis autem sequente anno Londini satum, provenit vulgari similibus sarmentis & foliis, sed ad frugem non pervenit.



Lac

Sera. mac. 1215

Olysiopone
Sera. mac. 1215
Lugo. 1905

Lugo. 1905
Sera. mac. 1215

Lac Pinipinichi.

CAPVT L.

IN omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicitor ex arbusculis Malorum similitudine, Indi *Pinipinichi* vocant: è cuius ramis recisis lacteus humor illico emanat, aliquantulum densus, & viscosus, cuius tres aut quatuor guttæ sumptæ, validissime per alvum purgant bilem & aquas. Pinipinichi.

BIBITVR ex vino, aut desiccati pulvis sumitur paucâ quantitate, propter nimiam vehementiam. Facultates.

ILLVD autem peculiare habet, quòd si quis illo sumpto, jusculum, vinum, aut aliud quid iniiciat, subito ejus operatio infringatur & cesset.

SVMPTO aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus, somno abstinendum est, & ea observanda, quæ à purgans aliquod medicamentum sumentibus, observari solent.

CALIDVS & siccus hic liquor in tertio gradu.

OMNIA iam enumerata medicamenta valida sunt & perniciofa; quibus uti desitum est, advecto Mechoacan, cuius usus minimè periculosus est. Ad ipsum enim, tanquam ad medicamentum præstantissimum, confugerunt non solum nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ: De hoc nunc acturi sumus.

Mechoacan.

CAPVT LI.

MECHOACAN radix est ante triginta annos primùm reperta, in provincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam devicit Ferdinandus Cortesius, anno M. D. XXIV. Mechoacan.

EST hæc provincia auri admodum dives, sed magis argenti, reliquas vicinas opulentia longè superans: nam aiunt totam argenti glebâ abundare ad ducenta & amplius milliaria. Istic sunt adeò celebres & opulentæ illæ fodinæ *Cacatecas* nuncupatæ, singulisque diebus alia dices argenti, nonnullæ auri venæ deteguntur. Temperatus & salubris illic aër stirpes producit salutiferas, & ad varios morbos utiles: cuius rei gratia, ante Hispanorum adventum, vicini eò confluebant, ut à suis ægitudinibus liberarentur. Fertilis etiam est regio, & frumenti, ferinæ, fructuum ferax: multas habet scaturigines, ac in his nonnullas aquæ dulcis, piscium abundantiam præbentes. Qua de causa inquilini saniores, agiliores, coloreque magis florido vicinis. Cacatecas fodina.

PRIMARIA urbs ejus provinciæ incolis *Chincicila* dicitur; Hispani totius Provinciæ nomine *Mechoacan* appellant, quam ferri, sive soleæ equinæ instar ambit lacus aquæ dulcis, valdè piscosus: celebre est emporium, propter argenti venas, quæ totâ illâ regione frequentes. Gomara Hist. Mex.

PAVLO post occupatam à nostris provinciam, missi Franciscani monachi, qui sui ordinis monasterium illic exstruxerunt: horum nonnulli paulo post (ut in alio orbe, multum ab Hispanico aère discrepante) in morbos inciderunt, è quorum numero ipse etiam Præfectus, Guardianum appellant. Huic arcta erat amicitia cum *Caconcin* totius illius Provinciæ regulo; qui ipsum conspiciens extremè ægrotantem, indicavit, sibi esse subditum, quo Medico uteretur: hunc fortè remedium ægitudini adhibiturum. Gratum id Guardiano, qui aliorum medicorum præsentia destitutus, illum adduci jubet: venit, morboque observato significat suo Domino, monachum curaturum, modò cujusdam radicis pulverem sumere velit, quem daturus esset. Guardianus salutis cupidus, pulverem ex modico vino bibit, & sine molestia sic illo purgatur, ut magnum sentiret eo die levamen, majus etiam subsequenter, donec plenam sanitatem consequeretur. Illius exemplum sequuti alii monachi & nonnulli Hispani ægri, pulverem semel, bis, ac quoties necessarium fuit, sumunt, & similiter liberantur. Ejus rei testimonio Mexico misso ad totius Ordinis supremum Præfectum, ipsi Provinciale nominant: fit istic radicis periculum, magno omnium, qui sumpserunt, commodo & admiratione. Itaque brevi temporis spatio per universam illam provinciam celebris facta est hæc radix, & ei Rhabarbari Indici nomen inditum: tandem in Peruvianum etiam regnum, reliquasque novi orbis provincias, illius usus Chincicila emporium.

inductus, neglectis ceteris medicamentis, tantâ confidentiâ, ut, eâ sumptâ, certam sibi salutem promitterent.

QVARTVS & tricesimus jam agitur annus, quod istam radicem primùm hîc conspexerim. Paschalis quidam Catanæus Genuensis, ex Hispania Nova redux in morbum incidit, ad cuius curam accersitus fui. Eum purgare cupienti, præstantissimum medicamentum è Nova Hispania se attulisse refert, Rhabarbarum Mechoacanum nuncupatum, quo omnes Mexicani uterentur; illo se feliciter aliquoties curatum fuisse. quod si quod purgans medicamentum sumendum esset, illud se cupere, cuius exploratas haberet facultates. Damnavit aliorum recentium medicamentorum nobis ignotorum usum, quorum nulli auctores meminerunt: ipsique persuasi nostratia potius sumeret longo usu & experienciâ comprobata, & à classicis auctoribus descripta. Pharmaco ipsius morbo convenientiâ me præscripto purgatur: ex quo magnam quidem sensit utilitatem: morbo tamen non ita liberatus, quin alia purgatione opus fuerit, negavit se aliam admissurum quàm suam Mechoacanum Rhabarbarum; quo tam probè curatus est, ut pristina sanitati restitueretur. Tametsi laudarem effectum, nondum tamen animo meo satisfactum, donec plurimi alii, eodem ferè tempore redeuntes, in ægrotudines inciderunt, à quibus Mechoacan radice purgati, felicissimè curati sunt, quod illo uti in Nova Hispania consuevissent. His consideratis, illius facultatibus fidem adhibere, atque etiam ipso uti cœpi.

NUNC autem adeò frequens ubique illius usus, ut maximâ quantitate aliarum mercium instar advehatur, magno redimendum. Mihi retulit Aromatarius quidam, se superiore anno, præter id quod civibus vendiderat, plus quàm mille libras exteris Rhabarbari Indici nomine vendidisse: nam omnibus adeò familiare, ut nullus sit viculus, in quo ejus usus non requiratur, tanquam tutissimi omniumque præstantissimi medicamenti, cum nullum medicum (quod omnibus gratissimum est) consulere opus sit.

Colima.

SÆPE hos qui è Nova Hispania redeunt, præsertim verò qui in Mechoacan fuerunt, interrogavi de stirpis formâ quam hæc radix profert: sed illud dumtaxat intelligere potui, ex urbe *Colima*, quadraginta miliaribus ultra Mechoacan, adferri radices siccas & repurgatas, illas Hispanos emere, & in Hispaniam mittere: tanta est omnium negligentia, quæ istus verò summum studium.

MAGNA sanè reprehensione digni sumus, quod, quandoquidem in Nova Hispania tot stirpes, & alia maximi momenti medicamenta inveniantur, nemo tamen vel describat, vel formâ & facultates percontetur, ut cum nostris conferri queant. Nam si in animum inducerent, ut inquirerent & explorarent tot medicamenta quæ ab Indis in suis *Tiange* sive foris venduntur, magna inde sequeretur utilitas, cum ipsi Indi eorum facultates non celent, sed celebrent & communicent: contra plerumque nostri ista negligunt; vel, si quarundam virtutes norunt, neque eas nos docere, neque earum effigiem indicare cupiunt.

Mechoacan
historia.

NON desinenti porrò diligenter sciscitari de hac planta, quidam, qui nuper admodum ex ea provincia advenerat, significat, Franciscanum monachum, ex Mechoacan usque, navi qua ferebatur advexisse, non sine magna cura & sollicitudine, illius stirpem magno vase terra pleno repositam, quam apud sui Ordinis in hac urbe monachos aleret. ingenti perfusus sum gaudio hæc audiens, atque ilico ad monasterium me confere. Video in dolo plantam multis ramis supra terram expansis luxuriantem, colore fusco ad cinereum tendente, qui vicinas perticas aut pergulas (si adponantur) scandere, & multiplici nexu amplecti possint: foliis circinata ferè rotunditatis, in mucronem tamen desinentibus, nonnunquam admodum amplis, atroviuentibus, fibrosis, perennibus, adeò verò delicatis, ut humiditate carere videantur: fructu, ut perhibent, coriandri sicci magnitudine, racematim coherente, qui Septembri maturescit: radice crassa, vitis albæ seu Bryoniæ modo; ut non defuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem: sed multum differunt, nam Bryoniæ radix, cum viridis, tum sicca, admodum acris est: Mechoacan verò insipida, & sine acrimonia. Colligitur Octobri.

ADVEHITVR radix magnis fragmentis & parvis, partim in taleas concisis, partim manu confractis. Miliisemine obruta servatur, lineo panno picato seu resina obducto inuoluta.

DELIGENDA recens, albicans, exteriori parte nonnihil flavescens: improbatum candida, nigra, cariola. Ineptè igitur faciunt, qui illam in pulverem comminutam adservant, quoniam facilè exhalat, & ejus vis infringitur: præstat idcirco radicem primùm deradi, cum pulvis sumendus.

CALIDA est primo gradu, sicca secundo: tenuium enim esse partium, nonnihil tamen adstrictionis possidere, ex eo patet, quod absolutâ purgatione, internarum partium robori nihil adimit, nec eas debilitat, ut reliqua purgantia medicamenta: imò illâ purgati, robustiores

stiores redduntur, quàm ante sumptum medicamentum erant. Hinc fit, ut nullâ correctione indigeat: solum vinum est ejus vehiculum; cum quo sumpta facilius & efficacius operatur, quàm cum alio quovis liquore, nec vomitione reiicitur.

CÆTERVM nunc ex Continenti advehitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (ubi diligenter colitur, & magno in usu est, ob ejus mirabiles effectus) longè præstantius eo quod ex nova Hispania adferri consuevit: cujus flos, semen, & ramuli etiam allati sunt. Erat verò is flos quasi mali aureæ, quinque foliis constans majoribus, subfusci coloris, è cujus umbilico protuberat calyx sive vesicula quædam avellanæ magnitudine, membranâ constans tenui, albicante, quæ in duas cellulas tenuissimâ pelliculâ secretas dividitur, & in singulis bina grana, ciceris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, quæ molli & spongiosâ terrâ excepta, commodè nascuntur.

Ex hujus radice fit conserva varii generis, Cydoniorum modo, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo, quæ in deliciis esse possunt: nam ut radix est insipida, facile saccharum recipit, quocumque tandem modo paretur.

MOLESTA non est hujus radice sumptio, quia nullius mali saporis est particeps: ideoque omni tempore, omniq̃ ætati, pueris, senibus, aliisque qui cætera medicamenta respuunt, utilis est, cum benignè & sine molestia purget.

CRASSOS, viscidos, putridosque humores, utramque bilem & aquas educit: Iecoris, ventriculi, lienis morbos tollit, & earundem partium obstructions aperit, ideoque ægritudinibus inde provenientibus, hydropi, ictero utilis: inveteratos capitis dolores curat, cerebrum & nervos expurgat, cephalæ, epilepsiæ, strumis, articulorum, coli, & renum doloribus opitulatur: veteres defluxiones sistit: uteri morbis, qui plerumque ex frigidis humoribus aut flatibus generantur, tussi veteri, asthmatis, & reliquis pectoris vitiis, antiquis febribus, & lue venereâ vexatis convenit, repetito, quoties opus fuerit, ejus usu. Nam in pertinacibus ejusmodi & inveteratis morbis, necessaria sunt plures evacuationes, ad penitus revellendum & expellendum humores qui tales morbos generant: itaque nihil mirum, si, unica purgatione, ægri optatam sanitatem non consequuntur.

HVIUS autem radice sumendæ ratio talis est: Purgato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & diætâ, pro medici judicio, selectioris hujus radice leviter contusæ pulvis vino albo maceratus, aut aquâ fceniculi, anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert, etiam commodè dilui poterit, si quis dilutum cupit, stillatio intybi, buglossi vel scariolæ liquore) summo manè propinatur, dimidiæ drachmæ pondere pueris, unius drachmæ juvenibus & adolescentibus, duarum verò drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupi rosati novem infusionum duabus unciis, aut violarum serapio conservæve miscetur: & sæpius ex jusculo sumitur. Dimidiâ post sumptum hoc medicamentum horâ somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxii sunt; sed brevis: nam purgari incipienti, nec somnus, nec cibus, nec potus convenit.

SI verò qui hunc pulverem, vel aliud quodvis laxans medicamentum sumpserit, sibi à vomitu metuit, utatur eo quod sæpius expertus sum remedio, videlicet, ilico à sumpto medicamento, albumen ovi assum & adhuc calidum digitisque attritum lineo panno raro involvat, & in nodum colliget, quem gutturis orificio imponet, & istic retinebit, donec medicamentum laxare incipiat: etenim non modò vomitum prohibebit, sed etiam fumos & vapores à medicamento sublevatos reprimet. Factâ purgatione, datur jusculum, & paulò post cibus, qualis dari solet his qui sese purgant. Peracto prandio, neque somno indulgeat, neque bibat ante cœnam, quæ levis erit, & rerum boni succi. Postridie eluat corpus medicamento aliquo, & conservâ quapiam utatur: deinceps in victu & reliquis rebus necessariis sese gerat ut decet.

FIVNT nonnunquam ex eodem pulvere excepto Electuario rosato Mesue catapotia coriandri sicci magnitudine, ut facilius dissolvantur, & citius opus suum peragant.

IN manu autem est Medici, aut ejus qui sumpserit, cum humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam sumpto pauxillo jusculo, aut aliâ re, ejus operatio ilico cessat.

MITTIT nobis Promontorium D. Helenæ, quod in eodem quo Nicaragua tractu est, aliud Mechoacan genus silvestrius, quod gravia Symptomata excitat, ut vomitus immodicos, tormina, & alvi profluvia, quam ob causam Scammonea nuncupatur: sed nemo (periculo semel factò) utitur. Simile est alteri cum folio, tum sarmentis, tum radice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimoniæ nonnihil habet. Unde clarissimè liquet, quantum momenti adferat loci varietas ad hujus radice facultates.

Missa sunt nobis ex Hispaniis anno M. D. LXXIX. duo seminis Mechoacan genera; unum brevi calyculo sive siliqua, semineque nigro, quale est Scammonii aut Convolvuli maioris: Alterum oblongiore aliquantum calyculo, & semine rufo, & quam superius longiore tenerioreque. Viriusque siliqua parte interiore lanuginosa erat.

Ex utriusque semine nata nobis, & aliquot aliis rei herbaria studiosis planta, quas subsequenti hiemis iniuria sustulit. Prodebant Scammonii aut Convolvuli modo, deinde multis sarmentis proxima pedamenta scandebant & amplectebantur: foliis Convolvuli maioris, sed tenerioribus, & colore magis flavescente: radix pellisarem vel maiorem crassitudinem iam erat adeptas.

* Negat Ioan. Fragosus, Regis Catholici Medicus, in sculo aut alio cibo iniecto Mechoacan vim purgativam silli aut infringi, & quotidianam experientiam id se observasse ait, eandemque nostri Auctoris in Pinipinichi opinionem reprobat.

Radix Quimbaya. Meminit Petrus Cieca parte prima Peruviana Historia, in provincia Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam radices digiti crassitudine inter arbores; quarum si fragmentum brachiali longitudine duobus aqua sextariis per noctem maceretur in vase aliquo, maiorem aqua partem eam nocte absumi. Ex ea qua supererit aqua, qui tres uncias sumpserit, admodum benignè purgandum, & sine molestia, uti si Rhabarbaro purgatus esset; & aliquoties periculum fecisse scribit magno illorum, qui sumpserunt, commodo.

Bexugo del Peru. ILLIS forsitan similes erunt, quas ad me Diepâ mittebat doctissimus vir Godofredus le Bran, Medicus Regius, Bexugo del Peru appellatione, quarum drachmam sumptam, purgandi vim habere scribebat, præferrique Mechoacan & nucibus Indicis purgativis. Erant verò illa, sarmenta verius, quam radices, longa, equalis ferè ubique crassitudinis, digitalis videlicet, nonnulla etiam minora, lenta, & funicularum, sive Arragena sarmentorum instar nonnihil contorta, cortice cineraceo obducta, valde nervosa internè, leni gustus initio, deinde nonnihil acris & salivam cientis, denique guttur & fauces urentis, breviter ad Arragena sarmenta proximè accedentia, ut quodammodo mihi persuadeam Arragenes fuisse sarmenta illis in locis nascentia.

Arragena.

Coca.

C A P V T L I I I .

Coca. CVM tam multis annis celebrem illam apud Indos plantam, Coca nuncupatam, quam tantam curam & diligentiam ferunt atque colunt (nam omnes eam in quotidianos suos usus & oblectationes convertunt) videre cuperem, ad me perlata est.

Coca historia. EST verò ea ulnæ magnitudine, foliis Myrti paulo majoribus (quæ veluti aliud folium simili formâ in meditullio delineatum habent) mollibus, dilutiùs virentibus: fructu racematim cohærente, uti Myrti fructus, rubente quando maturefcit, ejusdemque magnitudinis; quando verò plenam maturitatem adeptus est, nigricante: tum verò herbæ est messis, quæ collecta in canistris aliisque rebus ad exsiccandum reponitur, ut melius conservari & in alias partes transferri queat: nam è montibus in alios montes defertur mercimonii gratiâ, proque aliis mercibus commutatur, vestibus, gregibus, sale, & aliis rebus, quia illis pro pecunia est. Reconditur semen in mastiche, atque inde exentum alibi feritur in terra bene culta, per suos ordines & series, uti apud nos fabæ aut pisæ.

Coca usum. VULGARIS est ejus usus inter Indos ad multas res, tum ad eas quæ ad iter necessariæ sunt, tum quæ ad voluptatem in suis ædibus serviunt, hoc modo: Conchyliis aut ostreorum conchas urunt, & calcis modo comminuunt: folia deinde Cocæ dentibus atterentes, subinde pulverem illum conchyliorum ustorum admiscunt, & simul quasi fermentant, ut tamen minor sit calcis quam foliorum quantitas: ex hac massa trochiscos seu orbiculos conficiunt, & siccandos exponunt. Quando iis uti volunt, unum orbiculum in ore sumunt, eumque exsugunt, subinde in ore nunc hac, nunc illac versantes, & quam diu possunt retinentes: uno absumpto alium sumunt, deinde tertium, sic pergentes toto tempore quo iis in longis itineribus conficiendis opus habent, præsertim si per loca eant, ubi nulla aut cibi aut aquæ copia est: nam horum orbiculorum sorbitione, famem, sitimque sibi levare, & vires sustentari asserunt.

Si duntaxat voluptatis gratiâ uti volunt, solam Cocam mandunt, eamque in ore versant, donec omnis facultas absorpta sit; deinde aliam sumunt. At si inebriari, aut aliquantulum extra se rapi, & veluti mente alienari, Cocæ Tabaci folia admiscunt, atque simul mandunt & sorbent; eam ratione extra se feruntur veluti homines ebrii, magnam voluptatem inde capientes. Et profectò res admiratione non caret, conspiciere quam isti Indi oblectentur mente & sensu quasi privari, quandoquidem ejus rei gratiâ Cocam cum Tabaco fumant, aut solum Tabacum, ut antè in hac Historia de Tabaco diximus.

* IPSAM Coca historiam aliàs ex Petri Cieca commentariis de rebus Peruvianis retulimus in nostris ad caput de Betra historia aromatum lib. 1. Annotationibus sive scholiis.

Sed & Benzô lib. 3. cap. 20. Coca in hanc sententiam meminit. Peregrè profecturi [de Peruvianis loquitur] rubro quodam bitumine faciem oblinunt, herbamque ore clausam (Cocam ipsi appellant) velut panchestum quoddam pharmacum circumferunt. Quippe eius presidio freti, integrum diem nullius nec cibi nec potus egentes iter faciunt. Atque hoc quidem herba genus, earum rerum, quibus mercaturam exercent, præcipuum est.

Cacavi.

Caçavi.

CAPVT LIII.

EADEM ratione, negotio amicis dato ut ex S. Dominici urbe illius herbae ex qua *Caçavi* fit, folia ad me perferrent, ea accepi.

Caçavi autem panis est quo Indi tot seculis vitam sustentârunt, & hodie etiam vescuntur nostri Hispani. Fit verò ex herba ab Indis *Yuca* nuncupata, quinque aut sex palmos alta, foliis latis & manus humanæ modo expansis, atque in septem aut octo lacinias divisis, perpetuò virentibus. Seritur in terra probe culta & in sulcos ducta, fragmentis radicis: fructus [*radicem intelligit*] crassus est, glomeruli filii, aut magnorum naporum modo, cortice exteriori fusco, parte verò interiori admodum candida; è qua (cortice adempto) panem conficiunt hac ratione:

Repurgatum suo cortice, instrumentis quibusdam (iis quibus mulierculæ linum petunt similibus) dente acuto & firmo præditis, in frustula secant & comminuunt: quod comminutum est, in manticam ex palmæ foliis contextam iniiciunt, & pondera quædam veluti grandes lapides superimponunt, ut suo pondere succum ex fructu exprimant; quo probe expresso, fructus crassior materies amygdalis tritis & expressis similis restat: quæ patinæ injecta lento igne coquitur, & densatur, subinde illam volvendo uti ova frixa solent: eâ bene densatâ, placenta fit, nummi Hispanici octo regalibus æstimati crassitudine; quam Soli siccandam exponunt. hæ placentæ illis panis vicem præbent, multum nutriunt, possuntque multo tempore incorruptæ conservari: nam navibus, quæ inde huc in Hispaniam appellant, imponuntur panis biscocti vice pro alimento: verum fauces exasperat ejus *Caçavi* usus, nisi aquâ aut jusculo maceretur, aut aliis cibus commisceatur; eâ etenim ratione edi potest: at qui siccum comedere vellet, alterâ manu vasculum aquâ plenum perpetuò tenere necesse esset, alioqui minimè deglutire posset.

SED mira est expressi succi jam memorati natura: nam si homo aut animal eum bibat, aut degustet, illico moritur, tamquam præsentissimum aliquod venenum hausisset: at si primùm ferveat, & ad medias decoquatur, deinde refrigerari sinatur, aceti usum præbet non minùs præstantis quàm si ex vino confectum foret; si verò coquatur donec crassitiam adquirat, dulcescit & pro melle est; vide quanti in rebus momenti sit coctio, quandoquidem præsens venenum in salutare alimentum & potum convertit.

NEC minore admiratione dignum est, omnem *Yucam* in continenti nascentem, tametsi ei quæ ad S. Dominicum nascitur (ex qua *Caçavi* fit) similem, salutarem esse, ejusque fructum [*radicem*] edulem, & succum inde manantem potabilem, nullamque noxam adferre: eam autem quæ ad S. Dominicum provenit (quacunque tandem ratione edatur) ejusque succum non coctum, perimere. Locorum verò naturam tanti momenti esse, ut, quod salubre alimentum in continenti præbet, id in omnibus insulis præsens sit venenum. Quemadmodum Columella de Persico scribit, perniciosum venenum in Perside fuisse: at ubi in Italiam translatum fuit, noxium illum succum deposuisse, & suavem salutaremque præbuisse.

UTCVMQVE sit, cum Indiæ *Mayzo* abundant, idque istic in omnibus provinciis sit maximè vulgare, *Caçavi* vesci nollem, quandoquidem mayzum non minùs nostro frumento alat, nec ullâ noxiâ facultate sit præditum, sed sanum sit & salubre ventriculo. fit ex eo panis quemadmodum ex *Caçavi*, nam molitur & in farinam reducitur, atque adfusâ aquâ in massam cogitur, ex qua globulos confectos elixant: sed recentes edi debent, quoniam resiccati asperi sunt, difficulterque deglutiuntur, & dentes offendunt.

BATATAS in illis regionibus admodum communes, cibum multi alimenti esse existimo, mediæque esse veluti substantiæ inter carnes & fructus, flatulentas tamen, sed assatæ flatus deponunt, præsertim si cum generoso aliquo viño edantur: ex iis etiam fiunt conservæ non minùs gratæ, quàm *Cydoniorum* carnes, morselli, placentulæ, & alia edulia gratissimi saporis: idoneæ enim sunt ad omnis generis conservas conficiendas, & edulia.

Nunc adeò frequentes sunt in Hispaniis, ut singulis annis è *Velez-Malaga* decem aut duodecim longæ naves, quas *Caravellas* appellant, iis onustæ *Hispalim* invehantur. Seruntur verò aut minores integræ, aut majores in frusta concisæ, solo bene culto & in suos sulcos ducto, feliciterque nascuntur: nam intra octavum mensem in eam crassitudinem excrescunt, ut edi, & in alios usus parari possint.

Temperatæ sunt, & coctæ vel assæ ventrem emolliunt: at crudæ esui non sunt aptæ, quoniam admodum flatulentæ sunt, difficilisque digestionis.

* *MULTA* de Cazabi, ipsaque Yuce planta & Mayzo atque Batatis Oviedus in epitome & Indica Historia lib. 7. lectu digna adfert. Batata autem iconem & descriptionem in mea Plantarum Historia dedi.

Yuca.

SED & Gomara Historia generalis cap. 71. ubi provincia S. Martha dotes describit, similia propemodum de Yuca cum nostro Auctore refert.

Yuca, inquit, que in Cuba, Hayti, & reliquis insulis nascitur, perniciofa est si cruda edatur: in hac vero provincia salubris. Ea cruda, asâ, elixâque vescuntur; & quocunque tandem modo parata grati est saporis. Radice seritur, non semine: digeruntur certâ serie terra tumuli, deinde ipsius stirpis caules, qui solidi, crassi, nodosi, cinerei que coloris sunt, palmitem modo praciduntur, & singuli in singulis tumulis ita reconduntur, ut dimidia pars supra terram extet: ubi comprehenderunt, cubitali altitudine excresecunt; folia habent viridia, canabinis similia: summâ verò tellure, in radices Galiciani nâpis similes convertuntur. Operosa est eius satio & cultura, atramen certa, quandoquidem fructus in radice consistit. Anno spatio maturitatem consequitur: præstantior tamen redditur si biennio sub terra lateat.

Piper.

(C. Curan pachenier. p. 957)

CAP. LIV.

TOTO Continentis tractu in quo Nata, Carthago, & etiam in Novo regno, magnus est usus Piperis cujusdam oblongi, quod majori acrimonia præditum est Orientali, magisque aromaticum, & jucundiore odore spirat, quam Axi seu Capsicum; quin etiam præfertur Piperi nigro, cum saporis, tum suavitatis causâ.

Axi.
Capsicum.

Forma.

ALTE cujusdam plantæ fructus est oblongus, crassitudine quidem funiculi, at dimidii pedis longitudine, constans veluti multis granulis, circa pediculum oblongum continuo & conjuncto ordine dispositis, feminis plantaginis modo; quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maturefcit & nigrescit. Calidum est tertio gradu.



NEC prætermittendum est Piper ex Indiis nostris missum, quandoquidem non modò in medicum usum receptum est, sed planta est excellentissima, & toti Hispaniæ notissima: nam nullus est hortus, in quo non seratur ob fructus pulchritudinem. Vidi aliquando in hac urbe plantam ad arboris altitudinem excresecntem.

▲ CAPSICVM.

○ CAPSICVM BRASILIANVM.



FOLIO

Capsicum annuum Sp. hist.

C. bascalium L. Mart. bot. X. 146 Mart. dect.

C. frutescens L. Sp. 1271 Sp. hist. Lam. 5. 321

FOLIO est viridi, ocymo latifolio simili, flore albo, ex quo pullulat fructus diversæ formæ, oblongus, rotundus, Melopeponis formâ, aut cerasiorum; sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratissimo. Capsici historia.

PARTICVLATIM concisum, & iuscule maceratum, meliorem saporem eduliis conciliat, quàm Piper vulgare: ideoque ejus usus est in omnibus in quibus aromata ex Malucis insulis & Calcutio delata commendantur; in eo solùm differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc sola satione acquiritur: nam in una planta colliguntur aromata in totius anni usum, minore dispendio, & majore commodo.

FLATVS discutit, utile pectori & perfrictionibus, calefacitque & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto ferè gradu particeps. Facultates.

Capsicum hoc, seu Piper Indicum (Americum potius) diligentissimè colitur tota Castella cum ab hortulanis, tum à mulieribus in adium suarum pensilibus hortis. Etenim eo utuntur per totum annum cum virente tum sicco, pro condimento & Pipere. Spectatur variâ (ut noster auctor ait) formâ. Memini etiam videre anno M. D. XXCV, maximâ copiâ cultum in suburbanis Brunnae urbis celebris in Moravia, quo cultores non contemnendum quæstum faciunt: est enim apud vulgus frequenti in usu. Sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flavescente, in Lusitania, monasterio quodam circa Olyssiponem.

Aliud Capsici genus observabam in nonnullis Lusitania locis, fruticosum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortensis Solani ferè, aliquantulum angustioribus: flore candido exiguo, ut Solani hortensis, fructu in longis pediculis parvo, per initia viridi; deinde nigricante; ubi maturuit, rubro, continente multa semina latiuscula alterius Capsici modo, tam fervidi gustus, ut fauces aliquot dies incenderet gustatum. Floret & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hieme. Illi vocabant Pimienta de Bresil, hoc est, Piper Brasilianum, in qua provincia abundanter nasci, multiplicique in usu esse intelligebam.

Cevadilla.

CAPVT LV.

PERLATA sunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hispania Nova, semina cujusdam plantæ *Cevadilla* istic vocatæ, id est, Hordecolum, à similitudine quam cum nostro hordeo habet in spica & vaginulis, quibus semen includitur, sed minus eo, lini semine neutiquam majus, & longè aliis facultatibus præditum. Etenim nunquam auditum est plantam aliquam adeò urente & caustica vi præditam; sic, ut ubi cauterium necessarium est in gangrænis, & putridis impurisque ulceribus, eisdem præbeat effectus, quos non modò sublimatum, sed ignis etiam præstare posset: etenim vermes in ulceribus necat, putridaque ulcera expurgat pulvis ejus sensim iis inspersus, majore minoreve quantitate, pro ulceris magnitudine, adhibitis præservativis, quæ in hujusmodi remediis usurpari solent. Itaque, cum ejus facultates infringere volunt, pulverem stillatio rosarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumque aut ellychnium eo intinctum ulceribus & gangrænis imponunt: deinde sarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti judicio. Cevadilla. Facultates.

EADEM ratione usurpatur in animalium malignis ulceribus, quibus plerumque infestantur.

CALIDVM est hoc semen in quarto gradu, coque etiam amplius, si plures agnoscerentur gradus.

Sulphur vivum.

CAPVT LVI.

MITTIT nobis Quito provincia Perùana Sulphur vivum præstantissimum, ut vitrum translucidum, colore auri purissimi, cujus fragmentum pusillum lucernæ admotum, odorem maximum sulphuris ejaculatur fumo viridi permixtum; sed antequam incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet. Eruitur istic ex venis, proximis auri fodinis: itaque non sine causa Chymistæ aiunt Argentum vivum auri esse materiam, sulphur verò formam. Sulphur Quitoense.

HVIVS pulvis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachmæ pondere cum ovi luteo sumptus, coli doloribus, nephritidi, nervorumque contractionibus & ictero utilis est. Calidum & siccum est hoc sulphur summo excessu.

EX Nicaragua aliud Sulphuris genus advehitur coloris cinerei, densum, minimè transparens, nihilque cum alio commune habens præter odorem. Sulphur Nicaraguanum.

Ad Erysipelas.

CAP. LVII.

Medicamen-
tum ad ignem
sacrum.

NOBILIS ille qui Piper longum mihi dedit jam antè descriptum, filium habuit, cujus faciem erysipelas occupaverat. accersitus, venam secare, & lineos pannos rosacea & solani aquis madentes faciei imponi iussi. Illico pater: Quod ad sanguinis missionem attinet, rectè quidem, nam puer sanguine abundat. Faciei autem aliud medicamentum illinam. Perùana porro Cartagine attulerat placentam quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidam, tametsi per bis mille ferè milliaria allata esset. Ejus pauxillum me præsente dissolvit aquæ rosacæ stillatio liquore, & eo faciem filii illivit: postridie rosaceo liquore tepido faciem illius abluit: quæ adeò integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.

CONFECTAM verò referebat hanc placentam è lumbricis, quos Indi terra eximenes, Mayzi foliis pascunt, deinde jam pingues fictili coquunt, eos despumando: colatos rursus decoquunt, donec ad unguenti consistentiam aut etiam densiorem reducerint.

Pacal.

CAP. LVIII.

Pacal.

AD cujusdam fluminis in Peru ripas nascitur arbor ab incolis *Pacal* appellata, illa, cujus cortex rheumatismis confert, multo minor.

Eius facultates.

HVIUS ligni usti cineribus cum sapone mixtis, Americani ad tollendos vel foetidissimos lichenes in capite natos, vel reliquas corporis partes occupantes, utuntur: sed & vetustas cicatrices emaculare dicitur.

Fragmentum istius ligni accepi, cujus facultates experiemur.

Radix S. Helenæ.

CAP. LVIX.

Radix D. Helenæ,
& eius historia.

EX portu S. Helenæ, qui est in provincia Florida, adferuntur radices quædam prælongæ, sed nodosæ admodum, pollicari crassitudine, foris nigræ, intus albæ, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodis & perforatis, fiunt spherulæ recitandis ad numerum precibus idoneæ, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, duriq̃ue & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terram diffundit, foliaq̃ue ampla & viridia admodum profert.

Natales.

NASCITUR locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.

Facultates.

HAS radices Indi lapidibus conterunt, totiq̃ue corpori sibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, ut inquiunt, suo grato odore roborant.

ILLIUS pulvis ex vino haustus, in ventriculi doloribus, urinæ difficultatibus & nephritide commendatur.

Ut ex huius planta descriptione & facultatibus colligere licet, ad Cyperi genus aliquot referri poterit.

Fructus sub terra nascens.

CAP. LX.

Fructus sub-
terraneus.

MISSVS est ex Peru fructus sub terra nascens, pulcher admodum aspectu, qui radice caret, & nullam plantam profert, nec ab ulla planta producitur, sed sub terra dumtaxat gignitur tuberum instar: dimidii digiti magnitudinem æquans, rotundus, & affabrè elaboratus, spadicei coloris, nucleum in se continens, strepitum, dum movetur fructus siccus, facientem, amygdalæ similem, fusco cortice, intus album, & in duas partes divisum, veluti amygdala. Grati saporis est, & avellanam gustu refert.

NVS QVAM per universam Americam inveniri dicitur, præterquam apud flumen *Marañon*: recens & resiccatus editur, torreri autem præstat: adponitur secundis mensis bellariorum loco, quoniam ventriculum valdè exsiccat & roborat: sed si liberalius edatur, capitis gravedinem generat.

Magno

Magno æstimant cum Americani & Hispani, nec immeritò: nam eos qui ad me mittebantur degustans, grati saporis esse deprehendebam.

Temperatus esse videtur.

* *An in fructus quem Lælius Americana Historia cap. xlii. describit his verbis?*

Habent præterea Brasiliæ fructus quosdam sub terra, Tuberum modo, nascentes, Manobi ab illis appellatos, tenuibus filamentis simul coherentes, & nucleum continententes domesticâ avellanâ haud maiorem, eiusdemque saporis, tenero ut pisorum siliqua cortice, cineracci coloris: an verò folia vel semen proferant, ignorare me fateor, licet fructum frequenter ederim.

Guacatane.

CAPUT LXI.

MISSA nobis est ex Hispaniâ Novâ plantula quædam candidans (sed sine radice) Indis *Guacatane* nuncupata, nostro Polio montano haud absimilis; sed inodora; quæ an florem aut semen proferat, ignoro.

Ad hæmorrhoides commendatur hac ratione usurpata: Eius plantæ decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, hæmorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem plantæ pulvere insperguntur.

DOLORES ex frigore & flatibus ortos, in quacunque corporis parte sedat, si locus resinâ prius inunctus, tenuissimo huius pulvere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam ilicò adhærebit Cerati modo, nec inde amovebitur, nisi dolore mitigato.

EIVS pulvis levibus vulneribus impositus, præsertim inguinum, ea mundat, & ad cicatricem perducit.

Ficus Perüana.

CAP. LXII.

EX Hispania ficus arbores in Perüanas provincias delatæ sunt, ubi adedò feliciter creverunt, ut nunc maxima istic illarum sit copia, quæ plurimos eosdemque optimos fructus gestant.

PORRÒ in eodem regno insecta quædam reperiuntur *araneæ appellata, eo quòd, ubicumque fuerint, sua retia texant Hispanicarum aranearum modo. Magna sunt ea insecta, malum aureum amplitudine æquantia, adedò virulenta ut eorum ictus jugulent, nisi efficaci remedio succurratur: nam si diutiùs differatur, & subeat virus ad cor, præsens mors consequitur, nec ulla remedia profunt: miram autem in ficu utilitatem experti sunt, si, quotquot icti fuerint, statim ad eam confugiant, & lac ex ficu foliis manans, bis aut ter in vulnus instillent: nam venenum ex ictu in vulnere relictum omnino extinguitur, tollunturque dolores & symptomata succedentia, solo vulnere relicto; quod cum sit exiguum, facilè curatur: diu tamen apertum conservare solent. Atque ut præsens semper adesset hoc remediù, voluit Deus ut ficus nunquam istic folia deponerent, sed perpetuò virerent.

* *An Phalangii genus insecti valde perniciosi?*

Strobilus seu Nux Pineæ.

CAPUT LXIII.

NUX pineæ celeberrimus est totius Indiæ fructus cum apud ipsos Indos, tum apud Hispanos. Pineæ verò nucis nomenclaturam sibi adscivit, ob eas notas quas cum nostratibus pineis nucibus similes habet: nam licet lævis sit, vestigia tamen per universum corpus sparsa habet instar pineæ nucis: forma est ejus generis cyphi quem vulgo imperialem vocant, laxiore ventre & angustiore ore, ex quo surculi seu germina nascuntur, quæ foliorum vicem præbent, & fructum aspectu pulchriorem reddunt: terræ committuntur hæc germina, atque ex iis nascuntur stirpes, pineas nuces ferentes, quæ tamen singulæ unicum duntaxat fructum in fastigio gestant, viridis coloris primùm, deinde per maturitatem, aurei; pulpâ interiore albâ, & fibrosâ, atque in ore liquecente, gratissimi saporis, numerosis tamen seminibus fuscis per totam pulpam sparsis, quæ reiici oportet dum fructus editur: odor ejus mali Perfici quod à cotoneo malo cognomen sumpsit, adedò validus, ut unicus ejus fructus totum cubiculum, in quo repositus, suo odore replere queat.

STOMA-

Eius facultates.

STOMACHO utilis esse censetur, item cor roborare, languentem appetentiam excitare. Vulgaris est per universam Indiam, & magnæ apud incolas existimationis: editur primâ mensâ, & in pomeridiano æstu; nam frigidus esse perhibetur.

Siccus ad me perlatus est & conditus: ficcus, ut illius formam contemplerer, duntaxat utilis fuit: at conditum grati saporis deprehendi, tamen asperiusculum: immaturum, dum condiretur, fuisse arbitror.

* Hunc fructum luculenter descripsit Oviedus sub Iaiama nomine, cuius historiam ex nostris in cap. 9. secundi Aromatum libri notis pete.

Guayavas.

CAPUT LXIV.

Continente etiam pertulerunt semen fructus illius adeò apud Indos & Hispanos celebrati, quem *Guayavas* appellant.

Guayavas historia.

ARBOR est mediocris magnitudinis, ramis sparsis, folio laurino, flore candido, aureæ mali floribus simili, aliquanto tamen maiore, odorato: facile nascitur, quocumque loco feratur, adeoque luxuriat & serpit, ut in terræ vitiorum numero habeatur; nam plurimorum agrorum gramen, quod depasturi essent greges, corrumpit nimio, uti rubi, implexu: fructus nostris malis similis est, eorum magnitudine quæ ab Hispanis *Camuesas* vocantur, viridis initidè, & per maturitatem aureus, pulpâ interiore albâ, interdum etiam roseâ: divisus quatuor concamerationes aut vascula habere conspicitur, in quibus semina reconduntur, mespilorum seminibus similia, durissima, colore fusco, omnino ossea, medullæ & saporis expertia.

Guayavas facultates.

Fructus edi solet, prius dempto cortice: palato gratus est, sanus & facilis concoctionis: viridis in alvi profluviiis utilis est, nam valdè adstringit: præmaturus alvum solvit: at medius, hoc est, neque immaturus neque præmaturus, si assetur, valentibus & ægris confert; nam eâ ratione paratus, sanior est, gratiorisque saporis: præstantior autem is est quem domesticæ & cultæ arbores ferunt. Foliorum decocto Indi utiliter tumentia crura lavant; eodem lienis obstructions tolluntur.

Fructus frigidus esse videtur: propterea febricitantibus assatus datur. Vulgaris est per universam Indiam.

* Huius fructus meminit Gomara hist. general. cap. 67. *Varia sunt, inquit, Guayavos genera, eademque varietas est in fructu, qui plerumque pomis Hispanicis Camuesas appellati similis est, modo rotundus, modo alia forma, omnino viridis, foris coronatus ut mespila, intus albus aut rubescens, in quatuor partes divisus quemadmodum iuglandes, & in singulis partibus multa grana continens. Maturus sapidus est, immaturus verò asper, & adstringens Sorborum modo. In nimium maturo color perit & sapor, vermésque generantur.*

Meminit & Oviedus Indica historia lib. 9. eiusque luculentam habet descriptionem.

Saponaria Sphærule.

CAP. LXV.

Saponarii globuli.

CAPSULA mihi missa fuit subere contexta, plena sphærule valdè rotundis & nigris atque splendentibus, sic ut ex ebano confectæ viderentur. Ex verò constabant ex fructu in pumila arbore nascente magis contorta quàm recta, veluti Ruscus, cuius folia filici sunt similia. Ferunt ii frutices rotundum fructum nucis magnitudine, lentâ quadam pulpâ tectum; quâ sublatâ, relinquitur sphæra quædam maximè rotunda, coloris nigri, adeò dura, ut nisi malleo aut aliâ quapiam re solidâ & durâ confringi queat.

SAPONIS vicem præbent hi fructus, quoniam si binis aut ternis cum calida aqua vestes eluantur, multo nitidiores redduntur, quàm si saponis librâli pondere elotæ forent: plurimam etenim spumam excitant, eosdemque effectus præbent quos sapo, paulatim liquecentes, donec solæ sphærule supersint, quæ officulum sunt huius fructus: perforantur deinde hæ sphærule, fiuntque ex iis coronæ ad numerandas preces idoneæ adeò elegantes, ut ex ebano confectas dicas, tum diutini usus, quoniam difficulter confringuntur. Est verò is fructus adeò amarus, ut nulla quadrupes aut avis eum degustet.

Aliquot ex iis terræ creditæ, mihi natæ sunt, folia gestantes admodum elegantia & viridia; parvulas adhuc plantas fructum suo tempore prolaturas existimo.

* DESCRIBIT hunc fructum Oviedus Indica historia lib. 9. *Sunt, inquit, in his insulis [Hispaniola videlicet] & continenti quadam arbores, quæ à sphærule ad preces ad numerum recitandas necessarii & à saponem cognomen acceperunt.*

runt, quarum folia filicis folia nonnihil referunt, licet minora sint. Celsa sunt & formosa, fructum ferentes avellana aut cerasi magnitudine, corolla insignitum, minimè edulem, qui sole exsiccatu sublavum colorem retinet. in osiculum in eis continet globulo bombardario aequale, rotundum, nigrum; at si solis radiis opponatur, subrasum, quod semen exiguum & amarum habet. Ex his osiculis perforatis sunt supradicta corolla, non inelegantiores quàm si ex ebano confecta essent; imò eis præstant, quòd leviores sint, & minùs fragiles. Fructu integro cum aqua calida panni expurgantur perinde atque saponè: at si quis frequentius eo utatur, pannos urit & corrumpit: semel duntaxat necessitatis causa eluisse sufficiat. pulpa osiculum ambiens ea est qua saponis vicem præbet.

Huius etiam memini in Exoticorum libro 11.

Granadilla.

*Passiflora in caucibus
sp. hist.*

CAPVT LXVI.

ALLATVS mihi ex continenti herbæ fructus est, quæ in Perüanis montibus, ubi sponte nascitur, Granadilla appellatur, quod nomen illi imposuerunt Hispani ob similitudinem quam cum nostris malis granatis habet; nam ejusdem ferè est amplitudinis, atque etiam coloris, quando maturus est, nisi quòd coronâ careat, in eo resiccato, si agitetur, strepitum edit semen intùs occlusum, pyri femini simile, aliquanto majus, tuberculis quibusdam eleganter elaboratum, & aspectu jucundum: pulpa candida est, & saporis expers.

Granadilla.

PLANTA hunc fructum ferens Hederæ similis est, eodemque modo repit & scandit, quocunque loco ponatur. Elegans est cum fructu onusta conspicitur, propter ejus amplitudinem: florem habet albæ rosæ persimilem, in cujus foliis aliqua veluti passionis Christi figuræ delineatæ conspiciuntur, quas magnâ diligentiam istic pictas existimes; eam ob causam elegantissimus est flos: fructus ipse sunt granatula jam dicta, quæ matura acidulo liquore abundant, & semine plena sunt: aperiuntur ut ova, & liquor ille cum magnâ voluptate sorbetur ab Indis & ab Hispanis: nec, etiam si multos sorbeas, ullam ventriculi gravitatem, sed potius alvum emollitam senties.

Eius historia.

Herba rara est, quæ duntaxat uno in loco invenitur. Fructus temperatus esse videtur, & aliquantulum humidus.

* GRANADILLÆ etiam meminit Petrus de Cieza, parte prima Historia Perüana cap. 28. his verbis:

Amplam istam valem de Lile dictam, in qua oppidum Cali, mediam secat flumen, cuius ripa abundant fructibus eius loci; inter quos grati admodum saporis & iucundi odoris est Granadilla nuncupatus.

Cardui.

CAPVT LXVII.

VT hujus plantæ miram formam conspicerem, ad me perlata est.

Ea verò est Carduus quidam* cerei funalis magnitudine, octo angulis constans, & cerei modo striatus.

Carduus
Perüanus.

FACULTATEM habet vulnera curandi; quoniam recens tritus, & vulneribus impositus, ea curat, nullo adhibito alio medicamento: quâ profectò ratione mihi perutilis fuit, cum me ex ejus spinis una pupugisset, quas validas & acus modò pungentes habet.

Planta videtur peregrina.

* HUIVS Cardui iconem Pena & Lobelius in doctissimi Adversarii exhibuerunt: eum nosler Morganus etiamnum apud se servat, atque anno M. D. LXXXI. apud ipsum videbam, octogonum, canaliculatum, rigentibus & firmissimè acutissimisque spinis per certa intervalla præditum.

Herba Solis.

*Helianthus annuus
sp. hist.*

CAPVT LXVIII.

INSIGNIS est hæc planta: & licet jam mihi sit missum illius semen; aliquot tamen anni sunt, quòd herbam apud nos aluerimus.

Herba seu flos
solis.

PLANTA est extremæ magnitudinis, nam duabus lanceis altiore eam vidi: nec minùs admiratione dignus est ejus flos, quandoquidem magnitudine & elegantiam reliquos quos unquam viderim flores superat: nam lancea amplior est, variisque in medio coloribus est insignitus: perticis opus habet quæ eam sustineant dum crescit, alioqui caduca est: ejus semen melopeponum semina refert, pauloque majus est: perpetuò ad Solem sese obvertit

hic

hic flos, eamque ob causam ab ipso nomen adquisivit: multi tamen alii flores atque plantæ Soli se etiam obvertunt. Hortos exornare mihi videtur.

* I A M multis annis per universam ferè Europam vulgaris notitia est hic flos, qui duorum generum esse videtur: nam unius planta multis interdum ramis prædita est, totidemque flores producit (memini enim duodenis aut pluribus ramis præditam, totidemque flores sustententem videre) alia singulari caule constat, & unicum fert florem.

Tametsi verò & Dodonæus & alii hanc plantam læculenter descripserint: nemo tamen, meâ opinione, plenius Frago in suis Rhapsodiis, qui, enumeratis primùm variis eius appellationibus, de ea ita scribit:

Semen caloribus satum paucis horis prodit, & tantâ velocitate adolescit, ut sex mensium spatio lancea altitudinem superet, & quibusdam locis altissima evadat, præsertim si in terrâ pingui bene stercoreatâ & umbrosâ setatur.

Experientia docet annuam esse, unicaulem, sine ramis, foliis Cucurbita hæud absimilibus, magis tamen mucronatis, & cordis formam referentibus. Extremo caule fert fructum liquidâ resinâ plenum, simili Abiegna, sed suavioris odoris: caule autem vulnerato exstillat quidam liquor, què solus & aëris calore veluti gummi concrevit; is liquida resina superiori permixtus, aut igni admotus, perinde gratum ferè spirat odorem atque Anime.

Mira est huius planta natura, ut ad Orientem solem caulis fastigium convertat, quasi eum salutans, illòque altius subeunte, caput etiam attollat, eoque statu permaneat, donec sol occidat; tum enim ad eum sese etiam convertit quasi comineatum petitura, deinde denuò attollitur usque in sequentem diem.

Oleracei generis est, gustatâque bene sapit: itaque folia demptis pediculis, & asperâ illâ lanugine panno detergâ, edâ possunt: incisa enim, oleo, sale, & aromatibus inspersa, deinde fictili lento igne cocta, non iniucundum præbent edulium. Sed & fructus, seu caput tenellum adhuc, sublatâ illâ lanugine, quæ semen, quemadmodum in Cinara, contegit, multo gratius est palato quàm ulli cardui. Experimento probatum, hanc plantam, præsertim verò caput, maximè Venerem proritare: id magnâ est amplitudine, ut sciunt qui vel suis hortis vel fictilibus alunt, semênque fert numerosum, eodem ferè ordine dispositum quos apes suas cellulas struant.

Itaque magno in pretio habenda, quandoquidem resinofam lachrymam, & delicatum gummi producit, eduliumque est & potio: nam tantâ humiditate prædita est, ut tenelli illi pediculi qui folia sustentent, manducati, multum succum præbeant. Caulis præterea crassus & nodosus struendo igni utilis: nam resinofus ille liquor, & ferulacea concavitas faciunt ut tanquam tæda ardeat.

Flos sanguineus.

C A P. LXIX.

Flos sanguineus.

Eius historia.

SEMEN ex Peru delatum terræ commisi, ut floris ejus elegantiam potiùs conspicerem, quàm quòd ullâ medicâ facultate præditus sit.

IP S A planta duos circiter palmos assurgit, ramis rectis, quos ambiunt rotunda & tenuia folia, valdè virentia: flores in summis ramis nascuntur aureo admodum colore fulgentes, quinque foliis constantes, in quorum singulis sanguinea & maximè rutilans macula impressa est, oblongo cucullo extremos flores occupante, & longè prominente. Elegans est flos, ad pensiles hortos exornandos aptissimus: nam & semine & surculis facilimè nascitur. Gustatus eodem sapore & odore quo nasturtium esse deprehenditur: insigniter calidus est.

* V I D E T U R id Convolvuli genus, cuius fructus *χρυσάλιδος* formam referens ex Hispaniis Mastuerço de las Indias, hoc est, Nasturtium Indici nomine mitti solet: cuius legitimam iconem ex C. V. Ioachimi Camerarii Commentariis petere licet. Primùm illam siccam ante multos annos communicavit Illustris vir Dn. Augerius Busbequius, Casari à Consiliis, & Ser^mæ Reginae Elizabethæ, Caroli IX. Gallorum Regis vidua, Aulae Præfectus, ex Hispaniis delatam. Deinde mihi & multis aliis semine nata est, frequentibus sarmentis per terras scandens, foliis asari modo orbiculatis, nunc minoribus, modò amplioribus, præsertim si fertile solum nata sit: flore admodum eleganti, aureo, Persicaria filiquosa (quam vulgus, Noli me tangere, appellat) florem nonnihil amulante, sed ampliore, quinque foliis constante, quorum terna inferiora, quâ umbilico adherent, tenuia admodum & angusta, atque ubi in latitudinem sese expandere incipiunt, multis barbulis hirsuta, singula verò circa unguis punicante maculâ infecta, & calcari quinque radiis prædita, in longum protenso, qui rarissimè apud nos ad frugem pervenit. Surculi terræ commisi satis feliciter proveniunt, & in Autumni finem egregiè virent: subsequens tamen hiems plerumque corrumpere solet. Ceterum neque in Germania neque in Belgio nata fert fructum Chrysalidis similem, sed tribus seminibus simul iunctis constantem.

Nasturtium Peruvianum.

C A P. V. LXX.

HERBAM habeo ex Peru allatam Nasturtium appellatam, exiguam, foliaque habentem rotunda, Lenticulæ foliis paullò majora.

HV I V S tritæ succus recentibus vulneribus instillatus, ipsaque herba superimposita, ea curat, & ad cicatricem perducit, hæud secus quàm Tabacum: Nasturtii est sapore, & valdè calidæ temperaturæ esse videtur.

Nasturtii Peruviani facultas.

Lactuca

Lactuca silvestris pumila.

CAP. LXXI.

LACTUCA silvestris vocata, cujus folia Lactucae foliis sunt similia, ex atro virentia, ex Peru mittebatur, cujus foliorum decoctum diutius in ore, quâ parte dentes dolent, retentum, dentium dolorem tollit. Idem præstat foliorum succus dentium cavis instillatus, herba trita superimposita. Sapore admodum amaro est: calidiorem existimo quàm in primo gradu.

Lactuca sil-
vestris.*Herba ad rupturas utilis.*

CAPUT LXXII.

PAULVLVM cujusdam plantæ mihi missum fuit, cujus formam, quòd ob siccitatem omnino contracta & comminuta esset, observare non potui.

HANC scribebant miram habere facultatem in rupturis puerorum & adultorum. Eâ utebatur Indus quidam recenti contusâ & rupturæ impositâ, adhibito deinde miro quodam ligaturæ genere, quoniam etiam sine braccis non minùs firmiter ligati incedunt, quàm si braccati essent, ut mihi retulit quidam qui simili morbo liberatus erat ejus plantæ & ligaturæ usu. Talem ligaturam (si adeò firma sit ut ille referebat) solam sufficere posse existimo, nulla herba aliâve re imposita: quoniam hîc quendam Cordubensem conspexi, qui omnes herniosos solâ ligaturâ curabat, nullis adhibitis braccis: quod verissimum est, & hîc adhuc vivunt qui ab eo curati fuere.

Herba hernias
& rantes
curans.*Verbena.*

CAPUT LXXIII.

SCRIPSIT mihi nobilis ille vir ex Peru secundum flumina è montibus eorum regnum delabentia plurimam verbenam crescere, illi quæ in Hispania nascitur similem, perpetuò virentem, qua Indi in multis morbis curandis utuntur, præsertim adversus omnis generis venena, & in his qui in cibis toxicum aut simile aliquid hauserunt.

Verbena Pe-
ruana.

NO B I L I S quædam matrôna ex Peru rediens mihi asseruit, se multis annis ægram fuisse; cumque plurimorum medicorum operâ usâ fuisset, Indum tandem quendam accessisse, qui in plantarum scientia celebris habebatur, qui que inter Indos medicum agebat; verbenæ succum depuratum illi propinasse, à cujus usu post paucos dies lumbricum ejecisset (colubrum ipsa nuncupabat) hirsutum, pede longiorem, crassum, cauda bifida, deinde omnino convaluisset: Ipsam porò Nobili cuidam viro in Peru, qui continuè ægrotabat, singulis diebus manè eundem succum saccharo permistum sumeret, persuasisse (ita enim ipsa hauserat ob amaritudinem) illum deinde plurimos lumbricos rejecisse, longos, tenues, atque inter ceteros, unum albi cinguli instar longissimum, & tum demum integram valetudinem recepisse. Id postea consilium plurimis aliis qui malè affecti erant, & lumbricos habere suspicio erat, dedit, qui omnes sumto Verbenæ succo, multas ventris tineas ejeccerunt, & sanati sunt.

Illud remedium adeò certum affirmabat, ut unum è suis famulis ostenderet, qui ob morbi gravitatem philtrum aut medicata pocula hausisse diceretur, qui que epoto verbenæ succo, vomitu multa variis coloribus distincta ex ventriculo rejecisset, quæ medicata pharmaca esse asseriebant, deinde convaluisset.

QUOD verò ad incantationes & medicata pocula attinet, quod ego vidi, hîc subiiciam.

Ioannis de Quintana dueñas, primarii civis famulus, vomitu rejecit, me præsentem, magnum tenuium & spadiceorum capillorum glomum, adservabatque in papyro involutos plures alios quos binis horis antè evomuerat: quibus rejectis, nulla amplius molestia torquebatur, nisi eâ quam vehemens vomitus induxerat.

Ioannes Langius Medicus Germanus, vir doctissimus, refert mulierem se vidisse plurimum de ventriculi dolore conquerentem, rejectis multis vitri & murrhinorum vasorum fragmentis, atque piscium spinis, sanitatem esse adsequutam.

Aliud simile exemplum refert Benivenius libro de Morbis mirandis. Sed quod majorem mihi admirationem parit, est: Agricola, gravissimis ventris doloribus afflictum, cum

nullis medicamentis mitigari dolor posset, sibi cultro guttur præcidisse: ejus deinde cadaver cum secuissent & aperuissent, inventam in ventre fuisse magnam similium capillorum, quales superiorem vomitu rejecisse dixi, quantitatem, & ferrea fragmenta.

HA S ego res dæmonis præstigiis tribuo: nam ad naturalium classem referri minimè possunt.

SIMILE quoddam nec minùs mirum exemplum mihi referebat Franciscus à Zinnig, Ser^{mi} Principis Matthia Archiducis Austria, &c. pharmacopæus cum in sua arte peritissimus tum diligentissimus.

Lucas Farel eiusdem Principis coquus, qui primùm apud D. Mariam Hungaria reginam, deinde apud Margaretam Parmensem ducem in simili ministerio fuerat, singulis interdum annis, nonnunquam semestribus vel trimestribus intervallis, per anum eicere solebat tenuem quandam lentamque materiam, angusta tenia instar oblongam, candidam & crispam, non eam quidem continuam & integram, sed quam per fragmenta sex, duodecim, atque etiam quindecim ulnas longa eximere cogitur: solet verò ante ea symptomata, plerunque gravem in pectore sub dextra mamilla dolorem perpeti: quem ut levet, aggregativis catapotis corpus purgat, eamque, quam dixi, materiam excernit; tum demum morbo liberatur. Is verò, quoniam plerunque tantâ capitû gravitudine afficitur, ut domo egredi aut quoquam prodire nequeat, ex quorundam consilio verbena radicem collo appensam gestat.

SIMILE etiam exemplum ante multos annos accidere memini Iureconsulto N. Vlieden celebri apud Antverpianos causarum patrono, qui certis anni temporibus materiam in multos veluti muliebrium capillorum glomos congestam per alvum excernere solebat, quâ reiectâ melius habebat: nam alioqui macilentus pallensque semper cum esset, adversâ valetudine ante ista symptomata plerunque corripiebatur.

Herba mortem aut vitam in morbis præannuncians.

C A P. LXXIV.

Herba mortem in morbis præannuncians.

ANNO M. D. LXII. Comite de Nieva in Peru commorante, in ejus familia mulier quædam illi inserviens maritum habuit gravi morbo decumbentem; cujus causa cum ipsam admodum tristem Indus quidam primarius conspiceret, interrogavit an scire cuperet, utrùm ex eo morbo periturus esset, an superstes futurus maritus, herbæ ramum se illi missurum, quem in mariti sinistra manu poneret, eamque deinde diutiùs comprimeret: nam si superstes futurus esset, quàm diu eam herbam manu teneret, alacrem & lætum; sin moriturus, mæstum & anxium fore. Missum ab Indo ramum marito in manum dat, comprimereque jubet: sed ilico tanta mæstitia & anxietas ipsum oppressit, ut illa, metuens ne subito extingueretur, ramum ex manu tolleret & abiiceret: is deinde paucos post dies extinctus est.

CUPIENTI mihi an ista vera essent perscrutari, nobilis quidam, qui multis annis in Peru vixerat, certum esse affirmabat, & usitatum apud Indos in ægitudinibus id facere: quod fanè magnam admirationem mihi attulit.

MISSÆ item sunt ad me aliquot aliæ plantæ, sine nomine, quarum unius ex aqua decoctum calidè sumptum, pectoris vitiis auxilio est.

ALTERA, partus mortuos, secundasque morantes trahit; cujus rei magnam experientiam habent Indi.

TERTIAM, si (cum maximè viget) quispiam colligere volens dumtaxat contingat, illico flaccescit & procumbit.

QUARTA per solum diffusa est & expansa: si quis tamen eam attingat, statim contrahitur; ut brassica Murciana.

HELLEBORVS item niger Hispanico similis, & iisdem facultatibus præditus.

MULTA præterea alia medicamenta in Indiis nostris Occidentalibus inveniuntur, insignibus facultatibus prædita, quæ cum tempore (ut iis uti possimus) innotescunt: ut eorum, quæ hætenus allata fuerunt, utilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum usu curati sunt.

QVÆ omnia meæ diligentia accepta ferre oportet, & huic meæ historiae, quæ per universum orbem admodum celebris fuit, ob medicamentorum, quæ in ea continentur, descriptionem.

ET ut omnes intelligant quàm utilis meus hic liber fuerit, subiicere hîc libet Epistolam ad me scriptam ex Perùana usque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inventi sunt in Peru lapides Bezaares, Orientalibus haud inferiores viribus: de quibus, peculiari capite egimus. Dabimus autem sequenti epistolæ locum cap. LXXV. cui bina alia capita subiiciemus.

Epistola

Epistola ad D. Nicolaum Monardum.

CAPVT LXXV.

NON dubium est, Clarissime Doctor, quin novum videbitur, me virum illiteratum, semperque militiam in his regionibus secutum, ad te scribere de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verum animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero te censeo, cum ex libri tui lectione, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorumque facultatibus evulgasti, tum ob laudem quam eo libro hic consecutus es) fecit ut etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non possim utilitatem quam hic attulit tuus iste liber, cum ex illo rationem consecuti simus, qua medicamentis utendum sit, ex quibus sine methodo antè usurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.

IAM sunt plures quam viginti octo anni, quòd militiam sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos pervenit, ob Medicorum huc à vobis commeantium magna ex parte negligentiam & inscitiam, quibus publica utilitas (quam tamen summam præstare possent) curæ non est, sed ut quæstui dumtaxat serviant.

FORMAM animalis, ex quo lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Eâ diligentius perpensâ, animalium genus quoddam in istis montibus frequens invenimus, valde simile iis hircis (nisi quòd cornibus orbum est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur (quarum magna est copia in montibus ubi ista animalia degunt) ita fugacia, ut solo tormentorum ferreorum ictu adsequi possimus.

Animal lapidem Bezar

gignens

DECIMA quinta Junii hujus anni M. D. LXXVIII. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in hujus regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex iis, quæ dixi, animalibus confecimus; cumque eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo & provectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides invenimus; quo factum est, ut Indicis animalibus similia non esse putarem. Percontati Indi, quos, ut nobis inservirent, deduxeramus, qua corporis parte lapides hæc animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (ut sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cum videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea ruminatas in ventriculum traiciant. Ibi puerum illicò interficere voluerunt Indi, quòd nobis id indicasset, eundem tamen postea, nobis in venatione occupatis, intercepterunt, & ut intelleximus, sacrificarunt. Indi hos lapides magno habent in pretio, & in Idolorum suorum delubris, quæ *Guacas* vocant, cum aliis quibusque pretiosissimis offerre solent, veluti auro, argento, gemmis, monilibus, animalibus, & pueris.

Guacas.

IL L V D autem admiratione non caret, hæc animal per totas has Indias non reperiri, præterquam in montibus istis Regni Perüani. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Perüanas provincias & regna, provincias & insulas Maraçon, Floridam, & multas præter ea Occidentalium Indiarum regiones peragraui; attamen nusquam hæc animalia conspexi, quàm in solis hujus regni Peru montibus.

Animal Bezaares lapides gignens in solis Perüanis montibus.

EGO quâ potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intro sumptos, aut foris impositos, mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum pulverem vulneribus sagittarum toxico illitarum utilissimè inspergi. In summa, hunc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo conficiendos, atque etiam nos Hispanos, quorum plerique post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inveniunt: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli levamen senserint: verum si toxico recenti illitæ sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferunt, nec sublimatum prodest.

Facultates.

EX animalis igitur, quod primùm secimus, bursula, novem lapides exemimus, qui Naturæ beneficio istic creati videntur ex salutiferarum illarum herbarum succo, quæ in bursulam illam congeruntur. Secimus & alia hujus generis animalia, quæ confeceramus, in quibus omnibus lapides invenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSE RV A N D V M autem est, sola quæ pascuntur in montibus animalia, lapides istos

præstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, ut herbas minùs salubres depascuntur; sic etiam lapides eorum, tametsi utiles, iis viribus non pollent, quibus ii præditi, qui ab animalibus in montanis degentibus eximuntur.

COEPI MV S iis uti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & adversus eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset recensere. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modò Hispani, sed etiam universus orbis. Quantum ad me attinet, ut aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficio accepto, operâ Ioannis Antonii Corci, divitis mercatoris, duodecim ex iis lapidibus mitto: si eò pervenerint, eos in multis morbis experiri licebit. Eiusdem operâ an illos acceperis mihi significare poteris, & ea, quæ voles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum observantissimus.

Phaseolus
Peruiana.

NUNC capsulam accipies in qua Phaseoli genus invenies, quod Martii initio tantummodo ferendum erit, ne frigore lædatur. Planta est fabæ similis, minor tamen, fructum in filiquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiunt) cum sale manducati, validè bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas evacuant: eosdem effectus præbent sicci triti, & ex vino sumpti: sed cibum paratum habere convenit; quia si validiùs, quàm necesse sit, purgent, cibo sumpto earum vehementia ilicò infringetur.

[Ex Hispaniis missum fuit Imp. Maximiliano II. felicissima memoria, anno antequam nobis adimeretur, Phaseoli genus, colore Macouna simili, sed planiore longiorèque formâ, & hilo non admodum magno. Huic nomen adscriptum erat Haba de India, id est, Faba Indica, cuius mentionem faciebam in xi. fructu cap. xxx. lib. I. Exotic. forte id eris quod hoc loco ab Auctore describitur.]

Planta graminis
similis.

PLANTAM etiam quandam hîc in planis nascentem graminis modo, magnis facultatibus præditam: siquidem ejus decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis phlegmonibus, aliisque vitiis auxilio est: manducata, multam pituitam educit, ideoque morbis superioribus, & capitis doloribus utilis. Denominationem à me sumpsit hæc planta, quòd mihi familiaris ejus usus sit, & aliis, ut utantur, consulam: cujus facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

Molle, cuius
antiè mentionem
feci, describere
videantur.

FRUCTVM item arboris cujusdam, quæ solummodo in hac provincia nascitur; Illicis magnitudine, cortice Cerri ægilopis simili, foliis fraxini. Magnis viribus pollet: nam corticis ejus pulvis vulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfectè curat. Dentes eodem pulvere fricati stabiliuntur, gingivæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulveri corticis illis insperso impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eò defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructui adjunxi, suffitibus idoneus ad multos capitis morbos, & conficiendis emplastris utilis.

EX ejus fructu salutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum istic feri & nasci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia novum arboris genus est, & omni tempore odoratum.

Fructus ulceratini.

INDVS quidam Æthiopiæ meum mancipium, cujus crura occupaverant maligna ulcera & inveterata, pulvere cujusdam fructus iis insperso, mundavit; exesâ putridâ illâ carne; eundem pulverem cum ellychnio ulceribus sanis imposuit ad carnem generandum, ulcusque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, ubi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, ut quo vulgariter vescantur, magnitudine Assyrii mali, nucem Persicæ mali ossiculo similem continens, cuius concremati pulvis (nam ob duritiem cremandum, alioqui difficile attritu) ad ea quæ nunc enumeravi, utilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum, qui hac nuce continetur, ad eò noxium esse, & deleteriâ facultate præditum, ut seu vir, sive animal eo vescatur, præsentaneam mortem sibi moliatur, cui nullo remedio occurri potest, tamquam sublimatum aut corrodens aliud medicamentum sumpsisset.

Planta sanguineos sudores excitans.

IN urbe Posto, ubi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, solo cujusdam plantæ succo artubus & parti affectæ illito. Ægros deinde stragulis egregiè tegebat ad sudorem provocandum: sudor è partibus illitis emanans, merus sanguis erat, quem lineis pannis abstergebat; atque ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis interea cibis eos alens. Eo remedio multi morbi deplorati curabantur, imò ægri juniores & robustiores ab ejus usu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis unquam efficere potuimus, ut eam plantam nobis demonstraret.

Arbor venereos stimulos domans.

ARBOR quædam hîc invenitur materie spongiosa, ex qua Indi nunquam ignem struent, tametsi quis illis mortis periculum minitetur: aiunt enim, quotquot ad ejus flammam sive ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venereâ impotentes fieri.

TUMORES in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hinc curantur herba quaedam *Centella* nuncupata: siquidem ea trita, tumoribusque imposita, ilico pustulas excitat, e quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resolvatur. Saepius istas evacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis uti vidi.

Centella, & eius facultates.

ANNO M. D. LVIII. in urbe D. Iacobi, quae est in provincia Chile, quidam Indi captivi suras sibi amputarunt, & eas afflas, praefame, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam plantae folia vulneribus imponentes, ilico sanguinem sistebant, non sine maxima omnium admiratione, praesente etiam Dn. Garcia de Mendoza.

HERBAE & arbores Hispanicis similes, admodum paucae hincveniuntur, quia solum eas non alit. In Hispania Nova (cum primum in nostram potestatem redacta est) multae arbores & plantae Castellanis similes inventae sunt, tum etiam aves & quadrupedes.

INVENIUNTUR hinc colubri humanae magnitudine, nullam feritatem metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei, mali citrii magnitudine, admodum virulenti. Buffones pluit Hispanicis non minores, quos Indi affatos edunt, ut & plerasque alias immunditias.

Colubri.

Aranei. Buffones.

PROXIMIS huic continenti insulis, tam multi, tantique vultures inveniuntur, ut peducules devorent, ob custodum, qui Aethiopes sunt plerumque, negligentiam.

Vultures.

UNA vero res me in admirationem rapit, vaccas in montibus educatas, si in plana deducantur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat: illae aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, ut ne una quidem intra mensem ei viva relicta sit: omnes autem tremantes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, cum in montibus frigidissimis, ubi singulis diebus pluit, educatae essent, calorem illum planitiei, in quam nullae unquam pluviae decidunt, ferre non potuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quod in planitie illa, quae octo dumtaxat miliaribus ad montes usque patet, in longitudinem vero plus mille miliaribus porrigitur, numquam pluerit; in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

SUPERIORE Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garcia, strenuus miles, qui se verum Alexipharmacum invenisse ait adversus perniciosum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus utuntur (sola enim ferinam & humanam vicitant,) deguntque a Charcas ad Chile usque Peruvianas provincias.

EST vero ea planta, ut ait, foliis latis, plantagini Hispanicae haud ab similibus, quae trita & vulneribus imposita, venenum extinguit, & a symptomatis illis liberat quae toxicum generare solet. Pro magno thesauro aestimant Hispani, eam plantam se invenisse; quoniam illius praesidio tuti, hostes suos Indos minus metuent, illis dumtaxat formidabiles toxici illius praesentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt; quos tamen esui aptos negant, & duriore carne esse, nisi trucidati, tres aut quatuor dies prius macerentur.

Planta quae est alexipharmacum.

NASCITUR autem eadem regione, ubi fit toxicum, & (tametsi credam aliis etiam locis inveniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, unde perniciosa adfertur.

[Meminit etiam Gomara historia generalis cap. 71. herba cuiusdam Indis nota, cuius radicum succus alexipharmacum sit pestilens & perniciosi illius toxici quo ipsi sagittas illinunt.]

HAEC omnia eo scripsi, ut consideres apud te, quam multae plantae his similes in nostris Indiis nascantur, quae nobis ignotae sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiam si nos morientes videant, aut in carcerem coniciantur: quod si quaedam ex praedictis, & aliae nonnullae nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quae Hispanis, libidinis gratia, sese commiscentes, omnia quae sciunt aperiunt.

VERVM prolixior esse nolo, quod ignorem an haec epistola ad te perventura sit: quam si pervenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hinc nascentibus, quae tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeo studiosus. E Lima in Peru, ad XXVI. Decembris, M. D. LXVIII.

Tui studiosissimus

PETRVS DE OSMA & XARAYZEIO.

TAMETSI mihi ignotus sit qui has ad me dedit, videtur tamen naturalium rerum studiosus, ideoque mihi amplectendus. Nam ut militis munus est, perpetuo in armis versari, sanguinem profundere, & alia militaria munia exercere; laudandus est qui plantarum cognitionem, earumque facultates inquirat. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui cum

militaret in exercitu Antonii & Cleopatrar, quocunque tamen perveniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia præterea naturæ miracula inquirebat, ex quibus sex illos libros, qui toto orbe celebrantur, composuit, ut majorem laudem scribendo sit consecutus, quàm si bellicâ virtute multas urbes sub imperium suum subegisset. Itaque multum huic viro debeo, cum propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quæ ad me misit gratiâ, mihi certè gratissima. Illi scribam, ut nobis plura ex ea regione mittat.

Lapis Bezar
Peruanus ab
Orientali dif-
fers.

PLANTARVM, quas ad me misit, facultates experiemur, & semina suo tempore feremus. Lapides Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, quæ dentibus attrita, mera terra est insipida, potiusque infri- gidare quàm calefacere videtur. Fabæ magnitudine plerumque sunt: inveniuntur tamen magni & parvi, qui magna ex parte sunt planiores. Ego unum comminui, ejusque pulve- rem adolescenti, quem venenum hausisse dicebant, propinavi, qui (nescio an hujus pul- veris, an aliorum medicamentorum beneficio) sanatus est. Illius periculum in aliis mor- bis faciam.

QVID QUID verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus vene- runt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

ILLVD verò animadvertere oportet, omnia quæ ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento cis utendum, si quis illa sumere voler.

Terra varii colores.

CAP. LXXVI.

MIRVM & jucundum spectaculum est, terræ varios colores eodem agro nascentes in Peruanis provinciis intueri: quoniam procul aspicientibus appàrent terræ va- riorum colorum venæ, contiguæ quasi & continuè invicem subsequentes, nunc virides, nunc cæruleæ, jam luteæ, jam albæ, jam nigra, jam rubra, jam alterius coloris, sic ut panni variis coloribus tincti, & Soli, ut exsiccantur, expositi videantur.

Peruana terra
colorum va-
rietatis.

Omnes autem istæ venæ, terræ varii generis fodinas præbent. De nigra illud affirmare possum, ejus paululum mihi ad conficiendum atramentum missum in aquam aut vinum conjectum optimi atramenti vicem præbuisse; & quoniam nonnihil cærulei admixtum habebat, magnam gratiam atramento addidisse. Rubra præstantissima & ditissima est fo- dina, ex qua argentum vivum tantâ quantitate elicitur, ut eo integræ naves onustæ in No- vam Hispaniam pretio inæstimabili devehantur.

Terra nigra
conficiendo
atramento
idonea.
Rubra terra
argentum
vivum con-
tinens.

INDI S usui duntaxat erant, ut eas certis liquoribus & resinis admiscerent, quibus sibi corpus pingerent: quod in bellum prodeuntes facere solent, ut elegantiores & ferociores etiam appareant.

Paulatim in illis provinciis dites metallicæ fodinæ & rerum similium deteguntur: imò jam recens cretaceum montem, & aluminis sulphurisque fodinas invenerunt.

* FRANCISCVS Gomara historia generalis cap. 194. horum variorum terra colorum etiam meminit: sic etiam Augustinus Carate cap. 8. lib. 1. Peruana hist. At Petrus de Cieça sub finem cap. 114. prima partis Chronici Pe- ruani auctor est, in provincia Popayan terram inveniri, qua admixtis cuiusdam arboris foliis nigerrimo colore inficit.

Cancri Peruani.

CAP. LXXVII.

NOBILIS quidam vir ex Continenti rediens mihi affirmavit post diuturnas febres continuas istic in phthisim incidisse: at postquam ex quorundam consilio ad par- vas quasdam inter Divitem Portum & Margaretam insulas ablegatus fuisset, in quibus plurimi nascuntur omnium optimi cancri (foliis enim ovis quæ illic columbæ po- nunt, & earum recens exclusis pullis vescuntur) quos duntaxat coctos ederet, post ali- quantulum temporis quo istâ victus ratione usus fuisset, optimè convaluisse: tametsi antè nihil illi psittacorum esus, qui ad hunc morbum commendantur, profuisset.

Cancri Pe-
ruani phthi-
sic utiles.

Cancros porrò phthisicis valdè utiles esse Avenzoar asserit, non manifestâ aliquâ quali- tate, sed propriâ quadam & abditâ causâ.

FINIS.

Tulipæ.

*Multipli vincit florum genus omne colore
Hucusque à Geticis Tulipa missa jugis.*

Flos Solis.

*Flores flos supero quòd unus omnes
Amplitudine & elegantia, alto
Nec non stipite, quodque Solis almi
Semper suspicio sequor que lumen:
Dignum à Sole mihi dedere nomen
Qui Machaonia sedent cathedra.
Sed quæ vis mihi, quæ've sit potestas,
Haud notum satis est adhuc iisdem.
In letis tamen interim viretis
Seror, lumina ut otiosa pascam.*

Cassia.

*Nec fuit Hippocrati, nec Cassia nota Galeno,
Ad medicum sed primus Arabs hanc attulit
usum:
Est ea nobilibus medicina aptissima, ventrem
Leniter evacuans: calidæque inducta podagra
Mitigat immites, repetita subinde, dolores.*

Manna.

*Manna tibi impuram subducet leniter album,
Conveniens puero, conveniensque seni.*

Myrobalani.

*Quæ Græcis fuerit glans unguentaria, mon-
strant
Scripta Dioscoridis.
Sed verum nobis cupiens imponere nomen,
Indica pruna vocet.
Solvimus adstrictam, fluidamque adstringi-
mus album
Ad medici arbitrium.*

Tamarindi.

*Et modicè siccatur, modicèque refrigerat horum
Pulpa, refertque acidum gustanti grata sa-
porem,
Et valet arduas purgando evincere febres.*

Lapis Bezoar.

*Tristibus haud tantum est lapis iste medela
venenis,
Verum & pestiferas depellit corpore febres.*

Tacamahaca.

*Indomitam lenit si Tacamahaca podagram,
Et omne corporis pathos,
Illam ego pratulerim quas venditat India
gemmis,
Arabumque gazis omnibus.*

*Nam quis divitiis validos non præferat artus
Tristisque sensu liberos?*

Balsamum.

*Hoc fertur ex Hispania
Nova novum, ecce Balsamum,
Ægyptio haud minus potens.
Odore nam suavissimo
Nares caputque recreat,
Morbisque prodest frigidis
Infirma firmans viscera.
Idem dolores corporis
Totius illitum levat:
Unguento et omni fortius
Cruenta sanat vulnera.
Miram ô Dei potentiam!*

Tabacum.

*Nulla salutifero se comparet herba Tabaco,
Viribus hoc omnes exsuperat reliquas.*

Ioannes Posthius Germershemius

M. D. F.

CAROLVS • CLVSIVS

Beneyolo Lectori.



AUCTARIUM

ad Exoticorum Libros

CAROLI CLVSI

ATREBATIS.

Hh

CAROLVS CLVSIVS

Benevolo Lectori.



OGITABAM, Benevole Lector, si quid post *Exoticorum*, sex priores libros typis expressos nanciscerer, id reservare, donec materiam satis amplam haberem (sic enim confidebam) ut aliquot adhuc libros scribere possem, praesertim adeo feliciter procedentibus *Bataavorum* in *Indiam* navigationibus. Indices enim multarum rerum peregrinarum dederam, non modò pharmacopœis & cheirurgis, sed etiam Medicis ad eos qui profectioem instituebant, adhibitis valetudinis ipsorum curanda causâ, ut exotica quaeque diligenter observarent, atque in reditu secum adferrent; subministratâ etiam pecuniâ, ut diligentiores essent in exequendo munere ipsis commisso. Verum omnes meam spem, ut antè dixi, fefellerunt, tamen si multa polliciti. Quum igitur incertus sim, an quidpiam in posterum sim acquisiturus, & grandis mea aetas diuturniorem vitam mihi polliceri non patiatur; consultius fore existimaui, ut pauca haec quae nancisci potui, scripto comprehenderem, tamquam *Auctarium* futura ad ea quae in *Exoticorum* libris sunt tradita. Boni itaque consule pauca haec quae adferre licuit.

ad cap. III. lib. II. *Exoticorum*. pag. 24. ante Sectionem Erat verò

ANNO porrò Christi millesimo sexcentesimo quinto, mense Iulio accipiebat honestissimus vir Christianus Porretus Pharmacopola Leydensis Amstelredamo, ramum arboris aut fruticis septem vel octo uncias longum, digitalis crassitudinis, materiâ valde lentâ & nervosâ constantem, perinde ac magnarum illarum nucum Indicarum integumentum, & multis squamis fusci coloris obfitum, è quo undecim fructus ei, quem modò descripsi, similes dependebant, & longè plures inhæsisse apparebat ex vestigiis unde exciderant, aut resecti fuerant: horum majores, tres uncias cum semisse erant longi, quatuor in ambitu crassi; minores, binas uncias cum semisse longi, tres crassi: omnes autem splendentes & politi, colorisque spadicei, & si quos villos habuerant squamæ, deterfi erant; ea verò omnes in medio quasi in sulcum aut lacunam depressæ, mucrone versus pediculum spectabant: singuli autem fructus nucleum continebant, quia agitati sonitum edebant. Qualis verò sit ea arbor in qua huiusmodi nascuntur fructus, terrestrisne an marina, me fugit, quandoquidem nec nautam qui attulit, nec eum qui à nauta redemit, convenire mihi licuit.

ante cap. I. lib. V. Exoticorum.



QUAE dum Quintum Exoticorum Librum scriberem, de Paradisi avibus & Psittacis agere minimè constitueram, eum à fœdissima avis historia sum exorsus: libro autem illo jam typis expresso, quum causæ quædam incidere, ut sententiam mutarem, primum illud meum institutum revocare non piguit, & Paradisi aves præponere, quarum historiam primum inter aves locum merito debere habere existimavi, atque proximum post illas, Psittacos, quorum maxima est varietas.

DE Manucodiata igitur, sive eâ ave quæ à Paradiso cognomen accepit, plerique inter Neotericos (veteribus enim ignotam fuisse opinor) scripserunt: nemo tamen, meâ quidem opinione, exactiùs, quàm C. V. Vlysses Aldrovandus. Nam de omnibus rebus, quæ ad ejus avis historiam facere possunt, accuratissimè & subtilissimè disputavit, ac in quinque species distinxit: totidem enim se observasse scribit. Video autem ipsum, & reliquos omnes qui de hac ave commentati sunt, in hoc convenire, ut illam pedibus carere judicent, quia quotquot ipsis fuere inspectæ, eæ non nisi pedibus mutilæ: hinc factum est, ut Antonium Pigafetam, qui cum Magellano profectus, nave Victoriâ vectus totum orbem primus circumvit, mendacii & falsitatis arguere, fidemque ejus imminuere non sint veriti, quòd è longâ illâ navigatione redux, hujus avis notitiam Europæis hominibus primus dedit, & in Navigationis suæ Diario, pedes [*crura dicere voluit*] palmum longos, sed tenues, huic avi tribuerit. Ego sanè, licet hætenus in eadem erroneâ opinione cum illis sim versatus, ut eas aves apodes censuerim (præter Aristotelis tamen sententiam, qui nullam avem absque pedibus asserit) quia quas mihi videre contigerat tum in Hispanica meâ peregrinatione Vlyssipone binos menses hærens, tum in Belgio apud diversos qui exoticis hujusmodi rebus delectantur, omnes sine pedibus erant & exenteratæ (tum tamen temporis, ut verum fatear, minimè curiosus ad observandum an aliquod inter eas esset discrimen) postremæ tamen Batavorum in Indiam navigationes effecerunt, ut sine difficultate sententiam mutaverim, quum Amstelredamum quasdam integras cruraque cum pedibus retinentes allatas esse certum sit, & ab iis qui conspexerunt, intellegebam, crura illa picæ variæ cruribus admodum esse similia, infirmiora tamen, nec adeò crassa, coloremque habere non atrum, sed ad castaneum tendentem. Nihilominus tamen videre cupivissem, & si unam dumtaxat nancisci licuisset, statim in tabella exprimentam curassem, ut Lectori spectandam proponerem, & Pigafetæ fidem confirmarem: sed quum illico propter raritatem fuerint redemptæ, & Francofurtum ad Mœnum translatae, & inde porro una ad Cæsarem Rudolphum hujus nominis Secundum (cujus Majestatem his rebus peregrinis, & omnium Naturæ miraculorum cognitione impensè delectari audio) meâ spe frustratus sum. Si verò contingat aliquas integras denuò adferri, idque tempore rescivero, dabo operam ut nancisci possim, vel saltem commodato, ut ejus iconem exhibere queam, ad convellendam vulgò conceptam de illis avibus opinionem, quæ apodes esse censet.

Manucodiata
Veteribus
ignota.

Manucodiata
apodes non
sunt.

Ceterum nautas qui has aves retulerant, licet insulas in quibus ipsæ aves nascuntur & vivunt, non adierint, ab illis tamen à quibus redimebant, intellexisse mihi affirmatum est, omnes pedibus esse præditas, incedereque & volare aliarum avium instar: sed incolas, simulatque eas ceperunt, intestina, pedesque adimere & abiicere, deinde Soli exponere ut faciliùs arefiant, aridas ad servare ut venundent, aut suis cassidibus pennarum loco aptent. Addebant præterea eas aves in silvis versari, & triginta vel quadraginta simul per turmas volare solitas, ipsarum Rege vel Duce comite, qui supra reliquas perpetuò sublimis volat, atque (quod fabulæ proximum) si sitis molesta est, aliquam è caterva primum ad aquam emitti, explorandi gratiâ; quæ si à potu nullam noxam senserit, tum demum totam catervam ad volare & bibere: sin autem morbida redierit, eam aquam à reliquis deserit, & avolare, aliam inquisituras. Addebant insuper, insulanos aquam hac ratione solere inficere ad aves captandas. Conspicientes harum avium aliquam turmam prætervolantem, quo sese conferat, observant, atque ubi avem missam bibisse, & revolasse vident, ilico venenum in eam aquam iniiciunt, quam dum tota turma gustatum venit, inficitur, & sic præda fit. Sed etiam illas aves interdum sagittis peti solere, atque si contingat ipsarum Regem interfici, illo cadente, reliquas aves, quæ in ea turma, simul cadere, & sese comprehendere sinere, tamquam amisso Rege vitam retinere nolentes.

ISTARUM porro avium duo genera constituebant: Vnum Majorum, quæ elegantiores: Alterum Minorum, & minùs elegantium. Vtrique autem generi suum esse Regem peculiarem, & colore differentem. Majoris generis aves, quarum Rex elegantis & venusti co-

Manucodiarum
duo genera.

Aru insula.

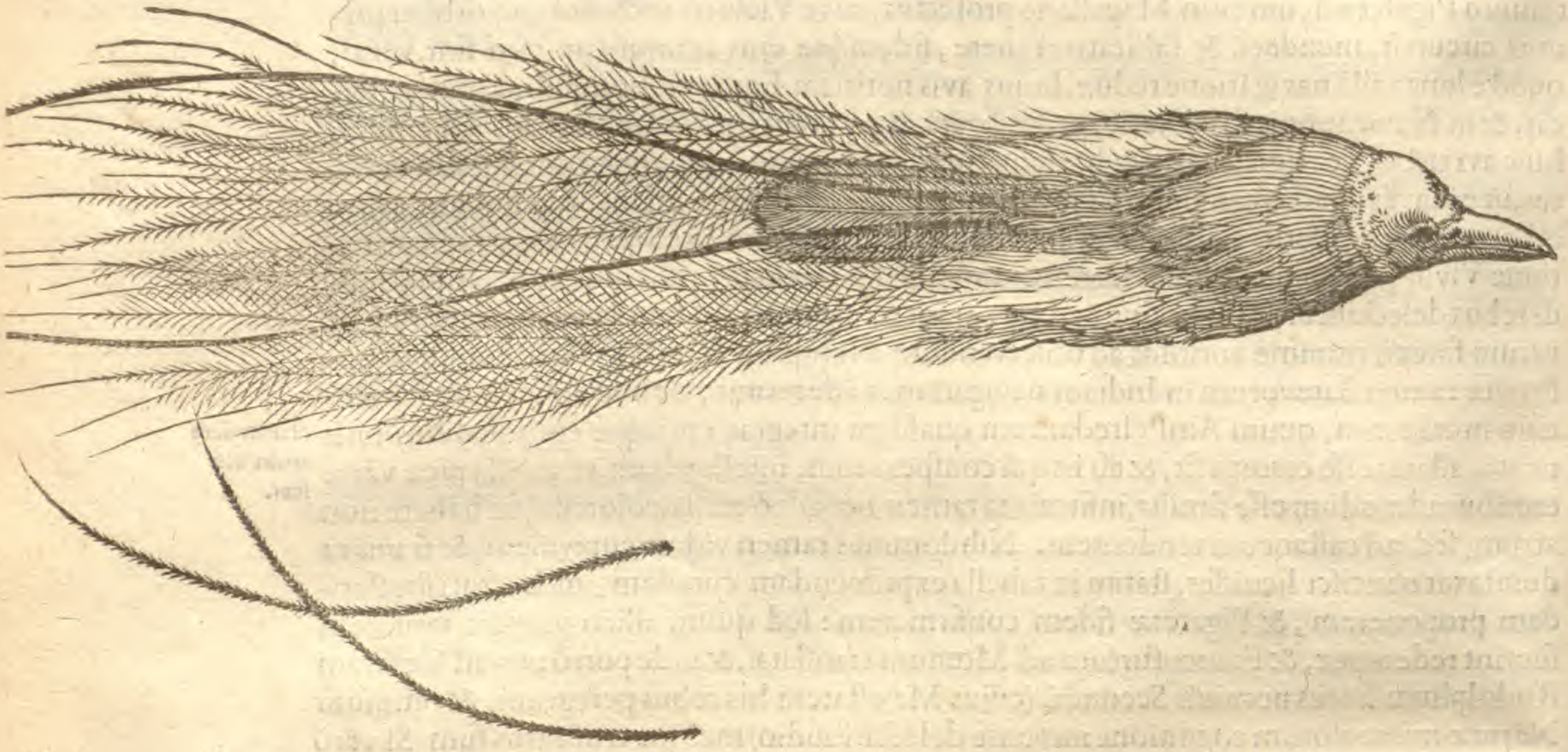
Papua insula.

Boëres.

loris, in insula Aru five Arou (sic enim vocalis illa *n* pronuncianda) dumtaxat reperiri: Minoris verò generis aves insulas *Papuas*, insulæ Gilolo vicinas, producere, earumque Regem minùs elegantem esse, nigris pennis præditum, sturno magnitudine parem, pennasque quâsdam habentem setarum equinarum instar. An verò Rex iste niger, illa species Quarta à C. V. Aldrovando exhibita? Requisiti autem qui has aves vendebant à nauis, quo nomine apud incolas appellarentur, responderunt *Boëres* vocari, hoc est, Aves: omnes enim aves sic nuncupant, nec peculiaribus vocabulis distinguere norunt.

CETERVM, quum Majoris generis avem elegantissimam, & præ reliquis magnam apud C. V. Petrum Pawium Artis Medicæ doctorem & primum in Academia Lugduno-Batava Professore conspexerim, ejus iconem in tabella exprimentam curabam ut exhiberem, additâ quâ potui fide brevi historiâ, quæ primum quidem locum in Quinto Exoticorum libro meritò obtinere debuerat: sed quum sex priores libri typis, ut supra dictum, jam essent expressi, in hoc Auctarium, cum quibusdam aliis quæ postea nactus sum, conferendam esse existimavi.

PARADISEA AVIS majoris generis.



Mannodiata
majoris generis.

CORPUSCULI hujus avis moles, ad hirundinis magnitudinem proximè accedebat; atque à summo capitis vertice, ad ouropygium usque, vix quinque unciarum longitudinem superabat: capitis vertex à rostro ad oculos & collum, creberrimis brevibus pennulis sericea stamina imitantibus, tectus erat, supernâ quidem sive extremâ parte flavi coloris, infimâ verò quâ cuti insertæ, fusci: supina capitis pars inferiori rostri parti contigua, ab oculis ad guttur usque, brevissimis etiam confertissimisque staminulis veriùs quàm pennulis serico æqualibus, coloris prorsus atrii, obsita: guttur deinde ad pectus usque similis penitus formæ pennulis, vel potiùs staminulis serici instar ornatum erat, iisque coloris viridis saturi adeò elegantis & splendidi, ut in collo anatis feræ masculi elegantiores cõspici nequeant: pectus tegentes pennæ etiam tenuissimæ, sed longiores, valdeque molles, coloris ex atro rufescentis, nihil nisi sericea stamina videbantur: rostrum illi satis exile & mucronatum, quod parte capiti proximâ nigricans, extimâ verò quodammodo exalbidum erat, & uncia cum semisse longitudinem habebat: in capite etiam, rostro vicina apparebant oculorum vestigia valde parva: dorsi porrò, ventris, & caudæ pennæ ferrugineum vel ex fusco rufescentem habebant colorem: ipsaque cauda pennis decem latiusculis, sex uncias cum semisse longis erat prædita, supra quas oblongæ duæ teretesque pennæ, nervis aut sutoriis cerdonum filis quodammodo similes, firmæ tamen, ex fusco nigræ, binorumque pedum & trium aut quatuor unciarum longitudinem habentes, ab eodem exortu quo caudæ pennæ procedebant, ouropygio videlicet conjunctim insertæ, & illæ quidem crassiusculæ in exortu circa ipsarum tubum, à quo ad quatuor unciarum aut paullo ampliorem longitudinem, frequentibus villis tamquam tenuibus staminibus ab uno latere, ab altero autem ad ternas

erant

erant oblitæ, deinde sensim graciliores fiebant ad extremum usque, & licet villis illis destitutæ, asperiusculæ tamen erant, tamquam resecti fuissent, si quos habuerant, villi. Pennarum autem quæ in alis, varia erat longitudo: quædam enim, infimæ videlicet, quas valde confertas habebat, sex unciarum longitudinem non excedebant, imò nonnullæ etiam breviores; quædam octo aut novem uncias erant longæ, aliæ duodecim; longissimæ autem pedalem cum semissè longitudinem æquabant: magna etiam in illis colorum varietas; nam quædam, auri colore fulgebant; nonnullæ, præsertim quæ in alarum lateribus angustiores, colorem habebant ex fusco subrutilum, & quasi ex atro sanguineum, attamè splendidum; quæ verò reliquas tegebant, cineracei ex albo coloris erant, earumque latera rarioribus pilis sive villis oblitæ; breviter omnes admodum venustæ, quas, si licuisset, in tabella proposita libenter expressas voluissim, sed quia adeò confertim natæ, commodè id fieri non potuit, ne totius avis forma corrumpere.

EIVSDEM generis deinde conspiciebam apud Nobilissimum eundemq. doctissimum virum Iosephum Scaligerum, corporis quidem mole paullo minorem, ut quæ uncias quatuor cum semisse à capite ad ouropygium dumtaxat longæ esset, caudæ autem pennæ eandem cum jam descriptæ pennis habebant longitudinem, at teretes illæ longæque pennæ nervis similes, & conjunctim ex ouropygio nascentes, pedis unius cum dodrante longitudinem non superabant, alioqui circa ipsarum tubum similibus villis tamquam staminibus ab uno latere ad duarum aut trium unciarum longitudinem, ab altero autem ad quinque ferè à tubo unciarum longitudinem, deinde exiliores etiam fiebant ad extremum usque, & nonnihil asperæ erant, præsertim circa extremum, non adeò tamen uti superioris pennæ: earum verò quæ in alis varia similiter erat longitudo, quemadmodum in superiore, nec ei valde dissimilis, nec etiam diversa colorum varietas, ut ætate dumtaxat discretæ fuisse videantur: pennæ præterea dorsum pectusque tegentes, atque etiam caudæ pennæ, eundem quem modò descriptæ habebant colorem; stamina illa caput, cervicem, pectusque regentia à præcedentis staminibus nec colore nec situ differebant; rostrum verò fescunciam longum, mucronatum, non crassum, aliquâ ex parte fuscum, reliquâ album.

ALIAM porrò apud eundem videbam paullo minore corporis mole & minus planâ præditam, valde parvum caput habentem, cujus rostrum æqualis parè cum præcedente magnitudinis, magis tamen angustum, & ex caeruleo fusci coloris, binis foraminibus per quæ respirabat parte superiore capiti proximâ præditum, non secus ac in præcedente; capitis vertex brevissimis villis tamquam sericeis staminibus tectus erat, non adeò elegantis tamen coloris ut in præcedente, sed flavi quasi fuligine infecti: præterea stamina illa rostrum supremâ parte cingentia, minus latum spatium occupabant, atri tamen etiam erant coloris; quibus verò guttur tectum erat, viridis erat color & splendens, haud secus ac in præcedentibus, sed minimi digiti latitudinem non superabant: hujus dorsum à collo ad ouropygium usque tenuibus quidem pennis tectum erat, sed alterius quàm præcedentis coloris; nam ex cineraceo flavescabant: pectus verò tegentes pennæ, simili colore erant præditæ, quo præcedentium pennæ pectorales; cum iis etiam conveniebant pennæ illæ quæ partem ouropygio proximam occupabant: cujus autem coloris fuerint caudæ pennæ, indicare nequeo, quandoquidem ouropygio carebat, eamque ob causam ignorem an oblongos illos teretesque nervos habuerit, quibus, quotquot hæcenus videre memini fuerunt præditæ: alarum pennæ variam habebant longitudinem, perinde atque in supetioribus, nec colore valde erant dissimiles; quæ tamen erant longissimæ, & rarioribus villis latera oblitæ habebant, multo candidioris erant coloris, quàm supra memoratarum pennæ, sesquipedalemque habebant longitudinem. An porrò color ille pennarum dorsum regentium à superioribus diversus, discrimen sexus faciat, quemadmodum nonnulli opinantur, nihil pronunciare possum; è secundo tamen esse genere, earum videlicet quas Papua insulæ alunt, mihi dicebat Ioannes de Weely, nervisque quidem illis carere, sed non caudâ: eamque ob causam sexus discrimen facere nequeunt, ut vulgus putat.

CETERVM Leydenfis quidam civis apud Batavos unam etiam habebat huic postremæ Scaligeri prorsus similem, & ouropygio caudaque etiam mutilatam, tum oblongis illis nervis carentem; quæ nota an singulas illius generis aves ab aliis discerneret, me latebat (quia binas illas dumtaxat observavi hanc notam habentes, quantum quidem memoriâ teneo, aut si similes antè videre contigit, mihi excidit, quia minus exactam tum temporis in similibus avium formâ observandâ diligentiam adhibebam) sed, ut paullo antè dicebam, Ioannes de Weely omnem dubitationem ademit.

PORRÒ quum hæc commentatus essem, idem Ioannes de Weely vir perhumanus civis & mercator Amstelredamensis, qui similem avem pedibus præditam Cæsareæ Majestati vendiderat, mihi significabat hoc mense Junio anni Christi millesimi sexcentissimi quinti

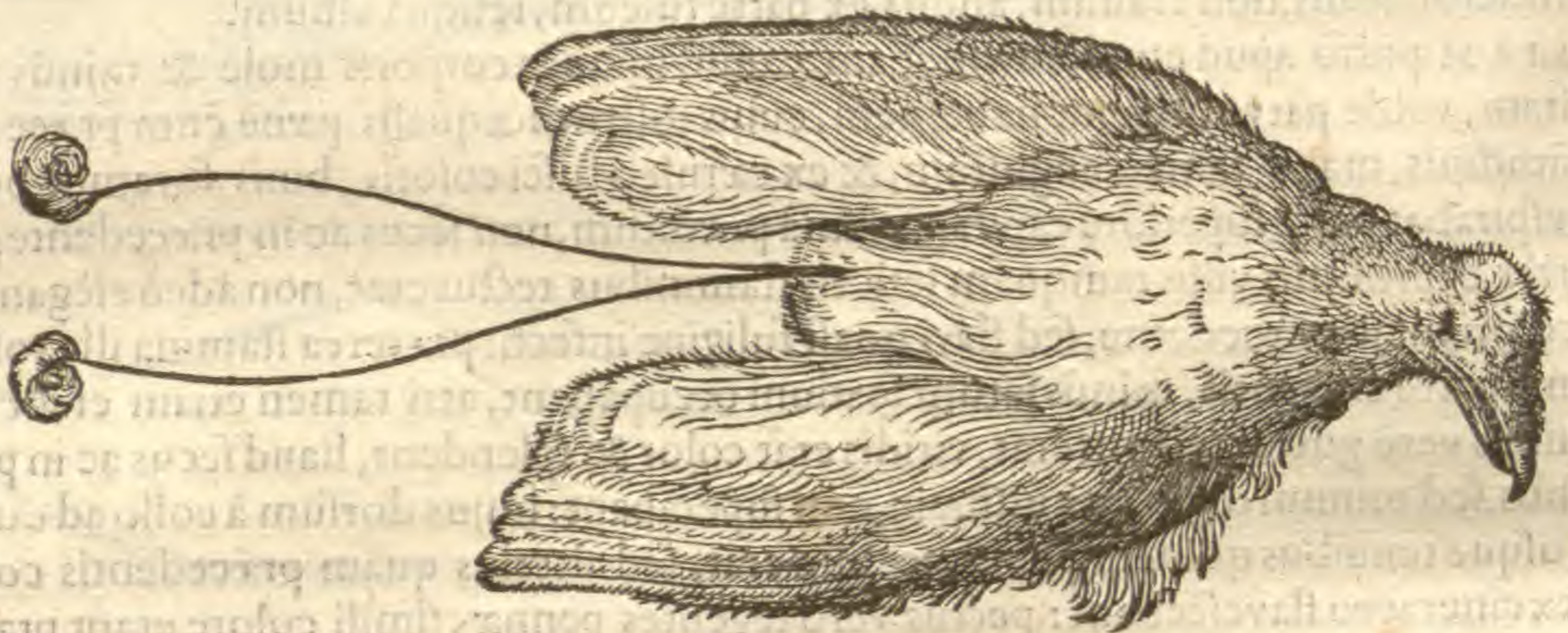
(præcedente enim Maio ab ipso requisiveram) Paradiseam illam avem è majorum genere fuisse, quæ binos illos nervos ex ouropygio prodeuntés habent, & planiore sunt corpore, nec adeò orbiculato ut illæ quæ ex Papuis insulis advehuntur: pedes autem illi fuisse similes accipitris vel pulli gallinacei pedibus quidem similes, sed valde fœdos & ad ipsius avis corpus compressos, ut pedum digiti dumtaxat apparerent; sc̄que ejus esse opinionis, omnes paradiseas aves similibus esse præditas pedibus, sed incolas ob eorum fœditatem & inconcinnitatem, eos simul cum cruribus resecare & abiicere. Illud ipsum sub extremum Junium præsens mihi confirmabat.

MAIORVM PARADISEARVM AVIVM

sive MANUCODIATARVM majorum Rex creditus.

VALDE rara erat ea avicula quam Avium Paradisearum majoris generis Regem appellari intelligebam: nam tametsi Paradiseas aves sæpe, ut antè dicebam, viderim cum Vlyssipone tum aliis locis, & Batavi naucleri qui singulis annis navigationem in Indiam Orientalem nunc instituere solent, ex sua profectioe reduces aliquot ejusmodi aves ferè semper referant; nullum tamen Regem conspiciere mihi contigerat ante annum Christi millesimum sexcentesium tertium, Amstelredami videlicet apud quendam mercatorem ejusmodi res exoticas de nautis reducibus redimere solitum, ut porro cum magno quæstu aliis vendat. Anni verò insequentis initio, significabat mihi honestissimus vir Emanuel Swertz ejusdem urbis civis, similem etiam se habere: itaque ab illo impetrabam ut ad paucos dies aviculam mihi concederet, quò & describere, & in tabella exprimendam curare possem ejus iconem. Quum verò illius paullò antè meminero, & nemo hæcenus similem, quod equidem sciam, exhibuerit, mei officii esse putavi, ejus historiam additâ icone hoc loco proponere.

REX AVIVM PARADISEARVM *majoris generis.*



Manucodiata
maioris generis
Rex.

ERAT autem ea avicula aliis Manucodiatis minor & diversis pennis prædita: nam à capite ad caudam, duarum unciarum longitudinem vix superabat: caput illi valde parvum, quod cum rostro unciam cum semisse dumtaxat longum erat: ipsa cauda eandem longitudinem habebat: alæ verò toto aviculæ corpore longè majores, ut quæ uncias quatuor cum semisse prolixæ essent, & binas uncias ultra extremam caudam porrigerentur: rostri color albus, cujus superna pars unciam longa, & brevibus elegantibusque plumulis sive villis rubri coloris ad mediam usque partem tecta, sericeorum quorundam staminum instar, quemadmodum & tota capitis pars anterior; inferior verò rostri pars, unciam similiter longa, quam tamen aliquantulum superabat prona: media capitis pars utrimque circa oculos parvas maculas nigras impressas habebat: collum cum pectore exilibus pennis saturè rubris & quasi sanguinei coloris tectum, ut quodammodo sericeis etiam staminibus constare viderentur: omnes deinde pennulæ dorsum & remiges alarum pennas caudamque regentes pænè unius erant coloris: singulæ verò alæ tredecim pennis remigibus constabant, pronâ quidem parte fusci ex rufo coloris, supinâ autem ex flavo fusci: cauda septem aut octo pennis fuscis erat prædita, quas minùs diligenter distinxit pictor, aut ob pennulas eas regentes, distinctas exprimere non potuit: supina porro corporis pars sub pectore, veluti torque minimum ferè digitum lato insignita erat, atris plumulis tamquam sericeis staminibus constante: pennæ ventrem regentes albæ erant, sed quæ alis proximæ, nigrae, & earum quinque aut sex in singulis lateribus paullò longiores: binas videlicet uncias æquabant, atque in latiore extremitate viridi elegantissimoque & splendente haud secus ac anatis, feræ masculi collum, præditam, desinebant. Ex ouropygio autem inter caudæ pennas binæ pro-

dibant

dibant veluti setæ equinæ, tenues, firmæ tamen, septem aut octo uncias longæ, & illæ quidem prorsus nigræ, sed quarum extremitates ad unciam longitudinem in orbem convolutæ erant, ab uno dumtaxat latere tenuissimis villis præditæ, qui pronâ parte coloris viridis saturi splendentis & elegantis, pænè instar pennularum quæ anatis feræ maris collum tegunt, magnam sanè venustatem toto aviculæ corpori addentes; supina verò earum pars fusci coloris erat. Intelligebam etiam quosdam esse conspectos, qui setas illas haberent alteram super alterâ versus extremum decussatim sitas.

P S I T T A C I.

N VLLAM regionem, saltem fervidiorem, in Asia, Africa & America esse opinor, Pfittacorum magna varietas. quæ Psittacos non producat, eosque variâ magnitudine, & colorum varietate differentes, ut ex Veterum & Neotericorum qui aliquid de Avibus scripserunt lucubrationibus perspicuum est, & ipsa quotidiana experientia docet. Veteribus certè, non nisi quos Asia aut Africa mittebat, cognitos fuisse, mihi persuadeo: at Neotericis etiam quos Novus Orbis subministrat.

INTER Neotericos autem, nemo meâ opinionè diligentius & exactius de hoc Avium genere commentatus est C. V. Vlysse Aldrovando Bononiensi, qui Librum XL. Tomi Primi Ornithologiæ ei dicavit. Ille enim philosophicâ methodo tradidit quidquid ad Psittacorum historiam pertinere potest, & quatuordecim diversas eorum species describit, tredecim verò icones exhibet: quarum duæ priores maximæ sunt, & corvum magnitudinè superant; tertia & quarta, columbæ sunt magnitudinè; quinta, sexta, septima, octava, nona, & decima mediocri sunt magnitudinis, caudamque brevem habent, saltem non adeò longam ut tres subsequentes quæ longiore caudâ sunt præditæ: decima quarta brevem etiam habet caudam.

Priorem illam elegantem ejus speciem quæ pectoris & ventris pennas flavas habet, eas verò quæ alas dorsumque tegunt, tum etiam eas quæ in cauda cæruleas, non semel videre memini, & iconem habeo vivis coloribus expressam; atque illam ipsam esse arbitror, quam Ioannes Lerijs cap. XI. Historiæ suæ Americænæ *Canidé* à Brasilianis appellari scribit. Alteram speciem etiam videre memini in arce Cæsaris Eberstorfanâ ad Danubium sitâ infra Viennam, tum etiam Lugduni Batavorum apud Sionem Lucium Danistam, binas aves ejus generis, quas postea magno duci Moscovitarum dono mittebat. Reliquæ verò species (præter tertiam, quæ illi alba cristata est, & decimam quartam, quæ erythrochloros etiamque cristata) mihi etiam conspectæ, tum pleræque aliæ ab ipso non descriptæ, tam breviori cauda præditæ, & majusculâ corporis mole, quam minoris generis, quæ longiores caudæ pennas habent, & collum veluti torque rubro aut atro ornatum; humana verba exactè exprimere solitæ; quibus similem unam habuit Nobilissimus vir Philippus Marnixius Sanct-Aldegondius, quam sæpè cachinnum humano more sustollere audivi, quum ab adstantibus Gallico sermone compellaretur hoc modo, *Riez perroquet, riez*, id est, Ride psittace, ride; sed quod magis mirum, Gallico etiam sermone subiiciebat illico, tamquam ratione prædita, haud dubiè tamen ita edocta, *O le grand sot qui me fait rire*, hoc est, ô magnum fatuum qui me ad ridendum provocat; illaque verba iterum & tertio repetere solebat.

SED inter reliquas unam Psittacis primæ speciei magnitudine æqualem, apud Illustrissimam Dominam Mariam de Brimeu, Ducem Croyam & Areschotensem felicissimæ memoriæ, prius quam ex Hollandia excederet, cui sanè parem in pennarum coloris varietate & elegantia videre non memini: etenim licet omnes ferè pennæ corpus tegentes rubro colore essent infectæ, caudæ tamen pennæ, quæ valde prolixa, partim rubræ erant, partim cæruleæ; at quæ in dorso & alis, versicolores ex flavo, rubro, & viridi, quibus cæruleus color etiam commixtus: caput circum oculos albi coloris erat, sinuosisque lineis nigris, quemadmodum *Canidé* caput, distinctum erat: psittacum, qui similis esset coloris, apud nullum Auctorem descriptum memini. Ea porro avis Annam ab Hilla Illustrissimæ Ducis neptem, nunc Comitem Megensem & Dominam de Groesbeke adeò diligebat, ut quocumque per conclave expatiaretur, illam subsequeretur, nec quenquam vestem ejus attingere conspiceret, quin morsu illum appeteret, ita zelotypiâ quadam laborare videbatur.

CETERVM Psittacus ille majoris generis quem Lerijs capite supra memorato à Brasilianis *Arat* vocari scribit, valdè elegans etiam esse debet: nam alarum remiges pennas, & caudæ quæ sesquipedalis longitudinis, media ex parte coccinei coloris esse refert, alterâ prorsus elegantis cyanei, tubo seu nervo qui medias pennas per longitudinem secat, diversos illos colores distinguente, reliquas verò totius corporis pennas prorsus cæruleo colore tinctas esse. Addit utrumque genus illud majorum Psittacorum, *Arat* videlicet & *Canidé*, magnâ esse in existimatione apud Brasilianos, quia illorum pennas ter aut quater in anno

vellunt, ad vestes, pileos, clipeos, & aulæa conficiendum, tametsi domesticum non sit, quia tamen in vastis arboribus medios vicos occupantibus frequentius versari solet quam in silvis.

PRÆTER binos illos ingentes, idem Lærius tria aut quatuor Psittacorum genera apud Brasilianos inveniri ait.

I.
Ajontois.

Primum videlicet etiam majusculorum & crassiore corporis mole præditorum, cui *Ajontois* nomen indunt Brasiliani Tououpinaboutii, caput ornatum habens pennis versicoloribus flavo, rubro & violaceo, extremis alis suaverubentibus, & caudæ pennis oblongis & flavis, reliquo corpore prorsus viridi: hoc genus rarissimè ad externos transferri, nullum tamen facilius & perfectius edoceri ad humana verba pronuncianda, quam istud. Addit etiam Brasilianam quamdam mulierem in pago binis milliaribus ab insula in qua ipse cum aliis Gallis habitabat distante, similem Psittacum in deliciis habuisse, qui eo intellectu & ratione præditus videbatur, ut comprehendere & discernere posset, quidquid ipsa diceret quæ illum educaverat. Nam quum, inquit, animi recreandi gratiâ in illum pagum profecti, ante illius mulieris ædes interdum transiremus, compellare nos ipsa solebat his verbis, Vultis mihi pectinem dare, aut speculum, & illico efficiam ut meus psittacus coram vobis cantet & saltet? si ejus petitioni annuebamus, simulac quædam verba avi pronuntiaverat, psittacus non modò in perrica, cui infidebat, saltare incipiebat, sed etiam garrere, sibilos edere, & Brasilianorum ad pugnam sese parantium vociferationes imitari: breviter, quando ejus heræ in mentem veniebat ut diceret, Cane, canebat, Salta, saltabat. Sin verò ægrè ferens, se quod petierat, non impetrasse, paulò acerbius avi diceret, *Auge*, hoc est, sile, immobilis silebat, nec ullâ ratione eum ad linguam aut pedes movendum excitare poteramus.

II.
Marganas.

Secundum genus *Marganas* à Brasilianis appellatur, quale est eorum Psittacorum, qui in Europam inferri solent, nec magni apud illos pretii, propter abundantiam: non minùs enim istic frequentes sunt, quam apud nos columbæ.

III.
Tonis.

Psittaci tertii generis, ab ipsis *Tonis* appellati, majores non sunt sturno, & univèrsum corpus tectum habent pennis impensè virentibus, caudæ verò pennæ, quæ valdè longæ, flavum colorem admixtum habent.

Psittacorum
nidi non sunt
penduli.

Illud etiam addebat se observasse, Psittacos illius regionis nidos ex arborum ramis pro-pendentes non construere, ut topographicis suis tabellis quidam persuadere conantur; at in arborum cavis, eosque orbiculari formâ, satisque duros & firmos.

Ceterum quum sub extremum annum Christi millesimum quingentesimum sexagesimum quartum essem Vlyssipone apud Sebaldum Linsium Germanum Vlmensem, meminisse filium ipsius Rodericum, ex Fernambuco Brasilianorum, ubi commorabatur, eò appellere, & navem mercibus onustam advehere, in qua etiam aliquot mancipia, & nonnulli psittaci quartæ speciei ab Aldrovando descriptæ, atque alii etiam minores sturni magnitudinem non excedentes, prorsus viridis coloris pennis tecti, sed omnes brevi caudâ præditi & albo rostro, idque genus frugibus valde noxium referebat: eos in itinere Mayzi granis aluerat, cujus multas spicas eum adhuc habere observabam.

Noyras.

In secunda navigatione quam Batavi in Indiam Orientalem instituebant, in Iava vicinisque quibusdam insulis Psittacos observabant longè illis elegantiores quos è Brasilia advehere solent, eosque à Lusitanis qui in Iava & Moluccis versabantur, *Noyras* appellari intelligebant, & illos quidem corporis mole non valde magnos, sed adèdè elegantis coloris, ut venustiores depingi non posse existimarent: pectus enim & ventrem pennæ rubri coloris floridi splendentisque tegebant, dorsum aurei coloris pennæ, alas verò viridis & cærulei commixtorum colorum pennæ ornabant, sub alis suave rubens color splendebat. Valde autem ingens erat istic illarum avium precium, ut non minoris æstimarentur, quam octo aut decem dalleris Germanicis. Linscotius scribit, Lusitanos sæpius periculum fecisse, an Vlyssiponem transferre vivum aliquem possent, sed numquam voti compotes factos fuisse, quòd nimis tenelli & delicatuli sint: Batavi tamen eam industriam adhibuerunt, ut unum vivum Amsteldamum usque retulerint, qui tametsi non esset è selectissimis, centum tamen & septuaginta florenis ejus Provinciæ, hoc est, paulò plus quam septuaginta dalleris venundari potuit, quemadmodum in Diario illius Navigationis annotatum comperio. Is in itinere pleraque verba Hollandica, quæ à nautis audiverat, pronunciare didicerat, adeoque cicurem ipsum ejus herus reddiderat, ut rostrum in os & aures ejus insereret sine noxâ, pilosque barbæ ipsius componeret: at si quis alius manum admove-re vellet, illicò morsu eam appetebat, haud secus quam canis quispiam.

ANNÒ porrò Christi quinto supra millesimum & sexcentisimum, mittebat mihi Iacobus Plateau sæpius memoratus Psittaci cujusdam iconem, vivis coloribus expressam, cui quum similem hæcenus non viderim, neque apud quempiam descriptum meminerim, in hoc Auctario ad Exoticorum Historiam typis jam expressam adjunctam volui.

PSITTACVS ELEGANS.



EV M autem se plus quàm biennio aluisse scribebat, columbæque esse magnitudine, caput illum habere pænè instar Accipitris, ejusmodi nempe coloris pennis tectû, ardentibus oculos: collum & pectus versicolores pennæ obsidebant, quas quum irascebatur, aut molestiâ aliquis ipsi crearet, admoto ad caveam quâ cõclusus erat, aliquo animali, surrigebat, ut cristatus quodammodo videretur: erant autem illæ rubescentis coloris, & extimâ parte carulei elegantissimi: ventris pennæ similis ferè erant coloris, fusco tamen insuper suffusæ colore; dorsi pænæ virides, & alarum remiges pennæ subcaruleæ: cauda frequentibus pennis viridibus sed non longis constabat.

Illum Psittacum nunc habet Illustrissimus Princeps Carolus Dux Croyus & Areschotensis, ab ipso Iacobo Plateau redẽptum cum toto ipsius rerum Exoticarum thesauro, qui instructissimus esse solebat. Sed & alios duodecim aut plures psittacos diversi generis habere illum Principem intelligo, quorum plerique vivi, & eorum nonnulli perfectè humana verba exprimere, alii saltare norunt.

CERTÈ de Psittacis quidpiam commentari non statueram, quandoquidem exactissimè C. V. Vlysses Aldrovandus, ut dixi, de iis tradiderit, & ante ipsum C. V. Conradus

Gesnerus etiam de illis egerit: sed quum hanc iconem à Iacobo accepissem, facere non potui, quin ejus aliquam mentionem facerem, & aliorum similiter Psittacorum quos mihi diverso tempore & variis in locis videre contigit. Propter eandem causam prætermittere nequivi Psittaci pusillum genus quod ex Æthiopia locisque Manicongo vicinis, proximis his annis à Batavis naucleris relatum est; & maris iconem, quia feminâ multo elegantior (utriusque enim sexus allatus) lectoris oculis proponerem.

PSITTACVS MINIMVS.



CORPUSCULI moles Fringillæ magnitudinem æquabat, hoc est, duarum unciarum cum semisse longitudinem habebat ab infimo collo ad ouropygium usque: omnes pennulæ corpusculum tegentes, viridis erant coloris, sed in quibus manifestum apparebat discrimen: nam quæ in dorso, saturiores erant; quæ in ventre, dilutiores: remiges alarum pennæ trium unciarum longitudinem habebant, & tametsi pronâ parte, eo videlicet latere quo brevioribus villis erant præditæ, quoque sese invicem tegebant, viridi saturo colore essent tinctæ, altero tamen, quod longiores villos habebat, & totâ supinâ parte, fusci erant coloris: caudæ pennæ elegantissimæ erant, & pænè binas uncias longæ, paullo minùs semunciâ latæ, colore eâ parte quâ ouropygio infixæ viridi cum flavo permixto tinctæ, deinde rubro eleganti, de-

mum nigro, postremò viridi: & tres isti postremi colores ab invicem distincti, veluti in quorundam psittacorum viridum majore corporis mole præditorum caudæ pennis videre est: istæ autem vix conspiciantur, nisi quum caudam explicaret, quia ab aliis ejusdem longitudinis tegebantur, quæ prorsus virides: collum breve & crassiusculum: plumulæ caput tegentes breves admodum & virides, præter eas quæ verticem supra rostrum, quæque totum guttur tegebant, nam illæ rubrum elegantem & floridum colorem habebant; de mare loquor, quia feminæ pennulæ dilutiùs rubebant, neque tam amplum spatium occupabant quàm in mare: oculi erant nigerrimi: rostrum crassum & firmum, superna pars adunca

adunca & mucronata, ut in reliquis psittacorum generibus; ejus color subrubens: crura brevia semuncia longitudinem vix æquabant, cineraceique coloris squamis erant tecta, ut aliorum vulgarij psittacorum pedes, iique in quatuor digitos divisi, quorum bini anteriores & imparis longitudinis, bini posteriores & illi etiam impares, breviores quidem duobus articulis præditi, hi interni; longiores autem tribus, & hi externi: ungues albi & satis longi. Valde exilem habere vocem, & dumtaxat pipire observabam: gaudet consortio. Quum edebat, altero pede cibum non tenebat, ut alii psittaci, sed rostro carptim cibum corripiebat: cibus autem magnâ ex parte, phalaridis semen, illo enim libentius vesci observabam quàm ullo alio seminis genere: mihi tamen quidam conspecti sunt ita edocti, ut panem aquâ tinctum carptim morsicando ederent: potus est aqua. Illud præterea in hac aviculâ animadvertēbam, quòd femellæ senescentes, vix edere volebant, nisi cibum jam à mare carptum & aliquamdiu in prolobo retentum, & quasi coctum suo rostro deinde exciperent, ut columbarum pulli à matre ali solent.

NUMENIUS INDICUS.

post cap. 11. lib. v. Exoticorum.

SUB extremum annum Christi sexcentessimum quartum supra millesimum mittebat ad me Illustrissimus Princeps Carolus Dux Croyus & Areschotanus iconem quam ad peregrinæ cujusdam avis normam depingi curaverat, quæ spectatur in ipsius amplissimo & instructissimo omnium rerum exoticarum Thesauro, in ejus urbe, cui Bellomons nomen, sito: & Scolopacis Indicæ nomen indebat. Eam iconem, quia avis valde peregrinæ erat, neque illi similis umquam mihi conspectæ, in Auctario quod ad sex priores Exoticorum libros adornabam, locum inter aves habere volui, ut Lectoris oculis spectandam proponerem.

ISTAM porrò avem ad Scolopacis genus non esse referendam, rostri, licet prælongi, forma satis indicabat, quia falcatum erat: propterea ad Numenii speciem quam C. V. Gesnerus Arcuatam, Itali *Falcinello*, Galli *Corlis* appellant, Bellonius Elorium Aristotelis esse censet, potiùs referendam esse, mihi facilè persuaserim. Nam ad ejus magnitudinem accedebat, collum oblongiusculum habebat, rostrum longum & acutum quidem, sed falcis messoria instar incurvum, oblonga & tenuia crura, quatuor digitis prædita, quorum tres anteriores longiores, posterior brevis, omnes autem nigris unguibus armati: femora, media illa ex parte quæ supra genu est, nuda, & pennis destituta, quam notam cum omnibus aliis avibus, paludosis in locis versari solitis, quodammodo communem habebat: ejus cauda brevis, nec extremas alas superans: pennæ autem universum corpus tegentes alterius erant coloris, quàm in vulgari nostro Numenio, nam prorsus rubræ erant minii instar, præter earum quæ remiges erant, extremitates; illæ enim atro colore infectæ. Hujus item crura & rostrum pænè ut ochra flavescebant.

CETERVM Bellonius cap. XII. lib. IV. de Avibus, eas aves quas Galli *Corlis*, sive *Corlieuse* vocant, gregatim volare, & in humidis pratis escam venari scribit, lumbricos rostro è terra videlicet eruentes, & tametsi ferinum sapiat earum caro, in conviviis tamen expeti. Gesnerus verò, in cibis laudari & gallinis præferri asserit, atque ipsi semel gustanti, carnem solidam, siccam & leporinæ similem visam esse.

NUMENIUS INDICUS.



Scolopax Indica.

Numenius Indicus.
Arcuata.
Falcinello.
Corlis.
Elorius.

ANNO Christi millesimo sexcentesimo quarto mittebat idem Hoierus illi ipsi Doctori Pawio aliam marinam avem colore prorsus à superiore differentem, non minus tamen quàm illa magnam, & pæne ejusdem formæ, nisi quòd hujus alarum remiges pennæ paullo longiores mihi visæ, ut etiam aliquot in cauda pennæ: sic ut dubium me facerent, interne mergos reponere deberem, an in Larorum sive Gaviarum classe habere. Poterit tamen benevolus Lector utri velit classi adscribere. Eam verò sic describebam.

Ab imo collo ad ouropygium usque ductâ per dorsum mensurâ, pedem Romanum longa erat; à capitis vertice ad dorsum usque, uncias undecim, colli ambitus totidem crassus erat, rostri, quod valde mucronatum & firmum habebat, longitudo, uncia quinque cum semisse: rostri pars crassior, & quæ circa oculos, nigra erat: corporis ambitus viginti quatuor uncias, hoc est, binos pedes Romanos explebat, alæ plus quàm pedem longæ, caudæ verò longiores pennæ septem unciarum longitudinem non superabant, crura satis tenuia & infirma habebat, eaque binis unciis non longiora, & nigri prorsus coloris, ut etiam pedes, qui valde lati, quatuor digitis constantes, quorum exterior & illi proximus (qui longissimi) tribus articulationibus constabant, tertius duabus, minimus unâ, singuli parvo ungue præditi præter secundum, cujus unguis paullo latior, & altero latere ferratus, omnes autem nigra membranâ simul connexi: longiores porro & remiges alarum pennæ totæ nigrae, ut etiam tres illæ quæ in caudâ superiores & longiores, mediumque caudæ locum occupantes: reliquum corpus albæ pennæ tegebant; quæ tamen in dorso, nonnihil subflavescebant, tamquam luto aut pulvere conspersæ fuissent.

Ceterum eam avem in insulis Farris captam & Sulam vocari scribebat ad me tum temporis ipse Hoierus; illasque insulas varias alias aves alere addebat, quarum nomina subiiciebat, atque propediem aliquot expectare; quas ubi acceperit, ad nos missurus sit. Operæpretium igitur me facturum existimavi, si partem epistolæ quæ de præcipuis avibus in Farris insulis reperiri solitis agit, hic subiicerem.

FARRÆ insulæ, vulgo *Ferroyer*, nomen à plumarum copia adeptæ videntur, quippe quæ felices admodum in avium fœtura, quarum præcipuas sub certis classibus hic recensere libet, easque omnes palmipedes.

PRIMO quidem ordine tres illas species, *Lundas*, *Alcas*, *Lomvias*, uti vocant, quæ & multitudine suâ & plumæ usu reliquis omnibus harum insularum avibus anteferuntur.

LUNDA, est minor illa, quam superiore Autumno miseram rostro rubente & latiusculo, pectus candida, nigra tergum & alas, pedes rubra, mole corporis Anate inferior [ea est quam cap. x. lib. v. Exoticorum *Anatis arctica* appellatione insignivi.] Nidificat in præcipitibus celsarum rupium cavernis: ova edit gallinaceis cum colore tum magnitudine paria: sub Autumnum quò abeat ignotum: revertitur primo vere.

HAC aliquanto major est **ALKA**, rostro lato & nigro, itemque corpore, nisi quòd sub pectore & in extremis alis albicat; pedes nigri, caput denique fuscum, nisi linea alba ab utroque oculo ad rostri partem proximam duceretur. Nidificat in editissimis scopulis ut *Lunda*, magnitudine æquans minorem gallinam: ova ejus maculata ex albo & nigro.

GRANDIOR illâ **LOMwia** est. Ejus corpus totum nigrum excepto pectore, quod albet, pedes nigri, rostrum nigrum, oblongum, acutumque: ova in æditioribus scopulorum marginibus excludit, cyanei quidem coloris, sed lineamentis undique diversorum colorum mirè variegata ac veluti picta.

IN Altero ordine collocare placet duas diversas species quæ terram numquam ingrediuntur, utique pedibus ad incedendum inutilibus præditæ, mole corporis Anserem minorem æquantes.

PRIOR, *Ilbrimel* esto, major scilicet ex illis duabus quas superiore Autumno misi, quamque insulanos pro Halcyone habere dixi, hac sine dubio ratione inductos, quòd Halcyonis more fœtum in undis marinis producere nescio à quibus acceperint: quamquam ego minimè pro Halcyone reputem, longè enim dissentit descriptio Plinii. Caput ejus fuscum, sub collo circulus albus: pectus item candidum, tergum & ala nigricant; maculata passim punctis albis, pedes nigri. [ea esse videtur *Mergus Favrensis maximus* cap. vi. lib. v. Exoticorum descriptus.]

ALTERA *Goirfugel*, colore corporis *Alka* non absimilis, tametsi corpore longè major: rostrum ei latum admodum & incurvum; caput oblongum atque nigrum, oculorum margines candido circulo tinguntur: pedes nigri, quorum nullus ad incedendum usus, sed nec alarum

alarum quas admodum exiles habet. Etenim nec incedere, nec volare unquam visa est utraque. Rarissime autem hæc, & non nisi peculiaribus quibusdam annis visitur: nec ubi foetura operam det, ulli hominum exploratum. Utramque hanc speciem in Mergis ego numeraverim.

Classis III.

TERTIA classe constituo tres species formam discrepantes, at hoc genio valde affines, quod tempestatum prænuntia, & in alto tantum Oceano versantur.

I.
Haffhest.

HARVM quæ magnitudine anteit, gallinam mediocrem magnitudine, formam falconem utcumque æquat, vulgò *Haffhest*, hoc est, equus marinus non convenienter appellatur: cinericio est undique colore, maculis albis passim interstincta, rostro incurvo veluti falconis, sed breviori. Ad ejus, quemadmodum & duarum insequentium conspectum, exhorrescere piscatores, & littora legere, quæ possunt celeritate, solent, certi tempestatem in propinquo esse noxiam.

II.
Stormfinck.

ALTERA *Stormfinck*, passere paulò major, tota & hæc grisea est, sine maculis, rostro exili admodum, Pegasus præ superiore rectius dixeris; siquidem super ipsos fluctus incredibili pedum velocitate transcurrere, ac nimbi instar ferri non sine admiratione videas: ut transferri ad hanc verè possit, quod de Camilla nimis hyperbolicè Virgilius:

Æneid. lib.
VII.

*Illæ vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu lesisset aristas:
Vel mare per medium fluctu suspensa tumentis
Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas.*

Catervatim hæc si navigantibus appropinquet, deponenda esse subito vela, intelligentes norunt.

Patines.

Videtur hæc affinitatem quandam habere cum ea, cuius Oviedum lib. XIV. Naturalis & Generalis Indiarum Historia sub initium cap. I. meminit, & Patines à nautis appellari scribit: certè eadem in volando velocitas, etiam tempestatibus concitato mari, ut per summos fluctus celeri cursu ferri quispian arbitrari possit.

III.
Barnfiard.

TERTIA species *Barnfiard* magnitudine passeris par, sub pectore candicans, in alis, dorsoque & collo nigricans, rostro item nigro & latiore non nihil, pedibus rubris: natando velocissimam hæc se præstat, quantum *Stormfinck* discurrendo. Hæc tres species ubi foetum proferant, nescitur. Proin meam quidem opinionem, ad Halcyonis descriptionem inter omnes quas enumeravimus proximè accedere videntur, quamquam colore ad Plinii descriptionem profus non quadrent.

Classis IIII.
Skua.

QUARTVM locum *Skua* tribuo, quæ avis aquilino generi videtur adnumeranda, siquidem & corporis mole & rapacitate illis respondet: rostrum habet curvum, sed non admodum latum, pennas corpus regentes griseas, solam alarum extremitate albicante; pedes item griseos. Foetum negligenter in apertis campis producit ex ovis griseis, grandioribus anatinis similibus, quæ exilibus nigris maculis notata sunt. Piscibus vescitur, sed & prædam in omne genus avium infensissimè exercet.

Classis V.

I.
Helsingegaas.

QUINTO ordine describenda veniunt duæ diversæ anserum species, quarum Prior, *Helsingegaas*, caput & collum habet nigrum circulo albo cinctum, pectus album, alas griseas, tergum cyanei coloris, pedes rubros; & magnitudine anati respondet.

II.
Brandgaas.

Alteræ species, *Brandgaas*, anseris silvestris paulò minor; caput illi griseum, collum rubro circulo cinctum, pectus griseum, alæ similiter & collum, pedes rubri.

HÆ species rarissime in Farris conspiciuntur, neque istis foeticant: unde autem veniant, & quò migrent, nemini cognitum. Superstitio autem ex longâ experientia nata est, hæc ubi apparuerint, mutationem magistratus imminere. Alias silvestrium anserum satis hic quoque magna copia.

HACTENVS de præcipuis avibus quæ Farris insulis familiares. Nunc pauca de aviculis quas in arboribus Orcadum nasci proditum est.

Claiks.
Claikees.
Bernacles.
Rodgees.

Claiks sive *Claikees* Scotis, *Bernacles* Anglis, *Rodgees* Hietlandis, avis est per autumnum hiememque dumtaxat conspicua, formam anati vicina. Hujus natalia cum ignorentur, factum ut vulgus primum ejus protoplasma sive rudimentum censuerit esse testas quasdam albicantes, adnatas truncis sive fragmentis ligneis, quæ maris fluctibus in arenam littusve propelli hic solent, ubi ligna aliàs non crescunt, & formam aviculæ istius quodammodo æmulantur. Vivam tamen & omnibus modis absolutam avem ex massa illa testacea evasisse aut prodisse, nemo est inventus, qui se vidisse asserere fuerit ausus. Hactenus Hoierus.

Bernacles.
Rodgans.

AVICULÆ porrò non sunt quas in Orcadum arboribus mari vicinis nasci vulgo putant, & *Bernacles* sive *Rodgans* appellant, sed aves anate feræ non minores, ut ego aliquoties vidi, imò ipsarum carnem etiam gustavi. Meras autem esse fabulas quæcumque de earum natalibus hactenus fuere tradita, à Batavis qui ante paucos annos ad Novam Zemlam navigarunt, & fretum Nassovicum, vulgò *Weygaz* appellatum, superarunt, est deprehensum: eas etenim aves in aliquot scopulis incubantes suis ovis observarunt, quarum nonnullas, & multa illarum ova in navim retulerunt, quibus famem propulsarunt.

CETERVM sub extremum Decembrem ejusdem anni, videlicet millesimi sexcenti-
fimi quarti, ab eodem Hoiero *skuam* avem accipiebam, cujus in Farrensiū avium
Quarta classe meminerat epistolā Martio præcedente exaratā: & quia nonnullas
notas ab iis quas ipse ponebat variare conspiciebam, illius brevem historiam cum ejus
icone in tabella expressa, in hoc Auctario Lectoris oculis subiicere volui.

ERAT autem gran-
dioris alicujus Gaviæ
magnitudine, ab imo
videlicet collo ad ou-
ropygium usq. novem
uncias longa: corporis
ambitus ductâ sub alis
mensurâ, uncias sedecim
crassus: collum à
summo capitis vertice
ad tergum usque se-
ptem uncias longum:
caput non valde ma-
gnum, nec rostrum
planum, at potius lon-
giusculū & angustum,
capitis proximâ parte
scabrum, extimâ verò

SKVA HOIERI.



læve, nigrum, & cur-
vum instar ferè rapacium avium aut Gaviarum, binarum unciarum longitudinem non ex-
cedebat: alæ septemdecim præne unciarum longitudinem explebant, & paullulum extre-
mam caudam superabant: quatuor majores alarum pennæ remiges nigræ, non albæ in
extremitate, ut Hoierus adscripserat, nisi fortè similem notam in aliis ejus generis avibus
conspexerit: à tubo verò ad mediam usque pennarum longitudinem, illas candidas repe-
riebam, quemadmodum etiam majores & supernas tres caudæ pennas, quâ ouropygio in-
ferebantur, reliquâ parte nigrâ, non secus ac alarum extrema: ad ceteras verò pennas corpus
tegentes quod attinet, cineracei ex nigro erant coloris, niger tamen exuperabat, & Haliaëti
vel Milvi pennas valdè æmulabantur: crura in extima fere corporis parte collocata habe-
bat, ut pleræque aves aquaticæ, supraque genu valde erant brevia, à genu deinde ad pedem
usque, præne tres uncias longa: pedes plani, tribus digitis præditi & brevi calcari: interior di-
gitus, qui brevior, binis articulis constabat; medius, qui longissimus, tribus; medio longitu-
dine proximus, quatuor; calcar, unicum articulū habebat: omnes autem digiti in parvos un-
gues curvos definebant, & nigrâ membranâ sive cartilagine cõnexi erant ad unguis usque.

PORRÒ quum hæc avis ex Hoieri relatione perinde grassetur in omne genus avicula-
rum, ac in pisces, parum abest quin mihi persuadeam, illam esse, aut certè ei persimilem
quam Consalvus Oviedus Historiæ Indiæ Occidentalis lib. XIV. cap. VIII. describit, unicâ
notâ exceptâ (si quidem vera sunt quæ scribit) nam hæc utrumque pedem planum habet,
ejusdemque formæ: ille autem sinistram dumtaxat pedem planum suæ tribuit, alterum ve-
rò facit vulturis aut aquilæ pedi similem. Sed forsitan Lectori non erit ingratum, si caput
illud in Latinum sermonē convertam (Hispanico enim sermone scripsit) & hinc subiiciam.

SÆPE, inquit, conspiciuntur in hac insula *Hayti*, sive Hispaniola, tum ea quæ à D. Ioan-
ne nomen accepit, atque in aliis huic Indiæ adscriptis, aves meâ opinione valde mirabiles,
dubiæque naturæ, quia tam supra terram, quàm in mari & fluminibus prædari & vivere
possunt: sunt autem corporis mole tam grandes, quàm magnus *Larus* sive *Gavia*, pennas-
que habent illi ferè similes, mixti videlicet coloris ex albo & fusco; rostrum etiam simile,
sed magis mucronatum: pedes verò habent diversi generis, sinistram quidem planam, ana-
tum, anserum aut aliarum avium in mari degentium instar, dextrum verò curvum & ad
captandam prædam idoneum, ut vultures, falcones, aut aliæ aves curvis unguibus præditæ.
Itaque quando inter volandum piscem aliquem summâ aquâ natantem conspiciunt, ex
alto sese præcipites dant, pedisque dextri unguibus corripunt, atque, si lubet, in aqua per-
sistentes sinistri pedis auxilio, istuc vorant, aut ex aqua sublimes elatæ, inter volandum præ-
dâ vescuntur, vel in scopulum aut arborem sese transferunt ut commodiùs prædam vorare
possint. Mihi porrò relatum est supra terram aucupium etiam exercere, & parvas aves,

Vultures
aquatici.

lacertos aut ejusmodi res terrestres persequi: eam ob causam Christiani in illis insulis habitantes, aquaticos vultures eos appellant. Hæc Oviedus.

ARBITROR autem Christianos illos existimasse aves istas unius pedis digitos uncis unguibus præditos habere, quia aviculas in aëre volantes rapere iisque vesci observabant; quumque illas ipsas etiam in aquis versari viderent, alterum pedem planum saltem habere debuisse, cujus beneficio in aquis diutiùs versari possent.

Porphyrio.

CETERVM Isidorus, teste Gesnero, inter recentiores opinionem etiam habuisse videtur, aves reperiri diversæ formæ pedes habentes; atque inter eas Porphyriionem reponit. Porphyrio, inquit, est avis, cui hoc peculiare, quod pedem unum habet latum ad natandum, alterum verò fissum ad ambulandum. In quo notatur quod utroque elemento gaudet, & in aqua natans ut anates, & in terra ambulans ut perdices. Verùm bono Isidoro Porphyriionem numquam conspectum fuisse opinor: nam alterum pedem planum non habet, sed utrumque fissum, ut habent gallinæ, perdices & aliæ aves per terram gradiri solitæ, & universum corpus cyanei coloris pennis tectum habet.

CERCOPIITHECI.

post cap. xv. lib. v. Exoticorum.

πρῆξ, κή-
π.
κωκέφα-
λ.
ζιργπίθικος.

ARISTOTELES Historiæ Animalium lib. ii. cap. viii. varias Simiarum differentias facit, easque πθήκη, κήπε, κωκέφαλος nominibus distinguit. Eiusdem autem libri cap. xi. ζιργπίθικη (Gaza porcariam appellat) meminit, cujus rostro Chamæleonis rostrum similitimum facit. Ælianus etiam diversis Historiæ Animalium libris, varia earum genera enumerat: & certè ex Asia, Africa, atque America insignes earum differentias quotidie adferri videmus. Ceterùm tametsi plurimas viderim, & diversæ magnitudinis, & diversæ etiam formæ; nullam tamen mihi conspectam puto illi similem, qualis erat, cujus iconem ad me mittebat anno Christi millesimo sexcentesimo quinto Jacobus Plateau, diligentissimus Naturalium rerum observator, scribens ipsum animal dono datum fuisse Illustrissimo Principi Carolo Duci Croyo & Areschotensi.

Propterea in tabella exprimendam curabam, ut in hoc Auëtariorum locum haberet.

Απ κωκέφαλος?



κωκέφαλος
βιγνίτις.

DE Animalis magnitudine nihil pronunciare possum, quandoquidè ab eo qui mittebat, nihil nisi iconè accipiebam, nullis adscriptis notis è quibus de ejus magnitudine quidpiam coniecere possem, atq. ipsa icon à rudi nec admodum perito pictore videbatur expressa: eam ob causam meus pictor, cui delineandam in lignea tabella tradebam, paulò concinniore illam reddebat. Totum verò corpus à capitis vertice ad femora pænè usque, longis villis erat oblitum cineracei coloris: posticam corporis partem cum cruribus ejusdem coloris villis sed brevibus tectam habebat, imò ipsam etiam caudam, quæ brevior erat quàm cercopithecorum aliorum esse solet: rostrum longum, nudum, extimâ parte obtusum, canini ferè rostri instar, & rictum satis amplum: nates habebat glabras & prorsus depiles, sanguineoque colore infectas, tamquam cutis detracta fuisset: pedes in quinque digitos fissos, & curvis unguibus armatos: breviter peregrina erat totius animalis forma: in tabellis tamen in æs incisis quas Adrianus Collardus de quadrupedibus animalibus publicabat, similem ferè iconem

iconem conspicerè memini, hoc est quæ caninum rostrum glabrasque nates haberet, sed corpus brevioribus pilis tectum, & caudam prolixiorè. *Χοιροπιθήκοις* ne adnumerem hoc animal, an *κνωοκεφάλαις* classi adscribam, sum dubius; rostri tamen forma facit, ut potius genus esse opiner *κνωοκεφάλαις*: Lector tamen utri volet classi adscribere poterit.

CETERUM quoniam de Simiis agere cœpi, non incommodè me facturum existimavi, si de aliis quibusdam generibus, præsertim cercopithecorum, agerem, quorum apud Latinos Auctores nullam mentionem factam invenio. Initium autem faciam ab eo genere quod barbam satis prolixam gerit, & cujus iconè habeo coloribus expressam, quam etiam in tabella delineandam à perito pictore curabam, & porrò sculpendam, ut hîc adponerem.

MAGNITUDE autem vulgares cercopithecos, eos videlicet qui majore sunt corporis mole, æquabat: caput, dorsum, crurum postica pars & cauda nigris villis erant tecta, quibus fuscus color admixtus: pectus, venter, crurum pars anterior longioribus villis, iisque albis erant obsita: è merito propendebat dodrantalis longitudinis barba in mucronem desinens, alba sive incana: aures non magnas habebat, simisque erat naribus, ut major pars ejusmodi animalium: cauda valde longa, erat & satis crassa, cujus extrema pars in longiorum villorum floccum desinebat, perinde ac leonis cauda; quam notam in nullo cercopitheci genere observavi, quàm unico alio, de quo postea: pedes in quinque longiores digitos fissi, anteriores præsertim, quibus tamquam manibus utitur, ungues ferè humanis similes.

Verumenimverò istius generis longè elegantiorè & magis politum videre memini Hagæ proximis his annis apud nobilissimum Virum Paullum Choartum Buzenvalium, Christianissimi Regis Galliarum Henrici Quarti apud Illustrissimos Ordines confœderatarum Provinciarum Legatum: nam valdè terfis & nitidis pilis totum ejus corpus erat tectum, illisq. multo brevioribus quàm cujus picturam habeo: pectus etiam album habebat & anteriorem ventris partem: cana etiam barba mentum ejus ornabat, minùs tamen prolixa quàm superioris, & palmaris dumtaxat longitudinis, eaque mucronata: hujus cauda in floccum non desinebat, ut superioris, sed similis erat formæ cum vulgariis cercopithecorum caudis.

EORUM porrò qui non sunt barbati binas habebam icones inter se dissimiles: quarum prior exprimebat animal tectum pilis mediocris longitudinis & fusci ex flavo coloris, quemadmodum etiam totum caput præter rostrum: guttur albicantibus villis erat obsitum, veluti & totum pectus: anteriores pedes, manibus humanis ferè similes, in quinque digitos erant divisi, similiter & posteriores: caudam habebat non valde hirsutam, sed lævem quodammodo, tamquam vulsi fuissent pili; extrema autem ejus pars in longiorum villorum floccum desinebat, veluti prioris barbati cauda.

Alter majore corporis mole præditus fuisse videbatur, rostrumque prorsus fuscum habuisse, caput canescentibus villis tectum, & collum cum pectore longis villis leoninæ jubæ instar etiam canescentibus obsitum; alioqui formâ superiori non erat valde dissimilis. Huic ferè parem tabellæ illæ Adriani Collardi in æs incisæ expressum etiam habebant.

DEUM Vlysiopone hærebam, ex Fernanbuco sive Pernanbuco Brasilianorum memini advectos fuisse sub Decembris initium anno Christi millesimo quingentesimo sexagesimo quarto cum Psittacis illis, de quibus supra dictum est, Cercopithecos quosdam non magnâ corporis mole præditos, sed minore quàm supra enumerati, cosque satis prolixis villis tectos

CERCOPITHECVS BARBATUS.

Cercopithecus barbatus I.



Cercopithecus barbatus II.

Cercopithecus non barbatus I.

Cercopithecus non barbatus II.

Cercopithecus Brasilianus I.

gilvi coloris, quibus similes postea mihi non sunt conspecti: habebant illi peculiarem quandam notam, quam in nullo alio istius generis animali observavi: nam suavem quandam, moschi quodammodo instar, spirabant odorem: & Rodericus Lincius, qui eos advexerat, mihi affirmabat omnes istius generis similem odorem exspirare:

*Cercopithecus
Brasilianus II.
Cay.*

CETERVM Ioannes Lerus cap. x. Historiæ suæ Americanæ alterius cuiusdam generis meminit, quod apud Brasilianos Tououpinamboutios est frequentissimum, & ab ipsis *Cay* appellatur, pusillum etiam, sed nigri coloris, quod maxima ex parte in silvis versatur, & potissimum peculiaribus quibusdam arboribus insidere solet, ferentibus siliquas perinde crassas ut nostræ majores fabæ, quarum fructu vescuntur.

*Cercopithecus
Brasilianus
III.
Sagovin.*

MEMINIT & alterius pusilli generis non majoris Sciuro, & ejusdem ferè coloris, rufi videlicet, cui Brasiliani *Sagovin* nomen indunt: habereque scribit formam (quantum quidem ad collum, rostrum, anterioremque adeò corporis partem attinet) leoninæ similem: magno haud dubiè æstimandum, si in Europam transvehi posset, sed adeò delicatulum esse, ut navis in mari agitationem nullo modo ferre queat, præterea adeò superbum, ut ob levissimam occasionem, inediâ potiùs & cibi abstinentiâ vitam finire cupiat, quàm minimam molestiam perferre.

HVIC formâ non absimilem advehebat etiam cum Psittacis, & odorato illo Cercopithecorum genere Rodericus Lincius, sed unicum, reliquis ejus generis in itinere mortuis: quia toto trimestri tempestatibus jactatus in itinere hæserat: longè verò elegantioris erat coloris, quàm is qui à Lero describitur. Illius igitur formam quum memoriæ impressam adhuc retineam, & ejus nativam iconem coloribus expressam postea nactus fuerim, facere non potui, quin in tabellâ incisam hîc subiicerem & Lectori communicarem.

CERCOPITHECVS SAGOVIN.



ERAT autem, quem videbam, Sciuro minor, & adeò delicatulus, ut molli villosaque pelle fovendus esset ob aëris frigidioris asperitatem: rostrum & capitis pars anterior leoninam quodammodo formam referebant, fuscoque colore cui rubedo quædam permixta, erant prædita: aures albicantibus villis erant hirsutæ, quibus ruber color etiam admixtus: guttur & pectus longioribus villis partim fuscis, partim albis tecta habebat: reliqui pili per corpus sparsi nigri & albi, radiatim à dorso ad ventrem alternis erant dispositi: cauda etiam, quæ longa erat, similis coloris pilis alternatim erat tecta: venter nigris pilis tectus: crura breviores albi pili quadam rubedine infecti tegebant: pedes in quinque digitos non valdè longos fissi, albis unguibus erant præditi: breviter elegantiorum videre non memini. Vivus adhuc erat, quum insequente Ianuario Vlysiopone, Hispalim profecturus, discederem: an porrò in Germaniam, quò destinarent, missus sit, nihil intellexi.

CETERVM consulendam censeo C. V. Conradi Gesneri Historiam de Quadrupedibus animalibus, in qua Simiarum differentias peculiari libro complexus est.

IGNAVVS.

ad calcem cap. xvi. lib. v. Exoticorum.

TYPI S expressi jam erant Exoticorum Sex priores libri, quum insequente anno, millesimo videlicet sexcentesimo quarto, honestus vir Emanuel Zwerts supra memoratus, se illud animal, cui Ignavi nomen indidi, habere diceret, & recenter quidem

dem ex America delatum, quodque non multis diebus ante quam navis Amstelredamum appelleret, in itinere extinctum fuisset. Quum verò figura illa cap. xvi. libri v. exhibita, mihi minimè satisfaceret, ut quæ ad animalis exuvium vetustate jam valde corruptum delineata: illum orabam, ut suum illud animal ad paucos dies mihi concederet, quo commodius ejus formam observare possem: quod sanè lubens fecit: nam brevi post, illud ad me mittebat cum avium Paradisearum majoris generis Rege. In tabella itaque ejus iconem statim exprimendam curabam: & quia ad Oviedi descriptionem magis accedere videbatur, quam illa quæ cap. xvi. lib. v. posita, in hoc Auctarium inferendam censebam cum brevibus quibusdam ipsius animalis notis, quales videlicet in arida animalis pelle suffulta observare licuit, ut cum alia icone conferri queat.

IGNAVVS.



A collo ad extremam dorſi partem, paulò plus quam quatuordecim uncias longum erat ejus corpus, crassitudo verò sive ambitus pænè totidem continebat: in vivo autem animali longè majorem fuisse, non est dubium: collum ipsum sex uncias longum erat, & quatuor crassum, comprehensis etiam ipsis villis: anteriora crura ad pedum (quos planos habebat instar urſorum aut simiarum) usque flexuram, septem unciarum longitudinem superabant: posteriora autem, sex cum semisse dumtaxat longa, ut anterioribus ferè integrâ unciâ essent breviora: anteriores pedes à flexura ad unguis usque, tres uncias erant longi, posteriores autem ejusdem pænè longitudinis, utriusque tamen valde angusti, licet plani, ut mirum videri non debeat, si cum difficultate subsistere & progredi queat: singuli verò tribus contiguis unguibus binas uncias cum semisse longis, albis, & valde mucronatis præditi, pronâ quidem parte arcus instar elatis, supinâ autè sive infernâ carinatis: universum corpus à summo capite ad unguis usque, densissimis iisque prolixis villis erat obsitum, coloris partim nigri, partim cineracei, pænè ut meles, quem vulgus tassum sive taxum appellat, mollioribus tamen, atque à collo secundum dorſi longitudinem usque ad posteriora ferè crura, nigrorum pilorum quadam serie erat insignitum: totum collum à cervice ad anteriora usque crura veluti jubâ quadam nigrorum crinium in utrumque latus propendentium tectum habebat: caput exiguum, brevibus pilis subrufis obsitum, cum mento & gutturis parte: rostro simiam quodammodo referebat, breve enim, glabrum, & obtusum, simisque naribus erat præditum, exiguis etiam dentibus, satis tamen latis: quum verò rictum amplum non habeat, hoc animal vix mordere posse, mihi persuadeo.

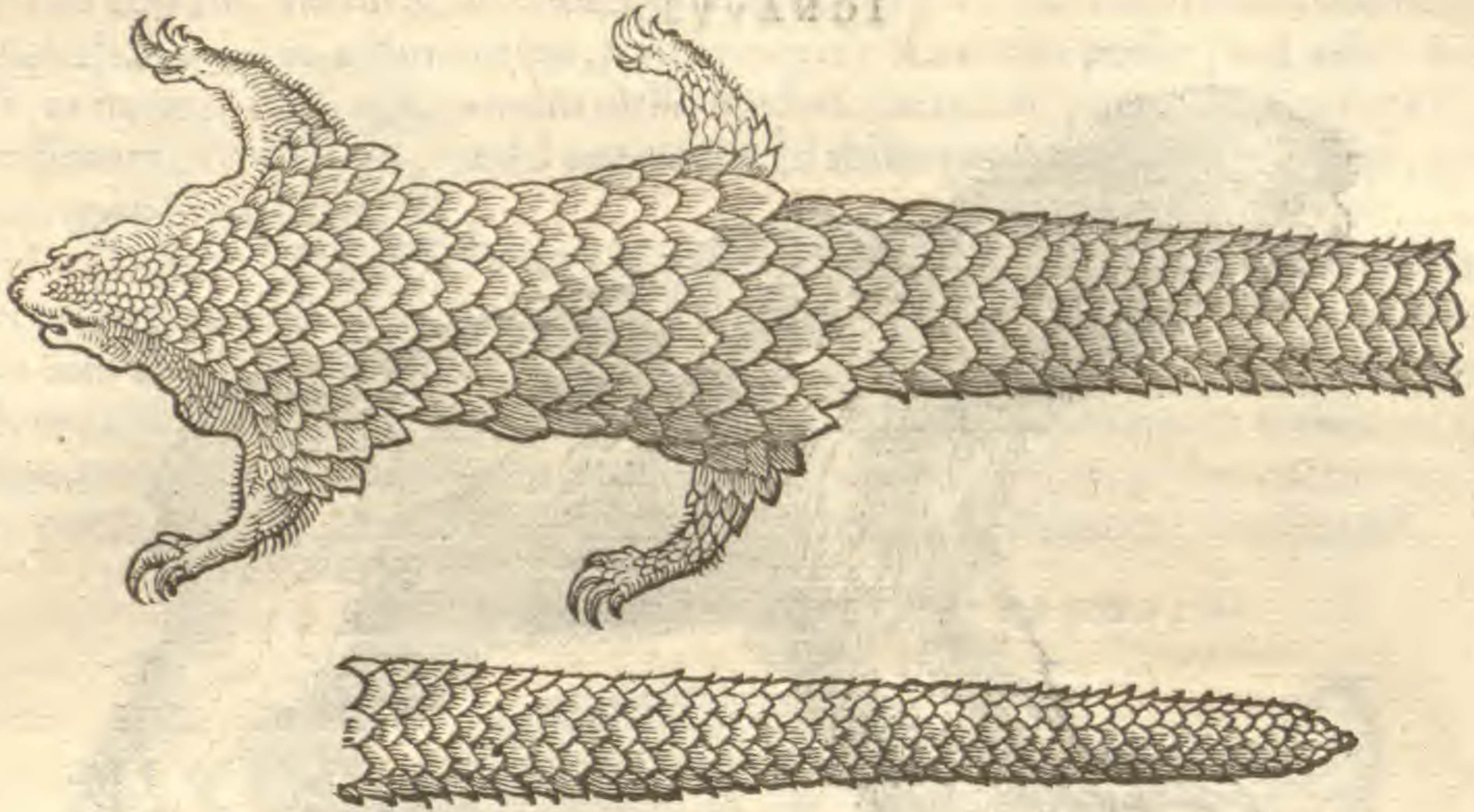
ad calcem cap. xviii. lib. v. Exoticorum.

Postea tamen intelligebam ex eorum serpentum esse genere, qui in interiore Brasiliæ regionem reperiuntur, atque in arboribus plerumque versari solent, ut hominibus per silvas iter facientibus insidiantur: nam istam habent consuetudinem, ut aliquem sibi vicinum conspicientes, illico in eum insiliant, & corpus ejus atque brachia multiplici nexu ligantes (ut nudi incedunt isti Brasiliæ) suum os in illorum anum inserant, adeoque valenter sugant, ut spirandi facultatem ipsis adimant, & nisi cultrum aut aliud ferreum instrumentum apud se habeant, quo serpentes qui tali ratione illos ligatos detinent, conficere queant, ipsis haud dubiè pereundum est.

LACERTVS PEREGRINVS SQVAMOSVS.

post cap. XXI. lib. V. Exoticorum.

AD MIRABILE erat illud peregrini Lacerti exuvium, quod anno Christi millesimo sexcentesimo quarto, apud honestissimum virum Christianum Porretum pharmacopœum Leydensem diligentissimum conspiciebam; cui quum similem ab aliquo descriptum non arbitrer; non inutilem operam me navaturum confidebam, si illius qualemcumque historiolum cum icone ad exuvii formam expressâ hîc subiicerem.

LACERTVS PEREGRINVS *squamosus.*

BREVE autem fuisse ejus lacerti corpus videbatur: nam à collo sive illius parte cui anteriora crura jungebantur, usque ad caudæ initium, undecim uncias dumtaxat erat longum: corporis autem ambitus circiter novem unciarum aut dodrantis fuerat, quantum conjecturâ assequi licebat: collum ab anterioribus cruribus cum capitis quæ restabat parte (illud enim integrum non erat, nec qualis fuerit ejus forma pronunciare queo) tres uncias erat longum, valdè tamen exiguum fuisse videbatur: caudam verò à posterioribus pedibus ad extremum ejus mucronem usque longissimam habebat, ut quæ duorum pedum cum semisse mensuram expleret. Totum corpus, excepto gutture, & ventris infimâ parte, atque anterioribus etiam cruribus, squamis latis, magnis, rigidis, striatis & mucronatis munitum erat: illæ verò quæ collum & capitis supremam partem tegebant, semunciam non erant longæ: at quæ mediam corporis partem inter crura comprehensam muniebant, binas uncias longæ & fescunciam latæ: quæ deinde per caudæ longitudinem spargebantur, aded amplæ non erant, sed sensim versus ejus extremum procedendo minuebantur, ut extremam caudam occupantes, his quæ collum tegebant vix ampliores essent: earum autem quæ caudæ latera utrimque claudebant forma, prorsus reliquis dissimilis; nam planæ non erant aliarum instar, sed cavæ & veluti geminatæ, quia pronam & supinam laterum partem tegebant: præter illas, totius caudæ prona pars tribus squamarum ordinibus erat munita, totidem ordinibus etiam supina, paullo tamen minoribus nec aded amplis, quibus deinde conjunctæ laterales illæ geminatæ: anteriora crura paullo breviora erant posterioribus, eaque supremâ dumtaxat parte quibusdam squamis tectâ; horum deinde reliqua pars cum pedibus, nigris villis obsita; pedes autem quatuor unguibus præditi, quorum secundus aliis multo major, unciam videlicet longus, crassus, uncus, & niger, alii verò candicabant: at posteriora crura pedum tenuis squamis erant obsita, & supinam dumtaxat illorum partem pilî vestiebant, horum similiter pedes quatuor unguibus præditi, sed minoribus quàm anteriores, parvum insuper calcar interiore parte adjunctum habebant: animalis guttur, & ventris ima pars, nigris villis obsita.

VNDE porro allatum esset illud Lacerti exuvium, ignorabat qui id redemerat, & propter raritatem inter alia exotica retinebat.

SIMILEM etiam habuisse Jacobum Plateau, conjecturam faciebam ex vna aut altera squama quam ad me mittebat: cujus verò magnitudinis fuerit, mihi ignotum. Alium præterea illi non dissimilem, sed longè minorem, antea videbam Amstelredami apud quendam, qui rerum peregrinarum mercimonia exercebat.

MVS AQUATICVS.

post cap. XXII. lib. v. Exoticorum.

SUB initium anni Christi millesimi sexcentissimi quarti, jam cussis Exoticorum sex prioribus libris, mittebat ad me Iacobus Plateau (cujus in iis libris crebra fit mentio) muris aquatici quoddam genus, mihi sanè antè non conspectum, & cui simile apud quempiam Auctorem qui de Animalibus scripserit, videre non memini. Eam ob causam, præter institutum me non facturum arbitrabar (quandoquidem ad Exotica quæ nancisci potero describenda me comparavi) si illius iconem cum brevi historia in hoc Auctario proponerem.

MVS AQUATICVS.



ILLUD verò animal majoris muris aut talpæ erat magnitudine, à capite ad caudam septem uncias longum, totidem corporis ambitus continebat: densis & mollibus villis undique tegebatur, in tergo quidem fuscis & nigricantibus, in ventre autem ex albo cineraceis: illius caput pro ea corporis mole satis parvum; rostri pars superior firma, prominula & pænè unciam longa, nigricans, eaque formâ prædita, ut instar suis aut talpæ, terram evertere posset: oris hiatus non magnus; superior maxilla binis dentibus satis magnis, latis & firmis armata, utrimque videlicet uno, inferior etiam totidem, sed minoribus & obtusis: illius oculi valde exigui, & vix conspicui: rictus latera longis villis cineracei coloris obliata: cauda octo uncias longa, valdè crassa supremâ parte, ejus reliqua pars ad extremitatem usque plana, tota autem rarissimis brevibusque villis tecta, osseoque quodam nervo mediam secundum longitudinem secante prædita: uterque pes anterior, ferè duas uncias longus, in quinque digitos divisus acutis unguibus armatos, posteriores autem paullo longiores & magis plani, quorum digiti etiam majores, & membranâ ut in anatum & planipedum genere connexi, ad commodius haud dubiè natandum: breviter posterioribus pedibus & caudâ exiguum fibrum quodammodo imitabatur. Et hæc quidem de isto animali, cujus exuvium tomento suffarcinatum dumtaxat mutuò accipiebam, scribere poteram. Unde autem adquisivisset, nullam in epistolâ ad me cum ipso animali missâ mentionem faciebat.

ET hæc quidem habebam quæ ad Quintum Exoticorum librum adiungerem: prius tamen quàm ad pauca alia quæ ad Garcia Aromaticum Historiam pertinent, accedam, nonnulla de quibusdam libris Sinenses characteres continentibus mihi dicenda existimaui.

BOTANICI LIBRI

Sinensibus characteribus expressi.

BATAVI anno Christi millesimo sexcentesimo tertio, paullo supra Sumatram (quam plerique Veterum *Taprobanam* esse censent) maximam corbitam multis mercibus magni pretii è Sinarum Regno petitis onustam occupabant, insequente verò anno Amstelredamum invehebant. Inter eas merces reperti sunt etiam aliquot Libri Sinensibus characteribus expressi, qui plantarum figuras continebant, & iis inscripta nomina, ad latus verò alia vocabula, quibus plantarum facultates declarari verisimile est; & hæc omnia Sinensibus characteribus expressa. Mercatorum qui in eam profectioem sumptus fecerant societas quosdam ex his libris donabant: ego binos ab illis pro munere habui, quatuor præterea Lugduni Batavorum apud amicos conspiciebam, Nobilissimum virum Iosephum Scaligerum videlicet, tres; & Clarissimum virum Petrum Paawium, unum, & omnes diversi generis plantas continentes; ut in sex illis Libris, unam eandemque plantam bis expressam observare non potuerim. Ex his figuris, tametsi rudibus & crassâ minervâ expressis, animadvertere poteram multas plantas apud Sinenses nasci, iis quæ apud nos reperiuntur valde similes, sed plurimas nobis peregrinas & ignotas; quarum nomina inscripta, & facultates, ut reor ad latus adpositas, si nostrum quispiam legere & intelligere posset, magnam utilitatem ad Medicam artem allaturum esse, non est dubium: nam verisimile est plerasque alias facultates istâ scripturâ contineri, quas adhuc ignoramus. Nunc autem nulli usui nobis esse posse istos libros opinor, nisi ut in peregrinarum rerum thesauris reponantur. Vnus porrò eorum quos habeo, continet quinquaginta novem paginas, easque duplicatas, nam ob chartæ tenuitatem, ab uno dumtaxat latere expressi sunt characteres; icones autem unam & nonaginta. Alter verò sexaginta paginas duplices & unam; icones septuaginta. Quot autem paginas habuerint reliqui quos conspiciebam libri singuli, quòtve icones continuerint, mihi non compertum; singulas tamen paginas etiam duplicatas fuisse observabam.

CARYOPHYLLORVM RAMVLVS, cum fructus rudimento, florem nondum explicatum sustinente, & eo qui primium formari incipit.

QVIA vetus illa Caryophyllorum icon ad capitis xx. lib. i. Garciae scholion proposita, quæ sine foliis, tum ea quam cap. xvii. lib. i. Exoticorum exhibebam, mihi per omnia non satisfaciebant; alium ramulum, qui fructus rudimentum jam formatum, & florem nondum explicatum sustinens, & rudimentum formari incipiens, foliaque haberet, nactus, sex prioribus Exoticorum libris jam typis expressis, illum non modò à perito pictore in tabella delineandum, sed & ipsam tabellam à perito etiam artifice sculpendam curabam, cuius exemplar in hoc Auctario adjunctum esse volui scholio ad cap. xx. lib. i. Historiæ Aromatum Garciae; tametsi Scholion illius capitis & veterem foliorum expertem, & alteram è cap. xvii. lib. i. Exoticorum petitam contineat.

CARYOPHYLLORVM RAMVLVS.



CETERVM, sub idem ferè tempus ex Italia flores quosdam accipiebam cum hac inscriptione *Caryophyllum album ex Oriente*; sed illos adeò aridos, ut pænè in pollinem resolverentur, quos tamen quum diligentius observarem, ignobilis cujusdam plantæ

*Caryophyllum
albi spurium.*

plantæ

plantæ flores potius mihi fuisse videbantur, quàm ad eò præstantis atomaticæ arboris: nam nonnulli fructus rudimentum in se continebant, ex quo conjecturam facere poteram, Solani cujuscumque flores fuisse, quale est manicum illud, ab Italis *Bella donna*, à Belgis autem *Dollfruyt* & *Dollbesien* appellatum, aut ei congeneris: sed quia planta illa in calidiore regione nata, ejus flores candicabant, sive veriùs cineracei coloris erant, & minores.

Itaque non candidè facere illos existimo, qui interdum amicis medicamenta falsis nominibus insignita pro legitimis missitant, vel explorandi gratiâ illorum judicium (ut aliquando mihi factum memini) vel, ut multarum rerum Exoticarum sese peritos esse, aliis persuadere cupiant, quum tamen ipsimet suam ignorantiam prodant. Istius fanè spurii Caryophylli albi (sic enim appellandum meritò censeo, quum ne minimam quidem notam cum Caryophyllo convenientem habeat) non meminisset, nisi qui miserat, litteris ad me datis percontatus esset, an in meis Exoticis ejus mentionem fecissem.

AMOMUM SPURIVM.

ad scholion cap. xxxi. lib. i. Historiæ Aromatum Garcia.

ANNO Christi millesimo sexcentesimo quinto mittebat ad me eruditus & perhumanus vir Ioannes Pona, Veronensis pharmacopœus, plantæ cujuscumque aliquot fructus uvarum instar confertim in ramulo natos, & aromaticum quidpiam redolentes, quos pro legitimo Amomo sibi datos scribebat; atque ad eò eam opinionem Plinii autoritate confirmare nitebatur, qui Naturalis historiæ lib. xii. cap. xiii. Amomi & Amomidis mentionem faciens, subiicit, *Simile his & nomine & frutice Cardamomum, semine oblongo*. Verum quidem est, singulos uvarum quas accipiebam fructus, aliquam cum minore Cardamomo, in officinis vulgo recepto, similitudinem habere (quale autem sit Græcorum & Latinorum Cardamomum, nondum cuiquam constare opinor, certum enim est ab Arabum Cardamomo differre) certè uterque fructus triangularis est formæ. At Cardamomi vulgo recepti theca oblongior est, & minùs crassa, multisque striis distincta, semina continens crassiuscula, Meleguetæ seminibus non valde absimilia, odorata, subrufi coloris, nec ingrati saporis, licet acriusculi: ejus verò fructus, qui pro Amomo missus, theca brevior, crassior, & candidior est, nec ad eò striata, seminaque continet tenui membranâ involuta, nigra, oblongiuscula, duplo quàm minoris Cardamomi semina majora, splendentiaque & valde dura, albam quidem medullam continentia, quæ acrimoniam quandam tandem exerit, sed nullius amaritudinis participem: atque insuper tota uva cum suo fructu nativum odorem habere non videbatur, sed ascititium potiùs, & olei lavendulæ odorem quodammodo spirabat, quasi illo delibuta fuisset, vel certè apud simile oleum adservata.

CETERVM, ut ingenuè profitear meam imperitiam; valdè difficulter statui posse arbitror, quid verum & legitimum sit Amomum; atque quum Galenus Amomum similem Acoro facultatem obtinere scribat, præstaret legitimum Acorum, satis videlicet jam cognitum, medicamentis Amomum recipientibus admiscere, quàm alias plantas quæ pro Amomo obrudi solent. Quia tamen illa uva, quæ pro vero Amomo ad me missa, elegans est & non vulgaris, ac nemo hætenus, quod sciam, ejus meminit, illius iconem in Lectoris gratiam in hoc Auctario locum habere volui.

PRO AMOMO MISSUM.



GEDWAR.

I N D E X

earum Rerum quæ in EXOTICORVM libris continentur.

A.	
A BADA.	168
Abavo.	21.22
Abrus.	87
Açete.	166
Acetum è Brindones.	235
Açibar.	149.244
Acori succedaneum.	201
Acorum.	200
Acfac cutlu.	242
Adamantis scobes deleteriæ fa- cultatis non est.	220
Adamas.	218.219
Adamas Anglicus.	220
Adamas de rupe veteri.	219
Adelham.	240.241
Adelxa.	241
Adhar.	203
Adher.	203
Adrac.	212
Aëc.	158
Æschynomene.	239.291
Æthiopes crudis Elephantis car- nibus non vescuntur.	166
Agallochi delectus.	173
Agallochi historia.	173
Agallochum.	172.247
Agalugen.	173.247
Agilis animal.	110
Aguila brava.	172
Ajawe succus.	80
Aiotochtli.	330
Ajourous psittacus.	364
Alad.	210
Alaf.	203
Alaqueca.	222
Alcyonium cheirothecæ facie. 126.127	
Alcyonium ingens.	127
Alcyonium monstrosum.	126
Aldirira.	200
Alep Syriæ emporium.	168
Alet.	210
Algalia.	153
Aliaa.	212
Aljofar.	223.252
an Alcatraz Oviedi.	106.107
Alka.	367
Alma.	287
Almaz.	218
Almendras del Peru.	44
Almharut.	152.244
Aloë.	149.150.151
Aloë fossilis.	151
Aloës delectus.	150
Aloës foliorum confectio.	257
Aloës plantæ usus.	150
Αλόη.	147.243
Althit.	151.152
Alypum.	207
Amba.	235.283
Ambar.	147.148.243.300
Ambar ebrietatem conciliat.	301
Ambare.	235.288
Ambares.	288
Ambari delectus.	148.301
Ambari facultates.	301
Ambarum.	300.301
Ambela.	292
Ambereth.	288
Ambili.	196.271
Ambo.	283
Amfiam.	154.244
Amomis.	199
Amomum.	199
Amomum quorundam.	16.17
Amomum spurium.	377
Amuale.	195.270
Amusa.	230
Anacangris pasqui avis.	148
Anacardium.	198.272
Anacock.	70
Ananasa.	285
Ananas.	284.285
Ananas bravo.	285
Anas Arctica.	104.105
Ancusal.	158
Andræ Lacunæ lapsus.	168
Anc.	166
Angediva insula.	147.
Angeidan.	152
Angelin.	153
Angelin arbor.	276.277
Angiaddon.	244
Anil.	239.252
Animal lapidem Bezaar Perüa- num gignens.	351
Anime.	62.159.160.297
Anjuden.	152.244
Anon.	219
Anonymos.	239
Anser Magellanicus.	101
Ανδραξ.	221
Antispoda.	165
Antit.	152
Antonii Musæ lapsus.	255.256
Anzuba.	227
Apas.	275
Apes Americanæ.	305.306
Aqua è florib. arboris tristis.	225
Aqua stillaritia è radice Chinæ. 209	
Aqua Tamarindorum.	196
Aracock.	48
Araco ἄριστον.	87.88
Aranca monströsa.	76
Aranca Perüana.	345
Aranci ingentes.	353
Atara.	48
Arare.	195
Arata.	200
Aratacou.	43
Aratca.	195.270
Arat psittacus.	363
Aravers.	306
Arazaaveli.	292
Arbor de rayz.	5
Arbore de las cameras.	264
Arbore de S. Thome.	264
Arbor erysipelas curans.	266
Arbor farinifera.	5.6
Arbor finium regundorum.	73
Arbor fructu Aurantio simili.	12
Arboris liber tenuissimus.	6
Arbor lanifera.	12.13
Arbor Lavendulæ folio.	7
Arbor Laurocerasi folio.	11
Arbor Magellanica aromatica. 76.77	
Arbor tristis.	225.226.279
Arbor venereos stimulos domans 352	
Arbuscula marina coralloeides. 119.120	
Arcuata.	366
Areaa.	149
Areca.	187.268
Aritiqui.	195.270
Armadillo.	330
Arnabo.	214
Arroba.	221.230
Aru insula.	360
Arumfel.	180
Asa.	152.153
Assabel diriri.	200
Asarath.	290
ασφαγιον.	80
ασφαλιον similis succus.	81
Asuat.	194
Ati.	166
Atragena.	340
Avacari.	228
Avela.	269
Avellana Indica.	268
Avellana purgativa.	41.334
Aventois lapsus.	162
Avicennæ lapsus.	165.203
Avicennæ opinio explosa.	213
Avis peregrinæ caput.	106
Axi.	342
Axis.	290
Ayt.	280
Azel piscis.	147
Azevre.	149
Azfar.	194
B.	
Bache.	200.280
Badefrangi.	208
Bahob.	197
Bala.	240.252
Balador.	198
Balafius.	221
Balimba	

Balimba.	234	Boniana.	229	Canella alba.	77
Balsami extrahendi ratio.	302	Bona spei promontorium.	169	Canellæ aqua.	170, 262
Balsami facultates.	303	Bonti.	274	Canellæ folium.	178
Balsami fructus.	304	Bor.	234, 287	Canellæ historia.	170, 262
Balsami Perüani fructus.	57	Borax.	205	Canellæ oleum.	171
Balsamum.	302	Botanici libri Sinenses.	376	Canella Malabarica.	170
Balsamum de Tolu.	304, 305	Bramenes.	154	Canella novi orbis.	323
Balsamū legitimū Veterum.	304	Brandgans.	368	Canella Perüana.	171, 323
Balsamum purius.	303	Brasiliani fructus varii.	28	Canella vilior.	77
Baly insulæ fructus.	26	Brasma.	182	Canella Zeilanica.	170
Bananas.	229	Brasma Dioscoridis.	49	Canidè Psittacus.	363
Baneanes.	154, 161, 172	Bravas.	11	Canje.	228, 266, 278
Bangué.	238, 290	Brechmasin.	182	Caphura.	160, 258
Baobab.	21, 23, 1	Brindones.	235	Caphura Afcap.	147
Bar.	258	Brungara aradua.	293	Caphura de Burneo Sinensi	
Barca.	281	Buaa.	282	præstantior.	258
Barcaman.	206	Budiecas.	252	Caphuræ historia.	162, 245
Bardato.	110	Buenas noches.	44	Caphura Riachina nulla.	162
Barnfiard.	368	Buffones pluit.	353	Caphura vigilias excitat.	161
Baro.	245, 266	Buna.	236	Capotillo del Aldana.	70
Baruce.	47	Bunapalla.	179	Capicum.	342, 343
Batan.	282	Bunca.	236	Capicum Brasilianum.	342
Batata.	341	Buncho.	236	Capur.	161, 245
Batiec.	235	Burladora.	288	Carambolas.	234, 286
Bavasingua.	197	Butomum.	83	Carabeli.	286
Bavasinga.	197			Carandas.	227
Bazar.	216	C.		Caraña.	298, 299
Beduin.	245	Cacao sive Cacavate.	36	Carate.	218
Befbase.	179	Cacatecas fodinæ.	337	Carbunculus.	221
Beli.	233, 234	Caçavi.	341	çarça parilla.	210, 316, 317, 318
Belleregi.	194	Caccharu.	275	Carcapuli.	286
Bellunensis lapsus.	162	Caceras.	238	çarçe delectus.	316
Bellua marina monstrosa.	131, 132	Cachoraa.	213	çarçe parandæ ratio.	316, 317
Ben album & rubrum.	214	Cachos.	325	çarçe pulvis.	317
Bel zaar.	217	Caculaa ceguer.	185	çarçe syrupus.	317
Ben judæum.	153	Caculaa historia.	186	Caranful.	267
Benjaoy.	155	Caculaa quebir.	185	Cardamomum.	185
Benjui.	155, 244	Cadegi indi.	175, 177	Cardamomi quatuor genera	
Benjui amygdaloïdes.	154	Cafur.	161	apud Plin.	186
Benjui de Boninas.	156	Cahzcar.	201	Carduus Perüanus.	347
Benjuifera arbor.	156	Caiahaba.	86	Caril.	190
Benjui non est Cancamum.	159	Cajous.	198, 272	Carlo sancto.	319, 320
Benjuinum.	153, 155	Cairo.	190, 270	Carpata.	237
Ben magnum & parvum.	334	Cairum.	151	Carpesium.	214
Bepole.	281	Cais manis.	169	Carpesium non esse Cubebas.	185
Ber.	234, 287	Cay.	371	Carrumfel.	180, 248
Beretinus fructus.	55	Caymanes.	259	Caryophylli aromatici.	15, 16
Berifera arbor.	158	Calabacera.	22	Caryophylli aromatici icon legi-	
Berillos.	219	Calafur.	180	tima.	181, 267, 376
Bernacles.	368	Calambac.	173	Caryophylli gummi.	180
Betele.	263	Calamus aromaticus.	200	Caryophylli historia.	180, 267
Betre.	175, 176	Calangari.	235	Caryophyllon.	179, 180
Betre non est folium Indum.	175	Caloins.	269	Cariophyllum albū spurium.	377
Bexugo del Peru.	340	Calvegiam.	211, 251, 275	Cassab.	200, 250
Bezar.	217	Camac.	157	Cassia.	169, 323
Bezaar.	217	Camarix.	286	Cassia flos conditus.	333
Bezardica medicamenta.	216	Camdaca.	197	Cassia lignea.	323
Bicho de Ormus.	273	Cameaa.	160	Cassia nec Cinnamomum apud	
Bibo.	198	Camiri.	37, 57	Æthiopes.	168
Bifa.	289	Camuefas.	346	Cassia solutiva.	147, 271, 332, 333
Bitumen.	300	Cancamum.	159, 245	Cassia veterum.	77
Bitumen fossile.	300	Cancer Moluccanus.	127, 128	Cast.	204
Bitumen Pannonicum.	300	Canceri admirabilis testa.	129	Catapotia ex çarça.	319
Bixa.	73, 74, 82	Canceri gramen depascentes.	127	Catapotia ex Mechoacan.	339
Boa.	216	Canceri Perüani phthuficis utiles.		Catarrhacte Oppiani.	103, 104
Bodoins.	157, 445	354		Cate.	163, 258
Boeres.	360	Canceri terrestres.	127	Catecomer.	149
Bola.	157	Cancrorum insulæ.	127	Cato.	163
Bolimba.	286	Candil.	197, 271	Caxcax.	154
		Canella.	168, 169, 170, 323	Cebaf	

Cebat.	149	Conder.	157	Davus Terentianus.	186
Ceichen.	159	Condore avis.	107	Daya.	286
Cembul.	201, 250	Conferva è Chinæ radice.	209	Delegi.	194, 249
Cenalfil.	166	Conferva è Mechoacan.	339	Dialacca.	159, 258
Cenorins.	283	Contra-yerva.	311	Dimas Bosque Medicus.	234
Centella herba.	353	Copal.	297	Dioscorides lapsus.	177, 182
Cercopithecus barbatus.	371	Copous.	236	Dirimguo.	200
Cercopithecus Brasilianus.	372	Copra.	190, 269	Dirite.	200
Cercopithecus non barbatus.	371	Coquo.	189	Dore.	185
Cete admirabilis formæ.	131	Cordumeni.	186	Dotionesi.	231
Cete monstrosæ formæ.	130	Corja.	221	Draco arbor.	330
Cevadilla.	345	Corlis Gallorum.	366	Dragonal.	331
Ceybæ fructus.	13	Cornu animalis generantis lapi- dem Bezaar.	217	Drakena radix.	83
Chacani.	187	Cornu mirabile.	108	Drakenæ radici affinis.	84
Chairbawe.	249	Cor S. Thomæ.	66, 335	Duda Sali.	276
Chaledsium.	210, 251	Cortex ad alvi profluvia.	79	Duriaon.	282
Chalidunium.	210	Cortex ad rheumatismos.	332	Durio.	282
Chamærrhiphe peregrina.	85	Cortex alvi profluvia sistens.	332	Dux Cetacei generis.	137
an Chamærrhiphes folium?	85	Cortex aromaticus.	324		
Chamaroch.	286	Cortex eriophorus.	79	E.	
Chamderros gummi.	161	Coru.	227, 228, 265, 266	Eale.	168
Champe.	225	Corvus marinus.	106	Ebenus in Mauritii insula.	101
Chanque.	180, 223	Cost.	204	Eboris magnus usus apud In- dos.	166
Charabe.	297	Costi.	204	Ebur.	166
Charameis.	292	Costi tria genera.	205	Ebur fossile.	168
Chayrbua.	186	Costus.	204, 205, 273	Echinomelocactus.	92
Checani.	286	Cota.	241	Elachi.	185
Chelidonium.	210	Coral maluco.	240, 241	Encal.	185
Cheripo.	223	Cotumixa.	241	Elæomeli.	190
χαροπιθηκῶν.	370	Coxco cypote.	44	Eleni.	189, 269
Chofolo.	188	Cranganor flumen.	259	Elephanti beneficiorum memo- res.	260
χολέρα.	237	Crocodili.	359	Elephanti gloria avidi.	260
Cholera morbus.	214	Crocum Indicum.	210, 215, 275	Elephanti vindictæ cupidi.	260
China Occidentalis.	315	Cropiot.	48	Elephantorum docilitas.	167, 260
Chincapalona.	230, 283	çua.	213, 275	Elephantorum morbus.	260
Chincapanlones.	283	Cubabfimi.	184	Elephantorum venatio.	167
Chincha.	271	Cubebe.	184, 248, 268	Elephantorum utilitas.	166
Chincicila emporium.	337	Cubebe nec piper sunt nec Viti- cis fructus.	185	Elephantus mures & formicas odit.	168
Chingalæ.	171, 214	Cuci.	160	Elleborine Indica.	90
Chiviquilenga.	237	Culungem.	211	Elorius.	366
Chrysobalanus Gesneri.	179	Cumaca.	323	Embelgi.	194
Chulem.	204, 250	Cuminum rusticum.	200, 201	Eme sive Emeu avis.	97, 98
Chuxtaid.	286	çumuc.	184	Eme quibus rebus vescatur.	99
κηρός.	370	Cunane.	48, 49	Encubertado.	330
Cicer Nigritarum.	72	Cunhet.	210	Enzanda.	4
Cinnamomum.	169, 170, 323	Cupari.	187	Epistola ad D. Monardum.	351
çinçoni avicula.	96	çura.	189	Eraway.	48
Claicks.	366	Cureas.	237, 299	Erica marina.	122
Claikgees.	366	Curcum.	275	Eschara πορφυροειδής.	124
Coambar.	148	Curcuma.	210	Etremeli.	185
Cobra de capelo.	214	Curo.	265	Ettaleh arbor.	8
Cobzbague.	186	Curodapala.	265	Exotici fructus à Clutio.	50
Coca.	177, 340	Cuurdo.	169	Exotici fructus è Walachria.	
Cocci duo genera.	189	Cynæa insula.	95	49, 50	
Cocci icon.	191	κνωκέφδης.	370	Exotici fructus anno 1601 rela- ti.	51
Coccus de Maldiva.	190, 191, 193, 270				
Cochin civitas & emporium.	174, 259	D.			
Coles.	34, 65	Daburi.	48		
Colima.	338	Dante.	259	F.	
Colles.	240	Darchini.	169, 245	Faba arbotescens.	64
Colocasia.	238	Darfulful.	182	an Faba Ægyptia?	32
Colubri Perüani.	353	Darxifan.	247	Fabæ purgatrices.	335
Comalamasa.	269	Darzard.	210	Fabulæ de Magnete.	223
Cominham.	155, 156	Datiro.	288	Falcinello.	366
Comolange.	236	Datula.	288	Farræ insulæ.	367
Comorim promontorium.	148	Datura.	238, 288, 289	Fava brava.	336
Concha peregrina.	144	Daul alfif.	199, 250	Fava de Malaca.	198

Faufel.	164, 187, 188, 189	Gallus peregrinus.	100	Haxis cachule.	203, 250
Feruzegi.	220, 251	Galungem.	211	Hay.	112
Ficus Indica.	1, 2, 3	Ganda.	166	Heflinge gaas.	368
Ficus Martabani.	230	Gandis.	177	Herba amoris.	290
Ficus Perùana.	345	Ganga fluvius.	155	Herba ad rupturas utilis.	349
Figuera Banana.	230	Ganges fluvius.	173, 201	Herba Ioannis infantis.	311
Fil.	242	Ganta.	208	Herba Malavarica.	227
Filfel.	187	Garro.	173	Herba Malucana.	293
Filfil.	182	Garyophyllon Plinii.	17	Herba Mazcatensis.	203
Fili tenuissimi gloinus.	6	Gedwar.	378	Herba mimosa.	291
Flos sanguineus.	348	Geiduar.	213, 214, 251	Herba mortem in morbis indi-	
Flos Solis.	347, 348	Gengibil.	212	cans.	350
Flos Solis $\pi\omicron\lambda\lambda\alpha\delta\theta$.	348	Genipat.	10	Herba Reginae.	309
Foca.	203	Gepalo.	292	Herba renibus utilis.	321
Polii historia.	177	Ghittaiemou succus.	82	Herba Sancta.	309
Folliculus echinatus.	73	Gingiber.	212, 251, 275	Herba Solis.	347
Franciscus de Tamara.	219	Gingiber silvestre.	213	Herbae varii generis Perùanae.	
Fructus abiegnæ nuci similis.	24	Girafal.	281	550.	
Fructus bilem evacuens.	334	Goa Indiae emporium.	174, 260	Herba viva.	290
Fructus Cacao similis.	42	Goan arbor.	165	Herodoti fabulae.	168
Fructus Caryophylli aromatici		Goazir.	242, 252	Hiarxamber.	197, 272
facie.	37	Goirfugel avis.	367	Higuero.	23, 232
Fructus Caryophyllum aromati-		Golfam.	178	Hil.	185
cum redolens.	169, 180	Gonambuch.	97	Hilbane.	185
Fructus cholagogus.	334	Gotim.	195, 271	Hippuris faxea.	124
Fructus à Bantam.	36, 37, 38, 39	Gouambuch.	97	Histris piscis.	137, 138
Fructus à Bernardo Paludano.		Gramalha.	197	Hivoutahe.	315
46, 47		Granadilla.	347	Horiri.	229
Fructus ab Henrico van Os.	46	Granatus.	222	Hura.	47
Fructus à Iacobo Gareto.	40, 41,	Guacas Perùanorum.	351	Hyacinthus gemma.	222
42, 43		Guacatane.	345		
Fructus à Iacobo Plateau.	45	Guaicano piscis.	135	I.	
Fructus à Petro Gareto.	34, 35	Guama Oviedi.	62	Iaca.	227, 264, 281
Fructus à Richardo Garth.	43, 44	Guanabanus.	231	Iacerus.	227
Fructus à Simone de Tovar.	44	Guart.	280	Iagra.	189, 269
Fructus à Walichio Siverts.	47,	Guare.	240	Iaiagua.	229
48		Guayacan.	312, 313	Iaiama.	229, 246
Fructus dysentericus.	331	Guayaci decoctum.	313	Iaiol.	179
Fructus exilis Cannæ de Benga-		Guayaci ramus.	314	Iambeiro.	287
la creditus.	24	Guayaci serapium.	314	Iamboli.	287
Fructus exotici è Bātam relati.	36	Guayavas.	346	Iamboloins.	287
Fructus exoticus crassus.	25	Gubera.	159	Iambolones.	235
Fructus ex Bengala.	33	Guinea.	169	Iambos.	233, 286
Fructus exoticus elegans.	25	Gul.	280	Iamgomias.	227, 287
Fructus ficui similis.	10, 11	Guora.	242	Iapatri.	179
Fructus miscellanei exotici.	52, 53	Guyanensis amygdala.	27	Iaralnare.	189
Fructus Nerii siliquæ effigie.	73	Guyanensis fructus.	27, 28	Iaspis viridis.	222
Fructus peregrinæ arboris.	9	Guyanensis fructus squamosus.		Iaufiband.	179, 248
Fructus Quitensis.	331	25		Idalcam.	240
Fructus sub terra nascens.	344,	Guyanensis spina.	28	Idola ex Santalo rubro.	173
345		Gyp succus.	80	Igname.	237
Fructus $\pi\epsilon\beta\acute{\alpha}\gamma\omicron\nu\theta$.	26	H.		Ignavus animal.	110, 111, 372
Fructus ulcerarius.	352	Haba de India.	59	Ild brimel avis.	367
Frutex marinus elegantissimus.		Habelculcul.	237	Imad.	241
120		Haber.	210	Imadmaluco.	240
Fuchsi error.	168	Hacchic.	163	Ingara.	152
Fufel.	187	Hachaiza.	237	Imgi.	212
Fula.	182, 248	Hadhad.	163	Imgu.	152
Fulful.	182, 248	Haffhest avis.	368	Iminga.	230
Fungi saxei.	124, 125	Hager.	217, 222	Indica radix.	320
Fusti.	180	Halilegi.	249	Indi odoribus delectantur.	225
		Halilig.	194	Indicarum mulierum superstitio.	
G.		Halthith.	244	166	
Gagel.	200	Hamama.	199, 249	Inhame.	237
Gaguey.	11	Harb.	288	Insulae de Nalediva.	147
Galanga.	211, 275	Harundo ingens.	18	Insula Diu.	203
Galeus exoticus.	136, 137	Hau.	112	Insula ex Ambaro.	147
$\Gamma\alpha\lambda\eta\ \Lambda\iota\beta\upsilon\kappa\eta$.	112, 113	Haud.	173	Insula S. Crucis.	264
Gali.	239	Hauthi.	112	Insula S. Laurentii.	169

Iogues.	214, 264	Lignum fomitis usum præbens.	9	Manobi.	345
Iraa.	218	Lignum Molucense.	277	Manfarunge.	190
Iraituch succus.	80	Lignum Nephriticum.	324	Manucodiata duo genera.	359
Itam.	218	Lignum renum affectibus utile.	324	Manucodiata ignota veteribus.	359
Iulfar portus.	223	Lignum Santalo simile.	174	Manucodiata majoris generis.	360
Iuncus odoratus.	203, 204	Lignum sempervivum.	163	Manucodiata majoris generis	362
Iuncus rotundus & triangularis.	203	Liquidambar.	147, 302	rex.	362
Iunipappeywa fructus.	10	Liquor Ambia.	306	Manucodiata minoris generis.	360
Iuruwa.	48	Lispor emporium regni Decan.	219	Manucodiata non sunt apodes.	359
Iuub.	86	Lobus Brasiliensis ingens.	60	Manus.	206, 218, 222
	K.	Lobus Brasiliensis alter.	61	Maraka.	232
Kakala.	249	Lobus cartilagineus.	66, 67	Marana.	288
Κατάφρασις.	110	Lobus ex Guinea.	62	Marazalquelbe.	199
Κατρία Eliani.	106	Lobus ex Wingandecaouu.	61	Marganas.	364
Kaye baka.	73	Lobus in insula D. Thomæ.	65	Margarita.	223
Κύλα avis.	107	Lobus peregrinus varii generis.	71, 72	Margaritarum origo.	223
Kilkil.	237	Lobus quadrangularis.	62, 63	Margaritis nitore ut restituatur.	224
Knickers.	5	Loc Sumutri.	158, 245	Marmelos de Bengala.	233
	L.	Lomwia avis.	367	Maro.	189
Lac.	158	Lovan.	157	Martres.	5
Lacca.	158, 258	Lovan Iaoy.	156	Massac.	290
Lacca artificialis.	258	Ludovicus Romanus.	155	Mastuerco de las Indias.	348
Lacca non est Cancamum.	159, 258	Lues venerea quando caperit.	208, 312.	Mates fructus.	59, 70
Laccæ historia.	158	Lulu.	223	Matthæi Silvarici error.	185, 187
Lacca Veteribus ignota.	159	Lunda avis.	367	Mauritii insula.	95, 101
Lacerti Caymanes.	326	Lycii extrahendi ratio.	163	Mayzum.	341
Lacerti ingens magnitudo.	327	Lycii historia.	163	Mazafrani.	174
Lacertus Indicus.	115		M.	Meçeri.	154, 244
Lacertus peregrinus.	115, 116	Maçer veterum.	79, 264, 265	Mechoacan.	337, 338, 339
Lacertus peregrinus squamosus.	374	Machazari.	174	Mechoacan alterum.	339
Lac Pinipinichi.	337	Maçir Plinii.	79	Mechoacan silvestre.	339
Lactuca silvestris.	349	Maçis.	178, 179, 263	Medicamentum ad erysipelas.	344
Lacuna error.	186, 190, 197, 202	Maçocqwer fortè fructus.	23	Medicandi apud Indos ratio.	150
Lada.	182	Maçouna.	68, 336	Mehenbethene.	194
Lagenula ex Americano fructu.	29	Maçre.	264	Melato.	157
Lampaos.	274	Maçruite.	264	Melgheta.	186
Lamparan.	210, 274	Madre Maluco.	240	Melo Indicus.	235
Lancuaz.	211, 275	Magnes.	223	Melique.	241
Lanha.	189	Maiu.	239	Menxus.	150
Lapis Armenus.	222	Malabar provincia.	257	Mergus Americanus.	103
Lapis Bezaar.	216, 251, 279, 327	Mala Indica.	287	Mergus Farræsis sive Arcticus.	102
Lapis Bezaar Peruanus.	228, 327, 329	Malabatum.	177	Mergus marinus Gesneri.	102
Lapis Bezar Peruanus ab Orientali differt.	354	Malagueta Cardamomum non est.	186	Meriche.	182
Lapis Caymanum.	326, 327	Maldiva insula.	147	Mesera.	151
Lapis Malacensis.	217, 218	Mafucca insula.	180	Mesue lapsus.	196
Lapis Manati.	326	Maluco.	241	Mexir.	199
Lapis Nephriticus.	325	Mambu.	18, 219	Mexquetera.	199, 250
Lapis pedum rimas curans.	330	Mançanas de India.	287	Mippi.	86
Lapis sanguinalis.	329	Manati piscis Phocæ genus in gens.	132, 133, 134, 326	Moalis.	175, 187
Lapis Tiburonum.	326	Mangas.	228, 229, 283	Mocobar medicamentum.	150
Lapis uteri suffocationes curans.	229	Mangate.	261	Mogli.	226
Lasfer.	153, 155	Mangelis.	218, 220	Mogores.	240
Laserpitium.	153	Mangiriquam.	239	Mogori.	225
Lata.	50	Mangiu.	3	Mohadam coja.	241
Lavandon.	211, 275	Mangle.	3	Molanga.	182
Lenticula marina.	294	Mangostans.	237	Molle.	322, 352
Leucoma fructus.	332	Manjale.	219	Mombaim insula.	187
Lignum Aloës.	172	Maniambar.	148	Monachoru lapsus.	184, 204, 211
Lignum anonyum.	78	Manardi lapsus.	197	Monoceros.	167
Lignum Aromaticum.	79, 323, 324	Mangummenatck.	43	Moponopos pisciculus.	143
Lignum colubrinum.	214, 215, 276	Manica.	221	Morbus Gallicus.	313
Lignum cotis vicem præbens.	9	Manna.	164, 259	Morbus Neapolitanus.	313
				Mordexi.	214, 237
				Morian.	278

M E N D Æ

*quæ typographicarum operarum oculos effugerunt
in EXOTICORVM Libris exprimendis.*

Primus numerus paginam notat, alter versum.

Pag. 10: vers. 3. foliis nudum. 13. & 14. ἀρωματῖς pro Myristica reponendum. 15. CAP. XVII. deinde seq. cap. numerus in lib. 1. mutandus. 16. 38. magnitudine 49: margine Brasma ante Fruc. v. 53: 5. Velez 55: marg. Poma Nicaragæ 56: marg. Cacao 69: marg. Havas del Peru 86: 21. ferruminare 92: 18. qualiter nasc. expunge qualiter 95: 15. propior 100: 7. aquæ rivum 105: 25. sam Anas 111. 51. ut fere meles qui vulgo taxus 126: 21. compositos 135: 28. Inversum 161: marg. Caphuræ historia. lege Caphuræ natales. 164: 9. simile esse, sed nigrius, 217: 6. Bezaar 233: 14. Rodriguez 236: 27. exhibent 257: 35. hic Auctor 269: 30. solent ut 272: 18. Cuci & Cedri 282: 21. dilutius vir 302: 44. Gomara 306: 13. è cavis 308: 15. venenatis 333: 30. arriores 339: 8. protuberabat marg. Mechoacan silvestre FF. 3. & FF. 4. numerus paginarum corrigendus hoc modo 341. 342. 343. 344. pag. 344: 36. aliquod, 346: 30. Guayavas 351: 36. eundem.

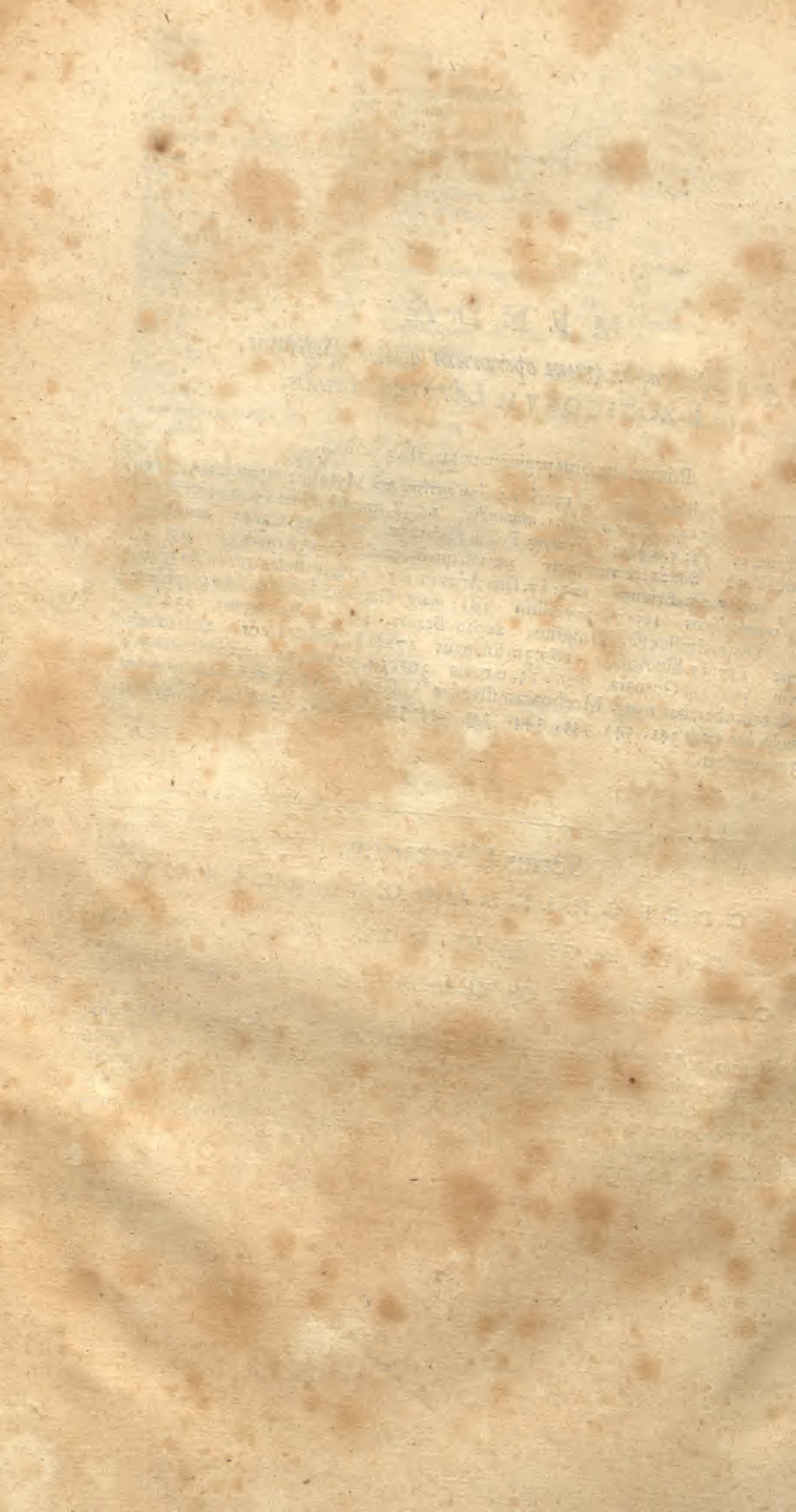
Series Chartarum.

I. A. B. C. D. E. F. G. H. I. K. L. M. N. O. P. Q. R. S. T. V. X. Y. Z.

Aa. Bb. Cc. Dd. Ee. Ff. Gg. Hh. Ii. Kk. Aaa. Bbb. Ccc. Ddd.

Omnes terniones, præter T. Gg. Kk. duerniones, & X. Ddd. quaterniones.

* triernio, & **. ***. duerniones, quibus Altera Appendix ad Historiam Rariorum Plantarum continetur, extra ordinem sunt. Monendus itaque es, mi Lector, ut, si Rariorum Plantarum Historiam nondum compactam habes, hanc alteram Appendicem priori adjungas; eadem enim formâ expressa est, quâ prior illa quæ Plantarum Historiæ adjuncta. Si verò eam compactam jam habes, Exoticorum libris, aut Bellonii Observationibus, prout lubitum erit, subungere poteris.



NICOLAI MONARDI

Hispalensis Medici præstantissimi,

LIBRI TRES,

MAGNA MEDICINÆ SECRETA

ET VARIA EXPERIMENTA

continentes:

*Et illi quidem Hispanico sermone conscripti; nunc vero
recens Latio donati à*

CAROLO CLVSIO Atrebatē.

Horum seriem proxima pagina indicabit.

I Primus, agit de Lapide BEZAAR & herba SCORZONERA, duobus præstantissimis aduersus venena medicamentis.

Alter, de FERRO, & eius insignibus facultatibus.

Tertius, de NIVE, ejusque commodis.

His adjunctus est Libellus de ROSA ab eodem Auctore Latinè scriptus, & Dissertatiuncula de CITRIIS.

Doctissimis viris, iisdemque celeberrimis Medicis,

IOANNI HEVRNIO,
PETRO PAWIO, &
EVERARDO VORSTIO

Carolus Clusius Atreb.

S. D.



CTAVVS & vicesimus nunc agitur annus, viri Doctissimi, quòd binos Nicolai Monardi, primarii Hispalensis medici libellos, de Medicamentis simplicibus ex Indiâ, quam Occidentalem appellant, delatis agentes, Latinitate donârim, & in unicum contraxerim, additis interdum quibusdam scholiis quæ ad rem facere videbantur. Septennio post, Tertium libellum, recenter ab eodem scriptum, similium medicamentorum (quæ, evulgatis prioribus, ad eius notitiam pervenerant) historiam continentem, nactus, etiam Latinum faciebam, in eorum gratiam, qui Hispanicum sermonem non callebant. Quàm porro utiles fuerint ii Libelli, hic commemorare non est necesse, quandoquidem adeò avidè fuerint excepti, ut Typographum ter recudere oportuerit. Erat enim vir ille non vulgari eruditione præditus, & percelebris Medicus, quique non pauca ad medicam artem pertinentia commentatus est, sed vernaculo maximâ ex parte sermone, ut popularibus suis gratificaretur. Inter cetera est Commentariolum de lapide Bezaar, & herba Scorzonera, duobus adversus venena præstantissimis remediis, in quo de eorum medicamentorum facultatibus varia adfert experimenta: deinde Dialogus de Ferro, eiusque præstantiâ & viribus, in quo sane multa scitu digna, nec minùs lectu iucunda tractat: Tertius est Libellus de Nive, & eius efficaciam, tum quâ ratione potus cum illâ, vel sine illius admixtione frigefaciendus, adprimè sanè utilis, iis præsertim, qui in calidis versantur regionibus: nobis autem, qui frigidam colimus Provinciam, non adeò quidem necessarius, non inutilis tamen, propter doctrinam quam continet. Eos libellos, tametsi anno Christi septuagesimo quarto supra millesimum & quingentesimum evulgatos, cum viderem à nemine adhuc in alium sermonem conversos, mei muneri esse existimaui, Latine loquentes facere, perinde atque illos superiores, confidens hunc laborem non minùs forsitan lectori gratum futurum, quàm is olim fuit, quem in tribus illis libellis, de Medicamentis simplicibus ex Occidentali Indiâ delatis agentibus, vertendis sumebam. Superiore igitur æstate, ab egritudinibus paullo liberior, subcessivis horis illos donabam latio quàm poteram fidelissimè, ut in Secundo meorum opusculorum Tomo, reliquis D. Monardi Libellis adiiciantur, & vobis amicis nuncupandos censebam. Vos boni consulite munusculum ab homine vobis amico; & valete. Lug. Bat. prid. Kal. Feb. M. DCI.

LAPIDE BEZAAR

ET SCORZONERA HERBA,

duobus præstantissimis adversus
venena remediis:

Auctore D. NICOLAO MONARDO

*Hispalensi Medico,**interprete CAROLO CLVSIO Atrebate.*

VALDE conqueritur Plinius in sua Naturali Historiâ, omnia esse adversa homini in hac vitâ, reliquis autem animantibus Naturam esse matrem: quandoquidem illa viribus & instinctu naturali donârit, quibus sibi utilia deligere, & noxia fugere norunt: solum verò hominem his omnibus destituerit, ut qui nesciat quæ ipsi sunt utilia, neque fugiat quæ damnosa. Nam nisi doceatur & aliunde discat, illa ignorat, & naturali instinctu intelligere nequit: quâ de causa tot labores patitur, qui eum in infelicem statum præcipitant; atque inter illa pericula quibus obnoxius est, nullum magis grave & adversum, quòdve palam & occultè magis eum offendat, ipsis venenis, quibus singulæ ferè herbulæ sunt præditæ, quæque in singulis panè metallis latent, & in singulis animalibus sunt abdita, præter illa quæ hominum maliciâ adversus semetipsum sunt excogitata. Numerosa sunt ista, quæ Natura in plantis, arboribus, lapidibus, animalibus abdidit, ne homo ob suam dignitatem superbiat, sed potiùs agnoscat, vel herbulam posse ipsum offendere, & fructum, sive lapidem, interficere.

*Venena.**Lapis Bezaar.**Scorzonera.*

Adversus hæc omnia venena generatim & sigillatim, Medici Græci, Arabes, & Latini scripserunt efficacia remedia: inter quæ unum recensent; præcis temporibus valdè celebratum, ob singulares & admirabiles facultates, quibus adversus omnis generis venena, & symptomata ex eis nata, præditum est: id autem est lapis *Bezaar*. Ut porrò tempus omnia in lucem proferre solet; idem etiam omnia absomit & abscondit: nam multis jam annis adeò hujus lapidis memoria tenebris fuit obruta, ut ejus nomen tam nobis ignotum esset, quàm qui apud Scythas vivunt populi. Ceterùm idem tempus, hujus lapidis memoriam tot sæculis sepultam compensare volens, non modò eam denuò nobis detexit, sed simul cum illâ nobis communicavit quandam herbam, venenis etiam adversam, Scorzoneram appellatam, insignibus facultatibus præditam, & paucos ante annos cognitam, magno nostro commodo.

Quoniam autem lapis *Bezaar* & *Scorzonera* æqualibus facultatibus sunt donata, totque viribus pollent adversus venena, utriusque historiam simul connectere volui. Ut verò integram notitiam consequamur, ad quæ utilia sint ista duo præstantissima medicamenta; initio de venenis tamquam præludio quodam operis nobis agendum. Dicemus itaque quid sit Venenum, quibus notis deprehendantur qui venenum hauserint, quibus remediis curentur, & quâ ratione à venenis præservari possint: nam hæc primùm explicanda, antè quàm de lapide *Bezaar* & herbâ *Scorzonera* commentemur.

Venenum quid sit.

VENENUM est, quod per os sumptum, aut foris applicatum, humanum corpus expugnat, vel adversâ valetudine illud afficiendo, aut id corrumpendo, aut ipsum necando. Id autem consistit in harum quatuor rerum unâ: vel in plantis videlicet, vel in metallicis, aut in animalibus, aut mixtis: & suos effectus exerunt, aut manifestâ qualitate, aut occultâ proprietate, aut utrisque commixtis. Ista venena ex parte nos jugulant: ex parte etiam illis utimur ad hominum utilitatem & salutem: atque ex parte similiter utebantur veteres, tanquam remedio ad tollendos labores.

De his quæ generatim & particulatim sunt nobis noxia, Dioscorides lib. vi. Historiæ stirpium exactissimè scripsit. Idem fecerunt alii Græci, Latini & Arabes; quos consulere poterit, qui magis exactam de his notitiam acquirere volet. Conscripserunt illi multa
antidota

antidota & medicamenta, quibus singuli munire se poterunt adversus venena: etenim valde magna est humana malitia, & plurimi vel ob proprium commodum, vel ob vindictæ cupiditatem, veneno offendere, & tollere tentarunt, non modò plebeios homines, sed etiam Imperatores, Reges, Pontifices, atque magnos Principes, qui, quò majore in gradu sunt constituti, tantò majoribus periculis sunt obnoxii.

Hoc metuentes plerique è Veteribus præclari viri, multa variaque medicamenta composuerunt, quorum usu munirentur, ne venena illis propinata nocere possent. Quemadmodum comperimus Imperatorem Marcum Antonium fecisse, qui adversus venena, singulis diebus manè pauxillum Theriacæ sumebat; & Mithridatem, qui suam interdum confectionem Mithridaticam, nonnunquam aliquot rutæ folia, juglandes, & ficus: sic etiam utebantur similibus aliis medicamentis, ne venena, si præberentur, eos offenderent.

Theriaca.

Mithridati.

Utrivtr alii venenis, ad curandas multas ægrotudines: quemadmodum Medici, ad expellendos & evocandos humores superfluos & redundantes in humanis corporibus; id autem fortiter peragi nequit, quin vis Naturæ inferatur: nam purgantia medicamenta venenatâ qualitate non carent: verum quidem est, ea præparari & corrigi, nihilominus quidpiam veneni retinent, quod fortem illam vim purgatricem generat.

Venenorum usus etiam in cheirurgicis receptus est: iis enim impuram carnem in ulceribus corroduunt; & ubi necessarium est, cauterii vicem præstant.

Sed & Alexipharmaci usum præbent venena: nam argentum vivum gestatum, pueros à fascinatione præservat, & sublimatum à peste liberat. Novi enim quendam in xenodochio, peste correptorum curam agere solitum, qui sublimati fragmentum supra cordis regionem gestans, numquam simili morbo correptus fuerit.

Venena etiam
Alexipharmaci
vicem præstant.

Plerique olim Ethnici venenis usi sunt, ut se à crudeli, quam expectabant, morte, aut ignominia, servitutè liberarent. Veluti Demosthenes prævertit crudelem mortem & ignominiam quæ illi parata erat, sumpto veneno, quod cannulâ inclusum, ponè aurem sub capillis perpetuò gestabat. Idem egit Democritus, hausto, quod in annulo gestabat, veneno. Idem etiam Hannibal à Romanis profligatus & victus: tum etiam Cleopatra, ne ab Augusto in triumphum duceretur: atque alii multi, qui sponte sumpto veneno potius sese necarunt, quàm ab aliis illatam mortem ferrent.

PRIMARIA signa quibus dignoscuntur qui venenum hauserunt, sunt, si quis illico post cibum aut potum magnam gravedinem toto corpore sentit & magnam nauseam: cumque ex ipso ventriculo teter odor & sapor exhalant, quando cum difficultate sese movere potest, & frequenter oscitat, facies colorem nunc pallidum, modò lividum, aut terrestrem contrahit, quibus coloribus etiam inficiuntur ungues, labra, & reliquæ corporis partes: cum adeo est inquietus, ut neque pedibus consistere, neque jacere queat, sed humi se volutat, cor magnis anxietatibus affligitur, & deliquia patitur: admodum nauseabundus est, nec quicquam vomere potest: oculorum albumen, sive cornea tunica sanguineum colorem contrahit, & inflammatur; torvum intuetur: pulsus inordinatus, & etiam respiratio: atque imprimis rigor universum corpus occupat, præsertim autem extremas partes, idque secundum veneni, quod haustum est, qualitatem. Nam si venenum frigidum fuerit, universum corpus frigescit, præsertim pedes, manus, & facies; frigoreque delectatur; attonitus & quasi stupidus evadit. Sin autem calidum fuerit venenum, siti torquetur, atque summo ardore intrinsecus corripitur, ut torreri videatur.

Veneno infectorum indicia.

Ceterum ad facilius dignoscendum venenum, diligenter consideranda sunt quæ vomit æger, ut ex colore judicari possit, quale sit venenum: singula enim peculiarem habent colorem. Agnito hac ratione, sive ex relatione, sive ex indiciis, veneno, per ejus contrarium cura molienda, ad extinguendam & tollendam ejus malignitatem: de quibus remediis veteres omnes Medici abunde scripserunt, tam generatim adversus omnia venena, quàm sigillatim adversus singula: peculiare enim habent singula contrarium, quo corrigitur ejus malignitas.

Veneni dignitio.

Pessima signa in veneno infectis sunt, frequentia animi deliquia: oculorum inversio & inflammatio, linguæ tumidæ & nigræ exertio, pulsus debilis & formicans, frigidus sudor universum corpus occupans, præsertim extremas ejus partes, & pectus: si sumptis quæ vomitum cient rebus, vomere nequit: si perturbatum sit cerebrum, quod peculiare est in omni genere veneni, sive hausto, sive ab ictu virulenti animalis illato, in tantum ut amentes & quasi furentes evadant; quod lethale est indicium.

Ut autem melius agnosci queat quale fuerit venenum, observandæ sunt cibi & potus reliquæ, ut conspici queat quid illis admixtum fuerit, quod ex colore, odore, gustu deprehendetur: aut si cuiquam animali obiciantur, nempe cani, feli, gallinæ, quæ symptomata inducent, observandum: nam si mæstum erit, indicium, cibum infectum fuisse;

fuisse, si verò moriatur, venenum validum fuisse, certum est indicium.

Cura.

Deprehenso veneno: ante omnia provocandus est vomitus, quo nihil utilius, ne venenum per venas & arterias dispergatur, & ad cor penetret: nam si eò pervenerit, solus Deus medelam adferre potest. Quapropter illicò ciendus vomitus, ut venenum eiiciatur, antequàm è ventriculo transeat: id autem fit digitis in guttur immisissis, aquà calidà haustà, & quod magis vulgare est, epotà tantà quantitate olei dulcis, ut plenus fiat ventriculus, faciliusque reiiciatur quidquid in illo continetur: retinendum verò aliquanto tempore, deinde immisso digito, aut pennà vomitus provocandus, idque repetendum, donec intelligamus omnem cibum & potum qui damnum attulit, rejectum esse. Si porrò oleum vomitum non ciebit, alia medicamenta vomitum excitantia danda erunt, à debilibus auspiciando, qualia sunt, anethi, chamæmeli decoctum, raphani semen & similia, additâ (si opus fuerit) agarici drachmâ: nam præterquam quòd valenter vomitum ciet, peculiarem facultatem habet veneni vim infringendi. Nonnulli tamquam magnum arcanum, aquæ stillatiæ florum mali aurantii tepidæ quadrantem præbent: nam & vomitum provocat, & occultâ facultate veneni vim extinguit. Salubre autem est, medicamentis vomitum cientibus, venenis resistentia misceri, veluti Theriacam, Mithridatium, & ejusmodi alia, de quibus deinde agemus.

Aqua stillatiæ florum Aurantii.

Vitrioli oleum.

Nostro sæculo inventa est olei extractio, quod à Vitriolo nomen habet, quoniam ex solo atramento sutorio, sive vitriolo, elicitur, quò nunc nihil magis excellens agnoscitur ad expellendum venenum, ejusque malignam qualitatem extinguendam: sex enim illius guttæ ex aquà cordiali sumptæ, vomitu venenum expellunt, ejusque malignitatem tollunt. Sed non modò ad eam rem utile est hoc oleum: verùm etiam multis ægritudinibus confert, ut docet Evonymus, magnus chymista, & valde peritus in extrahendis medicamentorum liquoribus. Itaque, quisquis ægri, qui venenum hauserit, curam suscipiet, imprimis vomitum cieri debet; nam totius curæ id caput est.

Conradus Gesnerus.

Ejecto per vomitum veneno, dabuntur ægro medicamenta facultatem habentia extinguendi & tollendi malignitatem à veneno impressam ventriculo, & nobilioribus partibus: eamque ob causam inquirendum quale venenum æger hauserit, ut, illo cognito, illicò consulantur Dioscorides, Galenus, Paulus, Avicenna, & alii auctores, qui peculiariora remedia adversus singula venena tradiderunt. Quòd si venenum in intestina descenderit, ut vomitu reiici nequeat, lenitivis clysteribus utendum erit, qui per secessum eiiciant venenum quod ad eas partes penetravit.

Veneni calidi indicia.

Si non constet quale venenum sit haustum, subsequenti symptomata observanda erunt an ex calido veneno orientur, qualia sunt faciei inflammatio, ardor internus, punctiones per universum corpus, oculorum rubor, unguium tumor, fitis ingens cum calore, ardore & punctationibus in ventriculo: tum enim certum erit calidum esse venenum, & propterea præscribenda esse remedia quæ venenis valde adversa sunt, & noxium illum calorem interioribus partibus infixum tollant, medicamenta valde frigida & cordialia cum bezaardicis medicamentis propinando, illaque supra nobiliores partes foris applicando, & cibus dandus facilis concoctionis bonique alimenti, temperatus rebus frigidis cordialibus, quæ veneni malignitatem extinguant.

Cura.

Veneni frigidi indicia.

Si verò symptomata indicent frigidum fuisse venenum; ut somnus profundus, stupor lethargi instar, membrorum rigor, faciei pallor: tum, præter bezaardica medicamenta, calefacientia danda sunt, quæ frigus internum & externum tollant, corpus & nobiliores partes fovendo medicamentis ad eam rem convenientibus, & utendo variis diversionibus & calefacientibus remediis, quæque veneni malignitatem extinguant, ac cibum ejusdem facultatis administrando. Præbenda itaque remedia ad morbi ex sumpto veneno orti curam pertinentia, non neglectâ præcipuâ intentione, quæ est, ut veneni malignitas medicamentis & remediis infra tradendis tollatur.

Venenum à tota proprietate.

QUANDO æger ignorat quale venenum hauserit, nec symptomata id indicant, credendum est ex illorum esse genere, quæ totâ proprietate noxia sunt, eaque omnium maximè perniciofa. Tunc major cura necessaria est: vomitus ingens, ut dictum est, provocandus, &, si, in intestina penetravit, lenitivo clystere alvus eluenda, deinde ægro medicamenta præbenda, quæ totâ proprietate venenis resistent, Bezaardica appellata, quibus semper utetur in cibo & potu; partesque nobiles internè & externè roborandæ: cibus insuper utendum multi alimenti, expressione aut aliâ ratione præparatis; quibus alexipharmaca admiscebuntur, de quibus postea acturi sumus. Ista autem cura non modò in ægris, qui occultum venenum sumpserunt, adhibenda, sed etiam in his qui veneno cognito infecti, quod suâ qualitate noxium est: nihil enim naturam æquè prosternit & debilitat atque venenum.

Cura.

MULTA porrò sunt medicamenta peculiarem facultatem adversus venenum habentia: quorum nonnulla simplicia, alia composita. Quoniam autem in utroque genere varietas est, de iis quæ magis usitata, & frequentiore experientiâ probata sunt, agam.

Inter composita, præcellit Theriaca Andromachi, quæ, si rectè composita fuerit, inter ea quæ adversus omnis generis venena præscripta sunt, primas obtinet: & licet ad legitimam illius confectionem nonnulla desiderentur, si tamen diligentî curâ conficiatur, mirabiles effectus præstare experimur, non modò cum proprio liquore stillatio sumptam, sed etiam virulentorum animalium puncturis & moribus impositam, imò etiam tumoribus pestilentialibus. Mithridatium etiam in hoc morbo nobile est, & interdum Theriacæ vicem præbet. E citriis malis & Smaragdis paratæ confectiones, miraculosæ sunt in omni genere veneni. Terra sigillata adhuc præcellit, præsertim in febribus malignis. Theriaca diateffaron venenis frigidis convenit, in primis rabiosorum animalium moribus. Sunt & alia multa medicamenta composita, venenis resistendi facultatem habentia: sed jam enarrata reliquis præstant, & experientiâ magis comprobata sunt.

Medicamenta
composita ve-
nenis resis-
tentia.

VARIA sunt etiam simplicia medicamenta; Sed omnibus antefertur Lemnia illa terra à veteribus adeò celebrata, præsertim à Galeno; quam ut solummodo observaret, quâque ratione illam Sacerdotes pararent, in Lemnon insulam, nunc Stalimene dictam, navigare non piguit: nec medicamentum simplex illâ præstantius agnoverunt Græci. Dictamnus legitimus in Creta insula crescens, ad quem capræ à sagittis toxico illitis vulneratæ confugiunt: nam illum depascentes liberantur. Scordium, quod adeò insigni facultate præditum est, ut à corruptione liberet, idque deprehensum ex corporibus in acie cæsis: quæ enim supra hanc plantam ceciderant, sine putrefactione aliquâ diu incorrupta remanserunt, quæ verò supra scordium non ceciderant, valde corrupta & immutata reperta sunt. Citri semen insigniter utile adversus venena, teste Athenæo, qui longam de ea re narrationem instituit. Eandem facultatem obtinebit Arantiorum Citro infertorum semen. Os ex corde cervi valde etiam efficax est adversus venena, & syncopen. Idem præstat ebur, quod præter virtutem alexipharmacicam, admirabilem vim in ictero habere, frequenti experientiâ comperi. Omnes gemmæ simili dote sunt præditæ, in primis Hyacinthus, uniones, & omnium maximè Smaragdus, cujus grana decem sumpta, omnibus venenis prosunt, & morbis contagiosis, præsertim in virulentorum animalium morfu & puncturâ, & dysenteriâ, malignisque febribus. Nihil verò præstantius comperimus legitimo unicornu, de quo pauca sunt tradita: solus Philostratus in Apollonii vitâ, venenis adversari scripsit: recentiores autem plura tradiderunt: sed multum interest ut sit legitimum, quia frequens adulterinum reperitur. Quendam Venetum in hac urbe vidi ingens fragmentum habentem, quod quingentis aureis coronatis æstimabat, qui que, me præsentem, ejus præstantiæ periculum fecit in binis gallinaceis pullis, eorum cristas, filo toxico illito traiciens, uni ex pullis pauxillum rasuræ unicornu cum paucâ aquâ vulgari dedit, alteri nihil propinavit, qui post horæ quadrantem periit; cui unicornu datum fuit, biduum vixit, nec cibum gustare voluit, tandem prorsus tabidus extinctus est. Credibile est, homini propinatum, futurum ut non moreretur, quia meatus ampliores habet ad expellendum à se venenum: deinde alia remedia dari potuissent, quibus (addito unicornu) liberari quivisset.

Simplicia me-
dicamenta
venenis resi-
stentia.

Ex omnibus istis medicamentis pulverem conficio, qui & manifestâ qualitate, & occultâ proprietate magnæ efficaciam est adversus omnis generis venena, & pestilentes aut malignas febres, vel ubicunque humor aut venenosa materia insidet.

Id recipit Lemniæ terræ aut boli armeni nostri [*Hispanici videlicet*] præparati pondus æquipollens tres regales argenteos Hispanicos, feminis citri, scordii, dictamni, unionum præparatorum, singulorum pondus duorum regalium, ossis de corde cervi, eboris, singulorum pondus unius regalis, unicornu & lapidis Bezaar (si haberi queant) pondus viginti granorum: omnia in tenuem pulverem reducuntur, & decem auri folia admiscuntur. Hujus pulveris dosis est pondus dimidii regalis, cum aquâ, ad ægritudinem quæ curanda est, idoneâ. Per multos dies sumendus est hic pulvis jejuno ventriculo, miscendusque ægrorum cibis: magnarum enim est virium, ad tollendum veneni fomitem, ejus malignitatem reprimendam, cor partesque nobiliores roborando, & tollendam noxiam veneni qualitatem ipsis impressam. Vtilis etiam est in pestilentibus & malignis febribus: nam venenosam illarum qualitatem reprimat; quæ nisi tollatur, inanis est omnis cura. Dari etiam poterit iis qui à virulentis animalibus præmorfi aut icti sunt, ad extinguendam veneni malignitatem. Ceterum licet hic pulvis tantâ vi polleat in his quæ diximus, magis tamen excellit lapis *Bezaar*, quia in illo consistunt omnes supradictæ facultates, occultâ quadam proprietate & cælesti gratiâ in illum infusâ adversus venena. Qui, si reperietur, præstantissimum est omnium remedium, ut in sequentibus demonstrabimus.

Pulvis insi-
gnis resistens
venenis.

Lapis Bezaar.

Lapidis nomi-
na.

VARIAS habet hic lapis appellationes: nam Arabibus *Hager* dicitur, Persis *Bezaar*, Indis *Bezar*, Græcis *Alexipharmacum*, Latinis *Contra venenum*, Hispanis *Piedra Contra veneno y desmayos*, hoc est, Lapis venena & animi deliquia curans. Conradus Gesnerus in *Animalium quadrupedum historiâ*, de *Capra montana* agens, scribit, hoc vocabulum *Bezaar* hebræum esse: nam *Bel* hebraicâ linguâ *Dominum* significare, & *Zaar* venenum, quasi interpretareris *Dominum veneni*: nec immeritò sanè tale nomen obtinet, quandoquidem ita venenis resistit, ut illa extinguat & tollat, non secus ac illorum dominus. Hinc fit, ut omnia medicamenta venenis resistentia, *Bezaardica* per excellentiam nuncupentur.

Generationis
varia senten-
tia.

Iste lapis in internis partibus cujusdam animalis *Capra montana* appellati generatur: lapides autem in animalium corporibus generari, vulgare est, præsertim in homine, qui nullam corporis partem habet in quâ lapis non generetur: sic etiam in avibus, piscibus & reptilibus.

Plinius cap. 1x. lib. xxviii. *Historiæ naturalis*, cervos, speluncas in quibus colubri & serpentes versantur, adire scribit, quos suo anhelitu eliciant & vorent, idque facere vel ut se ab ægritudine quadam liberent, vel ut juvenescant; diuturnæ enim sunt vitæ. Arabes addunt serpentibus illis à cervo devoratis, lapidem *Bezaar* hac ratione generari.

In regionibus ad Orientem sitis quadrupedes reperiuntur cervi appellatæ, qui æstate virulentorum animalium (istis frequentium & valde noxiorum ob regionis illius fervorem) cavernas & antra adeunt, eaque suo anhelitu educta proterentes, occidunt, deinde devorant: cumque saturi sunt, festinanter ad aquosa loca progrediuntur, totosque se in aquam mergunt, præter anteriorem capitis partem, ut respirare possint: idque agunt, ut aquæ frigiditate ingens calor, quem devoratis noxiis animalibus conceperunt, temperetur, istis persistentes nihil bibendo, donec ingens ille calor temperatus & sublatus sit. Dum autem in aqua hærent, in oculorum angulis generatur lapis, qui ex aquâ egressis decidens, in medicum usum colligitur. Hæc, ut brevibus verbis comprehendam, scribunt Arabes. Ego verò ab illis qui ex Orientali Indiâ redierunt, qui que Sinarum regionem superârunt, hujus rei veritatem diligenter sciscitatus sum, quæ ita se habet.

Animal lapi-
dem Bezaar
generans.

IN Indiâ supra Gangem, quam Ptolemæus ab ubertate & opulentiâ adeò celebrat, certis montibus Sinarum regioni vicinis, animalia cervis valde similia reperiuntur, cum magnitudine, tum agilitate & aliis notis, exceptis quibusdam partibus, quibus cum capris magis conveniunt, ut cornibus, quæ, veluti capræ in dorsum reflexa habent, & corporis formâ, unde nomen illis inditum *Caprarum montanarum*; commodius tamen meâ opinione *Cervi-capræ* vocari possent, propter partes quas cum cervis & capris similes obtinent. Istæ porrò *Cervi-capræ* in illa regione eadem agunt, quæ Plinius de cervis scripsit: ferarum enim antra subeunt, & suo anhelitu noxia animalia educunt & vorant, deinde ad loca aquosa se conferunt, in quibus se mergunt, donec veneni vim extinctam esse sentiant, ab aquæ potu prorsus abstinentes. Deinde aquâ egressæ, multas salutiferas & insignium facultatum herbas per arva depastum eunt, quas naturali instinctu venenis resistere agnoscunt: eaque ratione, naturalis caloris auxilio, ex veneno ab illis devorato & depastis herbis, virtute quadam specificâ infusâ generationis tempore in internis ipsius animalis partibus & aliis cavitatibus magni & parvi lapides generantur, inter reliqua medicamenta venenis adversa, nobis hætenus cognita maximæ admirationis & efficacis.

Eius forma.

EST autem illud animal (ex eorum relatu qui ex illâ regione redeuntes animal conspexerunt) in quo reperiuntur isti lapides, cervi magnitudine, & ejus quasi formæ, binis duntaxat cornibus præditum latis, & extremo mucronatis atque in dorsum valde recurvis, breves pilos habens cineracei coloris cui admixta rufedo: in iisdem montibus, aliorum etiam colorum reperiuntur. Indi, vel telis, vel laqueis, vel decipulis illa venantur & mactant: adeò autem ferocia sunt, ut interdum Indos etiam occidant, agilia præterea & ad saltum prona: in antris vivunt, gregatimque eunt: utriusque sexus, mares videlicet & feminae inveniuntur; vocemque gemebundam edunt: lapides autem ex interioribus intestinis aliisque cavis corporis partibus educuntur. Diligentes porrò sunt Indi in illis venandis, ob ingens precium quo Lusitani mercatores, istis negotiantes, lapides redimunt, quos in Sinarum regionem transferunt, inde in Molucas, & ex Molucis *Calecutium*, ubi major est illorum negotiatio, & tam ingens precium, ut legitimus lapis quinquaginta coronatis aureis æstimetur, perinde atque hîc.

Dum hæc scribebam, quoddam animal conspectum ivi, huic (ni fallor) simile, quia omnes

omnes notas habere mihi videbatur, quibus modò descripta prædita sunt. Est autem ex longinquis regionibus per Africam generoso Archidiacono Nebiensi delatum, magnitudine cervi, capite & ore cervino, agile instar cervi, pili & color cervino similes: corporis formâ capram refert; nam magno hirco simile est, hircinos pedes habens & bina cornua in dorsum inflexa, extremâ parte contorta, ut hircina videantur; reliquis autem partibus cervum æmulatur. Illud autem valde admirandum, quòd ex turre se præcipitans in cornua cadat sine ullâ noxâ, perinde subsultans & resiliens, atque pila vento plena. Vescitur herbis, leguminibus, pane, omnibusque cibis qui illi præbentur: robustum est & ferreâ catenâ vinctum, quia omnes funes quibus ligabatur rodebat & rumpebat. Præstolor donec moriatur aut macretur, ut, an lapidem Bezaar contineat, observare queam.

VARIA porrò est horum lapidum forma: alii enim officuli dactylorum instar oblongi sunt, alii castanearum formam æmulantur, alii rotundi tamquam orbiculi, alii columbarum ovis similes: unum habeo hædi renem perfectè referentem: omnes autem utraque extremitate obtusi, non mucronati. Ut autem hi lapides formâ variant, sic etiam colore: nam reperiuntur spadicei, fulvescentes, plerique ex viridi nigricantes instar malorum quæ insana appellantur, Italis *Melançane*, Hispanis *Verangenas*, plerique etiam felini coloris, hoc est, venis illis præditi, quibus distincti feles algaliâ excernentes, saturi videlicet cineracei. Omnes legitimi ex laminis seu corticibus invicem amplectentibus, miroque artificio compositis, perinde atque ceparum bulbi, constant: suntque istæ laminæ adeò læves & splendentes, ut singulæ magnâ arte expolitæ videantur, imò etiam sublatâ exteriori laminâ, quæ subest multo splendidior conspiciatur; ex quâ notâ legitimus esse deprehenditur: cujus notæ periculum facere volens in eo quem possideo, illi externam laminam ademi, & proximè subsequenter splendidior esse animadverti. Sunt verò istæ laminæ vel crassiores vel tenuiores secundum lapidum magnitudinem. Tener autem est lapis hic, & alabastrum instar radi potest, atque si diutiùs in aquâ hæreat, dissolvitur. Internè neque cor habet, neque corpus supra quod compositus sit, sed concavus est & plenus pulvere ejusdem cum lapide substantiæ, majorisque etiam quàm ille efficacix. Istaque primaria & præcipua nota est, lapidem esse legitimum, si eum pulverem contineat, quia adulterini illo carent. Duae itaque dictis notis legitimus ab adulterino dignoscetur, si videlicet lævibus & quasi expolitis laminis constet, pulveremque internè contineat: quia adulterini neutrum habent. Nam quendam confringi vidi, ad observandum an legitimus esset, & laminis constaret: sed in centro repertum granum aut semen quoddam, supra quod Indus impostor lapidem formârat.

Lapidis forma varietas.

Legitimi nota.

Primaria nota.

Guido de Lavazaris hujus urbis civis, qui universum orbem circumvit, & in Sinarum regione versatus est, mihi referebat Indos inveniri, qui ex massâ ipsis cognitâ adulterinos conficerent: verùm binas illas notas imitari nunquam potuisse, laminas scilicet & pulverem: addebat, pluris apud Indos æstimari, quàm apud nos, quia illorum auxilio multos morbos curant.

Andreas Bellunensis in libro quem de Lapidibus inscripsit, ex Tiphasi Arabe refert, lapidem Bezaarem metallicum esse, eademque ratione ex suis venis erui, quâ reliqui lapides, Adamantes, Rubini, Smaragdi, Achates: ejusdemque sententiæ videtur esse Serapio, cum de hoc lapide verba faciens, ait. Vena hujus lapidis reperitur in Syriâ, Indiâ, & Orientalibus regionibus: sed utriusque opinionem erroneam esse, ipsa animalia Indorum venatorum diligentiam capta è quibus educitur, tum facultatum manifesta experientia apertè evincunt, ut docebimus.

Erronea de lapide Bezaar sententia.

Serapio auctor est, suo etiam tempore hos lapides deprehensos esse adulterinos; scribit enim: Istorum lapidum aliqui nullam facultatem adversus venena obtinent, ut legitimi.

DE hoc lapide nullam apud Græcos aut Latinos auctores mentionem reperio. Soli Arabes ejus meminerunt, & quidam Neoterici; eamque ob causam Arabes auctores, & Latinos Neotericos producam, qui de illo scripserunt.

Veteribus Græcis & Latinis ignotus.

Ex Arabibus nemo plura de hoc lapide scripsit, Serapione, viro in Medicâ arte valde perito, cap. trecentesimo & sexto, in quo multa de lapide Bezaar scitu digna explicat, quàm videlicet præstans sit, adversus omne veneni genus, cujuscunque tandem qualitatis sit, & adversus virulentorum animalium morsus & ictus: radicem enim & malignam veneni qualitatem corporibus impressam extinguit & prorsus tollit, eum à morte liberans qui illo utetur. In pollinem autem redactum dat, iisdemque viribus pollere ait, sive sorbeat, sive ore retineatur. Nam sumptus, sudorem provocat, & venenum ad exteriores corporis partes expellit; additque, si quis sinistra corporis nudæ parti applicatum gestet, nec à veneno, nec à perniciosâ aliquâ re offendi, quia propriâ facultate, quovis modo corpori applicatus, veneni vim arceat, & eo infectos sanat: idque non modò in illis præstare qui venenum haussent,

Arabibus nota. Serapio.

hausissent, sed quibus etiam vel in stapede, veste, epistolâ aut aliquâ aliâ re, quâ offendi possint, positum fuisset, valde utilis est, eodem Serapione teste, hic lapis ad virulentorum animalium morsus & ictus, hausto ejus pulvere: sudorem enim ciet, venenumque universum ad partes externas propellit. Hujus lapidis pulvis perniciosorum animalium morsibus & ictibus inspersus, valde efficax est: nam veneni malignitatem tollit; adeoque commendatur, ut etiam si vulnera ab hujusmodi animalibus inflictâ putrescere & corrumpi incipiant, ea sanet: virulentis animalibus hic pulvis injectus, torpida reddit, & vires eis adimit; sique parti, quâ nocere solent, imponatur, etiam si vulnera infligant, non sunt perniciofa, ut in scorpionibus experientiâ probatum, quorum ictus (parte quâ pungunt illo pulvere inspersâ) innoxii redditi sunt. Viperis autem & virulentis animalibus, si iniiciantur aliquot hujus lapidis grana cum aliquo liquore, ilicò intereunt. Hæc Serapio.

Razis.

Razis, Galeni simia, vir inter Arabes multæ eruditionis, in suo Continente scribit, Lapidem Bezaar flavescere, tenerum esse, & insipidum, cujus bis periculum fecerit, & adversus Napellum, omnium venenorum perniciosissimum, compererit efficacissimum. Scribit insuper admirabiles facultates in hoc lapide observasse adversus omnis generis venena, quas in aliis Alexipharmacis non reperisset, sive simplicibus, sive compositis, ut Theriacâ, aliisque Compositionibus; quia major est hujus lapidis efficacia, quam ullius alterius medicamenti. Idem affirmat in libris ad Almanforem scriptis. In venenis quæ cor offendunt, & totâ substantiâ noxia sunt, quàm inanis est cura, nisi lapis Bezaar sumatur? hic enim resistit: & addit. Ipse observavi, Napelli veneno, quod omnium maximè perniciosum, resistere.

Hamech Benteripho.

Alius Mauritanus, valde eruditus & magnus Astrologus, Hamech Benteripho appellatus, qui de lapidibus sub cælesti aliquo signo aut planeta sculptis, & quibus facultatibus sint præditi scripsit, in eo libro quem de plantarum, lapidum, animaliumque in medicum usum receptorum viribus composuit, ait. Lapis Bezaar omnibus venenis resistit: præterea ejus pulvis sumptus singularem facultatem habet adversus scorpionum ictus; & sculptus gestatus, adversus virulentorum animalium morsus utilis est.

Abdala Narach.

Abdala Narach, alius Mauritanus in Hispaniâ natus, vir in Medicâ arte peritus; Lapidem Bezaar, inquit, omnibus venenis adversum, apud Miramamolium Cordubæ regem conspexi, cui venenum maximè perniciosum propinatum fuerat; sed lapide Bezaar sumpto, prorsus à veneno liberatus fuit: ejus deinde rei gratiâ suum palatium illi dedit à quo lapidem (quo sanitati restitutus fuerat) acceperat; regale profectò donum, quandoquidem Cordubense palatium, *Alcaçar* dictum, hodierno die valde insigne adhuc esse, magnoque æstimari videmus: isque lapis valdè commendatus esse debuit, qui tanto precio redemptus.

Avenzoar.

Avenzoar medicus Mauritanus in Hispaniâ natus, municipio *Peñafloz* nuncupato, inter Cordubam & Hispalim, in suo Theysir scribit, quendam jam deploratum, ob valde noxium venenum devoratum, se liberasse propinatis tribus granis lapidis Bezaar ex aquâ cucurbitæ; quod calidum fuisse ex eo apparuit, quia sumpto lapide, ictericum colorem æger contraxit.

Averrois.

Averrois medicus & summus philosophus, Hispanus, Cordubæ natus, in Colliget quod de Medicina scripsit, Lapidem Bezaarem maximè utilem esse ait adversus omnes noxiorum animantium morsus, præsertim verò scorpionum ictus.

Haliabas.

Haliabas, tribus locis in quibus de venenis agit, lapidis Bezaar meminit, sed succinctè admodum; tenerum enim illum esse duntaxat dicit, deinde in aquâ atteri debere, quæ ægris veneno affectis propinanda sit.

Rabi Moses.

Rabi Moses Ægyptius, natione tamen Hispanus, medicus peritissimus, qui Galeni vestigiis prorsus insistit, cap. 111. Tractatus 1. lib. quem de venenis conscripsit, de medicamentis simplicibus, quæ conveniunt iis qui à virulentis animalibus præmorsu sunt, agens: Medicamenta simplicia, inquit, nobis communia, quæ magis utilia, & multorum experientiâ comprobata, referam. Horum è numero est Citri semen, &c. alterum est Smaragdus, ingens medicamentum adversus venenum, &c. Tertii meminit Galenus, quod est lapis Bezaar, ex quodam animali eductus, glandi similis, coloris subvirescentis, paulatim incrementum sumens; eamque ob causam laminis invicem complexis constans. Aiunt nonnulli in oculorum angulis vervecum quorundam generari, qui in Oriente reperiuntur: alij verò in eorundem vervecum fellis vesicâ inveniri; quæ sententia magis vera est. Alius est Bezaar metallicus in Ægypto variorum colorum, quem veteres in suis scriptis valde celebrârunt: verùm istius lapidis nulla constat experientia, nam periculum feci, & nullam utilitatem adferre deprehendi: illius autem qui in prædictis animalibus reperitur, facultates multâ experientiâ comprobatas novimus. Præmorso à virulento animali propi-

propinatus, aut vulnere inspersus, Deo auxiliante, eum curabit. *Experientiâ constat, tria ista medicamenta, semen citri videlicet, Smaragdum, & lapidem Bezaar in animali generatum, omnibus veneni generibus resistere. Idem confirmat cap. iv. Bina autem magni momenti (præter facultates) recenset: nempe, hunc lapidem in fellis animalium vesicâ generari, quod rationi valde consonum (lapides enim in multorum animalium felle nasci videmus) alterum, quod paulatim incrementum sumat, ut ex laminarum structurâ apparet.*

Avicenna, vir adeo celebris, de hoc lapide nihil peculiariter scripsit, quemadmodum de multis aliis rebus solitus, qui tamen, cum in Persiâ natus, civitate Baçorâ, ejus rei majorem notitiam habere debuisset, quàm Mauritanii in Hispaniâ nati, qui adeo peculiarem ejus mentionem fecerunt: ejus duntaxat meminit cap. iv. Secundi canonis, de medicamentis agens, quæ propriâ facultate venenis resistunt, in exemplum producens Theriacam & lapidem Bezaar, deinde utrumque inter ea recenset, quæ sanitatem conservant & spirituum efficaciam ut venenum à se propellere possint. Et cap. iv. Fen. vi. lib. iv. tum in v. tribus locis, adversus venena lapidem Bezaar celebrat: idem in curâ fellis viperæ, valde commendat: sed ii loci adeo breves & mutili sunt, ut defunctoriè & cursim duntaxat de illo agere videatur, & ea ex se non deprompsisse, sed ex Rasis octavo Tractatu. In eodem enim capite, lapidem Bezaar valde utilem esse dicit, si reperiri possit; unde apparet quantâ difficultate consequi illum licebat. Et in cap. de his qui Napellum sumpserunt: Lapis, inquit, vocatus Bezaar, colore flavus, purus, & probatus; ad distinctionem videlicet adulterinorum, qui etiam illo tempore reperiebantur.

Hi sunt veteres Auctores Arabes, quos de lapide Bezaar scripsisse comperio, iique non pauci, qui suo tempore illius notitiam habere debuerunt, propter commercium quod Maroci Reges in Indiam Orientalem exercebant, præsertim autem in Persiam, per quam merces & alia magni precii ex Indiâ adferebantur. Id mihi affirmavit vir illustris, qui multo tempore Regis Lusitanix vicarius in Indiâ fuit, hujusque lapidis notitiam, & quâ ratione ex animalibus extrahebatur, quaque formâ præditus, consequutus est, quod magnam lucem mihi attulit in his quæ scripsi. Ipse autem illius lapidis periculum fecit, & ejus facultates à multis aliis feliciter exploratas vidit. Ego verò in illo ipso viro, unius, quem possidebat, omnium quos unquam viderim maximum & præstantissimum, periculum feci in longo & difficili morbo, quo correptus fuerat, mœstitiâ anxietateque accedente; sibi enim venenum propinatum esse metuebat. Meo consilio per plerosque dies manè tria grana pollinis hujus lapidis Bezaar ex buglossi stillatio liquore sumpsit, & plenè liberatus est.

PLURIMI neoterici medici, lapidis Bezaar meminere, & cum in suis libris adversus omnis generis venena, variosque alios morbos valde extollunt: quidquid verò à singulis scriptum reperiemus, in medium proferemus.

Matthiolus Senensis, vir doctissimus, suis in Dioscoridem Commentariis lib. vi. enumerando medicamenta quæ propriâ facultate venenis resistunt, lapidi Bezaar magnas facultates tribuit, illumque reliquis medicamentis venenum profligantibus anteponit, & ferè ea recenset, quæ ex Arabibus in medium attulimus.

Andreas Lacuna Segobienensis, quem docti viri Galenum Hispanicum appellarunt, commentariis quos Hispanico idiomate in eundem Dioscoridis lib. vi. scripsit, refert quàm admirabile sit lapis Bezaar remedium adversus omnis generis venena, virulentorum animalium morsus, & epidemias malignasque febres: efficacem etiam esse in Epilepsiâ, calculum è renibus eiicere, & pollinem ex vino propinatum, calculum in vesicâ comminuere. Hunc etiam lapidem in montanis quibusdam Persiæ capris generari refert, legitimumque, lævem, splendentem, squamosum, & friabilem esse debere, coloris præterea ejus mali quod insanum vocant, valdeque celebre esse medicamentum, inter Principes & illustres viros, ad ea quæ jam relata sunt.

Valescus de Tarento, percelebris suæ ætatis medicus Mediolanensis, Tornamiræ discipulus, libro vii. Praxeos, hunc lapidem Bezaar valde prædicabat contra venena & alios morbos, ob ejus insignes facultates suâ ætate experientiâ comprobatas adversus venena.

Sanctius Ardonius de Pisauris, medicus Italus, in libro quem de venenis composuit, lapidem Bezaar valde commendat, omnibusque medicamentis simplicibus & compositis veneno resistentibus, aut virulentorum animalium morsus curantibus præfert: idque multâ & longâ experientiâ se observasse ait.

Annatus Lusitanus, vir nostrâ ætate eruditus, qui (dum hæc scriberem) Ragusæ vivebat, Commentario in lib. ii. Dioscoridis de genitali cervi agens, perdoctè de lapide Bezaar scribit, ut vir Lusitanus, & qui multa à suis civibus ex Indiâ reducibus intellexerat.

Lapis,

Lapis, inquit, Bezaar glandem formâ refert, coloris cinericii, subobscure ad cæruleum tendentis, ex multis laminis constans; ideò Bezaar vocatus, quòd præstantissimum sit adversus omne venenum remedium. Ex animalium cervis similibus, quæ montanas capras appellant, internis partibus in Indiâ eruitur: ejus tria grana ex aquâ stillatitiâ florum arantiorum, Hispanis *agua de azabar* nuncupatâ, propinata, præstantissimum sunt remedium adversus omne venenum, ex aquâ verò oxalidis seu acetosæ, epidemias febres curant, earum malignitatem extinguendo: cum stillatitiâ portulacæ aquâ, vermes, si febris adsit, necant; si nulla febris conjuncta, ex vino. Præterea pervicacem lateris dolorem se cum illo curasse ait, etiam si maligna qualitas admixtâ esset. Toxicis infectis datus cum medicamentis vomitum procurantibus, cum vomitu venenum expellit; iis autem qui vomitu rejecerunt, per sudorem aut alvum educit. In febrium paroxysmo datus, à febre (sudorem excitando) plerumque liberat. Curâ LXXIV & LXXXIII Centuriæ tertiæ, ad epidemias febres sanandas, lapidis Bezaar tria grana ex aquâ ad eum morbum accommodâ dari scribit; veneni enim malignitatem in similibus febribus extingui, idque remedium esse præstantissimum. Apud Indiæ porrò Reges hunc lapidem magno in pretio haberi; Id autem verum esse apparet, quandoquidem in primâ illâ expeditione, Rex Cochinchin inter reliqua pretiosa dona, maximi muneris loco, lapidem Bezaar nuce avellanâ paullo majorem, Regi Lusitaniæ misit, qui (intellectâ ejus insigni facultate) valde æstimatus hâc fuit: isque lapis omnium primus à Lusitanis fuit in Hispaniam illatus: postea autem plures inde retulerunt, conspectis magnis curis quas Indi cum eo lapide agebant. Sed etiamnum hodierno die, cum adamantibus, rubinis, aliisque preciosis mercibus, quas ingenti pecuniæ summâ vendunt, adferre solent.

Nicolaus Florentinus.

Nicolaus Florentinus, inter eos qui illâ ætate vixerunt, vir maximæ eruditionis, sermone quarto, tractatu quarto, capite nono, Lapidem Bezaar valde celebrat, eaque omnia dicit, quæ Averrois & Serapio, nihil de suo promens, quemadmodum nec in reliquis omnibus quæ scripsit.

Ioannes Agricola.

Ioannes Agricola Ammonius, Germanus, qui de nostri temporis simplicibus medicamentis scripsit, libro secundo de Lapide Bezaar agens, efficacissimum prorsusque divinum esse adversus venena medicamentum, tum etiam in virulentorum animalium morfu, dicit.

Hieronymus Montanus.

Hieronymus Montanus, Henrici Galliarum Regis medicus, tractatu de Chirurgicis remediis, inter medicamenta venenis resistentia, primarium locum lapidi Bezaar hac nostrâ ætate tribuit; multaque experientiâ id observasse in multis illustribus viris, scribit.

Antonius Musa.

Antonius Musa Brasavolus, Ferrariensis medicus doctissimus, in eorum quæ supra *Mesue* antidota scripsit, prologo, Historiam narrat quæ Ferrariæ accidit multis veneno infectis: rejecto enim veneno liberatos fuisse ait, vitrioli oleo, & lapide Bezaar sumpto.

Petrus de Abano.

Conciliator, Petrus de Abano nuncupatus, Patavinus, vir suâ ætate valde doctus, Tractatu de venenis cap. LXXXI. Bezaar, inquit, antonomasticè vocatur à certo lapide Bezaar appellato, cujus peculiaris facultas venenis lethalibus resistendi: statim enim liberat absque alterius antidoti, ulliusve medici auxilio: & sic per excellentiam dicitur Bezaar omne medicamentum, à veneno, morte, aut gravi aliquo morbo liberans: quisquis autem istum lapidem gestarit, ab omni lethali morbo securus esto. Insuper Edwardum Angliæ Regem, isto lapide liberatum fuisse à venenoso lethali que vulnere, quod Sultanus acinace toxico illito ipsi inflixerat, in acie apud Acaronem civitatem, transmarinâ illâ adversus Mahumetanos expeditione: nam cum nunc esset morti vicinus, propinatum illi fuisse lapidem Bezaar, à Templariorum summo Præfecto, ordinis tum magnæ estimationis, valdeque opulenti: addit præterea, se alium lapidem conspexisse lævigatum, rasibilem ut gypsum, pulverulenti coloris, magno æstimatum.

Conradus Gesnerus.

Conradus Gesnerus Tigurinus, libro quem de animalibus quadrupedibus conscripsit, de capra agens, lapidem Bezaar valde celebrat adversus omne venenum.

Sunt & alii Auctores qui hujus lapidis meminerunt, sed breviter admodum, & illum adversus venena in genere & particulatim duntaxat prædicant, quorum nomina non recenseo, quia jam enumerati sufficiunt ad conciliandam auctoritatem apud eos, qui illo uti volunt.

Ex ipsâ experientia Historiarum aliquor. Exemplum I.

Nunc superest, ut quæ de ipso experientiâ comperi, in medium adferamus, ad confirmandam ejus & admirabilis illius efficaciarum auctoritatem: ut agnosci possit, ea, quæ supra dicti auctores scripserunt, manifestis exemplis comprobata esse.

Decimus quartus jam agitur annus, quòd Ill^{ma} Dux de Bejar à Domino Ioanne Manrique admonita fuerit, in aulâ frequentem usum esse Lapidis Bezaar, adversus animi deliquia: erat autem Ill^{ma} huic feminae filius isti morbo ab ineunte quasi ætate valde obnoxius cumque

cumque illius salutis admodum cupida esset, singulare aliquod remedium requirebat; cum ordinaria medicamenta, quæ à doctissimis medicis præscripta fuerant, nihil profuisse animadverteret. Intelligens ergò, quantæ efficaciam esset lapis Bezaar, negocium mecum communicat: valde insolens mihi id visum est, quia illius nullam aliam notitiam habebam, præter eam quam in libris scriptam compereram; sed neque existimabam, in his regionibus reperiri: eam ob causam illam submissè oravi, ut in illo acquirendo omnem diligentiam adhiberet; mihi enim cara erat illius adolescentis salus, ob insignes ejus virtutes, & multam in omni scientiarum genere, atque in omnibus aliis rebus Illustri viro necessariis doctrinam: tum etiam ut lapidem maximè à me desideratum conspicerem. Allati tandem sunt Vlyssipona, Genuensis cujusdam operâ, bini lapides probi auro inclusi, ossis dactyli magnitudine; paulò tamen crassiores, colore præditi ex viridi nigricante, instar malorum quæ Insana appellantur. Itaque communi consensu statutum est, ut corripiente illum inopinanter animi deliquio, lapis illi præberetur. Vespere quodam in syncopen incidit; illicò secundum ordinem in aulâ consuetum tria pollinis unius lapidis grana in stillatitii liquoris buglossi sufficienti quantitate dissoluti in os ejus apertum injecta sunt, quæ cum difficultate deglutit. Deinde, quanto tempore ad symbolum apostolicum bis recitandum necessarium opus fuisset, tam facile animi deliquium ipsum reliquit; ac si illo correptus non fuisset. Perspectâ tam insigni lapidis facultate, magnâ in æstimatione illum habuimus; præsertim cum observarem, quotiescumque daretur lapidis pulvis, illum tantâ facilitate ab animi deliquio liberari: nam manifestè apparebat, pulvere non exhibito, animi deliquium longo tempore durare, & cum difficultate ab eo plenè liberari; dato autem pulvere, subitò & facile ad se redire, perinde ac si nullum passus esset animi deliquium. Illustrissima itaque Dux semper in marsupio eam pulveris quantitatem gestabat, quæ pro unâ dosi necessaria erat, ut, corripiente illum animi deliquio, faciliùs propinari posset, & ipse breviori tempore liberaretur. Illud etiam accessit commodi, quòd postquam pulvere uti cepit, adeò frequenter syncope molesta non fuerit. Hac re consideratâ, Ill^m Duci dixi, ex medicorum præceptis, ea medicamenta quæ morbum aliquem curant, posse etiam præservare, ne in illum incidamus; eamque ob causam, commodum mihi videri, si singulis diebus manè pulverem sumeret; fieri enim posse, ut continuo illius usu, vapor cerebri subiens, qui ex venenosâ & malignâ aliquâ qualitate generatus erat, absumeretur, & lapidem, malam illam qualitatem extincturum, vaporemque ex universo corpore aut ex peculiari aliquâ corporis parte ascendentem, absumpturum, & sublatâ mali radice atque origine, ipsum liberum futurum. Id igitur factum; dataque sunt illi singulis diebus manè jejuno ventriculo tria pulveris grana, ex Buglossi stillatio liquore. Deo porrò favente, adeò efficax fuit id medicamentum, ut ab illo die quo uti cepit usque ad ejus interitum, animi deliquium nunquam illum corripuerit: pluribus autem quàm decem post annis alio morbo extinctus est; per sex verò continuos menses, nullo die intermisso, pulvere usus est.

Deprehensâ tantâ adeoque manifestâ lapidis efficaciam: cum nobilis adolescens femina, cui nomen Maria Cataño, multo tempore animi deliquiis afflicta fuisset, & licet magni medici medicamenta illi præscripsissent, tales syncopes interdum pateretur, ut decem aut duodecim horas durarent, easque singulis pænè diebus; jamque adeò imbecillis esset, ut multo tempore lectulo non surrexisset, evocatus sum ad illam: animadvertens autem medicamenta ab aliis præscripta nihil opis attulisse, relictis vulgaribus remediis, quibus alii medici multis annis usi fuerant, Vlyssipone Lapidem Bezaar adferri jussi; atque ipsi, prius purgata, lapidem ordine quo decet exhibuit ex illo tempore quo uti cepit, in hunc usque diem (jam plures sunt quàm duodecim anni) nunquam animi deliquium passa est: lapidem autem integrum dactyli magnitudine absumpsit.

Exempli II.

Eo tempore Licentiatu Ludovicus de Cueva, vir in sua arte doctus, venenosum quiddam imprudens sumpserat; atque illicò adeo gravia symptomata sunt subsequuta, ut brevi moriturus videretur: & licet medicamenta vomitum cientia, Theriaca, aliaque remedia venenis resistantia illi administrata essent, ad eum accersitus, adeò ægrum deprehendi, ut ejus salutis exigua spes esset. Animadvertens autem venenum ejus morbi occasionem esse, & quàm inutilia fuissent medicamenta illi exhibita, ipse requisitum ivi lapidem Bezaar, quem nullibi reperi præterquam apud supra memoratam Dominam Mariam Cataño, cui duntaxat interior pulvis restabat, sex fortè grana pendens: pulverem ab ipsâ acceptum in duabus chartulis reposui, magnâ lætitiâ affectus, me remedium ei, qui tantopere illo indigebat, reperisse: ad eum regressus, magis afflictum reperi, quàm quispiam existimare posset. Illicò tria pulveris grana quæ attuleram chartulæ involuta, cum aquâ stillatitiâ buglossi propinavi; atque intra temporis spatium, quo symbolum Apostolorum ter recitari posset à pulvere sumpto, manifestè symptomata, angustia, & animi deliquia miti-

Exemplum III.

gari, & cessare ceperunt, sic ut sub noctem jam meliusculè haberet, & liber à mortis periculo (cui adeò vicinus fuerat) esset, & postridie sanus appareret; plurimum tamen per multos dies afflictus, ob præcedentia symptomata.

Exemplum IV.

Eodem Licentiato Ludovico de Cueva ad venationem cum nobili viro profecto, unus è famulis aquam bibit è lacunâ stagnante valdè corruptâ, & venenosis animalibus plenâ; atque statim adeò afflictum se sensit, ut loco se movere nequiret, intumescente alvo & reliquo corpore, magnisque angustiis pressus & animi deliquis, vomens & sudans, ut transversum equo impositus, in proximum pagum vehendus esset: adhibitis autem quibusdam remediis, datus & lapis Bezaar, quem nobilis ille vir gestabat in similes eventus: fuit autem pulvis ille adeo utilis, ut postridie cum suo hero proficisci posset.

Exemplum V.

Puellula quædam venenosum quidpiam edit, ex quo subsequuta sunt gravia admodum symptomata, qualia inducere solent venena: cum autem medica remedia nihil prodesse, auctor fui, ut Lapis Bezaar daretur; & statim convaleuit. Epilepticis etiam pueris præscripti, quorum plurimis valdè profuit. Deinde his qui à vermibus infestantur, in quibus admirabilis est efficaciam: nam eos expellit, & à symptomatibus liberat quæ parere solent. Idem præstat, quocunque in morbo materia aut humor inest venenosus. In nullâ autem re magis manifesta apparet ejus efficaciam quàm in peste: cum enim in Germaniâ pestis valdè grassaretur, quotquot lapidem Bezaar sumpserunt, plurimum illis profuisse, liquidò apparuit. Ejus autem factum est periculum in Xenodochio quodam, in quo erant peste correpti: duobus propinatus est lapis, aliis minimè; qui sumpserunt, liberati sunt, reliqui duo extincti fuerunt. Tum multis istâ lue correptis exhibitus est, quorum nonnulli binos carbunculos, alii tres haberent; qui omnes liberati sunt. Hujus exempli testes fuerunt multi magni nominis & nobiles viri, tum etiam plebei.

Mærore & Melancholia.

In mæstitiâ & melancholiâ valdè etiam utilis est hic lapis. Imperator Carolus V. felicitatis memoriæ, in hunc effectum sæpe sumebat; atque etiam sumpserunt plurimi qui sine manifestâ causâ tristes sunt & anxii, quia tristitiam adimit, & alacres reddit qui eo utuntur. Multos admodum anxios, & animi deliquio afflictos melancholicosque vidi, qui sumptis hujus lapidis tribus granis ex aquâ buglossi, sine difficultate liberati sunt. In malignis & epidemicis febribus, admirabiles sunt ejus vires, quia malignitatem tollit, & veneni qualitatem extinguit; quod imprimis medico procurandum est: nam nisi primum ea tollatur, frustranea est omnis cura. Plerique pestis tempore hujus lapidis fragmentum in ore gestare solent, tum quando à veneno, aut venenosâ aliquâ materiâ sibi metuunt. Valdè etiam utilis est aqua, in quâ maceratus est hic lapis, iis qui pestilente aut malignâ febre correpti sunt.

Febribus epidemicis.

Maligna febre.

Nobili cuidam omnes famuli malignâ febre (quam Hispani *modorra* appellant) correpti fuere: lapidem Bezaar in aquâ pleno cantharo maceravit, de hac aquâ omnes ægros bibere jussit, qui deinde à morte liberati sunt. Eam ob causam multi in aquâ quam bibere debent, assidue hunc lapidem tenent, dum ægri sunt, quia ad tollendam febris malignitatem utilis est, & cor roborat. Neque solummodo efficax est hic lapis in rebus noxiis & venenis: verum etiam in aliis morbis, ut experientia demonstrat. Nam & in vertigine & in obstructionibus valdè prodest; quod hac ratione deprehensum est. Monacha quædam animi deliquium & obstructiones patiebatur; sumpto lapide ad curandam syncopen, simul ab obstructionibus libera evasit; mensesque, qui diu obstructi fuerant, copiosè fluxerunt. Valde etiam utilis est iis, qui sublimatum, aut corrodens aliquod venenum hauserunt, quia veneni malignitatem, symptomataque tollit: in corrosionibus tamen convenientia remedia etiam adicienda, quia alioqui in illis nullius efficaciam esset lapis. Lac in isto casu plurimum commendatur, magnâ quantitate & frequenter ingestum: nam præterquam quòd admirabile est remedium, in corrodentibus venenis eo utendum est, quoniam venenum per vomitum expellit, ejusque malignitatem extinguit; vera enim est antidotus adversus corrodentia venena: deinde illo epoto, lapidis pulvis dabitur, aut aliquod ex prædictis medicamentis veneno resistentibus.

Vertigine & Obstructionibus.

Febre quam stigmata rubra comitantur.

Sed insignis etiam efficaciam est hic lapis in febre, *Tavardete* Hispanis dictâ, infectis, hoc est in quâ stigmata rubra, pulicum morsus instar per cutem sparsa apparent, præsertim in humeris & musculosis corporis partibus: id autem fit, naturâ propellentem ad externas partes humorem. Itaque initio curandum ut evacuetur, non autem intrò reprimatur: quod fiet frictionibus, cucurbitarumque applicatione, & aliis remediis quæ humorem per eas partes extrahant, per quas natura propellere satagit: epithemata autem non usurpanda, neque unctiones aut aliæ res similes, quæ stigmatum eruptionem præpedire queant. Deinde illico postquam stigmata apparere incipiunt, ægro danda sunt ea, quæ venenum tollendi & extinguendi vim habent (de quibus jam abundè diximus) missionem sanguinis fugiendo, ap-

do, apparentibus jam stigmatibus, nisi sanguinis copia & plenitudo aliud suadeat. Adversus hunc morbum, & malignas febres, valde utile & in multis experientiâ comprobatum medicamentum comperi, Bolus armenum nostratem in tabellas cum stillatio rosarum liquore formatum, in omnibus medicamentis exhibitum quæ æger sumere debebit, atque in cibis quibus utetur; potissimum anno quodam quo febres acutæ grassatæ sunt, quia illius usu multi liberati sunt: noster enim hic bolus parum ab Orientali differt. Sed ejus usus esto in lapidis Bezaar defectu: nam hic omnibus præferendus est. Id expertus sum in nobili quodam viro hujus urbis, malignâ febre correpto, cum frequente vomitu, animi deliquio, aliisque malignæ febris symptomatibus, in cujus humeris exanthemata illa & stigmata apparebant: sed propinato illi lapide Bezaar cum pauxillo unicornu, subito cessarunt symptomata, & meliusculè habere cæpit, quia febris malignitas extincta fuit, quæ tanti mali causa erat. Multos præterea enumerare possem, qui in Hispaniâ, quatuordecim abhinc annis, quibus illo uti capi, eo sumpto à sævis morbis liberati sunt: ut revera miraculum videatur, lapidem ex animalis Cervo aut Capræ similis ventre extractum, parvâ quantitate sumptum, ea præstare quæ retulimus. Sed quia in commemoratione lapidis Bezaar diu commorati sumus, & tempus est, ut de Scorzonera herbâ agamus, quæ de illâ comperta habeo, referam.

Bolus Hispanicus.

Scorzoneræ Herba.

SCORZONERÆ planta, de quâ sumus acturi, triginta demum abhinc annis fuit cognita & observata. Ejus cognitionem nobis tempus detexit, ut & alia multa quæ ex Occidentali Indiâ allata videmus, nec veteribus nec nobis unquam inspecta, quemadmodum in eo libro scripsimus, qui de rebus in medicum usum aptis ex Occidentali Indiâ delatis agit.

In Comitatu Vrgel Catalauniæ Provinciæ, loco Momblanc dicto, primùm inventa & observata est Scorzonera herba; nam quoniam totus ille tractus multis animalibus valde noxiis abundat, præsertim verò iis quæ *escuerços* nuncupantur, & in agris inter arbores atque herbas latitant, plagam, cui remedium adferri nequeat, esse censebant: rustici enim neque arva colere, neque messes secare, neque alias operas in agro necessarias exercere quibant, quin crudeliter ab his animalibus offenderentur, quia eorum venenum adeò noxium est, ut quæcumque corporis pars morsu apprehensa fuerit, ilicò intumescat, magnisque doloribus, & venenosis symptomatibus afficiatur, inflammatioque ad cor subeat, ut nisi subito succurratur, facile demorsu extinguantur. Id autem ejus regionis incolas maxime premebat, quòd nullum remedium adversus illud malum reperirent: nam neque Theriaca, neque alia medicamenta usurpata quidquam auxilii præstabant.

Scorzoneræ ubi primùm observata.

Escuerços serpens.

Sub idem ferè tempus, quo adeò deplorata res erat, Mauritanus quidam captivus eò adductus est, qui præmorsos ab isto tam virulento animali curabat, datâ radice & succo herbæ sibi cognitæ, quam ederent: tantæque fuit efficacitæ hoc medicamentum, ut facile morsus sanaret, & venenum tolleret; quam ob rem adeò multi ad istum Mauritanum confluxerunt, ut ipsum non modò servitute liberarent, sed etiam opulentum efficerent. Nihilominus toto illo tempore Mauritanus nec pollicitationibus nec donis pellici potuit, ut indicaret, quænam radix & herba illa esset, quâ tam noxium malum curaret: tandem duo ejus loci homines, considerantes quantum omnium interesset, ut illam herbam cognoscerent, ipsum ad eruendam herbam proficiscentem, clam subsequuti sunt; locumque observârunt, in quo herbam cum suâ radice eruebat: à Mauritani discessu, locum adeunt, lacunasque conspiciunt unde ille herbam eruerat, & aliquas herbæ reliquias: collectâ igitur herbæ copiâ (plurima enim istic nascebatur) in pagum redeunt, & ad Mauritani ædes profecti, illum reperiunt herbam è canistro educentem, quam cum à sese collectâ conferentes, eandem esse comperiunt; nec Mauritanus negare potuit, quin eadem esset. Inde in omnium notitiam pervenit, & quotquot illâ egebant, lectum ibant, atque ad animalis, quod dixi, morsus utebantur.

Scorzoneræ quo modo reperta.

Scorzoneræ porrò nomen inditum, quòd animalis, *escorçu* Catalaunico sermone appellati, morsus curet: & propter radicis ejus herbæ cum ipso animali similitudinem. Est autem hoc animal sesquipalmari longitudine, parte infimâ tenui, deinde paulatim crassescente ad caput usque, instar lignei fusi, capite crasso & quadrato, magno & hiante ore, linguâ nigrâ & mucronatâ, dentibus pusillis instar viperæ feminæ, quibus mordet: sed & linguâ pungit ut scorpium. colore est cineraceo, nigricante, maculis distincto. tardum est incessu: jugiter inter herbas, segetes, & vineta versatur, homines & animalia morsu appetens: eam

Scorzoneræ cui sic appellata.

Escorçu serpentis forma.

ob causam, locis ubi hoc animal versatur, somnum capere formidant. Pejor est ejus morsus, gravioraque symptomata parit, quam viperæ illius regionis morsus, sola herba Scorzonera ei adversatur: quoniam si illius herbæ succo aspergatur, torpescit; & si in os ejus iniiciatur, interit. Quicumque ab hoc animali præmorsus, radicem edit, aut herbæ succum sumit, ilicò sanatur, & tamen si locus intumescat, vel inflammetur, tumor vel inflammatio statim tollitur, doloresque & symptomata cessant: si quis verò statim à morsu sumat, symptomata non succedunt, nec præmorsa pars inflammatur: sic ut nonnulli, animi gratiâ, herbæ radicem mandentes, brachia aut crura mordicanda præbeant, neque aliquod symptoma aut damnum sentiant, sed sola denticulorum cuti impressorum vestigia appareant. Si hujus herbæ succo probè madentibus manibus animal apprehendant, adeò torpescit, ut neque mordere, neque sese movere queat, sed quodammodo mortuum appareat. Hujus plantæ radix non ingrati saporis est, sed subdulcis, crudaque Staphylipi instar edi potest, & quemadmodum dixi, ad ejus animalis morsus utilis est: tum etiam ipsa tosta, aut condita, foliorumque ejus succus solus, aut cum aliquo medicamento corroborante & venenis resistente sumptus, ejus animalis moribus non modò prodest, sed etiam viperarum & aliorum virulentorum animalium. Stillatitius ejus liquor vitreis organis extractus, & in contagiosis febribus propinatus, præsens est remedium, in crisi autem datus, naturâ sudorem aliquem movente, eum mirabiliter provocat, adeò ut plerumque æger sanitati restituatur. Ejus etiam radix condita valdè sapida est, & vel delicatis grata esse potest. Datur cum stillatio herbæ liquore in dictis febribus, atque in animi deliquiis, cordis mœstitiâ & melancholiâ. Is liquor cordialibus epithematibus adiicitur; atque hodierno die illius usus est in contagiosis febribus, bibendo illum assiduè, vel cum aquis cordialibus mixtum. Præbetur etiam tum is liquor, tum radix condita per multos dies, ad curandas hepatis, lienis, & interiorum partium obstructions, tum etiam ad ciendos menses, & adversus animi deliquia.

Scorzonera
facultates.

Scorzonera
forma.

Elegantem pinxit Natura hujus herbæ formam, tamquam utilis futuræ ad multos morbos. Cubitali crescit longitudine, cichorii foliis prædita, & cum magis adulta est, latioribus, per terram sparsis, extimâ parte mucronatis, medio secundum longitudinem excurrente nervo, colore viridi dilutiore; in multos graciles ramos finditur, duros, lignosos, quorum summis fastigiis insident calices longi, nervosi, rotundi, squamati, calicibus Caryophylleorum non dissimiles: ex quibus mense Maio flores ex multis foliolis confertim nascentibus constantes, quæ explicata, amplum conficiunt florem, orbicularem, elegantem, aurei coloris instar radiorum Solis: sub Junii finem decidunt floris folia, & calices seu capitula, orbicularem formam contrahunt, & multas aristas in orbem dispositas proiciunt: excusso semine in Autumno, marcescunt caduntque plantæ folia: radicem habet Staphilini radici similem, carnosam, firmam, in mucronem desinentem parte inferiore, deinde paulatim crassitudinem adquirentem, quâ foliis juncta est, tenui cortice tectam coloris nigricantis, aliquantulum asperam seu rugosam, quæ secta aut rupta, lentum & lacteum succum stillat, internè tota albicans, pinguis, dulcis. Nascitur ut plurimum montanis locis, humidis tamen. Calida & humida primo gradu. Iis facultatibus est prædita, quas enarravimus: præsertim autem efficax est ad morsus *escorçu* animalis adeò noxii & venenosi, in quo sanè admirabilis est ejus vis: succus verò si sumatur, illum antè defecari & clarificari præstat; radix tamen illo præstantior est.

Natales.
Temperamen-
tum.

Morsus cura
ratio.

Animadvertendum porrò est, etiam si hujus herbæ succus & radix sumatur, ad resistendum hujus animalis veneno adeò pernicioso, omnem eam diligentiam esse adhibendam, quam in remediis veneno adversantibus requiri diximus. Commodè igitur (interea dum succus aut dicta radix paratur) ligatura fiat quatuor aut quinque digitis supra præmorsam partem, ne veneni malignitas ad alias corporis partes serpat: id autem intelligendum si morsus in brachio aut crure est: nam si morsus factus sit in aliquâ parte quæ ligari nequeat, adponenda in morsus ambitu emplastra valde adstringentia, quæ veneni vim infringant; idque faciendum subitò, ne noxa in interiores partes penetret: nam si semel cor occuparit, difficilis erit cura. Quod in omnibus virulentorum animalium puncturis & moribus observandum est: si autem vulnus parvum erit, sectione aut aliâ ratione amplificandum erit, & sectio levis sit, si recens fuerit vulnus: si vetustum, profundior, quia unâ cum sanguine magna veneni pars evacuabitur. Post sectionem cucurbitulæ applicabuntur, quæ venenum sorbeant & educant, mutabunturque quoties necessarium erit. Nonnulli ex morsu venenum ore sugunt, non tamen sine magno periculo, quia plerique qui id egerunt, perierunt: cucurbitulas igitur applicare præstat, aut galli, pullive, aut palumbis vivi podicem (vulsis pennis) vulnere apponere, & aves subinde mutare, donec animadverti queat venenum ex vulnere prorsus esse eductum: singulæ autem supra vulnus relinquere debent, donec jam

jam languescant & morti sint proximæ. Conducibile etiam est eas vivas per dorsum sectas applicare, & supra vulnus relinquere, donec frigescere incipiant; illisque sublatis, recentes apponere. Educto veneno quàm commodissimâ ratione licebit, applicandum vulnere medicamentum, quod illud apertum retineat. Non desunt qui cauterio vulnus urant cum manifestâ utilitate: quia venenum extinguit, & vulneratam partem roborat. Idem præstabit cauterium potentiale venenum tollendo, minùs tamen efficaciter, quàm actuale: utrumque verò retinet apertum vulnus, quod in hac curatione valde necessarium est. Perutiliter moribus & ictibus imponitur herbe Scorzonere succus, solus, aut aliis bezaardicis medicamentis commixtus, ut Theriacæ, Mithridatiæ, aliisque similibus: si verò lapis Bezaar in promptu sit, ejus pulvis vulnere inspersus admirabilis erit efficacia. Toto isto tempore servandus est concinnus ordo, & bona victus ratio in rebus naturalibus, evacuationes moliendo (quando opus erit) medicamentis lenibus, admixtis etiam iis, quæ venenis resistunt, adhibitâ similiter venæ sectione, si necessaria fuerit. In ceteris occurrendum singulorum symptomatibus, uti generaliter & particulatim conveniet, adhibitâ semper curâ, ut agris jejunis manè radicis Scorzonere conserva præbeatur, ejusque stillatitius liquor, aut lapidis Bezaar pulvis, bolusve armenus præparatus, atque etiam alio diei tempore, si magna fuerit necessitas. Cordis præterea regio rebus illius intemperiem corrigentibus inungenda, aut adhibenda roborantia epithemata cum pulveribus & aquis cordialibus, quibus Scorzonere stillatitius liquor admisceatur.

Præter facultates quas Scorzonera peculiare habet adversus ejusmodi animalium mor-
sus, & omnium reliquorum, aliis singularibus esse præditam, experientia nos docuit: nam in animi deliquiis, puerorum epilepsiâ, uterique suffocationibus, valde utilis deprehensa est radicis conserva sumpta, illiusque succus clarificatus seu depuratus, aut stillatitius liquor epotus. In animi quidem deliquiis occupante paroxysmo prodest; sed multò magis, si ante illius accessionem radix cum ejus aquâ sumatur; paroxysmum enim tollit, vel saltem ejus vim infringit, ut non adeò affligat, atque si post paroxysmum dumtaxat sumatur. Non minùs utilis est ejus usus in vertigine & cerebri perturbatione, purgato prius corpore. Quotidianus ejus usus cor recreat, & mœstitiâ sine manifestâ causâ obortam tollit. Succum foliorum ejus Soli per aliquot dies expositi, & depurati tenuior liquor oculis instillatus, eorum aciem intendit, & maculas abstergit, mellis momento admixto. Qui à toxico sibi metuunt, sumptâ illius radicis conservâ manè cum stillatitio liquore, eò die non offenduntur. Omnes has istius plantæ facultates docuit nos usus & experientia: nam quo nomine illam Veteres appellârint, hæcenus ignoramus.

Scorzoneræ
facultates
aliæ.

Ioannes Odoricus Melchiorius Medicus Germanus* in epistolâ ad Petrum Andream
Matthiolum, scribit sibi missam fuisse in Germaniam à Petro Carnicero medico Catalano
herbam Scorzoneram rescicatam: & (probè descriptâ plantæ formâ) Matthiolum per-
contatur, quænam sit herba; quod Matthiolum indicare nequivit, neque alius quispiam
qui hæcenus de Plantis disseruit aut scripsit.* Nonnulli Condrillam esse arbitrantur, Ci-
chorii genus, cujus Dioscorides lib. I. I. meminit: licet autem aliquibus notis illi respo-
deat, radice tamen plurimum differt, quia Condrillæ radix lignosa est & valde gracilis,
ideoque inutilis: tum floribus etiam differunt. In solis igitur facultatibus conveniunt,
quod viperæ moribus opitulentur: ait enim Dioscorides, Condrillam ex vino propina-
tam, præsens esse remedium adversus viperæ morsus. Qualiscunque autem sit nostra
Scorzonera, admirabiles ejus vires experimur, cum ad *escorçum* adeò noxii animalis morsus,
tum ad alios morbos à nobis commemoratos: quæ, cum tam exiguo temporis spatio fue-
rint observatæ, multo plures in posterum à doctis viris observatum iri, sperandum est, quas
deinde iis adjungere licebit, quæ de illis à me fuere observatæ & descriptæ.

* hunc Vien-
na Austria
novit Clusius,
non Germa-
num, sed Tri-
dentinû, Ma-
ria Maximili-
ani I. I. Imp.
uxoris medi-
cum.

* ad Tragopo-
gum referri
deberet, peri-
tioris est opi-
nio.

CETERVM, quandoquidem summam protulimus, quæ de duobus istis adeò excel-
lentibus medicamentis, lapide videlicet Bezaar, & herba Scorzonera rescivimus, conse-
quens est, ut ad reliqua quæ polliciti sumus transeamus: nimirum ut præcaveamus ne in
tam grave periculum incidamus. Etenim non minus utile est ab incommodo nobis cave-
re, quàm, cum in illud incidimus, ab eo nos liberare. In hoc casu Veteres multis præcau-
tionibus usi sunt; inter quas una in Regum & Principum aulis valde est antiqua, ut videli-
cet cibus & potus illis adpositi prægustentur: nam hac ratione certi esse possunt, nihil se
edere aut bibere quod illos offendere queat. Hoc munere fungi solent dapiferorum &
pocillatorum Præfecti: nam ut illis, cibi & potus, quem Princeps sumere debet, commissa
est cura, illius etiam rationem reddere debent, atque ipsis, coqus & cellarius; ut videli-
cet coqus cibum dapiferorum Præfecto præbens, illum prægustet, & cellarius idem præ-
stet in vino & aquâ pocillatorum Præfecto. Quæ sanè consuetudo ad cujusvis Principis
salutem & securitatem laudabilis & necessaria est; ut videlicet si aliquod vitium in cibo &

potu sit, id primùm in alios quàm in ipsum dominum incurrat, cujus vita & salus tanti momenti est.

Verùm istud nunc fit cæremoniarum & ostentationis potiùs causâ, quàm ut saluti & vitæ consularur: atque longè aliter administratur hæc cæremonia, quàm quo tempore fuit instituta. Nam nunc satis præclare suam functionem peregrisse autumat præstructor, si panis fragmentum per fercula leviter ductum præmordeat, deinde abiiciat, & pocillator summis labris vinum & aquam degustet: cùm tamen si probè suo officio fungi velint, ut de ferculis edant, & de potu bibant, necessarium sit: quia alioqui difficilè animadverti potest, si vitium insit, antè quàm in domini alvum penetret. Dominus præterea præcipere debet, ut multa fercula sibi parentur, ut, si unum illi non sapiat, alterum degustet, deinde reliqua: nam ubi multa fercula aderunt, de singulis parum edet; atque istâ ratione, si aliquod infectum erit, tantum damnum inferre non poterit, quàm si ad saturitatem de uno aut altero edisset, in quo fuisset vitium: animadvertendum etiam est, plerumque accidere, ut quispiam ab aliquo ferculo abhorreat, nec illud degustare sustineat, in quo deinde insigne vitium deprehendatur. Cibum itaque sumere utile est cum furcillâ aut cochleari, eâ ratione confectis, quam Hieronymus Montuus insignis medicus, in Henrici II. Gallix Regis usum parari curavit, ut videlicet agnosci possit, an venenum in cibo lateat. Confici autem debent furcula & cochlear, ex auri & argenti commixtione veteribus Electrum (quod ex auri quatuor partibus & unâ argenti constat) dictâ, & diligenter expoliri lævigarique: furculâ solidum cibum, cochleari liquidum sumet, quia in cibum immissa, si venenum admixtum est, illico aurum lividum, nigrum, aut turbidum colorem contrahit, pristinumque nitorem amittit, cujus rei causâ, considerabitur quid cibus (qui hujus mutationis occasionem præbet) contineat, & alicui animali devorandum obiicietur, quidque deinde illi accidet observabitur, hæc enim primaria est experientia. Ex eadem materiâ conflari poterit patera aut vasculum aliquod patulum, & diligenter expoliri: quia si vinum aut aqua in illud injecta venenum continebunt, obscurum colorem contrahet patera, aut alium aliquem ex suprâ memoratis: sin minus, pristinum nitorem retinebit: quæ sanè elegans & facilis est inventio. Cibum porrò sumpturus, primum bolum in os injectum probè mandat, ejusque saporem periclitetur, acrisne sit, an nauseam moveat, ut si quid istarum rerum sentiat, ilicò quod edit reiiciat, osque vino & aquâ eluat, & alia fercula degustet. Non abs re erit, si ejus ferculi paucillum alicui animali obiiciatur; ad observandum quid illi succedet: nec incommodè adhibebitur mensæ domini quispiam, cui præbeatur ad periculum faciendum: ex effectis enim indicium fieri poterit. Observandum præterea corrodentia venena, statim à degustatione os corrugare & exasperare, mordicareque & urere. Præstabit, ut qui suspectos habent cibos, eos assatos aut elixos edant; à crustâ autem inclusis, offis, jusculis, atque à nimium acidis, abstineant, quia in his major noxa latere potest, (præsertim si odorata admixta sint, uti ambarum, moschus, aromata) magis enim in similibus occultari potest venenum, quàm si cibi assi aut elixi essent: fugienda etiam nimis dulcia fercula, quia venenum valde occultare possunt. Quisquis præterea suspectos habebit cibos, si famelicus mensam accedet, ne illos illicò voret, sed paulatim & lentè mandat, illorumque, ut diximus, saporem periclitetur. Idem in potu observandum: nam si sitis valdè urgebit, animadverti nequit quid bibatur; hanc ob causam, multi atramentum, lixivium aut sublimati aquam hauserunt, dum sitibundi non sentiunt quid bibant, donec damnum jam in corpus penetravit: propterea lentè paulatimque bibendum, & potus degustandus. Hac certè ratione, cum mediocri curâ, & haud difficulter animadvertet, si cibus & potus quem sumpserit, noxii quidpiam continebit. Observandus item ferculorum color, qui noxam etiam detegit, nam alius à nativo apparebit. Benè quoque deterfa & purgata esse vasa utile, quibus cibus & potus excipientur, vel etiam argentea expolita & lævigata; quia si venenum inest, facilè commaculatur, lividumque aut nigrum colorem contrahit argentum.

Historia.

Antè paucos dies in hac urbe contigit, ut nobilis quidam vir & prædives, dum ex argenteâ paterâ bibere vellet, eam lividis maculis infici animadverteret: ille admiratus, vinum dumtaxat degustat, & non bibit, subitoque os & lingua corrugata sunt; gustatum vinum de quo in pateram infusum fuerat, eâ asperitate carere deprehensum est; deinde aquâ diligenter observatâ, in urcei fundo multa sublimati grana nondum dissoluta inventa sunt. Ad ipsum evocatus, plura quàm viginti granula sublimati ex urceo eduxi. Multis antè diebus nobilis ille in morbum inciderat: unde conjecturam feci, nunc demum non fuisse tentatum, ut ipsum veneno necarent; atque in hunc usque diem æger permanet. Istud exemplum adfero, quia si patera maculis non fuisset aspersa, nequitia haudquaquam animadversa fuisset. Vasa etiam vinum aut aquam continentia probè obstrui necesse est, ne noxium

noxium quidpiam in illa irreat aut cadat, ut araneæ, salamandræ, & similia insecta: propterea ex angusti oris poculis bibere non convenit, sed ex patentibus præstat, ut, quid inest, melius conspici possit. Nonnulli, quibus sua salus magis cordi est, unicornu fragmentum ex aureâ catenulâ dependens, in aquâ, quam hausturi sunt, tenent; & rectè quidem: nam præter, quòd veneni suspicionem tollit, admirabilem cor roborandi facultatem potui conciliat. Fugiendus etiam ignis ex putridis & infectis lignis accensus, quia fumus ejus non minùs noxius est, quàm si venenum haustum esset: carbones præterea primùm accensi, in cubiculum non sunt inferendi, quia plerique eâ ratione extincti sunt. Suas vestes & lineos pannos alicui, cujus fidem perspectam habeat, adservandas det, quia in illis occultari possunt ea, quæ insigne damnum adferant. Ad hæc omnia, fideles ministri requiruntur, & quorum fidei credi possit, probi generis, in quos etiam herus beneficus & liberalis sit. Et ante omnia medicus eruditus & expertus deligendus est, sapiens, boni judicii, opulentus, honestis parentibus natus: similis enim, nihil præter decorum ager, quandoquidem ab eo ægri vita & salus dependet.

DIALOGVS DE FERRO,

eiùsque præstantia & facultatibus.

Auctor D. NICOLAUS MONARDVS

Hispalensis Medicus,

interpres CAROLVS CLVSIVS Atrebas.

Interloquutores

BVRGVS, D. MONARDVS, ORTVNNVS.

BVRG. **Q**UAM meditabundus incedis, Dn. Doctor? videris ipse Harpocrates, ut à Veteribus describitur. D. M. De ægro quem visitatum eo, erat cogitatio. B. Tantane opus est solitudine, antè quàm illū conspicias? D. M. Imò multo antè, quandoquidem postquam meū museum egressus sum, ejus magna cura me incessit. B. Magni laboris est, si, cum tot ægris mediceris, singulis diebus meditati debeas, quid singulis conveniat. D. M. Hæc meditatio non cadit singulis diebus in omnes morbos, sed in eos duntaxat, quibus illa necessaria est, & qui quotidie nova remedia postulant, quemadmodum in morbis acutis, qui majorem curam & diligentiam requirunt (quæ occasio brevi elabitur) quàm diuturni & chronici, ubi remedia lentè & paulatim sunt adhibenda: talia sunt de illis studia. B. Ego verò, domine Doctor, meditabar, quâ ratione in Contractationis ædibus, quò tendebam, ingentem illam auri & argenti quantitatem, quæ istâ classe advecta est, videre possem, potissimum verò Smaragdos ex novo orbe delatos, quorum tres, sexaginta ducatorum millibus æstimari dicuntur: propterea, meâ tabernâ relictâ, eos conspectum ibam, tamquam rem raram, nec in his regionibus unquam visam. D. M. Ego etiam eò proficiscor, ad visitandum ægrum apud Quæstorem habitantem; occasio forte sese offeret Smaragdos conspiciendi: ingrediamur per posticum, nam magis vicinum, & minore hominum turbâ occupatum. Sed Thesauri aula oclusa videtur; fieri poterit, ut, dum ad ægrum visendum subeo, aperiatur. B. I bonis avibus, domine Doctor, ego interea hîc expectabo: & quandoquidem aula non aperitur, in hoc scamno sedebo, atque quid fiat observabo, donec Doctor adveniat. D. M. Meam moram excusatam habeto Burge, nam negotii qualitas me detinuit. B. Imò gauderem, si diutiùs abfuisses, quia plura observassem. D. M. Quid per meam absentiam vidisti? D. Aulam oclusam, & atrium hominum frequentia plenum,

quos cum summâ animi contentione observavi, omnesque honesti viri mihi visi, multis tamen curis pleni, quia tantam gestuum varietatem in illis animadverti, ut admirationi mihi fuerint: alii enim sibi solis loquebantur, alii demisso capite soli ambulabant, alii bini colloquia inter se miscentes, alii frequentes, de sua negotiatione agentes, alii nautæ & milites suam mercedem expectantes, alii suas argenti portiones ad eò festinanter auferentes, ut furto sustulisse viderentur; multi cum tabellionibus in suis litibus occupati erant, alii in quæstorio officio ad rationum libellos assidebant: ingens erat multorum clamor, qui suas portiones dabant & recipiebant non sine magna contentione: iudices in concilio versantes magna hominum frequentia expectabat: sic ut solus spectator essem, reliqui negotiis implicati: quod mihi (qui sine sollicitudine eos observabam) veluti comœdiæ multis actibus distinctæ spectaculum fuit: quodque magis admiratione dignum censebam, nemo illorum alacri & quieto animo erat, sed omnes anxii & solliciti. D. M. Valdè gaudeo, Burge, te tantâ attentione observasse, ea quæ in illis ædibus peraguntur: quia omnium quæ vidisti origo & causa est, illud aurum & argentum, quod tanto desiderio spectatum adveniebas: ista labores illos & anxietates pariunt, & non modò quos vidisti, attonitos & quasi incantatos detinent, sed etiam alios plerosque: quia hoc tempore, omnium earum rerum instrumentum sunt, quæ hos quidem deprimunt, illos verò attollunt, quæque imperium & potestatem in orbe obtinent: tantam felicitatem in illis mortales constituerunt, ut illas perquirant cum sanguinis profusione & vitæ periculo, atque adquisitas summo labore, nec minore sollicitudine conservent, cum magnâ miserâ expendant, & cum magno infortunio amittant: hæ quietem & somnum adimunt: interdium quidem in illis conservandis traducto tempore, & cum labore & curâ augendis, noctu verò cum timore: tantæ sunt in illis illecebræ, tanta pericula, & tam varii casus, ut quotidie observamus. B. Concedamus ista, nihilominus & aurum & argentum cum Smaragdis videre cuperem. D. M. Quid mi Burge, nunquàmne aurum, argentum, Smaragdos conspexisti? B. Conspexi quidem, sed exiguâ quantitate. D. M. Quid inter magnam quantitatem & parvam interesse existimas, nisi quòd majorem terræ quantitatem, vel minorem videas, eamque usibus humanis minùs utilem, inter reliquas quas Natura creavit? Quòd si tanto desiderio pretiosâ metalla conspiciendi teneris: te in locum deducam, in quo metallum auro & metallo (quæ videre desiderabas) longè præstantius conspicias, & Smaragdis magis utile & præferendum. Nam quod ad gemmas attinet, hominum opinione duntaxat æstimationem adquirunt, quia paucas facultates earum quæ illis tribuuntur, observavimus, nec scio quas præterea obtineant, nisi ut quorundam loculos exhauriant, ut in alienos transfundant. Nec aurum aut argentum aliud sunt, quàm pulvis & lutum illius coloris, in terræ visceribus à Naturâ condita, ut reliqua metalla. Verum quidem est homines ista duo majore in æstimatione habere, quàm reliqua, sic ut eos qui illis abundant, divites nuncupent, & illa divitias: quas Socrates sapienti nulli alteri usui esse ait, quàm ut ejus animum implicent, quemadmodum laxa longaque vestis corpus. Quandoquidem porrò ad eas ædes pervenimus, in quibus est illud metallum, auro, argento, & Smaragdis præstantius, ingrediamur: nam Ortunnus id nobis concedet. Ædium vestibulum frigidum est, & æstus magnus; in illo igitur, ejus aliquam partem evitare poterimus. ORT. Quid requirit dominus Doctor? D. M. Ut paullulum in istâ tuâ porticu quiescamus & recreemur. ORT. Honore me afficis in ista re; in istis sellis assidete. D. M. Ortunne, apud Cantabros faciliùs transigi debet æstas quàm Hispali. ORT. Hoc anni tempore, etiam istic calor est, perinde atque hîc: ea autem est differentia, quòd hîc ædificia sunt constructa, ut æstus faciliùs tolerari possit; istic maxima illorum pars, ob ingens frigus, ex ligneis tabulis fabricata est, quæ hoc tempore, solis æstu valdè incalescunt: itaque scitè dici solet, hiemes Burgis transigi debere, æstates verò Hispali, quia ædificia utrique tempori accommodata sunt. D. M. Quandoquidem jam hîc sumus, Burgo ostendere cupio, ut ei pollicitus sum, metallum auro, argento & Smaragdis, quæ spectatum ibat, præstantius. B. Libenter illud videbo. D. M. Ferræ hæ laminæ quas parietibus innixas conspicias, metallum sunt pretiosissimum, & hominum usui maximè utile atque necessarium: hoc est verum aurum & argentum, sine cujus adminiculo vivere nequiremus, neque homines suas artes exercere possent: illo enim administro, veræ opes adquiruntur, atque omnes fructus & bona temporalia: sed & reliqua illo parantur. B. Verum quidem est, ferrum valdè necessarium esse, certum tamen, aurum & argentum magis excellere, præstantioremque originem habere, ut ex illorum, præ reliquis metallis, pulchritudine & lævore appâret. D. M. Sciendum est, Burge, omnia metalla eandem originem, idem principium habere. Verum quidem est, varias inter veteres Philosophos fuisse opiniones de principio & materiâ ex quâ generantur: nam Aristoteles, ex vapore in terræ visceribus concreto generari scribit; Democritus, ex certo calcis genere & lixivio;

lixivio, Ægidius Mauritani Hispanus, ex cineribus: alii, ex omnibus elementis. Rursum alii, ex frigiditate congelari: alii, ex calore densari. Astrologi, superioribus causis, & planetis eorum originem tribuunt, singulis planetis suum metallum dicantes. Plato, ad utramque opinionem inclinans, cælestem virtutem terrestri permixtam, eorum principii & originis causam esse vult. Trismegistus, terram metallorum matrem esse, cælum verò patrem, dixit. Plinius hæc scribit: interior terræ pars, res est pretiosissima, quoniam in eam cadunt omnes cælestes influentiæ, generantes in ea res magni pretii, ut gemmas & metalla, idque fit, Chalcedonio Platonico teste, ob insignem, quem interne continet, calorem. Callisthenes ea est opinione, omnium metallorum formam unam eandemque esse. Anaxagoras & Hermes aiunt metalla interiùs unâ formâ esse prædita, & exteriùs alterâ; unâ videlicet secretâ, alterâ manifestâ; sic ut plumbum in se contineat aurum, & aurum plumbum: idem etiam de reliquis metallis opinantur. Considerate quæso quàm variæ sint opiniones virorum adeò sapientum. Alia vulgaris est opinio, quam, ut magis certam, omnes sequimur, & ejus meminit Avicenna lib. de Meteoris, & in libris de Chimia ab ipso conscriptis, quam confirmârunt Geber, Raymundus Lullius, Arnoldus de Villa Nova, & reliqui qui hæctenus istud negotium tractârunt. Recentiorum
& vulgaris
opinio. Omnes enim affirmant, veram materiam ex quâ generantur omnia metalla, sulphur & argentum vivum esse, sulphur quidem tamquam patrem, & argentum vivum tamquam matrem, sulphuris calore argentum vivum coagulari, ut ex utroque metalla in terræ visceribus conflentur: atque ex horum duorum principiorum variatione, unum ab altero differre, eorumque principiorum puritate fieri, ut unum metalli genus, altero præstantius sit: eamque ob causam, aurum reliquis metallis magis perfectum & formosum esse, veluti ex principiis magis puris & nitidis formatum. Imò non defuerunt Philosophi, qui omnia metalla aurum debuisse fieri dixerint, nisi sulphuris & argenti vivi imperfectio obstitisset: itaque reliqua metalla, præter aurum, imperfecta nuncupari, quia puritate illâ & excoctione caruerunt, quâ præditum fuit aurum, per mirabile illud ligamen à Naturâ datum. Hinc fit ut Chimistæ, dum aurum conficere volunt, ista duo principia expurgare nitantur, ex quibus omnia metalla constant, ut iis expurgatis aurum ex ipsis conflatur, metallum omnium purissimum: id autem per suas distillationes faciunt. Sed quàm difficulter id peragi possit, dicant qui in hac re suis facultatibus & hæreditatibus absumptis, tandem operam luserunt. Qui adversus istos scribunt, negantes distillationibus hujusmodi fieri posse, sic argumentantur. Quemadmodum metalla in terræ visceribus ex Sulphure & Argento vivo (ut isti sibi persuadent) non generantur: sic illa artificio conflare nequeunt. Nam si ex Sulphure & Argento vivo generarentur, in Auri & Argenti atque aliorum metallorum venis, illorum vestigia invenirentur. At nulla eorum vestigia etiam in maximè profundis venis deprehenduntur: sed distinctas venas esse deprehendimus, ut nec in illis metalla reperiantur, nec in metallicis, Sulphuris atque Argenti vivi venæ. Nam si ita foret, (ut aiunt) metalla videlicet ex duobus illis principiis generari; necessariò metallum aliquod jam perfectum reperiretur, aliud imperfectum, quia in momento perfici nequit: imò omnia metalla jam perfecta inveniuntur, & illa liquando, Sulphur aut Argentum vivum non reperitur. Difficultate non caret hoc negotium, variæque (ut intellexistis) de eâ re sunt opiniones, & incertum quæ scopum attigerit: solus Deus novit, qui Naturæ certas leges & rationes dedit, ad condensanda metalla in eam mixtionem & formam quæ illi placuit. Hinc factum est, ut nonnulli in eâ opinione fuerint (nec immeritò) metalla unâ cum mundo esse creata, quod testatur Augustinus. Quidquid fecit Deus, eodem momento fecit & creavit. Itaque cum mundum & terram condidit, simul in ejus visceribus metalla creavit. Porrò opinio quæ magis certa haberi debet, & quæ ex effectu magis probatur, ea est communis illa, quæ omnia metalla ex Sulphure & Argento vivo generata esse affirmat: quia hac ratione multa dubia solvuntur, quæ difficulter probari possent, nisi ita esset. Hæc igitur probabilior, magis certa & vera est opinio, atque majore demonstratione prædita.

B. De magnis rebus disseruit dominus Doctor, quæ me in admirationem rapuerunt; & ejus scopum fuisse observo, ut nos originem & causam doceret, ex quâ ferrum generatur, quandoquidem de illo ejusque facultatibus differere instituit.

D. M. Certum est, meæ orationis scopum eò tendere, ut ferrum ex iisdem principiis, eademque materia fieri demonstrarem, è quibus Aurum, Argentum & reliqua metalla, neque ferrum ab auro aliâ in re differre, nisi quòd auri principia magis lucida & pura sunt, propterea magis splendens & elegans est; ferrum autem inelegans, nigrum, & obscurum, quemadmodum nos hîc conspiciamus, quòd ex principiis magis crassis & impuris conflatum sit: nihilominus Auro, Argento, reliquisque metallis præstantius est, quia nobis magis necessarium; & majores utilitates ex eo accipimus, quàm ex reliquis, quæ absque illo foret, nullius essent pretii. Etenim illa ex terræ visceribus educit, & per illud in

hominum

hominum usum cedunt: nam illo administro, ex his vasa fiunt, moneta cuditur, & in necessarium usum reducuntur: aliis itaque omnibus potentius est, quandoquidem illa domat, atque ita molit & concutit, ut ei cedere debeant. Sed antequam ulterius progrediamur, cum de ferro nobis agendum sit, commodum erit, ut Ortunnus, in Cantabris natus, nobis declaret, quo modo ferrum eruitur & paratur, & quæcunque alia de hoc metallo illi comperta sunt; quia, iis cognitis, cum firmiore & solidiore fundamento negotium conficiemus. ORT. Doctor adeò multa nobis disseruit, ut in hoc certamen me etiam descendere obstringat. dicam ergo, licet Cantabrico more, quæ mihi nota sunt. Sciendum est, montana omnia Cantabriæ loca, Ferri venas magnâ ex parte habere, non tamen omnes excoli, sed illas duntaxat, quæ magis divites sunt, & majorem ferri quantitatem præbent: reliquas negligi, quia sumptus refundere nequirent. Lapides in summâ venâ existentes ferrum rigidius & magis solidum reddunt, ut illud, chalybem à soliditate appellent: ipsa vena plerumque est in magnis rupibus, quibus suffossis, ignem ad eas confringendas iniiciunt: deinde malleis in fragmenta contundunt, quæ fornacibus ardentibus injecta dissolvuntur & emolliuntur, ut in minutiora fragmenta diffiliant, quæ fornaci ad eam rem aptæ imposita, liquantur; ferrum in infimam fornacem stillat, & in magnam massam coit: ea in partes secta incudi subiicitur, & ingentibus ferreis malleis ab aquâ sublevatis in huiusmodi laminas contunditur, quales parieti innixas conspiciatis. Venas quidem reperiri certum est quæ aliæ aliis magis durum, illudque elaboratu magis difficile ferrum præbeant. In Germaniâ erutum, magis blandum est, & in elaborando magis obsequiosum. Belgicum, asperum est & incommodum; eamque ob causam, fragilia sunt quæ ex eo conflantur. Italia, omnis generis præbet. Cantabricum autem reliqua bonitate superat, quia elaboratu facile, & reliquis validius est, eaque de causa in omnes regiones transfertur. D. M. Sed chalybs ne è Cantabris advehitur, quemadmodum ex Italiâ? ORT. In Cantabris Ferri genus eruitur adeò durum & solidum, ut, elaboratum, chalybis vicem præbeat, præsertim adhibitâ, ut solet, temperaturâ, licet valdè difficulter elaboretur. Chalybs ex Italiâ delatum, præsertim Mediolano, longè ab hoc differt, nam magis blandum est, & magis obsequiosum, atque etiam præstantius: eam ob causam, fabri magis expetunt, & illo frequentius utuntur. D. M. Non defuerunt, qui Chalybis venam à Ferri vena distingui velint. ORT. Falluntur, quia omnes sunt Ferri venæ, in eo differentes, quòd aliæ aliis magis durum præbeant: id autem quod fortius & solidius est, propter duritiem, Chalybem appellamus; & quædam sunt loca, è quibus aliud ferrum non eruitur, quàm durum illud, quale est totum illud territorium *Mondragon* vocatum, in quo omnes venæ istius duri ferri sunt: eam ob rem, Chalybem appellant omne ferrum ex eo erutum; quod ex loci naturâ fieri arbitror: sed ex Italiâ delatus chalybs alterius est naturæ. Nam istic diversæ sunt ferri venæ, aliæ videlicet blandi & in opere obsequentis; aliæ autem, asperi, duri, & elaboratu difficilis: ad conflandum autem chalybem quem ad nos mittunt, hoc artificio utuntur. Ferri blandi eam quantitatem sumunt, quæ commoda videtur; è quo parvas & tenues laminas conflant, deinde marmor & ferri scoriam in tenuissimum pollinem terunt: ista simul commixta cum prunis ardentibus in fornacem ejus rei causa paratam iniiciunt, & incendunt; deinde ferrum illud durum, quod elaborari nequit, adiiciunt: ignis ardore hæc omnia colliquantur; & massa conflatur, ex quâ crassæ illæ chalybis laminæ fiunt, quæ ad nos tantâ copiâ inferuntur. Chalybs autem appellationem sumpsit à populis sic nominatis, qui duro illo ferro abundabant.

Chalybis con-
flandratio in
Italia.

Chalybis ni-
litas.

Vtilis porrò est chalybs ad multa, propter duritiem quâ ferrum superat, & quia majore vi & actione pollet: illo igitur ferrea instrumenta exacuunt, & eis robur addunt, ut diutius perdurent, & facilius majoreque celeritate opus suum peragant: purius enim & magis nitidum est ferrum, ideoque siccius, magis album & fragile, celerisque actionis. Hæc sunt quæ de ferri & chalybis origine intellexi. D. M. Eleganter Ortunnus disseruit, nec id breviter, sed prudenter & sapienter. Multas nationes ista duo metalla sibi comparare necesse est, quandoquidem ad plerasque res sunt utilia. ORT. Multi à me redimunt, sed longè plures illo utuntur: nam nulla est ars in hac urbe, cui non sit necessarius chalybis usus. D. M. Pergratum Burgo & mihi esset, si in quibus artibus ut plurimum usurpantur, nobis enarrares. ORT. Adeò multæ sunt, ut plurimis diebus enumerari vix possent, quanto minùs hoc exiguo, quod nobis superest, tempore? D. M. Præcipuas & magis necessarias duntaxat enumerata, pro temporis brevitate. ORT. Quæ mihi occurrent, referam.

Maxima ferri, & magna chalybis pars in conficiendis armis insumitur, quæ vel ad defensionem, vel ad offensionem sunt idonea: quia nulla est universi orbis regio, in quâ non exercentur, & in plerisque etiam non fabricentur: plurimum autem absumitur in conficiendis pyxidibus ferreis, quarum tam ingens in bellis & exercitibus est usus, ut major præstan-

præstantiorque militum pars in pyxidariis consistat, tamquam magis necessariis: & certe pyxidum sive scloporum usus à cacodæmone primùm fuit excogitatus, ad plurimos in infernum protrudendos: longum esset omnium armorum genera, quæ ex ferro & chalybe fiunt, enumerare; & diuturniore tempore opus esset, quàm quod nobis superest. Utile etiam est ferrum ad agri culturam, & alia opera humanis usibus adeò necessaria, quandoquidem ex agro omnes totius orbis status aluntur. Ad fabricas præterea construendas est necessarium, easque tam varias, ut urbes, municipia, pagi, arces, templa, atque alia publica loca ejus ope construuntur, quæ sine ferro & chalybe extrui nequirent. Considerate præterea, quàm hæc duo metalla ad mechanicas artes exercendas sint necessaria, in quibus rot instrumentis opus est, quæ ex illis constant. Velle explicare singulas artes, quæ istorum duorum metallorum beneficio exercentur, nullus esset sermonis finis: illud verè dicere possum, nihil in hoc orbe esse, in quo necessaria non sint ferrum & chalybs. Istis duobus metallis Reges & Principes regna & urbes adquirunt, hostes sibi subiciunt, & sese suaque tuentur (teste enim Livio, cum ferro, non cum auro patria propugnatur) cum illis potentes evadunt, metuunturque, & honore afficiuntur: per ferrum honor Iustitiæ defertur, illiusque beneficio mali plectuntur, boni conservantur. Tantæ auctoritatis est hoc metallum in hoc mundo, ut in pace & in quiete, respublicas & civitates, agros & solitudines conservet, ita ut omnibus locis sit summa securitas. Tanta denique de hoc metallo, & auctoritate quam in omnibus rebus obtinet, dicenda essent, ut neque mea lingua explicare potis sit, nec memoria concipere: hoc solum addam, veteres Romanos tantâ in æstimatione illud habuisse, ut soli nobiles anulos gestare possent, eosque ferreos. De duabus acibus quæ ex chalybe fiunt ea dicam, quæ cogitatione vix assequi licet. Una est acus ad confuendum idonea, quæ quàm necessaria sit in urbibus, rebus publicis, vicis, ædibus privatis, in terrâ & in mari, etiam singulis hominibus, enarrent tam multæ artes quæ illâ administrantur, nec absque illâ fieri possent; quæ, cum tot sint, enumeratione comprehendi nequeunt, singuli autem expendere possunt: quandoquidem à Rege ad opilionem, à summo Pontifice ad templi custodem, ejus usu carere nequeunt: deinde si consideremus quàm necessaria sit mulieribus in suis operibus acu pingendis, cum in lineâ telâ, tum sericeâ, adeò expolitis & tenuibus, Naturæque opera imitantibus, ut etiam aves, quadrupedes, plantas earumque folia & flores ita expriment, adumbrando etiam ramos & truncos sericeis variorum colorum staminibus, ut ipsas plantas in agris natas existimare quis possit: suæ enim Matris picturam acu elaboratam conspexi, non minùs ad vivum expressam, quàm si in ignis aliquis pictor illam coloribus imitatus fuisset: omnium istarum rerum instrumentum est acus, adeò exigua, ut inter digitos abscondi possit. Admirabantur Americani innoxii, dum Hispanos acu vestes concinnare viderent, rem miraculosam existimantes, & pro acu multum aurum rependebant: atque interrogati cur acus expeterent, quandoquidem nudi incederent, respondebant, illas pro re admirandâ quâ ipsi uterentur, retinere velle, & tum etiam ut nigas (insecti illis familiaris genus) è pedibus eximerent faciliùs quàm ullâ aliâ re. Altera acus, ea est quâ naucleri utuntur, una sanè ex maximis rebus quæ in hoc orbe non multos ante annos repertæ sunt: illius enim adminiculo novi orbis, magna Regna, & Provinciae antea non conspectæ nec cognitæ, inventæ sunt, quæ numquam detectæ fuissent, nisi primùm illa innotuisset: quia dum illâ carebamus, navigatio brevis erat, & satis littoribus duntaxat legebatur: nunc illius ope, altum petunt, & ita navigant, ut navis, cui insignis Victoria, totum orbem circumiverit, quemadmodum Sol singulis diebus illum ambit: unâ enim navigatione duodecies millenas leucas confecisse dicitur: quodque magis mirum est, navis in medio Oceano octingentas aut mille leucas patente consistens, solo acus adminiculo, nec ullâ aliâ scientiâ, ad petitum portum pervenit. Constat autem acus illa ex chalybe, cui ab unâ parte magnes lapis adfricatus est; & illico, specificâ quadam virtute quam Deus illi indidit, eâ parte quæ magnete fricata fuit, arcticum Polum spectat, idque semper, sive in continenti, sive in mari, sive die, sive nocte, sole illustri aut nebuloso: cum illâ & navigatoriâ hydrographiâ, in quâ notati sint venti, rhombi, & portuum nomina, tot millenarum leucarum sit navigatio, ut quotidie videmus, atque adeò facile, ut admirandum sit. Istius admirabilis acus inventio cuidam Melfensi in Italiâ Nauclero tribuitur. Utile præterea est ferrum, ad horologia fabricanda, quæ præterquam quòd magno artificio conficiuntur, ad vitam normâ quadam & ordine traducendam valde etiam sunt necessaria: nam illa indicant quando peragenda sunt opera, quanto tempore in illis commorandum: omnibus statibus, ad sapienter vivendum convenient; ubi enim nulla sunt horologia, instar brutorum animalium vivitur. Ceterum hæc duo metalla, ut reliqua expoliantur & lævigantur, auro & argento obducuntur, exruleus & alii colores inducuntur, qui maximam addunt gratiam & venustatem,

Acus ad confuendum.

Acus nautica.

Magnes.

Acus nautica inventor.
Horologia.

ut in

Liquor è ferro. ut in catenulis illis conspicimus, quæ nunc temporis ex chalybe sunt, adeò politis & tenuibus, quibus additi colores, illas adeo ornant, ut plerique aureis & argenteis torquibus præferant. Ex his metallis chymicâ arte liquor etiam extrahitur, perinde atque ex auro & argento: metallum etiam ad suum institutum aptius ferro non nosse asserunt chymistæ.

Rubigo, & ab ea præservatio.

Rubigo ut tollatur.

Moneta ex Metallis.

à fructibus.

Cacao.

è conchiliis.

Gravem morbum, qui illud consumit, patitur ferrum, rubiginem videlicet: ad illam porro arcendam varia sunt remedia; nempe, ut ea quæ ex ferro aut chalybe conflata sunt, nitida à sordibus adserventur, neque humentibus locis reponantur, ut creber illorum sit usus, ut inaurentur, aut argento obducantur, cæruleusve color inducatur: his enim rebus à tali vitio liberantur: idem præstat inunctio ex oleo olivarum, aut medullâ cervinâ, aut avium axungiâ, vel cerusa aceto permixta. Quando verò jam à rubigine occupata sunt, limâ abradenda illa est, & instrumenta in aceto mergenda, deinde igni imponenda: istis enim tollitur rubigo, nisi adeò instrumenta exederit, ut ejusmodi remedia recipere nequeant. Taceo industriam quæ ad illa ferrum inanda, & in ferrariâ officinâ tractanda adhibetur, quia cum jam sim defessus, ista prætereo atque alia multa quæ dicenda fuissent; & concludo, duo ista, ferrum & chalybem præ reliquis in hoc orbe terrarum ad humanum usum esse necessaria. D. M. Libenter audivi quæ Ortunnus disseruit, quia omnia ad confirmationem magnitudinis & excellentiæ pertinent, quam de binis his metallis prædicari audivi. Nam omnibus rectè perpensis, Aurum ad nullam aliam rem, ut plurimum, est commodum, nisi ad cudendos nummos, rebus necessariis emendis utiles; ad quam rem, quodvis metallum, vel alia res quæcunque usui esse potest. Antiquitus enim, ante quàm nummi cuderentur, omnia permutatione acquirebantur: cum autem adeò justa pretiorum ratio in permutationibus iniri non posset, sapientes viri & respUBLICÆ consilium inierunt de re aliquâ excogitandâ, quâ pretia æquarentur, & utrique parti fieret satis: eam ob causam inventa primum moneta, quæ neque aurea erat, neque argentea, sed ferrea aut ærea, ut ex veteribus numis patet: deinde Romani ob metalli nitorem & elegantiam, primo bello Punico, ex auro & argento conflârunt: nam ob quam causam primum instituta sit, ex ferro & ære fuisse, scire nos satis est. Sed & apud Americanos, etiam nunc fructus nummorum vicem supplet, præsertim *Cacao*, fructus arboris, amygdalæ per similes, quo comparant, vendunt, ac suarum rerum pretia æquant. Nigritæ etiam in Guinea, exiguis conchiliis in mari lectis moneta loco utuntur; sic aliæ nationes aliis rebus his similibus. B. Ego cum magnâ attentione vestrum utrumque audivi; & certè de rebus magni momenti disseruistis. Cum igitur tam industrie, & adeo doctè de Ferri materiâ oratio instituta sit, vellem dominus Doctor quidpiam nobis explicaret, de quo doctos viros differentes audivi, de Ferri videlicet qualitate: quia alii calidum esse dicunt, alii frigidum: atque in utramque partem tantas alterationes audivi, ut me confusum reliquerint. Quandoquidem verò dominus Doctor, quæ sententia veritati sit magis consona, nos docere possit, gratum faceret, si nobis eam declararet. D. M. Jam pensum absolvisse & Burgo satisfacisse existimabam: ille verò in quæstionem in totâ Medicâ arte maximè difficilem me pertrahere studet, ad quam certè explicandam, longiore tempore nobis opus esset. B. Hac ratione minimè te expedies, quia crastinus dies istius brevitatem supplebit. ORT. Valde gratum etiam mihi esset: nam licet ea quæstio meæ professionis non sit, quia tamen de Ferro instituitur, libenter illam audiam. D. M. Ut talibus viris gratificer, conditionem in me recipio: itaque cras à meridie huc revertar, ut satis temporis habeamus ad ea explicanda, quæ de Ferro dicenda sunt. Nunc ergo exiguum illud tempus quod restat, visitandis agris impendam, Burgus autem ad suam tabernam se conferet. Valet.

DIALOGI DE FERRO

Pars altera.

D. M. **B**URGVM me hîc invenire gaudeo; adveniens enim illum accersiri jusseram, ne nobis idem, quod hesternò die, accidat, qui jam nocte hinc digressi sumus. B. Ad tanti momenti, adeoque serius & delectabile negotium maturè veniendum est. ORT. Sit salvus domini Doctoris adventus, qui fidem datam tam egregiè præstitit, D. M. Salvè plurimum; porticus frigida est, atque talis ut sit, ingens hic æstus requirit. B. Quandoquidem jam consedimus, consentaneum est, ut D. Doctor nobis explicet ea quæ heni ab ipso petimus, ne tempus nobis elabatur. D. M. In eo nunc sum, quia id nunc exigit tempus. Verùm adeò difficilis est ea quæstio, de quâ nobis agendum, ut

Veterum

Veterum plerique, qui de Ferro egerunt, illam intactam prætermiserunt; quod dubitarent, calidumne esset, an frigidum: atqui si qui eam quæstionem tractarunt, adeo succinctè & confusè id egerunt, ut ex eorum scriptis neque certi quidpiam, neque ipsa veritas elici possit: singuli enim eam sententiam sunt sequuti, quæ ipsis magis arridebat: idque ut facilius considerare queamus, eos recensebo qui unam opinionem, tum illos qui alteram sequuntur. Primum itaque de iis nobis agendum, qui ferrum frigidum esse affirmant. Inter hos Galenus primum ordinem ducat: scribit enim omnia metalla suâ naturâ sicca esse, magnamque desiccandi facultatem obtinere, maximè autem præ reliquis ferrum. Ut porrò demonstrat simul cum istâ desiccandi facultate, refrigerandi vim obtinere, lapidi comparat: sic enim ait: Ut lapidis substantia constans & stabilis est, ob frigiditatem & siccitatem quam obtinet, ita etiam ferrum: ergo ferrum eâ naturâ præditum est quâ lapis, qui frigidus & siccus. Istam sententiam, quæ est lib. ix. Methodi, confirmat libro de Naturalibus facultatibus. Dura corpora partes magis terreas obtinere videntur: atqui ferrum est durissimum, magis ergo terrestribus partibus præditum erit, quàm reliqua: proinde frigidum & siccum. Ejus sententiæ est Averrois quinto Colliget: Corpora calore densata cum dominio terrestrium partium, frigida & sicca esse debent, ut ferrum. Albertus Magnus in Meteoris, Ferrum incensum fit rubrum, quia maximè terrestrium est partium. Idem confirmat libro de Metallis. Conciliator in differentiâ clv ait, In ferro non observatur expressè, quales sint ejus facultates activæ, attamen frigidum est & siccum: eadem verba repetit differentiâ cxxviii. Gentilis in quæstione de Medicamentorum actione, ferrum esse frigidum & siccum scribit. Herculanus cap. de Vomitu, idem confirmat. Iacobus de Partibus supra Secundam Primæ, ferrum frigidum & siccum esse pronunciat. Observamus aquam, in quâ ferrum extinctum sit aut chalybs, frigidam & siccam esse. Avicenna Secundâ Primæ, bilem extinguere, & sitim æstumque sedare, præsertim æstivo tempore, auctor est. Ad hoc alludens Manardus, aquam chalybeatam frigidam esse ait, quandoquidem sitim extinguit, & æstatis calorem mitigat, atque ob acquisitam siccitatem putrefactionem in febribus prohibet, & in febribus alvi profluvio conjunctis, singularis est efficaciam. Albucasis, Libro cui titulum fecit De Cauteriis, adhibenda capiti cauteria, ex auto fieri debere asserit (quia temperatissimum) minimè autem ex ferro, quod naturâ frigidum est. Brasavolus libro de morbo Gallico, ferrum dicit frigidum & siccum, ut ex colore, substantiâ, & gravitate, quibus præditum est, apparet: ista enim terream substantiam semper comitantur, ut levitas substantiam calidam aëream: atque ex effectu frigidum esse deprehenditur, quandoquidem biliosa alvi profluvia reprimat, & calidas defluxiones cohibet: quod enim ista præstat, semper frigidum & siccum est. Savonarola frigiditatis & siccitatis gradus addit, frigidum videlicet esse in secundo, & siccum in tertio. B. Ne ulterius prosequaris domine Doctor, hæc enim mihi sufficiunt; neque dubito, quin ferrum siccum & frigidum sit, & semper in ea opinione fui: nunc autem cum à talibus Auctoribus confirmetur, illam certiore esse mihi persuadeo. D. M. Breviter suam sententiam expedivit Burgus, non auditâ alterâ parte: & tamen vulgò dicitur, Iudicem binis auribus debere esse præditum, unâ, ad hanc partem audiendam; secundâ, ad alteram: atque cum adversam partem audiet, ferrum calidum esse affirmantem, & tam celeberrimum scriptorum auctoritate nitentem, fortè de tam præcipiti iudicio ipsum pudebit. B. Fieri potest, ut quis dicat istud ferrum adeo durum, frigidum & grave, non esse frigidum, sed calidum? credere nequeo, nisi sophisticis utatur argumentis. D. M. Minimè gentium, sed rationibus valdè claris, à primæ notæ Medicis ac Philosophis prolatis: atque ut initium faciamus, ipse Galenus primus sese offert, qui lib. ix. Medicamentorum simplicium, metalla, multâ substantiâ igneâ aliis permixtâ, prædita esse dicit. Quàm rationi consonum sit, ferrum magis illâ præditum esse, quàm reliqua metalla, proferat Rasis, qui XXI Continentis, ferro tertium caliditatis & siccitatis gradum tribuit, suamque opinionem, Messæ medici & Philosophi suâ ætate percelebris testimonio confirmat. Ali Abas quinto suæ Theoricæ, aquam chalybeatam, calidam & siccam constituit, quoniam vetriculi superfluitates absumendi, & lienem dissolvendi facultatem habet, quæ caloris opera sunt. Avicenna secundo Canone, chalybeatam aquam resolvere scribit, quod caloris est proprium: eandem ipse præbet in paralyfi, morbo magnâ ex parte proveniente à frigidâ causâ. Conciliator commentariis in Aristotelis problemata, in hoc negotio valdè dubius est: nam Auctores qui de ferro egerunt, nihil statuisse dicit, calidumne esset, an frigidum: se autem ejus esse sententiæ, ut calori quàm frigiditati proximius sit. Avicenna ferri scoriam calidam statuit. Eiusdem sententiæ est Matthæus de Gradi. Circa instans similiter pervetustus practicus. Albertus Magnus libro tertio de Metallis dubium non esse scribit, quin aurum & æs calida sint; præsertim æs, ut majoris adustionis particeps, cujus causâ, etiam ferrum

Varia de Ferri temperamento sententia.

Ferrum esse frigidum. Galenus.

Averrois.

Albert. Mag.

Conciliator.

Gentilis.

Herculanus. Iacobus de Partibus.

Avicenna. Manardus.

Albucasis.

Brasavolus.

Savonarola.

Ferrum esse calidum.

Galenus.

Rasis.

Ali abas.

Avicenna.

Conciliator.

Matth. de Gradi.

Circa instans.

Albertus Mag.

Astrologi.

caloris particeps est. Astrologi etiam calidum esse declarant, quandoquidem sub Martis dominio constituunt, Planetæ calidi & sicci. Præter auctoritates tam gravium virorum, ipsa ratio, & ejus actiones id demonstrant: videmus enim ventriculi superfluas humiditates absumere, obstructions aperire, menses provocare, absumere & desiccare, quæ sunt caloris opera. Sed animadverto Burgum ex jam dictis dubium esse redditum, nec adeo confidentem, ut antea erat. B. Verum id est; nam auditis tam gravium virorum sententiis, & adeo probabilibus rationibus ferrum esse calidum, valde dubius sum redditus; ut statuere nequeam, cui parti fidem adhibere debeam. D. M. Sic etiam plerique alii de ferro scribentes, nihil certi statuere potuerunt, & de ejus temperamento siluerunt, ignari inquam partem vergerent, observatâ opinionum varietate quam enarravimus. B. Docti & ingeniosi viri officium esset, ut isti Auctores, qui tanto tempore discordes fuerunt, conciliarentur: atque meâ opinione dominus Doctor id commodè præstare posset, quandoquidem Græcos cum Arabibus conciliavit, in controversiâ de venæ sectione in pleuritide, & alias controversias de hac materiâ ortas. Cumque illud opus adeo æstimatum & acceptum ubique fuerit; sic etiam hoc commendabitur, si graves auctores adeo differentes conciliabuntur. D. M. Istud præstare posse, difficile videtur. B. Tanto præstantius & majore æstimatione dignum. D. M. Ut Burgi petitioni satisfaciam, meam sententiam proferam, certam veritatem eliciendi potius desiderio, quam ut me judicem statuam, & definitivam sententiam pronunciem.

Auctorum conciliatio.

Ex Avicennæ reliquorumque auctorum sententiâ jam diximus, omnia metalla ex sulphure & argento vivo fieri; ex sulphure quidem, ut patre; argento autem vivo, ut matre: uno tamquam agente, altero tamquam materiâ: quæ cum ita sint, materia ex qua ferrum generatur, ex his duobus constat, ex sulphure nempe calidissimo, & argento vivo frigidissimo, quæ Natura in Terræ visceribus concoxit, & in metalla secundum singulorum qualitatem conflagavit. Itaque ubi ista duo principia puriora fuerunt, aurum conflatum est: ubi autem crassa & impura fuerunt, alia crassiora: & ex maximè impuris & adustis ferrum est generatum, quod cum ab impuris crassisque principiis originem trahat, omnium metallorum est durissimum, ut suâ soliditate & duritie reliqua metalla domaret, instrumentumque fieret necessarium ad ea in usum convertenda: ferrum igitur ex duobus his principiis sulphure & argento vivo natum est, illo calido, hoc frigido: temperamentum itaque obtinere debet istarum duarum qualitatum particeps. Argenti enim vivi ratione frigidum est, & quia manifestâ humiditate cum istis qualitatibus mixtâ caret, siccum est, & proinde durum & frigidum. Sulphuris porro ratione, calefacit, absomit, desiccatur, aperit, roborat, orexin excitat, & admirabilia opera præstat, quæ à calore illi insito fieri infra referemus. Argenti autem vivi, crassi, impuri, ex quo conflatum est, ratione, cum terrestri facultate ipsi permixtâ, refrigerat, sistit, densat, adstringit, coagulat, prohibetque omnis generis defluxiones; adstrictione, alvi profluvia sistit, refrigerat & calorem temperat, aliaque plurima præstat, quæ à frigiditate oriuntur: sic ut ex jam dictis appareat, ferrum tam contrariis facultatibus præditum esse, quia ex rebus contrariâ qualitate constantibus compositum est, quæ suas vires exerunt pro subjecti ratione: nam ubi apertione opus est, aperit; ubi verò restringendum est, restringit. Præter istas autem qualitates, aliam habet primariam, ut præ reliquis metallis sit siccissimum; cujus siccitatis ratione, pleraque ex prædictis operatur: itaque calefaciendi, refrigerandi & siccandi vim habet. Hinc factum est, ut nonnulli calidum illud dixerint, quia caloris munia obit: alii verò, frigidum, quoniam refrigerandi vi præditum esse observârunt: quod accidit, quia ex duobus principiis contrariis uno calido, altero frigido, compositum est. Ex his patet neutros hallucinari, qui vel frigidum esse & refrigerandi vi præditum, vel calidum, & calefaciendi facultate donatum dixerunt. B. Dextrè & prudenter dominus Doctor controversiam quæ in hoc negotio versabatur, & cum magnâ nostrâ satisfactione conciliavit: sed superest adhuc unus scrupulus; nimirum an Argentum vivum sit frigidum, quemadmodum dicit. Nam quidam frigidum esse asserunt, atque id probant ex ejus gravitate, colore, contactu, & quem præstat effectu, quandoquidem qui illud tractant, paralytici redduntur, & in animi deliquium, nervorum tremorem, artuumque relaxationem incidunt, & multi intereunt apoplectici, qui omnes morbi à frigidis causis oriuntur. Alii, qui Argentum vivum calidum constituunt, ab effectu suam opinionem confirmant: quia articulis aliisque corporis partibus eo inunctis calores excitantur, os faucesque inflammantur, tum etiam gingivæ & palatum incenduntur, & vehementissimi sudores excitantur: ex illo pariter potentissimum illud corrosivum effici videmus, Sublimatum appellatum, omnes partes, quibus applicatur, incendens ac corrodens; ex eo item conficitur causticum illud corrosivum, pulvis videlicet Præcipitatus: dubium igitur est negotium & difficile, quandoquidem adeo contrarias facultates obtinet

*Argentum vivum an frigidum.**Argentum vivum an calidum.*

obtinere refrigerandi & calefaciendi. D. M. In eadem difficultate hæremus, in quâ de Ferro. Sed quid præterea requirit Burgus? B. Ut cum ex prioribus dubitationibus nos eximeris, istam alteram etiam adimas. D. M. Tam serio id expetere Burgus mihi videtur, ut negotium expedire cogar; in omnibus enim illi gratificari cupio: sed id paucis verbis, quia jam advesperascit.

Argentum vivum ex diversis partibus compositum est: nam aquæ quibus præditum est, terrestribus permixtæ sunt, quæ illi vim & robur addunt: sulphureas etiam partes admixtas habet, quod deprehenditur si manibus tractetur, nam illæ sulphuris odorem contrahunt: est igitur Argentum vivum ex diversis partibus conflatum: aquæ & terrestres refrigerandi vim illi tribuunt, unde operationes quas enumeravimus oriuntur: & sulphurearum aërearumque partium quas obtinet, ratione, calefacit, penetrat, aperit, extenuat & sudorem provocat, abundantem humorem per os & alvum expellit calefaciendo, exulcerando, aliosque calidos effectus præbendo: itaque mirum non est, si contrariarum sit facultatum, cum diversis partibus constet: & illud ipsum obtinet quod ferro inesse diximus. Istâ ratione solutum est propositum à Burgo dubium. B. Mihi quidem abundè satisfactum est jam prolata oratione, non tamen adeò, quin aliquid relictum sit, quod dominum Doctorem perconter, majoris momenti, quàm reliqua supra dicta, facultates nimirum, quas ferrum & chalybs in medicâ arte obtinent, quas magnas esse prædicant. D. M. Tot Auctorum cum veterum, tum neotericorum qui de Ferri & Chalybis facultatibus scripserunt, sententias repetere molestum erit: nam magno numero sunt, & varia prodiderunt: nihilominus, cum nobis incumbat ea provincia, tempore utamur, ut maturius absolvamus. Ex jam dictis intellexistis ferrum & chalybem idem esse metallum, in eoque solo duntaxat differre, quod chalybs ferrum purius sit, ideoque magis solidum & forte. Veteres autem, ut chalybem non noverunt, de ferro solummodo egerunt, illique medicas facultates quas enarrabimus attribuerunt: ferri autem nomine chalybem intelligemus, cum ab eo non differat, nisi quod purius sit, & ab omnibus impuritatibus liberum; eam ob causam chalybs magis refrigerat & exsiccat, quàm ferrum: sed ubi calefaciendum est & aperiendum, majore facultate præditum est ferrum, quia à sulphureis partibus nondum est liberum, quas valdè amittit in chalybem conversum.

*Veriusque
opinionis con-
ciliatio.*

Ceterum antè quàm ulteriùs progrediamur, ad ferri facultates faciliùs explicandas, quâ ratione præparandum sit, sciamus necesse est: nam nisi præparatum sit, neque in medicamenta recipi potest, neque ullius est efficaciam, cum durum sit metallum: eam ob causam, cum nobis adsit Burgus, qui in suâ arte totâ Hispaniâ nulli cedit, ejus præparandi rationem nobis declarare poterit, ut porrò in hac materiâ pergamus. B. Cum magnâ animi attentione ea quæ hîc de ferro & chalybe sunt proposita audiebam, meque ab illorum tractatione liberum fore existimabam: sed quandoquidem domino Doctore placet, ut utriusque hujus metalli præparationem edisseram, id faciam, ut etiam pro meâ parte laborem: tamen, si domino Doctore hunc laborem suscipere luberet, id non minùs dextrè explicare posset, quàm alius quispiam in universo orbe, cum ejus rei peritus sit, nec illum quidquam in medicâ arte fugiat: tam commodum ergò censorem cum habeamus, si quâ in re hallucinatus fuero, me admonere poterit.

*Ferrum præ-
parandum, ut
eius in medici-
nâ sit usus.*

Singula nisi calcinentur, & ut decet præparentur, nullius sunt in medicinâ usus, neque eas facultates quas obtinent, propter crassitudinem & duritiem exercere possunt. Chymistæ in iis calcinandis & præparandis sunt industrii, quandoquidem aurum & argentum potabilia efficere, & in pulverem redigere illos videmus: idem præstant in plumbo, ære, stibio, & aliis metallis, quæ calcinant & præparant, ut ea in pulverem redacta, in medicamenta recipi possint. Ferrum similiter calcinandum & præparandum in eundem effectum, sed longè aliâ ratione, quàm cetera metalla, ut insigniter docet *Bulcasis* medicus Mauritanus, qui ferri præparandi peculiarem rationem docet. Sic enim ait: Ferri limatura pura & ab omni mixtione libera (si enim æs, plumbum, aut vitrum admixtum haberet, & sic alicui bibendum propinaretur, occideret) eâ quantitate sumenda est, quæ placebit: ea probe abluatur, deinde in limpidum vas infundatur, & aceto superinjecto, vas benè obturatum securo aliquo loco reponatur, & per triginta dies, aut ad minimum * septem adservetur: iis elapsis, eximatur, & æruginosum colorem limatura contraxisse conspicietur, quæ resiccanda erit, deinde in pollinem reducenda, cujus usus est: nonnulli aquâ dulci, aut aceto eluunt, & per lineum pannum transcolantes, puro vase recipiunt, & cooperiunt donec putrescat, deinde illam lotam adservant. Quod hic Mauritanus dicit, ex *Averroë* desumptum videtur in quinto *Colliget*, ubi ejus præparationem his verbis describit: Ferrum tenuissimè tritum, frequenter aceto aut caprino lacte eluatur. Eum sequutus *Christophorus de Honestis*, *Commentariis in Mesuem*, ait: Chalybis limatura per multos dies aceto

*Ferri præpa-
randi ratio.*

Bulcasis.

* Mendum in
Hispanico
exemplari esse
arbitror, &
forsasiss xxvii
legendum.

Averroë.

*Christophorus
de Honestis.*

maceretur, quia aliâ ratione inutilis erit ejus usus, licet nonnulli in caprino lacte, aut sero macerent, aliqui etiam in oleo amygdalarum dulcium, atque ita sumunt. Eâdem præparatione utitur Clemens Clementinus. Ceterum vix credibile videtur, ferrum aut chalybem calcinari aut putrescere posse, ut necessarium est, in ullâ ex prædictis rebus: solum acetum acre calcinat, & putrefacit, ut in pollinem, quemadmodum decet, ad illud usurpandum, reduci possit: majoris autem elucidationis causâ, meam præparandi rationem indicabo. Quam maximè purum eumque album chalybem nancisci possum, sumo; idem de ferro ago; limâ in tenuissimam scobem redigo, eam scobem tantisper eluo, donec aqua clara & limpida remaneat: in fictile vitratum elotam scobem iniicio, & tantum aceti albi adfundo, quantum ad scobem bene commiscendam satis est: vas probè obturatum & securo loco positum, per triginta dies quiescere sino, singulis septimanis probè commiscendo, & addito aceti momento, si opus sit: post hos dies, cum exactè calcinata fuerit scobs, in ampliore vase illam spargo, vel in mensam, ut in umbrâ siccetur: siccam in æreo mortario molo, & per densum cribrum bis traicio: in pollinem ita reductam, in pictoriam concham limpida repono, atque istic cum pistillo ita remolo, ut digitis sumpta, nullum corpus habere deprehendatur. Nisi hac ratione præparetur, nunquam rectè in pollinem reducetur, quod tamen necessarium est, ut suas vires exerere possit: pulvis hac ratione paratus vitreo vase adservatur. Aliqui cum gummi tragacanthæ macerato pastillos formant, quod mihi valdè probatur, quoniam meliùs adservari possunt, & gummi aliquid siccitatis adimit.

Alia facilis
præparanda
limatura ra-
tio.

Non incommodè hîc inferendam arbitror eam præparanda chalybis limatura rationem quam C. V. Ioannes Heurnius Medicus mihi indicabat (facilis enim est) quâque felici successu plerumque sensum afferebat. Chalybis, inquit, limaturam accipio, hanc aceto lotam cum caryophyllorum parte commisceo. Istius mixtura libram in do vini Hispanici, quod à Petro Ximenez vulgo nomen obtinet, sex vel septem libris: phiala vitrea hanc miscellam in do, & æstivis solibus expono, ac sæpe vas moveo. Hac ratione in liquorem abit tota ferè chalybis limatura. Ejus liquoris cochlear unum manè præbeo admixtis aqua endivie vel fumarie aut alterius duobus cochleariis, atque ut æger horâ spacio ambulet, jubeo. Ventriculum recreat, lienem à duritie vindicat, ac menses abolitos movet.

Enarratâ chalybis præparatione, & ferri, quæ similis esse debet; Doctoris munus erit, ut ejus facultates nobis dicat. D. M. Diligentem metalla præparandi rationem, quam Burgus retulit, libenter audivi: & cum ad eorum medicas facultates enarrandas obstrictus & devinctus sim, ea dicam, quàm commodè fieri poterit, quæ ex auditu & lectione percepi, quæque longa experientia me docuit.

Ferri & cha-
lybis faculta-
tes.

Plinius.

Duobus modis in medicâ arte utilia sunt hæc metalla: uno, ut ex iis instrumenta parentur in cheirurgicis operibus necessaria, sine quibus neque cheirurgi, neque tonsores sua munia exequi possent: instrumenta verò illis necessaria velle enumerare, infiniti laboris esset. Ceterum ferri & chalybis in medicinâ sunt magni & admirabiles effectus: variis enim & diversis ægritudinibus medentur. Plinius Historiæ Naturalis lib. xxxiv. cap. xv. enumeratis multis de ferro rebus ad humanos usus & alia pleraque necessariis, medicas ejus facultates etiam recenset, prodito primùm illius temperamento & qualitate. Ait enim: Vis ejus (rubiginis videlicet) ligare, siccare, restringere. Emendat alopecias illita. Utuntur & ad scabritias genarum pustulasque totius corporis cum cerâ & oleo myrteo: ad ignes verò factos ex aceto: item ad scabiem, paronychia digitorum, & pterygia in linteolis. Sistit & feminarum profluvia imposita velleribus, aut cum xylo. Plagis quoque recentibus vino diluta, & cum myrrhâ subacta, & condylomatibus ex aceto prodest. Podagras quoque illita lenit rebus convenientibus admixta. Sanguinem sistit, cum vulnera maximè ferro fiant. Propinatur contralienis vitia, absument enim illa. Hæmorrhoidas compescit, hulcerumque serpentia. Genis prodest farinæ modo aspersa paulisper: præcipua tamen commendatio ejus in hygremplastro ad purganda vulnera fistulasque, & omnem callum erodendum, & raris ossibus carnes recreandas. Hactenus Plinius. Galenus in Theriacâ ad Pisonem, valdè commendat ferrum, cum quòd ad hominum usum valdè necessarium, tum quòd sit medicamentum ad resiccandas defluxiones, & lacrymas oculorum præstantissimum. Libro autem de Dissolutione continuâ scribit ferri laminas ignitas in lac injectas, nimiam ejus humiditatem absument, alvi profluvii prodesse: præsertim autem dysenteriis. Decimo porrò de simplic. med. facult. ad dysentericos fluxus lac in quod injecta sunt candentia ferri fragmenta præberi jubet, quia ferrum majorem siccitatem lacti imprimat, quàm igniti lapides injecti. Alexander Trallianus eum sequutus, quâ ratione in alvi profluvii lacte utendum sit, scribit, si febris adsit: ne enim lac in febre noceat, sed profluvio commodum sit, cum quartâ aquæ parte coqui jubet ad dimidias: istâ enim ratione, sine noxâ præberi posse in febribus quibus conjunctum alvi profluvium, & ferri candentis laminas præstare

Galenus.

Alexander
Trallianus.

iniici

iniici dum lac coquitur, quàm lapides. Paulus ferè idem cum Galeno dicit, ferri pollinem cum acri aceto mixtum, & ad lavorem redactum, mirificè eos juvare, quibus aures longo jam tempore sanie fluxerunt: & efficax remedium esse adversus sumptum aconitum: aquam item, in quâ extinctum sit candens ferrum, epotam, spleneticis competere, cholera morbo vexatis, & cœliacis stomachoquæ exolutis. Dioscorides capite de Rubigine ferri vinum, aquamve in quâ candens ferrum restinctum sit, potu cœliacis, dysentericis, lienosis, cholera laborantibus & stomacho dissolutis auxiliari scribit. Aëtius de pastillis agens, ad lienis obstructions valdè commodis: Lienosis, inquit, præstantissimum sunt remedium, aqua, vinum aut posca, in quibus ferrum extinctum fuerit, per multos dies sumpta: aqua quidem iis qui febricitant, vinum autem illis qui febre non laborant, & imbecilles sunt: ferrum verò quod restingui debet, Stomoma sit, quod nos chalybem vocamus; ut ex ejus Auctoris multis locis patet. Oribasius cœliacis & lienosis multum conferre auctor est. Scribonius medicus Latinus vetustissimus, aquam chalybeatam valdè commendat ad tumores, ad ulcera quoque & dolores vesicæ, præcipuè si frequens sit ejus usus. Rasis in Contiente, de ferro agens, eadem scribit quæ Galenus & Paulus, illud addens, ferrum immoderatos mulierum fluxus sistere, & conceptum, erysipelata & panos curare, pterygiis oculorum & palpebrarum asperitatibus mederi, hæmorrhoides sanare, putrescentibus gingivis auxilio esse, podagricis cheiragricisque utilem esse, alopecias explere, etiam inveteratas: aquam verò in quâ candens ferrum restinctum sit, alvi profluvium sistere, licet inveteratum, & prodesse alvi profluvio in quo cibus indigestus egeritur, atque etiam dysentericæ: lienis tumoribus utilem esse, ventriculi relaxationibus & debilitatibus. ex Maricerii veteris medici porro auctoritate scribit, ferri pulverem cum serapio sumptum, imbecillem ventriculum roborare, quod etiam Mesue medici auctoritate confirmat: adiiciens multâ experienciâ comprobari, ad hæmorrhoides conferre, atque ad urinæ fluxus, & immoderatas mensium purgationes. Hæc Rasis. Serapio eadem ad verbum sequutus est: quapropter repetenda non duxi. Avicenna quoque per omnia Rasin sequitur, his tamen additis: aquam in quâ ferrum restinctum sit, internas partes, & ventriculum suâ proprietate & qualitate manifestâ roborare, quia illa aqua superfluos ventriculi humores absumendi vim obtinet, qui appetitum deiciunt ventriculi orificium relaxando, & naturalem calorem extinguunt: ferrum quoque, ob frigidum & siccum suum temperamentum, orificii ventriculi corrugationem juvat, quâ generatur appetitus: roborat item jecur & reliquas interiores partes: naturalem calorem juvat, & villos eâ ratione condensat & firmat, ut ad obstructions dissolvendas vires adquirat: eam ob causam lienem absumit, & generativam facultatem fortiolem reddit, humiditatem, quæ impedit, absumendo, & naturalem calorem, ad id valdè necessarium, adgregando: si verò hoc suâ qualitate non præstat, per accidens id agit. Hæc omnia sunt Avicennæ in secunda parte Primi. Idem secundo Canone ferrum valdè commendat ad erysipelas, apostemata & podagram, atque cum aceto tritum, auribusquæ impositum, saniei antiquæ ex auribus fluenti medetur: utile etiam ad palpebrarum asperitates & oculorum unguas: addit, vinum in quo id extinctum, splenis apostemati, stomachi mollificationi & debilitati conferre, superfluum uteri humiditatem abscindere, hæmorrhoides exficcare, inveterata alvi profluvia & dysenterias sistere, ani mollificationi, involuntario urinæ fluxui, immodicisque menstruorum purgationibus, tum ad venerem proritandam conferre. Hactenus Avicenna. Ali abbas Theoricæ quinto: aqua in quâ ferrum restinctum, alvum sistit, membra roborat, si eâ laventur, & lienis doloribus atque apostematibus conducit. Albucasis, Ferri præparati usum conferre ait illis, quibus facies est decolor & pallida, atque corpora pinguefacere; quod accidere puto, quia recuperatâ sanitate vir pinguescit. Idem ferè referunt Alzaravius & Isaac.

B. Tractaruntne hanc materiam Neoterici medici? vix arbitror, quandoquidem veteres adeò multa scripserunt. D. M. Imò plerique & illi valdè eruditi. B. Nobis igitur gratum erit, si dominus Doctor, quid singuli dixerint, referat, ne quid de hac materiâ prætermittatur. D. M. Faciam, quia nonnulli diligenter & accuratè de ferro, ejus usu & insignibus facultatibus scripserunt, tum etiam de chalybe. Vitalis de Furno, medicus & Cardinalis, peculiari capite de Ferro agens, Ferri ramenta resiccatoriam & attenuatricem facultatem habere ait, quâ lienis obstructions aperiunt & curant, dysenteriam & quodvis alvi profluvium sistunt, in cibo aut potu sumpta: vinum in quo ferrum sapius extinctum sit, lienis obstructionibus convenit: utile quoque lac in quo chalybs extinctus sit. Nulli rei cedit ferrum, præterquam Adamanti ipso potentiori, & à quo absumitur. Nullum metallum rubigini magis obnoxium quàm ferrum, præcipuè si humano sanguine fuerit infectum; à quâ liberatur, si expolitum cerusâ, aut medullâ cervinâ, vel oleo olivarum, vel aceto in

quo alumen maceratum, inungatur. Hæc scribit Cardinalis Montagnana Consilio centesimo sexagesimo primo; atque magni secreti loco addit, crassum lineum pannum acri & calenti aceto intinctum, in quo chalybis fragmentum extinctum sit, per multos dies obstructi splenis regioni impositum, admirabiliter conferre. Michaël Savonarola libro quem de Balneis inscripsit, Ferrum, inquit, frigidum & siccum est; eam ob causam adstringit & constipat: aqua igitur in quâ ferrum extinctum fuerit, easdem facultates obtinebit, & ceteras quibus ferrum est præditum, quia aqua ejus facultates in se recipit, teste Galeno, qui scribit aquam in se recipere temperamentum & facultatem earum rerum quas in ipsâ maceramus aut coquimus, propterea iisdem viribus pollere. Aqua igitur in quâ ferrum restinctum sit, aut chalybs, adstringit, defluxiones sistit, rupturis imposita, glutinat & consolidat: aurium purulentam materiam antiquatam absomit: ferri vel chalybis scobs palpebrarum asperitatibus prodest, maculam in oculo tollit, & laxas gingivas adstringit: panniculus hoc pulvere præparato imbutus, & in uteri os immixtus, fluxum sistit, idem præstat in hæmorrhoidum sanguinolentis fluxibus: is pulvis aconito etiam adversatur: vinum in quo restinctum ferrum candens aut chalybs, utile est in lienis obstructionibus, & ventriculi imbecillitate & relaxatione, in omnibus quoque defluxionibus, præcipuè biliosis, convenit hydropicis, urinæ stillicidio, ejusque fluxui involuntario, immoderato mensium profluvio, anusque procidentia. Hæc Savonarola. Nicolaus Florentinus chalybem in splenis obstructionibus valde commendat, atque etiam aquam in quâ chalybs fuerit restinctus. Bartholomæus Anglicus ferri & chalybis usum plurimum extollit, atque auro & argento ad humanos usus præfert, quia securitatem binis istis pretiosis metallis præstant, illa defendendo ab his qui assidue ipsis insidiantur: tutam reddunt Iustitiam, Respublicas conservant: per illa castigantur mali, defenduntur boni: in omnibus mechanicis artibus necessaria sunt: iis enim coluntur agri, ex quibus alimenta habemus, & majores facultates medicas obtinent, quam aliud quodlibet metallum: quia ejus scobs desiccet & extenuat, splenis obstructiones tollit, quamvis alvum lubricam sistit, tamen sanguis etiam reiiciatur, ad plerosque alios quoque usus utilis est. Hæc omnia eruditus ille Angelus. Gulielmus Salicetus in curâ obstructionis lienis, chalybis scobem ad lienem ab obstructionibus liberandum propinari jubet, idque magni secreti loco ponit. Platearius cap. de Ferro, Ferri squama, inquit, & rubigo, chalybs quoque, ejusdem sunt temperamenti & facultatis: scobis ejus præparata, ut decet, quinque scrupuli ex vino calido sumpti, hepar & lienem ab obstructionibus etiam inveteratis liberant. Matthæus Silvaticus ferri rubigini & squamis easdem facultates tribuit quas chalybi: horum præparatorum & in pollinem redactorum quodlibet, inveteratis obstructionibus cum vino tepido sumptum medetur: idem pulvis xylino ellychnio cum verbasci succo exceptus & hæmorrhoidibus impositus, eas curat: ad anum procidentem, præcipuè à causâ calidâ, vini rubri adstringentis supra ferrum candens affusi fumus seu vapor exceptus utilis est. Clemens Amerinus, descriptâ pulveris chalybis præparatione, dimidiam ejus drachmam cum saccharo rosato misceri, & jejuno ventriculo sumi jubet, ad prohibendum ne pravi humores in corpore generentur; illorum enim putredinem arceat, & ventriculi nimiam humiditatem exsiccat, orexin excitat, internas partes roborat, jecur infirmum & reliquas partes ad temperiem reducit, præsertim si pulveri addantur aromaticæ species, faciei colorem emendabit, & lucidum reddet. Christophorus de Honestis traditâ præparandi chalybis ratione, admirabilis efficaciam esse ait pulverem præparatum cum saccharo rosato sumptum matutino tempore, quia orexin excitat, stomachi villos roborat, ejusque superfluos humores absomit: quâ re efficitur, ut digestiva facultas suas vires magis exerat: cachexiam curat, & tumores ex obstructione, aut malâ jocinoris temperie provenientes: utilis est iis qui faciem decolorem & pallentem vel cineraceam habent, roborando jecur: hydropisim prohibet, eamque incipientem tollit: breviter, omnibus corporis putredinibus resistit, & omnes corruptos humores, internarum præcipuè partium, ad temperiem reducit. Matthæus de Gradi, ad immoderata mensium & alvi profluvia valde commendat, & ex Avicenna vicesimâ Tertii sumit, qui diversis locis scribit similibus prodesse fluxibus; Gonorrhœæ item, veneri excitandæ, urinæ abundantia & albis mulierum purgationibus. Cùm porrò sim defessus (in longum enim de rebus magni momenti sermonem produximus) finem huic negotio imponam, & cùm dies jam nos deficiat, etiam si adhuc alia seria in medium proferre vellemus, tempus deesset. B. Solem cursum suum distinxisse cuperemus, ut longior dies fieret, ad ea percipiendum; præsertim si, his quæ dicta sunt, similia essent: nunquam enim cogitarem de re adeò neglectâ in medicinâ, ut ferrum est, tam multa dici potuisse, aut cognoscei: nam si quæ dicta sunt memoriâ repetamus, nullus est in homine morbus à plantâ pedis usque ad summum capitis verticem, in quo ferrum utile non sit: & præ ceteris mihi probatur,

batur, auctorum ad eò eruditorum in rebus tanti momenti conciliatio. D. M. Ne miretur Burgus, si Gentilis, observans quantà difficultate auctores conciliare posset, ad occultas causas negotium traduxit: sed ex jam dictis apparet, quantum hallucinatus fuerit, quandoquidem diversæ partes quibus ferrum constat, manifestæ sunt causæ, cur diversorum affectuum sit & operationum. B. Vnus scrupulus mihi restat, videlicet, an Magnes in pollinem tritus & præparatus ferri & chalybis instar (eiusdem cum ferro naturæ quum sit) eadem cum illis habeat facultates. D. M. Magnetis natura cum ferri natura valdè convenit, ut ex ejus colore, pondere, & substantiæ ratione apparet, atque ipsius cum ferro sympathiâ, quandoquidem illud, etiam si longè absit, ad se veluti rem sibi peculiarem attrahit: neque solum Magnes ipse hoc facit, sed etiam instrumenta illo contacta, ejus facultatis participant non minùs quàm ipse lapis: atque ista contingunt ex magnâ similitudine & sympathiâ quæ illi cum ferro est, occultâ similiter proprietate quam illi tribuunt: nam istam attrahendi facultatem obtinet vel à similitudine, vel à proprietate quibus hic lapis præditus esse debet: Adamas ejus hostis est, adeò ut dicant nonnulli, in ejus præsentia ferrum non attrahere. Longè majore vi pollet, inquit Galenus, Magnes quàm ferrum, quandoquidem hoc ab illo trahatur, cum sint ejusdem speciei. Quapropter veteres eandem illi cum ferro facultatem tribuunt, ad lienis & aliarum internarum partium obstructions. Galenus auctor est, ejus usum hydropis in curare, & crassos humores educere. Serapio, cum melicrato sumptum, alvum subducere, præcipuè verò crassos humores evacuare: plerique ad hydropem commendant cum mulsâ: sed magnetem ut in usum recipiatur, non secus quàm ferrum, præparari debere intelligo. B. Porrigitne interdum dominus Doctor ferri scoriam præparatam? illam enim ex peregrini cujusdam medici præscriptione paravi, qui ejus pollinem in obstructionibus propinabat, & chalybis pulveri præferebat. D. M. Ex Plateario & Matthæo Silvatico jam diximus, ferri scoriam, rubiginemque, ferrum & chalybem, eadem facultate pollere; eam ob causam, illa præparata, iisdem rebus conveniet: & ad resiccandas consumendasque ventriculi humiditates & lentos humores, magnam efficaciam habere audio, quia ferri & chalybis scoria eorundem metallorum sunt pars calidior & sicciore: itaque Galenus cum aceto præparari jubet, & in tenuissimum pollinem reduci, qui mirum in modum desiccatur, ut nono de simplicibus, & quinto methodi refert. Mesue quoque ad aurium ulcera medicamentum præscribit, in quod scoria præparata iniicitur, deinde ex eadem scoriâ in aceto præparatâ & in tenuissimum pollinem tritâ linimentum parat ad aurium ulcera. Rasis nono capite earum rerum quæ ventriculum roborant, propositis multis compositis medicamentis, addit, si non profuerint, ferri scoria cum vino propinetur. Idem in libro de Divisionibus, cap. de ventriculi humidi morbis, tripheram minorem præscribit, & illico ferri scoriam: deinde infra eodem capite, ad ventriculi imbecillitatem, & nativi caloris defectum, tripheram præscribit, deinde ferri scoriam: & in fine ejusdem capituli, illos qui terram carbonemque mandunt, aloë purgari, deinde tripheram cum ferri scoriâ præparatam dari jubet. B. Probè & copiosè quidem ista: sed dominus Doctor nos doceat, quâ ratione pulverem earum rerum administrare debeamus. D. M. Quandoquidem cum istâ re sermoni finem imposituri sumus, paucis verbis expediam, cum tempus longiorem moram non concedat.

Cognitâ causâ & origine morbi, agro vena secanda erit, aut purgans medicamentum exhibendum, si medico consultum videbitur, & agri vires ferre queant: nonnulli enim adeò imbecilles sunt, ut evacuationibus sit abstinendum. His peractis, è pulvere magis conveniente de tribus jam dictis, ferro videlicet, chalybe, aut eorum scoriâ fument eâ quantitate, quæ medico commoda videbitur, pro ægri ætate & viribus. Mediæ ætati drachmam exhibeo, atque inde quantitatem augeo & minuo, pro ætatis, viriumque ægri ratione, aut morbi longitudine: dosis tamen neque infra binos scrupulos, neque supra drachmam cum semisse esto: variis porrò modis præbeo, vel cum saccharo rosato mixtum, vel conservâ violarum, vel adianthi, vel radicum serapio, aut in catapotia cum conveniente serapio redactum, deinde inaurata, & in os injecta: quocumque autem modo sumatur, statim propinandum paululum vini albi, quod neque nimis tenue sit, neque valdè generosum: si æger abstemius sit, aqua cui cinnamomum incoctum, tamen si vinum præster: manè verò jejuno ventriculo sumendus est, & illico à sumpto pulvere, deambulandum, & corpus ad binas horas exercendum, si vires permittent: si minùs, ad unam, aut quantum licebit: deambulatio porrò ne sit vehemens & præceps, ne nimium defatigetur: si defatigabitur, subinde confidère poterit: nam, quemadmodum qui sumunt, obstructionibus laborant, etiam levi exercitio fatigantur illico: omnis autem difficultas primis diebus suboritur, nam deinde minore cum molestiâ deambulabunt, neque adeò fatigabuntur. Commodius fiet hoc exercitium extra ædes, vel per plateas & in agris. Deambulatio autem

Vitæ ratio. adeò necessaria est, quò hic pulvis suas vires exerat, & utilis sit, ut, nisi probè exercitium fiat, expetitur beneficium non præstet. Peracto exercitio, domi quiescat, aut eo loco ubi hæserit, non se exuendo, sed retentis vestibus se cubitum conferat; probeque tectus, istic ad horam quiescat: quatuor horis à sumpto pulvere prandebit, aut cum ventriculum à pulvere liberum animadvertet: prandium autem sit pullus gallinaceus affatus, nullâ additâ re acidâ, aut viridi injectâ, sed additis duntaxat quibusdam fructibus siccis aut confervis. potus sit corporis dispositioni conveniens, vinum aquâ dilutum, si vinum bibendum erit, aut aqua in quâ cinnamomum incoctum: abstineat eo die ab omnibus rebus quæ ipsum offendere possint: inter pastum non bibat, cæna levis sit & è rebus siccis. Ut autem singulis diebus hunc pulverem ægri sumant, non consulo, sed tertio quoque die, præsertim initio, & delicatioribus, quia si quotidie sumant, nimium fatigantur, at, interjecto die, roborantur, viresque sumunt in sequentem diem. Quo die abstinebunt, si febris adsit, commodè propinabitur vas capax seri lactis caprini adhuc tepentis, addito saccharo, plenû, quo deficiente, tabella aromati rosati: eo quoque die, jecoris regio unguento aliquo commodò, splenis autem, cum obstructions aperiente; ventriculi verò cum roborante inungetur, quod matutino tempore fieri debet, dum adhuc recubat: aliquanto tempore post adhibitas inunctiones, post unam scilicet aut alteram horam, clyster è rebus evacuandis confectus iniicietur singulis diebus quibus à pulvere abstinebit (multum enim interest) nisi alvum lubricam haberet: tum enim clysterem eluentem iniicere præstaret: quo similiter die à pulvere abstinebunt, elixas carnes cum acido jusculo edere possunt, atque vitentibus herbis; quotidie parum bibant. Præbetur iste pulvis per multos aut paucos dies, pro ægri necessitate, & pro operis ratione: nonnullis enim quindecim dies sufficiunt, aliis viginti sunt necessarii, quibusdam etiam triginta. Quidam, primis binis aut ternis diebus, cum multâ bile admixtâ vomitu reiiciunt, ex quo magnopere levantur, & manifestum accipiunt commodum: elapso autem biduo aut triduo, cum pulveri adsueverint, nihil amplius vomitu reiiciunt: sunt etiam quibus vomitus non excitetur. Commodè quoque post decimum aut duodecimum diem levi aliquo medicamento purgantur, deinde biduo à purgatione quiescunt, deinceps ad pulverem redeunt, donec prorsus sumere desinant.

Dierum præscriptio, quibus hic pulvis sumendus.

Pulveris facultates, quibus conveniat.

Confectio ex Chalybe præparata.

An Aurum medicis facultatibus præparatum.

Inertia quorundam de Auri viribus persuasio.

Hippocrates.

Chalybis eâ ratione parati usus communis est viris, mulieribus, atque omni ætati, præterquam decrepitæ, aut nimium tenellæ: præcipuè autem confert mulieribus iste pulvis, quia maximâ ex parte obstructionibus, & menstruorum suppressione laborant; quo sanè in affectu, admirabilium facultatum est hic pulvis, nam & ab obstructionibus liberat & menses ciet: datur etiam hic pulvis in lentis febribus, & decorem faciem ex quavis causâ proveniente restituit: eaque omnia præstat, quæ ex Auctoribus adeò gravibus, cruditis, atque experienciâ præditis enarravimus. Hoc ergò pulvere, cum omni securitate, & sine ullâ offensione uti possunt, ut quotidie experimur. B. Indicat, quæso, nobis dominus Doctor, an Confectionis illius Chalybem præparatum recipientis (quam cuidam mulieri multo tempore viro junctæ, sed quæ nullos liberos pariebat, præscribere memini, quamque postea peperisse vidi) in aliis quoque mulieribus periculum fecerit? D. M. In plurimis utilis fuit: nam multæ sunt quæ eam ob causam in partu compatrem me eligunt. Admirabilis sanè in isto negotio est ejus operatio, quia obstructions tollit, menses suppressos ciet, uterum emundat, aptumque ad concipiendum reddit. B. Quandoquidem tam præclara de Ferro dicta sunt, & quàm sit necessarium ad humanos usus demonstratum est; unum cuperem, ut dominus Doctor etiam nobis significare non gravetur, an Aurum aliquas facultates obtineat: quia ab eruditis quibusdam medicis præscribi, iis qui imbecilles sunt & morti proximi, observavi; illis præterea qui cordis palpitatione, qui que melancholiâ laborabant. D. M. Quo argumento nitantur cruditi illi viri quos hæc facere ais, nescio: neque video quam utilitatem aut commodum imbecilibus Auri usus adferre possit: nam quò imbecilliores sunt, eò minùs auri usus prodesse potest. Si enim magna fornax ardentibus prunis plena, illud immutare aut alterare nequit: quâ ratione imbecillis ventriculi calor immutare illud poterit, ut commodum ex illo aut ejus facultatibus sentiat? nam quantò morti viciniore erunt, tantò minùs utilitatem percipient: si verò aliquas facultates obtinet, illæ hætenus sunt nobis ignotæ. Præcipiunt nonnulli ut aurum cusum vel non cusum in fictilia in quibus ad agrorù usum cibus coquitur iniiciant, & magnum ex eâ re commodum pollicentur: calor tamen qui cibos excoquit, immutare illud nequit, neque aliud commodum accedit, nisi quòd aurum à sordibus expurgatur: eadem enim gravitate, quâ fuit injectum educitur, quia tam levis coctio in tali metallo nihil præstare potest. Facultatem tribuere ad cordis palpitationem & animi deliquium, ridiculum est; quin potiùs ab illo cor damno afficeretur, utpote ex sulphure & argento vivo genito, utroque cordi noxio: sic Hippocrates malam judicat aquam per auri venas decurrentem, ob jam dictas causas. Neque video quâ

quâ ratione aurum melancholicis convenire possit, quandoquidem metallum est, eaque de causa valde siccum, res illis adeo contraria, ut, nisi in nummos cufum, quos ad suos usus expendere possint, & inde voluptate afficiantur, quam aliam medicam utilitatem illis adferre possit, non video. Plerique medici vas aquâ plenum ad ædes mittunt, in quibus aurei nummi cuduntur, in quâ massam auri candentem sæpe extinguant, illique aquæ plures facultates tribuunt, quàm Rorimarino, vel Libanotidi coronariæ; cum tamen maximè suspecta illis esse deberet: quia cum aurum ab argento & ære, quæ illis permixta reperiuntur, separatur, aquæ fortis beneficio id fit, veneno corrodente & lethali; unde fieri nequit, quin malam aliquam qualitatem aqua adquirat. Præterea quo tempore aurum in laminas funditur ad cudendam monetam, aut alium quempiam in usum, cum in urceo liquatur, sublimatum in pulverem redactum iniiciunt, ut magis purgatum puriusque evadat: considerate ergo an aurum ejus veneni adeo perniciosi particeps non fiat, etiam si parva quantitate: itaque miser æger medici verbis confidens, remedium ad cordis palpitationem se habere arbitratur, & illud ipsi in perniciosum toxicum vertitur. Mihi credant ægri, neque sumptus faciant aurum iniiciendo in medicamenta quæ sumunt, neque aurum in vino aut aquâ restinguant: neutram enim ratione medicam facultatem adipiscuntur, quæ eorum morbis utilis sit. solum aurum cufum magnis facultatibus præditum est: nam cor exhilarat, tristitiamque & melancholiam adimit, omnes quoque hominis vires & potentias reparat: robur addit ubi deest, & ad omnia universale remedium est, præterquam adversus mortem, quæ illi haud cedit. Quandoquidem igitur jam advesperascit, & tempus nos deserit, atque etiam si superesset, ætas quietis me admonet, nam defessus sum. Valet Ortunne & Burge, ad quiescendum me confero.

D E N I V E,

& ejus efficacia:

Tum quâ ratione potus cum illâ, vel sine illius admixtione frigefaciendus.

Auctor D. NICOLAUS MONARDVS

Hispalensis Medicus,

CAROLVS CLYSIVS *interpreter.*

DEVS, ut suam sapientiam, & infinitam potentiam demonstraret, totius Mundi Mundi machina bisariam divisa. machinam condidit, omnes eas perfectiones continentem, quas homo in suo intellectu imaginari potest. Ea in duas partes dividitur, in regionem videlicet Ætherea pars. Ætheream, & Elementarem. Ætherea sive cælestis lucida est, immutabilis, omnis alterationis aut corruptionis expers, atque undecim cælos in se continet, in quorum septem sunt Elementaria pars. Sol, Luna, & reliqui Planetæ: in Octavo, sunt Stellæ: Nonum, appellant CrySTALLINUM: Decimum, Primum mobile: ultimum, Cælum empyreum; hoc est cælum igneum, propter ingentem splendorem ab eo procedentem: fixum id est, neque movetur, & in eo est domicilium beatorum. Altera pars Elementaris regio, perpetuo & indefinenter mutationibus obnoxia; quæ in quatuor Elementa dividitur, Ignem, Aërem, Aquam, & Terram, ex quarum commixtione omnia hæc inferiora generantur. Terræ elementum in medio est, tanquam centrum totius machinæ: deinde, Aqua: super Aquam & Terram, est Aër: supra Aërem, Ignis, orbi Lunari proximus. Omnia ista elementa moventur, ut ex impressionibus in illis factis agnoscimus: sola terra est immobilis tamquam omnium centrum. Ea magnam

gnam aquæ & aëris mixtionem habet : solus Ignis mixtionis alterius elementi expers est. Inter ista porrò elementa præstans est Aër, qui in tres partes dividitur : Unam supremam, regioni ignis proximam, quæ calida & sicca est, ob ignis vicinitatem, quia ejus qualitatis valde fit particeps, quæ clara est, pura, ad quam neque venti, neque nubes perveniunt; atque eam vocant partem aut regionem cælestem: Aliam infernam, aquæ & terræ vicinam, quæ crassa & turbida est, atque vaporibus plena; sed à Solaribus radiis percussa, calida fit ut suprema: Media aëris regio valde frigida est, cum sit inter duo ista adeò calida, media, in eâ enim adgregatur frigus, duorum extremorum jam dictorum calorem fugiens. Ceterùm hæc media pars, magis aut minùs, frigiditatis particeps est: ea enim quæ nobis vicina, minùs frigida est quàm illa quæ igni juncta: itaque quò vapores magis subeunt, eò magis condensantur. In hac mediâ aëris regione generantur Nubes, Ros, Gelu, Pluvia, Nix, Grando, Nebulæ, & aliæ impressiones, quales tonitru, fulgur, fulgetra & Cometæ. Nubes præcipua est materia ex quâ generatur nix, grando & reliquæ impressiones jam enumeratæ, quæ fiunt ex multis vaporibus sublatis ex inferiore ad aëris mediam regionem, ibique junctæ, in corpus coeunt & densantur, ob illius loci frigiditatē: propterea Nubes est quasi mater & communis materia omnium impressionum quæ in aëre fiunt: sic etiam Nivis veluti genitæ in media aëris regione. Nihil enim aliud est nix, nisi vapor frigidus & humidus ad mediam aëris regionem sublatus, in núbis corpore genitus ex temperatâ frigiditate, non adeò vehemente ut illa quæ grandinem facit, neque tam miti, ut quæ pluviam generat. Itaque talis vapor ante quàm in aquam evadat, congelatur, & cadit comminutus in alba fragmenta, quia frigus magis in illis dominatur, quàm in Pluviâ, teste Galeno libro de Historiâ Philosophicâ, ex auctoritate Anaximenis philosophi. Ex aëre denso, inquit, fiunt Nubes, & ex eodem magis condensato generatur Pluvia: idem si congelatur ob aëris frigiditatem, fit Nix; si magis intendatur frigiditas, fit Grando. Idem Galenus Libro de utilitate respirationis, ait, Nubes gelu concretæ, fiunt Nix, materia ex qua generatur pluvia. Nix cadit in sublimia loca, quæ suâ naturâ frigida sunt, & istic diu conservatur: rarò in valles decedit, vel, si cadit, tenuis est, & illicò dissolvitur: in mare (nisi rarò) non decedit, ob calorem cujus particeps est, tum etiam ob ventos, qui perpetuò in illud incumbunt. Ei adversantur calor & humiditas, & magis etiam Eurus. Galenus nono Simplicium scribit, Philosophos quosdam fuisse, qui Nivem calidam esse affirmârunt, quia in manus sumpta eas calefacit & instar ignis urit: idem Galenus quarto ejusdem libri ait, per nivem iter facienti pedes aduri: verùm ejus rei causa à nivis calore non procedit, sed quia suâ frigiditate poros manuum & pedum constipat, & impedit quo minùs internus calor egredi possit, qui retentus, eum calorem excitat, ut incendi videantur. Contrà observamus: si manus ita accensæ in calidam aquam immittantur, illius calore poros aperiri, & exhalante calore interiore, frigiditas manus effici. Nix maximâ ex parte hiberno tempore cadit, præsertim flante Circio, & in montana loca: in valde calida loca non cadit, nisi ostentum sit. Cadens elegantis & speciosæ est formæ, quia per candidissimos glomos blandè & sine tempestate cadit: cadendo veluti in tenues plumas plebem exhilarat: nulli noxia est; & si terram indurat, eadem, dum dissolvitur, molliorem & pinguiorem reddit; inutiles herbas tollit, utiles crescere & fructificare facit, teste Aulo Gellio: propterea vulgo dicitur *Año de nieves, año de bienes*, hoc est, Annus ille fertilis, in quo crebræ cadunt nives. Grata est venatoribus, quia nivoso tempore plures feras capiunt. Galenus auctor est nivem pisces à putredine præservare: & verum quidem est, multo tempore à putrefactione conservare, quemadmodum etiam carnes: nam observatum est in montibus corpora humana & animantium congelata reperiri sub nive, adeò incorrupta, ut condita viderentur. Somniare de Nive, frigidi morbi indicium est, teste Galeno. Quo vetustior est nix, eo durior & minùs alba: adeò autem indurescit, ut in montanis ædificia & cellæ ex nive confectæ reperiantur, adeò firmæ, ut multas ætates duraturæ videantur.

Multa alia commendatione digna de Nive dicenda essent, quæ subitico, de primariâ facultate quam obtinet verba facturum, quâ etiam nunc in usu est per universum orbem: nam illâ refrigeratur potus quo utimur eâ ratione quæ nostræ sanitati & gustus voluptati convenit, atque cum majore securitate, quàm cum ullâ aliâ re. Primum itaque (quandoquidem nivis effectus est refrigerare) quid sit potio refrigerans, & quibus conveniat, cum in tuendâ sanitate, tum in curandis morbis, dicemus. Potus à necessitate, quæ nobis incumbit ad nostri conservationem, originem trahit: nam naturalis appetitus est omni homini innatus ad humidum, quod assidue deperditur, restaurationem: propterea aquam frigidam & humidam produxit Natura communem omnibus animantibus, ad reparandum illud amissum. Eam ob causam Hippocrates, Galenus, Dioscorides scribunt aquam non modò sine sapore, odore, & colore, limpidam & claram esse debere, sed etiam frigidam, quia

Aëri tres
partes.
Suprema.

Inferna.

Media.

Nix quid sit.

Nix in qua
loca cadat.

Galenus.

Nivis com-
moda.

Aulus Gellius.

Galenus.

Nix refrige-
rat.

Potus.

Aqua.

Hippocrates.
Dioscorides.

quia talis aqua humidum amissum restaurat, cibumque diluit, ut facilius ad jecur penetret, & istic sanguis fiat. Galenus inquit aquæ non infimam dotem esse, ut frigida sit, plures enim adfert commoditates quam calida. Avicenna, ad ejus sententiam accedens, lib. secundo de aquâ agens, frigidam valde commendat; sic enim scribit: Certum est aquam frigidam non modò ventriculum roborare, sed etiam convenire iis quibus lubrica est alvus & qui defluxionibus sunt obnoxii, quibusvis etiam defluxionibus, & morbis à defluxione prognatis. Quibus nos docet Avicenna, quàm commodus sit aquæ frigida usus iis, qui defluxiones in ventriculum illabentes patiuntur, præcipuè si ab humoribus calidis originem habeant: videmus enim eos qui ab humoribus biliosis laborant, curari, si magnum aquæ frigida haustum sumant, atque alios ventriculi doloribus & cruciatibus vexatos, solo frigidissima aquæ haustu liberatos. Galenus septimo methodi, Observastis, inquit, ut uno die, imò unâ horâ, haustu aquæ frigida multos ægros & imbecilli ventriculo præditos sanaverimus, eorumque nonnullos, non modò cum aquâ fontanâ frigidâ, sed etiam cum aquâ nive refrigeratâ, ut moris est Romæ. Cornelius Celsus libro primo, eos qui imbecilli sunt stomacho, à sumpto cibo haustum aquæ frigidissima bibere jubet. Idem in alvi profluviiis biliosis, aquam frigidissima præscribit: & in calidorum humorum defluxionibus, ad eas sistendum utitur. Avicenna loco supra memorato ait, Aqua frigida confortat omnes virtutes in operationibus suis, scilicet digestivam, attractivam, retentivam & expulsivam: itaque singulas explicando, nobis demonstrat, quantum omnes has virtutes roborat aqua frigida, ut facilius suis muniis fungantur. Idem Avicenna Secunda Primi de Aqua agens, scribit: Aqua temperatae quantitatis frigida, sanis melior est, omnibus aquis; nam appetitum excitat, stomachumque fortem efficit: & paullo post: Quæ verò non fuerit frigida, digestionem corrumpit, cibum natare facit, neque illico extinguit sitim, hydropisim generat, quia primam concoctionem corrumpit, & suo calore corpus absorbit. Idem confirmat Tertia Primi: Aqua frigida, inquit, iis qui temperatae naturæ sunt, convenit: nam calida ventriculum debilitat. Isaac, Aliabas, Rasis, eadem cum Avicenna scribunt, quæ, ne sim prolixus, prætereo. Unum requirit Avicenna Tertia Primi, ut, qui valde frigidam potare velit, aliquem cibum primum ingerat, & addit, affatim vel magno haustu non esse bibendum, sed sensim: ex quo bina commoda consequuntur, quia quod bibitur magis sapidum est, & naturalem calorem non extinguit: ut in fervente ollâ observare licet, in quam si affatim aquam adfundas, fervere desinit; sin sensim instilles, non interrumpitur ejus opera. Propterea dicit idem Avicenna: Si quando bibenda est frigida, ut ex angusti oris vase bibatur, quales sunt lagenæ aut vitra oblongo collo: quod sanè eorum opinionem valde confirmat, qui è similibus vasis bibere delectantur. Si verò simul aërem attrahunt, aut non, Doctori Villalobos discutiendum relinquo, qui copiosè hanc materiam tractavit.

Ex jam dictis apparet Avicennæ mentem non esse, ut qui valde frigidam bibere velint, in initio pastus eam bibant: nonnulli enim cibum sumere incipientes, frigidissimum potum statim ingerere volunt, cum ventriculus inanis & vaeus sit. Quod non potest non noxium esse: deinde noxam quam ex eo sentiunt, frigiditati potus tribuunt, non suæ intemperantiæ. Quod Avicenna innuit de Aquâ frigidâ sermonem faciens, ex intemperato illius potu, multos morbos oriri, tempestivo autem ejus potu & conveniente quantitate, commoda, quæ enumeravit, adferre. Propterea quilibet consideret quæ convenient, & per se experiatur: si frigidam potare conveniet, & sine offensione ferre possit, eam bibat, quia utilitates quas diximus consequetur. Sin æger sit, aut symptomatis laboret, quibus frigida potionem ipsum manifestè offendere agnosceret, ne illam ingerito: meus enim scopus duntaxat est, ut demonstrarem & persuadeam eis qui frigidam bibunt, noxiam non esse, neque illos offendere. Nam qui frigida nunc sunt assueti, & se frigida potu non offendi, experienciâ didicerunt; iis, nisi frigidam bibant, appetentia deiicitur, cibus non sapit, & cum mæstitiâ atque inviti cibum sumunt, quia potus illis displicet, potu etiam tepido ventriculus flatibus impletur, & proba concoctio fieri nequit.

Itaque, quis mediocriter sanus, per magnos æstus, aut æstate, ut prandium sumat, dum adveniens, exercitiis aut negotiorum mole fatigatus, æstuans, linguâ sicca, & anhelosus à frigida potu abstineat? quum bibendo commoda quæ diximus consequatur, suæ necessitati & labori succurrat, alacerque evadat, nullâ in re offensâ suâ sanitate? præsertim ad id nos hortante Galeno in libro de cibis boni & mali succi. Æstivo, inquit, tempore, quo corpus nostrum calidum est, & interdum etiam inflammatum, refrigerantibus uti debemus, etiam si mali sint nutrimenti, ut sunt pruna, mora, mala, cerasa, melopepones, cucurbitæ, & alii frigidi fructus. Tali, inquit, tempore possumus uti cibis frigidis, ut suillis pedibus in aceto coctis, lacte coagulato, ii que cibi sunt refrigerandi: & potus etiam, seu aqua sit, seu vinum aquâ frigidâ dilutum, refrigerandus est aquâ fontanâ frigidissima, vel, si ea

Qui frigidam
bibere debent.

si ea desit, nive, præcipuè tamen potus. Deinde postquam multis verbis declaravit quantum conveniat æstate frigidus cibus & potus, docet qui simili victus ratione uti debeant. Frigidam, ait, bibere debent, qui multis negotiis intricati sunt, quibusque magnæ incumbunt curæ, ut sunt quibus urbium & rerum publicarum commissa est administratio, quique illis in eo munere sunt adjuncti: ii qui corpus valde exercent, præcipuè militaribus exercitiis, aut aliis gravibus occupati, qui longum iter faciunt; omne videlicet corporis & animi exercitium intelligens. Deinde suam sententiam hac ratione moderatur. Verum qui ab his curis liberi sunt, atque in otio & delitiis vivunt, neque exercitio utuntur, cum nullo calore vexentur, qui eos ad valdè frigidum potum sumendum stimulet, aquâ frigidâ, qualem natura producit, contenti sint, neque illam aliâ re infrigident, quandoquidem ipsis frigidissima non convenit. Insuper addit, Licet verò vivant in otio, neque se exercent, & nullâ solitudine molestantur, si æstate fuerit molestus calor, frigidam bibere poterunt. quod sic intelligendum puto: in locis in quibus frigida non reperitur, refrigerari posse, non tamen extremè. Idem confirmat lib. de Alimentis, atque lib. de renum affectibus. Scribit enim qui valdè calidi sunt temperamenti, & bene habito corpore, quique multo exercitio utuntur, aquam valdè frigidam bibere posse, præsertim si illam bibere insueverint: ii enim hanc minore cum noxâ ferunt, quàm qui non sunt assueti, quorum est eam cum majore observatione & consideratione bibere.

Hippocrates.
Galenus.

Præter illa porro commoda, quæ in conservandâ sanitate aquam habere diximus, majoribus prædita est in febribus & aliis ægritudinibus curandis. Et Hippocrates atque Galenus de eâ valdè sigillatim scripserunt: præcipuè Galenus nono Methodi, & lib. de causis catharticis, Erasistratum reprehendit, & ejus sequaces, qui aquæ frigidæ usum febricitantibus inhibebant: eandem ob causam Thessalum reprehendit primo Methodi. Et lib. septimo se multos curasse gloriatur, ventriculi morbis afflictos, aquâ frigidissimâ, etiam cum nive refrigeratâ. Octavo item, nono, decimo & undecimo Methodi, febres & alios morbos, frigidissimæ aquæ potu curat: & certè præstans est remedium, si decente conditione sumatur. Libro undecimo scribit acutas febres, sanguinis missione & aquâ frigidâ curari, præsertim sanguineas febres, aut quæ illarum magnam mixtionem habent. Ex jam dictis apparet, quàm utilis sit aqua (quando non invenitur tam frigida quàm nostræ conservationi & voluptati conveniat) nive refrigerata, ad curandas multas ægritudines. Hac omnia breviter diximus, ut sint quasi præludium nostri instituti de declarando aquam cum nive refrigerandi modo. Et quoniam quod refrigerari debet, est aqua, sub illâ vinum etiam comprehendemus, & cetera quæ refrigeranda erunt.

Aqua bifariam
frigida.

Aqua porro duobus modis frigida est. Uno naturali, quemadmodum ex fontibus & scaturiginibus fluit: atque hanc, si frigida est quantum convenit, refrigerare non est necesse. Alia est aqua minùs frigida quàm convenit, tum ad nostram conservationem, tum ad nostram satisfactionem: imò quia minùs est frigida quàm decet, illa incommoda adfert quæ antè diximus. De eâ aquâ quæ non est adeò frigida ut convenit, vel suapte naturâ, vel quia per calida loca decurrit, nostrum institutum est ostendere, quâ ratione refrigerari debeat, ne suo calore nos offendat, tum, ut refrigeratâ quemadmodum cõvenit, cum satisfactione uti possimus sine nostro incommodo. Omnes itaque refrigerandi rationes, quæ hodierno die per universum orbem sunt usitatæ, (declaratis incommodis quæ singulæ adferunt) describemus, & optimam maximeque securam seligemus.

Aquam refrigerandi
quatuor modi.

Quatuor igitur sunt refrigerandi modi nunc in orbe cogniti: aëre videlicet, puteo, nitro, aut nive.

I. Aëre refrigerandi
modus.

Primus refrigerandi modus, qui fit aëre, valdè vulgaris fuit, & adhuc nunc est apud Ægyptios, quia neque puteos habent, neque nivem, & nitro refrigerandi rationem nunquam agnoverunt. Galenus multis verbis aëre refrigerandi modum declarat. Alexandrini, inquit, & Ægyptii, ut aquam quam æstate bibunt, refrigerent, primùm calefaciunt aut coquunt, deinde in fictilia vasa infundentes totâ nocte aëri exposita relinquunt, aut in fenestris, aut tectis, aut è malis navium suspensa, quæ ante Solis ortum adimunt, & elotis aquâ frigidâ fictilibus extrinsecus, pampinis, lactucis, & aliis herbis frigidis ea involvunt, & in frigidissimis ædium locis humi reponunt, ut frigida conserventur. Iste refrigerandi modus per universum orbem vulgaris est, tamen non adeò exquisitus, quia aqua non coquitur, sed duntaxat aëri exponitur. Alius est refrigerandi in aëre modus. Implentur aquâ utres coriacei, qui in aëre suspensi, assiduè agitantur: is per totam Bæturiam vulgaris est. Alii vasa aquâ plena aëri exponunt, & ante Solis ortum pannis aut velleribus involvunt, ut solent pastores & ricolæ.

Galenus.

II. modus.

Incommoda
ex tali refrigerandi
modo.

Hæc refrigerandi in aëre ratio, multis incommodis obnoxia est: quia cum aër elementum sit, qualemcumque alterationem & corruptionem facile suscipiens, propterea aliquâ malâ

malâ qualitate affectus, suam malignitatem aquâ ad refrigerandum ipsi exposita commu-
nicare potest: quod Avicenna Secundâ parte Primi probe demonstrat, dicens: Aër is ma-
lus est, cui commixti sunt mali vapores, odores, aut fumi, præsertim parietibus inclusus,
aut per loca transiens putridis plantis & arboribus, aut cadaveribus infecta, quia istis rebus
alteratur, & malam qualitatem recipit. Eam ob causam veteres medici nolunt ut sævien-
te peste, aqua aëri refrigeranda exponatur, ne aër corruptus aquam inficiat. Aliud insuper
incommodum accedit, quòd aqua non possit semper aëre refrigerari: cum plurimæ no-
ctes, & etiam maximâ æstatis parte adeò calidæ sint, ut aërem non modò non refrigerent,
sed etiam aquam calidiorē reddant, quàm dum aëri exponeretur; aut, si refrigerat, id fit
duntaxat matutino tempore cum non est necesse. Sic etiam autumnō vel hieme, tempe-
states, pluvix, nebulae aut aliæ alterationes impediunt, quò minus aëri, ut refrigerari possit,
exponenda veniat. Hæc quotidie experimur. Alius verò est in aëre refrigerandi modus,

Avicenna.

III. Aëre re-
frigerandi mo-
do, qui magis
sanus.

omnium maximè sanus, hoc est, qui minùs noxius, & quo nulla mala qualitas acquiritur:
eo utuntur spectabiles viri, ad refrigerandum suum potum. Eo enim quod bibere debent
in fictilia aut ærea vasa infuso, vehementem ventum jugiter faciunt linteis madentibus to-
to eo tempore quo cibus sumitur: quia calidus aër istâ perflatione à vasis tollitur, cui suc-
cedit frigidus, quemadmodum accidit, ventulum faciei flabellis faciendo, qui calidum
aërem faciei inhærentem aufert, & recentem frigidumque inducit.

Secunda refrigerandi ratio fit in puteis, in quos vasa vino aut aquâ plena demittuntur,
isticque suspensa magnam diei partem detinentur: ea etiam multa habet incommoda,
cum ab aquâ in quam vas immittitur, tum à loco, præsertim in urbibus & civitatibus, in
quibus putei magnâ ex parte impuri & sordibus pleni sunt: putealis enim aqua terrestris,
crassa, & dura est, quia stagnans, & in terræ visceribus retenta, propterea putrefactioni ob-
noxia, cumque à Solis radius non feriat, neque ab aëre perflatur, plena est fumis & noxiis
vaporibus, à quibus facile putredinem acquirit, tum etiam cæno lutoque, & noxiis inse-
ctis. Cum igitur talis sit, aqua vel vinum multo tempore in impurâ aquâ retentum, quam
aliâ qualitatem acquirere possunt, quàm noxiam? Propterea dicit Galenus, vas in pu-
teum demittendum, plenum & probe obturatum esse debere, ne, si plenum non sit, aqua
putealis aut ejus vapor in vacuum penetret: contra verò si in aëre refrigerandum, vas ple-
num esse non debet, sed paullulum vacuum, ut aër frigidus noctis in vacuâ parte vasis in-
clusus, aquam magis infrigidet.

II. refrige-
randa aqua
ratio.
Eius incom-
moda.

Galenus.

Vasa quæ ad refrigerandam aquam in puteos demittuntur, plerumq. ex ære aut Medio-
lanensibus laminis sunt conflata. Æs nisi stanno internè probe sit inductum, malam qua-
litatem in id imprimit, quod in illo refrigeratur, quia putei humiditas illicò in ære noxiam
& perniciosam generat æruginem. Mediolanenses laminæ cum ex ferro sint conflata, à
putei humiditate rubiginem statim contrahunt, quæ noxia est, malamque qualitatem im-
primit in potum istic adservatum. Hanc ob causam, meâ opinione, si in puteis refrigeran-
da est aqua, in vitreas lagenas illam infundi præstaret, aut fictiles vitratas, aut argenteas:
tametsi aquam è puteo haustam in vasa infundere præstabit, in quæ reponantur infrigi-
danda, subinde effusâ ex vase aquâ, & recente adfusâ: nam aqua è puteo hausta, à malis
vaporibus purgatur ex aëris adflatu. Ex jam dictis appàrent incommoda, quæ refrigeratio-
nem in puteis factam sequuntur: & præter illa, experientia nos docet, eam aquam terrestre
quidpiam resipere, mali gustus, & mali odoris esse, postquam eam ebibimus.

Commodior
in puteis refri-
gerandi ratio.III. refrige-
randa aqua
ratio cum ni-
tro.

Tertius cum nitro refrigerandi modus, à nautis inventus, illis præcipue qui triremibus
vehuntur: nam cum aër istic non refrigeret, præsertim dum malacia est, & puteis atque ni-
ve sint destituti, necessitas hoc remedium eos docuit, licet non bonum, propter adnexa
incommoda. Ex quorundam autem sententiâ refrigeratur, quia frigus ad interiores ejus
rei quæ refrigeratur partes fugit, ob ingentem nitri calorem ex forti agitatione nitri cum
aquâ: ex aliorum autem opinione, quòd aqua nitro condensata & crassior effecta, majorem
refrigerandi vim acquirit, quæ ope nitri calidi adjuta, magis penetrat. Nam omnis res fri-
gida, quò densior est, eò magis frigefacit. Eam ob causam Galeno teste libro de simplici-
bus medicamentis, Nulla res frigidissima esse potest, quæ tenuium sit partium: sed quo
densior est, eo potentior est. Non desunt, qui nitrum facultate valde frigida esse asserant, &
agitatione cum aquâ magis frigidum effici: quemadmodum in muriâ observamus, cum sal
cum aquâ valde commixtum est & agitatum, frigidiorē reddi: quod etiam in aquâ alu-
minosâ videre licet.

Galenus.

Verùm hæc refrigerandi ratio multos morbos generat: nam hepâ incendit, inextin-
guibilem sitim excitat, arduas febres generat, pulmones inflammât, appetentiam cibi
prostrat, atque alios morbos inducit, quos enumerare longum esset. Alii sunt refrige-
randi modi, ut fluminibus & frigidissimis fontibus, de quibus Galenus: sed de his ut ser-

Incommoda
ex eâ refrige-
randi ratione.

Galenus.

monem faciamus, non est necesse, quia ubi sunt aquæ frigidissimæ, refrigerandæ non sunt, sed illis utendum.

Iam diximus, ut aqua, quæ in pluviam converti debebat, frigiditate in mediâ aëris regione concreta in nivem transeat: parum itaque inter se differunt aqua pluvia & ex nive dissoluta, quia utraque ex eadem materiâ genita: quæ tamen ex nive soluta paulo crassior est, ob compressionem ab aëre frigido. Adeò igitur mala non est, ut illam judicant: imo teste Hippocrate, Scythis quotidiano in usu est. Ex liquatis etiam nivibus magna flumina fieri observamus, è quibus illorum accolæ sine noxâ bibunt. Hujus generis multa sunt in Hispaniâ, Germaniâ, multoque plura in Occidentali Indiâ, in quâ major fluviorum pars ex nive solutâ ex montibus & rupibus decurrente oritur, è quibus bibunt omnes, quia in totâ regione nulla alia est.

Romani, voluptatis causâ aquam è nive liquatam bibebant, quam, ut tenuiorem redderent, per saxa colabant. Athenæus Sopitæ vetustissimi Poëtæ versus citat, in quibus dicit, nivem & aquam è nive liquatam, suo tempore bibere solitos. Pericrates Historicus Græcus celeberrimus ait suâ ætate non modò nivem in urbibus bibi solere, sed etiam in castris. Euticles vir eruditus in quadam epistolâ eos reprehendit, qui potum nive refrigerare non contenti, ipsam etiam nivem bibebant. Sciates Historicus frequenter meminit nivis, cujus suâ ætate multus cum voluptate erat usus. Xenophon in memorabilibus, multas nationes non modò nivem, sed ejus etiam aquam assidue bibere scribit. Romani plurimum eâ usi sunt. Plinius enim libro xxxi. suæ Historiæ, Neronem primum fuisse scribit qui aquam coxerit, ut eam nive refrigeraret; quod Galenus septimo Methodi confirmat, his verbis: Nero primus aquam coxit, deinde nive refrigeravit: quia aqua hac ratione refrigerata, magis intensum frigus & citius recipit, fitque magis sana: nam decoctione terrestres aquæ partes segregantur, & tenuior pars remanet, eam ob causam facilius è ventriculo descendit. Plinius epistolâ quadam ad amicum scribit, se, inter ea quæ in prandium parata habebat, magnam nivis copiam curasse, ad refrigerandum quod biberent. Plinius senior. Plinius lib. xix. Naturalis Historiæ queritur de sollicitudine quam sui temporis homines in adservandâ nive adhibebant in æstatem calidam. Invertuntur, inquit, montes, servaturque algor æstibus, pervertendo Naturæ ordinem, ut in mensibus calidissimis, in quibus æstus & siccitas viget, tanta est hominum curiositas, ut tanta sit nivis abundantia, quanta in mensibus, in quibus Natura illam in terram effundit. Fuit autem ejus ætate, & postea, vulgaris consuetudo, nivem hieme conservandi in æstatem & æstus. Heliogabalus Imperator magnam specum in sui horti colle uno habebat, in quam hieme nivis ingentem copiam è proximis Romæ montibus delatam congerebat, quâ æstivo tempore in suis lautissimis cænis uteretur. Chares Mitylenæus in suâ de Alexandro historiâ, quo loco Petræ urbis Indorum obsidionem enarrat, scribit, Alexandri jussu fossas triginta, parum inter se distantes, excavatas fuisse, easque nive impletas in æstivum tempus ad Alexandri & suorum usum.

Idem nunc etiam fit, non in Asiâ modò, sed in magnâ Africæ parte, & totâ Europâ, præsertim in omnibus Provinciis Turcico Imperio subjectis, præcipue autem Constantinopoli, * in quâ tantus ejus est usus, ut toto anno venalis reperiat. Passim etiam in Germaniâ superiore & inferiore, tum in Vngariâ & Bohemiâ, * aliisque regionibus, quibus nivem in ædes & cellas hieme inferunt ad refrigerandum æstate. Ex Flandriâ glaciæ magna fragmenta Lutetiam vehunt pluribus quàm sexaginta milliaribus. In nostrâ Castellâ hieme congregant & adservant in æstivum tempus. Multi Principes viri peculiaria ædificia in montanis habent, in quæ nivem hieme conferre jubent in eum usum: multique non minùs hieme quàm æstate illâ refrigerant, tametsi (præcipue in Castellâ) frigidissimis aquis hieme abundant.

Nivis helluones frigidissimæ potu cum nive se offendi negant, quemadmodum aliis rationibus refrigerata: nam si haustum frigidæ ex puteo aut fonte biberint, noxam sentiunt, si cum nive refrigeratam bibant, non offenduntur.

Sed satis mirari nequeo, cum hæc urbs Hispalis una sit ex primariis totius orbis, in quâ multiprincipes viri & nobiles vixerunt, tam ibidem nati, quàm extranei, neminem curasse nivem invehiri in æstivum tempus: quandoquidem calores hujus loci ab æstatis initio in extremum quasi Autumnum, adeò ingentes sunt, ut vix tolerari queant, & omnes aquæ sint calidissimæ, ut bibi nequeant, & incolarum maxima pars negotiis & curis sit implicata. In regione tamen adeò calidâ, in quâ curæ & labores abundant, ubi aquæ sunt adeò calidæ, atque desit quo potus refrigerari possit; meritò admittendus esset nivis usus, cum frigiditas sit tam secura quàm diximus, & commoda adferat quæ Galenus & Avicenna nobis prodiderunt.

Singuli suam naturam considerent. Qui sanus est, vel mediocriter sanus, æstivo tempore impensè frigidam bibere potest, aut minùs frigidam, prout ipsi conveniet. Nam frigida potio jecur temperat, calorem mitigat, cibi appetentiam adfert, ventriculum roborat, omnes quatuor virtutes confirmat, ut faciliùs sua munia exequi possint; efficit ut cibus cum alacritate sumatur; sitim ea ratione extinguit, ut exigua potus quantitas sufficiat, neque inter prandium & cœnam sit necessarius: ne calculus in renibus generetur prohibet, eorum calorem temperando; ebrietatem arcet, multaque alia commoda adfert, quæ usus & experientia demonstrant.

Cùm porrò optima refrigerandi ratio cum nive fiat, ut retulimus, illa gravium Auctorum sententiâ nobis est confirmanda, quorum primus sit Avicenna Tertiâ Primâ: Complexionibus temperatis, inquit, aqua convenientior est, cujus infrigidatio cum nive de foris fit, præcipuè si nix mala fuerit: malam dicit, quia extrinsecus adhibenda erat: bona enim in id quod bibitur, iniicitur, ut ipse Avicenna demonstrat Fen Secunda i. cap. xvi. Nix & aqua glacialis cùm munda fuerit, & non commixta alii rei virtutem habenti malam, glaciesque non sit concreta ex malâ aquâ, sive solvatur & fiat ex eâ aqua, sive de foris infrigidetur aqua, sive ipsa mittatur in aquam, erit bona, quia aqua ex illis proveniens non diversificatur ab aliis aquis. Quibus verbis nos docet Avicenna, eas aquas quæ ex nive & glacie liquantur, si limpidæ & puræ fuerint, bonitate ab aliis aquis non differre: sed in eo solo constare differentiam, quòd nivis & glaciei aqua spissior sit quàm reliquæ, quia vaporibus in aëris mediâ regione condensatis constant, ut retulimus.

Rasis, inter Arabes doctissimus, tertio libro ad Almânforem Regem ait aquam nivis calidum jecur refrigerare, à sumpto cibo ventriculum roborare, appetitum excitare, sed paucâ quantitate sumptam: & paullò post, Aqua, inquit, quæ adeò frigida non est, ut bibentis appetitui satisfaciât, ventrem inflat, sitim non sedat, comedendi appetitum deiicit, corpus absomit; breviter non convenit; ad salutis videlicet humanæ conservationem, de qua Rasis eo libro verba facit. Idem libro quarto ad Almânforem, de præservatione contra pestem agens, aquam nivis præcipit: & eodem cap. repetit. Capite autem xxvi ejusdem libri, æstivo tempore nivem cum saccharo manè propinari jubet.

Multos morbos curârunt Arabes, nivis, & aquæ nive refrigeratæ usu. Avicenna in calidis ventriculi morbis potum nive refrigerari præcipit, tum etiam in Hepatis doloribus calidis valdè acutis imponi: certè in causis valdè calidis sæpenumerò conferre deprehensa est. In dentium doloribus, aquam nive refrigerari, eaque dentes subinde collui jubet. Sed & idem Avicenna xi Tertiâ, de Cordis tremore agens: Si vehemens fuerit, & inflammatio adsit, aquam frigidam bibi præcipit, & nivis aquam cum aquâ vulgari mixtam, guttatim, non magnis haustibus, ob causas antè recitatas. Illud ipsum dicit Rasis septimo Continentis, tribus locis de eodem morbo verba faciens. Primo loco, iis qui simili morbo laborant, aquam nivis assiduè bibendam præcipit, præcipuè si is morbus ab humore melancholico procedat. Secundo loco, ut ad frigidas regiones se transferant, consulit; si minùs, ut perpetuò nivem, vel aquam è nive bibant. Tertio loco, ut qui sunt deplorati, ad se conservandum, aquam nivis jugiter bibant.

Cùm porrò hæc scriberem, ad nobilis cujusdam viri curam vocatus, qui vix respirare poterat, totusque tumens, jam multos dies somnum non ceperat, & cordis dolore correptus erat, sanguinem detrahi curavi, & nivis aquam assiduè propinari curatus est, non sine omnium admiratione, qui illum deploratum judicabant.

Amatus Lusitanus septimâ centuriâ, cujusdam historiam refert, qui ardente febre correptus, ob summum calorem & gutturis inflammationem nihil deglutire poterat: is glaciei fragmentum indefinenter sugens, deglutiendi difficultate & gutturis inflammatione non solum liberatus est, sed etiam febris manifestè remissa est.

In omnibus regionibus in quibus nivem consequi licet, potum nive refrigerandi consuetudo est: quia major securitas, majorque voluptas in istâ refrigerandi ratione reperitur, quàm in reliquis. Propterea, ejus usum in Regum, Principum, Magnatumque, & Nobilium virorum aulis, atque etiam plebis quæ in aulis versatur, esse communem videmus: neque hætenus animadversum est, ejus usum quemquam periclitatum esse: nam si noxius fuisset, & morbum aliquem, licet vulgarem aut peculiarem, induxisset, tam multorum annorum spatio, quo illâ usi sunt, fuisset deprehensum. Imò multa exempla habemus utilem fuisse, & sanos præservasse, ne in morbum inciderent, atque ægros à morbis curasse. Multos novi, qui ægri & multis symptomatibus obnoxii, frigida cum nive potu sanati sunt, postquam verò eâ uti desierunt, denuo in illa inciderunt. Hæc omnia nobis demonstrat ipsa experientia, tum ipse Galenus medicorum Princeps multis locis. Nam tertio de Alimentis ait, Quibus ventriculus est calidus, potus nive refrigeratus propinandus est. Idem

confirmat libro de cibis boni & mali succi; & septimo Methodi: Conspeximus, inquit, ventriculi morbos & dolores aquâ nive refrigeratâ curari: & sexto Epidemiorum frequenter utitur aquâ primùm coctâ, deinde nive refrigeratâ. Multis etiam locis jubet medicamenta sumenda, nive refrigerari. Idem etiam faciunt Arabes.

Ex prædictis appâret, quàm celebris fuerit Nix apud Veteres, atque quemadmodum illâ utebantur in conservandâ suâ sanitate, tum etiam in morborum curatione, quia optimus est refrigerandi modus, magisque purus & securus; nam frigus à nive adquisitionem salubre est, & quod illâ refrigeratum est, nullam noxam aut alterationem recipit, cum id quod infrigidat, aqua concreta valdè bona sit.

Quâ ratione
nive utuntur.

Galenus.

Avicenna.

Incommoda
nivem immo-
datè ingru-
gitantes comi-
stantia.

Verum quidem est ejus usum non esse continuandum, nisi necessitatis tempore, tamquam pro medicamêto. Quia ejusdem nivis usus, vel eam ex aquâ potando, vel cum vino, multa morborum genera parit, qui tametsi illico non sentiantur, in senectute tamen sese produnt: de quibus multa Galenus libro de morbis Renum, & libro de cibis boni & mali succi. Et quoniam Avicenna illos magis distinctè explicavit, quæ Fen. III. Primi cap. VIII. scribit, proferam. Eos qui assiduè nivem aut ejus liquatæ aquam bibunt, multa incommoda consequuntur: nervosenim offendit, noxia est pectori & internis partibus, præcipuè anhelosis; neque quisquam eam bibet, quin damnum sentiat, nisi sanguineus sit: quod si præsentè incommodum non sentit, postmodum sentiet. Ex his appâret quàm noxius sit nivis & aquæ illius usus, nisi medicamenti vice. Potu cum illâ refrigerato duntaxat uti licet, quia is non offendit, ut diximus: neque in eo Veteres noxam posuerunt, neque etiam nunc ullam observamus; sed contrâ, commoda & utilitates enarratas: fruentes, ut inquit Plinius, delectatione & voluptate frigiditatis, nullam noxam accipiendo à nivis vitio: quemadmodum nos docet Martialis libro quartodecimo:

Non potare nivem, sed aquam potare rigentem

De nive, commenta est ingeniosa sitis.

Quibus non
convenit fri-
gida potus.

Bibere refrigeratum cum nive valdè senibus non convenit, præsertim quod impensè frigidum est, nisi pro consuetudine habeant: quia consuetudo facit ne offendantur: ne tamen impensè frigidum bibant, præstat, sed contenti sint mediocriter refrigerato, licet etiam cum nive. Infantibus etiam & pueris non convenit ut nive refrigeratum bibant, cum propter nervorum & internarum partium debilitatem, præsertim cum illis vinum propinandum non sit, sed aqua: nam atas vinum illis non concedit; &, si aquam frigidissimam biberent, manifestè læderentur. Vini nive refrigerati frigiditas non est tam noxia quàm aquæ refrigeratæ: nam vini vis & vehementia refrigeratione maximè infringitur.

Tribus modis
vini vehe-
mentia infrin-
gitur.

Itaque tria vini vim infringunt: si diu antè quàm bibitur diluatur: si panis fragmentum iniiciatur quod vini fumos & subtilitatem ad se trahat: denique si per aliquod temporis spatium in aquâ frigidissimâ aut nive refrigeretur: quia quò impensius refrigeratur, eò magis fumi ejus & vapores infringuntur, eamque ob causam minùs caput offendit, & minùs ad juncturas penetrat: id ex ipso vino deprehenditur, quod refrigeratum, multum suarum virium deperdit, atque impensè refrigeratum, aqua appâret.

Nix fructibus
inspergi solita.

Plerique sine consideratione infrigidationem cum nive valdè damnant, cum ignorent bonane sit, an mala: quia cum illis res nova appareat, præsertim in hac regione, ne ejus usu offendantur, metuunt. Nobilis quidam apud Satrapam prandens, cui lanx cerasis plena adposita erat, inspersâ supra cerasa nive, ne unum quidem degustare sustinuit, quia nive refrigerata erant: tametsi vetustum sit nivem fructibus inspergere, teste Galeno, qui mora nive conspergebat. In causa autem est, quòd in hac regione nullus nivis usus, imò ne nix quidem conspecta: propterea ejus usus semper suspectus est, & soli Illustres viri (nec illi tamen omnes) sed qui duntaxat in aulâ versati sunt, qui que ex ejus usu commodum senserunt, nive utuntur: reliqui enim dicere solent, Hactenus sine nive viximus, sine illâ etiam in posterum vivamus. Neque animadvertunt se etiam bubulâ carne, alioque & porro vivere posse: sed si cibi malè nutriunt, neque voluptatem adferunt: nam aliud est vesci perdicibus & vitulinâ carne suo tempore, aliud vervecinâ & avibus suo: atque differt carnis esus cum suo jusculo, à perdicis usu cum succo limonum: nam alter cibus rusticus est, alter delicatus & suavis: sic etiam potus frigidus differt à calido: quia potum cum nive refrigeratum subsequitur sanitas, calidum autem ægritudo, & mœstitia.

Apud veteres
frequens re-
frigerationis
est nivis usus.

Observandum quantam felicitatem Veteres constituerint in frigido potu, cum nive refrigerato inprimis: qui sanè cum sapientes & prudentes fuerint, magnam conservandæ valetudinis curam adhibuerunt, quum in illâ, honoribus, & suis actionibus, felicitatis culmen ponerent. Si igitur eâ sollicitudine, quâ diximus, nive refrigeratum potabant in regionibus istâ minùs calidis, cur nobis non liceat frui isto commodo & voluptate, quandoquidem ex eo nobis magna utilitas proveniat, si nive, ut decet, utamur?

Unusquisque videat quid suæ sanitati, ætati, & consuetudini conveniat: quia, ex com- modo aut damno accepto, usus eum docebit, quo modo se gerere debeat. Advertendum tamen est, cum quis ex nive refrigeratum bibit, interdum sitim initio excitari: sed elapsis septem aut octo diebus, illam tolli, nec inter prandium & cœnam ullam sitim molestant esse, aut potum necessarium.

Ex nivoso monte sex leucis à Granata urbe distante nix huc advehitur: carè autem ven- ditur, cum propter itineris longitudinem, tum quia per calidam regionem delata valde minuitur, sic ut è magnâ quantitate pauca huc inferri possit.

Illud admiratione non caret, Granatenses istos montes semper nive abundare, eamque istuc perpetuò durare, & eodem statu manere, licet ardentibus Solis radiis feriantur: quod in Pyrenæis montibus accidere non videmus, qui singulis quidem annis hieme teguntur nive: sed sub æstatis initium tota dissolvitur, & liquefcit, ut nulla persistat. Granatenses Reges, regiâ magnificentiâ mensibus æstivis & summis caloribus, aquam nive refrigeratam potare solebant, teste nostro Historico Alphonso de Palentia, libro quem de bello Grana- tensi conscripsit.

Adservatur nix frigidis & siccis locis: humiditas enim & calor sunt illi adversa, & maxi- mè Eurus, qui ventus est calidus & siccus. Calcatur nix & premitur dum colligitur, ut diu- tius persistat, minusque liquefcit. Chares Mitylenæus meliùs conservari nivem dicit, si calcata quercinis frondibus tegatur. Huc autem advehitur cum stramine, quo melius quàm ullâ aliâ re conservatur, & minùs liquefcit. Quod nobis demonstrat Divus Augu- stinus libro de Civitate Dei, scribens, Quis stramini tantam vim refrigerandi dedit, ut ni- vem, frigidissimam seu rigentem conservet: quis contrâ tantam vim calefaciendi, ut im- maturos fructus, mala, & similia ad maturitatem perducatur, ut edi possint? Ex quo patet quàm diversis facultatibus stramen sit præditum, quandoquidem contrarios effectus præ- bet, nivem conservando, & virides fructus maturando. Majore autem pollet facultate, quàm aqua aëri exposita, aut alia res, quia vas cum illâ in stramine repositum, suam frigi- ditatem toto die retinet.

Duobus autem modis nunc fit cum nive refrigeratio. Uno, ut vasa seu lagenæ refrige- randæ in nive sepeliantur, quod fieri potest ubi nivis est copia: eaque ratione citiùs & ma- gis refrigeratur; quod etiam glacies præstat. Altero, faciliore, & cum paucâ nivis quanti- tate, implendo vas eâ re quæ refrigeranda est, deinde operiendo lance argenteâ aut vitreâ cavâ & profundâ, ut attingat quod refrigerandum est, in quam cavitatem nix iniiciatur, subinde liquatam effundendo, nisi enim illa effundatur, magis adhuc liquefcet. Istâ ratio- ne valde refrigeratur, etiam tam intensè quàm quis desiderat, temperando frigiditatem, prout quisque cupit.

Alii refrigerant injectâ in labellum nive, quod in eo quod refrigerandum est ponunt, natareque aut stare sinunt, subinde aquam liquatam effundendo. Idem faciunt cum tu- bulo è Mediolanensî laminâ conflato, quem nive repletum in eâ re ponunt, quæ refrige- randa est, stareque permittunt; quod fit in cantharis aut urnis. Sed postremæ istæ duæ re- frigerandi rationes lentæ sunt, & tardæ, illasque diu ante cibum sumendum apparari ne- cesse est, neque tamen valde refrigerant. Alii nivem in canistrum iniiciunt supra paullu- lum straminis positum (sic enim nix diu conservatur) deinde supra nivem labrum conti- nens quod potandum est, constituunt: ex istâ ratione pleraque sequuntur commoda; nam neque effundenda est liquefcientis nivis aqua, effluit enim per canistrum, deinde nix non tam facile liquefcit: postremò labrum replere non erit necesse, quoniam qualiscumque fuerit in eo quantitas refrigerabitur. Iste refrigerandi modus mihi videtur omnium opti- mus cum paucâ nive: alter cum lance etiam bonus est. Unusquisque pro nivis quam ha- bet copiâ refrigerare poterit, atque etiam magis vel minùs, pro sanitatis necessitatisve ra- tione. De qua prolixam orationem habuimus, tametsi meus scopus duntaxat erat, ut affirmarem, optimam magisque salubrem refrigerandi rationem esse cum nive: & reliquas propter multa, ut diximus, incommoda adjuncta, cum eâ non esse comparandas, quia quidquid in aëre, puteis, aut cum nitro refrigeratum est, calidum appâret, si cum nive re- frigerato comparatur. Itaque valde æstimandum est, quod per æstus & æstatem, quando calore incendimur, cum ad eò ingens sitis nos torquet, ut animo deficiamus, & incensa sunt corpora, atque sudore diffluunt, tam facile remedium habeamus, ut cum paucâ nive bibere possimus quàm frigidum nobis convenit, aut quàm rigens expetimus, cum omni salubritate, & cum summa voluptate, quæ nec æstimari, nec explicari potest. Quam ob causam, quicumque frigidum aut rigens mediante nive biberit, judex esse poterit hujus mæ orationis.

Ex jam dictis constat quid sit nix, quàm celebrata apud veteres fuerit ad refrigerandum

DE ROSA

43

ET PARTIBVS EIVS,

deque succi Rosarum temperatura.

CAROLVS CLVSIVS *Candido Lectori.*

MVLTI annis ante quàm D. Nicolaus Monardus Hispanensis Medicus Librum de Medicamentis simplicibus ex America delatis Hispanico idiomate scriptum evulgaret, alium quendam perbreuem Libellum de Rosa & partibus ejus Latino sermone componebat, cui Dissertatiunculam addebat de Citriis, Aurantiis, & Limoniis malis. Ejus porrò Libelli quum nulla amplius superessent exempla, si aliis quibusdam ejus libellis Hispanico sermone editis, quos ego recens Latinos faciebam, adjungerem, & publici juris denuo facerem, rem tibi non ingratham, Candide Lector, me facturum existimavi. Vale, & hoc etiam Monardi beneficio fruire.

Præstantissimo doctissimoque viro,

DN. LVDOVICO GOTHOMANO

D. NICOLAUS MONARDVS

Hispalensis Medicus, S. P.

SUPERIORIBVS diebus cum de everfione scientiarum sermonem fecerimus, satis jam illic deploratum est, quàm ab hominum usu longè discesserint: sed & quo pacto ad nos tandem redierint, planè ostendi: quæ quidem velut ex tenebroso antro ad superiores auras videntur prodire. Ac Medicina maximè ars, quippe quæ post egregiam illam eximiâ & que priscorum catervam, ad eò concuscatâ jacuit, atque à mortaliũ utilitate aliena jam & sopita videbatur, ut meritò perisse dicatur. Nostra verò tempestate ita jam surrexit è tenebris, ut quasi Hippocratis, Galeni, Pauli, aliorumque Græcorum fortunata huc remeaverit ætas. Illi namque ita præclara vixere doctrina, ut memoria eorum, fama que in æternum vivat. Nullus jam locus est, nulla que regio, ubi non omnes Medici magno cum honore ipsorum methodum profiteantur, simulque eam ad hominum utilitatem inconcusse teneant. Arabica autem scientia, tametsi magna & propemodum verax fuerit, nonnunquam tamen à veritatis tramite deviat. Cujus errores, Arabibus ne imputem, an potius iis, qui ex Arabico illam in illatum vertere sermonem, incertum habeo. Atque hæc quidem non sine nostro periculo in usum venerunt. Quapropter operæ pretium est, ut Medici in curandis morbis ab illis scopulis declinent, semper præ oculis habeant: quorum unum præ ceteris maximum graviterque vitandum nuper inveni. Quidam namque Arabs, insignis quidem in hac re medica, & cui universa Medicorum caterva Evangelista nomen imponit, Rosarum succum calidum esse scribit, quod Medicorum ferè omnium ita animis insidet, ac si ea una rara que in arte medica sit

Ddd 4

veritas.

Veritas. Atque primò statim studii mei tempore sic mihi hoc habebam persuasum. Vbi autem cum aetate simul accrevit scientia, frigidum potius esse ex Græcorum voluminibus excepi. Quantum autem ad humanam salutem conferat, medicinarum temperaturam agnoscere, ætatisimo cuique censendum relinquo. Ut enim artificis cuiuslibet est, congruentia ad munus suum instrumenta cognoscere, ita quoque medicinas quasque, earumque qualitates discere, ad Medicum spectat. Quare necesse est, qui Medicam artem profitentur, eos diligenter agnoscere, quæ quibus herbis medicinisve attribuantur qualitates. Sunt enim, qui sapius moniti in viam redire recusant, qui tanquam cecutientes à veritate discedunt, & viris sapientibus assentire nolunt. Quibus nec hanc nostram lucubrationem exaravimus, sed iis potius, qui candido animo ad veterem medendi rationem aspirant. In hoc opusculo hac mihi expedienda sunt: Quid sit Rosa, quod paucis admodum aperiam: & quas contineat partes, & quæ illis sint indita nomina: quod utile spero futurum. Deinde, ratione atque complurium Medicorum auctoritatibus, quo pacto Rosarum succus non sit calidus, sed frigidus, monstrabimus. Postremò verò, quia de Rosa cœptus est sermo, quid de Alexandrinis Rosis intelligam, exponam, quasque habeat vires. Hoc itaque quàm potui brevissimis verbis apertum, ac examinatum, tibi nuncupandum censeo, quod ea benignitate accipies, qua tui similes aliorum dedicationes solent admittere, ut sub tanti viri patrocinio protectum, dum nihil pretii, nihilque gravitatis ex se fert, eruditorum auribus non indignum, nostrorumque manibus gestandum, ex tuo limine prodeat. Quod mihi promittit progenitorum tuorum clarissimus sanguis, præsertim quòd nobilitas ista tua literis Latinis, & Græcis, tanquam gemmis, auroque vestita, majus aliquid, & quod debeant Gentiles tui, pollicentur. Atque haud dubiè intelligo, tuam mihi non defuturam bonitatem, qua nostram hanc opellam admittas, in quo satis habebit patrocini contra invidios osores: quæ si tibi non displicebit, animum mihi ad majora tibi dicanda concitabis.

NICOLAI MONARDI Medici Hispalensis,

De Rosa, ejusque succi temperamento.

HERBARVM inventum tanti olim exoticis exterisque gentibus monenti fuit, ut earum inventores primos principesque non tantum humanis honoribus, verum & divinis extulerint: quosdam enim ex iis pro Diis coluerunt. Quoniam Æsculapius Apollinis filius sub Chirone in re herbaria peritissimo magistro, sic doctus evasit, quòd inter Deos in cælo relatus est, quia Panace herbà quàm plurimos homines ex morte ad vitam revocavit. Hac forsàn ratione Mercurius, qui herbam Moly invenit, apud Priscos pro Deo habetur. Et de Orpheo, ob herbarum inventionem, miranda prædicarunt antiqui. Quippe qui, & alii quàm plurimi, ut majorem famam gloriamque attingerent, teneris herbis nomina sua committere non gravantur: quemadmodum Nicander narrat de Alcibiò, sic dicta ab inventore, & de Lysimachia à Lysimacho, uno ex Alexandri principibus. Mithridation verò à Mithridate rege Cratevas esse inventum affirmat: sicut Gentianam à Gentio rege Illyricorum. Climenos herba atque Eupatorium regia nomina possident. Artemisiam verò, Mausoli uxor suo nomine consecravit. Hoc diversi populi, regionesque factitarunt: Quorum nomina insita herbis usque ad nostram ætatem perennia sunt: Quod multi Principes, præclarique viri summâ curâ elaborarunt. Quoniam magnis sumptibus supremis ædificiis, metallicisque tabulis, sui recordationem posteris committere undique legimus: Et temporis vetustas (quæ omnia consumit) potuit abolere. Sed qui teneris herbis tremulisque foliis se commendarunt, famam memoriamque usque ad nostram ætatem consequuntur. Quorum nomina Plinius satis diffusè meminit, inter

inter quos præcipuus & cui in hoc negotio datur palma, Dioscorides fuit, qui ceteris omnibus antecellit: graphicè enim, ut aiunt, veris suis iconibus, propriisque depinxit coloribus. Huic Galenus in herbarum cognitione magnam adhibuit fidem. Quod ceteri prædicant, & omnes testamur. Ex iis quàm plurimi de unicâ herbâ ampla volumina edidere, de qua mirandas facultates scripserunt. Inter quos Apuleius Madaurensis philosophus Platonius de sola Betonica librum in medica facultate non spernendum conscripsit, quem à Chirone & Æsculapio dicitur accepisse. Iuba rex & diligens herbarius celebravit inter alia Euphorbium. Themison auditor Asclepiadis, etiam vulgarem herbam Plantaginem extulit: Pythagoras Scyllam: Chrysippus Brassicam: Zeno Stoicorum sectæ conditor, Capparim: Marchion Græcus Raphanum: Hesiodus Malvam: sicut Archigenes Castoreum. Vites & vina, ornatâ eloquentiâ Euchronius, Coniades, & Aristomachus propriis codicibus extulerunt & probè laudarunt. Nos autem hos doctissimos vetustissimosque viros imitari, non de herba, sed de unico flore has lucubrationes construximus. Hunc enim florem si defecatis oculis prospexeris, inter omnes magnopere laudare debes. Quoniam ad multa, & diversa in re medica conducibilis videtur. Quapropter, viri studiosissimi, de Rosa & partibus ejus erit impræsentiarum nostrum institutum.

Plutarchus, ille Philosophorum suo tempore maximus, Rosam à Græco vocabulo *ῥόδον*, nomen duxisse refert: quia largum spirat odorem: ideoque fragrante pulchritudine celeriter emarcescit, refrigeratque, non ineleganti conspectu, cujus planta Rhodonia appellatur, sicut & Rosarium eandem dicimus. Inter arbuta connumeratur. Amat rudrata loca. Seritur ut arundo: quandoque etiam radices ejus vivæ integræque transplantantur. Aduruntur, aut inciduntur, ut per plures annos longius durent. Soletque ea ipsa è loco transmutari, ut melior planta fiat. Florem emittit jucundissimum, inter rubrum & album colorem medium habens, ceterisque floribus odoratior, atque in sua juvenia florida longum ex se latumque diffundit odorem. At è senecta exarescens, comminus odorem tribuit. Tempore verò sereno diffusius fragrare solet. Cujus folia per initia albicant, post verò prærigido nimium Solis æstu in purpureum ac puniceum colorem abeunt. Quare poëtæ ipsius pulchritudinem admirati, jocandi fabulandi que sumpsere ansam, Rosam prius albam fuisse referunt, postea verò cruore sauciæ Veneris infectam, in eum qui nunc in ipsa cernitur colorem transivisse. Hac ratione Veneri sacra est, & fortasse non absurdè, quia sicut Rosa brevi viget, & ita Venerea voluptas. Præcoeces quoque ipsas ac intempestivas oriri faciemus, si unius palmi spatio à planta fossuram in gyrum feceris, & aquam calidam bis in die infundas. Hic flos apud veteres celeberrimus extitit, tam in coronis quàm in medicamentis. De quo multi multa referunt. Plinius autem in sex partes Rosam dividit, quæ si nomine, virtute tamen parum differunt. Dividit Rosam in flores, folia, & capita. In folia divisa duas rursus habet partes, alteram quæ extremitates vocantur, quas Lobos Asclepiades, & Dioscorides Onychas appellarunt: nos verò Ungues, quæ sunt partes illæ albæ, quæ capiti ipsius Rosæ proximæ sunt. Altera pars est rubicunda, quam Sepalsarii ad Rhodosaccharum conficiendum præparant. Unde hujusmodi rosæ Exungues à resectis unguibus solent appellari. Exungulantur verò rosarum folia cum in condituris adhibentur, ne facilè putrilaginem aspergine contracta ducant. Flores verò ut omnes prædicant, sunt partes illæ habentes colorem luteum, quæ quasi capillamenta sunt in earum medio, sub quibus lanugo quædam existit, in qua est semen. Caput, sunt partes illæ solidæ, ex quibus flores & folia prodeunt, quod calix nominatur. Sunt Rosæ species complures, juxta regionum diversitatem. In alia enim regione sunt rubicundiores, alibi autem plurium foliorum, apud quosdam odoratiores & rubicundiores, quales sunt quæ Toleti leguntur. Superant enim hæc omnes Hispaniæ rosas & fragrantia & rubore. Rosæ usus in arte medica, Homero teste, quondam extitit, post verò in diversis medicamentis ob tantam ejus excellentiam usi sunt illa Medici. Fiunt ex Rosis complura medicamenta, sicut Oleum rosaceum, quod virtutem habet refrigerandi, ac medendicalidis morbis: Etiam unguentum ex Rosis fit quod inflammationes placat: Syrupus, qui calorem febrium arceat: Saccharum rosaceum, quod stomachum & cor calidum firmat. Mellis verò rosaceo nullam vim calefaciendi, neque infrigidandi Mesue adscripsit: de hoc verò postea. Aqua verò rosarum, quæ per sublimatorium extrahitur, mirum in modum frigefacit, & inflammationes repellit. Etiam Rosa ipsa diversa antidota ac medicamenta, quæ ad salutem humanam non parum conducunt, constituunt, quibus rosæ sunt basis & fundamentum totius compositi, velut Diarhodon à rosis nuncupatum, utrunque Aromaticum, Rosata novella, Syrupus qui Diarhodon inscribitur. Pastillos etiam suo nomine consecravit, qui ex Rosis fiunt, & quos Diarhodon vocant. Omnia hæc Rosarum sibi vendicant nomen: aut quia majorem partem constituunt compositi,

aut quia ipsis vigorantur, vel ad temperamentum, & correctionem aliquarum medicinarum commiscantur. Velut Mesues pro rectificatione Scamonii succo Rosarum utitur, in quamplurimis locis. Quod factitavit Avicenna, lib. 3. quo Syrupum rosaceum laxativum, ex Scamonio & succo Rosarum, cum Saccharo condidit. Et alia quam plurima, quæ brevitas causa dimittimus. Quæ omnia medicamenta, quæ ex Rosis fiunt (si attentè prospicias) tam apud Græcos, Arabesque, ad nihil aliud videntur prodesse, quàm ad inflammationes, & calidos morbos expellendos. De aliis Rosæ partibus, quas Plinius dividit, non memini me legisse illas ad aliud prodesse, quàm ad refrigerandum, comprimendumque. Et nullam earum partem calefacere adhuc in monumentis Medicorum invenio. Mesues Arabum doctissimus succum Rosarum esse calidæ temperaturæ scribit: quòd nullum attingat gradum caliditatis (ut ipse retulit) impræsentiarum ostendere instituimus. Quapropter vestrum erit, meam hanc lucubrationem, qualiscunque ea sit, diligenter spectare: ut tanquam veritatis amatores veram rei contemplationem potius, quàm opinionem prospiciatis. Hoc negotium habuit ansam à Ioanne cognomento Mesues, qui lib. de Simplicibus medicinis capite de Rosa, ponit succum Rosarum esse calidæ temperaturæ; quod est præter omnem rationem, & contra omnium Medicorum doctrinam atque opinionem. Quamobrem ut hujus rei veritas clarius eluceat, advertendum est, quod ad cognitionem temperaturæ medicinarum, Medici omnes duo nos præcipuè docent, Rationem & Experimentum. Quorum neutro suadere mihi possum, quòd Rosarum succus gradum caliditatis attingat: cum gustus, neque experimentum sint, quæ hoc mihi demonstrent, nec ratio, quæ ad hoc convincat: maximè cum Rosa ipsa, ut Mesues testatur, & ceteri prædicant, in frigidet in primo ordine, & omnes ejus partes hunc ordinem servent. Succus verò Rosarum, qui per expressionem subducitur, manifestissime virtute frigida pollere videtur: cum partes aqueæ sint eæ, quæ per expressionem subtrahuntur, ex unguibus, & foliis ipsius Rosæ: quapropter easdem vires, & facultates habere debet, quas & folia & ungues, quæ ejusdem naturæ sunt. Quoniam Aristotele teste, Omne quod dividitur simile est illi à quo derivatur. Folia nanque Rosarum, ut Galenus, & Aëtius docent, componuntur ex aqueis partibus; quæ sunt quæ per expressionem extrahuntur: & nihil mirum, si sunt eæ quæ ventrem expediunt, velut Pruna, ut Galenus testatur secundo Alimentorum, quæ humiditatis suæ causa alvum emolliunt. Et licet in parte superiore Rosæ inhæreat aliqua caliditas, adeò exigua est, ut in extractione succi fermè tota evanescat: & si qua permaneat, ob magnam aquositate deperditur. Vnde & si Rosa sit in primo ordine in frigidantium, hac ratione succus remanet in secundo, quoniam illæ partes calidæ, quæ erant in Rosa, deperditæ fuerunt in succi expressione: quod experimento cognoscet, si vel paucillum ex eo biberis, saporem acerbum atque austerum in eo senties, qui constrictivam virtutem manifestè demonstrat. Per gustum enim dijudicantur naturæ medicinarum, ut Galenus libro quinto de Simplicibus medicina nos docuit. In gustu autem, inquit, omnes similiter gustabilium corporum particule in linguam incidunt, sensumque movent pro sua natura singulæ. Et si per odorem dijudices calidam temperaturam Rosam habere, in eodem libro ipse Galenus capite 22. affirmat ex odore de sensibilium temperatura cognoscere non possumus, ut ex gustu. Quòd si cavillator arguat, quòd partes rubæ superiores Rosæ, sunt eæ, quæ calorem ministrant ipsi succo, hoc potius esset attribuendum infusioni Rosarum, in qua tantummodo permeant partes illæ subtiles rubæ, quæ dant ei amaritudinem & ruborem, quæ quidem transeunt in infusionem: quod cognoscet ex sapore, quo amaritudinem manifestam senties. Quapropter potius dijudicarem infusionem habere vim solutivam, quàm succum: cum in infusione sint partes illæ subtiles, quæ possunt facere solutionem. Mesues autem non ad aliud Infusionem saccharo confectam comprobat, quàm ad morbos calidos, febrium adustiones, pectorisque calorem. Et super colorem, succum Rosarum, quoniam rubeus est, dices calidam temperiem possidere. Audi Galenum libro de Theriaca ad Pisonem, ab hoc errore nos avertentem: Neque enim calcem, inquit, quòd candida sit, quemadmodum nix, visu duntaxat frigidam judicare, satis esse censemus: neque Rosam quòd rubea sit, ideo illam calefacere, statim pro certo habemus: sed unà cum visu sensum quoque tactus adhibentes, calidam quidem illam, adeò ut urat, certò invenimus: Hanc verò quòd frigiditatem e contrario in ea tactu percipiamus, ex refrigerantium numero esse, firmiter habemus persuasum. Hæc Galenus. Quòd si ulterius hoc cognoscere cupis, lege eundem Galenum libro primo de Simplicibus medicina, in quo Galenus nos docet, non debere dijudicari temperaturam medicinarum per colorem: Et quòd Rosa, licet rubra sit, inter medicinas frigidas connumeratur: quòd etiam congruum videretur ejus succo. Sunt complures rationes, quæ possunt ad hoc probandum in medium adduci, quas brevitas gratia

gratia missas facimus. Sat nanque est viro erudito viam aperite. Sed ad antiquorum doctrinam accedamus, quid in hac re nos doceant. E quibus Aëtius Amidenus, vir sanè in re medica à Galeno secundus, is primus me ab hoc errore illustravit, qui capite primo libri primi, cum de medicinarum simplicium facultatibus, ex mente Galeni differeret, sic scripsit: Disponantur ergo insignioris doctrinae gratiâ ordines isti, & singulis ordinibus, peculiare medicinae constituentur; ut sub primo infrigidandi ordine, Rosaceum oleum, aut Rosa ipsa collocetur; Et sub secundo ejusdem Rosae succus. Hæc Aëtius. Quidnam evidentius monstrare potuit, succum Rosarum frigidum esse? Hic quidem cum de Melle Rosaceo, libro quinto scripsit, hunc in modum confirmat: Mel Rosaceum, tres quidem partes ex colati succi Rosarum exactis unguibus, mellis verò admittit partem unam; conficitur calido Soli pluribus diebus expositum: id verò leniter adstringit, refrigerandi que potestate pollet, & ad morbos calidos, æstuantisque febres affirmat subvenire. Avicenna verò Arabicæ sectæ princeps, hujus negotii non immemor, insequens Aëtii vestigia, sicut & in aliis multis, Fen quinta tertii canonis, de cura corizæ & catarrhi, sic inquit: Oppositio autem causæ efficientis calida quidem est, ut sis sollicitus in infrigidando caput, cum eo quod est infrigidans, frigidum potentia: & reliqua. Et postquam ipse Princeps longam digressionem medicinarum frigidarum, tam interius quàm exterius, cum irrigationibus, unctionibus, ex rebus refrigerantibus monuit, inquit: Et declinatio cum cibus ad illud quod alleviat & infrigidat & humectat, & administratio mellis Rosati omni die. Hæc Avicenna. Quibus verbis confessus est, Mel rosaceum potentia pollere infrigidandi, postquam inter medicinas fridas connumerat, ac tanquam præsentaneo remedio ad catarrhos calidos omnibus diebus uti jubet. Quod Mesues videtur assentire, quando in Anginæ curatione sic docet: Et in calida quidem materia administratur, sicut mel Rosatum. Et parum post: Et ex eis est, succus solani cum melle rosato. Præterea Galenus errorem hunc omnino destruens, libro decimo, qui Methodus medendi inscribitur, Succum Rosarum esse intensæ frigiditatis nos docuit. Quando curando per initia Erysipelas, Phlegmones, postquam usus est, sempervivo, mandragora, lenticulis ex lacunis, succo intubi, quam nos cichoream vocamus, atque aliis quàm plurimis medicinis, quibus est frigiditas summa. Est verò, inquit, ad talia salutare medicamen Rosarum succus frigidus, unà cum polenta. Quod ejusdem Therapeutices quarto, inter medicinas constringentes & infrigidantes succum Rosarum constituit, dum dicit: Ergo internis ulceribus opitulatur hypocistis, & balaustium, cytinus punicorum, & galla, & malicorium, & rhois, & rosarum succus. Quibus Galenus & ceteri Medici clarius Sole ipso demonstrant Mesuem hallucinari in cognoscenda tēperatura succi Rosarum. Et ut evidentius hoc negotium animadvertas, afferam, quo pacto Mesues in hoc sibi met repugnet, qui multis in locis demonstrat, Succum Rosarum frigidam temperaturam possidere. Ipse enim in libro suo de Rectificatione medicinarum, cum de correctione scamonii scriberet, laudat scamonium (quæ quidem medicina valdè calida est) coctum in succo Rosarum, non propter aliud, nisi quia obviat sua frigiditate caliditati superflua scamonii. Hoc etiam confirmat cum de Rosa loquitur, Et ingreditur, inquit, Succus Rosæ, & Rosa ipsa, & similiter Oleum ejus, in rectificatione medicinarum acutarum, sicut est scamonia, & euphorbium, & similia. Atque idem hoc evidentius insinuat cap. de Scamonia, in ejus correctione, sic docens: Secundum est, quoniam insunt in ea caliditas, & aqueitas, habiles inflammare, propter quod est facile faciens cadere in febrem, & sitim. Et paulò post, inquit: Obviamus ei quod diximus in secundo, miscendo ei in decoctione aliquid virtute refrigerantium, & operando, ut frangatur acumen, & inflammatio ejus: & ad hoc auxiliatur nobis coctio ejus cum eis quæ extinguunt, & leniunt, sicut est muscilaço psyllii, & aqua, & carnes prunorum, & succus Rosarum. Quibus satis lucidè monstrare videtur, potius frigidam tēperaturam succum Rosarum, quàm calidam possidere: quoniam ipse ad morbos calidos biliososq. tanquàm frigidissimum medicamentum adhibet: & multis in locis, ad febres cholericas, & inflammationes extinguendas, affirmat subvenire: & ad repellendum, cōprimendumque, veluti in Angina, pro ultima infrigidatione, succo Rosarum utitur.

Quapropter si Galeni, Aëtii, Avicennæ, & aliorum doctrinam profiteri vis, nullam aliam temperaturam in succo Rosarum constitues, quàm frigidam. Propterea non est auctoritati ejus tantum tribuendum, ut veritas deseratur, quæ sola multò charior debet esse cuilibet bono viro: Siquidem ratio ipsa, ac deinde tantorum virorum testimonia, e contrario versentur. Neque omnino in hoc est culpandus Mesues, qui suo tempore in re Medica, inter Arabes palmam obtinuit, sed potius, (ut existimo) interpretis, qui sicut alios, hunc locum vitiavit: pro frigido enim, calidum esse succum interpretatus est, quod aliis locis, ut nosti, satis manifestè ipse Mesues dicitavit. Hæc igitur ad cognitionem temperaturæ Succo Rosarum sufficient.

DE ROSIS PERSICIS, SEU ALEXANDRINIS.

QUONIAM ad hoc congruere videtur (quia de Rosa hucusque diximus) nonnihil etiam de Rosi Persicis, quæ Alexandrinæ communiter appellantur, tractare existimavi oportere. Quoniam etsi apud magnates, omnesque alios Gentiles celeberrimum sit solutivum, tamen apud aliquos nostræ rei medicæ professores earum facultates occultantur. Sunt ergo Rosaria hæc veluti nostra, sed magis arbuta, instar arboris magnitudine, sed viridiorem colorem habentia. Aculeos plurimos emittunt, quin & acutiores. Folia velut nostra, sed ampliora. Florum numerosiorem quantitatem effundunt, quæ quina, aut sena habent folia. Inter album & rubeum medium colorem fortiuntur. Ruderatum amant locum: feruntur, inciduntur, cremantur, transferuntur, sicuti nostra. Differunt tamen à nostris effectu, quoniam hæc per inferna ventrem laxant, illæ verò fluidum retinent. Dicuntur Persicæ à regione Persica, unde prius originem duxerunt. Alexandrinæ autem ab Alexandria, quia illuc, sicut cetera medicamenta, tanquam ad totius Persiæ emporium deferuntur, unde & ad nos usque devenerunt, quapropter Alexandrinæ à nobis nuncupantur. Deferuntur enim ad nos complures medicinæ ex Persica regione, quæ habent vim dissolvendi, & per inferiora humores subducendi: sicut Scamonium, Rhabarbarum, Aloë, ac consimilia medicamenta. Et sic arbor quæ à nobis Persica vocatur, quæ Persiæ venenum perniciosum erat, Romam translata præbuit salutarem & suavem fructum. De qua Columella meminit his versibus:

*Et pomis quæ Barbara Persis
Miserat, ut fama est, patriis armata venentis;
At nunc expositi parvo discrimine lati
Ambrosios præbent succos, oblita nocendi:
Quinetiam eiusdem gentis de nomine dicta,
Exiguo properant mitescere Persica malo.*

Et non amiserunt adeò vires suas, quòd apud nos flores hujus arboris sic dissolvunt ventrem, velut aliud pharmacum violentum. Harum rosarum apud Italos, Gallos, Germanos, diversasque gentes, nunc est frequens usus, quas Damascenas vocant, quoniam ex Damasco nobilissima Syriæ urbe credunt devenisse. Apud nos verò, triginta ferè sunt anni, de qua notitiam attingimus. Apud magnates, & nobiles fuit in primis æstimabile medicamentum: nunc verò ubique habetur. Ita ut non sine Seplasiariorum jactura perierit usus pharmacorum: quoniam in deponendis humoribus per inferna absque molestia mirum in modum alia medicamenta antecellit. Sic laudatus est earum usus, quòd in omni genere hortorum, ruderatisque locis multum æstimetur. In primis velut Mel rosarum cum foliis habuit usum. Modus conficiendi hoc medicamentum est, ex una parte foliorum rosarum, & tantundem mellis. Sunt qui duas partes rosarum ponunt, & unam mellis. Post verò ob nimiam curam hominum in modum Syrupi sic conficiunt: Excolati Succo Rosarum partes duas, mellis partem unam, reducantur lento igne ad mellis formam. Alii autem ut sit majoris solutionis, macerant folia Rosarum in aqua calida per aliquot horas, & expressis rosis, iterum alias rosas ponunt in eadem aqua, & inde alias, donec aqua rubeat, & Saccharo Syrupum construunt: Sunt, qui ad sextam & nonam vicem rosas infundunt, ut exquisitissimè pharmacum solvat. In foliato debent poni folia unguibus resectis. Datur ex eo secundum stomachi robur: communiter exhibentur tres uncia: tam de foliato, quàm succo constructi. Sunt, qui adhibeant cum hac rosarum conditura Diachartamum, Diacidonium, Electuarium ex Succo Rosarum, ut vigorosior sit operatio, quod tu considera. Cooperiuntur aliquando Rosæ istæ saccharo: aliquando fit ex eis Tragema, ut delectabiliores sint. Non exhibentur summo mane velut ceteræ medicinæ subductivæ, sed per unam horam ante prandii acceptionem. Faciles enim mitesque medicinæ, non multum à cibo distantes sumi debent, quod Galenus nos docuit secundo de Alimentorum facultatibus, ubi post prunorum decoctum (quod ob ventris solutionem sumitur) cibus non multum differri voluit: hoc præceptum universale esse, omnium medicinarum lenientium, eodem in loco retulit: Quod libro quinto de Tuenda valetudine confirmat. Nos autem de hac re sæpè periculum fecimus, hoc pacto: Nam integra pulpæ Cassiæ (quam fistularem vocant) uncia exhibita, paulò post cibo accepto efficacius atque fortius operabatur, quàm si prolixo postea temporis spatio cibus sumeretur. Hoc verò non injuria dictum existimet quiscumque, cum fistularis Cassia adeò benigna medicina sit, quòd si spatium intercedat, in nutrimentum convertitur, quæ cum à natura ad actum paratur, in vapores facillimè resolvitur, qui per totum corpus permeant. Quando partim ante cibum sumitur, unà cum cibo ad actum ducitur, unde ventrem emollit, & per inferna humores subducit: quoniam per dulcedinem ciborum fortius ab hepate attrahitur, ac deinde potest facilius penetrare, & vires suas melius exercere. Arnoldus de villa nova, libello de Conservanda juventute, hanc rem, ceteris omnibus, clarius nos docuit, cum de Cassia loquitur. ibidem sic inquit: Et melior acceptionis modus est comesta per horam ante cibum. Et parum post dans rationem: Et dum recipitur, inquit, ante cibum, trahitur de virtute ejus ad remotas partes cum virtute cibi. Et ipse libro, quem de Vinis condidit, hoc negotium in hunc modum confirmat: Et quidam in medio cibi granum Aloës recipiunt, & etiam Cassiam fistulam; & statim recepto, superponunt cibum, & operatio bona & laudabilis consequitur: & nota quòd medicinæ quæ non sunt violentæ, & sunt tardæ operationis, & modicæ effusionis, vigorantur & meliorantur si sumantur cum cibo. Ipse autè in libro de Conservatione sanitatis, quem ad Regem Arragonum scripsit, capite ultimo, Cassiæ fistulæ partem internam, parum ante cibum, ob ventris lenitionem, exhibet. Quam rem Vitalis de furno Medicus & Cardinalis, commendatitiam relinquit, quum de Cassia fistula tractat: Plus etiam, inquit, operatur, si statim ante prandium sumatur. Non ob aliam causam Carpius, quum de anatomia matricis scriberet, sic docuit: & quamvis Cassia fi-

stula sit in numero medicinarum non multum agitantium, nec multum à remotis trahentium, propter hoc non obstat, quòd non sit timorosa in prægnañtibus, quia est ventosa: quam tamen ventositatem aliqui corrigunt cum cinamomo & cum aniso, vel cum aliis ventositatem corrigentibus: & detur Cassia pro minori ventositate generanda ante primum cibum assumendum in prandio, quia cibus supra assumptus removet. Hæc ille. Sed Mesues Arabum decus, Canonibus universalibus de medicinis tardè operantibus, quæ suum opus efficiunt lambificando, aut lubricum faciendo, post earum exhibitionem, illico, absque intervallo sumi cibum præcipit, ut natura roboretur. Qui ampliorem doctrinam de medicinarum mistione cum alimentis voluerit, legat Galenum, Rasim, Avicennam, qui non tantum medicinas has mites alimentis præparant, sed usque ad elleborum transeunt.

Sed tempus est, ut ad Rosas Persicas nos vertamus, quarum vires & facultates sunt, humores & excrementa per inferna subducere, sine symptomatis illis, quæ frequentius medicamenta exoluentia solent facere. Cetera verò medicamenta, quæ Benedicta nuncupantur, etsi salubria sint, non exspoliantur ab aliquo nocumento: Hoc verò quòd Rosis Persicis sit, non tantum ab his noxis vindicatur, verum etiam membris præcipuis vim addit, quòd ventriculum & interiora corroborat, & absque molestia operatur. Vtramque bilem, pituitamque deponit, humores subtiles, & aquositates potenter attrahit, licet aliqui putent solum ventrem lenire: Sed nobis experientia edoctis, ac Avicennæ auctoritate monitis, à venis, & à toto corpore potissimum trahere videtur: in affectibus ventriculi, tam calidis quam frigidis, & quibus ob ventositatum multitudinem, molestantur, mirabiliter subvenit. Muliebribus malis, uterinisque morbis medetur. In omni morbo, tempore, & ætate, absque molestia per inferna humores subducit. Vnum præ oculis habeas, quòd si ilico post cœnam, uncia tres hujus condituræ sumantur, mirè operantur: cujus sæpè periculum fecimus.

De Rosæ hujus facultatibus memini me legisse apud Avicennam, qui ut Persicus de his Rosis sæpe commemorat. Voco hinc Avicennam Persicum, & non Hispanum, Cordubæ Regem, ut ferè omnes prædicant, quoniam Andreas Bellunensis medicus Venetus, ab hoc discrimine propemodum liberavit, qui affirmat Avicennam esse Philosophum & Medicum suo tempore summum in Persia, ex civitate Bochara oriundum, quod in monumentis de vitis Arabum invenit, quod ipse Avicenna videtur demonstrasse, Fen secunda primi, capite tertio, de Naturis temporum: Et secundo Canone. Commemoratur ipse de his Rosis Persicis, Fen prima, quarti libri, de cura febris phlegmaticæ, postquam medicinas attenuantes humores proponit, sic docet: Et est possibile, ut consequatur per eam illud quod queritur de lenificatione naturæ, & propriè cum solutivo facto de Saccharo Rosato ex Rosis rubeis nominatis Persicis, quoniam est lenitivum & solutivum. Et quando tale solutivum ex Rosis, indiget majori solutione, tunc enim noster Avicenna consuluit, ut vigoretur cum aqua volubilis, loco cujusdam coctionem aliquam medicinarum, quam apozemam Medici vocant. Aut post ipsas Rosas Cassiæ medullam cum penidiis confectam, ad majorem lenitionem, exhibemus. Et ipse nos docuit in cap. de cura tertianæ non puræ, quando de evacuantibus medicamentis sermonem facit: Et de solutivis in principiis ejus quæ sunt propinquiora æqualitati est aqua Algeleniabin, decocti. Et deinde ponit Cassiam, postea verò Turbith: quia dat tres modos leniendi ventrem in principio morborum. Hoc fecit Serapius sexto Breviarii, quando dixit: Et evacuamus ipsum, si virtus est debilis, & caliditas vehemens valdè, cum aqua Algeleniabin. Et ipse de nothæ tertianæ curatione, agens ferè ea quæ Avicenna in eadem cura docuerat, sic dixit: Si autem necessaria est lenitas naturæ, tunc oportet ut fiat illud cum aqua Algeleniabin, & Cassia fistula. Avicenna verò in eodem capite, de tertianæ curatione, inter medicamenta per inferna humores ducentia, Geleniabin factum cum Rosis Persicis, usque ad drachmas quindecim admittit. Et paulò post conficit Scamonium & Turbith cum Geleniabin jam dicto. Tertia verò Fen primi Canonis, de Regimine ejus quod comeditur & bibitur, curando repletionem post Trypheram, ponit Saccharum rosatum egestionem faciens, quoniam ventrem suaviter solvit. Ipse enim Fen terdecima tertii, de cura malitiæ complexionis stomachi, cum materia & cura oppilationum, inter evacuantia medicamenta has Rosas constituit. Postquam verò catapotia, diacidonium solutivum, scamonium cum lacte, pro stomachi mundificatione, ac humorum euacuatione admittit, sic inquit: Et Geleniabin solutivum est maximi juvamenti in hoc. Et parum post, Et Syrupus rosatus solutivus etiam. Et propriè in ætate. Si ampliorem doctrinam vis, audi ipsum Principem, Fen vigesima prima, tertii libri, qui adversus appetitum corruptum prægnañtium, pro earum stomachi mundificatione, (quæ summo opere Medicus intendere debet) sic nos docuit. Quod si ejus appetitus malus fiat, superflue stude in mundificando stomachum ejus, cum eis quæ sunt, sicut aqua Algeleniabin, facta cum Rosis Persicis. Hoc præterire nolui, quòd per aquam Algeleniabin, non sublimationem illam, quam nos more chymico secernimus, intelligas: sed illam, qua antiqui Medici utebantur. Nostris verò temporibus herbæ, radices, flores, per instrumentum quoddam, quod Alembicum Chymici vocant, secernuntur: à quibus partes aqueæ sunt eæ, quæ segregantur, & partes aëreæ calidæ evanescent vehementis ignis incendio: feculentæ verò in fundo vasis remanent: tandem quòd si bene prospexeris, solam aquositatem herbarum, sublimatorium nobis tribuit, aliæ autem partes appetentes, & consimiles, omnes deperduntur, ac nimio calore evanescent. Quoniam si Absinthium cum sua aqua conferas, non idem odor & sapor est in aqua, qui in herba ipsa erat. Maxime hoc evenit nostris partibus, quibus causa majoris lucri tanto incendio subducuntur, quòd non tantum vires, ac facultates tenerarum herbarum consumunt, sed Milonis taurum decoquerent. Usurpabant autem antiqui pro aquis, non has sublimationes, sed ex herbis succos subtrahebant, & post levem fervorem, vel coctionem, excolabant, & sedimine facto, supremam ac defecatam partem secernebant, & illo utebantur pro Aquis. De hac Aqua intellexit noster Avicenna in hac parte. Quantum differat à nostris, vos animadvertite. Rasis Pænus medicus excellentissimus, Galeni simia, decimo octavo lib. sui Continentis, de iis Rosis quæ ventrem emolliunt, satis diffusè in medium adducit, maxime cum de amphemerina febre, quam quotidianam vocat, scriberet: ibidem quanta sit intentio medici in deponendo pituitam in hac febre non parum monuit: de Esser Medico Arabe dixit: Mollifica ventrem in hac ægritudine cum aqua volubilis,

volubilis, & saccharo, aut cum uncia una Sacchari rosacei. Et parum post ad hoc confirmandum addit: Et si vis laxare ventrem, sit cum duabus unciis Sacchari Rosati, & tribus unciis mannæ. Ipse etenim de hoc Saccharo rosacco solutivo passim commemorat. Et qui ultra scire appetit, legat suum vastum pelagus. Quibus omnibus præfati Arabes instituerunt, quod Rosæ Persicæ deponant humores per inferna: & quotidianas, tertianasque patientibus, sit salutare, & domesticum solutivum. Et prægnantes (quibus exoluentia medicamina sunt prohibita) possunt tam salubri medicina evacuari. Quod si defecatis oculis hoc negotium mavis judicare, conspicue videbis, quam salubria medicamenta nostris temporibus natura germinat. Tempore nanque Apollinis, Æsculapii, Hippocratis, aliorumque antiquorum, ignotæ erant medicinæ, quas Benedictas nuncupamus. Utebantur enim scamonio, veratro, colocynthide, lathyride, & his similibus: aut quia homines erant robustiores, aut quia hæ medicinæ mites, erant tempore illo incognitæ. De quibus ipsi non absque cautela, & meditatione utebantur. Propinabant autem has medicinas hominibus jam conclamatis, & in ægritudinibus fortibus, velut epilepsia, elephantiasis, ac consimilibus morbis. Quare Plato ille libro de Univerſo, his verbis nos monuit: Nullo modo sanæ mentis homini suscipienda illa medicorum purgatio est, quæ pharmaciis, id est, solutivis medelis fieri solet: morbi enim nisi periculosissimi sint, pharmaciis irritandi non sunt. Hæc Platonis verba intelligi debent de solventibus medicinis jam dictis, quæ suo tempore fuerunt. Quam rem ceteri Medici, tam Græci quam Barbari, commendatitiam reliquerunt. Nostris verò temporibus natura ipsa melior, velut saluti nostræ consulens, infirmitatem nostræ ætatis respiciens, complures adhibuit medicinas, cum mites, tum salubres: quibus sine labore atque molestia expelluntur humores, & corpora sanantur. Nunc verò obtulit nobis Rosas Persicas, quæ inter medicinas benedictas, benedictissima merito nuncupari potest. Placuit adhuc de rosis Persicis seu Alexandrinis commemorare, quò facile pernoscat, quod nec parvi certè momenti est, medicinam solutivam absque damno, & periculo ægrotanti propinare, suavem quidem ad suscipiendum, atque utilem ad medendum. Hæc candide Lector, sub brevibus annotavi: quæ tamen si parva videntur, sensu tamen virtuteque, multa subocculantur: Quæ obsecro amicè legens, fideliter corrigas: ejus enim causa tibi damus. Quod si ostentandi gratia ædidissem, opportunitam sanè ignorantiam fatendi ansam præberem. Vale.

DE CITRIIS, AVRANTIIS,

AC LIMONIS.

D. NICOLAUS MONARDVS

QVADRÆ SVO S. P.

QUANTVM exhilaratus tuis literis fuerim, non possum scribere: est enim epistola tua tam terſa, tam varia, tam denique omnigena eruditione ac reconditiore litteratura insperſa, ut à Musis ipsis concinnatam esse, credere par sit: quam cum legendi cupiditate avidius refero, illud Poëtæ contigit, ut cum cupio sedare sitim, sitis altera creverit. Quod autem ad nostram amicitiam pertinet, tua virtus, tuæ literæ, ac doctrina, non tantum me, sed exteras gentes ad id invitant. Quantus virtutis tuæ sit splendor, vna eademque omnium accipimus voce, quin palam Senatus hujus inclytæ Civitatis, qui te inter omnes Hispaniæ pro Archichirurgo elegit, confessus est. Nec immeritò: cum omnibus iis, quæ ad hanc facultatem conducunt, sis imbutus: tum quæ ad medicinam pertinent, apprimè eruditus. Antiquo autem Hippocratis, Galeni, aliorumque antiquorum tempore, Chirurgia conjuncta erat medicinæ: postea verò quam deducta est ab aliis, habere professores suos cœpit, in qua præstantes principesque fuerunt Podalirius, ac Machaon Æsculapii filii, qui ab Homero referuntur, vulneribus tantum ac abscessibus externis medendis insignes. In Ægypto quoque increvit, Philoxeno maximè auctore, qui plurimis voluminibus hanc partem diligentissimè cõprehendit, & multi alii viri singula quædam reppererunt, de quibus apud Celsum libro primo satis diffusè scribitur. Inter quos, Vir doctissime, ascribi potes: cum in te luceant ea, quæ Galenus noster omnium bonarum artium coripheus nos docuit, Qui operationem manualementem artificiosam, ad commodum finem pertinentem, Chirurgiam esse prodidit, quam tu unà cum Medicina à primis unguiculis professus es. Oportet enim, qui Medicæ artis scopum attingere debet, à teneris annis summo opere insuder, quod Soranus Ephesius, medicorum suo tempore summus, cum de probatione Medici scriberet, satis lucidè demonstrat. Nos tamen, inquit, principium sumimus ab eo, qui imbui arti medicinæ inchoat: sit autem ætate illa, ex qua maximè è parvis homines transeunt ad magnitudinem, quod est in annos undecim. Hæc enim est ætas apta ad sumendam sacram artem medicinæ. Hæc ille. Sic enim ad fastigium Medicæ facultatis devenisti, ut in Complutensi Lyceo Lauream Coronam Doctoratus, non sine multo labore ac eruditione gloriaque adeptus sis, ita ut artem ipsam more antiquo in unum redegeris. Cujus candoris tuæque laudis partibus ne videar assentari, atque adulari, in præſenti missas faciam.

Quæris literis tuis, quid de Aurantiis sentiam, & quid de eis sentiant antiqui, an apud Priscos sit habitata earum cognitio. Miror tamen, mi Quadra, cum habeas in hac inclita urbe doctissimos viros, de medicina universa optimè meritos, qui majore eruditione, literisque in hoc negotio possint satisfacere, ad me unum venias, cum eruditione & usu rerum sim multò inferior. Præsertim quod ad Aurantias attinet, potiùs divinator sum, cum non habeam ducem. Sed ut amico & doctissimo obsecundem, non quod

velim, sed qui dissentiam in hac re, paucis aperiam. Citri, Limones, consimilesque arbores ejusdem sunt naturæ, quæ insitionis causa in alium colorem ac figuram abeunt: & quia de Aurantiis est sermo, opportunum est, ut de Citro tanquam de primo earum parente in primis sit nostrum institutum. Arbores, quæ Citri nomen habent, duæ sunt, una cupresso similis, de qua celebres illæ mensæ quas memorasti fiebant: Altera verò quæ Citria mala ferebat. Hæc enim humilis est, omnibus nota, omni tempore pomifera, semper prægnans, sæcundaque, ut trium annorum fructum habeat: flores emittit jucundissimos, pomum oblongum, interdum rotundum, aliquantulum rugosum, colore aureum, odore gratum. Arbor est non multæ proceritatis, folio lauri consimilis, aculeos habet acutos vehementer, & rigidos: Apud Medos & Persas imprimis frequens, deinde Palladii diligentia in Italiam translata fuit: postea verò in Hispania in usum devenit, ut nemora & campos occuparet. Antiquitas non vescebatur, sed odoris causa in usu erat: & magna hominum cura, ex acri dulcem cibum fieri docuit. Alexipharmacâ etiam virtute pollet, quanquam Marcellus dubitet, an semen aut pomum sit: quoniam Dioscoridis relativum, tam ad semen quam ad pomum refertur, sed Plinii doctrina monitus, tam semini, quam pomo attribuit virtutem. Theophrastus verò totam vim integro pomo assignavit, cujus vestigia Paulus secutus est. Hoc enim malum inimicum est venenis, quod Virgilius secundo Georgicorum, satis pulchrè his versibus prodidit:

*Media fert tristes succos, tardumque saporem
Felix mali, quo non presentius ullum,
Pocula si quando sava infecere noverca,
Miscueruntque herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.*

Quæ omnia videntur convenire cum Theophrasto, & Plinio, & aliis: quoniam est contra omnia venena præsentaneum remedium & contra ictus animalium venenatorum: ut Ruellius narrat eleganti historia, in hunc modum: Quin & (ut Athenæus refert) omnibus perspicuum est, Citrium malum adsumptum veneficii cujuslibet amuletum esse, quod à fide faciente cive didicerat, qui secundum leges ab Ægyptiorum magistratibus latas maleficos quosdam damnaverat nebulones, quò suorum facinorum luerent pœnas, feris in prædam exponendos, quos oportebat omnibus bestiis obiici. Verùm antequàm in theatrum descenderent, in quo fures & prædones supplicia pendebant, in itinere caupona quædam vicem eorum dolens, fortisque miserta, quæ in manibus tenebat edens, dedit Citria, quæ recepta manducaverunt: nec multo post immanibus & ferocissimis bestiis oblata, & ab aspidibus demorsis, nihil molestiæ senserunt. Tum præfectum dubitatio cepit: rogans denique militem, cui reddita fuerat custodia, si quidpiam edissent, aut bibissent: ubi certior factus est, Citrium ex integra simplicitate donatum, postredie jubet uni præberi, & alteri denegari: qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est, alter illato ictu confestim interiit: Qua re multis probata, factoque frequenter periculo, tandem inventum est, omni exitiali medicamento præsentem esse remedium. Hactenus Ruellius. Sic enim ad diversas regiones propter remedium præstantiam devenerunt, & cum non vescerentur, propter odorem & medicamenta tantum erant in usu, quod Plutarchus retulit, & Athenæus affirmat. Tunc enim inculta arbor erat, & maximam amaritudinem & acetositatem Citria habebant, ut non absque ratione Solinus Plinii simia, mixtæ amaritudinis esse scribat, quod homines magna cura perverterunt, ut Constantinus Cæsar docuit: nam in ovillo lacte semina prius quam ponerentur, maduerunt: sic autem ad dulcedinem mutata sunt. Et non amiserunt in totum suam amaritudinem, nam cortices hujus pomi intensam amaritudinem adhuc possident: quoniam si solas degustaveris, illud Solini illis satis convenire videtur. Non solum ad domesticitatem sunt redacta, sed insitionis causa ad diversas formas devenerunt, ut diversitatis ratione, elegantiores gustu, & conspectu fuissent: tunc verò, ut per insitionem mortalitati arboris succurrerent. Arborum rationem aves primùm docuere, devorato raptim per famem semine, & alui madido tepore, cum sæcundo simi medicamine, in mollibus arborum lecticis abjecto, & ventorum impetu sæpius in hiulcas corticum rimas translato. Vnde enata visitur platanus in lauro, laurus in aliis arboribus: Quo exemplo antiquiores insitionem invenerunt: qua mediante miranda in arboribus & fructibus undique cernuntur, quoniam ex utraque arbore aliud distinctum nascitur, quod utriusque facultatem ac similitudinem possidet: nam Persica arbore in malo Cidonio inserta, malum Cotoneum nasci vidimus, de quo non memini me legisse, nec prisca meminerunt. Sic evenit Citro arbori, nam in Malo Punico inserta (ut agricultores docent) in rubrum colorem & diversam formam abit. Vnde videntur enatæ Aurantiæ, quoniam Aurantiæ malo Citrio non absimiles sunt, & cum Malis Punicis in rotunditate & colore, corticive, satis convenire videntur. Et hoc maximè mihi persuadeo, quoniam eæ frequenter cum Malis Punicis conjunguntur, tanquam non multum viribus & potentia ab illis deficient: quod certè experientia etiam hodie cognoscere, cuique datur: Quum Punicorum penuria Aurantiæ in plerisque locis in usum veniant, ad corroborandum videlicet os stomachi, ad bilis fervorem, ad sitim, atque alia quamplurima, in quos sanè usus à medicis Aurantiæ probantur: Sic enim ab auri colore eas voco, sive Arantiæ ab oppido nominentur, impertinens est. Has vocant Græci Poma aurea, unde ego Aurantias appellavi. Quàm sit difficile nomina rerum derivare, unicuique doctissimo relinquo. Vnum habeas persuasum, quòd per insitionem advenerunt, veluti alia complura fructuum genera, quæ insitionis opere habemus, sicut tot genera prunorum, malorum, persicorum, aliorumque fructuum. Quis non videat tot genera Limonum, & alia, quæ nec Citrio, nec Limonibus conveniunt? quemadmodum Zamboas, Toronjas, Limas, Limones, quæ omnia nec Prisci cognoverunt. Sic magnificatus est insitionis usus, ut Aurantiarum sint plura genera; nam aliquæ sic habent corticem dulcem, ut totæ comedi possint: alia autem in uno pomo duo genera botrorum habent: alia verò absque semine sunt. Quanta diversitas saporum in eis degustatur, communi relinquo iudicio. Sat sit quod multa sunt apud nos, & fieri possunt per insitionem, quæ in monumentis antiquorum non memorantur, quod nostris Aurantiis evenit, ut Antonius Nebrissenis, (vir in omni literarum genere valde eruditus) in præfatio sui Dictionarii, sic prodidit: Multa sunt nostro seculo, quæ antiquitas illa aut penitus ignoravit, aut genere tantum indistinctè cognito differentias rerum

rerum non intellexit: Mala Citria unius tantum generis ac nominis, atque ita vix cognita apud antiquos fuisse legimus: Nos verò ejus pomi variis generibus nomina diversa indidimus, Cidras, Naranias, Toronias, Limas, Limones, appellantes. Hactenus Nebriffensis. Non solum arborum fructus, sed arbores ipsæ in alium modum per insitionis curiositatem devenerunt: Nam Citrus arbor in Aurantio inserta, ad magnam proceritatem provenit, & Aurantius in Citro ad tam humilem formam, ut magnitudinem unius cubiti Aurantius non excedat. Et ut unico verbo hoc negotium absolvam, per insitionem Aurantias ad nos devenisse, pro certo habemus persuasum: has enim antiquiores non cognoverunt. Aui-cenna verò commentario de Virtutibus cordis, & lib. 1. de Urinis, & lib. 5. de Antidotis de Citrangulis commemorat: Quod & Mesues factitavit, quando Oleum de pomis Citranguli scripsit, qui an sint Aurantias, nondum nobis constat. Sed tempus est, ut ad aliam Citrum sermonem vertamus. Mensæ verò illæ, mi Quadra, à veteribus decantatæ, quæ ex Citro antiquitus conficiebantur, ob arboris proceritatem, quòd ex Aurantio possint fieri tuis literis affirmas, qua ratione à veteribus Aurantias esse cognitæ deducis, cum ex Citro nostrâ fieri non possint, quoniam infima arbor est, non apta ad tale opus. Non miror quòd in eandem difficultatem incidas, ad quam complures antiquiores devenerunt. Mensas illas tam pretiosas, præsertim Ciceronianas, non fuisse ex hac Citro, pluribus conficimus argumentis, quoniam Citrus hæc alia est omnino ab ea quæ Citria mala producit: est nanque illa cupresso similis. Multum enim differt Citrus nostrâ à cupresso. Citrus folia lauri habet, cupressus verò juniperi, sabinæque. In cultu non parum dissentiunt, quoniam Citrus illa montes & loca frigida amat, Aurantius verò frigora supra modum odit, calidisq. locis familiaris: omitto alia quamplurima, in quibus differt Citrus nostrâ mala Citria ferens, à Citro arbore ex qua mensæ illæ fiebant, quæ tanto in pretio habitæ fuere apud antiquos, ut Iuba Rex duas mensas emeret, quarum alteri pretium fuit quindecim librarum, alteri paulò minus. Dion (ut Herimolaus refert) in Neronis vita, non Citrias sed Cedrinas mensas nuncupare maluit, ut Cedro potiùs quàm Citro similes viderentur arbores.

Quibus indiciis manifestissimum est, alteram esse arborem Citrum, ex qua mensas illas tanto pretio fabricabant, alteram verò esse mala Citria producens. Aurantius verò licet ingens arbor sit, per insitionem advenisse talem, pro certo habemus. Multa enim monstra contingunt in natura, ut Aristoteles lib. 2. de Generatione animalium retulit: Animalibus videlicet & Arboribus. Animalibus propter diversorum eorum commistionem. Quod quidem in Libya juxta Nilum fluvium plurimæ ferarum species bibendi gratia convenire cogantur, inibi que varia mistura varias monstrorum formas, subindeque novas nasci. Vnde venit adagium, Semper Africa novi aliquid apportat. Arboribus verò accidunt monstra per insitionem: nam talea alicujus arboris in alia arbore certo modo affixa, producitur tertium, quod monstrum dici potest. Sic evenit Aurantio, quoniam per cõmisionem diversarum arborum (quod per insitionis opus fit) Aurantius ad nos devenit. Quod de Theophrasto dubitatur, si Aurantias cognoverit: Ipse enim lib. 14. de Historia plantarum sub nomine Mali Persicæ & Medicæ, arborem describit, quæ cum Citro non parvam similitudinem habet, & in omnibus quibus Græci & Arabes de Citro & Citria deliniant, nihil differt: certum quidem est, arborem Citria ferentem mihi Theophrastum intellexisse, & non Aurantium: quoniam de ejus proceritate non meminit, quæ his magna, illis ita deest, ut arbuta potiùs judicari possint. Nec figuram poma dedit, quoniam Aurantiæ rotunda, Citri verò oblonga videtur. Ianus Cornarius in commentariis Galeni de Compositione medicamentorum localium, Aurantias sub malis Cestianis Galenum intellexisse, indubitanter affirmat: quod nec rationi, nec iudicio consentaneum est. Quoniam (ut ego existimo) Cestianum, itemque Matianum malum idem esse oportet, sub pomis comprehensis, & Cestiana mala à Cestio, sicut Matiana à Matio appellari possint: Vnde nos Hispanica lingua Mançana à Matio nuncupamus. Sed tempus est, ut frenum calamo imponamus, ne epistolæ limites excedamus.

Hæc sunt, Quadra doctissime, quæ de Malo Citrio, atque Aurantiis impræsentiarum occurrunt, quæ pro oraculis non prodo. Et si non probaveris, culpam in te reiciam, qui arbitrum me inter tam celebratos viros esse voluisti. Vale.

FINIS.

CAROLVS

APPENDIX

ad Rariorum Plantarum Historiam

CAROLI CLVSII.

CAROLVS CLAVSIVS

Benevolo Lectori.

POST EVULGATAM meam rariorum Plantarum Historiam, quædam necessaria circa illarum nonnullas adhuc observabam: aliquot præterea plantas videre, aut earum icones nancisci contingebat, quarum historia à nemine hæctenus, quod sciam, est prodita. Eam ob causam, tum illa quæ observabam, tum plantarum non proditarum historiam, in alteram Appendicem congerere operæpretium esse ducebam, ut iis qui meam Plantarum historiam sibi comparârunt, ista Appendix etiam usui esse possit.

ALTERA APPENDIX

ad Plantarum historiam

CAROLI CLVSI.

RARIORVM PLANTARVM

HISTORIÆ C. CLVSI

LIBRO PRIMO.

Cap. v. pag. 8. adde ante Sectionem VETERIBVS, sequentia,



ETERVM anno à nato Christo sexcentesimo tertio supra millesimum mittebat ad me Viennâ Austriæ Generosa Dn. de Heusenstain hujus arboris apud se natæ ramum suis floribus onustum, in pagina vivis coloribus expressum, ut florum, quos antè numquam conspexeram, formam observare possem: & sanè longè dissimiles esse deprehendebam iis quos Cl. V. Petrus Andreas Matthiolus suis in Dioscoridem Commentariis exhibet. De iis igitur in hac Appendice agere volui, & rami ad me missi iconem in tabella expressam Lectoris oculis proponere, confidens rem illi non ingrati me facturum.

N A S C I porrò observabam in oblongo ramulo, ex ala folii extremam rami partem occupantis prodeunte, multos flores longiusculis petiolis subnixos, quatuor foliis non valdè amplis constantes, candidis, quorum bina superiora, reliquis paullò ampliora, violaceas ex puniceo maculas orbiculares in medio impressas habebant, eleganti spectaculo, quas sculptor corrupit: è florum autem umbilico plura flava staminula prodibant in aureos apices desinentia: sintne verò illi flores aliquo odore præditi, & an omnes ad frugem perveniant, me latet, quia in epistola picturæ adjuncta nihil erat ea de re adscriptum.

Cap. VII. pag. 12. ad capitis calcem lege,

imò neque etiam anno M. D. XCV. neque binis sequentibus, licet in magnam altitudinem excrevisset, ut ad me scribebat, cui arborem discedens reliqueram: contra quàm à Generoso Davide Vngnad mihi relatum fuerat, nisi fortè ex cæli mutatione hæc diversitas accidat. Erat verò ejus caudex multò candidiore, & magis scabro cortice tectus, quàm vulgaris avellanæ caudex esse soleat. Anno porrò sexcentesimo secundo supra millesimum, scribebat ad me honestus vir Ioannes Mullerus pharmacopœus Francofurtensis, cui ante meum ex ea urbe discessum pumilam arbusculam semine natam donaveram, eam valdè excrevisse, nullum tamen adhuc fructum protulisse, sperare tamen eo anno fructum ex illa adquisiturum, quia suos iulos produxerat instar vulgaris: illorum etiam aliquot mittebat, quosdam firmos & benè compactos ante brumam lectos, alios novo ejus anni Vere jam explicatos & multò longiores: insequente etiam anno fructum, sed plenam maturitatem nondum adeptum, illi tamen formâ similem qui in Plantarum historia ramulo ad-



Aesculus hippocastanum
L. 1. 1. 488

Castanea
equina floris.

Avellana Byzantina Jn.

jectus: anno vero eum præcedente Cl. V. D. Pawio arbusculam mittebat propagine adquisitam, quæ in Academico horto Leydano conspicitur, at quæ nondum, quum hæc scriberem, julos aut fructum protulerat.

ad finem cap. XIII. pag. 21. adde,

*Palma nati-
na.*

SIMILIS plantæ iconem cap. IV. libri VI. Exoticorum Lector reperiet: & apud doctissimum virum Ferdinandum Imperatorem, ejus Historiæ Naturalis lib. XXVII. aliquot icones extant ad hanc materiam pertinentes.

Cap. XLII. pag. 63. versu secundo ante periodum, Sunt qui, adde,

*Mahalab bi-
florja.*

Hic frutex interdum ad arboris magnitudinem assurgit, & in ramulis profert tubercula, è quibus inter exigua folia plerumque emergunt dilute virescentes pediculi, & ex illis uvæ in formam dependent octoni aut deni caliculi in quinque lacinias orbiculares & virescentes divisi, continentes albos flores quinque foliolis albis constantes, cerasi floribus similes, sed minores, è quorum umbilico stilus prodit multis staminibus albis cinctus, quorum apices initio purpurascunt, deinde flavescunt, odoris jucundi, ad florum Spinæ appendicis odorem quodammodo accedentis: in summis deinde ramulis nascuntur folia viridia & splendentia, Cerasi foliis similia, sed minora, & in ambitu aliquantulum serrata.

Florebat ea arbuscula semine nata & adquisita inter alias ante hortum Academicum, Maij initio, ubi sponte nascitur, paullò interdum præcocius: fructum istuc non tulit, sed aliis locis sæpè legere memini granis piperis non majorem, orbiculatum, nigrâ membranâ tectum.

*Cap. L. pag. 79. post Hispanicum proverbium Latinam interpretationem
paullulum immuta, hoc modo,*

Quisquis montem vel silvam adit, potiùs quàm inanis redeat, vel Ardivieja (plantam videlicet vulgarem & vilissimam) colligat.

Cap. LXXXI. pag. 114. ante Sectionem, CETERVM, adde,

Et certè paucis post annis intelligebam non modò Matronam illam similem plantam adquisivisse, sed etiam Pragæ in Cæsareo horto alitum in quibusdam Germaniæ locis reperiri apud eos qui in colendis peregrinis & elegantibus plantis operam collocant. Inter illos Fridericus Maierus Armamentarii Argentinenfis præfectus & vir doctissimus, anno Christi millesimo sexcentesimo primo digitalis longitudinis ramulum binis foliis præditum & florem sustinentem flavum multiplici foliorum serie constantem ad me mittebat ut conspicerem, sed prorsus aridum: anno insequente ab eodem accipiebam similis rosæ furculum sine radice, qui, ut malè in pyxide compositus fuerat, & accesserat longa in itinere mora, prorsus exaruerat: observabam autem furculum illum frequentibus spinis esse armatum, perinde ac hi qui florem flavum simplici quinque foliorum texturâ constantem ferunt, atque ejus folia illius foliis prorsus esse similia.

Cap. LXXXVI. pag. 121. ante Sectionem, Ad eorum, adice sequentes versus,

*Clematis al-
tera flora ple-
na.*

CETERVM intra paucos annos nova Clematidis alterius species reperta est, illius quidem generis quod florem habet ex cæruleo purpurascens, sed alterius formæ; atque à quibusdam rei herbariæ studiosis ali in suis hortis intelligo: certè doctissimus vir Fridericus Maierus, Armamentarii, ut paullò antè dicebam, apud Argentinenfes Præfectus, se plantam habere scribebat, illiusque florem, ut conspicerem, mittebat anno à nato Christo millesimo sexcentesimo secundo, erat autem ille multiplici foliorum texturâ constans. Mittebat etiam anno insequente bina sarmenta, sed sine radice, & adeò reficcata, ut etiam si terræ credita sint, non sperem comprehensura & radices actura: nulla autem in re differabant à vulgaris Clematidis alterius sarmentis. Similem etiam plantam Bruxellæ in Brabantia conspici audiebam apud Nobilem virum Lamorallium de Tassis Curforum Præfectum.

R A R I O R V M P L A N T A R V M
H I S T O R I Æ C A R O L I C L V S I

LIBRO SECVNDO.

Cap. III. pag. 132. ante Sectionem Memini, adde,

HA NC plantam, ob floris venustatem & elegantiam plerisque Italiae locis *Rizo de la Signora* appellari intelligo.

Cap. IV. pag. 133. ante Sectionem LILII porrò, adde,

Illius floris colorem plurimum ad mali aurantij præmaturi colorem accedere observabam: odorem autem non adeò suavem ut ejus quod præcedente capite descriptum est, sed potiùs Lilij montani flavo flore odorem referre.

Habebat porrò amplissimus vir Nicolaus vanden Branden Consiliarius Bruxellensis plantam similem Somerianæ, quæ anno à Christi nativitate secundo supra millesimum & sexcentiesimum sex & quadraginta flores, imò etiam longè plures tulisse fertur in unico, sed illo plano caule: anno autem insequente non minorem florum numerum tulisse ad me scribebat.

Ceterùm aliud ejus genus reperitur etiam præcox & angustifolium, longè nitidioribus floribus quàm Somerianum præditum; nam prorsus miniatos illos fert ut Byzantinum, certè magis saturos quàm Somerianum, nec eos inodoros. Præfectus Curforum Bruxellensis sub extremum annum millesimum sexcentiesimum secundum, pusillum bulbum ejus generis mittebat, quem ex Italia recenter accepisse scribebat: & licet is bulbus nucis avellanæ magnitudinem vix superaret, sequente tamen anno quatuor flores tulit ejus quem dixi coloris: ejus etiam folia licet angusta ut alterius, magis tamen saturâ viriditate prædita, & magis splendens mihi videbantur, atque inordinatè quemadmodum flores in caule nascebantur: observabam etiam ejus caulem & folia non adeò brevi marcescere ut alterius, sed diutiùs perdurare.

Utrumque genus, ab iis qui diu aluerunt, *Martagon Pomponij* vocatur, & hac appellatione ex Italia se accepisse asserunt. Rarum adhuc est in his Provinciis, quia adnatis difficilimè se propagat, nec apud quempiam ipsam plantam semen præbuisse intellexi.

Pag. 134. ante Sectionem EST etiam, adde,

HA B V I etiam à doctissimo viro Ioachimo Venerio similis plantæ bulbum Burdigalâ missum, cujus forma ab illius bulbo non differebat, sed ejus caulis & folia magis candicabant, flores autem antè quàm expanderentur multâ candidâ lanugine erant obsiti, explicati verò prorsus nivei, nec ullis maculis infecti; staminum apices non ferruginei coloris ut alii, sed flavi.

Cap. XI. pag. 152. ante Sectionem Sponte, in extrema pagina, adde,

præcocior videlicet; nam genus etiam invenitur magis serotinum, & cum Tulipis serotinis flores explicans, eosque vel saturatiores maculas habentes, vel dilutiores, quemadmodum genus magis præcox, magna autem ex parte saturatiores.

Ceterùm repertas esse plantas intelligo quæ album florem gestent, præcociorisne generis eas an serotini, ignoro, quia nullam similem plantam hæcenus videre mihi licuit, & rarissimè inveniri intelligo; videlicet inter aliarum myriades unam interdum aut alteram plantam.

Pag. 153. post versum duodecesimum ante Sectionem N. V. adde

Postea in variis Galliae provinciis sponte nasci intelligebam, apud Pictones (ubi circa urbem Villefagna *des Pessounes* appellant) apud Britannos, Aquitanos, & alios.

Ante caput XII. adde integra duo subsequentiâ capita.

Narcissus vernus præcocior flavo flore.

NA R C I S S I genus reperitur ineunte vere flores producens, prorsus novum, in his præsertim regionibus: mihi certè ante annum à Christi nativitate millesimum sexcentiesimum primum videre non contigerat: propterea ejus historiam & iconem dignam judicabam quæ in hac Appendice adponeretur.

Narcissi ver-
ni præc. flavo
flo. historia.



PRODUCERAT autem ille Narcissus qua-
terna aut quina folia aliorum Narcissorum in-
star, plana, digitum pæne lata, surrecta, viridia,
Narcissi medio-lutei foliorum æmula, inter
quæ prodibat caulis ferè dodrantalis, planus,
non valdè firmus, lævis & enodis, sustinens
summo fastigio membranaceum folliculum,
reliquorum Narcissorum modo, è quo emer-
gebat unicus flos coloris flavi, Narcissi autum-
nalis majoris flavo flore præditi formâ non
valdè dissimilis, sex etiam foliis constans ses-
cunciam longis, semunciam latis, mucrona-
tis, quorum terna interiora paullo longiora
erant externis, totidem ex umbilico prodeun-
tibus staminibus candicantibus in flavum api-
cem desinentibus, atque illorum quidem tri-
bus brevioribus quàm cetera, cum medio sty-
lo omnibus staminibus longiore: radicem ha-
bebat crassam, rotundam, è multis tunicis
constantem (quarum internæ albæ, externæ
verò ex spadiceo nigricantes) & infimâ sede
multis fibris præditam.

PRÆCOX erat hic Narcissus: nam quum
ejus bulbum ab Illustri viro Ioanne Vincentio
Pinello, missum Patavio sub initium Novem-
bris anni à Christi nativitate millesimi sexcen-
tesimi accepissem, illico in fictili terræ com-
mittebam, ut à cæli inclementia per hiemem
faciliùs præservare possem: atque insequente
Februario florem producebat, & illum qui-

dem nullâ odoris gratiâ præditum; quod an acciderit, quia liberum aërem non habuerit,
ignoro: nam diligentius observare non licuit, propter subsequens anni hiemem asperio-
rem, quæ plantam profus corrumpebat; tum
quia aliam similem postea nancisci non po-
tuerim, tametsi summam diligentiam non
semel adhibuerim.

Narcissus obtongo calice.

MITTEBAT ad me anno à Christi
nativitate sexcentesimo primo su-
pra millesimum eruditissimus &
humanissimus vir Ioachimus Venerius Bur-
digalâ inter plerasque plantas quatuor Nar-
cissi bulbos, quos duorum generum esse, &
unicum florem gestare scribebat, è singulis
videlicet generibus binos. Illorum unus in-
sequente Aprili florem tulit. Quum verò
similem antè videre non meminerim, illius
iconem in tabella exprimendam curabam
quam Lectoris oculis proponerem; atque
ejus historiam adjucebam.

HABEBAT porrò is Narcissus terna ob-
longa & satis angusta, carinataque folia, cœ-
si quodammodo ex viridi coloris, inter quæ
prodibat caulis pedalis longitudinis aut am-
pior, lævis, enodis, satis gracilis, firmus ta-
men, summo fastigio folliculum membra-
naceum sustinens, è quo emergebat unicus flos
l'opgiusculus, summâ parte in sena folia alba

Narcissi ob-
longo calice
historia.



fatis

fatis ampla & in mucronem desinentia divisus; cujus umbilicum occupabat calix flavus semunciam longus, oris aliquantulum incisus & quodammodo fimbriatus, habens in medio stilum pallescentem, ejusdem cum calice longitudinis, cinctum sex staminibus flavis veluti farinam conspersis, eorum praesertim apicibus. Semen observare nequivi, quia florem carpebam, ut à pictore commodius exprimi posset: valde autem suavis erat odoris, & Muscari floris odorem pæne referentis: radix bulbacea, oblongiuscula, digitalis crassitudinis, alba, è multis tunicis constabat, quarum exterior subfusca, aliquot crassioribus fibris albis infimam sede donata.

ALTER ab eodem Venerio missus florem dabit etiam Aprili altero post superiorem anno, illi prorsus similem: calicis tamen ejus orae magis erant crocae. Varietas.

Unum etiam non valde dissimilem videbam apud honestissimum virum Christianum Porretum, qui à Venerio acceperat: illius tamen sena folia ex albo pallescebant, aut *ωχρολαβωα* erant, calix verò multo latior & oras planè croceas habens.

Jacobum etiam Plateau similem habuisse eodem anno florentem intelligebam: illum autem à rhizotomis quibusdam Gallis redemerat cum aliis bulbis è Pyrenæis montibus erutis.

Cap. XII. pag. 159. ad cap. calcem addendum,

imò illos ipsos nullo modo auctos anni à Christo nato millesimi sexcentissimi asperum gelu, quod Februario mense valde apud Belgas saevit, prorsus corruptit, cum plerisque aliis rarioribus plantis.

Cap. XVII. pag. 165. ante Sectionem EST etiam, adde subsequenter historiam cum icona.

Pseudonarcissus pleno flore.

ANNO Christi nostri redemptoris sexcentesimo tertio supra millesimum, scribebat ad me Venerius se illo ipso anno profectionem ad montes Pyrenæos instituisse, elegantium plantarum quæ in illis nascuntur, conquirendarum causâ, verum propter morbum quo in itinere corripiebatur, non licuisse voto suo satisfacere: nihilominus observasse Pseudonarcissi genus quoddam sibi antè non inspectum, cujus paucos reperisset bulbos. Illum autem vivis coloribus depingi curabat, & exemplar mittebat: quia verò similis formæ à nemine hæcenus observatum esse arbitror, in tabella ejus iconem exprimendam curabam, quam in hac Appendice locum habere volui.

QUANTUM porrò ex pictura quam ad me mittebat observare poteram, crescebat hæc planta Pseudonarcissi vulgaris modo, quatuor oblonga viridia folia ex bulbosa radice producens, inter quæ prodibat caulis lævis, enodis, viridis, pedem altus, summo fastigio membranaceum folliculum sustinens, è quo emergebat flos duodecim foliis pallidis geminam seriè dispositis præditus, prominente ex ejus umbilico calice sive tubo oblongo, oras habente nonnihil reflexas easque crispas & incisas, aurei prorsus coloris, veluti Pseudonarcissi majoris Hispanici tubus, at tamen non simplici ut ille, sed triplici, hoc est, continente alterum tubum qui tertium comprehendebat: radix erat bulbosa, ex multis tunicis constans, quarum externa subfusca, multis fibris extimam sede prædita. Si unicam dumtaxat plantam reperisset, nihil novum videretur, quia natura interdum sic in floribus ludere solet: sed quum aliquot similes observaverit, peculiare quoddam genus esse credendum est.



Pseudonarcissus triplici tubo historiam.

Scribebat

Scribebat etiam unam Pseudonarcissi vulgaris plantam binos flores in eodem caule gerentem observasse, quæ alioqui unicum solummodò proferre solet.

cap. XVIII. pag. 167. ad cap. calcem adde,

Narcissus
marinus.

Mihi certè alterius coloris flores videre non contigit quàm albi: quandoquidem verò non nisi in maris litore sponte nascitur, Narcissum marinum commodè appellari posse arbitror.

cap. XIX. pag. 168. ante Sectionem illius porrò, adde,

Narciss. mon-
tan sive ma-
rin. alter, qui
Marbioli III

AN porrò hic Narcissus Orientalis dici queat, valdè dubito, tametsi fieri possit, ut in Oriente etiam nascatur: quotquot tamen illius bulbi in hanc regionem vel etiam in Galliam perlati, non ex Oriente advecti, sed in Europa sponte nascentes reperti fuerunt. Nam ante biennium plurimos ejus bulbos ex Illyrico adferebat Ioannes van Ophem Bruxelensis, quos ipsemet eruerat. Hoc verò anno millesimo sexcentesimo tertio, scribebat ad me Bononia Frater Gregorius de Reggio, Ordinis Capucinorum, sese ab eodem Ioanne van Ophem litteras accepisse Florentiæ exaratas, quibus significabat Corsicam & Sardiniam insulas se perlustrasse, atque elegantissimas plantas reperisse, inter quas hunc Narcissum in altissimis Sardinia montibus nascentem, in uno eodemque caule quinque & triginta flores gerentem, Dictamum præterea Creticum odoratissimum, minoribus & candidioribus foliis præditum, & multa elegantissima Croci genera, & illa quidem locis etiam maritimis: quæ sanè ratione hic Narcissus vel montanus, vel marinus nuncupari posset.

post cap. XXV. adicienda Hyac. sequentis historia cum icone.

Hyacinthus minor Hispanicus.

Hyac. minoris
Hisp. natales.

CUM plerisque variorum generum bulbis, quos ab eruditissimo humanissimoque viro Ioachimo Venerio Burdigalâ accipiebam anno à Christo nato millesimo sexcentesimo primo, erant etiam perpusilli quidam Hyacinthi bulbi, quorum nonnullos cæruleum florem gestare scribebat, alios candidum, eosque in Hispania legisse, priores quidem apud pontem de Suert, posteriores in monte Seove de S. Tourains. Duorum autem qui, de tribus quos conservari, florem tulerunt, videlicet illius qui cæruleum illum habet, & alterius qui album, icones in una tabella exprimendas curabam quæ hîc adponeretur.

Hyac. minoris
Hisp. historia.

Is porrò qui anno insequente florem proferebat, ex radice bulbosa olivæ pusillæ magnitudine, fuscâ membranâ tecta & multis fibris donata, quina aut sena promebat folia, longa, angusta, striata, & supinâ parte carinata, viridia, humi plerumque sparsa, infernâ parte quæ telluri proxima, nonnihil purpurascens, nec valdè absimilia foliis Hyacinthi botryoeidis: inter quæ exiliebat gracilis cauliculus dodrantalis longitudinis, obsolete purpurascens, lævis, summo fastigio sustinens senos aut septenos flosculos concavos, in sex parvas laciniâs per oras divisos instar florum Hyacinthi Orientalis, sed longè minores, inodoros, subcæruleo & tandem cæruleo colore præditos, sex subflavi coloris staminulis ex umbilico prodeuntibus, in quorum medio exiguus stilius: his succedebant trigona capitula mucronata semen continentia.

cæruleo flore.

Reliquorum verò duorum qui altero post jam descriptum anno floruerunt, unus florem illi cuius modò historiam de-



N. amethystinus

L. of. 454

R. de S. 7. 583

di pror.

di prorsus similem habuit; alter verò totum niveum, formâ quidem à superiore non differentem: sed ipsius plantæ folia paullò angustiora mihi videbantur, cauliculus etiam dilutiùs virere. Albo flore.

Florebat uterque Maio mense, semen maturum præbuit Iulio: quod in utroque genere prorsus simile fuit, rotundum videlicet, nigrum & splendens.

C E T E R V M illo ipso anno Nicolaus le Quilt Parisiensis rhizotomus, varios bulbos in Hispania & Lusitania (ut ipse assererat) erutos huc venales adfererat, inter quos istius etiam Hyacinthi aliquot, quos vel album florem vel rubrum gestare aiebat: & sanè cum albi tum rubri flores suis cauliculis adhuc inhaerentes inter pagellas repositos mihi ostendebat, quos formâ non differre à modò dictis observabam; eum autem qui dilutè suaviterque rubebat, venas quasdam saturatiores obtinere deprehendebam per trium foliorum externorum longitudinem excurrentes. Rubro flore.

cap. XIX. ad pag. 177. calcem, ante Sect. C V M, adde, conspicerentur, quidam etiam pænè virentes.

C E T E R V M mittebat jam dictus Venerius anno à Christi nativitate sexcentesimo secundo supra millesimum Hyacinthi cujusdam bulbos in Cantabris erutos, quorum flores ex albo cineraceos & ex albicante virescentes esse scribebat: illorum unus insequente anno flores dedit, hujus obsoleti floribus prorsus formâ & colore similes, sed meâ opinione paullò minores (quia forsitan bulbi nimium afflicti fuerant) folia etiam similia & valdè longa, quæ ad mensem usque Novembrem ferè viridia permanserunt. Decembri autem subsequente quatuor alios ab ipso accipiebam, quorum flores obsoletos scribebat: si Deus vitam produxerit, & hiems bulbos non corrumpet, observare poterimus an ejusdem sint generis. Sed etiam cum superioribus illis quorum unum florem protulisse dicebam, alios quinos bulbos mittebat, quorum scheda quâ involuti, inscriptionem habebat, Hyacinthus minimus serotinus caruleo flore: ex his terni folia produxerunt, Hyacinthi minoris Hispanici jam descripti foliis non dissimilia, sed florem nullum: Decembri etiam insequente alios ab eo accipiebam simili nomine inscriptos: proxima autem ætas nos certiores faciet (si vivemus) an ejusdem sint generis. Hyac. Hispan. obsoleta flore.

cap. XXVII. pag. 179. ante Sectionem, A D Hyacinthi, adde,

I N illis porrò plantis quæ flavum proferunt florem, discrimen quoddam observabam. Nam ex quæ pallidas ab initio proferunt florum gemmas, ante hiemem plerumque germinare solent, & præcociores producunt flores, quàm illæ quarum gemmæ ab initio nigricant, aut saturatiùs purpurascunt. Ex illius autem semine natas mihi esse plantas memini, quarum flores colore non referebant matris flores, sed alium quendam peculiarem nanciscebantur, ex viridi scilicet flavescentem; matris tamen florum odorem retinebant. Muscari flavo flo. diffusiva.

cap. XXX. pag. 183. ante Sectionem, T E R T I O, adde sequentia,

Similes porrò bulbos ad me mittebat Burdigalâ anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo & eum insequente doctissimus idemque humanissimus vir Ioachimus Venerius, quos partim in Pyrenæis, partim in monte Gallia Aquitanicæ, cui nomen *Hos*, eruisse scribebat, ubi à pastoribus *Sarahug* appellaretur, qui etiam assererent, animalibus eam plantam depascentibus caput intumescere, deinde mortem subsequi: addebat etiam illis unicum, quem valdè rarum inventu significabat, & illum niveos flores proferentem, atque in monte *Pujole* in Hispania legisse scribebat. Omnes quidem, præter unum aut alterum, biennio post germinârunt, sed nullum florem tulerunt: tertio demùm anno unus caruleum florem dedit: ejus verò florem qui niveus esse debet, nondum videre contigit. Humentibus locis eas plantas gaudere scribebat. Hyac. stellatus Lily folio. Sarahug.

pag. 184. ante sectionem, C E T E R V M, adde,

Aprili: paullò tamen seriùs vulgari: illius etiam semen quod in trigonis capitibus nascitur, maturitate nigredinem & splendorem acquirit.

ante cap. XXXI. pag. 185. inserenda Hyacinthi stellati æstivi historia.

Hyacinthus stellatus æstivus.

HOC Hyacinthi genus suis floribus onustum, primùm Maio mense anni à nato Christo primi & sexcentesimi supra millesimum conspiciebam in cultissimo horto perurbani & ornatissimi viri Honesti Lopez civis Leydani, quod è Lusitania allatum esse assererat.

asserbat: deinde illo ipso anno videbam etiam in hortis Ioannis ab Hogelande, & Christiani Porreti. Quum autem neque ejus iconem, neque historiam quispiam hactenus (quod equidem sciam) exhibuerit, operapretium me facturum arbitrabar, si in hac Appendice proponerem.

Hyac. stellati
aestivi histo-
ria.



ERAT autem hæc planta quaternis, senis, aut pluribus foliis prædita, viridibus, carinatis, palmum longis, satis angustis, humique quasi in orbem stratis, alioqui satis firmis, instar foliorum Hyacinthi illius stellati qui cineraceos flores profert, superiore capite descripti, inter quæ assurgebat palmaris cauliculus satis firmus, sustinens in oblongis petiolis inter appendiculas purpurascens prodeuntibus, denos aut duodenos flosculos ex cæruleo purpurascens, nullius, aut certè perexigui odoris, sex foliis constantes, umbilicum occupante umbone, sive capituli rudimento mucronato, cincto sex staminibus ex albo purpurascens, quorum apices cærulei: fiebant tandem ea capitula triangula & mucronata, qualia ferè in Hyacintho Belgico sive Anglico; quæ maturitate dehiscentia, semen continere deprehendebantur rotundum, nigrum, splendens, Hyacinthi Belgici sive Anglici femini prorsus simile: radix erat bulbosa, panè orbicularis & candicans, infimâ sive sessili parte in ambitu frequentibus & tenuibus albis fibris in latera sese spargentibus donata, & interdum unâ etiam crassiore digitum panè longâ, atque in profundum se mergente, ut aliquoties in aliis etiam Hyacinthorum generibus observare memini.

cap. xxxii. pag. 186. ad extremum caput, pro his verbis licet Matthiolus, & his que sequuntur, repono,

Iacinto del
Paternostro.

Italos nunc *Iacinto del Pater nostro* appellare eam plantam intelligo, ob capitulum sive orbiculum in medio flore conspicuum, ut opinor. Nonnulli autem Narcissis, cum quibus nullam affinitatem habet, à Matthiolo adnumerari censent, & ab eo Narcissum quartum appellari: sed falluntur. In eorum numero me aliquando fuisse ingenuè profiteor, sed istam opinionem nunc revoco: nam alia est planta ab hac diversa quam pro Narcisso quarto Matthiolus proponit; ea tamen etiam inter Ornithogali genera referenda, ut in proxima plantæ historia demonstrabimus.

ante cap. xxxiii. pag. 186. reponenda hæc Ornithogali historia.

Ornithogalum Neapolitanum.

NOVVM Ornithogali genus, certè mihi antè incognitum, Neapoli ad me mittebat anno à Christi nativitate M. DC. doctissimus Ferdinandus Imperatus, & illud quidem non inelegans, pro Arabico quod ab ipso petieram: ut autem Lector intelligere queat de qua planta mihi sermo, illius historiam cum icone in tabella expressa hîc subiiciendam esse ducebam.

Ornithogali
Neapolis. hi-
storia.

PROFEREBAT autem illud anni insequentis primo Vere terna aut quaterna folia carinata, longa, Hyacinthinis non valdè dissimilia, verùm angustiora, viridia; inter quæ prodebat caulis satis firmus, dodrantem altus, lævis, viridis, sustinens supernâ parte quinos vel etiam plures interdum flores, in anteriorem partem propendentes, tametsi alternis in singulis caulibus nascentes è cujusdam membranulæ sinu, sex foliis constantes unciam longis, quadrantem verò unciam latis, internâ partè candidis, externâ autem ex cineraceo virescen-



*O. multicaulis
L. 2. 2. 401
Sp. hist.*

virescentibus, orasque albas habentibus: floris umbilicum occupabat alter flosculus sex etiam foliis minoribus præditus, quæ extimâ parte quodammodo coibant, & veluti tubulum formabant, in quo apparebant sex alba staminula flavescens apicibus donata, & medius stylus albus: flores porro erant prorsus inodori, quibus succedebant trigona capita crassiuscula, in obtusum mucronem desinentia, quæ caulem propter gravitatem deprimentia, semen nigrum rugosum continebant: radix erat bulbosa, candicans, fuscâ tamen membranâ tecta, in conum supernâ parte fastigiata, infernâ autê plana, perinde ac Ornithogali Arabici radix, minùs tamen amplâ sede, sed multis candidis fibris in ambitu prædita.

Flores proferebat insequente Aprili, quia videlicet in fictili per hiemem adservata: altera minor, quam horto credebam, & totius hiemis inclementiam in illo belle perferebat, dumtaxat Maio, quemadmodum & illa prior, quæ etiam in horto reposita, altero anno florebat.

Ceterum hanc plantam cum Narcissi speciebus quarum icones Matthioli exhibuit suis in Dioscoridem Commentariis, historiam verò non dedit, diligenter confrens, non ab similem reperio ejus Narcisso

*Narciss. 14.
Matthioli.*

iv. qualis saltem extat in Commentariis anno M. DLXX. Venetiis editis.

pag. 188. ante sectionem, QUINTVM, adde,

ANNO porro Christi millesimo sexcentesimo tertio sub Kal. Decembres accipiebam Burdigalâ paucos Ornithogali bulbos, quos in Pyrenæis montibus erutos esse adscriptum erat: cujus autem generis sint, proximus annus (si vivemus) nos docebit: quantum verò ex bulbi forma conicere poteram, non videbantur dissimiles Ornithogali Pannonici flore albo jam descripti bulbis, quales etiam in aliis provinciis nasci verisimile est.

ante cap. XXXVII. ponenda *Moly latifolii flavo flo. historia.*

Moly montanũ latifol. flavo flore.

HOC Moly genus nunquam antè mihi conspectum, mittebat anno redemptæ salutis humanæ sexcentesimo primo supra millesimum Ioachimus Venerius Ioanni Hogelandio, in cuius horto insequente anno flores protulit. Illius iconem, & historiam, quia à nullo alio hætenus, quod sciam, tradita, hîc adponere libuit.

HABEBAT verò illud bina dumtaxat folia, infimâ parte sese mutuo amplectentia, decem aut plures uncias longa, unam lata, furrecta, firma, supinâ parte nonnihil carinata, porracei coloris, & odoris allium refe-



*Ornithogal.
Pyrenæum.*

*pyrenæicum
Sp. hist.*

*Moly montanũ
latifolij histo-
ria.*

rentis:

rentis: inter quæ assurgebat caulis enodis & satis gracilis, firmus tamen, virescens, pedem altus, aut paullo amplior, sustinens summo fastigio prodeuntes ex membranaceo folliculo bifariam diviso triginta aut plures flores uncialibus vel longioribus pediculis, iisque firmis subnixos, senis foliis stellæ in modum expansis constantes, foris pallecentes, interiore parte prorsus flavos; occupante umbilicum triangulari capitulo sex flavis staminibus cincto, quorum apices etiam flavi: floribus, qui mense Junio explicabantur, succedebant trigona capitula semen nigrum inæquale continentia: radix erat bulbosa, gemina, ut orchidis radicem quodammodo æmularetur.

Subsequente anno aliquot similes plantas ab ipso Venerio etiam accipiebam, & illas quidem vel singulari, vel gemino bulbo præditas, quarum ternæ aut quaternæ germinarunt & florem tulerunt anno M. DCIII. aliquæ quidem unico dumtaxat folio præditæ, aliæ autem binis, uno ampliore alterum angustius amplectente; inter quæ prodibat caulis enodis, flores è folliculo membranaceo emergentes sustinens.

Similes etiam bulbos eodem anno, cum plerisque aliis Plantis in Pyrenæis montibus erutis, venales adferebant in hanc Provinciam rhizotomi quidam Galli.

eodem cap. pag. 195. adde ad extremum caput,

Moly Pyrenæum purp. flore.

Aliud etiam Moly montani genus ab isto non valde diversum mittebat Venerius cum latifolio illo flavum florem ferente, quod etiam cum eodem flores protulit in meo horto, sed in Honesti Lopez horto multò seriùs, extremo dumtaxat Septembri: paucioribus tamen floribus præditum esse videbatur, quàm vel Pannonicum, vel Neapolitanum, vel Francofortense, iisque minùs etiam elegantibus.

ante cap. XLII. pag. 203. adde Colchici verni historiam,

Colchicum vernum.

Colchicum biflorum.

QUADRAGESIMO PRIMO capite lib. II. meæ Rariorum Plantarum Historiæ Colchici verno tempore florem proferentis mentionem faciebam, quod tandem biflorum esse existimarem: quia novo Vere cum suo flore acceptum, deinde Autumno cum aliis Colchici generibus flores conspexissem. Quùm autem non nisi Autumno flores gestare postea observaverim, istam appellationem illi convenire non sum arbitratus, sed præter naturam insolito tempore primum illum florem tulisse censebam, ut in aliis plantis interdum contingere videmus.

Verumtamen peculiare Colchici genus reperiri, quod novo dumtaxat Vere, cum Croci verni & dentis Canini generibus, non autem alio tempore flores gerat, præstantissimus idemque doctissimus vir Ioachimus Venerius anno à Christi nativitate sexcentesimo primo supra millesimum Iulio mense ad me scribebat, & sex ejus bulbos mittebat, quos illo ipso anno è monte *Sotou* in Hispania eruerat. Horum quatuor, insequente Vere apud me flores tulerunt: unius florentis, atque alterius cum suo capite trigono semen continente iconem in subjecta tabella exprimendam curabam.

Colchici verni historia.

Novo porrò Vere cum Dente canino, Crocoque verno, ut dicebam, hoc Colchici genus prodire, & unum aut alterum florem unà cum foliis producere solet, primis quidem diebus, ante quàm sese explicare & pandere incipiat, coloris albi, sed qui paullo post in purpureum dilutiorem mutetur, brevi pediculo subnixum, sex foliis constantem minoribus & angustioribus quàm in vulgaris flore, & Croci verni



Bulbo colchicum vernum Spec. hist.

albo

albo flori formâ valdè similem, singulis foliis ex infima sede album stamen proferentibus, cujus apex flavus: exteriorum trium foliorum stamina interiorum staminibus sunt breviora: è medio floris umbilico oblongiusculus exilit stylus, staminum longitudinem superans, albus, in tres partes summo divisus. Nascebatur verò flos ille inter terna folia carinata sese mutuo complectentia, Colchici vulgaris foliis longè angustiora, montani tamen Hispanici foliis paullò latiora: flori succedebat triangulare membranaceum capitulum haud magnum, semen continens rotundum, subrufum: radix, Colchici vulgaris radici sive bulbo formâ quidem similis erat, & fuscâ pelle obducta, sed longè minor, multas candidas fibras ex infima sede protuberante spargens.

Plures similes bulbos anno insequente cum aliquot aliis elegantibus plantis ad me mittebat idem Venerius, atque ad Hogelandium & Porretum: sed meos cum iis qui prius missi, & plurimis aliis selectissimis plantis subsequens hiems corrumpebat: ut plusquam Cannensem cladem meus hortulus illâ hieme acceperit, tametsi etiam non vulgarem duabus præcedentibus passus esset.

cap. XLIII. pag. 208. ante sectionem, ALTERVM, adde,

POST verò Christum natum anno millesimo sexcentesimo secundo, à Gallo quodam *Κροχμ Πυρεναϊκῶν*, qui multas plantas in Pyrenæis montibus erutas adferebat, aliquot redimebam, inter quas binos aut ternos Croci bulbos: horum unus insequente anno Septembri florem ferebat, Primi Croci montani flore ampliore, colorisque saturatoris & quodammodo medij inter illum & alterum in mea Plantarum historia descriptum, cujus medius stylus multifidus summâ parte perinde ac illius, magis tamen diluti coloris, & prorsus flavi: hujus item folia marcescente flore non statim prodibant ut in primo. An porrò alij istius generis sint futuri, dies nos docebit, si non peribunt.

Crocum Pyrenæum autumnale.

cap. XLIV. pag. 211. ante sectionem, TERTIÆ,

Multos post annos, eruditissimus vir Ioachimus Venerius me monebat hanc plantam maximâ abundantia spontè nasci in Pyrenæis montibus, atque anno à Christi nativitate sexcentesimo primo supra millesimum, inter multas myriades earum quæ caruleum sive violaceum florem gerunt, unicam plantam reperisse, quæ florem prorsus niveum haberet: anno autem insequente, quum denuò montes illos conscendisset, venustarum plantarum quæ in illis nascuntur conquirendarum causâ, paucas similes reperisse scribebat, quarum unam Ioanni Hogelandio, alteram mihi mittebat. Ea præter meam expectationem (nam valdè adflicta) anno M. DC. III. binos flores tulit prorsus nivei coloris, præter parvam maculam flavam, quæ, ut in iis quæ violaceum colorem habent, terna repanda folia inficiebat; illosque, ut violaceos, odoris expertes.

Tri- bulbosæ laisfol caruleæ flore.

Eisdem albæ flore.

adejusdem capituli calcem, extremâ pag. 215. adde,

CETERVM ex epistola quam ad me dabat idem Venerius illo ipso anno quo Iridem illam niveo flore mittebat, varia alia Iridum bulbosarum genera ab ipso in Pyrenæis montibus observata fuisse intelligebam, quæ scripto comprehenderat, ut ad me mitteret exactam earum plantarum descriptionem: verùm, dum in variis illorum montium jugis, quæ pænè sexagena conscendit, perlustrandis erat occupatus, scriptum illud ipsi excidisse & periisse magno cum suo dolore: se enim non probè meminisse quamnam inter illa esset differentia, certò tamen se scire, viginti sex generum descriptionem fecisse: eam autem Iridem quæ flavum aut rubrum habet florem, in earum numero non comprehendi, quoniam in illis montibus nullam similis coloris repererit.

Iugens Iridum bulbosarum varietas in Pyren. mont.

cap. LIV. pag. 242. ante sectionem, Et hæc, adde,

Ranunculus Creticus grumosa radice, flore niveo.

RANUNCULI grumosâ radice plantam semine è Creta accepto natam, ad me mittebat anno à Christo nato millesimo sexcentesimo primo Iacobus Plateau, quæ insequente anno florem proferebat, qui, licet Ranunculo peregrino formâ non valdè sit dissimilis, quia tamen dum florebat, ejus iconem in tabella exprimendam curabam, illam cum plantæ historiâ hoc loco ponere volui.

**

Ex

Ранункули
grumosa radi-
ce albo flore
hiflor.



Ex radice porrò grumosa instar illius quæ ex Asia adfertur, aliquot folia producebat satis ampla, humi quasi in orbem sparsa, succulenta, viridia, supinâ tamen parte albicante colore in viridi veluti conspersa, in tres lacinias, per oras aliquot crenis incisâs, divisa: inter illa quaterni aut quini prodibant cauliculi graciles, firmi tamen, brevi quadam lanugine obsiti; quiq̃ue ex foliorum magis incisorum, quibus ambiebatur, alis, alterum plerumque, nonnunquam etiam tertium ramulum producebant parvo uno aut altero folio ornatum, qui summo fastigio sustinebant subfuscum caliculum in quinque foliola fusco villo obsita divisum: is deinde explicatus florem ostendebat quinis foliis unciâ amplis, prorsusq̃ue niveis constantem (licet interdum quædam conspicerentur raris venis suave rubentibus per oras sparsa) è quorum umbilico emergebat capitulum, subfucis staminulis infimâ sede cinctum, quod magnam gratiam candido flori conciliabat.

Flores explicabat mense Maio cum Asiatico phœniceum florem gerente, quibus succedebat simile capitulum, non dissimili paleaceo & aceroso semine obsitum, quod inutile esse arbitror.

cap. LVII. pag. 252. sectione, Floret, lege,

in quo plantæ repositæ, ubertate, ampliores vel minores flores proferunt.

cap. LIX. pag. 265. ante sectionem, Habui etiam, adde,

Cyclamen fol.
hederaceo va-
riis locis nasci-
tur.

Foliorum ejus
varietas.

Florum ejus
varietas.

Ceterum non modò è Britannia Gallia, sed etiam ex aliis ejus Regni Provinciis postea inferri cæperunt Cyclaminis hederaceo folio plantæ, tum etiam ex Italia diversis locis. In illorum autem foliis magna conspicitur varietas: nam quædam frequentibus angulis sunt prædita, quædam raris: rursus eorum quæ angulosa, nonnulla valdè longos & mucronatos habent angulos, alia breves, & obtusos: in quibusdam etiam frequentia & valdè conferta nascuntur folia, in aliis verò valdè pauca & rara: quinetiam macularum varietate discreta sunt folia, quia plurima albam illam maculam in folii umbilico impressam non habent, & quæ habent, illam vel parvam & vix conspicuam, vel mediocrem, alia contra valdè amplam eam habent; & hoc sanè genus, meâ opinione, omnium elegantissimum, id, ut plurimum, ex Italia adfertur. Sed & in hujus Cyclaminis flore quædam varietas observari potest, non in formâ quidem, licet quædam plantæ eos aliis longiores proferant, sed in frequentia & colore: nam nonnullæ plantæ eos valdè frequentes præbent, aliæ valdè raros & paucos: in quibusdam color valdè dilutus & quodammodo exalbidus est, in nonnullis verò saturator, & ad florum Cyclaminis orbiculato folio, & odorato flore præditi colorem panè accedens.

ante cap. LXIII. pag. 271. reponenda sequens descriptio,

Phalangium Allobrogicum majus.

P R I M U M in Belgicam illata hæc planta à nobilissimo viro Philippo Marnixio, anno à Christi nativitate nonagesimo septimo supra millesimum & quingentesimum ex Allobrogibus, illaque lecta apud celebre illud & primarium Carthusianorum cœnobium, vulgò *magna Cartusa* appellatum, ubi sponte nascitur, & ab incolis, ut ipse referebat, Liliū appellatur. Flores autem dumtaxat proferre capit (nam longâ vecturâ valdè afflicta) apud Belgas tertio demum insequente anno: ego anno millesimo sexcentesimo primo conspiciebam, describebam & in tabella exprimi curabam, quæ hîc adposita.

Anthericum Liliaceum
L. 1745



QVINA vel sena producebat hæc planta Phalangii Al-
folia, carinata, satis firma, surrecta, viri-
dia, summâ parte mucronata, infernâ sese
labrogici hi-
storia.
invicem amplectentia instar aliorum Pha-
langiorum: inter quæ prodibat caulis pe-
dalis aut amplior, viridis, teres, firmus,
summo fastigio inter singulares appendi-
ces denos aut plures gestans flores profus
niveos, majores quàm in majore Phalan-
gio vulgari, in anteriorem partem propen-
dentes, sex foliis constantes (quorum ter-
na interiora paulò latiora & crispa, exte-
riora verò viridi mucrone prædita) florum
parvi Lilij formam quodammodo refe-
rentes, odoratos, è quorum umbilico se-
na gracilia prodibant stamina unciam lon-
ga, terna tamen aliis paulò longiora, exti-
mâ parte curva, & flavis apicibus donata,
oblongiore gracili in medio stilo, ut com-
modius meâ opinione comparari posse
non videantur, quàm parvo Lilio albo: flo-
ribus succedebant trigona capitula, fus-
cum semen & inæquale continentia: radix
in multas crassas candidas & longas fibras,
aliorum Phalangiorum radicibus non dif-
similes dividebatur, & adnatis se propaga-
bat. Ego quidem sobolem ab amico nan-
ciscebar, quæ insequente anno senos flores
proferebat, sed subsequens proxima hiems

cum plerisque aliis elegantibus plantis corrumpebat.

R A R I O R V M P L A N T A R V M
H I S T O R I Æ C A R O L I C L V S I

LIBRO TERTIO.

Cap. VII. pag. 300. ad capitis finem, adde,

S E D quum diligentius hanc plantam considero, magnam affinitatem habere videtur
cum *Galastivida* Cretensium, cujus meminit Cl. V. Honorius Belli epistolâ 1 v. ad Galastivida.
scalcem meæ Plantarum Historiæ adpositâ, si non sit illa ipsa: nam notas certè Gala-
stividæ suæ easdem tribuit quas in hac planta reperio; eam autem Galastividam intelligo
quæ lac non effundit. Lectorem dispicere ne pigeat quæso; meam opinionem forsitan
non improbabit.

cap. XIV. pag. 311. ad finem capitis.

Istam plantam in Pyrenæis montibus etiam nasci, mihi relatum est: quemadmodum
& Gentianarum varia genera.

R A R I O R V M P L A N T A R V M
H I S T O R I Æ C A R O L I C L V S I

LIBRO QUARTO.

Cap. XVI. pag. 27. ante Sectionem, Hujus etiam, adde,

C E T E R V M anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo, similis plantæ caput
recens allatum ex promontorio Æthiopum longè sanè majus conspiciebam, quàm
ad illam usque diem videram: nam quatuor uncias longum erat, totidem ejus am-
bitus juxta pediculum, & decem angulis erat præditum, quum magna ex parte in aliis hu-
jus generis plantis pentagona dumtaxat esse soleant: semen tamen quod in illo contineba-
tur, ejus quod hoc capite descriptum est, magnitudinem non superabat.

Bamia Æ-
thiopica sili-
qua decagona.

* * 2

RARIO.

RARIORVM PLANTARVM
HISTORIÆ CAROLI CLVSI

LIBRO QVINTO.

cap. VII. pag. XCIII. statim initio pagina quedam immutanda: & usque ad Sectionem
Hujus plantæ, legendum, quo sequitur, modo.

Papaveris spi-
nosi florum
diversitas.

FLOS sese ostendit senis ut plurimum (quemadmodum in planta sponte in meo hor-
tulo nata anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo tertio observabam)
foliis, interdum verò quinis dumtaxat aut quaternis constans; hanc enim florum va-
rietatem eadem planta habuit; flavus ejus color, corniculati papaveris vulgatoris quod
flavo flore est, floris instar; odor verò, Chelidonii majoris odorem quodammodo referens:
ejus tamen flos non adedò caducus est ut antè scripseram, sed nonnunquam in tertium
diem permanet; in cujus medio sese exerit spinosum capitulum pentagonum, interdum
etiam hexagonum, vel tetragonum, quod summo fastigio rubescit initio, deinde altera
die post florem deciduum, nigrescere incipit: id multis flavis staminibus est cinctum: spi-
næ verò illæ, quibus capitulum est armatum, temporis successu fiunt rigidæ & valdè pun-
gentes; ipsum autem caput magnâ ex parte pollicarem crassitudinem acquirit, rarò autem
superat, & quum maturum est, summâ parte dehiscit, seminaque numerosa ostendit ro-
tunda, rugosa, fusca & nigra, seminis Papaveris ceratitidis rubello flore instar, cui etiam non
dissimilem habet radicem, eamque satis duram & lignosam; quam tamen perennem esse
non arbitror, tametsi panè in mensem vsque Decembrem viridis in meo hortulo perman-
ferit, subinde recentes ramulos & novos flores proferens, donec gelu illius luxuriam cohi-
beret: copiosum sanè maturum semen ea planta mihi præbuit. Tota autem planta flave-
scente succo abundat, quali Chelidonium majus, qui vel leviter vulneratâ plantâ copiosè
effluit, & tandem concrescit, fuscumque colorem contrahit.

Florere incipiebat Iulii initio, deinde, ut dicebam, totâ æstate & autumnò flores pro-
ferre non desit.

cap. XXI. pag. CXIX. ante sectionem, Ceterum, adde,

Limaria mi-
nor ramoja.

SED in aliis Provinciis etiam reperiri hanc
plantam certissimum est: nam anno à Christi
nativitate MDCIII. ex eruditissimi præ-
stantissimi que viri Doctoris Ioannis Bier-
dumphelij Procerum Austriæ Medici epi-
stolâ ad me Viennâ Austriæ missâ intelli-
gam, istam plantam sponte nascentem ab
ipso fuisse observatam & lectam circa arcem
Weichselbach Illustris Baronis ab Aursperg,
ubi vulgaris etiam illa minor copiosè nasci-
tur, cum plerisque aliis elegantibus plantis.

cap. XXXIV. pag. CXXXVI.

Ruta monta-
na legitima.

Nescio quâ negligentia factum sit, ut pro
legitimâ Rutæ montanæ icone, quam Ty-
pographo miseram, alia minùs elegans &
spuria supposita fuerit, non sine animi mei
molestiâ: eam ob causam, ut huic errori
quâ ratione possem mederer, necessarium
esse judicavi legitimam Rutæ montanæ ico-
nem in hanc Appendicem inferre, ut Lector
ejus aspectu frui, & illam cum spuria ejus
loco supposita conferre possit.

cap. LIII. pag. CLXVIII. ante Sectionem,

De hujus, infere sequentia,

Cerinthæ v.
folio non ma-
culato.

QVINTVM Cerinthæ genus Quarto
formâ proximum observabam in cultissimo
horto Doctissimi viri Ioannis ab Hogelan-
de, anno à Christo nato sexcentesimo tertio



supra

supra millesimum : verum hujus rami quos statim è radice plures proferebat , non valde attollebantur , sed humi quodammodo procumbebant. Istius folia nullis albis maculis erant conspersa, sed prorsus viridia & mollia, nullâ tamen lanugine pubescentia , ne recens nata quidem , Isatidis foliis non valde dissimilia : è foliorum quæ caules amplectebantur alis nascebantur tenelli infirmi que rami, sustinentes ut in aliis generibus frequentium foliorum comam, inter quæ oriebantur tenues saturè purpurascens petioli, sustinentes caliculum in quinque angusta foliola divisum, amplectentia oblongiusculum flosculum concavum, infimâ parte flavum, mediâ purpureum, extimâ etiam flavum, in quinque lacinias divisum, continentem aliquot rigida staminula, & inter illa oblongum tenuem stylum. Florebat Maio.

R A R I O R V M P L A N T A R V M
H I S T O R I Æ C A R O L I C L V S I

LIBRO SEXTO.

Cap. IV. pag. CLXXXIII. addenda *Anagallidis tenuiore folio historia.*

Anagallis tenuifolia Monnelli.

ANAGALLIDIS duo genera Veteres descripserunt, unum phœniceo flore , alterum cæruleo: hoc feminam esse censuerunt, illud marem, omnium vulgatissimum, quodque in omnibus quas adii provinciis observabam : alterum etiam illud cæruleo flore Valentino Hispaniæ regno frequentissimum, tametsi in aliis etiam provinciis crescat, sed non adeò abundè. Præter hæc duo genera, bina alia observabam : unum in Austriacis Stiriacisque montibus, amplioribus tum foliis tum flore, qui flavus : alterum sponte in meo horto Francofurti ad Mœnum natum, obsoleto flore : utriusque historiam & iconem in Rariorum Plantarum historia dedimus. Verumtamen de Quinto quodam genere me monebat anno à Christo nato millesimo sexcentesimo tertio Nobilis idemque doctissimus vir Ioannes Monnellus Tornacensis, quod in suo horto alebat, flore quidem cæruleo præditum , sed ab eo, quod cæruleum florem habere dixi, diversum: cujus quum iconem mihi miserit, additis aliquot notis ad ejus historiam pertinentibus , illam in adposita tabella subjecimus.

*Anagallidis
multa species*



*Anagallis
Monnelli
sp. hist.*

ILLUD porrò genus Gadibus accepisse scribebat, cujus deinde semen in suo horto fatum plantam protulerit semine deciduo quotannis renascentem , & plures ramos statim à radice spargentem pedalis longitudinis, quadrangulos, ut aliæ anagallides, qui deinceps alios minores à latere procreant cinctos per intervalla longiusculis & angustioribus foliis , quàm aliæ anagallides habeant , & ad Gratiolæ foliorum formam plurimum accedentibus, atque ex adverso semper nascentibus, ut plurimum binis numero, interdum etiam ternis, rarò pluribus, iisque aliquando in eodem ramulo ; è quorum alis magnâ ex parte totidem exiliunt petioli, quot folia cauliculos per intervalla simul ambiunt , summo fastigio sustinentes flores quinque foliis præditos, coloris cærulei, umbilico tamen purpurascens, & phœniceis majores , è quibus exiliunt exigua staminula ut in aliis generibus : Abundè flores profert & plerumque toto trimestri spatio: floribus succedunt orbiculata vascula ut in aliis anagallidum generibus, simile

*Anagallidis
Monnelli bi-
storia.*

semen etiam continentia, quo deciduo, sequente anno novæ plantæ generantur : annua enim sive æstivalis dumtaxat est planta.

* * 3

cap.

cap. v. pag. CLXXXIII. ad capitis calcem, adde,

Yerba de las almorranas.
Almorrancia.
Alsine repens.
ACINOS porrò, hujus plantæ acinis valdè similes, ad me mittebat anno à Christi nativitate secundo & sexcentesimo supra millesimum eruditissimus vir Doctor Ioannes Castaneda Hispalensis Medicus, *Yerba de las almorranas*, sive *almorrancera Yerba* appellatione insignitos, quia mirabiles illius plantæ, quæ ejusmodi acinos proferret, esse facultates scribebat adversus hæmorrhoides, quas Hispani *almorranas* vocant, si hujus herbæ decocto foveantur aut abluantur: atque initio sanè quum eos acinos ad me misisset, istius plantæ, quæ hoc capite descripta, semen esse existimabam: propterea illi significabam, alsines repentis majoris acinos mihi videri quos ab ipso accepissem: verùm ille respondebat, aliam penitus esse plantam quæ acinos illos sive semen ferret, ab alsine repente. Quod si mihi aut iis quibus communicabam ex accepto semine nata fuisset aliqua planta, omnis dubitatio sublata fuisset.

Hæmorrhoidalis.
Ceterùm aliud semen quod ex Italia missum Cl. V. Doctori P. Pawio Hæmorrhoidalis nomine, prorsus diversam ab hac plantam protulit, ut quæ ad Caryophylleorum silvestrium classem referri veriùs debeat, meâ quidem opinione. An porrò ab effectu talem appellationem adquisierit, ignoro.

cap. xx. pag. CXCIX. ad capitis calcem, adde,

Anisomarathrum.
CETERVM anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo & tertio Cl. V. Fabius Columna litteras ad me dabat, in quibus significabat, se hanc plantam magnâ copiâ crescentem Cerignolæ observasse & eruisse, illamque in nova suarum in Dioscoridem Observationum editione Anisomarathrum appellare, ob odorem quem cum suavi gustu mixtum habet. Quoniam porrò non dubito quin plurima scitu digna in iis Commentariis sit prolaturus, illorum editionem ego & plurimi alii avidè expectabimus.

capite xxviii. pag. CCVII. ad capitis calcem, adde,

Delphinium arvense flore versicolore.
Florum varietas.
ISTIVS verò generis simplici flore semen ad me mittebat Vienna Austriæ Generosa Domina de Heusenstain anno à Christo nato sexcentesimo secundo supra millesimum, quod ex planta versicolores flores gerente legisse scribebat, & ne dubitarem, plantæ flores etiam addebat. Ex illo sato natæ mihi aliquot plantæ quæ insequente anno flores quidem tulerunt, sed binæ dumtaxat versicolores, reliquæ vel suaverubentes & carnei coloris, vel prorsus cærulei, una etiam multiplici foliorum serie constantes carnei coloris: in illarum autem plantarum floribus qui versicolores fuerunt, insignem observabam varietatem: nam quidam media ex parte cærulei erant coloris, ex altera suaviter rubentis, in quibusdam florum folia alternis diverso colore erant distincta, unum videlicet cæruleum, sequens carnei coloris, tertium deinceps cæruleum, & sic consequenter, quidam flores singula folia habebant suaviter rubentia, sed quæ essent parvis quibusdam cæruleis maculis confusè sparsis notata; breviter vix bini flores in eadem planta similes conspiciébantur, licet duobus jam dictis coloribus dumtaxat constarent: & ista sanè varietas magnam venustatem ipsis plantis conciliabat.

cap. xxxvii. pag. CCXVI. ante Sectionem, SED & hic, addenda que sequuntur,

Panicum Æthiopicum.
Similes etiam oblongas Panicis spicas ex Guinea relatas mittebat ad me honestissimus vir Willelmus Pardunius anno à Christi nativitate millesimo quingentesimo nonagesimo nono: quinetiam nautæ parvos illos virides psittacos rubro capite insignitos, quos ex illa Provincia advehebant, simili semine in itinere aluerant.

cap. lviii. pag. CCXLVII. ante Sectionem, CETERVM, adde,

Trifolium falcatum.
VARIÀ in omnibus Europæ provinciis Trifolii genera nasci, nemo est qui ignorat: nam nullus est Historiæ Plantarum Auctor, qui, præter vulgaria, peculiare aliquod genus non describat ab aliis minimè observatum: superesse tamen nonnulla arbitror quæ à nemine adhuc sunt prodita, ut istæ minutia interdum contemni solent. Nam Reverendus Pater Gregorius à Reggio anno à Christi nativitate millesimo sexcentesimo tertio ad me scribebat Trifolij quoddam genus se reperisse, quod à nullo auctore hætenus descriptum existimaret, in summo quodam colle arenoso ipsorum cœnobio vicino, cui nomen *Mons Calvarie* ad Bononiam, cujus etiam ramulum palmarem, sed foliorum & florum expertem atque prorsus aridum, exigua tamen cornicula adhuc retinentem mittebat, in quibus exile semen. Scribebat autem ejus ramulos circiter binos palmos esse longos, & humi spargi, folia verò habere trifolio similia, flosculos exiguos, flavos & inodoros: ex ramulo porrò misso siliquulas sive cornicula retinente, observabam illa alternis jam in hoc, modò in altero ramuli latere per brevia intervalla confertim nasci, & cauliculo sive ramulo adhærere, nullo fere

ferè petiolo, & in singulis nodis quinque plerumque conjunctim, semunciam longa, & falculæ modo curva: quam adedò ob causam ipse Trifolium falcatum appellabat.

cap. LVIII. pag. CCXLVIII. ad capitis calcem,

Anno deinde millesimo sexcentesimo primo & cum insequente eadem Generosa Domina singulares illius Hepaticæ trifoliæ pleno cæruleo flore plantas ad me Viennâ Austriae mittebat, quas tamen virentes nondum videre mihi licuit: nam quum in pyxidulis, quibus inclusæ, negligenter fuissent compositæ, deinde diuturna & longa temporis quo in itinere hæserant mora accessisset, prorsus aridas & corruptas illas accipiebam. Nunc tamen similes plantas Bruxellis Brabantia reperiri intelligo apud quosdam peregrinarum & elegantium plantarum diligentes cultores, præsertim verò apud N. V. Lamorallium de Tassis Veredariorum Præfectum, & paucos alios.

Hepatica trifolia cæruleo pleno flore.

R A R I O R V M P L A N T A R V M
H I S T O R I Æ C A R O L I C L V S I

A P P E N D I C E .

pag. CCLIII. ante Sectionem, An verò,

VT porrò evulgatâ jam meâ Plantarum cum priore Appendice historiâ, me monebat eruditissimus vir Doctor Castaneda Hispalensis Medicus, hujus arboris flores confertim in summis ramulorum fastigiis nascuntur, deni, duodeni, aut plures è brevibus pediculis ab eodem exortu prodeuntibus dependentes, quorum quidem iconem mittebat, sed adedò rudi arte delineatam, ut ex ea florum cognitionem adipisci nequivissem, nisi binos flores aridos adjunxisset, è quibus qualemcumque illorum formam observare licebat: erant verò illi flores valde angusti, binas uncias aut amplius longi, tribus foliis constantes, quorum supernum bina illa quæ in lateribus angustissima, longitudine & latitudine multum superabat, duplicatumque erat: sed antè quàm flos explicaretur, corniculi, sive siliquæ formam veriùs referebat, quàm floris, breviq. viridi calice comprehendebatur infimâ parte: è medio autem flore sub superno folio quod complicatum, supinâ verò parte apertum, latens prodibat planus stilus extimâ parte in novem stamina divisus, quorum apices cujus coloris fuerint, & ipsa etiam stamina cum stilo, me latet, quia ex arido flore, cujus color prorsus evanuerat, conjecturam facere nequibam, & pictura ipsa nullam in florum separationem, nullam staminum formam exprimebat, sed flores dumtaxat clausos & corniculi potiùs quàm floris alicujus formam referentes, eosque coloris rubri valde saturi. At si mihi eos recentes videre licuisset, paullò exactiorem ejus descriptionem dare potuissem: boni ergò consulat lector quæ profero.

Arboris Coralifloræ.

pag. CCLVI. ante Sectionem, C E T E R V M, adde,

Ex illis verò quos mihi retinebam nonnullos habui, quorum flores paucioribus maculis erant insigniti; deinde paucos alios mittebat, quorum flores nullis prorsus maculis distinctos esse scribebat: verum tamen illorum florem nondum videre mihi contigit, nam eos bulbos quos flores proluturos sperabam subsequens rigida hiems corrumpebat. Ioannes autem ab Hogelande unam habuisse plantam dicitur quæ anno Christi sexcentesimo tertio supra millesimum florem purum & nullâ maculâ aspersum tulerit, insuper aliam plantam illius generis cujus flores maculis distincti, quæ quadraginta aut plures flores eodem caule sustinuerit: sed is planus erat, ut plerumque in omnibus plantis bulbosâ radice præditis, quæ præter earum naturam tam numerosos flores proferunt, contingere solet.

Lil. montanæ flavo puro flore.

Aliud multiflorum.

eadem pag. CCLVI. ad cap. calcem adde,

SINE difficultate, & semine terræ commisso nascitur, & adulta hæc planta adnatis sese propagat.

Postea verò me monebat Venerius similes bulbos non modò locis in ea pagina notatis sponte crescere, sed etiam ipsum eruisse natos in monte *Campsaure* vocato, & alio loco qui à *Lilio* nomen sumpsit: isticque à rusticis *Consol* appellari, id est, Consolidam, quòd ejus radice contusâ & impositâ, tam hominum, quàm animalium vulnera, mirum in modum curari referant; atq. adedò Pyrenæorum montium incolas nullum aliud remedium usurpare.

Consol.

pag. CCLVII. ante Sect. Florebat Maio,

IN earum porrò Fritillariæ plantarum quæ è Pyrenæis montibus eruuntur, floribus, non minor

*Fritillaria py-
renæ u. vie-
tæ.*

minor observatur diversitas quàm in illis quæ vulgares in diversis Gallia Provinciis repe-
riuntur: nam licet omnium quos mihi quidem conspicerè licuit forma quodammodo si-
milis sit, sex videlicet foliis constans, eorumque terna interna folia magnâ ex parte tribus
externis sint latiora & ampliora, quidam tamen flores illa repanda habent, hoc est, illorum
extimas oras reflexas habent: nonnullorum verò oræ vel non sunt reflexæ penitus, vel
certè quam minimùm; rursus illi flores qui extimas foliorum oras reflexas habent, alii
aliis saturatoris sunt coloris, quidam etiam adeò saturi, ut nigri videantur, præsertim
externâ foliorum parte, quæ nec splendet nec tessellis distincta appâret; at interna pur-
pureis quibusdam maculis distincta vel frequentioribus vel minùs frequentibus, aut
magis saturis, aut dilutionibus, eaque splendet. Illi verò flores qui folia repanda non ha-
bent, vel quorum oræ paullulùm dumtaxat sunt reflexæ, externâ parte ut plurimum
virescentis sunt coloris, internâ autem ex viridi flavescens & splendentis, quali pænè
præditus est tenuior ille sericeus pannus vulgò tafetas vel casat nuncupatus, ex flavis
& viridibus sericeis staminibus contextus; atque in illis tessellarum illa distinctio obscuriùs
appâret: singulorum autem foliorum unguis interni nonnihil cavi subviridem maculam
impressam habent: ex floribus verò umbilico sex alba stamina prodeunt, quorum apices pal-
lidi, inter quæ trifidus exilit stylus paullò supra stamina sese exerens.

Florent paullo seriùs quàm vulgares scrotinæ Fritillariæ, & semen ferunt in thecis sive
capitibus triangulis, vulgaris Fritillariæ instar, planum, vulgaris semini prorsus simile, in
quo nullum etiam germen conspicitur. Interdum hæc planta binos flores in eodem caule
profert, quemadmodum vulgaris.

Audio hujus generis plantas reperiri quæ proferant florem pænè flavum, nonnullas
etiam quæ prorsus flavum, quas nondum videre mihi contigit.

pag. CCLIX. ante Sectionem, Id autem,

*Croc. vernum
capillari so-
lio.*

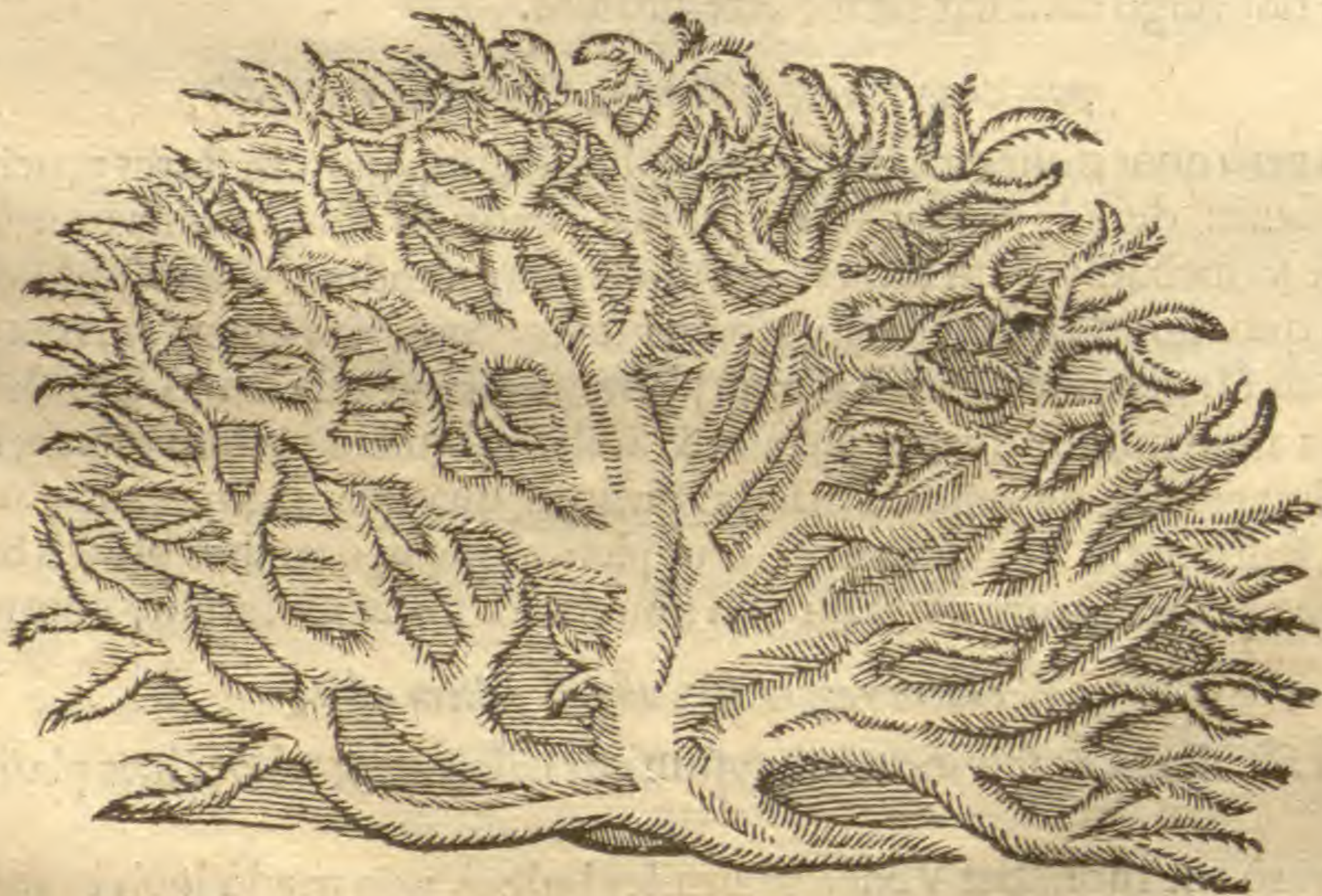
Flo. albi.

Flo. caruleo.

& certè illius quod caruleum habet florem aliquot bulbos semel atque iterum misit: at
illius quod albo est flore, ne unum quidem bulbum ab ipso impetrare potui; in alios ta-
men magis liberalis fuit: certus enim sum eos, qui illud habent, ab ipso accepisse. In Ho-
gelandii horto, anno Christi millesimo sexcentesimo tertio aliquot plantas conspiciebam,
quarum tres apertum florem habebant, eumque candidum, reliquas quæ erant contiguar,
ejusdem generis fuisse opinor: nam ex plantæ quæ caruleum florem habebant, quarum
vicenas aut plures numerabam, seorsim certo spatio ab illis erant segregatæ.

pag. CCLXXXVII. ad genus XXV. perniciosorum fungorum.

HANC etiam iconem Vicesimi quinti generis perniciosorum fungorum, habuit Mo-
retus Typographus, quam suo loco reponeret: verùm eadem negligentia prætermissa fuit,
quâ legitima Ruta montana cap. XXXIV. lib. V. pag. CXXXVI.



FINIS APPENDICIS.

Candido Lectori.

TYPI S jam expressâ alterâ Appendice ad Rariorum Plantarum Historiam, quasdam plantas adhuc videre mihi contigit, quarum neminem hætenus mentionem fecisse arbitror: adeò enim immensum est hoc Rei Herbariæ studium, ut multæ plantæ à diligentibus perquisitoribus quotidie reperiantur, quas in rerum natura minimè extare putabamus. Quum verò quæ ad meam notitiam pervenere sint elegantes & valdè raræ, earum qualemcumque historiam & nonnullarum icones affabrè delineatas ad alteram illam Appendicem adjunctam esse volui. Benevolus lector etiam propensum hoc nostrum de ipso benemerendi studium boni consulat.

Rosa semper virens.

ante Rosam campestram lib. x. Plant. Hist. cap. LXXXI. pag. 116.

MITTEBAT ad me Patavio doctissimus vir Ioachimus Iungermannus, C. V. Iochimi Camerarii Noribergensis poliatri ex sorore nepos, anno Christi millesimo quingentesimo nonagesimo secundo aliquot semina, & inter illa cujusdam Rosæ semen, cujus schedæ inscriptum *Rosa semper virens*: ex eo Francofurti ad Mœnum terræ commisso natæ sunt mihi insequente anno quinque aut sex plantæ, quas inde discedens, Lugdunum Batavorum adferebam, & amicis donabam. Mirificè quidem luxuriarunt illæ plantæ annis subsequenter, sed nulla florem protulit, præter eam quæ in Academico ejus urbis horto alebatur: ejus enim flos isto demum anno millesimo sexcentesimo quinto conspectus est Julio mense, duodecimo videlicet post quàm planta nata est, anno, non sine magna sanè mea lætitia: quia tametsi semine terræ commisso eas plantas adquisivissem, observans tamen adeò adultas nullum florem proferre, valdè metuebam, ne soli mutatione steriles evasissent. Nunc autem, quum ejus florem conspexerim, facere non potui, quin illius in hac altera Appendice ad meam Rariorum Plantarum Historiam, mentionem facerem.

MULTI S porrò hæc Rosa statim à radice luxuriat sarmentis flexibilibus & caducis, nisi quis palo sustineat, aut ad parietem applicet: nam non valdè crassa sunt, sed lenta, viridia, spinis rubescentibus, hamis instar aduncis & mucrone versus terram converso obsita, ut pleraque ferè omnia Rosarum genera, eaque alternatim ambiuntur à foliorum alis, septem interdum, sed quinque ut plurimum, foliis præditis, ex adverso sese spectantibus: horum duo quæ latiori alæ sedi, quàm ramum amplectitur, proxima, minora sunt, bina alia quæ succedunt illis duplo pænè majora, quintum extremam alam occupans, & impari numerum faciens, omnium maximum: singula autem à nervo medium folium occupante aliquot venas habent ad folii oras excurrentes, in ambitu sunt serrata, & præ viriditate splendent; nec defluunt ut in aliis Rosis, sed etiam hieme (licet viridis ille splendor aliquantulum marcescat) permanent: eam ob causam Rosæ semper virentis nomen illi inditum. Novo vere ex flagellis illis sive sarmentis è foliorum alis multi oriuntur novelli rami, initio quidem cum foliis nonnihil purpurascens, deinde verò colorem viridem contrahentes: quorum nonnulli summo fastigio ternos aut quaternos gerunt flores uncialibus gracilibus petiolis subnixos, quinque foliis pænè uncialibus constantes prorsus nivei candoris, è quorum medio plurima staminula prodeunt candida, flavis apicibus insignita, & inter illa capitellum hirsutum albicans. Floris odor suavis est, & ad Rosæ moschatæ simplicem quinque foliorum seriem habentis odorem valdè accedit; sed nec ipsius floris forma valdè dissimilis.

Ad Appendicem alteram ad cap. xi. pag. 152. ubi de Fritillaria alba ago, adde,

Mittebat verò eruditissimus Venerius anno Christi millesimo sexcentesimo tertio, aliquot hujus Fritillariæ albo flore bulbos amicis, quos accipiebam, perierunt cum plerisque aliis selectioribus plantis: quos verò accipiebant Hogelandus & Porretus, conservati sunt; & Hogelandus quidem altero post anno binas habuit plantas quæ flores tulerunt notis quibusdam discretas: unius enim flos totus albus fuit, alterius foris etiam albus, internâ autem parte venis quibusdam purpurascens distinctus: Porretus unicam habuit, cujus flos totus albus fuit.

Narcissus

*Narcissus juncifolius flore albo reflexo.*ad cap. XII. Lib. II. *Rariorum Plantarum Historia.*

PYRENÆI montes multas plantas elegantes proferunt, quarum pleræque eorum qui de re Herbaria scripserunt notitiam effugerunt, quia nullius adhuc tanta & tam exquisita fuit diligentia, ut omnes quæ in illis montibus nascuntur, observare potuerit: paulatim tamen qui viciniora iis loca inhabitant viri docti Herbarum studio sese oblectantes, plurimas observârunt, inter quos primarium locum meritò obtinet eruditissimus vir Ioachimus Venerius, cuius beneficio his proximis annis aliquot accepimus: sed & rhizotomi quidam Galli spe lucri illecti, plerasque in has provincias attulerunt. Præter eas porrò, quarum in mea *Rariorum Plantarum Historia*, ejusque altera appendice nemini, duo *Narcissi* genera hoc anno Christi sexcentesimo quinto supra millesimum apud amicos flores protulerunt nunquam antea mihi inspecta, quorum Primi iconem subjecta tabella expressam habet, & addita est brevis ejus historia.

PRIMVS igitur è radice bulbosa nucis ponticæ magnitudine, candida, fuscâ membranâ obducta, cujus sedem plurimæ tenues albæ fibræ occupabant, quaterna aut quina exiliebant folia dodrantem longa, angusta & pænè juncea, aliquantulum striata, & supinâ parte nonnihil carinata, viridia, inter quæ prodibat dodrantalis caulis viridis, lævis, non valdè crassus, summo fastigio sustinens in membranaceo involucreo binos, ternos, interdû quaternos oblongos flores nivei quidem candoris, sed odoris expertes, deorsum propendentes & nutantes, sex longiusculis & satis angustis foliis præditos, sursum reflexis florum cyclaminis instar, è quorum umbilico prominebat calix semunciam longus, vel etiam longior, inæqualibus oris, continens tria staminula alba, quorum apices flavescentes, & tenuem longum stilum extremas calicis oras multum superantem: succedebant triangulares siliquæ sive thecæ, exiguo, orbiculari, nigroque & splendente semine plenæ. Florebat autem Aprili.

Istud *Narcissi* genus redimebant biennio antè à rhizotomo quodam Gallo cui nomen Nicolaus le Quelt sive Quilt, elegantes & raras plantas in has Provincias quotannis adferre solito, quas per suos in Pyrenæis & etiam in Hispaniis conquerere jubet. Inter eos autem qui redemerunt nonnulli hujus *Narcissi* plantas habuerunt paullo latioribus foliis præditas, quarum flores etiam oblongiores erant.

ALTERIVS *Narcissi* juncifolii unicam plantam habuit Christianus Porretus pharmacopœus Leydenis diligentissimus à Petro Gassano sive Plantino missam, cujus multo longiora erant folia quàm præcedentis, & viridia; caulis etiam longior, summo fastigio sustinens binos aut ternos flores, diversæ tamen à superiore formæ: nam *Narcissi* juncifolii minoris floribus valde similes erant, horum tamen color albus tam ipsius calicis quàm sex foliorum ipsum ambientium. Florebat etiam Aprili: radix erat non valdè magna, longiuscula, membranâ eam cingente prorsus fuscâ. Accipiebat etiam ab eodem alios bulbos simili nomine insignitos, crassiores tamen, quorum folia ejus foliis quos Nicolaus adferebat valde similia erant, sed florem nondum tulerunt.

CETERVM anno superiore nobis mittebat non solùm Venerius, verùm etiam Nicolaus adferebat plantas *Narcissi* juncifolii albo flore nomine donatas: eæ autem quum florem nondum protulerint, nihil de ejus formâ vel colore pronunciare possum; nam bina dum-

NARCISVS *juncifolius* albo flo. reflexo.

N. triandrus
L. 1716
Juncifolius

dumtaxat habuerunt hoc anno folia cum ea plantæ quas nactus sum, tum quas alii redemerunt, & illa quidem angusta, supinaque parte aliquantulum plana, valde longa, non tamen surrecta, imò potius humi quodammodo procumbentia: illorum item color, meâ opinione, non unus. Nam plantarum quas Venerius mittebat, magis viridis videbatur, earum quas Nicolaus adferebat, magis ad cæsiuum tendens, pæne ut foliorum Pseudonarcissi. Si quam porrò dabunt florum differentiam, proximus aut eum subsequens annus nos (si vivimus) certiores efficiet.

Pseudonarcissus albo flore.

ad cap. XVII. Lib. II. Rariorum Plantarum Historiæ.

INTER Narcissos reponendam esse eam plantam quæ Pseudonarcissi appellationem vulgo obtinuit, nullum esse opinor mediocriter in re herbaria versatum, qui dubitet. Multæ autem ejus sunt differentix: nam præter eas quas in mea Rariorum Plantarum Historia describebam, cum majores tum minores, atque alias multos jam ante annos vulgarissimas, Pyrenæi montes & loca illis vicina nobis adhuc suppeditarunt alias majores & minores, formâ & colore dissimiles: nonnullæ enim flores habuerunt sex foliis tubum amplectentibus perpallidis & quasi albicantibus constantes, aliæ pallidis, aliquot etiam paullo saturatioribus; tubum verò aut valde amplum, aut angustiore, cumque vel pallidum, vel valde flavum & quasi aureum, aut oris fimbriatis, aut quodammodo æqualibus & minime crispis. Verum enim verò proximis his annis novum quoddam genus repertum est, quod valde rarum censeo, cujusque binos bulbos anno Christi millesimo sexcentesimo quarto ab eruditissimo Venerio accipiebam cum Cyclaminis novo vere (ut adscriptum erat) albos flores proferentis paucis bulbis, & aliquot aliis plantis non vulgaribus. Horum alter florem mihi protulit insequente Aprili, quemadmodum etiam aliis quibus similes plantas communicauerat. Sed & eodem anno mense Decembri rhizotomus quidam Gallus similes plantas venales adferebat, à quo ego & etiam alii redimebamus. Quoniam porrò valde elegans est planta, nec à quoquam (quod equidem sciam) adhuc descripta, aut ejus icon exhibita, rem non ingrati me facturum existimavi, si illam Lectoris oculis in subiecta tabella proponerem, & ejus brevem historiam adicerem.

PSEUDONARCISSVS albo flore.

TERNA autem è radice bulbosa oblongiore nigroque cortice sive membranâ tecta (à cujus sede frequentes tenuesque oriebantur candidæ fibræ) proferebat folia, dodrantem vel paullo amplius longa, Narcissi angustioribus foliis valde similia, supinâ parte carinata, inter quæ nudus prodibat caulis satis exilis, non crassus, dodrantem altus, summo fastigio membranaceum folliculum gerens, è quo propendebat flos totus albus, Pseudonarcisso vulgatiore, quem Germani Gelbe Hornungs blumen / Belgæ verò Geete Tisloosen appellant, formâ quidem similis, paullo tamen minor, sescunciam longus, sex foliis tubum amplectentibus similiter constans, tubo autem paullo angustiore, & oras nonnihil fimbriatas habente, in quo sex alba stamina flavescente apice prædita, & medius stilus longior: nullum verò peculiarem odorem in eo flore observabam, qui aperiebatur Aprili, deinde Junio semen proferebat in triangulari capite sive thecâ, orbiculare, nigrum & splendens, quale Narcissi juncifolii albo flore reflexo, sed majus.

*ad calcem cap. XIX. lib. II. Hist. Rarior. Plant.
hac etiam addenda.*

QVVM anno Christi millesimo quingentesimo nonagesimo secundo Narcissi istius iconem accipiebam, eam illico exprimen-



dam curabam; & ex aliquot notis à Iacobo Plateau ipsi additis, illius historiam concinnabam. Septimo insequente anno Illustris idemque eruditissimus vir Ioannes Vincentius Pinellus piæ memoriæ, unice mihi charus, ejus bulbum cum aliis quibusdam Narcissis ad me mittebat, qui singulis annis flores protulit, & hoc quidem anno millesimo sexcentesimo quinto quatuordecim summo caulis satis crassi & trigoni fastigio. Tamen porro iconem missam non adeò feliciter, ut decebat, expressam esse viderem, mutandam tamen non putabam, quia ex illa lectorem satis perspicue animadverturum confidebam, de qua planta sermonem instituissem. Plantam quam mittebat Pinellus unde habuerit, ignoro: certum tamen est jam multo tempore in Italia fuisse notam, quia Matthiolus Narcissi tertii appellatione eam donavit; & in Serenissimi Ducis Hetruriæ horto cultam fuisse scio, unde Iacobus Plateau semen nactus erat. Anno autem Christi sexcentesimo supra millesimum, ut antè dicebam, multos ejus bulbos adferebat Amstelredamum Ioannes ab Ophem Bruxellâ Brabantia oriundus, quos ipsemet in Illyrico eruerat: insuper capsam iis & Scillæ bulbis aliisque rebus plenam ad fratrem mittebat, qui Bruxellæ commorabatur, sed quum Middelburgum esset perlata, & istic ad aspiciendum quid contineret, aperta; fiscus manum in eam iniecit, quòd nonnulla contineret, quorum transvectio erat prohibita. Bulbi qui inerant, inter multos divisi: Ornatissimus vir Simon Parduynus aliquot etiam habuit: is unum ad me Lugdunum Batavorum mittebat, qui demum hoc anno flores ferre cœpit, binos autem caules habuit, unum octo floribus præditum, alterum decem: successit deinde in crassiusculis, trigonis, & unciam longis thecis semen orbiculare, nigrum, splendens, Pseudonarcissi flo. albo semine majus. Planta verò quam à Pinello accipiebam, quamvis quotannis, ut dixi, flores protulerit, nullum tamen semen dedit, nisi hoc etiam anno. Sed biennio antè semen similis plantæ Amstelredamo ad me mittebat ornatissimus & perhumanus vir Theodoricus Coornhart ejusdem urbis civis, lectum in iis plantis quas à Ioanne ab Ophem redemerat, è quo terræ commisso natæ mihi sex aut octo plantulæ.

Hæc autem proferre libuit, ut omnes intelligant, plantas quæ primùm huc advectæ, ex Oriente aut India non fuisse petitas, ut quidam sibi persuadent, & aliis etiam persuadere conantur, sed in Europa natas.

Bulbus μονόφυλλος.

an Βολβὸν Theophrasti?

Bulbus unifolius.

VALDE rara est hæc planta: certè ante annum millesimum sexcentessimum quintum ejus flos mihi non conspectus. Eam autem redimebam biennio antè à Gallo rhizotomo Nicolao le Quilt Lutetia Parisiorum commorante, cum aliis bulbis, qui in Lusitania, ut ipse assererat, eruti. Quum verò non sit inelegans, imò valde raram esse mihi persuadeam, ut qui unicam illam plantam habeam, nec apud aliū quempiam, similem conspexerim, dignam existimabam quæ in hac Appendice locum haberet: propterea in tabella exprimendam curabam, ut ejus icone lector frui posset.

UNICO autem è terrâ prodibat folio tenui primùm & prorsus junceo, quod tandem pedalem adquirebat longitudinem: duabus autem supra terram uncis paullo majorem adquirebat latitudinem, & canaliculatum fiebat, extremâ tamen parte manente junceâ: ubi verò latiore acquirere incipiebat latitudinem, ex ejus medio exiliebat triuncialis longitudinis cauliculus, tenuis, lævis, dilutiùs virens, in cujus fastigio alternatim siti erant tres flores non valde magni (ut ex icone observari potest, in qua volui florum magnitudinem expressam) qui sex foliis candidissimis erant præditi, non multum absimiles floribus



Grami-

Graminis Parnassi Herbariorum, sive Hepaticæ albæ Cordi, sed nullo caliculo, ut illi, inclusi: è quorum medio prodibant sex alba stamina flavis apicibus prædita, & umbilicum occupabat capitellum triangulare, summo fastigio sustinens exilem stilum albū, stantium longitudinem non excedentem. Odoratus autem erat iste flos, & Spinæ appendicis florum odorem æmulabatur. Ejus bulbus orbicularis erat formæ, nec avellanæ nucis magnitudinem excedebat, fuscâ membranâ tectus, sedēque illius multis tenuibus candidis fibris obfitâ. Bina folia totidemque cauliculos habuit, ut in tabella ad plantæ normam expressa videre licet: flores autem aperiebantur medio Junio: quale semen prolatura fuisset, nihil pronunciare possum, quandoquidem plantam è terra eximere coactus fui, ut pictori exprimendam traderem; & tametsi bulbus postea terræ denuò fuerit commissus, caulis tamen cum flore brevi emarcuit.

Quo nomine appellare debeam hanc plantam dubito, nisi quis fortè Βολέινω esse censeat, cujus Theophrastus lib. VII. Historiæ Plantarum cap. XIIII. meminit: sed quum eam non describat, & dumtaxat reponat inter plantas quæ bulbosâ radice constant, difficile est certi quidpiam statuere. Sive autem Βολέινω, sive Βολέος μονόφυλλοι quis appellare malit, per me semper licebit: satis mihi est ipsius plantæ historiam, quam integrâ potui fide, cum illius iconē Lectori proponere.

Alteri Appendici ad cap. XXX. lib. I I. Rariorum Plantarum Historiæ pag. 183. adijunge

CETERVM anno millesimo sexcentesimo quinto mihi & aliis aliquot bulbi qui flores caruleos gerunt, plures flores, vel longiorem florum comam protulerunt, quam præcedente anno: qui tamen pro eo missus, cujus flores essent albi, nulli florem tulit quam illo ipso anno. Hogelandio planta una, Porreto planta una, Honesto planta una, mihi etiam unica quam habebam plantamam quam Venerius anno præcedente mihi mittebat, hiems corruptit.

Hyacinthus stellatus æstivus minor.

Subiiciendus Hyac. stel. æstivo majori in Altera Appendice.

Quum primùm è terra prodit hæc planta, septena aut octona à radice promit folia angusta, plana, viridia, & quodammodo splendētia, circiter septem uncias longa, quæ sese humi diffundunt & in orbem spargunt, atq. veluti contorquent: inter quæ affurgit cauliculus teres, brevis, binarum unciarum longitudinem non excedens, summo fastigio senos aut septenos flosculos alternatim ferens, veluti in spicam congestos, iis formâ & colore panē similes, quos profert Hyacinthus stellatus æstivus, cujus paullo antè meminimus, sed longè minores: his succedebant triangula etiam capitella extremo mucronata, nigrum semen continentia: radix erat bulbosa, ferè orbicularis, crassæ avellanæ Hispanicæ magnitudinem æquans, candida, sed fuscâ membranâ tecta, è cujus infimâ sede numerosæ exiliebant fibræ, magnâ ex parte valdè tenues, iis tamen admixtæ septenæ aut octonæ paullo crassiores. Florebat Maio mense cum majore.

Unicam hujus generis plantam, eamque ἀϊώνιον accipiebam anno Christi millesimo sexcentesimo tertio à Nicolao le Quilt sive Quelt Gallo rhizotomo cum bulbo unifolio, & aliis quibusdam è Lusitania, ut assererat, petitis.

Cyclaminus vernus albo flore.

ad cap. LIX. lib. I I. Rariorum Plantarum Historiæ.

ANNO Christi millesimo sexcentesimo quarto, mense Augusto, Venerio patris Cyclamini bulbos, quos scribebat vernò tempore florem album præferre, accipiebam cum aliis quibusdam raris plantis: acceperunt & alii ejus amici, quibus omnibus insequente anno folia quidem protulerunt, sed nullum florem: alioqui non prætermississem ipsius plantæ iconem in tabella expressam Lectoris oculis proponere. Erant verò eâ folia circinata panē rotunditatis, non valdè ampla, sed satis densa ac crassa, pronâ parte impense rubra (pronam autem partem intelligo quæ terram spectat, & in eâ procumbit) supinâ verò viridia quidem, albis tamen maculis per totam superficiem respersa. Quod florem non tulerint, an id acciderit propter aëris & soli mutationem, an quòd nondum satis adultæ fuerint plantæ, ignoro: nonnulli tamen bulbi nucem juglandem cum suo pulvinato calice, aut exigui mali magnitudinem æquabant, & orbiculari erant formâ, quidam etiam magis compressâ & planâ, instar radicis Cyclamini hederaceo folio.

Sub extremum illum ipsum mensem adferebat etiam similes Cyclamini bulbos Nicolaus le Quelt Gallus, cujus antè facta mentio, à quo binos habui, redemerunt etiam alii; sed nec illi aliud præter folia insequente anno produxerunt.

Planta pro Cyclamino verno spurio missa.

PORRÒ biennio ante miserat idem Venerius aliam plantam è Pyrenæis montibus erutam, quam flavos flores proferre scribebat, & Cyclaminum venum spurium nominabat, quia ejus radix diversam habebat formam à legitimi Cyclamini radice: tuberosa quidem erat, sed cordis, ut vulgo pingitur, formam quodammodo referebat, sive illorum loculorum quos tenuis fortunæ mulieres apud Belgas gestare solent ad aciculas in eorum ambitu excipiendum; & illa quidem satis duro crassoque cortice constans, fusci coloris, & ferè circumquaque in lateribus, frequentissimis iisque duris & rigidis fibris stipata. Hogelandio singulis annis aliquot folia protulit: at hoc anno millesimo sexcentesimo quinto, etiam flosculos. Prodigabat autem ex hujus plantæ radice uncialis longitudinis cauliculus tubi pennæ gallinacæ crassitudine, purpurascens, qui summâ tellure in ternos aut quaternos ramulos dividebatur, tenues, virides, quorum nonnulli uncialem longitudinem habebant; longissimi, tres uncias non excedebant; quos oblidebant folia viridia, longiusculo pediculo subnixa, hederaceorum foliorum quidem formâ, sed nullis angulis prædita, sive, ut veriùs comparisonem institutam, violæ martiæ montanæ foliis persimilia, variæ tamen magnitudinis: nam quæ maxima, fescunciam erant longa, unciam lata, eaque septem nervis prædita; quædam, unciam longa, & quinque nervos habentia; minora semuncialem longitudinem non excedebant, & in iis tres dumtaxat nervi apparebant; omnia tamen in extremo mucronata: longiores ramuli circa summum fastigium, binos aut ternos flosculos herbacei coloris Junio mense ferebant, iis ferè similes, quos Ribes vulgare fructu rubro ferre solet, in quibus flava quædam stamina apparebant.

Ranunculus Pyrenæus albo flore.

ad cap. LII. lib. II. Historiæ Rariorum Plantarum.

PRORSVS novum censeo hoc Ranunculi genus, certè ante annum Christi millesimum sexcentimum quintum mihi non inspectum, & illud cultum suisque floribus onustum sub Maii initium in hortis Ioannis ab Hogelande & Christiani Porreti, quorum uterque à Ioachimo Venerio plantas acceperat præcedente Autumno è Pyrenæis montibus erutas. Quum verò ejus historiam à nemine adhuc proditam arbitrer, gratum me facturum existimavi botanico studio sese oblectantibus, si illius descriptionem additâ icone ad vivum expressâ illorum oculis proponerem.

PEDALI autem, imò etiam ampliore asurgebant plantæ quas videbã altitudine, caule rotundo satis firmo, viridi, per quem alternis terna aut quaterna sparsa erant folia, satis latâ basi caulem amplectentia, ternas aut quaternas uncias longa, unciam verò lata, mucronata, multis venis ab infimâ sede ad extimum mucronem procurrentibus distincta, viridis coloris, qualis ferè est foliorum Brassicæ campestris, quorum oræ tenui mollique albâ lanugine obsitæ: summo caule ex foliorum quæ minuscule erant alis exhibant terni, quaterni, vel etiam plures oblongiores pediculi caliculum quinque foliolis constantem sustententes, è quo flos prodigabat quinque foliis præditus



femuncialibus, tenellis, prorsus niveis, cujus medium occupabant frequentissima parva stammina flava cum orbiculari capitello, nullius aut perexigui odoris. Quum verò primum è terra emergebat hæc planta, & ante quam in caulem excreveret, bina dumtaxat, aut ad summum terna proferebat folia tres uncias longa, unciam lata, crassiuscula & firma, multis etiam venis secundum longitudinem distincta, ut quodammodo ad plantaginis latifoliae foliorum formam accederent: caput radicis hirsutum erat (ut eam ob causam perennem plantam esse mihi persuadem) quod deinde in multas crassiusculas albas fibras dividebatur.

ad cap. ix. lib. III. Rar. Plant. Hist. pag. 305. post Sectionem Crescit

IN Pyrenæis etiam montibus crescunt plantæ ab Herbariæ rei studiosis Auriculæ urfi nuncupatæ: nam Venerius Burdigalâ quoddam genus mittebat anno millesimo sexcentesimo quarto, Ioanni ab Hogelande, & Christiano Porreto, quale ante conspiceri non memini: ejus enim folia reliquarum Auricularum mihi quidem notarum foliis erant dissimilia, satisque ampla, & hirsuta, ad Borriginis, aut Hornini silvestris, quod in mea Rar. Plantarum Historia tertio loco repono, folia quodammodo accedentia: neutra tamen planta anno insequente, quo hæc scribebam, adhuc florem protulerat; eam ob causam de ejus forma & colore nihil pronunciare possum.

Sub extremum eundem annum aliud præterea genus adferebat rhizotomus quidam Gallus, etiam in Pyrenæis erutum, cujus florem videre nondum mihi contigit: ejus autem folia valde accedebant ad illius Auriculæ folia, quam in Rariorum Plantarum historia quinto loco repono, in cultissimo Illustrissimi Principis Carorum Wilhelmi horro Cassellis observatam, iis tamen minorâ: ex radice autem serpente, & multis fibris in lateribus prædita, conjecturam faciebam, ejus plantam summâ tellure sese propagare, perinde ac Quartum genus à me propositum eodem cap. ix. lib. III.

Stœbe peregrina.

ad cap. iv. Lib. IV. Rariorum Plantarum Historiæ.

PEREGRINAM quandam plantam Illustrissimum Ducem Croyum & Areschotensem in cultissimo suo horro, quem in Bellomonte habet, alere scribebat ad me anno Christi millesimo sexcentesimo quarto Iacobus Plateau, vir in Plantarum cognitione & cultura egregiè versatus & Stœben spinosam fruticantem appellabat, ego autem inter Scabiosarum sive Iacearum (quibus Salmanticenses Stœbes adjungo) genera potius recenseam, tametsi hujus flores ad Cyani flores proximius accedere videantur: cuilibet verò per me semper licebit ad quam volet classem referre. Quoniam autem huic similem ante videre non memini, dignam ducebam cujus brevem historiam (qualem videlicet ex mutila pictura & paucis notis illi adjectis concinnare licuit) Lectori communicarem.

Illam porrò scribebat Illustrissimum Ducem alere, trium circiter pedum altitudinem æquantem, quamque, si angustiis non conclusa, liberè excrecere posset, ad majorem altitudinem pertingere posse arbitrabatur. Fruticosam autem esse, ramulosque satis duros & quodammodo lignosos habere scribebat, foliis valde laciniatis obsitos, summos verò ramulos flores sustinentes minoribus iisque singularibus foliolis instar foliorum lavendulæ esse septos, & plerumque in spinas desinere. Præterea totam plantam candicantem esse fere ut Iacobæa marina, quæque Cineraria appellatur: squamosos item esse florum alabastris & calices, ipsos autem flores candidos, cyani florum formam quodammodo referentes: addebat radicem lignosam, multifidam atque perennem esse; plantam verò flores producere Julio, Augusto, & toto ad eò Septembri: nam eo mense abruptum ramulum spinosum folia & flores adhuc retinentem iconi adjunxerat, ut formam tanto facilius describere possem.

Ascyrum supinum ἐλκώδης.

ad cap. i. lib. vi. Historiæ Rariorum Plantarum.

ASCYRI quoddam genus supinum palustribus locis apud Batavos reperitur, quod prorsus molle & lanugine obsitum, caule non quadrangulo, sed tereti & rotundo præditum, quæ alternis bina semper ambiunt folia ex adverso nascentia, ut in Ascyro vulgari, aliquantulum tamen magis orbiculata, summo caule gestans flores quinque foliis constantes flavi coloris, qui triti, sanguineo succo non inficiunt, ut illius quod siccioribus locis nascitur, quod humidioribus natalibus tribuo: procumbunt autem singuli cauliculi, &, recenter lecti, humore turgent, ad singula pænè internodia fibras agentes, & subinde novos ramulos producentes, sub aqua tamen latentes, quâ ratione feliciter sese propagat. Hanc plantam extremo Junio florentem primum observabat C. V. Doctor P. Pawius,

Artis Medicæ primarius Professor in Lugduno-Batava Academia, anno Christi quarto supra millesimum & sexcentisimum, mihiq̄ue communicabat.

Fungus coralloides cancellatus.

post xxv. genus Fungorum perniciosorum.

NON omnis fert omnia tellus, inquit Poëta: & sanè constat nullam Provinciam reperiri, quæ peculiare quidpiam nõ alat aliis Provinciis negatum. Scripseram Commentariolum de Fungis, quos mihi in Pannonia versanti observare licuerat, non dubitans quin illorum pleriq̄. etiam alibi reperiantur, certo tamen mihi persuadens, illam provinciam quosdam etiam habere sibi peculiare. Hunc libellum quum legisset Nobilis vir N. de Callas, Peirets toparcha, pro animi benevolentia quâ me prosequitur, cõmittere noluit, quin ex his quos inter venandum mense Octobri anno Christi millesimo sexcentesimo quarto observasset, aliquos ad me mitteret, in quo sanè ipsum rem gratissimam mihi fecisse, ingenuè profiteor. Nam unum inter reliquos, quem peculiarem illis locis esse opinor, numquam antè videram, ideoq̄ue dignum arbitrabar propter admirabilem ejus structuram, ut publicè spectandum in hac Appendice proponerem.

NASCITVR autem, ipso referente, gallinacei ovi formâ, dum è terra primum erumpit, colore prorsus niveo, radicemq̄ue habere ait tenuem, candidam, in multas fibras valde tenues divisam, quâ firmatur & alimentum sibi necessarium attrahit: ovum autem illud sive volvam, dum maturescit, sensim disrumpi & dehiscere, & inde exilire tamquam marsupium aliquod distinctione cæcellatim reticulatâ constans, & in obliquos veluti ramos invicem sese secantes atque summâ parte in unum coeuntes formatum, rubri coloris: ut totidem corallini rami simul implexi videantur: sed admirabilem illam externam venustatè & elegantiam prorsus deformari & corrumpi à foetidissimo quem exhalat odore: illum autem odorem oriri suspicabatur à crasso cineraceoque quodam liquore rubentes illos ramos supinâ parte obsidente, quem simul atque ex sua volva exclusus est fungus, varii generis parva insecta mirificè appetût, & tandem etiam absumunt, omnè alium cibum præ isto spernentes; imò multos alios fungos, quos alioqui optimos esse nobis persuademus, & in deliciis habere solemus.

Fungus Coralloides cancellatus.



Eo s porro fungos sub extremum Aprilem hoc anno millesimo sexcentesimo quinto accipiebam, Aquis Sextiis xv. Feb. sive xv. Kal. Martii ad me missos, quos in silvis Belgen-terienti agro interdum, frequentiores autem inter harundines secundû fluviolum magna ex parte agrum illum rigantè consitas reperisse scribebat: & certè quos accipiebam virosum quidpiam adhuc spirabant (tametsi resiccati & aridi) & crassum etiam illum liquorem, sed præ ariditate durum, nigrum, splendentemq̄ue adhuc retinebant. Verum enim verò, quia rami illi ob siccitatem valde contracti & imminuti erant, atq̄. eorum color longè remissior factus: ante quàm in tabella exprimendum curarem, ex ejus præcepto, in aqua macerabam, ut nativam formam & colorem aliqua ex parte reciperet, quò pictor faciliùs exprimere posset; & sanè post quàm macerassem, denuò intumuisse rugasq̄ue deposuisse, & nativi coloris magnam partem resumpsisse conspiciebam, atque crassum illum liquorem supinam ramulorum partem occupantem mollem lentumq̄ue factum esse observabam.

Inter perniciosos autem fungos hoc etiam genus referendum esse, nemo, ut opinor, inficiabitur; quemadmodum & bina alia quæ addiderat genera. Unum corticis fragmentum adhuc retinens in arbore aut arboris ramo humi jacente natû; aureo colore, nec valde ab- simile Quarto generi perniciosorum à me descripto & exhibitio, cujus variæ species magnitudine & colore inter se discretæ. Alterum autem magnam similitudinem cum prima specie Vigefimi generis perniciosorum habere mihi videbatur, magnitudo enim & forma respondebant; hujus verò extremas oras atque pediculum liquore quodam, dum recens erat, obsita fuisse apparebat, qui nunc in arido fusci coloris erat & splendebat.

PETRI BELLONII

C E N O M A N I

Plurimarum singularium & memorabilium rerum
in Græcia, Asia, Ægypto, Iudæa, Arabia, aliisque
exteris Provinciis ab ipso conspectarum

O B S E R V A T I O N E S .

tribus libris expressæ.

C A R O L V S C L V S I V S

Atrebas

è Gallicis Latinas faciebat, & denuò recensēbat.

Altera editio, longè castigatior, & quibusdam SCHOLIIS illustrata.



EX OFFICINA PLANTINIANA
RAPHELENGIÆ.

M. D. CV.

Illustrissimo Principi ac Domino, Domino

MAVRITIO,

LANDGRAVIO HASSIAE,

Comiti in Catzenelenbogen, Dietz,

Zigenhain & Nidda, &c.

CAROLVS CLVSIVS

ATREBAS.



QVEM ante decennium, Illustrissime Princeps, ad Ill^{mam} V. C. ablegaveram, ad eandem redit P. Bellonius, paullò tamen honestiore veste cultus, quàm quùm in ejus conspectum initio prodiret; tunc enim adeò properè in publicum venire gestiebat, ut, quam illi concinnaveram vestem, non licuerit, uti volebam, & decebat, ornatam reddere. Hinc forsitan factum, ut vilitate vestis offensa Illustrissima V. C. minùs gratus fuerit illius conspectus: paullò igitur cultiore veste eum ornare volui; mihi persuadens, gratiorem aliquantulum futurum, si minùs propter vestem, certè propter doctrinam quam continet de variis rebus quas tribus libris describit in suis peregrinationibus magnâ sedulitate & singulari judicio observatas. Fuit enim vir ille indefessi studij, quemadmodum ex ejus lucubrationibus (ut tum commemorabam, & nunc denuò repeto) quas partim Latino, partim Gallico sermone ipsi naturali, evulgavit, perspicere licet. Nam extant Libri de Coniferis arboribus & perpetuâ fronde virentibus, de Admirandâ veterum fabricarum structurâ, de Medicato funere, Latinè ab ipso conscripti: Gallicè verò, Libri de Avibus, de Piscibus, & hoc Itinerarium, cum Libello de Neglectâ plantarum culturâ: Librum etiam de Serpentibus peculiarem (quorum nonnullos in hoc opere interdum inserit) & Insectis: tum etiam Commentaria in Dioscoridem, & de Agriculturâ Librum, alia prætereà quædam meditabatur: sed laudabiles ipsius conatus, in-

opina mors, nefarij latronis manu illata interrupit, non sine magno litterariæ Reipublicæ dispendio.

CETERVM Itinerarium illud antè quindecim annos Latinum faciebam; sic apud me statuens, ejus lectionem haud inutilem futuram illis qui Gallicam linguam ignorant, quandoquidem miram rerum ab Auctore totâ suâ peregrinatione observatarum, & in tres libros congestarum varietatem continet. In eo enim non modò Regionum, quas adiit, situs, indigenarumque ritus & mores describuntur: verùm etiam multarum exoticarum plantarum in illis Provinciis nascentium nomina enumerantur, & diversorum, quæ alunt, animalium historia explicatur.

CVM porrò Exoticorum Libros publici juris facere haberem in animo, quibus adjungendos etiam putarem eos Libellos quos è vernaculo sermone aliquando Latine loquentes feci; hoc Itinerarium haud negligendum, sed in manus iterum sumendum, paulloque accuratiore limâ expoliendum esse censebam, ut aliquanto cultiore veste in Ill^m V. C. conspectu apparere posset: volui enim rediret ad eum, cujus nomini primùm fuerat nuncupatum. Confido autem Ill^m V. C. pro ingenitâ suâ clementiâ illud non gravatim suscepturum; ipsi intereà à Deo opt. max. felicissimum rerum omnium statum exoptans, ad Divini Numinis gloriam, & Ill^m Hassiacæ familiæ decus sempiternum. Lugduni Batavorum Kal. Sextilib. cIo. Io c.

DE
PETRI BELLONII

Observationum libris

à CAROLO CLUSIO
donatis Latio,

CARMEN.

BELLONIVS *varias Orbis lustraverat oras,*
Regnâque vix ipsis cognita nominibus;
Viderat undosi septem-gemina ostia Nili,
Viderat altorum culmina Pyramidum;
Nullâque non illi visa insula sparsa per aquor,
Sive per Ægeum, sive per Jonium.

Viderat hæc: & digna notâ quacumque tulisset
Fors, promptis navus scripserat in tabulis.

Qua, simul ad patriam ut rediit, persolvere votum
Pro reditu cupidus, cuncta dedit patria:

At patria tantum & patrio sermone, suumque
Sic fetum angustis cluserat ipse locis.

Tu, CLUSI, melius docti monimenta recludis
BELLONII, faciens ore loqui Latio:

Quo jam perpetuum, nullâ peritura senectâ,
Durabunt scriptis æmula Romuleis.

Durabunt factusque tuo merito immortalis,
Plus tibi jam debet quàm sibi BELLONIVS.

F. F. F. Raphelengius.

PRIVILEGIUM CÆSAREVM.



RODOLPHVS SECVNDVS diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatia, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Stiria, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, &c. Comes Tirolis, &c. Agnoscimus, ac vigore præsentium notum facimus vniuersis: Quod cum Doctus noster & sacri Imperij fidelis dilectus Carolus Clusius humillimè nobis exponendum curauerit, præ manibus se habere scripta quædam, quæ in publicam vtilitatem edere statuerit, vereri autem ne cum magnos sumptus in Pictores & Sculptores fecerit, lucri causa alij, quod fieri solet, sibi in fraudem eadem imprimant, aut imitentur, sicque laboris ipse atque industriæ suæ præmio fraudetur ac destituatur; nos considerantes, quàm præclaram iam antè operam in quibusdam lucubrationibus, quæ iam antè fuerunt editæ, posuerit, & quàm nobis exquisita ipsius ac varia eruditio, præcipuè verò etiam in indaganda stirpium & herbarum natura sedulitas atque industria commendentur, quòd multa peregrinis ac remotis in locis didicerit & obseruauerit, multa secum attulerit, quæ rara & luce digna sint, quòd assiduis adhuc studiis in hoc incumbat, vt quæ in antiquis auctoribus abdita & obscura sunt, eruat atque illustret, vt præclaram nominis sui memoriam posteritati relinquat, benignè ipsi, quod rogat, Priuilegio nostro aduersus omnem fraudem consulere cupientes, præsentium vigore scienter animoque bene deliberato, pro autoritate nostra Cæsarea seriò decreuerimus, edixerimus ac statuerimus, quemadmodum præsentium vigore decernimus, edicimus ac statuimus, ne quisquam Typographorum, Bibliopolarum aut aliorum, qui siue imprimendis siue vendendis libris aliave quacunque ratione negotiationem exercent librariam, intra viginti annos, à prima editionis die numerandos, Caroli Clusij opera duobus tomis expressa, quorum prior Stirpium, &c. historiam continet, altero plerique libelli, &c. ab ipso Latini facti comprehenduntur, & quæcunque præterea idem Clusius edet opera, ipso inscio aut inuito typis seu quocunque alio modo aut caractere, siue integra, siue aliquam eorum partem imitetur, exprimat vel in publicum edat, nève ab aliis edita vel expressa vel aliunde allata intra Sacri Romani Imperij fines vendat, ac distrahat apertè vel occultè. Si quis autem præsens edictum nostrum transgredi aut violare, & prædicta opera recudere & in fraudem prænominati Caroli Clusij edere aut vendere ausus fuerit, eum non solùm eiusmodi libri exemplaribus, tanquam quæ in commissum ceciderint, memorato Carolo Clusio eiusque hæredibus, vel mandatum ab iis habentibus, ope Magistratus

gistratus eius loci, vbi deprehensa fuerint, vendicandis priuari, verum etiam multa decem Marcharum auri puri fisco nostro Imperiali fraudum vindici, ac parti læsæ ex æquo soluenda ac pendenda puniri volumus; ea tamen lege, ne quid ea opera Orthodoxæ Catholicæ Religioni contrarium habeant, & vt tria cuiuscunque operis aut libri exemplaria, vbi excusa fuerint, ad Imperialem nostram Cancellariam transmittantur. Quod si negligatur, hac nostra gratia ac Priuilegio ipse, ipsiusque hæredes excidisse censeantur. Mandamus proinde vniuersis & singulis nostris & Sacri Romani Imperij subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis, quàm Secularibus, cuiuscunque status, gradus, Ordinis & Conditionis extiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti sunt, ac vel suo vel superiorum suorum loco ac nomine Iuris vel Iustitiæ administrationem exercent, ne quemquam hoc Priuilegium seu interdictum nostrum impunè violare, spernere aut negligere patiantur. Sed si quos contumaces compererint, præscripta pœna plecti, & quibuscunque rectè fieri potest modis, coërceri curent. Quatenus & ipsi grauissimam indignationem nostram euitare voluerint. Id quod testamur præsentibus literis manu propria subscriptis & Cæsarei sigilli nostri impressione munitis. Datum in Arce nostra Regia Pragæ, die decimaquinta mensis Februarij. Anno Domini millesimo, quingentesimo, nonagesimo tertio: Regnorum nostrorum Romani decimo octauo, Hungarici vigesimo primo, & Bohemici itidem decimo octauo.

RVDOLPHVS.

Ad mandatum S. Cæsareæ M^{te} proprium.

Iacobus Curtius à Senfftenaw.

Io. Baruitius.

VOBIS, Raphelengij, qui haud exiguos sumptus pingendis & sculpendis Iconibus mecum pariter impendistis, tum ob eam quæ mihi cum Patre vestro & Avo fuit arcta amicitia, vobis inquam permitto, vt hanc meam Observationum Petri Bellonij, & adjuncti huic libelli versionem, typis vestris excudatis ac evulgetis: nec alibi alius quispiam intra viginti annos, cupio, siue jubeo, sub pœnis & mulctis, quæ S. Cæsareæ Majestatis literis mihi concessis continentur.

Carolus Clusius A.

* 4 INDEX

INDEX CAPITVM

quæ tribus Observationum PETRI BELLONII Libris continentur.

LIBRO PRIMO.

- CAP. I. **S**INGVLOS diversis rationibus à natura in hac vita duci, nec omnium instituta ad eundem scopum tendere. pag. 7
- CAP. II. Rerum appellationibus nimis fidendum non esse, tametsi vulgares sint, nisi veterum descriptionibus respondeant, & rebus quæ describuntur conveniant. pag. 8
- III. Brevis singularium Cretæ narratio, & peculiaris Græcanicorum morum observatio. pag. 10
- IV. Græcos qui exterorum Principum dominio subiecti sunt, ad ipsorum Principum quibus parent, ritus & vivendi consuetudinem sese componere. pag. 11
- V. Celebriorum insulæ Cretæ locorum observatio. pag. 12
- VI. Pseudolabyrinthus Cretensis, & ruæra quarundam urbium ejus insulæ. pag. 14
- VII. Qua ratione Cretenses Ladanum colligant. pag. ead.
- VIII. Scarus piscis in Cretæ litoribus admodum frequens, alis tamen regionibus valde rarus. pag. 15
- IX. Varij generis avium in Græcia observatarum Gallica nomina cum Veterum appellationibus collata. pag. 16
- X. Multarum aliarum avium Græca nomina cum Gallicis appellationibus collata. pag. 17
- XI. Vetera & reserentia, Gallica, Græcæque multarum aliarum avium nomina. pag. 18
- XII. Insecti cujusdam Cretæ familiaris Phalangium nuncupati descriptio. pag. 19
- XIII. Hirci feri quoddam genus Cretæ familiare, quod Galli Bouc-estain appellant. pag. 20
- XIV. Cretensis aries Strepiceros nominatus: disceptatio præterea edocens quid sit Unicornus. pag. eadem.
- XV. De Cretensi quodam lapide, cujus Solinus meminit, Dactylus Idæus nuncupato. pag. 21
- XVI. Celsissimi totius Cretæ montis, qui Græcis vulgo Psiloriti dicitur, Veteres Idam nominabant, descriptio: tum quæ planta in eo nascantur. pag. 22
- XVII. Rariorum arborum & herbarum quæ sponte circa Idam montem in Creta nascuntur, nomina: colligendi cocci baphici ratio. pag. eadem.
- XVIII. Plurimarum aliarum stirpium in insula Creta sponte nascentium brevis narratio. pag. 24
- XIX. Cretense Malvaticum vinum, Pramniun dictum: illudque nusquam alibi confici. pag. 26
- XX. Veterum saltandi cum armis ratio, quam Pyrrhicam saltationem nominarunt. pag. eadem.
- XXI. Quotquot mandatum sive diploma liberi transitus à purpurato aliquo Bacha, vel à Turcarum Imperatore impetraverint, modo Turcico vestitu incedant, ducemque itineris habeant, qui interpretis vice fungatur, tuto per omnes Turcæ provincias comere posse. pag. 27
- XXII. Turcas eandem dictionem suis characteribus multifariam exprimere. pag. 28
- XXIII. Variarum specierum Terræ sigillatæ descriptio; atque de sigillis ipsi impressis. pag. eadem.
- XXIV. E Constantinopoli in Lemnon maris Ægæi insulam, Italico sermone Stalimene vulgo nuncupatam, profectio. pag. 29
- XXV. Urbium & ruinarum Lemni insulæ descriptio. pag. 30
- XXVI. Stirpium in insula Lemno vulgariun nomina. pag. 31
- XXVII. Turcarum Satrapas suo more viventes, viliter & sine deliciis epulari. pag. 32
- XXVIII. Loci in Lemno, unde terra sigillanda aeruitur, descriptio. pag. 33
- XXIX. Res viles & parvæ estimationis celebriores fieri ceremoniis; & exigui precij rebus auctoritatem conciliari, si superstitione nobilitentur. pag. ead.

CAP. XXX. Piscium ad littus insule frequentium nomina. pag. 35

XXXI. Chondrilla gummi, aliâque singularia, tum serpentum qui in insula Lemno reperiuntur nomina. pag. ead.

XXXII. Ostrea que vulgo in Lemni insula littoribus capiuntur. pag. 36

XXXIII. Calidarum aquarum in Lemno scaturigo, & Græcorum monachorum monasteria. pag. 37

XXXIV. E Lemno in Thason insulam navigatio. pag. ead.

XXXV. Montis Athou descriptio, & res in eo memorabiles. pag. eadem.

XXXVI. Quinque vel sex nunc esse Caloierorum Græcorum in Atho monte degentium millia, hinc inde per monasteria sparsa. pag. 39

XXXVII. Omnia monasteria in monte Atho firma & munita esse adversus Piratarum incursiones, licet illis non admodum iniqui aut molesti sint. pag. eadem.

XXXVIII. Montem Athou in eadem estimatione apud Græcos esse, quâ Roma apud Latinos. pag. 40

XXXIX. Monasteriorum nomina serie quâdam enumerata, sumto ab eis initio quæ contigenti sunt proxima. pag. ead.

XL. Cur plerique libri in Græcia perierint: de monasteriorum in monte Atho fundatione, atque summa in qua Græcia Ecclesiastici versantur ignorantia. pag. 41

XLI. Græcicæ Ecclesiæ ceremonia. pag. 42

XLII. Rariores montis Athou stirpes, sponte nullaque culturâ adhibitâ provenientes. pag. eadem.

XLIII. Ferarum arborum perpetuò viventium in montis Athou vallibus sponte provenientium nomina. pag. 43

XLIV. Arborum & fruticum, quos in variis provinciis perpetuâ comâ virere observavimus, nomina. pag. ead.

XLV. Vicinorum locorum observatio, quæ ex summo montis Athou vertice conspici possunt. pag. 45

XLVI. Montis Athou Caloieros sive monachos, mechanicas artes exercere. pag. ead.

XLVII. Cancris aquæ dulcis in montium rivulis versantes, à nostris fluviatilibus Cammaris, quos vulgo Cancros appellant, diversi. pag. 46

XLVIII. Portentosa vivendi inter Græcos sacris addictos ratio, quæque asperitate, superstitione & ceremoniis in cibo atque potu utantur. pag. 47

XLIX. E monte Atho in Saloniki profectio, & rari pisces qui istic capiuntur. pag. ead.

L. Auri & Argenti fodine Turcarum Imperatoris, atque de obrizi auri origine disceptatio. pag. 48

LI. Qua ratione metallici aurum depurant ex quo Turcici Ducati traduntur, unicuique esse Ducatorum auri genus per universum Turcarum Imperatoris dominium. pag. 50

LII. Unde fabula de aureo vellere originem sumserint: deque Periano & Indico auro disceptatio. pag. 51

LIII. Multarum aliarum rerum singularium in usdem fodinis & circa ejus regionis montes observatarum descriptio. pag. 54

LIV. Plurimorum ferorum animalium nomina. pag. 56

LV. Profectio à Syderocapsa in Bucephala. De flumine Strymone, & piscibus qui in eo capiuntur. pag. 58

LVI. Plurimarum antiquitatum & rudierum urbium Macedoniae descriptio, atque de Philippis & Philippopoli. pag. 59

LVII. Bucephalæ urbis, olim Chalastræ, nunc verò la Cavalla nuncupatæ descriptio. pag. 61

LVIII. Muros qui supra Cavallam adhuc supersunt, Macedoniam à Thracia dirimere. pag. ead.

LIX. Nulla apud Turcas esse diversoria, sed Nosocomia inveniri, ad quæ divertere liceat. pag. 62

LX. Itineris quod è Cavalla Constantinopolim ducit, descriptio. pag. 63

LXI. Cypsella vetustissimum Thraciæ oppidum, & aluminis conflandi ratio. pag. 64

LXII. Regia via quæ olim Româ Constantinopolim ducebat. pag. 65

LXIII. Marissa flumen, veteribus Hebrus dictum: & Turcarum expilationes seu rapina. pag. ead.

LXIV. Plurimas nationes certo anni tempore natale solum relinquere, deinde domum redire. pag. 66

LXV. Terebinthos arbores, gallarum quoddam genus producere, quæ apud Turcas magno in usu sunt. pag. 67

CAP. LXVI. *Turcas viatores admodum frugales esse.* pag. 68

LXVII. *Turcas agilitate & industriâ reliquas nationes longè præcellere, in imponendis supra iumenta, deponendisve impedimentis.* pag. ead.

LXVIII. *Perinthus veteribus dicta, nunc Rodosto. & de Heraclea.* pag. 69

LXIX. *Turcarum iter facientium in signe silentium & modestia.* pag. ead.

LXX. *Pera & Constantinopolis urbes.* pag. 70

LXXI. *Ruinarum Nicomediae, & rerum*

quæ istic nunc conspiciuntur descriptio. pag. 71

LXXII. *Orientales nationes libentius piscibus vesci quàm carnibus.* pag. ead.

LXXIII. *Piscationis in Propontide rationem magnum quæstum adferre.* pag. 72

LXXIV. *Aliæ piscandi in Propontide rationes.* pag. ead.

LXXV. *Piscandi noctu ad lumen cum tridente ratio; & varij alij in Propontide pisces capiendi modi.* pag. 74

LXXVI. *Vetusta monumenta, & alia singularia quæ Constantinopoli conspiciuntur.* pag. 75

LIBRO SECVNDO.

CAP. I. **P**EREGRINATIONVM quæ mari peraguntur, incertum tempus esse, atque de Constantinopolitano itinere in Alexandriam. pag. 78

II. *Veteres urbes ad Propontidis littus sitæ in Thracia: & Callipolis.* pag. 79

III. *Bosphori Thracici, Castellorum Sesti & Abydi, atque ruderum Scamandriæ descriptio.* pag. 80

IV. *Quæ apud Abydum observavimus.* pag. 82

V. *Troiaë rudera è mari esse conspicua.* pag. eadem.

VI. *Ruderum Troiaë descriptio.* pag. ead.

VII. *Insula Lesbos, & Promontorium Sygeum.* pag. 84

VIII. *Brevis descriptio eorum quæ in insula & urbe Chio observavimus: solaque in ea Insula Mastichen inveniri.* pag. 85

IX. *Samos insula.* pag. 86

X. *Disceptatio de piratis, eorumque definitio.* pag. 87

XI. *Patmos Insula.* pag. 88

XII. *Cos Insula Hippocratis patria.* pag. 89

XIII. *Singularia quædam Rhodi observata.* pag. ead.

XIV. *Onocrotalus avis, laculus serpens: Turcicorum militum modestia.* pag. 90

XV. *Profectio è Rhodo in Alexandriam.* pag. 91

XVI. *Veteres navigationem sine pyxide nautica instituisse, & magnetis usum ignorasse.* pag. 92

XVII. *Duo duntaxat esse magna Nili ostia quæ navigari queant, & majoribus sive*

onerariis navibus aditum præbeant. pag. ead.

XVIII. *Brevis Constantinopolitani in Alexandriam itineris narratio.* pag. 93

XIX. *Binæ Alexandriae urbes, una in Ægypto, altera (quæ Romanorum erat Colonia) in Phrygia.* pag. ead.

XX. *Hyena veteribus nuncupata, nunc autem Civetta.* pag. 94

XXI. *Plurima in Alexandria conspicienda: Obelisci, & magni Ægyptiorum colossi.* pag. 95

XXII. *Ichneumonem hodierno adhuc tempore in multis ædibus cicurem adservari: & alterius Ichneumonis vespæ adversus Phalangium certamen.* pag. 96

XXIII. *Turcarum Alexandriam incolentium mores; Divi Macarij solitudines, & variaque alia in Alexandria res.* pag. 97

XXIV. *Ex Alexandria in Cairum profectio.* pag. 98

XXV. *Singularia quædam in Alexandria & Rosetta reperta.* pag. ead.

XXVI. *Rosetta urbs ad Canopicum Nili ostium sita.* pag. 99

XXVII. *De Nili piscatoribus.* pag. 100

XXVIII. *Navigatio è Rosetta in Cairum: & multa secundum Nilum observanda.* pag. eadem.

XXIX. *Ægypti urbes & pagi ad Nili ripas siti ob aquæ commoditatem.* pag. 101

XXX. *Nilum, si cum alio flumine comparare licet, Pado ferè similem esse.* pag. 102

XXXI. *Singularia quædam de Ægypto & Ægyptiis.* pag. 103

XXXII. *Plurimarum avium, atque aliorum*

rum animalium secundum Nilum observato-
rum descriptio. pag. ead.

CAP. XXXIII. Navigiorum quorum in
Nilo usus est, differentia, atque arborum quæ
in Cairi hortis vulgariter aluntur, nomina.
pag. 105

XXXIV. Plurimos hallucinatos esse, qui
Chamæleones solo aëre victitare crediderunt.
pag. eadem.

XXXV. Noster in Cairum appulsus; quid
præterea istic viderimus. pag. eadem.

XXXVI. Cairi ædificia & horti: turris
Nili incrementum designans, ex qua ejus anni
fertilitas cognoscitur. pag. 107

XXXVII. Urbis Cairi, atque ejus arcis,
descriptio. pag. 108

XXXVIII. Ingens aquæductus inter Ba-
bylonis rudera & urbem Cairum, per quem
Nili aqua in arcem decurrit. pag. 110

XXXIX. Balsami descriptio. pag. ead.

XL. Arborea in Matereæ horto nascent-
es: & magnus Obeliscus erectus apud Cai-
rum. pag. 112

XLI. Errones illos quos vulgo Ægyptios
appellamus, perinde in Ægypto inveniri atque
in aliis regionibus. pag. 113

XLII. Pyramidum observatio. pag. ead.

XLIII. Alterius Pyramidis observatio.
pag. 115

XLIV. Tertia sive minor Ægyptiaca Py-
ramis. pag. ead.

XLV. Plurima alia in Ægypto Pyrami-
des. pag. 116

XLVI. Ingens Colossus ab Herodoto An-
drosphinx nuncupatus, & à Plinio Sphinx,
ante Pyramides excisus. pag. ead.

XLVII. Mumia, & vetus condendorum
sepeliendorumque corporum in Ægypto ratio.
pag. 117

XLVIII. Lyra Ægyptiorum. pag. 118

XLIX. Gyrassa, quam Arabes Zurnapa,
Græci & Latini Camelopardalin nominant.
pag. ead.

L. Elegans & parvus Africanus Bos,
quem veteres Græci Bubalum appellarunt.
pag. 119

LI. Cervigenus Platyceroti simile, olim
Axis nuncupatum: & Gazella veteribus
Oryx dicta. pag. 120

LII. Varias gesticulationes in Cairo fieri:
Simia genus Callitriches nuncupatum. pag. 121

LIII. Qualis sit eorum apparatus qui
Cairo Mechem proficisci volunt. pag. ead.

LIV. Profectionis nostræ ex Cairo in
montem Sinai descriptio: & de singulari car-
nis præparanda ratione in eorum usum qui lon-
gum iter suscipiunt. pag. ead.

LV. Altissimi in Arabia deserta putei
descriptio. pag. 123

LVI. Planta quæ arenosis circa Sues locis
nascuntur. pag. 123

LVII. Duodecim amari fontes Mosis,
quorum Plinius meminit. pag. 124

LVIII. Rubri maris sive Sinus Arabici
canalis. pag. ead.

LIX. Rhamni frutex ad Sinus Arabici
littus nascens. pag. 125

LX. Chamæleones, lanifera, & variae
aliæ arborea, in Arabia nascentes. pag. ead.

LXI. Primus pagus quem in montem Si-
nai tendentes, invenimus. pag. 126

LXII. Mons Sinai. pag. ead.

LXIII. Montis Oreb descriptio. pag. 127

LXIV. Aliud monasterium ad radices
montis Oreb situm, & saxum ex quo aqua
effluxit filiis Israël. pag. ead.

LXV. Loca sacra in Monte Sinai. pag. 128

LXVI. E Monte Sinai in Taurum iter.
pag. 129

LXVII. Tauri oppidum & arx tum sin-
gularia ad rubri maris littus observata. pag. ead.

LXVIII. Naves & cymbæ rubri maris.
pag. 130

LXIX. Itineris à Tauro in Cairum dietim
confecti supputatio. pag. 131

LXX. Portus Sues ad Maris rubri lit-
tus. pag. 132

LXXI. Murrhina vasa in Cairo venalia;
& de Nitro. pag. 133

LXXII. Succinum non esse fossile, ut pleri-
que existimârunt, sed arboris gummi. pag. 134

LXXIII. Nostræ profectionis in Hieru-
salem apparatus. pag. eadem.

LXXIV. Ægyptiacus quidam frutex sem-
per virens, qui rubro colore insicit. pag. 135

LXXV. Plurimi Ægypti pagi, secundum
viam quæ Hierusalem ducit, siti. pag. 136

LXXVI. Admirabile difficileque iter inter
Cairum & Hierusalem. pag. eadem.

LXXVII. Nitrum: Cancer quidam exi-
guus, miranda naturæ. pag. 137

LXXVIII. Arborea, aves, aliæque res sin-
gulares

gulares in Palestina nascentes.	pag. 138
LXXIX. Urbs Gaza.	pag. 139
LXXX. Urbs Rama.	pag. ead.
LXXXI. Hierusalem in montanis sita.	pag. 140
LXXXII. Brevis itineris inter Cairum & Hierusalem supputatio.	pag. ead.
LXXXIII. Succincta descriptio sacrorum locorum Hierusalem.	pag. eadem.
LXXXIV. Divæ virginis sepulchrum in valle Iosaphat.	pag. 141
LXXXV. Christi Domini nostri sepulchrum; & Hierosolyma rudera.	pag. 142
LXXXVI. Desertum in quo tentatus fuit Christus; & Fordanis fluvius.	pag. ead.
LXXXVII. Bethlehem & Ebron.	pag. 144
LXXXVIII. Terrestre iter ab Hierosolyma Damascum: & quæ arbores spinosæ Hierosolymitano agro frequentes sunt.	pag. 145
LXXXIX. Nazareth, ubi Diva Virgini annuntiavit Angelus, ipsam Christum parituram: & viri Arabis descriptio.	pag. 146
XC. Lacus Genezareth, vel mare Tiberiadis.	pag. ead.
XCI. Rerum in Damasco observandarum descriptio.	pag. 147
XCII. Lustratio eorum qui turmatim ex Damasco discedunt, ut Mechem profiscantur.	pag. 149
XCIII. Damasci ædificia, aliæque singularia.	pag. ead.
XCIV. Iter è Damasco in Libanum montem.	pag. 150
XCV. Casarea urbis, nunc Balbec appellata, antiquitates.	pag. 151
XCVI. Antiquum manducandi semina Terebinthi morem etiamnum in Cilicia & Syria perdurare.	pag. 152

XCVII. Hamous urbs, veteribus Emissa dicta.	pag. ead.
XCVIII. Turcica caupona, in quibus conveniunt ad potionis genus bibendum Posca vel Zythum nominatum, à Cerevisia differens.	pag. 153
XCIX. Urbs Tharsus D. Pauli patria.	pag. eadem.
C. Cilicia plana, & cisternæ in terrâ reconditæ, quæ aquâ pluviam implentur.	pag. 154
CI. Ruinarum Marat descriptio.	pag. ead.
CII. Urbs Halep, antiquitus Berrbæa dicta: & Rhabarbarum atque Rhaponticum.	pag. 155
CIII. Peculiaris platearum per ditionis Turcicae pagos & oppida descriptio.	pag. 156
CIV. Iter ex Halepo Antiochiam.	pag. 157
CV. Antiochia urbs.	pag. 158
CVI. Singularium rerum in Antiochia observatio.	pag. ead.
CVII. Iter per summa Aman montis iuga.	pag. 159
CVIII. Asiaticum animal Adil nuncupatum, & urbs antiquitus Adana appellata.	pag. 160.
CIX. Apparatus peregrè profecturis idonei.	pag. 161
CX. Ex Adana in Taurum montem profectio.	pag. 162
CXI. Thermae in monte Tauro, & urbs Heraclea.	pag. 163
CXII. Ex Heraclea in Iconium profectio: de Capris delicatam illam lanam, ex qua undulatus pannus conficitur, ferentibus.	pag. 164
CXIII. Urbs Iconium.	pag. 165
CXIV. Turcarum aurifabri.	pag. eadem.
CXV. Urbs Achara.	166

LIBRO TERTIO.

CAP. I. DE origine Turcicarum legum peculiaris ratiocinatio.	pag. 167
II. Quâ astutiâ initio usus fuerit Mahumetes, ut rudem plebem ad suam legem pelliceret: & qui in hac re ipsi auxilio fuere.	pag. 168
III. Omnem Turcarum fidem in Alcorano à Mahumete condito contineri.	pag. eadem.
IV. Diversæ sectæ inter Mahumetanos de ipsorum religione subortæ.	pag. 169
V. Pœnarum inferi formidinem Mahu-	

metes Turcis incussit: & eorum sepultura.

VI. Variæ aliæ nugæ & deliria à Mahumete de extremo ludicio scripta.	pag. ead.
VII. Amœna in paradysum profectio, quam Mahumetes noctu dormiens se consecisse nugatur: & insignia deliria quæ de Turcarum Paradiso refert.	pag. 171
VIII. Cur Mahumetis lex Turcis permisit, ut se cum feminei sexus mancipiis, cujuscunque	

cunque tandem sint religionis, permiscere possunt. pag. 173

IX. Brevis, paradisi quem Mahumetes Turcis pollicitus est, narratio, quamque ridicula sint quae de eo recenset. pag. ead.

X. Turcarum connubia: & cur illis data licentia quatuor simul uxores ducendi. pag. 174

XI. Liberos educandi apud Turcas ratio. pag. 175.

XII. Armenij, & plures aliae nationes Christianae sub Turcico dominio viventes. pag. 176

XIII. Iudaei per Turcicum dominium habitantes. pag. ead.

XIV. Negotiationes & fora Turcici Dominiij. pag. 178

XV. Admiratione res maximè digna in Turcis, qui Opio vescuntur ut in bello sint animosiores. pag. ead.

XVI. Quibus signis soleant Turcae suas amicas sollicitare; & Turcicarum mulierum ornatus. pag. 179

XVII. Turcas, plures habere uxores, quae sine rixa & zelotypia etiam cum concubinis & servis feminis vivunt. pag. 180

XVIII. Turcarum Imperatorem quinquiescentena hominum millia facilius in aciem producere, & ducentarum triremium classem parare posse, quam alium Principem centena millia. pag. 181

XIX. Securicula Turcis familiaris ad varias res pacis & belli tempore admodum comoda. pag. 182

XX. Turcas plurimas res ex antiquitate retinere. pag. 183

XXI. Turcarum monachi. pag. ead.

XXII. Nivis & glaciis per totam aetatem more Turcico conservanda ratio. pag. 184

XXIII. Consuetudo Turcarum sese in altum impellendi. pag. 185

XXIV. Honorum apud Turcas distinctio, cum ex barba gestatione, tum ex tiara & varietate petita. pag. ead.

XXV. Plumarum ornamenta Turcis familiaria. pag. ead.

XXVI. Vehemens eorum exercitium qui Turcicum arcum intendere discunt. pag. 186

XXVII. Varius ciborum apparatus apud Turcas. pag. ead.

XXVIII. Turcarum circumcisio. pag. 187

XXIX. Mancipia suos heros cogere posse,

optionem sumant, velintne pro ipsorum redemptione servitutis certum tempus praescribi, an aliqua pecunia summam pacisci. pag. 188

XXX. Turcarum sacerdotes & scientiae. p. 189

XXXI. Turcarum sacerdotes horologiorum vicem praestare, horarum spacia alta voce ex summam templorum turri proclamantes. pa. 190

XXXII. Itineris suscepti continuatio: & nonnulla de Turcarum moribus. pag. ead.

XXXIII. Nullas mulieres sub Turcico dominio viventes, cujuscunque tandem sint religionis, obscenarum partium pilos novacula demetere, sed psilothro auferre. pag. 191

XXXIV. Turcicas feminas singularis esse formae & munditiei. pag. 192

XXXV. Quam ratione feminae sincipitis capillos & supercilia, viri autem senes barbam nigro colore inficiant. pag. 193

XXXVI. Elegantis formae secundum Graecos commendatio. pag. 194

XXXVII. Creditu difficilia esse, quae Turcici circulatorum in publico faciunt. pag. ead.

XXXVIII. Turcarum lucta. pag. 195

XXXIX. Turcas imperterritos esse funambulos. pag. ead.

XL. Turcarum canes, eorumque venatio. pag. 196

XLI. Stirpium in monte Olympo observatarum nomina. pag. ead.

XLII. Prusa urbs, quae Turcarum Imperatorum Regia esse solebat. pag. 197

XLIII. Turcarum vestes elegantissime esse concinnatas & consutas. pag. ead.

XLIV. Ephippiarum & sutores Turcici. p. 198

XLV. Fabri ferrarii Turcici. pag. ead.

XLVI. Turcici laniones: & lapides qui in bubulo felle inveniuntur. pag. ead.

XLVII. Arcuum Turcicorum nervi, & testudinum fides. pag. 199

XLVIII. Testudo cava, & concentus Turcarum. pag. ead.

XLIX. Turcas latrunculorum ludum adprimè callere, magnumque usum gummi tragacanthae apud illos esse. pag. 200

L. Flores quibus Turcae delectantur: eorum horti, & variarum rerum apud illos experimenta. pag. 201

LI. Stellae animalibus per Thraciam noxia: tum quorundam animantium atque plantarum in Ponti littore collectarum, & in foro Constantinopolitano conspictarum nomina. p. 202

INDEX PROBLEMATVM

quæ in PETRI BELLONII Libello De neglecta
Plantarum cultura, &c.

- PROBL. I **N**ULLAM temporis lon-
gitudinem esse prætexen-
dam, quo minus ea quæ ad Reipub. commoda
augenda pertinent, Silvestrium arborum cul-
tura procuremus. pag. 211
- II. Quantam utilitatem consequi liceat ex
Silvestrium arborum curatione, modo cultores
laboris non pigeat. pag. ead.
- III. Nec silvestrium, nec mitium & do-
mesticarum arborum altitudinem certam posse
constitui. pag. 213
- IV. Quempiam idoneum fore ad magni
alicujus Principis prædia colenda, qui ineptus
esset ut tenuis fortunæ homini inserviret. p. 214
- V. Tolerandum esse artificem, cujus opus
venale non est, nisi Rebus publicis & Prin-
cipibus. pag. ead.
- VI. Hujus culturae finis cum magni sit
momenti, fieri non posse, quin summa utilitas
inde accedat. pag. 216
- VII. Arborum satio, foliorum defluviij tem-
pore faciendæ: & loci qui conferendus est, præ-
paratio. pag. 218
- VIII. Neque homines, neque solum, ne-
que etiam animalia graviozem laborem tolera-
re posse, quam iis naturæ leges constituerint.
pag. 219
- IX. Disceptatio, silvestrium arborum ci-
curationem comprobans. pag. 220
- X. Quæ causa sit, cur neque in civium,
neque Principum hortis, exoticæ plantæ vulgo
conspiciantur. pag. 222
- XI. Exempla diligentum Agricolarum, quibus
probatum, quod virens supra terram conspici-
tur, quodque novo vere transplantatur, id
omne vel locis incultis, vel domesticis semine
naturum esse. pag. 223
- XII. Silvestrium & urbanarum arbo-
rum secundum earum altitudinem & magni-
tudinem nomina. pag. 224
- XIII. Silvestrium arborum quas ali &
cicurari posse demonstratum est, nomina. p. 226
- XIV. Præcepta iis qui hac curatione in
campestribus & planis uti volent, sive illa
sint in Insulis, sive in mediterraneis, accommo-
da. pag. 230
- XV. Ignorantiam & negligentiam Colo-
norum nostri temporis, argui ex scientia & di-
ligentia veterum Agricolarum. pag. 231
- XVI. Quo anni tempore paranda sint ne-
cessaria ad silvestrium arborum culturam. p. 232
- XVII. Non fore difficile, Cedros iis pares
quæ in Cilicia & Syria nascuntur, atque alia
pleraque arborum genera, etiam sine impendio
educare, si quis id negocium suscepisset. pag. 233
- XVIII. Si Galli nonnullis locis petrosa &
confragosa arbuſtare vellent, multorum cen-
sum auctiorem futurum. pag. 234
- XIX. Impedimenta in stirpium cultura &
earum cognitione occurrentia. pag. 236
- XX. Admonitio ad Gallia respublicas de
opulentia & facultatibus quarundam exter-
norum, qui suam diligentiam ex plantarum cultu-
ra eas sibi compararunt. pag. 238
- XXI. Seminum omnis generis arborum,
quarum mentio facta est, acquirendi ratio, sine
magno impendio. pag. 241
- XXII. Insignis elegantia Florentini Du-
cis horti de Castello cognominati. pag. 242

Illustrissimo

3

Illustrissimo ac Reverendissimo Domino

FRANCISCO CARDINALI

A TURNONE,

singulari atque liberali omnium virtutis
studioforum Mæcenati,

PETRVS BELLONIVS,

EIVS HVMILIS DOMESTICVS CLIENS,

Salutem & prosperam valetudinem.



NON immeritò, Ill^{me} ac Reverend^{me} Domine, apud doctos viros, atque exteros nostræ Reipublicæ faventes, magnâ es in admiratione, cum & Galli magnoperè æstiment tuum singulare iudicium, & laudibus efferant tuam prudentiam & virtutem: nam præ reliquis illustribus Præsulibus, unus singulari amore prosequutus es & honore affecisti politiores literas, atque literatos evexisti, & speciali quodam favore excitasti, ac eorum studia promovisti, dum bonæ spei pueros atque adolescentes deligis, quos ali atque in omnibus artibus erudiri curas, cum in publicis Academiis, tum in tuis Turnonensibus Collegiis, aliisque quæ extrui iussisti, & experientiâ doctrinaque claris viris egregiè instruxisti. Scientiæ & disciplinæ nunc nostris hominibus familiares & vulgares, meritò te Patronum appellant; quoniam dum gravissimum nostræ Reipub. onus sustines, volupe tibi fuit illas producere, & fecunda ingenia excitare atque promovere pro illorum meritis, hisque uti in iis rebus ad quas vel proclivia vel apta reperta sunt ut publicæ utilitati servirent. Hinc factum est, ut hominum ingenia, antea quodammodo somnolenta atque inveteratæ ignorantiæ somno torpentia, excitari, & è tenebris quibus tam diu sepulta fuerant, emergere cœperint, atque in ipsa pullulatione eduxerint in publicum omnia bonarum disciplinarum genera, quæ in ipso eo felici & optato exortu (haud secus ac novellæ plantæ, quæ fugatâ jam asperâ hiemis intemperie, Solis calore foventur, atque veris tempore recreantur) incomparabilem Mæcenatem, & ad eò idoneum restauratorem nactæ, illico germinarunt, & suos turiones produxerunt: deinde ipsarum virgultis colore addito, caudicibusque novo virore intectis, ad gratum æstatis tempus pervenientes, singulæ elegantissimis flosculis sese exornârunt, atque tandem jucundissimos atque incomparabiles fructus produxerunt, quos singulæ certatim, tanquam census primitias, suo summo Ornatori, & gratissimo Soli, cujus benigno aspectu recreatæ fuerant, obtulerunt. Is autem erat Magnanimus, sapientissimus, & prudentissimus Rex FRANCISCVS hujus nominis primus, cui tanquam liberali Mæcenati hominum virtutis studioforum, nemo fuit qui non omni ratione conaretur aliquod honestum munusculum offerre, præsertim verò fructus ex amœnissimo horto arboribus Minervæ selectissimo calamorum genere confitis frequenti decerptos, quos singulari affectu prosequebatur. Fuit etenim adeò benignæ & liberalis naturæ, ut nemo unquam sive peregrinus, sive in ipsius regno natus, quidquam quantumvis

4
etiam exile illi obtulerit, quod non humaniter exceperit, & quin donantem regio munere, & laudata mercede honorarit. Eam ob causam omnes istius tam insignibus virtutibus præditi, atque incomparabilis Principis scientiarum parentis exemplum imitabantur: sic ut ejus Aula elegans quædam Academia, aut veterum Philosophorum schola, in qua omnis generis virtutum theoria & praxis doceretur, videri posset. Cùm igitur, Illustriss. Domine, te Musæ agnoscant præ cæteris ignorantia capitali hostem, & probè norint quàm multæ scientiæ in tuo divino ingenio sint infusæ, communi consensu palmam tibi detulerunt, perspecta tui pectoris nobilitate, atque ex eo tempore te pro suo Præsidente delegerunt, summumque Phœbum constituerunt supra instrumentorum suorum Musicum concentum resonantium harmoniam, ut in hac excellenti Musica, elegans regium ipsius theatrum tua præsentia decoraretur: nam sciebant tibi adeò familiares esse Græcas ac Latinas literas, ut quoscunque Auctores legere tibi cupido incesserit, Theologos, Philosophos, Astrologos, Cosmographos, aut Historicos, illos ea lingua qua scripti sunt legas: in quibus scientiis & Græcanicis literis tanto magis excellis, quòd ab incunte ætate plurimum ad eas ediscendas insudaveris, atque in iis eleganter instructus sis, tum etiam quòd nunc summa tua ista est voluptas, ut succisivas horas colloques in præstantissimorum veterum Auctorum læctione. Itaque hanc naturalem excellentiam divini tui ingenii ducem sequens, quæ naturalium rerum, quarum summus es admirator, contemplatione semper delectata est; postquam intellexisti magno me desiderio flagrare perveniendi ad materiæ medicæ stirpiumque cognitionem (quam tamen nisi longâ peregrinatione, minimè adipisci possem,) libuit tibi præcipere ut peregrinas regiones adirem, atque ipsa medicamenta locis natalibus requirerem: quam provinciam sine tuo auxilio suscipere nec potuissem nec ausus fuisset, cùm non ignorarem, omnem difficultatem in expensis quæ mihi faciendæ fuerunt, consistere. Absoluta igitur Dei beneficio, & vestra liberalitate, mea peregrinatione, quæ mihi non minus utilis & amœna fuit quàm difficilis & laboriosa, atque quiete & ocio nunc tuâ benignitate fruens, inutiliter illud transigere nolui, sed nostro idiomate res memorabiles & singulares conscripsi, quemadmodum eas hinc inde observavi & selegi, atque dignæ visæ sunt ut scriptis traderentur, quo tibi constaret, me non prorsus irritam tuam spem fecisse: tum etiam ut nostri homines, qui norunt quantum Reipubl. utilitas tibi cordi sit, nonnullos hujus meæ peregrinationis, cujus auctor fuisti, fructus carpere queant. tanto enim magis commendabilis utilitas censetur, quanto pluribus communis est. Nostra vulgari Gallica lingua has Observationes conscripsi, atque summa qua potui fidelitate in tres libros contraxi, nullo affectato aut ornato dicendi genere usus, sed vulgari duntaxat, res ipsas nudas exponens uti eas in exteris provinciis observavi, tribuens singulis Gallicam suam appellationem, quantum mihi licuit vulgare nomen illis adaptare. Quarum rerum notitia non minùs forsitan utilis & jucunda erit, quàm veterum abusus, ex rerum, quarum veritatem detexi, ignoratione procedens, periculosus & perniciosus fuit. Liberum porrò esse mihi existimans meas disceptationes ulterius promovendi, peculiare locorum quæ memorabilia mihi visa sunt, topographias adicere volui, illas, quantum fieri potuit, ad vivum exprimens, & Lectoris oculis subiiciens, uti eas ipse conspexi. Ago præterea de moribus & vitæ ratione, quibus nunc temporis Turcæ, Iudæi, & Græci utuntur. Quem meum tenuem & immaturum
adhuc

adhuc fœrum tibi exhibere non sum veritus, non quòd hoc levidensimū mūnere meam fidem, quæ tibi obstricta est, liberari posse cogitem, sed quòd, Deo juvante, sperem (quandoquidem nostro maximè magnanimo felicissimoque & clementissimo Regi in alumnorum suorum numero me habere, atque benignitati & liberalitati Domini Cancellarij Francisci Oliverii facultates suppeditare ad mea studia alenda placuit) brevi te conspecturum aliam meam elucubrationem, Dioscoridis scilicet versionem in nostram linguam, atque in ipsum Commentarios, quo ex parte satisfaciam tuo nunquam fatis laudato desiderio, quod circa exoticarum stirpium quas per Europam, Asiam, & Africæ partem observavi, tum etiam Avium, Serpentum, Piscium, aliorumque terrestrium animalium, quæ terra & mari, atque in ipsis portibus in Oriente conspexi, cognitionem versatur. Ceterum in toto hoc opere nihil propono, quod ipse prius non viderim; ut cum ex mandati tui præscripto, omnia ad vivum, ita ut natura produxit, expressero, singuli sibi persuadere & certi esse possint, se vera legere. Quod reliquum est, Ill^m ac Reverend^m Domine, ab omnium rerum Conditore tibi omnia prospera ardentissimis votis opto.

E tuis adibus Divi Germani ad prata,
Parisiensi suburbano. 1553.

PRÆFATIO.

QUÆMADMODUM homines corpore & anima constant, similiter eorum conatus & actiones aliæ corporis, aliæ ingenij naturam sequuntur: & si corporis atque ingenij actiones excellunt, ita etiam sunt perennes. Nam ut homines ad gloriam & laudem concupiscendam natura proclives sunt: sic ut eam adipisci queant, diversas rationes ineunt, nonnulli corporis viribus, alii vivacitate ingenii. Hercules vires omnibus historiis sunt decantatae. Alexander & Pompeius Magni cognomen adepti sunt, & Caesar strenui & audacis: At Plato, Aristoteles, & alii Philosophi rerum contemplatione gaudentes, ingenij subtilitate & summâ eruditione nomen sibi compararunt. Alii similiter honestâ spe freti, diversis periculis sese exponere non dubitantes, cum nimirum ingenij facultatibus laudem sibi querere, longè magis rationi consonum censerent, immortale nomen adepti sunt. Quod Democriti testimonio probare possumus, qui, cum artes discendi, hoc est, earum usum non minùs quàm theoriam perdiscendi, præsertim Astronomiæ & Geometriæ summo desiderio flagraret, suam hereditatem fratribus vendidit, ut iis pecuniis longinquas per Ægyptum, Indiam, & Chaldaeam peregrinationes obire, & ad Gymnosophistas pervenire posset, deinde Athenas reverti cum magna nominis gloria, & istic ob doctrinam in precio esse. Plerique alij celebres facti sunt levem admodum ob causam, attamen plurimum publicæ utilitati contulerunt. Imò multi Reges ob imposita nonnullis stirpibus sua nomina, & aliarum rerum inventionem, immortale sibi nomen compararunt. Mithridates, Ponti & multarum aliarum Provinciarum Rex, licet multas variis bellis victorias obtinisset, & viginti duas linguas calleret, quibus suos subditos & audiebat, & illis responsa dabat, nonne celebrior & illustrior factus est ob unius medicamenti ab ipso denominati compositionem, quàm ob opes vel regnorum amplitudinem? Quamdiu terra Centaurium producet, Chironis centauri, qui Æsculapii præceptor fuit, nomen, hominum memoria insculptum habebit. An non Gentiana Illyriorum Regem Gentium celebriorem reddidit, quàm omnes ejus opes? Lysimachus Macedonia Rex, & Eupator Thraciæ, nonne ex plantis immortale nomen adepti sunt? An non Iuba Mauritaniæ Regi, Achilli Græco, Teucro, Clymeno Regi,

Et plurimis aliis Principibus Viris, ob indita certis herbis sua nomina, aeterna nominis memoria parta est? Plurimi deinde alii omnes difficultates superare conantes, simili desiderio longinquas peregrinationes susceperunt, quibus nec naufragii per periculosa maria metus, nec typhonum naves quatientium & confringentium tempestates, aut crudelium piratarum libertatem hominibus adimentium formido, nec asperarum rupium periculosus conscensus, neque summi solis ardores, neque extremi frigoris intemperies, neque noctes nimbis obscura, neque horrenda fulgura & tonitrua, neque inhabitatarum solitudinum ob ferorum animantium occursum, periculosi accessus, ardorem generoso illorum pectore conceptum extinguere potuerunt, quin finem suis votis imponerent. Ulysses ob eam causam sapientior & prudentior reliquis Principibus habitus est, cum quod multorum hominum mores observasset, tum quod varias urbes & exterarum provincias lustrasset. Herodotus, Diodorus, Strabo, Arrianus, & plerique alii veteres, longinquas suas peregrinationes scripto tradiderunt, e quibus homines summa beneficia hauserunt; quandoquidem omnes illorum labores in posteritatis solamen & quietem cedunt. Nam in otio & securitate viventes, sine periculorum & incommodorum formidine, historiam legimus plurimarum rerum, immensis aliorum laboribus & ingentibus calamitatibus partarum cognitionem nobis adferentem. Porro cum singulares quaeque res ex plantis, animalibus, & fodinis desumptae, magna ex parte peregrinationum beneficio ad nos perveniant; sine quibus difficile est, immo impossibile, donorum & divitiarum ab exteris provinciis petitarum quempiam participem fieri: eas locis quibus sponte nascuntur investigare decrevimus. Quoniam vero illarum notitia difficilis futura nobis fuisset, earum effigies primum e majorum nostrorum monumentis petere volumus, ut ipsarum ideam nostrae memoriae infixam, tum demum illas in exteris regionibus investigandi provinciam suscipere auderemus, nullam inde nostrorum laborum compensationem sperantes, quam ut eas vigentes contemplaremur. Cum igitur spontaneum desiderium nos eò impelleret, ut eas cum in montibus & convallibus, tum in campestribus & umbrosis silvis per varias Orbis regiones perquireremus, nostrum institutum non fuit plane frustraneum. Nam eas investigando & agnoscendo, pleraque alia insuper sese nobis obtulerunt in Asia & Graecia, digna quae nostrae nationis hominibus communicarentur; quae observare & breviter scripto comprehendere libuit. Nam si integram rerum quarum nomina subiiciemus, historiam conscripsissemus, nimiam prolixitate lectorem offendere potuissemus. Eas porro Observationes tribus libris comprehendere animus: quorum primus singularia quadam Athou montis, Lemni insulae, & alia plurima Graeciae complectitur: alter ruinarum flui & aliarum multarum illustrium in Asia urbium descriptionem continet; cui adiciamus profectioem marino itinere à Constantinopoli Alexandriam, inde in Cairum, atque ad montem Sinai, deinde in Hierusalem, & demum Byzantium usque: tertius mores & rationem qua nunc Turcae vivunt docet, prout in medullis Turciae haerentes, descripsimus. Atque ne Lector ignoret quo tempore has Observationes conscripserimus, profectioem vivo Rege Francisco I, anno 1546. suscepisse, & anno 1549. redusse sciat: itaque tota peregrinatio triennio absoluta est. Quod superest, cogitanti mihi, homines in dies fieri doctiores, aliosque alius praecellere, quidquid scribimus, si à nostra duntaxat auctoritate pendeat, non admodum aestimari; decere existimavimus, probatorum Auctorum testimonia nonnunquam adducere, ut nostris scriptis auctoritatem in posterum conciliemus.

PETRI BELLONII CENOMANI

Singularium & memorabilium Rerum,
per varias exterâsque Regiones
observatarum,

LIBER PRIMVS.

*Singulos diversis rationibus à natura in hac vita duci, nec
omnium instituta ad eundem scopum tendere.*

CAPVT PRIMVM.



IAMETSI res memorabiles & singulares exterarum Regionum, veluti eas observavimus, hoc libro describere constituerimus; alios tamen qui meliora præstare poterunt hoc prætextu excludere nolumus, quinimo ad rem capeffendam eos excitare animus est. Et licet pleriq. veteres & recentiores, ante nos similia in suis hodieporicis & navigationibus descripserint; quia tamen omnia, quæ hîc traduntur, observavimus, ea in publicum emittere non sumus veriti, aliorum calumnias contemnentes. Nam si quis nostra cum illorum scriptis contulerit, certi sumus non posse nobis meritò obiici, ab altero quidpiam mutuatos esse, licet probatorum veterum auctorum auxilio nonnunquam usi simus, in exprimendis animalium, stirpium, aliarumq. similium rerum propriis nominibus, addita nostra vulgari Gallica appellatione. Quia verò ejuscemodi res antea nec examini subjectæ, nec nostrâ linguâ redditæ, nec cum veterum Auctorum scriptis collatæ fuerunt, tanto difficilior laborisq. plena fuit ea provincia. Qui longinquam peregrinationem privati commodi gratia in exterâs regiones suscipiunt, plerumque in necessariarum rerum inquisitionem magis incumbunt, ut suis votis satisfaciant, quàm in aliarum ipsi incognitarum observatione tempus terant: ut ex mercatorum negotiatione manifestum est, qui, licet in Indiam & Novum orbem commeent, attamen quia illorum unicus scopus est, ut pecunias in mercium coëmptione bene collocent, multas res singulares, quas diligens & curiosus quispiam observare posset, conquirere negligunt: excusationem in promptu habentes, similes res illis utiles non esse: huc accedit hominum ingenia & affectus adeò inter se differre, ut si plures, ejusdem etiam itineris comites, per eandem provinciam simul proficiscantur, vix bini reperiantur, qui ad eandem rem observandam animum applicent: contrâ hic illud adnotabit, alius aliud: adde neminem adeò esse diligentem, qui singula minutim & exquisitè expendere possit: attamen res memorabiles attentè considerari debent, antè quàm certi quidpiam de illis statuatur: necesse est enim ut notæ à veteribus proditæ cum rebus quæ describuntur conveniant. Si porrò de iis rebus, quæ apud viciniore nobis provincias inventæ sunt, tanquam apud nos natis, agere nolimus, id non sine ratione factum est: nam de rebus exteris commentari magis libuit, quoniam mirus affectus nos stimulavit ut longinquas peregrinationes susciperemus. Cùm igitur apud Græcos & Turcas pervenissemus, omnia diligenter scribere cepimus: nam comperimus ea, in quorum disquisitione eramus, & quorum, nisi istic, notitiam minimè consequi potuissemus, sua etiamnum retinere apud illos nomina, quemadmodum à veteribus Autoribus tradita fuisse ex illorum monumentis intelligimus. Sed quoniam plurimas res in nostro usu admodum vulgares conspiciamus, quarum appellatio adeò communis est, ut nemo sit (ne mulieres quidem) qui asserere non dubitet, eas esse quarum nomen referunt, tametsi falsò illis attribuitur; hoc loco demonstrare non dubitavimus, magnum errorem committi in multarum rerum admodum trivialium nomenclatura.

Rerum appellationibus nimis fidendum non esse, tametsi vulgares sint, nisi veterum descriptionibus ad amussim respondeant, & rebus quæ describuntur conveniant.

CAPVT II.

MVLTA S vulgares stirpes, & cognita animalia exempli gratia proponemus, ut vulgaria nomina falsò illis esse imposita demonstremus: quod fortassis non fiet sine quorundam offensione. Si quis tamen gravius feret, nobis id indicet, illi, ut decet, respondere conabimur. Nos igitur asserere non dubitamus, Gallos, & magnam eorum qui Romanæ ecclesiæ obsequuntur partem, hæcenus Thymi plantam ignorasse: quandoquidem ea quæ in hortis nostris colitur, neque thymus est, neque ejus species, sed Serpilli genus. Hyssopus præterea atque Satureia, quæ nobis vulgari in usu, non sunt eæ, quibus veteres Græci in medicamentis utebantur. Itaque dicimus, nisi res quas propriis nominibus exprimimus cum veterum jam dictorum descriptionibus quadrent, concludendum necessariò, eas quas ipsi intellexerunt non esse. Exemplo sit noster Thymus, cujus nomen omnibus adeò notum est, ut nemo, cujuscumque etiam conditionis sit, Thymum appellare non norit; & tamen ea appellatio perperam illi donata est. Nam ei plantæ quam Thymum nuncupamus, hoc nomen convenire non potest; at alteri quæ vulgariter in Græcia nascitur. Et necesse est, herbam, quæ Thymi nomen obtinere debet (ut ex Theophrasto & Dioscoride patet) capitulis acuminatis, & secundum pediculum angustis, onustam esse, ut sunt Stœchadis capita illis comparata: ad quorum etiam similitudinem, pensiles verrucæ, nonnullis in naso & in inguinibus succrescentes, *θύμα* à Græcis teste Celso fuere appellatæ. At herba quam Thymum nuncupamus, eas notas non habet, propterea Thymi nomen illi convenire nequit, è quo videlicet apud Athenas monte Hymetto, & in Sicilia monte Hybla apes præstantissimum mel colligebant, Auctoribus eam ob causam Atticum & Hyblaum cognominatum. Simili de causa, illa planta, vulgo Thymus dicta, in Galliæ Narbonensis atque Provinciæ solitudinibus abundanter sponte nascens, hortensique similis (cum prædictis notis careat) legitimus Thymus esse non potest. Verus autem Thymus per universam Græciam adeò frequens est, ut montes vix alia herba virecant, & istic libentissimè sponte nascitur, floresque profert pro soli, quod obsedit, ratione, ut interdum toti nivei sint, nonnunquam toti cærulei aut purpurei, aliquando utroque colore mixti. Sed quoniam in nostris hortis nondum coluimus, nobis idcirco incognitus est. Ut verò Thymus pensilibus verrucis nomen dedit, sic etiam pisci cuidam in Athesi fluvio, veteribus Thymus vel Thymalus appellato, quem *Lude* apud Insulæ incolas *Themero*, vel *Themalo* appellant.

Ad Satureiam quod attinet, Græcis *θύμα* appellatam, vulgo autem *Tribi*; ut id nomen obtinere possit, spicis onusta esse debet, sic enim scribit Dioscorides. At quoniam in nostra hortensi nullas spicas conspicimus, fateri oportet, minimè eam esse quæ Veteres in medicamentis usi sunt. Haud negamus, quin, quam in hortis colimus, eadem sit quæ ab omni vetustate in cibos recepta fuit, atque ideò culinæ dedicata. Sed quæ medicamentis admiscebatur, nobis incognita est: quia illâ caremus, licet per universam Græciam silvestris sit & vulgaris notitiæ.

Idem censendum est de Hyssopo, quæ duorum est generum: unum campestre, omnibus orientalium regionum locis indifferenter nascens, cum in collibus, tum secundum vias in Cilicia, Thracia, Phrygia, aliisque plurimis regionibus: alterum hortense, nobis cognitum, & in hortis cultum, sed plurimum à silvestri differens, è quo Græci olim sua medicamenta confecerunt.

Harum stirpium admodum vulgarium & omnibus cognitarum exempla in medium protulimus, ut omnes intelligant, nos non adeò fidisse perpetuò vulgaribus appellationibus, quas provinciarum incolæ nos docebant, res quas describere volebamus exprimendo, quin prius eas diligenter perpenderemus: alioqui sæpe decepti fuisset. Nam quemadmodum vulgus Gallorum hanc vocem *Plane* exprimens, multis ansam præbuit ut Platanum esse cogitarent, cum tamen Aceris sit species: sic apud alias nationes contingere potest. Et licet ne unica quidem Platanus, cultis locis, sive incultis, per universam Galliam nascatur: omnibus tamen communis appellatio imponit; imò viri docti, & alii non postremæ auctoritatis, conspicientes nostri *Plane* folium vitigineo simile, quale Platano ejus descriptio tribuit, ex unica nota *Plane* esse Platanum statuerunt, cum tamen fallantur: nam Platanus rotundaspilulas fert, Xanthii fructui similes, cui Dioscorides eas comparavit, nucis

nucis magnitudine, & racematim dependent: quas *Plane* non habet, sed semina alato huic instrumento quo aucupes revocare falcones solent, paria. Et ut experientia comprobemus nos in universa Gallia Platanum minimè habere, ejus iconem ad vivum expressam hîc subjecimus.



Ea item planta quam Iovis barbam nuncupamus, hætenus pro Sempervivo habita est, cum tamen minimè sit: nam Sempervivum copiosè nascens conspeximus in Creta, Corcyra, & Zacinthis, arbusculæ in modum, cubitum, atque etiam binos altæ, caule pollicaris crassitudinis, extrema parte foliis eum undique cingentibus onusto; omnino Dioscoridis descriptioni respondens. Itaque mirum est eos qui similibus rerum descriptiones & effigies exhibent, non animadvertisse: nam quam recentiores pro Iovis barba pingunt, Veterum Cotyledon altera est.

Idem accidit Moro albæ, atque cuidam alteri arbori ex Aceris generibus, quas multi communi consensu Sycomorum esse dixerunt. Et tamen Sycomorus adeò rara est, ut nec domestica nec silvestris in

Græcia aut Italia sit conspecta. Nónne igitur difficile sit, nascentem in Gallia videre?

Idem dicimus de avibus, serpentibus, aliisque terrestribus animalibus: de fodinis, lapidibus, & metallicis. Nostra Carduelis quæ à carduo nomen sumpsit, Græcorum Acanthis censerî posset, attamen acanthis carduelis non est. Ita si vulgus Gallorum quosdam serpentes appellat Aspides, non sine errore hoc fit; etenim nullæ in Gallia reperiuntur; uti neque murenæ, quas vulgus Lampetras esse æstimat, neque fluviatiles cancri; quæ appellatio ineptè nostris *escrevisses* indita est. Sic singuli existimant Salpetræ esse Nitrum; sed erroneam esse eam opinionem, libello cui titulum fecimus *De medicato funere*, probavimus. Et quemadmodum falsa nomina indimus nonnullis rebus nobis vulgaribus; sic etiam nonnullas habemus admodum communes, quarum appellationem legitimam ignoramus. Nullus est rusticus, qui in Gasconia Salamandram *Myrtil* nominare non norit, apud Allobroges sive Sabaudos *Pluvine* (nam pluvio tempore conspicitur) apud Cenomanos *Sourd* (surda enim esse videtur) & tamen Salamandram esse omnes ignorant. Itaque in rebus exprimendis fides non est adhibenda vulgaribus provinciarum appellationibus, ante quàm Auctorum scripta collata & exactè perpensa fuerint. Horum autem exemplorum productione, ignotarum rerum veritatem ex iis quæ probè cognitæ sunt, perquirendam esse, dicere volumus. At quemadmodum homines generosi & bene nati infamiam obiicere soliti, his qui sese efferunt quòd nobili stemmate sint nati, cum tamen ignobilia facinora perpetrent, vulgari proverbio dicunt, nullam affinitatem esse inter villanum & nobilem virum: Eadem ratione dicemus nullam esse comparisonem inter solidæ eruditionis virum & ignarum; quemadmodum nec inter eum qui liberalis est ingenii, & invidum. Sic quorundam malè feriatorum & morosorum hominum calumnias repellemus, à quibus nihil unquam prodiit, unde docti nomen mereri queant: ut qui inter eos maximè mihi nocere conatus est, crassum animal esse deprehendatur, quòd nostram diligentiam & exactam disquisitionem adeò damnarit. Is veterem consuetudinem obiiciebat, inquiens nostros majores feliciter vitam traduxisse, licet has nugas minimè necessarias neglexissent:

glexissent: itaque quemadmodum illi his abstinuerunt, & sine illis salubriter vixerunt, atque suas agritudines curarunt: nos etiam illorum vestigiis insistere posse: talia enim reliqui debere iis qui ocio abundant, aut his qui res nimiam potius curiositate, quam utilitatis gratiam perquirunt. Huic asino responsum volumus, prisci seculi homines ante quam ratio conficiendi panem inventa esset, sanos vixisse, atque a morbis curatos esse, tametsi glandibus dumtaxat vescerentur, ut Arcades. Cuperemus igitur tales ignari, veteri consuetudine, sola glande vescerentur, aut solis ficis ut Athenienses, vel solis agrestibus piris ut Tyrinthii, cannisve aut arundinibus quemadmodum Indi, vel palmulis ut Carmanni, vel milio ut Sarmatae, vel Terebinthi granis uti Persae: nobis autem frumentaceum panem relinquerent, quandoquidem illius inventores damnant tanquam nimium curiosos. Cuperemus similiter, ut architecturam contemnentes, tanquam rem curiosam, & qua etiam veteres caruerunt, suis artibus relictis in antra & silvas habitatum concederent. Quod si his nequaquam sibi satisfactum esse autumant, eadem opera Aristotelis curiositatem damnant, qui animalium differentias nos edocens, non satis existimavit exteriores notas describere, sed factis singulorum dissectionibus, serpentum costas observare, piscium & avium intestina, atque reliquorum animalium interiores corporis partes enumerare voluit. Sed nec Hippocrates nec Galenus suorum majorum placitis fuere contenti. Tales ergo ignari oculos de industria sibi perstrinxerunt, ut nobis ridendi materiam praebent: de quorum vita, fabula componi posset singulis horis exhibenda: nam aulicorum more ignorare volunt, quaecunque nec videre nec scire cupiunt: cum tamen usu & aetate omnia ad publicam utilitatem immutentur & meliora fiant. Nam qui homines sunt, vitam suam prout natura eos docet instituere norunt, deteriora relinquentes, & optima ob suum commodum amplectentes, sic ut e silvestribus & campestribus urbani & cicures facti, in contrarium plane suos affectus mutarint: unde prudentiores singulariter sese oblectantes in rerum naturalium perquisitione, certique esse cupientes de legitimarum perfectione, in hoc toti incubuerunt ut verum a falso discernerent: si quis enim artificio gemmam aut metallum, aut aliud quid simile tam exacte imitari norit, ut legitimum non modo formam sed etiam aliis qualitatibus referat: ingenii tamen perspicacioris acumen in eo non consistit, sed contemplari, experiri & perpendere non desinit, donec falsumne & adulterinum, an verum legitimum & verum sit, intelligat. Et ob id factum, nemo est qui merito reprehendere aut accusare possit, aut illi curiositatem utilitatis expertem obiicere. Itaque concludere possumus, ignarum nobis inutilem & minime necessariam curiositatem merito obiicere non posse. Sed praetermissis eorum levibus & ociosis cavillationibus, & ad intermissam de exterarum regionum singularibus rebus narrationem redeuntes, praeter institutum non fore existimavimus, si ante quam Turcarum res adgrediamur, non nihil quasi cursim agamus de Creta insula, quae nunc Candia vocatur, quandoquidem una est ex nostrae peregrinationis stationibus, in qua diutius haesimus.

* Legitimum thymum in Baetica Hispaniae provincia, circa Hispalim praesertim, frequentissimum. Sedum majus Olysiptone & vicinis locis. Murena in Gallia Narbonensis maritima.

*Brevis singularium Creta narratio, & peculiaris
Graecanicorum morum observatio.*

C A P V T III.

OMNIUM artium & disciplinarum inventores quorum memoriam hodie colimus, magna ex parte ex Graecia oriundi fuere, quae (ut fortuna permittente res subito immutantur) ex divite & opulenta, qualis olim fuit, virisque in omni disciplinarum genere excellentibus abundante, & ob virtutem, magnae orbis parti imperante, in eum statum nunc redacta est, ut ne unicum quidem pedis vestigium retinuerit, quod vel tributario Turcarum jugo, vel Venetorum servitute non sit oppressum. Turca maximam ejus partem obtinet cum in continenti tum in mari. Quod Venetis cessit, in mari est. Graeci Venetis subjecti, paulo meliore conditione sunt, ad religionem quod attinet, quam qui Turcae tributarii: & utrorumque facta comparatione, comperimus eos qui Turcae sub sunt, Turcorum moribus & consuetudine vivere, quemadmodum qui Venetis parent, Venetorum mores imitantur. Tam insignis apud utrosque regnat barbaries, ut nulla apud eos urbs inveniatur in qua sit academia: nemo est etiam qui suos liberos artes liberales aut literas edoceri curet. Omnes promiscue idiomate loquuntur ex veteri corrupto: sed alii aliis ornatiore: eorum tamen vocabula majorem habent affinitatem cum legitimo
Graeco

Græco idiomate, quàm Italicæ voces cum Latinis. Urbium quæ Venetis subsunt incolæ, Italicam linguam perinde callent atque Græcam: at rustici, sola Græca utuntur. Græcorum qui Turcæ dominio subsunt, eadem est ratio: nam qui majores urbes incolunt, Turcicè & Græcè loquuntur: rustici verò, duntaxat Græcè. Græci rerum proprias nomenclaturas adhuc retinent, præterquam iis locis ad quæ exteræ nationes frequentius commearunt; ac multo magis in urbibus maritimis, quàm mediterraneis. Nam quum jam diu cum exteris, tum Turcis tum Italis commercia exercuerint, dictiones ab iis mutuati sunt, quas cum vulgari sua lingua commiscuerunt: quod verum esse probabimus, dum plurimos pisces, qui passim circa Cretensis insulæ litora capiuntur, nominabimus. Nam piscis qui veteribus Sphyræna dicebatur, quemque Smyrnæ & Lesbi incolæ *Sphyrna* nominant, Massilienses verò, quòd gubernaculi clavo similis sit, *Pes escome*, vulgari Græca lingua, ad Italorum imitationem à Cretensibus *Luczo marino*, hoc est, Lucius marinus appellatur: idque ad differentiam veterum Afelli, ab illis nunc *Gaidero psaro* nuncupati. Similiter Græciæ provinciæ Turcæ subjæctæ, veteribus Græcis nominibus immutatis, nova Turcica receperunt. Exempli gratia piscem proponamus, quem Barbum vocamus, cuique antiquitus *Mystus* nomen fuit, eum nunc *Mustachato*, dictione partim Italica partim Turcica appellant, quoniam mystaces habet. Carpam nominantes, quæ Cyprinus ab eis nuncupari solebat, *Sasanbaluk* nunc appellant. Idem etiam Turcæ fecerunt, à Græcis multa vocabula mutuantes, ut res quas in Græcia invenerunt, exprimerent, quarum neque appellationes neque notitiam habebant: nam peculiare quosdam Græciæ pisces nominantes, sua lingua *Glanos baluk*, & *Chella baluk*, hoc est Glanin piscem, & Anguillam piscem dicunt: *baluk* etenim illorum lingua piscem significat. Sed illud mirum videri non debet: nam exteri ad ea loca pervenientes, in quibus aliquid inveniunt, cujus proprium nomen sua lingua exprimere nequeunt, cum nova vocabula effingendi auctoritas illis desit, ab inquilinis nomina mutuari possunt. Quemadmodum facere solemus in animalibus & aromatis quæ ex Indiis adferuntur, quæ nominibus, ipsis apud suos inditis appellare consuevimus: ut ex parvo animali constat ex Bresilia delato, & *Taton* nuncupato, erinacei fortè generis, veteribus ignoto: sed à nonnullis qui ejus exuvium fœno suffultum (duro etenim corio integitur) viderunt, Ichneumon credito. Erronea tamen ea est opinio, quandoquidem hoc animalculum cum Ichneumonis natura nihil commune habet. Nonne ipsimet Galli quasdam voces ab Arabibus mutuati sunt? Nam veterum Cedriam *Coltran* vel *Ca-tran* dictione Arabica nominant. Nullus est navium aut lemborum architectus, qui eam ignoret, atque picandis stipandisque navibus utilem esse nesciat. Nullus est ferramentarius, qui eam in sua officina venalem non habeat. Et licet Græci non perinde constanter eandem rerum appellationem in una regione servent, quemadmodum in alia, plurimum tamen ad veterum dictiones accedunt, præsertim in rebus quæ propria habent nomina.

Græcos qui exterorum Principum dominio subiecti sunt, ad ipsorum Principum quibus parent, ritus & vivendi consuetudinem sese componere.

CAP. IV.

SCIENDVM est præterea omnes Græcos eadem vulgari lingua non uti: nam in una provincia purior ea est, quàm in alia. Et quia accentus in omnibus non conveniunt, pueros Peræ Constantinopolitanæ urbi contiguæ incolas sæpius audire meminimus advenarum idioma ridentes: imò ipsi etiam viri sese mutuo rident, quemadmodum Galli Picardicam linguam, aut aliam quæ pura Gallica non sit, imitantes.

Hominum Græcanico modo viventium ritus generaliter descripturi, opifices & rusticos à nobilibus & civibus sejungere voluimus. Nam qui opulentiores sunt, & qui auctoritatis titulo delectantur, vestibus utuntur consuetudini ipsius Principis respondentibus: Qui Venetis subsunt, Venetorum vestiuntur more: qui Turcæ, Turcicis similes vestes gestant. At vulgus utriusque partis, sive insulas, sive continentem incolens, antiquitatis nonnihil retinet: nam promissam plerumque gestat comam, anterioremque capitis fronti imminentis partem tondere solet, duplicatoque & crasso pileo utitur. Insulani easdem fere in religione observant ceremonias, præsertim Cyprii, Rhodii, Lemnii, Chii, Imbrosii, Thassii, Pathmii, Coi, Lesbii, Coreyrenses, Zacynthii, Naxii, Cretenses, & alii qui Christianam fidem retinent, tametsi sub Turcæ dominio degant, quemadmodum & reliqui continentis Europæ & Asiæ incolæ. Omnes generaliter paucâ supellectile, uti Turcæ, contenti sunt, nec supra plumeos lectos cubant: sed culcitrâ sive centones lanâ aut panni tonsurâ suffultos

suffultos substernere solent. Odiosum omnes censent vinum aquâ diluere : & etiamnum poculis sese invitant ; præsertim Cretenses. In eo autem à Germanis discrepant cum sese mutuo provocant, quòd Germani magnis poculis plenisque haustibus, Græci verò minoribus & frequentioribus poculis generosissimum Creticum sive malvaticum bibunt. Eam ob causam apud veteres Græcari (quemadmodum & nunc) dicebatur pro inebriari. Sed quoniam Græco more bibendo, ceremoniæ quædam observantur, eas hîc adjungere visum est. Græcorum mensæ humiles sunt admodum ; atque ex ordine (minimè cum confundentes) bibere solent : quòd si quis præter ordinem vinum postularet, incivilis haberetur. Qui in fundendo vino agilior & expeditior est, vini cantharum tenet, atque omnibus infundit. Moris est è vitro pusillo, pede carente, bibere, & quidquid infusum fuerit evacuare, ne minima quidem vini guttula in eo relicta. Nonnunquam Germanico more ad pocula sese invitant, & mutuo amplectuntur, dextras præbentes, quas deinde osculantur & fronti admovent, postremo oscula malæ utrique figunt : at tum nullus in bibendo servatur ordo. Et quia generosa vina minoribus haustibus bibentes, sitim sibi conciliant, ejus sedandæ gratiâ vas aquâ plenum perpetuo apud se habent, è quo magnis haustibus aquam bibunt. Mulieres eorum symposiis non interfunt, neque accubant cum simul convivantur. Fuit verò hic mos apud eos ab omni sæculo : cujus testis est Macrobius antiquus autor. Fuit & similis consuetudo ipsius tempore Romæ, qualis in Græcia fuit Platonis ævo. Nam idem Macrobius libro secundo, capite nono, recitans ea quæ Plato scripserat, inquit : *Et non magis inter minuta pocula, &c. Primis mensis post epulas jam remotis, & discursim variantibus poculis minoribus, solet cibus quum sumitur tacitos efficere, potus loquaces.* Paulo post addit ex Herodoto Parthos in symposiis uxores minimè admisisse, sed solas concubinas : sic inter pocula, res serias tractari non vult.

Verus mortuos deplorandi consuetudo apud Ethnicos, etiamnum hodie perdurat in Græcia, Epiro, Bulgaria, Croatia, Servia, Wallachia, Illyrico, Dalmatia, aliisque provinciis Græcos ritus observantibus. Sed res magis ridicula est quàm ut credi queat : nam sublato aliquo è vivis, mulieres designato quodam loco conveniunt, & à summo diluculo ululare incipientes, pectora tundunt, malas lacerant, crines vellunt, ut spectatori commiserationem excitare queant ; atque ut meliùs pompa procedat, feminam conducere solent bene vocalem, & crassiore reliquis voce intonantem, ut pausæ & accentus faciliùs intelligi queant ; sicque ejulatum continuant, laudes defuncti ab ipsis usque natalibus ad ejus interitum continuâ serie enarrantes. Accidit plerumque in hoc luctu, ut mulieres sese serio verberent, atque virgines totam faciem unguibus lacerent. Et tamen Venetus Senatus, qui plerisque locis dominatur, ubi incolæ hanc mortuos deplorandi consuetudinem habent, ut in Corcyra, Cypro, Cræta, aliquando vetuerit, ne amplius more Græco deplorarent ; attamen incolæ minimè eam deseruerunt : nam ipsi etiam viri aliquid sibi decedere hoc edicto existimabant. Moris enim est, ut Græcorum uxores in publicum non prodeant : attamen si quæ formosa sit mulier in ea urbe in qua mortuus defletur, suæ formæ præstantiam demonstrandi datam sibi occasionem gaudebit, dum reliquas per urbem comitatur : quandoquidem passis capillis atque nudato pectore turmatim incedere solent. Ad hoc spectaculum conveniunt etiam viri, istâ saltem oblectatione fruentes, quòd vicinorum uxores & filias pro suo arbitratu conspiciere queant, quas alioqui alio tempore vix videre liceat : verum quidem est viros diversis de causis ad hujusmodi spectacula confluere, quoniam alios stimulat zelotypia, alios impellit amor.

Celebriorum insula Cræta locorum observatio.

CAPUT V.

PRIMARIJ tres Crætae montes vetera nomina immutârunt : nam qui olim Leuci vocati sunt, nunc *de Madara*, aliàs *la Spachia* appellantur : Ida jam *Psiloriti* dicitur : & Dicta nominatur *Setbia*, & quibusdam locis *Lasti*. Adeo celsi sunt, ut nix totâ hieme eos operiat : tamen cupressi hinc inde inter saxa convallium nascantur. Hujus insulæ ambitus quindecies centena & viginti passuum milia continet : & quoniam adeo frequentes in ea sunt montes, rara sunt campestria. Itaque multa sunt inculta loca, non minorem tamen censum adferentia dominis quàm fertile solum : quia pecudes uberes pastiones istic inveniunt. Istic magnos greges alunt *Sriphocheli*, arietum & caprarum, qui illis ex caseis & lana singulis annis magnam pecuniæ vim reddunt. Ex Idæ montis summo vertice, mare insulæ utrumque latus alluens facile conspeximus. Non immerito Cretenses olim *Dianæ* fuere dicati : nam etiam hodie veterem consuetudinem sequentes, naturæ impulsu & ab ipsa

ab ipsa pueritia Scythico arcu sese exercere solent: quin & ipsi pueri in cunabulis si irascantur & ejulent, ostenso illis arcu, aut sagitta in manus data placantur: propterea ipsos etiam Turcas arcus jaculatione superant. Quemadmodum autem antiquitus strenui erant in pugnis marinis: sic etiam nunc adeo dextri, agiles & strenui sunt, ut è suis naviculis quas *Squiraces* appellant, magno animo hostibus resistant. Hæc ideò referimus, quoniam experti sumus, & vidimus illos à Piratis oppugnatos inter Zacynthum, nunc *Zante*, & *Cerigo*, olim *Citheram*, tam fortiter pugnantes, ut bini myoparones, etiam in malacia, parvam Cretensem naviculam adgredi cominus non sint ausæ. Hæc Insula Creta difficile vi oppugnari potest; nam cum ad eam nullus sit aditus nisi per mare, & incommodos habeat portus, munitior propterea est. Verum quidem est urbium & castellorum muris cinctorum incolis non deesse commodos portus, ut in *Canea*, *Candia*, *Selia*, *Voulismeni*, *Chisamo*, *Selino*, *Spachia*: sed præterquam in prædictis urbibus, rari admodum sunt in littore portus: atque omnes illi, procul ab urbibus: è quorum numero unicum dumtaxat in tota insula commodum novimus, *la Suda* nominatum, qui pone *Caneam* urbem est: in quem *Ariadeni Barbarossa* cognominati triremes appulerunt, postremo quod Turca adversus Venetos gessit bello. Sed, ut dictum est, re infecta, imò vix conspecto quidem hoste, militem in triremes recipere coactus fuit, ob exiguum numerum, & loci incommoditatem. Tres solummodo celebres urbes nunc sunt in insula Creta. Primaria *Candia* nominatur (olim *Matium*) à qua universa insula appellationem desumpsit. Amplitudine secunda post *Candiam*, *Canea* vocatur, olim *Cydon*, à qua cotonea mala *cydonia* dicta sunt. Tertia est *Rhetymo*, quam veteres *Rhithymnam* nuncupabant: paulo incommodiorem habet illa portum pro navibus & triremibus, quoniam minoribus solum naviculis aditus in eum patet: at *Canea* & *Candia* commodissimos habent, pro omnibus navium generibus, eosque egregie clausos, & ab omnibus ventis tutos. Hæc de tribus primariis populosis urbibus: de castellis autem hinc inde per insulam sparsis transcursum agemus. *Voulismeni* castrum olim *Panormus* dictum, adhuc integrum est, inter *Cytiam* & *Candiam* ad littus maris in edito situm, ad cuius latus sinistrum horrenda est maris vorago. *Cytia*, olim *Cyteum*, quartum est *Cretæ* propugnaculum: nam oppidum pusillum est, populosum tamen, ad infimam insulæ cuspidem, è regione *Rhodi*, ut centum duntaxat milium passuum interstitium sit inter *Rhodum* & *Cytiam* urbes. Duo sunt præterea alia castella in summo capite insulæ. Unum mare *Ægæum* spectans ad *Septemtrionem*, *Chysamo* nunc, olim *Cysamum* appellatum, omnino ferè dirutum, cuius tamen veteres muri adhuc integri permanent: sublimi loco non est situm, sed humili, teli jactu à littore. Dimidio à *Chysamo* miliari, versus *Canospata*, vel *Capospata*, vetustæ cujusdam urbis in colle sitæ rudera inveniuntur, dimidio à mari miliari, ubi adhuc murorum restant vestigia, & tantus elegantium cisternarum numerus, ut nemo sine magna admiratione eas contemplari queat: incolæ *Paleo Helenico* castro appellant. Portus muri qui jam ferè arena opletus sunt, magno indicio sunt, eam urbem antiquitus fuisse potentem. Ex adverso *Chysami*, insula transversim dimensa, aliud est castellum in colle situm ad maris littus, nomine *Selino*. Aliud est præterea oppidum *Spachia* nominatum, quod muris non est cinctum, sed ædificiis hinc inde sparsis magnum quendam pagum efficit ad cellissimorum montium, olim *Leuci* nominatorum, nunc verò de *la Spachia*, radices in declivi situm: ibi parva quædam arx solummodo est extructa adversus piratas perfugium, in qua præfectus vix commodam habitationem habet. Hujus pagi incolæ belli scientia & sagittandi peritia reliquos insulanos longè superant: delectantur propterea validioribus arcibus, quàm reliquarum provinciarum incolæ. Quidquid olim de *Cretæ* fluminibus dictum sit, persuaderi mihi non potest, unicum in tota insula reperiri quod navigabile sit, aut parvam solum naviculam ferrè possit. Certum est multos inveniri magnos rivos, in quibus sponte & sine cultura *Colocasia* crescit: quod mihi non mediocrem admirationem attulit tantam ejus quantitatem istic conspicienti. Inveniuntur & in illis fluviatiles cancri. Aëris temperies, & rivorum fluentium commoditas occasionem præbent incolis cultissimos hortos instruendi, & elegantia vireta, eaque magno numero ingentem illis censum adferentia. Horum nonnulla adeò amœno loco sunt, ut eorum contemplatione nunquam quempiam tædium capiat, præsertim in possessionibus nobilis cujusdam Veneti, cui nomen *Ioannes Franciscus Baroczo*, qui nos in omnibus suis prædiis & villis honorificè excipi curavit, & quæ in illa regione singularia erant, demonstrari. Vireta maxima ex parte sunt consita amygdalis, oleis, malis punicis, ziziphis, ficis, aliisque fructiferis arboribus, inter quas vastæ magnitudinis aureæ mali, citriæ, & *Adami* poma ferentes, è quorum fructibus Græci succo expresso dolia implent, quibus suas naviculas *Squiraces* nuncupatas onerant, & *Constantinopolim*, vel in alias *Turcæ* subjectas provincias vehunt; eo enim

fucco Turcæ plurimum in cibis utuntur agrestæ sive omphacii loco: & in officinis ex di-
menso venalis reperitur, in quibus balsamenta & garum prostant. Nonnullis Cretæ locis
proveniunt Palmæ majores, & pumilæ, præsertim ad rivi cujusdam ripam qui ex fonte
decurrit in aquæ falsæ gurgitem, quem Cretenses sua lingua Almiro nuncupant: sed non
sunt fructiferæ; cælum enim Cretense nimis frigidum est pro Palmis.

*Pseudolabyrinthus Cretensis & rudera quarundam
urbium ejus insula.*

C A P V T VI.

L A B Y R I N T H V S qui nunc in Creta conspicitur, is non est cujus Veteres memine-
runt. Nam qui nunc ostenditur, ad radices montis Idæ vulgo Psiloriti nuncupati
situs est: nil aliud quàm Latomia fuit: omnes tamen Cretæ incolæ eam adulterino
Labyrinthi nomine demonstrare norunt. Latomia autem fuit solidi admodum & ele-
gantis saxi, è qua lapides diversis locis exempti sunt, cum Gortinæ & Gnosî urbium ædifi-
cia extrucrentur, quæ olim primaria totius insulæ urbes fuerunt, ut ex earum rudibus
appâret. Quemadmodum autem majorem Pyramidem Ægyptiacam Busiridem nuncu-
patam accessuris è proximo illi pago duces sumendi sunt, qui viam demonstrant, & in ipsa
Pyramide præluceant: sic duces è pago quodam, ubi olim vrbs Gnosos fuit, huic Latomiæ
vicino, sumendi sunt, qui Latomiam ingredi volentibus viam demonstrant. Verum qui-
dem est multos ineffe mæandros obliquè admodum, modò ad dextram modò ad fini-
stram sese contorquentes, quales in arte elaborato Labyrintho esse possent: at istud dun-
taxat provenit è locorum, unde lapides exempti sunt, cavis: quod probari potest è vestigiis
& orbitis rotarum, atque è lapillis hinc inde muro inclusis ad viæ latera. Gortinæ rudera
admodum sunt magna; at nunc pauca quædam columnæ rectæ, solo infixæ, restant, & exi-
guus quidam pagus vulgo Metaria dictus. Murorum lapides, quoniam elegantes & qua-
drati erant, omnes ex jam dicta latomia olim excisi, avecti fuerunt, idque faciliè, propter
mare vicinum. Est etiam torrens è monte delabens, quem esse existimo Strabonis & So-
lini Lethyum: is cum vado transiri queat, nec ponte nec cymba opus est. Aquæductus
etiam adhuc integer magnis fornicibus subnixus, & plurimarum molarum rotas versans.
Frequentes item sunt Platani in valle ad fontis scaturiginem: sed nullæ hieme folia reti-
nent. Persistunt adhuc inter rudera quidam validi arcus & muri cujusdam templi, tum
etiam multæ fornices tenaci cemento & latere constructæ supra rivum Lethyum, quæ no-
stra opinione factæ sunt ut locum planum & æqualem redderent, ad instituendum urbis
forum.

Qua ratione Cretenses Ladanum colligant.

C A P V T VII.

L A D A N I, è præcipuis quæ nostra suffumigia ingrediuntur medicamentis, colligendi
ratio, inter memorabiles res quæ in Creta observari possunt, censenda est. Non
colligitur è Ledo, ut veteres æstimarunt, sed alia arbuscula Cisto nuncupata, cujus
tanta est abundantia, ut ejus regionis montes isto vestiantur. Natura ea est, ut defluc-
tibus floribus vernis, abjectisque hibernis foliis, novis frondibus amiciatur quasi lanugine
pubescentibus in proximam æstatem, quæ per Solis æstus vliginoso quodam rore pingue-
scunt: quoque ardentiores sunt calores, tanto abundantior ille ros foliis innascitur. Inve-
nitur Cisti genus incultis Oyse locis, ducatu Cenomano, sponte nascens, præsertim circa
pagum Fouletourte, apud Soulleriè (natalis nostri locum) omnibus notis Græcanico re-
spondens, præterquam quòd Cenomanus cistus pingui rore non oneratur, quemadmo-
dum Græcanicus: sed illo etiam longè minor est. Græci colligendo Ladano peculiare in-
strumentum parant, vernaculo sermone illis Ergastiri dictum. Est verò instrumentum
rastri dentium experti simile; huic affixæ sunt multæ ligulæ sive zonæ è corio rudi neque
præparato confectæ. Eas leniter adfricant ladaniferis fruticibus, ut inhæreat liquidus ille
humor circa folia concretus, qui deinde à ligulis per summos Solis ardores cultris est abra-
dendus. Itaque Ladanum colligendi summus, imò intolerabilis est labor, cum totos dies
ardentissimo caniculæ æstu in montibus hædere necesse sit: neque verò faciliè quisquam
alius ad id colligendum operam sumit præter Calohieros, hoc est, monachos Græcos.
Nusquam autem majore copia per totam insulam cogitur, quàm ad montis Idæ radices,
pago Cigualinus nuncupato, & apud Milopotamo.

*Scarus piscis in Creta littoribus admodum frequens, aliis
tamen regionibus valdè rarus.*

CAPVT VIII.

PISCIS est muli barbati magnitudine, Cretæ admodum familiaris, Scarus dictus; cuius veteres Auctores sæpe meminerunt: nam apud Romanos olim in deliciis fuit, primum locum inter reliquos pisces facile obtinens. In nostris sive Oceani sive mediterranei maris littoribus conspici non solet: & asserere audemus, neque in Propontide, neque in Hellesponto, neque in Euxino, neque in Adriatico inveniri: nam eum istic frustra requisivimus. Attamen adeò frequens est in nonnullis Cretæ littoribus, ut nullus alius vulgatiùs capiatur. Quoniam verò eadem insulæ regione, quâ Ladanum, invenitur, & ejus maxima captura incidit in tempus quo Ladanum colligitur; contigit ut eadem profectioe utrumque observaremus, idque casu potiùs & fortuito, quàm dedita operam diu in insula hæseramus, quia tamen còmodo tempore in eam non appuleramus, neutrum videramus. Sed nave conscensa, ut ex Rhetymo ad Candia urbem navigarem, piratæ nobis vela facientibus obvii facti, compulerunt ut fugam capefferemus ad littus inter Milopotamo & Cigalinus. Quò appulsi nautæ, deserta navi, in montem profugerunt: quoniam tamen piratæ suas naves egredi non solent; ut eos qui in terram fugiunt persequantur, direptis solùm nostris impedimentis, abierunt, relicta istic nostra navicula, & aliis nonnullis quæ tollere non potuerunt. Nos verò perterriti, per montes currere non desimus, donec ad Calohierorum monasterium in valle juxta littus situm perveniremus, ubi tunc nassas sublevabant quas ad capiendos Scaros demiserant. Et quia istic aliquot dies hæsimus, satis nobis ocij fuit, ut, cur hi pisces alibi rari, istic adeò frequentes essent, percontaremur. Comperimus Scarum piscem saxatilem, præterquam quòd inter rupes & saxa versari gaudet, alimento ipsius ventriculo còveniènti etiam opus habere, pusilla videlicet quadam herba alibi non nascente, cujus cum Scarus admodum sit appetens, libenter in ea insulæ parte versatur, ut illam depascatur. Calohieri igitur, aliique ejus loci rustici, Scari, qui phasiolorum plantâ delectatur, naturam non ignorantes, eam in agris serunt, ex qua escam parant ad Scaros capiendos idoneam, folia (reservatis in suum usum lobis) interdum nassis imponunt, hæcque in mare demissas Scari ingressi, capiuntur; aliàs difficilis foret eorum piscatio: nam linea aut sagena rarissimè capi possunt. Quia autem Phasiolorum herbam Scaris dedicarunt, vulgo eam Scarovotano appellant. Scari gregatim natant, uti Salpæ; & mulis barbatis sunt colore proximi. Omnes Scari notas hîc recensere minimè necessarium est: eum enim satis fusè cum reliquis piscibus descripsimus. Sed tamen notatu dignum quidpiam prætermittendum non duximus: quòd nobis hac fuga usque in multam noctem jejunis, Calohierus Scarum attulit ipsorum more veru infixum & còctum (solent enim ligneo veru in os infixum per corporis longitudinem eos terebrare, & supra prunas affare) qui quodammodo ridentem hominem ementiebatur: nam Scarus dentes more humano dispositos habet; cumque labra ignis calore contracta essent, hominis ridentis os aliquatenus referebant. Præfertur in hoc pisce, herba quam depastus est, cujus magna in ipsius ventriculo semper invenitur copia. Iecur illi magnum est, ad jusculum ipsi faciendum accommodum: nam cum intestinis, sale, & aceto tritum, gratiorem reddit totum piscem. Ut autem quivis intelligat de quo pisce egerimus, illius effigiem hîc adposuimus.



* Scarum tamen non procul Masilia, præsertim verò circa Stachades insulas capi, testis est C. V. Gulielmus Rondeletius lib. VI. de Piscibus cap. 11. illum inter saxatiles enumerans, atque illius historiam fusè & accuratissimè describens: sed & cum apud illum viverem anno quinquagesimo secundo supra millesimum & quingentesimum, eum secantem Scarum & illius anatomen facientem, ut commodius describeret, observabam, ut etiam plerosque alios, quorum in eo libro mentio.

*Varij generis avium in Græcia observatarum Gallica nomina
cum veterum appellationibus collata.*

C A P. IX.

VT peculiariter de avibus nunc ageremus, impulit, quòd parva navicula inter Zacynthum & Cytheram novo vere navigantibus, varia avium genera volando defessa apud nos confederunt, quas vulgaribus nominibus exprimere tum didicimus. Sed cum eas septem libris prolixè descriplerimus, de singulis duntaxat aliquid nunc agemus. Quoniam porrò non ignoramus plurimos dubitare, an animalia in oriente degentia ejusdè magnitudinis & formæ sint cum his quæ apud nos conspiciuntur, eos docere voluimus, similia esse omnia quadrupedum, avium, serpentum, piscium, & plantarum genera, iis quæ in nostris provinciis habentur: atque si ulla est differentia, eam in toto genere conspicuam inveniri. Verum quidem est multa genera istic esse nostris ignota, quæ Veteres propriis nominibus appellarunt, quorum cognitionem ut adipiscamur, elaboramus. Quo modo igitur Germanus, Gallus, aut alterius nationis quispiam nomen vulgare in sua lingua reperiet, quo peregrinæ avis appellationem exprimat, si ipsius regio eâ careat? Exempli gratiâ, proferemus quam Græci Meropem, Latini Apiastrum nominarunt, Cretæ adeò familiarem, ut nullo non loco volare conspiciatur, attamen alibi adeò raram, ut ipsismet Græcis mediterranea incolentibus ignota sit. Vix unquam in Italia volare visa est: attamen Galli, Germani, & alii Europæi, eam avem quam nos *Mefange* appellamus Meropem esse censentes, valde hallucinantur. Nam Merops avis est Sturni magnitudine, esui minimè apta, Alcioni, quam nos Galli *Martinet pescheur* nuncupamus, ferè similis. Cretensibus ampliùs non dicitur Merops, sed Melissophago, dictione Latinæ Apiastri quodammodo respondente: nam volans in aère apes depascitur Hirundinum instar. Solus non volat, sed gregatim, & præsertim secundum montes, in quibus genuinum Thymum provenit, ut apes aucupetur, à quibus appellationem sumsit. Licet autem Gallorum *Mefange*, quam Græci Parum vocant, Itali Sparnoccolo, multum illis damni inferat, & *Rubeline* sive *Gorge rouge*, Rubecula Latinis, *Petto rosso* Venetis dicta, apes voret, neutra tamen Apiastri nomen adepta est, quemadmodum hæcenus existimatum est. Ut verò hunc errorem tollamus, veram ejus figuram hîc proponere libuit.



Elegantissimo colore prædita est hæc avis, nec minùs florido quàm sit Psittaci color. Procul auditur ejus vox, illi ferè similis, quam vir ore in rotundum clauso sibilans caneret grulgruruururul; nec minus sonora quàm Vireonis, *Loriol* Gallis dicti. Ejus singularis elegantia pueros Cretenses invitat ut illum cum cicadis venentur, quemadmodum & majores hirundines Apodes nuncupatas, hac ratione: aciculam hami instar incurvam, cujus caput filo alligatum, per mediam cicadam figunt, extremum filum manu retinentes: cicada sic transfixa nihilominus in aère volat, quam conspiciens Merops, impetu in eam ruit atque devorat cum acicula, qua re-

tentus capitur. Avem quæ Gallis *Coqu*, veteribus Græcis *Coccyx* dicta est, Cretenses nunc *Decocto* appellant: *Decocto* autem significat octodecim. Ejus appellationis causa, quòd *Coccyx* suo cantu *Decocto* exprimere videtur. Avis quam nominamus *Bergeronnette*, *Lavendiere* similis, Latini *Culicilegam*, Veteres *Knipologum*, Græcis nunc *Sufurada* dicitur. *Attagen* verò *Taginari*: licet nonnullis *Attagas*, quemadmodum & *Constantinopoli*. Cum verò *Attagenem* nostræ *Cannepetiere*, quam Veterum *Tetracem* esse arbitramur, admodum similem noverimus, aliquam notam perquisivimus qua discerni possent. *Cannepetiere* autem deprehendimus plumosa non habere crura, uti *Attagen* (cui & rostrum nigrius, brevius atque firmitus; minorque est quam *Cannepetiere*) aliàs colore non multum differunt, tamen *Attagen* interdum variet: nam & omnino candida invenitur. Eam esse existimamus quam *Sabaudi* sive *Allobroges* *Perdicem* albam vocant, *Plinius* *Lagopodem*: nam profus alba est, cruraque habet plumis onusta, ut *Attagen*, tamen minoribus. Cum Venetiis essemus apud *Dominum de Morvilliers*, Regis tum *Legatum*, vidimus *Attagenes* albas: Itali autem utrumque genus *Francolin* vocant. Quem

Romani

Romani Tetraonem nuncuparunt, nunc verò Itali Gallocedrone, Arverni Faisant-bruyant, Sabaudi Coc de bois, frequenter in celsiorum montium Cretæ silvis conspicitur, capone duplo major, macula rubra utrinque circa oculos ad tempora insignitus, ut Fasianus, cujus plumæ in pectore præ nigredine splendent, ut palumbis collum: nihil albi toto corpore obtinet præterquam in alis, cruraque habet plumosa, ut Attagen, perdix alba Sabaudica, & Gelinotte de bois Gallorum.

*Mutarum aliarum avium Græca nomina cum Gallicis
appellationibus collata.*

CAPVT X.

AVES veteribus Græcis Cielæ nuncupatæ, Latinis Turdi, nobis Grives, Mauvis, Trasles & Tourets, nunc in Græcia nominantur Schynopoulli, quasi Lentiscinas aves dicas: & quia Myrti baccas etiam devorant, à nonnullis Myrtopoulli. Sed tales aves plurimum damni inferunt locis olea confitis. Quem Aristoteles Viscivorum adpellavit, Galli Grande Grive nominant, quoniam primaria in suo genere, & reliquis major est. Secundus Aristoteli Pilaris dictus, nostra lingua vulgari Litorne nuncupatur: magnitudine est Merulæ. Tertius, illi Iliacus, nobis Mauvis, omnium minimus est, Sturini crassitudine, in alarum complicatione & sub ventre nonnihil flavescens. Avem nobis Roitelet dictam, vernacula lingua Trilato vocant, appellatione veteri Trochilos quodammodo respondente: quam ab altera minore probè distinguere norunt, illis Tettigon dicta, Latinis Tyrannus, & Gallis Poul, Soucie aut Sourcicle, flavas plumas utrinque in capite gestante, cristæ instar, quæ illis (ut nobis supercilia) oculos tegunt, unde hanc appellationem Gallicam invenit; locustam crassitudine non superat. Gallorum Chouettes aut Choucas, quas Picardi Belgicæ populi Craues nominant, rostro & pedibus rubris, Aristoteles Corakias appellavit, Plinius Pyrrocoraces, frequentes sunt admodum in summis montium insulæ iugis: Græci nunc Scurapola vocant. Aristotelis Cyanos, & Plinii Cæruleus, quoniam in celsorum montium scopulis degit, & Merulæ similis est, nomen nunc mutavit & Petrocossipho dicitur: minor est Merula, & omnino cæruleus, ad alendum in cavea canis gratia aptissimus, habet etiam vocem Merulæ proximam. Nullum Gallicum nomen illi indere possumus, quia apud nos non reperitur, uti nec in Italia, nisi forte in caveis allatus: nam interdum pulli è nidis tolluntur, ut humana verba sonare edoceantur. Quem admodum porrò Aristoteles tres Merulæ species agnovit: sic illi Merulas habent nigras & albas quas veteri Græcorum nomine Cossiphos appellant: tertiam præterea speciem cujus Aristoteles meminuit, quam Galli peculiari nomine Merle au collier, id est, Merulam torquatam dicunt, quoniam albam lineam habet sub gutture versus pectus, collum omnino cingentem: ejus magna frequentia in valle Morienne, & per reliquas Allobrogum valles. Quam multis Gallicæ locis Dixhuict, Lutetia Vanneau dicunt, veteres Romani Parcum nominarunt, Itali nunc Paoncello, vulgari Græca voce ut antiquo nomine Aex appellatur, quoniam sæpè capræ modo vociferatur: Nonnullis Taos agrios, id est Pavo silvestris nuncupatur, quoniam cristam Pavonis instar capiti imminentem gestat, ut & Galerita. Nullæ in Creta cinereæ sive minores perdices sunt: sed aliæ rubentes Gallinæ crassitudine, quas vulgo Coturno appellant, voce ut apparet ab Italis mutuata. Veterum Coruca, sive Gallorum Fauvette brune, nunc istic Potamida vocatur. Nobis asseverarunt eam vulgo Cuculi pullum alere, licet plurimæ aliæ eum etiam alant: hæc tamen peculiariter magis quàm reliquæ aves. Non defunt qui Potamida, Gallorum Rossignol, sive Lusciniam esse velint: atque ut ingenuè fateamur, nostra etiam fuit ea opinio: attamen postea deprehendimus Lusciniam istic Adoni aut Aidoni nuncupari. Rossignol appellatione Galli binas aves norunt, aliam nemoralem, alteram muralem, quæ veterum Græcorum Phœnicurus, & Latinorum, Gaza interprete, Ruticilla est. At Potamida à Rossignol sive Luscinia differt, pedesque & rostrum plumbei coloris ad cinereum vergentis, habet. Gallis Fauvette brune, aut Grâde Fauvette dicitur, ad alterius, quam ipsi Fauvette rousse nominant, differentiam, Troglodytes veteribus dictam. Veterum Græcorum Ægotilax, & Latinorum Caprimulgus, * in Creta vulgo notus est, præter Solini & aliorum opinionem: quem quoniam per urbes noctu volat, horrendamque vocem emittit, Fiesaye vel Effraye appellavimus: Interdiu non magis videt quàm Noctua, Galli Cheveche aut Chahuant nominant. Nonnulli Orfraye pronunciant: sed id nomen alteri avi convenit, Ossifrago nimirum, cujus mentionem libro de Avibus faciemus in Nycticoracis descriptione. Caprimul-

gus hic Cuculi ferè magnitudine & crassitudine est, & apud nos in celsis turribus & templorum foraminibus nidulatur: apud Cretenses autem in scopulis mari imminentibus, ubi magnum damnum pastoribus, qui Capras sub tectum noctu cogere non solent, inferunt. Nam è caprarum uberibus lac exugunt. Ovidius 6. Pastorum eorum meminit his verbis:

*Nocte volant, puerosque petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora raptâ suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis Strigibus nomen: sed nominis hujus
Causa, quod horrenda stridere nocte solent.*

* Hanc avem appellant Flandri eene Dwaes. De hac ave lepidam fabellam narrat Illustris Busbequius in Epistolis.

*Vetera & recentia, Gallica, Græcâque multarum
aliarum avium nomina.*

CAPVT XI.

INTER aves nobis notas nullam conspeximus quarum pedes quatuor digitos non habeant, præter Pluvier, Guillemot, Canne petiere, Ostarde, & Pic de mer, quæ olim Hæmatopus nuncupabatur. Rara est hæc avis in nostris littoribus, tamen aliquando visa sit. Corpore est ardeolæ, Gallis Aigrette dictæ; alis Lari sive Mouëtte Gallorum; & eorundem Flambant, sive Phœnicopteri Latinorum forma; rostro quatuor digitos oblongo instar Beccasse Gallis dictæ (quam ob causam à nonnullis Beccasse de mer etiam dicta est) sed à reliquarum palustrium rostris, quibus rotundum est, differente: nam hujus planum est in extremo & mucronatum, & aliquantulum nigricans, reliquâ parte rubente: caput cum collo nigrum est: nigræ sunt & alæ superius, nisi albæ plumæ eas transversas secarent, unde Gallicam appellationem sumsit Picæ marinæ: interior alarum pars & venter alba sunt: extrema cauda nigra, ejusdemque cum Anate longitudinis: binos habet pedis digitos simul cohærentes, interior verò ab aliis sejunctus est: calcar in pedis calce ut reliquæ aquaticæ aves non habet: ejus præterea pedes molliores sunt & delicatuli, non sicci & duri ut in aliis: crura tres digitos oblonga; digiti breves, unguæ fornicatæ ut in Tardis. Carne est insipida, dura, & admodum nigra, gulamque habet admodum magnam, amplam & robustam. Becasse nostra, veteribus Ascolopax dicta, retinet etiam nomen affinitatem quandam cum veteri Græcorum appellatione: nam hodie Xilornitha ab illis vocatur, voce conformi cum Latina dictione Gallinago. Alaudas Chamochiladi nominant, & Palumbes Phassa. Magis proprium vocabulum non habent, ut Elorium sive Corliz expriment, quàm Macrimit, hoc est, oblongus nasus. Græci vulgaribus dictionibus carent, quibus tam aptè propriis nominibus aquaticas aves distinguere possint, ut nos: nam Sarcelles & Morillons indifferenter ut Cannes, id est, Anates appellant, nomine Pappi. Mergi marini peculiare quoddam genus in Creta reperitur sub aquis natans, à Cormarant Gallorum, & à reliquis Mergis diversum: Aristoteles Ethiam nominavit, Littoris accolæ Cretenses Vuttamaria & Calicatczu appellant: magnitudine est Querquedula sive Sarcellæ Gallorum, ventre albo, capite, quod planum est, dorso, alis & cauda nigris: nullum calcar in calce habet, quod illi soli inter reliquas planipedes aves peculiare est: ejus plumæ nihil aliud sunt quàm tenuissima lanugo firmiter cuti inhærens: ejus rostrum utrinque admodum incidit, concavum & fermè planum, lanugine magna ex parte intectum, nigrum supernè, album infernè. Fluviatilis ille minor Mergus, quem Galli *Chastagneux* nominant, Cretæ ignotus est. Gallorum *Verdier*, Græcis Chloris & Latinis Lutea dicta, vulgari Græcorum sermone Assarandos appellatur, nomine satis affini illi quod apud Cenomanos obtinuit, *Serrant*. Latinorum Fringillæ, sive Gallorum *Pinsons*, nunc Fringilari dicuntur, voce profus à veteribus aliena, Veteribus Spizæ nuncupabantur. Veterum Orospezæ, quas *Montains*, aut *Pinsons d'Ardenne* vocamus, à Vulgari Fringilaro, ex Italica Fringuello appellatione deducta, non discernunt. Nostri *Bruants* illis etiam vulgares sunt: sed veteris Græci nominis Anthi obliti, Latinam Flori appellationem usurparunt. Vulgo etiam vocant Passerem Sporguitis, & Gallorum *Mouette Laros*. Veterum Pikilis, sive Latinorum Carduelis, & Gallorum *Chardoneret*, ab illis Guardelli aut Stragalino dicitur: licet hoc vocabulum Chardoneret conveniat alteri avi quam Græci Acanthin, Latini Spinum nuncuparunt, nos verò Serin dicimus, ipsi nunc Spinidia. Nulla avis in Creta frequentior Gal-

lorum *Pivoine*, quæ per vepres & dumos volat: quoniam autem avicula est capite, cauda, & aliqua corporis parte nigris, plerique vulgo *Asprocolos* nominant, hoc est, albus podex. At hoc nomen non rectè illi tributum est: nam alia est avis quæ apud Gallos hoc nomine *Cul blanc* peculiariter insignitur, Latinorum videlicet *Vitiflora*, & Græcorum *Oenanthe*. Nonnulli, Gallorum *Pivoine*, aptiore vocabulo exprimunt *Melanocephali*, hoc est, Caput nigrum: Veteribus Græcis *Melancoriphos* dicta est, Latinis *Atricapilla*, eadem cum *Zikalis*, quam Galli *Papafighi* aut *Becafighi* nominant, Latini *Ficedulam*. Veterum *Ortigometra*, hoc est *Coturnicum mater*, rara est in *Cretâ*: sed reliquis Græciæ provinciis non minùs frequens, quàm in Italia aut Gallia: nonnullas notas cum *Coturnicibus* communes habet: & quia hoc vitium habet ut commodè volare nequeat, natura illi celerrimum cursum tribuit: Galli *Rasse* appellant, Itali *Regem Coturnicum*. Quoniam verò nigra est, & in aquis perpetuò versatur, quodammodo similis *Gallinæ aquaticæ*, Italis *Foulica* dicta: longè tamen minor, neque adèò nigra, sed albo colore in alis & lateribus variegata, caudaque subtus ruffa, & ut in reliquis aquaticis avibus brevi, rostro binorum digitorum longitudine, sed si cum *Becasse*, *Chevalier*, & *Corliç* Gallorum rostris admodum oblongis comparetur, brevi. *Vultures*, *Aquila*, & *Falcones* in *Creta* nidos exstruunt, non in quercubus aliisve arboribus, ut reliquæ aves solent, sed in scopulis mari imminentibus & propendentibus, locis admodum difficilibus & præcipitiis. Vix conspici queunt nisi è navibus & mari. Itaque cum eorum pullos habere volunt, longo fune opus est secundum scopuli longitudinem demisso, cujus caput palo in montis vertice terræ infixò firmiter adligatum sit: per eum rusticus quidam se demittit, donec ad *Vulturis* nidum perveniat, deinde per eundem funem denuò in altum subit. Vel puerum magno corbi impositum ex summo scopulo demittunt: qui ad nidum perveniens, pullos eximit, & corbi imponit, quem postea rursus sursum attrahunt. *Vultures* tum furvi, tum nigri, *Cretæ* montes incolunt, in quibus greges pascuntur, agnosque & hædos, tum etiam lepores, si quos in aperto deprehendant, rapiunt. Idcirco pastores iis capiendis invigilant ob quædam: nam alas sagittarum artificibus vendunt, ad eas plumis exornandas: cutem autem detractam pellionibus, qui adparatam magno vendunt. *Falcones* vulgo *Falconi* nuncupant, *Aucupem*, *Hieracari*, voce ex *Hierax* deducta, quæ omnibus rapacibus avibus communis: eas enim tam aptè propriis nominibus distinguere non norunt quemadmodum nostri *Aucupes*: nam *Sacre*, *Autour*, *Gerfault*, *Lanier*, & *Tiercelet*, cum *Falcone* apud illos confunduntur, nulla specierum distinctione facta. *Milvius* seu Gallorum *Milan*, quem veteres *Ichtynon* nuncupare solebant, nunc apud eos *Licadurus* dicitur. Sed quoniam de omnibus avibus in alio opere egimus, in quo singulorum effigies exhibemus; de iis plura dicere nunc superfedebimus.

*Insecti cujusdam Cretæ familiaris Phalangium
nuncupati descriptio.*

CAPVT XII.

CRETENSES *Phalangia* appellare norunt *Sphalangi*; insecta parva, admodum perniciosa, *Araneo* paulo majora, octo pedibus prædita, utrinque quatuor: singuli pedes seu crura quatuor articulis constant, binosque ungues habent incurvos: bina utrinque crura anteriora illis data sunt ad progrediendum, bina posteriora ad retrocedendum; obliqua in terra foramina inhabitant binos pedes alta, quæ retrocedentes ingredi solent, cibum ita attrahentes: aditum suorum foraminum stramine muniunt, ne obturentur, sed aperta maneant. Corpore sunt superiore parte cinereo, binis rubentibus maculis anteriore dorso parte insignito: resupinata autem, nigris maculis notata conspiciuntur qua singuli pedes corpori inhærent: venter flavet. Si quis autem scire cupiat qua parte noxii, os intueatur, & binos exiles nigros aculeos deprehendet, iis similes quos *Scolopendra* obtinet, quibus mordent atque cibum retinent: telas *Araneorum* more texunt, muscisque & papilionibus vescuntur. Circiter sexaginta ova ponunt, & pectori adhærentia fovere solent, pullosque exclusos ventri inhærentes gestant donec adolecant. Piloso sunt corpore: quoniam autem magnitudine differunt, foramina pro corporum magnitudine excavant: variare autem inter se pro *Insularum* diversitate observavimus. Immortale est dissidium inter exiguum hoc animal & *Vespæ* cujusdam genus à Latinis *Ichneumon* vocitatum: quod libro secundo, ubi de *Ichneumone* *Ægypti* agemus, ex nostra observatione describemus.

*Hirci feri quoddam genus Cretæ familiare, quod
Galli Bouc-estain appellant.*

C A P. XIII.

IN SVLA Creta Lupis caret; eam ob causam magna cum securitate animalium greges noctu in arvis pasci sinunt, præsertim ovium & arietum Striphoceri ab illis appellatorum. Si insulani, Hirci feri, quem Galli *Bouc-estain* nuncupant (quorum istic magna est copia) hædos capere queunt montibus oberrantes, cum domesticis seu cicuribus capris educant, ut deposita feritate mitescant. At feri, iis cedunt, qui primi eos apprehendunt aut occidunt. Cicurem capram magnitudine non excedunt: sed non minus carnis obtinent quàm Cerui, similibus pilis fulvescentibus & brevibus præditi, non caprinis. Mares prolixam nigricantem barbam gestant, quod nulli alteri animali Cervinis pilis prædito accidit, præterquàm (ut arbitramur) Hippelapho. Senectute canescunt, & secundum dorsum longitudinem nigram lineam excurrentem habent. Hunc etiam nostri montes alunt, præsertim præcipitiis & accessu difficilibus locis. Admiratione profectò non caret, tantulum animal adeò graua cornua ferre, quæ aliquando manibus tractavimus quaternos cubitos longa: tot autem transversos radios habent, quot hircus & capra annos nata sunt. Duo eius diversa invenimus genera, ut ex eorum cornibus Cypro & Creta delatis demonstravimus, quæ Domino Ioanni du Choul, montium Lugdunensis agri Præfecto reduces dedimus. Illorum venationi aliquando interfuimus. Rustici quidam in summis Cretæ montium jugis inveniuntur adeò jaculandi periti, præsertim circa montem Spachia & Madaræ, ut viginti quinque passuum intervallo eos ferire norint. Capras à se educatas, & à paruulis cicuratas, loco quodam in monte alligant, qua mares transire solent. Sagittarius verò inter vepres seorsim latitat adverso vento, non ignarus Hircum alias centum passuum intervallo odoratu percepturum. Mas feminam inveniens, consistit; tum rusticus sagitta illum petit. Si Hircus leve acceperit vulnus, aut alioqui sagittæ ferrum vulneri inhæserit, illico sibi mederi novit: nam ad Dictamum confugit, herbam Cretæ scopulis inhaerentem, quâ depastâ brevi curatur. Miræ agilitatis est hoc animal, ejusdem cum Caprea naturæ: nam ambo in asperis scopulis & aditu difficilibus degunt: at Hircus ferus ex scopulo in alium desilire solet sex etiam passuum intervallo distantem, quod qui non viderit, difficilè admodum credat. Quoniam porrò iis locis fuimus, ubi ejus veram & genuinam effigiem nancisci potuimus, eam ad vivum expressam hîc posuimus.



*Cretensis aries Strepsiceros nominatus: disceptatio
præterea edocens quid sit Unicornu.*

C A P. XIV.

ARIETVM genus est in Creta, cujus magni greges aliis haud minores vulgo conspiciuntur, præsertim in monte Ida, quos pastores Striphoceri nominant, nostris in hoc dissimiles, quòd nostri cornua inflexa & contorta gestant, illi verò omnino erecta, ut Unicornu, in ambitu canaliculata. Cum primum tantos eorum greges conspiceremus, ignari Veteres ejus meminisse, in mentem subiit inquirere, si quid cum Unicornu commune haberet. Quæ causa fuit ut hoc loco de Unicornu disceptationem institueremus, quod nunc in tanta æstimatione & precio esse conspiciamus, ut valde mirandum sit, præsertim cum apud Veteres in usu medico nullius fuerit autoritatis: nam si quam habuisset, Auctores proculdubio eam non reticuisissent. Aristoteles inter ea animalia quæ bisulcam unguam habent, Orygem recenset unicornem: at facultatum cornu non meminit. Columellæ etiam fuit Oryx cognita, quando scribit cum reliquis animalibus muto & viuariis includi solere. Quòd si Romani, res exoticas plurimum æstimantes, tam insignes Unicornu (quales nunc illi tribuuntur) facultates intellexissent, haudquaquam eas silentio pressissent. Non negamus quin Unicornu rarum & preciosum æstumarint, sed non ut in medica-

medicamenta reciperetur, quemadmodum nunc fit. Eam ob causam, ut ingenuè quid de eo nobis videtur dicamus; comperimus unicornu Veteribus cognitum, nigrum esse debere: id tamen quod apud nos in usu est, candidum est. Quisnam obsecro è veteribus Græcis & Latinis fidem faciat, rei incognitæ portiunculam, quam tamen plerumque scimus esse dentis piscis illius Gallis *Robart*, Septentrionalis maris accolis *Mors* appellati, trecentis ducatis æstimari debere? Etenim data nobis sunt fragmenta inspicienda, an agnosceremus, quæ pro Unicornu trecentis ducatis emta fuerant, quum tamen orbiculi essent è dente piscis *Robart*. Unus *Ælianus* auctor est Unicornu medicum usum præstare: attamen illud nigrum facit: cum verò nostrum alterius coloris sit, dicemus ab eo quod Veteres descripserunt diversum esse: præsertim cum ipse *Ælianus* scribat asinum Indicum, cornu in fronte gerere, cujus inferior pars alba sit, superior phœnicea, media verò planè nigra. *Plinius* *Aristotelis* verba expressit: Unicornè (inquit) Asinus tantum Indicus, solida ungula. Deinde paulo post: Unicornè bisulcum *Oryx*. Ex quibus verbis colligitur, duo esse animalium genera Unicornia, quorum alterum est Asinus Indicus solida ungula, alterum *Oryx* bisulca. Certum Asinos feros, qui Latinis *Onagri* dicuntur, cornu carere: necessariò itaque consequitur, monocera alicujus alterius esse animalis, cujus descriptionem non habemus. Sed cum variis locis Unicornua conspiciantur, negari nequit quin reperiantur: etenim in nostra Europa viginti integra inveniri queant, & totidem non integra, sed fracta. Duo integra ostenduntur in *Divi Marci* thesauro apud Venetos, sesquicubitalis utraque longitudinis, crassiora infernè quàm supernè, crassiore tamen parte tres pollices conjunctos non excedente; quæ notæ satis respondent iis quas Veteres Asini Indici cornu tribuunt: attamen reliquæ notæ non conveniunt. Scimus etiam ea quæ *Angliæ* Rex habet, striata & in gyrum canaliculata esse, quemadmodum & illud quod apud *Dionysii Phanum* est, quod omnium maximum existimamus inter ea quæ hætenus conspecta fuerunt. Majus præconium meretur quàm aliud quodvis cornu quod in animali procreatum viderimus. Naturale enim est, haud artificiale, in quo omnes notæ quæ alterius animalis cornu conveniunt, reperiuntur: & quoniam concavum est, existimandum est non esse deciduum, ut nec *Gasellarum*, *Chamoix*, *Bouc-estain* cornua, contra quàm *platyceris*, *Cervis*, & *Hinnulis*, quibus decidunt. Nullus est proceræ quantumvis stature, qui ad illius summitatem peringere queat: septem enim magnos pedes longum est. Decem & tres duntaxat libras & uncias quatuor pendet: si quis tamen sublevet, plus quàm decem & octo libras pendere existimet. Ejus figura recta est instar cerei, inferiore parte crassa, deinde paulatim usque ad mucronem gracilescens: ejus etiam crassitudinem manus complecti nequit, cum quinque digitos in diametro habeat: atque si quis funiculo circumferentiam metiatur, palmum & tres digitos inveniet. Inæquale nonnihil est ea parte quæ capiti inhæsit, tota deinde reliqua lævi & polita. Tenuibus canaliculis striata est cochleæ in morem ab infima parte ad extremum mucronem, à dextera ad sinistram, omnibus striis in gyrum vergentibus, quemadmodum in *Limacum* testis, aut fuste quem periclymenum ambierit. Ejus color non omnino albus est: nam temporis injuriâ fuscum nonnihil redditum. Integro pede cavum est aut eo magis infimè, qua ossi, quod capiti firmiter adhæsit, insertum fuit. Hinc judicare licet, minimè deciduum esse. Cum porrò tantum onus animalis capiti incumbat, animal quod illud gestat, ingentis corporis nec bove minoris esse coniiciendum. *Strepsiceros* (cujus antè meminimus, cujusque cornua recta, canaliculata, & cochleæ in modum contorta sunt) arietem magnitudine non superat. Illius effigiem hîc subjecimus, non ab aliquo Auctore desumptam; nemo enim de eo quidquam tradidit (uno *Plinio* excepto, apud quem ejus nomen legimus) ejusve iconem præbuit.



Strepsiceros.

*De Cretensi quodam lapide, cujus Solinus meminit,
Dactylus Idæus nuncupato.*

CAPVT XV.

ADIICERE hîc libuit, lapidem quem *Solinus*, *Dactylum Idæum*, alii *Belemnitem* appellant (nos verò non sine errore *Lapidem Lyncis*,) ab *Ida* *Cretæ* monte, ubi primùm inventus fuit, nomen sumisse. Verùm non modò in *Creta* invenitur, sed etiam

etiam quodam monte Luxemburgo vicino, Divi Ioannis nomine nuncupato videre meminimus, cum Rex Franciscus Literarum parens, eum montem muniri iussit: nam postquam Calones trium pedum altitudine solum excavarant, nihil ferè nisi Dactylum Idæum eruebant. Mercatores in suis officinis pro Lapide Lyncis vanalem exponunt: cum id nomen flavo succino, de quo postea agemus, debeat.

Celsissimi totius Creta montis, qui Græcis vulgo Pfiloriti dicitur, veteres Idam nominabant, descriptio: tum quæ plantæ in eo nascantur.

C A P V T X V I.

IN summo montis Idæ culmine consistentes, eum subsequente modo descripsimus. Summus montis vertex ferè mucronatus est Strobili sive pineæ nucis instar, summis aliorum montium iugis imminens. Licet autem totius montis moles & amplitudo, utrimque maris littus attingat; nihilominus ea pars quæ cæteris sublimior est, peculiariter hoc nomen obtinuit. Certum est Madaram montem in maiorem amplitudinem & crassitudinem extendi quàm Ida: attamen non æquè sublimis est. Cretenses Idæ nomen immutarunt, & Pfiloriti nunc vocant. In summo ejus montis fastigio sacellum est, quod ædificiolo duntaxat constat saxis sibi invicem impositis & sine calce cohærentibus fornicis in modum constructo, ad rectum præbendum. Sublimi adèò loco est, & à vehementioribus ventis interdum ita perflato, ut lapilli inde transferantur. Paulo infra id sacellum planities conspicitur montibus undique cincta, in qua multa sunt pascua, ubi arietes & capræ Cretenses æstate pinguescunt. Si quis ex summo montis vertice undique prospiciat, parum aberit, quin totius insulæ ambitum videat cum aliis vicinis insulis Milo, Cerigo, sive Cythera, reliquisque Archipelagi. Aëris intemperies in hoc monte adèò magna est, quemadmodum & in cæteris præcellis montibus, ut in ipsis Caniculæ ardoribus meridie, nullo etiam spirante vento, ingens sentiatur frigus: qua de causa nec hieme nec æstate quisquam cum incolit. Nam licet pastores interdum ovium greges istuc ad pascua agant, noctu tamen in valles se recipiunt. Ea montis parte quæ ad Orientem spectat, magnæ planities sunt ad ipsius usque radices pertingentes, in quibus plurimæ amœnæ & frigidæ aquæ scaturigines. Quæ verò ad urbem Candiam obversa est, nemora eam muniunt, in quibus Acer admodum crispâ materie, Ilices plurimæ, & Acylacæ nascuntur. Pars Meridiei opposita, silvosa non est: attamen nonnullas arbores alit, quæ alibi duntaxat frutices sunt, nimirum Arbutos, Adrachnes, Elæprinos, hoc est Philycas, quæ Latinis Alaterni dicuntur, Cistos, & alias hujusmodi arbores quæ apud nos non inveniuntur: ea autem parte colligitur Ladanum. Pars Messariam spectans, hoc est, eam planicem in qua sita est Gortina, Cupressis abundat, Piceis, * Gallis *Pigness*. Istic etiam nascuntur Chamelæa, Thymelæa, & Oxycedri: Pseudolabyrinthus eadem parte situs est. Magnos ferorum Hircorum greges in eodem monte conspiciere est, & plurimos lepores. Tribus diversis temporibus eum conscendimus, & diversis semitis; attamen nullum locum invenire potuimus in quo Rubus Idæus nascatur. Nerion flore albo Aprili floret, medio quasi montis ascensu, apud pagum Camerachi, qua Candiam iter est. Qua occidentem spectat, difficilimus ascensus est & admodum præceps, perinde ferè ac si per erectam scalam ascendendum esset. Istic ad radices montis pagus est, à quo subire incipientibus septem passuum milia ad summum usque jugum conficienda sunt. Pars Orienti objecta, reliquis temperatior videtur: nam ad montis radices solum undiquaque admodum pingue & humectum; ibi etiam frequentissimi sunt pagi, & omnia excultissima, cum arbores fructiferæ, tum vites & oleæ, agrique omni leguminum genere & frumento sunt confiti. Tota illa moles quacunque tandem patet, possidetur à Dominis Calergis, nempe ab Antonio & Matthæo fratribus, qui jam à mille annis primum dignitatis & nobilitatis gradum in tota insula semper obtinuerunt: de quibus adhuc postea.

* Monendus lector Bellonium hoc loco, atque adèò toto hoc libro, piceam pro pinastro, sive *πύκνη ἀξία* perpetam reponere.

Rariorum arborum & herbarum quæ sponte circa Idam montem in Creta nascuntur, nomina: colligendi cocci baphici ratio.

C A P. X V I I.

DE Stirpibus circa montem Idam nascentibus commodè agere nequimus, quia Dominorum Calergorum, qui hunc possident, & in universa insula Creta summæ sunt auctoritatis, insignem humanitatem & liberale ingenium prædicemus.

Quæ.

Quemadmodum enim Dominus Ioannes Franciscus Baroczo ex urbe Rhetimo à suis ministris securè nos conduci curavit in montes Spachia & Madaræ: sic Magnificus Eques Dominus Antonius Calergo patritius Venetus, Candia habitans, suos ministros nobis duces dedit in Idam montem, atque victui necessaria deferri iussit, ut aliquot dies in eodem monte consistere possemus: nam stirpes inquirentes, noctu ad pastorum tuguria, in quibus caseos conficere solent, redibamus, & istic pernoctabamus. Iovis sepulchrum, quale Veteres descriperunt, etiamnum ostenditur, integrum adhuc. Latè porrò patet hic mons, ejusque radices utrinque maris littora, ut antè diximus, attingunt; nam licet urbi Candia sint vicina, meditullium tamen insulae occupat ipse mons, adè in sublime erectus, ut nives ejus verticem perpetuè tegant; tamque frigida aura mediis etiam æstatis ardoribus istic est, ut vix ferri queat: tamen in convallibus magnus sit æstus. Illic inter stirpes memoratu dignas crescit Salvia poma ferens esui apta, quæ rustici legere solent, hisque saccos plenos in proximas urbes venum deferunt. Initio Maij foliis inhaerentia inveniuntur gallarum magnitudine, lanugine obducta, dulcia, & grati saporis. Eodem tempore spinosarum Capparum flores leguntur, atque in foro venales proponuntur, non conditi, sed elixi duntaxat & nonnihil saliti. Mandragora mas & femina; Pæonia duo genera, vulgo Græcorum Psiphedile nuncupata in omnibus vallibus humidis nascuntur candido flore. Tragium secundum rivulos crescit luteo flore, Cecilianæ semine. Leontopetalon crassa radice istic hieme floret, ut Mandragora. Vera Melilotus odorata in collibus herbofis provenit, Ononidi sive Arrestæ bovis ferè similis, Majorana nostræ, quam in hortis colimus, respondens, sponte crescit sub finem Junii, rubentes flores proferens, rusticis Matherina dicta. Nihil vulgarius Trifolio mœnianthe. Heliochryson extremo Junio floret, adè frequens in montibus, ut vix (ubi nascitur) alia planta conspiciatur: quod autem leporibus cubilia grata præbeat, vulgus ejus insulae Lagochimithia appellare novit. Heliochrysi autem nomine nostram Stœcadem citrinam non intelligimus: nam ut Hieronymus Hungarus Medicus nobis in Creta demonstravit, ea est quæ Ageratum nominatur. Nerion candido flore, tota insula non invenitur, nisi in Montis Idæ convallibus apud pagum Camerachi. Acer in frigidis montibus nascens, à rusticis Asphendannos nuncupatus, in monte Ida crispiore est materie, quàm usquam alibi. Adrachnes frutices genuinum nomen retinuerunt; sic etiam Acylaca, & Phylaca, quæ magnæ sunt arbores glandiferae. Cupressi in silvis non crescunt, ut plerique existimarunt, sed sparsim variis montium locis, licet istic sata non fuerint: meridiano tamen sole gaudent, ejusque sunt naturæ, ut infima parte recisæ, ex parte tamen radicibus proxima multis ramis repullulent. At eo loco in altum non attolluntur, sed in crassitudinem excresecunt. propterea capsæ ex cupresso inveniuntur in Candia urbe paratæ admodum latæ. Nascuntur etiam perinde in Leucis montibus, Spachia vocatis, atque in Ida dicto Psiloriti. Tragacantha in montium superciliis abundè crescit: cujus duo genera observavimus. Afferimus autem ejus gummi minimè istic colligi, licet nonnulli satis temerè id scripserint: quam nostram assertionem, si opus esset, auctoritate primarii insulae Domini Equitis Antonii Calergo, probare possemus, coram quo de ea re verba fecisse meminimus. Staphis agria sparsim sponte provenit. Coris admodum frequens est, quæ nostro iudicio inter reliquas stirpes radicem habet ingrattissimi saporis, utpote quæ degustata vomitum nobis provocârit, quod nulla alia unquam fecit. Anagyridis arbutum passim ferè secundum Regias vias nascitur, tam foetido odore ut capitis dolorem inducat, antiquum nomen etiamnum retinens; nam Anagyros vulgo dicitur: adè ingrati est saporis, ut ne famelicæ quidem capræ degustare sustineant. Illic Tithymalum dendroidem duorum hominum altitudinem, caudice humanæ coxæ crassitudinem æquantem conspeximus. Thapsia, ferula, Libanotis & Sefeli istic abundant. Provenit etiam frutex Agriomelea vulgo nuncupatus, exiguorum malorum pyris forma similia ferax. Nusquam hic frutex in Gallia reperitur, præterquam in scopulis Fontainebleau arcu Regiæ vicinis, quibus delectari videtur. Fruticem Sabaudis sive Allobrogibus *Malasier* dictum, Cretenses Codomalo appellant. Veratrum nigrum in insula Creta diligentissimè perquisivimus: at nunquam invenire potuimus; eaque nostra est opinio, neque album neque nigrum istic nasci. Aristolochia porrò quartum quoddam genus, à tribus reliquis veteribus descriptis diversum invenitur, arbores scandens & premens Ephedra & Similacis modo, alioqui conveniens foliis, floribus, semine, radice, sapore & odore cum Clematitide. Cocci baphicæ census ingens est in Creta, sed ejus collectioni cum potentiores operam impendere nolint, pastoribus & pueris istam provinciam relinquunt. Invenitur mense Junio in exiguo quodam frutice ex Illicis genere glandem ferentis, sine pediculo inhaerens illius fruticis stipiti, colore ex cinereo albicante. Sed quia istius fruticis folia spinis horrent, uti Aquifolia, pastores furculam sinistra gestant, qua ramulos deprimunt & incli-

& inclinant, dextera autem falcem putatoriam, qua illos demetunt, & rotundas vesiculas exigui pisi magnitudine auferunt, qua parte ligno adhæserunt apertas & hiantes, pusillis rubris animalculis lende minoribus plenas, qui per hiatum istum effugiunt, & vesiculam inanem relinquunt. Pueri coccum jam collectam ad Quæstorem deferunt, qui ex dimenso ab illis redimit. Is animalcula à vesiculis cribro segregat, deinde summis digitis leniter eaprehendendo in pilas efformat ovi gallinæ magnitudine: etenim si nimium cõprimeret, tota in succum resolverentur, & color periret. Itaque duo infectionis genera, unum pulpæ, alterum vesicularum: quoniam autem pulpa ad inficiendum commodior est, ejus precium quadruplo majus, quam vesicularum. Aliud præter jam commemorata genus adhuc invenitur, cujus neque veteres neque recentiores meminerunt: excrementum est, eadem quâ coccus ratione, in Myrtis nascens, unico animali vivo vesiculâ incluso præditum.

Plurimarum aliarum stirpium in insula Creta sponte nascentium brevis narratio.

C A P. XVIII.

INTER reliquas stirpes quas Creta alit, insigne est Dictamum, quod vix in terra nascitur, sed sponte in scopulorum fissuris semper provenit, nusquam alibi, soli etiam Cretæ peculiare: at Pseudodictamum non modò in Creta, sed aliis etiam locis nascitur. Vulgo Cromido filo nuncupatur: Sonchus Zucho, Alnus Schlitro, Lactuca Maroulla, Periclymenum Agioclima, Viburnum Gallorum Clemaczida, Cichorium Picra, Vrtica Zuchnida, Lotus arbor Cacavia, Iujubæ Zinziphia, Ferula Artica, Polium Denaida. Tria Origani diversa genera Junii initio florent: at Onitis peculiariter inter scopulos colliculorum siccissima parte Meridiei objecta: Heraeleoticum contra humentibus locis gaudet: quod silvestre appellatur, neutrius naturæ particeps est, nam libentius circa sepes crescit quàm apertis locis. Spinæ genus est in Creta, quam omnes vulgari Græco idiomate Ascolimbros appellare norunt: Veteres Latini etiam nomine græco Glycyrrhizon vocarunt, à Glycyrrhiza tamen diversum. Sponte passim nascitur, flavo flore, lacteo succo abundans. Radix & folia edi solent antè quàm in caulem abeat. Ravennæ cum aliis herbis in foro venalem conspeximus, & Anconæ, ubi mulierculæ eam eruentes, Riuci nominabant. Sed & agro Romano colligi observavimus, & ab incolis Spinaborda nuncupari. Ea est quæ recentioribus Græcis Ascolimbros dicitur. Plinius variis locis & libro 21. cap. 16. de spinis agens, ubi Carduum à Scolymo distinguit, per Carduum Artichocam intelligere videtur: deinde ait, Scolymus quoque floret serò & diu. Postea subiicit: Scolymus carduorum generis ab iis distat, quòd radix ejus vescendo decocta. Sed Galenus ipse nonne de Scolymo & Cinara eodem capite meminit? Itaque assentiri possumus iis qui Artichocam silvestrem nominari debere Carduum contendunt, & hortensem cultumq. Scolymum: quoniam silvestris semper spinis horridus est. Spina quam Veteres Græci Acanon appellarunt, rusticum nomen ab Acanou derivatum nunc mutuata est, nimirum Aconachia: quæ vox illi propriè convenit: nam cum præ cæteris spinis horreat, inde factum ut aculeatæ plantæ Acanaceæ dicantur. Thymelæa qualis Dioscoridi describitur, in Creta provenit, ab ea differens quam Germani in suis picturis nobis proponunt. Gladiolus sive Xiphion in arvis nascitur, & cum Vere germinat, unicum folium non admodum latum & octonos digitos longum, mucronatum, septem nervis distinctum promit: è cujus sinu aliud minus exit, deinde tertium, postremò caulis onustus floribus serie quadam pro-pendentibus, adè nitentis coccinei coloris, ut nullam comparisonem admittat: terra erutus cum sua radice sagittæ instar conici potest; quandoquidem ejus radix crassa & rotunda est, ut sagittarum crassiora capita, & ejus folia terna utrinque in caule disposita pennarum vicem præbent. Tithymalus myrsinites cum in Cretæ montanis tum maritimis crescit: quemadmodum & Paralios. Securidacæ agri abundant, illisque Peleki dicitur. Terebinthi, Lauri, Arbuti, Lentisci, & pumilæ Cedri veterem appellationem retinent: uti & Aspalathos, & alia ei valdè similis Achinopoda illis dicta. Marina littora Gnaphalio candicant: nam quod ab Herbariis depingitur, adulterinum est. Iisdem littoribus frequentes sunt Theophrasti bulbi littorales, quos nostri Aromatarij Galli pro Scilla vendunt. Silvestres brassicæ in scopulis ad portum Sudæ nascuntur. Chamæsyce & Soldanella littorali arena delectantur. Dracunculus hederæ folio in humidis Spachia locis solummodò reperitur: at alter nobis notus plurimis insulæ locis indifferenter exit. Halimi frutex nunc Halimatia appellatur; tota insula adè

adeò frequens, ut maximà ex parte sepes eo consent: hujus cymæ edules sunt. Noster Agnus castus, sive, Veterum Agnos, Lija appellatur. Sedum istuc fruticoseit. Legitimum Thymum adeò frequens est, ut alterius ligni loco uratur. Thymbra vulgari nomine Græcis Tribi dicta, hoc est, Satureia silvestris, macilentà & sterilia loca amat, præsertim autem apud Rhetimo: in his duabus stirpibus, potissimum autem Thymo, nascitur Epithymum. Tribulus terrestris quem illi vulgo Atrivolo vocant, agris maximè est noxius, præsertim autem leguminibus. Hoc autem loco reticere non possum, eos qui hunc sacrae scripturae locum interpretantur de *Tribulis ficus*, hallucinari, dum Tribulum esse existimant carduum: nam Tribulus universæ * Galliae ignotus est, saltem terrestris: aquaticus autem is est quem nos *Macles* aut *Chastagnes d'eau* nuncupamus. Heliotropium nominatur Heliocrota, Atractylis Ardactila, Orobanche Lycos. Hyssopo cum hortensium silvestri carent: ejus autem loco pharmacopœi inutilem quandam pusillam adulterinam plantam substituunt. Stœchas sponte plurimis locis nascitur. Inter rariores stirpes, singulares quaspiam conspeximus in Franciscanorum horto urbe Candia, nimirum Scammoneam & Apion, quæ alioqui sponte in montanis nascuntur, uti & Styrax. Ricini planta quoniam istuc hieme non corrumpitur, multosque perdurat annos, in arborem evadit adeò sublimem ut non nisi scalis admotis conscendi possit. Xylum & Sesamum magnum censum adferunt; atque Aprili seruntur. Cogitur istuc & Cedria sive Katranum, & pix, præsertim in Leucis montibus, vulgo Spachia dictis, in quibus plurimæ silvestres pini, alias Piceæ, proveniunt. Inter res memorabiles, planiciem in Creta observavimus, Sethia & Lasti nominatam, magnæ longitudinis in sublimium montium jugo, paulo supra Voulisteni in media insula, quâ Sethiam iter est. Restibile autem est solum, in quo multæ segetes, leguminaque nascuntur, & Orobus, leguminis genus nobis quidem in usu, sed quod nullum nomen Gallicum invenit. Eam planitiem uberem reddunt rivuli è collibus illam undique cingentibus decurrentes. Nascuntur apud Cretenses silvestria quædam exigua pyra, ab incolis Achladas nominata, à nostris diversa: alias pyra silvestria apud eos Agufaga appellantur. Vix in Creta reperias Asparagi genus illud quod in hortis colimus: silvestrem enim Corrua nuncupatum passim sponte nascentem dumtaxat habent. Sed aliud præterea genus apud ipsos conspicitur, antiquâ & vulgari appellatione Polytricha nominatum. Inconstans Anemones flos pluribus quam decem coloribus variat. Cicadæ Symphogna nuncupantur, qua etiam voce lyram appellant, Symphytum majus Stecouli. Supra Chisami arcem, ea montis parte qua Calohierorum monasterium, cui nomen D. Ioannes de Predermos, situm est, Artichocæ silvestris genus crescit, pastoribus Agriocinara appellatum, cujus radicem cubitalis longitudinis, & humani cruris crassitudinis, foris & intus nigram, pyri in modum turbinatam, Costi indici loco in Aromatariorum officinis venalem esse asserimus. Intelligimus autem nigram illam radicem quam Costum nominant, quamque ab omni antiquitate in usu esse credimus. Capita fert instar Cinaræ sive Artichocæ, quæ pastores cruda mandunt. Ejus flos maxima ex parte candidus est (licet & purpureus inveniatur) & suavis odoris. Ipsius radices Chamæleonis albi radicibus similes sunt, & folia Chamæleonis nigri foliis. Differt ab aliis Artichocis silvestribus multis Italiae locis nascentibus. Frustrâ inter reliquas nostrates stirpes Chamæleon albus & niger depicti fuere: nam neuter nec in Germania, nec in Gallia, nec etiam in Italia nascitur: unde certum est (cum venia sit dictum) istas tres nationes hallucinari: neque enim Carlina, neque alii similes cardui, Chamæleon albus vel niger sunt. De nigro autem alias agemus. Albus porrò radicem producit humanæ coxæ crassitudinem æquantem, pedalem, interdum etiam cubitalem longitudinem, adeò odoratam, ut conclave in quo reposita, violæ odore ita repleat, ut capitis gravedinem inducat. Cretenses pastores, & rusticani pueri, præsertim apud Rhetimo, ejus gummi colligunt, quo feminae pro masticatorio utuntur, uti mastiche in Chio, & Chondrillæ gummi in Lemno. Cola vel Chamæleous vulgo nuncupant Chamæleonem album. Acanthus mollis variis humidis locis frequens est: at spinosus in agris & juxta semitas. Anonidis cymas condiendi consuetudo apud Cretenses nondum abolita est, neque etiam Eryngij tenella germina edendi: at Eryngium illud marinum est, maris littoribus nascens, à mediterraneo diversum. Breviter Creta insula multas stirpes profert, atque alias res singulares, quas alibi non reperias. Ab omni etiam antiquitate generosarum stirpium istuc nascentium nomine celebrata est. Macrobius cap. 5. lib. 7. Saturnalium idem testatur his verbis: Sed nec mon-
strosos carnibus abstinetis, inferentes poculis testiculos Castorum, & venenata corpora Vi-
perarum: quibus admiscetis quidquid nutrit India, quidquid devehitur herbarum, qui-
bus Creta generosa est. Serpentum dumtaxat tria genera in Creta observavimus, primum
Ophis, alterum Ochendra, tertium Tephloti à rusticis nominatum. At affirmare aude-
mus

mus verum esse quod antiquitus proditum est, Cretam nullum venenatum animal alere. Nam cum serpentis illud genus, quod proprio nomine Ophin dici retulimus, persequeremur, dux nostri itineris sublevans lapidem sub quo latibulum quærebat, ab eodem præmorsus fuit in manu: attamen licet sanguinem etiam elicuisset morsura, nullum aliud malum sequutum est, quàm leve vulnus.

* Gallia tamen Narbonensis copiosum tribulum terrestrem alit.

*Cretense Malvaticum vinum, Pramniium dictum:
illudque nusquam alibi confici.*

CAPVT XIX.

VINVM quod Malvaticum vocamus in sola Creta fit: atque asserere non veremur, quod in exterarum regiones etiam longissimo distans intervallo defertur, puta Germaniam, Galliam, & Angliam, primum fuisse decoctum. Nam naves quæ Malvatici vini in exterarum regiones transferendi causa Cretam appellunt, potissimum id quod in Rethymo natum est, tollunt, cum constet illud generosissimum diu conservari posse, atque longa vectura majorem adhuc præstantiam acquirere. Porro in urbe Rethymo quæ Veteribus Rhythmna dicta est, magni sunt lebetes ad litus maris dispositi, in quibus Vindemiarum tempore vina decoquunt: omnia tamen Malvatica vina decocta esse non dicimus. Nam quæ circa Caneam, & urbem Candiam, colliguntur, & in Italiam dumtaxat transvehuntur, decoquere non est necesse, quia periculum non est ut acescant. Sed singulis annis vina commiscetes, vetera novis admistis meliora faciunt, & horna veteris admistione generosiora reddunt. Cretica vina olim quemadmodum & nunc dulcia fuere. Malvaticum proprio nomine Pramniium vinum dictum est, ut ex Dioscoride patet, cujus hæc sunt verba: *Creticum cognomine aut Pramniion aut Protropion*. Huc accedit quod Homerus magnopere commendavit Creticum, illud Pramniium appellans. Insula Creta etiam eximium Muscatellum vinum præbet: cujus duo sunt genera; unum præcocius ante vindemias confectum, alterum ipsis dumtaxat vindemiis: sed neutrum vix ultra fretum Herculeum transvehitur. Ceterum duo etiam sunt Malvatici genera; dulce, & acerbum quod Itali garbum appellant, Galli viride, sive rude: illud autem ad nos non devehitur, quia cum (ut dulce) non sit coctum, diu conservari non potest.

*Veterum saltandi cum armis ratio, quam Pyrrhicam
saltationem nominarunt.*

CAPVT XX.

CVM in campestri quodam pago versaremur apud Dominum Ioan. Antonium Baroczo non procul ab urbe Spachia, vicinorum pagorum incolas ad diem quendam festum convenisse conspeximus, alios cum uxoribus, alios cum amicibus, ut magna hominum esset frequentia. Bene poti saltare ceperunt summo totius diei æstu; non in umbra, at sub dio, tametsi is dies totius mensis Iulii esset ardentissimus: eamque saltationem usque in noctem protraxerunt, licet suis armis esset onusti. Solent isti rustici ferè perpetuò incedere alba interula amicti, quam lato cingulo magna fibula prædito constringunt: deinde femoralia linea applicant, quibus interulam non includunt, sed liberam fluere permittunt: postmodum ocreas caligarum & calceorum vicem supplentes inducunt, ad cingulum usque pertingentes, cui ita alligantur, ut interula anteriore & posteriore parte propendeat. Sic ornati, atque pharetram centenas & quinquaginta circiter sagittas quadam serie dispositas continentem ex tergo propendentem gestantes, tensum item arcum brachio inducentes, aut transversum gerentes, & gladio latus accincti, altissimos saltus facere nituntur; neque decoram suam saltationem esse existimarent, nisi his omnibus essent onusti. Hæc Cretensium armatorum saltatio veterum Curetum saltationem nonnihil resipere videtur, quam Latini Pyrrhicam nominarunt. Græci sic saltantes tribus mensuris uti solent: nempe progressu, anteriùs subsiliendo altero pede sublevato, ut Germani solent: altera orbicularibus saltationibus, quæ in pagis per Gallias fiunt, non est dissimilis: tertia mira est, nam modò alterum pedem in anteriorem & posteriorem partem vibrantes, mox altero similiter facientes, atque sibi mutuò respondentes, cantando, & saltationes cantilenis accommodando; modò in gyrum, modò in longum, atque interdum bini &

bini; omni conatu interea saltant. Ab omni antiquitate Græci saltando eantare consueverunt. Ipse etiam Aristoteles id testatur primo capite, lib. septimo, his verbis: *Vox iis qui rem veneream incipiunt agere, mutari in sonum asperiores inaquabilioresque incipit. Abstinentibus verò, à contrario fit, & si curam adhibeant (quod aliqui faciunt ex iis qui choreis indulgent,) vellongo seruari, &c.*

Mulieribus moris est velum dumtaxat capiti imponere liberum nec adnexum; pectus verò & humeros perpetuò nuda habere (nullum enim amictorij usum norunt) ea de causa fusca sunt & sole adusta: nulla etiam tibialia gestant, rusticana videlicet, quas publicè conspiciere licet: Nam urbanae perpetuò latent, & vix prodeunt nisi noctu, sive templa aditurae, sive sese mutuo visitaturae. At quoniam nostrum institutum aliò nos revocat, de Cretenfibus rebus plura differere supersedebimus, cum navigatio in eam insulam adeò trita sit ut nunquam desint qui eò commeent, & inde redeant; atque de Turcicis rebus agere incipiemus.

Quotquot mandatum sive diploma liberi transitus à purpurato aliquo Bacha, vel à Turcarum Imperatore impetraverint, modò Turcico vestitu incedant, ducemque itineris habeant, qui interpretis vice fungatur, tuto per omnes Turcæ provincias commeare posse,

CAPVT XXI.

TAMETSI Turcæ magno numero per turmas, quas ipsi Caravannas nominant, convenire soleant, ut securiùs protectiones suas suscipiant, quilibet tamen eorum vestitu amictus, diplomaque habens ex aula Turcarum Imperatoris, comite interprete qui illi dux itineris sit, liberè quocunque libebit proficisci poterit, exceptis desertis & extremis Provinciarum limitibus. Si quis porrò eodem desiderio, quo nos, impulsus, idem experiri vellet, abs re facturi non videmur, si quidpiam hinc adscribamus. Cum primò Byzantium appulsemus, & ocium in socordia transigeremus, singulis diebus portus canalem sive sinum, qui Peram à Constantinopoli separat, traieciabamus, ut ea quæ Turcæ in suis officinis venalia proponere solent conspicientes, observaremus quæ ipsi haberent nostris officinis incognita. Utque id commodiùs facere possemus, conquisito docto Turca, qui Arabicam linguam adprimè calleret, de precio cum illo convenimus, ut omnis generis mercium, aromatum, atq. aliarum rerum quæ in officinis Turcarum venales habentur, indicem conscriberet, qui nihil aliud continebat quàm Avicennæ indicem Arabica lingua descriptum, omnia quæ illis peregrè advehuntur complectentem. Absoluto indice, Turcam nobis singula vocabula sigillatim & distinctè pronunciare iussimus, eaque cum pronunciaret, nostris characteribus exarabamus, ut erant Arabicè prolata: deinde rem prolatam nobis demonstrari curabamus; ut ea conspecta, rem cognitam vocabulis ab ipso descriptis, nostra lingua subscriberemus, cupientes ea ratione, aliis locis, quotiescumque opus esset, ipsa etiam petere posse: & ut verum fateamur, in quibuscumque Turcarum Provinciis fuerimus, plurimum nobis profuit is index, ad rerum quas desiderabamus cognitionem adipiscendam. Nam interdum evocati ad agrorum curam, cum quidpiam ex aromatarii taberna (nullos enim pharmacopœos habent) expeteremus, si ipsorum idiomate probè exprimere nequibamus, indicem scriptum proferebamus, ut mercator conspecto vocabulo meliùs intelligeret. Ista profectò ratione multa simplicia conspeximus, quæ à nostris mercatoribus Turcarum provincias aduentibus jam advehi desierunt. Hanc itaque laudem mercatorum negotiationi tribuimus, quòd ei accepta referre debeamus, omnia singularia è procul distitis regionibus advecta. Atque ut rem sic se habere comprobemus; num sine negotiatione aromata haberemus canellæ, carophyllorum, myristicæ nucis, piperis, aliarumque similium rerum? Cur tot præclara medicamenta, & alia singularia veteribus adeò trita, nunc sunt incognita, nisi quòd illorum negotiatio fieri desuit? Num tellus Amomum, Terebinthinam, Calamum odoratum, Ammi, Costum, Acaciani, & alia huiuscemodi veteribus adeò trita proferre destitit? Non profectò: sed caremus, quia nemo est qui illa cis mare advehat. At cum in Oriente essemus, plurimarum cognitionem negociatoribus impertimus, quæ ante illis ignota istic remanebant, nunc verò vulgo venalia esse incipiunt cum Venetiis, tum plurimis aliis locis: potissimum autem legitimum Nitrum, Cardamomum majus, vera Terebinthina, & alia similia, de quibus fusiùs nostris in Dioscoridem Commentariis. Certi autem sumus nobis non defuturos probatos testes, si demonstrare vellemus nos omnium primos retulisse plurima medicamenta nostris ignota, quæ neque auro neque argento alioqui comparare potuissemus.

*Turcas eandem dictionem suis characteribus
multifariam exprimere.*

CAPVT XXII.

VETERES Terræ quoddam genus in plurimis medicamentis admodum commen-
darunt; quod nunc etiam minore non est in usu, quàm olim: Latini Terram Lem-
niam, sive Sigillatam appellant, Galli *Terre fellée*. Adeò celebris est hæc terra, ut
Principum Legati Constantinopoli redeuntes, eam referre, & muneris loco Principibus vi-
ris offerre solcant. Nam inter alia singularis est adversus pestem & omnes defluxiones. Ve-
nalis reperitur in Aromatariorum officinis Terræ sigillatæ nomen obtinens, sed quæ magnâ
ex parte adulterina sit: in universo etiam orbe non invenitur nisi in unâ Lemno insulâ. Et
quoniam nobis animus erat in Lemnum nauigare, eam ob causam antè quàm Constanti-
nopoli excederemus, diligenter inquisivimus quibus rationibus negotiatores illam adipisci
queant; nostræque diligentia duodeviginti diversis impressionibus signatam invenimus.
Pastillos igitur omnis generis impressione notatos nacti, cuidam Turcæ Arabicæ linguæ
perito ostendimus, ut intelligeremus cur tot genera invenirentur. Ille omnibus perlectis,
respondit singulos orbiculos duas dumtaxat Arabicas dictiones continere, *Tin imachton*,
quæ significant Terra sigillata: & pastillum qui plures haberet notas, eandem dictionem
expressam habere, idemque significantem, quam ea quæ paucioribus notis esset exarata:
& licet pastillorum characteres inter se varient, id dumtaxat inde procedere, quòd Turcæ,
eandem rem exprimere volentes, variè suos cha-
racteres miscere queant: Alia item est ejus rei ra-
tio, nimirum diversos magnates ei rei præfuisse,
ideoque diversis sigillis impressisse. Omnis autem
hæc terra, in pastillos, hoc est, exiguos panes cir-
citer quatuor drachmas pendentes, vel paulo
graviores interdum, nonnumquam & leviores
formata est. Non desunt impostores qui eam ad-
eò dextrè adulterare norunt, ut legitimæ quàm
simillima videatur. Ut verò characterum vario modo pastillis impressorum diversitas
conspici possit, eos prout variè impressi fuere exprimi jussimus.



*Variarum specierum ejusdem Terra sigillatæ descriptio;
atque de sigillis ipsi impressis.*

CAP. XXIII.

COLLECTIS igitur quibuscunque sigillis, terræque generibus quæ nancisci licuit,
in Lemnum navigare constituimus, ut rei veritatem expiscaremur, atque legiti-
mam ab adulterinâ dignoscere disceremus: ea autem sic descripsimus: Antiquissi-
mum sigillum, referentibus Græcis & Turcis, inter varias Terras id est quod pollicis lati-
tudinem non excedens quatuor dumtaxat characteres continet, quorum qui latera occu-
pant, hamulis similes, alii verò mediis valde intricati sunt, characteris ζ ferè instar, qui me-
dicinalem unciam denotat; in medio autem sigillo inter universos characteres quatuor
dumtaxat puncta sunt addita: hujus sigilli terra adeò pinguis est, ut è sevo constare videat-
tur, dentibus cedens quando manditur, atque minimum arenæ continens; ejus color in
rubedine ad obscurum accedente pallet. Aliud genus in minores pastillos superioribus
respondentes efformatur, cujus characteres impressi paulo grandiores sunt, numero tres,
septem punctis interpositis: hoc paulo magis rubet priore, gustuque est nonnihil acido;
atque præmansum, calculis arenaceis abundare deprehenditur; minùs pingue quidem su-
periore, sed bonitate illi non cedere creditur. Est & tertium genus exiguorum pastillo-
rum, superioribus magnitudine respondentium, cujus characteres differunt: nam veluti
uncum hamo piscatorio similem habet medium inter binos alios characteres notæ ζ si-
miles. hujus color à superioribus differt, quoniam veluti parvis albæ terræ rubræ permixtæ
maculis conspersus est. Quartum genus reliquis dilutiùs rubet: hujus, tria sigilla differen-
tia eidem terræ generi impressa observavimus. Terra sigillata quæ Constantinopoli magis
vulgaris invenitur, maximâ ex parte adulterina est, atq. in majores pastillos formata quàm
reliqua; ejus etiam color diversus: nam reliquorum generum ad rubedinem tendit, hujus
verò

verò flavescit. Et quoniam adulterina est, propterea majore quantitate reperitur. Inveniuntur & duo alia genera cum forma tum characteribus dissidentia, quæ in selectissimorum numero habentur, & rara sunt: in eo discrepant, quòd alterum magis arenosum sit, alioqui idem est sapor. Aliud item genus bolo armeno dissoluto adulteratum, cui impressæ sunt duæ notæ admodum contortæ, ejusdem cum postremis duabus magnitudinis, sed ab illis diversæ. Est præterea aliud genus in pastillos rudes & impolitos formatum, cæteris rotundiores, nucis juglandis magnitudine, globis ferè similes, nisi ea parte qua sigillum impressum est, sessiles & planiores essent. Hos omnium purissimos comperimus. Sed & alia est sigilli species in officinis admodum rara, utpote quam duabus dumtaxat locis Constantinopoli reperimus: cujus precium, reliquis majus est; aromaticum habet saporem, ut aliquid admixtum quod eum saporem conciliet, quispiam opinari possit; cum tamen naturalis sit ipsius terræ: hujus color saturatius rubescit; & habet plures impressas notas. Perspicuum itaque est omnia terræ sigillatæ genera ejusdem coloris non esse: nam sæpe contingit ut in ipsa vena candidioris coloris reperiatur, nonnunquam magis rubescentis, interdum etiam ex utroque colore mixta. Qui spliragidem Lemniam ex gustu discernere cupiunt, certius judicium de ea ferre possunt, quum eam in ore aromaticum quidpiam spirare, atque arenaceam nonnihil esse deprehendunt, quàm qui an linguæ adhæreat periculum faciunt. Omnes porrò eas differentias, dum Constantinopoli essemus, descripsimus, & depingi curavimus, atque in Lemnum insulam nobiscum detulimus, unde hæc terra eximi solet: sed unico dumtaxat totius anni die, sexto videlicet Augusti huic rei consecrato, erueri moris est. Antequam verò Byzantio solveremus, ab omnibus nautis cujusdam navis quæ è Lemno advenerat perquisivimus, an Lemniam terram detulissent: omnes responderunt, eam non posse haberi, nisi ab Insulæ Governatore: atque si eam nativam conspicerem vellemus, in Insulam nobis navigandum: nam omnibus incolis capitis pœna prohibitum est, ne quis eam efferat. Addebant præterea, si quispiam incolarum unicum dumtaxat pastillum vendidisset, aut domi servare incio Governatore deprehenderetur, magna pecuniæ summa mulctandum: nam nemini, nisi Soubachi, eam distribuere licitum esse, qui Insulæ proventum obtinet, atque ejus rei causa censum Turcarum Imperatori persolvit. Hæc omnia cupidiores nos effecerunt, ut ipsam terram in sua vena & fodina conspiceremus. Primum autem saluus quem vocant conductus, ipsi mandatum appellant; nobis impetrandus fuit, quò securius per Turcarum Provinciam proficisci possemus: eum autem favore & auctoritate Domini du Fumet, in Domini d'Aramont absentia tum Legati, facile obtinuimus.

E Constantinopoli in Lemnon maris Aegæi insulam, Italico sermone Stalimene vulgo nuncupatam, profectio.

CAPUT XXIV.

CELOCEM nacti quæ Salonichi, amplam urbem, olim Thessalonica nuncupatam, proficisceretur, & in Lemnum appellere debebat, necessariis omnibus rebus ad profectioem paratis, eam conscendimus, atque vela fecimus. Secundo autem vento minus quatuor dierum navigatione Constantinopoli in Lemnum perveniri potest. Per Propontidem navigantes, Galipolim appulimus, ubi unicum diem hæsimus. Sed quandoquidem in navigationis per Propontidem mentionem incidimus, asserimus illud mare esse omnium commodissimum: cujus hæc est ratio; quòd totius Euxini maris atque Propontidis aqua nec incrementum sumat nec decrescat secundum Lunæ motum, uti in Oceano, & magna mediterranei maris parte: tum etiam quòd naves habeant huic mari (quod nec fluit nec refluit) accommodas. In Propontide, Helleponto, Bosporis, atque etiam in Cycladibus insulis, & magna Aegæi maris parte, æstus perpetuò profluit: adeò ut navis pleno illo mari malacia correpta, singulis diebus plus quàm decem passuum millia de suo cursu decedere deprehendatur, propter aquas ab Euxino in Propontidem, & inde per Hellepontum & Cyclades in Mediterraneum mare rapidè profluentes. Cujus rei plurimos antiquitus admirationem cepisse comperio: quam nec etiam Plinius subticere voluit, qui 13. cap. 4. libri sic scribit: *Non est omnittenda multorum opinio, priusquam digrediamur à Ponto, quæ maria omnia inferiora illo capite nasci, non Gaditano freto, existimavere, haud improbabili argumento, quoniam æstus semper è Ponto profluens, nunquam recipitur.* Quod ad me attinet, in ea sum opinione, locum illum omnium marium esse originem, quoniam inde magna aquarum quantitas profluit, quæ nunquam refluit: sed eas necesse est transitum & egressum habere per Gaditanum fretum, alioqui terram inundarent, & omnes vicinas circum

regiones submergerent. Ex Helleſponto egreſſis, & maris Ægæi planum æquor ingreſſis, ventus nos, qui tribus celocibus navigabamus, deſtituit, atque ſub noctis crepuſculum, tribus Piratarum navibus conſpectis, in portum Imbri inſulæ confugere coacti ſumus, ubi ventus adverſus exoriens, duobus diebus nos detinuit. Tertio die in planum æquor progreſſi, magna remorum contentione inter duo promontoria, alterum Lemni inſulæ, Blava nuncupatum, alterum Imbri, Aulaca dictum, ſibi invicem oppoſita, & duodeviginti paſſuum millia inter ſe diſtantia, curſum dirigentes, in Lemnon maturè appulimus. Navem egreſſis, & ſignificato inſulæ Gubernatoribus noſtro adventu, qui potiffimùm erat, ut terræ ſigillatæ fodinam conſpiceremus, ejus videndæ ſpes omnis ademta, niſi ad ſextum Auguſti rediremus. Sed cùm multo tempore in plurimis inſulæ pagis ſubiſteremus, in quibus ſæpenumerò acciti fuimus, ut ægros Græcos & Turcas viſitaremus, magnam occaſionem naçti ſumus conſpiciendi varietatem terræ, præſertim in urbe Lemno. Nam unus ex primariis totius inſulæ, domicilium habens in arce ſupra rupem exſtructa, tum æger, nobis commoditatem præbuit videndi omnes ſpecies quæ in ea urbe adſervabantur, cùm illi perſuaſiſſemus, ad medicamentum quod parabamus, ſelectiſſimam inter ceteras terram nobis eſſe deligendam: maxima verò earum pars nullum ſigillum impreſſum habuit.

Urbium & ruinarum Lemni inſulæ deſcriptio.

C A P. XXV.

LEMNON Italicè Stalimenen vocari comperimus, nomine è duabus dictionibus vulgariſus Græcis Sto & Limni, corrupto: Sto enim Ad ſignificat, & Limni Lemnon. Urbs nunc Lemnos dicta, olim Myrina nuncupabatur, parum celebris, licet adhuc integra. Forma arcem Corcyrenſem refert, aut Bucephalam urbem, vulgo Cavalla nuncupatam: in colle enim in mare prominenti ſita eſt, & utrimque à mari cingitur, ut ingreſſus continentem ſpectans admodum anguſtus ſit. Collis in quo urbs ſita, vetuſtis muris circumtus eſt, in cujus ſupercilio arx in rupe exſtructa, ubi præſidarii plerumque ſunt milites; non quòd urbs aut arx munitionum loco habeantur, ſed ut Piratis & triremibus reſiſtere queant, ſi fortè illos inopinantes adorirentur: Veruntamen præſidia Turcica iſtic duntaxat in ſpeciem ſunt collocata, ut totam inſulam in officio contineant, nève rebellare poſſint incolæ, & eam Chriſtianis tradere. Ceterùm Hephæſtia nunc Cochyno dicta plane deſerta eſt & deſtructa: accidit enim plerumque ut urbes olim ſterili ſolo ſtructæ & difficili, incommodoque, ob rerum neceſſariarum ad vitam ſuſtentandam penuriam, præſertim aquæ dulcis, ſponte corruerint, nec poſteà reſtauratæ ſint. Iſtic deprehendimus menſuram generoſi vini ſex libras continente: in uno aſpro æſtimatam, quæ reſpondet tribus piatibus Pariſienſibus, pro carolino, aut decem æreis minutis denariis. Ejus urbis incolæ, ut commodiùs habitarent, in planicie ædes urbis portis contiguas exſtruxerunt, eo numero ut ingens & maximè amœnus pagus conſpiciatur, in quo magna ſit vinearum quantitas. Univerſa inſula tumulis abundat, & inæqualis eſt; inter quos tamen elegantes & bene culti agri interjacent. Reliquæ inſulæ Lemno viciniore, ut Thaffos, Scyros, Tenedos, & Imbros, altioreſ habent montes. Arx urbis Lemni duas ſolùm portas obtinet, ea quæ in inferiorem urbem deſcenditur, aditu difficiliſ eſt, quoniam in rupe exciſa, pontemque habet ſublicium; quo ſublevato, ingens eſt præcipitium ad mare uſque: altera in ſummo colle ſita, acceſſum ad eò præcipitem habet, ut equo conſcendi non poſſit. Neque urbs, neque arx ædificiis abundant, neque ita munitæ ſunt ut oppugnationi vehementi reſiſtere queant. Uterque portus malè tutam habet ſtationem, quoniam ventis naves expoſitæ ſunt. Oppidum Lemnos ſive Myrina miniùs eſt nunc habitata quàm olim: inſulæ tamen ſolum multo fertiliùs, & omnibus rebus magis abundat quàm unquam antea. Tametiſi autem inſulæ magnus ambitus non ſit, quinque & ſeptuaginta tamen pagos continere obſervavi, incolis diligentibus & opulentis præditos, qui legumina & pleraque alia colunt, veluti piſa, fabas, cicer, cicerculam, lentem, triticum, linum, & cannabim: vinoque carneque, caſeo & lana abundant. Porro ſciendum eſt, omnium Græciæ inſularum quæ in Mediterraneo mari ſitæ ſunt, & in quibus Græco idiomate utuntur, incolæ, cùm ſecuri ſub Turcæ dominio vivant, ad nullam aliam rem animum applicare, quàm ut vitæ neceſſaria comparent, omni conſervandarum arcium & propugnaculorum abdicatâ curâ, quæ Turcæ eos ſublevare ſolent. Inde ſit ut perinde ruti habitare cupiant atque in oppidiſ. Ad terræ itaque culturam animum applicant, neque vulgare idioma aut ſuam religionem ob Turcarum adventum mutârunt. E quinque & ſeptuaginta pagis quos in Inſula contineri diximus, binos duntaxat aut ternos deprehendimus, in quibus Græcè non loquerentur,
aut non

aut non essent Christiani. Verum quidem est eos qui propugnacula inhabitant, Turcas esse, sed pagorum incolæ Græci sunt. Senex quidam insulæ inquilinus nobis referebat, eam nunquam adeò cultam aut opulentam, frequentioresque incolas habuisse, quàm nunc. Quæ sanè res diuturnæ paci & quieti, qua illis sine aliqua molestia frui licuit, adscribenda est. Insula equis coloris gilui abundat; gradarii sunt omnes natura, nulli succussatores; adeò humiles, ut vix inveniatur ejus precium decem ducatis æstimari possit: attamen compacto sunt corpore. Insula magis in longitudinem quàm latitudinem patet, ab oriente in occidentem, ut circiter Solis occasum Mons Athos qui plus quàm octo leucis inde distat, umbram in portum extremâ insulâ situm, ad sinistram urbis Lemnos latus, ejaculetur, quod secundâ Junii à nobis observatum est. Nam adeò celsus est mons Athos (ut licet Sol nondum occasui vicinus esset) ejus umbra sinistram insulæ cornu pertingeret. Rivum quendam sequuti sumus, è rupe ab oppido dimidia leuca distante labentem, & pagum qui in planicie juxta portum est, alluentem. Ejus fons qui è loco sublimi decurrit, vulgo Cataracti nuncupatur. Nulla vulgarior est in insula planta Chamæleone nigro, florem cæruleum gestante adeò elegantem, ut ipsum cæruleum colorem provocare possit. & adeo intensum est, ut ipsum cælum, ipse cyanus flos, & cyaneus color cum illo collata pallefcere videantur. Qui à nostris vulgo Carduus Benedictus appellatur, sponte in agris nascitur, nec aliquâ culturâ indiget: Græci nomine corrupto Gaideracantha, hoc est, Asininam spinam nuncupant. Asphodelo montes abundant. Quæ in Cræta Ascolymbros dicitur, istic Sombrovolò vocatur, hoc est, Sombri carduus: est autem lacteo succo prægnans ille carduus, cichorii modo, flavo flore, esui admodum aptus, adeò ut nullam radicem in hortis cultam noverimus, quæ cum Ascolymbro sapore conferri queat, etiam si in earum numero fiser & pastinacam comprehendas. Quoniam verò Plinius scripsit Lemni insulæ incolas Gracculos ob id colere, quòd locustas insulæ vorarent, occasionem nobis præbuit inquirendi quænam avis esset Gracculus: sed de eo agemus in libro, quò omnium avium icones exhibebimus.

Stirpium in insulâ Lemno vulgarium nomina.

C A P. XXVI.

CONSPEXIMVS in arvis Lemni insulæ nascentia Psyllium, Thlaspi, Drabam, Cyperum verò longum & rotundum, atque Conyzæ species secundum rivos: præterea Lampfanam, nusquam neque in Gallia neque in Italia nascentem, propterea nostris ignotam. Inveniuntur etiam plures Iunci species, Pulegium, Helxine, Coryledon, Apium majus & minus, quod Græci Pattimendilla nunc nuncupant, Attractylis, Scorpioides, Scorpiuros, Chrysanthemum, quod crudum edunt, Menthastrum, Majorana silvestris, Aspalathus, Synonis, Filicis omnia genera, Anagallis, Ruscus, Adianthon, Phyllitis, Hemionitis, Tragopogon, Tithymalus mas, Cichorium, Scordium, Anchusa, Dracunculus, Melanthij variæ species, herba Millegrana nuncupata, ab aliis Herniaria, Lactuca silvestris, Brassica silvestris in scopulis ad littora maris nascens, Brassica marina, Chamæsyce, Daucus, Anonis, Scabiosa, Medica, quam Atrivola vocant, sive Atrivolo, eodem quo Tribulum terrestrem nomine, Oxalis, Papaver corniculatum, Rumex, Nerion, Hippose-linon, Ascyron, Ilex, Pimpinella, Cucumis silvestris, Phalaris, Vrtica Romana, Polypodion, Apocynon, Peplis, Populus alba & nigra. Nascuntur & plurimæ aliæ stirpes, quas nec Latinis, nec Gallicis, nec veteribus Græcis nominibus exprimere quimus; earum tamen vulgarium nomina prodidimus, ut intelligi possit quænam stirpes in ea regione nascuntur, quibus hîc caremus. Inter ceteras autem, una est quam Archipelagi Cræta & Nicomediæ incolæ vulgo Sarcophago nominat, at in Lemno Phrocalida appellatur, Phryges, & Lesbij Mauronia nominant, Itali Crabonella. Alia est Andrayda nominata, alia Aguroupes, alia Coutuzufonnada à Papavere rhœade differens, altera Achinopoda vel Cachynopoda, quam incolæ struendo igni colligunt. Congerunt & herbam Aguroupes, & Asphodeli siccos caules, quia ligni penuriâ laborant, tum etiam quia ipsum solum alendis arboribus nisi domesticis haudquaquam est accommodum. Insulæ pars Orientem spectans ficcior est, & producendis arboribus minùs apta. At quæ ad Occasum & Meridiem tendit, paulò humidior est, & virentior: loca in quibus arbores nasci queunt, & humida inter colles sita, fructiferas proferunt, uti ficus, iuglandes, amygdalas, & paucas oleas: istic nascuntur & Ziziphi duo genera, quorum alterum satis in Gallia notum est, plurimis locis, cum Lutetiæ tum alibi Oleaster perperam nuncupatum: attamen Ziziphus alba est, Columellæ non ignota. Quæ Lutetiæ vicinisque oppidis frequens nascitur, nullum fructum fert, aut si quem fert,

non maturefcit. Lemni incolæ Nerij flores fpargere, & Punicæ mali rantis infigere folent; ifta ratione quodammodo indicare volentes, facultatem habere punicas confervandi, ne flores abñciant: imo fibi perfuadent id prohibere quo minus mala punicæ fundantur. Omnes incolæ Origani penuria quandam herbam inter vepres & fepes magna quantitate colligere folent, quam finguli domi confervant, & cum pifcibus edunt: eam vulgo Lago-
chymeni, * hoc eft, Leporis cubile nominant, ejus fapor & odor Origani heracleotici funt, foliaque Millefolio fimilia, femen globofum, ut pilulæ Vrticæ Romanæ. Diu illam diligenterque perpendimus, & deguftavimus: at nihil unquam comperimus quod legitimum Ammi magis referret, iftâ plantâ. Non immeritò igitur ea utuntur condiendis pifcibus cum recentibus tum falitis. Græci vulgo Paliurum vocant fruticem quem plurimi Rhamni tertium genus effe exiftimarunt; quod certo afferere poffumus: nam cum infulatus quidam dolore fe affici diceret ex punctura spinæ Apaliura nuncupatæ, eum in montem comitati fumus ut fruticem videremus: ac comperimus nihil aliud effe ejus Apaliura, quàm Paliurum. Eorum fepes ex Rhamno constant, qui fpon te iftic nascitur, vetufque nomèn retinet: nam vulgus Rhamnos vocat. Altiffimi totius infulæ montes Macedoniam fpectant, littore Occidenti objecto in fiftro Infulæ cornu: eos Veteres Soace appellarunt. Cum Chamæleonis nigri radices apud pagum quendam Livadochorio nuncupatum erui curarem, plurimi Græci & Turcæ fpectatum venerunt quid ageremus: eas verò fruftulatum fectas filo traiciebamus, ut facilius exficcati poffent. Turcæ in eo negotio occupatos nos videntes, fimiliter radices tractare & fecare voluerunt: at cum fumus effet æftus, & omnes fudore maderent, quicunque eam radicem manibus tractaverant, fudoremque abfterferant, aut faciem digitis fcalpferant, tantam pruriginem iis locis quos attigerant poftea fenserunt, ut aduri viderentur: Chamæleonis enim nigri radix ea virtute pollet, ut cuti applicata ipfam adeò inflammiet, ut nec squillæ, nec urticæ ullæ centefima parte ita adurant: prurigo tamen non adeo celeriter fe fe prodit. Poft unam aut alteram porrò horam, finguli variis faciei locis cutem adeo inflammata m habere cœpimus, ut tota fanguinea videretur; atque quo magis eam confricabamus, tanto major excitabatur prurigo. Fonti affidentes fub platano, pro ludo habuimus initio, & rifimus: at illi plurimum indignati funt; & nifi afleveraflemus nunquam expertos tali virtute eam plantam pollere, haud dubiè malè nos multafsent. Attamen nofta excufatio fuit ab illis facilius accepta; cum eodem incommodo nos affectos confpicerent. Mirum fanè, tantillæ radicis tam ingentem efficaciam noftro malo expertos effe. Chamæleon albus non minore copia in ea Corcyræ parte quæ Leſchimo appellatur, & Cretæ planis nascitur, quàm niger in Lemno. Galli & Germani medici fruſtrâ laborarunt in depingendo Chamæleone albo & nigro, quem non confpexerunt; & dicere audemus neutrum in Italia nafci: nam præterquam quòd ftirpes per Italiam perquifivimus, nobis etiam fidem facit D. Aloifius herbarius, horti Patavini præfectus; qui afferit, utrumque conquifiviffe, fed nondum iftic reperiffe.

* Difficiendum, an id Lagochymeni, cuminum Ethiopicum Matthioli fit.

*Turcarum Satrapas fuo more viventes, viliter
& fine deliciis epulari.*

C A P V T X X V I I .

QVI Soubachi loco erat, vulgo Vaivoda appellabatur: à quo cum obtinenda effet licentia, locum unde terra figillata eruitur, adeundi, nos ad prandium invitavit, & fuæ menfæ adhibuit; quæ res occasionem præbuit, ut describerem qua ratione Turcæ fuos convivas privatim in familiaribus epulis excipere folent. Non dubium eft, quin fi Legatum quempiam delicatius tractare vellent, lautiore ciborum apparatu uti poffint, quàm in eo epulo quod nobis dedit: fed narrare duntaxat volumus, quibus ordinariè vefcantur. Prima patina fuit crudorum cucumerum abſque oleo & aceto, quos cum folo fale edere folent: Deinde adpoſitæ fuere crudæ cepæ, & cruda Mouronia: tum juſculum tritici elixi, mel & panis. Et quoniam aderant Chriftiani Græci, vinum bibimus, quod Calohieri vicini attulerant. Hi funt Turcarum in fuïs epulis apparatus: mantilium aut mappæ nullus ufus. Turcæ nulla difficultate cum Chriftianis verfantur, longeque malunt cum eis commercium habere quàm cum Iudæis. Admodum funt avari, nec abs re, at nobis dolet toties expertos effe. Nam & poſtridie cum ex Livadochorio difcedere cogitarem, ut locum unde terra eruitur confpiceremus, Vaivoda nobis denunciari juſſit, ne eò proficiſceremur, nec noftros duces paſſus eft nos deducere, ni primùm binos aureos

aureos ducatos persolveremus; quos tandem illi dare oportuit, nihil utilitatis in hac re diplomate nobis adferente: nam aperte nobis indicavit, si locum videre cuperemus, binos aureos numerarem, alioqui abiremus. Hujus rei mentionem facere volumus, ut pareret quantæ sint Turcarum expilationes, si cuiquam cum illis est negotium. Nemini gratificantur, nisi parata pecunia, & præ reliquis orbis nationibus sunt pecuniæ avidi: imò si unicus duntaxat denarius expilandus restaret, eum habere volent, nec teruntium remittent. Id verò accidit, quoniam unico forsitan mense vel anno, plusve aut minus uni provincie quispiam præerit, quam deserere cogetur, & ad alterius gubernationem ablegabitur, mille leucis à priore distantem: itaque nullam expilandi occasionem vel minimam negligunt.

Loci in Lemno, unde terra sigillanda eruitur, descriptio.

C A P. XXVIII.

ACCEPTA à Vaivoda licentia, iter ad montem institui: ille tamen aliquot passillis terræ sigillatæ me antè donavit, & Ianissarum comitem addidit. Concessimus in proximum pagum nomine Rapanidi, qui à portu Hecatoncephales appellato non procul abest. A Livadochorio usque ad Rapanidi, trium leucarum est distantia: cumque quinque essemus numero, primùm Hephæstia rudera videre volumus: conspicitur adhuc vetus arx, omnino ferè disiecta, cujus muros mare alluit, omniq̃ habitatione caret: attamen ejus portus elegantior est Lemni portu, magisq̃ fidam navibus stationem omni tempore habet. Hephæstia directè Samothracia opposita est, quæ vix quatuor leucis ab insula distat. A destructo castello digressi, secundum ejus murum ad sinistram progressi sumus, versus collem iter facientes, qui non longius inde abest quàm quaternis sagittarum jactibus. Inter montem & portum, facellum est Sotira nuncupatum, ad quod Calohieri oppidi Lemnos conveniunt sexta die Augusti, quo terra è suâ fodinâ erui solet. Id facellum exiguis quibusdam parietibus solummodo constat, tectum lapideum sustentibus. A facello digressi, rectaque ad montem tendentes, in binas semitas incidimus, quarum altera dextra, altera sinistra ad binos fontes ducebant teli circiter jactu inter se distitos. Quæ ad dextram est scaturigo, æstate non deficit: at quæ ad sinistram, omnino exarescit; & cum locus sit humidus, soli junci ibi proveniunt. Nos ad dextram equitavimus, ubi nullæ arbores crescunt, præter siliquam, sambucum, & salicem, umbram fonti præbentes; quo autem facilius perveniatur in eum locum unde terra signanda desumitur, lapidei gradus sunt additi. Ascensus est supra terram ipsam, & ad alterum locum humidum via ducit, atque paulo supra ad sinistram est locus terram sexto Augusti die eruendam continens. Et quoniam eruitur vena aperta, nihil aliud conspicitur quàm obliquum foramen, quod terrâ denuò tegitur. Licet verò peregrinus eò proficiscatur, atque illi locus demonstretur, nunquam conicere queat ubi nam sit fodinæ os, quia terrâ obturatum; nec vlla ratione efficere potuimus, ut fodina aperiretur: cum unico duntaxat die in anno conspici solet, non sine magno apparatu & ceremoniis.

Res viles & parvæ æstimationis celebriores fieri ceremoniis; & exigui præcij rebus auctoritatem conciliari, si superstitione nobilitentur.

C A P. XXIX.

PER hanc terram demonstrabimus, quantam auctoritatem rebus vilibus & nullius alioqui per se momenti, ceremoniæ concilient: nam licet terra de qua agimus magnæ sit efficacis; si tamen adeò vulgaris esset, ut cuilibet eam sumere liceret, dos quam illi mortales ob ejus efficaciam tribuunt, vilesceret, nisi ceremoniis nobilior reddita esset: ita ut non dubitemus, quin, etiam si in aliâ insulæ parte similis terræ vena illi quæ in Cochino est, inveniatur, Græci eâ uti nolint, nisi dum eximitur adfuissent Calohieri, & solitas ceremonias adhibuissent: imò etiam si ex eodem Cochino erutam haberent alio die quàm sexta Augusti, ea uti aut aliis utendam dare nolint, existimantes aliquam efficacis partem, ex rebus hominum ceremonias celebrantium, vel qui illis adsunt, artificio factis, accedere: atque ejus vim nullius esse momenti putarent, nisi erui conspicerent. Aliis exemplis demonstrabimus, ceremonias & superstitiones eâ quam diximus facultate pollere; & quoniam peregrini ejus rationem nondum intelligunt, exempli gratiâ Iridis radicem proponemus; quæ licet abundè in Macedoniæ montibus spontè nascatur, & vili in officinis vendatur,

In Plin. lib.
21. cap. 7.

I. lib. 16. cap.
44. sub finem.

vendatur, eam tamen cuius colligere non licere creditum est, sed solis castimonia præditis, & terra unde eruenda erat, tribus antè mensibus multa circumfusa, hoc veluti placamento terræ blandientibus. Aliis insuper multis superstitionibus rem peragebant, à Theophrasto descriptis: quam ob causam à veteribus Consecratrix nuncupata est. Idem dici potest de Visco quercino, quod Druides aurea falce demetebant, aliasque ceremonias adhibebant quas Plinius commemorat. Ceremonias in terra sigillata variis modis fuisse adhibitas certum est, illique pro ætatum ratione diversa signa fuisse impressa. Nam Dioscoridis ætate, qui diu ante Galenum vixit, hircinus sanguis pastillis formandis admisceri consueverat: unde colligere licet quasdam ceremonias fieri solitas dum occidebantur hirci Veneri sacri, quæ, ut narrant fabulæ, efficiebat, ut Lemni mulieres hircum olerent, cuius rei causa à viris despectæ, uno consensu omnes insulæ mares trucidarunt. Inde factum ut sacerdos pastillos capræ imagine signaret, unde nomine Græco Sphragida ægos, hoc est, sigillum capræ appellavere. Quoniam autem capræ & hirci vulgo in insula immolabantur, eorum sanguis terræ admiscebatur. Meminit Aristoteles conspectum esse in Lemno hircum, atque secundum ab illo generatum, qui lac in uberibus caprarum instar habuerint; at pro prodigio illud refert. Galenus hujus terræ mystionis modum cognoscere cupiens, dum Roma in Alexandræam Troada Romanorum Coloniam navigaret, Lemnum appulit, & ad locum memoratum perveniens, perquisivit an hircinus sanguis etiamnum terræ admisceretur, antè quàm signaretur: at eam consuetudinem jam desuisse comperit, & quæ in ejus locum successerat, describit; nempe Sacerdotem conscenso colle certum quendam tritici & hordei numerum in terram coniecisse, aliisque quibusdam pro religione patriæ perpetratis, plaustrum totum terra implevisse, atque in urbem Hephæstiada convehi curasse. Adjecit pleraque alia, quæ brevitatis causa prætermittimus. Mirum sanè Lemniam sphragida tam longo ævo in usu fuisse; atque inter homines adeò fama celebratam, etiam ipsius Homeri & Herodoti ætate, qui Dioscoridem & Galenum multis seculis præcesserunt, adeò celebrem fuisse, ut ceremoniis & patriis ritibus augustior redderetur. Hoc porro nostro seculo, utriusque illi ritus, quantum observare & intelligere potuimus, planè obsoleverunt, aliique sunt inducti, quos quidem non vidimus (nam sexta Augusti in insula non fuimus) sed veros esse asserere non verebimur; quandoquidem plus quàm sexcenti viri toto suæ vitæ cursu eos ita celebrari viderunt. Totius ergo insulæ primæ auctoritatis viri cum Turcæ tum Græci sacerdotes & Caloieri, in facellum nomine Sotira conveniunt, celebrataque Liturgia more Græcanico, precibusque fufis, omnes simul, Turcis comitantibus, collem (qui à facello, gemino teli jactu duntaxat abest) conscendunt, atque quinquaginta aut sexaginta viros ad fodiendum adhibent, donec venam terræ aperuerint: detectâ venâ, Caloieri sacculos quosdam ex animalium pilis confectos terra implent, quos Turcis astantibus tradunt, nempe Soubachi, aut Vaivodæ: cumque tantum terræ exemerint, quantum in illum annum sufficere existimant, iisdem operis, qui illic adhuc præsto sunt, venam denuò regi curant aggestâ terrâ. Tum Soubachi maximam effossæ terræ partem ad Turcarum Imperatorem Constantinopolim devehi curat. Reliquum mercatoribus vendit. Et ne quis nisi eorum operâ illam habere queat, severis legibus incolas coercerent; neque fieri etiam posset, ut quispiam (licet viginti operas integrâ nocte adhiberet) ad terræ venam usque pertingat, quin facillè animadvertatur. Qui dum effoditur circumstant, singuli in suum usum, ejus pauxillum sumere possunt: at eam divendere non audent. Turcæ minùs scrupulosi sunt Græcis & plerisque aliis nationibus: permittunt enim, ut Græci Christiani suas imprecationes supra terram sigillatam ipsis præsentibus faciant, eoque etiam adjuvant. Porrò si verum est quod seniores insulæ nobis narrarunt, ritus ille deligendi certam diem in anno, primùm inductus fuit Venetis imperitantibus Lemno, & reliquis Ægæi maris insulis. Ipse collis non adeò sterilis est, quin triticum satum optimè proveniat. Nullus est incolarum qui de Vulcano quidpiam recitare non norit. Atque quemadmodum in insula Corsula, pueri historiam Delphini recensere sciunt, tanquam si recens accidisset: sic & in Lemno de Vulcano fabulantur, sed non uno modo: nam alii referunt ipsum equi lapsu crus confregisse, atque eodem loco, terræ vi & efficacia sanitati restitutum fuisse: alii, coxendicem fregisse solum, isticque hæere coactum donec curaretur; quæ opinio antiquitatis aliquam scintillam retinet. Nulli sunt homines designati ad terram conservandam, neque ulla murorum vestigia conspiciuntur, quibus ille locus ad faciliorem tutelam septus fuerit, ut olim creditum est.

Piscium

Piscium ad littus insula frequentium nomina.

CAPVT XXX.

CVM montem circumivissemus, in pagum Rapanidi, sexto globi jactu à Cochino monte solum distantem pervenimus: montem appellamus, non quòd præaltus sit, sed tumulus duntaxat collis instar, ascensu non adeò difficilis, & media ex parte humilior Monte martyrum, vulgo *Mont-martre*, Lutetia vicino, & per quem boves currum ad summum usque verticem trahere queant. In Rapanidi existentibus, plurimi pisces nobis delati fuere, capti in proximo portu, vix tertio globi jactu inde distante. Ex his nonnulli hamo capiuntur, ut Veterum Cana, quem ipsi Cano, Massilienses Serran, & Genuenses Bolasso appellant; alius item vulgo illis Ropho dictus, veterum Orphus. Sagena capti pisces erant Blenni, Glini, Atherina, Sargi, Gobij, Merula, Turdi; & veterum Græcorum Iulides, vulgo verò *Sgourdelles*, ii nempe quos Veneti ob elegantiam Donzelle vocant, Genuenses Zigurelle. Nunquam impetrare potuimus ut Græci ejus pagi incolæ, nobis terram ostenderent, ob Turcarum metum: tandem unicus repertus qui, ejus sacculum clam traderet, atque totâ nocte iter faciens in oppidum usque Lemnos deferret: qui si proditus fuisset, Soubachi sive Insulae Præfectus magna facultatum parte eum multasset. Varia terræ genera in diversis insulae pagis invenimus: at nemo unquam sigillatam ostendit, præterquam in nonnullis ædibus Myrina, nunc Lemnos nuncupata. Nobis etiam certo affirmatum est, jam ab omni ævo terram eodem loco eximi solitam, nec fodina locum immutatum. Nulli labori & diligentia pepercimus, ut Labyrinthi vestigia in insula Lemno inveniremus: quæ si ulla superessent, ea nos perinde atque reliqua reperturos fuisse arbitramur. Insula Lemnos magna arborum penuria laborat: nam nullæ feræ abundanter crescunt, nisi apud pagum Rapanidi, ubi Esculi arborum siluula est, quæ ad struendum ignem non cæduntur, sed conservantur, pharmaci cujusdam, à Græcis & Italis *Velonie* nuncupati, ex illis exstillantis gratiâ: calicibus verò & glandibus ejus arboris (quæ perpetua fronde viret) ad curanda coria utuntur. *Velonie* ex Insula non transferunt, verum in suum usum & commodum servant. E loco unde terra in colle effoditur, usque ad oppidum Lemnos, mille & ducentorum duntaxat passuum est distantia. Peragratis omnibus insulae locis, in pagum Livadochorio redimus, & nostrum Ianifarum dimisimus. Subsequentibus diebus, errabundi per insulam vagati sumus, navim vectoriam expectantes, & quendam virum è Chio oriundum reperimus in Lemno medicinam exercentem, at ipsius artis adprimè rudem, qui nihilominus breviorè quàm biennii spacio plus quàm trecentos ducatos lucratus erat: arbitramur enim nullos unquam ad medicamenta sumenda procliviores fuisse ejus insulae incolis. Illi mercedem non persolvunt præsentè pecunia, sed ex iis quæ possident largiuntur; hic hordeum, alius caseos, tertius allia & cepas, lini semen: quæ res æquè nobis erant utiles, ac præsentè pecunia, quandoquidem eas in nostrum usum comparare oportuisset.

Chondrilla gummi, aliâque singularia, tum serpentum qui in insula Lemno reperiuntur nomina.

CAPVT XXXI.

INTEREA dum per Insulam iter facio, negocium quibusdam incolis dedi ut omnia serpentum qui in insula reperiuntur, genera viva caperent, quorum diligentem sectionem & anatomen feci. Et quoniam vernacula istic nomina obtinent, ea subsequente ordine descripsimus, Cenchriti, Laphiati, Ochendra, Sagittari, Tephli, vel Tephlini, Nerophidia: quæ omnes appellationes, licet vulgares sint, antiquas tamen nonnihil respiciunt. Nam Cenchriti, Veterum Cenchris est, cujus iconem ad vivum expressam, hîc subiicere libuit.

Laphiati, illorum est Elaphis. Ochendra nihil aliud est quàm Echis aut Echidna, quæ tamen non est legitima vipera. Amphibæna vetustum nomen retinet. Sagittari veterum est Iaculus. Andri tamen & Pari incolæ in hujus serpentis appellatione non conveniunt: nam Iaculus maculis nigris oculi picturam affabrè referentibus, in dorso insignitus est, uti Torpedinis piscis dorsum, quam Plinius



Oculatam

Oculatam nuncupavit, ad Melanuri differentiam. Tephli, vel Tephlini convenit nomine cum veterum Typhlino. At omnium icones & historias libro de Serpentum natura exhibemus. Phalangia Lemni, unius solum sunt coloris; eam ob causam à Cretenfibus & Zacynthinis discrepant. Conspicua tanta Chamæleonis nigri in Lemno abundantia, existimavimus albi Chamæleonis gummi facile nos invenire posse; eaque de causa incolas percontati sumus an Collam haberent: Chamæleonis enim gummi, ipsiusque Chamæleonis albi planta, Græcis Colla vocatur. Capfarum quidam opifex respondit se proferre posse, & quod Colla vocabat, nobis attulit: verum Chamæleonis albi gummi id non erat, sed Chondrillæ, qua in testudinibus & tessellatis operibus glutinandis uti solent; idque ad radicem ipsius plantæ generatur operâ vermiculi cujusdam, ipsam prærodentis, deinde tuberculo quodam fabæ magnitudine, è lacteo succo ex radice profluente conflato, sese includentis. Id Lemni incolis notum est, & ut dixi, proprio nomine illis vulgo Colla dictum. Cerae genus illud quod veteres Propolim appellarunt, magis flavum est in Lemno, quam vulgaris propolis, quæ plerumque alibi nigricat. Stirpes in insulæ parte ad Orientem spectante, proximè collem unde terra eruitur, nascentes, sunt Thapsia, & Centaurium minus. Seduli sunt in Xylo ferendo atque Sesamo. Nullus illorum ignorat Andraida herbæ decoctum epotum, adversus stomachi & pectoris dolores utile esse. Rustici diligenter observant aspera & montana loca, in quibus caprifici nascuntur: horum etenim ramos, die, illum qui D. Ioanni Baptistæ sacer est præcedente, demetere, & domesticis ficibus imponere solent, illorum fructus ab omni noxa conservatos in hac ratione sibi persuadentes. Aquarum scaturigines diligenter etiam ab illis excoluntur; quoniam hortos alunt, in quibus inter cetera, allia & cepas libenter ferunt, atque cucumeres, quibus non memini edere suaviores. Illis verò cum solo pane, nullo addito oleo aut aceto, vesci solent. Quod si quis familiaris hortum ingrediatur, tum rusticus selectiorem aliquem cucumerem decerpit, eique manu sinistra apprehenso, & recto detento corticem secundum longitudinem usque ad pediculum adimet, quem supra manum stellæ instar propendere sinet; deinde cucumere in quatuor partes fisso, eum honoris gratia astantibus partietur, sine alio condimento edendum. Hæc ideò adscripsi, quoniam nostris nova erunt: at apud illos summæ civilitatis æstimatur; quemadmodum cum apud nos pyrum aliquod optimi succi alicui præbetur.

Ostrea qua vulgo in Lemni insula littoribus capiuntur.

C A P V T . X X X I I .

IN Lemno nullum est flumen: eam ob causam incolæ nullum fluviatilis piscis nomen nobis indicare potuerunt: sed quia insignes habent in littorè maris piscationes, marinis piscibus abundant. Et quandoquidem Ostreorum, quæ Gaideropoda nominant, piscationem vidimus, ejus rationem hîc adiciere libuit. Piscator oblongam perticam, (cujus extrema pars cuspidè ferreâ planâ munita) manu tenet, quâ magnis ictibus Ostreas copulis inhærentia verberet, hæc in mare dejecta, manu ferrea (quâ pertica alterâ extremitate prædita est) sublevat & eximit: eadem ferreâ manu Erinaceos marinos piscari etiam solet. Differunt illa Ostrea plurimum à nostris: nam eorum testæ duobus tuberculis tam firmâ articulatione connexæ sunt, ut difficillimè aperiri queant: ea quoniam magnam similitudinem habent cum asini vngula, Græci vernacula lingua Guaideropoda, hoc est asini pedem, appellant. Nullum parvum Cancrum alunt, quemadmodum nostratia. Myrina discedentes, rivulum quendam sequuti sumus nomine Salinari, atque iter ad molam vento versatilem, in tumulo qui ad dextram est, sitam, instituentes versus Candia portum, sterilem locum invenimus, in quo nihil nisi Chamæleon niger, & quibusdam etiam locis albus: atque terram rubram conspicientes, fodere cœpimus, & venam quandam terræ aperuimus, cujus quantitatem desumptam cum Hephæstiana diligenter contulimus, ipsamque omnibus notis illi quam rusticus è Rapanidi attulerat, respondentem deprehendimus. Nam quemadmodum diximus, omnis terra sigillata unius coloris non est: sed interdum fit ut vena inveniatur candidior, nonnunquam magis rubra, aliquando utriusque coloris particeps. Coriarij in Lemno ad glutinanda coria, glutinis loco, pingui terrâ utuntur: Attamen propterea haud dicimus terram Cochini montis pinguem esse: sed ut plurimum magis macram, quemadmodum ferè marga.

Rondeletij
Spondylos est
sive τεράρα
λθ.
Contra Ron-
deletius lib. I.
de Testaceis
cap. 40.

Calida-

Calidarum aquarum in Lemno scaturigo, & Græcorum monachorum monasteria.

CAP. XXXIII.

NULLA est in Archipelago sive Ægæo mari insula, quæ Calohierorum Christianorum monasterium non habeat. Lemni monasterium à pago Livado chorio non procul abest, & Agio Paulitico appellatur. Calidarum aquarum scaturigo est in insula, quam Græci vulgo Thermes nominant: adeò tamen calidæ non sunt, ut pleræque aliæ; nam ad ipsam etiam scaturiginem sese in eas immergere licet: quod in reliquis, quas per Phrygiam, Ciliciam, Arabiam, Macedoniam, Italiam, Germaniam & Galliam vidimus, Thermis observare non potuimus, quandoquidem eæ aquæ primùm refrigerari debeant. Nulla propterea istic ingens est structura, sed solùm exiguum tuguriolum, in quo quilibet vestes exuere potest, & inde in fornicem ingredi, ubi sola ingens est lapidea pila, quæ olim sepulchri usum præbuit. Exiguam scaturiginem habet hæc aqua; eam ob causam unicus solummodo, aut bini simul lavare possunt.

E Lemno in Thason insulam navigatio.

CAP. XXXIV.

INDE in Thasum Lemno admodum vicinam cum duobus Calohieris trajicere volui. Ante auroram e portu solventes, illucescente jam die tantum progressi eramus, ut medio quasi itinere inter Lemnum & Thasum essemus: verùm adversus ventus adeò vehemens exortus est, ut etiam invitos in Scyrû insulam quinquaginta miliaribus infra Lemnum sitam appellere cogeret. Tanta tempestate quatuor horarum spatio nostra navis deferebatur, ut ante noctem in Scyrum appelleremus: in ea altissimi sunt montes. Subsequente die vela vento committentes, ut Thasum perveniremus, satisque secundo vento in navigatione usi sumus. Istic triduo hæsimus, hac illac errabundi, deinde navem conscendere oportuit quæ in Montem sanctum, alio nomine Athos nuncupatum, cursum tenebat. Non mirum est si Romani olim Thasium marmor in precio habuerunt: nam ipsi montes & scopuli illius insulæ ex elegantissimo candidissimoque marmore constant. Oppidi portus fidem præbet olim id admodum excultum fuisse. Insulæ montes abietibus & piccis abundant, frequentesque in iis nascuntur Thapsia & ferula. Nonnullis adhuc insulæ locis magni Scoriæ, hoc est, metallicorum recrementorum cumuli reperiuntur, ex quibus manifestum indicium est, olim istic divites fuisse fodinas; quod cum his quæ Herodotus scripta reliquit, convenire videtur, Thasum auri argenti que fodinis illustrem fuisse urbem. Nobis demonstrata fuerunt vetera numismata argentea, quorum inscriptio Græca erat Thasiorum. Thucydides Græcus Auctor Thasi fodinis Præfectum se fuisse scribit: Erant verò sub Alexandro Macedone Thasii: nam licet insula sit Thraciæ vicina, Macedoniæ tamen admodum etiam propinqua est, non procul à Bucephalæ portu; Thasi autem portus solùm duobus miliaribus & semisse distat à Macedoniæ continenti. Thasi fodinæ olim singulis annis octoginta talenta Philippo & Alexandro pendebant: at nunc planè desertæ sunt. E Thaso solventes ut in Montem Athon traiceremus, quatuor horarum spacio ad monasterium Liatopedi appulimus, quod inter reliqua in totius montis Athou Isthmo consistentia monasteria facile primarium est.

Montis Athou descriptio, & de rebus in eo memorabilibus.

CAP. XXXV.

QUEM nunc describemus montem, Græcè Athos, Italicè Monte sancto appellatur. Nihil scribere meminimus, quod, hoc monte, magis figillatim describi mereatur: nam veteres Auctores illius adeò frequenter meminerunt, ut eorum scripta merito celebrem illum reddiderint. Et sanè mira est ejus forma. Quod olim Herodotus de Persarum rege & hoc monte scripsit, nimirum Xerxem eum in ipsius isthmo, quæ angustius quibusdam continenti conjungitur, fodisse, ut classem istac traiceret; planè à veritate alienum nobis videtur: attamen certò statuere non audemus. At cum istac transiremus, de industria locum diligenter perlustravimus: nam ex Hierisso oppido digressi, ut an incisio-

num & fossarum aliquot vestigia exstarent conspiceremus, nulla observavimus: vel si olim fuerunt, nunc planè obruta & adæquata sunt.

Tametsi in diversis totius orbis partibus plurimæ sint nationes Christianam religionem variis ritibus colentes, omnesque Christum agnoscentes; nulla tamen est, quæ summum aliquod caput in sua Ecclesia non constituerit. Atq. asserimus Græcanicæ Ecclesiæ ritus latius patere quàm Latinæ: Græci autem cum à Romana ecclesia secessionem fecerint, alios ritus sibi delegerunt, à Latinis admodum differentes. Quemadmodum autem Latini unicum Ecclesiæ caput agnoscunt, quod Romæ suam stationem habet, eiq. omnes nationes ejus doctrinam sequentes obediunt: similiter Orientalium Ecclesiarum capita, Patriarchæ nuncupantur, quorû sedes variis locis designatæ sunt: nam plurimi populi, etiam Græco sermone non utentes, Patriarchis subjecti sunt. Poëtæ & Historici hunc montem mirum in modum illustrarunt: fuit etiã ab omni antiquitate Græcis religiosus dedicatus: & arbitramur Ethnicorum etiam tempore à sacrificis idola colentibus habitatum fuisse. Unica est per universam Græciam Religiosorum differentia, quorum masculini sexus Caloieri, feminini verò Calogriæ appellantur; quæ appellatio nostro idiomate reddita, tantum valet, quantum apud vulgus bellus pater: Attamen Caloieros probum senem, & Calogria bonam vetulam propriè significat. His mons Athos olim dedicatus fuit, & privilegium datum, quod etiamnum hodie retinent, nempe, neque Græcum, neque Turcam hunc montem habitare posse, nisi Caloierus sit. Caloieri nunquam matrimonium contrahunt, licet Græci sacerdotes conjugati sint. Per omnem vitam carniû esu abstinent, atque etiam frequentissimè piscium sanguine præditorum, præsertim quadragesimæ ipsorum tempore. Duriter admodum vivunt, & vix vllum ferculum illis est usitatus olivis conditis, non nostris similibus, sed nigris & maturis, quæ sine muria, instar prunorum exsiccatorem servantur. Ceterum quoniam sex ferè Caloierorum millia variis ejus montis locis habitant, in quo præpmodum quatuor & viginti ampla vetustaque monasteria validis altisque muris septa, hinc & inde sparsa cum maris litore tum continente, quæ ingressi sumus; tum etiam quod qui ea adeunt gratis alantur: præter institutum facturus non videor, si ipsa eo ordine quo sita sunt recenscam, propriisque nominibus appellem: namque certus sum, Græcas ceremonias istic diligenter observari, eamque ob causam istos Caloieros majus sanctimoniam nomen adquisivisse, reliquis qui in monte Atho educati non fuerunt. Provinciæ autem quæ Græcorum religionem sequuntur, sunt Circassi, Walachi, Bulgari, Moscovitæ, Russi, portior Polonia pars, & Mingrelia, Bosnia, Albania, & Illyrici sive Sclavonia, cum nonnullis Tartaris, deinde Serviani & Croata. Breviter omnes provinciæ circa pontum Euxinum sitæ, cum circa ipsius littora, tum continente, Græcorum religionem sequuntur. Hi omnes montis Athou Caloieros majore in honore atque æstimatione habent, plusque illis tribuunt quàm aliis qui in eo monte non fuerunt. Imò ipsi Turcæ qui in omnes pænè supra enumeratas provincias imperium obtinent, magnas illis eleëmofynas conferunt ob vitæ sanctimoniam & strictam ceremoniarum observantiam. Monachi montes Sinai & Libani incolentes, Divi Antonii solitudines, oppidum Tauri, exterioraque loca ad Erythræi maris littora sita, Antiochiam item, Alexandriam, Hierosolyma, Prusam, Damascum, atque pleraque alia monasteria, passim per Asiam & Turcarum ditionem sparsa, etiam apud Christianos majore in precio habentur, cum in monte Atho habitarent. Omnia monasteria & monachorum genera per Asiam sparsa, à nobis enumerata, sub Turcarum imperio quæ sunt, sua sacra idiomate Græco peragunt. Atque licet Græcanicæ ecclesiæ caput, Patriarcha nuncupatus, Constantinopoli sedem habeat, plerique tamen alii idem nomen, similemque potestatem obtinent, in iis provinciis quibus præsunt. Nam Patriarcha Alexandrinus absolutam habet potestatem in eos qui Græcos ritus observantes in Ægypto & Arabia vivunt, magnificasque in Memphi sive Cayro habet ædes (quas vidimus) ædibus Patriarchæ Constantinopolitani (quæ peculiari nomine Patriarchatus nuncupantur) non multum inferiores. Alius Patriarcha Damasci residet, qui absolute imperat omnibus monasteriis & hominibus Græcæ religionis Syriam incolentibus: is singulis annis decima quinta die Augusti in Monasterio supra montem Libanum adesse cogitur ad liturgiam celebrandam. Est præterea alius Antiochiæ, qui Monasteriis & aliis Christianis Græcis præest, qui Barut, Tripolin, Haleb, aliaque plurima Asiæ loca inhabitant. Turcarum Imperator hos Patriarchas sua religione uti permittit, modò tributum persolvant. Dicitur verò Constantinopolitanus pro monasteriis in monte Atho sitis, aliisque per Europam sparsis, duodecies mille ducatos aureos pendere. Porrò cum istorum Patriarcharum quispiam è vivis excessit, Episcopi & Metropolitanus, qui nostrorum Cardinalium instar sunt, conveniunt ut alium eligant: perpendendum autem est, neminem Patriarcham creari posse, nisi primùm Metropolitanus fuerit, quod cum Pontificia constitutione convenit.

Ceterum

Ceterum ex sex Religiosorum quos Caloieros appellavimus milibus in monte Atho degentium, ne quem otiosam vitam traducere existimetis: nam summo diluculo è suis monasteriis egressi, singuli sua instrumenta gestant; alii bipalium, alii ligonem, alii falcem, peramque habentes ex humero dependentem, in qua panis biscoctus & cepæ. Singuli pro sui monasterij œconomia sustinenda laborant; alii vineas fodientes, alii arbores cædentes, alii naves fabricantes. Neque aptiorem eorum comparisonem facere possemus, quàm cum Principis cujuspiam familia œconomicè & bene constituta: alii etenim sartores sunt, alii fabri murarii, alii lignarii, alii alia opificia exercentes in communem omnium utilitatem, ad lanæ usque pensâ etiam ducenda, è quibus sibi interulas texunt, & vestes comparant: vili profectò vestitu amiciuntur, isto ferè modo quo Heremita à nostris vocati, & qui furva veste utuntur, Galli *Enfumez* & *Bons hommes* nominant. Ipsos nuncupassemus monachos vulgari nostro loquendi more, nisi hac dictione abuteremur: nam monachi vocabulum, unicum designat, qualis nobis Heremita, sive in monte Atho Phileremos dictus.

Ad hujus montis (cujus longitudo trium dierum itinere patet) formam rectè exprimentam, proponenda est nobis hominis resupini in mari ab occidente in Meridiem extensi Idea. Quemadmodum verò si quispiam resupinus natans pedibus littus contingeret, id spacium quod pedes occuparent, angustius efficeret, quàm quod reliquæ corporis partes, atque inde paulatim in latitudinem sese explicaret ad scapulas usque, & inde denuo, ubi collum est, in angustias coiret, deinde caput rotundum magisque eminentis reliquo corpore appareret: sic etiam summum jugum in extremo monte Atho attollitur, quod à navigantibus plus quàm triginta miliarium intervallo conspici potest; estque illa eminentia totius montis caput. Atque si quis procul è Macedoniæ montibus ipsum conspiciat, supini hominis formam referre videtur: nam ut mentum atque nasus supini hominis magis eminent, deinde paulo post intervallum conspicitur inter mentum & pectus, expressum eo cavitationis spacio quod à mento ad guttur descendit: eadem planè ratione conspicitur mons dilatari, humerorum altitudinem ostendens, deinde in arcum quodammodo sese cogens: sic ut corporis medietas in ipso umbilico constituatur: postea denuò intumescit, ut in corpore coxendices, atque progressionem faciens usque ad genuum locum, quæ attolluntur non secus ac si resupinus crura nonnihil contrahat. A genibus deinde crura extensa in arcum ita desinunt, ubi videlicet continenti junctus est mons; ut Cherronesus illa montis Athou, hominum industria expressè facta videatur, ut humani corporis resupini formam exprimeret. Eam ob causam facilè accedimus ad id quod de Dinocrate architecto dictum est, qui Alexandro persuadere conatus est ut supini hominis formam ædificaret, una manu oppidum sustententem, & altera craterem, ex quo proflueret aqua omnibus advenis potum subministratura.

Quinque vel sex nunc esse Caloierorum Græcorum in Atho monte degentium millia, hinc inde per Monasteria sparsa.

CAPUT XXXVI.

VNIVERSVS hic mons cum pedibus tum equitibus aditu perdifficilis est: in quo recenseri possent quinque aut sex Caloierorum millia in monasteriis habitantia, quæ vigesimum tertium aut quartum numerum explent. Nullum verò est cœnobium quod plures ducentis Caloieris pro portione non habeat: etenim in quibusdam trecenti aluntur, in nonnullis ducenti, in aliis centum & quinquaginta, in aliis centum, atque in aliis similiter plures vel pauciores.

Omnia monasteria in monte Atho firma & munita esse adversus Piratarum incursiones: licet illis non admodum iniqui aut molesti sint.

CAP. XXXVII.

EX viginti tribus vel viginti quatuor monasteriis in hoc monte exstructis, nullum est, quod munitum & muris probe cinctum non sit, cum ut hostium vi, si eos invaderent, tum piratarum excursionibus, si opus foret, resistere queant. Nam cum maris littora incolant, divexare possent piratæ, nisi munita haberent monasteria. Attamen illi ipsi piratæ, licet etiam sint Turcæ, ab omni humanitate alieni, Caloieris vix molesti esse solent, aut illos offendere magnopere conantur. Iustitia nimirum etiam inter latrones

locum obtinente, atque ratione inter sceleratos imperium habente. Etenim licet omnium mortalium sint nequissimi, & religionis maximi hostes; conscientiam tamen illorum animos urgente, montis Athou Caloieros minimè lædunt: imò qui neque patri matrive, neque fratri aut sorori, aut cuivis sanguine juncto, neque amico parcerent, quin eos venundarent, naturæ quodam modo instinctu Caloieros observant. Illi verò piratæ hominibus insidiantur non modò ob eorum facultates, sed etiam ut ipsos in servitutem redigant: nam singula mancipia quinquagenis ducatis aureis æstimare solent.

Montem Athon in eadem æstimatione apud Græcos esse, qua Roma apud Latinos.

C A P. XXXVIII.

IAM ab eo tempore quo Græci scriptores celebres esse cœperunt, fuit hic mons magnoperè commendatus: quod etiam nomen illi datum indicat. Græcis enim vernaculo sermone *ἀγιων βερε* appellatur, apud quos in ea est sanctimoniam opinionem, quàm Roma apud Latinos. Quibus per eum montem iter facere contingit, cujuscumque negotii causa, victus per monasteria gratis subministratur: verùm à Caloieris nihil aliud sperandum est, quàm quo ipsimet vesci solent, videlicet olivæ conditæ, crudæ cepæ, fabæ aquâ maceratæ deinde salitæ, panis bis coctus, rarissimè recens panis, & nonnumquam falsi vel recentes pisces; quoniam maris littora accolunt. Omnia porrò monasteria usque ad eò vicina non sunt: duo verò duntaxat inter ea sunt primaria, unum Vatopedi nuncupatum, alterum Agias Laura. Magnâ verò maris opportunitate utuntur, cum propter navigationem qua illis omnia necessaria aliunde advehuntur, tum propter piscationem quæ illis perutilis est. Temporis etenim fallendi gratia piscationi indulgere solent; quam ut commodiùs exercere queant, naviculas ex crassis Platani truncis conficiunt sine magnâ difficultate, atque sine impendio, ex singulis videlicet truncis excavatis, singulas fabricantes, illis scaphis ferè similes quibus Ararim aut Sequanam traicere solent. Aliàs binos truncos excavatos ligneis clavis in navicularum formam conjungunt: quibus (dum venti silent & malacia est) tam altè in mare progrediuntur, quantum ad piscationem requiritur: illorum verò retia, suberis defectu, cucurbitis, uti in Propontide pini corticibus sublevari solent. Monasterium Agias Laura nuncupatum, inter reliqua totius montis monasteria facile principatum obtinet, atque ad radices cellissimi jugi (quod verus Mons Athos est) situm est, qua parte Lemnon spectat: in eo sunt circiter trecenti Caloieri. Monasteria igitur per montem sparsa, ea parte qua Macedoniæ continenti conjunctus est, recensabo.

Monasteriorum nomina, serie quadam enumerata, sumto ab iis initio qua continenti sunt proxima.

C A P. XXXIX.

MACEDONIA digressis, & magnum quendam pagum Hierizos nuncupatum paulo supra isthmum situm ingressis: atque inde secundum maris littus progredientibus, in isthmum nomine Aladiefna pervenitur, deinde ulterius in Prulacas: postea in collem Megalivigla appellatum ascensus est. Eo loco interdium & noctu fiunt excubiæ, præsertim quando piratarum excursiones metuuntur. Nuper admodum Hierizos ingens duntaxat pagus fuit: at abhinc octennium Turcarum Imperator muro includi & muniri jussit, ob piratarum metum. E Megalivigla progressis, primus fons in ipsa via occurrit, Græcis Protonero nuncupatus; quo prætergresso, & isthmo superato, in montis Athou ditionem est aditus, atque monasterium nomine Sguraf occurrit. Littus deinde versus Orientem legentibus, aliud monasterium invenitur Chelandari appellatum, postea monasterium Simeon elegans & peramicenum, nequaquam tamen magnitudine, amœnitate aut opulentia cum sequente Vatopedi nuncupato comparandum. Quinto ad Pantocratorou, sexto ad Yvero supra tumulum in littore situm pervenitur; septimo ad Philotheou, octavo ad monasterium Caracoul omnium ferè postremum: nam quod in extremo monte ad radices altissimi jugi Athou situm est, Agias Laura nominatur. Ex Agias Laura monasterio digressis, atque ad aliud montis latus obversis, alia similiter monasteria cum in littore, tum in continenti occurrunt, quemadmodum in eo quod descripsimus latere. Montis igitur ambitum sequentibus, & ex Laura digressis primum occurrit monasterium

Agiou Paulou, quod insulæ Scyro objectum est, deinde monasterium Dionysio, tertio Glygoriou, quarto Russio, Russiæ peculiare. Postea inveniuntur monasteria Xenopho, Archangelos, Diocherio, & Castamoniti: quæ monasteria in montis ambitu secundum mare sita sunt. Quæ longius à littore absunt, vel in planicie aut vallibus, aut silvis, sunt Castamoniti, Simon petra, Ichares protato, Cothleomus, Philotheou. Nemo porro mirari debet, tot monasteria in eo monte exstructa: nam trium dierum itinere in longitudinem, dimidii verò diei in latitudinem patet. Habent hæc monasteria in suis templis sacras reliquias, ad quas frequens fit concursus. Tempa egregiè ornata & exstructa, in quibus Caloieri singulis diebus Liturgias canunt, omnia Græco sermone proferentes. Olim in eo monte boni libri Græci manuscripti inveniabantur: nam ejus montis Græci tum temporis multo doctiores erant quàm nunc sunt. At jam omnes indocti, vixque in singulis totius Montis Athou monasteriis unicum eruditum Caloierum reperias. Theologici libri manuscripti, fortassis inveniuntur: at nulli poëtici, nulli historici, nulli philosophici.

Cur plerique libri in Græcia perierint; de monasteriorum in monte Atho fundatione: atque summa in qua Græciæ Ecclesiastici versantur, ignorantia.

C A P. XL.

HVNC Græcorum librorum interitum, Græciæ populorum, qui à suis majoribus prorsus degenerarunt, negligentia & ignorantia adscribendum esse necesse est. Nam non solum nostrâ memoriâ, sed etiam jam multo tempore, neminem per universam Græciam, aliquâ eruditione præditum reperias. Concedimus quidem aliquos Græci & Latini sermonis peritos: at de doctrinâ & eruditione studio acquisitâ intelligimus, quemadmodum nunc apud Latinos plerique inveniuntur. Inter sex Caloierorum millia, qui nunc in eo monte versantur, vix binos aut ternos in singulis monasteriis invenias qui legere aut scribere norint. Nam Græcanicæ ecclesiæ præfecti, & Patriarchæ, Philosophiæ hostes, omnes sacerdotes aut religioni initiatos, qui alios quàm Theologicos libros legerent aut describerent, anathematis fulmine petierunt: atque aliis persuaserunt nemini Christiano operam in Poëtica aut Philosophia navare licere. Ecclesiastici autem fulmine excommunicationis icti, absolvi non poterant, nisi arctissimis quibusdam ieiuniis, & certâ pecuniæ summâ, aliisque corporeis quibusdam punitio- nibus præcedentibus & pœnitentiæ loco inflictis. Omnia monasteria supra enumerata olim à diversis nationibus cum peregrinis tum Græcis fuere instituta, suosque reditus in variis orbis regionibus adsignatos habuerunt. Multa adhuc exstant quæ censum annuum ex Russia usque, Walachia, Trapezunte, Italiaque & Roma missum accipiunt. Caloieri enim Vatopedi, suum monasterium ex Romano quodam templo censum accipere solere referebant, unde nihil amplius ad eos perferretur. Atque licet Russi, Walachi, Bossenæ, Mengrelia & Circassiæ incolæ atque Moscovitæ sermone, eoque à Græco dissimili, inter se differrent: nonnullum tamen adhuc censum ab illis recipere: eum autem qui à Latinis provenire solebat, intermissum esse. Omnia quæ enumeravimus, ritu Græco, non autem Latino, sese habent. Per Latinum ritum intelligimus eum quem Romani Pontificis mandata tradunt. Ceterum quoniam inter Caloieros nulla est vestium varietas, omnes inter se ferè sese norunt; quorum vivendi ratio sanè mira est. Neque canabeas neque lineas gestant interulas, sed laneas, quas ipsimet nere solent: eorum amictus colore & forma convenit, ut diximus, cum eorum vestitu quos Galli Infumatos nominant. Nec quisquam est in quocunque etiam monasterio, qui artem aliquam mechanicam non exerceat; nunquam enim operas externas conducunt ad sua negotia peragenda: sed si quid in communem monasterii usum agendum est, omnes simul in id incumbunt; aut peculiari- bus quibusdam negotium committetur, veluti, vitium putatio, agrorum cultura, lignorum vectio, hortorum cultura, piscatio. Alii etenim sunt sutores, qui calceos aliis consuunt, & laceros concinnant: alii sartores, qui talares vestes parant: alii fabri lignarii, ad lembos, naves, atque alia opera lignaria fabricanda: alii molitores: alii murarii & cementarii: alii similiter alia opificia exercent. Vera est inquam œconomia in monasterii utilitatem instituta, plurimum differens cum moribus tum victus ratione à Latinorum monasteriis. Religio Græca sic inter eos instituta est, ut si quisquam pauper celebs aut alioqui adolescens sese mundo abdicare vult, & Caloierus fieri, & aliquam facultatulam obtineat, ea

in communem totius monasterii usum cedit. Fratris nomine inter se non compellant, sed patris & filii. Singuli recipiuntur ad ea munia exequenda, ad quæ magis sunt idonei. Si quis autem Græcè legere norit, aut eruditior aliquantulum sit, plus auctoritatis interdum obtinebit quàm reliqui: nam ad aliis præcinendum adhibebitur: cum in suis templis eam consuetudinem observent, ut quispiam publicè legat, quod alii canendo pronunciare debent. Pauci Caloieri inveniuntur qui sint sacerdotes, & Missam celebrent: & si qui sint, non magis à manualibus operibus liberantur, quàm reliqui Patres: singuli enim manus operi adhibere debent. Inde fit ut studiis & scriptioni vacare nequeant: imò ne vernaculam quidem linguam legere discunt, in tanto ignorantia regno versantur.

Græcanica Ecclesia ceremonia.

C A P. XLI.

IAM dictum est omnes in universum Græcos, eosque qui illorum ritus observant, Patriarcharum mandatis obsequi: singulasque Provincias peculiarem habere; atque cum qui Alexandria præest, Memphi habitare, alterum Damasci esse, tertium Constantinopoli, cui omnes Caloieri montis Athou per omnia obsequantur, non secus ac nos Romano Pontifici. Hujus item montis Athou Caloieros in quæcumque monasteria per Græciam aut alias orbis provincias sese conferant, semper majore in precio haberi, quàm qui in eo monte non vixerint: imò Caloieros Ierusalem, montis Libani, Cauri sive Memphis, Damasci, Bulgaria, Russia, Bosnia, Wallachia, Moscovia, Epiri sive Albania, Illyrici sive Sclavonia, aliosque per alias provincias sparsos, in quibus idiomate utantur à Græco diverso, montis Athou Caloieros magni facere; quoniam ceremonias diligentius observare feruntur reliquis qui ritu Græco vivunt. Cereis etiam & accensis lampadibus utuntur in suis templis, statuasque atque picturas, instar Latinorum, habent, & campanis utuntur. Porro Græci qui sub Venetorum ditone vivunt, majore libertate fruuntur quàm quibus Turca imperat. At cum hi, tum alii, ferrum habent è templi valvis clavo suspensum trium digitorum crassitudine, & brachiali longitudine, arcus modo nonnihil inflexum, quod campanæ ferè instar sonorum est, aut æris modo tinnit: alium verò in monte nolarum sonitum non habent, quàm hujus ferri strepitum: & ad preces hujus ferri sonitu omnes convocantur. In toto monte neque Gallinas, neque columbas, alteriusve generis aves, neque vaccas, neque capras, neque arietes alunt, quoniam carnibus non vescuntur. Aves duntaxat nomine tenus, quòd illarum appellationem interdum audiant, norunt: nam quoniam iis non vescuntur, nullas aucupantur. Nihilominus tamen observavimus, eam avem quæ apud Cenomanos *Pinson royal*, Lutetia *Vn gros bec*, (quæ ab Aristotele & Græcis * *μαλακοκεραυός*, à Latinis Molliceps nuncupatur) ipsorum lingua, id est, Crassi rostri appellationem invenisse: atque aviculam illam per arbores repentem, quam Galli Terco vel Turcot nominant, & Latinis Torquilla, Græcis Lynx dicta fuit, vulgarem istic etiam esse, & Alcionis appellationem obtinuisse. Nullum autem in universo orbe locum monasteriis aptiorem novi, ipso monte Atho.

* De hac re vide ipsius Bellonij historiam de avibus lib. 6. cap. 7. & lib. 7. cap. 30. ubi Mollicipem à Pardale distinguit.

Rariores montis Athou stirpes, sponte nullaque cultura adhibitæ provenientes.

C A P. XLII.

MONTEM Athon præ reliquis, ubi unquam pedem fixerim, locis, herbosum observavi: nullaque in eo rarior est planta, quæ eodem antiquo nomine non sit cognita, quo à Theophrasto, Dioscoride, & Galeno donata: Planta illa, parvula radice prædita, quam Veteres Apion nominabant, nunc Chamæpydia nuncupatur; nullusque est Caloierus in toto monte, qui eam laxandi facultate præditam esse non norit. Quoniam verò multos magni nominis viros hallucinatos comperio, qui ipsius loco aliam sumunt, atque spuriam ejus iconem exhibent, ejus vivam imaginem oculis subiicere libuit, quam ex ea exprimi jussimus, quæ ex radice per octo menses integros à nobis extra terram servata, tandemque telluri commissa, folia, flores, & semina produxit, qualia in sequenti figura conspiciuntur. Montis Athou Caloieri hoc privilegium obtinuerunt, ut nemini toto monte præter ipsos habitare liceat: hanc ob causam fructiferis arboribus, vitibus & oleis

eum



eum excolunt. Merito illis dicatus est, quoniam hominibus seces-
 su & solitudine gaudentibus convenit; dignusque est qui cum deli-
 ciarum quodam paradiso comparetur, iis qui rure delectantur.
 Hippoglosson istuc admodum frequens est, quod ipsi Coraco Vo-
 tano, hoc est, cornicis herbam nuncupant. Veratrum nigrum in
 multis vallibus crescit. Nemo est in toto monte, cui arbor quam
 Plinius Alaternum appellavit, veteri legitimo nomine, quo ipse
 Theophrastus usus est, Phylicæ, nota non sit: Coreyrensibus verò
 & Cretensibus Elæprinos dicitur, quoniam, ut Plinius scribit, folia
 habeat inter Ilicem & Oleam media. Fagus quam Galli *Fousteau*
 nominant, in eo monte frequens est, ab omnibus Oxya appellata;
 de qua postea plura, quia diu per eum montem oberravi, illam
 quærens, Oxyam à Fago differre existimans. Quæ veteribus Ostria
 dicta fuit, antiquam appellationem istuc adhuc retinet, eaque mons
 abundat; illa ipsa est quam Galli *Haiſtre* vocant. Mirari verò subit
 quosdam meos populares doctos & rerum peritos, adeò hallucina-
 tos esse, ut eam quam vernacula lingua *Haiſtre* appellamus, Lati-
 norum Cerrum esse putarent, quandoquidem *Haiſtre* nullam glan-
 dem ferat, & Ostria à Theophrasto tam graphicè sit descripta.
 Aria etiam vetustum nomen retinet, licet Idæ montis in Creta in-
 colis Acylaca dicatur. Quandoquidem autem tanta est rivorum è

numerosis limpidis fontibus defluentium commoditas; quoquò te obvertas, & in umbra
 deambulare voles, tanta elegantium stirpium frequentia oculis obiicitur, ut nullus quan-
 tumvis tristis aut melancholicus, ilicò non recreetur tam numerofo arborum perpetua
 fronde virentium aspectu; tanquam is locus de industria pro deliciarum quodam viridario
 exstructus fuisset. Sed quoniam in mentionem incidimus arborum in isto monte perpe-
 tuò virentium, eas ordine recensebimus.

*Ferarum arborum perpetuò virentium in montis Athou
 vallibus sponte provenientes nomina.*

CAPVT XLIII.

CELSAE Lauri atque Oleastri istuc summus Solis æstus perpetuò reprimunt: Ar-
 buti verò, quæ aliis in locis plerumque duntaxat fruticant, ingentes istuc fiunt
 arbores. Adrachne istuc abundat. Aria, Phylica, seu Alaternus, Ilices, in cel-
 sam magnitudinem excrecentes, montes istuc vestiunt, quemadmodum & Piceæ & Abie-
 tes. Myrti latifolia cum steriles tum fructiferæ, Rhododendri rubro flore in summam
 celsitudinem attolluntur, earumque caudices crassitudine Ficubus non cedunt. Smilax
 lævis ad summum usque celsarum Platanorum fastigium perreptat, perpetuam gerens vi-
 rentem comam adversus ventorum injurias & Solis ardores. Sed quandoquidem aliæ sunt
 arbores perpetua fronde virentes, præter eas quas in monte Atho inveniri diximus, non
 immeritò illas hoc loco subjungemus.

*Arborum & Fruticum, quos in variis provinciis perpetua
 coma virere observavimus, nomina.*

CAPVT XLIV.

QUANDO QUIDEM stirpes perpetuò virentes describendi occasio datur; rationi
 consonam videtur, ut à celsissimis totius orbis arboribus, videlicet Cedris, auspice-
 mur. Eas verò sigillatim describere non est animus: sed breviter hoc loco enume-
 rare sufficet. Præter jam dictas Syriæ præaltas Cedros, aliæ pumilæ inveniuntur Lyciæ,
 quarum folium spinosum: ob id à Græcis Oxycedri cognominatæ; atque hac nota ab aliis
 Cedri Phœnicæ generibus differentes, quæ obtuso mucrone prædita folia habent. In eo
 numero recensentur etiam Myrti, licet ejus varia sint genera; nam aliæ candidæ, aliæ ni-
 græ, aliæ angustiore folio, aliæ latifolia: quintum insuper est genus nobis admodum fre-
 quens, nempe quod in frigidarum regionum hortis colitur. Omnes coniferæ sive resini-
 feræ arbores, excepta Larice, eo etiam numero comprehenduntur: quas Gallicis nomini-
 bus efferemus, prout ab urbium & pagorum Sabaudia & Arvernæ incolis ea didicimus.

Quo verò faciliùs intelligi possit, quales eæ sint, illis antiqua nomina adiiciemus. Quæ nunc Gallis Aleuo dicitur, Pinastrî nomen obtinebat, arbor Græcis incognita, atque à Pino silvestri differens. Quæ Gallis Suiffes dicuntur è genere abietum sunt, quarum aliæ mares aliæ feminæ, eas Sapinos sive Abietes feminas appellabimus. Nam quæ veteribus Abies dicebatur, à Sapino differt. At Abies tribus gallicis nominibus donata est: nam alij *du sapin*, alij *du Vergno*, tertii *du Sap* vocant: verùm Sapinus Latinorum, Gallis *de la Suisse* dicitur. Atque ut faciliùs discerni queat, ejus iconem hîc adposuimus.

Quæ universæ Græciæ adeò familiaris est, & veteribus Picea dicebatur, plurimas appellationes Gallicas obtinet: nam Lugdunensis Galliæ incolæ in Tarare môte, partim *Pignets*, partim *Pins sauvages* nominant: at gallica appellatio qua & Sabaudi & Arverni utuntur, constantior est in *Pignets*, quam *Pins sauvages*. Larix in Græcia non nascitur, Galli *Melese* nominât, sola inter coniferas folia hieme abiicit: sed hæc sigillatim in libro, cui titulus est de Arboribus coniferis, scripta sunt. Aureæ mali, Poma Adami, Citria sive Poncires, Citrones & Limones eo etiam numero recensentur. Multa quoque Capparum genera perpetuo virent: quorum nonnulla in rupibus & scopulis Cretæ crescunt alia spinosa, alia spinis carentia. Aquifolia, Acacia, Aria* sive Acilaca, Cassiæ solutivæ arbores, Palmæ, Sena, Thamarindi, Adrachnes in Græcia frequentes, Philica, Balsami arbor, Buxus, Cupressus, Trapesuntina arbor cerasifera, Esculus & Cerrus aliâs Volagnida, Ephedra sive Anabasis, Erica, Phana, Cisti frutex, Ledon, & Glans unguentaria perpetuâ fronde virent: Item Hedera cûm alba tûm nigra, Halimus, Henna frutex in Ægypto nascens alio nomine Alcanna, à Ligustro differens, quod Gallis *du Troesne* dicitur, & hieme foliis spoliatur; at Alcanna ea retinet. Ilex arbor, Gallis *Chesne verd* dicta, Ilex coccifera, Gallis *Graine d'Escarlante* nuncupata, Juniperi cûm majores tum minores, Lauri quinque genera, quorum vnum odoris expers est, Lentiscus è qua Mastiche fit, Lycium, & Lanifera arbor, Libanotis coronaria, Sebeste, Sycomorus Ægypto peculiaris, Sabina prima & altera, Thuya, Suber, Taxus, Siliqua sive Ceratia, Nerion & Oenopia, quæ alio nomine Napeca dicitur, & in Ægypto atque Syria crescit, Persea, Polemonia, Genistæ quoddam genus in Arabiæ solitudinibus nascens, Tragium Cretæ familiare, Acacia altera, Myrobalani, & Salvia Cretica, poma gestans edulia, & Anapala arbor dicta, perpetuò virent. Idque non ex alterius scriptorum lectione, sed ex nostramet observatione cognovimus: nihil etenim scripsimus quod ipsi non viderimus. Prætermisimus multas pusillas stirpes quæ hieme etiam folia non abiiciunt, quale est Gallorum *Frelon*, Thymum verum, Satureia græca; & alias similes; cûm arbores & frutices duntaxat enumerare animus fuerit. Nonnullæ aliæ, ut Terebinthus, in arborum perpetuâ fronde virentium número habitæ sunt: adiicere tamen nolimus, cûm aliter rem sese habere experienciâ didicerimus.

* Aliam, ab ea quæ vulgo creditur, Ariam novisse debuit Bellonius, cûm eam inter perpetuò virentes reponat: nam arbor ab omnibus rei Herbariæ scriptoribus pro Ariâ habita, hieme perinde folia abiicit, atque reliqua Sorbi genera.



*Vicinorum locorum observatio, quæ ex summo montis
Athou vertice conspici possunt.*

CAPVT XLV.

CANTHARIDVM genus est in Atho monte à nostris vulgaribus diversum, quod Græcis Buprestis dictum est, vulgaribus Cantharidibus alioqui formâ similiam, nisi crassiores essent, pallidi sive lutei coloris, & admodum putidæ, indifferenter vescentes, vel rubo, vel cichorio, vel urtica, vel conyza, vel aliis herbis. Caloieri eas antiquo nomine appellant Voupristi: alis ad volatum aptis præditæ sunt, ut muscæ. Ejus nominis rationem satis manifestam nobis dederunt, quam suo magno malo experti sunt. Nam si jumenta aut alia animantia ruminantia, simile insectum devorent, vel herbas quibus inhæserunt depascantur, intumescunt & moriuntur. Quemadmodum autem Viperæ cui nomen *Prester* est, morsus hominibus perniciosus est: sic cantharis illa lutea supra dicta, bobus præsens est venenum, atque etiam, ut credimus, hominibus: eam ob causam Græci olim Buprestin nominarunt. Alia adhuc ejus veteris appellationis etyma in variis Auctoribus inveniuntur. Montis Athou Platani altitudine cum Libani Cedris, & montis Olympi & Amani Abietibus comparari queunt. Smilax aspera in dumetis nasci gaudet, & per ejus montis sepes, quemadmodum & Smilax lævis (quæ à domestica sive culta, quæ varii coloris fabas profert, distinguenda est) in summam altitudinem monte Atho libenter excrescit, ut etiam ad celsarum Platani arborum cacumina pertingat, ipsisque supremis ramis sese convolvat. Vitis silvestris naturam obtinet, quæ semper in altum tendit, præsertim si inveniatur cui innitatur, quemadmodum & Ephedra. Si Smilax, cujus nunc meminimus, pumilam arborem cui incumbat nanciscatur, supra illius altitudinem nec attolletur nec excrescet ut illam deprimere possit: contra verò si vastam arborem nacta fuerit, perpetuò attolletur donec ejus cacumen occupet, licet ipsa etiam arbor sidera petat. Nunquam à rustico, à quo Smilacis nomen percontati sumus, adò propriam dictionem expectassemus, qua antiquum ejus nomen exprimeretur: eam etenim vulgari Græca appellatione Smilachia nominabat. Altissimum montis Athou jugum, magisque celebre, in extrema Cherroneso, propter summam altitudinem, perpetua ferè nive tegitur, quæ in æstatem usque permanet: summum fastigium sterile est, asperrimis difficilimisque scopulis constans. In eo cum essemus, atque montis partem Septentrioni obversam, in qua etiam nix diutissime antè quàm dissolvatur, permanet, contemplaremur, uberiolem, atque arboribus magis abundantem, pluresque stirpes in convallibus producentem observavimus. Quæ verò Meridiem spectat, arida est, sterilis, nullas arbores habens, præsertim circa ipsum verticem. Summum montis jugum pyri formam refert; nam & acuminatum & rotundum est: in cujus summo vertice sacellum, quò monasterii Agias Laura ad montis radices sita Caloieri, certa anni die conscendunt, ibique liturgiam canunt: eam autem diem certo inter ipsos constitutam omnes norunt, illamque esse existimo quæ mense Augusto Divæ Virgini sacra est. Cum porrò in summo montis jugo essemus, insulas & provincias vicinas, veluti Cassandriam, quam Schiatho vocant, Scyron, Lemnon, Thasson, Samothracen, Imbron, adedè facile conspiciebamus, ac si viciniore nobis fuissent. Semper istic aura est frigidissima, quam diu perferre nequivimus. Inde descendentes per partem Meridiei objectam, & ad montis radices vicini, Abietum & Picearum silvas invenimus, quæ à Creten-sibus & Arvernensis nonnihil differunt: nam earum coni adedè firmiter ramis inhærent, ut si vi detrahantur, rami fragmentum cum coni pediculo sive hastula semper simul evellatur: præterea polita sunt, neque ut alii scabri. Istic etiam Ferulam, & Peucedani Centauriique majoris abundantiam invenimus. Quocunque per montem pergas, nullam viam reperies, qua ascendendum aut descendendum non sit: nam tota regio inæqualis est.

*Montis Athou Caloieros sive Monachos, mechanicas
artes exercere.*

CAP. XLVI.

IAM antè scripsi Caloieros ipsos suam lanam in fila ducere: eam ob causam, qua ratione id faciant, describere consentaneum duximus; quandoquidem eorum colus, fusus, & verticillum nostris dissimilia sint. Colus ex canna sive arundine constat quæ Donax dicta est, & intra tres nodos duntaxat resecta, ut foramine factò tres in id lævæ manus digitos

digitos inferere possint, nempe minimum, & binos ab illo proximos, liberum relinquentes pollicem & indicem, ad lanæ pensa trahenda, & fuso applicanda. Summa cannæ articulatio furculæ in modum incisa est, ut lana illi imposita firmiùs cohareat. Caloierus suæ regionis more fila ducens, colum lateri non applicat, sed tribus digitis sublevatam sustinet. Lanam magno apparatu non præparant, sed eam calida duntaxat lavant, & paululum carminant; propterea fusus colui quodammodo respondere debet. Mirum igitur non est si veteres nonnullas stirpes colui, fusi, & verticilli nomine donarunt: nam & hodie Attraxilis herba fusi vicem illis præbet: ejus enim caulis rectus est & lævis, tanquam arte expositus esset. In ejus penuria bacillo minimi digiti crassitudinem non æquante, sed æquali ubique utuntur, cui ferrum hamuli piscatorii modo formatum infigunt, ut filum comprehendat è quo fusus dependeat. Verticillum etiam colui & fuso respondere necesse est, quod cum nostrarum mulierum verticillo nihil commune habet. Quoniam autem solummodo excogitatum est ad fila commodiùs ducenda, atque ut fuso pondus addat, indicare volumus Græcorum verticillum, etiam nunc illi simile esse, quod veteres descripserunt, quodque eam auctoritatem obtinuit ut & herbæ, & pisci nomen daret Sphondylium, quem piscem frequentius in Anglia quàm in Gallia reperiri scimus. Græcorum verticillum dimidiato pyro in binas partes per medium secto simile est: per medium perforatum est, dentibusque caret. Id verticillum superiori fusi parti infigunt, inferiore fusi parte deorsum propendente: fila autem nostro more torquent.

Nullam unquam in totius montis ambitu urbem muro cinctam fuisse credimus: quia nulla murorum vestigia exstant: Vranopolis, Palæotrium, Thyssus, Cleone, Apollonia, Cassera, à Plinio enumeratæ, solummodo exigui pagi fuisse videntur, ubi nunc monasteria sita sunt.

Caloierum inter reliquos invenimus, qui recens ex Sophia in montem Athon habitatum advenerat, lagenas è salicis amerinæ virgultis, aut tiliæ cortice, aut castaneæ summis furculis, aliòve ligno sequaci ut est ulmi cortex, texendi admodum peritum. Absoluta & probè contexta lagena, aliqua materia, ne perflueret, inducenda erat: ad eam igitur rem Picæ refinam, Græcis *ωδύνη*, & Latinis Spagas dictam dictione Plinio usitata, sumebat, quam (cùm pinguis & lenta sit) paululum decoquebat, & calidam in lagenam iniiciebat, quæ foramina & furculorum corticumve interstitia complebat & indurabatur; hacque ratione lagenæ stipabantur ne exstillarent. Ejusmodi lagenæ viatoribus sunt commodissimæ: nam neq. Solis ardore facillè finduntur uti ligneæ, neque fragiles sunt ut terreæ, neque graves ut stannæ. Quoniam verò leves sunt, atque diu conservari possunt, ii que qui illas conficiunt Sophiæ (in Servia Græciæ Provincia ea urbs est) habitant, & inde per Græciæ insulas venales circumferre solent, Sophiæ lagenas appellant. His Walachi, Bulgari, & Circassi libenter utuntur.

Cancris aqua dulcis, in montium rivulis versantes, à nostris fluviatilibus Cammaris, quos vulgus Cancros appellat, diversi.

C A P V T X L V I I .

PEDESTRI itinere per montem euntibus (nam equiti, nisi qui regiam viam sequeretur, non liceret, imò ne pediti quidem, nisi quis agilitate præditus, animi gratia spretoque omni labore & molestia id faciat) itineris dux à via nota aberravit, sic ut quo destinaveramus eo die pervenire nequiremus; nec comæatum ullum nobiscum sumseramus. Tandem sub noctis crepusculum ad quendam rivum pervenimus cancris, nostris cammaris dissimilibus, adeò abundantem, ut mille temporis momento capi potuissent. Caloierus eos crudos manducare cœpit, asserens coctis meliùs sapere. His etiam cum illo vescebamur, neque jucundio rem saporem ullo in cibo invenire memini, sive fame urgente, sive cibi novitate id accideret. Cùm autem eos cancos à nostris cammaris diversos esse observarem, eos è mari perreptasse arbitrabamur: at obvertentes nos, & regionem ad mare descendente m contemplantes, locum adeò sublimem & aditu difficilem animadvertimus, ut nullo modo perreptare eò potuisse iudicarem: deinde cùm exactiùs illos observassem, inter eos & marinos magnam dissimilitudinem deprehendimus; & istic expressè annotavimus cancos esse fluviatiles à cammaris diversos. Stirpis genus quoddam in valle invenimus Elegia nuncupatum, cujus ramis pro calamis scriptoriis utuntur: nam neque Turcæ neque Græci anserum pennis uti norunt.

Portentosa vivendi inter Græcos sacris addictos ratio; quæque asperitate, superstitione & ceremoniis in cibo & potu utantur.

CAPVT XLVIII.

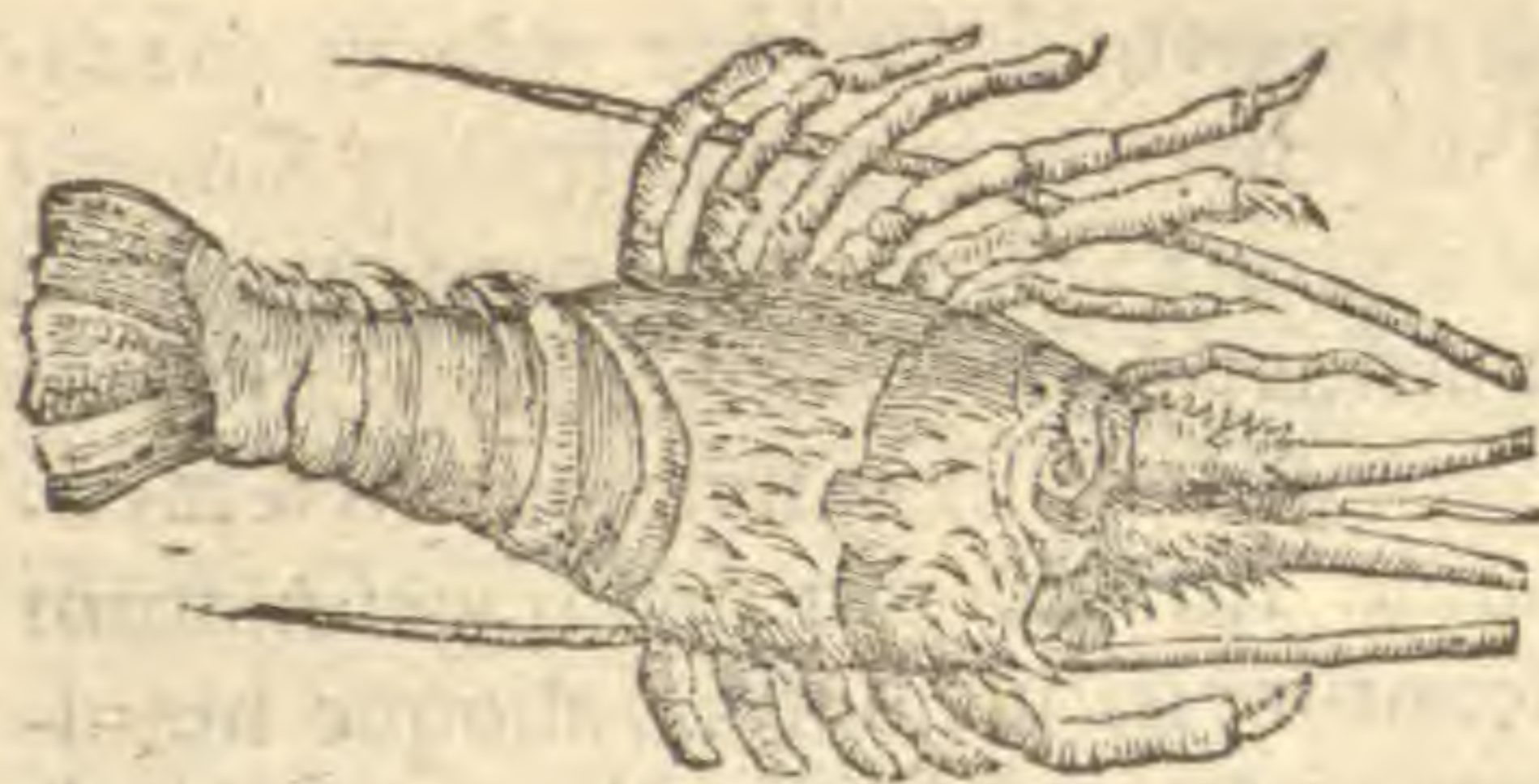
PORTENTOSAM cuiusdam Caloieri vivendi rationem describere volo; ut qua ratione reliqui vivant, facilius intelligi queat. Postridie cum in monasterium Simeoni pervenissemus, Caloierus quidam, ferratiam artem exercens, asthmaticus, lenta febre laborabat, quem ingens tussis vexabat, & magna sitis perpetuò torquebat: is ad prandium nos invitans, Saracosti, hoc est, unius ex illorum quadragesimis sive angaris tempore, ciborum delicias quibus uti solebat nobis adposuit. Isti Caloieri quadragesimarum suarum tempore piscibus sanguine præditis non vescuntur: itaque herbis, aliisque huiusmodi modico apparatu uti necesse est. Nobis igitur erucam, eleoselini radices, porri bulbos, cucumeres, cepas, atque pusilla allia virentia apposuit. Hæc omnia ex communi monasterii horto desumpta erant, tametsi nonnulli etiam privatos hortos colant. Herbas prædictas crudas sine oleo & aceto edimus: quoniam apud istos miseros ea est consuetudo. Nobis præterea adposuit olivas nigras conditas, quas Dermatias appellant, atrum panem biscoctum, atque vinum. Biscocto pane utuntur Caloieri, ne sæpius clibanum calefacere cogantur. Invitavit & binos è suis sodalibus, qui salitos & desiccatos nonnullos pisces attulerunt, sepias, polypos, lolligines. Eo autem tempore omni cancrorum genere, marinis cochleis, aliisque testa inclusis, quales sunt mytuli & ostreae, illis vesci licet, quoniam sanguine carent. Miser æger conquerebatur appetitum planè esse dejectum, aiebatque, nisi nuces sibi à morbi initio reservasset, jam diu terra obrutum fore: atque istis solis vitam conservatam referebat, quoniam illi orexin excitarent ad paululum panis aquâ intincti cum olivis salitis edendum. Isti Caloieri à crudis cepis & alliis cœnas suas inchoare solent, atque erucâ & nasturtio finire; media & primaria cœnæ fercula olivæ salitæ, & fabæ aqua maceratæ sunt: atque cuiuscunque tandem conditionis sint, sani vel ægri, vinum aquâ temperare non solent. Hujus Caloieri victus ratione consideratâ, persuadere conati sumus ut boni succi pisce aliquo recente uteretur; nam admodum macilentus erat, & toto corpore valdè extenuato: at ille respondit, etiam si statim moriendum esset, illo vesci nolle, nedum carne. Ea vivendi ratio non modò apud Caloieros locum obtinet, aut apud sacerdotes, aliòsve sacris initiatos in Græcanica ecclesia; sed etiam apud plebem, quæ mortis etiam pœnâ propositâ, quadragesimæ ipsorum tempore piscibus sanguine præditis, aut aliâ re pingui vesci nolit: adeò rigidi sunt huiusmodi superstitionum observatores.

E monte Atho in Saloniki profectio, & de raris piscibus qui istic capiuntur.

CAPVT XLIX.

MONASTERIA ad maris littus sita, ut sunt Laura, Yucro, Vatopedi & pleraque alia, noctu suas naviculas in portu aut maris littore non relinquunt, præsertim ubi portus minimè tutus est: sed eas è mari subductas locis quibusdam concludunt, quorum valvæ sunt ferreæ, ut igni quem piratæ iniicere possent, resistent. Pauci sunt tuti portus in montis ambitu, exceptis qui in Vatopedi & Laura sunt: propterea frumentum rariùs ferunt. Sed cum vites, oleas, ficus, cepas, allia, fabas & legumina colant, permutationem cum Nautis faciunt qui illis triticum advehunt, vel illud præsentem redimunt pecuniâ. Molas in hoc monte vidimus tam pauca aqua impelli, ut rivi canalis profluentem aquam continens vix brachialem crassitudinem æquaret. Piscinam autem humili loco struunt, partem superiorem amplam & capacem habentem, inferiorem verò paulatim in angustum coactam infundibuli modo: in ea foramen est tanto impetu aquam emittens, ut in exiguam rotam, aliâ ratione quàm nostræ sunt, fabricatam, incidens, quantumvis magnum molarem lapidem impellere possit. Lauri cuius in convallibus magna est copia, baccas colligere solent, è quibus oleum exprimunt, quod venum exportant per Wallachiæ, Bulgariæ, Serviæ urbes atque loca vicina. Marinos urfos, quos Neapolitani & Masanenses Massacara nominant, istic capiunt, Astacis marinis sive Homar Gallorum ferè similes; sed invalidi sunt ut Locustæ, & aculeis carent ut Astaci: nam Locustæ dorsum aculeatum habent ut marina Aranea: atque adeò hunc piscem intellexit Suetonius Tiberii Cæsaris crudelitatem describens, qui aspero Locustæ cortice misero piscatori os dilacerari

cerari iussit. Nos Gallicè *Sauterelle de mer* reddere possemus. nam quæ Massiliensibus corrupto sermone Langouste dicitur, puro sermone Gallico *Sauterelle* appellari posset. Itaque excusatum volumus errorem ab operis typographicis nostra absentia commissum, quæ hujus piscis iconem in aliud caput Libri piscium transtulerunt. cujus rei admonitum lectorem volui.



ideoque nulla formidine inter eos qui peste icti sunt versantur, quod in Saloniki observavimus. Biduum dumtaxat in itinere à Saloniki ad Siderocapsæ fodinas insumimus, quæ in loco sunt à Veteribus Chrysites appellato: nunc autem pagus est, tam magni proventus Turcarum Imperatori, ob auri & argenti copiam quæ ibi colligitur, quàm maxima urbs universi ejus imperii: attamen non diu est quòd fodina erui cepit, ex qua aurum & argentum conflatur. Antea paucis ædificiis pagus instructus erat: nunc verò, oppidi formam refert. Siderocapsa inter valles sita est, ad radices montis cujusdam in edito siti ad majoris cujusdam montis clivum; quam aptius cõparare nesciremus quàm cum oppido Ioachims Thal in Bohemia sito, quod Latinè Vallis Ioachimica dicitur. Metallica quæ ex Siderocapsa eruuntur, in causa sunt, ut qui huic rei student eò confluerint, & magis populosam eam reddiderint. Peramœnos hortos & vireta istuc instituerunt, & ubique adest aqua quæ hortos multo commodiores reddit: præsertim autem vineta vicinis locis sita egregiè exulta sunt. Siderocapsæ fodinarum incolæ hominum est colluvies, linguæ varietate inter se differentium, ut sunt Illyrici, Bulgari, Græci, Dalmatæ.

*Auri & argenti fodina Turcarum Imperatoris:
atque de obrizi auri origine disceptatio.*

C A P V T L.

SIDEROCAPSA in Macedonia sita est Servia contigua: eumque esse locum, in quo Philippum Alexandri Magni patrem, aureos Philippicos primùm cudisse Diodorus scribit, puta cùm Crenidas fodinas invenisset, atque eas excoluisset: namque refert illa ætate singulis annis, mille & amplius auri talenta reddidisse. Metallica quæ nunc istuc laborant operæ, magna ex parte Bulgari sunt. Vicinorum pagorum eò ad mercatum confluentes rustici Christiani sunt, atque Servianicè & Græcè loquuntur. Iudæi similiter istuc adeò aucti, ut Hispanicam linguam quodammodo vulgarem reddiderint: etenim inter se versantes & sermones conferentes nulla alia lingua utuntur. Siderocapsæ diutiùs substitimus, ut fodinas observaremus, tum etiam quòd magnoperè conspiciere cuperem qua ratione aurum è sua vena eximeretur. Cùm verò aurum omnium metallorum sit perfectissimum & purissimum, atque tam varia nomina in Europa adquisierit; perpendere volumus, an illa in sua vena adipisceretur: at ipsius impuritatem aliunde, quàm eorum, qui id commiscent, infidelitate, non procedere comperimus. Aurifabri, & Monetarii diversa illi nomina tribuunt, atque aliud altero vilius constituunt; inde factum ut aliud aurum ducatorum, aliud aurum cotonatorum, aliud aurum scutatorum, aliud aurum rhenense dicatur; unum viginti karatis, aliud octodecim, reliquaque in hunc modum pluris vel minoris æstimantes. At ejuscemodi nomina & precia in variis regionibus nata sunt, in quibus eorum qui illud commiscuerunt & aliorum metallorum ipso viliorum miscellanea multiplicarunt, infidelitate adulteratum est. Ea porrò multiplicatio, ex eorum, qui illius precium in nummorum recentiorum generibus augent, arbitrio, excogitata est. Ducati etenim, Scutati, Philippei, Angeloti, Portugallici diversimodè ex puriore vel impuriore auro cusi sunt. Id autem inventum non est recens: legimus enim jam vigente Romanorum imperio, Rempublicam, cùm graviores bellorum impensas tolerare nequiret, nummorum pondus interdum minuisse, ut id lucri accederet, atque purum argentum, admixta æris octava parte adulterasse & auxisse.

Natura numquam oblectata est perfectiorem substantiam elementarem condere, quam aurum : nam non minus purum & sincerum est in sua qualitate, quam ipsa simplicia, ex quibus compositum est, elementa. Non igitur immerito præ reliquis divitiis illud aestimamus, atque reliquis metallis præcellere censemus. Nam Natura, æquâ quantitatis proportionem cum elementorum symmetriâ respondente illud condens, ab ipsa origine jam expurgatum reddidit, ipsorum elementorum simplicium instar : atque istâ elementorum, in virtute pari, conjunctione adeò delicatam & perfectam indissolubilis unionis mixturam generavit, ejus colligationem tam fideliter fabricans, ut incorruptibilem massam conflârit, quæ in sua excellentia & bonitate in æternum permanet. Eam ob causam neque à temporis injuria vinci, neque ullam excrescentiam, aut rubiginis superfluitatem in se continere aut ferre potest aurum. Nam tamen multo tempore aquâmersum aut igne sepultum maneat, nullam tamen inde maculam contrahit, neque aliam qualitatem, aut ponderis imminutionem acquirit. Illud singulare privilegium præ reliquis metallis obtinet.

Ex Siderocapsæ fodinis ingens auri & argenti summa Turcarum Imperatori accedit : nam singulis mensibus, deductis operarum stipendiis, pro sua portione decies octies mille ducatos, nonnunquam triginta millia, interdum plus, aliquando minus accipit. Qui censum pendunt, non meminisse affirmârunt iam inde à quindecim annis minus pendisse novem aut decem ducatorum milibus in singulos menses pro Turcarum Imperatoris jure. Metalla verò istic purificantur labore & industriâ Epirotarum, Græcorum, Iudæorum, Wallachorum, Circassiorum, Servianorum & Turcarum. Circiter quingentæ aut sexcentæ fornaces per Siderocapsæ montes sparsæ sunt : neque ulla est quæ peculiarem dominum non habeat, qui suis expensis omnia necessaria in ea peragi curet. Porrò cum fossores, tum qui effossam fodinam educunt, Caduceo sive virgula divina non utuntur, sed sine sorte aut supputationis calculo, fossionem prosequuntur prout illam commodam & utilem initio invenerunt. Pyritis sive Marcasitæ genera variis prædita sunt coloribus. Aurum verò atque argentum purum non reperiunt, quin prius fustum fuerit. Neque Chrysocola istic est, neque Cobaltum : neque fossilium carbonum apud illos usus : aliâ verò ratione metalla excoquunt quam in Germania. Eorum fodinæ fluoribus carent. Leges inter Metallicos sancitæ diligenter ut in aliis provinciis observantur. Qui argentum ab auro aquæ fortis beneficio separabat, Christianus erat Armenius. Vocabula quibus nunc Siderocapsæ res metallicas exprimunt, neque Græca neque Turcica sunt : nam Germani qui primam eas fodinas excolere cœperunt, incolas metallicarum venarum, & instrumentorum quibus in eruendis venis utendum, nomina Germanica edocuerunt, quæ deinde exteri cum Bulgari tum Turcæ observarunt. Eorum officinæ à Germanicis differunt : in quibus tota hebdomada laborare solent, initium à die Lunæ facientes & die Veneris finientes, quoniam Iudæi die Sabbati feriantur. Omnes camini seu fornaces secundum riuulos exstructæ sunt, quia rotas quibus folles sublevantur aquæ impetu versari necesse est. Septem autem sunt ii riuuli, quorum hæc sunt nomina, Pianize, Amerpach, Kyprich : qui verò ad Orientem spectant, Roschietz & Isvotz nuncupantur. Fornaces in quibus Pyrites colliquantur, viliter exstructæ sunt : ut quæ duntaxat tignis & asseribus plutei sive tabulati in modum coopertæ sunt : Ampli sunt camini & in ædificiū meditullio exstructi, valido muro posteriore parte constantes, at anteriore levi materia clausi, quam die Veneris sub noctem diruunt : nam cum fornicis quodammodo in modum exstructi sint, fumum sive candidam fuliginem recipiunt, Veteribus Spodos appellatam, ex metalli vapore exhalantem, & quo flamma maximè ferit loco, dum vena colliquatur, camino adhaerentem, Græcorum vulgus Papel, alii Papula nominant, cujus apud illos nullus est usus, aut pretium. Invenitur & Pompholyx, supradictâ paulo candidior : utriusque si quis colligere vellet, facile singulis septimanis decem libras cogeret. Folles erecti statuuntur ore in terram ad camini imum obverso : sublevantur verò & deprimuntur brachiis è rota quæ aquæ impetu extra ædificiū versatur, immixtis. Rota binas cruces habet, quæ octona brachia constituunt per medium rotæ infixæ. Quatuor priora brachia folles comprimunt : reliqua verò quatuor perpetuò non exercentur, quoniam ad alios folles, quibus plumbum ab argento separatur, impellendos sunt destinata. Caminus sive fornax ingenti ore hiat, per quod carbones & vena colliquanda alternatim iniiciuntur : atque bina foramina habet, alterum infernè juxta terram, per quod liquefacta vena effluit, alterum paulo supra in ipsius camini quodammodo meditullio, qua ventus exspirat, & ignis, exhalatione opus habens, ærem recipit. Materia per imum foramen effluens, cum suo excremento, quod semper supernatat, delabitur : perpetuoque id excrementum à metallo, quod in imo sublidit, parva quadam fossa fornaci contigua, eximendum est. Quoniam verò leviora excrementa inutilia sunt, operæ illa paulatim auferunt & abiiciunt : nam cum frigescent, crustam supra

metallum inducunt, quam virga ferrea decutiunt: at aurum, argentum, atque plumbum, quæ simul mixta, gravioraque sunt, in imo subsidunt. Plumbi autem ab argento separatio ignis è carbonibus conflati calore non fit, sed flammæ ignis è crassioribus lignis violenter conflati vi. Ad eam rem folles aliâ ratione quàm primos collocari necesse est: primi enim erecti sunt atq. ori innituntur: qui verò ad plumbi separationem sunt destinati, obliqui jacent, atque quatuor, ut diximus, brachiis aquæ impetu rotatis sublevati inflantur. Plumbum flammæ ignis è lignis conflati vi colliquatum, ab eo quod ignis è carbonibus constantis ardore liquatum est differt, neque plumbum videtur, sed potius metalli recrementum. Vulgus Græcorum Molini appellat, nihilque aliud est quàm plumbum in Lithargyri substantia, quod Molybdæna nominatur, quæ postea denuò colliquatur vt plumbum fiat. Quanto autem magis ab ea repurgatum erit argentum, tanto purius reddetur. Latini, argenti recrementum Scorium nuncuparunt, idque est quod Galli parum honesto vocabulo *merde d'argent* appellant, quam metallarii ut omnino inutilem abiiciunt. Græci dictione à Germanis sumtâ, vulgo Leschen nominant. Cùm Galenam excoquere volunt, eam nonnihil comminutam supra ignem è lignis & carbonibus constantem, quem in areâ struxerunt, coniiciunt: nam nisi excoqueretur, cùm alioqui marmoris instar dura sit, à fornace non domaretur. Illam igitur excoquunt magnâ lignorum & carbonum congerie, Galenæ copiam illis iniiciendo, atque alternatim alia aliis permiscendo, deinde ignem subiiciendo, donec colorem mutaverit: tum demum in fornace colliquandam, inferunt. Livius Siderocapsæ, olim Chrysite nuncupatæ, fodinas describens, ait Macedonum reges sua bella feliciter gessisse, ob ingentia tributa quæ ex fodinis accipiebant, eosque auro & argento Macedonico illustres evasisse. Credibile etiam est Philippi conatus sine eo non adeò feliciter cessuros fuisse: neque ejus filium Alexandrum tam ardua moliturum. Sed per illud Reges multa præclara gesserunt. Itaque hæc laus soli auro & argento tribuenda est, quòd plerique ardui conatus felicem exitum habuerint, atque ingentibus bellis, quorum auctores fuerant, optatus finis sit impositus. Paulus Æmilius Romanus, victo Perseo Rege, Macedonas ne ampliùs auri fodinas exercerent inhibuit, ut hac ratione Macedonum opes imminuerentur, atque Romanorum aufererent. Solinus etiam auctor est, Macedoniæ fodinas puro auro opulentas fuisse.

*Qua ratione metallici aurum depurant, ex quo Turcici Ducati
cuduntur; unicùmque esse Ducatorum auri genus per uni-
versum Turcarum Imperatoris dominium.*

C A P V T L I.

SERIVM mandatum dedit Turcarum Imperator, ut aurum argentumque Siderocapsæ summa fide atque ut decet expurgetur. Modò retulimus qua ratione plumbum ab auro & argento separari soleat: auri verò ab argento separatio non est magni negotii: etenim ea solummodò fit aquæ fortis beneficio: ei que rei præfectus est Armenus quidam, qui postquam aurum ab argento segregavit, in quadrangulas laminas pedem latas, binosque pedes longas, atque novaculæ dorso haud crassiores malleo diduci jubet. Eas in vasculum diligenter componit, atque pulvere quodam aspergit, hac ratione. Pulverem primùm è sale, alumine, contritisque tegulis constantem, in vase spargit, deinde quadratam auri laminam illi imponit, quam simili pulvere etiam tegit, ei rursus aliam laminam imponit simili pulvere conspersam; atque ita consequenter aureas laminas & pulverem alternatim commiscendo, atque aceto conspergendo donec vas plenum sit. Postmodum vi ignis è carbonibus conflati, per integrum diem artificialem caleinantur & excoquuntur, donec probe aurum expurgatum sit; ex quo cusi ducati, postea Constantinopolim perferuntur. En igitur ut mortales suas met leges observantes, ducatorum aurum, reliquis auri generibus præferri voluerunt, quandoquidem certum sit illud purius esse quovis alio auro cuso, quod plerumque commixtum est. Aurum apud Turcas cusum, purissimum aurum est ducatorum; quod adeò molle & delicatum est, ut facile inflecti queat. Cujus, quemadmodum & ceteri auri splendor, etiam si impuris manibus tractetur, ilicò non inficitur, sed perpetuò splendet & in naturali suo colore permanet. At reliqua metalla cuiquam rei adfricata, suæ tincturæ notam relinquunt: quod minimè facit aurum, quod neque luteo neque nigro colore inficit. Mirum itaque non est, si solus color ad ipsius amorem nos rapiat; præsertim cùm communionem quandam cum Solis radiis habere videatur, eaque virtute polleat, ut quemadmodum ejus elegantia nostris oculis placet, singuli etiam illo
frui

frui desiderent. Aurum quacunque ratione, siue solidum, siue limâ contritum, siue in folia diductum, intrò assumtum, vitalem facultatem non offendit, ut reliqua metalla; imò ipsam & cor plurimum reficit: cuius quidem facultatis licet Græci scriptores non meminerint; Arabes tamen ipsâ experienciâ didicerunt. At ejus facultatum prætextu, nonnulli impostores, magnas fraudes comminiscendi occasionem sumserunt: qui excellentius quidpiam quàm medici nomen affectantes, Curatores sese appellârunt, novam quandam facultatem in auro se inuenisse simulantes: etenim duplices ducatos pueris mandendos præbuerunt, eos suo more educantes, quorum salivam curiosè excipientes, ægris sumendam præbuerunt. Sed cum meræ & crassæ sint imposturæ, eos in posterum puniendos censemus.

*Unde fabula de aureo Vellere originem sumserint: de quæ
Peruiano & Indico auro disceptatio.*

CAPVT LII.

SÆPIVS inter eruditos viros disputationes exoriri intelleximus, utrum in fluminibus aurum arenis permixtum inueniretur, quemadmodum vulgo creditum est: ea res nos impulit, ut nonnihil hoc loco de eo ipso ageremus. Certum est mortales ab omni antiquitate quibus fieri potuit commodioribus rationibus aurum scrutatos: Experienciâ autem edoctos, aurum quod fluviorum arenis permixtum est, ponderosius cum sit & minutis granis constet, ad imum subsidere, atque cum difficultate separari. Itaque industriam segregandi rationem excogitantes, arietinis velleribus illud exceperunt. Hinc conjecturam facimus, argenti vivi usum apud eos nondum invaluisse, qui nunc maximè viget: cum per vellera separandi ratio nunc exoleverit. Ex ea porrò auri ab arena segregandi ratione, nata est de aureo Vellere fabula; nempe Iasonem cum in Pontum cum Argonautis navigasset, atque ad Phasin flumen pervenissent, ubi indigenæ velleribus aurum separabant, occasionem sumsisse multa de ea re, cum ad suos redissent, referendi: sed quod de illis vulgatum est, non multum dissimile est iis, quæ de Peruiano auro referemus. Nam arietinum vellus Argonautas celebres non reddidit; sed aurum quod in navibus reportarunt. Licet verò quorundam fluminum auriferorum nomina jam à Plinio sint tradita; ea tamen hoc loco inserere minimè dubitavimus. Tagus in Hispania, Hebrus in Thracia, Rhenus & Danubius in Germania, Ganges in India, Pactolus in Lydia, Ticinus è Verbano lacu, & Abdona è Latio effluentes, Ada præterea & Padus in Italia aurum arenis suis permixtum habere perhibentur. Ceterum, quoniam plurimæ provinciæ sibi persuadent eos pisces qui in auriferis fluminibus capiuntur, auro vesci, occasio nobis data est, quædam de eâ re commentari; dignum quæ nostrâ observatione censuimus, rei veritatem exquirere. Pesquæ incolæ ad Benacum Lacum, atque etiam qui Salo accolunt, sibi persuadent eos pisces quos ipsi Carpiones appellant, è puro auro alimentum sumere. Et ne tam longè exempla petamus, Lugdunensis provinciæ incolæ certò statuunt, pisces quos Humbles & Emblons nominant, alio cibo non vesci quàm auro. Nullus est rusticus Lacus Bourget accola, qui non asseveret pisces Lavarets, quos perpetuò in piscario foro Lugduni venales reperias, alium cibum non degustare præter aurum. Lacus autem Paladrou in Sabaudia accolæ Emblon piscem atque Vmbram auro sustentari arbitrantur. Similiter Laudenses Mediolanensi Ducatu nobis retulerunt piscem Themolo, vel Themero illis dictum, veterum Thymalum, auri depastione pingue fieri. Sed singulorum anatome facta, & illorum ventriculis diligentius inspectis, comperimus alio cibo vesci, non auro: atque Lavarets, Humbles, Vmbras, Emblons, Carpiones, Thymalos, tali ventriculo nequaquam esse præditos, ut aurum concoquere queat: licet incolæ communi proverbio dicant pisces aurum devorantes reliquis præstare, jam enumeratos innuere volentes, qui reliquos fluviatiles pisces succi bonitate superant: sed vulgus, rerum imperitum cum sit, verum esse asseverat.

Porrò certissimum est, aurum, quacunque tandem mundi regione inveniatur, non nisi magno labore & ingentibus expensis expurgari, siue in Peru provincia natum sit, siue in India. Rem exaggerent ut volent Hispani Historici, qui de Peruiano auro admiranda scribunt: attamen ex quibusdam locis historiæ illorum de Navigatione insularum Occidentis liquet, ejus venam fundi debere, quemadmodum in reliquis Europæ provinciis. Si illis fides adhibenda esset, quilibet in Indiam appellens (modò eruen- di laborem sumat, non secus ac si quis verustum parietem diruat) posse liberè tollere, & naves eo onerare videretur. Sed id fabulosum esse liquet: nam maxima auri à mercatoribus advecti pars, aliarum rerum quas intulerant, præsertim verò muliebris mundi per-

mutatione adquisita fuit. Atque licet magnam ejus vim primâ illâ navigatione retulerint, si nunc denuò navigationem instituant, non est quod se tantundem adquisituros sperent: nam cum primum eò appellerent, id invenerunt longo jam tempore ab incolis collectum, atque eadem ratione qua in Europa fieri solet, repurgatum. Itaque sciendum est, eos prima navigatione in Peruvianas insulas summa diligentia & omnibus mediis aurum & argentum quod Insulani diuturno tempore paulatim collegerant, perquisivisse. Sed concedamus illos denuò tantundem acquirere velle; an non tempus illud colligendi Insulanis tribuere debebunt? Multo sanè tempore illis expectandum erit, multæ deinde operæ adhibendæ quæ illud eruant, & necessarii faciendi sumtus: nam Indi è metallicis venis vi ignis id collegerant, non secus atque in Europa fieri solet: quod illorum ipsorum scriptis probabimus. Quoniam autem Indi nullum pecuniæ usum habent, eorum argentum & aurum in vasa conflatum fuisse credendum est. Nam licet Indorum fodinæ uberiores sint quàm alibi, atque faciliùs minoribusque expensis excoquantur quàm in Europa, vel licet eorum flumina plus auri arenæ permixtum ferant, quàm nostra; magno tamen artificio, ingentibusque expensis opus fuit in utroque genere, & longâ temporis morâ ad illud à suis spurcitiis expurgandum: minimè autem (ut plerique antè arbitrabantur) inventum est in laminas conflatum, neque cuilibet tollere licuit, & in fasciculos componere ut faciliùs in naves deferretur. Rem autem sic se habere, ipsi Scriptores de Indorum Rege captivo sermonem facientes testantur, cum plurimas ædes ad aurum & argentum fundendû exstructas esse tradunt, aurique venam multo difficiliùs in planis colligi, quàm in montibus qui in divitibus Peru provinciis sunt: montanumque aurum stanno & sulphuri permixtum esse; à quibus ut separetur, ingentem in monte struunt ignem, qui suo calore sulphur calefaciendo, argentum à reliquorum metallorum permixtione dissolvat, & fluidum reddat. E quibus verbis ab ipsis supradictis Auctoribus desumptis, liquet, aurum & argentum eadem ratione quâ apud nos, è suis venis erui & expurgari: ubicumque etenim eximatur, semper judicandum minerale esse, atque consequenter multis aliis metallis permixtum. Itaque si aliquando ingentem ejus quantitatem una vice retulerunt, illud ex Regum redemptione atque suarum mercium permutatione adquisiverunt. Nos hæc ideò retulimus, quòd plerique existimarent, aurum istic adeò vulgare esse, ut equorum soleæ ex puro auro fierent, & plaustrorum aratorumque rotæ eo munirentur. Aurum porro non minùs è suis venis in Orientali India eruitur, quàm in Occidentalibus insulis Peru. Per Orientalem Indiam intelligimus Æthiopiam, cui dominatur Presbyter Ioannes. Literæ Latinæ Regi Lusitanæ ab ipso inscriptæ & typis expressæ fidem faciunt, ipsum millies centena millia drachmarum auri Regi Lusitanæ polliceri, si bellum adversus Turcas gereret. Et sanè Presbyter Ioannes & pecunias & milites illi dedit, ut Turcæ bellum moveret. Ingens profectò auri summa, millies centena drachmarum millia una vice à Presbytero Ioanne Lusitanæ Regi præberi: attamen non idcirco dicendum est, quin plurimum impendendum fuerit ut ex suis venis erueretur. Idem Presbyter Ioannes quadriennio aut quinquennio post, alias literas ad Lusitanæ Regem dedit, quibus illum rogabat, ut è Christianorum provinciis omnis generis artifices illi mitteret, præsertim autem eos qui aurum in tenues laminas diducere, numismata incidere, pecuniam cudere, atque in auro & argento sculperere nossent: item bonos typographos, qui libros typis exprimerent: sed præ reliquis expetebat magnum numerum eorum qui in fodinis eruendis experti essent, qui que omnia quæ ad metallicas operas necessaria sunt, callerent, puriores metallicas omnis generis venas à vilioribus dignoscere nossent, & aurum atque argentum à reliquis metallorum generibus exactè separare non essent ignari. Ex jam dictis igitur literis patet, omne aurum & argentum Orientalis Indiæ metallicarum operarum artificio, industriâ, & magno labore è suis venis erui: sed alias operas aliis in sua arte magis peritas, & artem non æqualiter omnes callere, non modò istic, sed etiam in Europa & Asia. Et sanè plurimi metallarii è Bohemia, Saxonia, & reliqua Germania discesserunt ut in Æthiopia laborarent, eo que Regis Lusitanæ sumtibus perducti fuerunt. Itaque patet, in utraque India aurum è suis venis erui solere magnis sumtibus & longo tempore, quemadmodum in Europa; atque illos culpâ non vacare, qui tam magnifica de iis scripserunt, cum se à veritate aliena scribere non ignorarent. Atque ut exactiùs de hac re agamus, probare volumus, aurum è venis Occidentis erutum & expurgatum, non minùs præstans & perfectum esse, illo quod ex Oriente erutum est: in Septentrione verò erutum, æque perfectum esse, ac in Meridie desumptum. Nam licet Oriens Occidente calidior & ficcior sit, atque Septentrio frigidior & humidior Meridie; propterea tamen aurum æque perfectam concoctionem habere non desinit in uno loco quàm in alio: nam quod in frigidissima orbis regione eruitur, non minùs perfectum est, eo quod ex calidissima Æthiopiæ provincia

vincia collectum est. Sola experientia ad id probandum contenti erimus: quandoquidem omne aurum ex quacunque vena sit erutum, modò sit repurgatum, æque sit perfectum in una mundi plaga ac altera, nulla habita temperatura loci, calidæ aut frigidæ, siccæ aut humidæ ratione. Et ne hæc disceptatio nimium rudis & aspera videatur, rationibus rei prædictæ respondentibus probare volumus. Dicimus enim, quòd si quispiam nobis aurum ex Æthiopia, quæ est calidissima totius orbis regio jam expurgatum è sua vena erutum adferret, deinde cum altero compararet quod ex Septentrionis frigidissima regione delatum esset, atque itidem fieret de auro in Oriente, atque Occidente eruto: singularum regionum aurum repurgatum, ejusdem precii esse comperietur, atque eundem colorem in Lydio lapide relinquet. Nam vi & calore ignis excoctum cum sit, massa è Septentrione petita neque deterior, neque purior erit eâ quæ in Meridie nata est, neque ullo modo ab ea differet: atque omne aurum è quatuor orbis partibus petitum, ejusdem qualitatis reddetur. Reliqua metalla, etiam perfectissimè repurgata, alterius sunt naturæ: nam vel levi injuria alterantur. At aurum, licet in tenuissima & aranearum telis subtiliora fila diductum sit, atque inter maximè corrodentia medicamenta, ut sunt sublimatum, ærugo æris, sal & acetum, sepultum, etiam si istic bis mille annos permaneat, non ideò corruptetur, quinimò perfectius expurgabitur. Quòd si quis forsitan ista neget, nobis que animantia, plantas, vel earum fructus in exemplum adducat, fructus perfectiores in una regione quàm in alia esse dicens, atque animantia istic quàm alibi esse saniora, vel ferrum, chalybem, æs, plumbum, argentum, præstantiora & puriora in uno loco reperiri quàm in alio: ita se rem habere fatebimur; sed etiam negabimus quidpiam in rerum natura reperiri, quod æternum sit, atque omnibus injuriis sic resistat ut aurum. Nam omnia prædicta corruptioni subjecta, levi de causa mutantur, & bonam sive pravam qualitatem in ipso ortu vel in interitu adquirunt. Hinc fit ut cum maximè vigent, ejusdem qualitatis non sint. At aurum neque corruptioni neque similibus alterationibus est obnoxium: sed quamdiu hæc mundi machina consistet, perdurabit: quinimò neque ær, neque reliqua elementa, neque venti, neque mare, ejus maturitatem promovent aut retardant, sed suâ naturâ tale est.

Prius quàm Syderocapsa discederemus, proximi montis celsissimi fastigium conscendimus, unde apertè insulam Lemnon & Athon montem in mari Ægæo sita conspeximus. Deinde ad Macedonia continentem nos obvertentes, regionem inæqualem & montosam esse videbamus, quantum oculorum acies prospicere valebat: binos præterea lacus, dimidii diei itinere inde distantes. Facile etiam conspici poterant fodinarum loca, camini, atq. fornaces, hinc & inde per eos montes sparsa, cum ad Orientem tum ad Occidentem. Insuper utrumque littus ad radices montis Athou, qua parte Macedonia contiguus est, discernere poteramus: videbaturque ejus isthmus admodum exiguus: sed cum istic essemus, plus quàm quadrante miliaris patere deprehendimus. Maxima pars arborum quæ sponte silvestres in montibus nascuntur, sunt ostria, fagi, Græcis oxyæ dictæ, quereus, castaneæ. Domesticæ sive hortenses, sunt pyri, mali, amygdalæ, juglandes, oleæ, cerasi. Syderocapsæ pagus ab omni antiquitate viguit, postea aliquandiu neglectus fuit: sed ab hinc duodecimum aut decimum quintum annum, denuo valdè auctus est. Illic superstiosum fieri vidimus medicamentum, quod præsentibus nobis cum sit factum, commemorare hic libuit. Turca quidam Iudæum splene laborantem curare volens, ejus mensuram supra alvum, charta excepit, quam ad novellam juglandem deferens, ex ipsius cortice tantundem excidit, quanta erat splenis chartacea mensura: deinde obmurmuratis plurimis turcicis verbis, atque ceremoniis quibusdam peractis, ad Iudæum regressus, corticem ejus alvo imposuit; deinde filo trajectum è camino suspendit, Iudæo affirmans ejus malum diminutum iri, prout cortex exsiccaretur. Sed Turca nobis imperitus medicus atque Anatomen minimè intelligere visus est, qui splenis mensuram in media alvo atque ipso etiam umbilico sumeret.

Istic duo Serpentum genera invenimus, nusquam antè nobis conspecta: Græci vulgari ipsorum lingua nobis Sapidi vel Sapiti nominabant, quæ dictiones plurimum accedunt ad eas quæ veteribus Seps vel Sips dicebantur. Pyrites sive Marchasitæ Syderocapsæ appellationem Græcam cum peregrina commutarunt: nemo etenim incolarum est, quisquis tandem sit, sive peregrinus sive Græcus, qui Ruda non appellet. Alii Quitz vel Kitz, Germanorum more vocant. Excrementum verò, Latinis Scoria dictum, metallici, Serviani, Bulgari, Albani, Iudæi, Turcæ, & Græci, vocant Schlackna, quæ appellatio potius Germanica quàm Græca nobis videtur. Aliud est porrò excrementi genus, à Schlacken differens, ab illis Lesken nominatum, gravius quàm Schlacken, quod spuma quædam spongiosa & levis est, uti metalli spuma: nam eximitur innatans venæ auri & argenti fusæ & colliquatæ, & abiicitur; quoniam nusquam ubi metalla funduntur, ejus usus est necessarius,

non magis quàm alicujus excrementi inutilis. Sed Lesken sive Leskena gravis admodum est, ejusque usus magis est necessarius: nam Germani & Bohemi aliis metallis permiscunt. Quemadmodum verò Stimmi, quod Latinis Antimonium dicitur, metallicum est vulgare, Lesken ferè in omnibus referens, eadem ratione atque ex eadem materia nascens, videlicet ex Pyrite auri & argenti, valde utile campanarum fusoribus, iis qui stannea pocula conficiunt, præsertim verò speculorum confectoribus, & typorum fusoribus; sic etiam illud Lesken aliis rebus mixtum utile esse posset. Sed nemo est in Syderocapsa, qui eo uti velit: attamen certi sumus commodissimè colliquari posse cum ferro ad tormentarios globos efformandos; qui præstantiores inde redderentur, & multo minoribus sumtibus fieri possent. Nulli tamen illorum id indicare volumus, quoniam graviter peccare arbitrati fuisset: quandoquidem ejus tanta est, in diversis ejus montis locis copia, ut facile bis millies centena millia pondo colligi possent: eaque non modò ubi nunc excoquantur metallicæ venæ, sed diversis etiam ejus montis locis in quibus olim excoquebantur. Aliud nomen indere nequivimus, quia ejus appellationem antiquam minimè intelleximus: nam Græci qui in metallicis venis versantur, pauca vetusta nomina retinent. Syderocapsæ incolæ magnam foliorum ejus fruticis quem Græci Rhus, Arabes Sumach appellarunt, copiam colligunt; crescit enim in iisdem montibus: iis pelles & coria densant; ut Ægyptii siliquis cujusdam arboris apud eos frequentis, Acaciæ vocatæ; Græci & Asiæ minoris, quam Natoliam vocant incolæ, calycibus Esculi; Illyrici myrto nigra; Galli quercus corticibus; Lesbii & Phryges picearum cortice. Et quoniam eo frutice abundant, lembos ejus foliis onerant, atque aliò transvehunt. Sed & ejus fructum diligenter colligunt, cui (nonnihil desiccato) corticem illum tenuem & rubrum adimunt, abjecto duro qui subest nucleo, atque per vicinos pagos vendunt ad condiendum & inspergendum cibus, sive ii ex oryza constant, sive offæ, juscula aliave ejusmodi edulia sint.

Multarum aliarum rerum singularium in iisdem fodinis & circa ejus regionis montes observatarum descriptio.

C A P V T L I I I .

SPIRACVLVM deinde inspicere volumus quarundam fodinarum, quæ non multo antè prædivites fuerant, magnumque censum domino, qui Iudæus erat, referre solebant; sed quas, tametsi metallis abundarent, deserere coactus fuerat ob dæmonem metallicum, qui illas obsederat: is quoniam in capræ aurea cornua gerentis forma sese mortalibus ostenderat, idcirco spiraculo *Hyarits cabron* nomen inditum, in monte situm supra pagum Piavitz, apud rivum nomine Rotas. Is dæmon adeò malignus erat, ut nemo vel solus, vel aliis comitantibus eas fodinas ingredi vellet: metu tamen cur minùs ingrederentur haudquaquam impediabantur: nam & alii sunt metallici dæmones, ut nobis relatum est, minimè noxii, & alii etiam qui operas iuvabunt. Machinæ quibus vena extrahitur, ejusdem generis perpetuò non sunt. Nam aliquando vena adeò profunda est, ut duobus equis ad machinam versandam opus sit: cum verò non admodum alta est vena, quatuor viri sufficiunt. Interdum etiam ipsa vena in superficie & aperto est. Metallici quondam venam colliquantes, plurimum circa suas fornaces laborabant, quoniam foramen quod in mediâ fornace est, & per quod folium flatus exspirat, continuò obturabatur abs excremento metallico, sic ut opus deserere cogerentur. Sed quodam die peregrinus quispian istac iter faciens experimentum eos docuit quo huic incommodo subvenirent: attamen illum minimè prudentem existimârunt, quòd gratis eos id remedium docuisset. Nam si precium artis petiisset, facile illi omnium nomine bis mille ducatos dedissent. Remedium autem tale est. Caminus, ut diximus, die veneris sub vesperam singulis hebdomadis diruitur, atque die lunæ subsequente restauratur, qua temporis intercapedine fornax & focus frigescunt: anteriore camini parte restituta, magnam carbonis congeriem in imam fornacem coniiciunt, cui venam superaddunt, deinde rursus carbones; & sic alternatim venam & carbones superiniiciunt, donec fornax plena sit. Id semper primaria vice facere solent; deinde ignem carboni subiiciunt, & aquam supra rotam immittunt, quæ versata, folles ignem excitantes, attollit; subito carbones incensi, dum paulatim absumuntur, venam colliquant. Ista folium inflatio dies & noctes non intermittitur: absumentibus verò se carbonibus & colliquante se vena, in fornacem iniiciunt album quendam lapidem, in parva fragmenta contusum, ne spiraculum in fornace obturetur. Splendens est hic lapis & arenosus: quem duplici nomine insigniunt, pro nationum diversitate. Nam

Serviani, Bulgari, Wallachi & Turcæ *Varovitticos*, vel *Varovitnicos*, aut alia Græca appellatione *Affueſt* vel *Aſueſt* dicunt. Is est lapis, qui illis, ut ſuprà dictum eſt, demonſtratus fuit: eumque ter aut quater ſingulis diebus in fornacem majore aut minore quantitate iniicere debent, prout metallum colliqueſcens foramen per quod ventus exſpirat, obturat. Pagus eſt ſupra Syderocapſam in ſummo montis vertice, qua Orientem ſpectat, ſitus, nomine Piavits, admodum incommodo loco; propterea quædam dumtaxat tuguria habet, tignis & aſſeribus tecta. In ipſo monte magnos Scorix ſive Schlaken acervos ſupra Piavits invenimus. Et quoniam à rivulis procul abeſt, ſubdubitavimus, an olim venti beneficio, non autem aquæ uterentur ad fornacem incendendam. Nam cum nullum iſtic rivum conſpiceremus, metalla autem iſtic fuiſſe colliquata certiffimum eſſet; cogitavimus tunc ignotum fuiſſe uſum adaptandi rotas, quæ nunc vi aquæ verſatæ inflant folles ignem incendentes ad colliquandam metallicam venam; ſed folles hominum labore agitari ſolitos. Sciebamus tamen, veteres in extrahendis & repurgandis metallis magnâ commoditate uſos, atque eorum magnam quantitatem colliquaſſe.

Iſtic incidimus in pueros quosdam Græcos, qui Ericæ genus colligebant, quod totâ Græciâ vulgari nomine *Phana* dicitur. Cum verò qua ratione inter ſe Erica & Phana differrent, ſcire cuperemus, facile nos unicâ notâ edocuerunt. Nam Phana collectum profecturi, ad ignem ſtruendum, nullum instrumentum ad eam eradicandam circumferunt, quoniam facile & minimo conatu cum ſuis radicibus, quæ ſumma tellure ſparguntur, ut in ciſto, & liguſtro, evellitur: erica verò minimè; quam ſine ligone eruere non licet.

Ad radices verò montis, alius eſt ingens pagus Serinè dictus, à quo mare veteribus Chalcis appellatum, dumtaxat quadrante miliaris diſtat: portus iſtiæ eſt ſatis tutus carinis, in imo litore ejuſdem ſinus, Chalcis nomine dicti. Plus quam ſex hominum millia ut plurimum laborant in fodinis Syderocapſæ: quoniam autem Serinè pagus ferè mari contiguus eſt, & fornaces illi vicinioreſ ſunt, operæ eò confluunt, annonæ comparandæ gratiâ, quæ variis locis iſtuc navibus infertur. Poſtquam totâ hebdomadâ colliquata ſunt metalla, plumbôque ab auro & argento ſeparato, bene repurgata, atque, cui cura commiſſa eſt, reddita; ſuper eſt ut ab invicem aquæ fortis beneficio ſejungantur. Et licet aurum purum ſit, iterum tamen repurgatur eâ quâ antè diximus ratione: deinde in laminas funditur, illæque in virgas duarum orgyiarum longitudinis, & digitalis craſſitudinis & rotunditatis: hæ deinde parvis & levibus ſulcis designantur, ut cultro & malleo in paruos orbis ponderis unius ducati ſcindi queant: qui poſtmodum magis complanati ad libram appenduntur, cuduntur, & in ducatos exprimuntur eodem ipſo loco: poſtremò Conſtantinopolim deferuntur.

Lacus illis vulgari nomine Peſchar vel Covios dictus, ſolummodo duorum dierum à Saloniki, & dimidii diei itinere à Syderocapſa diſtat. In eo varia piſcium genera inveniuntur, quæ ſigillatim obſervare voluimus. Capitur in eo piſcis quidam ab incolis Latos appellatus, à quo avis Græcis *λατος* dicta, nomen ſumſit, quòd eo piſce plurimum delectetur. Latinis Gavia, Gallis *Mouette*, Diepanis & Novi portus incolis *Mauue*. Retulimus alium piſcem, illis Claria dictum. Eum cum publicè oſtenderemus, convenerunt plurimi Iudæi, qui ſquamis præditum affirmabant, eamque ob cauſam illo veſci ipſis licere (etenim Iudæi, quocumque loco habitent, nunquam piſcibus veſcuntur qui ſquamis carent.) Sed cum nullas ſquamas in Claria conſpiceremus, in ſummam dubitationem illos coniecimus, imò in talem inter ſeſe altercationem, ut parum abeſſet quin pugnis & verberibus ſe mutuo exciperent. Qui recens ex Hiſpaniis advenerant, alios accuſabant, & iſtam conſuetudinem improbabant. Quidam eorum ſacerdotes qui iſtic aderant, piſcem accuratiùs conſiderantes, quædam ſquamatum rudimenta in piſce deprehenderunt. Tum in eam ſententiam itum eſt, ſine ſcrupulo illis licere eo piſce veſci. Attamen nullas ſquamas Clariam habere obſervavimus; eſtque is quem Lugdunenſes *vne Lotte*, Pariſienſes autem *vne Barbotte* appellant. Invenimus etiam piſciculum ab incolis Liparis, hoc eſt, pinguis, vocatum; quem Auctores minimè deſcripſerunt, & ſolum ejus nomen apud Plinium exſtat. Reliqui piſces qui in Covio lacu capiuntur, ab incolis Peſchar, Redina, & Covios, juxta ripas lacus habitantibus, vulgari proprio nomine dicuntur, Perchi, Pleſti, Platanes, Lipares, Turnes, Grinadi, Schella, Schurnuca, Poſuſtaria, Cheronia, Claria, Glanos. Vidiſmus etiam alios piſciculos marinos, qui ad oſtia riuuli cujuſdam capiuntur, in forum delatos: Græci nominant Gyllari; quem ab Euthydemo Gelarin appellatum exiſtimo: ſed ij piſciculi nihil ſunt quam parvi muli, quos Propontidis accolæ Cephalopola vocant.

Cum valles ejus provinciæ humidæ ſint, & regio ſit montana, omnes capillares herbar, Aſplenon, Lonchitis altera, Cotyledon etiam, & reliquæ quæ humiditate gaudent, libenter innafcuntur. Cotyledon autem ſive Vmbilicus Veneris, adeò rarus non eſt, quin in plurimis Gallix locis reperiat: quoniam tamen eum florentem exprimi juſſimus, & à ne-

mine adhuc exhibitus est ejus picturam hic subjecimus. Harum stirpium nomina recensuimus, non quod istie plura alia genera non nascantur: sed quia cum istie essemus, plures non adnotavimus. Et ubicumque tandem fuerimus, animadvertendum est, me singulis diebus scripsisse, quæ in hoc libro annotavimus. Quando autem stirpium quas singulis diebus conspiciebamus nomina memoria mandare volebamus, singularum ramulos aut folia in sacculum diligenter inferebamus, & cum sub vesperam in diversoriū advenissemus, aut in umbra quiesceremus, singulas ex sacco eximebamus, & describebamus, ut hic videre est: quæ ad eò causa est, ut multarum vulgarium & omnibus notarum nomina, tum supra recensuerimus, & infra adhuc referemus. Idcirco autem illa sic descripsimus, ut notum faceremus, ea non minus in iis locis quam apud nos inveniri. Sed & instrumentum ferreum semper circumferebamus, cum ut stirpes erueremus, tum ut serpentes è terra educeremus, cum eos in sua foramina irrepisse conspiceremus.



Plurimorum ferorum animalium nomina.

C A P V T L I V.

R E Q U I S I T I ejus regionis incolæ ut ferarum quas in planis & montibus errare cognoverunt, propria nomina vulgaria nobis indicarent, illa sic retulerunt: Platagoni, Gouundia agria, Agrimia, Zorcadia, Agriomochtera, Squamzocheros, Laphi, Alopus, Lycos, Lagos. Per Platagoni, nostras vulgò dictas Damas intelligunt; per Gouundia agria, boves agrestes & feros; per Agrimia Capream sive Boucestain Gallorum; per Zorcadia capreolos; per Agriomochtera Aprum; per Squamzocheros histricem, vel erinaceum; per Laphi ceruum; per Alopus vulpem; per Lycoslupos; per Lagos lepores. Quoniam porro ea Gallicè vel Latine exprimere satis difficile esse scimus, non alienum ab instituto nostro existimavimus, non nihil de illis scribere, initium à Capreolo facientes, qui in montanis frequentior est quam in planis. Zorcadia igitur appellationem ad Dorcada accedere videmus. Solinus Capream Latine describens, Gallorum Boucestain intelligit. Attamen Theodorus Plinium sequutus, Aristotelem Latine exprimens, pro Dorcada semper Caprea reddidit. Omnino tamen liquet, Gallorum *Cheureul* (quem Romani Italicâ dictione Capriolo vocant, cujusque carnes hieme Romæ ad libram vaneunt) exigua ramosa cornua gestare, cervinis ferè similia, & singulis annis decidua. Corpore ceruum refert, minor tamen, & hanc peculiarem notam habens, quod cauda omnino careat, ut etiam ab Aristotele est annotatum, cui *δορκα* est. Probare autem volumus, convenire cum eo animali quod Plinius Capream nominat, nisi in textu nonnulla appareret difficultas: quæ nulla erit si hoc modo legatur: Capreis ramosa dedit natura, sed parva (deinde pro nec legendum &) & fecit ut cervis decidua. Aristoteles in eandem sententiam de Capreolo scribit: Inter cornigera, inquit, omnium quæ explorata habemus, minimum Dorcas est, in cervino quoque genere numerandus; ut qui cornua habeat omnibus annis decidua. Græci diversis appellationibus nominarunt: nam quibusdam Dorcas dicitur, aliis Zax, vel Dorx, vel Dorcalis. Columella Capreolum dixit. Videmus igitur *Cheureul* Gallorum, veteribus minime fuisse ignotum; cujus cum appellatio omnibus ferè locis vulgaris sit, omnibus notus est. Gallorum *Chamois*, qui Græcis Cemas dicebatur, Rex, veteri dictione Gallica,

Ysard appellat, Latini *Rupicapram* nominarunt; quod ejus habitatio sit in duris & asperis faxis, quò se noctu recipit, atque etiam interdum, postquam convallium herbas depasta est. Ut autem de quo animali agimus omnes intelligant, ejus iconem ad vivum expressam hinc subjecimus.

Rupicapra.

Si hujus *Ysard* aut *Chamois* cornua ramosa essent, dici posset Plinium hoc animal intellexisse cum de *Caprea* loquens, sic ait, Nec fecit ut *Cervis* decidua: nam hieme cornua non abiciunt, ut nec Gallorum *Bouc-estain*: sed cum ea ramosa non habeat, *Caprea* esse non potest. Corpus quidem *Capreoli* habet, & pilorum colorem etiam similem, diversa tamen est natura. Ejus cornua sunt nigra, parva, rotunda, ad frontem inter oculos erecta, extremitate incurva: hinc fit ut saepenumero accidat cum mori, dum nates scabere volens cornua adeò altè infigit, ut ea denudò eximere nequeat; vnci enim instar incurva

sunt. Minore est corpore quàm *platyceros*, aut *Bouc-estain*, atra linea spinæ dorsi longitudinem notante. Ejus aures arietinis longiores sunt, color gilvus; atramque lineam utrinque habet rectà à cornuum radice supra oculos ad extremum os ductam, & in labro superiore desinentem. Frontem etiam veluti stella insignitam habet. Caudæ superior pars nigra est, & satis pilosa, rotunda, & ut *Dorcadis* longa. Gallica appellatio *Chamois* nobis recens non videtur, sed à Græca *Cemas* deducta, cujus *Ælianus* meminit. Nobis præterea agendum est de alio hujus generis animali, cujus nullam aptam Gallicam appellationem inveniunt, veteri quo Auctores donarunt nomine exprimere coacti sumus, quod ex *Hirco* & *Cervo* compositum est, nempe *Tragelaphus*. *Simili pilo præditus est quo Gallorum *Bouc-estain*, sed barbâ caret. Ejus etiam cornua non decidua, similia sunt *Capræ* cornibus, quæ interdum contorquentur ut in *Ariete*. Os, anteriorem frontis partem, & aures *Arietinis* pares habet, præterea etiam scrotum, quod amplum & propendens est. Quatuor crura illis etiam similia, alba; coxæ sub cauda albæ sunt, cauda nigra. Colli superior & inferior pars atque pectus adeò longis pilis obsita sunt, ut barbatus videatur. Villi autem in scapulis & pectore oblongi, nigri: utrimque in lateribus maculam cinerei coloris habet: nares nigras, os album, ut & totam inferiorem alui partem. Ceterum quoniam postea de *Hippelapho* agemus, sciendum est, *Franciscum* 1. Regem equum habuisse, qui posteriores corporis partes *Cervinas* haberet, ideoque plurimos cogitasse *Hippelaphum* vocari debuisse: sed fallebantur. Aiebant porro eundem equum à cervo qui in silva equam inisset fuisse prognatum, quod *Hippelaphi* non est: Nam *Hippelaphus* animal est sui generis, quale postea dicemus. Superest ut *Tragelaphi* iconem proponamus, quandoquidem nusquam alibi conspecta est.

Diximus Græcos vulgari lingua animalia Gallis *Dains* dicta *Platogæni* nominare, quæ Veteres *platycerotas* nuncupabant: attamen *Platyceros* vocabulum in *Aristotele* non invenitur, sed semper *Prox* dixit, quod interpretes *Dama* verterunt. Corpore quidem *Cervum* refert, & *Capreolo* major est, sed colore differt. *Platyceros* minus caput habet *Cervo*: cornua illi etiam omnibus annis decidua ut *Cervo*, quæ antrosum protensa habet præter aliorum consuetudinem: gilvâ habet dorsi spinam, atramque lineam secundum dorsi longitudinem excurrentem: cauda longa est, ad poplites usque propendens, uti vitulo. Saepè contingit ut ejus latera candidis maculis aspersa sint, quæ vetustate pereunt: accidit etiam saepenumero ut feminae omnino albæ sint, sic ut *capræ* existimari possent, nisi pilum admodum brevem haberent. Ostenduntur ejus cornua ingentis magnitudinis variis locis, qualia sunt ea quæ in gradibus & ascensu *Ambossianæ* arcis conspiciuntur. Istic etiam conspicitur effigies in lapide expressa alterius animalis hujus generis, cui adposita sunt vera ipsius animalis, quod effigies refert, cornua: cujus rei ut mentionem faceremus, operæ precium visum est; arbitramurque id esse animal quod *Aristoteles* *Hippelaphum* nuncupavit, quandoquidem barba præditum est, ut

Tragelaphus.

est, ut *Bouc-estain* Gallorum. Ut ut sit, animal fuit admodum rarum; & nisi in Galliâ conspectum esset, ejus statuam cornibus ipsius animalis impositis in ipso Regis palatio erectam iri non arbitramur.

* Quando porrò Bellonius mentionem facit statuarum animalium, quibus vera ipsorum cornua fuerunt imposita; operapretium me facturum existimavi, si de iis cornibus verba facerem, quæ, dum arcem regiam Blasis anno M. D. LXI. lustrarem, in eius horti ambitu ad parietem fixa conspiciebam. Ea autem erant bina Cerva genuina cornua, singula duodecim ramis prædita, (quam à Marchione Badensi in venatione olim captam ferunt) & Galliarum Regi Ludovico eius nominis XII, dono missa, qui illa statua cerva adaptari iussit: de qua re Epigramma Gallicum additum: quod, quia eius animalis capti historiam continet, in Lectoris gratiam adiciendum censeo.

Vous qui cherchez du monde les merveilles,
Voiez s'il est biches à moy pareilles :
Et si Nature, qui tout bâtit & œuvre,
Ne fit en moy un merveilleux chef d'œuvre,
Quand i'ay porté dessus semblable corps
Ceste ramure de vingt & quatre cors.
Et qu'ainsi soit, de Baude le Marquis
Au faict de chasse tressçavant & exquis,
Si grosse queste dessus moy entreprint,
Que malgré moy en sa forest me print.
Lors me voyant si sauvage & estrange
A son amy le Comte de Limange

Nommé Ennel ma rameure transmit
Avec lettres, dedans lesquelles mit
Son signe & seau, & attestations
De Gentilshommes faisant probations,
Ainsi que ceux qui à ma prise furent,
Que celles cornes dessus ma teste crurent.
Long temps apres le bon Duc de Lorraine,
Bien cognoissant la chose estre certaine,
Transmit mon chef, augmentant mon renom,
Au Roy Loys douziesme de ce nom,
Qui m'a faict mettre icy, afin qu'on voie
Ceste merveille, en passant par la voie.

Sed & multis annis antè, tempore videlicet Henrici I. Regis Angliæ, Nortmanniæq; Ducis & Aquitania Cervam cornutam duodecim annorum cornua ferentem in Cambria Angliæ provincia captam fuisse, ejusdemq; caput cum cornibus ipsi Henrico Regi missum fuisse, testis oculatus est Giraldus Cambrensis in suo itineraio Cambriae capite 1.

Profectio à Syderocapsa in Bucephala. De flumine Strymone, & piscibus qui in eo capiuntur.

C A P. LV.

MARI iter facientibus è Syderocapsa in Cavalla urbem, quæ antiquitus* Boucephala dicebatur, dimidio duntaxat die opus esset: sed terrestri itinere proficiscentibus duo integri dies insumendi, diuque maris litus legendum: nam iter instat arcus inflexum, quoniam sinus profundus est, Chalcidis sinum & Strymonium continens. Herbis & fruticibus abundat. Androsace, Chamæsyce, Soldanella aliàs Thalassocrambe dicta, Tithymalus myrsinites & paralius adeò frequentes sunt in litore, ut nihil illis sit vulgariis. Mare nobis ad dextram erat, & Continens ad lævam. Interdum superandi fuerunt colles exigui, in quibus Terebinthi in cellas arbores non excrescunt, ut in Corcyra insula; sed ob regionem asperam & saxeam, Coryli altitudinem vix superant. Altiores quas conspexi arbores fuerunt Aria & Phlyca, quæ apud nos cum non nascantur, Gallicâ appellatione carent. Ad litus reversi, & nonnihil in silvas declinantes, sub Cornis & Fraxinis iter faciebamus, non multo humilioribus quàm sint Abietes. Rivum qui è lacu Pefchar, aliter Couios dictum, fluit, transivimus sicco pede ad ipsum maris littus, quoniam media ætas vigeat, & aqua sub arenâ effluebat. In planitie substitimus ad eundem rivum sub umbra præcellarum Terebinthorum, non procul à maris litore; & jam sub noctem piscatores invenimus, qui uno sagenæ tractu, circiter sexaginta piscium diversa genera ceperunt, quos ilicò observavimus & descripsimus. Sinus monti Atho proximus, aliàs Strymonius dictus, adeò amplus est & altus, ut integro ferè die secundum illum iter fecerimus: quo paulo post relicto, per continentem defleximus versus urbem Tricala, olim Trica dictam, (ubi nunc sedes est Sangiac vel Præfecti Macedoniæ) quæ urbs nunc è primariis totius regionis est, in quâ magna tritici quantitas invenitur ad naves onerandas quæ ad Strymonis ostium appellunt, à quo urbs non procul abest. Strymonis amnem è Tricalæ urbis conterminis fluentem, invenimus, qui multa nunc vulgaria habet nomina: nam ubi in lacus exspatiatur, à pagis vicinis nomen sumit. Plurimi Cygni, aliæque aquaticæ aves ejusdem magnitudinis, quas Aristoteles Pelecanes, & Plinius Onocrotalos vocavit, istic conspiciuntur, in illo flumine alimentum sumentes. Lentè tamen fluit, nec profundus est ejus alveus, & humiles ripas habet; quam ob rem admodum herbosum est: tribulus aquaticus tantâ abundantia istic nascitur, ut non abs re scripserint veteres, suo tempore equos istic ali solitos tribulis. Latum est nonnullis locis, in quibusdam etiam valdè angustum. Ejuscursus frequen-

frequentibus cataractis retinetur, ut molas versare possit, quemadmodum in Gallia fluminibus fieri solet. Rotas autem aqua per alveum ducta non versat, sed similes iis quas molæ in Ligeri natantes habent, verum ex angustioribus asseribus confectas. Molitores Græcè loquuntur, à quibus piscium qui in eo flumine capiuntur nomina didicimus ut sequuntur: Cheriscaria, Cephalos, Glaignon, vel Glanos, hoc est, Silurus, aliàs Hyena, Planes, Chelli, Turnes, Grinadies, Moustacatos seu Mystus, qui *Barbeas* Gallorum est. Anguillæ sunt insignis magnitudinis. Id flumen etiam Marmara vocatur, quoniam magnum pontem ligneum habet sub pago Marmara, quem Ibrahim Bassa exstrui iussit, & quia ante pagum, magnum est stagnum eodem nomine Marmara dictum. Plurimæ naves, veluti è Ragusa, Chio, è Græcia, Venetiis, ac interdum ex Ægypto hujus fluminis ostium ingrediuntur: & istic brevi tempore tantum tritici reperiunt, quo onerari possint. Advenerunt verò merces earum regionum unde solverunt, & ingresso fluminis ostio per integrum ferè miliare, interdum bimestri hærent hiemali tempore: mercibus autem quas advexerant venundatis, & tritico, lanâ aut coriis denuò onerata, primo vere ad suos revertuntur. Rudera cujusdam urbis ad Strymonis ostium conspiciuntur, quæ nunc planè deserta est; rustici incolæ Chrysopoli nominant. Plinius tamen Chrysopolim non procul Chalcedone ponit.

Conspectum deinde ivimus urbem vulgo Ceres nuncupatam, veteribus Cranon, amplam in planicie Thraciæ, & quasi in Macedoniâ sitam; in qua binos duntaxat dies hæsimus; deinde ex Ceres in Tricalâ profecti sumus; à quâ iter convertimus ut in urbem Philippos veniremus, ad latus habentes magnum montem vulgo Despota nuncupatum. Maxima planicies erat, frugum fertilis, & alveis irrigata, multisque pagis exulta. Ad dextram Pangæum montem reliquimus, in quo etiam nunc argenti vena eruitur. Omnes Tricalâ & Ceres incolæ Græca vulgari linguâ utuntur; sed Iudæi qui eas etiam incolunt, Hispanicum & Germanicum idioma callent. Rustici Græcè & Servianè loquuntur. Cùm in Macedoniâ essemus, nullam unquam urbem, aut pagum adiimus, in quibus rustici Selinum nostrum vulgare nobis non vocârint Macedoniki vel Macedonico: eodem nomine in aliis Græciæ locis dicitur, exceptâ Cypro, ubi Condomalo appellatur: sed Eleoselinum, quod vulgo apium dicitur, ab omnibus in genere Selino nuncupatur; idque humidis locis diligenter colunt, atque crudo vescuntur. In Philippos proficiscentes, & per fodinas Castagna iter facientes, intelleximus eas argentum duntaxat & plumbum dare, & interdum paululum quidpiam auri: eas solummodò in transitu conspeximus, nec ibi substitimus. Nullis locis à nobis antè peragratis, viscum in Quercubus nascens unquam videre contigerat: sed iter facientes per silvam quæ est in planicie in extremo sinu Chalcis nuncupato, magnâ copiâ invenimus. Nulla quercus est inter montem Athon & urbes Ceres & Tricala secundum publicam viam quæ viscum non alat, ab eo quod in malis, pyris, & aliis arboribus nascitur diversum, & ab omnibus rusticis Oxo nuncupatur: nam tenacissimum viscum ex ejus baccis faciunt. Ejus provinciæ culta arva, præsertim quæ circa radices colliculorum sunt, plurimum corrumpuntur Paliuri & Rhamni fruticibus: qui serpendo per cultum solum, multum loci occupant.

* De hac vide nostri Abrahami Ortelij *Thesaurum Geographicum*, in dictione *Bucephalos*.

Plurimarum antiquitatum & ruderum urbium Macedoniae descriptio, atque de Philippis & Philippopoli.

CAPVT LVI.

DVORVM duntaxat dierum itinere à Trica sive Tricala distant Philipporum rudera, quæ urbs nunc omnino corrui: vix autem trium dierum iter est à Philippis Philippopoli, amplam etiam urbem in Macedonia. Sed quoniam Macedonia fluyio Strymone includitur, Auctores in Thracia eam reponunt. Philippopolis antea *Ἰφίπολις* dicta est: quia verò Philippus Alexandri pater eam plurimum auxit, utramque suo nomine appellavit, unam Philippos, alteram Philippopoli. Philippi siti erant, ut & nunc, regia via quæ Roma Constantinopolim & in Asiam ducebat per continentem, non procul tamen à Mari. At Philippopolis in continenti sita est. Regia via, Romanorum tempore, euntibus Româ Constantinopolim ducebat Brundisium, deinde traiciendum erat Hadriaticum mare, & appellendum Velonam aut Dyrrachium, deinde Philippos proficiscendum erat, postea in Bucephala mare denuò conscendendum, & deinde in Alexandriam Troadis appellendum. Biduo hæsimus ad conspicienda Philipporum rudera,

dera, ubi nunc duntaxat pagus est, continens quinas aut senas ædes extra muri circuitum, apud aquam exstructas. Idem est Philipporum situs eademque structura qualis in Philippopoli. Nam Philippi magnam planiciem cingunt, & proximi montis partem usque ad ipsum fastigium, ubi murus desinit in arcem elegantis structuræ in ipso monte sitam, quæ cisternas adhuc integras retinet. Philipporum muri, ferè omnino diruti sunt, qui ex lateribus & calce constabant, & nonnullis etiam locis quadrato lapide, sed neque vallo neque fossa muniti. Hujus urbis meminit Galenus: nam cum Troiâ, quæ tum Alexandria dicebatur, Romam proficisceretur, ea via, quam antè diximus, incessit. Lemno enim relicta, per urbem Philippos iter illi faciendum fuit, in plano sitam ab Orientali parte, montem verò ab occidente habentem, qui illi propugnaculi loco est. Planicies adeò humida est, ut quodammodo palus videatur: istic Althæa flavum fert florem, quemadmodum ea quam Theophrastus apud Athenas Orchomeno lacu nasci refert. Cytisus frequens admodum est in Thraciæ & Macedoniæ pratis: quem neque Gallia, neque Italia alit. Nullus locus est, ubi majora marmorea sepulcra conspiciantur per agros sparsa, quam in Philippis: solido enim & puro marmore albo constant. Restant adhuc variis montis locis pleræque inscriptiones rerum à Romanis gestarum in marmore Latinis literis incisæ. Insula Thasos dimidii diei solùm itinere inde distat, ex qua eruebatur candidissimum & elegantissimum totius orbis marmor: atque arbitramur marmorea illa sepulchra per agros secundum publicam viam sparsa, ex Thaso fuisse delata. Inter illa verò nullum restat magis integrum, quam quod medici Alexandri fuit, in quo adhuc ejus epitaphium conspicitur inscriptum caractere Græco, sed ex parte corruptum Servianico; quæ causa est ut difficulter legi queat. Quemadmodum verò sepulcra unico constabant lapide excavato binas orgyias longo, dimidiam orgyiam lato, atque humana longitudine alto, sic operculum habebant unico lapide constans. Excellentia & amplitudo urbis æstimari potest magno illo sepulchrorum numero: nam antiquitus opulenti Græci recondebantur marmoreis sepulchris extra urbem in apertis agris, ne urbis incolæ pestilentem cadaverum odorem haurirent: Græci etenim cadavera non urebant, neque terrâ sepeliebant, ut in Italia, utque nunc in Gallia solemus. Itali porrò aliam sepeliendi cadavera consuetudinem jam habent à nostra diversam: nam fornicatas cryptas variis templorum locis exstruunt, quæ unicum in summo foramen habent, in modum oris putei fabricatum, quod unico orbiculari lapide claudunt: habet verò is lapis ferreum anulum appensum, quo cum opus est, sublevari possit. Cum autem cadaver adfertur, in cryptam per foramen demittitur, nulla terra superinjecta: deinde foramen denuò clauditur suo lapide, calceque in circuitu munitur. Pagus est in planicie, quadrante miliaris à Philippis, nomine Bolisce, ubi ingens marmoreum saxum vidimus, cum hac inscriptione: *Nevia musa in testamento*, quo alvei loco ad aquam è puteo excipiendam utuntur.

Paulo ultra Philippos secundum regiam viam ingens lapis est quadrágulus, erectus instar supremæ partis obelisci cujusdam, Latinis literis inscriptus, sepulchrum olim C. Vibii Cor. Quarti. Fabulosa quædam de eo incolæ narrant, equæ Alexandri magni præsepium esse existimantes: per equam autem Bucephalus intelligendus est. Ad eum lapidem uti rarum quidpiam conspiciendum nos deduxerunt. Ingens autem & oblongus, erectus & summâ parte excavatus. Urbs Bucephala quæ ab Alexandri equo nomen sumpsit, vicina est, de qua postea. Philipporum rudera & ruinæ non minùs sunt admirandæ quam ullius alterius urbis. Sed id lapidum commoditati tribuendum iudicamus, cum ipsa marmoris fodina sive latomia ipsius urbis muris sit inclusa. Pulcherrimum istic est Amphitheatrum, quod in hunc diem integrum conservatum est: possetque in multos adhuc annos perdurare, nisi Turcæ gradus, qui marmorei sunt, auferrent. Ovali formâ non est exstructum, ut quod in Otricholi aut Roma conspicitur: sed spherica est figura veluti Nemausense aut Veronense: undique etenim clausum non est. Qua aditum præbet, meridiei obiicitur, atque à summo ad solum usque apertum, lumen admittit. Loco admodum commodo exstructum fuit: nam in ipso monte variis locis gradibus marmoreis incisum est. Antiquissima quæ istic restant vetustatis monumenta sunt quatuor ingentes & crassæ columnæ, quæ templi Divo Claudio dicati sunt reliquiæ, in quo conspiciuntur adhuc plurimæ marmoreæ statuæ & columnæ Dorici & Ionici operis, insignis structuræ & summi artificii.

Nacti Caloierum è monte Castagna, Philippis discessimus, ut quatuor monasteria in eo monte sita conspiceremus. Alit verò is mons Platanos, Fagos, Arbutos, Adrachnes, Ilices, Ariam, Alaternum, Abietes, Pinastros, & Esculos. Cornus femina * veteribus Macedonibus, quam Galli Latinos imitati Sanguineum fruticem appellant, haud minor in eo monte nascitur, quam majores nostræ Corni mares.

* Multis Austria silvis nascuntur etiam Corni femina arbores, mæve non minores.

*Bucephala urbis, olim Chalastrea, nunc verò la Cavalla
nuncupata descriptio.*

CAPVT LVII.

POST QUAM biduo integro per eum montem iter fecimus, uno die & semisse in urbem Cavallam pervenimus, quæ olim, ante quàm Alexander Bucephalam eam nuncuparet, Chalastrea dicta fuit: nec Philippos nobis regrediendum fuit, sed ad sinistram reliquimus. Cavalla urbs est à Bucephalo Alexandri equo sic denominata. Ple-
 riq̃ue ex Plinii lectione in dubium venerunt, in qua potissimùm provincia exstructa esset Bucephala. Nam cum Indum fluvium describit, Bucephalam ait caput fuisse A seniorum tres urbes incolentium, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditum. Sed idem Græciam describens, sub finem capituli in quo de Achaia agit, Bucephalum portum esse ait, quem Anthedoni conjungit. Mela etiam Græciam, præsertim autem Macedoniam describens Anthedonis meminit; & paulo post Peloponnesi sinus & promontoria recensens, Bucephalon ab Oriente numerat: unde liquet Bucephalon fuisse promontorium vel sinum. Sciendum porrò est, Bucephalam Græciæ urbem esse in promontorio sitam, quod in mare prominet; atque à Philippis duobus duntaxat miliaribus distare, & nunc amœnam habitationem præbere, tametsi paulo antè omnino deserta & diruta esset. Nam postquam Turcæ è bello Ungarico redeunt, omnes Iudæos quos Budæ, Pestæ, & Albæ regali invenerant, abduxerunt, & in Cavallam, Tricalam sive Tricam, Ceres sive Cranon colonias deducere jusserunt, semper deinde habitata fuit: ut plures quàm quingenti Iudæi, Græci & Turcæ nunc istic vivant. Ejus situs Lemni urbis futuri ferè similis est: nam pari modo undique mari cingitur, præterquam posteriore parte, admodum angusta. Magnum habet portum, sed malè fidum, quia frequentibus ventis expositus est: eam ob causam biremes, lembi & celoces (si diutius istic hæere debeant) subduci solent, urgente tamen necessitate naves in eo tempestatem quidem ferre possint, admodum tamen affligerentur. Plurimæ etiamnum integræ cisternæ supersunt intra urbis ambitum, quæ nobis alias veteres Cretæ ruinas in memoriam suggerebant, nomine Helenico paillo Castro, in monte sitas paulo supra Quissamus. Ex cisternæ adeò tenaci rudere sunt exstructæ, ut non minùs marmoreo saxo sint duraturæ. Cavalla una est è Macedoniæ clavis, uti Philippus dicere solebat Magnesiæ Græciæ esse clavem.

*Καλαστρα-
ριον προμον-
τοριον.*

Plin. lib. 4.

cap. 10.

Lib. 6. cap. 20

Lib. 4. cap. 5.

Lib. 1. cap. 1.

*Muros qui supra Cavallam adhuc supersunt, Macedoniam
à Thracia dirimere.*

CAPVT LVIII.

EXSTRUCTVS fuit aliquando validus murus supra Cavallam summo montis vertice, qui etiamnum integer conspicitur quadrante ferè miliaris longus: certum est eum Thraciam à Macedonia diremisse, hoc est, utriusque provinciæ dominium. Nam Cosmographi Philippos & Philippopolim è Macedonia excluderunt: quæ tamen urbes capita erant territorii Macedonum, licet cis Strymonem amnem sitæ sint. Murus illè qui supra Cavallam iter præcludit, multis fornicibus constat, binosque interiùs meatus habet, illi muro ferè similes qui Romæ à Divi Petri templo ad Hadriani molem sive S. Angeli arcem deambulacri in modum exstructus est. Extremum murum in summo montis vertice claudit crassa turris, quæ propugnaculi vicem præbebat adversus Thraciam. Pauci sunt anni quòd Ibrahim Bassa aquæ ductum restituit, à Macedoniæ Regibus aliquando exstructum, per quem fons decurrit plus quàm tribus inde miliaribus ad Cavallam urbem usque: scaturiginem enim habet in præcelso quodam monte, ejusque semper latera per canalem stringit, donec ad vallem quandam perveniat; quam ut superaret, præaltarum fornicum structurâ opus fuit, ut in urbem deduci posset: triginta enim orgyiarum altitudinem eæ fornices superant. Ob summam porrò hujus aquæ fontanæ commoditatem, admodum populosa reddita est hæc urbs, quæ antè deserta erat. Idem Bassa urbem etiam novis mœnibus cinxit, in quibus lapides conspeximus Latinis literis inscriptos, eo quo Romani Græciæ dominabantur tempore. Unam inscriptionem quæ ad basim crassi cujusdam muri erat, sic excepimus: *P. Hostilius P. S. L. Philadelphus petram inferiorem excidit,* *Hac inscri-*
situlum fecit, ubi nomina cultor scripsit & sculpsit. Sac. Urbano. S. P. Thasos insula, in qua olim *ptio mædosa.*
 irremium Alexandri statio fuit, duobus duntaxat miliaribus à Cavalla distabat.

FF

Nulla

*Nulla apud Turcas esse diversoria; sed Nosocomia
inveniri, ad qua divertere liceat.*

C A P V T L I X.

SIGNIFICATURI nulla apud Turcas esse diversoria, de magno quodam ædificio agemus, quod Ibrahim Bassa in Cavalla exstrui curavit, proprio nomine à Turcis Carbachara dicto (cui templum sive Mesquitam adjunxit) ad omnes qui istac iter faciunt excipiendum, & educandum. In eo, cum essemus solummodo tres numero, cum nostris jumentis per tres dies commorati sumus, & necessaria accepimus, sine ulla eorum qui huic præsumt, molestia, idque gratis. Sæpius de hoc vocabulo Carbachara agemus: esto itaque hoc exemplar reliquorum. Nos Gallicè alio nomine efferre non possumus quàm Carbachara: quoque commodius intelligi queat, statuendum ante omnia est, nulla esse in iis provinciis quæ Turcæ imperio subsunt diversoria, aut loca quæ iter facientes excipiant, nisi publica illa ædificia Carbachara appellata; quæ diversis rationibus exstructa fuere, inter quas hæc maximè est usitata. Satrapæ qui in Turcarum Imperatoris aula vel aliqua alia ratione opulenti evaserunt, pium aliquod opus dum adhuc in vivis sunt facere volentes, quod ad ipsorum salutem conferre credant, tales structuras pio quodam zelo fieri curant: nam nemo ex sanguine conjunctis illis notus est, cui beneficium aliquod præstare velint. Ejus rei causam alias dicemus. Talibus ergo structuris summum aliquod bonum se facere existimantes, publicæ utilitatis gratia, multas egregias structuras restitunt, veluti elegantem aliquem pontem, vel amplum xenodochium Carbachara dictum, cui magnificum aliquod templum Mesquita appellatum adjunctum fit, & huic proximum aliquod balneum. Atque ut iis quibus in xenodochiis & templis distributa sunt officia, suppetant necessarii sumtus, ut sunt qui impenduntur ad comparanda ligna ad focum, stipendia sacerdotibus qui preces faciunt persolvenda, coëmenda ceram & oleum quorum in templo usus est, aliasque res ad culinam necessarias & in hospitem alimentum cedentes, annuos census instituere solent. At iis qui hospitio excipiuntur, omnem supellectilem circumferre necesse est, uti culcitræ, lectum, & lineos pannos, aliaque ejuscemodi: nihil enim istorum illic præbetur, præter cubiculum aliquod exiguum & inane: sed singulos iis quæ attulerint uti necesse est. Postquam aliquis advenit, illico supellectilem suam explicat: & si aqua opus habeat, illam eodem quod attulerit vasculo ferre debet: atque cum ossa in Carbachara cocta est, quisquis eam vesci volet, suam scutellam præbere debet. Sed adduntur etiam carnes & panis. Nemo istic excluditur, sive Iudæus sit, sive Christianus, sive Idololatra, sive Turca. Quoniam porrò Turcæ suas offas, sive pultes propriis nominibus exprimunt, sigillatim indicare voluimus, quid facientibus iter erogare soleant. Imprimis liberaliter pultem præbent ex Trachana, vel Bohourt, vel Afcos, vel oryza confectam. insulæ Lemni incolæ ex frumento & oxygala commixtionem facere norunt: primum enim decoquunt frumentum, postea ad solem exsiccant, & ex eo compositionem faciunt ab iis Bohourt nuncupatam, quæ inde per universum Turcæ dominium transvehitur, quoniam in pultibus parandis plurimus ejus usus. Aliam præterea istic ex frumento commixtionem faciunt Trachana dictam, quæ minore in usu non est quàm superior. Eam esse censemus quam olim Græci & Itali Mazam vocabant. Duarum istarum compositionum Bohourt & Trachana adeò frequens est usus ut nihil supra. Nunquam enim bene epulantur, quin eas in suis pultibus decoquant. Oryzæ præterea tantum absument, ut singulis annis ad minimum sex naves ea plenæ ex Ægypto Constantinopolim advehantur atque exonerentur. Familiare etiam illis admodum leguminis quoddam genus ex Ægypto petatum, quod Græci corrupto ex Aphace vocabulo Afcos nominant. Hujus copiam commodo tempore sibi comparant, ut postea indifferenter distribuere possint. Culinariæ artis apud illos administrandæ ratio à nostra plurimum differt: carnes enim coctas ex olla eximunt, deinde quod commodum illis videtur, iniiciunt ad jusculum inspissandum. Et quoniam ejus magnam quantitatem parant, oblonga spatha lignea ad commiscendum utuntur. Mensarum usus apud illos nullus est: propterea humi sedent, deinde orbiculare quoddam corium in terra explicant mappæ loco, quod marsupii instar ligulis postea contrahunt. Nullus est Turcarum, etiam si Satrapes fiet, qui cultrum è cingulo propendentem non gestet: & singuli cochlear circumferunt: hinc fit ut digitos non admodum inquinent: nullus enim apud eos mantilium est usus. Magna tamen strophiola gestare solent, quibus etiam digitos abstergunt. Neminem Turcarum, quicumque etiam sit, pudet ad hujusmodi xenodochia divertere, & alimoniam quo diximus modo inde petere: ea enim est regionis consue-

consuetudo. Nec peregrinus minus quam primarius quisque accipiet. Id verò intelligendum est de iis locis ubi tales erogationes institutæ sunt, ut in Cavalla. Præter eas structuras quas is Bassa in Cavalla instituit, fontem etiam in summam urbem, ut diximus, per aqueductum supra fornices maximis expensis exstructos non modò deduxit; sed eius aquam etiam in templum, balneum, & per omnia urbis fora distribuit. Tria præterea marmorea sepulchra ex agro quartâ milliaris parte ab urbe distante deferri curavit, quæ fontibus subjecit, ad aquam alveorum instar excipiendum, qua iter facientium jumenta adaquari queant. Tria hæc sepulchra hujusmodi habent inscriptiones. Primum: *P. C. Asper, Atriarus Montanus, equo publico honoratus, item ornamentis Decurionatus & Iniurialis Pontifex, Flamen Divi Claudii Philippi. An. XXI. H. S. E.* Alterum: *Cornelia P. F. Asprilia sac. Divæ Aug. Ann. xxxv. H. S. E.* Tertium: *Cornelia Longa Asprilia mater, Ann. LX. H. S. E.*

*Mendosa hæc
inscriptio.*

Singula pedes undecim longa sunt, quinque alta, sex lata. Turcicæ interdum feminæ quæ opulentæ sunt, ejusmodi structuras etiam fieri curant, & suas facultates militibus testamento legant, ut se magis strenuos in præliis adversus Christianos præbeant: erroneam enim hanc opinionem habent, suas animas expiari morte Christianorum ab iis interfectorum quibus suas facultates reliquerunt. Medicamentum Splenetico cuidam in Cavalla confecturi, elaterii cogendi rationem invenimus, quale veteres conficere solebant, nempe leve & candidum, ejusque substantiæ, ut igne instar pinguedinis accendatur. Neminem arbitror nostrâ ætate gloriari posse, simile elaterium venale conspexisse. Plura de eo dicemus, cum peculiarem stirpium historiam describam.

Itineris quod è Cavalla Constantinopolim ducit, descriptio.

CAPUT LX.

E BVCEPHALA Constantinopolim proficiscentes, alios in vertice Hæmi montis muros invenimus (iis similes qui supra Cavallam sunt) duobus milliaribus à Cavalla distantes, aditum ex Macedonia in Thraciam præcludentes. Inde in amplam planiciem descendimus, maris littori admodum vicinam, insulam Thason ad dextram habentes, & præcelsa Hæmi juga ad sinistram relinquentes, quæ jam prætergressi eramus, nulla usquam conspecta Cupresso. Flumen superavimus quod Græci vulgari lingua Mestro, Turcæ Charasou, id est, fluvium nigrum, nominant. Ejus appellatio satis convenit cum flumine Mela, à quo sinui nomen impositum Melanico, de quo postea acturi: Melas tamen non est, sed Nessus ex Hæmo monte delabens, uti Strymon amnis: est autem is mons quasi propugnaculum quoddam inter Macedoniam & Thraciam, ab una parte definens inter utrumque flumen. Lentus est Nessus admodum, & Strymone paulo minor, multam tamen arenam secum trahit, & in mare influens paulo supra Thason, vicinior ei insulæ parti quæ Samothraciam spectat, quam ei quæ monti Artho objecta est. Strymon autem in mare suas undas exonerat inter Arthon montem & Thason, & illi nomen dat; appellatur enim Strymonicus sinus. Pons supra Nessum exstructus, ligneus est, uti qui supra Strymonem amnem, sed illo brevior. Ad extremum pontem in pastores incidimus, qui integros verveces assabant abscisso capite, saligneis perticis infixos, exemptis tamen prius intestinis, & consuto ventre. Nemo facile credat ejusmodi carnis massam posse commodè assando coqui, qui ipse non vidisset. Turcis autem id novum non est: Nam cum in Asia minore sive Natolia, puer aliquis circumciditur, cujus parentes re mediocriter lautâ sunt, integrum bovem, immisso in ejus alvum integro vervece, qui gallinam cui ovum insertum sit, etiam in alvo contineat, erassâ sude infigere solent, & luculento magnoque igne assare, sic ut omnia ad ovum usque percoqui queant. Omnia ista sic assa, à pueri sanguine junctis in epulo absumentur. Illi quos diximus pastores, vervecem assum in frustra concidere solent, & iter facientibus divendere. Sub salicibus ad extremum pontem substitimus, ut nostra jumenta paululum conquiescerent, & ex his carnibus comparavimus, quas longè sapidiores judicavimus, quam si frustatim concisæ assatæ fuissent. Sumpto prandio, satis longum iter confecimus: nam in urbem Bouron (quæ vetustum nomen adhuc retinet) pervenimus. Sita est apud eum lacum qui Bistonis appellatur. Iter fecimus per planiciem valde herbosam, Cytiso, Halimo, & Rhamno (qui à Grossularia differt) tectam. Licet autem Halimus natura sua in fruticem ramosum sine spinis attollatur, uti in Creta; in hoc tamen prato, Capparis spinosæ instar, humi diffunditur. Scordium herbam invenimus apud Bouron urbem, quæ cum in magna quadam & humida planicie non procul à lacu falso sita sit, cum Aigues mortes Galliæ Narbonensis oppido comparari queat. Lacus Bouron sive Bistonis, magnum ei regioni censum adfert. Nam istic sunt

*Nessus Plin.
lib. 4. cap. 11.*

*Stagnum Bistonum.
Plin. lib. 4.
cap. 11.*

quæstuosæ piscationes. Ejus Aristoteles lib. viii. de Hist. animalium cap. xiii. in hæc verba meminit: Quinetiam maritimis lacubus genera plura piscium marinorum gigni apertum est, &c: statimque addit: Et in Bistonide lacu plurima genera habentur. Pisciculorum istic capitur ingens quantitas similium Albiculis, quas Græci in Bouron Linga, Constantinopolitani Leucorini appellant, Galenus Leuciscum nominavit, Parisienses *Kandoise* dicunt, & alia provincie *va Dard.* Eadem ratione eos condiunt qua nos haleces: nam postquam eos paululum sale infectos fumo induraverunt, iis currus onustos & naves in varia Græciæ loca devehunt, etiam in Italiam usque. Pari etiam ratione eos præparant qua Boianæ incolæ Scourances: Albanæ enim sive Epiri Scourances à Leucorinis differre non videntur nisi solâ magnitudine. Maxima pars incolarum Bouron piscatoriam exercet: nam cum is lacus piscibus abundet, ad piscationem libenter animum adiciunt. Mare istic nullum æstum habet, quemadmodum nec Pontus Euxinus, nec Propontis, nec Hellespontus, nec magna Egæi maris pars. Græciæ Asparagi Corruca illis dicti, aculeatum habent folium (at in hortis culti folia obtuso mucrone sunt prædita) adeoque hujus planiciei solo delectantur, ut sint frequentissimi, nec aliud virere in ea conspicitur præter Asparagos. In exilem deinde pagum pervenimus nomine Commercinæ, dimidii diei itinere à Bouron distantem; in eo omnis generis edulia venalia invenimus. Istic est ruinosa quædam parva arx, in qua Græcorum Christianorum templum: pagus à Græcis, & paucis Turcis incolitur.

Cypsella vetustissimum Thraciæ oppidum; & aluminis conflandi ratio.

C A P. LXI.

POST QUAM aliquanto tempore apud Commercinam sub Esculi & Ariæ arboribus commorati fuisset, per planitiem denuo progressi, relictis ad sinistram montibus, in alium pagum Cypsella appellatum pervenimus, quo de industria divertimus, ut Aluminis conficiendi rationem observaremus: triduo itaque & paullo amplius ad ejus fodinam hæsimus. Vbicumque alumen conficitur, id semper fit aperta vena, quia ejus vena non est valde profunda: nonnullis tamen Cypsellæ locis, ejus lapides sex orgyiarum altitudine eruuntur. Cypsella in Thracia sita est, & vulgare partim græco, partim turcico nomine Chapsylar dicitur. Ejus incolæ maximâ ex parte Turcæ sunt, partim autem Græci. Sunt & nonnulli Iudæi, quorum unus Aluminis censum, per soluto annuatim certo precio, obtinebat: apud quem divertimus, ut certius ejus conficiendi rationem intelligeremus. Comperimus autem Alumen quod fit in Tolsa Pontificis Maximi dominio, cum eo convenire quod in Chapsylar fit, ut observare potuimus è Civitate Vetere Romam proficiscentes in creatione Pontificis Iulii tertii, paululum à regia via declinantes, ut per Tolsam iter faceremus. Alumen in Chapsylar colligitur, & expurgatur eodem quo ipsius vena extrahitur loco; eamque ob causam minoribus expensis fit, quam Tolsanum, quod vehiculis deportandum est in eum usque locum in quo excoquitur. Et tamen Alumen dumtaxat condensetur ex lixivio cinerum lapidis è vena eruti (qui primum urendus est) conflato: cuiuslibet tamen id facere non licet: sed iis solum quibus certo precio venæ census traditus. Prima igitur vena eruitur ad ipsas radices montis, quem Serrium esse censemus. Oppidulum Cypsella ad latus regie viæ est quæ à Dyrrhachio Constantinopolim ducit, qua initium ascensus est in montem: relictis aliquantulum ad sinistram fodinis, è quibus maxima difficultate lapides eruuntur: nam cum ad eò duri sint, malleo & cuneis perfringendi, deinde urendi, simili planè ratione qua calx aut gypsum uritur. Quoniam verò istic magna lignorum est copia, nec lapides qui eruuntur longius deferendi sunt, apud ipsam fodinam uruntur, ad dimensum id facere paciscentibus operis. Nam singulæ suum tuguriolum habent, in quo terni aut quaterni alvei lignei in terra defossi, in quibus lixivium infusum relinquitur, donec alumen in glaciem coëat, fiatque quale vulgo conspici solet. Lapidem ex quibus conflatur alumen, primum in fornicem sive arcum componuntur, deinde levi flamma ustulantur, eadem ratione qua gypsum uri solet: nam si nimium urerentur, omnis aluminis substantia ignis calore evanesceret: at suam duritiem retinentes, & aëri per binos aut ternos menses expositi, sponte in pulverem resolvuntur. Quemadmodum enim Marga, qua agri pinguescere solent, non maceratur, aut in pulverem resolvitur statim ab initio, vel cum primum ipsius gleba ex fodinâ eruta est; sed aliquanto tempore aëri exposita permanens paulatim dissolvitur cum nocturno rore, tum pluviis diurnis, & hiberno gelu; ac tandem colliquescens, & telluri sese commiscens fini vicem præbet; eadem ratione hic lapis levi dumtaxat flamma ustulatus, durus permanet,

net, tamquam nullam ignis injuriam sensisset, sed aliquot diebus sub dio permanens, nocturno rore & diurna pluvia adeo tenerescit, ut brevi in cineres omnino resolvatur. Lapidés hi è fodina eruti nec adusti, in fabricis aut muris extruendis adhibiti, durabiles sunt ut cæteri lapides: in cineres autem redacti sive pluvia naturali, sive artificiali, adfusa aqua decoquuntur in lixiuium, quod in quadratos alveos ligneos, aut fictiles ollas effusum, decem aut duodecim dierum spacio coit & congelatur. Ea est conficiendi aluminis ratio in Chapsylar, quod in Italiam delatum, Lesbium sive de Metelin cognominatur. Quoniam porrò rubrum & album invenitur, profiteri audemus ex albi aluminis fodina, rubrum etiam erui posse: colorem enim duntaxat ex aluminis conficiendi ratione acquirit, prout cineres ab operis diligenter aut negligenter tractati fuerent. Alumen spumam quandam reddit, quam plurimæ fodinarum operæ colligere solent, & ex eâ massam rubram pictoribus utilem conficere, quæ gallico nomine terra de Macharon dicitur: ea tamen in Chapsylar negligitur: inde fit ut valles hac spuma, quam torrentes cum pluviis abripiunt, omnino rubere videantur.

Regia via qua olim Roma Constantinopolim ducebat.

C A P. LXII.

CONSTANTINOPOLIM tendentes, montem subire incepimus: aliquantulum in altum progressi, nos obvertimus; ut iter quod à Bistonide lacu emensi eramus, conspiceremus. Pagum Commercinam perspiciebamus in maxima planicie situm. Hujus planicie iter, regia via olim fuit quæ Roma Byzantium ducebat, magnisque lapidibus excisis strata erat. Nam à Bouron Commercinam usque, & inde porro ad Chapsylar, quoniam solum pingue erat, difficilisque via, eam Romani lapidibus sterni curârunt, quæ hodie etiamnum integra restat. Inde probare volumus, Romanos hac via olim Româ in Asiam profectos. huc accedit quòd ejus viæ constratæ structura tenuis fortunæ cujuspiam hominis opus non sit: nam in directum strata est via: at nunc semitæ modò ad dextram, modò ad sinistram sunt quærendæ; quoniam nonnullis locis in silvas cædvas penetrat, magnæque arborés inter ipsa constrata saxa postea excreverunt. Conscendimus supradictum montem Serrium, qui nonnullis locis aditu admodum difficilis est; apparetque multis locis rupes cuneis atque aliis instrumentis excisa; quod sine magnis sumptibus fieri non potuit. Sed & ex hoc opere colligere licet, regiam viam Româ Byzantium ducentem olim frequenti hominum multitudine fuisse tritam. Plinius etiam Græciæ distantias & longitudines describens, illas semper à Dyrrhachio (quæ urbs est apud Valloniam, nunc Duras dicta, portus videlicet in quem appellebant qui ex Italia trajecto mari Adriatico solvebant) sumit; atque Byzantium abesse à Dyrrhachio septingentis undecim millibus passuum, & tantum patere longitudinem terrarum inter Adriaticum mare & Propontidem vult. Pervenimus deinde in pagum verticem montis occupantem, à Græcis habitatum, ubi nobis sumendi fuerunt pedites viæ indices, ne per montem oberraremus; in quo magna est abundantia ejus herbæ quam Galli perperam Satureiam hybernâ appellat, inter saxa sponte nascentis. Eam primùm observaveramus in Creta insula, & paucis antè diebus in Amphitheatro quod Philippis est: postea in montibus Spoletò Italiae vicinis erimus in Marcha Anconæ. Sed quoniam jam in nostris hortis vulgaris est, ejus vetustum nomen, quale à Cretæ & Cytheræ insularum incolis didicimus, proferemus. Id enim vulgo Tragarigani appellabant, quod nihil aliud est quàm Tragoriganum.

Marissa flumen, veteribus Hebrus dictum: & Turcarum expilationes seu rapina.

C A P. LXIII.

NVLLVS est pons supra Marissam amnem extructus, sed cimbâ traiciendus. Moris est ut quilibet pro se & jumento nummum Turcis Aspre dictum, pro trajectu persolvat; quindecim tamen pro nobis & itineris duce persolvendi fuerunt. Nam Turcarum avaritia eousque progressa est, ut si numero viatores superent, ab iis exigant quidquid possunt, & ingratis persolvendum quidquid exigunt. Tanta enim sunt eorum rapinæ, ut ne parentibus quidem suis parcituri sint, si prædæ occasio sese offerat. E regione trajectus ad quartam milliaris partem reliquimus elegans oppidulum nomine Vite, com-

Lib. 4. cap. 12

modo admodum loco ad radices collis cujusdam situm, veteribusque muris cinctum. Hic amnis nunc ab omnibus vulgò Marissa nuncupatus, olim Hebrus dictus fuit. Locorum huic amni vicinorum incolæ, æstate, quando fluminis alveus exiguus est, magnos arenæ cumulos aggerere solent, non ignorantes in eâ latere nonnulla auri grana; quos satis procul à fluminis ripa submovent, ne exundans flumen arenam secum abripiat. Aurum ab arena separaturi, asseres pertusos simul componunt, deinde fluminis aquâ arenam eluunt: quòd si interdum nonnullam auri portionem inveniunt, id non fit sine magno labore & expensis, atque temporis longitudine: sed nec sine argenti vivi adminiculo quidquam efficere possunt. Strymon & Nessus amnes in mare labuntur eodem fermè loco; unus videlicet ad infimam, alter ad summam insulæ Thasi partem. Sed Hebrus ante Samothracen sese exonerat, quod Plinius etiam annotavit. Adeò lentus est hic amnis, ut in utram partem fluat, judicari non possit: Turbida ejus est aqua, attamen dulcis; & mediâ etiam æstate adeò frigida, ut glaciata videatur: multæ myricæ secundum ejus ripam proveniunt: frequentes habet mæandros, seseque incurvat uti Sequana inter Lutetiam & Pontoyse urbem. Tantum verò aquæ hiberno tempore è montibus delabitur, ut rapidior fiat, & amplum quoddam inundet pratum, olim Doriscus nuncupatum, in quo Xerxes in Græciam profecturus, exercitum recensuit. Quoniam porrò amplum illud pratum hieme instar paludum inundatur, nulli in eo pagi ædificantur, sed æstate equorum armenta aluntur. Ipse Turcarum Imperator plures mille istic alit, neque privatorum è vicinis pagis minus quingentis eò agi arbitramur. Pratum enim adeò repurgatum est, ut neque talpæ, neque mures, neque glires, neque aranei mures illud suffodiant, neque serpentes in eo inveniantur: hibernâ nimirum inundatione omnes abigente. Cytisus herba pluribus ejus locis nasci conspicitur. Pagi in pratorum circuitu exstructi, ad collium radices siti sunt: nam cum colles & montes scaturiginibus prægnantes undique prata cingant, & propterea ad culturam valdè idonei sint, rebusque necessariis abundant, rusticorum magna frequentia eò confluit. Amnis ripæ quibusdam locis sunt satis altæ, in quibus fluviatiles alcyones, à Gallis *Martinets pescheurs* nuncupatæ, & Hirundines quædam ab iisdem *Martinets* simpliciter dictæ, nidos exstruunt; quemadmodum & avis Merops sive Apiaster, quam Crentes Melissophagon appellant. Ocium nacti ut eas Alcyones observaremus, comperimus ipsas ab his non differre quæ nostrorum fluminum ripas incolunt: sed & earum nidi ex pisciculorum spinis, & squamis sunt confecti, uti nostratum. Viciniores amnis Marissa incolæ secundum fluminis alveum in amplo illo prato hortos instruunt: nam aquæ commoditatem nacti & telluris ubertatem, Melones, Angurias, Copous vulgò ab illis dictas, Citrullus, Cucurbitas, Cucumeres, aliosque similes æstivos fructus colunt. Nobis affirmarunt Colocasiam etiam nonnullis locis nasci: at nihil certi pronunciare possumus. Pratum illud egressi, colles & montosa loca subire cœpimus, in quibus Aceris arboris genus observavimus à reliquis quæ hætenus videramus diversum. Sextum id genus fuit à nobis observatum. In arbusculam excrescit; de quo alias plura, cum arbores describemus. Thermas in continenti reperimus è regione Imbri insulæ apud amnem Melanem, ejusdemque nominis sinum, apud Callipolim in Cherroneso includit; in qua deinde Sestos Abydo opposita. In his thermis duæ sunt calidarum aquarum scaturigines, altera viris dedicata, altera feminis: atque ut nihil ab iis qui istic se lavant exigitur, sic nemo est qui eas thermas repurget; hinc fit ut sordidæ admodum sint. His vicinæ conspiciuntur urbis cujusdam à veteribus Macron-tichos nuncupatæ ruinæ, & in longum porrecti muri; qui hostes Thraciam depopulatos excludebant & arcebant.

*Plurimas nationes certo anni tempore natale solum
relinquere, deinde domum redire.*

C A P. LXIV.

IN magnas miserorum Epirotarum rusticorum, quos Ergates appellant, turmas in jam dicta planicie incidimus, ex Turcia ab opere redeuntium in natale solum. Idem illis accidit quod Longobardis & Sabaudis, qui natale solum certo anni tempore relinquunt, postea domum redeunt. Turmatim suam regionem egrediuntur miseri isti Epirotæ, ob ejus sterilitatem; atque aliò proficiscuntur, ut operas suas Turcis locent lucri gratiâ. Ii cum in Macedonia, & Thraciæ, vel etiam Asiæ minoris plana pervenerunt, à Turcis conducuntur ad segetes ipsorum metendas & frumentum expurgandum. Perfectâ messe domum redeunt, cum suis uxoribus & liberis vitam traducturi. Modum secandi segetes magis industrium habent quàm Galli: nam illorum messoriarum falces aliquantulum discrepant,

discrepant, suntque planæ, latæ, minusque incurvæ, & dentibus carent. Dextra manu eas tenere solent, atque sinistra lignum quoddam incurvum extremâ parte mucronatum, in quo tria sunt foramina, quibus tres sinistrae digitos inserunt, minimum videlicet & duos subsequentes; pollicem & indicem liberos conservantes, ut tritici manipulos commodius comprehendere queant: manum siquidem explicantes, & frumentum comprehendentes, multo majores manipulos abscindere possunt. Collectâ messe, frumentum triturant; haud flagellis, ut apud nos, sed bobus, quemadmodum per universam Græciam: idque facientes, asseres Chalcedonio lapide munitos post se trahunt, ut stramina & paleas confringant. Sed quoniam istos Albanos cum Sabaudis & Longobardis comparavimus, indicare volumus, eos nobis occurrisse gregatim itet facientes veluti sturnos. Sabaudi in Italiam proficiscuntur ut ligna secent, populos videlicet secundum Padum amnem, atque ilices apud Forojulieneses, & omnis generis quæ duram habent materiam alias arbores, per Tusciam & agrum Romanum. In hoc autem Sabaudi ab Epirotis differunt, quod æstate abeunt Epirotæ, & Autumno revertuntur: Sabaudi contra Autumno abeunt, & novo vere redeunt. Nam quia montana incolunt, nives illis omnem operarum exercendarum occasionem adimunt: huc accedit quod in lignis per Italiam secandis ob duritiam multo labore opus fit, quem æstivo tempore præstare nequirent: si verò in patria manerent, totam hiemem in ocio traducerent. At sub æstatem domum regressi, Abietes, Piceas, Larices, atque alias ejusmodi molliores tenerioresque arbores habent, quæ minore difficultate etiam ipsa æstate & medio æstu secari possunt. Longobardi porro, gregatim quidem, ut Albani & Sabaudi, domo egrediuntur, simulque persistunt, donec è sua regione excesserint: at in Germaniam, Galliam, Belgicam, Daniam, aliasque ulteriores regiones pervenientes, ab invicem segregantur, singulique loca destinata petentes, caminos hinc inde purgatum eunt per hiemem: domumque redeunt, Ciconias imitantur, quæ sigillatim adveniunt. Istinc animadvertere licet varias nationes certo anni tempore, vitæ sustentandæ causa ad alias regiones lustrandas & obeundas cogi. Albani veteribus Epirotæ dicti, Christiani sunt, peculiaremque habent linguam à Græca diversam: religionem tamen Græcam colunt, & quoniam Græciæ vicini sunt, Græcum idioma etiam callent: domum regressi, per hiemem sese sustentant, ex eâ quam sibi æstate comparârunt pecuniâ. Omnes ferè nudis pedibus incedunt, admodum egeni, frugales, & in laboribus seduli: hinc fit ut facilè quod agant per totam æstatem nanciscantur in Turcarum agris & pagis: segnes etenim sunt Turcæ, ad agrorum culturam inepti, leniti, tardi, & qui in suis negociis moras semper nectunt. Reperimus in itinere Iaspides variorum colorum in agris, atque etiam Chalcedonios: immo nonnunquam & ipsi ædificiorum in pagis muri è Iaspidis & Chalcedoniis lapidibus exstructi sunt.

*Terebinthos arbores, gallarum quoddam genus producere,
qua apud Turcas magno in usu sunt.*

CAPVT LXV.

THRACIÆ atque Macedoniæ rustici, non ignari quantus sit usus gallarum in Terebinthis nascentium, quorum in collibus magna est frequentia, eam quæstus occasionem negligere non solent; at sub finem Junii, gallas intus concavas nucis ponticæ magnitudinem æquantes, aut sub foliis, aut in Terebinthorum, qui semen in vuzæ modum congestum ferunt, ramulis nascentes sedulo legunt; easque maturius, dum adhuc exiguæ sunt: quoniam si in arbore diutius relinquerentur, oblongæ tandem instar corniculi cuiusdam evaderent. Harum usus est inficiendis in Prusa urbe tenuissimis sericeis pannis. Per Thraciam pergentes, Caravannam invenimus, vel frequentem mulionum turmam è Thessalonica Byzantium proficiscentium, atque in pago quodam Aignegie nomine pernoctavimus. Cæterum quia Græci nullis testudinibus* sive marinis sive terrestribus, sive fluviatilibus vescuntur, adeò frequentes sunt per Græciæ agros, præsertim autem Thraciæ, ut secundum vias subinde magnæ & pingues inveniantur. Et nisi hortulanis plurimum invisæ essent, quod eorum olera germinare incipientia prærodant; præsertim autem melones, peponesque, xylon & sesamum appetant; nemo eas necatet. At illi in suis hortis inventas necant, atque palis per sepes affigunt.

* Croata non modo testudinibus, cuiuscumque tandem sint generis, non vescuntur; sed eas etiam abominantur: quod re ipsa comperi. Nam anno 1579. cum Maio mense Illustræ Heroem Dominum Balthasarem de Batthyán, Regni Hungariæ Archidapiferum hereditarium, in Pannoniam interamnem, quæ nunc ex parte Vandalia sive Windisch-landt

nuncupatur, comitarer: integro die subtilimus in ipsius arce quadam Turnizza, cui contiguus est pagus eiusdem nominis, Muræ amni vicinus, supra ipsius & Dravi fluminis confluentes. Istic dum fortè circa rusticorum prædia obambulo, multas testudines palis affixas, & è sepibus hortos ambientibus pendentes animadverto. In arcem regressus, eius rei causam percontor: maximè ab incolis exosas intelligo: ego ridere illorum stultitiam: interrogatus an iis vesci cuperem, annuo: sed cum nemo ipsas adparare sustineret, cocus quissiam Galus Byzantio redux, qui in itinere nobis sese adiunxerat, ferculum ex illis conficit: vescor: ibi omnes summa cum admiratione me intueri, imò plerique non dubitare quin ea nocte extinguerer: at postridie, cum me non modò vivum, sed etiam alacrem conspicerent, multo magis mirari, & plerique asserere, etiam è Nobilibus viris qui illum Heròem comitabantur, si Viennensem urbem pramii loco nancisci queant, non tamen degustaturos.

Turcas viatores admodum frugales esse.

CAPVT LXVI.

POSTRIDIE, comperimus agros aristolochia longa obritos: observavimus etiam veram Hyssopum, bina Polii genera, & Chamædryn. Omnia ad victum necessaria in pagis invenimus, uti butyrum, ova, aves, panem, caseum, & lacticia. Quicumque in Caravanna erant cum viatores tum agafones, genus quoddam acescentis lactis coemerunt, nomine oxygala, quod lineis sacculis impositum, è suorum jumentorum clitellis suspendere solent: atque licet liquidum admodum sit id lac, lineis tamen sacculis inclusum permanet, nec exstillat. Græci & Turcæ alliorum nucleos in ligneo quodam vasculo contusos oxygala permiscere solent. Magnatum id edulium, adeò palato gratum est: eo non modò viatores, sed etiam ipsi Satrapæ in Turcica aula vesci solent. Quod si quis adeò esse exquisitum non credat, faciat modò periculum, facilis etenim est experientia. Vulgari admodum est in usu apud Turcas, existimantque eo se per æstatem refrigerari, atque per hiemem calefieri. Viam quæ Callipoli ducit, ad sinistram * reliquimus, & versus Rodosto perreximus. Interdiu substitentes sub juglandibus, ut nostra jumenta aliquantulum quiescerent: deinde sub vesperam in planicie quadam stationem habuimus, Caravannæ impedimentis nos in ambitu munientes, ut securius pernoctare possemus.

* Imò ad dextram: nam Callipolis in Cheroneso est, ad Hellefonti caput, quam ad dextram relinquere oportuit Perinthum petentibus.

Turcas agilitate & industriâ reliquas nationes longè præcellere, in imponendis supra iumenta, deponendisve impedimentis.

CAPVT LXVII.

HOC loco mentionem facere volumus ejus rei quam Turcas pacis & belli tempore industriè administrare observavimus: videlicet rationis qua uti solent in impedimentis supra equos, camelos, aut mulos imponendis aut auferendis. Quinque enim aut sex viri duntaxat ea industria & agilitate omnia Caravannæ jumenta (quæ centum & quinquaginta numero erant) vesperi impedimentis liberârunt, atque postridie summo mane rursus ea imposuerunt, ut non animadverterimus. Tres solum viri vix quadrantem horæ impendent ad centum equos onerandos, modò sarcinæ secundum ipsorum consuetudinem sint colligatæ. Singulas autem sarcinas decussatim crucis in modum per utramque extremitatem colligari necesse est, atque funes sequenti ratione appendi. Cum bini viri sarcinam sublevârunt supra clitellas, tertius mulio alterius sarcinæ, quæ adhuc humi jacet, funem, per ejus sarcinæ quæ jam clitellis imposita est, alteram crucem traicit: impositæ verò sarcinæ funem, per alteram ejus quæ humi est sarcinæ crucem traici oportet, & alterum ex his qui priorem sarcinam sublevârat, in alia etiam sarcina sublevanda auxilio esse (sufficit enim unicus ad sarcinam quæ clitellis imposita est sustinendam) atque singulos, funis quem singulæ sarcinæ unicum habent, extremitatem capere, eamque denuò traicere per crucis summum caput, funesque deinde adstringere aut laxare, prout illis commodum videtur, ut sarcinæ pendeant: funes autem parte sarcinarum exteriori connectuntur, ut facilius vesperi dissolvi queant; sarcinæque decussatim Burgundicæ crucis in modum supra clitellas collocantur. Unicus vir in adventu omnes totius Caravannæ equos subito suis sarcinis liberare potest, funium extrema dissolvendo, atque ipsas sarcinas æqualiter quasi ad æquilibrium demittendo. Qui sarcinas deponit, funem manu tenendo, posset etiam ad altitudinem unius pedis supra solum utramque sarcinam æqualiter suspensam tenere. Imò puer quadrante horæ centum equos exonerare posset, sine ullo sarcinarum damno.

Perin-

Perinthus veteribus dicta, nunc Rodosto. & de Heraclea.

CAP. LXVIII.

INTER Perinthum & Callipolim ponte amnem quendam trajecimus, quem Arzum esse arbitramur, Turcæ Chiaurlic appellant, in Propontidem labentem inter Gallipoli & Rodosto. Rodosto autem urbs in Propontidis littore sita, olim (ut putamus) Perinthus dicta veteribus: tamen non desunt qui Perinthum fuisse existiment eam quæ nunc Heraclea appellatur. Rodosto vetusta admodum est, nullis tamen muris cincta. Regiâ viâ quæ Byzantium ducit, gradientes, Heracleam ad sinistram reliquimus: etenim secundum viam non est, sed balistæ jactu ab ea distat. Heraclea vetustum nomen retinuit: quæ me causa movit ut diligenter inquirerem, cur mel cognomine Heracleum perniciosum esset. (Variæ autem Heracleæ sunt, sed hæc in Thracia est.) Nullam aliam rationem invenimus, nisi quod ea regio Chamæleone nigro abundat, cujus radice exerescentiâ quædam adnascitur nomine Ixia, quæ perniciosum venenum est, & eos qui degustant illic necat. Quod si apes mellis substantiam ex ejus Chamæleonis floribus suscipiant, non dubitamus, quin id mel hominibus admodum sit perniciosum: non ignoramus autem apes mellis materiam ex ipsis floribus non colligere, sed ex foliis duntaxat, pingui rore calitus delapso obstitis. Deinde profecti sumus ad urbem Selibriam, olim Selymbria dictam. Duorum dierum itinere à Byzantio, atque dimidio militari à Selymbria distantes, in ipsa viâ & maris littore metalli cujusdam recrementa invenimus (indiciam istic olim fodinas fuisse) quæ licet diligenter à nobis considerata, cujus tamen metalli essent, dignoscere non potuimus. Edificiorum vestigia & rudera quæ istic adhuc supersunt, fidem faciunt metallicas fornaces istic aliquando existisse: multis etiam locis conspiciuntur magni cumuli scoriæ, quam Galli *Merde de metal*, hoc est, metallicum recrementum appellant. Olim cum metalla liquarentur, non aquæ admiculo, ut nunc fit, folles instabantur, sed hominum viribus, ut antè diximus: sunt tamen vicini quidam rivi, quorum usus esse potuisset, nostra opinione, si tum temporis consuetudinem habuissent aquæ admiculo rotas impellendi quæ folles sublevarent & deprimerent, quemadmodum jam habemus. Dum agro Selymbriano plantas perquiro, lacte manantem quandam inveni Nerii foliis, & flore simili, sed longè per omnia minorem: procul aspicienti Tragio Cretico persimilem, at proprius intuenti ad Lysimachiam purpuream magis accedere videbatur. Cytisum etiam invenimus, cujus semen abundanter collegimus. A veteribus illis fodinis secedentes, Selymbriam pervenimus, quæ elegans habet castellum in edito situm. Selymbria, commode urbs nominari non potest, quoniam muris cincta non est. Edificia, balnea, & templa supra arcem sunt: oppidulum ipsum in acclivi, multumque repræsentat Ryam Angliæ urbem, quemadmodum etiam Callipolis. Selymbriâ volenti in regiâ viam quæ Byzantium ducit, pervenire, collis superandus est; deinde per planitiem iter faciendum. Maxima edificiorum Selymbriæ pars longiusculè à portu est. Onerariæ naves Selymbriam magna ex parte appellant, ut merces excipiant quæ ex Adrianopoli, Thraciæ continenti, & Bulgaria advchuntur. In cujus rei exemplum cum istac iter faceremus, Veneta navis jam oneris expletionem accipiebat ex iis mercibus quæ non modò advectæ erant ex iis quæ nunc enumeravi locis, sed etiam ex Anatolia vulgò dicta, veluti lanâ, coriis, xylo. Anatolia sive Natolia ex altera Hellesponti parte est: Turcæ dictione Græca Anatoli appellant, quæ Orientem significat: sed vulgò regiones Asiæ, imperio Turcæ subditæ, quæque ab Europa separantur Bosphori freto, Propontide & Hellesponto, Anatoliæ nomine continentur. Sic cum Græci Anatoliæ mentionem faciunt, varias alias provincias intelligunt, nempe Phrygiam, Galatiam, Bithyniam, Pontum, Lydiam, Cariam, Paphlagoniam, Lyciam, Magnesiâ, Capadociam, & Comagenen. Atque si illis sermo est de preciosis quibusdam mercibus ex aliqua istarum provinciarum, illas ex Anatolia delatas dixisse satis erit.

Turcarum iter facientium insigne silentium & modestia.

CAP. LXIX.

QVO tempore Selymbriam pervenimus, exercitus istic circiter quatuor milium Turcarum fuit, quibus hospitia designata fuerant cum in Carabachara, aliisque urbis locis, tum extra urbem sub arboribus. Omnes erant equites, atque in Turcarum Imperatoris, qui bellum adversus Persas gerebat, castra proficiscebantur: ii autem diu ante lucem tanto silentio discesserunt, ut nos, qui etiam ante lucem discedere constitueramus,

tueramus,

tueramus, minimè animadverterimus, tametsi essemus illis vicini. Hæc res nobis visa est digna relatu, tantam hominum multitudinem sine ullo strepitu discedere potuisse. Selymbria unius diei itinere à Byzantio solùm distat, perapertâ regione, & nullis arboribus consitâ. Bini pontes lignei superandi sunt tribus cis Constantinopolim milliariibus, quorum primus admodùm brevis est, alter verò longior multo, Buyckchemeghy nuncupatus. Univerſa Thracia Picardiæ comparari posset: nam arboribus eodem modo caret, magnâque habet planicies, quas nonnullis locis colliculi interfecant. Pagus est inter utrumque pontem: in quo, quoniam frequens est admodum via, res ad victum necessariae, omni anni tempore pecunia comparandæ inveniuntur. Uterque pons ligneus exstructus est supra falsæ aquæ stagna, è mari in continentem ingredientia, & veluti sinum efficientiâ: istic multæ sunt scaphæ, ad homines ex uno pago in alium transvehendos, tum etiam ad piscationem necessariae. Secundum ejus stagni quod ad sinistram reliquimus ripas multæ sunt molæ, octo alis sive brachiis præditæ, quales sunt omnes in Turcarum ditione, quæ venti beneficio versantur, non quatuor ut nostræ. Quemadmodum autem bini pontes superandi sunt, sic etiam bini sunt lacus qui in unum coeunt, quorum census è piscium captura, magno æstimatur. Turcarum Imperatoris ædes quasdam delectationis causa exstructas supra pagum Buyckchemeghy videre licet in colle quodam cincto silvâ arboribus consitâ, quæ muro undique clausa est. Ejus arbores sunt Coryli, Quercus, Ulmi, Fraxini, Salices, Platani, Loti, quæ Gallis *Micaouliers* dicuntur. Tandem secundò Constantinopolim pervenimus, & nostræ peregrinationi finem imposuimus sub initium Augusti mensis.

Pera & Constantinopolis urbes.

C A P. LXX.

ANTE quàm de Constantinopoli agamus, de urbe Pera primùm scribere commodum videtur, quæ sinu quodam vel canali à Constantinopoli sejuncta est, quemadmodum plurimas interdum urbes sibi invicem oppositas videmus ad fluminis aliqujus ripas, ut Civitas & Carcasso, Beaucaire & Tarraſco: eadem ratione iis qui Constantinopoli Peram adire volunt, portus traiciendus est. Propterea eam appellationem adquisivit: nam Pera nihil aliud significat, quàm trans aut ultra, in collis autem acclivi sita est. Quisquis peregrinus Constantinopolim aut Peram maritimo aut terrestri itinere advenit, nullum hospitium quò divertat reperit: itaque per Turcarum regiones iter facturos, impedimenta in quibus recumbat, secum deferre necesse est. Fieri tamen nequit, quin aliqua ratione tandem hospitium nanciscatur, præsertim cum Carabachara (quæ publica sunt Turcarum hospitia) in urbibus nunquam desint: præterea nemo est, cujuscunque tandem nationis sit, qui non magnâ ex parte ædes aliquas nanciscatur, sub quarum tectum se recipere queat, quoniam plerunque singuli ad eos confugiunt, quos ex sua provinciâ esse sciunt. Hinc fit, ut cum singuli sciant, omnes Europæ Principes & Respublicas, suos Oratores Constantinopoli habere, præsertim cum pax inter Principes est, eosque Oratores Respublicarum & Christianorum Principum, veluti Gallicum, Venerum, Ragusanum sive Epidaurensem, Chium, Florentinum, Transilvanum, Hungarum, atque alios (præter Cæsareum qui in urbe Constantinopolitana degit) Peræ maxima ex parte habitationibus, felicior est fortuna: quia à nostro Legato semper meliùs excipiuntur, eorumque gratior est adventus, quàm reliquorum apud suæ nationis Oratores: huc accedit quòd Galli in exteris regionibus inter se meliùs conveniunt, & magis mutuò se diligunt, quàm reliquæ nationes. Domini Aramontij, Regii ad Turcarum Imperatorem Legati liberalitas ea quæ diximus maximè confirmat: nam adeò gaudebat beneficia conferre in Gallos aut Gallorum partes foventes, ut nemo unquam Constantinopolim adveniens, cujuscunque tandem conditionis fuerit, ipsum adierit, quin ab eo humaniter exceptus, & in ejus contubernium admissus fuerit. Ejus etiam liberalitas ex eo apparet, quòd magnum Christianorum mancipiorum numerum privatis pecuniis è Turcarum potestate liberavit. Imò quibuscunque Gallis Constantinopolim advenientibus, non modò necessaria ad victum subministrabat, sed etiam vestes largiebatur, si iis carerent: omnibusque patebant ejus ædes. Quòd si quem Gallum taderet diutinæ istic moræ, illi pecunias tribuebat pro conditionis ipsius ratione, quantum sufficerent ut in Galliam rediret. Si verò nobili stemmate prognatum intelligebat, illo honorificè excepto, jumenta & alias res necessarias etiam subministrabat. Atque uti nunquam molestæ illi fuerunt expensæ in gratiam eorum qui illustri genere nati erant factæ; nunquam similiter tenuis fortunæ hominibus gratificari dedigna-

dedignatus est. Cùm id porrò in nobis ipsi experti fuerimus, non immeritò ingrati cense-
remur, nisi ejus rei testimonium præberemus: certi enim sumus neminem nos mendacii
arguere posse in his quæ recitavimus, nisi parum æquum, & veritatis hostem.

*Ruinarum Nicomedia, & eorum quæ istic nunc
conspiciuntur descriptio.*

CAPVT LXXI.

CONSTANTINOPOLI aliquandiu commorati, ad conspiciendas Nicomediæ,
quæ vetustum adhuc nomen retinet, ruinas profecti sumus. Est Nicomedia in
edito sita: murorum ambitus admodum amplus fuit: namque à portu incipiens,
etiam collis verticem comprehendebat. Ipsa urbs omnino corruit, sed arcis ambitus in
ipso colle situs, adhuc integer est, urbisque muris includitur: muri arcem ambientes ex co-
ctis regulis tenaci rudere junctis constant; quorum turres dumtaxat tribus orgyis aut sex
ulnis inter se distant; adeò valida fuit arx ista. Amœnus ejus situs est, cùm in collis vertice
exstructa sit, magnamque scaturiginum aquæ commoditatem habeat: quæ causa est ut fre-
quentioribus habitetur incolis Turcis & Græcis. Epistylia & fragmenta columnarum,
magnæque hujus arcis columnæ, indicio sunt, Nicomediam aliquando potentem urbem
fuisse. Istic etiam nacti fumus elegantia numismata vetera, Græca & Latina. Navigantibus
secundum oram maritimam, & circa littus sub aquam intuentibus, eos pisces quos Latini
Pinnas appellant, humi ordine & serie quadam conspici licet, quasi pernas suillas in ter-
ra defixas: eam ob causam Latino etiam nomine Pernæ dicuntur. Cùm aliquandiu versa-
remur in insulis veteribus * Demonesi nuncupatis, quæ sunt in sinu Nicomediæ, in ipsa
Propontide, quæque ex urbe Constantinopolitana aperte conspici possunt, eas novem esse
numero deprehendimus. Illarum prima nunc à Græcis Proto appellatur, Altera Bergus,
Tertia Isula del Corbo. Reliquæ exiguæ sunt, & proprio nomine carent. Aliæ etiam sunt
inferiores & viciniore Hellesponto: sed earum plurimæ nomina mutarunt. Nam quæ
olim Proconesus vocabatur, nunc Marmara; & Besbicus olim quæ fuit, nunc Calomina
dicitur.

* De Demoneso consule Ortelij *Theaurum geographicum*.

Orientalis nationes libentius piscibus vesci quàm carnibus.

CAPVT LXXII.

ANTE quàm à Propontidis divitiarum narratione recedamus, quandoquidem ea
omnis generis piscibus abundat, non minorem censum illam reddere asserimus,
quàm Continentis aliqua regio, pascuis & armentis abundans: hinc fit, ut omnes
Turcæ & Græci piscibus magis delectentur quàm carnibus. Continentis in nostra Gallia
incolæ, qui à piscium esu adeò abhorrent, persuasione potiùs id facere videntur, quàm ra-
tione. Eos verò intelligimus qui pertinacia quadam carnibus in abdito vescuntur piscu-
lentis diebus, & diebus Dominicis vix pisces habent quos vorent. Ex veterum præterea
monumentis observare licet, carnes ab illis tanti non fuisse æstimatas, quin piscibus infe-
riores perpetuò sint habitæ. Ægypti monachi toto vitæ cursu piscibus abstinerunt qui-
dem, quasi inferre vellent se ejusmodi deliciis privatos, quemadmodum qui apud nos car-
nibus abstinent. Carnium ille contemptus & piscium æstimatio, effecit, ut veteres, cùm
Græci tum Latini, avium genera minùs noverint quàm piscium. Medici insuper in suis de
alimentis libris varii generis piscium sæpiùs meminerunt quàm avium & quadrupedum:
neque legimus Imperatores atque Primates Romanos aves in suis conviviiis ita expetisse, ut
nos hoc tempore, præter turdos & atragenes. Nam omnis generis pisces in deliciis habe-
bant, & præferrebant omni aucupio: sic ut perdices, phasiani, ascolopaces Gallis *Becasses*, &
illorum *Pluviers*, atque aliæ quæ primum tenent gradum in Gallorum deliciis, in veterum
Imperatorum Romanorum etiam profusissimorum, vel ut Pliniano verbo utar, Gulæ pro-
cerum conviviiis, in præcio non fuerint habitæ. Illud præterea addemus, ipsum Turcarum
Imperatorem, ejusque majores, atque etiam aulicos, pisces magis appetere quàm carnes:
propterea rarò conspiciuntur in foro Byzantino venales aucupio captæ aves: Quoniam
cùm piscibus abundant, ad eos variis modis capiendos animum applicant, ut postea
apparebit.

Piscatio-

Piscationis in Propontide rationem magnum quæstum adferre.

CAP. LXXIII.

QUANDO QUIDEM in piscationis mentionem incidimus, nunc de ejus ratione agemus quæ in Propontide fit, atque primum de ea quæ majorem quæstum adfert. Mare Constantinopoli vicinum magis piscibus abundat quàm reliqua maria: idcirco incolæ ad eos capiendos magis industrii. Aqua dulcis è fluminibus in Pontum delabens, & marinis undis sese commiscens, alendis in Ponto & Propontide piscibus admodum accommoda est. Eæ porrò aquæ in mediterraneum mare effluunt, sed per Propontidem delabentes, nunquam augentur vel minuuntur, utpote nullum refluxum aut reciprocationem habentes. Pisces certo anni tempore ex uno mari in aliud transmeant, suasque habent quietis & motus horas: quod non ignorantes Propontidis incolæ, quorum plerique frequentius piscibus vescuntur quàm carnibus, ea loca maris observant, in quibus pisces, eorum judicio, frequentius versari soliti sunt, præsertim circa littora ubi aqua non admodum alta & profunda est. Istic binas trabes longitudinis mali navium rectas, & circiter quadraginta aut quinquaginta passus inter se distantes figunt, in quarum summis tugioliola exstruunt unius aut duorum hominum capacia, qui istic à solis ardoribus & imbribus tuti, pisces observare queant. Trabes ligneis palis hinc & inde transfixæ sunt, quo ascensum & descensum facilem præbere possint. In edito istic stantes, vinctorum custodes imitantur: nam si piscium gregem oberrantem animadvertunt, alter alterum ad diligentem piscium observationem adhortatur; ut simulatque eos in aream ingressos animadverterint, singuli funem ad se trahant reti adnexum; quod tali artificio dispositum est in imo fundo sub aqua, ut reti sublevato, pisces qui in area sunt, concludantur. Ut doceamus porrò quâ ratione rete dispositum sit, intelligendû est, illud quadratum esse, & singulis angulis annexum funibus; binosque retis angulos, qui à præaltis trabibus longius absunt, longius etiam in mare protendi, atque summitati duorum palorum in mari defixorum, vix tamen supra summas undas apparentiû affigi, ut immobiles permaneant. Alios item binos angulos funibus alligari necesse est, qui ad tugioliola illa in editis trabibus sita respondeant. Reti in eum modum quatuor angulis extenso, ejusque medio ad imam aquam propendente: simulatque piscatores qui excubant, pisces ad se advenientes animadvertunt, sese invicem admonent; at postquam illos in aream ingressos vident, ilico funes attrahunt, piscesque reti concludunt. Tum alter piscator, funem suum colligat, ut rete suspensum maneat; perque fibulas trabi utrinque infixas delabens, scapham suam ad trabem alligatam ingreditur, eamque solutam ad comitis sui trabem dirigit, qui funem suum paululum laxans, eum cum scapha in aream ingredi permittit: at ille ingressus, rete ab uno capite colligere incipit, & ita pergit, donec omnes pisces in unum angulum coëgerit; atque illos in scapham recipiens, ad speculam suam regreditur, alios pisces expectans. Tali instrumento varia piscium genera indifferenter capiunt, uti Sphyrenas, quas Galli Narbonenses *Pesescomé* appellant, Melanuros, Lampignes, Pelamides, Cholios, Auratas, Synodontes, Salpas, Sargos, Mullos, Cuculos, Percas, Saurides, Mænas, Smarides, aliosque similes, pro diverso anni tempore: sed præsertim æstate, quando malacia est, nec venti mare turbant. Nam per tempestates, excubiæ adeò commodè pisces adnatantes observare non possunt, ut mari placido, & minimè turbato.

Aliæ piscandi in Propontide rationes.

CAP. LXXIV.

MULTÆ sunt præterea aliæ piscandi rationes in Propontide, quæ omnibus etiam nationibus communes sunt, ut sagera, quam Galli *Traine* vocant, quæ omnium est securissima sive facilima, & aliis nationibus etiam nota. Sed quia nulli hujus maris piscatores subere utuntur, ut in Oceano & mari Tyrrheno; nonnulli vulgo cortices quosdam leves suberis vice usurpant, uti ex pino & pinastro, quos ex Ponto advehunt: plerisque aliis cucurbitæ in usu sunt, ut in Macedoniæ lacubus. Sæpenumerò de industria Constantinopoli egressi, Piscatorum Perensium scaphas subiimus, eosque comitati sumus, ut pisces qui ad littus insularum Proconesi & Besbici, atque in Montanæ sinu capiuntur, observaremus: nam simulatque multos pisces ceperunt, domum redeunt, & Constantinopoli divendunt. Piscandi per *Tratte* vel *Traine*, hoc est, sageram, ratio ejusmodi est: Binis scaphis opus est, & multis funibus ad rete necessariis: littus præterea in quo piscari volunt,

volunt, æquale sit, & à scopulis liberum: deinde rete explicantes in mare abiiciunt, singularam deinde scapharum funes extremis retis partibus alligantur; tum piscatores cymbas suas ad littus dirigunt, rete versus continentem post se trahentes. Quòd si funes breviores sint, quàm ut ad terram pertingere possint, remis cymbas impellunt, donec ad littus perveniant: quo occupato, cymbis suis, quæ circiter viginti passus ab invicem distant, egrediuntur, atque rete (cujus funes æqualis longitudinis esse necesse est) æqualiter trahere incipiunt; ex nodis enim qui in funibus sunt, intelligunt utram in partem rete sit magis adductum, idque sibi mutuo indicant. Viciniore jam reti, piscatores etiam paulatim contraguntur: cumque ad extremos funes pervenerunt, omnes rete apprehendunt, & æquali passu in terram trahunt; diligenter animadvertentes, ne pisces sub retis imo sive sacco clabantur. Polypis captis, illorum brachia diducunt & explicant, atque dentibus eorum rostrum, quod psittaco simile habent, confringunt; nisi enim occiderent, è cymba effugerent. Captis murenis, illarum cervicem ferreis forcipibus apprehendunt, atque fuste os & maxillas confringunt, totumque corpus contundunt: nam si manu apprehenderent, morsu ab illis appeterentur; oblongum enim habent rostrum, & dentes instar aculeorum. Captis pastinacis, illico caudas præcidunt, quod nostri Oceani piscatores facere negligunt, qui suis aculeis adhuc præditas Lutetiam & Rotomagum transportari curant. Licet autem hæ pastinacæ nullum nomen Gallicum adhuc invenerint, Parisienses tamen Raias appellant, quòd Raiis similes sint. Omnia ferè piscium genera denique capiunt præter Scarum, quem ab illis minimè capi scimus. Alia est præterea cum quadrangulo reticulo piscandi ratio, quæ iis duntaxat qui littora Constantinopoli vicina accolunt, præsertim sinistra, versus Hariadeni sive Ænobarbi sepulchrum, in usu est. Nam omnia Hispanica mancipia, quæ libertate donata, Turcicam religionem amplexa sunt, ad Propontidis littora sese contulerunt, elegantibus ædificiis istic exstructis, atque hortis institutis: quoniam Turcarum Imperator quasdam immunitates & privilegia concessit iis qui in ora maritima ædificarent. Eam ob causam supra tigna terræ infixæ, atque saxa usque ad marinam aquam aggregata ædificia exstruxerunt: nam, ut antè diximus, Ponticum mare, Propontis & Hellespontus, magnaque Ægæi maris pars, nullum penitus habent refluxum, sed perpetuum profluentem. Rete porro illud cuius modò meminimus, ad minutulos pisces capiendos duntaxat utile est, veluti Atherinas, & Cabassons Massiliensibus dictos, Romanis Lavarona, aliosque similes, qui littore gaudentes, majores non evadunt: qua de causa eius maculæ sunt admodum exiguæ. Simile esset Truble, nisi longè major esset ipsius tela quàm illius cuius in fluminibus usus esse solet. Ejus quatuor anguli affixi sunt lignis incurvis, & crucis instar transversim dispositis, quorum medio affixum est manubrium sive pertica, quæ trabi erectæ, & in summo, furcæ instar cavæ, incumbit, & quasi in æquilibrio pendet, sic ut reti in mare demisso, extrema altera manubrii pars sursum attollatur: huic verò appensus est funiculus, quo deorsum tracto, rete ex marinis aquis sublevetur: tum pisces reticulo comprehensi, in aëre pendentes manent. Piscationis in Propontide commoditas & quæstus adeò Constantinopolim auxit, ut undique in circuitu pagi exstruantur. Congri minùs frequentes, quàm in Oceano: eorum etiam capiendorum ratio diversa est. Nam quia Oceanus defluit, piscatores scopulos accedunt, ibique pisciculos sub lapidibus latitantes reperiunt, maris fluxu in sicco relictos, nomine Exocetos: hos hamis è gemino funiculo appensis infingunt, funiculos scopulis alligant antè quàm marinæ aquæ refluant. Cùm deinde marinæ undæ scopulos contexerunt, congri, raia, caniculæque marinæ, hanc pisciculorum escam invenientes, cum hamis vorant, eaque ratione scopulis alligati remanent. Marinis postea undis recedentibus, piscatores ad escam reversi, pisces in sicco relictos reperiunt. Natura hunc pisciculum exocetum in ejuscemodi escæ usum commodè formavit: nam ut in sicco hære, & sub lapidibus sine aqua latitare gaudet, sic piscatores eum invenire norunt & in suum usum capere. Hanc ob causam veteres Græci Exocetum, recentiores Glinos appellant, quorum nonnulli in Propontide, cristam Galli gallinacei instar in capite ferunt. Quoniam verò magnis dentibus præditi sunt, & acriter mordent, Comasco incolæ ad Padi ostia, Vulpem nominant, Massilienses Bavecque: at noster Oceanus nullum illi vulgare nomen adhuc indidit. Altera piscandi ratio nautis vulgaris, eorum præsertim qui in triremibus & onerariis navibus versantur, & nunquam sine retibus navigant, duorum est generum. Aliàs enim in aqua explicantur atque ex subere suspensæ manent, nulli rei affixæ: aliàs gemina sunt atque duplicia, in quorum maculis pisces per marinas aquas oberrantes, sæpissimè sese implicant, atque capiuntur.

*Piscandi noctu ad lumen cum tridente ratio: varij alij in
Propontide pisces capiendi modi.*

CAPVT LXXV.

PONTVS Euxinus, Bosphorus, & Propontis semper in eadem undarum altitudine permanent; quorum accolæ piscandi rationem admodum quæstuosam noctu ad lumen ejusmodi observant. Bini viri cymbam sive navigiolum leve & exiguum occupant: alter binis remis hinc inde dispositis cymbam impellit: alter in extrema cymba genibus innititur, tedamque accensam habet, ex cymbæ orâ prominentem; quæ quoniam piscatoribus vulgari in usu est; per fora venalis invenitur; atque vulgo Dadi appellatur. Qui hujusmodi piscationem instituunt, Lunæ splendorem non desiderant: nam quò obscurior est nox, eò piscatori commodior. Is porro qui genibus innititur, fuscina quinque aut sex hamatis cuspidibus constantem manu tenet, & sedulò in aquam oculos intentos habet: si piscem quiescentem observat, manum sublevat, comiti, eâ apertâ aut clausâ, ut cymbam aliquantulum promoveat, aut retro impellat, innuens: ejusmodi enim signis intelligit quò cymbam impellere debeat. Sermones inter se commiscere illis non licet: nam aëris in aquam repercussio, ad dormientium piscium aures penetraret, illique excitati fugerent: etenim nonnulli pisces alij aliis facilius audiunt. Eapropter ad eò lentè cymbam impellunt, & leniter remos aquæ imponunt, ut pisces non exaudiant. Necessè est etiam deligere tempus nullo flante vento turbatum, placidum mare, & locum non admodum altum: pisces enim non libenter quiescunt alto gurgite, tametsi quiescendo terram contingant, aut alicui saxo incumbant. Eos autem non minùs quàm terrestria animalia dormituri certum est: nec desunt qui ronchos ducentes exaudiverint. Nam quemadmodum nulla animalia cerebro prædita, sine somno vitam traducere queunt: sic pisces cerebro præditos somno refici necessè est. Quod Plinius Aristotelis auctoritate fretus scriptum reliquit: tametsi Actuarius auctor Græcus dormiendi appetitum in ventriculo collocet. Piscator igitur dormientem piscem animadvertens, magno impetu tridentem sive fuscina (quæ hamis recurvis constat) in ejus dorsum vibrat, prout videt piscem vel sibi rectè oppositum, vel obliquum: & confixum in cymbam attrahit. Ea piscandi ratio ad lumen cum tridente, ad polypos, loligines magnas & parvas capiendas maximè est accommodata, tum etiam ad alios omnis generis pisces squamis præditos, veluti lupos, umbras, mugiles, synodontides, erythrinos. Hamo etiam piscantur in hunc modum: Ducentos aut trecentos hamos longa quadam serie ex fune quem cucurbitæ sustinent, pendentes disponunt, quibus escam è carnibus aut piscibus constantem affigunt: eum deinde funem noctu ad integrum vel dimidium milliare in mare deferunt, isticque tota nocte relinquunt, ut pisces qui cibum quærunt, quales sunt murenæ, squatinæ, caniculæ, raia, atque alii similes, hamis capti hæreant. Postridie mane, nisi tempestas impediat, hamos, quos è longinquo propter adnexas ingentes cucurbitas statim agnoscunt, repetitum eunt, & prædam domum referunt. Quædam urbes Italiæ sunt, in quibus unicus vir quinque aut sex lineis eodem tempore piscatur, quas pontium ligneorum rimis infixit; nam dum escam ad unam apponendo occupatus est, reliquæ trabium rimis infixæ, tantundem præstant, atque si ipse piscator eas manu teneret: nam interea dum piscis in una capitur, reliquis escam apponendi ocium habet. Sombros in Propontide capiendi ratio plurimum ab ea differt quam in Oceano usurpant. Nam qui Sombros in Oceano capere vult, lineas pendentes per tempestatem ducere debet: quanto etenim vehementior est tempestas, atque navis majore impetu vehitur, tanto uberius erit captura. At Græci sagena duntaxat aut reti eos capiunt. Nullus piscis frequentior in foro Constantinopolitano conspicitur Glanide; quæ Iudæi non vescuntur, quia squamis caret. Vulgò etiam conspicitur Xiphias sive Gladius. Turcæ, Græci, Iudæi, & reliquæ Orientales nationes Delphino non vescuntur, quem tamen Galli eo tempore quo carnes interdictæ sunt, in deliciis habent, & vulgò *Marsouin* appellant. Duorum verò est generum: nam quem *Oye* appellant Galli, legitimus est Delphinus, uti in libro 1. de Piscibus abundè demonstravimus. Certum est nostros Celerinos eos esse quos reliquæ nationes Sardinas & Sardellas appellant: omnes enim notas cum in Propontide tum in Oceano examinavimus; nec ullam inter eos differentiam invenimus, præterquam in solâ magnitudine. Olim liquor quidam, nomine Garum, non minore in usu fuit apud Romanos, quàm nunc Acetum apud nos. Sed etiamnum tam frequenti in usu apud Turcas esse deprehendimus, quàm olim fuerit. Nulla enim piscatorum officina Constantinopoli est, quæ venalem non habeat. Hi Veteribus Cetarii dicebantur: apud Gallos nondum nomen

nomen Gallicum invenerunt, nisi quis Harenniers appellare vellet: vulgarem tamen apud Italos appellationem invenerunt: Romani enim Piscigaroli nominant, voce ex piscibus & garo formata. Piscigaroli Constantinopolitani, magna ex parte in Pera habitant, & recentes pisces singulis diebus apparant: nam vel frigos dividunt, vel exemptis intestinis & capitibus, muria macerant, & in garum resolvunt. Plurimum tamen interest ex quo pisce garum fiat: nam ex solo ferè Trachuro, quem Veneti Suro nominant, & Scombris, commodè fieri potest. Garum veteribus tantè æstimatum fuit, ut Plinius exquisitum liquorem id vocàrit, nec ullum penè majore in precio esse Romæ dixerit. Præterea ait, varii generis id esse. Credimus quidem etiam ex piscibus squamatis parari posse. Vt autem demonstramus Iudæos ab omni antiquitate in victus ratione summâ abstinentiâ usos esse, ipsius Plinii de hoc garo scribentis verba in medium proferemus. Aliud verò ad castimoniarum superstitionem, inquit, etiam sacris Iudæis dicatum, quod fit è piscibus squama carentibus. Nisi nobis constitisset, illos adhuc supersticiosè observare ne garo vulgari utantur, hæc non protulissimus. Peculiares enim habent apparatus in eorū gratiam factos, quemadmodum confectum illud ex sturionum ovis, quod omnes Caviar appellant, adeò vulgare in Græcorum & Turcarum mensis, ut nemo sit qui eo non vescatur, exceptis Iudæis, qui sciunt Sturionem squamis carere. Sed qui Tana incolunt, quum magnam Cyprinorum quantitatem capiunt, eorum ova adempta ita salire norunt, ut optimi saporis Caviar rubrum ex iis conficiant in Iudæorum usum, quod Constantinopoli venundatur. Hæc peculiariter descripta sunt binis libris, in quibus omnium piscium icones exhibuimus.

Lib. 31. cap. 8

”

”

*Vetusta monumenta, & alia singularia quæ
Constantinopoli conspiciuntur.*

C A P. LXXVI.

CONSTANTINOPOLITANA urbs eo loco sita est, ut commodior ad Monarchæ alicujus magnificentiam in universo orbe inveniri non possit: nam summam habet maris commoditatem. Nihil illi antiquius conspicitur, quàm id quod Romani Imperatores, deinde Græci erigi curârunt. Atque hoc addimus, unum Constantinum pluribus Antiquitatis ornamentis Romam spoliassè, ut Constantinopolim ornaret, quàm viginti alii Imperatores centum annorum spatio exstruxerint. Quidquid etiam istic elegantis atque vetusti operis conspicitur, olim è Româ transvectum fuit. Inter alia, columna est ex porphyritico lapide, non procul à D. Sophiæ templo. Est præter hæc Hippodromus, opus magnificum & sumptuosum, in quo duo sunt obelisci; quorum alter marmoreis lapidibus ferro & plumbo colligatis constans, olim æreis laminis inauratis tectus fuit: alter, nec is integer, ex Ægypto est advectus. In eo etiam est æneus serpens, opere fusili, ingentis magnitudinis, columnæ instar erectus. Constantinopolis septem montes murorum ambitu non minùs claudit, quàm Roma. Triplici muro cincta est: sed eodem tempore eos non fuisse exstructos apparet: nam pleraque marmorearum columnarum fragmenta interjecta conspiciuntur, quæ indicant festinanter opus peractum fuisse. Divæ Sophiæ templum, pulchritudine omnes quæ adhuc extant structuras longè superat, etiam ipsum Romanum Pantheon: nam tota templi interior pars in fornices exstructa est, superiore parte patentes, & lucem admittentes, quæ columnis è selectissimo marmore variorum colorum confectis sustentur: suntque in eo templo (si licet dicere) tot portæ quot in anno dies. Quoniam verò in Turcarum phanum sive Mesquitam cessit, Christianis ingredi non licet: ipsis tamen & Iudæis toto corpore in templum producto ex portis interiora spectare permissum est. Quisquis id templum viderit, Romanum Pantheon, vulgo S. Maria Rotunda appellatum, admirari desinet. Imo miramur Pantheon adeò extolli, cum ejus structura tanto ut prædicant artificio non constet: nam quilibet vilis etiam faber murarius facillè & ex tempore illius fabricam animo concipere potest; quandoquidem ejus basis adeò firma, muri adeò densi sunt, & ex omni parte solidi, ut difficile nobis non videatur fornices perviam superædificasse. At D. Sophiæ templi alia est sanè structura (foris quidem cocto latere uti Pantheon constans, & interiùs marmore incrustata) ampla & latè patens, & tenui materia undique exstructa. Turcæ ad ejus exemplum suas Mesquitas ædificarunt; nam circiter sex admodum splendidæ & magnificæ intra centesimum annum ad D. Sophiæ templi exemplar sunt factæ. Vetusti cujusdam palatii rudera conspiciuntur, quod vulgus Constantini palatium appellat. Turcarum Imperator in eo suos elephantos atque alia mitia animantia alit. Vicinus Hippodromo locus est, vetustum olim templum,

in quo Imperatoris Turcici fera animalia adservantur: ad hujus singulas columnas, leones alligati, quod profectò sine admiratione conspiciere haud potuimus; quandoquidem solvuntur, manibus tractantur, denuò alligantur, atque nonnunquam per urbem etiam circumducuntur. Quia porrò omnes Turcarum Imperatores, quantumvis etiam barbari, singularibus & raris animalibus delectati sunt: singulæ provinciæ ipsorum Imperio subditæ, si ferum aliquod animal capiant, Constantinopolim mittunt, quod Turcarum Imperatori ali & sedulo curari præcipit. Istic catenis alligatos vidi Lupos, Onagros, Erinaceos, Histrices, Ursos, Lupos cervarios, & Lynces: imò minuta animalia istic etiam sedulo aluntur, qualia sunt Pontici mures Latinis, Ermines Gallis dicti. Erant præterea bina animalcula, felibus adeò similia, ut ab his differre nisi magnitudine non viderentur, quibus veterem appellationem adaptare nullam potuimus: Aliquando Lynces esse existimavimus, quoniam pantheram pro lynce sumebamus; tandem imaginari nequivimus, quænam essent animalia. Mirum sanè est eos adeò leniter omnia hæc animalia curare, ut maximè domestica reddant: imò ipsas etiam Genettes Gallis nuncupatas, (quarum iconem subiicimus) liberè per ædes vagari non minùs quàm feles permittunt.

Ceterùm cum Pera & Constantinopolis unica ferè urbs sint, solo portu divisa, sæpe traiciendum est. Eam ob causam frequentissimi inveniuntur navicularii, (magna ex parte misera mancipia) qui homines hinc inde transvehant. Qui verò è navibus in officinas onera transportant, omnes ferè sunt Ægyptii, octoni aut deni simul conjuncti proficiscentes: nam cum plerumque magnas gravesque sarcinas, quales sunt quæ navibus vehi solent, educere, atque etiam vasa vino plena portare debeant, illa gestare solent pendula, eandem vocem & similes accentus personantes simulque æquo passu gradientes. Multi sunt Constantino-



poli opifices, varias artes mechanicas exercentes nobis ignotas: cum enim typographica careant, omnes in papyro expolita & levigata scribere solent, quæ apud illos quidem non conficitur, sed ex Italia advehitur. Papyrum levigare volentes, asserem sibi comparant ex buxi fragmentis simul glutine junctis constantem, nonnihil interiore parte concavum, cui papyrum levigandam imponunt; deinde chalcædonio lapide sive iaspide per medium baculum cubitalis longitudinis trajecto, ejus extremitatibus manu apprehensis, papyrum buxio asseri impositam lapide confricant, atque expolunt. Turcæ suos enses, quos Cimeterres appellant, gestare gaudent, non lucidos ut nos, sed damasquinos ut vocant, hoc est, utrinque subcæreos: ejus rei gratiâ armorum expolitores ammoniacum salem cum ærugine æris in aceto macerant in vase aliquo, deinde ensis mucrone imposito, sublato tenentes, illam mixturam integro die per enses defluere sinunt; nonnihil enim exedit ferrum sive chalybem radiatim secundum longitudinem, cui magna venustas ex politurâ postea accedit. Qui cultrorum & ensium vaginas conficiunt, magnâ industriâ corium quasi granis quibusdam oblitum parare norunt, ut aliàs dicemus. Apud Turcas, nobiles gemmæ non minore, imo etiam majore sunt in pretio, quàm apud nos: & plura genera apud illos inveniuntur, quàm apud nostros gemmarios; e quatum numero est spurio nomine Lachryma cervi nominata, & alia Sultan Meheure dicta: sed de his aliàs plura. Plurimæ sunt officinæ, quarum domini solis lineis telis variò colore depingendis sese & familiam alunt: qui quoniam suum opus subito & magnâ facilitate peragunt, ejus modum hîc declarabimus. Primum omnium telam xylinam vel lineam, pulve ex amylo facta inducunt, eamque sive flavam, sive cæream, sive alterius coloris sit, validè extendunt, levigant, atque expolunt: ligneam deinde formam elegantibus aliquot flosculis insculptam, colore inducentes, (quemadmodum operæ typographicæ solent) lineæ telæ ita tensæ imponunt, premunt, & fricant; quâ ratione pergentes, elegantes operas sine molesto labore absolvunt.

Musicum instrumentum apud Turcas invenitur ex arundinum calamis confectum; quod inflatum, non minùs elegantem reddit harmoniam Germanicâ fistulâ. Turcam forte ante Domini Aramontii ædes transeuntem, & hoc instrumentum inflantem semel audientes ego & reliqui qui in legati triclinio erant, Germanicâ fistulâ ludere existimavimus: sed è fenestra prospicientes, observavimus id instrumentum, eadem ratione confectum, qua fistulæ eorum qui animantia castrare solent, quatuor tamen & viginti calamis constare, cum illæ decem & octo solummodo habeant. Qui ipse non audivisset, vix credere queat

queat ex tam vili & sordido instrumento, adeò suavem harmoniam prodire posse. Cui otium est visitandi eorum officinas qui Constantinopoli cultellis manubria adaptant, magnam varietatem dentium & coruam animalium conspiciet: nos enim istic bubalidis, gazellarum, & aliorum variorum animalium cornua observavimus ex Ponti Euxini littori vicinis locis delata: duo præter hæc dentium, Elephantis videlicet, & Mors, Gallis *Robard* vocata belluæ genera; aliorum etiam animalium, quæ vulgare nomen nondum invenerant. Qui legitimum Calamum odoratum desiderabit, in mercatorum officinis Cassabouferire * petat, & pro Acacia, Akakia pronunciet, Acacalis Kesmesen; Amomum Amama; Ammi Ameos; Napellus Bisch; Saccharum Alhasos, Tigala; Harmel Armala; Ben albi & rubri radices Behen amer & Behen abias: nam quas Ben album & rubeum esse arbitramur, plurimum absunt à veterum descriptione. Hebulben femina venalia habent, quæ nobis in usu non sunt, quæniadmodum nec nux quædam gemini pugni magnitudine, parvis granis esui aptis atque avellanæ instar dulcibus, plena, quàm Coulcoul, hoc est, nucem de Coulcoul nominant. Qui Calamum aromaticum nostrarum officinarum expeteret, Acorum ab illis petendum esset. Colocyntide cui cortex sit ademptus, non utuntur, sed integrâ, magno errore. Ubique venale reperitur Terebinthi granum viride, & ejus resina dura. Bryon istic etiam venale est, à nostro arborum musco longè diversum. Fallimur enim qui nostrum muscum Vsneam esse arbitramur, eam ipsi Vsnech nominant. Auctores Ponticum Absinthium commendant: id in Constantinopolitanis officinis non modò venale, sed etiam usurpatum vidimus: sed omnibus notis cum nostro vulgari hortensi conveniens, nec ab illo differens, nisi quòd Ponticum sponte nascens invenitur. Et nobis admirationis causam non levem præbuit, plerosque in nostra Europa, id Absinthium in dubium vocare, ineptamque quendam herbulam Abrotoni potiùs genus, & nullius efficaciam ei substituere maluisse, quàm vulgari uti, quod legitimum est Ponticum; simili errore implicati quo Veneti, qui legitimi Hyssopi loco, herbulam quandam, magnâ quantitate in Forojulienis provinciæ montanis crescentem, in usum receperunt, potiùs quàm domesticâ & cultâ uterentur, levi & tenui errore in multo graviolem commutato. Constantinopolitani, qui tam diversis aromatum & simplicium medicamentorum generibus in suis officinis abundant, ut mera sit confusio, neque silvestri neque domesticâ Hyssopo utuntur, nisi in penuriâ; (eam enim pro Thymo habent) sed ejus loco inutilem quandam herbulam veteribus ignotam usurpant. Sic Thymi Cretici nullus apud eos usus, sed veram & legitimam Hyssopum ejus loco substituunt. Rhaponticum nancisci qui volet, Rhabarbarum sibi demonstrari curet (nam id distinguere non norunt, cum utrumque Rhabarbarum nuncupent) atque radices oblongas & foris nigras, interiùs verò Centaurii majoris radicibus similes seligat. Certum enim est, satis magnam esse inter Rhabarbarum & Rhaponticum differentiam. Quia autem de utroque, tum etiam de omnibus animalibus, plantis, & medicamentis in Commentariis quos Gallicâ linguâ in Dioscoridem scripsimus, agemus; plura non addemus, sed finem priori libro imponemus.

* *Hæc vox corrupta est ex Avicenna Cassab & Aldirira (quod referente Garcia, Calamum ex Aromatibus significat) vel Serapionis Assabeldiriri: aut Bellonius mercatorum vocem non rectè expressit.*

PETRI BELLONII CENOMANI

Singularium & memorabilium Rerum,
per varias exterâsque Regiones
observatarum,

LIBER SECVNDVS.

LECTORI.



Variorum recentiorum, & veterum, qui terrestria maritimâque itinera confecerunt, plurima de suis Peregrinationibus scripta legimus: sic etiam deprehendimus eos qui de incomptis prorsusque illis incognitis agere voluerunt, sæpenumero vanitatis & mendacij argui. Exemplum proponemus eius rei quam nunc Mumiam vocant: de qua nonnulli nimium sibi tribuentes, bonarumque literarum, & naturalium rerum ignari, prodere non sunt veriti, eam conflare ex humanis cadaveribus, arenâ submersis in Africa & Arabia desertis. At cum singulas res quas in Ægypto observavimus, describemus, Mumiam longè aliud esse quàm quod vulgus censet, nec eam Græcis & Latinis ignotam fuisse demonstrabimus. Itaque in hunc secundum Librum nihil nos relatuos profitemur, præter ea quæ nostris oculis observata fuere, quorum pleraque veterum auctorum testimonis confirmabimus. Liberum porrò vobis esse existimantes, ea quæ sese obtulerunt examinanda, plenè describere; liberè & sine dissimulatione de iis nostram sententiam proferemus. Ceterùm quoniam favor & auctoritas Domini de Fumet, nobilis viri & Cubicularii Regis Gallie, in istarum rerum observatione plurimum me iuverunt; ingratitude notam nullo modo effugere possem, nisi liberè faterer, plurimum me ipsi debere: nam multarum rerum notitiam adeptus sum ex eius peregrinationibus, in quibus magnâ humanitate erga me usus est. Ipsum autem Constantinopoli inveni, Regis Henrici II. ad Turcarum Imperatorem Legati munere fungentem, qui certè magno favore illum prosequutus est: nam aliquot ex suis Aulicis adiunxit, qui eius curam haberent, atque per omnes quas vellet adire provincias ipsius Imperio subiectas securè deducerent. Itaque comitibus non infimæ nobilitatis viris Gallis, atque etiam lanissaris, Chaous, & interpretibus, honorificè absolvit longas & difficiles peregrinationes per Turcicas provincias, ut postea videre licebit.

*Peregrinationum quæ mari peraguntur, incertum tempus esse;
atque de Constantinopolitano itinere in Alexandriam.*

CAPVT PRIMVM.

Qui marino itinere peregrinationem suscipere volunt, nullum certum tempus præscribere possunt: quoniam, cum navigationes ventis sint obnoxie, sæpenumero contingit, quaslibet naves magnas vel parvas, quæ velorum vel remorum beneficio aguntur, triremes, vel onerarias, vento secundo, octo dierum spacio iter absolvere; adversa autem tempestate, vix bimestri illud conficere posse. Verum quidem est, nautam qui navigationem instituit, illius tempus posse supputare; at illud certum spondere nequit: cum secundis ventis iter institutum, brevi confici possit, adversis verò minimè. Nobis contigit ut trium & decem dierum spacio, è Propontidis freto Venetias perlati fuerimus, in quod iter nonnunquam sex menses sunt impendendi. Nunc autem descripturi iter è
Constan-

Constantinopoli in Alexandriam Ægypti, nostrum est demonstrare, Arabum naves & præsertim Ægyptiacas, certum anni tempus observare, quo Constantinopoli Alexandriam navigare solent: nempe circa Augusti finem; nam Septentrionales venti diutiùs in eadem statione permanent Septembri, quàm ullo alio anni tempore. Ne igitur tam commodam navigandi occasionem negligant, pleræque naves Constantinopoli tunc solvere solent in Ægyptum navigaturæ. Qui verò ex Alexandria Constantinopolim proficisci cupiunt, sub vernum tempus discedunt: nam Australes venti constantiùs flant vere, quàm reliquis anni partibus. Vela igitur explicantes solvimus sub vesperam, totaque ea nocte & sequenti die navigantes, secundo vento boreali vecti sumus, unius diei & noctis spacio totam Propontidem emensi: eo nomine appellatur illud mare Constantinopoli vicinum, quod binis Bosphoris clauditur, binosque Sinus habet; unum Montaneæ, qui olim Nicopolitanus; alterum Nicomediæ, veteribus Astacenus. Sequenti igitur primam noctem die, plano æquore vecti, Phrygiam ad sinistram & Thraciam ad dextram relinquentes, Propontidem emensi sumus, quæ montibus undique cingitur, nec admodum lata est: nam si quis in media Propontide navigaret, facilè continentem utrimque conspiceret, atque multas insulas præterea supra enumeratas. Tertio die manè Callipolim appulimus, ubi anchoris in Sinu iactis constitimus.

Veteres urbes ad Propontidis littus sitæ in Thracia: & Callipolis.

C A P. II.

CALLIPOLIS à Byzantio distat quatuor dierum itinere, hoc est, circiter triginta sex miliaribus, nec ullum portum habet magnis navibus aptum. Verum quidem est, Sinum habere satis capacem: sed & tota Propontis & Hellespontus, ut verum fateamur, Sinus propemodum dici possent: nam ubique vadosi sunt. Terrestri itinere Constantinopoli Callipolim proficiscentibus, & oram maritimam Thraciæ legentibus, quatuor veteres urbes occurrunt, vetus nomen etiam hodie retinentes, nullo tamen muro clausæ; ut nec reliquæ urbes per eas provincias quibus Turca imperat. Prima est Selymbria, nunc Selibria dicta, ubi portus est navicularum capax, & sinus pro majoribus navigiis. Secunda est *Heraclea, olim Perinthus, elegantem & capacem portum habens onerariarum navium & triremium. Tertia est Rodosto. Quarta est Callipolis, nunc Galipoli, oppidulum nullis mœnibus cinctum, ubi Propontis desinit, & Hellespontus incipit: nam universum illud fretum à Callipoli ad Ægæum mare usque, Hellespontus appellatur. Turcæ eam nunc consuetudinem observant, ut omnes naves, cujuscunque regionis, fretum egredi volentes, sisti hîc debeant, & earum naucleri Callipolitana præsidia convenire, & licentiæ diploma ab eis petere, quod in Bosphori alterutro castello repræsentent. Quæ Constantinopoli licentiam acceperint, Callipoli aliam non expetent: fretum tamen egredi volentibus, licentiæ diploma in alterutro eorum castellorum præbere necesse est. Quælibet onerariæ naves ex Turcarum Imperio per fretum hoc egressuræ, integro triduo anchoris fixis hæreere debent, ut Turcæ ocium habeant perlustrandi totam navem: nulla etenim ab hac visitatione immunis est. Veneti, Anconitani, Genuenses, Neapolitani, & Ragusæi id fretum navigare solent. Et quia clavis est, & primarius ex Turcarum dominio egressus quo mancipia effugere possent, eam ob causam adeò diligens istic fit perquisitio. Exteræ naves hoc fretum ingredientes, si secundo vento ferantur, hîc non subsistunt, ut licentiam petant: omnibus enim navibus liberè ingredi licet, at egredi minimè: nam si fortè fugitium mancipium in navi aliquâ latens, aut aliud quidpiam ex Turciâ efferri prohibitum deprehenderetur, gravi pecuniæ summâ mulctaretur. Biduo Callipoli hæsimus, & Augustinianorum monasterium accessimus, templum adhuc retinens iuxta Christianorum Latinorum normam, ubi vitem fructu suo semper onustam, vidimus; quam nobis affirmabant septies in anno fructum, eumque maturum præbere. Apud Callipolim in planicie, vetera quædam Regum & Imperatorum Thraciæ sepulchra in crassæ cujusdam & orbicularis metæ formam exstructa conspiciuntur; colles quosdam referentia, quibus universa Thracia abundat, alioqui inæqualis est. Procul plurima adhuc alia ipsis montibus imminetia apparent, sic ut colliculi montibus humanâ operâ impositi videantur, ut reverâ etiam sunt. Callipolitanus portus admodum angustus est pro onerariis navibus: at cata scopiorum, biremium, myoparonum, & Maonnarum (navigii genus Latinis Græcâ voce Hippago dictum, quod transvehendis ex Europa in Asiam equis & Camelis usurpatur) satis capax est. Hujusmodi generis navium Maonnæ appellatarum, frequens numerus singulis diebus manè Constantinopolim appellit, quæ maximâ ex parte à Turcarum Imperatoris

prætorianis Ianissaris ducuntur. Posteriore parte aperta sunt: eam ob causam equi & camelis sine difficultate in eas tanquam stabula ingrediuntur. Secundum portus oram triremes in siccum pertractæ supra trabes ligneas impositæ, & asseribus rectæ, armamentarii marini in modum. Omnia eduliorum genera Callipoli in foro venalia non minùs quàm Constantinopoli reperiuntur. Urbs à Græcis, Iudæis & Turcis culta. Frequens istic tractus ex Europa in Asiam. Cùm Callipoli biduum hæsissemus, vela explicantes, nostrum iter prosequeremur: sed ad Castella pervenientes, secundò anchoras fiximus: nam (ut diximus) nulli navi, exteræ sive Turcicæ per fretum hoc egredi licet, quin primùm Callipoli, deinde iterum ad Castellorum angustias anchoras jaciatur. Navi sive triremi exteræ mercibus onusta, triduo integro istic hærendum, ut expeditionem expectet: Turcica autem vento nimirum secundo adflante, hac prærogativa gaudet (ne tempus elabatur) ut primo die expediatur.

* Rectius hæc Bellonius quàm superioris libri cap. 64. ubi Perinthum nunc Rhodosse dici contendit: nam Rhodosse olim Ptolemæο Βισάνθη καὶ Πάριος dicta fuit. Consule Ortelii Thesaurum geographicum.

*Bosphori Thracici, Castellorum Sesti & Abydi, atque
runderum Scamandriæ descriptio.*

C A P V T III.

CA STELLORVM fretum circiter quadrantem milliari in latitudinem patet: in eo olim, ut & nunc, Sestus & Abydus sitæ fuere. Ex hoc Poëtæ fabulam de Leandro & Hero scribendi occasionem sumpsere. Abydus in Asiâ est, paludoso loco sita, & quadrangulâ formâ reparata. Muri castelli ambitus præaltam turrim quadratam antiqui operis adhuc permanentem comprehendit, quam Turcæ summâ parte extulerunt, atque bellicis tormentis munierunt. Ea non sunt rotis imposita, at humi iacent, validoque muro posteriore parte nituntur, ut nec retrorsum ferri, nec antrosum progredi queant, eaque septem & viginti numero, omnia serie quadam disposita maris planiciem spectant. Quatuor propugnacula valde infirma quadranguli muri quatuor angulos occupant: & licet hæc arx una ex clavibus Turcarum domini sit, valida non est; firmior tamen quàm Sestus: & ut majoris momenti, majore etiam quàm Sestos curâ & diligentia adservatur. Saxa quibus reparata est, è ruderibus vicinæ cujusdam urbis desumpta sunt, quam antiquitus Scamandriam nuncupatam fuisse arbitramur in Asiæ continenti sitam; etenim dimidio duntaxat miliari abest à mari, & dimidii diei itinere à Castellis. Istic magnificarum quarundam structurarum eleganti candido marmore constantium rudera conspiciuntur, & columnæ omnis generis opere elaboratæ, tum plurima quadrangula & ampla epistylia. Sita fuit in colle, quem utrinque ambiunt maxima lataque planicies & elegantia præta, hieme restagnantia, at æstate sicca. Istic vidimus ingens saxum summo artificio sculptum, viri armati effigiem referens, thorace secundum veterem consuetudinem induti, galeamque plumis exornatam in capite gerentis, sub mento fibulis constrictam; oblongum & erectum clypeum manu tenentis, atque acinacem sive ensen falcatum gestantis, non corpori alligatum, sed è collo propendentem sub ala sinistra. Hanc structuram quoddam magnificentum templum fuisse existimamus, alicui Deorum consecratum, cujus saxa, ut diximus, Turcæ nunc ad mare deferunt, ad suprascriptam arcem muniendam devehenda. Altera arx Sestos in Thraciæ Cherroneso sita est, ingenti & amplo pago à Græcis habitato, nomine Maito, vicina, in collis cujusdam acclivi, trifolij propemodum formâ. Hujus prima turris mediam arcem occupans, tres hemicyclos simul conjunctos refert. Altera primam simili forma ambit. Murorum ambitus triangularis est: primusque ejus angulus monti oppositus, turrim in summo obtinens, quæ arcem eâ parte propugnat. Ab hac turri protrahuntur utrinque muri ad ipsum usque mare, mediam turrim comprehendentes: deinde secundum maris lictus progredientes clauduntur; validisque tormentis bellicis egregiè muniti sunt, explodendis (si necesse sit) in eas naves quæ sine licentiâ effugere, vel in Hellespontum vi percurrere vellent. Infirmior est Abydo, ob montem illi imminentem. Qui per Hellespontum navigant, montes picæarum [verius pinorum silvestrium] silvis obsitos conspiciere possunt, quarum tedam incolæ legunt, atque accendunt; nam instar candelæ ardet. Ex hac etiam picem nigram conficiunt, atque cedriam, à Gallis voce Arabica Quodran sive Quotran nuncupatam, ab Avenionensibus verò Cade cerbin. Quoniam autem vilis istic est pretii, exteræ naves eò appellentes, magnam ejus copiam avehunt, atque interdum etiam eâ explentur. Turcæ, quòd admodum sit liquida, ovillis
aut

Imbros inf.

Melanicus sin.

Mare Ægeum.

Tenedos inf.



Europa.

Gallipoli.

Marmara inf.

Besbicus.

Propontis.

Raine

Idamons

Silva Pi.

Asia.

Troia.

Phrygia.

cearum.

- | | | |
|------------------------|--------------------|---------------|
| 1. Melas Fl. | pressa: nam media | 5. Lampfacum. |
| 2. Maiso. | arx tres hemicy- | 6. Abydos. |
| 3. Hellepontus. | clos simul junctos | 7. Gymnesium. |
| 4. Sesus. sed male ex- | referre debet. | 8. Troia. |

aut caprinis utribus excipere solent: precium in singulos utres dimidius aureus. Multo autem liquidior est illâ, quæ in ligneis doliis ex montibus Burdegalæ vicinis advehitur. Eâ olim Ægyptij sua cadavera conservare solebant, unde id medicamentum conficiebatur quod Mumia vulgo appellatur, de qua postea plura. Nautæ nunc nauticos funes eâ cedriâ illinunt, atq. cum pice fossili (Pissasphaltos nuncupata, supra Epidaurum nascente) miscentes, simul colliquant, ut Pissasphaltos mollior & liquidior reddatur, cum suâ naturâ exsucca sit, nec usui esse possit, nisi cedriâ in Phrygia paratâ commisceatur. Ut autem intelligi queat, quam arborem per Piceam intelligamus, picturam hîc exhibemus, licet ejus luculentam historiam libro de coniferis arboribus dederimus.

Helleponti & Propontidis littora, magnam Algæ latifoliæ quantitatem projectam habent, quæ in mari nascitur, ut in prato fœnum. Incolæ eam in littore legunt, atque argillæ commiscentes, suas ædes illâ contegunt: cum enim oblonga, lata molliâque habeat folia, facillè contorqueri potest & argillæ misceri: quandoquidem ædium tecta plana habent. Mare per has angustias magno impetu fertur. Hinc fit ut excrementa in litus eiiciat non prorsus inutilia, veluti Alcioni quintum genus à Dioscoride descriptum, quod Samothraces, Imbri, & Lemni incolæ vulgari lingua Arkeilli vocant. Hujus tanta quantitas in Besbico Propontidis insula paululum sub Marmara sita invenitur, ut naves eo onerari queant: cum tamen admodum magno ematur in Venetis, aliarumque nationum officinis: veteri quidem nomine illis ignotum, sed quia leve est, & spumam refert, Spuma maris nuncupatur. Nos istic etiam Antipathes invenimus.



Quæ

Quæ apud Abydum observavimus.

CAP. IV.

ABYDO adjacet pagus, eo amplior qui Sesto vicinus est: in illo cum essemus die martis, Augusti vigesima octava, magnam ciconiarum prætervolantium turmam vidimus, quæ multorum judicio trium aut quatuor millium numerum explere poterant. Ex Russia & Tartaria advenire credebantur; nam Hellespontum decussatim transvolabant. Hæ cum supra Tenedon insulam quasi pervenissent, diu in gyrum sese vertentes aliis alias subsequenter, quodammodo in orbem sese composuerunt: & inde, antè quàm à Propontidis ostiis longiùs abscederent, plus quàm viginti minoribus turmis distributæ; aliæ alias præcesserunt, omnes tamen versus meridiem tendentes. Abydenus ager Chamæleone nigro, uti Hellesponti littora, abundat. Incolæ ex Iberide, quam Græci vulgari appellatione Serapidi nominant, scopas conficiunt. Plures quàm centum Turcæ in nostra navi erant, qui Constantinopoli in Ægyptum proficiscebantur: longè etenim brevius est iter marinum terrestri, ut postea demonstrabimus. Singuli viatores aureum pro vecturâ pendunt. Ægyptij mercatores divenditis Constantinopoli mercibus, ne inanes naves in patriam reuehant, magnum viatorum numerum Memphim aut alia Ægypti loca adire volentium, recipere solent. Nostra nave in Abydeno portu hærente, & donec omnia expedita essent expectante, secundum riuulos quosdam aquæ falsæ deambulantes, terrestris cujusdam serpentis genus invenimus, magna ex parte interdiu in mari vivens, uti coluber in aqua dulci: sed noctu in continentem quietis causa progreditur: Rubro quodammodo colore, cui cinereus permixtus sit, præditus.

Troia rudera è mari esse conspicua.

CAP. V.

ABYDUM arcibus manè secundo vento, quem nautæ Maestro tramontano nominare solent, vecti, ex Hellesponti angustiis egredi cœpimus, & in Mediterraneum mare, quod trium milliarium duntaxat spatio ab Abydo abest, ingredientes, Cherronesum ad dextram reliquimus; in qua Promontorium est veteribus Mastusia dictum, ubi Hecubæ tumulus, & Protefilai sepulchrum erat: deinde Imbrum insulam, Lesbo paulo minorem, celsiores tamen montes habentem; Thraciæ enim littori valde vicina est. Longiùs porrò in mare progressi Lemnon insulam ultra Imbrum sitam conspeximus; quæ propter humilitatem, & quia altos non habet montes, vix nobis apparebat. Secundo vento longiùs in mare delati, ad sinistram secundum Asiæ littora defleximus: nam si ad dextram navigassemus, ab insulæ Chio canali, ad quem tendere oportebat, aberrassemus. Continentis Promontorio Capo de Ianizzari, quod veteres Sigæum nominârunt, viciniore facti, satis apertè cujusdam vetustæ arcis olim Caput Gymnesium nuncupatæ, rudera conspeximus, ejus vetustatem demonstrantia: è longinquo autem videre potuimus, quia in summo Promontorio exstabat. Hujus arcis muri ex latere & tenaci intrita exstructi fuere. Ingentes istic sunt cisternæ, atque ampla penuaria, quæ Troiam profecturi conspectum ivimus: nostra navis cursum tenebat inter Tenedon insulam, quam ad dextram, & Troiæ rudera, quæ ad sinistram habebamus.

Ruderum Troia descriptio.

CAP. VI.

TROIANA rudera procul aspicientibus satis apparent: nam urbis muri nonnullis locis adhuc supersunt. Quoniam verò ea terrestri itinere spectatum ivimus, quid istic sit reliqui dicemus: deinde nostram navigationem prosequentes, quid etiam è mari conspici possit, declarabimus. Constantinopoli maritimo itinere illuc tendere volentibus, ad Abydi angustias appellendum est: nam dimidii diei itinere solummodo inde distant. Iis conspectis, cui cordi esset amœnam regionem videre, per montem Idam in Phrygia, deinde per Olympum & Orminium regiâ viâ quæ Prusam urbem ducit, progrediendum foret. Mons Olympus pari propemodum cum monte Senis est altitudine, aditu tamen nequaquam adeò difficilis. Qui istac proficisci nollet, Callipolim redeat, deinde terrestri per Thraciam itinere Constantinopolim. Troia in collis cujusdam acclivi sita

sita est, è mari facile conspicui: nam secundum littus extenditur. Inter Tenedon insulam & Troiæ rudera, inter bina promontoria transivimus: alterum infra Troiam, in conspectu Lesbi insulæ, quod nunc Cabo Sancta Maria, olim Iarganum nominabant: alterum est in extrema insula Tenedo, isticque ventus nostram navem deseruit. Ad radices collis sive Promontorii, quædam fornices antiqui operis adhuc conspiciuntur, ex arenato & latere constantes: deinde paullo infra, secundum littus maris, duarum Promontorii arcium quæ in urbe inclusæ fuerant rudera. Troiani agri incolæ, partim Græci sunt, partim Turcæ, partim Arabes: omnesque eam regionem Troada vulgò nuncupant. Non abs re Troiæ urbis magnificentia (cùm adeò ampla sit) à veteribus Poëtis fuit celebrata. Ædificiorum enim quæ adhuc conspiciuntur rudera tam admiranda videntur intuentibus, ut eorum majestas non nisi longa oratione explicari queat. Murorum ambitus de urbis amplitudine satis magnum testimonium præbet: constabant autem ex magnis saxis, raris, & valdè spongiosis, nigris & duris, formâ quadrangulâ incisis, quæ ex vicini Promontorii Assos dicti, latomiis exempta fuerant, à quo Salpetræ olim Flos Asiæ petræ dictum est. Exstant adhuc turrium quæ in muris erant rudera. Itaque minimè iis credendum qui omnia rudera periisse referunt. Murorum qui urbem cingebant fundamenta adhuc appàrent nonnullis locis suffulta columnis & fulcris binas orgyias latis. Quatuor horas in iis circumambulans, nunc equites, modò pedites. Extra murorum ambitum secundum regias vias videre licet magna marmorea sepulchra operis antiqui, ex unico lapide instar cistæ excavata, quorum opercula adhuc integra sunt. Appàrent & prædictarum duarum arcium rudera ex marmoreis lapidibus constantia, quæ omnino corrumpi nequeunt. Quæ infimo urbis Troiæ loco est, secundum maris littus in longitudinem, duorum propugnaculorum instar, extenditur: ejus muri ex marmore cum albo tum rubro tessellatim composito constant. Altera arx in summo collè sita, ab alterâ muri parte in ipso urbis ambitu continetur. Ex hac universa ferè urbs, atque etiam vicinus ager conspici potest: illius muri paullum extra urbis mœnia eminent. Postquam mœniorum ambitum circumivissimus, interiora urbis observare cœpimus; sed nihil nisi ruderum confusa moles conspicitur: inter quæ turris cujusdam quadrilateræ basis occurrit ex quadrato lapide structa, magni operis, quam Phari cujusdam noctu navigantibus lucem præbentis, basim fuisse credimus. Inveniuntur insuper multæ cisternæ integræ, quibus aqua pluvia adservabatur, quòd toto illo tractu rari essent fontes, imò unicus duntaxat loco inferiore apud portum. Conspiciuntur etiam templorum quæ habitantibus istic Christianis exstructa fuerant, rudera, & magna adhuc murorum pars: in quibus marmorea saxa, crucem sculptam habentia. Toties excisa fuit hæc urbs, ut nulla integra remanserint ædificia: eam ob causam prorsus nunc deserta, cum nemo ibi habitare possit ob agri sterilitatem, & aquæ penuriam. Intra primum milliare in circuitu nullus est vicus, nullæ ædes, adeò sterile & arenosum est solum, ut raras admodum arbores fructiferas alat. Pro loci tamen natura Esculi arborum proventus satis quæstuosus est: nam vicini incolæ ejus glandes adhuc teneras cum suis calycibus perticis decutiunt, ut apud nos iuglandes decuti solent, quas sub ipsis arboribus exficari sinunt, nihil sibi à suis (nullas enim alunt) metuentes. Resiccatas & aridas colligunt, saccis imponunt, camelos onerant, atque in proximas urbes vehunt & vendunt, ut Prusam & Callipolin. His coria parant, ut nos querno cortice comminuto, Ægyptii Acaciæ filiquis, Itali Myrti, Græci Rhois foliis. In hoc capaci ruderum ambitu, ampla est planicies, quæ nunc Xylo & Sesamo confertur, quod magnum censum adfert, quia Turcæ ex eo oleum exprimunt. Istic etiam Melonum genus serunt, nullâ rigatione indigens: imò ejus naturæ, ut per integram hiemem sine corruptione conservari possit. Veri tamen sunt melones, & simul atque à sua planta revulsi sunt, aliorum melonum modo edi possunt: in eo tamen differentes, quòd tota hieme, totaque ferè proxima æstate conservari queant.

^a Legitimos autem esse Melones asserimus, quoniam tota planta à nostratibus non differt, & eorum sapor ad nostrorum saporem proximè accedit: non desunt tamen alii nostratibus similes. Aliud fructus genus istic serunt, quod Turcæ & Græci Arabica vulgari appellatione Copous nominant: Græci antiquitatis studiosi, Chimonicha, Latini verò, Græca quadam appellatione Anguria: Arabes, Napeca. Anguriæ tamen nomen improprie illi attributum est: nam Anguria nihil aliud est nisi cucumis nobis notus. Magni colossi operis antiqui Troiæ humi prostrati adhuc jacent: estque locus non procul ab arce mari vicina, in quo magna marmoreorum saxorum copia, istic de industria congesta, ut arbitramur, cum sine magno sumptu id fieri nequiverit. Restant adhuc in mœniorum ambitu nonnullæ portæ ferè integræ, præsertim ea quæ in colle arci collateralis est, qua in planiciem egressus erat. Protenditur etiam oblongus & præaltus murus, quem anterides foris fulciunt, ex ambitu progrediens ad planiciem versus montem Idam. Altera porta per quam ad prata

aditus

aditus erat, & descensus ad thermas, integra etiam est. Reliquæ mare spectantes valdè corruerunt, paucaque restant earum vestigia. Columnam è candido marmore invenimus terræ quidem infixam, sed media ex parte procumbentem: quæ ab uno latere hanc inscriptionem habuit; vetustate adè corruptam ut vix legi posset: *Imp. Cesar Mar. Aur. Antoninus Pius Felix Parthicus Maximus, Germanicus Maximus, Trib. P. I. Imp. xv. Cos. III. provinciam Asiam per *viam & flumina pontibus ^b subjugavit.* Ab altero latere alia fuit inscriptio, cujus initium dumtaxat legere potuimus: *Imp. Cesar. Aug. Diocletiano regnante.* De fluminibus Simoi & Xantho adè à Poëtis celebratis, quæ Troiana prata rigabant, nihil aliud referre possumus, quàm adè exiguos riuulos nunc esse, ut vix minutulos pisces, *Loche* Gallorum aut Phoxinum alere queant: nam æstate omnino arefcunt; hieme verò vix tantum aquæ ferunt, ut anser in iis natate possit. Nec mirum videri debet, si hanc dubitationem de iis fluminibus moverimus: nam nec Aristotelis^c tempore inveniri poterant: inquit enim cap. 12. lib. 3. historiæ Animalium: *Scamander etiam annis flavas reddere oves creditur: quam obrem Xanthum pro Scamandro nuncupatum ab Homero autumant.* Disquirendum ergo an Scamander & Xanthus idem flumen sint. Via quæ à Troia ad Thermas ducit, ad occidentem vergit; eò profecturi, faciem versus Lesbon insulam obvertere debent: quæ à calidis aquis vix binis milliariibus abest. Tenedos etiam admodum vicina est: canalis etenim dumtaxat traiciendus. Thermæ verò dimidio miliari à Troia tantum absunt: Adè frequentia sunt secundum eam viam sepulchra, ut iis quodammodò septa videatur; nam plura conspiciuntur quàm secundum viam quæ à Philippis Cavallam ducit. Græcorum autem esse videntur, quia Græcis literis inscripta: licet etiam quædam Latinis, videlicet quæ Latinorum sunt. Viciniores Thermis facti, superbas structuras antiqui operis conspeximus, in quarum vna *Iulio* legebamus, in alia *Magistratus*. Brachium illud quod ex murorum ambitu in longum produci diximus, secundum urbem dumtaxat sequuti sumus: ad viginti tamen passuum millia extendi, nostri itineris duces affirmabant. Ut ut sit, præclarum quidpiam est, & propugnaculum aliquod fuisse adversus continentem credimus. Versus Idam montem, qui binis solum tribusve milliariibus à Troia abest, procurrere, atque ad finem Sateliæ pervenire referebant. Verum quidem est, continuam haud esse ejus altitudinem, sed quarta milliari à Troia parte disiectum perruptumque conspici: inde tamen eandem quam apud Troiam habet altitudinem obtinere aiunt. Thermæ porrò tres aquæ falsæ scaturigines habent, è quibus sal excoqui posset, quemadmodum ex aliis falsis scaturiginibus. Quod facile ex eorum rivulis deprehenditur, quos solis calor æstate sale concretos reddit. De his intellexit Plinius libro 31. cap. 6. cum ait Larissa, Troade: nam locus ubi illæ sunt, Larissa appellatur. Veteres fornices ex arenato & latere constructæ adhuc istic restant: sed in earum unâ non lavantur; quoniam murus collapsus fontem obstruxit: leve tamen & temporarium tugurium exædificatum est apud scaturiginem alteram ubi lavantur. Fornices autem illæ non adè magnificè exstructæ sunt, ut ad calidas aquas Tauri montis.

^a Eiusmodi etiam melones Hispania profert, Melones de ynvierño appellatos, quos in totius anni usum adservant è laquearibus adium suspensos: sunt verò ii optimi saporis, nec æstivis minus suaves; nam periculum non semel feci, cum Madritii & Compluti, tum aliis locis.

^b Utraque inscriptio parum integrâ fide excepta videtur.

^c Male argumentatur Bellonius: nam istic Aristoteles non dicit, inveniri non potuisse: sed Scamandri aquam flavo etiam colore oves tingere, eam ob causam Xanthum pro Scamandro, &c.

Insula Lesbos, & Promontorium Sygæum.

C A P. VII.

VT porrò nostram navigationem prosequamur: cum è regione Promontorii Cavo Santa Maria nuncupati, olim Iarganum dicti, essemus; rudera vidimus veteris arcis, quam Achillis fuisse suspicamur: nam ingens terræ tumulus instar collis cujusdam adhuc est, Achillis forsitan sepulchrum à Lesbiis constructum. Nos eo die longius progressi non sumus ab arcium angustiis, quàm donec insulam Lesbon in conspectu haberemus; lento enim vento ferebamur. Subsequens etiam nox quieta fuit. Altero die nostra navis adhuc hæsit è regione arcis urbis Metelin totius insulæ Lesbi primariæ, à qua insula denominata est. Ejus incolæ Turcæ sunt: sed qui rura inhabitant, eaque & vineta colunt, ferè omnes Græci. Lesbium vinum ceteris præfertur Constantinopoli, idque magna ex parte helvolum est. Ut verò saturatoris coloris reddant, ex Iudæorum doctrina ebulli baccas admiscere norunt. Alia vini genera quæ ex Chio & Cycladibus insulis Constantinopolim invehuntur, vilioris precii sunt quàm Lesbium, quòd etiam gustu ab aliis discerni potest. Lesbos Phrygiæ opposita est, validos & robustos alens equos, licet humiles. Multi

Multi istic fiunt casei, atque optimum frumentum nascitur. ex quo materia duorum generum abundè paratur, qua in pultibus suis Turcæ utuntur, Trachana & Bouhourt, *olim Crimnon & Maza appellata, magni apud Turcas usus cum pacis tum belli tempore: quemadmodum in Romanis exercitibus Mazæ. Eo die longè non sumus progressi: sed hæsimus inter Chion & Tenedon, è regione ejus scopuli, qui ob capræ similitudinem, quam procul intuentibus repræsentat, universo huic mari Ægæi nomen dedit: αἴζ enim Græcis Capram significat.

Tertio die thracias ventus nobis secundus esse cœpit: sed quia lenis, Lesbi insulæ, quam ad sinistram relinquebamus, littus duntaxat legebamus: ejus castellum è longinquo prospici potuit, tum quoniam recens dealbatum, tum quòd in edito: in insulæ occidentali parte situm est, † Tenedo insulæ adversum, veteri more fabricatum; eamque ob causam infirmum. Urbs portum habet elegantem & amplum, qui tutam omnibus navium generibus stationem præbet. Is ventus toto die nobis secundus fuit: & longius à Lesbo progressus apparuit Psara sive Psyra insula, quam ad dextram reliquimus. Exigua ea insula, Promontorio Phanææ vicina, quæ onagros sive asinos feros alit, ab his qui in campestribus Assyriæ aluntur diversos, & alium aërem non ferentes; nam aliò transvecti pereunt. Promontorio Mastichi, veteribus Phanæa nuncupato, desinente nobis apparere, idem ventus sub vesperam paulo vehementior factus, sub noctis crepusculum non procul à Chio nos impulit. Per fretum vecti inter Chion & Magnesiæ cuneum, illi adeò vicini facti sumus, ut facilè lapidem è nostrâ navi in continentem conicere liceret. Ea verò Magnesia, non est quæ in Thessaliâ Mæandro amne alluitur, quindecim milliaribus ab Epheso distans: sed Chio vicina, nobisque ad sinistram sita, Chios autem ad dextram. Præcelsum Chij montem nomine Pellenæum infra nos reliquimus, pervenimusque Chion, in cujus canali noctu hæsimus, diem expectantes.

* De Bnuhourt & Trehan, quæ ratione paretur, vide RawWolfii Itinerarium lib. 1. cap. 8. sub finem.

† Bellonius hallucinari videtur hoc loco: cum Lesbi occidentalis pars, Tenedo, ad eius Septentrionem spectanti, adversa esse non possit, secundum geographicas tabulas.

Brevis descriptio eorum quæ in insula & urbe Chio observavimus: solaque in ea insula Mastichen inveniri.

C A P. VIII.

Ex superius enumeratis diebus liquet, bidui duntaxat navigatione opus esse, ex Hellesponti freto in Chion insulam, secundo vento aspirante, quandoquidem tertio die nos eò appulimus. Simul atque illuxisset, ex nave descendimus, urbis conspiciendæ gratiâ; quæ exigua est, & in littore maris sita ad montis radices, Orienti exposita & Natoliam spectans. Turcico Imperatori tributaria est, eique in singulos annos duodena aureorum ducatorum millia pendit, ut suas immunitates conservet. Angustum habet portum, sed satis commodum triremibus, aliisque generibus navium minorum, & lembis. Majores naves anchoras in ipso canali figere solent, nec portum ingrediuntur. Sola insula Chios inter reliquas Mastichen generat, tametsi Galenus lib. 2. ad Glauconem, Ægyptiacam mastichen commendat: hoc autem tempore scimus in sola Chio reperiri, ubi Lentisci arbores tali diligentia & cura excoluntur, ut non minores in eam rem sumtus fiant, quàm apud nos in vinetorum cultura. Cum verò potiores incolarum hujus insulæ opes in Mastiche consistant: eam ob causam in Lentisci arboribus curandis majorem adhibent diligentiam. Quemadmodum enim Oleæ & fructiferæ aliæ arbores curam & culturam expetunt: sic Lentisci, nisi necessaria cura adhiberetur, exiguum gummi proventum darent. Lentisci per Galliam Narbonensem, Provinciam & Italiam nascentes, iis quæ in Chio crescunt sunt similes; nullam tamen Mastichen præbent. Eruitur ex ea insula peculiare genus terræ virentis, æruginis æris colorem admodum referens, quam in Turcæ dominio terram Chiam nuncupant: attamen veterum terra Chia non est, sed Vitruvii Theodotion. Chii humanitate reliquos mortales superant: nec alium locum scimus, in quo suavior vitæ ratio haberi queat, nostro iudicio, & feminae elegantioribus moribus & forma sint præditæ, celebratæ olim pulchritudinis adhuc amplum testimonium præbentes. Ut enim quædam nympha hujus insulæ ob insignem candorem vocata est Chione à vocabulo Græco χιών quod nivem significat: sic insula ab eadem nympha χίος vocata est. Sed & viri in ea insula admodum humani sunt: licet autem Græca sit insula, magnâ tamen ex parte Franko more, hoc est, Latino vivitur. Plurimi incolarum, Græci cum sint, Græca vivendi

consuetudine uti malunt, cuilibet tamen eam vivendi rationem deligere permiffum, quæ magis arridet. Utriusque religionis observatio plurimum differt. Nam qui veri sunt Græci, si quem è suis in Quadragesima piscibus sanguine præditi vesci videant (similium enim piscium usus tali tempore iis interdictus) plurimum offenduntur. Quid illud est (inquiet) an non Romeos es? quasi dicerent, Nonne tu Græcus es? (nam qui Græcam religionem sectantur, Romei appellantur: qui verò Latinam, hoc est, Pontificem Romanum agnoscunt, Franki) adeò suæ religionis observantes sunt. Chii autem cum partim Genuenses & Itali, partim Græci, & Turcæ tributarii sint, in solitâ libertate vivunt, quam illis Turca conservat. Ante quàm hæc insula in ejus potestatem veniret, Genuensibus omnino parebat. At ab ipso occupata, Genuensibus non adeò subjecta est, quin administrationem Reipublicæ pro sua voluntate gubernet, haudquaquam ex Genuensium arbitrio: quemadmodum & Respublica Epidaurica, quæ similiter Turcæ tributaria est. Insulani partim lingua Græca, partim corrupta Italica, qualis est Genuensis, utuntur: Vestium autem forma & victus ratio Genuensium est. Mastiches proventus in ea insula tantus est, ut singulis annis Turcico Imperatori pro quaternis vel quinis millibus ducatorum pendant in deductionem ejus summæ quam illi tributi nomine dare debent: & singulas centenarum libras centenarum quinque ducatis æstimant. Quidquid ejus superest, sibi reservant. Galli mercatores Mastiches precium idem perpetuò esse considerantes, existimant atque etiam referunt incolas, collecta ejus certa quantitate, reliquam abiicere. Sed falluntur: nam, uti diximus, magnæ impensæ in Lentisei fruticibus colendis & curandis faciendæ. Quia verò Turcico Imperatori singulis annis pro quatuor aut plurium millium ducatorum æstimatione pendunt, ejus precium vel augere vel imminuere non licet.

Cessante Austro, qui nobis aliquamdiu adversus fuerat, vela expandimus, atque thracia satis secundo versus Alexandriam navigavimus. Prima è longinquo conspectui nostro sese obtulit insula Icaria, nunc Nicaria appellata, quam ad dextram reliquimus. * Exigua est insula, Reipub. Chiæ subdita, minimè lata, sed in longitudinem protensa, non admodum celsis montibus prædita, atque raris silvis, sed frumento, & optimis ad alendas oves pascuis abundat, è quibus ingentem caseorum numerum colligunt. Tutos portus habet hæc insula: atque nisi piratæ huic (quemadmodum & plurimis aliis parvis & desertis insulis) negotium facefferent, longè meliùs coleretur. Nam vilis etiam quivis pirata eò appellens, in incolas impetum facit, comprehensos in triremem coniecit, & vi abducit. Paulo post, procul admodum intuentibus Samos apparuit, quoniam præaltos montes habet. Deinde longiùs progressi, Ion inter Icariam & Naxon vidimus, in qua Homerum sepultum ferunt.

* *Quæ hoc loco de Samo insula in Gallico exemplari inpersa fuere, susuli, atque sub capituli finem reposui: alioquin non constabat sibi Bellonius. Sed & Ion insulam malè collocare videtur inter Icariam & Naxon, si topographica tabula vera sunt, quæ Ion longè infra Naxon reponunt.*

Samos Insula.

C A P. IX.

TA M E T S I insula Samos ampla sit, utpote quæ quingenta & octoginta octo passuum millia in ambitu habeat: deserta tamen est. Mirum autem eam ita negligi: cum olim adeò celebrata potensque fuerit, ut cum Atheniensibus decertare auderet: piratarum metus eam adeò desertam reddit, ut ne pagus quidem unicuique superstit, cujus rei causâ nulla pecora in eâ aluntur. Orbicularis potius est, quàm longa aut in latum extensa, & solo canali sive angustiis ab Asiæ continenti separata. Insula pars Septentrioni & Occidenti objecta, celsissimum præruptumque & scopulosum habet montem, qui olim Cercetius dictus fuit: cujus scopuli penè inaccessiblees. Nauta Græcus in nostrâ navi vetus, qui eam insulam perlustraverat, multos istic conspexisse rivos referebat: nos enim (tametsi proxima nobis esset) è navi duntaxat conspeximus. Præaltarum arborum nemoribus abundat, è quibus brevi temporis spatio piratæ naves sibi fabricare possunt, ad prædas in mari agendum.

Discepta-

Disceptatio de piratis; eorumque definitio.

CAP. X.

QUONIAM quid sibi hoc vocabulum Pirata velit, Mediterraneæ regiones non satis intelligunt, atque in ipsorum potestate fuimus; quid Pirata sit, edocere volumus. Ut id porrò paucis demonstremus, quomodo sese sustentare queat, atque unde originem sumat; imaginandum est, tres aut quatuor viros navigandi peritos, atque audaces, fortunæ sese exponere; qui cum initio egeni sint, unicamque nauiculam prædatoriam aut vilem dromadem habeant, pyxide tamen navigatoria sive quadrante quod Buffolo vocant, præditos esse, atque bellico apparatu, videlicet levibus quibusdam armis ad eminus feriendum. Pro sua alimonia saccum farinâ plenum vehunt, atque nonnihil panis biscocti, utrem olei, mel, aliquot alliorum & ceparum simul colligatorum fasciculos, & salis modicum; quæ in menstruum spacium sufficiant. Rebus ita comparatis, mari sese exponunt, eò navem dirigentes ubi quæstum facere sperant. Si ventus adversus terram petere eos cogit, nauiculam in continentem subducunt, eamque arborum ramis tegunt: tum ligna securibus cædentes ignem struunt, placentamque ex farina conficientes, eadem ratione coquunt, qua olim Romani milites in bello solebant, æream aut ferream laminam gestantes, quâ binis lapidibus impositâ, ignem substruebant, sed supra extensa prius placentâ, quæ, ignis ardore incalcescente laminâ, percoquebatur. Cum igitur ita parata omnia habeant, fieri non potest, quin uno aut altero mense opimam aliquam prædam nanciscantur. Quam si favente fortunâ adepti sint, brevi opulenti fiunt. Ut ut sit, nulla adeò exigua præda illis obtingere potest, quæ ad majora illos aspirare non faciat. Quia verò hæc pestis adeò contagiosa est, ut uno die ex Asia in Africam tranivolet; nemo est qui non magnoperè eam metuat, sibi que, quantum possit, ab illâ caveat. Id malum publicum, continentis incolas cogit ipsos in mari observare eâ quâ dicemus ratione. Nulla sunt in insulis, sive in continentis littore, montium iuga, in quibus interdum non constituentur excubitores, qui observent an aliquos piratas in mari navigantes conspiciant. Quod si navem aliquam viderint, facile discernent si ne piratæ alicujus, necne: nam tam dextrè dissimulare non poterunt, quin suspectos sese reddant. Semper enim latibula quarunt, hinc inde observantes, ut aliquem inopinatum opprimant. Si excubiæ ejusmodi naves in mari conspexerint, subito ignem accendunt; qui quoniam interdum conspici non posset, de industria materiam aliquam præparatam habent, quæ ingentem fumum excitet. Si plures naves conspexerint, variis locis fumum excitabunt: nam multi fumi plures naves conspectas esse indicant. His signis omnes vicinorum portuum incolæ admonentur ut sibi caveant. Reliquæ quæ in aliis montium iugis sunt excubiæ, priorum exemplum sequuntur, tamen si nihil aliud quàm fumos viderint. Sub noctis verò crepusculû, luculentum ignem excitât, qui ab omnibus conspici queat. Nam ea nautarum est consuetudo, ut tum omnes ad loca ubi collocatæ sunt excubiæ, oculos convertant, scientes excubias singulis noctibus lucidum ignem excitare, in securitatis indicium: id quod appellant, littus marinû atque ipsum etiam mare nitidum & purum esse; ut contra cum multi ignes conspiciuntur, maritimam oram nebulosam esse. Quod si speculator binos ignes excitarit, duas hostium naves conspectas esse indicium est: idem fit de tribus, quatuor, aut pluribus. Quod si tot ignes excitarit ut eorum numerus iniri nequeat, indicium est plures eum cõspexisse naves, quàm numerare valuerit. Illud ignis indicium omnibus locis tam in pace quàm in bello observatur: eaque certe res inter ceteras Reipublicæ maximè utilis est. Nam unius duntaxat speculæ exploratore opus, ad universam provinciam commonefaciendam. Speculatoribus enim sibi invicem respondentibus, is qui procul abest, non minus admonet eum qui longiore adhuc intervallo distat, quàm si ipsemet vidisset: idque unicâ eiusdem diei horâ, ad plura quàm centum quinquaginta miliaria. Non est recens inventum. Herodotus enim refert, Scyri incolas admonere potuisse Græcos plusquam triginta miliaribus inde distantes, de tribus triremibus quas illis Xerxes ademerat. Similis ignium ratio non minus in Angliâ observatur, præsertim belli tempore, quàm in maris Ægæi insulis. Nam ad unicum ignis signum in proximo monte editum, minus trium horarum spacio omnes vicina regionis incolæ cum armis congregantur; cumque singulæ tribus sciant quò illis proficiscendum sit ad hostes reprimendos, eos à suis littoribus arcentes, descendere non patiuntur. Hæc cum piratæ non ignorent, eam ob causam noctu plerumque navigant, atque ad littus appellant loco iis maximè opportuno, ut suum myoparonem in littus pertractum ramis tegere queant. Interea ocium habent infidiandi iis qui è pagis adveniunt, sive pascendi pecoris, sive aquandi, sive quidpiam aliud agendi gratia; comprehensis illicò compedes iniiciunt, ut iis remigibus

utantur. Si industrii fuerint, & bimestri solummodo spacio piraticam exercuerint, segnes admodum fuisse necesse est, nisi duodena mancipia nacti fuerint: quorum numerum ea ratione augendo, paulatim majores naves sibi comparant, donec triremis alicujus fiant domini. Quod si forte fortuna binæ Piratarum turmæ simul societatem ineant: tum liberius grassantur: non minus enim hostes sunt sanguine junctorum quàm quorumlibet exterorum, nulli prorsus parcentes. Bini duntaxat piratæ impetum facere audebunt in Squiraffe, Marciliane, Luc, & ejus generis minuta navigia. At onerariam navem adgredi non audebunt, modò aliquot tormentis bellicis prædita sit. Hac igitur ratione piratæ in mari grassantur, sensimque potentiores facti, omnibus insulans sunt formidini, adeò ut miseri rustici perpetuò in majore metu versentur, quàm avicula cui auceps insidiatur: nam dum quispiam maximè securum se putat, ab illis opprimitur, imò ipsi etiam pisces. Atque ut hujus rei exemplum adferamus: Cùm in Paxo, olim Ericusa dicta, insula essemus, non procul à Corcyra, & cum itineris duce stirpes aliquas perquirerem, piratæ eam navem quæ nos eò advexerat, cum ipsis nautis abduxerunt. Item alio tempore magna navis oneraria Veneta Priola appellata, in portu cujusdam insulæ maris Ægæi fixerat anchoras, cui nomen Zia, olim verò Cia, commodum ventum expectans ut Constantinopolim proficeretur: lembus quidam ex Andri insulæ portu solvens, secundo vento in nostrum portum delatus est, quo admodum serò pervenit. Hunc piratarum lembus persequens in portum simul ingressus fuisset, nisi piratæ nostram istic navem conspexissent: eam ob causam in alium portum, qui post insulam erat, sese subdixerunt, tenebris iam obortis. Sed postridie ante lucem piratæ octo numero inter arundines sese abdiderunt, auroram expectantes, & lembum qui in littore erat, occupare sperantes, quem vi cum his qui inerant abducerent. Idque sine dubio præstitissent, nisi auxilium tulissemus. Simulatque verò qui in lembo erant, sese oppressos à piratis animadverterunt, robustiores viri in mare insilierunt, ut natando salutem suam consulerent: at reliqui cum feminis & parvulis qui in lembo remanserant, in piratarum potestatem venerunt. Adeò temerarii erant hi piratæ, ut in nostro, qui multi eramus, conspectu, miseros captos è portu abducere vellent. At noster nauclerus tormentum bellicum in illos explosit, & sclopetarius per navis foros dispositis, aliud tormentum in ipsos emisit, ut captum lembum deserere & ad suos redire cogerentur. Sed & cùm è portu egredi voluissent, proximè nostram navem illos navigare necesse fuisset. Miseri isti qui ex Andro solverant, haud dubiè Turcis venditi fuissent, nisi opem illis tulissemus. Nunquam Turcæ eos iugulant quos in mari, sive in continenti capiunt, sed vendunt. Formosa & iuvenula mulier octoginta aut centum ducatis, vetula triginta aut quadraginta, puer aliquis benè habito corpore, quadraginta aut quinquaginta ducatis æstimabitur, vir autem robustus & quadratus sexaginta. Hæc causa est cur naves semper armis bellicis instructæ navigent: & cur illæ quæ armis carent, perpetuo in metu versentur. Sed hæc satis de piratis: nunc ad nostram navigationem revertamur.

Aquilo nobis secundus, tota ea nocte constans fuit, ut Samon insulam ad sinistram relinquentes, per angustias quæ inter Samon & Icariam sunt, navigaremus. Alto adhuc sole apud binos illos parvos scopulos fornaces nominatos transivimus nautis omnibus adeò celebratos, quoniam periculi plena est secundum eos navigatio: appellationem vulgarem sumpserunt à Græcis, quibus olim *ἰτροί*, hoc est, furni dicti sunt: licet veteres hos non intellexerint, sed alios ad ostia Penæi amnis apud Thessaliam. Hi sunt admodum metuedi, præsertim noctu istac navigantibus. Marina tabula eos fornacum nomine indiget. Quoniam verò nobis istac iter faciendum erat, vel aliàs magno ambitu mare navigandum; plurimum metuebamus: nam sæpenumero contingit, naves tempestate istic perire: transivimus deinde apud aliam insulam appellatam Gaideroniso, hoc est, Asinorum insulam: sed neglectam, quia deserta est.

Patmos Insula.

C A P. XI.

PATMON insulam (in qua Divus Ioannes Evangelista relegatus fuit, & Apocalypsin scripsit) ad sinistram reliquimus, cujus montes adeò celsi, ut procul etiam conspicui sint. Vulgò Palmosa nuncupatur; à Christianis Græcis incolitur, & longè infra Icariam sita est. Ejus incolæ in omni libertate Christianâ secundum Græcorum consuetudinem vivunt, quemadmodum & reliquæ Græcorum insulæ Turcico Imperatori tributariæ. Magistratus tamen & urbium Præfecti magna ex parte Turcæ sunt. Patmi portus satis capax est pro myoparonibus, triremibus, & minoribus navigiis. Univerfa insula tritici ferax

ferax est, & omni leguminum genere abundat: in eâ est monasterium Caloierorum Græcorum, in quo cadaveris manus ostenditur, cui ungues crescunt, ut in viventis hominis manu; & tametsi refecentur, post aliquod tempus denuò succrescunt. Unde Turcæ occasionem sumserunt dicendi manum esse cuiusdam ex ipsorum prophetis. At Græci Divi Ioannis manum esse asserunt, qua istic Apocalypsim exaravit. Aquilone perseverante, ad dextram Lipsion insulam vidimus procul in mari dissitam, parvam eam & desertam: paulo post insulam Pharmaco, veteribus Pharmacusa nominatam, omnino etiam desertam superavimus. Apud hanc insulam olim Cæsar à piratis captus, Rhodon proficiscens, Apollonij Molonis audiendi causa. Pharmacusa superata, in insulam pervenimus olim Ireon [*Leria Sophiani tabula habet*] dictam, nunc Lero, rectè objectam Asiæ continentis cuneo longè in mare protenso, quem marina tabula Cortolo appellat. Veteres istic arces conspiciuntur collibus impositæ. Leriæ montes Samiis longè celsiores; probè autem exulta est ea insula cum à Turcis tum à Christianis Græcæ religionis. Longius progressi, in aliam magnam insulam pervenimus Calimno nuncupatam, à Græcis Christianis habitatam: inde in aliam nomine Psermo, in quâ bina aut terna sunt oppida, & multi pagi, Græcorum Christianorum industriâ & labore exulti. Urbem ad sinistram habebamus Lesmirne appellatam, unam ex opulentissimis, & maximè mercurialibus totius Anatoliæ sive Asiæ minoris, quæ veteribus Smyrna * dicta fuit. E regione Patmi insulæ superandus nobis fuit cuneus Anatoliæ, longè in mare prominens, quem marina tabula Capo rosso, veteres Erythram dixerunt, hoc est, Promontorium rubrum. Magnâ difficultate eum superavimus: nam nebulosus erat aër, & intempesta nox. Ventus etiam adversus nos detinuit, sic ut dimidiato velo in latus obliquè verso uteremur: Thracias is erat, adeò vehemens, ut mare mirum in modum concitaret & turbaret. Postridie manè canalem Co insulæ ingredi cœpimus, apud continentem qui Halicarnassi nomen habet; is quinque solum milliaribus in latitudinem patet. Mare inter Samon & Con tam multis parvis insulis abundat, ut eas vix numerare liceat: omnes veteribus Sporades sunt dictæ.

* Si topographica Castaldi & Sophiani Græcia tabula vera sunt; Bellonium non toto (quod aiunt) calo, sed toto mari errare necesse est, aut suam navigationem confuso admodum ordine describere. Nam qui fieri potest ut in Patmi insula conspectu sit promontorium Erythra, atque ad Pserma sinistram Smyrna, qua in Ioniâ apud Clazomenas ad Sinum quendam in tabulis reponuntur? Sed id ego Lectoris iudicio relinquo.

Cos insula, Hippocratis patria.

C A P. XII.

CVM jam illuxisset, canalis bonam partem emensi, universam insulam Con aperte conspiciere poteramus, Hippocratis patriam; Turcæ Stancou nominant. Ejus montes nobis celsiores videbantur quàm reliquarum insularum antè conspectarum: nam Cretæ montibus inferiores non apparebant. Ipsa urbs Cos à solis Turcis habitatur, & in universa insula duo duntaxat sunt pagi à Græcis habitati: urbs & arx etiam Stancou appellantur. Hæc in edito sita, turres orbiculares habet majores arcibus Lesbi & Tenedi: illa autem humili loco sub arce ad maris littus. Insula animantibus abundat, longiorque est quàm lata: illius oram diu legimus, secundo vento delati, omnibus velis expansis (nam tempestas jam desierat) & additamentis etiam adhibitis. Eâ porro ad dextram relicta Rhodium mare ingressi sumus. Cum procul ab urbe Rhodo adhuc abessemus, illam supra collem exiguum, in mare protensum, sitam conspeximus: quia verò præaltas habet turres, & pharos in quibus lumen reponitur, cujus conspectu naves dirigantur, ne à portu aberrent, procul nobis apparuit. Viciniores facti, comperimus veterem, quam referunt fuisse urbem, colliculo rotundo impositam ad littus maris, binis milliaribus distare ab hodierna urbe: aiuntque istic cœnobium fuisse equitum Rhodiorum: præter splendida ædificia, munitum esse locum, qui etiam diligenter à Turcis adservatur. Tandem ante insulam appellentes, anchoris jactis è navibus descendimus, atque urbem perlustratum ivimus.

Singularia quadam Rhodi observata.

C A P. XIII.

VRS Rhodus partim in declivi collis molliter descendente sita est; altera pars litus occupat. Maxima eorum qui pagos totius insulæ incolunt pars, Græci sunt: his urbem interdum ingredi ad operas faciendas & annonam comportandam, atque in

ea toto die commorari licet: at ut nocte istic hæreant, non concedunt Turcæ, ob seditionis atque proditionis metum. Inferre tamen idèd nolumus, quin noctu Christiani aliqui istic permaneant: nam pleraque eorum mancipia Christiani sunt. Senatus item Venetus istic negotiorum Procuratorem, sive, ut vocant, Factorem, qui noctem in urbe ducit, alunt, tametsi omnes ejus famuli Christiani sint. Turcarum Imperator perpetuò quinque triemes bene instructas habet, quarum Præfecti cura est, liberum reddere mare ab incursionibus piratarum in Cyclades & Sporades insulas, aliaque Græciæ loca Turcico dominio subiecta: tum etiam ut Mediterraneum mare sibi subiectum habeat, atque reliquam Græciam tutam præstet. Nam plerumque cum suis triemibus excurrit: & si quem piratam in mari vagari intelligat, eum persequi non cessat, donec inveniat. Omnia equitum Rhodiorum cum Gallorum tum aliarum nationum ædificia integra adhuc permanent. Turcæ enim nulla insignia, nullas picturas, sculpturas, aut inscriptiones quas istic invenerunt, abstulerunt: nam & hodie plurimas inscriptiones Gallicas & Italicas legere licet. Afferimus insuper Turcas hanc consuetudinem perpetuò observasse, ut omnes arces & propugnacula occupata, qualia invenerunt conservarent; nihil enim unquam structurarum aut sculpturarum diruunt. Postridie urbe egressi, vicinos quosdam pagos adiimus, sacris Caloierorum Græcorum interfuimus, & eorum hortos perlustravimus, puni-
corum, aureorumque malorum, zyzipharum & sebesten, cujus fructu viscum conficiunt, arboribus, quibus abundant, probè instructos: aderant etiam ficus, amygdalæ & oleæ. Pagorum Rhodi incolæ Græcam religionem observant, & rerum propria nomina habentium vocabula adhuc retinent. Nocturnæ Turcarum excubiæ cum Rhodi, tum aliis Turcæ dominio subiectis arcibus † alta voce fiunt (non campanarum sonitu, ut in Italiae urbibus & Epidauri) respondentibus sibi invicem excubitoribus. Rhodi mœnia in eodem adhuc statu permanent quo fuerunt cum urbs Equitibus adempta fuit: nec quidquam ab eo tempore immutatum. Istic inveniuntur venales elegantes & variis coloribus acu pictæ merces, præsertim verò lectorum tentoria, fericeis staminibus crucis in formam decussatim confuta. Ipsa pictura frondes repræsentat, differtque à Turcica, Chia & Cypria.

Qui mos
apud Vngaros etiam
observatur.

Onocrotalus avis, Jaculus serpens: Turcicorum militum modestia.

C A P V T X I V.

ISTIC Onocrotalum cicurem vidimus per urbem deambulantem; cujus magnitudinem, Cygno minorè esse deprehendimus. Omnino albus est, & Ansere longè crassior. Crura & pedes, Cygni pedibus similes, crassiore cute præditi, coloris cinerei. Excitata est avis, capite sublimi & elato, rostro lato & canaliculato, per extremum mucronato & unco, plumarum cristam in occipite gerens, ut Vannellus sive Aëx, & in volatu Cygnorum more alas verberans. Victum quaritat cum in salis tum in dulcibus aquis. In eo quem de avibus conscripsimus libro, hunc Pellicanum esse demonstrabimus, de quo brevitatis causa plura nunc non dicemus. Inter hujus Insulæ singularia, serpentem Jaculum, (parvis maculis oculorum instar in dorso varium, iis quibus Torpedo in dorso prædita est similibus) extra urbem sub spinosa cappari reperimus, quo loco Turca sua tormenta collocarat dum Rhodum obsideret. Græci nunc vulgari voce *Saetta*, hoc est, Sagittam; Turcæ *Ochilanne* appellant, veteres Aconciam dixere. Trium palmorum longitudinem habet, & minoris digiti crassitudinem non superat: color ejus cinereus ad lacteum tendens, venter prorsus candidus, squamas in dorso, tabellas sub ventre habens, reliquorum more. à cervice nigra binæ albæ lineæ per dorsi longitudinem usque ad caudam excurrunt. Maculæ quibus aspersa, lenticulæ majores non sunt, coloris nigri, albo orbe cinctæ. Nos aliàs ejus anatonem describemus, cum peculiarem de omnibus serpentibus sermonem instituemus. Ejus tamen effigiem ad vivum expressam nacti, eam hoc loco inserere libuit.

Jaculus.



Vidimus præterea myoparonem, Styrace rubra, quam Græci hujus seculi *Maurocapno* appellant, onustam, in portus littore exonerari. Nobisque relatum est, in ipsa insula nasci: sed quoniam iis qui navigationem instituunt, longiùs à suis navibus progredi non licet, evagari non potuimus ut ejus arborem observaremus: nam cum nautæ commodum tempus habent, nullius gratià navigationem retardare solent. Ex quo inferre volumus, illos qui in triemibus aut aliis navigiis peregrinationem instituunt, pauca in continente observare posse; quoniam perpetuò navem qua vehuntur, præstolari necesse est.

Diligen-

Diligentiùs observantes Turcas milites qui ad Rhodi ùrbis portas excubant, occasionem sumptimùs scribendi quàm ingens sit Turcarum militum continentia & obedientia: nam licet viginti aut triginta viri diligenter portas observarent, id tanto silentio & modestià faciebant, ut non plus turbæ exaudiretur, quàm si nemo istic adfuisset, videbanturque potius opifices aliqui quàm milites, nihilominus senatoriam quandam gravitatem præ se ferentes. In omnibus sanè actionibus adedò modesti erant, ut nemo eorum arma, imo ne acinacem quidem haberet. Binæ duntaxat nunc Rhodi patent portæ, una portum spectans, altera continentem; deinde janua ad Præfecti olim ordinis hortum. Rustici capreolos, caseos, butyrum, aliamque annonam in urbem inferentes, eodem quo Cretenses rustici modo amicti sunt, fuscam & corrugatam faciem habentes, prolixamque & ad scapulas usque propensam comam gestantes, atque crasso duplici que pileo caput regentes. Thoracem coriaceum sine manicis, lineam interulam anteriore & posteriore parte propendentem induti, coriaceasque oblongas ocreas, quas thoraci ligulis adnectunt, & supra interulam lineas braccas inducunt. Qui eos antea non conspexisset, larvatos esse homines censeret iis omnino similes qui mimos sive matacinos Romæ & Venetiis in Bacchanalibus agunt: nam simili modo compti sunt. Turcæ eorum merces præsentì pecunia & bona fide redimere solent. Ex ruderibus urbi proximis, facilè colligere licet, magna olim istic fuisse suburbia, quæ omnino diruta fuère cùm Turca Rhodum obsideret, nec postea restituta. vicini tamen urbi sunt aliqui pagi, non longiùs à portis distantes quàm ad balistæ iactum, quos Græci & Turcæ incolunt, ibique Caloieri monasterium habent.

Profectio è Rhodo in Alexandriam.

CAPVT XV.

ALIOQUOT diebus Rhodi exactis, & expeditis negotiis nostram navigationem prosequuti sumus aquilone flante, navemque in alterum latus impellente; superandum enim nobis erat promontorium quod Cavo del Bo vulgò dicitur, longè supra Rhodum urbem. Eò primùm appulerunt Turcicæ triremes, cùm continente occupato urbem obsederunt. Superato promontorio, & Aquilone secundo, omnia vela expandimus, additis etiam appendicibus, & proram versus Alexandriam direximus, ut rectà nostrum cursum teneremus. Id Itali Gallico velo navigare appellant: videnturque hanc differentiam fecisse respectu Latini veli quod triangulum est, cùm Gallicum quadrangulum sit: tum etiam quod Bourdon nuncupatum vulgò, Latinum velum nominetur. Perseverante tota nocte hoc vento, sub solis exortum eò progressi eramus, ut insula amplius non conspiceretur; sed ipsa meridie deseruit nos ventus, & maris tranquillitas atque malacia subsecuta est: vbinam autem locorum essemus, cognoscere cupientes, ex marina tabula deprehendimus dimidium iter nos confecisse: nam vento secundo navigationem à Rhodo in Alexandriam minus triduo totidemque noctibus absolvere licet. Quando malacia pleno æquore navem occupat, non magis agitur quàm si in portu esset. Tum singuli nautæ colludunt inter se, piscantur, natandi & lavandi gratia, sese in mare abiiciunt, nec, sub aquam merfi, ab uno navis latere in aliud transire verentur. Tum plerumque piratas metuere solent: nam in malacia, nulla est exigua navis longa, hoc est, quæ remis impelli solet; quæ in magnâ navi rotundâ navigantibus metum non incutiat. At flante vento, ne minore quidem rotunda vecti, à trireme sibi metuunt: quia velorum beneficio effugere possunt. Euroauster paulatim flare incipiens, sub vesperam intendi cœpit, & tandem nimium vehemens fieri, ut omnia vela contrahenda fuerint, dolore excepto, quem ad dimidium usque malum deprimere, atque funibus validè constringere necesse fuit. Huic successit Auster, sive Notus, nobis satis secundus, qui totâ nocte flavit. At sub auroram, Aquilone nobis denuò aspirante, tum demum magnum iter peregimus, singulis horis quater-na ad minimum vel quina milliaria conficientes: qua navigatione nulla expeditior esse potest, nisi tempestate navis feratur. Hæc autem ejus navigationis ratio est, ut à bosphoro eam rectà instituentibus, nostræ navis puppis Septentrioni obversa esset, & prora Meridiei: nam Constantinopoli in Alexandriam rectâ lineâ contendentibus, à Septentrione in Meridiem navigandum est. Quoniam porrò in navigationis narratione nostra oratio ad eò progressa est, ab ea abstinere commodum non videtur, quin prius de veterum navigatione aliquid dicamus, longè difficiliore & minus commoda quàm hodierna, ut in sequenti capite apparebit.

*Veteres navigationem sine pyxide nautica instituisse,
& magnetis usum ignorasse.*

C A P V T X V I.

VETERES longè difficiliùs suas navigationes instituebant, quàm nos: nam Orientis vel Occidentis, Septentrionis vel Meridiei conjecturâ eos uti necesse erat: vel ex stellarum & Solis quæ noctu & interdiu illis apparebant fulgore; atque magnâ ex parte non longiùs in mari progrediebantur, quin continentem perpetuò conspiciere possent. Nunc autem cum magnetis facultates omnibus sint perspectæ; navigatio ad eò facilis reddita est, ut bini viri cum levi navicula, omni momento, omnibus periculis, vehementissimisque ventis sese committere, & mare traicere non vereantur: quod veteres ipsa meridie tentare non fuissent ausi, cum nauticam pyxidem non haberent cujus acus magneti adfricata esset. Hic lapis alio nomine Heracleus & Sideritis dicitur; Itali Calamita, Galli *Aimant* vocant; in quo diversæ facultates reperiuntur. Comperimus eum qui primus hujus lapidis usum invenerit, Flavium fuisse nuncupatum. At Albertus magnus primus omnium ejus facultates scriptis tradidit: quem cum suo tempore in usu iam esse animaduerneret, veteribus non ignoratum, at Aristoteli ejus facultates fuisse perspectas credidit. Attramen & ipse Aristoteles, & qui aliquot sæculis eum subsequuti sunt, planè ignoraverunt hunc lapidem talibus facultatibus esse præditum, ut altera ejus pars ferrum ad Septentrionem convertere faciat, altera ad Meridiem. Aristotelem non latuit quidem ferri attrahendi facultatem habere; navigationibus autem utilem esse, prorsus ignoravit. Hujus lapidis Gallicæ appellationis affinitas ansam præbuit nonnullis Chymicis imposturas excogitandi de ipsius efficacità in rebus amatoris, ut etiam polliceri atque persuadere ausi sint, non minus hominum amorem pellicere, quàm ferrum attrahere: sed falluntur, licet ad eam rem candidum magnetem longè præferant, non ignorantes difficiliùs & rariùs inveniri, illo qui ferruginei coloris sit. Huius magnetis ingens copiâ nunc invenitur in quadam Tyrrheni maris insula Elba, olim Ilva nuncupata, è regione Plombini, quod Florentini juris est, sita, ubi vili emitur. Sed de eo plura in Mahumetis vita.

*Duo duntaxat esse magna Nili ostia quæ navigari queant,
& majoribus sive onerariis navibus aditum præbeant.*

C A P V T X V I I.

INTER Rhodum & Alexandriam, Hierax sive Sacer, Falconis genus, volando defatigatus, nostræ navis antennæ insedit, per binas ferè horas. Plurimæ coturnices à Septentrione versus Meridiem tendentes, in nostrâ etiam nave captæ fuere. Unde certiores redditi fuimus, illas esse peregrinas: nam & antè, alias in vere observaveramus, cum è Zacyntho insula in Peloponnesum navigaremus. Istic enim coturnices vidimus à Meridie in Septentrionem tendentes, ut tota æstâte illic commorarentur: harum tum temporis plurimæ etiam captæ fuere, cum aliis avium advenarum generibus, quæ in nostram navem sese conjecerant. Vidimus præterea aliud avis genus, omnibus qui navi vehebantur ignotum: cuculi magnitudo erat, merulæ color quodammodo. Vidimus etiam onocrotalos volantes, atque à Septentrione versus Meridiem tendentes: aves hæ sunt in Gallia aut Italia minimè notæ, nisi quòd interdum in lacu Mantuano conspiciuntur, sed hieme abeunt. Toto eo die & magnâ subsequentis noctis parte nullus flavit ventus. Postridie satis secundo nobis aspirante Aquilone, in locum quendam maris pervenimus, quæm Nili aqua per ostium Mendesium sive Damiatæ sese exonerans, alio colore quàm nativo inferat, ut omnino canescere videretur. Ex quo indicio nautæ intellexerunt sese non procul ab Ægypti continente abesse, tametsi nondum nobis appareret: nam universa regio humilis est, neque montes habet qui è mari conspici queant. Sub vesperam in hanc turbidam aquam pervenimus, remissione vento: eam ob causam anchoras pleno æquore iecimus ad nonaginta orgyiarum altitudinem. Mauritanorum sive Ægyptiorum Constantinopoli advenientium consuetudo est, quando sub noctem ad turbidam illam aquam adveniunt, atque ignorant suprâne an infra Alexandrinum portum, sive Nili ostium longiùs sint progressi, ut anchoras in mari figant, in proximum usque diem, ut eo jam lucido locum dignoscere queant, quò navem in portum sint deducturi. Quòd si altiùs progressos se agnoscant, cum tempore regredi possunt ut portum occupent. Nos istic nocte traductâ
cum

cum tranquillitate maris, anchorisque postridie ex imo mari subductis, vela explicuimus, & ex hac turbida aqua egressi, non diu navigavimus, quin in aliam Nili aquam ex ostio canopico sive heracleotico prolabentem inciderimus. Hæc sunt duo maxima Nili ostia, cujus postremi aqua marinam ex viridi pallecente colore infecerat. Eam cum per dimidium fortassis milliari latitudinem emensi essemus, iterum in cæruleam maris aquam pervenimus. Omnium primum nobis in Ægypto apparuit Rosettæ arx, quæ sesquidici itinere supra Alexandriam est. Cum autem pleno æquore veheremur, & observantes quid nostris oculis primum obiiceretur, nihil aliud quam Palmas, Sycomoros, & Pompeii præaltam columnam conspeximus, quæ in Promontorio est supra Alexandriam. Cum enim adeo humilis & montium expers sit regio, procul intuentibus apparere nequit. Nos cum sub noctem in portum appulsemus, illo die navem non sumus egressi.

Brevis Constantinopolitani in Alexandriam itineris narratio.

CAPVT XVIII.

Ex dierum quibus hanc navigationem absolvimus observatione, cognoscere licet, commodè quindecim dierum spatio navigationem ejusmodi perfici posse, modo prosper, ut nobis, adflet ventus. Atque ut dietim nostrum iter repetamus, nisi Calipoli, in Bosphoro ad Arcium angustias, tum in Chio, tum Rhodi substitissemus, octiduo illud absolvissemus. Nam à Rhodo in Alexandriam tres duntaxat dies & totidem noctes impendimus; è Chio Rhodum, binos solum dies & binas noctes; & è Constantinopoli Chion duorum dierum & trium noctium spatio perveniri potest. Eâ ratione magnum iter brevi tempore conficitur, vento adflante secundo.

Bina Alexandria urbes, una in Ægypto, altera (quæ Romanorum erat colonia) in Phrygia.

CAP. XIX.

POSTRIDIE mane navi egressi in urbem Alexandriam profecti sumus. Sed antè quàm de eâ sermonem instituamus, primum nobis dicendum est, hujus nominis varias esse urbes: sed duas maxime celebres. Etenim latè imperium obtinentibus Romanis, Troia ab iisdem restaurata, & coloniis Romanorum in eam missis, Alexandria nominata est, cujus Plinius meminit, atque etiam Annæus Seneca in morte Claudii Cæsaris: Quæro, inquit, sororem suam stultè studere Athenis dimidium, licet. Alexandria totum annum: nam tum temporis Latinorum istic erat Academia, eaque est cujus Galenus sæpè meminit, non de Alexandria Ægypti: quod ex ejus lucubrationibus facile deprehendere licet. Nunc porrò de singularibus rebus à nobis observatis, breviter agere sufficiet: nam sigillatim de Alexandria scribentes post tam multos magni nominis viros, actum, quod aiunt, ageremus. Arenoso solo sita est in promontorio quodam: ab uno enim latere mediterraneo mari alluitur; ab altero, Mareoti lacu amplo & in longum extenso. Superfunt adhuc mœnia quæ Alexander Macedo exstrui iussit: at urbs interior, ex veterum ædificiorum ruinis magnâ ex parte constat. Diruta autem fuit ea urbs, quando Gallia & Cypri Reges Sultanum ex eâ expulerunt. Nam illam minimè posse retinere animadvertens, prius diruit, quàm in hostium potestatem veniret. Postea tamen paulatim ædes exstruere cœperunt pro incolarum ratione. Sed & nunc, nisi Christiani mercatores suos istic institores alerent ob mercium permutationem, parum celebris esset. In eam invehitur omnis generis commeatus cum ex Ægypto, tum ex Cypro, aliisque vicinis locis. Panis qui istic pinfitur, in placentas efformatur planas, quibus inspergitur legitimi melanthii semen. Eam ob causam hujus seminis magni culei per fora & mercatorum officinas venales inveniuntur. Omnis generis vina istic etiam reperiuntur ex variis locis invecata. Sed nec Cyprus longè inde abest. Optimi saporis istic est caro vervecina, hædina, vitulina & bubula. Magna etiam abundantia generis cujusdam caprarum quæ Gazellæ vocantur (veteres Græci Oryges nuncupabant) quas in agris Sclopetis petunt: gregatim enim incedere solent. Inveniuntur & gallinæ & ova. Alexandria sita est loco piscoso: istic enim observavimus cantharos, lupos, umbras, synodontides, mugiles, raias, squatinas, caniculas, liram priorem Rondeletii. Sed & multi alii cum saliti tum recentes ex Nilo invehuntur. Istic nascuntur punica mala, musæ, limones, aurea citriaque mala, ficus, sycomor, ceratia, & pleraque

pleraque alia fructuum genera, quibus caremus. Abundant etiam omnis generis leguminibus (è quibus quæstus magnus) atque omni frugum genere, veluti oryza, hordeo, farre, aliàs spelta nuncupato. Dolichos Græcis dictus, florem fert istic flavum. Copiosum etiam pisi genus, quod Græci Lathyri, Veneti Manerete, Romani Cicerchie, Galli *des Cerres* appellant. Quid potissimum in urbe aliqua abundet, scire volentes; adeant fora diebus quibus venales inferri solent aves, pisces, olera, fructus, & reliqua victui necessaria: brevi enim deprehendent quibus rebus incolæ magis abundet: quod in Alexandria nos observavimus. Ægyptii rarò cibum sumunt, quin addatur radicis genus Colocasia nuncupata, cum carnis decocta. Magnum ejus vectigal per universam Ægyptum: nam vix quidpiam frequentius in urbium & pagorum foris emitur. Cùm porro de Alexandria institutus nobis sit sermo, illius typum uti eam observabamus ad viuum expressam hîc inferere voluimus.

Genuina delineatio Alexandria Ægypti.



Mare Mediterraneum.

- | | | |
|---|----------------------|-------------------------|
| 1. Ingressus Nili in urbem. | 5. Mosquea. | 11. Porta maritima. |
| 2. Porta del Pepe. | 6. Porta Memphitana. | 12. Palatium Alexandri. |
| 3. Colonna Pompea. | 7. Silva Palmarum. | 13. Pharus. |
| 4. Marcotis, lacus aquæ dulcis valde amplus & piscosus. | 8. Obeliscus. | 14. Casteleto. |
| | 9. Arx nova. | 15. Garophalo. |
| | 10. Arx vetus. | 16. Portus vetus. |

Hyæna veteribus nuncupata, nunc autem Civetta.

CAPUT XX.

Quum Alexandria Florentinorum Consulem agebat, Civettam habuit aded cicurem, ut cum hominibus colludens, illis nasum, aures, & labra sine noxa morsu prehenderet: ab ineunte enim ætate humano lacte educata fuerat. Rarum profectò ita cicurari posse animal aded ferum & indomitum. Civettam veteribus probè fuisse cognitam, & Hyænam ab ipsis fuisse nuncupatam, ipsorum auctoritate demonstrabimus; tametsi nunquam observaverint aded odoratum excrementum eam reddere: meminere tamen generis cujusdam Pantheræ odoriferi. Auctores verba fecerunt de Hyæna tanquam de fero animali Africano; quod nobis suspicionem movet, Civettam eo tempore in caveis minimè fuisse adservatam. Hodierno autem die, cicur reddita, majorem quæstum præbet quàm olim. Illius etiam nomen quo eam nuncupare solemus, ex Arabibus auctoribus mutuatum est, relicto veteri. Compacto, ut Meles, est corpore, major tamen: cùm autem alium præter muliebrem naturam habeat meatum, ex quo Civetta emanat, plurimi Hyænae historiam legentes, existimarunt illam esse Melem sive Taxum, vulgo nuncupatum, qui veteribus & Aristoteli Trochus dictus est. In cervice & per dorsum spinam pilos habet nigros, quos surrigit cùm indignatur, non minus quàm sus. Inde factum, ut Glanis piscis etiam Hyæna nuncupata sit. Os habet magis mucronatum quàm felis, sed barba pilos illi similes; oculis est splendentibus & subrubentibus: sub quibus binis maculis nigris insignita est. Ejus aures orbiculares sunt ad Melis aurium formam accedentes. Corpus habet maculis aspersum nigris, cùm aliàs ejus color albicet: crura & pedes pilo nigro obsiti sunt, quemadmodum in Ichneumone: cauda oblonga, su-



perius

perius nigra, infima verò parte albis maculis aspersa. Agilis est, & carne vescitur. Hæc est Civetæ historia, quæ si cum Hyænæ descriptione conferatur, apparebit veterum Hyænæ esse.

*Plurima in Alexandria conspicienda: obelisci & magni
Ægyptiorum colossi.*

CAPVT XXI.

POSTRIDIE urbe egressi, præaltam Pompeii columnam spectatum ivimus, in exiguo quodam promontorio sitam, octavâ milliariis ab urbe parte. Immensæ est altitudinis, & crassitudine reliquas antè nobis conspectas, superat. Columnæ Agrippæ quæ in Pantheo Romano sunt, nihil ad ejus crassitiem accedunt. Univerfa ejus materies, cum epistylis, tum formæ cubicæ ex Thebaico marmore est, ex eodem videlicet, quo omnes obelisci ab Ægypto delati constant. Eam Cæsaris iussu, ob victoriam adversus Pompeium partam, istic erectam aiunt. Adeò crassa est hæc columna, ut impossibile judicetur, nunc quenquam artificem reperiri, qui ullis instrumentis eam aliò transferre queat. Ex summo hoc promontorio longus in mare & Continentem patet prospectus. Si quis ad meridiem faciem obvertat, Mareoticum lacum amplum & spaciosum conspiciere potest, palmarum silvis in ambitu obsitum, qui vix dimidio milliari ab Alexandria distat. Ager vicinus magna ex parte arena mobili constat, planeque sterilis esset, nisi Harmalæ, & Capparum non spinosas stirpes aleret, crassas illas Cappares proferentes, quæ nobis inde adferuntur: minores enim in Capparum stirpibus spinosis nascuntur, hieme folia abiicientibus: cum non spinosæ Ægypti, & quæ arboreseunt in Arabia, folia retineant. Miricæ arenosis locis plurimum istic delectantur: cum tamen aliis locis humidum solum ament. Harmala admodum similis est Moly: Rutæque genus est, quod Arabibus, Ægyptiis & Turcis nunc vario in usu est. Ea enim suffiuntur singulis diebus mane, sibi persuadentes noxios spiritus hac ratione abigi. Quæ res huic herbæ atque ejus semini tantam celebritatem peperit & conciliavit, ut nullæ sint adeò exiguæ & viles officinæ, quæ eam non habeant, tamquam preciosum aliquod medicamentum. Apollodorus antiquus auctor, cypero easdem facultates tribuit, cum ait Barbaros domo egredi non solere, quin primum Cypero suffiantur: quod occasionem aliquando præbuit cogitandi, ejus usum vetustum esse. Inter singularia quæ Alexandria conspeximus, bini sunt obelisci, apud ejus urbis palatium: alter rectus & integer, alter humi jacens & fractus: rectus altero longè major est: cujus crassitudo comparari posset cum eo qui Romæ est ad D. Petri. Cum de obeliscis verba facimus, de re inter reliquas maximè admirandâ agimus, quæque magnam dubitationem parit, cur adeò mirabiliter sint incisi. Si terni aut quaterni duntaxat invenirentur, conici posset, eos Regis cujuspiam curâ excisos: sed cum multi sint, nonnulli exigui, ut qui pone Minervam, in foro apud Pantheon, & apud Aram cali Romæ conspiciuntur, alii ingentes admodum, ut qui apud Populo, & Pontificis palatium sunt, atque omnes Ægyptiacis sive hieroglyphicis characteribus insculpti; statuere possumus eos olim excisos, ut tumulis quibus in Ægypto corpora condita reposita erant, imponerentur, minime autem ut templis dicati essent. Plurimi videntes solidum lapidem, tam ingentem, tam longum, & crassum, adeoq. expolitum, fusilem esse credunt (nam omnes obelisci ex lapide Thebaico sunt excisi, multis granis distincto duorum aut trium colorum, ut sturni avis collum: inde factum, ut veteres Græci Psaronium cognominarent: *ψάρον* enim Græcis, sturnum significat) sed hallucinantur, nam ejus varietas & granorum distinctio, ex saxi (quod hujusmodi coloris) naturâ est. Tanto magis admirandi obelisci videntur, quod ex solido lapide constant; quemadmodum si quis imaginaretur, se quadrangulam aliquam turrem intueri ex unico lapide exstructam. Omnes qui nunc sunt Romæ obelisci, jam in Ægypto insculpti fuere antè quàm Romulus unquam pedem Romæ figeret. Rupes sive Latomia, unde excisi sunt, adeò solida est, nec ullis venis distincta, ut excindere istic liceret solidam & unico lapide constantem turrin, crassiorem atque altiorem, quàm binæ illæ sunt turres ad Divæ Virginis phanum Lutetiæ, si humanâ industriâ moveri posset: nam montem integrum duorum milliarium longitudine, solido eoque sine ullis venis lapide constantem, videre est, ex quo colossi vel obelisci excindi queant quantæ quis voluerit crassitudinis & altitudinis. Tres colles murorum Alexandriae ambitu continentur, qui scoparii, sive sordium montes cognominantur, ut ea loca quæ Lutetiæ *Les voiries* [in qua videlicet omnes sordes & animalium cadavera abiiciuntur] nuncupantur. Elegantes aqueductus, ingentes cisternæ, atque putei qui Nili aquam excipiunt, observatione profectò digni: adeò enim

enim probâ materie, atque tam magnifico opere exstructi sunt, ut adhuc integri persistant. Necessarii etiam omnino erant: nam Alexandria incolæ semel in anno eos implere solent, cum Nilus inundat, ad totius anni usum. Per ingentem canalem primum universas urbis cisternas replent, in quibus depuratur & limpida redditur. Tota autem urbs supra ejusmodi cisternas & puteos exstructa fuit olim firmo lapidum & laterum opere, quoniam rara per Ægyptum nascuntur ligna, præter frequentes Palmas, quæ ad ædificandum profus sunt inutiles. Ægyptii rustici per agros palmas abortivas & quæ vitium fecerunt, requirere solent, quarum cacuminibus excisis, candidam medullam eximunt, & in foro venalem proponunt: ea cruda vescuntur, cynaræ enim saporem refert. Veteres Palmæ medullam sive cerebrum nuncuparunt, Græci ἐγκέφαλον. Advertendum tamen est, Varia esse Palmarum genera: spinosum enim in Creta observavimus genus, ab eo differens quod nautæ ex Hispania advehunt & Cephaloni [*Hispani Palmitos*] vocant; pumilam videlicet illam Palmam quam Rotomagenses & Lutetiani Aromatarii in suis officinis recentem venalem proponunt, & quaternos vel quinos asses æstimant.

*Ichneumonem hodierno adhuc tempore in multis Ægypti adibus
cicurem adservari: & alterius Ichneumonis vespa ad-
versus Phalangium certamen.*

C A P V T XXII.

ALEXANDRIÆ incolæ Ichneumonem Ægypti peculiare animal alunt: cicurari enim potest, non secus atque feles & canes. Vulgus antiquo nomine appellare desinit, & vernaculo sermone Pharaonis murem nuncupat. Observavimus porro ejus catellos à rusticis Alexandriam venales inferri, atque ab oppidanis avidè emi, ut domalant, nam mures venantur non secus atque mustelæ. Exiguum est animal, & valdè mundum. Qui id non conspectum ex ingenio duntaxat depinxerunt, rectè exprimere nequiverunt, ut ex præsentis pictura deprehendere licet; illæ enim nihil naturale referunt: in nostra autem, reliquo corpori conjungenda est cauda.



Primum Alexandria conspeximus, inter arcis rudera, gallinam quam ceperat vorantem. Vaser est in præda aucupanda: nam posterioribus pedibus sese sublevat, & observata præda, summa telure adrepens, magno impetu sese in prædam vibrat, indifferenter vescens omnibus vivis corporibus, uti scarabeis, lacertis, chamæleone, omni serpentum genere, ranis, muribus majoribus & minoribus, aliisque similibus. Aviculas etiam

maximè appetit, præsertim gallinas atque earum pullos: indignabundus, pilos furrigit, qui duorum sunt per intervalla colorum, nempe exalbidi vel flavescents, & cinerei, duri & asperi instar pilorum lupi. Majore est robustioreque corporis mole quàm felis, rostrumque nigrum & mucronatum habet instar viverræ, sine ullis tamen barbæ pilis: breves & orbiculares habet aures, coloremque cinereum ad flavescens accedentem, qualis in cercopithecis conspicitur: ejus crura nigrescunt, & quinque digitis posteriores pedes sunt præditi, quorum calcar interius breve est: cauda oblonga est, & superiore, qua spinæ adheret, parte, crassa: linguam verò & dentes felinos habet. Peculiari præditus est nota, qua reliquæ quadrupedes animantes carent; quæ suspicionem Auctoribus præbuit, ut existimarent mares non minùs uterum gestare quàm feminas. habet enim præter muliebris sexus meatum, alium amplum illi contiguum, pilis obsitum, non admodum dissimilem pudendo mulieris, quem per magnos æstus aperit (clauso nihilominus permanente quo excrementa reddit foramine) ut ejus cavitas appareat. Testiculos felis habet: & ventum magnopere formidat. Tametsi hoc animal exiguum sit, adeò tamen industrium & agile est, ut adversus magnum canem configere non vereatur: atque si felem observet, statim strangulet. Quum verò os adeò mucronatù habeat, difficulter crassiorem carnis molem morflu apprehendere potest, imo ne humanam quidem manum in pugnum contractam mordere. Auctores de eo multa alia scripserunt, præsertim bellum adversus aspidem gerere, crocodili ova confringere, admodumque vigilantem esse; illi multas singulares facultates tribuentes, quas brevitas causa hîc prætermittimus; existimantes nos satis functos esse officio, datâ ejus descriptione. Sed & aliud animalculum est, è vesparum genere, Ichneumon

vespa

vespa appellatum, cui bellum internecinum cum phalangio: quoniam verò eorum pugnam vidimus, ipsam hoc loco commemorare libuit. Insecti genus est sanguinis expertis, forma api sive vespæ, vel magnæ formicæ alatæ perquam simili, vespa tamen minus: in terra etiam suum latibulum quemadmodum phalangium faciens. Superat phalangium quotiescunque extra suum latibulum invenire potest: at si in latibulo adoriatur, sæpe numero re infecta redit. Accidit ut ichneumon vespa phalangion è suo latibulo egressum corripere, atque post se traheret, quemadmodum formica tritici granum, & quo vellet impelleret, tametsi non sine magna difficultate: nam phalangium pedum uncis obvia quæque apprehendens, quantum poterat renitebatur. Ichneumon verò, suo aculeo, quod instat apis exerit, variis locis ipsum pungebat. Defessus autem isto labore, avolavit hac illac oberrans ad balistæ ferè iactum; deinde suum phalangium requirens, nec quo reliquerat loco inveniens, ejus vestigia sequebatur, quasi odoraretur, non minus quàm canes leporum vestigia. Inventum plus quàm quinquagies aculeo pupugit, rursùmque pertrahens, quò voluit perduxit, & planè confecit.

Merces quæ in Alexandrinis officinis reconditæ adservantur perlustrantes, observavimus struthionum pelles cum suis plumis maximâ copiâ: solent enim Æthiopes illis confectis pellem detrahere: carnibus quidem vescentes, at pelles cum suis plumis, aliis mercibus permutantes. Hæ deinde à mercatoribus Alexandriam invecitæ, in varias Turcarum provincias distribuuntur: nam apud Turcas non minus invaluit usus, suas tiaras his pennis exornandi, quàm apud nos galearum cristas.

Hortorum cultura apud Alexandriam & per universam Ægyptum, præterquam secundum Nili ripas, admodum difficilis est: quoniam perpetuò instrumentis à bobus versatis haurienda est aqua ad rigandum solum. Illorum iaseminum à nostrate differt: flavo etenim est flore, admodum odorifero. Inveniuntur etiam istic flavæ rosæ, sed odoris expertes.

*Turcarum Alexandriam incolentium mores, Divi Macarii
solitudines, variaq; alia in Alexandria res.*

C A P. XXIII.

QUINQUE dierum ultra Alexandriam itinere versus Africam tendentibus, solitudines occurrunt, Divi Macarii cognominatæ, D. Antonii solitudinibus conterminatæ, quas Caloieri Arabes inhabitant, ejusdem cum Græcis religionis: plurimæque istic sunt Arabum monasteria Græcis permixta. Incidimus Alexandria in Nobiles quosdam Venetos, qui nuper inde reverterant: quorum nonnulli curiositate quadam Tamarindorum qui istic crescunt, ramulos cum suis floribus retulerant. Istic etiam tanta lapidis aëtitis abundantia reperitur, ut eo naves onerari queant: inde olim mercatores Romam devehebant. Plinius enim aëtitem lapidem, cognomine Cissitem, in Ægypto sponte nasci circa Copton tradit. Inter reliquas lapidis aëtitis facultates, veteres nobis scriptum reliquerunt, eo furem deprehendi, quæ etiamnum apud Græcos in usu est; ejus etiam Dioscorides meminit, sed plenè eam non describit. Furem igitur deprehendere volentes Græci, omnes furti suspectos simul evocare solent: multis ceremoniis rem peragentes: admurmurant enim Caloieri multa verba, dum massam pinsunt sine fermento, e qua parvos panes conficiunt ovi magnitudine: horum, singulis qui convenerunt, terni totidem bolis, nullo potu addito, deglutendi præbentur. Id experimentum nos fieri vidimus: atque qui furtum commiserat, nunquam tertium panem devorare potuit, quinimò dum deglutire nititur, parum abfuit quin suffocaretur, propterea reiicere coactus est. Monachi Græci id observant tanquam peculiare secretum, nec cuiquam communicare volunt. Intelleximus tamen illos lapidis aëtitis pollinem suæ massæ, dum panes hos cōficiunt, inspergere. Locus à Cæsare Pharus nuncupatus, qui que tum insula, nunc continenti junctus est, arcemque habet admodum incommodam: nam singulis diebus aqua è cisternis Alexandriae hausta camelis in eam devehenda est. Omnium Alexandriae ædificiorum tecta plana sunt & constrata, quemadmodum vulgò apud Turcas, Arabes & Græcos, ubi incolæ noctu dormiunt, ad frigidiorum auram captandam, omni anni tempore, cum æstate, tum hieme. Ægyptii autem & Arabes supra reliquas nationes sub dio quovis tempore pernoctare delectantur, nullo etiam lecto substrato; modò enim chlamydem aliquam habeant qua se tegere queant, * lectos negligunt; non ignorantes, plumis confarctos lectos plurimum nocituros. Mirum igitur videri non debet, si ejus regionis homines adè exactè stellarum cursum earumq; ortum & occasum observare potuerunt: illis

enim tota nocte conspicuæ sunt, ob aërem purum & minimè nubilum. Alexandrini Arabicè vel Mauritanicè naturâ loquuntur: at Turcæ illis permixti, sermone ab iis admodum differente utuntur. Et cum istic multi Iudæi, Itali & Græci versentur, variorum idiomatum invaluit usus. Olim Græcè loquuti sunt: nam cum Alexander Ægypto subacta Alexandriam condidit, verisimile est, relictis illic Macedonum coloniis, linguam Græcam admixtam fuisse. Caloieri Iacobitæ & Græci ædificium istic habent pro Patriarchatu cum suo templo, eo loco in quo reconditum erat D. Marci cadaver, antè quàm Veneti Venetias transferrent. Latini & Iudæi, sua istic peculiaria templa habent. Inter singularia quæ nobis Florentinus Consul ostendit, cum aromata nos requirere animadvertisset, degustandam dedit radicem Arabibus Bisch nominatam: ea nobis tantum calorem in ore per integrum biduum excitavit, ut flagrare videretur. Plurimi recentiorum hujus radices gratia Auctores Arabes conviciis ferè confecerunt, eos toties mendacii arguentes, ut referre pudeat: cum tamen ipsis nunquam nota fuerit. Exigua est, parvi napi instar (alii Napellum vocant) & adeò vulgaris Turcicis aromataris, ut nullus eorum venalem non habeat.

* Eiusmodi etiam consuetudinem apud plerosque Hungaros iter facientes, dum apud eos versabar, observabam, & plerumque lapidem pro cervicali capite subicere.

Ex Alexandria in Cairum profectio.

C A P. XXIII.

ALEXANDRIÆ aliquot dies commorati, ad iter Memphiticum nos accinximus. Duobus autem diversis itineribus eò tendi potest; altero longiore, adverso videlicet Nilo; altero terrestri brevior. At quoniam Nilus Ægyptum inundaverat, Rosettam profecti sumus, ut navigio Nilum subiremus. Dimidio milliari ab Alexandria progressi, in amplam planiciem arenosam pervenimus, in qua variæ stirpes nascuntur, inter quas Anthillis Græcorum est, quam Arabes Kali appellant: hanc incolæ lectam desiccant, ignis struendi causa (nam ligni magna istic penuria) & calcis cum ea adurendæ geminum quæstum faciunt: calcem enim Alexandriam deportant, atque herbæ cineres diligenter adservant, hoc est Soldam à nobis appellatam. Indurantur saxi modo, & tanta copia colliguntur, ut mercatorum naves onerari possint; qui eos istic coëmentes, Venetias devehunt, vitrorum crystallinorum fundendorum gratiâ. Vitriarii Veneti in Muran eos commiscent faxis per Ticinum amnem ex Papia advectis, quæ cum cineribus æqualiter commixta, materiam reddunt ad selectissima crystallina vitra conficienda. Galli autem nuper admodum Crystallina vitra conflare edocti, Stampanum fabulum saxorum Ticiensium loco usurpant: id enim opifices commodius esse deprehenderunt, Papiensis faxis. Nondum tamen quidquam excogitare potuerunt, quod cinerum vicem supplere queat: eamque ob causam ex Provincia Narbonensi usque eos petere necesse est. Quæ res nobis fidem facit, illos cineres his similes esse quos ex Syria mari invehunt. Gallis tamen *De la Soude* appellantur, denominationem sumentes ab altera stirpe Soldanella * nuncupata, quæ adusta, simulum facultatum cineres reddit, quorum sit usus in Syriacorum defectu.

* Plurimum hallucinatur meo iudicio Bellonius, qui in Gallia Narbonensi Soda cineres induratos ex Soldanella adusta conflare autumat. Maris etenim & stagnorum in ea accola, Soldanellam non urunt: sed Anthillidem domesticam, quam ipsi Vitriariam ab effectu, & quod instar vitri pellucida fit, nominant, magna cura & diligentia serere (eius etenim maior commodiorq; est usus quam sponte nascentis) & sub æstatis finem succidere solent; deinde aridam in scrobes, de industria in eum usum paratos, congerere, atque ignem subicere: huius adusta cineres innum petentes indurantur, atque massam eam præbent quàm Sodam appellant, non modò ad vitra confluenda utilem, sed quàm etiam Saponarij artifices plurimum uti solent: uti ego, dum in Mompelio viverem, observabam: Sed ea de re Quinquerani libellum de Laudibus Provincie inscriptum, consulendum iudico. Existimo enim non viliozem Sodam in Gallia Narbonensis orâ mariimâ fieri, quàm in Syria & Ægypto.

Singularia quedam in Alexandria & Rosetta reperta.

C A P. XXV.

BINIS ab Alexandria milliariibus per agros reperimus pastores, caprarum greges pascentes, quæ aures ad terram usque promissas habebant, per extremitatem quatuor aut amplius digitis sursum recurvas. Hi pastores ne tempus in ocio tererent, arenam ventilantes, vetera numismata perquirebant. Sæpnumerò etenim accidit, ut aurea & argentea

gentea inveniunt. Ad dextram nobis erant ingentes planities arenosæ, in quibus præter paucas cappares, atque iam dicta Kali & Harmala, nihil crescebat. Regio ad sinistram paulo sublimior erat, ingentesque pagos hinc inde inter palmarum silvas sparfos habebat. Tribus circiter milliariibus emensis, aquam dulcem & potabilem invenimus, quæ fontana videbatur, cum duntaxat hydria esset Nili aqua plena, in utribus à Camelis eò deportata, quam repleri perpetuò curabat Turca quispiam gratis: nam magnam eleëmofynam esse censent & meritum, si secundum regias vias aquam reponi curent ad aquandos viatores. Tantum autem abest, ut istuc reperiatur vinum, ut in ipsis etiam urbibus ægrè aquam recentem invenias. Palmæ, ut & per reliquam ferè Ægyptum, celsissimæ sunt: inter quas nonnullæ reperiuntur ex unico trunco eademque origine viginti magnas arbores ab invicem separatas proferentes. Nox in itinere nos oppressit; eam ob causam in tenebris diu nobis faciendum fuit iter secundum littus maris Mediterranei quod ad sinistram habebamus: neque substitimus, donec ad primarium è Nili rivis perveniremus, quo juxta littus maris superato, solum piscatoris tuguriolum invenimus, in quo sal erat ad saliendo piscis, atque etiam *Botargues* Gallorum, sive *ωά τέρηρα*, quæ fiunt ex Mugilum, quos veteres Cephalos nuncupabant, ovis. Istic noctem sub dio traduximus cum camelis & jumentis. Primus ille Nili rivus, ostium Canopicum non est: ejus tamen antiquum nomen ignoramus. Profundus non est ejus alveus; nam, ut diximus, vado illum transivimus, ipsomet quo Nilus Ægyptum inundaverat tempore. Postridie à riuo illo digressi, per arenosa loca iter fecimus, in quibus nullæ arbores crescunt præter Myricas, quæ in ingentem magnitudinem attolluntur, gallasque ferunt, ab Arabibus hujus tēporis *Chermasel* proprio nomine appellatas, magni olim in medicina usus, & non pœnitendum mercimonium. Secundum maris littus iter facientes, pumilas myrtos nigras observavimus, sed humiles, quod perpetuò à ventis marinis affligantur. Maritimis gaudent Myrti, eam ob causam Veneri dicata, quam Poëtarum fabulæ mari natam referunt. Diu littus marinum sequuti, planiciem arenæ mobilis ingressi sumus, ubi tenuissimæ arenæ tumulos à vento congestos conspeximus. Planities hæc adeò sterilis erat, ut nihil in illa nasceretur. Eo die sub vesperam pervenimus Rosettam, à Mauritanis Raschit nominatam, ad littus sitam circa magnum quoddam Nili ostium. Ejus urbis incolæ diligentes sunt in curandis hortis, in quibus Musæ arbores nascuntur, Papyri planta, Sacchari harundines, Colocasæ, Sycomori adeò exquisitâ viriditate præditi, ut reliquas arbores sine controversiâ superent. Colitur etiam istic radix quam Itali Dolceguini nuncupant. Chamæleones frequentes reperiuntur in fruticibus Rhamni alterius, qui in varios colores sese commutant. Magna ex parte ex viridi pallent, interdum ex cæruleo virescunt. Inde fit ut non facile observari queant: nam ramo insidentes simili viriditate præditi, etiam à diligenter requirentibus vix inveniuntur. Vescuntur muscis, erucis, scarabeis, & locustis, serpentum more, qui omnis generis parva insecta devorant, quæ sæpenumero anatome facta in eorum ventriculis invenimus. Nonnulli memoriæ prodiderunt Chamæleones vento vesci. Verum quidem est integro anno sine esca perdurare posse: quod creditu difficile non est: nam varii generis serpentes vidimus per decem mensium spacium vivere nullo administrato illis cibo: interdum tamen nonnihil aquæ dandum est, quam bibant.

Rosetta urbs ad Canopicum Nili ostium sita.

CAPVT XXVI.

ROSETTA elegans est oppidum, nullis tamen mœnibus cinctum. Veneti istic Consulem alunt, alio nomine Bailum appellatum; qui res ad mercaturam pertinentes curat. Onerariæ naves per Nilum ad oppidi usque ædificia appellere possunt. Nullum est adeò exiguum oppidum per universum Turcæ dominium, ubi Veneti quempiam non alant, qui eos de mercibus in annum & maris portus, sive in continentem advectis admoneat; magno sanè illorum commodo: nam ex omnibus orbis partibus nova intelligunt, atque mercium in remotissimis etiam regionibus precia; unde fit ut reliquas Respublicas, in mercium negotio superent. Quod si quaspiam merces in aliquo portu venales intelligant, illico per suos occupant, ut primi quæstum habeant. Rosettæ vicina est parva quædam arx non procul à Nilo, quæ Alexandriam iter est. Vix binis milliariibus ab ostio quo se Nilus in mare exonerat, Rosetta distat. Arabicus sermo istic in usu est, quemadmodum per universam Ægyptum. Plurimi illic Iudæi; qui per universum Turcæ dominium adeò multiplicati sunt, ut nullum oppidum sit aut pagus, in quo non inveniantur frequentes; callentque varias linguas: qua in re plurimum nobis contulerunt, non

modò interpretandi officio, sed etiam in illius provinciæ rerum memoratu dignarum explicatione. Ejusmodi generis cibos in Rosettano foro invenimus, quales in Alexandria. Palmarum silvæ oppidum inumbrant. Ædificiorum structura similis iis quæ in Cairo sunt: ad quam rem maximè accommoda sunt ligna navibus Constantinopoli invec̃ta. Nam qui inde Constantinopolim nauigant, potiùs quàm inanes redeant, naves lignis onerant, ad ædificia instruenda, cùm nulla ad eam rem utilia in Ægypto inveniuntur. Ægypti animantia ob pabuli abundantiam, stirpium à Nilo rigatarum probum alimentum, atque aëris temperiem, in magnam molem evadunt, uti Bubali, Boves, Cameli, Equi, Afini, Arietes & Capræ. Arietes autem, qui admodum pingues & crassi sunt, amplam, densam atque ad terram usque propendentem caudam habent, palearia insuper è collo dependentia ut boves, nigraque lana vestiuntur.

De Nili piscatoribus.

C A P. XXVII.

PLVRIMI Rosettæ quæstu è piscium in Nilo captura duntaxat facto vitam sustentant. Peculiare autem est his piscatoribus, in suis cymbis ingluvie illa uti quæ sub avium quas Plinius Onocrotalos appellat, rostro propendet, ad aquam exhauriendam. Ejusmodi rostra (ea parte quæ capiti adhæsit) colligata, orbem quodammodo expriment: viva autem avis illo sacco seu ingluvie utitur, tanquam altero ventriculo, ut devoratas conchas & mytilos illius tepore sese aperientes reiiciat, atque carnes à testis separatas devoret. Ejus porrò naturæ est hæc ingluvies, ut humiditate corrumpi nequeat: quam ob causam multo tempore piscatoribus utilis est. Per onocrotalum autem non intelligimus ardeas stellares, quas nostri Boves tauros nominant, quòd bovis mugientis instar sonitum edant; neque nostras Pellas, hoc est, ardeolas, quæ rostri extremam partem latam habent: sed eas, quas Aristoteles *πελεκάνες*, Pelecanes nominat. Aquis innatant ut cygni & anseres; his majores, illis autem minores, omnino albi; pedibus latis, coloris inter cinereum & nigrum medii, præditi, sicut antea dictum.

Navigatio è Rosetta in Cairum: atque multa secundum Nilum observanda.

C A P. XXVIII.

PHASELO² conscensa, ut adverso Nilo Cairum peteremus, & Aquilone nobis favente (Nilus enim à Meridie in Septentrionem vergit) brevi nostrum iter absolvi-
mus. Nam paullulum progressi, & ad alteram ripam appellentes, descendimus, ut terrestri itinere secundum Nilum pergeremus. Magna autem voluptate afficiebamur, solum adedò herbidum conspicientes. Qui verò Nili alveum sequuntur, Cairum profecturi, compendium non quærunt; multos enim habet mæandros. Maxima elegantiorum Ægypti pagorum pars secundum Nilum exstructa est, cùm ob aquæ commoditatem quæ agrum inundat, tum ad hortos rigandos. Conspiciuntur tamen & alii procul à Nilo sejuncti, qui maxima anni parte aquæ penuriâ laborant. In pagum nomine Anguidie pervenimus, deinde in alium majorem Mahatelimie nuncupatum, postea in Dibi, inde porrò in oppidulum dimidii diei itinere à Rosetta distans, Nantubes appellatum, quod utramque Nili, qui istic major non est Rhodano Lugduni, ripam occupat: ut Beaucaire & Tarascon, ad Rhodanum sita: Postremò in pagum Elminie. Magnum iter confecimus eo die: prosperum enim ventum habebamus. Ejus loci horti & agri vicini, à Nilo inundati jam erant, & undiquaque Palmarum silvæ apparebant. Agri ab invicem sejuncti sepibus ex Rhamno constantibus, qui à nostra Grossularia differt. Invenimus etiam Tamarices suis Gallis onustas. Agri plurimis locis oryza, papyro, & musis erant confiti, interdum etiam colocasia. Quia autem colocasia (quam etiam ad Cretæ insulæ rivos sponte proveniente inveniimus; Ægyptii autem diligenter colunt) Lotus & Faba Ægyptia etiam nominatur, & frustra ejus semina magnâ diligentia perquirentes, Cairi incolis ridendos nos præbuimus, quasi innuere vellent nulla reperiri: occasionem sumpsimus inquirendi cur veteres Auctores Fabam Ægyptiam nominarint, cùm nullas proferat fabas. Erroris tandem hanc originem deprehendimus. Herodotus vetustissimus scriptor de duabus stirpibus in Nilo nascentibus verba fecit; quarum altera orbicularem radicem habebat,
quæ

quæ est colocasia; altera verò quidpiam olivarum nucleis simile in capite proferret. Illum subsequuti auctores, alii aliorum vestigiis insistentes, pro arbitrio de his loquuti sunt. Nam quod Theophrastus ait ejus radicem spinosam; aliter rem se habere experientia docet. Dioscorides de Faba Ægyptia agens, Theophrasti verba ferè expressit. Plinius verò ex illis ipsis mutuatus, similia omnino scribit. ^b In eam itaque opinionem facilè inus, ut per fabam Ægyptiam intelligenda sit edulis faba quæ in Ægypto nascitur. Ipse enim Galenus de vulgaribus fabis intellexisse videtur libro de Alimentis, cum de Ægypti fabis agit. Ut verò elucidemus quod Plinius refert Ægyptios vari generis vasa ex ejus foliis facere: animadvertendum est colocasiae folia admodum ampla esse, eamque ob causam complicari & convolvi instar corniculorum posse, quibus aquam è Nilo hauriant & bibant; deinde abiici. Tandem in amplum quendam pagum pervenimus, nomine Berimbal. Ægypti regio nobis apparebat omninò aqua submersa, præter quosdam aggeres nonnullis locis eminentes, per quos ex uno pago in alium pateat iter. Incolæ ut securi sint ab inundationibus Nili, pagorum ædificia sublimioribus locis substruere coguntur, quorum maxima conspicitur frequentia: etenim plana est regio, ædificia ex tenaci pinguique limo constructa, & tecto operta acuminato, alveariorum instar, procul admodum apparent: nonnulla etiam teguntur planâ formâ, propugnaculi modo, quod vulgare est per universum Turcæ dominium & Græciam. Tanta apud illos est lignorum & lapidum penuria, ut eorum ædificia humiles duntaxat sint casæ, non ampliores quàm pusilla tecta, recipiendis anseribus idonea. Eam videlicet ob causam, quòd magna ex parte cubent, bibant & edant sub arboribus; vel insectorum vitandorum causa, vel ut frigidiorum auram excipiant; etenim hieme istic non pluit. Æstate autem sub tecto frigidiorum auram non requirunt sed sub Palmis. Tamarices in Ægypto humidis & siccioribus locis indifferenter nascuntur; illarum enim silvulæ perinde in aridioribus locis reperiuntur atque in humidis littoribus. Eæ autem exerescentiâ quam Gallam nominavimus adèd onustæ sunt, ut parum absit quin rami præ pondere rumpantur. Novum quidpiam nobis fuit mense Septembri conspiciere aquaticam avem à Gallis (quia in stagnis non minus damnum infert quàm Castor) *vn Bieure*, hoc est, fibrum vocatam, à Latinis Vulp-anferem, pullos recens exclusos in Nilo ducentem. Aquaticæ aves quæ sub hiemem à Septentrionalibus regionibus loca commutant, in Ægyptum adveniunt, isticque pullos excludunt, deinde æstate revertuntur, solis immensum & intolerabilem ardorem fugientes.

^a Valde intricatus est hoc capite Bellonius; nam initio ait, omnes navem exscendisse, ut terrestrî itinere profiscerentur; paullo post, quasi sui oblitus, magnum iter confecisse eo die scribit, quòd secundo vento usi essent.

^b De faba Ægyptia, consulendus Prosperi Alpini Liber de Plantis Ægypti.

Ægypti urbes & pagi ad Nili ripas siti ob aquæ commoditatem.

CAP. XXIX.

AD Berimbal transeuntibus nobis, plurimi Ægyptiaci pueri sese in Nili profluentem abiiciebant, ut panem exciperent, quem de industria è navi proiiciebamus, ut ex illis adèd peritè natantibus voluptatem caperemus: nam in aquam desilire non magis reformidant, quàm anatum pulli. In pagum nomine Sindou deinde pervenimus, ad cuius dextram est ^{*} Diuruth; eaque nocte in oppidum appulimus Fova nuncupatum, amplam olim urbem ut Cairum: nec hodie ullum est in continenti Ægypti oppidum (excepto Cairo) magis amplum: multo etenim major est Rosetta, è regione magnam Insulam habens, Sacchari arundinibus, Sycomoris, Palmis, Colocasiis, omnis generis leguminibus, & oryza (quæ præ reliquis magni est census per universam Ægyptum) excultam. In Fova pernoctavimus: nam licet nobis secundus adspiraret ventus, nautæ tamen noctu navigare reformidabant, quòd Nilus iis locis multos mæandros habeat, nec minùs rapidus sit, quàm Ligeris. Nonnullis locis rectum tenet cursum, in quibus etiam noctu velis explicatis (secundo vento) sine metu navigare liceat: lentiùs enim fluit, quàm ubi sese contorquet.

^{*} Imò Zuga potius, secundum geographicam tabulam; nam Diuruth longè infra Sindou est, ut Deruthi infra Berimbal adversi esse potius censeatur, quàm Sindou.

*Nilum, si cum alio flumine comparare licet,
Pado fere similem esse.*

C A P V T X X X.

Vix in nostra Europa amnem invenire liceat magis ad Nilum accedentem Pado, præsertim à Ferraria mare usque : nam facilè velis expansis subiri potest, adversus ipsius etiam profluentem : idem in Ligeri fieri potest perinde ac in Nilo & Pado. Ligeris autem alveus non est adeò profundus. Omnia Cymbarum sive navicularum quarum in Nilo usus est genera, ab aliorum fluminum naviculis differunt : vulgare enim est cymbas singulis locis pro annium natura variare. Nam homines ad loci naturam navigia accommodare volentes, fluminum cursum observare coguntur. Nisi enim in Tiberi, qui rapidus est, profundumque alveum & altas ripas habet, cymbarum utraque extremas, sive prora & puppis præaltæ essent, & riparum altitudini responderent, quodcumque appellunt, ad egrediendum scala perpetuò opus foret : eam ob causam angustis scaphis in Lunæ crescentis formam fabricatis, proramque & puppim præaltas habentibus & in mucronem desinentibus utendum est : quarum gubernacula longis perticis alligata sint, & gubernator in summa puppi stet, ut quò agenda sit navis, conspiciere queat. At Nilus cum ripas humiles, & summâ aquâ duntaxat eminentes habeat ; naviculas exiguas, humiles, planasque, & latas fert. Padi scaphæ breves sunt, profundæ, constratæ, subrotundæque, & gubernaculum ad latus habent, possuntque mare subire, & Venetias usque navigare. Oblongæ naviculæ, quarum usus est in fluminibus haud profundi alvei, ut sunt Ligeris & Sequana, extremâ puppi gubernaculum seu temonem habent.

Nonnulli persuadere voluerunt, amnes inveniri qui majores naves gravioribusque oneribus plenas ferre queant aliis simili alveo & profunditate præditis : in exemplum adducentes fluvium Aise, qui licet Ligeri angustior sit, triplo graviora tamen fert onera ; id autem aquæ naturæ tribuentes, haud ejus profunditati, solido argumento niti non videntur. Sed quia ejus rei elucidatio in experientiâ consistit, facilè veritas adquiri potest. Cum Nilus universam regionem inundat, vastus est, magnaque & capacia fert navigia, quorum duntaxat usus est inundationis tempore : cessante inundatione, certa loca ostenduntur ubi ab equite vado transiri potest. Expansis etiam velis navigare in eo licet, cum neque montes neque silvarum frequentia ventum adimere vel impedire queant, ut neque in Pado. Et quemadmodum populi in ripa Padi nascentes quibusdam locis ventum navigantibus infringunt : sic etiam Palmæ ad Nilum crescentes. Nili piscatores cum Padi piscatoribus in hoc conveniunt, quòd utrique aquam in cymbarum alveo vehunt, cratibus vimineis superimpositis tectam : ut hac ratione pisces vivos adservent ; & per crates incedentibus pedes non madeant. Paulo supra pagum^a Sindou progressi, alvei caput conspeximus, quem Alexander fodi curavit, ut aquam in Alexandriam deduceret implendis urbis cisternis, puteis & fontibus ; quem ad sinistram reliquimus. Terra exempta, adhuc superest utrinque projecta secundum canalibus ripas, cujus caput à magno illo pago Sindou quadrante milliaris duntaxat distat. Regio ad dextram relicta, paulo sublimior erat sinistrâ, atque magis arenosa, ideoque (nam Nilus eò non pertingit) sterilior. At quæ ad sinistram est, quoniam humilis & plana, atque Nilo irrigatur, fertilior est & magis herbida ; in quam aquaticæ aves hieme commeant tantâ copiâ ut agri & prata iis albescant, præsertim ciconiis, quas Ægyptii non ab re magni faciunt, cum ranæ tantâ abundantia istic generentur, ut nisi ciconiæ eas vorarent, nihil illis esset frequentius ; tum etiam quòd serpentes capiant, & devorent. In arenosa altera parte, vultures conspiciuntur, accipitres Ægyptii, milvii, aliæque aves carnivoræ : sed Ægyptius accipiter omnium frequentissimè, corpore corvi, capite milvii, nostro inter corvinum & aquilinum medio, nam mucronem paulo magis incurvum habet, crura verò & pedes inter corvum & aves rapaces. Similis nominis avem in Herodoti aliorumque veterum scriptis invenimus : videturque ea esse quam accipitrem Ægyptium nominant. Colore est accipitris : qui tamen interdum variat. Ejus iconem libro de Avibus exhibebimus. Buffali, tempore inundationis, in aqua ad alvum usque versantur, caput ad armos usque in aquam demittentes, ut gramina depascant, quibus depastis, rursus in aërem attollunt, ut herbam dentibus attritam ruminent, atque in alvum demittant : nullum etenim animal pulmonibus præditum, sive aves, sive quadrupedes, sive etiam cete & delphini, & reliqui qui mandunt, escam in aqua deglutire queunt. Hac itaque ratione aluntur Buffali inundationis tempore. Nulli peritiores natatores^b reperiuntur Ægyptiis ; tales ut sint, necessitate cogente:

gente: nam inundationis tempore subinde ex uno pago in alium tranare necesse est, ad sua expedienda negotia: quam ob causam vestes ad natationem aptas gestant, promissam videlicet interulam albam, leviter elaboratam; deinde chlamydis genus inconsutile laneum, vilis cujusdam tapetis instar, qua humeros & corporis aliquam partem obvolvunt: nec alias vestes gestant peregrè profecturi. Si profundum amnem transire necesse est, chlamydem cum interula capiti obvolvunt diadematis instar; atque sic natantes ad alteram amnis ripam perveniunt. Si verò longior facienda natatio est, scirpeos fasces post se trahunt, donec terram pedibus attingere amplius nequeant: tum demum illis incumbentes, natationem leviolem & minus operosam habent. Aquilone adhuc prospero, magnum iter conficiebamus, & licet plus quadraginta passuum millibus à Pyramidibus, adeò à veteribus celebratis, abessemus, nobis tamen apparere inceperunt: edito enim sunt loco, eorum qui Nilo vehuntur oculis exposito: quod Plinius his verbis intellexit: Sanè conspicuæ undique adnavigantibus. Ægyptii Pyramidum nomine appellare non norunt, sed Pharaones nuncupant. Magis adhuc admirandæ videntur propè inspicientibus, quàm ab auctoribus descriptæ sunt, ut postea demonstrabimus.

^a Cùm Bellonius superiore capite ad Fova usque progressus sit; hoc capite, quasi sui oblitus, in Sindou regreditur, supra quem alvei illius Alexandriam fluentis caput ponit, qui tamen in Geographica tabula paulo supra Ber imbal, infra autem Sindou constituitur. Præterea non potuit eum canalem ad sinistram relinquere cùm à Rosetta Cairum navigaret; sed ad dexteram potius: ad Nili quidem profluentis sinistram est.

^b Laudet quantum velit Bellonius à natandi peritia Ægyptios, eos tamen à Brasiliensis in hac arte vinci, nemo est qui dubitet.

Singularia quedam de Ægypto & Ægyptiis.

CAPVT XXXI.

NULLA est natio quæ magis antiquitatis vestigia retineat, Ægyptiis: nam etiamnum illos in urbibus videmus similibus vestibus uti, quales descripserunt veteres. Per universam Ægyptum, pulli gallinacei à matre excludi non solent: sed fornaces artificiosè, ut vidimus, exstructas habent, in quibus tria aut quatuor ovorum millia reponunt; quarum calorem ita temperare norunt, ut omnia ova simul excludantur: quod recens inventum non est. Nam Aristoteles lib. 6. historiæ animalium cap. 2. jam scripserat: Incubitu avium, foetum excludi naturæ ratio est: non tamen ita solùm ova aperiuntur; sed etiam sponte in terra, ut in Ægypto, obruta fimo pulliciem procreant. Hi furni communes sunt plurimis rusticis, qui è diversis locis sua ova inferentes istuc excludi curant.

Aggeres exstruunt, ad continendum in suo alveo Nilum, quos straminis, Sacchari harundinum, Halimi, Rhamni & Tamaricis fasciculis muniunt.

Postridie nostram navigationem vento maximè prospero prosequentes, quibusdam locis Nilum sæpenumero se contorquentem & Mæandros facientem invenimus: interdum etiam Palmarum arbores nostræ navis velis flatum adimebant, sic ut nautæ phaselo egredi, eamque vi pertrahere cogerentur. Remissiore autem vento, Nilique profluente admodum rapido, ad alteram ripam appellere non oportuit, atque in terram descendere. Sed cùm istuc parumper hæsissemus, secundus ventus nobis denuò adspiravit.

Plurimarum avium atque aliorum animalium secundum Nilum observatorum descriptio.

CAPVT XXXII.

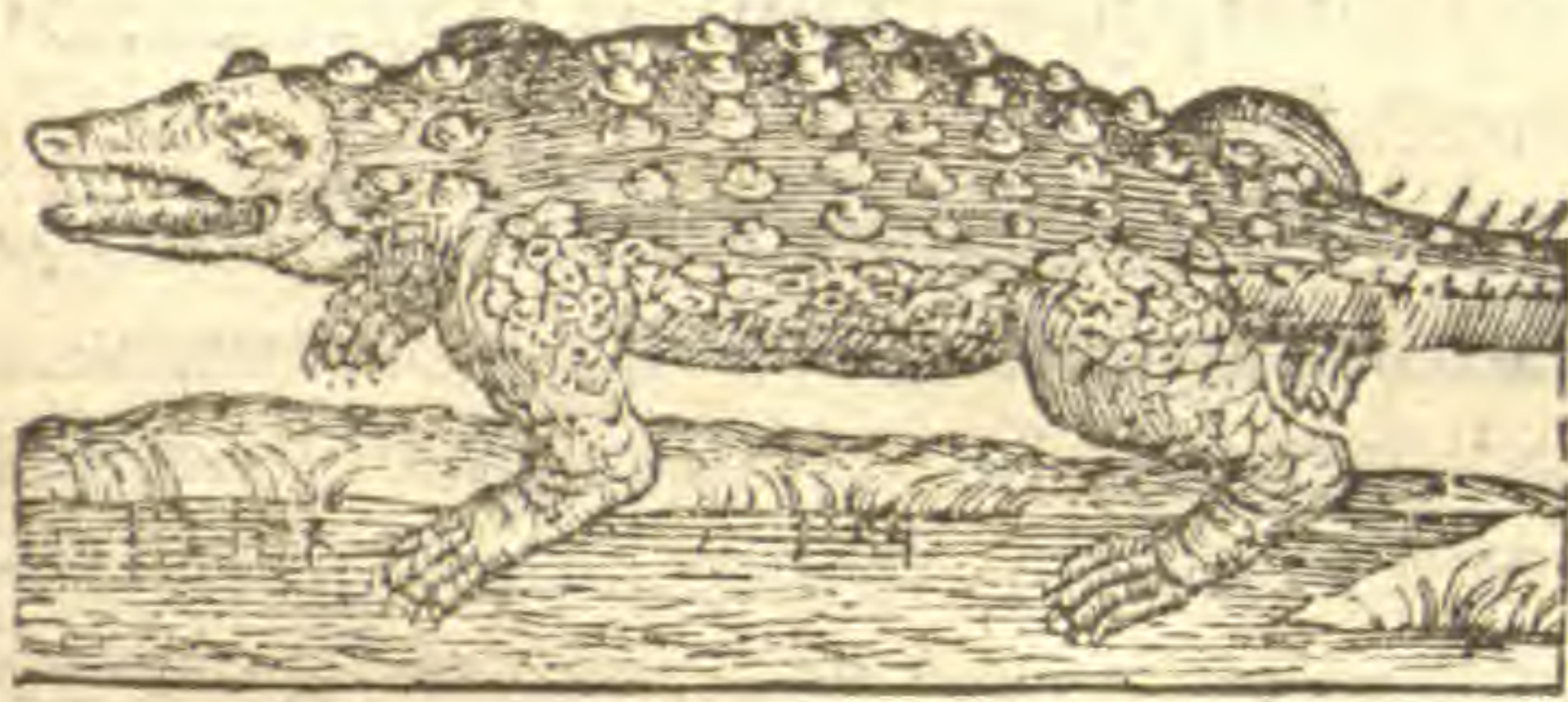
CVM Ægypti regio hieme adeò tepida sit, & palustris; plurimas aquaticas aves alit, atque inter reliquas illam quæ Græcis & Aristoteli Crex dicta fuit. Eam ex voce agnovimus; strepera etenim est, & ut Vannellus Aex, sic hæc dum volat Crex, Crex pronunciat: ipsam verò sequentibus verbis descripsimus. Crex corpore est inter elorium & calidrim, media inter illas crura etiam habens, quæ cum pedibus & capite nigra sunt: cervix, pectus, & humeri albescunt: corporis superior pars ad cinereum tendit colorem, candidam lineam obliquè alas secantem habens. Humi & in aère victum quæritat, ut Vannellus, qui veteribus Aex appellatus fuit, atque simili modo strepitum volando excitat. Inter aves quæ Gallico nomine cognitæ sunt, minimè recensendam arbitramur, tametsi antea existimaverimus Gallorum *Barge*, hoc est, Ægocephalum Crecem esse, quoniam Herodotus eius magnitudinem cum Ibis genere comparat. Antea Ibidem nigram pro

Hæmatopode habueramus: sed observatis ejus moribus, non Hæmatopodem, sed Ibin nigram esse deprehendimus, cujus Herodotus primus meminit, deinde Aristoteles. Corpore est elorii, aut paulo minor, omnino niger, capite corvi aquatici, rostro, quâ capiti jungitur, pollicis crassitudinem superante, sed per extremitatem mucronato & incurvo nonnihil, atque fornicato, & omninò rubente, uti etiam cruribus, quæ oblonga sunt, similia cruribus illius avis quam Plinius Bovem taurum, Aristoteles Ardeam stellarem nominant, collum verò oblongum ardeolæ instar habet: sic ut cum primùm Ibidem nigram conspiceremus, Bovi Tauro corporis habitu similis nobis videretur.

Ægyptii, Mauritanii, vel Arabes, suæ religionis ceremonias strictiùs & diligentius observant quàm Turcæ: & licet utrique eandem religionem, quæ Mahumetana est, amplectantur, ejusdemque Domini imperio subsint; Turcæ tamen majorem sanctimoniam Arabibus, quàm sibiipsis tribuunt: Eam ob causam, quòd Alcoranus lingua Arabica primùm conscriptus sit, deinde in Turcicum idioma conversus. Sed & ipsi doctiores Turcæ, non Turcicè, sed Arabicè loquuntur. Characteres quidem similes sunt; Turcæ etenim suos Characteres ab Arabibus mutuati; sed lingua diversa est. Ad Nili ripas appellentes, & navim egressi ut pagos perlustraremus, Mauritanos in suis Moscheis, hoc est, suis templis canentes, & sibi alternatim respondentes audiebamus, Latinorum sacerdotum more, & iisdem accentibus pausisque fere utentes ut ii qui Latinos Psalmos canunt: quod minimè faciunt Turcæ, quorum idioma rude est, Arabici facilis, & ad rhythmos componendos apti, comparatione. Sed & Alchoranus rhythmicis versibus conscriptus est. Quatuor sub Cairo milliaribus Nili alveus in binos ramos sese dividit, quorum alter ad sinistram tendens, Rosettam, quæ est Ostium Canopicum, unde veniebamus, delabitur: alter ad dextram profluens, apud Damiatam, ubi est Ostium Pelusiacum, se exonerat. Inde affirmare possumus, Nilum binâ duntaxat primaria & navigabilia habere Ostia, per quæ magnæ naves subire possint, aut ad summum tria. Non inficias imus, quin in multos rivos diducatur, sed duos tantùm illos alveos navigabiles esse dicimus: aut si aliorum nonnulli quibusdam locis navigabiles sunt, id inundationis tempore fieri: aliàs etiam quâ in mare sese exonerant vado transiri possunt, quemadmodum canalem illum inter Alexandriam & Rosettam superavimus.

Ventus ad Cairum usque nobis secundus fuit, isticque navigationem absolvimus. Descendimus autem ad magnum quendam pagum nomine Boulac, territorii Cairini, in Nili ripa situm.

Porro antè quàm de Nilo sermonem finiamus, de nonnullis animalibus, quæ in eo reperiuntur, nobis agendum est; atque inter cetera de Crocodilo, cujus hæc est effigies.



Nos illum suspensum in multis templis & foris publicis admiramur: inveniuntur tamen & terrestres. Hippopotamus etiam Græcis & Latinis dictus, istic invenitur; Latini enim Græcorum vestigia sequuti, appellationem Græcam, quæ equum fluviatilem significat, non immutarunt, sed eam retinuerunt; quod fecisse hanc ob causam videntur: nam animadvertentes id animal nulla ratione equum referre, sua lingua interpre-

tari noluerunt, sed Græcam dictionem servarunt. Alterum tamen horum fuisse, necesse est; vel Romanos Græcorum Hippopotamum non novisse: aut id animal quod Hippopotamum censebant, diversum à Græcorum Hippopotamo fuisse. Nam si is qui Romam advectus fuit, Dione teste, in Augusti de Cleopatra triumpho, & alii qui in M. Scauri ludis, & Pompeii triumphis exhibiti fuerunt, Hippopotami erant: dubium non est, quin veram eorum effigiem in eo libro quem de omnis generis piscibus conscripsimus, dederimus: nam id animal quod è Nilo delatum Constantinopoli vivum conspeximus, omnibus notis conveniebat cum iis qui in variis Imperatorum numis expressi sunt. Ad ejus historiam quod attinet, cum eam alibi Gallicè & Latinè dederimus, hoc loco nihil amplius addemus.

Nilus plurimos alios pisces admodum celebres alit, quos tamen sigillatim enumerare hoc loco non volumus: nisi quod Lucium qui istic frequens est, & cui veterem appellationem applicare difficile est, Oxyrincum veteribus nominatum asserimus. Capiuntur etiam piscium orbicularium duo genera humani capitis magnitudine, quorum pelles tomento vel fœno repletæ à mercatoribus ad nos perferuntur: Græcis vulgo Flascopsari (Latinis Orbis, vel Græco nomine Orchis, dicuntur) lagenæ etenim instar rotundi sunt. Alius est qui squamarum vice totus osseo cortice tectus est: eam ob causam ut præcedens adservatur.

*Navigiorum, quorum in Nilo usus est, differentia, atque arborum
quæ in Cairi hortis vulgariter aluntur, nomina.*

C A P. XXXIII.

NOSTRA per Nilum navigatione peracta, & in pagum Boulac, quo omnia in Nilo comitantia navigia appellere solent, ut merces quas in Cairum convehunt exonerent; exscensu facto, eorum navigiorum (Gerbes ipsi vocant) formam observare voluimus; atque comperimus eorum quatuor esse differentias. Etenim alia humilia, plana, lataque sunt, sed admodum brevia si ad latitudinis proportionem conferantur. Alia majora latioraque, sed in orbem ferè contracta. Majora non multum absimilia Sequanæ navibus, nisi longè breviora essent: majora onera ferunt quàm reliqua, præsertim autem Sacchari harundines pro Turcarum Imperatore: sed illa inundationis duntaxat tempore navigant, neque, infra pagum Fova descendunt, Latinoque velo utuntur. Omnium minima, plana, humilia & lata sunt, veloque quadrangulo utuntur, neque longiùs à Boulac evagantur, ad traiciendum Nilum duntaxat apta, & ad annonam ex proximis pagis in Cairum devehendum, atque armenta ex unâ ripâ in adversam traducenda. Quæ Damiatam & Alexandriam usque descendunt Gerbes, Latino velo utuntur, mareque, si malacia sit, ingredi possunt: at si tempestas suboritur, diu obsistere nequeunt. Eam ob causam in iis navigaturi mitem mollioremque auram observant, & ventum admodum faventem. Hortorum etiam arbores istic observavimus, nempe Sycomoros, Palmas, Cassias solutivas, Punicas malos, & Aureas, Acaciam, & Tamaricem.

*Plurimos hallucinatos esse, qui Chamæleones solo aëre
victitare crediderunt.*

C A P. XXXIV.

CVM nullas cæduas silvas in Ægypto conspiceremus, è quibus fasces fieri, aut silvas quæ ligna præbere possent ad ea in carbones ustulanda: ad fundenda tamen metalla (quibus perpetuè ea regio abundavit) plurimis lignis opus fuerit: quæ ligna istic frequentiora essent, observabam (in quotidianum autem usum cedunt Cassiæ, Tamaricis, Rhamni, Sycomori, Napæca, Palmarumque rami & arundines) nihil istic frequentius Sacchari arundinibus vidimus: idque veterum auctoritati consentaneum est, qui materiâ, ad colliquandum aurum, opus esse non ignorantes, dixerunt, & inter ceteros Plinius, Pineis optimè lignis æs ferrumque funditur, sed & Ægyptiæ papyri paleis aurum. Nam primarium Ægypti metallum, aurum semper fuit.

Sepes Cairi hortos ambientes, Chamæleonibus obsiti sunt, præsertim secundum Nili ripas: sic ut brevi spacio ingentem eorum numerum conspiceremus. At non abs re indumetis versantur: nam Viperæ & Cerastæ, si eos apprehendere possint, integros devorant. Chamæleones prædam capere cupientes, linguam semipedalem exerunt, teretem instar linguæ Picis martii, lumbrico terrestri similem, in cuius extremo spongiosus quidam & glutinosus nodus est, quo insecta, ut locustas, erucas, muscasque capiunt, & in os attrahunt. Ipsam autem exerentes, tam validè tantaque velocitate vibrant, quàm sagitta ab arcu emitti possit. Natura frustrâ huic animali linguam, ventriculum & intestina tribuisset, si edendi usum illi ademisset, ut plerique arbitrati sunt.

Noster in Cairum appulsus, quidq; istic viderimus.

C A P. XXXV.

DVM in Boulac iumenta exspectamus quæ Cairum nos veherent, novum quidpiam & memoratu dignum audivimus: Denæ enim vel duodenæ mulieres per plateam simul transeuntes, Ægyptiaco more salutationem dicentes, simul vocem emiserrunt, cui similem antè in quibusdam pagis ad Nilum sitis audiveramus quidem: sed quidnam esset, imaginari nequiveramus. Mulieres etenim nunquam in publicum prodeunt, nisi tecta facie, non ob singularem formam qua præditæ sint, sed quia Mahumeres sic præcepit. Immo Æthiopes quæ carbone sunt atriores, faciem larva contegunt, non secus atque formosissima totius Asiæ Turcica mulier. Difficile itaque nobis erat, qua ratione ejusmodi

ejusmodi vox efformari posset, imaginari: acclamationem tamen sæpius repetitam, & confusam quandam harmoniam referentem, audientes, intelleximus, ipsas aperto & hiantem, quantum fieri potest, ore, vocem acutam, volutata inter dentes lingua & versus palatum contracta, emittere, accentuque acuto terminare, quemadmodum rusticæ mulieres sub acclamationis finem facere solent, quando lac venale Lutetiæ proclamant. Faciem autem obvelant pro regionum vario more. Sed ea qua Arabicæ & Ægyptiacæ rusticæ utuntur faciem tegendi ratio, omnium est inelegantissima: nam xylinam telam nigri vel alterius coloris ante oculos & faciem propendentem, atque in cuspidem versus mentum definentem ponunt, quemadmodum nostræ nobiles mulieres utuntur sua barbata appellata: ut autem per hanc telam prospicere queant, bina foramina ex oculorum adverso faciunt, sicque instructæ, iis similes videntur, qui die Veneris ante Pascha Romæ & Avenioni sese flagellant. At in amplioribus urbibus, Turcicarum mulierum morem sequuntur, quæ exiguum quoddam velum ex caudæ equinæ pilis contextum ante faciem gestant: splendidiore verò, tenuissimam lineam telam. Itaque si quis earum vestimenta singulatim describere vellet, non minus susciperet negotii, quàm qui pictura omnes omnium quæ in Gallia, Italia & Germania sunt mulierum habitus, exprimere cuperet. Nam ut in eadem provincia animadverteret ornatum capitis plurimum inter se differre, atque vicinarum ornatui planè dissimilem esse: sic etiam Ægyptiacæ mulieres ornatu à Turcicis plurimum differunt. In Ægypto (quemadmodum neq. apud Turcas, neq. Græcos) mulierum aut virorù vestes concidere cõsuetudo non est. Nullus præterea est præscriptus ordo, quo homines diversæ religionis dignosci queant ex vestium coloris varietate; nam ut diximus, in solo pileo cõsistit. Christiani variis coloribus distinctù gestant, nunc caruleo, nunc rubro: Iudæi luteum ferunt: nam solis Turcis albo aut viridi uti conceditur, viridi quidem, his qui ex Mahumetis sanguine prognatos se jactitant. Capitis porrò ornamentum quo Ægyptiacæ mulieres utuntur, consideratione dignum: vetustum enim est, quale in variis numis expressum conspicitur. Auctores turritum capitis ornamentum, aut turritam coronam, seu vittam turritam nuncuparunt, quasi dicas capitis ornamentum in turris formam sublevatum. Harum alia sandalia gestant editiore solea, alia cothurnos ferrato calcaneo, Turcicarum mulierum more. Cùm autem talis capitis ornatus vetustatem adeò respiciat, ad eum diligentius observandum nos commovit, præsertim cùm Latini poëta ejus meminerint. Ceterùm ut facilius demonstraremus quomodo amictæ incedant, earum icones hîc exhibere voluimus, Turcicarum amictum postea exhibituri.

Illo ipso die Cairum profecti sumus, quò peregrino equiti ingredi non licet, nisi illustri viro & Satrapæ, aut cuiquam ex ejus comitatu: at incolis sive peregrinis, a sinis insidere indecorum non est. Nobiles inquilini, & Turcarum Imperatoris milites, ostentationis gratia equitant ephippio brevi instrato recto insidentes, non minus quàm in Gallia, equorumque usum sibi reservarunt, tenuioris fortunæ hominibus eos invidentes. Mulieres etiam a sinis clitellatis superimposito gausape insident. Non ignorantes autem singulas nationes retinere suæ regionis consuetudinem, ne Ægyptiorum naturalem habitum cum Turcico confundere-mus, Civem Cairinum equo insidentem, cum uxore asino insidenti secundum regionis consuetudinem animi gratia deambulationem proficiscentes, hîc exprimi curavimus.

Boulac à Cairo dimidio duntaxat milliari abest. Per hortos iter facientes multas elegantes arbores fructiferas vidimus. Nulli Tamarindi in Ægypto nisi sati proveniunt. Unicam arborem inter Cairi rudera apud Boulac invenimus, & limones quosdam silvestres, quarum fructus columbino ovo major non est. Cassiæ, Sebesten, Palmarumque arbores & Sycomori in summam altitudinem excrescunt. In Cairum cùm pervenissemus, nostrum unicuique licuit sine duce per urbem deambulare: nam quocunque diei tempore vel intra urbem, vel foras prodeambulare libuit, nemo nobis obstitit, nec damnum à quoquam metuimus. Imò asserimus, nulli peregrino, modò oblonga veste amictò, si per singulas Turcarum Imperatori subjectas urbes ire vellet, neminem ei magis nociturum quàm inquilino.





Sub noctem conspicitur exiguus quidam lacer-
tus secundum muros reptans, & muscas captans;
Græci vulgari lingua Samiamitos, Itali Tarentola
appellant, veteribus Chalcidica lacerta dicta fuit.
Quoniam verò recentiores hoc nomen Taranto-
la cum Phalangio confundunt, nec vocabulum
Italicum Tarentola sive Terantula vetustum est,
sed à terræ denominatione desumptum videtur:
longa oratione opus esset ad explicandum exi-
guum illum lacertum Chalcidicum, de quo alio
loco pluribus agemus.

Plerisque accidit, ut de exteræ regionis rebus scribentes, primos earum inventores sese
existiment: attamen si veteres auctores legant, apud illos eadem ferè, his quæ observarunt,
inveniant. Idem nobis contigit: nam cum nostrum singuli noctu inter dormiendum à
culicibus ita afflicti fuisset, ut postridie exanthematis laborare videremur, id adnotave-
ramus, atque etiam adjeceramus, noctu tegendam esse faciem dormiendo sub tentoris,
aut in summis ædibus sub dio. Legentes tamen postea Herodotum, eum similia scripsisse
deprehendimus. Ægyptii, inquit, noctu suis retibus tentoriorum vice utuntur, ob culicum
metum, quæ illis interdum usui sunt ad capiendos pisces. Ægyptii coria parantes, Quercus
corticibus, ut Galli, non utuntur; neque Esculi calycibus, ut Asiatici; neque Lentisci, Tere-
binthi & Rhois foliis, ut Græci; sed arboris Acaciæ filiquis, quarum ingentes culei pleni in
Cairo venales reperiuntur: sic herba Kali sive Anthillis tingendi vicem illis præstat. Cum
istuc essemus, plurima aromata diligenter requisivimus, quorum veteres Auctores memi-
nere, atque comperimus multa illic in usu esse, quæ mercatores ad nos non advehunt, vel-
uti Nitrum, Acacia, Calamus odoratus, Amomum, Costus, Ben album, & pleraque alia
similia.

*Cairi ædificia & horti: turris Nili incrementum designans,
ex qua eius anni fertilitas cognoscitur.*

C A P. XXXVI.

ARCTIS Cairinæ structuræ, cubicula, atria, & picturæ quæ supersunt, Circassorum
qui nuper admodum Ægypto dominabantur, antè quàm in Turcæ potestatem ve-
nissent, magnificentiam satis declarant. Muri ad humanam altitudinem, fimbria
quadam marmorea pedem lata, in ambitu circa ianuam & fenestras incrustati sunt, cui
opere vermiculato inserta sunt unionum conchylia, ebenus, crystallum, marmor, coral-
lium, & vitrum coloribus infectum. Similia etiam ornamenta in privatis quibusdam
Cairi ædificiis conspiciuntur. Maxima ædificiorum pars gemino pavimento subdiali tecta
est. Ædificiorum ianuas adedò angustas & humiles fieri curant, ut equus ingredi nequeat:
eam ob causam inclinare se (ingredi cupientibus) necesse est. Seræ vulgare ex lignea ma-
teria fabricatæ sunt non minore artificio quàm ferreæ. Vulgare est per universum Turcæ
dominium (ut belli tempore immunes sint ab excipiendis equis) ædificiorum ianuas hu-
miles exstruere. Satraparum tamen ædes, ianuas Europæis similes habent. Ægyptii quos
nominavimus accipitres, per Ægyptum admodum frequentes sunt, & rarò ex eâ abscen-
dunt. Milvii etiam istuc nidulantur eo tempore quo à nobis absunt; adeoque cicures
sunt, ut ad ædium usque fenestras convolent, * dactylis victitantes: æstate autem in Euro-
pam avolant, ut immensum solis ardorem fugiant. Cairi urbs ampla admodum & laxa est,
nò tamen ab omni parte mœnibus cincta; quoniam major ejus pars à Nili rivo alluitur, qui
mœniorum vicem præbet, ut etiam magnâ ex parte ipse Nilus. Hic rivus humano artifi-
cio ductus est, curantibus Romanis Imperatoribus, cum Ægypto dominarentur. Ex hujus
adverso conspicitur structura quædam solidæ turris instar, ex qua Ægypti fertilitas singulis
annis æstimatur. Cum enim non ignorent Nilum Ægyptiacæ fertilitatis auctorem esse;
qui eius rei curam habent, certo anni die conveniunt, ut observent quantum Nilus excre-
verit. Quod si ad supremum usque foramen quod in turri est, pertingat: planè agnoscunt
uberem futurum subsequente anno Ægypti proventum. Quia verò singulis annis in ean-
dem altitudinem non excrescit, variæ sunt in eâ turri notæ, quibus futuri anni ubertas de-
prehendatur. Scriptis proditum est, Ægypti censum ingentem admodum fuisse, dum
Romani huic provinciæ dominarentur, qui postea valdè imminutus est: sed etiam conside-
randum, Romanos nullis sumtibus pepercisse, ut eam fertiliorem redderent. Admodum
admirati

admirati sumus, tantam Cassiæ solutiæ arborum quantitatem in Cauri hortis & per Ægyptum conspicientes, cum tamen veteres nullam ejus mentionem fecerint: sed neque Theophrastus, qui ferè de reliquis Ægypti stirpibus scripsit, ejus meminit. Idem contigisse censendum est Theophrasto de plantis scribenti, quod Aristoteli de animalibus commentanti. Nam quemadmodum variæ nationes Alexandri mandatis obsequentes, varia animalium genera Aristoteli adferebant, cum eorum historiam scriberet: sic necesse fuit, ut de plantis earumque naturâ diversæ nationes similiter Theophrasto referrent, cum illarum historiam scriptis proderet. Ex ejus enim historiâ appâret, non sine ingentibus sumptibus missos esse in varias regiones viros, qui stirpes quas descripsit, observarent. Itaque nullum in universa ejus historia locum inveniunt qui Cassiæ conveniat, statuimus nullam ejus mentionem fecisse: nisi fortè tertio capite libri quarti, ubi scribit, ipsi relatum, arborem circa Memphim tanta magnitudine esse, ut tres homines nequeant ejus amplecti caudicem. Nam Cassiæ arbores istic minores non sunt nostris juglandibus, foliaque similia habent, ut ex ejus icone, quæ ipsam ad vivum exprimit, videre licet.

Mirum non est si Ægyptus oleraceis stirpibus abundat: nam cum vehementes istic sint calores, plantasque summa facilitate rigare queant, diligentes sunt incolæ in conferendis opportuno tēpore seminibus. Nilo inundante, rigatione non opus est: sed ante & post inundationem, diligens cura requiritur. Cum autem alvei ex Nilo ducti alti non sint, instrumenta habent hauriendæ aquæ idonea, variis modis fabricata. Inter cetera verò unum est illis duntaxat usui aptum cum alta est aqua, nec difficilis est ratio: binos etenim palos terræ infigentes summâ parte bifurcatos, ut tignum sustineant patibuli instar, huic palam utrinque ansatam, vel lancem ligneam binis funibus propendentibus alligatam adfigunt, quam bini homines utrimque in aqua ad umbilicum usque stantes, manibus tenent, eaque validè impulsâ aquam haurientes, magnâ vi vibrant, & in horti solum spargunt.

** Vix majorem in Cairo milviorum frequentiam conspicimus existimo, quàm Londini Trenobantum in Britannia, qui nullo non anni tempore frequentissimi istic appârent: cum enim eos interficere vetitum sit, ut spurcitiam in plateas, vel etiam ipsum flumen Thamesim qui urbem alluit, ab incolis ejectam legant & devorent, maxima quantitate eò confluunt, adeoque cicures redduntur, ut per consertos etiam homines, prædam ab ipsis in alto volantibus conspectam, corripere non vereantur: quod sæpenumero, dum istic essem, admiratus sum.*

Cassia.



Urbis Cauri, atque eius arcis, descriptio.

C A P U T XXXVII.

CAURI urbs in longitudinem magis protensa est, quàm in latitudinem laxa, soli que viri (ut in universo Turcæ dominio) mercimonia exercent. Feminae, earum filia, & infantes rarissimè in publicum prodeunt. Atque arbitramur urbem longè magis populosam apparituram si populi fex per urbem excurrendi consuetudinem haberet, feminaeque necessaria emerent & venderent, ut apud nos ferè consuetudo: adeò tamen frequens non est, ut vulgò fertur. Triangulari est forma: nam arx (quæ in colle sita, supremam urbis partem occupat) unum angulum constituit. Itaque qui ab arce egressus secundum mœnia ad meridiem descenderet, in alterum urbis angulum perveniret: inde autem versus Septentrionem progressus, in alium, qui tertius est, angulum pertingeret: inde portò ad arcem conscendens, urbis circuitum absolveret in Δ Græci formam. Totidem

Totidem ferè sunt extra mœniorum ambitum ædificia, quot in ipso ambitu; unde plurimi hallucinati sunt, urbem mœnibus minimè cinctam esse existimantes. Arx in solida rupe exstructa est, in qua gradus incisi, ut facilius sit in eam ascensus, iis ferè similes qui in arce Ambrosiana ad Ligerim sunt: nam ejus situs similiter, ut diximus, in edito est, orbiculari ferè figura, multasque crassas rotundas habet operis antiqui turres, infirmas tamen. Quia verò in sublimi est, addita est versus hortum quadrangula cochlea gradibus instructa, ut quæ in Palatio Divi Petri Romæ est; per quam equi, cameli, atque asini onusti faciliè subire possunt. Hujus arcis area magna & laxa est; jucundaque istic & sana est habitatio: nam ex fenestris undiquaque quantum oculorum acies ferre potest, circumspiciendo, universa ferè Ægypti regio apparet, non minùs quàm si quis in summo pyramidis alicujus fastigio esset. Hæc arx si cum propugnaculis comparatur, infirma admodum æstimari debet. Nonnulli Lutetiam cum Cairo comparare volentes, Cairum antiquitus Is dictum asserunt, & quod ob parem amplitudinem, dicta sit Par Is, quasi similis urbi Is. Verum quidem est, celebrem urbem fuisse Is, cujus Herodotus meminit, sed Cairum non est: nam ipsius testimonio Is octidui itinere à Babylonia aberat, à fluvio qui eam perluit, deinde in Euphratem sese exonerat, nomen mutuata. Cairi incolæ solis ardoribus admodum vexati, ad arborum perpetuè virentium umbram confugere coguntur: ejus rei gratiâ multis urbis locis, & per compita, & publica fora Sycomorum alunt & colunt: de qua plura diceremus, nisi ejus amplam descriptionem inter arbores perpetuâ fronde virentes dedissemus; ejus tamen iconem hîc exhibere voluimus.

In Clio seu
lib. 1.

Plurimæ etiam herbulæ per parietes serpentes istic observari queunt, nostræ Europæ incognitæ, præsertim autem convolvuli genus lacteo succo prægnans, semen in oblonga filiqua ferens, ut Smilax silvestris, Scammonæ admodum similis: nam ex eadem radice plurima producit sarmenta, quibus sæpenu-merò sepes (quæ magnâ ex parte Tamarice, Oenoplia & Rhamno constant) atque parietes ex pingui argilla factos, vestiunt, quemadmodum apud nos hedera, quæ in Ægypto non crescit. Peculiarem etiam istic habent herbulam, quæ sursum rependo pergulas tegere solet; ideoque perticis adpositis ejus ascensum usque ad ædificiorum fenestras promovent. Nihil in Cairo magis æstimatione dignum ipso Basestan, hoc est, loco illo muris cincto, in quo argentaria aureaque opera, tum ex sericeis staminibus contexta, & nonnulla rariora exoticaque aromata venduntur; quò plerumque frequens hominum turba confluere solet: istic enim negociandi gratiâ conveniunt, quemadmodum Lutetiæ in Palatium, Antverpiæ in Bursam, vel Lugduni in eum locum quem *Change* appellant. Si quid enim elegantis & rari in tota urbe est, istic requirendum. Ex nostro comitatu quispiam quæstionem movit, utrum plures Meschitzæ in Cairo essent, quàm primaria templa Lutetiæ: paruum certe esse discrimen, plurimis diligenter observantibus, deprehensum est.

Sycomorus.



*Ingens aqueductus, inter Babylonis ruderæ & urbem Cairum,
per quem Nili aqua in arcem decurrit.*

C A P. XXXVIII.

CAIRO discessimus, ad veterem Cairi urbem paulò suprâ sitam, videndum, quæ priscis Babylon dicta fuit, tametsi alia Babylon sit Assyriæ, nunc Bagadat dicta, in Mesopotamia. Nos istic multorum veterum ædificiorum ex latere & calce

KK

constru-

conductorum rudera vidimus, quæ splendida fuisse apparebant: nunc exiguus est pagus, à Christianis Armenis & Græcis habitatus, qui elegans & satis splendide structum sacellum nobis ostenderunt, à Christiano quodam Medico D. Virgini consecratum. Fornix est in eodem templo subterranea, in qua ipsa cum infante Christo latuisse fertur, cum ob Herodis tyrannidem ex Iudæa profugissent. Paulo supra Cairum in itinere reperimus ingentem aquæductum plus quàm trecentis fornicibus constantem, ad Nili aquam in Cairi arcem devehendam: quibusdam etenim machinis, hoc est, magnis rotis, boum labore in orbem versatis, aqua è Nilo hauritur, atque in aquæductum iniicitur. Mauritanii & Ægyptii præ reliquis nationibus sunt hilares & faceti: nam sive ad saltationem, sive ad choreas ducendas, sive ad totum corpus in aërem vibrandum semper parati; quod illis ab omni antiquitate innatum est. Flavius enim Vopiscus scribit Ægyptios magnos poëtas fuisse, & comædos, semperque ad saltandum paratos. Qua in re plurimum à Turcis differunt, qui naturâ morosi, lenti & desides sunt. Mauritanæ mulieres Cairi incolæ instrumentum quoddam pulsare norunt, Cinghi * appellatum, quod etiam Constantino- poli non est incognitum: non minùs harmonicum est citharâ; & licet adeò suavem concentum non edat, auribus tamen placet ejus harmonia, modò humanæ vocis modulatio accedat. Mauritanii & Ægyptii majorem Musices usum habent quàm Turcæ, præsertim fistularum & lyrarum: imò asserere audemus, ejus si quem usum habent Turcæ, à Mauritanis didicisse.

* *Hæc vox Cinghi abluere non videtur à Gingrina, quæ γίγγρις Polluci, γίγγρινος Eustath. dicitur; tibia brevior, exilem luctuosumq; sonum edens, nomen habens à Gingri, hoc est, Adonide (ita enim Phrygica lingua dicebatur) defleto, talibusque tibiis funerato: vel, uti Festo placet, à gingritu fictitia anserum voce, vel quòd ex anserum osibus ea tibiis concinnarentur. Consule Hadriani Junii Nomenclatorem.*

Balsami descriptio.

CAPVT XXXIX.

IN quodam pago spectatum ivimus hortum Balsami fruticibus confutum, qui à Cairo longius haud abest, quàm Lendit à Lutetia. Quoniam porrò Balsami planta admodum celebris, preciosa, raraque est, hîc scribere libuit, quidquid ad ejus historiam pertinere arbitrati sumus. Quosdam esse scimus, qui Materæ Balsamum ex Iudæa delatum esse putent: rem autem haud ita sese habere, postea demonstrabimus. In magno quodam horto sunt, sed angusto loco muris conclusæ, quos exstructos fuisse aiunt postquam Turca Ægyptum Sultano ademit: Bacham autem à Turcarum Imperatore huic regioni præfectum, ea arbuta digna existimasse quæ peculiari loco concluderentur. Cum istic essemus, novem aut decem duntaxat frutices ejus inerant, qui nullum liquorem præbebant. Inter notas à veteribus proditas, quibus Balsamum dignosci possit, una est, ut perpetuò vireat: illud tamen in Materæ, apud Cairum, pauca admodum folia Septembri mense habebat: quod nobis insolens visum est. Nam reliquæ arbores quæ hieme virere solent, folia solùm novo vere abiciunt, cum videlicet nova germina produxerunt: solentque autumnò magis virere, quàm novo vere. At reliquæ quæ folia abiciunt, id sub hiemem facere solent, ut æstate, nova adquirant. Ideoque nobis præter naturam videbatur, Balsamum æstate folia abicere, ut hieme, nova germina produceret: nam observabamus, quotquot haberet folia, recens nata esse. Ejus justam magnitudinem tradere nequimus; nam omnes ejus frutices singularem stipitem habebat pedis longitudine & pollicari crassitudine, tenuibus ramulis præditum, quos rara folia obsidebant. Ubicumque autem nascantur, duorum aut trium cubitorum altitudinem non superant; & pedalem altitudinem adepti, in multos graciles ramulos anserinæ pennæ caule haud crassiores finduntur. Balsami frutices Materæ jam recens putati fuerant, sic ut soli stipites superessent, qui ramulorum rudimenta producebant. Eiusdem enim est Balsamum cum vite naturæ, quam singulis annis putare necesse est, alioqui degenerat. Nova illa Balsami germina subrubente cortice erant tecta, foliaque viridia habebant, lentiscinorum foliorum modo formata, hoc est, utrinque in nervo nata, ut in rosarum, fraxini, juglandis foliis videre est; ciceris tamen foliorum magnitudinem non excedebant; sicque constructa erat eorum series, ut postremum foliolum extimam alam occupans, imparium numerum efficeret: nam totius alæ foliolis numeratis, terna, quina, aut septena inveniuntur, septenarium certè numerum superare vix animadvertimus: extremum autem foliolum reliquis majus est, factò etenim ab illo progressu, reliqua sensim minutiora fiunt, uti in Rutæ foliis. Plinius in ejus historiâ Theophrastum per omnia sequutus est, quemadmodum etiam Dioscorides, ejusque

ejusque vestigiis insistentes; Balsami folia Rutæ foliis compararunt: quod veritati consonum esse deprehendimus. Quia autem primum in Materea illud exactè non observavimus, denuò spectatum ivimus; ejusque ramulum nacti, ipsum atque folia degustavimus, quæ facultatis non nihil adstrictoriæ esse comperimus, pinguisque aliquantulum saporis & aromatici: ramulorum autem cortex his odoratior est. Gemino cortice præditi sunt ramuli, extimo foris subrubente, qui ut membrana intimum viridem operit. Ejus sapor medius inter Thus & Terebinthi folium, Satureiæ silvestri similis, valde gratus, digitis tritus Cardamomum olet: ipsum lignum candicat, odoris & saporis expers, non secus atque aliud inutile lignum. Ipsius virgæ rectæ & graciles, rarisque foliorum alis sparsim & confuso ordine nascentibus obseptæ, quæ (ut diximus) ternis, quinis, aut septenis foliolis constant. Variæ sunt auctorum qui de Balsamo scripserunt opiniones: & nisi nos ipsi plantam conspexissemus, nihil post illos de eo scribere ausi fuisset: atque in eam ferè opinionem inclinaremus, in Hierico planis nunquam cultum fuisse. Quia autem ipsum fruticem vidimus, diligenterque observavimus, de eo, tanquam de re diligenti observatione digna, differere libuit. Experienciâ autem didicimus, lignum illud vulgo Xylobalsamum nuncupatum, quod ex felici Arabia delatum, à mercatoribus venditur, cum Ægyptio quod in Materea colitur, convenire: nam desiccatum nostrum Balsami ramum cum eo quod in officinis venale reperitur conferentes, omnibus notis respondere deprehendimus: estque ex duobus alterum necessarium, ut si Xylobalsamum & Carpobalsamum, quale in officinis venditur, adulterinum sit, adulterinum etiam sit illud Ægyptium, quod colitur in Matereæ horto, legitimumque Balsamum esse censetur. Nam cum in omnibus conveniant, certique simus idem esse, asserimus & concludimus, id quod hoc nomine venale reperitur, simile ei esse quod ab omni antiquitate in usu fuit. Balsamum nunc temporis in sola Ægypto colitur apud Cairum. Et licet Theophrastus in ea opinione sit, silvestre & sponte nascens non inveniri; asserere tamen audemus ab omni ævo in felici Arabia fuisse, atque etiam nunc nasci, cujus lignum & fructus etiam olim ad nos perlata fuerint cum aliis Arabiæ mercibus. Atque demonstrare volumus ea non minus cognita fuisse mercatoribus, quàm reliqua aromata, ut ex medicamentorum, quibus perpetuò iniici solita sunt, compositionibus apparet. An non Mithridates in suum medicamentum intulit? An in officinis venalia non reperiebantur? Id ex sola Dioscoridis auctoritate probari potest, qui sua ætate Carpobalsamum adulterari conqueritur. Carpobalsamum (inquit) adulteratur semine hyperico simili, quod à Petra oppido defertur: (per Petram oppidum Mecam intelligimus.) atque de Xylobalsamo: E ligni genere quod Xylobalsamum vocant, probatur recens, sarmento tenui, fulvum, odoratum, quadamtenus Opobalsamum spirans. Ex his liquidò apparet vulgaris usus inter reliqua aromata fuisse. Sed ex Diodori Siculi vetustissimi scriptoris Arabiæ felicis opes enumerantis verbis manifestò liquet: maritimis enim locis Balsamum producere ait. Cultum igitur id esse non intelligit, sed sponte nascens. Pausanias etiam tradit Balsamum Arabiæ fruticem esse. Plerique tamen auctores de Balsamo agentes inter se non conveniunt: nam Strabo prodit in Syria nasci apud lacum Genezareth, inter montem Libanum & Antilibanum. Reliqui volunt solam Iudæam id producere, ejusque ramos osseo cultro, aut vitro duntaxat vulnerandos esse ad liquorem eliciendum; alioqui si ferro cædantur, statim emori. Cornelius Tacitus scribit, ferro juxtà adposito metu exhorrescere, idcirco aliis quàm ferreis instrumentis vulnerandum, si liquorem elicere quis cupiat. Interrogati mercatores Cairini de Balsamo, cum nostrum ramulum conferremus, nobis affirmarunt, quidquid Xylobalsami vel Carpobalsami unquam vendidissent, id omne ex Meca cum aliis aromatibus accepisse; atque meminisse, suo tempore, Balsami frutices qui nunc in Materea coluntur, ex Arabia felici, magnis sumptibus Sultani delatos. Quoniam verò id nobis tam multi affirmarunt, existimavimus sine ullo scrupulo aut dissimulatione nobis licere id scribere.

Arbores in Matereæ horto nascentes, & magnus Obeliscus erectus apud Cairum.

C A P. XL.

IN Matereæ horto multæ Sebesten arbores & Sycomori, quas Ficus Pharaonis nominant, aluntur. Illius ficus nostris similes forent, nisi putamen rubrum haberent, ovi essent magnitudine, & perpetuò fissæ & hiantes. Siccata sunt inutiles: nam arida, dura, granulis plenæ, ingrati insipidi que gustus, iis præsertim qui iis vesci non consueverunt.

runt. Recentes paulo sunt meliores : attamen , ut maximè celebrem , parum grati saporis : licet magnum censum præbeant toti Ægypto. Ocimi sive Basilici planta istic in agris feritur , atque in triplo majorem amplitudinem excrescit quàm apud nos. Ea vescuntur , quemadmodum nos aliis oleribus. Mala insana , nobis Poma amoris dicta , magnâ frequentiâ in arenosis agris sponte proveniunt , duorum aut trium generum , alba , rubra , oblonga & rotunda. Theophrastus nostro judicio * Malinathalam nominat : nam de Ægypti plantis scribens , ait , Locis autem arenosis , haud procul à fluvio , nascitur terrenum , quod Malinathalam appellant. Omnibus ferè mensis adponuntur , aut sub cineribus cocta , aut elixa , aut frixa.

In hoc Matereæ horto demonstratus est nobis Locus in quo Christus cum virgine Matre diu habitârunt cum in Ægyptum venissent , ex Iudæa Herodis metu profugi : & fenestra , in qua D. Virginem reposuisse ut quiesceret ferunt. Est etiam fons Balsami hortum irrigans , in quo D. Virgo Christum sapius lavasse , atque ejus fascias pannosque eluisse creditur.

Certissimum est Obeliscos excisos , ut Regum Ægypti tumulis imponerentur , veluti Pyramides atque magni Colossi. Obeliscus unus ingens est erectus in agro quodam paulo supra Mateream , longè major & crassior his quos Alexandria habet , aut illo qui Constantinopoli in Hippodromo est. Eo conspecto , versus Cairum regressi sumus , ad dextram declinantes , ut alium hortum spectarem , uno milliari à Cairo distantem , in quo amplum & laxum est atrium à Circassis exstructum cum Sultanus Ægypto dominaretur. Hæc structura , ampla & capax est , magnis lapidibus quadris strata , tecta que ad solem arandum , tectum sustentibus pilis. Nilus inundationis tempore proximè ad ejus parietes accedit. Ad hujus structuræ Orientalem plagam , elegans hortulus est , in quo multæ Cassiæ arbores , Cypri sive Alcennæ , Rosæ , & Jasminum flavum : ad Septentrionalem verò & Meridionalem , parvi gemini lacus ad aquam potabilem adservandam idonei. Universa hæc structura superiore parte picturis ornata est. Ejus trabes & asseres ex Palma sunt. Postquam autem Ægyptus in Turcarum Imperatoris potestatem venit , sensim collabi cœpit.

Malinathalla.

* Sed nunc iudicio Bellonii fallitur : nam si Theophrasti locum , qui est lib. Plant. histor. cap. 10. totamque Malinathala historiam diligenter perpendat : eius Malinathalla qua Mespili magnitudine est , sineque semine & cortice , & folia Cypero similia habet , plurimum à Malo insano differre deprehendetur. Sed Bellonio fortè vocabulorum affinitas imposuit.

Malinathalla porro , qua & Anthalium Plin. lib. XXI. cap. XV. multis notis convenire videtur cum Trasi , sive Dolceguini , quod cap. XXV. huius Lib. in Ægypto colit scribit ipse Bellonius : Rauwolfius etiam Tripoli venalem in officinis proponi ex Ægypto delatam , ab incolis edi , & Habel assis sive alzis nuncupari scribit lib. I. cap. IIII. sui Hædæporici. Eius iconem hic subieciimus.

Hæc etiam planta frequens reperitur agro Valentino in Hispania , ubi Iuncia abellanada appellatur , & plurimus eius est usus.



Errones

Errones illos quos vulgo Ægyptios appellamus, perinde in Ægypto inveniri atque in aliis regionibus.

CAPVT XLII.

NVLLAM regionem in universo orbe immunem esse existimo ab erroribus illis turmatim incedentibus, quos falso nomine Ægyptios & Bohemos appellamus: nam in Materea & Cairo, atque secundum Nilum, in plurimis Nili pagis magnas istorum turmas invenimus, sub Palmis desidentes, qui non minus ab Ægyptiis quàm à nobis peregrini habentur. Quoniam autem ex Wallachia aut Bulgaria oriundi, Christiani sunt, atque plurimas linguas callent. Itali eos Singani appellant. Istorum uxoribus (privilegio à Turcis impetrato) sese prostituere publicè licet, cum Christianis tum Turcis: ædesque habent in Pera, multis cubiculis instructas, quò quilibet liberè ingredi potest, sine ullo Turcici magistratus metu; ubi continuò duodenæ ad minimum mulieres versantur. Hi errones per Græciam, Ægyptum, & reliquum Turcarum dominium, ferrariam artem exercent; atque inter ipsos excellentes inveniuntur in eâ re artifices. Ipsimet suos carbones excoquunt; & eos (ut intelleximus) qui ex ericæ stipitibus & radicibus parantur, ad ejusmodi opera omnium aptissimos esse censent; ferrum enim indurare creduntur.

Cum, aliquot diebus in Cairo consumptis, Pyramides spectatum ire constituissemus; rebus necessariis paratis, ex urbe per meridionalem portam egressi, cymbas invenimus quæ trans Nilum nos vexerunt. Magno comitatu instituenda est ea profectio, alioqui spoliationis periculo non caret. Eam ob causam quidam Sangiac cum multis Spahi Domino de Fumet sese adjunxit, in ipsius, totiusque eius comitatus præsidium.

Pyramidum observatio.

CAPVT XLIII.

ROMANORVM fabricæ & antiqua opera (cum veniâ dictum sit) nihil accedunt ad Pyramidum splendorem & superbiam. Ægyptii mortuorum resurrectionem expectantes, corpora condire solebant, ut ad æternitatem perdurarent, ea comburere nolentes, ut Latini; ignem etenim animal esse existimabant, quod omnia devorat & absomit, quodque iam satur, cum his quæ devoravit, perit: neque terra obruere, ut Græci, quòd, ne à vermibus absumerentur, metuerent. Itaque ad ista incommoda evitanda, olim corpora condiebant cedria & nitro (quæ nunc nobis in usu sunt sub Mumia appellatione) eaque condita, sepulcris condebant, sub ingentem aliquam lapidum molem: cuius rei causa, maximè sterilia loca deligebant. Pyramidum etiam locus valde desertus est, quatuor miliaribus à Cairo distans ultra Nilum, quem veli & remorum adminiculo sub ea insula quæ Cairo opposita est, transivimus: sed neque satis fuit fluminis alveum semel transivisse; nam alterâ ripâ occupatâ longus agger nobis sequendus fuit, multas lapideas fornices, & quibusdam etiam locis ligneos ponticulos habens, qui nobis superandi fuerunt. Tandem cum prope Busyrim pagum pervenissemus, ubi Nili aqua pontis lapidei fornices everterat, cymbâ trajecimus: deinde à Busyri pago, alius est oblongus agger, qui in Pyramidum solitudinibus desinit. Nili alveus primùm dividitur longè supra Cairum, canalem promens qui in Mareotim lacum perpetuò secundum desertam illam Africae partem decurrens effunditur. Propterea nobis dubitationem intulit, an hic Nili ramus Ægyptum ab Africa separaret: nam iuxta Pyramidum basim labitur, Ægypti fertilem regionem à sterili dividens. Nilus itaque Cairum alluens integer non est: nam jam longè supra, suas undas in canalem distribuit, qui in Mareotidem lacum decurrit. Superato Nilo, ad alteram ejus ripam, in quo latere sunt Pyramides, delati, illum integrum inter nos & Cairum habuimus. Quacunque igitur parte Ægyptus spectetur, non potest non figuram Delta exprimere. Nam si quis eam circumeat, & à Mareoti lacu incipiens recta linea sursum supra Pyramides tendat, & inde Damiatam, quæ ad ostium Pelusiacum est, descendat, nonne angulum fecerit? inde porrò in Alexandriam pergat, an non duos alios absolverit, qui triangularem formam veluti Δ expriment? Cum per Busyridis aggerem iter faceremus, qui quodam loco, ab exundante Nili aqua perruptus erat, qui validos & firmos habebant equos, præeuntibus itineris ducibus sine difficultate transiverunt, at quibus viles erant equi, cymbam, quæ eos traiceret, expectare necesse fuit. Nonnulli tamen exutis vestibus, & suos equos lotis trahentes, transiverunt, pertingente sub axillas usque aquâ.

Hic porrò lacus occasionem Græcis præbuisse videtur, fabulas comminiscendi de Lethe & Styge, quòd per eum vehebantur condita corpora ad locum in quo recondi debebant.

Lib. 3.
12

Proximi pagi Mauri, comites se nobis præbuerunt, & itineris duces ad conscendendas Pyramides; quæ procul admodum à mari absunt, sed à Nilo duntaxat tertio lapidis iactu. Pyramides videntur esse montes immensæ magnitudinis: earum etiam moles magno hominum labore eò congestæ fuere. Locus in quo sitæ, valde arenosus & sterilis est, cuius Plinius, Herodotum sequutus, in hæc verba meminit: Arena latè purâ circum, lentis magnitudine. Maxima Pyramis, procul aspicientibus minor secundâ esse videtur, quòd humiliore loco sita sit: sed si quis prope adsistat, sine comparatione multo major apparet. Ceterùm magis admirandæ sunt, quàm Historici eas descripserunt. Amplissima, exstructa est gradibus foris prominentibus. Nos ejus basim dimensum sumus, quæ quatuor angulorum paribus intervallis cum sit, trecentos viginti quatuor passus habet in singula latera, paululum extensis cruribus, gradiendo singulos passus numerantes. A basi autem ad ipsius fastigium, supputatione facta, comperimus circiter ducentos quinquaginta gradus, quorum singuli altitudinem habent quinque solearum calcei novem pollicum longitudinis. In ejus fastigio cum essemus, aperte Cairum ex adversa parte Nili situm, quæ Arabiam desertam spectat, conspicerere potuimus; ad Septentrionem verò conversi, universam Ægypti regionem veluti submersam, maris alicujus instar videbamus: inde porrò ad Meridiem obvertentes faciem, qua Africa est, arena sterilis nostris oculis duntaxat apparerebat. Consideratâ autem Pyramidis parte quæ Septentrionem spectat, eam comperimus magis corruptam reliquis partibus; quia nocturni roris & Nili humiditate ventis aquilonaribus agitatâ, plurimum absumitur, manentibus aliis (quæ vel Orienti vel Meridiei objectæ sunt, ab humore tamen non asperguntur) integris. Nam Aquilo in Ægypto humidus est, cum in aliis regionibus desiccet. Et hæc quidem de exteriori amplissimæ primæque Pyramidis parte. Nunc de interioribus partibus sermonem instituere volumus. Nos eam ingressi sumus per quadratum foramen, quod subire non licet nisi incurvato corpore: nam transversim fabricatum est, hoc est, ex alto in imum descendendo. Sine autem probabili ratione illud ita exstruxisse non videtur artifex: nam si obliquum fecisset, nullum in Pyramidis cavitatem lumen recipi potuisset. Singuli autem cereum accensum in manu habentes, in id foramen descendimus, (pluribus enim simul non licet) nam cum ad imum pervenissemus, ut cavitatem ingrederemur, in ventrem procumbendum fuit, & serpentum more perreptandum; nec adhuc sine difficultate ingressi sumus. * In ipsâ Pyramide vacuum quendam locum invenimus: inde ad sinistram progressi, alium meatum pergulæ quadræ satis affabrè excisæ, per quem ad superiora ascensus est, quæ vir erectus gradiri potest: nam satis latus & altus est, magnis latisque & perpolitis splendidibusque lapidibus constratus, nullis tamen gradibus. Sed podia, quæ utrinque exstant, manu apprehendenda sunt, quo facilius ascendi possit. Confectis igitur hac ratione quindecim aut sedecim passibus, pervenitur in elegans cubiculum quadrangulum, sex passus longum, & quatuor latum, quatuor verò vel sex orgyis altum; in quo marmor nigrum solidum, in cistæ formam excisum invenimus, duodecim pedes longum, quinque altum, & totidem latum, sine operculo. Sepulcrum Regis cujuspiam Ægyptii id fuisse certum est, in cujus gratiam Pyramidis illius moles exstructa fuit: sepulcrum autem istuc repositum fuisse ante Pyramidis substructionem, non dubium est. Inde regredientes, & per spatiosum illum meatum descendentes, ad Septentrionem vergebamus. Egressi ad sinistram nos convertimus, ubi puteum invenimus, sed lapidibus nunc ferè plenum. Harum Pyramidum historia ab Herodoto, Diodoro, multisque aliis Græcis est prodita. Plinius verò inter Latinos scribit puteum admodum profundum esse; nihilque certius est, ex eo aquam haustam ad fabricam substruendam, & operas potandum: nam interior Pyramidis pars opere signino ex calce & arenâ constructa est; quod indicium est aquâ opus fuisse. Cum in primam cavitatem regressi, longius progredieremur, exiguam aliquam ejus partem ad sinistram reperimus confractam: nam alioqui solida est substructio. Istic vespertiliones erant à nostris, & ab iis quos antea in Cretenfi Labyrintho conspexeramus, diversi: nostri etenim caudam alis longiorem non habent; at his oblonga est cauda instar murium, quatuor digitis alas superans longitudine. Pyramide tandem egressi, ad secundam nos contulimus. Amplissimam porrò hanc pyramidem primò descripsimus, quòd reliquas magnitudine & præstantia superet, eaque ipsa sit, quam omnes veteres auctores aspectu admirabilem esse scripserunt. Peritissimus atque validissimus sagittarius in ejus fastigio existens, atque sagittam in aërem emittens, tam validè eam ejaculari non poterit, ut extramolis basim decidat; sed in ipsos gradus cadet: adeò vastæ latitudinis, uti diximus, est hæc moles.

Qui plura de hujus, reliquarumq; Pyramidum, & similium operum Ægyptiacorum magnificentia intelligere volet; eiusdem Bellonij libellum consulat, cui titulum fecit, De admirabili operum antiquorum & rerum suspiciendarum præstantia. Legat similiter cap. xlii. Lib. iiii. Itinerarii Villamontii nobilis Galli.

* At nunc, ut de iis qui illam Pyramidem & reliquas postea viderunt, intelligebam, Bassa præfectus illi urbi, cavitatem expurgari & ingressum laxiorem fieri curavit, ut sine difficultate nunc liceat in eam ingredi.

Alterius Pyramidis observatio.

CAPVT XLIII.

ALTERA Pyramis, magnitudine secunda, scandi non potest; nullos enim gradus foris prominentes habet: quia autem editiore quàm prior loco est, procul aspicientibus major esse videtur; propius autem contemplanti contrarium deprehenditur. Ejus forma quadrangula est, uti superior, sed usque ad fastigium solida. Primæ fastigium in planitiem definit, duos * passus in diametro patentem, in qua quinquaginta homines consistere queant: hæc autem in cuspidem definit minus capacem quàm ut homo in eâ stare possit. Foris intrita incrustata est: atque ejus pars quæ ad Septentrionem vergit, perinde ab humore quem aquilones ex aquâ Nili & nocturno rore inspergunt, corrupta, atque prior. Stelliones Græcis Colitis nuncupati, circum has Pyramides admodum frequentes sunt, & in sepulcrorum cavis, quæ per eam planiciem passim sparsa sunt. Inter lapidum interstitia domicilium habent, muscæque venantur, uti nos observavimus. Tarentolis quæ ædificia incolunt, similes essent, nisi compactiore essent corpore, crassioreque & planiore capite. Hi sunt qui excrementum illud excernunt, quod veteres Crocoditeam appellarunt, nostræ verò officinæ sterco lacerti. Turcicæ mulieres faciem illo fucant; atque in omnibus Turcicorum aromatariorum officinis venale prostat: sed & in nostra Europa satis magnus ejus est usus.

* Si planiciei, qua in primæ Pyramidis fastigio est, diameter binos duntaxat passus amplus est, quo modo quinquaginta viri in ea stare possent? Hallucinaris Belloni, aut Typographus numerum à se scriptum fideliter non expressit: quapropter verisimilior est Villamontii sententia, qui scribit fastigium illius Pyramidis ex singulari lapide constare, cuius diameter esset sex passuum, sive (ut eius verbis utar) cuius singula latera, ut minimum, quindecim pedes essent longa: nec in totâ Pyramidis descriptione convenit per omnia cum Bellonio. Nam scribit eius basim singulis lateribus protendi in quadringentos passus; hoc est ambitum ipsius Pyramidis mille sexcentorum passuum esse, sive quater mille pedum (singulis enim passibus binos pedes cum semisse tribuit) conscendi autem forinsecus ducentis quindecim veluti gradibus, qui efficiunt plusquam nongentos nonaginta duos pedes: nam perinde alta est ac lata. Bellonius autem tribuit singulis lateribus trecentos viginti quatuor passus, & ducentos quinquaginta gradus altitudini.

Tertia, sive minor Ægyptiaca Pyramis.

CAPVT XLIV.

TERTIA Pyramis duabus superioribus longè minor, tertia autem parte major eâ quæ apud Testaceum montem est Romæ, quæ ad D. Pauli itur, via Ostiensis: adhuc integra est, nec magis rimis corrupta, quàm si jam recens exstructa foret: Marmoris enim genere constat, quod Basaltes vel lapis Æthiopicus nuncupatur, ipso ferro duriore. Ex eo lapide ut plurimum constant omnes Sphinges Ægyptiacæ, quales Romæ in Capitolio conspiciuntur, ab Ægyptiis aliquando sculptæ. Hæc tertia Pyramis sagittæ iactu longius distat quàm secunda. Minimam illam appellamus, comparatione ad duas priores factâ: nam licet Romana candidi marmoris perpoliti ordinibus quinquaginta incrustata sit, Ægyptiacæ in morem; ejus tamen artifex magnâ solertiâ usus fuisse non videtur, etiam si cum minima Ægyptiaca conferatur, quarum plus quàm centum per eam planiciem hinc inde sparsæ conspiciuntur: nam ne unica quidem ex illarum numero adeo vitata reperietur, uti Romana. Eam ob causam si cum illis compareretur, novam appellare licebit: etenim ejus interior pars rudere ex tegulis arena & calce conflato duntaxat constat; quod subsidens, marmoris incrustationem dissolvit; sic ut singula latera jam rimas agentia & fatiscientia Terebinthis, Capparibus, Genistis, Rubis, Tinis, Teucris, Absinthio, aliisque stirpibus locum dederint in quo radices agerent: & nisi lapides ferro & plumbo firmati essent, jamdudum corruissent.

Plurima alia Ægyptiaca Pyramides.

CAPVT XLV.

PRÆTER superiores tres, plurimas alias minores hinc inde per arenosam illam Africæ solitudinem sparsas vidimus: quarum pleræque etiam parvæ & rudioris operis, tum varii generis sepulchra, ad corporum cedriâ & nitro conditorum sepulturas in Ægypto destinata, quemadmodum bitumine in Iudæa. Historici prodiderunt, Ægyptios pro facultatum ratione sepulchra sibi condidisse. Opulentiores aliquod opus magnificentius & præstantius fabricari curabant, ut Obeliscos, Colossos, Pyramides: mediocri fortunæ homines, alia mediocria opera: neminem autem adeò tenuis fortunæ fuisse, qui non aliquot lapides in cumulum congestos pro sepulchro habuerit. Locus in quo sunt sepulchra exstructa, adeò incommodus & desertus est, ut nemo istic habitare aut quidquam ferere possit. Inde Plato occasionem sumsit, leges fanciendi, ut sterilia loca, defunctorum sepulturæ dicarentur: quod & Græci & Turcæ nunc etiam observant, Arabum imitatione: nam mortuos sepeliunt salebrosis locis, ad colles aliquos alioqui naturâ steriles. Quia autem Sphinx, sive Androsphinx, cujus veteres tam frequenter meminerunt, integra adhuc est in arenoso illo campo cum Pyramidibus; facere non potuimus quin hoc loco de eâ nonnihil ageremus.

*Ingens Colossus ab Herodoto Androsphinx nuncupatus,
& à Plinio Sphinx, ante Pyramides excisus.*

CAPVT XLVI.

DILIGENS consideratio ingentis saxei capitis Nili alveo vicini, paululum infra amplissimam Pyramidem, occasionem dedit ut Ægyptia opera admiraremur. Ut autem Plinius modum excessit in Pyramidum mensurâ; sic æquior fuit in describendo Sphingis Colosso ad amplissimæ pyramidis dextram sito, qua Orientem spectat. Nos in Sphingum descriptione diutius immorari nolumus: nam quæcunque de hoc animali picta & scripta sunt ab Æthiopibus & ab Ægyptiis, meræ revera sunt fabulæ. Sed Diodorus ipse cum eas describeret, nihil aliud adferre potuit, nisi picturis, quibus expressæ sunt, similes esse, paulo tamen pinguiore, atque miti natura præditas. Hæc Diodorus, qui Sphinges ex earum picturâ nos dignoscere cupit, uti Herodotus Phœnicem. Iam verò Sphingum & Phœnicis picturas à vetustissimis temporibus exhiberi solitas certum est: quandoquidem eorum tempore ex picturis agnoscebantur. Sphinges itaque ex picturis cognoscere volentes, diligenter quibuscunque exstant vel cæcæ vel sculptæ locis, observavimus quænam earum esset forma. Sed cum in diversis sculpturis, & veteribus numis adeò variè expressas deprehenderimus, ut ex denis aut duodenis vetustis quæ Romæ sunt, cum in Capitolio ex marmore Basalte, sive Æthiopico lapide sculptæ, tum in peristylio Pontificii Palatii horto Belveder, ex Thebaico lapide, uti sunt Obelisci; nulla sit quæ cum altera conveniat; quæque in Augusti & Hadriani numis expressæ sunt, à sculptis differant: libertatem nobis concessam arbitramur statuendi, meram esse fabulam quidquid de iis scriptum est, ut postea demonstrabimus. Rex Franciscus, literarum restaurator, & omnis virtutis parens, binas satis obscuras fundi iussit, ad Romanarum imitationem, quas adhuc in Fontainebelleau Palatio cum aliis ejusdem Regis vetustatis monumentis videre licet: sed nec illæ cum Augusti numis aliquam similitudinem habent. Imò nullam adhuc conspiciere nobis licuit, cui notæ à Plinio attributæ conveniant. Nam aliæ ubera in pectore habent, ut quæ sub brachio magni illius Colossi marmorei Nilum exprimentis conspiciuntur, tum in Hadriani numis, & quæ Romæ est in horto Belveder. Aliæ in alvo, ut quæ in Augusti numis expressæ sunt. Aliæ his omnino carent, ut quæ Romæ ex Basalte & Thebaico lapide sunt. Nunc porrò de Ægyptia Sphinge, quam Herodotus Androsphingem nominavit, cujusque Strabo, Plinius, & plerique alii Auctores meminerunt, dicemus. Plinius de Pyramidibus & hac Sphinge agens, ait: Ante has est Sphinx, vel magis miranda, quasi silvestre numen accolentium. Cum tamen Sphingem nominat, caput immensæ magnitudinis duntaxat intelligit, ut ex ipsiusmet verbis apparet: Est autem saxo naturali elaborata (inquit) & lubrica: Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit: longitudo pedum centum quadraginta trium est: altitudo à ventre ad summum apicem in capite, sexaginta duorum. Hoc saxum formæ cubicæ insidet, nihilque aliud est quàm

quàm ingens quædam facies sculpta, Cairum spectans. Cujus faciei vel omnium ejus partium, veluti nasi, oculorum, oris, frontis, menti, & ceterarum proportio adeò diligenter observata est, ut negari non possit, quin insigni artificio sit facta: attamen nullam habet cum aliarum Sphingum sculpturis similitudinem. Rex Franciscus, rerum suspiciendarum summus admirator, Herculem ex ære fusò conflare decreverat: quod haud dubiè effectum curasset, nisi morte præventus fuisset: nam ejus typus diu asservatus fuit Lutetiæ in Regia *de Nelle*, quinquagenos binos vel ternos pedes altus. Hunc si absolvere licuisset, credibile est hoc opus reliquis cum Romanorum Imperatorum, tum Ægyptiorum substructiones superaturum. Nonnulli existimant Martem eum conflare voluisse: nam & Veneris typus ejusdem magnitudinis jam factus erat: quique eum viderunt, plurimum admirati sunt. Sed aliud opus illis proponere volumus: nempe Mercurium quem Zenodorus architectus in Arvernia erexerat (quique postea Romam evocatus, Solis Colossum excidit) quem Nero Imperator in Rodez, sive Segoduni Ruthenorum erigi curavit, ex solido marmore, qui exactè duplo major erat quàm Hercules Regis fuisset: nam quemadmodum Regius quinquaginta duorum & semis pedum altitudinem habere debebat; Segodunensis centenos quinos altus fuit. Sed hoc saxum de quo nobis sermo institutus est, magis adhuc admirandum: nam cum sit solidum, sexaginta & trium * pedum est altitudine. Plinius centum quadraginta trium pedum longitudinem illi tribuit. Hic certè Colossus propter magnitudinem & altitudinem, non minùs admirandus est quàm ingens aliquis obeliscus. Asserere non dubitamus, Romanos ex solido saxo nunquam quidpiam confici curasse, quod operis præstantiâ & sublimitate cum Pyramide, aut Obelisco, aut hac de qua agimus Sphinge comparari possit: imò quidquid præstans unquam fecerunt, ad Ægyptiorum imitationem id peregrisse; sed & Sphingum effigies, quæ nunc in Capitolio cernuntur; ex Ægypto delatæ sunt, idque post Plinii tempora: nam ne unicam quidem notam obtinent eorum quæ Plinius Sphingi tribuit, neque vlla illarum ubera vel alas habet: quæcunque etenim alas gestare videntur, Chimærarum & Harpyiarum sunt picturæ (de quibus in libro de avibus) non Sphingum. Romanorum statuas, veterum Ægyptiacarum comparatione, veteres nuncupare indecorum existimaremus: nam inter reliqua verustatis monumenta quæ Romæ conspiciuntur, nihil vetustius conspiciamus, quàm quod ex Ægypti regione translatum est. Nunc superest ut dicamus unde hæc Sphinx suam originem apud Ægyptios habeat. Sole in Leonis & Virginis signis existente, Nilus Ægypti regionem irrigat: itaque Ægyptii suas opes significare volentes, monstrum sculpturâ expresserunt, anteriore parte virginis formam, posteriore leonis referens, Sphingemque appellârunt: & quoniam pro hominis arbitrio sculptæ sunt; ideo earum forma adeò est varia. Certissimum autem est, ingentem hanc capitis molem, sepulchrum fuisse, uti & Pyramides & Obelisci: nam Plinius ait, Amasim Regem putant in ea conditum. Quoniam porrò funus conditum illud ipsum est quod falsò Mumiam vocamus, ejus conficiendi rationem hic demonstrare volumus.

* In huius Colossi descriptione discrepat Villamontius à Bellonio: nam nonaginta duos pedes tribuit eius altitudini, non comprehensâ basi, seu columnâ qua sustinet; & sexaginta pedes crassitudini. Sed qui plura de hoc Colosso volet, consulat ipsius Bellonii libellum *De admirabili operum antiquorum & rerum suspiciendarum præstantiâ*. An porro Sphinx & Satyrorum genus apud Plinium lib. 10. cap. 72. nostra Simia, & Cercopitheci sint? quos cibum in thesauros maxillarum condere ait?

Mumia, & vetus condiendorum sepeliendorumque corporum in Ægypto ratio.

CAPVT XLVII.

AEGYPTII mortuorum resurrectionem sperantes, corpora humana ab elementis ære, terra, aqua, vel igne absumi, flagitium esse censebant. Nam, uti retulimus, Zoroastes Philosophus eos docuerat ignem animatam quandam beluam esse, quæ omnia devoret; & jam devorando saturam unâ cum ipsa re devoratâ emori. Eam ob causam corpora in Ægypto cremari vetuit, pro aliarum nationum consuetudine, neque humari, sed conditi, ut à vermibus præservarentur. Pomponius item Mela de conditis Ægyptiorum corporibus agens, Medicata funera Latinè ea appellat, Plinius Servata corpora. Ea etenim ad æternitatem ita condiebant, ut adhuc incorrupta maneant, atque in æternum sint duratura. Corporum autem condiendorum apud Ægyptios ratio varia fuit: nam qui majores sumptus impendere potuit, accuratiùs condiebatur, atque ei splendidior sepultura curabatur: nemo tamen moriebatur, cujus funus quocunque tandem modo

Herodot. in Thalin.

non

non condiretur. Ea corpora servata, nos Mumiam appellamus: Arabes tamen Auctores Mumiam describentes, medicamentum illud intelligebant à Græcis Pissasphalthon nuncupatum, cujus priore libro meminimus. Corporum in Ægypto conditorum, hoc est, nostræ Mumix usus tantus est in Gallia, ut Rex Franciscus, litterarum restitutor, nusquam proficisceretur, quin penui ejus præfecti semper cum Rhabarbaro illud in pyxide deferrent, atque etiam ipsemet gestare solitus esset. Qui, ut sua mendacia de hac Mumia stabilirent, arenosum mare finxerunt, quod ventis agitatam, eorum qui per Lybiæ aut Arabiæ solitudines iter faciunt, corpora absorbeat, multis imposuerunt: nam licet nonnulli in his arenis pereant, cum tamen putredini obnoxij sint, non possunt eorum corpora non putrescere. Qui Tabulas topographicas fecerunt, & loca unde Mumia sumeretur adscripserunt, quàm judicio carerent, & istarum rerum ignari essent, apertè declararunt. Eos autem minimè veraces esse, ex Theophrasto, Dioscoride, Galeno, Herodoto, Hippocrate, Diodoro, Strabone, & Plinio demonstrare volumus: qui de Ægypto agentes, expressè scripserunt corpora istic conservari medicamento cedria: quorum, cum in Cairo essemus, tria delata sunt, in jam dictis sepulchris recens inventa. Nos in plurima sepulchra ingressi sumus, quorum alia concamerata sunt, alia in cubiculi formam exstructa; eorum enim infinitus per arenosa illa loca inter Pyramides numerus est.

Muscarum apud Pyramides tam magna est frequentia, ut aër illarum murmure (dum nobis transeuntibus avolarent) resonaret. Istic Tithymalum platiphyllon observavimus. Prandium autem sumpturi ad Nili ripam sub Pyramidibus descendimus: eò enim illati fuerant cibi; eodemque quo veneramus itinere regressi sumus. Cum ad Nili alveum pervenissemus, istic nobiles quosdam Arabes sub tentoriis invenimus, Dominum de Fumet expressè expectantes, ut illi gratificarentur; nam prandium illi apparaverant. Quoniam verò binos fidicines habebant, qui fidibus ludentes simul accinebant; eam harmoniam, qua delectati sumus, hoc loco describere volumus.

Lyra Ægyptiorum.

C A P. XLVIII.

ÆGYPTIORVM Lyra five Viola vulgo dicta, singulis, aut ad summum binis fidibus sunt prædita, quæ ex singularibus equinæ caudæ pilis constant non contortis: sic ut Lyra tum plectri fides similes sint. Cervix oblonga est, itaque divaricatis admodum digitis tactus sunt faciendi. Magas five ponticulus hujus Lyra, vel eorum testudinis, non sustinetur à Chely lignea, five assere, ut in nostris, sed à piscis in Nilo capti pelle, qui Glanis nominatur, sub ligno adglutinata. Ipsa concava testa, pyxididis planæ in morem formata est, quam oblongo ferro ex ipsa prominente humique innixo sustinent: eam enim humero non applicant. Simul accinebant voce pari five consonante, quæ delectationem adferebat: nam rhythmici erant numeri. Eodem die Cairum pervenimus; ubi multo tempore hæsimus. Mercatores qui istic officinas instructas habent, è variis nationibus sunt, veluti Iudæi, Turcæ, Græci, & Arabes. Sed Iudæi majore ex parte Hispanica, Italica, Turcica, Græca & Arabica lingua utuntur.

Gyrassa, quam Arabes Zurnapa, Græci & Latini Camelopardalin nominant.

C A P. XLIX.

AB omni vetustate Satrapæ & Principes viri beluas exterarum regionum sibi donomitti delectati sunt. Hujusmodi plurimas in Cairo vidimus undique eò advectas: inter quas erat quam vulgo *Zurnapa* vocant, veteres Latini Camelopardalin appellarunt, nomine à Pardo & Camelo desumpto: Pardi enim variis maculis infecta est, oblongumque instar Cameli habet collum. Elegans est animal, & mitis admodum præ reliquis feris naturæ, pænè instar ovis; Cervinum fermè caput habet, exceptâ magnitudine, exiguis obtusisque cornibus præditum, sex digitos longis, & pilosis: longiora marem à femina distinguunt: alioqui uterque sexus magnas aures habet, bubulis ferè pares, bubulamque linguam & nigram, dentibus molaribus in superiore mandibula carens: collum oblongum, rectum, & gracile, jubam tenuem & in orbem inflexam, gracilia crura, anteriora oblonga, posteriora autem adeò breviora habens, ut quodammodo erecta stare videatur:

tur: pedes bubulis similes habet: cauda ad poplites promissa, orbiculata, pilis obsita, equinis triplo crassioribus: medio corpore gracili: moribusque Camelo perquam similibus. Cum currit, anteriores pedes simul glomerat: prona iacet, collumque in pectore & femoribus tenet, Cameli instar. Stans gramen depasci nequit, nisi admodum divaricatis anterioribus cruribus; nec id sine summa difficultate. Itaque credendum est, eam in solitudinibus vesci duntaxat arborum foliis, cum oblongum adeo habeat collum, ut capite ad dimidia lanceæ sive sarissæ Germanicæ altitudinem pertingere queat. Cum autem ejus iconem ad vivum expressam nacti simus, illam hinc exhibere libuit.



* *Camelopardalis* meminit etiam Strabo lib. 16. in hac verba: *Camelopardalis* nullam cum *Pardalis* similitudinem habet: coloris enim varietate *Hinnulo* similima est, virgatis pilis distincto: posteriora etiam humiliora sunt anterioribus, ut à cauda sedere videatur ad *Bovis* altitudinem. Anteriora vero crura *Cameli* cruribus non sunt humiliora: collum rectum est, & in altum exurgit, verticem paulo sublimiorem *Camelo* habet: propter quam partium inconcinnitatem (*ἀσυνμυρτηλα*) nec tantam celeritatem habere puto, quantum dixit *Artemidorus*, insuperabilem affirmans. At nec fera quidem est, sed pecus; nullam enim feritatem præ se fert. Meminit & *Plinius* lib. 8. cap. 18.

*Elegans & parvus Africanus Bos, quem veteres
Græci Bubalum appellarunt.*

C A P. L.

SUMMA voluptas est homini studioso, & rerum antiquarum scrutatori, cum in petegrinum aliquod & rarum animal incidit, ut illud veteri nomine exprimere nōrit: nam qui describere aliquam rem adgreditur non expressâ propriâ appellatione, nã is operam ludere videtur. Itaque cum exiguum Africanum Bovem primum conspiceremus quadrato & bene habito corpore & expolito; subito nobis suspicio incidit, id animal esse quod veteres Græci *Bubalon* nuncuparunt: animadvertendum tamen est ne vocabulorum affinitas nobis imponat, nec pro hoc animali vulgarem *Buffalum* intelligamus. Nos porro in eo omnes *Bubali* notas reperimus: ex *Asiam* in *Cairum* devectus fuerat, licet in *Africa* etiam inveniantur. Iam ætate grandis, corpore minor *Cervo*, sed habitiore & majore quàm *caprea*, tam quadrato & bene formato corpore, ut oculis gratus esset ejus aspectus: nam ejus pili flavi, adeo splendentes & læves erant, ut expoliti viderentur. Alvus magis rufa, ad flavum colorem tendens; dorsum ad fuscum accedebat: *Bubuli* pedes, brevique & firma erant illi crura: collum crassum & breve, exiguis præditum palcaribus: Caput *bubulo* simile; cujus vertici insidebant cornua nigra, incurva, ut *Gazellæ*, lunæque crescentis in modum inflexa, quibus haud multum se tueri potest, cum in sese sint recurva: *Bubulis* auribus præditus, armos elatos & plenos habebat: caudam ut *Camelopardalis*, ad poplites usque promissam, nigris pilis fultam; duplo quàm equini crassioribus: *Bovis* mugitum edebat, sed non adeo sonorum. Breviter, si quis imaginetur se conspiceret pusillum *Bovem*, quadrato corpore, pilo fulvo & splendente, cornibusque lunatis, surrectis, & in se recurvis, *Bubali* idæam habebit. Quoniam autem *Bubali* nomen ei dedimus, quod vulgariter *Buffalo* adaptatur, ingenuè fate-mur vetustam *Buffali* appellationem nos ignorare: nam licet in *Gallia* nullos habeamus, adeo tamen frequentes sunt per *Italiam*, *Græciam*, & *Asiam*, ut nullum animal magis sit obvium. Itaque mirum videretur, si *Aristoteles*, qui in animalium perquisitione septies centena quinquaginta coronatorum millia, expensas faciente *Alexandro*, infumfit, illius non meminisset. Non negamus eum *Bubali* pluribus locis meminisse, & concedimus *Buffalum* intelligere voluisse: sed reliqui Auctores nobis dubitationem pariunt, an pusillum istum *Bovem* de quo egimus, intelligere non voluerit. Nam *Plinius* ait: Insignia tamen *Boum* ferorum genera, *Bubalos*, *Bifon-* tes, excellentique & vi & velocitate *Vros*, quibus imperitum vulgus *Bubalorum* nomen imponit, cum id gignat *Africa*, *Vituli* potius *Cervive* quadam similitudine. *Solinus* eadem



*Ingeni Alex-
andri libe-
ralitas.*

eadem dicit. Omnes autem notæ quas Plinius suo Bubalo tribuit, huic pusillo quem descripsimus Bovi conveniunt. Itaque facile asserimus, Plinium & Solinum per Bubalum minimè Buffalum intellexisse. Quoniam autem Bubalum in Cairo ad vivum exprimi curavimus, ejus iconem Lectoris oculis subiicere voluimus.

*Cervi genus Platyceroti simile, olim Axis nuncupatum:
& Gazella, quæ veteribus * Oryx dicta.*

C A P. LI.

ADERAT etiam utriusque sexus Cervi vel Platycerotis quoddam genus in illius ar-
cis area, quod agnoscere nequivimus, sed suspitione ducti, Axin esse arbitramur,
de qua Plin. lib. 8. cap. 20. in hæc verba scripsit: In India & Boves solidis vngulis,
unicornes: & feram nomine Axin, Hinnuli pelle, pluribus candidioribusque maculis, sa-
cram Libero patri. Uterque cornibus carebat, caudamque Platycerotis instar longam, ad
poplites usque propendentem habebat, quæ Cervum non esse arguebat. Et sanè cum
initio videremus, Platycerotas esse existimabamus: sed diligentius deinde perpendentes
& cum Platycerotis notis conferentes, opinionem mutavimus. Femina mare minor est:
& utriusque corium orbicularibus maculis albis rutilum ad flavum tendentem colorem
distinguentibus aspersum; venter albo colore insignis: in hoc à Camelopardali differunt,
quòd in Camelopardali phœniceæ maculæ satis amplæ album colorem distinguunt, non
autem rutilum, ut in hoc animali Axi. Vocem magis argutam & sonoram habent, quàm
Cervus; mugientes enim audi. Per multis igitur manifestis notis, eas feras neque cervos
esse, neque Platycerotas, nobis occurrentibus, facile inducti fuimus ut illas Axis nomine
vocarem. Aderant etiam cicures Gazellæ è silvestribus locis eò deductæ, Capræ prorsus
similes, corpore & colore Rupicapras referentes, anterioribus pedibus brevioribus, poste-
rioribus longioribus, Leporis modo: nigram lineam supra oculos ductam habent ut Rupi-
capra: atque Capellæ instar balant: at barba carent. Pilus rutilus est, ad pallidum tendens,
lævis & splendens: pectus & nates albescunt, ut in Platycerote: cauda subtus candicat, at-
que superiore parte fusca est, ad poplitum usque suffragines propendens, ut in Platycerote.
Gazellamultò levio re cursu montes conscendit, quàm in valles descendit, & in plano satis
veloci impetu fertur. Aures arripit ut Cervus, graciliaque crura habet & bifulcos pedes:
collum oblongum & gracile uti Rupicapra. Maris cornua majora sunt, quàm feminarum,
quæ omninò recta, nisi circa summum nonnihil incurvarentur, longioraque quàm Rupi-
capræ, & lunæ crescentis in modum inflexa. Nisi cicurentur; loca campestris, sterilia, &
siccainhabitare solent.

* An Bellonius Orygis nomen Gazella rectè tribuerit, hæc: nam licet Plinius Historia Naturalis lib. VIII. cap.
LIIII. inter Capra genera Orygem recenscat, Capra, inquit, in plurimas similitudines transfigurantur: sunt ca-
prea, sunt rupicapra, sunt ibices pernicitatis miranda: sunt & oryges & dama, & pygargi, & strepsicerota, multa-
que alia haud dissimilia: Orygi tamen quasdam notas tribuit, quas haud scio an Bellonius in sua Gazella observaverit.
Sunt & Oryges, inquit, soli quibusdam dicti contrario pilo vestiri, & ad caput verso: Deinde lib. XI. cap. XLVI.
(Aristotelem sequutus) unicum cornu illi dat. Solidipes & unicornes asinus tantum Indicus; unicornes & bifulcum
Oryx. Quin & Martialis Epigrammatum lib. XII. sævum Orygem facit, inquiens,

Maturnarum non ultima præda ferarum,

Sævus Oryx, constat qui mihi morte canum.

Ceterum aliud illud animal Gallis Dain appellatum, cui Axin animal simile facit Bellonius, cum eius Observationes
Latinas faciebamus, Dama nomine insigniebamus, vulgarem multorum opinionem sequuti: accuratius autem perpen-
dentes notas à Veteribus Dama attributas, hallucinatos esse nos, ingenue fatemur: eam ob causam in hac altera editio-
ne, non Dama vocabulo, sed Platycerotis expressimus. Arbitramur enim Gallorum Dain è Cervorum esse genere, & à
Plinio lib. XI. cap. XXXVII. Platycerotam appellari, ubi de quadrupedum cornibus agit; Sparfit hæc, inquit, in ra-
mos, ut cervorum: alii simplicia tribuit, & in eodem genere subulonibus ex argumento dictis: aliorum finxit in pal-
mas, digitosque emisit ex iâ, unde platycerotas vocant: dedit ramosa capreis, sed parva, nec fecit decidua. Dama por-
rò, quæ è caprarum genere est, ipso Plinio teste, ut diximus, cornua adunca tribuit. Rupicapra, inquit, in dorsum ad-
unca, dama in aduersum. Sed & Martialis lib. iam dicto Epigrammatum, Dama imbellem animal facit, his verbis:

Dente timetur aper, defendunt cornua cervum,

Imbelles Dama, quid nisi præda sumus?

*Varias gesticulationes in Cairo fieri: Simia genus
Callitriches nuncupatum.*

CAP. LII.

ARABES multas gesticulationes in Cairo faciunt, quæ Constantinopoli non conspiciuntur: petauristæ verò gesticulando tympanum digitis pulsant, vocemque ad tympani strepitum pro arbitrio accommodant: tympanum enim ab altera duntaxat parte membranâ clausum est; ipsum lignum sex digitos latum, multa ænea fragmenta appensa habet sonitum simul edentia: sinistra autem tympanum tenentes, dextra digitis complodunt.

Multa animalia varias gesticulationes imitari magnâ facilitate edocent; atque inter reliqua, capras ipsas ephippium gestare, subsultare, & calcibus ferire equorum instar, quibus deinde simias sessorum imponunt. Asinos item humi sese abiicere, volutare, atque mortuos se simulare docent, Simias quæ in illos insiliunt, se petere fingentes. Atque, quod rarum est, Cercopithecus similiter instructos habent, cum tamen animal admodum inconstans sit. Magnas præterea Simias illas quas veteres Cynocephalos appellarunt, adeo edoctas habent, ut in orbem singulos spectatores adeant, manu protensa nummos sibi in illa numerari innuentes, quos deinde suo hero perferre norunt. Hac ratione varii generis Simias instituunt: inter quas nonnullæ à nostris differunt. Ex harum numero est quæ Plinio ob pilorum venustatem Callitriches nominatur. Rutilat ut aurea pensa, & è Cercopithecorum genere est, quod Aristoteli Cepus dicitur: nam oblongam caudam habet ut Cercopithecus.

Qualis sit eorum apparatus qui Cairo Mecham proficisci volunt.

CAP. LIII.

QUVM singulis annis Caravanna ex Cairo Mecham iter conficiat, plurimi Turcæ Cairum conveniunt, ut huic profectioi sese comites addant, quam religionis causa in Mahometi gratiam (tametsi istic sepultus non sit) suscipiunt. Cum verò per ingentes solitudines, in quibus neque oppida neque ædificia inveniuntur, iter faciendum sit; res ad integram profectioem necessarias comparare solent, ut cicer, non elixum quidem illud, sed in sartagine tostum. Multæ enim sunt in Cairo officinæ, quæ ciceris tosti quæstu sese sustentant, magna copia illud vendentes; cum nemo sit qui non emat, quantum illi in totam profectioem sufficiat. Turcæ Mecham proficiscentes, simul duo itinera absoluunt: alterum in Almedina, ubi Mahometi cadaver reconditum est, alterum in Mecham negociandi causa. Nam inde magnam vim Aromatum & aliarum mercium referunt: Mecha autem ea est quam veteres Petram nominarunt, de qua plura libro tertio.

*Profectioi nostræ ex Cairo in montem Sinai descriptio: & de singulari
carnis præparanda ratione his qui longum iter suscipiunt.*

CAPVT LIV.

NCESSARIIS omnibus rebus ad longam illam è Cairo in montem Sinai profectioem comparatis, per portam egressi ad Septentrionem vergentem, Caravannam invenimus, quæ non procul ab urbe secundum Moscheam quandam constiterat, donec omnes qui profecturi erant advenissent, expectans. Nam per Arabiam iter facere non est tutum, nisi magno comitatu. Dominus itaque de Fumet viginti Ianitzeros corporis custodes habens, juxta Nilum castra posuit, ubi vasa atque utres fluminis aqua implevimus, quæ nobis & nostris equis in triduum sufficeret: siquidem per solitudines nobis erat transeundum, in quibus nulli fontes, nulli rivi reperiuntur. Annonam insuper habebamus, nobis in profectioem & reditum sufficientem: fuit enim camelus biscocto pane onustus, in Domini de Fumet, eorumque qui frequentes illum comitabantur, usum. alius item carnibus in sequentem modum præparatis. Multi arietes jugulati & in frustra secti elixantur; deinde abjectis ossibus, in minuta frustra extremi pollicis articuli magnitudine conciduntur; quæ cum cepis & pinguedine porrò ad totius aquei humoris absorptionem elixata, sale & aromatibus asperguntur, & vasculis reconduntur. Hæ carnes sic

L L

paratæ

parata diu conservari possunt : nam post decimum quintum etiam diem, addita cepa calefacta, videntur illo ipso die apparatus, nobisque in solitudinibus delicia fuerunt. Eo die ingentem perpeffi sumus aestum, nulla aura spirante. Noctem sequentem sub tentoriis ad Nili ripam fixis, duximus : atque media nocte digressi, ut aestum fugeremus, per steriles arenas pedibus cedentes iter faciebamus, in quibus nihil aliud crescit quam Hyoscyami nigri genus, tantâ abundantia, ut agri duntaxat illo virescerent. Hujus semine Aegyptii oleum conficiunt, non modo ad lucernas, sed ad alia pleraque illis utile. Postridie subortus est lenis ventus, qui totius diei aestum temperavit nobis ad Orientem tendentibus. In arenoso autem isto solo muris genus invenimus, jam dicti Hyoscyami semine solummodo victitans; dorso cinerei coloris, candida alvo, satis oblongo corpore, proluxaque cauda, & mucronato ore, ut nobis facile observare licuit; nam quocunque profecti fuimus, ferreum ligonem semper circumtulimus, quo effossa terra, & hunc murem, & varii generis serpentes eduximus. Meridie sub tentoriis substitimus, ut cameli & equi paullulum quiescerent: quibus noctu aquam ex utribus depromptam bibendam dedimus. Cameli autem non biberunt, quia triduo aut quatrduo integro sine potu persistere possunt. Qui prodiderunt Arabes per solitudines iter facientes camelis accinere solere, ut gradientes excitent, verum dixerunt: nam qui camelos agunt, illorum passus observantes, simulque gradientes, cantum ad ipsorum passus accommodant. Istic usque ad mediam noctem substitimus, quae frigidiuscula fuit, ob aërem nebulosum & frigidum (nebulæ enim istic Septembri mense non minus humectant, quam in Europa rores Maio) interdiu tamen vehementissimus est aestus. deinde ad iter nos accinximus, ut frigidiusculâ noctis aurâ frueremur, diu in tenebris iter facientes, donec jam diluculo ad Suez puteum perveniremus, quod tribus castris sive stationibus factum est: prior enim à Cairo ad Nili ripam, fuit sub Palmarum arboribus, altera in ampla planicie, tertia ad puteum Suez. Omnibus istac iter facientibus constitutas mansiones, quas stationes appellavimus, sequi necesse est: distat autem hic puteus duntaxat sesquimilliarum, hoc est, sesquihoræ spacio ab oppido Suez; & castello includitur, in quo toto die substitimus. Ejus aqua salsa est, quam tamen viatores & Suez incolæ potare coguntur, alterius penuriâ, nisi è Nilo importetur, licet in arce Sues ingens & elegans sit cisterna, quæ semel vel bis in anno aquâ pluviâ impletur: nam tamen rarè istic pluât, ingentes tamen interdum decidunt imbres. Putei aqua ad potum camelis & equis præbendum duntaxat idonea est: nam viatores aliam in suum usum deferre solent. Perquirens in ea regione stirpes, atque aliquantulum per planiciem progressus, Ambrosiam, Senam, Hiericuntinam quam vocant rosam, Colocynthidem, Acaciam, Paliurum Agathoclis, à Theophrasto descriptum, Genistæ peculiare genus, Rhamni duo genera, atque arborem à Græcis Cauri incolis Oenoplia dictam inveni. Istic viperam cepi atque binos Cerastras, marem & feminam, quos, anatome factâ, sigillatim descripsimus, eorumque exuvias tomento explevimus. Licet porrò plura de hoc Ceraste cum aliis serpentibus egerimus, hic tamen etiam meminisse libet eum bina tubercula, instar hordei granorum supra oculos habere, gemina minuta cornua imitantia, quorum Aristoteles meminit, Colubros Thebanos eos nuncupans. At quemadmodum omnes auctores, alterius vestigia sequentes, in prioris errorem incidunt; sic Solinus Plinii verba sequutus hallucinatus est, cum Cerasten octonis cornibus esse præditum scripsit; etenim rem non ita se habere comperimus. Dentes viperinis similes, similique ordine dispositos habet. Haud ignari sumus magnam esse inter vipersas differentiam, pro regionum in quibus vivunt, diversitate: nam diligente curâ quam in iis cognoscendis adhibuimus, factum est, ut in Anglia, Gallia, Italia, Græcia, Asia, & Aegypto observaverimus, corpore coloreque inter se differentes, etiam in variis Gallia provinciis. Viperam autem eam intelligimus quam Turonenses & Cenomanni Aspice nominant. Sed & in Arvernia inveniri, testes habemus. Nam cum apud Fratrum Minimorum Monasterium, ab Episcopo Claremontano Dn. Guillemo du Prat apud Beauregard exstructum, essemus, Rénatus des prez, Episcopi familiae pharmacopœus, Cenomannus, Foletourte municeps, nuda manu unam coram Episcopo ejusque universa familia apprehendit, colubrum esse existimans: at præmorsus ab ea illius pollice, totum brachium illico inflammatum, cum ejusmodi symptomatibus, ut toto octiduo de ejus salute perquam exigua spes relinqueretur: postea tamen sanitati restitutus est. Cerastes non minus quam Vipera omnis & Salamandra, vivum animal parit. Quia verò Aristoteles ultimo cap. lib. 5. de Historia animalium de Vipera scribit in hunc modum: Parit catulos obvolutos membranibus, quæ tertiâ die rumpuntur. Evenit interdum, ut qui in utero adhuc sunt, abrosis membranibus perumpant: parit enim diebus singulis singulos, & plures quam viginti. Id nos impulit ut admiranda Dei opera, vipersas scilicet prægnantes, videre cuperemus. At tamen pace illius dixerim, sine tunicis illos parere nobis visa est.

* Quod

* Quod propterea hinc adicere libuit, ut alii nostrâ dubitatione admoniti, etiam observent, & istam dubitationem nobis adimant.

Plurimas alias insuper plantas eo agro invenimus, quas neque veteri neque recenti nomine exprimere potuimus.



Hallucinaris Belloni: nam plerique vipers foetum suum membranâ involutum abicere observarunt: inter quos est doctissimus idemq; diligentissimus *Natura scrutator Ferdinandus Imperator*. Eius verba apponam ut sunt *Lib. xxviii. eius Historiæ Naturalis*: In ea opinione, inquit, fuit *Aristoteles*, vipers singulis dumtaxat diebus unum foetum parere, partumq; per viginti dies durare, priores autem foetus sexto demum à partu die membranâ quâ involuti, rumpere; posteriores verò qui diutius in ventre harent, membranâ quâ ambiuntur in utero adhuc existentes perfringere: at tamen nos observavimus uno die omnes foetus eicere, singulosque suâ membranâ involutos, quâ ruptâ sexto insequente die aliam membranâ tanquam exuvium & senectam abiciunt.

Altissimi in Arabia deserta putei descriptio.

CAPVT LV.

PUTEVS porrò, cujus meminimus, ut ipsius formam describamus meretur: nam re vera admirabilis est: & magnis sumptibus exstructus olim fuit, cum Sultanus *Ægypto* imperaret, ut urbis *Sues* incolæ faciliorem aquationem haberent, & viatores istac transeuntes suis jumentis aquam potandam præbere possent. *Ædificium* est non admodum amplum, muris cinctum, & arcis instar quadrangulare, in quo machina est ad hauriendam ex puteo, qui altissimus est, aquam exstructa, cum rotâ, quæ à bobus circumagitur: supra rotam bini sunt funes simul colligati ad pedis distantiam; secundum quorum longitudinem multi urcei adnexi, qui, versatâ à bobus rotâ, aquam ex puteo educunt, atque in alveum sub rota collocatum effundunt, quæ deinde per canalem extra arcem in cisternam fluit. Hujus machinæ descriptio, sit tanquam typus omnium reliquarum quæ in *Ægyptiis* hortis sunt: nam ad hujus exemplar omnes ferè fabricatæ. Paulo munitior est hæc arx, ut homines cum suis jumentis tutiores esse queant.

Acacia vera.

Plantæ, quæ arenosis circa Sues locis nascuntur.

CAP. LVI.

CVM apud eum puteum toto, ut diximus, die substitissemus, diu ante intempestam noctem discessimus, nec urbem ingredi voluimus, nisi in reditu. Lucescente die, ad *Arabici* sinus littus pervenimus, *Sues* ad quartam miliaris partem post nos relictâ: atque per sterilem solitudinem itinere facto, ubi nullæ stirpes nascebantur præter *Acaciâ*, cujus gummi diligenter ab *Arabibus* collecto, per *Europam* in atramento & coloribus conficiendis utuntur; licet recentiorum nonnulli aliter existiment. Demonstrabimus tamen in libro de *Arboribus* perpetuò virentibus, id esse quod veteres *Gummi Arabicum* nuncuparunt. Ejus folia aded tenuia sunt, ut eorum ala pollice contegi queat; quæ si numerentur, trecenta & quinquaginta reperies. Incolæ ejus ramos longis perticis flagellant, ut folia decutiant à pecore devoranda. Ejus iconem ad vivum expressam hinc adposuimus.



*Acacia vera
Sp. hist.*

Superato Sues, latam planiciem ingressi sumus Sena virente obsitam, quæ istic sponte nascitur, qualis ad nos à mercatoribus adfertur. Sena autem quæ in officinis venalis est, duorum est generum, ut ex ejus delectu apparet: altera enim planas habet filiquas, falcis in modum incurvas, foliaque mucronata: altera etiam planas habet filiquas, ut prior, at multo latiores, & minus incurvas, foliaque obtuso mucrone prædita. Prior præfertur, atque Orientalis cognominatur: altera, quam mediam vocant, imbecillior. Regiones unde devehuntur, hanc differentiam pariunt. Rerum sibi similibus affinitas facit ut errores nonnunquam committantur, quemadmodum in Sena & Colutea nostris hortis vulgari accidit; plurimis Senæ genus esse affirmantibus: falluntur tamen; nam nullas facultates cum Sena (quæ perpetuò viret) communes habet.

*Duodecim amari fontes Mosis, quorum
Plinius meminit.*

C A P. LVII.

LICET satis maturè ad duodecim fontes peruenissemus, istic tamen substitimus. Horum aqua admodum salsa est & amara: feruntque duodecim fontes illos esse, quorum in Bibliis fit mentio: nam Mosis fontes adhuc nominantur: Solo sterili, arenoso nitrosoque in amplissima planicie siti sunt, plus quinquaginta passibus ab invicem distiti; non quòd omnes æqualiter inter se distent, sed unus centum, alter quinquaginta, reliqui plus vel minus. Omnes è terra scaturiunt ad tumuli vel colliculi radices, atque in varios rivos sese diffundunt, fontium perennium instar, qui paulo post in arena se condunt & evanescent. Æstus tantam sitim nobis conciliaverat, ut falsam illam aquam singuli bibere cogeremur: quæ licet ob nitrum amara esset, ab omnibus tamen ob summam sitim grati saporis fuit reperta.

Lib. VI. cap.
XXIX.

Plinius de his fontibus luculenter meminit, & Fontes amaros appellat, ubi ait Ptolemaum fossam duxisse latitudine pedum centum, altitudine triginta, in longitudinem triginta septem millium & quingentorum passuum, usque ad fontes amaros. Ultra, deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis Rubro mari comperto, quam terra Egypti, vel, ne immisso mari corrumperetur aqua Nili, quæ sola potum præbet.

Rubri maris sive Sinus Arabici canalis.

C A P. LVIII.

ARABICVS sinus ad oppidum Sues definit, ubi statio est triremium Turcicarum, quæ in continentem hieme subducuntur, quia portus ille à ventis malè tutus. Hoc mare, canalis sive sinus duntaxat est, haud latior Sequanâ inter *Hauve-fleur*, & *Honde-fleur*, qui sine difficultate & periculo navigari non potest, ob scopulorum frequentiam: à Septentrione versus meridiem vergens, & à Sues ortum habens, per triginta ferè miliaria rectâ lineâ extenditur, paulo tamen infra duodecim fontes, nonnihil ad occasum sese convertens. Nonnulli hujus maris aquam, solùmve aut arenam rubere existimant: sed falluntur. Planicies in qua versabamur, ferè æqualem cum Sinus Arabici littore altitudinem habebat: ab altera parte celsissimi montes & rupes ipsum cingunt. Fontes gemino balistæ jactu à mari duntaxat absunt; à montibus verò, quos ad sinistram conspiciebamus, integro circiter miliari. Ab æstus maris recessu, varia minorum pisciculorum, tum etiam conchyliorum & aliorum excrementorum marinorum genera observavimus, & in his erinacei marini quintum genus nusquam alibi nobis conspectum, licet jam alia quatuor inter se differentia observassemus. Omnes conchæ in ingentem magnitudinem excreverunt, vel climatis, vel temperati aëris, vel alimenti ratione.

Rhamni

Rhamni frutex ad sinus Arabici littus nascens.

CAP. LIX.

SECVNDVM littus ejus maris, fruticem invenimus Rhamno alteri similem, foliis crassis admodum, salis & candicantibus: rami spinis horrent, sed obtusioribus, ut in Europæo rhamno. Gazellarum etiam vestigia observavimus, cordis figura in arenis impressa, æquabilis etenim est arena. Ex proximis montibus descendunt, ut ex dictis fontibus bibant, & Rhamni folia depascantur. Nos illuc quartam à Cairo stationem, & à Nilo tertiam habuimus. Impletis utribus, progressi sumus per saxosa & arida loca, nullisque fruticibus prædita, exceptis quibusdam genistis. Summus toto illo die nos adussit calor: nam Borealis, qui superioribus diebus nos recreaverat, ventus planè desierat. Et licet aqua è fontibus hausta, falsa, foetida, & solis ardore quodammodo fervida esset, vix tamen ad extinguendam in itinere sitim suffecit: suo enim calore sitim potius augebat quàm sedabat.

Chamaleones; lanifera, & varia alia arbores, in Arabia.

CAPVT LX.

CHAMÆLEONES invenimus multis notis ab Ægyptiis differentes: minores enim sunt, colorisque planè diversi, videlicet albi, cui ruber admixtus sit: licet autem utrumque genus libro de Serpentibus describemus; ejus tamen iconem hoc loco exhibere libuit, cum ut ejus forma agnoscat, tum quòd antè sæpiùs ejus meminimus.

Gazellarum greges per agros pascentes & currentes vidimus. Circiter autem meridiem substitimus, ut jumenta quiescerent; & sub tentoriis ob summum calorem delituimus. Noctu denuò jumentis oneratis discessimus, ut nocturno frigore frueremur; tum colles & tumulos invenire cœpimus; atque ad exiguum fontem progressi, quintam stationem habuimus; comparata istuc viva animalia, quæ hinc inde à pastoribus quibusdam agebantur, mactavimus, atque exstructo igne è Tamaricis, arborisque laniferæ, & Acaciæ Oenopliæque lignis, eorum carnes decoximus. Per istos colles oberrantes, Cappares invenimus, pumilarum ficuum altitudinem æquantes, ut nobis conscendendæ fuerint ad earum fructus colligendos, gallinacei ovi magnitudine, & semina intus continentes piperis instar calida: ipsæ Cappares juglandibus magnitudine non cedunt. Ut verò Insubres album sinapi in vinum vernachiam iniiciunt, ne ferveat, sed diutiùs suam dulcedinem retineat: sic Arabes istarum Capparum semina in suis vinis commiscere solent, ut dulcia ea conservent; quod etiam Avicenna annotavit. Herodotus primus meminit illius arboris lanigeræ: quem sequuti sunt Theophrastus, Plinius, & plerique alii. Ex earum arborum albo est, quæ perpetua fronde virent. Ejus lana bombycinis staminibus tenuior est, ex qua Arabes elegantes pannos texunt, longè tenuiores sericeis, & ex gossipio confectis candidiores. Quod facilè colligere licet ex ejus fructu, quem retulimus lanâ plenum. Per montana deinde, stirpibusque carentia & steriliora ipsis solitudinibus quas superaveramus loca iter fecimus: atque à mari digressi, tentoria fiximus eo vespere in quadam planicie Amphitheatrum quoddam eminenti: nam undiq. montibus cingitur, unico excepto loco. Hæc fuit sexta nostra mansio. Refectis quiete corporibus, & temperato calore, per reliquam diei partem cum subsequente nocte iter fecimus, atque sub diluculum denuò ad mare pervenimus: nam ubi digressi eramus, in arcum se quodammodò incurvabat. Ad trium ferè sagittarum jactum per aquam secundum littus gradiendum nobis fuit; deinde eo relicto, in magnas angustias concedendum inter arenosos montes, in quibus etiam lanigeras arbores & Cappares arborecentes invenimus. Superatis iis montibus, in planiciem pervenimus, in qua magnos Gazellarum greges vidimus, tam procul ab aquis viventes, ut ea de causa asseramus ipsas non bibere; vel si bibant, rariùs id facere: quod difficile creditu nõ est, & veteres etiam scriptum reliquerunt: nam & plurima alia animalia sine potu viuunt; imò Anglicanæ Oves, Cerastes atque Viperæ inter reliqua serpentum genera, à potu abstinent; ut Chamæleones sine alimento plus quàm integrum annum vivere queunt. Confecito magno itinere, & calore

Chamaleon.



jam ingravescente, ejus vitandi causa substitimus: æstu autem mitigato, jumentisque illico oneratis, tota nocte iter fecimus, inter difficiles rupes ingressi, quæ Arabiam Petream à deserta dividunt.

Primus pagus quem in montem Sinai tendentes invenimus.

C A P. LXI.

IAM ipsa luce perveneramus in apertum locum, dextra & sinistra celsis montibus obfistum, ubi rivum aquæ fontanæ dulcis limpidæque invenimus, ex monte procul inde difsisto delabentem. Ea prima aqua dulcis toto itinere à Cairo usque nobis obtigit. Insignis pagus ad hujus loci ingressum ab Arabibus habitatus nomine Pharagou erat, licet terrena aut quaterna ædificia exstructa duntaxat haberet: nam ejus regionis pagi in ædium structurâ non consistunt, sed hominum numero, qui sub palmarum arboribus habitant, aut sub rupibus: suas enim ædes subterraneas condunt, ut apud Turones & Lodunenses, atque multis aliis nostræ Galliæ locis secundum amnes. Janissarus cornicem pyxide tormentaria istuc deturbavit, quam Domino de Fumet obtulit. Pharagou locus nobis elegans visus est, ejus regionis quam emensî eramus respectu: nam punicæ mali, palmæ, oleæ, ficus, pyri, & aliæ arbores fructiferæ egregiam præbent umbram: atque is primus pagus fuit, excepto Sues, quem à nostro ex Cairo discessu invenimus. Refectis corporibus hujus aquæ dulcis potu, utriusque eâ expletis, & necessariis rebus comparatis, veluti gallinis, capris, vervecibus, pomis, pyris, granatis, vuisque recentibus, denuò jumenta oneravimus, atque nostrum iter prosequuti sumus. Ejus regionis incolæ, cum raræ sint pluvie, alia, ut dixi, tecta non expetunt, quàm Palmarum ramos, earum truncis subnixos, quo se aliquantulum à Solis ardore tueantur: ideoque fusci sunt coloris: asini autem, equi, cameli, verveces, hædi, boves, vaccæ, capræ, gallinæ, ceteraque animalia, multo sunt minora Ægyptiacis. Rupe deinde cõscensa, Balani myrepsicæ arbores inter saxa provenientes conspeximus Betulæ magnitudine, similibusque ramis: caudice etiam candido, ut procul intuentes, Betulam esse existimaremus. Pharagou incolæ, ejus fructus diligenter legunt, & ex illis multum olei exprimunt. Ut autem istam arborem observaremus, occasionem nobis præbuit ejus semen cum suis filiquis trigonis, ab incola Arabe in acervum congestum apud pagum. In rivo autem similes plantas animadvertimus, quæ ad Europæ rivos nasci solent, ut Symsimbrium, Pulegium, Conyzam, Anagallidem aquaticam, Cardaminem, & Scirpos. Adverso rivo ascendentes, sub Palmarum silvis totum illum diem per continuas valles iter faciendo insumimus, parumper tamen subsistentes, nostrorum jumentorum recreandorum causa: inde porrò totâ nocte equitantes, ad radices præaltorum montium Sinai, cum illucesceret, pervenimus, isticque aliquantulum quievimus: paulò post, per difficilem ascensum subeundum fuit, ut in summum montem Sinai perveniremus. Humanâ enim arte gradus ex solido saxo parati sunt, & interdum in ipsa rupe excisi, quo facilius cameli atque alia animantia in montem traduci queant: rarò autem equi, ob nimiam itineris difficultatem. Is ascensus per dimidium miliare durat. Cum ad summum pervenissemus, plus quàm binis adhuc milliariis nobis progrediendum fuit inter montes tumulorum rotundorum instar hinc inde dispersos, & ab invicem disritos, alios aliis majores. Tum demum à meridie ad monasterium pervenimus; licet summo diluculo montem conscendere incepissemus.

Mons Sinai.

C A P. LXII.

DE Sinai monte agere volentibus, cum nihil celebrius istuc sit ipso monasterio, operæ precium visum est, primum significare, monachos qui istuc habitant, Christianos Maronitas esse, atque Græco ritu vivere: qui jamdudum de nostro adventu præmoniti, obviam progressi, nos humaniter exceperunt. Eorum monasterium exstructum est ut quæ in monte Atho sunt, illi quod Agias Laura dicitur admodum simile. Templum humili loco structum est, quemadmodum & monasterium Ivero. Circiter sexaginta Caloieri Maronitæ ut plurimum in eo monasterio versantur, quorum nonnulli Græci, alii Syri, alii Arabes, omnes tamen Caloieri nomen retinentes, & Græco ritu viventes. Perinde ac si monachi Germani, Itali & Hispani Gallis essent permixti; qui licet diverso uterentur sermone, ejusdem tamen professionis essent. Peregrini montem Sinai accedentes,

dentes, in monasterio excipiuntur (nullum enim aliud est diversorium) in valle sito ad radices montis Oreb, magnamque habente aquarum commoditatem: nam rivus e monte delabens eò perfluit, cisternamque implet aquâ limpidâ, frigidâ, dulci, & omnibus suis dotibus præditâ. Præaltis muris cingitur, ut etiam adversus hostes qui impetum in illos facere vellent, sese tueri queant. Istic & Moschea est pro Arabibus & Turcis, & hospitium illis deputatum: nam Christianis montem accedere non licet, nisi comitantibus Turcis Arabibus. Per montis Sinai valles, amœnissimi conspiciuntur horti, in quibus vites & legumina coluntur, tum etiam brassicæ, lactucæ, betæ, cepæ, allia, porrum, & similes vulgares herbæ; arbores item fructiferæ varii generis, præsertim verò amygdalæ.

Montis Oreb descriptio.

CAP. LXIII.

SUMPTO prandio in monasterio, remissoque solis ardore, montem Oreb conscendere institimus, itineris indicibus Caloieris; qui quæ singularia in hoc monte observanda essent, nos docerent, rivum qui in monasterium defluit, ducem sequuti. Ex Caloieris itineris indicibus vnus septuagenarius æquè agilis in ascensu erat atque quispiam alius in universo comitatu: magnū sanè bonæ valetudinis indicium in hujus montis incolis: omnes enim eramus pedites. Montē conscendentibus Oriens objectus erat: paulo altius progressi, sub montis Oreb vertice vallem invenimus, in qua templum exstructum loco quo Helias comoratus esse dicitur: altius porrò, gradus lapide solido excisos, atq. portam quæ olim ad graduum initium claudi solebat, ad latus illud separandum; ut qui præsidium istic collocare velit, descensu ex monte in eum locum faciliè arceat. Ad summum montis Oreb verticem perducti, aliud templum invenimus: fuit autem iste mons habitatus ob fontis commoditatem, non mons Sinai, qui aridus est. Diodorus de Iudæorum regione agens, hujus montis meminit, Abbatæorum regionem appellans. Scribit enim saxum istic esse munitissimum, quod à paucis defendi queat, quoniam unicus est & perdifficilis aditus. Hunc locum velle illum intelligere nobis videtur: nullus etenim alius totâ eâ regione reperitur, cui hæ notæ convenire possint, quàm monti Oreb. Itineris indices sigillatim nobis sacra loca demonstrabant, præsertim autem ea quorum in Bibliis fit mentio. Plurimorum Galorum nomina sacelli montis Oreb muris inscripta legimus, qui se istuc pervenisse hac ratione testari voluerunt. Descendentes porrò, magnam cisternam inter binas rupes exstructam vidimus, non procul à sacello iam dicto, Agiasina nuncupato, in quâ pluvia aqua adservatur, de quâ bibimus: nam vnus ex indicibus de industriâ lebetem cum fune ad aquam hauriendam detulerat. Montem conscendimus quâ ad Orientem vergit, descendimus verò eâ parte quæ Occidentem spectat: ad cuius radices exiguum monasterium Saranda Pateres nuncupatum situm est, in quo ea nocte pernoctavimus.

Aliud monasterium ad radices montis Oreb situm: & saxum, ex quo aqua efflavit filius Israël.

CAPVT LXIV.

HOC angustum monasterium ex altero dependens, templo præditum est, & à quadraginta Patribus nomen habet, in quo panem, vinum, & olivas conditas invenimus. Istic sunt horti, varii generis fructibus exculti. Postridie inde discessimus, montem Sinai conscensuri, qua ad Orientem vergit, nos autem ad Meridiem spectantes. Sinai mons, Oreb longè celsior est: quemadmodum autem Athos mons, Sole ad occasum tendente, insulam Lemnon inumbrat; sic mons Sinai, Sole Oriente, monti Oreb umbram facit. Cum ad montis verticem pervenissemus, durissimum saxum esseprehendimus ferrei coloris, plantis tamen non carens: nam Absinthium seriphium, cuius semen Barbotina Gallis, vel Contra vermes nuncupatur, frequens istic nascitur, Panax item Asclepium, Conyza, Eupatorium Arabum, undique montibus cingitur, & celsitudine superat montem Oetam in Græcia, vel Idam in Creta: at nostra opinione Olympo Phrygiæ humilior est. Adeò tamen celsus est, ut cum faciem ad Meridiem obverteremus, facile utrumque littus sinus Arabici, aliter Mare rubrum nuncupati, conspiceremus, quod in Britannici arcus formam incurvati videbamus: montes præterea, in quibus situm est monasterium Divi Antonii aut D. Macarii in solitudinibus Æthiopiæ finitimis supra mare rubrum, ubi etiam habitant Caloieri Christiani, & Armenii, aliter Maronitæ nuncupati.

Deinde ad Orientem obversis, quousque acies oculorum penetrare poterat, nihil nisi montes & celsissimæ asperrimæque rupes Arabiæ Petrææ ad montem Sinai pertingentes, oculis nostris objectæ erant. Inde porrò ad Septentrionem conversi, supra montem Oreb, qui sesquimiliari duntaxat inde abest, regionem frequentibus scopulis & montibus obstitam videbamus, ad Orientalem usque plagam extensam, in qua Hierusalem, in montanis Monti Sinai contiguâ sita. Ad Occidentem spectantibus, nihil aliud oculis nostris sese offerebat, præter Arabiam desertam, sterilem & arenosam, quam, ex Cairo venientes, emensî eramus; inter Occidentem verò & Septentrionem, sereno aëre, regionem in qua mare Mediterraneum, quod quinque dierum itinere aberat, discernere potuimus, non ipsum mare conspicerem. Istic etiam fons est ex eodem montis latere scaturiens, qui in monasterium Quadraginta Patrum, Quarenta Padri dictum, defluit, vallemque & Caloierorum hortos irrigat. Planicies in summo montis vertice non multo amplior est maximæ Pyramidis fastigio, hoc est, quatuor * passuum: sed paulo infra multo est amplior: neque eò perveniri potest sine summa difficultate, quoniam nulli adsunt gradus, & rupes est admodum præceps. Descendimus deinde in monasterium Quarenta-Padri dictum, ubi cæna sumpta pernoctavimus: deinde ad D. Catharinæ monasterium, unde pridie discesseramus, regressi sumus. Ostensa est nobis in itinere rupes unde effluxit aqua quæ filiis Israël sitim sedavit, Mose eam virgâ feriente: solidum est saxum, surrectum, ejusdem qualitatis & coloris cum Thebaico lapide, ex quo cum Obelisci sunt exstructi, tum Pompeii columna in Alexandria; nam variorum colorum granulis distinctum est, ut Thebaicus lapis: hinc nata occasio, ut plurimi cogitarint lapidem esse arte humana conglutinatum & paratum: attamen falluntur; quandoquidem nullus lapis æquè ferro resistat. Cum autem vicinus sit rivus qui ex summo montis Sinai vertice delabitur, in suspicionem venimus, eam rupem non esse quam Moses ferisset, aut nullum istic tum temporis fuisse rivum: vel, quod omnium pace dictum volo, Caloieri rupem (unde fontis scaturigo emanat) supra montem demonstrare potius debuerant.

* Cap. XLIII. huius libri maxima Pyramidis fastigium duos duntaxat passus amplum esse scribebat.

Loca sacra quæ in Monte Sinai sunt.

C A P. LXV.

PRÆCEDENTIBVS diebus per supremum montis Oreb verticem iter feceramus: at hoc die secundum radices eum circumivimus, & eum locum transivimus in quo filii Israël fusilem vitulum conflantes postea adorarunt. Hujus monasterii atq. aliorum quæ in solitudinibus, quale D. Antonii, & D. Macarii, Caloieri, nullum frumentum colligunt; at Patriarcha in Cairo habitans, singulis annis illis mittit, & Ægyptiaca legumina: oppidi Tor ad Rubri maris littus incolæ siccos etiam pisces; inter quos Salpas, Sargos, Sparos, & Cantharos exsiccatos observavimus. Reconditas item habent colymbades olivas & legumina. Pecus in vallibus alunt, non ut ejus carnibus vescantur, sed ut illo venundato, ex ejus lanâ quæstum faciant, ad alenda sua mancipia; qui verò in vallibus habitant, ut lac excipiant & caseos conficiant: nam Caloieri Græci neq. caseo, neque butyro, neq. carnibus vescuntur. Vites colunt, & nonnulla legumina serunt: solum enim in vallibus situm cum riguum sit & humidum, satis temperatum est. Nam præaltus licet sit hic mons, adeò tamen frigidus non est ut Europæ Alpes: neq. tam calidus ut Europæ plana & humilia. Adeò autem sterilia & arida sunt hæc montana, ut nihil (præter paucula quædam in humidioribus locis) coli possit. Eâ nocte in D. Catharinæ monasterio quievimus. Postridie demonstrata nobis est in templo pensilis capsula, in quâ Catharinæ ossa adservantur. Sacra Græco ritu celebrantur: multique elegantibus picturis & Divorum reliquiis templum ornatum est. Turcæ qui montem Sinai accedunt, istic etiam Mesgedam sive Moscheam habent, sed extra Christianorum templi septa: nam & ipsi religionis gratiâ eò proficiscuntur. Caloieri exteris cibum administrare solent tam Turcis quam Christianis; sed vilem admodum & exigui precii: oryzam nimirum, frumentum, fabas, aut pisâ. Hæc decocta in lignea paropside media area proponere solent, quam cochlearibus coronant, & modicum panis sine mantili addunt: singuli deinde eò ad venientes Arabum ritu se componunt, nempe ut pedibus extremis inflexis ipsorum calcaneis insideant. Hoc enim sedendi genus ab omnibus Arabibus usurpatur. Turcæ verò aliter sedent, nempe more sartorû Gallorum. Ipse Schecarab, qui Dominum de Fumet à Cairo huc usque conduxerat, atque ipsius Nobiles eadem cum Arabibus ratione sederunt. Caloieri liquidam Mannam in suis montibus colligunt, quam Tereniabin, ad durioris & concretæ differentiam, nominant. Nam quæ Tereniabin ab

Arabicis

Arabicis Auctoribus appellatur, fœtilibus adſervatur ut mel, atque in Cairum venalis de- fertur: Hippocrates cedrium mel, reliqui Græci Libani rorem dixerunt. In Gallia, ex Brianſon delata, & in Laricibus ſummo montium jugo collecta, dura eſt, à jam dictâ diffe- rens. Cùm autem Manna duorum generum ſit, utrumque genus in Cairi officinis venale reperitur: unum ſolidum, Mannæ appellatione; aliud liquidum, Tereniabin nomine: de quibus hoc loco nihil dicemus, cùm in libro de Arboribus perpetuâ fronde virentibus, ſatis ſuperque de eis egerimus.

E monte Sinai in Taurum iter.

CAPVT LXVI.

IAM diſceſſuros Caloieri baculis donârunt oblongis, teretibus, lavigatis & ſatis gravi- bus, quos ex eâdem arbore revulſos aiebant, ex qua Moſis virga confecta erat, quâ percuffo ſaxo, aquam filiis Iſtaël elicuit. Videretur hæc arbor Acacia, niſi enodis eſſet. Nos, relicto quod emenſi eramus itinere, id, quod Taurum ducit, ingreſſi ſumus, quod duorum duntaxat eſt dierum. Magnos Gazellarum greges diſcurrentes per Sinai montes & rupes obſervavimus, quæ inſtar ovilium gregum multiplicantur, quòd nemo eas vene- tur. Noctem in planicie duximus, poſtridie ſummo manè ad eum montem profecti ſu- mus, qui unico die ſuperandus erat, inter Taurum & montem Sinai, admodum difficilem. Omnes magna ex parte Abſinthio Seriphio & Pontico, Ambroſia Arabum, Eupatorio, Papavere corniculato, Balani myreſicæ arbore, atque Geniſtæ Arabicæ genere à noſtra diverſæ obſiti ſunt. Nascuntur etiam in ſaxorum fiſſuris Cappares, plurimum ab his quæ in arbores adoleſcunt, & quæ in Græcia proveniunt, differentes. Monte tandem ſuperato, ejus deſcensus longè difficilior nobis fuit quàm aſcensus: nam cùm celſo loco eſſemus, ma- gis difficilis viſus eſt deſcensus ipſâ aſcensione. Paululum in deſcensu progreſſi, amœnum fontem reperimus, qui ſecundum noſtrum iter decurrebat, ejus riuum diu ſequuti, Aca- ciæ nonnullæ ſtirpes, & Heliotropii majoris (quod in fruticem trium cubitorum altitudi- nis excrescit) ſeſe obtulerunt. Hyoſcyami præterea genus, in fruticem quodammodo aſ- ſurgens, valde odoratum & pingue. Conſpiciuntur etiam iſtic Colocynthides & Cucu- meres ſilveſtres ab Aſiaticis & Europæis differentes. Paulo poſt meridiem, montem omni- nõ ſupergreſſi, & amplam laxamque planiciem inter montem & ſinum Arabicum ſitam ingreſſi, quietis cauſâ tentoria fiximus, quatuor ferè à Tauro milliariſus. Paulo poſt me- diam noctem inſtitutum iter proſequuti, ante diluculum in Taurum pervenimus. Colo- cynthides per hanc planiciem maximâ abundantia ſpontè nascuntur.

Tauri oppidum & arx: tum ſingularia ad rubri maris littus obſervata.

CAP. LXVII.

TAURVM perducti, tentoria extra oppidum quidem fiximus, at in oppidum ingreſ- ſi ſumus: oppidum autem nuncupamus, licet tenuis duntaxat ſit pagus: ſed quia celebris eſt iſta transitus, mariſque Erythræi portus, oppidi appellationem obti- net: cumque regio ad inhabitandum ſit incommoda; magnum quidpiam eſt, talem pa- gum in adeò ſterili loco conſpicere. Dimidio à Tauro milliari, in planicie, quadraginta palmæ nobis oſtenſæ ſunt, quarum in Bibliis ſit mentio: apud has ſunt aquæ calidæ, qua- rum ſcaturigo haud multo major eſt exili fonte: harum rivus aliquantulum decurrens, brevi per arenas evaneſcit. Summa loci incommoditas in qua Taurus ſitus eſt, facit ut pauci ſint incolæ: nam lignis & aquâ dulci carent, cogunturque procul inde ea petere: ad hæc portus minùs tutus & tranquilluſ eſt, cùm omnibus ventis valdè ſit expoſitus: imò ne portus quidem propriè dicendus eſt, ſed marina potiùs plaga. Pagus editiore nonnihil lo- co ſitus eſt, quoniam intumescens interdum mare, totam planiciem inundat, & pagum ambit; cui contigua eſt arx, arenoso loco ſita, exigua, quadrato lapide conſtructa, ſingulari- bus turriculis in quatuor angulis prædita, leviter fabricatis, & foſſis aut aqua dulci carens: vicinum tamen habet puteum, cujus aqua ſalſa alterius penuriâ bibi poteſt. Hujus arcis latitudo intra muros ſexaginta duntaxat paſſuum, longitudo octoginta, quales celeriter gradiendo fieri ſolent: eam itaque ejuſdem longitudinis & latitudinis deprehendimus cum coenaculo illo Palatii Lutetiani, Sala nuncupato. Magna Tauri pars à Iudæis & Chriſtianis Græcis, Arabibus, & Armenis habitatur. Templum etiam eſt Caloierorum Maronitarum, quorum

quorum sacra adiimus, partim Arabica, partim Armeniaca, partim Græca lingua decantata: quæ dum celebrantur, federe non solent; at cum longo tempore in templo sint, singulis scipiones præbent, quibus sub alis impositis innitantur. Magnus est hic ficatorum piscium provetus; captos per alvum aperiunt, exenteratos saliant & sole reficant: eo etenim modo parati diu conservari possunt. Inter reliquos agnovimus Bars Gallorum, quos Latini Lupos nominant, & Umbras, quas nostri *Maigres* appellant, Cantharos, Gallis *Bremmes de mer* dictos, & Synodontides, plurimos etiam Sargos, Sparos & Auratas, Dorades Massiliensibus dictas, à Gallorum Dorades differentes, quæ in Oceano capiuntur, & Faber Latinorum sunt. Salpæ istic longè majores & frequentiores quàm in mediterraneo mari. Corallii genus istic nascitur, Arabibus *Chavein* nomine cognitum, interiore parte concavum, numerosisque tubulis præditum: quoniam verò elegans est, & copiosum, ejus fragmenta, (quæ binorum cubitorum longitudine, coxæque humanæ crassitudine, colore partim albo, partim rubro sunt prædita) ad Mesgedarum & Carabaschara valvas appendere solent. Lapidis etiam genus istic conspeximus, à veteribus Arabici cognomine insignitum: nec agnovissemus, nisi à Caloiero quopiam admoniti, qui ejus globos nobis ostendit à D. Macarii phano, quod ab altera sinus Arabici parte, è Tauri regione est, à sese (ut asserbat) delatos: ubi non minor ejus est copia quàm in aliis regionibus silicum. Orbicularis est, gravis, Pyriti similis, granis constans quadrangulis, Andro-adamantis instar. Taurus Caravannarum est statio, quæ aromata ex Mecha & Arabia felici advehunt. Scimus autem piper, gingiber, aromaticas nuces, caryophyllos, laccam, sanguinem draconis, atque macin eò invehit: etenim his omnibus Caravannam onerari conspeximus, nobiscum profecturam, in qua etiam viginti cameli his duntaxat conchyliis rotundis onusti fuerunt, quibus claves in Europa appendi solent: Cauri verò incolæ iis utuntur ad levigandam & expoliendam papyrum, telasque coloribus permixto gummi infectas, quibus amiciuntur, ut olim solebant,

Naves & cymba rubri maris.

C A P. LXVIII.

CYMBÆ, lintresque & alia navigiorum genera miserorum & egenorum incolarum earum urbium quæ ad mare rubrum & Taurum sitæ sunt, funiculis è foliis palmæ contextis duntaxat consuta sunt, quæ licet non adeò firmiter stipata sint, ac si ferreis clavis conjuncta forent, iis tamen se mari concedere non formidant: nam ligneis clavis ea adeò probè compingere, piceque stipare norunt, ut tutò navigare queant. Hallucinantur qui naves in quibusdam regionibus ferreis clavis non compingi ob magnetis metum existimant: nam licet magnes ferri ad se trahendi facultatem habeat; minimè tamen credendum est, eum tantâ vi pollere, ut navem ferreis clavis conjunctam, vel è longinquo pertrahere possit. Hujusmodi verò naves fabricant incolæ, quòd magnis arboribus, quarum asferes ferreos clavos ferre queant, reliquaque materiâ necessariâ destituantur; adeoque egeni sint, ut aliunde comparare non possint: cumque præterea naves ferro aut ære veterum more conjungere usus apud eos jam desierit, funibus cymbas consuentes, levibus expensis eas construunt. Huc accedit, magnis navigiis ipsos non indigere; exigua enim illis sufficiunt cum ad piscationem, tum ad merces hinc inde per canalem, & æstare per mare rubrum transvehendas. Verum quidem est magnas onerarias naves, triremes, aliaque varii generis navigia istic conspici; sed aliunde advecta. Ut sit, navigatio in mari rubro periculosa, ob scopulorum frequentiam. Ad Tauri littus ostrei genus invenimus Tridachna à Veteribus Græcis nuncupatum, nunc autem à vulgo Aganon vel Aganos. Illyricis & Mediterraneis majus, & ab his quæ à Lemni & Eubœæ incolis Gaideropoda vel Acynopoda appellantur differens, & istic in littore non minùs frequens, quàm nostrum in Oceano; eo Caloieri vescuntur. Generosum etiam vinum invenimus (nam Christiani Arabes, Armenii, Græci que incolæ vineta colunt) eoque utres & lagenas implevimus. Aqua quam Tauri incolæ bibunt, dimidio inde miliari petenda, eaque non admodum salubris: nam nitrosa & falsa est. Vicus est in eo pago, aliorum per Ægyptum sparforum more contactus; sub tectum enim incolæ concedunt, ut ab insigni solis ardore sese tueantur. Palmæ per planiciem nascentes, dactylos ferunt pingues, rufos, molles, admodum humidos, & ab aliarum provinciarum dactylis differentes. Eam ob causam incolæ in sportis è foliis Palmarum contextis eos reponunt & comprimunt caricarum more, massamque conficiunt, quæ longo tempore conservari potest, ut tamarindorum massa; is vulgaris est & primarius incolarum cibus. Ingentes marinas testudines capiunt, quarum integumentum sive corium non minùs
amplum

*Vide Garciam
 ab Orta.*

amplum est ædificii alicujus ianuâ. Olim Christiani iis vesci non audebant, quia Patriarcha Alexandrinus omnes qui vescerentur, anathematis fulmine petiit: sed ab eo soluti, nunc vescuntur. E Tauro deinde discedentes, Cairum redituri, per planiciem iter fecimus, montem Sinai ad dextram relinquentes, & mare rubrum ad sinistram, ad Septentrionem verò tendentes, Polaris stella juxta ursam minorem adeò nobis humilis erat, ut vix quidpiam ursæ appareret cum sub horizontem mergeretur. Conspeximus in ea planicie elegantes hortos apud fontem parietibus luto paleato constantibus cinctos, ad quos nullus nisi per januas aditus patet: tum etiam lacerti quoddam exiguum genus, scincorum magnitudine per planiciem excurrentes, Arabes *Dhab* nominant. Conspècti sunt etiam nobis stelliones, quorum excrementa Arabes diligenter legunt, Græco nomine *Crocodilea* dicta, atque in Cairum venalia deferunt; unde ad nos porro advehuntur. Inter steriles & calculosas arenas, exiguum animal invenimus phalangio simile, octonis pedibus præditum, hoc est, utrinque quaternis, quod equorum crura conscendens, mirum in modum eos diuexabat: at camelorum ductores simulatque id animadvertabant, scopis ad eam rem paratis, illicò deturbabant. Nonnihil à maris sinu deflectentes, ad fontem pervenimus, cujus aqua subdulcis quidem erat, sed nonnihil etiam falsa, quâ adaquati sunt cameli. Istic subsistentes, postridie ante lucem secundum maris littus iter fecimus: atque ob montis in mare prominentiam per aquam equitare necesse fuit. Deinde planiciem denuò ingredientes, ad pugnam nos comparavimus, ab Arabibus metuentes: eos enim prædæ causa adoriri nos velle intellexeramus. Viginti Ianizari, Secharab cum suis Arabibus, & qui Dn. de Fumet comitabantur, cum reliquis sese comparaverant ad latrones Arabes excipiendos, si advenissent. Idcirco servatis ordinibus iter diu fecimus, & ob eorum metum maturiùs castra fiximus. At licet eo die magnum iter confecissemus; utribus aquam repletis, & camelis rursus oneratis per binas adhuc horas progressi sumus, donec tenebræ orientur: tum in planicie substitimus & pernoctavimus. Postridie per molles & aridas arenas gradientes, sub noctem in humidum locum pervenimus, atque istic inter montes quievimus, ubi tamarix, genista, acacia, holoschænos & cyperus rotundus nascebantur. Aviculas in tamarice hærentes conspiciens, diligenter observabam, an aliquas agnoscere possem (mirum enim videbatur, aves adeò sterili loco vivere) inter has, passeris, anthi & agithi à nobis fuerunt agniti. Vidimus etiam eodem die vultures & corvos prætervolantes.

Itineris à Tauro in Cairum dietim confecti supputatio.

CAPVT LXIX.

Ex eo loco digressi, in eandem viam redimus, quam in montem Sinai proficiscentes reliqueramus, atque pervenimus ubi mare rubrum in planum littus se explicat. Secundo per aquam nobis gradiendum fuit camelorum ventre tenus. In littore lapidem invenimus orbicularem, magnitudine & crassitudine cum argenteo nummo Gallis *Teston* appellato, respondentem, quem numisma (ferrei etenim coloris erat) esse arbitrabamur, quòd Hebraicos quosdam characteres naturâ expressos haberet: is nobis in memoriam revocavit alios quosdam lapides in Britannia etiam à nobis observatos, in quibus tribuli aquatici, Domini de Rohan insignia, erant expressi. Sub noctem dimidio miliari à fontibus amaris substitimus, ad quos propter jumentorum lassitudinem, & noctem vicinam pervenire nequivimus. Postridie ante lucem digressi, & ad fontes pervenientes, utres aqua implevimus, & paulum deflectentes ad Sues meridie venimus. Itinere igitur dietim, ut ex Tauro in Sues confecimus, supputato, quinque dierum cum semisse esse comperiemus, etiam properanter confectum. Hujus sinus sive canalus nec aqua nec arena rubent, ut plerique existimavère: nomen alia de causa ei inditum. Nam Rex quidam, Græco nomine Erythra dictus, Ægypto imperans, huic mari appellationem dedit: hinc Erythræum, hoc est, rubrum mare appellatum. Æstus reciprocationem habet ut Oceanus: sinus enim solummodo est ex Oceano in continentem Arabiæ protensus, quem veteres Arabicum cognominarunt: at successores Erythræum dixerunt ab eo quem dixi Erythra, qui naves fabricandi artem invenit: cum antè ratibus duntaxat veherentur, ut solent nunc in Druentia, & aliis rapacibus fluminibus.

Portus

Portus Sues ad Maris rubri littus.

CAP. LXX.

RECENTIORVM plerique Sues oppidum olim Arsinoë fuisse nuncupatum volunt: quod verisimile videtur; nam primus rubri maris portus est, & Cairo vicinus. Alexandro è vivis sublato id nomen adeptum fuit: Ptolemæum enim Lagum, cum Ægypto imperaret, filiam suam Arsinoën insignis formæ Lysimacho Macedonia Regi matrimonio collocasse legimus, in cuius honorem hanc urbem Ptolemæus Philadelphus exstrui iussit, & ipsius nomine appellavit. Magna hîc est omnium rerum difficultas; eam ob causam à paucis incolitur: nulla enim est aqua potabilis ad duo milliaria in circuitu. Illic duntaxat conspicitur exigua quædam arx, veteri more exstructa, infirma, in tumulo sita. Et licet Turcarum Imperator ingentes sumptus fecerit, ut magis excultum eum locum redderet, ne hilum tamen profecit: tanta enim omnium rerum, uti dixi, est difficultas, ut vix quisquam habitare queat. Circiter triginta vel quadraginta triremes conspeximus in sicco repositas, quas Turcarum Imperator Constantinopoli in Nilum usque transvehi curavit; deinde adverso Nilo Cairum pertrahi; ibi dissolutas, camelis & curribus in Sues deportari, atque denuò concinnari. Navium statio illic malè tuta est; quoniam plaga marina omnibus ferè ventis est exposita. Difficilis est in mari rubro, ob scopulorum, qui sub aqua latent, frequentiam, navigatio: attamen omnis classis quæ à Turca adversus Indos mittitur, in Sues instruitur. Atque cum istic versaremur, incidimus in quadraginta vel quinquaginta camelos, Cairo illuc missos, qui aquam è puteo Sues haustâ, coriaceis utribus deferrent in triremiû usum, quas Bassa sive Pro-rex Ægyptiacus in Indiam ablegabat, ut oppidum nomine Zibit, quod paulo antè defecerat, denuò sub potestâtè redigeret. Tametsi autem ea aqua salsa sit & amara, nautæ alterius dulcioris penuriâ bibunt. Cairum repetentes, medio inter Sues & puteum itinere, speculatores conspeximus, tabulatis quibusdam hinc inde sparsis insistentes, eorum more qui apud nos vineta, ne uvæ decerpantur, observant. Singulis tabulatis bini aut terni viri inerant, qui procul conspicerent an insidiatores aliquos observarent, & urbis incolas admonerent, ut sibi caverent: quod cum his convenit quæ Plinius de Carthaginensium speculis (quibus usi sunt dum Romani illis bellum inferbant) narrat, hinc inde per illius regionis plana, quæ veluti mare æqua sunt, & deserta ut apud Sues, collocatis. Ad puteum Sues cum secundò pervenissemus, in multam noctem substitimus: deinde oneratis rursus camelis, reliquâ noctis parte, & sequenti die, sine intermissione iter continuavimus, donec serò admodum ad Nili ripam pervenientes, eodem loco pernoctavimus, in quo antè, dum montem Sinai petebamus, quieveramus. Hunc successum nostra habuit in eum montem profectio, quam vicesimo die absolvimus, reductis solùm tribus equis: nam reliqui sex vel septem in itinere perierant. Arabes fabis duntaxat & hordeo eos pascebant, quemadmodum camelos, quorum etiam maxima pars perit. Hoc die camelorum dux, animadversa procul in planicie vipera, proclamata & geminata viperæ suo idiomate appellatione, coniectis saxis, ipse & ejus comites illam necarunt; quod indicium est, illos magnoperè eas exhorrescere. Ægyptiacæ viperæ & cerastæ pelle admodum obsequente sunt præditi, ut experientia nos docuit: nam earum pelles tomento impletæ, duplo crassiores quàm antè fuerunt; quod in aliarum regionum viperis non contingit. Habet Ægyptus multos præterea serpentes, quorum non meminimus, quia de nocentioribus dixisse satis est. Quoniam porrò condita atque integra quorundam serpentum alis & pedibus præditorum (quos ex Arabia parte in Ægyptum advolare ferunt) corpora vidimus, unius ex iis iconem Lectorum oculis subiicere voluimus, plura de eo in libro de Serpentibus dicturi.

Draco.



In itinere, Arabum & Ægyptiorum rusticorum turbam invenimus, quam Bassa vi per Ægyptum comprehendi iusserat, ut remigum officio fungerentur in expeditione suprâ memoratâ. Cairi enim Bassa, qui Turcarum Imperatoris nomine Ægypto præest, triremium classem paraturus, quoscumque obvios indifferenter comprehendi iubet: nec quisquam mutire audeat, quandoquidem id fit in Turcici Imperatoris obsequium; tanta est inter eius subditos obedientia: catenis tamen non coërcentur, sed expeditione confectâ, domum redire permittuntur. Quo tempore similis fit delectus, Christiani Cairum insolentes, domi se continent, nec quôquam egrediuntur. Turcici milites, qui

qui tota illa profectioe comites Domino de Fumet additi fuere, tantum biscocti panis secum detulerant, quantum ad illam à Cairo ad montem Sinai profectioem sufficeret: nec tamen omnem in reditu absumserant. inde facile cognosci potest eorum in victu frugalitas, quam aliarum nationum homines imitari haud possent. Noctis partem ad Nili ripam traduximus: postridieque summo mane, oneratis camelis Cairum secundò pervenimus. E Cairo in montem Sinai profectio, Ægyptiacorum & Arabicorum Camelorum cimiterium est: quia plerique omnes in eo itinere pereunt, ut apparet ex eorum ossibus quæ hinc inde secundum viam dispersa jacent: inde fit ut illud iter multum à vulturibus frequenter, quorum pridie magnas turmas (in quarum singulis non minus quinquageni fuere) observavimus: atque affirmare ausim inter reliquas rapaces atque curvis unguibus præditas aves, solos vultures turmatim volare.

Murrhina vasa in Cairo venalia; & de Nitro.

CAPVT LXXI.

INGENS Murrhinorum vasorum copia in Cairo à mercatoribus publicè venalis proponitur. Cùm autem videremus ea novo Porcellanæ nomine appellari, ejus appellationis Gallicum etymon perquirere libuit: atque animadvertimus, denominationem sumxisse à Conchylii quodam genere Murex Latinis dicto, quod Galli concham porcellanicam nuncupant: tametsi affinitas vocabuli Murex satis respondeat voci Murrhina: Gallicæ tamen appellationis etymon duntaxat perquirimus, quoniam Porcellanica vasa ea nuncupamus: nec ignoramus Latinos Myrrhæ vocem à Græca *μύρρα* deduxisse. Vasa quæ Porcellanæ appellatione apud nos hodie venduntur, nullâ notâ cum veterum vasis conveniunt. Sed nec summi totius Italiæ artifices similia parare norunt, nam commoda materia destituuntur: attamen vasa ab ipsis conflata, Porcellanæ nomine donant atque etiam venundant. Latæ significationis est Porcellanæ vocabulum, & multis conchis marinis applicatur. Quia porro elegans vas è concha marina paratum aptius denominari non posset secundum veterem appellationem, quàm Porcellanicum: expolita illa & splendentia conchyliis margaritifera conchyliis respondentia arbitratus sum affinitatem aliquam habere cum materia vasorum antiquorum Porcellanicorum: huc accedit, quòd Galli sphaerulas illas ad preces ad numerum recitandas idoneas, è magnis cochleis confectas, Porcellanicas sphaerulas appellant. Transparentia sunt ea vasa Porcellanica, magnòque æstimantur in ipso Cairo, quoniam ex India deportari affirmant: quod mihi verisimile non videtur. nam neque adeò frequentia, neque adeò magna vasa conspicerentur, si ex tam remotis regionibus deferrentur: Gutturium enim, poculum, aut aliud vas quantumvis parvum, singulis ducatis vaneunt: si ampla sint, tanto plurius æstimantur.

Magna est in plerisque Europæis pertinacia, qui affirmant nostrum Sal petrae esse Nitrum veterum, cùm tamen ne mica quidem legitimi Nitri in universo orbe Christiano reperitur, nisi aliunde delatum; contra in Cairo adeò vulgare sit, ut ejus decem librae vix uno maidin æstimentur. Varius apud illos ejus est usus: nam & vasa eo inducunt, & siliquis Acaciæ admixtis coria parant.

Extra urbem Cairum eleganter constructa conspiciuntur templa, Mesquita, seu Moscheæ, sive Mesgedæ dicta, multorum magnatum sumtu & curâ paucis ante annis ædificata: nam si quis Bascha, Sangiacus, aliùve auctoritate pollens Imperatoris Turcarum aulicus, aliquid memoriâ dignum posteris relinquere vult, ejusmodi fabricas exstruit pietatis causa, quibus cisternas adjungit, aquæ conservandæ idoneas, ut quilibet sua jumenta inde aquare, ipseque secundum eorum consuetudinem eluere se possit: nam toto corpore eloto, ab omni peccato se liberari, ex Mahometi instituto, arbitrantur. Solent Arabes publicis locis aquam plerumque proponere, quam per certos viros circumferri curant, & quibusvis obvis præberi sine ullo precio, nisi qui aquam sumpsit, civilitatis causa aliquid ipsemet donet. In Cairo reliquisque Ægypti, Syriae, Turcorumque Imperatori subjectarum Provinciarum urbibus, ubi viæ coeunt & junguntur, ingentia ponuntur vasa, quæ singulis diebus aquâ implentur, ut qui sitiunt inde haurire queant. Inde fit ut publicè cibum sumere eos non pudeat. Nam comparato quem cupiunt in foro cibo, ad vas aliquod aquâ plenum concedunt, exemptisque calceis istuc confidentes, in propatulo vescuntur. Fenum in Cairo venale, in pratis, nostro more, non est demessum, neque gramen est, quale in Cycladum insularum scopulis legitur: sed ex trifolio^b sato constat, caule concavo prædito, quod demessum in manipulos colligatur, deinde per fascies distribuitur. Eo autem libenter vescuntur equi.

* Mirum sane est, Bellonium dubitare, an porcellanica vasa qua Cairum ex India advehuntur, sint legitima, ob abundantiam & pretii vilitatem. Si Vlisipponæ Regias naves conspexisset ex Goa & aliis India Orientalis emporiis redeuntes, varii generis mercibus exoticis onustas, inter quas & frequentia vasa porcellanica, non istuc quidem confecta, sed ex Sinarum regno advecta, aliter haud dubie sensisset. Sed etiam nunc, postea quàm Batavi in Indiam Orientalem navigationem instituere cœperunt, ex Bantam Iava eviporio, & Sumatra alijsq; Insulis in quibus Sineses negotiantur, singulis annis similia vasa cum magnâ aromatum omnium generis abundantia reportant.

* Non dubium est: quin id trifolium legitima sit medica, qua viridi per Hispanias equis datur: nullum etenim fœnum per universam Hispaniam reperias; nec etiam avenam; hinc, concisum stramen fœni, hordeum avena vicem istuc supplet.

*Succinum non esse fossile, ut plerique existimarunt,
sed arboris gummi.*

C A P. LXXII.

SUCCINUM è quo sphaerulae, quibus ad numerandas preces uti solent, parantur, non minore est apud Arabes, Syros, Ægyptios, & Indos precio, quàm apud Christianos: nam Turcæ perinde his sphaerulis utuntur ut nostri homines, & suas preces ex consuetudine ad eas demurmurant. Sed & ad alios varios usus applicant, veluti ad ornatum ephippiorum, frenorum, clitellarum, equorum, mulorum, camelorum. Ejus adhuc rudis ingentes culeos plenos in Cairo conspeximus, fragmentis sive glebis gemini pugni crassitudine, quorum nonnullis arboris cortex adhuc inhærebat, tenuis, levis & nitidus: & cum ejusmodi cortex interdum inveniatur plusquam palmari amplitudine; ingentem arborem ex qua profluit, esse dicendum est. Plerique æstimarunt Succinum fluidum esse liquorem terrestrem, qui in mare devolvatur, & istuc induratum à ventis in littus reiiciatur. Erroneam autem esse hujusmodi opinionem experientia ipsa docet: nam si Succinum in aquâ mergitur, quâ ratione verum id esse poterit quod asserunt? Diligenter igitur perlectis iis quæ veteres de Succino scripserunt, totiesq; reperto inhærente cortice, in Diodori sententiam facilè concedimus, qui expressè affirmat gummi arboreum esse, quod vi ferrum ad se trahendi pollet, quemadmodum magnes, si primùm fricetur; quod Diocles, Theophrastus, & nonnulli alii jam observaverant: idque verum esse comperimus. Pleraque obtinet nomina cum Græca tum Latina, uti Succinum, *λυσίλειον*, Lapis lycis, *πτερυγόρον*.

Bellonium in censura de Succino falli, iam notius est quàm ut multis de eate agendum sit: nam & odor & tota adeò Succini natura bituminosum quidpiam esse, facilè evincunt.

Nostra Profectionis in Hierusalem apparatus.

C A P. LXXIII.

IN Cairo subsistentes, profectionem in Hierusalem adornabamus, & res ad eam necessarias curabamus, conductitia jumenta & annonam nobis comparantes, quemadmodum antè ad profectionem in montem Sinai feceramus. Hierosolymitana autem profectio, magis equorum & mulorum quàm camelorum operâ perficitur. Turcæ porro & Arabes longinquam profectionem æstate suscepturi, tamarindos emunt: magni etenim usus sunt per universum Turcæ dominium, non ad medicamenta paranda, sed ad sedandam sitim, ut singulis annis plus quàm tria millia pondo in Cairo venundari putem.

In eorum Mesquedis elegantia magna vasa è marmore varii generis confecta antiqui operis conspiciuntur, quæ olim ad condienda variorum animalium cadavera usurpasse credimus: nam cum pleraque animalia sacra æstimarent, ea condiebant, & in ejusmodi vasa tanquam in sepulcrum recondebant; homines autem aliter condiebantur, ut antè diximus. Cairi incolæ mentionem facientes Præfectorum qui Sultani tempore vixerunt, Circassos eos nominant; quod admirati sumus, appellationem adeò antiquam & Herodoto notam etiamnum retineri audientes. Cairinus Bassa suam aulam non Arabum aut Ægyptiorum, sed Turcorum more gubernat. Cumque observaverimus qua ratione Dominum de Fumet (qui illum salutandi & ipsi valedicendi causa adiit) exceperit, dignum quod hinc infereretur judicavi. Omnes suos Janissaros auratis, sericeisque diversorum colorum vestibus eleganter exornatos ordine collocavit, nullis acinacibus aliisque armis accinctos, sed demissis & decussatis manibus; quod indicium est magnæ Turcarum obedientiæ: ad gerendum etenim bellum solummodo arma expetunt. Arabes gestare pugiones solent,

solent, quod Turcæ nondum in usum receperunt: alia tamen tela habent cum pacis tum belli tempore magis utilia, de quibus iam diximus. Comparatis rebus ad profectiorem necessariis, terrestri itinere illam absolvere visum fuit.

Ægyptiacus quidam frutex semper virens, qui rubro colore inficit.

C A P. LXXIV.

DIE Saturni qui fuit xxix. Octobris anni quadragesimi septimi supra millesimum & quingentesimum, nocte dubia, urbe egressi sumus, & ad Mesquedam quartam milliariis parte ab urbe distantem concessimus, sub cujus tecto pernoctavimus: unde die Dominica ante lucem discessimus. Ægyptus Nilo inundata nobis ad sinistram erat, in quâ pagos locis editioribus fitos inter palmarum silvas conspiciamus. Observavimus fruticem Alcannam nuncupatum, quem diligenter colunt, atque ex eo egregias cæduas silvulas parant. Latini Arabum interpretes, Ligustrum Latinorum esse arbitrati sunt, sed falluntur; nam dissimiles sunt frutices. Alcanna * in Punicæ mali altitudinem excrevit: sed cæsa, virgulas duntaxat profert, saligneorum viminum instar. Magnum adfert quæstum Ægypti incolis: nam ejus folia arida in pollinem terunt, flavo colore inficientem. Hujus pollinis census tam ingens est per eas regiones quæ Turcarum Imperatoris subjacent imperio, ut plus quàm octodena ducatorum millia reddat: invaluit enim ea consuetudo, ut omnes mulieres, manus, pedes, capillorum partem rubro aut flavo, viri autem ungues rubro colore, hoc pulvere inficiant: addito præterea alumine, puerorum utriusque sexus capillos tingunt, equorum jubas, pedes & caudas. Ejus regionis mulieres ad formæ decorem multum accedere putant, si ab umbilico infra, etiam coxarum partem flavo colore inficiant, quem ex hoc pulvere concinnare norunt, simulatque ex balneis egrediuntur; quoniam eo tempore color altius penetrat. Illius usus adeò frequens est, ut non modò apud Turcas invaluerit, sed etiam Wallachiam, Russiam, & Bosniam deferatur. Cum itaque plebs hoc pulvere carere nequeat, necessariò ejus distributio magnum censum præbet: sæpeque accidit ut Alexandrinæ naves eo oneratæ, Constantinopolin devehantur, qui illic venundatur & distribuitur. Cairum egressi, Canalem sequuti sumus Damiatam ducentem. Et quoniam intempestâ nocte discesseramus, ante lucem pervenimus ad viam quæ Sues ducit.

Alcanna Arabum.

* Huius etiam meminist C. V. Leonhartus Dasylycus, sive Rawolfius, Lib. i. cap. 4. sui Hædæporici. Tripoli, inquit, invenitur etiam frutex, nostro in Germania Beynholz seu Mundholz. Ligustrum à Latinis appellato, similitis; Arabes Alcanna, sive Henne, Græci vulgari lingua, Schenna vocant: ad quos ex Ægypto, præcipue verò ex Cairo, ubi copiosè provenit, deferuntur. Hunc Turci & Mauritanii, propter florum gratum & suavem odorem, Moscho similem, diligenter in fictilibus vasis, aut ligneis capsis alunt, & hieme, ne frigore (valde illi adverso) pereat, in cubiculis aut subterraneis locis servant. Flores sunt pallidi, vel subflavi, nascentes in thyrso palmum fere longo, aliquantulum tamen explicato, ut etiam foliola inter flores nascentia conspiciantur. Ramuli panè flori concolores sunt, qui satis copiosè ad nos adferuntur purgandorum dentium gratiâ: iis enim extrinsecus parte primùm præmansis, tamquam scopulâ aut penicillo dentes levigant & detergent. Cùm porro seriùs, in Augusto videlicet, germinare soleat, nonnulli aquâ rigant, in qua sapo dissolutus; alii radicibus calcem addunt, ut maturius germina & flores proferat. Folia tota hieme permanent, ex quibus in pollinem redactis, & citriorum succo exceptis, ungues & infantium capillos, festis diebus, rubro colore, ut etiam equorum jubas & caudas, tingunt. Viridis est u pulvis, & adeò vulgaris apud eos eius usus, ut ubique in foris culices pleni venum exponantur, imò naves eo onustæ ex Ægypto & Africa per Turcarum Imperatoris ditionem distribuendum evehant; illo magnum vectigal singulis annis ex eo commercio accipiente. Ex huius radicibus uslu parant Arabes suum spodium, cuius Avicenna 6. 17. cap. meminist. Quæ cùm ita sint, hunc peregrinans



*Lanceolæ mirum
Sp. hist.*

fruticem (cuius Salomo primo Canticorum meminit) Cypro Dioscoridis convenire aſſimo. Haſtenuſ Daſilycus. Ceterum, licet ad eò luculentam huius fruticis deſcriptionem ipſe dederit, ad pleniorẽ rãmen eius cognitionem conſequendam, fruticis etiam iconem ex Daſilyci Lib. III. deſumptam Lectoris oculis ſubiicere libuit.

*Plurimi Ægypti pagi, ſecundum viam
qua Hieruſalem ducit, ſiti.*

C A P V T L X X V.

PER latè patentes mollis arenæ campos iter fecimus, in quibus ruſtici Citrulli genus colebant, tanti in Cairo uſus, ut toto Septembri & Octobri ſingulis diebus cameli huiusmodi fructu onuſti adveniant. Quæſtuofus eſt, nam nullo negotio provenit præſertim per Nili inundationem. Avicenna & Serapio Bategam nominarunt: nunc Ægyptii Copus appellant. Plerique in huius nomenclatura hallucinati ſunt, falſo Anguriam nuncupantes: nam Anguria cucumerem ſignificat. In tantam interdum amplitudinem excreſcit, ut quatuor aut ſex camelum; unicus, hominem onerare queant. Eo die in apertâ planicie pernoctavimus: poſtridie verò in amplũ pagum pervenimus nomine Cauq, ubi ſubiſtendum fuit, ad annonam neceſſariam comparandam (per ſterilia enim loca faciendum erat iter) orizam, piſa, fabas, ova, poma, pira, uvas, daçtylos, ficus. Vix alia herba per eas arenofas ſolitudines naſcitur quàm Hyoſcyamus niger, agros ſua viriditate veſtiens. Tardè ex Cauq digreſſi, tota nocte iter fecimus, donec in pagum Cataro, editiore loco, non procul à Nilo ſitum veniremus. Suam quadrageſimam tum celebrabant: propterea ſtagia turrium ſuorum templorum aut Meſguedarum, undiq. obſita erant accenſis lampadibus totâ nocte ardentibus: qui mos per univerſam Turcæ ditionem ubi Mahumetiſtæ viuunt, obſervatur. Arabicarum porrò Meſguedarum turriculæ à Turcicis differunt, quòd Arabicæ triplicem, Turcicæ unicam contignationem habeant. Eorum quadrageſimæ menſe lunari durant: jejunium celebrantes, cibo & potu abſtinent in obſcuram noctem, donec ſtellarum ſplendorem conſpiciant: deinde totâ nocte compotatiunculis indulgent. Cataro magnitudine reſpondet Cauq, palmæque arboribus cingitur: elegantes iſtæ coluntur horti, ob aquæ commoditatem; cujus rei cauſa celebris eſt pagus. Ulteriùs deinde progreſſi ad alium pagum nomine Bilbez, ubi ſumpto prandio, reliquo die ſubiſtitimus; cum æſtus vitandi cauſa, tum ut jumentorum quieti conſuleremus: ibi autem victui neceſſaria in foro perinde atque in Cauq invenimus. Inde digreſſi, & inter Orientem ac Septentrionem tendentes, à dextris præter ſterilem planiciem nihil conſpiciebamus; ad ſiniſtram verò offerebat ſeſe regio quæ à Nilo inundata, fertilis & culta eſt, plurimis pagis abundans, Palmarumque & Sycomorum ſilvis. Magnos Gazellarum per eam planitiem oberrantium greges invenimus; eoque veſpere tertiam ſtationem à noſtro ex Cairo diſceſſu conſecimus.

Admirabile difficileq; iter inter Cairum & Hieruſalem.

C A P V T L X X V I.

DIE Martis omnium Sanctorum nomini ſacro, ad Salatiam uſque pagum progreſſi, toto deinde die quievimus. Huius pagi, licet admodum celebris, ædificia ex Palmarum duntaxat ramis in ipſum arboris truncum inclinatis conſtant: ſunt præterea nonnullæ ædiculæ nullius momenti. Incolæ quadrata quædam loca harundinibus ſepiunt, ad gallinas, anſeres & anates coërcendas. Nos iſtæ camelos, deinde capreolos, gallinas, ova, hordeum, panem, vinum, & alia victui neceſſaria venalia reperimus. Quoniam porrò emetienda erat ampla planities & latronibus infeſta, decem Arabes probè armatos conduximus, qui comites eſſent, licet Ianiffaros haberemus: Arabes autem longas ſariffas tametiſ equites in humeris geſtare ſolent. A Salatia quinque horis integris fecimus iter per incultam planitiem, nihilque conſpeximus præter Tamarices & Rhamni genus rubentibus baccis, cum qui in Græciâ naſcitur, nigris baccis ſit præditus. Eatenuſ nihil aquæ contuleramus; cum in ſingulis pagis aquam invenerimus: illo verò die utres aquâ implere coacti ſumus; quia ejus eſt penuria quæ nobis gradiendum erat. Ter eo die Nili alveum tranſivimus, aquâ ad equorum cingula pertingente, quæ amara & falſa eſt, quoniam marinæ permiscetur. Latos etiam pontes invenimus, ſed non admodum longos. Salſos igitur rivos prætergreſſi, ad Carabaffara rudera ſubiſtitimus, ad noctem iſtæ traducendam. Subſequens dies nobis difficilior obrigit quàm ſperaveramus, quòd per mollem, cedentem, mobilemque arenam iter faciendum eſſet. Ea de cauſa agafones equorum

equorum & mulorum suffragines pannis involvere & munire necesse est, alioqui mutuo allisu atterendos. Arenosa planicie emensa, ad vallem accessimus, in qua paucas Palmas conspeximus, juxta puteum, subdulcem aquam continentem, cujus potu Caravanna usa est: ea autem versatili rotâeducta, ut in Ægypto. Sub vesperam in pagum Belba appulimus, Castellum nimirum quadrangulâ formâ, in Palmiræ regione (quæ haud procul à Mediterraneo mari abest) situm, inter Ægyptum & Syriam, bidui à Salatia itinere. Hujus muri admodum debiles, quæque insunt ædificia, vitulorum stabulis vix sunt majora: regio admodum sterilis & arenosa est, alioqui Palmarum silvis abundans, attamen pleraque victui necessaria istuc invenimus. Ejus regionis incolæ macilenti sunt, fusci, & sole adusti, qui Turcorum more humi non sedent cruribus decussatis, ut Gallia sartores facere solent, sed ut Arabes incurvati, summis pedibus terræ infixis, insident suis calcaneis; totosque interdum dies eum in modum sedendo traducunt, nec magis defatigantur quam nos scabellis insidentes: nam cum à teneris assueverint, nullam molestiam illis præbet ea sessio: deinde cum eorum regio arenosa sit, vestes conspurcarent si Turcarum more sederent. Arabes, Armenii, Turcæ, maximâ ex parte suas interulas caruleo colore infectas habent, raroque albas gestant: pediculis tamen non scatent, quia sæpè balneas adeunt, ubi eluuntur & mundantur. Arabes humi cubant, substratis duntaxat storiis ex harundinibus vel palmarum foliis contextis, nec linteaminum usum norunt. Expectabat nos Caravanna quædam quæ Hierosolymam proficiscebatur, apud puteum in planicie situm, binis à Belba miliaribus distantem, cujus aqua nitrosa erat; nam circumjacens locus etiam nitrosus: alterius tamen penuriâ eam bibimus. Media nocte Caravanna discessit, nos post tres horas duntaxat subsequuti. Secundum mare mediterraneum, ad sinistram relictum, diu iter facientes, rectâ ad Orientem tendebamus, nonnihil properantes ut Caravannam adsequeremur, quam ad vesperam comitati sumus, & ad maris littus paululum substitimus: deinde ad quartam miliaris partem progressi, inter binos arenæ mobilis tumulos fodimus ad dimidiæ orgyæ altitudinem, dulcemque aquam invenimus, sed turbidam, & albescentem, qua nostras lagenas & utres implevimus, Sinai montibus ad dextram jam nobis apparentibus. Qui porro rectâ profectionem ex Cairo versus Hierusalem instituunt, neque Belbam neque Salatiam adveniunt, sed alia via pergunt, cibos & aquam in totam profectionem circumferentes. Nos autem qua diximus via progressi sumus, ob Nili & pagorum commoditatem; Ambrosiam, Thapsiam, Libanotidis species, Tamarices atque Apocynon in aperta planicie nascentes reperientes.

Nitrum: Cancer quidam exiguus miranda natura.

C A P. LXXVII.

TO TO illo die sub nostris tentoriis traducto, Caravannam sequuti sumus, aliamque planiciem ingressi, quæ per sex horarum spacium duravit, sub lucem, in depressiorem planiciem descendimus Nitro omnino obsitam, in quo equi & cameli pedum vestigia imprimebant: atque initio propter splendorem, salem esse arbitrabamur: nec facile agnovissemus, nisi antea in Cairo id fuisset conspectum. Non est autem Sal petra: nam Nitrum naturale est, iisque notis quas veteres tradiderunt dignoscendum, nempe ut ustum multos cineres relinquit, Sal verò petra nullos. Per eam planiciem ad dimidium ferè miliare progressi, paulo ulterius mare attigimus, secundum cujus littus diu fecimus iter; & frequentes Galei, caniculæque marinæ in littore pascentes nobis conspectæ fuere. Istic etiam peculiaris quidam Cancer, & admirandæ naturæ: nam media æstate, summisque solis ardoribus, catervatim mare egressus, per littus vagatur, ad tres balistæ jactus per arenam excurrentes tanta celeritate, ut vix assequi liceat, cum tamen pusillæ castanæ magnitudinem non excedat: & integro die per summos solis æstus in sicco versatus, noctu in mare sese recondit. Aristoteles Cancrum cursorem nominat: pleriq. autem falluntur qui inter cetaceos pisces reponunt, & Dromonem, hoc est Cursoré appellant; nam, ut dixi, pusillus est, ejusque amplam descriptionem lib. 2. de Piscibus dedimus. Noctes tota hac nostra profectione nunquam adeò obscuræ fuerunt, quin obvia quæque conspiceremus. Ea nocte cum paululum à Caravanna secessissemus, Sangiacus quidam Hierosolymam proficiscens, tumultu quendam excitavit, fingens adesse Arabes. Quo nuncio non magnopere commoti sumus: Ianissari enim qui Dominum de Fumet comitabantur, animosi & bene instructi erant. Diu ante lucem discedentes Mediterranei maris Littus reliquimus, atq. claro mane quorundam Iudæorû gratia, qui in turbâ erant, Caravanna & Sangiacus substiterunt, munere enim ab illis donatus, ut eos expectaret. Atq. illi quidè astute Veneris die sub vesperam

longiùs progressi erant, ut postridie quiescere possent: consuetudo enim apud illos est, ne die Sabbathi ullam operam faciant. Nos verò ipso Sabbathi die præcessimus, in Carbassara muris cinctum, atque castelli in modum exstructum, divertentes, apud magnum pagum, in quo victui necessaria coëmimus; illoque vespere uberiorem glebam invenire cœpimus, deserente nos arenâ. Istic Smyrniùm copiose nascitur, Ambrosia, Alga tertia, Anchusa & Ligusticum. Inter Cairum & eum locum nullas alias arbores conspeximus, præter Palmas & lanigeras, quarum mala sive fructus delicatâ tenuique lanâ pleni sunt, ut antè meminimus.

Arbores, aves, aliæque res singulares in Palæstina nascentes.

C A P. LXXVIII.

SED ante quàm in Carbassara perveniremus, in editiore colliculo, Balanum myrepsicam invenimus, præ iis quæ in Aràbia nascuntur vastam admodum, Betulæ parem, sub quâ magnâ Smyrni quantitas nascebatur, semine, uti Coriandrum, rotundo & valde odorato. Car-bassara vicini è longinquo conspeximus virentes quasdam arbores, initio nobis ignotas: sed observatis earum ramis confertim in summo nascentibus, valde frondosis, & elegantem umbram præbentibus, crasso præterea ipsarum caudice, Sycomoros esse deprehendimus serie quadam in planicie dispositas, veluti apud nos Juglandes. Circa Car-bassaræ porrò puteum aderant arbores Græcis Oenoplæ nuncupatæ, ab aliis Napeca. Est autem illud Car-bassara limes & initium fertilioris soli Palæstinae. Istorum verò diversiorum sive Car-bassara cum per Ægyptum tum per Syriam portæ ferreæ sunt, arcamque continent, propugnaculum in medio habentem, quo se viatores conferunt: intra muros parte interiore porticus sunt, sub quas noctu se recipere licet pluvio tempore, atque etiam propter æstum de die. Tota nocte conclusi fuimus in eo Car-bassara, excubias agentes, prædonum Arabum causa, quos non procul abesse, relatum nobis fuerat. Caravanna à nobis relicta, tota nocte iter fecit, & ante lucem nos prævertit; commodè enim vel ex longinquo exaudire potuimus: eam ob causam illico ad eam subsequendam nos comparavimus. Nam consuetudinem hanc habent, ut si quis Sangiacus, vel Caravanna aliqua numerosa iter facit, campanam satis crassam cameli alicujus collo appendant, quæ è longinquo exaudiri possit, ad commonefaciendum universum comitatum. Turcici proceres perinde lecticâ vehuntur ac in Europâ; quam muli non gestent, verùm cameli. Inter Gazara, quæ prima urbs est provinciæ * Ægypti, & Belba, agros desertos invenimus ob murium & soricum abundantiam: quos nisi devorarent aves Percnopteri ab Aristotele nuncupatæ, à Gallis verò *Boudrees*, naturæ instinctu catervatim eò advolantes, nullam sementem possent facere incolæ, quin statim absumeretur. Provenit istic Scilla, Thapsia, Ferula, Polium, Hastula regia. Deinde iter fecimus per agros, frumento, leguminibus, & fructiferis arboribus bene exultos. Sepes possessiones separantes, Rhamno & Halymo constant, in quibus volitantes observavimus Colluriones, *Pies griesches* Gallis nuncupatas, quæ mures vorant perinde ac tinnunculi. Vidimus etiam prætervolantes multos Vultures, aliasque aves carnivoras, quales supra commemoravimus Accipitres Ægyptios: quidam è nostro comitatu Pelicanos appellabant, quòd forma similes essent iis quos sanguine suos pullos alentes depictos viderant. Quia verò molestiam nobis exhibuit inquisitio quænam avis Pelicani nomine donanda esset, asserere non dubitamus, pro Pelicano sumendam esse eam quæ gemino ventriculo prædita est, alia appellatione Onocrotalum dictam: ab Alberto non sine errore Ossifragum; cum Ossifragus is sit qui à Græcis Phinis vocatur: quod vocabulum multis ansam præbuit varia de Phœnice commemorandi, ave longè tamen diversa à Latinorum Ossifraga, quam nido incumbentem pingunt, pectusque rostro aperientem ad pullos suo sanguine alendum, ut ex historia Phinis ab Aristotele prodita, apparet; quem sequutus Plinius, Ossifragam describens, omnia illi attribuit quæ Aristoteles suo Phini: Aquilâ esse majorem, & proximum ei genus, aduncis unguibus, & carnivoram, colore ex cinereo albicante; hebetè oculorum acie præditam, benignam, pullos Aquilæ ejectos excipientem, & educantem donec ad volandum apti sint.

Cognita est Gallis avis, quam appellatione Phini sive Latinorum Ossifragæ convenienti nominant *Offraye*, cum Ossifraga non sit, nec tali nomine dici debeat, sed Halixetus, quintum Aquilarum genus, circa flumina & stagna versans, librans sese ex alto, & præceps in pisces ruens, discussis pectore aquis eos rapiens. Quatuor integris horis per apertam planiciem arboribusque liberam equitavimus: tandemque Gazaram, primam quam

quam in Iudæâ invenimus urbem pervenientes, in horto quodam urbi vicino sub Palmâ tentoria fiximus.

* *Ægypti, imò potius Palaestina; qua veteribus, ut verisimile est, Gaza dicta fuit: sed & ipse Bellonius ad huius capitis caicem Gazaram in Iudæa locat.*

Urbs Gazara.

CAP. LXXIX.

GAZARA muris non est cincta, sed veterem habet arcem quadrangulam in colle firmam, infirmam, cui præest Sangiacus. Solum circa Gazaram fertile est, abundantque ficibus, oleis, ziziphis, malis, punicis, & vitibus. Alit etiam nonnullas palmas, sed cujus fructus serò maturatur, regio etenim frigidior est. Iam ante trimestre, dactyli in Ægypto & Arabiâ maturuerant, Gazaræ verò adhuc virebant. Istic invenitur lacerti nigri genus Stellio dictum, mustelæ ferè magnitudine, tumidâ alvo & crasso capite, in Iudæa & Syria etiam frequens. Conspeximus præterea avem mea opinione reliquas cantus suavitate superantem, quam veteres Venaticam avem appellasse arbitramur. Sturno paulo major est, albo ventre, & dorso cinereo, ut Molliceps, *Gros bec* nobis dictus, cauda nigra, alasque ut in pica superante, Pici Martii in modum volans.

Omnis generis edulia in Gazara invenimus, panem, vinum, gallinas, ova. Incolæ Gazaræ, Græci, Turcæ, & Arabes vineta sua diligenter colunt. Istic hæsimus usque ad noctis crepusculum, deinde totâ nocte per elegantes planicies iter fecimus Ramam versus: Postridie verò mane pagos in colliculis sitos secundum agros omni tritici genere instructos vidimus rectâ à meridie ad Septentrionem tendentes: & quoniam Euro auster vehementer flabat, marinorum fluctuum murmur exaudiebamus (non procul enim à mari aberamus) & magnas Onocrotalorum turmas eò volantes conspiciebamus. Oenoplia sive Napca Pyri altitudinem attingit, fructumque fert silvestribus Malis æqualem, & adeò similem ut vix dignosci queat, sapore dulci cum grata quadam aciditate conjuncto; nucleum continentem, oliuæ nucleo parem. Ægyptus, Syria, & Armenia hac arbore abundant, qua Græcia imò verò tota etiam Europa caret: perpetuâ fronde viret: eam ob causam libro de arboribus sempiternâ fronde virentibus ejus * icon reponetur. Repperimus in itinere planiciem sacchariferis arundinibus & colocasia excultam, quam aqua ex puteo hausta rigabant. Inde Ramam pervenimus, ubi reliquo die hæsimus.

* *Istam Oenoplia iconem nondum conspiciere licuit, in commentario Bellonii de Coniferis & sempiterna fronde virentibus arboribus, cuius quidem exemplaria mihi hætenus videre consigit. Sed C. V. Prosper Alpinus, eius historiam cum icone Lib. de Plantis Ægypti exhibuit, & ego cap. xix. Lib. 1. Plantarum Historia illam exhibeo.*

Urbs Rama.

CAP. LXXX.

AMPLA olim fuit urbs Rama, ut ex rudibus apparet: nam cisternæ & fornices quæ etiamnum supersunt, majores sunt Alexandrinis, licet non adeò frequentes. Sita est solo pingui & foecundo: quia verò adeò rari sunt incolæ, ut vix decem ædes inhabitentur, agri magnâ ex parte deserti manent: seruntur tamen frumentum, hordeum, legumina, & pauca vites: istic venalia reperimus carnes, panem, vinum, & alia edulia. Potior incolarum pars Græci sunt. Acaciæ alterum genus copiosè ibi provenit, atque alius frutex spinosus, quem à veteribus non descriptum arbitramur, suspicamur tamen Myrrhæ arborem esse: contorto est caudice, denso, horrentibusque spinis obsito, folia habens Acaciæ similia, sed paullo majora. Rama ante lucem digressi, per pingua arva iter fecimus, in quibus frumentum facillè nasceretur: sed incolæ de suo commodo parum solliciti, segniter admodum terram colunt. Sub auroram valles montanorum Hierusalem ingressi sumus; in quibus longiùs progressi, montiumque præcipitiis utrimque conclusi, quosdam Arabes hinc inde è tumulis descendentes, strepitumque facientes invenimus, qui statim nobis conspectis, pecunias exposcentes, simulârunt sese nos adoriri velle: commonefacti autem tales nebulones exteros expilare solere, si superiores sint, eos contempsimus; Prætexentes autem sibi regionis tutelam ab Imperatore Turcarum commissam, exiguâ pecuniæ summâ donati fuerunt: tamen nos aggredi non ausi fuissent: nam præter ordinarium comitatum, Dominus de Fumet in Gazara alios decem Ianissaros sibi adjunxerat, permissu Sangiaci illius urbis. Sed illi etiam adeò versuti sunt, ut peregrinos (si numero se potiores & ipsis resistere posse, animadvertant) nunquam adoriantur.

Hierusalem in montanis sita.

C A P. LXXXI.

AD E O abundant hæc montana omni arborum genere, silvestribusque & aromaticis herbis, ut monti Idæ in Creta comparari possint, cui etiam temperamento & aliis dotibus respondent. Excolitur terra in ipsis scopulis scalarum in modum: unde cognosci potest veterum Iudæorum diligentia & industria, qui solum alioqui petrosum & sterile, culturâ fructibus abundans reddiderunt. Similis diligentia observatur veterum Græcorum qui Ægæi maris insulas habitant: quarum plurimas conspeximus nunc desertas, & vix centum incolas alentes, in quibus olim plures quàm sexies milleni vivere potuerunt, ut apparet ex tumulis & collibus, qui antiquitus ex firma materia per scaldas exædificati fuerunt, ad retinendam terram ne per præcipitia devolveretur, & in ea stirpes nasci possent. Insulæ Ceos, Milos, Andros, Naxos, Paros, & pleræque aliæ, eâ diligentia à veteribus Græcis fuerunt excultæ, ut uberiores redderentur planis locis. Sic etiam Iudæi cum solum haberent sterile, uti dixi, & ad alendas vites aliosque fructus ineptum, magno labore & sumtu fœcundos reddiderant colles, ut apparet ex structuris quæ nunc etiam permanent, veteremque majestatem quodammodo resipiunt. Arbores sponte in illis montibus nascentes sunt Adrachne, Picea, Aria, Ilex, Terebinthus, Lentiscus: plantæ, Cistus, Ledon, Thymbra, Smilax aspera, Maron, Origanum Heracleoticum, Tragoriganum, Salvia, Stachys, Ruta silvestris, Trifolium Asphaltites, Cyclaminus, Umbilicus sive Cotyledon, Thymus, Hyssopus silvestris, à nostra domestica differens, quæ tamen Cretæ ignota est. Montium pars quæ ad Occidentem vergit, vitium aliarumque fructiferarum arborum, ut olearum, ficuum, malorum punicorum opulentissima est, si cum aliis quæ silvestres duntaxat arbores gignunt, conferas.

Brevis itineris inter Cairum & Hierusalem supputatio.

C A P. LXXXII.

EX nostri itineris supputatione liquet, Cairum novem duntaxat, aut ad summum decem dierum itinere ab Hierusalem distare. Verum quidem est nos utcumque properasse: nam die Sabbathi, vigesima nona Octobris, Cairo discessimus, & die Martis, octava Novembris, Hierusalem pervenimus. Quatuor miliaribus per montana confectis, fontem ad cuiusdam templi rudera invenimus, quod Monasterium Christianorum Latinorum olim fuisse credimus, ut ex picturis & muri vestigiis conicere licet. Istic sumto prandio, in Hierusalem pernoctavimus. Peregrini eò advenientes hospitio excipiuntur pro ea quam profitentur religione. Nam si Romanæ Ecclesiæ ceremonias sequuntur, quos illi Latinos appellant, apud Franciscanos extra urbem in monte Sion excipiuntur: si Græcos ritus amplectuntur, concedunt ad Caloieros Græcos in urbe apud sepulchrum habitantes: si ex provinciis Presbyteri Ioannis, apud monachos Indos locum habent: sic & reliquæ nationes Christianam religionem profitentes, Georgiani & Armenii. Franciscani plerumque sunt triginta aut quadraginta numero è variis nationibus, sed tamen magnâ ex parte Itali. Peregrinos per omnia Hierosolymitani territorii loca sacra deducere solent: eam ob causam interpretem quem ipsi Droguement appellant, suis sumtibus alunt, Turcicam, Arabicam, Græcam, Italicam, & alias linguas callentem, ut sermonem cum incolis conferre, peregrinorum nomine respondere, & illos per omnia loca sacra deducere queat. Singulis noctibus excubias agunt Franciscani, mutatis in singulas horas personis, supra muros stantibus; quoniam eorum monasterium extra urbem cum sit, sibi metuunt à latronibus Arabibus: nam licet monasterii muri sint admodum alti, ne tamen incolæ ejus regionis ipsos adoriantur, formidant.

Succincta descriptio sacrorum locorum Hierusalem.

C A P. LXXXIII.

VICINA Hierusalem regio, præsertim urbi proxima, bene culta est. Vineta diligenter exculta. Nascuntur istic mali, amygdalæ, ficus, & oleæ multum olei reddentes: habent autem oleæ peculiarem notam qua à reliquis differunt; nam viscum quod eis innascitur, rubris baccis est præditum, magno incolarum damno, quoniam steriles

riles oleas reddit. Sumtus à Franciscanis facti, ex Latinorum, quos vocant, provinciis subministrantur: designatas enim habent suas eleemosynas variis Europæ locis, ab ejus ordinis præfectis, Gardianos appellant, collectas, præsertim autem in Cypro, Gallia & Italia. Nobis referebant, se ex Germania & Anglia solere accipere, sed nihil ad illos nunc inde deferri. Nullus in Hierusalem Latinorum monachorum alius est ordo quàm Franciscanorum. Postridie illorum nonnulli diluculo nos deduxerunt ad loca circa Hierusalem sacra. monasterium egressis, demonstratus nobis primùm omnium locus in quo Christus cum discipulis cænam celebravit: Turcæ eum Franciscanis ademerant, Mesguedamque Mahometi consecrârant: sed Dominus de Aramont illis restitui curavit, vicinus enim est eorum monasterio. Longiùs à monasterio digressis, locum demonstrarunt, urbis portæ contiguum, ubi Iudæorum, ne discipuli Divæ virginis corpus efferrent, prohibere volentium, brachia rignerunt; deinde murum urbis sequentes, apud vallem Iosaphat alium ubi D. Petrus abnegato Christo ploravit. Secundum eum murum est templum virginum, in urbis angulo situm, nunc Turcarum Mesgueda. Paulo infra in eodem angulo conspicitur triangularis lapis, quem aiunt esse, cujus in sacrâ paginâ Psalmus mentionem facit, *Lapidem quem repronaverunt edificantes*. Inde descendentes in vallem Iosaphat, torrentem Cedron transivimus, lapidis jactu ab urbe distantem, aquâ alioqui carentem, nisi pluvio tempore: istic lapis in quo impressa sunt Christi pedum vestigia, cum è ponte decideret: huic contigua duo sunt sepulchra in rupe incisa pyramidis in morem; plerique Esaïæ & Hieremiæ esse arbitrantur. Collem conscendentes, arboris è qua Iudas se suspendit, locum vidimus. Circumdato colle, ut urbs nobis amplius non appareret, facellum dirutum conspeximus, quod Magdalenæ ædes fuisse perhibent: & juxta illud, lapidem, cui insedissee Christus dicitur, de suscitando Lazaro cum illâ verba faciens; vix quartâ miliaris parte abs Hierusalem distantem. Paulo ulterius est exiguus pagus in quo sepulchrum Lazari à Christo excitati: sed ut conspiciere possemus, in fornicem quandam instar cubiculi amplam & firma materie exstructam descendendum fuit, in qua tumulus, altaris altitudine, in quo peregrini sæpe Missam canunt curant. Inde digressi, & Hierusalem repetentes, locum in quo Sycomorus, cui maledixit Christus, vidimus: ea pars Bethania nominatur. Versus Bethphage conscendentes per aspera & confragosa loca, ad dextram defleximus quâ ad Oliveti montem iter est: atque hac ratione summa semper petentes, longè vicinos limites prospicere poteramus, quoniam celsissimo circa Hierusalem loco consistebamus. Transivimus deinde quâ Christus ingressus est Hierosolymam, & ubi conscendit asinam, quam dissolvi & cum suo pullo adduci imperaverat. In edito isto loco consistentibus, & ad Meridiem obversis, plana Hiericho, mareque mortuum (alio nomine Asphaltites dictum, ubi Sodoma & Gomorra absorptæ) apparebant: deinde ad sinistram, ex eodem monte nobis ostendebant Franciscani locum in quo Discipuli multa ediderunt. In colle Oliveti stantes, commodè urbem Hierusalem perspiciebamus, ex editiore nimirum loco quàm ipsa urbs. Inde per eum locum iter fecimus, ubi Christus dixit, *Væ tibi Hierusalem*.

Divæ virginis sepulchrum in valle Iosaphat.

CAPVT LXXXIV.

SACELLVM est in summo Oliveti monte à Christianis fabricatum, in quo conspicitur vestigium unius pedis Christi saxo impressum, cum à resurrectione in cælum conscendit: alterum autem translatum ferunt in regionem Latinorum. Alius est tumulus, æqualis altitudinis, in quo aliud facellum omnino ruinosum. Redeuntes Hierosolymam, atque descendentes per montis Oliveti radices, semitam transivimus in qua D. Paulus sedebat, cum D. Stephanus lapidaretur: deinde inferius tres lapides vidimus, in quibus obdormierunt discipuli Christo orante: item ubi Christus captus fuit, & D. Petrus Malcho aurem abscidit. Hæc verò omnia loca secundo aut tertio lapidis jactu ab invicem distant. Regressi per pontem Torrentis Cedron, conspeximus in valle Iosaphat locum, in quo Christum sanguinem & aquam sudasse aiunt, atq. hic facellum exstructum. Ad hujus latus, tumulus est D. Virginis & D. Annæ; est autem hic tumulus subterranea fornix è magnis complanatisque saxis exstructa, atque crassis lapideis columnis fulta: lati sunt gradus scalæ per quam descendendum est: est enim facellum sub terrâ, Helenæ Constantini matris jussu, ut putatur, exstructum. Vallem Iosaphat egressis, & ad Portam auream tendentibus, demonstratum est quâ Romani, urbe à Vespasiano & Tito obsessâ, murum perfregerunt, & urbe potiti sunt. Quâ verò Christus Hierosolymam ingressus est, Porta aurea est; quam quia clausam invenimus, murum usque ad montem Sion circuitimus.

Omnia

Omnia igitur prædicta loca ante meridiem conspeximus; breve enim erat iter. Reliquum diem impendimus visitandis Monasterio vicinis locis; nempe eo qui multis specubus abundat, in quibus cadavera imposita viginti quatuor horarum spatio absumentur. Paulo infra probatica piscina est, vallem Iosaphat irrigans. Inde ad Sepulchrum Domini ivimus, in urbis magno templo situm, quod Helena Constantini mater exstrui curavit. Novem autem ducati persolvendi, cuilibet sepulchrum ingredi volenti; nemo etenim sive dives, sive pauper, immunis à solutione est. Nam qui tributum illud in censu habet, octo ducatorum millia Turcarum Imperatori pendet: hinc fit ut publicani isti à peregrinis nummos extorqueant, alioqui ab ingressu prohibitori. Franciscani verò & Caloieri Græci, aliorumque Christianæ professionis ordinum viri, sine precio ingredi & egredi possunt. Turcæ magnâ cum reverentiâ illud tuentur, & cum veneratione ingrediuntur. Istam pecuniæ summam imposuisse dicuntur Pisani, cum urbs Hierosolyma sub illorum esset imperio, atque ab eo tempore conservatam esse hanc extorquendæ pecuniæ consuetudinem.

Christi Domini nostri sepulchrum; & Hierosolymæ rudera.

C A P V T L X X X V .

HIEROSOLYMA paucis ab hinc annis novis & præaltis muris cincta est, sed infirmis, quæque bombardarum impetum minimè ferre possent. Plana sunt ædium tecta, officinæ in primariis plateis fornicatæ, ut in Alexandria: licet inæqualis sit comparatio. Nam Hierosolymorum fornices ex quadrato lapide superbè exstructæ sunt, quæ nonnullis adhuc locis persistunt ab eo tempore quo Iudæi merum istic imperium obtinebant. Aromatarii Hierosolymitani, varias, ut Cairini, linguas callent. Christianæ religionis populi Hierosolymam ablegare solent homines, qui in urbe apud sepulchrum habitent, plures vel pauciores, pro regionis ratione: hinc fit ut duodecim varia & inter se differentia Christianæ religionis idiomata numerentur: verumtamen octona duntaxat comperimus; videlicet nationis Latinæ, ab ipsis Franke appellatæ, quæ reliquis antecellens, omnes comprehendit Romanæ Ecclesiæ obedientes; deinde Græcæ, illis Romæos dictæ, quæ Papæ mandatis non parer, sed suos Patriarchas peculiare habet: tertiæ Armeniæ, cujus ritus ad nostros magis accedunt quàm Græcorum: deinde aliarum consequenter; ut Iacobitarum, illius regionis quæ à D. Iacobo Majore ad fidem conversa est: Georgianorum, qui suis legibus reguntur, vicini Persis; eorumque limites extenduntur in Indiam usque Orientalem; à nemine subjugati, & nemini parentes: Christianorum qui à cingulo denominationem sumserunt, Costicque cognominantur, & à Divo Thomâ ad Christianam fidem sunt conversi: Indorum, qui ex Presbyteri Ioannis regione missi, Abyssini appellantur, admodum nigri, sed minùs Æthiopicis, tribus adustionibus, quia igne baptizati sunt, insigniti, unâ supra nasum inter oculos, reliquis duabus ad tempora, & circumcisi: Nestorienis & Maronitarum, qui non differunt ab Arabibus. Singulæ istæ nationes peculiare habent sacellum, quoniam in quibusdam articulis inter sese differunt; atque aluntur pecuniis quas Principes singularum provinciarum illis mittunt. Græcis Chorum templi obtinentibus, Calvariæ custodia demandata. Latinis Sepulchri custodia commissa. Hujus Sepulchri templum (quod comprehendit totum Calvariæ locum, in plano situm, non in monte, ut plerique existimarunt) sublime est, & rotunda forma: in alto apertum, quâ recipit lumen. In hujus rotunditatis centro est Sepulchrum Domini, conclusum sacello quodam fornice rotunda ex solido marmore constante, tecto. Præfectus sive Gardianus Franciscanorum in monte Sion, præbere solet diploma peregrinis qui ab alio missi sunt, sive testimoniales litteras, quæ fidem faciant eos istic fuisse, continentes sigillatim alia pleraque, quæ brevitatis causâ prætermisimus.

Desertum in quo tentatus fuit Christus; & Jordanis fluvius.

C A P V T L X X X V I .

EX PEDITIS nostris equis, ut postridie ad flumen Iordanem proficisceremur, sub oleis extra urbem noctem traduximus, & ante lucem inter Orientem & Meridiem tendentes, polum arcticum ad sinistram relinquebamus. Summo diluculo ante quàm plana Hiericho ingrederemur, Camelorum turmam procul conspeximus Myrobalani citrini folia depascentium ad sinistram: unde plerique ex nostro comitatu magno metu affecti fuere, Arabes, qui nobis insidiarentur, esse existimantes: imò ipsos Ianissaros, quos

quos Sangiacus Domino de Fumet addiderat, tantus metus occupavit, ut confisterent, suo idiomate dicentes, Arabes de nostro adventu fuere admoniti: atque animi vilitate correpti, ignem quem in sclopetorum funibus gestabant, exstinxerunt, ut cum Arabes advenirent, tali signo intelligerent se non voluisse illis resistere, & solos Christianos adorirentur. Sed Dominus de Fumet, magni vir animi, (in cujus comitatu sex generosi nobiles Galli, ex familiis videlicet de Rostin, de saint Aubin in Picardia, de Perdigal in Vasconia, du Val, atque alii plurimi, ipsius præterea familia, in qua erat Iustus Tenellus, vir litteratus, quem Rex Franciscus I. scientiarum restaurator, illi adjunxerat, ut Græcos codices perquireret, habentes singuli suas bombardas) primus ex equo defiliit, omnibus qui in ipsius comitatu erant, sequi iussis. Ianissari tamen in plana nondum descendere audebant, sed in monte subsistentes, rei exitum expectabant. Nos verò confecto multo itinere, equos denuò conscendimus: tum demum Ianissari animadvertentes nullum subesse periculum, in plana descenderunt, & nos subsequuti sunt, postquam intellexerunt camelos in planicie pascentes duntaxat fuisse, qui talem illis metum incussissent. Tandem pervenimus in pagum, ubi aliquando Hiericho fuit, nunc verò turris quædam quadrangula superest, columbario vix firmior. Stirpes per hanc planiciem nascentes, in memoriam revocârunt pusillam illam plantam, quam nonnulli impostores monachi Rosam Hierichontis appellârunt, quæ radice aquæ impositâ sese explicans, satis tolerabilis imposturæ prætextum dedit, ut admirationem spectantibus inducerent, affirmantes eam in vigiliâ Nativitatis Dominicæ duntaxat aperiri, vel mulieribus partus difficultate laborantibus. Qui illius naturam ignorantes, alio tempore non posse aperiri existimant, falluntur. Argumentum sumserunt ex sacra scriptura, quæ habet: *Sicut plantatio rose in Hiericho*: cum tamen de vulgari rosa rubra sive carnei coloris sit intelligendum. Nam hæc apud Hiericho non nascitur; sed in Arabia, deserto maris rubri littore per arenas nascentem jam observaveramus. Non minus hallucinati sunt alii, qui illius iconem pro amomo exhibuerunt, cum nihil sit minus. Hiericho planicies undique montibus cincta est: hanc, quæ Meridiem spectat, alluit mare mortuum, nullum habens exitum, sed sub terra sese exonerans. Ad Septentrionem obversi, regionem videbamus ubi Jordanis mediam Hierichontis planiciem secans, exoritur: Ad Orientem verò spectantes, Arabiæ petrææ montes, non procul inde distitos, & eò ferè usque radices extendentes: ab Occidente autem, Hierosolymæ montes nostris oculis obiciebantur. Lycii frutices, myrobalaniq; citrini, è cujus nucleis incolæ oleum eliciunt, arbores in hac planicie nascuntur, acacia altera istic etiam frequentissima. Amnis Jordanis à Septentrione in Meridiem tendit, non adeò latus, quin puer lapidem in contrariam ripam jacere possit, septem aut octo fortè orgyiarum latitudinis, nec alvei adeò profundi ut navem ferre possit: in eo Peregrini sese abluere solent. In nascuntur salix nigra, myrica, vitex, & multa arundinum genera, quæ Arabibus ad varios usus ferviunt. Etenim ex uno genere jacula, tela, & leves lanceas conficiunt: ex alio genere sagittas, quinque asprorum precii, quibus vix alii quàm Satrapæ utuntur: aliud genus diligenter legunt in alium usum: nam Turcæ, Græci, Armeni, Arabes, Persæ, Iudæi, Ægyptii, avium pennis in scribendo non utuntur, sed hac arundine elegia nuncupata scribunt: eam prius in Athou montis rivis observaveramus. Conspicito porrò fluvio & mari mortuo, apud arcem dirutam tumulo cuidam impositam iter fecimus. Inde ad fontem profecti sumus à Plinio Callirhoë appellatum, quem Helisæi esse dicunt. Aëtius nostrâ opinione Fontem Solis nuncupavit. Ejus aqua limpida & gelida est, magnumq; rivum efficit, in quo Sifymbrium utrumque, Iunci, & similes nostratibus herbæ proveniunt. Quod si verum est Balsamum unquam in hac planicie exculum fuisse, nõ procul ab eo fonte crevisse credendum est. Fidem non adhibemus quibusdam magni nominis viris, qui adeò excellentes dactylos in hac planicie nasci existimârunt: nam cum palmæ quæ illic nunc crescunt, suos dactylos ad perfectam maturitatem non perducant, nunquam istic præstantes fuisse arbitramur: nisi quis dicat ejus regionis clima immutatum esse, quod tamen fieri nequit. Sub Myrobalanis & Ficubus eum rivum inumbrantibus cibum sumpsimus. Deinde per lapideos gradus conscendimus in locum ubi Christus jejunavit, non procul à fonte distitum; tres sunt istic fornices atriorum in modum, aliæ supra alias in rupe incisæ: denique culmen montis ubi diabolus Christum tentare voluit. Sacelli cujusdam istic ædificati vestigia adhuc apparent. Inde descendimus, Hierosolymam redituri. Sacellum olim à Christianis extrui jussum in deserto in quo D. Ioannes Baptista concionabatur & baptisabat, jam verò dirutum, apud amnem Jordanè conspicitur. Credibile est D. Ioannem in solitudine locustis vesci potuisse: nam Græci Auctores scriptum reliquerunt locustæ genus esse *ἀσπίδα, ἢ ὄνομα* dictum, quo Afri vescerentur: quod hic adicere volumus, quoniam illæ ipsæ sunt quæ D. Joanni in cibum cesserunt, quasq; Afri in deliciis habebat, non medicamēti, sed alimenti loco:

Bethlehem & Hebron.

CAP. LXXXVII.

POSTRIDIE, sumto prandio in monasterio Franciscanorum, ad Bethlehemiticum iter, quod binorum duntaxat est miliarium, nos comparavimus. Emenso dimidio miliari, vastam Terebinthum invenimus, sub qua Diva Virgo quiescere solebat, cum ex Bethlehem Hierosolymam proficisceretur, juxta quendam agrum, lapillis quibusdam rotundis obsitum, magnitudine & forma Ciceris. Vulgi opinio est, Divam Virginem, dum hac iter faceret, quendam conspexisse qui cicer sereret, eumque interrogatum quidnam ageret, respondisse, lapillos sero: ab eo tempore solum petrosum remansisse, tamquam cicer in lapillos fuisset transmutatum. Lapidis jactu ab illâ Terebintho magna cisterna secundum regiam viam in rupe incisa conspicitur, quæ pluviâ aquâ eaque potabili impletur. Itaque pedetentim progredientes binas duntaxat horas insumimus donec Bethlehem perveniremus, exiguum pagum & casulis male instructum, nihilque elegans continentem, præter magnum & superbum Franciscanorum monasterium, quod Helena fabricari iussit: nam crassis columnis marmoreis fulcitur, & marmoreis tabulis undiq. cingebatur; sed Turcæ sustulerunt, in suarum Mesguedarū ornatum, & in templum Salomonis dictum, quod nunc in Mesguedam Mahumetanis dedicatam consecratum. Monstrantibus Franciscanis, in fornice facelli, sub majore templo, locum vidimus in quo Christus de Maria virgine natus est: deinde Divi Hieronymi, discipulorumque ejus, & Innocentium sepulchrum in eodem templo. Sumpto in Bethlehem prandio, ulterius descendimus ad duas elegantes Oleas & Ficus, apud quas Angeli Christi nativitatem pastoribus annunciarunt: illic fuit olim facellum, sed nunc dirutum, solâ fornice restante, in qua Maron, Tragoriganum, Zigin, Thymbram, Onitum, & Heracleoticum Origanum observavi. Mature in monasterium regressi, accinximus nos ad profectionem in Hebron, quod ab Hierosolyma septem aut octo miliaribus distat: nam in Hierusalem semper inveniuntur muli & asini conductitii. Discessimus ex Bethlehem ante lucem, & per loca montana admodum difficilia, satis mature in Hebron pervenimus. Sepulchra Adami, Abrahami, Isaaci & Jacobi sunt in Mesgueda Turcarum, quæ per foramen in muro factum Christianis videre licet, minimè autem Mesguedam ingredi. Iudæi nobis persuadere volebant, regione quadam supra Hebron alios Iudæos habitare, à quibus litteras acciperent sæpissimè, non tabellariis Iudæis, sed exteris: quoniam transeundus est amnis sine intermissione fluens, die Sabbati excepto, quo ejus alveus omnino exsiccat: cum verò tali die ipsis iter facere non liceat, nec is amnis navigabilis sit ut alio die traicere queant, mutuo conspectu frui non posse. Iam illud mendacium esse liquidò constat, tametsi non recens: nam Plinius simile quidpiam scribit lib. 31. cap. 2. In Iudæa, inquit, rivus sabbatis omnibus siccat. Cum autem in Iudæa essemus, falsum id esse comperimus; quemadmodum & illud quod plerique arbitrantur, Iudæos omni die Veneris sacro, profluvio sanguinis laborare: nam nos tali die cum iis versantes, simile quidpiam non deprehendimus. Nobis porrò demonstratus fuit locus in quo Abraham tres vidit & unum adoravit, extra pagum Hebron, ad agri cujuspiam fossam in quo Adam creatus dicitur: hunc notat terebinthus triplici caudice ex uno trunco prodeunte. Hebron rudera indicio sunt, frequentius olim habitatum fuisse. Redeuntes Hierosolymam, defleximus ad fontem quem signatum appellant: in itinere similes stirpes observavimus, quas prius in Rama, & Hierusalem: deinde per pagum transeuntes ubi D. Ioannes natus est, templi cujusdam à Christianis olim istic ædificati ruinas vidimus. nunc ab Arabibus cultum, in quo cisternæ lacuum in formam exstructæ: nam fonticulus est perennis. Suprà locus, ubi * Anna Elizabeth visitavit: tumulus is est multis oleis confusus. Eo die sub vesperam in monasterium Franciscanorum redimus, & istic pernoctavimus: postridie, visitatis sigillatim omnibus in urbe rebus, in sepulchrum Domini cubitum nos contulimus: peregrinis enim licet cibos eo inferre & per triduum hære, si volent, aut quotiescunque lubebit ingredi, modò (uti diximus) novem ducatos persolverint. Hierosolymitanæ plantæ, in quibus mercatorum tabernæ, in fornices tectæ sunt (ut in reliquis Turcici imperii urbibus) atque anteridibus postica parte firmatæ sive fultæ. Hierosolyma Sangiaci sedes est, qui certo numero Spahiz, hoc est, equitum præest: Sangiacus autem Regionis præfectum significat. Spahiz verò non liberè vagantur per pagos Hierosolymæ vicinos, rustici etenim eos ferre nolunt, sed in urbe apud Sangiacum versantur. Ceterum mirum est Sangiaci munus adeò esse mobile apud Turcas. Nam sæpissimè accidit, ut qui per semestre duntaxat ejusmodi munere in aliquâ urbe functus sit, ad minimum Turcici Imperatoris mandatum, alteri cedere cogatur.

Atque

* Foris legendum Maria.

Atque interdum contingit ut qui ex Africa in Europam vel Asiam ablegatur, consumpto ferè semestri in itinere, antè quàm cum sua familia perveniat ad locum sibi præscriptum, si paulo post in alium locum ablegetur, obtemperet: eaquè ratione hinc inde discurrendo, perpetuò motoriam aget vitam, non minùs quàm omnes munere aliquo fungentes, & milites Turcici. Sunt verò circiter duodenæ Sangiacorum præfecturæ, per Syriam, Iudæam, & Damascum, quæ donantur intimis aulicis Bassarum Constantinopoli hærentium. Ad eos enim ablegat Turcarum Imperator quos promovere vult: eamquè ob causam permutantur præfecturæ ex Superioris voluntate. Possent itaque huiusmodi munia comparari cum Provinciarum præfecturæ donationibus, nisi donationes perpetuæ essent: Sangiacorum autem præfecturæ donantur, permutantur, & adimuntur pro Principis arbitrio: singuli enim ad sublimiora aspirantes, observant, muneribusque demerentur Bassas, ut eorum operâ opimiores obtinere queant præfecturas: Sic gradatim subeunt, pro favoris quem aucupari possunt ratione: cuius rei documentum nobis dedit Sangiacus qui tum temporis Hierosolymis præerat. Nam postquam anno in Tana urbe extima Euxini Ponti vixisset, facta permutatione in Peloponnesum ablegatus fuit, & inde post semestrem Hierosolymam. Hunc exempli causa in medium adduximus: quia reliquorum Sangiaci officiorum eadem est ratio.

*Terrestre iter ab Hierosolyma Damascum: & qua arbores spinosa
Hierosolymitano agro frequentes sunt.*

CAPVT LXXXVIII.

PER QUIRENTES circa Hierosolymitana mœnia stirpes, Hyoscyami genus observavimus Europæ ignotum. Diligenter autem examinatis spinarum generibus, quòd certiores fieri cuperemus è qua spina contexta fuerit corona, Christi capiti imposita; nullo autem frutice spinoso frequentiore invento, ipso Rhamno; arbitramur coronam ex eo contextam fuisse: nam neque rubum, aliùmve spinosum fruticem istic crescentem invenimus, præter paucas Cappares spinosas. Cum autem Itali Rhamnum vulgariter appellent Spina sancta, præsertim circa Maceratam & Pisaurum (ubi sepes eo constant, quemadmodum Hierosolymis) hoc loco id subiicere voluimus: huc accedit quòd veteres Auctores Arabes, fruticem è quo contexta fuit Christi corona, *Alhansegi* appellant, quod vocabulum Latini interpretes Coronam spineam verterunt. Fructiferæ istic arbores proveniunt, Ficus, Oleæ, Punica malus, Zizipha, Prunus. Cum verò lignarii mercatores in urbibus varia lignorum genera adservare soleant in suis ædibus & fabrorum tabernis: vix suspicari licet, ex altero quàm suprâ memoratarum arborum ligno, Crucem fabricatam fuisse. Rebus ad profectioem paratis, discessimus die Martis sub vesperam Hierosolymis, pervenimusque in Car-bassara ferè dirutum, contiguum perenni fonti, in pago Elpira nuncupato, duobus cum semisse milliaribus distante ab Hierosolymis. Hujus pagi rudera, celebrem & magnum aliquando fuisse declarant: fertur ex eo loco rediisse Hierosolymam Diva Virgo, ut Christum quæreret, istic hærentem ut in templo cum Doctoribus disputaret. Fœcundum est hoc solum vitibus, ficibus, & oleis. Media nocte inde discedentes & ad Septentrionem tendentes, per agros Sefamo & Xylo confitos iter fecimus, montesque circumquaque habuimus Esculo, Aria, Ilice, & Coccigeris fruticibus virentes, quibus Cocci grana incolæ colligunt, Venetisque mercatoribus ea undique conquirentibus vendunt. Observavimus etiam Elæprini sive Alaterni arbores, Terebinthos, Adrachnès, stirpes Tragorigani, Serpilli, Zygis, Onitidis, Mari, & Libanotidis quasdam species: ne quis verò ægrè ferat si per Libanotidem haud intelligimus Rorem marinum; qui ejus duntaxat quinta est species. Sensim semper descendentes (est enim Hierosolyma edito loco sita, & undequaque illuc eatur, perpetuò ascendendum est) admodum properabamus, quoniam nostra jumenta in urbe quieverant: pervenimus itaque meridie Napolosam, quæ nostro iudicio antiquitus Sichar vel Sichem dicta fuit, in Samariâ sita, postea Neapolis appellata; apud quam octavâ milliaris parte in valle conspiciuntur rudera exigui cujusdam templi, ubi puteus fuisse perhibetur unde Samaritana aquam hauriebat Christo ab ea petente: nunc vacuus est solum locus in agro ad regiam viâ dextram Napolosa egressis; ubi reliqua diei parte perstitimus sub Mori albæ arboribus. Napolosæ vicini colles fructiferis arboribus egregiè exculti sunt. Oleæ in magnam crassitudinem adolefcunt, viscoque rubris baccis prædito onustæ sunt, quemadmodum Hierosolymitanæ, non adèò tamen feraces, ut quæ graciliores ramos habent. Albæ mori arbores colunt ad bombyces alendos, quemadmodum & pumiliones ficus. Ficus porro Ægyptiacæ & Arabicæ non minùs ferè aridum gignunt fructum, Sycomoris.

*Nazareth ubi Diva Virgini annuntiavit Angelus, ipsam
Christum parituram: & viri Arabis descriptio.*

C A P. LXXXIX.

Est Napolosa in acclivi collis sita, castellum habens vetustum: quotque Hierosoly-
mam proficiscentes aut inde redeuntes istac iter faciunt, binos in singula capita du-
catos penderere necesse est. Nos igitur diu ante lucem inde digressi, per montes &
valles iter fecimus, fontibus & rivulis è montibus labentibus irriguas: norunt etenim in-
colæ per canales hinc inde distribuere, ut fœcundius solum reddant: sub vesperam in Na-
zareth pervenimus, exiguum pagum inter colles irriguos situm, Galilææ regione. Quid-
quid diei supererat, in Nazareth visitando insumpsimus, & locum in quo Angelus D.
Virginem salutavit vidimus, sacellum videlicet exiguum in fornicem exstructum, quò per
gradus descendendum, nam subterraneum est: templi etiam cujusdam olim à Christianis,
dum eam regionem possidebant, exstructi rudera istic conspiciuntur. Nazareth ab Arabi-
bus incolitur, viris brevibus & gracilibus, ut sunt reliqui Arabes. Eorum vestis, talaris tu-
nica est, ad suras usque demissa, pilis caprarum contexta, alboque & nigro coloribus di-
stincta, & sine arte ruditer confuta, quam cingulo coriaceo quatuor digitos lato præcin-
gunt, cujus fibula quo latior est, eo magis se exornatos putant. Falcatum pugionem, non
à cingulo pendentem, sed à cingulo lateri adstrictum gestant: interula talarem vestem lon-
gitudine superat, & ad talos demittitur, manicis admodum laxis & vestis manicis exceden-
tibus: pilei acuminati, & replicati instar pilei Ducis Veneti, colore nigro (ad Ægyptiorum
differentiam, qui rubri sunt) & crasso panno Xylino involuti: nullus braccarum caliga-
rumve apud eos usus, sed solis mulieribus gestandas relinquunt ut Turcæ: Cothurni præ-
alti ad talos usque. Iter aliquò instituentes, singuli vel plures, pacis vel belli tempore, hie-
me vel æstate, dextrum brachium manica exerunt, humeroque cum dimidio pectore nu-
do incedunt, ut, si necesse sit, facilius arcum intendere queant, & ad pugnam expeditio-
res sint: tum etiam ut animosos se esse demonstrent. Opulentiores laneo panno amicti
sunt: alioqui à ceteris, quorum iconem hîc subjeci, non differunt.



Eorum arcus & pharetræ à Turcicis differunt,
& Græcis similiores sunt: nam Turcici Asiatici
breves, affabrè facti, incurvi & validè tensi sunt:
Cretenses, sive qui in Sphagia adjunctis hirci feri
cornibus, sive qui in Candia urbe additis bubali
cornibus conficiuntur, Turcicis majores sunt,
crassioresque & longiores sagittas requirunt: sic
etiam Arabum arcus Turcicis cum sint majores,
longioribus sagittis opus habent, cum illorum
breves sint. Tartarorum & Wallachorum arcus,
illos adhuc superant latitudine & longitudine:
molles tamen sunt. Turcæ, Cretes, Arabes, Tar-
tarique arcibus glutino paratis utentes neque
cornu brachiali, neque chirotheca opus habent,
quemadmodum Angli, Brasiliiani, aliive qui li-
gneo arcu utuntur: sed annulus eboreus, cor-
neus, aut buxeus, eorum vicem supplet (auctoritate pollentes aureum gestant, vel argen-
teum, splendidis lapillis exornatum) non recenti inventione, sed antiquissimâ: nam vete-
res medici Græci, atque ipse Galenus, ejus gutturis partis, quæ Latinis Larynx, Gallis *La-
luette* dicitur, formam exprimere cupientes, parem illam faciunt annulo quem Thraces
sagittas excutere volentes, pollicis induunt: atque adeò annulus quem Turcæ in pollice ge-
stare solent, dum jaculantur, laryngi omnino similis est.

Lacus Genezareth, vel mare Tiberiadis.

C A P. XC.

HAVD procul inde digressi, ad maris sive lacus Tiberiadis littus pervenimus, in quo
Cyprini, Lucii, Tincæ, & Chevesnes Gallorum, sive Squalo Romanorum & Ve-
netorum, capiuntur: prætergressique sumus collis illius radices, ubi Christus
quinque millia hominum pavit quinque panibus hordeaceis, & duobus pisciculis. Toro
illo

illo die per steriles agros iter fecimus, exceptis humidioribus quibusdam locis, quibus incolæ colocasias, brassicas capitatas, betas crassâ radice præditas, cepas, allia & paucas musæ stirpes colunt. Planicies circum Tiberiadis lacum Napecæ arboribus abundat, cæduæ silvæ celsioris in modum nascentibus, & fructum proferentibus dulcem atque edulem: adeò autem spinosæ sunt hæ arbores, ut agros ficciores corruperint, ne feri queant: huc accedit quòd incolæ fœcundiore solo abundantes, faciliora humidioraque loca solummodo excolunt. Per pagum Capharnaum, multis fontibus irriguum, iter fecimus: & Tiberiadis lacum ambitum contemplantes Galileæ regionem, & Bethsaidæ, ubi D.D. Petrus & Andreas nati erant, pagum conspeximus; similiter & Chorozaim, cui Christus imprecatus est. Pagi illi nunc à Iudæis incoluntur, qui circum lacum passim ædificârunt, & ob piscationes istuc constitutas, loca antea deserta, incolis frequentiora & cultiora reddiderunt. Hic lacus non adeò latè patet, quin terra circumquaque conspici possit. In Car-bassara amni Iordani vicino, quem lapideo ponte superavimus, sub noctem venimus: Arabes nobis vim inferre voluerunt; sed strenuè resistimus. Cùm non procul absint ab eo Carbassara pagi; rustici venalia nobis attulerunt ova, gallinas, panem, ficus, vuas passas, ziziphaque alba & rutila. Postridie mane digressi, per saxosa asperaque loca à quibus ea regio Thrachonitidis cognomen accepit, iter fecimus. In ea provenit Ilex cocci-gera, Esculus, veteribus Græcis *πλάτυφυλλός*; dicta, nunc *βελανίδα*: glandem fert magnam, columbini ovi crassitudine; qua etiam panis penuria homines vesci queant, nam aliquantulum ad castanæ saporem accedit; sed istuc inutilem, quoniam sues non aluntur. Sub meridiem in planiciem venientes, pluvia ad noctem usque durans, donec ad Car-bassara quoddam tribus à Damasco miliaribus distans perveniremus, nos oppressit. Tentoria fiximus ad pagum Carbassara vicinum; quod à multis viatoribus maturè occupatum erat, imbre illos ne abirent, istuc detinente. Postridie bene exultos & fertiles agros invenimus, atque frequentes pagos: ad sinistram autem Tripolitanos montes jam nive obsitos, & Phœniciam conspiciebamus. Antè quàm in planiciem descendereimus, & adhuc in editiore loco stantes, Damascum urbem commodè videre poteramus: depresso enim planoque loco sita est: at ob salices populosque albas & nigras per planiciem crescentes, in mediâ silvâ posita videtur. Universam verò planiciem irrigantes rivi è montibus labentes, & per canales distributi, fœcundioram eam reddunt, & eleganter cultos hortos præbent. Dominica die satis maturè Damascum pervenimus; sex enim duntaxat dierum itinere distat ab Hierosolyma: precium in singula jumenta vecturæ nomine, bini aut terni ducati.

Rerum in Damasco observandarum descriptio.

CAP. XCI.

CHRYSOROAS fluvius tantam aquæ commoditatem Damasci incolis præbet, ut singuli ferè fontem in ædibus & hortis habeant. Urbis plateæ angustæ & flexuosæ: forum quod ipsi Bazar vocant, elegans est, & supra contextum: ædificia satis probè exstructa: sed maximam elegantiam his addunt porticus pilis subnixæ, ad fugiendum æstum aptæ. Duplici muro urbs cingitur, ut Constantinopolis. Utriusque muri turrets vicinæ admodum sunt: nam inter binas orbiculares, easque inæquales, tertia major, eaque quadrangula media est: urbis fossæ altæ non sunt, sed in iis albas moros colunt bombycum alendorum gratia. Parva arx quadrangula licet extra mœnia sita, mediam urbem occupare videtur: nam suburbia urbe duplo ampliora sunt, foraque in suburbiis habentur, tametsi ipsa fori loca intra mœnia sint. Urbis portæ ferreis laminis teguntur: Cairi verò corio. Ad Orientem turris est quadrangula, cujus fastigium inscriptionem habet Arabicis characteribus expressam, istuc ut ferunt positam Damasco Christianis ademptâ: nam paulò infra conspiciuntur bina lilia marmoris insculpta; ad quorum latus leo: quod multis occasionem præbuit existimandi insignia esse Gallix vel Florentiæ. Opificum tabernæ Cairinis sunt similes. Medici ad ægrum evocati, ipsimet medicamenta conquirunt: & cum ægro paciscentes, pro morbi ratione se eum curaturos recipiunt, integram summam non accepturi donec æger morbo liberatus sit. Videntur itaque proximam medendi rationem sequi, quæ apud veteres Græcos & Arabes in usu erat, cùm chirurgicam & pharmacopœam ipsimet exercerent. Non negamus tamen quin magnus honos sit illis habitus, ut nostro hoc ævo: sed verisimile est non adeò frequentes fuisse: quemadmodum pauciores tunc erant caufidici, quàm nunc. Ceterum quemadmodum hominibus tria potissimum in hac vitâ curæ sunt, anima, corpus, & facultates; animaque sit in homine pars potior & magis divina: ita singuli salutis curam habentes, etiam Ethnici, Theologos summâ in

veneratione semper habuerunt. Ab anima cum corpore nihil homini sit carius, & ejus integrâ valetudine, Medici semper in honore fuerunt: nam cum sanitas facultatibus præferatur, homines facultatibus quam vitâ privari malunt. Volentes autem conservare facultates quas suo labore & industriâ adquisiverunt, iisque pacificè frui, Causidicos & alios Iustitiæ ministros venerati sunt, in quorum salarium facultatum partem libenter expendunt, ut reliqua pacificè frui queant. Antiquitus, Respublicæ bene institutæ tribus istis ordinibus nunquam caruerunt, quemadmodum nec nunc carent: at in aliis regionibus eorum numerus non adeò excrevit uti apud nos. Apud Turcas nullo opus est lictore ad quempiam in jus vocandum: nam qui alium Iudici sisti volet, illum ipsemet adibit, atque dicet, ut ad Dei justitiam veniat: si qui alii Turcæ præsentem sint, refragari non audebit, sed statim cum adversario Iudicem, toto die sub tecto prominente apud suas ædes sedentem, adeuntes, causam coram ipso disceptabunt; Iudex illico pronuntiabit prout illi æquum videbitur: itaque neque solicatoribus, neque procuratoribus, neque causarum patronis egent.

Qui simplicia medicamenta venalia proponunt, composita etiam habent: nam in eorum tabernis inter reliqua observavi Confectionem Anacardinam, Mithridatum, Theriacam, Philonium, confectionem Hamech, mel rosatum & violatum, conservam rosarum & stœchadis, lohoc de pulmone vulpis, oleum absinthii, spicæ, & menthæ.

Merces venduntur ad ponderis genus quod ipsi *Rotulo* appellant, septem libras pendens, Damasci, in Syria, & in Ægypto. Nostra Damascena pruna (parva illa nostratia dulcia, magis vulgaria, meliora, quibusque frequentius utimur, intelligo) iis quæ istic leguntur, similia non sunt. Nam Damasci nata, quæ etiam istic caro venduntur, juglande majora sunt, firma carne, dulci sapore, cui admixtum sit nonnihil acidi, nucleo longo & plano potius quam crasso & rotundo: ea duntaxat sicca vidimus, quia maturitatis tempore ibi non fuimus. Tabernæ sunt Damasci in quibus solum expurgatur Xylon, & à suo semine sejungitur. lamina ferrea pedem longa, duosque digitos crassa Xylon in asserem premunt: semen rotundum, fugit ferrum, eaque ratione ab ipso Xylo secernitur. Equos & camelos erviala & ervo alunt, parvis leguminibus, satis in Gallia vulgaribus, licet Gallicum nomen nondum invenerint: cumque ea decorticata & rubescentia videremus, non agnovissemus, nisi integra proposita fuissent. Saccharum Alhasur nuncupatum, in Ægypto nascens, in planta quadam, ope vermiculi scarabei æmuli, se eo involventis & habitaculum conficientis, magno est in usu Damasci, & reliquis locis Turcæ dominio subiectis, ut nemo sit qui Turcicâ appellatione illud Tegalia nuncupare non norit. Cogitur in globulos avellanæ magnitudine, à saccharo albo discrepans, quod comestum vel bibitum, sitim sedat: Arabes verò auctores etiam testantur album saccharum sitim magis augere quam sedare. Saccharum Alhasur recens adeò temperatum est, ut sitim illic sedet, & tussim brevi curet.

Magnus est Damasci Iudæorum numerus, qui seorsim habitant, quemadmodum Avenioni; Armeni verò & Græci hinc inde per urbem liberam habent habitationem; Veneti istic Præfectum quendam tamquam Consulem vel Prætorem alunt mercimoniorum causa. Is solet Venetiis secum abducere omnis generis opifices, quorum operam utilem sibi fore novit, nempe sartorem, futorem, & alios similes: præterea Medicum, Cheirurgum, & Pharmacopœum, more patrio vestitos. Damascus sedes est Bassæ, veluti Cairum: in urbe tamen non habitat, nec in arce, propter rebellionis metum. Quidam etenim ex ejus antecessoribus tam callidè in plebis gratiam se insinuaverat, ut dominium occupare cogitaret: & in aciem cum suis militibus progredi non dubitaret adversus eos quos Turcarum Imperator ad eum debellandum miserat. Pollicitus fuerat suis militibus, se Iudæos prædæ expositurum: sed cum hoste congressus, superatus & profligatus fuit; Iudæorum ingente lætitiâ: in cuius rei memoriam is dies quo Bassa fugatus, solennis apud eos singulis annis celebratur, & victoria in ipsorum annales relata: imò etiam nunc gloriantur, Turcorum Imperatorem ideò victoriam obtinuisse, quòd is Bassa eos expilare constituisset. Nullus Iudæorum est, qui non speret Hierosolymam in ipsorum potestatem redituram: ea de causa in annales referunt omnium rerum eventus. Syriaci arietes brevioris caudæ præditi Ægyptiacis; non minus tamen latâ & crassâ. Frequens istic est gummi Chondrillæ usus, & aromatis instar vulgò venale: nam mulieres mandere solent mastice loco. Coit istud gummi, vermiculi cujusdam artificio, Chondrillæ radicem erodentis & terebrantis; ex qua deinde lacteus succus emanans, concrevit magnitudine exiguæ nucis Ponticæ: legitur deinceps ab his qui perquirunt, & urbium mercatoribus venditur. Quemadmodum porrò Cretenfes mulieres, Chondrillæ gummi usum ignorantes Chamæleonis albi gummi utuntur, & Chii insulæ incolæ mastice; sic Persis terebinthinæ usus familiaris est: mandi enim potest, nec dentibus inhæret, neque in ore dissolvitur, ut supra memorata.

*Lustratio eorum qui turmatim ex Damasco discedunt,
ut Mecham proficiscantur.*

C A P. XCII.

DV M Damasci hæceremus, Caravannæ apparatus vidimus, quæ Mecham profectura, hoc est, in Mahumetis honorem profectioem susceptrura lustrabatur. Magna est hominum caterva quæ singulis annis hanc profectioem ex Damasco suscipit, in quâ singula, interdum bina, nonnunquam & terna hominum milliâ sunt. Sed ante discessum lustrationem facere solent elegantem sanè & spectatu dignam: magno enim cum apparatu & pompâ fit. Turcæ Europæi hoc iter susceptruri, duplici ratione id conficere possunt. Nam vel Constantinopoli solventes, Cairum navigant, singulis enim annis Caravanna inde Mecham proficiscitur; vel Damascum petunt. Asiatici verò multò commodiore ratione id iter per Damascum conficere possunt quàm per Cairum. Primum cameli conquirendi (præcipuum profectioem fundamentum) qui diu sitim ferre possunt; nam per solitudines iter faciendum: equorum, qui sitim ferre nequeunt, in hac profectioem nullus usus. Præcipuum autem totius pompæ spectaculum est, thecam conspicere, sua pergula eleganter fimbriata tectam, dorsoque cameli impositam, in qua Alcorani liber Mahumetis legem continens, reponitur pulvinari incumbens, multis Mahumetis prophetis comitantibus. Nobiliores Damasci urbis incolæ, quales sunt Sangiaci & Bassæ, Spahis, aliique nobiles Turcæ, ad lustrationem per urbem faciendam suos equos præbent. Inter reliqua equorum ornamenta caudas habent bouis Indici, pilis admodum tenuibus & candidis, tanti apud eos precii, ut singulæ quatuor vel quinque ducatis æstimentur: eam ob causam satrapæ duntaxat utuntur, equorum gutturi eas appendentes. Elegans spectaculum est, conspicere satrapam Turcam equo insidentem: nam stapedes admodum latos habent è brevibus loris pendentes, calcaria rotulis carentia, acinacem sub femore ephippio applicatum gestant, & exiguum aliquod flagellum in manu: ut autem facilius intelligi id queat, similem equitem satrapam cum ornatu patrio hîc exprimi curavimus.

Circassi sive Arabis satrapæ equitis icon, qui, cum Saltanus in Ægypto verum potiretur, omnium opulentissimi erant.



Tibicines & tympanistas comites in Caravanna adsumunt, & circiter vicenas bombardas campestris, quas Galli *Fauconaux* appellant, vehunt ad totius Caravannæ securitatem, ne per solitudines ab Arabibus latronibus spolientur. Pompa hæc triduum durat: sed per integrum mensem comparant sibi edulia ad eam profectioem necessaria: pleræque idèò tabernæ sunt Damasci, uti in Cairo, in quibus cicer (vulgari Græco nomine *Erzibia* nuncupatum) frigitur in patulis æneis palis: iis maxime conveniens qui longinquam suscipiunt profectioem: sumunt etiam biscoctum panem, & sale conditas carnes, deinde resiccatas, uvas coctas, oryzam, bouhourt & tracana tritici genera lacti incocta, deinde resiccata.

Damasci adificia, aliaq; singularia.

C A P. XCIII.

NVLLÆ sunt Damasci silvestres aves magis insignes quàm ejus regionis perdices; minores rubris & cinereis. Dorsi & colli colore gallinagem sive rusticulam æmulantur, alis verò alius inest color: nam qua corpori junguntur, albis, fuscis, & fulvis pennis integuntur; decem verò remiges pennæ cinerei coloris sunt: alarum pars interior & venter albens, torquem habent in pectore ut merula torquata, vel tetrax, rubro, fulvo, flavo commixtis coloribus constantem: alioqui capitis & colli inferior pars, rostrum & oculi perdici similes, brevisque cauda. Eam inter alterius ortigometræ seu perdicis rusticulæ, aut *Pluvier* Gallorum genera reposuissimus, nisi crura haberet pennis vestita, ut

Allobrogica perdix alba, quæ lagopus est, vel columba plumatis pedibus.

Insignis, magna admodum & elegans Damasci est Mesgueda, tum etiam Bascstan, locus in quo venduntur exquisitissimæ & magni precii merces, ut sericea stamina omnis generis colorum, ex auro & argento confecta monilia, gemmæ Orientales, acinaces, ephippia, frena, aliaque ejusmodi magni precii opera, tum etiam mancipia masculini & feminini sexus. Omnia apud Turcas proclamando venundantur: nullumque est oppidulum quod suum Bascstan non habeat, nec pagus in quo non sit forum Bazare illis dictum. Damasci ædificia eadem symmetriâ sunt exstructa cum Cairinis, ad frigidioram auram excipiendam optimè accommodata. Quemadmodum autem in Septentrionalibus provinciis vaporaria sunt, quo se à frigore commodius tueantur: sic Damasci ædificia porticus in modum sunt exstructa, fenestris utrimque satis depressis, ut humi desidentes facilius aërem frigidioram excipere queant. Vuæ passæ quæ ad nos in platani pyxidibus adferuntur, veræ sunt Damascenæ vuæ, quas Arabes *Zibeben* appellant. Nullas in Damasci regione ferri fodinas esse arbitror, ex quo chalybs liquetur, ut plerique arbitrati sunt; diligenter enim inquisivimus: sed is qui Damascenus cognominatur, istic solummodo repurgatus est. Ferrum, chalybs, æs aliunde delata, istic temperie & præparatione perfectiora redduntur: insignes enim sunt artifices in ære & chalybe sculpendo. Eam ob causam, area, chalybea, & cuprea opera istic facta, statim Cairum aut Constantinopolim deferuntur: hinc fit ut plura hujusmodi opera Constantinopoli reperiantur, viliori que precio comparari queant quam Damasci: simulatque enim opifices aliquod opus singulare absolverunt, à mercatoribus redimitur, qui Constantinopolim id deferri curant. Secundo rivo Chyloroas veteribus appellato, urbem perfluente, cujus pars planiciem irrigat, ad hortos extra urbem sitos pervenitur. Falluntur qui illum Jordanis esse caput existimârunt.

Sapius diximus, per universum Turcarum imperium, nullum esse diversorium: eamque ob causam elegantia ædificia Car-bassara dicta Damasci, in Cairo & reliquis Turcici imperii urbibus conspici, quæ Arabes *Kan* vocant. Instar magnorum horreorum exstructa sunt, quibus omnes viatores, cum exteri, tum inquilini, excipiuntur, nullo vel admodum exiguo perfoluto precio.

Iter è Damasco in Libanum montem.

C A P V T X C I I I I .

REBUS ad itineris continuationem Constantinopolim versus præparatis, serò admodum urbe egressi, & ad Septentrionem tendentes, ad proximi montis, ex quo defluit riuus urbem perfluens, radices duntaxat pervenimus, isticque sub dio tentoria fiximus. Postridie montem præcipitem conscendimus; & in ejus culmine constituti, urbem conspiciebamus latè patentem & nostro judicio magnam: nam horti varii generis arboribus confiti, simul cum urbe commixti apparebant in eleganti illa planicie, à rivo egregiè rigati, qui tanto impetu ex monte devolvitur, ut vicinis locis strepitus exaudiatur: at postquam in planiciem descendit, aded temperatè fluit, ut duci & in plurimos canales distribui possit pro incolarum arbitrio. Hortos etiam optimè excolendi laudem semper obtinuerunt, vel teste Plinio, qui ait, *Syria in hortis operosissima*. Planiciem elegantioram & fecundioram videre non memini: summam etiam diligentiam & curam adhibent incolæ, ut fecunda reddatur. Superato monte, colliculos reperimus multis pagis frequentes, ubi terra magnâ diligentiam excolta est: solum alioqui per se pingue, uberius redditur, deductâ circa istos colliculos aquâ. Vitium stipites admodum crassi palmites latè extendunt: non ignorantibus incolis qua ratione eas colere debeant: nam tanto intervallo conferunt, ut faciliè carrus inter illas duci queat. Non mirum est igitur, si vuæ aded magnæ sint, & vinum tam generosum præbeant; quemadmodum mirari non decet, si in nonnullis regionibus vinum aded tenue sit ut aqua videatur, cum incolæ vites tam contiguas ferant, ut inter eas pedis vestigium vix figi possit, ad illas excolendum. Aratra in planis Syriæ à nostratibus differunt: nam duo asini vel imbecilles boves aratrum sine rotis è populea materie confectum, duplicique vomere admodum levi constans, sine buride trahere queunt: itaque non difficilis est aratio, cum soli superficiem duntaxat scalpant: domum redeuntes aratrum humeris impositum referunt. Plinius id etiam innuit, *Syria*, inquit, *tenui sulca arat*. Differunt autem Syriacæ vites ab Hierosolymitanis, quod Syriacarum stipites quatuor ferè cubitis in altum attollantur, quinaque vel sena sarmenta habeant crassa in longitudinem, utrinque expansa, & palis serie quadam dispositis fulta, inter quæ aratrum duci queat: Hierosolymitanæ verò sine pedamentis per se magnâ ex parte subsistunt, nec per series dispositæ sunt.

Longius

Longius progressis jam Libanus mons nive oblitus apparere incipiebat : atque in itinere eupatorium Mesuæ, absinthium Ponticum, centaurium minus, zizipha alba & rutila, populi genera, & cedri pumilæ duo genera, videlicet oxycedrum, & eam quæ foliis non pungentibus sed obtusis constat, reperimus. Incolæ pyros, malos, armeniacas & amygdalas alunt. Nocte in pagum Calcous nomine pervenimus, & in Car-bassara fornicato atque in solidâ rupe inciso (veluti sunt reliqua ejus pagi ædificia) noctem traduximus. Postridie, itinere quod in Libanum ducit, insistentes ut Tripolim proficisceremur, Antilibanum Syriæ contiguum ad sinistram reliquimus inter nos & Phœniciam. Monasterium Caloierorum Maronitarum & Græcorum in summo Libani vertice est, qui præaltas Cedros ostendunt, iis quibus Salomon templum ut perenne esset, exstrui curavit, similes. Sola hæc arbor inter reliquas (abiete exceptâ) conos fert sursum erectos, magnos, duros, & pineis strobilis ferè similes, nisi laviores essent.

Cæsarea urbis, nunc Balbec appellata, antiquitates.

CAPVT XCV.

AB itinere defleximus, ut in Balbec veniremus, vetustam & celebrem Phœnicæ urbem, ad montis Libani radices sitam. Balbec vicini, in planicie sepulchrum invenimus, brevibus & crassis ex Thebaico lapide columnis fultum, in fastigium asurgens. Amœno loco est Balbec, sed nunc ferè omninò diruta : ex ruderibus tamen eam per celebrem olim fuisse colligere licet. Superest arx quasi integra, in qua novem præaltæ columnæ iis crassiores quæ Constantinopoli in Hippodromo sunt ; alia præterea supra urbem erecta, Pompeianæ apud Alexandriam ferè similis, cujus scapo epistylum impositum est quadratum. Multæ sunt extra urbem aræ, quadrato lapide sepulchrorum in modum exstructæ, quæ Arabicas habent inscriptiones. Incolæ magnâ ex parte Iudæi sunt, qui Salomonem eam urbem exstruxisse aiunt. Sed Cæsarea est Philippi, cujus D. Paulus meminit, apud quam Iordanis fontes defluunt. Mœnia alta non sunt, sed saxorum materia & pulchritudine omnium aliarum urbium mœnia superant, & sumptuoso opere substructa sunt, fossâ tamen carent. Antiquitatum studiosus integro octiduo omnia in Balbec spectatu digna observare vix posset, neque observare potuimus ob temporis angustiam. Vino atque victui necessariis comparatis, istuc prandimus ; & sub noctem egressi quandam substructionem invenimus ex valida materia coagmentatam ad collis cujusdam acclive, viginti quinque passus longam, & quindecim latam, utcunque capacem, cujus muri humiles quidem, sed crassitudinis immensæ. Noctu in pagum Lubon appellatum venientes, antiquam fabricam Romani operis adhuc integram & solido saxo duas orgyias lato exstructam vidimus. Egregiam umbram huic pago præbent ulmi & juglandes ; rivus ex monte delabens aquam administrat. Inde in planiciem pervenimus ; pauloque longius progressi, collem subiimus, ubi Arabes invenimus magno gradu ad nos accedentes, exertis è manica brachiis, quo facilius saxa in nos torquerent, & expeditius arcu sagittas emitterent : Turcæ nobis comites additi resistere non volentes, secesserunt. Eam ob causam Dominus de Fumet cum nobilibus Gallis eum comitantibus, Arabibus animosè sese opposcentes, strenuè eos propulsarunt, aliquot tamen prius utrinque vulneratis : paulo post in planiciem pervenimus Damascenæ similem, in quam deductâ per rivulos aquâ, agros, æquoris instar planos, fœcundos reddunt. Multi pagi hinc inde sparsi conspiciuntur, in quibus arbores diligenter coluntur, præsertim verò morus nigra & alba, quarum foliis bombyces aluntur : nigram autem morum & ficum silvulæ in morem cædunt, quoniam folia in virgulis eodem anno natis nascentia teneriora sunt. In itinere denuò invenimus Eupatorium Mesuæ & Absinthium Seriphium. Rarò per Syriam & Asiam conspiciere est ruri elegantem aliquam substructionem : quoniam magna pars Orientalium hominum, & totius Asiæ, Syriæ, Ægypti & Arabiæ, mancipia sunt, nec ruri magnificè ædificant, ut in Europa : (eam ob causam regio maximâ ex parte culturâ caret) sed in ipsis etiam urbibus substructiones ex vili materia constant. Id verò contingit quia non eadem est apud Turcæ nobilitatis ratio quæ in Christianorum provinciis, ubi ad posteros transmittitur. Sed inter illos qui primam dignitatem secundum Turcarum Imperatorem obtinebit, ignorabit cuias sit, & quinam sint ejus parentes : imò quisquis ab Imperatore stipendium accipit, tam nobilem se æstimat atque ipsemet Imperator : non transit enim nobilitas ad liberos, quemadmodum apud Christianos & Græcos. Verum quidem est nobilitatem non æqualiter æstimari in omnibus provinciis : nam magna nobilium pars in Italia, ut Florentiæ, Venetiis & multis aliis Rebus publicis, mercaturam atque alias res exercent, quas nemo apud

nos potest, quin nobilitatis titulum amittat: quod cum his convenit quæ Herodotus de vetustâ Ægyptiorum nobilitate prodidit, qui præ reliquis sese efferebant, quòd mechanicas artes non tractarent, quodque omnium primi ad bellum gerendum accerferentur; quam nobilitatem à parentibus hæreditario iure accepissent. Quoniam verò Respublicæ diversas opiniones habuerunt de hominum nobilitate, asserimus illam pro arbitrio aestimari. Aristoteles enim inquit, Nobile id est quod ex bono prodiit genere: generosum autem, quod non à sua natura degeneravit. Quasi innuere vellet, qui legitime utroque parente natus sit, nec à natura degeneravit, cum esse nobilem: & generosum qui à nobilitate non descivit. Summo honori sibi cedere Turcæ existimant, Turcici Imperatoris mancipium sese venditare posse: quemadmodum apud nos qui se Principis ministrum jactitet. Quia porro facultatum quas à morte mancipia relinquunt, pars Turcarum Imperatori cedit; qui opulenti sunt, suas facultates in fabricas non expendunt: propterea illorum ædificia duntaxat mapalia sunt, si cum nostris conferantur. Montes itineri vicini frondebant arboribus Terebinthi, Adrachnes, Arbuti, & Elæptini. Mons Libanus, quem superioribus diebus prætergressi eramus, jam non conspiciebatur: atque montibus latè hinc inde sese porrigentibus superatis, in magnam planiciem ab ipsis inclusam descendimus in Ciliciam sitam. Paululum per planiciem progressi, quievimus in Car-bassara, exiguo itinere eo die confecto, quia ante meridiem vulneratorum gratiâ divertimus. Ceterum Asiæ Car-bassara aliâ ratione gubernantur atque Arabica: nam ianitores illorum, viatoribus hordeum quod Camelis detur, vendunt (avena etenim in iis regionibus non invenitur,) cujus rei causâ tributum Turcico Imperatori pendunt.

Antiquum manducandi semina Terebinthi morem etiamnum in Cilicia & Syria perdurare.

C A P V T X C V I.

CETERVM rem quæ nobis admirationi fuit, silentio haud quaquam premere volumus: rusticum videlicet Arabem in proximo pago conspexisse Camelum ducentem, Terebinthi semine onustum: eâ arbore vicini montes sunt obfiti, ex quâ gummi colligitur, quod Damascum venale defertur: nam quod in Cairo venditur, Asamia mittit. Asamiam Turcæ appellant, quam Latini Chaldæam (cujus caput Babylon) totam Mesopotamiam & Assyriam complectentem. Auctorum verò probatorum testimonio evincere possumus, jam plus quàm bis mille annis Terebinthi fructu homines vesci solitos; atque Persas, ante panis usum eo vitam sustentasse. Adèd exquisito colore cæruleo præditus est hic fructus, ut quemvis alium cæruleum superet: ea de causa veteres Arabes *Granum viride* appellarunt; medius enim inter viridem & cæruleum color est.

Terebinthus, cuius meminit hic Bellonius, alterum peregrini Terebinthi genus erit, quod doctissimus vir Leonardus Rauwolfius Reip. Augustana Medicus cap. 8. Lib. 2. Itinerarii sui describit, in Mesopotamia Armeniâq; abundanter crescere asserens; & Bel Serapionis, Avicenna & Rhasis esse suspicatur.

Hamosus urbs, veteribus Emissa dicta.

C A P V T X C V I I.

DILVCULO per suprâ memoratam latè patentem planitiem iter fecimus, in qua Smyrnum & Leontopetalon invenimus, & per urbem ab Arabibus Hamza, Turcis Haman, veteribus Emissa nominatam transivimus. Hujus urbis mœnia olim ex solido saxo constructa fuere, quæ etiamnum persistunt: mœniorum ambitu includitur præaltus tumulus ex planicie facile conspicuus, in quo arx sita à Romanis olim exstructa. Superest adhuc extra urbem sepulchrum *Διστορος*, in Pyramidis quadrangulæ modum fastigiatum, valido cæmento exstructum, in quo C. Cæsaris epitaphium Græcis characteribus inscriptum.

Magna est in Haman sericei staminis abundantia: nambombyces magnâ curâ & diligentia aluntur, ob riguorum hortorum commoditatem, in quibus ficum, morum, & alias arbores fructiferas colunt; rivi enim è montibus delabentes, totam planiciem uberiores reddunt. Istic fiunt strophiola & pepla versicoloribus sericeis & aureis contexta filis: vel ex sericeis staminibus albis, rubris, & flavis, quibus admixta aurea, nomine illius urbis per universum Turcici Imperatoris dominium celebria. Sita autem est Haman in latè patente

patente planicie, quam elegantes rivi alluunt. Mœniorum ambitus adhuc integer ferè est; sed interior urbis pars omninò corruit: nihilquè spectatu dignum restat præter Bazare, hoc est, forum, & Basestan Turcico more extructum. Ipsa mœnia celebrem aliquando fuisse urbem testantur. Istic victui necessaria omnis generis invenimus. Quoniam verò per singulas urbes Græci, Armenii, & Iudæi Turcis permisti sunt, quocumque pervenimus, vinum perpetuò reperimus.

*Turcica caupona, in quibus conveniunt ad potionis genus bibendum
Posca vel Zythum nominatum, à cerevisia differens.*

CAPUT XCVIII.

P R I M V M in Hama observavimus, potionis illius veteris, Posca dictæ, conficiendæ rationem penitus non intercidisse: imò asserimus, nullam in Asia urbem inveniri, in qua cauponæ non sint, ubi hæc potio venalis non habeatur. Vulgus *Chouffet* appellat, veteres Græci *Zithum*, Latini *Poscam* dixere, vel *Puscam* aut *Phuscam*, ut *Columella* & *Suetonius*, *Serapio* & *Avicenna* etiam meminerunt. Candida est ut lac, densaque, & boni alimenti; valde autem caput tentat & inebriat, si quis liberaliùs sumat. Nonnulli existimarunt *Poscam* idem esse cum *Oxycrato*, attamen differunt: nam *Oxycratum* id est quo Græci & Itali nautæ uti solent, & nautarum fex in Venetorum navibus & triremibus vulgò bibit. Qui enim mare sulcant, aquam tam diu adservare coguntur donec plerumque corrumpatur & foeteat: ut tollatur teter ille sapor ex nimia in vasis adservatione contractus, nonnihil aceti admiscetur, quod foetorem adimit, & jucundum saporem conciliat: id *Oxycratum* est. *Zythum* verò vel *Posca*, nunc *Posset* vel *Chouffet* dicta (à *Cerevisia* differens quæ veteribus *Curmi* appellatur, & ex integris vel contritis granis fit) paratur ex farina in massam coacta, quæ in capaci aheno coquitur, ex qua deinde orbiculi confecti in aquam demittuntur, quæ illicò sponte ebullit, & calefit sine ignis adminiculo, atque in densam sorbitionem coit. Ejus spuma alba est & levis, qua *Turcicæ* mulieres sese illinere solent; erugat enim, tenerioremque reddit cutem, præsertim si in balneis eâ fricentur: quam facultatem veteres in *Zitho* non ignoravere. Ut autem evincamus *Poscam* non esse *Oxycratum*, unus *Suetonii* locus sufficiat, qui refert, fugitivum *Cæsaris* mancipium *Capuæ* deprehensum fuisse *Poscam* venalem habens: certè nisi ea potio aliud quàm *Oxycratum* continuisset, frigida admodum fuisset ejus taberna, exiguumque fecisset quæstum.

Urbs Tarsus D. Pauli patria.

CAP. XCIX.

D I V ante lucem ex Haman digressi, in tenebris per locum in colle situm transivimus, quem *Sebastopolis* urbis rudera esse nonnulli existimant, ubi adhuc pleræque rectæ columnæ conspiciuntur, quas aliqui è *Palatii Herodis*, alii *Herodiani* esse asserunt. Vulgaris tamen inquilinorum opinio est, columnas esse templi *D. Ioanni* consecrati, cui istic caput ademptum fuisset. Inde in vallem descendimus, ut lapideo ponte superaremus amnem quem plerique *Oroum* existimant, alii *Irin*, alii *Martiam*, magno impetu labentem, molasque versantem. Rursus deinde conscendendum fuit, ut in planiciem perveniremus amplam & unius diei itinere patentem, ab arboribus planè liberam, quæ, meo iudicio, antiquitus *Sabæus* campus nominabatur. In ea feritur *sesamuni* & *gossipium*. Postea pervenimus in urbem *Hama*, sive *Hamsa*, olim *Tarsus* dictam, dimidii diei itinere ab Haman (quam nonnulli neoterici *Apamiam* veterum putant) distantem. Sita est hæc urbs in valle olim admodum populosa, ut ex mœnibus latè sese explicantibus, & ruderibus apparet. Arcem habet in collem sublatam, ut ea quæ in Haman est. Conspiciuntur adhuc multæ veteres magnæ præaltæque turres. Nulli regioni commodius comparari potest *Ciliciæ* regio in qua *Tarsus*, quàm *Beause* *Galliæ*. Verum quidem est, secundum *Cydnium* flumen, quod mediam urbem secat, ficum, morum, juglandem, aliasque fructiferas arbores provenire: sed campestria ab arboribus libera. Magna aquæ commoditas quæ horti irrigantur, facit, ut hæc regio mediocriter culta sit: nam cum fluminis alveus admodum depressus sit, magnis rotis aqua ex eo sublevata, per canales non modò in hortos distribuitur, sed etiam urbis balneis servit. Habet etiam magnas *Mesguedas* satis bene instructas: privatorum ædificia hinc inde sparsa sunt in colliculis. Fluvius

vado ferè superari potest: nam cataractis quibusdam exiguis sistitur, ut per canales molas versare queat. Propterea parvum ligneum pontem duntaxat habet. Hama sive Tarsus Divi Pauli patria est, licet istic non nati, sed pago Gischali in Galilæa apud mare Tiberiadis. Tarsi parum hæsimus: nam simulatque nostra jumenta pasta fuerunt, iter prosequuti sumus.

Cilicia plana, & cisternæ in terra recondita, quæ aqua pluvia implentur.

C A P V T C.

PER argillaceum solum & campestria loca latè patentia aquæque expertia iter facientes, in Beause, vel Lodunensi Galliæ regionibus versari videbamur: nam vix ad orgyæ altitudinem fodere quis possit in Cilicia, quin saxum inveniatur, quemadmodum in Lodunensi tophus. Ciliciæ incolæ, ut commodiùs vitam traducere queant, rationem conservandæ aquæ in suum & jumentorum usum invenerunt: nam cisternas in ipso saxo sub terra excavarunt, angusto superiùs ore, quæ pluvia aqua ingredi possit: si interdum ea aqua defit, plus quàm quatuor miliaribus inde petenda est. Nullas istic plantas observavimus præter Asphodelum & Ferulam. Licet Cilicia *Beause* Galliæ similis sit, agriculturâ tamen differunt, nam ea frequens est in *Beause*, in Cilicia verò propemodum nulla: imò ligna illis petenda sunt è montibus plus quàm bidui itinere inde distantibus. Ejus rei penuriâ, granum quoddam serunt Italis & Gallis ignotum, Sorgo Insubrum ferè simile; à quo colore solummodò differt: Sorgo enim rutilum est, illud verò album. Ejus apud Græcos & Latinos Auctores nullam mentionem invenimus: Arabes * Hareoman appellârunt. Incolæ ejus calamos pollicari magnitudine crassos diligenter colligunt, ex illis ignem, alterius ligni penuriâ, structuri. Molas domi habent quibus grana conterunt, atque ex farinâ massam pinsunt duram, quam tenuiter admodum complanatam, radiis solaribus coquunt, aut veteri Romanorum militum more, qui calefactæ ab igne tegulæ atque lapidibus utrinque sustentatæ pistam massam complanatam imponentes coquebant. Eadem ratione rustici panem coquunt: at urbani in clibano. Nos antea illud idem triticum in Epiro nascens observaveramus, cujus rustici magnos fæcos Corcyram in forum deferunt, quo insulæ illius incolæ columbas alunt. Eâ nocte in Car-bassara pervenire non potuimus: nam imber in pago quodam manere coëgit, vbi panem jam memoratum invenimus, & alios cibos, viliq̄ue precio redemptas gallinas & ova. Postridie summo mane discessimus, ut quod pridie decesserat, compensarem: & per campestria loca iter facientes, sub vesperam in colliculos incidimus coccigero frutice abundantes; deinde jam nocte ad Marat rudera pervenimus.

* Hareoman illud Bellonij, id ipsum est quod doctissimus vir Leonardus Rauwolfus Dora ab incolis veteri Arabico nomine & Rhafi Serapioniq̄, noto vocari tradit, eleganterq̄, describit cap. 6. Lib. 11. Itinerarij sui.

Ruinarum Marat descriptio.

C A P. C I.

MA R A T, olim amplam & elegantem urbem fuisse, ex ejus ruderibus appâret; olim Maronias nomine insignitam, facile nobis persuaderemus: nihil tamen asserere volumus. Mirum est non aliter habitari, cum & fontibus & rivis non destituatur: nonnullæ solummodò Mesguedæ conspiciuntur, & pauca quædam ædificia sub fornicibus. Istic hominem palo affixum Turcarum more vidimus: sic enim flagitiosos plectere solent. Nam simulatque aliquis, facinus admisisse convictus est, illius manus & pedes quatuor palis solo defixis alligant, deinde præacutum palum ligneum ano impositum malleo incutiunt, donec aliquâ corporis secundum caput parte cuspis emergat, eaque ratione affixum attollunt & reponunt, expansis brachiis, & pedibus pendentibus. Hoc supplicii genus novum non est: nam Herodotus de * Scytharum (à quibus Turcæ originem trahunt) sepulturâ agens, scribit; mortuo quopiam Scytharum Rege inter reliquas ceremonias observari solere, ut quinquaginta adolescentes ejus mancipia palo per spinæ longitudinem ad caput usque transfigant, deinde circum Regis sepulchrum palorum crassiorrem partem & infimam terræ infigant. Dicimus ergo hanc palis traiciendi rationem, suorum majorum consuetudinem respicere; quæ tamen quantum ad sepulturam attinet, apud eos amplius non observatur. Marat æqualiter distat à Tarsis & Halep. Campestria ejus regionis loca frumento, hordeo, gossipio & sesamo sunt confita: nullæ autem arbores vel frutices

frutices conspiciuntur. Noctem traduximus in Carbassara. Postridie iter fecimus ad noctem usque, per loca adedò plana, ut æquor planius esse nequeat. Terra eadem ratione excolitur quam, de Syria agentes, commemoravimus. Præcipuus regionis proventus est Gossipium & sesamum, quod Iunio mense feritur. Non dubitò quin tam facilè in Gallia proveniret quàm in Asia, si quis periculum faceret. Cujus rei testimonium Italia præbere posset, quæ Romani Imperii tempore sesamo & gossipio confita fuit, nunc verò ne vnicam quidem eorum plantam alit. Gossipium integro semestri in terra non permanet: nam Septembri demetitur, Maio autem vel Iunio feritur: sed singulis annis repetenda satio. Invenimus tamen in Cairi hortis perenne, & humanam altitudinem superans. Aliud porrò est Gossipii genus quod ex India vel Brasiliiana regione defertur, ab eo quod in Asia crescit longè diversum. Nam Brasilianum, semen habet crassum, nigrum, simul in dena vel duodena grana congestum: Asiaticum verò singula grana habet separata. Sub vesperam invenimus rivum versus Halepum labentem, quo prætergresso, mollius solum desit, sequutaque est aspera per montes & saxa via: deinde oleas, malos, pyròs, prunos, amygdalas conspeximus. Distat is rivus tribus ab Halepo miliaribus, quò serò admodum pervenimus, & excepti sumus apud nobilem quendam Venetum, quem Respublica Veneta istic alebat negotiationis gratiâ.

** Quoniam Bellonius sepultura Regum Scythia meminit ex Herodoto, ipsius Herodoti in Melpomene sive lib. 4. verba adponere hic libuit, qua nonnihil ab his qua in medium adduxit Bellonius, differunt. Is postquam multa de Regii cadaveris sepeliendi ratione retulit, addit: Circumacto anno, rursus hoc agunt. Et famulum Regis intimos sumunt (sunt autem Scythia indigena: nam famuli sunt quos Rex iusserit, nec ullus venalitijs ei ministrat.) Horum ministrorum quinquaginta quem strangulaverunt, ac toridem præstantissimos equos, vacuata & purgata alvo, paleis implent ac consuunt: & ubi dimidium fornicis super duo ligna resupinatum statuerint, alterumque dimidium super altera duo ligna, & item alia multa huiuscemodi defixerint, tum super ea equos imponunt crasso tigno in longum ad cervicem usque traiectos, ita ut priores fornicis sustineant armos equorum, posteriores verò iuxta femora suscipiant uteros; utrisque cruribus supernè pendentibus. Equos autem infrenant, eorumque habenas ad palas extensas alligant: dehinc super eorum singulos statuunt singulos quinquaginta juvenum strangulatorum, hunc in modum: Vnicuique eorum rectum stipitem per spinam ad cervicem usque transigunt: quod inferius stipitem exstat ultimum, insigunt tigno illi quod equus traiectus est. His equis sepulchro circumpositis abeunt. Hunc in modum Reges sepeliunt, &c.*

*Urbs Halep, antiquitus Berrhœa dicta: & Rhabarbarum
atque Rhaponticum.*

C A P. C I I.

HALEP ab omni antiquitate celebris fuit: nam totius Orientis maximum emporium est, caput etiam est Comagenes. Nomen Arabicum adquisivisse creditur, quòd quemadmodum Aleph prima Alphabeti littera est, sic Halep primaria ejus regionis in quâ sita est, urbs sit. Ex Neotericis nonnulli, veterum Hierapolim esse existimant: at Gillius Berrhœam esse censet. Caravannæ ex India, Persia, Mesopotamia, aliisque Orientis regionibus advenientes, in Halep onere liberantur. Qui verò in Indiam, Persiam, aliasque Orientis regiones proficisci cupiunt, semper istic negociatores reperiunt, qui ultrò citroque commeant. Quia porrò in eam urbem omnes totius Orientis merces deferuntur, Veneti Consulem ibi commorantem habent, tamquam Legatum, qui merces comparet, easque ad vicinos maris Mediterranei portus Tripolim & Berytùm devehit curet. Ut autem rerum Orientalium negotiationem commodius intelligere queant, quosdam ex suis liberis istic educandos curant, quemadmodum & in aliis regionibus, ad indigenarum mores observandos, & linguam ediscendam. Cùm Caravanna mercibus quibusvis onusta Halepum adpellit, unius diei spatio omnes distrahuntur: nam prædivites & opulenti sunt mercatores, qui illicò eas redimunt. Maxima pars Rhabarbari quæ in Europam infertur, in Halepo empta est; eò enim interdum duodeni cameli Rhabarbaro onusti, ex Asamia, ubi diligenter colitur, simul adveniunt. Neminem unquam videre contigit, qui asserere posset se Rhabarbari stirpem conspexisse, de cuius facultatibus Mesuæus auctor Arabs luculentè scripsit: Rhapontici verò, quòd Græci adedò commendârunt, nusquam meminit: ipse verò qui vel Damasci vel in Halepo commorabatur, ait suâ ætate Rhabarbarum ex India & regione Seni (hoc est, ex * Asamia vel Assyria) deinde ex Barbaria & Turcomannia solere inferri. Addit præterea, indigenas Rhabarbari fragmenta macerare aquâ solitos esse, succinque exprimere, è quo densato & exsiccato trochiscos efformarent, deinde Rhabarbari fragmenta resiccantes, mercatoribus venundarent. Ipsius ætate id fieri solitum à mercatoribus credibile est: at nunc cùm non ignorent magnum quantum

quæstum ex Rhabarbaro accedere, quod apud omnes nationes in usu sit, adeò diligenter illud colunt, eaque quantitate, ut cum in Halepo essem, dena ejus pondo duntaxat duodenis ducatis varent. Semper tamen istic æqualis precii non est: nam cum Caravanna ejus exiguam copiam ex Asamia advehit, sequente anno carius æstimatur. Colitur, ut diximus, in Asamia, hoc est, Mesopotamia, & semine feritur: radices crassas agit instar Bryoniae, quas in taleas orbiculares secant, desiccantque, quæ paulatim absumente se humore corrugantur. Plerique eam ob causam abs expressione id contingere existimant: experientia tamen contrarium docet. Ut autem certiores essemus, diligenter inquisivimus à mercatoribus Halepum confluentibus, si aliqua fieret ejus maceratio: sed medicamentorum quæ Rhabarbarum recipiunt, usum, paucos, apud quos nascitur, nosse comperimus. Quando hujus seculi Scriptorum commentarios, de Rhabarbaro disputantium, lego, an veteribus cognitum fuerit (Arabes auctores pro recentioribus collatione ad Græcos facta, habeo) & Mesven in quatuor genera illud distinguere, nullamque de Rhapontico mentionem facere animadverto, & Caravannas ex Asamia tantum adferre Rhabarbarum pro comperto habeo: Mesven per quartum Rhabarbari genus ex Turcia delatum, intelligere Rhaponticum assero: atque, ut verum fatear, Rhaponticum Rhabarbaro admodum simile est: & licet idem esse non dicam, proximas tamen utriusque esse facultates, liquidò constat.

Præstantiores lacrymæ, gummiq̃ue & aromata, ut Galbanum, Opopanax, Styrax, Laffer, Sagapenum, aliaque hujuscemodi, ex Halepo ad nos deferuntur, quemadmodum & Scammonia. Firmiores dactyli ex Mesopotamia Halepum inferuntur: Ægyptiaci enim & Africani adeò pingues sunt, ut seorsim conservari nequeant, sed in massam simul comprimantur.

Tridui duntaxat itinere ab Halepo Tripolis distat, quo Veneti appellunt, ad suas naves mercibus in Halepo coemptis onerandas. Sequens dies dicatus fuit visitationi urbis, quæ amplitudine Aurelianæ urbi Galliæ comparari potest. In ejus umbilico tumulus assurgit rotundus, cui imposita est arx, fossis aqua plenis cincta, quam Sangiacus cum suis militibus inhabitat: ejus mœnia veteri more exstructa sunt, & cum edito sit loco, procul conspicua est. In ipsis fossis inclusus erat asinus ferus Onager dictus, ab asino Indico qui unicornis est, differens. Istic etiam avem vidimus Grui ferè similem, sed minorem, oculorum ambitu rubro colore tincto, ardeæ caudâ, & voce exiliore quam grus: balearicam gruem à veteribus fuisse nuncupatam credimus.

** Bellonius (quod eius viri bene de republica litteraria meriti veniâ dictum volo) perperam Mesvei verba interpretari mihi videtur, cum per Indiam & Seni regionem, Asamiam sive Mesopotamiam intelligi vult. Nemo enim unquam, præter ipsum, in Mesopotamia & Assyria Rhabarbarum nasci scripsit: sed omnes ex Sinarum regione advehi asserunt in ipsam Indiam, Persiam, Ormuz, Halepum, & Alexandriam, deinde in Europam.*

Peculiaris platearum per ditionis Turcicæ pagos & oppida descriptio.

CAP. CIII.

PER universum Turcæ dominium, vehicula aut currus per pagorum & oppidorum plateas, vel fora ducere non licet: sed in medio platearum semita est de industriâ facta; cum ut aqua istâc effluere possit, tum ut equis viam præbeat: editiores sunt utrinque viæ, & quasi in scamnorum speciem sublevatæ, atque pluteo tectæ, ad imbres arcendos & solis ardores æstate: cum enim Turcæ longis talaribus vestibus & ad terram usque demissis utantur, eas omninò conspurcarent, nisi hæc ratio in singulis urbibus observaretur. Inde fit ut plateæ non sint lapidibus constratæ; sed ne pulvis in foro & Bazaflan oblongis istis vestibus æstate excitetur, quisquis tabernam habet, aspro singulis mensibus numerato, redimit operam bajuli, qui singulis diebus mane ex utre aquam promit, & effundit ante ipsius tabernam. Omnes omnium urbium tabernæ Turcarum Imperatoris sunt, qui eas mercatoribus elocat, neque permittit ut in illis familiam alant, præsertim in foro. Mahumetes etenim vetat ne mulieres vendant, emant, in publicum prodeant. Cujuscunque generis opifices, boni consulunt quem dietim faciunt quæstum, neque noctu laborant. Aliquot diebus in Halepo hæsimus, atque mœnia ambivimus, Damascenis latiùs sese expandentia, multis locis obliqua, uti Hierosolymitana; quorum turres in ambitu sitæ valde sunt sejunctæ. Octo portas habet Halepum, frequentia vineta viretaque, & elegantes hortos in mœniorum ambitu, in quibus brassica capitata, lactucæ, beta, porrum, cepa coluntur, in forum deinde venum exponenda. Veteribus numismatibus utuntur

utuntur Turcæ ponderis vice, unciarum videlicet, semunciarum & drachmarum: qua de causa nos multis locis Græca & Latina nacti sumus: quando verò illa exquirere volebamus, tabernas mercatorum adibamus, atque Giaur mangour, hoc est, Christianorum monetam expetebamus: tum nobis proponebant quæ habebant. Turcæ, Arabes, Ægyptii, aliæque omnes Orientales nationes Turcico Imperio subiectæ, nullam habent monetam nisi auream vel argenteam: aurea obrizi auri ducatorum est; argentea, depurati argenti, non mixti: aliud tamen est monetæ genus apud Turcas, Mangoures appellatum, ex puro ære, quorum sedecim asprum conficiunt: sed quia grave est, nemo eo se onerat; cusum etiam duntaxat fuit, ut asprum permutari possit, cujus pretium æquiparari potest caroleo Gallico decem ærea minuta pendenti. Utraque autem cum aurea, tum argentea, inscriptionem habet Arabicis characteribus expressam. Arabes autem & Ægyptii aliud monetæ genus habent Meidin nuncupatum, quod asprum cum dimidio conficit. Halepi incolæ Arabica lingua utuntur, non Turcica; sed & per Ægyptum, Arabiam, Syriam, Ciliciam, aliisque vicinas Provincias, solius Arabicæ linguæ usus est.

Iter ex Halepo Antiochiam.

CAPVT CIIII.

ANTIOCHIAM profecturi, Halepo à meridie discessimus, & per excultos riguosque agros iter fecimus: sub noctem maturè in pagum nomine Farrou pervenimus, juxta quem in agro præaltæ columnæ scapus erectus stat sine epistylis. Postridie diluculo paulum progressi, agris relictis, per confragosa loca & colles equitantes, Arcis ruderera conspeximus, ad cujus portam nascebatur Hedera alba, novum nobis spectaculum, nam à Corcyræ discessu similem non videramus: Adrachnem in tumulis nascentem etiam reperimus, cujus ramos suo fructu onustos quilibet abstulit ut in itinere ederet; nam maturus erat, elegantique suo colore singulos ad edendum invitabat: Racematim cohæret, magnitudine & colore fructus Rubi idææ, quem Galli *Framboises* appellant, mollisque ut Arbuti fructus & * Suberis quem sapore refert. Ariam item, Esculum, Terebinthum, Elæprinon, Latinis Alaternus dictum, Italis, Termini & Narni incolis, Alinterno. Per valles interdum iter facientes, vetustum ædificium dirutum, monasterii cujusdam formâ, cujus umbilicum occupabat elegans turris, ad sinistram reliquimus: aliud præterea elegans ædificium è quadrato saxo exstructum, Latinis characteribus insculpto, sed dirutum, Romanorum haud dubiè opus. Prætergressi deinde sumus rivum ab ipsa fontis scaturigine tantum aquæ effundentem, ut ad lora quibus nostri cameli cincti erant, pertingeret. Pernoctavimus ad basim arcis Heirim nuncupatæ, omnino dirutæ, & deserto loco sitæ; qui si coleretur, non minùs fecundus esset, quibusvis ex Italiæ uberrimis. In tumulo sita est, ut ex quæ in Halepo & Haman sunt: vix credibile est, decem hominum millia illam intra biennium excavare, & scopulum ad fossas quibus prædita est faciendas perfringere potuisse. Videtur natura elaborasse ut hunc tumulum in scopulo collocaret, quo ista arx exstrueretur. Postremus is est Turcicæ dominationis locus, in quo nascentes Colocasiam & Musam conspexerimus. Ibidem in scopulis crescunt Adrachne & Alaternus: nec aliis lignis usi sumus ad parandam nobis cœnam. Ceterum in Car-bassara noctem non traduximus, at in quodam illius pagi ædificio: rarissimè enim accidit ut in iis regionibus inveniantur qui peregrinis hospitium præbeant: si autem præbent, locus duntaxat aliquis sub porticu vacuus, nullâ supellectile instructus datur, perinde ac si quis in vacuo horreo exciperetur. Istic observabam dignum quidpiam quod adscribatur. Noster ille caupo pugionem falcatum Arabum more habebat, eumque nec auro nec argento exornatum, quem noster interpretes quatuor ducatis ab eo redimere volens, impetrare non potuit, sex ducatis Damasci emptum esse affirmante: similes tamen duodecim vix uno coronato in celeberrima totius Galliæ urbe emptum iri arbitror. Pleraque unguenta habebat, uti metopium, rosatum, aliisque similia quorum in Syria & Arabia usus est; nos verò spernimus.

* Suberis istius sive Liege Bellonii fructus quis sit, ignorare me, ingenuè fateor: quod etiam in nostra Rariorum Plantarum historia lib. 1. cap. XLIII. admonui.

Urbs Antiochia.

CAP. CV.

SUBSEQUENTE die campestria loca latè admodum patentia invenimus, & fluvium Orontem, (cujus cursum diu præcedente die sequuti, donec in stagnum quod olim Meandriopolis nuncupatum credimus, sese effundat) eleganti & magno ponte longe supra Antiochiam superavimus. Antiochia bidui duntaxat itinere ab Halepo distat: at quoniam imbres deciderant, & cameli onera portantes difficulter gradiebantur, duos cum dimidio dies insumimus. Ut porrò ad eam urbem quæ sub stagno sita est veniremus, à recta via Constantinopolim ducente defleximus, illam ad dextram relinquentes: recta enim ad Amanum montem proficiscendum nobis fuerat, & inde in Adena: quem tamen, licet Antiochiam deflexissemus, superare oportuit. Is quoniam niger apparet, Turcico & Arabico idiomate Niger appellatur. Perelegans est Antiochiæ situs, qui que paucis verbis vix describi queat: nam mœnium structura illam admirabiliorem reddit aliâ quapiam urbe in plano constitutâ, testimonium insigne præbens, Antiochum ingentis animi & incomparabilis magnificentiæ virum fuisse. Murorum ambitus non minor est Nicomedia aut Constantinopoli: frequens habitatur à Græcis, Armenis, Iudæis & Turcis. Fontanis aquis abundat, è rupe muris inclusa scaturientibus: pars mœnium montem ambit: altera pars per duorum montium juga porrigitur, qui valli vicem illi præbent: nam tres montes murorum ambitus complectitur, qui non sunt tumuli, uti Romæ vel Constantinopoli, sed præalti montes. Nullam urbem in Gallia novi, cui Antiochiam comparare possim præter Lugdunum: nam quemadmodum Lugdunum altos D. Iusti montes claudit, sic Antiochia altos montes cingit, in quibus exstructum est Antiochi palatium, nondum planè dirutum: pleraque enim adhuc integra restant, ut magna cœnacula & cubicula, & cisternæ immensæ capacitatis, ad earum quæ Philippis in Macedonia sunt, formam exstructæ: integra etiam arcis & mœnium materia restat, in quibus turres præaltæ sibi invicem admodum vicinæ conspiciuntur, quibus exstruendis operæ cœmento non pepercerunt, habentque singulæ suam cisternam. Mœnia ad Occidentem spectantia tali artificio sunt facta, ut onusta vehicula, equique cum suis fessoribus, per interiorem muri partem, inter utramque fornicem, in summam usque arcem perducere queant. Montes urbi vicini, ilice, alaterno, coccigero frutice, adrachne, stœchade, & stachide abundant. Ciconiæ quæ æstate in Europa degunt, istic hiemis partem, quemadmodum & in Ægypto, transigunt: sed etiam onocrotali aliæque diversi generis aquaticæ aves in lacu supra urbem sito vivunt: inter quas agnovimus quæ ab Somonæ accolis *des Cotees*, à Parisiensibus autem *Morillon* dicitur, veteribus verò Glaucion appellata: aliam item quam Galli *Piette* vocant sive veterum Phalarim. In montibus pascuntur verveces, brevi quidem sed pingui pedemque lata cauda. Ejus regionis incolæ, atque quotquot Turcæ dominio sunt subjecti, in diem utuntur pane malè cocto & malè fermentato. Bombyces, quas Itali Cavalieri nominant, magni sunt in ea regione quæstus, ac ficus & mori secundum fluminis ripas cultarum foliis aluntur. Celsissimæ Platanus nascuntur ante Antiochiam, quæ neque in Gallia, neque in Italia conspiciuntur, præter paucas quæ Romæ, & aliis quibusdam urbibus curiositate quadam aluntur. Raræ quædam Sacchari cannæ, Colocasæ, Musæque magnâ curâ & diligentia nonnullis Antiochiæ hortis aluntur. Incolæ Arabica lingua loquuntur ut Syri.

Singularium rerum in Antiochia observatio.

CAPUT CVI.

TOTVS subsequens dies sacrorum in Antiochia locorum visitationi dicatus fuit, ut Portæ D. Pauli, sepulchrorumque variorum Divorum. Vetusta præterea alia plurima monimenta istic conspici possent à curiosius ea requirentibus. Omnis generis victui necessaria in foro vænalia reperiuntur. Aromatariorum & opificum tabernæ Damascenis similes sunt. Loti, quam Gallia Narbonensis Micacouliers appellat, arbores, etiam in ipsa urbe magna copia crescunt, quemadmodum in ejus territorii montanis: atque ut ob Populi albæ & nigræ, fructiferarumque arborum frequentiam Damasci planities silva quædam videtur: sic propter Platanos & Lotos Antiochiam in media silva sitam esse diceres. Equorum sarcinarios, qui Antiochiæ habentur, clitellæ adeò oblongæ sunt, ut ab auribus per cervicem ad caudam usque pertingant. Antiocheni rustici tam dextri non sunt in jumentis ab onere liberandis, quam Turcici; quia eorum clitellæ ad onera

onera minùs idoneæ. A meridie discessimus Antiochia, & amnem Orontem transivimus, quem adversum diu sequuti sumus. Agri Antiocheni solum adedò pingue est, ut equi ad cingula usque in cœno mergerentur, quia præcedentibus diebus imbres deciderant. Longiùs progressi, rivos è montibus labentes invenimus, ad quorum ripas proveniebant Nerion, Agnus seu Vitex, & altissimæ Platanus. Noctu in Sarameli pagum pervenimus, in planicie situm, ad radices præalti montis Amanus contigui. Postridie duobus confectis miliaribus, substitimus ad radices præcelsi montis, isticque reliquo die hæsimus, expectantes equum quem Dominus de Fumet ex Antiochia accersi jusserat. Interea montem conscendi, in quo silvas Picearum repperi iis quæ in Tarare monte nascuntur similium: præterea Esculum, Ilicem, Adrachnen, Oxycedrum, Polium, Tragacantham, Chamædryn, Carlinam, quam plerique falso nomine Chamæleonem nominant. In planicie observavimus rusticos lignorum fasces boum tergo imponentes, & tritici saccos aliaque hujuscemodi; interdum etiam, cum defessi essent, ipsorum tergo insidentes: nam cum iter non urgeant, boum ministerio utuntur, quemadmodum nos equorum. Ab illis redemimus gallinas, ova, carnes: nam licet tota æstate in agris sub tentoriis habitent, omnibus tamen rebus necessariis non minùs sunt præditi, quàm si in urbe aut pago viverent.

Iter per summa Amanus montis iuga.

C A P. CVII.

POSTRIDIE inter Orientem & Septentrionem tendebamus secundùm altos montes. Mons Amanus vulgò appellatur Monte negro, id est, niger: attamen non ille est qui Plinio Mons ater dicitur. Viâ admodum rectâ & præcipiti etiam difficiliore quàm ullam hætenus invenissemus, conscendendus nobis fuit mons. In eo crescunt celsæ cedri quemadmodum in Libano, juniperus major, sabina, ei similis quæ in Tauro monte, adrachne longè celsior quàm in Ida Cretæ. Plus sex horis impendimus antè quàm in summum montis jugum perveniremus: in supremo ejus vertice stantibus, & quæ nos veneramus prospicientibus, apparebant summa montium Syriæ & Cairi juga, præsertim verò ejus quem nos Pierium montem censemus, & præcedentibus diebus secundum ejus radices ambiveramus: apparebat etiam Taurus mons procul ante nos in longitudinem excurrentis, & summum verticem jam nive obsitum habere incipiens. In descensu viam neque adedò difficilem neque molestam invenimus ac in ascensu, quia non erat præceps: sed cum in tenebris iter faceremus, unus è nostris in vallem decidit plus quàm quadraginta orgyias profundam, nullo ipsius aut equi damno, quod omnibus admirabile visum est. Abundat hic mons variis plantis. arbuti non minùs altæ erant, quàm in Atho monte nascentes, vicino monasterio Agia-laura loco: magnæ erant etiam alaterni arbores, quæ aliis locis in fruticem duntaxat assurgunt; picea insuper, adrachne, latifolia laurus. In descensu myrtos albis baccis, thymelæam, chamelæam, eumque fruticem quem Germani *Kellers-bals* appellant, binis præcedentibus dissimilem reperimus. Ad imum montem cum descendissemus, apud rivulum hæsimus, & cibum sumpsimus in maris littore, quod in arcum se incurvans, magnum admodum sinum efficit, qui Issicus appellatur: Pamphylium id est mare, Cilicio ex parte conjunctum. Cum in Amanus monte essemus, mare radices montis alluens conspicebamus, adedò vicinum, ut conjectus lapis facilè in mare Mediterraneum devolutus fuisset: Taurum etiam montem assurgentem ex littore Cypro insulæ opposito. Diu nobis iter faciendum fuit secundum littus marinum, sinus circummeundus, multiq̃ue elegantes riui superandi; deinde alius mons admodum angustus & difficilis, piceis obsitus, post quem castellum ad ipsius radices situm invenimus, in quo perpetuæ fiunt excubiæ, quia trita admodum est hæc via. Varia istic victui necessaria emimus, panem, vinum, caseum, carnes, & hordeum pro jumentis: paululum sub eo castello descendimus ad rivum quendam, & sub albâ moro, à Gallis perperam Sycomorus appellatâ, constitimus. Luculento igne ob ligni abundantiam totâ nocte instructo, ante lucem discessimus, atque in tenebris per loca plana & campestria iter fecimus: ortâ autem luce, denuò ad maris littus regressi, amnem quempiam vado transivimus, qui forsitan Issos est. Amœnissima sunt ea loca: nam secundum viam publicam crescunt laurus, ilex, platanus, smilax aspera, & aliæ pleræque stirpes perpetuò virentes. Montes dextram claudebant, mare sinistram. Superato amne, in vastam illam planiciem in qua Alexander cum Dario conflixisse creditur, pervenimus, in qua fruticem antea nobis non conspectum, sed Myrto admodum similem legimus: abundat etiam ea planicies Myrti fruticibus, qui omnes albo fructu sunt præditi. Per fornicem admodum vetustam, latere & intritâ exstructam, materiâ longè quàm saxum duriore, trans-

ivimus : hanc veteres Auctores *Portas Cilicias* vocarunt. Quæqua oculorum aciem obvertas, planicies velut amphitheatrum apparet : nam præalti montes Lunæ crescentis in modum illam ambiunt, ut sinus Issici mare recipiant : sub Portis Ciliciis, singuli, Adrachnes arbores suo fructu conjunctim nascente & maturo fragisque simili onustas conspicientes, ramos revellebant, & in itinere ejus fructu vescabantur. Raros habet ea provincia incolas : & qui istic vivunt, neque piscationi neque navigationi indulgent (hinc factum, ut toto illo maris littore ne unicam quidem navem conspexerimus) & terram incultam relinquunt, licet admodum rigua sit: arbitror enim plus quam triginta rivos è montibus altis labentes, atque in mare sese exonerantes, duarum horarum spatio nos transivisse. Postquam à portis longius abcessissemus, per sterilia & confragosa loca iter fecimus, deinde veluti per cæduas silvas, in quibus is frutex, cujus modò meminimus, nascitur, cui nullum aptius nomen indere possumus quam Pseudomyrti: postea in Car. bassara quodam, cui vicini erant pagi, quievimus.

Asiaticum animal Adil nuncupatum, & urbs antiquitus Adena appellata.

C A P. C V I I I.

P V M I L I O N I S lupi genus est in Cilicia, & universa Asia, rapiens & auferens quidquid impedimentorum invenire potest eorum qui æstate extra Car. bassara noctem traducunt. Medius est inter lupum & canem. Ejus plerique veteres auctores Græci, & Arabes meminere. Græci vulgari nomine *Squilachi* appellant: eum esse arbitror, quem veteres Græci *ζυβόρον* nominarunt, hoc est, aureum lupum: adeò furax est ut noctu adire non vereatur eos qui dormiunt, & quidquid invenit rapere, pileos, ocreas, calceos, frena, vel alia ejuscemodi: semper catervatim incedit, ut interdum ducenti simul conveniant; nihilque illo frequentius per Ciliciam: itaque alternatim canum more, & hau hau exprimentes & singulis noctibus latrantes audiebamus: & nisi canes eos arcerent, in pagos usque penetrare non formidarent: elegantis flavi est coloris; ex cujus pellibus, quæ vili venduntur, incolæ sibi pelliceas vestes parant. Postridie versus Adena proficiscentes, lapideum pontem transivimus cornui fluminis, quod fortè Pyramus est, impositum, cui contigua est arx ad dextram, in scopulo aditu difficili sita. Inde id flumen diu sequuti sumus, donec ad urbis cujusdam, quæ nostra opinione Cæsarea Ciliciæ appellata fuit, ruinas perveniremus, ubi alio ponte flumen superavimus. Illius regionis flumina, tametsi navigabilia, naves tamen non habent: nam cum regio deserta sit, nemo istic negotiatur. Sultani Ægypti dominium eò usque extenditur, & istic erant limites qui Arabicam linguam à Turcica distinguebant, quique olim Arabum imperium à Turcico separabant. Primum bellum quod unquam motum est inter Arabes & Turcas, istic gestum: sed Turcæ victores, paulatim illos in servitutem redege're. In ruinis illis Cæsareæ nihil conspicias præter Car. bassara, & quædam tuguria. Superato ponte, fluminis cursum ad sinistram sequuti, in campestria steriliaque loca & latè patentia pervenimus, quæ à nemine peculiariter possidentur, sed omnibus qui suos greges pascere istic volunt, libera sunt. Myrti istic etiam albo fructu sunt præditæ, adeò frequentes ut cædua silvæ formam repræsentent. Per Terebinthiarborum hinc inde mixtim cum Piceis crescentium silvam, iter fecimus. Aluntur hac planicie plurimi vervecum, & caprarum magni greges, ingentem adferentes quæstum suis dominis, ex butyro, & caseo. Et licet butyri genera inter se differant delectu & præstantiâ, aut animalium, aut pascuorum, vel confectionis ratione; naturâ tamen non ita variant, ut caseus. Nam degustato butyro diversorum animalium, uti bubalino, vaccino, equino, camelino, ovino & caprino, exigua varietas deprehenditur: at in caseo longè aliter evenit, quandoquidem solo odoratu, vel aspectu discerni queunt, atque omnium optimè gustu. Turcarum porrò rustici procul ab urbibus per campestria loca errabundi vagantur totâ æstate, sui gregis curam habentes: cumque fictilibus vel lignis vas careant, jugulata ove vel capra, pelle ejus inversa, utrem conficiunt, quem butyro vel caseo implent: alvum etiam diligenter adservant; nam eâ butyrum excipiunt prius coctum, deinde refrigeratum: singulæ alvi tricenas vel quadragenas libras continent, utres verò plures quinquagenis. Non negamus quin nonnulli aliam butyrum parandi rationem habeant, etiam illud nostratium more saliant: at id solummodo fit circa celebriores urbes. Mengrelliæ incolæ bubulas & vaccinas pelles recenter detractas butyro implent, atque Constantinopolim vernali advehunt, quemadmodum ex Narbonensi Gallia in caprinis pellibus oleum nobis adfertur.

adfertur. Ceterum non dubitamus, rusticos si commoda haberent vasa, suos caseos in utribus non conservaturos; quandoquidem illos in panis formam conservandi consuetudinem non habent. Quoniam porro similis caseus per Græciam, quò mercatores transvehunt, distribuitur, Græci vulgari nomine Dermatifi hilatissimo appellant, hoc est, in pelle falsum, & non Tyri, id est, caseum; quemadmodum cum *Du salé* nostrâ linguâ dicimus, hoc est, falsum, suillam intelligimus. Ipsi verò tale nomen indiderunt, ad alterius casei differentiam, quem vulgari linguâ Cloro tyri nominant, hoc est, recentem caseum, quem Columella viridem appellat, non quòd vireat, sed quòd musteus mollisque sit. Pastores nunquam lac colant, ut nec Cretenses, qui tamen aspalathi ramum, aut aparinen, vasorum ori admovent, ut si fortè pili adhæserint, caseus purior reddatur: at Turcarum caseus in pellibus ea ratione salitus, plerumque pilis scatet, quoniam lac non percolatur. Nostrum porro iter ad Septentrionem dirigentes, variis locis miserorum rusticorum mapalia & tentoria invenimus, qui æstate ex urbibus & pagis discedentes, per campestria vagantur in hibernum usque tempus, istic rem domesticam eadem ratione curantes, quâ in urbibus vel pagis facerent. Ii cum octiduo hæserunt uno in loco, abscedunt in alium, tentoria sua ex tegetibus confecta, & penulâ tecta, secum asportantes; in urbem verò redituri, complicant denuò, & diligenter adservant donec hiems præterierit, quam asserere ausim apud Asiaticos non minus sævam, quàm in mediâ Galliâ. Segnes sunt; eam ob causam, terram nullâ diligentiam colunt: præsertim opulentiores rustici, qui perpetuò ociosi sedere volunt: & nisi ab ipsorum mancipiis solum coleretur, deserti magna ex parte essent agri. Eo die in Adana pervenimus, ubi de Anazarba, Oppiani & Dioscoridis patria, quæ postea Cæsaraugusta vocata est, intelleximus. Iudæi nobis indicârunt pagum nunc esse ad ostia fluminis, Tyberis forsitan, quod Adana perluit, antiquum nomen retinentem. Adana magnum est oppidum, hoc est, ingens pagus, mœnibus non cinctus, sed arcem habens, quatuor quadrangulis turribus infirmis præditam: istac frequens admodum transitus patet, nam elegantem & latum pontem lapideum habet. Appellatur id flumen à Turcis *Schelikmark*; quod ex Armenia minore profluens, Lydiamque & Ciliciam perluens, in mare Mediterraneum sub Rhodo sese exonerat: navigabile non est, quoniam plurimum sabuli provoluit. Istic omnis generis victui necessaria invenimus, & vinum: nam incolæ, qui Græci sunt, Iudæi, Armeni, atque ipsi etiam Turcæ vites colunt, ut passas uvas habeant. Monetæ mutationem istic habuimus: nam cum hætenus per Ægyptum, Syriam, & Ciliciam, meidins usi fuissetus, qui supererant, in aspros permutandi fuere. Istic etiam desit Arabicæ linguæ usus, & Turcico sermone deinceps agendum fuit. Mutatis in Adana jumentis, annonam in triduum comparavimus. Turcæ suas merces pondere vel mensurâ licitantur, justo tamen precio, nec plus solvunt peregrini quàm eorum vicini. Panis etiam ad pondus vānit, inde fit ut malè coquatur. Carnes item salsa magno apud illos in usu sunt: quas recens sale exemptas, cumini pulvere inspergunt, & appensas exsiccant. Hallucinantur qui scribunt Turcas desiccare carnes, ut eas deinde in pollinem redigant, quem secum deferant in aliquam expeditionem bellicam ituri: nam diligenter id inquirentes, comperimus neque in Græcia, neque in Turcica ditione, neque in Arabia, carnes exsiccandi, ut in pollinem redigantur, ullam esse consuetudinem. Carnes verò deligunt cum bubulas tum vervecinas, pingui cum macro æqualiter permixto constantes, quas in tenues laminas scindunt, deinde paululum saliant atque exsiccant. Magno æstimantur ejusmodi carnes pacis & belli tempore: eis enim crudis cum cepâ vescuntur iter facientes. In Creta & Chio moris est apud rusticos, ut integrum leporem, etiam hircum ferum, & vervecem in frustra concisum exsiccent: primùm autem paululum sale aspergentes, deinde tegetibus complanantes, atque in clibano resiccantes. Sæpenumerò apud varios rusticos divertimus, cum Cretæ montes peragraremus, apud quos erant hirci ferè integri, & hœdi, & agni in eum modum exsiccati: Turcæ verò illam consuetudinem non habent. Græci quidem si Quadragesimæ tempore leporem aut capram silvestrem interemerint, id facere solent, ut ad Paschales usque ferias conservare queant: nam neque apud ipsos neque apud Turcas moris est carnes salvas in dolio conservare.

Apparatus peregrè profecturis idonei.

CAPVT CIX.

MVLTA edulia parare norunt Turcæ, peregrè & in bellum profecturis idonea: è quorum numero farciminis genus est, vulgari Græcorum lingua Stopides dictum: fiunt autem in hunc modum: Nuces juglandes in quatuor partes divisas, filo

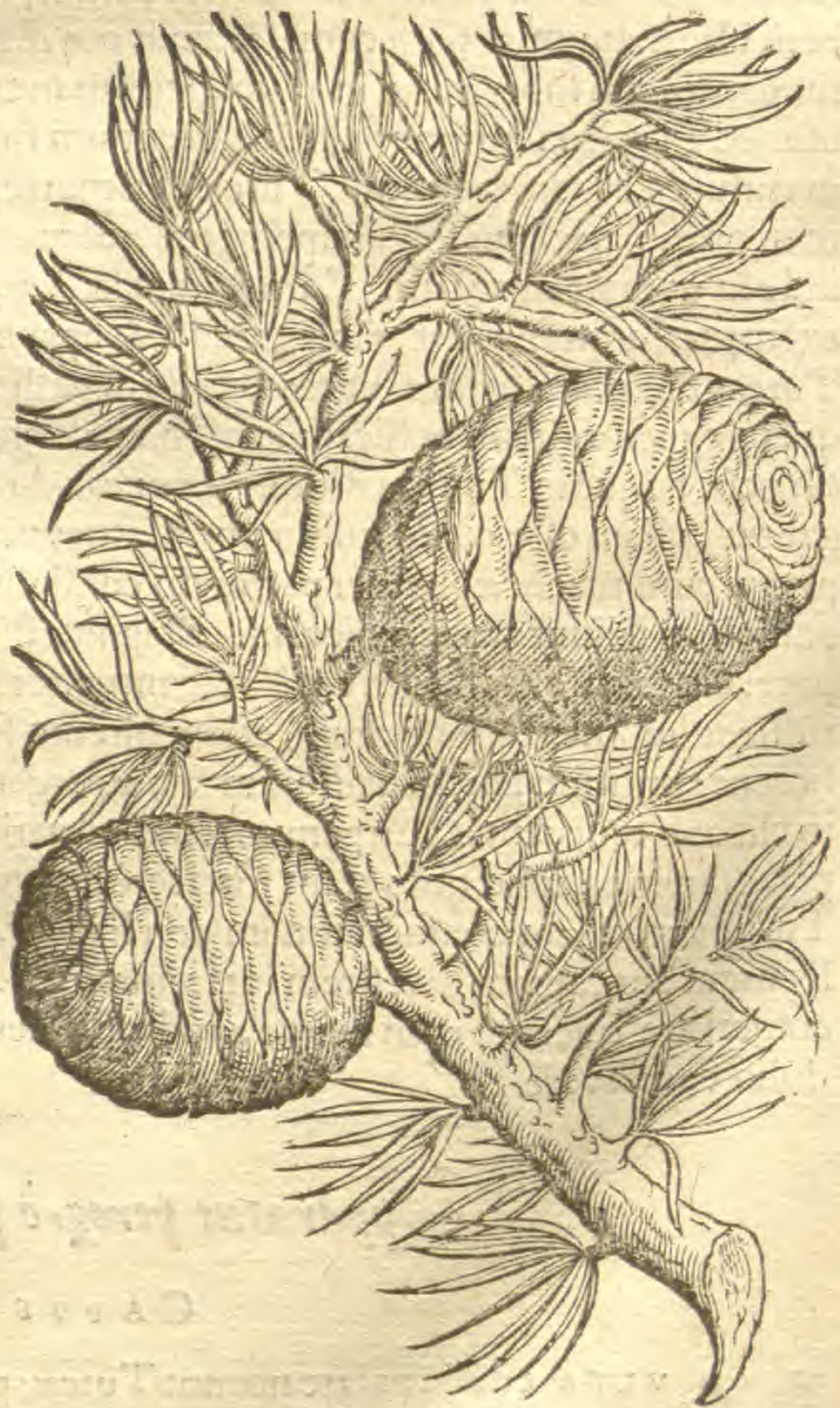
traiciunt, farciminis longitudine, deinde in coctum vinum fervens reiteratis sæpius vicibus immergunt, eorum more qui candelas parant: nonnullis farinam inspergentibus, ut citius inspissentur. Eadem ratione è ficibus, amygdalis, avellanis & aliis durioribus fructibus cocto vino inductis parari possunt. Vulgaria sunt in ea regione hujuscemodi farcimina, quæ peregrinantibus valde sunt accommoda. Montem Taurum superare volentibus, in triduum annona paranda Adanæ: nam inde Heracleam tridui iter est per sterilia loca: elocationis singulorum jumentorum precium quinquaginta meidins, hoc est, ducati & decem meidins est. Tapetes fiunt in Adana, quorum maxima pars ignis calore parari solet, pileorum & gausapum more: veraque, ut ita dicam, sunt gausape, tapetum in modum concinnata, quibus Turcæ peregrè proficiscentes indormiunt; levia enim sunt & mollia. Ejus regionis viri acuminatos galeros gestant, colo sive sacco nivario, Hippocraticæ caligæ vulgò appellatæ persimiles, apice in humerum propendente: cumque sint ex inspissatis pilis concinnati, ad gelatinam colandam usui esse queant. Verum quidem est Turcas alicujus auctoritatis, & opulentos, urbes vel oppida incolentes, albas tiaras gestare: at rustici, quales dixi galeros ferunt; similesque nobis perpetuò conspecti sunt ab Halepo Adanam usque, ubi nonnulli aliâ ratione complicati videntur. Provinciarum incolæ hujusmodi notis, non minus quàm vestium varietate, dignoscuntur.

Ex Adana in Taurum montem profectio.

C A P. CX.

ADANA digressi, atque inter Occidentem Septentrionemque tendentes, per planiciem iter fecimus usque ad meridiem: deinde montem Taurum conscendere cœpimus. Tentoria autem fiximus & quievimus ubi nox nos oppressit: sed quoniam aër serenus erat & frigidus, Platanis junioribus, Adrachne, Nerio, arbuto cæsis luculentum ignem struximus, præsertim è Siliqua arbore arida. Postridie ante lucem, in ascensu perreximus via admodum difficili, dimidium diem insumentes, ante quam ad summum verticem (jam nive tectum) pervenire possemus: In eo Juniperos majores, in Cupressi altitudinem assurgentes invenimus, fructu dulci, nucis ferè magnitudine, & Gallæ quodammodo simili, quo indigenæ vescuntur, ut ex nucleis hinc inde à nobis in itinere collectis, & ab his qui pulpam exederant, abjectis observabamus: ii sunt longitudine & crassitudine nuclei olivæ, adco duri, ut solo mallei ictu frangi quirent. Inter reliquas arbores in Tauro monte nascentes post Cedrum primas obtinet, perpetuoque viret. Ejus* vera delineatio & descriptio invenietur in libro cui titulum fecimus, *De Arboribus perpetua fronde virentibus*. Styrcis arbores istic etiam observavimus & Piceas, deinde Sabinæ genus à Dioscoride descriptum, vel Thuyam Theophrasti & Homeri. Quoniam autem superioribus annis in Regio horto ad fontem Bellaqueum arborem conspexeramus, è Canada, Francisco i. hujus nominis Galliarum Regi delatam, Arboris vitæ appellatione: Sabinam illam diligentius observabamus in Tauro monte; atque utriusque accuratiore descriptione facta, admodum similes esse comperimus, quibusdam tamen notis inter se differentes, à nobis exponendis, cum singularum plantarum historiam pertexemus. Crescunt in hoc monte Platani Antiochenis adhuc majores,

Cedrus.



jores, eâ naturâ præditæ, ut hieme corticem abiiciant, contrario planè modo quàm Adrachne, quæ summis æstatis caloribus suo cortice rubro sese spoliat, ut cinereum inducat, initio pallentem. Platanus verò hieme plumbeum corticem exuit, ut cinereo se induat. Crescunt in summo vertice altissimæ Cedri, iis quæ in Libano nascuntur similes, tantâ abundantîâ, ut vix alias conspiceremus frequentiores arbores; quarum fructum nobis hortantibus plerique collegerunt, conis Abietis ferè similem, sed crassiorem, læviorè, & cælum spectantem. Cujus arboris descriptionem hîc adferre operæ precium non duximus, at iconem duntaxat oculis subiicere.

Nullæ verò proveniunt Abietes; quæ tamen Cedros admodum æmulantur, sic ut dicere possemus Cedrum, Abietis genus esse; vel Abietem, Cedri. Eam ob causam illius iconem Cedrinam sequi volumus.

Nullæ præterea istic larices, Gallis Melese dictæ, neque Sapiñi, ipsis Suiffe, neque Pinaltri Alevo dicti, cujus etiam arbor est ad fontem Bellaqueum, è Canadâ similiter delata, atque Francisco I. Regi cum Arbore vitæ donata. Longo tempore per montis fastigium iter faciendo commorati, nondum tamen summum jugum attigeramus, sed alios montes utrinq. habebamus: sub arcem autem quandam in saxo sitam pervenientes, pedetentim descendere cœpimus, & sub noctem in itinere Car-bassara invenimus ad præalti illius montis radices.

* Quæ hæcenus vidî Bellonii exemplaria de Coniferis, neque delineationem, neque descriptionem Juniperi majoris habent.

Therma in monte Tauro: & urbs Heraclea.

C A P. CXI.

CETERVM Car-bassara quò noctu pervenimus, contiguum est thermis muro lateritio inclusis, iis simili quibus exstructæ sunt salsa thermæ ad Troiæ rudera. Aqua nonnihil sulfur redolet: sed ejus excrementa in lapidem non coalescunt, quemadmodum thermarum Patavinarum & Prusæ. Ceterum non modò thermarum aqua facit recrementâ in lapidem concrenentia, verum etiam frigida: quemadmodum fontana illa in Medane prope Noisi Domini Ioannis Brinon Domini de Villaines possessionem, sex à Lutetia milliariibus distantem: & apud Clarum montem Arvernæ urbem, ubi pons lapideus conspicitur, quem aquæ decursus confecit. Postridie descendentes, labentem ex monte rivum sequuti sumus, & conscenso denuò vicini montis jugo, nullas arbores invenimus. Relicto porrò Carbassara, non multum itineris confeceramus, quin agros sepibus inclusos conspiceremus, arbore Zizipha alba Columellæ appellata constantes, cujus fructus rutilus Ziziphis similis, excepto colore, & venalis per urbes proponitur: Græci vulgari linguâ Ziziphia appellant, voce à Zizipha deductâ. Ad meridiem usque continuato itinere, in monte autem adhuc versantes, urbem Heracleam procul in planicie sitam perspicuè conspiciebamus. Ulteriùs in descensu progredientes, plerosque pagos secundum montem fitos videbamus, à Borea & Thracia ventis liberos; & Absinthii Ambrosiæque magnam copiam invenimus. Heracleæ planicies admodum fœcunda est, & per omnia ex-culta, multisquæ pagis habitatur: nam rivi è montibus labentes, hortos & vireta irrigant, in quibus omnis generis fructiferæ arbores coluntur, ut persicæ, corni, pruni, mali, pyri, amygdalæ, punicæ, aureæ, aliæque similes hortenses. Amplus est pagus apud Heracleam,

Abietis icon.



à solis Christianis Græcis habitatus, quorum lingua vulgaris pura Græca est: alius etiam est Christianorum Armeniorum: utrique admodum diligentes sunt hortorum & vinetorum cultores, cumque aquâ abundant, varia olerum genera in ipsorum hortis, similia nostris conspiciuntur. Serò Heracleam pervenimus, primam cis Taurum montem urbem, ad ipsius tamen radices sitam, ubi panem, vinum, carnes, & reliqua esui apta invenimus. Plures autem sunt Heracleæ: siquidem de unâ jam verba fecimus, ad Propontidis littus sitâ, Rhodostoque vicinâ, quod Perinthum vocavimus, tamen si neoterici quidam Heracleam illam Propontidis Perinthum esse contendant. Verùm jam protestati sumus, minimam esse nobis curam ut vetera nomina iis quæ nunc in alia mutârunt urbibus adaptemus. Itaque Perinthus sitne Heraclea Propontidis, an Rhodosto, aliis disceptandum relinquo. Pro certo nobis relatum est, in planicie illâ Heracleanâ magna armenta ali, plus quatuor millibus equorum constantia, è quibus, singulis annis plures sexcentis deliguntur ad bellum apti. Ejus regionis equi ab Turcis admodum æstimantur, Caramanique appellantur. Incolæ Rhois frutice abundantes in vicinis montibus, ejus fructum colligunt & recondunt, quo saporem suis eduliis concilient; eo enim admixtis aliis contusis, & modico sale, carnes elixas & assas inspergunt, illisque aciditatem quandam & suavem saporem conciliant. Heracleæ hæsimus toto subsequente die, ad jumenta conquirenda. Patet Heracleana planicies ad bidui iter; iis tamen locis duntaxat habitata, quæ aquâ abundant.

Nostra ex Heracleâ in Iconium profectio: de capris, delicatam illam lanam, ex quâ undulatus pannus conficitur, ferentibus.

C A P. CXII.

CONDUCTIS ergo in singula capita, ducato cum semisse jumentis, iter fecimus Iconium, vulgò Cogne dictum. Planicies rigatur canalibus ductis ut Damasci. Multi appârent pagi, procul inter se disiuncti, secundum montium radices. Frequens istic Absinthium, quod Græci marinum cognominârunt; non quòd eo loco circa mare nascatur (plus enim quàm quatruidui itinere inde abest) sed quòd illis ita nuncupare visum sit, tamen si in Mediterraneis locis proveniat. Campestria Salviâ tenuiore & Polio canescunt. Tres ligneos pontes superavimus, nam frequentes istic canales & rivi: & subito exortus auster, magno impetu arenam in faciem nobis provoluit. Secundum rotundum tumulum iter fecimus, qui humanâ arte exstructus videbatur: nam æqualiter assurgebat, atque fossis aquâ plenis cinctus erat. Longiùs deinde progressi, loca admodum lapidosa, iis in quibus situs est Fons Bell-aqueus, similia (nisi quòd hæc arboribus carent) invenimus. In Car-bassara quodam pernoctavimus juxta fontem regiâ viâ, unde ante lucem digressi, in ampla campestria loca, nuda, & ab arboribus libera pervenimus, ex quibus hinc inde montes procul à nobis disfitos conspiciebamus, in quibus non nisi in summo vertice arbores nascuntur; ad eorum autem radices Absinthium quod diximus Seriphium, & aliud Ponticum à nostro domestico non discrepans, nisi quòd candidius sit. Ejus regionis capræ tenui adèd lanâ sunt vestitæ, ut sericum ipsum tenuitate provocet, candore nivem: majores non sunt nostris arietibus, nec ut oves tondentur, sed velluntur: Carnes non minùs suaves vervecinis, nihil ferinum redolent. Tenuissimi elegantissimique panni sive undulati, sive non undulati, ex hujusmodi caprarum lana texuntur. De his vel sanè his similibus Ælianus auctor Græcus, nostro iudicio, meminit. Caspiæ, inquit, capræ albissimæ sunt, & cornibus mutilæ, quarum villi adèd molles, ut Milesiis lanis mollitudine comparari queant, omnium quæ reperiuntur mollissimis & delicatissimis. Sed Plinius alias ab his differentes describit. Tondentur capræ, inquit, quòd magnis villis sint in magna parte Phrygiæ, unde cilicia fieri solent. Sed quòd primùm ea tonsura in Cilicia sit instituta, nomen id Cilicas adjecisse dicunt. E quibus appâret, diversi generis esse capras. Laniferæ illæ domesticæ sunt, à nostratibus differentes: nam minore sunt corpore, pusillisque cornibus. Earum villi albicant ut nix, longiusculi sunt, & capillis humanis tenuiores. Nullam herbam invenimus Ambrosiâ frequentiore, adèd odoratam, ut capitis gravedinem non minùs induceret, quàm si in cella vino musto plena versatus fuisset. Incolæ lignis carentes, eam legunt ad ignem struendum. Eadem causâ bubulum stercus desiccant, quemadmodum in Armour Britannia. Sunt autem ea campestria de quibus agimus, admodum deserta, cum & rivis & fontibus careant. Satis tempestivè in amplum pagum venimus nomine Sarameli, ubi vidimus scopas ex Ambrosia confectas, cujus manipulum in Galliam retulimus, pro re singulari: nam in Europa, quòd sciam, spontè non provenit.

Bellonius satis attentè Ælianum legisse non videtur: nam licet is auctor lib. 17. Historia Animalium cap. 34. de Capris

Capris Caspiis agat, quas albiſſimas eſſe ſcribit, & cornibus mutilas; qua tamen de villorum mollitie eodem capite addit, capris non ſunt tribuenda, ut Bellonius autumat, ſed Caspiis camelis. Camelis, inquit, quoque Caspii abundant, quorum maximi ad equorum maximorum accedunt magnitudinem. Eorum villi adeo ſunt molles, cum Mileſis lanis ut mollicudine comparari poſſint; ex iſſiq; ſacerdotes & Caspiorum diſiſini precipuiq; veſtes conficiant. Mirari autem ſubie, cur qua de Lyciis capris idem auctor tradidit, non adſcripſerit. At enim in hunc modum lib. 16. cap. 30. eiufdem Hiſtoria: Calliſthenes Olynthius capras ſcribit in Lycia denſiſſimo & prolixiſſimo hiſutas eſſe pilo, ut mulcres crines implexi ab eis dependere videantur; paſſim tamquam oves, tonderi, ex eiſdemq; navium fabros rudentes contexere.

Urbs Iconium.

CAP. CXIII.

POSTRIDIE per campeſtria loca proſequuti noſtrum iter uſque ad urbem Cogne, veteribus Iconium dictam, non procul ab altis montibus ſitam, quam irrigant plerique rivi ex iſis montibus delabentes, & in magnum Car-baſſara divertimus. Illius urbis mœnia ex vario lapidum genere ſunt conſtructa, ut Conſtantinopolitana; ambitus orbicularis eſt; turres verò illis impoſitæ, raræ & quadrangulæ. Vetuſta autem non eſſe ipſius urbis mœnia, facile conicere licet ex marmore è templis ſublato, cui epitaphia Græcis characteribus inſcripta ſunt. Eam verò à Chriſtianis aliquando poſſeſſam eſſe, cruces, & earum veſtigia ſatis demonſtrant. Pars urbis qua egreſſus eſt in planiciem, Orientem ſpectat: ad eam verò urbis portam quæ inter Orientem & Meridiem vergit, marmoreus eſt Hercules turri vicinus extra mœnia, cui Turcæ haud pridem caput ademerunt. Octo habet Iconium portas ut Halepum. Habitat à Græcis, Turcis, Arabibus, & Armeniis. Vites iſtic diligenter coluntur, & generoſum vinum à Iudæis redemimus. Elegantiores Iconii fabricæ, Meſguedæ ſunt, Thermæ, & Car-baſſara. Iſtic non uruntur alia ligna quàm Iuniperi majoris, Sabinæ alterius pumilæ, Cedri utriuſque, & Ledi: quæ (præter Ledum) cum diſcernere inter ſe cuperemus, nullâ vel diligentiſſimâ obſervatione potuimus; eiufdem enim odoris & ſaporis ſunt, corticeque integuntur ſimili, non duro ut alia ligna, ſed oblongis philuris invicem incumbentibus ut vitis, materiæque corde rubro; reliqua alba ut in Siliqua & Taxo; ſimilémque fumum reddentia dum uruntur, & ſimiles carbones æquabiles ut tiliæ, lævesque ut ſalicis: omnia reſinam fundunt terebinthinâ durioſam; eandemque duritiem in cæſurâ habent; perpetuò omnia virent, fructumque eodem tempore, hoc eſt, hieme maturant.

Turcarum aurifabri.

CAP. CXIV.

TURCÆ non minus nobis inſaniunt circa aurifabrorum òpera: ſed illorum ex proba materia validaque fiunt. Annulis delectantur, & cultellis eleganter concinnatis, quorum vaginas auro vel argento exornatas è catenula argentea ſuspendunt. Vulgaris eſt conſuetudo cum apud Turcas, tum apud Græcos, ut cultros è cingulo proſpicientes geſtent: ii magna ex parte in Vngaria conſecti, oblongum habent manubrium: ſed ſimulatque Turcici inſtitores eos emerunt, opificibus tradunt, ut manubrio ex dente beluæ marinæ Mors quibuſdam dictæ, Gallis *Robart*, adornent: cujus dentis duo ſunt genera; unum candidiſſimum, compactum, unicornu ſimile, adeo durum, ut vix lima (niſi ex ſelectiſſimo optimeque temperato chalybe conſtet) rodere poſſit: alterum genus * incurvum eſt ut Aprini dentes; & Hippopotami dentem eſſe arbitrati fuiſſemus, niſi Hippopotamos vivos vidiffemus, qui ſimilibus dentibus non erant præditi. Manubria etiam addere ſolent ex Teſtudinis Indicæ operimento transparente aurei coloris, quæ ducato fere æſtimantur. Aurifabri laboraturi, humi deſident: fornacem propterea habent in media officina humi poſitam, nullo camino præditam, unicumque follem orbicularem, quem attollentes & deprimentes inflant. Biduo Iconii hæſimus; cum ut jumenta mutanda conquereremus, neceſſariaque ad iter compararem; tum quia dies erat Natali Domini ſacer. A meridie, verſus quemdam montem qui ſuperandus nobis erat, iter fecimus: denſa verò nive decedente & omnia operiente, itineris duces aberrarunt. Conſenſo monte, diu per Piceæ ſilvas iter fecimus, & in pagum perducti, in Car-baſſara noctem traduximus. Subſequens dies nobis moleſtus fuit, cum auræ ratione, tum quòd alternis perpetuò adſcendendum vel deſcendendum eſſet. Frequentes habet hæc regio incolas & pagos: & licet in hieme verſaremur, Oxygalam tamen inveniebamus, edulium Turcis admodum familiare, præſertim æſtate. Illam tabernæ perpetuò paratam habent in magnis lancibus; precium in ſingulas conſtitutum unicus aſper, quâ quatuor Turcæ ſaturari queant. Eo die non magnum iter conſecimus, quin montes egreſſi, in campeſtria Pamphyliæ perveniremus,

mus, quæ cum Ciliciæ regione Caramania nunc appellatur, Sangiacorumque septem sedes habet. Iter faciebamus inter elegantissimas fructiferas arbores humiles, urbem Angouri, veteribus Ancyra dictam, ad dextram relinquentes. Ea urbs nunc est totius illius regionis celeberrima, propter panni undulati frequentissimum mercimonium, qui in ea sola urbe textitur ex mollissimis villis caprarum, quæ in Cilicia & Pamphylia duntaxat reperiuntur. Deinde pervenimus in Achara, ubi in Car-bassara pernoctavimus.

* Huiusmodi dentes Vlyssipone aliquando videbam, quos equi maximi esse dicebant, & magnopere adversus hamorrhoides commendabant: ibi etiam ex eo anulos torno elaborari curabant, quos in sinistra manus digito medico gestarent ad eum morbum leniendum. Amstelredamenses verò etiam adversus spasmodum similitum anulorum gestationem utilem esse censebant. In eo autem fallitur Bellonius, quòd utrumque genus eiusdem belua marina esse arbitrat: primi quidem generis beluam aliquoties vidi, quod Phoca genus censeo; Batavi Walruschen, nonnulli Zee-elephant appellant: alterius numquam, dentes autem saepe; atque etiamnum unum valde magnum habeo, Vlyssipone anno Christi M. D. LXXV. redemptum.

Urbs Achara.

C A P. CXV.

TURCICÆ ditionis oppida, magnâ ex parte mœnibus cincta non sunt, uti nec Achara Armeniæ minoris oppidum. Sepulchra istic saxea vidimus, Latinis litteris inscripta, quæ sub fontibus collocata, propter concavitatem, conservandæ aquæ nunc serviunt, ad aquanda peregrinorum jumenta. Situm est hoc oppidum apud latum & amplum stagnum, secundum quod diu progressi sumus: varii generis pisces in eo capiuntur, tincæ, lucii, cyprini, bramæ. In nostra peregrinatione dietim iter computavimus, non per miliaria ut in Italia, neque per leucas ut in Gallia. Achara digressi, per eadem campestria iter prosequuti sumus, secundum colles ad dextram & ad sinistram multos pagos sitos conspicientes. Prandimus in exiguo quodam pago, in quo victui necessaria affatim reperimus. Noctu pervenimus in aliud oppidum Carachara nuncupatum, hoc est, Arx nigra, ubi huic nostræ peregrinationi finem ad tempus imposuimus. Quoniam porrò istic hæsimus, reliquamque hiemem, & magnam subsequenti veris partem traduximus, per vicina loca obambulantes; multa ad Turcarum mores & vivendi consuetudinem pertinentia observare nobis licuit. Qui opificium aliquod callet, meliore semper apud Turcas est conditione, quàm illius ignarus. Hinc fit ut è captivis alii alii sese facilius è servitute liberent. Nam qui opifices sunt, brevi redemptionis precium acquirere possunt: qui verò nihil callent, duram servitutem servire coguntur, quia eorum domini vel ad arandum ipsos compellunt, vel ad greges curandos ablegant. Ipsimet Janissari maximâ ex parte aliquod opificium exercere norunt: nam dum in Androne adhuc pueri adservantur, aliquam artem edocentur. In summa, cum artes sint servilis conditionis hominum alumna; nihil istic prodest, nobili stemmate progenitum se profiteri. Plurimi vitam sustentant, panem recentem & calidum vendendo, qui musto maceratus edatur: quoniam verò fabrica clibanii quo utuntur, non est vulgaris, illam hic exponam. Magna habent fictilia vasa, iis similia quæ à nostratibus mulieribus lineos pannos eluentibus usurpantur: Galli *cuviers de terre*, hoc est, cupas fictiles appellant: ea ad dimidiam altitudinem in terra recondunt. Cumque sint in imo perforata, canalem orbicularem ad latus in terra faciunt respondentem imo fictili. Transversim autem jacente fictili, & canalem ad imi latus habente, lignum sive carbones in imo repositi, facile flammam concipiunt, & facile vas undequaque calefaciunt: Pistor farinæ massam fermentatam habens, tenues placentulas facit, quibus in tegete curva & fornicem æmulante, nec pilei amplitudinem superantes repositis, manum tegeti subdens, placentulas fornici fictilis jam fervidi applicat, eaque ratione placentulæ pendentes facile coquuntur: pistor autem placentulam jam coctam adimens, alteram coquendam eodem loco semper reponit: ut multæ simul ex vasis fornice propendeant. Quo verò facilius eas eximere queat, furculam unci modo incurvam, sinistrâ tenens, placentulas propendentes apprehendit; dextrâ autem longam spatulam habens, eas decutit. Pistor porrò prolixam barbam alere non debet: nam facile à flamma adureretur. Incolæ igitur has placentulas adhuc calentes ementes, cum musto edunt, & pro deliciis habent. Hiberno potissimum tempore: nam æstate fructus aliaque similia magis expetuntur. Sed quoniam fusiùs de his omnibus libro tertio agemus, nunc supersedebimus.

Attamen antè quàm earum rerum narrationem auspicemur; non absolum videtur, nonnulla de legibus quas Mahumetes suis affecis dedit, in mediû adferre; ut facilius intelligi queat, barbariem & stoliditatè falsi hujus prophetæ, miseram istam & rudè plebem seduxisse, & ad suas leges traduxisse, quæ tamen nihil sunt nisi mera somnia. Itaq. finem huic secundo libro imponentes, tertium auspicabimur ab apertissimis Mahumetis deliramentis.

PETRI BELLONII CENOMANI

Singularium & memorabilium Rerum,
per varias exterasque Regiones
observatarum,

LIBER TERTIVS.



QVANDO QUIDEM de Variarum nationum, quas adiimus, moribus, superioribus libris egimus: operæ pretium facturos arbitrati sumus, si tertio hoc libro singularia quadam circa Turcarum vivendi consuetudinem, sicuti nos in Asia mediterranea constituti observavimus, explicaremus, pauca tamen de deliriis quæ pseudopropheta Mahumetes in suo Alcorano illis scripta reliquit, prius dicturi. Tametsi autem neque dies, neque menses, neque etiam annos in hoc libro indicaverimus, ut plerique alij qui sua itineraria descripsere: quisquis tamen ea requiret, illum ad primi libri præfationem ablegamus, istic, quo desiderium expleat, inventurum. Jam enim virorum fide dignorum & doctrinâ præditorum auctoritate demonstravimus, nobis testes non defuturos, qui nostram peregrinationem, de qua hic agitur, sint asserturi.

De origine Turcicarum legum peculiaris ratiocinatio.

CAPVT PRIMVM.

AD Secundi libri calcem scripsimus, deliramenta esse quæ Mahumetes in suo Alcorano tradidit. Cùm itaque plurima de Turcarum moribus & institutis observandi ocium habuerimus, in Paphlagonia aliquamdiu versantes; necessarium esse duximus, nonnulla seorsim de Mahumete disserere, quæ forsitan (quod omnium pace dictum volo) nostra lingua nemo hæcenus prodidit; ut facilius deinceps demonstrare possimus, cur Mahumetani in eo vitæ genere persistant, præsertim cùm res sit nostro instituto accommodata.

Anno, ut fertur, Christi sexcentesimo vigesimo natus est Mahumetes Arabiæ Felicis urbe Mecha nuncupata, quam Petram esse arbitramur, isticque Turcicæ hæresis primordia jecit: anno verò sexcentesimo octogesimo tertio è vivis sublatus. Turcæ librum nomine Asear magna veneratione observant, totius vitæ Mahumetis cursum, & quidquid ab ipsa nativitate ad vitæ usque exitum ille fecerit, continentem: nomen ipsius patri fuisse Abdola Motalip, matri Imina; & utrumque idololatram: Abdolam periisse ante Mahumetis nativitatem, Iminam binis ab ipsius nativitate annis naturæ concessisse, ipso orphano relicto. Mahumetem oriundum ex prosapia Ismaëlis, Abrahami ex Agar filii; Ismaëlem templum in Mecha exstruxisse, quod omnium primum à condito mundo fuit: Mahumetem quadriennem, cum aliis pueris ad piscationem progredi solitum: cùmque solus in agro versaretur, angelum Gabrielem vestibibus ornatum candidissimis, humana figura ad illum venisse, manuque ipsius apprehensa, post collem seduxisse, pectus illi acutissima novacula aperuisse, cor excivisse, è quo nigram guttulam sustulerit (quam Turcæ asserunt omnibus inesse hominibus, in eaque dæmones tentationis sedem collocare) cor ita expurgatum denuò in pectus recondidisse, ne unquam postea à dæmone tentari posset. Hæc Asear liber de Mahumetis pueritia tradit. Deinde cùm decimum quintum annum attigisset, sæpius peregrinationes suscipere solitum, in Persiam, Memphim, Syriam, cum prædivite & opulento negotiatore nomine Gadisa, ipsius cognatæ marito, quo mortuo, illam matrimonio sibi conjunxisset, ex qua quatuor proles susceperit, tres filias, unicum filium; atque

atque eam primam ipsius uxorem fuisse: negotiationem deinde affinis defuncti exercuisse ad annum usque ætatis trigessimum octavum: in solitudinem deinde concessisse, isticque vitam traduxisse, & singulis diebus in cryptam se abdidiisse non procul à Mecha, ubi ad noctem usque permanebat, tantaque abstinentia utebatur, ut corpus vires deficerent: inde mente privatum, multa insomnia & visiones habuisse, cumque neminem conspiceret, quasdam voces exaudiisse, quas noctu suæ uxori referebat: illam verò asseruisse, diaboli tentationes esse: eaq. de causa in huiusmodi delirium incidisse, ut quodammodo fureret, atque ex montis fastigio sese præcipitare constitueret. Deinde Alcorano suo initium daturus, Gabrielem angelum ipsum abs sua opinione diuertisse simulavit, formaque humana candidas alas habente ipsi apparuisse & dixisse: Alacri sis, ô Mahumetes, animo; Deus enim tibi salutem denunciat, vultque te ipsius esse prophetam: siquidem tu es omnium creaturarum perfectissima. Præterea illi suum diploma angelum ostendisse, iussisseque ut legeret: respondenti verò Mahumeti se legere nescire, angelum replicuisse: Tui Creatoris nomen lege, ô Mahumetes, atque subito disparuisse. Addit præterea Afsar, Mahumetem summa læritia affectum, domum rediisse, arboresque, saxa, & animalia obvia, honore illum affecisse, & eum salutando, dixisse: Dei nuncius futurus es, ô Mahumetes. Quæ omnia cum uxori narraret, fidem adhibere noluisse, immo dixisse dæmonis esse tentationem; quod adeò ægrè tulit Mahumetes, ut in adversam valetudinem incideret. Sed angelum ad ipsum lecto decumbentem venisse, & Alcorani secundum caput attulisse, in quo adscriptum erat: Surge, tuum Creatorem extolle, tuas vestes purga, & idola abhorretum uxorem evocasse, omniaque ista retulisse: verum illam censuisse, tentationes esse prioribus similes; qua re adeò commotus ipse fuerit, ut in graviolem quàm antea morbum incideret: at angelum mediâ nocte ad ipsum rediisse, tertiumque Alcorani caput scriptum tradidisse: ex quo pristina valetudini restitutus fuerit. Cum ipsius uxor diceret, angelum se libenter conspecturam; id non fieri posse respondit.

Qua astutia initio usus fuerit Mahumetes, ut rudem plebem ad suam legem pelliceret: & qui in hac re auxilio ipsi fuere.

C A P. II.

CUM Mahumetes novam hæresin instituere haberet in animo, satis feliciter illi successit initio: nam binos Christianos in Mecha invenit, veteris & novi testamenti codices habentes, & in illorum lectione utcunque exercitatos, à quibus in condendo suo Alcorano magnopere adjutus fuit. Ipse porro cum varias provincias adiisset, Syriam, Palæstinam, Ægyptum, acri præditus erat ingenio. Nam conscriptis aliquot capitibus (quæ per angelum Gabrielem sibi missa dicebat ut Alcorano inderet) describenda exempla curabat, quæ multis in Mecha clam dabat, ut ea memoriæ commendarent: nam illa non nisi clam ab initio communicare ausus fuit. Postquam verò potens quispiam vir Homar appellatus, ipsius consanguineus, atque alter nomine Vbecar, cum plerisque cognationis vinculo sibi junctis diutiùs non latere constituissent, Alcoranum in publicum proferre tentârunt: sed orto inter Mechæ incolas ob eam rem tumultu, maximaque eorum parte in Mahumetis necem conspirante, in mentem venit, ipsum à dæmone obsessum à plerisque æstimari, ideoque suæ insanix relinquendum. Sed cum mutato animo denuò coirent, ut illum carceri manciparent, admonitus statim in aliud oppidum Almedina dictum, bidui itinere à Mecha distans profugit, suisque persuasit, ut cineribus manu plena inspersis suorum equorum capitibus, tantundem in aërem spargerent, frenaque equorum illigarent, versumque Alcorani libro tertio, cap. decimo octavo scriptum recitarent, illos non conspectum iri ab iis qui persequerentur. Hæc omnia de ipsius fuga cap. secundo, libri primi Alcorani descripta sunt. Cum igitur in Almedina commoraretur, magno sequacium ipsius numero roboratus, Iudæos sibi tributarios reddidit, postea majore exercitu instructus, Mecham occupavit, & sibi subjecit.

Omnem Turcarum fidem in Alcorano à Mahumete condito contineri.

C A P. III.

SUPERSTITIOSI & stolidi omnes Turcarum ritus ex Alcorani doctrinâ hausti sunt. Nihil verò aliud significat hæc dictio Alcoran, quàm Caputum epitome, sive Psalmorum collectio: dicitur & alio nomine Alforcan. Hic liber rhythmicè conscriptus

scriptus in vocum consonantiâ definit: adeoque rigide observatur, ut si quis Turca vel unicam litteram immutet, vel accentum, lex jubeat illic lapidibus obrui. Mahumete autem vivo, eam seriem & ordinem nondum adquisiverat quem nunc habet, sed eo è vivis sublato, alter è generis Osmen vocatus, tertius ab ipso Rex, ipsius omnia scripta arculâ inclusa, in ordinem redegit; & per capita distribuens, quatuor libros fecit. Primus liber quinque habet capita: Secundus duodecim: Tertius novem & decem: Quartus centum & sexaginta quinque. Omnia ista capita Alcorani propriis nominibus sunt insignita, numerumque ducentorum & unius explent. Hunc Alcoranum tanta in veneratione habent omnes Turcæ, ut deosculentur, amplectantur, per illum jurent; eumque gloriosum librum appellent. Omnes leges & instituta quæ unquam Mahumetes Turcis tradidit, complectitur, quæ credenda & facienda, quæ in altero seculo bonis & malis speranda, atque potiones & epulas prohibitas. In illo condendo Mahumetes, partem ex novo, partem etiam ex veteri Testamento suffuratus est: ut ex his quæ de Mundi creatione scripsit, apparet. Nam istic recenset, Adamum & Evam post peccatum admissum, è Paradiso ejectos, in terram venisse; angelos peccasse; quam peccandi ansam habuerint. Ait præterea, Deum misisse Moysen, ut Iudæos à Pharaonis captivitate liberaret; quid acciderit Ægyptum egressuris; qua ratione mare rubrum transierint, in quo submersus fuerit Pharao; ut ipsi peccarint, falsos Deos sibi fabricantes, & Vitulum adorantes; atque ut illis sit Lex tradita. Insuper agit de Christo & D. Virgine, de Nativitatis mysterio, vita, miraculis Christi, de ipsius Evangelio, & mandatis quæ dedit. Primo namque libro cap. 1. aliisque multis locis, de Iesu Christo Domino nostro perhibet quæ sequuntur: Nos Deus scripturam dedimus Iesu Christo, & Spiritu sancto illum adjuvimus. Et primo capite libri secundi dicit Deum Mahumeti Alcoranum tradidisse, Iesu verò Christo Testamentum & Evangelia, in legem plurimorum. Capite autem secundo libri primi, D. Virginis Conceptionem fuse tractat, atque totam ferè Elizabethæ visitationem recenset. Hoc loco dicunt Alcorani interpretes, Christum cum matre duntaxat à dæmonis tentatione immunes fuisse, ipsamque sine originali peccato vixisse concedunt. De Christi nativitate, deque salutatione & universo annunciationis mysterio expresse meminit cap. 1. libri tertii. Atque tres excellentiæ Domino nostro tribuuntur in Alcorano; prima cap. 2. lib. 1. Iesum Christum corpore & anima in cælum ascendisse: altera, quòd illum Dei Verbum appellet: tertia cap. 3. lib. 1. quòd Dei spiritum ipsum nuncupet. Hæc Alcoranus nemini unquam attribuit, nec Mosi, nec Davidi, nec Abrahamo, nec ipsi Mahumeti. Addit cap. 2. lib. 4. Iesum Christum humani cordis secreta cognovisse, mortuos suscitasse, deploratos morbos curasse, cæcis visum, mutis linguæ usum restituisse: ipsius etiam discipulos miracula edidisse naturam superantia. At Turcæ, suæ hæresis patrocinio faventes, hæc omnia non ad Christi, sed ad sui Mahumetis laudem exponunt.

Diversa secta inter Mahumetanos, de ipsorum religione, suborta.

CAPVT IIII.

PRÆTER Alcoranum observant Turcæ alterius libri præcepta, qui *Zuna*, hoc est, Iter, sive Lex, sive Consilium Mahumetis dicitur. Is liber ab ipsius morte primùm à discipulis ejus conscriptus fuit. Cùm autem per multorum manus vagaretur, nonnulli quidpiam adiciebant, alii demebant, pro arbitrio: ut tandem pleraque adeò confunderentur, & tot contradictiones in illo libro reperirentur, ut quæ Mahumetes affirmativè dixisset, negativè descripta essent; eam ob causam tantà dissensio in illa hæresi suborta est, ut Alcaliph, hoc est, Rex qui tum illi genti dominabatur, omnibus Mahumetanis præcipere, ut omnes in Alcorano bene versati, proprio nomine Alphachi appellati, Damascum convenirent, & delatis eò omnibus suæ legis scriptis, Concilium haberent. Ex ducentis qui convenerant, sex Alphachos, hoc est, peritos delegit, quorum primo *Muslem* nomen fuit, secundo *Bochari*, tertio *Buborayra*, quarto *Annecey*, quinto *A termudi*, sexto *Dent*. Hos in locum quò illati erant quotquot reperiri potuerant libri, induxit, ut ipsos examinarent. Singuli ex variorum scriptis librum concinnantes, Regi Alcaliph obtulerunt: Ille aliis eruditus evolvendos tradidit, reliquos omnes in Damasci amnem Chrysoorhoas Latine appellatum, Arabicè *Adegele*, abiici jussit. ea ratione soli sex illi libri, quibus *Zuna* nomen inditum, ex ducentorum camelorum onere conservati sunt: reliqui in amne perierunt. Rex porrò omnibus Alphachis, hoc est, Theologis Mahumetanis præcepit, ne, quis in posterum ullam Mahumetis auctoritatem in medium proferret, nisi ex illis sex *Zunæ* libris petitam. Postea verò Mahumetanus Theologus quidam in Epitomen contraxit sex illos

libros, quæ Liber florum appellatur. Turcæ eadem observantia colunt Zunæ libros, quæ Alcoranum; propterea Alcalipham illum sanctum virum arbitrantur. Tamen autem pauci illi Theologi in sex libros contraxerint quidquid innumeris illis libris continebatur; cum tamen multæ adhuc in illis contrarietates reperiantur, varia inter illos sunt orta schismata. Ab illo enim tempore quatuor diversæ opiniones exortæ, quarum unam amplectentes Persæ, Turcis adversi sunt, sese mutuò hæreticos appellantes: atque nisi Turcæ potentia, ob victorias adversus Babylonæ Sultanum adeptas, & Syriam, Ægyptum, Mesopotamiam sibi tributarias redditas, plurimum eas opiniones unisset, variæ aliæ exortæ fuissent, propter linguarum diversitatem. Turcæ credunt Alcoranum unica nocte compositum fuisse: alij mense integro occupatum in eo condendo Mahumetem: quæ res magnam auctoritatem Alcorano conciliavit. Sed errant: nam ipse Mahumetes fatetur, tredecim annos Almedinæ, decem Mechæ, in eo componendo impendisse. Sed & ipsa capita dilucidè id demonstrant: quædam enim Medenia vocantur, alia Mechia.

Pœnarum Inferni formidinem Mahumetes Turcis incussit: & eorum sepultura.

C A P. V.

QUÆMPIAM sepulturæ tradituri Turcæ, primùm cadaver abluunt, deinde sindone involvunt: sed quæ ad caput & ad pedes est partem non consuunt, ex Mahumetis præcepto, qui ait, simulatque cadaver terra reconditum est, duos angelos, atros Mongir & Guanequir appellatos, advenire, alterum ferreo malleo præditum, alterum unco, qui cadaver in genua sistunt, animamque in corpus reponunt, non secus (inquit Alcoranus) quàm si quispiam interulam induat: tum angeli mortuum interrogant, si Mahumeti crediderit, ejusque præcepta ritè observaverit; si bona opera dum in vivis esset fecerit; si Turcarum Quadragesima, ipsis Radaman nuncupata, jejunaverit; si ritus Zalæ coluerit; si decimas persolverit, & eleëmofynas egenis contulerit. Defuncto plenam rationem actorum angelis referente, abs illo discedunt, aliis binis illico succedentibus candidis ut nix, quorum alter ipsius capiti brachia supponens pulvinaris vicem supplebit, alter pedibus ipsius assidebit, eumque sic tuebuntur ad extremum usque judicium. Defuncto verò atris angelis actorum rationem reddere nequeunt, quòd videlicet Mahumeti non crediderit, & hujuscemodi alia; liber Zunæ refert, atrum angelum ferreo malleo præditum, defuncti caput tam validè malleo ferire, ut illum novem orgyis sub terram impellat, & neutrum cessaturum, hunc malleo ferire, alterum vincis ferreis torquere defunctum ad extremum usque judicii diem. Eam ob causam Turcæ defunctorum cadaveribus, croco nomen inscribunt, sepulchraque concava faciunt, ut locum habeant, quo se in genua prosternere queant: imò nonnulli toveis ligneas tabulas superimponunt, ne terra oppleri possint. Hæc Turcis tantam formidinem incusserunt, ut in matutinis suis orationibus hoc semper adiciant: Domine Deus, ab interrogatione duorum angelorum, sepulchri tormento, & malo itinere me libera, Amen: imò preces quæ ab utriusque sexus Turcis in cœmiterijs ad defunctorum sepulchra fiunt, eò referuntur, ut defuncti ab interrogatione atrorum angelorum liberentur.

Varia alia nuga & deliria à Mahumete de extremo

Judicio scripta.

C A P. VI.

MAHUMETES in suum Alcoranum plerosque Bibliorum locos transferens, nonnulla etiam de Mundi creatione inseruit, & ipsius Adami Dei ipsius manu è pura terra conditi historiam, & vitalem spiritum in illum infusum: per ipsius autem transgressionem omnes posteros morti destinatos. De extremo ludicio ait, sub Mundi finem cornu inflatù iri, tum superstites homines & cælestes angelos morituros: deinde cornu denuò inflandum, ad cuius sonum, homines & angelos denuò in vitam redituros. Insuper scriptum est cap. 5. libri 1. omnes quadrupedes & aves vitæ restituendas in die Judicii: arietes item qui die Paschæ, Bairan ab ipsis appellati, mactantur, paradysum in extremo judicio, teste Zuna, ingredientur; arietem ab Abraham filii Isaac loco immolatum, per quadraginta annos in paradiso educatum, nigrum ab angelo Gabriele delatum fuisse.

Hinc

Hinc fit ut Turcæ multos arietes jugulent, die Paschæ sacrificandos, tametsi unus ex præscripto & obligatione sufficiat: nam liber Zunæ dicit, omnes arietes à Turcis propter Paschæ sacrificium jugulatos, in extremo iudicio pro iis qui ipsos jugulandos curarunt, oraturos. Alcoranus porrò capite primo libri primi refert, binos Angelos caverna quadam in Babylone includi, & è superciliis pendere, torquendosque ad extremum usque iudicium. Glossa autem hoc loco addit, Deum binos Angelos Babylonem misisse, qui de incolarum controversiis iudicarent, singulis diebus mane è cælo descendere, sub noctem verò cælum repetere solitos: quodam autem die in formosam mulierem incidisse de marito conquerentem, quæ sic illis placuisset, ut de concubitu sollicitarent; ipsam annuisse, ea conditione ut orationem edocerent, cuius virtute in cælum conscenderent: mulieri obsequentes, orationem docuisse: quâ memoriæ mandatâ, ipsam in cælum evolasse; angelos, ob peccatum, orationis efficaciam privatos, in cælum amplius cõscendere non potuisse, sed in terra hæsisse. Deum porrò pœnarum in hoc vel in altero sæculo luendarum optionem illis ob peccatum obtulisse: pœnas in hoc sæculo deligentes, ad iudicii usque diem ut è superciliis penderent, adjudicatos. Ab iis Angelis addit Alcoranus, illius regionis homines Necromantiam edoceri. Cap. autem 19. lib. tertii scriptum habet, Deum stellas in cælo fixisse, ad hujus mundi ornatum, & ad arcendos malignos spiritus: quos, ad cælum propius accedere volentes ut paradisi secreta exaudiant, singulæ stellæ accensâ face fugant. Liber Zunæ verò, stellas in aëre è catenis aureis pendere ait, ad excubias agendas; alioqui dæmones paradisi secreta captatum venturos, ad ea hominibus conjectoribus revelanda.

Amœna in paradysum profectio, quam Mahumetes noctu dormiens se confecisse nugtur: & insignia deliria qua de Turcarum paradiso refert.

C A P. VII.

MAHUMETES noctu dormiens, visionem habuit, quàm postridie narravit & descripsit: ea omnibus suis posteris magnum commodum attulit, ut in articulis à Deo illi (ut ait) concessis videbimus. Cum Axâ igitur, ex undecim quas habuit mulieribus, maximè dilectâ, jacens; mediâ nocte evigilans, somniavit, quempiam suas fores pulsasse; ipsum surrexisse ut aperiret; angelum Gabrielem istic reperisse bis septuagenis alis nive candidioribus, & cristallo lucidioribus amictum; animal apud se habentem lacte magis album, asino majus, mulo autem minus, Arabico nomine Alborach appellatum, Libro Asear nuncupato scriptum est, angelum Gabrielem in Mahumetis amplexus ruisse; atque dixisse; Ad te salutandum Deus me misit, ô Mahumetes, mihi que injunxit, ut te hac nocte in paradysum abducam, maxima, quæ unquam ab homine conspici potuerunt, secreta conspecturum. Mahumetes respondit se paratum esse. Cui Angelus: Conscende ergo Alborach, & abeamus. Verùm Alborach retrocedenti dixit angelus: Cur Mahumetem sessorem admittere non vis? Hoc tibi certò affirmare possum, neminem Mahumete meliorem unquam conscendisse, nec conscensurum. At Alborach negavit se eum admissurum, nisi prius polliceretur se in paradysum in vectum iri. Mahumetem tum respondisse, ipsum futurum primum animal quod paradysum ingressum sit. Mahumetes illicò conscendit; frenumque tenente Angelo, totâ nocte versus Hierosolymam iter fecerunt. Addit Asear, Mahumetem in itinere femineam vocem exaudisse evocantem, Mahumetes, Mahumetes; Angelumque dixisse: Cur non respondes? At ipsum tacuisse. Deinde longius progressum, aliam vocem audivisse clamantem, Mahumetes, Mahumetes; Angelum autem vetuisse ne responderet: Mahumetem porrò Angelum interrogasse, quænam essent istæ mulieres quæ eum appellassent? Cui Gabriel: prior est quæ Iudæorum legem evulgat, cui si respondisses, omnes Turcæ facti fuissent Iudæi: altera est quæ Christianorum legem denunciat, cui si à te responsum datum fuisset, omnes Turcæ Christianismum amplexi fuissent. Brevi post in Hierosolymitanum templum advenisse: quod ingressis, omnes prophetas & Dei nuncios qui unquam in orbem missi, ipsis obviam progressos, & Mahumetem his verbis excepisse: Salve verorum nunciorum gaudium, & honorabilis propheta: eumque in aërem sublatum, in intimum sacellum cum solenni pompa detulisse, seque illi commendantes obsecrassè, ut pro ipsis oraret, ipsorumque meminisset cum Deum alloqueretur. Templum egressos, Mahumetem scalam invenisse Dei lumine constantem, atque ad cælum usque pertingentem, quam, ipsius manu à Gabriele comprehensâ, conscenderunt. Ad primum cælum pervenientes, quod ex puro argento constat,

& ex quo stellæ dependent catenis ex obriso auro fabricatis alligatæ, ejus magnitudinis cum Noho monte urbi Almedinæ vicino, Gabrielem fores pulsavisse: interroganti ianitori quis feriret, Ego, inquit, angelus Gabriel, & Mahumetes propheta & Dei amicus: audito Mahumetis nomine, illicò apertas fuisse fores: istic canum senem invenisse Adamum, qui Mahumetem amplexus, Deo gratias agebat, quod tali filio illum donasset, multumque se Mahumeti commendasse. Ulterius progressos, variæ formæ angelos invenisse, boum, hominum, equorum, avium, inter quas gallus fuit pedibus primum cælum premens, & capite secundum cælum attingens. Interroganti Mahumeti quid ista sibi vellet, angelum respondisse, angelos esse qui pro iis qui in mundo sunt, Deum orant: humanæque formæ angelos, pro hominibus orare; bubulæ, pro bobus; equinæ, pro equis; gallinacæ, pro gallis: atque cum ingens ille gallus caneret, reliquos gallos cum cælestes tum terrestres canere. Deinde ad aureum cælum venientes, fores pulsasse: ianitori inquirenti qui essent, Gabrielem respondisse, Ego & Mahumetes: illicò ingressos undique Dei & Mahumetis nomen inscriptum hac ratione vidisse: Nemo alius est præter Deum, cujus Mahumetes est propheta: Noëque incanum reperisse, qui Mahumetem amplexus, sese illi commendavit. Postea admirandæ formæ angelos conspexisse, quorum unus pedibus secundum cælum calcabat, & capite tertium attingebat, altera manu Orientem, altera Occidentem pertingens. Inde in tertium cælum ingressos, ex precioso lapide constans, ubi reperto Abrahamo, ingentem angelorum numerum viderunt, quorum unus inter utrumque oculum septuaginta dierum itineris intervallum habebat, manuque librum tenebat, in quo omnia scribebat & expungebat; isque angelus mortis nuncupabatur, homines nascentes libro inscribens, & morientium nomina expungens. Inde porrò in quartum cælum Smaragdo constans delatos, reperto istic Ioseph Jacobi filio (qui salutato Mahumete se ipsi commendavit) atque magno angelorum numero, quorum unus procerus admodum, hominum vicem, qui propter peccata ad inferos descendebant, deplorabat. Postea in quintum cælum adamantinum pervenisse, ubi Moses Mahumeti se commendans, majorque angelorum numerus quam in reliquis cælis. Hinc in sextum cælum ex carbunculo sive pyropo fabrefactum, ascendisse, ubi D. Ioannes Baptista, qui Mahumeti sese commendavit. Postremò in septimum cælum, Dei lumine constans, venisse, ubi reperto Iesu Christo, ipsi Mahumetes se commendavit, & conspecto istic maximo Angelorum numero, Angelus ipsum reliquit. At ille per difficilia loca ascendens, ingentem aquarum & nivium quantitatem invenit; & mirum in modum fatigatus, cælestem vocem exaudivit, dicentem: Saluta tuum Creatorem, ó Mahumetes; non procul enim ab illo abes: tum lumen adedò ingens illum circumfulsit, ut oculorum ipsius aciem turbaret. Ait Deum rectam habuisse faciem septuagesies mille lineis pannis, Dei lumine constantibus, atque abs illo abfuisse gemino duntaxat balistæ jactu: Deumque ipsius umbræ manum imposuisse, unde ingens frigus senserit: Deum præterea ipsum hoc loco alloquutum, multa illi Legis præcepta dedisse, atque plurima secreta revelasse. Addit Asear, Deum quinque donis Mahumetem affecisse, quæ in nullum mortalium unquam contulisset. Primum, Mahumetem sublimiorem esse creaturam quæ in cælo aut in terra esset. Alterum, ipsum esse excellentissimum & generosissimum omnium qui ab Adamo fuerunt, atque ad extremum usque iudicium futuri sunt. Tertium, ipsum esse universalem redemptorem, hoc est, peccatorum condonatorem. Quartum, omnes linguas callere. Quintum, ut bellorum spolia ipsi tribuantur: quo dono ipsius posteris maximè gloriantur. Scriptum habet præterea Asear, Mahumetem descendisse eadem via qua ascenderat, quæque ipsi acciderant, Gabrieli angelo enarrasse: angelum autem dixisse, O Mahumetes, Deus injunxerat, te in hunc locum perducerem, ut ejus omnia secreta conspiceres. Nunc autem ad Inferos descendamus, ut inferna secreta etiam videas, & quo modo homines à dæmonibus torqueantur. Omnia hæc inscripsit Mahumetes suo Alcorano: è quibus liquet crassi fuisse hominem ingenii. Describens porrò Paradisum quem suis pollicetur, quinque rebus præditum esse refert, ædificiis, suppellectile omnis generis, cibo & potu, vestibus, elegantisque formæ mulieribus, cum quibus voluptatem capere possint; generosis item equis, ephippia & frena gemmis exornata habentibus. De Inferis refert septem inesse portas, dæmonesque esse varii generis, quosdam ferreis catenis vinctos, alios veru ferreo transfixos; homines autem perpetuò colliquatam plumbum bibere, putridisque cibis, & arboris cujusdam malis vesci, quæ vera sunt dæmonum origo. Hæc omnia eò retulimus, ut Mahumetem, cum hujuscemodi nugas describeret, exiguo iudicio præditum fuisse demonstrarem.

fimo anno expleto, Deus illis dicet : Quandoquidem , ô mei famuli, genio indulgisti in meo paradiso, meam faciem vobis ostendere volo. Tum velum à facie amovebit. Turcæ autem corruent præ hujus luminis fulgore : quibus Deus deinde : Surgite mei famuli, & meâ gloriâ fruimini : nunquam enim amplius moriemini, neque mœrore afficiemini. Illi autem capita attollentes, Deum facie ad faciem videbunt, & comprehensam singuli suam virginem, in suum cubiculum abducent, ubi victui necessaria invenient, isticque genio indulgentes, voluptatemque ex sua virgine capientes, sine mortis metu vitam in latitia traducent. Hæc Mahumetes & alia pleraque deliramenta de suo paradiso tradit : ex eaque narratione de pueris & virginibus quas in paradiso creatas esse ait, & muro inclusas, occasionem Turcas sumpsisse autumo condendi suas illas fabricas quas Serraglio appellant. Addit autem, si aliqua ex istis virginibus intempestâ nocte locum muris conclusum egrederetur, non minus quàm Sol, mundum illustraturam : si verò in mare spueret, aquam ut mel dulcem futuram. Ceterùm antè quàm narrationem de Turcico paradiso absolvamus, fabulam de symposio quod Mahumetes sanctioribus Turcis à Deo exhibitum fuisse ait, recitabimus. Primum dicit, Deum Gabrieli mandasse, ut claves adferret, quibus paradysum aperiret ; earum autem septuaginta millia in angeli cura esse, singulasque claves septies mille milliarium longitudinis esse. Cùm verò Gabriel tanti ponderis clavem tollere non posset, Deo indicavit : cui Deus, Invoca meum & mei amici nomen. Quibus nominibus invocatis, clavem facile sustulit, & paradisi fores aperuit ; in quo mensa adamantina inerat, septies centena millia diurni itineris spatia longa & lata, in cujus ambitu erant dispositæ aureæ & argenteæ sellæ. Deinde addit Turcas mensam stratam inventuros, mantiliaque sericeis & aureis filis contexta, sediliaque quibus insideant, puerosque supradictos in hoc symposio ministraturos, variique generis cibos præbituros, & fructus, vinumque & aquam è paradisi amnibus haustam pocillaturos : pro bellariis autem citria illa quorum antè meminimus, daturus. Absoluto Dei symposio, pollicitus est Mahumetes etiam epulum. Fons porrò est, ipso perhibente, in paradiso, cujus aqua nive candidior, mellèque dulcior est, longitudine & latitudine septuagies millena diurni itineris spatia comprehendens, ubi plura vitra pateræque sunt, quàm in cælo stellæ. Hunc fontem Deus Mahumeti donavit, quo Turcæ ingredientiæ, sitim sedent, quæ in æternum deinde ipsis non erit molesta. Egressus autem fonte Mahumetes, in infernum descendet, delecturus probos omnes Turcas, qui aliquam pœnam commeriti erant, quos, ut plenam remissionem consequantur, in prædictum fontem deferret, & ut atrum colorem, quem in inferno ex ustulatione contraxerunt, deponant, ipse illos aquâ fontanâ abluet, niveque candidiores reddet, deinde in aliorum Turcarum paradysum transferet. Turcici concionatores aiunt Mahumetem in arietem transmütandum, Turcas verò in pulices, quos ex inferis in paradysum transportans istic excutiet, ut pulices cadentes, aliorum Turcarum formam denuò recipiant.

Turcarum connubia : & cur illis data licentia quatuor simul uxores ducendi.

C A P V T X.

HODIERNO etiam die Turcis, & Mahumetis lege initiatis, ex veteri instituto, plures quatuor vxoribus ducere non licet : vivus enim adhuc Mahumetes suis affeclis quatuor legitimarum uxorum usum concessit : ex lege autem in suam met gratiam conditâ, quotquot voluit uxores ducere potuit. Ex Asearis libro constat, quindecim uxores eum habuisse, præter ingentem mancipiorum feminei sexus numerum. Legem condidit, quæ & hodie observatur, de mulierum æqualitate, ut eadem ratione omnes vestibus, cibo, potu, & cubili tractarentur : si quid secus fiat, quæ injustè secum agi existimat, apud Iudicem conqueri, & maritum in jus vocare potest. Eam ob causam, Turcarum Imperatoris vel Baslæ alicujus filia majore apud maritum privilegio hodie non gaudet, quàm infimæ sortis cujuscumque filia : nam propter levissimam causam matrimonio renunciate queunt : conquerente enim apud Cadi aliquâ, si maritus deserere illam vult, jam solum est matrimonium : divortium autem renunciare uxori in ea regione, perinde ferè est, atque in Gallia ancillam dimittere. Mahumetes adhuc vivus legem condidit, ne desertas à se uxores, cuiquam matrimonio sibi jungere liceret : præcepit etiam, ne ipsius uxores (quas moriens novem adhuc habuit) ab ejus morte cuiquam nubere. Scriptum est in libro quodam Arabico, cui titulus, De bonis moribus Mahumetis, illum à virtutibus & virium robore extollente, eadem horâ undecim suas vxores subsequenter cognoscere gloriar

gloriarī solitum. Condidit etiam legem, quæ & hodie observatur, ut si quis uxorem ter repudiaverit, non possit deinceps illam recipere, nisi prius cum alio concubuerit. Hæc porro quatuor Turcis sunt prohibita; ne sanguine vescantur, ne suillâ, ne iis quæ idolis sunt immolata, ne suffocatis. Vivo Mahumete, atque etiam aliquamdiu ab ejus morte, mancipia quæ ipsius doctrinam amplectebantur, libertatem consequentur; quia primus qui in ipsum credidit, mancipium fuit, se enim libertate illum donaturum pollicitus erat, si in ipsum crederet. Zunæ liber meminit legis quâ sancitum erat, ut omnia mancipia Judaicæ, sive Christianæ religionis, religionem suam abjurantia, & Mahumetanam amplectentia, libera fierent, etiam invito domino: at ea lex hodie non observatur. Nostratum vulgus Mahumetis cippum in aëre pendere existimat, lapidis magnetis vi atque efficaciam: atamen id recentiorum inventum non est: nam Plinius simile quiddam cap. 14. libri 34. de magnetē scribit. Eodem, inquit, lapide Dincrates architectus Alexandriae Arsinoës templum concamerare inchoaverat, ut in eo simulacrum ejus è ferro pendere in aëre videretur. Hæc autem de ridiculis Mahumetis nugis dicta sunt; nunc de Turcis agamus.

Liberos educandi apud Turcas ratio.

CAPUT XI.

MIRAM, sed facilem tamen, infantes educandi rationem habent Turcæ: nam licet eos muniant undique & fasciis involvant, podicem tamen illis nudum relinquunt. Etenim illorum cunæ alveum sive fundum habent coriaceum, bene tensum, in quo rotundum foramen faciunt, cui infantis nudas nates imponunt; deinde fictile aliquod ampli oris sub eo foramine adhibent, quo infantium excrementa excipiantur: eam ob causam tot cunabulis non egent quot nostri infantes, neque ita immundi sunt, neque tantam in educando molestiam exhibent: & licet succrescendo adeo robusti evadant, ut sine adminiculo ingredi incipiant, quiescere tamen non permittuntur, nisi foramini cunarum impositi, donec aluum continere noverint. Fasciis autem involuti, superiora involucria permeierent, nisi huic rei provideretur. Idcirco buxeos tubulos, in infantium usum factos, digitum crassos, sex longos, concavos, & ab una parte incurvos, apud institores emunt, qui duorum sunt generum: alii enim masculis infantibus subserviunt, alii puellis. Masculorum, supernum foramen rotundum habent, hac figura: Puellarum autem longius, hoc est, supernum foramen latius in longitudinem excavatum est, ut hæc altera figura demonstrat.

Masculorum tubulus.



Puellarum tubulus.



Difficile autem rem intelliget qui eos tubos applicandi rationem ignorat. Masculis igitur infantibus tubum applicaturi, extremam mentulam laxiori tubi parti imponunt, longiorem inter crura ductam, faciunt ut foramini cunarum respondeat, quod urina in fictile cunis suppositum defluat. Eadem ratione puellarum tubuli applicantur, ductâ enim ejus longiore parte inter crura, ut urina in vas cunis subjectum defluat, efficiunt. Hæc consuetudo optimè Turcis convenit, qui perpetuò in aulais sedere solent, alioqui ipsorum liberi omnia conspurcarent. Nullus est apud eos pultis usus; ejusmodi enim alimenta infantibus præ-

bere non solent, qualia nos in Europa. Mulieres nihil illis aliud præbent quàm mammam, donec unius sint anni, aut decem mensium; quæ consuetudo vulgaris est omnibus Orientis nationibus suos infantes nec pulte nec lacte animalium alere solitis: & ne tam remota petamus, ipsimet Itali magnâ ex parte nihil aliud suis infantibus præbent præter mammam, donec annum ætatis expleverint; nutrices deinde quod ipsæ edunt, in infantium os ingerunt, sed prius præmansum, præsertim autem nuces cum pane; pultis enim nullus est usus, sed potius boni alicujus jusculi, aut panatæ ut appellant. Expleto anno, cum mandere incipiunt Turcarum infantes, dantur illis cibi quilibet; imo ne cepas quidem illis edendas præbere formidant, prius tamen cum pane vel carnibus præmansas. Cubilis etiam infantium non admodum magnam habent curam: quandoquidem apud ipsos plumarum nullus sit usus. Ea consuetudo per omnes Turcici Imperii provincias inolevit, cum inter opulentos, tum inter tenuioris fortunæ homines: nec adeo delicatè suos liberos tractare solent, quemadmodum Europæi Christiani.

*Armenii, & plures alia nationes Christiana sub
Turcico dominio viventes.*

C A P. XII.

TURCIS ex Scythia egressis, & vicinas regiones occupare incipientibus, Armeni tunc Christiani licet omnium primi subjugati; in fide tamen Christianâ constantes semper permansere, & per univcrsum Turcicum Imperium nunc etiam hoc nomen retinent: si enim Armenum appellant, Christianum intelligunt; at si Mahumetanam religionem amplectitur, eam appellationem amittit. Pagos & oppida etiam supra Armeniam inhabitant, ut per Asamiam & Adiabensem; Persarum enim Rex in provinciis sibi subjectis illos admittit: nam pacifici sunt & humani, egeni magnâ ex parte agricolæ, diligentes hortulani, bonique vinearum cultores. Illorum sacerdotes conjugati sunt, perinde atque Græci, & cum calice celebrant Missam, Latinorum more, similiaque habent ornamenta, & parvas consecrant oblatas, non integrum panem ut Græci: omnes qui Missam audiunt, sacerdoti respondent Armeniacâ linguâ. Christianæ religionis omnibus cultoribus per univcrsum Turcæ dominium propria habere templa conceditur. Neminem enim ad suam religionem amplectendam adigunt Turcæ; sed omnibus in propria religione licet vivere. Ea ratione sui Imperii potentiam conservat: subjugata enim aliqua provincia, satis illi est ut indigenæ ejus Imperium agnoscant, & tributum pendant; de animarum curâ non est sollicitus. Quapropter sæpe multos pagos in Thracia vidimus, quorum incolæ vel soli Bulgari essent, vel Valachi, vel Serviani, vel Bosnenses, vel Epirotæ, vel Dalmatæ, vel Illyrici, omnesque Christianam religionem amplectentes: nam devictâ aliquâ provinciâ, Turca rusticos è pagis tollit, eosque tanquam colonias ad loca circa Constantinopolim deserta vel alia colenda transfert. Secundum Ponti Euxini littora interdum per pagos vagantes, unico die quinque aut sex Christianæ religionis diversa idioma audivimus, pro pagorum varietate. Sæpenumero Armenorum qui in Turcicis oppidis habitant sacra adimus, eaque animadvertimus Latinorum ritibus magis accedere quam reliquarum nationum Christianarum. Atque licet diversarum nationum Christiani in eodem oppido aut pago habitent, si tamen Armenus aliquis moritur, soli Armeni funus comitantur; si Græcus, Græci. Alia enim natio alteram ad funus prosequendum non invitat, neque alia alterius negocia curat. Hinc fit ut sæpe quinque aut sex cœmeteria in Turcico aliquo oppido conspiciantur, pro variarum nationum quæ illud inhabitant ratione, facile id permittentibus Turcis. Armenorum sacerdote Evangelium legente, qui interfunt, dextra & sinistra inter se oscula libare solent, in testimonium mutuè sibi datæ veniæ, omnesque intelligunt quod sacerdos ipsis prælegit: nam Armeniaca lingua veterem elegantiam ferè retinet. Turcæ suos liberos in Arabica lingua diligenter institui curant: quod ut commodius fieri queat, porticus fabricari curarunt, quo liberos ablegant, ut legere & scribere discant, atque Arabicam Grammaticam edoceantur: (Puellas verò, docent mulieres:) nec ad eò vilis pagus est qui porticum aliquam non habeat, vel saltem compluvium, sub quod conveniat omnes ejus pagi pueri masculi. Legendo humi sedent, consuetudine pueris admodum commoda; nam hac ratione quiescunt. Lectionem autem recitantes, univcrsum corpus modò in anteriorem, modò in posteriorem partem quatiunt, ob accentuum & pronunciationis (ut opinamur) difficultatem.

Judæi per Turcicum dominium habitantes.

C A P. XIII.

PROFUGI ex Hispania & Lusitania Iudæi, Iudaismum in Turcico dominio ad eò auxerunt, ut omnis ferè generis libros in Hebræam linguam traduxerint, & Constantinopoli typographiam sine accentibus instituerint. Libros etiam Hispanica, Italica, Germanica, Latina & Græca lingua excudunt: Turcica autem vel Arabica, minimè, quoniam non licet. Qui per Turcicum Dominium sparsi sunt, quatuor vel quinque calent ut plurimum linguas, & eorum plerique denas vel duodenas. Qui ex Hispaniis, Germania, Hungaria & Bohemia discesserunt, vernaculam earum nationum linguam liberos suos docuerunt; illi deinceps earum nationum linguam didicerunt cum quibus negotiantur, uti Græcam, Slavonicam, Turcicam, Arabicam, Armeniacam & Italicam. Pauci Gallicam norunt, cum Gallis enim non negotiantur. Ab omni porrò antiquitate fuerunt Iudæi

Iudæi magni negotiatores, & varias calluerunt linguas; quod cum ex Historiis, tum ex sacra scriptura probari potest. Nam cum Iudæi undique confluxissent Hierosolymam, ut interessent festo Pentecostes; Domini nostri Iesu Christi Apostoli, qui Galilæa nunquam egressi erant, neque aliam linguam noverant quam vernaculam ejus regionis, eo tamen die singuli loquebantur omnibus linguis; quod maxime admirati sunt Iudæi præsentis, qui ex Parthia & Media advenerant, Elamitæ, Mesopotamiæ & Iudææ incolæ, Cappadoces, Ponti & Asiæ, Pisidiæ, Pamphylæ, Ægypti, Lybiæ accolæ, Romani, profelyti plerique, hoc est, qui sponte Iudaismum amplexi erant, præterea Cretenses & Arabes: eamque ob causam sese mutuò interrogabant: Nónne hi omnes Galilæi sunt? & tamen singuli audimus eos loquentes lingua in qua nati sumus. Hæc autem descripta sunt in Actis Apostolorum: ex quibus probare volumus, ab omni antiquitate per universum orbem negotiari solitos. Turcarum simplicitas admodum corrupta est Iudæorum commercio: quemadmodum Galli nonnihil immutati sunt exterarum nationum commercio; ad minimum, ipsorum ingenia torpentia, excitatiora sunt reddita. Ubicunque tandem Iudæi vivant, reliquas nationes versutiâ superant. Omnem Turcicam negotiationem ita amplexi sunt, ut tota Turcici Imperatoris opulentia, ejusque universus census in eorum sit potestate. Nam majore precio redimunt quæsturam census provinciarum, teloniaque & navium excensum, aliaque Turcici imperii vectigalia. Eam ob causam sedulo eorum linguam ediscunt cum quibus negotiantur. Eâ astutiâ utuntur, ut in Italiam negotiationis causa profecturi, capitis operimentum colore albo inducant, ut Turcæ esse existimentur, nam Turcarum fidei plus tribuitur quam Iudæorum: alioqui Iudæi peregrinantes, operimentum illud capitis flavum gestare solent; Armeni, Græci, Maronitæ, Indi, Cophthi, & reliquæ nationes quæ Christianam religionem amplectuntur, cæruleo-purpurei coloris gestant illud diadema, vel versicolor, soli enim Turcæ album ferunt. Quoniam autem Iudæorum operâ uti sæpenumero coacti fuimus, atque cum illis versari, facile deprehendimus, astutiâ & malitiâ reliquas nationes superare. Non vescuntur carnibus, à Turca, Græcove, aut Latino sive Franco, ut vocant, apparatis: nihil pingue edunt; neque quod Christianorum aut Turcarum sit, sed nec vinum à Christiano vel Turca redemptum bibunt. Tot controversiæ & schismata inter illos sunt, ut plurimi contraria ab aliis sentiant. Nonnulli Christiana mancipia possident, mares & feminas, quorum operâ variis in rebus utuntur die Sabbathi, veluti in Constantinopolitana typographia, aut exercenda mercatura: feminis etiam abutuntur tanquam Iudæis. Hæc alii reprehendunt, & in Legem peccari asserunt, negantes Iudæo licere mancipio femineo sexus Christiano abuti, quod mulier Christiana sit; neque mares ad labores die Sabbathi adigere, quoniam ipsius opera peragantur. At illi prohibitum non esse respondent, quandoquidem res sint sua pecunia redemptæ. Recenti adhuc memoria Iudæo cuidam, medico filii Turcarum Imperatoris Iconii habitantis, mancipia fuerunt binæ Hispanicæ puellæ eleganti forma præditæ, & Italicam linguam callentes, quibus abutebatur; & licet ex iis proles sustulisset, vendere tamen voluit: ipsasque intelleximus mœrore animi admodum adfectas, quod in Turcarum potestatem venturæ essent. Cum enim Turcæ puella aliqua suo ære redempta abusi fuerint, tametsi ex ea proles susceperint, illam quam maximo possunt precio denuò vendunt, ut aliam ea pecunia redimere queant. Hinc fit ut interdum mulier aliqua vicies aut tricies publicè venundetur, viri nonnumquam quadragies, modò Iudæis, modò Turcis. Qui magis scrupulosi sunt Iudæi, aiunt sibi prohibitum ne cum exteris mulieribus commisceantur; mancipio vero eorum religionem profitente, pro arbitrio abuti posse. Qui per Ægyptum, Syriam, Asiamque minorem, & universum Turcicum dominium medicam artem profitentur, magna ex parte Iudæi sunt, licet etiam nonnulli Turcæ reperiantur, Iudæis plerumque doctiores, & sic satis in praxi industrii: in reliquis autem rebus quæ in absoluto medico requiruntur, non admodum versati. Facile est Iudæis medicam artem callere, ob librorum Græcorum, Arabum & Hebræorum commoditatem, qui in ipsorum vulgarem linguam conversi sunt, uti Hippocratis, Galeni, Avicennæ, Almanforis sive Rhafis, Serapionis, & aliorum Arabum auctorum. Turcæ etiam Aristotelis & Platonis opera in Arabicam & Turcicam linguam conversa habent. Aromatarii, quos Materialistas vulgo appellant, Turcici domini urbes incolentes, magna ex parte Iudæi sunt: Turcæ autem in Aromatum cognitione peritiores, pluraque simplicia medicamenta in suis officinis venalia habent quam nos in Eutopa: imò ausim dicere, primarium Aromatarium Venetum tabernam varietate aromatum & medicamentorum adeò instructam non habere, ut Aromatarius aliquis Turcicus: de numero & varietate dico, non de quantitate. Præscripto aliquo medicamento, illud statim Aromatario mittit Medicus (nulli enim apud eos sunt Pharmacopœi) & medicamenta simplicia ab illo præsentis pecunia redimit, more apud eam gentem

gentem usitato, quæ nihil nisi præsentem pecuniâ vendit, nec magis istic vicino creditur quàm cuivis extero: unde fit, ut nullis istic rationum libris opus sit, neque syngraphis.

Negotiationes & fora Turcici Domini.

C A P V T X I I I I.

NI H I L nisi quod ad suam artem attinet, suscipiunt veri Mercatores apud Turcas, hoc est, qui vero & antiquo Turcarum & Græcorum more negotiantur: Iudæi verò Hispaniis pulsi, atque Christiani apostatae Constantinopoli tabernas instruxerunt, in quibus omnis generis merces venales habent Latino more: hinc fit, ut non minus imponant emptoribus quàm in Europa, ubi vix videas pagum in quo non sit hujuscemodi aliqua taberna, quæ fortè decem aut duodecim mercium genera habeat, eaque vel vitia-
ta, vel vetustate corrupta. Turcæ longævi sunt; quia minimè delicatuli, & sine discrimine aliis & cepis vescuntur, nec vinum bibunt nisi quàm rarissimè. Cùm autem grassante peste, non sibi consulant, nec à contagio sibi metuant, sæpe ab ea tolluntur. Omnia aulae detonsa quæ ex Turcico imperio ad externos devehuntur, inter Iconium Ciliciæ & Carachara Paphlagoniæ solummodò fiunt. Selectiores autem panni undulati, ex pilis caprarum contexti, ut diximus, Ancyræ Cappadociæ metropoli: sed & tapetes è caprarum pilis constant: qui verò apud Memphim venduntur, minus elegantes sunt; ex lineo enim panno versicolore facti sunt. In Adana fiunt peristromata, levia admodum & mollia, ad substernendum cubituris. Forum habent Turcæ per singula oppida & pagos, certo aliquo die singulis hebdomadibus, ut in Europa, quo rustici conveniunt, ad vendendum suas merces: alii ligna convehentes, alii ova, butyrum, caseum, sericea & lineam stammina, aliisque similia. Iudææ mulieres, quibus aperta facie in publicum prodire licet, per hæc fora frequentes conspiciuntur, ut sua opera acu picta vendant. Quoniam porrò Turcicis mulieribus Mahumetica lege prohibitum, ne in publicum vendendi aut emendi causa egrediantur, Iudaicis mulieribus sua opera vendenda tradunt. Lex tamen non adeò rigidè observatur, quin interdum Turcicæ mulieres etiam sua vendentes conspiciantur, sed velo supra faciem inducto, per quod prospicere queant, & loqui volentes, illud attollere, perinde atque bucculam in galea. Venalia autem plerumque habent mantilia, strophiole, caliendra, cingula alba, pulvinorum integumenta, aliaque majoris precii opera, ut conopea, cortinas varii generis, quæ à Iudæis redimuntur, ut exteris deinde vendant. Turcæ delectantur lineo panno albo, & acu egregiè picto, nulli sumptui parcentes ut eum adquirant: Interdum venduntur duo exigua strophiole acu picta viginti aspris, quæ in Gallia vix sex assibus sive tribus barziis æstimarentur. Varia opera in tela à Turcicis mulieribus acu pinguntur; vulgatissimum autem est, ut opus quod conficere cupiunt, picturam primùm in tela designent, quam deinde inter bina fila sequentes, & subtili admodum acu bombycina stammina diversorum colorum ducentes, ut opus ipsam picturam planè referat, efficiunt. Ea ratio pingendi acu apud nos usitata non est. Et vix apud nos credi possit, quantum apud Turcas hujusmodi opera æstimentur, quantaque eorum sit quantitas. Cùm autem mulieres ut plurimum conclusæ maneant, neque rem familiarem administrant; ne planè sint otiosæ, tempus in istis operibus conficiendis terunt, præsertim cùm linea pensa trahere rarissimè soleant.

Admiratione res maximè digna in Turcis, qui Opio vescuntur ut in bello sint animosiores.

C A P. XV.

OB S E R V A T I O N E maximè digna est conficiendi apud Turcas Opium ratio, præsertim in Achara, Carachara, Spartada, Emetelinda, aliisque oppidis Paphlagoniæ, Cappadociæ, & Ciliciæ. Agros papavere albo conferunt, ut nos tritico: sed ea consideratione, ne singuli rustici plus serant, quàm familiam habeant ad id colligendum sufficientem. Colligunt autem eadem, quam Auctores tradiderunt, ratione. Papaveris capita jam formata, leviter inciduntur, atque ex vulnere emanantes lacteæ guttæ, parumper inspissari sinuntur. Sunt qui denas libras colligant, alii sex, alii plures vel pauciores, pro operarum quas in colligendo adhibuerint diligentiam: nam hoc negotium in latifundii satione non versatur, sed in legentium numero & diligentiam. Nisi hujus Opium tantus apud
Turcas

Turcas esset usus, nostra opinione commercium ejus periisset, quemadmodum multarum aliarum rerum quæ amplius non cognoscuntur. Ceterum nemo est Turcarum qui illud non emat; etiamsi asprum solum haberet, ejus dimidium in Opium impendet, quod pace & bello semper circumferet. Asiæ minoris Iudæus mercator nobis afferuit, singulis annis quinquaginta camelos Opio oneratos educi ex Paphlagonia, Cappadocia, Galatia, & Cilicia, qui in Persiam, Indiam, Europam, aliasq. exteras regiones, & per universum Turcicum imperium illud importent. Cui difficulter fidem adhibuissimus, nisi sigillatim nobis enarrasset quantum colligeretur in singulis vicis Paphlagoniæ; Cappadociæ, Armeniæ minoris, & Gallogræciæ; addebatque, majore adhuc apud Persas in usu esse quam apud Turcas. Periculum autem facere volentes, quantum quis Opii devorare posset sine noxa, Ianissarum nobis familiarem, & singulis diebus Opio vesci solitum, ejus drachmæ semissem in nostra præsentia devorasse animadvertimus: postridie illum apud negotiatoris tabernam reperientes, illi integram drachmam dari curavimus, quam unico bolo devoravit, nec quidquam incommodi inde sensit, præterquam quod temulentus quodammodo videretur. Hæc Opii manducandi consuetudo jamdudum apud Turcas invaluit: illius etenim esu animosiores sese fieri, neque belli pericula formidare existimant. Cum Turcarum Imperator, bellum gesturus, militum delectum facit, tota provincia Opio ferè spoliatur. Vulgare apud eos est, sibi mutuo obiicere, Tu edisti Opium; quemadmodum si quis apud alias nationes alteri obiiciat, ipsum temulentum esse. Diu usi sumus contubernio Armeni cujusdam Christiani, Opium coram nobis sæpius devorantis: sed & nos eo degustato, nullam aliam noxam deprehendimus, nisi quod pectus nobis excalfaceret, cerebrum nonnihil perturbaret, somniaque turbulenta induceret. Si Papaver in Europa, videlicet Gallia, Germania, vel Italia coleretur; arbitror Opium perinde colligi posse atque in Asia, modò necessaria cura in eo legendo adhiberetur. Nam Asia minor non minus frigida est ipsa Gallia. Fieri potest, ut quod ad nos adfertur, adulterinum sit: solent enim mercatores illius quantitatem augere antè quam per provincias distribuatur. Quoniam porro observavimus quibus notis ejus delectus faciendus sit, eas subiicere voluimus. Optimum est amarum, gustu calido, fauces incendens, flavescens leoninorum pilorum modo, in massam veluti ex granulis diversi coloris coactum; legendo enim Opium, ea grana in Papaveris capitibus collecta cohærent, & in placentulam quodammodo coeunt; odor virosus & gravis: & licet in refrigerantium ordine reponatur, fauces tamen incendit. Jam in placentulas cogitur Opium in ipsa Asia minore, quatuor uncias vel selibram non pendentes: at mercatores quæstus gratia illud multiplicant; sic ut massæ ex Venetis officinis delatæ, libram quasi pendant.

*Quibus signis soleant Turcæ suas amicas sollicitare;
& Turcicarum mulierum ornatus.*

CAPVT XVI.

VT difficulter admodum conspici queunt puellæ & mulieres Turcicæ; longè difficilius compelli possunt: eam ob causam sui in aliquam mulierem amoris indicium præbere volentes, ut vel è longinquo eam videre possint, operam adhibent: nam in summis ædibus complanatis plerumque versari solent. Turcæ igitur observatâ eâ quam deperit, caput attollit, manuque gutturi admotâ, cutim prehensens, illam nonnihil vellit, hoc indicio significare volens, se ejus mancipium esse, & extremâ servitute obnoxium (in ea enim regione nemo se magis abiicere potest, quam si cujuspian mancipium esse profiteatur.) Si mulier constiterit, vel suam manum deosculata fuerit, bonam de suo amore spem concipit. Quibusdam autem locis difficulter admodum possunt conspici mulieres relecta facie: earum enim mariti fenestrarum usum illis adimunt, nisi sint cancellatæ: & consuetudo apud eos invaluit, ut & puellæ & feminae vetulæ sive juvenes, perpetuò sint inclusæ, nec in publicum prodeant, nisi vel pro defunctis oratum ituræ, vel balnea accessuræ (quod sæpius in hebdomade accidit) sed multis aliis mulieribus comitibus. Cum verò dicat Mahumetes, mulieres paradysum non ingressuras, templa etiam non accedunt, prohibente id Mahumete, causamque addente quod non sint circumcisæ ut viri. Plerique verò opinati sunt, mulieribus peculiarem locum in templis esse datum; asserere autem audeamus, rem ita se non habere; diligenter enim inquirentes, ab omnibus intelleximus, templa ingredi illis non licere. Ceterum cum in universo Turcico dominio, tum in Arabia brachas gestant longas & laxas, nauticis similes, ad calceos usque defluentes: comperimus autem ejus conduplicationis rationem & consuetudinem (quam multi admirarentur si

eam

eam proferremus) inde procedere : de qua tamen plura ne verbis quidem tectis dicere volumus, cum res sit nimium curiosæ observationis: itaque non sine causa vulgatum illud in usu est, totidem consuetudines quot regiones. Pedes nudos calceis vel cothurnis inferunt, & in cruribus supra talos monile aut armillam plerumque gestare solent, ad singularem ornatum. Paucæ in Cairo reperientur quæ brachia & suras pictas non habeant, panni Damasceni modo: dum enim in balneis versantur, cutem secundum picturam inductam sibi perstringi curant; nigerque color cutim penetrans inhaeret, sic ut variæ formæ ipsarum brachiis & aliis corporis partibus impressæ conspiciantur: at ea consuetudo nondum ad Asiaticas feminas transit. Quia Mahumetis lex vetat ne apertâ facie in publicum prodeant, velum à fronte ante faciem propendens semper gestant, collumque & manus contegunt: cothurnos autem oblongos induunt in calce ferratos, ut ex hac pictura conspiciere licet.

*Turcica Asiatica
mulieris effigies.*



Turcarum talares tunicæ collari & manicis carent, vel perbreves eæ sunt, & supra cubitum resectæ: quæ etiam mulieribus convenire possunt: hæ Babyloniam acu consui magnâ ex parte solent, præsertim sericæ: sed antequam consuuntur, sulcum ferro candente primùm designant, qui nunquam tollitur, sed semper permanet uti plicæ in undulata. Undulatum autem sive bombycinum pannum nunquam usurpant, nisi prius sublati plicis; quod facile fieri potest: nam quemadmodum undulatus sulcos plicasque calore accipit, ita etiam calore tolli possunt. Mahumetana lex vult ut simplices sint mulierum vestes: attamen cum in publicum prodeunt balnea accessuræ, sive sponsam comitaturæ, omnes quidem lineas raræ texturæ vestes supra alias gestant, sed ut infernæ (quæ plerumque sericæ & preciosæ sunt) appareant, albas attollere solent. manicæ vestium sunt valdè angustæ, & adeò longæ ut manus tegere possint: nam lex prohibet manus aliâve corporis partes nudas apparere in publico. Mulierum, & virorum caligæ pedibus carent; nam utriusque, pedes, manus, brachiaque ad cubitum usque, & collum abluere solent. Quando egerere volunt, fictile aquâ plenum deferunt, ut anteriora & posteriora abluant, etiam sævissimo gelu: ad ejusmodi consuetudinem à pueris assuefiunt tam mares quàm feminæ, eamque toto vitæ cursu observant: Mahumetes enim illis in ea re chartæ alteriusve rei in qua Dei nomen inscribi possit, usum prohibuit. Secessus autem locum in angustum & longum in terra fodiunt, ubi inclinati, facile manu sese abluere possunt. A Mahumete enim sancitum est, istâ frequenti ablutione peccata expurgari: Inde factum ut alveos aqua plenos, in singulis compitis collocent, & tabulato aliquo sepiant, quo viri seorsim, mulieres item seorsim ingressæ sese lavare queant: at in ædibus, secessus utrisque sunt communes.

*Turcas, plures habere uxores quæ sine rixa & zelotypia etiam
cum concubinis & servis feminis vivunt.*

C A P V T X V I I .

NATURA sunt Turcæ avari & pecuniarum avidi; primariæ idcirco eorum opes in numerata pecunia consistunt. Nulla est istic acquirendi ratio; eam ob causam nulla lis intenditur: nam cum aliquid venditur aut emitur, id fit præsentem pecuniam. Viri œconomiam curant, nullam administrationem mulieribus relinquentes. Nullam aliam curam ipsæ habent præterquam liberorum, & ut quietè inter se vivant: contrariâ planè quàm Latinorum ratione, quorum feminæ non modò rerum curam gerunt, sed & in corpora imperium exercere volunt, imò plerumque exercent. At apud Turcas longè alia est ratio: nam quispiam tres vel quatuor uxores habens, & sex vel octo pluresve servas; omnes sibi obsequentes retinet, & inter se adeò pacificas, ut nullum invidiæ inter uxores & servas metum concipiat. Ratio hæc est: quia tametsi liceat eodem tempore quaternas uxores ducere, omnes tamen æqualem potestatem habent; nam illæ & servæ præsentem ipsius pecuniâ sunt redemptæ: consuetudo enim apud illos invaluit, ut si quis eleganti forma præditam habeat filiam, sibi præsentem pecuniam repositam esse existimet, quandoquidem filiæ nullam dotem maritis, neque quidquam paternæ suppellectilis adferunt: sed qui illas uxores sibi expetunt, magnam pecuniæ summam patri numerare, illasque etiam vestibus ornare debent: nam pater illas licitatur, & majorem summam offerenti tradit, nullâ sollicitudine anxius, etiam si ipsas nunquam in posterum conspiciat. Ea de causa

cognatio-

cognationis vinculum apud Turcas non adeò latè propagatur quemadmodum in Europa: imò ne cognomen quidem ullum habent Turcæ, quod familiæ antiquitatem reficiat, nec ipse Turcarum Imperator, nisi Ottomannorum: rustici autem nullâ dictione majorum nomina exprimere possunt, ob uxorum frequentem mutationem. Apud Turcas, ex serva natus non minus decoris sibi adscribet, quàm si ex legitima uxore natus foret, nec ignominiam ducet sese servæ filium profiteri, quoniam serva non censetur adultera. Servæ enim in omnibus domini obsequuntur imperio. Hinc fit ut illorum liberi exiguo amore erga parentes afficiantur, nec frater sororem magis diligat quàm aliam quamlibet. Si quispiam Satrapæ alicujus filiam in uxorem ducat, aliamque præterea vilis alicujus opificis filiam, æquales & comites deinde erunt, & unanimiter vivent; quia cum ita simul inclusæ sint, æquali omnes sunt auctoritate, neque quidquam agent nisi ex mariti mandato. Non est enim moris apud Turcas dicere, Domina hoc præcepit, vel istud in hunc modum fieri vult, neque è cingulo dependentes habent multas claves, ut bonæ œconomæ opinionem adquirant, imò nullas gestant prorsus, neque horæ quadrantem impendunt in universæ rei domesticæ curam: quandoquidem satis est cuilibet Turcæ tapetem humi expansum habere in quo sedeat, & pulvinaria quædam quibus innitatur (nullum enim scabellorum, sellarumve aut scamnorum usum habent, neque fulcri sive spondæ magna ex parte) vespere autem culitræ humi stratæ incumbentes, noctem transfigunt, quam postridie surgentes complicant, atque in asseri aliquo reponunt, vel è pertica suspendunt. Pauci apud eos toralibus, sive lecticariis sindonibus utuntur; quoniam viri, & femine lineas brachis nauticis similes noctu permutant, atque in iis dormiunt. Servi apud illos in extergenda supellectile non admodum sunt occupati: sufficit enim unicum fictile pro omni ciborum apparatu, & unica lanx pro omnibus offis: nec vitrorum extersione egent, cum omnes ex coriaceo poculo sive ligneo bibant. Viri suas tiaras mundas & niveas habere gaudent, quas ipsimet in balneis cum brachis & interula eluunt, aut balneorum servis eluendas tradunt. Turcæ, viri fortitudinem vel strenuitatem nostro more non æstimant. Nam in Europa, qui omni momento digladiari vult, qui oculos torquere novit, jurator, biliosus, cicatricibus insignitus, qui que alterum mendacii arguerit, pro strenuo & probo viro habetur. At Turcæ pacis tempore modesti sunt, arma domi relinquentes, ut inter se pacificè vivant, neque acinaces gestant per urbem obambulaturi: at in bellum profecturi armis uti norunt, & suam fortitudinem erga hostes demonstrant: neque facile audies ipsos inter se decertasse: neque si quis sodalem ferierit, propterea strenuus æstimabitur. Tritum apud illos est, eos qui delinquant, fustibus cædere: vera profectò ratio domandi superbos, & puniendi quos occidere nolimus: attamen cum cupiunt, noxios magis severâ ratione punire etiam norunt.

*Turcarum Imperatorem quinquies centena hominum millia facilius
in aciem producere, & ducentarum triremium classem parare
posse, quàm alium Principem centena millia.*

C A P. XVIII.

FINGAMVS Regem exercitum coëgisse è centenis millibus rusticorum, quem in bellum procul ablegare velit, aut classem ducentarum triremium totidemque navium comparasse: an non credibile est illos facilius labores toleraturos, quàm si ex totidem nobilibus conflatus foret exercitus? atque frigora, æstum, famem, aliaque accidentia minùs eis nocitura quàm delicatioribus? animi fortitudine exceptâ, facile id mihi concessum iri scio. Quis verò credat Turcarum Imperatorem, bellum gesturum, tam ingentem exercitum ducere posse, sexies centenorum, ut aiunt, millium hominum? Multi admirantur: nam tam ingentem numerum pronunciarî audientes, fieri non posse arbitrantur, cum ob difficultates, quas in tanto exercitu accidere necesse est, tum quòd Rex, vel Imperator maximâ difficultate exercitum quinquaginta millium alere queat. Quod tamen de Turca retuli, non adeò difficile videbitur nostram vivendi rationem cum Turcicâ comparanti: Nam illorum consuetudo pacis tempore observata, docebit tantum hominum cœtum etiam in bello posse vivere, atque tam facile esse Turcico Imperatori decies centena hominum millia in bellum ducere, quàm Christiano alicui Principi quinquaginta millia. Ut breviter dicam, illorum vivendi ratio pacis tempore adeò rigida est, ut nobis grave bellum sit apparitura. At illos, qui à teneris huic vitæ assuefacti sunt, non magis afficit, quàm nos in delitiis viventes, nostra. Qui supra plumeos lectos decumbere, singulis

diebus forbitiunculam calidam sumere, selectiusque vinum bibere consueverunt, statim animum desponderent, si à solita vivendi ratione abstraherentur, atque maximo tædio afficerentur, si suas possessiones semel in anno non perlustrarent, vel triennio aut quadriennio à suis parentibus abessent, aut de ipsis nihil intelligerent. Sed hæc omnia Turcæ non curant: quoniam austerius adhuc domi vivunt quàm in bello. Peregrino milite non utitur Turca, sed his solummodò quos pacis tempore suo stipendio alit: omnes itaque dicto obedientes cum sint, belli labores & molestias patienter ferunt, etiam magis quàm legionarii milites Romani solebant. Turcarum Imperator, contrario Principum Christianorum more, ingentem quæstum facit belli tempore: nam annonam ipse vendit. Turcicus miles sibi equum comparare non verebitur quinquaginta ducatis, etiam si nullum aliud peculium haberet: nam illum donec ipse vivet sibi intervenire posse existimat: cum etiam equos viginti & viginti quinque annis conservare soleant: licet ipsi & eorum equi, pace & bello, humi nullo substrato stramine jacere soleant: equi autem neque è præsepio, neque ex fœnili unquam edant. Turcicorum militum opes nec fundi sunt nec ædes, sed solæ pecuniæ: nam si fundum aliquem emerent, ab eorum morte, Turcarum Imperatori cederet: qua de causa rarò etiam ædificant. Quocunque proficiscuntur, eandem æneam ollam & scutellam circumferunt qua pacis tempore utebantur, eademque ratione omnis reliqua supellex & domi & foris usui illis est: relictarum rerum nullo mœrore afficiuntur, quandoquidem omnia circumferunt, uti & igniarium. Potus, aqua est: cibus, allia & cepæ. Quid ergo deterius in bello illis accidere queat quàm domi? In summa, sua rusticitate tantum nos in bello superant, quantum ipsi deliciis & nobilitate à nobis in pace superantur. Quoniam autem natura illis largita est ut à teneris in campestribus viverent, propter eam consuetudinem peritiores sunt in erigendis suis tentoriis sub quibus habitent; cum verò illa ex tela gossipina levi admodum & molli confecta sint, longè commodiora sunt nostris ex lineo vel cannabino panno paratis: funes etiam ex xylo confecti, molliores, leviores, tractabilioresque sunt nostrorum tentoriorum funibus, qui madidi ita rigent & contorquentur, ut vix explicari queant. Tametsi Turcarum castella pleraque sint in regionibus procul ab hoste distitis, & ubi nulla belli suspicio oriri potest; præfidiarios tamen habent milites, excubias agentes, perinde atque in aperto bello. Exaudiebamus illos singulis diebus diluculo & crepusculo noctis tympana sua complodentes, mirumque concentum, tiliarum modulatione adhibitâ, exprimentes. Tympanorum autem duo apud illos sunt genera: unum minus, quod in equo gestari potest, ab uno duntaxat latere clausum: aliud majus, membranis utrinque clausum, quod è collo suspensum gestare non solent, neque brevibus bacillis nostro more complodunt, sed humi sistunt, & utrumque latus pulsant, dextra baculum incurvum & sinum tenentes, quo tympani dextrum latus verberant; sinistra autem virgulam tenuem, qua alteram tympani partem sæpiusculè feriunt: geminum tympanum quod aheneum est, quodque in equo gestatur, inæquale est; alterum enim altero semper minus; & tympanistes illa complodere volens, incurvare se debet, vel ea editiore loco reponere. Nocturnæ excubiæ campanulæ sonitu non excitantur nostro more: sed alto * clamore sibi invicem respondent, quod jam antè Rhodi observaveramus. Tiliarum cōcentum cum tympani sonitu conjungere edocti sunt ab Arabibus Turcæ: concentum sanè bello & pace admodum commodum. Nullus est Sangiacus, qui ejuscemodi tibicines & tympanistas alere non cogatur, præsertim ubi arces sunt præfidiariæ. Breves sunt ejusmodi tibiæ, & infimâ parte latæ, clangorem edentes admodum altum: in equo gestari possunt, & cum utriusque tympani sono accommodari.

* Similem consuetudinem in nocturnis excubiis agendis observant etiam Pannonæ, ut alta voce sibi mutuo accinant, & ad vigilandum hortentur, subinde hæc verba repetentes, Szolay Szolay virrazto Szolay. hoc est, Vigila vigila vigil, vigila. Præfectus autem vigilum quem Vigyazo appellant, si excubiæ somno interdum victa acclamationem intermittunt, admonere iisdem verbis solet Szolay virrazto. Cum verò sub auroram ab excubiis se recipiunt, accinere solent, Haynal-vagyon szep pyros, haynal haynal-vagyon; hoc est, erumpit iam elegans rubens (scilicet dies) erumpit iam: deinde addunt: mayd meg virrad, haynal-vagyon szep pyros haynal. id est, brevi lux erit, erumpit iam elegans rubensque, erumpit.

Securicula Turcis familiaris ad varias res pacis & belli tempore admodum commoda.

C A P. XIX.

TURCICIS militibus familiare est securiculam cingulo appensam semper gestare: sed etiam alii tam opulenti quàm tenuioris fortunæ Turcæ, pacis & belli tempore, hujusmodi secures * habent, quibus in rebus illis utiles, nam alterâ parte quæ
aciem

aciem habet, ligna secare possunt; alterâ quæ in malleum formata, tenteriorum palos in terram defigere. Quia autem elegans est ejus forma, hoc loco describere volumus. Taliū porrò securicularum fabri, massam ferri, libram cum semisse fortè pendentem per medium perforant crasso quodam stylo ferreo: altera securis pars mallei instar facta est, altera ad cædendum aciem habet. Styli autem variant: nam rotundo orbicularia fiunt foramina, quadrangulo quadrata: securim autem perforantes, foraminis oras paululum tumentes relinquunt, ut pyxidis modo manubrium, quod per patentius foramen immititur, amplecti possit. Multæ sunt Tornatorum Constantinopoli tabernæ, qui nihil aliud quàm securicularum manubria ex lignis Constantinopolim importatis conficiunt: naves enim ex Ponto advenientes, sæpe onustæ sunt aceris montani, quod Asphendannos vocant, ligno ejusmodi manubriis conficiendis dedicato, atque etiam corno, quæ duritie reliqua ligna superat. Interdum etiam ex Mengrelia Constantinopolim advehuntur naves taxo onustæ albi & rutili coloris: cum autem Turcæ ligneis arcibus non utantur, manubria hujusmodi ex eo ligno (alba sive exteriori parte relicta) conficiunt. Tornatores autem apud Turcas sedendo suum opificium non exercent, neque propendentem perticam habent, quæ lignum verset: sed sinistra manu oblongum arcum tenentes, lignum versant, manuque dextra cælum tenent, cujus infimam partem inter pedis digitos imponentes, in quam necesse est partem ad opus suum conficiendum impellunt.

* Eiusmodi securiculas, moris est etiam apud Pannonos gestare, & à cingulo plerumque suspendere, sed minus graves.

Turcas plurimas res ex antiquitate retinere.

C A P. XX.

PLVRIMA adhuc retinent Turcæ, antiquitatem admodum respicientia: exempli gratia, ustulationem illam quam inconsulto medico usurpare solent. Dolore enim capitis laborantes, vel defluxione in quamvis corporis partem, eam ustulant fomite aliquo aut panno lineo incenso. Iam mille sexcentis annis hæc ustio Græcis cognita, & ustio Arabica vocata, apud eosdem Arabes & Turcas auctoritatem etiam nunc retinens. Eam magnæ esse efficaciam observavimus: Thessalonicae enim periculum illius in Iudæa quadam fecimus, illam capitis dolore (quo plus quam per sexennium afflicta fuerat) liberantes eo quo Dioscorides in sciatica uti solebat remedio: adposito videlicet quinquies caprino stercore ardente, in cuniculo illo qui inter pollicis radices est & carpum. Turcæ autem longè aliter ustionem eam faciunt; xylinam enim telam circumvolvunt ad nucis juglandis crassitudinem, & assis Gallici latitudinem (in ejus penuria fomitem sclopetorum fumunt) deinde incensam loco affecto imponunt, * quam ita ustulare sinunt, tam fortiter & constanter ferentes, ut expectent donec sponte exstinguatur & frigescat, nihil ad ustionem curandam præter paxillum xyli imponentes: idcirco plerique frontem, tempora, aliasque corporis partes hujusmodi cicatricibus foedatas habent. Turcæ in omnibus adversis hanc vocem proferre solent, *Alavara*, id est, Deus adjuvabit. Itaque existimantes quæcunque illis eventura sunt, jam prædestinata esse, omnibus periculis majore animo sese obiciunt, cum in terrestribus, tum marinis conflictibus.

* De hac curandi morbos per adustionem ratione, multa præclare G. V. Prosper Alpinus cap. XII. Lib. III. de Medicina Aegyptiorum, quem consulendum censeo.

Turcarum monachi.

C A P. XXI.

HOMINVM quoddam genus apud Turcas versatur, Dervis (voce ad Druides, antiquos videlicet Græcos philosophos, Atheniensium colonias, quæ ex Phocæa discedentes Massiliam appulerunt, & ædificarunt, accedente) appellatum. Nudi plerumque obambulant isti Deruis, æstate, & hieme, brachiaque & pectus obliquis & transversis cicatricibus foedata habent, ex incisuris quas ipsimet suis cultellis corpori inflixerunt, in longitudinem potius quàm in latitudinem ductas, ut muscoli minus offendantur: cum verò nullo adhibito emplastro vulnera consolidentur, cicatrices parvi digiti crassitudine turgentes remanent. Plerosque videre est hujusmodi cicatricibus adeò foedatos, ut horrorem incutiant. Quo furore prophetico, sive mania agantur, sese ita concidentes & adurentes, ignoramus. At eos desipere arbitramur. Ex eleemosynis à Turcis collatis

duntaxat aluntur. Ea autem de hujusmodi fatuis inter plebem opinio recens non est; nam ipsemet Plato de simili hominum genere agens, maniam, furoris esse speciem, eamque ab Ecstasi provenire pronunciabat, hoc est, imaginationes quasdam divinitus excitari propheticas tanquam vatibus. Illud est quod veteres de imaginatione verba facientes, divinitati cuidam tribuunt, quemadmodum & de Sibyllis censuerunt. Socrates etiam in ea opinione fuit, cum dixit, vatum imaginationes divinitus profluere per maniam sive furem. Hinc fit ut impostores maniam simulantes, prophetarum nomen apud Turcas obtinuerint, atque innocentes æstimentur. Sunt etiam inter illos nonnulli, vafri admodum, magnam pecuniæ vim colligentes, ut Meham ad Mahumetis sepulchrum visendum proficiscantur: cum enim inde redierunt, magnificè à Turcis excipiuntur. Signum quo Mahumeti se religione obstrictos declarant, corium est vervecinum, humeris impositum, cum reliqua corporis parte (exceptis pudendis) nudi sint. Plurimi reperiuntur hujusmodi impostores, diversis Turcici domini locis, ut Constantinopoli, Damasci, & Cairi, in tuguriolo aliquo abdito, & nudi frumento aut milio sese immergentes & volutantes toto die, pueriliaque, ad risum excitandum, & impossibilia effutientes, qualia pueri inter se garrere solent: prætereuntes autem illis quidpiam quo vescantur proicere solent.

*Nivis & glaciei per totam æstatem more Turcico
conservanda ratio.*

C A P. XXII.

IN Myfia & Paphlagonia hiemem traducentes, multis locis, nivis & glaciei conservandæ rationem observavimus, quam æstate venalem exponunt, ad potionem suam quam Scherbet nominant, refrigerandam: vinum etenim, quod ipsi Serap appellant, ex consuetudine non bibunt. Qua de causa, quidam quæstum faciunt duntaxat ex illius potionis dulcis confectioe, quam in tabernis quibusdam ad eam rem exstructis vendunt. Varia autem sunt ejus potionis genera: fit enim ex ficibus, prunis, pyris, armeniacis, vis, vel melle. Torquente igitur peregrinos & inquilinos siti in æstate, illam potionem emi curant, cui, qui venalem habet, nivem vel glaciem admiscet ad eam infrigidandam: alioqui nulla esset in ea bibenda voluptas: decoctio enim æstate facta, hac ratione refrigeranda est; ejusque, ita refrigeratæ, haustus æreo nummo duntaxat constat. Duplicem verò ex illius compositione quæstum faciunt: nam fructus ex quibus decoctio parata est, non abiiciuntur, sed separatim venduntur, & ipsa etiam decoctio separatim. Sunt Græci & Armeni in Natolia, quorum singuli duodecim camelos fructibus in propriis hortis natis onustos Constantinopolim, aut in alia oppida à Turcis habitata mittant, solummodo ad hujusmodi potiones conficiendas. Memini & ex Heraclea monti Tauro vicina Constantinopolim devehî: fructus enim in illa planicie Tauri radicibus adjacente nati, singulares sunt ad hujusmodi sorbitiones parandas. Nivis porrò* conservandæ apud Turcas hæc est ratio. Densa jam delapsa nive, & firma glacie, flanteq. Borea omnium frigidissimo, Turcæ concamerata quædam ædificia in hunc usum exstructa, loco meridiei non exposito, depresso videlicet, vel post præaltum aliquem murum, aut ponè collem, nive implent, glacie subinde admixtâ; quemadmodum si quis parietem ex arenato construeret. Per biennium sine colliquatione conservari poterit. Certum est in Gallia idem fieri posse: vidimus enim regiones Gallia calidiores, in quibus tota æstate conservatur. Ceterum Asiatici ab omni antiquitate nivem qua æstate uterentur conservarunt: similemque usum apud Romanos etiam fuisse receptum, multis Galeni locis probari potest; præsertim in præfatione Methodi medendi: ex ea enim liquet nivis usum fuisse ipsius tempore Romæ tam frequentem, quàm nunc sit apud Turcas. Ea de re Plinius, delicias Imperatorum illius temporis accusans, suffragatur Galeno. Suetonius etiam de Nerone agens idem scribit. Heu prodigia ventris (inquit Plinius) hi nives, illi glaciem potant, pœnasque montium in voluptatem gulæ vertunt. Servatur aliorum æstibus, excogitaturque, ut alienis mensibus nix algeat. Decoquunt alii aquas: mox & illas hyemant. Et alibi: Neronis principis inventum est decoquere aquam, vitroque demissam in nives, refrigerare. Ita voluptas frigoris contingit sine vitiiis nivis. Nix qua Turcarum Imperator in clastro suo Constantinopoli utitur, ex Horminio aut Olympo montibus advehitur: nam sibi persuadet eam quæ in cryptis circa Constantinopolim adservatur, minus salubrem esse montanâ; illamque adhuc expetit annotinam: quapropter illius servi montem conscendunt æstate, magnamque nivis quantitatem devehunt, istic in sequentem annum, ut Constantinopolim invehatur, relinquentes.

Binæ

Cap. 4.
lib. 19

Cap. 3.
lib. 31.

Binæ liburnicæ singulis septimanis transvehunt eos qui Prusam ire cupiunt, præfectis Ianissariis nonnullis. Montaneam appellentes, expositis vectoribus, nive ex proximo monte ab equis delata liburnicas onerant, & Constantinopolim reducunt. Ea nix in Imperatoris claustrum deportatur, qua suum Sorbet refrigerat. Legati Galliæ, Hispaniæ, Venetus, Epidaurensis sive Rhagusinus, Florentinus, Chius, Transilvaniæ & Vngariæ, Turcis delicatiores in potu, nivem vino non admiscunt, sed aqua, in qua nix dissoluta, refrigerato utuntur; eaque ratione tota æstate frigidum bibunt, nulla nive seu glacie in ventriculum transmissa: glaciei enim fragmentum pugno non majus & vix aspro redemptum, cupam aquâ semiplenam illicò refrigerabit.

* Nivis & glaciei usus non modò apud Turcas invaluit, sed & apud alias plerasque Europæ nationes. Hispani enim frequentissime ea utuntur, non modò per summos ætatu ardores, sed etiam mediâ hieme. De Nivis adservatione, usu, proprietate, peculiarem libellum Hispanico sermone paucos ante annos conscripsit D. Nicolaus Monardes Hispalensis medicus; quem nos Latinum nunc damus. Apud Vngaros autem, non nivis, sed glaciei adèd frequens est usus æstate, ut etiam vilissimi rustici in pagis eam adservent, in subterraneis scrobibus, intermixto & substrato stramine, & stramineo pyramidalitæ tecto imposito, loco aliquo à sole non nimium illustrato, qui sepe circumambiente munitur, ut pecus arceatur. Eius glaciei fragmentum aquæ cupæ impositæ qua vinum refrigerandum est, inditum, totam illicò frigiditatem inspergitur etiam glacies comminuta æstivis fructibus, qui bellariorum loco in mensam inferuntur. Sed & Bohemi in suas cerevisiarum cellas glaciens hieme provolvi curant, ut æstate cerevisiam ne aceſcat, diutius conservare queant.

Consuetudo Turcarum sese in altum impellendi.*

CAP. XXIII.

VARIOS exercent Turcæ ludos in feriis sui Paschatis, sed nullum magis singularem & admirabilem, quàm sese in altum impellendi: novo fanè & inusitato more. Bini stipites magni & præalti terræ infiguntur, quibus injecto altrinsecus tigno transverso, patibulum duodecim orgyias fortè altum conficitur: de tigno bini funes, duos pedes ab invicem separati, suspenduntur, per ligneos annulos trajecti, ut facilius obsequi queant: funis utriusque deinde capita, asseris (fellam exiguam imitantis) quatuor angulis adnectuntur: huic insistentis qui se impellere vult, ambos funes utrinque propendentes manibus tenens, & paululum corpus inflectens, nullo alterius adminiculo, modò in anteriorem, modò in posteriorem partem sese tam altè impellit, ut patibuli altitudinem æquet vel superet, quod ferè incredibile est: defessus autem stando, asseri deinde insidet. Alias etiam habent impellendi se in altum rationes pueris aptas, & miras.

* Fuit hoc lusus genus, sive pensilis motus, Veteribus familiaris: Athenienses instituisse dicuntur primi, & αἰώματ' vocasse: Latini Oscillum & Oscillationem appellarunt hunc lulum; & oscillo tactari, qui sic in aère librati subvectabantur, dixerunt.

Honorum apud Turcas distinctio, cum ex barba gestatione, tum ex tiararum varietate petita.

CAP. XXIV.

QUI viridem tiaram apud Turcas gestant, primariae sunt inter ceteros existimationis; nam majoris religionis est insigne: apud illos caligas & vestes virides gestare non licet: nam is color nobiliorum proprius est, qui se ex Mahumetis profapia originem trahere, indicare volunt. Sed & qui bis aut ter Mecham peregrinati sunt, viridem tiaram gestare audent, quò ab aliis majore honore afficiantur. In barbæ gestatione magnum etiam est discrimen. Senex enim illam alit, in sapientiæ signum: juniores prolixos duntaxat mystaces gestant, quia indecorum videretur, si juvenis barbam aleret. Hæc nota à veteribus Scriptoribus Arabibus tribuitur, qui comam etiam alebant, quod Turcæ non faciunt.

Plumarum ornamenta Turcis familiaria.

CAP. XXV.

ADMIRABILES sunt, vanæ, & insanæ Ianissarorum ostentationes, eorum præsertim, qui Turcico Imperatori chariores sunt: quoniam struthiocameli pennis sese ornantes, & Rhintacis avis elegantissimis, quæ simul ad gallinacei crassitudinem conjunctæ, omnes tamen ab exiguo corpore pellem duntaxat retinente prodeunt: nam

Arabes qui eas vendunt, carnes eximunt. Recentiores nonnulli Apodem appellant: at ego Phœnicem esse existimo, ut latius in libro de Avibus differemus. Illi ergo plumis in hunc modum exornati, D. Michaëlis picturam quodammodo referunt. Verum quidem est, non perpetuò incedere isto ornatu, sed duntaxat cum Imperator in bellum proficiscitur, aut aliàs illum comitaturi. In humeris ingentes alas elegantibus plumis constantes gestare solent, quemadmodum ii qui in Comœdiis Angelorum personam repræsentant. Ianissari ab ineunte ætate in capite altum diadema gestant, in modum calanticae muliebris, vel sericei illius capitis ornatus in tergum propendentis, nobilibus Gallicis mulieribus usitati, factum: caput illorum cingens, & in altum erectum; nullis tamen redimiculis vinctum: huic ferreum radium sesquipedem longum adnectunt, cui innititur circulus, cujus circumferentia mensuræ, quam pollicis & indicis extremæ partes simul junctæ comprehendere possent, respondet: in ejus circuitu pennas collocant. è medio prodit oblonga crista ex Struthio-cameli elegantioribus pennis affabre facta, post tergum ad terram ferè propendens, neque corpus attingens, quia ejus initium à summo capitis vertice est. Sic ornati formidabiles gigantes videntur. Quilibet autem Ianissarus, aliùsve Turca pennas gestandi facultatem non habet: iis enim jure duntaxat licet, qui hostibus in bello occisis suam fortitudinem demonstrarunt. Qui multas gestat, ea nota indicare vult se multos hostes jugulasse: qui verò se hostem occidisse profiteri nequit, rationi consentaneum non est, ut ipsi gestare liceat. Miles Turcicus in bellum proficiscens nullum famulum circumducit, nisi mancipium: Ianissari verò nullum (quandoquidem ipsimet vilia mancipia sint) sed singuli sua arma & annonam ferunt. Attamen quinis unum equum alere licet ad impedimenta & tentorium gestanda. Sic veteres Romani solebant. Legimus enim Jugurthino bello Metellum edixisse, ut singuli milites sua alimenta & arma ferrent, nullo seruo illis concessio. Sed & Turcæ prætoriani Ianissari qui proximè illum perpetuò versantur, pacis tempore deni unicum duntaxat mancipium habent; belli autem tempore, quini. Ex eo deprehendere licet summam in illa aula obedientiam.

Turcarum vexilla non sunt renovanda, quoniam signi militaris vicem suppleant equinæ caudæ pili variis coloribus infecti extremæ hastæ affixi. Execrantur Turcæ dissecatas vestes ex quacunque tandem materia paratas: ea de causa Græci, & universi Turcæ Imperatoris subditi, nullas dissecant vestes: sed holoserica versicolore, vel alia quavis sericea utuntur maximè. Peregrè verò proficiscentes ignitabulum gestant, laternamq. ferream albam cum candela, cochleare è cingulo suspensum, & scorteum sacculum sale composito, veterum Græcorum more, plenum, quo cibum saliunt. Componitur autem hac ratione: allia cum sale contusa resiccantur: iis denuo tritis, scorteus sacculus impletur. mirum in modum orexim ciet, & ventriculum frigidæ potu offensum roborat.

Vehemens eorum exercitium qui Turcicum arcum intendere discunt.

C A P. XXVI.

PER Turcica oppida, terrei scopi nunquam indurari sinuntur, sed recente terra aggestâ & quotidianâ rigatione molliore redditâ, à scopi custode cōservantur: nam perpetuò aliqui adveniunt arcu jaculari soliti; non in longum spacium sagittas emittentes, ut ligneis arcibus fieri solet; (breves enim eorum sagittæ) sed ex vicino loco. Sex passibus duntaxat à scopo absunt qui arcum intendunt, summis viribus adnitentes, ut terreum murum penetrare possint: proximè scopum adest quispiam post asserem latitans, qui sagittam emissam extrahens, denuò reicit. Quem jaculandi satias jam tenet, arcum juxta scopum appendit, & persoluto pro more aspri pretio abit, licet centenos jactus fecerit. Vulgo tales scopi sive terrei muri, publico aliquo loco habentur, quò Turcæ exercitii gratia conveniunt.

Varius ciborum apparatus apud Turcas.

C A P. V. T. XXVII.

VARIA habent Turcæ vilium etiam rerum condimenta, passim in oppidis venalia; veluti radices * betæ crassas admodum, colorisque nunc albi vel pallidi, modò rubri, quas plerique raphanorum esse falso existimarunt. Condiuntur etiam brassicæ capitatae, raphanorum prægrandes radices, & helenii. Fuit olim etiam magno in usu Romæ,

Romæ, reliquisque Romanorum municipiis ea conditura: qui que condiebant, Salgamarii appellabantur. Res est magnæ parsimonix: nam quatuor viris unius aspri precium in prandium satis esse potest. Cibus enim est coctione non egens, sed ita conditus editur. Omphacinas etiam vuas condiunt magno Turcarum compendio: nam maceratæ in aceto & sinapis semine, optimi sunt saporis cum pane manducatæ. Sunt etiam pergulæ sive tabernæ in quibus nihil nisi vervecina capita & pedes apparatus venduntur: coempta verò capita illico aperiunt, calidaque in lance reponunt cum aceti & pinguedinis momento, compositum illud sal cum feminis Sumac corticibus (qui à veteribus Rhus obsoniorum appellabatur) mixtum inspergentes. Turcas cibo vesci in publico non pudet: imò ipsi Satrapæ vulgariter in publico edunt: nam ut ex bubulcis & opilionibus originem trahunt, sic in victus ratione illos æmulantur; malunt enim lactiniis vilis precii vesci, quàm quidpiam impendere in alios cibos. In extremo portu Thraciam pertingente Constantinopoli vicus est, ubi nihil aliud fit quàm Melca, Caimac, & Oxygala. Caimac ex lactis pingui fit, idq. variis modis, & est veterum Græcorum Aphrogala. In deliciis etiam habent, quam hujus ætatis Græci Misitra vocant, Galli Recoctam.

** Vulgo etiam Vienna Austriaca venales exponuntur crassa huiusmodi beta rubra radices condita, & rapa integra, atque cucumeres: habent plerique & brassicas capitatas similiter conditas integras. At tota illa provincia, aliisq. vicinis, Autumnis cum brassicarum capita, tum rapa minusim concisa abundè admodum condire, & vasculis concludere solent, atque ita adservare in quotidianum totius anni usum: sed odoris, dum reclusis vasculis eximuntur, meo iudicio adeò tetri, ut circumfusum aërem inficere queant: plerisq. tamen, etiam magnatibus, ciborum delicia sunt.*

Turcarum circuncisio.

C A P. XXVIII.

CIRCUNCIDUNTUR Turcæ non octavo die, quemadmodum Iudæi: sed octavo, duodecimo, vel decimo quinto ætatis anno, maturius aut serius pro rei oportunitate. Pueri enim non circunciduntur donec tam grandes sint ut circuncisori respondere queant. Indicem attollit, quo signo se Mahumetanum esse fatetur. Eos in templo circuncidere non licet, sed in parentum ædibus: nam incircuncisi templum ingredi non possunt. Multi conveniunt, dum quispiam circuncidendus, festum diem suo more celebraturi: in illo cœtu puer circunciditur. Sacerdos sumptâ forpiculâ puero dicit se illi demonstrare velle quid postridie præcidendum sit; adductoque præputio, abit ut puerum fallat (nam illico revertitur, tamquam aliquid demonstrare oblitus) cutem jam colligatam forpiculâ præscindit sine magno pueri dolore; vulnusque salsa aqua ablutum, lineo panniculo imposito, curat. Ceterum à circuncisione nomen pueri non immutatur, sed retinet quod in nativitate inditum fuerat, addita solum voce Mussulma, hoc est, verus Turca circuncisus. Circuncisione facta, festum diem celebrant, ut apud nos in nuptiis alicujus: ad balneas deducitur: redeuntem tympanorum strepitu excipiunt, candidâ cydari flosculis nonnunquam inspersa insigniunt, & ad templum magnâ pompâ deducunt. Absoluto convivio, munera à convivis pro familiæ ipsius dignitate conferuntur, aurea, argentea, & alia preciosa, si ex opulenta & auctoritate prædita sit familia. Nemo Christianus vi ad circuncisionem cogitur: qui verò sua sponte Turcicæ religioni initiari velit, magnâ est in æstimatione: qui, ut vitæ usuram redimant, Turcæ fiunt, despiciuntur. Si Christianus cum Turcica muliere commisceatur, lex sancit ut vitâ privetur, quam tamen redimit, Turcicam religionem amplectendo. Turcam occidenti, unica salus est ut Turca fiat, vel ingenti pecunia vitam redimat: pecunia etenim quælibet obtineri possunt in illa regione. Si Christiana mulier libera, Turcæ alicui sui copiam facit, Christianam religionem abnegare debet. De paucis verò istic supplicium sumitur ob delicta quæ pœnam effugere possunt Turcicæ religionis professione: nam plerique ut mortem fugiant, Turcæ fiunt.

Perfarum Rex, licet Mahumetanus, Turcas hæreticos appellat, quia ipsorum vxores circuncisæ non sunt, ut sui domini feminx: quibus ea de causa templa ingredi licet, Turcicis minimè. Coptæ etiam feminx, Æthiopiæ Regi parentes, & in Iesum Christum credentes, circunciduntur: cum enim lex sanciat ut feminx circuncisionis aliquod vestigium impressum habeant, particulam Græcis Hymenæa, Latinis Alæ, dictam præscindunt, quam præputio respondere aiunt. Mahumetem injuriis afficiens morte punitur: at lex eum absolvit, si Turca fiat, hoc est, si sese circuncidi curet, & indicem attollat; qua ratione immunis erit à Haraczi, hoc est, tributi quod Turcico Imperatori pendendum est, solutione: cui Iudæi & Christiani obnoxii sunt, Turcæ autem vel Mussulmanni minimè.

*Mancipia suos heros cogere posse, optionem sumant, velint ne pro
ipforum redemptione servitutis certum tempus præscribi,
an aliquâ pecunia summâ pacisci.*

CAPVT XXIX.

TAMETSI Christianus captivus, Turcæ, qui eum redemit, serviens, suæ religioni renunciet, & Turca fiat; non propterea libertatem adipiscetur: nam cum sit mancipium, illi exequenda sunt heri sui mandata: mitiorem quidem servitutem ab hero impetrare fortè poterit, & servitutis tempus brevius. Præstat tamen mancipia Christianam fidem retinere, quàm illam abjurando, Turcas fieri. Turcicorum mancipiorum cum famulorum Europæorum fortuna ferè comparari potest: felicitatis enim suorum dominorum participes fiunt: si herum nanciscantur probum virum, à quo diligantur, eandem cum ipso habent tractationem. Potest autem mancipium cogere suum herum, ad duarum rerum optionem; vel ut illi redemptionis precium indicet, vel ut certum servitutis tempus præscribat: licet enim mancipio, Cadi, hoc est, Iudicem, convenire, atque dicere: Volo ut meus herus alteri me vendat, nisi redemptionis precium mihi indicare, vel servitutis tempus præfinire velit. Iudex mancipio jus dare, & ejus herum evocare cogitur: tum mancipium, Quantum (inquit) tibi numerari vis pro mea redemptione, aut quot annis vis tibi inserviam? Herus liberam optionem ipsimet dabit. Si mancipium caret ingenio, nec suâ industriâ tantum pecuniæ acquirere posse confidit, quæ ad persolvendum λύτρον sufficiat, sed labores facilius perferre sperat; servitutis tempus deliget. Herus verò denum, duodenum, vel quindecim annorum tempus illi præscribet, ejusque pactionis syngrapham dabit: absoluto eo tempore liber domum abire poterit. At si mancipium aliquam artem callet, pecuniæ precium deliget, & ejus persolvendæ tempus ab hero expetet, quam ex pacto persolveret: nam diligenter laborabit, preciumque suo hero numerabit quolibet mense vel trimestri. Nonnullos vidimus qui brevi tempore sese redemerant, nempe biennio vel sexennio. Mancipiorum porrò quæ in piratarum manus incidunt, atque ad triremes condemnati sunt, misera est conditio; vix ullam enim sese redimendi spem, nisi admodum seram, concipere possunt: Piratæ enim remigibus cum opus habeant, captivos apud se retinent, nec navi egredi illos permittunt. Qui similiter in Satraparum potestatem incidunt, exiguam redemptionis spem habent: quoniam Cadi nullam eos cogendi, ut tenuioris fortunæ aliquem, habet potestatem. Itaque talium Satraparum mancipiis nullum aliud relictum est remedium, quàm ut fortunam suam patienter ferant: rustici verò à Cadi cogi possunt.

Sesami oleum non minus frequenti in usu est apud Turcas, quàm oleum nucum apud Gallos, & oleum olivarum in Gallia Narbonensi: quia autem magno labore confici debet, mancipiis imponitur is labor, & hieme duntaxat. Sesami semen quatuor & viginti horis aqua salsa maceratum; deinde in area ligneis malleis tufum super crassiorem telam, donec corticem abiiciat; denuò aqua salsa maceratur, & innatantes cortices abiiciuntur. Sesamum sic expurgatum in clibano resiccatur; deinde mola frangitur: exsudans demum oleum liquidum ut sinapi (pauca enim habet recrementa) lento igne coquitur, & à fecibus separatur. Dulce est id oleum, delicatum, & vilis precii.

Turcæ cibum sumpturi, humi desident, exemptis calceis; quemadmodum olim Romani in suis tricliniis (quæ nihil aliud erant, quàm salæ nunc Gallis vocatæ, vel cœnacula, cauponis similia, in quibus erant appendices, sive elatæ tabulæ, quales apud sartores videmus, ubi suas operas conficere solent) his conscensis, calceos eximere solebant: etenim pedes mensæ non supponebant, nostro more: sed veluti Turcæ, innitebantur pulvinis cubito suppositis. Quod Martialis approbat his verbis, libro quinto:

*Deposui soleas, adfertur protinus ingens
Inter lactucas, oxygarumque, liber.*

Ad comprobandum autem, triclinium id esse quod Galli salam vel cœnaculum appellant, Varronis auctoritatem in medium attulisse sufficiet; qui de Africanis gallinis agens, Gallinæ Africanæ, inquit, quas *μελαργίδας* appellant Græci, novissimæ in triclinium ganearium introierunt è culina. Meminit etiam Suetonius variis locis: de Cæsare enim scribens, Convivatum assidue per provincias duobus tricliniis; uno, quo sagati palliativè; altero quo togati cum illustrioribus provinciarum discumberent. atq. in Augusto superfestinas Livix nuptias objecit, & feminam consularem è triclinio viri coram in cubiculum abductam. Ex his locis animadverti potest culinæ & cubiculi à triclinio differentia. Sed & in Divo Claudio,

Claudio, Adhibebat, inquit, omni cœnæ & liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorum sedentes, vescerentur. & paulo post: Nec temerè unquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens. Plinius item de Elephantis agens, Plenisque hominum tricliniis accubitu ière per lectos, ita libratis vestigiis, ne quis potantium attingeretur. Et de Platano scribens cap. 1. lib. 12. Aliud exemplum, inquit, Caii Principis, in Veliterno rure mirati unius tabulata, laxisque ramorum trabibus scamna patula, & in ea epulati, cum ipse pars esset umbræ, quindecim convivarum ac ministerii capace triclinio, quam cœnam appellavit ille nidum. Ex his igitur veterum auctorum locis inferre volumus, triclinium vocari posse locum in quo Turcæ vesci solent, humi sedentes in tapete quodam vel in tabulato, pulvinis cubito suppositis eos fulcientibus: convenit enim cum triclinio à veteribus descripto.

Vulgare est Turcis, ut etiam olim Romanis, eunuchorum ministerio uti: illud mirum, inventum id esse mulieris. Semiramis enim regina, celebris illa bellatrix, multos adolescentes castrari iussit, quos dein Gynæceo suo præfecit: ab illa posteri eam consuetudinem observarunt in imperio sibi subdito. Credimus Turcas, cum primùm eunuchos castrarunt, testes duntaxat pueris amputare solitos, veterum Romanorum more, qui veretrum non præciderunt: at grandiores facti robustioresque, feminas, testibus licet resectis, inibant: ut etiam quorundam Imperatorum uxoribus ea causa gratiores fuerint: generandi enim facultatem non habebant. Obscœnum est; propterea haud plura. Turcarum Imperator intelligens eos quibus præfecti testes essent, suis uxoribus & concubinis voluptatem adferre, in posterum penem cum testibus resecare iussit: sed ex denis vel duodenis qui ea ratione castrantur, vix seni evadunt. Sunt qui aliam rationem referant; Imperatorem videlicet castratum equum inire equam conspicientem, occasionem, ea qua diximus ratione castrandi sumpsisse. Cum autem servæ domesticas operas duntaxat faciant, nec in publicum prodire audeant; magis decet castratos, quibus egredi licet, feminis præsentem marito ministrare, quàm servas quæ domo non excedunt. Vulgare porrò est Satrapas & opulentos quibus sunt multæ uxores & concubinæ, quas servis adire non licet, eunuchum habere, sibi carum, & cui plurimum fidant. Ipse Turcarum Imperator, sæpius eunuchum mancipium dominio suo & ingenti exercitui præfecit, ejus animo confidens, quem nulla formidine posse affici exploratum habebat. Nónne Ganymedes Regis Ægypti eunuchus, Cæsari atque universo exercitui Romano restitit? Legimus etiam eunuchos apud Persas regnasse; atque alios magnis provinciis præfuisse. Sed ne tam longinqua exempla petamus, Bassa qui Ægypto, Syria, & Arabia præfectus erat dum Cauri essem, eunuchus erat, cui Turcarum Imperator non minus fidebat quàm strenuissimo universi sui domini Præfecto. At Romani nunquam tantam auctoritatem atque libertatem suis eunuchis tribuerunt ut nunc Turcæ, vel olim ab omni vetustate Orientis Principes. Sunt enim eunuchi hujus seculi apud Turcas non minus familiares dominis suis atque eorum uxoribus, quàm si æquales forent. Plurimum enim illis fidunt domini, imò per absentiam cum suis uxoribus versari & propter cubare jubent sine ulla zelotypia, cum sublatis concubitis instrumentis, omnem etiam appetentiam sublatam esse non ignorent: & certè nullius rei vestigium magis illis reliquum est, quàm in manus vola. Eunuchis itaque uxorum & concubinarum custodia atq. domesticæ rei administratio committitur, dominis in bello absentibus. Christianis servos & servas suo ære redemptas alere licet, quemadmodum & Iudæis: at neutri Turcam mancipium retinere possunt. Iudæo Christianum vel Christianam mancipium habere permittitur, quemadmodum & contra. At Iudæi adeò inter se confœderati sunt, adeoque versuti, ut neminem suæ nationis unquam servire permittant: nam simulatque suorum quempiam vel in mari vel in continente, belli vel pacis tempore, captum intelligunt, omni diligentia curabunt illum redimi, nullis sumptibus parcentes. Turcæ tamen maximo odio illos prosequuntur, semper illos laceffentes & injuriis proscindentes, in publicis præsertim viis obvios.

Turcarum Sacerdotes & Scientia.

CAPVT XXX.

SACERDOTES Turcici, à laicis haud multum differunt: satis enim illis est, Alcoranum legere & Turcicè ad verbum interpretati nosse. Conjugati sunt; à vulgo vestis discrimine non discernuntur, & artem aliquam exercent ad vitæ necessaria comparanda: alii enim institores, alii sutores, alii artes alias mechanicas exercentes: plerique etiam ex librorum transcriptione vitam traducunt, cum nulla sit apud eos Typographia ad Turcicos

cicos libros cudendos. Eorum charta multâ fricatione lævigatur & politissima efficitur. Nunc autem plerique eorum, ad nostram æmulationem Astronomicis studiis, Poeticæque & Philosophiæ operam navant. Nec ipsi soli ejusmodi studiis delectantur; sed proposito præmio suos etiam liberos utriusque sexus instrui curant. puerorum autem scholæ à puellarum schola distinctæ; has feminæ, illos viri erudiunt. Versus etiam condunt numeris constantes nostro more; & tetrasticha, hexasticha, decastichaque, decem, undecim, pluribus vel paucioribus syllabis constantia componunt; quique à Turcis ea decantari audiret, Germanicum cantum existimaret. Turcæ, ut diximus, uxores ducturi, eas præsentè pecuniâ emunt; nulla etenim dos ab eis accedit: imò vestes quas illa gestat, marito persolvendæ: quòd si contracto matrimonio, ob morum dissimilitudinem convenire inter se nequeunt, aut mulier sterilis sit; maritus Iudicem sive Cadi accedens, ab eo uxorem dimittendi potestatem accipiet: nam quemadmodum sine ulla iurandi formula matrimonium contractum erat, nullis aliis observatis ritibus etiam dissolvitur. Virum defunctum sepeliunt viri, feminam feminæ: primùm autem cadaver lavatur, deinde mundissima alba sindone involvitur, postremò urbe effertur multis cum ceremoniis (nemo enim in templis sepelitur) tedas præferunt Dervis ipsorum prophetæ; subsequuntur sacerdotes lugubres naniâs concinentes, donec ad sepulturæ locum perveniant. Mos autem est apud ipsos, defunctorum sepulchra catervatim adeundi certis quibusdam diebus, atque pro ipsorum salute orandi; sed viri seorsim, muliere sique seorsim, diverso tempore.

Turcarum sacerdotes horologiorum vicem præstare, horarum spacia alta voce ex summa templorum turri proclamantes.

C A P V T X X X I.

N V L L A apud Turcas sunt horologia, sed eorum vicem suppleunt sacerdotes, summas templorum turres conscendentes (singulæ enim Mesguedæ unam, aut binas præaltas turrículas habent, utrinque unam, præsertim quæ à Regibus sunt exstructæ (nulli enim templa pluribus quàm unâ turri prædita condere licet, nisi Imperatoribus) his igitur conscensis, altissima voce & subtili proclamantes, nobis in memoriam reducebant crustulorum pistores, qui brumali tempore ea noctu venalia proclamare solent (Galli *Oublieurs* appellant) vel puellas in Cenomanniæ desertis ericetis circa Dominicæ nativitatis tempus canentes. Eorum vox per quartam milliaris partem, interdum etiam per dimidii milliaris spacium exaudiri potest: quod vix credibile sit ei qui antea hujusmodi vocem non exaudiisset. Interdum bini vel terni clamant, digitis aures obturantes tanta vocis contentione, ut per totam urbem intelligantur, pronunciantes hæc Arabica vocabula *La Illab Illellah Mehemet Irredsul Allah*. Quinque singulis diebus ea proclamant, Gallicinio, Aurora, Meridie, Tertia à Meridie, & Crepusculo noctis: quæ singula tempora peculiarem ipsorum lingua appellationem habent. Eas temporis distributiones solent Turcæ deligere, ad negociandum, aut aliquòd conveniendum. Meridie templa ut plurimum ingrediuntur: lotis prius pedibus, manibus, obscœnisque membris anterioribus & posterioribus, terque aqua capiti insperfa: nudis item pedibus templum intrant, & calceos ad templi fores relinquunt. Si verò dum peregrè proficiscuntur in loca incidant aquæ expertia, Mahumetes illis concedit, caput, manus, atque calceos terræ pulvere aspergere.

Itineris suscepti continuatio: & nonnulla de Turcarum moribus.

C A P. X X X I I.

T O T A hieme in Paphlagonia traducta, novo verè Constantinopolitanum iter prosequi constitimus. Diligenter hoc à Turcis observatur, ne iter faciendo suos equos ad citatiorem gressum, nisi coacti impellant (cùm verò necesse est, præsertim in bello, neque equis, neque sibi metipsum parcunt:) nec eos interdum pascunt, nisi fortè æstate ad Solis æstum fugiendum mane & vespere iter faciant: sed equis infidentes edunt quæ circumferunt, equosque, ubicunque aquam inveniunt, potare sinunt. Eam ob causam fontes secundum regias vias derivandos magna diligentia curant. Quoniam verò nusquam hærent sumendi cibi gratia, & per integrum diem pedetentim equitant, pridie emere solent in sequentem diem necessaria, sed vilis pretii; nam delicatuli non sunt, sed cepis, pane, vuisque passis, aliisque refectatis fructibus famem pellere solent: vulgare apud

apud ipsos est, Satrapis, & tenuioris fortunæ hominibus, crudis cepis vesci: imò Satrapæ huic cibo adeò assueti, ut quotidie mensis inferantur; hinc profectò sani vivunt. Ejus rei ratio digna est quæ à doctis viris expendatur, cum etiam qui tenuiores sunt, multa mancipia alere soleant. Quispiam enim cum binis servis tribusque equis supra sex asprorum precium vix infumer, qui totidem Gallicis Caroleis respondent, vel quinque assibus Gallicis. Nonne igitur mirum illos adeò rarò agrotare, cum aquam solummodo bibentes, illant subinde mutare cogantur? Verùm theriacam illam duo illis beneficia conferre dicemus; primum eos ab aquarum noxa præservari cepearum & alliorum, quæ vili precio ab illis redimuntur, esu: alterum, quòd salivam cieant, & orexin provocent ad panem siccum liberalius vorandum. Si qui apud Insubres & Allobroges tumido gutture laborant (quem morbum ipsi *Gos*, nos *Louppes* appellamus, apud Latinos verò nondum nomen invenit) cepis & alliis crudis vescendi consuetudinem haberent, simili morbo non laboraturos certum est: etenim ex vitiosarum aquarum potu illis accidit; quo liberi sunt Turcæ, ob frequentem eorum usum.

Duplici porrò via Constantinopolim proficisci poteramus, vel per montis Olympi juga, quæ compendiosior est; vel secundum illius radices, quæ longior: utraque autem via in Galatia, sive in Gallogræcia est: nam Paphlagoniâ egressis, in Galatiam veniendum est. Cùm verò jam solutæ essent nives, eam quæ per montium Phrygiæ juga ducit, sequuti sumus, licet montem Senis altitudine superent. Paphlagoniæ porrò celebrior urbs est Totia, olim Theodosia Gangrorum appellata. Galatiam ingressi qui viam ad sinistram ducentem sequuntur, ad urbem Cute vulgò nuncupatam perveniunt, quam nonnulli Cutiam Latine vocavêre, at Plinius Cotiæum veteri nomine dixit: qui verò via ad dextram tédente iasistunt, per Boli transeunt, veteribus Aboni mœnia dictam. Ceterùm quia ea via progredientibus, bini sinus obiiciuntur, Montanæ, & Nicomediæ; magnæ ambages sunt faciendæ, & amnis Sangari, veteribus Sagaris nuncupatus, superandus, qui in Pontum Euxinum exoneratus, elegantem portum lapidibus exstructum conficit: deinde circumeundus lacus qui clarè è Nicomedia conspicitur: à Nicomedia verò secundum Propontidem iter faciendum per oram sinus Nicomediæ, de quo jam diximus. Cotiæum fuit olim, ut etiam nunc est, urbs celebris admodum: arcem adhuc integram retinet in tumulo sitam, firmisque mœnibus præditam, in clivo propendentem, & ad urbem ferè pertingentem. Plerumque ex Beglierbeis minoris Asiæ unus Cotiæi habitare solet, quoniam primaria nunc urbs est ejus regionis: olim verò Gordinus. Pauci sunt anni, quòd Regis Persici major natu filius Ismaël nomine per Turcicum dominium in Galatiam usque penetraverit, omnia ruinis & incendiis scédando (cùm ejus exercitus ex quatuor vel quinque hominum, sed fortissimorum, millibus duntaxat constaret) Cotiæumque usque pervenerit: Bassa dictus Corague qui istic præerat, ipsi resistere conatus est, militum numero, quos duplo plures habebat, fretus: pugna commissa, Regis Persici filius victoriam obtinuit, Bassamque in conflictu casum palo affixit, ejus pene præciso & in os ingeri jussit. Arcem deinde obsessam, expugnare non potuit: alium enim Bassam eunuchum magnis itineribus, ingenti que exercitu firmatum, advenientem intelligens, recessit.

Omnes Asiæ minoris sive Natoliæ incolæ olim Græco sermone utebantur: nam ædificiorum rudera quæ in Cilicia, Lycia, Paphlagonia, Cappadocia, Pamphylia, Bithynia & Phrygia vidimus, Græca quædam epigrammata insculpta habuerunt, sepulchraque Græcis characteribus notata fuêre.

Nullas mulieres sub Turcico dominio viventes, cujuscunque tandem sint religionis, obscenarum partium pilos novacula demetere, sed psilothro auferre.

CAPVT XXXIII:

OMNIS generis annona Cotiæi venalis reperitur, panis, vinum, carnes; nam ab Armenis, ludæis, & Græcis incolitur. Istic quidpiam invenimus inter reliqua in nostra peregrinatione observata, valde, nostro quidem judicio, singulare; Rusma videlicet ab ipsis appellati fodinam. Id Rusma omnibus Turcico dominio subditis maximo in usu est; nemoque est qui illius nomen aut facultatem ignorat. Sciendum porrò est, Turcas utriusque sexus, pilos in nulla corporis parte ferre posse præter casariam & barbam; vitiòque verti, si quis pilos retineat. Inde fit, metallicum illud tanto in usu sit, ut Turcarum Imperator (referentibus Iudæis) singulis annis ducatorum octodecem millia tributum nomine

mine accipiat ab eo qui illius metallici vectigal in censu habet. Novum sanè est, adeò vile metallicum tantum quæstum suo domino adferre. Nullus veterum aut recentium, quod sciam, ejus meminit. Qui verò usum noverit, ipsius venam tantundem ferè æstimabit atque puri argenti: vulgus enim illo uti adeò consuevit, ut nunc abstinere nequeat. Ceterum quid sit Rusma, dicemus; deinde illius facultatem & usum explicabimus. Rusma ferri excremento persimile est, sed levius, nigrum, adustumque quidpiam referens; fodina etenim est leviter adusta. Omnes Turcicæ feminæ juvenulæ & vetulæ, nuptæ & innuptæ (quæ quidem pilosæ sunt) cujuscunque tandem nationis, Turcicæ, Græcæ, Armeniacæ, Judaicæ & Christianæ, ad depilandum eo utuntur, non sine ratione: nam quæ dropace pilos auferre malunt quàm novaculâ, admodum commodum illud reperiunt. Plerique Europæi psilothra conficere tentarunt ex calce & auripigmento, sed experientia malè cessit, quòd utendi rationem non probè intelligerent: id enim fieri debet ante balnei ingressum. Eam ob causam Rusma utendi rationem explicare volumus. Rusmati in tenuissimum pollinem contuso, calcis vivæ dimidiam partem adiiciunt, unaque in fictili, aquâ macerari sinunt: feminæ balnea ingressuræ, partes quas glabras esse cupiunt, eo inungunt, atque inhærere sinunt quanto tempore ad coquendum ovum requiritur: deinde periculum faciunt, an pili decidere velint: sudore enim cutem penetrare incipiente, pilorum radices laxiores redduntur, & spontè decidunt, parte ablutâ calidâ aquâ, & manu duntaxat ad partem adductâ. Adeò temperatum est id psilothrum, ut non urat, locaque lævia & glabra reddat, nullo pilorum manente vestigio, ut vetulæ juvenulæ quodammodo reddantur. Feminæ ergo quæ cutem lævem & glabram habere cupiunt, peculiare hoc medicamentum sibi vendicârunt, alioqui asperam & rugosam futuram, si novaculâ raderentur. Hinc igitur fit ut id metallicum adeò frequenti in usu sit, inter tenuioris fortunæ homines, & opulentos Ægypti, Arabiæ, Syriæ, atque reliqui domini Turcici: jam etiam in Græciam transiens, istic hæsit; nondum enim ad eos penetravit, qui Romanam religionem amplectuntur. Viri autem, muliebria ista non se decere æstimantes, rusmate uti nolunt, sed novaculâ pilos demetunt.

Turcicas feminas singularis esse formæ & munditiæ.

C A P. XXXIV.

RVSTICORVM etiam Asiaticorum feminæ, singularis sunt formæ, molles & candidæ, cuteque adeò erugata & lævi, ut holosericum quis se manibus tractare existimet. Inter reliqua autem medicamenta quæ cutem ita lævigant, unguentum ex terra pingui conficere norunt, quam Græci nunc Pilo nominant: de qua postea. Est verò illa ipsa quæ veteribus etiam simili in usu fuit, Latinis terra Chia dicta; cujus facultates » Dioscorides in hunc modum describit: Extendit faciem & erugat, atque splendidam reddit: colorem in facie & toto corpore commendat, in balneis pro nitro deterget. Invenitur autem multis Phrygiæ locis: ejus etiam fodinam apud Lamsacum vidimus, ex adverso Callipolis. Cum ejus usus adeò frequens sit, nullus est propola qui eam in tabernâ non habeat. Macerata hæc terra, unguinis consistentiam capit, quo balnea ingressuræ universum corpus & faciem diligenter inungunt, atque etiam capillos; non autem sapone: quia extremi capilli flavo colore Alcannæ pulvere tingendi: qui, si sapone detergerentur, eum colorem non modò non reciperent; sed etiam jam tincti, in atrum vel rubrum colorem verterentur: sapo enim naturâ acris ob salis, olei & calcis commixtionem ex qua compositus est, colorem immutaret: prædictâ verò terrâ expurgati, facilius colorem recipiunt. Sincipitis porrò capilli fenestratim secantur ad malas & mediam usque frontem, quemadmodum pueris in Europa, & atro colore tinguntur: Occipitis verò, implexi & sericeis vittis colligati in tergum propendent. Quo verò atriores sunt sincipitis capilli, tanto formosiores censentur; non sine ratione: quemadmodum enim facies quo candidior, eo formosior appâret; ita huic candori majorem gratiam addit capillorum nigredo. Avicenna testatur, hanc terram ab omni antiquitate in usu fuisse ad detergendos capillos, in Arabia, Ægypto, & Syria, eamque ob causam terram capillorum nominat: vocat etiam terram edulem, quòd gravidæ mulieres in iis regionibus eam plerumque appetunt. Eodem etiam quo anteriores capillos colore supercilia tincta habent, quoque atrior color est, eo facies elegantior censetur. Ea consuetudo non modò in urbibus invaluit, sed etiam per universi Turcici domini pagos: singulis enim locis balnea habent. Itaque mirum videri non debet, si Asiaticæ mulieres tam nitidâ facie sunt præditæ: nam neque à Lunæ splendore, neque à Solis radiis noxam accipiunt; quandoquidem domo non egrediuntur, nisi cum balnea, lavandi;

aut

aut cœmeteria pro defunctis orandi gratiâ accedunt. Bis verò aut ter in hebdomade balnea ingredi solent, isticq. quatuor aut quinque horas sese comendo & ornando, insunt. Catervatim autem eò prouunt: nam peculiaria habent balnea, quò viri non veniunt: si verò interdum virorum balnea accedunt, id fit certo aliquo in hebdomada die: quibusdam enim locis, feminæ balneorum possessionem à meridie obtinent, ante meridiem, viri. Nonnulla etiam loca sunt, ubi feminæ die Iovis à meridie duntaxat lavant: itaque simili quodam die, ejus consuetudinis ignari, cum uti aliis diebus balnea accederemus, ianuamque apertam inuenientes ingressi essemus, magnam Turcicarum feminarum turbam reperimus sese ad lotionem parantium: nisi verò illic fugissemus, vix vitæ periculum evitare potuissemus: Mahumetana enim lex adeò rigida est in hac re, ut vitam conservare non liceat, nisi stultitiam simulando. Nam Turcæ, ut diximus, fatuos sanctitatis cuiusdam ob innocentiam participes esse censent. Ceterum nihil aptius ad tuendam sanitatem Turcis utriusque sexus accidere posset, ob aquæ potum, & crudarum rerum usum, quàm frequens balneorum usus; quod etiam veterum Romanorum auctoritate satis probari potest: ait enim Columella: *Quotidianam cruditatem Laconicis excoquimus. Nisi præterea hanc balneorum commoditatem haberent, vermibus scaterent, & admodum immundi essent: at balneorum beneficio mundissimi evadunt.* Ut autem olim apud Romanos nullæ fuere splendiores fabricæ Thermis & Templis: sic Constantinopoli, aliisque oppidis Turcici domini nihil magnificentius conspicitur quàm Tempa & Thermæ, quæ magnorum Palatiorum instar sunt. Neque in Thermarum ingressu neque egressu calefactione opus est: sed loturi in ingressu magnam fornacem orbicularem inveniunt, in cujus umbilico plerumque est aquæ frigidæ scaturigo, ad quam sese in podio spoliantes vestes in talari obvolvunt. His Thermarum præfectus binas sindones pictas præbet, ad anteriorem corporis partem alterâ tegendam, alterâ posteriorem cum capite; nimis enim indecorum foret obscenas partes istic nudare, ea de causa sindote sese involventes, balneum ingrediuntur, ubi calidæ aquæ fontes plures sunt, qui versato epistomio aquam per siphunculum effundunt. Tum ingressi Thermarum servi, illos lavant, fricant, & strigili cutem exterunt. Longum esset omnia sigillatim enumerare: sed ut in pauca conferam, id agunt: In ventrem humi sternunt quem lavaturi sunt, deinde colli, humerorum, brachiorum, femorumque & tergoris musculos manibusprehendunt & malaxant: eumque obvertentes, illius pectus similiterprehendunt & confricant undiquaque: demum caput radunt, non pudenda: sed novaculâ ei qui lavatur, traditâ, in angustum quendam locum ponè balneum secedens, sibimet pudenda radit. His peractis ad podium redit: cui Thermarum præfectus binas alias sindones mundas & siccas tradit, ad se detergendum & exsiccandum: postremò resumptis vestibus, & persoluto asperi precio, abit: est enim in singulis provinciis certum definitum precium, ut, teste Iuvenale & Horatio, Romæ constitutum erat precium, talentum, quod binis assibus Gallicis comparari potest. Hæc est totius Turcici domini consuetudo, Gallicanæ plurimum absimilis, ubi æstuarium egressi, supra lectum decumbere solent: meritoque æstuaria sive vaporaria vocamus ea in quibus lavamur loca, si cum iis quæ Thermas nuncupavimus, comparentur. Sed neque ullæ aliæ nationes Europæ balneis utuntur Gallico more, ut egressi in lectis decumbant, nec Itali, nec Bohemi, nec Germani, nec Pannoni. Post Turcicas Thermas, nullas proximius ad balnearum antiquarum rationem accedentes comperimus quàm Germanorum: nam æquè frequenter ferè lavant atque Turcæ. Sed illud nobis mirum visum, quòd apud Helvetios, pudicæ matronæ promiscuè cum viris tam exteris quàm notis Thermas ingrediantur, tametsi pudenda velo tecta habeant: quia tamen consuetudo apud illos ita invaluit, nihil fœdum istic perpetrant, licet nudæ feminæ conspiciantur.

*Præfatione
Lib. I.*

Qua ratione femina sincipitis capillos & supercilia, viri autem senes barbam nigro colore inficiant.

C A P. XXXV.

DIVERSA porrò ratione fit ea mixtura qua Turcicæ & Græcæ mulieres supercilia sibi inficiunt. Magis vulgarem autem, quæque feminis apprimè nota est, didicimus. Æris usti laminulam, quam Itali vulgo *Feretto d'Espagna* appellant, unam aut alteram drachmam pendentem, leniter in ferrea pala confricant, ut in pulverem convertatur: huic pulveri gallam omphacitin superpositam calido, sed non candente, ferro premunt, ut eo calore dissolvatur; deinde aquæ tribus vel quatuor guttis insperis, calefacto

R R

denuò

denuò ferro, identidem eam compressionem repetunt, donec galla omnino dissoluta pulveri commisceatur. Ea mixtura atramentum nonnihil densatum æmulatur, cujus pauxillum bacillo, penicilli instar formato, fumentes mulieres, ipsæmet ad speculum sibi supercilia tingunt, & resiccati permittunt. Id quinquies aut sexies repetitum, supercilia talpæ pilis magis atra reddit: tandem madido lineo panno confricantes, nigredinem cuti in hærentem tollunt. Pleræque Peroticæ feminæ & puellæ Græcæ supercilia rufinate tollunt, deinde paulo supra superciliorum radices, eâ mixturâ sese in arcus formam tingunt, ut supercilia incurva appareant. Procul aspicientibus elegans id videtur: at fœdum iis qui è vicino loco attentius observant. Ceterùm recentiorum inventum id non est, sed jam à multis seculis usurpatum, ut fusiùs sequenti capite demonstrabimus.

Elegantis formæ secundum Græcos commendatio.

CAPVT XXXVI.

CVM Græci insignem formam extollere volunt, sublatam manum in latus inclinant, pollicisque & indicis extrema conjungentes, orbem faciunt; quasi indicare velint, ejus, de quo sermo est, oculos tam grandes esse. Vetus illud est à Græcis auctoribus muliebris formæ judicibus celebratum, qui insignis formæ feminas unicâ voce *παινοφθαλμοις* appellârunt, hoc est, amplis oculis: propter elata nimirum supercilia, quæ latæ & amplæ faciei gratiam conciliant. Pari ratione cùm viri alicujus robusti formam celebrare volunt, similem orbem ostendunt, libenterque adiicerent eum oculos bubulis non minores habere. Si quis diligenter observet vetera Græcorum numismata & statuas, oculi prægrandes promissaque coma deprehendentur, præ iis quæ Romanis numismatibus exprimuntur.

Vix vlllo exercitio utuntur Turcicæ feminæ (rarissimè enim domo egrediuntur) nisi cùm summam ædium contignationem constratam conscendunt, ubi interdum toto die hærent cum suis vicinis patrio more canentes. Græcanicæ autem, præsertim Peranæ in cornu Byzantino, plus libertatis quàm in reliquis Turcici imperii oppidis, habent: nam per urbem magnâ cum pompâ incedunt; atque si earum mariti paullo opulentiores sint, adeò fucò infectæ, tantoque ornatu in publicum procedunt, ut digitos ad extremos etiam ungues annulis onustos habeant, & infinita pusilla monilia è collo iuspensa gestent, multosque torques aureos, vel etiam adulterinos: quaternis præterea vel quinis cingulis fericeis, vel aureis, vel gemmis veris & ementitis constantibus præcingentur, atque preciosis vestibus fericeis induentur: breviter omnes suas opes, ostentationis gratiâ circumferunt, eodem ferè modo quo novæ nuptæ. Sed simili ornatu solennibus duntaxat diebus prodeunt.

Creditu difficilia esse, quæ Turcici circulatores in publico faciunt.

CAP. XXXVII.

PERINDE atque nos in Europa, petauristas & circulatores habent Turcæ, qui ab ineunte ætate edocti, toto vitæ curriculo nihil aliud agunt. Creditu admodum difficilia peragunt, iis qui non viderint: quemadmodum ferreum pistillum pugno multoties in eadem hora incusso confringere. Vidimus qui magnam trabem erectam in humero gestaret, eamque sine manuum adminiculo in alterum humerum succuteret, idque subinde alternatim faceret sine intermissione. Quini aut seni simul plerumque conveniunt, opidaque & pagos circumeunt, quando fora celebrari, hominumque frequentiam adfuturam sciunt: istic occupato aliquo fori loco, mille gesticulationes propalam faciunt, nudis pedibus supra acutissimos acinaces gradiuntur, bubulos pedes crudos dentibus in partes dividunt, quorum deinde ossibus dempta carne, tam validè crura & brachia sibi verberant, ut admirandum sit; nec verberare desinunt, donec hujuscemodi ossa quina aut sena subsequenter confringant. Nisi ipsi conspexissemus, vix credidissemus: & nisi eadem coram illustribus nostræ nationis viris, qui etiamnum vivunt, facta fuissent, vix meminisse voluissemus, sed illi ipsi rem ita sese habere testari possunt. Virium autem robori, quali olim Athletæ præditi erant (de quibus Hippocrates & Galenus multa) id attribueret potuissemus, nisi alios plerosque, & inter eos quosdam corporis infirmi, similia facere observassemus: eam ob causam aliud mihi persuadere non possum, quin fraus aliqua & impostura subsit. Ceterùm, dum eorum nonnulli has gesticulationes agunt, reliqui adeunt spectatores, & stipem emendicant. nemo dare cogitur, sed adeò importunè efflagitant, ut quidam elargiantur: indecorum enim non censent, quidpiam emendicare.

Turca-

Turcarum lucta.

CAPVT XXXVIII.

LUCTANDI mos qualis olim apud Græcos & Romanos in usu fuit, etiam nunc apud Turcas observatur. Vix ullum est in ea regione spectaculum quod spectatores majore voluptate afficiat. Luctatores enim nudi sunt, brachis sive femoralibus duntaxat coriaceis oleo delibutis & lævibus, ne comprehendi possint, pudenda teagentibus. Si quis forte è spectatorum numero (plurimi enim spectandi gratiâ conveniunt) adolescens virium robore celebris, cum alio experiri velit, quispiam ex athleticis honorificè illum invitabit, brachiaque coriaceas præbebit. Qui circum eos sunt, operam suam offerent, ut eos, dum vestes exuunt, juvent; vestemque aliquam talarem aut pannum lineum attollent, dum spoliantur. Iam parati in palæstram prodeunt; quia verò nudi sunt, brachiaque & reliquum corpus lubrica habent, brachæ angustè femora stringunt; etiam genua usque ad furas arctè comprimunt, magnâ difficultate luctando se mutuo comprehendere possunt: neque quisquam victor evadit, nisi adversarium in dorsum prostraverit, quod difficulter admodum fit: licet enim alteruter in latus vel in genua cadat, adversario adhuc stante, victus propterea non est; nam in hac lucta quacumque comprehendere adversarium licet, etiam per crura: quod si alter alterius manum prehendere potest, summis viribus adversarium prosternere nititur; ille verò ejus conatûm eludit. Interdum integrâ horâ ita cæstant, antè quàm alter alterum in dorsum prosternat: nec unquam tædio afficerentur spectatores; tantam voluptatem adfert ea lucta; dubiaque adeò est, ut modò hunc victorem futurum judices, modò alterum. Victus autem non minùs sibi displicet, quàm qui in gladiatoriâ præmio excidisset. Interdum universum corpus oleo perungunt, tuncque lucta magis delectatione afficit spectatores, quia mutua prehensio longè difficilior est.

Turcas imperterritos esse funambulos.

CAP. XXXIX.

PER extantum funem incedere, nuperum inventum non est: multis enim locis veteres auctores ejus meminere: sed nulli peritiores sunt, Turcis, qui à pueris eam artem ediscentes, per omnem vitam exercent. Veteribus *χομολα*) & funambuli appellabantur. Octoni aut deni simul convenientes, equum alunt ad funes & alia impedimenta ferenda, breve enim iter singulis diebus conficiunt: in pagum aliquem pervenientes, amplum aliquem locum deligunt, ubi explicatis suis impedimentis, cellas binas trabes in solo figunt, quibus binos funes alligant, altero longè supra alterum eminente. In superiore autem fune suos ludos non exercent, sed in infimo, per quem interdum seni incedunt, tantaque agilitate sese circumagunt, ut sciuri videantur: per summum funem solùm incedunt qui longâ sese librant hastâ. Hæc omnia publicè fiunt. Cùm verò ex ipsis nonnulli ex fune descenderunt, pecunias à spectatoribus exigunt, adeò importunè, ut vix illis denegari possit. Haud credibilia plerisque viderentur, si omnia quæ faciunt, sigillatim explicaremus: atque si nostræ Europæ rustici quartam eorum partem duntaxat conspexissent, non dubitamus quin præstigia esse existimarent. Sed hæc longo usu à pueritia edocti faciunt, quemadmodum petauristæ suos in aëre saltus, Turcis ignotos. Suspendunt se ex capillorum villo quem in vertice capitis gerunt instar feminæ: Omnes autem Turcæ caput radunt, excepto vertice, in quo villum relinquunt, quo Mahumetes eos comprehendere, & à terra sublevare queat in die iudicii. In eorum autem potestate situm est, ut eum villum brevem aut prolixum gerant. Turcæ sibi invicem caput radunt eodem cultello quocibum concidere solent: nam ita cultri aciem intendunt, ut novacula instar radat: tonsoribus tamen non carent, qui pro regionum varietate novacularum aliâ etiam formâ utuntur: nam Syriacæ & Ægyptiacæ, densæ & graves: quarum manubrium incurvum non est, sed extremitatem habet in capitulum conformatam, optimæ tamen (nam ex Damasceno chalybe factæ sunt) aciei.

Turcarum canes; eorumque venatio.

CAP. XL.

VILLATICI Turcarum canes peculiarem herum non habent: & licet ædes non ingrediantur, tegetes tamen semper in area stratas habent, quibus incubent: atque secundum parietes concava quædam saxa, in quæ offerum reliquiæ, panis, ossaque coniiuntur, quibus vesci queant. Singuli tuentur eum locum in quo fuerunt educati, & reliquos canes ab illo arcet: fugant præterea silvestres illos lupos apud Turcas vulgares, nomine Adil, nec in pagos ingredi sinunt. Venatici canes nostris magnitudine cedunt, sed eos æquant quos spurios sive hybridas appellamus, villosam similiter habentes caudam, pendentesque aures, ut Cretenses venatici canes: funiculis illigatos tenent, ut nos nostros. Hispanicos etiam alunt ad perdices odoratu persequendas. Aucupandi etiam artem tenent cum accipitre fringillario, cum vulture, cum sacro & falcone: dum verò revocant, houb, houb duntaxat acclamant: dextrâ autem eas aves ferre solent, quibus interdum ova gallinarum dura vescenda præbent in recentis carnis penuriâ. Qui loca incolunt feris frequentia, fulvas persequuntur, atras minimè: etenim (ut diximus) aprugnâ non vescuntur: si quæ verò fulvæ à canibus captæ, quibus abundè sanguis non profluxerit, qui scrupulosiores sunt, earum carne non vescuntur: nam, ut antè dictum est, à sanguine & à suffocato abstinent. Attamen ex ea quæstum ut faciant, Christianis vendunt, cum non ignorent, Iudæis perinde prohibitas esse.

Stirpium in monte Olympo observatarum nomina.

CAPVT XLI.

RELICTO Cotiæo, viam quæ per montem ducit sequuti, in pagum admodum latè patentem inter valles Olympi situm, venimus. Magnam istic Tragacanthæ, (è qua inquilini gummi, quo nos utimur, legunt) quantitatem observavimus. Postridie jam claro die discedentes, per montem iter fecimus, in quo dumtaxat superando diem insumpsimus. In ipso montis supercilio densam adhuc nivem deprehendimus: ingens enim mediâ æris regione frigus, nunquam istic mitescit: eaque est causa, cur in celsorum montium jugis summum semper sit frigus, & nix insidens non colliquescat. Exemplum habemus in Æthiopiæ montibus, quos (licet omnia ejus regionis plana loca ingenti Solis æstu adusta sint) Theophrastus de Myrrha, Thure & Cassia agens, nive reotos esse asserit, uti sunt etiam Libanus in Syria, Spachix mons, Ida, & Dictæus in Creta: attamen appianum sive malvaricum vinum in planis vicinis locis frequens colitur: Non igitur mirum est, si æstate in summo æstu, grandinem decidere videmus. Istic etiam observavimus Sabinam illi quæ à nobis in hortis colitur similem, tantâ copiâ sponte nascentem, ut tumuli ab ea tegerentur: abietes in summam altitudinem attollerentur, sed exiguam præbentes resinam. Sunt etiam nonnullæ esculi, ostrix, aliaque similes arbores. Piceæ nonnullis silvarum locis satis istic frequentes sunt; aliud item quercus genus à nostris diversum, quod veteribus ignotum fuisse arbitramur: ejus etenim glandes minoribus fabis majores non sunt. Helleborum nigrum istic frequens* rubentes profert flores, quo in loco primum simili flore præditum conspeximus. Ledon



item

item à Græco diversum & longè majus. Observavimus præterea alias arbores & stirpes, quas cum vetere appellatione exprimere nequeamus, alias describemus. Per Piccarum & Abietum silvas iter facientes, diligenter observabamus, an Larices conspiceremus: sed neque toto illo monte, neque per Asiam aut Græciam ullam vidimus. Ea propter veteres Græci Scriptores, quales Theophrastus, Dioscorides, & Galenus, ejus non meminere, tanquam ipsis ignotæ, licet nonnihil de ipsius gummi Dioscorides & Galenus egerint. Miror Plinium de Thya agentem, cogitare Homërum Laricis mentionem facere: sed hallucinatur, pro Picea Laricem supponens, cujus iconem hîc exhibemus, plenam ejus descriptionem cum reliquis coniferis arboribus daturi.

Vespere in alium pagum inter montes situm divertimus. Postridie autem planè ex monte descendimus, in quo nihil præter peculiare quoddam piceæ genus observavimus, conosi auricularis digiti extremitatem crassitudine vix superantes, ferentis, & fruticem quem Brutii vulgò Spina cerifolia nuncupant. Planiciem deinde habuimus amplam instar maris æquatam, uberis admodum glebæ, oriza consitam; multis rivis ex montibus undique delabentibus eam rigantibus, aquâ per cataractas facile retentâ & emissâ. Ceterum mirum non est, si oriza apud Turcas magno sit in usu, quandoquidem illam meliùs apparare norunt, nostris hominibus: In jusculo illam coquunt, diuque ebullire sinunt, nullo modo agitantés: qui enim, dum ebullit, agitant, corrumpunt, ut nostri Galli, qui ex ejus uncia magnum aliquod fictile implent: quum Turcico more coquedo, integra libra opus esset. Per hanc planiciem ad meridiem usque iter fecimus, ad cujus extremum per fauces quasdam in valles pervenimus, ubi denuò Spinam cerifolam observavimus, & Ephedram rubro semine uti Androsace refertam, ingentis altitudinis: hujus natura Smilaci lævi in Atho nascenti persimilis. Nam si juxta arbusculam primum adolescentem nascatur, prout illa crescit, etiam attollitur, comesque in crescendo illi fiet, etiam si in immensam altitudinem arbor attollatur. Vidimus enim Platanos non minùs celsas Abietibus in Hæmo monte nascentibus, quæ Ephedram ad summum usque fastigium deduxerant, sine claviculæ ramis (quas ut Smilax lævis quibus se implicare possit, non habet) adhuc ramis incumbentem: Si verò juxta fruticem aut arbusculam nascatur, humilis manet, nec supra eam attollitur. Iam antea in Illyrico inter Castelnovo & veterem Epidaurum observaveramus.

** Elleborus nigram rubente flore, videre non memini; albo autem, semper, qui vetustate quodammodo purpurascit & rubes: qualem forsitan observabat Bellonius, nihil tamen assero.*

Prusa urbs, quæ Turcarum Imperatorum Regia esse solebat.

CAP. XLII.

IN Prusam urbem Regum Bithyniæ olim sedem, quam Plinius ab Hannibale conditam scribit (Intus in Bithynia, inquit, Prusa, ab Annibale sub Olympo condita) mature pervenimus, isticque diu hæsimus. Admirabilis est ejus situs: nam ut paulatim incrementum sumpsit, sic per montis acclivæ sparsa est: muro non cincta, sed Lugduno in Gallia amplior: variis enim locis per montis radices sparsa, convallibus separatur. Cum Turcici Imperatores Phrygiam subjecissent, nec ulterius progredi possent, Regiam istic sedem constituerunt. Abhinc autem centum annis captâ Constantinopoli, paulatim in Europam penetrantes, Prusa relicta, Constantinopolim Regiam traduxerunt. Attamen Prusa etiam nunc æquè opulenta & populosa est ac Constantinopolis: imò hanc ab illa superati, opulentia & habitantium numero, dicimus. Rolandi gladius adhuc ad arcis Prusæ portam pendens conspicitur. Eum Turcæ diligenter adservant: nam vulgus existimat ipsum Turcam fuisse. Prusæ autem opulentia à serico constat: singulis enim annis mille cameli ex Syria & aliis Orientalibus locis serico onusti Prusam advenientes istic exonerantur, quod istic apparatus in stamina diducitur, vario modo textitur, & diversis coloribus inficitur: nam vestes ex holoserico variis figuris contexto & diversorum colorum, auro & argento interdum immixto, atque eleganter confectas gestare solent Turcæ.

Turcarum vestes elegantissimè esse concinnatas & consutas.

CAP. XLIII.

TURCARVM vestes ex quacunque tandem materia, sive lanæ, sive sericæ, sive è caprarum villis confectâ constent, sericeo filo Prusæ concinnato consutæ sunt, suturâ quodammodo indissolubili. Turcici factores longè elegantius omnia con-

suunt Latinis, ut nostratum opera velut tyronum videantur, si cum Turcicis conferantur, adeò concinnè illi omnia consarciant, ut vix futuræ appareant: in summâ, in suis operis nihil quod reprehendi queat, admittunt.

Ephippiarii, & sutores Turcici.

CAP. XLIV.

SUTORES atque ephippiarii adeò nitidè & diligenter omnia sua consuunt, ut meliùs id fieri nequeat: suum setis non utuntur, sed acubus longis teretibus cuspide carentibus, & nonnihil incurvis; nec filum quo consuunt, pice inductum; sed cerâ stamina fericea, quibus solis utuntur, inficiunt, foraminibus primùm subulâ factis. Turcarum cum magnatum, tum rusticorum cothurni, anteriore & posteriore soleæ parte ferreis clavis muniti sunt. Imò ipsius Imperatoris & Bassarum, feminarum, puellarum & puerorum omnes cothurni perinde ferrati; nec, aliquâ in parte rupti, unquam reparantur (nulli enim istic cerdones) quemadmodum nec corrupta ephippia. Equorum etiam antilenæ & postilenæ, reliquaque coriacea ornamenta fericeo filo confuta sunt.

Fabri ferrarii Turcici.

CAP. XLV.

FERRARII fabri Turcici nunquam follibus utuntur, nec carbone egent, fornacibus enim carent. Eorum ferreæ soleæ vix dimidium Europæ soleæ pendent, neque eorum binæ soleæ plus materiæ requirunt quàm una externarum gentium. Soleas * ferreas magnas & parvas jam complanatas, nondum tamen pertusas, emere solent: has deinde ut equorum pedibus conveniant, sedentes nostratum sartorum more, hoc est, cruribus decussatim compositis; malleo supra incidem accommodant, deinde chalybeo stilo bene temperato perforant, aliòque quadrato, bonæque aciei, pugione foramina pro arbitrio augent. Hæ soleæ uncas non habent; quia equos exercentes, nunquam eos in girum alternis versant; præterea clavi quibus soleas adfigere solent, oblonga crassaque habent capita, instar columbacei cordis. Cum autem equi gradatim incedere soleant, per semestre integrum calceandi non sunt: quæ consuetudo cum admodum laudabilis sit, de Turcarum in bello gerendo commoditatibus agentes, eam minimè præterire debuimus. Equi pedem ad ferream soleam applicandam repurgantes, eum in fornacem non excavant, nostro more ferramenti concisorii aciem protrudendo, sed eum complanant, ferreo instrumento palmum lato, cujus acies versus manubrium obversa est, attrahendo. Eorum item habenæ exiguo admodum freno præditæ sunt: strigiles verò tametsi dentatæ sint ut nostræ, manubrio carent.

* Simile quidpiam per Hispanias, dum illas anno Dominica natiuitatis M. D. LXXIV. perlustrarem, observabam, præsertim in vetere Castella. Ferrea etenim solea, magna, parva, mediocres, è Cantabris, apud quos laudatissima sunt ferri fodina, ruditer conformatae per universam Hispaniam distribuuntur. Ferrarii deinde fabri, qui suas officinas plerumque ante ades sub subgrundis habent, sine ignis adminiculo istas soleas ad equorum, qui calceandi adducuntur, pedum formam ad incidem malleo accommodare & complanare norunt, saepe etiam ad Solis radios, & solearum foramina pugione sive stilo peculiari auctiora facere: exigui autem sunt ponderis ista solea, adeò tamen temperata & durabilis materia, ut bis aut ter duntaxat in anno calceandi sint equi, sive muli, etiam meritorii, qui rarissime feriari sinuntur.

Turcici laniones: & lapides qui in bubulo felle inveniuntur.

CAP. XLVI.

LANII Turcici aliarum nationum lanios in concinnandis carnibus agilitate longè superant. Et ubicumque sunt, jugulato bove, extisque exemptis, fel observare solent, an lapidem contineat; nam plerumque innascitur lapis ab Arabibus Haraczi nominatus, cujus facultates ab Avicenna sigillatim sunt descriptæ. Iudæi longè pluris æstimaunt hujuscemodi lapides quàm Turcæ, qui Iudæis saniores, illo magnoperè non indigent. Iudæi magna ex parte ineleganti colore sunt præditi, & regio morbo laborant, naturaque taciturni sunt & melancholici, non modò in Turcico dominio, sed etiam in Germania, Italia, Gallia & Bohemia. Apud Turcas viventes, nullum præsentius remedium adversus eum morbum norunt, Haraczi lapide. Quod adnotatum voluimus, ut quem hæc legere continget, lanios suæ regionis admoneat de perquirendo eo lapide in bubulo felle. Non invenitur quidem in omni felle: sed in decimo quoque forsitan inveniuntur bini aut tres ejusmodi lapides. Arieti aut capræ cutem detracturi, sanguinem prorsus

sus exstillare sinunt (nam ab omni sanguine abstinent) integrâ adseruatâ ad utrem liquori aliquo imponendo idoneum. Apertâ deinde alvo, tenue intestinum, quâ inferiori alvo adhæret, abscindunt; deinde ad alteram illius extremitatem crasso intestino in hærentem connectunt: postea minora intestina eximentes, & pinguedine liberantes, ex unco suspendunt in eum quem dicemus usum. Carnes libratim vel ad pondus vendunt, ut & alia omnia; & ita præscindere norunt, ut singula frustra aliquid ossium contineant. Quicumque Turca bovem sive vervecem venalem habens, lanioni non venundabit, sed ipsemet ad officinam deducens, à lanio jugulari, & omnia apparari curabit, perfolutoque illi præmio, ipse carnes vendet, & earum pretium recipiet. Hæc tamen consuetudo non perpetuò observatur. Nam & lanii armenta emunt in pagis & publicis foris, quorum deinde carnes sigillatim in suis officinis venundant.

Arcuum Turcicorum nervi, & testudinum fides.

CAP. XLVII.

SVB vesperam ergo adveniet aliquis corbem dorsuariam gestans, & laniorum tabernas obibit, excepturus intestina eo die reservata; quæ deinde iis qui nervos & fides faciunt, tradit. Arcuum autem nervos, quorum frequentissimus est usus, apprimè conficere norunt: omnium enim arcuum apud illos nervi ex intestinis conflati sunt. Omnis etiam generis fides conficiunt, easque admodum exiles: imò etiam neten, tam acutum quàm nostrates reddentem sonum, licet non adèò argutum; quia ex tribus nervis contortis constat: potest tamen aliarum penuriâ testudini Venetæ inservire. Ejusmodi netes varii generis, variorumque colorum reperiuntur, rubri, veneti, viridis, flavi, & albi: nullusque est institor qui eas & reliquas fides venales non habeat, etiam per uniuersum Turcicum dominium, easque frequentiores quàm in Europa. Cujus rei hæc est ratio. Turcæ quatuor testudinum cavarum & lyrarum genera habent; quarum alterutras plerique pulsare norunt suo more, etiam rustici; quod neque in Gallia, neque in Italia vulgare est.

Testudo cava; & concertas Turcarum.

CAP. XLVIII.

ALIEVI de veterum Musicis instrumentis quidpiam conscribere volenti, ea quæ per Græciam & Turcicum dominium conspiciuntur, ampliorem illi materiam suggererent iis quæ tradita habemus. Tibiis etiam utuntur Turcæ, Germanicis ferè similibus, sex foramina ex ordine posita habentibus, sed duos cubitos longitudine superantibus. Cum difficultate autem inflari possunt: nam os habent ab omni tibiæ Europæarum genere diversum; supremum enim foramen ipsam fistulam penetrat; cantando plerumque inflari solent per amplum extimumque foramen, sed exiguâ admodum, nostro iudicio, harmoniâ. Iam diximus Turcas inflare tibiæ nosse, tympana pulsare, lyras, panduras, & heptacalamos: sed & varia cavarum testudinum genera habent, quarum maximæ octo fidibus præditæ, eaque crassæ admodum, cervice utcunque longâ, rectâ, multas tactus distinctiones habente; cumque illius fides nostris comparandæ non sint, ejus etiam harmonia ad nostram non accedit. Alterum genus mediocris magnitudinis, magis vulgare est, septem fidibus præditum, ut nostra Lyra, diversi tamen soni, majoris harmoniæ, & quod difficilius pulsari potest, ad Turcicas & Græcas saltationes admodum idoneum: hoc, nauticum genus hominum, præsertim palameriti à Græcis vocati, quales Peloponnesi, Eubœæ & insularum maris Ægæi incolæ, frequentius utuntur quàm qui in continenti Asiæ habitant: tactuum nullas distinctiones habet ut lyra: iis tamen adnexis pro lyrà usi sumus: habet etiam neten post hypaten collocatam, quæ ad octavam netes anterioris intendi potest; brevior enim est, paxillumque habet ad infimæ cervicis latum infixum. Tertium genus minus est superioribus, oblongâ duorum ferè cubitorum cervicæ, & multis tactuum ordinibus distinctâ; tribus duntaxat fidibus constat; cujus ideam commodius exprimere nequeo, quàm culinatio cochleari proposito, cujus manubrium oblongum & quadrangulum sit: id quoniam magnâ facilitate pulsari potest, vilisque est pretii, passim ab omnibus usurpatur, & pennâ ejus fides tanguntur. At maritimum illud genus nullâ tactuum serie distinctum, pulsari potest, vel fides pennâ tangendo, vel summis digitis easprehendendo, quemadmodum apud nos cava testudines & lyra: id genus ex Sabinæ illius quam in Tauro monte observabamus ligno, nunquam se findente, factum est:

media tabulati pars eodem ligno constat; altera ex piscis cuiusdam pelle confecta est, varia obtinentis nomina; nam à veteribus & Aristotele Hyena piscis & Silurus dictus est; Græci hujus ætatis Glanion appellant; ponticulus fides sustinens pelli illi insistit. Inveniuntur ejusmodi testudines ex crispa materia confectæ, quæ plus quàm sex aureis æstimantur: & nonnulli tamen nautæ eo precio comparare non verentur. Turcæ porrò reliquas nationes superant, vermiculatorum, segmentatorumve operum in marmorea, vitrea, sive lignea materia conficiendorum industria. Videas interdum pyxidulas aurifabrorum viginti ducatis æstimari. Vitreæ Cæri & Constantinopolis fenestræ vermiculato fragmentorum vitri diversorum colorum opere constant, conformata primùm ex gypso area, cui deinde vitri fragmenta applicant: eaque consuetudo ab Arabibus ad Turcas transit.

*Turcas latrunculorum ludum adprimè callere: magnumq;
usum gummi tragacanthæ apud illos esse.*

CAPVT XLIX.

IN Latrunculorum ludo Turcæ sunt industrii, eoque maximè delectantur: interdum enim totum diem ludendo traducunt, ea de causa latrunculos, alveique loco telam pictam, semper circumferentes. Admodum illis convenit hic ludus: nam cum humi se deant otiosi, facile ludendo totum diem impendere possunt: eburneis nonnunquam personis sculptura expressis reperiuntur: sed ea quam Reginam nos vocamus, carere nobis visi sunt, aliamque ejus loco substituere.

Prusæ hærentes, observavimus gummi tragacanthæ usum adeò istic esse frequentem, ut singulis annis plus quàm quattuor millia pondo absumantur, ad lævorem serico conciliandum. Nam Asiæ minoris rustici, lucri cupiditate illecti, per Mysiam, Phrygiam, Gallogræciam, & Paphlagoniam gummi illud legunt, & Prusam deferunt, ubi illicò præsentè pecuniâ redimitur. Hallucinantur qui ex Creta Venetias deferri scribunt. Gallæ etiam genere utuntur Veteribus ignoto, in Terebinthis nascente, cujus libro primo meminimus, valde commodo ad sericum quovis colore inficiendum; hujus plus quàm sex millia pondo singulis annis insumunt. Concavæ sunt eæ gallæ, Romanarum Gallarum magnitudine, innascentes Terebinthi maris foliis, vere colligendæ, alioqui in oblonga & semipedalia interdum corniculâ excrescunt. Tres Prusæ vulgares sunt linguæ, Hispanica inter Judæos, Græca, & Turcica, quæ magis usitata est. Istic etiâ sunt nonnullæ Arabicæ, Armeniæ, & Italicæ familia. Veneti & Chii suos istic Institores alunt. Duplici via Prusam Cõstantinopoli perveniri potest; marinâ, vel per continentem. Per continentem quinq. dierum iter est; per mare autem biduo aut triduo pervenitur: nam Prusa à Propontide dimidii diei itinere duntaxat abest. Appellitur in sinu Nicopolis veteribus dicto ad pagum Montanæ nomine, à quo nunc is sinus appellationem sumpsit: locus verò est malè fidus navigiis, quia portu caret: propterea illicò in siccû remulco subducuntur, ne tempestate à ventis excitata affligantur. Ejus pagi incolæ Græcè loquuntur, bonique sunt vinitores. Caloicorum istic est monasterium. Turcarum Imperator binas liburnicas perpetuò habet, à Ianissariis mancipiis actas, quæ singulis diebus Mercurii (nisi tempestate impediuntur) solvunt, altera ex Montanea Constantinopolim, altera è Cõstantinopoli Montaneam, & eos qui è Constantinopoli Prusam proficisci cupiunt, vel contrà, vehere solita. Eæ liburnicæ ex Montanea solventes, nivem ex proximo monte, Olympi appendice, delatam transvehunt Constantinopolim. Sunt enim



enim istuc onerarii equi constituti, qui nivem è monte deferant, qua bidui spacio liburnica impleri potest. Quotquot utrumque Hellesponti & Propontidis littus accolunt, ferè piscatores sunt, Græco sermone utentes. Istic observavi rusticum herbas domum referentem, inter quas erat à veteribus Caucalis nuncupata, ille Cascalitra nuncupabat: cujus cum iconem in recentiorum Herbariis non conspexerim, illamque ad vivum expressam habeam; hoc loco proponere volui: eâ crudâ vescuntur in acetariis, uti Lampsanâ.

Tandem Constantinopolim regressi, per Domini d' Aramont, qui Turcarum Imperatorem in expeditione Persica sequutus erat, absentiam, ab ipsius Vicario viro nobili Biturige, cui nomen Iacobus de Cambray, non minùs humaniter excepti fuimus quàm antea à prædicto Domino d' Aramont. istic multos qui cum Domino de Fumet advenerant, sed Constantinopoli restiterant, invenimus: nam præter nobiles viros quos recensuimus, egregiè litteratum virum Iustum Tenellum adduxerat, quem Rex Franciscus litterarum Restaurator expressè eò ablegaverat, veterum codicum Græcorum cõquirendorum, ut diximus, gratiâ.

Flores quibus Turca delectantur; eorum horti: & variarum rerum apud eos experimenta.

CAPUT I.

FLOS CVLIS elegantibus maximè delectantur Turcæ; atque illos magni faciunt, etiam inodoros. Nos oblectamur florum & herbarum odoratarum commixtarum fasciculis: Turcæ earum quidem obtutu gaudent, sed unicum florem, non plures simul mixtos, habere gestiunt. Ac licet eorum varia genera simul habeant, singulos tamen separatim in cydaris suæ voluminibus gestant. Opifices plerumque variorum colorum flores in vasculo aliquo aquâ pleno, ut eorum elegantia diutiùs conservari queat, ante se ponere solent. Non minorem etiam quàm nos in colendis hortis adhibent Turcæ curam, nec minùs diligentes sunt in conquirendis arboribus exoticis, si præsertim elegantibus floribus sint præditæ, nullis in eo studio sumptibus parcentes. Arbores in suis hortis alunt Amygdalæ magnitudine, quas Græci vulgari linguâ Kromadâ appellant, Turcæ Cromadia, quasi dactylos; edulis enim earum est fructus, folium Adrachnes. Alunt etiam fruticem hederæ foliis, perpetuè virentem, floribus violaceis, pediculum oblongum ambientibus, & caudæ vulpinæ crassitudinem æquantibus, quâ de causa Turcæ eum sua lingua vulpinam caudam appellant. Lilia rubra istic in omnibus hortis vulgaria sunt; à nostratibus autem differentia, quorum flores albis liliis similes sunt; illorum folia arundinacea sunt, radices graminis, sed longè crassiores. Plerique exteri navibus Constantinopolim appellentes, radices advehunt stirpium elegantes flores proferentium, non ignari se ex illis quæstum facturos. Cum aliàs diximus Græcos herbas negligere non edules, Turcas non comprehendimus, qui nunc Græcos superant in nominibus tribuendis; nulla enim est herbula, modò eleganti flore sit prædita, cui vulgari suâ linguâ nomen non imponant. Inter reliquas magni faciunt Carthamum, non modò odoris causâ, sed oculorum recreandorum gratiâ, quodque capite sit veluti arte compacto. Mira habent Turcæ variarum rerum experimenta. An non singulare quidpiam, medicamentum inveniri somnum statim concilians quiescere non valenti? Sumpta ergo apud aromatarios (pharmacopœis enim, ut diximus, carent) pro dimidii aspri precio Tatoulâ, illi qui vigiliis torquetur, exhibent. Tatoulâ autem nihil aliud est quàm Nux⁴ Methel Arabibus dictâ, Græcis Solanum somniferum, quam spontè nascentem in planis Hiericuntis apud Helisæi fontem reperimus. Iovius de Selimo Imperatore agens, scribit illum vesci semine quodam solitum, quod animo voluptatem adferret, & rerum quæ molestiâ animum afficiunt, memoriam tolleret: ignorare tamen quale id semen, nisi fortè sit Nepenthes. Nos autem observavimus Turcas palam vesci semine istic in omnibus foris venali, stirpis Harmala, quæ Rutæ silvestris genus est (de qua libro secundo egimus) passim in agris & inter sepes istic nascês, apud nos verò minimè.

Dum eorum stirpes observare cupimus, sæpiùs ipsorum hortos ingressi sumus: sed nullum vidimus magis singularem & elegantiore eo qui à Venetis Patauii colitur, cujus auctor fuit Daniel Barbarus, Patriarcha Aquileiensis, magni vir iudicii & insignis eruditionis: ab eo deinde secundum in nostra Gallia apud D. Maurum non procul Lutetiâ Parisiorum. Mespilus Aronia, & Pruneola ferens arbor frequentes sunt per Constantinopolitanos hortos: reliquas etiam arbores fructiferas, ut Amygdalas, Persicas, Malos, ab ipsis diligenter colijam diximus.

⁴ An Cromadia, Trebison kutmasi, sive Lauto-cerasus est, cuius historiam Lib. I. variarum plantarum describo? Ipse tamen Bellonius Libello De neglecta cultura problem. XXI. distinguere videtur.

⁵ Si Bel-

^b Si Bellonius per fruticem perpetuò virentem, Lilac Matthioli, sive Syringam flore caruleo intelligit, hallucinatur: nam deciduo est folio; perpetuo sanè nunquam observavi.

^c Liliū autem eius rubrum, Liria sphodelum puniceum nostrum esse arbitror.

^d Dissiciendum an Tatoula non sit Garcia & Christophori à Costa Datura, qua C. V. Fabio Columna Solanum manicum.

*Stella animalibus per Thraciam noxia: tum quorundam animantium
atque plantarum in Ponti littore collectarum, & in foro Con-
stantinopolitano conspectarum, nomina.*

CAPVT LI.

CERTO quodam anni tempore, ovium greges in agris pascentes, noctu sub dio relinquare non audent Turcæ: quia, ut ipsi asserunt, binæ sunt stellæ (quas proprio nomine appellare norunt,) Iulio & Augusto noctu apparentes, illis planè verticales; quarum splendorem si oves, caput attollentes, conspiciant, intereunt: sin eo tempore sub tecto adserventur noctu, nullam noxam patiuntur. Rem ita sese habere, experimento indubitato se didicisse affirmant. Hæc autem per universum Turcæ dominium non accidunt, verum nonnullis duntaxat Thraciæ locis. Eam ob causam, nunquam nisi eo tempore ovium greges noctu sub tectum agunt, ne hieme quidem. Pleraque aliæ provinciæ, harum observationum imperitæ, maximo interdum damno affectæ ex gregis interitu, ejusque causam ignorantes, veneficarum præstigiis se id damnum accipere arbitrantur: quod Virgilius in suis Eclogis innuere videtur. Nos verò id primùm Constantinopoli intelleximus ab his qui certo quodam pretio lanionibus oves præbere soliti, eâ de re conquerebantur. Quod postea verum esse deprehendimus. Etenim cum viperario Turca secundum Ponti littus iter faciens, ovium greges sub tectis delitescere conspexi; causam sciscitatus, tamen si pastores ignorarent, responderunt tamen, reliquo tempore sub dio versari solere; verum si tum temporis noctu foris relinquerentur, eas morituras.

Sequentes porrò stirpes in itinere observavimus; cistum cum hypocistide ejus radicibus adnascente frequentem, sparthii tria genera, periclymenum, aphacen, androsæmon frequentissimum, quod Itali Cecilianam nominant, omnis generis plantagines, linariam, lampsanam, millefolium odoratum, lagochimeni, chondrillam, malvam silvestrem & pleno flore, prasium, marrubium, chrysanthemum edule, chamæmelum, cedri pumilæ duo genera, juniperos pumiliones, arbutum, platanum, corylum, hederam, sambucum, delphini etiam sceleton suis adhuc ligamentis connexum in littore, smilacem asperam, corrodam, trifolium mœniantes, caucalidem, fœniculum agreste, terebinthum, nerion, prunum silvestrem, eupatorium Græcorum, teucrium, androsacen, armoraciam, urticas, aspalathum, agourupes, aron, bellidis duo genera, consolidæ genus radice orbiculari, incolis Sterouli dictum, pimpinellam, galiopsim, ealamintham, origanum heracleoticum, hippurim, bupthalmum, hippolapathum, helleborum nigrum, filicis duo genera, papaver silvestre, hyacinthi tria genera, conyzas duas, majorem & tertiam, orchides, violas, ericam, ferulam, sua ova edulia ferentem, hyssopum silvestrem, meum, symphytum flavo & albo flore, lupulum, asclepiadem, cynoglossum, calendulam agrestem, ulmum, chamædryn, colchicum, carduum benedictum, sideritin, oxalida, quercum, laurum, helxinen, cichorium, rosam silvestrem, convolvulum, stachyn, asperulam, oxyacantham vulgo creditam, styracem, chamædaphnen, anchusam, lycopsin, alaternum, thalietrum, chamæiridem, tria tithymali genera, marem videlicet, myrsinitem, & helioscopium, ornithogalum, populum nigram, & lybicum, castaneam, alnum, rhus cotiariorum, pulegium, sorbum torminalem, quam Galli *Alisier* appellant, evonymum, anabasin, verbenam peristereon, aceris duo genera.

Viperarius porrò quem comitem habui, licet Turca, quos invenimus serpentes vulgari Græca appellatione exprimere potuit, uti inter reliquos dryinum veterum, quem dendrogailia nunc vulgò appellant, dictione ad veterem nonnihil accedente: nullum alium serpentem in majorem molem excrecentem, & sibilum majorem emittentem, cognovimus. Eum tam magnum aliquando invenire memini, ut sacco impositum rusticus per duo miliaria ferre nequiverit, quin quiescendum illi fuerit: illius exuvium fœno repletum, crassi alicujus viri crus magnitudine æquabat. Hujusmodi atque aliorum serpentum, avium, animaliumque terrestrium exuviis, stirpibus item integris & rariorum plantarum seminibus, atque marinis multis rebus ingentem capsam plenam, in navem onerariam Genuensem, cui nomen la Delfina, intuleramus, ad Dominum Vivaldi pertinentem, cui præerat quidam Franciscus Brusquot, eam in Angliâ exoneraturus, sed illâ à piratis interceptâ, & Argeriam

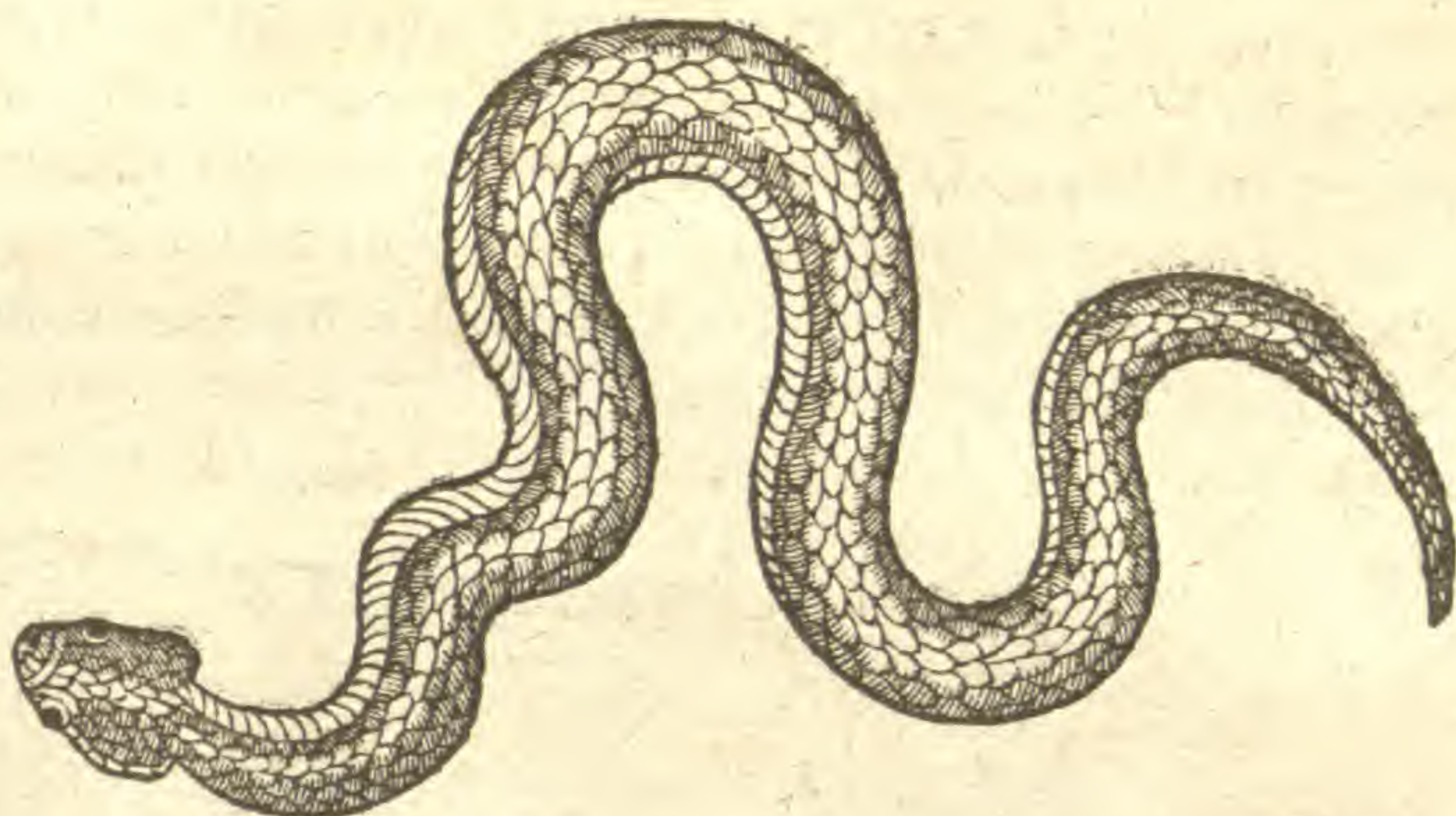
Argeriam perductâ, nobis omnia perierunt. Tanta portò est inter serpentes vivos affinitas, ut vix discerni queant: nihil igitur mirum, si eorum icones atro duntaxat & albo colore expressæ, adeò similes sint. Hæc tamen genuina est dryini pictura.

Serpentem etiam invenimus callum instar tuberculi in fronte habentem, qui nostra opinione veterum Aspis est, mihi admodum rarus visus, tamen jam antea apud Brutios in Italia eum conspexissemus. Ut autem Cerastes supra oculos, binos callos elatiores habet; sic unicum hic; coloreque Amphibænam æmulatur. Iam de Ceraсте in secundo libro egimus, nunc illius tamen iconem hîc exhibere libuit; ejus pleniorum historiam, tum reliquorum serpentum, cum iconibus, duobus libris quos illis dicavimus, daturi.

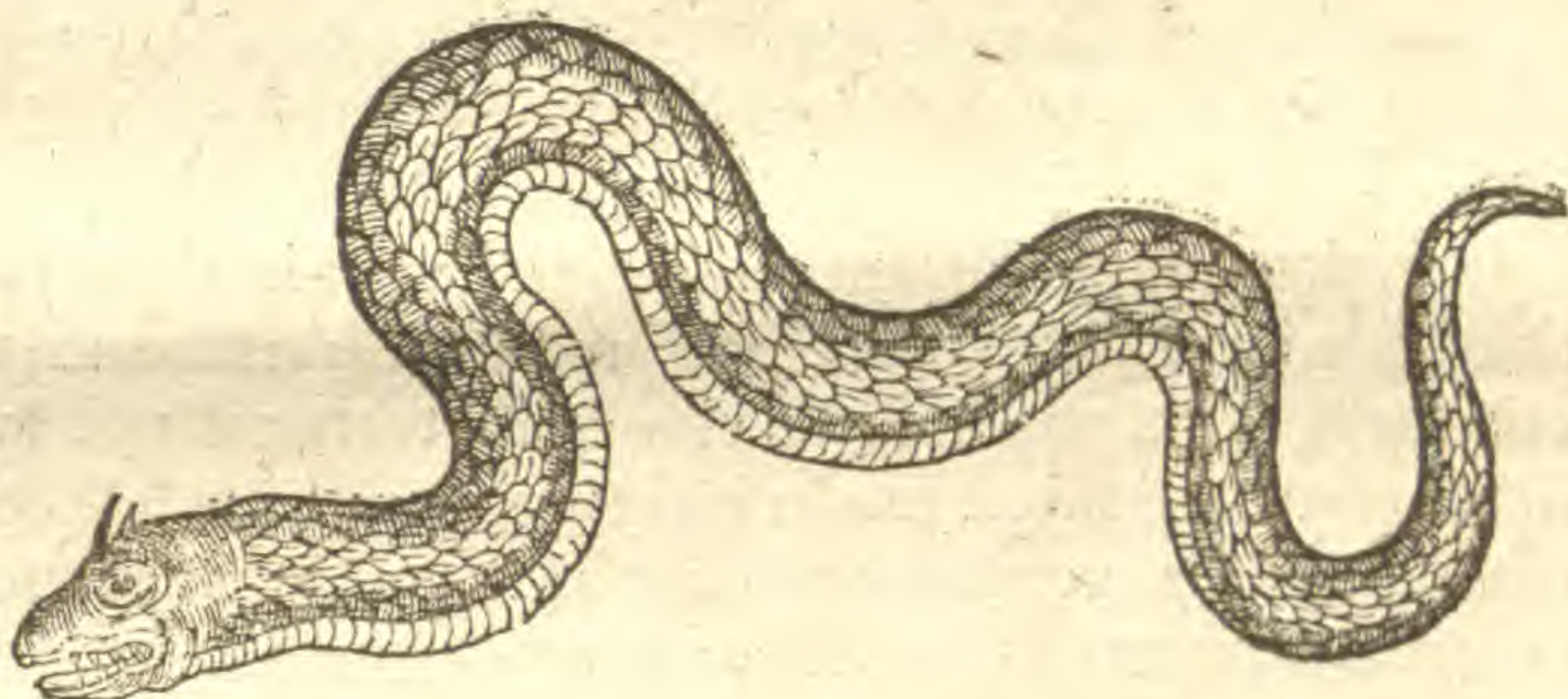
Salamandras præterea ubique ferè vulgares, quas nostri Sours, Pluvines, & Mirtils appellant, & Phalangia invenimus. Redeunt autem secundum maritimam oram, & ad Bospori fauces pervenientes, ubi Propontidis caput est, altiore vicino monte conscenso, aucupem reperimus, accipitres prætervolantes capientem, eo quo referemus modo. Mirum autem nobis videbatur (mensis Maii initio, quo tempore omnes aves suos nidos obsidere solent) tot milvius & accipitres ex Ponti Euxini dextro latere subsequenter advolantes, è longinquo quantum oculorum acies penetrare poterat, conspiceret. Magnâ industriâ auceps eos capiebat, nunquam aberrans. Arcam binos aut tres passus à dumo distantem complanaverat, quadrangulam, binos passus in diametro habentem, in cujus singulis lateribus ternas virgas pollicaris crassitudinis, & humanæ altitudinis terræ infixerat, quarum singulæ quæ arcam spectabant, crenam habebant, cui alligatum erat rete ex tenui filo viridi contextum, & humana altitudine extensum: in media area fixerat bacillum cubiti longitudine, cujus summo funiculus alligatus ad aucupem usque ponè dummum latentem perducebatur; cui etiam funiculo, multæ alligatæ aviculæ grana in arcâ depascebant; has attracto funiculo volitare compellebat, simulatque è longinquo accipitrem advolantem à Ponto Euxino animadvertibat: accipiter acutissimâ oculorum acie præditus aviculas depascentes conspiciens, & magno impetu in eas irruens, reti se intricabat: hunc auceps illicò capiens, ejus alas in lineum pannum ad eam rem paratum usque ad commissuram immergebat; deinde colligatis extremis alis cum coxis & cauda accipitris, obductisque illius oculis, humi jacere sinebat, commovere enim se non poterat. Imaginari nescimus unde tot advenirent accipitres: nam duarum horarum spacio quo istuc substitimus, plures triginta cepit; sic ut existimem centenos ab unico homine capi posse uno die.

Ceterum qui herbas Constantinopoli venales in foro proponunt, plerasque habent, præsertim novo vere, nobis ignotas, & nullius apud nos usus; qualis est lampsana, vulgò Lapsana ipsis appellata: quam in caulem abeuntem, & florere incipientem, Vrouves nuncupant; hæc cruda degustata, raphanum sapit; cocta verò, amara redditur. Eleoselinon diligentè culturâ dulce reddunt, eoque crudo in omni ferè pastu vescuntur, Selino appellant: nostrum verò Selinon hortense, Macedonico. Venales etiam proponunt smilacis asperæ, quam Smilachia vocant, asparagos, boni saporis in acetariis; quemadmodum & Sigilli B. Mariæ asparagi, quod ipsi Embegli melena, corrupta voce ab ἀμπλος μέλανα, id est, vitis nigra, nominant; Anconitani Tamarou nuncupant. In Turcici imperii urbibus fora celebrantur singulis diebus: nam, ut Constantinopoli observavi, tali loco forum celebratur die lunæ, alio loco die Martis, in Galatâ die Iovis; & sic de aliis; & si quid in urbe sit rari, iis diebus

Dryinus.

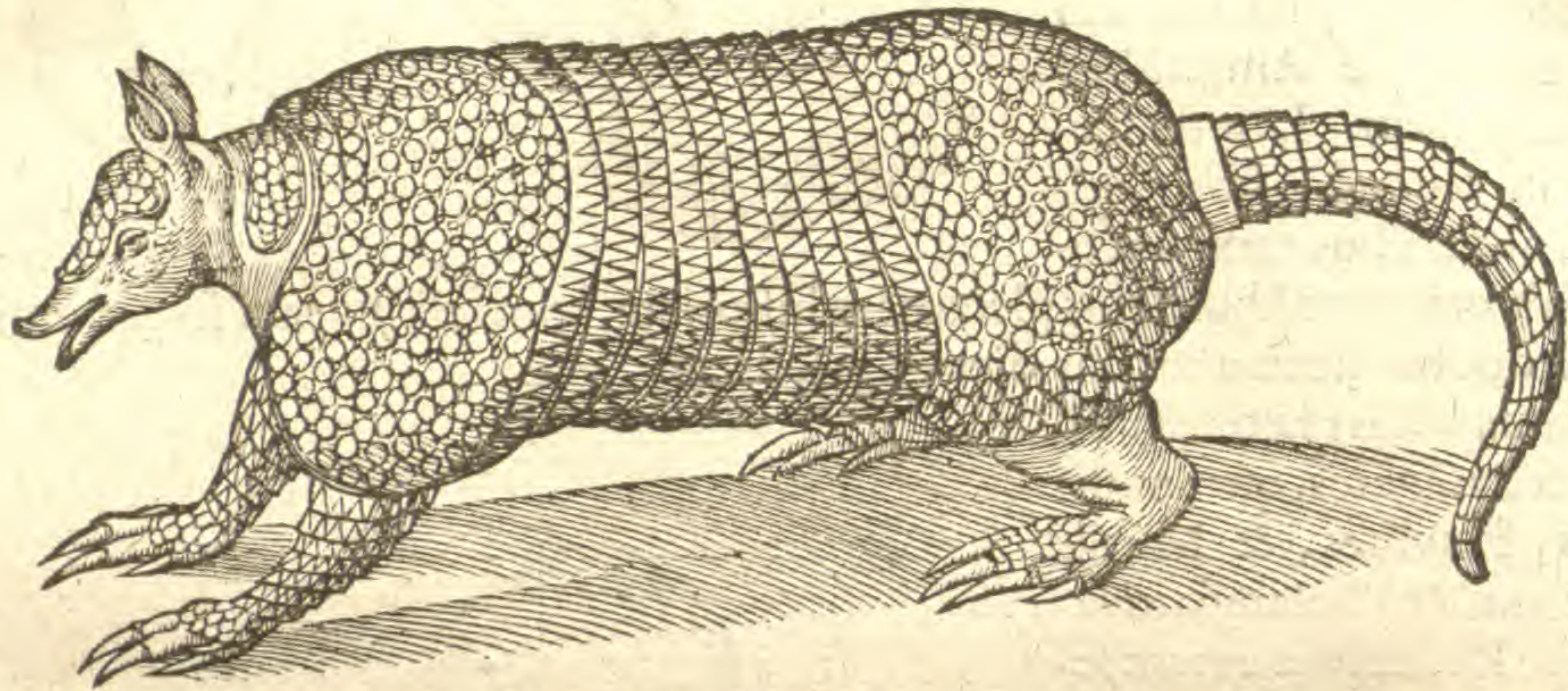


Cerastes.



diebus demonstratur. Itaque dum Constantinopoli hæsimus, sæpiùs eorum forã adeurtes, pleraque singularia ab exteris provinciis advecta conspeximus, præsertim inter medicamenta quorundam circumforaneorum medicorum, summam diligentiam adhibentium ut aliquid rari nanciscantur, quo publicè proposito, multi spectatum advenientes, aliquid suorum medicamentorum emant. Alii serpentes proponunt: alii unguenta & radices solummodo vendunt, & semen contra vermes: sæpiùs ex Ægypto Constantinopolim comēantes. Nam quosdam Constantinopoli agnovimus, antea Cauri conspectos, à quibus piscium in Nilo versantium nonnullas icones nacti sumus, quas libro de Piscibus exhibebimus. Quoniam porrò animal * Tatou, cujus jam antè meminimus, apud illos interdum conspicitur, delatum tamen ex Guinea & novo orbe, cujus veteres non meminerunt, illius iconem hîc subiicere voluimus.

Tatou.



In multorum museis jam conspicitur hoc animal, licet ex tam longinquis regionibus petitum, à natura duro cortice latisque squamis armatum, thoracis ferrei in modum, cujus caro facilè eximi potest, nullo vitio ipsius formæ illato. Iam illud erinacei Brasiliæ genushic diximus: nam erinacei modo intra suum corticem sese contrahit: mediocrem porcellum magnitudine non excedit; cui crura cum pedibus & rostro similia habet, & conspectum est in Gallia frumento & fructibus vesci.

Notum est Gallis aliud animal nomine *Tartaret* aut *Tartarin*, cujus hoc loco meminisse non abs re visum fuit, ne dictionum affinitas quem fallat, Tatou cum Tartaret confundendo. Nostro autem iudicio Tartaret est Aristotelis Simia porcaria, cujus antè mentionem fecimus, cum de Cauri circulatoribus ageremus. Nonnulli eam Maimon vocant, alii Magot in Gallia. Neque ejus iconem, neque descriptionem hîc exhibemus, quoniam aliàs de ea latiùs disputare volumus; præsertim cum adhuc controversia sit de appellatione Gallica, & aliqui contendant Magot sive Maimon aliud animal esse quàm Tartaret.

Finem porrò nostris Observationibus imposituri, Lectorem admonere voluimus, ne ægrè ferat, si interdum animalis alicujus aut stirpis iconem exhibuimus, cujus obiter duntaxat meminimus: nam si omnia quorum in hoc libro mentionem fecimus, describenda fuissent, sublata foret omnis occasio de iis aliàs peculiariter agendi: ubi tamen ea sese obtulit, pro rei opportunitate sermonem de quibusdam agentes, vel produximus, vel contraximus. Ceterum ut exterarum nationum harum nostrarum Observationum etiam participes fiant, eas alià linguâ describere habemus in animo, sed alià methodo & dispositione. Interea si Lector ex harum lectione utilitatem aliquam perceperit, gratias agat Illustrissimo Cardinali Turnonio, nostro liberalissimo Mæcenati & Domino, qui in peregrinationes nostras sumptus contulit: deinde liberali nostro, magnanimo, sapientissimoque Regi, qui pro sua humanitate & benevolentia nobis concessit, ut in alumnorum ipsius numerum referremur; postremò Domino Francisco Oliverio Galliarum Cancellario.

* Qui plura de animali Tatou scire volet, D. Nicolai Monardes libellum de Medicamentis ex Occidentali India delatis consulat, in quo proprium caput illi dicavit, Armadillo id nuncupans; nostraque in eum scholiola: tum etiam xv. cap. Lib. v. nostra Exoticorum Historia.

Nemo unquam de variis rebus agens tam commodè omnia explicare potuit, quin severi, invidi, malevolique Lectores invenerint, quod carperent & calumniarentur. At eos qui hunc nostrum laborem boni consulent, oramus, ut si alicubi lapsi erimus, nobis condonent.

ADMONITVM porrò Lectorem volo denuò, Bellonium toto hoc libro, non sine errore, Picea nomine appellare eam arborem, quæ Theophrasto πύκνη ἀργία, Plinio, Pinus silvestris dicitur.

FINIS OBSERVATIONVM P. BELLONII.

205

ANIMADVERSIONES

IN PETRI BELLONII

Observationum Libros.



VVM Bellonii Observationum Latinè loquentium potissima pars à Typographo iam expressa esset, tradidit mihi Amicus vir Clarissimus & eruditissimus aliquot in eadem Notas, quarum quum pleraque me fugissent, & Hebraica, Arabicaque vocabula contineant, operapretium me facturum existimaui, ut eas ad Observationum iam expressarum calcem adicerem, ut benevolus Lector illis etiam uti possit.

Prior numerus, paginam; alter, versum indicat.

Pag. 40, vers. 20. *αγίας λαύρα*. Sanctæ monasterium, per *αγίαν* intelligunt virginem Deiparam.

Pag. ead. vers. 38. *αλαδιόνα*. Cubile maris, propter angustias.

Pag. ead. vers. 39. megalivigla *μεγάλη βίγλα*. magna vigilia, Gallis, *le grand guet*.

Pag. ead. vers. 43. Protonero *Πρωτόνερο*. Prima aqua.

Pag. 41. v. 3. Castamoniti. Corruptum ex Italico Castro munito.

Pa. ead. v. 21. neminè per universam Græciam aliqua eruditione præditum. Imo proterus contra, Semper Græcia habuit viros longe doctissimos usque ad captam Constantinopolim: a quo tempore omnes docti in Italiam confugerunt. Contra in Occidente, omnes erant imperiti propter imperitiam linguæ Græcæ, quam Latini ab exulibus Græcis didicere.

Pag. 42, v. 14. alteram Damasci esse. Nihil falsius. Isti sunt tantum Patriarchæ in toto orbe terrarum: Constantinopolitanus, *Ῥωμαίων πατριάρχης*: Antiochenus, *τῶν Συρίων ἢ τῶν Μαρωνιτῶν πατριάρχης*: Alexandrinus, *τῶν Κοφθιτῶν πατριάρχης*: Armenius, Carolicus; & Papa Romanus, *ὁ τῆς παλαιᾶς Ῥώμης πάππας*.

Pag. ead. v. 23. statuasque. Nulla ecclesia Christianorū habet statuas Sanctorum, præter Latinam. Reliquæ Ecclesiæ habent imagines pictas.

Pag. ead. v. eod. & campanis utuntur. Falsissimum. sub toto imperio Turcico nullus est usus Campanarum: imo districte interdicitur. Propterea habent tantum laminas ferri ad concrepandum.

Pag. 52, v. 57. Nam licet Oriens Occidente calidior & siccior sit. Est ineptissima sententia. Nam differentia caloris & frigoris non pendet ab Oriente & Occidente, id est, a longitudine, sed a latitudine, hoc est, quo quæque regio plus distat ab æquinoctiali, eo frigidior; quo propius abest, eo calidior. Ideo in Occidente sunt regiones, quæ calidiores sunt, quam multæ quæ in Oriente. Denique non est Oriens, neque Occidens, nisi respectu locorum.

Pag. 54, v. 34. metu tamen cur minus ingrederentur haudquaquam impediabantur. Est *ἀντιλογία* ridicula, quam non intelligo.

Pag. 55, v. 2. Afuest, *ἀσβεστο*, inextinguibilis.

Pag. 56, vers. 51. Zax vel Dorx. Legendum *ζόρξ* vel Dorx.

Pag. 59, vers. 18. Ceres. veteribus Cranon nuncu-

patam. Hallucinatio, vel potius error. Nam Cranon est in Thessalia, non in Macedonia.

Pag. 60, vers. 21. ubi de sepulchro medici Alexandri agit. Inscriptum caractere Græco, sed ex parte corruptum Servianico. Vocat literas Servianas, quæ aliter dicuntur Hieronymianæ: quia Illyriis, Serviis, & Macedonibus persuasum est, eas literas, quæ hodie sunt in usu apud illas gentes, non solum excogitatas esse ab Hieronymo, sed etiam sacra Biblia & novum Testamentum, & Liturgiam ab Hieronymo in linguam Illyricam illis caracteribus conversa fuisse. Ex hac fabula possumus colligere quam recentes sint illæ literæ, & quantum deceptus fuerit Bellonius, qui vulgo credidit ea de medico Alexandri referenti. Nam si quis medicus Alexandri ibi conditus fuisset, Græcis litteris proculdubio, non recentibus barbaris Illyriorum inscriptus fuisset ejus tumulus. Quis non videt esse fabulam anuum & vulgi?

Pag. 61, vers. 1. Bucephalæ olim Chalastrea. Falsissimum. Incolarum fabula homini parum literis instructo imposuit, quemadmodum de sepulchro medici Alexandri. Illi urbi, quæ hodie à Macedonibus & Thracibus vocatur Bucephala, nemo haftenus vetus nomen reddere potuit.

Alia hallucinatio, putat eandem urbem esse Bucephalon Plinii & Melæ cum hac Bucephala. Bucephalon Plinii & Melæ sunt prope Anthedona urbem Bæotiæ. Auxit hallucinationem, quod non solum Anthedon est urbs Bæotiæ, sed etiam portus Peloponnesi: item Bucephalos est portus Peloponnesi. Itaque hæc omnia inter se permiscuit.

Pag. 62, vers. 5. Carbachara, sive Carbaschara. Nos peregrini male pronunciamus hoc nomen. Non enim Carbaschara, sed Karwan Sarai dicendum erat, hoc est, Karavanæ domus. Karovana nomen quid sit: est comitatus, *Καροδία* peregrinationum. purum putum Arabicum. Sarai est Turcicum, & significat domum.

Pag. 63, vers. 9. Injuralicis, legendum *ΙΙΙΙΙΙ*, VIRALICIS.

Pag. 69, v. 6. Perinthus est Heraclea, non Rodosto. Quinetiam ipse Bellonius ab amicis monitus, mutat sententiam libro 111.

Pag. 71, vers. 21. De insulis Demoneis nugatur.

Nam *σημειωσιν* unam agnoscit Stephanus.

Pag. 75, vers. 12. Verba Plinii, ut ipse citat, ac interpretatur, contra eius mentem sunt. Itaque non *dicatum sacris Iudaorum*, sed *abdicatum* legendum est. Iudæi enim non audent garum edere, quia ex piscibus non squamatis confectum est. Ideo abdicatum est eorum ceremoniis.

Pag. 77, vers. 7. Cassabou serire *الدريرة* hoc est calamus aromaticus. Inde legendum est *derire*, non *serire*, vel *dherire*, per Dhal.

Pag. ead. vers. 8. *حمامة* Hamame.

P. ead. v. 9. Saccharum. deest vox Arabica Essachar

قصب السكر Arundo Sacchari.

P. ead. v. 10. Ben album.

بان حمر Ben rubrum.

Pag. 83, vers. 10. Multum decipitur, quod credit ruinas Troiæ, quæ extant hodie, esse illius Troiæ, quæ bello decenniali oppugnata est à Græcis. Illa enim Troia est Troia Alexandrina, colonia Romanorum. Testis inscriptio, quæ ibi extat.

Pag. 84, vers. 4. IMPERATOR CÆSAR. Inscriptio vetus quidem, sed supposititia, cuius clausula ineptissima.

Pag. ead. v. 7. IMP. CÆSAR. AVG. DIOCLETIANO. Ex eadē incude, ex qua superior, sed longè ineptior.

Pag. 85, vers. 20. Ea vero Magnesia non est quæ in Thessalia Mæandro amne alluitur. Tam Thessaliæ potest esse Mæonia, quam Europa Asiæ. Est error calami.

Pag. 88, vers. 12. Paxo, olim Ericusa dicta. Falsum. Ericusa alia est, aliæ duæ Paxæ insulæ.

Pag. 89, vers. 18. Smyrna dicta fuit. Smyrna urbs longe post Samum est.

Pag. 90, vers. 16. sculpturarum diruunt. Falsum. Si quæ vetera monumenta supersunt, ea effugerunt eorum oculos; aut aliquando parcunt literis, quas propter altitudinem loci, attingere non possunt.

Pag. 92, vers. 41. Italia minime notæ. Imperite dicit Onocrotalum esse ignotum Italiæ. Martialem in eum testem produco:

Turpe Ravennatis guttur Onocrotali.

Et nos scimus Martialem verum dicere.

Pag. 94. Hyæna, Civetta. Ineptum. Nihil prodigiosius.

Pag. 96, v. 21. Pharaonis murem. Pher Phirauni.

فار فرعون

pag. 97, v. 48. Pharus. Verum quidem est à Cæsare insulam vocari: sed adiicit à superioribus Ptolemæis, molibus in mare jactis, ex insula peninsulam factam.

pag. 104, v. 13. deinde in Turcicum idioma conversus. Falsum. Si quis in aliam linguam converteret, sine ulla spe veniæ vivus combureretur.

Pag. ead. v. 55. Lucium veteribus Oxyrynchum appellatum asserimus. Rîdiculû & insignis inscitia.

Pag. 107, vers. 3. Græci vulgari lingua Semiamithos. Certè ita vocatur Hebraicè *שמימי* Prouerb.

xxx. 28. Lacertam interpretantur doctissimi Iudæi, & Septuaginta senioribus redditur *λαλαώτις*, hoc est Lacertus. Itaque hoc satis est ad obstruendum os tam aliis Iudæis, quam Christianis, qui aliter interpretantur. Quare Bellonius magnam lucem illi loco Proverbiorum attulit, & omne dubium

sustulit, quum dixit à Græcis *σημειωσιν* vocari. quod satis mirari non possumus.

Pag. 109, vers. 12. Bellonius, qui Cairum & Alexandriam vidit, parum amplitudines illarum urbium consideravit. Nam Cairum duplo majus est Constantinopoli. Constantinopoleos autem ambitus major Lutetiano.

Pag. ead. vers. 47. Ex nostro comitatu quispiam quaestionem movit. Nulla est urbs, quæ pro ratione suæ amplitudinis pauciora habeat templa, quam Lutetia, præsertim major urbs. Aio in tota Lutetia tam intra mœniorum ambitû, quam extra, non esse centum templa sive magna sive parva: & Londinum urbs Lutetia longe minor centum viginti parochialia templa habet, præter monasteria & alia templa. Itaque comparatio templorum Parisiensium cum Mosqueis Cairi digna est homine parum in similibus rebus versato. Aiunt Ægyptii reperiri in Cairo vicena & bina millia Mosquearum: non credo tamen, sed ex mendacii magnitudine æstimari potest valde ingentem esse numerum: atque non dubito, quin plures sint Mosqueæ in urbe Cairo, quam sint templa magna & exigua in omnibus Lutetianis & Melodunensibus diæcesibus, quibus si adicerem tertiæ alicujus urbis diæcesim, non mentirer. In hac re se prodit Bellonius non recte observasse magnitudinem omnium urbium, quas vidit, ut etiam ex his apparet, quæ de Damasco & Chalep tradit. In Cairi præfidiis erant anno 1603 decem & octo millia equitum; ex quo æstimari potest, an parva sit urbs.

Pag. ead. vers. 56. Bagdat. Fallitur cum aliis, qui Bagdad putant eandem cum vetere Babylone Semiramia: quum tamen certo certius sit Bagded esse Seleuciam, cujus vicinitate Plinius suo tempore Babylonem quotidie exhauriri scribebat.

Pag. 110, v. 14. Cinghi. alibi scribit per S, Singhi, quod rectius est. Est purum putum nomen Æthiopicum *ሰንገዳ* literis Judaicis *שִׁנְגִי* Sinki. cujus organi inventrix est Æthiopia, & eo maxime delectatur. à quo etiam quam harpam vocamus, ipsi *Mfanko* dicitur.

Pag. 111, vers. 13. nullum Balsami fruticem in Hierico cultum fuisse. Hanc confidentem temeritatem satis convincunt veteres scriptores Iosephus, Strabo, Plinius.

Pag. ead. vers. 48. Falsum à Soldanis Balsamum consitum fuisse. Nam adhuc stante imperio Romano balsamera erant in Ægypto. Claudianus in epithalamio Palladii & Celerina:

Gemmatu alii per totum balsama tectum

Effudere cadis; duro quæ saucius ungue

Niliacus pingui defudat vulnere cortex.

Verum quidem est, postquam exaruit balsametum Cairense, tunc Soldanis curam fuisse ex Arabia novellatum sufficere: quod & annis superioribus contigit, quum Bascha præfectus Ægypti curavit alias plantas ex Arabia peti.

Pag. ead. vers. 53. Ficus Pharaonis. Tin Phirauni

قنين فرعون

Pag. 115, vers. 20. Veteres Crocodileam appellarunt. Est hallucinatio. Nam alibi fatetur scincos, non stelliones esse, ex quibus Crocodilea colligitur.

Pag. 116, vers. 50. Magnus error est existimare Sphingem esse ingens illud caput, cujus Plinius meminit. Adeo puerilis error est, ut tolerari nequeat. Nam Plinii Sphinx integra est; altitudo à pectore sive

five ventre ad summum apicem in capite pedum sexaginta duorum, at hoc de quo Bellonius agit, duntaxat caput est.

Pag. 117. vers. 12. quem Nero Imperator Segoduni erigi curavit Rodez Gallis, infra adhuc nomen Rodez repetit ut bis, quæ est Segodunum Ruthenorum provinciæ Arvernæ vicinæ. Et quia mentionem fecit Arvernæ, putat Rhodon esse Rodez, quandoquidem magnus ille Neronis Colossus Soli dicatus illi in memoriam revocavit Solis Colossam Rhodi erectum. Mera insania est. Nam confundit Colossam Neronis cum Rhodio, & Rhodon cum Rodez Gallis nuncupata sive Segoduno urbe Aquitaniæ, ratione Arvernæ ubi Zenodorus magnum alium Colossam erexerat.

Pag. 117. vers. 25. neque ulla illarum ubera vel alas habet. Valde errat in eo, quod dicit Ægyptiorum Sphinges vario modo pingi: quod proflus falsum est, quandoquidem omnes sunt similes. Sed Ægyptiacæ Sphinges valde a Græcorum Sphingibus differunt: nam hæ alata pinguntur & repentes. Ægyptiacæ alis carent, & quatuor suis pedibus incumbunt: præterea velatum caput habent, Græcæ nudum.

Pag. 119 vers. 42. ingenue fatemur veterem Buffali appellationem nos ignorare. Hoc non erat dicendum. Nam Vrus verus Buffalus est veterum. Atque Plinius jam sua ætate conquerebatur, quod Vrus vocabatur Bubalus, qui error etiam nunc durat. Martialis vocabulo Vri & Bubali idem animal expressit.

Namque gravem gemino cornu sic sustulit urum.
— hunc rimuit bubalus atque bison.

Pag. 123. vers. 54. Armenii, aliter Maronitæ nuncupati. Valde differunt cum religione tum caractere & sermone Armenii & Maronitæ. Nulla est Armeniorum ecclesia in Ægypto: sed Koptitarum, qui peculiari utuntur sermone proflus ab Arabico differente.

Pag. 131. vers. 9. Dhab ذب Lacertus, cum puncto in prima litera.

Pag. 132. vers. 44. Serpens alatus multis de causis est commentitius. Agyrtarum est figmentum.

Pag. 134. vers. 45. Circassos. Phreneticum est Cercassos appellari, a loco in Ægypto cujus Herodotus mentionem faciat. Nam Cercassorum recens est appellatio, qui veteribus Zygita, Septentrionalis populus, e quo educebantur & adhuc hodie educuntur multa mancipia, quæ in Ægypto venundata, abnegata per vim fide in Christum, & circumcisa, appellata sunt Mamluc مملوك hoc est mancipia, & distributa sunt ad custodiam Sultanorum eadem ratione qua Ianissari apud Turcarum Imperatorem: atque evaserunt in magnum imperium. Nam ex eorum numero creabantur Sultani Ægypti: hinc Sultanorum imperium Circassorum imperium appellatum est, quod ad Tomobeium usque ultimum Circassorum Sultanum duravit. Non igitur à loco Ægypti, qui ignoratur, appellati sunt Circassi, sed a Cercassis Zygitis Septentrionalibus. Nimis crassa est stupiditas.

Pag. 135. vers. 9. Ægyptus Nilo inundata xxix. Octobris. Videtur inundationis finis esse circa æquinoctium medio Septembri Iuliano.

Pag. 136. vers. 19. Suam quadragesimam tum celebrabant. Erat postremus dies Octobris anni M. D. XLVII. Primus dies mensis Muharam nuncupati incidit in XXI. Februarii, qui fuit dies Lunæ: Primus dies Ramadhan mensis Quadragesimæ incidit in

xv. Octobris, die Sabbathi. Itaque xxxi. Octobris erat decimus septimus dies Quadragesimæ Mahometanorum.

Pag. ead. vers. 13. Alcanna الحنا cum forti aspiratione, unde Hispani الحنا suum Alheña mutuati sunt. Certum est Κύμω Dioscoridis esse, quod Avicenna الحنا Alchanna vertit, Alibi invenio sine forti aspiratione.

Pag. 137. vers. 5. Palmyræ regione. Somniat eam regionem, quæ est inter Ægyptum, & Syriam, Palmyram debere appellari propter Palmarum silvas, quas in itinere observabat. Palmyra tamen inde abest plus quam duodecim dierum itinere.

Pag. 138. vers. 45. Phias. Phene legendum. φύνη.

Pag. 139. vers. 14. veteres venaticam avem appellasse arbitramur. Nihil minus.

Pag. ead. vers. 42. Myria arborum. Hariolatur.

Pag. 142. vers. 29. Jacobitæ dicti non sunt a Divo Jacobo Apostolo, sed a Patriarcha quodam Jacob, quem hæreticum fuisse aiunt.

Pag. ead. vers. 30. Georgianorum, quorum limites extenduntur in Indiam usque. Magnum est inter utrosque intervallum.

Pag. ead. vers. 32. Costique. Ægyptii sunt, quos Arabes Elkupti nominant. Nam Kopti, Kostii, Gopti, Gupta, postremæ syllabæ sunt vocabuli Ægyptii. Et imperitia est, dicere quod a Divo Thoma conversi sint: quum a Divo Marco conversi credantur. Historia testatur Divum Thomam Indis Evangelium annunciasse, qui procul ab Ægypto sunt dissi.

Pag. 144. vers. 35. In Iudæa rivus sabbatis omnibus siccatur. Eadem fabula in Iosepho reperitur.

Pag. 147. vers. 18. Esculus, veteribus Græcis ματρυλλο dicta, nunc βαλανίδα. Belaguida habebat Bellonius. Sed omnia vocabula Græca quibus utitur, & pleraque alia singularia, imo maxima eorum pars, desumpta ex Observationibus Petri Gillii, cujus Bellonius fuit amanuensis. Itaque non est mirandum, si sæpius erret in Græcorum vocabulorum transcriptione.

P. 148, v. 19. Rotulo, septem libras pendens. Hoc falsum est. Rotul رطل id est quod Græcis λίτρα: & Arabes numquam aliter vertunt. Si quis mercatorem Alexandrinum, Tripolitenumve, aut e Halep interroget, quid sit Rotul, dicet Libram esse. Idque nos scimus, qui a Massiliensibus mercatoribus Arabicum idioma callentibus, atque Arabico sermone negotiantibus, percontati fuimus, & si etiam aliter dixissent, fidem eis non adhibuissem. Sed nec minus Bellonio hallucinatur Vallamontius, qui cap. xii. Lib. 11. sui Itinerarii scribit Rotul quinque libras Gallicas efficere.

Pag. ead. vers. 21. Damascena pruna, parva illa nostratia dulcia. Ignoro unde hauserit nostratia Damascena pruna, dulcia esse, quandoquidem præ nimia maturitate fere corrupta manifestam retineant austeritatem.

Pag. 152. vers. 28. Asamia mittit. Scribendum Ajamia, pronunciando j, ut literam G. ante I, & E. عجمية Ajamia est proprie Barbaria: sed ita proprie a Turcis Persia vocatur, & Ajami Persa. Sed multi Orientales pronunciant Ze pro Ge. quod imposuit Bellonio.

Pag. 153. vers. 16. Nonnulli existimant Poscam idem esse cum Oxycrato. de Oxycrato & Posca strenue nugatur. Οξυκρατος semper a Plinio & Celso vertitur Posca. sed ea potio, qua hodie remiges in

Italia utuntur, ignota fuit Veteribus. Quare errat pueriliter tum quia Oxycratum negat esse poscam, tum quia Oxycratum facit idem cum potione remigum: postremo, quia poscam insigni imperitia dicit esse Zythum: denique ut errorem errore cumulet, Zythum negat esse Cervisiam: adversus quam confidentiam testem appellare possum Plinium sine Libri XXI. Diodorum Siculum, Vlpianum, alios. Est præfracta confidentia cum insigni imperitia conjuncta.

Pag. ead. vers. 37. amnem quem plerique Oroum existimant. Imperitia est, ne dicam stultitiam, Orontem Oroum appellare, major adhuc ignorantia Marciam nuncupare, quam penitus ignoro. Quod ad Irin attinet, quem dicit eundem cum Oronte esse, Cappadociæ fluvius est. Sed perinde potest Orontem in Cappadocia reponere, ac Tarsum inter Halepum & Antiochiam. Tota illa, quam describelegans planities in qua Tarsum ponit, est *Κολνη Συρία*, Cava Syria.

Pag. ead. vers. 40. Sabæus campus. Videndum unde acceperit. Ego non memini. Admonendus est Lector Bellonium hoc cap. xc ix & sequenti valde desipere, quum dicat se in Ciliciam pervenire, & tamen adhuc apud Libanum hæreat, ubi Tarsum reponit inter Damascum & Halepum.

Pag. ead. vers. 41. Hamsa, olim Tarsus dictam. Hamsa non est Tarsus. Nam Tarsus vetustum suum nomen retinet, tamen si Arabes Ters appellant, semper nihilominus est vetus appellatio. & fallitur Benjamin Tutelensis, Malmistras eam vocans. Nullus Græcus hodie ignorat Tarsus. Hamsa autem est Emisa.

Pag. 155, vers. 6. nunc vero ne unicam quidem plantam alit. Errat, nam Calabria, & aliæ Regni

Neapolitani provinciæ, illum mendacij arguere possent.

Pag. ead. vers. 35. quemadmodum Aleph prima Alphabeti litera est, sic Halep primaria ejus. Ridiculum est. Nam prima litera Arabismi, nihil commune habet in orthographia cū Haleph.

Eliph prima est litera Arabica, **الف** Chaleph, sive *خالد* urbs est Halep.

Pag. 156, vers. 26. Aurelianæ ubi Galliæ comparari potest. Præter mendacium, est etiam hallucinatio: nam sequenti capite mœniorum Halep ambitum majorem facit, quam Damasci. Atqui Damascus bis tam ampla est, quam Aurelia, nam Mediolano minor non est. Ex quo colligi potest, an verum dixerit. Sed desipit. Nam Halep minor est Damasco, attamen non minus ampla, quam Rotomagus.

Pag. 158, vers. 5. Stagnum, quod olim Mæandropolis. Mera vanitas & desipientia. Mæandropolis urbs fuit ad Mæandrum, quæ tempore Plinii non extabat. Non longe ab ea erat Antiochia Mæonia. Ipse putat Antiochiam ad Orientem esse hanc Mæonia.

Pag. 160, vers. 3. sub portis Ciliciæ. Iam diu est, quod quum esset apud Libani montem in Cilicia dormiebat. Nunc, quum eo pervenit, evigilare incipit.

Pag. 166, vers. 2. Angouri. Angouri sive Ancyra est multorum dierum itinere procul hinc distita, nimirum in Galatia. Est summa imperitia.

Pag. 184, vers. 22. Scherbet **شربة** potio, *boisson gallice.*

Ibidem. Vinum Serab appellatum **شراب**

Ex Viri Clarissimi & amplissimi Dn. Jacobi Augusti Thuani
Historiarum sui temporis libro XI. pag. 430.

DE PETRO GILLIO.

Post alia: Scripta eius ne perirent, eiusdem Armaniaci Cardinalis in clientem amor, & propensum ad rem literariam iuvandam studium, prohibuit, qui partem maiorem eorum in Galliam adferri iussit, publicanda curavit. Pars tamen eorum à P. Belono Cenomano amanuensi & peregrinationum per aliquot annos comite surrepta creditur: qui licet ea suo, non Gillii nomine postea evulgaverit, tamen vel plagiarius non mediocrem à literatis gratiam inivit, quum (quod multi faciunt) illa publico minimè invidit.

PETRI BELLONII
 CENOMANI
 MEDICI

De neglecta Plantarum Cultura,
 atque earum cognitione
 Libellus:

*Edocens qua ratione Silvestres arbores cicurari
 & mitescere queant.*

CAROLVS CLVSIVS

Atrebas

*ante aliquot annos à Gallico Latinum faciebat,
 & nunc denno recensibat.*

PETRVS BELLONIVS

LECTORI.



TROIANI belli historia inter res memorabiles recenset, Ulysses summorum Græci exercitus Ducum haud postremum & maximè strenuum, è bello reducem, peregrino ornatu, ne à suis agnosceretur, proprias edes ingressum, ut commodius omnia quæ eo absente apud se gesta essent, intelligeret: ignorabat enim an Laërtes pater, Telemachus filius, & Penelope uxor etiamnum viverent. Ille igitur gregarij militis ornatu senem Laërtem adiens, ipsum in suburbani cujusdam prædij horto deambulantem offendit. Eo salutato, senex cum illo tamquam cum extero quopiam sermones conferre cœpit (nam non agnoscebat, ut quem jam multo tempore non viderat, & extinctus-ne esset an superstes, prorsus ignorabat) Viden, inquit, elegantes has arbores? omnes plantavi, & ex selectissimo fructuum genere in sevi, ut edules fructus ferre queant cum meus filius Ulysses è bello redibit. Quorsum hæc, nisi ut probi hujus senis pro livis, & benevolus erga suos heredes animus agnoscat? Nam cum ipse se vivo eas arbores fructiferas futuras minime speraret, sui memoriam in arboribus in sevisse arbitratur: atque quàm verò amore filium prosequeretur demonstrabat, cum illi absenti laboraret. Hoc porrò exemplo excitari debebant generosi & illustri sanguine nati senes, ad colenda & exornanda sua prædia, remque domesticam curandam, dum juniores bella gerunt, & sui Principis nomine sese periculis obiciunt. Sed ut cultura ignorantia plerumque in causa est ut nulla utilitas ex fundo ad dominum redeat: sic non vanum est (tam variis Auctoribus id referentibus) Gallos aliquando suam regionem ob sterilitatem deseruisse, aliamque uberiolem quæsisse, cum illis vinearum cultura ignota esset: hinc factum, ut degustato vino ex Italia delato, eos tanta ejus admiratio, atque fruendi cupiditas ceperit, ut armis sumtis cum uxoribus & liberis duce Brenno eorum Rege, regionem, adeò suavem liquorem proferentem, occupandam censerent: qua porrò occupata, vini potus facile ipsis imposuit, utpote illius usu non assuetis: quod sanè manifestissimum indicium est, nullos tum apud ipsos vitatores, nulla vineta fuisse: postea tamen adeò diligentem in iis excolendis operam navasse, ut sola Gallia plus nunc vini præbeat, quàm universa Italia, Græcia, & tota forsitan Asia. Verisimile autem est, Gallos post adeptam victoriam multos vitatores reduxisse, adeoque industrios fuisse in propagandis vinetis, ut credibile sit, tellurem, si cultura accedat, cum fœnore reddituram quidquid illi concreditum fuerit. Sic bellorum præfecti, partâ victoriâ, in quiete viventes terram inter se diviserunt, nomenque ex sua dignitate indiderunt suis possessionibus: quod in quibusdam Provinciis magis est peculiare. Nam licet nonnullorum possessio pauca jugera occupet, à domini tamen nomine appellationem adquisivit: imò etiam arbores vulgares huic rei subservierunt. Atque, si magna cum parvis comparare licet, ut Imperator ab imperando, Rex à regendo, Dux à ducendo, Comes à comitando, & Princeps à principatu nomen habent: sic quilibet ex possessionis suæ amplitudine titulum & dignitatem adeptus est.

PROBLEMAT A, ²¹¹

SILVESTRES ARBORES

cicurandi & mitiores reddendi
rationem edocentia.

*Nullam temporis longitudo esse pratexendam, quo minus ea
quæ ad Reipub. commoda augenda pertinent, Silvestrium
arborum culturâ procuremus.*

PROBLEMA I.



N Hominem ob tellurem creatum non dicas, quandoquidem in illam resolvetur, nisi resurgere deberet? Licet autem alterum pedem in tumulo habeat, minimè exquirat, quis videbit, aut iis fruatur quæ ipsius curâ fabricantur & enascuntur, (cùm tamen nisi temporis diuturnitate vel absolvi, vel adolere queant) tamquam nemo succederet, qui ab eo derelictis fruatur. Sed quos, obsecro, plerumque videmus magna ædificia exstruere? nonne senes? quibus forsitan ea jam absoluta inhabitare non licebit. Vix enim è centum reperias, quem perfecto jam opere uti contingat: attamen omnes diuturnam sibi vitam pollicentes, iis operam navare non desinunt qui ipsos subsequuntur sunt. Observata proferam. Quispiam ad senectam vergens, nec diu se superfuturum sperans, reconditis fructibus dum vescitur, eorum semina diligenter excipi jubet, atque ut novo vero telluri committantur præcipit: non quòd arbores inde natas fructus jam ferentes se conspecturum speret, sed hac ratione posteris consulere cupiat. Quisquis igitur hoc circa silvestres arbores cicurandi rationem propositum probè intelliget, certò statuat cùm in illius intelligentia perquirenda, tum etiam arborum reliquarumque stirpium cognitione adipiscenda, quo illustriores reddi possent, jam diu desudatum fuisse. Hic itaque deprehenditur res certa, memoratu digna, & magnæ utilitatis, quæque, ut omnium oculis subiiceretur, promerita est. Quæ adeò occasionem Auctori præbuit, eumque impulit ut nullum laborem subterfugeret, quo minus ad perquirendas arbores summa cellissimorum totius Europæ atque Asiæ montium juga conscenderet. Pauci hunc laborem animo comprehendunt: paulo post tamen, cùm ipsius effectu, tum evidenti eorum quæ proponuntur demonstratione, atque etiam disceptationibus liquidè scripto comprehensis, & theoricæ stirpium declaratione, ut ex subsequentibus disceptationibus patebit, eum comprobabimus. Sed ut singulæ artes sua peculiaribus habent vocabula & loquendi formulas quibus eorum principia edoceri queant: sic in hac præfatione & principio necessariò admonendus est Lector; ea quæ ad hanc culturam pertinent, ordine, sed tamen obiter, tradenda; pleniùs enim omnia in Agriculturâ elucidabuntur, ubi singulæ stirpes suo ordine sigillatim describentur, perinde atque alia quæ ab eodem Auctore evulgata fuere, qui avium & piscium icones ad vivum expressas adeò distincto ordine primùm exhibuit, ut qui eum subsequuti sunt recentiores, licet eas postmodum expolierint, minimè illius methodum assequuti sint. Is in animo habet serpentum etiam effigies brevi in lucem efferre, cùm primùm per occupationes licebit.

*Quantam utilitatem consequi liceat ex Silvestrium arborum
cicuratione, modo cultores laboris non pigeat.*

PROBLEMA II.

SUMMA porrò non fuit ea difficultas quæ in supradictarum rerum, vel arborum aliarumque stirpium explicatione, descriptione atque picturis nobis obtigit: sed in veteribus nominibus perquirendis, quæ rebus præsentibus adaptare possemus. Nonne igitur hoc loco meritò conqueri liceat de iis qui alienâ operâ utentes, simulantisque se

profiteri à quibus didicerint, nunquam tamen in animum inducere potuerunt, ut id facerent? Sive igitur externus sit, sive Gallus, cui nomina subiicimus per quæ ad multarum novarum rerum cognitionem pervenire queat, eum fateri non pudeat, si à nobis didicerit. Unde verò didicisset externus, qui in Gallia non vixisset aut versatus fuisset, piscium, avium, & serpentium Gallica nomina cum veterum nominibus collata, nisi aibi descripta invenisset? Sed cum in huiusmodi re illi adjumento fuerimus, cur non agnoscit? Idem contingere posset de arboribus; nisi remediis ab initio occurreremus: nam ut neque Lexica, neque recentium scriptorum commentarii quidquam auxilii adferre valuerunt; sic neque tu qui ingenti librorum multitudine tumes, in illis invenies qualia hinc leges, tandemque fateri cogaris à nobis desumpsisse. Sed an existimas nos (nisi ab exteris ea quæ de arboribus leges, edocti essemus) dicere ausuros, sæpenumero te falli, dum aliam pro alia sumis? Quibus verò exteris? non iis sanè qui gravitatem profitentur: nam de rusticis rebus hinc agitur. Admiratione digna profectò res est, post Theophrastum, nec Commentatores, nec Auctores, nec Interpretes quidquam observare potuisse, quod illum fugerit. Ex hoc itaque Problemate discite genuinam *Cherme* Gallici appellationem, & *Ostryam* nuncupate, non autem *Carpinum*: nam cum in incultis nascatur, qui me de ipsius appellatione certior reddidisset nisi externi rustici? Magnum igitur contemti laboris indicium est, tam altè subire ob unius arboris observationem, eumque tam vili æstimare, cum tam magno constiterit. Ita se ab hominù contubernio segregant qui solitudines amant. An non magna fuit veterum cura, qui homines ad summos totius orbis montes ablegarunt, ut arbores observarent? Legitis duo Fraxini genera, bina Ulmi, totidem Tiliæ à Theophrasto descripta: sed quænam ea sunt? habemusne illa an non? nemo recentiorum dicit, tantum abest ut alius ignotis lucem adferat. Pluris igitur æstimandum est, eas vivas oculis subiicere, quàm ex scriptis, illarum mentionem facere. Quod minimè præstare potuissemus, sine exterorum auxilio; in eoque plurimum nos juverunt homines idiomate inter se planè differentes, Syri, Græci, Ægyptii, Bohemi, Itali, Britanni, Angli, Arabes. Theophrasti interpres scribit: Carpinus ab *Acere* differt, quod *Aceri* candida nervataque materia, *Carpino* autem flava crispaque. Id quidem in medium proferimus, non ut ostentemus nos Latinam linguam non ignorare, sed ut evincamus *Carpini* materiem flavam crispamque esse debere: quæ notæ nostro *Cherme* sive *Ostryæ* minimè convenire possunt. Sed hoc exemplum adductum esto in aliorum comprobationem. Quisquis autem ordinem à nobis observatum in his quæ antè in lucem protulimus, cum eo quem nonnulli, postea eadem expolientes, observarunt, conferet, præ nostro confusum & malè digestum inveniet: quod in nostram excusationem dictum volo, qui nullam methodum, ad arbores quod attinet, in his Problematis observaverimus. Quid præterea expetere queas, ad probandum, in omnium rerum observatione adhibendam esse diligentiam, quàm Delphini historiam? Cum enim in nostris piscationibus frequentissimè capiatur, in Italicis adeò rarus est ut istic haberi non potuerit ad exprimendam illius iconem; cuius rei fidem facere possunt picturæ proximè inde allatæ, magno certè sumtu comparatæ: quæ testificantur, beneficia referenda esse iis à quibus accepta sunt, & pleraque in una provincia vulgaria esse, quæ in aliis rara sint. Itaque in hoc opusculo ingratitude notâ Auctor nunquam meritò accusari poterit. Et quemadmodum scripto minimè opus fuisset ad persuadendum Gallis, ipsorum *Oye de mer* & *Marsouin*, esse veterum & recentiorum Delphinum, nisi difficultas fuisset in ea re probanda sine scripto: ita haud opus erat hunc peculiarem libellum scribere, & multas disceptationes in eo inserere ad probandam silvestrium arborum cicurationis facilitatem, nisi scrupuli suborti essent qui nondum fuere explicati. Cum igitur hic libellus de silvestrium arborum cultura ex professo agat, duo inferemus ex quibus duplex utilitas emanabit: ex altero literati viri novarum rerum scientiam adipiscantur: ex altero rustici census augendi rationem intelligent: illo arborum notitiæ illustratione, hoc verò earum cultura præceptis, quarum rerum scientia sua etiam voluptate non carebit. Nemo est adeò rudis ingenii rusticus, qui ignoret, omnes stirpes radicibus, ramis, foliis & fructu præditas esse, & qui illas, quando opus est, ad suum usum accommodare non norit: sed non est agrestis ingenii, earum differentias docere, & de earum natura disceptare. Quæ omnia nulla ratione doceri potuere quin ad Respublicas utilitas redierit: nam & homines scientiarum avidi inde commodum accipient, & summam utilitatem ex rebus facilibus earumque cultura desumptis magna cum facilitate, & sine expensis consequentur. Sed quemadmodum in deliberationibus nulla major difficultas oriri solet, quàm cum ob expensarum magnitudinem opus imperfectum relinquere cogimur, laborumve gravitas voluptatem longè superat: sic rarò contingit, ut voluptatem cum utilitate conjunctam nancisci queamus, ut taceam summam difficultates in hoc instituto objectas, nempe Auctorem nullo memorabili beneficio adjutum, nec ab alio quo-

piam scriptore istam rem hac ratione tractatam fuisse. Eam ob causam haud minoris aestimationis censendum erit hoc propositum, cum caruerit scriptis quæ illum multum juvare potuerint. Ut verò Agricolam constantem & omnis moræ tolerantem esse decet, dum tempus præstitutum expectat; sic etiam hoc scripto edocebuntur, in omni cultu tolerantiam esse adhibendam, quandoquidem illis tantum temporis ad obtinendam voluptatem cum utilitate conjunctam conceditur, quantum expectare solent ii qui decimo quoque solummodo anno suas silvas cædunt, ut censum ex illis accipiant. Unicum hoc exemplum satis esto, ut illis probemus, nullam habere causam, cur eos istius moræ tædere debeat, dum arbores, quæ illis proponuntur, sensim excrescere permittent. Nos autem de cujusque stirpis natura seorsim mentionem faciemus, atque de ejus cultura agemus: ex quarum alterâ theorica, ex alterâ verò praxis & usus disci poterit: hac itaque ratione disceptationes de agrorum cultura, eorumque commodis, & de suburbanorum prædiorum censu, ab iis quæ de natura stirpium Medicorum more agunt sejungemus.

*Nec silvestrium, nec mitium & domesticarum arborum
altitudinem, certam posse constitui.*

PROBLEMA III.

NUNC animum advertite. An vestro judicio exigui momenti res erit, rationem vos edocere, qua varii generis singularesque arbores singulis annis magnum vobis censum allaturas, sine sumtu alere possitis? non duodenas, non centenas, sed millenas, & si opus etiam esset, decies centies millenas? At ut omnes neque ejusdem naturæ, neque ejusdem diuturnitatis sunt; sic etiam altitudine inter se differunt. Modicum est vobis recensere trabes non vulgaris longitudinis, quæ etiamnum permanent cum in multis templis Galliæ, Italiæ, atque Germaniæ, tum in Regum palatiis, & pontium supra torrentes exstructorum fabrica, ad urbes in convallibus & inter montes sitas, ubi arbores in immensam altitudinem excrescere solent. At majus erit in medium vobis adferre res admiratione dignas in durissimis saxis insculptas, quæ hominum artificio inventæ sunt. Namque malum navis conspiceret ducentis aut trecentis cubitis longum, fidem non superat, quoniam Naturæ opus est. At solidum saxum videre arte excisum longius atque crassius quàm ullâ arbor unquam inspecta sit, in admirationem proculdubio rapiet qui hæc legent: cum tamen certum & verum sit, probari potest ex iis quæ etiam nunc supersunt, obeliscis nimirum, columnisque quæ Romæ, tum ex ingentibus Colossis & Pyramidibus Ægyptiacis. Te fabrum lignarium compello: credesne tibi posse ostendi faxeas trabes longiores atque crassiores quàm quas unquam ex ulla arbore in aliquam fabricam inferre potueris? Sed uter in tali opere audacior, artifexne, cui, ut id moliretur, imperatum est, an qui animo comprehendit similem rem fieri posse? hac ratione varia inventa, diversorum præclarorum artificum ingenio, ad optatum finem perducuntur. Quandoquidem autem similia opera nunc ostendi queunt, cuiam hanc laudem attribues? Nam si huic qui imperium dedit; quid de primo inventore dices? Istud igitur Lector accipito, artifices tibi posse demonstrari, qui & conficienda suscipient, & ad absolutionem perducendi rationem invenient. Qui fructiferarum arborum culturam docuerunt, nullius erunt usus in hoc negotio: nã alia de silvestribus, alia de fructiferis est sermonis institutio. Antonius tamen Venerus Siculus inter recentiores laude dignus est, qui fructiferarum quarundam arborum culturam dilucido ordine tradidit, qualè longâ experientiâ didicerat, quem nos separatim interpretabimur; neque enim in hoc opusculo quidquam ipsius, Varronisve, aut Columellæ, aut Plinij, aliorumque similium auctorum inserere volumus, nisi ubi ipsorum auctoritate opus erit, ut quid silvestre dicendum sit, probemus. Nemo autem hætenus inventus est qui arborum culturam hac ratione docuerit, nempe, ut silvestres silvestribus locis consecrantur, hoc est, ut silvestres per se cicurentur; neque etiam cuiquam Principi talis adhuc propositio facta est. Variæ sunt arborum altitudines: & de his & eo quod rarum in ipsis reperitur, ut earum natales, morbi, curationes, atque ævum, aliàs disceptatio instituetur: nam, uti dictum est, sigillatim nunc enumerare minimè cupimus, quæ quibus provinciis peculiaris sunt; ut, exempli gratia, nonnullas valles insulæ Corcyræ in Græcia oleis semper virentibus obsitas, quæ haud in minorem altitudinem excrescunt, quàm nostræ quercus, montes verò Terebinthis nostras Juglandes æquantibus: & suberis arbores ad lacum Bolsenam nuncupatum, sub urbe Montefascone agro Romano, multo majores & ampliores nasci, quàm apud nos ullæ Ulmi conspici possint: in Lutri ad ripas Lemani Lacus Aceris

latifolii

latifolii arbores magnas atque ramosas: quemadmodum etiamnum perdurare Platanos & Lotos apud urbem Antiochiam tam vastæ magnitudinis ut verisimile sit eas istic jam ante multa sæcula consitas esse, & fortè ab ipsa Romani imperii amplitudine: nam cum secundum publicam viam ita distributæ sint; certum est eas istic expressè repositas. Consideratione etiam digna est Basiliensis illa Quercus in latitudinem patens, quam rari ingenii vir Cardanus libro de Rerum Varietate multum prædicat. Multas verò alias hujusmodi enumerare possemus, si necesse esset.

*Quempiam aptum fore ad magni alicuius Principis prædia colenda,
qui ineptus futurus ut tenuis fortuna homini inserviat.*

PROBLEMA IIII.

NEMO unquam inventus est qui terram coluerit, nisi spe utilitatis. Sed aliud est Principis, aliud rustici fundum colere. Evocatus quidam ut magni cujusdam Principis morbo mederetur, ut peritiam suam extolleret, in xenodochio artem exercuisse dicebat; audiit, idoneum esse posse quempiam ad curandos in xenodochio morbos, qui ad Principis curam suscipiendam ineptus esset; ac si diceret, diversam in utroque curandi rationem esse sequendam. Sic quædam cultura voluptatis & ornatus gratia instituitur: altera quæstus & commodi causa: ac si aliam esse oporteret culturæ rationem quæ ad voluptatem & oculorum oblectationem fit; diversam verò quæ utilitatis gratia suscipitur. Qui hujus deliberationis scopum considerabit, dignum qui à Principibus viris foveatur deprehendet. Neque quisquam inficiari poterit, quin (illum in lucem producendo similibus Disceptationibus quæ hîc in medium proponuntur) ejus experimentum & praxis, Imperatoris aut Regis alicujus auxilium probè mereatur, ut ad absolutionem perducatur. Sed in eorum defectu, Dei nostri immensa bonitas, quæ Auctorem acri temperamento, & adamantino robore donavit, ejusmodi animi conceptiones ad perennem soliditatem perduxit, nec ut vitium aliquod negligentiam commissum illi imputari queat permisit. Cum porrò omnia bona inde originem trahant, verum est quod vulgò dicitur: tria duntaxat occasionem præbere hominibus ut sine labore ditescant. Nam primùm beneficio & favore Principis plurimi extolluntur; quidam, nullo suo merito; alii verò, probè meriti, qui alioqui egeni essent. Secundò, cum quispiam non speratam hæreditatem consequitur. Tertium situm est in negotiationis felici successu. Contrà verò, his tribus adversis, ex divitibus & potentibus fiunt inopes. Martialis plura non prodidit. Sed unde omnium censuum origo, nisi ex telluris ubertate? Itaque si cui facultates auferuntur, id non fit sine satione: imò ne fungi quidem sine materia nascuntur. Non leve igitur est, facultatum augendarum rationem docere sine satione, quemadmodum in supra dictis, qui ne tantum quidem ocii sibi sumserunt, ut de culturæ munis cogitarent, & tamen culturis ad ipsorum vota inventis fruuntur. Ut igitur in facinore aliquo deprehensus, sese purgandi rationem non faciliè invenit: sic contrà qui probè suo munere functus est, infamiam notam subire non potest, licet nemo cujuscunque conditionis sit, qui magnum aliquod opus suscipit, tam dextrè animi conceptiones in actum deducere potest, quin calumniis obnoxius sit. Simili ratione si qui hanc culturam reprehensione dignam censerent, quod nimium argutè res curiosæ sine utilitate suscipiantur: speramus tamè æquitatis amatores de illius successu probè edoctos, futuros propitios; eamque auxilii penuriam imperfectam minimè permanfuram.

*Tolerandum esse Artificem, cuius opus venale non est,
nisi Rebuspublicis & Principibus.*

PROBLEMA V.

SED nullæ deliberationes solidâ protectione subnixæ, favore egebunt, modò dignæ inveniantur, ut honestam commendationem apud Principes quibus nuncupatæ sunt, mereantur: & ipsi Principes conferre dignentur cum iis qui Rebuspublicis imperant, ut cum his qui illas administrant, communicent. Eâdem igitur humanitate erga hanc utantur, quam Crocodilus Trochilo præstare solet. Is flumen Nilum egressus, in ejus ripa aërem captat & subinde obdormiscit: os tamen subapertum relinquit, ut aditum aviculæ præbeat, quæ dentibus ipsius inhærentia depascatur. En vobis duo commoda in rebus disparibus sub fiduciâ magnæ familiaritatis comprehensa. Nam Crocodilus sui commodi

& vo;

& voluptatis causa Trochilum sibi repurgare dentes permittit: Trochilus verò eos reputando hoc consequitur commodi, ut sine alterius incommodo satietur. Sic unus suæ utilitatis causa, ut alius similiter eam consequatur concedit. Sed difficultatēne caret? quandoquidem plerumque accidit ut à nostris potius lædamur, quàm ab externis. Si igitur nonnulli hoc beneficio indigni, id neque pro Principis servitio, neque pro suo æstimare poterunt; multo minus pro publicâ utilitate: nam cum eorum desideria solâ insatiabili avaritiâ nitantur, nullas alias divitias æstimant præter suas facultates. Cum ergo ipsorum morositas huic culturæ injuriam intulerit, nostræ arbores illis exprobrabunt; gravius enim illis quidquam facere nequeunt. Quemadmodum igitur multi cultros & cibos mensæ apponunt, ad nonnullos saturandos, qui nullam illis gratiam rependunt; sic quidam aliorum gratiâ labores suscipiunt ingratiis. Miser aliquis seruus brachium aut crus frangens, vel in aliud infortunium incidens, dum sui heri mandata exequitur, eam ob causam herilibus ædibus non eiicitur, cum suâ culpâ aut negligentia id infortunium minimè acceperit. Sed quandoquidem tolerantia omnes difficultates superantur, levitatis & inconstantia argumentum est, si quis præstitutum tempus fruendi suis bonis expectare non queat. Evenit enim quibusdam qui seminibus terræ commissis, ea statim quarto die nasci voluissent, propterea queruli eorum seminum datorem, atque ipsius artem vituperârunt: cum tamen pleraque ad alterum, atque etiam tertium annum sub terra lateant. Accidit dum has Disceptationes scribimus, ut multa semina jam ante triennium sata primùm prodirent, eunt tale quid minimè expectaremus, in quorum numero fuere Tinus, Ornus, Olea, Zyzipha, Rhus. Platanus verò, Nerion, & similes altero post sationem mensē prodeunt, si vel pluviis vel aliâ ratione rigentur. Inde fit ut nonnulla Autumno sint terræ committenda, non ut proximâ æstate, sed eam subsequente vere germinent. Quisquis igitur penitus considerabit quæ circa hanc rem observanda sunt, æquum se iudicem in rebus verisimilibus præbebit. Nam quemadmodum Cicero in nemine unquam invenit quod in perfecto Oratore requiritur; sed talem sibi in animo finxit: sic Galenus cum nullum temperamentum sine excessu in homine invenire posset, temperamenti omnibus suis numeris absoluti Ideam excogitavit. Arbores intelligite, morosi homines vestra bona contemserunt: sic enim vulgò dici solet, Vilis conditionis hominis laborem, pro nullo æstimari: at veteribus gratias agite, qui vobis faverunt, vestramque causam tutati sunt. Sic interdum mensa sternitur nonnullis, qui saturi, beneficium non agnoscunt. Quòd si ea de quibus jam egimus & postea agemus, in privati alicujus gratiam suscepta fuissent (præsertim cum multa singularia magnæ cujusdam Reipublicæ utilitate digna, referre studuerimus) nonne meritò honestam aliquam mercedem petere possemus? Sed in horum defectu hæc scripta locum habebunt, non ad obiiciendum, sed ad liberum illis iudicium relinquendum. Ista etenim non proponuntur tanquam Hercules ille Nesleus, aut navis illa Nonpareille du Haure nuncupata, sed ut res facilis, exigui sumtus, & magnæ utilitatis, quæ oblectationem & ornatum edocet Regni gloriâ dignum, cujusque singuli participes fieri poterunt. Eadem porò mea est, & cujusvis suas lucubrationes in publicum proferentis, cum Pictoribus, Poëtis, Plastis, statuariis, aliisque omnibus insignibus artificibus ratio: nam quemadmodum artifex qui in alterius commodum, sive publicum sive privatum, opus aliquod instituit, nihil insigne, nihil magnificum præstare potest, si deficient sumtus; sic nullum insigne opus à Poëta, Statuario, Pictore vel Architecto expectandum est, nisi sumptus conferantur; uti neque ab eo cujus artificium venale non est. Cum igitur hæc præcepta, consilium, & auxilium ad augendas exornandasque Respublicas adferantur, eorum quos ista ad sui amorem pertraxerint, officium esto, ut hæc prædicent, prout laudem mereri judicabunt. Itaque fieri non poterit, ut, qui liberali ingenio præditi sunt, suamque, ut decet, auctoritatem tumentur, hæc frustra tradita esse permittant, modò inveniantur qui animum ad ea applicare velint. Sed cum sæpe evenire sciamus, ut multa necessaria infecta maneant, vel artificum penuriâ qui ea exequi sciant, vel eorum negligentia & socordia qui rebus præsent, aut administratorum inscitiâ; admonitos volo, quorum interest, non minùs decere amplitudinem potentiamque antiqui, nobilissimi, magnificentissimi atque optimè instituti cujuspiam Regni, ea sibi applicare, ad ipsius illustrationem, & futuræ commoditatis spem, quæ & privatim & publicè utilitatem adferet.

*Huius cultura finis cum magni sit momenti, fieri non posse,
quin summa utilitas inde accedat.*

PROBLEMA VI.

CVM quilibet intelligat, aliud esse, singulari duntaxat quadam curiositate sine utilitatis spe, aliud solâ adipiscendæ utilitatis gratiâ res perquirere; totius hujus negotii caput facilè inveniet, videlicet facultatû augmentum in suo labore. Porro dum has Disceptationes scribimus, septem dierum occupationem, Poëtarum nostri seculi magnum examen ex suis alvearibus prodiit, qui vernum tempus mediâ brumâ sentientes, thesaurorum suorum partem nobis protulerunt: Nunquam tot odæ, tot epigrammata, tot hymni, panegyrici, totque poëtica scripta in lucem prodire: publica etenim lætitia in hoc Regno & apud ejus confœderatos, ob receptum Caletum, ob prosperitatem & laudes nostri pii & Christianissimi Regis, maturum consilium Domini Conestabilis, & strenuè narratam operam Domini de Guise, tum vigeat, atque in omnium ore erat. Quam cum pauper quidam & decrepitus senex exaudiret, interrogabat: Num verò ad nos inde redibit aliqua utilitas? Videtis itaque ut singuli commodum & utilitatem sibi expetunt ad hanc vitam traducendam, etiam si alterum pedem in tumulo habeant; non ignorantes non satis esse vivere, sed præstare commodè vivere, & commodâ vitâ diutiùs frui. Fortè etiam non abs re quispiam petat, num tanta utilitas ex hac culturâ redibit, quanta hîc prædicatur? Sanè quandoquidem divitiæ, atque ea quæ ad humanam vitam sustentandam maximè necessaria sunt, inde hauriantur, potissima insuper census pars Procerum illâ nitatur, & hæc quibus artes indigent, maxima ex parte in ea consistant, tanto majore commendatione digna est. Sed magis mirum est, quòd, licet arborum beneficio tot commoditates consequuti simus, earumque adminiculo fodinæ nobis metalla subministrant, hæc hominis cupiditati nondum sufficiant: nam licet mori debeat, naturâ ipsius deficiente, mille tamen rationes invenit quibus vitæ suæ vim inferendo mortem acceleret. In eam rem fabricatæ sunt triremes, naves, lanceæ, sarissæ, jacula, pila, sagittæ, quæ adhuc ad majorem soliditatem chalybem recipiunt; vel ejus defectu, igne indurantur. Arborum beneficio peregrinas & procul distitas regiones adeunt, earumque bona in suum usum convertunt. Ligna curruum artificibus & lignatoribus præbent, carbonariasque officinas implent. Parum erat eas in imagines expolire; & splendidam ex his domesticam suppellectilem instruere; nisi ratio inventa esset, qua aliis segmentis & tenuibus laminis glutino vermiculatim conjunctis preciosiora fierent. Itaque nostrum hoc institutum in eo non consistit, ut pergulas extruendi, brassicas transplantandi, ligni fasciculos componendi, planiciem aliquam horti depingendi, & variis figuris exornandi novos modos doceamus: sed ut Regis amplitudine dignum sit: namque istæ deliciarum minutia postea in agricultura tradentur. At has disceptationes familiaris, & historiæ quodammodo instar persequamur (est enim re vera hoc initium historia recens admodum, quæ pertexenda nobis est, donec ad potissimam de qua agit materiam perveniamus) cujus nullum exemplum ipsius præstantiam ita nos edocuit ac longus usus, ut experientiâ probari potest, ex his quæ adhuc exstant variis hujus Regni locis apud peritissimos & diligentissimos hujus ætatis cultores, cujus rei causa ab iis nostra opera est expetita. Sed & nunc nostra studia aluntur singulari probitate & liberalitate Domini Francisci Oliverii, Galliæ Cancellarii, ut aiebantur à p. m. D. Renato Bellaio, Cenomanorum Episcopo, à quo olim ab incunte nostra ætate beneficia accepimus, ob communicata solummodo variarum stirpium semina, ex Italia, Germania, atque Flandria delata, ex quibus natæ plantæ, nonnullæ etiamnum permanent, hortum Touvoiensem, quem apud Cenomanorum urbem instruxit, exornantes. Sed licet nemo qui ædes suas insigni aliquo loco exstructas habet, sit, qui earum non modò censum augere, sed eas etiam exornare non cupiat: id tamen illico fieri non potest; adhibendi enim sunt artifices, quoniam in omnibus rebus tempus requiritur. Inde per universam Galliam ruri conspiciuntur tot insignia & bene exstructa ædificia, quæ rara in Italia, nulla per Asiam, pauca apud Helvetios & Germanos; qui ut plurimum, majoris securitatis gratia, in urbibus se continent: at in Gallia, præsertim in ejus Regni medietate, ubi à belli formidine liberi sunt, rura incolere malunt. Eam ob causam Proceres, quibus sæpenumero publica administratio conceditur, cum aliunde facultates habeant quàm quas ex suarum possessionum censu percipiunt, eas ædificiis exornant, suæ commoditatis causa, ut locorum situs fert; atque istâ ratione earum censum augent. Pudètnè igitur vos Magnates, qui magnis sumptibus tot terræ jugera longis muris conclusistis, tamque insignes fabricas extruxistis & exornastis

exornastis, aliam rationem invenire non potuisse committendi aliquid vestræ telluri quiescenti, ex quo utilitas ad vos redeat, quàm quæ vulgaribus rusticis in usu est? Nam cum ea mœnibus septa sit, nec periculum sit à pecudum arrosione, magnam earum rerum partem quam illi communicare velletis recipere possent, si id in animum induceretis. Quòd pecuniæ penuriam incusetis, nulla vobis ratio est; quandoquidem sumtus in ædificandis muris facti vos accusant: at quo modo id fieri debeat, ignoratis; hinc ergo discite. Quemadmodum igitur arces minoraque ædificia tandem ruunt, nisi incolas, & vitia repares, ipsa tamen tellus interea incrementum agit: sic arva & horti, si cultura absit, deserta fiunt; contra cædura silvæ meliores redduntur, si incultæ maneant: hinc nonnullis data est admirationis occasio, cum audiunt segnitiam interdum ad aliquam rem esse utilem. Itaque si arborum ætatem cum herbarum ævo conferamus; arbores longè excellere, majore commendatione dignas esse, majoremque censum & quæstum adferre comperiemus; nam minutæ hæ herbæ annua satiatione conservandæ sunt; alioqui, si negligas, intercidunt. At arbores cum sine cultura permaneant, exiguâ curâ indigent, magnam tamen utilitatem adferunt. Quæ adeò res nos compulit, ut in his Disceptationibus arbores æstimaremus, & earum culturam atque perquisitionem herbarum cultui præferremus. Hic tamen libellus, ut dictum est, silvestres arbores cicurandi rationem edocens, res postea proferet memorabiles, & dignas quæ historiis nostri temporis inserantur, quæque, pro ordinis earum propositione, Regis favore & auxilio haud indignæ iudicari queant. Pro his etenim stirpibus dicere audebimus, eas videndi & cognoscendi desiderium, majorem huic scripto & labori occasionem præbuisse, quàm reliquarum scientiæ partium studia. Porro quemadmodum Phœbus vir Princeps & illustris, & omnium venatorum Coryphæus, de suis canibus dicere solitus erat: sic hoc loco de stirpibus dici posset, pro quibus nemo fortè alius tantum laboris sumpsit; quod etiam sine rubore affirmare ausim. Is igitur de Hinnuli venatione loquens, in hæc verba dicit:

At quando Venator feræ vestigia repererit, eò canes convocare, & quæ commoda videbuntur verba proferre debet: canes eò acciti, hinnulum statim odorabuntur. Si igitur hac ratione illos bis aut ter convocaverit, nunquam eadem verba proferet, quin canes adveniant, etiam si nulla fera adesset: nam semper existimabunt, sese ejus feræ, quam persequuturi sunt, vestigia odoraturos. Sic morigeri fiunt, & ut quòd velimus veniant edocentur. At peritus venator meram veritatem suis canibus dicere debet, ut majorem ipsius verbis adhibeant fidem. Nam meos canes venire, & millies terram odorari compellerem quo loco vellem, etiam si nulla adessent vestigia. Sed id ipso potius facto quàm scripto eos qui non vidissent edocere possem. Et sanè pessimè venationem instituunt qui nimium loquaces sunt & clamosi: nam canes nimium garrulis tantam fidem non adhibent, quàm taciturnis. Non inficias tamen eo, canes defessos, aut feram indagantes, blandè compellendos & exhortandos esse: sed id moderatè fieri debet. Et me hercle meis canibus perinde loquor, ac homini: cumque dico, progredere, regredere, huc ad me veni, hoc age, me intelligunt, meliusque mea mandata peragunt, quàm ullus meorum domesticorum. Sed non arbitror alium quenquam id ab eis impetraturum, neque etiam fortè me extincto. Hæc Phœbus. Sed ad institutam orationem redeunt, dicamus cum Virgilio, *Arma virumque cano*. Nam quemadmodum venator indaginem instituere non debet sine cornu; sic qui huic studio sese applicat, sua instrumenta habere necesse est: Hoc est cum herbatiorem instituit, minimè domo excedere debet, quin ferreum ad eruendas stirpes instrumentum, sacculum, atramentum, papyrus, atque chalybem excitando igni idoneum secum deferat. Itaque haud dubium est, neminem hac ætate sic consultò de arboribus agere, neque forsitan alius me extincto succedet, qui arborum gratia hanc provinciam suscipere velit, sine majori auxilio. Verbi gratia, Theophrastum semper in tertia persona loquentem comperimus; unde colligi potest eum magnopere adjutum, ut ad arbores perquirendas alios ablegare posset. Raræ sunt, inquit, arbores quæ siliquas ferunt, atque inter alias Ceratia, Cercim, & Coluteam recenset. Sed cum hic interpretem non agamus, sed disceptationes duntaxat, hujus idiomatis (nempe Gallici) causa, instituamus, arbores & frutices siliquas ferentes, Staphylodendron, Laburnum, * Cerinam, Tamarindum, Acaciam, Coluteam, Genistam cum Hispanicam, & vulgarem, tum Nivernensem, Routazo apud Montefiascon nascentem, Cassiam solutivam, Anagyrim, Nerion, & Arborem Iudæ vulgo nuncupatam comperimus. Hic multo plurium appellationem auditis, quàm Theophrastus tradiderit. Sed hic duntaxat de earum semina conquirendi, atque ad germinationem perducendi ratione agitur: nam aliàs de ipsarum natura agemus: Cassiæ porro & Acaciæ effigies in nostris Observationibus videre licet.

Cercin forte
Gallicum exemplar esset
cōsulendum.

*Arborum satio foliorum deflusui tempore, facienda:
& loci, qui conferendus est, preparatio.*

PROBLEMA VII.

CUM Natura silvestribus arboribus legem imponeret, negavit ut earum semina nasci queant, nisi calido, molli, & humido loco: quæ consideratio longiores adhuc alias disceptationes parit. Nam si quis in Arabiam vel Ægyptum proficiscatur, & istic nostrates arbores alere velit, experimenta forsitan inveniet ejus regionis incolis convenientia, quemadmodum hîc ab illis mutuari possimus; præsertim cum Tamarindos & plerasque alias arbores illis peregrinas esse animadvertamus, quarum tamen abundantiam acquirere possent, si earum semina terræ committerent. Constat enim Alexandri adventum in ipsorum regionem, non minorem illis utilitatem attulisse ob culturam rerum ex India & Asia delatarum, quàm Americanis intulerint Hispani, Lusitani, Galli, qui in diversas novi Orbis regiones appulerunt, easque multis rebus magnam utilitatem adferentibus excoluerunt. Sed primum omnium semina sunt comparanda, deinde solum pro cæli temperie accommodandum. Soli præparatio ad semina excipienda, cum ea purgatione comparabitur, cui universa animalia obnoxia sunt; nam etiam stirpes huic naturali excretioni subjectas esse conspicimus. Cum salivant arbores, satis edocent qua præparatione eas natura donarit: quod accidere solet antè quàm earum flores explicentur, quemadmodum in animalibus cum libidine incensa fuere. Atque ut Medicorum scholæ statuunt pinguedinem non esse partem animalis, sic de arborum saliva dici posset. Cum igitur omnes res animatae, seu motu præditæ, seu motus expertes, ut naturali purgatione sese præparent, obnoxia sint; certum est eandem esse cum animalibus & hominibus, arborum rationem, quæ naturali humectatione præparantur, qualem pro seminariis edocebimus. Considerate arbores certo temporis spacio quiescere, atque folia abicere, non secus ac animantes vel quadrupedes vel bipedes; quarum illæ pilos mutant, hæ pennas, atque etiam serpentes exuvia: Sic plantæ postquam à partu hieme quieverunt, foliis denuo sese ornantes, prægnantes ferè permanent totius anni triente: sed quemadmodum platanus hieme & frigoribus corticem abicit, sic Adrachne æstate & per æstus, Suber autem novo vere, diversis videlicet anni temporibus. Multæ tamen arbores imminentibus frigoribus folia non abiciunt, sed illa totâ hieme retinentes, demum novo vere eis sese spoliant. Aliæ verò quibus folia decidua, æstate vetera abiciunt, & semen conservant. Sed hujus rei vix ratio reddi queat. Similis est nonnullarum rerum quæ in pecularia animantia cadunt, consideratio: nam cervis, platycerotis, hinnulis, atque forsitan etiam Camelopardali, Axi, magnoque illi animali Alci (cujus cornua in limine sacri sacelli Biturigibus, quemadmodum alterius Ambosii, conspiciuntur) & Hippelapho cornua decidunt: contra Monocerotes, Strepficeri, Tragelaphi, Gazellæ, Rhinocerotes, Hirci cum domestici tum silvestres, Boves, Uri, Bubali, Verveces, & Musimon, ea non abiciunt. Nonne ergo idem arboribus, præparationis gratia, quod nobis continget? Solo mandatis Malorum, Pirorum, Olivarum, Aureorum Malorum, Limonum, Citriorum, Adami, Granatorum, aliarumque similis liquoris, atque etiam vuarum seminibus, an grati saporis fructus habituros vos creditis ex arboribus inde prognatis, nisi prius eas surculis (illi arbori ex qua semina desumfistis, similibus) inseratis? Olivas serite, nascentur vobis Oleastri, & ex Piris Malisve optimi succi, asperi silvestresque nascentur: itaque eas inserere necesse est. Eam nos cicurationem appellamus, cum novo varii generis insitionum adulterio, quales in hortis aluntur, eas fieri cogimus. Nisi mortales disciplinarum dulcedinis insitionem reciperent; naturam, quæ per se agrestis est, retinerent: sic & animalia fera manent, nisi cicurentur, atque similiter arbores, nisi insitionis cultum recipiant. Eadem igitur est ratio artis in eo qui illam edoctus est, qualis surculi in arbore silvestri insiti. Sed ne à primario nostro instituto longius discedamus, nobis vitio haud vertetur, quod de soli præparatione primum non egerimus, antè quàm ad seminaria procedamus, quasi ignoraremus cultum desiderari. Sementis & insitionis tempora adeò fuerunt à Veteribus observata, ut Græci, teste Galeno, hiemis duas extremitates in iis constituerint, hiemem verò mediam. Sic enim ejus interpretes Latinus loquitur: *Hiemem in tres partes dissecant: cujus sub Solstitium tempus medium constituunt, de extremis duobus partim sementem, partem autumnalem, quod est inserendi tempus.* Sed Solstitia, Æquinoctia, Vergilia, & alia similia vocabula suum locum habebunt in culturæ plantarum explicatione. Ceterum quandoquidem nunc de silvestribus stirpibus agimus, quis agricola solum stercoreavit, aut sarrivit, ut sponte adolescerent, nisi

nisi probus ille cultor natura? pejor itaque, cum cicurandæ sunt, earum conditio esse non debet. Vos igitur rustici, qui summo labore fimum, cineres, terram, urinam, calcem, & alia hujusmodi per agros, ut uberiores fiant, spargitis, possetisne ejus rationem reddere? Si eam nescitis, hinc discite: nempe fruges, arbores, herbas, reliquaque hortensia, cum radices spargere incipiunt, facilius provenire, si solum præparatione calidius atque mollius reddatur: perinde ac si plumæ lectis nostris in alium usum imponerentur, quàm ut corpora molliter & calidè sustineant, ossium commoditatis causa. Tu vinitor, quænam est causa, cur equinum fimum tuis vinetis magis convenire æstimes? En videtis naturalem etiam quandam esse in plantis appetentiam, ut saporibus delectentur, quasi cæli foliæque humor non sufficerent. Illæ itaque falsitudine, dulcedine, atque aciditate gaudentes, molliter tamen & calidè esse volunt. Nam licet stramen non putrefactum ad radices plantarum sepultum, mollitiem eam præstet; nihilominus, cum sapor ille desit, minus illis gratum est, & ut conspiciere licet, radicibus simili mollitie minus gaudentibus, pumilæ fragilesque arbores permanent. Vos ô pastores, qui ovium greges per agros pastum deducitis, atque septis concluditis, an in quem finem id faciatis scitis? quoniam videlicet fruges istic satæ, delectantur solo in quo urinæ saporem degustare possint. Inde fit ut variè judicandum sit de stercore suillo, gallinarum, aviumque, ovillo, bubulo, camelino, equino, atque humano. Falluntur nonnulli qui existimant pingue solum arenoso præferendum esse ad seminaria instituenda: at experientia contrarium docet; & id Theophrastus jam olim scripsit, ut planius in Gallica versione apparebit.

*Neque homines, neque solum, neque etiam animalia graviores
laborem tolerare posse, quàm iis natura leges constituerint.*

PROBLEMA VIII.

ARBORES, tellus, plantæ, homines, & animalia, atque etiam ipsius cæli orbes quiete frui optant, teste Platoniorum anno. Nulla res animata somno privatur. Itaque Solaris luminis privatio ad eam rem convenit. Nonne igitur meritò indignari possunt ii qui ad operas fuere adhibiti, cum illis quies adimitur? Hinc desumpta est origo nonnullarum disceptationum quas hinc legitis: nam postquam animadversum est, neque rerum singularium procul hinc observatarum raritatem, neque Commentarios de avibus & piscibus, neque animalium picturas rationem invenire potuisse qua labor mitigari posset, ut iis rebus sufficeret quæ ad quietem adipiscendam necessariæ erant: denuo quærendus favor fuit sub stirpium patrocínio, ob quarum studium nimium forsitan iis locis inhæsit quæ Musea nuncupantur, Musis dedicata. At hoc non scribimus, ut Plinius in sua præfatione ait, Humili vulgo, studiorum ociosis; sed potentioribus, qui multas operas ad labores alere possunt. Verùm id non sine quorundam calumnia: nam quo pacto divitias alteri polliceri potest, qui ipse nullas habet, aut qui ab eo, cui illas pollicetur, mutuas sumit? non defuit tamen spes, idem studium (quod auctori minuendarum facultatum occasionem præbuit) novas etiam iterum acquirendi, rationem subministraturum. Verùm tantum abest ut quæstus cupiditate ad hæc studia impulsus fuerit: quinimo ut illam fugeret ea est amplexus. Viginti nunc sunt elapsi anni, quod manum qua hæc scripta sunt, χειρομάνης inspiciens, cum facultates obtinere possem, pronunciaverit: Quinquagesimo ætatis anno non plura possidebis quàm nunc possides. Tamen quemadmodum auro vetustas nihil addit, nec etiam adimit; sic hujus vaticinii veritas postea agnosceretur. Arbores igitur, si paululum temporis vos relinquo, ægrè ne feratis: nam in alia re expetitur auctoris exercitium, idque fortassis alio laboris genere. Sed ô montes, quid abscondere potuistis quod ejus oculos fugerit? aut quis explorator, ô arbores, de vobis hoc tempore plura referre poterit? Si Echo, quæ toties hanc vocem per Asiæ valles atque per altissimos Europæ montes exaudiit, nunc responderet, nullo alio teste opus esset. Hinc fit ut modò animi hilaritatem, modò animi ægritudinem præ se ferant nostræ disceptationes. Igitur, ô arbores, arbuta, & herbæ quæ vestrum cultorem cum maximè opus habet, deseritis, ejus orationem audite indignatione plenam. An æquum est, ut vestram imbecillitatem sibi obiici audire cogatur? Nam cum illum per terram & mare mancipium effeceritis ob unicum vos videndi desiderium, cumque adegeritis ut decies millena milliaria suis pedibus metiretur, non comprehensis peregrinationibus maritimo itinere factis, & tamen vix hunc errorem detegere potuerit, tanquam is qui nullum suum commodum quàm per vestrum captare noverit, sed diminutis licet facultatibus, majorem adhuc vestri experientiam acquirere voluit. Quid igitur, ô arbores, hinc

tacetis? sed tamen multis ad hanc rem disceptationibus opus est: nam virtus vulnere virens, acceptarum injuriarum adhuc meminit. Sed ad hanc rem ne exquiruntur omnes singulares dotes viri omnibus numeris absoluti, cum sciamus neminem tot rebus sufficere posse: imò ne apud Turcos quidem mancipiis plus laboris imponitur, quam ferre queant, quod dictum esto ad refellendum eorum injuriam qui sua mancipia terram, tanquam jumenta, colere debere existimant. Sed neque ipsa, neque terra, quicunque tandem labores istic fiant, neque etiam ipsæ arbores plus præstant quam naturæ legibus illis definitum est. Nam terra non minus suis feriis & quiete frui debet quam arbores & homines. Non minore itaque labore, & temporis diuturnitate opus fuit ad ea investiganda quæ ad illustrandam stirpium cognitionem evulgabuntur, quam iis qui, cum abundè haberent ut per omnem ætatem etiam cum maximo quæstu sine molestia vitam traducerent, perpetuò in suis museis se continuerunt, ex libris quæ oportuit ediscentes. Ne mirum igitur videatur, si qui alia studia sectati sunt, certa quædam subtilia & arguta de artium secretis argumenta, diu & cum ocio excogitata tam promptè dissolvere non potuerint: licet eum, qui in eorum album recipi cupiat, illa scire necesse sit. Nonnullis sufficit ea didicisse quæ docet toties repetita illa cantio. Ast alia desideria quæ majore impetu impellunt ad ea cognoscenda quæ minorem quidem utilitatem, sed graviores labores adferunt, fortè audient quod objectum est Lotophagis populis, qui utilitatem adferentia deserentes, ea quæ minoris momenti erant, sectabantur, dulcedine fructus Loti contenti, qui tamen malum alimentum præbet. Sed non frustra cum Latinis dici possit, Trahit sua quemque voluptas: nemo enim ignorat, quemlibet id studium amplecti quod majorem voluptatem illi adferret: sed nullum nostrâ opinione inveniri queat, quod huic præferendum sit.

Disceptatio, silvestrium arborum cicurationem comprobans.

PROBLEMA IX.

EX ANTLATIS laboribus, suo tempore nostra diligentia fructus nos percepturos tandem speramus. Olim Augusti illustrissimique & liberalis nostri Regis Majestas mandatum dederat, ut stirpium gratiâ ocio frui possemus: sed tale ocium ut consequi possem, graviores & difficiliore labores subeundi fuerunt, quam Argonautis ut aureum vellus obtinerent: quod cum animadverteremus, existimavimus præstare id seriùs consequi, quam nunquam; eamque adeò ob causam ingenium intendimus, ut aliâ ratione id consequi possemus. Hujus moræ causa accidit, quoniam cum ipsi nostra scripta & rerum in Asia observatarum effigies offerremus, etiam declaravimus in rebus majoris momenti quam ista erant, suæ Regiæ Majestati nos operam navare posse, modò nobis aliquas suppetias ferret; & quòd si ex rebus minimis aliquid conficere potuissemus, dignum quod donaretur tam Illustri personæ, ipsius adminiculo alia multo digniora posse conquiri. Sed ut beneficium unde provenit agnoscamus, Dominus de Montmorency, Franciæ Par, & Archimarschaleus sive Connestabilis, Princeps illustrissimus, & publicæ tranquillitatis amantissimus, istam causam fovendam suscepit; nobisque auctor fuit ut nostras observationes publici juris facere inciperemus: nam illius & Cardinalis Castilionæi, qui privatim pecuniæ summam, in sumtuum jam factorum ob animalium picturas enumeratas subsidium erogarunt, liberalitate factum est, ut devinctam adhuc sentiamus nostram Serpentum historiam ipsi Domino Connestabili, quoniam pecunias suppeditavit ad earum icones (quæ brevi in publicum evulgabuntur) sculpendas: & quia, ipsis procurantibus, illam ad nostra studia fovenda pensionem, à nostri liberalissimi & victoriosissimi Regis Majestate obtinimus: animadvertentes autem tempus effluere, & nostras de cultura deliberationes defervescere, tamen non deesset voluntas ejus peritiam, atque plantarum notitiam evulgandi, licet de multis adhuc dubitarem: tum decretum fuit, non incommodum fore si rationes invenirentur, quibus eodem (quod aiunt) cursu, duos lepores venaremur; ut videlicet discendo, alios nostræ nationis etiam doceremus; eaque ratione efficeremus, ut neque nos falleremur, neque etiam alii. Sed in eo difficultas consistebat, ut conferri possent: cum scripta magni momenti non esse existimarem, nisi simul demonstrarentur ea de quibus agebatur: hoc est, nisi, dum stirpium notitiam illustriorem reddimus, eas etiam vulgares efficeremus: quod minimè fieri potest absque patrocinio. Sed ante omnia, dum hæc legitis, revocate in memoriam admirandam illam arborum ex adeò exiguis seminibus enatarum altitudinem. Semen etenim ex quo Platani, Cupressi, Alni, Salices, Populi, Betulæ, Ostryæ, Ulmi, & Larices nascuntur, adeò exiguum est, ut quælibet musca & formica quantumvis parva, earum arborum originem gestare possint. Parum est altissimam

simam malum in navi figere, eique velum adaptare, nisi insuper castellum supra exstruatur, & bellicis tormentis muniatur ad perdendos homines, illisq. vitam in aëre adimendam, ut terræ sepulturâ careant: sed illud majus, malû malo imponere, vela velis; nec id adhuc satis, nisi quartum etiam accedat. O confidentem ambitionem! videtis vestram vitam furore quodam ferri à re tam exigua originem ducente, ad eò (inquam) exigua, ut formica sese exercendo vos supra tergus gestare dici queat; quandoquidem eam originem gestare potuit ex qua multæ naves fabricatæ sunt. Si igitur Cedrus ad eò excelsa & recta, Larix, Abies, & Picea tam exiguo semine nascuntur, an ejus vecturam contemnitis? Frustrâ cultor ista contemnes ob originis vilitatem: nam licet quilibet rusticus iis uti queat, proposita nihilominus sunt uni ex potentissimis hujus sæculi Regibus. Contemnite porro, vel probate, hæc tamen charta excipiet. Videtis ergo eas arbores quæ exiguo semine præditæ sunt, in summam altitudinem adolescere. Aliæ verò è majoribus seminibus originem ducunt. Nam Juglans, Quercus, Castanea, Fagus, Cerasus multo majore semine constant. At in arboribus nucleis præditis, nulla fuit difficultas: nostri enim majores posteris abundè reliquerunt. Inde originem sumpsit mutua illa regionum inter se communicatio: nam Persæ Persica nobis distribuerunt, Armenii Armeniaca, Medi Limones, Aurantia, & Citria quæ Latine Mala Medica nuncupantur. Qui fuere auctores ut ea primum nancisceremur, quàm ii quibus id tum in mentem venit? Sed & nunc, ne tam procul abscedamus, Indiaque & Africa prætermittis, difficile non esset multas fructiferas arbores obtinere, quibus barbari tribus vix passibus à nobis distiti fruuntur: nondum tamen mare trajecerunt, nostrorum mercatorum qui eas regiones adeunt, negligentia & incuria. Animadvertite quorsum hæc dico, & statuite an præter rem id faciam. Intelligite igitur quod vobis dicitur; nempe si hoc feceritis, illud vobis accidet. Eam ob causam noster maxime magnanimus & Augustissimus Rex, cum jam antea animum ad eam rem applicuisset, nobis tradidit schedam manu propria obsignatam, tamquam arrabonem suæ voluntatis, & certitudinem, aliquando nobis bene consulturum: eamque schedam à Domino de Laubespine Secretario contra signari iussit: cujus schedæ æstimatio nobis spem fecit, aliquando fructuosos iis commodis, quæ in eâ descripta erant: neque enim ita interpretari volumus ut exteri quidam, qui Principum pensiones verè passionem esse dicunt, quoniam multas animi molestias devorare, & tolerantem esse oporteat, illas diutiùs sollicitando. Eadem igitur spes quæ eos qui nihil obtinere possunt castigat, facit ut, tametsi jam diu illam cõservarim, adhuc servare oporteat, licet illius nullus cõsequatur effectus. Animo tamen recolens signa quadam auctoritate pollere, præsertim à maximo Rege profecta, boni consulenda sunt, exemplo ejus quod Suetonius de Augusto refert, eum videlicet Alexandri effigie obsignare solitum; sed imitatum id signum cum comperisset, postea Sphingis impressione obsignasse: sed & Caloieri montis Sinai adservant manus pictæ impressionem papyro adglutinatam, quam Mahometis esse prædicant, cujus auctoritas illorum adhuc antiqua privilegia conservat, quæ Turcarum Imperatoris milites inviolata præstant. Deinde etiam meminisse juvabat ipsius Majestatem ex similibus disceptationum iis quæ in nostris scriptis continentur, prælectione voluptatem accepisse; proinde nostras illi hæud ingratas fuisse, conjecturam inde facientes, nostram expectationem firmiorem credebamus. At postea hujus deliberationis difficultate in novæ protectionis defectu consistente, facile illam explicare licuit, ipsa Illustrissimo atque Reverendissimo Domino Cardinali Lotharingo proposita. Nam cum ipse sit acerrimi & subtilis ingenii, paucis intellexit quid illi proponeremus. Tum pecuniis mihi distribui iussis ab ipso tanquam maxima quæque ad Reipublicæ augmentum moliente, atque etiam à Conestabili, diligenter observavimus ea quorum fiet mentio, præsertim in postrema nostra per Italiam peregrinatione, ad quam nos Rex ablegarat. Non abs re hæc, & quæ in hanc deliberationem inciderunt, statim ab initio commemoravimus; ne ingratitude notam nobis adscisceremus, suppressis eorum nominibus qui auxilium contulerunt: tum etiam ut rationem redderemus eorum paucorum nummorum qui nobis donati fuere. Parum fuit præcedente anno montium Arvernæ, Sabaudia & Delphinatus summa juga denuo dedita opera conscendere ad observandas arbores: nisi ex professo Italiam bis emensi fuisset, ut disceremus qua ratione omnis generis illarum magnam seminis quantitatem nancisci possemus. Sed ut alios quos forsitan hæc cura tanget, doceamus, audite: nam in hoc totius nostræ doctrinæ cardo versatur. Neque Principes viri, neque rustici, neque oppidani quidquam rari præter vulgaria habere queunt; cum ad suorum hortorum, vivariorum, & agrorum ornatum, tum ad utilitatem ex eis percipiendam; nisi primum aliunde semina accipiant: neque hortulani suis dominis educare possent alias stirpes quàm olera & brassicas, aliaque similia vulgaria, nisi ab aliis semina præbeantur. Attamen hæud difficile foret, brevi efficere, ut singuli rariores

alias & varii generis adipiscerentur, si illis semina aliunde subministrarentur (cujus rei exemplum esto, quod nullus adeo exiguus hortus nunc fit, qui cupressos, lauros, & plerasque alias non colat) atque ista ratione singuli quibus ad hanc rem animum applicare licet, suam diligentiam, ut appareat, præstare poterunt. Si igitur difficilius non est silvestres urbaniores reddere, quam domesticas conservare: in quam calumniam, o hujus seculi Principes, non incurritis, tam ingenti bono indigni, qui vestra socordia vestros census imminui finitis? Sed cuinam tribuetur insignis hic error, socordiae ne & indignitati personarum, an ipsi tempori? Vos igitur qui doctrinae nomine tumetis, & singula in commentarios referre vos profitemini, cur ejus rei non meministis? Quænam est hæc negligentia, quod arborum per universum orbem celebratorum stirpes prorsus extinguere permiseritis? Sed aliàs id demonstrandum est: nam nunc de silvestrium cicurandi ratione nobis institutus est sermo. O boni senes & parentes, an desides homines, quibus vestras hæreditates videntes, bene cultas & opulentas reliquistis, calumnia digni non sunt, quod egentes facti sunt? De te nunc agitur Balsamum, cujus cultura, non jugera, sed integra arva occupare solebat. Nostris majoribus gloriae cedebat, quod illud in necessarios usus obtinerent, vobis autem vitio vertendum, quod id perire permiseritis. Vestrae opes, o homines nihili, culturae negligentia percutunt. Sed cujus culpa, o Principes, ejus cultura non restauratur, nisi quoniam vobis in mentem non venit? Iam Iericho deserta est, Balsamum istuc amplius non nascitur. Magnificentiam igitur à veteribus vos superari, fateri non pigeat. Semiramis, Attalus, Philometor, Harpalus, & multi alii Principes extincti, viri, & feminae, nomen sibi adquisivere, quod cultura delectarentur. Si quis nunc id in usum revocaturum pollicetur, inveniretne qui illi fidem adhiberet? Dubito, nam esse desit. Sed secundum ea quæ vobis hic proponuntur, agite, o adolescentes, & antè quam canicies vobis obrepat, stirpes jam alueritis, quæ vobis cum insigni utilitate delectationem etiam adferent: nam quemadmodum canicies temporis successu, vobis insciis, sensim obrepat; sic natura vobis inserviens educabit quod telluri vestrae concredetis, modò prima initia illi dederitis. Quispiam jam provectæ ætatis accersitus ad opulenti cujusdam liberos instituendos, immortalitatem illis pollicebatur: parens illorum, vadem postulans, responsum tulit, quantum ad se attinet, certum se esse, minimè calumniam incursum nisi immortales fierent: cum videlicet non ignoraret se inventum non iri, cum illi morerentur, ut fidem suam præstaret. Attamen ille non corporis immortalitatem promittebat, sed nominis illorum gloriam.

Quæ causa sit, cur neque in civium, neque Principum hortis, exotica planta vulgo conspiciantur.

PROBLEMA X.

AD stirpium è seminibus generationem quod attinet, difficultas nulla erit, modò quis diligentiam adhibeat: sed illud primum, ut eas jam enatas & adhuc teneras conservare sciamus. Nam per summos ætatis ardores sine aqua vivere nequeunt, quemadmodum nec hiemis injurias ferunt, nisi adversus frigora muniantur, & recondantur. Sed & ipsos Romanos in hortis suis Myrtos adversus frigora munire oportuit: ait enim Poëta:

Dum teneras defendo à frigore Myrtos.

Quod si id Romano agro fieri debuit, loco illis commodo; quid non facere debebunt nostro agro? Nonnullorum diligentia puniceæ mali, aureæ, & limonum, semine natae succreverunt & fructus tulerunt etiam in frigidis Rhetia & Helvetiorum regionibus; ut ex iis constat quæ Tiguri conspiciuntur. Atque hoc loco id dictum sit in quorundam Principum virorum gratiam, quibus, licet exoticarum plantarum semina dentur, eorum tamen hortulani vix tantum oculi sibi sumunt ut ea terræ committant; tantum abest, ut enata, hieme conservent & recondant. Hinc fit ut nihil singulare conspici possit, nisi apud eos qui suos hortulanos ad diligentiam compellunt. Nam nisi ipsimet domini voluptate ex iis afficiantur, & diligentiam adhibeant, multo minus ipsorum hortulani vel œconomi ea curabunt. Cum igitur hoc scripto duntaxat instituta sit exhortatio ad silvestrium arborum cicurationem: (nam seminaria parandi ratio in tractatu de Agricultura, ubi etiam de fimi & cinerum generibus, & areis, expressè docebitur) non de Canella, Garyophyllis, Moschata nuce, Pipere, & aliis similibus Aromatibus, in silvestribus arboribus peregrinis nascentibus, neque de Melegueta differente à Cardamomo agere constituimus: alio etenim loco, ut jam dictum est, id fiet. Itaque ad tam varia demonstranda, nullos alios sumtus faciendos

faciendos Regi proposuimus, nisi ut, quandoquidem ipsius Majestas mandatum dederat ut aliquod beneficium in me conferretur, tametsi nihil adhuc me effecturum pollicitus essem; ipsius nunc voluntas esset, præcipere ut beneficio illo tum donato frui possem, me rationem demonstraturum educandi singulis annis multa arborum genera, quæ neque in Franciæ agro, neque in cujusquam Principis hortis in hoc regno unquam conspecta fuere: atque sic perseverando, nullam difficultatem obstaculo fore, quo minus ubique vulgaria fiant, non ad duodenarium aut centenarium millenariumve numerum, sed ad decies centena millia. An quisquam sine admiratione audire poterit, hanc disquisitionem nunquam ab iis fuisse æstimatam à quibus omnem favorem obtinere promerebatur? Quid hoc? Nempe, non modò scripta commentaria vobis adferre, edocentia quanam sint stirpes quarum Theophrastus meminit; sed ut illis frui possitis efficere, vobis eas quas recenset exhibendo. Si igitur Traupalum, Lacaram, Apharcam, OEleagnum, Celastrum, Adrachnen, Cercin, Thuiam, Phyliram, Halyphleon, Crategum, Æquum, Oetum, & similes alias arbores ipsius scriptis celebratas haberetis, an eas contemneretis? Cùm igitur earum descriptio & Gallicæ appellationis expressio æstimanda sit; an non præstantius censebitur communes illas facere his qui expetunt? Quòd si suspicamini id fieri non posse, minus dociles estis quàm eruditissimus Theophrastus, qui non modò credidit, sed etiam scriptis tradidit, nonnullas arbores jam cæsas, & dolatas, postea reviruisse & revixisse.

Exempla diligentum Agricolarum, quibus probatur, quod virens supra terram conspicitur, quodq; novo vere transplantatur, id omne vel locis incultis vel domesticis semine natum esse.

PROBLEMA XI.

SED unde quidquid nunc supra terram viget, ortum habere credendum est, quàm ex semine? quasi verò Tiliæ, Corni, Mali, Pyri, & similibus arborum genera, item fruticum, herbarum, & cetera quæ novo vere in urbibus publico foro venduntur, è nucleis, granis, & seminibus, vel ramis terræ infixis non succrevissent. At quis cogitet, ista duntaxat locum habere, cùm homines ocio abundant, pacèque fruuntur, non autem belli tempore: quasi nonnullæ res pacis deliciis congruerent, aliæ rebus bellicis necessariæ essent: attamen qualiscunque tandem sit cultura, utroque tempore necessaria est: nam ipsi met bellatores, sive hibernent, sive in expeditionem proficiscantur, aut inde redeant, ad culturam concedere solent; quemadmodum etiam Machiavellus suas de bello disceptationes hinc auspicatus est. Neque Cæsar, neque ejus majores, neque ejus posteris, unquam com meatu copiam abundarunt, aut ejus penuriam laborarunt, quam ex ipsa. Nam quis unquam de pecuniarum inopia conquirentes audivit, quemadmodum nunc fit? Res frumentaria, hoc est, annona, illorum consilia aut promovebat aut remorabatur pro ipsius abundantia ratione. Cùm igitur tellus vestro auxilio fecundior reddi possit, & vobis utilitatis decimas referre: illius causa nulli rei parcere debetis, ut illa vestri commodi causa non defatigetur. Ejus rei comprobationem audite. Cùm Rex p. m. bonarum litterarum alumnus Rupellâ reverteretur, contigit ut prudens quidam Antistes ipsius aulicus apud rusticum in itinere diverteret, quem per universam viciniam fama erat Mandragoram alere, cujus beneficio prædives evasisset. Hic Antistes vir æquus & gravis id intelligens, an id verum esset exquirere voluit. Itaque evocato in secretiorem locum suo hospite, illum oravit, ut nisi molestum esset, & si fieri posset, Mandragoram quæ ipsum opulentum reddidisset, illi ostenderet: tum ille; Falsa sunt, mi domine, quæ de me memorantur: nam nullam aliam Mandragoram habeo, præter eam quam nunc audies. Viginti sunt anni quòd in hanc provinciam concesserim: cùm verò multæ operæ ad agrorum culturam essent necessariae, nunquam servus vel ancilla, filius vel filia, post me cubitum iit, atque primus semper cubitu surrexi: eaque ratione mea jumenta, atque ipsa cultura pro mea diligentia uberiora sunt reddita. Idem Romæ accidit misero cuidam mancipio libertatem jam adepti, quod brevi tempore dives effectum est, sed non sine vicinorum invidia; qui cùm ipsius segetes uberiores suis conspicerent, eas in tuos agros beneficiis pellicere arbitrabantur; eaque de causa Romanus coram Senatu convocatus est. At illi de hac re perturbato & admodum sollicito, tandem in mentem venit, ut aratrum, plaustraque & boves, bipalia, bidentesque, & reliqua rustica instrumenta in forum Romanum veheret, atque se istic iudicio susteret. Cui Iudex; Adesdum, quid ad hæc respondes quæ tibi obiciuntur, nempe vicinorum segetes in tuum agrum beneficiis pellexisse? Domine, inquit, en mea beneficia.

Judices verò ipsius aratra, vomeres, & plaustra majora ponderosioraque vulgaribus conspicientes: deinde ipsius boves pingues, & firmo corpore; bipalia, sarcula, rutra, palas, feras, falces, secures, rastra, ventilabra, & reliqua rustica instrumenta adeò solida & affabrè facta: tum etiam nervosos filiorum filiarumque ipsius, atque uxoris lacertos, omnesque vegeto esse corpore, & integris vestibus; non modò eum absoluerunt, sed objurgatis ipsius accusatoribus dixerunt, si singuli eandem diligentiam in colendis suis agris adhibuissent quam ille, futurum ut perinde divites essent. Sed hæc forsitan præter institutum: demonstrare tamen volumus, diligentiam nunquam frustraneam esse, diligentemque virum nunquam ad egestatem redigi. Si igitur hoc institutum, à quo hic libellus appellationem desumpsit, haud difficile factu est; quid oberit quo minus Regiæ magnificentiæ favore & patrocinio dignum sit? Nam à nemine adhuc propositum est hoc negotium, neque quisquam id suscipere posset, etiam si millies majores sumtus faceret quàm quos expetimus. Considerate ergo quanti æstimemus beneficium nondum impetratum, dum id tanti redimere volumus. Et tamen si vili comparant alii, qui nunquam rationes habuerunt, neque habebunt (minus videlicet extincti quàm vivi) Reip. consulendi, non admodum solliciti sumus, & constantes in nostro instituto perseveramus. Plurimi audientes nostram sollicitationem, impossibilem eam æstimabunt: nos autem, si de ea sinistrè loquuntur, non flocci facimus. Nam hujus operis institutio, in unius anni spacium non est, sed in temporis longitudinem; non in privati alicujus viri, sed in totius orbis gratiam. Animadvertendum est præterea, id quod à nobis nunc non præstabitur, aliàs præstari posse, aut ab alio successore. Necessariò tamen initium semel faciendum est, si rem confectam videre volumus. Et ut demonstremus nos in medium nihil prolaturus, quod jam non sit experimentis comprobatum, nonnulla hujus Regni loca atque alia externa indicabimus, quæ possibilitatem demonstrabunt. Nam quantum ad eam quæ accusari posset negligentiam, hac ratione facile elui poterit: bellum scilicet impedire quo minus mandatum fiat, ut operæ ad eam rem designentur; & licet nunc etiam hanc rem proponamus, inquirendum tamen an aliquo futura sit in pretio. Nos sanè facile excusabimur, qui nihil acceperimus, ut in ea sumtus faceremus: propterea nulla obligatione obstringimur. Et tamen facile nunc & deinceps probari poterit, non majorem esse difficultatem promissa præstandi, quàm hortulano, spinacia & brassicas colendi. Etenim has disceptationes facili methodo describere constituimus, ut etiam exteri commodum inde percipere possint.

*Silvestrium & urbanarum arborum secundum earum
altitudinem & magnitudinem nomina.*

PROBLEMA XII.

LICET ex professo arborum magnitudo annotanda esset, id tamen sine exceptione non fieret. Exempli gratia, Theophrasto Celtis, quam Latini Lotum, Galli *Fregolier* vocant, Pyri est magnitudine. Sed qui Pyros in arvis sponte nascentes, cum iis quæ recens in hortis insitæ sunt comparabit, præaltas eas inveniet. Subsequentes tamen in ingentem altitudinem excrescunt: Larices Gallis *Meleses* nuncupatæ, Abietes *Sapins* dictæ, *Sapini Suiffes*, Platanus Asiatica arbor, Aceres Gallicæ *Plasnes*, Boumelix *Fresnes champesres* dictæ, Cerrus, *Drulle*, Quercus, Ilices, Aria, Alni, *Merifiers*, Tiliæ, mares & femina, ex quarum cortice funes fiunt, Cedri majores, Asiaticæ Sabinæ, & Tauri montis magna Juniperi, quæ fructu nucibus non minore præditæ sunt, Salices, Taxi, Castaneæ, Fagi, Betulæ, Palæ, sive Indicæ ficus, Milaces, Cerri, Cerrosouvari, Sorbus aucuparia, Sorbus torminalis, Sorbus, Palma, Juglans, Ulmus, Populus nigra, alba, & Alpina, Piceæ, Piceastri, & Pinastri, quos Rheti Gembro appellant, Corni, Cassiæ, & Cupressi. Aliarum verò arborum nonnullæ minores sunt, tamen etiam in justam magnitudinem adolescant, quales sunt; Acer crispa materia, & vulgaris Acer, Zizyphæ, Sycomorus Ægyptiaca, & Sycomorus Italica, aliàs Perlaro appellata. Comarus suapte natura pusilla est, sed ramis expurgata in magnam altitudinem assurgit, quemadmodum etiam Malus punica. Idem faciunt Sanguineæ virgæ albæ, & nigre, quas alibi Ligustra vocant. Alaterni, & Sanguineæ virgæ rubre, mediocres semper inveniuntur. Morus alba & nigra vetustate magnæ fiunt arbores. Sic etiam Pyri, Pruni, Persicæ, Armeniacæ & Præcoquæ mali, Napeca, Oleæ, Mespilus, & Cotoneæ, Siliquæ, nonnullis locis mediocres sunt, sed aliis magnæ fiunt arbores. Sed & Lantana, à Lantagine differens, & Zizypha, Oleaster, Ficus, Laurocerasus, Spina nigra,

nigra, Spina cervina, Spina police, Berberis vulgaris, Spina alba, Grossularia, & Spina gatzina, & Fraxini montani Orni nuncupati, Aclades, Aquifolia, Laburnum, Staphylodendri, Tamarindi, Myrobalani, & quas Galenus Chryfobalanos vocat, Glans unguentaria & Acacia Arabica mediocres sunt. Rhododendri nonnullis Cretæ insulæ locis, ad ædicularum trabes conficiendas aptæ, quæ alibi parvæ sunt: istic etiam Ricini adeo ingentes nascuntur, ut scalis admotis conscendi debeant. Coccus baphica non altè excrefcit, neque acidus ille frutex, qui vulgò Ribes appellatur. Balsami arbor etiam parva est. Sefeli Æthiopicum frutex, quod Narbonensis Provincia *Cachebugade* appellat, semper viret, sponte nascens quibusdam locis apud Orgon & Salonem petream. Pyrus cervina, Rosmarinus, Mespilus aronea, Nuciprunus, *Le Guerois* & Imbriagosa Autonensis agro Genuensi, parvæ sunt arbores. Sebesten, Punicæ, Corni, Buxi, Styraces, Sambuci, Coryli, Lauri, Persicæ tam duraciæ quàm aliæ, Præcoces, Tinus, Cedri Phœnicicæ, Oxycedri, Sabinæ, Phylicæ, Adrachnes, & Vitices; vetustate attolluntur. Anagyris non assurgit, quemadmodum nec Paliurus, nec Rhamnus, nec Halimus, & Iovis barbæ species, quam Georgius Agricola Diospyron esse censebat, quamque Helvetii *Faulepaum* nominant. Elæagnus lacus Orcomenii à Theophrasto descriptus, ex quo defectu Lupuli fit acrior Cerevisia, nomen apud Gallos invenit *Pimente*. Cujus notitiam acceptam referre debemus Valerio Cordo p. m. Germano Erfordienfi, in hoc studio exercitatissimo, perhumano & modesto, qui pro sua singulari benevolentia (quæ omnibus Germanis vulgariter innata est) cum in Pomerania tum in Saxonia nobis eum ostendit, quod manifestum indicium est, sæpe inveniri in extremo Septentrione nascentes plantas, quæ sub ipsa meridie observatæ fuere. Rosæ Moschatæ cum silvestres tum domesticæ, rubræ, albæ, & virides, Myrti, Coluteæ, Aurææ mali, Poma Adami, Limones, Citriæ, Tamarices, Genistæ varii generis, Tamarindi, Lentisci, Aspalathus, Cerviprunus, Machalep, Tithymalus dendroides, Arbor Iudæ, nuncupata Fabago aut Siliquastrum, Sfoiarolus, Erica & Phana. Salices, Alni, & Populi inter cellas sunt recensitæ: nam quæ pumilæ conspiciuntur, præter naturam tales sunt. Considerate ulmos Vicentino agro, quæ scilas quodammodo referunt in magnam usque altitudinem: nam ita à rusticis ductæ sunt, ut vites illis maritatæ ad summum usque conscendant, & in singulis earum gradibus ramos earum cædentes, messem & vindemiam in aère faciant. Nonnullæ ad agros claudendos & sepiendos aptæ sunt, quarum aliqua spinosæ, aliæ minimè. Halimus agro Hierosolymitano, & in Creta insula, Tamarices in Ægypto, Squendano agro Patavino ad sepes faciendas idoneæ, tametsi spinosæ non sint. Nam quod hîc sepes ex Spina infectoria, Oxyacantha vulgari, Pruno silvestri sive spino, & Berberi conficiunt; in Provincia verò Rhamno, in Thuscia Spina Guatzina, & alibi Rubo; id fit quod singulæ regiones iis utantur quæ peculiare illis sunt. In earum albo recenseri possent, inter frutices legitimum Thymum, quod utraq. Lavendula non minùs altè assurgit, Thymbra à Satureia differens. Arbuscula est Chamæpeuce, quam Lolmo incolæ agro Bergomenfi & Chiavennenses cis montem Scalam *Schiufernain* appellant. Thymelææ & Chamelææ frutices semper virent. Hallucinati sunt qui Sempervivum agnoscere arbitrati sunt: nam arbuscula est, uti & Polemonia. Quædam sine adminiculo subsistere nequeunt, quemadmodum Anabasis, Cardamomum, Hedera, Rubus, Smilax aspera & lævis, Lupus salictarius, Amomum, Viburnum Ruellii, & Vitis. Pleræque aliæ suum etiam locum hîc obtinere possent: sed de iis in Agricultura dicemus, quemadmodum & de Leguminibus (quibus Galli nullum adhuc nomen imponere norunt, sed sub oleribus comprehendunt) & de tritici generibus: pro quibus variæ colendi terram rationes inventæ, & diversa aratra cum suis vomeribus excogitata sunt. Vos Galli, qui in hoc scriptum incidetis, qui que superatis Alpibus in Italiam pervenistis, si quis vos percontetur quâ re apud Helvetios & Rhetos vixeritis, respondebitis pane & vino. Sed quo pane? ex frumento optimo confecto dicitis, quandoquidem illum bonum, candidum, sapidum & bene elaboratum deprehenderit: & tamen fallimini. An igitur non pudet ignorare quo vescimini? nam istic frumentaceum nunquam edistis, imò ne frumentum quidem istic feritur. Deinde si illorum molas ingressi essetis, lapides conspexissetis deglumandæ speltæ idoneos antequam molatur. Sed molares lapides, molæ & earum rotæ suum locum post arbores obtinebunt; tum etiam farina; inter quas illud magis mirum est, bonum panem è castanearum farina, nostri vulgaris in modum, parari, quo Genuensis littoris incolæ melioris defectu vescuntur.

Silvestrium

*Silveſtrium arborum quas ali & cicurari poſſe
demonſtratum eſt, nomina.*

PROBLEMA XIII.

NE verò celemus ea quæ nos experti propoſuimus; en vobis exemplum, quale à Re-
verendiſſimo & Illuſtriſſimo Præſule Cardinali Lotharingiæ, pro ſua clementia
& inſigni humanitate, coram Rege è ſcheda quadam pronunciatum fuit.

Domine, licet ab eo tempore quo V. Majeſtati concedere placuit, ut qui inſignia ali-
quot beneficia ab ipſa acciperent, etiam curarent, Petrus Bellonius Cenomanus ſexcentas
libras in penſionem annuam obtineret; plurimi tamen in quos poſtea beneficia collata fuê-
re, ejus decreti nullam rationem habuere. At ille non ignorans beneficia non conferri in
viros inutiles, rationes perquiſivit quibus V. Majeſtati ſervitium aliquod præſtare poſſet:
eæ autem ſunt, quòd varii generis arborum ſemina congerere queat, quæ neque in veſtris,
neque in cujuſpiam alterius hortis, aut totius Galliæ ſilvis unquam conſpectæ ſunt. Et cum
ille confidat, ſe ea recentia & magna quantitate nanciſci poſſe, quali numero, quâlique
loco V. Majeſtati placebit, illa ferere & colere ſpondet. Itaque V. Majeſtas non gravetur
præcipere Secretariis veſtri ſiſci, ut ſine ulla exceptione veſtrum mandatum exequantur,
ſecundum eas ſchedas quas pro ſingulari veſtra benignitate propria manu ſubſignatas illi
dare placuit: ut cum occaſio ſeſe offeret, eo beneficio frui poſſit quod in illum collatum
fuit, & de ea re litteras ubi neceſſe erit, illi expediant: & ſpondet rationes ſe ſubminiſtra-
turum, ut naſcantur V. Majeſtati arbores quarum nomina ſubſequuntur:

Siliquæ, Gallis *Caroubiers* dictæ.

Suberes, Gallis *Liege* nuncupatæ.

Cocciferæ ilices, quæ infectorium coccum ferunt, Gallis *Arbres de Vermillon & qui portent
l'efcarlate.*

Ilices, Gallis *Chefnes verds & Eouſes.*

Cerroſouvari, arbores glandiferæ in Tuſcia.

Macalep Arabicum, Ceraſi ſilveſtris genus.

Loti, Gallis *Fregoliers* vel *Miscacouliers.*

Arbuti, *Arbouſiers.*

Zizypha phœnicea & alba.

Aceres criſpæ, quas Theophrastus Sphendamnos appellat.

Carpini ab oſtryis differentes.

Arbores Iudæ, quas Græci vulgò Coucouchias nuncupant, unde Fabagines & Siliquaſtra
dictæ.

Gimber Rhætôrum, *Aleues* Gallorum.

Larices, Gallis *Meleſes.*

Alaterni, Gallis *Daladers*, aliàs *Sanguins blancs.*

Tini ſive Latiri inodoræ, Italis *Lantagini.*

Platani veræ.

Rhamni, frutices ſpinofi.

Laburnum, *Aubours.*

Rhododendri, ſive Rhododaphnes.

Picæ & Piceaſtri, Pini ſilveſtris genera inter ſe differentia, & à Pinaſtro diverſa.

Perlari in Italia vulgares, quas falſo nomine Sycomoros nuncupant. Eæ ſunt quas Syco-
moros Italicæ appellamus. Nam cis-marinis oris nulla legitima Sycomorus naſcitur.

Anagyrides.

Oxycedri, Gallis *Cades.*

Phœnicæ cedri, *Serbins.*

Staphylodendri, Gallis *Nez-coupee.*

Vitices.

Terebinthi.

Rhus veterum.

Milaci aut Acylacæ, Ilicis ſpecies.

Phylicæ, arbores perpetuò virentes, Italis *Salveſtrille.*

Ornitelli, fraxini montanæ ſpecies.

Swiffes, arbores Abietibus ſimiles.

Ad cujuſ rei experientiam demonſtrandam, ſua Majeſtas expenſas in binos viros ad
negotium

negotium illud perficiendum aptos nobis concessit, quos conquirendorum seminum gratia in varias regiones, quas illis nominabimus, ablegaremus, quorum singuli in annuam pensionem centum & viginti libras acciperent. Videtis igitur quod in sumptus rerum propositarum nihil aliud expectamus quam quod jamdudum nobis concessum fuerat. Quod si difficultas suborta, in dubium vocaret, an quæ propositæ sunt, nostrum cælum & solum ferre possint; jam nonnullas quibusdam locis adolevisse, eorum diligentia qui illas semine conseruerunt, ordine recensetimus. Siliquam enim certum est, apud Cenomanorum urbem horto Toutvoie crescere, ejusque magnas istic etiamnum conspici arbores. Ea est quam Siliquam Ægyptiam nominare oportet, non autem Tamarindos: quas Ægyptii paucas, nec eas nisi in hortis ut quidpiam singulare alunt, quemadmodum nos Aureas malos. Hujus Siliquæ, quæ inter eas quæ propositæ sunt primum obtinet locum, fructus à Græcis *καεγτιου* appellatur, cujus semen sex grana pendens nomen dedit ponderi illi auri quod Karat dicitur. Non minorem censum adfert Genuensis, Savonensis atque Villæfrancæ agri incolis, quam Juglandes per plana Galliæ. In montium declivibus atque radicibus petroso loco nasci gaudent, marisque littoribus, atque etiam in mediterraneis, tantâ abundantia magnas siliquas, quæ ejus fructus sunt, proferentes, ut in hordei, fœni, & avenæ penuria, asinos, mulos, & equos illis alant. Sed dum eas mandunt, semina in præsepis remanent, quæ nisi à nobis admoniti, colligere non consueverant. Inde fit ut difficile non sit futurum, Siliquæ semina nancisci; quandoquidem certi simus nonnullos ejus regionis incolas plus quam viginti eorum libras in singulos coronatos duros. Suberis, Milacis, & Illicum glandes sola vecturæ expensâ (quæ levis est) constabunt; ut testimonio esse possunt quas Bayona adferri jussimus. Sed nunc sanè in silvis haudquaquam conspicerentur multis hujus Regni locis, quemadmodum in Sable Andegavensi agro, & apud Cenomanos, nisi nostri majores aliunde glandes quas istic consererent, adferri jussissent. Eadem ratione adoleverunt quæ in Moulins horto, Borbonensi ducatu conspiciuntur. *Cerrosouvari* proximè nos impulerunt ut Tusciam peragraremus, earum conspiciendarum causa; istic enim frequentes sunt, effeceruntque ut ardente bello, per media hostium præsidia transiremus, dum ejus glandes quæreremus: nam Ducis Florentini favore freti, cum animaduerissemus in ipsius hortis cum aliis arboribus non inveniri, Senensibus, & Capraye incolis persuasimus ab ipsius Illustrissima Excellentia missos, ut tenellos ejus frutices erueremus, eosque deferremus in Portum Herculis, ut inde mari Pisas transveherentur in simplicium hortum. Sperabamus tamen (si fortè capti fuisset) leviùs nos tractandos à Principis ad literas promovendas ad eò studiosi ministris, quam à Theonis Villæ militibus, qui proficiscentes in Merensem urbem nos ceperunt; quibus nos oportuit majorem redemptionem persolvere quam plerique opulenti: cujus rei testimonium præbere posset Vannensis Episcopus, qui diu Regis in Belgica legatus fuit; is enim me præsentis suo fratri Domino de L'Aubespine dixit, Episcopum Atrebatensem illi retulisse, me sine redemptione dimitendum fuisse, si tam longo tempore captum rescivisset. Hoc igitur loco illi gratias ago, & nobili cuidam Viro Dn. de Hammes nuncupato, qui in doctrinæ mei Ronsardi gratiam liberaliter persolvit reliquam quæ pro mea redemptione numeranda supererat pecuniam. Conspecto igitur sine magna difficultate Cerrosouvaro in Senensium maritimis, & ejus glandibus collectis, divertentes ab itinere quod ad Portum Herculis ducebat, & versus Grosseto & Casanovola redeuntes, Romam usque illas pertulimus, atque Reverendissimo Illustrissimoque Cardinali Bellaio obtulimus. Videte igitur quam nullo negotio nullisque sumptibus Cerrosouvari glandes haberi possint, vel Montalsini, vel Grosseto itinere; cum certum sit, singulis ferè hebdomadis naves ex portu qui ad ostia fluminis Ambronæ est, solvere, quæ in Provinciam usque transfretent. Nonne conspiciamus crassiores illas castaneas *Marrons* Gallis dictas, in Belgicam, Hyberniam, Angliam, Scotiam & Daniam usque transvehi, & istic nasci si serantur? Non minus facile ergo comparari possent supradictarum omnium glandium genera, si quis hanc provinciam in se susciperet, imò & Platyphylli glandes, cujus circa Troiæ ruinas & in Lemno tanta est copia.

Arboris Macalep appellatio confirmatur ex ejus seminibus quæ in Aromatariorum officinis venalia habentur, quibus nonnulli ad abluendas chirothecas quas odoribus imbuere volunt, utuntur. Nomen est ex Avicenna desumptum, quod etiam ejusdem arboris semini Galli tribuunt; horum seminum suis nucleis exemptorum selectorumque pondo vili admodum emi deprehendet, qui ea in Aromatariorum officinis perquiret. Si igitur ipsorum seminum suis putaminibus exemptorum vile est precium, viliores adhuc erunt nuclei. Multæ regiones inveniuntur ubi sepes ex ea conficiuntur, quemadmodum Urbinate ducatu & Sabaudia, ubi *Putie* nuncupatur.

Loti sexto loco propositæ, quam Galli *fregoliers* appellant, fructus ad eò facile acquiri potest,

potest, ut eo jumenta onusta habere possimus ex vicinis Turnone locis, ubi frequentissima nascitur, pro solo vecturæ precio. Hujus vastæ conspiciuntur arbores ad Zucka Venetorum, quas Bagolaro nominant. Binæ etiam hujus magnæ arbores ad fontem Salonis petreæ, extra portam nascuntur, memorabiles ob vetustatem & celsitudinem, iis fortasse similes quas Plinius tantopere commendat, de Romanorum divitiis * agens.

* imò, de Arborum atate, lib. XXI, cap. XCIV.

Præcipi etiam posset, ut unedones exsiccarentur in Vivarensium ducatu & ad S. Spiritus urbem, variisque aliis locis ad Rhodanum sitis. Si quis verò arbusculas cum suis radicibus erutas deferendas curaret, sine magna difficultate id efficere posset. Experimento autem comprobatum est, facile nostrum clima ferre posse. Elegans enim & præalta in Dn. de la Bourdaisiere horto inter Lauros alitur in prædio quod apud Turones est, adeò Lauris similis (nam perpetuò etiam viret) ut pauci, nisi diligenter observent, dignoscere norint. Si igitur is cui curæ fuit ut eò transferretur, contempsisset, nullam nunc voluptatem adferret earum ædium incolis.

Ad Zizypha quod attinet, non deerunt qui quinque & viginti ejus fructus, nucleorum selectorum libras pro singulis coronatis dent, qui Romanorum more conferi possint; nam & illi eos terræ mandare consueverunt: nostrum autem aërem ferre posse, fatis indicant quæ in multis hortis conspiciuntur.

Aceres crispæ in montium superciliis inveniri poterunt diligentia supradictorum hortulanorum suæ Majestatis, quemadmodum & alia varia arborum genera, quarum nulla hîc fit mentio, ut nec Abietum, quarum semina diurno duorum rusticorum labore, tanta quantitate adquiri poterunt, ut arborum centena milia (si quis totidem desideraret) inde nasci possent.

Alnus Pini sunt genus, minus duro sapidiorèque nucleo quàm vulgaris. Rustici in Rhetia eo vescuntur, & quatuor duntaxat assibus Gallicis quadrantal vendunt: itaque parvæ, præter vecturam, in ejus fructibus acquirendis faciendæ erunt expensæ: nos verò dum istac iter faceremus, unico coronato tantam illius quantitatem emimus, ut ei ferendæ vix equus sufficeret. Sed rem admodum vilem esse oportet, quæ sua vectura digna non censetur. Posset etiam viciniore loco inveniri: nam quinque aut sex dispositorum equorum à Lugduno stationibus nullus est rusticus, præsertim apud S. Andream, qui eo non vescatur, atque in ædibus adservet. Memoria autem repetens suavitatem gustus hujus seminis, quo etiam multi pauperes rustici saturari possent, si nostræ Galliæ opulentiores nonnulli id rescirent, multoties optavi, atque etiam nunc opto, ut illius plantæ per Cretæ montes adeò vulgaris, Polytrica nuncupatæ Asparagos, iis qui nullis sumtibus parcunt, quo palato ferviant, degustandos præbere possem, ad ipsos instigandos, ut eam in suis hortis nasci curarent: nam sat scio, & silvestres & domesticos Asparagos præ illa contemnerent. Sed en videtis ut multarum rerum census pereat, quoniam eas in usum perducere non novimus.

Larices Ambrunensi territorio & circa Moriennam adeò frequentes, nullo sumtu comparari poterunt. Ejus fructus Cupressino minor est, tum ipsa nuce tum semine, attamen ejus integrum plaustrum (si quis id negotium susciperet) vix asse Gallico constaret. In ea colligitur Manna, & crassior Terebinthina, atque Agaricum: tanta nunc in Rheticis alpi-bus ejus est frequentia, quàm unquam antea fuerit; atque adeò iisdem locis, unde Tiberius Cæsar Romam aduehî jussit, ad Naumachiarium pontem concrematum restituendum.

Plin. lib. XVI cap. XXXIX.

Qui ligna unde ignis apud S. Spiritum urbem struitur, observare volet ex proximis silvis delata, nihil frequentius Alaterno inveniet, qui & ad Thermas Romanas & sepibus eas cingentibus frequens est. Lucenses sua lingua *Ilstro*, Marchionatus Mazæ & Genuensis agri atque Venciæ incolæ, quemadmodum & qui in Valle Ariola habitant, *Glitro*.

Ducis Florentini in Castello siluulæ Tino virent, suis cæruleis baccis onusto; imo Reverendissimi Cardinalis Bellai hortus eo cinctus est.

Vinerum quoddam Romæ adhuc exstat quod à Platano nomen desumpsit: nam ex ea reliquæ Platani quæ Romæ sunt, si verum perhibent, originem sumere, quandoquidem ramis facile propagatur. Si igitur tantam auctoritatem, qualis memorata est, apud Arbores invenimus, eam ipsa re nunc demonstrare hîc debemus. Igitur ô Platane, quæ in Asiæ vallibus sponte nasci voluisti, frigidiorè sanè aëre quàm noster est; quid oberit quo minus te habere possimus? speramus tamen te adeò agrestem non fore, quin te frui queamus, tametsi ne millesimam quidem sumtuum partem faciamus, quos unicus Romanus civis præstitit, quando cis mare advecta es: nam cum te nunc semine natam habeamus ad quintum usque folium, te hieme conservari posse confidimus. Quòd si duodenas, eadem facilitate & millenas habere poterimus.

Vix frutices apud Antipolim & Forolivium, totaque ferè Narbonensi provincia, Rhamno frequentiores inveniuntur.

Labur-

Laburnum, quod Galli *Ambours* vocant, adedè abundè nascitur omnibus montibus atque alpibus D. Claudio, Chambery, & Laufannæ vicinis, ut rustici palis ex eo confectis suos agros sepiant; nam materies est durabilis. Iam in nonnullis hortis vulgare est, sed non sine errore Cytisus nuncupatur (aliunde enim Cytisi semen nobis comparavimus:) florem habet cubitalem, flavum, quem apes nunquam attingunt. Ex ejus materia fiunt arcus nigri, tergore albi.

Rhododendri nunc vulgares sunt multis Gallix locis: cujus rei exemplum præbere potest Abbas Valentinus, vir magnæ eruditionis & doctrinæ, qui apud Pictones in suo horto, plurimis raris rebus instructissimo, plurimas alit.

Piceæ in montibus frequentes sunt, & etiam Tararæ monte, omnium qui Lutetiâ Lugdunum proficiscuntur oculis subjectæ.

Piceastrum sunt ii qui strobilos Pinis domesticis minores ferunt, quorum integræ silvæ apud Ramatanelam Provinciæ Narbonensis, ubi Chamelæa à Provincialibus *Garoupe* nuncupatur. Est & alterum Piceastrum genus admodum frequens apud Massiliam, & Aquas Sextias, & apud Gulam; imò integræ sunt ejus silvæ in Domini Præsidis Destrets dominio.

Paliuri circa Veronam adedè frequentes sunt, ut vineta & arva iis claudantur & sepiantur. Tusci *Marouques* nominant.

Oxycedri apud Ourgonem nascuntur, ex quibus oleum fit quod de *Cade* cognominant. Primum istic albos carbones conspexi, ex Oxycedrorum stipitibus conflatos. Qui Sarlanam Genuensi agro pervenerit, & inde ultra Vencam arcem in Marchionatu Mazano transierit; Oxycedrorum silvulam ingrediatur, apud Montignosam castrum Lucensium, non procul à mari, quorum fructus avellanis crassitudine non cedunt. Cardanus Cedrorum differentiam non intelligens, libro De rerum varietate, considerare debebat Cedrelatem ab Abiete & Cedro denominationem habere (nam hæc parva Cedrus baccas fert, eam ob causam Baccifera cognominatur, at altera conifera) ut nomen ipsum testatur; siquidem Elate Abietem significat: itaque Cedrelate Gallicè reddi posset *Cedre-sapin*. Sed ipsius verba impugnabimus in nostra stirpium historia.

Ingrediendi hortum simplicium Pontificis Romæ, Anagyris fit obvia, quam D. Scipio Pontificis simplicista in Belvedere, semine natam aluit, & ex illa integram sepem construxit. Sed Venetiis si quis ejus semen nancisci cupit, Aromatariorum officinas accedat, & Fabam inversam petat; quo nomine istic vocatur, & è Creta defertur.

Cedrus Phœnicea, Oxycédro, aut Iunipero rubro similis est. Serbin Avenionensibus vocatur: sed Raguzæ non sine errore Sabinam esse censent.

Staphylodendri fructus, *Nezcoupez* Gallis dicuntur, ex quibus sphaerulæ precibus ad numerum recitandis idoneæ fiunt; loco ubi sponte nascuntur, vix uno asse singulæ libræ veniunt.

Vitices ad Rhodani ripas & ostium ubi in mare influit, inveniuntur, cujus etiam semina in officinis venduntur.

Rhus in solitudinibus Montelimar* & Auraicæ vicinis ad Rhodanum crescit, cujus semina in Pharmacopolarum officinis venalia sunt.

Terebinthi semina facile ea quantitate adquiri poterunt, qua cameli onerari queant: nam Halep, Damasci, Antiochiæ, atque totius Syriæ incolæ iis cum pane vescuntur: vicinore tamen loco montes sub Turnone ad Rhodanum ea obsiti sunt.

Phylicæ ad portum Lespetie *Soudre* vel *Sondre* nomen obtinent, & agro Romano *Salvestrille*, cujus tanta est abundantia, ut cum proximè urbs adversus Hispanos muniretur, fascisculi quibus propugnacula firmiora redderentur confecti, magna ex parte constarent Salvestrille ligno. Nonnulli in Provincia appellant *Pincerfi*, & in Rochabruna apud Lespetie *Pincervin*.

Ornitelli Italarum Ornus Latinis, pumila fraxinus est, in montibus nascens, quæ & ὄρεομελία dicitur, ad vulgaris fraxini, ex qua hastæ & venabula fiunt, differentiam, quæ βυμελία appellatur.

Perlari Italicæ sunt arbores, à Loto, quæ *Bagolaro* dicitur, diversæ. Alii falso nomine Sycomoros nominant. Vix ullus est agro Ferrariensi qui in suis hortis non alat: Sed & Venetiis, Bergomi, Veronæ, & Romæ nonnullis locis inveniuntur.

Suiffes Abietis species est, strobilos proferens deorsum propendentes, contra quam in Abiete, quæ erectos & sursum spectantes habet: frequentissima circa Tigurum & Bernam. Ea est quæ pro Abiete femina intelligi debet; Montis Aiguebelette pars quæ Chambery spectat, illâ etiam onusta est.

* Carolo Clusio istac iter facienti nullum rhus conspectum, sed Coccigrym plurima, non minus rhoë ad densanda coria utilis: sed agro Mompelliano frequenter.

Præcepta iis qui hac cicuratione in campestribus & planis uti volent, siue ea sint in insulis, siue in mediterraneis, accommoda.

PROBLEMA XIV.

VIDETIS ergo toto eo scripto quod Regi oblatum fuit, nullum arboris vulgaris nomen contineri, quæ in campestribus nostris silvis nascatur, neque etiam plurimarum aliarum nomina, quas tamen facile nancisci possemus, si necessarium esset: sed neque inserta fuere nomina multarum aliarum quæ nimis difficulter educari possunt, licet magnâ quantitate variis locis reperiantur; ut Limones, Citriæ, Poma Adami, Punicæ, Pistacia, Oleæ, Lentisci, Cassiæ, Palmæ, Palæ: non ignorans ista cicurati non posse, nisi majore labore. Neque istic fit mentio aliarum multis jam locis vulgarium, ut sunt Cupressi, Lauri, Aceres latifolii, Sabinæ. Ut ergo intelligi queat quænam arbores sint nominatæ, & qua ratione facile erit cuius exiguo sumtu earum originem habere; docebitur, ut qui desideret, non modò libras, sed modios, & culcos plenos, atque, si opus est, integra plaustra habere possit. Si igitur sine difficultate, parvoque aded sumtu singulorum generum magnam quantitatem nancisci posse certum est, & omnia in seminariis ali, quæ vel in ligneis capsis, vel fictilibus, vel areolis plana terra fiant, quemadmodum sponte in silvestribus nascuntur; quid oberit quo minus promissa præstari queant, si necessarii homines adhibeantur? Sed quis tacere queat, nec obiiciat Magnatibus qui possessiones suas in planis & campestribus obtinent, quòd majore industriâ arbores alere non nòrint quàm Populi & Salicis perticis terræ infixis? quasi verò Fagi, Ostriæ, Ulmi, Fraxini, Aceres, Corni, & similes in proximis silvis nascentes, fructus & semina non præberent, quæ facile ali possint? Si verum est tantam esse ligni penuriam & caritatem in insulis, in Scotia, & alus plerisque regnis, ut fœtido carbone fossili ignem struere cogantur, cum tamen agris inutilibus & incultis abundant; hinc discere poterunt qua ratione eos utiles reddant, modò sibi comparare non pigeat quæ illis ostenduntur. Sic etiam usui erunt ista præcepta L'armor incolis, ut vicinorum suorum L'Aarguet facultatibus juvari queant. Docebuntur etiam non modò per flumina Elaverem, Rhenum, Rhodanum, Ligerim; sed & per alios amnes, earum arborum, siue Abietum, Fraxinorum, Picearum, siue aliarum semine naves onustas, à rusticis montium accolis comparari posse: ubi rustici Faginam glandem æstate colligunt, ex qua oleum in quotidianum usum exprimunt; qua glande integræ naves onerari & vili precio emi possent.

Nec verò ignoramus, quin soli naturæ cæli naturæ respondere debeat, pro stirpis naturâ & ingenio; & eandem esse de plantis & animalibus rationem: nam exempli gratiâ, nulli cameli, nulli bubali, in his regionibus vivere conspiciuntur, qui tamen in aliis admodum sunt vulgares. At hîc non reperiuntur, quoniam harum regionum incolis non sunt in usu. Aristoteles scripsit asinos in Gallia propter frigora non vivere, eos tamen Gallicum aërem probè ferre constat. Sic etiam planta quæ colenda venit, utriusque particeps esse debet, videlicet locis ubi sponte nascitur. At hîc cum de earum cultura sermonem instituimus, docemus qua ratione cogendæ, ut nostræ voluntati obsequentes sint, atque illas conservando, & molliter fovendo, voluptatem & utilitatem ab ipsis accipiamus; ut aliàs in Agricultura pluribus demonstrabimus, secernentes eas quæ ramis pangi possunt, hiememque ferunt, ab his quæ frigoris injuriam fugiunt; earum inferendi & adulterandi rationes edocentes. Itaque hoc loco minimè constituimus disceptare de soli natura, plantarumve causis, aut ipsarum & cæli temperamento, quemadmodum nec de earum abundantia & defectu, sterilitate & fœcunditate, neque ad quem usum sint aptæ. Hîc addi posset, diligentem hortulanum eniti, ut singularia quædam opera ex plantis conficiat, ut res parvi momenti valdè insignis appareat. Conspiciuntur in Anglia pergulæ ex ligustro tam affabrè factæ, ut ex ligno ab insigni artifice confectæ videantur, sub quibus areæ ad globorum ludos sunt. Romæ sunt hotti, ubi ex eadem planta, & animalia & triremes tam industriè effictæ sunt (præsertim in horto nobilis Equitis Romani Domini Stephani Bouphalo) ut & remi & malus, & gubernaculum & vela dignosci queant: similia etiam ex Myrto; cujus rami ita ducuntur, ut ejus rei similitudinem quam exprimere volunt, referant; veluti hominis equo insidentis, & hastam manu tenentis. Quisnam, obsecro, in his regionibus adhuc conspexit parietes hedera, lauris, punica malo, ligustro, & similibus quæ nunc non succurrunt, ita tectos, ut aulæis ornati videantur? aut caveam hedera tectam in medio horto, qualis est Patavii Cardinalis Bembi? Quis igitur nostros homines prohibeat, quando in suis hortis deambulacra instituunt, quo minus ea integant hederâ, ut Itali? eas autem
sepes

sepes intelligo, quæ deambulacra utrinque claudunt, quas Itali Spaliere, Galli *Acoudouars*, aut *Es-paulliers* vocant. Sed hæc exigua sunt præ iis quæ antiquitus Romæ fieri solébant: nam quis unquam aves, animalia, atque elegantes picturas Cupressi arbusculis imitari tentavit, ut veteres Romani? Cur autem? quoniam non experimur. Genuenses nunquam ædificant, quin foramina in muris relinquunt, ad capparum non spinosarum radices excipiendas, ex quibus magnum quæstum faciunt. Sed hæc omnia præter institutum, de quibus in Agricultura. Attamen ne quis fallatur, non ignoramus quasdam arbores, frutices, & herbas ea quantitate minimè inveniri ut iis uti possimus, nisi silvestres, propter loci commoditatem, ubi facilius proveniunt quàm urbanæ quovis loco: nec etiam ignoramus, solum quod coli potest, illi præstare quod ad pastionem negligentia quadam relinquitur. Sed in campestribus & planis alia est ratio: nam quæ loca deserta relinquuntur ad animalium pastionem, nihil aliud alere possunt quàm quod natura soli illis concedit, nisi seminario juuaretur. In his verò rebus magna est plebis difficultas, cum & in urbibus, lactis, pro ratione pagorum unde adfertur, fiat delectus: quasi autem dimidii miliaris à pago ad pagum distantia, lac melius aut deterius redderet; tanti momenti est etiam in rebus minimis credulitas. Inde accidit ut quædam loca, lacte carentia *αγάλακτα* nuncupentur. Nam licet Cato pastionis censum agriculturæ censui prætulit; credibile est, eum loqui de iis locis ubi tanta est soli abundantia, ut coli nequeat, vel propter incolarum desidiæ, aut loci incommoditatem & naturam, quæ adeò silvestris est, ut ea quæ sua sponte proferre gaudet, producere permittendum sit, atque omnis ejus cura abiicienda. Conspicite etiam nunc Anglos apud Rhetos negociantes, & in eorum montibus, Taxi & Laburni arbores cædentes, quas certa longitudine in assulas findentes in suorum arcuum usum, in fasciculos deinde colligunt, atque lacu Valtatensi cymbis ad Rhenum vsque devehunt, & deinde secundo Rheno descendentes in Angliam usque deportant, ubi arcus demum conficiunt. Cur igitur earum arborum semina non haberent, si ea secum deferre constituisent? Guajacum & Brasilianum lignum, aliaque similia, peregrinis & procul distitis regionibus delata, magni & quotidiani usus, istic spontè & sine culturâ nascuntur: sed arbores supra propositæ, & quarum enutritio facilis promissa est, commodiùs postea declarabuntur: quod ex professo dictum est, ne id secretum silentio obtegeremus: nam quemadmodum jam ejus rei experientia facta est, videlicet ut seminariis arbores propagentur & alantur: sic etiam facilitas earum semina adquirendi postea probabitur.

Ignorantiam & negligentiam Colonorum nostri temporis, argui ex scientia & diligentia veterum Agriculturarum.

PROBLEMA XV.

HVIUS negotii caput est, ne expensarum faciendarum rationem doceamus, sed potiùs quo pacto utilitas, quæ primarius scopus est, percipi possit. Earum rerum, quæ locis ubi silvæ cæduntur, etiamnum observatur experientia, testimonii instar esse poterit, & tanquam sufficientem omnibusque rusticis jam perspectam probationem suppeditabit; nempe quòd semper arborem aliquam tanquam matrem illæsam relinquunt, quæ semina suggerat, è quibus similes his quæ cædæ sunt arbores emergant. Vitio autem minimè dari potest quibusdam qui arbores prorsus eruunt, ad sementem eodem loco faciendam: nam id fieri intelligendum est, ubi silvæ abundant, aut nimix sunt: nec ea ratione improbatur lex quæ jubet nullas arbores cædi, quin priùs aliæ istic educatæ sint. Ex nonnullorum recentiorum scriptis quispiam existimare posset, omnia adeò nunc plana & elucidata esse, ut majores nostros longo intervallo superemus, præsertim in agricultura. Sed demonstrabimus (licet præter hujus instituti rationem) nos præ illis admodum crassos rudesque colonos esse. Exstant in Provinciis edicta publica, ut juxta vias regias Vlmi plantentur. Leges quidem sunt auctoritate præditæ, sed in agricultura non magni usus: nam longè præstaret rusticos edocere rationem eas educandi. Quid aliud id sibi vult, quàm, ut vulgari proverbio Gallico dici solet, Divum Petrum detegere, ut tegatur Divus Paulus? hoc est, arborem è loco ubi sponte nata est, & ubi optimè adolevisset, eximere, & in alium locum ad cicurandum transferre, ut istic pereat? Exstat insignis Latina inscriptio supra fontem in Vineto quodam Romano magnifica pollicens, nempe hortum instructum esse plurimis varii generis arboribus: attamen nihil istic conspicitur quàm vulgata per eam regionem instruendorum hortorum ratio. Perinde faciunt qui templa spoliant ad prædium aliquod rusticum exornandum, ac recentiores quidam interpolatores, qui majorum suo-

Plin. lib. 17.
cap. 11. Sed
diligentius
adhuc Columella lib. 5.
cap. 6.
* Pollicari
scilicet, aut
us Columella,
duorum
digitorum.
Eodem cap.

rum centonibus sese amicientes, tandem inopiâ deficiunt. At venerandi antiqui longè aliter: nam eam constantiam & diligentiam in agricultura præstabant, quam nostri vix imitari queant. Audite quid dicat Plinius: *Vlmorum, prius quàm folio vestiantur, samara* (ea est Ulmi semen) *colligenda est circa Martias Calendas, cum flavescere incipit. Deinde biduo in umbra siccata, serenda, densa in refracto, terra minutatim super cribrata, crassitudine* quæ in Cupressis: pluvia si non adjuvent, riganda. Disserenda ex arearum venis post annum in ulmaria, intervallo pedali in unamquamque partem.* Sed parum est Vlmorum serendi rationem docere. Audite quæ idem de Populis dicat: *Populus, inquit, eadem ratio semine, qua Vlmus serendi; transferendæ quoque è seminariis eadem è silvis.* Sed an non nostri ridendi occasionem præbuissemus, cum docemus rationem Alnorum, Vlmorum, Populorum & Salicum seminaria faciendi, nisi probassemus veterum nostrorum Doctorum esse inventum? Quæ facilius certiorve comparatio ejus rei quæ proposita est in ulmi aliarumque arborum seminariis conficiendis inveniri potuisset, quàm ejus experimento qui gloriatur se prolem præstare posse ut habeat, qui alioqui sterilis sit? An non ad eam rem necessaria erit loci præparatio ad excipiendum semen & obstacula tollenda? Si quis adeò impatiens est, ut nullam moram ferre possit: tamen etiam invito serenda erit, cum non sit ignotum id quod primo anno absolvi nequit, subsequente posse, ut ex iis liquet qui multa animantia se posse consequi desperant; nam intelligimus boves, sues, oves, equos, & ejusmodi alia animalia ex Europa in novum Orbem delata, tandem adeò multiplicata, ut nimia abundantia etiam illis sit molesta. Considerate qua tolerantia, & quanto tempore nostri parvuli educandi sint. Integro ferè anno in utero gestantur, antè quàm nascantur; & jam nati tam multâ sollicitudine & curâ egent, dum tolluntur, ut perpetuò ferè sit circa illos versandum. Sed præter hæc, mille adhuc impedimenta in iis conservandis & alendis occurrunt. Sic licet in hujus culturæ ratione facilitas adsit, temporis tamen oportunitas expectanda est, locus præparandus, & cæli etiam temperies sive calida sive humida auxilium subministrare debet. Et tandem continget, ut quemadmodum ædes numerosâ sobole ita implentur, ut alter alteri impedimento sit, atque temporis successu nepotes accedant frequentiores quàm interdum cuperemus: Sic etiam colono, ut alias proles conspiciat è suis seminibus natas, adeò numerosas, ut suis vicinis eas distribuere cogatur, nec opus sit aliunde eas accersere, quinimo tandem multas etiam eruere, ut reliquæ jam rariores factæ, commodiùs adolescere & auctiores consurgere queant, necesse erit: nam tempore sensim labente, tellus, minimè otiosa, perpetuò producit, nec deterior aut magis effœta idcirco redditur, sed ipsâ semper pubescente, ea quæ profert senescunt. Ad seminaria in silvestribus faciendâ, sive locus muris cinctus sit, sive silvosus, sive campester, aratro duntaxat terra vertenda erit, non autem ligonibus, ut quam minimum sit impendii. Mira est hominum ignorantia, qui è suis operibus utilitatem quærentes, vivaria in tam amplam longitudinem muro concludere quidem norunt; attamen quibus ea explere possint non habent, nisi ab iis accipiant qui vix millesimam partem soli quod isti muro incluserunt, possident. Eam ob causam pauperes seminaria conficientes, in opulentorum desidium, & rem domesticam male curantium usum nati plerumque sunt. Sed quos obsecro nunc umbraculis frui suis ædibus vicinis, aut vivaria probè confita obtinere videmus, nisi eos qui curam & diligentiam in ea re adhibuerunt? Tædio, omnis boni hoste, multa præclara opera impediuntur. Nam ut singuli præsentibus fructibus uti vellent, sic æsem præsentem habere malunt quàm aureum coronatum diutiùs expectando: aliter tamen sentiendum in hujus culturæ pertinaciâ; neque temporis mora quenquam offendere debet; quandoquidem etiam nepotum habendâ est ratio.

Quo anni tempore paranda sint necessaria ad silvestrium arborum culturam.

PROBLEMA XVI.

PLERIQUE fatentur arbores quarum fructu vescuntur, ab avibus habere confitas: nam & Iuglandium potissima pars, quæ ex vineis eruitur, à cornicibus istic sata fuit. Sic etiam Sturni per deserta convenientes, occasionem præbent ut multi istic oleastri nascantur ex Olivarum nucleis quos cum excrementis eiiciunt; hi deinde in oleas insitione cicurantur. Idem contingit multis locis in ipsis etiam turribus, ubi Turdi & Merula excernunt, ut nuclei integri remanentes, & istic germinantes, in arbores deinceps adulescant. Quis ignorat nostras Cupressos & Lauros, aliasque similes in nostris hortis nunc vulgares, è silvestribus originem habere? Quis unquam credidisset Rorem marinum adeò tracta-

tractabilem fore, ut semper virescens, hortos claudere queat, & omni loco proveniat, ubi fata fuerit? In memoratarum rerum considerationem, quæ duntaxat feminum conquisitione difficiles sunt, etiam provisum est ne quid deficiat. Itaque docebimus, quando jam enatæ erunt, eas conservandi rationem necessariò sequi debere. Idem accidit ei qui suprâ memorata semina habere vellet, ac illi qui uvas aut nuces decerpere: nam si vineta accedat antè quàm maturæ sint vuæ, agrestam duntaxat invenit; sin seriùs, jam putridas deprehendit: sic de nùcibus, quas si præcociùs decerpas, virides ac molles; si verò tardiùs, putamina duntaxat in arbore invenies. Et quemadmodum annus unicam æstatem habet, sic unicum semina colligendi tempus est, & unicum ver ad ea ferenda. Quisquis igitur stato tempore non adveniet, nempe autumno, sibi in proximum annum exspectandum esse statuatur. Ne omnibus quidem Regis, aut Cæsaris, imo etiam Turcarum Imperatoris facultatibus vnica feminum Pinastri, Laricis, Abietum, & similibus vnica æstate redimi posset: cum tamen illorum emundatorum ea quantitas qua equus onerari queat, minoris quàm aureo coronato redimi possit autumno, si quis tempore in hanc rem incumberet: nam cum in silvestribus, & abundè nascantur, nullum nisi in iis colligendis fit impendium. Inde fit ut oportunæ tempestatis meminisse oporteat qui suas res commodè peragere velit. Legitimum ferendi tempus est ver: est tamen & aliquod discrimen, secundum vulgare proverbium, quod omnia tempus habere nos monet. Sic etiam pleraque semina germinare non videmus nisi ante hiemem confita. Sed quemadmodum Bellum arma explicat, omniâque perturbat, diruit, & corrumpit, & agriculturam cessare facit: sic pax ædificat, restituit, leges stabilis, lites dirimit, difficultatesque earum rerum quarum demonstratio in contemplatione consistit, discutit; quo tempore vera est agricolandi occasio: nam quemadmodum dictum est, cum omnia tempus habeant, Colonos requirunt qui ea dirigant, etiam in hac cultura quæ tantundem belli quàm pacis usibus necessaria est, & tantundem voluptatis quàm quæstus adfert. At quis nescit, quòd ut natura non est formosa, nisi ob operum suorum varietatem: sic etiam rerum rusticarum pulchritudinem à sola diversitate quæ oculis obiicitur, procedere? Deinde quò consistere potest ea diversitas, si utilitas ab ea sejungatur?

Non fore difficile, Cedros iis pares quæ in Cilicia & Syria nascuntur, atque alia pleraque arborum genera, etiam sine impendio educare, si quis id negocium suscepisset.

PROBLEMA XVII.

DISCEPTATIONES de hac Cultura, comparari possunt cum iis quæ de Architecturâ fiunt: nam quemadmodum Architectus vel loco difficili vel plano exædificans, ad loci naturam sese accommodat; sic etiam Colonus. Ut item ineptus censeretur Architectus qui ubi ligna defunt, & latomiæ abundant, lateribus excoquendis operam daret: sic etiam non conveniret censum & pulchritudinem labore difficili comparare, cum aliàs facilè adquiri possint. Sed utrumque & loci naturam, & Architecti ingenium, sequi necesse est. Nam & Principes viri apud antiquos, mercatores habebant, qui navibus ad id fabricatis marmora porphyritica & serpentina undique conquisita convehabant, ad sua palatia Romana exornanda, neque latomiis suis, neque lateribus uti volentes. Illorum etiam exemplum sequi possent, qui suis prædiis rusticis exornandis per agriculturam incumbunt. Nam qui seminaria conficiunt ex earum arborum generibus quæ in proximis silvis nascuntur, contemnere videntur singulares eas arbores quas aliunde habere possent, & quæ magnum ornatum suis prædiis adferrent. Et ne jam dicta repetamus, cum brevitate studeamus, certum est Zizypham albam quæ nunc vulgaris est in multis Franciæ hortis, & à vulgo Oleaster perperam nuncupatur, aliunde advectam esse; mirum tamen est in Italia non conspici, hortumque Florentinum & Pisanum & Patavinum ea carere. Plinius Zizypham Cappadociam nominat lib. 21. cap. 9. *Transseat, inquit, oratio ad eas coronas quæ varietate sola placent. Duo earum genera, quando alia flore constant, alia folio. Florem esse dixerim Genistas (namque & iis decerpitur luteus) item Rhododendron: item Zizypha quæ & Cappadocia vocantur; his odoratus similisq; Olearum floribus.* Sed quis nobis auctoritatem istud asserendi dedisset, nisi ab ipsis Cappadocibus edocti essemus? Considerate illum aptè dixisse ejus florem odoratum, similemque Oleæ flori. At cum ejus folia singulis annis sint decidua, Oleaster esse nequit. Verùm de his commodiùs alio loco. Sic etiam Sabina è montibus originem traxit: quæ licet jam omnibus hortis vulgaris sit, in Olympi montis Phrygiæ

vertice nulla est arbor frequentior. Atque si earum quæ apud nos conspiciuntur stirps exstincta esset, è silvestribus eam restituere non esset difficile; quandoquidem maritima itinera commoditatem ad eam rem præberent. Quemadmodum igitur hoc Sabinæ genus ramis propagatum est, sic & alterum posset, cujus veteres toties meminere, & tanta abundantia sponte in Asiæ montibus nascitur, quanta primum in Olympo. Accommodetur hoc exemplum ad reliqua arborum genera. Possemus autem etiam his plura polliceri, quæ in scheda Regi exhibita contineri diximus, si de rebus longè petitis quæstum ab aucupibus sive aliis mercatoribus factum in exemplum adduceremus. Nonne oportet aucupes in Septentrionem, & Meridiem, Occidentem & Orientem vela facere, Europam, Africam, & Asiam peragrarè, atque istic sua retia in silvis expandere, ad buteones, aquilas anataras, æfalones, accipitres stellares, aliasque rapaces aves capiendas, atque illas hucusque devehere? Conspiceremusne eas, nisi certi essent, parata pecunia illas vendendas? Ad genus tamen propagandum non emuntur, sed duntaxat ut Principibus viris delectationem adferant. At si quis hujus voluptatis impendia considerabit, atque cum expensis quæ in hanc culturam faciendæ sunt comparabit, nonne longè excedere cõperiet? Quemadmodum autem nostræ silvæ plerisque locis Ostryis sunt confitæ, alibi verò Abietibus, alibi Piceastris & Piceis, & alibi aliis: sic Taurus mons Cedris, iis quæ in Libano monte proveniunt similibus, abundat; quarum quantam cuperemus seminum quantitatem habere liceret, vihori etiam precio quàm quis æstimaret. Nam si mercatores & aucupes, qui eam regionem adeunt, instituerentur, cum suis avibus ea referre possent, per Tripolim; quandoquidem singulis mensibus naves inde soluunt in Italiam. Sed quemadmodum mercatores ea duntaxat adferre solent quæ brevi vendituros se sperant: sic nunc pleraque ignota manent, quoniam in usu non sunt, veluti multæ arbores in montibus Tauro, Olympo, & Amano, silvisque in quibus aucupantur nascentes, & veteribus notæ, quarum semina advehere possent, si certi essent ea sese vendituros; ut Juniperi majoris & Acacalis fructus, & Tamaricis nuces. Quis crederet Acaciæ gummi in Arabia lectum, & Guajacum è novo orbe petitum, Brasiliam atque alia pleraque peregrè delata, adeò vili æstimari posse, ut singulorum pondus panis (ut aiunt) fragmento redimi queat? Adhuc supersunt qui aliquando semina è Cedri strobili Asia delatis excusserunt, atque telluri commiserunt, & inde natas Cedros conspexerunt: quas cum fur quidam non commodo tempore cruisset, easque negligentis curasset, tandem penerunt. Cum igitur Cedrus istic in altis frigidisque & opertis nive montibus nascatur; nostrum cælum non fore illi magis adversum quàm illud, credibile est: exemplo Arboris vitæ, quam Rex in suo horto Fontis Bellæ aquæ alit è Canadas novi Orbis delatam. Ipse Theophrastus testatur majorem Cedrum in Cilicia perinde provenire atque in Syria. *Cupressus enim ibi, inquit, exuberat, in Creta videlicet, & in Cilicia Syriæque Cedrus.* & 6. cap. lib. 4. ait: *Quin ad navalem materiam Cedrum Syria gignit, eaque ad triremes utuntur.* Si igitur nulla difficultas obsit quò minus in hoc regno nasci queat etiam levi impendio, illa ipsa, inquam Cedrus, cujus Salomon in sacro codice meminit; an non esset arbor quæ structuras potentissimi & celebratissimi Regis exornaret? quæque paulatim, brevi tamen, vulgaris fieri posset, non modò in ipsius atque aliorum hortis, sed etiam in hujus regni silvis? nam si tanta facilitate & tam parvo impendio, magna ejus seminis copia comparari potest, & sine difficultate terræ commissum enascatur, quid quæso oberit? Olim cum pinearum nuclei selecti suo putamine exempti & recentes, quinque aut sex dumtaxat assibus apud aromatarios in singulas libras venderentur, omnes mirabantur: Sed postquam rescitum est, silvas cum apud Aquas mortuas, tum apud Ravennam ad bina in circuitu miliaria Pini arboribus constare, desitum est mirari, imò nimis grande precium eorum existimatum est. Si quis Massiliæ esset, & equorum onera comparare vellet, singulas libras nucleorum, integrorum videlicet, & non confractorum, quatuor terunciis, aut ad summum sex (qui dimidium assem Gallicum conficiunt) redimere posset. Quid ergo in hac re præter vecturam æstimandum est?

Lib. 3. Hist.
cap. 3.

*Si Galli nonnullis locis petrosa & confragosa arbustare vellent,
multorum censum auctiorem futurum.*

PROBLEMA XVIII.

TANTVM abest, ut Culturæ census perpetuò respondeat, imò plerumque variet pro loci & temporis ratione; permutationis tamen usus semper in universo orbe fuit, ac exit. Hæc è dico quoniam adhuc de iis arboribus silvestribus agendum supererat, quas

quas ob vitium culturam, quæ illis incumbunt, cicurari necesse est. Cultura sanè est multis nationibus commoda, cum vites quædam sine pedamentis consistere nequeant, aliæ per-
 gulis incumbere delectentur, & aliæ arbusculis: etenim omnibus nota est vitis natura, quæ
 ab imo monte ad ejus usque fastigium conscenderet, si duceretur; inde fit ut singulis annis
 putanda sit. Si agros arbuſtandi ratio, hoc est, vites serie quadam plantandi juxta arbores
 a plerisque nationibus cognita esset, melius cum iis ageretur: nam plerumque annuos cen-
 sus valde imminui videmus, quoniam solum aptè colere non norunt. Nonne oportuit
 Plinium multis suis exploratoribus confidere, cum ornato sermone dixit, *Arbuſti ratio,*
nisi Italia concessa, cum tam longo iudicetur ævo. ac si assereret agros in arbuſta traducendi ratio-
 nem nondum in Galliam transiisse. Sed incommoda quæ ex simili defectu procedunt,
 postea dicentur. Hinc fit ut Principes viri, qui adhuc Romæ possessiones obtinent, cum
 hortos suos, qui verè etiam sunt horti, designare volunt, vineas nominant: eorum loquendi
 ratione id significante, ut quod nos agros sepibus clausos, aut vivaria, aut hortos voca-
 mus, illi vineas appellent. Propterea audimus, vinea talis Cardinalis aut Principis, licet
 verus sit hortus. Arbusculas in quincuncem ordine disponentes, & juxta singulas, vitis
 stirpem conferentes, simul adoleſcere sinunt ad exiguarum Ceraſorum altitudinem, non
 majorem: eaque ratione loca illa multò gratiora aspectu redduntur. Hic tamen locus ut
 de variis arbuſti rationibus agamus non postulat: nam arbores nunc occupatos nos disti-
 nent. At ut nostri majores istam in loquendo promptitudinem & alacritatem habuerunt,
 sic nobis multo peritiores in culturæ ratione fuerunt: ac non modò in cultura, sed etiam
 in omnium rerum natura. Sed neque hic locus est ut de stirpium natura agamus, cum de
 ipsarum cultura nos agere jam professi simus. Postquam ergo Plinius dixit: *Arbuſti ratio* Lib. 17. c. 23.
nisi Italia concessa: subjungit, *nobilis vina non nisi in arbuſtis, & in his quoque laudatiora summis,*
sicut uberiora imis: adeò excelsitate proficitur. quasi diceret, vites humiles majorem vini quanti-
 tatem præbere, sed sublimes arbusculis incumbentes, laudatiora vina dare. Omnibus por-
 rò consideratis, tam varia est arbuſti ratio, quàm vitium colendarum ratio in Gallia diver-
 sa est. Sed de his in Agricultura. Idem Plinius subjungit: *Hac ratione & arbores eliguntur.*
Prima omnium Ulmus, excepta propter nimiam frondem Attinia (quasi innueret ulmum latifo-
 liam non convenire, quòd nimia fronde abundet) *deinde Populus nigra eadem de causa, minus*
densa folio. Non spernunt plerique & Fraxinum, Ficumque, & Oleam, si non sit umbrosa ramis. Hic
 recensuit altas arbores quibus vites maritantur; sciendum tamen est, singulis annis tum ar-
 bores tum vites putari. Præterea addit: *Transpadana Italia præter supra dictas, Corno, Populo,*
Tilia, Acere, Orno, Carpino, Quercu, arbuſtat agros, Venetia Salice propter uliginem soli. Ut verò
 supra dictarum arborum usum docuerat, voluit etiam eas recensere quibus transpadana
 Italia utebatur: quarum causa hoc scriptum produximus. Videmus ergo singulas provin-
 cias arbores sibi peculiare accommodare: nam plerisque aliis locis, aliæ ab eo non enume-
 ratae in usu sunt. Itaque quemadmodum singuli apud se nascentibus utuntur: sic Roma-
 niæ incolæ versus Spoletum vites suas sustinent Terebintho, & apud Narni & Tarni Sili-
 qua silvestri, sive arbore Iudæ. At locis salebrosis, nulla Loto convenientior. Romani ta-
 men eo Aceris genere delectantur, ab illis *Opio* cognominato: quod probè convenit ad ea
 quæ de Acere & Carpino dicta sunt, interpretanda. Nam Sphendamnos sanè in summis
 montibus nascens, ab Opio illo differt, cujus folia ad Hederam magis accedunt. Sed, an
 non Theophrastus ipse ei sententiæ quodammodo suffragatur, quæ nostris Gallis erroris
 ansam præbuit: dum scribit omnia Aceris genera folium ut Platani fissum obtinere, no-
 strum etiam Plasne vulgo dictum comprehendens? Sed quoniam Plinius ex eo desumpsit
 quæ de Acere tradit, locus considerandus ubi de Carpino agit: *Tertium genus Zygiam* (inquit Lib. 16. cap.
 de Acere loquens) *rubentem fissili ligno, cortice livido, & scabro. Hoc alii generis proprii esse ma-*
lunt, & Latine Carpinum appellant. Quod consentaneum est his quæ apud Theophrastum 15.
 leguntur, scribentem: *At verò Olympi incola Zygiam* (interpretans Carpinum vertit) *montanam* De histor.
potius esse volunt: Acerem planis etiam nasci. Nonne igitur id est accommodare se, dum sil- plans. lib. 3.
 vestrium arborum semina serimus, ut arbores nascantur sustinendis vitibus idoneæ, & il- cap. 17.
 larum naturæ vim inferimus, è montibus in plana descendere cogentes? At non præter ra-
 tionem id fit de Carpino & Orno: quæ pumilæ cum maneat, aptiores sunt ad sustinen-
 das vites quàm Fraxini & Aceres, qui in altum assurgentes minus idonei sunt montanis
 arboribus. Consideremus quæso, in quo majores ad vitam traducendam fiant expensæ, in
 potu an in cibo; tum demum comperiemus verum esse quod vulgo circumfertur, paulo
 minores in potu, quàm in cibo: sed & potus & cibus ab agricultura proficiuntur. Atque
 si multæ disceptationes de cibo institui possunt, multo adhuc majores de potu, & potio-
 num generibus faciendis. Sed non parva admiratione dignum est, quòd per Romaniam;
 quæ optimis vinis apianis abundat, incolæ rotundis vinis delectantur, nos verò quadrata;

[hoc est bene matura & ventriculo utilia] tum etiam linguam vellicantia expetimus: verum saporès ferè pro ratione qua vina in lacunis fervere sinuntur, conciliantur. Præterea non sola diutina frigora impediunt quo minus vites conferri possunt, cum Ægyptus (ubi frigora accusari nequeunt) earum culturam respuat. Homines tamen ob eam causam alia liquorum genera comminisci non desinunt: nam & vinum ementiuntur, natura etiam quodammodo illis sese accommodante, ut si vitis minimè sit, illa planta quæ liquorem eum præbet, folium tamen viti proximum habeat; & insuper cupiente, ut non minus quam vitis pedamentis & radicis fulciatur, & illius penuriam, alterius commutatio suppleat. Tua igitur causa, Lupule, enutriendæ sunt arbores, qui nullum fructum præbere potes, nisi fulciaris. Sed & alia inventa est planta, quæ robur atque odorem cerevisiæ addit, quam vulgus Gallorum *Pimente*, Flandrorum *Gagel* appellat. Sed ad vitem nostra redeat oratio. Si vitæ humanæ pars altera, eaque etiam potissima, in ea consistit, nonne de ea disceptationem instituire convenit? An non proprium munus est eorum qui de saporibus judicant apud Principes viros, ut in potionis negotio illos de vini & vitium in ipsorum regno nascentium natura edoceant? Nam quandoquidem illis nobiliora vina deligendi provincia data est, ejus delectus rationem eos minimè ignorare, sed eam usu quodam confirmatam aliis communicare decebat. Vos igitur, ô Cellarii, qui hac atque illac per Regni provincias discurritis, atque earum vina degustatis; vestri ordinis aliquis tandem rationem adferat, cur vinum vino præferatis. Nemo rusticorum est, qui non respondere queat, idè præferri quòd illius palato magis arrideat; vel qui ea loca quibus naves exotica vina convehere solent, adiens, ex nobilissimis deligere non norit, perinde atque vos. At dicite: Campanica vina, solo cretoso nascentia; alia verò locis calculosis, aut sabulosis aut argillofis, aut glareosis nata, talia vel talia esse, nomina illis vel à Bibracte, vel ab Aurelia, vel ab Andegavo, aut ut vobis magis placebit, indentes: & cum de vestri regni vinis pronunciaveritis, externos stimulabitis ut idem in suis provinciis agant. Quòd si à nostro instituto alienum non esset, parum abesset quin hoc scripto Præfectos qui in rapacibus avibus comparandis sumtus faciunt, orarem, ut ejus artis peritis præciperent, idem exemplum sequerentur. Verum extra limites arborum culturæ nostra evagaretur oratio, si hîc vel de illis, vel de vinis, vel de vitibus ageremus. Quoniam tamen non incommodè accidit ut recitarem quid apud Latinos sit Arbustare agros; non potuimus non subjungere, conducibile admodum futurum si arbustandi usus in Galliam etiam transivisset. Nam plerumque ea provinciarum loca quæ magis lapidosa sunt, & ad omnes reliquas res inutilia, majorem censum incolis adferrent quam cetera, ut in Romania accidit, ubi in meris interdum scopulis & saxis, nulla ferè terra aspersis, semel suas arbores serie quadam plantantes, & vites juxta eas conferentes, eas deinceps circa radices non amplius colunt, sed commodo tempore singulis annis putantes, inde ligna & vina sibi comparant. Commoda esset hæc ratio Biturigum & aliarum multarum provinciarum petrosis locis, præsertim verò Altæ ripæ vicinis: nam præter lignorum & vini collectionem quæ fieret, (ubi aliàs locustæ vix inveniant quod depascantur) pecori etiam sub arbustis non deesset pabulum: imò ejusmodi locis lapidosis ad sementem minimè aptis, & in quibus nigræ spinæ sua sponte libenter nascuntur, commodissimè agri arbustari possent; nec metuenda esset ferreorum instrumentorum attritio & corruptio, cum vites istic plantatæ, nulla soli culturâ amplius egeant: certum enim est, ea loca vulgari ratione vinearum culturam non recipere. Rustici in hujusmodi arbusti rationibus, arbores in seminariis educare consueverunt, quas deinde cum novellis vitibus teneras plantant, æquali matrimonio eas conjungentes, ut simul adolescentes, unâ consecrere queant.

*Impedimenta in stirpium cultura & earum
cognitione occurrentia.*

P R O B L E M A X I X.

FRVSTRA, ut summatim dicam, stirpes educandi difficultatem prætexet colonus, si nonnullarum quas nasci velit semina habuerit: nam modò diligenti colono semina præbeantur, eaque telluri committat, ipsa minimè invida, quæ concredita sunt ad sui ornatum & elegantiam producere duntaxat studet. Iuvanda igitur est, ea quæ illi noxia agnoscimus, tollendo. Itaque ingratitude notam effugere non possunt, qui earum arborum quas consueverunt umbracula quærentes, adeò ignavi sunt, ut eas hieme, vel saltem novo vere, à vermibus non repurgent, videlicet ab erucarum nidis, quos papiliones exorsunt, quosque facillè in extremis arborum ramis, antè quam folia germinare incipiant, conspiciere

spicere licet: nam paulo post ea prarodunt, & depascuntur. At seminaria, in fictilibus, sive in areolis instituta, graviosem hostem non habent lumbricis (qui radículas prarodere solent, & meatus in terra facere) atque limacibus, quæ germina absumunt. Utrique magnam ovorum quantitatem pariunt vere, quibus testudinum & serpentium more incubant. Eam ob causam Dn. Renatus Bellaius terram cum fimo decoquebat, eamque hac ratione à similibus insectis repurgabat, & prarparabat, ut quæcunque illi deinde crederentur, sine difficultate reciperet. Quemadmodum porrò calor, in naturalis defectu, sic arte temperari potest, ut ab eo ova excludantur: sic excogitatus est pulvinorum ex fimo usus. Sed etiam ignis adminiculo quidam usi sunt non sine fructu: quod sanè notabile est, & ut inter agriculturæ secreta referatur, dignum. Quinimo conspicimus semina ab avibus devorata brevi spacio germinare, ut ex glandibus patet, quæ in palumbibus necatis inveniuntur, atque ex hordeo in nonnullarum avium ingluvie reperto. Nonne igitur calor & humiditas ejus rei causa sunt? Sed hæc de industria producta sunt, tanquam testimonia viro- rum experienciã clarorum, & qui demonstrare poterunt, centies millenos arborum stipites ab ipsis non modò enutritos, sed etiam transplantatos; ut evincamus nullum semen, cujuscunque tandem plantæ sit, atque quocunque tandem loco feratur, in terra unquam perire, nisi suprã dicta insecta ea corrumpant, aut vicinæ aliæ plantæ natum suffocent: cujus rei exemplum esto quòd in frigidis Septentrionis regionibus Cassia, Palma, Thamarindi creverunt, nec desint qui Acaciam cubitalem & egregiè virentem in Gallia natam vidisse testari possint. At nostrum cælum minimè ferentes, gelu corrumpuntur. Est præterea aliud animalculum Gallis *Courtil* aut *Labourneur* nuncupatum, media parte Talpam, altera insectum referens, maximè inimicum tenellis plantis. Talpa autem radiculis & lumbricis quos terram fodiendo invenit, duntaxat vescitur. Ad abigendas formicas, Thymali cujuscunque generis plantæ ex aqua decoctum utiliter ipsarum latibus inspergitur. Adversus verò Mures araneos & Talpas, nullum aliud remedium, quàm ut capiantur: verùm quidem est in seminariis unà cum seminibus nepam defodi solere, ut arceantur, & ingressu prohibeantur.

Differentia verò constituenda est inter ea quæ feruntur unicum duntaxat annum duratura, & illa quæ diuturna futura sunt: nam arborum satio, ab herbarum, quarum fructum æstate speramus, satio differt. ut exempli gratia, qui citrullus & cucurbita Maio mense primùm fereret, earum fructum maturum illâ æstate non conspiceret, cum certum sit frigora adventura antè quàm maturescant: ea de causa artificiali calore earum natales promoventur, satio antè quàm hiems expirarit facta, quoniam frustranea esset omnis alia sationis ratio: quod tamen contrà in arboribus evenit, quas nullo calore, nullòve alio cultu elicere possumus, sed diu sub terra latere debent. Imò ne Phylireæ quidem à Dioscoride descriptæ, & à Theophrasti Phylira differentis, semen, vel in areola aut seminario ante decimum mensem nasci voluit. Itaque patienter tolerare debemus seminum nonnullarum arborum germinationis moram. Quemadmodum autem natura aquam nonnullis avibus ad vitam sustentandam distribuit, sic illorum pedibus membranas secundum digitos extensas dedit, quæ tamen terrestres redditæ, vitam in terra sustentant, pullosque excludunt, nec unquam in aquam regrediuntur: quod comprobari potest exemplo anatum & anserum, quæ interdum educantur iis locis, ubi vix in ipsis puteis aqua invenitur quam incolæ bibant. Similiter accidit quibusdam arboribus, quibus natura frigidis locis, in montium verticibus, domicilium concesserat, quæ tamen in plana descenderunt, peritorum quorundam patrum familiã diligentiã, qui res æstimare atque in usum traducere norunt: peritum autem patrem familiã sive œconomum non intelligimus vulgari loquendi more, quo avarum denotari volunt, quodammodo ignorantes liberalitatem mediam consistere inter avaritiam & profusionem; sed vulgus addit, Principibus viris peculiare esse, pecunias profundere quidem nosse, minimè autè eas acquirere. Eaq. de causa indecens censetur, cum quilibet existimat se alicui gratum fore, si eum mutux sumedæ pecuniæ rationes edoceat: cum tamen longè convenientius esset, si alieni æris persolvendi rationes ei demonstraret. Sed in œconomiis vulgare est, singulos pluris æstimare fructus è suis prædiis aut ædium censu collectos, licet paulo deteriores, quàm aliunde conquistos, tametsi meliores. Sed de prædiis, vivariis, piscinis, aviariis atque columbariis aliàs agemus. Quoniam porrò hoc loco certum defectum in stirpium cognitione demonstrare constituimus, ex ipsarum culturam eum desumere decet: & unius duntaxat aut alterius exemplo demonstrabimus: nam quorsum tot repetitæ disceptationes de unius stirpis natura? quæ mille affirmativas & totidem negativas in magno hominum cœtu exaudiri faciunt, cum nulla ratione conspicienda præbeatur? Nonne igitur mirum est, oculorum aciem fatigari, auditum defatigari non posse? propter hanc tamen nullum imminet visui periculum, cum non existet, sine

formidine ergo oculos insigniter apertos præbebimus, atque ut una illius radícula configi possint, liberum permittemus: cum tamen ejus vel integras libras, vel etiam centenas acquirere facile posset quisquis eas habere cuperet. Quo igitur modo fieri potest, ut adeo facile apprehendi queat, quod alius tam diu animo concepit? Viginti jam elapsi sunt anni, quod publicè protestati simus, nigri Ellebori loco Aconiti radices exhiberi, cum tamen sine difficultate legitimum Elleborum haberi posset. Qui per Valbrumbanam iter faciet in Bergomi limitibus, biduo integro inter Ellebori plantas versabitur, adeo elegantem florem gestantes, ut simplices rosas cum magnitudine tum coloris rubri^a elegantia, tum odoris suavitate superet. Mereretur ergo Elleborum semine in hortos transferri, ut inter elegantes flores locum obtineret. Nonne igitur demonstratio est super defectu cognitionis plantarum, cum hæc adeo negligatur? Sed ut experientia id verum esse comprobemus, perquirantur materialistarum hujus regni officinæ, & re ipsa comperietis, id quod vobis Ellebori loco dabunt, Aconiti radicem esse, parvo napo similem. Quid juvaret illud adeo diligenter observasse ad ipsorum etiam Olympi & Idæ montium radices, tum etiam in Phrygia & Creta, nisi ejus tam confidens narratio fieret, quam animosè nostra ossa confectioni exposita fuerunt, vel arbores conscendendo, vel serpentes in scopulis persequendo, non minore forsitan voluptate, quam venatores feras suas indagantes? Ut igitur defectus est in silvestrium plantarum cognitione, sic etiam in domesticarum cultura. Quis nunc Tiliam se demonstraturum profiteti audeat similem illi cujus Plinius meminit, quæ juxta Tiburtes conspiciebatur omni genere pomorum onusta, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, piris, punicis, malorumque generibus? Nonne novum videretur cuiquam qui aliàs omnis generis arborum peritiam se habere profiteretur, si media hieme Malorum & Pyrorum pergulas conspiceret, quas tamen deceptus ex vite constare putaret? Sed hæc cum frugiferis arboribus declarabuntur. Ceterum si singuli plantarum culturam atque earum cognitione perinde contenti essent, nec alii invenirentur quam qui in libris perpetuò versari volunt: quo pacto eliceretur vera notitia pusillæ cujusdam, ac perpetuò virentis arbusculæ, quæ Coccum gnidium profert? Qua ratione quadrabit quod Dioscorides de Thymelæa scribit, sativo lino similem esse, cum tamen ea quam nostri Doctores pictam exhibent, cum in valle Anania, tum per Germaniam sponte nascentem, lini folia minimè habeat? Legitima etiam Thymelæa non est, cujus folia ipsis Chamelææ foliis sunt angustiora. Sic alter alterius vestigia sequuntur qui ex libris duntaxat profitentur. Quo modo igitur vos ô Pharmacopœi, Hieralogodion conficitis legitimo Cocco gnidio carentes? Adeoque hoc scriptum probabit Germanorum *Kellerhals* minimè Thymelæam esse. Gnidius coccus frequens est Genuensi agro, & antiquitus ab Hippocrate commendatus, qui in suis medicamentis inseruit. Tamen, ut dictum est, solummodo de cultura hæc quaestio est, non de natura. Horum ergo duorum exempla pro aliis infinitis sint. Sed quandoquidem nunc de seminibus agimus, materiae cujusdam quam Kermesinum semen appellant, ex Hispaniis & Lusitania delatæ, usus nunc adeo frequens est, ut nulli sint in urbibus infectores qui in sericeis staminibus tingendis eam non utantur. Excrementum est rubrum & planum, quod in Myrti fruticibus æstatis initio reperitur, lentis magnitudine, ejusdem fermè naturæ cum cocco baphica: nam quemadmodum in Cocco baphica innumera animalcula lende minora inclusa sunt, sic etiam in hoc grano Kermesino. Præterea, ut illa pumilæ ilicis ramulis sub foliis inhæret, sic hoc Myrti minoribus^b ramis adnatum est.

Lib. 17. cap.
16.

Lib. de mor-
bis.

^a De hoc rubro flore Ellebori nigri, nostram opinionem attulimus in scholio ad cap. xli. lib. iiii. Observat. huius Auctori.

^b Nescio an omnibus probabitur Bellonii sententia de Cochinilla vulgo nuncupata, quæ kermesino colore sericea stamina inficiuntur. Imò periti affirmant, in planta quadam, Tuna, hoc est, ficui Indica vulgo nuncupata, non dissimili, nasci in America, circa foliorum sive ramorum exordia, haud secus, quam coccus baphica in Ilcicis coccigera ramorum divaricationibus.

*Admonitio ad Gallie respublicas de opulentia & facultatibus
quorundam externorum, qui sua diligentia ex planta-
rum cultura eas sibi compararunt.*

PROBLEMA XX.

Hoc loco calumniâ meritò dignus, qui adeo negligens in sua peregrinatione fuisset, ut temporis & pecuniæ jacturam faciens apud externos non observasset quæ publico præconio digna sunt, & ad hanc deliberationem faciunt. Itaque cupido incessit, nominatim hoc scripto declarandi, præsertim nostris Præceptoribus & Medicinæ Doctores

Doctores hujus florantissimæ per Galliam Academiæ, (expressè gratias agens Dn. Roge-
rio, honorato Decano, & Dn. de Flesselles, magnæ eruditionis viro, atque in omni expe-
rientia clarissimo, meo honorandissimo Mœcenati, similiter Dn. Grano, & meis exami-
natoribus, propter gratiam mihi concessam) & aliis, quod ut auctoritate & scientia reliquas
externas academias superare creduntur; ipsorum dignitati & doctrinæ etiam conveniat, ut
publicum in urbe locum constituent, in quo varii generis stirpes alantur, quarum cura viro
perito & in earum cognitione probè exercitato delegetur, cum ad ipsorum oblectationem,
& doctiorum universitatis scientiæ augmentum, tum ad rem litterariam stabilendam &
promovendam. Nam quarundam Germanicarum & Italicarum Academiarum longè
inferiorum, quæ tali opere publico in usum producto, sui nominis celebrius reddendi ra-
tionem invenerunt, comparatione facta, de illis agere supersedebimus brevitatis causa, at-
que in Commentarios de Agricultura differemus. Minimè tamen fieri potuit quin hic
adiiceremus, prudentissimum Venetorum Senatam tantam nominis celebritatem sibi pa-
riturum non fuisse, si marmoreum aliquod theatrum auro & argento exornatum construi
jussisset, quàm terreo illo in horti usum exstructo, in quo multas arbores, herbas, aliasque
rationes res similes conseruat & aluerunt, magno ipsorum Reipublicæ commodo atque
ornamento, & exterorum, qui discendarum disciplinarum gratia Patavinam eorum aca-
demiã accedunt, utilitate: quæ tamen res vix illis in mentem venisset, nisi probus qui-
dam & doctus vir *Bonafides* nuncupatus instituisset, cujus persuasione & suscepta & absolu-
ta fuit. Cum autem ex eo loco doctiores redierimus, rationi consentaneum non erat me-
moriã tam insignis viri silentio premere, cujus beneficium meretur, ut ipsius nomen ce-
lebre. Verùm magis adhuc devincti sumus illi qui ejus patrociniũ suscepit, sive is vi-
vat, sive extinctus sit. Nam postquam hic Herbarius diu urisset & compellasset pruden-
tem Senatam, atque plurimum instituisset ut ille hortus institueretur; Dominus Daniel
Barbarus, electus Patriarcha Aquileiensis, vir ejus doctrinam lucubrationes celebrant,
illius patrociniũ in tali instituto suscipiens, facillè Senatui persuasit, id quod tantopere
postularet, æquũ laudabileque esse, & magnæ utilitatis futurum: tum enim illi demũ con-
cessum est ut theatrum è terra & lapidibus pro suo arbitrio construi juberet, quò demũ
evocatus fuit vir diligens & magnæ experientiæ, Dn. Aloisius Mundella, Herbarius Ro-
manus, qui nunc etiam temporis illius culturæ incumbit, & qui Guaiacanæ arbores ipsius
diligenti semine natas demonstrare potest. En igitur vobis quã ratione Principes viri &
Respublicæ summam sibi gloriam comparent è rebus vili æstimatis, exemplo hujus thea-
tri, quod illis tubæ instar existit ad publicandam nominis eorum celebritatem & auctori-
tatem, non minùs quàm ulla alia res jam centum proximis annis ab illis inventa, & toti-
dem subsequuturis invenienda. Exstat adhuc hortus à Lucensium urbe mille passus di-
stans, multis exoticarum arborum generibus confitus, operâ & summã diligentiam Dn. Vin-
centii à Monte Catino, in quo scala admota conscendendæ mihi fuere Phylireæ, Oxyce-
dri, & Lyciæ cedi arbores, ut illarum semina colligerem; tanto tempore istic consistæ sunt,
& ad eò adoleverunt. Iulius Moderatus, Pharmacopœus Ariminensis, cujus officina Mor-
tem pro symbolo habet, multas etiam tam singulares stirpes in suo horto conseruit, ut vix
externus quispiam hoc studio se oblectans, eum ingredi possit, quin doctior egrediatur.
Sed hæc exigua: nam Illustrissimus idemque magnanimus Princeps Cosmus Medicus,
Dux Florentinus, hortum etiam in sua Pisana academia exstrui jussit, quem magnis sumti-
bus colit, & expressè literatis viris consecravit, in eorum gratiam qui discendarum scienti-
arum gratiam illuc confluunt, ubi plurimas pulcerrimas plantas in fictilibus, & areolis edu-
cari jubet, quarum obiter duntaxat hoc loco fiet mentio: istic autem Hispanicam Myr-
tum latifoliam, nobis antea incognitam, conspeximus.

Hic Pisanus hortus variis stirpium generibus confitus, illius academiæ decorandæ gratia
institutus fuit: in quo cum multa rara & excellentia, quæque nusquam alibi per Italiam
inveniri queunt, viderimus & didicerimus; minimè silentio premendum duco, hunc di-
gnissimum Principem, præter reliquas virtutes, tanto affectu rem litterariam promoven-
dam suscipere, ut nullis sumtibus parcat. Dominus Andreas Casalpinus, Herbariæ rei in
ipsius academia professor, virtute insigni præditus, duabus paruulis arbusculis perpetuò
virentibus Lautocerasi bene radicatis nos donavit. Hujus verò magna est arbor in horto
Principis d'Orta Genuæ, ex qua Pisana originem trahunt. Ea est quæ in Observationum
libris inter arbores perpetua coma virentes descripta, Cerasus Trapefuntina *appellatur, ut
etiam postea ex Plinianis scriptis tale nomen inventum est. Sed historiam quæ ejus causã
accidit, forsitan intelligere non pigebit. Nam ut vulgo dicitur; Ea non est existimanda
voluptas, in qua labor & vitæ periculum excedit. Sed quemadmodum nec sudor cum
lassitudine conjunctus, rusticos Britannos, à pilæ pedibus propulsa ludo deterret, Italosve

à follis pugillatorii quem pendentem pugnis incurfant, Gallos à pilæ palmaria ludo, Lucenses à caseorum per cingulum jactu (Giroles vocant, exercitium forsitan illi simile, quod veteres Disci jactum nuncupabant) Germanos ab hastarum concertatione: sic nec Principes viros à lancearum concursu, Turcas à lucta, & aliis similibus exercitiis difficilimis & violentis. Si tamen ab hujusmodi decursionibus conquiescere illis licet, voluptatem inde capiunt. At voluptatem nimio emptam, & quæ horrorem potius incutit, celari præstaret; quoniam novitas nimium affectibus indulgens, effecit, ut Genuam hieme adveniens, & die festo, locum adirem in quo matronæ ejus urbis convenire solent, vestitu magis ad voluptatem quàm ad honestatem comparato ornata: istic unam fortè conspicio inter reliquas facilè principem, cuique aliæ omnes primarium locum concederent, manu tenentem arboris perpetuò virentis ramum, fallendi duntaxat temporis causa. nam in ejusmodi conventibus mulieres, ad fatuorum oculos in se convertendos, adeò alacribus moribus esse solent, ut nihil supra: quemadmodum etiam in Chio insula. Externo ergo homini illuc adveniendi fervente bello, & solo cognoscendi quæ istic culturâ nata essent desiderio ducto, conspicienti hunc ramum, admodum rarus visus est, & non vulgaris: cum verò illum propius aspicere cuperet, id sine difficultate haud fieri posse comperit. Quid igitur consilii caperet, nisi ut illius mulieris egrediuntis occasionem expectaret? Paulo post omnibus domum ex aula concedentibus, inventa tandem est ratio, at non sine difficultate, ut is ramus in nostras manus perveniret. Atque interroganti vnde desumptus esset, ut arborem conspiciere possem, responsum datum est, in Fiorenzan. Hoc nomen memoriæ infixum nobis deinde tantum laborem peperit, ut æstimari non possit: nam eo ad duo miliaria à Genua profecti, occasionem habuimus nimiam nostram levitatem accusandi; etenim sub vesperam discedentes, & de via quæ eò duceret interrogantes, brevi suburbia præterimus, ut in vallem illam perveniremus; in qua hac illac discurrentes nox oppressit, ut hospitii inveniendi spes omnis nobis præcideretur: at ferrum excutiendo igni idoneum, atque ligo cui ab altera parte securicula adaptata erat, tum temporis nobis utilis fuit. Frustra ergo perquisita, cum in urbem rediissem, ejus videndi desiderium majus incessit: nam ea non conspecta inde discedere, de negligentia & levitate meritò accusandus videbar; quandoquidem ad simplex responsum eò discurreram. Non cessante ergo ejus videndi desiderio, neque postridie, neque tertio die in Fiorenzan inveniri potuit. Quid restabat, nisi ut ita defessus mihi persuaderem Citrii mali ramum esse? Sed ut infortunium commoditatem interdum aliquam adfert, cum ubicunque tandem esset, eam reperire statuissem, meâ pertinaciâ factum est ut cum illa elegantissimum Principis d'Oria hortum simul conspicerem, in durissima rupe non sine summis impensis incisum. Si igitur talis arbor, cujus rami adeò facilè comprehendunt, ut jam multis locis vulgaris sit, atque ex frigidis Septentrionis regionibus advecta; cur etiam apud nos non conspiciatur, si quis de ea adferenda cogitasset? nam, ut dictum est, *facilitas maris tanta est, ut planta ligneis capsis cum terra imposita, è longinquis etiam regionibus advehi queant, exemplo Arboris vite cuius facta est mentio.* At obiici posset, Patavinum gymnasium à prudenti Senatu Veneto institutum, Illustrissimum etiam illum Ducem, & liberam Rempub. Lucensium, atque magna experientia doctrinaque clarum Pharmacopolam Alpheum Santruchi, hujusmodi exoticis plantis, & hortis carere posse, eoque sine illis, minus celebres in Italia, tum apud Cisalpinas nationes, adeoque per univèrsam orbem, non futuros. Negari tamen non potest quin magnanimus ille Dux atque jam dictæ Respublicæ isto instituto suas academias tanto illustriores effecerint. Eadem ratione posset nostris disceptationibus responderi; quandoquidem Lutetiana academia sine hujusmodi rebus perduravit, ejusque incolæ opulenti facti sint & longævi, eorum etiam conditionem minimè deteriore futuram, licet iis careant. At si hoc locum obtineret in hac illustri provincia, à qua reliquæ suum decus accipiunt, quis negabit illam longè illustriorem futuram si hæc possideret? quasi alium usum fructum haberent, quàm quem tellus illis produxit, quemque optimè absumere norunt: perinde etiam atque si res familiaris eorum, quorum stipendio viuunt, in alio consisteret quàm in eo quod nostri majores ex agricultura adquisiverunt. Negari igitur non potest, si faceret quod proposui, illam tanto ornatiorem & ampliorè futuram, quanto inferior nunc est aliis longè minoribus, quæ hoc insuper fruuntur bono: huc accedit, quòd plantis sese multiplicantibus, & multas proles generantibus, possent successu temporis suos fructus aliis imperitari; nec aliunde petendi postmodum essent. Qui quinquagesimum caput libri III. nostrarum Observationum leget, deprehendet Turcas varias plantas in suis hortis alere, quas in hac etiam regione habere liceret, si quis, ut ex adveherentur, operam dare vellet.

* *Cerasum Trapeuntinam apud Plinium legere non memini. Illius tamen historiam & iconem dedi cap. III. lib. I. Hist. Rariorum Plantarum.*

*Seminum omnis generis arborum, quarum mentio facta est,
adquirendi ratio, sine magno impendio.*

PROBLEMA XXI.

ANIMVM advertite Tabellarii, an calumniâ digni non sitis. Hic demonstramus, quod à vestris Principibus ablegati, hic in illam regionem, alius in aliam, consultè faceretis, si singuli aliquod exoticum semen referretis: nam, ut dictum est, alia aliis locis nascuntur. Iam animadvertitis nullum vobis proponi impendium, sed solam diligentiam: nam eâ pecuniâ quam vestri ordinis vilissimus in cœnam impendat, id redimere poteris, quod interdum gratius esset quàm quidquid in vestra legatione negotiati essetis: nemo tamen vestrûm adhuc animum ad hanc rem applicuit. Difficultas non consistit in eo quod vulgus existimat, multa peregrina nostrû solum, aërem & cælum refugere, nec in eo vivere posse; eo exemplo moti, quod Theophrastus (quem Gallicè loquentem faciemus) scribat, Sycomorû in ipsius patria vivere non potuisse. At ex ejus scriptis jam demonstratum est, rerum quas hinc inde videmus experientiam testari, naturam à solertia cogi, & vinci; atque si diligentia & cura in cõservandis plantis adhibeatur, feras cicures fieri, & contrâ cicures feras, naturæ illarum vim inferendo. Eam ob causam existimantes potestatem nos accepturos ad hanc rem idoneam, hujus laboris nuncupatione, in hoc instituto minimè negligendum fuit, quin adiiceremus, difficile non futurum nostris Gallis, jam vel enumeratas respub. imitari, atque etiam superare, modò reperiatur alter Barbarus, qui hanc causam protegendam suscipiat: nam adhibitâ diligentia, parvo impendio, magnâ cum commoditate administrari res poterit, & ex parvulâ, ut magna appareat, effici: eo autem commodiùs absolvi poterit, quod jam in promptu sint quæ ad hoc negotium inchoandum sunt necessaria. Sed, licet omnia principia sint difficilia, nisi tamen initium adsit, ipsæ conspici non poterunt: nam difficultas in sola temporis diuturnitate consistit. Galenus libro de Antidotis, ubi de Mithridatio & Theriaca agit, testatur Romanum Imperatorem in Creta Herbarios aluisse, qui singulis annis siccas herbas in sportulis Romam mitterent: & idem Galenus rationem ostendens quâ exotica haberi possent, postquam multa ad hanc rem pertinentia disceptavit, Delegandum est, inquit, hoc munus iis qui à Senatu aut Prætoribus Roma ad Provinciarum gubernacula mittuntur, aut amicis qui in iis Provinciis commorantur, ut ea Romam convehant, quemadmodum ego soleo. De seminibus deferendis, quæ Romano agro confererentur, non meminit, quoniam sua studia fortè ad aliâ negotia contulerat. Si tamen veteres, nostri seculi hominibus diligentiores non fuissent; an tam multis bonis quæ ab ipsis nobis sunt relicta, frueremur? Non puduit Lucillum, Cerasos ex Asia in Romanum agrum transferre; & Papius Zizypha ex Africa, Tuberes verò ex Syria deferri curavit. Nonne igitur mirum est, Legatos tanto tempore nullam rationem invenisse qua in Galliam transferri curarent vel minimum quidpiam de tot tamque variis plantis & arboribus insignibus, quibus hic caremus, quæ in hortis earum provinciarum inveniuntur. Cujus culpa fit, ô Legati, cur hic Laurocerasos non habeamus, ut Princeps d'Oria Genuensis, cujus hortus istâ decoratur, cum ejus nucleorum multa pondo, si velletis, in Pera nancisci possent, in monasterio divi Petri, quod monachi incolunt, collecta? aut elegantem aliam arborem Amigdalæ magnitudine, quam Turcæ *Cromadia* vel *Cromada* nominant, Constantinopolitanis & Peranis hortis nascentem, si velletis?

Prætores etiam Veneti deferendas curare possent multas stirpes in suam urbem cum ex insulis sibi subjectis (uti Adrachnem, aut ejus fructum Vnedoni similem, ex Creta) tum ex aliis Turcarum Imperatori parentibus. Videte Platanum Patavii in Cardinalis Bembi horto, quæ in aliis minimè, neque etiam Venetiis conspicitur. Sed cujus culpa, nisi quod neque semine neque ramis propagetur? Ceterum si hujus utilitatem requiritis, audite quid Plinius dicat: *Omnium insitorum capaciſſima Platanus dicitur.* Nunc verò, ut his quæ à nobis proposita fuere, subserviamus; quilibet intelligere potuit, quâ ratione educare queat quæ supra promissa sunt. Sed ut porrò quisquis id negotium suscipiet, intelligat quo modo se gerere debeat; ex methodo quam observavimus discat. Diligenter in peregrinationibus perspeximus quænam stirpes nascerentur iis quæ adiimus locis. Præterea convenimus eos qui habitabant pagos viciniore locis quibus arbores nasci observata sunt, nomina pagorum, & primæ autoritatis in iisdem pagis rusticorum adnotavimus, quibus reliquimus catalogum eorum quæ desiderabamus: Domini etiam cujus pagus erat, nomen adscriptimus, & rationem exquisivimus cõtrahendæ cum civibus proximæ urbis notitiæ, ut facilius operæ quando opus esset, adhiberi possent; postremò familiaritatem cum Medicis & Pharmacopœis

macopceis in omnibus urbibus contraximus. Istud observatum fuit omnibus locis, ut sine ipsorum dispendio, eorum operâ & favore uti possemus, nonnullâ pecuniæ summâ distributâ. Itaque liquet nunc, non difficile futurum, ut per ipsos, vel, si tunc adferri nequeant, per ejus regionis incolas, vel litteris ad eos perscriptis, vel certis hominibus eò ablegatis, adquiri possint quæcunq. observata fuere, etiam post multos annos, pro ut occasiones sese offerent. Ejus hoc scripto expressè mentionem fecimus, ut singulorum Regnorum incolæ, aut exterarum provinciarum ministri, qui in Agriculturæ librum brevi evulgandum incidant, talium laborum participes esse queant; quibus etiam significatum volumus, ut si qua in re nostros conatus iuvare queant, in quibusdam rebus quarum non meminimus, & ipsi vicissim nonnullas desiderent quas expressimus, nostrâ operâ eas nancisci possint: nam diligentes quas habere volent, facillè obtinebunt; modò, veluti permutatione quadam, nobis aliarum faciant copiam, quas à nobis prætermittas scient. Sed de his omnibus latius in eo, quem dixi, Agriculturæ libro.

*De insigni elegantia Florentini Ducis horti,
in Castello cognominati.*

PROBLEMA XXII.

SED plura forsitan de domesticis arboribus hoc loco egimus, quàm initio constitueramus. Cùm tamen jam de Illustrissimi Principis Cosmi Medices Florentini Ducis horti, in Castello nuncupati, elegantia loqui cœperimus, brevibus reliqua persequemur: nam ut ornatissimè instructus est feris arboribus, nisi jam multo tempore excogitata fuisset ratio ejus excolendi, & principium datum esset, adeone ornatus nunc foret? Sic istud tanquam exemplum rerum prædictarum in praxim deductarum. Aquæ porro commoditas multum momenti adfert ad prædiorum elegantiam: nam illa in syphones deducta, gramen ubique præbet. At fontes hujus horti adeò excellunt, ut pauci elegantiores alibi conspiciantur. Pulcerrimum verò spectaculum præbent præaltæ arbores perpetuò virentes. Itaque ædes inferiores, quas Dux inhabitat, egressis, subeundi sunt aliqui gradus, deinde occurrit planicies in orbem facta, Cupressis referta, & Buxea sepe coronæ instar cincta: Cupressis multæ arbores serie quadam confitæ permixtæ sunt, ut Arbuti, Myrti, & Lauri, quæ perpetuò virentes, & suavem fundentes odorem, plurimam addunt loco gratiam. In media hac planicie fons est artificialis, multis angustis meatibus aquam fundens, atque homines inopinantes fallens. Utrunque ejus latus binæ Palæ arbores, sive Ficus Indicæ nuncupatæ, quæ suis foliis seruntur, satis jam adultæ occupant, quibus contiguæ sunt duæ legitimæ Platani semen ferentes. Omnes hujus horti parietes Lauro adnascenti teguntur. Citriæ, Limoniæ, atque Adami mâli, parietes etiam vestiunt. Sed hæc adhuc tenuia: nam ex hoc primo horto ascendentes, & paulisper progredientes, duos alios fontes inveniunt, statuis & elegantibus cochleis ornatos, qui portam utrinque claudunt. Suprà adhuc, ingressus est in silvulam; nullâ aliâ arbore quàm Cupressis constantem. Ulteriùs alia est silvula Abietum legione confita, quæ è locis tridui itinere inde distantibus petita fuere; unde æstimare licet, non fore difficile idem imitari iis qui earum educandi rationem intellexerint. Dextro latere silva est serie quadam Illicibus confita, atque illi contigua alia silvula Laurorum, quibus admixtum est aliud arboris genus perpetuò virens, *Lentagine* istuc appellatum, atque à nobis inter reliquas arbores propositum *Tini* nomine; cujus semen cæruleum est: nostrum autem cælum hujusmodi arboribus non foret adversum. Istic etiam sunt Rhododendri. Deinde alia arbor truncata supernè cincta & operta hederâ, & in medio mensam sustinens, ad quam aqua fontana per syphones deducta est. Sub ædificio foris deambulacrum est præaltum, albæ Mori arboribus confitum, quæ nullis pedamentis fulciuntur. Sunt etiam alii horti, aureas malos & alia continentes, quæ brevitatis gratiâ prætermittimus. Proximum huic aliud est ædificium Domini Rucellay in *Corachi*, tertio à Florentia miliari, ubi similiter elegantes sunt Abietes, Tini, Myrti albæ, Taxi, Lauri, & aliæ perquam raræ arbores. Hæc urbs Florentia in amplâ planicie sita, montibus eam cingentibus est obsita: At si hæc planicies aliquâ elegantia dotata est, id incolis tribuendum, qui seduli fuerant in educandis Cupressis, Abietibus, & arboribus perpetuâ comâ virentibus. Quod etiam reliquis urbibus contingere posset, si similem diligentiam adhiberent.

M E N D Æ

*in exprimendo BELLONIO commissa,
sic corrigenda.*

Pagina 13. versu 34. Cavospata, vel pag. 22. vers. 31. Phylicas, pag. 30. vers. 38. Thasos
pag. 31. ver. 16. intensum, ut: versu 33. considerandum an pro Apium majus & minus, repo-
nendum Lappa major & minor. pag. 69. vers. 9. retinet: quod mihi occasionem præbuit,
ut vers. 40. ex his quæ nunc pag. 71. ver. 35. abhorrent, opinione potius pag. 87. v. 22
transvolet; pag. 98. vers. 24. Anthyllis vers. 41. Anthyllidem pag. 102. ver. 47. rostro
inter pag. 104. vers. 55. Oxyrinchum pag. 112. vers. 30. lib. 4. Plant. pag. 125. vers. 44.
corporibus. pag. 127. vers. 24. Nabathæorum pag. 147. v. 18. βαλαρίδα: vers. 37. con-
tectum pag. 166. vers. 45. superante, pag. 171. vers. 22. nugetur pag. 176. v. 39. con-
veniant. pag. 192. vers. 37. Lampfacum pag. 197. vers. 31. Elleborum nigrum p. 205.
R. ver. 33. tolicas; & pag. 210. vers. 16. vero amore pag. 212. vers. 16. quis me p. 223.
v. 34. conquerentes vers. 52. evocatus pag. 231. vers. 23. colligant

Series Chartarum.

*. AA. BB. CC. DD. EE. FF. GG. HH. II. KK. LL. MM. NN.
OO. PP. QQ. RR. SS. TT. VV.

Omnes terniones, præter V V. quaternionem.